Res/A.hebr. 115

Bayerische Staatsbibliothek
<36652341400010 S

RBD 5529 215

וְלִירוּשָׁלַיִם מוּפֶת הוּחַק בּוֹ כַּסּוֹת. מֵעֵין כָּל חַי לְהִתְכַּסּוֹת.
נְקָמוֹת אֲשֶׁר בָּלֵב מְכָסּוֹת. נִתְּנוּ בְּמוֹעֵד זֶה הֱיוֹת טְכוּסוֹת. שֶׁה
לְבֵית אָבוֹת מָנוֹת בְּמִכְסוֹת. סַבּוֹת עָלָיו עָסִים אַרְבַּע כּוֹסוֹת:

מזן אַרְבַּע כּוֹסוֹת כְּבַמַּחֲזֶה. בְּאַרְתָּ זֶה מִזֶּה לַחוֹזֶה. כַּאֲשֶׁר
שָׁמַעְנוּ כֵּן עוֹד נֶחֱזֶה. רְצֵנוּ כְּשֵׁי בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה: ברוך אתה י״י המחזיר
שכינתו לציון:

מורים עד ועזרתינו סלה:

מְבֻשָּׂר עַם זְכִיוֹת. עֲצוּרִים לְהַעֲלוֹת מִצּוֹל דְּכִיוֹת. פְּדוּיִם חִוָּה
בְּמַשְׁכִּיוֹת. פְּצוּחַ שִׁירִים תְּמוּר בְּכִיוֹת. צְבָאוֹת כָּל חֶמְדַּת שְׁכִיוֹת.
צָאֲנַן יְצִיעַ לְרוֹשֵׁשׁ שׁוֹנְאֵי יָיְ:

מזן שׁוֹנְאֵי יָיְ נָדוֹשׁ נָא. בְּמַדּוּתְךָ פְּעָלְתָם כְּבָרִאשׁוֹנָה. כַּאֲשֶׁר
שָׁמַעְנוּ כֵּן עוֹד חֵישׁ נָא. וְתֵטִיב לָנוּ בְּטוּבְךָ בְּרִאשׁוֹן לֶחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה:
ברוך אתה י״י הטוב שמך ולך נאה להודות:

אלהינו שים שלום וכו׳.

אֶתֵּן קוֹל כְּשׁוֹרְרוּ רָאשִׁים. קָרוֹא בְּגָרוֹן בְּגִיא הַחֲרָשִׁים. רָאשֵׁי
תֵנִּינִים אֲשֶׁר עַל גַּבֵּי חוֹרְשִׁים. רְאוֹתָם בְּזֶה חֹדֶשׁ מְגוֹרָשִׁים. שִׁיר
חָדָשׁ וְהֶגֶא מֻדָּרָשִׁים. תְּרַנְּנָה שְׂפָתַי בְּשׁוּרֵי אַרְבָּעָה חֲרָשִׁים:

מזן אַרְבָּעָה חֲרָשִׁים כְּבַמַּחֲזֶה. בְּאַרְתָּ זֶה מִזֶּה לַחוֹזֶה. כַּאֲשֶׁר
שָׁמַעְנוּ כֵּן עוֹד נֶחֱזֶה. בָּרְכֵנוּ בַשָּׁלוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה: ברוך אתה י״י המברך
את עמו ישראל בשלום.

קדיש שלם, אין כאלהינו. עלינו. קדיש יתום.

מוסף לפרשת החדש

ע"פ מ"ג עד גמילת.

רִאשׁוֹן אִמַּצְתָּ לְפֶרַח שׁוֹשַׁנִּ ם • אָמוּץ לְעוֹרֵר מֵרֶדֶם יְשֵׁנִים •
בְּזָכְרָךְ בְּרִית רִאשׁוֹנִים • בְּצָפוֹן חֲדָשִׁים וְגַם יְשָׁנִים • גְּלוֹתוֹ בְּדַת
שְׁנוּנִים • גָּזַר רֹאשׁ לְאַרְבָּעָה רָאשֵׁי שָׁנִים : מזן אַרְבָּעָה רָאשֵׁי שָׁנִים
בַּמַּחֲזֶה • בְּאַרְתָּ זֶה מִזֶּה לַחוֹזֶה • כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן עוֹד נָחֲזֶה •
לְגוֹנְנֵמוֹ בְּמָגֵן בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה : ברוך אתה י" מגן אברהם .

אתה גבור לעולם י" מחיה מתים אתה רב להושיע משיב הרוח ומוריד הגשם מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקים אמונתו לישני עפר מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומחיה מצמיח ישועה ונאמן אתה להחיות מתים.

לְצִיּוֹן דְּרוֹר חַשְׁתָּ בּוֹ קְפוֹת • דְּבַר אוֹר יְקָרוֹת לְקְפוֹת • הַחֹדֶשׁ
אֲשֶׁר יְשׁוּעוֹת בּוֹ מַקִּיפוֹת • הַחוֹסִים בּוֹ מַתְקִיפוֹת • וּמֵנוּ מַתְחִילוֹת
וְתוֹקְפוֹת • וּוְעַד רֹאשׁ לְאַרְבַּע תְּקוּפוֹת :

מזן אַרְבַּע תְּקוּפוֹת בַּשָּׁנָה • תְּחַדֵּשׁ אוֹרָם כְּבָרִאשׁוֹנָה • כַּאֲשֶׁר
שָׁמַעְנוּ כֵּן עוֹד חִישׁ נָא • הַחֲיֵינוּ בְּגֶשֶׁם בָּרִאשׁוֹן לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה :

ברוך אתה י" מחיה המתים.

נעריצך לדור ודור עד וקדוש אתה.

הִנֵּה זֶה בָּא לִפְרָקִים • זְמוֹן לִגְאוֹל רְצוּצִים מֵאָרְקִים • הַחֹדֶשׁ
אֲשֶׁר רְבִיבִים בּוֹ מְרִיקִים • חַשֶּׁרֶת מַיִם לְמַלְאוֹת רֵקִים • טִיעוֹרֶת
לְרָווֹת וְיָרְקִים • טְלָאִים בּוֹ לְהָקִים • בְּאַרְבָּעָה פְּרָקִים :

מזן אַרְבָּעָה פְּרָקִים כְּבַמַּחֲזֶה • בְּאַרְתָּ זֶה מִזֶּה לַחוֹזֶה • כַּאֲשֶׁר
שָׁמַעְנוּ כֵּן עוֹד נָחֲזֶה • וְנַעֲרִיצְךָ קָדוֹשׁ בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה : ברוך אתה י"
האל הקדוש.

תכנת שבת עד אוהבי שמך. (ונל"ח אתה יצרת עד להם קבעת).

הִנָּם יָמִים הַמְּבוֹרָכִים • יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ בְּאָבְּם פּוֹרְכִים • כַּח תֵּרֶת
בַּאֲבִיבִים רַכִּים • כַּרְמֶל לְהַקְלִי אָבִיב פְּרוּכִים • לְשַׁנֵּן מִפְעָלוֹת
מֵצִיץ מְחֻרְבָּכִים • לְפָנָיו קוֹרְאִים עִנְיַן אַרְבָּעָה עֲרָכִים :

מזן אַרְבָּעָה עֲרָכִים אָשַׁנָּה • סְפוֹר מִסּוֹת פְּרֵחִי שׁוֹשַׁנָּה • כַּאֲשֶׁר
שָׁמַעְנוּ כֵּן עוֹד חִישׁ נָא • לְעַנְּגֵנוּ בְּנוֹפֶשׁ בָּרִאשׁוֹן לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה :

ברוך אתה י" מקדש השבת (וישראל וראשי חדשים) :

רצה וכו' עד לציון ברחמים.

ולירושלים

וְיִתֵּן לְעַם לֵב חָדָשׁ. לְשׁוֹרֵר בְּפִיהֶם שִׁיר חָדָשׁ. שִׁיר מְפוֹאָר וּמְחֻדָּשׁ. עַל כָּל שִׁיר מֻהָלָּל וּמְקֻדָּשׁ: כִּי שִׁירֵי אֶרְאֶלִים אֲשֶׁר שִׁיר וְתִשְׁבָּחוֹת מְהֻלָּלִים. לִפְנֵי שִׁיר זֶה לֹא חָלִים: וְנִצּוּחַ אֵלִים. אֲשֶׁר קוֹל הֲמוּלָה צוֹהֲלִים. לִפְנֵי שִׁיר זֶה לֹא מְמַלְּלִים: וְרֶנֶן גַּלְגַּלִּים אֲשֶׁר הֵם הוֹרְשׁוּ כָּל גּוֹלְלִים. לִפְנֵי שִׁיר זֶה לֹא כוֹלְלִים: וְאֵימַת כְּרוּבִים. אֲשֶׁר הֵם צָגִים. כְּמוֹ רוֹכְבִים. לִפְנֵי שִׁיר זֶה לֹא כַּרְכָּבִים: וְהֲדַרַת אוֹפַנִּים. אֲשֶׁר הֵם מֶרְכְּבֵי פָנִים. לִפְנֵי שִׁיר זֶה לֹא סוֹפְנִים: וְהָמוֹן גְּדוּדִים. אֲשֶׁר הֵם הוֹד אֵל מַגִּידִים. לִפְנֵי שִׁיר זֶה לֹא נֶאֱגָדִים: וְסוֹד עִירִין. אֲשֶׁר כְּעֵין קָלָל בּוֹעֲרִים. לִפְנֵי שִׁיר זֶה לֹא מְפָאֲרִים: וְרֶגֶשׁ קַדִּישִׁין. אֲשֶׁר לַבְּקָרִים מִתְחַדְּשִׁים. לִפְנֵי שִׁיר זֶה לֹא מְקֻדָּשִׁים: וְנַהֲם שְׁנָאנִים. אֲשֶׁר טַעֲמָם לֹא מְשַׁנִּים. לִפְנֵי שִׁיר זֶה לֹא מְשַׁנְּנִים: וּפַחַד שְׁרָפִים. אֲשֶׁר בְּרֶגַע כָּל שׁוֹרְפִים. לִפְנֵי שִׁיר זֶה לֹא רוֹפְפִים: כִּי כָל מַחֲנוֹת קְדוֹשִׁים מְשָׁרְתִים. מְשָׁרְתָיו יְהוּ מְקַדִּישִׁים. וְגַם הֲמוֹן צָבָא מַלְאָכִים. מַנְעִימִים יְהוּ מַמְלִיכִים. וּמְרוּצוֹת חֵיל זִקִּים. כֻּלָּם יְהוּ מְחֻזָּקִים. וְזִיו מְשֻׁלַּחַת בְּרָקִים. פְּנֵיהֶם יְהוּ מַבְרִיקִים. וְחוּצָה לָמוֹ הוֹוִים. מִתְעַלְּסִים בַּאֲהָבִים. וְעַד כְּחִיצָתָם לֹא בָּאִים. בְּאִשֵּׁם נֶלֱהָבִים. בְּגַחֲלָתָם נִכְוִים. וּבְפִאָרָם הֵם נֶאֱלָמִים:

מזן וְעֵת כִּי יַתְחִילוּ יָחִישׁוּ. וְעֵת כִּי יַתְכִּילוּ יָחִילוּ. וְעֵת כִּי יִגְמוֹרוּ יַעֲרִיצוּ. וְעֵת כִּי יָחִישׁוּ יַקְדִּישׁוּ. וְעֵת כִּי יִשְׁתּוֹקוּ יְשַׁלְּשׁוּ. קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת: כַּכָּתוּב עַל יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ וכו':

לדור ודור עד נמירא (מס חל נל"ח מומלים הלנ) מין כתוך ומפקין ג' ס"ת (ונל"ח נ") נמ' קולין נס"ה (ונל"ח ג') וניום הסנת ונרחני חדסיכס תמלח נסנת ל"ק) ונכ' (ונל"ח נב') קולין נפ' נמ.

מוסף לפרשת ההדש

כס"ן מוזל

ברוך אתה יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עליון גומל חסדים טובים וקונה הכל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה. מלך עוזר ומושיע ומגן.

ראשו

סילוק לפרשת החודש

סילוק

וּבְכֵן וְלָךְ תַּעֲלֶה קְדֻשָּׁה כִּי אַתָּה קָדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעַ:

הוּא נִקְרָא רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. וְנוֹאֲמוֹ נִקְרָא רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. וּמוֹעֲדוֹ נִקְרָא רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. וְאוֹיְבוֹ נִקְרָא רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. וְנוֹחֲלָיו נִקְרָא רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. וְאוֹיְבָם נִקְרָא רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. וְאוֹהֲבָם נִקְרָא רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. וְגוֹאֲלָם נִקְרָא רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. הִנֵּה הָעֵרֶת יָבֹא בְּרֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. בְּקִץ אֲשֶׁר הוּא רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. לַעֲבוֹר בְּרֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. לְכוֹנֵן נָכוֹן בְּרֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. וְאִתּוֹ נוֹצֵר בְּרוּחַ רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. לְקַעְקֵעַ שְׁרִידֵי אֲדָמַת רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. לְעוֹרֵר צוּרִים הַחֲצוּבִים בְּרֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. לְפָעוֹל חֲדָשׁוֹת בְּרֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. לְרַצּוֹת חֹדֶשׁ תְּשׁוּרֶת רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. לְהוֹבִיל בּוֹ שֵׁי לְרֹאשׁ וְרִאשׁוֹן: וְעוֹד כֹּל יוּזְכְּרוּ רִאשׁוֹנִים. כִּי יְחָדְשׁוּ חֲדָשִׁים וְגַם יְשָׁנִים. פְּלָאִים מִפְלָאִים מְשֻׁנִּים. וְיִקְיצוּ כָּל יְשֵׁנִים. מְהַלְלִים וּמְשׁוֹרְרִים שִׁירִים מְשֻׁנָּנִים: וְלֹא יֹאמְרוּ עוֹד אֲשֶׁר הֶעֱלָה בְּנָבִיא. כִּי אִם חַי יְיָ אֲשֶׁר הֶעֱלָה וַאֲשֶׁר הֵבִיא. וְאָז אֵל יִשָּׂאֵג כְּלָבִיא. לַעֲרוֹךְ קְרָבִי. חֲדָשׁוֹת לָהָבִיא. בְּיַד אִישׁ נָבִיא. מְשֻׁבָּט לֵוִי. לְהָשִׁיב לְבָבִי. לְחַדֵּשׁ קִרְבִי: וַיַּצְמִיחַ צֶמַח נָקוּב שִׁבְעָה. וְאִתּוֹ יְהוּ רוֹעִים שִׁבְעָה. וְיִחְדְּשׁוּ לָאוֹם דְּבָרִים שִׁבְעָה. וְיִתְכַּסֶּה מֵהֶם שִׁבְעִים שִׁבְעָה: וְיָשׁוּב וְיִגָּלֶה לְעַם קְדוֹשִׁים. אֲשֶׁר עִמּוֹ יְהוּ מְקֻדָּשִׁים וְלֹא לְעֶדְרֵי צֹאן קָדָשִׁים. עַד קֵץ שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים. עַד בֹּא רִאשׁוֹן לָרִאשֵׁי חֳדָשִׁים. וְאָז יֵרָאֶה לַעֲדַת קְדוֹשִׁים. הַנִּשְׁאָרִים מֵעוֹל קְדָשִׁים. וְיִרְאֶה לָמוֹ אוֹתוֹת חֲדָשִׁים. לְחַדֵּשׁ שָׁמַיִם הַחֲדָשִׁים. לְמִשּׁוֹחַ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים. לְפִתּוֹחַ דֶּלֶת לְקָדוֹשִׁים. בְּשַׁבְּתוֹת וּבַחֳדָשִׁים: וְאָז יְצַוֶּה חֹדֶשׁ עֲבוֹדַת חֹדֶשׁ. מַה לְהַעֲלוֹת בְּרֹאשׁ כָּל חֹדֶשׁ. וַעֲבוֹדַת רִאשׁוֹן חֹדֶשׁ. הִיא תַּקְדִּים תְּחִלָּה לְכָל חֹדֶשׁ. כִּי כְּמוֹ הָיָה רֹאשׁ לְכָל חֹדֶשׁ. כֵּן יִהְיֶה רֹאשׁ לְכָל חֹדֶשׁ: וְתֵעָשֶׂה בּוֹ חֲדָשָׁה. לִבְרֹאת אֶרֶץ חֲדָשָׁה. לְהִנָּתֵן דַּת חֲדָשָׁה. לִכְרוֹת בְּרִית חֲדָשָׁה. לְהִבָּרְאוֹת בְּרִיָּה חֲדָשָׁה. לְהִתְחַדֵּשׁ רוּחַ חֲדָשָׁה. לְהוֹבִיל בּוֹ שֵׁי מִנְחָה חֲדָשָׁה: וַחֲמָה וְלְבָנָה תִּתְחַדֵּשׁ. וְאוֹרָם שִׁבְעָתַיִם יְחֻדַּשׁ. שְׁתַּיִם בַּשָּׁנָה יִתְחַדֵּשׁ. וְיַצְמִיחַ שְׁכִינָתוֹ בְּרוֹחַ יְשַׁעַר חֲדָשׁ. וְיִקְרָא לוֹ שֵׁם חָדָשׁ. כְּשֵׁם הָעִיר מִיּוֹם הַמְקֻדָּשׁ.

וינתן

לְיַשֵּׁב. וְסוֹד מָה לְהַקְשִׁיב: בְּפָנָיו צָגוּ אֵילֵי קֹדֶשׁ. לְהָעִיד עֵדוּת חֹדֶשׁ. וְאֵל נִתְעַטֵּף בַּקֹּדֶשׁ. כְּמַקְדִּישֵׁי חֹדֶשׁ: יָהּ בְּדָקֵם לְעֵינוֹ. וְעֵדוּתָם הִקְדִּיק בְּמַהֲנוֹ. וְהַכֹּל צָוְחוּ בְּמִעוֹנוֹ. מְקַדֵּשׁ הַחֹדֶשׁ בְּזַמְּנוֹ: קֵץ מוֹלַדְתּוֹ חָל לְהַקְצוֹת. בְּיוֹם רְבִיעִי בֶּחָצוֹת. וְעַד שְׁלֹשִׁים מְרוּצוֹת. לֹא נִכָּר בַּחוּצוֹת: לָאָה צִיר וּפָחַד. וְתָר מֵעֵת לְעֵת סְפוֹר אֶחָד. וְצוּר לוֹ פֵּץ וַיִּחַד. מֵעֶרֶב וְעַד עֶרֶב מְנוֹת אֶחָד: יַלְדוּת חֶרֶס וְסַהַר בּוֹ בְּיוֹם חֶשְׁבּוֹן מִצּוּ. וּבְתְחִלַּת בְּרִיָּתָם בְּהַלּוֹן אֶחָד נִמְצָאוּ. מזן רֵעִים נִתַּן לָמוֹ מַסּוֹרֶת אָמְצוּ. לְחַשֵּׁב לָעֲבֹר וּלְקַדֵּשׁ סְפוּרוֹת כְּמָצְאוּ:

אֵל נָא לָעוֹלָם תּוֹעֲרִין וּלְעוֹלָם תְּקַדֵּשׁ. וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים. תִּמְלוֹךְ וְתִתְנַשֵּׂא: הָאֵל מֶלֶךְ נוֹרָא מָרוֹם וְקָדוֹשׁ. כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים. מַלְכוּתוֹ נָצַח נוֹרָאוֹתָיו שִׁיחוּ. סַפְּרוּ עָזּוֹ. פָּאֲרוּהוּ צְבָאָיו. קַדְּשׁוּהוּ רוֹמְמוּהוּ. רוֹן שִׁיר וְשֶׁבַח. תּוֹקֵף תְּהִלּוֹת תִּפְאַרְתּוֹ: מזן וקהל רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם. לְפָסוֹחַ עֲלֵיכֶם. לְהִתְקַדֵּשׁ בְּתוֹכְכֶם. קָדוֹשׁ:

מזן וקהל לָכֶם הוּא רִאשׁוֹן. נְצוּרִי כְּאִישׁוֹן. לְהַעֲרִין לָאֵל אַחֲרוֹן וְרִאשׁוֹן. קָדוֹשׁ:

ע"ס מ"ג

אָדוֹן מִקֶּדֶם תְּכָנוֹ רֹאשׁ. בִּינוֹ לֹא גָל בְּסֵפֶר תּוֹלָדוֹת רֹאשׁ. גִּלָּהוּ תְּחִלָּה לָכֶם לִדְרוֹשׁ: דְּרוֹשׁ לְהַשְּׁוֹת בּוֹ גִּיהַ וְאִישׁוֹן. הוּפְלָא מִכָּל עַם וְלָשׁוֹן. וְלֹא הוּמְסַר לָאָדָם הָרִאשׁוֹן: זְמַן עֲדָנָה בּוֹ בְּשָׂרָה. חָנוּט לְקִצּוֹ עָקוּד לְמוֹסָרָה. טַפְּיָהּ בְּכֵן בְּשָׂרוּ בְשׂוֹרָה: יֶרַח אֲשֶׁר לֹא פָעֲנַח לָרִאשׁוֹנִים. כָּמוּס לְצָפוֹן חֲדָשִׁים וְגַם יְשָׁנִים. לְרֹאשׁ הַשָּׁם לְאַרְבָּעָה רָאשֵׁי שָׁנִים: מוֹעֲדִים מַזְמִין לְנִדְגָּלִים. נוֹעֲדִים בּוֹ עֵינֵימוֹ צִיֵּרִי רוֹגְלִים. סָפוּר הוּא לַמְּלָכִים וְלִרְגָלִים: עִבּוּר מְעַבְּרִים לְשָׁמְרוֹ בְּמוֹעֲדוֹ. פֶּרַח וְאָבִיב תְּקוּפָה בָּם לְוַעֲדוֹ. צִיּוֹן שְׁלָשְׁתָּם יְצָרְפוּ לְסַעֲדוֹ: קְדַשׁ בְּרֹאשׁוֹ וּשְׁלִישׁוֹ חֲצִיוֹ וְרִבּוֹ לְשָׁמוֹר. לְקַדֵּשׁ לְקַחַת לְחָגֵּג לְקָצוֹר וְלָגָמוֹר. רְשֹׁם בְּכָל דּוֹר שָׁמוּר הוּא לְרוֹכֵב עַל חֲמוֹר: שְׁמִירַת שְׁלִישׁוֹ בַּיְרֵחַ עֲמֻדָה. שַׁלְהֶבֶת חֲצִיוֹ עֲיוֹן פּוֹל הַשְּׁמֻדָה. תְּשׁוּעַת קְצִירוֹ יְכִינִי הָעֲמִידָה:

ובכן

קרובות לפרשת החודש

תֶּרְפִּים כְּדֵי לְמַעַט • מְנוּיֵי מְהֵי מְעַט • מזן הַקָּף הַדָּרַת מֶלֶךְ כִּלְהַמְעַט.
הוֹרֶשֶׁם לַהֲמָנוֹת בְּוֹאַם יְמַעַט:

הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם לְשִׁמּוּר • בְּסִכָּם אֲסוּפֵי הַר כִּוּר • מזן וְאַתֶּם אַל יְגֻמּוּר • שְׁלִשֶׁת אוֹתוֹת בּוֹ לְשִׁמּוּר:

הוֹרֵשׁ זֶה חֹדֶשׁ בָּחָדְשׁוֹ • לְאוֹת וְלִמּוּפֶת קָדְשׁוֹ • מזן יְדִידֵי עִם קְדוֹשׁוֹ • הוֹשִׁיעָה לוֹ יְמִינוֹ וְזִרוֹעַ קָדְשׁוֹ:

חֲדוֹם כְּגֶר נָזִיד עֵדֶשׁ • כְּהַיּוֹם הַזֶּה יְחֻדַּשׁ בַּגּוֹרָשׁ • מזן וְנוֹבִיל שַׁי בַּקֹּדֶשׁ • בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לְהֹדֶשׁ:

יִמְלוֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל אֵל נָא:

רַבּוֹת עָשִׂיתָ וְחִשַּׁבְתָּ וְסָפַרְתָּ • מִפְעָלוֹתֶיךָ כְּעוֹל בְּסַהַר סְפַרְתָּ • לְאוֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים חֻבְּלוּ שְׁפַרְתָּ • לִתְקוּפוֹת וּמַחֲזוֹרוֹת קִצּוּ צָפַרְתָּ • לְאַלְפִּים וְאַרְבַּע מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים וְשִׁמְנָה זְמַנּוּ בְאַרְתָּ • וּבְתִשַּׁע מֵאוֹת עִבּוּרִים עָדָיו עִבַּרְתָּ:

מזן וְהַיּוֹם הוֹרֵיתָ לְעָם אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ • לָכֵן עַל כָּל חֹדֶשׁ חָדְשׁוֹ הִגְבַּרְתָּ • סְפָרוֹ בְּקַרְתָּ • קְצָבוֹ חָקַרְתָּ • נְוָלוֹ הֵקַרְתָּ • כְּלָאוֹ סָקַרְתָּ • מוֹעֲדוֹ יָקַרְתָּ • וּבוֹ יָקַרְתָּ וְנִתְיַקַּרְתָּ:

חַי וְקַיָּם נוֹרָא וּמָרוֹם וְקָדוֹשׁ:

סס המחנל אליעזר ברבי קליר

אֲבִי כָּל חוֹזֶה • חָל בּוֹ בַּמַּחֲזֶה • כְּנֶאֱמַר לוֹ חָזֶה • תַּבְנִית הַחֹדֶשׁ הַזֶּה: לֶהָבִין קְצֵב מוֹלַדְתּוֹ • מִתְחַלָּרְתּוֹ וְאֶרֶךְ מִלֵּאתוֹ • עַד תַּכְלִיתוֹ: עִמְּתוֹ לְהַרְאֵהוּ • וְלֹא הִכִּיר מַרְאֵהוּ • עַד בְּאַצְבַּע הֶרְאָהוּ • אָז בָּן וְרָאֵהוּ: זוֹהַר לְשָׁעוֹת שֵׁשׁ • תָּאֲרוֹ לְהִתְאַשֵּׁשׁ • פְּחוֹת מִיֵּשׁ • כָּל עַיִן יְעַשֵּׁשׁ: רוֹאָיו לְבַקֵּר • עֵדָיו לְחַקֵּר • כַּאֲמִירָיו לְיַקֵּר • כְּמִדָּיו לְעַקֵּר: בָּמֶיהָ לוֹ שִׁיעֵר • עָבְיוֹ אֵיךְ לְשַׁעֵר • עַד שֶׁטִּיפַּת שִׁעֵר • יְקַבְּלוּ יוֹשְׁבֵי שַׁעַר: יְהֵא תָבוּנָה • לְחַוּוֹת לְאוֹם נְכוֹנָה • לְהוֹרוֹת לְיוֹדְעֵי בִינָה • עֵרֶךְ לְבָנָה: רוֹלִים לְיַשֵּׁב • זְמַנִּים לְהַשֵּׁב • בְּעִבּוּר אֵיךְ

לישב

וסע"ז חוזל

ברוך אתה י"י אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עליון גומל חסדים טובים וקונה הכל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה מלך עוזר ומושיע ומגן:

קרובות

מְסוֹד חֲכָמִים וּנְבוֹנִים. וּמִלֶּמֶד הַעֲת מְבִינִים. אֶפְתְּחָה פִּי בְּשִׁיר וְרָנִנִים. לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל פְּנֵי שׁוֹכֵן מְעוֹנִים:

ע"פ ס"ג עך המודם הזה לכם לזמון.

אֶתְיַת עֵת הוֹדִים פְּגָעָה. בְּאַחַת וְעֶשֶׂר פּוּט נְגָעָה. גִּישַׁת צָקוֹן כַּכְּפֶל כְּפִגְעָה. דִּלֵּג כַּעַם וְזֹאת רָגְעָה: הְשִׁגִיחַ עֹפֶר מֵחֲרֵךְ אֲרֻבוֹת: וְחִתֵּל אֹרֶךְ כְּחֻבָּס תַּעֲרוּבוֹת. זְמַן קְפִיץ עֲשׂוֹת רַבּוֹת. חֲדָשִׁים וְגַם יְשָׁנִים לְהַרְבּוֹת: טָס וַיֵּרָא וְעִדַּן שָׁנָה. יֶקֶץ כְּיָשֵׁן וְעָר כְּמִשֶּׁנָה. מזן כָּסַף וְדָפַק בְּפִתְחֵי יְשֵׁנָה. לְחַפְּשָׂה בָרִאשׁוֹן לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה:

לִי עוֹד תְּגֻנּוֹן. בְּפָסוֹחַ וְגָנוֹן. מזן בְּגוֹנְנֵךְ לְבָנוֹן. בְּמָגִינֵי יָוֹן:

ברוך אתה י"י מגן אברהם.

אתה גבור לעולם י"י מחיה מתים אתה רב להושיע. משיב הרוח ומוריד הגשם. מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקים אמונתו לישני עפר מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה ונאמן אתה להחיות מתים:

מְרִימֵי עוֹל עֶגְלָה לְהַלָּאוֹת. מְבִיאֵב הַגָּתָה לְהַרָאוֹת אוֹת. נָאֳקָה הֶחְיִישׁ קֶץ הַפְּלָאוֹת. נֶחֱצוּ לְמָאתַיִם וְעֶשֶׂר אַרְבַּע מֵאוֹת: שֶׁרֶ הַמְסֻבָּךְ לְעֵקֶד צור. סַיִם זִכְרוֹ בְּפֶקֶד נָצוּר. עֲמוּסִים בָּאִתִּיו לֶעֶרֶת בְּצוּר. עֲדֵימוֹ לְשֵׁי יֶהֱא עָצוּר: פֶּלֶא עֲשׂוֹת נֶגֶד אָבוֹת. פִּין מִבְּעִשׁוּר לְאָסְרוֹ בֶּעָבוֹת. מזן צְלִיחַת יֶרֶן בּוֹ לְהַתְוּוֹת. צְפִית שֶׁה לְבֵירַת אָבוֹת:

לְךָ עוֹד נַקְשִׁיבָה. מְמַעֲנֵי הַיְשׁוּעָה נְשָׁאֲבָה. מזן שְׁשׁוֹן יֶשַׁע לָנוּ הֲשִׁיבָה. וּבְתַחֲנַת גֶּשֶׁם נֶחְשְׁבָה: ברוך אתה י"י מחיה המתים:

קִיהַת עֲלַת עֵקֶד. הִיא נִצְבָה בְּפֶקֶד. הֻוּיְכַרַת בְּתֵרֵי שְׁעַד. רִשְׁפָה לוּד לְיֵקֶד: רַחַשׁ יֶשֵׁנִים כְּעֶרֶב. דַּם תְּבוּסָה כְּעוֹרֵב. קֵץ הֶחִישׁ וְקָרֵב. לְעוֹרֵר בְּתַנִּין קָרֵב: שְׁמַע מִבְּסַת פְּסָחִים. אֲשֶׁר כְּסוּ פְּסוּחִים. הִיא צְמִתָה כַּסָּלוּחִים. לְהַצִּיתָם כְּקוֹצִים כְּסוּחִים:

יוצר אופן זולת לפרשת החודש

זְכרוֹן שְׁבוּעַת בְּרוּכִים. הִנְחַלְתָּ. לִמְבוֹרָכִים. לְהוֹשִׁיעָם מִיַּד
מַפְרִיכִים: חוֹנֵן דַּלִּים וְדַכִּים. חָמַלְתָּ עַל נְמוּכִים. אֲשֶׁר אַדָּרֵיךְ
מְשׁוּכִים: טוֹב טַעַם מַאֲרִיכִים. וּלְפָנֶיךָ לֵב שׁוֹפְכִים. בְּרֹאשׁ יֶרַח
מַמְלִיכִים: יְקַבְּצוּ עַתָּה מַקְהֵלִים. בְּיוֹפִי תּוֹאַר מְכֻלוֹלִים. וְשָׁם
תִּשְׁמַע פְּלוּלִים: כְּבוֹד שִׁבְךָ מְעַלִּים. בְּשִׁיר וְבִתְחַן מִתְפַּלְּלִים.
בְּחֶשְׁבּוֹן וְאֹשׁ דְּגָלִים: לְפָנֶיךָ יְהוּ מְסֻגָּלִים. כָּל גִּזְעֵי דְגָלִים.
מְשׁוֹרְרִים וּמְהַלְּלִים: מַה גָּדְלוּ מַעֲשִׂים. לַעֲשׂוֹת נִפְלָאוֹת וְנִסִּים.
לְבָנִים אֲהוּבִים וַעֲמוּסִים: נִצָּלוּ מִיַּד פַּתְרוֹסִים. אֲשֶׁר אוֹתָם מְעַשְּׁשִׁים.
וְהוֹעֲמְתוּ חֲיוֹת שָׁשִׁים: שׁוֹנְאֵיהֶם בָּיִם הוֹרְסִים. וַכַּגֶּרֶת רָאשֵׁימוֹ
רוֹפְסִים. כִּי בְגוֹחָם הָיוּ חוֹסִים: עוֹלֲצֵי בְשִׂמְחוֹרֶת. יְשִׁישׁוּ בְרוֹב
הַצְלָחוֹת. וְיִתְמַלְּטוּ מִכָּל אֲנָחוֹת: פּוֹדֶה אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת. הַבְּעֻלָּה
בְּכָל שִׁבְחוֹת. יַטֵּה אוֹזֶן לַשִּׁיחוֹת: צוֹרֵיךְ תַּפִּיל בְּשׁוּחוֹת. וְנַפְשׁוֹתָם
תִּהְיֶינָה שְׂחוֹת. בְּכָל רַע מוּכָחוֹת: קָדוֹשׁ יַקְבִּיץ עֲדָרִים. וְיִזְכּוֹר
בְּרִית אַבִּירִים. אֲשֶׁר לְפָנָיו הָיוּ בְרוּרִים: רְצֵה בְּבָנִים מוּבְחָרִים.
מִכָּל צַד וַעֲבָרִים. לְפָנָיו הֱיוֹת מְשֻׁמָּרִים: שָׁקַד עֲלֵיהֶם בְּלֵיל שִׁמְּרִים.
וְקַבֵּל לְמַעֲנָם בְּכוֹרִים. וְהוֹצִיאָם בְּפֹדוֹת כִּוְדָרִים: חזן תֵּפֶן בַּאֲבִי
יְשֵׁנָה. וְתַצִּילֵנָה כִּיהֲמוֹנָה. בָּרִאשׁוֹן לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה. קָדוֹשׁ: הכל יודיך

אופן כשחל ר"ח בשבת מוסיפים אופן של שבת ר"ח.

כְּבוֹדוֹ מְשֻׁבָּחִים בְּכָל הָעוֹלָם. וְהוּא מֵעִין כָּל נֶעֱלָם. וּבָאֵי בְּפִתְחֵי
אוֹלָם. וְהַכֹּל יְרוֹמְמוּהוּ כְּאוֹפַנִּים לָעוֹלָם: וחתיות

זולת ע"פ מ"ג

אֵל עוֹשֵׂה נִפְלָאוֹת. בַּעֲבוּרָם עָשִׂיתָ נוֹרָאוֹת. גָּלִיתָה בָּרִבְבֵי
צָבָאוֹת. דְּגָלֵימוֹ לְהוֹצִיא מִהֲלָאוֹת. הֵם כַּנְּשָׁרִים נְשׂוּאוֹת.
וּמִשְּׁאֵרוֹתָם נוֹשָׂאוֹת. זֶבֶד טוֹב מְלֵאוֹת. חֶסֶד בְּעֵינֵיהֶם רוֹאוֹת:
טוֹב בְּנִים כְּלָלָם. יוֹדֵעַ פְּרִי מַעֲלָלָם. כָּל הַדֶּרֶךְ נִהֲלָם. לִפְנֵי כֹּל
הַחֲלִילָם. מְלֵא כָּל מִשְׁאֲלָם. נוֹאֲמֵי רַעְתָּם הַכְּלָלָם. שׂוֹבַע כִּין
הָאֲכִילָם. עַל כָּל אוֹם עֲלָם: פָּצוּ פֶה בְּשִׁירָה. צִדְקוּ לְאָיוֹם וְנוֹרָא.
קוֹל תּוֹדָה וְזִמְרָה. רְנָנוּ לְיִשׁוּרָה. שֵׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא:

חזן שִׂבְחוּ לְהָעִיד בְּמוֹרָא. הָקְצוּ כֻלָּם לְהִתְאַזְּרָה. תַּנּוֹת בְּקִרְעַת
יַם סוּף. וּכְמַכַּת בְּכוֹרִים לְהַגְבִּירָה: עזרת

ברוך

יִשָּׁפוֹךְ לֵב כַּמַּיִם. לֹא יִטְהַר בְּזָרִיקַת מַיִם: וּמַה יִּתְגָּאֶה חָצִיר יָבֵשׁ. נוֹכַח אֵשׁ אוֹכְלָה אֵשׁ: וּמַה יָּעוֹז צִיץ גֵּאֶה. נוֹכַח אֵל גֹּאֶה גָּאָה. וְהוּא רוֹכֵב שְׁחָקִים בְּגַאֲוָה: גֵּאֶה עַל גֵּאִים. מִתְנַשֵּׂא עַל נְשָׂאִים. וּמִתְגָּאֶה כְּאֶרֶז עַל מִתְגָּאִים וְעָנָיו כְּאֵזוֹב עַל גַּדְפָאִים. וְצָר בְּעוֹלָמוֹ חֲמִשָּׁה מִינֵי גֵּאִים: שׁוֹר בַּבְּהֵמָה. אַרְיֵה בָּחַיָּה. נֶשֶׁר בְּמְעוֹפְפִים. וְאָדָם בְּכֻלָּם. וּמֶלֶךְ מִתְגָּאֶה עַל כֻּלָּם. לָבֵשׁ גֵּאוּת מִכֻּלָּם. חֻקְקָה בֻּכֶּם שְׁבִיבֵי אֵשׁ: אַרְבָּעָה בְּכֻם מַעֲלָה. וְאֶחָד בְּכֻם מַטָּה. כִּי כֻם מַעֲלָה מְכֻוָּן כְּנֶגֶד כֻּם מַטָּה. וְכָל אֲשֶׁר יֵשׁ בְּמַעֲלָה יֵשׁ בְּמַטָּה. כְּסֵא כוּל כִּסֵּא. הֵיכָל כוּל הֵיכָל. מְקֻדָּשׁ כוּל מְקֻדָּשׁ. זְבוּל כוּל זְבוּל. מִזְבֵּחַ כוּל מִזְבֵּחַ. בָּנִים כוּל בָּנִים. עֲבָדִים כוּל עֲבָדִים. מַלְאָכִים כוּל מַלְאָכִים. מְשָׁרְתִים כוּל מְשָׁרְתִים. צְבָאוֹת כוּל צְבָאוֹת. כְּרוּבִים כוּל כְּרוּבִים.

מזן אֲלָפִים כוּל אֲלָפִים. רְבָבוֹת כוּל רְבָבוֹת. קְדוֹשִׁים כוּל קְדוֹשִׁים. מַחֲנוֹת כוּל מַחֲנוֹת. מַעֲרִיצִים כוּל מַעֲרִיצִים. מַקְדִּישִׁים כוּל מַקְדִּישִׁים. וְקָדְשָׁה לְקָדוֹשׁ מְשַׁלְּשִׁים: כנתוב על יד וכו׳ לדור ודור וכו׳ עד נמירא. קדיש שלם ומוציאין שני ספרים באחד קורין בסדר היום ובשני קורין פרשת תקת עד תטמא עד הערב. ומפטירין ביחזקאל ויהי דבר ה׳ ומתפללין נוסף עד נמירא.

יוצר לפרשת החודש

ע״פ מ״צ

אוֹת זֶה הַחֹדֶשׁ. אַתָּה מְכֹל לְקַדֵּשׁ. וּבוֹ יֵשַׁע לְחַדֵּשׁ. בּוֹחֲרֵיךָ תּוֹבְעִים אוֹתָךְ לְקַדֵּשׁ. וְאַתָּה אוֹתָם מְקַדֵּשׁ: אֵל נַעֲרָץ בַּקָּדֶשׁ. גָּאַלְתָּם עַתָּה תְּחַדֵּשׁ. וְצוּרֵיהֶם כְּתָאוֹם לְהַדֵּשׁ. וְכָל פֶּה יְרוֹמֵם וִיקַדֵּשׁ:

מזן הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם. כָּל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם. נַחֲלָה כָּל קְהַלְכֶם. קָדוֹשׁ.

דְּרַשְׁתּוֹ מִכָּל חֳדָשִׁים. וְהִנָּחֲלָתוֹ לְקָדוֹשִׁים. הָיוֹת בּוֹ מְקֻדָּשִׁים: הִזְמִינָתוֹ לַשְּׁלִישִׁים. לְאֶפְרָתִים כּוּגְלָשִׁים. לְמָנוֹת בּוֹ עַד שְׁלֹשִׁים: וּבוֹ תַּכְלִיל קְדֵשִׁים. וְתַחְמוֹל עַל צֹאן קָדְשִׁים. בֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים:

לְחַרְחֵר: אֵין לֵידַע וְלֹא לְיַדֵּע. עֲמוּקָה מִשְּׁאוֹל מַה תֵּדַע. נָעוּ
מַעֲגְלוֹתֶיהָ לֹא תֵדַע: זוּ בַּאֲמִירָה וְזוּ בְּגֵזֵרָה. זוּ בַּאֲסִיפָה וְזוּ בַּהַסְפָּה.
זוּ בִּנְשִׁיקָה וְזוּ בִּתְשׁוּקָה. זוּ בְּכִבְיָשָׁה וְזוּ בָּהַפְרָשָׁה. זוּ בִּדְרִישָׁה וְזוּ
בַּחֲרִישָׁה. וְכָל אִמְרָה הֶחָקוּק בָּהּ חָקָה. אֵין לָהַרְחֵר וְלוּמַר עַל
מָה נֶחְקְקָה. שֶׁכֵּן נִתְּנָה בְּנִשִּׁקָה: וְכֻלָּם נְכוֹחִים לְמֵבִין. וְכָל
הַמַּשְׂכִּיל יָבִין. חוּץ מִטַּעֲמֵי פָּרָה שֶׁאֵין לָהֶבִין. וְכָל חָכַם לֵב יַדִּיל
מִבִּין. חֻפָּצֶיהָ אֵין לָהֶבִין: וּבְשִׁכּוּת הָעוּדָה הִיא נְקוּבָה. לְכָל
קָרְבַּן שַׁי לֹא שָׁוָה. שֶׁהֵם זְכָרִים וְהִיא נְקֵבָה. לְטַהֵר שְׁמִצַּת עֶגֶל
תּוֹעֲבָה: הֵם הֻמְּרוּ כָּבוֹד בְּבֶן פָּרָה. וְסָרְרוּ בּוֹ כְּפָרָה. תָּבֹא אִמּוֹ
אֲשֶׁר הִיא פָּרָה. וְתִהְיֶה לָעָם כַּפָּרָה: הֵם הֶאֱדִימוּ בּוֹ פָּנִים.
וְאָדְמוּ עֶצֶם מִפָּנִינִים. תָּבֹא אִמּוֹ אֲשֶׁר הִיא אֲדֻמַּת פָּנִים. וְהָה צַח
וְאָדוֹם יִשָּׂא פָּנִים: הֵם חָרְטוּהוּ הֱיוֹת צָג כָּתֻמִּים. וְהָה חָיְבוּ מִהְיוֹת
תְּמִימִים. תָּבֹא אִמּוֹ תְּמִימַת תְּמִימִים. וְהָה יְטַהֵר תַּמָּה הַצּוּר
תָּמִים: הֵם שָׁהֲמוּ לְפַסֵּל כָּל מוּם. וְנֶעֱנְשׁוּ בּוֹ הֱיוֹת בַּעֲלֵי מוּם.
תָּבֹא אִמּוֹ אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוּם. לְהַדִּיחַ דְּמֵי יָפָה וְאֵין בָּהּ מוּם: הֵם
זָכוּ בְּעֶגֶל לְמִעוֹל. וַיְזַבְּחוּ לוֹ וַיְפָרְקוּ עוֹל. תָּבֹא אִמּוֹ אֲשֶׁר לֹא
עָלָה עָלֶיהָ עוֹל. וְתִנָּתֵן עַל שִׁכְמָם כְּעוֹל: הֵם נִקְהֲלוּ עֲבוּרוֹ אֶל
כֹּהֵן. וְאַנַף בְּהַשְׁמֵד אִישׁ נִכְהֵן. תָּבֹא אִמּוֹ וְתִנָּתֵן לַכֹּהֵן. וְיִכַּפֵּר
בָּהּ עֲוֹן כֹּהֵן: וְכָמוֹ בָּאֵשׁ נִשְׂרָף. כֵּן בָּאֵישׁ תּוּשְׂרָף: וְכָמוֹ טוֹהֵן
וְהָדֵק עַד עָפָר. כֵּן תִּדַּק וְתֵעָשֶׂה עָפָר: וְכָמוֹ הוּשְׁלַךְ עֲפָרוֹ אֶל
הַמָּיִם. כֵּן תּוּשְׁלַךְ אֶפְרָה אֶל הַמַּיִם: וְכָמוֹ נָפְלוּ בּוֹ שְׁלֹשֶׁת אַלְפֵי
יוֹשֶׁר. כֵּן יִפְלוּ בָּהּ שְׁלֹשֶׁת מְיֵי כוֹשֶׁר: וְכָמוֹ טֻבַּל עִם טָהוֹר. כֵּן
תִּטַּמֵּא בְּמַגָּע כָּל טָהוֹר: וְכָמוֹ טִיהֵר עִם בּוֹ נִטְמָא. כֵּן תְּטַהֵר אִישׁ
אֲשֶׁר נִטְמָא: וְכָמוֹ פְּזַר פִּישָׁעוֹ לְכָל הוֹר שָׁמוּר לְחַטָּאת. כֵּן תִּהֵא
לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי חַטָּאת. לְהַדִּיחַ דָּמִים. לְכַפֵּם כְּתָמִים. לְנַקּוֹת
טְפוּפִים: לְהַרְחִיץ צוֹאִים. לְהַלְבִּין חַטְּאִים. לְטַהֵר טְמֵאִים:
לְקַדֵּשׁ קְדוֹשִׁים. לְהַצְדִּיק עֲמוּסִים: בְּעֵץ אֶרֶז. לַעֲנוּפִים כְּאֶרֶז.
בְּאֵזוֹב. לְנִדְכְּאִים כְּאֵזוֹב. בַּשָּׁנִי. לְשִׁפְתוֹתֶיהָ כַּשָּׁנִי. בְּתוֹלַעַת.
לְאַל תִּרְאִי תוֹלַעַת. לְבַל יִתְגָּאֶה מִתְגָּאֶה כָּאֶרֶז. שֶׁאִם לֹא יִכֵּף
כְּאֵזוֹב וְיֵחָשֵׁב כְּתוֹלַעַת. לֹא יִטְהַר בְּאֵזוֹב וּבְשָׁנִי תוֹלַעַת: וְאִם לֹא

כְּמוֹם • חֲבוּאָיָה יְבֻקְּרוּ לְבַל הֱיוֹת בָּהּ מוּם • טְהוֹרָה תִּהְיֶה לַאֲדָמוּת
כְּמוֹם: יֻעְשְׂרָה כֵּהֵן כֶּבֶשׁ פָּרָה • כְּפָה מוּל אוֹטָם בָּהוֹד
תִּפְאָרָה • לְהוֹצִיא בָהּ תְּמִימָה חֻטְּאָ תַּמָּה מְפִירָה: מְסֻעָדָיו אֹתוֹ
יָצְאוּ לְהַר הַמִּשְׁחָה • נָחַץ טָבוֹל שֵׁנִית עִבּוּר כּוֹרָה שׁוּחָה • סְדֵר
מַעֲרֶכֶת וְלֹא שָׁחָה: עָמַד מְקֻדָּם וּפָנָיו לְמַעֲרָב • פָּרָה שָׁחַט וָדָם
לֹא עֻרַב • צָת בָּהּ חֲרָיוֹת וּמוּקְדָה הֻרַב: קָם מוּל שַׁעַר אֵיתוֹן וָדָם
שֻׁבַּע יָזֶה • רַעֲנָן אֶרֶז וְאֵזוֹב וְשָׁנִי יֻחֲזָה • שָׁמַע לְכָל עֵץ אֶרֶז זֶה וְאֵזוֹב
זֶה: מז תְּרֻגְלָה וְחֻלְּקָה לְשָׁלֹשָׁה חֲלָקִים • כָּל מִשְׁמָרוֹת שְׁלֹשָׁה
מְחֻלָּקִים • תְּכוּנָה לְמִשְׁמֶרֶת עַד נְקוּקִים יְקִים: לטהר טמאים וכו׳
וּבְכֵן וּלְךָ תַּעֲלֶה קֻדְּשָׁה כִּי אַתָּה קָדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעַ:

סילוק

אֵין לְשׁוֹחֵחַ עוֹצֶם נִפְלָאוֹתֶיךָ • אֵין לְהַגִּיד חֵקֶר דְּתוֹתֶיךָ • אֵין
לְהָבִין תַּקֶּף מִפְעָלוֹתֶיךָ • אֵין לְפַעְנֵחַ עוֹמֶק פְּלָאוֹתֶיךָ • אֵין לַעֲמוֹד
עַל סֵפֶן מִדּוֹתֶיךָ • אֵין לַחֲקוֹר סוֹד חִדּוֹתֶיךָ • וְאֵין לְהַשְׁמִיעַ כָּל
תְּהִלּוֹתֶיךָ • אֵין לְגַלּוֹת סוֹד עֲדוֹתֶיךָ: הַמְפוֹרְשׁוֹת סְתוּמוֹת •
הַגְּלוּיוֹת עֲלוּמוֹת • הַמְּבוֹאָרוֹת חֲתוּמוֹת • הַמְּשֻׁנּוֹת עֲצוּמוֹת •
הַחֲקוּקוֹת רְשׁוּמוֹת • הַחֲסֵרוֹת מְיֻתָּרוֹת • הָאֲסוּרוֹת מֻתָּרוֹת •
הַשְּׁחוֹרוֹת צְחוֹרוֹת • הַחֲשׁוּפוֹת אֲטוּרוֹת • הַפְּרוּטוֹת אֲצוּרוֹת •
הַכְּלוּלוֹת עֲצוּרוֹת • הַקַּלּוֹת חֲמוּרוֹת • מוֹצִיא מַזָּלוֹת יָקָרוֹת • מַתִּיר
מֵאֲסוּרוֹת כְּתָרוֹת • נוֹתֵן מִטְּמֵאוֹת טְהוֹרוֹת: מִן הַחֵלֶב שׁוּמֶן הַלֵּב •
וּמִן הַדָּם טְחוֹל הַדָּם • וּמִבָּשָׂר בָּחָלָב כְּבַחֲל הֶחָלָב: מְכֻלְּאֵי בְגָדִים •
תְּכֵלֶת בַּסְּדִין • מֵאֶשֶׁת אָח • יְבוּם הָאָח • מֵאֶשֶׁת אִישׁ יְפַת תּוֹאַר
לְאִישׁ: מִטְּמֵאַת נִדָּה • טְהֹרַת בְּתוּלֵי אֵשָׁה • מֵהֶתֵּר אָסוּר וּמֵאָסוּר
הֶתֵּר • מְטַמֵּא טָהוֹר וּמְטַהֵר טָמֵא • בַּהֶרֶת מְמוּעָט תְּטַמֵּא •
פָּרְחָה בְּכֻלּוֹ עוֹד בַּל תְּטַמֵּא • הַמֵּת בַּבַּיִת אֵינוֹ מְטַמֵּא • יָצָא מִמֶּנּוּ
אוֹרְתּוֹ מְטַמֵּא • שְׁעִיר יוֹם כִּפּוּר מְכַפֵּר עַל כָּל טָמֵא • וְכָל מַעֲסִיקָיו
בְּגָדִים מְטַמֵּא • פָּרָה אֲדֻמָּה עוֹשֶׂיהָ מְטַמְּאָה • וְהִיא עֲשׂוּיָה לְטַהֵר
כָּל טְמֵאָה • וַאֲפָרָה נַעֲשֶׂה אֵב הַטְּמֵאָה • וְהִיא מְטַהֶרֶת אֲבִי אָבוֹת
הַטְּמֵאָה: בֵּן אֵין לְהָבִין סוֹד תּוֹרָתֶךָ • וְלֹא זְקוּק אִמְרָתֶיךָ • וְלֹא
צָרוּף נְזִרוֹתֶיךָ: בֵּן אֵין לְהָמִיר וְלֹא לְהַתְכִּיר • אֵין לְהַרְהֵר וְלֹא

לַחֲקוֹר חָקָה. וְאֵין לְהַחֲלִישׁ חֻלְקָה. וְאֵין לֵידַע עֲרָפָה. וְאֵין לְהָבִין
דַּרְכָּה. אֱלֹהִים הֵבִין דַּרְכָּהּ:

חַי וְקַיָּם נוֹרָא וּמָרוֹם וְקָדוֹשׁ:

אֲצוּרָה וּכְפוּרְשָׁה. עֲצוּרָה וְלֹא מְפוּרָשָׁה. זֹאת חֻקַּת הַפָּרָשָׁה.
בְּכָל שָׁנָה מִתְפָּרְשָׁה: לְבַעֲלֵי אֲסֻפּוֹת. חִדּוּתֵיהָ חֲסוּפוֹת. וְכָל
צְרוֹרוֹת כְּסוּפוֹת. דְּקְדוּקֶיהָ סְפוּרִת: עֲרוּכָה וּשְׁמוּרָה. קְצוּבָה
וּנְמוּרָה. דְּרוּשָׁה וַאֲמוּרָה. בְּקַלָּה וַחֲמוּרָה: זְנָהּ לְעָנְיוֹ. בְּפִנְיֵי
מְעוֹנְיוֹ. וְהִגִּיהַ עֵינָיו. בְּפוּךְ כְּעֵינָיו: רָעַד כְּהִסְכִּית טַעַם תְּחִלַּרְת
מְשֻׁנָּתָהּ. פָּרָה בַּת שְׁהֵים עֶגְלָה בַּת שְׁנָתָהּ. בְּצַר צִיר תַּחַן כְּקִשַּׁב
שְׁמוּעָתָהּ. נָא כֵּנִי יְפֶרֶה מוֹרֶה הֲלָכָה לְשַׁעֲתָהּ: יְדִעוֹ בָהּ הֲלִיכוֹת.
וְשִׁנּוּן הֲלָכוֹת. אֵלֶּה הַנֶּעֱרָכוֹת. וְאֵלֶּה הַמִּתְהַלְּכוֹת. רְאֵיתָהּ אֵיךְ
לַחֲזוֹת. דָּמְיָה אֵיךְ לְהַזּוֹת. בִּיאוֹרָהּ מִלְּהַבְזוֹת. לְחַוּוֹת לְמִי זֹאת:
בְּדִבּוּר אֱמוֹר אֶל הַכֹּהֲנִים שְׁנָה עוֹז פָּנָיו. שָׁב וַיֵּעָרוֹךְ זֹאת לְפָנָיו.
וְהֵאִיר עֵינָיו: יַעַן כְּנֶאֱמַר לוֹ וְלָקְחוּ לַטָּמֵא. פַּלָּצוּת בִּיעָתַתּוֹ וְשָׁח
כִּי יִתֵּן טָהוֹר מִטָּמֵא: קוֹשְׁטְ אִמְרֵי פָרָה. כָּל טָהוֹר מְטַמְּאָהּ.
וְאֵיךְ הִיא תַּעֲבִיר רוּחַ הַטְּמֵאָה: לוֹ הִגִּיד אֶל חָקָה חַקְתִּי וּמַה
תִּיַּע לֵידַע. עָמוּקָה מְשֻׁאוֹל מַה תֵּדָע: יָבֹא אֵפֶר פָּרָה. לְהַלְבִּין
כְּנוּף כֶּן פָּרָה. הֱיוֹת כַּפָּרָה. לְסוֹרֵרָה כְּפָרָה:

מזן רַמֵּז בְּוִיקְחוּ אֵלֶיךָ הֱיוֹת פָּרָתוֹ מוּתֶמֶדֶת. שֶׁכָּל הַפָּרוֹת כָּלוֹת
וְשֶׁלָּךְ לָעַד עוֹמֶדֶת:

אֵל נָא. לְעוֹלָם תּוּעֲרִץ. וּלְעוֹלָם תּוּקְדַּשׁ. וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים תִּמְלוֹךְ
וְתִתְנַשֵּׂא. הָאֵל מֶלֶךְ נוֹרָא מָרוֹם וְקָדוֹשׁ. כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ מַלְכֵי
הַמְּלָכִים. מַלְכוּתוֹ נָצַח. נוֹרָאוֹתָיו שִׁיחוּ. סַפְּרוּ עָזּוֹ. פָּאֲרוּהוּ
צְבָאָיו. קַדְּשׁוּהוּ רוֹכְמוּהוּ. רוֹן שִׁיר וְשֶׁבַח. תּוֹקֶף תְּהִלּוֹת תִּפְאַרְתּוֹ:

מזן וקטל לְטַהֵר טְמֵאִים. לְטַמֵּא טְהוֹרִים. בְּאוֹמֵר קָדוֹשׁ:

אִמְרָה סְנוּנָה וְצָרוּפָה. בְּדוּלָה בְּדָתָהּ מְעֻרוּפָה. גְּדֵלָה כְּרַעֲנָן
לְתָרוּפָה: דְּרוּשָׁה בְּזָקוּק שִׁבְעָה מְשֻׁבָּעָה. הֲוָיוֹת טְבִילוֹת וְכִבּוּסִים
שִׁבְעָה. וּפָרוֹת וְכֹהֲנִים טְהוֹרִים וּטְמֵאִים שִׁבְעָה: זְקֵנֵי גְוִית תְּמִימִים

וְרַחוּקָה: מזן כְּתָמַת חֲמוּקָה בָּהּ מְחֻקָּה. לְטַהֲרַת חֲשׁוּקָה נֶחְקָקָה
זֹאת חֻקָּה:

יְקוֹכִיה יְגֻלָּה. כַּיַּעֲנִיקֵיהָ יְדֻלָּה: מזן לְעֵת יְגֻלָּה. גְּנוּנָיו יַעֲלֶה:

ברוך אתה יי מגן אברהם:

אתה גבור לעולם יי מחיה מתים אתה רב להושיע משיב הרוח ומוריד הגשם מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקים אמונתו לישני עפר מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה ונאמן אתה להחיות מתים:

מְמָרָה חֻקָּה גָּזַר. מְגַבְּנוֹן אְמֻרָה נְגָזַר. נֶאֱמָן לֶאֱוָנָה נִתְאַזָּר.
נָצַח עֲדֵי כֵן בְּנִזְרָה נָזָר. סָלוֹל צְפוּנֶיהָ חֵלֶץ אָזַר. סָקַר בְּאֵבֶיהָ
וְנֶחְשַׁב לָמוֹ זָר. עָרַךְ בָּהּ חוֹק לָעַם מְפֻזָּר. עָבוּר מִלְּפַתֵּל עִקֵּשׁ
כֶּמֶץ וְזָר. פְּאֵר בְּקוּרֶיהָ בְּאֶגֶד מְשֻׁזָּר. פְּעָלָתָהּ בְּסֶגֶן בַּעֲדֵי מְשֻׁזָּר.
מזן צְפוּנָה לְטַהֲרַת עַם אֵל עָזַר. צְוָה צוּר לְצִיר צוֹר צְרוּרָה לֶאֱלָעָזָר:

עוֹלָם וּמְלוֹאוֹ שֶׁלְּךָ. חָפַצְתָּ לְהַצְדִּיק קְהָלְךָ. מזן עַל כֵּן אוֹחִיל
לָךְ. לְהַגִּשִׁים תְּחִי אָטוּמֵי פְּעָלָךְ: ברוך אתה יי מהיה המתים:

קְפָאוֹן חוֹק אֶלֶפֶת הַיֶּקֶר. לוּטָה בְּאוֹר יָקָר. חָשׁוּף לְעַם מְיֻקָּר.
לַעֲמוֹד עַל עִקָּר. רְעֵבִים לְפַעֲנֵחַ דְּתֶיהָ. פַּעֲנֵחַ מְהוֹתֶיהָ. צְמֵאִים
גְּמוּת חִדּוּתֶיהָ. גַּלֵּה עֲדוּתֶיהָ: שְׁמֵן הַגְּלִים טַהֵר. מְצָרֵף וּמְטַהֵר.
הֶרֵב לְכַפֵּם תְּמַהֵר. מֵעִוִּים אוֹתָם לְטַהֵר: תִּקְרָא כֹהֵן. בְּחַטָּאתְךָ
בָּאֵזוֹב מְתָכַּהֵן.

מזן טְהוֹרִים זָרוֹק כְּמִכַּהֵן. תְּמוּר דַּם מַקַּח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן:

יִמְלוֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל אֵל נָא:

אָמַרְתִּי אֶחְכְּמָה וְהִיא רְחוֹקָה. שָׁח אִיתִיאֵל עֲדֵי זֹאת חֻקָּה.
בְּלֹא נִפְלָאת הִיא וְלֹא רְחוֹקָה. זֹאת פְּלִיאָה הִיא וּמְרוּחָקָה.
כִּלְפְנֵיהָ מִשְׁפָּט וְחֻקָּה. וּמֵאֲחֲרֶיהָ תּוֹרָה וְחֻקָּה. בְּחָרוּת חֲקוּקָה.
וּבְלוּחַ לֵב מְחֻקָּה. מְדוּק תְּלוּלָה וּמְשֻׁאוֹל עֲמוּקָה. מְדֻרֵי אַרְקָא.
מְסִלָּתָהּ חֲמוּקָה. בְּבֵן אֵין לַעֲמוֹד בְּסוֹדָהּ. וְאֵין לְהַגִּיעַ יְסוֹדָהּ. וְאֵין

לחקור

יוצר אופן זולת לפרשת פרה

וְעוֹלָה: רָם אוֹתָהּ עָלָה. בְּחֻפָּץ וְלֹא בְּנֶעִילָה. קְהָלוֹ בָהּ לְהוֹעִילָה:
שׁוֹמְרֵיהָ יוּנָצְרוּ מְחַלָּהָלָה. מִכָּל נָגַע וּמַחֲלָה. בְּשׁוֹרָם שִׁיר
וּתְהִלָּה:

מזן תֻּפַּן בְּכֻלָּם בְּרוּרִים. אֲשֶׁר שִׁמְךָ מְזַכִּירִים. וְזֹרוֹק עֲלֵימוֹ מַיִם
טְהוֹרִים. קָדוֹשׁ: הכל יודוך.

אופן

כְּבוֹדוֹ יִתְרוֹמָם וְיִתְהַדָּר. וְהוּא בַּעֲרָבוֹת דָּר. עָטוּי הוֹד וְהָדָר.
וְהַכֹּל יְגַדְּלוּהוּ בְּתָמִיד וּבְתָדָר: והחיות

זולת ע"פ מ"ג

אַשְׁרֵי כָּל חוֹסֵי בָךְ. בְּאַהֲב יֶאֱהָבָךְ. נוֹי אֲשֶׁר אֲהֵבָךְ. דִּבַּקְתָּם
בָּךְ. הֲלֹא אַתָּה תָּרִיב רִיבָךְ. וְתַיֵּסֵד אֶת נָוֶךָ. זְכוֹר בְּנָךְ וַאֲהוּבָךְ.
חֲתוּמֵי עַל לִבָּךְ: טְהֲרֵם מִכָּל טֻמְאוֹתָם. יָהּ כַּפֶּר נָא אַשְׁמָתָם.
כּוֹשֶׁר תְּהֵא אַחֲרִיתָם. לָעַד יִתְקַיֵּים שְׁמוֹתָם. מַהֵר עֲתָה תְּשׁוּעָתָם.
נָאוֹר כִּי אַתָּה תִּקְוָתָם. שַׂמְּחֵם בְּשׂוּבַע שִׂמְחָתָם. עֻזְּךָ תְּפָאֵר
אוֹתָם: פְּנֵה אוֹתָם לְצַדֵּקָם. צְמַח צֶמַח לְהַבְקָם. קָדוֹשׁ מִכָּל עָוֹן
נַקֵּם. רָם בְּטוּב חַזְּקֵם. שָׁמְרֵם וּבְצִלְּךָ דַּבְּקֵם:

מזן שַׂבְּעֵם וְכָאֵזוֹר תַּדְבִּיקֵם. תְּאַמֵּר בְּדָתְךָ לְהַמְתִּיקֵם. כְּקֶרִיעַת
יַם סוּף וּכְמַכַּת בְּכוֹרִים שׁוֹנְאֶיךָ לְהַבְקִיקֵם: עזרת. שמונה עשרה.

והמזן הוזל

ברוך אתה יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל
הגדול הגבור והנורא אל עליון גומל חסדים טובים וקונה הכל וזוכר חסדי אבות ומביא
גואל לבני בניהם למען שמו באהבה מלך עוזר ומושיע ומגן:

קרובות

מְסוֹד חֲכָמִים וּנְבוֹנִים. וּמִלֶּמֶד דַּעַת מְבִינִים. אֶפְתְּחָה פִּי בְּשִׁיר
וְרָנִּים. לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל פְּנֵי שׁוֹכֵן מְעוֹנִים:

ע"ס ח"ג

אֲצוֹלַת אוֹמֵן בְּצֵרוּף זְקוּקָה. בְּנִבְכֵיהָ וְאֵת בַּלָּט פְּקוּקָה. גְּלוּמָה
עֲלוּמָה וּנְקוּקָה. דְּבוּרָה עַל אוֹפָן חֲקוּקָה. הַמְּסֻקָּלָה וְהַמְּעֻזָּקָה.
וְדִשּׁוֹנָהּ דִּישׁוֹן לְמִשְׁמָר חֲקָקָה. זֵר שִׁבְעָתַיִם מְיֻזָּקָה. חוֹק טָהוֹר
מְטֻמָּא מְחֻזָּקָה. טְבוּעָה בְּלֹא רְחוֹקָה וְהִיא רְחוֹקָה. יְחוּסָהּ אֲטוּרָה
ודחוקה

צִדְקָתֶךָ כְּהַרְרֵי אֵל. חוֹסֶן זָכִירַת קָדְשָׁתֶךָ יַזְכִּירוּ יִשְׂרֵי אֵל. חַי יְיָ הַמּוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל: עזרת

יוצר לפרשת פרה

מיוסד ע"פ מ"צ וסס מחנדו ר' אלעזר הקליר.

אוֹם אֲשֶׁר בְּךָ דְּבוּקָה. חָפַצְתָּ וְרָצִיתָ לְצַדָּקָה. לְהַנְהִילָהּ מְדֻבָּשׁ נִיתוֹקָה: בְּיאוּר אֲרוּכָה וַעֲמוּקָה. בָּהֶם בָּאַהַב לְחָשְׁקָה. כִּבְיד לְצַוָּאר לְחַבְּקָה: גַּם הִיא בִּכְאֵב מְיֻחָזָקָה. בְּתוֹקֶף וּבְתַנְאִי נְחֻקָּקָה. מֵעֲמוֹ בְּלִי לְסַלְּקָה:

מזן אַשְׁרֵי מִי זֹאת. בְּהִתְחַזְּקֵם בַּתּוֹרָה זֹאת. בְּפִתְחֵי מְזוּזוֹת. קָדוֹשׁ:

דָּרֵשׁ בְּעַד נוֹטְרָהּ. וְנָם לְהָבִיא פְּרָה. בַּעֲדָם עָבוּר לְכַפְּרָה: הֲלֹא כְּחַטְּאוֹ בְּבֶן פְּרָה. חָרַתָּ עֲלֵיהֶם גְּזֵרָה. וְהִנָּם בַּאֲמִירָה סוֹרֵרָה: וְזֶה הַמְּקַבֵּל עָתִירָה. חָשַׁךְ מֵהֶם עֶבְרָה. וְכָל צוֹקָה וְצָרָה: זְכָרוֹן פָּרָה אֲדוּמָה. בְּפִי יוֹנָה תַּמָּה. לָעַד בְּלִי לְעַלְמָה: חֶסֶד דַּת תְּמִימָה. יַעֲטוּ בָּהּ לְהִתְרוֹמְמָה. לִפְנֵי יוֹצֵר נְשָׁמָה: טוֹעֲמֶיהָ בְּטוּב נְעִימָה. בְּלִי הֱיוֹת לְשַׁמָּה. בְּהוֹשְׁבָךְ הָאָרֶץ הַנְּשַׁמָּה:

מזן וְאֵת חֻקַּת הַתּוֹרָה. עֲרוּכָה בַּכֹּל וּשְׁמוּרָה. בָּהּ לְהַקְדִּישׁ לְנוֹרָא. קָדוֹשׁ:

יְקָרָה וְהַרְבֵּה תְּמִימָה. מִכָּל מוּם שְׁלֵמָה. וּבְנְקִיוּת וּבְטָהֳרָה מְסֻיָּמָה: כְּתַב חָקוּק רְשׁוּמָה. לְשַׁמֵּחַ נֶפֶשׁ עֲנוּמָה. לְמַעֲלָה לְזָקוּף וּלְרוֹמָמָה: לְטַהֵר חֵטְא וְאַשְׁמָה. וְלִמְחוֹל עָוֹן וְזָעוּמָה. עוֹד בְּלִי לְהַאֲשִׁימָה: מְטֻהֶרֶת גּוֹי אֶחָד. לְרַצּוֹת שֵׁם הַמְיֻחָד. אֲשֶׁר בְּכָל פְּרָה מְתֻיַּחַד: נַפְשָׁם תּוֹחֶשֶׁךְ מִפַּחַד. וְהֵגִיוָנָם בַּל יִתְפַּחַד. בְּהִתְפַּלְלָם בְּלֵב אֶחָד: שׁוֹנְאֵיהֶם יוֹרְשׁוּ פְּאֶחָד. בְּפִחַת וָפַח וְפַחַד. בְּעָבְדָם לְצוּר שָׁכָם אֶחָד: עַל יַד כֹּהֵן נְתִינָתָהּ. לְכַבּוֹדוֹ כִּיתָנָתָהּ. דְּקֵדֵק בְּכָל פְּנָתָהּ: פְּעֻלָּתָהּ וְהַקְרָבָתָהּ. הוּא יַקְרִיב אוֹתָהּ. וְהוּא יוֹצִיא אוֹתָהּ: צוֹפִים הַכֹּל בְּטוּבָתָהּ. וּמְתַנִּים אֶת בִּרְכָתָהּ. כְּכָל קְהַל רַעְיָתָהּ: הֲדוּשָׁה וְלֹא פְסוּלָה. בְּלֹא מוּם וְעַוְלָה. כְּקָרְבָּן כְּלִיל

זולת להפסקה שנייה

מקום כִּפּוּר • וְתֵרָצֶה בְּרָכָתָן: וְתַנְפִּישֵׁם • וְתַחְפִּישֵׁם • וְתֵטִיבָה
לְאַחֲרִיתָן: אֲזַי אָקוּד • בְּעֵת אֶפְקוֹד • וְאֶכְרַע לָךְ בִּרְכָיִם: יְהַלְלוּיָה •
בְּהַכְטָיָה • בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם: והחיות,

ע"ס ס"ג וסס המחנך משה נינס־ מזק.

זולת

יְיָ אֱלֹהִים צְבָאוֹת אַתָּה הַחִלּוֹתָ • הַרְאוֹת כּוֹחֲךָ וַחֲסָדֶיךָ לְעַם זוּ
יָצַרְתָּ • בִּימִין יְשַׁע וְגִבּוֹרָה בְּעֻזְּךָ נְתַאַזַּרְתָּ • וְהוֹשַׁעְתָּנוּ כְּצֵרֵינוּ
וּמְשַׂנְאֵינוּ הֱבִישׁוֹתָ: נָאַלְתָּ בִּזְרוֹעַ עַמְּךָ וְלוֹחֲצֵיהֶם דָּכִיתָ • שְׁפָתֶיךָ
בָּרוֹר כִּלְּלוּ בָּחָזוֹן דִּבַּרְתָּ • דְּבָרְךָ הַטּוֹב לֹא נָפַל כְּמֵאָז הִבְטַחְתָּ •
וְהֵם עַמְּךָ וְנַחֲלָתֶךָ אֲשֶׁר פָּדִיתָ • הֲבֵאתָנוּ בְּמִצּוֹדָה נְתוּנִים בְּיַד
אוֹיְבֵי • וַיִּגַּר בְּחָצֵין שִׂנְאֵי לְהַעֲבִיר כָּל טוּבֵי • וּכְיָדֵי יוֹם בְּיוֹם מְהָרְסֵי
וּמַחֲרִיבֵי • וַיִּלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל וַיָּשֶׁב מִמֶּנּוּ שְׁבִי: וָרַע כְּרֵעִים וְעַם לֹא
בִינוֹת • עָרוּ יְסוֹדוֹתֶיךָ וְהֶרְסוּ כָּל פִּנּוֹת • חָרְשׁוּ וְעָקְרוּ נְוֹתַיִךְ וְנָבְעוּ
מִצְפָּנוֹת • וְגַם כֶּסֶף וְסֻגַּלַּת מְלָכִים וְהַמְיֻדָּנוֹת • טַבָּעֵךְ יָצָא בָּעוֹלָם
לְהַכְחִיד כָּל צוֹרְרֵיךְ • שְׁאוֹן קָמֶיךָ תְּהוֹמִים לַנַּעַר כָּל צָרֵיךְ • יוֹם
בְּשׂוֹרָה וְשִׂנַּת וְאוּלִים גַּלֵּה לִבְחִירֶיךָ • שַׁלְמָה אֶהֱיֶה כְּעוֹטָיָה עַל
עֶדְרֵי חֲבֵרֶיךָ: כַּבִּיר פְּדֵה יַקִּירְךָ מִיַּד מַעְבִּידוֹ • זֶה כַּמֶּה שָׁנִים לוֹהֲצוֹ
וְכַרְעִידוֹ • לוֹ תְּשׁוּבָה נָשִׁיב כִּי יְרָאוּ עֵינָיו כְּיָדוֹ • הֵן הֶרְאָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
אֶת כְּבוֹדוֹ: מְכוֹר הַבֶּרְזֶל יְדִידֶיךָ הַהִישָׁה לְנַחֲמָם • רְנִי כַּלָּה תְּסוֹבֵב
לְנַהֵלָם וְלִרַחֲמָם • נְשִׁיהֶם בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם לְשַׂמְּחָם וְלָרוֹמְמָם •
מַלְכוּתָם הָקֵם וְגַדֵּל אֶת שְׁמָם: סְבֹר תּוֹחַלְתֵּנוּ הַרְאֵנוּ אֶת פְּנֵיךָ
נָעִימוֹת • צִיּוֹן הֱטִיבָה בִּרְצוֹנֶךָ וְעָרִים נִשְׂמוֹת • עֶבְדֶּיךָ רָצוּ אֲבָנֶיהָ
וּמְפִיקִים לָךְ רוֹמְמוֹת • תֶּחֱלַק הָאָרֶץ בַּנַּחֲלָה בְּמִסְפַּר שִׁבְטוֹת •
פְּדֵה וְהַצֵּל לְקוֹחֶיךָ וְיָרוֹנּוּ פְלָאֶיךָ • יִפְלוּ וְלֹא יָקוּמוּ בּוֹגְדֶיךָ וּכְנַאֲיֶךָ •
עַמְּתֵם וְהַצְמִיתֵם וְרַבֵּה עֲלֵיהֶם צְבָאֶיךָ • כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יֶהֱמָיוּן
וּמְשַׂנְאֶיךָ: קַנֵּא אֵל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל קוֹמָה וְהָחֵל רָשׁ • אַיֵּבְךָ דִּירָתֶךָ
הֶחֱרִיבוּ וּמְעוֹנֶךָ נֶחֱרָשׁ • רָעֶיךָ יְרָשׁוּ נַחֲלָתֶךָ יַחַד עִיר וּמִגְרָשׁ •
יוֹרִישׁ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִפְּנֵינוּ אוֹתוֹ נִירָשׁ:

מִן שִׁמְךָ יְקֻדַּשׁ בָּעוֹלָמֶיךָ מוֹשִׁיעַ וְגוֹאֵל • מְפוֹרָשׁ שֵׁם הַנִּכְבָּד
צדקתך

וּמִשְׁרָתֶיךָ. יְיָ צְבָאוֹת מַה יְּדִידוֹת מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ: תְּמִימֶךָ לְבוּשִׁים
בַּעֲדִי עֲרַיִם נְגוּהִים. מְקַבְּלִים עִדּוֹת הַחוֹדֶשׁ הוֹמִים כְּמַלְאָכִים
תְּמוּהִים. מִתַּי אָבֹא וְאֵרָאֶה פְּנֵי אֱלֹהִים:

חזן מְשֻׁגָּב שֹׁכֵב הַגְּדוֹל צִדְקָתוֹ כְּהַרְרֵי אֵל. חֶסֶד זְכִירַת קְדוּשָׁיו
אֲמֵץ לְיִשְׁרֵי אֵל. שׁוֹבָה יְיָ רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל. קָדוֹשׁ: הכל יודון.

סס המחנך נדמזי המזוזים שלום:

אופן

שִׁמְךָ לָעַד. בְּפִי מוּעָד. וָאֶקוֹד לְךָ אַפַּיִם: וְגַם אֶדְרוֹשׁ. לְךָ
אֶפְרוֹשׁ. הֲגוֹת שִׁירֵי כְיַצַלְתִּיכֶם: וְרֹאשׁ אַחֲרִית. וְהִיא הַבְּרִירַת.
כְּרוּתָה לְשִׁפְתַיִם: הֲגוֹת חַסְדֶּךָ. וְרוֹב הוֹדֶךָ. תְּצִיֶּינָה אָזְנַיִם: אָבֵן
כֹּל. וּבְפִי כֹּל. יְקֻדַּשׁ הוּא בְּמַחֲנַיִם: יְהַלְלוּיָה. בְּהַבְטָיָה. בּוֹרֵא
נִיב שְׂפָתַיִם: לְבִית מַעֲלוֹת בְּהֵיכָלוֹת. וְגַלְגַּלֵּי כְּרוֹב חֲנָה: וְהָאוֹפָן.
לָצַד נֶאְפָּן. וְהַחַיּוֹת אַרְבַּעְתָּנָה: וְהֵן נִרְאוֹת. כְּמוֹ נוֹשְׂאוֹת. מְקוֹם
כְּבוֹד וְתַחְתָּנָה: וְהָאֲמִינִם. הֲלֹא יִשְׁנָם. בְּכוֹחוֹ רַב וְתָרְעָנָה: קְצוֹת
תֵּבֵל. וְהוּא סוֹבֵל. וּבְזָרוֹעוֹ תְּעוּפְנָה: וְעֵת צוּפִי. בְּצִפְצוּפִי. אֲזַי
יִשְׂאוּ לְךָ רְנָה: וְאוֹ יַעֲנוּ. וְיָרוֹנוּ. וּבַנְּפִיהֶם הִרַפְּינָה: חֲמִשִּׁים הֵם.
בְּגַבֵּיהֶם. וְהַשִּׁשָּׁה וּמֵאתַיִם: יהללויה וְהוּא נוֹשֵׂא. לְכָל מַעֲשֵׂה.
יְמֵי בְרֵאשִׁית אֲשֶׁר בָּרָא: הוּא גוֹמֵר. כֹּל בְּאוֹמֵר. מִעוֹנוֹ שָׂרַת
בְּתוֹךְ סְהָרָה: וּבַעֲרָפֶל. מְקוֹם אוֹפֶל. הֲלֹא יַכְפִּיל לְהָאִירָה:
וּבְסָבִיבוֹ. בְּתוֹךְ רְכוּבוֹ. יֵקַר נוֹגַהּ לַהַצְהִירָה: יְגוֹרֵהוּ. בְּמַחֲנֵהוּ.
מְכוֹן צֶדֶק לְהִתְאַזְּרָה. וְהִרְקִיעַ. וְהִבְקִיעַ. כְּלֵג מַיִם לְהִשְׁבִּרָה:
וּמִחֲצִיתָם. בְּדָמְיָתָם. יְאַדְּרוּ שָׁם פְּתִפְאֶרָה: וּבְיָרוֹנוֹ. מְמֻקוֹמוֹ.
בְּקוֹל יַעֲנוּ בְּנֵי זְמִרָה: יְהִי כְרוֹךְ. בְּשִׁיר עָרוֹךְ. שׁוֹכֵן בְּרָמְיָתִם:
יהללויה מִי יְדַמֶּה לָּךְ. וּבַמֶּה נְקַדֵּם אֶת פְּנֵי אֵיתָתָן: מְכֻבְלֵי כֹּל. וְאֵין
אֶשְׁכּוֹל. בְּרֹאשׁ נוֹפֵי זְמוֹרָתָן: וְנִבְזְרָתִי. וְנוֹתַרְתִּי. כְּמוֹ תוֹרֵן בְּהַר
אֵיתָן: וְאֵין קְרֹבָן. וְהַקּוֹרְבָן. כִּיאוֹד גָּבַר לְהַכְרִיתָן: וְרַק לָהּ זֹאת.
בַּעֲלִיּוֹת. וְהִיא בָּאָה לְתוֹחֲלָתָן. אֲשֶׁר דָּרְשׁוּ. וְסוֹד פֵּרְשׁוּ. הֱיוֹת
קוֹרְאִין בְּתוֹרָתָן: וְסוֹד שֶׁקֶל. כְּיַחֵד עֵקֶל. וְגַם פָּרָה לְטַהֲרָתָן:
וְאַחֲרוֹנָה. בְּחַדְשָׁנָה. סְכוּכָה לְגַאֲלָתָן:

חזן הַאִם פָּסוּ. וְגַם אָפְסוּ. נִיחוּחִים בְּתַמְרָתָן: וְשִׁירַת סִפּוּר.

יוצר להפסקה שנייה

טְהָרָתָם. וְהִזַּרְתָּם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטֻּמְאָתָם: כְּבוֹד הָרֶגֶל לְהַשְׁמִיעַ
לְדָרוֹשׁ וְלִשְׁאוֹל. הֲלָכוֹת חֻקּוֹתָיו בְּשִׂמְחָה וּבִיחוֹל. וְאֶת עַמִּי יוֹרוּ
בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל: בָּרְבִיעִית עִנְיַן הַהֶדֶשׁ לָבֹאר כַּצָּהֳרַיִם. נַסִּי
נִפְלְאוֹתָיו לְהַגִּיד אֶתּוּ נַהֲרַיִם. תְּזָכּוֹר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:
לְכַּוֵּן פְּעָמִים לְהַקְדִּימוֹ פְּעָמִים לְהַפְסִיק קְרִיאָתָם. זַט"וּ בַ"וּ דַּ"ד
וּבַ"וּ נְתִיבָתָם. חֲכָמִים יַגִּידוּ וְלֹא כְחֲדוּ מֵאֲבוֹתָם: מִדֵּי חַל אָדָר
בְּכוֹשֶׁר מִצְוָה. קוֹרְאִים פָּרָשַׁת שְׁקָלִים בְּשַׁבָּתוֹ בְאַהֲוָה. אֶת סֵפֶר
תּוֹרַת מֹשֶׁה אֲשֶׁר צִוָּה: בְּשִׁמּוֹנָה בּוֹ פָּרָשַׁת זָכוֹר לְהַשְׁמִיעַ
וּלְהַזְכִּירָה. לְהַשְׁמִיעֵנוּ שָׁשׂוֹן וְשִׂמְחָה גִּילָה וְאוֹרָה. וְאָזְנֵי כָל הָעָם
אֶל סֵפֶר הַתּוֹרָה: נִכְנִין וּמַפְסִיקִין בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ מִקְרָאֵיהֶם.
וּפְרָה וְהַחֹדֶשׁ בְּשָׁהֵי שַׁבָּתוֹת יְצַרְפוּ קוֹרְאֵיהֶם. חוֹבְרוֹת אִשָּׁה אֶל
אֲחוֹתָהּ בְּכַנְפֵיהֶם: סְפִירָתוֹ כְּהִקָּבַע בַּשֵּׁנִי כִּיפִי רָאשֵׁי. נַקְדִּים
קְרִיאָתֵנוּ לְפָנָיו וְלֹא נֶהֱשָׁה. בְּיוֹם הַהוּא בְּסֵפֶר תּוֹרַת מֹשֶׁה: בַּשִּׁשִּׁי
בּוֹ מַפְסִיקִין פָּרָשַׁת זְכִירוֹתֵיהֶם. לְסָכּוֹךְ גְּאֻלָּה לִגְאֻלָּה יְמֵי כַּהֲכַוֵּנָתָם.
אֲשֶׁר נָחוּ בָהֶם הַיְהוּדִים מֵאוֹיְבֵיהֶם: עֲבַר יוֹם פּוּר קוֹרְאִים כָּל
אַחַת בְּשַׁבָּתָהּ. פָּרָה וְהַחֹדֶשׁ אַחַת וְאַחַת בְּקִרְיָאתָהּ. חוֹבְרוֹת
אִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ: פּוּרוֹ בְּנִפּוֹל לְקִבְעוֹ בָּרְבִיעִי בָּחָכְמָה וְהַשָּׂכֵל.
קְרִיאַת שְׁקָלֵינוּ בּוֹ נַקְדִּים בְּרוּחַ נְדִיבָה וְשֵׂכֶל. תּוֹרַת אֱלֹהִים כְּפוֹרֵשׁ
וְשׂוֹם שֵׂכֶל: בָּאַרְבָּעָה בּוֹ מַפְסִיקִין מֵחֵצִי סוֹכְנֵיהֶם. לְצֶרֶף יַחַד
גְּאֻלָּתָם וְלַהַשְׁמִיעָם נִפְלְאֵי אֱלֹהֵיהֶם. הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל
בְּאָזְנֵיהֶם: צֵרוֹף פְּרָה וְהַחוֹדֶשׁ הַשְׁמִיעוּ בְּקִרְיַאתְכֶם. כַּהֲרַת הָרֶגֶל
וְחֶדְוַת יְיָ הִיא מָעֻזְכֶם. בְּנֵי צִיּוֹן גִּילוּ וְשִׂמְחוּ בַיְיָ אֱלֹהֵיכֶם: קְבוּעוֹ
כְּחַל בַּשִּׁשִּׁי מִפִּי חֲכָמִים נִרְמָזוֹת. לְהַקְדִּים קְרִיאַת שְׁקָלִים בְּחֶדְוָה
וּבַעֲלִיזוּת. שָׁמוֹר תִּשְׁכְּרוֹן אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת: שְׁתֵּי הַפְּסָקוֹרֶת
קְבָעוּ נְבוֹנִים וּתְמִימִים. אַחַת בַּשֵּׁנִי בּוֹ וְאַחַת בַּשִּׁשָּׁה עָשָׂר
כַּתְאִימִים. כִּי הִיא הָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים: רֵעִים סְבָבוּ
לְטַהֲרַת הָרֶגֶל לְקָרְבֵהוּ. וְעָנִין הַחֹדֶשׁ בְּיוֹם קִדּוּשׁוֹ לְזָכְרֵהוּ. וְקַדֵּשׁ
אֶת רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא: שְׁוִינוּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תָּמִיד לְנַגְּדֵנוּ. עֲבוֹדָתְךָ
לַעֲבוֹד בְּמִבְטָא שְׂפָתֵינוּ וְהֶגְיוֹנֵנוּ. אֲמָרֵינוּ הַאֲזִינָה יְיָ בִּינָה הֲגִיגֵנוּ:
צְמָאָה נַפְשֵׁנוּ לְהִסְתּוֹפֵף בְּכוֹתְלֵי בֵיתֶךָ. חָדְשֶׁיךָ לְקַדֵּשׁ בְּוַעַר וְזִקְנֶיךָ

יוצר להפסקה שניה

ע"פ מ"ג וסס המחנך משה חתום בממלא ונסוף.

אֶת פְּנֵי מֶלֶךְ אֶתְיַצְּבָה בְּוַעַד מַקְהֵלוֹת. וֶעֱוּוז נוֹרְאוֹתָיו לְסַפֵּר בְּמַעַרְכֵי תְהִלּוֹת. אֱלֹהִים עַד מָרוֹם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ גְּדוֹלוֹת: אָז בָּטֵרֶם נִמְּתָחוּ וְאַבְנֵי פִּנּוֹתֶיךָ יָסַדְתָּ. כֵּם יְשִׁיבָתְךָ עָלָה בְּמַחֲשֶׁבֶת חָשָׂבְתָּ. נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז מֵעוֹלָם אָתָּה: בָּנִים חֲבִיבִים בָּחְבָה יְתֵרָה וְנוֹדַעַת עָלוּ בְמַחֲשָׁבָה לְהַשְׁכִּילָם עֵצָה מוֹדַעַת. אֱמוּנַת עִתֶּיךָ חוֹסֶן יְשׁוּעוֹת חָכְמַת וָדַעַת:

מזן מַשְׁמִיעַ שָׁלוֹם הַשְׁמִיעַ הָבִינוּ דַּרְכֵיכֶם. בְּנֵי חֶסוּ בְּצִלִּי וּזְכוּ בְּמִקְחֲכֶם. כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם. קָדוֹשׁ:

גְּמִילוֹת חֶסֶד תָּמִיד אַבִּיעָה וַאֲזַכִּירָה. אֱלֹהַי זְבַדֵנִי בְּלֶקַח טוֹב לְהִתְפָּאֵרָה. חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה: כַּרְפֵּא וְשִׁקּוּי עֶצֶם לְמַחֲזִיקֵיהֶם וּמַיְמִינֵיהֶם. חַיֵּי נֶצַח הִנְחִיל יֵשׁ לְמוֹצְאֵיהֶם. יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וְחַי בָּהֶם: דְּבָרָיו נֶחְמָדִים מִפָּז וּמִדְּבַשׁ מְתוּקִים. לְוַיַּת חֵן וַעֲטֶרֶת לְגָרוֹן מַעֲנִיקִים. אֲשֶׁר לוֹ חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צַדִּיקִים: הוֹרוֹנוּ יְשִׁישֵׁי לֶכֶת נְתִיבוֹ. זוּ הַדֶּרֶךְ לְכוּ בָהּ עַם קְרוֹבוֹ. הַשַּׁעַר לַיְיָ צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ: וְהִתְבּוֹנְנוּ קְבוּעַ שָׁנִים וְלִתְקֻנִים בָּמֶרְץ. אֱלֹהֵיכֶם הַמְיַשְּׁרְכֶם לְחַפֵּר וְלַעֲבֹר בָּתֶרֶץ. רְאֵה נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם אֶת הָאָרֶץ: הִתְחַזְּקוּ וְהִזָּהֲרוּ בְּמִנְהַג אֲבוֹתֵיכֶם בְּיֵדֵיכֶם. לִדְחוֹת וְלִקְבּוֹעַ בְּמֵיסוֹרֶת מְיֻסֶּרֶת לָכֶם. הַדְּבֵקִים בַּיְיָ אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם: זְהֲרוּ לִדְחוֹת פֶּסַח מִבְּד"ו וּמֵאַה"ו וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה. לְקַבּוֹעַ פֶּסַח בְּאַגַּהַ"ז וּבְגַהַ"ז פֶּסַח לְתַקָּנָה. כְּכָתְבָם וְכִזְמַנָּם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה: יָמִים יָצְרוּ וְהוּבְחָרוּ זַבְּד"ו סִימָנֵיהֶם. אֲדָר הַסָּמוּךְ לְנִיסָן קְבוּעַ בָּהֶם. לְקַיֵּם אֶת יְמֵי הַפָּרִים הָאֵלֶּה בִּזְמַנֵּיהֶם: חַכְמֵי לֵבָב חָכְמוּ קְבוּעַ וְלִתְקָנָה. אַרְבַּע פָּרָשִׁיוֹת תָּכִיד לִקְרוֹת בְּרִנָּנָה. לְעִתִּים מְזֻמָּנִים שָׁנָה בְּשָׁנָה: טְהוֹרִים בְּאֶחָד בַּאֲדָר מַשְׁמִיעִים עַל הַשְּׁקָלִים בְּרָנָה. בְּנִיסָן לְהָבִיא קָרְבָּן מְתֻרוֹמָה חֲדָשָׁה בְּתִקָּנָה. רְאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: כַּיתְּפִיפִים אַחֲרֵיהָ מִחֵת סוֹטֶן לְהַשְׁמִיעָה. שִׁקְּלִינוּ לְהַקְּדִים גָּאוֹן קָמֵינוּ לְהַכְנִיעָה. אָמַר עִם הַסֵּפֶר יָשׁוּב מַחֲשַׁבְתּוֹ הָרָעָה: יַשְׁמִיעוּ בְּשָׁלִישִׁי עַל טַהֲרַת הָרֶגֶל בְּקִרְיָאָתָם. לְהִזָּהֵר בְּהַזָּיוֹת וּבְטִבְילוֹת טְהָרָתָם

סילוק לפרשת זכיר

וְעָזוּר יִשְׁאוּ קִינוֹת. וְכָשַׁל עוֹזֵר וְנָפַל עָזוּר כְּקוֹנְנוֹת: וְיֵרַע כָּל פּוֹעֵל
כִּי לֹא שָׁכַחְתָּ. וְיָבִין כָּל יְצִיר כִּי שָׁמַם שָׁכַחְתָּ. וְשִׁעִיר וְשָׂרְיוֹ אָז
וּכַחְתָּ. וַעֲמִילֵק וְטִפְסָרְיוֹ הוֹכַחְתָּ. וְאַתֶּם בַּמִּשְׁפָּט נִתְוַכַּחְתָּ.
וְיוּזְכְּרוּ עִם אֲשֶׁר זָכַרְתָּ. כִּי לְטוֹבָה אוֹתָם זָכַרְתָּ. וּבְזִכָּרוֹן טוֹב אִתָּם
נִזְכַּרְתָּ: חזן וְהַמַּזְכִּירִים אֶת יְיָ. יֹאמְרוּ תָמִיד יִגְדַּל יְיָ. וְיֹאמְרוּ גְּאוּלֵי
יְיָ. כֵּן יֹאבְדוּ כָּל אוֹיְבֶיךָ יְיָ. וְהָעוֹמְדִים בְּבֵית יְיָ. וְהַבּוֹטְחִים בַּיְיָ.
וְהַשְּׁתוּלִים בְּבֵית יְיָ. יֶחֱזוּ בְּנוֹעַם יְיָ. וַיַּגִּידוּ כִּי אֵין קָדוֹשׁ כַּיְיָ. טוֹב
לְהֹדוֹת לַיְיָ. רַגְּנוּ צַדִּיקִים בַּיְיָ. קוֹל אוֹמְרִים הוֹדוּ אֶת יְיָ. כִּי הֵם
זֶרַע בֵּרַךְ יְיָ. זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְיָ. כִּי אֵל גָּדוֹל יְיָ. בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְיָ.
שׁוּשׁ אָשִׁישׁ בַּיְיָ: ע"כ וְאִם כָּל הַמּוֹעֲדִים יִהְיוּ בְּטֵלִים. יְכֵי הַפּוּרִים
לֹא נִבְטָלִים. וְזִכְרָם לֹא יָסוּף מִנִּטָּלִים. וְיוּזְכְּרוּ לָעַד גְּאוּלִים.
לְשָׁשׁוֹן וּלְשִׂמְחָה גִּילִים. מִפְּעֻלוֹת אֱלֹהִים מְגֻלִּים. וְעֵזוּז נוֹרָאוֹתָיו
מְגִדִּילִים. וְשָׁרִים כְּחוֹלְלִים. בַּעֲשֶׂרֶת מִינֵי עָשׂוֹר מְסֻלְסָלִים.
בְּכִנּוֹרוֹת וּבַנְּבָלִים. בַּעֲשֶׂרֶת מִינֵי הַלֵּל מְהֻלָּלִים. בַּעֲשֶׂרֶת מִינֵי
שְׁמִיחָה צוֹהֲלִים. וְשַׁרְפֵי הַקֹּדֶשׁ הַמְּעוּלִים. כְּהַלְכִּיד לָרַב יִהְיוּ
לְמוֹ שׁוֹאֲלִים. מַה פָּעַל אֵל אֵלִים. כִּי אֱלֶה יְהוּ מִבְּנִים. וְאֵלֶּה
מִלְּפָנֶיהָם מְפַנִּים. וְאֵלֶּה חוֹצָה פּוֹנִים. וְאֵלֶּה לְפָנַי וְלִפְנִים. בְּצֵל
שַׁדַּי מִתְלוֹנָנִים. וּבַחֲמִשָּׁה קוֹלוֹת הַצְּפוֹנִים. קוֹל רִנָּה וִישׁוּעָה
מַצְפִּינִים. בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים צְפוּנִים. הַהוֹגִים בְּיִקָּרַת מִפְנִינִים.
וְקִדְּמוּ שָׁרִים אַחַר נוֹגְנִים. לָדַעַת אֵיךְ הֵם מְנַגְּנִים. בָּגְאָוֹת אֲפִיקֵי
מָגְנִים. בְּצִלְּם הֱיוֹת גְּנוּנִים. וּבֶאֱבָרְתָם מִתְנוֹנָנִים. וְעַל חוֹמוֹתָם
מִתְמַגְּנִים. לַשּׁוֹעֲרִים וְלַשּׁוֹעֲרִים מְכוּנִים. כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה
מְזֻמָּנִים. לְהַזְכִּיר קְדֻשַּׁת נוֹצֵר אֱמוּנִים. לְהַעֲרִיץ זְכִירַת גּוֹי שׁוֹמֵר
אֱמוּנִים. וּבְשֵׁם יִשְׂרָאֵל מִתְכַּנִּים. וּבִשְׁלוֹשׁ קְדֻשָּׁה לְקָדוֹשׁ מִתְכַּוְּנִים.
שֶׁהֵם בְּרֹאשׁ בָּנִים מַשְׁכִּינִים. וְאַחַת בְּרֹאשׁ כֻּלָּם מַתְקִינִים.
וּבְשִׁלְשָׁתָם הֱיוֹת נְכוֹנִים. נִסָּא שָׁלֵם וְשֵׁם שָׁלֵם מְכִינִים. וּבִשְׁלוֹשׁ
קְדֻשָּׁה עֲנוֹת כְּאָז מְבִינִים. קָרוֹא זֶה אֶל זֶה מְכַוְּנִים. וּבְכִנּוּי שֵׁם
קְדוֹשׁ קוֹרְאִים וּמְכַוְּנִים: כַּכָּתוּב עַל יַד נְבִיאֶךָ. וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר
קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ: וכו'

לדוד ודוד עד גמירא קדיש שלם ומוציאין שני ספרים באחד קורין בס' היום ובשני
קורין סוף פרשת כי תצא זכור.

את

בְּיִשׁוּב נִתְלַחֲמוּ. אוֹתָנוּ חוּץ לַמַּחֲנֶה הֲכִיוּ. וְאוֹתָךְ בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה נָהֲמוּ: אוֹתָנוּ פְּלִיטֵי עֲנָן זָמְמוּ. וְאוֹתָךְ כַּפּוֹרֶת עֲנָן גָּמְמוּ. אוֹתָנוּ לַחֲשׁוֹלֵי עֵב דִּכְּיוּ. וְאוֹתָךְ עֲלוֹת עֵב דָּמְמוּ. אוֹתָנוּ חוּץ מַמְחִיצָה קָמוּ. וְאוֹתָךְ לִפְנֵי וְלִפְנִים קִדְּמוּ. אוֹתָנוּ בְּרִחוּק מָקוֹם אִשְּׁמוּ. וְאוֹתָךְ בְּקֶרֶב מְקוֹמְךָ שָׁמְמוּ. אוֹתָנוּ חוּץ מִישִׁיבָתֵנוּ דָּמוּ. וְאוֹתָךְ בְּמָכוֹן שִׁבְתְּךָ הֶחֱרִימוּ. אוֹתָנוּ אוֹת בְּרִית מִשְּׁאֵר הֵרִימוּ. וְאוֹתָךְ עֶשֶׂרֶת אַבְיֵרֵי בְּרִית הֶחֱרִימוּ. אוֹתָנוּ בַּהֲנָחַת יְדֵי עָנָו הֵרִימוּ. וְאוֹתָךְ תְּלוּרַת יַד לְמוֹלֶךְ הֵרִימוּ. אוֹתָנוּ נִתְיַעֲצוּ וְסוֹד הֶעֱרִימוּ. וְאוֹתָךְ כְּרוּבֵי סוֹדֶךָ לַחֲרָפוֹת הִגְרִימוּ: וְאַתָּה יְיָ לְעוֹלָם תֵּשֵׁב. וְהוּא נָגְדְּךָ בְּמַטָּה יוֹשֵׁב. תָּפוּשׁ מִדָּבָר וְכָל הַיְשׁוּב. אֲנִי וַאֲפִסִי עוֹד בְּלֵב מִתְחַשֵּׁב. אִם לֹא עַתָּה תָּקוּם וְתַקְשֵׁב. בְּשֶׁלֶשׁ עֶשְׂרֵה קִימוֹרֶת נְקָמוֹת לְחַשֵּׁב. בְּפַחַד וָפַחַת וָפַח לִפְקוֹד עַל הַיּוֹשֵׁב. וְאִם אַיִן כַּגֵּר תֵּחָשֵׁב: וְכָל הַמּוֹנָהּ וְסוֹפֵר וְהוֹשֵׁב. קֵץ הַפְּלָאוֹת לְהָבִין וְלַחֲשֵׁב. נָשְׂתָה גְבוּרָתוֹ מִלְּחַשֵּׁב. וְלֹא יִכְיְצָא מַעֲנֶה לְהָשֵׁב. וְיֶחֱשֶׁה דוּמְיָה מֵהַקְשֵׁב. וּבְאֵמוּנָה כְּסָלָיו יְיַשֵּׁב. וְזֹאת עַל לִבּוֹ יָשֵׁב. וְיֹאמַר עַד יִשְׁקוֹף וְיֵרֶא וְיַקְשֵׁב: וְנֶחְשַׁבְתִּי כְּעַד זוֹמֵם. כָּל הַיּוֹם מְדַמֵּם. וְנַפְשִׁי נִבְהֲלָה מְאֹד וּמִשְׁתּוֹמֵם. וְאַתָּה יְיָ עַד מָתַי רוֹאֶה וְדוֹמֵם. זְכוֹר בֵּית מִקְדָּשְׁךָ הַשָּׁמֵם. וְכָל עוֹבֵר עָלָיו מִשְׁתּוֹמֵם. מָתַי תִּתְנַשֵּׂא וְתִתְרוֹמֵם. וְזֵכֶר אוֹמֵר כִּיהּ קוֹמֵם. בְּשֶׁלֶשׁ עִתּוֹת עָמְלֵק לְהָמֵם. בְּשֶׁלֶשׁ מִיתוֹת זְכָרָם לְהַדְמֵם. בְּשִׁלְשֶׁת יְמֵי אֲפֵילָה נָגְהָם לְהַעְמֵם. בְּשִׁבְעָה יְמֵי עֲבָרָה לְהַרְשִׁימֵם. בַּעֲשֶׂרֶת מִינֵי שְׁמַד לְהַאֲשִׁימֵם: וְכֻמּוֹ מֵעֲשָׂרָה דְּבָרִים עִכְּבוּ עִם מֵעֲנוֹת. וּמִשֶּׁבַע מִצְוֹת הַמְּיֻשָּׁנוֹת. כֵּן בְּעֶשֶׂר וָשֶׁבַע יוּשְׁכְּרוּ לַעֲנוֹת. וּבַת קוֹל תֵּצֵא מִמְּעוֹנוֹת. וְתָפוּץ בְּכָל הַמַּחֲנוֹת. זְכֹרוֹן דְּבָרִים לְהַגִּיד וְלַעֲנוֹת. אַל תִּזָּכְרוּ רִאשׁוֹנוֹת. בִּינוּ יְשׁוּעוֹת אַחֲרוֹנוֹת. וְהַזְכִּירוּ זֵכֶר רְנָנוֹת. עֲמָלֵק אֲשֶׁר בָּא וְעִוֵּת מַחֲנוֹת. וְהֵיקַר אֶתְכֶם בִּפְנֵי בָנוֹת. וַיֵּצֵא לוֹ שֵׁם בְּכָל הַמְּדִינוֹת. רְאוּ עַתָּה לְתַנּוֹת. אֵיךְ נִכְּחָה בָּחֹתֶף בְּכָל פִּנּוֹת. וְצָבָא הַמָּרוֹם אֲשֶׁר בְּמִעוֹנוֹת. אֲשֶׁר הוֹסַכְתָּ עֲלֵיהֶם בַּמִּשְׁעֲנוֹת. יִפְקוֹד עֲלֵיהֶם אֶת הָעוֹנוֹת. לָרוֹב יָכִים לְהָכְנוֹת. לַחֲשׁוֹב עֲלֵיהֶם חֶשְׁבּוֹנוֹת. לְהַפִּילָם לְתוֹפֶת דְּרָאוֹנוֹת. וַהֲכִין לְאֻמִּים וְכָל הַלְּשׁוֹנוֹת. עַל עִוֵּר

קרובות לפרשת זכור

לִשְׁבוֹת שֶׁבִי כָּרַד וָחָרָד: זָכוֹר כְּסִיל שׁוֹנֵה בְּאִוַּלְתּוֹ. לְתַעֲרוֹבַת
כִּדְיָן בַּעֲלוֹתוֹ. כִּיהֵר יָרֵשֶׁת וְגִלָּה נַבָּלוּתוֹ: זָכוֹר לְקַעְקַע בְּצָרְתּוֹ
מְשׁוֹרֵשׁ. כִּילַּעֲזוֹב לוֹ עָנָף וְגַם שׁוֹרֵשׁ. נֶעֱנַשׁ קִישִׁי כִּי הִשְׁאִיר לוֹ
שׁוֹרֵשׁ: זָכוֹר מַעֲשֶׂה אֲגַג כַּעֲדַנּוֹת. נָשִׁים כְּשִׁכְלָה חַרְבוֹ לַעֲנוֹת.
סוֹרַס שֶׁאֵרוֹ לְשִׁסּוֹף יַעֲנוֹת: זָכוֹר נָגִיד לְחָמְלוֹ הִסְכִּים. סָר כִּימְלוֹכָה
כִּיבֵּין נָסִיכִים. עוֹלֵל הַנּוֹתָר עָמַד לְשִׁכִּים: זָכוֹר סִבֵּב צִקְלַג וְנֶגֶב.
עָמְלֵק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב. פְּגֹרוֹ טוֹב רוֹאִי כְּנַשֵּׁב בְּעָגֶב: זָכוֹר עָרִיץ
בְּעַמּוֹנִים נֶחְבָּא. פֶּרֶץ בַּרְמֵי עֵין גֶּדִי כֶּהוּבָא. צוֹרְבוּ אִישׁ בְּאָחִיו
בְּחֶרֶב לְהוּבָה: זָכוֹר פְּלֵטִים אֲשֶׁר בְּאַף הִסְעִיר. צְבָאֵי בְלִבְּתָם
אֶל הַר שֵׂעִיר. קְנֵא לְנָקוֹם עָרוֹת שֵׂעִיר: זָכוֹר צָג בְּפֶרֶק לְהַסְגִּיר
שְׁרִידֵי. קָם בְּרֹאשׁ דְּרָכִים לְסָעוֹד אֶת רוֹדֵי. רָדַף וְמָסַר בְּיָדָם פְּרוּדֵי
דְפוּדַי: זָכוֹר קְפֹץ לְשַׁעַר הַשָּׁמַיִם. רָעַשׁ וְשָׁאַג מִי לִי בַּשָּׁמַיִם. שָׁלַט
וַיִּגְדַּל עַד לַשָּׁמַיִם: זָכוֹר רָד אֶל חָנֵף לְהַחֲנִיף כַּיְּקֹרֵר. שִׁמְשֵׁי
אֲשֶׁר שִׁכְּשׁוֹ מִאַמְשֶׁת וְהוֹלֶכֶת. תַּמָּה הִלְשִׁין לְרַפּוֹתָה מְכֻלְאֶכֶת:
זָכוֹר שָׁקַל אֶלֶפִים עֶשְׂרָה. שְׁתִילִים כֵּיאָה הֶהֱלִיט לְסַבָּרָה. שִׁיעֵר
מֵהֶם עֶשְׂרָה לִשְׁרָרָה: זָכוֹר תָּבַע לְהָפֵר חֻמְשִׁים. הָמִימָה קָצַב
לְבַלּוֹת חֻמְשִׁים. תַּכְלִית שִׁבְעִים נִתְּלָה עַל חֻמְשִׁים: ומח שמו וכו'.

סילוק

וּבֶן וְלֵךְ תַּעֲלֶה קְדֻשָּׁה כִּי אַתָּה קָדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעַ:

אֱלֹהִים אַל דָּמִי לָךְ. כְּקוֹל מַיִם רַבִּים נִשְׁמַע קוֹלָךְ. מַשְׁמִיעַ
וּמְצַוֶּה לַעֲמֹד בְּקִנְיַן פָּעֳלָךְ. זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ. אֲשֶׁר קָרְךָ
וַיַּחֲשִׁילָךְ. וְהָיָה בַּהֲנִיחַ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לָךְ. תְּמֵיחָה זִכְרוֹ כִּיכָל גְּבוּלָךְ.
וְהֵם יָשִׁיבוּ וְיֹאמְרוּ לָךְ. וּמְשָׁלָךְ עוֹד יִתְּנוּ לָךְ. אָנָא הָקֵם אֶת דְּבַר
כִּלּוּלָךְ. עַד שֶׁאַתָּה מְצַוֵּנוּ הַזְּכֵר לָךְ. אַתָּה זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשׂוּ
לָךְ. זְכוֹר יְיָ אֶת יוֹם זְבוּלָךְ. הַמִּתְגָּאִים וְנוֹאָמִים פֶּה כַּיָּד לָךְ.
הַשּׁוֹלְחִים זְמוֹרוֹת בְּאַף לְחַלְּלָךְ. זָכוֹר כְּפֹא כְּבוֹד נְדָלָךְ: אֲשֶׁר
מִגְּרוּ וְנֶאֱצוּ לְכוּלָךְ. וְשִׁלְּחוּ בָאֵשׁ הֵיכָלָךְ. וַיַּשִּׁימוּ כָּל גְּבוּלָךְ.
וְשָׁדְדוּ וְנִתְּקוּ אָהֳלָךְ. אֲשֶׁר צִוִּיתָ לֹא יָבֹאוּ בָּקָהָל לָךְ. אִמְרוּ לָכוּ
וְנַכְחִידֵם מִגּוֹי בְּגָלְלָךְ. וְלֹא יִזָּכֵר שֵׁם הִלּוּלָךְ. עָלַיִךְ יֵעָזֵב חֵילָךְ.
יוֹהִר כֵּיאֲשֶׁר עָשׂוּ לָנוּ עָשׂוּ לָךְ: אוֹתָנוּ בַּמִּדְבָּר נִלְחָמוּ. וְאוֹתָךְ

בישוב

וַלַּחֲרָפוֹת נֶחֱלוֹ • עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ הִזָּהֵ֫לוֹ • לְהַמְחוֹת הוּא וְכָל
חֵילוֹ: קָט וְשֵׁן חָרַק • נְאֻצוֹת שֹׂרַק • זְמוֹרָה בְּאַפּוֹ הֵרַק • וְחַרְבּוֹ
הִבְרַק • לַכִּילָה כָּרַק • וּכְלַפֵּי מַעֲלָה זָרַק • וְלֵישֵׁם שִׁמְּיוֹן תָּרַק • בַּעֲוֹת
יָרוֹק יָרַק: יָהּ אֵ֫שְׁכּוֹל הַכֹּפֶר • צָוָה אֵל מָשׁוֹל עֹפֶר • זְכֹר מִשְׁלֵי
אֹפֶר • פְּתוֹב וְאֵת זְכֹר בַּסֵּפֶר: מז רוֹשֵׁם בָּזֶה סֵפֶר • בַּתּוֹרָה
וּבַנְּבִיאִים וּבַכְּתוּבִים לְהֵחָפֵר • לְהַמְחוֹת מִסֵּפֶר • וְלֹא יִכָּתֵב עִם
כָּל חַכָּתוּב לְחַיִּים בַּסֵּפֶר:

ק״ומ אֵל נָא לָעוֹלָם תּוֹעֵךְ • וְלָעוֹלָם תּוֹקְדָשׁ • וְלָעוֹלְמֵי עוֹלָמִים •
תִּמְלוֹךְ וְתִתְנַשֵּׂא: הָאֵל מֶלֶךְ נוֹרָא מָרוֹם וְקָדוֹשׁ • כִּי אַתָּה הוּא
מֶלֶךְ כַּלְכֵּי הַמְּלָכִים • כִּלְכוּתוֹ נָצָה • נוֹרָאוֹתָיו שִׁיחוּ • סַפְּרוּ עֻזּוֹ •
פְּאֵרוּהוּ צְבָאָיו • קַדְּשׁוּהוּ רוֹמְמוּהוּ • רֹן שִׁיר וְשַׁבַּח תּוֹקֵף הֲהִלּוֹת
תִּפְאַרְתּוֹ:

וְכֵן זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק:

מ״וק וַמַּח שְׁכּוֹ וְזִכְרוֹ • וְנִבַּח זִכּוּרוֹ • מִלְּהַזְכִּירוֹ • בְּזִכְרוֹן קָדוֹשׁ:

מ״וק יַעַן אֲשֶׁר לֹא זָכַר • וְנֶחְשַׁב כְּגֶבֶר • כִּלְּהִזְּבֵר • בְּזִכְרוֹן קָדוֹשׁ:

ע״פ מ״ג

זָכוֹר אִישׁ אֲשֶׁר הִנְוִיעַ אָב לְלֹא עִתּוֹ • בְּרָצוֹחַ וְגִנּוֹב וְנָאוֹף בִּיעָתּוֹ •
וְדַע חֲמֵשׁ שָׁנִים כִּיחָיָתוֹ: זָכוֹר בּוֹזֶה עַל גְּמִילוּת חֶסֶד • גּוֹעֵל אֶת
עָשׁ לְזִקְנוֹ חֶסֶד • דּוֹמֶה לְכַיִּס מֵרֵעֵהוּ הֶסֶד: זָכוֹר גִּלָּה עֶרְוַת מְיַצְּאַת
שָׁדֶה • דָּם שָׁפַךְ בְּבוֹאוֹ בֵּין הַשָּׁדֶה • הָפַךְ לֵב אָב שַׁח בַּשָּׂדֶה:
זָכוֹר דָּחוּי בְּאוֹזֶן הָעֶרְלָה • הַבּוֹזֶה בְּכוֹרָה בְּכוֹס הַהַרְעֵלָה • וְפָרַק
מֵעָיו עוֹל וְנִישַׁךְ לוֹ עָרְלָה: זָכוֹר הֵבַכְפַּךְ דֶּרֶךְ אִישׁ וָזֵר • וְהֻכָּה
כִּיאוֹר אָב בְּעֵשֶׂן עֲכוּדַרְת זָר • זָמַם בֶּלֶב הֱיוֹת לְאָח לְאַכְזָר: זָכוֹר
וְנִתְעוֹלֵל לְרֵבַע כְּאִשָּׁה • זְדוֹן לִבּוֹ הִשִּׁיאוֹ בְּאֶשָּׁה • הָהוּ גִּבּוֹרָיו
הֱיוֹת כְּלֵב אִשָּׁה: זָכוֹר זֶרַע מְרֵעִים נִתְעָב וְנֶאֱלָח • הָלַךְ לְהַשְׁחִירַת
וְלוֹבֵר הָאָח • טָמְנוּ גְאִים פָּח לְהַבֵּל אָח: זָכוֹר חָנַט מֵינוֹ עֲמָלֵקִי •
טָם בַּיְלֵק לְאַבֵּד הֶלְקִי • יָרוֹעַ בַּבְּירִים לְעֵין כֹּל לְלוֹקְקִי: זָכוֹר כִּבֵּשׁ
מִיהַעֲרִימָה • יָרַד וְכָהַת עַמִּי עַד הָרִמָּה • כְּנוֹ כֵּן חָיָב לְהַחֲרִימָה:
זָכוֹר יוֹשֵׁב נֶגֶב בְּלִי עוֹל כַּעֲרָד • כְּסוּת וְלָשׁוֹן שִׂנְאָה הֱיוֹת מֶלֶךְ עֲרָד •

קרובות לפרשת זכור

יְקַשׁ לִי לְחֶרֶף צְבָאוֹת • הַחֲתוּמִי בְּרִית בְּצַבָּא וָאוֹת • וְהוּפְקַד
נִידָה בְּכִידָה לְתוֹצָאוֹת • מזן יַעַת כִּי לֶעֶת הַמְּיֻצִּיאוֹת • הוּא יִפָּקֵד
בְּשֵׁם יְיָ צְבָאוֹת׃

יְכֻלּוּךָ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ׃

וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל אֵל נָא׃

אֵל נָא בְּלָשׁוֹן אֲשֶׁר הִוָּפַרְתָּ לְזוֹכְרֵיךָ זָכוֹר • כּוֹ בְּלָשׁוֹן הִזָּכִירוּךָ
נָא אַתָּה זָכוֹר • וְאִם הֵמָּה כָּאָדָם עָבְרוּ בְּרִית כִּלְזָכוֹר • וְאַתָּה אֵל
וְלֹא אִישׁ לָכֵיהּ לֹא תִזָּכוֹר • בְּזֹאת יָדַעְתִּי כִּי יֵשׁ לָךְ לְזָכוֹר • אָבָל
תְּשׁוֹחַ נַפְשִׁי עַד זָכוֹר תְּזָכוֹר • מַה כֹּחִי כִּי אֶיָּחֵל לְקֵץ זָכוֹר • וּמַה
קִצִּי כִּי אַאֲרִיךְ נַפְשִׁי עַד שֶׁתְּזָכוֹר׃

אִם לֹא לְכַיְּנֵי תְּזָכוֹר • לְמַעַנְךָ וּלְמַעַן יְרוּשָׁלַיִם זָכוֹר • חוֹק כִּי
לֹא תִשְׁכַּח עֲדוּת זָכוֹר • וְאֹמֵר אִם אֶשְׁכָּחֵךְ עַתָּה לָהּ זָכוֹר •
וּתְפָקוֹד וּתְזָכוֹר • כְּאֵב צָר לַעֲכוֹר • כִּיהוּ לְכָכוֹר • לָנוּעַ בַּשְּׁכוֹר •
וְעוֹד עַל תְּכִיכוֹר • נְקוּבֵי בֶּן בְּכוֹר • מזן נְכוֹרֵי בְּלָהֵךְ וְכוֹר • וּפְאֵרְךָ
אְזָכוֹר • וַאֲרַצֶּךָ לְזָכוֹר • בְּפָרָשַׁת זָכוֹר׃

חַי וְקַיָּם נוֹרָא וּמָרוֹם וְקָדוֹשׁ׃

סס המחבר אליעזר ברבי קליר.

אֵץ קוֹצִיץ בֶּן קוֹצִיץ • קְצוּצִי לְקַצִּיץ • בְּדִבּוּר מְיֻפּוֹצִיץ • רְצוּצִי לְרַצִּיץ •
לִיץ בָּבוֹא לְלוֹצִיץ • פְּלִיץ וְנִתְלוֹצִיץ • כְּעֵין כִּיחַצְצִים לְהַצִּיץ • כְּנִיץ עַל
צְפוֹר לְנַצִּיץ׃ עָב בָּקַע כֵּירַאשׁ • יְחִידִים כְּמוֹ גֵרוּשׁ • חָל וַיֵּלֶךְ וַיִּפָּרוֹשׁ •
וַיָּשָׁב עַל גַּבֵּי חֵרוּשׁ • זְמַן וְהוּנַּקַּב לְרֹאשׁ • רֵאשִׁית גּוֹיִם לָרָע לְדָרוֹשׁ •
הֱיוֹת לְכָל בּוֹגְדִים רֹאשׁ • וְצִפְעוֹנִי תְּלוֹת בְּכִיבָּחַר בְּרוֹשׁ׃ רָץ וְהִקְרָה
בַּדֶּרֶךְ • עֲיֵפִי כַּרְחוֹת דֶּרֶךְ • וּפָץ לְאָזוֹ הַדֶּרֶךְ • תָּעוֹ בַּמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן
דֶּרֶךְ • כַּנָּחָשׁ עֲלֵי דֶּרֶךְ • שָׁלַחְיָד בַּחֲכוּקֵי יֶרֶךְ • וְעַל כָּל רֹאשׁ דֶּרֶךְ •
זֵנֵב כָּל עוֹבְרֵי דֶּרֶךְ׃ יָשַׁף וְעָף וְחָשׁ • וּמִיחוֹר כֵּהֵן רָחַשׁ • וְנוֹדַע כִּי
הוּחַשׁ • כְּמִשּׁוֹרֵשׁ נָחָשׁ • רָגַשׁ וְלָהַשׁ • וְעֵת לֵידָתוֹ נִיחַשׁ • וּבְכָשְׁפָיו
הוּכְחַשׁ • וְכֻהַלָּשׁ נֶחְלַשׁ וְלֹא הָשׁ׃ בְּכָשְׁפָיו הִלְלוֹ • וּבְקָמְיוֹ
חִלְלוֹ • יוֹם הֶעְכִּיד וְזִלְלוֹ • שֶׁכִּישׁ הִדְכִּים וְזִלְזְלוֹ • יָגַע וְלֹא הוֹנַח לוֹ •

ולחרפות

לְאַחֲרוֹנָה יִסָּעוּ שֻׁבָם שָׁלַט • כִּי הֶעָנָן כִּיסָּם פָּלַט • חזן לֶעָתִיד יְמָחֶה
לא יוּמָלָט • יָגוֹנָן עַם גָּנוֹן וּכוּפָלָט: ברוך אתה יי מגן אברהם:

אתה גבור לעולם יי מחיה מתים אתה רב להושיע משיב הרוח ומוריד הגשם מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקים אמונתו לישני עפר מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה ונאמן אתה להחיות מתים:

ע"פ תשל"ק

תְּמִימִים בְּעוֹדָם בָּסִין רְפוּדִים • שְׁבוּץ עֲדֵי עֲדָיִים אֲפוּדִים • רָצוּ
שָׁלוּל מַתָּן לַפִּידִים • קָפְצוּ יָדַיִם רָפוֹת בִּרְפִידִים: צוֹרֵר אַסַּף כָּל
אֲסַפְסוּף • פּוֹשֵׁעַ סְבִיבוֹת מַחֲנָם אָסוּף • עֲלוֹת כְּעָמִימוֹ מְמֻצוּלוֹת
סוּף • סְבֵר לְקַמְלָם כְּקָנֶה וָסוּף: נָדַד וָיַעַף שָׁלֹשׁ פְּעָמִים • מְחַזֵּר
בְּנֵינִי חֲמִשָּׁה עֲמָמִים • לִין הָבָה וּפֶתִי הֶעֱמִים • כְּלַל לְהִתְיַחֵם נְדִיבֵי
עַמִּים: יְהַר לִין וְהֶעֱמִיד מְסִילָה • טְפוֹס בַּחוּרֵי בְּזְמָה סְלָה • חֲמוּקֵי
יְרֵכַי בָּם לְפָסְלָה • זֶרַע לְהַרְבִּיעַ לְהַתְעִיב סְגֻלָּה: וַיְשָׁטוֹם שְׁטִימַת
יְשִׁישׁוֹ הַמְּחֻבָּא • הֵחֵל לָבֹא מֵרֹאשׁ בַּמַּחְבֹּא • דָּגַר שְׁנִירַת כָּחֳרֵב
לְהוּבָה • נָשׁ בַּשְּׁלִישִׁי בָּעֲלִיל חוֹבָה: בְּמָשְׁלוּ שֵׁשְׁבֵי בְּאוֹם מוּשָׁלִים •
בְּפֶרֶק עָמַד מְיסוֹר נְשׁוּלִים • חזן אָמְרוּ לְכוּ וְנַכְהִיד נִכְשָׁלִים • אָז
מֵאָז זֵב כָּל הַמֻּחְשָׁלִים:

שׁוֹנְאֵיךָ הֵם יִלְבְּשׁוּ בוּשֶׁת • כְּמוֹ בְּצַלְעֵי שָׁמְחוּ בְּיַבֶּשֶׁת • חזן בַּעֲטוֹתָךְ
עֶשְׂרֶת עֲדֵיי תִלְבּוֹשֶׁת • לְהַגְשִׁים תֶּחְיִי לְצוֹלַעַת תַּחְבּוֹשֶׁת: בָּרוּךְ
אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

מיוסד ע"פ א"ת ב"ש ומח"כ מתוס סס המחנל יהודה.

אָצִילִי כְּיֵרְעִי נֶכֶד שֵׁעִיר • תּוֹלְדוֹת אֵלֶּה בְּנֵי שֵׂעִיר • בְּקַשֶּׁם אָצוּ
אִשִּׁי לְהַבָּעִיר • שָׁאוֹנָם חָרְשׁוּ כְּשֵׂדֶה עִיר: גּוֹי גָּדוֹל שֶׁלֹּא נִזְכַּרְתָּ •
רְשִׁיוֹנוֹתָיו לְבֵיהּ אָז זָכַרְתָּ • דְּגָלִים בְּלֹא הוֹן כִּיכַּרְתָּ • קְדוֹשִׁים בַּזּוֹנָה
וּבְיֵין הִכְפַּרְתָּ: הִזָּכֵר לָאֲדוֹמִים נְוֵה נְאָרוּ • צָרִים אֲשֶׁר חוֹמוֹת
עֵרֶעָרוּ: וְעַד הַיְסוֹד עָרוּ עָרוּ • פִּיכוּ דִּבְרוּ בְּגֵאוּת וּפְעָרוּ: זֶרֶ אֵין
לְפָנֶיךָ שִׁפְחָה • עֻבָּרְתָּם שָׁמְרָה נֶצַח כְּיִשַּׁכְרָה • חֵלֶף לֹא יָדְעוּ
עֲשׂוֹת נְכוֹחָה • סִפְּרָם חֲתוֹם לְיוֹם תּוֹכֵחָה: טַעַם חוֹק בְּדַת מוֹכַח •
הִזָּכֵר כִּי לֹא תִשְׁכַּח • חזן יוֹם בּוֹ עָמְדוּ לְהִתְוַכַּח • כִּיבָאן צִוִּיתָ לְעַמְּךָ
לֹא תִשְׁכָּח:

אופן זולת לפרשת זכור

אופן
כְּבוֹדוֹ יִתְרוֹמָם בְּפִי כָּל הַנְּשָׁמָה. וְיִשְׁמַע לְמַקְדִּישָׁיו הַמְּקַדִּישִׁים שִׁמּוֹ בְּנָעִימָה. וְיִתְפָּאֵר לָהִתְרוֹמְמָדֵי. בְּמַעֲלָה וּבְמַטָּרֵי שׁוֹבֵן רוֹמָה: והחיות

זולת ע"פ מ"ג
אַתָּה מָלֵא רַחֲמִים. בְּרַחֲמֶיךָ שַׂמַּח עֲגוּמִים. גָּאַלְתָּ בְּנֵי הֵם יְתוֹמִים. דָּתְךָ בְּהֶגְיוֹן נוֹאֲמִים. הֵם מוּבָדָלִים מֵעַמִּים. וְאוֹתָךְ בְּהַתְמֵד מְרוֹמְמִים. זְכוֹר שְׁלֹשֶׁת קְדוּמִים. חָפוּף בְּבָנוּי כָּמוֹךָ רָמִים: טוֹב זְכוֹר יָדֶיךָ. יַחַד שַׂמְּחֵם כָּרוֹב חֲסָדֶיךָ. כִּי הֵם עֲבָדֶיךָ. לְמוּדִים לָעָבְדֶךָ. מְהֵרָה קוֹמֵם נְגִידֶךָ. נַהֲלֵם בְּחוֹזֶק יָדֶיךָ. סַמְּכֵם בְּשֵׁם יְחוּדֶךָ. עַמְּדֵם בְּמָאוֹדֶיךָ.

מזן פְּדֵה תְפָדֶה מַזְכִּירֶיךָ. צוֹעֲקִים בְּכָל לֵב לְשַׁחֲרֶךָ. קַיֵּם עָלֵימוֹ דְּבָרֶיךָ. רַבְּצֵם בְּבֵית בְּחִירֶיךָ. שׁוֹבְבֵם לַהֲדָרֶיךָ. שַׂכְּנֵם בְּעִירֶךָ. תְּשַׂמַּח בַּהֲדָרֶיךָ. תְּפָדֵם כְּבִקְרִיעַת פֶּלֶג עֲדָרֶיךָ: עזרת ש"ע

והש"ץ הזוזר
ברוך אתה י"י אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עליון גומל חסדים טובים וקונה הכל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה מלך עוזר ומושיע ומגן:

קרובות
מְסוֹד חֲכָמִים וּנְבוֹנִים. וּמִלֶּמֶד דַּעַת מְבִינִים. אֶפְתְּחָה פִּי בְּשִׁיר וְרָנִּים. לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל פְּנֵי שׁוֹכֵן מְעוֹנִים:

ע"פ מ"ג
אַזְכִּיר סֶלָה זִכְרוֹן מַעֲשִׂים. בְּיָמִים הָאֵלֶּה מְזֻכָּרִים וְנַעֲשִׂים. גָּחוֹן נָח מִבֵּין עֲכָסִים. דְּרָאוֹנוֹ לְהַזְכִּיר לְרֵקֶב כְּעָסִים: הַחוֹתֵךְ הַנֵּץ כְּגַלְגַּל וְדַרְדַּר. וּמְהוֹר לְדוֹר גָּלְגַּל וְדוֹרְדַר. זֵכֶר עָוֹן אֲבוֹתָיו הוֹקְדַר. חַטַּאת אִמּוֹ בְּלִי לְהַעֲדִר: טָרַף אַף וַיַּשְׁחֵת רַחֵם. יְחוּמָתוֹ כְּקִלּוּט בְּהֶרְיוֹן יַחֵם. כְּהוּפְקַד לְשִׁלִּישׁוֹ חֵט נוֹחֵם. לָבַט לְהַלְחֵם בְּלוֹחֲמֵי לַחַם: מְהֻלָּךְ אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה. נָע וָנָד כְּמְכֻמֶּרֶת לְפַרְסָה. סָע מְשֻׁעִיר וְהֶבְיִין פְּרוֹסָה. עָיֵף וְיָגֵעַ כְּבוֹשָׁיו לְסַרְסָה: פּוֹעֵל שִׁטִּימַת בְּכוֹרָה לְעֵכוֹר. צְמִיתוּת צֹאן קָדָשִׁים לְמִכּוֹר. קְלוֹנוֹ הוּחֲרַט בְּעֵט לְזָכוֹר. רֵאשִׁית גּוֹיִם לְגַלַּע בְּזָכוֹר: שַׁדַּי זָכַר לַיְלָדֵי חוֹלֵק. שׁוֹרֵשׁ וְעָנָף בְּחַלְקַלַּק לְהַחֲלִיק. חזן תָּמוּר כִּי חִשָּׁלְיוֹ הִכְלִיק. תְּבַע לְהִזָּכֵר נִיעַשׁ עָכְלִיק:

לאחרונה

חזן אֱמוּנַת בְּרִית הַזְּכָרְתָּה • סְגֵב בְּעָזֶךָ כְּנֶחֱרְתָּה • לְהָשִׁיב מִבָּשָׁן
וּמִכְּרָתָה • הָבָה לָנוּ עֶזְרָתָה • עזרת

יוצר לפרשת זכור

ע"פ מ"ג

זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה • וִיהִי לָבָזוֹ וְלִמְשִׁיסָה • וְגִזְעוֹ יֶעְקַר בְּעִיסָּה •
בִּיטָה אֵל וְחֻטְאוֹ אַל תִּשָּׂא • כִּי קְהָלָהּ עִכָּה • בָּכָל צָרָה וְדְרִיכָה •
גַּם בָּךְ לֹא חָסָה • וּבַעֲוֹת הְרָלִיל עֲמוּסָה • בְּתוֹךְ אֶבֶן מַעֲמָסָה:

חזן אַתָּה זוֹכֵר נִשְׁכָּחִים • זְכוֹר אוֹם לְךָ מְשַׁבְּחִים • וְקָדְשָׁה לְךָ
מַפְצִיחִים • קָדוֹשׁ:

זָכוֹר דִּבֶּר עָתָק בְּכָל עֶרֶךְ • עַל חֲמוּקֵי יֶרֶךְ • לְדְרוֹרֵי כִּפֶּרֶךְ •
הִקְדִּים וְיָצָא בַּדֶּרֶךְ • לְזַגֵּב כָּל בֶּרֶךְ • לָדוּשׁ בְּגֵאוּת וְלַהֲדֵרֶךְ • וּכְבוֹדְךָ
צָיַן מֵיחֶרֶךְ • בְּכָל רוֹחַב וְאוֹרֶךְ • וְעֻמְקְךָ בָּטוּבָה לְהַאֲרֵךְ: זָכוֹר זְמוֹרָה
שֶׁהִשְׁלִיךְ לְמַעְלָה • וַאֲהוּבֵיךְ אֵין לְחַלְּלָה • עֲשׂוֹתָם כְּמַעֲשֵׂי מַכָּלָה •
חֲזַק לְשִׁיתָם כָּלָה • אוֹתָם לְהַפִּילָה • בְּהַכְנָעָה וּבְהִשְׁפָּלָה • טוֹב
שׁוֹבֵעַ תְּפִלָּה • הִפַּלְתּוֹ בַּבֶּהָלָה • וְאַחֲרִיתוֹ לְקַלְקָלָה: זָכוֹר יָהִיר
רָשָׁע • כִּי לְכִיאוֹד פָּשָׁע • וְהֵצִיק בֶּן מִשְׁעָשָׁע • כָּבֵד חֵטְא וְרֶשַׁע •
וְאָזְנָיו הַכְבֵּד וְעֵינָיו הָשַׁע • וְלִירְאָתְךָ לֹא שָׁע • לְמַעַנְךָ צַדִּיק וְנוֹשַׁע •
הֵישׁ לְנוֹשָׁעִים יֶשַׁע • עוֹבֵר עַל פֶּשַׁע: זָכוֹר כִּלּוּלוֹ לְכוּלָּךְ • וְכִיאַס
בְּפָעֳלָךְ • לְבָחוּרֵי קְהָלָךְ • נָא זְכוֹר יוֹם זְבוּלָךְ • וְיִשָּׁלֵם לוֹ מִשְׁלָךְ •
גְּמוֹל רָע יֵחֵילָךְ • סְעָרֵהוּ בְּיֶשֶׁף עָלָךְ • וְכָל פֶּה יְהַלְלָךְ • עַל פֶּלֶא
מִפְּעָלָךְ: זָכוֹר עַמְּךָ וְנַחֲלָתָךְ • אֲשֶׁר הֵם בְּאַהֲבָתָךְ • וּמְקַוִּים
לִישׁוּעָתָךְ • פְּנֵה בְּתָהִלָּתָךְ • וְרַחֵם עַל עֲדָתָךְ • הוֹגֵי בְשַׁעֲשׁוּעַ דָּתָךְ •
צַהֲלֵם בִּירָאָתָךְ • וְתִטְעֵם בְּקִרְיָתָךְ • וְשָׁם תְּצַמְּתֵם שְׁכִינָתָךְ: זָכוֹר
קְרַיִת חָנָה • וַעֲדַת מִי מְנָה • הַמְּפוֹזֶרֶת בְּכָל פְּנָה • רוֹמְמָה בַּחֲנִינָה •
כִּי נָעָה עוֹנָה • וְעֵת לְחֶנְנָהּ • שַׁפַּח שָׁם עֲדִינָה • מִכָּל צַד וּמִכָּל
פְּנָה • וְהַמַּלְכוּת לְבַעֲלֶיהָ הָשֵׁב נָא:

חזן תְּפָקוֹד עַתָּה בְּרַחֲמִים • וְתוֹפִיעַ מְיֻרָמִים לְהוֹשִׁיעַ מְיֻעָטִי
עַמִּים • קָדוֹשׁ: הכל יודוך.

אופן זולת להפסקה ראשונה

עִתִּי • יְצָפוֹר יָרִיעַ לְרוֹכְבֵךְ • וַאֲנִי אֵלֶיךָ יְיָ שִׁוַּעְתִּי • וּבַבֹּקֶר תְּפִלָּתִי • תְּקַדְּמֶךָ: מְרַצִּים כַּדּוֹרוֹן מֵבִיא • מְרַנְּנִים מְחַנְּנִים בְּקוֹלָם • מְנַפְּפִים פָּנִים לְהַחֲבִיא • מְפַחֲדֵךְ מִסְתַּהֵר וְנֶעֱלָם: כָּמוֹ חָזֶה נָבִיא • כָּבוֹד גַּלְגַּלִּים וְאוֹפַנִּים • כְּרוֹב נָשֶׂר וְלָבִיא • וּבֶן אָדָם לְמוּלָם • וַאֲנִי בְּתָמִי תָּמַכְתָּ בִּי • וַתַּצִּיבֵנִי לְפָנֶיךָ לָעוֹלָם:

מזן יְהִדּוּן בְּנֵי עֶלְיָתִי • יַחְדּוּ חֵיל מְשָׁרְתֶיךָ • יְדַמּוּ לְמוֹ תְּהִלָּתִי • יְרַלּוּ אֵלַי קְדֻשָּׁתֶךָ • רוֹעֲשִׁים אָז לְעָמָתִי • רַחֲמִים דְּרוֹשׁ וְחֶמְלָתֶךָ • רְווּי רְכוּי רְנָתִי • רְצוֹן הֵוֹת לְקָרְאָתֶךָ • וַאֲנִי בְּהַסְדֶּךָ בָּטַחְתִּי • יָגֵל לִבִּי בִּישׁוּעָתֶךָ: והיות וכו׳

ע״פ מ״ג כפול ונסופו נינהם ברבי מכיר הזק ואמין אמן סלה.

זולת

אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּה • אָרְחִי וְרִבְעִי זֵרִיתָה • בָּלַעְתִּי כְּמִעַט בַּצָּרָתָה • לוּלֵי יְיָ עֶזְרָתָה: גְּאַלְתָּנִי כְּרֹאשׁ כְּמִסְהוֹלְלִי • גְּדַעְתָּ שֵׁבֶט מִשְׁהוֹלְלִי • דְּכִיתָ תַּנִּין כְּהַתְלִי • הָיִיתָ עֶזְרָתָה לִי: הַצִּיר הַגְּבַרְתּוֹ כְּאַרְיֵה • הוֹדַעְתּוֹ עַתָּה אֶהְיֶה • וּבְשֶׁעֱבוֹד מַלְכִיּוֹת אֶהְיֶה • וְעֶזֶר כִּיצָרָיו תִּהְיֶה: זוֹלָתֶךָ בְּעָלוֹנוּ אֲדֹנָי • זֵרִים עֲוָדוּנִי כַּעֲדָנַי • חַיַּת יַעַר כְּרָסְמוּ כַּעֲדָנַי • עֶזְרִי מֵעִם יְיָ: כּוֹב לְכָל יְצוּרֶיךָ • כּוֹב וּמֵטִיב לַמַּאֲמִירֶךָ • יֶעֱרַף טוֹבֶךָ בְּאַמֶּרֶךָ • כִּי בִי בָּעֶזְרֶךָ: פּוֹרֵתִי בְּרִיתְךָ בֶּגֶז • כְּאֵזוֹר לָמָתְנַיִם אוֹזֵר • לְךָ הִדְבַּקְתִּם כִּלְהִנָּזֵר • הֵנָּה אֱלֹהִים עוֹזֵר: מְרִימֵי עוֹל לַיַּרְדֵּם • מְיַשְּׁבֵי בַּהֲבָלִים לְאַטְרֵם • נִרְתָּקִים בַּעֲבוֹתוֹת שְׁזוּרָם • בְּטִחוּ בַיְיָ עֶזְרָם: סוֹקֵר בְּעֵינוֹ לִיצִירוֹ • סוֹב כַּצְבִי בַּחֲזִירוֹ • עֵר וְיָשֵׁן כְּנַצְרוֹ • שָׁאֵל יַעֲקֹב בְּעֶזְרוֹ: פּוֹנֶה לַדָּל לִרְאוֹתוֹ • פְּלֶל בַּהֲכִינוֹ לִקְרָאתוֹ • צַעֲקָתוֹ יְשִׁכִּיעַ בִּקְרִיאָתוֹ • קֶמֶל עֵזֶר אוֹתוֹ: קָמִים כָּאֵפֶר פַּזֵּר • קְדוֹשִׁים הַעֲנֵד בָּגֵז • רַבֵּדֵם בְּשִׁלּוּשׁ זֵר • יְיָ הָיָה עֵזֶר: שׁוֹקֵקָה נַפְשִׁי תּוֹהִי • שׁוֹאֲלִים בְּהַסְדֵּךְ מְשַׁהֲהִי • תֵּבֶן לְפַנּוֹת כְּבַלְהִי • עֶזְרִי יְיָ אֱלֹהָי: כְּרוּרִים בָּעוֹט בַּעַט • נַחֲרַת כּוֹסִים וְשַׁעַט • סַלְתָּעוֹת כְּפִירִים וְלָעַט • יַעֲזְרוּ עֵזֶר כָּעַט: פְּרִיתְךָ עֶדְנָה כַּהֲשָׁה • קֶשֶׁת כַּנַּהֲשָׁה • יְקוֹד לְהָבָה הַכְהִישָׁה • אֱיָלוּתִי לְעֶזְרָתִי חוּשָׁה: כַּיהֵר יְשֻׁעָךְ הְבַשְּׂרֵנִי • כְּתָם הָיִתָ כְּבַסְּרֵנִי • יְרוּשָׁלַיִם נָוְךָ הַחֲזִירֵנִי • תְּהִי יָדְךָ לְעָזְרֵנִי: הֲוֵיוֹן צוֹפְיךָ שְׂחַרְתִּיךָ • קְרָאתִיךָ בְּשֵׁם בְּחַרְתִּיךָ • וּבִימִין צִדְקִי תְּמַכְתִּיךָ • אֹמְצָתִיךָ אַף עֶזְרָתִיךָ:

לְהַקְדִּים וּלַהַכְרִיעַ בְּקַע לְמֵאָה וּזְמִים קַלִּים: צְווּי פְּרָה בַּשְּׁלִישִׁית
לְהִתְרַגֵּל. וּבָרְבִיעִית הַחֹדֶשׁ לְהִתְחַבֵּר עִם סֶגֶל. כְּזוּרוּ קְדֻשָּׁה
וְטָהֳרָה לָרֶגֶל: קְבוּעַ אֲדָר הַסְּכוּךְ לְנִיסָן: זַבְּדוּ סִימָן כְּזֹאת וּכְחָסָן.
לְסָכוּךְ גְּאֻלָּה בְּמִצְוַת יִתְחַסָּן: רָאוּי לָבֹא בַּשַּׁבָּת רֹאשׁ מְנָיָנוֹ.
וּבְשִׁמּוּנָה בּוֹ בְּפָרָשַׁת עִנְיָנוֹ. וּמַפְסִיקִין אַחַר מְגִילָה זַט"וּ סְמָנוֹ:
שְׁנֵי חֻלּ בּוֹ מְקֻדִּימִין לְשָׁעְבַּר. וּמַפְסִיקִין לַשַּׁבָּת הַבָּאָה סִימָן ב"וּ
יָדָבָר. וְהַשְּׁלֹשׁ רְצוּפוֹת עִנְיָנָם יְחֻבָּר: תַּר לָבֹא בָּרְבִיעִי מַקְדִּימִין.
וּמַפְסִיקִין לְשַׁבָּת הַבָּאָה מַפּוֹרֶת דַּ"ד מְסַיְּמִין. וְהַשְּׁלֹשׁ מְשֻׁלְּבוֹת
זוּ אַחַר זוּ מְשֻׁלְּשִׁין: כְּמִדֵּי בֹּא בְּשִׁשִּׁי שְׁתֵּי הַפְּסָקוֹת יִהְיוּ. לְמָחָר
וּלְאַחַר הַפּוּרִים בְּצִיּוֹן וְכֵ"וּ. וְהַשְּׁנִיּוֹת לְבַד כְּמִשְׁפָּטָן לְחַבֵּר יְבַעֲיוּ:
נְדִיבִים מְיַשְּׁעִים עַל הַשְּׁקָלִים מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ. חֲדָשִׁים וְגַם יְשָׁנִים
לְתָרוּם בְּהִתְחַדֵּשׁ. כְּמִצְוָה לְהָבִיא קָרְבָּן מִתְּרוּמָה חֲדָשָׁה בַּקֹּדֶשׁ:

בְּרִית עוֹלָם יְשַׁמֵּרְנָה וְגַבִּירָנָה. בְּעֵתָה יָחִישׁ כָּל מוֹטָה יְשַׁבֵּרְנָה.
יֵיטִיב צִיּוֹן יַחֲזִיר שָׁלֵם בְּרִגָּה: כָּמַתִּי לְהִתָּרָאוֹת בְּנִים בְּקֹדֶשׁ יְקָהֲלוּ.
כִּימֵי עוֹלָם כִּנְחָתָם יוֹבִילוּ וְיַנְהֲלוּ. רָנּוּ לְיַעֲקֹב שִׂמְחָה יְצָהֲלוּ: הִנֵּה
צוֹפוֹת עֵינַי לְמוֹעֲדֵי עַדְנִי. יְמִים עַל יְמִים אֲחַפֶּה בְּסוֹד סוֹדֲנִי. רָנּוּ
שָׁמַיִם כִּי עָשָׂה יְיָ:

מזן כַּנְהֵל הֲכִידַת יוֹם מִיָּמִים. בְּרִית שָׂם בֵּינוֹ לְבֵדוּלֵי כַּיַּעֲמִים.
מִי כָמוֹךָ יְרֵאוּ חֵי הָעוֹלָמִים. קָדוֹשׁ: תכל יודוך

סס המחנך מתוס פעמים זומים מנהם ברבי מכיר.

אופן
מַלְאֲכֵי צְבָאוֹת בְּעֶלְצוֹן. מֵיהַן שְׁנָאן גְּדוּדֶיךָ. מְיַאֲזְרֵי זִיקוֹת חֶלְצוֹן.
מַרְאֵה בְזָק כִּידוּדֶיךָ. נֶגְדֵי פְּנִים וְחִיצוֹן. נְצוּחַ עוֹז יְדִידֶיךָ. נוֹעָדִים
לְשַׁעַר קִיצוֹן. נוֹעַם שִׁיר סוֹדֶיךָ. וַאֲנִי תְּפִלָּתִי לְךָ יְיָ עֵרֶת רָצוֹן.
אֱלֹהִים בְּרֹב חַסְדֶּךָ: חָלִים וְזוֹעִים כֻּלָּם. חֲרֵדִים מִבְּלִי עָקוֹב.
חֲיָלִים נְזוּעִים בְּחֵילָם. חֲלוּצִים חוֹשִׁים כְּיַעֲקוֹב. מַחֲשִׁים וּמְמַלְּלִים
בְּקוֹלָם. מַבְקִיעִים רְקִיעִים לְקוֹב. מַזְכִּירִים תָּם בְּסִלְסוֹלָם. מְבָרְכִים
בְּשִׁמּוֹ לְנָקוֹב. וַאֲנִי אַגִּיד לְעוֹלָם. אֲזַמְּרָה לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: בָּרוּךְ זְכֶרְךָ
אָמִתִּי. בָּרוּךְ דִּבְרְךָ וְחוֹתָמְךָ: רְכָבוֹת הֲמוֹנַי וְכֹהִי. רָצוֹא וְשׁוֹב
בְּטַעֲמִיךָ: בְּגִבּוֹרָה וְלֹא בַשְּׁתִי. בְּאִים לְהַקְדִּישׁ שִׁמְךָ: יַחַד כֻּלָּ

עתי

יוצר להפסקה ראשונה

מיוסל ע"פ מ"נ ומתוס נו פעמים סוניס מנחם ברבי מכיר

אוֹר זָרוּעַ זוֹרֵחַ כְּבוֹדוֹ. אָצַר וְנָצַר לַאֲשֶׁר עָבְדוֹ. אֶהֱבוֹ זֶבֶד טוֹב
וְבָדוֹ: בֶּן בְּיוֹשְׁבֵי נִטְעִים וְגֵדֵרָה מֵרֵאשִׁית בֶּטֶרֶם יָרָה כְּפָה וְבָרָא
שִׁית. כְּיוֹקְדֵי אֵרִין עֲלֵיהֶם הֶבֶל הֵשִׁית: גָּלָה סוֹדוֹ לְיִשָּׁרָיו וְלִירֵאָיו.
לָחוּג מוֹעֲדָיו קָרוֹא מִקְרָאָיו. בָּרוּךְ שֶׁהֶלֵק מֵחָכְמָתוֹ לִירֵאָיו:

מזן מְנִיחַ מְבוֹרָכָיו בְּיוֹם קָדְשׁוֹ. מְכֻבָּד יְרוּשַׁת עַם קְדוֹשׁוֹ. שְׁמוּר
שַׁבָּתוֹ וּמוֹרָא מִקְדָּשׁוֹ. קָדוֹשׁ:

דַּעַת לְמֵד הֶבֶר אֶת הָעִם. וְאָזֵן וְהָכֵן לִקְרוֹת בְּכָל פַּעַם. לְשָׁאוֹל
וְלִדְרוֹשׁ בְּעִנְיַן כַּעַם: הוֹסִיפוּ לָקַח שֶׁבֶת הַחְכְּמוֹנִים. וְהֶחְקִינוּ
לְהַקְדִּים שְׁלֹשִׁים נְמָנִים. לִהְיוֹת שׁוֹאֲלִים בַּהֲלָכוֹת זְמַנִּים: וּבַשַּׁבָּת
שְׁלוּחִים יוֹצְאִים בְּעֵדִים. עַל נִיסָּן וְעַל תִּשְׁרִי יְהוּ נוֹעָדִים. שֶׁבְּהֶם
כְּיַתְּקְנִים אֶת הַכּוֹעֲדִים: זְכְרוֹן כְּפִר נִדְבָּרִים לְהַכְהֵב וְלְהֲהֵם.
הָאֱמֶת אִתָּם לְשַׁהֵק חוֹלֵק וְלְכַהֵם. כּוֹעֲדֵי יְיָ אֲשֶׁר תִּקְרָאוּ אֹתָם
אַתֶּם: חָכְמוּ לְקַבּוּעַ רֹאשׁוֹן וְלִיכָּדוֹ: בַּאגַהַ'ז לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח בְּכוֹעֲדוֹ.
זָכָר לַדָּבָר הוּא לְבַדּוֹ וְלֹא יְדֹ'וֹ: כּוֹרַד וְגוֹרַע שׁוֹכֵן בְּאֵיתָן הַהוּא
אָצַל. בַּעֲבוּר אַד"וַיַּגִּיעַ בַּגַהַ'ז אֶל אֵצֶל. כְּמֹךְ כִּקְרָא הֲלֹא זֶה אוֹד
מֵאָצַל: יְכָפּוּ לְהַצִּיב צִיּוֹנִים לְשֵׁם הַכִּירוּרִים. לֵיל הַלֵּל וְיֵלֵל בְּשָׁוְדֵ
נְגָרִים. יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ עַל כֵּיצוֹת וְכֵירוּרִים: כְּוֻנוּ יוֹם חֲנוֹךְ וְיוֹם בְּכוּר
לְאוֹר. כְּסִדְרָן וְהֻכְרִין וְלֹא שֶׁלְכִין לְבָאוֹר. כִּי נֵר כִּיצָוֶה וְתוֹרָה אוֹר:
לְאַרְבַּעַת זְמַנִּים צוּרְךְ רֵצֶף כִּלְכּוֹר. אַ"תְּ בַּ"שׁ גַּ'ר דַּ'ק הַ'ן זֶה לָזֶה
אָכוֹר. כִּפְנֵי כְּפוֹר וַעֲרָבָה חוֹק זֶה כְּסוֹר: כַּיְשְׁכִּילִים בְּשִׁכּוֹר חֹדֶשׁ
הָאָבִיב רִאשׁוֹנָה. וְחַג הָאָסִיף תְּקוּפַת הַשָּׁנָה כְּחוֹקָה יְשֻׁנָּה.
כֵּירֵאשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה: נִכְסָר בְּיָדָם לְכַלְאוֹת וְלַחֲכֹר
פְּעָמִים. לְקַבּוּעַ וְלִדְחוֹת וְלִפְשׁוֹט וְלַעֲבֵר כִּיטְעָמִים. כִּי הִיא
חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַכִּים: כֵּדֵר יְסוֹד עוֹלָם לְבָרְרָה וְלְלַבְּנָה.
כִּיוֹנִים אֲכוּנִים יוֹדְעֵי לְעִתִּים בִּינָה. הַקּוּפוֹת כִּיכִּין לַהַכְּיָה וְשָׁנִים
כִּיתְשְׁרִי לַלְּבָנָה: עֵרֶךְ פַּרְשִׁיוֹת הוֹרוּ יְשִׁישֵׁי עִיקָּרִים. שֶׁהֵם לִפְנֵי
כִּגִילָה וְשָׁתַיִם לְאַחֲרֶיהָ קוֹרִים. לַעֲלוֹת זְכִירָה לַעֲשִׂיָּה לָעָם יְקָרִים:
פּוֹתְחִים שַׁבָּת רִאשׁוֹנָה בַּשְּׁקָלִים. וּבְשֵׁנִיָּה זָכוֹר כִּיחַיֵּית כֻּיְקַלְקְלִים.

להקדים

הוֹדִי זָכוֹר לִי שִׁקְלֵי עֶפְרוֹן. אֲשֶׁר שָׁקַל אָב בְּמַכְפֵּל חֶבְרוֹן. חֻקֵּר שִׁקְלֵי יְבוּסִי כַּשְׁבִּיתִי חָרוֹן. זָכְרָה לִי עַד לְדוֹר אַחֲרוֹן. טַעַם חִין אֲשֶׁר אֶקְרָא בָּגְרוֹן. שְׁעֵה מְנִי אֵל שׁוּבִי לְבִצָּרוֹן: חזן אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אֲדוֹן נְשָׂא. וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבֵית נָכוֹן וְנִשָּׂא. וּבְצֶדֶק הֻגֶּה עֶרֶךְ כִּי תִשָּׂא. וְנַקְדִּישְׁךָ קָדוֹשׁ אֵל רָם וְנִשָּׂא: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

תכנת שבת וכו' עד איהבי שמך (ונל"ח אתה יצרת עד קבעת).

לִי יִשָּׂא עַל אֶבְרַת נָשֶׁר. כִּי יַגִּיד מֵלִיץ עָלַי שִׂיחַ יוֹשֶׁר. כִּפֶּר מִשָּׁלוֹ אֶתֵּן לוֹ תֶּשֶׁר. כִּי מִלְּפָנָיו הוֹן וְכָבוֹד וְעוֹשֶׁר. לְהַצְדִּיק אֱנוֹשׁ לְהַמְצִיא לוֹ כּוֹשֶׁר. שֶׁת לוֹ פְּדְיוֹן לְמִצּוֹא אוֹשֶׁר: חזן אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אֲדוֹן נְשָׂא. וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבֵית נָכוֹן וְנִשָּׂא. וּבְצֶדֶק הֻגֶּה עֶרֶךְ כִּי תִשָּׂא. עֲגָגוּ בְנוֹפֶשׁ אֵל רָם וְנִשָּׂא: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

(ונל"ח וישראל וראשי חדשים) רצה עד לציון ברחמים.

בְּכַרְמִי מִלּוֹן בֵּין שְׁנֵי שָׁדַי. אַרְבַּע מֵאוֹת וְעֶשֶׂר הֲלִינוֹתִי שַׁדַּי. נַת בִּשְׁבָנִם וְנָם יֵשׁ דַּי. וּכְכֵס וַהֲדוֹם לֹא נָם שֶׁדַּי. סְע וַעֲף בְּבִצַּע שִׁקְלֵי חֶיְדַּי. וְנִשְׂאוּ אֶת רְדִידַי כִּיעֲלֵי שׁוֹדְדַי: חזן אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אֲדוֹן נְשָׂא. וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבֵית נָכוֹן וְנִשָּׂא. וּבְצֶדֶק הֻגֶּה עֶרֶךְ כִּי תִשָּׂא. רְצֵנוּ כְּיֵשׁ אֵל רָם וְנִשָּׂא: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

ניודים עד ועזרתינו סלה.

עֵין עוֹצֶם הֲכוֹן כִּיכָּר עֶפְרִים. מִי מָנָה וְפָקַד בְּחֶלֶשׁ וּפוּרִים. פְּקֻדָּם פּוֹקֵד בְּחָמוּשׁ סְפִרִים. וְגַם עוֹד חֲמֵשׁ בְּכָל הַסְּפָרִים. צָחוֹת נִיב שְׂפָתֵינוּ יְשֻׁלַּם פָּרִים. כִּי אָפַס פְּסַח שִׁקְלֵי כְּפוּרִים: חזן אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אֲדוֹן נְשָׂא. וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבֵית נָכוֹן וְנִשָּׂא. וּבְצֶדֶק הֻגֶּה עֶרֶךְ כִּי תִשָּׂא. וְתֵטִיב לָנוּ בְּטוּבְךָ אֵל רָם וְנִשָּׂא: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת: אלהינו עד בכל עת ובכל שעה בשלומיך

גְּדִי קְשׁוּר יָדַיִם בְּרָכוֹת לְשָׂא. בְּאַהֲב עוֹר גְּדָיו שְׁכִינָה נִתְעַלְּסָה. רְעֵה גְּדִיוֹתַיו עַל אֶבֶן כַּיַּעְמָסָה. צאנו עַל שֶׁכֶם וְחוֹצֵן נֶעֱמָסָה. שְׁחוֹחַ בְּנֵי כְיַעֲיָה בְּאַף כְּיַעֲשָׂה. תִּלְבּוֹשֶׁת הוֹד עֲדֵי עֲדַיִם טְכוֹסָה: חזן אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אֲדוֹן נְשָׂא. וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבֵית נָכוֹן וְנִשָּׂא. וּבְצֶדֶק הֻגֶּה עֶרֶךְ כִּי תִשָּׂא. בָּרְכֵנוּ בַּשָּׁלוֹם אֵל רָם וְנִשָּׂא: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם: קדיש שלם אין כאלהינו עלינו קדיש יתום

סילוק של פרשת שקלים

וַיָּשׂ לְטִיסָה אַחַת עָפִים עוֹלָם. וְכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּמַחֲנֵהוּ נֶעֱלָם.
וּבְמִחְיָצָתוֹ צָג וְחָשׁ וְרוֹמֵם וְנֶאֱלָם. עַד יִתֵּן רְשׁוּת מֶלֶךְ הָעוֹלָם.
וְחָשִׁים עַד יַמְלִיכוּהוּ עַם עוֹלָם. וְאָז יִפְצְחוּ לְפָאֵר אֱלֹהֵי עוֹלָם:
וּמְשָׁרְתֵיהֶם מְפָאֲרִים עוֹד לֹא שׁוֹנִים. כִּי בְנָהָר דִּינוֹר שָׂחִים וְנִתָּנִים.
וְעוֹד מֵהֵנָּה נֶחְצָבִים וּמִתְחַדְּשִׁים בָּרִאשׁוֹנִים. שֶׁבַח וְהַלֵּל וָרֹן לָאֵל
מְשֻׁבָּחִים. וְכִפֵּי קֶשֶׁת עִם כְּנַף רְנָנִים. זֶמֶר וְשִׁיר וָעֹז וְרֶנֶן מְרֻנָּנִים:
וּשְׂרָפִים הַמְיֻעָלִים עַל כָּל שְׁנָאנִים. שֵׁשׁ כְּנָפַיִם בְּגֹוָם חֲנוּנִים.
מִמַּעַל לְיוֹשֵׁב עֲרָבוֹת לָכֶם נְתוּנִים. וְלִיוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא בְּחִילָה מְנֻנָּנִים.
מְצָא חֵן בְּנִגּוּנָם הֵם מְיֻחָנָּנִים: חזן וְקוֹדֶם לְכָל צָבָא מַעַל עוֹנִים.
וְשָׁלוֹשׁ קְדֻשָּׁה לָרָם וְנִשָּׂא נוֹתָנִים. פּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים הָמוֹנִים
הָמוֹנִים. לְנַעֲרִין בְּסוֹד אַלְפֵי רְבָבוֹת עֶלְיוֹנִים. וְנִקְדַּשׁ בַּאֲלָפֵי רְבָבוֹת
תַּחְתּוֹנִים: כַּכָּתוּב עַל יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר. קָדוֹשׁ
קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ וכו'; לדור ודור וכו'

קדיש שלם ומולימין ג' ספרים נמ' קורין פ' היום ונשני נפ' כי תשא עד נפשותיכם:
מס חל ר"ח מדר נשנת שקלים מפקין ג' ס"ת נמ' קורין ו' בנדי נשדר היום נג' לז'
נפנחם וניום השנת עד ונסכו ולמפטיר נב' נכי תשא ולעולם מפטירין נשקלים בן שנע.

מוסף לפרשת שקלים

הש"ץ חוזר ברוך אתה וכו' עד ומושיע ובינן

מיוסד ע"פ מ"ג

אֶשְׁכּוֹל אַווּי תַּאֲוַת כָּל נֶפֶשׁ. בְּצִלּוֹ חָמַדְתִּי שֶׁבֶת מְצוֹא נוֹפֶשׁ.
בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו וּפָצָתִי בְטָפֶשׁ. חָמַק וְעָבַר מִלְהַדְרִיר לִי
חוֹפֶשׁ. נָוַלְתִּי שְׁקָלַי מִתֵּת כֹּפֶר נֶפֶשׁ. וְטָבַעְתִּי בְמֵי צוֹל טִיט וְרֶפֶשׁ:
חזן אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נָשָׂא. וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבֵירַת נָכוֹן וְנָשָׂא.
וּבְצֶדֶק הֻגֶּה עֶרֶךְ כִּי תִשָּׂא. גּוֹנְנֵינוּ בְּגִנְאֵל רָם וְנִשָּׂא: בָּרוּךְ אַתָּה
יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם: אתה גבור וכו' עד להחיות מתים:

הַכּוֹפֶר דְּעוּ הִרְשׁוּ מֵעַל סֵפֶר. כְּמוֹ הוּא חָרוּת בְּאִמְרֵי שֵׁפֶר.
הַתְשִׁירוּ בוֹ פְּנֵי נִדְמָה לָעוֹפֶר. וְיִזָּכוֹר לָכֶם זְכוּת נָם אָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר.
וְלֹא יִהְיֶה בָּכֶם נֶגֶף וָחֶפֶר. בְּתִתְּכֶם מַתַּן זֶה לְשֵׁם כֹּפֶר: חזן אוֹר
פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נָשָׂא. וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבֵית נָכוֹן וְנָשָׂא. וּבְצֶדֶק הֻגֶּה
עֶרֶךְ כִּי תִשָּׂא. הַחֲיֵינוּ בְּגָשֶׁם אֵל רָם וְנִשָּׂא: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה
הַמֵּתִים: נעריצך לדור ודור עד וקדוש אתה

ורביע זוז. והזוז מתחלק לפלג וחומשו מעה. נמצא הזוז חמש כיעות כסף. והמעה שני פונדיונות ואיסר כדת. והאיסר עולה עד שמונה פרוטות. נמצא הפקע כארבע מאות פרוטות. והם בכתב חרוטות. ובפה כיפורכות: ועד מקום שאנוש יכול למנות. נמסר לו למידוד וגם למנות. לפי כוחו ולפי מיעוט חילו. הוקצב לו מיעוט הון שקלו. ולפי שבלו כן יהא הלולו. גדול אדניו ורב כח חילו. לכן על כן אוחיל לו. כי מדתו ושקלו לפי גדלו. כל אוצרות רוח פלס במשקלו. ומי בראשית מדד מלא שעלו. ושמי רום תכן זרתו מלא. וכל הררי קדם באצבעו שקלו. וגבעות עולם הכיך בהוד אגדלו. גיא וכל עפרה בצרדה הכילו. לחולל תנין כיומנת הכין לו. נמצאת כל מדת יצירת עולמו. כמלא פיסת יד היא רשומו. וקמיע ביד גבור בזרוע חותמו. ואין לקצוב רוב מחקרי תעצומו. אשר מדד וקצב ושיער במרומו. על כל מדת כסאו והדומו. מדת בת מלך בכל מעולה. באורך ברוחב בעומק בגובה מתעלה. יש קץ לכל תכלה. ואמרה רחבה לעד לא כלה. מדת עולם כמלא פיסת יד. ומדתה נתונה בימין וזרוע יד. מדת עולם כמזרת ועד אגדל. ומדתה כנקו אשר מאוד גדל. מדת עולם נמדדת בשלישׁ אמה. ומדתה עולה ונוסבת באלפים אמה: כמראה המדה אשר ציר ראה. מגלה עשרים על עשר אמה. עפה ארבעים על עשרים ושמונה מאות אמה. וכל העולם כלו כשלישׁ אמה: נמצאת דת במדותיה רחבה ואורכה. אלפים וארבע מאות בעולם ביאריכה:

והיא נתנה לעולם כירפאארוכה. ובימינה קוצבת כל ימי ארקא. ובשמאלה שוקלת עושר וכבוד וברכה: והיא הודיעה את כל חבין סתורות. והיא קצבה כל מדות ספורות. והיא פתחה את כל חגורות. והיא שקלה ואצרה את כל אוצרות: והיא חקרה המון מפקד תחתונים. והיא נתנה מספר גדודי עליונים. והיא שיערה קומת אלפי שנאנים. אשר זה מזה בקומתם משנים: יש כמדת הים הגדול קומתם. ויש כהללו של עולם הקמיתם. יש כמלא כל העולם תקומתם: יש לשתי טיסות עולם.

ויש

סילוק של פרשת שקלים

מַתְחִיל בְּמִדִּידָה מֵחֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה. עַד שֶׁהוּא מְכַלֶּה בְּאֶצְבַּע
הַקְּטַנָּה: דֶּרֶךְ יוֹם הוּא בַּעֲשָׂרָה כַּרְסָה. וְאַרְבַּעַת מִיל הִיא כָּל
כַּרְסָה. וּמִדַּת הַמִּיל שִׁבְעָה וַחֲצָה רִיס. וּבְשִׁלְשִׁים קָנִים הוּא
קֶצֶב הָרִיס. וְשִׁיעוּר הַקָּנֶה שֵׁשׁ אַמּוֹת וָזֶרֶת. וְכָל אַמָּה מוֹדֶדֶת
שְׁלִישׁ בַּזֶּרֶת. וְהַזֶּרֶת מוֹתַחַת עַד שְׁנַיִם בַּסִּיט. וְאַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת
הוּא הַטֶּפַח וְהַסִּיט: וּכְמוֹ נִתְּנָה מִדָּה לְמִדַּת הָאָרֶץ. כֵּן נִתַּן כַּיִל
לְתוֹלְדוֹת הָאָרֶץ: מַתְחִיל מִמֵּאָה וְשִׁשִּׁים וְשֵׁשׁ שָׁנָה. עַד שֶׁהוּא
מְכַלֶּה בְּשִׁתּוֹת אֶצְבַּע הַקְּטַנָּה: זֶה הַיָּם הַגָּדוֹל בִּשְׁלִישׁ יוֹשֵׁב.
בְּמֵאָה וְשִׁשִּׁים וְשֵׁשׁ וְעוֹד מִתְחַשֵּׁב: וְעָמְקוֹ בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה
לְמִתַּח סוֹף וְסוֹף בְּשִׁבְעִים וּשְׁנַיִם לְעוֹגֶל נִיחוֹן. וְגִיחוֹן מַכְפִּיל שִׁשִּׁים
בְּמִדַּת פְּרָת. וְהַפְּרָת תָּקְפּוֹ כְּנֶגֶד שְׁנֵי הַנְּהָרוֹת. וּשְׁנֵי הַנְּהָרוֹת
מַעֲדִיפִים בְּאוֹרֶךְ הַיַּרְדֵּן. וְהַיַּרְדֵּן מַרְחִיב חֲמִשָּׁה כְּיָם הַזּוֹבוֹל. וְיָם
הַזּוֹבוֹל מֵאָה וַחֲמִשִּׁים מִקְוָאוֹת: וּמִדַּת הַמִּקְוֶה כְּשְׁנֵי חוֹמָרִים בְּיָבֵשׁ.
וְשִׁיעוּר כָּל חוֹמֶר כְּשְׁנֵי לְתֶכֶת. וְכָל לֶתֶךְ יְכִיל חֲמִשָּׁה אֵפוֹת.
וְכָל אֵיפָה עוֹשָׂה עֲשָׂרָה עוֹמָרִים. וְכָל עוֹמֶר שִׁבְעַת רֻבַּע וְכֶלָה.
וְהַכֶּלָה אֶחָד מִמֵּאָה וְעוֹד בְּסָאָה. וּסְאָה יָבֵשׁ חֲסֵרָה שְׁלִישׁ בַּלַּח:
וְסָאַת הַלַּח אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה בַּבַּת. וְכָל בַּת מַחֲזֶקֶת שִׁשָּׁה בַּהִין.
וְהַהִין כֻּלּוֹ שְׁנֵים עָשָׂר לוֹג: וְעוֹד לוֹג מִתְחַלֵּק לְאַרְבַּעַת רְבָעִים.
וְרֻבַּע מוֹכֵן לְרִבּוּעַ כּוֹס יְשׁוּעוֹת. וְהַכּוֹס סוֹבֵב אֶצְבָּעַיִם עַל אֶצְבָּעַיִם.
וְעַל גּוֹבַהּ חֲסֵר שִׁתּוֹת מֶאֱצְבָּעַיִם: וּכְמוֹ נִתַּן כַּיִל לְתוֹלְדוֹת הָאָרֶץ.
כֵּן נִתַּן קֶץ לִימֵי הָאָרֶץ. מַתְחִיל לִמְנוֹת מִשֵּׁשֶׁת אַלְפֵי עֶרֶץ. עַד
שֶׁהוּא מְכַלֶּה בְּרִגְעֵי אָרֶץ: כִּי הָעוֹלָם כֻּלּוֹ שֵׁשֶׁת אֲלָפִים. עוֹשִׂים
חֲמִשָּׁה וּשְׁתֵּי יָדַיִם מַחֲזוֹרוֹת. וּמְנַיַן הַמַּחֲזוֹר בְּעֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם יוֹבֵלוֹת.
וּשְׁנַת הַיּוֹבֵל שֶׁבַע שַׁבְּתוֹת הַשָּׁנִים: וְשַׁבְּתוֹת הַשָּׁנִים בְּעֶשְׂרִים
וּשְׁמוֹנָה תְּקוּפוֹת. וּימוֹת הַתְּקוּפָה תִּשְׁעִים וְאֶחָד יוֹם וּשְׁלִישׁ.
וְעוֹנוֹת הַיּוֹם חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְשִׁבְעִים וְשֵׁשׁ. וְרִגְעֵי הָעוֹנָה כְּעוֹנוֹת כָּל
הַיּוֹם. וְהַמְרַקְּדִיק מְחַלֵּק הָרֶגַע לְכַמָּה רְגָעִים: וּכְמוֹ נִתַּן חֶשְׁבּוֹן
עַל כֹּל. כֵּן נִתַּן מִשְׁקָל וּפֶלֶס לַכֹּל. מַתְחִיל מִכֹּפֶר עַד פְּרוֹטָה
הַקְּטַנָּה. כֹּפֶר הַגָּדוֹל כְּגוֹדֶל שְׁנֵי מָנֶה. וְהַמָּנֶה עוֹלָה עַד שִׁשִּׁים
שְׁקֶל. וְהַשֶּׁקֶל מִתְחַשֵּׁב בְּעֶשְׂרִים וְחֵמֶשׁ סְלָע. וְהַסְּלָע חֲצִיוֹ בְּקַע

חזן רַחוּם כָּרְחַמְתָּ נְשׂוֹאֵיךְ בְּכֶסֶף כִּפּוּרִים. כֵּן שְׁעֵה שַׁפְרִתֵּינוּ בְּשָׁלוֹם פָּרִים:

אֵל נָא. לְעוֹלָם תּוּעָרִץ. וּלְעוֹלָם תּוּקַדַּשׁ. וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים תִּמָּלוֹךְ וְתִתְנַשֵּׂא. הָאֵל מֶלֶךְ נוֹרָא מָרוֹם וְקָדוֹשׁ. כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים. מַלְכוּתוֹ נָצַח. נוֹרְאוֹתָיו שִׂיחוּ. סַפְּרוּ עֻזּוֹ. פָּאֲרוּהוּ צְבָאָיו. קַדְּשׁוּהוּ רוֹמְמוּהוּ. רוֹן שִׁיר וְשֶׁבַח תּוֹקֵף תְּהִלּוֹת תִּפְאַרְתּוֹ:

חזן וקהל עַד אֶשָּׂא רֹאשׁ. כְּמוֹ מֵרֹאשׁ. לְהַקְדִּישׁ לְקָדוֹשׁ:

חזן וקהל עַד בְּמֵאוֹנֵי צֶדֶק. יַכְרִיעֵנִי לְצֶדֶק. נוֹרָא וְקָדוֹשׁ:

מיוסד ע"פ מ"ג

אֵלֶּה אֶזְכְּרָה אֶת אֲשֶׁר נַעֲשָׂה. בְּהִיוֹתִי פֶּתַח וְשִׁקֵּט בְּנִכּוֹן וְנִשָּׂא. גּוֹעַלְתִּי בְּעֶבֶר וּשְׁקָלַי אֵיךְ אֶשָּׂא: דֵּי שְׁקָלַי עַד לֹא שָׁקַלְתִּי. הִנֵּם לְכִים עוֹבֵד הַיּוֹם שָׁקַלְתִּי. וּבְחֵטְא עָוֹל שָׁקֵל לָרָשָׁע נִשְׁקַלְתִּי: זוֹזֵי לְלֹא תַתִּי לְשָׁכְנִי בְּגִילָה. חַבְתִּי לְתַשְׁלוּם דַּרְכְּמוֹן לְעוֹלֵי גוֹלָה. טִבְּעוּ גַם הֵם וְהוֹעֲרַמְתִּי כְּיָגְלָה: יוֹשֵׁר שָׁלוֹשׁ קְפוֹת מְשָׁלָּשׁוֹת סָאִים. כְּנוֹסוֹת לְמֵקַח שֵׁי כְּרִיאִים וְשַׁיִּים. לְקָחוּ וְאֵין עוֹד בְּצָעֵי נוֹשְׁאִים: כִּדַּת שׁוֹפְרוֹת תְּקָלִין הַדְּתִין וְעַתִּיקִין. נְדָבוֹת אֲשֶׁר בָּם הָיוּ כְּעַתִּקִין. סָרוּ כַּמָּה כְּמִנִּי וְהַדְּבָרִים עַתִּיקִין: עוֹצֵם הֵמוֹן חוֹגֵג שׁוֹטֵף כַּנָּהָר. פְּזֵר וְנוֹתַרְתִּי כְּתוֹרֶן בְּרֹאשׁ הָהָר. צֶדֶק כְּלוֹנִי שָׁעָרֵר כְּהֶל הַר: קַן צִפּוֹר קָרָא לְמֵרוֹם הָרִים. רֹאשׁ נָשׂוֹאֵיךְ כְּמֵאָז בּוֹ לְהָרִים. שִׁבְעָה וּשְׁמוֹנָה עֲלֵיהֶם לְרֹאשׁ תָּרִים: עד אשא

וּבְכֵן וּלְךָ תַּעֲלֶה קְדֻשָּׁה כִּי אַתָּה קָדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעַ:

אָז רָאִיתָ וְסָפַרְתָּ. וְהֵכַנְתָּ וְחָקַרְתָּ. וּמָדַדְתָּ וְכָלְתָּ וְשָׁקַלְתָּ. וְאָמַרְתָּ וְצָבַרְתָּ. וּפָקַדְתָּ וְחִשַּׁבְתָּ וְסָנַיְתָּ. וּמָנִיתָ וְסָפַרְתָּ. וְקִצַּבְתָּ וְהִרַצְתָּ וְגָזַרְתָּ. וְטִפַּחְתָּ וְשִׁעַרְתָּ וְהִפְטַתְּ וְהֵבַנְתָּ. וְהִשְׁפַּלְתָּ וְשָׁרַתָּ וְסָקַרְתָּ. וְכָתַבְתָּ וְחָרַטְתָּ. וְחָקַקְתָּ וְצִיַּנְתָּ וְחָרַתְּ. וְלִמַּדְתָּ וְהוֹדַעְתָּ. וְחִוִּיתָ וְהוֹרִיתָ וְגָזַרְתָּ. וְצִוִּיתָ וְקָרָאתָ וְעָנִיתָ. וְדִבַּרְתָּ וְאָמַרְתָּ: כָּל מִנְיָן וּמִפְקָד וְחֶשְׁבּוֹן וּמִסְפָּרָיו. כָּל מִשְׁקַל וּפֶלֶס וְכִיס וְגוֹרָיו. כָּל כִּיל לַח וְיָבֵשׁ וּמִשּׁוּרָיו. כָּל קַו וְקָצֶב יָדֵד וְשִׁיעוּרָיו. הֵיאַךְ לְדַקְדֵּק חֶשְׁבּוֹן לְכָל דָּבָר. לְבַל יוּגַלַּם חֶשְׁבּוֹן וְיוּשְׁטַף וְיוּעְבַּר:

מתחיל

קרובות של פרשת שקלים

תְּזְכּוֹר לְהַעֲלוֹת נְשׁוּאֵי רֶחֶם מְדֻכִּים. תְּמוּכִים נְזוּרִים בְּחוֹד טוֹב עֲדָיִם.

מזן תּוֹקֵף עוֹז אַדִּירוֹךְ עַל יָם. תְּזְכּוֹר לָעָם מְסֻפָּרָם כְּחוֹל הַיָּם:

יְמְלוֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל אֵל נָא:

מִי יוֹכַל לְשַׁעֵר כָּל הַפְּקוּדִים. אֲשֶׁר בְּחֶבֶל וּבְחֶלֶשׁ לֹא נִפְקְדִים. בְּרִית כְּרוּתָה לָמוֹ מֵאָז בְּפִקּוּדִים. לְבַל יֶחְסַר הַמְּזֻג מֵחוֹמֶשׁ פְּקוּדִים. אִם כְּתוֹרָן וְכַנֵּס יוּשְׁרְדוּ מוּפְקָדִים. לֹא יוּמְעֲטוּ מְשֻׁשִּׁים רְבוֹא מֻנְקָדִים. וְאִם לְנֶגֶף וְאֶנֶף בְּאַף מוּפְקָדִים. פֶּסֶף תֵּת כֹּפֶר הֵם מוּפְקָדִים.

מזן וּבְכָל עֶרֶב נִשְׁכִּיתָם בְּיָדְךָ מַפְקִידִים. וּבְכָל רַגְעֵי בֹקֶר נִבְחָנִים וְנִפְקָדִים. וְלִי כֻּלָּה יִקְרוּ עָלַי הַפְּקֻדִּים. אֵלֶּה הַפְּקֻדִּים וְהַמִּתְפַּקְּדִים. שְׁמוֹר פְּקוּדִים וְנִפְקָדִים. וְשׁוֹקְדִים לִהְיוֹת מְשֻׁקָּדִים. וְלָךְ קוֹדִים:

חַי וְקַיָּם נוֹרָא וּמָרוֹם וְקָדוֹשׁ

שם המחבר אלעזר בירבי קליר

אָזְנַיִן בְּשָׁמְעוֹ כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ. הָל וַיֶּחַת אֵיךְ אוֹתָם דְּרוֹשׁ:
לְעַם אֲשֶׁר לֹא יְמַד וְלֹא יִסָּפֵר. אֵיכָכָה אֶסְפְּרֵם וְלֹא נִתְּנוּ לְהִסָּפֵר.
עִקְּרֵם כִּנְאֻמַיר לוֹ הַבֵּט וְסָפוֹר. שָׁב וַיּוּשַׁב אִם תּוּכַל לִסְפוֹר: זַרְעָם
כְּחוֹל יַמִּים וְכוֹכָבִים סְפוּרִים. וַאֲנִי אֵיךְ אֶסְפְּרֵם וְלָעַד פְּרִים: לָהֶם
חִוָּה לוֹ אוֹרֶת מִסְפָּרָם. אֵיךְ לִמְנוֹתָם וְלַעֲמוֹד עַד סְפָרָם: בְּקוֹר
רָאשֵׁי שְׁמוֹתָם לְחֶשְׁבּוֹן תַּעֲלֶה. וּמִדַּת מִנְיָנָם בְּיָדְךָ אִז תַּעֲלֶה: יְקָר
שְׁלִישִׁי בְּתוֹכָם לֹא הוּפְקַד. כִּי לְגִיוֹן מַלְאָךְ לָבַדּוֹ נִפְקַד: רָשׁוּם מִבֶּטֶן
לְהִפָּקֵד בְּמִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ. וְצָבְאוֹ וּפְקֻדָּיו נִמְנִים מִבֶּן חֹדֶשׁ:
בְּשָׁמְעוֹ אֹמֶר וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר. פֶּן בַּמֵּה יֵרָצֶה אֶשְׁפּוֹל הַכֹּפֶר:
יְצִיר מַה יִּתֵּן פִּדְיוֹן נַפְשׁוֹ. וַיִּמְצָא חֲנִינָה פְּנֵי שָׁם נַפְשׁוֹ: קְדוֹשׁ בְּחֻפִּין
לְהַצְדִּיק עַם זֶה. כְּמִין מַטְבֵּעַ אֵשׁ הֶרְאָהוּ בַּמַּחֲזֶה. לְבָבוֹ זֶה יִתְּנוּ
וְלֹא יְתַמְּהֻנוּ. וְלַכֹּל יִתְּנוּ אֶת אֲשֶׁר נָתְנוּ: יָהּ לֹא מְצָאנוּךָ שַׁגִּיא כֹּחַ.
בַּאֲשֶׁר נִקֵּיתָ חֵטְא נְבוּרֵי כֹחַ:

וְנַעַל. חֲל בַּעֲדָם חֶבֶר וְהַצֻרִי תַעַל: טוֹרַח מַשְׂאָם הֻגַּד לוֹ שְׂאֵת.
יְשֻׁרָם לְהֲלִיץ תָּלוּי רֹאשׁ לְשֵׂאת: חזן כְּפָרָם פִּין הֵת לְאֻמִּים מַשְׂאֵת.
לְנַטְלָם לְנַשְּׂאָם כְּבִי תִשָּׂא אֶת:
רֹאשִׁי עַל כָּל רֹאשׁ נְשֵׂאתָ. גֵּוִי עַל מְרוֹמֵי קֶרֶת הִתְנַשֵּׂאתָ.
חזן אַהֲבָה עַל כָּל פֶּשַׁע כְּסִיתָ. בְּגִין צֵל יְמִינְךָ לְגוֹנְנִי הִתְנַשֵּׂאתָ:

ברוך אתה יי מגן אברהם:

אתה גבור לעולם יי מהיה מתים אתה רב להושיע משיב הרוח ומוריד הגשם מכלכל חיים בחסד מהיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקים אמונתו לישני עפר מי כמוך בעל נבורות ומי דומה לך מלך ממית ומהיה ומצמיח ישועה ונאמן אתה להחיות מתים:

מַעֲתִיק כְּלוּסִים צָר וּבוֹרֵא רוּחַ. מְמַדֵּד וּמְשַׁקֵּל. נָזֵל עִם רוּחַ.
נָגַף לְבַל יָזִיק לְנִדָּפֵי רוּחַ. נוֹבְבָתָם הֵת כְּדִיוֹן לְכָל רוּחַ: שְׂרִיג זֵד
שֵׁעִיר כְּרֵם עָמִיד. סָקַרְתָּ כִּי לְכוֹקֵשׁ וְלִצְנִין יֶעֱמָד. עַצְתָּ זֶה לָזֶה
שְׁמַע בְּמַעֲמָד. עְהוֹד שְׁקָלִים מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ לְלַמֵּד: פָּרָשָׁה זֹאת
לַהֲגוֹת בְּקֶץ זֶה. כְּלָסֶיהָ לַהֲקָדִים לְכֶלֶס צַר וּבוֹזֶה חזן צוֹרַת מַכְבֵּעַ
כְּהָז אֲבִי חוֹזֶה. צָוָה צוּר לָצִיר כֵּן הֵת בִּיתַן זֶה:
שְׁמוֹ מְשׁוּחָה בְּעֵם לוֹ עֲמוּתִים. וְעָלָיו כָּל הַיּוֹם הֵם מְמֻתִּים.
חזן יָעִיר וַיַּחְשׁוֹף זְרוֹעַ וַיַּד מְמִתִּים. בְּזַיִל נִמְבֵּי לָקַשׁ לְהַחֲיוֹת מֵתִים:

ברוך אתה יי מהיה המתים:

קְצוּבָה הִיא זֹאת לְשׁוֹעִים וְקַלִּים. קְצִינִים וְרָשִׁים יַחַד בָּהּ שְׁקוּלִים.
קָצִין לְבַל יָעוֹז מוּל מַקְהֵלִים. קְרָא לוֹמֵר הוֹנִי פְּדָאֲנִי מֵעִקּוּלִים:
רוֹב עַם אֲשֶׁר לֹא יִכָּבֵר. רַב עִם צָעִיר מֵעֶשְׂרִים לְהִסָּפֵר. רָאוּם
לְעוֹנֶשׁ וְזַהַר בְּסֵדֶר לְהִתָּפֵר. רְשַׁע וְכָל פֶּשַׁע לְכַפֵּר וְלָהָפֵר. שְׁעוּרִים
בְּזֶה שִׁיעוּר בְּמִפְקַד לְכַפֵּר וְלָהָפֵר. שְׁעוּרִים בָּזֶה שִׁיעוּר בְּמִפְקַד
לְהַגְבֵּר. שְׁתִילֵנוּ לְנְשִׂיאַת רֹאשׁ אוֹתָם לְהַבֵּר: חזן שִׁקְלֵי כֶסֶף
כְּפוּרִים כָּפְרָם לְהַדֵּבֵר. שְׁמוּרִים לְזִכָּרוֹן הֵת לְכָל הָעוֹבֵר:
הָמְדוּ מֵאָז כָּל עֲדַת קְדוֹשִׁים. תְּרוּם בְּשָׁלוֹשָׁה פְּרָקִים תְּרוֹמַת
קָדָשִׁים. חזן הְכוּנָה לֶבֶדֶק הַבַּיִת וְכָל אֲשִׁים. תֵּת בְּיַד הַכֹּהֲנִים
כֶּסֶף הַקְּדָשִׁים:
הֵבִן בְּאוֹן פִּיד טִיט רְפִשֵׁנוּ. תַּבִּיט בְּדָכְיֵנוּ וְעוֹד בַּל תַּכְפִּישֵׁנוּ.
חזן תִּקְרָא דְרוֹר כְּבִיאָז בּוֹ לְהַחְפִּישֵׁנוּ. הֵת הֵכוֹן לָאֻמִּים הַחַת נַפְשֵׁנוּ:

תזכור

יִמְעֲטוּ וְיוּחֲסָרוּ • עַל צַוָּארֵיהֶם יוּגָּרוּ • וְיִשּׁוּבַע שְׁמָחוֹת יְחָבֵרוּ :
קְהָלָם לְהִתְחַזֵּק בְּתַעוּדָה • בְּלִי עוֹד לָמְיַעֲדָה • בְּהַקְרִיבָם זֶה לַעֲבוֹדָה :
רָם עִמָּם הַוָּעֲדָה • בְּאַהֲבָה וּבְחָמְדָה • בְּיִשִּׁיבָה וּבַעֲמִידָה : שְׁמָם
בַּחַיִּים הַתָּמִידָה • בְּכָל כְּלוּל חֶמְדָּה • לַזָּר בְּלִי לֶעֱבֹדָה :

מזן תָּמִיד תִּהְיֶה לְזִכָּרוֹן • לַחֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן • בְּכִפּוּר וְיִתָּרוֹן • לִפְנֵי
מָרוֹם וְקָדוֹשׁ : הכל יודוך

אופן ומס הוא ל"מ מומדים אוכן סל ל"מ לעיל דף כ"ה :

כְּבוֹדוֹ יִתְרוֹמָם וְיִתְנַשֵּׂא • בְּגוֹי אֲשֶׁר לְפָנָיו כַּיִּתְמִידִים וְהוּא לָהֶם
מַחֲסֶה • עַל פְּשָׁעֵיהֶם אַהֲבָה יְכַסֶּה • וְהַכֹּל יְרוֹמְמוּהוּ כְּסוֹבְבִים
כְּסֵא : וחחיות

זולת מיוסד ע"פ מ"ג

אַתָּה אָהַבְתָּ עַמְּךָ • בַּעֲבוּרָם רָדַתְּ מִמְּרוֹמֶךָ • גָּזַרְתָּ לָהֶם יָמֶךָ •
דִּבַּקְתָּם בְּאַהֲבֹ לִשְׁמֶךָ • הֵם נַחֲלָתֶךָ וְעַמֶּךָ • וּכַיִּתְמִידִים לְרוֹמְמֶךָ •
זְכוֹר בְּרִית נוֹאֲמֶךָ • חֲמוֹל וְקָרֵב לָהֶם יוֹמֶךָ : טוֹב נָמַתְּ לָאֲדִירִים •
יִשְׁקְלוּ כֶּסֶף כְּפָרִים • כֹּפֶר עָוֹן כְּכַפָּרִים • לָעַד יִהְיוּ מְשֻׁמָּרִים • מִנְיַן
מָעוֹת עֶשְׂרִים • נָתְנַת עֲנִיִּים וַעֲשִׁירִים • סָמִיכַת כָּל הַנִּסְפָּרִים •
עוֹלָצִים בְּכָל עֲבָרִים :

מזן בְּקָדְיָהֶם וּשְׁמוֹתָם • צָבְאָם וְרִבְבוֹתָם • קוֹמֵם בְּמַחֲנוֹתָם • רָם
הַשּׁוֹכֵן אִתָּם • שִׁבְטֵי שְׁאֵרִיתָם • תְּהֵא תִקְוָה לְאַחֲרִיתָם • תֵּתֶּן
לְבִרְכָתָם • כְּקֶרְיַעַת יַם סוּף וְכַמִּפַּת בְּכוֹרִים שׁוֹנְאֵיהֶם לְהַכּוֹתָם :

עורת ש"ע וכו'

ומחזן הזל

ברוך אתה יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם ואלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עליון גומל חסדים טובים וקונה הכל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה מלך עוזר ומושיע ומגן :

מְסוֹד חֲכָמִים וּנְבוֹנִים • וּמִלֶּמֶד הַעֵת מֵבִינִים • אֶפְתְּחָה פִּי בְּשִׁיר
וְרָנִּים • לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל פְּנֵי שׁוֹכֵן מְעוֹנִים :

פיוטים אלו עד ימלוך וכו' מיוסדי ע"פ מ"ג :

אָז מֵאָז זְכוֹתְךָ בְּכָל פּוֹעַל • בְּמִסְפָּר בְּמִשְׁקָל כֹּל לְךָ לְהַעַל • גַּדְתָּ
בֶּכֶן לְמָשׁוּי מִמֵּי שַׁעַל • הַעַת מְפֻקָּד יוֹפִי פָּעֳמֵי נַעַל • הַעַל הֵמִירוּ
כְּבוֹד רֵיעַ בְּבַעַל • וְזֶה לָלֹא זֶה פָּצְחוּ בְּמַעַל • זָנְחוּ בַּחֲרוֹן אַף לְנָגַף
ונעל

חָכְמָה וּמַדָּע: נִפְלְאוֹתָיו לֹא סְפוּרוֹת. יוֹם לְיוֹם רָבוֹת וּפָרוֹת. תְּנוּ
תָּמִיד זְכִירוֹת. לוֹ וְלֹא יָדְעוּ סְפוּרוֹת: הֵא לָךְ עֵדִים בְּרוּרִים. מָלְאוּ
כָּל הַר וְגֶבַע. כִּי בְכָל צוּרוֹת יְצוּרִים. יֵשׁ לְאֵל חוֹתָם וְטֶבַע. זוֹהֲרֵי
כָּל כִּיאוּרִים. זוֹהֲרֵי שֶׁבַע לְשֶׁבַע:

מזן כַּאֲשֶׁר שֶׁבַע הַכְּיאוֹרוֹת. כֵּן לְשֶׁבַע הַכְּנוֹרוֹת. שָׁם לְעֵינַיִם
מְאִירוֹת. לַהֲזוֹת אֶת הַכְּיאוֹרוֹת: אור חדש

יוצר לפרשת שקלים

סס מחבר הפיוטים למרגע פרשיות ר' סלעזר הקליר

מיוסד ע"פ מ"ג

אֵל מִתְנַשֵּׂא לְכָל לְרֹאשׁ. בָּחַר בְּאוֹם דַּלַּת רֹאשׁ. כִּבְפוּרָה
בִּתְאֵנָה בְּרֹאשׁ: בִּיטָה אֵל וְאוֹתָהּ דְּרוֹשׁ. כִּכָּל אוֹם לְפָרוֹשׁ.
לְנַשְּׂאָה עַל כָּל רֹאשׁ: גּוֹעֲלָה תְּשִׁירַת לְמִנּוֹד רֹאשׁ. וְהִיא תָּרִים
רֹאשׁ. בְּכֶסֶא כָּבוֹד מֵרֹאשׁ:

מזן כְּבוֹדִי וּמִירִים רֹאשִׁי. עַתָּה יַעֲבוֹר בְּרֹאשִׁי. וְיִדְרְשִׁי וּבַקְּשִׁי. קָדוֹשׁ:
דִּבֵּר בָּזֶה סֵפֶר. וְקִנִּים בְּאִמְרֵי שֵׁפֶר. לִמְשׁוֹלֵי עָפָר וְאֵפֶר: הֵיוֹתָם
נוֹתְנִים כֹּפֶר. בְּלִי דוֹפִי וָחֵפֶר. בְּעַד עֲוֹנָם לְכַפֵּר: וְצִדְקָתָם תִּכְתּוֹב
בַּסֵּפֶר. בְּזִכְרוֹן הַכִּפֻּר. לִמְנוֹתָם עִם נָם אָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר: זֶה אֵלִי
נָם לַאֲבִי חוֹזֶה. וְהֵרְאֵהוּ כֵּן מַטְבֵּעַ אֵשׁ בַּמַּחֲזֶה. וָנָם הַכֹּל יִתְּנוּ
כָּזֶה: הַסְּדֹם יוּשַׁת בָּזֶה. וְאֶחָד מֵהֶם אַל יִתָּבַזֶּה. וְצוֹרָם יֵרָזֶה:
טוֹבוֹת יְכָבוּ עַל זֶה. וְשָׁכִינָה יְזַכּוּ לַחֲזֶה. וְגוֹי לְגוֹיִם רַבִּים יַזֶּה:
יָחִיד שׁוֹכֵן רוֹמָה. הֱיֵה בְּתוֹרָה הַמְיֻמָּה. לְיוֹנָה שֶׁהִיא הַמְיֻמָּה:
כֹּל הָעוֹבֵר בְּיָמָּה. יִשְׁקְלוּ שֶׁקֶל בְּלִי מְהוּמָּה. כַּחֲצִית הַשֶּׁקֶל
תְּרוּמָּה: לְטוֹבָתָם בְּלִי לְעֵלָּה. וְתִהְיֶה לָהּ כַּהוּנָּה. תּוֹלָה אֶרֶץ
עַל בְּלִימָה: מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה. יִתְנַדְּבוּ בַּחֲנִינָה. כְּנִי שׁוֹכֵן מְעוֹנָה:
נְשִׂיאִים וְדַכִּים בְּמַשְׁעֲנָה. כֻּלָּם יִשְׁווּ בְּנָתִינָה. בְּלִי עוֹד לְהִתְמַהְמָהָנָה:
כֻּלָּה יַכְפִּית תְּחִנָּה. בְּכָל עֵת וּבְכָל עוֹנָה. וְיִתְקַיְּמוּ בִּרְנָנָה: וְעַל
נַפְשׁוֹתֵיהֶם יְכַפֵּרוּ. וַחֲטֹאתָם יוּפְרוּ. וּבְחֵלֶק טוֹב יִשְׂמְחוּ: פְּאֹרֶם
הַכֹּל יְכַפֵּרוּ. וְשָׁבַח יִתְּנוּ וְיַגְמִירוּ. וְהוֹדָיָה לָצוּר יְשׁוֹרֵרוּ: צוֹרְרֵיהֶם

זולת לשבת וראש חודש

לַבּוֹקֶר אֶעֱרוֹג וַאֲצַפֶּה לָךְ נָאוֹר • כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים בְּאוֹרְךָ נִרְאֶה
אוֹר: זוֹהַר מְקוֹם כְּבוֹדְךָ יֵרָאֶה לִבְחִירֶךָ כְּפָעָלָם • חֲלוֹנוֹת מַקְטִינוֹת
וּמַרְחִיבוֹת כָּזֶה וְכָזֶה לָעֲלָם • טַעַם חוֹזֶךָ יֵאָמֵן צַר וְאוֹר
לְהִתְעַלֵּם • כִּי יְיָ יִהְיֶה לָךְ לְאוֹר עוֹלָם: נוֹף מִכְלַל דָּבִירְךָ יַשִּׁב יַכִּד
שְׁתִיוֹת • כֵּס וְשֵׁם הַשָּׁלֵם מֵהִשְׁתַּמֵּשׁ בִּשְׁתֵּי אוֹתִיוֹת • לַעֲבָדֶיךָ שֵׁם
חַדֵּשׁ כַּחֲדָשִׁים וַהֲדָשָׁה אוֹתִיוֹת • רָנוּ שָׁמַיִם כִּי עָשָׂה יְיָ הָרִיעוּ
תַּחְתִּיוֹת: מֵרֹאשׁ אֲמָנָה וּלְפָנִים גָּלְיוֹת מְשִׁבִים בַּהַשְׁחֵל • נֶקְבָה
תְּסוֹבֵב גָּבֶר פֶּרֶק שִׁיר נַהֵל • סוֹד נִיהוֹג עֲלָמוֹת כַּעֲלָמוֹת תּוֹפְפוֹת
אַחַר חֵיל • עִיר עֹז לָנוּ יְשׁוּעָה יָשִׁית חוֹמוֹת וָחֵיל: פֶּה פְּקִידָה
בְּחָגֵּס הֵעִירָה בְּרִית יְשֵׁנֵינוּ • צָמַח צַדִּיק בְּקֶרֶב שָׁנִים תְּחַדֵּשׁ
שְׁנֵינוּ • תַּהֲלוֹךְ כּוֹרָא בְּכֶלֶךְ וְאָרִיס נְטַיֵּיל שֵׁנֵינוּ • אָז יִמָּלֵא רְנָה
וּשְׂחוֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ: בְּרֵבִיצַת פּוּךְ וְסַפִּיר חֲזֵק חֵיק עֶזְרָתִי • בְּרוֹשׁ
תִּדְהָר וְתָאשׁוּר רָהִיטִי וְעוּדִי חֶזְרָתִי • וּבְכַיַּעַן שִׁיר כְּטִיבִים כָּאז בַּיִם
גְּזֵרָתִי • הַחֲזֵק כָּגֵן וְצָנָה וְקוֹמָה בָּעֶזְרָתִי: עזרת ומתפללים ס"ע. הלל
גדילוג. ק"ס. וקודי' כסדר היום ולמפטיר נפ' פנחס. וניום כשנת וכו':

גאולה לפרשת בשלח

יום ליבשה וכו' תמנמ לעיל דף כ"ז:

מאורה לפרשת יתרו

אִמְרוֹת הָאֵל טְהוֹרוֹת • כְּפֻנִּינִים הֵם יְקָרוֹת • בַּלְבָנוֹת הֵם
צְרוֹרוֹת • בְּנִפְשׁוֹת הֵם קְשׁוּרוֹת: יְגֵעוּ כָּל הַדְּבָרִים • כְּהֵלוֹק אַחַר
שִׁבְחָיו • מַה לְּבֶן יָמִים כְּפוּרִים • אַחֲרֵי נָצַח נְצָחָיו • כְּשַׁחֲקִים
כְּיָעְפְּרִים • גָּבְהוּ כְּיוֹ אוֹרְחָיו: מַה לְּדֵעוֹת הַחֲסֵרוֹת • וְתִבּוֹנוֹת
הַקְּצָרוֹת • לֶאֱחוֹז דַּרְכֵי גְּבוּרוֹת • הַגְּבוֹהוֹת וְהַבְּצוּרוֹת: הַס לְפִיךָ
כָּל מְדַבֵּר • כּוֹ וְאַבַּד רַעְיוֹנוֹ • אַךְ בְּכִפְעָלָיו יְחַבֵּר • פִּיו וְיָרְחִיב אֶת
גְּרוֹנוֹ • וּבְדִבְרֵי שִׁיר יְגַבֵּר • קוֹל וַיַּאֲרִיךְ לְשׁוֹנוֹ: הַלְּשׁוֹנוֹת מַאֲמִירוֹת •
מַעֲרִיצוֹת וּמַעֲטִירוֹת • הַנִּשְׁמוֹת מַאֲדִירוֹת • בֵּין לְהָבִין בֵּין לְהוֹרוֹת:
וּבָמֶה אַכִּיף אֲקַדֵּם • אֲדַבֵּר לִפְנֵי יְהוָה • אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי אֲדֹנִים •
קָרְבָנִי • כִּישָׁאוֹל יֹאכַר אֶפְדֹּם • אֱהֵיֵה כָּאָב לְבָנַי: הֵן כָּל אֶרְצוֹת
לְזָרוֹת • כִּבְלִי הַקְּרִיב כְּהוֹרוֹת • הִבְנָה רֵאשִׁית עֲרוֹת • תַּחְפּוֹן
כְּשֵׁי בַּעֲוֹרוֹת: דְּלֵלוּ הָכְמוּ וְהָרְבוּ • כִּלְבַב כַּלְכֵּל וְדַרְדַּע • כָּל אֲשֶׁר
יָזִמּוּ וְחָשְׁבוּ • לֹא כֵּן הָשֵׁב וָיֵדַע • כַּעֲשָׂיו עָצְמוּ וָרָבוּ • כִּיהֹקוֹר

חכמה

בְּשֶׁפֶר: כִּיצָוָּה כְּהִפְרִיס. כִּוַּרַד כִּיעָרִים. כִּיזָרְחִי הֶחָרִים. כָּמְנוֹהַ
הַתְּרִית: אוֹרַח כִּוכָר. אוֹהֲבִיו כָּיַסַּר. אַרְבָּעִים אָסַר. אַחַת חִפַּר:
יִתְרָה כַּיַּעֲלָה. יָפֶה כְּיַעֲלָה. יָחִיד עָלָה. יִתְרוֹמַם בְּמַעֲלָה: רֹאשׁ
הַהוֹדֶשׁ. רָצוּף לְקוֹדֶשׁ. רָנֵּן בְּהִתְחַדֵּשׁ. רָם יִתְקַדֵּשׁ:
חזן כַּיֹּאמְרִי יְרֻצָּה וְשִׁבְחִי. חֵלֶף וְבִחִי. קָדוֹשׁ: הכל יודך

אופן ע"פ מ"ש
אֲבִיר הַגְּבִיר. אֲשֶׁר הֶעֱבִיר. עָלֵי אֶרֶץ כִּילְכְּדָתוֹ: בְּיָדוֹ אוֹן. וְכָל
נָאוֹן. כַּיַּעֲדָה הוּא בְּעוֹז שִׁבְטוֹ: נָדָל כֹּחַ. פָּקַח קוֹחַ. מְשׁוֹמֵט כָּל
בְּמַכְמֹתָו: דְּבָרוֹ רָץ. בְּהוֹד נַעֲרָץ. בְּסוֹד קְדוֹשִׁים מַצַּבְתּוֹ: הָלֹא
עָרוֹךְ. כְּפִי בָּרוֹךְ. כְּבוֹד כֵּלֶךְ כְּכִירַכְבָתּוֹ: מְדֵי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ. וּמְדֵי
שַׁבָּת בְּשַׁבָּתּוֹ: וּמִי יוֹרֶה. דְּרוֹשׁ אַחֲרַי. הָרֶכֶב וְהַמַּחֲנֶה: זְכוֹר
נִלְהַט. אֲשֶׁר רָהַט. דְּרוֹשׁ חַשְׁמַל וְהוּא מְקַנֵּא: חָשׁוֹק וּשְׁתוֹק.
אָכוֹל כָּיתוֹק. כְּדֵיךְ וְלֹא תַעֲנֶה: כְּעוֹן כִּילּוֹל. בְּלִי הִלּוֹל. בְּכִירְכֶּבֶת
הַמִּשְׁנֶה: יְבוֹרַךְ אֵל. וְיָדוֹ לָאֵל בָּנָל מְקוֹמוֹת כְּיִמְשַׁלְתּוֹ: מדי חודש
כְּבוֹד אֱלֹהִים. בְּרוֹם גְּבוֹהִים. שְׁבִילֵי אֵשׁ בְּמַעֲלוֹתָיו: לְבַדּוֹ דָּר.
בְּעוֹז נֶאְדָּד. עֲרִבְּל שָׁת לְמִרְגְּלוֹתָיו: מְאֹד מְקֹרִין. מְקוֹם עִירִין.
וְקַדִּישִׁין בְּכַיַּעְגְּלוֹתָיו: נַהַר נָהַל. אֵשׁ יְזֹהַל. וְשָׁם הַדְּרִיךְ כְּסִלּוֹתָיו:
שְׁאוֹ זְכֹרָה. לְאֵל נוֹרָא. כְּכֶם כַּיְכִילֶּת שִׁבְתּוֹ: מדי חודש עֲלֵי כִּסֵּא.
הוּא כְּיִנָּשֵׂא. פְּנֵי אַרְיֵה לְכוֹל כְּוֹן: כְּנֵי הַשּׁוֹר. בְּהוֹד מְיֻשָּׁר. כְּמוֹ
בִּכְתַב הַנִּשְׁתְּוָן: צָפִיר יַהֲלוֹם. עֲשׂוֹת שָׁלוֹם. כָּאֵשׁ וּמַיִם אֲשֶׁר
עֵרְכָן: קְדוֹשִׁים הֵם. לְאַלְפֵיהֶם. יְשַׁמְּשׁוּ רְבוֹא רִבְבָן: רְשׁוּת אַיִן.
לְכָל עַיִן. רְאוֹת רְמִיוֹ דְּכוֹרְסָוָן: שְׁמוֹ מְעֻלֶּה. וְהוּא פֶּלֶא. שְׁעַר
רֹאשׁוֹ מְאוֹד לָבָן

חזן תְּהִלּוֹת כֹּל יְתַנּוּ בְקוֹל. וְרָמְתָה תְּשׁוּבָתוֹ: מְדֵי חֹדֶשׁ
בְּחָדְשׁוֹ. וּמְדֵי שַׁבָּת בְּשַׁבָּתוֹ: והחיות

זולת ע"פ מ"ש נדלוג קל"ס כידוע ליודעי חן:

אֱמוּנָתְךָ אָמְתִּי רַבָּה בְּסוֹד קְדוֹשִׁים מִתְקַדֵּשׁ. כַּהֲצִיבְךָ צִיּוֹן יֻשַּׁע
בְּעַמּוּד הַשַּׁחַר הַמִּתְחַדֵּשׁ. גְּאוּלִים יַאֲמִירוּךָ מִדֵּי שַׁבָּת וְחוֹדֶשׁ.
עֲדוּתֶיךָ נֶאֱמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ נָאְוָה קוֹדֶשׁ: דֶּרֶךְ פְּרִי תוֹאַר הֵת כַּנֵּר
לַמְּאוֹר. הִלּוּךְ הַשְּׁכִישׁוֹת הַמְּנוֹרוֹת כָּבוּ גְּבוֹל לְתָאוֹר. וְסָמוּךְ

לבוקר

יַעֲשׂוּ נְדִילִים: שירה לְמִי זֹאת נִרְשֶׁמֶת. הַכֹּר נָא דְּבַר אֱמֶת. לְמִי
הַהוֹתֶמֶת. וְלִמִי הַפְּתִילִים: שירה וְשׁוּב שֵׁנִית לְקַדְּשָׁהּ. וְאַל תּוֹסֵף
לְגָרְשָׁהּ. וְהַעֲלֵה אוֹר שִׁכְשָׁהּ. וְנָסוּ הַצְּלָלִים: שירה
מזן יְדִידִים רוֹמְמוּךָ. בְּשִׁירָה קְדוּמוֹךָ. מִי כָמוֹכָה. יָ֫ הָאֵלִים:

שירה: בגלל וכו'

יוצר לשבת וראש חודש

ע"פ ל"ג ד' פעמים ומח"כ ד' פעמים הממנד מליל ופעם ממיסי מליל חזק.

אֵיֶלֶת הַשַּׁחַר. אוֹרָהּ בְּהַצָּחַר. אֲרוֹכִים בְּמִשְׁחָר. אָמֵן כִּבְחָר:
בְּרֵאשִׁית קִנָּנוֹ. בִּינוֹתִי בְנָנוֹ. בְּאֵר מֵעֲנָנוֹ. בַּהֲבוֹרַת מְנָנוֹ:

מזן כַּאֲכָרִי יֶרֶצֶה וְשִׁבְחִי. חֵלֶף זִבְחִי. קָדוֹשׁ:

גְּבוּרוֹת שַׁדַּי. גָּאוּ מִדַּי. גְּדֻלָּתוֹ וַדַּאי. גְּמוֹר בְּכָדַי: דֶּרֶךְ שָׁם.
דּוֹרְשָׁם כְּבוֹשָׁם. דֵּעָה שָׁם. הוֹמִיָּה וּמַחֲסָם: הָאֱמֶן כְּדַעְתּוֹ. הַכֹּל
בְּעִתּוֹ. הִשְׁכִּיל בְּדָתוֹ. הִכְפִּידָה הֲנָדָתוֹ: וְכִרֵם קְנָאוֹ. וְעוֹלָם
מְנָאוֹ. וְעֵד תְּנָאוֹ. וּבְהֵכָד בְּנָאוֹ: זֵקֶק כַּטְּלִית. זְהַר כַּלִּית. זְוָדָה
אִצְטְלִית. זִכְרוֹ כְּנַכְּלִית: הֵשִׁיר לוֹבֶן. חִבֵּר כַּלְבֶּן. חָמוּשׁ כִּתְלַבֵּן.
חָבוּי לַבֵּן: טִפָּה הִגְלִיד. טְפוּחִים הַכְּלִיד. טִירַק וְהִקְלִיד. טוֹעֵן
וּמוֹלִיד: יֶעֱרַץ בְּסוֹדָם. יָחִיד יְסָדָם. יָקְדוּ כְּסִידָם: יוֹצֵק יְסוֹדָם:
כַּבִּירִים הִבְזִיק. כְּנֶכֶם כְּבָזִיק. כְּהֶחֱזִיק הֶעָזִיק. כְּאָזִיק כְּהַזִּיק:
לְיַבֶּשֶׁת פְּרָסֵם. לִכְלֵב וּבְכֵם. לַעֲרוֹגַת הַבּוֹשֵׂם. לִירָאָיו אֵפֵם:
מְאוֹרֵי פַּגֵּס. מְשֻׁטָּרָם הוּגָנַס. מֵיצַר נִכְנַס. מְיאוֹרוֹ נִקְנַס: נִקְרָא
בְּנִימוֹסוֹ. נִלְוָה בְּדִימוֹסוֹ. נִתְכַּפֵּר בַּעֲמוֹסוֹ. נָאֶה לְקַלּוֹסוֹ סָבִיב
בְּהַקְפָּתוֹ. סְדֵר תְּקוּפָתוֹ. סְהֵר תְּכִיפָתוֹ. סְתֵר כְּפָתוֹ: עָשׂוּי
לְמוֹעֲדִים. עָרְכִי מְיוּעָדִים. עִבּוּרוֹ מְיֻעָדִים. עֵדָה וְיֵדִים: פּוֹעֵל
מוּפְלָא. פֶּלֶג מָלֵא. פֶּרֶךְ לְהַעֲלֵה. פּוֹרֵחַ וְנִשְׂלֵה: צָהֵל נוֹגִים.
צָפַן לְתַעֲנוּגִים. צִידוֹ בְּקִנּוּגִים. צְלָצֵל וְהִנּוּגִים: קָיָם לָעַד. קִנָּנוֹ
עַד. קֶדֶם וְיַעַד. קְרוֹאָיו לְמִסְעָד: רַבַּת עֹשֶׁר. רָמֵשׁ וְהַכְּשֵׁר. רְצוֹנָן
הַתְּשֵׁר. רֵאשִׁית אֲשֵׁר: שָׁר מְכִידוֹרוֹ. שִׁכְלַל הֲדָרוֹ. שְׁלֵחָן בְּסִדּוּרוֹ.
שִׁבְחוֹ בְּהִדּוּרוֹ: תַּרְנַד עָפָר. תִּקּוּן כִּפּוּר. תָּרֵם וְשִׁפֵּר. תְּאֵמוּ

חזן רֶכֶב אֱלֹהִים אַלְפֵי רְבֹתַיִם • רוֹגְשִׁים קָדוֹשׁ בְּמַחֲנוֹתָיִם •
רוֹחֲשִׁים בָּרוּךְ בְּלִי עֲצַלְתַּיִם • רוֹעֲשִׁים וְכִנִּיעִים סְפִי אַכּוֹתָיִם: וְאוֹם
חֲתוּכָה בִּבְרִית • מְבֹרֶכֶת לְזוֹכֵר הַבְּרִית: והחיות

זולת
אוֹת בְּרִית שְׁלִשְׁתִּי לְמַרְבֵּא עוֹלָם • בַּעֲנִינַת קֶשֶׁת לְזוֹכֵר בְּרִית
עוֹלָם • גְּזֵרָה וְיוֹם נוֹפֵשׁ נְהַן בְּגִבוֹלָם • בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִיא
לְעֹלָם: דּוֹדִי בָם מְעוֹבְרִים בַּחוּרַי בְּחוּנִי • הַמְכוֹמְנִים וּמְאָהָתִים
לְהִנָּצֵל מִרְשָׁפֵי כְוִיוֹנִי • וְכָל רוֹאֵיהֶם יַכִּירוּם מוּתָכִים לְפָנַי • כִּי
הֵם זֶרַע בֵּרַךְ יְיָ: זוּבָדוּ צוּרִים חֲמִשָּׁה לִבְרִית בְּשָׂרִים • חֻצַּב אָבוֹת
שְׁנַיִם הֵמָּה הַיּוֹצְרִים • טְהוֹרָה שְׁלִשָּׁה וּבֶן נוּן שְׁתַּיִם הֵרִים • וַיַּעַשׂ
לוֹ יְהוֹשֻׁעַ חַרְבוֹת צוּרִים: יוֹסַבּוּ צוּרִים לַחֲרָבוֹת בָּמוֹ לְהָמוֹל •
כַּאֲשֶׁר כָּלוּ בָצַר שְׁלִשׁוֹם וְתָמוֹל • לָכֵן סָכְתָם בְּצַוּוּי כְּשֵׁרֶת לָמוֹל •
עֲשֵׂה לְךָ חַרְבוֹת צֻרִים וְשׁוּב כִּל: כִּכִּיב לְנֵנֶן אִישׁ הַבִּינַיִם כְּפַלְחוֹ •
נִזְרַכְנוּ חֲמִשָּׁתָן וְנַעֲשׂוּ אַחַת לְצַלְחוֹ • סִלֵּק הַבַּרְזֶל עַצְמוֹ כְּזָכַר
אֹרְחוֹ • וְתִכְבַּע הָאֶבֶן בְּמִצָּחוֹ: עֵסֶק כִּילָה שַׁבַּת הוֹחָה עֲשִׂיתָהּ •
פְּרִיעָתָהּ וְכִיצִיצָתָהּ רְהִיצָתָהּ וְאִסְפְּלָנִיתָהּ • צוֹרֵךְ מְלָאכָה שֶׁאִי
אֶפְשַׁר מִבְּעֶרֶב לַעֲשׂוֹתָהּ • לְקָרְבָה אֶל הַמְּלָאכָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ:
קְנִיתָ קֶדֶם נַחֲלָתֵךְ מִבֵּין הֶכּוֹרִים • רְאוֹתֵךְ הִבּוֹסַת דָּם בְּהַפּוֹתֵךְ
בְּכוֹרִים • שַׁדַּי תְּפַדֵּנוּ וְאוֹיְבֵינוּ תְּפַגֵּג גְּזָרִים • כַּאֲשֶׁר שָׁמַע לְכִיצָרַיִם
יָחֵילוּ צוֹרִים: אֵל יָקוּם בְּחַסְדּוֹ נִיבוֹ שֵׁנִית לְכַלֹּאת • יָחִישׁ לְרַחֲמֵינוּ
לְכַלְּטֵנוּ מִתְּלָאוֹת • כִּימֵי קֶדֶם יֵרָאֵנוּ נִפְלָאוֹת • גּוֹאֲלֵנוּ קָדוֹשׁ שְׁמוֹ
יְיָ צְבָאוֹת: עזרת

סס המחבר חתום יהודה הלוי וחוא ר' יהודס בר שמואל הלוי.

גאולה
יוֹם לְיַבֶּשְׁדָּ נֶהֱפְכוּ כְיצוּלִים • שִׁירָה חֲדָשָׁה שִׁבְּחוּ גְאוּלִים:
הָטְבַּעְתָּ בְתַרְמִית רַגְלֵי בַת עֲנָמִית • וּפַעֲמֵי שׁוּלַמִּית • יָפוּ בַנְּעָלִים:
שירה וְכָל רוֹאֵי יְשׁוּרוּן • בְּבֵית הוֹדֵי יְשׁוּרוּן • אֵין כָּאֵל יְשׁוּרוּן • וְאוֹיְבֵינוּ
פְלִילִים: שירה הָגְלֵי בֵן תָּרִים עַל הַנִּשְׁאָרִים • וְתַלְקֵט נִפְזָרִים • כְּמִלַּקֵּט
שְׁבָלִים: שירה הַבָּאִים עִמְּךָ • בִּבְרִית חוֹתְמֶךָ • וּמִבְטָן לְשִׁמְךָ • הֻמָּה
נִמּוֹלִים: שירה הַרְאֵה אוֹתָם • לְכָל רוֹאֵי אוֹתָם • וְעַל כַּנְפֵי כְסוּתָם •

יעשו

יוצר אופן לברית מילה

צַדִּיק בֶּן נוּן מָל שֵׁנִית נְדִיבִים. צוּר יְשׁוּעָתָם שָׂמָם מִכַּף אוֹיְבִים.
בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיוֹתָם כּוֹאֲבִים: קָם עָל גְּדִיבוֹרַת נַפְשׁוֹ מִפֶּרְחֵין
גְּבֶהָלָה. קִדְמוּהוּ סְעִיפָיו בְּמִישׁוּשׁ בְּרִית מִילָה. תְּשׁוּאוֹת חֵן חֵן לָהּ:
רֵיחוֹ נִיחוֹחַ כְּצֹרוֹר הַמּוֹר. רִבָּה תְּהִלּוֹתָיו לָאֵל לֵאמֹר. לַמְנַצֵּחַ עַל
הַשְּׁמִינִית מִזְמוֹר: שִׂיבַת צִיּוֹן אֵל בְּהַשִּׁיבוֹ. שִׁבְטֵי יָהּ יְנָהֲרוּ אֵלָיו
וְאֶל טוּבוֹ. עֶרֶל לֵב וָעֶרֶל בָּשָׂר לֹא יָבֹא: תּוֹרַת הַבְּרִית שְׁמוּרָה
וַעֲרוּכָה. תֵּעָשֶׂה בְעִבְרִי מָהוּל כָּכָה. כִּי שָׁם צִוָּה יְיָ אֶת הַבְּרָכָה:
אַךְ אִם אֵין אִישׁ וְזֶמֶן עוֹבֵר. בַּנָּשִׁים מְשֻׁבָּחוֹת תִּהְיֶה תַּחַת גָּבֶר.
הְבוֹרָךְ כִּנָּשִׁים אֵשֶׁת חֶבֶר: רוּחַ יְיָ דִּבֶּר עַל פִּי נָבִיא. הְמוֹל יְמוֹל
וְעֶרֶל וְכוּתִי וְעַרְבִי. יִפָּלֵא הָעָם מֵהָבִיא: הֵן גָּאַלְתָּ בִּדְמֵי שִׁירַיִם.
כָּל בֵּית יְהוּדָה וּשְׁאֵרִית אֶפְרַיִם. הַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: וְעַתָּה
לָמָּה אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת. בְּנֵיךְ הַחֲתוּמִים בִּבְרִית וָאוֹת. נִתְּנִים לָעָם
אֶחָד וְעֵינֶיךָ רוֹאוֹת: שָׁלַח מִבּוֹר אֲסִירִים בְּדַם הַחֲתוּמִים. עַם
אֶחָד מְפֻזָּר וּמְפוֹרָד בֵּין הָעַמִּים. כִּי אָרְכוּ לוֹ שָׁם הַיָּמִים:

מזן אֲנַחְנוּ כּוֹרְתִים בְּרִית אֵל בְּאַהֲבָתוֹ. וְהוּא יָמוֹל לֵבָבֵנוּ לְיִרְאָה
אוֹתוֹ. וְיִזְכּוֹר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ. קָדוֹשׁ: הכל יודוך

אופן

אָז רִי אֵימָה בְּרוֹאֵי יְרָאָה. אַמִּיצֵי כֹחַ כְּבוֹדוֹ לְנַשְּׂאָה. אֵמִים
רוֹעֲדִים וְעוֹבְדִים בְּיִרְאָה. אוֹמְרִים לְמַלְכָּם תְּהִלָּה נָאָה. וְעַמּוֹ כּוֹרְתֵי
בְרִית. מְשֻׁבָּחִים לְזוֹכֵר הַבְּרִית: לְמֶלֶךְ הַמְּהֻלָּל מִי לֹא יְהַדֵּר.
לְמֶלֶךְ הַמְּשֻׁבָּח מִי לֹא יְאַדֵּר. לְמֶלֶךְ הַקָּדוֹשׁ לְעֵלֶּה וּלְהַדֵּר.
וּלְסַלְסֵל וּלְפָאֵר שִׁבָּחוֹ לְסַדֵּר: וְעַמּוֹ עַרְבִית וְשַׁחֲרִית. מְיַחֲדִים
לְזוֹכֵר הַבְּרִית: יִתְנַבְּרוּ יִתְגַּבְּרוּ כְּשֵׂרְתֵי עֶלְיוֹן. יִתְנַשְּׂאוּ יִתְנַשְּׂאוּ
בְּעֵלֵי זְהָיוֹן. יְפָאֲרוּ וְיִבְאֲרוּ לְהַלְלוֹ בְּצִבְיוֹן. יִשְׂאוּ כְּנוֹר עֲלֵי הִגָּיוֹן:
וְעַמּוֹ כְּטַל שְׁאֵרִית. כְּפֹאֲרִים לְזוֹכֵר הַבְּרִית: עִירֵי גְבוּרָה כְּפַעֲמֵי
שְׁבִינָה. עוֹטְרֵי כְתָרִים לֵאלֹהֵי מְעוֹנָה. עֶלְיוֹן כְּרַנְּנִים בְּגִילָה וְרִנָּה.
עֹשִׂים מְלַאכְתָּם בְּאוֹמֶן אֱמוּנָה: וְאוֹת בַּת עִבְרִית. מְהֻדֶּרֶת לְזוֹכֵר
הַבְּרִית: זְכִירָה וּבְרָכָה שֶׁבַח וְהוֹדָאָה וְהַלֵּל. זַכֵּי חֲשָׁמַלִּים פּוֹצְחִים
לְמַלֵּל. זוֹהֲרֵי אֵל מַלְכָּם כַּתִּירִים לְכַלֵּל. זְהִירִים זְרִיזִים גְּדֵלוּ
לְסַלֵּל: וְאוֹם נָאוָה שְׁחַרְחוֹרִית. מְשֻׁבָּחִים לְזוֹכֵר הַבְּרִית:

ע"פ מ"ג כפול

אוֹת בְּרִיתוֹת שָׁלֹשׁ עָשְׂרֵה בְּכָרוֹת אֵל רָם • אָמַר לְעַבְדּוֹ זְקַן בֵּיתוֹ קוּם לְשָׁמְרָם • וְלֹא יִקָּרֵא עוֹד אֶת שִׁמְךָ אַבְרָם: בְּתֻמּוֹ הָלַךְ צַדִּיק שָׁב בָּא בְּיָמִים • בֶּאֱמוֹר לוֹ אֵל הֱיֵה הָתֵן דָּמִים • הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים: גּוֹזֵר אוֹמֵר עָלָיו הַמַּלְאָכָה לִגְמוֹר • גַּם אֵל בְּעַצְמוֹ הוֹאִיל בְּרִית לְשָׁמוֹר • כָּרַת יְיָ אֶת אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר:

מזן אַחֲרֵי בְּלוֹתוֹ רִבָּה הָאֵל מַעֲדָנָיו • בְּרָבִים יַעֲשֶׂה צָחוֹק לִנְדוֹל כֹּהֲנָיו • וַיִּפּוֹל עַל פָּנָיו • לִפְנֵי קָדוֹשׁ:

דַּם בְּרִית אֶת יוֹם מְנוּחָתוֹ • הוֹחֶה אֶת הַנֶּגַע בְּהַרְאוֹתוֹ • וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ: הִפְלִיא חֶסְדָיו שֵׁם הַמְיֻחָד לְעֵלּוֹם • הֵכִין לְמִקְנֶא כֵּס כַּשְׁמִישׁ וְיַהֲלוֹם • בְּרִיתִי הָיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם: וְלָקַח הַכֹּהֵן בְּשַׂר בְּרִית וְדָמוֹ • וּמִיכָאֵל הַשָּׂר מַקְרִיב בְּמְרוֹמוֹ • מְשַׁפֵּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל דָּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ: זֶה דַּם הַבְּרִית אֲשֶׁר בּוֹ יֶעֱרַב • זֶבַח פֶּסַח צָעִיר וְרַב • בְּהִמּוֹל לוֹ כָּל זָכָר וְאָז יִקָּרֵב: חֵלֶק כְּחֵלֶק יֹאכַל אִישׁ בְּכִסְבּוֹ • חֲלַיִן מֵהֶם אִישׁ נֵכָר מִלְּבּוֹ • וְכָל עָרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ: טְמֵאַת בְּשָׂרוֹ אִישׁ בָּעָפָר יַעֲפֶר • טוּבוֹ וְיָפְיוֹ עָצְמוֹ מִלְּסַפֵּר • כִּי הַדָּם הוּא בַנֶּפֶשׁ יְכַפֵּר: יַבֶּלֶת נֶחְתֶּכֶת לְזִבְחֵי שְׁלָמִים • יֵעָשֶׂה כֵּן לִבְנֵי שְׁמוֹנַת יָמִים • וַיַּחְדָיו מִלְּמַטָּה יִהְיוּ תַמִּים: כָּל סְפִירוֹת בְּלִימָה בַּמִּילָה יָסְדוּ • כַּמָּה מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֱמֶת יָעִידוּ • אֲשֶׁר חֲכָמִים יַגִּידוּ וְלֹא כִחֲדוּ: לוּלֵי דַם בְּרִית אָמַר אֱלֹהִים נִחַמְתִּי • לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת אֶרֶץ וְשָׁמַיִם לֹא רוֹמַמְתִּי • חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שַׂמְתִּי: כְּמִילַת פֶּה וְלֵב וְלָשׁוֹן הֵמָּה • מַכְרִיעִים בֵּין הַחֲמִשִּׁים שָׁמָּה • יְיָ יִתֵּן חָכְמָה: נַעֲרֵי יִשְׂרָאֵל בְּחוֹק בְּרִיתוֹתֵיהֶם • נְמוּלִים אֲשֶׁר לֹא יְכוּתוּן אֲחִיהֶם • אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וְחַי בָּהֶם: שֵׁה תְמִים נְמוֹל רִאשׁוֹן לִשְׁמוֹנָה • סְעָדוּהוּ מַלְאֲכֵי שָׁלוֹם בַּחֲנִינָה • עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צְפוֹנָה: עָרְלַת בֵּין אִישׁ טוֹב פָּשָׂה תִפְשֶׂה • עֶבְרָה קָרָאתָהּ וְאָרוֹן קָשֶׂה • וַיְבַקֵּשׁ לַהֲרוֹג אֶת מֹשֶׁה: פְּנִימָה כְּבוֹדָה פְּשָׂפְשָׂה בְּמַעֲלָיו • פִּדְיוֹן נַפְשׁוֹ יִתְּנָה עָלָיו • אֶת עָרְלַת בְּנָהּ וַתַּגַּע לְרַגְלָיו:

שיר הכבוד

סְגֻלָּתוֹ תְּהִי נָא בְיָדוֹ עֲטֶרֶת· וְצָנִיף מְלוּכָה צְבִי תִּפְאֶרֶת׃

עֲמוּסִים נֶשֶׂאם עֲטֶרֶת עִנְדָם· מֵאֲשֶׁר יֻקְרוּ בְעֵינָיו כְּבָדָם׃

פְּאֵרוּ עָלַי וּפְאֵרִי עָלָיו· וְקִרוּב אֵלַי בְּקָרְאִי אֵלָיו׃

עֹז וְאָדֹם לִלְבוּשׁוֹ אָדֹם· פּוּרָה דָּרַכְתִּי בְּבוּאוֹ מֵאֱדוֹם׃

קֶשֶׁר תְּפִלִּין הֶרְאָה לְעָנָיו· תְּמוּנַת יְיָ לְנֶגֶד עֵינָיו׃

רוֹעָה בְּעַמּוֹ עֲנָוִים יְפָאֵר· יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת בָּם לְהִתְפָּאֵר׃

רֹאשׁ דְּבָרְךָ אֱמֶת קִיֵּם מֵרֹאשׁ· דּוֹר וָדוֹר עַם דּוֹרְשֶׁיךָ דָּרוֹשׁ׃

שְׁיתָ הֲמוֹן שִׁירַי נָא עָלֶיךָ· וְרִנָּתִי תִּקָּרַב אֵלֶיךָ׃

תְּהִלָּתִי תְּהִי נָא לְרֹאשׁךָ עֲטֶרֶת· וְתַפְלָתִי תְּכוֹן קְטוֹרֶת׃

תְּיַקַּר שִׁירַת רָשׁ בְּעֵינֶיךָ· כְּשִׁיר יוֹשַׁר עַל קָרְבָּנֶיךָ׃

בֵּרַכְתִּי תַּעֲלֶה לְרֹאשׁ מַשְׁבִּיר· מְחוֹלֵל וּמוֹלִיד צַדִּיק כַּבִּיר׃

וּבֵרַכְתִּי תְּנַעֲנַע לִי רֹאשׁ· וְאוֹתָהּ קַח לְךָ כְּבֶשְׂמִים רֹאשׁ׃

יֶעֱרַב נָא שִׂיחִי עָלָיו· כִּי נַפְשִׁי תַּעֲרוֹג אֵלָיו׃

לְךָ יְיָ הַגְּדוּלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ
לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ׃

כֹּל הַקָּהָל וַיֹּאמֶר דָּוִיד. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָבִינוּ מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם:

שיר הכבוד

כשפותחין הש"ץ הקדש לומר מכעיס זמירות ימים זה: שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד: מי זה מלך הכבוד י"י עזוז וגבור י"י גבור מלחמה: שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד: מי הוא זה מלך הכבוד י"י צבאות הוא מלך הכבוד סלה:

אַגָּעִים וְמִירוֹת וְשִׁירִים אֶעֱרוֹג. כִּי אֵלֶיךָ נַפְשִׁי תַעֲרוֹג:

נַפְשִׁי חָמְדָה בְּצֵל יָדֶיךָ. לָדַעַת כָּל רָז סוֹדֶךָ:

מִדֵּי דַבְּרִי בְּכְבוֹדֶךָ. חוֹמָה לְבִי אֵל הוֹדֶיךָ:

עַל כֵּן אֲדַבֵּר בָּךְ נִכְבָּדוֹת. וְשִׁמְךָ אֲכַבֵּד בְּשִׁירֵי יְדִידוֹת:

אֶסְפְּרָה כְּבוֹדְךָ וְלֹא רָאִיתִיךָ. אֲדַמֶּךָּ אֲבַנֶּךָּ וְלֹא יֲדַעְתִּיךָ:

בְּיַד נְבִיאֶיךָ בְּסוֹד עֲבָדֶיךָ. דָּמִיתָ הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ:

גְּדֻלָּתְךָ וּגְבוּרָתֶךָ. כָּנוּ לָתוֹקֵף פְּעָלָתֶךָ:

הֲמוֹ אוֹתְךָ וְלֹא כְּפִי יִשְׁךָ. וַיְשַׁוּוּךָ לְפִי מַעֲשֶׂיךָ:

הִמְשִׁילוּךָ בְּרוֹב חֶזְיוֹנוֹת. הֱיֵה אֶחָד בְּכָל דְּמְיוֹנוֹת:

וַיֶּחֱזוּ בְךָ זְקֵנָה וּבַחֻרוֹת. וּשְׂעַר רֹאשְׁךָ כְּשֵׁיבָה וְשַׁחֲרוּת:

זְקֵנָה בְּיוֹם דִּין וּבַחֻרוּת בְּיוֹם קְרָב. כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָדָיו לוֹ רָב:

חָבַשׁ כּוֹבַע יְשׁוּעָה בְּרֹאשׁוֹ. הוֹשִׁיעָה לוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ:

טַלְלֵי אוֹרוֹת רֹאשׁוֹ נִמְלָא. קְוֻצּוֹתָיו רְסִיסֵי לָיְלָה:

יִתְפָּאַר בִּי כִּי חָפֵץ בִּי. וְהוּא יִהְיֶה לִי לַעֲטֶרֶת צְבִי:

כֻּתֹּנֶת טָהוֹר פָּז דְּמוּת רֹאשׁוֹ. וְחַק עַל מֵצַח כְּבוֹד שֵׁם קָדְשׁוֹ:

לְחֵן וּלְכָבוֹד צְבִי תִפְאָרָה. אָמְתוֹ לוֹ עִטְרָה עֲטָרָה:

מַחְלְפוֹת רֹאשׁוֹ כְּבִימֵי בָחוּרוֹת. קְוֻצּוֹתָיו תַּלְתַּלִּים שְׁחוֹרוֹת:

נָוֶה הַצֶּדֶק צְבִי תִפְאַרְתּוֹ. יַעֲלֶה נָא עַל רֹאשׁ שִׂמְחָתוֹ:

שיר היחוד ליום השבת

בָּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקִּים וְתוֹרוֹת. אִמְרוֹת יְיָ אֲמָרוֹת טְהוֹרוֹת:
וְיִתְעַדְּנוּ בְּמִרְעֶה שָׁמֵן. וּמֵחֶלְמִישׁ צוּר פַּלְגֵי שָׁמֶן:
בְּנוּחָם בָּנוּ עִיר קָדְשֶׁךָ. וְיִפְאֲרוּ בֵּית מִקְדָּשֶׁךָ:
וַתֹּאמֶר פֶּה אֵשֵׁב לְאוֹרֶךְ. יָמִים צֶדֶק בָּרֵךְ אֲבָרֵךְ:
כִּי שָׁם יִזָּבְחוּ זִבְחֵי צֶדֶק. אַף כֹּהֲנֶיךָ יִלְבָּשׁוּ צֶדֶק:
וּבֵית הַלֵּוִי נְעִימוֹת יָזַמֵּרוּ. לְךָ יִתְרוֹעֲעוּ אַף יָשִׁירוּ:
בֵּית יִשְׂרָאֵל וְיִרְאֵי יְיָ. יְכַבְּדוּ וְיוֹדוּ שִׁמְךָ יְיָ:
הֶטִיבוֹתָ כֵּיאֵד לָרִאשׁוֹנִים. כֵּן תֵּטִיב גַּם לָאַחֲרוֹנִים:
יְיָ תָּשִׁישׁ נָא עָלֵינוּ. כַּאֲשֶׁר שַׂשְׂתָּ עַל אֲבוֹתֵינוּ:
אוֹתָנוּ לְהַרְבּוֹת וְלֵהֵטִיב. וְנוֹרָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם כִּי תֵטִיב:
יְיָ תִּבָּנֶה עִירְךָ מְהֵרָה. כִּי עָלֶיהָ שִׁמְךָ נִקְרָא:
וְקֶרֶן דָּוִד תַּצְמִיחַ בָּהּ. וְתִשְׁכּוֹן לְעוֹלָם יְיָ בְּקִרְבָּהּ:
זִבְחֵי צֶדֶק שָׁמָּה נִזְבְּחָה. וְכִימֵי קֶדֶם תָּעֳרַב מִנְחָה:
וּבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי חָפַצְתָּ לָעֲשׂוֹת רָצוֹנֶךָ:
וּבְרָצוֹנְךָ תַּעֲשֶׂה חָפְצֵנוּ. הַכֵּן נָא עַמְּךָ כָּלָּנוּ:
בְּחַרְתָּנוּ לִהְיוֹת לְךָ לְעַם סְגֻלָּה. וְעַל עַמְּךָ בְּרָכָתְךָ סֶלָה:
וָתָמִיד נְכַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ. וְנִתְהַלֵּל לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ:
וּמְבֹרָכְתְּךָ עַמְּךָ יְבוֹרָךְ. כִּי אֶת כָּל אֲשֶׁר תְּבָרֵךְ מְבוֹרָךְ:
וַאֲנִי בְעוֹדִי אֲהַלְלָה בוֹרְאִי. וַאֲבָרְכָה כָּל יְמֵי צֲבָאִי:
יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ לְעוֹלָם. מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם:

כַּכָּתוּב בְּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם. וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעָם אָמֵן וְהַלֵּל לַיְיָ: עָנָה דָנִיֵּאל וְאָמַר לֶהֱוֵא שְׁמֵהּ דִּי אֱלָהָא מְבָרַךְ מִן עָלְמָא וְעַד עָלְמָא דִּי חָכְמְתָא וּגְבוּרְתָא דִּי לֵהּ הִיא: וְהוּא מַשְׁנֵא עִדָּנַיָּא וְזִמְנַיָּא הַלֵוִים יְשׁוּעַ וְקַדְמִיאֵל בְּנֵי חֲשַׁבְנִיָה שֵׁרֵבְיָה הוֹדִיָה שְׁבַנְיָה פְּתַחְיָה קוּמוּ בָּרְכוּ אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם מִן הָעוֹלָם עַד הָעוֹלָם וִיבָרְכוּ שֵׁם כְּבוֹדֶךָ וּמְרוֹמַם עַל כָּל בְּרָכָה וּתְהִלָּה: וְנֶאֱמַר בְּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן הַלְלוּיָהּ: וְנֶאֱמַר וַיְבָרֵךְ דָּוִיד אֶת יְיָ לְעֵינֵי

עַל כֵּן נְקַוֶּה לְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִרְאוֹת מְהֵרָה בְּתִפְאֶרֶת עֻזֶּךָ לְהַעֲבִיר
גִּלּוּלִים מִן הָאָרֶץ וְהָאֱלִילִים כָּרוֹת יִכָּרֵתוּן. לְתַקֵּן עוֹלָם בְּמַלְכוּת
שַׁדַּי וְכָל בְּנֵי בָשָׂר יִקְרְאוּ בִשְׁמֶךָ. לְהַפְנוֹת אֵלֶיךָ כָּל רִשְׁעֵי אָרֶץ.
יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל כִּי לְךָ תִכְרַע כָּל בֶּרֶךְ תִּשָּׁבַע כָּל לָשׁוֹן:
לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִכְרְעוּ וְיִפּוֹלוּ. וְלִכְבוֹד שִׁמְךָ יְקָר יִתֵּנוּ. וְיַקַּבְּלוּ
כֻלָּם אֶת עוֹל מַלְכוּתֶךָ. וְתִמְלוֹךְ עֲלֵיהֶם מְהֵרָה לְעוֹלָם וָעֶד. כִּי
הַמַּלְכוּת שֶׁלְּךָ הִיא וְלְעוֹלְמֵי עַד תִּמְלוֹךְ בְּכָבוֹד: כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ
יְיָ יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד: וְנֶאֱמַר וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם
הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

קדיש יתום.

שיר היחוד ליום השבת

אָז בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי נֶחְתָּ. יוֹם הַשַּׁבָּת עַל כֵּן בֵּרַכְתָּ:
וְעַל כָּל פּוֹעַל תְּהִלָּה עָרוֹכָה. וַחֲסִידֶיךָ בְּכָל עֵת יְבָרְכוּכָה:
בָּרוּךְ יְיָ יוֹצֵר כֻּלָּם. אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם:
כִּי מֵעוֹלָם עַל עֲבָדֶיךָ. רוֹב רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ:
וּבְמִצְרַיִם הַחֲלוֹתָ. לְהוֹדִיעַ כִּי מְאֹד נַעֲלֵיתָ:
עַל כָּל אֱלֹהִים בַּעֲשׂוֹתֶךָ בָהֶם. שְׁפָטִים גְּדוֹלִים וּבֵאלֹהֵיהֶם:
בְּבָקְעֲךָ יַם סוּף עַבְדֶּיךָ רָאוּ. יַד הַגְּדוֹלָה וַיִּירָאוּ:
נָהַגְתָּ עַמְּךָ לַעֲשׂוֹת לְךָ. שֵׁם וְתִפְאֶרֶת לְהַרְאוֹת גְּדֻלָּךְ:
וְדִבַּרְתָּ עִמָּם מִן הַשָּׁמַיִם. וְגַם הֶעָבִים נָטְפוּ מָיִם:
יְדַעְתָּ לָכֶתֶם בַּמִּדְבָּר. בָּאֶרֶץ צִיָּה אִישׁ לֹא עָבָר:
תַּהַּה לְעַמְּךָ דְּגַן שָׁמַיִם. וְכָעָפָר שְׁאֵר וּמְצוֹר מָיִם:
תּוֹרִישׁ גּוֹיִם רַבִּים עַמִּים. יִירְשׁוּ אַרְצָם וַעֲמַל לְאֻמִּים:

בעבור

עַתִּיק: מֶלַח סְדוֹמִית רֹבַע הַקַּב. מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל שֶׁהוּא: רַבִּי נָתָן אוֹמֵר אַף כִּפַּת הַיַּרְדֵּן כָּל שֶׁהוּא וְאִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ. אִם חִסַּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה: רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר. הַצָּרִי אֵינוֹ אֶלָּא שְׂרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף: בְּרִית כַּרְשִׁינָה שֶׁשָּׁפִין בָּהּ אֶת הַצִּפָּרֶן. כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה: יֵין קַפְרִיסִין שֶׁשּׁוֹרִין בּוֹ אֶת הַצִּפָּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה: וַהֲלֹא מֵי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם בָּעֲזָרָה מִפְּנֵי הַכָּבוֹד:

הַשִּׁיר שֶׁהַלְוִיִּם הָיוּ אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ: בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן הָיוּ אוֹמְרִים לַיְיָ הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ: בַּשֵּׁנִי הָיוּ אוֹמְרִים גָּדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר קָדְשׁוֹ: בַּשְּׁלִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִים אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפּוֹט: בָּרְבִיעִי הָיוּ אוֹמְרִים אֵל נְקָמוֹת יְיָ אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ: בַּחֲמִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִים הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: בַּשִּׁשִּׁי הָיוּ אוֹמְרִים יְיָ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְיָ עֹז הִתְאַזָּר אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט: בַּשַּׁבָּת הָיוּ אוֹמְרִים מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת: מִזְמוֹר שִׁיר לֶעָתִיד לָבוֹא. לְיוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים:

אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר רַבִּי חֲנִינָא. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מַרְבִּים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם: שֶׁנֶּאֱמַר וְכָל בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי יְיָ וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ: אַל תִּקְרָא בָּנָיִךְ אֶלָּא בּוֹנָיִךְ: שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין לָמוֹ מִכְשׁוֹל: יְהִי שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: לְמַעַן בֵּית יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ לַאֲדוֹן הַכֹּל לָתֵת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית שֶׁלֹּא עָשָׂנוּ כְּגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת וְלֹא שָׂמָנוּ כְּמִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה שֶׁלֹּא שָׂם חֶלְקֵנוּ כָּהֶם וְגוֹרָלֵנוּ כְּכָל הֲמוֹנָם. וַאֲנַחְנוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וּמוֹדִים לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא נוֹטֶה שָׁמַיִם וְיוֹסֵד אָרֶץ וּמוֹשַׁב יְקָרוֹ בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וּשְׁכִינַת עֻזּוֹ בְּגָבְהֵי מְרוֹמִים: הוּא אֱלֹהֵינוּ אֵין עוֹד. אֱמֶת מַלְכֵּנוּ אֶפֶס זוּלָתוֹ כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתוֹ וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ כִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת אֵין עוֹד:

בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם: ע"כ

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְּבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

אֱלֹהַי נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה פְּתַח לִבִּי בְתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי וְכֹל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחְשַׁבְתָּם. עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיוֹת: וְעָרְבָה לַיְיָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיוֹת:

אֵין כֵּאלֹהֵינוּ. אֵין כַּאדוֹנֵינוּ. אֵין כְּמַלְכֵּנוּ. אֵין כְּמוֹשִׁיעֵנוּ: מִי כֵאלֹהֵינוּ. מִי כַאדוֹנֵינוּ. מִי כְמַלְכֵּנוּ. מִי כְמוֹשִׁיעֵנוּ: נוֹדֶה לֵאלֹהֵינוּ. נוֹדֶה לַאדוֹנֵינוּ. נוֹדֶה לְמַלְכֵּנוּ. נוֹדֶה לְמוֹשִׁיעֵנוּ: בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ. בָּרוּךְ אֲדוֹנֵינוּ. בָּרוּךְ מַלְכֵּנוּ. בָּרוּךְ מוֹשִׁיעֵנוּ: אַתָּה הוּא אֱלֹהֵינוּ. אַתָּה הוּא אֲדוֹנֵינוּ. אַתָּה הוּא מַלְכֵּנוּ. אַתָּה הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ: אַתָּה הוּא שֶׁהִקְטִירוּ אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ אֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים:

כתב מהר"ם ז"ל שלא לומר פיטום הקטרת כי אם מתוך הכתב מטעם דחיישינן דילמא מדלג אות אחת וכתיב ניה אם חיסר אחת מכל סממניה חייב מיתה על כן אין לומר אותה בעל פה:

פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת הַצֳּרִי וְהַצִּפֹּרֶן וְהַחֶלְבְּנָה וְהַלְּבוֹנָה. מִשְׁקַל שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה: מוֹר וּקְצִיעָה שִׁבֹּלֶת נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם מִשְׁקַל שִׁשָּׁה עָשָׂר שִׁשָּׁה עָשָׂר מָנֶה. הַקֹּשְׁטְ שְׁנֵים עָשָׂר. וְקִלּוּפָה שְׁלֹשָׁה. וְקִנָּמוֹן תִּשְׁעָה. בֹּרִית כַּרְשִׁינָה תִּשְׁעָה קַבִּין. יֵין קַפְרִיסִין סְאִין תְּלָתָא וּקְבִין תְּלָתָא. וְאִם אֵין לוֹ יֵין קַפְרִיסִין מֵבִיא חֲמַר חִוָּרִין עתיק

וְלִנְחָמָה · לְפַרְנָסָה וּלְכַלְכָּלָה · לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם לִמְחִילַת חֵטְא וְלִסְלִיחַת
עָוֹן (נוסח העגון וּלְכַפָּרַת פָּשַׁע) כִּי בְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּחַרְתָּ מִכָּל הָאֻמּוֹת
וְשִׁבַּרְתָּ קְדֻשָּׁתְךָ לָהֶם הוֹדַעְתָּ וְחֻקֵּי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לָהֶם קָבָעְתָּ: בָּרוּךְ
אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים:

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם · וְהָשֵׁב אֶת הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר
בֵּיתֶךָ וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן וּתְהִי לְרָצוֹן
תָּמִיד · עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ:

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר
שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מודים דרבנן

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ
אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל בְּשָׂר
יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת
לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִתָנוּ
וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסֹף
גָּלְיוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ
וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם
עַל שֶׁאֲנוּ מוֹדִים לָךְ. בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ
אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אָבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל בְּשָׂר
יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת
לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִתָנוּ
וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסֹף
גָּלְיוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ
וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם
עַל שֶׁאֲנוּ מוֹדִים לָךְ. בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת:

עֶרֶב וָבוֹקֶר וְצָהֳרַיִם · הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ · וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ
חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

נחנוכה על הניסים תמנח לעיל נתפלת שחרית

וְעַל כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לָעוֹלָם וָעֶד ·

נ"ב מומיס

וְכָתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶלָה וִיהַלְלוּ אֶת שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ
סֶלָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

נ"ן אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בָּרְכֵנוּ בַּבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה
עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר:
יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם
לְךָ שָׁלוֹם:

שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל
עַמֶּךָ בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם
וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ:

כְּסִדְרָם וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם.
וְאֶת מוּסַף יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה.
נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה
כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ
עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה
עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר:

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִים וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים
סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַּשָּׁמֶן
וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־
עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי
שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֹנֶג עַם מְקַדְּשֵׁי
שְׁבִיעִי. כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ
מִטּוּבֶךָ וּבַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ
וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים אֹתוֹ
קָרָאתָ. זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה
בִמְנוּחָתֵנוּ קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ
וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ שַׂבְּעֵנוּ
מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ וְטַהֵר
לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת וְהַנְחִילֵנוּ
יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת
קָדְשֶׁךָ. וְיָנוּחוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי
שְׁמֶךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ
הַשַּׁבָּת:

רצה

יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת
וְקוֹרְאֵי עֹנֶג עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי
כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ
וּבַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת
יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה
בְרֵאשִׁית:

בְּמִקְדָּשֶׁךָ: יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּעֲלֵנוּ
בְּשִׂמְחָה לְאַרְצֵנוּ וְתִטָּעֵנוּ בִּגְבוּלֵנוּ
וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת
חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִים כְּסִדְרָם וּמוּסָפִים
כְּהִלְכָתָם: וְאֶת־מוּסְפֵי יוֹם הַשַּׁבָּת
הַזֶּה וְיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה נַעֲשֶׂה
וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת
רְצוֹנֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ
עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ
כָּאָמוּר:

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־
שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת
מִנְחָה בְּלוּלָה בַּשָּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת
שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד
וְנִסְכָּהּ:

(זֶה קָרְבַּן שַׁבָּת וְקָרְבַּן הַיּוֹם
כָּאָמוּר):

וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה
לַיְיָ פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל
אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה
תְּמִימִם: וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדָבָר
שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים
לָאַיִל וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ
וְשָׂעִיר לַכַּפֶּר וּשְׁנֵי תְמִידִים
כְּהִלָּכָתָם:

יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת
וְקוֹרְאֵי עֹנֶג עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי
כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ
וּבַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת
יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה
בְרֵאשִׁית:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ וְחַדֵּשׁ עָלֵינוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת
הַזֶּה אֶת הַחֹדֶשׁ הַזֶּה. לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה. לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה. לִישׁוּעָה
ולנחמה

תפלת מוסף

הש"ץ חוזר ג' ברכות דסמוכות ומח"כ אומר זה:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ
וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶלָה:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

ג"ס (הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ)

נַעֲרִיצְךָ וְנַקְדִּישְׁךָ כְּסוֹד שִׂיחַ שַׂרְפֵי
קֹדֶשׁ הַמַּקְדִּישִׁים שִׁמְךָ בַּקֹּדֶשׁ.
כַּכָּתוּב עַל יַד נְבִיאֶךָ. וְקָרָא זֶה אֶל
זֶה וְאָמַר: קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ
צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:
כְּבוֹדוֹ מָלֵא עוֹלָם מְשָׁרְתָיו שׁוֹאֲלִים
זֶה לָזֶה אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ: בָּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ מִמְּקוֹמוֹ:
מִמְּקוֹמוֹ הוּא יִפֶן בְּרַחֲמִים וְיָחוֹן עַם הַמְיַחֲדִים שְׁמוֹ עֶרֶב וָבֹקֶר בְּכָל יוֹם
תָּמִיד פַּעֲמַיִם בְּאַהֲבָה שְׁמַע אוֹמְרִים: שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד:
אֶחָד הוּא אֱלֹהֵינוּ הוּא אָבִינוּ הוּא מַלְכֵּנוּ הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ וְהוּא יַשְׁמִיעֵנוּ
בְּרַחֲמָיו שֵׁנִית לְעֵינֵי כָל חַי לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:
וּבִדְבָרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר:

יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר הַלְלוּיָהּ:

לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ
מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה: בָּרוּךְ
אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ ג"ס (הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ):

לשבת

תִּכָּנֵת שַׁבָּת רָצִיתָ קָרְבְּנוֹתֶיהָ.
צִוִּיתָ פְּרוּשֶׁיהָ עִם סִדּוּרֵי נְסָכֶיהָ.
כֵּיעַנְגֶיהָ לְעוֹלָם כְּבוֹד יְנָחֲלוּ.
טוּעֲמֶיהָ חַיִּים זָכוּ. וְגַם הָאוֹהֲבִים
דְּבָרֶיהָ גְּדֻלָּה בָּחָרוּ. אָז מִפִּינַי
נִצְטַוּוּ עָלֶיהָ. וַתְּצַוֵּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
לְהַקְרִיב בָּהּ קָרְבַּן מוּסַף שַׁבָּת
כָּרָאוּי:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּעֲלֵנוּ
בְּשִׂמְחָה לְאַרְצֵנוּ וְתִטָּעֵנוּ
בִּגְבוּלֵנוּ. וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת
קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ. תְּמִידִים
כְּסִדְרָם

לר"ח

אַתָּה יָצַרְתָּ עוֹלָמְךָ מִקֶּדֶם כְּלִיתָ
מְלַאכְתֶּךָ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אָהַבְתָּ
אוֹתָנוּ וְרָצִיתָ בָּנוּ וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל
הַלְּשׁוֹנוֹת וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ
וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ וְשִׁמְךָ
הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ. וַתִּתֶּן
לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה שַׁבָּתוֹת
לִמְנוּחָה וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְכַפָּרָה.
וְלִפְנֵי שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ
נֶאֱבוֹתֵינוּ חָרְבָה עִירֵנוּ וְשָׁמַם בֵּית
מִקְדָּשֵׁנוּ וְגָלָה יָקֵרֵנוּ וְנָטַל כָּבוֹד
מִבֵּית חַיֵּינוּ. וְאֵין אֲנַחְנוּ יְכוֹלִים
לַעֲשׂוֹת חוֹבוֹתֵינוּ בְּבֵית בְּחִירָתֶךָ
בַּבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא
שִׁמְךָ עָלָיו מִפְּנֵי הַיָּד הַשְּׁלוּחָה
במקדש

סדר תפלת מוסף

כל יחיד חייב בתפלת מוסף בין יש לבור נעיר בין לא. זמן תפלת מוסף אחר תפלת שחרית ואין לאחר יותר מסוף ז' שעות. אם התפלל אות' קודם ת"ם יצא. שכח ולא התפלל בזמנה אין לה תשלומין, היו לפניו שתי תפלות אחת של מנחה ואחת של מוסף בגון שאיחר להתפלל מוסף עד שם ומחלה נדיך להתפלל של מנחה תחלה ואח כ של מוסף, אע"פ שאין להתפלל מנחה גדולה להתחלה הכא שאני כיון שנדיך להתפלל של מוסף מיהו אם קודמי' לגי"הכנ אין נדיך להקדים של מנחה אם עדיין לא קדמ השמש למנחה לגל משגיע זמן מנחה קטנה נדיך להקדימה למוסף, ונלינוד לא יעשו כן, ואם הוא סמוך לשבע ודין שהות להתפלל שתיהן הוה נמג"מ שיתפלל תוסף ויסליס של מנחה נשרגית שתים, נעשה ואחליף של מוסף נאחדת אם עקר רגליו חוזר לראש ואם לא עקר רגליו חוזר לשל שבת נלנך, התפלל של הול ולא הזכיר של שבת לא יצא ואם אמר דק: ונעשה לפניך הודותינו נתמידי יום ונקרבן מוסף יצא. נעשה ולא התפלל שחרי' אינו משלים נמוסף אלא נמנחה, כך נ"ל שאין קרוי' סמוכה. נוהר לנעוס קודם תפלת מוסף מגל שעודה מסורה אלא למאן דאלם לגיה.

כש"ץ אומר חצי קדיש ואח"כ מתפללין תפלה זו:

כִּי שֵׁם יְיָ אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ:
אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה:

נוסח סונא מומרים

זָכְרֵנוּ לַחַיִּים. מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים. וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים. לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים:

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:
אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם יְיָ מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ.

נחזרך מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגָּשֶׁם:

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר. מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דוֹמֶה לָךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה:

נוסח סונא מומרים

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים. זוֹכֵר יְצוּרָיו לַחַיִּים בְּרַחֲמִים.
וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

מִנְּשָׁרִים קַלּוּ · וּמֵאֲרָיוֹת גָּבֵרוּ · לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָם וְחִפֵּץ צוּרָם : יְזָכֵרֵם
אֱלֹהֵינוּ לְטוֹבָה · עִם שְׁאָר צַדִּיקֵי עוֹלָם · וְיִנָּקֵם לְעֵינֵינוּ נְקָמַת דַּם
עֲבָדָיו הַשָּׁפוּךְ : כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים · הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ
כִּי דַם עֲבָדָיו יִקּוֹם · וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ : וְעַל יְדֵי
עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים כָּתוּב לֵאמֹר : וְנִקֵּיתִי דָמָם לֹא נִקֵּיתִי · וַיְיָ שֹׁכֵן בְּצִיּוֹן :
וּבְכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ נֶאֱמַר · לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה אֱלֹהֵיהֶם · יִוָּדַע בַּגּוֹיִם
לְעֵינֵינוּ · נְקַמַת דַּם עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ : וְאוֹמֵר כִּי דוֹרֵשׁ דָּמִים אוֹתָם זָכָר
לֹא שָׁכַח צַעֲקַת עֲנָיִים : וְאוֹמֵר יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיוֹת · מָחַץ רֹאשׁ עַל
אֶרֶץ רַבָּה : מִנַּחַל בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה · עַל כֵּן יָרִים רֹאשׁ : אשרי וכו' תתנח לעיל :

כשמחזירין הס"ת מן הבימה על הסיכל אומר הש"ץ :

יְהַלְלוּ אֶת שֵׁם יְהוָה כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ :

והקהל עונים

הוֹדוֹ עַל אֶרֶץ וְשָׁמָיִם : וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהִלָּה
לְכָל חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרֹבוֹ הַלְלוּיָהּ :

כט מִזְמוֹר לְדָוִד הָבוּ לַיהוָה בְּנֵי אֵלִים הָבוּ לַיהוָה כָּבוֹד וָעֹז : הָבוּ
לַיהוָה כְּבוֹד שְׁמוֹ הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ : קוֹל יְהוָה עַל הַמָּיִם
אֵל הַכָּבוֹד הִרְעִים יְהוָה עַל מַיִם רַבִּים : קוֹל יְהוָה בַּכֹּחַ קוֹל יְהוָה
בֶּהָדָר : קוֹל יְהוָה שֹׁבֵר אֲרָזִים וַיְשַׁבֵּר יְהוָה אֶת אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן : וַיַּרְקִידֵם
כְּמוֹ עֵגֶל לְבָנוֹן וְשִׂרְיוֹן כְּמוֹ בֶן רְאֵמִים : קוֹל יְהוָה חֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ :
קוֹל יְהוָה יָחִיל מִדְבָּר יָחִיל יְהוָה מִדְבַּר קָדֵשׁ : קוֹל יְהוָה יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת
וַיֶּחֱשֹׂף יְעָרוֹת וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אֹמֵר כָּבוֹד : יְהוָה לַמַּבּוּל יָשָׁב וַיֵּשֶׁב יְהוָה
מֶלֶךְ לְעוֹלָם : יְהוָה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְהוָה יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם :

מנהג שהגולל הולך מאחר ס"ת ללוותה ועומד לפני המלון עד שתחזיר הס"ת למקומה :

בשעת הכנסת ספר תורה בהיכל יאמר :

וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה יְהוָה רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל : קוּמָה יְהוָה לִמְנוּחָתֶךָ
אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ : כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ צֶדֶק וַחֲסִידֶיךָ יְרַנֵּנוּ : בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ
אַל תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ : כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזוֹבוּ : עֵץ
חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתוֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר : דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נֹעַם וְכָל
נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם : הֲשִׁיבֵנוּ יְהוָה אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם :

סדר

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְשַׁלֵּם שְׂכָרָם וְיָסִיר מֵהֶם כָּל מַחֲלָה וְיִרְפָּא לְכָל גּוּפָם וְיִסְלַח לְכָל עֲוֹנָם וְיִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם עִם כָּל יִשְׂרָאֵל אֲחֵיהֶם. וְנֹאמַר אָמֵן.

הַנּוֹתֵן תְּשׁוּעָה לַמְּלָכִים וּמֶמְשָׁלָה לַנְּסִיכִים מַלְכוּתוֹ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים הַפּוֹצֶה אֶת דָּוִד עַבְדּוֹ מֵחֶרֶב רָעָה. הַנּוֹתֵן בַּיָּם דֶּרֶךְ וּבְמַיִם עַזִּים נְתִיבָה. הוּא יְבָרֵךְ וְיִשְׁמוֹר וְיִנְצוֹר וְיַעֲזוֹר וִירוֹמֵם וִיגַדֵּל וְיַנַּשֵּׂא לְמַעְלָה אֶת אֲדוֹנֵינוּ (פלוני) יְרוּם הוֹדוֹ. מָלֵךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים בְּרַחֲמָיו יְחַיֵּהוּ וְיִשְׁמְרֵהוּ וּמִכָּל צָרָה וְיָגוֹן וְנֶזֶק יַצִּילֵהוּ. וְיַדְבֵּר עַמִּים תַּחַת רַגְלָיו וְיַפִּיל שׁוֹנְאָיו לְפָנָיו וּבְכָל אֲשֶׁר יִפְנֶה יַצְלִיחַ מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים בְּרַחֲמָיו יִתֵּן בְּלִבּוֹ וּבְלֵב כָּל יוֹעָצָיו וְשָׂרָיו רַחֲמָנוּת לַעֲשׂוֹת טוֹבָה עִמָּנוּ וְעִם כָּל יִשְׂרָאֵל. בְּיָמָיו וּבְיָמֵינוּ תִּוָּשַׁע יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל יִשְׁכֹּן לָבֶטַח וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וְכֵן יְהִי רָצוֹן. וְנֹאמַר אָמֵן:

כשמנהגין החודש נשמע שם"ן מנגן נוי שעשה הקהל מומרים זה:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּחַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת־ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה וְתִתֶּן לָנוּ חַיִּים אֲרוּכִים חַיִּים שֶׁל שָׁלוֹם חַיִּים שֶׁל טוֹבָה חַיִּים שֶׁל בְּרָכָה חַיִּים שֶׁל פַּרְנָסָה חַיִּים שֶׁל חִלּוּץ עֲצָמוֹת חַיִּים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם יִרְאַת שָׁמַיִם וְיִרְאַת חֵטְא חַיִּים שֶׁאֵין בָּהֶם בּוּשָׁה וּכְלִמָּה חַיִּים שֶׁל עוֹשֶׁר וְכָבוֹד חַיִּים שֶׁתְּהֵיֶה בְנוּ אַהֲבַת תּוֹרָה וְיִרְאַת שָׁמַיִם חַיִּים שֶׁיִּמָּלְאוּ מִשְׁאֲלוֹת לִבֵּנוּ לְטוֹב בְּזָכוּת תְּפִלַּת רַבִּים אָמֵן כֵּן הִי רָצוֹן:

בשבת שמנהגין החדש יאמר החזן זה: נכון לידע המולד קודם שמקדשים החדש:

מִי שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ וְגָאַל אוֹתָם מֵעַבְדוּת לְחֵרוּת. הוּא יִגְאַל אוֹתָנוּ בְּקָרוֹב וִיקַבֵּץ נִדָּחֵינוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ. חֲבֵרִים כָּל יִשְׂרָאֵל וְנֹאמַר אָמֵן:

רמז חדש פלוני יהי' ניסו פלוני תמח שמו ועל כל ישראל לטובה:

קהל ומזן יְחַדְּשֵׁהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָלֵינוּ וְעַל כָּל עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל. לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם. לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה. לִישׁוּעָה וּלְנֶחָמָה. וְנֹאמַר אָמֵן:

ביומי הספירה ובין המנחים מומרים מ"ה דק כשחל ר"ח מייר מן ל"ח מג בשבת מ"מ מותו. ונפולין מומרים מותו בכל שנת חון כשמ"ח ונל"ח וי"ט וחנוכה ופוריס.

אַב הָרַחֲמִים שׁוֹכֵן מְרוֹמִים. בְּרַחֲמָיו הָעֲצוּמִים. הוּא יִפְקוֹד בְּרַחֲמִים. הַחֲסִידִים וְהַיְשָׁרִים וְהַתְּמִימִים. קְהִלּוֹת הַקֹּדֶשׁ שֶׁמָּסְרוּ נַפְשָׁם עַל קִדֻּשַׁת הַשֵּׁם. הָאֲהוּבִים וְהַנְּעִימִים בְּחַיֵּיהֶם וּבְמוֹתָם לֹא נִפְרָדוּ.

מי שעשה נס על מנוח דויינו שהוא בן י"ג שנים ויום א' חומל בשעה שקורא לבנו לס"ת או בשעה שמתפלל בנו בציבור:

בָּרוּךְ שֶׁפָּטַרַנִי מֵעוֹנְשׁוֹ שֶׁל זֶה:

המגביה ספר תורה נדיך להראות הכתב לעם העומדים לימינו ולשמאלו ותחזרה לפניו ולאחוליו שמנוח לכל הנשים והנשים לראות הכתב ולכרוע ולומר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל פִּי יְיָ בְּיַד מֹשֶׁה:
עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתוֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר: דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם: אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בִּשְׂמֹאלָהּ עשֶׁר וְכָבוֹד: יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מחל סניים המפטיר נגיעו מחלוקת מומלים יקום פורקן.

יְקוּם פוּרְקָן מִן שְׁמַיָּא חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְחַיֵּי אֲרִיכֵי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי וְסִיעְתָּא דִּשְׁמַיָּא וּבְרִיוּת גּוּפָא וּנְהוֹרָא כְּעַלָּיָא: זַרְעָא חַיָּא וְקַיָּמָא. זַרְעָא דִּי לָא יִפְסוֹק וְדִי לָא יְבָטוֹל מִפִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא: לְמָרָנָן וְרַבָּנָן חֲבוּרְתָא קַדִּישְׁתָּא. דִּי בְּאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל וְדִי בְּבָבֶל. לְרֵאשֵׁי כַלָּה וּלְרֵאשֵׁי גָלְוָתָא וּלְרֵאשֵׁי כְּתִיבָתָא וּלְדַיָּנֵי דְּבְנָא: לְכָל־ תַּלְמִידֵיהוֹן וּלְכָל תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן וּלְכָל כֵּן דְּעָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא. מַלְכָּא דְעָלְמָא יְבָרֵךְ יַתְהוֹן יַפֵּישׁ חַיֵּיהוֹן וְיַסְגֵּא יוֹמֵיהוֹן וְיִתֵּן אַרְכָּא לִשְׁנֵיהוֹן: וְיִתְפָּרְקוּן וְיִשְׁתֵּזְבוּן מִן כָּל עָקָא וּמִן כָּל כִּרְעִין בִּישִׁין מָרָן דִּי בִשְׁמַיָּא יְהֵא בְּסַעְדְּהוֹן כָּל זְכִין וְעִדָּן וְנֹאמַר אָמֵן:

כשיחיד מתפלל נגיעו מין מומר יקום פורקן זה ולא מי שבירך וכו':

יְקוּם פוּרְקָן מִן שְׁמַיָּא חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְחַיֵּי אֲרִיכֵי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי וְסִיעְתָּא דִשְׁמַיָּא וּבְרִיוּת גּוּפָא וּנְהוֹרָא כְּעַלָּיָא: זַרְעָא חַיָּא וְקַיָּמָא. זַרְעָא דִּי לָא יִפְסוֹק וְדִי לָא יְבָטוֹל מִפִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא: לְכָל קְהָלָא קַדִּישָׁא הָדֵין. רַבְרְבַיָּא עִם זְעֵרַיָּא. טַפְלָא וְנָשַׁיָּא. מַלְכָּא דְעָלְמָא יְבָרֵךְ יַתְכוֹן יַפֵּישׁ חַיֵּיכוֹן וְיַסְגֵּא יוֹמֵיכוֹן וְיִתֵּן אַרְכָּא לִשְׁנֵיכוֹן. וְיִתְפָּרְקוּן וְיִשְׁתֵּזְבוּן מִן כָּל עָקָא וּמִן כָּל כִּרְעִין בִּישִׁין. מָרָן דִּי בִשְׁמַיָּא יְהֵא בְּסַעְדְּכוֹן כָּל זְכִין וְעִדָּן וְנֹאמַר אָמֵן:

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הוּא יְבָרֵךְ. אֶת כָּל הַקָּהָל הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה עִם כָּל קְהִלּוֹת הַקֹּדֶשׁ. הֵם וְנָשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם. וּמִי שֶׁמְּיַחֲדִים בָּתֵּי כְנֵסִיוֹת לְתְפִלָּה. וּמִי שֶׁבָּאִים בְּתוֹכָם לְהִתְפַּלֵּל. וּמִי שֶׁנּוֹתְנִים נֵר לַמָּאוֹר וְיַיִן לְקִדּוּשׁ וְלַהַבְדָּלָה וּפַת לָאוֹרְחִים וּצְדָקָה לָעֲנִיִּים וְכָל מִי שֶׁעוֹסְקִים בְּצָרְכֵי צִבּוּר בֶּאֱמוּנָה

הקדוש

וקורין ז' גדולי ואם רלה להוסיף מוסיף ומפטיר מיכו ממכין, ואחר שגדל הגדיעי גרכה מהדונה מומר הש"ן מ"ק ונותן מי שגרך לגדיעי ואח"כ קורא למפטיר ג' פסוקים שגסוף הפרשה, ואם מי מפסר להתחיל שם מתחיל וקורא כל שקרא הגדיעי.

אם לא כתבו מי שיודע להפטיר אלא אחד מהותן הגדיעה שעלה כגר, וכגר אחר הש"ן קדיש אחר ק"ת, זה שרוצה להפטיר מפילו הוא אותו שעלה גדגיעי צריך לחזיר ולקרות ויגרך על הקדימה תחלה וסוף, אבל אם עדיין לא אמר הש"ן קדיש יפטיר מי שיעלה לגדיעי אם יודע ולא יאמר קדיש עד אחר ההפטרה.

גשגת שיש ג' סדרות מחוברות נוהגין להקרות לגדיעי מסוף סדר' לתחלת סדר' ומפטירין גהפגר' של שני' שסיימו, הון מן אחרי וקדושים שמפטירין גשל אחרי.

אם טעה הש"ן וסיים הפרשה עם הגדי ואחר קדיש מין לריך לקרות עוד אחר אלא יקרא עם המפטיר ממה שקרא הגדי, דמפטיר עולה למנין שגעה.

ר"ח שחל גח' גשגת מפטירין ביחר חדש, אין תן עניה כוערה שאיכה נדחת. כשולימין ג' ס"ת לעולה קורין ז' גבדי גסדר הגשוע ולאחר שגרך הגדיעי גדרך מהדונה מניחין ס"ת ג' אצל הדאסין ואומר ח"ק על שניהם, ומגיהין וגוללין ס"ת א' ופותחין ס"ת ג' ואותנין מי שגרך לגדיעי וקורין למפטיר גס"ת שגיה.

גשגת ור"ח קורין גס"ת שני' וניום הגדת ומפטירין הגחים כסאי, אין תן ר"ח אלא גשגת שגרגיים גאדיגות אלו להפטיר שמעו ולעולם אין מזכירין ר"ח גגדכת הפטרה.

גפ' שקלי' קורין למפטיר מתחלת פ' כי תשא עד סוף הפסקא, וגפ' זכור קורין זכור את אשר עשה שגסוף פ' כי תצא, ופ' פרה מתחלת פ' זאת חקת התורה עד סוף פסקא, ופ' החדש גסדר גא תן ויאמר ה' אל משה ואל אהרן עד סוף פסקא. כשולימין ג' ס"ת כגון גשגת ר"ח וחנוכה קורין גראשון ו' גסדר הגשוע, ומגיהין וגוללין ס"ת א' ופותחין ס"ת ג' ואותנים מי שגרך לגדי וקורין לגדיעי גשל ראש חדש ומניחין ס"ת א' אצל הסגן וס"ת ג' אצל המקר' ופידסין המעיל על כולם ואומרין ח"ק על שלשתן ולוקחין ס"ת א' למקומו, ומגיהין וגוללין ס"ת ג' ופותחין ס"ת ב' ואותני' מי שגרך לגדיעי וקורין למפטיר גסדר חצוב' ומפטירין רני ושמחי, וכן הדין אם אירע ר"ח גאחד מן ד' פרשיות ולעול' קורין גשליש גסדר הפרשה ומפטירין גשל הפרשה:

העולה לתורה יאחוז גשתי ידיו גידיעות התורה ע"י מפה של ס"ת, וקודם שגרכה פותח הספר ורואה הפסוק שלריך להתחיל גו ויגשק הס"ת ויאמר גלחש עין החיים היא למחזיקים בה. וחופך פניו לגד שמאל ומגרך בקול:

בָּרְכוּ אֶת יְיָ הַמְבֹרָךְ (ויקהל עונין) בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

וגם הוא יאמר גדוך ה' ה"ל כדי שיכלול עגמו עם הקהל ואחר כך יאמר:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

אחר קריאת התורה יאמר זה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת וְחַיֵּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכֵינוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

מרגע נריכין לכוונת. יורדי הים. הולכי מדגדות. ומי שהיה חולה שסגנה או שהיה מוטל גמטה ג' ימים ונתרפא. ומי שהיה חגוש גגית האסורים וינא. ולכתחילה נריך לגרך תוך ג' ימים הראשונים. וכך אומר:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַגּוֹמֵל לְחַיָּבִים טוֹבוֹת שֶׁגְּמָלַנִי כָּל טוֹב:

ועונין אחריו:

מִי שֶׁגְּמָלָךְ כָּל טוֹב הוּא יִגְמְלָךְ כָּל טוֹב סֶלָה:

סדר הוצאת ספר התורה

והקהל עומין:

לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדוֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יְיָ אֱלֹהֵינוּ:

מגביה ס"ת נידו למעלה, והולך עמו למגדל סקודמין סס ונדלך הליכתו מומרים:

עַל הַכֹּל יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא: שְׁמוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: בָּעוֹלָמוֹת שָׁבָרָא הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא: כִּרְצוֹנוֹ וְכִרְצוֹן יְרֵאָיו וְכִרְצוֹן כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל: צוּר הָעוֹלָמִים אָדוֹן כָּל הַבְּרִיוֹת אֱלוֹהַּ כָּל הַנְּפָשׁוֹת: הַיּוֹשֵׁב בְּמֶרְחֲבֵי מָרוֹם הַשּׁוֹכֵן בְּשָׁמֵי שְׁמֵי קֶדֶם: קָדְשָׁתוֹ עַל הַחַיּוֹת וְקָדְשָׁתוֹ עַל כִּסֵּא הַכָּבוֹד: וּבְכֵן יִתְקַדַּשׁ שִׁמְךָ בָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְעֵינֵי כָל חָי: וְנֹאמַר לְפָנָיו שִׁיר חָדָשׁ כַּכָּתוּב: שִׁירוּ לֵאלֹהִים זַמְּרוּ שְׁמוֹ סֹלּוּ לָרוֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו: וְנִרְאֶהוּ עַיִן בְּעַיִן בְּשׁוּבוֹ אֶל נָוֵהוּ כַּכָּתוּב: כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ בְּשׁוּב יְיָ צִיּוֹן: וְנֶאֱמַר וְנִגְלָה כְּבוֹד יְיָ וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִי יְיָ דִּבֶּר:

אַב הָרַחֲמִים הוּא יְרַחֵם עָם עֲמוּסִים וְיִזְכּוֹר בְּרִית אֲתָנִים וְיַצִּיל נַפְשׁוֹתֵינוּ מִן הַשָּׁעוֹת הָרָעוֹת וְיִגְעַר בְּיֵצֶר הָרַע מִן הַנִּשּׁוּאִים וְיָחֹן אוֹתָנוּ לִפְלֵיטַת עוֹלָמִים וְיַשְׂלֶא מִשְׁאֲלוֹתֵינוּ בְּמִדָּה טוֹבָה יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים:

כשגולך הס"ן עס הס"ת ומוס הולך מחליו ימתר:

אחרי יי אלהיכם תלכו ואותו תיראו ואת מצותיו תשמרו ובקולו תשמעו ואותו תעבודו ובו תדבקון:

וכיצוה לכל מי שעומד הספר תורה לפניו לחזק ולנשקה. ויהגו להניח התינוקות לנשק התורה כדי לחנכה בעיניהם ולזרזם בתלות. אס יזדמן לו רוק בפיו ילוק ואחר כך ינשק. ולא ינשק ואחר כך ילוק:

הס"ן מניח הס"ת על השולחן ופותח ואומר:

וְיַעֲזוֹר וְיָגֵן וְיוֹשִׁיעַ לְכֹל הַחוֹסִים בּוֹ וְנֹאמַר אָמֵן: הַכֹּל הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ וּתְנוּ כָבוֹד לַתּוֹרָה כֹּהֵן קָרֵב. יַעֲמוֹד (פלוני בר פלוני הכהן):

בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתוֹ: תּוֹרַת יְיָ תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ עֵדוּת יְיָ נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי: פִּקּוּדֵי יְיָ יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב מִצְוַת יְיָ בְּרָה מְאִירַת עֵינַיִם: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם: הָאֵל תָּמִים דַּרְכּוֹ אִמְרַת יְיָ צְרוּפָה מָגֵן הוּא לְכֹל הַחוֹסִים בּוֹ: וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּיְיָ אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם:

כשעולה למקום הקודש להוציא ספר תורה יאמר:

מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים:

כשנוטל הספר תורה בזרוע ימין יאמר: שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני:

כשנושק הספר תורה בפיו יאמר: ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין:

ואם מינו יוכל לנשק הס"ת בפיו רק בידו יאמר: מצות ״ ברה מאירת עינים:

בשעת פתיחת המקום הקודש יאמר:

וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה יְיָ וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ: כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וּדְבַר יְיָ מִירוּשָׁלָיִם:

בשעת הוצאת ס"ת מן ההיכל יאמר:

בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתוֹ:

כתוב בזוהר אמר רבי שמעון בן יוחאי כל מפקין ספר תורה בלימודא למקלי ציה מפתחי תרעי דשמיא דרחמין ומעוררין את המלכא לעילא ומיבעי ליה לבר כך למימר הכי:

בְּרִיךְ שְׁמֵהּ דְּמָרֵא עָלְמָא בְּרִיךְ כְּחֶדְרֵהּ וְאַתְרֵהּ. יְהֵא רְעוּתָךְ עִם עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל לְעָלַם. וּפוּרְקַן יְמִינָךְ אַחֲזִי לְעַמָּךְ בְּבֵית מַקְדְּשָׁךְ וּלְאַמְטוּיֵא לָנָא מְטוּב נְהוֹרָךְ וּקְבֵל צְלוֹתָנָא בְּרַחֲמִין יְהֵא רַעֲיָא קֳדָמָךְ דְּתוֹרֵךְ לָן חַיִּין כְּטָבוּתָא. וְלֶהֱוֵא אָנָא פְּקִידָא בְּגוֹ צַדִּיקַיָּא. לְמִרְחַם עָלַי וּלְמִנְטַר יָתִי וְיָת כָּל דִּי לִי וְדִי לְעַמָּךְ יִשְׂרָאֵל. אַנְתְּ הוּא זָן לְכֹלָּא וּמְפַרְנֵס לְכֹלָּא. אַנְתְּ הוּא שַׁלִּיט עַל כֹּלָּא. אַנְתְּ הוּא דְּשַׁלִּיט עַל מַלְכַיָּא וּמַלְכוּתָא דִּילָךְ הִיא. אֲנָא עַבְדָּא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דְּסָגִידְנָא קַמֵּהּ וּמְקַמֵּהּ דְּיַקִּיר אוֹרַיְתֵהּ בְּכָל עִדָּן וְעִדָּן: לָא עַל אֱנָשׁ רְחִיצְנָא. וְלָא עַל בַּר אֱלָהִין כְּסַיְּכְנָא. אֶלָּא בֵּאלָהָא דִשְׁמַיָּא. דְּהוּא אֱלָהָא קְשׁוֹט. וְאוֹרַיְתֵהּ קְשׁוֹט. וְנְבִיאוֹהִי קְשׁוֹט. וּמַכְּנֵא לְמֶעְבַּד טָבָן וּקְשׁוֹט. בֵּהּ אֲנָא רְחִיץ. וְלִשְׁמֵהּ קַדִּישָׁא יַקִּירָא אֲנָא אֵמַר תּוּשְׁבְּחָן. יְהֵא רַעֲיָא קֳדָמָךְ דְּתִפְתַּח לִבִּי בְּאוֹרַיְתָא וְתַשְׁלִים מִשְׁאָלִין דִּלְבִּי. וְלִבָּא דְכָל עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל. לְטַב וּלְחַיִּין וְלִשְׁלָם: חמן:

הש"ץ נוטל הס"ת בידו ימין ועומד לפני ההיכל ואומר בקול רם שמע ישראל ומחזיר הקהל חוזר, וכן אחר:

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד:

אֶחָד אֱלֹהֵינוּ גָּדוֹל אֲדֹנֵינוּ קָדוֹשׁ שְׁמוֹ:

הש"ץ אומר:

גַּדְּלוּ לַיְיָ אִתִּי וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו:

סדר הלל

לִי לִישׁוּעָה: קוֹל רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים יְמִין יְיָ עֹשָׂה חָיִל: יְמִין יְיָ רוֹמֵמָה יְמִין יְיָ עֹשָׂה חָיִל: לֹא אָמוּת כִּי אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ: יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי: פִּתְחוּ לִי שַׁעֲרֵי צֶדֶק אָבֹא בָם אוֹדֶה יָהּ: זֶה הַשַּׁעַר לַייָ צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ:

אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי לִי לִישׁוּעָה:	אודך
אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה:	אבן
מֵאֵת יְיָ הָיְתָה זֹאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ:	מאת
זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְיָ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ:	זה
אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא:	אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא:
אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָּא:	אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָּא:
בָּרוּךְ הַבָּא בְשֵׁם יְיָ בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְיָ.	ברוך
אֵל יְיָ וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ חַג בַּעֲבֹתִים עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ:	אל
אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי אֲרוֹמְמֶךָּ:	אלי
הוֹדוּ לַייָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	הודו

יְהַלְלוּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ (עַל) כָּל מַעֲשֶׂיךָ. וַחֲסִידֶיךָ צַדִּיקִים עוֹשֵׂי רְצוֹנֶךָ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ וִיפָאֲרוּ וִירוֹמְמוּ וְיַעֲרִיצוּ וְיַקְדִּישׁוּ וְיַמְלִיכוּ אֶת שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ כִּי לְךָ טוֹב לְהוֹדוֹת וּלְשִׁמְךָ נָאֶה לְזַמֵּר כִּי מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת:

קדיש שלם

אֵין כָּמוֹךָ בָאֱלֹהִים אֲדֹנָי וְאֵין כְּמַעֲשֶׂיךָ: מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עָלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל דּוֹר וָדֹר: יְיָ מֶלֶךְ יְיָ מָלָךְ יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

אַב הָרַחֲמִים הֵיטִיבָה בִרְצוֹנְךָ אֶת צִיּוֹן תִּבְנֶה חוֹמוֹת יְרוּשָׁלָיִם: כִּי בְךָ לְבַד בָּטָחְנוּ מֶלֶךְ אֵל רָם וְנִשָּׂא אָדוֹן עוֹלָמִים:

דיני קריאת התורה ודיני הגבהה וגלילה

כשגמר מדם נגד המזבח הקודם יסתחוה לפניו ויאמר:

שויתי יי לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט: אשתחוה אל היכל קדשיך ביראתך:
כשעולה

---

*) נפלאת החל"ף נחס דומית וחטאת עתך (שמות ה' ט"ז) והדומים לו, והחזן קורא החל"ף נחילס וסיגוס הוא.

o) נסידורי הספרדים נס נסידורי האשכנזים וכ"י ודפוסים ישנים ניתא תלת עלי ונס הרב מנוזרים ובחומים חתרים לא נרסו לה.

אֶקְרָא: אָפָפוּנִי חֶבְלֵי מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא:
וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא אָנָּה יְיָ מַלְּטָה נַפְשִׁי: חַנּוּן יְיָ וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם:
שֹׁמֵר פְּתָאִים (*) יְיָ דַּלֹּתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: שׁוּבִי נַפְשִׁי לְמְנוּחָיְכִי כִּי יְיָ גָּמַל
עָלָיְכִי: כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת עֵינִי מִן דִּמְעָה אֶת רַגְלִי מִדֶּחִי:
אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְיָ בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד:
אֲנִי אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל הָאָדָם כֹּזֵב:

מָה אָשִׁיב לַיְיָ כָּל תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יְיָ
אֶקְרָא: נְדָרַי לַיְיָ אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה נָּא לְכָל עַמּוֹ: יָקָר בְּעֵינֵי יְיָ הַמָּוְתָה
לַחֲסִידָיו: אָנָּה יְיָ כִּי אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי עַבְדְּךָ בֶּן אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ
לְמוֹסֵרָי: לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא: נְדָרַי לַיְיָ אֲשַׁלֵּם
נֶגְדָּה נָּא לְכָל עַמּוֹ: בְּחַצְרוֹת בֵּית יְיָ בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלָם הַלְלוּיָהּ:

קיז הַלְלוּ אֶת יְיָ כָּל גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל הָאֻמִּים: כִּי גָבַר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ
וֶאֱמֶת יְיָ לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

לריך לשמוע יאמר כז וכו' מפי הש"ץ ואם לא שמע לא יצא ועוד שיאמר בעצמו בנחת:

קיח הוֹדוּ לַיְיָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
יֹאמְרוּ נָא בֵית אַהֲרֹן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
יֹאמְרוּ נָא יִרְאֵי יְיָ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

מִן הַמֵּיצַר קָרָאתִי יָהּ עָנָנִי בַמֶּרְחָבְיָהּ: יְיָ לִי לֹא אִירָא מַה יַּעֲשֶׂה לִי
אָדָם: יְיָ לִי בְּעוֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי: טוֹב לַחֲסוֹת בַּיְיָ מִבְּטֹחַ בָּאָדָם
טוֹב לַחֲסוֹת בַּיְיָ מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים: כָּל גּוֹיִם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילַם:
סַבּוּנִי גַם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילַם: סַבּוּנִי כִּדְבֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים
בְּשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילַם: דָּחֹה דְחִיתַנִי לִנְפֹּל וַיְיָ עָזָרָנִי: עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי
לִי

---

*) פתאים התל"ף נעלם והחיסק נקרחת תחת היו"ד.

°) ה"א של קרחתי יה נתפיק וה"ח של במרחב יה רפה. ורז"ה נת"ת שלו סקר ענה נמסרת דסוף פ' נשלח וכנר ענה זו כתבו הגאון רמ"ד נקונטרס הנזית שלו, ולח הי' מן הנורך להכחישו שנית נולח טרחיתי להחכס רח"ם נעל ויעתר יולח שהעתיק שנית דנרי רז"ה המוזמים כי נח רחם דנרי רמ"ך ולח התסרת דסוף נשלח ונהדיח נמסר שם נמרחב יה נהדי מילין דלח מקרין ה"ח ומחילח שהיח תלה תחת וכדעת רנח ורנ נמם' פסחים דף קי"ז ח' דונמת חנרו שלהנתיה, וחנן מחפליה שמן תיפה תחת וכעדות רל"ק נשרשו. ועל שלהנתיה נמסר נהדי' תלה תחת לדעת נן חזר וח"כ מסרה דסוף נשלח תחת כנן חזר דקיימח לן כוותי' לכן ניורחניה יתלה תחת וכה"ח רפה וכן נתקרח כ"י יסן ומדוייק כתיב נמרחניה תלה תחת והחי"ת נפתח והניי"ת נזוח וכה"ח רפה וכן עיקר, ודע כי עבני נטעם גרם רניע לכן נדנק חחרין

סדר הלל

ק״ג הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עַבְדֵי יְיָ הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ: יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ
מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְיָ: רָם
עַל כָּל גּוֹיִם יְיָ עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ: מִי כַּיְיָ אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת:
הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: מְקִימִי מֵעָפָר דָּל מֵאַשְׁפֹּת
יָרִים אֶבְיוֹן: לְהוֹשִׁיבִי עִם נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ: מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת
הַבַּיִת אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּיָהּ:

ק״ד בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז: הָיְתָה יְהוּדָה
לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו: הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר:
הֶהָרִים רָקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי צֹאן: מַה לְּךָ הַיָּם כִּי תָנוּס
הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר: הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי צֹאן:
מִלִּפְנֵי אָדוֹן חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב: הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם
מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ מָיִם:

נוסח תוכיח מומיס

קט״ו לֹא לָנוּ יְיָ לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל חַסְדְּךָ עַל אֲמִתֶּךָ:
לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה נָא אֱלֹהֵיהֶם: וֵאלֹהֵינוּ בַּשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ
עָשָׂה: עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם: פֶּה לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ
עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם וְלֹא יְרִיחוּן:
יְדֵיהֶם וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא יֶהְגּוּ בִגְרוֹנָם: כְּמוֹהֶם יִהְיוּ
עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר בֹּטֵחַ בָּהֶם: יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיְיָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: בֵּית
אַהֲרֹן בִּטְחוּ בַּיְיָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יִרְאֵי יְיָ בִּטְחוּ בַּיְיָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא:

יְיָ זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ יְבָרֵךְ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת בֵּית אַהֲרֹן: יְבָרֵךְ
יִרְאֵי יְיָ הַקְּטַנִּים עִם הַגְּדֹלִים: יֹסֵף יְיָ עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל בְּנֵיכֶם:
בְּרוּכִים אַתֶּם לַיְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיְיָ וְהָאָרֶץ
נָתַן לִבְנֵי אָדָם: לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּיָהּ וְלֹא כָּל יֹרְדֵי דוּמָה: וַאֲנַחְנוּ
נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

נוסח תוכיח מומיס:

קט״ז אָהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע יְיָ[1] אֶת קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: כִּי הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי
אקרא

---

[1] אף נמי עדו רש״י ז״ל ותיבי קל״ה ונפי תה סמס׳ סס נגנון המס״ק נ״ג כתן אף נקת״ן.

וְכל הַחַיִּים יודוּ סֶלָה וִיהַלְלוּ אֶת שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ
וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

נ״ז אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בָּרְכֵנוּ בַּבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה
עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ
כָּאָמוּר: יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ
פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל
עַמֶּךָ בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם
וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ:

נ״ז מומרים נספר

בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ
וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ עוֹשֶׂה
הַשָּׁלוֹם: נ״ב.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

אֱלֹהַי נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם
וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי
וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחְשַׁבְתָּם. עֲשֵׂה
לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ
לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן
לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי. עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם
עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ
בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם
וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַיְיָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַיִם כִּימֵי עוֹלָם
וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת:

נ״ח וחזכ.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ
לִקְרוֹא אֶת הַהַלֵּל: *)

---

*) **ההלל** כן עיקר נה״ח הידועים נדחק וכן הוח נהלחוד נכל מקום וכן נרמנ״ס ני״נ מי״ח
נערכות וכן נס׳ המניהג לחג״ן הירחי ונח׳ התפוחד נדיני ר״ח ונהנודרים וכ״ה נכל סידורי הספרדי
נס נכל סידורי האשכנזים הקדמונים וכ״ו וכן נסידור של ר״ם ס״ן של שנת ס״ך נס נתחזור מ״ח
ימים ווינווח של שנת ס״ם ונחתרים זולת׳ חלח שהמדפיסים החדשים השמיטו ומשהניח השינוח
נכל הסידורי החדשים

לְפְלֵיטָה לְטוֹבָה לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם רֹאשׁ הַחוֹדֶשׁ הַזֶּה. זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה. וּפָקְדֵנוּ בּוֹ לִבְרָכָה. וְהוֹשִׁיעֵנוּ בּוֹ לְחַיִּים: וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים. חוּס וְחָנֵּנוּ. וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ. כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ. כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מודים דרבנן

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ. אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר נוֹדֶה לְךָ. וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ. עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל יוֹם עִמָּנוּ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם. הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ. וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו כל בשר יוצרנו יוצר בראשית ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש על שהחייתנו וקיימתנו כן תחיינו ותקיימנו ותאסוף גליותינו לחצרות קדשך לשמור חקיך ולעשות רצונך ולעבדך בלבב שלם על שאנו מודים לך. ברוך אל ההודאות:

לחזרת

עַל הַנִּסִּים וְעַל הַפֻּרְקָן וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַמִּלְחָמוֹת שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה:

בִּימֵי מַתִּתְיָהוּ בֶן יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל חַשְׁמוֹנַאי וּבָנָיו. כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת יָוָן הָרְשָׁעָה עַל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ. וּלְהַעֲבִירָם מֵחֻקֵּי רְצוֹנֶךָ. וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם. רַבְתָּ אֶת רִיבָם. דַּנְתָּ אֶת דִּינָם. נָקַמְתָּ אֶת נִקְמָתָם. מָסַרְתָּ גִּבּוֹרִים בְּיַד חַלָּשִׁים. וְרַבִּים בְּיַד מְעַטִּים. וּטְמֵאִים בְּיַד טְהוֹרִים. וּרְשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים. וְזֵדִים בְּיַד עוֹסְקֵי תוֹרָתֶךָ. וּלְךָ עָשִׂיתָ שֵׁם גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמֶךָ וּלְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל עָשִׂיתָ תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה וּפُרְקָן כְּהַיּוֹם הַזֶּה וְאַחַר כֵּן בָּאוּ בָנֶיךָ לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וּפִנּוּ אֶת־הֵיכָלֶךָ וְטִהֲרוּ אֶת־מִקְדָּשֶׁךָ וְהִדְלִיקוּ נֵרוֹת בְּחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ וְקָבְעוּ שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה אֵלּוּ לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל:

וְעַל כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד.

נס"ס מומדים וכתוב

וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

וכל

אז בקול רַעַשׁ גָּדוֹל אַדִּיר וְחָזָק מַשְׁמִיעִים קוֹל מִתְנַשְּׂאִים לְעֻמַּת שְׂרָפִים
לְיָקְתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ: בָּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ מִמְּקוֹמוֹ: מִמְּקוֹמְךָ מַלְכֵּנוּ תוֹפִיעַ
וְתִמְלוֹךְ עָלֵינוּ כִּי מְחַכִּים אֲנַחְנוּ לָךְ מָתַי תִּמְלוֹךְ בְּצִיּוֹן בְּקָרוֹב בְּיָמֵינוּ
לְעוֹלָם וָעֶד תִּשְׁכּוֹן: תִּתְגַּדַּל וְתִתְקַדַּשׁ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ לְדוֹר וָדוֹר
וּלְנֵצַח נְצָחִים: וְעֵינֵינוּ תִּרְאֶינָה מַלְכוּתֶךָ כַּדָּבָר הָאָמוּר בְּשִׁירֵי עֻזֶּךָ
עַל יְדֵי דָוִד מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ: יִמְלֹךְ יְיָ לְעֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:
לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ
מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה
יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ: הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ:

יִשְׂמַח מֹשֶׁה בְּמַתְּנַת חֶלְקוֹ כִּי עֶבֶד נֶאֱמָן קָרָאתָ לוֹ. כְּלִיל
תִּפְאֶרֶת בְּרֹאשׁוֹ נָתַתָּ. בְּעָמְדוֹ לְפָנֶיךָ עַל הַר סִינַי. וּשְׁנֵי לֻחוֹת
אֲבָנִים הוֹרִיד בְּיָדוֹ. וְכָתוּב בָּהֶם שְׁמִירַת שַׁבָּת. וְכֵן כָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ.

וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת־הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם
בְּרִית עוֹלָם: בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים
עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ:

וְלֹא נְתַתּוֹ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת. וְלֹא הִנְחַלְתּוֹ מַלְכֵּנוּ
לְעוֹבְדֵי פְסִילִים. וְגַם בִּמְנוּחָתוֹ לֹא יִשְׁכְּנוּ עֲרֵלִים. כִּי לְיִשְׂרָאֵל
עַמְּךָ נְתַתּוֹ בְּאַהֲבָה. לְזֶרַע יַעֲקֹב אֲשֶׁר בָּם בָּחָרְתָּ. עַם מְקַדְּשֵׁי
שְׁבִיעִי כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ. וְהַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ
חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ. זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה בִּמְנוּחָתֵנוּ קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן
חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ וְטַהֵר לִבֵּנוּ
לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ.
וְיָנוּחוּ בָהּ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְכַתְּפִלָּתָם. וְהָשֵׁב אֶת הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר
בֵּיתֶךָ וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד
עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ.

נר״ת אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע
וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ. וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד
עַבְדֶּךָ. וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. וְזִכְרוֹן כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ.

לפליטה

בָּרִיךְ הוּא וּמְבֹרָךְ מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה
וְאָמְרוּ כֻלָּם:

מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם יְיָ מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא:

שִׁירָה חֲדָשָׁה שִׁבְּחוּ גְאוּלִים לְשִׁמְךָ עַל שְׂפַת הַיָּם יַחַד כֻּלָּם הוֹדוּ
וְהִמְלִיכוּ וְאָמְרוּ:

יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

צוּר יִשְׂרָאֵל קוּמָה בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל וּפְדֵה כִנְאֻמֶךָ יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל. גְּאָלֵנוּ
יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק
וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים
וְקֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גּוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה:

בשבת שובה אומרים זכרנו:

זָכְרֵנוּ לַחַיִּים. מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים. וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים.
לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים:

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ.

בחורף מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגָּשֶׁם:

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא
חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת
וּמִי דוֹמֶה לָךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה:

בשבת שובה אומרים מי כמוך:

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים. זוֹכֵר יְצוּרָיו לַחַיִּים בְּרַחֲמִים:

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל־יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶלָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל
הַקָּדוֹשׁ:

הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ:

נְקַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ בָּעוֹלָם כְּשֵׁם
שֶׁמַּקְדִּישִׁים אוֹתוֹ בִּשְׁמֵי מָרוֹם
כַּכָּתוּב עַל יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל
זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ
צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם
וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף
פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת
יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־
אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם
קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

אֱמֶת וְיַצִּיב וְנָכוֹן וְקַיָּם וְיָשָׁר וְנֶאֱמָן וְאָהוּב וְחָבִיב וְנֶחְמָד וְנָעִים וְנוֹרָא
וְאַדִּיר: וּמֻתְקָן וּמְקֻבָּל וְטוֹב וְיָפֶה הַדָּבָר הַזֶּה עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: אֱמֶת
אֱלֹהֵי עוֹלָם מַלְכֵּנוּ צוּר יַעֲקֹב מָגֵן יִשְׁעֵנוּ לְדוֹר וָדוֹר הוּא קַיָּם וּשְׁמוֹ
קַיָּם וְכִסְאוֹ נָכוֹן וּמַלְכוּתוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ לָעַד קַיֶּמֶת: וּדְבָרָיו חַיִּים וְקַיָּמִים
נֶאֱמָנִים וְנֶחֱמָדִים לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים עַל אֲבוֹתֵינוּ וְעָלֵינוּ עַל בָּנֵינוּ
וְעַל דּוֹרוֹתֵינוּ וְעַל כָּל דּוֹרוֹת זֶרַע יִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ:

כשמומרים זולת מומרים זה:

עַל הָרִאשׁוֹנִים וְעַל הָאַחֲרוֹנִים
לְעוֹלָם וָעֶד חוֹק וְלֹא יַעֲבוֹר. אֱמֶת
שְׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי
אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד אַתָּה הוּא
מַלְכֵּנוּ מֶלֶךְ אֲבוֹתֵינוּ אָתָּה. לְמַעַן
שִׁמְךָ מְהֵר לְגָאֳלֵינוּ כְּגָאַלְתָּ אֶת
אֲבוֹתֵינוּ. אֱמֶת מֵעוֹלָם שִׁמְךָ הַגָּדוֹל עָלֵינוּ נִקְרָא בְּאַהֲבָה אֵין אֱלֹהִים
זוּלָתֶךָ:

עֶזְרַת אֲבוֹתֵינוּ אַתָּה הוּא מֵעוֹלָם מָגֵן וּמוֹשִׁיעַ לִבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם בְּכָל
דּוֹר וָדוֹר: בָּרוּם עוֹלָם מוֹשָׁבֶךָ וּמִשְׁפָּטֶיךָ וְצִדְקָתְךָ עַד אַפְסֵי אָרֶץ:
אַשְׁרֵי אִישׁ שֶׁיִּשְׁמַע לְמִצְוֹתֶיךָ וְתוֹרָתְךָ וְדָבָרְךָ יָשִׂים עַל לִבּוֹ: אֱמֶת
אַתָּה הוּא אָדוֹן לְעַמֶּךָ וּמֶלֶךְ גִּבּוֹר לָרִיב רִיבָם: אֱמֶת אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן
וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ מִמִּצְרַיִם
גְּאָלְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וּמִבֵּית עֲבָדִים כָּל בְּכוֹרֵיהֶם הָרָגְתָּ וּבְכוֹרְךָ
גָּאָלְתָּ וְיַם כִּיסִּיתָ בְקַעְתָּ וִידִידִים הֶעֱבַרְתָּ וַיְכַסּוּ מַיִם צָרֵיהֶם
אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתָר: עַל זֹאת שִׁבְּחוּ אֲהוּבִים וְרוֹמְמוּ אֵל וְנָתְנוּ יְדִידִים
זְמִירוֹת שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְמֶלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם: רָם
וְנִשָּׂא גָּדוֹל וְנוֹרָא מַשְׁפִּיל גֵּאִים וּמַגְבִּיהַּ שְׁפָלִים מוֹצִיא אֲסִירִים וּפוֹדֶה
עֲנָוִים וְעוֹזֵר דַּלִּים וְעוֹנֶה לְעַמּוֹ בְּעֵת שַׁוְּעָם אֵלָיו. תְּהִלּוֹת לְאֵל עֶלְיוֹן
ברוך.

על הָרִאשׁוֹנִים וְעַל הָאַחֲרוֹנִים דָּבָר
טוֹב וְקַיָּם לְעוֹלָם וָעֶד: אֱמֶת וֶאֱמוּנָה
חוֹק וְלֹא יַעֲבוֹר: אֱמֶת שְׁאַתָּה הוּא יְיָ
אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מַלְכֵּנוּ מֶלֶךְ
אֲבוֹתֵינוּ גְּאֻלֵּנוּ גּוֹאֵל אֲבוֹתֵינוּ. יוֹצְרֵנוּ
צוּר יְשׁוּעָתֵנוּ. פּוֹדֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ מֵעוֹלָם
שְׁמֶךָ. אֵין אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּעֲבוּר אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבָּטְחוּ בָךְ וַתְּלַמְּדֵם חֻקֵּי חַיִּים כֵּן תְּחָנֵנוּ
וּתְלַמְּדֵנוּ: אָבִינוּ הָאָב הָרַחֲמָן הַמְרַחֵם רַחֵם עָלֵינוּ וְתֵן בְּלִבֵּנוּ לְהָבִין
וּלְהַשְׂכִּיל לִשְׁמוֹעַ לִלְמֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת כָּל דִּבְרֵי
תַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ בְּאַהֲבָה: וְהָאֵר עֵינֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְדַבֵּק לִבֵּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ
וְיַחֵד לְבָבֵנוּ לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה שְׁמֶךָ וְלֹא נֵבוֹשׁ לְעוֹלָם וָעֶד: כִּי בְשֵׁם
קָדְשְׁךָ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא בָּטָחְנוּ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתֶךָ: וַהֲבִיאֵנוּ
לְשָׁלוֹם מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ וְתוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיוּת לְאַרְצֵנוּ: כִּי אֵל
פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת אָתָּה וּבָנוּ בָחַרְתָּ מִכָּל עַם וְלָשׁוֹן וְקֵרַבְתָּנוּ לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל
סֶלָה בֶּאֱמֶת. לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְיַחֶדְךָ בְּאַהֲבָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ
יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה:

יחיד מומר אֵל מָלֵא נֶאֱמָן וגו׳ משלים מנין ג׳מ׳ח:

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה ׀ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

נהוג לומר ק״ש בנגינה הטעמים:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ:
וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ
וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם
לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ
וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם
לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי
מְטַר־אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ:
וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־יִפְתֶּה
לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף־
יְהוָה בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־
יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נֹתֵן לָכֶם:
וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת
עַל־יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר
בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל־
מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ:

לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה
לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ:

ויאמר

לַיְיָ: לְפִיכָךְ יְפָאֲרוּ וִיבָרְכוּ לָאֵל כָּל יְצוּרָיו. שֶׁבַח יְקָר וּגְדֻלָּה יִתְּנוּ לָאֵל מֶלֶךְ יוֹצֵר כֹּל הַמִּנְהִיל כְּנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּקְדֻשָּׁתוֹ בְּיוֹם שַׁבַּת קֹדֶשׁ: שִׁמְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִתְקַדַּשׁ. וְזִכְרְךָ מַלְכֵּנוּ יִתְפָּאַר. בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִיתָּחַת: תִּתְבָּרַךְ מוֹשִׁיעֵנוּ עַל שֶׁבַח מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ וְעַל מְאוֹרֵי אוֹר שֶׁעָשִׂיתָ יְפָאֲרוּךָ סֶּלָה:

תִּתְבָּרַךְ צוּרֵנוּ מַלְכֵּנוּ וְגֹאֲלֵנוּ בּוֹרֵא קְדוֹשִׁים יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ יוֹצֵר מְשָׁרְתִים וַאֲשֶׁר מְשָׁרְתָיו כֻּלָּם עוֹמְדִים בְּרוּם עוֹלָם וּמַשְׁמִיעִים בְּיִרְאָה יַחַד בְּקוֹל דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם: כֻּלָּם אֲהוּבִים כֻּלָּם בְּרוּרִים כֻּלָּם גִּבּוֹרִים וְכֻלָּם עֹשִׂים בְּאֵימָה וּבְיִרְאָה רָצוֹן קוֹנָם וְכֻלָּם פּוֹתְחִים אֶת פִּיהֶם בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה בְּשִׁירָה וּבְזִמְרָה וּמְבָרְכִים וּמְשַׁבְּחִים וּמְפָאֲרִים וּמַעֲרִיצִים וּמַקְדִּישִׁים וּמַמְלִיכִים:

אֶת שֵׁם הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא קָדוֹשׁ הוּא: וְכֻלָּם מְקַבְּלִים עֲלֵיהֶם עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם זֶה מִזֶּה. וְנוֹתְנִים רְשׁוּת זֶה לָזֶה: לְהַקְדִּישׁ לְיוֹצְרָם בְּנַחַת רוּחַ בְּשָׂפָה בְּרוּרָה וּבִנְעִימָה קְדֻשָּׁה כֻּלָּם כְּאֶחָד עוֹנִים וְאוֹמְרִים בְּיִרְאָה: קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ

יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:

וְהָאוֹפַנִּים וְחֵיוֹת הַקֹּדֶשׁ בְּרַעַשׁ גָּדוֹל מִתְנַשְּׂאִים לְעֻמַּת שְׂרָפִים לְעֻמָּתָם מְשַׁבֵּחִים וְאוֹמְרִים:

כשאומרים מופן מומלים זה:
וְהַחַיּוֹת יָשׁוֹבוּ וּכְרָבִים יְפָאֲרוּ וּשְׂרָפִים יָרֹנּוּ וְאֶרְאֶלִים יְבָרְכוּ פְּנֵי כָל חַיָּה וְאוֹפַן וּכְרוּב לָעֻמַּת שְׂרָפִים לְעֻמָּתָם מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים:

בָּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ מִמְּקוֹמוֹ:

לְאֵל בָּרוּךְ נְעִימוֹת יִתֵּנוּ. לְמֶלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם זְמִירוֹת יאמֵרוּ וְתִשְׁבָּחוֹת יַשְׁמִיעוּ. כִּי הוּא לְבַדּוֹ פּוֹעֵל גְּבוּרוֹת עֹשֶׂה חֲדָשׁוֹת בַּעַל מִלְחָמוֹת זוֹרֵעַ צְדָקוֹת מַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת בּוֹרֵא רְפוּאוֹת נוֹרָא תְהִלּוֹת אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת הַמְחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית: כְּאָמוּר לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: אוֹר חָדָשׁ עַל צִיּוֹן תָּאִיר וְנִזְכֶּה כֻלָּנוּ מְהֵרָה לְאוֹרוֹ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת:

אַהֲבָה רַבָּה אָהַבְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ חֶמְלָה גְּדוֹלָה וִיתֵרָה חָמַלְתָּ עָלֵינוּ:

שַׁבָּתָה: וּמֵאִיר לָעוֹלָם כֻּלּוֹ וְלִיוֹשְׁבָיו. שֶׁבָּרָא בְּמִדַּת רַחֲמִים:
הַמֵּאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים עָלֶיהָ בְּרַחֲמִים. וּבְטוּבוֹ מְחַדֵּשׁ בְּכָל־יוֹם
תָּמִיד כַּיָּעֻשֶׂה בְּרֵאשִׁית: הַמֶּלֶךְ הַמְּרוֹמָם לְבַדּוֹ מֵאָז. הַמְּשֻׁבָּח
וְהַמְּפֹאָר וְהַמִּתְנַשֵּׂא מִימוֹת עוֹלָם: אֱלֹהֵי עוֹלָם בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים.
רַחֵם עָלֵינוּ אֲדוֹן עֻזֵּנוּ צוּר מִשְׂגַּבֵּנוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ מְשֻׂגָּב בַּעֲדֵנוּ: אֵין
כְּעֶרְכֶּךָ וְאֵין זוּלָתֶךָ. אֶפֶס בַּלְתֶּךָ וּמִי דּוֹמֶה לָךְ: אֵין כְּעֶרְכֶּךָ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְאֵין זוּלָתְךָ מַלְכֵּנוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא: אֶפֶס
בַּלְתֶּךָ גּוֹאֲלֵנוּ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ. וְאֵין דּוֹמֶה לְךָ מוֹשִׁיעֵנוּ לִתְחִיַּת
הַמֵּתִים:

אֵל אָדוֹן עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים. בָּרוּךְ וּמְבֹרָךְ בְּפִי כָּל נְשָׁמָה: נָדְלוּ
וְטוּבוֹ מָלֵא עוֹלָם. דַּעַת וּתְבוּנָה סְבָבִים אוֹתוֹ: הַמִּתְנָאֶה עַל
חַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ: וְנֶהְדָּר בְּכָבוֹד עַל הַמֶּרְכָּבָה: זְכוּת וּמִישׁוֹר לְפָנָיו
נִסְאוֹ. חֶסֶד וְרַחֲמִים לִפְנֵי כְבוֹדוֹ: טוֹבִים מְאוֹרוֹת שֶׁבָּרָא אֱלֹהֵינוּ.
יְצָרָם בְּדַעַת בְּבִינָה וּבְהַשְׂכֵּל: כֹּחַ וּגְבוּרָה נָתַן בָּהֶם. לְהִיוֹת
מוֹשְׁלִים בְּקֶרֶב תֵּבֵל: מְלֵאִים זִיו וּמְפִיקִים נְגַהּ. נָאֶה זִיוָם בְּכָל
הָעוֹלָם: שְׂמֵחִים בְּצֵאתָם וְשָׂשִׂים בְּבוֹאָם. עֹשִׂים בְּאֵימָה רָצוֹן
קוֹנָם: פְּאֵר וְכָבוֹד נוֹתְנִים לְשִׁמּוֹ. צְהֲלָה וְרִנָּה לְזֵכֶר מַלְכוּתוֹ:
קָרָא לַשֶּׁמֶשׁ וַיִּזְרַח אוֹר. רָאָה וְהִתְקִין צוּרַת הַלְּבָנָה: שֶׁבֵח
נוֹתְנִים לוֹ כָּל צְבָא מָרוֹם. תִּפְאֶרֶת וּגְדֻלָּה שְׂרָפִים וְאוֹפַנִּים
וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ:

לְאֵל אֲשֶׁר שָׁבַת מִכָּל הַמַּעֲשִׂים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי הִתְעַלָּה וַיֵּשֶׁב
עַל כִּסֵּא כְבוֹדוֹ: תִּפְאֶרֶת עָטָה לְיוֹם הַמְּנוּחָה. וַיְקַדְּשֵׁהוּ עֹנֶג קָרָא לְיוֹם
הַשַּׁבָּת: זֶה שֶׁבַח שְׁלֵימִים הַשְּׁבִיעִי שֶׁבּוֹ שָׁבַת אֵל מִכָּל מְלַאכְתּוֹ:
וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי מְשֻׁבָּח וְאוֹמֵר מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת טוֹב לְהוֹדוֹת

---

*) צְהֲלָה, הי"ח נק"ח כי הוא סם דגר כחנירו ורגים, ונמוקו בקדושה ובטהרה הי"ח נק"ח דינית תבג דתי טהרים (ויקרא י"ג ד') חגב וחעיר סיטן נחלה ושתים וחסתר ה' ט"ו) הוא פעל עגר נוקנים כחנירו ושתים לכן הי"ח נת"ם דונית וחם טהרים מזוגה (ויקרא ט"ו כ"ח) ונוקד ושתים הת"ם גלי"ו נעגור הסילוק דונית וכפר עליה הכהן וטהרה (ויקרא י"ג ח') נוסח ותפרח (ירמיה ט"ו ט') ודומיהם סעיניהם גני"ו נעגיד התכסק, וחילו הי' ושתים הזר נוקנים הי' רחוי וְשִׂמְחָה דינית חס הגניס שתים (תהלים קי"ג ט') כי נזכר הוא שָׂמֵחַ וטוב נגי"ו חכפר ה' ט') וכן זקן וזקנה בבר ובבידה ודומיהם.

יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בַּשָּׁמַיִם
וּבָאָרֶץ כִּי לְךָ נָאֶה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁיר וְשֻׁבָחָה הַלֵּל
וְזִמְרָה עֹז וּמֶמְשָׁלָה נֶצַח גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה תְּהִלָּה וְתִפְאֶרֶת קְדֻשָּׁה
וּמַלְכוּת בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֵל
מֶלֶךְ גָּדוֹל בַּתִּשְׁבָּחוֹת אֵל הַהוֹדָאוֹת אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי
זִמְרָה מֶלֶךְ אֵל חֵי הָעוֹלָמִים:

וְעַתָּה יְגַדַּל נָא כֹּחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר.
זָכוֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא בְּעָלְמָא דִי־בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ
בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ

אָמֵן. יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ

וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ
דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְעֵלָּא (עש״ט וּלְעֵלָּא) מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא
תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא וְאִמְרוּ אָמֵן:

יִתְבָּרַךְ

בָּרְכוּ אֶת יְיָ הַמְבֹרָךְ:

בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ
עֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת הַכֹּל:

זועהרענד דינר פֿאָרזינגינגער בָּרְכוּ זינגט

זינגט דאָס גינאַנטע יִתְבָּרַךְ

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם
וְיִתְנַשֵּׂא שְׁמוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי
הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא
רִאשׁוֹן וְהוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדָיו אֵין
אֱלֹהִים סַלּוּ לָרוֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ
שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו. וְשָׁמוֹ מְרוֹמֵם
עַל כָּל בְּרָכָה וְתִהִלָּה: בָּרוּךְ שֵׁם
כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

זוין אין יוצר זינגט. אין זינגט אין דים זעלבן:

אוֹר עוֹלָם בְּאוֹצַר חַיִּים אוֹרוֹת מֵאֵפֶל אָמַר וַיְהִי:

הויך זינגט אין יוצר

הַכֹּל יוֹדוּךָ וְהַכֹּל יְשַׁבְּחוּךָ. וְהַכֹּל יֹאמְרוּ אֵין קָדוֹשׁ כַּיְיָ: הַכֹּל
יְרוֹמְמוּךָ סֶלָה יוֹצֵר הַכֹּל. הָאֵל הַפּוֹתֵחַ בְּכָל־יוֹם דַּלְתוֹת שַׁעֲרֵי
מִזְרָח: וּבוֹקֵעַ חַלּוֹנֵי רָקִיעַ. מוֹצִיא חַמָּה מִמְּקוֹמָהּ וְלְבָנָה מִמְּכוֹן

שבתה

עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ. בָּרָעָב זַנְתָנוּ. וּבְשָׂבָע כִּלְכַּלְתָּנוּ. מֵחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ.
וּמִדֶּבֶר מִלַּטְתָּנוּ. וּמֵחֳלָיִם רָעִים וְנֶאֱמָנִים דִּלִּיתָנוּ: עַד הֵנָּה עֲזָרוּנוּ
רַחֲמֶיךָ. וְלֹא עֲזָבוּנוּ חֲסָדֶיךָ. וְאַל תִּטְּשֵׁנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לָנֶצַח: עַל
כֵּן אֵבָרִים שֶׁפִּלַּגְתָּ בָּנוּ. וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁנָּפַחְתָּ בְּאַפֵּינוּ וְלָשׁוֹן אֲשֶׁר
שַׂמְתָּ בְּפִינוּ: הֵן הֵם יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ וִיפָאֲרוּ וִירוֹמְמוּ וְיַעֲרִיצוּ
וְיַקְדִּישׁוּ וְיַמְלִיכוּ אֶת שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ: כִּי כָל פֶּה לְךָ יוֹדֶה. וְכָל לָשׁוֹן
לְךָ תִשָּׁבַע. וְכָל בֶּרֶךְ לְךָ תִכְרַע. וְכָל קוֹמָה לְפָנֶיךָ תִשְׁתַּחֲוֶה:
וְכָל לְבָבוֹת יִירָאוּךָ. וְכָל קֶרֶב וְכִלְיוֹת יְזַמְּרוּ לִשְׁמֶךָ. כַּדָּבָר שֶׁכָּתוּב
כָּל עַצְמוֹתַי תֹּאמַרְנָה יְיָ מִי כָמוֹךָ. מַצִּיל עָנִי מֵחָזָק מִמֶּנּוּ וְעָנִי
וְאֶבְיוֹן מִגּוֹזְלוֹ: מִי יִדְמֶה לָךְ וּמִי יִשְׁוֶה לָךְ וּמִי יַעֲרָךְ לָךְ. הָאֵל
הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: נְהַלֶּלְךָ וּנְשַׁבֵּחֲךָ
וּנְפָאֶרְךָ וּנְבָרֵךְ אֶת שֵׁם קָדְשֶׁךָ. כָּאָמוּר לְדָוִד בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יְיָ
וְכָל קְרָבַי אֶת שֵׁם קָדְשׁוֹ:

הָאֵל בְּתַעֲצֻמוֹת עֻזֶּךָ: הַגָּדוֹל בִּכְבוֹד שְׁמֶךָ. הַגִּבּוֹר לָנֶצַח וְהַנּוֹרָא
בְּנוֹרְאוֹתֶיךָ. הַמֶּלֶךְ הַיּוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא:

כאן מתחיל הש"ץ בקול

שׁוֹכֵן עַד מָרוֹם וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ. וְכָתוּב רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיְיָ לַיְשָׁרִים
נָאוָה תְהִלָּה:

בְּפִי יְשָׁרִים תִּתְהַלָּל. וּבְדִבְרֵי צַדִּיקִים תִּתְבָּרַךְ. וּבִלְשׁוֹן חֲסִידִים
תִּתְרוֹמָם. וּבְקֶרֶב קְדוֹשִׁים תִּתְקַדָּשׁ:

וּבְמַקְהֲלוֹת רִבְבוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יִתְפָּאַר שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ
בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר שֶׁכֵּן חוֹבַת כָּל־הַיְצוּרִים לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי
אֲבוֹתֵינוּ לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבֵּחַ לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדֵּר לְבָרֵךְ לְעַלֵּה
וּלְקַלֵּס* עַל כָּל־דִּבְרֵי שִׁירוֹת וְתִשְׁבְּחוֹת דָּוִד בֶּן־יִשַׁי עַבְדְּךָ מְשִׁיחֶךָ:

ישתבח

---

*) **ולקלס** הנ"ה קשה עונה בסדי ניסחת הקדים תחתו **ויתעלה ויתקלס** והסירוהו
בעבור שיש בו ל' נגחי כתו שכתב רד"ק בשרשו וכן כ' הרב הגדן בירחי בספרו התניא סי' כ"ח
מחין נכון לומר **ויתקלס** שלח להכניע נפשה הבוערת יתגרן תך **ויתהלל** יתכן יותר בחינו
תוכרע עכ"ל. ואנה הקהילות תחזו בניסחתו זנוסח הקדים להסיר ויתקלס ולומר תמורתי
ויתהלל ויעוע לח הסירוהו כאן? ומדי ילעבח יתכן יותר בחינו תוכרע

פְּלֵשֶׁת: אַזְנִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם אֵילֵי מוֹאָב יֹאחֲזֵמוֹ רְעָדָה נָמֹגוּ כָּל יֹשְׁבֵי
כְּנָעַן תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ יִדְמוּ כָּאָבֶן עַד־יַעַבְרוּ
עַמְּךָ יְיָ עַד־יַעַבְרוּ עַם־זוּ קָנִיתָ: תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ בְּהַר נַחֲלָתְךָ מָכוֹן
לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ יְיָ מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ: יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:
יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

כִּי בָא סוּס פַּרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו בַּיָּם וַיָּשֶׁב יְיָ עֲלֵיהֶם אֶת מֵי הַיָּם.
וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם:

כִּי לַיְיָ הַמְּלוּכָה וּמוֹשֵׁל בַּגּוֹיִם: וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת
הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַיְיָ הַמְּלוּכָה: וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם
הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

וּבְתוֹרָתְךָ כָּתוּב לֵאמֹר שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד:

נִשְׁמַת כָּל חַי תְּבָרֵךְ אֶת שִׁמְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ: וְרוּחַ כָּל בָּשָׂר תְּפָאֵר
וּתְרוֹמֵם זִכְרְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד. מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אַתָּה אֵל.
וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ פּוֹדֶה וּמַצִּיל וּמְפַרְנֵס וּמְרַחֵם
בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה: אֱלֹהֵי הָרִאשׁוֹנִים
וְהָאַחֲרוֹנִים. אֱלוֹהַּ כָּל בְּרִיּוֹת אָדוֹן כָּל תּוֹלָדוֹת הַמְהֻלָּל בְּרֹב
הַתִּשְׁבָּחוֹת הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד וּבְרִיּוֹתָיו בְּרַחֲמִים: וַיְיָ לֹא יָנוּם
וְלֹא יִישָׁן. הַמְּעוֹרֵר יְשֵׁנִים וְהַמֵּקִיץ נִרְדָּמִים. וְהַמֵּשִׂיחַ אִלְּמִים.
וְהַמַּתִּיר אֲסוּרִים וְהַסּוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְהַזּוֹקֵף כְּפוּפִים. לְךָ לְבַדְּךָ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים. אִלּוּ פִינוּ מָלֵא שִׁירָה כַּיָּם. וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה. כַּהֲמוֹן גַּלָּיו.
וְשִׂפְתוֹתֵינוּ שֶׁבַח כְּמֶרְחֲבֵי רָקִיעַ. וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כַּשֶּׁמֶשׁ וְכַיָּרֵחַ.
וְיָדֵינוּ פְרוּשׂוֹת כְּנִשְׁרֵי שָׁמָיִם. וְרַגְלֵינוּ קַלּוֹת כָּאַיָּלוֹת: אֵין אֲנוּ
מַסְפִּיקִים לְהוֹדוֹת לְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. וּלְבָרֵךְ אֶת שְׁמֶךָ.
עַל אַחַת כְּמָה אֶלֶף אַלְפֵי אֲלָפִים וְרִבְבוֹת פְּעָמִים הַטּוֹבוֹת
שֶׁעָשִׂיתָ עִם אֲבוֹתֵינוּ וְעִמָּנוּ: מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וּמִבֵּית
עבדים

---

*) **בריב התשבחות**, טעמו בריבוי התשבחות, כלומר נכל התשבחות וחף סתם רבים וזה שימוש מלת רוב בלשון עברי להורות על ריבוי הכלל. וזה טעם ורוב עלתוני הפזיד (חיוב ד' י"ד), כמוד עשרו ורוב בניו (אסתר ה' י"א) ריבוי בניו. והמנס ז"ל תרגילו להשתמש בו בענין אחר נאומרם רובו ככולו, ואולרכתי להעיר כאן על הענין הזה לפיה דעת המתקשים בזה. יתבונב את"ס בפסי כתו המטיר (ויקרא י"ד י"ח) וכן ומשבט הל' לתרפות המ"ם כמ"ח ומעל נפתוי.

*) **והמקיץ**, נ"י ומעיר. *) **ורבי**, נ"ח ורבו בבנוין הטוענות

וּגְבוּרָה וִכְיָדְךָ לְגַדֵּל וּלְחַזֵּק לַכֹּל: וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ
וּמְהַלְלִים לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ: אַתָּה הוּא יְיָ לְבַדֶּךָ אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת
הַשָּׁמַיִם שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל צְבָאָם הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיַּמִּים
וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים:
אַתָּה הוּא יְיָ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בְּאַבְרָם וְהוֹצֵאתוֹ מֵאוּר כַּשְׂדִּים
וְשַׂמְתָּ שְׁמוֹ אַבְרָהָם: וּמָצָאתָ אֶת לְבָבוֹ נֶאֱמָן לְפָנֶיךָ:

וְכָרוֹת עִמּוֹ הַבְּרִית לָתֵת אֶת אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַחִתִּי הָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי
וְהַיְבוּסִי וְהַגִּרְגָּשִׁי לָתֵת לְזַרְעוֹ וַתָּקֶם אֶת דְּבָרֶיךָ כִּי צַדִּיק אָתָּה:
וַתֵּרֶא אֶת עֳנִי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרָיִם וְאֶת זַעֲקָתָם שָׁמַעְתָּ עַל יַם סוּף:
וַתִּתֵּן אֹתוֹת וּמוֹפְתִים • בְּפַרְעֹה וּבְכָל עֲבָדָיו וּבְכָל עַם אַרְצוֹ כִּי
יָדַעְתָּ כִּי הֵזִידוּ עֲלֵיהֶם וַתַּעַשׂ לְךָ שֵׁם כְּהַיּוֹם הַזֶּה: וְהַיָּם בָּקַעְתָּ
לִפְנֵיהֶם וַיַּעַבְרוּ בְתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה וְאֶת רוֹדְפֵיהֶם הִשְׁלַכְתָּ בִּמְצוֹלֹת
כְּמוֹ אֶבֶן בְּמַיִם עַזִּים:

וַיּוֹשַׁע יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרָיִם וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־
מִצְרַיִם מֵת עַל־שְׂפַת הַיָּם: וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה
יְהוָה בְּמִצְרַיִם וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת־יְהוָה וַיַּאֲמִינוּ בַּיהוָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ:

שירת הים נהוג להתחיל מכאן ואילך ובכולה ובניגון הנעימים כמו בספר תורה, ונהוג להתחיל בשמחה. בזוהר מצינו כוך נפלא על פירת האי וכתב כל מאן דזכי למימר האי פירתא בכל יומא בעלמא הדין זכי הוא בעלמא דאתי וזכי לבנתא לה ביומא דמלכא משיחא בתחומא דקודשא ב"ה:

אָז יָשִׁיר־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר
אָשִׁירָה לַיהוָה כִּי־גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם: עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־
לִי לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרוֹמְמֶנְהוּ: יְהוָה אִישׁ מִלְחָמָה
יְהוָה שְׁמוֹ: מַרְכְּבוֹת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ יָרָה בַיָּם וּמִבְחַר שָׁלִשָׁיו טֻבְּעוּ בְיַם־
סוּף: תְּהֹמֹת יְכַסְיֻמוּ יָרְדוּ בִמְצוֹלֹת כְּמוֹ־אָבֶן: יְמִינְךָ יְהוָה נֶאְדָּרִי
בַּכֹּחַ יְמִינְךָ יְהוָה תִּרְעַץ אוֹיֵב: וּבְרֹב גְּאוֹנְךָ תַּהֲרֹס קָמֶיךָ תְּשַׁלַּח חֲרֹנְךָ
יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ: וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ נֶעֶרְמוּ מַיִם נִצְּבוּ כְמוֹ־נֵד נוֹזְלִים קָפְאוּ
תְהֹמוֹת בְּלֶב־יָם: אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג אֲחַלֵּק שָׁלָל תִּמְלָאֵמוֹ נַפְשִׁי
אָרִיק חַרְבִּי תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי: נָשַׁפְתָּ בְרוּחֲךָ כִּסָּמוֹ יָם צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת
בְּמַיִם אַדִּירִים: מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא
תְהִלֹּת עֹשֵׂה־פֶלֶא: נָטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ: נָהִיתָ בְחַסְדְּךָ עַם־זוּ
גָּאָלְתָּ נֵהַלְתָּ בְעֻזְּךָ אֶל־נְוֵה קָדְשֶׁךָ: שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן חִיל אָחַז יֹשְׁבֵי

כָּל כּוֹכְבֵי אוֹר: הַלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְהַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל הַשָּׁמָיִם:
יְהַלְלוּ אֶת שֵׁם יְהוָה כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ: וַיַּעֲמִידֵם לָעַד לְעוֹלָם
חָק נָתַן וְלֹא יַעֲבוֹר: הַלְלוּ אֶת יְהוָה מִן הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל תְּהוֹמוֹת:
אֵשׁ וּבָרָד שֶׁלֶג וְקִיטוֹר רוּחַ סְעָרָה עֹשָׂה דְבָרוֹ: הֶהָרִים וְכָל גְּבָעוֹת
עֵץ פְּרִי וְכָל אֲרָזִים: הַחַיָּה וְכָל בְּהֵמָה רֶמֶשׂ וְצִפּוֹר כָּנָף: מַלְכֵי
אֶרֶץ וְכָל לְאֻמִּים שָׂרִים וְכָל שׁוֹפְטֵי אָרֶץ: בַּחוּרִים וְגַם בְּתוּלוֹת
זְקֵנִים עִם נְעָרִים: יְהַלְלוּ אֶת שֵׁם יְהוָה כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוֹ
עַל אֶרֶץ וְשָׁמָיִם: וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
עַם קְרוֹבוֹ הַלְלוּיָהּ:

קמט הַלְלוּיָהּ שִׁירוּ לַיְיָ שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ בִּקְהַל חֲסִידִים: יִשְׂמַח
יִשְׂרָאֵל בְּעֹשָׂיו בְּנֵי צִיּוֹן יָגִילוּ בְמַלְכָּם: יְהַלְלוּ שְׁמוֹ בְמָחוֹל בְּתֹף
וְכִנּוֹר יְזַמְּרוּ לוֹ: כִּי רוֹצֶה יְיָ בְּעַמּוֹ יְפָאֵר עֲנָוִים בִּישׁוּעָה: יַעֲלְזוּ
חֲסִידִים בְּכָבוֹד יְרַנְּנוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם: רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב
פִּפְיוֹת בְּיָדָם. לַעֲשׂוֹת נְקָמָה בַּגּוֹיִם תּוֹכֵחוֹת בַּלְאֻמִּים: לֶאְסֹר
מַלְכֵיהֶם בְּזִקִים וְנִכְבְּדֵיהֶם בְּכַבְלֵי בַרְזֶל: לַעֲשׂוֹת בָּהֶם מִשְׁפָּט כָּתוּב
הָדָר הוּא לְכָל חֲסִידָיו הַלְלוּיָהּ:

קנ הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֵל בְּקָדְשׁוֹ הַלְלוּהוּ בִּרְקִיעַ עֻזּוֹ: הַלְלוּהוּ
בִּגְבוּרֹתָיו הַלְלוּהוּ כְּרֹב גֻּדְלוֹ: הַלְלוּהוּ בְּתֵקַע שׁוֹפָר הַלְלוּהוּ בְּנֵבֶל
וְכִנּוֹר: הַלְלוּהוּ בְתֹף וּמָחוֹל הַלְלוּהוּ בְמִנִּים וְעֻגָב: הַלְלוּהוּ בְצִלְצְלֵי
שָׁמַע הַלְלוּהוּ בְצִלְצְלֵי תְרוּעָה: כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ:

כהתיה:

בָּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן: בָּרוּךְ יְיָ מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלַיִם הַלְלוּיָהּ:
בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ: וּבָרוּךְ שֵׁם
כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ אֶת כָּל הָאָרֶץ אָמֵן וְאָמֵן:

נריך לעמוד קודס סיתחיל ויגדך ויעמוד נך מתס סוס וגו':

וַיְבָרֶךְ דָּוִיד אֶת יְיָ לְעֵינֵי כָּל הַקָּהָל וַיֹּאמֶר דָּוִיד בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל אָבִינוּ מִן הָעוֹלָם וְעַד עוֹלָם: לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת
וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא
לְכֹל לְרֹאשׁ: וְהָעֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד מִלְּפָנֶיךָ וְאַתָּה מוֹשֵׁל בַּכֹּל וּבְיָדְךָ כֹּחַ

וגבורה

בְּכָל דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל מַעֲשָׂיו: קָרוֹב יְיָ לְכָל קֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר
יִקְרָאֻהוּ בֶּאֱמֶת: רְצוֹן יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה וְאֶת שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם:
שׁוֹמֵר יְיָ אֶת כָּל אֹהֲבָיו וְאֵת כָּל הָרְשָׁעִים יַשְׁמִיד: תְּהִלַּת יְיָ יְדַבֶּר
פִּי וִיבָרֵךְ כָּל בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה
וְעַד עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קמו הַלְלוּיָהּ הַלְלִי נַפְשִׁי אֶת יְיָ: אֲהַלְלָה יְיָ בְּחַיָּי אֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי
בְּעוֹדִי: אַל תִּבְטְחוּ בִנְדִיבִים בְּבֶן אָדָם שֶׁאֵין לוֹ תְּשׁוּעָה: תֵּצֵא
רוּחוֹ יָשֹׁב לְאַדְמָתוֹ בַּיּוֹם הַהוּא אָבְדוּ עֶשְׁתֹּנֹתָיו: אַשְׁרֵי שֶׁאֵל יַעֲקֹב
בְּעֶזְרוֹ שִׂבְרוֹ עַל יְיָ אֱלֹהָיו: עֹשֶׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל
אֲשֶׁר בָּם הַשֹּׁמֵר אֱמֶת לְעוֹלָם: עֹשֶׂה מִשְׁפָּט לָעֲשׁוּקִים נֹתֵן לֶחֶם
לָרְעֵבִים יְיָ מַתִּיר אֲסוּרִים: יְיָ פֹּקֵחַ עִוְרִים יְיָ זוֹקֵף כְּפוּפִים יְיָ אֹהֵב
צַדִּיקִים: יְיָ שֹׁמֵר אֶת גֵּרִים יָתוֹם וְאַלְמָנָה יְעוֹדֵד וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים יְעַוֵּת:
יִמְלֹךְ יְיָ לְעֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

קמז הַלְלוּיָהּ כִּי טוֹב זַמְּרָה אֱלֹהֵינוּ כִּי נָעִים נָאוָה תְהִלָּה: בּוֹנֵה
יְרוּשָׁלַם יְיָ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יְכַנֵּס: הָרוֹפֵא לִשְׁבוּרֵי לֵב וּמְחַבֵּשׁ לְעַצְּבוֹתָם:
מוֹנֶה מִסְפָּר לַכּוֹכָבִים לְכֻלָּם שֵׁמוֹת יִקְרָא: גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב כֹּחַ
לִתְבוּנָתוֹ אֵין מִסְפָּר: מְעוֹדֵד עֲנָוִים יְיָ מַשְׁפִּיל רְשָׁעִים עֲדֵי אָרֶץ:
עֱנוּ לַיְיָ בְּתוֹדָה זַמְּרוּ לֵאלֹהֵינוּ בְּכִנּוֹר: הַמְכַסֶּה שָׁמַיִם בְּעָבִים הַמֵּכִין
לָאָרֶץ מָטָר הַמַּצְמִיחַ הָרִים חָצִיר: נוֹתֵן לִבְהֵמָה לַחְמָהּ לִבְנֵי עוֹרֵב
אֲשֶׁר יִקְרָאוּ: לֹא בִגְבוּרַת הַסּוּס יֶחְפָּץ לֹא בְשׁוֹקֵי הָאִישׁ יִרְצֶה:
רוֹצֶה יְיָ אֶת יְרֵאָיו אֶת הַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ: שַׁבְּחִי יְרוּשָׁלַם אֶת יְיָ
הַלְלִי אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן: כִּי חִזַּק בְּרִיחֵי שְׁעָרָיִךְ בֵּרַךְ בָּנַיִךְ בְּקִרְבֵּךְ:
הַשָּׂם גְּבוּלֵךְ שָׁלוֹם חֵלֶב חִטִּים יַשְׂבִּיעֵךְ: הַשֹּׁלֵחַ אִמְרָתוֹ אָרֶץ עַד
מְהֵרָה יָרוּץ דְּבָרוֹ: הַנּוֹתֵן שֶׁלֶג כַּצָּמֶר כְּפוֹר כָּאֵפֶר יְפַזֵּר: מַשְׁלִיךְ
קַרְחוֹ כְפִתִּים לִפְנֵי קָרָתוֹ מִי יַעֲמֹד: יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וַיְמִסֵּם יַשֵּׁב רוּחוֹ
יִזְלוּ מָיִם: מַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל: לֹא עָשָׂה
כֵן לְכָל גּוֹי וּמִשְׁפָּטִים בַּל יְדָעוּם הַלְלוּיָהּ:

קנ הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֵת יְיָ הַלְלוּהוּ מִן הַשָּׁמַיִם הַלְלוּהוּ בַּמְּרוֹמִים:
הַלְלוּהוּ כָּל מַלְאָכָיו הַלְלוּהוּ כָּל צְבָאָו: הַלְלוּהוּ שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ הַלְלוּהוּ

כל

כִּי שִׁבְרֵי יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְיָ: עֵדֹתֶיךָ נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ נְאֶוָה קֹדֶשׁ יְיָ לְאֹרֶךְ יָמִים:

יְהִי כְבוֹד יְיָ לְעוֹלָם יִשְׂמַח יְיָ בְּמַעֲשָׂיו: יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְיָ: רָם עַל כָּל גּוֹיִם יְיָ עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ: יְיָ שִׁמְךָ לְעוֹלָם יְיָ זִכְרְךָ לְדֹר וָדֹר: יְיָ בַּשָּׁמַיִם הֵכִין כִּסְאוֹ וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה: יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם יְיָ מָלָךְ: יְיָ מֶלֶךְ יְיָ יָמְלֹךְ יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: יְיָ מֶלֶךְ עוֹלָם וָעֶד אָבְדוּ גוֹיִם מֵאַרְצוֹ: יְיָ הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים: רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בְּלֵב אִישׁ וַעֲצַת יְיָ הִיא תָקוּם: עֲצַת יְיָ לְעוֹלָם תַּעֲמֹד מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר וָדֹר: כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד: כִּי בָחַר יְיָ בְּצִיּוֹן אִוָּה לְמוֹשָׁב לוֹ כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ: כִּי לֹא יִטֹּשׁ יְיָ עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב: וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ: יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ:

אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶלָה:

אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו:

קמה תְּהִלָּה לְדָוִד אֲרוֹמִמְךָ אֱלוֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּכָל יוֹם אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: גָּדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר: דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ יַגִּידוּ: הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי נִפְלְאֹתֶיךָ אָשִׂיחָה: וֶעֱזוּז נוֹרְאוֹתֶיךָ יֹאמֵרוּ וּגְדֻלָּתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה: זֵכֶר רַב טוּבְךָ יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ: חַנּוּן וְרַחוּם יְיָ אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדָל חָסֶד: טוֹב יְיָ לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו: יוֹדוּךָ יְיָ כָּל מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה: כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ וּגְבוּרָתְךָ יְדַבֵּרוּ: לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו וּכְבוֹד הֲדַר מַלְכוּתוֹ: מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל דּוֹר וָדֹר: סוֹמֵךְ יְיָ לְכָל הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל הַכְּפוּפִים: עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ וְאַתָּה נוֹתֵן לָהֶם אֶת אָכְלָם בְּעִתּוֹ: פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן: צַדִּיק יְיָ בְּכָל

---

*) נאוה קדש הגון נקדן ותחלף נח״פ והקף דגיש נכ״י צדיק וד״ל וכן עיקר וכ״כ בז״

לג נְגְנוּ צַדִּיקִים בַּיְיָ לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה: הוֹדוּ לַיְיָ בְּכִנּוֹר
בְּנֵבֶל עָשׂוֹר זַמְּרוּ לוֹ: שִׁירוּ לוֹ שִׁיר חָדָשׁ הֵיטִיבוּ נַגֵּן בִּתְרוּעָה: כִּי
יָשָׁר דְּבַר יְיָ וְכָל מַעֲשֵׂהוּ בֶּאֱמוּנָה: אֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט חֶסֶד יְיָ
מָלְאָה הָאָרֶץ: בִּדְבַר יְיָ שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם: כּוֹנֵס
כַּנֵּד מֵי הַיָּם נוֹתֵן בְּאוֹצָרוֹת תְּהוֹמוֹת: יִירְאוּ מֵיְיָ כָּל הָאָרֶץ מִמֶּנּוּ
יָגוּרוּ כָּל יֹשְׁבֵי תֵבֵל: כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד: יְיָ הֵפִיר
עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים: עֲצַת יְיָ לְעוֹלָם תַּעֲמֹד מַחְשְׁבוֹת
לִבּוֹ לְדֹר וָדֹר: אַשְׁרֵי הַגּוֹי אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהָיו הָעָם בָּחַר לְנַחֲלָה לוֹ:
מִשָּׁמַיִם הִבִּיט יְיָ רָאָה אֶת כָּל בְּנֵי הָאָדָם: מִמְּכוֹן שִׁבְתּוֹ הִשְׁגִּיחַ
אֶל כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ: הַיֹּצֵר יַחַד לִבָּם הַמֵּבִין אֶל כָּל מַעֲשֵׂיהֶם:
אֵין הַמֶּלֶךְ נוֹשָׁע בְּרָב חָיִל גִּבּוֹר לֹא יִנָּצֵל בְּרָב כֹּחַ: שֶׁקֶר הַסּוּס
לִתְשׁוּעָה וּבְרוֹב חֵילוֹ לֹא יְמַלֵּט: הִנֵּה עֵין יְיָ אֶל יְרֵאָיו לַמְיַחֲלִים
לְחַסְדּוֹ: לְהַצִּיל מִמָּוֶת נַפְשָׁם וּלְחַיּוֹתָם בָּרָעָב: נַפְשֵׁנוּ חִכְּתָה
לַיְיָ עֶזְרֵנוּ וּמָגִנֵּנוּ הוּא: כִּי בוֹ יִשְׂמַח לִבֵּנוּ כִּי בְשֵׁם קָדְשׁוֹ בָטָחְנוּ:
יְהִי חַסְדְּךָ יְיָ עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ:

צב מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת: טוֹב לְהֹדוֹת לַיְיָ וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ
עֶלְיוֹן: לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת: עֲלֵי עָשׂוֹר וַעֲלֵי
נֵבֶל עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר: כִּי שִׂמַּחְתַּנִי יְיָ בְּפָעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן:
מַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבוֹתֶיךָ: אִישׁ בַּעַר לֹא יֵדָע
וּכְסִיל לֹא יָבִין אֶת זֹאת: בִּפְרֹחַ רְשָׁעִים כְּמוֹ עֵשֶׂב וַיָּצִיצוּ כָּל
פֹּעֲלֵי אָוֶן לְהִשָּׁמְדָם עֲדֵי עַד: וְאַתָּה מָרוֹם לְעֹלָם יְיָ: כִּי הִנֵּה
אֹיְבֶיךָ יְיָ כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ יִתְפָּרְדוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן: וַתָּרֶם
כִּרְאֵים קַרְנִי בַּלּוֹתִי בְּשֶׁמֶן רַעֲנָן: וַתַּבֵּט עֵינִי בְּשׁוּרָי בַּקָּמִים עָלַי
מְרֵעִים תִּשְׁמַעְנָה אָזְנָי: צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה:
שְׁתוּלִים בְּבֵית יְיָ בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ: עוֹד יְנוּבוֹן בְּשֵׂיבָה
דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ: לְהַגִּיד כִּי יָשָׁר יְיָ צוּרִי וְלֹא עַוְלָתָה בּוֹ:

צג יְיָ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְיָ עֹז הִתְאַזָּר אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל
תִּמּוֹט: נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז מֵעוֹלָם אָתָּה: נָשְׂאוּ נְהָרוֹת יְיָ נָשְׂאוּ
נְהָרוֹת קוֹלָם יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דָּכְיָם: מִקֹּלוֹת מַיִם רַבִּים אַדִּירִים

אַף אֵין יֵשׁ רוּחַ בְּפִיהֶם: בְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר בּוֹטֵחַ
בָּהֶם: בֵּית יִשְׂרָאֵל בָּרְכוּ אֶת יְיָ בֵּית אַהֲרֹן בָּרְכוּ אֶת יְיָ: בֵּית
הַלֵּוִי בָּרְכוּ אֶת יְיָ יִרְאֵי יְיָ בָּרְכוּ אֶת יְיָ: בָּרוּךְ יְיָ מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן
יְרוּשָׁלָם הַלְלוּיָהּ:

קלו הוֹדוּ לַיְיָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
הוֹדוּ לֵאלֹהֵי הָאֱלֹהִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
הוֹדוּ לַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדֹלוֹת לְבַדּוֹ כִּלְ"חַ:
לְעֹשֵׂה הַשָּׁמַיִם בִּתְבוּנָה כִּלְ"חַ:
לְרוֹקַע הָאָרֶץ עַל־הַמָּיִם כִּלְ"חַ:
לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים כִּלְ"חַ:
אֶת הַשֶּׁמֶשׁ לְמֶמְשֶׁלֶת בַּיּוֹם כִּלְ"חַ:
אֶת הַיָּרֵחַ וְכוֹכָבִים לְמֶמְשְׁלוֹת בַּלָּיְלָה כִּלְ"חַ:
לְמַכֵּה מִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם כִּלְ"חַ:
וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם כִּלְ"חַ:
בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה כִּלְ"חַ:
לְגֹזֵר יַם סוּף לִגְזָרִים כִּלְ"חַ:
וְהֶעֱבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ כִּלְ"חַ:
וְנִעֵר פַּרְעֹה וְחֵילוֹ בְּיַם סוּף כִּלְ"חַ:
לְמוֹלִיךְ עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר כִּלְ"חַ:
לְמַכֵּה מְלָכִים גְּדֹלִים כִּלְ"חַ:
וַיַּהֲרֹג מְלָכִים אַדִּירִים כִּלְ"חַ:
לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי כִּלְ"חַ:
וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן כִּלְ"חַ:
וְנָתַן אַרְצָם לְנַחֲלָה כִּלְ"חַ:
נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ כִּלְ"חַ:
שֶׁבְּשִׁפְלֵנוּ זָכַר לָנוּ כִּלְ"חַ:
וַיִּפְרְקֵנוּ מִצָּרֵינוּ כִּלְ"חַ:
נוֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר כִּלְ"חַ:
הוֹדוּ לְאֵל הַשָּׁמָיִם כִּלְ"חַ:

עַל עֲבָדֶיךָ: שַׂבְּעֵנוּ בַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וְנָרַנְּנָה וְנִשְׂמְחָה בְכָל יָמֵינוּ: שַׂמְּחֵנוּ
כִּימוֹת עִנִּיתָנוּ שְׁנוֹת רָאִינוּ רָעָה: יֵרָאֶה אֶל עֲבָדֶיךָ פָּעֳלֶךָ וַהֲדָרְךָ
עַל בְּנֵיהֶם:

וִיהִי נֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה
יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ:

צא יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן: אֹמַר לַיְיָ מַחְסִי
וּמְצוּדָתִי אֱלֹהַי אֶבְטַח בּוֹ: כִּי הוּא יַצִּילְךָ מִפַּח יָקוּשׁ מִדֶּבֶר הַוּוֹת:
בְּאֶבְרָתוֹ יָסֵךְ לָךְ וְתַחַת כְּנָפָיו תֶּחְסֶה צִנָּה וְסֹחֵרָה אֲמִתּוֹ: לֹא
תִירָא מִפַּחַד לָיְלָה מֵחֵץ יָעוּף יוֹמָם: מִדֶּבֶר בָּאֹפֶל יַהֲלוֹךְ מִקֶּטֶב
יָשׁוּד צָהֳרָיִם: יִפֹּל מִצִּדְּךָ אֶלֶף וּרְבָבָה מִימִינֶךָ אֵלֶיךָ לֹא יִגָּשׁ: רַק
בְּעֵינֶיךָ תַבִּיט וְשִׁלֻּמַת רְשָׁעִים תִּרְאֶה: כִּי אַתָּה יְיָ מַחְסִי עֶלְיוֹן
שַׂמְתָּ מְעוֹנֶךָ: לֹא תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה וְנֶגַע לֹא יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ: כִּי
מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל דְּרָכֶיךָ: עַל כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ פֶּן תִּגּוֹף
בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ: עַל שַׁחַל וּפֶתֶן תִּדְרֹךְ תִּרְמוֹס כְּפִיר וְתַנִּין: כִּי בִי
חָשַׁק וַאֲפַלְּטֵהוּ אֲשַׂגְּבֵהוּ כִּי יָדַע שְׁמִי: יִקְרָאֵנִי וְאֶעֱנֵהוּ עִמּוֹ אָנֹכִי
בְצָרָה אֲחַלְּצֵהוּ וַאֲכַבְּדֵהוּ: אֹרֶךְ יָמִים אַשְׂבִּיעֵהוּ וְאַרְאֵהוּ
בִּישׁוּעָתִי: וכופלין הפסוק מרך ימים

קלה הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ הַלְלוּ עַבְדֵי יְיָ: שֶׁעֹמְדִים בְּבֵית יְיָ
בְּחַצְרוֹת בֵּית אֱלֹהֵינוּ: הַלְלוּיָהּ כִּי טוֹב יְיָ זַמְּרוּ לְשִׁמוֹ כִּי נָעִים:
כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ: כִּי אֲנִי יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל יְיָ
וַאֲדֹנֵינוּ מִכָּל אֱלֹהִים: כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ יְיָ עָשָׂה בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ בַּיַּמִּים
וְכָל תְּהוֹמוֹת: מַעֲלֶה נְשִׂאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה
מוֹצֵא רוּחַ מֵאוֹצְרוֹתָיו: שֶׁהִכָּה בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה:
שָׁלַח אוֹתֹת וּמוֹפְתִים בְּתוֹכֵכִי מִצְרַיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל עֲבָדָיו:
שֶׁהִכָּה גּוֹיִם רַבִּים וְהָרַג מְלָכִים עֲצוּמִים: לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי
וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן וּלְכֹל מַמְלְכוֹת כְּנָעַן: וְנָתַן אַרְצָם נַחֲלָה נַחֲלָה
לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ: יְיָ שִׁמְךָ לְעוֹלָם יְיָ זִכְרְךָ לְדֹר וָדֹר: כִּי יָדִין יְיָ עַמּוֹ
וְעַל עֲבָדָיו יִתְנֶחָם: עֲצַבֵּי הַגּוֹיִם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם: פֶּה
לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יַאֲזִינוּ

יָבִין מִנִּסְתָּרוֹת נַקֵּנִי: גַּם מִזֵּדִים חָשֹׂךְ עַבְדֶּךָ אַל יִמְשְׁלוּ בִי אָז אֵיתָם
וְנִקֵּיתִי מִפֶּשַׁע רָב: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי:

לד לְדָוִד בְּשַׁנּוֹתוֹ אֶת טַעְמוֹ לִפְנֵי אֲבִימֶלֶךְ וַיְגָרְשֵׁהוּ וַיֵּלַךְ:
אֲבָרְכָה אֶת יְיָ בְּכָל עֵת תָּמִיד תְּהִלָּתוֹ בְּפִי: בַּיְיָ תִּתְהַלֵּל נַפְשִׁי
יִשְׁמְעוּ עֲנָוִים וְיִשְׂמָחוּ: גַּדְּלוּ לַיְיָ אִתִּי וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו: דָּרַשְׁתִּי
אֶת יְיָ וְעָנָנִי וּמִכָּל מְגוּרוֹתַי הִצִּילָנִי: הִבִּיטוּ אֵלָיו וְנָהָרוּ וּפְנֵיהֶם
אַל יֶחְפָּרוּ: זֶה עָנִי קָרָא וַיְיָ שָׁמֵעַ וּמִכָּל צָרוֹתָיו הוֹשִׁיעוֹ: חוֹנֶה
מַלְאַךְ יְיָ סָבִיב לִירֵאָיו וַיְחַלְּצֵם: טַעֲמוּ וּרְאוּ כִּי טוֹב יְיָ אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר
יֶחֱסֶה בּוֹ: יְרָאוּ אֶת יְיָ קְדֹשָׁיו כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירֵאָיו: כְּפִירִים רָשׁוּ
וְרָעֵבוּ וְדֹרְשֵׁי יְיָ לֹא יַחְסְרוּ כָל טוֹב: לְכוּ בָנִים שִׁמְעוּ לִי יִרְאַת יְיָ
אֲלַמֶּדְכֶם: מִי הָאִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים אֹהֵב יָמִים לִרְאוֹת טוֹב: נְצֹר
לְשׁוֹנְךָ מֵרָע וּשְׂפָתֶיךָ מִדַּבֵּר מִרְמָה: סוּר מֵרַע וַעֲשֵׂה טוֹב בַּקֵּשׁ
שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ: עֵינֵי יְיָ אֶל צַדִּיקִים וְאָזְנָיו אֶל שַׁוְעָתָם · פְּנֵי יְיָ בְּעֹשֵׂי
רָע לְהַכְרִית מֵאֶרֶץ זִכְרָם: צָעֲקוּ וַיְיָ שָׁמֵעַ וּמִכָּל צָרוֹתָם הִצִּילָם:
קָרוֹב יְיָ לְנִשְׁבְּרֵי לֵב וְאֶת דַּכְּאֵי רוּחַ יוֹשִׁיעַ: רַבּוֹת רָעוֹת צַדִּיק
וּמִכֻּלָּם יַצִּילֶנּוּ יְיָ: שׁוֹמֵר כָּל עַצְמוֹתָיו אַחַת מֵהֵנָּה לֹא נִשְׁבָּרָה:
תְּמוֹתֵת רָשָׁע רָעָה וְשׂנְאֵי צַדִּיק יֶאְשָׁמוּ: פֹּדֶה יְיָ נֶפֶשׁ עֲבָדָיו וְלֹא
יֶאְשְׁמוּ כָּל הַחוֹסִים בּוֹ:

צ תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲדֹנָי מָעוֹן אַתָּה הָיִיתָ לָנוּ בְּדֹר
וָדֹר: בְּטֶרֶם הָרִים יֻלָּדוּ וַתְּחוֹלֵל אֶרֶץ וְתֵבֵל וּמֵעוֹלָם עַד עוֹלָם
אַתָּה אֵל: תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד דַּכָּא וַתֹּאמֶר שׁוּבוּ בְנֵי אָדָם: כִּי אֶלֶף
שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבֹר וְאַשְׁמוּרָה בַלָּיְלָה: זְרַמְתָּם שֵׁנָה
יִהְיוּ בַּבֹּקֶר כֶּחָצִיר יַחֲלֹף: בַּבֹּקֶר יָצִיץ וְחָלָף לָעֶרֶב יְמוֹלֵל וְיָבֵשׁ:
כִּי כָלִינוּ בְאַפֶּךָ וּבַחֲמָתְךָ נִבְהָלְנוּ: שַׁתָּה עֲוֹנֹתֵינוּ לֶנֶגְדֶּךָ עֲלֻמֵינוּ
לִמְאוֹר פָּנֶיךָ: כִּי כָל יָמֵינוּ פָנוּ בְעֶבְרָתֶךָ כִּלִּינוּ שָׁנֵינוּ כְּמוֹ הֶגֶה:
יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה וְאִם בִּגְבוּרֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְרָהְבָּם
עָמָל וָאָוֶן כִּי גָז חִישׁ וַנָּעֻפָה: מִי יוֹדֵעַ עֹז אַפֶּךָ וּכְיִרְאָתְךָ עֶבְרָתֶךָ:
לִמְנוֹת יָמֵינוּ כֵּן הוֹדַע וְנָבֵא לְבַב חָכְמָה: שׁוּבָה יְיָ עַד מָתָי וְהִנָּחֵם
על

---

*) יראו כר"י נקרות נתלחפוס והח"ק נעלס.

לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ: בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן
הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם וַיֹּאמְרוּ כָל הָעָם אָמֵן וְהַלֵּל לַיְיָ: רוֹמְמוּ
יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יְיָ אֱלֹהֵינוּ: וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן
וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ: אַתָּה יְיָ
לֹא תִכְלָא רַחֲמֶיךָ מִמֶּנִּי חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ תָּמִיד יִצְּרוּנִי: זְכוֹר רַחֲמֶיךָ
יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה: הָבוּ עוֹז לֵאלֹהִים עַל יִשְׂרָאֵל גַּאֲוָתוֹ
וְעֻזּוֹ בַּשְּׁחָקִים: נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ אֵל יִשְׂרָאֵל הוּא נוֹתֵן עֹז
וְתַעֲצֻמוֹת לָעָם בָּרוּךְ אֱלֹהִים: אֵל נְקָמוֹת יְיָ אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ:
הִנָּשֵׂא שׁוֹפֵט הָאָרֶץ הָשֵׁב גְּמוּל עַל גֵּאִים: לַיְיָ הַיְשׁוּעָה עַל עַמְּךָ
בִרְכָתֶךָ סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: יְיָ
צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בּוֹטֵחַ בָּךְ: יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם
קָרְאֵנוּ: הוֹשִׁיעָה אֶת עַמֶּךָ וּבָרֵךְ אֶת נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד
הָעוֹלָם: נַפְשֵׁנוּ חִכְּתָה לַיְיָ עֶזְרֵנוּ וּמָגִנֵּנוּ הוּא: כִּי בוֹ יִשְׂמַח לִבֵּנוּ
כִּי בְשֵׁם קָדְשׁוֹ בָטָחְנוּ: יְהִי חַסְדְּךָ יְיָ עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ:
הַרְאֵנוּ יְיָ חַסְדֶּךָ וְיֶשְׁעֲךָ תִּתֶּן לָנוּ: קוּמָה עֶזְרָתָה לָנוּ וּפְדֵנוּ לְמַעַן
חַסְדֶּךָ: אָנֹכִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ הַמַּעַלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הַרְחֶב פִּיךָ
וַאֲמַלְאֵהוּ: אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו: וַאֲנִי
בְחַסְדְּךָ בָטַחְתִּי יָגֵל לִבִּי בִּישׁוּעָתֶךָ אָשִׁירָה לַיְיָ כִּי גָמַל עָלָי:

יט לַמְנַצֵּחַ כִּזְמוֹר לְדָוִד: הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל וּמַעֲשֵׂה
יָדָיו מַגִּיד הָרָקִיעַ: יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר וְלַיְלָה לְלַיְלָה יְחַוֶּה דָּעַת:
אֵין אֹמֶר וְאֵין דְּבָרִים בְּלִי נִשְׁמָע קוֹלָם: בְּכָל הָאָרֶץ יָצָא קַוָּם
וּבִקְצֵה תֵּבֵל מִלֵּיהֶם לַשֶּׁמֶשׁ שָׂם אָהֶל בָּהֶם: וְהוּא כְּחָתָן יוֹצֵא
מֵחֻפָּתוֹ יָשִׂישׂ כְּגִבּוֹר לָרוּץ אֹרַח: מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם מוֹצָאוֹ וּתְקוּפָתוֹ
עַל קְצוֹתָם וְאֵין נִסְתָּר מֵחַמָּתוֹ: תּוֹרַת יְיָ תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ
עֵדוּת יְיָ נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי: פִּקּוּדֵי יְיָ יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב מִצְוַת
יְיָ בָּרָה מְאִירַת עֵינָיִם: יִרְאַת יְיָ טְהוֹרָה עוֹמֶדֶת לָעַד מִשְׁפְּטֵי יְיָ
אֱמֶת צָדְקוּ יַחְדָּו: הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפָּז רָב וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ
וְנֹפֶת צוּפִים: גַּם עַבְדְּךָ נִזְהָר בָּהֶם בְּשָׁמְרָם עֵקֶב רָב: שְׁגִיאוֹת מִי

בָּרוּךְ שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. בָּרוּךְ הוּא בָּרוּךְ עוֹשֶׂה בְרֵאשִׁית.
בָּרוּךְ אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה. בָּרוּךְ גּוֹזֵר וּמְקַיֵּם בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל הָאָרֶץ.
בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת. בָּרוּךְ מְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לִירֵאָיו. בָּרוּךְ
חַי לָעַד וְקַיָּם לָנֶצַח. בָּרוּךְ פּוֹדֶה וּמַצִּיל בָּרוּךְ שְׁמוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה
יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הָאֵל הָאָב הָרַחֲמָן הַמְהֻלָּל בְּפִי עַמּוֹ
מְשֻׁבָּח וּמְפֹאָר בִּלְשׁוֹן חֲסִידָיו וַעֲבָדָיו. וּבְשִׁירֵי דָוִד עַבְדֶּךָ נְהַלֶּלְךָ
יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּשִׁבְחוֹת וּבְזִמִּירוֹת נְגַדֶּלְךָ וּנְשַׁבֵּחֲךָ וּנְפָאֶרְךָ וְנַזְכִּיר
שִׁמְךָ וְנַמְלִיכְךָ מַלְכֵּנוּ אֱלֹהֵינוּ. יָחִיד חֵי הָעוֹלָמִים. מֶלֶךְ מְשֻׁבָּח
וּמְפוֹאָר עֲדֵי־עַד שְׁמוֹ הַגָּדוֹל: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת:

הוֹדוּ לַיְיָ קִרְאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילֹתָיו: שִׁירוּ לוֹ זַמְּרוּ
לוֹ שִׂיחוּ בְּכָל־נִפְלְאוֹתָיו: הִתְהַלְלוּ בְשֵׁם קָדְשׁוֹ יִשְׂמַח לֵב
מְבַקְשֵׁי יְיָ: דִּרְשׁוּ יְיָ וְעֻזּוֹ בַּקְּשׁוּ פָנָיו תָּמִיד: זִכְרוּ נִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר
עָשָׂה מוֹפְתָיו וּמִשְׁפְּטֵי פִיהוּ: זֶרַע יִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ בְּנֵי יַעֲקֹב בְּחִירָיו:
הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּכָל הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו: זִכְרוּ לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה
לְאֶלֶף דּוֹר: אֲשֶׁר כָּרַת אֶת אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִצְחָק: וַיַּעֲמִידֶהָ
לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: לֵאמֹר לְךָ אֶתֵּן אֶרֶץ כְּנַעַן
חֶבֶל נַחֲלַתְכֶם: בִּהְיוֹתְכֶם מְתֵי מִסְפָּר כִּמְעַט וְגָרִים בָּהּ: וַיִּתְהַלְּכוּ
מִגּוֹי אֶל גּוֹי וּמִמַּמְלָכָה אֶל עַם אַחֵר: לֹא הִנִּיחַ לְאִישׁ לְעָשְׁקָם
וַיּוֹכַח עֲלֵיהֶם מְלָכִים: אַל תִּגְּעוּ בִּמְשִׁיחָי וּבִנְבִיאַי אַל תָּרֵעוּ: שִׁירוּ
לַיְיָ כָּל הָאָרֶץ בַּשְּׂרוּ מִיּוֹם אֶל יוֹם יְשׁוּעָתוֹ: סַפְּרוּ בַגּוֹיִם אֶת כְּבוֹדוֹ
בְּכָל הָעַמִּים נִפְלְאוֹתָיו: כִּי גָדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד וְנוֹרָא הוּא עַל
כָּל אֱלֹהִים: כִּי כָל אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים וַיְיָ שָׁמַיִם עָשָׂה: הוֹד
וְהָדָר לְפָנָיו עֹז וְחֶדְוָה בִּמְקוֹמוֹ: הָבוּ לַיְיָ מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים הָבוּ
לַיְיָ כָּבוֹד וָעֹז: הָבוּ לַיְיָ כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ מִנְחָה וּבֹאוּ לְפָנָיו הִשְׁתַּחֲווּ
לַיְיָ בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ: חִילוּ מִלְּפָנָיו כָּל הָאָרֶץ אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל
תִּמּוֹט: יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם יְיָ מָלָךְ: יִרְעַם
הַיָּם וּמְלֹאוֹ יַעֲלוֹ הַיְּדָה וְכָל אֲשֶׁר בּוֹ: אָז יְרַנְּנוּ עֲצֵי הַיָּעַר מִלִּפְנֵי
יְיָ כִּי בָא לִשְׁפּוֹט אֶת הָאָרֶץ: הוֹדוּ לַיְיָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וְאִמְרוּ הוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְקַבְּצֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִן הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת

לשם

יְכֻלָּלוּ עַד שֶׁיַּחְזִירֵנוּ הַכָּתוּב לְכֻלָּלוּ בְּפֵרוּשׁ. דָּבָר הַלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ. וְדָבָר הַלָּמֵד מִסּוֹפוֹ: וְכֵן שְׁנֵי כְתוּבִים הַמַּכְחִישִׁים זֶה אֶת זֶה עַד שֶׁיָּבֹא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְיַכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת:

נוטלין הטלית ומתעטפים מעומד. ומברכין:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִתְעַטֵּף בְּצִיצִת:

ויכסה ראשו בטלית ויאמר ד' פסוקים אלו:

מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפיך יחסיון: ירוין מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם: כי עמך מקור חיים באורך נראה אור: משוך חסדך ליודעיך וצדקתך לישרי לב:

ברוך שאמר יש נוהגין בקול נעים. ונהגו בעמידה, וידקדק בקריאתו כמו בשאר ק"ש. וחסור להפסיק מתחילת ג' עד לאחר י"ח וחפילו לצורך מנוח. חבל לקדוש ולברכו דהיינו לומר ברוך ה' המבורך לעולם ועד. ולהודות מודים אנחנו לך, ולקדיש דהיינו לומר יהא שמי' רבא עד יתברך. וגם לענות חתן דאר דאמירן בעלמא. ולענות חתן דאר בחל הקדוש ואחר שומע תפלה מפסיק. חבל לאחר חתן נח יפסיק.

חס דא נהית הכנסת ואלא הגדיל בסיפי דמתרם דיוכר בדוך באחר עד מסולל בתבדות ואח"כ תפלה לדוד עד תעתם ועד עולם הללויה, ידא"כ הללו את ה' מן השמים עד עם קדושו הללויה, ואח"כ הללו אל בקדשו עד כל הנשמה תהלל יה הללויה, ואח"כ יתגדל, ואם יש לו שהות יותר יאחר יהודו לה' עד ויהי רצון ובזה דשום שקודם תפלה יבוני בדי שיתפלל עם הצבור. ואם אין שהות כלל לו יאחר רק בדוך שאמר ותפלה לדוד ויתגדל, ואם כבר התחילו יוצר ואין שהות לומר הפילו בדלוג יתחיל ברכת יוצר אור ויקדש ק"ש עם ברכותי' ויתפלל י"ח עם הצבור ואחר י"ח יתחיל יהודו לה' יני' עד יתגדל ולא יאחר יותר, ויש מנהגים כשבאים לבית הכנסת והצבור מתחילין יוצר אין רשי שתם ג"כ מתחילים יתגדל עתה' וזה חיסור גמור כי יתגדל נתקן להיות סוף פסוקי דזמרה ובדיך באחר הוא דאתחלת ואח"כ אם לא אחר קלת פסוקי דזמרה אחיך יאחר יתגדל, לבן טוב ונכון להתחיל יוצר אור.

אם בא לביהכ"נ ובדיך שיבדוק הטילית ויתחיל הצבור יוצר אור טיב שיתפלל עם הצבור ולא יבדוק הטילית ויסמוך על הדוב וחזקתו בדוק. ויאחז הב' טילית שלפניו בידו השמאלית בשעת אחיזת ג"ש וכשהיים בתפלתו יבדוק ויוחס בנחת מידו.

כתוב בשל"ה קודם בדוך שאמר לריך לומר בפה מלא:

הריני מוכן את פי להודות ולהלל ולשבח את בוראי לשם יחוד קב"ה ושכינתיה על ידי הוא בחיר ובעלם בשם כל ישראל:

ברוך

חֲדָשִׁים וּשְׁלְמוֹעֲדוֹת שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן אַרְבַּע מַתָּנוֹת עַל אַרְבַּע קְרָנוֹת: בְּיצַד עָלָה בַּאֲבֵט וּפָנָה לַסּוֹבֵב וּבָא־לוֹ לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית. מִזְרָחִית צְפוֹנִית. צְפוֹנִית מַעֲרָבִית. מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית. שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד דְּרוֹמִי. וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן־הַקְּלָעִים לְזְכָרִי כְהֻנָּה בְּכָל־מַאֲכָל לְיוֹם וְלַיְלָה עַד־חֲצוֹת: הָעוֹלָה קָדְשׁ קָדָשִׁים שְׁחִיטָתָהּ בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָהּ בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָהּ טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שְׁהֵן אַרְבַּע וּטְעוּנָה הַפְשֵׁט וְנִתּוּחַ וְכָלִיל לְאִשִּׁים: וּבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר וַאֲשָׁמוֹת. אֵלּוּ הֵן אֲשָׁמוֹת אָשָׁם גְּזֵלוֹת אָשָׁם מְעִילוֹת אָשָׁם שְׁפָחָה חֲרוּפָה אָשָׁם נָזִיר אָשָׁם מְצוֹרָע אָשָׁם תָּלוּי שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שְׁהֵן אַרְבַּע. וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים לְזְכָרִי כְהֻנָּה בְּכָל־מַאֲכָל לְיוֹם וְלַיְלָה עַד חֲצוֹת:

הַתּוֹדָה וְאֵיל נָזִיר קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שְׁהֵן אַרְבַּע. וְנֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר לְכָל אָדָם בְּכָל מַאֲכָל לְיוֹם וְלַיְלָה עַד חֲצוֹת: הַמּוֹרָם מֵהֶם כַּיוֹצֵא בָּהֶם אֶלָּא שֶׁהַמּוֹרָם נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים לְנָשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וְלַעֲבָדֵיהֶם: שְׁלָמִים קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שְׁהֵן אַרְבַּע וְנֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר לְכָל אָדָם בְּכָל מַאֲכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד: הַמּוֹרָם מֵהֶם כַּיוֹצֵא בָּהֶם אֶלָּא שֶׁהַמּוֹרָם נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים לְנָשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וְלַעֲבָדֵיהֶם: הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה וְדָמָן טָעוּן מַתָּנָה אֶחָת. וּבְלְבַד שֶׁיִּהְיוּ כְּנֶגֶד הַיְסוֹד: שְׁנֵה בַּאֲכִילָתָן הַבְּכוֹר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים וְהַמַּעֲשֵׂר לְכָל אָדָם וְנֶאֱכָלִים בְּכָל הָעִיר בְּכָל מַאֲכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד. הַפֶּסַח אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בַלַּיְלָה וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא עַד חֲצוֹת וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא לִמְנוּיָו וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא צָלִי:

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר בְּשָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת: מִקַּל וָחוֹמֶר. וּמִגְּזֵרָה שָׁוָה. מִבְּנְיַן אָב מִכָּתוּב אֶחָד. וּמִבְּנְיַן אָב מִשְּׁנֵי כְתוּבִים. מִכְּלָל וּפְרָט וּמִפְּרָט וּכְלָל וּפְרָט וּכְלָל אִי אַתָּה דָן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט. מִכְּלָל שֶׁהוּא צָרִיךְ לִפְרָט. וּמִפְּרָט שֶׁהוּא צָרִיךְ לִכְלָל. כָּל דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא מִן הַכְּלָל לְלַמֵּד לֹא לְלַמֵּד עַל עַצְמוֹ יָצָא אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל כֻּלּוֹ יָצָא כָּל דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא לְטַעוֹן טַעַן אֶחָד שֶׁהוּא כְּעִנְיָנוֹ יָצָא לְהָקֵל וְלֹא לְהַחֲמִיר: כָּל דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא לְטַעוֹן טַעַן אַחֵר שֶׁלֹּא כְּעִנְיָנוֹ יָצָא לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר כָּל דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא לְדוֹן בְּדָבָר חָדָשׁ אִי אַתָּה יָכוֹל לְהַחֲזִירוֹ

לִכְלָלוֹ

תפלת רבי נחוניא בן הקנה:

אָנָּא בְּכֹחַ גְּדוּלַת יְמִינְךָ תַּתִּיר צְרוּרָה. אבג״יתץ
קַבֵּל רִנַּת עַמְּךָ שַׂגְּבֵנוּ טַהֲרֵנוּ נוֹרָא. קרע״שטן
נָא גִּבּוֹר דּוֹרְשֵׁי יִחוּדֶךָ כְּבָבַת שָׁמְרֵם נגד״יכש
בָּרְכֵם טַהֲרֵם רַחֲמֵם צִדְקָתְךָ תָּמִיד גְּמְלֵם. בטר״צתג
חָסִין קָדוֹשׁ בְּרוֹב טוּבְךָ נַהֵל עֲדָתֶךָ. חקב״טנע
יָחִיד גֵּאֶה לְעַמְּךָ פְּנֵה זוֹכְרֵי קְדֻשָּׁתֶךָ. יגל״פזק
שַׁוְּעָתֵנוּ קַבֵּל וּשְׁמַע צַעֲקָתֵנוּ יוֹדֵעַ הַעֲלָמוֹת. שקו״צית

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַּשָּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

נדפס מדס מומניס זה:

וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנָיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם: וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַּשָּׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַּשָּׁמֶן לָאַיִל הָאֶחָד: וְעִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַּשֶּׁמֶן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחוֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה: וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ יַיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיהוָה עַל־עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ:

מיזהו מקומן הוא נמקום לימוד וכן נדויתא דר׳ ישמעאל לכן נרין ללמדו סיגין הפי׳.

אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן שְׁלוּבָחִים קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן פַּר וְשָׂעִיר שֶׁלְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל בֵּין הַבַּדִּים וְעַל הַפָּרֹכֶת וְעַל מִזְבַּח הַזָּהָב מַתָּנָה אַחַת מֵהֶן מַעֲבֶרֶת שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁלַּמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן אִם לֹא נָתַן לֹא עִכֵּב: פָּרִים הַנִּשְׂרָפִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל הַפָּרֹכֶת וְעַל מִזְבַּח הַזָּהָב מַתָּנָה אַחַת. מֵהֶן מַעֲבֶרֶת שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁלַּמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן אִם לֹא נָתַן לֹא עִכֵּב אֵלּוּ וְאֵלּוּ נִשְׂרָפִין בְּבֵית הַדֶּשֶׁן: חַטֹּאת הַצִּבּוּר וְהַיָּחִיד אֵלּוּ הֵן חַטֹּאת הַצִּבּוּר יֵינֵי רָאשֵׁי

בְּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם · כַּאֲשֶׁר צִוִּיתָ אוֹתָם עַל יְדֵי מֹשֶׁה נְבִיאֶךָ כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ :

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ סַמִּים נָטָף וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה סַמִּים וּלְבֹנָה זַכָּה בַּד בְּבַד יִהְיֶה: וְעָשִׂיתָ אֹתָהּ קְטֹרֶת רֹקַח מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ מְמֻלָּח טָהוֹר קֹדֶשׁ: וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה לִפְנֵי הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם: וְהַקְטֶיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת־הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה: וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן אֶת־הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי יְיָ לְדֹרֹתֵיכֶם:

הָנוּ רַבָּנָן פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת כֵּיצַד. שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וּשְׁמוֹנָה מָנִים הָיוּ בָהּ. שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה. וּשְׁלֹשָׁה מָנִים יְתֵרִים שֶׁמֵּהֶם מַכְנִיס כֹּהֵן גָּדוֹל מְלֹא חָפְנָיו בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים וּמַחֲזִירָם לְמַכְתֶּשֶׁת בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים כְּדֵי לְקַיֵּם מִצְוַת הַקְרֵב מִן הַקָּרֵב: וְאַחַד עָשָׂר סַמָּנִין הָיוּ בָהּ. וְאֵלּוּ הֵן. הַצֳרִי. וְהַצִּפֹּרֶן. וְהַחֶלְבְּנָה. וְהַלְּבוֹנָה. מִשְׁקַל שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה. מֹר. וּקְצִיעָה. שִׁבֹּלֶת נֵרְדְּ. וְכַרְכֹּם. מִשְׁקַל שִׁשָּׁה עָשָׂר. שִׁשָּׁה עָשָׂר מָנֶה: הַקּשְׁטְ שְׁנֵים עָשָׂר. וְקִלּוּפָה שְׁלשָׁה. וְקִנָּמוֹן תִּשְׁעָה. בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה תִּשְׁעָה קַבִּין. יֵין קַפְרִיסִין סָאִין תְּלָתָא וְקַבִּין תְּלָתָא. וְאִם אֵין לוֹ יֵין קַפְרִיסִין. מֵבִיא חֲמַר חִוָּרִין עַתִּיק: מֶלַח סְדוֹמִית רֹבַע הַקַּב. מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל שֶׁהוּא: רַבִּי נָתָן אוֹמֵר אַף כִּפַּת הַנְּדָנִין כָּל שֶׁהוּא. וְאִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ. אִם חִסַּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה: רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר. הַצֳרִי אֵינוֹ אֶלָּא שְׂרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף: בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה שֶׁשְּׁפִין בָּהּ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה: יֵין קַפְרִיסִין שֶׁשּׁוֹרִין בּוֹ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה. וַהֲלֹא מֵי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ. אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם בְּעֶזְרָה מִפְּנֵי הַכָּבוֹד:

תַּנְיָא רַבִּי נָתָן אוֹמֵר כָּשֶׁהוּא שׁוֹחֵק. אוֹמֵר הָדֵק הֵיטֵב הֵיטֵב הָדֵק. מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹל יָפֶה לַבְּשָׂמִים: פִּטְמָהּ לַחֲצָאִין כְּשֵׁרָה. לִשְׁלִישׁ וְלִרְבִיעַ לֹא שְׁמַעְנוּ: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה זֶה הַכְּלָל. אִם כְּמִדָּתָהּ כְּשֵׁרָה. לַחֲצָאִין אוֹ שֶׁחִסַּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה: תַּנְיָא בַּר קַפָּרָא אַחַת לְשִׁשִּׁים אוֹ לְשִׁבְעִים שָׁנָה הָיְתָה בָּאָה שֶׁל שִׁירַיִם לַחֲצָאִין: וְעוֹד תָּנֵי בַּר קַפָּרָא. אִלּוּ הָיָה נוֹתֵן בָּהּ קוֹרְטוֹב שֶׁל דְּבַשׁ אֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי רֵיחָהּ. וְלָמָּה אֵין מְעָרְבִין בָּהּ דְּבַשׁ. מִפְּנֵי שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה כִּי כָל שְׂאוֹר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַיְיָ :

יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בּוֹטֵחַ בָּךְ: יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ: אַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל: בְּךָ בָטְחוּ אֲבוֹתֵינוּ בָּטְחוּ וַתְּפַלְּטֵמוֹ: אֵלֶיךָ זָעֲקוּ וְנִמְלָטוּ בְּךָ בָטְחוּ וְלֹא בוֹשׁוּ: וְאַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת וּמְלַמֵּד לֶאֱנוֹשׁ בִּינָה: חָנֵּנוּ מֵאִתְּךָ דֵּעָה בִּינָה וְהַשְׂכֵּל: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ חוֹנֵן הַדָּעַת:

אַתָּה הוּא הָאֱלֹהִים לְבַדֶּךָ לְכָל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת
הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם וּמִי בְכָל־מַעֲשֶׂה
יָדֶיךָ בְּעֶלְיוֹנִים אוֹ בַּתַּחְתוֹנִים שֶׁיֹּאמַר לְךָ מַה תַּעֲשֶׂה אָבִינוּ
שֶׁבַּשָּׁמַיִם עֲשֵׂה עִמָּנוּ חֶסֶד בַּעֲבוּר שִׁמְךָ הַגָּדוֹל שֶׁנִּקְרָא עָלֵינוּ
וְקַיֵּם לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ כַּה שֶׁכָּתוּב בָּעֵת הַהִיא אָבִיא אֶתְכֶם וּבָעֵת
קַבְּצִי אֶתְכֶם כִּי אֶתֵּן אֶתְכֶם לְשֵׁם וְלִתְהִלָּה בְּכֹל עַמֵּי הָאָרֶץ
בְּשׁוּבִי אֶת שְׁבוּתֵיכֶם לְעֵינֵיכֶם אָמַר יְיָ׃

וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת לָרָחְצָה
וְנָתַתָּה אֹתוֹ בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁמָּה מָיִם׃ וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן
וּבָנָיו מִמֶּנּוּ אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם׃ בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ־
מַיִם וְלֹא יָמֻתוּ אוֹ בְּגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת לְהַקְטִיר אִשֶּׁה לַיְיָ׃ וְרָחֲצוּ
יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא יָמֻתוּ וְהָיְתָה לָהֶם חָק־עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ לְדֹרוֹתָם׃

וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד וּמִכְנְסֵי־בַד יִלְבַּשׁ עַל־בְּשָׂרוֹ וְהֵרִים אֶת־הַדֶּשֶׁן
אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת־הָעֹלָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ׃ וּפָשַׁט
אֶת בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת־הַדֶּשֶׁן אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
אֶל־מָקוֹם טָהוֹר׃

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם אֶת־קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי
בְּמוֹעֲדוֹ׃ וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשֶּׁה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַיהוָה כְּבָשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם שְׁנַיִם לַיּוֹם עֹלָה תָמִיד׃ אֶת־הַכֶּבֶשׂ אֶחָד
תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם׃ וַעֲשִׂירִית
הָאֵיפָה סֹלֶת לְמִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן כָּתִית רְבִיעִת הַהִין׃ עֹלַת
תָּמִיד הָעֲשָׂיָה בְּהַר סִינַי לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה׃ וְנִסְכּוֹ רְבִיעִת
הַהִין לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר לַיהוָה׃ וְאֶת הַכֶּבֶשׂ
הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וְכִנְסָכּוֹ תַּעֲשֶׂה אִשֵּׁה
רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה׃

וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפוֹנָה לִפְנֵי יְיָ
וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃

אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהִקְטִירוּ אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ אֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים׃

לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם יְרֵא שָׁמַיִם בַּסֵּתֶר וּמוֹדֶה
עַל־הָאֱמֶת וְדוֹבֵר אֱמֶת בִּלְבָבוֹ וְיַשְׁכֵּם וְיֹאמַר:

רִבּוֹן כָּל הָעוֹלָמִים לֹא עַל צִדְקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים. מָה אָנַחְנוּ מָה חַיֵּינוּ מָה חַסְדֵּנוּ מַה צִדְקוֹתֵינוּ מַה יְשׁוּעָתֵנוּ מַה כֹּחֵנוּ מַה גְּבוּרָתֵנוּ מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ הֲלֹא כָּל הַגִּבּוֹרִים כְּאַיִן לְפָנֶיךָ וְאַנְשֵׁי הַשֵּׁם כְּלֹא הָיוּ וַחֲכָמִים כִּבְלִי מַדָּע וּנְבוֹנִים כִּבְלִי הַשְׂכֵּל כִּי רוֹב מַעֲשֵׂיהֶם תֹּהוּ וִימֵי חַיֵּיהֶם הֶבֶל לְפָנֶיךָ. וּמוֹתַר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אָיִן כִּי הַכֹּל הָבֶל:

אֲבָל אֲנַחְנוּ עַמְּךָ בְּנֵי בְרִיתֶךָ. בְּנֵי אַבְרָהָם אֹהַבְךָ שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ לּוֹ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה. זֶרַע יִצְחָק יְחִידוֹ שֶׁנֶּעֱקַד עַל גַּב הַמִּזְבֵּחַ עֲדַת יַעֲקֹב בִּנְךָ בְּכוֹרֶךָ שֶׁאֲהַבְתָּךָ שֶׁאָהַבְתָּ אוֹתוֹ וּמִשְׂמַחְתָּךָ שֶׁשָּׂמַחְתָּ בּוֹ קָרָאתָ אֶת שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל וִישֻׁרוּן:

לְפִיכָךְ אֲנַחְנוּ חַיָּבִים לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְשַׁבֵּחֲךָ וּלְפָאֶרְךָ וּלְבָרֵךְ וּלְקַדֵּשׁ וְלָתֵת שֶׁבַח וְהוֹדָיָה לִשְׁמֶךָ: אַשְׁרֵינוּ מַה טּוֹב חֶלְקֵנוּ וּמַה נָּעִים גּוֹרָלֵנוּ וּמַה יָּפָה יְרֻשָּׁתֵנוּ אַשְׁרֵינוּ שֶׁאֲנַחְנוּ מַשְׁכִּימִים וּמַעֲרִיבִים עֶרֶב וָבֹקֶר וְאוֹמְרִים פַּעֲמַיִם בְּכָל יוֹם:

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד:
בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

ש"ל סי' נוהג לומר כאן כל הפרשה הראשונ' של ק"ש. אשר שלפעמים כשהולכים
קדונות מתעכבין בקדימת שמע עד אחר זמנה וכזה הוא יוצא ידי חובת ק"ש:

אַתָּה הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם אַתָּה הוּא מִשֶּׁנִּבְרָא הָעוֹלָם אַתָּה הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאַתָּה הוּא לָעוֹלָם הַבָּא קַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ עַל מְקַדִּישֵׁי שִׁמְךָ וְקַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ בְּעוֹלָמְךָ וּבִישׁוּעָתְךָ תָּרִים וְתַגְבִּיהַּ קַרְנֵנוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ בָּרַבִּים:

אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ וּבִשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם הָעֶלְיוֹנִים. אֱמֶת אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין אֱלֹהִים קָבִין קַוֶּיךָ כִּיאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל בָּאֵי עוֹלָם כִּי

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן לַשֶּׂכְוִי בִינָה
לְהַבְחִין בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה׃
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי נָכְרִי׃
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי עָבֶד׃
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי אִשָּׁה׃
כשיש מומרות בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁעָשַׂנִי כִּרְצוֹנוֹ׃
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם פּוֹקֵחַ עִוְרִים׃
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַלְבִּישׁ עֲרֻמִּים׃
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַתִּיר אֲסוּרִים׃
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם זוֹקֵף כְּפוּפִים׃
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם רוֹקַע הָאָרֶץ עַל־הַמָּיִם׃
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁעָשָׂה לִי כָּל־צָרְכִּי׃
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר הֵכִין מִצְעֲדֵי־גָבֶר׃
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אוֹזֵר יִשְׂרָאֵל בִּגְבוּרָה׃
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בְּתִפְאָרָה׃
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַנּוֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ׃
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמַּעֲבִיר שֵׁנָה מֵעֵינַי וּתְנוּמָה
מֵעַפְעַפָּי׃

וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּרְגִּילֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ
וְדַבְּקֵנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְאַל תְּבִיאֵנוּ לֹא לִידֵי חֵטְא וְלֹא לִידֵי עֲבֵרָה וְעָוֹן
וְלֹא לִידֵי נִסָּיוֹן וְלֹא לִידֵי בִזָּיוֹן וְאַל תַּשְׁלֵט בָּנוּ יֵצֶר הָרַע וְהַרְחִיקֵנוּ
מֵאָדָם רַע וּמֵחָבֵר רַע וְדַבְּקֵנוּ בְּיֵצֶר טוֹב וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים וְכוֹף
אֶת יִצְרֵנוּ לְהִשְׁתַּעְבֵּד לָךְ וּתְנֵנוּ הַיּוֹם וּבְכָל יוֹם לְחֵן וּלְחֶסֶד
וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָּל רוֹאֵינוּ וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים׃ בָּרוּךְ
אַתָּה יְיָ גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל׃

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתַּצִּילֵנִי הַיּוֹם וּבְכָל
יוֹם מֵעַזֵּי פָנִים וּמֵעַזּוּת פָּנִים מֵאָדָם רַע וּמֵחָבֵר רַע וּמִשָּׁכֵן רַע
וּמִפֶּגַע רַע וּמִשָּׂטָן הַמַּשְׁחִית מִדִּין קָשֶׁה וּמִבַּעַל דִּין קָשֶׁה בֵּין
שֶׁהוּא בֶּן בְּרִית וּבֵין שֶׁאֵינוֹ בֶּן בְּרִית׃

לעולם

על הנדבות והתפלות נהיך סיכון פי' המלות מה שמולין בשפתיו. ונזכירו שם כוי' ג"כ יכוין פי' קדיתו בנדבות שהוא סדון הכל וגם יכוין בכתיבתו שהוא פי' הוא ויהי'. ונזכירו שם מלכים יכוין שהוא התקין ועל היכולת ועל הכוונות כולם.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדָיִם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּחָכְמָה וּבָרָא בוֹ נְקָבִים נְקָבִים חֲלוּלִים חֲלוּלִים גָּלוּי וְיָדוּעַ לִכְפֵּא כְּבוֹדְךָ שֶׁאִם יִפָּתֵחַ אֶחָד מֵהֶם אוֹ יִסָּתֵם אֶחָד מֵהֶם אִי אֶפְשַׁר לְהִתְקַיֵּם וְלַעֲמוֹד לְפָנֶיךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ רוֹפֵא כָל בָּשָׂר וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹק בְּדִבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ וּבְפִי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ וְצֶאֱצָאֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתֶךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם: אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם שִׁעוּר • הַפֵּאָה וְהַבִּכּוּרִים וְהָרַאָיוֹן וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְתַלְמוּד תּוֹרָה: אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לָעוֹלָם הַבָּא: וְאֵלּוּ הֵן כִּבּוּד אָב וָאֵם וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְהַשְׁכָּמַת בֵּית הַמִּדְרָשׁ שַׁחֲרִית וְעַרְבִית וְהַכְנָסַת אוֹרְחִים וּבִקּוּר חוֹלִים וְהַכְנָסַת כַּלָּה וְהַלְוָיַת הַמֵּת וְעִיּוּן תְּפִלָּה וְהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם:

אֱלֹהַי נְשָׁמָה שֶׁנָּתַתָּ בִּי טְהוֹרָה הִיא אַתָּה בְרָאתָהּ אַתָּה יְצַרְתָּהּ אַתָּה נְפַחְתָּהּ בִּי וְאַתָּה מְשַׁמְּרָהּ בְּקִרְבִּי וְאַתָּה עָתִיד לְטָלָהּ מִמֶּנִּי וְלַהֲחֲזִירָהּ בִּי לֶעָתִיד לָבוֹא: כָּל זְמַן שֶׁהַנְּשָׁמָה בְּקִרְבִּי מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי רִבּוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים אֲדוֹן כָּל הַנְּשָׁמוֹת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר נְשָׁמוֹת לִפְגָרִים מֵתִים:

וַאלֹהַי כִּי אֵלֶיךָ אֶתְפַּלָּל: יְיָ בֹּקֶר תִּשְׁמַע קוֹלִי בֹּקֶר אֶעֱרָךְ לָךְ
וַאֲצַפֶּה: אֲנִי קָרָאתִיךָ כִּי תַעֲנֵנִי אֵל הַט אָזְנְךָ לִי שְׁמַע אִמְרָתִי:
רַגְלִי עָמְדָה בְמִישׁוֹר בְּמַקְהֵלִים אֲבָרֵךְ יְיָ:

סיר מן ג' תנועות ויתך וג' תנועות נדלת וכן נסונר.
ונתוכו לנוף י"נ העיקרים על סדר י"נ כתוגים הנדסמים.

יִגְדַּל אֱלֹהַיִם חַי וְיִשְׁתַּבַּח · נִמְצָא וְאֵין עֵת אֶל־מְצִיאוּתוֹ:
אֶחָד וְאֵין יָחִיד כְּיִחוּדוֹ · נֶעְלָם וְגַם אֵין סוֹף לְאַחְדוּתוֹ:
אֵין לוֹ דְמוּת הַגּוּף וְאֵינוֹ גוּף · לֹא נַעֲרוֹךְ אֵלָיו עֲרָיָתוֹ:
קַדְמוֹן לְכָל־דָּבָר אֲשֶׁר נִבְרָא · רִאשׁוֹן וְאֵין רֵאשִׁית לְרֵאשִׁיתוֹ:
הִנּוֹ אָדוֹן עוֹלָם לְכָל־נוֹצָר · יוֹרֶה גְּדֻלָּתוֹ וּמַלְכוּתוֹ:
שֶׁפַע נְבוּאָתוֹ נָתַנּוּ אֶל־ · אַנְשֵׁי סְגֻלָּתוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ:
לֹא קָם בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה עוֹד · נָבִיא וּמַבִּיט אֶת־הַמּוֹנָתוֹ:
תּוֹרַת אֱמֶת נָתַן לְעַמּוֹ אֵל · עַל־יַד נְבִיאוֹ נֶאֱמַן בֵּיתוֹ:
לֹא יַחֲלִיף הָאֵל וְלֹא יָמִיר · דָּתוֹ לָעוֹלָמִים לְזוּלָתוֹ:
צוֹפֶה וְיוֹדֵעַ סִתְרֵינוּ · מַבִּיט לְסוֹף דָּבָר בְּקַדְמָתוֹ:
גּוֹמֵל לְאִישׁ חֶסֶד כְּמִפְעָלוֹ · נוֹתֵן לָרָשָׁע רָע כְּרִשְׁעָתוֹ:
יִשְׁלַח לְקֵץ יָמִין מְשִׁיחֵנוּ · לִפְדּוֹת מְחַכֵּי קֵץ יְשׁוּעָתוֹ:
מֵתִים יְחַיֶּה אֵל בְּרוֹב־חַסְדּוֹ · בָּרוּךְ עֲדֵי־עַד שֵׁם תְּהִלָּתוֹ:

סיל מוכנ מיתך וג' תנועות ויתך וג' תנועות נדלת וכן נסונר.

אֲדוֹן עוֹלָם אֲשֶׁר מָלַךְ · בְּטֶרֶם כָּל־יְצִיר נִבְרָא:
לְעֵת נַעֲשָׂה בְחֶפְצוֹ כֹּל · אֲזַי מֶלֶךְ שְׁמוֹ נִקְרָא:
וְאַחֲרֵי כִּכְלוֹת הַכֹּל · לְבַדּוֹ יִמְלוֹךְ נוֹרָא:
וְהוּא הָיָה וְהוּא הֹוֶה · וְהוּא יִהְיֶה בְּתִפְאָרָה:
וְהוּא אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי · לְהַמְשִׁיל־לוֹ לְהַחְבִּירָה:
בְּלִי רֵאשִׁית בְּלִי תַכְלִית · וְלוֹ הָעוֹז וְהַמִּשְׂרָה:
וְהוּא אֵלִי וְחַי גּוֹאֲלִי · וְצוּר חֶבְלִי בְּעֵת צָרָה:
וְהוּא נִסִּי וּמָנוֹס לִי · מָנָת כּוֹסִי בְּיוֹם אֶקְרָא:
בְּיָדוֹ אַפְקִיד רוּחִי · בְּעֵת אִישַׁן וְאָעִירָה:
וְעִם־רוּחִי גְּוִיָּתִי · יְיָ לִי וְלֹא אִירָא:

תפלת שחרית

קודם סיכום לג׳כב יסהם מעט בעזרת ג׳הב וימר:

וַאֲנִי בְּרוֹב חַסְדְּךָ אָבוֹא בֵיתֶךָ אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל־
הֵיכַל־קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ:

ומז ילך נכחת ולא נפתע פתאום וימר:

בְּבֵית אֱלֹהִים נְהַלֵּךְ בְּרָגֶשׁ:

כסיכום לג׳הכג וימר:

מַה־טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל: וַאֲנִי בְרוֹב חַסְדְּךָ
אָבֹא בֵיתֶךָ אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל־הֵיכַל־קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ: יְיָ אָהַבְתִּי
מְעוֹן בֵּיתֶךָ וּמְקוֹם מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ: וַאֲנִי אֶשְׁתַּחֲוֶה וְאֶכְרָעָה אֲבָרְכָה
לִפְנֵי־יְיָ עֹשִׂי: וַאֲנִי תְפִלָּתִי־לְךָ יְיָ עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב־חַסְדֶּךָ
עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ:

אֲנִי קָרָאתִיךָ כִּי תַעֲנֵנִי אֵל הַט אָזְנְךָ לִי שְׁמַע אִמְרָתִי: אֲנִי בְצֶדֶק
אֶחֱזֶה פָּנֶיךָ אֶשְׂבְּעָה בְהָקִיץ תְּמוּנָתֶךָ: וַאֲנִי עָלֶיךָ בָטַחְתִּי יְיָ
אָמַרְתִּי אֱלֹהַי אָתָּה: שְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנַי בְּשַׁוְּעִי אֵלֶיךָ בְּנָשְׂאִי יָדַי
אֶל דְּבִיר קָדְשֶׁךָ: יְיָ אֱלֹהַי שִׁוַּעְתִּי אֵלֶיךָ וַתִּרְפָּאֵנִי: אֵלֶיךָ יְיָ אֶקְרָא
וְאֶל יְיָ אֶתְחַנָּן הָאִירָה פָנֶיךָ עַל עַבְדֶּךָ הוֹשִׁיעֵנִי בְחַסְדֶּךָ: כִּי לְךָ
יְיָ הוֹחָלְתִּי אַתָּה תַעֲנֶה אֲדֹנָי אֱלֹהָי: שְׁמִיעָה תְפִלָּתִי יְיָ וְשַׁוְעָתִי
הַאֲזִינָה אֶל דִּמְעָתִי אַל תֶּחֱרַשׁ: שְׁמַע יְיָ וְחָנֵנִי יְיָ הֱיֵה עוֹזֵר לִי:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְאוֹמְרִים לִי בֵּית יְיָ נֵלֵךְ: שָׁשׂ
אָגִיל עַל אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב: הַקְשִׁיבָה לְקוֹל שַׁוְעִי מַלְכִּי

הבורם כי השא ויקהל פקודי

ענין הקצוי' ענוף, שלא יקדמנו דבר לומר, חוץ מעלה נקרבנם ומעט קמח עוף הוא. (ל) ויראו מגשת אליו, מסביר למה שחזרנו למעלה (ל"ג, ז') שעל ידי חטא העגל רצו התפללים ועזי פנים גשת, וחלו לעקל בבנוד משה, ולכן הדחיק את אהלו ונשם חלפים חמם, ועתה הוסיף משה לזכותו בקרני הזוד, לתת יהי' ירחת הבנוד של משה על פניהם, ויסתרו לדעתו. ולכן הי' נוסח המיד התחים על פניו, ולא הסירו כ"א בעוה משה לפני ה' לידע אחו תדיר בבנוד, וכן בלחתו מעם ה' וידבר אל בני ישראל את אשר יצוה, לחייב עליהם ולסור אל מחשבת דבריו אחר לוה בשם העלם הנסגב.

ויקהל

לה (בב) כל נדיב לב, ובם נדיבת לב בבלל, כתו שבתב הרחב"ע. ויבוא בלחן בתיב בל נדיב לב הביאו ובתיב העבל את בית האחר ויתדקו בל הבא (לעיל ל"ג, ב'), בלומך בתם בדול בת יצר הרע של עובדי זרם. בי רבים מהיתים לרבה, ומעשים בם יהועלים לעוים. ואילם חת"ב בשרחו בללחב ובללחב וכל חבתי לב עוסים בללבה בתחילה' וכל הבאים הביאו חבני חפן ויקר לאוהן ולחציר, חז בבת בות בולם להביא עוד בדבר בבקר, עד שהחכמים העוסים בלחבת חתרו אל משה מרבים העם להביא מדי העבודה למלחבה (להלן ל"ו, ה').

לח (ח) אשר צבאו, ענינו, שהצחילו המלחות בסדר על קו יסד בתו מערבת הבנה, ולפיבך בקרחו הבובחות.

פקודי

(בא) אלה פקודי, חשבון הבסף והזהב והנחשת, בתו שאמרו רז"ל תבבחים תלחת המשבן אחר משה ליסרחל בוחו ועשים לפניהם חשבון. והבה מי נקם חשבון מידו? אלא יודע הי' משה שעתיד חשרון ובניו לבהנים להיות בעלי בתים ובחון המקדש בדול והתפחו' ביותר עליו בתחי, עד שיתפעו יחידו קדש ויעדיו, וקפדו קשר בינדים, לריב עם משה ואהרן. ובדי שלא יחשדו אותם ואבתי בא אשר הפקיד על מלחבת המשבן לקחו לעצמם מן הבותר בזהב וכסף ינחושת תבלת וארבמן ובי' לבן ליה את חיתתר לבתיב בל קבלת הנדבת ובל תה שתסר לבל בית לעבוד מלחבת המשבן, להיות לבל ישרחל את החשבון המלומד והמדוקדק לויות עליו מן החסר. וע"י אחד לא יחיר אחד משה בלחתי (במדבר ט"ז, ט"ו), בבר הרחיתי שחיני רולה לישבות מתה שיגו שבי, אע"פי שאני מושל ומנהיג העם, ורחוי לי לעול שבר נעד טרחתי ועמלי.

לט (לג) ויביאו את המשבן, תה לורך הי' לשלח את בל היצוח ולהניח את המשבן אל משה, והרי הוא היה יבול לילך אל המשבן, וחולי היבס המשבן בעם רחשון שתוך לאהל משה שהי' תחון למחנה הרחב חלפים חתה ושלשה אל המקים הזה, להעמידו עם בחזר יוה ה' להקימו, וזהו טעם אל משה.

חבלת ספר שמות

והנחותי לך (לעיל י"ד), ואחר שמשם התפלל נעד ושהלל חזר משם מדבורו, ומתפיים והתרלה להתחננתו, ומי' נגוך נדעתו, שחשב שכל דבר היולח מפי הקב"ה הוא נזרה מוחלטת ואי אפשר לבטלה, פלח הי' מביר עוד כל תדותיו והנהגתו. לכן נקש עתה ואמר הודיעני נא את דרכיך הרחני נא את כבודך, ומשם הרחיבו שחחת תמדותיו היח חביבות חפיש שחיבו מעניש מהר בזמן שבוזר העונש, חגל מחריך לף נופש לרשע וחפן בהנדקו.

לד (ז) **ונקה לא ינקה**. כלח לתיינין לאורייתח ולדלח תיינין לח מזכי (חונקלוס), והוח תדברי רז"ל תנדש הוח לנפיש וחיבו מנקה לשחיבן שניש. וזש על דרך הדרש. וחמש לפי פשוטו ונקה הוח שם הפועל כתו חס עשה תעשה (לעיל כ"ג, כ"ג). וכתב המנחר לנת"ם, ויכוונש שחיבו מוותר על העון לבתרי חלח נפרע תיבו מעט מיבט וכי מהירבם בל"ח. ואין ים לחת, שמתרבם חיבו חומר כ"ח (דער חבער כיבטט מהנע חהנדוב: הינגעהיבן (ביבט) כלומר שחיבו מנקה מן העונש, ולח חומר שנפרע מתבו מעט מעט. וחוסם המנחר זל"ה: על כן (דהייבו לדברי חז"ל) פושמש מלת ונקה מהספר המדות. ולדעתבו גם על דרך הפשט ונקה לח ינקה הוח מהספר המרו', והוח תדת הנדק, שהמנחר לנת"ם נלחן עלמו לפרש שהחיבים כל המדות רחמים בלבד, וטעם זה, שגם הנדק הוח רחמים לעולם. וחנחבו נמחר הענין כתו בכתבבו בספרבו חמרי שפר (ח"ר, ק"ם, ק"י) וחמרבו: כענין הזה נוהג הקב"ה עת' חת נריותיו בני הדם הוח ניחח עין פשע וחטחה למי שלבו חגל נקרבו על תשובות מעשיו ומזמותיו לשר בזמן הרע לאדם והקניף הת ה'. וגם קונע בנפשו לשמור כל ימי חייו חת דברי התורה, והחת חשר הרע לדעתו הוח עושה טובה לו ובומל חשר עם כל המנפיש לעזרתו, וכן חיתו חכמיבו: תשובה ומעשים טובים כתריס בפני הפורענות (תריס הוח תגן ובלי, ופורענות הוח השלום העונש). והכוונה, חי בעוזר פשעיו, ומהחרט עליהם בהמת ובב לדרך היישר בכל לבבו, התשובה והמעשים הטובים הם בתגן בפני העונש המיוחד והמיועד (כנרחה מהק"ח היזיעה), וימיד ויחליף ה' חותו ביסורים קלים לבשות ולסבול, כי רב חסד הוח ועתו הסליחה, וחולם גם עתי תשפט ונדק על כן נקה לח ינקה. חל היתו בעפבם טעון לו להדם להיו' נקי וחפשי מכל עונש. לח כן הוח, חוכך שבעו סיוח בבו. ומהבנת ה' ותחמלתו עלינו מיישר חותבו כחשר ייסר החב חת בבו. שהעונש הוח חניבה לחדם להקילו מתרדמת החולת והעהועים, שעל ידו יבים על לבבו לנקר חת מעשיו ויתנחם מהם. ויסוד הכל ה', וטוב לו בעולם הזה וחבדיו בע"הב. ולולי בחו עליו יסורים ובעשים הי' סוף בים התחות התועבות עד קלו, והי' חחריתו מרה עד מחוד. ע"כ. וח"כ העונש הוח מתולח מלרך ורחמים. והבחינה הזחת מסכמת עם הפשט והדרש, כי חין יתבן שהשם יבקם חת הבבים מכל עיבן לבתרי הסופט כל החדן לח יעשה משפט? חלח כוונת החכמים היח, שבקם הוח לבבים מן עיבן התועד והחמור, ומייסרם בעונש קל כיבובב החב עם בבו, וחיבו מבקם לשחיבן בבים ועותדים בשובדם, שהוח מעבישם כפי חומר הדין. **בקד עון אבות**, בם היח מדת רחמים שחיבו נפרע מן החוטח בפעם חחת חף שחיבו מוותר לו לגמרי, כ"ח פוקד עוון לסבדע ממבו בלדק ובמשפט, חחת חרת על בבים ועל בבי בבים ובו', וסכוונה כשחוחזין מעשה חבותיהם בידיהם, כתו שפירש בחקרה חחר לבתרי (התבחר לבת"ם). וחולם הם הוח מדת רחמים ביחוס חל החב, דהרי הוח עול ביחוס חל הבבים, פשבבים בבין הבידם והם לח חשמו, וחם הם הוחזין מעשה חבותיהם בידיהם, רחוי לעבשם בעבור חדים. ולח להוסיף עליהם בם עונש עון הבידם. לכן החמת כתו שבחבו בחעלה בחלת לבתרי (לעיל כ', ה') כוונת מחמר החכמים כשחוחזין מעשה חבותיהם בידיהם, וחיבו בחוה להכניל הבבים, ועל פי הבחור הסיח מחמר פוקד עון חבות הוח מדת הבדק. וכתב עוד היבחך לבת"ם וחחר, וחבם חלו הם שלש עשרה המדו' שזכרו חז"ל, כי ה' ה' הם שתים, כי הסם הבבדד חף הוח מהספר המדו', ושלת חל שליבית, ורחום רביעית, וחבון חמישית, ומדך חפים ששית, ורב חסד-שביעית, ונר חמת שמיבית, בבר הסד להלפים תשיעית, בשח עין עשירית, בשח פשע עשתי עשר, בשח חטחה שתים עשרה, כי הבסיחות חיבו שום בעון ופשע וחטחה, חבל בבל החד בבין מיוחד לו, לכן יקרח כל חחד מדה בפני עלמה, ובקש שלש עשרה, וכל הבחמר מחר כך הוח פירוש לבסיחות העין, כי על הדרך הזה הוח בוטח, כי היח פוקד עון הבית על בבים וגו' בב"ד. ודבריו חיבם בכוונים תשבי טעמים הח', חיך בתבה ה' ה' לפתי תדו', והלח ה' הרחמן היח בוהבתו ה' תשבי וחיבו מוסיף על הרחמן שים ליור חו תוסב הדב. וכב', הם פוקד עון חבות חיבו כ"ח פירוש לבסיחות העון, הלח הי' תן הבורך לפרש ב"כ הבדיל שים בין בוטח עין לבוטח פשע, וכן בבישם לבוטח חטחה, חחרי שלבבריו לכל חחד מהבסיחות עבין מיוחד לו. לכן הברחה לבו שם ה' הם תדם רחמבים, ואלת הל שבית. ופיקד עון חבות שלש עשרה שהוח תדת הלדק, שבם הבדק חבישם לעולם כתו שחתרבו.

(ט) **כי עם קשה ערף**, רש"י) ילך בח ה' בקרבבו כתו שהבטחת, מחחר שחתה בוטח עון, וחם עם קשה ערף הוח ויתבו בך וחתרת על זחת פן תכלך בדרך חתה לעוביבו וב' יש כי בתקוש חם עב"ד. וחולם התבחר לבת"ם כתב, כי עם קשה ערף הוח, כפשוטו תלטון דהח, התפלל לפביו שילך בקרבם, בעבור שהם עם קשה ערף וגו'. והבה שבי פירושים בראים דחוקים, כי לתה יזכור בשעת החטא שהעם קשה עורף הוח, ויוח תגרע כח תחבתו? לכן הגראה שחלת כי משמעת בתקוש חע"פי כתו וסלחת לעיבי כי רב הוח (תהלים כ"ה, י"ח), כלומר תסלח לעוני חף על פי שהוח רב, כי שמו חותי בעור (בראשית ת', ט"ו), כי כתוב בפרשה (שם מ"ד, י"ח), וכן כתן ילך בח חדבי בקרבבו חף שחתרת רחיתי חת העם הזה והבה עם קשה ערף הוח (לעיל ל"ג, ט'). וכי' לריך להזכיר

הבורם כי תשא

ועתה כחזר שמע את קול העם נרעש, וכחזר רחם את התחלות שבי' נתם זמם ודבר עזוב, נפרוש פרעות כחלה ניסרחל לח יכול להתחפק מחדות תפי נס, שבי' מהיותם להעניד העם הפרוע מתעשיהם המזעניס ולהניחם חל הדרך היסר והחוק ושסדר שהיו מלפניס ניסרחל. וישלך, חתר נלנו חס כח שהנלות הזה על הר סיני נכנודו ויקדו נקולות ונרקיס וענן וקול סופר לח פקח את עיניהם ועודם מבזיס נחפלת הפכלות וזחם מה יועילו הלוחו' החלס? וישבר, תן שהיתה שלוחו' חנניס עניס ישנרו נשבלכם תן היו, כי לח נמלח שבנר חותם נכח וניד חזקה, ורחוק הדבר לותר שחחר שבלוכם חזרס ונטלס ושנרס נכח שמשעות הכתוב הוח שע"י השבלכם נשברו. ויחבן שהלוחו' הבן לח היו מחבן חבל מעשה חלהיס היו ונכתוב לח פירס מתם נעשו, ותולי היו תחומר מה שנקל יוכל להשבר. ובן הדעת נותנת, שתס היו מחבן לח הי' תן השכנת שיעשה הכס נעלתו ונכנודו. לפיכך נחתר שהלוחות מעשה חלהיס המה לח מחבן ולח מתוך התחכות חבל היו דבר פלח ומחוך, כמו שהתבאר שהי מכתב חלהיס מעשה הורח, וחבל על דחבדין ולח משהכחין! ותן הפסוק פשוטו כך שני לוחת חבניס כרחשיס (להלן ל"ד, ח') תין שהיה לרבותו, שהכוונה שיפשוט מחבן שני לוחות בתחילה הרחשונים ולח שהרחשונים היו מחבן, ותבן הכס הי' לעשו' עתה את הלוחות מחבן כדי שלח יהיו נוחים להשבר. ובס התחיל לנת"הם פירס שס מלת כרחשונים במדתם, כלומר שמדת הלוחו' האחרונות תהי' כמדת הרחשונו' ולח מן חותו הזומר שהי מעשה חלהיס ותין ניכולת משה לעשותם. (בח) ויעשו בני לוי, מן הימים חין קטו בני לוי נגד תחנם שלא שם תהות חלף ויותר ולח ירוו לנפשותם? והדבר המתמיה יותר הוח שחומר ויפל מן העם נויס הזה כשנת חלפי חיס, מה הס שלשת חלפים נערך חל שם תחות חלף? ושבי הכס חומר כי שחת עתך חשר העלית תחרן מלרים (לעיל ז') תשמע שכל העם עגדו חת העגל. וכן רחיתי חת העם הזה והנה עס קשה ערף הוח. ועתה הניחה לי ויחר חפי בהם ואכלם (שם ט' י') והי' נדלותו לגלות ולהשמיד חת כל העם ולח להמית שלשת חלפי חיס. וירחה שבני יש"ראל היו נחלקים לשתי כתות כת המורדים וכת החוטחים כת המורדים היתה מערב רב שעלה עם ישרחל תתלרים, וקלת מן הפיחזים וריקים שהיו נחומים, חשר מחז חתדו לעשו' כמעשה חרן תלוים להטויע חת נפשם נרעם ונול התועלות חשר שנח ה', ונשפקרח ניתח להיות. וחילס כל זמן שהי' משה קרוב ירחו מפניו ותפני קטן ישרחל הכבדים. ועתה כחשר רחו שנוסם משה ולח יבוא להם, קמו על חהרן וחייתו עליו לעשו' העגל, ולח היתה כוונתם כ"ח לחוב ולניע לרקוד לחכול ולשתות ולנחק כמו שהי' מנהגם נמלרים. ובבת השנית היתה כמעט כל ישרחל חון תשע לוי, שלח היו תורדים ולח התעתו עלילת נזרון לגם, חבל היו נפתים לדברי חלקלקות של התורדים ונמשכו חחרי מעשיהם, כי חלק כוחס לעתוד נגד תנגודת החהוב והיולר, שרחו חונניס ורוקדים, חנגו ורקדו גס הס עתהם, ונכשלו על ידם לבזזית חת דרכם ושם חוטחים לפי טעם. וכחשר שב משה ורחו שסרף חף חת העגל ושרן חותו עד חשר דקותין תתם נלגל הזה, התגחתו על מעשיהם, ויך לגם חותם על חשר סרו מהר מן הדרך חשר נוה ה' ונפתו לחלקלקית התורדים, ולח קתם עוד רוח גס לבזית פניהם חל משה ויתנוססו. ושנים הזקנים תחור על כת התורדים שהיתה לערך שלשת חלפי היס, יכלו הניחו חת בני לוי להרגם ולח פילם פה ותין תוזה בידם. ותעתה תנין תהתר הכתוב ויהי מתחרת ויחתר משה חל העם חתם חטאתם חטאה נדולה, משה סתתין עד לתחרת, כדי שנתון כך יתחרט העם יותר על חולתו חשר נוחל ע"י התסיפים, ותח"כ תתר יודע חני שלח נתרך ונתעל ענינם חת העגל כ"ח ע"י הסשים, ומקולר נוחכם לעתוד בפני היולר, ותולם עכ"ח חטאתם חטאה נדולה. (לב) מחני נא מספרך, ספר היוים. הזה תומר לו ותעשה תותך לבוי נדול (לעיל י"ז), ושוח תומר תחני נח מספר סחיים, לחו ורחו הנתלח כזה היה חשר תוחם נגדולם היקרים הזה ומקריב חת נפשו לתות בענור תיש בעגור החומה שחתר עליה עוד מעט ומקלני (לעיל י"ז, ד'). והנה נס בניהם הזחין רחוי לומר לח קס ולח יקום כתשה עוד מי שנותר מותו מנדולם וכבור, כדי להוזיע עס כפוי טובה ושוכחי חלהיס. (לה) ויגף ה' את העם, חותן שסשיתו נסתר ולח יועו תתן בני לוי.

לג (ד) עדיו, יתבן כחזר נתן בני ישרחל חל סר סחלהיס ליה תשה לבית כל חחד נרחשו סיתן חופס וחירות, שתעתה תנשבו בבני חורין ולח כעבדים תשו העדי. והנה חחרי שחטאו בתעשה העגל ושיתה נפשם שפלה ונפוה בניניהם, הזהבתי בעלתם כעבדים ולח שתו חת סיתן הזהו' על רחשם (ז) הרחק מן המחנה הוח לוקח חהלו ונוטהו תחון למחנה, חתר תנודם נרב תנודים לחנתוד (רש"י). וקשה סולר לישתון זרשה חשר כל בני ישרחל כתנודים. ועוד למה הרחיק עלתו תשם תגבים תתם, כתו שכתב רש"י הרחק חלפים תתם? והרי תן התנודם די להרחיק עלתו חרבע תמות. והנדחם לדעתנו שרחה תשה ע"י תעשה העגל ושריעת העם, כעו בו התפרנים ועזי פנים, ושחלו להקל נבנודו לכן הסחיל לנסיב נזיחות בעלתו, והדחיק משם חהלו ומקום תיסנו הרחק מחר, כדרך האלכים שהיגם יושבים בתוך העם ושיגם נרחים לחנשי חהלותם כ"ח לפרקים מיעטים ושתן קנר, למען תסי' ירחת כנודם על פניהם, וכן עשה נס היה כדי שלח יבוחו כולם ונכל רבע חלגו כ"ח חותן הלריבים לו לדעת דבר ה'. ושהו ושיש כל מבקש ה' יצח חל חהל מועד. (יא) ושב אל המחנה, ולח סב חל התזנים כ"ח לחזר שדבר עתו משה הי' סב חל התזנים ותלתד לזקניס מה שלתר (שהנחר נת"הם). (יב) הראני נא את כבודך, דבדי שהנחר נת"הם הס טועים ונכוחים, ושולם לח נחר תדוע התחיל משה עתה לבקש תת הסס שיהחזו חת כבודו ולח מקודם. ויתבן שהסס התפלח תחר, שהשס חתר ועתה הניחה לי ויחר חפי בהם ואכלם, (לעיל ל"ג, יו"ד), ותח"כ חתר פני ילכו

והנחתי

הנדל"ם נין מנין לנדר תלוש ונין מנין לנדר הרשות. ולא יהי' נהם נגף, שהמנין שולט נו עין הרע והנדר נא עליהם כמו שתלינו ניתי דוד (רמ"י). ולדינהו תין רחי' מימי דוד, שהרי שם נאמר ויסף חף ה' לחרות נישרחל (ש"נ, כ"ד, א') וא"כ נאים חף ה' קודם היגין, ונם חחרי המנין לא ניתם התנפם נזרה תוחלעת תחת השם, לפי שנד חוגר, כה אמר ה' שלם חנכי נושל עליך החנות לך שנע שניס לשע נאחנך ותם שלשם חדשים נסך לפני לריך וניוח רופף ותם היות שלשה יתים דנר נאחנך ושם שם י"ג, י"נ) ומי נו לדוד לנאור תם רשע, חם חרב, ותם דנר, ואזרנתם הדנר היה לנסוף מחלקי הנאירים. ותולי היתה כוונת המנין לדעת אח"כ כמה תיו נרשע חו נאחרב חו נדנר, ולא שהמנין נרמו לאחת מן הרעות האלו. ותם נאמר ויך נד דוד אותו מאחרי כן כפר את העם (שם, שם, יו"ד), הנה הכה תיתו את לנני לפי שהוא מעשה קטני חמנים, שחינם נוטחים על ה' ועל תשועתו אנל על רב חילם, ולריך לשם לדעת את מספר ומנין חנשי חיל שולפי חרב. וזהו נעלתו שאלת יואב ואדני המלך למה יתפן נדנר הזה (שם, שם, נ') כלומר מה חפן יש לדעת מספר העם, הלא ה' נשם על ידינך לעזרך אף נאתי אספר, ורחוי לך לנטוח נו. ועל זה התחנט דוד ואומר לנסוף הנה חנכי הטאתי ואנכי העויתי (שלא מאתי נטחוני נה') ואלם הלאן מה עשו (שם, שם, י"ו).

לא (ג) **ואמלא**, הוא לשון עתיד, ולמטה הוא אומר ונשב כל חכם לב נתתי חכמה (ויו"ד) לשון עבר. ועוד מה טעם ואמלא אותו, הלא ניד ה' להלחות חיש אחר שהינו נשלחל נרוח אלהים. אלא הכוונה כאן שנשב כל חכם לב נתתי חכמה, כן חשמתי את נפש נשלחל כשר נחכמה יתירה על כל חכמי לב, ואולם להלאכת המשכן לריך נם רוח אלהים שכולל חכמה ותבונה ודעת נכל מלאכה ולחשוב מחשנות וגו' ורחיתי שתכונת נפש נשלחל רחוי' ותוכשרת לקבל שפע האלהי, לכן ואמלא אותו נם רוח אלהים. (יג) **אך את שבתותי תשמרו**, אם מוסב על שנאותי תי' לריך לומר כן, אנל מוסב על השמירה שמונת תילת תשמרו, ויש אות ניני וניניכם, הלא השבת עלמה שמורה על וימח ניום השביעי, ואין זה הנדל נין ישרחל לשאר אומות. אנל השביתה שרחים הקב"ה נמדבר שלא טוריד מן ניום השבת היה אות ניני ובין בני ישרחל, שאין לאומות אחרות חלק בו. וזהו טעם ושמרו בני ישרחל את השבת לעשות אות על טורדת המן מן השמים חרבעים שנה, והוא נם מופלב ותמידי, ועל שנפסקה הטורדה נכל שבת ושבת, והוא נם ניוק נם מופלב ותמידי כמו האחד. שלש"ב שאם היתה אלות השביתה נשביל כי בשת ימים עשה ה' את השמים ואת הארן וניום השביעי שבת ויפש נלבב, למה לא נתחייבו נם שאר האומות נשמירת שבת? ומהי נריאת העולם שום לכולן? ומטעם זה אחר כי קדש היא לכם (נפסוק הסמוך) לכם ולא לאחרים. עיין מה שאמרנו על ויקדשהו (לעיל כ', י"א). (**יד**) **לעשות את השבת**, נערב שבת, להזהין כל ערבי יום השבת, כדכתיב את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו, בשלו (שמות ט"ז, כ"נ), שאם היו לעסו' את השבת, כמשמעו, איך יפול לשון עשיה על שניאת העשיה? ואין לורך לדברי המנחר לנת"ם, שטעם ושמרו שיאמרו יתי השבוע שלא יבאו אליה יום הוא שבת, אנל ושמרו כפשוטו שיזהיר ניום השבי כל הלורך לשבת. (**טו**) **לאות העולם**, ולהלן נאמר אות העדת, משום שהעדת. ואין אחד מן המפרשים נאר מה היא העדו', ומי הם העדים? ויתכן שהעדו' היא על היצלות השם היקרים והנפלאים עד אחד כמו נריאת העולם, שלא היתה השבתו' ליחיד או לאנשים מועטים נסתר או נאזיון ואלוס לילה, אנל אל כלל האומות נגלוי מן הר סיני, ודבר עמהם פנים נפנים לא נאדאם ולא נאחות. והעדים הם נם אחות אלף שאחרו נפה שלא הן הראתי ה' אלהינו את כבודו ואת נדלו ואת קלו שמענו מתוך האש היום הזה ראינו כי ידבר אלהים את האדם וחי (דברים ה' כ"א) ואין לך עדו' נרורים יותר מזו, ואין לך עדים כשרים ונאמנים מן שם אחות אלף שהתרוממים לדבר אחד ומעידים עליו.

לב (א) **אשר ילכו לפנינו**, כי זה כמעט כל האדם שאין דעתם נוחה מהנהנה מהשלחות המנהיג, אנל רולים שיעשה הנראה לאדם, שמזולתו הם תמיד נספק, כמו שאמרו היש ה' נקרבנו אם אין (לעיל י"ז, ז'). וכל זמן שמשה הי' ניתוכם הי' להם עצם מוחש לנגד עיניהם עליו ולשטוח נו ואולם כאשר אחר לרדת מן ההר, חז מזורו האור ונפלו מספק הקורם אם השם משניח עליהם אם לא. (ד) **ויצר אהרן**, הסר שם השלם, וכן ויעשהו. ויתכן שהכל המתים נסך תחילה נולם של זהב מוכן לקבל כל לורה, והערב רב נקשו מאחרין שיעשה ממנו לורת עגל שחליל מלריס ושעותם הי' תגניות סור חוכל עשב כיולע. **אלה אלהיך**, אחר חלה, ולא הי' כ"א עגל אחד, והנראה שעשה יותר מאחד, כי אין יתכן שמנזרי הזהב של כל העם הרב הזה והל נשיהם ובנותיהם לא יהא כ"א עגל אחד וזהי טעם אשר העלוך, וכן הם נקשו אלילים רבים אנל כולם בתוכנת השור כאחרים אשר ילכו לפנינו (נפסוק ח'), ואין זה כמו כאשר החעו אלהים אחרי (נראשי כ', י"נ). (ו) **ויקמו לצחק**, שזה הי' מנהג מלריס וכל עובדי אלילים, שאחר שהקריבו קרבנו לטעותם ולפרוש. היו אוכלים ושותים ומשחקים, רוקדים וחוללים ומחניעלים כשכורים סביב האלילים והיו מקולחים לכל זמה ותועבה, והחמינו שהזמה והתועבה הם לרלון לפני עלהיהם. וע"ז נאמר וירח משה את העם כי פרע הוא (להלן ל"ב). (ט) **ויחר אף משה**, מה אחי החף הזה? והלא הוא נעלמו ההפלג ואמר למה ה' יחרה אפך נעמך (לעיל י"ח) ויתכן לפי שמשה לא האמר למשם כ"א שעשו להם עגל מסכה וישתחוו ויזנחו לו ויאמרו אלה אלהיך ישרחל האמר מאחד מלרי־, חשב נדעתו, אם אחי אחד למטה וירחו אחזי יעזבו שטותם ושעותם מהר, שלא הי' חשר להם כ"א מנהיג, ולא שהאחוו מחוה לעשו' כמעשה אחן מלריס ולהדמק נגלוליהם, ונהוענותם,

ועתה

הבורם משפטים תרומה תצוה כי תשא

מחלקת כתו ומכס חניו וחתו נפסוק הקודם. וחונקלוס חומר ויזנויים ויסחבו נידיים נפי החלות, לח על דרך הדוס, ולח על דרך הפשט. וחי חפסד נומרסים מתוגרים, סחס מכרו חין נתלח עוד נידו.

כב (יו) ולקח בעלין, הצנוע (רס"י), וכן תרגמו הרמב"ן. וחולס חין לשון לקיחה ניפלפס על דבר סחינו נהפס נידים. וחולי ולקח מוסב על ותת חו נסדר הכתוב נפסוק הקודם, ומיעודו סהניח יקח חת הנהמה המתה חו הנסנרת, והרחב לח ידלס לו נהמה חחרת ויו) מבשפה, חין נדנרי ועסקי התכפים ומכפות מתם, ויויגים עוכם מיהה, לפי סתדיחים חת הסיפון מדרך החתת והיוסר, ומניחים חוהו חל הועצות וזתות מכסילות הח חוזן סומעם. (יח) שכב עם בהמה, עוכדו נמיהה, לפי סהסכימים הזאת היח זאת תסוקלת ותתנדת חל הטבע. ונסתכם זאת סתזדה חל מכפף לח תהיה סחף דין התכפות להזקק לסהיפן תוכין. (כד) בנשה, כתדס סחין לו עסק חחר, חלח להלות נדיבית ומחפרנם מתנו.

כג (טז) בצאת השנה, ודרי נתדרי חנו עותדים והוח חודם הסניעי? חנל הכהוב כוון חל צית סטרות וזכרניית סיולדת נסוף חלוק ותחלת תיום ח' להדרי והוח רחם הבנים. עיין מזה נחורני נפסוק רחפין הוח לכס (לעיל י"ג, ג') והכוון סרחניים הללו לח נלנד סהס מועדי התורה, ונקרחים הג הפסח, הג הצניעות, וחג הסוכות, הס ב"כ מועדי סתחם וניל תנד הבנים, תנד הזמן סתחניב, הקניר ומחליף הס ניהניים חדוש נלנ חיים, ורחוי נס לשמוח ולהלל ולית תודה חל חג הרחתים, שהוח חדון הטבע על חסר הכין הכל נחכמתו ונטובו לפעד ולסתח לנד חנוש נלחם וניין, נפיכות וירקות ולהלהיל פניו תשמן.

כד (יא) ויאכלו וישתו, חונקלוס תרנס ושח חדן נקונניהון דהתקנלו נרעות כחילו חכלין וסתן. חנל רס"י ורמב"ן פירשוהו כמשמעו, שחכלו ושתו, וכן תרגמו הרמב"ן שחין תקרח ויכח תיי פשוטו. וחולס הסנים חסר ניעודים נלתן חונקלוס לנחת תדוך הפשטיות, שחין נזות הדנר שהכלו ושתו נשוד שרחו חלהים, והיח חתת. לכן יחסה לדעתנו שנחור חלת ויעל תכס (נפסוק ט'), הוח כתו ויעלו מעל מסכן קרח דתן ואניהם תסניב (נמדנר ט"ז, כ"ז) ועניני סהרחיקו עלס הנחק מחד מקרח ועדתו, וכן ויעל הכהוב כתן שעודו, חיתם ואחרן נדב ואניהו ושנעים זקנים הרחיקו עלמם מן הינס לייהנות מזיו הסכינה, והינס ויחזו חת החלהים נחג' על חגילי נני יסרחל, והמחתד ויחכלו ויהיו מוסב על נני יסרחל, סהס חכלו ושתו ושמחו נקנלת התורה, וחל תתמה סהוי"ן הסמוכות נויהזו ויחכלו תורות על חנשים סיניס, סהרי לך דוגמתו נפסוק ולקח נ'נליו ולח ישלס (לעיל כ"ב, יו"ד) סולח ישלס מוסב על הסוחר, ולח על הנעלים. (יב) עלה אלי ההרה, מכחן רחו' סטעליו' החתור למעלה נויעל תכס חינם עליו' מנס, חלח ההתרחקות מן הטס כתו סחתרנו.

תרומה

כה (ב) אשר ידבנו לבו, יתכן סטעור הכניע כך היח, ויקחו לי הרומה, זהו תלים על כל תחד מיסרחל להפריש תרומה מנכסיו לנורך המשכן, וחולס חין רחוי לכס לקנוע ולקוע סכוס התרומה, חנל תחת כל חיס תקחו חת תרומתי חת חשר ידננו לנו. (ו) שמן למאור, חת תם יחוד? וכן לקטורת הסמים לפני מי יקטירו? נס לח ידעתי מהו חפך ויוכן סיניחו נעפרס חנני סהס וחנני מלחים. ונרחה סהטס כנר דנר עתו נהר תענין לזכי המשכן ונגדי הכהונה, ומדנר עתה מן התרומות לנורך הדנרים הנוגעים כנר לעצם.

תצוה

כח (ב) בגדי קדש, נתתן לח סיתם רס"י כלום, חנל להלן (נפסוק ד') ועשו נגדי קדש הוח חותר, תתרומת התקוצת לשתי יעשו חותם. ותנה תחרי סנל הדנרים הנלרכים למשכן ועבודת ה', נעשים מן התרומה המקוצת, למה סרט הכתוב נענדים לקרותם נגדי קדש? ותנרחה סטעם נגדי קדש, הנגדים המיוחדים לעבודת ה' הקדושה, ורחו' לכהנו לי. (בא) על שמות, לפי שמות, וכן כל על היתור נכתוב זה חינו כמשמעו, סהרי הסמות היו על האנשים ולח חננים על הסמות. (בב) על לבו, סיזכור תמיד מעלת נחירתו, סהוח נחר להיות מרכז העבודה, שנו נכללה כל האומה היסרחלית, והוח העומד נפנים לנפר חטחות כל נני יסרחל, ולהורותם חת דנר ה' ודרכיו, ויזכור שנני יסרחל הס תמיד לפני ה', כלומר שמשניח עליהם נשנחים סרטית, וזהו טעם לזכרון לפני ה' תמיד.

כי תשא

ל (יב) ולא יהיה בהם נגף בפקד אתם, מן התימה חין לוס הסס נמכסת נסנית חיס לפי חכלו תכסו על הסס (לעיל י"ג, ד'), ותרנתו חונקלוס לפי ענינו, נתנין נסנתח נצד נפוס מיכליה תהתגון על חימרח, ולח הי' נגף נס? וחולי הנדל

יתין. וכנ"ל מה שהקשו בגר בתלמוד, הרי שחתר לו חגיו הגה לי נוזלות תן העליון ועלה נסולם ונפל ומת, היכן תריכות ימים של זה? והנסיון מעיד שכתה וכתה מתים בגועד ושם הוהנים ותנדיס חת הגופה. ולח רחינו שחתר תן תפרסי התורה התעורר על זה התקרח ופירשו כרחוי על פי פשוטו. וחנם המנחר לנת"ם חומר, הנטיחם שכחשר יסתרו ישרחל זחת התנים לח יבלו מעל חרגם וכן כתוב חצ וחם הקלו בך (יחזקחל כ"ג, ז') וחולם שכח שלח נסגיל שהקלו חצ וחם צלבד בלו מעל חרגם והרי הגניח חומר חיש לזרעו היו בך לתעון שפך דם חצ וחם הקלו בך לבר עשו בעשק בתוכך יתום וחלמנה הונו בך: קדשי בזית וחת שבתתי הלנת: חנשי רכיל היו בך לתעון שפך דם ונו' ושחר תן העונות שתנם יחזקחלשם. והנרחים לנעתנו בזחוב הכתוב הוח כמו שחמרנו בספרנו תמרי שפר (ח"ר, רי"ח, רי"ג) ובהזרנו בני ליון (פרק ד', קת"ט ק"ן). שחבת וכבוד חצ וחם הן מקור כל התנינים והחתלים והענים, ונזיחות פני הזקנים הסובבים ושמוניס בעם, שבלעדן חי חפשר שהקיימים זמן רב חנרת בני חדם וסדר הנכון בתדינים, כי מי שהינו חוהב חת חבוניו ועוזב חותם בעת ענים וחינו מרחם עליהם, חכזר הוח ולב חבן נקרבו, וחיך יחון ענייס ותניונים יתומים ותלמנות? חי שחינו נוסח פני חבוהיו וחינו סר למשתעתם, חיך ישח פני זקן, וחיך ישמע לקול הסופטים היושבים על מדין? חי לך חבן וחי לך עיר! חשר נערין סוכחי טוב חנוסם חשר הטינו עמו מיום הולדם, ונוזי כביד הורתם. כי תרגות חנשים כחלה תסרע כל תוסר וחזיקים, וחבין חשר לב יושבים נשחת ורע כחלה לח תעמוד ימים רבים, כי עוד מעט וקטן חים בחתיו ויחתם חבד חים בגרעתו. וחשר ירחו לנפשותם, יעזבו חבן מולדתם, ויחברים תפול עד שחול התחית לח תיסיף קום. והנה נבל עשרת הדברות תתנה לשון יחיד, חנכי ה' חלהיך חשר הולחתיך, לח תעשה לך, לח תשח, שבת יתים תעבר וכן כולם, משפט עם כלישרחל תדבר כתו חל חדם יחידי ומעתה חנוש הבח לבל הח"מ נבללם, שתשתור ותשביח על עניו תהבת ובבוד חב וחם שבן תקיר הזקנים ושחלם, הבנוד וגזיחות פני זקן כבן ושיפר, לתעון כלומר טע"י כך יתרוכון יתיס' על הזדתם חשר ה' חלהיס נותן לם, שתקיים טובת ישרחל וסדר הנכון בתדינים, וגשמר תהבת ושורת חב וחם ירוממו העמודים חשר עליהם נשען קיום החברים והללחתם. וחין זה לתעון ויעור כדעת כל המפרשים, חו הנטחים, כיבדי המנחר לנת"ם שבחנו למעלה, חבל ניחינ טעם לבבד חת חניך וחתן, כגומר חני מליח חתכם לבבד חב וחם וחוח לטובתכם כדי שע"י שמיאת זחת התנוים יתרוכון יתיך על הזחדתם מתילה. ומחשר שחינו מן הבן יחיד מבבר חלח מטובת בלב החומם שבעמוד על חדמתם יתיס רבים, סרס תעלתם טובת היכן תרוכות יתיו של זה? והבן. (יז) לבעבור נסות, כמו ולתעון נסיתך (דברים ח', ט"ז) הכוונה רלה חלהיס לנסותכם בבל חיני נסיון וניחינ התשתבו מלחיו, כי הולית מלבבם בל ספק ע"י המעמד הזה, ועתה ידחה היטבם חובניס חורנו ותבניס בו ובמלותיו (המנחר לנת"ם). וחין דעתני נוחה בדבריו, שחם חחד מוליח בל ספק תלב חניבו חינו לריך עוד לנסותו וניתי נסה הסם חת ישרחל כחן? וכן הרחי' שתניח תפסוק ולתעון נסיתך חינו עילה יפה, כי לפי פירושי תם ענין התחבילך תן בתבבר חל ולתעון נסיתך? והנרחה לנו בל נסיון שחתר בתקים הוח ניחינ הדעה חם השיתע מחמין בדבריו וניטח בו ותביר שתם שהוח מבבר חלהיו הוח חתת, ובל תם שעושם עתו הוח לטובתו. ויהי נבר הנסיון. ותה והחלהיס נסה חת חברהם (בראשי כ"ב ח') שבחנו הסם הם הוח תביר ותחמין שבל תם שתלוים הסם חותו הוח לטובתו, חף שהינו רוחם ותבין הטובם הנתשבת ע"י המלוים. וכן וסם נסהו (לעיל ט"ו, כ"ה), לתעון תבסנו (שם ט"ז, ד'), וכתו שבחרנים שם. וכן כתן תם שלים הסם וחתר בך העד בעם פן יהבסו חל ה' לרחות ובסל תיינו בך (לעיל י"ט, כ"ח) חינו הי' כ"ח לנסות חותם הם יחתינו בדבריו, והחתיבם הבבר על חשוקתם לרחות, כי התשוקה הזחת הזקה מחיד בלב החדם, ולח יבבו חל הסר ושעיר דברי תבם כך הית, חל תירחו, לח בח חלהיס להזיק חתכם, ובם בחתרו השתרו לכם עלות בהר ובבוע בקלהו בל הבבע בהר מות יומת (לעיל י"ט, י"ג), בבר הי' יודע שלח הובלו לינע בהר בעת התבלות, והרי חתם עתה בעים נוראים חף מן התקוס המותר לבם לעתוד שם, ולח בח חלהיס כ"ח לבסות חתכם, הם תחתינו בדבריו קודם שנודע לכם ע"י הסבבה, שחי הסבר להתקרב חל בבוד הסם, זולת יחידי סבולה, והם בניחיו. על פניבם, כמו בבד פניכם, וכמו שבחרנו בפסיק זחו כי רעם בבד פניכם (לעיל יו"ד, יו"ד).

משפטים

כא (ה) את אשתי ואת בני, התירה שפסק על בעלי חיים וחתרים לח תחפס טור בדיסו, חיך חל תחתול על חדס שחומר תכבתי חת חשתי וחת בני? והרי תכבתו חל חזת היקו וחל בניו בוברת חלבו על התשוקה הטבעית לחופס וחירות? ולמה בפירושו ובתיקרי מחותן חשר בפסו קשורים בס? ויתבן שהרגישם בחזבו חינו חלח לחות וסימן שחינו עובד מעתה וחלחה חלד סיוק וחיוב, חבל בשחירה ורצון, ולכן הסתן בחזבו בעקוס שהות בלוי לבל, כדי שלח יחתרו זה טוח חון היולח מן הכלל ועובד יתר תפס בניס. לח חלד החיוב, חלח חלד השחירה. זהו הנרחה לבו בפי פשוטו של מקרח וחולם הדרשם הדבם. (יב) מקום אשר ינום, עין המלע הרולח בפס בשבים חל עיר המקלט ושבזו שם, בחר חי"ה בחשר בניח חל מקום המליט על זה. (יג) ובמצא בידך, הרמב"ן תרבתי ושתן החט ויהן לובער פֿיהרהינר תין זיינער גיעווחלט גיב. פֿובדינן) שבחלח בידו קודם המכירה ע"פי הדרשם, חף שעל פי פשוטו תובל להיות וי"ו של ותתה וי"ו

הכורם יתרו

היהוה יותר, חס על ידו נעזר נתנור ומלוק ותלרות בידות. ויגיש חס תחר חסס חנכו ה' חלהיך חשר נרחקו חת הסתים וחת החרן, המחתר הזה לח הו' יכול לפעול על כל ההמון, עד סיוד תחלה חל עתקי הניזונים תזכמת הסס, חשר הרחם נגריחת העולם ונחוקי הטבע, וכן תיכולתו, שהי יכול להוליח כל הנרוחים מחין ליש, ותחסדו, על כל נעלי חיים, וניחוד על מין החנושי, תשבחתו, ולדקו, ויסרו, ותכל שחר תדיחיו, ויהנדיים רחנים תחד ותינם פועלים נגסם הסותע כ"ח לחט לחט, חנל נחתרו חנכי ה' חלהיך חשר הילחיך תחרן תלריס תנית ענדיס, ויהוח הגם הנעשה תחדש לעיניהם ותשר עזרם תן תשנר ותוליהם חל התרחב, כי התחתר הזה פעל תיד נני סוס הקירים ונחינם, ונתכוונתו על ידו תיכולת הסס להוליח תיתת יד תדוניס עזים וקשים ענדיס נני ענדיס נכחי רוח תוכיס ותרודיס, שנשילס סגם הדגה פעתים חקי הטבע ותולדותם תגלי להרוס חת סדר כלל העולם. וכן תל"ת חל' סדי סהענים גם סריגה וכל עתו נדגר חשר זדו, כתרגומו נתיס דיו לחנדס ונתיס נדינו, ותטינו ותסרו ותסנרתיו על נני יסרחל ותחתלתי עליהם להוליחם גיד רתם ונדכוס נדול, ותחתונת וקיוס נריחו לחנותם חנדהם יחק ויעקב. כל הדגדיים הללו סהם תוסריים חוסריים ועודם חדסים, ועל ידם נבחלו תענדות לחירות, תעידים ותוכחים יותר תכל העיונים סדקים שילחו לנו תענין הנריחה חף סהיח נפלחים מחוד מחוד. (ה) אל קנא. קנחה וכעס, סנחה וחינה, תסוקה ונעול וכדומה הם תפעלויות הנפש, חדון חף-הנקמה, הסנחה ונעול נדגר תם, נתסכות תן הרגסות הכחב הלער והינון, חותיוחת הדגרים סתניחים לידי תכחיוות ותחלת לב, וכן נולדו הרגין החינה והחסק תן עונג הדגיים הערגיס, חו תחקית התועיל, ובולם ניגעות תסרונות ביף הזדם ונדכיו ונגולי כחותיו כידוע. והגם העלם הנשגב סלח יתכן נחקו תקות הטוב והתועיל חו ידחת הלער והמכחוב, וכבל שלו וחין קן ונעול ליכלתו, ויהי סלם נתכלית הסלחות, נעלה הוח ומרומם מכל ההשגליות המיוחסות לו נמקרח, וחינם נחתרים כ"ח על נד הדתיון והסשלה, כדי לשגר החזן. וחולם יש קנחה ורגין, סנחה וחינה, סתקורם הוח יקר מחיד, וחינן ניגעית תכנלת כחות הנוף וחסריון, חנל הן נעושות נעגם הידם תלד חים הסיפרי, וחין לגיף חלק בס. ד"ת הקורח נדגרי היתים נתיס הכזר שפן דם נרייה חגם יחחתם לגגו ויקנח ויחרם חסי עליו, חף שחלכזר הסות היה קידש חנגים שה, וחין תקיס לקרח לירות תקניו שלח יוקי, חנל שיחו ותעגר, תפני שיוש התוסרי הנטיע זו תניחו לתעג כל דגר פסע ותכזריות חף גלי ירחת יתזיק. וכן תוסג כל יסרי לב ויקרי רוח חשר חיו ניתיס הקידתים שכגר חלפו הלכו להס, חף שיגו תקיס תסס שיש יתגגר, חנל תפני שגטגרו לחיות התדות התעלות והתסוגתות, חף שהוח נעלתו חשר תסס. והגם החינה והשגחה, החפן והנעול כחלו, נתלריס חלל הס"ית נתדגים העליונים והוח תקורם שהוח חוסג חת הטוב נתוקף החפן והרגין, ותוחם גרע נחכלית התעוב. ולכן תם שחומר הכתוב כי חנכי ה' חלהיך חל קנח, חין תסרגי נחקו כתו שחגגו כתם נתרגי לב, ותם הקנחה לח נתלח בו כתו נחדש שתם לגגו ונדתח דתו, עכ"ז הוח תלעג חת עגידת החגליט הוסחים נחכלית הגעול תגלי דהיחת הדם שלח יחכן לוחר עליו. לשגאי, כדגריתו כשחוחזין מעשה חנוחיהם גידיהם. והגם חונקלוס תרגם, כי תשלחין גניח לתחטיח נחר חניהון והגם נסתרפים הרחסונה גידיהם מהגגד לתדת הנדק להענים הגגים נעון הנוחם וכה לח חסתו, וכגר תחל הגגית הנפש הטחת סלוח תמות גן לח יסח נעון החב והב לח יסח נעון הגן גידק הלדיק עליו תהיה ורשעה רסע עליו תהיה (יחזקחל י"ח, כ') לכן חיש כדרכיו חשפט חהכם וגו' (שם שם ל"ח) ונהעוררו על הסחירים הזחת חכתי ההלתוד וחתרו, כהן נשחין חוחזין מעשה חנוחיהם גידיהם וכהן נשחוחזין מעשה חנוחיהם גידיהם. ותהם לקוחים דגרי רש"י כהן וחתריהם נמשך חונקלוס נרגומו. וחולם הקושיח עודגם גזקוקים עומדת, שהם תשלחין גגי לתחטיח נתר הגיהון, ח"כ הם רשעים ורחוי לעונשם נעגור עון עגמם ולח נשגיל מעח חנוחם, וידוגו כחלו היו רשעים גגי לדיקים, כי חם להם עם פשעי חנוחם, ודרי גפש החוטחת היח התות וחין לגו להשגיח חם חגיח'לדיק חו רשע. ולכן החמת כדגריגי נספרגו וחתרי ספר (ח"ר, פ"ח) שחלח חופן סיעשי הגגיים לח נשגיל שהם עלמם חטחו, חגל נשגיל חנוחיהם גלגד. ויהוח הם היחג נכל הו גגג ויגיח חת הגזילם חו חת הגגיגים לגגיו גירושים, והם יודעים שיש יגיל וחתם נכפם וחינם תשיגים חוכה לגעגיהן, חו נפקד עון החב עליהם, וחם הם לח גילו חו גגגו גילחם חגל נשגור בחחזיקים' ולע ועגיל חנוחם גידיהם. וזהי עיקר כוגת מחגר החגגיים, בחיחזי תיגה חנוחיהם גידיהם, ולח חתרו סעשים מעשה חגיהם. והרגין הם לח עשי כלים חגל חוחזים ומחזיקים מעשה הרחם חו הרחמית של חנוחם גידיהם והין מחזיקים חוהם לגעליהן. (יא) על בן ברך, היים, חף סחיגי כ"ח חלק מן הזמן, תקגל גרכה וקללם, כמו יקגיי חורדי יום (ישוע ג' ז') וענין גרכת היום כמו ולידי חת גרכני לכם גשגם הששית ויקרח כ"ה, כ"ח), שיגרך חת שגם הששית גשגיל שגם הגגיעית, וכן כתן גרך חת היום תקודם, גרך חת יום הששי סגזית ערב שגת גשגיל שגת, סיהיו לגי תזוגיהינו גששע רש שלח גוחוב גשגת וגחתר מה יחכל. וגדרן תלינ' חתרו הכתינו, הקנ"ה חויר לגו עלגו ורגי תורע. ויקדשחון, שקרם חוהו היום ע"י שיוחוידגו חת המן, כתו שחתרגו לעשלה (ע"ז, כ"ו), והגם גשגילגו גרך חת יום הששי שהוידגו גו מן חגה חחת חפיס לגורך היום ולגורך הששת. ותהו ענין הגרכה גחתגיהו עליה. (יב) למען יאריכון ימיך, נעגין הזה נפלגו סשקוה רגית, רח', הלח יששם כתה וכיום תלית שתעיוה שתין השכל ותחיגב והשם לח יועד גשגילם שכר לתי שתקיימם, יכתן נתגוה שכליה כתו כגיד חב וחם, שטגע החדש מגיחו לכך, ניתן הקנ"ה שכר של תריבוה יומים. הג', לתם נחתר על היחדתם חשר ה' חלהין גתן לך, ויהי חיגם תתגות נחתן, וכגיד הב וחם גוהב גכל תקוס ונכל זתן, וח"כ לח יחתר כ"ח למען יחריכון

ימין

ענו כל ישראל תחת חמידים לה' כי נחם נחם, ח"כ נעת סחתם המירם וחתר ה' ימלך לעלם ועד, יגנו עליו חמידים לה' כי נחם נחם סוס ורוכבו רמה ניס, ועל זה חתר משה וכל ישראל כמו נחתת הוגר, כי נח סוס פרעה בבבו ובפרשיו ניס ויטב עליהם וגו' והרי הוא מחונר היטב עם סוס ורוכבו רמה ניס (כב) ולא מצאן מים, חס לנדולים קשה הדבר שלח לשתות שלשה ימים, מה עשו הילדים הקטנים, חיך יכלו לעמוד הזמן החרוך הזה בלי שתיה? חולי שהי להם מים חנג לח כבל הלורך, חו שהיו משהקים הילדים בחלב שהרי הי' להס מקנה רב.

בז (ד) הילך בתורתי, לפי פשוטו זהו תורת ה' החמורה בתעלה (י"ב, טי) וכמו שהרגו שם, שהחזיקו בינולת ה' בלתי נמוע והכלית ובשבחתו על כל מעשי ומחשבות בני החדש ושהוא בשבחרו מכין מזון לכל בריותיו היה עקר ויסוד ההורה, והמהתין שהשם משגיח על החזה ומזין לו כל לרכיו, ובם שהיה כל יכול לעשות בפי חבר בזדים חכמתו, הוא בוטח בו, וחף חם יהבד לו ובר חו שיקריבו פבע רע, הו שהחה לח יהייחב עלמו חן חשועת ה' ולח יהלוקן עליו, חבל יהפבל ויקוה חליו, ובים זה הבסיון שבבהו השם בשלח וחח"כ בדעב הילבו בחורתו בלומר חס יהומינו ויבטהו בו ולח יהלוננו עליו, וזהו טיבם ושם בסהו (לעיל ט"ו, כ"ה), ולמען חבסנו החמור כחן. (יב) האבלן בשך, הקדיש בשר לנחש בבד דבריהם בהלוהתם שחתרו בשבתנו על סיר הבשר בחבלנו לחם לשבע (לעיל שסוק ג'). (ב) ויורידו אנשים, בילים וקטני חתנים שדחבו, חולי לח ימלהו חת המן לחתר. ובבד שבילות חתר ויבחב, שזה עובש הבילי והשרוח, שתחשר בשו תטושה והיח בחבדת תמנוי, ובבד קינר החמושה ויקלוף עליהם משה על שלח החיינן ובעהו בה'. (בו) שבת לא יהיה בו, הבא קדש השם חת יום השבת ע"י מופת בשלח ומהמיד בבל שבוע, וע"י בחתר ויקדשהו (לעיל כ', י"ח).

יז (ז) היש ה' בקרבנו, חיבדי רחוחם חת בל הבפלחות לח היו יותר משופקים בינולת השם, חבל בשו חותו, חס הוח משניח עליהם תמיד, וזהו טעם היש ה' בקרבנו חס חין. (יא) ידים בישה ירן, ובעם בראת והבחה יד משה הוח לרעתנו, שלח יחמרו ישראל, חחר שבחלם עתלק ועתו בשי חרב כחנו ועולם ידינו עשה לנו חת הבלוח הזה, לבן הרחם השם בחות חושיי, שבל זמן שהיה משה ידו בשחים להינתיב לה' ובבר ישראל ובחבר יניח ידו ובבר עמלק, לתען ידעו בי לה' בבדו הבבורה והחשועה. (יד) בספר, חולי זה הוח ספר תלחמות ה' שבזבר בפרשת חקת (בי"ח, י"ד) בי בס הוח תקומו לבייות בבתב בו, לפי שהיתה התלחמה הרחשונה שבלחמו ישראל, ובס חותו הספר הי' בודע, וח"ב ויתן עליו פתחות הבי"ת.

יתרו

יח (יב) לפני האלהים, הסעודה היתה בדושה ורבו חובליה, שהרי בל זבבי ישראל בזמנו לה, ועב"ז היו בוהבים עלמם בחלו חבלו לפבי חלהים, בלומר שלח חבלו ושתו בדרך הזובלים וסובחים חבל בעודם ובתסבל, ולח דברו סיחה בעלה בי"ח מפלחות חלהים חבמתו, וברחו וטובו על בבי ישראל. (בג) בל העם הזה, חף חותן שבתמיבו בדין לח יתלובבו בדוב היובחים חיובים תן הסופט, שבל זמן שחין לעם בי"ח סיסט חחד וחס הוח בדול בחשה, יובלו לומר חף סיחוח עבד ה', הלח חדם חחד הוח, חולי שבה, ושבל בטעות, לפי שלרין לשמוע תבוקר ועד ערב דברי ריבות סוגים וחין לו פבחי נחקור על בל דבר בישב, בס חין דעתו בלולה להלדיק חת הלדיק ולהרשיע חת הרשע, חתבם חס יהיו שרי עשרות שרי תחות ושרי חלפים, הבא הסר של עשרה יש לו פבחי שהחשטים הבחים לפביו הם תעשים ומי שחינו תיולה בפסק דינו, ילך חל סר מחם להליע לפביו חת טעבותיו, וחס חובב שבם הוח שבם בפילות, חזי עורך חת זבויותיו לפבי סר החלף, וחס דבר דינו הוח קשה מחוד שבם סר החלף לח יובל לשרון חת הדין יציח התשפט חל משה ויבזור הוח להלדיק חו להרשיע, והבא מחרי שבהבו חרבעה סופטים חת טעבותיו ההקדר דעתו ויקבל עליו חת הדין בבי תלובים, ולפ"ז רחוי לתרבס תלה בסלוס (בזסרידען) ולח (מיט פֿרידען) במו שתרבמו הרמב"ן.

כ (ב) אבבי ה' אלהיך, שחל ר' יהודה הלוי ת"ב חת הרחב"ע מדוע לח חמר חבבי ה' חלהיך חסר בראתי חת השמי' וחת החבן? והבא התבחר לבת"ם דולם לחייב הקושיח הזחת על פי פרושו ודברי המבחר הם בבוחים ובובליס עבינים רמים, וגם חבחבו החזקבו בס בספרבו חמרי מסר ע"ם. וחמבס להיותם רמים ובשבבים עד מחוד, חימ ב"ח לבבדולים הקרי לב, ולח לבז מחות חלף בבריס שרובם היו עבדים וכמעט ילחו לחופש, וחיך יכלו להסיג החקירות העמוקות היולחות מדבור הקלר הזה בדרך רמז? חמת הדור שבספרו יהושלים הוח חומר, שבשלמת ימי הזמבה קודם מעמד הר סיבי הבין מסה חת ישראל בלמודים בחים ומהקבלים, למען יהיו רחויס ותוכשרים להבין חת עמקי סודות דבר ה'. וחולם בס זה יקשה עלינו, חיך בזמן קלר בזה הבליח בלמד העם הרב היולח ממלרים שיבינו דברים יקרים בחלו, שלריך לבחון ולעמ"ד עליהם מהמידות שבים רבות ח"ו לח שבם זאת היתה בדרך בס. לבן חמרבו בספרבו בבי ליון (ק', ק"ח ק"ב), שבריחות העולם וקיומו הס בלחי ספק שלחות בדולית ומעידות על יבולת השם הב"ת. וחולם הס שלחות שהורבלבו בס מיור שבסקחו עיבו, לבן חימ פועלים בבכס בהדס, במו הפלח שבעשה מחדש לעיבין, והתחזק פעולת הבב

היח

הכורם בא בשלח

(יז) והיה לאות, נפי פשוטו עניני כמו שהזכרנו עתה, ושופט את הזכרון, חולי היה מלה מגזית, ובס נעלי התלמוד חשבו שהוא מלשון הזר.

בשלח

(יח) וחמשים, תזויניס, וכן הרבה הרמב"ן ורשב"ם) וחל תהיה מחין היו להם כלי זיין והלי הם עבדים, ואין מניחים כלי זיין לעבדים כדי שלא יוכלו למרוד? שלדעתנו שלקחו עמהם כל כלי זיין שיכלו למנוע מהושו שלוחי שרם לאחם, וזהו שכלל ויעלו את מלריס.

(יט) השביע, חף שאותם שהשביע יוסף כבר מתו. ואין מכאן ראיה תוחלטת שהאדם תורים שנות חיים שנויה, שאולי משה לא קייס השבועה מבר האמור, כ"א מבר הראוי, שראוי לבנים לקייס את שבועת אביהם.

יד (ה) ויגד למלך מצרים, שיקטורון שלח עמהם וכיון שהגיעו לשלשת ימים שקבעו ילון ולטוב ורחו שאין חוזרין ובי' (רש"י). והם כוף דברים אחת שבולל שניהי
ידעו ניס ושחרית האמר שירה וגו' עכ"ז לא נוכל להסכים עמו שקבעו שלשת ימים לילך ולשוב, שהרי האמר בלכם נא דרך שלשת ימים ונזבחה לה' אלהינו (לעיל ה', ג'), ושעורו כאבר שגיע אל רן דרך שלשת ימים שם נזבחה לה' שלשין דרך שלשת ימים אינו כוללת הגביעה והשחזרה יחד. ועוד שהרי בלילה קרח פרעה למשה ואהרן ואמר קומו צאו (לעיל י"א, ל"ח) ובא יד מלריס חזקה עליהם למהר לשלחם, ועטרפם דעת פרעה ואין היה לו פנאי לשלח עמהם שיקטורון? והבכון לדעתנו שהניחו למען שגרת העם, תאחר משתעו בשיקר אל למהרהו שמהם לקח את עלומות יוסף עמו, והדבר היה ידוע למלריס, שבישראלים שומרים את עלומות יוסף יותר מבני אחות בנס ואינם קוברים אותם, לפי שמאמינים שיוכלו ליוצא את מלריס ויולכים עמהם לקברם בארץ בנען אחרי מולדת יוסף, ועי"ז נהבלה דעת משה וישראל שלח ישובו למלריס. (י) ויראו מאוד, הרחב"ע האה אין יראה תיבה בלול בם אחות אלף אין מהרובשים אחריהם, ולמה בא ללאתו על נפשם ועל בניהם? ואאר שהשובים, כי האבריס היו אחובים לישראל, וזה הדור שילא מאלריס לאד בעשריו לכבול עול מלריס ונפשו שפלה, ולא יוכל להלחם עם אחביו, והיו ישראל נרפים ואינם תלומדי מלחמה וגו' ע"ש. ואמנאר לנא"ם נאר לו דרך אחר ואחרו שיולאו אחיהר העם הנשאריס בעריס ואלרות עם רב ולא יועיל להם אם בם יבבדו על מלריס ויבלאום. ואולם הכהוב לא הניד אלא דבר כ"א ואבים מלריס בסע אחריהם וייראו מאוד. ואבראה לדעתנו משה פאחד פאלף, לפי שאלחמים האלה היהם אחובים אבל האלאאות בעיובם, בבבל שאר מלאמות אין אבשי הבבא ליאאים בעד עובם, אבל אבני אלאה אאלך אביזר עליהם לשאת לקרב ולבאום בעדו ובעד מובלאיו. ואם רואים שאסבים קרובים ואבבא אילן ובדול, וכפף הדבר שיבלאו, אומרים בבבאם אנו לבסול בארב בעד בביד מלכבו? ואם עשו לנו האויבים האלו? לא הרעו לנו אעולם לקאת בקאם משם. ואז עוזבים את אערכות האלאאה שאינם לואאים בארץ נפש, ויבליבו משם חרב ואבית ויובסו להאלט על נפשם, אבל בלאאתם האלה לא היו לואאים בעבור בזרת פרעה, אבל כל אאד ואאד היה לואם בעד עובם בעד כספו וזהבו, שיבראל היו שילבים משם כלי כסף וכלי זהב ושאלות ולקאום והלכו לדרכם, וידעבו שבני בא אאומם האיב עליהם יותר אבועם, ולבן ייראו בני ישראל שיהאלאו בכל בחם ובכל בפשם לשאת אאת בספם וזהבם ולבקים אח בקאהם משם ולא יבובו אפני הסבבה היותר בדולה ועבומה, ויאבדו בפשם לבוח, כי אם הבקאה בעד כל אאד ואאד, והאים אשר האם הזקד בו יקום בבד עשריס אלפי חרב ואינו בידד אאקומו. (יב) הלוא זה, בראה בריס משם שהאילו לבדות ולבום הבה ובבס, לבן אאשר שהיבו, אל תהיו אאקובבם.

כו (א) ויאמרו לאמר, אאל"ל דרשו על המלה הזאת, לפי שהיא מיותרת, אארי שכבר בבאב ויאאמרו, ובאדר מזה שהיו כל ישראל עוניס אארי משה. ובבאר כוונאם בשאר, שהוו בסוטה (דף כ"ז ע"ב) בחלקי חכמי ישראל כילד סרו על היס, ובפלו בעניו זאת דעות סונות בידוע, ואולם לכל הדעות יש להפלא אין היו שם מאות אלף איש יכולים לשמוע בוא משה אר בדי לעבות אאריו, שם בקטן שבקרא את ההלל, או לבאור שה שפאח משה. לבן הדעה ניאן שכל ישראל בא עבו כ"א הפסוק אאיירה לה' כי באה באה סוס ורוכבו רמה בים, על כל פסוק ופסוק שאאר משה, והיו הבדר בן, שמשה שלח אבשיס רבים לעבור בבאב המבה ואארו משה יאיר, אז יאיר משה, האארו על כל פסוק ופסוק שיונח אפיו בדבריס האלה, אאבירים לה' כי באה באה סוס ורוכבו רמה בים, באו שעונים הוו לה' כי טוב כי לעולם אסדו, על יאאר בא ישראל, יאארו בא בית אאהרן, יאארו בא יראי ה' שאומר האזן, ואם אאארו אאך בודע שמשה בלה הפסוק והוא באוב אאמרו ולא בדע אם הוא דבר עיד הוא אם אאפיק בדבורו, בבן הראו על הרמת הבס שבעת שפיסק יוסיפו אח הבס לאמר לעבות, והוא־אם שאיפין הסופר בב"אב הבדולה של אלכסבדריא. ואח"כ שבור האהוב, אז יאיר, כאשר בלה משה לשיר אח השירה הזאת עם בני ישראל ויאארו השלוחים אאמרו בבל ישראל לאאר אאסירה לה' כי באה באה סוס ורוכבו רמה בים על כל פסוק ופסוק שיאאר הוא. ואעאה אלא יאיר עהיר בשקיס ענר עולם יפה. והראי לדבריבו אאריס שבאהם הל הבביס ואארים שירו לה' כי באה באה סוס ורוכבו רמה בים, (להלן כ"א), ולא יראו, הבל הואו האאאר עלמו שלמדו שלוחי משה עם אבשיאם, והיו אומרים שבירים בבי הבל. (יט) בי בא סום בדיה, הין פסוק זה אאוחר על שלבניו, ובעבור זה בלהגו אאאח"ע ואאמב"ן להעבו בל הדר בבי דאבו. והולם לבאיבי בבל בל פסוק ופסוק שאר משה

ענן

ועניך כזרך המקרא נתקומת נגות, ויהי' ח"כ תרגום הפסוק (דוח זינבסט זיך טעמט תוך שוחט, חוגר ברומדחפצ'ער שיטגעבינן, דיח ווירדען עזוינען ווירדען דחירגעב־הכט היבען).

יא (ג) גם האיש משה גדול, עניני תלגד חן העם סגיתם נעיני תלגים הסחילוס כלי כסף וכלי זהב ב"כ תשעס סחתים תסה נדול מחוד נחרן תלגים וגו' וידעי זאת היח רלוגו ולח וכלו לסרב תפני הסיגוהו סל תסה. (ז) לא יחרץ בלב לשונו, הרגם קורחות יש לגורס חרן, וכחן היח תענין תנועה, כלומר סגח יגענע כלב לגוגו, ומזה נחתר ויד חרוגים תעסיר (תסלי י', ד'), סהמדון מהנועע תמיד נענודים חו פרן כל היום הגה וסגה הפך העגל סגוכב תמיד עד גדו וחונק חת ידיו. (ה) וכל בכור בהמה, סגם נכור נהתם חגיב לו לחזס יומר מן הגילדים חחדון, לפי שע"י הנכור הוח יודע סהגהתם חיגגה עקרם:

יב (ב) ראשון הוא לכם, נחהיו לם העגין לספרו חתרי ספר (ח"ח, קכ"ד, קכ"ה, קכ"ו וזה לגוגו סס: סגו מיגי סגים יש לגו, וחן סגת תורם וסגה סעיות. והענין סכל עניגי תורם ותלות הילדים נזמן, כתו חגים ומועדים וידועים לכם יש להם סגה נסגו עלתם סתחלתם חודם ניסן, והכתוב קורחן כחגון לחדשי הסגה, סגו ילחו חגותיגו תלגרים ונכחלו מיד לוחגיהם, וכל התועדים ועקרי ענודת תעסה הם זכר ליליחת תלגרים, שהמועדים חותות מורות על ילימת פחותם תעגדות לחיסם וחרות. ומזה טעם חגו חותרים נסלות וקדוש הסגת ומועדים זכר ליליחת תלגרים, שכתעט כל התלות שגתחויגים זחן החותם היסחלית הן נמסבות תגחולת תלגרים. גחותם הבחולת שרחם הס"ת חגה יתירה ליזדהל לנחלותיד פרעם הקסם נחותות ותופדים נורחות חוסייס, שתעידוג על רומתתו חכמתו טוגו יכלתו ולדקתו. וחזרי שגחולת תלגרים שיותם נחודש גוסן היח כמו יסוד היורד וחונות היסרחלי לכן סגת תורם תתחלת תגיסן וגו', וכגס סגת טעורה היח סגה מיוחדת לעגוגי העולם שתורם חין לה עסק עתסם, המוכר גית לחגירו וכוחב לו טער מכירם, המסכיר שדהו לחגירו, חו התלוה תמון לחחריס וכן גשחר העסקים שחחד כוהב טער והחחר מקגלו, וגכל דגרי זכרונות וק גרת היתים שגתגו לכתוב, גרוך לסתחיל זהגס תיום רחסין לחורם תסרי, רחסית סגת טעדית זכרונות, וחחורם הזה הוח גחתת חודש שגיעי לסגת היורם וגחולת תלגרים. ע"כ. (טו) ובנפש החיא מישראל, שותע חגי תכרת תיסרחל והלך לם לעם חחר, תלמוד לומר גיקום חחר, תלמני, גכל מהו שהות רשותי (רש"י). וחתת הדגר שגחלת הדגם היו יכולים לומר שהגפש לח תכרת כ ח מישרחל, לפי שהכתוב חומר וגכרתה הגפש שהיח תעדת יסרחל, (להלן י"ט). (יז) בעצם היום הזה, וכן ויהי בעלם היום הזה (להלן ת"ח), ויהי בעלם היום (שם כ"ח), והרי גחתר ייקרח לתסה יולחברן לילה ויחתר קורו גחו תחוך עתי (להלן ל"ח) וכן ותחזק תלגרים על העם לתהר לגלהם (שם ל"ב ?) חית הדגר שהם החגירו חת גני יסרחל לגחת גיגוד לילה, חגל תסה וחברן לח הוליחום יגד יגיעתו סל יוד כדי שלח יחתרו ח"כ כגגדים גרחו תתגו גחזקת לילה, לכן החיגיגו עד לחת סזתה גגגודתו לגחת גוד למה (יח) בגך, תכחן רחי' שהגך גתגה גיעדת יסרחל, חף שהורה לו לחגיע גגילה וגח חגו עגיך כל התגות כתו על יסרחל. (לב) וברכתם גם אתי, גתגוה ר' כוהב גהבגית הסה ויכלתו, וחח"כ געסה תחתין והיגו וחחתין, ועסה גתגטף גם לת הגגיעות וחתר וגיכתב גם רוחי, שהם היתה כוונתו גחתת שיהפללו הסה געדו וחחתין גו גכג גפגו וגכל גפשו, למה תתר ח"כ תזחת עשיתי כי שלחגו חת יסרחל תיעדגו (להלן י"ד, כ') ? וחס הוגר לו שגיח העס הזה גיגית הסה הלגו שהוגיס מעגדות לחיות. וח"כ לתה רוק חחרי יסרחל? ומזה גרע שלגו הו' מלח היות ותתם, וכחשר דחקת לו הטעס שהוגרך גשלוח, דגר כלגוע וחיוק, וגרכיס גם חויהי. לח וגם עוב רב, יתגן ס.ג דג הי' מחוחן שגחתר עליהס היכח חת דגר ה' תעגדו פרעה הגיס חת עגדיו וגו' (לעיל ט', כ"ח). (לט) צדה, גתרגיגו לתעלם (גחטות ת"ג, כ"ה). ומג) בן נכר, שהיגכרו תעזיגו לחגיו שגשתיס, וח'גו, וח' יסרחל תומר גתטמע וכן ת"ח כל גר יסרחל לחסתר, שהיגכר לחחיו ולחגיי שגשתיס גתעסיו הרעים, ויהוח תזומד שהזכידו תכתיס גכל תקוס ופידוסי תגיכר, יעשדו תסומדע תלסון וחסתומדע יוסף לחסוסי וחיגון לח חסתומדעוסי דחסרו העין כמו שהגליגוס גמלות דגות וגו' (תדגרי הרתג"ן). ודגר זה התוס תחוד שהותג"ן תגיח רח' לסתוד חת דגריו, כי וחסתומדע הוח הרגיס זל ויכר ח"כ הוח תודה על שהכרה ולח על שהגכרות. חתת הדגר סתלת וחסתומדע כולגת שתי הסולחות יחד, שחוקלוס תרגס גס חת ויתגכר וחסתומדעיגין, חגל סוף כל סוף חין תתרגיס חוגקלוס סוס רחיס לדגריו. וגיס יהי' חיך סיהי' שחין הדגר תגורר, שתשתף הוח גכלל מי שהגכר לחגיו שגשתיס, רחוי לגמיד גכל תקוס תיגת תסומד גתיגת תומר, שהורחת תלת תסומד תסתגע לחרי חפי', וגרחה להתעולל עליגו עליולות גרטע, וכדן זה.

יג (ב) קדש לי, כל הדגיג לחדש יותר, וזהו הגכור, חף גשתה כתו שחתרגו גתעלה (י"ח, ה'). (ד) וחיה, תוסף על החג ולח על הענודה. וסגיר הכתוגיס לפי פשוטס כך הוח לדעתגו. סגיוס החג הגיד לגגך, כל תיס שדחיס רוחס מן הסכגות וזסתגות לחג הפסח הוח געגול תיס שעשס ה' לי גלחתי מתגרים, וסו' לך החג ע"י שהיטת הפסח וחפיית התלות לחוית על יד שהס געשיס גידיס, ולזכרון גין עיגיך שתיס רוחס תלס ותרוג תוגחיס לסגיך, ועל ידס תהי' תורת ה' גפיך, ותס הי' התורס? כי גיד חזקס הוליאך ה' תתרגיס, חלילו לח הוליח חויתי הקב"ס הרי חגו וגיגו תגיעגיס היגו לסריגה גתרגיס, והדגרים גיד חזקס הוליאך ה', כולגיס היגיגה גלתי תכלית והסגגחס על דרכי גני חדס, וסן רחסי עקרי התורס וסחוגס, כן גרחס לגו גפסטות התקרחות, והדרסס הדגס

הכורם ואראא בא

שלשת ימים נלך במדבר ונזבחה לה' אלהינו כאשר יאמר, הנלון מחרי סיום חומנו נלכת דרך שלשת ימים ונת יאמר אלינו מקים ומספר שנאמים ח"כ חונים עלינו לתלחות כלנו, ולנחת מחרן תלרים מחרן ניסן ולפנות חל המדבר. (כז) לא נשאר אחד, לח הי' נריך סימותו כמו הנפרועים, כי הללת חרן נושן היתה מוסת חומך שלכת הענוג חינם מקרם. ומיתת החיות חינם רעם חגל תועלת כג לאכול חת נשרם ולענד חת עורם ושלם מנע חת הטוב מן המלריים.

בא

(ג) לענת מפני, כתרגומו לזתכנעת, ויוח תנזרת עני, מלגת לאיות עני ושפל ממני (המנאר לנ"ם). חין זה לשון נלח שלם נפי הקנ"ם, כאלו מלים עלתו עני ושפל, ורולה שפרעה יאי' עני ושפל ממנו, ולח הת"ם על מפני דאקינו, חין זאת ת"ם היתרון כ"א ת"ם היקום. והענין עד מתי תמאן להיות נכנע לי, ויוח כמו ולענני תחת ידיה (נראשית ט"ו, ט'). והנה עד כאן לא אמר שיכנע עלמו לפני ה' מטעם שהתיות הנדועות שלקשו את לבב פרעה לעלתי שלח העם שלים היו, שלאת אמתת התמון המוללנת שהיה לו תועלת נדול נעבדות עם כב, ושפעת ניעם ונאמן רוח שיגעו לשמוע חל דנרי נלעג שפה התלום לו לשלח את העם, כיון שתלים החלון את עבדו, ויוח תלך חכם תדיר ויאזק יעיה שכלו לסנול את כל תה שהעמיסו עליו תשם ואהרן, כי הסנה ואי' כי תקראנה מלחתה ונוסנו, נם הוח על שונאיהו (לעיל ח' יו"ד) פנה תעלמה, שלרי ישראל רלו לעזוב את חרן מלריים. ונם לא הי' תקום לסנה הסנים ועלה תן החרן, (לעיל שם שם) כלומר שיעלו תן החרן ויקחו אתם את כל ערכים אשר רכזו נאדינה, הלא נאותו הזמן דלים ורקים היו, אשר על כן הנטיאם השם ואתר ואי' כי אתלכון לא תלכו ריקם (לעיל נ', כ"ח), וא"כ לא נאהרן כ"א אחרי הנלע ואנלות שפעלו נעצם פרעה. ואנם אחרי שלאנד ואנרד נדתו אלאת ואפשר נא אין עבדות ישראל סוף נמנק אתלך ואתדונם, שלא נלנד שילא שברו נאפשרו, אנל האפשר הי' מריבה אחת פרעיות תן אחוזת התקוות ע"י שעבוד ישראל, ולא נשאר ח"כ זולא הנאית אחנעו מלהוח את עם ה', ולכן אתר עתה עד אשי אתלת לענת אפני, שאני לא נאאר לך סוס אפס שאתלן כ"א סוס לנפך. (ז) ויאמרו עבדי פרעה, עד עתה שלקו ואדרנים אם עזרו את פרעה לגרש לעם ישראל, כיון שאתר ואני ועתי הרשעים ולעיני', כ"ז, שע"י שעבודם ועבודתם נם לאם הי' תועלת ושונים רבה, ואולם עתה שראו שאפשר נדול ויותר תן התועלת אתאילו לניאיק ולותר שלא את האנשים, ועניין הנאית ואהנאות לא שלט נם כי נפרעה לנדו, ואם לא נקשו דנר כ"א קיום התינים ושלותם, ולכן אתרו אטרם תדע כי אבדה מלריים. (ח) מי ומי ההלכים, הדאק את עלמו כאלו היה רלונו נאמת לשלאח, ונכנם נדבריה לשאול מי ומי ההולכים, ועזב כל זאת לאסקיק תלינות עבדיו ועתו ולבני נל עמו, אבל אוהנם הוח אנקש שלא לשלאח ונאמת נם עבדיו לא אתרו שלא את האנשים אפסי, כ"א שלא את האנשים ויעבדו את ה' אלהיהם, הבינו שיתבטנו אתנם אר יצרם ימים ואח"כ יזובו לעבודתם. (ט) בבנינו ובבנותינו, מן היותם שלא אמר בנזותינו. ואחוק הדבר לומר שלא הזכירם אפני שיהלך אפס אבנאים ואבנרת זיתם בלי כסף ובלי זהב. (י) רעה נגד פניכם, אתם חיבנים רעה בלבבכם כאי ונגד פניהם בעונים (יחזקאל ה', כ"א) הטעם בלבבכם ואבזוניהם והאנאר לנ"ם) אבל אין הבדים דומים זה לזה, שבאן נגד פניהם בעונים הוא, שעולם בדמיונם להיות בעונים, ואכן הללו כאו שאמר הוא בעלמו, התכלית אחר אליו יבון האדם כאלו הוא נגד פניו, והוא מכוון את דרכו לאבינו, ויאי' כאלו אחר בזויכם לרעה, לכן הנראה שהיה כאו שיאמי' לנגדי אתיר (אאלים ט"ז, ח') שאאם הוא אתיר בעוכם עיניו כאו שלבעתו שם הרמב"ן, וכן כאן אבזעכם הרעה, דהיינו לנדוח ולא לטוב הנה, היא אמיר מוכח עיניכם ואמנם בל אסירו. והנה סדון הפוא קירא לרעה את האחוה הטבעית בחדש להיות אסדי אבעידת פדך ולאבר אוסרות הבדול אבל ניאדו שאם עליהם רעם, שאבלייאם לא קבלת ישראל, אבל אאו אותם לעבדים בחזק יד. (יא) כי אותה אתם מבקשים, הפעול, כי אתם אומרים שאותם אתם אבקשים, אבל אני יודע שאחבזתכם לעזוב את האחן. ויגרש אתם, עד הנה לא נתב אבם אבזון כזה לנרש אותם אביבנו, אבל כאשר שעבדיו אתרו אלינו עד אתי יאי' זה לנו לאיקש (לעיל ז') ואלת זה האירם על אפם הוא דרך בזיון, אחר בלבו אם עבדי אבזים אותם כל כן, בזות לי אחני אאלך לבזותם אבזון בזים לברשם. (יב) ולבבם, אבזיאי ובדאבי אחבם. (יג) את המוה הזה, אינת אבעבין, שבאשר אחו בריבם, לפי שאאדבים אבל את כל עבד הלין ואת כל פרי הבן אחר הוציא הבדר ולא בייאר וכו' (לעיל פ"ח ט"ו). ואין לך אינה יותר קשה אאינת אבעבין, ולכן אתר ויסר אעלי רק את האות הזה, כלומר כל אינה אחרת אסבול ולא את האות הזה. (בה) גם אהה אתן, לא דיין שאקבלו בן עמני אלא אאלך אתן (רש"י). וכן תרבם הרמב"ן (דוח ז בולבסט מוסט חונג שולחבט = חונר ברואנדוסבעד איטגעבען) אבל אין זה אדרך המוסר, ובאחוד אחוס בדול כאוהו נאמר לאלך אתם אחוייב לאת בלו זבחים ועולות, ועוד אין יחייב הוא מעלמו את פרעה על זה, ואם לא ניהו לומר כן, בם סוף דבריו ועשינו לה' אלהינו אינו עולה יפה, שהי' לו לומר בם אתם אתן ובזבח לה' אלהינו ולא ועשינו סאוח לבון ענר, לכן הנראה שכך אמר, הרי בעלמך היודע כאם פעמים שאעלה לה' אלהינו, אן הרחוי ח"כ שאתן בם אתם עולות וזבחים לבפר בעדך, והנאנו לא היינו לוקחים אותם לנרבינו, אבל היינו עושים אותם לה' אלהינו, ואלת ועשינו הוא מוכבת מעתיד

ועבד

ו (יב) ואני ערל שפתים. חין חסד תסס סיסרחל לח סחעו חלין חפני שהוח ערל שפתים, ומרי הוח נעלמו חומר ולח סמעו חל מסס מקלד דוח ומענודים קסס (לעיל פסוק ט') ? מכחן רחיס שהקניס חומר ומסס כותב, ומסס יודע מחשנות ולח מסס.

ז (יא) בלהטיהם. כתרגומו נלחשיהון, שהוח המלס נדעת הדד"ק מן לחט ונחס הס"ח תמורת החלף כדרכן להתחלף זו בזו. ומענין שחותס מסתכשפים נעטפי נחלטים, ומהו כמו לחט חת פניו (שמואל ב', י"ט ה'), ועניים ניורים תשונים, ומתרגם טע"י הלוריים הללו וע"י הסנעתם שהניעו נלחש ונחשתי, ומהו מענין ולחט נלחש (רות ג', ז') יכולים למשול נכל כחות הטינ, ולשנית התולדות ולהקין מעפר חת המתים שכנר מתו. ולכן נקרחו מעשי המכשפים להטים (ויויינהיילונגען, בעסווערונגען). (ט) והמטה אשר בידך. חין הפכס זו כמו ויהפך ס' חלהיך לן חת הקללה לנרכה (דנריס כ"נ, ו') חו כמו המכת מספרי (מהול לי (ותהלים ל', י"ב), שהס שני הפכיס נאחת חלל יחתר בס על שינוי הלורה. הטעם, המקום והמחזיק. והשיעור המטה חשר נשזנס נירתו והויתו ונהיה לנחש וכן ונהפכו לנס (להלן י"ז). (יח) ונלאו מצדים, חף המלריים נלקו עס פרעה שהיו כולס עוזריס חותו לרעה ולהלך חת עס ישרחל, כתו שחתר, ס' הלדיק וחני ועתי הרשעים (להלן ט'. כ"ז). (כב) בלטיהם, כנר נתרגומו למעלה (נפסיק י"ח) שנלטיהס ונלהטיהס ענין חחד הס וחף שמן הכחשון חסרים החל"ף.

ח (ה) התפאר עלי, כתו היתפחר הנרזן על החונג נו (ישעיה י', ט"ו), תשתנ לותר חני נדול תתך, ונט"יר נלע"ז וכתו ווחנט'ער (דיהוזיגן) וכן (שופטים ז', ני, ישעי' י', י"נ). וכן יתפחר עלי הזכנח להתכס ונשחל דנר נדול ולימד שלח חוכל לעמותו (רס"י). ותרנו לח נרינ תם שנח יס לשוחל לעשות דנר שתי חפסר, והרי כל מיניק יכול לנקם סיתני נו הללנה וכתוס תן הדנריס שנלתי חפשריים. ועוד שלפי הפירוש הזה תסס יתפחר עליתו יוהר, שתתר לפרעה נקס מתני כל מה שתהפן ויהי חוכל עמותו. ותנרחס לדעתני הוח, שעל מה שתתר פרעה העתידו חל ה' ויפר הנפרדעים ותח"כ תשלחס חת העס, הסיב תסס הלח חתס נידי וניכולהי וחין תני נידך, תן תרחוי שתשלח מקודס חת עמי ותח"כ נעתיר לך להסיר מתך הלפרדעים, וחנטל תחלה ולונך תפני נלינגו, וחולס יתפחר עלי וחתור, שנס החיס הללוח תחל שדי ועיסה פלח, חס על כנודי ועוסס נלינגי תחלה, ונזה הסתנה נכר ענדיך ועתך. ויהי' עלי כתו על יוי, ודומס לי על תרנן תחיס (נדחשית כ"ז, ת') על ידי חרנן. רק ביאר תשארנה, תתמעות הדנריס נרחס, שהנטיחי שכל הלפרדעים יצוצו ויחזרו חל היחור חל' יתקוס חשר היו נרחצונס, ומלת לחכיית כוונתה שיתרחקו מתני ותניתיו, ולהלן הוח מפרש דנריו יותר וחומר וסרו הלפרדעים מתך ומתניך ומענדיך ותעזוך רק ניחור תשארנה (להלן ז'), והוח שהלפרדעים לח ימותו חנל השחרנים ניחור וחס נפשך נומר, שהלפרדעים שעלו חל הינסס ימותו, וחוקן שלח עלו תשחרנים ניחור, מה נוקן להניד זחס לפרעה? ומה תקן נתן נו להודיעני שחוקן הלפרדעים הנשחרים ניחור תשחרנים ניחור? חלנד שחלת וסרו לח הסנול הכוונה הזחת. חנל החמת הוח שתסס הנטיח, שהלפרדעים יסורו מן הינסס ויסופו נחיים חל היחור ולח יעלו עוד חנל השחרנים סס. וחולי חשר שהסרת הלפרדעים על זס החיפן תפי' תוסת חדס על יכולת הסס. ויהולס לח כיתשנותיו תיזנות סיי, שחלו היו הלפרדעים סניס חיים חל היחור חז פרעה ועבדיו היו חותרים, ניתקרס עלו הלפרדעים מן היחור ונתקרס סנו סתס, ולח תיד ס' היתה זחת חנל חס כל הלפרדעים תיתס כולס נרנע חחד ונחותו הרנע עליהו נחללח כל חרן מלריס תנחוס וסרחון, חלי היה תוסת חוקן סיד ס פעל כל וחת. (ח) ויצעק משה, שנכין שנחללח לח ולה הסס לקנל עתירתו לפי שחתר רק ניחור תשחרנים, לכן לעק משה ולהתנן לו מחוד. (ט) ברבר משה, ולח כל דנר משה, שהוח חתר וסרו הלפרדעים ונ' רק ניחור תשחרנים, והשס לח הסיכס חנל התיתס להנחיס החרן תטעס שחתרנו, וכדי שיסי' להנסי מלריס לזכרון. (יח) אני ה' בקרב הארץ, תע"פ שכינתי נזתיס נזוכתי מחקייתת נחחרונים (רס"י). ולשון הרמנ"ן ניתר כי היח שניט ומצניח נקרנ החרן, נ.ז כתי שיחזוב עניס שתר לו ולח ירחס וחוב שתיס יההלך. ולדעתנו פירושו נקרנ החרן מתס, כלומר נחרן מלריס, שתני עונר נתוכו ומצניח שלח יוכו חיות רעות לחרן נושן, וכן דעת הרתנ"ן נתרנותו וחינן ומנדע, ולח הרנס (חוץ דער ערדע). (יט) לביחך, שלח החתר מקרס הוח והתנחר לנת"ס). וחולס חין חפשר לותר שמקרס הוח, וחין יודעים החיות הרעות חת נפול התפסיק ומנדיל נין חרן מלריס לחרן נושן? ומי נדר נעדס חת חרן נושן שלח לעבור נס? לכן הנרחס שנתכת הלפרדעים כחשר שהל תסס לחתי תעהיר לך ולעבדיך ולעתך להכריח הלפרדעים ענס פרעה ותתר לתחר (לעיל ה', ו'), חף שמנהג התקס לנקס סיסור התכס תיד, תפני שחשב פרעה שלעת הלפרדעים מן היחור סיתס נתקרס, וסחין נכח ומס להסיר, ומנהג פרעה הי' לנכה נכל נקר חל ים נילוס ונלוס מכל סריו ועבדיו ויתון עס רב. ותתר נלנו חס תסס יסור חת הלפרדעים תחני ותעתו והיתס לי הרוחס, וחס לח יוכל לנרסס יהי' לנות וחרסית לניע וקלס נעיני כל סרי ועבדי וכל עתי, ותסס הנין חת עלמתו ותתר כדנריך, ויהיס מודד לו נמדיס סכוח תדד ותותר לתתר נעתדך על ספת הנילוס נגד כל סריך ועבדיך ועתך יהי החות הזה. (כב) הועבת מצרים לעיניהם, ויהי פרעה וכול לותר לכו זנחו לחלהיכס נחרן נושן, כי גס החרן תחר עס חלהיך עותד עליס, וחס תיבחו שהחנכיוס יגוחו שתס לרגיס חתכס נחנגיס, הלח תי שסנר חת החרן נעד החיות הרעות הוח לח יניח למנכיוס לנוח סס, ולפי שתסס ידע נעלתו שהחסונס הזחת לנדס לח הספיק, לכן הותר דרך

חבורם שמות

תלדים וחלק חסר מסכתא וכו'. והנה סוגתי ישראל ונוגי התורה פעמו פיהם לבני חוק על תם שנאמר ובני ישראל עשו כדבר משה ויאספו מצרים כלי כסף וכלי זהב ומשלת: וה' נתן חת חן העם בעיני המלדים ויאספום וינתלו חת מלדים (להלן י"ב, ל"ה, ל"ו), וחתרו בני ישראל במחיה היו, שמחלו תן מלדים כלי כסף וכלי זהב ומשלות ובדעתם שלח להחזיר'. והנה חס לח ניעו כ"ח לפתוס חת פיהם די לבו לומר שהם עם סעבי נחלות ה' עשו, שחתר כתן ונגלהם חת מלדים, ותין הסם רוגם בדבר סיוגל ממדת היושר חף חם בעיני בזד נרחה כבלתי לדק. חבל בחתר שבלק ובתספט לקחו תם שמחלי תן המלדים. כי ובבד שלקחו שכר וחלף עבודתם ועבודת חביהם יותר מבני מחות שבם כמחתר הז"ל, הנם נרחה בעיניהו שבל תם שלקחו שלהם היה, ומן הין החזירו להם חת חשר נקי מחבותיהם בעול וחתם. שחרי המלדים חמרו חל יוסף בשבם הבנית לח נבחר מחדני כי חס תם הכסף ומקנם הביתם, (בראשית מ"ג, י"ח) ח"כ היו עניים ומדודים, ובם מחרי שבלו שני הרעב היו מחויבים לתת חומם תבותם חו יותר חל המלך, וח"כ מחין להם הכסף והזהב הרב הזה? וחם תחובר שבחירך היתים בעזרו ע"י תלוליהם וחזרו לחיהבם הרחשון, הלח כיעבר כל עסקיהם היו בעבודת החדמה, שחף בתרעה הלחן לח התעסקו כי חועבת מלדים כל רעה לחן (שם מ"ו, ל"ד), וחין הדבר תלוי שחכרים ועובדי חדמה ידוייחו בל בך לבניח חל ביהם בלי בסף ובלי זהב, הף לח יבתולו בשביל זה, שדעתם נוחה חם יתלחו להם בלי חרם ובלי עץ וחבן ובגדל בל לרבם ובהבך בשחל, חיה הבסף הרב של יוסף ובניו וחביו וחחיו שבביחו מחרן בבעון? וחם לח הוליחו פרוטה חחת לח בלבד בל שבע עשרה שבים שרי יעקב חבל בם החרי מותו חחר יוסף לחחיו, ועתה חל תדחו חבבי חבלבל חתבם וחת טפבם (שם ל', כ"ח), ולח בלבד שלח הוליחו פרוטה חחת לח הם ולח בביהם, חבל קבלו עוד הון רב, שהם לבדם היו רועי לתן בבל חרן מלדים, וזיודם לבדם הי' בלמספר הבחתות, וחולי קבו בתבט בסף בל מקבה הבתתם שבביחו התלדיים ליוסף בשבות הרעב, בי תם עשם יעבם יוסף בבל מקבה הבתתם הובים ע' (ולחברים לח הי' יכול לומבה, בי תם הבסף תבל חבשי החרן, ויהי בחשר הביעי יתי התריסים וחזריעם, ולח היו לעובדי החדמה סוריס לחרוש, היו תוברחים לקוחם מחחי יוסף, וחם חין ידם משבת בעת ההיח לשלם הבהמות, הנה חחי יוסף התחיבו להם שישלמו בסף הבהמות בשבית הבחוח. חבל זה בדחה שחחי יוסף ובניו היו עשירים בדולים ובעלי בבסים בבים, וח"ב חי' חיפה בל הדבוש וכל העובר חשר רבשי, וחיך בירושלו בניהם ולחחיהם לחחיהם בל בך עד שהלבו מלדים ריקם חם בח הבעריהם הבם לוחד וחי' בי הלבין לח חלבו ריקם? הלח בוודחי שהלדים לקחו מחבותיהם חת בל רבושם בעול וחמס ע"י עלילות, חו שקבו מהם פחורות ולח שלמו להם, חו שחלו מהם חפבים סוגים ולח החזירו חוהם להם, וחי' כחשר בעקו עליהם חל הסופטים לח מלחו מענם, בי יד התלך היתה הזקה עליהם לחסדם תבל חשר להם ולהבידם חל עוני ודלות. וחם לח ספר הבתוב מזה, הוח שהיעות חינם בקה בל בך במו קוסי הסעוד ועבודת סרך חשר עבדו בבני ישראל בל היום והבו חותם בתו שחחר תשם בחרעה והנה עבדיך מבים (להלן ה', ט"ז) ועוד הבתוב חת הקל וחבר חת הקבה וכובד עילם. ותעתים בל תה שלקחו ישראל בחתם מלדים שלהם שי', ותן הדין בח להם מירוסת חבותיהם שהם עשו חת בל הרבוש הבדול הזה ולח המלדים. ותבדבי הסם בעלמו וחחבי בן יחחו בדבים בדול (בראשית ט"ו, י"ד) רחים חזקה לבדבינו, שחלת רבוש לח הפול על חפלים הבשחלים בחין לחדם טורח בס, חבל על חוהן הדברים שקבו ע"י עבידה וחומבות, חו ע"י מסחר, חו ע"י סבבת המלחתה וכדומה, חבל הבוונה בתו שחחרבו שילחו בדבוש בדול של חביהם שלקחו המצרי' תהם בעול ועלילה. ומעתה הבין הבי הרמב"ם בחלת וסחלה ותבבים הרחב"ן, בי לולי זחת חין היו יבולים לסחול (בחרדעך) בחיבה בתירה וחלוטה.

ה (ג) אלהי העברים, חחרי שסיעו דברי פרעה וגם חז ישראל לח חסלח, לתה חזרו לומר חלהי העברים? חפשר שחשבו פרעה לח שתע חליהם בפי בשיעו חת. דברי הסם שלום ובתת תתה וזקבי ישראל חל תלך תבדים וחחריהם חליו ה'חלהי העבריים בקרם עליבו (לעיל ג', י"ח). וכחן בתיב ויתיצבו חל פרעה בם חתר ה' חלהי ישראל שלח חת עמי, לכן חזרו ליתר בדברי הסם התם חולי יבעבו הדברים החלם בלבו בדרב, הבם התרחת החבר וחיבם עולה יפם, בי התלך יחתר, חם לבח התלחתם חתין הבם, תתן לי עם רב וחלולי לבח די ויהיה לעתוד בבד בל חויב הקם לקרהתני? ותי הוח החויב חשר תרף בפשו להלחם עמדי? וחולי תין זה הבר מלחמם, חבל חבר חולי, שים תחלת תות הבקרחה חבר, במו ובירחב ובחבר (דברים כ"ח, כ"ג), וח"כ דומה לדבר שבם הוח חולי שבתחויה תן עיפים לחויר, ותן החלייה תהלו תין התלך בוסע בבר חיל ובגוד לח ינלל בבר בח. (ד) והבאות עמך בתבניתי יתבן עליהון עמך. והנה בוונתם היתה בוודחי בחשחת תתה פרעה, שהוח התבוה, חבל תפני הבבוד הסבו החטח חל העם. ודעת האתדבם החשבתי שפירושו שיבבים בוהבים בבו שחבתבו עמך, בתבבב עם החוטחים להבות הוהבו ותבתבו בקיים, היח בחוקה. (בא) הבאשתם, בתו להבחישני ביוסבי החבן (בחרדעך ל"ד, ל') ועבינו התחלפות טעם וסבה יקרה בטעם וסבה בדועה, בתו שחתבו סס, שבוונה יעקב חית', ויוסבי החבן יחתרו, לח תבקתת חרפת חחותם, והיח סבה יקרה, הרבו חת חבשי סבם חבל תהחוח הבוב ולבלול שבל עבו זחת, והיח סבה בדועה המולדת בריחן ובחוש. וכן בחן חתם הבילתים בפרעה ועבדיו חותרים, לח לעבוד חת ה' רוליה בלבת דרך שלשת ימים, והיח סבה טונה ויקרה, חבל תפני שהבים הם מההווים לטייל ולטוט הבה והבה, ותות העלוה היח בדועה, וזהו החרב שבתתם בידם להרבני, שדבריבם הם חתהלח להבניד עלינו העבודים יותר תקודם.

לזגוגים וילדים נסחר ותפני כנודם וכנוד המשפחה הניחים סם חת נגם למען לא יודע הדבר. לכן נאחר סנת פרעה יועם מגזירת המלך חניים להשליך חת נערי בני ישרחל נאחם מרחם החותם חל היאור, וכאחד פתחים תינם רחתם חת הילד הניטם בו שחיגו גונד לא היום ולא תמול ולא שלשם כי נאחת היולד הי"ן שלשה חדשים ובדול תאוד, ואין זה ילד היולא מתעי אמו, והגם נעד נוכח, לא נעק כילד חבל נבם כנער, והגם שני הוסיס חוס הרחים וחוס השמיעם נקבלו יחד לשניד ולהעיד שהילד כבר נולד יתיס רניס, ואחרי שהוא כלוא בתוך הבתים ועודנו חי היה חפשר שיהי' בן זוגם מלרית, שאם הדבר כן למה היתינם כל כך ולא שניתנו תיד אחר לידתם בתוך סוף היאור לכסות את הוספתם תשר? ולכן אחרם תילדי העברים זה, ואחריהו אמרת אמת המלך כל זמן שיבלו עד שיגדל הדבר ולא יבלו עוד הלשינו. ותחמל, לפי שהי' נוכח, ואולי גם לפי שהי' טוב החואר תלא הן בעיניה, ולזה הקדים הכתוב לתענם בשתרו ותרח אמו כי טוב הוא (לעיל פסוק ג'). (ג) מינקת מן העברות, כרחות אחות תשם שנת המלך אתלם עליו, יהיתה יודעת שתקרא ומינקת מלרית? קרוב ונאם הלוים לאמר, המלך ובקשתי לך אשה מינקת מן העברות? ומאיה נאמתם שלא טוב לך לקרוא מינקת מלרית, שעלידם יוודע הדבר שאתלת על ילד עברי ועברת על אמות אמין המלך. ונם היא שתמם אמ דעתם אמ הילד הזה, ולא אמרם הביאי אמ הילד העברי הזה. (ו) ויהי לה לבן, נדעת כל המפרשים אמת לה תסיב על בת פרעה שהי' לה לבן, ואין דעתנו כן, שהרי היתם מובדאת בתת פנים וטעם לדבר ובספר אל אמיני המלך אמ כל המאורע, ואין אמאמר בפרהסיא שעברם על אמות המלך והוא אמיני ולא אמם על בנודו. ומראתה לנו שבת פרעה אמרם ותניקהו לי ואני אמן אמ שכרך (בפסוק הקודם), ואולם לא אמינו שהיתן לה משכר, ובם המינקת לא נקרם דבר. והגם אם משם הבדקת לא יכלם לדמות אמן בת פרעה לקחת שכר אמיקם, והיא היניקם אמ בבם מבת פרעה לא יודעם, בם היתה אפלה שיהיה בעיה לבבד עיניה ועל סולאתם, לכן כאשר הניחה אותו אל בת פרעה אמרם לא אמקה מהך שכר כסף בעד היניקה, אבל זאת תהי' שכרי שיהי' לי לבן, ותקרא אמ שמו משם ואמרם אחרי שאת אמיתי אותו מן המים ולא בודע מי היה אמו אחי' לא אמו כי היניקתהו מאלבי שדי. ובתולית לה בת פרעה ויהי לה לבן. וע"פי דרבנו אין לורך אל האמן שויהי לה לבן הוא מאחר תוספר, אבל המאמר בזה וכן ותקרא שמו משם מאוכרים אל ואחריהו לבבד לבת פרעה, אלא בא לומר שהיה לה לבן לאמתר ולא לאמנה, ולזה הקדים הכתוב לתענם בשתרו ותרח אמו כי טוב הוא (לעיל פסוק ג'). (ז) מינקת מן העברות, כרחות אחות תשם בבת אמלם עליו, יהיתה יודעת שתקרא ומינקת מלרית? קרוב ונאם הלוים לאמר, האמן ובקשתי לך אשה מינקת מן העברות? ומאיה נאמתם שלא טוב לך לקרוא מינקת מלרית, שעלידם יוודע הדבר שאתלת על ילד עברי ועברת על אמות אמין המלך. ונם היא שתמם אמ דעתם אמ הילד הזה, ולא אמרם הביאי אמ הילד העברי הזה. (ח) ויהי לה לבן, נדעת כל המפרשים אמת לה תסיב על בת פרעה שהי' לה לבן, ואין דעתנו כן, שהרי היתם מובדאת בתת פנים וטעם לדבר ובספר אל אמיני המלך אמ כל המאורע, ואין אמאמר בפרהסיא שעברם על אמות המלך והוא אמיני ולא אמם על בנודו. ומראתה לנו שבת פרעה אמרם ותניקהו לי ואני אמן אמ שכרך (בפסוק הקודם), ואולם לא אמינו שהיתן לה משכר, ובם המינקת לא נקרם דבר. והגם אם משם הבדקת לא יכלם לדמות אמן בת פרעה לקחת שכר היניקה, והיא היניקה אמ בבם מבת פרעה לא יודעם, בם היתה אפלה שיהיה בעיה לבבד עיניה ועל סולאתם, לכן כאשר הניחה אותו אל בת פרעה אמרם לא אמקה מהך שכר כסף בעד היניקה, אבל זאת תהי' שכרי שיהי' לי לבן, ותקרא אמ שמו משם ואמרם אחרי שאת אמיתי אותו מן המים ולא בודע מי היה אמו אחי' לא אמו כי היניקתהו מאלבי שדי. ובתולית לה בת פרעה ויהי לה לבן. וע"פי דרבנו אין לורך אל האמן שויהי לה לבן הוא מאחר תוספר, אבל המאמר בזה וכן ותקרא שמו משם מאוכרים אל ואחריהו לבבד לבת פרעה, אלא בא לומר שהיה לה לבן לאמתר ולא לאמנה, ולזה הקדים הכתוב לתענם בשתרו ותרח אמו כי טוב הוא (לעיל פסוק ג'). (ט) ויקרא בבלתם, אף רחי' אמת אמיה אמה פעמים אמלא הבשם ואמתבוננות אמו אבמת ר"י, אמן עיניו ולבו לאמיות מבר עליהם. מבה, אין זה אמו לאמה אבם בעל אמלן פסוק י"ב), שאאבמת אמיה אמיה אמיך אמה ומרגם ואין בדי לאמית, אבל אאבמה אבן אמיה אמו ויך את אמלרי (בפסוק אאמוך) ואמיה בדי לאמית, ויש בוון אבמב"ן אמבריאמו (דער חויפ חייגען עבריישען אמען נו שוועגט). ושלמבען, הוא אאבמה קבם אפוסקת, אבל (לושלמבען) הוא אבותן אבם על אבם ואינו פוסק, ואם לא בא משם אמות אמלרי אמ הבברי ע"י אאבמה אמתאמת והיא בדי לאמית, לבן אבאו משם עד לאות לפי אאבמ לאמוב אאבבם לאמבבו. ואעפ"י אבי אמלונם אמלונם אעדו? אבל אבר אדבר אמו שאמרבו, שויהי לה לבן מוסב על אם משם, והוא לא אתבדל בבית פרעה אבל בבית אבותיו, ולכן ידע אאוב אאוב מן הבברים.

ג (ב) והאבה איבבו אכל אף שאלאבת היבבת אמ האבים אאבל לד ובועב' בו עכ"ל האבים אינבו אאבל. ירמוז בזה על בובל יאשיהו ומבבם אז בתלרים, אף שלרואם מליקים להם אאבל לד אינם יכילים לבלותם ולהשחיתם. ותשם לא הבין כוונת אמתחה, לכן האתותם ואת אאבים בם ואתחה אמ אמת הבבול הזה אדוע לא יבעב האבים עד שהשם אאוד לו רחם ואחיתי אמ עבי עמי ובו' כי ידעתי אמ אאבוניו ושם אלאבת, ועכ"ל האבים אינבו אאבל, שאאביח אבי עליו בעין אאבבם ואאבלה, ואאוד להלילו אאיד מלרים ובו' (להלן פסוקים ז', ח'). ולא על בלות ועיבוי מלרים לבד בומז מרחם האבים, כ"א בם על כל הבליות. (ה) אדמת קדש, שאאקדש ע"י אארחם הבדול ובילוי שכינה. (ט) באה אלי, הנה קרב העת שאבוח לעקום אאלי ולעבות לאם. (יב) ויאמר כי אהיה עמך, מעתה אין מקום לספקך מי אבבי כי אלך אאל פרעה? וכי אפשר לבבד עם אלך בדול כמוהו? ואלא אהי' עמך, ואין לך אבינות בדולה יותר מזה שאבודאה אשליט בכל עולמות עומד ליאמיך. וכן אין מקום לשאלתך אאבי' וכי אוליא, הים לי עלאם ורב אונים לאוליא עם בב מאחת יד אלך עז וקשה כפרעה? ואלא אהי' עמך, ומי יכול לעמוד בבבדי אאבד כל אוכל? וזה לך האות, שאהי' עמך, כי אבבי שאלאתיך, אלאלא אין רלוני להיות עמך לא הייתי שולח אותך, סיפה בעת, אתה בלבדך תם כולך להולים בני ישרחל מאחת יד אלרים ולאם אין בדול רוכבים ופרשים ובבם חזק, ואחיך העברים הם עבדים בלולי רוח, ואין להם לא דומת ולא אבית, אבל אבי אהי' עמך. וזהו עומק פשוטו של המקרא, ואין לורך לשאי הבעאות שזכר המבאר בבת"ם. בהולליאך, אינו הבעאם, ואינו מאובר אל מם שקדם לו, אבל הוא לישוי, אם תולים את העם תעבדון את האלהים ובו'. (בא) לא תלכו ריקם, זהו דבר תורה, וכי תשלחבו אפשי מעמך לא תשלחבו ריקם, הבעיק תעניק לו ובו' (דברים ט"ו, י"ג, י"ד). (בב) ובצלתם את מצרים, יודע אבי שאאלריים לא יקיימו אבות האבעיק תעניק, אף שאקול הדעת ואת הלרק מאיבים הדבר, לכן אתן את אן העם בעיני

הבורם שבות

לא יתלמו ניגדי בני ישראל להזקק להם. ונשתו לניגדי תלויים, ועי"כ יציחו כל כסף וזכוס תנותן לנהני מלויים. (יח) מרוץ עשיתן הדבר הזה, וכתב התנחר לנת"ם וז"ל: הרחנ"ע פירש כי חיננו סחנים, כי חין ההלנות נעונר דנר התלך, רק הוח נזירת מחתר לומר נני נות חתן, נא ור שעשיתן הדנר הזה, ולכן נם הם לא רחו לתת סנם על עסירן זאת רק כשינו לא ענדנו על תלוחין, עכ"ד, חך תלת תדוע לא הפניל פירושו, כי היח הורם על סחלת שעם ופנים, נס מהשיבתן שהחילו נתלת כי, חשר תורם על נתינת סנם על עבדם דנר התלך לא נדחם כן, לכן נרחם לו' ובו ונחר התנחל ההוח דרך רחוק מחוד. ושנם התנונן נדנדו פרעם שחתר הנם עם בני ישראל רב ועליס ממנו לעיל פסוק ט') יחללו שלכל העם הדב והעלוס לא היו כ"ח שני מילדות. ושני מילדות לא הספיקו חף לעיר תחת נדבם. ועוד שפרה ופועה היו נעיר התליכם, ואיך היו יכולין לעזור חת כל העברי ת חתוליות נמקימות חחרות? לכן יתכן שהיו להן מילדות רבות תחתיהן, ושפרה ופועה הן רחשי המולדות תופקדות עליהן, ולהן דנר התלך כדרכו שלח לנות כ"ח חת רחשי הפקידים, והן ילוי לכל המילדות נלהן מלויים להתית הזכרים המולדים כדנר התלך והנם שפרה ופועה נעלמן, שהן היו תחוניות לנתך חת המילדות ומצוחו' על עסקי הפקידם, לא הלכו להוליד חת חנשים כ"ח לפעמים מעטים, חנל הניחו הענק הזה למילדות חחרות כמו נכל שלר עיר ועיר. וכוונת הכתוב נאתרו ותורהן המילדות חת המלכים (נפסוק הקידם) היח על חותן המילדות ולא על שפרה ופועה, חנל התלך לא קרח חת המילדות חחרות כ"ח שפרה ופועה המחונות עליהן, ואחר מדוע עשיתן חת הדנר הזה, למה לא לייתן חת המילדות להתית חת הזכרים ותחיין חת הילדים, שהרי הניחו חת הילדים נחייהם. וי"ען דרכנו נם ותחיין הזה הוח לנסתרות כמו ותחיין הרחטן. ותעתה חין מקום לטענת הרחנ"ע שחר חין התנלית לעובד דנר התלך, שהתלך הי' נספק, חם שפרה ופועה לא נוו חת דנדו חל המילדות ושם חשמו. חו שנוו, והמילדות לא עשו כחשר נוו תתן, ושפרה ופועה נקיות תכל חטח ותרי, וע"ז הזיעו, חניחו נוויעו כדנר התלך למילדית חשר תחהינו, הוא כי לא כנסים התנרות העבדית ינו', ורחיים שחמרו נטרם תנות חליהן המילדת ויולדו, חם הן נעלמס עזרו נלידת הנשים כי' לכם לומר נעבר נשות חליהן ויולדו, חנל המילדת החמור כחן, היח המילדת שהיח תחהנס. ובא ויעש לה בתים, שנשר למילדות נתים לשתרן פן ילכו לעברית היולדות. (תבעני הרשנ"ם) ופירוש זה היח לרעתנו יותר נכון מכל הפירושים שכניח התנחר לנת"ם. שהם הכוונים על ההענה, לתי היטיב הסם? חם למילדות נדעת רש"י, והרח"ע והרד"ק, הרי כנר נחתר נפסיק קודם וייטב חלהים למילדות, וזה רלה לפרש ענין ההטבה, הי' רחוי לומר וייטב חלהים למילדות ויעש להם נתים, ולא פיפסיק ניניהם נתחת- וירב העם ויעלמו מחד וחם ההטבה לבני ישראל שעשה להם נתים, כלומר משפחות רבות כדעת הרמב"ן שהרבם (חוגד נחטט נייב הייגער חין דער נחליחן ענגי טשיהטן לייבם, הרי כנר נחתר נפסיק הקידס וירב העם ויעלמו מחד, וכח התחתר הזה יותר הזק רחתרו ויעש להם נתים שהרים על נתים חדריס מעטי הכמות. לכן נרחים דנרי הרשנ"ם וחנו נוספים לנחרס הייטב, וס ח כחשר ירחו המילדות חת החלהים וסרעה לא החיין לדנרי שפרה ופועה שהטבה תנות חליהן המילדת וילדו, שהדנר הזה חשכר נתחי נסים, חנל לא נכולן, לכן עשה נתים למילדות העבריות נכל עיר ועיר ונחרן תלויים להסניהן ולשתרן, שלא יהכו לעבריות היולדות, ועי"כ תהיינה העבריות יולדות מוכרחית לקרות מילדות תלריות לעזרתן, וע"ז נוסף לכל עמו, כלומר לכל המילדות שבעתו נחתר, כל הבן היולד היחרם תשליכהו, ועל כורך הזה המקרחות יפה הן מחונדות.

ב (ב) ותצפנהו, הרמב"ן נהרנותו קשר חת שני התחתיים ותמר (וווס זיך לויהן נחה, דחם ער ווחהלנעבילדעט ווחר, פֿיערבונדן זיך לויהן, כחשר נחתה שוה טוג התומר ולפניהו, משמע שחם לא היו טוב סיומר לא הלפינה חותו, חלילה לחשוב כזאת על חם תשם הלדקה! ונדעתנו שם תחתיים נפרדים. ברחתה שוה טוב מרחם ונם הלפינה חותו. (ך) לדעה מיה יעשה לך, מה הי' להעשות לו? ועוד החין חשכר לתינוק שם יום ולילה נדעת מה יעשה לו? והנרחה כוונת הספיקים שחם ישכה חותו בני מילדת והלפינה חותו שלשה ירחים, ומודע הדנר חח"כ שהיה יולדה ולא יוכלה עוד הלפינו לא נניתה ולא נניה חחר ושמה חותו ניצב נוחה נסוף על שפת היחור, והי' נדעתה שם לא יחקנו המצריחים על הדנר לשוב לקחתו נחיסון לילה חל ניתו, ושלחה חת נתה לעתוד תרחוק על שפת היחור, והיה נלנת שם לדעת חס נודע נס זחת שהילד נחנה נחיה והיה תונח נסוף על שפת היחור ויבואהו להשליכו חותו נתוך היחור, חס לא, ואז השח חת התנה לניה חתם נחשכת לילה, חנל נתוך כך ותרד נת פרעה ונו'. (ך) והפתח ותראהו את הילד, לדעת הרשנ"ם חין פירוש ותרחהו רחי' פשוטה, לומר שכשפתחה רחתה נה חת הילד שנתוכה, כי היה ש·עה שלח לנורך, וכי מי לא יודע שכשפתחים רחוה נה הילד, חנל הוח מפרש לשון הנטה לרחות הם הוח זכר חו נקבה, והוח מחונר לחבירו, ושעורו כשפתחה והניטה נו היטב רחתה כי נער הוח כלומר זכר והוח נכה, ונו'. והרמב"ן חתר שחין לזה להכירו נעניר שהוח מהול, רק שנתנה על לנה שתעשה כחשר היה, כי חתרה לנעבור הליל חותו, חו שלח ירחו נתות הילד שמוסר שם, ואיש תלרי לתה יעשה כן? כל זה לקיח מחת המנחר לנת"ם והנה הם נידה לדנרי הרשנ"ם שחין הרחי' החמורה כחן היח רחיה פשוטה הגל הנטה נדנר, עכ"ז חין זה מן החקירה והדריסה ליקר זין זכר לנקבה ונין מהול לשחינו מהול, גם מה שפירש הרמב"ן על החרה מילדי העבריה זה, כלומר היה תלרי למה יעשה כן לגוף הת נגו נסוף היחור, חינו מחוור, שהפשר נערה תלויה שהרה לזנונים

ח כ ו ר ם

ספר שמות

א (ו) וכל הדור ההוא, נומר לך סין הדור הנה חזרו נזכר הטובים הגדולים חזר עזר יוסף לחנותיו סלח ימותו נדעב, חף סזיק הזומם הי' קנוע וקיים, והי' רחוי לזכירם ית יי סזמינם, כי חזוירזם דנו לתביר ית חירתם לפרעה, ולח נקזי כ"ח להחיות ית עזרם, ונזה הסזיק חומם חו רניעי הענוזת, חבל יוסף תזלחו עליהם, חתר לח תהנו לפדיהם כ"ח הזיתסוזסזר יהי' לכם ולנזיכם, ונזכילם הכנים עזרם נסכנם לתכיך עליו חמת הסלך על חסד הית נוהג חתם הסלך, וחולם הדור הזוח הי כפי טיבם. (ח) אשר לא ידע את יוסף, עזר ית עליו כחלו לח ידע (רש"י). וחונקלוס נזר הסמוך ידהניחו דלח תקיים נזירת יוסף. והכי נחלת חדם נחלקו רב וחמולם, חך חתר חדם חתם, וזר חתר שהזדמי נזרותיו. ולרעתנו חך חתר הלח ומר חתר הית ולח סניני, שחכי שחר הכתוב וכל הדור הזוח, הנם פרעה שהי' ניתי יוסף כבר ות ות"כ פרעה הזה הוח מלך חדש, וגם נתחדשו נזירותיו שלגמין הזם יולח תתיחד חצר לו ידע ית יוסף, כי חין תעצר שלח הי' יודע ממנו ושוח היה תצים לתלך, חבל הכיונים שלח חהב ית יוסף, שהינה היזיעם וידם על הרוב, כתו שנחדנו הכתוב ולח יסף עיד לדעתם (נרחזית ל"ח כ"ו), כתו כי יודעיו (שם י"ח, י"ט), וחולי כחזר הניע לתלובם תלכי לו טוב עזר יוסף לתלבו תלריס תכריע מכנסות חולר הסלך ע"י חוק הזומם כתו שחתנו נפסוק הקודם, וה"ל שנח חותו וחת תספרתו, והכניד ית עול התסים על חנסי חרנו כדי שיתעצר יותר, ותהו כוונת שנתחדשו נזירותיו. ויפה נחר חונקלוס דלח תקיים נזירת יוסף שנעל חוק הזומם, וחילו גם סחר חוקים שקנע יוסף נחרן תלריס, ונהיכם שיהיו נניו וחזיו וכל מספרתם נני חורין. וט' אל עמו, חין מדרך הילך להתיילן עם עתו, ולומר לו הנה נתחכמה וגו' חלח נוהן עם שריו הסדתמים. לכן נחתר סזה מסכים חל הם שחמרנו שהות חדם נזירותיו על חנסי חרלו והכניד ית עילו ועליהם, והנם ירח שיסנחו חותו ויתרדו נו, הערים נדוע חכמתו להעניד הזנחה תעליו ולהסליכה על נני יסרחל, וחתר הם שחני תטיל הם עליכם הוח נזניל נני יסרחל סמם עם רב ועלוס מתנו נהון ונעכסים, וחלו סייתי מטיל הם עליהם נלגד, ימדדו נו ויקנחו חתכם ויעמדו עליכם לריב עימכם, והיתם תלם ותלינם נחרן, לכן תוכרח חני להטיל הם נם עליכם, חבל הם הם הנירתים זה. (י) ועלה מן הארץ, חושיעלם מן הסחרן ויקח עתו חת כל הסון והרכוש חשר רכש נחרלנו. וי"ר הרמב"ן והרחב"ן, שחתרו שכוונתי ועלם מן הזרן לגוד חל חרן חנותיהם, ולח טוב לנו לחבד עבדינו, הם רחוקים מחוד, כי עדיין לח היו עבדיהם כ"ח חחר שלוה לענות עדי מסכנות (יא) עדי מסכנות, חונקלוס תרנם קידוי נוי חולרח, וכן פירש"י התחדשים שהיו עדי הסולרות. וחולם הסתום חלנו היח, שבשני הדעב חשר היו נתלרים נחתר ונלקט יוסף חת כל הכסף הנתלב נחרן תלריס ונחרן כנען (נרחזית ת"ן, י"ד וז"כ הי הסילר נתלב ונחוד תזור כי הם חוזב כל הכסף תבני חרלות נדולות, ועכ"ל הי' הן הלורך לנוית נתי חילר תחדש לכל הסון הרב הסוח. ועל מי ולמי נלטרכו כיעב שבעים זכה חשרי כן עריס לבתי חילר"ן ובזד הן הרחוי הי' לחריב חת בתי הולר הישנים ולהבילם חו לבנית עוד בתים חדשים, ולמי לוס לבנית עריס סלים ובדולות לכן נרחס שהם היו חולרות של תניחם, כי עד שקם מלך חדש, חבני תלריס לח היו נותנים לפרעה כ"ח חומם תבואתם, והי' בי בתי חולרות היתנים, חבל תזקק חותי הסלך ובטל חוק הזומם ותבע תהם שלם הניעים חו תחלית הבניחם כתי שתתנו למעלה, ולח הי' רעב בחרן זמן רב שהלך הי' יכול לתכור הבואם, להיליח יהן תבני חדש, וח"כ נקבלו הבואות תבנים הרבה ובבלו עד שלין תקים הי' יכול להכילם יותר וחולרך לבנית בתי עריס בדולות לבנוד שם הבר. וגם תלת תסבנית תורה על נדכי התדונים והסבדיים הרחביים. ולזה כוון הרמב"ן בתרבימו (אין דרחטהם = טוטנדטיג). וחם תלחר תפני מה לח בני עריס לבתיהם בזבי הבבע שבבדו בר הרבה מחל? ע"ז בזיו, בעת בזית לח קבלו כל הבואתם בעיר תחת, חבל בכל שבה ובבלו סחדונים ובכל עיר ועיר סיו חולרות לבבניע מהם חת העם שלח יבטרכו כל חבבי הסרן לבוח חל עיר סתלבית, ולזה בלחר ויבבדו בר תחת יד פרעה חכל בעריס וביבדו (בראסית מ"ח, ל"ה), ויהן חכל בעריס חכל שדה העיר חשר סניחתים שהן בתוכם (שם שם מ"ח), ולחר שבלו שבי הרעב לח הי' הן הלורך לבבור בר לפי הבם, ולחותו הבר שבניחו חל בבבי הבלך שלחדבה תזבה לבבם ולח הי' תקים בתלריס להכילו, לחותו הסבר בבבר הולדכו לבבית עריס בדולות להיות בה הסבואה לתסתת. (טז) אם בן הוא, לח הי' מקציד חלח על הזכדים, שהיו חלטבינהו בציד לחולד בן התיבית חיתם (רש"י) ולפי פזיטו לח הקציד חלח על הזכדים, לפי שייבת והי' כי תקראבה תלידתם ובפ בם הוח על שלחינו ובלדם בבי, ויהן דרבן הל בבים לעמוד בקדבי המלדתם. ואם בת היא וחיה, שתם בבות יזרחל

מגלת אסתר י

(ג) וְכֹל־מַעֲשֵׂה תְקִפּוֹ וּגְבוּרָתוֹ
וּפְרָשַׁת גְּדֻלַּת מָרְדֳּכַי אֲשֶׁר
גִּדְּלוֹ הַמֶּלֶךְ הֲלוֹא־הֵם כְּתוּבִים
עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי
מָדַי וּפָרָס׃ (ג) כִּי ׀ מָרְדֳּכַי
הַיְּהוּדִי מִשְׁנֶה לַמֶּלֶךְ
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וְגָדוֹל לַיְּהוּדִים
וְרָצוּי לְרֹב אֶחָיו דֹּרֵשׁ טוֹב
לְעַמּוֹ וְדֹבֵר שָׁלוֹם לְכָל־זַרְעוֹ׃

תרגום אשכנזי

זאמט דען אינזעלן דעס מעערעם צינזבאד
געמאכט. (ג) דיא גאנצע געשיכטע זיינער
מאכט אונד געוואלט אבער, זאָ וויא דיא
אויכעראַרדענטליכע גראָסע מרדכי'ם, צו
וועלכער איהם דער קאָניג ערהאָבען שטעהען
בעשריבען אין דען טאגעביכערן דער קאָניגע
פּאָן מיריען אונד פערזיען: (ג) דאָך וואר
מרדכי דער יהודי, דער צווייטע נאך דעם
קאָניג אחשורוש אונד דער גראָסטע זיינער
נאציאָן, בעפּעללינ וועגען דיא מענגע זיינער
פּרייונדע, וואָהלוואָללענד וועגען זיין פּאָלק,
אונד היילברינגענד פּיר איהרע גאנצע נאכ-
קאָממענשאפּט:

רש"י

(ג) לרוב אחיו. ולא לכל אחיו מלמד שפירסו ממנו מקלת סנהדרין. לפי שנעשה קדוש למלכות והיה נטל מתלמודו: לכל זרעו. מוסב על עמו לכל זרע עמו:

באור

חימעל): ואייהים, יתכן היותם מיי מליסה נחלק זיידאָאַ המכונים נלע"ז (מרסיפעזאָגוס, עליטפּאָנטום), שהם יותר מן מלף ות"ק מייס סמוך לתוגרמה, כנזכר נס' נת"ם להרמנ"מן ז"ל (נרמזית יו"ד), וילמ' מזה היות מחזורם המלך קסיערקסיס כמנומר נמ"ם: (ב) וכל מעשה תקפו וגבורתו, כלומר זיית המם המזכר עתה הוא לנד פרט מחך מדנדי מלכותו מהם כל מעשה תקפו וגבורתו וגו': ופרשת, מהדו טעמו ומחר גדולת מרדכי, והיותר נכון שהוא על המופרש מן המודנל (דהו: חוימערזדענטליכע) כמו שם פלא הנגזר מן והפליתי ניוס ההוא (שמות ח') שהוא ג"כ לשון הפרשה. ומפשר זה נם טעם פרשת הכסף דלעיל, דנוי הכסף העלוס שאמר המן לשקול על נמזי המלך: (ג) כי מרדכי היהודי וגו', חך מן חנדיה אמר טעם כי לאמת פרשת גדולת מרדכי הן למלכו והן ליהודים ולאמור שנכל זה הכהיג את עלמו נאופן שהי' רלוי לאחיו וגו', וחך אמר טעם כי אע"פ ורנים הן: וגדול ליהודים, ואע"פי שהיה הגדול שניהודים מ"מ היה רלוי וגו', וידוע שלפעמים תנוח הלמ"ד נעגול יחס המלטרף, וחך מן חנדיה אמר למ"ד ליהודים היא למ"ד התכלי' ומוסב למטה, שאף כי היה מגיה למלך לא שמח נגדולתו כי אם לטובת היהודים, והי' רלוי נעגול זה וגו', והרמנון יותר נכון: לרוב אחיו, מהדו הטעם לרונם ולא לכלם, לדעת רש"י לפי שנעשה קדוש למלכות והי' נטל מתלמודו, ולדעת הרמנ"ע לפי שאין יכולת נאדם להלות הכל נעגול קנזת האחים. ומהם לא יתכן היות כוונת הכותב כאן למעט כי אם להפליג, וטעם אחיו מספחתו, כי אח"כ זוכל את עמו וטעם לרוב לרנוי ונספוך הוא, שאע"פ שרנים היו אחיו מ"מ היה מהוב לכלם נעגול מדותיו הטובות, וכן הי' לכל עמו כי הי' תמיד דורש לעשות טוב להם: ודבר שלום לכל זרעו, של עמו הנזכר, כי אף אחרי מותו הטיבו מלכי פרס ליהודים נעגלו. ועשה דומה, או כמשמעו שהי' מלין טוב להם, או שהוא לשון הוהנה כמודנל אחר לדול, כלומר שהניח שלום לכל זרעם.

חזק

(לג) לְקַיֵּם אֶת־יְמֵי הַפֻּרִים
הָאֵלֶּה בִּזְמַנֵּיהֶם כַּאֲשֶׁר קִיַּם
עֲלֵיהֶם מָרְדְּכַי הַיְּהוּדִי וְאֶסְתֵּר
הַמַּלְכָּה וְכִאֲשֶׁר קִיְּמוּ עַל־
נַפְשָׁם וְעַל־זַרְעָם דִּבְרֵי הַצּוֹמוֹת
וְזַעֲקָתָם׃ (לד) וּמַאֲמַר אֶסְתֵּר
קִיַּם דִּבְרֵי הַפֻּרִים הָאֵלֶּה
וְנִכְתַּב בַּסֵּפֶר׃

י (א) וַיָּשֶׂם הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ
מַס עַל־הָאָרֶץ וְאִיֵּי הַיָּם׃

אחשורוש ק׳

תרגום אשכנזי לב

אונד דער וואהרהייט, (לג) דאס מאן דיזען פורים • טאגען איממערוועהרענדען בעשטאנד געבע, נאך איהרען בעשטיממטען צייטען, זָא וויא עם איהנען דער יהודי מרדכי אונד דיא קאניגין אסתר שָׁן אויפגעטראגען, אונד זָא וויא זיא אויף זיך אונד איהרע נאכקאממען יענע פאסטען אונד בעטהטאגע בעשטעטיגט האבען: (לד) זָא וואורדען דיזע דעכטע דעם פורים דורך דאז קאניגליכע וואָרט אסתר'ס בעשטעטיגט, אונד דיא גע שיכטע דעבוועלבען אין דער הייליגען שריפט אויפגענאָממען.

י (א) דער קאניג אחשורוש האטטע זיך דאז גאנצע פעסטע לאנד זאממט

רש"י

(לב) ומאמר מסתר קיים וגו'. מסתר נקסה מאת חכמי הדור לקבוע ולכתוב ספר זה עם שאר הכתובים וזהו ונכתב בספר:

לעיל

באור

הזאת מיזה ברור. נעשוה לאחר כך, והולרך מרדכי לכתוב בניה עם מסתר בעבור היותה מלכה ע"כ, וכתבו את כל תוקף לקיי', כלומר כל הטעמי' המועילים לחזק הקיום ההוא, וכדמתוכ' לעיל בפרשיות, דהיינו שכתבו את אגרת הפורים הזאת השנית, היא הכתב שלפנינו עתה, יתכן שמפורשים בו הדברים יותר מאגרת מרדכי הראשונה, וגם כתבו ספרים מלאים דברי שלום, כמו שאמר הרמב"ן שלא יפחדו בעבור שעזבו מנות פורים, ואמת שהם חייבים לשמור הפורים כאשר כבר קבלו על נפשם. וזה שאמר ומאמר מסתר קיים וגו' לא מאמ' מרדכי לבדו: (לא) קיים עליהם מרדכי ואסתר, היפך ותכתוב מטעם הידוע. ומעם עליהם על היהודים: ובאשר, היה בעלמ' כבר קיימו על נפשם ועל זרעם עשיית הפורים, וכאשר קיימו גם דברי הצומות וזעקת', ומאמר וכאשר קיימו כפול בטעם, ונאה מ"כ האתיחתא במקומה כראוי: דברי הצומות וזעקתם, על דעת רבים על יום תענית מסתר, ולפי דעתי שחכמינו ז"ל קבעו יום התענית הזה ומעם דברי הצומו' על המזכרים בספר זכרי' שהן בתמוז ומג ותשרי ובטת, והטעם שרמוי שיקיימו היהודים עליהם לשמוח בימי הפורים כאשר קיימו על נפשם ועל זרעם להתענו' בימי מבלם כאשר הוקבע' העיר ובשרף הבית ולזעוק אל האם בימי התענית (מדברי הרמב"ן), וכן הוא דעת הרלב"ג: (לב) ומאמר אסתר, כמו שנאמרו להיות' מלכה ומלת המלה בא על דברי לא על פורים (הרמב"ן): ונכתב, בקמץ העי"ן לשון הוה, כלומר כמו שאמר מסתר קיים דברי הפורים כן האם שהעתה הזאת נכתב עתה בספר: בספר, בפתחות הבית הוא היכל בימיהם ואנך הספר, כאשר לא מלאנו מדרש עדו וספרי שלמה וספרי ד"הי למלכי ישראל וספר מלחמות ה' וספר היסר (הרמב"ן). והיותר נכון שלמה בדעת רש"י שנכתב עם שאר הכתובי' בספרי קודש, וכן הוא מתורגם משכחית, ומעניין כתיבת המגלה וכותבי' עיין שם"ס:

י (א) וישם וגו', אמר הרמב"ן ז"ל, זה הכתוב להודיע כי הגליח בכל דרכיו וגדלת' בגורתו מאד היות מרדכי לו למשנה ע"כ, והיותר נכון שטעמו ובגד שם, וזוכר בדלת המלך כדי להעיד על גדלת מרדכי שהי' משנה למלך התקיף הזה, ובכל זאת הי' עניו ושלוי לנוכ מחיו וגו': הארץ, זה החלק מהיבוש שהו מחוברות מדינות ואומות רבות זו בזו עלי פרוד ימים, יקרא מדין, גל"מ (דאז פעסטע לאנד), והחלק הקטן מיבשה המוקפים מכל צד יקרא אי (וויינע אינזעל)

תרגום אשכנזי

אונד אללע דיא זיך צו איהנען האלטען, דיזע ביידען טאגע יאהר פֿיר יאהר נאך פֿאָרגעשריבענער ארט אונד צייט צו בעגעהען. (כח) אויך זינד דיזע פּורים = טאגע נאָך איממער אים אנדענקען ערהאלטען אונר געפֿייערט וואָרדען, אין יעדעם צייטאלטער, אונד יעדעם פֿאָלקע, אין יעדעם לאנדע אונד יעדער שטאדט; וועלכען אויך ניא אונטער דען יהודים אבקאָממען, אונד איהר אנדענקען ניא בייא איהרען נאכקאָממען פֿערלאָשען; (כט) דען דיא קאָניגין אסתר, טאָכטער אביחיל'ס, אונד מרדכי דער יהודי האטטען אום דיזעם בעשלוסס אללע מיאָגליכע קראַפֿט אונד פֿעסטיגקייט צו געבען, דיזע צווייטע שריפֿט דעם פורים אויפֿגעזעטצט, (ל) אונד אין בריפֿען אן אללע יהודים, אין דען הונדערט אונד זיבען אונד צוואנציג פראָווינצען דעם קאָניגרייכס אחשורש געשיקט; וואָרטע דעם פֿרידענס

אונד

מגלת אסתר ט

יַעֲבֹר לִהְיוֹת עֹשִׂים אֶת־שְׁנֵי
הַיָּמִים הָאֵלֶּה כִּכְתָבָם וְכִזְמַנָּם
בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה׃ (כח) וְהַיָּמִים
הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל־
דּוֹר וָדוֹר מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה
מְדִינָה וּמְדִינָה וְעִיר וָעִיר וְיְמֵי
הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעַבְרוּ
מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזִכְרָם לֹא־
יָסוּף מִזַּרְעָם׃ (כט) וַתִּכְתֹּב
אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה בַּת־אֲבִיחַיִל
וּמָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי אֶת־כָּל־תֹּקֶף
לְקַיֵּם אֵת־אִגֶּרֶת הַפֻּרִים הַזֹּאת
הַשֵּׁנִית׃ (ל) וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל־
כָּל־הַיְּהוּדִים אֶל־שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים
וּמְאָה מְדִינָה מַלְכוּת
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ דִּבְרֵי שָׁלוֹם וֶאֱמֶת׃

ת' ורבתי

לקים

רש"י

שתהא המגילה כתובה בכתב אשורית: (כח) נזכרים, בקריאת מגילה: ונעשים. שמחה ומשתה ויום טוב לתת מנות ומתנות: משפחה ומשפחה. מתאספים יחד ואוכלים ושותין יחד וכך קבלו עליהם שימי הפורים לא יעברו: וזכרם. קריאת מגילה: לא יסוף תרגום שלא יתום דמתרגם עד תום עד דסף ומ"מ לו לשון מגזרת פן תספה מגזרת עתה מספה יום אחד שמ"כ היה לו לכתוב לא יספה מזרעם: (כט) את כל תוקף. תוקפו של כתב שלא לחסרום ושל המן ושל מרדכי ושל אסתר: השנית. לשנה השניה מזלו ושלחו ספרים שיעשו פורים:

ומשתר

באור

הימנתם נשמחה ומשתה וגו', וכזמנם ני"ך לפרזים וט"ו למוקפות: (כה) והימים האלה, ממר הכותב המגלה הזאת בל"קן, שמי הדבר שנים אחר המעשה הזה, כשזכר שמ"ם (עיין שם) שכשזר קבלו היהודים זה הדבר עליהם, כן כי' נאמת שעתים שיעברו לפניו הימים המלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור וגו וגם על העתיד לבא נשוח ומנטיח, שלא יעברו ימי הפורים לעולם מתוך היהודים: נזכרים, מתרגום זה נל על מקרא מגלה: משפחה ומשפחה, עניני אומה מלשון מספחות עמים (תהלי' ל"ו), וכשעם שבניה שם רעי נספרו זמירות ישראל, ולכן מחליו מדינה ומדינה עיר ועיר, לפי שיש אומה אחת נפוצה ונמצה מדינות, כמו שמדינה אחת יש ערים רבות, ולשונו לומר שבכל אומה ואומה שביו שם יהודים, היו עושים ימי הפורים: יסוף, יכלה כמו יחדיו יסופו וכם מצינו כי תמצא בעלומי הלמ"ך (רמב"ע), וכם ג' מרגים מענין אחד ודנים כן: (כט) ותכתוב אסתר ומרדכי, משקל הפעל כמשקל הנושא הסמוך, והטעם וכבר כתבו, כלומר מה שכתבה מקיום פורים לא כי' על ידי מגלת מרדכי הראשונה בשמוע ויכתוב מרדכי את הדברים האלה, כי ידוע מה שאמר הרמב"ן אף שאמרו ישראל המלוה

הזאת

הַיְהוּדִים חָשַׁב עַל־הַיְהוּדִים
לְאַבְדָּם וְהִפֵּל פּוּר הוּא הַגּוֹרָל
לְהֻמָּם וּלְאַבְּדָם׃ (כה) וּבְבֹאָהּ
לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ אָמַר עִם־הַסֵּפֶר
יָשׁוּב מַחֲשַׁבְתּוֹ הָרָעָה אֲשֶׁר־
חָשַׁב עַל־הַיְהוּדִים עַל־רֹאשׁוֹ
וְתָלוּ אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו עַל־הָעֵץ׃
(כו) עַל־כֵּן קָרְאוּ לַיָּמִים הָאֵלֶּה
פוּרִים עַל־שֵׁם הַפּוּר עַל־כֵּן
עַל־כָּל־דִּבְרֵי הָאִגֶּרֶת הַזֹּאת
וּמַה־רָּאוּ עַל־כָּכָה וְכָהּ הִגִּיעַ
אֲלֵיהֶם׃ (כז) קִיְּמוּ וְקִבְּל
הַיְהוּדִים עֲלֵיהֶם ׀ וְעַל־זַרְעָם
וְעַל כָּל־הַנִּלְוִים עֲלֵיהֶם וְלֹא
וקבלו ק׳ יעבור

גענאכט אללע יהודים אומצוברינגען, אונד פוד (דאז הייסט לאָזע) געוואָרפען צו איהרער פערניכטונג אונד אויסראָטטונג. (כה) אלס זיא (דיא קאָניגין) אבער פאָר דען קאָניג קאם, וואורדע בעשלאָססען טראָטץ יענעם ערשטען בריפעס, זיינען בעזען אנשלאג, דען עד געגען דיא יהודים געפאסט, אויף זיין אייגענעם הויפט צוריק צו וועלצען; אונד מאן העננטע איהן אונד זיינע זאָהנע אן דען גאלגען. (כו) דארום האט מען דיזע טאגע פורים גענאננט, וועגען דעס פור (דאז לאָז); אונד דארום, וועגען אללע אין דיזער שריפט ערצעהלטען פאָרפיללע, וואס זיא דארוים ערזעהען, אונד וואס עגדליך פיר זיא דארוים גענאָרדעט, (כז) האבען דיא יהודים בעשלאָססען, אונד אלז אין אונפערבריכליכעם נעזעטצען אויף זיך גענאָממען, אויף זיך, איהרע קינדער אונד

ריש"י

לו: למר עם הספר. למר המלך נפיו ונוח לכתוב ספרים שתשוב מחשבתו הרעה מלמלו: (כו) על כן על כל דברי האגרת הזאת. נקבעו הימים האלה ולכך נכתבה לדעת דורות הבאים: ומה ראו. עושי המעשים האלו שעשתה: ומה הגיע אליהם. מה ראה מחשובה שנתמעט בכלי הקדש ומה הגיע אליהם שבא שתן ורקד בניהם והרג את ושתי מה ראה המן שנתקנא במרדכי ומה הגיע אליו שתלו אותו ואת בניו מה ראה מרדכי שלא יכרע ולא ישתחוה ומה ראתה מסתר שזימנה להמן: (כז) הנלוים עליהם. גרי העתידים להתגייר: ככתבם.

שתהא

באור

הטעם דין הוא שיקבלו זה כי לולי זאת התשובה נמחה שמם ומס זרעם, ויזכרו אותה בכל שנה להודות לפי מקר לו נתכנו עלילות (הרמב"ן): (כה) ובבואה, ובענוד ניתה של המלכה לפני המלך נתבפנו הדברים: אמר עם הספר, לדעת רש"י ז"ל למר המלך נפיו ונוח לכתוב ספרים שיזוב, וכן הוא דעת הרמב"ן, ויתי' תרגומו בל"א (וואורדע בעשלאָססען אונד גענאָמען זיך נידערגעשריבען). למנם הגרמ' הוא כדעת הרלב"ג, למר המלך שעם קיום הספר הרמטון, כלומר אף על פי שמי מפקד להשיב מה שכתב נקדם לכתוב בשם המלך, בכל זאת יזוב מחשבתו הרעה על רמטו, על דרך שנכתב בזה הספר, וכן הוא מתורגם: (כו) על כן קראו וגו', מהקדמת כי המן וכו' שהניח הוליך ג' תולדות, הרמטון' על כן קראו לימים האלה וגו', והתולדה השני' על כן דהיינו על כל הנודע מדברי המגרת הזאת, ומה מפל רמו מהשגחת השם שמה שמירע להם בזרה הזאת, ומשר הגיע מליהם מהנס שנעשה להם בפוף על כל זה קיימו וקבלו וגו' (מדברי הרלב"ג והרב מבן יחייה). וכן הוא מתורג' מסכנזי: האגרת, מבזל' מגרה בקליר מהכלה והטעם מחברת המלים (הרמב"ן) כמה שקורין בל"א (וויינע זוואי זוכ), והכונה כאן על פרטי המעשה הנכתבים פה, ולא על מה שקורין בל"א (בריפע) כי הם נקראים ספרים בכל הספר הזה: (כז) בל הנלוים, הגרים והתושבים: בכתבם הטעם על הכתבתם

מגלת אסתר ט

(כ) וַיִּכְתֹּב מָרְדֳּכַי אֶת־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל־כָּל־
הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל־מְדִינוֹת
הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַקְּרוֹבִים
וְהָרְחוֹקִים: (כא) לְקַיֵּם עֲלֵיהֶם
לִהְיוֹת עֹשִׂים אֶת יוֹם אַרְבָּעָה
עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר וְאֶת יוֹם־
חֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ בְּכָל־שָׁנָה
וְשָׁנָה: (כב) כַּיָּמִים אֲשֶׁר־נָחוּ
בָהֶם הַיְּהוּדִים מֵאֹיְבֵיהֶם
וְהַחֹדֶשׁ אֲשֶׁר נֶהְפַּךְ לָהֶם
מִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה וּמֵאֵבֶל לְיוֹם
טוֹב לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יְמֵי מִשְׁתֶּה
וְשִׂמְחָה וּמִשְׁלוֹחַ מָנוֹת אִישׁ
לְרֵעֵהוּ וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים:
(כג) וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים אֶת אֲשֶׁר־
הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת וְאֶת אֲשֶׁר־כָּתַב
מָרְדֳּכַי אֲלֵיהֶם: (כד) כִּי הָמָן בֶּן־
הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי צֹרֵר כָּל־
הַיְּהוּדִים

תרגום אשכנזי

מיט געשענקען ערפֿרייען. (כ) מרדכי שריב אללע דיזע אומשטענדע נידער, אונד שיקטע בריפֿע אן אללע יהודים אין דען זעמטליכען לאנדען דעם קאָניגס אחשורש, נאהע אונד פֿערן: (כא) אויף זיך צו נעהמען, דען פֿירצעהנטען טאג דעם מאָנאטהס אדר צו פֿייערן, יאהר פֿיר יאהר, (כב) (אלס דיא יודען אין וועלכען דיא יהודים רוהע ערלאנגטען פֿאָן איהרען פֿיינדען, אונד דער מאָנאטה, אין וועלכעם זיך איהנען קומינער אין פֿרייד, אונד טרויער אין פֿעסטליכקייט פֿערוואנדעלטען, אונד זיא צו פֿאָלל ברינגען, אלס טאגע דעם וואָהללעבענס אונד דער פֿרייד, דער ווענסעלזייטיגען שענקונגען אונד דעם אלמאָזען • שפענדענס. (כג) אויך נאהמען דיא יהודים גערנע אן, וואס זיא שאָן זעלבסט צו טהון אנגעפֿאנגען, אונד וואס איהנען נון אויך מרדכי גשריבען האטטע; (כד) דען המן זאָהן המדתא'ס דער אגגיטי אונד פֿערפֿאָלגער אללער יהודים, האטטע דען אנשלאג

געפֿאכט

רשי׳

שם דבר כתו מסמר מזמע לפיכך הסי"ן נקוד' רפי: (כ) ויכתוב מרדכי. היא המגלה הזאת כמות שהיא: (כד) כי המן בן המדתא. מסב להומס ולמגד': (כה) ובבאה. מסתר מל המלך להתחבן

באור

מרבעה עשר יום טוב, מגל ליובני עדיס המוקפות חומה הותקן לח"כ שיעשו יום חמשה עשר יום טוב לזכר המעשה בשושן שהיתה ג"כ מוקפת חומה: ובשלוחה, שם על מקל במשעול הכלמיס ולמד הלב"ג ות"ל תקנו ג"כ להדבות השמחה שיהלה כל מיב לשלחו מנות ע"כ ומפסל שהיה זה דגיל מגלס נימיס הרבה בכל יום טוב לשלוח מנות לרעיהם ומתנות לאביונים: (כא) להיות עושים, מת יום י"ד וט"ו ימי משתה ושמחה, כן הוא פשוט הכתוב. מלא כיון שהפסיק בלמד מוסגר גדול כימיס מסב נחו ונו', לומר טעם מלו הימיס דוקא, הוסיף עוד מלות לעשות אותם בעבור הממקך: (כג) וקבל היהודים, ידוע שהפעל הבא לפני הבעה מינו שם' לא המין ולא המספר: את אשר החלו לעשות, מעלמ' בשבת הלשבועה יום המנוחה ליום משתה ושמחה, ולהיות הדבר הזה בס עתה את מסב כתב מליה' מרדכי, שהי' חשוב בעיניהם. והלב"ג למד שהם החלו לעשות יום משת' ושמחה, ומרדכי כתב לשלוח מנות ומתנות לאביוני' ע"כ, ויותל נכון לפרש בזה הדרך, שהם החלו כלם לחוגיום י"ד כיום מנוחתם, ומרדכי תקן יום הט"ו לכל העיים המוקפות חומה, מבל כשבאו בלמה כמו שלמדנו: (כד) כי המן ובו', הטעם

בְּשׁוּשָׁן נַם בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר
לְחֹדֶשׁ אָדָר וַיָּהֲרְגוּ בְשׁוּשָׁן
שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אִישׁ וּבַבִּזָּה לֹא
שָׁלְחוּ אֶת־יָדָם׃ (טז) וּשְׁאָר
הַיְהוּדִים אֲשֶׁר בְּמְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ
נִקְהֲלוּ ׀ וְעָמַד עַל־נַפְשָׁם וְנוֹחַ
מֵאֹיְבֵיהֶם וְהָרוֹג בְּשֹׂנְאֵיהֶם
חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים אֶלֶף וּבַבִּזָּה לֹא
שָׁלְחוּ אֶת־יָדָם׃ (יז) בְּיוֹם־
שְׁלוֹשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אָדָר וְנוֹחַ
בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר בּוֹ וְעָשָׂה אֹתוֹ
יוֹם מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה׃
(יח) וְהַיְהוּדִים אֲשֶׁר־בְּשׁוּשָׁן
נִקְהֲלוּ בִּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂר בּוֹ
וּבְאַרְבָּעָה עָשָׂר בּוֹ וְנוֹחַ
בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ וְעָשָׂה אֹתוֹ
יוֹם מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה׃ (יט) עַל־
כֵּן הַיְהוּדִים הַפְּרָזִים הַיֹּשְׁבִים
בְּעָרֵי הַפְּרָזוֹת עֹשִׂים אֶת יוֹם
אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אָדָר
שִׂמְחָה וּמִשְׁתֶּה וְיוֹם טוֹב
וּמִשְׁלֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ׃

יתיר ו׳ יתיר ו׳ ויכתב

תרגום אשכנזי

יהודים צו שושן פֿערזאמזעלטען זיך אלזאָ
אויך אם פֿירצעהנטען טאג דעם מאָנאטהם
אדר, אונד טעדטעטען דאזעלבסט נאָך
דרייא הונדערט מאן; אן דיא בייטע אבער
לעגטען זיא ניכט האנד אן. (טז) דיא
איבריגען יהודים אין דען לענדערן דעם
קאָניגס פֿערזאמזעלטען זיך, צו ערהאלטונג
איהרעם לעבענס אונד זיך רוהע פֿאָן איהרען פֿיינדען צו שאפֿפֿען, (זיא ערשלוגען
פֿאָן איהרען פֿיינדען פֿינף אונד זיבענציג
טויזענד מאן), אָהנע יעדאָך אן דיא בייטע
האנד אנצולעגען; (יז) נור אם דרייצעהנטען דעם מאָנאטהם אדר, אונד פֿיערטען
אם פֿירצעהנטען טאגע דעזעלבען, אונד
מאכטן איהן צו אייגעם טאג דעם ווּאָהל-
לעבענס אונד דער פֿרייד. (יח) דיא
יהודים צו שושן הינגעגען, דיא זיך אם
דרייאצעהנטען אונד פֿירצעהנטען טאג
דעזעלבען פֿערזאמזעלט האטטען, רוהטען
נונמעהר אם פֿינפֿצעהנטען טאג דעזעל-
בען אויז, אונד מאכטען דיזען צום טאג
דעם ווּאָהללעבענס אונד דער פֿרייד.
(יט) דאהער נור דיא לאנד-יהודים
(דאז הייסט, דיא אין דען אָפֿענען לאנד-
שטעדטען ווּאָהנען) דען פֿירצעהנטען טאג
דעם מאָנאטהם אדר אלס אייגען פֿעסטטאג
דער פֿרייד אונד דעם ווּאָהללעבענס פֿייערן,
אן וועלכעם זיך אויך פֿרייגעד גוטעם עלזייטיג

מיט

רש"י

נגזר חוק המלך: (יט) הפרזים. שאינם יושבים בערי חומה נתנשה עשר ומוקפין חומה נתתם עשר כשושן והיקף זה נראין שיהיה מימות יהושע בן נון כך דרשו ולמדו בברותינו: ומשלוח.

סס

באור

חמשים אמה, והטעם להפחיד היהודים הנשארים, אם נשארו עוד מיזה מהם: (טז) ושאר היהודים, נקהלו ביום שלשה עשר לגד למלחמה ונחו ביום ארבע' עשר כן הוא המשך הכתובים, ואמר לגבי גדרת שהם נכללו הרגו בשונאיהם וגו', ודינו מ"כ כאמר מוסגר, וכן הוא מתורגם: ועמוד, ונוח והרוג ועשה כלם שמות פעליהם הם: (יט) על כן, אמר הכותב לפי שהיהודים אשר בשושן לא נחו כי אם בחמשה עשר על כן עתה היהודים הפרזים לגדם עושים את יום

מרגעה

דער יהודים : אבער אן דיא ביטע
לעגטען זיא ניכט האנד אן. (יז) נאך
אן דיזעם טאגע קאם דיא אנצאהל דער
אין דער רעוידענין שושן עדשלאוגענען פאר
דען קאניג. (יז) דא זאגטע דער קאניג צור
קאניגין אסתר : אין דער רעזידענין שושן
האבען דיא יהודים אומגעבראבט אונד
נידערגעמעצעלט פינף הונדערט מאן,
זאטטע דען צעהן זאהנען המן'ס, ואם
האבען זיא ניכט ערשט אין דען אנדערן
פראווינצען געטהאן! ואם פערלאנגסט דוא
נון פערנער? עס זאל בעווילליגט ווערדען!
ואם ווינשעסט דוא נאך? עס זאל גע-
שעהען! (יג) אסתר ערווידערטע: ווען עס
דעם קאניגע זאו געפעלליג, זאו ווערדע אויך
אויף מארגען דען יהודים פרייא געגעבען
נאך הייטיגער ווייז צו פערפאהרען; אונד
דיא קאדפער דער צעהן זאהנע המן'ס
הענגע מען אן יענען גאלגען. (יד) דער
קאניג זאגטע, דאס זאו געטהאן ווערדען
קענע. דארויף ווארדע דאו עדיקט אין
שושן אויסגעגעבען, אונד דיא צעהן זאהנע
המן'ס ווארדען אויפגעהאנגען. (טו) דיא
יהודים

הַיְּהוּדִים הָרְגוּ וּבַבִּזָּה לֹא שָׁלְחוּ
אֶת־יָדָם: (יז) בְּיוֹם הַהוּא בָּא
מִסְפַּר הַהֲרוּגִים בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה
לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: (יז) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ
לְאֶסְתֵּר הַיַּלְדָּה בְּשׁוּשַׁן
הַבִּירָה הָרְגוּ הַיְּהוּדִים וְאֵבֶד
חֲמֵשׁ מֵאוֹת אִישׁ וְאֵת עֲשֶׂרֶת
בְּנֵי־הָמָן בִּשְׁאָר מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ
מַה עָשׂוּ וּמַה־שְּׁאֵלָתֵךְ וְיִנָּתֵן
לָךְ וּמַה־בַּקָּשָׁתֵךְ עוֹד וְתֵעָשׂ:
(יג) וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר אִם־עַל־
הַמֶּלֶךְ טוֹב יִנָּתֵן גַּם־מָחָר
לַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּשׁוּשַׁן לַעֲשׂוֹת
כְּדָת הַיּוֹם וְאֶת עֲשֶׂרֶת בְּנֵי־
הָמָן יִתְלוּ עַל־הָעֵץ: (יד) וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ לְהֵעָשׂוֹת כֵּן וַתִּנָּתֶן דָּת
בְּשׁוּשַׁן וְאֵת עֲשֶׂרֶת בְּנֵי הָמָן תָּלוּ:
(טו) וַיִּקָּהֲלוּ הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר־
בְּשׁוּשָׁן

רש"י

עין לָהֶם בְּמָמוֹן: (יג) ומה בקשתה בני המן יתלו וגו'. מותן שהרגו: (יד) ותנתן דת.
נִגְזַר

באור

מלויניהם דק לגוז ממונם ורכושם, מגל עתה ילמה בגדול שמין כוונתם כי מס לעמוד על נפשם, גם לא מלינו שהרגו גוף ונפש מלוחיהם אף שהותרה להם לעשות כן, וקלקל מתנו שזה נעשה כהנו ונמר, ומינו מוכה. ומילו הי'כן לא פתחו הכתוב: (יב) מה שאלתך וגי', לדעת מה תן מבדיל הנעשה, מה שמלתך עוד שיתן לך, ומה בקשתך עוד שתעשה. ויהי' מ'כ כתרגומו בל'ז (ווהם פערלאנגסט דוא נאך דיר בעטטיגטעט ווערדע? ווהם ווינשעסט דוא נאך דחו בעשיהע?) (יג) יתן גם ניהר, ילמה מתוכן הבדים שנעיר הניהם עלמה מגל שם מוסג המלכות לא הניז מים לרוס מת ידו בנך היהודי, ומותן המנשים שהרגו היו מתפחת המן וקרוביו ומיודעיו, ונודעים כלם לגורלי יהודים, מגד לא ינוחו ולא יסקיטו עד שיקמו נקמת פחיהם, ולכן היתה נדיכה מסתר לבמול מת המלך מיתת כלן, וכן מגד המתרגם המרמי חמש מאות נוגדין כלהון דופילין מדנית עמלק, ולהלן הלת מאה נוגדין מדנית עמלק. גם לא תלינו בלבבי סוגן מאחד לעמוד על נפשם, מגל בגזר המדינות בקהלו ועמוד על נפשם בלבד בגד הקמים עליהם לגרוע: כדת היום, כמנהג וסדר היום, וכמבואר לעיל (מ' ח'): יתלו על העץ, בד"א בידועה, כלומר על העץ שהכין מניהם כי שם מקום לכלן בהיותו בגוה
חמשים

מָרְדֳּכַי בְּבֵית הַמֶּלֶךְ וְשָׁמְעוֹ
הוֹלֵךְ בְּכָל־הַמְּדִינוֹת כִּי־הָאִישׁ
מָרְדֳּכַי הוֹלֵךְ וְגָדוֹל׃ (ה) וַיַּכּוּ
הַיְּהוּדִים בְּכָל־אֹיְבֵיהֶם מַכַּת־
חֶרֶב וְהֶרֶג וְאַבְדָן וַיַּעֲשׂוּ
בְשֹׂנְאֵיהֶם כִּרְצוֹנָם׃
(ו) וּבְשׁוּשַׁן הַבִּירָה הָרְגוּ
הַיְּהוּדִים וְאַבֵּד חֲמֵשׁ מֵאוֹת
אִישׁ׃ (ז) וְאֶת׃
פַּרְשַׁנְדָּתָא וְאֶת׃
דַּלְפוֹן וְאֶת׃
אַסְפָּתָא׃ (ח) וְאֶת׃
פּוֹרָתָא וְאֶת׃
אֲדַלְיָא וְאֶת׃ אֲרִידָתָא׃ (ט) וְאֶת׃
פַּרְמַשְׁתָּא וְאֶת׃ אֲרִיסַי וְאֶת׃
אֲרִידַי וְאֶת׃ וַיְזָתָא׃ (י) עֲשֶׂרֶת
בְּנֵי הָמָן בֶּן־הַמְּדָתָא צֹרֵר

וואר זעהר אנגעזעהן אים הויז דעם קאָניגס,
אונד זיין רוף פֿערברייטעטע זיך דורך אללע
לאנדע, דאם דיזער מאן איממער גרׂאסער
ווירדע׃ (ה) זאָ דאם דיא יהודים איבעל-
אלל איהרע פֿיינדע שלוגען, זיא טיט דעם
שווערדטע נידערמעצעלטען אונד אויסרא-
טעטען. אונד מיט איהרען ווידערזאכעדן
נאך ווילקיהר פֿערפֿוהרען. (ו) אין
דער רעזידענץ - שטאדט שושן האטטען
דיא יהודים אומגעבראכט אונד נידערגע-
מעטצעלט פֿינף הונדערט מאן, (ז) זאמט
פרשנדתא, דלפון אונד אספתא, (ח) פורתא,
אדליא אונד אריתא, (ט) פרמשתא,
אריסי, אריתי אונד ויזתא, (י) דיא צעהן
זאָהנע המן׳ס זאָהן המדתא׳ס פֿערפֿאָלגער
דער

בני המן בן־המדתא צורר
איש בראש הרף ת׳ זעירא ש׳ זעירא ו׳ רבתי ז׳ זעירא

רש"י

(י) עשרת בני המן. רמיתי בכדך עולם מלו עשרה שכתבו שטנה על יהודה וירושלים כמו שכתוב בספר עזרא ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה על יהודה וירושלים ומה הוא השטנה לבטל העולים מן הגולה בימי כורש שהתחילו לבנות את הבית והלשינו עליהם הכותים והחדילו׳ וכשמת כורש ומלך אחשורוש והתנפה המן רמה שלא יעסקו אותן שבירושלים בבניין ושלחו בשם אחשורוש לבדי עבר הנהר לבטלן: ובשנה זו שלחו את ידם. שלח יתן המלך
עיין

באור

לפי שראו גדולתו בבית המלך, כן נפל בם על הרחוקים כי שמעו הולך בכל המדינות שהיה מרדכי הולך וגדול, וידוע שזה אחת מהולאות מלת כי: וגדול, שם הפועל מבנין קל והנה הוא כשם התואר (הרמב"ע), ומינו נראה כי חולי כן הי׳ כתוב הלוך וגדול כמו הלוך ושוב, מגל הוא תואר גדילת כשם הקודם: (ה) ויכו היהודים, לפי שמעשם הראה מינו מוכח המיתה דוקא, כי אם הגלות לבד, וכמו תיבת (שלוגען) בל׳ ח לכן הוסיף לבאר שהכוס מכת חרב, הרג ואבדן, ר"ל שלא שבקו חיים למחך מהמולחים, כי לפי שרבי המדינות היו מכתים אותם ואינם מוחים בידם כלל, ואפשר שגם מסעדים אותם בחכמי נפש, היו למלך ידם לעשות בשונאיהם כרצונם, כי לולי כן אפשר שהיו השרים עושים פשרה ביניהם מחרי הגלוח, וזה טעם המשך וכדמתורגם משכחני, וטעם בכל מויניהם, בכל מקום שנקהלו: (י) ובבזה לא שלחו את ידם, יתכן שכתו שרי׳ כתוב על המשרדפנים ושרי המדינות ושלשם לבוז כן נוה מרדכי לכתוב על היהודים שלא לשלוח יד בבזה, כדי שלא יחשדו שהרגו גם מבזים נקיים שאינם
מלויניהם

מגלת אסתר ח ט

הָאָרֶץ מִתְיַהֲדִים כִּי־נָפַל פַּחַד־
הַיְהוּדִים עֲלֵיהֶם׃
ט (ט) וּבִשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ
הוּא־חֹדֶשׁ אֲדָר
בִּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂר יוֹם בּוֹ אֲשֶׁר
הִגִּיעַ דְּבַר־הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ
לְהֵעָשׂוֹת בַּיּוֹם אֲשֶׁר שִׂבְּרוּ
אֹיְבֵי הַיְהוּדִים לִשְׁלֹט בָּהֶם
וְנַהֲפוֹךְ הוּא אֲשֶׁר יִשְׁלְטוּ
הַיְהוּדִים הֵמָּה בְּשֹׂנְאֵיהֶם׃
(ב) נִקָּהֲלוּ הַיְהוּדִים בְּעָרֵיהֶם
בְּכָל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ
לִשְׁלֹחַ יָד בִּמְבַקְשֵׁי רָעָתָם
וְאִישׁ לֹא־עָמַד בִּפְנֵיהֶם כִּי־
נָפַל פַּחְדָּם עַל־כָּל־הָעַמִּים׃
(ג) וְכָל־שָׂרֵי הַמְּדִינוֹת
וְהָאֲחַשְׁדַּרְפְּנִים וְהַפַּחוֹת וְעֹשֵׂי
הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ מְנַשְּׂאִים
אֶת־הַיְהוּדִים כִּי־נָפַל פַּחַד־
מָרְדֳּכַי עֲלֵיהֶם׃ (ד) כִּי־גָדוֹל
מרדכי

תרגום אשכנזי

לאגדעם הילטען זיך צו דען יהודים, דען דיא
פֿורכט פֿאָר דעמזעלבען וואר איבער זיא
געפֿאללען׃
ט (ט) אם דרייאצעהנטען טאגע דעם
צוועלפֿטען מאָנאטהם, דעם
מאָנאטהם אדר, דא דער ווילע דעם
קאָניגם אונד זיין בעפֿעהל צור אויסאיבונג
געלאנגען זאָללטע; דער טאג, אן וועלכעם
דיא פֿיינדע דער יהודים געהאָפֿט, נאך
ווילקיהר איבער זיא צו שאלטען, אונד
עם דאהין אומגעקעהרט וואורדע, דאם
דיוע מיט איהרען פֿיינדען נאך ווילקיהר
שאלטען קאָננטען, (ב) פֿערזאמעלטען
זיך דיא יהודים אין איהרען שטעדטען, אין
אללען לאנדען דעם קאָניגם אחשורוש,
האנד צו לעגען אן אללע דיא איהר אומגליק
וואָללטען; אונד ניאמאנד בעשטאנד פֿאָר
איהנען, דען איהרע פֿורכט ווער איבער
אללע פֿעלקער געפֿאללען. (ג) אויך אללע
פֿירשטען דער לענדער, דיא זאטראפֿען,
דיא פֿאשאס, אונד אללע דיא דען קאָניג-
ליכען עמטערן פֿאָרשטונדען, ערהאָבען
דיא יהודים, ווייל דיא פֿורכט פֿאָר מרדכי
איבער זיא גפֿאללען ווער. (ד) דען מרדכי
ווער

רש"י

ט (ג) ועושי המלאכה. מותס שהיו ממונים לעשות צרכי המלך: עזרת

באור

ומין כל, והטעם הכתוב שהיו מדמים עלמס שמחתם כאלו הס יהודים, וזה שמחד הכתוב שמחה ושמון ליהודים משתה ויום טוב, וגס רבים מעמי הארן מתיהדים, כלומר מתנהגים
בזה הדרך, עשו שמחה ומשתה ויום טוב וכמו שמחנו לעיל:
ט (א) ונהפוך הוא, הרבר על משקל ונשלום ונחתום: (ב) ואיש לא עמד בפניהם, קלתס חשבו היות הנעשה שלא קס ליס נגדס והס הדגו כל מי העולה על דוחס שהוא מחויבים, מגל שחתת לא הי' להס דעות כי אס להקבל לעמוד על נפשס, ולא להשמיד כי אס הצליס אותס, ונעשה המאמר שאין הקמים נגדס לא עמד אים זמן רב כי אס נפל שמלחמה, כי אף שחשבותס הסכימו ללחוס בס, מ"מ לא היה בהס עוד דוה כי נפל פחד היהודים עליהס, וכן כתיב (יהושע כ"ו) ואיש לא עמד בפניהס מכל אויביהס, שאין הידוע שלחמו נגדס:
(ג) ועושי המלאכה, אותס שהיו ממונים לעשות צרכי המלך (רש"י), וכן הוא מתורגס:
(ד) כי גדול מרדכי וגו', אין הטעם נפול אגל שעוד הכתוב שכתו שנפל פחדו על הקרובים
לפי

הַמֶּלֶךְ וְהַדָּת נִתְּנָה בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה׃ (טו) וּמָרְדֳּכַי יָצָא מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ בִּלְבוּשׁ מַלְכוּת תְּכֵלֶת וְחוּר וַעֲטֶרֶת זָהָב גְּדוֹלָה וְתַכְרִיךְ בּוּץ וְאַרְגָּמָן וְהָעִיר שׁוּשָׁן צָהֲלָה וְשָׂמֵחָה׃ (טז) לַיְהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וִיקָר׃ (יז) וּבְכָל־ מְדִינָה וּמְדִינָה וּבְכָל־עִיר וָעִיר מְקוֹם אֲשֶׁר דְּבַר־הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ מַגִּיעַ שִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן לַיְהוּדִים מִשְׁתֶּה וְיוֹם טוֹב וְרַבִּים מֵעַמֵּי

וואודע אין דער רעזידענץ שושן אויכגעגע־ בען. (טו) אויך קאם מרדכי פֿאָם קאָניגע הערוים אין איינעם קאָניגליכען געוואנדע, היממעלבלויא אונד ווייס, איינען בריטען גאָלדענען גורט, אונד איינען בונד פֿאָן ביסום אונד פורפור; אונד דיא שטאדט שושן פֿראָה־ לאָקטע אונד יובצטע. (טז) בייא דען יהודים וואר עדלייכטונג אונד פֿרייד־עגפֿעסטע אונד וואָנגע אונד הערדליכקייט פֿאָלל־ אויף: (יז) זאָ אויך אין יעדעם לאנדע אונד אין יעדער שטאדט, וואָהין דער קאָניגליכע ווילע אונד זיין בעפֿעהל גע־ לאנגטע, וואר פֿרייד אונד וואָנגע בייא דען יהודים, אוגד וואָהללעבען אונד פֿעסט־ טאגע: יא פֿילע פֿאָן דען פֿאָלקערן דעם לאנדעס

הארץ

(טו) ותכלת גמן. מעטה גוף טלית העשוי להתעטף: (יז) מתיהדים. מתגיירים: ועוסי

באור

מינים, וילפה מזה כאלו שם ניתנו הדתים דלעיל הוא תואר לאחשתדנים. כטעם שנאמר לעיל לפי קלת המפרשים, ואפשר שגם הגמלים שזכר רש"י היו מוכנים עם סוסיות, או שהכתוב מקצר ולא זכר נאמת כי אם קלתם: (טו) ועטרת זהב גדולה. יש להתבונן שנאל הספר כשהוא זוכר עדי המלך שנאמרו ישנינו נשם כתר, וכאן אמר עטרת, גם אם התכריך הוא סדרת (כדעת רש"י והראב"ע), מה ראה להגיד העטרת בין הלבוש והתכריך, אבל יהי' מקומה לאחרי שניהם, ואם שהתכריך הוא קשוט הראש כדעת הראב"ג אין שם מקום לעטרת זהב כלל. והרב אבן יחייא אמר שאין לאחוב כי העטרת היתה נתונה על ראשו כי לכונדה לא יכילנה, אבל הי' כאוהל הנקרא בלשונם (באודאחין), אשר לה ד' עליים אל' ראשותיה ומוליכים אותה ד' אנשים אל' קלותיה, והיתה מכוסה מבון ומארגמן, ועל האוהל היתה היתה תקועה עטרת זהב גדולה, אשר היתה סובבת ועוטרת את כל האהל ע"כ, ויתורגם א"כ עטרת גל"א (קראון), אמנם לא משמע תואל התכריך הזה מלשון הכתוב והוא דחוק מאוד, ולכן יותר נכון לפרשו על האנורת הסובבת את כל הבוף (דער גירטעל), או כטעם וסוחרת שהניח האתרנם האלמי לעיל, ואוסר על הלבוש שהיה מוקף זהב על כל שולו, ויתורגם גל"א (וויט בריטען גאָלדענען טרינסקינן), וטעם שם תכריך נכון כדעת הראב"ג וז"ל אאחוב שזה התכריך היה על ראשו ואי' אשר ואנך אדום ע"כ, וכאו האלנפת זיעטפו בו יושבי האזרח את האשים, ונקרא בלע"ז (טורבאן, בונד): והעיר שושן צהלה ושמחה, לף שאר העאים שנה סון אאיהודים, כי אם גם לא היו שאחים בואת, היו אוהבים עאם כשאחים כי כפל פאך אדכי עליהם: (טז) ליהודים היתה אירה, אאחו שהוא לשון נהלה כי בעת הצרות ידאה להאם כאלו הוא בחושך. וחד אן אחביא אאר שעניאו אורה אאם שהקיקו אאוקות בם בדות דבות לפרסואי ניסא, וכאו שאאבא עוד בימינו בעת שאחה בדולה, וכן הוא אתורגם אשכנזי: ויקר, שהיו אכבדים אותם הבאים בעבור בדולת אדכי בבית האלך (הראב"ג): (יז) אאיהדים, קלתם פרשוהו אאגיירים, וקלתם אארו שעאו כטעם יש אאעשה

ואין

מגלת אסתר ח

(יא) אֲשֶׁר נָתַן הַמֶּלֶךְ לַיְהוּדִים׀ אֲשֶׁר בְּכָל־עִיר־וָעִיר לְהִקָּהֵל וְלַעֲמֹד עַל־נַפְשָׁם לְהַשְׁמִיד לַהֲרֹג וְלְאַבֵּד אֶת־כָּל־חֵיל עַם וּמְדִינָה הַצָּרִים אֹתָם טַף וְנָשִׁים וּשְׁלָלָם לָבוֹז׃ (יב) בְּיוֹם אֶחָד בְּכָל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ בִּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁנֵים־עָשָׂר הוּא־חֹדֶשׁ אֲדָר׃ (יג) פַּתְשֶׁגֶן הַכְּתָב לְהִנָּתֵן דָּת בְּכָל־מְדִינָה וּמְדִינָה גָּלוּי לְכָל־הָעַמִּים וְלִהְיוֹת הַיְהוּדִים עֲתִידִים לַיּוֹם הַזֶּה לְהִנָּקֵם מֵאֹיְבֵיהֶם׃ (יד) הָרָצִים רֹכְבֵי הָרֶכֶשׁ הָאֲחַשְׁתְּרָנִים יָצְאוּ מְבֻהָלִים וְדְחוּפִים בִּדְבַר

יתיר י׳ עתידים ק׳ המלך

תרגום אשכנזי

טהירען׃ (יא) דאס דער קאניג נעהמליך אלע לען יהודים אין יעדער שטאדט פרייא נעניג- בען, צוד עראלטונג איהרעם לעבענס צו- זאמכיען צו טרעטען, אונד דיא צוזאמכען וי־אטטעטען יעדעם פאלקעם אונד לאנדעם, דיא זיא פיינדזעליג בעהאנדעלן, זאמכט ווייבער אונד קינדער אימצוברינגען, צו פער- טילגען אונד אויסצודאטטען, אונד איהרע גיטער צו פלינדערן, (יג) אויף איינען טאג אין אללען לאנדען דעם קאניגס אחשורוש, נעהמליך דען דרייאצעהנטען טאג דעם צוועלפטען מיאנאטהם, דעם מיאנאטהם אדר. (יב) איינע אבשריפט דיזעם שרייבענס זאלל- טע אין יעדעם לאנדע אלס איין עדיקט עפ- פענטליך פיר אללע אונטערטהאנען אויסגע- געבען ווערדען, אונד דאכייט אויך דיא יהודים אויף דיזען טאג פארבערייטעט זיין מיעגען, פאן איהרען פיינדען ראכע צו נעהמען. (יד) דיא איילבאטהען אויף מוילטהיר אונד ראס גינגען אייערסט שנעלל מיט דען קאניג- ליכען בעפעהלען אב, אונד דאז עדיקט

וואורדע

באור

הסוס והחמור ע"כ. מהיכ לדעת דס"ז ל"ל הוא מין גמלים הממהרים לרוץ, והס מלויס נאלין פרס ונקראו נלע"ז (דרומידאר). ויתכן לפרש המאמר כזה. הרגיש נסוסים הוא סס כלל, לאמור שהיו הרגיש דוכנים ולא הולכים, וכן נראה דעת דס"י נאמרו ניך הרגיש, דוכני סוסים שלוה לכס לרוץ ע"כ, ומא"כ פרש ג' מינים, דהיינו שהיו דוכני הרכב, ודוכני המחשתנים, ודוכני בני הרמכים, וכן הוא מתורגם מסכמי: (יא) אשר נתן המלך, דבות ליהודים לעמוד על נפשם, כי מתחלה מאר הדת הרמסונה לא עמד בזין רוא כלל לעמוד נגד מויניהס, אף כי הס עמדו לא כי' מועיל להס, נעצוד דוב עמי המלך נס חילו הוב שיהיו קמים נגדם, אבל עתה מאדי שנתלה המן נעצוד עליהו והודע שאתס מצוד היהודים נטענת המלך שלא מדעתו, ומסהר ומדקי נוסאי חן נעיני המלך, הנה חיל המלך ורוב עמו יתסיכו מת ידס מדבר הזה, ויקל להס לסלוט נהמעטים אשר מצאתס מותס יעשו נפרהסיא נגד רצון המלך, ויתלו סרחומים נדת הנתנב ע"י המן, וניותר כשהס מונטחים נסס המלך שלא יעשו על הריגתס, אבל נס הורשה להס לעשות נס כרצונס אף שלא לצוז להיותס מודיעס נמלכות. מאדי שנודע להס שאינו נאמת מרצון המלך לגרול את היהודים: (יג) גלוי לכל העמים, כדי שלא יסמוכו עוד על הכתב הרמצון ולהיות נס היהודים וגו': (יד) רוכבי הרכש האחשתרנים, לא יכול הכתוב כאן כי הס ג' מינים

לְהָשִׁיב׃ (ט) וַיִּקָּרְאוּ סְפָרֵי־ הַמֶּלֶךְ בָּעֵת־הַהִיא בַּחֹדֶשׁ הַ
הַשְּׁלִישִׁי הוּא־חֹדֶשׁ סִיוָן בִּשְׁלוֹשָׁה וְעֶשְׂרִים בּוֹ וַיִּכָּתֵב
כְּכָל־אֲשֶׁר־צִוָּה מָרְדֳּכַי אֶל־ הַיְּהוּדִים וְאֶל הָאֲחַשְׁדַּרְפְּנִים־
וְהַפַּחוֹת וְשָׂרֵי הַמְּדִינוֹת אֲשֶׁר׳ מֵהֹדּוּ וְעַד־כּוּשׁ שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים
וּמֵאָה מְדִינָה מְדִינָה וְמַדִּינָה׃ כִּכְתָבָהּ וְעַם וָעָם כִּלְשׁוֹנוֹ וְאֶל־
הַיְּהוּדִים כִּכְתָבָם וְכִלְשׁוֹנָם׃
(י) וַיִּכְתֹּב בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וַיַּחְתֹּם בְּטַבַּעַת
הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁלַח סְפָרִים בְּיַד הָרָצִים בַּסּוּסִים רֹכְבֵי הָרֶכֶשׁ
הָאֲחַשְׁתְּרָנִים בְּנֵי הָרַמָּכִים׃
אשר

ניכט צודיק צו נעהמען. (ט) אלסבאלד וואורדען דיא געהיימשרייבער דעם קאניגס נאך אום דיאזעלבע צייט, אלם אם דרייא אונד צוואנציגסטען טאג דעם דריטטען מאָנאטהם, דעם מאָנאטהס סיון, בערופֿען, אונד אללעם נידערגעשריבען, וואס מרדכי אויפֿטרוג אן דיא יהודים, זאטראפֿען, פאשא׳ם אונד פֿאָרשטעהער דער לענדער, פֿאָן הודו ביז כוש, הונדערט אונד זיבען אונד צוואנציג לענדער, פֿיר יעדעם לאנד נאך זיינער שריפֿטארט, אונד פֿיר יעדעם פֿאָלק נאך זיינער שפראכע; אויך אן דיא יהודים נאך איהרער שריפֿט אונד מונדארט.
(י) מיט דעם נאהמען דעם קאָניגס אונטער־ שריבען, אונד מיט דעם קאָניגליכען אינזיגעל בעזיגעלט, וואורדען דיזע בריפֿע אבגעשיקט דורך רייטענדע באָטהען אויף שנעללפֿי־ כינען ראָסען, דרמאָזדארע אונד מויל־ טהירען.

רש"י

(ט) בכתבה. נאותיות שלה: כלשונו. הוא הדגוד: (י) ציד הרגיס. דוכני סוסים שנוה להם לרון: המחסתרנים. מין גמלים הממהרים לרון:

ותכריך

באור

לעשות זעצורכ': (ט) בעת ההיא בחדש השלישי, אמר הרלב"ג ז"ל יקשה לרוב כעס של המלך על דבר המן לא השתדלה מסתר לבוא לפניו עד אחר זמן יתכן גו שתשוך חמת המלך, או אולי התחיכה עד לאותה שם תקרא לפני המלך וכאשר דחתה שעבר זמן רב ולא נקראה הוכרחה להתיר עלמה למיתה להביא מחשבת המן, או נתקנלו אלו שתי הסבות ע"כ, או שבמשך הזמן שעבור שהיתה לריכה ללכת פעמים רבים אל המלך, מטעם שזכרנו לעיל (פ' ג'): (י) ויכתוב, ויחתום וישלח ספרים, כדלעיל (ג' י' ג): הרצים בסוסים וגו', הנה זכר הכתוב ד' סמות של חיות, ולדעת המפרשים מינים כי אם ג' או ב' מינים, כי לדעת הרלב"ג דוכני הרכב מצאר הרגיס נסוסים, להיות הרכב ממין הסוסים יותר קלי המדון במוכח נם' מלכים, וכן לדעת הרמב"ן שאמר טעם הרכב מרכוב המלך שאין כמותם, ולדעת הרב אבן יחיא הוכרנו על שני מיני סוסים, גם המלומדים לכך הם הרכב, גם שאינם מלומדים, כי לרוב הנחילה לקחו מכל הגוי גידם. וגם המחסתרנים בני הרמכים הסכימו שלשתן שהם הפרדים בני הסוסים, כי רמכה בלשון ערבי היא הסוסים בל"הק, ואמרו עוד שבני הסוסיות חזקים מבני המתונות, ומתמידים מאוד בהליכה בלי עיפות, והרב אבן יחיא אמר עוד שגיעם אחד גדול הערך ותרין תרגום שנים, והוא הפרד היולד מד' מינים

הסום

מגלת אסתר ח

בְּעֵינֵיו יִכְתֹּב לְהָשִׁיב אֶת־
הַסְּפָרִים מַחֲשֶׁבֶת הָמָן בֶּן־
הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי אֲשֶׁר כָּתַב
לְאַבֵּד אֶת־הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר
בְּכָל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ׃ (ו) כִּי
אֵיכָכָה אוּכַל וְרָאִיתִי בָּרָעָה
אֲשֶׁר־יִמְצָא אֶת־עַמִּי וְאֵיכָכָה
אוּכַל וְרָאִיתִי בְּאָבְדַן מוֹלַדְתִּי׃
(ז) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ
לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וּלְמָרְדֳּכַי
הַיְּהוּדִי הִנֵּה בֵּית־הָמָן נָתַתִּי
לְאֶסְתֵּר וְאֹתוֹ תָלוּ עַל־הָעֵץ
עַל אֲשֶׁר־שָׁלַח יָדוֹ בַּיְּהוּדִים׃
(ח) וְאַתֶּם כִּתְבוּ עַל־הַיְּהוּדִים
כַּטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ
וְחִתְמוּ בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ כִּי־
כְתָב אֲשֶׁר־נִכְתָּב בְּשֵׁם־הַמֶּלֶךְ
וְנַחְתּוֹם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ אֵין
להשיב

יחיד ו׳

תרגום אשכנזי

איך אייניגען וועלטה אין זיינען אויגען האבע;
זאָ שרייבע מאן, דאס יענע בריפֿע, נאך
דעם גוטדינקען דעם אונגיטען המן, זאָהן
דעם המדתא, געשריבען, אללע יהודים
אין דען קאָניגליכען לאנדען אומצוברינגען,
צודיקגענאָממען וועלדען: (ו) דען וויא
קאָננטע איך דאז אונגליק מיט אנזעהען,
דאז מיינעם פֿאָלקע וועלדפֿעהרט? וויא דען
אונטערגאנג מיינער פֿאמיליע זעהען, אונד
עם עלטראגען? (ז) דא זאגטע דער קאָניג
אחשורוש צור קאָניגין אסתר אונד צו דעם
יודען מרדכי: איך האבע דאז הויז המן׳ס
אן אסתר געגעבען, נאכדעם מען איהן אן
אייגען גאלגען געהענקט, בלאָם דארום,
דאס ער זיך אן דיא יהודים פֿערגרייפֿען;
(ח) איהר אבער שרייבט אים נאהמען דעם
קאָניגם, וואס אייך פֿיר דיא יהודים גוט-
דינקט, אונד בעזיגעלט עם מיט דעם קאָניג-
ליכען אינזיגעל; דען יענעם שרייבען, דאז
אייגמאהל אים נאהמען דעם קאָניגם
גשריבען, אונד מיט דעם קאָניגליכען
אינזיגעל בעלעגט איזט, איזט נון שאָן
ניכט

רש"י

עלתו הדעה: (ז) הנה בית המן וגו׳. ומעתה הכל דומים שאני הפן נכם כל מה שתאמרו
יאמינו הכל שמאתי הוא לפיכך אין לריכין אתם להזיכם אלא כתבו ספרים אחדים כטוב
בעיניכם: (ח) אין להזיק. אין נאה להזיכו ולעשות כתב המלך בזיוף:
ככתבה

באור

ולכן אין הלשון להזיכם, ואין זה נגד דתי פרס ומדי שלא יעבור: אשר בהב, הכותב
על פיו, ותרגומו בל"א (דיא וואן געשריבען הויז) : (ו) כי איככה וגו׳, אלא ודאי מחות
מיחת לער, ולכן אם טובה אני בעיניו וגו׳: (ז) הנה וגו׳ נתתי וגו׳, כלומר מה שאי׳ בידי
לעשות כבר עשיתי, כמה שכתבתי בית המן למסתר ואותו תלו וגו׳, כי עי"ז מפורסם ונגלה
שאינו מדעתו של המלך לגזור את היהודים, אלא מכח יותר אין בידי לעשות, כי הכתב הראשון אשר
בכתב וגו׳ אין עוד להזיק, כי כן דת פרס ומדי ולא יעבור: (ח) ואתם כתבו, כפילת
הכתוב לעורר על הסיפך, כידוע מס׳ בת"ס להרמב"ן ז"ל, כלומר אני לא אוכל לעשות
עוד דבר, אבל אתם כתבו כתב אחר וגו׳, ובוודאי שזה יועיל לכם, עי"ש שהקדמתי
לעשות

הַמֶּלֶךְ כִּי־הֻגְּדָה אֶסְתֵּר מָה
הוּא־לָהּ: (ג) וַיֹּסֶף הַמֶּלֶךְ אֶת־
סַבְלָתוֹ אֲשֶׁר הֶעֱבִיר מֵהָמָן
וַיִּתְּנָהּ לְמָרְדֳּכָי וַתָּשֶׂם אֶסְתֵּר
אֶת־מָרְדֳּכַי עַל־בֵּית הָמָן:
(ד) וַתּוֹסֶף אֶסְתֵּר וַתְּדַבֵּר לִפְנֵי
הַמֶּלֶךְ וַתִּפֹּל לִפְנֵי רַגְלָיו וַתֵּבְךְּ
וַתִּתְחַנֶּן־לוֹ לְהַעֲבִיר אֶת־רָעַת
הָמָן הָאֲגָגִי וְאֶת מַחֲשַׁבְתּוֹ
אֲשֶׁר חָשַׁב עַל־הַיְּהוּדִים:
(ה) וַיּוֹשֶׁט הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר אֶת
שַׁרְבִּט הַזָּהָב וַתָּקָם אֶסְתֵּר
וַתַּעֲמֹד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: (ה) וַתֹּאמֶר
אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב
וְאִם־מָצְאָתִי חֵן־לְפָנָיו וְכָשֵׁר
הַדָּבָר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְטוֹבָה אֲנִי

קאָניג; דען אסתר האטטע איהם געזאגט.
וואס עד איהר אנגעהאדע. (3) דער
קאָניג צאָג אויך זיינען זיגעלרינג אב, דען
ער דעם המן האטטע אבגעהמען לאסטן,
אונד גאב איהן אן מרדכי, אונד אסתר
זעטצטע דען מרדכי איבער דאז הויז
המן'ס; (ב) זיא אבער פֿוהר נאָך אימזיער
פֿאָרט פֿאָר דעם קאָניגע צו דעדען, וואדף
זיך צו פֿיסטן, ווינטע אונד פֿלעהעטע פֿאָר
איהם, דאם ער דיא באָזהייט דעם אנגיטען
המן, אונד דען אנשלאג, דען ער גענען
דיא יהודים געפֿאבט האט, פֿערניכטע,
(ד) דער קאָניג רייכטע אסתר דען גאָלדע-
נען צעפטער הין, אונד זיא ריכטעטע
זיך אויף, שטאנד פֿאָר דעם קאָניגע,
(ה) אונד שפראך: ווען עס דעם קאָניגע
בעליבט, אונד איך ווירקליך גענאָגען-
הייט פֿאָר איהם גפֿונדען האבע, דער
פֿאָרשלאג איהם אויך רעכט שיינט, אונד

איך

בעיניו

ריש"י

ח (א) מה הוא לה. מין הוא קרוב לה: (ג) להעביר את רעת המן. שלא תתקיים
עלתו

באור

שלא היתה מעלמת ממוכ, לו גלתה כגד מת עמה: (ב) ויסר המלך, מעל ידו. ויתכ למרדכי והעלהו עי"ז על כל הסדים ועגדי המלך. כדכתיב כי מרדכי היהודי משכ למלך מהשורוש: על בית המן, כי עוסר דג היה לו גס עגדים ושפחות כי מין מחר המלך גדול ממכו (רמב"ע): (ג) ותוסף אסתר וגו', הכי משתלה עתה לספר עלת המן ועל זה הולרכה להתיל עלמה למות להכגס מל החלך הפגימית ומס לא נקרחת כי גזולת זה לא הועילו לה מעשים כלל להללת יסרחל (הרלב"ג). וכן מתד הרג מכן ימייח לחיות כי היה הדגל קשה המגה וכמעט נתגע להזיז מחור דתי פרס ומדי והמגלות החתומות מיד המלך הולרכה להוסיף לגוח לפגי המלך פעם מחר פעם, וזה טעם ויושט המלך, גכל פעם שהוסיפה לגוח גלי רצות ע"כ, הכי לדעת שניהם ותוסף אינו נמשך עוד מל יוסי היוח, והוא נכון מאוד, כי למה יוציט לה השרביט הזהב שכבר היתה לפגיו: (ה) אם על המלך טוב, לשמוע נקשתי: ואם מצאתי חן, לתת לי שאלתי: וכשר הדבר, הטעה שאני רולה לתת לו: וטובה אני בעיניו, להשגיח על שלומי: להשיב את הספרים, דהיינו לאו להזיז המגלות טעלמן מל סוסן, כי אם להזיז התוכן שניהם שלא יעשה, וזה שאמרה מחשבת המן וגו', יתכן גמי שאמר' מחשבת המן, שתוכן הספרים הי' מחשבתו לעד ולא מחשבת המלך

ג וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ הָמָן לְכָנוּשׁ
אֶת־הַמַּלְכָּה עִמִּי בַבָּיִת הַדְּבָר
יֵצֵא מִפְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּפְנֵי הָמָן
חָפוּ׃ (ט) וַיֹּאמֶר חַרְבוֹנָה אֶחָד
מִן־הַסָּרִיסִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ גַּם
הִנֵּה־הָעֵץ אֲשֶׁר־עָשָׂה הָמָן
לְמָרְדֳּכַי אֲשֶׁר דִּבֶּר־טוֹב עַל־
הַמֶּלֶךְ עֹמֵד בְּבֵית הָמָן גָּבֹהָ
חֲמִשִּׁים אַמָּה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ
תְּלֻהוּ עָלָיו׃ (י) וַיִּתְלוּ אֶת־
הָמָן עַל־הָעֵץ אֲשֶׁר־הֵכִין
לְמָרְדֳּכָי וַחֲמַת הַמֶּלֶךְ שָׁכָכָה׃

ח (ו) בַּיּוֹם הַהוּא נָתַן הַמֶּלֶךְ
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ לְאֶסְתֵּר
הַמַּלְכָּה אֶת־בֵּית הָמָן צוֹרֵר
הַיְּהוּדִים וּמָרְדֳּכַי בָּא לִפְנֵי
המלך

יתיר ו׳

תרגום אשכנזי

ג זאם. דא זאגטע דער קאָניג: ווילל מאן זאָ-
נאר דער קאָניגין אין מיינעם אייגענען געמאכט
געוואלט אנטהון? זאָ ווּא דיזעם וואָרם
אויס דעם מונדע דעם קאָניגם געקאָממען
וואר, פֿערהיללטע מאן המן׳ם אנגעזיכט.
(ט) אונד חרבונה, איינער פֿאָן דען פֿער-
שניטטענען, זאגטע, זאָ דאם עם דער קאָניג
האָרען קאָננטע: שטעהט דאָך אויך איין
גאלגען פֿינפֿציג עללען הואָך אין דעם הויזע
המן׳ם, דען ער פֿיר מרדכי האטטע אויפֿריכ-
טען לאכסען, דער צום פֿאָרטהייל דעם קאָ-
ניגם געשפראָכען. דא זאגטע דער קאָניג: מאן
העננע איהן זעלבסט דאראן. (י) אונד מאן
העננטע המן אן דען גאלגען, דען ער פֿיר
מרדכי האטטע ערריכטען לאכסען, וואָדורך
דער צאָרן דעם קאָניגם זיך ווידער לעגטע.
ח (ו) נאָך אן דיזעם טאגע שענקטע
דער קאָניג אחשורוש דער
קאָניגין אסתר דאו הויז המן׳ם, פֿערפֿאָל-
גער דער יהודים; אונד מרדכי קאם פֿאָר דעם
קאָניג

רש"י

על נדן על גבי המטות כמו שמתר בגלגל הספר מטות זהב וכסף לגבי המשתה: הגם לכבוש. לשון תימה הוא לכבוש לשון נחזקה כמו וכבשה הארץ: (ט) גם הנה העץ. גם נעשה לאחת עשה שהכין עץ לתלות מרדכי על מלך שבגיל המלך מפס המות:

מה

באור

זהב וכסף לפני בני המשתה (רש"י): הגם לכבוש, ירמה מנדעי המלך דוב כעסו כי לא אמר הגם תכבוש כמדבר להמן, כי מדוב דבזו וכעסו לא יכבדהו עוד לדבר עמו, רק אמר זאת למשרתיו הסובבים, הגדלה עזות מלח זה, ולכן הדבר וגו': חפו, המשרתים, וכמו שכתב הרמב"ן כי כן המנהג אצל מלכי פרס שיכסו את פני מי שבעם עליו המלך, כדי שלא ירהבו עול המלך: (ט) לפני המלך, לא אמר הדבר על המלך עלמו, רק דבר לחבירו באופן שישמעהו מדוביו, ואמר: גם הנה, כלומר אין לתמוה על דעתו כי מורגל הוא בכך, וגם עשה עוד דעה אחרת שהכין עץ לתלות מרדכי על מלך, ומזה נראה שגם אחר עבדי המלך לא מהרוהו בעבור גאותו, ולכן בגוד הבבד עליו גם הוא בעוכריו; או אמר זה הבלים היה בעלה עם המלכה, כדעת אל תן מבריח שהבאתנו לעיל:

ח (א) כי הגידה אסתר, שהוא דודה, מכאן מוכח שלא הזכירה מולדתה על עתה, ולפ

הוּא אֲשֶׁר־מִלְאוֹ לִבּוֹ לַעֲשׂוֹת
כֵּן: (ו) וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר אִישׁ
צַר וְאוֹיֵב הָמָן הָרָע הַזֶּה וְהַמֶּן
נִבְעַת מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַמַּלְכָּה:
(ז)וְהַמֶּלֶךְ קָם בַּחֲמָתוֹ מִמִּשְׁתֵּה
הַיַּיִן אֶל־גִּנַּת הַבִּיתָן וְהָמָן עָמַד
לְבַקֵּשׁ עַל־נַפְשׁוֹ מֵאֲסְתֵּר
הַמַּלְכָּה כִּי־רָאָה כִּי־כְלְתָה אֵלָיו
הָרָעָה מֵאֵת הַמֶּלֶךְ: (ח) וְהַמֶּלֶךְ
שָׁב מִגִּנַּת הַבִּיתָן אֶל־בֵּית
מִשְׁתֵּה הַיַּיִן וְהָמָן נֹפֵל עַל־
הַמִּטָּה אֲשֶׁר אֶסְתֵּר עָלֶיהָ
ויאמר

וואָ איזט ער , דער זאָ פֿערוועגען זיין
דורפֿטע , דיזעם צו טהון? (ו) אסתר
אנטוואָרטעטע : איין גרויזאמער אונד
ראכזיכטיגער פֿיינד ! דיזער באָזעוויכט איזט
המן ! — דא ערשראק דיזער פֿאָר דעם
קאָניגע אונד דער קאָניגין . (ז) דער
קאָניג שטאנד צאָרניג פֿאָם מאהלע אויף ,
אונד גינג אין דען שלאָם - גארטען : המן
אבער בליב , איז בייא דער קאָניגין
אסתר פֿיר זיין לעבען צו ביטטען ; דען ער
זאה וואָהל , דאם זיין אונגליק פֿאָם קאָניג
בעשלאָסטען זייא . (ח) אלס דער קאָניג
אוים דעם שלאָם - גארטען וירער אין דען
שפייזעזאאל צוריק קאם , שטירצטע המן
אויף דאז זאָפֿא נידער , אויף וועלכעם אסתר
זאם

רש"י

מגלת למדרש ומדרשו של זה נתחלה היה מדבר עמה על ידי שליח עכשיו שידע שממשפחת
מלכים היא דבר עמה הוא בעלמו: (ז) כי כלתה. נגמרה הרעה ושנאתה ונקמה:
(ח) והמן נופל. המלך דמהו: על המטה אשר אסתר עליה. דרכן היה ליזד בסעודה
על

באור

ויאמר פעמים , לרבות שהלך כעס , ומלוג כעסו אחר גמילות מי הוא זה אמור! מי זה
אמור מכאן! (רשב"ע) . וחל מן מגדיל אחר שטעם המידה הרשעה היה בנך המן שהיה
יועצו ועל פיו ילכו ויבואו כל דגדי המלכות ושהל לו אם הוא לא ידע מי הוא זה ואיזה הוא
וגו' , ובודאי שבבר התחיל המלך להרגיש דבר מה מרעת המן , וכשהתקו זה ולא עבהו שהל עוד
לאסתר המלכה מי הוא וגו' : מלאו לבו , נרעיונות זרות כמלה לעשות דבר רע כזה . והנה
חרה אף המלך על המן לב' סבות , (ח) לפי שראהו בחלקלקות דבריו לבלתי אחר לו שבונתו על
עם בדול ורב ביהודים , והיה נזה לו כמשענת קנה רצון אחר נטחו עליו שיסיע הכל לתועלת
הכלל , ובפרט הוא שהיו חושב בנזק המלך , (ג) על אם שמלאו לבו להלחיך במלכה אחר
אחבה להכעיסה בחדבן עמה , אף כי בחמת הסבלת נוטה שלא ידע המן הוא דבר ממשפחת
אסתר ועמה , כי לולא כן , מי שלא בקש בלל לנקום נקמתו , מי שיתחלל ולחי לסבב
הדברים בחופן אחר , וכן לא ידעו כל בחי שער המלך עמה ומולדתה עד המעשה הזה , כמו
שזכרנו בבר לעיל , וסדר בזה תלונת המעתיקים : (ז) והמלך קם , הלחוי וילך אל בינת
הניתן בתרגום האדמי , קם בתחיה וכו' ואזל לבוסתא וכו' : כי כלתה , בגמרה הרעה
ושנאתה ונקמה (רש"י) . וכן הוא מתורגם אשכנזי : (ח) והמן נופל , סביה מתחנן
ומתחנה לרבליה וכלמותו כי שב המלך בפל מרוב פחדו ודבר אדרבה ידוע (רשב"ע) , והמלך
אחר בא לבלל בעם בא לבלל עשות , ושבר כי דולה לשבוב עם אסתר ולהנשה בחוקה :
על המטה , דרכן היה ליזד בסעודה יבל לבן על בני מטות בתו שהיה בלתם ספר מטות

תרגום אשכנזי

זייא, קאָנינין אסתר! זיא זאָלל דיר נע-
ווהרט ווערדען! וואס דיין וואונש אויך
זייא, אונד בעטרעפֿט עס דאז האלבע רייך,
יר זאָלל ערפֿיללט ווערדען! (ג) דיא קאָניגין
אסתר ערווידערטע: דא איך גנארע אין דיינען
אויגען געפֿונדען האבע, אָ קאָניג! אונד דא
עס דעם קאָניגע זאָ געפֿעללט, זאָ ווערדע
מיר אויף מיינע ביטטע מיין לעבען, אויף
מיינען וואונש מיין פֿאָלק געשענקט:
(ד) דען מאן האט אונס פֿרייז געגעבען,
מיך אונד מיין פֿאָלק צום אויסראָטטען,
נידערמעצטעלן אונד פֿערטילגען. יא!
ווערען וויר נוד צור שקלאפֿערייא פֿער-
קויפֿט וואָרדען, איך ווערדע געשוויגען
האבען; ווהרליך! דער דאכויכטיגע
אכטעט זעלבסט דען שאדען זיינעס
קאָניגס ניכט. (ה) ווער איזט דאז? ווער
איזט דאז? ריף דער קאָניג העפֿטיג,

ווָאָ

מגלת אסתר ז

הַיַּיִן מַה־שְּׁאֵלָתֵךְ אֶסְתֵּר
הַמַּלְכָּה וְתִנָּתֵן לָךְ וּמַה־
בַּקָּשָׁתֵךְ עַד־חֲצִי הַמַּלְכוּת
וְתֵעָשׂ: (ג) וַתַּעַן אֶסְתֵּר
הַמַּלְכָּה וַתֹּאמֶר אִם־מָצָאתִי
חֵן בְּעֵינֶיךָ הַמֶּלֶךְ וְאִם־עַל־
הַמֶּלֶךְ טוֹב תִּנָּתֵן לִי נַפְשִׁי
בְּשֵׁאֲלָתִי וְעַמִּי בְּבַקָּשָׁתִי:
(ד) כִּי נִמְכַּרְנוּ אֲנִי וְעַמִּי
לְהַשְׁמִיד לַהֲרוֹג וְלַאֲבֵד וְאִלּוּ
לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת נִמְכַּרְנוּ
הֶחֱרַשְׁתִּי כִּי אֵין הַצָּר שׁוֶה
בְּנֶזֶק הַמֶּלֶךְ: (ה) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וַיֹּאמֶר לְאֶסְתֵּר
הַמַּלְכָּה מִי הוּא זֶה וְאֵי־זֶה
הוּא

רש"י

ז (ג) תינתן לי נפשי. שלא אהרג בשלשה עשר באדר שגזרת הריגה על עמי ומולדתי:
ועמי. יכתן לי בבקשתי שלא יהרגו ואם תאמר מה מיכפת לך כי מיכרכ מוכל ולמיתי
וגו': (ד) כי מין הלר שוה בנזק המלך. מיכנו חושש בנזק המלך שמילו רדף מחר הנאתך הי'
לו לומר מכור מותם לעבדי'ולשפחות וקבל הממון מו החיים מותם להיות לך לעבדי' הס ושע':
(ה) ויאמר המלך מחשורוש ויאמר לאסתר וגו'. כל מקום שנאמר ויאמר ויאמר ג' פעמים מינו
שלא

באור

ז (ג) אם מצאתי חן, כטעם אם מצינו רחמים שיצווה לעזור, וכן תרגם הרמב"ן ז"ל
אם מלאתי חן דמשה (שמות ל"ג י"ז): תינתן לי, הטעם מין שאלתי כי אם נפשי
(רמב"ע) ומלת תינתן מוסבת על נפשי ועל עמי ונה נמשקל השם בסמוך, וטעם בשאלתי
ובבקשתי כטעם ויעצוך ישראל בשבם: (ד) ואלו, כמו ואלו היה שלף שניס, והש' נוסף
הרמב"ע, והוא מוכרל בפי מז"ל, ומאר מך מן מצדיק שהוא מוכרב מן מין לו (יח ושע), וזה
טעם הדבר לחסרון הנו"ן: חצר, תואר ושעור הכתוב כמו שכתב רש"י מינו חושש בנזק
המלך, אם יגיע היזק למלך ע"י זאת, כי אם חשש לא מכר אותנו להשמיד, רק לעבדים
ולשפחות, לעבוד את המלך אז עמנו, וכסף מקנתנו יקבל המלך, אבל עתה תלאה כוונתו רק
מכזיות ושנף היתה, מאבד ומכלה הכל רק בעבור נקמתו, וטעם כי לאת הבבר, ובגיס
כאויבו. וי"מ הבר שם כאו בל ומבוק מלאוני, ופרושו החלשתי מטעם כי אין הבלה הבאה עלי
ע"י זאת שוה בעיני מאומה, בדי שלא יהיה היזק למלך וטעם בנזק בעבור מזק. ויתבן בס
בפרס שוה בנזק וכו' כדבך וכל חפציך לא ישוו בה (משלי ג' ט"ו), כלומר כל הבלה שתוכל
לבוא עלי, לא תדמה ותשוה עם הבלה הזאת שהוא למזק המלך: (ה) ויאמר המלך, בא
ויאמר

בָּהּ יֵעָשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ
חָפֵץ בִּיקָרוֹ: (יג) וַיֹּאמֶר מָרְדֳּכָי
אֶל־שַׁעַר הַמֶּלֶךְ וְהָמָן נִדְחַף
אֶל־בֵּיתוֹ אָבֵל וַחֲפוּי רֹאשׁ:
(יג) וַיְסַפֵּר הָמָן לְזֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ
וּלְכָל־אֹהֲבָיו אֵת כָּל־אֲשֶׁר
קָרָהוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ חֲכָמָיו וְזֶרֶשׁ
אִשְׁתּוֹ אִם מִזֶּרַע הַיְהוּדִים
מָרְדֳּכַי אֲשֶׁר הַחִלוֹתָ לִנְפֹּל
לְפָנָיו לֹא־תוּכַל לוֹ כִּי־נָפוֹל
תִּפּוֹל לְפָנָיו: (יד) עוֹדָם
מְדַבְּרִים עִמּוֹ וְסָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ
הִגִּיעוּ וַיַּבְהִלוּ לְהָבִיא אֶת־
הָמָן אֶל־הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר־
עָשְׂתָה אֶסְתֵּר:

ז (א) וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמָן
לִשְׁתּוֹת עִם־אֶסְתֵּר
הַמַּלְכָּה: (ב) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ
לְאֶסְתֵּר גַּם בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי בְּמִשְׁתֵּה
היין

הער: זאָ געשיהט דעם מאנען, דעם דער קאָניג אויסערָארדענטליכע עהרע ערצייגען ווילל! (יג) היראויף קעהרטע מרדכי ווידער נאך דעם שלאָסס דעם קאניגס, המן אבער איילטע בעשטירצט נאך הויז, טרויריג אונד מיט בֿערהילטעם הויפטע (יג) אונד ערצעהלטע זיינער פֿרויא זרש אונד אללען זיינען פֿרייגדען, וואם איהם ווידערפֿאהרען. דיא ערפֿאהרנען אונטער איהנען, זאָ וויא אויך זיינע פֿרויא זרש, ערווידערטען איהם: איזט מרדכי, פֿאר וועלכעם דוא צו פֿאללען אינמאהל אנגע. פֿאנגען, ווירקליך פֿאן ידישער הערקונפֿט: זאָ ווירסט דוא איהם ניכט בייאקאָממען, זאָנדערן נאָך אינזמער טיפֿער פֿאר איהם פֿאללען. (יד) וועהרענד דאם זיא זאָ מיט איהם רעדעטען, קאמען דיא קאָניגליכען פֿערשניטטענען אן, אונד איילטען דען המן צום גאסטמאהלע צו ברינגען, וועלכעם

אסתר האטטע צובעריטטען לאסטען:

ז (א) דער קאָניג אונד המן גינגען אלכדאן מיט דער קאניגין אסתר צו שפייזען. (ב) אם צווייטען טאגע, זאגטע דער קאָניג ווידערום בים ווינע צו אסתר: וואס דיינע ביטטע אויך זייא

מדס: (יב) ויסג מרדכי. לסקו ולתעניתו: מגל וחפוי לאס. דגותינו פידסו הדגך גמסכת מגילה: (יג) מסד החילות לנפול וגו'. מתרו מומה זו גמשלת לכוכגים ולעפר כסהם יורדים יורדים עך לעפר וכסהם עולים עוליס עך לרקיע ועך הכוכגים:

תנתן

באור

תפל דבר, מל תחסיר: (יב) וחפוי ראש, כדרך המתגייזים: (יג) הכנזיו, מותן מלוהגיו סהיו חכמים יודעי העתים וקולותיהן: אם מזרע היהודים, מין הטעם סיספקו מגזותיו, מתוס כי כן דרך הלשון מס מתת הדגך כמות סהוא. ודעי ל' יואל מתד הטעם, נהיות מס לסימן התגאי והוא נמצא עלג' מופנים, המופן הא' התגאי המפסדי (וען דיעס זיין וגו') והמופן הג' התגאי המחלט (דוו דיעס: זיין וגו'), ומזה המופן הג' ענינו כאן, ותרגומו מ"כ גל"מ (דוו מדכי וגו'):

אלם איהם דיא קאַנינליכע קרעָנע אויפ־
נעזעטצט וואורדע; (ט) דיזעם קלייד
אונד פּפערד איבערגעבע מאן איינעם
דער פּאָרנעהמסטען קריגסאָבערן דעס
קאָניגס, דאס ער דען מאן, וועלכען דער
קאָניג עהרען ווילל, אנקלייעע, איהן
אויף דעם פּפערדע אן יעדעם גראָסען
פּלאטצע דער שטאדט הערום פּיהרע,
אונד פּאָר איהם הער אויסרופּע: דיזעם
געשיהט דעם מאננע, וועלכעם דער קאָניג
אויסערָדענטליכע עהרע ערצייגען ווילל!
(י) דאַרויף זאגטע דער קאָניג: זאָ נים
דען אלסבאלד דאז קלייד אונד פּפערד,
וואָפּאָן דוא געזאגט האסט, אונד פּער־
פּאהרע אלזאָ מיט דעם יודען מרדכי,
דער אן מיינעם האָפּע איזט; אונטער־
לאסס ניכט דאז מיינדעסטע פּאָן אללעם
וואס דוא פּאָרגעשלאגען. (יא) אונד המן
נאהם דאז קלייד אונד פּפערד, קליידעטע
דען מרדכי אן, אונד פּיהרטע איהן אויף
דעם פּפערדע דורך יעדען גראָסען
פּלאטץ דער שטאדט, אונד דיף פּאָר איהם
הער

מגלת אסתר ו

וַיְאַשֶּׁר נְתַן פֶּתֶר מַלְכוּת
בְּרֹאשׁוֹ: (ט) וְנָתוֹן הַלְּבוּשׁ
וְהַסּוּס עַל־יַד־אִישׁ מִשָּׂרֵי
הַמֶּלֶךְ הַפַּרְתְּמִים וְהִלְבִּישׁוּ אֶת־
הָאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ
וְהִרְכִּיבֻהוּ עַל־הַסּוּס בִּרְחוֹב
הָעִיר וְקָרְאוּ לְפָנָיו כָּכָה יֵעָשֶׂה
לָאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ
בִּיקָרוֹ: (י) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהָמָן
מַהֵר קַח אֶת־הַלְּבוּשׁ וְאֶת־
הַסּוּס כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ וַעֲשֵׂה־
כֵן לְמָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי הַיֹּשֵׁב
בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ אַל־תַּפֵּל דָּבָר
מִכֹּל אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: (יא) וַיִּקַּח
הָמָן אֶת־הַלְּבוּשׁ וְאֶת־הַסּוּס
וַיַּלְבֵּשׁ אֶת־מָרְדֳּכַי וַיַּרְכִּיבֵהוּ
בִּרְחוֹב הָעִיר וַיִּקְרָא לְפָנָיו
ככה

רש"י

ולא נמלתיו ומין חוסדין עוד לי לפיכך ויאמר להביא את ספר הזכרונות: (ט) ונתון הלבוש והסוס על יד איש. ואת הכתר לא הזכיר שראה עיני של מלך רעה על שאמ' שיתנו הכתר בראש
מרדכי

באור

מצין הכתר הדגוש היולא לשלישי בניות הקל יולא לשני (עם האיז אחיען געבען), אבל אינו נראה הגון שיזכור למלך הניעו למלוכה ע"י סוס. הנה הגבתי לפני הקורא הנעים כל הפרושים שעלו בידי, והנוחך יבחר, לך לפע"ד הנראה יותר נפשוט הוא מה שהוכחנו מעשה אסתר למלך וכדאתורגם מזכרונות: (ט) והלבישו, אמר הלב"ג ז"ל דולה לומר שילבים האיש ההוא שנעלמו שהוא משרי המלך הפרתמים את האיש אסתר המלך חפץ ביקרו והוא שילמו ירכיבהו על הסוס בחוץ העיר ע"כ. יראה לדעתו נקוד והלבישו בחולם ו"ו והכתוב על הלבוש והרכיבהו בלילי הני"ת, ועל פי נקוד המסורה יהי' הטעם יגילו (אחן זאָגן), ובכל זה לא יתעוב האיש משרי הפרתמים מהמשמעת הנזכר, וכן וקללו: (י) מהר, אחר הפעל, וקח לווי, או אחר לווי וקח את הפועל: לבירדכי היהודי, כאן הערנו שאחשורוש לא ידע כי מרדכי הן על היהודים. וא"כ אם טעם כי', א"א מזה הכתוב אינו מוכח כאסר אחשו'קלת: אל
תפל

הִנֵּה הָמָן עֹמֵד בֶּחָצֵר וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ יָבוֹא: (ה) וַיָּבוֹאוּ הָמָן
וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ מַה־לֵּעָשׂוֹת
בָּאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ
בִּיקָרוֹ וַיֹּאמֶר הָמָן בִּלְבָּוֹ לְמִי
יַחְפֹּץ הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת יְקָר יוֹתֵר
מִמֶּנִּי: (ו) וַיֹּאמֶר הָמָן אֶל־
הַמֶּלֶךְ אִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ
בִּיקָרוֹ: (ז) יָבִיאוּ לְבוּשׁ
מַלְכוּת אֲשֶׁר לָבַשׁ־בּוֹ הַמֶּלֶךְ
וְסוּס אֲשֶׁר רָכַב עָלָיו הַמֶּלֶךְ
ואשר

פַּאָרציממער, אונד דער קאָניג זאנטע: ער זאָל הערין קאָממען. (ו) אלס המן הינין קאם, פֿראגטע איהן דער קאָניג: וואז וועלט וואָהל מיט דעם מאנגע פַּאָרצוגעהמען, דען דער קאָניג בעזאָנדערם גרעהרט האבען וואָלל־טע? — נון דאכטע המן בייא זיך זעלבסט: וועם אנדערם אלז מיר ווירדע דער קאָניג זאָלכע עהרע ערצייגען וואָללען? (ז) אונד זאגטע דאהער צום קאָניגע: דער מאן וועלכען דער קאָניג אויסערָדענטליך גרעהרט האבען וואָללטע? — (ח) מאן ברינגע דען קאָניגליכען מאנטעל, אין וועלכעם דער קאָניג גרעקליידעט וואר, אונד דאז פֿערד אויף וועלכעם דער קאָניג נעריטטען,

אלם

באור

ענדיו ועל עמו ובכלל עסקי המלוכ', והס עומדים בחלר החילונ' עד שיהיו נקראים אל המלך, והנה נאותו הנוקר בזה גם המן מטעם הידוע ובלא כוונתנו, כי זה היה לבד משמרת שניה ממדנה שניה מן שלישי, ולכן כאשר שמע המלך מי מהשרים בחלר הפנימי הנעדים דרך חדוש הנה המן עומד בחלר, ומיד המלך מיד שיבוא כדי לעזול ממנו עלה על מה שעלה במחשבתו: (ו) ויאמר המן בלבו, יש נדברי יחיד שאמה בלמוד כי בנבואה נכתבה זאת המגלה, ומחלים אמרו כי היה דרך סגלה, והאמת כי זאת המגלה בדוח הקודש נכתבה (הרמב"ע). ועיין מה שכתבנו על זה בת"כס למי. יותר ממני יחפון המלך לעשות יקר, כן הוא שעור הכתוב, על פי עדות פסקי הטעמי': (ז) איש וגו', גם הוא הכפיל השאלה מטעם שהערנו לעיל (ה' י"ז) עד שיהי' מוסכם אללו מה להשיב: (ח) יביאו, המניחים (וועדבונג חינפערטען נחוץ) בלע"ז: אשר לבש בו, פעל עבר, וכן אשר רכב עליו, ואם יהי' הכונה אשר המלך רגיל ללבוש בו ולרכוב עליו, הי' מן הראוי להכתב אשר ילבש ואשר ירכב, כי כן הוא מדרך הלשון, כמו ככה יעשה ליום כל הימים, עכשיו שהוא מדבר בלשון עבר יהי' הטעם שהכתר על זמן מחלט הוא, דהיינו כאשר נתן כתר מלכות בראשו, כאשר נודע לכל הקורא בדברי הימים, כי כן מנהג הפרסיים שילבוש המלך החדש שיושיבו עליהם על הסוס, ובראשו יכתן כתר מלכות בראשו, וכן אמר המתרגם האדמי פעמים בהדיא ניומא די על למלכותא, אף שהוא מבאר מאמר ואשר נתן וגו' בעניין אחר, וכמו שנזכור: ואשר נתן כתר מלכות בראשו, שעורו כאשר נתן מטעם שזכרנו, וכן הוא דעת מנן יחייא שהוסיף ב' תיבות לאמור ליום אשר המלך ואשר נהן וגו' וכן דעת הסני' לרלב"ג. אמנם לדעת שהניח נוסח ד' מליעזר הגדול הטעם יניחו לנוח וסוס ואשר נתן בראשו שהוא כתר מלכות, סתם הענין תחילה ואחר כך נאמרו, על דרך ותראהו את הילד. ולדעת הרל"ק הוא מקרא מסורס, והראוי וכתר מלכות אשר נתן בראשו, הנה לשניהם יחסר הכתר בהפסוק שלאחריו, וכן הוא דעת רס"י, שנתן טעם לזה. והרמב"ע אחר וז"ל והנכון בעיני שוי"ו בראשו שב אל הסוס, כי יש סוס של מלך שיושיבו כתר מלכות בראשו כאשר ירכב עליו המלך, ומין אחר מעבדי המלך רשאי לרכוב עליו, וזה דבר ידוע ע"כ. וכן הוא דעת נעל הטעמים, וכן נראה דעת המתרג' האדמי למעיין בדבריו. ואם אחשורוש הזה היה דריוש היסטספים כמוכר בס"ם, נוכל עוד לאמר שהכונה על הסוס אשר על ידו נאחז למלך, ועשה נתן שבל

מנין

קאניג פאַרלאנ. (ג) פאגד זיך אייך
איינגעטראגן, דאם מרדכי געגען בוגתן
אונד תרש צווייא פערשניטטענע דעם קא־
ניגס פאַן דען טהירוועבטערן אויסגעזאגט
האבע, דאם זיא האנד אן דען קאניג אחשורש
לעגען וואללען. (ג) דא זאגטע דער
קאניג, וועלבע עהדע אונד ווירדע איזט
דעם מרדכי דאפיר אנגעטהאן וואָרדען?
דיא קאממער־דיהנער אנטוואָרטעטען:
עם איזט אידם ניכט דאז מינדעבטע ער־
צייגט וואָרדען. (ד) דער קאניג פראגטע:
ווער איזט אים פאַרגעמאך? אינדעם
ווער הכן אין דיא אייסערע גאללעריא דעס
פאללאסטעס געקאָממען, אום דעם קאניג
צו זאגען, דאז מאן מרדכי אן דען גאלגען
היענגען, דען ער פיר אידן האטטע אויפ־
טען לאסטען. (ה) דא זאגטען דיא בעדיהנ־
טען דעם קאניגם, הכן ווארטעט אים
פאַר־

לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃ (ג) וַיִּמָּצֵא בְתוֹב
אֲשֶׁר הֻגַּד מָרְדֳּכָי עַל־
בִּגְתָנָא וָתֶרֶשׁ שְׁנֵי סָרִיסֵי
הַמֶּלֶךְ מִשֹּׁמְרֵי הַסַּף אֲשֶׁר
בִּקְשׁוּ לִשְׁלֹחַ יָד בַּמֶּלֶךְ
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ׃ (ג) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ
מַה־נֵּעֲשָׂה יְקָר וְגְדוּלָּה
לְמָרְדֳּכָי עַל־זֶה וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי
הַמֶּלֶךְ מְשָׁרְתָיו לֹא־נֵעָשָׂה
עִמּוֹ דָּבָר׃ (ד) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ
מִי בֶחָצֵר וְהָמָן בָּא לַחֲצַר
בֵּית־הַמֶּלֶךְ הַחִיצוֹנָה לֵאמֹר
לַמֶּלֶךְ לִתְלוֹת אֶת־מָרְדֳּכַי
עַל־הָעֵץ אֲשֶׁר־הֵכִין לוֹ׃
(ה) וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי הַמֶּלֶךְ אֵלָיו

הנה

רש"י

עיניים גו ויהרגהו: להגיד לת ספר הזכרונות. דרך המלכים כשעתם כותבים מעשיהם
הטובים ושיחות עד שעתם הוגדת מליהם ודבותיהם למדו מתוך שנתן לבו על המן ומסתר מיד
מי מפחד שלא יבא מהם עלתם שהוא מובני ויגלה לי וחזר ואמר שמא עשה לי מהם טובה
ולא

באור

כאות לפסוקות הכתוב, ורוח לפי שניים שלפניו היה על מעשה מסתר מולי מכל מי שהיה יותר
ממדתו ולכך נדרש שהיו מעיניו, ובכל זאת מ"מ הדבר ונסיבה היא מתנו לסבב גדולת
מרדכי. וחך מן הגדיל למר, שמסתר נתנה בכוס מלך דבר מה המחמם מאוד ומעני' הסיבה,
והסיבות נעלם עם מחך מסדיסי המלך, ומולי סהיה זה חרבונ' להגיד לו ספר הזכרונות
לפני המלך ולקרות לפניו מעשה דבתן ותרש, כדי לסגיד לת לב המלך לטוב על היהודים,
ולכן המתינה בשלהה עד היום השני, וכ' כי' נעודה לגלגל לת הדברים לטובתה ולטובת
עמה יותר ממה שהשב', ומ"כ נעשה וימלך המומר, דהיינו הספרים שכתבו: ספר הזכרונית,
של דברי הימים כמו ובכרוניקה עוקר הענין, וכדאיתולנס לפכרזית: ויהיו נקראים, מלמד שפני
עלמו, כי לם היה מוסב לל הקודם להגיד כדי שיהיו נקראים, כי' מן הרמוי להקד הוי"ו
בשו"מ, שבשיו שהיה מנוקדת פתח, הטעם שהיו נקראים מחדי שהוצא הספר לפני המלך,
והכתוב מקלר ושמך על המצין: מו ב' הוו"ין ויהיו וימלא מחברות בזמן כאשר היו וגו', וכן
הוא מתורג' משכמי: (ב) וימצא כתוב וגו', הפסק הגביל' בזה הכתוב נראה לכאול' זר בתה
שהועתק שעם מתוך גמלת הספר, ממנו הוא בכון מלוך, כי הזכור וימלא כתוב לפר הגיד
מרדכי כלומר שהגיד על בגתנא ותרש וגו', ומה הגיד לפר בקשו כלומר שבקשו לשלוח יד בהמלך,
וכבר הערנו בזה מחת מהורלות מלת לפר (דחם) בל"ה. ויש עוד לבאלו. וימלא כתוב לת
לפר הגיד וגו' וזה שבקשו לשלוח יד, מבל ברמפון הוא יותר נכון בהיות עקר הכוונה כי מרדכי
הוא המגיד: (ד) מי בהצר. בכל בקר ובקר יבואו מיוחדים בדים לל המלך לדעת מה יהיה על
עבדיו

(יג) וְכָל־זֶה אֵינֶנּוּ שֹׁוֶה לִי בְּכָל־
עֵת אֲשֶׁר אָנִי רֹאֶה אֶת־
מָרְדֳּכַי הַיְהוּדִי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר
הַמֶּלֶךְ: (יד) וַתֹּאמֶר לוֹ זֶרֶשׁ
אִשְׁתּוֹ וְכָל־אֹהֲבָיו יַעֲשׂוּ־עֵץ
גָּבֹהַּ חֲמִשִּׁים אַמָּה וּבַבֹּקֶר
אֱמֹר לַמֶּלֶךְ וְיֹתְלוּ אֶת־מָרְדֳּכַי
עָלָיו וּבֹא עִם־הַמֶּלֶךְ אֶל־
הַמִּשְׁתֶּה שָׂמֵחַ וַיִּיטַב הַדָּבָר
לִפְנֵי הָמָן וַיַּעַשׂ הָעֵץ:
ו (א) בַּלַּיְלָה הַהוּא נָדְדָה
שְׁנַת הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר
לְהָבִיא אֶת־סֵפֶר הַזִּכְרֹנוֹת
דִּבְרֵי הַיָּמִים וַיִּהְיוּ נִקְרָאִים
לפני

(יג) אללעם דיזעס אבער האט קיינען
וועדט פֿיר מיך, זאָ לאנג איך נאָך דען
יודען מרדכי אם קאָניגליכען האָפֿע זעהע.
(יד) הירואיף אנטוואָרטעטע איהם זיינע
פֿרויא זרש, וויא אויך אללע פֿריינדע,
לאסט אייגען גאלגען בויען פֿינפֿציג עללען
האָך, אונד מאָרגען זאגט דוא דעם
קאָניגע, דאם מען מרדכי דאראן העננען
ווירד; אלסדאן קאָממסט דוא מיט דעם
קאָניגע פֿערגניגט צור מאהלצייט. דיזער
ראטה נעפֿיל דעם המן, אונד ער לים דען
גאלגען בויען:
ו (א) **אין** דיזער נאכט ווארד שלאף
פֿאָם קאָניגע געווייכען, אונד
מאן שלוג פֿאָר, דאז בוך צו האָלען, ווארין
דיא מערקווירדיגסטען צייט • פֿאָרפֿעללע
אויפֿגעצייכנעט ווארען. אלז מאן זיא דעם
קאָ-

רש"י

כעסו כי היה ירא להנקם בלא דעות. ויתלפה מיסטי"ר בלע"ז (1): (יג) מינו שוה לי.
מינו חן לכל הכעוך מסר לי: בכל עת ובומן. למדו דעותיו שהיה מרמה לו שהר שמכר
עלמו לעבד על חוסר מזונות כשבתמנו למצי בייסות מרדכי והמן בפלהמה מחת:
ו (א) בלילה ההוא. כס היה. ויש סס אל לבו על זמנים מסתר מת המן שמת בתנ
עיניה

---

(1) בלעז *Se tenir*: Se retenir,
(איך האלטען; דען; מוים־בריך מיינער גענויטהסבעוועגונג היבדערן; איך מעסיגען).

באור

לר' יואל (סיר מ'): (יג) שוה, ר"ל שכל זה הכעוך וזאת הגדולה לא יטוב לי לכעם מסר מרי כועס על מרדכי (הרלב"ג). ורש"י ממר מיני חן לכל הכעוך: יושב בשער המלך, ודרך מעלה הוא וזה מכעיס מותי (הרמב"ע): (יד) אמיד למילך ויתלו וגו', כלומר דבר קטן הוא כל כך, כיד שאין לריך לבקשו מאת המלך, כי אם תאמר לו בפשטות היל שיתלו התולים את מרדכי. ועשה בעוה חמשים אמה, שילמו הכל אותו תלוי על עץ, ולהכעיס את היהודים, והדבר
תדבק בשופן מהר:
ו (א) בלילה ההוא, רז"ל אמרו מתוך שניתן לב על המן ומסתר כי לא ידע מדוע הזמינה
מסתר להמן לבד מכל שאלי בדי המלך וכו'. הגלחה מדבריהם שלא רלו לפרש שביתה
זאת לבד ע"י נס ופלא מאת הבס יתעלה, רק אמרו אף שהיה המסובב מאתו, פעל זאת ע"י
אמלעי והוא הדרך הטבעי, שלא כי' יוכל ליתן בטבע רשיונו העולים בקרבו לאמר מה זאת בין
מסתר ובין המן? לפי שכל עוד שנוכל לבאר הנהגתו ע"י הדרך הטבעי (לחיותו פועל הטבע
ועושה בה כדבונו) הוא יותר נאות מתה שניתם אליו אופת למעלה מן הטבע כאשר אמרנו
הרמב"ן ז"ל שלימות האופת הוא האותי, ולפ"ז נוכל ג"כ לאמוד שהיה האמלעי בדרך יותר
נאות

תרגום אשכנזי

אונד כויינע ביטטע צו ערפֿיללען, זאָ בעליבע דער קאָניג נאָכמאהלם מיט המן צו איינער מאהלצייט צו קאָממען, דיא איך איהנען ווערדע ציבעריטען לאכען, אונד כיאָרגען ווילל איך דאן דעם קאָניגליכען בעפֿעהלע נאכלעבען. (ט) המן גינג דיזען טאג פֿראָהליך אונד וואָהלגעמוטה הינוועג: וויא ער אבער דען מרדכי אן דער פֿפֿאָרטע דעם קאָניגליכען שלאָכהעם ערבליקטע, אונד דיזער וועדער פֿאָר איהם אופֿשטאנד, נאָך זיך איס מינדעסטען דעגטע, דא וואָרד ער פֿאָללער וואוטה; (י) הילט אבער נאָך אן זיך ביז ער צו הויזע קאָם, וואָזעלבסט ער אללע זיינע פֿרייגדע אונד זיינע פֿרויא זרש קאָממען לים, (יא) דיזען דעכנעטע ער זיינען אונערמעכליכען רייכטהום פֿאָר, וויא פֿיל קינדער ער האבע, וויא זעהר איהן דער קאָניג ערהאָבען, דא ער איהם דען ערשטען דאנג אונטער אללען פֿירשטען אונד שטאאטסבעדיהנטען גענעבען. (יב) יא, פֿוהר עֲל פֿאָרט, זעלבסט דיא קאָניגין אסתר לים נאמאנדען מיט דעם קאָניג צו דעם פֿאָן איהר אנגעשטעללטען גאסט-מאהל קאָממען, אלז נור מיך, אונד אויך אויף כיאָרגען בין איך שאָן ווידערום מיט דעם קאָניג בייא איהר אייננעלאדען;

אללעם

מגלת אסתר ה

יָבוֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמָן אֶל־הַמִּשְׁתֶּה
אֲשֶׁר אָעֱשֶׂה לָהֶם וּמָחָר אֶעֱשֶׂה
כִּדְבַר הַמֶּלֶךְ: (ט) וַיֵּצֵא הָמָן
בַּיּוֹם הַהוּא שָׂמֵחַ וְטוֹב לֵב
וְכִרְאוֹת הָמָן אֶת־מָרְדֳּכַי
בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ וְלֹא־קָם וְלֹא־
זָע מִמֶּנּוּ וַיִּמָּלֵא הָמָן עַל־
מָרְדֳּכַי חֵמָה: (י) וַיִּתְאַפֵּק הָמָן
וַיָּבוֹא אֶל־בֵּיתוֹ וַיִּשְׁלַח וַיָּבֵא
אֶת־אֹהֲבָיו וְאֶת־זֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ:
(יא) וַיְסַפֵּר לָהֶם הָמָן אֶת־
כְּבוֹד עָשְׁרוֹ וְרֹב בָּנָיו וְאֵת
כָּל־אֲשֶׁר גִּדְּלוֹ הַמֶּלֶךְ וְאֵת
אֲשֶׁר נִשָּׂאוֹ עַל־הַשָּׂרִים וְעַבְדֵי
הַמֶּלֶךְ: (יב) וַיֹּאמֶר הָמָן אַף
לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה אֵסְתֵּר הַמַּלְכָּה
עִם־הַמֶּלֶךְ אֶל־הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר־
עָשְׂתָה כִּי אִם־אוֹתִי וְגַם־לְמָחָר
אֲנִי קְרוּאָה לָהּ עִם־הַמֶּלֶךְ:
וכל־

רש"י

מה שנקשת ממני כל הימים לגלות לך את עמי ואת מולדתי: (י) ויתאפק. כתחזק לעמוד על כעסו

באור

וגו': (ט) ולא זע, לשון תנועה כמו ציום שיזעו, ושדשו זוע, ולמד הרב מזה שיוסף על הדמיון כי עד כה כעסי' רומה מותו היה קם ממקומו נדהת ונבהל והלך לולמען לא יוכרח להשתחוות לו ועתה לא קם ולא זע ממנו והיה עומד נעזית מלח כנגדו ע כ, ובודאי כבר ידע מרדכי שאסתר מלאה חן בעיני המלך ושהוא בא אל המשתה אצל עצתה: (י) ויתאפק, נתחזק לעמוד על כעסו, מישטנ"יר בלע"ז (רש"י) ל ל מ סע טענייר, וגל מ (חן זיך האלטען): (יא) ויספר, ממרו המדקדקים כי פירוש ורוב בניו, גדולות בניו, כי מיך יגיך מדם למאתו שים לו בניס רבים, ולפי דעתי שכן הוא. ספר לאוהביו ולאשתו מזלו הטוב ויש לו עושר רב ובניס רבים והמלך נדלו ותרוב גדולתו שתה עם המלכה ויושתה עוד מיד ובלא לא יסוב לו (רמב"ע) וכן תרגמתי ויספר (ערצייהלטען), ועיין בטעם בס' זמירות יבדל לך'

הַיּוֹם לַ֣־הַמְּשֻׁחָ֗ה אֲשֶׁר־עָשִׂ֤יתִי
לוֹ׃(ה) וַיֹּ֣אמֶר הַמֶּ֣לֶךְ מַהֲרוּ֮ אֶת־
הָמָן֒ לַעֲשׂ֣וֹת אֶת־דְּבַ֣ר אֶסְתֵּ֔ר
וַיָּבֹ֥א הַמֶּ֛לֶךְ וְהָמָ֖ן לַ֣־הַמִּשְׁתֶּ֑ה
אֲשֶׁר־שָׁתָ֥ה אֶסְתֵּֽר׃(ו) וַיֹּ֤אמֶר
הַמֶּ֙לֶךְ֙ לְאֶסְתֵּ֔ר בְּמִשְׁתֵּ֖ה הַיָּ֑יִן
מַה־שְּׁאֵלָתֵ֕ךְ וְיִנָּתֵ֖ן לָ֑ךְ וּמַה־
בַּקָּשָׁתֵ֕ךְ עַד־חֲצִ֥י הַמַּלְכ֖וּת
וְיֵעָֽשׂ׃ (ז) וַתַּ֣עַן אֶסְתֵּ֔ר וַתֹּ֖אמֶר
שְׁאֵלָתִ֥י וּבַקָּשָׁתִֽי׃ (ח) אִם־
מָצָ֨אתִי חֵ֜ן בְּעֵינֵ֣י הַמֶּ֗לֶךְ וְאִם־
עַל־הַמֶּ֙לֶךְ֙ טוֹב֙ לָתֵ֣ת אֶת־
שְׁאֵלָתִ֔י וְלַעֲשׂ֖וֹת אֶת־בַּקָּשָׁתִ֑י
יבוא

היטע צו איינער מאהלצייט קאָמען, דיא
איך פֿיר דענזעלבען האבע צובעריטען לאס-
סען. (ה) דאדורף זאגטע דער קאָניג: מאן
איילע דען המן אסתר׳ס ווילען צו פֿאָללצי-
הען! אונד זאָ קאמען דער קאָניג אונד המן צו
דער מאהלצייט, דיא אסתר האטטע צובע-
רייטען לאסהען. (ו) בייס וויינע זאגטע דער
קאָניג ווידערום צו אסתר: וואס דיינע פֿאָד-
דערונג אויך זייא, עס זאָלל דיר נעגעבען ווער-
דען; וואס דיינע ביטטע אויך זייא, אונד בע-
טרעפֿפֿע עס דאז האלבע רייך, זיא זאָלל
ערפֿיללט ווערדען! (ז) מיינע פֿאָרדערונג? —
ערווידערטע דיא קאָניגין, מיינע ביטטע? —
(ח) אָ! ווען איך דיא גנאדע דעס
קאָניגס האבע, ווען עס דעם קאָניגע נע-
פֿעללט מיר מיינען ואונש צו געווערען
אונד

יבוא

המן כדי לקיים זמנך ויזריס בהמלך יחסוך טרחו חלים ויהדגיהו ועוד טעמים רבים: מל המסתה. כל מעודה נקראת על שם היין שהוא עיקר הסעודה: (ה) ומהר מעשה כדבר המלך.

מה

באור

ויקדמנה נדעתו מגל המלך כבר קודם שילך מל המשתה, וזה שאמרו חז"ל כדי שלא יטול עלה וימהר. או שידמה מסתר כי מלך הפכפך הוא ויחזר בדבריו, וילמה לא יכי' מזומן תעגול הסעה ויחזור בה, ועוד טעמים רבים עיין במס' מגלה: (ה) כיהדו, מתפעלים בעומדים ויושבים, מבד שהלט שהם עומד, מהרה מיכהו בן ימלא יולא, וכוונה דעת הרמב"ן שהופן הפ'יכי'ו מענין פעולה חוזרת, וכן פעל (איילען) בל"א עומד ויולא ודגים כן: (ו) במשתה היין, כל הסעודה נקראת על שם היין שהוא עקר (רש"י), ומך מן חברים ממר הטעם כמן זביות הסדר שיבנו לשתות יין מחרי שכבר נגמרה המכילה, ונלוחה טעה מחרי מכלם הזכיר המלך שתמהר בקשתה: ניה שאלהך, לדעת חך מן רבריה הטעם כיון שרלה מותה נפעמת דוה ומספקת להוליה תחבולות מפיה, דבר על לבה ומהר על תירלי, כי מה שיכי' שמלתך ויתן לך, ויוסב פעל ויתן אל תיבת מה ולכן בא על משקל זכר שלא כחבירו ותתן לך (ז' מ'), וכן הוא מתודגם: (ז) שאלתי ובקשתי, תפרטי הפעם הזאו המקרא הזה לשפת יתר, או למחוסר תיבות, והיכון לפי שאסתר היתה כפוחה על שתי סעיפים, ולא הסכימה עדיין להניד מבוקשה, ומדרך המפקיעים אבר לא ידעו מה יאמרו, ובא אין עת לחקות לבתרי, שיכפלו הענינים ויתאיכו הדברים, לכן גם היא הכפילה לשאול, שאלתי ובקשתי אתה דולה לדעת וגו' וזה טעם קיומי סתימת הכונה שהלמתי בתרגומי אחרי ד' המלות האלה. והטעם שכתב הרמב"ן בשאול שלא רלת'שוב הפס יתעל' בשאול תענית יתרלל, ובאסר עשה ניום הסמי דבר גדולת מרדכי חזק לבה, ורמה רחיק. אם לא נאמר שידעה שיתחדש בין היום הזה ולמחרתו דבר אה, ע"ד שנאמר לקמן (ויו"ט'): (ח) ומהר אעשה כדבר המלך, להניד שאלתי, והנה לדעת אך אין מבדילין טעם מהר כפול, אבל מעשה להם מהר ומהר מעשה

וגו'

מגלת אסתר ה

אֶת־אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה עֹמֶדֶת
בֶּחָצֵר נֶשְׂאָה חֵן בְּעֵינָיו וַיּוֹשֶׁט
הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר אֶת־שַׁרְבִּיט
הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּיָדוֹ וַתִּקְרַב
אֶסְתֵּר וַתִּגַּע בְּרֹאשׁ הַשַּׁרְבִּיט׃
(ג) וַיֹּאמֶר לָהּ הַמֶּלֶךְ מַה־לָּךְ
אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וּמַה־בַּקָּשָׁתֵךְ
עַד־חֲצִי הַמַּלְכוּת וְיִנָּתֶן לָךְ׃
(ד) וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר אִם־עַל־
הַמֶּלֶךְ טוֹב יָבֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמָן
היום

תרגום אשכנזי

נון דער קאַניג דיא קאַניגין אסתר איז
פֿאָרזאאלט שטיין זאה, ערשין זיא זאָ
האָלדזעליג אין זיינען אויגען, דאס ער
איהר דען גאָלדענען צעפּטער הינרייכטע,
ויעלכען ער אין האַנדען האטטע; דא
טראט אסתר הינצו, אונר בעריהרטע דיא
שפיטצע דעס צעפּטערס. (ג) דער קאַניג
פֿראגטע זיא הירוף: וואז איזט דיר,
קאַניגין אסתר? וואז דיין גענוך? פֿאָר-
דערכט דוא אויך דאז האלבע רייך, עס
זאָללטע דיר גענעבען ווערדען. (ד) אסתר
ערווירדערטע: מיעכטע דער קאַניג דאָך,
ווען עם איהם זאָ גע֗פֿעלליג, מיט המן
הייטע

רש"י

ה' י"ג) ורוח לבזה מת עמי: (ג) עד חצי מלכות. דבר סרוח בחמלע ובחצי המלכות הוא בית המקדש שהתחילו לבנותו בימי כורש וחזר בו ולוה לבעל המלחמה ומחזודש שעתך מחריו גם הוא ביטל המלחמה ופצרוהו על מקדח לף אם תשחלי ממני חצי המלכות אתן לך: (ד) יבא המלך והמן. לבותיהו למדו טעמים הרבה מה רחתה אסתר שזמנה את המן

באור

מלכות (קאניגרייך) וכן תרגמתי: בחצר בית המלך הפנימית, מענין שהגחתי לעיל (ד' י"ח), ולפי שיש בחלר כזה דלתות רבות לבתים שונים אמר שעמדה נוכח בית המלך, כלומר בירת המלך, כי כל מה שהוא מדור לרבר אחר הכתוב בתוכו נקרא בית, כטעם בתים לגדים, ומזה הטעם יפול ג"כ שם בית על כל חדר בפני עלמו, כמו שהעדנו כבר לעיל בשם התרגום האדמי, ובירות הוא הזה שבזר מן הבנין, ידמה בזה קלת לתיבת (בשחך) בל"ח: בבית המלכות, זה החדר אשר שם כסא המלכות עומד, שם עשתה ושתי משתה מלכות לנשות פרס ומדי, ושם נתן כתר מלכות בראש אסתר, ושם ישב המלך על כסא מלכותו, הכתר בראשו והשרביט בידו, כשיעסוק בעניני מלכות, או אם עבדיו ויועציו, או אם מלאכי מלכים אחרים, אבל כשהוא עוסק בצרכי עלמו, לכל אחד יעשה האדם, יהי' בחיזה מחדריו שיהי', אין לו לא כסא מלכות ולא כתר ולא שרביט, וזה טעם שם מלכות תמיד על הרברים הצריכים אל המלוכה לבד: נוכח פתח הבית, דאם המלך את המלכה דרך הפתח, וזה מסייע שיהי' טעם חצר ובית על הדרך שאמרנו: (ג) מה לך, כתרגומו מה צריך את לזה, והרבה"ג אמר ז"ל: ומפשר כי בעבור הגשר והפחד קרה לה כדמיון עלוף כמו שמוכר בם' יוסיפון ולזה התעורר המלך באחילה מפחד המות ע"כ: עד חצי המלכות, אם תשאלי וינתן לך, והטעם שתרע' לחלק עמי במלוכה: (ד) יבוא המלך וגו', ואמי שלא יעלה על לב המלך שתסכן עלמה כדי להנילו אל המשתה, אבל בדין כונתה, בהיות שאין לו עתה תגאי בעניך ועסקיו, כי לף בדעת המומר שלא עסק אחשורוש בצרכי מלוכה, כונתו לבד שעשה בכל העולה על רעון יועציו בלי לשפוט עליו הבכון הוא אם לא, אלא שבכל זה יש לפעמים על כסא מלכות כאלו עסק והם הודיעו לו בלבד מה שיעשו, בגדולה ממעשי המן. והבכון בהטעם בזמיבה המן, בדי שלא יעלה בבחבתו הולי היא יפחלית ואמה בסבבה בעבור עמה,

ויקדמה

גַּם־אָנִי וְנַעֲרָתַי אָצוּם כֵּן וּכְכֵן
אָבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא־
כַדָּת וְכַאֲשֶׁר אָבַדְתִּי אָבָדְתִּי׃
(יז) וַיַּעֲבֹר מָרְדֳּכָי וַיַּעַשׂ כְּכֹל
אֲשֶׁר־צִוְּתָה עָלָיו אֶסְתֵּר׃
ה (א) וַיְהִי ׀ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
וַתִּלְבַּשׁ אֶסְתֵּר מַלְכוּת
וַתַּעֲמֹד בַּחְצַר בֵּית־הַמֶּלֶךְ
הַפְּנִימִית נֹכַח בֵּית הַמֶּלֶךְ
וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ
בְּבֵית הַמַּלְכוּת נֹכַח פֶּתַח
הַבָּיִת׃ (ב) וַיְהִי כִּרְאוֹת הַמֶּלֶךְ
את־

נאכטם: אויך איך וועדע מיט מיינען מעדכען זאָ פֿאכטען, אונד דאן וועדע איך ווידער, געזעטצליך צום קאָניגע נעהען. בין איך דען אונגליקליך, נון זאָ בין איך אונגליקליך: (יז) מרדכי גינג (אין דער שטאדט) אומ, הער, אונד בעווערקשטעלליגטע וואז איהם אסתר אויפֿגעטראגען.

ה (א) **אלס** דער דריטטע טאג דא וואר, צאָג זיך אסתר קאָניגליך אן, אונד שטעללטע זיך אין דיא איננערע נאללעריא דעם קאָניגליכען שלאָסעם הין נענען דיא וואהנציממער דעם קאָניגס. דער עבען אים אויזיענען, זאלע אויף זיינעם קאָניגליכעם טהראָנע זאם, דעם אייננאנגע דעם נעמאכט נענענאיבער. (כ) וויא

רש"י

כדת. שאין דת ליכנס אסר לא יקרא. ומדרש חכמים אסר לא כדת שעד עתה נאונס ועכשיו נרצון: וכאסר אבדתי אבדתי. וכאסר התחלתי לילך למנוך מלך וממות ומדרש אגדה כאסר אבדתי אבדתי אמת מנא מונך ממך מעכשיו שאני נרצון נעשה לגוי אני מסורה לך: (יז) ויעבור מרדכי. על דת להתענות ני"ט של פסח שהיו ני"ג נכתבו הספרים ורש"י) ונכתבו הספרים היו נאללעריא דעם קאָניגליכען שלאָסעם הין נענען דיא וואהנציממער דעם קאָניגס. דער עבען אים אויזיענען, זאלע אויף זיינעם קאָניגליכעם טהראָנע זאם, דעם איננאנגע דעם נעמאכט נענענאיבער. (כ) וויא

נון

ה (א) מלכות. נגדי מלכות. ונזותינו אומרו שלנשתה רוח הקדש כמו דלת אמד (ל"ה מ׳

באור

ימים וג׳ לילות (ואפשר דק ג׳ ימים ולילה אחד) וכן מלאנו נעוד שלשת ימים יצא פרעה וכו׳ ומ"כ כתוב ויהי ניום השלישי, הרי רמינו כי נעם שלשת עך יום השלישי, כאשר הניא הרמי׳ הזאת הרמב"ן (נשמות י"ט) על פסוק והיו נכונים לשלשת ימים וכו׳, ועוד מס נאמר שלשה היה ג׳ ימים ומסתר אמרה נס אני ונערותי אנוס כן, ומ"כ התענה נס היא שלשה ימים, והרי נאמר ניום השלישי אמרה למלך יצוא המלך והמן אל המשתה, ונאמר וינא המן ניום ההוא שמח, מ"כ מוכרח שלא התענה ניום השלישי כי אכלה עם המלך והמן, אלנד שאינו מן הרמוי לנשת ולקבר אל המלך נדיח דע שלזוהמא מפני התענית. הניזה יעוד חכם ולכן הנכון כדעת הרמב"ן, ואף שמדנריהם (ישמות קכ"א ג׳) משמע שהתענו שלשה ימים ע"ם, מ"מ נגד אומרו הדרש תדרש ואין מקרא יוצא מידי פשוטו: ובכן, כלומר נזה שהתענו ותנקשו רחמים מלפני ה׳ אנוא לפניו אף שהוא נגד הדת, כי מצינו נכ׳ שיתנני לחסך נעיני המלך, אפס אם ה׳ לא ישמרני, ואמות. הנני! ותני זאת נחמתי שלנדתי נעבור עמי. ואך מן הנדינם אמר, שאנג, שע"י השתנות מרחיק נעבור התענית תעבור רחמי המלך עליה, והרמזון יותר נכון: וכאשר אבדתי אבדתי, כיצא אשר אבדתי שכלתי (נרמזית י"נ): (יז) ויעבור, על דת להתענות ני"ט של פסח שהיו ני"ג נכתבו הספרים (רש"י), וזה לשיטת רנ (נמגלה ט"ו ע"א), כי לדעת שמואלשם פרשו שעבר עדיומא דמיא למסוף היהודים אשר נעבר השני ולנות להם דנרי מסתר. ויתכן נ"כ למתוך שהרמוי ויעבור מרדכי נעיר, כמו ויעבר מנרס נמרן, שהלך מכה ומכה לנית אשר שם יהודי, וכן מתורגם נל"א:

ה (א) מלכות, נגדי מלכות. רש"י ורמב"ן. ויתכן לפרש שהוא תואר הפעל שלנשתה היה

מלכות

דעם מרדכי איבערבראכטע. (יג) ליס ער
איהר ווידער צוריק זאגען: בילדע דיר ניכט
איין, דאם דוא אין קאָניגליכעם פאללאסטע
אללין פֿאָן אללען יהודים דער געפֿאהר
ענטגעהען ווירסט! (יד) יא, ווען דוא
אויך יעטצט שווייגסט, זאָ ווירד דען
יהודים דאָך וואָהל פֿאָן איינער אנדערן
זייטע הער הילפֿע אונד רעטטונג קאָמכמען;
דוא אבער אונד דיין פֿעטעדליכעם הויז,
איהר ווערדעט זעמטליך אומקאָמכמען;
ווער ווייס דען, אָב דוא ניכט אום דיזען
צייטפונקטם ווילסען צור קאָניגליכען ווירדע
געלאנגט ביזט? (טו) אכתר ליס דארוף
דעם מרדכי ערווידערן: (טז) זאָ גההע
דען אונד פֿערזאממלע אללע צו שושן
בעפֿינדליכען יהודים, פֿאסטעט מיינטווע-
גען, עסט אונד טרינקט ניכטם ביז דרייא
טאגע, ווערדע דעם טאגם נאָך דעם
נאכטם

אֶסְתֵּר: (יג) וַיֹּאמֶר מְרְדֳּכָי
לְהָשִׁיב אֶל־אֶסְתֵּר אַל־תְּדַמִּי
בְנַפְשֵׁךְ לְהִמָּלֵט בֵּית־הַמֶּלֶךְ
מִכָּל־הַיְּהוּדִים: (יד) כִּי אִם־
הַחָרֵשׁ תַּחֲרִישִׁי בָּעֵת הַזֹּאת
רֶוַח וְהַצָּלָה יַעֲמוֹד לַיְּהוּדִים
מִמָּקוֹם אַחֵר וְאַתְּ וּבֵית־אָבִיךְ
תֹּאבֵדוּ וּמִי יוֹדֵעַ אִם־לְעֵת
כָּזֹאת הִגַּעַתְּ לַמַּלְכוּת: (טו) וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לְהָשִׁיב
אֶל־מָרְדֳּכָי: (טז) לֵךְ כְּנוֹס אֶת־
כָּל־הַיְּהוּדִים הַנִּמְצְאִים בְּשׁוּשָׁן
וְצוֹמוּ עָלַי וְאַל־תֹּאכְלוּ וְאַל־
תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לַיְלָה וְיוֹם
גם־

רש"י

(יג) אל תדמי בנפשך. אל תחשבי כמו והיו כאשר דמיתי (בראשית ל"ג): אל תדמי בנפשך. אל תהי סבורה להמלט ביום ההריגה בבית המלך שאין את יודעה לסכן עלמך עכשיו על הספק לבא אל המלך שלא בדעות: (יד) ומי יודע אם לעת כזאת הגעת. ומי יודע אם יחפוץ בך המלך לשנה הבאה שהוא זמן ההריגה: לעת כזאת. שהוא היה עומד בניסן וזמן ההריגה בחדר לשנה הבאה: הגעת למלכות. אם תגיע לגדולה שאת בה עכשיו: (טז) אשר לא

בזה

באור

ומעלת החכמה לא תסור (הלא"ע), ואפשר שלא רלתה אסתר להודות שלוח החך אל מרדכי שהי' מפורסם למשרתה כדי שלא לגלות הסוד. ולכן שלחה אח"כ שלוחים אחרים בלתי נכרים: (יג) אל תדמי, אל תחשוב כאשר והיה כאשר דמיתי (רש"י). והטעם בספר זמירות יסדאל לר' יואל (סיד כ'), ועשה בית המלך כאן בית המלך, או על ידי בית המלך. ואמר אל תהי סבורה שתמלט אתה לבד מכל היהודים אבל אדרבה יגוף הכיפן. את תאבדי והם ינלו, כי נעוץ אני שלף אם את תחליטי יסודנו כדות אחרות להנלתם, כי לא יטוש ה' את עמו, ואז את ובית אבין תאבדו כאשר אבד מתרגם הדסתון תובדון על הכיח חובתה, אתה על שלא הסתקלת בתשובתם, ובית אבין אבד ממנו בשתשלה הנאה הזאת ליסדאל: (יד) ומי יודע, שמא לא הגעת למלכות אלא בשעור העת הזאת כדי שתושיעי את יסדאל (הלא"ע). ולכן אן הרחוי שתשלים כוונת הסם ג"ה. ותענם אם לא תעשה זאת, וכן הוא דעת הלנ"ג. ולדעת אך אן חנדיח בהנאנו לעיל אמר את דולה להמתין עד שתקבל אל המלך, אי יודע אם לעת כזאת המעותדת ליום דעה כבר הגעת למלכות, שמא לא תקבל עד בעת הבית, והמתרגם אמר אין לשתא דאתיא נעידנא הדא, וכן הוא דעת רש"י והלבן יחייא, והדסתון הוא יותר נכון: (טז) שלשת ימים, תרגמתי ע"פ דעת הלא"ע שכתב עד יום השלישי והתענו ג' ימים

(יא) כָּל־עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ וְעַם
מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ יוֹדְעִים אֲשֶׁר
כָּל־אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר־יָבִיא
אֶל־הַמֶּלֶךְ אֶל־הֶחָצֵר הַפְּנִימִית
אֲשֶׁר לֹא־יִקָּרֵא אַחַת דָּתוֹ
לְהָמִית לְבַד מֵאֲשֶׁר יוֹשִׁיט־
לוֹ הַמֶּלֶךְ אֶת־שַׁרְבִיט הַזָּהָב
וְחָיָה וַאֲנִי לֹא נִקְרֵאתִי לָבוֹא
אֶל־הַמֶּלֶךְ זֶה שְׁלוֹשִׁים יוֹם:
(יב) וַיַּגִּידוּ לְמָרְדֳּכָי אֶת דִּבְרֵי
אסתר

מרדכי צו ואנען: (יא) אללע דיהנער דעם
קאניגם אונד אונטערטהאנען דער קאניג-
ליכען לאנדע וויסען, דאם יעדער, עם
זייא מאן אדער פרויא, דער אונגערופען
זיך דעם קאניג אים אינערסטען פאר-
גמאכע נאהט, נאך דעם אללגעמיינען
געזעטץ שטארבען מום; עם מיכטע איהם
דען דער קאניג זיינען גאלדנען צעפטער
רייכען, אין וועלכעם פאללע אללין עד
דאז לעבען בעהאלט; אונד וואז מיך בע-
טריפט, זא בין איך שאן זייט דרייצין
טאגען ניכט צום קאניגע גערופען וואָרדען.
(יב) אלס מאן דיזע אנטוואָרט דער אכתד

דעם

באור

ולכן מוטל עליה לפוסיעם, ונעזור זה יגוד עליה לנוף וגו': (יא) ועם מדינות. ספי' העם יודעים זה (הרמב"ע): ההצר הפנימית, יקוע שנכל הלמכות הגדולות. ונזקק ניכלי מלך יש כמה וכמה חדרים סוגים זו מזו לפני נוף מל החדר מסד נו יושב הסל מו המלך, נל"מ (פֿיורקחאוזרן, פֿיורחוף), ויש מהם נגוים נעמודים דגים (זיולען = גחנב, גחוליריו), כל מלו נקלמים נל"ע נשם חנר, ונגנים התיבה הזאת לדעת חך מן חנדים מן הון ולר, כי נשחינת היותו מלפניו וכלמה יקדא חין, ונשחינת שהוא מוסנר נכותליו יקדא לר, ס פך דחוג העיד, וזה טעם כל שם חנר, לף מה שקורין נל"מ (וויין קחָן): אשר לא יקרא, שעודו ויהוא לא נקדא: אחת דתו להמית, מחת נגזר עליו דתו למיתו ואין להציל, מו מחת היא דת המלך לכלם ואין מחד יוצא מן הכלל: לבד ניאשר וגו'. מאר הרמב"ע לעולם לנד יהוא עם מ"ס שלפניו או שלאחריו לנד מאחד והוא לנד נך נזכיל שהן ע"כ, ושגגה היא היולאת מלפני השליט, כאשר ידאה כל אים מתוך הקאנקארדאנן נהכתוביים הנרשמים שם. ואמר ל' יוכל שים הפרש רב על פי הפנין נין לנד נאחור מ"ס ונין לנד נלי מ"ס, כי הלאחון מלטרף הדנדים המיוחסים על ידו נדרך ההוספה, ר"ל או שיורה הוספת האחון על הלאחון ואז תהוא הם"ס לאחר השלה, דמיון זה לנד מנף (שמות י"ג) שהוא נוסף על סך הבנדים המזכל מקודש, וכן כלם; או שיורה על הוספת הלאחון (דהייגו המזכל לאחון) על האחרון, ואז תהוא הם"ס קודם השלה, כמו שלנד עולת הבקר (ויקרא ט') שהיה עליית יומיף המנחה המזכלת מקודש, וכן כלם, ותרגומים תמיד נל"מ (יוזיפיר): אבל לנד האמי נלי מ"ס יפריש תמיד הבגדים זו מזו ויבדיל ביניהם, ומזה הטעם חלק כהלק יאכלו (במתנות קדשים) לנד מאכלו על האנות דהייגו מאכל כל אחד ביום תלונתיו, שזה יאכל בפני עלמו, ואין לריך לחלק לותו עם אחיו הכהנים, וכן כלם ותרגומם (יוזיין, מה) ע"כ. ולפ"ז יהי' המאמר שלפניו הזה יולא מן הכלל, והבגדים היו זהות בלבון. ואחד מחכמי האומות אמר שעור הכתוב לנדם שהר יושיט לו, כטעם האה לנדם יגללו (יחזקאל י"ד). ושעם לו על כל אחד מהם וכן ואיה, והוא נגד המסורה: ואני לא נקראתי וגו', כפילת הכתוב לאמור זה הוא בשחינת הכללי, ואיה שהוא בשחינת הפרטי אמי (זוהם איך בינטריפֿט), הנה כבר לא נקראתי שלשים יום לבוא אל האלך, ויש לריך שאיני אהובה לו כאקדם ואל"כ אין לקוות שיושיט לי את שרביט הזהב. ואחר אין אנדיל אמר השעם בביות שבבר לא נקראתי אין הגראה שאקראה אלי בזאן אועט, ולכן טוב הוא שאחתין עד הזאן הזה, בלי את אותי בסבבה, ולבלתי הקליפו בעבדי על דתו: (יב) ויגידו למרדכי, יש בדברי יאיך שהתך הוא בניאל, ובקשוב אלי כי לא נאשכו יאיו עד אלוך אחשורוש

ואעלת

מגלת אסתר ד

תרגום אשכנזי

דעם קאָניגס, דען ער איהר צור בעריהנונג געגעבען), אונד גאב איהם דען אויפֿטראג, זיך בייא מרדכי צו ערקונדיגען, וואס דיזעס ווערע אונד וואָרום עס ווערע? (ו) אונד התך גינג היגאוים צו מרדכי אויף דען גראָבען פלאטין פֿאָר דעם שלאָסטהאָרע. (ז) דא ערצעהלטע איהם מרדכי אללעס וואס איהם ווידערפֿאהרען: אויך פֿאָן דער בעשטימטען סוממא געלדעס, דיא הָמן פֿיר דיא אויסראָטטונג דער יהודים אין דיא קאָניגליכען שאטץ־קאממערן צו ליפֿערן פֿעשפראָכען: (ח) גאב איהם אויך דיא אבשריפֿט פֿאָן דעם עדיקט צו איהרער פֿערטילגונג, דיא אין שושן אויסגעטהיילט וואָרדען, אום עם אסתר צו צייגען, אונד איהר פֿאָרצושטעללען, אלס אין בעפֿעהל איהר אויפֿצוטראגען, צום קאָניגע הין צו געהען, אונד איהן פֿלעהענטליך אום שוטץ אונד גנאדע פֿיר איהר פֿאָלק צו ביטטען. (ט) התך קאם צוריק, אונד בעשטעלטע אן אסתר, וואס מרדכי געזאגט האטע. (י) דא ערווידערטע אסתר דעם התך, אוגד בעפֿאהל איהם עס אויך דעם

מרדכי

מגלת אסתר ד

הֶעֱמִיד לְפָנֶיהָ וַתְּצַוֶּהוּ עַל־ מׇרְדְּכָי לָדַעַת כַּמֶּה־זֶּה וְעַל־ כַּמֶּה־זֶּה: (ו) וַיֵּצֵא הָתָךְ אֶל־ מׇרְדְּכַי אֶל־רְחוֹב הָעִיר אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר־הַמֶּלֶךְ: (ז) וַיַּגֶּד־ לוֹ מׇרְדְּכַי אֵת־כָּל־אֲשֶׁר קָרָהוּ וְאֵת ׀ פָּרָשַׁת הַכֶּסֶף אֲשֶׁר אָמַר הָמָן לִשְׁקוֹל עַל־גְּנְזֵי הַמֶּלֶךְ בַּיְהוּדִים לְאַבְּדָם: (ח) וְאֶת־פִּתְשֶׁגֶן כְּתָב־הַדָּת אֲשֶׁר־נִתַּן בְּשׁוּשַׁן לְהַשְׁמִידָם נָתַן לוֹ לְהַרְאוֹת אֶת־אֶסְתֵּר וּלְהַגִּיד לָהּ וּלְצַוּוֹת עָלֶיהָ לָבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ לְהִתְחַנֶּן־לוֹ וּלְבַקֵּשׁ כְּלִפְנָיו עַל־עַמָּהּ: (ט) וַיָּבֹא הָתָךְ וַיַּגֶּד לְאֶסְתֵּר אֶת דִּבְרֵי מׇרְדְּכָי: (י) וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לַהֲתָךְ וַתְּצַוֵּהוּ אֶל־מׇרְדְּכָי:

כל־

יתיר ו׳

רש"י.

הדת נעיר: (ז) פרשת הכסף. פירוש הכסף:

מג

באור

שקו מעליו, ועשם לא קבל שמע מליהם: (ה) על מרדכי, נעשוד מרדכי, והכפל מה זה ועל מה זה כפי מנהג הלשון ולחות המלילה. ומפשד למוד שמלה על הסנה הגולמת ועל הסנה התכליתית: (ו) רחוב, מקום נדול ורחב ידים: (ז) את כל אשר קרהו, לו נעלמו עם המן שלא דבה לכרוע, ומתי מקד הוא יהודי, ושעל זה כעס המן ובקש להשמיד כל היהודים (מגדרי הלב"ג): פרשת, נמוד סך הכסף (הכ"ל) וכן הוא מתורגם: ביהודים, חלף היהודים, כמו ויעבוד ישראל נאשה, ומפשד שאשד מרדכי כי מכיסו הלה לתת כל הסך הזה: מו טעם למגדם ע"י מגדם: (ח) ואת פתשגן, נתן לו להראות, ולא היה הטופס נדיך להיות אתל לו, גם הי' דאוי למוד פתשגן הדת לא כתב הדת, גם מוכח מפסקי הגניבה שטעם אשד נתן נשושן על הפתשגן, והטופס הי' נאמת שוה נכל מקום, אלא שטעם פתשגן העתקה, וכמו שנאמרו לעיל, ונזה יתורץ הכל, וכן אתל הלב"ג דוקא לומד העתקת הכתוב הוא, וכן הוא מתורגם: ולהגיד לה, כי נעבוד משפחתה נאה הסכנה הזאת על ישראל

ולכן

וְעָקָה גְּדוֹלָה וּמָרָה׃ (ג) וַיָּבֹוא
עַד לִפְנֵי שַׁעַר־הַמֶּלֶךְ כִּי אֵין
לָבִיא אֶל־שַׁעַר הַמֶּלֶךְ בִּלְבוּשׁ
שָׂק׃ (ד) וּבְכָל־מְדִינָה וּמְדִינָה
מְקוֹם אֲשֶׁר דְּבַר־הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ
מַגִּיעַ אֵבֶל גָּדוֹל לַיְהוּדִים וְצוֹם
וּבְכִי וּמִסְפֵּד שַׂק וָאֵפֶר יֻצַּע
לָרַבִּים׃ (ה) וַתָּבֹואנָה נַעֲרוֹת
אֶסְתֵּר וְסָרִיסֶיהָ וַיַּגִּידוּ לָהּ
וַתִּתְחַלְחַל הַמַּלְכָּה מְאֹד
וַתְּשַׁלַּח בְּגָדִים לְהַלְבִּישׁ אֶת־
מָרְדֳּכַי וּלְהָסִיר שַׂקּוֹ מֵעָלָיו
וְלֹא קִבֵּל׃ (ה) וַתִּקְרָא אֶסְתֵּר
לַהֲתָךְ מִסָּרִיסֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר

יתיר ו׳ העמיד

שיטאדט, אונד שריא לויט אינר יעמיערליך.
(ג) זא קאם עד ביז פֿאר דער פֿאָרטע דעם
קאניגליבען שלאָסטעס, דעי הינין קאָננטע
ער אין אייגעם זאקק גיהילט גינג קאָמי.
נישן. (ד) זא אויך אין אללען לענדערן וא.
הין דער בעפֿעהל דעם קאניגס אונד זיין וע.
זעטין גיללאנגטע, ויאר ורָאסעם טרויערן
אונטער דען יהודים, פֿאסטען, ווייגען אונר
ויהעקלאוין: זעקק אונד אשע ווארין
דיא פֿאלכטער דער פֿארנעהמין. (ה) אכתר׳ס
קאניגיפֿרויען אונד איהרע דיהנער קאמין
אונד ערצעהלטין עס איהר, דא ערשראק
דיא קאָניגין העפֿטיג, אינד שיקטע זאָגליך
קלייידונגשטיקקע, זיא דען מרדכי אנ.
צולעגען, אונד איהם זיינען זאק אבצו.
נעהמין; ער ווֹאללטע אבער ניכטס אנ.
נעהמין. (ה) דא לים אכתר דען התך
רופֿען, (איינער פֿאן דען פֿערשניטטענען

דעם

רש"י

נגיכדנלך ומניכנו מסעודת מחזורוש: (ב) כי מין לנוח. מין דרך מרן לנוח מל סנר
המלך נלנוש סק: (ג) דנר המלך ודתו. כסנלוחים נוסמי הספרים עונרים סס נתנס
הדת

באור

הפעל על ומפר, לפי שלא סייך נו ענין לניסס, ממנס ימסר לפ"ז פעל העשיה נמפר, והנכון
שענין לניסס דכאן מיגו מלא ענין עטוף. וכן הוא מתורגם: (ג) ובכל מדינה ומדינה וגו',
הכתוב הזה מפסיק נענין ולכן דינו כמאמר מוסגר: אשר דבר המלך ודתו, להשמיד
היהודים, ושעם מקום וגו' נכל מקום שהגיע מיך נתפרסם והיה מגל גדול ליהודים. ויש גס
לפרשו מקום משל דנר מלכות מחזורוש וגזרת חקותיו מניע סס, כלומר עד משל ידו ומשלחו
מגעת, ויתורגס לפ"ז נל"מ (וין ווייט דיא בוטהשעפיקייט דעם קוניגס וונד דיא גשוחוט
זיינער גיוועטלע רייסטיג): יצע, היו"ד שרש היו"ד משל ילך לו מצנין הכנך הדגש שלא נקרא
שם פועלו (הרמנ"ע) והטעם למשכב: לרבים, לגדולים, כלומר החזונים נעם לנזון שק,
והקמץ שתחת הלמ"ד לחסרון ה"א היריעה מוכיח כזה הפירוש, וכן תרגמתי: (ד) ותתהלחל,
שרשו חול וכפלה הפ"א והלמ"ד, וגם השם ממנו נמלא נזה המופן וחלחלה נכל מתנים (נחום
ג'): ותשלח בגדים, חשנה מולי שלומו שולים, וכחשר שמעה שלא רלה לקנל מז ידעה
כי זה על מנל גדול ונעך חזק ושלחה התך לחקור ממנו על מה זה (מדנרי הרלנ"ג) ומין לספק
שכל זה הי' נשתר: קבל, ענינו לקיחה, והטעם על הנגדים, מו שהוא מוסנ על להסיר מת
שקו

תרגום אשכנזי

עֲתִידִים לַיּוֹם הַזֶּה׃ (טו) הָרָצִים
יָצְאוּ דְחוּפִים בִּדְבַר הַמֶּלֶךְ
וְהַדָּת נִתְּנָה בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה
וְהַמֶּלֶךְ וְהָמָן יָשְׁבוּ לִשְׁתּוֹת
וְהָעִיר שׁוּשַׁן נָבוֹכָה׃

ד (א) וּמָרְדֳּכַי יָדַע אֶת־כָּל־
אֲשֶׁר נַעֲשָׂה וַיְקָרַע
מָרְדֳּכַי אֶת־בְּגָדָיו וַיִּלְבַּשׁ שַׂק
וָאֵפֶר וַיֵּצֵא בְּתוֹךְ הָעִיר וַיִּזְעַק
זעקה

דאם זיא אויף דיזען טאג בעריט זייען.
(טו) דיא באָטהען וואורדען מיט דען קאָניג-
ליכען בעפֿעהלען איילענדם אבגעשיקט, אונד
דיזעס עריקט דארויף אין דער רעזידענץ שושן
אויסגעגעבען. דער קאָניג אונד המן זאסען
נון אונד צעכטען, אינדעם דיא נאנצע שטאדט
אין גראָסער בעשטירצונג וואר.
(א) **אלס** מרדכי ערפֿוהר וואס פֿאָרגע-
נאנגען, צערריס ער זיינע
קלייידער, הילליטע זיך אין זאק אונד
אשע, ניננ הינאוים מיטטען אין דיא
שטאדט

רש"י

גלוי לכל העמים. דבר זה: (טו) והדת נתנה בשושן. מקום שהיה המלך שם ניתן החק בו ביום להיות עתידים ליום י"ג לחדש חדר לכך: והעיר שושן נבוכה. היהודים שהם:

ד (א) ומרדכי ידע. שעל חלום חמר לו שהסכימו העליונים לכך לפי שהיתה בימי נבוכדנצר

באור

נראה שהוא מוסב על הקודם, דהיינו פתגם הכתב שזכר עתה מלבד שהי' נכתב אל הסגניס והפחות הי' גם מזומן ומצווה עליהם להיתן דת בכל מדינה ומדינה, כלומר שיפרסמוהו להיות חק מלכות כדי שיהיו כלם עתידים ליום הזה. ממנם וכתב לו לת מזנה התורה (דבדים י"ז י"ח) תרגם סונקלס ית פתגן תוריתא ומ"כ ענינו העתק, בל"מ (אבשריפֿט), וכן הוא דעת הרמב"ע, ומחר כאן נוסחה ומחר להלן בתורה נוסחה אחרת, וכן נראה דעת הרלב"ג, וכן הוא מוכח מדלקמן (ד' ח') כמו שנאמר, וכן הוא מתורגם מסכנזית: (טו) הרצים, כפי שפר לנו יוסיפין בן גוריון היו האנשים המזומנים ומעותדים להוליך מגרות ודתי המלך ממקום למקום ומיהר דנים שבלשן רק רוכבים על הסוסים מהר וחיש, ובקלת בלשון פרסי (אנגאריאט), וכן הוא בלשון יוני, ובלשון לרפת (עסטאפֿעט, קוריר) ובל"מ (חיילבאָטהען): דחופים, בדחות המדינות, (הרמב"ע). ומחר חך מן חבדים מתחלה מהר מת הרצים לגמת ומ"כ נתנה הדת בשושן, כדי שלא ישתדלו היהודים מסר זה לבטל הגזירה לבל הפחות משמר המדינות: בדבר המלך, עם הכתבים שבתוכם דבר המלך, וי"מ שבר כמו על דבר המלך פי' שהמלך לוה שיהרגו כפי יכולתם, ויתורגם לפ"ז בל"מ (חויך בעפֿעהל דעם קוניגם), ויותר נכון שהי' כל זה פעולת המן, וכמו שזכרנו לעיל: והמלך והמן ישבו לשתות, שהיס בפעולתם, זה שהם עשים טוב להרגו כפי דמיונו, וזה בעבור נקמתו: נבוכה, עבר מבפעל מל"ע ענינו בלבול כאדם שהתבהל ולא יודע מה לעשות (רמב"ע), ורס"י כתב היהודים בזה ואין לריך לזה, כי יתכן שגם העמים האחרים היו בבוכים כי לא ידעו טעם וסבה לדת הזאת, שהית' שלא כדת, ואם אחר ייעד בעיני הכסיל הזה להמית אתם יהי' מה יהי', או כמה שיהי', מי מן מה ימנעהו מזה. ואולי הי' גם ליהודים מוכנים רבים בשושן מעמי הארץ:

ד (א) ומרדכי ידע, ב' הוי"ן מחברים בזמן כאשר ידע קרע את בגדיו וגו', ויש עוד לכרוב בהמשך הזה, אחר שאחר והעיר שושן בבוכה כמו שאחרנו, שלא ידעו לתת טעם וסבה לגזירה הזאת, לאר לכל מרדכי ידע מיד שבא אחת השנאה, בעבור שלא כרע להמן, ולכן קרע את בגדיו על שכבר לעמו שכבה גדולה כזאת, ויתורגם מ"כ בל"מ (מרדכי איזרקטע וואהו, וואס פֿאָרגיגג, דאהרום וגו'), וילבש שק ואפר, לפי הנגינה המפסקת בתלת שלא יוסד הפעל

וְעַם כִּלְשׁוֹנוֹ בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ נִכְתָּב וְנֶחְתָּם
בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ: (יג) וְנִשְׁלוֹחַ
סְפָרִים בְּיַד הָרָצִים אֶל־כָּל־
מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ לְהַשְׁמִיד לַהֲרֹג
וּלְאַבֵּד אֶת־כָּל־הַיְּהוּדִים מִנַּעַר
וְעַד־זָקֵן טַף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד
בִּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁנֵים־
עָשָׂר הוּא־חֹדֶשׁ אֲדָר וּשְׁלָלָם
לָבוֹז: (יד) פַּתְשֶׁגֶן הַכְּתָב
לְהִנָּתֵן דָּת בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה
גָּלוּי לְכָל־הָעַמִּים לִהְיוֹת
עִתִּידִים

זיינער שרי֑פט, אונד דִּיר יעדעם דַּאָלק אין
זיינער שפראכע. מיט דעם נאהמען דעם
קאָניגם אחשׁורוש אונטערשריבען, אונד מיט
דעם קאָניגליכען אינזיגעל בעזיגעלט.
(יג) וואורדען דיזע בריפֿע דורך איילבאָטהען
אין אללע פּראָווינצען פֿערשיקט, אום אללע
יהודים פֿאָן יונג ביז אלט, זאממט ווייבער
אינד קינדער, אן איינעם טאגע, אלם אם
דרייצעהנטען טאג דעם צוועלפֿטען מאָ-
נאטהם, דעם מאָנאטהם אדר, אומצובריי-
גען, צו פֿערטילגען, אונד אויסצורָאָטטען,
אונד איהרע גיטער צו פלינדערן. (יד) איינע
אבשריפֿט דיזעם שרייבענס זאָללטע
דאָרום איז יעדעם לאנדע אלם אין קאָניג-
ליכעם עדיקט אללען אונטערטהאנען אָפּ-
פֿענטליך מיטגעטהיילט ווערדען, אויף

ראם

רש"י

(יג) ונשלוח ספרים ויהיו נשלחים ספרים מיסטל"מ טלת"ם נלע"ז [1]. והוא מגזרת (שמואל ב' ג') תם נלחוס נלחם. (שם) נגלה נגליתי. נדמה נדמתי: נשלחם נעזר לחדם שמים עזר. גיוס י"ג לאומתו חדש שהוא שמיני עזר לחדש הששי: (יד) פתשגן. לשון מלמי ספור הכתב נלע"ז [2]: להנתן דת. לשוי הכתב שהי' אומר להנתן חק גזירת המלך:

גלוי

---

1) *Fstre tramis*: Etre envoyé, (חיבערטיקט ווערדען)
tramettre: trasmettere איט. (חיבערזענדען, חיבערבריננען)

2) Deresnement,
וועלכער פֿאָרטהייל פֿיור גיוריפֿט, וואָבייא מען דיא גרינדע זור פֿינדטהיידיגונג
זיינער פּאָרטהייא חויפֿטזאכען, היר דיעד חינהאלט דער סריפֿט, ווי אויך אמות ב"ח ט"ו.

באור

המלך, כמנהגנו עוד עתה: (יג) ונשלוח, ויהיו נשלחים ספרים מיסטל"מ טלת"ם נלע"ז (לריך להיות עטרה טלמנסמים נל' מ חיבעטיקט ווינדדען), מגזרת תם נלחוס נלחם נגלה נגליתי נדמה נדמתי (רש"י). והוא מקור מנוין נפעלוכן הוא לדעת הרד"ק, אבל לדעת הלחנ"ע הוא תואר מנוין נפעל, וידמה נזה לתיבות נכתב ונחתם הקודמות. ושם ספרים מוסב לדעת רעי"ו יואל על כל ב' הפעלים שזכר, ונאר נזה הלשון להורות על מהירות העשיה והשתלות המן להרע, כי הכתיבה והחתימה והשליחות נעשה הכל מיד זה אחר זה וכמעט נעת אחת: (יד) פתשגן, לשון מלמי ספור הכתב נלע"ז דיס"נמנט, ל"ל דרעמעאענט, נל"מ (דער חויפֿטאינהאלט, חינהאלט), ומעור הכתוב שהי' טופס הכתב להנתן נכל מדינה ומדינה דת נלוי לכל העמים להיות עתידים ליום הזה, כן הוא לדעת רש"י. אכן יוקשה ע"ז נהיות שטלח כתב לכל מדינה ומדינה נפני עלמה איכה יתנהגו, אין יהי' כתוב נו להנתן דת נכל מדינה ומדינה? נס אין לכחוש שנע"כ הי' טופס הכתב להשמיד להרוג וגו'? לכן היותר

נדמה

תרגום אשכנזי

צעהן טויזענד כבר זילבער אין דיא הענדע דער פֿערוואלטער וועדע צוויגען קענגען, אום עס אין דיא קאָניגליכע שאטצקאמערן צו ברינגען. (י) דער קאָניג צאָג זיינען זיי- געלרינג פֿאָן דער האנד, איבערגאב איהן דעם הכין, זאָהן דעם המדתא אוים דעם גענשלעכטע אגג, פֿערפֿאָלגער דער יודען: (יא) אונד שפּראך צו איהם: דאז געלד זייא דיר גענשענקט, זאָ וויא דאז פֿאָלק, דאמיט צו מאכען, וואם דיך גוט דינקט. (יב) נאָך אין דעם ערשטען מאָנאטהע, אם דרייאצעהנטען טאגע דעמזעלבען, וואורדען דיא קאָניגליכען גהיימשרייבער צוואמען בערופֿען, אונד בעפֿאהלע אויפֿגעזעטצט, גאנץ זאָ וויא עם הכין פֿערלאנגטע: אן אללע זאטראפֿען דעם קאָניגם, אן אללע פאשאם דער פראָווינצען אינד אן אללע בעפֿעהלס- האבער יעדעם פֿאָלקם פֿיר יעדעם לאנד אין

זיינער

מגלה אסתר ג

לְהָבִיא אֶל־גְּנָזֵי הַמֶּלֶךְ׃ (י) וַיָּסַר הַמֶּלֶךְ אֶת־טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתְּנָהּ לְהָמָן בֶּן־הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי צֹרֵר הַיְּהוּדִים׃ (יא) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהָמָן הַכֶּסֶף נָתֻן לָךְ וְהָעָם לַעֲשׂוֹת בּוֹ כַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ׃ (יב) וַיִּקָּרְאוּ סִפְרֵי הַמֶּלֶךְ בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בִּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂר יוֹם בּוֹ וַיִּכָּתֵב כְּכָל־אֲשֶׁר־צִוָּה הָמָן אֶל מֵאֲחַשְׁדַּרְפְּנֵי־הַמֶּלֶךְ וְאֶל־ הַפַּחוֹת אֲשֶׁר עַל־מְדִינָה וּמְדִינָה וְאֶל־שָׂרֵי עַם וָעָם מְדִינָה וּמְדִינָה כִּכְתָבָהּ וְעַם

ועם

יכתב ספריס לכלות לשרי המדינות למנדס: (י) ויסר המלך את טבעתו. הוא מתן כל דבר גדול שיעלו מחת המלך להיות מי שהטבעת בידו שליט בכל דבר המלך:

וכלות

באור

(בלשון כ"ג ט"ו). וטעם עוסי המלאכה כתרגומו דשבדין עבידתא פילוזו הממונים על מלאכת המלך לבנינים ולהוציא, בל"מ (בעטיגעם = פֿיבדווחלטיגר). והמתרגם הסבי למר על ידי דעבדין מבעבא, וה"כ מינו בטעם עוסי המלאכה בס' מלכים דבדי ימים מסר להם כתבו כסף מלוייר הבעשה כבר למטבע. ממנם לבדרי הלב"ג והרב מבן יחייא שבמתי יהי' בטעם עוסי המלאכה על הסליגה שזכר, כאשר יבין הקורא המשכיל מדבריהם, וה"כ בטעם על ידי כמשמעו (הזק). מבל הלשון הוא יותר נכון, והשב ועוסי מלאכה מסר למלך (לקמן ט' ג'): (י) את טבעתו. מסר בה חותם המלך כדי שיוכל המן לחתום כטוב בעיניו: (יא) הכסף נתון לך, וגם העם שמתת. לעשות בבל אחר מהם כטוב בעיניך: (יב) בחדש הראשון, מהר המן לכתוב ולחתום הבזירים, לפי שרי' לו עיך י"ג חודש לזמן הסליגה, כדי שלא יוכל המלך להתחדט. ויש שאלו מיך לא ידע המן שיגדחו היהודים תוך הזמן הזה בהודע להם הפודענות? מבל כי לא מחכמה שאלו עליה, הבי לא ידעו ולא ידעו, שלי מפני למהות מלך אין עם נוף וכשים לנדוח מאדן לאחת ידיהם בשנא ועשדים ומאה מדינה, כמו שהות מפני לב' או לג', לפי למיזה מאות מבשים, ומה ימלטו בחלה והי' הבשאר לנקמה די והותר: בשלשה עשר יום בו, ידעה שבאר דרך ניחוח הזה היום בשבבר נפל הבודל עליו ליום הסליגה: אחשדרפני, מלה פרסית. ובלשון יוני ודומי (אוטרחפֿען), ומותיות מ' ח' הנוספות מדרך לשון פרסי הם, ובל"מ (וואנדפֿלעגער, סטאטהאלטער) הפחות, הנפרד פחה, והוא מה שקורין בבל היסמעהליס (פֿאטיז): בשם וגו', מהר הר מן הבדיל בשם דוקא, שרי' כתוב בסוף בל מגלת המלך מחזורוב, ובחתם בבל הבם בטבעת המלך

מְפֻזָּר וּמְפֹרָד בֵּין הָעַמִּים בְּכָל
מְדִינוֹת מַלְכוּתֶךָ וְדָתֵיהֶם
שׁוֹנוֹת מִכָּל־עָם וְאֶת־דָּתֵי
הַמֶּלֶךְ אֵינָם־עֹשִׂים וְלַמֶּלֶךְ אֵין
שָׁוֶה לְהַנִּיחָם : (ט) אִם־עַל־
הַמֶּלֶךְ טוֹב יִכָּתֵב לְאַבְּדָם
וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים כִּכַּר־כֶּסֶף
אֶשְׁקוֹל עַל־יְדֵי עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה
להביא

צערשטרייעט , אונטער אללען פֿעלקערן
דער זעניטליכען לענדער דיינעם דייכעס ,
דיא זיך דורך איהרע זאָנדערבארען גע-
זעטצע פֿאָן אללען אנדערן פֿעלקערן אונ-
טערשיידען , דיא קאָניגליכען לאנדעס-
געזעטצע הינגעגען ניכט בעפֿאָלגען ,
אונד עס פֿאָרטהיילט דעם קאָניגע ניכט ,
זיא צו דולדען : (ט) ווען עס אלזאָ דעם
קאָניגע געפֿעלליג , זאָ זאָללען שריפֿט-
ליכע בעפֿעהלע צו איהרער פֿערטילגונג
אויסגעפֿערטינט ווערדען , ווָאדורך איך
צערהן

רש"י

(ח) ודתי המלך.לתת עם לעבוד המלך: מין שוה . מין חסר כלום'מין נלע:(ט)יכתב למנך'.
יכתב

באור

שמי' פוגה מכל עסקי המלוכה , כמכר נמ"ם : מפזר ומפורד בין העמים . יכוון נזה לכמה נחינות , כמשל העיר ע"ז הרג מנן יחייה . שמין לפחות פן ניום מנדתם יעשו המיה נמלכות וילחמו נגך הקמים עליהם, כי לא ישמע קול הנרה נמנדנים להיות מפוזרים זעיר שם זעיר שם . גם מין לפחות שמותו המעט מהמפורך יעשה רושם העדלו מו קדחה נמלכות . גם ע"י שנתפזטו נכל המדינות אם תיסיגתם נמרן יולך נזק , יהי' המזק כללי ולא ימלט מפילו עיר אחת מפנעם . ומין ספק שיולך נזק מיסיגתם נמרן , כי : ודתיהם שונות מכל עם , הדי זה מאמר קלר , והרמוי ודתיהם שונות מדתי כל עם , אם מכל דתי עם , ואך מן מנדיל מאמר שטעם שונות יולא , כלומר ודתיהם שונות אותם מכל עם , הכוונה נכל זה כמו שכתב הרלנ"ג כי נמה שמין מללם מנוכה מה שהוא מנוכה לאחך משאר העמים מין להם מה שימנעם לעשות כנגך המלכות וכנגך העמים משר הם ניניהם , גם ידוע הוא שמינם עושים את דתי המלך וא"כ דינם כדין מורך נמלכות . ומנם לדעת הרב מנן יחייה לא תהסר מלה , כי לאך השעם ודתיהם שונות יותר מכל עם , כי כל אומות מלכותיך , אף כי הם שונים זה מזה נכמה דנריס , מ"מ נזה יתאחדו לעשות רלונך נכל מה שתלוה מליהם . לא כן אלו שמינם עושים דתי המלך : ולמלך אין שוה , מין שום תועלת מהם שיהיה שוה אל הנזק שיניע לו על ידם , משר נעבודו יהי' דמוי להניחם , ושעם למלך , כי נלע המלך הוא נלע הכללי ונלעתם גם לו לר : (ט) ועשרת אלפים ככר כסף , אאך הרלנ"ג ונ"ל : ידמה שמען חסך כי משללם יפרע זה הסך למלך , ולזה דלה לאתום נפס המלך שיהי' שללם לנוז לעושי המלאכה והם יניאוהו לו ואמנו יפרע אותו הסך ע"כ . והרב מנן יחייה אאך ונ"ל : יכתב למנדם , וכל ממונם יהי' למלך , וזולתו כאוהב טוענך משקול משלי אם כה תעשה' אלפי ככרי כסף להניח אל נכזי המלך ע"י עושי המלאכה כי לא רלו' לדור נתינתה אחרי העשות המעשה ע"כ . אאנם יש לשאול איך יתכן שיאאר המן לתת כל כך למנד העם הזה , הלא נזה יתעורר החסך אצל המלך שיתקל יותר לטוענת עניני מלטוענת הכלל ? ולכן דאיתי נכון מה שאאר חכם אחך שאין טעם משקול משלם מכיסי , אצל אאר המן למלך ע"י שיהרגו היהודים ויהי' שללם לנוז אסנב לשקול אל נכזי המלך ' אלף ככר כסף , כי עשרם יעלה נוודאי לסכום הזה , ואאר זאת לעור עיני המלך נהעושר שיניע לו ע"י הריגתם : על ידי עושי המלאכה , כמו לידי , ועשם משקול לשון פרעון ונל"ם (נוויגען) וכמו שהוא מנואר נס' נת"ם להרמנ"ן ז"ל
(נרשנית

זעמטליכען לאנדע דעם אחשורוש אוים-
צוגאטטען. (ז) אים מאנאטהע ניסן,
אלס דען ערשטען מאנאטה אים צוואלף-
טען דעניורונגסיאהר דעם אחשורוש, ליס
ער פור (דאז הייסט לאזאוע) וועדפען,
פאן איינעם טאגע אויף דען אנדערן,
אונד פאן איינעם מאנאטה אויף דען
אנדערן, אונד עם פיל אויף דען צוואלף-
טען מאנאטה, דען מיאנאטה אדר.
(ח) אלסדאן זאגטע ער צום קאניגע:
דא לעבט איין פאלק, פערוואדפען אונד
צער-

אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ עִם מָרְדְּכָי:
(ז) בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא־חֹדֶשׁ
נִיסָן בִּשְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה
לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הִפִּיל פוּר
הוּא הַגּוֹרָל לִפְנֵי הָמָן מִיּוֹם
לְיוֹם וּמֵחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ שְׁנֵים־
עָשָׂר הוּא־חֹדֶשׁ אֲדָר:
(ח) וַיֹּאמֶר הָמָן לַמֶּלֶךְ
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ יֶשְׁנוֹ עַם־אֶחָד
מפור

ר"ש"י

(ז) הפיל פור. הפיל מי שהפיל ולמ פירש מי ומקדמ קנד הוא: הוא הגורל. הכתוב מפרש
ומהו הפור הוא הגורל הפיל הגורל נמיזה חדש ינליה: מיום ליום: נמיזה יום נחדש שלליה:
ולמת

באור

דרך דרש וכדרך המתרגם הסדי שהאריך לדבר נעניינים כאלו, ואין מקדמ יודע מידי פשוטו:
עם מרדכי, כפול הענין לאמור שכל אלו לא העוו נגדו מאומה כי אם ניחות עם מרדכי ולכן
נקט מפלתם, וזה יורה על התפעליות נפשו הרעות. ואחד מן המעתיקים רלה למעט הכפול
ואמר טעם עם נחינה, ואוא נגד המסורה: (ז) הפיל, מי שהפיל ולמ פי' (רש"י), ויתכן
שהפיל הגורל היה קוסם אחד אשר אזל לו המן נמיזה עת יתכן יותר להשמיד האומה הזאת, כי
הקסם והניחוש הי' מורגל ניומים הרבה, וזה טעם לפני המן: פור, פירושו נגדו הוא מה
שקורין נלשון ענדי הגורל, והכותב העתיק נם השם הפרסי נענור שם פוריס שיזכור לקמן
(ט' כ"ו): מיום ליום וגו', הרי זה מקדמ קנד, והלאוי מיום ליום ומחודש לחודש ויולא הגורל
לשלשה עשר יום לחודש שניים עשר הוא חודש אדר. והנה הגורל הזה לא תפי ה' יולא. כי אם
ע"י קסם וניחוש שלין נו ממש, וכמו שאמר הרמב"ם נס' המורה, אלו הי' נו ממש לא היתה
התורה מוסרתו, ונפל מ"כ על פי קדי והזדמן, לכן אין להקשות למה יולא נזה היום ונזה
החודש דווקא. והרמב"ן אמר כי משם הי' משפטו והוא האריך הזמן כדי שיעשו ישראל
תשובה, ותמוה הוא שילא מפי חכם נדול כנד כזה, הכי לא ידע השם שכנד תשובה התשובה
נחודש השלישי? (ח) ויאמר המן למלך אחשורש, יתכן שנעת התיעצו עמו נדבר הנוגע
המלכות אמר למלך שיעשה זה לטובת מלכותו להשמיד עם שאינו מועיל כלל לקנין המדינה,
מנל מדקנה מזיקו ומחסרו: ישנו עם אחד, יש להתבונן שלא זכר המן נמסירתו שם יהודי
כלל, כי שם אמר אחד נלתי מפורסם ונודע, ונתחבולה עשה זאת, כי נאמת היו היהודים
נחשנים נעת ההיא סמוך לנלות, כנראה מספרי קודש שהיו נהיכלי המלכים, וכן מרדכי
כנר הי' נשער המלך, ויולא המן מולי לב המלך טוב עליהם, ונפרט שהי' כתוב על ספר דברי
הימים לפני המלך, כי מרדכי היהודי הניד טוב עליו נמעשה נתן ותרס, ושם נאמת
שכחוהו כנר המלך, כמוכח מדלקמן (ו"ו נ') הנה המן לא היה יכול לדעת זה, ומפרל
שנעלות על זכרונו שם יהודי יזכור נם את הטובה הזאת, נשנור זה שתם את דבריו,
ומחשוב לסכלותו לא שת לבו לחקור מחליהם היטב, מנל המלין מיד למוהבו נהחזיקו מותו
מחשבי שלום המלכות, כאשר כבר העיד ע"ז הרב מבן יחייא. ומולי לא ידע עוד שום ענין
פרטי מכל הדברים עד היום הזה למשתה אסתר. ונפרט שם היה זה מחשוב (קסערקסעס)
שהי'

בְּאָמְרָם אֵלָיו יוֹם יוֹם וְלֹא שָׁמַע אֲלֵיהֶם וַיַּגִּידוּ לְהָמָן לִרְאוֹת הֲיַעַמְדוּ דִּבְרֵי מָרְדְּכַי כִּי־הִגִּיד לָהֶם אֲשֶׁר־הוּא יְהוּדִי׃ (ה) וַיַּרְא הָמָן כִּי־אֵין מָרְדְּכַי כֹּרֵעַ וּמִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ וַיִּמָּלֵא הָמָן חֵמָה׃ (ו) וַיָּבֶז בְּעֵינָיו לִשְׁלֹחַ יָד בְּמָרְדְּכַי לְבַדּוֹ כִּי־הִגִּידוּ לוֹ אֶת־עַם מָרְדְּכַי וַיְבַקֵּשׁ הָמָן לְהַשְׁמִיד אֶת־כָּל־הַיְהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל־מַלְכוּת

כאנירם ק׳ אחשורוש

איהם דיזעם טאג טענליך פֿאָרשטעלט טען, אונד ער איהנען דאָך ניכט פֿאָלגטע: זאָ צייגטען זיא עם ענדליך דעם המן אן, אום צו זעהען אָב מרדכי׳ם רעדען אויך בעשטעהט ווירדען, דער איהנען צוד אורזאכע אנגעגעבען: וויל ער איין יהודי ווערע. (ה) הכין זאה גון זעלבכט, דאם מרדכי ניכט גידערפֿיל, נאָך דאז קניא פֿאָר איהם בייגטע, אונד נעריטה דא־ריבער אין צאָרן; (ו) הילט עם אבער פֿיר צו נעריגג אן מרדכי אללין האנד צו לע־גען, דא ניאן איהם דעסטען פֿאָלק נענאננט האטטע; זאָנדערן דאכטע דארוף, דיזע נאנצע נאציאָן, אללע יהודים דער

זענמיט־

רש״י

דגדי מרדכי. המומר שלא יסתחוה עולמית כי הוא יהודי והוחזק על ע״מ:

הפיל

באור

לאהנתם מותו ולנקמם כגודו, מגל לרמות היעמדו דגדי מרדכי שהגיד להם: ולא שמע אליהם, כתרגומו ולא קבל מניהון: ויגידו להמן, חסר פעול ההגדה, ומלמנו לו דיעים נמקרא, ושעודו ויגידו להמן הדבר הזה. ממנם יש לפרשו שפעל ההגדה הוא כי הגיד להם וכו׳, ומאמר לרמות וכו׳ מאמר מוכגד המגאר סגת מתירתם, ויתורגם כי הגיד להם בל״א (דוא ער ווירהינן גור אנטוווירט געגעבינן). ותרין מן חגדים נתנו עוד טעמים מחרי׳, חד אמר ויגידו להמן לרמות, כלומר שהוא ידאם היעמדו דגדי מרדכי. וחד אמר ויגידו להמן דגדי מרדכי לרמות היעמדו, כזה ויגידו להמן (לרמות היעמדו) דגדי מרדכי וגו׳ והמסכיל יבחר: היעמדו דברי מרדכי, המומר שלא יסתחוה כי הוא יהודי (מדגדי רש״י) ול״ב מלות כי מכל הפוכות נמקומתם לגזוגותם זו תחת זו: אשר הוא יהודי, לפי שהוא יהודי לכן לא יסתחוה. ומקרא לא כתב לעיל הסוגת מרדכי, כי סמך על המנין מזה הכתוב, שלא להכפיל הדגדים. וכיה לא ידענו מה היתה זאת הסגה המתית, וטעם מרדכי כמו שזכרנו לעיל, מו שלא הגיד זאת כי מה לרחותם. מ״מ נלמד מזה מין רמוי שיפגיח המדם על מולת ספתיו, כי נמה שהגיד על שמלתם מדוע מתם עוגד את מלות המלך, לממול מפר הוא יהודי הלא גזה הלטדק המן לממור ומת דתי המלך מינם עושים. ממנם לדעת חד מן הגדים שהגידו, להמן לרמות וגו׳, יתכן לומר שלא הגיד להם כלל, מפל הם גדו כל המאמר הזה מלבם, ויתורגם כי הגיד להם (דען ער העטטע וויהנען גיזוחגט). וטעם ולא שמע מליהם כמשמע, (ער הוירטע וויהנען ניכט לו). והמסכיל יבחר: (ה) וירא הנין, כי נתחלה לא סם על לב: להתגונן מם מרדכי כורע מו לא, וכמו שזכרנו לעיל, ולכן אמר וירא ולא אמר וישמע, (ו) כי הגידו לו אה עם מרדכי, מהכתוב הזה אינו מוכח כלל, אם הכיל המן את מרדכ מקודם לזה המעשה כגדאה לקלת המעתיקים, או לא הכירו כגרא׳ למחריס, אבל טעם הכתוב אחרי כי הגידו לו בדגורם והעלו בדעיונו עם מרדכי בא על מחזבתו לקחת נקמתו מכל העם. ולולי מלת את היה דאוי לפרשו על מה שהגידו לו היות עם מרדכי סבה למניעת כריעתו לפניו, בחמרו מפר הוא יהודי. ויש מפרשים שהודיעו לו מהותם ומיכתם, וזה

דוך

תרגום אשכנזי

עדלען , דיא פַּאָר איהן קאמען . (ג) אללע קאָניגליכע בעדיהנטען , זאָפֿיל איהרער אם האָפֿע ווארען . בייגטען דאז קניא , אונד פֿילען נידער פַּאָר הבן ; דען זאָ האטטע עם דער קאָניג זיינעטוועגען פֿער־ אָרדנעט , נור מרדכי פֿיל ניכט נידער , נאָך ביינטע ער דאז קניא . (ג) דא שפראכען דיא קאָניגליכען האָפֿבעדיהנטען צו איהם : וואדום איבערטריטטט דוא דען בעפֿעהל דעם קאָניגם ? (ד) אלס זיא איהם

מגלת אסתר ג

כָּל־הַשָּׁרִים אֲשֶׁר אִתּוֹ׃ (ג) וְכָל־ עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ כֹּרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לְהָמָן כִּי־כֵן צִוָּה־לוֹ הַמֶּלֶךְ וּמָרְדֳּכַי לֹא יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה׃ (ד) וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ לְמָרְדֳּכָי מַדּוּעַ אַתָּה עֹבֵר אֶת מִצְוַת הַמֶּלֶךְ׃ (ה) וַיְהִי

באמרם

רש"י

(ב) כורעים ומשתחוים . שעשו עליו מלוה לפיכך ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה׳ : (ד) היעמדו דברי

באור

מעשה היוצניים דאיתא במלכות , ונשא חותו לף מצעת פרי פרס ומדי היוצניים , וזה ניעס לפל אתו , כלומר את המלך ורומי פניו , הו שבנד היה אחד מהלו הצעה ונעשה אפל אתו על המן , ואם יקשה הצומל הלא זה נגד התקון שהתקינו בצעת הצדים אחר מות (נאערדיט) המזכר בת"ם , ונפרט כפיהי׳ המן הזה המלן אחרת מזרע עמלק ולא פרסי או מדי כדעת חז"ל? הנה יתוע שהמלך הטפס הזה עשה ככל מה שעלה על דלינו , והעד שאין מזה קושי׳ כלל הלא מרדכי היהודי מצנה למלך אחשורוש : (ב) כורעים ומשתחוים , יתוע להורות נדברי הימים שגם היום המנהג אצל מלכי פרס להשתחות ולפול אפים מדלה לפני המלך לכל מי שיגוע אליהם , ונוה עתה המלך שיעשה גם זאת לפני המן , שהצתו אותו וחפלו שיקדו : צוה לו , שצוהו , כלשון ממרי לי אחי הוא : ומרדכי לא יכרע , שעם המלשה הזאת סתום אחוך . לדעת חז ל שלותת לאם היתה שנגדו , העקר חסר מן הספר . והמתרגם הלאשון אחר על דהוה עבדיה דאזדהן ליה שולמית לאם , וכן יש מרז"ל האומרים זאת , הסבה הזאת מגוחה ולא תכבד לאיש הולך ומדבר , והמתרגם הסני כתב בלא דלה להשתחות לפני בן אדם , ואל"כ שעה שחסידות , כי השתחוי׳ לפני בני אדם הגדולים אחרו לא יאסור לבו דתו כלל וכלל , וכפוך הוא , שכאה יצדיק ותמימים השתחוו לפני מלכי אדץ , ואברהם לבניו השתחיה לעם האדץ , ואחרו גדול בגוך הבדיות שדואה וכו׳ , ואיזה מהשעתיקים אחרו שהדיא , שאיתה שואה שאינה בין האן למרדכי , כיבואת אין אחרו שעשו בעבו׳ השתחוית מרדכי קודם שהגילוהו ע"ז בעבי המלך הולכי רכיל , אן שאפשר להשתחות אז בזוהר שאר בלל המלכה , ולא יאדש לו שום היזק לו לבד , ואז בלא היה יכול לדעת כי יקשה הבליעל הזה בקשתו אצל היהודים , ובאמת מהשתיא שלא ידעו אז עד כי היתה הדת נתנה בזמן , ואז לא היתה עיד עת לתקן התעות , בדיות שהשתחוה בזום המלך אין להשיב : (ד) ויהי באמרם אליו יום ויום , אחר שהיה הבן יחזיק כי לף בם היו מקפזים להאן וכריעתם כי לא היה הלא עשוי רק לשחוד אלות מלכם , ולבזותם מובדחים על הבזיעה וגדת דנים אחי נהחה הלו שיהתוו בלם בבן , ולכן היו מקפזים שמרדכי הבלתי כורע , ומזדיזים לותו על עבדו את אלוה המלך . וכשלא שמע אליהם הגידו לותו להאן , לא להאמין

אָחַשְׁוֵרוֹשׁ: (כג) וַיְוָדַע הַדָּבָר
לְמָרְדֳּכָי וַיַּגֶּד לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה
וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לַמֶּלֶךְ בְּשֵׁם
מָרְדֳּכָי: (כד) וַיְבֻקַּשׁ הַדָּבָר
וַיִּמָּצֵא וַיִּתָּלוּ שְׁנֵיהֶם עַל־עֵץ
וַיִּכָּתֵב בְּסֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים
לְפְנֵי הַמֶּלֶךְ:

אונד זוכטען האנד אן איהן צו לעגען.
(כג) דיזעם ערפֿוהר מרדכי, אונד צייגטע
עם דער קאניגין אן; אונר דיזע בעריכטעטע
עם דעם קאניגע אין מרדכי׳ם נאהמען.
(כד) דיא זאכע ווארד אינטערזוכט, אונד
וואהר בעפֿונדען. זיא וואורדען ביידע אן
אייגען פֿאהל גהענגקט, אונר דיא בעגע-
בענהייט אין דיא קראָניק אייגעטראגען,
דיא צו דעם קאניגס געבדויך בעשטיממט
ווער.

ג (ו) אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
גִּדַּל הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ
אֶת־הָמָן בֶּן־הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי
וַיְנַשְּׂאֵהוּ וַיָּשֶׂם אֶת־כִּסְאוֹ מֵעַל
כל־

ג (ו) נאך דיזער בעגעבענהייט ערהאָב
דער קאניג דען המן, זאהן
דעם המדתא, אוים דעם געשלעכטע
אגג, צו אייגער גראָסען ווירדע, אונד
זעטצטע זיינען דאנג נאָך איבער אללע
עדלען

רש"י

(כב) ויודע הדבר למרדכי. סהיו מספרים דבריהם לפניו בלשון ערבי ומיז יודעים שהיה מרדכי מכיר בשבעים לשונות שהיה מיושבי לשכת הגזית. (כג) ויכתב בספר דברי הימים. הטובה שעשה מרדכי למלך:

ג (א) אחר הדברים האלה. שבדמת רפואה זו לחיות לתשועה לישראל: גדל המלך את המן. שהקב"ה גורם רפואה למכתן של ישראל קודם שיגיע המכה עליהם: כולעיס

באור

הודיע סדת הקלף בעבו' שמין זה מעלמו' ספוד הנס. ולא היה לאחשורוש הזה (קסערקסעס) המזכר את"הם כוכל לומר, שהיה המעש' הזה לאחרי שובו ממלחמו' יון, וכאשר נודע בשובו דבזו עליו כל עמו וילונו עליו על כי נפל מעמו עם רב, ועל שלא השניח עוד על ממלכתו רק עזבה ניך יועציו. אולי בעבור זאת היה ג"כ הקלף משני שומרי הסף: (כב) ויודע, שפל יוסיפון לרומיים נכתב שהיה יהודי אחיך עבד לסריסי המלך, והוא שמע מה שבקשו לעשות והגיד זאת למרדכי, וחז"ל אמרו שהיו מספרים בלשון ערבי ולא היו יודעים שמרדכי מכיר וגו' והכתוב כתם כל זה מעשה הנ"ל: והאמיר אהתר וגו', למה יהיה זה בעיני המלך שיסוב אחד מעבדיו אשר בשעה אל המלכה בדבר בחון כזה, ובפרט להיות מי מפשר לבוא אל המלך עלאו ולא יקרא, ולכן אין זה רמי' כלל על פרשות הקודמת שבעיניהם, כאשר אמנו קלת: (כג) ויכתב, העובה שעשה מרדכי למלך (רש"י): לפני המלך, ת"י דמתקרי תדירא קדם מלכא ומזה הטעם היו מונחין תמיד בבית המלך בגרמ' מדלקמן (ז' ח') שהיו נמלטים שם בלילה, ויש עוד אחרים שהיו מונחים בלשכת בתי הדת (אחיץ) בלע"ז:

ג (א) אחר, מוסב על מעשה בגתן ותרש בזכר, ומפשר שהי' זה סמוך לשנת שתים עשרה למלכות אחשורוש, וכאשר זמן מה בין הבעת אסתר למלכות וגילת מרדכי אל שער המלך. גם בין הגילה הזאת ומעשה הסריסים, והרמב"ן מאחר חמש שנים, והוא נגד הכלל שכתב הוא בעלמו כמה פעמים, כ"מ שנאמר מהר סמוך לאחרי מופלג: וישם את כסאו, מטעם

(יט) וועהרענד דאס מאן אבערמאהלס
זונגפֿרויען זאממעלטע, וואר מרדכי אם
קאָניגליכען האָפֿע געקאָממען. (כ) נאָך
איממער אבער פֿערשווינג אסתר איהרע
נעבורט אונד איהר פֿאָלק, ווי עס
איהר מרדכי בעפֿאָהלען האטטע, דעם-
סין ווארטע זי נאָך עבען זאָ בעפֿאָלע-
טע, אלס דא זי אונטער זיינער אויפ-
זיכט שטאנד. (כא) אום דיזע צייט נון,
אלס מרדכי אם קאָניגליכען האָפֿע וואר,
ווארען בגתן אונד תרש, צוויי פֿיר-
שיטטענע דעם קאָניגס, פֿאָן דען טהיר-
ווערטערן אויפֿגעבראכט ווידער דען קאָניג,
אונד

(יט) וּבְהִקָּבֵץ בְּתוּלוֹת שֵׁנִית
וּמָרְדֳּכַי יֹשֵׁב בְּשַׁעַר־הַמֶּלֶךְ:
(כ) אֵין אֶסְתֵּר מַגֶּדֶת מוֹלַדְתָּהּ
וְאֶת־עַמָּהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה עָלֶיהָ
מָרְדֳּכַי וְאֶת־מֵאֲמַר מָרְדֳּכַי
אֶסְתֵּר עֹשָׂה כְּאֲשֶׁר הָיְתָה
בְאָמְנָה אִתּוֹ: (כא) בַּיָּמִים
הָהֵם וּמָרְדֳּכַי יֹשֵׁב בְּשַׁעַר־
הַמֶּלֶךְ קָצַף בִּגְתָן וְתֶרֶשׁ שְׁנֵי־
סָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשֹּׁמְרֵי הַסַּף
וַיְבַקְשׁוּ לִשְׁלֹחַ יָד בַּמֶּלֶךְ
אחשורש

ר"ש"י

פולדתה וזעפ"כ: (כ) אין אסתר מגדת מולדתה. לפי שמרדכי יושב בשער המלך המזוזה
והמזוזה על כך: (כא) לשלח יד. להסקותו סם המות:

ויוצץ

באור

היותה נתכלית הרצוי (הלנ"ב) מטעם חך מן חנדיח שהנאתו לעיל (ח' ז'): (יט) ובהקבץ,
כבר זכרנו לעיל שכן ההרגל בתולות האלו, ושעם הכתוב לפי שרולה לספר מעשה דבגתן
ותרש שהוא התחלת הגאולה, לזיך גם לזכור שמרדכי הי' יושב בשער המלך, מאר עי"ז
נודע לו הדבר. ומפרש שהי' זהן קטן בתולות פעם שנית אחר הפעם הזכר עתה, אגל
בזמן אותו הקטן שהי' אסתר בו. לא הי' עדיין בשער המלך, שלא כדעת הרמב"ן וכן הוא
מומר מיש יהודי הי' בשוכן הבירה ולא בשער המלך. ומה שאמר הרמב"ן שעשה הבירה על
המרמון הוא רחוק מאוד, כי ידוע היות שושן שם עיר המלוכה בתוך פרס בעילם המדינה:
(כ) אין אסתר מגדת, לבלתי יחשוב הקורא שאחר המלכה בלתה סוד מולדתה, ושבעבור
זה גם מרדכי לשבת בשער המלך, ובפרט כשבדעתו לאמור שהגידה אסתר דבר מה למלך בשם
מרדכי, מאר עי"ז יש לבעות שכבר בתפרשם הקודמה בינינם, לכן הקדים להעיד שגם עתה
אין אסתר מגדת וגו', ורבים מהמעתיקים שאלו איך היתה יכולה להסתיר הדבר אחרי
שבלחה תמיד שלוחים לדבר עמו? הכי שבחו שימלאו בדברי הימים בתה וכתה ספורים בזה,
אשר אירעו בבתי הבשים למלכי המדה שהיו מגדות רבות למוהביהם ומחבריהם, ולא
בודע הדבר זמן רב, ואף כי היא שהיתה יכולה תמיד לבלות הבעדותה בינה לבינו בסודע
הדבר: עושה, עתה בשאותו הזמן אשר היתה בחתה אתו או בעם אחר היתה בלתו היתה
עדיין בחתה אתו, ויתורגם בל"א (חלם וועדע זיא ניכט חונטער זייבער חויפֿזיבם) ושם
בחתה מגדת ויהי אומן ע"ת חכמה עלמה: (כא) בימים ההם, שזכרתי לעיל שהי' מרדכי
יושב בשער המלך, מידע המעשה שקלף בגתן ותרש וגו' כן הוא שעור הכתוב, והולרך
לכפולי זה המאמר, בשעור שהפסיק בחאמר אין אסתר וגו' ולכן מוטעם המלך בחתחתה בדין
מאמר מוסגר: משמרי הסף, שהיו שפף והוא מזוזת השער תרגום על משקוף ושתי
המזוזות, שקפא ועל תדתין ספין. וכן מלאנו בך הכפתור וידעתו הספים, ולכן מתורגם
בל"א (טהיר - וועבטיער). ודע"י אמר מפי חז"ל שהיו להסקות המלך סם המות ידאה שפרשו
שף מלשון מן הדס אשר בסף (שמות י"ב) והוא סם כלי מה (חיין בעקקען). והכתוב לא
הודיע

נְשֵׁאֵת חֵן בְּעֵינֵי כָּל־רֹאֶיהָ׃
(טז) וַתִּלָּקַח אֶסְתֵּר אֶל־הַמֶּלֶךְ
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֶל־בֵּית מַלְכוּתוֹ
בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי הוּא־חֹדֶשׁ
טֵבֵת בִּשְׁנַת־שְׁבַע לְמַלְכוּתוֹ׃
(יז) וַיֶּאֱהַב הַמֶּלֶךְ אֶת־אֶסְתֵּר
מִכָּל־הַנָּשִׁים וַתִּשָּׂא־חֵן וָחֶסֶד
לְפָנָיו מִכָּל־הַבְּתוּלוֹת וַיָּשֶׂם
כֶּתֶר־מַלְכוּת בְּרֹאשָׁהּ
וַיַּמְלִיכֶהָ תַּחַת וַשְׁתִּי׃ (יח) וַיַּעַשׂ
הַמֶּלֶךְ מִשְׁתֶּה גָּדוֹל לְכָל־שָׂרָיו
וַעֲבָדָיו אֶת מִשְׁתֵּה אֶסְתֵּר
וַהֲנָחָה לַמְּדִינוֹת עָשָׂה וַיִּתֵּן
מַשָּׂאֵת בְּיַד הַמֶּלֶךְ׃
ובהקבין

פֿאללען ערדענטע בייא אללען דיא זיא
זאהען. (טז) אים מאָנאטהע טבת, אלס
דען צוהנטען מאָנאטה דעם זיבענטען
רעגירונגסיאהר דעם אחשורש, וואדר
אסתר ענדליך צום קאָניגע אחשורוש
נאך דען קאָניגליכען געמעכערן גענפֿיהרט;
(יז) (דען דער קאָניג ליבטע זיא מעהר
אלס אללע אנדערע פֿרויען, אונד זיא
האטטע זיינע גונסט אונד גנאָדע
פֿאָר אללען אנדערן יונגפֿרויען), דא-
זעלבסט זעטצטע ער איהר דיא קראָנע
אויף, אונד ערקלעהרטע זיא צור קאָניגיז
שטאטט ושתי: (יח) דאבייא גאב ער
אללען פֿירשטען אונד שטאטבעדיהנטען
אין גראָסעם גאסטמאהל; דאז האָכצייט-
מאהל אסתר'ס, ענטלים דען פראָפֿינצען
פֿאן איהרעם טריבוט. אונד טהיילטע גע-
שענקע אויס נאך קאָניגליכעם פֿערמאָגען.
וועהרענד

רש"י

(טז) בחדש העשירי. עת לכם סתגוף נהפך מן הניף זימן הקנ"ה מוה' עת לנס כדי לחנבה עליו:
(יז) מכל הנשים. הנעולות שלף נשים נעולות קנן: (יח) והנחה למדינות עשה. לכנודה
הניח להם מן המס שעליהם: ויתן משאת. שלח דורונות להם והכל כדי לפתותם שולי תגיד
מולתם

באור

מסתר נושאת חן: (טז) ותלקח אסתר, ת"י ומדנדת מסתר לות מלכא מחסולם למתתא,
ומעל יתה לנית מידרון נית מלכותיה. דאם לפרש הכתוב כזה מנ' ניסנים, (ח) כי
בהדות מומר תמיד לפון נימה, שעינינו על כל חנוד לף שלא בנשומין כידוע, וכאן
הוא מומר ותלקח סהוא לפון לקיחה בלילוסין כידוע ג"כ, (ג) בשחנות מומר בית
המלך, וכאן הוא מומר בית מלכות סהוא לפון מלוכה, וייתכן שפי' זה חדר בגדול מוכן
אל המלך להתעסק שם בכל העניינים הנוגעים למלכות, ושם בית נופל בם על כל חדר
וחדר בפני עלמו, כי הרבוס חדר מדרון, וכמו שכתוב עוד (לקמן ה' ג'), ולפ"ז לא היי'
זה בחותו הזמן שהביא לה המוך, כי אז לא היו עדיין יודעים מה תהיב נעיני המלך, אבל נחמר
לף שלא שנה לנית הפלגשים כשחדות נעבור שחלמה חן נעיניו, וא"ת המתין המלך עד
שלמה גם הבתולות הנשחדות עוד, ואחר הזמן הזה כשלא מלא יעלת חן יותר ממלה אז
הובמת אל בית המלכות לתת גם כתר מלכות נרחבה בקבון שרי פרס ומדי. ויהי' ואחב
טעם מחמר ותלקח ושעורו וכבר אהב, וטעם מכל הנשים אותן שבאו לפניה אל המלך, ותשא
גם חן וחסד מכל הבתולות שבאו אחריה, וכמו שאמר הרלב"ג כי לא יתכן שהיי' היא
האחרונה בהיות שחמר שומר הנשים את התלוקים: (יח) משתה אסתר, לחתניתה
ושמחת אפריונה: והנחה, שהניח לכל עתו חמסים ואוניות בעבור שאחתו עם אסתר
למען שישמחו כולם עמו, ועשה משאת מנחה, כמו משאת בנימין: כיד המלך, אשר התבלל
היותה

מגלת אסתר ב

הַנָּשִׁים עַד־בֵּית הַמֶּלֶךְ׃
ב (יד) בָּעֶרֶב ׀ הִיא בָאָה וּבַבֹּקֶר
הִיא שָׁבָה אֶל־בֵּית הַנָּשִׁים
שֵׁנִי אֶל־יַד שַׁעַשְׁגַּז סְרִיס הַמֶּלֶךְ
שׁוֹמֵר הַפִּילַגְשִׁים לֹא־תָבוֹא
עוֹד אֶל־הַמֶּלֶךְ כִּי אִם־חָפַץ
בָּהּ הַמֶּלֶךְ וְנִקְרְאָה בְשֵׁם׃
(טו) וּבְהַגִּיעַ תֹּר־אָסְתֵּר בַּת־
אֲבִיחַיִל ׀ דֹּד מָרְדֳּכַי אֲשֶׁר
לָקַח־לוֹ לְבַת לָבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ
לֹא בִקְּשָׁה דָּבָר כִּי אִם אֶת־
אֲשֶׁר יֹאמַר הֵגַי סְרִיס־הַמֶּלֶךְ
שֹׁמֵר הַנָּשִׁים וַתְּהִי אֶסְתֵּר
נשאת

תרגום אשכנזי

זיא צו איהרער בעגלייטונג פַּאָם האראם צום
פאללאסטע פַּערלאנגטע׃ (יד) דעם אבענדס
גיגג זיא הין, אונד דעם כיָארגענם קעהרטע
זיא אין איין אנדערעם האראם צוריק, וועל-
כעם אונטער דער אויפזיכט דעם שעשגז,
פַּערשניטטענער דעם קאָניגם, אונד אויפזע-
הער דער קעבסווייבער שטאנד; זיא דורפַּטע
ניכט מעהר פַּאָר דען קאָניג קאָממען, ביז ער
זעלבכט פַּערלאנגען נאך איהר טרוג, אונד
זיא נאהמענטליך געפַּאָרדעט וואורדע׃
(טו) אלס אבער דיא דייהע אן אסתר,
טאָכטער אביחיל׳ס, אָהיים דעם מרדכי,
דיא ער אן טאָכטער שטאטט אנגענאָממען,
ווער זאָר דען קאָניג צו קאָממען׃ זאָ
פַּאָרדערטע זיא ניכט דאז מינדעכטע
איבער דעם וואס דער האראם אגא אנ-
געאָרדנעט האטטע; אונד איהרע פער-
זאָן זעלבסט וואר עם, דיא וואָהלוע-
פאל.

(יד) אל בית הנשים שני. הסמי:

נחום

באור

ממימי תכסיסות לקטט הגוף ושאר דברי תפארת, גם כל מיני שחוק ושמח ללות אותה אל בית המלך, כדי להדגות בזה חכם בעיני רואיה. ונעשם אות כמו ויוצב את משה להיות הנוסח גם המקבל הפעולה, כמו שכתב אדוניהו הרמב"ן גם' נתינות השלום: (יד) ובבקר היא שבה, לא אל בית הנשים שהיתה בו קודם בואתה, כי אם אל בית נשים שני, דהיינו בית הפלגשים. יאמר בזה, כי כאשר לא מלאה חן בעיניו בקרוי להמליכה תחת ושתי, לא ישלחה מביתו כלל וכלל. כי אין זה מכבוד המלך, אבל גם לא רצה להדגות בזיון בכל אלו הנערות, בזה יהי' לו למשל מחוך, להת לכל אחת לפי כבודו וכבודה, אלא בעשתה פלגשו, שחינו לריך לכבד' כל כך כאשתו. ובעשם שני אמר רש"י ז"ל השני, כונתו לומר שהיו לו ג' בתי נשים וכאן שזכרנו, אבל הם"מ לא תחשב אחת כלל, לפי שהבי"ת הבני לא הוזכר עדיין, וכדאיתולגם בל"ח. והנה מסדון הם"מ הנ"ל הניח הרמב"ע לפרש בני פעם שני; ואמנם איך יתכן זה על פעל שנה שני' אחת בפעם הראשון: שעשגז, גם לכל שומר פלגשי המלך: ונקראה בשם, בעם הוי"ו או לחבור כתרגומו (וזוכד זיא וגו') או לתשובת התנאי, כי אם חפץ בה המלך ואז היתה נקראת בשם, ויהי' זה בעם שבוי הבנין אקל לבפעל, ותרגומו (דא זיא דען וגו'): (טו) לא בקשה, אמר הכתוב בבתולות האחרות בקשו דברים הרבה לקטט ולפאר אותן בהן ולעורר עיני הרואים למנות חן אבל מרדכי לא היתה לריכה לכך, כי כל בעוה פנימה והיא בעלמה ובגופה נשאה חן בעיני כל רואיה, ודיוק הכתוב בהמרו ותבי

מְרְדְּכַי מִתְהַלֵּךְ לִפְנֵי חֲצַר
בֵּית־הַנָּשִׁים לָדַעַת אֶת־שְׁלוֹם
אֶסְתֵּר וּמַה־יֵּעָשֶׂה בָּהּ׃
(יג) וּבְהַגִּיעַ תֹּר נַעֲרָה וְנַעֲרָה
לָבוֹא ׀ אֶל־הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ
מִקֵּץ הֱיוֹת לָהּ כְּדַת הַנָּשִׁים
שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ כִּי כֵן יִמְלְאוּ
יְמֵי מְרוּקֵיהֶן שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים
בְּשֶׁמֶן הַמֹּר וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים
בַּבְּשָׂמִים וּבְתַמְרוּקֵי הַנָּשִׁים׃
(יד) וְזֶה הַנַּעֲרָה בָּאָה אֶל־
הַמֶּלֶךְ אֵת כָּל־אֲשֶׁר תֹּאמַר
יִנָּתֵן לָהּ לָבוֹא עִמָּהּ מִבֵּית
הנשים

פאָרהאָפֿע דעם האראמס אויף אונד אב,
אום דאז וואָהלבעפֿינדען אסתר׳ס צו ער־
פֿאהרען, וויא אויך וואס אוים איהר ווערדע.
(יג) איממער וען דיא בעשטיממטע צייט
דא ווער, דאם איין מעדכען פֿאָר דען קאָניג
קאָממען זאָללטע, נאכדעם זיא נעהמליך
נאך ארט דער פֿרויענציממער צוואָלף
מאָנאטהע פֿעדבראכט האטטע, (דען זאָ
פֿיל צייט מוסטע אונטער דעם געברויך דער
וואָהלגערוכספבעדער הערשטרייכען, זעכס
מאָנאטהע מיט מירדען - אָהל, אונד זעכס
מאָנאטהע מיט שפעצערייען אונד אנדערן
פֿיר דאז פֿרויענציממער פֿערפֿערטיגטע
זאלבען; (יד) דערגעשטאלט פֿאָרבערי־
טעט, קאם זיא דאן צום קאָניגע) ; זאָ
וואורדע איהר אללעס צוגעגעבען, וואס
זיא

(שמואל ב׳ י׳) גם את המדי גם את הדוב הכה עבדך ממר לה גם ליפי דבר זה תלה לסמוך עליו להלחם עם זה וכן מרדכי ממר לה מירע לגדקת זו שתלקח למשכב שלל עכ״ום תלה שעתידה לקום להושיע ליסראל לפיכך היה מחזר לדעת מה יהא בסופה: (יב) תר. זמן. (יג) כל אשר תאמר. כל שחוק ומיני זמר:

באור

צריך ללכת לדרכו דרך חגר בית הנשים אצל נפש והמתין עד אשר ירצה מחך מעצמי מסתר לדעת וגו׳, והיה גם היא העדימה לשלוח אליו בסתר נערותיה או משרתיה. אשר נטמה בהם להודיע לו את כל. ומע״ש כתב לולא שכי׳ מרדכי קודם מעשה מסתר ממשרתי המלך לא עזבוהו ללכת וכו׳, ואינו נכון כי נודע הוא שגם שאר המשרתים אשר אינם מסורסים המה, אינם יכולים לגוש אל בתי ופלגשי המלך. אצל החגר הזה הי׳ מקום גדול ורחב ידים לפני בית הנשים, ודרך לכל עובר ושב. ומרו זה שענות מעתיקי האומות: (יב) תור, זמן שורה (דית דייהע) כמו תורי זהב נעשה לך (ש״השי׳) ומתרגמי אתור למלת טור שפרושו ג׳כ שורה, כמו טור אודם פטדה וכו׳ ונלשון התלמוד נמלאים הרבה כמו מעמידנו בטור לאם תור (סוכה ז׳ מ׳): נזקין, סוף, מקן שנע שנים תחלה (הרמב״ע) ועיין בספר כתיבות השלום למדוניני הרמב״ם ז״ל (נדרים ט״ו): בדת הנשים, בתי המלך, או יתכן שהיו נותנים בימים הרבה לכל בתולה הניחלת לאיש גדול ובר שנים עשר חדש לימי מרוקיה: המור, יקרא ג״כ בלשון העמים (מירריא), והוא שרף הנוטף מפרחים ידועים נמצאים בחלק חגית, ובלשת השרף לחון נתקשה ונעשה גרעינים גרעינים וריחם טוב: (יג) ובזה, ל״ל בעידון ופנוק הזה אשר על ידו נעשה ריחה בדית מיוחסים בים דרומי, בזה אל המלך להתענג בה: את כל אשר תאמר, מוסב לעיל, ובהגיע תור נערה יתן לה את כל אשר תחמד ממיני

מגלת אסתר ב

(ט) וַתִּיטַב הַנַּעֲרָה בְּעֵינָיו וַתִּשָּׂא חֶסֶד לְפָנָיו וַיְבַהֵל אֶת־ ה׳ תַּמְרוּקֶיהָ וְאֶת־מְנוֹתֶהָ לָתֵת לָהּ וְאֶת שֶׁבַע הַנַּעֲרוֹת הָרְאֻיוֹת לָתֵת־לָהּ מִבֵּית הַמֶּלֶךְ וַיְשַׁנֶּהָ וְאֶת־נַעֲרוֹתֶיהָ לְטוֹב בֵּית הַנָּשִׁים: (י) לֹא־הִגִּידָה אֶסְתֵּר אֶת־עַמָּהּ וְאֶת־מֽוֹלַדְתָּהּ כִּי מָרְדֳּכַי צִוָּה עָלֶיהָ אֲשֶׁר לֹא־ תַגִּיד: (יא) וּבְכָל־יוֹם וְיוֹם מָרְדֳּכַי

תרגום אשכנזי

צימער, אבגעלייגרט. (ט) דיזעס גיפֿיל דאז כיעדכען, אונד זיא טרוג זיינע גונסט דאפֿאָן, זאָ דאס ער איהר דיא זאלבונגען אונד זאָנסטיגען גאבען פֿאָרדערטע, אונד דיא זיבען מיעדכען, דיא איהר אויס דעם קאָניגליכען הויז געבירטען, באלדיגט צוקאָממען לים, אויף זיא אונד איהרע מיעדכען איממער דורך דאז בעסטע אים גאנצען זערייל ע אויסצייכנעטע. (י) אסתר האטטע וויעדער איהר פֿאָלק, נאָך איהרע געבורט אננעגעבען: דען מירדכי האטטע איהר בעפֿאָהלען ניכטס דאפֿאָן אויסצוזאגען. (יא) דיזער גינג טאג פֿיר טאג פֿאָר דעם פֿאָר־

רש"י

פירסו לנית למסה: (ט) ויטהל לת תמרוקיה, זריזו ממכר נסלה מנסל כולן: המלויות לתת לה, לסדתה וכן עושין לכולן ורנותיהן דרסו מה שדרסו: ומנתה, סיכה מות': (י) מסד לא תגיד, נדי שימרו סהיא מהפחה נזויה וישלחוה סמס ידעו סהיא ממשפחת שמול המלך היו מחזיקים נה: (יא) ומה יעשה נה, זה מחד משני לדיקים שניתן להם רמז ישועה דוד ומרדכי דוד שנא' (שמואל

באור

עתה כל הנערים הבאים למלך נסס בית המלך: (ט) ויבהל, זריז וממהר נסלה מנסל כולן (רש"י) למען שימלאו לה ימי תמוקים נמהרה, ולא תקדימה מחרת נמלכות: בזנותה, המלוי המ"ס נסו"מ כי הנפרך מנה נפלס שָׁנָה ונכנויים יסתנו לשון כמו שְׁנוֹתֵיהֶן ודומיהם, ובעטם על כל דבר הניתן להן מבית המלך, הנגדים והתכשיטים והמזונות והמנדנות, ונקמתונגס נל"מ: הראיות, מלה יחוע מדנרי הז"ל: הראויות לתת לה, לסדתה וכן עושין לכלן ורנותיהן דרסו מה שדרסו (רש"י): וישנה, סנה מותם (רש"י) כונתו לומר בעטם הכתוב, שסנה הני מותה ולת נערותיה מכל טמר הנתולות שהיו מתה בבית הנשים, דהיינו שהי' הסנוי הזה לעוג להם, שנתן להם כנוך יותר נם המנות הטיבות מכלן, ובעטם בית הנשים חסר בי"ת ודנים כן, והכוונה מסכמת נמה שתעמיד מלת לעוג נטפחו ומחנדה עי"ז לפעל ויסנה, וכדרך זה הוא מתורגם נל"מ. ולפ הרמב"ע כוון מעט לזה הפירוש, מבל דחיק בלישנא סלא לעורך: (י) כי מרדכי, לפי דעת יש מומרים שהיה הרמב"ע פהך פן לא יק־נה המלך מס יקע פהיא מהנולה. ומין נזמת מסס למרדכי, כי מולי לנו מתר לו סתה' על יהה תשועה ליסרמל ולכך התמין חתר ונקס להיותה מסת המלך. ולמחר שכנר מלכה נדיכין לומר שפחך שמח יברסנה נעבור עמה כסיודע, וזה דחוק מעט. ממנה לדעת התרגים ירמ פן יגעשם עליה המלך פעס מחת ויהרגה עס עמה, ומין זה מן הנמנע מבל מלך ניפס נזה, ומ"כ בעטם נמקימו עומד לף קודם שנשמה לף למחר שנשמה: (יא) מתהלך, ידיע שהולמת זה הפועל נבין התפעל על הטיול והליכה מנה ומנה נלי כונה למקו' מיורד דוקא, וכן תרגמתי (חזיק חומד חב). גס יתכן בעטם התפעל פה ע"ך הכתוב יש מתעבד ולין כל, כלומר שהלה מרדכי מת עלמו כמלו

לדיק

נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל׃ (ז) וַיְהִי
אֹמֵן אֶת־הֲדַסָּה הִיא אֶסְתֵּר
בַּת־דֹּדוֹ כִּי אֵין לָהּ אָב וְאֵם
וְהַנַּעֲרָה יְפַת־תֹּאַר וְטוֹבַת
מַרְאֶה וּבְמוֹת אָבִיהָ וְאִמָּהּ
לְקָחָהּ מָרְדֳּכַי לוֹ לְבַת׃
(ח) וַיְהִי בְּהִשָּׁמַע דְּבַר־הַמֶּלֶךְ
וְדָתוֹ וּבְהִקָּבֵץ נְעָרוֹת רַבּוֹת
אֶל־שׁוּשַׁן הַבִּירָה אֶל־יַד הֵגַי
וַתִּלָּקַח אֶסְתֵּר אֶל־בֵּית הַמֶּלֶךְ
אֶל־יַד הֵגַי שֹׁמֵר הַנָּשִׁים׃
ותיטב

האטטע. (ז) דיזער מרדכי וואר פּפלעגע־
פּאטער דער הדסה, (דיא נאכמאהליגע
אסתר), דיא זיינעס אָהיימס טאָכטער
וואר, אונד איצט, וועדער פּאטער נאָך
מיטטער האטטע. דאז מעדכען וואר היפש
פּאָן בילדונג אונד שאָהן פּאָן פּארבע, אונד
מידכי האטטע זיא נאך איהרער עלטערן
טאָד אן טאָכטערס שטאטט אנגענאָמ־
מען. (ח) וויא נון נאך בעקאננטנאכונג
דעס קאָניגליכען עדיקטס, פּילע יונגפּרויען
נאך דער רעזידענץ שושן, אונטער דיא
אויפּזיכט דעס אגא, צוזאממען געבראכט
וואורדען, ווארד אונטער אנדערן אויך
דיוע אכתר אין דען פאללאסט, אן דען
אגא דעס אויפּזעהערס איבער דאז פּרויען־
ציממער

רש"י

עם גלות יהודה כל מותן סגלו עם מלכי יהוד' היו קרויים יהודים בין הגוים אפי' אם מסגו
מהדם: מים ימיני. מנכסיו כי' כך פסוטו ולכותיכו דכתו מה שדכתו: (ז) ללגת. דגותיכו

פילסו

באור

תכי' לפ"ז בלקיחתה אל המלך לכל הפחות בת שנוך לע"ה שנים, המתון נאמר בתולה זקנה
מע"ה שנים תיעב עוד נעיני המלך מכל הבתולות? הלא הכתוב כבה מותה בזה נערה, וזה
יורה על היותה דכה בשנים: (ז) הדסה, לפי הכלל שמם כמלא בין שתי שמות תלת הוא אז
היא, אז השם המחדון נתחדש יתכן גם פה שבתחלה הי' שמה בל"ק הדסה ואח"כ נשתנה
בלשון הפרסי למכתד, כי כן קראו אותה הפרסיים על דוב יפיה, כמו שאמרו חז"ל והמתנגם,
שמלת מסתר בלשון פרסי כוכב, כלומר שמאירה ככוכב, או יתכן שהיא בעלמה הקדם את
שמה לשם פרסי מסתר, כדי שלא יבינו שהיא ישראלית ע"י השם העברי הדסה, בהיות כי
מרדכי נזר עליה שלא תגיד את עמה: יפת תואר וטובת מראה, מבואר גם' בתיבות השלוש
להרמב"ן ז"ל (בראשית כ"ט י"ז): לבת, לולי שהית' בתולה לא הי' מרדכי מסכן בה כי לא
יסמך על מעשה נס, לולי קדם לבת שהי' במחבואתו בעבור יופיה לקחתה לאשה (הרמב"ן) ומין
המקדם יולא מידי פשוטו, כטעם ויהי לה לבן (שמות ג'): (ח) ויהי בהשמע וגו', מלשון
הכתוב משמע שקולני הנערות לקהו כל מה שעלתה בידם מבחיר יפות שלי להשגיח כלל על
יחוסה ומעמדה, וגם הפקידים לא היו חוסכין לשאול להקולניס מהן לקחתם זאת, בעבור
הרבוי העלום, ולכן לא ידעו ג' כלום ממשפחת אסתר אף לא מקורבתה עם מרדכי, ובודאי
שלאח"כ שאלו לכל אחת ואחת את שמה ואת מולדתה, והבחיר המחרות הודיעו את כל זה,
אבל באסתר מעיד הכתוב שהיא לא הגידה מטעם שזוכר: אל בית המלך, כוונתו אל בית
הבחיר. ויקדם ג"כ בית המלך, שלי הי' בית הבחיר חלק מבית המלך, או כמו שבחיר
עתה

תרגום אשכנזי

פֿרויליכע מיידכען נאך דער רעזידענץ שושן
אויפֿברינגען, אונד אין דאז קאָניגליכע הא-
דאם, אין דיא האנד דעם אגא (דער פֿער-
שניטטענע דעם קאָניגס, דער אויפֿזיכט
איבער דאז פֿרויענצימער האט) אבליפֿערן,
וואָ איהנען דיא פֿאָרגעשריבענע זאלבונג גע-
דיכט ווערדע. (ל) דאז מיידכען נון, דאז
דעם קאָניגע אם בעסטען געפֿילע, ווידדע
קאָניגין שטאטט ושתי. דיזער פֿאָרשלאג
געפֿיל דעם קאָניגע, אונד ער טהאט אלזאָ.
(ה) אין דער רעזידענץ שושן לעבטע איין
מאן יידישער נאציאָן, אוים דעם שטאמ-
מע בנימין, מיט נאהמען מרדכי, איין זאָהן
יאיר'ס זאָהן דעם שמעי, זאָהן דעם קיש,
(ו) וועלכער אוים ירושלים אין דיא גע-
פֿאנגענשאפֿט גינג, אונטער דענען דיא
נבוכדנאצר קאָניג פֿאָן בבל מיט דעם יכניה קאָניג פֿאָן יהודה געפֿאנגען וועגפֿיהרט
האט-

מגלת אסתר ב

לְשׁוּשַׁן הַבִּירָה אֶל־בֵּית הַנָּשִׁים
אֶל־יַד הֵגֵא סְרִיס הַמֶּלֶךְ שֹׁמֵר
הַנָּשִׁים וְנָתוֹן תַּמְרוּקֵיהֶן׃
(ד) וְהַנַּעֲרָה אֲשֶׁר תִּיטַב בְּעֵינֵי
הַמֶּלֶךְ תִּמְלֹךְ תַּחַת וַשְׁתִּי וַיִּיטַב
הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וַיַּעַשׂ כֵּן׃
(ה) אִישׁ יְהוּדִי הָיָה בְּשׁוּשַׁן
הַבִּירָה וּשְׁמוֹ מָרְדֳּכַי בֶּן יָאִיר
בֶּן־שִׁמְעִי בֶּן־קִישׁ אִישׁ יְמִינִי׃
(ו) אֲשֶׁר הָגְלָה מִירוּשָׁלַם עִם־
הַגָּלָה אֲשֶׁר הָגְלְתָה עִם יְכָנְיָה
מֶלֶךְ־יְהוּדָה אֲשֶׁר הָגְלָה
נבוכדנצר

רש"י

ופקיד יקועות לו נשים היפות שבמדינתו: (ג) תמרוקיהן. הן דברים המלחלחין כמו ומורק
ושוטף שמן ערבי ומיני סממים ובשמים המטהרין ומעדנין את הבשר: (ה) איש יהודי. על שבלה
עם

באור

והטעם שאמרו הנערים מחרי הקבלם על בית הנשים שם יהי' נתן להם תמרוקיהן
כרצוי וכפי הכזכר למעלה (פ' י"ג) וכן משמע מפסקי הנגינה. ממנם לדעת רעי ל'
יואל, גם זה יהי' למותר בדברי הנערים, מבל הוא חלק מהמאמר המוסבר המצאל
משמרת הבא, ממר שהוא שומר הנשים ושומר נתון תמרוקיהן, כלומר נתינת תמרוקיהן
שיהי' כדת, ויתורגם בל"מ (דער דיא וויפֿזיכט איבער דאז פֿרויענצימער האט, וואס
זיא דיא פֿאָרגעשריבענע זאלבונגען בעקאמטען זעסט). ונכון לפ"ז שם הפועל ונתון,
שהוא זר ממוך בפירוש הכתוב. ואל מן מבדיל ממר שטעמו הפוך כמו ונותן תמרוקיהן,
ומי יתן והי' כדבריו: (ה) איש יהודי, כל מותן שבלו עם מלכי יהודה היו קדומים
יהודים ומפי משבט מחר (רש"י). ונכון הוא, כי מס נאמר בדעת קלת שבשם יהודי
לא נאמר רק מס הוא ממשפחת יהודה מה נאמר בשלת מתיהדי'? איש ימיני, משבט
בנימין, ומס מרדכי הזה הי' מעולי ירושלים בימי כורש בדעת חז"ל, לדיכין מבו לומר
שמרדכי חזר עוד מירושלים לגולה מחר מאר עלה כמו שבתב הרמב"ן ועיין במ"כס,
ובתרגום השני נאמרו בדברים מאד לא מוכל להבינם כי בתב וז"ל: מרדכי ומסתר הוין מירושלים
בגלותהה וכו' וחזר וסליק מרדכי לירושלי' עם עמא דיתבדין וכו' (והוא בימי כורש) ותוב אגלי
בנוכדנאצר מלבא זמנין תדתין וכו', ולא ידעתי מבה דמה כי הגלה בנוכדנאצר פעם שני אחר
מיתת בלשאצר בן בבו, ולמה שבתב מסתר הות מגלוי ירושלים וכאמת בתב גם המתרגם הראשון
תהי'

מגלת אסתר ב

תרגום אשכנזי

אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ זְכַר אֶת־וַשְׁתִּי וְאֶת אֲשֶׁר־עָשְׂתָה וְאֵת־אֲשֶׁר־נִגְזַר עָלֶיהָ: (ג) וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי־הַמֶּלֶךְ מְשָׁרְתָיו יְבַקְשׁוּ לַמֶּלֶךְ נְעָרוֹת בְּתוּלוֹת טוֹבוֹת מַרְאֶה: (ד) וַיִּפְקֹד הַמֶּלֶךְ פְּקִידִים בְּכָל־מְדִינוֹת מַלְכוּתוֹ וְיִקְבְּצוּ אֶת־כָּל־נַעֲרָה בְתוּלָה טוֹבַת מַרְאֶה לְזיא יעדעם שאהנגעשטאלטעטע יונג־פֿרייליכע

קאָניגם אחשורש זיך געלעגט האטטע, ער־וועהנטע ער דיא ושתי, וואם זיא בעגאנגען, אונד וואם איבער זיא בעשלאָססען וואָרדען. (ג) דאַרויף זאגטען דיא לייבערהנטען דעם קאָניגם: דא מאן פֿיר דען קאָניג שאָהנגעשטאלטעטע יונגפֿרייליכע מיידכען אויסזוכען ווירד: (ג) זאָ זאָללטע דער קאָניג בעפֿעהלכהאבער אין אללען לענדערן זיינעם רייכם אנזעטצען, דאם

אל־

רש"י

ב (א) זכר מה ושתי. מה יפיה ונעלה: (ג) ויפקד המלך פקידים. לפי שכל פקיד ופקיד

באור

מויניו, ועיין מזה במגוה הספר: כשך, המקוד מנעלי הכפל והוא לשון מנוחה מזעף הקודם: זכר, נפה. ויתכן שזכר מה יפיה ע"כ וי"ו ומה מצר עשתה (הרמב"ן). ולדעתי שני הווי"ן מחנריס המאמר ומפרשים המאמר זכר מה ושתי ושעורו, כי זכר גם מצר עשתה גם מצר נגזר עליה בעבור זאת, התבונן ושקל במאזני שכלו כי עשה ה' גדול מחשבה ומלטער על מהירות גזרתו, ולכן יעלו בעריו ומצרתיו לקחת מצה מחרת, כי מולי תגרם תמונת מצה החדשה, מה תמונת ושתי מבגד עיניו ומקרב לבו ויזכחה, ומה תנין במאמרם (בבלי ע"ג ב') שאמרו בשם שעשתה כך בגזר וכו'. תרלה שגם המה דרשו שני הווי"ן, מן בלופן מחר: (ב) יבקשו, בגר נודע הוא לכל הקורא בספריהם שמלכ יצן ובוזן מלל מלכי המזרח, ובימי עוד היום מללם, להקנן מדי שבה בשנה שך משוים מן בעריס יפיס להיות סריסי המלך, ומן בעדות יפות להיות פלגשיו בנית הבתים, והדבר הזה בגר בכלל בהמסים והמלבושים שיקח המלך מעבדיו, וכמאמר שמואל לבני ישראל (ש"א ח'). ומאמרו הבערים, בשתבוא העת הקבוע שיקחו בעדות בתולות מל המלך, יפקד המלך פקידים, מצר יקבלו בתם כל בעדה בתולה טובת מראה, מף יותר מבשך המשויים, והעם לא ילעק חמס על זה, מלל גם יתעבבו בו, בהיות הבערה מצר תיעב בעיני המלך תמלוך תחת ושתי. ובעבור שלא בכתב ויאמרו מליו, מאר חך מן הבדיח שבבו הבערים מה שבבו בינם לבין עלמם, מבל בלופן שיובל המלך לשמוע וכדי שישמע: (ג) ויקבצו, הולמת זה הסוד בשתבוא מחריו מלת מל בם על לקיחת כל מחך מהפרטים בם על הלטרפותם בהקוש מחך, ויכלול מ"כ בלן, בם הבנייה (דאז וואוינען) בם המסירה (דוז אבוי־פֿירן): בית הבשים, בהצר בודע מהלכי המזרח בם בימינו שים לכל מחך מהם בשים לבות וחבה יוצבות יחך בבית בדול הבקרא בלסונם (האחשטן מו זיערהויע), וכל העבדים המצדתים מותן, ובם הסומדים מצר עליהן, הסוללים המה לבלתי יוכלו לחלל בבוד הבשים, וכל מים משלחי מבשים, מצר ינוח מליהן הביתה, מחת דתו להמית, ולכן תרבמתי בהבלה בב"ת מלת סריסים (פֿערשניטענע) ועיין בם' בתיבות הללים להרמב"ן (בראשית ל"ז י"ז): הוא, מין זה בם עבם פרטי שהי' לחיב מחך כמו שחשבו רבים, כי אם בם בללי לכל סרים המתוים על בית הבשים של מלך, ותחתיו כרישים רבים פחותי המדרבה הסרים למשמעתו לעשות כל מלאבת הבית, ועליו לשמור על הבהבת הבשים, בם לתת לבן כל לרבינן והוא מבוה בלשון ישמעאל (אבא). ואומרו סרים המלך ובו' אינו מהמר הבערים, כי אם לא יעלבו לפרוע של המלך מי זה הבא אזבו, מבל אם רבדי בותב הספר הזולה לבאר בם זה לאמר בם הוא בם סרים המלך שומר הבשים, ודינו מ"כ כמאמר מוסבר: תמרוקיהן, הן רבדים המלחלחין כמו ומורק ושוף. מרק הבעשה מזמן ערב ומיני סמנין ובשמים המערבים ומעדני' את הבשר, והעשם

תרגום אשכנזי

עם איוט, בעקאנגט: זאָ וועדען אללע פֿרויען איהרען עהעמענערן עהרערביטונג בעצייגען, פֿאָם פֿאָרנעהמטען ביז צום נעריגסטען. (כז) דיוער פֿאָרשלאג געפֿיל דעם קאָניגע אונד דען פֿירשטען, אונד דער קאָניג טהאט וויא ממוכן גערעטהען האט- טע; (כנ) ער שיקטע אויך בריפֿע אב נאך אללען לענדערן זיינעם רייכס, יאן אללען שריפֿטֿ- נען לענדער אונד פֿעלקערשאפֿטען; אויך דאם דער מאן הערר אים הויז זייע, אונד זיך נאך דער וויזע זיינעם פֿאָלקס פֿיהרען קעננע.

ב (א) אלס דיזעם אייניגע צייט פֿאָר- בייא ווער, אונד דער צאָרן דעם קאָניגס

מגלת אסתר א ב

מַלְכוּתוֹ כִּי רַבְּרָ הִיא וְכָל־ הַנְּשִׁים יִתְּנוּ יְקָר לְבַעֲלֵיהֶן לְמִגְּדוֹל וְעַד־קְטַן׃ (כא) וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ כִּדְבַר מְמוּכָן׃ (כב) וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל־כָּל־ מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אֶל־מְדִינָה וּמְדִינָה כִּכְתָבָהּ וְאֶל־עַם וְעַם כִּלְשׁוֹנוֹ לִהְיוֹת כָּל־אִישׁ שֹׁרֵר בְּבֵיתוֹ וּמְדַבֵּר כִּלְשׁוֹן עַמּוֹ׃ ס

ב (א) אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כְּשֹׁךְ חֲמַת הַמֶּלֶךְ

אחשורש

רש"י

נעלה: מסר לח תנח וסתי. ולכן נהרגה: (כב) ומדבר כלשון עמו. כופה מת מסתו ללמד מת לשונו מס היח נת לשון מחר:

(א) זכר

באור

שזה יגוע תמילא: יתנו, נח כנוי רבים נסתרים, והלאוי תתנבא: (כא) ויעש המולך כדבר ממוכן, גזר לכתוב נדתי פרס ומדי שלא תעבור וסתי וגו': (כב) וישלח ספרים, למד ל' יומל מס היה הודעת הפתגם ג"כ נדבר ממוכן, למה פרט שליחת הספרים דווקא, מפני הטעם שעשה כדבר ממוכן, וגם הרחיב דברו בזה שכלל הוא בעצמו ספרים מל כל המדינות לפרסם זה הדבר. וזך מן חנריח למד שעשה ויכלה הבולחים, לפ המלך כי מס מבשים רבים היו מפרסמים החדוש הזה בכל המדינות, והרמי' מל מדינות המלך, מך מין מזה דמי' כי כן כתיב ומל משה למד עלה מלה', ורבים כן: להיות כל איש, רבים וכן שלמים למדו שזה היה פתשבן הכתב, והחזיקוהו בעבור זה לשוטה, שמנוה על דבר כזה, למבם מף שמין לכחוב שבי' מלך שושה, הבה בזה נעשו, ולו הי' כדבריהם, הי' כתוב פתשבן הכתב להבתן דת להיות וגו' כדלקמן (ג' י"ד וח' י"ג), מבל תוכן הכתבים הי' מבר עשתה וסתי ומבר בבזר עליה, וכונת הפרסום היתה כדי שיתנו הבשים יקר לבעליהן ויהי' עי"ז כל מים שורר בביתו, ולמ"ד להיות למ"ד התכלית: ומדבר בלשון עמו, דבך תלילה, והכונה כמו שלמד הלב"ג שיוכל להתנהג עם מסתו כמנהג עמו מף שמינהו ממנהג עם מסתו, שהי' להם בשים רבות מדינות שבות וכתוב עוד בתלות המזרח, וכמו שזכרנו לעיל. ובעם המלילה להיו' הבור יסוד כל קבון מדיני, ולשון כל מומה ומומה מבן בומן מבר בה יוכל להקים על דעותיה ודבריה ומדבתה בתעלות השלמות, כמו שהעיר ע"ז החוקר המלהי בבינו משה בן מבמון ז"ל בתקוס מחר:

ב (א) אחר, לפי הכלל שכ"מ שבמד מחר סמוך, יתכן לומר זמן מועט מחר שבזר על וסתי בהקילו מיינו, שבבה חמתו, ויתנו לו בעדיו העלה לקחת בתולה מחרת, והמריבו ימים רבים עם קבון הבתולות, כי מלינו שזמן לקיחת פסתר היה בשנת שבע ומעשה וסתי היה בשנת שלש, ומפבר שבין הזמנים החלו לפ היה המלך בשושן, רק בלחם עם

מויניו

אֶת־דִּבְרֵי הַמַּלְכָּה לְכֻל שְׁרֵי
הַמֶּלֶךְ וּבִדְּי בִּזְיוֹן וָקֶצֶף׃
(יט) אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב יֵצֵא
דְּבַר־מַלְכוּת מִלְּפָנָיו וְיִכָּתֵב
בְּדָתֵי פָּרַס־וּמָדַי וְלֹא יַעֲבוֹר
אֲשֶׁר לֹא־תָבֹא וַשְׁתִּי לִפְנֵי
הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וּמַלְכוּתָהּ
יִתֵּן הַמֶּלֶךְ לְרֵעוּתָהּ הַטּוֹבָה
מִמֶּנָּה׃ (כ) וְנִשְׁמַע פִּתְגָם
הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה בְּכָל־
מַלְכוּתוֹ

קאניגין, גיגען אללע ערלען דעם דייכם פּיהרען, אונד זאָ ווירד דער שמעהונגען אונד ערגעדניסכע קיין ענדע זיין. (יט) ווען עם דעם קאניגע אלזאָ געפּעלליג איזט, זאָ ערגעהע איין קאניגליכעם ווארט: (דאם מאן צוגלייך אין דאז גיזעצביך דער פערזער אונד מיעדער אייגטראגע, דאמיט עם אונפּערבריכליך בלייבע): דאם ושתי ניכט מעהר פּאָר דעם קאניגע ערשיינען דארף, אונד דער קאניג איהרע ווירדע אייגער איהרער גישפילינגען שענקען ווירד, דיא בעספער איזט אלם זיא. (כ) ווירד דען דיא פּאָלקפּיהרונג דיזעם קאניגליכען אויס־שפרוכם אין זיינעם גאנצען רייכע זאָ גדאָם

עם

רש"י

המלך מת הדבר הזה ובדי זה מקלח קלר: ובדי בזיון. וזה בדבר הזה הרגה בזיון וקלף: (יט) דבר מלכות. בזדת מלכות של נקמה שלוה להורגה: ויכתב בדתי פרס ומדי. בספרי חוקומנהג המלכות: ולא יעבור. חוק זה מניחים שיבא חוק ודת לכל הבזוי את בעלה

באור

הגדתי לכם (יסעי' כ"ח) ועיך. ותרין מן הגזית אתרו טעמים אחרים בשעור הכתוב, חד אתר טעמו כפוך, את דבר המלכה אשר שמעו. וחד אתר טעם את דבר המלכה עולה ויורד, תאמרנה שדות פרס ומדי אשר שמעו את דבר המלכה, את דבר המלכה לכל שרי המלך, וכיון שהוא כמוך שיך עליו ולא פירש, ויש כאומרו בלשון. והמשכיל יבחר: ובדי, וכן יסעי' תמיך די בזיון וקלף נין מים לאשתו, שלא יאשר כלל, ולדעת רעיו' יואל הטעם ובדי בזיון מאשם כן יסעי' די קלף מהלים: (יט) ויכתב וגו', ולא יעבור אאתר אוסגר הוא, כפי מה שתעיך עלין הגגינה, ושעור הכתוב יש דבר מלכות אשר לא תבוא ושתי וגו' כלומר שלא תבוא ושיתן המלך וגו', כיון שאתר מהולאות מלת אשר בלקיטין (ג' יו"ד) נוהג עליה אשר לא תניח: ולא יעבור, כדי שלא יעבור הדבר הזה עוד לעולם, ככל דת פרס ומדי די לא תעדה, כנזכר בדניאל: (כ) ונשמע פתגם, דעור וכן נקטלת ובאתרית (ארמ"ע). ושעור הכתוב להודיע בכל המדינות העונש הזה למען תירבה הנשים את בעליהן, ושעם כי רבה היא, אף שהיא רבה, ת"א דלוי הפתגם הזה להודע אף במדינות הרחוקות ממוך, ומוסב היא על מלכותו, ואולם האתרג'אם' מרוס נזרתאת רבא היא, ולדעתו מוסב על פתגם, ומיהו נכון כי פתגם לשון זכר, ול"ל כי רבה הוא, וכמו שהעיר כבר על זה מדוניהו הרמב"ן ז"ל בקטלת על הפסוק אשר מין נעשה פתגם, אבל לא מטעמו, כי מדוניהו ז"ל אתר שם להגזית רמי' שפתגם לשון זכר מן הכא ונשמע פתגם וכו' ומיהו רמי' כי הוא ז"ל בעלמו העיר על הכלל אם יגוע הפעל קודם השם לא יאמר את המין והמספר, אולם רמיה אחרת יש שאתר (דניאל ב' י"ו) על דא פתגם וכו' ואלת דא הוא לשון זכר בארמית, כמו שמליהו ודניאל דא וכו', ולדעת רעי ר' יואל שני ווי"ן ונשמע וכל יחברו המאמרים בשבה, דהיינו כשיהי' בשמע פתגם המלך בכל מלכותו, כי אף שהיא רבה מ"מ יתפשט שם חדוש בדול כזה מעונש המלכה, אז כל הנשים וכו' וכן הוא מתורגם, וגם לדעת הרב אין יחייב לא כי' עלת ממוכן דוחה להודיע הדבר הזה, אבל אאת

תרגום אשכנזי

דאַפֿיר דאס זיא דען בעפֿעהל דעם קעניגס
ניכט בעפֿאָלגט, דען איהר דיא פֿער-
שניטטענע איבערבראכט: (טז) הירויף
זאגטע ממוכן פֿאָר דעם קאָניגע אונד דען
עדלען: ניכט דען קאָניג אלליין האט דיא
קעניגין ושתי בעליידיגט; זאָנדערן אללע
פֿירשטען, אללע אונטערטהאנען דעס
גאנצען קאָניגליכען רייכס; (יז) דען
דיא געשיכטע דער קאָניגין, ווירד בייא
אללען וויבערן דען פֿרַאָלג האבען, דאס
עם איהרע עהעמענער אין איהרען אויגען
הראבזעטצט, ווען עם הייסען ווירד:
דער קאָניג אחשורוש בעפֿאהל דיא קאָניגין
ושתי פֿאָר איהן צו ברינגען, אונד זיא
קאם ניכט: (יח) נאָך הייטע ווערדען דיא
פֿירשטינגען פֿאָן פרס אונד מדי, דאז וואס
זיא מיט אנגעהערט, דיזע שפֿראכע דער
קאָניגין

מגלת אסתר א

אֲשֶׁר לֹא־עָשְׂתָה אֶת־מַאֲמַר
הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ בְּיַד
הַסָּרִיסִים: (טז) וַיֹּאמֶר מוּמְכָן
לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים לֹא עַל־
הַמֶּלֶךְ לְבַדּוֹ עָוְתָה וַשְׁתִּי
הַמַּלְכָּה כִּי עַל־כָּל־הַשָּׂרִים
וְעַל־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר בְּכָל
מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ:
(יז) כִּי־יֵצֵא דְבַר־הַמַּלְכָּה עַל־
כָּל־הַנָּשִׁים לְהַבְזוֹת בַּעְלֵיהֶן
בְּעֵינֵיהֶן בְּאָמְרָם הַמֶּלֶךְ
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אָמַר לְהָבִיא אֶת־
וַשְׁתִּי הַמַּלְכָּה לְפָנָיו וְלֹא־בָאָה:
(יח) וְהַיּוֹם הַזֶּה תֹּאמַרְנָה
שָׂרוֹת פָּרַס־וּמָדַי אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ
את׃

ממוכן ק׳

רש"י

(טז) עותה. לשון עון: (יז) כי יגיע דבר המלכה על כל הנשים. זו שגזרתה את המלך על כל הנשים להבזות לפי כן את בעליהן: (יה) תאמרנה שרות פרס ומדי. לכל שרי המלך

באור

למעלה שינה הדבר לפני יודעי דת ודין כדי שיעשו כל דבר עונש מה במלכה ושתי כפי הדת המקובה על מרידה במלך בזמן: (טז) לא על המלך וכו׳. ומ״כ מיכן נדין להערין הדברים לפני כל יודעי דת ודין כמו שחשבת, מגיע דבר מלכות מלפניו, ואף כי יהי׳ מעט שלא כדת, הנה הוא נדין לטובת הכלל: (יז) כי יצא, מלת כי נתינת טעם כלומר בשביל זאת עותה נגד כל העם, לפי שמעשה המלכה לבדתי שמוע אל המלך יגרום ויהי׳ סבה אצל כל הנשים מגדולן ועד קטנן, שתבזינה גם הן את בעליהן, ועשם יגיע, שימשך ויתגלגל מזה, כמדגלת בפומי דאנשא למחוד היוצ׳ מזה על הנמשך ממנו, וכן דרך ל״מ למחוד (עם ויקש דת היהודים), ועשם על כל הנשים כמו ועליו מטה מנשה: באמרם, המומדים, דהיינו מס יודע הדבר ויתפרס שהמלך נזה להביא את ושתי והיא לא נאתה. ויש מומדי׳ שהמ״ס תחת נו״ן, כדרכו לפעמים והדמוי נאמרן, ומוסב על הנשים, שתבזינה את בעליהן בהמירתן גם המלך נזה והיא לא שמעה אליו, לכן גם אנחנו לא נשמע בקולכם, והדמיון הוא יותר נכון כפי המשך הענין וכפי דקדוק הלשה: (יח) והיום הזה, יהי׳ לשון הוה והוא הפעול (הלא״ע), ודע״י כתב שנמשך הדבר הזה ושעורו תאמרנה הדבר הזה ומוסב על המאמר בלשון נפ׳ הקודם המלך מחשורוש וכו׳. ויתכן לפרש המקרא כפשוטו, שהשרות מדי היו על משתה ושתי, ונמצינו שמעו דבר המלכה כלומר תשובתה אל המלך, הן הנה תאמרנה עוד היום הזה את מדי שמעו דהיינו דבר המלכה, לכל שרי המלך, שתביא כל אחת לבעלה כפי תשובת המלכה אל המלך, ויהי׳ מדי שמעו פעול האמירה נאסרון סיגן הפעול את בדרכו לפעמים, וכן הוא לשון מומר מדי שמעתי הגדתי

לְבוֹא בְּדִבַּר הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּיָדָ
הַסָּרִיסִים וַיְקַצֵּף הַמֶּלֶךְ מְאֹד
וַחֲמָתוֹ בָּעֲרָה בּוֹ׃ (יג) וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ לַחֲכָמִים יוֹדְעֵי הָעִתִּים
כִּי־כֵן דְּבַר הַמֶּלֶךְ לִפְנֵי
כָּל־יוֹדְעֵי דָּת וְדִין׃ (יד) וְהַקָּרֹב
אֵלָיו כַּרְשְׁנָא שֵׁתָר אַדְמָתָא
תַּרְשִׁישׁ מֶרֶס מַרְסְנָא מְמוּכָן
שִׁבְעַת שָׂרֵי פָּרַס וּמָדַי רֹאֵי
פְנֵי הַמֶּלֶךְ הַיֹּשְׁבִים רִאשׁנָה
בַּמַּלְכוּת׃ (טו) כְּדָת מַה־
לְּעָשׂוֹת בַּמַּלְכָּה וַשְׁתִּי עַל
אשר

שייגען, דען איהר דיא פערשיטטענען
איבערבראכט, הויבער ערגרימט דער
קאניג זעהר, אונד גערירטה אין העפטיגען
צארן. (יג) ער זאגטע צו דען וויזען,
זיינען שטאאטס = דעטהען, = דאס אייניג
זאלטע פערלעטצונג דער מאיעסטעט,
אללען געזעטצען = אונד רעכטסקונדיגען
פאָרגעלעגט ווערדען מוסטע. (יד) (אום
איהן וואהרען נעהמליך: כרשנא, שתר,
אדמתא, תרשיש, מרס, מרסנא אונד
ממוכן; דיא זיבען עדלען פערזיענס אונד
מעדיענס, דיא פרייען צוטריטט צום קאניגע,
אונד דען ערשטען וואנג אים רייכע האט-
טען). (טו) דאמיט כיאן גענעטצמעס-
גענגען דיא קאניגין ושתי פערפאהרע,
דאפיר

רש"י

שתשתע עזומה נזנת: ויקציף. שזלח' לו דנרי גנמי: (יג) כי כן דנר המלך. כי כן מנהג המלך
נכל מקפע לנוס מת הדנר לפני כל יודעי דת ודין: (יד) והקרוב אליו. לעדוך דנריו לפניהס
אלו הס כרשנא שתר וגומר: (טו) כדת מה לעשות. מוסנ על ויאמר המלך לחכמים:
עומה

באור

גס למינו שס כי הוא נזנ נת מלכות, לאנס נת כורס לא נת לויל מרוך (עיין שס),
והכתוב עלמו סתס מת דנריו ומין ממנו למי' כלל: (יג) יודעי העתים, יודעים הזמנים,
פי' הקורות והמלוכות מאר עמדו על כל הדורות ועל כל המלכות כדכתיב (ד"ה ג' כ"ט)
והעתים מאר עמדו עליו ועל כל ממלכות המדינות, והמה יועצי המלכות לדעת מה כשר
לעשות, הן נמנדים הטייכים אל המדינה עלמה, הן נמנדים הכונעים הין מלכות למלכות,
וכן הוא מתורגם נל"מ: כי כן דבר המלך, לפנים מפרשי המקרא נלחמו נפירוש זה
המלמד, ולע"ד נראה כי הוא זה דנור המלך, שלמד אל יועציו כי דנר כזה הכונע
נכבוד המלך עלמו (ועגע ווויינטטאטען) נלע"ז, יש להתן לפני כל יודעי דת ודין לשפוט
עליו, דהיינו אף כי פי' מלך שליט נכל, הנה לפי שפי' כונע נדנר לא הי' רולה לסמוך
על דעתו: דת ודין, ההפל ביניהס כזה, שס דת הוא מה שיקרא נשאר ספרי תנ"ך
חוק (חיין גיזעטץ), נכל מה שיסדו מכמיי מדינה ומדינה לתקון הקנון, ודין הוא אז זכות
מה (וויין רעכט), או התחייבות מה (חייצ פפליכט), שמוסדו על אחת מדתי המדינה,
ומלערף הין שני פרטים או הין פרטי אחד והכלל, והוא מענין מדון, שעשוי הריב שתעמיד
ע"י נלגול הזכיות והחיובים כשפוגעין זו בזו (חיין רעכטסשטרייט): (יד) והקרוב אליו,
לעדוך דנריו לפניהס (רש"י) והוא מאמד מוסנר, יאמר גו שלשה החכמים יודעי העתים היו
שנעת שרי פרס ומדי היושנים לחשונה נמלכות, וכשר ידענו מהחוק מאר היה נמלכות פרס
שהיו תמיד אלל המלך שנעה גדולים כאשר נאמרתי זאת נמגוף הספר, וזה טעם רואי פני
המלך שיכלו לראות המלך נכל זמן ונכל עת שילנו, תחת כי כל אים אחר אשר יבא אל המלך
ולא יקרא דתו למות: (טו) כדת מה לעשות, שעודו לעשות דנר מה שהוא כדת, ומוסנ
למעלה

ת"ח מצוה רבה שיגיד אף כל אחד שמועה שמשמעתו שהוא ידוע לו, ואע"פ שאין לו עדות בה, שמא יבוא אחר ויעיד לו, ואז יהא נראה כבדאי. (ב) ראובן ושמעון שבאו לפני בית דין ואמר ראובן לשמעון: אני מכיר אני אותך שחייבת לי מנה, ושמעון אומר: אין אני מכירך ולא ידעתי שחייבתני כלום, ואין לראובן עדים, אלא שהוא יודע בו שהוא אומר אמת, ושמעון יודע בעצמו שהוא שקר, אסור לשמעון לישבע שלא יהא נראה כמשקר, ואם נשבע פטור מלשלם, שהרי הוא אומר אמת. (ג) ראובן ושמעון שבאו לפני בית דין ואמר ראובן לשמעון: אני מכיר אני אותך שחייבת לי מנה, ושמעון אומר: אין אני מכירך ולא ידעתי שחייבתני כלום, ואין לראובן עדים, אלא שהוא יודע בו שהוא אומר אמת, ושמעון יודע בעצמו שהוא שקר, אסור לשמעון לישבע שלא יהא נראה כמשקר, ואם נשבע פטור מלשלם, שהרי הוא אומר אמת. (ג) ראובן ושמעון שבאו לפני בית דין ואמר ראובן לשמעון: אני מכיר אני אותך שחייבת לי מנה, ושמעון אומר: אין אני מכירך ולא ידעתי שחייבתני כלום, ואין לראובן עדים, אלא שהוא יודע בו שהוא אומר אמת, ושמעון יודע בעצמו שהוא שקר, אסור לשמעון לישבע שלא יהא נראה כמשקר, ואם נשבע פטור מלשלם, שהרי הוא אומר אמת.

הלכות מלוה ולוה

(א) כל המלוה צריך שיהא לו שני עדים כשרים בשעת הלואה, ואפילו הלוה לו בפני עשרה ואין לו עדים אינו יכול לתבוע אלא בעדים. (ב) אין המלוה יכול לתבוע את הלוה אלא בבית דין שלו, שנאמר (דברים כד, י) לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו, ואין בית דין יכול לדון אלא בבית דין שלו, שנאמר (שמות כא, א) ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, ואומר (ויקרא יט, טו) בצדק תשפוט עמיתך, ואומר (דברים א, טז) ושפטתם צדק, ואומר (שם טז, יח) שפטי העם משפט צדק, ואומר (שם יז, ח) וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך בו, ואומר (שם יט, יז) ובאו האנשים אשר להם הריב לפני ה' לפני הכהנים והשופטים, ואומר (שם כה, ב) ושפטו השופטים, ואומר (שם כה, א) ונגשו אל המשפט, ואומר (שם כה, ב) והפילו השופט, ואומר (שם כה, ב) והכהו השופט, ואומר (שם כה, ב) לפני השופט, ואומר (שם כה, ב) כמספרם, ואומר (שם כה, ב) ומספר, ואומר (שם כה, ב) ונתנו את הדין, ואומר (שם כה, ב) ונתנו את הדין, ואומר (שם כה, ב) ונתנו את הדין

הַכְּלָךְ עַל כָּל־רַב בֵּיתוֹ
לַעֲשׂוֹת כִּרְצוֹן אִישׁ־וָאִישׁ:
(ט) גַּם וַשְׁתִּי הַמַּלְכָּה עָשְׂתָה
מִשְׁתֵּה נָשִׁים בֵּית הַמַּלְכוּת
אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ:
ביום

אוף דיאזעלבע ווייז! אונד איבעראלל
קיין צוואנג; דען דער קאניג האטטע עם
אללען אויפגעהערן זיינעם פאללאסטעם צופ
נרונדגעזעצטין געמאכט, יעדערמאן גאנץ
נאך זיינעם ווילען צו בעריהנען. (ט) אוך
דיא קאניגין ושתי נאב איין גאסטמאהל
פיר דיא פרויענציממער אין דען קאניגליכען
גע־

רש"י

שמינו יכול לשתותו כי אם נקובי מגל כמן מין מוכס: יסד. לשון יסוד כלומד כן תקן
ונוה: על כל דג דיתו. על כל שרי הסעודה שר המופים ושל השמחים ושל המזקים:
לעשות

באור

ומיזה תרגומים וקלת מפרשי הפשט, פרשו מקרא זה, לפי שמנהגם היה לכפות נעלי
הסעודה לשתות מכוס אחד נדול רחב ידים, יותר ממה שיכולין לשתות (ומנהג הזה
היוג עוד מללם. כאשר ספרו לנו רוסמי המסעות), לכן אמר הכתוב פה שהיתה השתיה
מין מוכס לשתות. אך לקדיחם יוקשה מלת כדת, כי מין אמר שהיתה היתה כדת,
ונאמת היתה הפוך הדת של פרס, כי מין מוכס? ואם נאמר לפרשו כמקרא מסורם,
והרמוי והשתיה מין מוכס כדת שמין מי שיאנוס הקרומים לשתות כדת הנהוגה מללם,
זה דחוק, וכל עוד שאפשר לפרשו כפי הסדר שלפנינו הרי הוא משונה ממנו, והנה
הרלנ"ג כנר עזל זה הדרך ופירש מין מוכס שלא ה' אם שום דבר יאנוס את הקרוא
מלשתות אם ה' רצונו נכך, ושעם כדת כמנהג כל איש ואיש, וכדאתרנם האדמי הרמזון
כהלכתיה וכמנהג גופא. וכן הוא דעת אנן יחייא ור"י ערמאה, והאחדון מוסיף ואומר
שעשם השתיה כולל כל הסעודה אף המאכלים כשעם שם משתה, ז"ל ומין דעתנו נוחה
נמה שפירשו המפרשים שתיה על היין עלמו כדעת רש"י ז"ל ע"כ, והרב אנן יחייא אמר
היפך, שעשם יין נפ' הקודש על כל הסעודה ושעם שתיה על המזקה נפרט,
יהי' אין לדעת כלם יוקשה שעם ה"א הידיעה נתינת כדת, שהי' אן כרצוי שתנות
נשום הכ"ף, היות השעם לא על דבר מיוחד כי אם על מנהגים שונים נאיזים רבים?
ואמר ידידי ר' יואל וז"ל: ידוע שענין דת נדף לענין חוק ומשפט, ומלאנו מקרא מלא
נתורה ויעשה כמשפט (ויקרא ט') שהכונה נהליך על סדר העשיה, וכתרנום הרמב"ן
שם (נאך פיורגינשריבינגינר ווייזע) וכן ענינו כאן כי אחר שפרט סדר המזקה שהיא
עקר הסעודה, אמר דבר כלל והשתיה, ר"ל כל הסעודה (דאז גאנצע אחהל) וכמו
שנאמרו הר"י ערמאה, היה ב"כ כדת הזאת שזכר, שמעלכות המאכלים היו ב"כ נכלי
זהב וכלים מכלים שונים ומעדני מלכות רבים כיך המלך, ואמר הכתוב עוד על דרך
דחק, לא נשתי' ולא נאכילה ולא נשום דבר אחר, כי אם איש כל היפך נעיניו יעשה
וכל חפלו ימלא כי כן יסד המלך וגו', כל זה נכלל נאלת מין מוכס, אף מה שאמרו חז"ל
מהעדר הכפיה לשתות, שיתכן לומר שסמכו המעוט על מאמר מין מוכס נלנד לגרף עמו
והשתי' כדת אשר הוא מאמר נפני עלמו עכ"ל, וע"פ פרושו תרגמתי המקרא: יסר,
עשה המלך הלווי הזה ליסוד הנהגת כל רב ניתו, ועל פי הלווי הזה יהיה כל הכנתם
נאשתה שיעשה רלון איש ואיש למען יאמחו כולם עמו: (ט) גם ושתי המלכה, אף
שלמלכי מזרח יש נשים רבות הנה אחת החניבה על נעלה מרעותיה היא המלכה. ושעם
נשית המלכות ולא נשית הנשים להנדיל הכנוד והתפארת, וכי"ת נשית נחסר, ורבים כן
אאנם לדעת אך מן מנדיל אסר הנסמך, והשעור משתה נשים כשי נשית המלכות, יכלול

זה

תרגום אשכנזי

זאָפֿאם, גאָלדען אונד זילבערן, דוהענד אויף עסטריך פֿאָן בהט, שש, דר אונד סוחרת: (ז) דאז געטרענק דארגעדייכט אין גאָלדנען שאלען אונד פרעכטיגען גע־פֿעסען מאנכערלייא: דעם קאָניגס מונד, ווין פֿאָללאויף, וויא נור דער קאניג איהן געבען קאָננטע. (ח) דאז מאהל, גאנין

אויף

מגלת אסתר א

מִטָּוֹת: זָהָב וָכֶסֶף עַל רִצְפַת בַּהַט־וְשֵׁשׁ וְדַר וְסֹחֶרֶת: (ז) וְהַשְׁקוֹת בִּכְלֵי זָהָב וְכֵלִים מִכֵּלִים שׁוֹנִים וְיֵין מַלְכוּת רָב כְּיַד הַמֶּלֶךְ: (ח) וְהַשְׁתִּיָה כַּדָּת אֵין אֹנֵס כִּי־כֵן יִסַּד המלך

רש"י

וכסף וגו' מיני מנוים עוגות פירסו דעותיכו ולפי תשמעות המקרא כך שמס: (ז) והשקות כלי זהב. כמו ולהשקות: שונים. משונים זה מזה וכן ודתיהם שוכות. ודעותיכו דהשו מה שדהשו: ויין מלכות רב. הרבה. ודעותיכו לאמרו שהשקה לותם כל אחד ואחד יין שהוא זקן ממנו: (ח) כדת. לפי שיש שעודות שכופין את המשודין לשתות כלי גדול ויש שאיכו

באור

חול בשעש המפסיק יותר מעשה לגדמי, כי טעש לגדמי הוא דק ממולע בין מפסיק לתשרת. ומ"פ שלדעי המומיס שחול הוא לבן, לריך להיות מלת חול בשעש תשרת כדין שלשה שמות לועיס ושויס בשוש או בשוא שיעוא הלשון בשעש תשרת, כמו אָדָם שֵׁת אֱנוֹשׁ ודומיהס, מ"מ בוכל לומר לפי שהלשה הכרפס מתיחס יותר לתכלת ממה שמתיחס למרחב הלבן כשודע לבעלי התולדות, לכן בא חול בשעש לגדמי המפסיק קלת, והדומה לזה במלא בפסוקיס רביס (כמו שכתב הרז"ה בשערי זמרה שער חמישי ע"ס): בחבלי, בפתח, כי הבפרך בשם בקודות כמו ותורידם בחבל (יהושע ג'), ומולס חבלי יולדה (הושע י"ג) בסגול, כי הבפרך בחתם בקודות כמו בשרס יבוא חבל לה (ישעי' ס"ו), והוא לשון מכאוב: בוץ וארגמן, דבר מבואר הוא שבוץ מין פשתן יקר מאוד הבמלא בארלים והוא לבן ומיוב לבוע, וארגמן הוא למד לבוע לדום וירוק (פורפור), ועיין בס' בתיבות הבלוס לרמב"ן (שמות כ"ס), והיו מ"ב החבלים בארבים יחד מחושי בוץ וחושי ארגמן ליופי המרחב: בלילי, בלובסאות עבולות והבלילים המלב היו מובחים בין עמוד לעמוד על רחבם. ובהם בלמדים הידיעות: שש, כמו שיס וככה עב ועיס (הרמב"ע): רצפת, עביבו הולבת מבים בקרקע. והמתרבם מלמי התבם בשם קוסטלינין (קריסטאל), שם מארמין (מיוראיך). דר דורף דכרבי יחף, הוא מה שקורין בל"מ (פערלמוטטער). וסוהדת תרבום מלשון סחור, כי למד מטוחין מלידין מקפין לחוץ חזור' ומטוחין פלושו בוץ והוא (בימום) המזכך לעיל כדכתיב חטוחות מטוח מלריס (משלי ז'), וכן חכמי התלמוד פרשו המבים הללו, ומעתיקי הלומות לומדים שהרשעה מלו המה מיבי שיס דק בשתבו בארלית ובלשעש ולומרים (גרינען, ווייטען, גיעלבען חוהד טוויולינן אחראחר). ולמד שאין בידיבו לבדד הדבר על מכוכו לא תרבמתיס כלל. כדרך המתרבם המסכיל הרמב"ן זל"ל בפבי המוכן: (ז) והשקיה, כמו ולהשקות (רש"י) ואין לדיך לזה כי הוא שם המקרה, שעודו הבשקאה היתה בכלי זהב: שונים, משוביס זה מזה בארלית, והכל להדות בדוך עשדו: ויין מילכות, להפלבת עיסדו בתן לכלס מיין המלכות והוא היין היקר שרי' שותה ממבו המלך בעלמו והיתה שם ממבו לרוב (מדבבי הרלב"ב). וכן הוא מתורבם מסכבזי, ולדעת חד מן חבדיה שעודו ויין יין מלכות הפך ויבוחה עודך הבבית, ושעם מלכות על המעולה מחוך כמו ותלבם מסחד מלכות. ויחודבם לפ"ז בל"מ (דער ווין קאניגליך חונד פיוואוחוין): כיד המלך, למד חד מן חבדיה שעם ה"מ הידיעה על המלך הזכר, כלומר שרי' לו עוסד רב כמוהו, ויתודבם מ"כ (וויא נור זיין קאניג וגו'): (ח) והשתיה כדת אין אונס, רס"י מפי חכמי התלמוד

ומיזה

וּמְאַת יוֹם׃ (ה) וּבְמָלְאוֹת
הַיָּמִים הָאֵלֶּה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ
לְכָל־הָעָם הַנִּמְצְאִים בְּשׁוּשַׁן
הַבִּירָה לְמִגָּדוֹל וְעַד־קָטֹן
מִשְׁתֶּה שִׁבְעַת יָמִים בֲּחַצַר
גִּנַּת בִּיתַן הַמֶּלֶךְ׃
(ו) חוּר כַּרְפַּס וּתְכֵלֶת אָחוּז
בְּחַבְלֵי־בוּץ וְאַרְגָּמָן עַל־
גְּלִילֵי כֶסֶף וְעַמּוּדֵי שֵׁשׁ

אונד אכטציג טאגע׃ (ה) אונד אלס דיזע
צייט צו ענדע ווער, שטעללטע ער נאך
איין זיבענטעגיגעס גאסטמאהל אן, פֿיר
אללעם פֿאלק, דאז אין דער דעזידענץ
שושן פֿארהאנדען ווער, פֿאם פֿארגעהנ־
סטען ביז צום גרעסטען, אין דעם פֿאר־
האפֿע דעם קאניגליכען שלאסגארטענס.
(ו) (דיא אומהענגע) וויים, גרין אונד
היממעלבלויא, דורך שנידע פֿאן ביסוס
אונד פורפור, אן זילבערנען שטאנגען אונד
מארמארנען זיילען בעפֿעסטיגט; דיא

רש"י

רגיס. עשה להס משתה: (ה) גינת. מקום זרעוני ירקות: ביתן. כטוע בתילגות:
(ו) חור כרפס ותכלת. מיני גגדיס לגעוניס פידם להס למלעות: מחוז בחבלי בוץ
וארגמן. מרוקמיס בפתילי בוץ וארגמן מותן פרס להס על גלילי כסף ועל עמודי
שס: משוש זהב וכסף. ערך ליסד עליהס לסעודה: על רצפת. קרקעות של בהט

באור

כ"כ לזה הפירוש: שבועים ומאת יום, כאה לפי מספט הסכלי לאמור, שלא כל הסדיס
היו בכל יום ויום על שלחן המלך. כי אין יתכן כל הסדיס המביאים זמן רב כזה
ממדינותיהס ומשמרתיהס בלי סזיק לסדר ותקון קבוץ המדיני, אלא כי אס ביום האחד
היו לזה סדיס ממדינה זאת, וביום אחר לזה סדיס ממדינה אחרת, עד כי עבר הבוס
על כל אחד ואחד משריו ועבדיו במלכותו, ובעבור זאת בחסך הזמן עד ק"פ יום:
(ה) הנמצאים, תלה זה בדקדוק, כי ראוי להיות הלך' בקמץ (הראב"ע). ומלאנו לה
דעותה אתס נְטָעִים (יחזקאל כ'): ביתן, כמו בית והבו"ן נוסף והוא שמוך, וכמו

בכתב הרד"ק בשורש אות, ובאו בלי בלשה שמוכים לנופים: (ו) חור, לבן, ותרגום
לבן חיוור. ומזה נאמר עתה פניו יחורו (ישעי' כ"ט) בהראות עי"ן הפעל, בבה
הנוסת בזה הלשון, כי המצוים יתלבנו פניו, וכן בלשון חז"ל המלבין פני חבירו
ברבים, ומזה הענין חודי יהודה (ירמי' כ"ז) והתה סדיס גדולים, אולי הלבו לפניס
הסדיס במלבושי לבן. ול' יומל בסכרו זאת ישראל (סיר כ"ד) בהן יעשם אחד. בזה
הענין מלשון חירות (פֿרייהייט) המתבגד לענין אסורה וקשור. והנה בקב יקרא ג"כ
חול, (חייבג וֿפֿאנג) כדכתיב ויקוב חר בדלתו (מ"ב י' ב') לפי שכל בוף עבור מילל מאחוריו
לך בשיפתח בו בקב יבנסו בו קרני השור ויתלבן אותו המקום, והוא ג"כ ענין פתיחה
המתבגד אל הסתום, וכן בענין גלות (וֿפֿאבֿען, פֿרייהייט, אוסגעבוסדען) בדף גל"ת:
כרפס, ירוק, והוא מורכב מן כר, מקום מרעה בהמות אלא דשאים וירקות, ומן
הם שהוא לשון לבוש כמו שתרגם המתרגם כתונת פשים פרגוד מלוייל וכו'. ושעש תכלת
ידוע, ונחסר לפ"ז עלס הדבר, והלשוי ידיעות של חור וכו' היו אחוזים ומדובקים על ידי
הגלי בוץ בגלילי כסף וכו', ואלת אחוז בלשון יחיד, מוסב על כל אחד ואחד. ולדעת
הראב"ג אלת אחוז מוסב על חלר שהקדם שלפניו דהיינו שהחלר היה אחוז בידיעות של
חיל וכו', ולדעת קלת וכן דעת רד שהגלה, שעש חור כמו חדי חדי, שגדיס העשויס
בדיס נקביס תחשבי תחש, ולפ"ז לא נחסר פה עלס הדבר, אבל אין הבדיס מסכיס
לבושס, כי לבדיהס אלחות כרפס ותכלת נשוקיס על חוד, ולריך לפ"ז לחיות אלת

הרגום אשכנזי

אין דעד דעזידעגין שושן. (ג) אונד דים וואר אים דריטטען יאהרע זיינער דעגידונג, גאב ער איין גאסטמאהל אללען זיינען פירשטען אונד שטאאטסבעדיהנטען, דען בעפעלכהאבערן דעם פערזישען אונד מעדישען העערם אונד דען פארשטעהערן דער פראווינצען, וואבייא ער זעלבסט צו נעגען וואר. (ד) אום דיא פיללע זיינעס קאניגליכען רייכטהומים, אונד דיא זעלטענע פראכט זיינעס גרויסען העפשטאאטס צו צייגען, אייניג לאנגע צייט, הונדערט

מגלת אסתר א

אֲשֶׁר בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה׃
(ג) בִּשְׁנַת שָׁלוֹשׁ לְמָלְכוֹ עָשָׂה
מִשְׁתֶּה לְכָל־שָׂרָיו וַעֲבָדָיו
חֵיל פָּרַס וּמָדַי הַפַּרְתְּמִים
וְשָׂרֵי הַמְּדִינוֹת לְפָנָיו׃
(ד) בְּהַרְאוֹתוֹ אֶת־עֹשֶׁר כְּבוֹד
מַלְכוּתוֹ וְאֶת־יְקָר תִּפְאֶרֶת
גְּדֻלָּתוֹ יָמִים רַבִּים שְׁמוֹנִים

ומאת

רש"י

ונתותינו פירסומו נעגין מחד נמס' מגילה׃ (ג) הפרתמים. שלטונים גלטון פרס׃ (ד) ימים רבים

באור

ציקס, ולפעת הרמב"ן פרושו מלמון׃ (ג) בשנת שלש, חזר ונחל שבת על כשמו דהייגו בשקע מלחמות היה בשנת שלש למלכו, ומקודם לכן לא היה לו פנאי לעשת בשקט דק נלחם עם סוכניו׃ עשה משתה, לפעתי היה טעם המשתה בעבור שנלח את מויניו, ולקח מהם מלקוח ושלל סגולת מלכים, נעשה להם משתה בעבור שחתו, ובעבור הרמות את הכלל ובגזם׃ הפרתמים, הרמב"ן כתב שפרושו מזרע המלוכה. ואינו נכון, כי בגמרא (מ') נאמר להביא מבני יפרחל ומזרע המלוכה ומן הפרתמים, הרי מפורש שפרתמים אינם מזרע המלוכה. ולפעתי פרושו חשובים ושרים בלשון המלחמה, וזה הוא מה שכתב רס"י שלטונים גלטון פרס, שהולטים על מנשי המלחמה, כמו שרי הלפים שרי מאות וכו' ונאלו שמר פה הפרתמים של חיל פרס ומדי, ומלהתי לון לי, כי המתרגם הסבי הדגש פרתמים, מיסתרתינן, וכן תרגם המתרגם הרחשון על הפסוק ונתן הלגוש והסוס וכו' (להלן ו"ו ט"ת). ותרגום יונתן נכתוב וילח הלך פלסתים וכו' (ש"א י"ג) תרגום ג"כ על מלך מסתרתינ. והפעור היל פרס ומדי כלל, הפרתמים פרט, כלל ופרט אין נכלל שלח מה שנפרט, ולא היה שם מאנשי חיל כי אם הפרתמים, וכן תרגמתי והנה לפי הנחת הנגינה גם לכל שרין ועבדין כלל, ואה"כ פרט מי הם שהיגו חיל פרס ומדי וגו', ואינו מן הגמגע שיהי' כלל מה חלק כדעתי נכלל אחד יותר ממנו. כנודע בתלמת הנגיון: לפניו, שגם הוא היה מושב על השולחן עמהם וזה יחשב להם לכנוד גדול שהיו פני מלכם אחד כפי המנהג ודעת לא היה למנה כי אם לשעת השרים היושבים לשולחן שלכות שזכר להלן (פ' י"ד). ויש מפרשים אותן לפי שנאמר להלן חלל המשתה של שבעת הימים, שהיה נחלק בינת וכו' וזה המשתה היה בעת ולפניו, והלשון נראה יותר נכון׃ (ד) בהראותו, הרי"ת תשמש בתקוס בעבור, וכמו שזכרנו שזה היה סבת המשתה: עושר כבוד מלכותו, שעם כבוד כשעם ומשל למיינו עשה את כל הכבוד הזה (בראשית כ"א ח') ושעם עובד קבון דג, והוא סמוך על שמון, וכן יקר תפארת גדולתו, שעם יקר דבר המעולה מאוד, ובקרא כן להיות מינו נאלח כל כך בשאר הדברים, מלשון הוקר דגלך מביא דעך (תהלי כ ה) ובבר ה' הי' יקר בימים ההם (ש"א ג'), וכן כיון שלא הי' עוד בתפארת גדולתו בשאר המלכים: ימים רבים, יש פותרין אותו בהראות ימים רבים, לו יאמר כמו שכתב רס"י ימים רבים עשה להם משתה ויהי' מן בהראותו עד ימים רבים כאו מאמר מוסגר, אך שהנגינה מיעה משכחת

כ"כ

מגלת אסתר א

תרגום אשכנזי ה

א (א) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד־כּוּשׁ שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה׃ (ג) בַּיָּמִים הָהֵם כְּשֶׁבֶת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ אֲשֶׁר

(א) וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ עראייגענטע זיך אין דען צייטען אחשורוש; דעם אחשורוש, וועלכער פֹּאן הודו ביז כוש, איבער הונדערט אונד זיבען אונד צוואנציג פראָווינצען רעגירטע. (ג) אום דיא צייט נעהמליך: דא דער קאָניג ווידער רוהיג זאם אויף זיינעם טהראָנע אין

רש"י

א (א) ויהי בימי מחשורוש. מלך פרס היה מלך תחת כורש לסוף שנעשים שנה של גלות נגל: הוא מחשורוש. הוא נרשעו מתחילתו עד סופו: המלך. שמלך מעלמו ולא היה מזרע המלוכה: מהדו ועד כוש וגומר. המלך על מאה ועשרים ושבע מדינות כמו שמולך מהדו ועד כוש שעומדים זה מגל זה. וכן (מלכים ח' ה') כי הוא רדה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה שהיה רודה בכל עבר הנהר כמו שהוא רודה מתפסח עד עזה: (ב) כשבת המלך מחשורוש וגו'. כשנתקיים המלכות בידו. ורבותינו

באור

א (א) ויהי. כתב הרד"ק בתחלת ספר יהושע, מלת ויהי תמלא בהתחלת הקדמים ולפ נלמדנים הספרים כגון זה, ויהי בימי שפוט השופטים ודומיהם. ובלמת אינו שפת יתר לגמרי, כי פעמים הוא מחובר למה שלאחריו בסמיכה או בזמן, ופעמים בתורה שתרגמתי פה כאלו למר זאת היה לו לידע בימי זה, ולפ"כ מפרש מה לידע ע"ך כלל ופרט: הוא אחשורוש, לפי שהיה לאחשורוש מאד מלך ב"כ על מדי ופרס, והוא מאד בלמר בעזרת ה' ובמלכות לאחשורוש בתחלת מלכותו וכו' לכן למר פה זה היה המולך מהודו ועד כוש, ולולם לאחשורוש האחר לא מלך מהודו, כי בימיו לא בבאשה עדיין מלך הודו תחת מלך פרס. כאשר בארתי כל זאת היטיב בתחלת הספר, ולולם לדעת חז"ל האומרים רק שלשה מלכים מלכו בפרס, נריכים אנחנו לדחוק ולפרש המקרא הזה כמו שכתב הרמב"ן, שכתב ויתכן שבי' במלכי פרס הקדמונים מלך בשמו אחשורוש ושמיהם היו מלכים על פרס ומדי וכו' ודברי בלימות המה, כי לא ראינו ולא שמענו מזאת. ואין לומר שבא הכתוב לשלול את אחשורוש מבי דריוש המדי, אשר מלך קודם כורש, כי בלא"ה ידענו זאת, שהרי מבי דריוש לא מלך רק על מדי, ומזה נראה שמלך בא על פרס כמו שאמר חיל פרס ומדי, ובא אמר בשושן הבירה. והוא בתלכית פרס: המיולך, שמלך מעלמו ולא הי' מזרע המלוכה (רש"י). ולפ"ז יהי' אחשורוש דריוש היסטספים שזכרנו בת"ם (עיין שם). אמנם אין מזה דאי' כי פשוטו של מקרא שהי' מלך על אלו המדינות שזכר, ואין התיבה מכדעת כלל אם בלולו בילושה או בבניאה: מהודו, יקרא בלשון העמים (אינדיען) וכוש יקרא (עטיאפיען) ומלך לפ"ז בא על מלריש שבין הודו לכוש. (ועיין בת"ם): שבע, כפי אשר מלינו בדניאל (י"ח ג') בבר חלק בדיוש המדי המלכות למאה ועשרים מדינה, ועתה נוסף עליהן עוד שבע מדינות אשר לא הובאשו אז תחת מלך פרס ומדי, כמו אלן השטים מלריש ויון ועוד, ומ"כ לו יהי' בעם המולך בבאשה דוקא עדן יהי' הכונה על אותן המדינות הנוספות שלא ירש מאבותיו, כי בבול המלכים הרשומים לא הגיע עד כוש והוא מלך הודו ועד כוש: (ב) בשבת, שזקט ממלחמות כמו שכתב הרמב"ן, ובא לדעת רש"י בתמרו בשבתקיים המלכות בידו, תהי' הכונה דוקא על מלחמה אה מאויב בבדי כי לא מלינו שמדדו עבדי דריוש היסטספים בבדו להסירו אן המלוכה: הבירה, העיר אשר המלך יושב בה תקרא בירה

מבוא שני

נטנעת המלך למנך כל חיל עס ומדינה הנרים מותס, ומי נרים להס יותר כזמנים נדי יהודה ובניתין מזר כתנו שטה לנטל מלחמת הנתין, והיה להס לכתוב למנך הנרים המלה, והנתין יוגמר נתלות המלך? ומס יסיבני מזיב מן הדרס נתלמו' (מגלה ט"ו מ') עד חצי המלכות. אמר רבא עד חצי מלכות ולא כל המלכות ולא דבר שחוצין במלכות ומה הוא זה בנין בית המקדש ע"כ. הלא כבר למדתי לין מסיבין מן הדרס, ונפרט נמקוס שהדרס זר נרמה תתנבר לפסט המקדם. כי נעת היה שאמר המלך למסתר מה נקשתך עד חצי המלכות, לא ידע עוד כי מזדע היהודים מסחר מזר מיבים מגדת את עמה, ולא יכלה לנקם מז על נתין ג"המ, ומיבה יכוון ע"ז דרס של עד חצי המלכות, ולא יפול דלון מו תניעת נקשה נמה שלא יבקש הסומל:

ועתה נמפסה דבינו ובחקדה על הדעת המקנילה, מזר הסכמה מפי סופרים דנים, ומזוב לשנות שמותס וסדור ודעות הסופרים נמלך מחסורוש. א) כרס הרמזון מלך ז' שנים (ולד"ק ל' שנים) הוא שלח הבולים חפצי ובדשה לשנות הבית, ונעל נבינו נשטנת נדי יהודה. ב) מחסורוש קמציזום שנו מלך ז' שנים. ג) שני מחיס שני מנוש ז' חקשים. ד) דריוש היסדהספים ל"ו שנים, הוא התיר להשלים נתין הבית בשנת ג' למלכותו ונגמר בשנת ו'. ה) מחסורוש קשערקסעס שנו כ' שנים, ולד"ק הוא מחסורוש נעל מסתר. ו) מרתחשסתא מלוך היך ל"ה שנים (ולד"ק מ' שנים), בימיו עלו עזרא ונחמיה לירושלים. ז) דריוש נוטו י"ט שנים. ח) מרתחשסתא מימנון מ' שנים, ועל דעת קלת הוא נעל מסתר. ט) דריוש חוחו כ"ו שנים. י) מרסים שנו ז' שנים. יא) דריוש המחנון ו' שנים. מלה השנים שזכרתי מזר הסופרים מסולקים נהס, ומין סנדת הו רמיה להוכיח מי מהס לנדק:

אך עוד מכשול מחד יש נדרך הזה לדין לפנותו. והוא כי לפי המעשות הכתוב (מסתר ג' ו') היה מרדכי מן הנולים שגלו עס יכניה מלך יהודה שנאמר, אשר הגלה מירושלים עם הגולה אשר הגלתה עם יכניה מלך יהודה ועל הפחות שהמספרים, מגלות יכניה עד שנת שתים עשרה למלך מחסורוש שנו היה מרדכי משנ' למלך. הס קנ"ד שנים. אף כי לדעת האומרי' כי כורש מלך ל' שנים, ומחסורוש נעל מסתר הוא ויתכון, הס דנ"ד שנים. ולפ"ז מי מרדכי בן' מאות שנה. אמנם הזאת הזה מרנוי שנות מרדכי לא יקרה להמדנים נמספר מלכי פרס לנד, כי אם גם לפי דעת חכמי התלמו' היה מרדכי זקן יותר מק"פ שנים. כדאיתא נמכות פ' ר' ישמעאל (דף ס"ד ע"ב עיין תוס' שם). וגירושלמי נקלים פ"ה. ומה שהוא יותר תמה, כי לדעת התרגום על מסחר (ב' ח') היתה מסתר נתולה נת ע"ה שנים נשלקחה מל נית המלך מחסורוש והדבר היולא תחק הענין והמכוב הוא פלא, ומין לשער נו להגדיל נין רב לרב ממנו:

אבן על דרך פשטי המקרות, מין לורך להכנס נרחוקים, ונדברים היולאים ממכוב, כי מיפשל לומר כי מרדכי הוא לא היה מהגולים מירושלים, כי אם אחד מלנותיו המכרים נמקדם, ואולי הוא קיש, מה שאמר מסר הגלה עם הגולה, כי קיש המזכר כאן מיבי קיש אבי שאול כאשר חשבו קלת, כי זה דבר נמצא שמקיש אבי שאול עד מרדכי שהם יותר מת"ר שנים לא יהיה כ"א ד' דורות, ופה לא יתייחס נייחוס שזכרנו נמנוח לרות. ונמקומו' אחרים, שאנו רק החסונים ומשמיט שמות הנלתי חשונים, כי אם כן מדוע הזכיר קיש והשמיט שאול שנו שהוא ממנו שהיה מלך, כאשר הרגיש נזה החכם הרמב"ע שאמר: ואלו היה קיש אבי שאול היה מזכיר שאול כי הוא מלך ולא אביו". (ועפי"ז תגדל התמיה שתמהתי על החכם מכל"ח מ"ז, שמנוח לרות שהוא שנדת שמקום שהוא לשולמית וקיים שמקום שא"א לשולמית), ע"כ הנכון הוא לומר כי קיש אבינו אבי שאול אבל אים אחד הוא, ומרדכי מלחלחי שלחיו מהגולדים שגולה ולא מהגולים עלתם, ומרדכי הזכר שמספר העולים מהגולה אינו מרדכי הזכר שגלה. ונפלו כל הזרות שזכרתי. וכבר אמרתי כי כל מה שאחדר נדרושים כאלה הוא שנדת לבד ליבד המקרות על חופנן ולא שאחר מוחלט ממני, ע"כ מי יודע יפיב עליהם:

אמנם אי נותב המגלה הזאת ואתי נכתבה כבר כתב עליה החכם המתרגם והמעתיק את המגל' הזאת שנמנוח שלו דברי' מה שיש שם די עליי' אין להוסיף ומהם אין לגרוע:

ה' ניסן תקס"ט

מגלת

מבוא שני

מאת

יהודה ליב בן זאב ז"ל.

א) מי זה מלך אחשורוש הנזכר בספר

המגלה הזאת כוללת ספור מעשה מחד קדם לחבותינו, בתחלת בנין בית שני, תחת ממשלת מלכי פרס, גמו לסבנה גדולה. כי לרצון היה לאחד מגוי המלך להמית כל היהודים במדינות מלכותו חנם, ובתאר אחד יפיה נעלה הנזדמן. ויהי היום ההוא לחק לעשות אותו יום משתה ושמחה:

כן מהנס מזכר בדברים הספר בס המלך ושנת מלכותו ומקום המעשה. ובכל זאת כעוד מבשה קיר נלהה למלוא הפתח, כן נלהו החכמים יועצי העתים ודורשי רשומות מעשי עולם, למלא זמן לספור המעשה הזה, מיזה מלך מהשורוש ומיזה מלך מלכי פרס הוא זה? ושנת הספק הזה תפני מנוכת הסופרי' והעדר הסכמת' במספר מלכי פרס, ובשמותם ובסדורם: כי אחד זה. כי אין שמות מלכי פרס, שמית עלם פרטי, אשר יאחד עליו כי הוא זה מלך פלוני בשם פלוני, מלך בזמן פלוני אחרי מלך פלוני, אבל רובם שמות התארים הם הכוללים כל המלכים, כמובן בשמות המלכים בשם פרעה לכל מלכי מצרים. ושם מבימלך לכל מלכי פלשתים. וכן הם הדברים לתאר מובן מה, כמו בנובכדנאצר בנופלאסר בנובכדנאצר תגלת פלאסר, שלמנאסר, אסר חדן, בלאזן במלכי אשור ובבל, וכן שמות אשתחסתא אחשורוש במלכי פרס ומדי. והדבנת שם אשתחסתא בארתי במנוח לעזרא, כן אינבר כי שם אחשורוש שם מדבב, למה שבאנו אחשתרנים אחשדרפנים, ע"כ אין להכיל שם מלך המזכר בשם תאר זה, לפי שהוא בנוי ליותר מאחד. ואפרעי אין להכיל כי אם בשמו המיוחד לו לבדו, אשר בזו בגדל מבלזולתו. וע"כ תמלא העדר הסכמת בסופרים המונים מספר למלכי פרס, אשר יבחרו האחד בשם דליום, יבחרו אחד בשם אשתחסתא, ואחד בשם אחשורוש. ולמה שאחולקים הם בשמות' ב"כ כ"ם שתבדל המנוכ':

אך לפי מה שהעליתי במנוח לעזרא בשני הדעות האלוקות שניים המה, ועליהם לבדם יהיה המתנון עין בחינתו אחרי מי לבטות. הדע' האחד דעת חכמי התלמוד האומרים מבלי למנות מלכי פרס לא יותר מארבעה, והדעת השני המדבה מבלי למנות מלכי פרס לא פחות מארבעה עשר. על דעת חכמי התלמוד אחשורוש שבספר הזה הוא, הפליטי למלכי פרס, הלאחרון היה דליום האחד אשר בבל מלכות בבל ומלך ג' שנים, אחריו כורש הפרסי ב' שנים, אחריו אחשורוש י"ד שנים, ובשנת ג' למלכותו עשה משתה, ובשנת שבע לקח אסתר, ובימיו היה הגזרת בעל אבניו, בשנים עשר לניסן לשנת יהודה ובניתין. ובבר כתבתי שם מן הטעמות והאפקות אשר בבדו אחבאל על פי הדעת הזה, ופה אלאתי עוד טענה להוסיף על פי הסדר הזה. הן אסתר אשר המלך אהב אותה מבל הנשים, ובל שאלתה ובקשתה לא אחך ממנה. ומרדבי היהודי אשבה למלך אחשורוש, וגדול ליהודים והודה טוב לעמו. אשבה יובלו להתאפק ולרצות בדבר אשר ימלא לבית מלבינו שמוח בעל אבני בחני מלבותו לא עשהו לנקם מלפני המלך לתת לשם דשיש על בושת הבנין אשר עזה בנו דליום אחריו. ויותר, אשר אמר להם המלך ואתם בתבו על היהודים בטוב בעיניבם ואמר בתבו בשם המלך וחתמו בטבעת

יתכן שהי' לחשורש קטערקסעם או מרטאקסעדקסעם הכ"ל, הלא מדכי הגלה מירושלים ומאז עד עתה הוא זמן רב, ואיך יהיה מדכי שנים רבות כאלה? נשיב ע"ז היטב מפורש בקרא שמדכי הגלה מירושלים, הלא נוכל ללמד מה שנכתב בגלה אחר הגלה יוסד על קיס, ולא על מדכי, ואם נכל זאת יפלא בעינך, שלא יהי' בזמן רב כזה רק מרגעה דורות מקיס עד מדכי נאמר בלשון היומן מדכי עד קיס יותר מד' דורות והכתוב לא ספר לנו רק החשובים והנודעים, כדרכו תמיד; והרי לדעת חז"ל, הי' קיס הנזכר בגלה מרי שמואל המלך, ולפ"ז בודאי נחסר במקרא כמה וכמה דורות). מחליו מלך בנו קטערקסעם השני מ"ה ימים ונהרג מן למיו זאבדיאכוס בן פלגם מגיו, הוא מלך ז' מדשים ונהרג מאחיו דאריוס אחר מאד מלך כ' שנים. מחליו מלך בנו מרטאקסערקסעם מנעמען וימי מלכותו היו מ"ו שנים, ומיזה מפרשים חשבו לאמור שזה היה מחשורש, ומחליו מלכו עוד שלשה מלכים, ולא אראה להאריך עמהם עוד, כי בזמן מאוחר כזה בודאי לא הי' המעשה, כי לא כאלה נדברי הימים שום רבר, אלו שום התלמות אחר יורה על אמיתת הדעה הזאת.

ועתה הנה הבאתי דברי החכמים בכלל, והנחתים מערכה לקראת מערכה, למען הראות כי כולם נכוכים בענין הזה, ובכל עיון והסקפה והתבוננות, לא נוכל להראות דבר מה בטוח חותך ונחמיות בדורות, אך מה שידענו ממנו הוא אר ע"ד קבלת רז"ל, או ע"י דעות מפשרות. ויפר פרטי הדברים יתברלו ויתלבנו בשורי בשורת החורן לאדם דעת:

בעולין בחדש שבט תקמ"ח לפ"ק.

אהרן בהרבני הרופא מוהר"ר ואלף זצ"ל מרהאללי.

ואמר לו אני רואה בשמים שהגיע זמן שיהיה לפניהם ראש השנה. אמר לו אף אני רואה בשמים שהגיע זמן שיהיה לפניהם ראש השנה. אמר לו אם אתה גבור עמוד ועשה את עצמך כאילו אתה רוכב על גבי סוסך ועמוד לפניהם. אמר לו אם אתה גבור עמוד ועשה את עצמך כאילו אתה רוכב על גבי אריה ועמוד לפניהם. אמר לו אם אתה גבור עמוד ועשה את עצמך כאילו אתה רוכב על גבי נמר ועמוד לפניהם. אמר לו אם אתה גבור עמוד ועשה את עצמך כאילו אתה רוכב על גבי דוב ועמוד לפניהם. אמר לו אם אתה גבור עמוד ועשה את עצמך כאילו אתה רוכב על גבי זאב ועמוד לפניהם. אמר לו אם אתה גבור עמוד ועשה את עצמך כאילו אתה רוכב על גבי איל ועמוד לפניהם. אמר לו אם אתה גבור עמוד ועשה את עצמך כאילו אתה רוכב על גבי עז ועמוד לפניהם. אמר לו אם אתה גבור עמוד ועשה את עצמך כאילו אתה רוכב על גבי כבש ועמוד לפניהם. אמר לו אם אתה גבור עמוד ועשה את עצמך כאילו אתה רוכב על גבי תיש ועמוד לפניהם. אמר לו אם אתה גבור עמוד ועשה את עצמך כאילו אתה רוכב על גבי עגל ועמוד לפניהם. אמר לו אם אתה גבור עמוד ועשה את עצמך כאילו אתה רוכב על גבי שור ועמוד לפניהם. אמר לו אם אתה גבור עמוד ועשה את עצמך כאילו אתה רוכב על גבי פרה ועמוד לפניהם. אמר לו אם אתה גבור עמוד ועשה את עצמך כאילו אתה רוכב על גבי חמור ועמוד לפניהם. אמר לו אם אתה גבור עמוד ועשה את עצמך כאילו אתה רוכב על גבי גמל ועמוד לפניהם. אמר לו אם אתה גבור עמוד ועשה את עצמך כאילו אתה רוכב על גבי פיל ועמוד לפניהם. אמר לו אם אתה גבור עמוד ועשה את עצמך כאילו אתה רוכב על גבי ארי

קרה לו עם המן, ותמיה לי, מדוע לא נמלא ממנו דבר מה מוזכר בנחמיה? *) מדוע שתקו מחמיס הזה מסר ה' גדול ליהודים ומשה למלך? ובס כמסל נתו על החתום כמוזכר בנחמי' פרשה יו"ד, למה לא נמלא שבס מרדכי הזה גם על החתום? וכבר הרגישו דבר מה בעין זה חכמי תוס' (ב"ק פ"ח) יעויין שס מה שהוקשה להם על המאמר הזה:

ולהוציא מת עלמו מן הלחץ הזה יאמל בפרקי ר"מ, שהיו מלכי פרס יותר ויותר ממה שחשבו רז"ל בשם הכ"ל, ובעקבותיו דבכו דוב המפרשים מבני עמינו, בס תאול הגולה רש"י בתב (בראשל י"ח ב') ות"ל: רז"ל אמרו בס"ע וכו' אבל בספר יוסיפון בתב שהי' לו לכורש בן אחד ושמו קאמביסה וכו' עכ"ל, ועיין שס בהאמ"ע דעת ר' משה בהן הספרדי, שבולס חשבו הדבה מלכי פרס, ממה שחשבו רז"ל, בס רבינו זרחיה הלוי (בפ"ק דר"ה) בתב שהי' שבי מלת חשבתם אחר שבטל בנין הבית (והוא שבתב שניה בימיו עזרא ר') ואחר שהשה לבנות (והוא שמוזכר בעזרא ז' ח') ובתב עוד מע"פ שנאמר עוד שלשה מלבים עומדים לפרס וכו' אין כוונת הבתוב שלא יהי' לפרס רק אלבעה מלבים (בדעת ס"ע, ובדעת ר"ס הנאון) רק חשב הבתוב הגדולים והתקיפי' וכו', בס הר"י אבראבאל בספרו מעייני הישועה האריך בזה.

מן הדברים האלה אשר הבאתי נראה לבל, שיש לבל אחד ואחד מן המפרשים דרך מיוחד בשנין המלבים, זה הדבה וזה האעיט, בפי אשר חשבו למלוא דרך האמת והבבון, אך בבולס לא מלאתי מבוח לפרש הפסוקים הב"ל אשר הקשיתי לשאול. ולאיתי בספר לאח דול שהביא בשם בעל מ"ע שבתב וז"ל: אין האפורסמות שאין צריך ראיה עליה, שאבורש ועד דריוש האהרון, אלבי פרס ארבעה עשר הם עב"ל, וכן בתלאים שהיו בלשונות העמים, ולכן אודיעם בשותם. וגם אליבה לפני הקורא דעת חבמי האומות בזה, ועליו לשפוט איזה מהם יותר להיות אותו אחשורש הבזבר בספלה, ואומר:

המלך הראשון למלבות פרס הבללית, הי' כורש, וימלך על מדי ופרס, בבל, אשור וכבען ושאר מדינות, ימי מלבותו היו ז' שבים ויאלוך תחתיו בבו קאמביזעס, הוא בלחס עם אלדים וילבדה, בם העתיס בחלק אפריקא לידיעב לידיעבר היו לו לעבדים, וממשלתו עד בושיען ואתיסיביען, ימי מלבותו ז' שבים. אחריו קם איש אחד ויאמר כי הוא הוא קאמביזעס, ויסב שמו שמעדים (כי לקאמביזעס הי' אח ושמו שמעדים והוא בלח) ולכן לו יאתה המלוכה ויאלוך זי"ן חדשים עד כי יודע הדבר, ונתגלה כי לא מזרע המלוכה הוא רק בן כהן אחד **) ויקומו עליו שבעת שרי וגדולי פרס ויהרגו אותו. אחריו מלך איש אחד משבעת שרים הב"ל ושמו דאריוש היסטאספים (זה דריוש הנזכר בעזרא ובנחמי') והוא נמלך ע"י בחרת הסוס, כי בימים ההם אחד אין כהן הב"ל ומלך אין לפרס, כדתו יחד שבעת גדולי פרס הב"ל בדית והסבימו פה אחד לאמור, שבל אחד מהם יהי' מזומן ומעותד ליום תועד בעת עלות השמש עם סוסו לבוא עליו, והסוס אשר ישמיע קולו בראשונה מבל שאר הסוסים הנה דובב הסוס הזה יהי' למלך, ויקר שסום דאריוש הב"ל נחר בראשונה, ע"י תחבולת עבדו מעבאריעס, ***) ולכן הומלך עליהם. דאריוש היסטאספום הזה הי' איש טוב ויאשר, מוכיח בדקה ומשפט, הוא הראשון לבנות הבית בירושלים, לקח בנות כורש ובת זמעדים בן כורש לאשה, גם בת אטאבס אחד משבעה שרים הב"ל לקח על בשיו, הוא לבד טרסי (טראבין) בחידאפח, ושאר מדינות בארץ יון, הוא הלך להודו (אינדיען) וילבוד שם עמים רבים

---

*) כי מה שאמרו מרדכי בלבן זה מרדכי חומן האמתר, הרי לא הזבירו אחד עזרא ונחמיה רק בעלות בימי כורש, אך בעלותם בבית לא הזבירום בבל, ולא השבחו בשאר העולים בעם בבית בירושלים.

**) דער זאהן איינעם מאגיער.

***) אבערעם הזה היה אומר אחרות סוסיו (זיין שטאללמייסטער), ובשעה הבבית אשר בבית בבית יקבלו שם בעת שרים בינהם, לקח סוסה אחת ויאסור אותה בשפתיים לעץ אחד, בתקוס אשר יקבלו שם בעת שרים הבזבדים, ובעבד לפני יום המועד לקח הסוס אשר ירבב עליו דאריוש, ויביאהו אל תקוס אשר סוסה הב"ל אשורה, ויאמנה אל הסוסה, והבוקר אור והבשים החלה עינדים עם סוסיהם בני התקוס הזה, ויאם הסוס של דאריוש בתמול, ויתן קול בנאיה אל הסוסה.

ונודע זיז לכל שפה ושפה סגולה מיוחדת בדרכי המליצה, מה שאין לזולתה, ולכן המעתיק והמתרגם הנאמן, צריך לדחוק לפעמים בהעתקתו, ומשתמש בדברים זרים מעט (ובלבד שלא יהיו מתנגדים לגמרי נגד הלשון) מה שאין דחוי ונאות להכותב מעלתו בשפה הזאת, לפי שאין ולא המעתיק בא על הלשון מצד מהותו המעתיק. ובלעדי זאת, הלא ידעתו מאז מצד נגלו נגנז ויתעלמו בין העמים בגלל מדי ופרס ושאר המדינות, שכחו הדבים מלשונם העברי, כמו שמתאונן ע"ז נחמיה בנאמרו ובניהם חצי מדבר אשדודית וכו'. ולא ידעו עוד לדבר בכוחות בלשון העברי רק התעלמו אותה בלשונו' אחרות, ובשאר רובר נאות אחד נעיד ושנים בשפתם, ואולי בעבור זאת יחסו בתיבת המגלה למכתי כנ"ג המאוחדי' בזמן מעזרא, ולא יהפוך לעזרא, לפי שבוא כי כופר מכיר, ובוודאי אם יוא כתב המגלה בזאת העתיקם כפי דרכי נועם המליצה, ולא השתמש במלות שונות וזרות.

ואחרי נגותי בספרים רואה זה מלאתי, שכל חכמי התלמוד מצד בשאו ונתנו בדיני המגלה, בדיני פורים, ובמעשה מדרכי ומסתר כולם חיו מימות רבי יוחנן בן זכאי ואילך, ולא מלאתי שום תנא מצד מי' קודם זמן הזה ורבך דבר מה בענייני' המגלה. גם מלאנו המחלוקת בין ג"ש וב"ה לענין טומאת ידים מגל סיר וקטלת (ידים פרק ג'. עדיות פרק ה') מגל לא רצינו שנהלקו ב"ה מגל מסתר כאשר נחלקו בזה הדורות האחרונים האמוראים (מגלה ז' א'), ומה שנמלאו במגלת תענית בתוך מת יום מרבעה עשר ומת יום חמשה עשר יומי פורים לימון וכו' (תענית י"ח ב', מגלה ה' ג'), והמחבר על מגלת תענית מי' חנניא בן חזקיה כמאמרם (שבת י"ג), וכבר נודע שחנניא מי' בזמן ב"ש וב"ה ז' מ"מ מין דמיה מזמת. כי בלא"ה מנו מוכרחים להמור שלא חנניא לבדו חבר כל המגלה, רק הוא התחיל, וסיעתו האחרונים דורות הבאים מחליו בחדוש והשלימוה, שהרי נכתב בה המעשה מר"י בן שמוע מצד בעל השמך, וידעתו שר"י בן שמוע מי' תלמיד ד"ח (ר"ה י"ג א'). מצד מי' זמן רב מתוך מיד חנניא הנ"ל, כמצד העיד ע"ז בעל ספר יוחסין, ובעל ס' מות חי' ת, ויש לעיין בזה היטיב.

ועל זמן המעשה הזה, מתי מי' מחשורש ומי מי'? כבר נתחבטו בו תפרשים רבים בן מחכמי יבנאל ובן מחכמי מ"ב. גם חז"ל גלו לנו דעתם בזה. ואני לא לחכריע ביניהם באתי, לא להרחק ולא מקרב, רק מודיע דעתם בקצרה, והמשכיל יבחר ויקרב. חז"ל למדו מזה מחשורש מי' מלך פרסי למלכות פרס הכללית (דהיינו מיום שנתחיל מלכות מדי עם פרס, והוא מיום שמת דריוש המדי מצד מלך ב"כ על מלכות בבל), כי לדעתם מלך בלשוף כורש מצד הרשה לבנות הבית, מחריו מלך מחשורש הזה מצד בטל בנין הבית, ומחריו דריוש הפרסי בן מחשורש ומסתר מצד נימיו בנו הבית, ובימיו עלה עזרא ונהמיה לבנות חומת ירושלים, כי לדעתם, לפ שמלאנו (עזרא ז' ח') מחד בדברים המלך בשנת מדתחשסתא וכו', ומשמע מזה, שבמלך מדתחשסתא מצד בימיו עלה עזרא לא מי' המלך המזכר קודם, מצד בימיו בנתה הבית, מ"מ מחליטו שבשנת שמות היה לו, דריוש, מרתחשסתא וכורש, (עיין מזה ד"ה ב' ג', מגלה י"ח, ב') ומלאנו עוד מקרא מפורש בעזרא (פרשה ד' פסוק ה' ו' ז') שנאמר וסוכרים עליהם יועצים כל ימי כורש עד דריוש וכו', ובמלכות מחשורש בתחלת מלכותו כתבו שטנה וכן, ובימי מרתחשסתא כתבו וכו', ובשאר פסוק הפרשה נאלין בעלת עד שנת תרפין לדריוש, הרי מפורש שהיו שני מלכים בין כורש לדריוש הפרסי, ושתים מחשורש ומרתחשסתא מצד שניהם בנלו בבין הבית. אך המפרשים נלהלו ונבוכו לפרש כי מחשורש נקרא ג"כ מרתחשסתא ושבעה שבתבו פעמים מחת בית, ע"ש הרמב"ן. *) הכל נראה לעין כל, הלהן המקול לבדרים' בפסוקי' שבאתי, ועוד מלאתי דבר תימא בדברים' שאמרו (תנחומ"ס ט', שקלי' ז') פתחי' על הקינין פתחי' זה מרדכי וכו', יספרו ממנו מעשי' מבכרו שלם בני רמייתו קינין וכו', נראה ומוכח מדבריהם שמרדכי הי' בימות מחר בנין ב"ת, והלך משופן מחר המעש' מצד

קרה

*) ומ"ו בתחילת בבורו שבא זאת, כי היה ז"ל בבית רחוק בתחבים בקרא מרתחשסתא מתחבר בתם' ר"ה הנ"ל הוא כורש הוא דריוש וכו', ובתחת שם לא דברו כלל מתחשורש הזה רק מדריוש הפרסי ע"ש.

מבוא

ראיתי נכון להקדים למגלה הזאת מיזה חקירות וספקות הצריכים ונאותים פה, להעיל הקורא עליהם, ולנדרש כפי יד ה' הטובה עלי, ואומר: הכמי התלמוד מחדו (ב"ב ה') מגמי כנסת הגדולה כתבו מגלת מסתר. ומה שיחסו כתיבת המגלה למגמי כ"ג ולא לעזרא. אף שלדבריהם היה המעשה הזה בזמן עזרא והוא היה סופר מהיר והמחדון בכותבי ספרי הקודש? מולי קצלה היתה זאת בידיהם. והנה גם לדעת קלת החומרים מעשה מסתר מאוחר ממה שהוא לדעת חז"ל כאשר מבאר לקמן. מ"מ יכול להיות שמגמי כ"ג כתבוה, כי המגמים המלה לא בזמן אחד ובדור אחד היו, רק בזמנים שונים ולכל הפחות בשתי או בשלש דורות זה אחר זה *) וא"כ אף אם נאמר שמעשה היה בזמן המלך המחדון לפרס, הלא שמעון הצדיק היה מגידי כ"ג כמאמרם (מגות פרק א). וידענו שמעון הצדיק היה בימי אלכסנדר מוקדון (יומא ס"ט ע"ב) וע"י אלכסנדר נאבד מלכות כרס כנודע, וא"כ היה המעשה בימי מיזה מגמי כ"ג ולכן שפיר נוכל לאמור שהם בתגוה.

אולם הם גם אמרו (מגלה ז' א') מסתר נר"ק נאמרה. ואחר הר"י ערואמים את דבריהם וז"ל: מגמי כ"ג העתיקוה מספר דברי הימים למלכי פרס, ונאמנע התלבטות ר"ק נדרו הלמת מן הספר מהכתוב כמלכא הכתובי', ויען כי העתיקו' מספרי עכ"ם לא נמלא פס קדושה בתוכה עכ"ל. ונאמת נמלא גם עתה בידינו מגלת מסתר מהדת בלשון יוני, ונוסף זה דברים רבים ממה שנמלאו במגלת מסתר לפנינו, כמו חלום מרדכי, תפלת מסתר ודומיו; ורבים מהדברים הללה נמלאו גם בדברי התרגומים על מסתר, גם בספר יוסיפון בן גוריון ודומיהם. ועכשו מלוך דברי הר"י ערואמים הנ"ל נאמרו שבעתקה מספר ד"הי למלכי פרס כי כל הים מסכיל מסר ימים על לבו לעיין במגלה הזאת, ידאה בהסתכלות מעט, מיך היא נסתרת מכל שאר ספרי ל"ק הן בלשון ובדקדוק הלשון, הן בתוכן המלילה היותר עונים ונכונים משאר ספרי תנ"ך כמו במגלה הזאת. ומלבד הנה מיזה דברים לדוגמא ומהם נקיש על השאר: מלינו גם מיזה מלות מסר לא נמלאים עוד בשאר ספרי תנ"ך, ולקוחים המה לפי הנראה מהשפה לשונות כמו אנם, המלה הזאת מיוחדת נמלאת עוד לק פה, ופעם אחת בדניאל בלשון ארמית: פתשגן היא מלה מרמית, ודומיהם. גם לא נמלאו בכל המגלה מלת לאמר מסר רגילה מלוך בשאר ספרי תנ"ך, ועונה מלוך לנאות הלשון כנודע. ובאסר העיד על עונה ויפיה מלוכינו הרמב"ן בשמרו על התורה. גם לפי נאות לשון הענדי נדין להיות בפרשה מ' פסוק ט"ו וילמר כדת המ וכו', כי אחר שהפסיק הענין בשלמר מוסגר הלדוך מלוך, נדין לכפול עוד פעם וילמר כדרך ל"ק וכאשר מלאנו דוגמתו המה פעמים בתנ"ך, ועוד שאר דברים קטים מתנגדים מעט לדרכי הלשון והמלילה, אשר לא יעלמו מעיני החוקר מין זאת כי אם הועתקה מספת אחר.

ונודע

---

*) ולא כדעת רמב"ם ז"ל המומר שמגמי כנ"ה כולם בזמן אחד היו, ואשר העיד ע"ז הר"י הנרבונאי בהקדמתו לנאלת הגדות.

מגלת אסתר

עם

תרגום אשכנזי ובאור

מאת

אהרן בן וואלף

ונוסף לזה

פ י ר ש "י

מזמורי תהלים שנוהגים לומר בכל שבת מעין הפרשיות:

שמות, שיר המעלות רבת צרוני סי' קכ"ט. **וארא**, מזמור שיר ליום השבת סי' צ"ב. **בא**, הללויה אודה ה' סי' קי"א. **בשלח**, למנצח על מות לבן סי' ט': **יתרו**, מזמור לדוד הבו לה' סי' כ"ט. **משפטים**; מזמור לדוד ה' מי יגור סי' ט"ו: **תרומה**, שיר המעלות זכור ה' סי' קל"ב. **תצוה**, שיר המעלות לדוד הנה מה טוב סי' י' קל"ג. **כי תשא**, למה ה' סי' י'. **ויקהל**, למה רגשו סי' ב'. **פקודי**; שיר המעלות לדוד הנה מה טוב סי' קל"ג:

לוח ההפטרות

שבות בישעיה סי׳ כ״ז ו׳ הבאים ישרש יעקב וסי׳ כ״ח עד י״ג ונלכדו ומתחילין סי׳ כ״ט כ״ב לכן כה אמר עד כ״ג יעריצו:

וארא ביחזקאל סי׳ כ״ה כ״ח כה אמר אדני ה׳ עד סוף סי׳ כ״ט:

בא בירמי׳ סי׳ מ״ו י״ג הדבר אשר דבר ה׳ עד סוף הסימן:

בשלח בשופטים סי׳ ד׳ ד׳ ודבורה אשה נביאה עד סוף סי׳ ה׳:

יתרו בישעי׳ סי׳ ו׳ א׳ בשנת מות המלך וסי׳ ז׳ עד ו׳ בן טבאל ומתחילין סי׳ ט׳ ה׳ כי ילד יולד לנו עד ו׳ תעשה זאת:

משפטים בירמי׳ סי׳ ל״ד ה׳ הדבר אשר הי׳ עד סוף הסי׳ ומתחילין כי׳ ל״ג כה אמר ה׳ עד סוף הסי׳:

תרומה במלכים א׳ כ״ו וה׳ נתן חכמה וסי׳ ו׳ עד י״ג עמו ישראל:

תצוה ביחזקאל סי׳ מ״ג י׳ אתה בן אדם עד סוף הסי׳:

כי תשא במלכים א׳ סי׳ י״ח א׳ ויהי ימים רבים עד י״ט שלחן איזבל:

ויקהל במלכים א׳ סי׳ ז׳ נ׳ ויעש חירום עד ג׳ להיכל זהב:

פקודי במלכים א׳ סי׳ ז׳ נ״א ותשלם כל המלאכה וסי׳ ח׳ עד כ״א מארץ מצרים:

פ׳ שקלים במלכים ב׳ סי׳ י״א בן שבע שנים עד י״ז לכהנים יהיו:

פ׳ זכור בשמואל א׳ סי׳ ט״ו ב׳ כה אמר ה׳ עד ל״ד גבעת שאול:

פ׳ פרה ביחזקאל סי׳ ל״ו ט״ז ויהי דבר ה׳ עד סוף הסי׳:

פ׳ החדש ביחזקאל סי׳ מ״ה ט״ז כל העם הארץ וכי׳ מ״ו עד י״ח איש מאחזתו:

שבת ר״ח בישעיה סי׳ י״א כה אמר ה׳ עד סוף הסי׳:

מחר חדש בשמואל א׳ סי׳ כ׳ ויאמר לו יהונתן עד כוף הסי׳:

מזמורי

הפטרת מחר חדש

אֵלַי כִּי בֶן־מָוֶת הוּא׃ וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו
לָמָּה יוּמַת מֶה־עָשָׂה׃ וַיָּטֶל שָׁאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו לְהַכֹּתוֹ וַיֵּדַע
יְהוֹנָתָן כִּי־כָלָה הִיא מֵעִם אָבִיו לְהָמִית אֶת־דָּוִד׃ וַיָּקָם יְהוֹנָתָן
מֵעִם הַשֻּׁלְחָן בָּחֳרִי־אָף וְלֹא־אָכַל בְּיוֹם הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לֶחֶם כִּי
נֶעְצַב אֶל־דָּוִד כִּי הִכְלִמוֹ אָבִיו׃ וַיְהִי בַבֹּקֶר וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשָּׂדֶה
לְמוֹעֵד דָּוִד וְנַעַר קָטֹן עִמּוֹ׃ וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ רֻץ מְצָא־נָא אֶת־
הַחִצִּים אֲשֶׁר אֲנֹכִי מוֹרֶה הַנַּעַר רָץ וְהוּא־יָרָה הַחִצִּי לְהַעְבִרוֹ׃
וַיָּבֹא הַנַּעַר עַד־מְקוֹם הַחֵצִי אֲשֶׁר יָרָה יְהוֹנָתָן וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן
אַחֲרֵי הַנַּעַר וַיֹּאמֶר הֲלוֹא הַחֵצִי מִמְּךָ וָהָלְאָה׃ וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן
אַחֲרֵי הַנַּעַר מְהֵרָה חוּשָׁה אַל־תַּעֲמֹד וַיְלַקֵּט נַעַר יְהוֹנָתָן אֶת־
הַחִצִּי וַיָּבֹא אֶל־אֲדֹנָיו׃ וְהַנַּעַר לֹא־יָדַע כְּאוּמָה אַךְ יְהוֹנָתָן וְדָוִד
יָדְעוּ אֶת־הַדָּבָר׃ וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן אֶת־כֵּלָיו אֶל־הַנַּעַר אֲשֶׁר־לוֹ
וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ הָבֵיא הָעִיר׃ הַנַּעַר בָּא וְדָוִד קָם מֵאֵצֶל הַנֶּגֶב
וַיִּפֹּל לְאַפָּיו אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וַיִּשְׁקוּ ׀ אִישׁ אֶת־
רֵעֵהוּ וַיִּבְכּוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ עַד־דָּוִד הִגְדִּיל׃ וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן
לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר
יְהוָה יִהְיֶה ׀ בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעִי וּבֵין זַרְעֶךָ עַד־עוֹלָם׃

הַחִצִּים קְרִי

וְיֵצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת
וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל־בָּשָׂר׃

וְהָיָה מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת
לְפָנַי אָמַר יְהוָה׃

הפטרת מחר חדש

(נשחל ר"ח באחד בשבת שמואל א' ב' י"ח — מ"ב)׃

וַיֹּאמֶר־לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפָּקַדְתָּ כִּי יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ׃
וְשִׁלַּשְׁתָּ תֵּרֵד מְאֹד וּבָאתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־נִסְתַּרְתָּ
שָׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה וְיָשַׁבְתָּ אֵצֶל הָאֶבֶן הָאָזֶל׃ וַאֲנִי שְׁלִשֶׁתִּ
הַחִצִּים צִדָּה אוֹרֶה לְשַׁלַּח־לִי לְמַטָּרָה׃ וְהִנֵּה אֶשְׁלַח אֶת־
הַנַּעַר לֵךְ מְצָא אֶת־הַחִצִּים אִם־אָמֹר אֹמַר לַנַּעַר הִנֵּה
הַחִצִּים ׀ מִמְּךָ וָהֵנָּה קָחֵנוּ וָבֹאָה כִּי־שָׁלוֹם לְךָ וְאֵין דָּבָר
חַי־יְהוָה׃ וְאִם־כֹּה־אֹמַר לָעֶלֶם הִנֵּה הַחִצִּים מִמְּךָ וָהֵלְאָה לֵךְ
כִּי שִׁלַּחֲךָ יְהוָה׃ וְהַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֲנִי וָאַתָּה הִנֵּה יְהוָה
בֵּינִי וּבֵינֶךָ עַד־עוֹלָם׃ וַיִּסָּתֵר דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיֵּשֶׁב
הַמֶּלֶךְ עַל־הַלֶּחֶם לֶאֱכֹל׃ וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־מוֹשָׁבוֹ כְּפַעַם ׀
בְּפַעַם אֶל־מוֹשַׁב הַקִּיר וַיָּקָם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אַבְנֵר מִצַּד שָׁאוּל
וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד׃ וְלֹא־דִבֶּר שָׁאוּל מְאוּמָה בַּיּוֹם הַהוּא כִּי
אָמַר מִקְרֶה הוּא בִּלְתִּי טָהוֹר הוּא כִּי־לֹא טָהוֹר׃ וַיְהִי מִמָּחֳרַת
הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן
בְּנוֹ מַדּוּעַ לֹא־בָא בֶן־יִשַׁי גַּם־תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם אֶל־הַלָּחֶם׃
וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל נִשְׁאֹל נִשְׁאַל דָּוִד מֵעִמָּדִי עַד־בֵּית
לָחֶם׃ וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי נָא כִּי זֶבַח מִשְׁפָּחָה לָנוּ בָּעִיר וְהוּא צִוָּה־לִי
אָחִי וְעַתָּה אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אִמָּלְטָה נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־אַחַי
עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־שֻׁלְחַן הַמֶּלֶךְ׃ וַיִּחַר־אַף שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן
וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן־נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי־בֹחֵר אַתָּה לְבֶן־
יִשַׁי לְבָשְׁתְּךָ וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת אִמֶּךָ׃ כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשַׁי
חַי עַל־הָאֲדָמָה לֹא תִכּוֹן אַתָּה וּמַלְכוּתֶךָ וְעַתָּה שְׁלַח וְקַח אֹתוֹ
אלי
אל קרי

הפטרת שבת וראש חדש

יְכַבֵּד יְהוָה וְנִרְאָה בְשִׂמְחַתְכֶם וְהֵם יֵבֹשׁוּ׃ קוֹל שָׁאוֹן מֵעִיר קוֹל
מֵהֵיכָל קוֹל יְהוָה מְשַׁלֵּם גְּמוּל לְאֹיְבָיו׃ בְּטֶרֶם תָּחִיל יָלָדָה
בְּטֶרֶם יָבוֹא חֶבֶל לָהּ וְהִמְלִיטָה זָכָר׃ מִי־שָׁמַע כָּזֹאת מִי רָאָה
כָּאֵלֶּה הֲיוּחַל אֶרֶץ בְּיוֹם אֶחָד אִם־יִוָּלֵד גּוֹי פַּעַם אֶחַת כִּי־חָלָה
גַם־יָלְדָה צִיּוֹן אֶת־בָּנֶיהָ׃ הַאֲנִי אַשְׁבִּיר וְלֹא אוֹלִיד יֹאמַר יְהוָה
אִם־אֲנִי הַמּוֹלִיד וְעָצַרְתִּי אָמַר אֱלֹהָיִךְ׃ שִׂמְחוּ אֶת־יְרוּשָׁלַם וְגִילוּ
בָהּ כָּל־אֹהֲבֶיהָ שִׂישׂוּ אִתָּהּ מָשׂוֹשׂ כָּל־הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ׃ לְמַעַן
תֵּינְקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשְּׁד תַּנְחֻמֶיהָ לְמַעַן תָּמְצוּ וְהִתְעַנַּגְתֶּם מִזִּיז
כְּבוֹדָהּ׃ כִּי־כֹה | אָמַר יְהוָה הִנְנִי נוֹטֶה־אֵלֶיהָ כְּנָהָר שָׁלוֹם וּכְנַחַל
שׁוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם וִינַקְתֶּם עַל־צַד תִּנָּשֵׂאוּ וְעַל־בִּרְכַּיִם תְּשָׁעֲשָׁעוּ׃
כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ תְנַחֲמֶנּוּ כֵּן אֲנֹכִי אֲנַחֲמְכֶם וּבִירוּשָׁלַם תְּנֻחָמוּ׃
וּרְאִיתֶם וְשָׂשׂ לִבְּכֶם וַעֲצְמוֹתֵיכֶם כַּדֶּשֶׁא תִּפְרַחְנָה וְנוֹדְעָה יַד־
יְהוָה אֶת־עֲבָדָיו וְזָעַם אֶת־אֹיְבָיו׃ כִּי־הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבוֹא וְכַסּוּפָה
מַרְכְּבֹתָיו לְהָשִׁיב בְּחֵמָה אַפּוֹ וְגַעֲרָתוֹ בְּלַהֲבֵי־אֵשׁ׃ כִּי־בָאֵשׁ יְהוָה
נִשְׁפָּט וּבְחַרְבּוֹ אֶת־כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוּ חַלְלֵי יְהוָה׃ הַמִּתְקַדְּשִׁים
וְהַמִּטַּהֲרִים אֶל־הַגַּנּוֹת אַחַר אַחַד בְּתוֹךְ אֹכְלֵי בְשַׂר הַחֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ
וְהָעַכְבָּר יַחְדָּו יִסָּפוּ נְאֻם־יְהוָה׃ וְאָנֹכִי מַעֲשֵׂיהֶם וּמַחְשְׁבֹתֵיהֶם
בָּאָה לְקַבֵּץ אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְּשֹׁנוֹת וּבָאוּ וְרָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי׃
וְשַׂמְתִּי בָהֶם אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם | פְּלֵיטִים אֶל־הַגּוֹיִם תַּרְשִׁישׁ פּוּל
וְלוּד מֹשְׁכֵי קֶשֶׁת תּוּבַל וְיָוָן הָאִיִּים הָרְחֹקִים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ אֶת־
שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אֶת־כְּבוֹדִי בַגּוֹיִם׃ וְהֵבִיאוּ
אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם מִכָּל־הַגּוֹיִם | מִנְחָה | לַיהוָה בַּסּוּסִים וּבָרֶכֶב
וּבַצַּבִּים וּבַפְּרָדִים וּבַכִּרְכָּרוֹת עַל הַר קָדְשִׁי יְרוּשָׁלַם אָמַר יְהוָה
כַּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בִּכְלִי טָהוֹר בֵּית יְהוָה׃
וְגַם־מֵהֶם אֶקַּח לַכֹּהֲנִים לַלְוִיִּם אָמַר יְהוָה׃ כִּי כַאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם
הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עֹמְדִים לְפָנַי נְאֻם־
יְהוָה כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם׃ וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי
שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר יְהוָה׃

ויצאו

פתח באתנח אחת ק׳

נוהגת רמ"ז מדפ מוניתין שני ספרים נרמזון קורין שנעה נגלי נפרשת השנוע וקדיש לעילא. ונספר שני קורין למפטיר נפרשת פינחס:

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ: פ

וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם: וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְלוּלָה בַשָּׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְלוּלָה בַשָּׁמֶן לָאַיִל הָאֶחָד: וְעִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה בְלוּלָה בַשָּׁמֶן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה: וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ יָיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיהוָה עַל־עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ:

הפטרת שבת וראש חדש *)

(בישעיה סי' ס"ו):

כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵי־זֶה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵי־זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי: וְאֶת־כָּל־אֵלֶּה יָדִי עָשָׂתָה וַיִּהְיוּ כָל־אֵלֶּה נְאֻם־יְהוָה וְאֶל־זֶה אַבִּיט אֶל־עָנִי וּנְכֵה־רוּחַ וְחָרֵד עַל־דְּבָרִי: שֹׁחֵט הַשּׁוֹר מַכֵּה־אִישׁ זוֹבֵחַ הַשֶּׂה עֹרֵף כֶּלֶב מַעֲלֵה מִנְחָה דַּם־חֲזִיר מַזְכִּיר לְבֹנָה מְבָרֵךְ אָוֶן גַּם־הֵמָּה בָּחֲרוּ בִדְרָכֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם נַפְשָׁם חָפֵצָה: גַּם־אֲנִי אֶבְחַר בְּתַעֲלוּלֵיהֶם וּמְגוּרָתָם אָבִיא לָהֶם יַעַן קָרָאתִי וְאֵין עוֹנֶה דִּבַּרְתִּי וְלֹא שָׁמֵעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינַי וּבַאֲשֶׁר לֹא־חָפַצְתִּי בָּחָרוּ: שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה הַחֲרֵדִים אֶל־דְּבָרוֹ אָמְרוּ אֲחֵיכֶם שֹׂנְאֵיכֶם מְנַדֵּיכֶם לְמַעַן שְׁמִי יִכָּבֵד

---

*) רס"י ונאור ותרנום מזכירי מן שני הפטרות של שנת ורמז חדש, ומחר חדש, עיין נספר נרמזית כי לא רניכו להכפיל הדנרים פעמים ושלש:

תרגום אשכנזי

שפריכט דער הערר, דער עוויגע: ווען דער פֿירשט איינעם זיינער זאהנע איין גיעשענק מאכט, זאָ זאָלל עס — דא עס זיין אייגענטהום איוט — זיינען זאהנען גע־האָרען; עס איוט אייגענטהום דורך ערב־רעכט: (כז) ווען ער אבער איינעם זיי־נער קנעכטע איין גיעשענק פֿאָן זיינער בע־זיטצונג נאכט, זאָ זאָלל עס איהם גע־האָרען ביז צום פֿרייאהרע, אונד אלס־דאן ווידער צוריק קאָמען צום פֿירשטען; נור זיינען זאהנען קאן זיינע בעזיטצונג צו־קאָמען. (כח) אונד דער פֿירשט זאָלל ניכט נעהמען פֿאָן דער בעזיטצונג דעם פֿאָלקעס, (עס אויך נור) אין עטוואם אין איהרעם אייגענטהומע צו בעאיינטרעכ־טיגען; פֿאָן זיינעם (אייגענען) בעזיטצטהו־מע קאן ער זיינען קינדערן פֿערערבען, אויך דאם פֿאָן מיינעם פֿאָלקע נימאנד אוים זיינעם אייגענטהומע פֿערדענגט ווערדע.

הפטרה לפר' החודש

יְהוָה כִּי־יִתֵּן הַנָּשִׂיא מַתָּנָה לְאִישׁ מִבָּנָיו נַחֲלָתוֹ הִיא לִבְנָיו תִּהְיֶה אֲחֻזָּתָם הִיא בְּנַחֲלָה: (כז) וְכִי־יִתֵּן מַתָּנָה מִנַּחֲלָתוֹ לְאַחַד מֵעֲבָדָיו וְהָיְתָה לוֹ עַד־שְׁנַת הַדְּרוֹר וְשָׁבַת לַנָּשִׂיא אַךְ נַחֲלָתוֹ בָּנָיו לָהֶם תִּהְיֶה: (כח) וְלֹא־יִקַּח הַנָּשִׂיא מִנַּחֲלַת הָעָם לְהוֹנֹתָם מֵאֲחֻזָּתָם מֵאֲחֻזָּתוֹ יַנְחִיל אֶת־בָּנָיו לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יָפֻצוּ עַמִּי אִישׁ מֵאֲחֻזָּתוֹ:

רש"י

תרוסס: (בז) סנת הדרור. סנת סיובל: ושבת. כתו ושנת. חך נחלתו נגיו להס תהיה. כתו חו לנגיו תהיה נחלתו ולח תנתן לנמיתות לחחר:

באור

כמ"ס למעלה (מ"ה ח') למען יהיה לו למחוזה, ותהיה לבניו לחדי מותו צילופה ומ"ב לו הזכות לתת להס מתנה בחייו: (כז) ושבת, כמו וְשָׁנָה ותחי"ו נמקום ה"א הנקבה כמו כִּי מָזְלַת יד (דנדיס ל"ג) והדומים להס, ומס היתה ה"א היה קמץ, וכשומדה ה"א נתי"ו נקדו הנית נפתח לפי שחתי"ו נח נלמה (דל"ק) והוא ע"ד העבר נצ"ק נלרמית שנא נתי"ו והעי"ן נפתח, קָנָת, וכן מָזְלַת כמו קָטְלַת: (כח) להונותם, לעשוק מהס מך קלת מלחוזתס להנחיל לותו לבניו, ורק מלחוזתו יכחיל לת בניו זה שעור הפסוק וכן תוגמתיו. יפצו, ענין פזול והדחה קרוניס נמוצן ולמד כדי שלא תהיה סנה ביגורם העם מלחוזתס כי יברחו ממנס מלימת המלך ועוסקו, ומוסב על מה שלמד למעלה (מ"ה ט') לנשיחי ישראל רב לכס וכו' הרימו גרושותיכס וכו' וכל הענין כה הוא מוסב על מה שנלמד לעיל (מ"ה ה') שלא יוכה הנשיא לת עמו ודרך נשיא לתת מתנות והולרך לעכב שלא ימעט נחלתו וילא מרשות ביתו, ולעשות בדד נמשפט המתנות, הרשוי לו להנחיל לת בניו חבל לא לת עבדיו ושמסור לו לקחת נמונס סוס חלק קטן מנחלת עמו וכו' כדי להנחיל לת בניו כי אין חלק ונחלה להנשיא נמחוזת העם:

קריאת

כַּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת
וְיָצָא וְסָגַר אֶת־הַשַּׁעַר אַחֲרָיו
וְצָאתוֹ: (כג) וְכֶבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ
תְּמִים תַּעֲשֶׂה עוֹלָה לַיּוֹם
לַיהוָה בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר תַּעֲשֶׂה
אֹתוֹ: (כד) וּמִנְחָה תַּעֲשֶׂה עָלָיו
בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר שִׁשִּׁית הָאֵיפָה
וְשֶׁמֶן שְׁלִישִׁית הַהִין לָרַךְ אֶת־
הַסֹּלֶת מִנְחָה לַיהוָה חֻקּוֹת
עוֹלָם תָּמִיד: (כה) וַעֲשׂוּ אֶת־
הַכֶּבֶשׂ וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־
הַשֶּׁמֶן בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר עוֹלַת
תָּמִיד: (כו) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יְהוִה

איזט, אונד עד זאָלל זיין גאנצאָפּפֿער אונד
זיין פֿרייד־אָפּפֿער פֿערריכטען, זאָ וויא עד
עם אם שבת טאָגע פֿערריכטעט, אונד
איזט עד הינאויסגעגאנגען, זאָ זאָלל מאן
דאז טהאָר, נאך זיינעם אויסגאנגע שליסען.
(כג) אונד איין אייניעחריגעם לאם אָהנע
פֿעהל, זאָללסט דוא טעגליך דעם עוויגען
צום נאנצאָפּפֿער ברינגען, אללע מאָרגען
זאָללסט דוא עם ברינגען. (כד) אונד איין
שפייזאָפּפֿער זאָללסט דוא דאצו ברינגען
יעדען מאָרגען, דען ועככטען טהייל דעס
איפה, אונד אן אָהל דען דריטטען דעס
הין, אום דאז מעהל צו בעפֿייכטען אלס
שפייזאָפּפֿער דעם עוויגען: דאָך זיין עם
עוויגע געזעטצע, בעשטענדיג; (כה) דאם
מאן ברינגט דאז לאם אונד דאז שפייז-
אָפּפֿער אונד דאז אהל אללע מאָרגען אלס
בעשטענדיג גאנזע אָפּפֿער, (כו) זאָ

שפריכט

עזה ניום השבת ומה לחמר ניום השבת (כחן) ועמד על מזבח השער ועשו הכהנים את עולתו
ונותיו: לחרי לחתו. ולינו לחמר כהן והשער לה יסגר עד שיגיע כת"ש ניום השבת שניום השבת
הוה לחמר ויסתחוו ע"י פתח השער ההוח לסיכך מניחו פתוח לגמי בחול חין דרכם לנעה להשתחו'
כל"ח עוסק נמלחכתו לפיכך וסגר חת השער לחרי לחתו: (כג) וכבש בן שנתו. עולת התמיד:
(כד) עשית החיפה. יכולמית שיהיה חומה של מדבית וחן ג' עשרונים ח' למנחת התמיד וח'
למנחתין ואע"פי שחניתין קדטין למנחין מניח הוה נעקר עשרון שלם וחולהו כתו עשיגו נמנחות:
לרום חת הסלת. חילפרי"ש בלע"ז (1 ל"ח חימל"ש בלע"ז (2. לרם חת הסלת לכחת ולבלול
גו חת הסלת לשון רפים כתו (עמום ו') וכלים הניח הנמול רפיסי' ולשון מבשם חם היה עגום חו

תלוסם

(1 בלע"ז A asperger, (לו בעשפרענגען, בעפֿייכטען
(2 *A meillier:* à amolir, à mêler, (לו ערוויכען, לו פֿערמישען

באור

מיך נלחתו, לסיתן כי רק לכנודו נפתח: (כנ) וכבש, גם זה יחמר על זמן מצך ימי
המלחים, שמלבד התמידין הקלוחין יניח עוד כבש וכו' נשביל המלוחים: (כר) לרם,
לבלול חת הסלת בשמן כמו שכתוב בתולה בלולה בשמן, וכן ת"י לעבבא ית סולתא,
ולשון לרום ענין הזלוף ותבנוס וכלבינים (לבריס ל"ב) וכלסיסין (לד"ק) ועשיו לזלף
ולהרטיב בו חת הסולת וכן מתורגם לשכמית. מנחה לה', זה יהיה מנחה לה' מלבד
מנחת התמיד המזכל בתולה. חקות עולם תמיד, מיתו מוסב על זה לק מחובר למקרא
שלאחריו ואמר: לל תחשבו שבעבור העולה והמנחה הזאת, יחללו להקריב התמיד
והמנחה והשמן המזכל בתולה, כי חקת עולם יעשו חת הכבש וכו' ועל זה תנין תרגומי:
(כו) כי יתן וכו', בחיון נחלתו. היא, כלומר המתנה קיימת כי הלא נחלתו היא,

תרגום אשכנזי

ווער דורך דאז טהאָר נעמען נאָרדען קאָממט אום אנצובעטהען. דורך דאז טהאָר געגען זידען הינויסגעהען, אונד ווער דורך דאז טהאָר געגען זידען קאָממט, זאָלל דורך דאז טהאָר געגען נאָרדען הינויס געהען, מאן זאָלל ניכט צוריקקעהרען דורך דאז טהאָר וואָדורך מאן איינגינג, זאָגדערן דורך דאז געגענאיבער שטעהענדע הינוים געהען. (כ) אונד דער פֿירשט זאָלל אונטער אידנען, ווען זיא איינגע־ העז, איינגעהען, אונד ווען זיא אויסגע־ הען, זאָללען זיא אויסגעהען (צוואממען). (כא) אונד אן דען פֿעסטען, אונד בייא פֿאָלקספֿעראממלונגען זאָלל דאז שפיי־ אָפֿפֿער זיין: איין איפה צום שטיערע, אונד איין איפה צו דעם ווידדער אונד צו דען לעממערן, אייגע גאבע נאך זיינעם פֿערמאָגען (ווייללקיהרליך זאָפֿיל ער גיבען קאן), אונד אן אֶהל איין הין צו דעם איפה. (כב) אונד ווען דער פֿירשט איין פֿרייווילליגעם נאנצאָפֿפֿער אָדער איין פֿרייווילליגעם פֿריידעאָפֿפֿער דעם עוויגען בריננעט, זאָ זאָלל מאן אים דאז טהאָר אָפֿפֿנען, דאז גטגען אָכטען נעריכטעט

איזט

רש"י

סיתרתו נתוך העזרה יפה יפה: (ב) והנשיא. נס הוא כשאנוס לעזרה לצת בשבת הכיצד הכלוא להשתחוות נס הוא מלוס עליו לעשות העזרה קפנדריא וינא דרך שער לפון ויצא דרך שער נגד עס שהר ע"ס ויכנס ויצא דרך שער החחר וזהו נתוכס נצוא ונצוא ונלחתס יצאו כלס הנשיא עס שהר העס ולא יצא דרך שער המזרחי כדרך שהוא צא ניוס החדש וניוס שוה נרחניה שהשער המזרחי חין נכחו שער נתערב: (בב) וכי יעשה הנשיא נדבה. נשבת יחי המעשה: ופתח לו את השער ונו'. לא ניכנס נו לאיכל חלא עומד והכהנים יעשו את עולתו ואת שלמיו והשתחוה ויצא שנא' כאחר

יצא קרי

הפטרה לפר' החודש

לְהִשְׁתַּחֲוֹת יֵצֵא דֶּרֶךְ־שַׁעַר
נֶגֶב וְהַבָּא דֶּרֶךְ־שַׁעַר נֶגֶב יֵצֵא
דֶּרֶךְ־שַׁעַר צָפוֹנָה לֹא יָשׁוּב
דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר אֲשֶׁר־בָּא בּוֹ כִּי
נֹכְחוֹ יֵצֵאוּ: (כ) וְהַנָּשִׂיא
בְּתוֹכָם בְּבוֹאָם יָבוֹא וּבְצֵאתָם
יֵצֵאוּ: (כא) וּבַחַגִּים וּבַמּוֹעֲדִים
תִּהְיֶה הַמִּנְחָה אֵיפָה לַפָּר
וְאֵיפָה לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים מַתַּת
יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה: (כב) וְכִי־
יַעֲשֶׂה הַנָּשִׂיא נְדָבָה עוֹלָה אוֹ
שְׁלָמִים נְדָבָה לַיהוָה וּפָתַח
לוֹ אֶת־הַשַּׁעַר הַפֹּנֶה קָדִים
וְעָשָׂה אֶת־עֹלָתוֹ וְאֶת־שְׁלָמָיו
כאשר

באור

כי זה יהיה גלגול ועדנוג ויפגזו מכסים מול מכסים ויזיקו זו מת זו. נכחו יצאו. נגד המקום שנאו יצאו: (כ) והנשיא, נדרך נואס יבוא עמהס ונדרך לאחס יצאו הוא והטעס יחד לא כדרך נואו נשער ימות השנה שיבוא נשער המזרחי וחוזר נדרך שנא, כי זהו הדרת מלך ללכת נרנת העס, ועי"ז יהיה נוח ומהוג נעיני העס נדאותס כי הוא מתערב נתוכס, ולא יתגאה ללכת עמס. וכן אתר המשורר אלהי כי תעגול נעך מדקס עד נית אלהים נקול רנה ותודה המון חוגג (תהלים מ"ב ה'): (כא) ובמועדים, נעת אסיפת העס נבית אלהים: (כב) וכי יעשה, נשבת יחי המעשה. ועשה, הכהן העונד. ביום השבת, וגס ניום החדש, ולקנר לא זכרו, ומתך על המבין מדעתו. וכגד וכו', כי נשבת יחי המעשה העס טרוך נאלהה, ואין אי נא להתפלל, לכן יסגרו

מיך

הַנְשִׂיא לַיהוָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת
שִׁשָּׁה כְבָשִׂים תְּמִימִם וְאַיִל
תָּמִים: (טו) וּמִנְחָה אֵיפָה
לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים כְּמַתַּת
יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה:
(טו) וּבְיוֹם הַחֹדֶשׁ פַּר בֶּן־בָּקָר
תְּמִימֶם וְשִׁשָּׁה כְבָשִׂים וְאַיִל
תְּמִימִם יִהְיוּ: (יז) וְאֵיפָה לַפָּר
וְאֵיפָה לָאַיִל יַעֲשֶׂה מִנְחָה
וְלַכְּבָשִׂים כַּאֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ
וְשֶׁמֶן הִין לְאֵיפָה: (יח) וּבְבֹא
הַנָּשִׂיא דֶּרֶךְ אוּלָם הַשַּׁעַר
יָבוֹא וּבְדַרְכּוֹ יֵצֵא: (יט) וּבְבֹא
עַם־הָאָרֶץ לִפְנֵי יְהוָה בַּמּוֹעֲדִים
הַבָּא דֶּרֶךְ שַׁעַר צָפוֹן לְ

רער פֿירשט דעם עוויגען אם שבת טאנץ דארבריגען זאָלל, (איז) זעכס לעהמער אָהנע פֿעהל, אונד איין ווידער אָהנע פֿעהל. (טו) אונד דאז שפייזאָפּפֿער: איין איפה צו דעם ווידער; אונד צו דען לעמערן, איינץ גאבץ נאך זיינעם פֿערמאָגען (זאָ פֿיל עד געבען קאן) אונד אן אָהל איין הין צו דעם איפה. (טז) אונד אם טאגע דעם נייאמאָנדעם: איינען יונגען שטיער, אָהנע פֿעהל, אונד זיעבען לעמער אונד איין ווידער; אָהנע פֿעהל זאָללען זיא זיין. (יז) אונד איין איפה צום שטיער, אונד איין איפה צום ווידער, זאָלל ער אלם שפייזאָפּפֿער בריגען, אונד צו דען לעמערן זאָ פֿיל אלם זיין פֿערמאָגען הינרייכט, אונד אן אָהל איין הין צו דעם איפה. (יח) אונד וען דער פֿירשט העראיינגעהט, זאָ זאָלל ער דורך דיא האללע דעם טהאָרעם אייגעהען, אונד אויף זיינעם ווענע הינוים גהען. (יט) אונד

ועו דאז פֿאָלק דעם לאנדעם קאָממט אן פֿעסטטאגען פֿאָר דעם עוויגען, זאָ זאָלל,

רש"י

חני שנת זו חיוס שנת נרחטית חלח י"ע סטעון ז' כבשים וג' חילים ונח ולימדך חחין מעכדין זח"ג וחס לח תחלח ז' יניח וחס לח תחלח ג' חילים יניח ח' כחו סדרנו מכחיס לענין כחב חדש: (טו) מתת ידו. לימד שחין המנחות מעכנות זח"ו: (טז) וניום החדש פר בן בקר תמימם. מקרח זה דבר רעותינו נמנחות פר מה לחדנו לפי שנח' נחודש (פס) ונרחחי חדשיכם פרים בני בקר שנים מניין שחס לח חלח ג' יניח ח' לכך נחח' פר. ושנה כבשים חם לחדנו לפ"ב ז' מנין שחס לח חלח ז' יניח ו' לכך נחמר ושנה כבשים ומנין חסינו ח' ת"ל ולכבשים כחב' תשיג ידו. מנחתו: (יח) ונבוח הנשיח. ניום החדש ונשנת נרחטית שחין ישרחל מנויים על הרחי' ויהיו זח להשתחוות: דרך חילס השנר יבוח ונדרכו ילח. נחותו טעם עלתו ילח ולחינו מנויים לעשות העזר' קפנדרי' חצל נמועדים שנח' נהם (דברים ט"ז) ירחים כל זכורך זקוקיהות לעשות קנדריות כשחר העם היינו דכתיב נתוכם נבוח' יניח ונלחתם ילח: (יט) ונבוח ע"ה וגו' דרך טער לסון וגו' כי נכחו ילחו. מנוה עליהם

באור

השבת, נמשך זמן המלואים: (טו) מתת ידו, כפי נתינת ידו לפי הזנת ידו ונדנת לבו: (טז) תמידים, כמו תמיס מן מחר לשון רבים על כל הפרים של רחשי חדשים, ורז"ל דרשו בזה (מנחות דף מ"ה) שהוזה שנים לפי שחמר תמימים, אבל אם לח חלח שנים יניח אחד שנחמר פר: (יח) דרך אולם השער, נפרהסיח בשער הגדול כמ"ש למעלה בסיגוף לאכול לחם לפני ה': (יט) הבא וכו', הנכון שהטעם בעבור המון ורבוי העם שיהיה סדר רחוי בהגיעה והילוכה, שלח יבוח ויחח איש בדרכו כרגלו חלה אול חלה;

תרגום אשכנזי

הפטרה לפר׳ החודש

שפייזאָפּפֿער אונד וויא ראז אֶהל. (יח) זאָ
שפריכט דער הערר, דער עוויגע, ראז
טהאָר דעם איננערן פֿאָרהאָפּפֿעס, וועלכעס
נעגען אָסטען נעריכטעט איזט, זאָלל אן
דען זעכס ווערקטאגען פֿערשלאָססען זיין,
אבער אם שבת־טאגע זאָלל עם געאָפּפֿ־
נעט ווערדען, אונד אם טאגע דעם נייא־
מאָנדעס זאָלל עס געאָפּפֿנעט ווערדען:
(יג) אונד דער פֿירשט זאָלל היניינגעהן,
דורך דיא האללע דעם טהאָרעס פֿאָן
אויסען, אונד זאָלל אן דיא פּפֿאָסטע דעם
טהאָרעס שטעהען בלייבען, אונד דיא
פּריסטער זאָללען (וועהרענד דעכסען) זיין
בראנד־אופער זיין דאנק־אָפּפֿער פֿערריכ־
טען, אונד ער זאָלל אנבעטהען אויף דער
שוועללע דעם טהאָרעס, אונד הערנאך
הינויסגעהען, דאז טהאָר אבער זאָלל
ניכט פֿערשלאָססען ווערדען ביז אבענד.
(יג) אונד דאז פֿאָלק דעם לאנדעס זאָלל
אנבעטהען אם איינגאנגע דעם זעלבען
טהאָרעס, אן דעם שבת טאגע אונד אן
דען נייאמאָנדען פֿאָר דעם עוויגען. (יד) אונד דאז נאנצאָפּפֿער, וועלכעס

וְכִשְׁמָן׃ (יח) כֹּה־אָמַר
אֲדֹנָי יְהוִה שַׁעַר הֶחָצֵר
הַפְּנִימִית הַפֹּנֶה קָדִים יִהְיֶה
סָגוּר שֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה
וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת יִפָּתֵחַ וּבְיוֹם
הַחֹדֶשׁ יִפָּתֵחַ׃ (יט) וּבָא הַנָּשִׂיא
דֶּרֶךְ אוּלָם הַשַּׁעַר מִחוּץ וְעָמַד
עַל־מְזוּזַת הַשַּׁעַר וְעָשׂוּ הַכֹּהֲנִים
אֶת־עֹלָתוֹ וְאֶת־שַׁלְמָיו
וְהִשְׁתַּחֲוָה עַל־מִפְתַּן הַשַּׁעַר
וְיָצָא וְהַשַּׁעַר לֹא־יִסָּגֵר עַד־
הָעָרֶב׃ (כ) וְהִשְׁתַּחֲוּוּ עַם־
הָאָרֶץ פֶּתַח הַשַּׁעַר הַהוּא
בַּשַּׁבָּתוֹת וּבֶחֳדָשִׁים לִפְנֵי
יְהוָה׃ (כא) וְהָעֹלָה אֲשֶׁר־יַקְרִיב
הנשיא

רש"י

הין: (יא) שער החצר הפנימית הפונה קדים וגו'. שנו רבותינו במסכת תדות ג' פתחין היו לו לשער היכל ח' נדרום וח' בצפון שנאמר עליו מפורש בקבלה (לעיל מ"ד) חיק לח יהיה בו והיה סגור: (יב) דרך חולם השע' מחוץ. כמ"ש למעלה ולעתיד לא החצר החיצונה. דרך חולם השער של עזרה כלומר יכנס בדרך שער מזרחו שהוא מפתח כניסה ויציאה' ונח לאחוריו הפתח: ועמד על מזוזת השער. אותו שער הקדון הוא הפתח. ועמד על מזוזת השער שער הפנימי הוא הפתח כדאתמר שר היפתר קרבנו של אדם קרב ואינו עומד על גביו: את עולתו ואת שלמיו. עולת רחוי' חבינה ומקרא זה מוסב על יו"ט כך מלאתי בפירושים מדויקים: לא יסגר עד הערב. ולמה לא יסגר: (יג) והשתחוו ע"ה. כל היום וגם כל הלח ולער' יסגרוהו: (יד) ניום השבת שם כתיב. לא ידעתי למה שהרי אתרת תורה ג' כתיבי (במדבר כ"ח) וניום השבת משמע נשבת בלילות משמע י"ט והומד

חגי

באור

לעשות מה בגדיל המלוחים ובשמיני עצרת כבר בשלמו ימי המלוחים: (יא) יהיה סגור, לפי שלא היו רגילין לבוא לב"המק בימות החול לא העם ולא הנשיא: (יב) על מזוזת, סמוך למזוזת השער. וי"ת נמי מפתן על סקופת תרעא, והיא המסקופה התחתונה, מבך ידרכו בה ומ"כ יהיה על ממש (אויף דער טוזעללע). ועשו, בהיותו עומד שם יעשו וכו', וזו במבך ימי המלוחים שקרבנו העולות לפי בשבת ומבר שלמיו מם הניתם בדבם בר"ח. והשער. הוא השער המזרחי הנפתח לא יסגר לפי שישתחוו העם וכו': (יד) ביום

השבת

בְּעָדוֹ וּבְעַד כָּל־עַמְּךָ הָאָרֶץ פַּר
חַטָּאת: (ח) וְשִׁבְעַת יְמֵי־הֶחָג
יַעֲשֶׂה עֹלָה לַיהוָה שִׁבְעַת
פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִם תְּמִימִם
לַיּוֹם שִׁבְעַת הַיָּמִים וְחַטָּאת
שְׂעִיר עִזִּים לַיּוֹם: (ט) וּמִנְחָה
אֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל יַעֲשֶׂה
וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה: (י) בַּשְּׁבִיעִי
בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּחָג
יַעֲשֶׂה כָאֵלֶּה שִׁבְעַת הַיָּמִים
כַּחַטָּאת כָּעֹלָה וְכַמִּנְחָה
וכשמן

זעלבען טאגע (אם געדאכטען פירצעהנטען) פיר זיך אונד פיר דאז גאנצע פאלק דעם לאנדעם אייגען שטיער צום זינדענאפפער ברינגען. (ח) אונד דיא זיבען טאגע דעם פעסטעם זאלל ער דעם עוויגען אין גאנין. אפפער ברינגען, זיעבען שטיערע אונד זיעבען ווידדער אהנע פעהל, יעדען טאג דער זיבען טאגע, אונד איין זינדאפפער, איין ציעגענבאק, יעדען טאג, (ט) אונד אלס שפייזע. אפפער זאלל ער איין איפה צו דעם שטיערע אונד איין איפה צו דעם ווידדער ברינגען, אונד אהל איין הין צו דעם איפה. (י) אים זיעבענטען מאנאטה אם פינפצעהנטען טאגע דעם מאנאטהס אם פעסטע (דער לויבהיטטען) זאלל ער (אפפער), וויא יענע, זיעבען טאגע הינדורך ברינגען, וויא דאז זינדאפפער אונד דאז גאנצאפפער דאז שפייז.

רש"י

סיתחנך לעגוד' קודס י"ע נפי סיגליו קרנגות ועולת המועד לעשות כת"ס למעלה ועל מנסיך יהיה העולות והמנחה וסנסך נחני' ונו': (ח) סגעת פרים וסנעת חלים תמימים ליום. והתורם מתרם פרים גני נקר סגים וחיל חחד חין לו להעמיד מקרה זה חלח ז' פרים ו' חילים לג' היתים פר ליום וחיל ליום ועח לנחד סחין הפרים תעכנין זח"ג ולח החילים תעכנין זה חת זה וכן סגיגו נמנחות חך לח הניחו מן התקרח הזה רחיה חלח מתקרח סנח' למעה (ת"ר) וניום החדש פר בן נקר תמים. ושסת כנגיס וחיל ושמח חף זה נח לנחד כן וכן פיריסו ז' פרים ו' חילים ליום ליוקף דנד יום ניותר עולים ז' פרים לג' יתיס: וחטאת סעיר עזים ליום. סעירי הרגלים: (ט) ומנחה חיפה לפר. מנחת הנסכים חיפה לפר חינו יודע תה הוח סהרי תמרה הורה ב' עשרונים ו"ל חיפת קמח להוליח סלח עשרון תן הסתה שהיפה ב' סחין: חיפה לפר. למדך שתם לח תלח סלת תנופה כל כך יניח תשל עשרון לפחה: ואיפה לחיל. חף זו קמח להוליח מתנה ג' עשרונים סלת תנופה כל נדב' כתו שהניחי סלחם ג' עשרונות תב' סחין. הין לחיפה. לח ידעתי למה ו"ל לח שיקריב היין כולו חלח סנתות היו ניתין ויקריב סמן לפי הסלת כמשפט הזנח לפר כמשפטו ולחיל כמשפטו לפי סנתות של הין

באור

(טאגויבענטע). ורש"י פי' על פס שמתחילין ממנו לספור ז' שבועות ע"כ. ומולי נח יחזקאל זה להורות טעם ממחרת השבת יום ראשון מחר חב הפסח נגד הלבוקים שאומרים שבת בראשית: (ח) יעשה, הנשיח משלו שבעת פרים הם קרבנות המלואים ולח מצינו כאן הקרבנות האמורות בתורה שהיו נאות חובה. ליום שבעת ימים, ד"ל לכל יום משבעת הימים: (ט) ומנחה וכו', עם שהתורה אמרה שעור אחד למנחה ולשמן, חלק בין פר לאיל, זו נדבר הקרבנות שאמרה תורה, ומין בכלל זה קרבנות המלואים שלעתיד, אולם רז"ל דרשו בזה: (י) יעשה, יניח קרבנות המלואים כל שבעת הימים כמספר האמור בפסח. כחטאת וכו'. כל אלה יניח בשוכות כמספר האמור בפסח, אבל בשאר ימים טובים לא בוה לחוסיף קרבנות בהמה על האמור בתורה

לעצות

הייליגטהום ענטוינדיגען: (ד) אונד דער
פריסטער זאָלל פֿאָן דעם בלוטע דעם
זינדאָפּפֿערס נעהמען, אונד עס אן דיא
פּפֿאָסטען דעם הויזעם אונד אן דיא פֿיער
עקקען דעם אבזאטצעם אם אלטער, אונד
אן דיא פּפֿאָכטען דער טהאָרע דעם אינ-
גערן פֿאָרהאָפֿם גענבען. (ה) אונד אלזאָ
זאָללכט דוא הֿערפֿאהרען אם זיעבענטען
דעם מאָנאטהם, וועגען דעם מאנגעם
דער דא גאירדט אָדער איינפֿעלטיג גע-
האנדעלט האט (דאז הייכט: אוים פֿער-
זעהען אָדער איינפֿאלט נעזינדיגעט האט),
אונד זאָ זאָללט איהר דאז הויז פֿערזאָה-
נען. (ו) אם ערשטען (מאָנאטה) אם
פֿיערצעהנטען טאגע דעם מאָנאטהם,
זאָללט איהר דאז פסח אָפּפֿער. פֿעסט האבען (דאן) דאז פֿעסט דער טאג זיעבע-
דע; אונגעזייערטעם זאָלל נעגעסטען וועדען. (ז) אונד דער פֿירשט זאָלל אן דעם-
זעלבען

רש"י

פחמור נרחם הענין ונומר כאן סייסו התלוחים נח' נניסן: וחטחת וסהרת: (ה) וכן תעשה נסנעה
נחוזס. כ"נ וכן תעשה כל סנעה וכן הוח חומר למעלה סנעת ימים יכפרו על המזנח. ורנומינו
כן פירשיהו נמנחות וכן תעשה סר סחינו נחכל נז' סנטיס סהדסו דנר והוכו נ"ד סלה' סחלנ תומר
ועשו ז' סנטיס סהס רוב נגוד על פיהס סחניחין פר העלס דנר: תחיס סונה ותפתי וכו'. ס"ז
תקדח מסורס וכפרת לח הנית מחיס סונה ומפתי לחר ז' ימי המלוחים סיהח המזנח מחוגן יניחו
חטחותס וחטחותס ויתכפרו סנזמן סיזרחל מכופרים הנית מכופר: (ו) סנעות ימים. על סס
סתחילין ממנו לספר' ז' סנועות. מלחתי: תלות יחכל. מלות יחכל נו נחנ: (ז) ועשה הנסיח ניום
סהוח וכו'. דנותינו חמרו סנקהל סיון דנריו סותרין ד"ת נרס זכו' לטוב חנניס
נן חזקיס נן נריון סיסד נעליס ודרסו ונעונינו ממנו נעלס תס סדרס נקרנגות החלה פר ני"ד ניסן
למס. וחות' חני סמח ני"ד ניסן של פסח רחזון סנתחנך נו הנית עיחד וסר זה נח תחת ענל נן
זקר סהקריב חהרן נח' למלוחים ומניד סחס לח הקריבו נסחיני למלוחים יקריבנו ני"ד ניסן כדי
סיתחנך

באור

הלחזון ופרש עוד מה שחסר למעלה: (ד) ולקח הכהן, זו הפרט מחד הכלל. החצר
הפנימית, עזרת מנשים: (ה) וכן תעשה, י"מ וכן תחנך נקרנגות נכל מקך סנעה
ימים ניתי החדש יום מחד יום, מולם לח נענין שלוה להניח נהמזון, כי נשחת ימים
לוה להניח שעיר לחטאת ופר ואיל לעולות כמ"ש שם, ולדעת הרל"ק הוח חדוש לעתיד
על המזנח ועל הנית נס נשנעה לחדש ועל"ז מתורנם מסכנזית. מאיש שוגה ופתי,
ר"ל הקרנגות הללו יבואו לכפיר העון מתים שוגה ופתי, ד"ל ממי שנכנס מרוב שמחה
נמקדש נמקום שאין לו ליכנס ועשה זאת נשנגה או נסכלות הדעת. וכפרתם, נשם
תכפרו את הנית מן החלול של הנכנסין שם שלא נרשות, כך שעור הפסוק ואין מן שלוך
לשלשו: (ו) הפסח, חג הנמת קרנן פסח. שִׁבוּעוֹת ימים. נשו"מ הש"ן ואינו רגוי
והוא שנעת ימים וכן לְעוּמַת וכן ת"י שנעה יומין (רל"ק) וכן הוא נתרגומי

מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם:
בָּרִאשׁוֹן כְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת עַד יוֹם
הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב: שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא
בְּבָתֵּיכֶם כִּי כָּל־אֹכֵל מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעֲדַת
יִשְׂרָאֵל בַּגֵּר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ: כָּל־מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ בְּכֹל
מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת:

הפטרה לפר' החודש

(יחזקאל מ"ה ט"ז עד מ"ו י"ח):

(ט) כָּל הָעָם הָאָרֶץ יִהְיוּ לָ־ הַתְּרוּמָה הַזֹּאת לַנָּשִׂיא בְּיִשְׂרָאֵל: (ז) וְעַל־ הַנָּשִׂיא יִהְיֶה הָעוֹלוֹת וְהַמִּנְחָה וְהַנֶּסֶךְ בַּחַגִּים וְהֶחֳדָשִׁים וּבַשַּׁבָּתוֹת בְּכָל־מוֹעֲדֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל הוּא־יַעֲשֶׂה אֶת־ הַחַטָּאת וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־ הָעוֹלָה וְאֶת־הַשְּׁלָמִים לְכַפֵּר בְּעַד בֵּית־יִשְׂרָאֵל: (ח) כֹּה־ אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תִּקַּח פַּר־בֶּן־ בָּקָר תָּמִים וְחִטֵּאתָ אֶת־ המקדש

תרגום אשכנזי

הפטרה לפרשת החודש

(ט) דאו נאנצע פֹאלק רעם לאנדעם זאלל (פֹערפֹאליכטעט) זיין צו דיזער הע־ בע. אן דען פֹירשטען אין ישראל. (ז) אונד דעם פֹירשטען זאללען (דאפֹיר) אבלינגען: דאו גאנץ • אפֹפֹער, דאו שפייזע • אפֹפֹער, דאו טראנק • אפֹפֹער אן דען פֹעסטען, נייאמאנדען אונד רוהע טאגען, בייא אל־ לען פֹערזאמלונגען דעם הויזעם ישראלם. ער זאלל בערייטען דאו זינדען • אפֹפֹער, דאו שפייזע • אפֹפֹער דאו נאנץ • אפֹפֹער אונד דאו פֹרויד־אפֹפֹער צו פֹערזאהנען פֹיר דאו גאנצע הויז ישראל. (כ) זאָ שפריכט דער הער, דער עוויגע: אים ערשטען (מאנאטה) אם ערשטען (טאגע) דעם מאנאטהם זאללסט דוא אייגען יונגען שטיער אחנע פֹעהל נעהמען, אונד דאו היילוג־

ריש י

(א) אל התרומם זחת, התור' נתעלה נדעת כל ע"ם תהיה: (ב) ועל הנשיא. תומר חני שהנשיא הזה נכה"ג תדגר וכן כל הנשיאים שנאמרו מצמו ועד ר' מנחם שנמלך תדגר: (ג) כם חמר ר' חלניה נהשון נתחל לחודש ינר' תקח פר בן בקר תמים. הוא פר המליחים

באור

(א) העם הארץ, נמ ה"מ הידיעה על מלה נסמכת כמו המלון הנדית (דד"ק). ות"י כל עמא דמרעא יהון עבדין ית מפרסתא הזה לדמא דישראל וכן מתורגם מזבנזית. לנשיא, י"מ המלך וי"מ הכהן הגדול: (ב) ועל הנשיא, ולעומת זה יהיה על הנשיא תוטל לעשות הקרבנות המנדיש: (ג) תקח, נגד קהל ישראל יהנה. פר וכו'. הוא הפר המוזר למעלה (פרשה מ"ג) ועתה נא לומר שהמנוך יהיה נמחל לחק־

קריאת מפטיר לפרשת החודש

נוהגת קהל זו פרשת החודש מוליכין ג' ספרים. נוטלין קודין שנעשה נגדי נפרשת הנשוע וקדיש לעילא. ונוסף הנני קודי' למפטיר פרשה זו. ומס חל רמס חודש ניסן נוהגת מוליכין שלשה ספרים. נוטלין קודין שנה נגדי נפר' הנשוע. ונס' הנני קודין לנשיעי נפר' פנחס וניום הנשת ונוטלי חנשיכס וקדיש לעילא. ונס' הנליסי קודי' למפטיר נפ' נמ:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר׃
הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם
לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה׃ דַּבְּרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בֶּעָשֹׂר לַחֹדֶשׁ
הַזֶּה וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית־אָבֹת שֶׂה לַבָּיִת׃ וְאִם־יִמְעַט
הַבַּיִת מִהְיוֹת מִשֶּׂה וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֹב אֶל־בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת
נְפָשֹׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תָּכְסוּ עַל־הַשֶּׂה׃ שֶׂה תָמִים זָכָר בֶּן־שָׁנָה
יִהְיֶה לָכֶם מִן־הַכְּבָשִׂים וּמִן־הָעִזִּים תִּקָּחוּ׃ וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת
עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל קְהַל עֲדַת־
יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבָּיִם׃ וְלָקְחוּ מִן־הַדָּם וְנָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת
וְעַל־הַמַּשְׁקוֹף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָהֶם׃ וְאָכְלוּ אֶת־
הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי־אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל־מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ׃ אַל־
תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם כִּי אִם־צְלִי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־
כְּרָעָיו וְעַל־קִרְבּוֹ׃ וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ
עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ׃ וְכָכָה תֹּאכְלוּ אֹתוֹ מָתְנֵיכֶם חֲגֻרִים
נַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמַקֵּלְכֶם בְּיֶדְכֶם וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן פֶּסַח
הוּא לַיהוָה׃ וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִכֵּיתִי כָל־
בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה
שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה׃ וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם
שָׁם וְרָאִיתִי אֶת־הַדָּם וּפָסַחְתִּי עֲלֵכֶם וְלֹא־יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף
לְמַשְׁחִית בְּהַכֹּתִי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וְהַיּוֹם הַזֶּה יִהְיֶה לָכֶם לְזִכָּרוֹן
וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַיהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם תָּחֳגֻּהוּ׃ שִׁבְעַת
יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם
כִּי׀ כָּל־אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם
הָרִאשׁוֹן עַד־יוֹם הַשְּׁבִיעִי׃ וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלָאכָה לֹא־יֵעָשֶׂה בָהֶם
אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל־נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם׃ וּשְׁמַרְתֶּם
אֶת־הַמַּצּוֹת כִּי בְעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת־צִבְאוֹתֵיכֶם

הָאָרֶץ הַלָּזוּ הַנְּשַׁמָּה הָיְתָה כְּגַן־עֵדֶן וְהֶעָרִים הֶחֳרֵבוֹת וְהַנְּשַׁכּוֹת וְהַנֶּהֱרָסוֹת בְּצוּרוֹת יָשָׁבוּ: (כמ) וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יִשָּׁאֲרוּ סְבִיבוֹתֵיכֶם כִּי׳ אֲנִי יְהוָה בָּנִיתִי הַנֶּהֱרָסוֹת נָטַעְתִּי הַנָּשַׁמָּה אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי:

נאן מסיימים הספרדים

(נג) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה עוֹד זֹאת אִדָּרֵשׁ לְבֵית־יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם אַרְבֶּה אֹתָם כַּצֹּאן אָדָם: (נד) כְּצֹאן קָדָשִׁים כְּצֹאן יְרוּשָׁלַם בְּמוֹעֲדֶיהָ כֵּן תִּהְיֶינָה הֶעָרִים הֶחֳרֵבוֹת מְלֵאוֹת צֹאן אָדָם וְיָדְעוּ כִּי־ אֲנִי יְהוָה:

הרי"ש בצרי

רש"י

כגן עדן. עכשיו נסמכה לחיות כגן עדן: והערים החרבות. זה ימים עכשיו נלורות יפנו: (בא) חדרש לבית ישראל. תתפת' להם נתפלתם נדורשם חותיעל זאת: חדש כצאן לרוב: (בב) כצאן קדשים שהיה נאה לירושלים נתועדי פסחים. לשון אחר כתרגומו חסנינון לאנשת ואנלאינון נעבירת כלומר שלא יהיו עונותיהם נזכרים עליהם:

באור

לכם כי נוסו וכו' ומיכם דמוים להנחל: (ב) ואמרו וכו'. הוא מתחזרת התנאי בשני פסוקים ל"ב ל"ד. ר"ל אם יהיה כל זה המכך נס, אז יאמרו העובדים וכו'. הַלָּזוּ. נתוספת וי"ו כמו הזאת והוא מלעיל (רד"ק). והנכון כי הוא כנוי הרומז על דבר רחוק לנקבה (יענינם ואחד). כי לא על הדומה אותה נמעמך הנוכחי הצוב ידבר כי אם בס מהסומע ממנה למרחוק: (כב) כצאן ארם. הכנוי לאן מדם מוסב על מה שנאמר למעלה (ל"ך ל"ח) ואתן לאנשי וכו' וכן הולך ומוסיף לומר כצאן קדשים. כצאן ירושלים. מלאות צאן אדם לשלאות המצל כדרכו: (כג) כצאן קדשים וכו'. כצאן הקדשים שהיו מניאים ישראל לירושלים שלש פעמים נשנה שהיו רגיל:

קריאת

מיין פֿאָלק זיין, אונד איך ווילל אייער גאָטט זיין. (יד) אונד איך בעפֿרייע אייך פֿאָן אלל איירען אונרייניקייטען אונד רופֿע דאז גע־
טרוידע הערבייא, אונד מעהרע עס, אונד ווילל קיינען הונגער איבער אייך ברינגען. (טו) אונד
איך מעהרע דיא פֿריכטע דער ביימע אונד
דען ערטראג דעס פֿעלדעס, דאמיט איהר
ניכט מעהר שמעהונג ערדולדעט וועגען הונ־
גערס אונטער דען פֿאָלקערן. (טז) (אלס־
דאן) ווערדעט איהר געדענקען איירער באָ־
זען וועגע אונד אייערער האנדלונגען דיא ניכט
גוט ווארען, אונד ווערדעט אייך עקקעלן
פֿאָר אייך זעלבסט פֿאָר אייערן מיססעטהא־
טען, אונד פֿאָר אייערן גרייעלן. (יז) ניכט
אום אייערטוילללען טהוע איך׳ס, שפריכט
דער הערר דער עוויגע, דיזעס ווירד אייך צו
ווישכען גענטהאן! שעהמעט אייך אונד
ערראָטהעט פֿאָר אייערן וועגען, הויז ישראל׳ס!
(יח) זאָ שפריכט דער הערר, דער עוויגע:
צור צייט, ווען איך אייך רייניגע פֿאָן אלל
אייערן מיססעטהאטען, אונד דיא שטעדטע
בעוואָהנט מאכע, אונד דיא טריממער אויפֿ־
געבויעט ווערדען, (יט) דאז ווישטע לאנד
בעארבייטעט זיין ווירד, אנשטאטט דאס
עס אייגע ווייסטענייא ווער פֿאָר דען אויגען
אללער פֿאָראיבערגעהענדען; (כ) דאן ווירד

מאן

לָכֶם לֵאלֹהִים: (יז) וְהוֹשַׁעְתִּי
אֶתְכֶם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם
וְקָרָאתִי אֶל־הַדָּגָן וְהִרְבֵּיתִי
אֹתוֹ וְלֹא־אֶתֵּן עֲלֵיכֶם רָעָב:
(יח) וְהִרְבֵּיתִי אֶת־פְּרִי הָעֵץ
וּתְנוּבַת הַשָּׂדֶה לְמַעַן אֲשֶׁר
לֹא תִקְחוּ עוֹד חֶרְפַּת רָעָב
בַּגּוֹיִם: (יט) וְזָכַרְתֶּם אֶת־
דַּרְכֵיכֶם הָרָעִים וּמַעַלְלֵיכֶם
אֲשֶׁר לֹא־טוֹבִים וְנִקְטֹתֶם
בְּפְנֵיכֶם עַל עֲוֹנֹתֵיכֶם וְעַל
תּוֹעֲבֹתֵיכֶם: (כ) לֹא לְמַעַנְכֶם
אֲנִי־עֹשֶׂה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה יְוֻדַּע
לָכֶם בּוֹשׁוּ וְהִכָּלְמוּ מִדַּרְכֵיכֶם
בֵּית יִשְׂרָאֵל: (כא) כֹּה אָמַר
אֲדֹנָי יֱהוִה בְּיוֹם טַהֲרִי אֶתְכֶם
מִכֹּל עֲוֹנוֹתֵיכֶם וְהוֹשַׁבְתִּי אֶת־
הֶעָרִים וְנִבְנְתָה הֶחֳרָבוֹת:
(כב) וְהָאֶרֶץ הַנְּשַׁמָּה תֵּעָבֵד
תַּחַת אֲשֶׁר הָיְתָה שְׁמָמָה
לְעֵינֵי כָּל־עוֹבֵר: (כג) וְאָמְרוּ

הארץ

רש"י

בלע"ז (ו: המיו נעלמיכס נעסתכ' על הנמול הרע חזר נחלתס לפני וחני נומל לכס טונה:
(יט) והחזן הנסתם תעגד. החזן חזר היתם סתתם עד הנם תהיה נעגרת ונזרעת: (ב) היתם

(יך קוועלן, נעחרבייטען) Demener, (ו בלע"ז

באור

תרגמתיו: (יר) והושעתי וכו', נקבול המ"ס ועגינו הרחקת הלעה כדמתורגם מסכנזית. וקראתי וכו', קדימה על"ם לדבר טוב, סיתקבל לגוף ויש כמוהו קדימה לפרענות כתו כי קדם ה' לדעב (מ"ב מ' מ') עיין נמורי סס. ות"י פה ומבדך ית עבורה: (טו) למען וכו', עיין נמורנו לעיל (ל"ד כ"ט): (טז) וזכרתם את דרביכם וכו', ותהיו מלוסים ונזויס נעיני עלמיכס כשתזכרו עוונותיכס ותמרו בדין הכדיתנו הסס והגלנו מארלנו (רד"ק נשנוי מעט): (יז) אני עושה, זאת הגאולה. יודע לכם, כדבר הזה יהיה ידוע

לכס

אֲשֶׁר־בָּאתֶם שָׁם: (ח) וְקִדַּשְׁתִּי
אֶת־שְׁמִי הַגָּדוֹל הַמְחֻלָּל בַּגּוֹיִם
אֲשֶׁר חִלַּלְתֶּם בְּתוֹכָם וְיֵדְעוּ
הַגּוֹיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה נְאֻם אֲדֹנָי
יֱהוִה בְּהִקָּדְשִׁי בָכֶם לְעֵינֵיהֶם:
(ט) וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם מִן־הַגּוֹיִם
וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִכֹּל־הָאֲרָצוֹת
וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־אַדְמַתְכֶם:
(י) וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים
וּטְהַרְתֶּם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם
וּמִכָּל־גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם:
(יא) וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב חָדָשׁ וְרוּחַ
חֲדָשָׁה אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וַהֲסִרֹתִי
אֶת־לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם
וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר: (יב) וְאֶת־
רוּחִי אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וְעָשִׂיתִי
אֶת אֲשֶׁר־בְּחֻקַּי תֵּלֵכוּ וּמִשְׁפָּטַי
תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם: (יג) וְיָשַׁבְתֶּם
בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לַאֲבֹתֵיכֶם
וִהְיִיתֶם לִי לְעָם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה

בעט. (ח) אונד איך וועלדע מיינען נראָסען נאמען הייליג מאכען, דער אונטער דען פֿאָלקערן קערן ענטווייהעט אויז, רא איהר איהן ענטווייהעט האבט אונטער איהנען, דאס דיא פֿאָלקער ערקענגען, דאס איך דער עוויגע בין, שפריכט דער הערד, דער עוויגע: וועו איך דורך אייך נעהיליגעט וועלדע פֿאָר אייגע אויגען. (ט) איך נעהמע אייך אוים דען פֿאָלקערן, אונד זאמלע אייך אוים דען לענדערן, אונד בריֹנגע אייך אין אייער לאנד. (י) אונד איך שפרענגע איבער אייך רייגעם וואסער, דאס איהר רין וועדעט פֿאָן אלען לען אייגען אונרייניגקייטען, אונד פֿאָן אלל אייגען גאָטצען ווילל איך אייך רייניגען. (יא) אונד איך גיבע אייך אין נייעם הערין, אונד אייגען נייען נייסט נעבע איך אייך אין אייער אינגעוויס, אונד טהוע דאז שטיינערנע הערין וועג אוים אידרעם פֿלייש, אונד גיבע אייך אייך אין הערין פֿאָן פֿלייש. (יג) אונד מיינען גייסט גיבע איך אין אייער אינגעוויס אונד מאכע דאס איהר אין מיינען געזעצען וואנדעלט, אונד מיינע רעכטע בעאָבאכטע אונד טהוע זיא טהועט. (יג) אונד איהר זאָלט בעוואָהנען דאז לאנד, וועלכעם איך אייגען פֿעטערן גיגעבען, אונד איהר זאָלט מיין

רש"י

ולקחתי אתכם מן הגוים: (י) מים טהורים, תכפר עליכם ותעניר עומאתיכם כהזיית מי חטאת
המעניין עומאת המת: (יא) נג חדש. יגר שנתחדש בטונה: (יב) ונקוטותם בסניכם דמיניר
נלע"ז

באור

פֿאן דעגן וואנדע זיינעם הוהעהויגעם פֿערטריבען ווערדען)? (ח) לעיניכם, כך מלאתי
כל הספרים המדויקים ות"י כד מתקדש לעיניהון. ותרגומי כמו שכתוב לפניו:
(י) וזרקתי וכו', דרך משל כמו שטומאת נוגעי בהם ונגזית מי חטאת כן
הטמא מעונות נוגעי בכפרה (רל"ק) ות"י מסנוק לחוניכון כמא דמדכן נמי מדיותא
ונקטם תדתא דחטתא ותדכון מכל סומאתכון ומכל טעותכון מדכי יתכן: (יא) לב חדש,
לב יפה ומוכנע ולגון טוב. ורוח חדשה, רוח מוכשרת לקבל דברי הטם נחמה. לב
האבן, לב הקשה כאבן. לב בשר, לב נכנע ורך כבשר. וי"ת לב דחיל דוח דחילא לגבי
דשיעי דהוא תקיף כאבנא. לב דחיל קדמי למעבד רעותי: (יב) את אשר בחקי וכו',
פעול ועזיתי יוצא לשני, כלומר ע"י שאתן את רוחי בקרבכם תעשה שתלכו בחקי וכו',
ולזה הוא נקשר בסימן יחס הפעול את. ות"י ומעביד בגין תַּפְעֵל לכוותי זמת ועד ז
תרגמתיו

תרגום אשכנזי

זיינען וואנדעל אונד זיינע האנדלונגען: ויא דיא אונרייניגקייט איינעס אבגעזאָנדערטען וויבעס וואר זיין וואנדעל פאָר מיר. (ג) אונד זאָ שיטטעטע איך מיינען גרים איבער זיא אוים, וועגען דעם בלוטעם דאז זיא אים לאנד פערגאָססען, אונד ווייל זיא עם מיט איהרען גאָטצען פעראונדייניגט האטטען. (ד) אונד איך צערשטרייעטע זיא אונטער דיא פאָלקער, אונד זיא וואורדען אומהער געשלידערט אין דיא לענדער; נאך איהרעם וואנדעלן אונד נאך איהרען האנדלונגען דיכטעטע איך זיא. (ה) אונד זיא קאמען צו דען פאָלקערן; אונד וואָ זיא הין קאמען, דא ענטווייהעטען זיא מיינען הייליגען נאמען, אינדעם מען פאָן איהנען זאגטע: דעם עווי־גען פאָלק זינד דיזע, אונד אוים זיינעם לאנדע זינד זיא געצאָגען. (ו) אונד זאָ ווילל איך מיינעם הייליגען נאמען שאָנען, ווען דאז ווילכען דאז ישראל'ס ענטווייהעט האט אונטער דען פאָלקערן, צו ווילכען זיא הינקאמען. (ז) דא־רום שפריך צו דעם הויז ישראל'ס! זאָ שפריכט דער הער, דער עוויגע: ניכט אום אייגעטווילללען, הויז ישראלם, טהוע איך דאז, זאָנדערן אום מיינעם הייליגען נאמענס ווילללען, דען איהר אוגטער דען פאָלקערן וואָהין איהר געקאָממען, ענטווייהעט הא־

רש"י

ותחנ לשון חנינה: (ה) ויבוא. לפי שחטר בית ישראל נרחק מספרם קרח כל הפרשה כלשון יחיד. ומדרש אגדה הקב"ה את עמהם נגולה ומעט חוזן תם היו חומרי' הזנחים הרי חלו עם ה' ולא היה לו יכולת להגיל נמדרש חיכה נעתי: ויחללו את שם קדשי הפשילו את בגודי ומהו החילול נחתוך הויניהם עליהם עם ה' חלה ומחרנו יצאו ולא היה יכולה צידו להגיל את עמו ואת חרנו: (ז) לא למעגכם אני עושה. התשועה שתושיענה: (ח) וקדשתי את שמי. ומה הוא הקידוש

ולקחתי

באור

לפני עד להרחיקם: (ה) ויבוא וכו'. אשר באו שם. כלומר נכל מקום מסר נאו שם נמין הפרך ויחללו הגוים וכו' וכן מתורגם משכנזית. באמר וכו'. ולא היה יכלת צידו להגיל את עמו ואת חרנו (רש"י) ות"י נדרך אחר: וְעָלוּ לְגִינִי עַמִּים,

דאתגליאו לתמן על דאחילו ית שמא דקודשא נדאתמרין להון, מן עמיא דיי אלין ואכדין מארעא דית שכנתיה גלו (חוכד איז קיוואטען זיא דען פאָלקערן וואָהין איז אין געפאנגענ־שאפט געפיהרעט וואָרדען, ווייל איז אייגען הייליגען נאהמען ענטווייהעט האבען, אינ־דעם אין זיא איהנען זאגטע. ווען דיזעם דאם פאָלק דעם עוויגען ווערע, ווען זוערע עם

פאָן

לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה חַטָּאת הִוא: וְכִבֶּס הָאֹסֵף אֶת־אֵפֶר הַפָּרָה
אֶת־בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם
לְחֻקַּת עוֹלָם: הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל־נֶפֶשׁ אָדָם וטמא שִׁבְעַת יָמִים:
הוּא יִתְחַטָּא־בּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהָר וְאִם־לֹא
יִתְחַטָּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהָר: כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּמֵת
בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא יִתְחַטָּא אֶת־מִשְׁכַּן יְהוָה טִמֵּא
וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא
יִהְיֶה עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ: זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי־יָמוּת בְּאֹהֶל כָּל־
הַבָּא אֶל־הָאֹהֶל וְכָל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים: וְכָל כְּלִי
פָּתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא: וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע עַל־
פְּנֵי הַשָּׂדֶה בֶּחָלָל־חָרֶב אוֹ בְמֵת אוֹ־בְעֶצֶם אָדָם אוֹ בַקֶּבֶר יִטְמָא
שִׁבְעַת יָמִים: וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם
חַיִּים אֶל־כֶּלִי: וְלָקַח אֵזוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר וְהִזָּה עַל־
הָאֹהֶל וְעַל־כָּל־הַכֵּלִים וְעַל־הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ־שָׁם וְעַל־הַנֹּגֵעַ
בַּעֶצֶם אוֹ בֶחָלָל אוֹ בַמֵּת אוֹ בַקָּבֶר: וְהִזָּה הַטָּהֹר עַל־הַטָּמֵא
בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטְּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֶּס בְּגָדָיו
וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר בָּעָרֶב: וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה
הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ הַקָּהָל כִּי אֶת־מִקְדַּשׁ יְהוָה טִמֵּא מֵי נִדָּה לֹא־
זֹרַק עָלָיו טָמֵא הוּא: וְהָיְתָה לָהֶם לְחֻקַּת עוֹלָם וּמַזֵּה מֵי־הַנִּדָּה
יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְהַנֹּגֵעַ בְּמֵי הַנִּדָּה יִטְמָא עַד־הָעָרֶב: וְכָל אֲשֶׁר־יִגַּע־
בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת תִּטְמָא עַד־הָעָרֶב:

הפטרה לפרשת פרה

(ביחזקאל ל"ו ט"ז עד כ"ג):

(ט) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:
(ג) בֶּן־אָדָם בֵּית
יִשְׂרָאֵל יֹשְׁבִים עַל־אַדְמָתָם

תרגום אשכנזי
הפטרה לפרשת פרה

(ט) **אונד** עם וואָרד מיר דאז וואָרט דעם עווינען וויא פֿאָלנט: (ג) מענ־ שענזאָהן, דאז הויז ישראל וואָהנעטע אין זיינעם לאנדע, **אונד** פֿערוניינ־יגטע עם דורך זיי־

ויטמאו
רש"י

(ב) **בן** חדס בית ישראל יושבים וכו' כטומאת הנדה. התשובה הכתוב להגדים שנעל' מלפני תתי תטהר

באור

(ב) כטמאת הנדה, כטומאת מגע המוחקת מנעלה גימי דותם כן ביתה דרכם טמאה לפני

תרגום אשכנזי

ביטטערע דעס טאָדעס! (לג) שמואל זאג־
טע! וויא דיין שוועדט דיא ווייבער קינדער־
לאָז געמאכט, זאָ זייא אויך קינדערלאָז אונ־
טער דען ווייבערן דיינע מוטטער, אונד היר־
מיט היב ער איהן אין שטיקקען פֿאָר דעם
עווינען אין גלגל. (לד) שמואל גינג זאָדאן
נאי רמה, אונד שאול צאָג הינויף צו זיי־
נעם הויזע נאך נבעת שאול.

הפטרה לפרשת זכור

אָבֶן סֹר מַר־הַמָּוֶת: (לג) וַיֹּאמֶר
שְׁמוּאֵל כַּאֲשֶׁר שִׁכְלָה נָשִׁים
חַרְבֶּךָ כֵּן־תִּשְׁכַּל מִנָּשִׁים אִמֶּךָ
וַיְשַׁסַּף שְׁמוּאֵל אֶת־אָגַג לִפְנֵי
יְהוָה בַּגִּלְגָּל: (לד) וַיֵּלֶךְ שְׁמוּאֵל
הָרָמָתָה וְשָׁאוּל עָלָה אֶל־
בֵּיתוֹ גִּבְעַת שָׁאוּל:

רש"י

תכן סר תר המות. נחתת ידעתי כי סר וקנט עלי מדיכות המות: (לג) כאשר שכלה נשים חרבך.
להושיבם חלמנות מנעליהם שחיית' חותכים זנגי בחורי ישראל: ויסף. חתכו לד' וחין לתיבת זו
זמיון ותרגום ויסף ופסח וגמרא שלנו יש כוס מפסח ויהיב לן חלותח כלומר נוקע:

באור

מאד יש לי נכתיבת יד. והנומר יגאר: (לג) שכלה. ענין שכל למו דוקא מוסב נכיס
מלא נס מסה שכולה מנעלה, ומרן מיוסניה, וכ"כ רש"י, שכלה כשים חרנך. להושיבם
חלמנות מנעליהן, שהייתם מזנניס נחורי ישראל, ע"כ. ממנס מין לספק כי בס שכלה
חרנו כשים מנניס, וכמן כלשה שמין הכוכה חלא על נניס ולא על נעל, ממה שממר
כן תשכל ממך, וע"י כלינת מנג מין למו כשכלת מנעלה. וישסף, חלקו נחרנו כחילו
כי' נוקע עניס (כלנ"ג):

קריאת מפטיר לפרשת פרה

נזמנת שחל נו פ' פרה מוליחין ג' ספריס. נרחמון קורין שנעה נגני נפ' השנוע וקדיש
לעילא ונספר שני קורי' למפטיר נפ' חקת:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה
אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר דַּבֵּר ׀ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ
אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין־בָּהּ מוּם אֲשֶׁר לֹא־עָלָה עָלֶיהָ
עֹל: וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל־מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו: וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ
וְהִזָּה אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד מִדָּמָהּ שֶׁבַע פְּעָמִים: וְשָׂרַף אֶת־
הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת־עֹרָהּ וְאֶת־בְּשָׂרָהּ וְאֶת־דָּמָהּ עַל־פִּרְשָׁהּ יִשְׂרֹף:
וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלָעַת וְהִשְׁלִיךְ אֶל־תּוֹךְ שְׂרֵפַת
הַפָּרָה: וְכִבֶּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחַר יָבֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה
וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד־הָעָרֶב: וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם וְרָחַץ
בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב: וְאָסַף ׀ אִישׁ טָהוֹר אֵת אֵפֶר הַפָּרָה
וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל

למשמרת

שְׁמוּאֵל לָלֶכֶת וַיֶּחֱזַק בִּכְנַף־
מְעִילוֹ וַיִּקָּרַע: (כח) וַיֹּאמֶר
אֵלָיו שְׁמוּאֵל קָרַע יְהוָה אֶת־
מַמְלְכוּת יִשְׂרָאֵל מֵעָלֶיךָ הַיּוֹם
וּנְתָנָהּ לְרֵעֲךָ הַטּוֹב מִמֶּךָּ:
(כט) וְגַם נֵצַח יִשְׂרָאֵל לֹא
יְשַׁקֵּר וְלֹא יִנָּחֵם כִּי לֹא אָדָם
הוּא לְהִנָּחֵם: (ל) וַיֹּאמֶר
חָטָאתִי עַתָּה כַּבְּדֵנִי נָא נֶגֶד־
זִקְנֵי עַמִּי וְנֶגֶד יִשְׂרָאֵל וְשׁוּב
עִמִּי וְהִשְׁתַּחֲוֵיתִי לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ:
(לא) וַיָּשָׁב שְׁמוּאֵל אַחֲרֵי שָׁאוּל
וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁאוּל לַיהוָה:
(לב) וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הֵגִּישׁוּ אֵלַי
אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ עֲמָלֵק וַיֶּלֶךְ
אֵלָיו אֲגַג מַעֲדַנֹּת וַיֹּאמֶר אֲגַג

תרגום אשכנזי כיב

צו נעהען, זאָ ערגריף ער איהן ביים ציפפֿעל
זיינעם רָאקקעם, אונד ער צערריס. (כח) דא
שפּראך שמואל צו איהם: זאָ האט הייטע
דער עוויגע דאז קאָניגטהום ישראלס פֿאָן דיר
אבנעריסען, אונד עם דיינעם גענָאסען
גענעבען, דער בעסער איזט אלס דוא.
(כט) אויך ליגט דער עוויגע אין ישראל ניכט,
אונד בעריִעט ניכט, דען ער איזט ניכט כיענש
דער בעריִעט. (ל) יענער שפּראך איך האבע
געזונדיגט, אבער עהרע מיך דאָך, פֿאָר דען
עלטעסטען מיינעם פֿאָלקעם אונד פֿאָר ישראל
אונד קעהרע מיט מיר אום, דאס איך
פֿאָר דעם עוויגען דיינעם גאָטטע בעטהע.
(לא) אלזאָ קעהרטע שמואל דעם שאול
פֿאָלגענד אום, אונד שאול בעטהעטע פֿאָר
רעם עויגען. (לב) זאָדאן שפּראך שמואל:
פֿיהרעט מיר אגג, דען קאָניג פֿאָן עמלק הער,
אונד אגג גינג צו איהם פֿרָאהליכען מיטהעם,
אונד שפּראך: פֿירוואהר! געוויכען איזט דאז

ביט·

אבן

רש"י

(נכת מחחרי שחול) חחז שחול נכנף של שמואל נסי שהיה שחול מנקש מתנו סיסוג עד סיסתחוה
נגלגל שהיה סס חהל מועד, ומ"ח חולקים חמוכחים י"ח מעילו של שמואל קרע שחול וי"ח מעילו
של שחול קרע שמואל ומסר לו סימן זה מי סיכנו' כנף מעילו הוח ימלוך תחתיו ושוח שחמר לו
שחול לדוד גיום שכרת חת המעיל יודעתי כי מלין תמלוך (לקמן כ"ד כ"ח): (בט) ונם נלח ישראל
לח יסקר, וח"ת חסוג מעומי לסניו לח יועיל עוד ליטול חת המלוכה ממי שנתנה לו כי הקב"ה
סהוח נלחומו של ישראל לח יסקר מליתן הטובה שחמר ליתן: (לב) חגג תענוגות. י"ת חגג מסנקח:

חכן

באור

מחתו. וכאשר נקרע המעיל ממך, כן קרע ה' כו': (כט) נצח ישראל, חיי ישראל
שהוא הש"י, כמו הדם שהוא חיי הגוף, כי הדם יקרא נלח, כטעם ויז נלחס על נגדי
(ויק"ג). וגם מין המלה יונמת מפעועה, שתורה על התמדה וקיום, כלומר ה'
המקייס מת ישראל וכדמתורגם. ואמר לו שמואל זוה שמא תאמר מקיוב מדבכי, לולי
יס עוד תקוה, לשוא תנקש סינחס ה', כי לא מדס הוא לכוחס: (לב) ניעדנות, יש
זוה פילושים שוניס. י"א שהוא מגזרת ענין כת"י מפוקח ד"ל בתענוג ובשמחת הלב, כי
כנאה לו מות מחייס וכן מתורגם, כי זו הקרוב לפעוטו לפי פתרון המלה והמשך הענין.
וי"א שהיה הולך ופוסע בניחום המלכות מהוך והדר יהוה עליו (אויפטריטען) ומחריס
פותרים לותו מענין קשירה כמו התקשר מעדנות כימה (לעיל ל"ח ל"ו), כלומר שהלך
מסור בכבלים, ואמר, סר מר המות, כי טוב המות המוליח לסודים מפני מחיי מים
הוגם רגליו נכוסחים, ופירס"י, קרב עלי מרירת המות הוא ממחנת מנחס בן סדוק

לוסט אן גאנצאפפער אונד שלאכטאפפער, זאָ וויא אים געהאָרכען זיינער שטימע? זיהע! געהאָרזאם איזט בעספער אלס אָפפער, אונד אויפמערקען בעספער, אלס פעטט דער וויידער. (כג) דען וויידערשפענכטיגקייט איזט גלייך צויבעריי, אונד וויידערזעטצליכקייט גלייך אבגאטטעריי, הויזאָראקעל, איינע וינדע. דארום וויל דוא דאז וואָרט דעס עוויגען פערוואָרפען האסט. דארום פערווירפט ער דיך אויך, דאם דוא ניכט מעהר קאָניג זייעסט. (כד) דא שפראך שאול צו שמואל: איך האבע נעזינדיגט, דאם איך דעם עוויגען בעפעהל, אונד דיינע וואָרטע איבערטראט, דא איך דאז פאָלק געפירכטעט, אונד איהם געהאָרגעבען. (כה) פערגיב נון מיינע זינדע אונד קעהרע מיט מיר אום, דאם איך דען עוויגען אנבעטהע. (כו) שמואל אבער שפראך צו שאול, איך קעהרע ניכט מיט דיר אום! דארום וויל דוא דאז וואָרט דעס עוויגען פערוואָרפען, זאָ האט דיך דער עוויגע אויך פערוואָרפען, דאם דוא ניכט מעהר קאָניג זייעסט אויבער ישראל. (כז) אלם זיך נון שמואל וואנדטע,

צו

רש"י

כן עוגס של הפנר. ו"ת חרי כחוג נגריח דשחלין נקסיתא כן חוגות כל נגר דמסרג על תילי נגיח: הפנר. ל' תוספות וכן ויפנר נו (נרחנית ל"נ י"ח) הרנה עליו דנרים: (בד) יראתי את העם. דוחג החדומי שהיה חנוג נכולס: (בז) ויחזק נכנף מעילו. לפי פשוטו משמע שכשנפים שחול

נגכת

באור

המרס: (כנ) חטאת קבם. כמשמעו מעשה כשופים. ואון, דנר תהו והבל כעבודת האלילים וכן כחוג מזכיר לגוגה מגדך מון. ותרפים, הס הצלמים שהיו להם נבית לשחול בהם העתידות ות"ח נכ"מ ללמוד. הפצר, מקור נפתח מפני הדי"ס והוא ענין סילוג והעגלה על הלון. כת"י דמסרג, וידמה היות ממלות המתהפכות נשרשם, ועניגו נדבק עם פרן סתירה והריסה (חיינריימען, זיידערטפרעצען), כדעת החכם נעזעניום, וסיעור הכחוג החטא שיש נמעשה הקסם היא החטא נעלמו שיש נממרה דנר ד' כי נשניהם עזיגת הממונה והנעחון נד' וכן נאון ותרפים, ולפי שהם העמין נעלמם לכן תחסר כף הדמיון, כימלך, תהיות מלך: (כד) כי יראתי, כתן סנה להעגדתו על דנר ד' ודנר שמואל שלא נמרך ונמעל עשה זמת, כי מס מירחת העם והטית כפשו לעשות רלונם: (כה) ושוב עמי, נראה שהלך שאול לקראת שמואל מן הגלגל נשמעו כי נא, וכל הקגדים המלה היו חוץ לעיר. וטעם שוב אל שמואל, מע"פ שהוא לא הלך מגלגל, להיות הליכתו שמה נקראת תשובה, הוא נמחינת הליכת שאול, וכן השנה עמה משרה הומג (דות מ' כ"נ): (כז) ויחזק, שאול החזיק נכנף מעיל שמואל, ולא נתנו ללכת

מאתו

רֹאשׁ שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אַתָּה
וַיְמִשְׁחֲךָ יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל־
יִשְׂרָאֵל׃ (יח) וַיִּשְׁלָחֲךָ יְהוָה
בָּדֶרֶךְ וַיֹּאמֶר לֵךְ וְהַחֲרַמְתָּה
אֶת־הַחַטָּאִים אֶת־עַמָּלֵק
וְנִלְחַמְתָּ בּוֹ עַד־כַּלּוֹתָם אֹתָם׃
(יט) וְלָמָּה לֹא־שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל
יְהוָה וַתַּעַט אֶל־הַשָּׁלָל וַתַּעַשׂ
הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה׃ (כ) וַיֹּאמֶר
שָׁאוּל אֶל־שְׁמוּאֵל אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי
בְּקוֹל יְהוָה וָאֵלֵךְ בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־
שְׁלָחַנִי יְהוָה וָאָבִיא אֶת־אֲגַג
מֶלֶךְ עֲמָלֵק וְאֶת־עַמָּלֵק
הֶחֱרַמְתִּי׃ (כא) וַיִּקַּח הָעָם
מֵהַשָּׁלָל צֹאן וּבָקָר רֵאשִׁית
הַחֵרֶם לִזְבֹּחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ
בַּגִּלְגָּל׃ (כב) וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל

דער עוויגע האט דיך צום קאָניגע איבער
ישראל געזאלבט. (יח) נין זאנדטע דיך דער
עוויגע אויף דען ווענג, אונד שפראך: גיהע
הין, פֿערבאנגע דיא זינדער, נעהכוליך עמלק,
בעקריגע זיא, ביז דוא זיא גאנין אויפֿגערי-
בען האבט. (יט) ווארום האבט דוא דער
שטיממע דעם עוויגען ניכט גיהאָרכט, אינד
ביזט איבער דען רויב העדגעפֿאללען, אונד
האבט איבעל גיטהאן אין דען אויגען דעם
עוויגען? (כ) אונד שׂאול שפראך צו שמואל:
איך האבע יא דער שטיממע דעם עוויגען
גיהאָרכט, אונד בין דען ווענג גיצאָגען,
ווילכען מיך דער עוויגע זאנדטע, אונד האבע
אגג דען קאָניג עמלק'ס מיטגעבראכט, אונד
דען עמלק פֿערבאנגט. (כא) אבער דאז
פֿאָלק האט פֿאָן דער בייטע גינאָממען,
שאפֿע אונד רינדער, דאז פֿאָרציגליכסטע
דעם פֿערבאנגטען, אום עס דעם עוויגען
דיינעם גאָטט צו אָפּפֿערן אין גלגל.
(כב) שמואל שפראך: האט דען דער עוויגע

הַהָחֵפֶץ לַיהוָה בְּעֹלוֹת וּזְבָחִים

פתח בס׳פ

בשמע

רש״י

נזיתין נעיר רודס (תהלים ס״ח כ״ח): (יח) עד כלותם חותם. העם חזר חתך וכלו חותם: (יט) ותעט. כמו וסעף לבון עיט (נחמיה ט״ו י״ח): (כא) ראשית החרם. מיטב החרם וכן ראשית דגנך (דברים י״ח ד׳) כת״ס נהרימכם את חלנו ממנו (נמדבר י״ח ל׳). וי״ת קדם דיחרמון: (כב) הנם טוב. נקולו מזבח טוב. להקטיר מחלב חולים. זה תוסב על הנה טוב מזבח טוב ולהקטיר מחלב חולים: (כג) כי חטאת קסם מרי ואון ותרפים הפגר. וכעונג של און ותרפים

בן

באור

ה׳? לא כם עזו חלא אתה. שהי׳ נידך למחות ולא מחית, נראה כי לנוך וחפלך הי׳ נדנר, וחמדת השלל (מדנרי רד״ק): (יח) עד כלותם אתם. הכנוי הלאמון סב אל הפועל, והם העם חזר את שאול, וסב׳ אל מקנל הפעולה, והוא עמלק. או סרם שני פעולים ע״ך ותרחקו את הילך (שמות ג׳, ו׳) והדומים. והפעל סב על שאול כשאר הפעלים נפסוק זה, וכן מתורגם: (כ) ויאמר שאול, עדיין לא השלים דנרו, כי עיקר דנריו יען מאסת כו׳ וימאסך ממלך, לקמן פ׳ כ״ב, אלא שהפסיק שאול את דנריו, כ״ם הרד״ק. אשר שמעתי, דנו הורחות תלת חזר ההתנכ לפי ענין הכתוב שנופל עליו. ונעמו פה לאמת הדנר, שאמר תחלה הקימותי את דנר ה׳, ולפי שאמר שמואל לה לא שמעת וכו׳ השיב עליו נתוך דנריו ואמר. אמת אמרתי כי הקימותי את דנר אשר שמעתי נקול ה׳ וכן הוא דעת רד״ק נפירוש הכתוב הזה ועד״ז מתורגם: (כא) ראשית החרם, המשונח שנוכחו ולאחית שהניח ימחו (עמוס ו׳ ו׳) (רד״ק) וכן פירש״י מיטב

תרגום אשכנזי

ענטגענען, אונד עם ווארד שמואל בעריכט טעט, וויא פֿאלגט: שאול איז נאך כרמל געקאָממען, אונד זיהע! ער האט זיך דאָרט איין זיגעסצייכען ערריכטעט, אונד האט זיך וויטער גענואנט, אונד איז הינאבגעצאָגען נאך גלגל. (יג) אלס שמואל צו שאול קאם, שפראך דיזער: גענעגנעט זיעסט דוא דעם עוויגען! איך האבע דאז ווארט גאָטטעם ערפֿיללט. (יד) דא שפראך שמואל: אונד וואם איז דאז פֿיר איין בלאָקקען דער שאפֿע אין מיינען אָהרען, אונד דאז ברילען דער רינדער דאז איך האָרע? (טו) אונד שאול שפראך: זיא האבען זיא מיטגעבראכט פֿאָן עמלק, אינדעם דאז פֿאָלק דער בעסטען דער שאפֿע אונד דער רינדער געשאָהנעט, אום זיא דעם עוויגען דיינעם גאָטטע צו אָפפֿערן, דאז איבריגע האבען וויר פֿערבאנט. (טז) שמואל שפראך הירוף צו שאול: האלט, דאם איך דיר פֿערקינדיגע, וואם דער עוויגע צו מיר גערעדעט דיזע נאכט. אונד ער שפראך צו איהם: רעדע! (יז) דא שפראך שמואל: וואהרליך! זאָ קליין דוא ביזט אין דיינען אויגען, זאָ ביזט דוא דאָך דאז הויפּט דער שטעמיגע ישראל'ס, אונד

דער

הפטרה לפרשת זכור

שְׁמוּאֵל לִקְרַאת שָׁאוּל בַּבֹּקֶר וַיֻּגַּד לִשְׁמוּאֵל לֵאמֹר בָּא־שָׁאוּל הַכַּרְמֶלָה וְהִנֵּה מַצִּיב לוֹ יָד וַיָּסֹב וַיַּעֲבֹר וַיֵּרֶד הַגִּלְגָּל׃ (יג) וַיָּבֹא שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל וַיֹּאמֶר לוֹ שָׁאוּל בָּרוּךְ אַתָּה לַיהוָה הֲקִימֹתִי אֶת־דְּבַר יְהוָה׃ (יד) וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל וּמָה קוֹל־הַצֹּאן הַזֶּה בְאָזְנִי וְקוֹל הַבָּקָר אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁמֵעַ׃ (טו) וַיֹּאמֶר שָׁאוּל מֵעֲמָלֵקִי הֱבִיאוּם אֲשֶׁר חָמַל הָעָם עַל־מֵיטַב הַצֹּאן וְהַבָּקָר לְמַעַן זְבֹחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאֶת־הַיּוֹתֵר הֶחֱרַמְנוּ׃ (טז) וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל הֶרֶף וְאַגִּידָה לְךָ אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ דַּבֵּר׃ (יז) וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הֲלוֹא אִם־קָטֹן אַתָּה בְעֵינֶיךָ

פתח בסוף פסוק ויאמר ק' ראש

רש"י

ההדום (תלכים ח' י"ח ג') וי"ת וחח ומקן ניס תמן ההר לבלנח ניס ניתח: (טז) הרף. כתרגומו תורין פי' התקן: (יז) רחם קנטי יבחחל התם. ת"י שנטח דנויתין עבד ניתח נרים כל עמח כת"ס

נויתין

באור

לחות הנלוח נמלחמה עם עמלק, מה שלקח מן המויב (טרחפהשען). והענין יובח ע"ז. ופתרון מלת יד כ' פעמים מקום נכלל, ונגדל נפרטותו לפי ענין הכתוב מס הוח מקום למנחה חו לשחל דנר שיהיה לזכרון: (טו) היותר. שם כמו יוֹתֵר גבי (עמוס ז' מ') (דר"ק): (טז) הרף, דנרי שחול ירדו חדני לנבו והמדו מת דוחו, ולח דנה עוד לשמוע דנריס המכעיסים חותו, ומתר הדול מִדנר עוד כדי שחוכל להודיעך מה שמתל לי ד' הלילה. ות"י מורין פי' המתין (ווחרטע!) וי"ל עזוב חת דנריך (ואם דוק!) והענין מחך: (יז) הלא אם קטן, לפי שחת' לו שחול מחל חת העם, כלומר העם ולח הוח, ולח התנחל למחות נידם. מתר לו שמואל, מע"פ שחתה קטן נעיניך, ולח דנית להתנדל על העם ולמנעם, הלח רחם שנטי ישרחל חתה, ולפיכך משחך ה' למלך עליהם, להנהיגם נדרך היחרה, ולמנעם מהעבירה, ומיך הנחת חותם לעשות חת פי

ה'

בְּעָלוֹתָם מִמִּצְרָיִם וַיִּסַּר קֵינִי
מִתּוֹךְ עֲמָלֵק: (ז) וַיַּךְ שָׁאוּל
אֶת־עֲמָלֵק מֵחֲוִילָה בּוֹאֲךָ שׁוּר
אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרָיִם: (ח) וַיִּתְפֹּשׂ
אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ־עֲמָלֵק חַי
וְאֶת־כָּל־הָעָם הֶחֱרִים לְפִי־
חָרֶב: (ט) וַיַּחְמֹל שָׁאוּל וְהָעָם
עַל אֲגַג וְעַל־מֵיטַב הַצֹּאן
וְהַבָּקָר וְהַמְּשֻׁנִים וְעַל־הַכָּרִים
וְעַל כָּל־הַטּוֹב וְלֹא אָבוּ
הַהֲרִימָם וְכָל־הַמְּלָאכָה
נְמִבְזֶה וְנָמֵס אֹתָהּ הֶחֱרִימוּ:
(י) וַיְהִי דְּבַר יְהוָה אֶל־שְׁמוּאֵל
לֵאמֹר: (יא) נִחַמְתִּי כִּי־
הִמְלַכְתִּי אֶת־שָׁאוּל לְמֶלֶךְ
כִּי־שָׁב מֵאַחֲרַי וְאֶת־דְּבָרַי לֹא
הֵקִים וַיִּחַר לִשְׁמוּאֵל וַיִּזְעַק אֶל־
יְהוָה כָּל הַלָּיְלָה: (יב) וַיַּשְׁכֵּם

מצרים. אלזא וויך קיני אויס דער מיטטע
עמלק'ס. (ז) שאול שלוג הירויף עמלק פֿאַן
חוילה אן, ביז נעז שור, דאז פֿאַר מצרים
לינט. (ח) ער גריף אגג דען קאניג פֿאַן
עמלק לעבענדיג, אונד אללעם פֿאלק פֿער-
באננטע ער מיט דער שארפֿע דעס שוערד-
טעס. (ט) אבער עם פֿערשאנטע שאול אונד
דאז פֿאלק, אגג אונד דיא בעכטען דער
שאפֿע אונד רינדער, אונד יענע, דיא פֿאַן
דער צווייטען נאטטונג וואַרען, זאַ וויא לעמ-
מער אונד אללעם וואם גוט וואר, אונד
וואַללטען זיא ניכט פֿערבאננען: אללע יענע
דינגע אבער דיא גערינגפֿיגיג אונד פֿערווערפֿ-
ליך וואַרען, פֿערבאננטען זיא. (י) דא וואַרד
דאז וואַרט דעם עוויגען דעם שמואל, וויא
פֿאַלגט: (יא) עם רייעט מיך, דאס איך
שאול צום קאניג געמאכט, דען ער האט
זיך פֿאַן מיר אבגעוואנדט, אונד מיינע וואַר-
טע ניכט ערפֿיללט, דיזעם וואר פֿיד שמואל
פֿערדריסליך, אונד ער שריע צו דעם עוויגען
דיא גאנצע נאכט. (יב) אונד ער מאכטע
זיך דעם מאַרגענס פֿריה אויף, דעם שאול
ענט-

רש"י

כאלו עזה חסד עם כל בני ישראל: (ט) והמשנים. חין לו דמיון והם הנדיחים ואות חני נתון
מזנים כמו כסף תזנה על סס שהוא כסול ונשר ונשומן וכן ופר השני שנע שנים (שופטים ו' כ"ה):
נתנזם ונמס. כתו נגזם ותמ"ס טפילה הו: (יא) נחמתי. מחזנה עלתה נלני על תלכות שחול
שהמלכתיו: (יב) מציב לו יד. נוגם לו מזנח הוא המזנח שנאחר נחליהו וירפח את מזנח כ'
הכרום

באור

והחילק נמקום המלאפום כי נע"ו ונע"י מתחלפים נקודתם והאמת בי סוף, יסף
יאסף נדפים נענין ניסוך התנה שלהם סף, כאשר הודעתי נספרי מלוחת התולך מסל
ילח לאור נקרב ימים: (ט) והמשנים, מענין מחיהם כְּמֻסָּנִים (ד"הי ח' ע"ו י"ח) כסף
מְסֻנֶּה (עזרא ח' י') ר"ל שני נמעלה וחסינות וכאשר אמר ממטה על הטמן והנקר אמר
משנים על שאר מיני בהמות נכלל. וי"מ שהוא כמו לנמלים (קוואעזע). וכל המלאכה,
כל מה שיכול האדם לעשות נכחו ונרשותו, ונם הממון נקרא כן, כמו אם לא שלח ידו
נמלאכת רעהו (שמות כ"ב ז'), כן פי' הרמב"ן וכן מתרגם. וי"מ על המקום כמו לרגל
המלאכה. נמיבזה, משרש נזה והמ"ס נוספת. ונמס, כמו ונמאס נחסרון הא"ף ומלאכו
התחלפות בין שרשי מאס ומסס. וענינו כמו דבר הנמאס תלך ערכו וחשיבתו: (יא) ויחר
לשמואל, דרך הדומה לכעוס על עצמו: (יב) מציב לו יד, הכין מקום להעמיד שם
לאות

תרגום אשכנזי

אונד עזעל. (ד) שאול פֿערקינדיגטע עס דעם פֿאָלקע אונד מוסטערטע זיא צו טלאים, צוויאמאהל הונדערט טויזענד מאן פֿוס פֿאָלק אונד צעהן טויזענד מאן אוים יהודה. (ה) אונד שאול קאם ביז צור שטאדט עמלק, אונד לֿענטע איינען הינטערהאלט אין דאז טהאל. (ו) אונד לים דעם קיני זאגעז: געהעט פֿאָן דאננען, ווייכעט, צִיהעט הינאב אוים דער מיטטע עמלק'ס, דאס איך דיך ניכט ווענ- ראפֿפֿע מיט איהנען; דען דוא האבט פֿרייונד- שאפֿט אויסגעאיבט גענגען אללע קינדער ישראל'ס, בייא איהרעם העראויפֿציהען אוים מצרים

הפטרה לפרשת זכור

שֹׁר מִנֶּמֶל. וְעַד־חֲמוֹר׃ (ד) וַיִּשְׁמַע שָׁאוּל אֶת־הָעָם וַיְפָקְדֵם בַּטְּלָאִים מָאתַיִם אֶלֶף רַגְלִי וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אֶת־אִישׁ יְהוּדָה׃ (ה) וַיָּבֹא שָׁאוּל עַד־ עִיר עֲמָלֵק וַיָּרֶב בַּנָּחַל׃ (ו) וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־הַקֵּינִי לְכוּ סֻרוּ רְדוּ מִתּוֹךְ עֲמָלֵקִי פֶּן־אַסִּפְךָ עִמּוֹ וְאַתָּה עָשִׂיתָה חֶסֶד עִם־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בעלותם

רש"י

מהיו נעלי כספים ומצנין עלתן ודומין לנחתים: (ד) ויסמע שאול. לשון הכרזה כמו ויזעק שאול: ויפקדם כטלאי. מתר לכל אחד ואחד סיקח טלה מלחנו של מלך ומח"כ מנה את השלחים לפי שחסור למנות את ישרחל שנאמר בם לא יספר מרוב (בחמית ל"ג י"ג): (ה) וירב בנחל. וילחם בנחל. וכשיחיו חומרו על עסקי כחל דע ומן חת עלתו ומת בשניל נפש אחת חמרם היתה עדוף עגלת בחל בשניל כל הנפשות החלה לא כ"ם חס חדם חטח בהמה תת חטחה: (ו) אל הקיני. בני יתרו סהיו יושבין במדבר יהודה בנגב ערד שהלכו אצל ושבו עם ישרחל בהר העמלקי מלך ערד עמלק היה שנאמר יושב הנגב (במדבר כ"ח ח') ועמלק יושב בחרן הנגב (שם י"ג כ"ט): עם כל בני ישרחל. שנהגו מפעודות תפס וחסדן וכל זקני ישרחל והרי מעלה עליו כאלו

באור

מזכמי על ענין זה, וגם היא כאות לפי משמעות הפעל שוס עם יחס שאליו: (ד) וישמע. ענין הכלזה לתכלית מסיפת העם (וויפֿביטהען) וכן השתיעו אל נגד רגים (ירמיה נ') ותרגומו לפי פתרון המלה. בטלאים, שם מקום הוא לפי הפשוט, כן הוא בתוספות יומם (יומא כ"ג ע"א). ולד"ק הוא אחד עם טָלָיִם (יהושע ט"ו כ"ד): (ה) עד עיר עמלק, עיר שלכד עמלק והשב את שמה וקראה עיר עמלק וכמוהו עיר דוד (ש"ב ה' ז') כאשר מצאד שם. ומשמא היתה עיר הגידה שיצא שם המלך כמו כאן שנקרא עיר דוד לטעם זה. ואחובד הוא עם הנחוב אחריו, ושעורו: כאשר צא שאול אל העיר הרחשונה, אמר אל הקיני וגו'. וירב, שרצו אנשי מענין ואנשי לוי מהפעיל ומשפטו וַיָּרֶב ונאה היו"ד קמוצה תמורת האל"ף הנופלת אם יהי' מהשרוש ומשפטו וַיָּרֶב ונהעדר האל"ף הוטלה תנועתה על היו"ד (רד"ק) ויש לפרש ענין דיב ומלה וכן כתב רש"י שהוא כמו ונלחם, (יוצר ריטטיגטיט זיך דח מיט שהאוט נום מונגריך) והפעל וירב שב על שאול, והרשון יותר נכון, כי לא מלחמו יותר נמקרא לשון דיב על מערכת מלחמה עם האויב: (ו) אל הקיני, בני יתרו סהיו יושבין במדבר יהודה בנגב ערד, ועד הוא עמלק, הכנעני מלך ערד עמלק הי', שנאמר יושב הנגב, ועמלק יושב בחרן הנגב (רש"י). פֶּן אַסִּיפֶךָ, ענין כליה ושרשו מסף מנין הפעיל ונא על דרך מוציאה עיר (ירמיה ת'ו) (רד"ק). ומניהם ע"מ לַהֲפִיל בלשון מרמית שנא מיתן נחולם, עיין מצוא לשון מרמית בזרת כל"ח. ועוד יתכן לומר שהוא מגזרת סוף כמו מסף אָסִיפֵם והחולם במקום החטף והחיבק

נוהגת שלפני פורים מוליכין ג' ספרים. נראסון קורין שנעה נגדי נפרשת השנוע וקדיש לעילא. ונספל השני קורי' למפטיר נפרשת כי תנא:

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדָּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: אֲשֶׁר
קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ וַיְזַנֵּב בְּךָ כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ
וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים: וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ ׀ לְךָ מִכָּל־אֹיְבֶיךָ
מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחֶה
אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא תִּשְׁכָּח:

הפטרה לפרשת זכור

(שמואל א' ט"ו א' — ל"ד)

(ו) וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־
שָׁאוּל אֹתִי
שָׁלַח יְהוָה לִמְשָׁחֲךָ לְמֶלֶךְ
עַל־עַמּוֹ עַל־יִשְׂרָאֵל וְעַתָּה שְׁמַע
לְקוֹל דִּבְרֵי יְהוָה:

כאן מהחילין האשכנזים:

(ז) כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
פָּקַדְתִּי אֶת אֲשֶׁר־
עָשָׂה עֲמָלֵק לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־
שָׂם לוֹ בַּדֶּרֶךְ בַּעֲלֹתוֹ מִמִּצְרָיִם:
(ג) עַתָּה לֵךְ וְהִכִּיתָ אֶת־
עֲמָלֵק וְהַחֲרַמְתֶּם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ וְלֹא תַחְמֹל עָלָיו
וְהֵמַתָּה מֵאִישׁ עַד־אִשָּׁה מֵעוֹלֵל וְעַד־יוֹנֵק מִשּׁוֹר וְעַד־
שה

תרגום אשכנזי

הפטרה לפרשת זכור

(ו) אונד שמואל שפראך צו שאול: מיך
האט דער עיוגע געזאנדט דיך
צום קאניגע צו זאלבען איבער זיין פאלק,
איבער ישראל, זאָ האָרע נון דיא וואָרטע
דעם עוויגען, (נ) זאָ שפריכט דער עוויגע
צבאות: איך בעדענקע, וואם עמלק טהאט
אן ישראל, וויא ער איהם נעהמליך צו-
זעטצטע אייף דעם וועגע בייא זיינעם העראויפ-
ציהען אוים מיצרים. (ג) זאָ געהע יעטצט
הין אונד שלאגע עמילק, אונד פערבאננע
אללעם וואם זיין איזט. אונד שאָהנע זיין
ניכט, אונד טאדטע זאָוואהל מאן אלם וויב,
קינד אונד זייגלינג, אָכס, שאף, קאמעעל
אונד
שה

רש"י

(א) ואתה שמע לקול דברי ה'. פעס הויפ נפכלת ועתה הזהר נעלויך: (ג) תשוב ועד פם. סליון

באור

(א) אותי שלח. על ידי נהייית מלך ודבר ד' נפי למת כמשר רמית שנתקייס הדבר ולזה רמוי שתשמע לדברי ד' גלי פקפוק והרהור על הפקודה להחריס מת כל הנמלא לעמלק שתהיה זר נעיניך. לִמְשָׁחֲךָ, הסי"ן נקמן רמז והחית נקמן למעף והרמוי לִמְשָׁחֲךָ מך הוסג קמן הפ"מ נלמד הפעל לתפלרת המלה (מדנדי הדד"ק): פקדתי, ענין זכירה לשלם גמול מעשה (בעדינקען) וכמוהו וד' פקד מת שרה (נרמשית כ"ם): שם לו בדרך, כלומר פס לו שעשה נדרך ומלת (נואעטלען) שתרגומו נלמד נלשון משכנזי

תרגום אשכנזי

צור הערשטעללונג דעם הויזעם. (יד) דאָך וואורדען ניכט פֿיר דאז הויז דעס עוויגען זיל־ בערנע שאלען, מיסער, בעקקען, טראָמ־ פעטען, אָדער זאָנסט גאָלדענע אונד זיל־ בערנע גערעטהע געביאכט פֿאָן דעם (וועד־ טהע) דעם זילבערם, דאז אין׳ם הויז דעם עוויגען געבראכט וואורדע; (טו) זאָנדערן נור דען ארבייטערן גאב מאן עס, דאז זיא דאז הויז דעם עוויגען דאפֿיר הערשטעללען זאָללען. (טז) אונד דורפֿטען דיא מיסנער, וועלכען מאן דאז זילבער איבערגאב, אים עם דען ארבייטערן צו געבען, ניכטם פֿערריכטען: דען זיא פֿערריכטעטען עם מיט רערליכקייט, (וואָרען אלס עהרליכע מיסנער אנערקאנגט). (יז) אבער דאז זילבער פֿאָן שולדאָפֿערן אונד דאז זילבער פֿאָן זינדענאָפֿערן, וואר ניכט אינם הויז דעם עוויגען געבראכט, עם געהאָרטע דען פריכטערן.

הפטר׳ לפרשת שקלים

עַל־הַבַּיִת לְחַזְּקָהּ: (יד) אַךְ לֹא יֵעָשֶׂה בֵית יְהוָה סְפָוֹת כֶּסֶף מְזַמְּרוֹת מִזְרָקוֹת חֲצֹצְרוֹת כָּל־כְּלֵי זָהָב וּכְלִי־ כֶסֶף מִן־הַכֶּסֶף הַמּוּבָא בֵּית־ יְהוָה: (טו) כִּי־לָעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה יְתְנֻהוּ וְחִזְּקוּ בּוֹ אֶת־בֵּית יְהוָה: (טז) וְלֹא יֵחָשְׁבוּ אֶת־ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יִתְּנוּ אֶת־ הַכֶּסֶף עַל־יָדָם לָתֵת לְעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה כִּי בֶאֱמוּנָה הֵם עֹשִׂים: (יז) כֶּסֶף אָשָׁם וְכֶסֶף חַטָּאוֹת לֹא יוּבָא בֵּית יְהוָה לַכֹּהֲנִים יִהְיוּ:

רש׳י

(יד) ספות כסף מזמרות. והם כלי שיר: (טז) ולא יחשבו את האנשים. לא היו תמרוקין נתין נזהנון עם החנסים הנזדין חסר יתנו החמרוקין את הכסף תמיד על ידם לתתו לעושי המלאכת נאי לא בהיו חשודין נעיניהם כי נאמונה הם עושים: (יז) כסף אשם וכסף חטאות. המפריש מעות: לחטאתו ולאשמו ולקח את הנהמה ונותר מן המעות לה יונח בית ה׳ לנדק הבית לכהנים יהיו והם לוקחין ומהם עולות קין למזבח הנזר לעולי והעופות שלהם כן שניו נאמורים זה תדרש דרש יהויע הכהן כל הדא מחותר חטאת ומחותר האשם ילקח נהן עולות:

באור

כלים לבית ה׳? ואמרו רז״ל כאן שנגו וכותבו, וכאן שנגו ולא הותירו. כפות, עיין הגאות (מ״מ ז׳ ז׳). מזמרות, עיין שם. מן הכבף, ע״י חליפין של מתבת נכלים של כסף וזהב. (טויט), כמנהגם בימים הקדמונים: (טז) יחשבו, לא היו מזקקים לעשות חשבון עם הנזדים הנותנים להם כסף ומכאן למדו דז׳ל שאין מחזקין עם נאמי לדקה. כי באמונה וכו׳, ידועים כי אנשים כשרים הם ולכך נאחדו אלו מתחלה: (יז) כסף אשם וכו׳, לפי פשוטו היה נראה לי שיעוד בכתוב עד׳ז, לפי שאתה למעלה כי הכסף של מחצית השקל, הערכות והנדבות המיועד לנדבי נדק הבית הוצא נדלון הכהנים לבית ה׳, והוצא שם נאלון מסד עבודת הכהנים, ושם נתנוהו ליד הנזדים, אמר עתה, מכל כסף אשם וכסף חטאת, כלומר הכסף הנתן לקנות נהם חטאות ואשמות לא הוצא בית ה׳ עד״ז שהוא נתנה ונמסר ליד הנזדים, כי אם נתנוהו מיד לכהנים והם קנו נהנו החטאות והאשמות ויתרנם: (וויורדיג ניכט וויא הוא דעם עוויגען וויינגעברוכט, חוגר דען פריסטערן ויבערלאסמען), וזאת כונת ת׳י לכהניא יהנין ליה, תרנם יהיו נהוגה מיוחדת יהנין לכון מסירה, כלומר שתסרו ליד הכהנים כאלונו. ממנם דז״ל דאמר נזה מי שיש מפרים ממון למסר או לחטאת וקנה הקדש והותיר מן הממון, הנה המותר הזה, לא יונח בית ה׳ לנדק הבית אך יהיה לכהנים לקחת מהם עולות, והיה הנשר כליל והעופות לכהנים, כן דאמר רז״ל, ומאחר שקבלתם נחזיק:

(יא) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: (יב) כִּי־תִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לַיהוָה בִּפְקֹד אֹתָם וְלֹא־יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בִּפְקֹד אֹתָם: (יג) זֶה יִתְּנוּ כָּל־הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַיהוָה: (יד) כָּל־הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת יְהוָה: (טו) הֶעָשִׁיר לֹא יַרְבֶּה וְהַדַּל לֹא יַמְעִיט מִמַּחֲצִית הַשֶּׁקֶל לָתֵת אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם: (טז) וְלָקַחְתָּ אֶת־כֶּסֶף הַכִּפֻּרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּה אֹתוֹ עַל־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם: (יז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: (יח) וְעָשִׂיתָ כִּיֹּר נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרָחְצָה וְנָתַתָּה אֹתוֹ בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּה שָׁמָּה מָיִם: (יט) וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם: (כ) בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ־מַיִם וְלֹא יָמֻתוּ אוֹ בְגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת לְהַקְטִיר אִשֶּׁה לַיהוָה: (כא) וְרָחֲצוּ יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא יָמֻתוּ וְהָיְתָה לָהֶם חָק־עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ לְדֹרֹתָם:

ידי קרי המפקדים קרי על־

(יא) אונד ווען זיא נון זאהלען: דאס פֿיעל זילבער אין דער לאדע וואר, זאָ קאם דער שרייבער דעם קאָניגס אונד דער הָאהע פריעסטער אונד באנדען צוואממען אונד צעהלטען דאז זילבער, דאז זיך אים הויזע דעם עוויגען פֿאָרפֿאנד. (יג) אונד זיא איבערגאבען בין דאז גיוואָננענע זילבער דען געשעפֿטס־פֿערריכטערן, דיא איבער דאז הויז דעם עוויגען גען געזעצט וואַרען, אונד דיזע צעהלטען עם דען ציממערליטען, אונד דען (אנדערן) בויליטען, דיא אם הויזע דעם עוויגען אר־בייטעטען, (יב) נעהמליך דען ביידערן אונד שטיינהויערן, אונד דאֿפֿיר צו קויפֿען האָלץ אונד גאהויענע שטיינע צור הערשטעללונג דעם בויאֿפֿעלליגען אם הויזע דעם עוויגען, אונד וואם אירגענד אויסגעבען וואורדע

צור

רש״י

סגעם היו נשנעים סערי העזרה נתוספתא דשקלים: (יא) ויהי. תיום חג יום (חמיד) כדאומם כי סד הכסף נאדון ויעל סופר המלך וגו': (יב) ונתנו את הכסף המתוכן. היו נותנין חומו הכסף המנוי נאחד סחוליאו מן האדון ושקלוהו ומנאומו היו נותנין חומו ע״י הנזברין המתונים על עובי המלאכה. המתוכן. לשון מניין כמו ותוכן לנגיס תתנו (במות ה' י״ח): המופקדים. המתונים: ויוליאהו. לשון הולאם לשכור חרשי העץ: ולגונים. הם חתרבלין חרשי חבן שחגריהם עושים על סיהם לחשי האומנות: (יג) ולגודרים. נוני החומם תלמידי החתרבלין: ולחוצבי החבן. מן הסר:

(יד)

באור

סולי ספא עזרה, חלל. (פֿיורפלאטץ): (יא) ויצרו, ויתנו, היה מזימים הכסף בצרורות והיו תונים (דלנ״ג). שמקלו הכסף ונתנו את הכסף המקול בצרורות, ומח״כ תנו הצרורות וידעו חשנון המשקלים נסך הכללי. כי נזמנים היה עוד לא היו מטבעות כהונות בעם ורק המתכת לפי המשקל (פֿונוואעגט). ולכן תרגמתי כסף נכ״מ (זילבער), ולא מטבע (געלד). וי״מ וילרו עניו לורה שעשו מטבע להוליאו לתומנים וכו׳ (זיו איכ־טיגן), אך זה רחוק מן המת, מטעם שאמרנו, ועיין הגאול (בראשית מ״ג כ״ה) בגאול תלת בספיהם שהם דברים נחמדים ותמתיים: (יב) המיתכן. עקר ענינו כמו תקן נקו״ף, ונרדף נמושנו עם הבנלת דבר בתרה מספר ומשקל (לעהלען, מעסטען, ווענען). כמו שבתלמו מזה הפעלים בתקלאות, ויובנו לפי ענינם הנופלים עליהם. ופה הוא משקל, כשאומנו לעיל. וכן מתורגם מסכנזית. וי״ת דמטקס, ענין סדר ותקון (גינאָרדנינט, לוגינריפטינט דורך דיא גענויפטע). עושי המלאכה, עוסקים במלאכת הבית כהכנסות והולאות. הַמְּפֻקָּדִים הקדי ו״ל התמונים, והכתיב הַפְּקֻדִים תמר כמו חָכָם חֲכָמִים (רל״ק). לחרשי העין, כורתי העצים בתמונה הגדלית, וגונים בניני מעלים ועושים התקרה על הבתים מען וגם קרקע המען מעלים כותים. ולבונים, שם כללי לשאר גוונים כמו: (יג) ולגודרים, הגוזרים קירות המבנים. ולחוצבי האבן, מסותבי חבן לתת לכם התמונה הגדלה: (יד) אך לא יעשה, ונד״ה כמשל ויעשו

כלים

הפטר' לפרשת שקלים

עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ שָׁנָה לַמֶּלֶךְ יְהוֹאָשׁ לְא־חִזְּקוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־ בֶּדֶק הַבָּיִת: (ח) וַיִּקְרָא הַמֶּלֶךְ יְהוֹאָשׁ לִיהוֹיָדָע הַכֹּהֵן וְלַכֹּהֲנִים וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מַדּוּעַ אֵינְכֶם מְחַזְּקִים אֶת־בֶּדֶק הַבַּיִת וְעַתָּה אַל־תִּקְחוּ־כֶסֶף מֵאֵת מַכֵּרֵיכֶם כִּי־לְבֶדֶק הַבַּיִת תִּתְּנֻהוּ: (ט) וַיֵּאֹתוּ הַכֹּהֲנִים לְבִלְתִּי קְחַת־כֶּסֶף מֵאֵת הָעָם וּלְבִלְתִּי חַזֵּק אֶת־בֶּדֶק הַבָּיִת: (י) וַיִּקַּח יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן אָרוֹן אֶחָד וַיִּקֹּב חֹר בְּדַלְתּוֹ וַיִּתֵּן אֹתוֹ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ בִּימִין בְּבוֹא־ אִישׁ בֵּית יְהוָה וְנָתְנוּ־שָׁמָּה הַכֹּהֲנִים שֹׁמְרֵי הַסַּף אֶת־כָּל־ הַכֶּסֶף הַמּוּבָא בֵּית־יְהוָה: (יא)

מימין קדי

תרגום אשכנזי

ביז אינ׳ם דרייא אונד צוואנציגסטע יאהר דעם קאניגם יהואש דיא פריכטער ניכט דאז בויפֿעלליגע אם הויז הערשטעללעטען; (ח) דיעף דער קאניג יהואש דען פריסטער יהוידע אונד דיא (אנדערן) פריכטער, אונד שפראך צו איהנען: ווארום שטעללעט איהר דאז בויפֿעללינע אם הויז ניכט הער? זאָ זאללט איהר נון דאז זילבער ניכט פֿאן אייער רען בעקאננטען נעהמען, זאָנדערן פֿיר דאז בויפֿעלליגע אם הויז עם׳ נידערלעגען. (ט) אונד דיא פריסטער קאמען איבעראיין, ניכט מעהר דאז זילבער פֿאָם פֿאלקע צו נעהמען; אונד ניכט מעהר דאז בויפֿעלליגע אם הויז הערצושטעללען. (י) אונד עם נאהם דער פריכטער יהוידע איינע לאדע, אונד באָהרטע איין לאָך אין איהרע טהירע, אונד שטעללטע זיא נעבען דעם אלטאר צור רעכטען, וואָ יעדערמאן אין׳ם הוים דעם עוויגען קאָממט, אונד דיא פריסטער וועלכע דיא פֿפֿאָסטען (דער טהאָרע) היטהעטען, נאבען דא הינין דאז זילבער, זועלכעס אינ׳ם הויז דעם עוויגען נעבראכט וואורדע. (יא)

רש"י

ויחזקו: (ח) ועתה אל תקחו כסף. עיד ואל תחזקו הבית תמלכם: כי לנדק הניתן תתנוהו. חס יסחות יפחות וחס יותיר יותיר: (י) אצל המזבח. נעזרה: בימין נגוח חים. מימין ניחת החנסים: נומרי הסף. סמי העזרה המתונים על מפתחות העזרה סהרי תרגמו יונתן מתרקלין ומחרכלי שנעה

באור

שנה מתרומת הלשכות? נראה כי נתרשלו מלהניח לותה תרומה לותן שנים שמלכה עתליהו, ולא היו תעלים עולת תמיד, כמו שנראה מענין נד"מ. ועתה השונים שנתנם שנו לה' נכל לנם, והניחו מה שהיו חייבין מהשנים שענרו והכפיק לזה ולזה (מדנרי הנ"ל נקלרה ונזנוי לשון מעט): (ח) ועתה אל תקחו, אל תקחו לעלמיכם ואל תחזקו הנית משלכם, אלא מיד ננוח לידכם תנו לותו לנדק הנית, ר"ל הכניסו נאולר נית ה', עד יהיה נתם די לנדק הנית: (ט) ויאותו, ענין התלות נדנר, וסיעורו נתרלו לנלי קחת הכסף לעלמם ולנלתי חזק משלהם: (י) ארון אחד, נזוף סמוך ר"ל של מים לחד, (רד"ק נספר הזרזים ונפירושו) ות"י מרוכא חד תיר לחרון, ונא תשקל סמוך נמקום נפרך ורניס נכה, ועפי"ז מתורנם חשכנזית. בדלתו, ת"י נדסיה, ר"ל נתכסה החרון. שומרי הסף, סף יש עניני מפתן ומסקופת הפתח (שוועלע), כמו וידיה על הסף (שופטים י"ט כ"ז) ויש עניני מזוזות כמו וילעשו הספים (עמוס ט' א') (פֿאָרטטען) וכן הולחתו פה. ות"י לחרכלין ונתנ דס"י חמונים על ספי העזרה ע"כ. ותרגומי פה לפי הכוכה, כי תרגום של סף נשופטים (שם) סתם. ונלעזן סורי

יְהוָה כָּל־יְמֵין אֲשֶׁר הוֹרָהוּ
יְהוֵידָע הַכֹּהֵן: (ד) רַק הַבָּמוֹת
לֹא־סָרוּ עוֹד הָעָם מְזַבְּחִים
וּמְקַטְּרִים בַּבָּמוֹת: (ה) וַיֹּאמֶר
יְהוֹאָשׁ אֶל־הַכֹּהֲנִים כֹּל כֶּסֶף
הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יוּבָא בֵּית־
יְהוָה כֶּסֶף עוֹבֵר אִישׁ כֶּסֶף
נַפְשׁוֹת עֶרְכּוֹ כֹּל־כֶּסֶף אֲשֶׁר
יַעֲלֶה עַל לֵב־אִישׁ לְהָבִיא בֵּית
יְהוָה: (ו) יִקְחוּ לָהֶם הַכֹּהֲנִים
אִישׁ מֵאֵת מַכָּרוֹ וְהֵם יְחַזְּקוּ
אֶת־בֶּדֶק הַבַּיִת לְכֹל אֲשֶׁר־
יִמָּצֵא שָׁם בֶּדֶק: (ז) וַיְהִי בִּשְׁנַת
עֶשְׂרִים

פריכטער יהוידע דאצו אגלייטעטע. (ד) נור
דיא האהען וואורדען ניכט אבגעשאפפט;
נאך אפפערטע אונד דייכערטע דאז פאלק
אויף דען האהען. (ה) אונד יהואש שפראך
צו דען פריכטערן; אללעם געהיליגטע זיל-
בער וואס איינגעבראכט וירד אין׳ס הויז
דעם עוויגען, נעהמליך: זילבער, פאן יע-
דעם דינר (דורך דיא צעהלונג) נעהעט, זיל-
בער, זאך יעגליכער גיבט נאך דער שעטצונג
זיינער פערזאן, אונד אללעם זילבער, דאז
יעדערמאן אוים אנטריב זיינעם הערצענס
(פרייאווילליג) אינם הויז דעם עוויגען ברינגט,
(ו) זאללען דיא פריכטער צו זיך נעהמען
איין יעגליכער פאן זיינעם בעקאננטען, אונד
(דאפאן) זאללען זיא הערשטעללען דאז
בויפעלליגע אם הויזע, וואו זיא איממער עט-
וואו בויפעלליגעם פינדען. (ז) דא אבער

רש׳י

כדאי הוא לחיות חלום זה שמע המלך חלומם (נדרני היומם ג׳ כ״ד י״ז): (ה) כסף עובר איש כסף נפשות ערכו. זני נכסיס יש כאן כסף עובר הוא כסף סקלים שנכנ שנה הנאחר בו (ויקרא ו׳ י״ד ו״ד) כל העובר על הפקודים ואיש מהגדע ערכת נפשו החומר ערכי עלי: כל כסף הסר יעלה וגו׳ כגון החומר הרי עלי מנה לנדק הבית: (ו) יקחו להם הכהנים. יהיה שלשה ושם יקבלו עליהם לחזק את נדק הבית מלאכם: מאת מכרו. מאת מכירו הדגיל אצלו: נדק. נקיעת וסדק החומה

באור

מתורגם מסכנזיה, ולפעמים שמצדיק מלת ימיו נאתנו, יהיה פתרון מלות כל ימיו, דוגימיו, כעומו לפעמים, ועשם הסד לשנים כמו כי (ושיו). הורהו, הדריכהו נדרך טוב וישר. כהוראתו לפעמים: (ה) כל כסף, כלל, ומ״כ פרט. כסף עובר, שלשה כספים זכר כאן כסף עובר הוא מחצית השקל, כמו שנאמר כל העובר על הפקודים, מיד כסף נפשות ערכו האומר ערכו עלי או ערך פלוני עלי, כל כסף אשר יעלה על לב איש הוא המתנדב לנדקי הבית. וכן ת״י כסף תקליא דעבר על מנין גבריא, כסף פורקן נפשתא דמיתן גבר פורקן נפשיה, לף כל כסף דמצבא גבר גלגיא. (מדנדי דר״ק נקלה): (ו) יקחו להם, נאוצרותיהם ותמוך זה יחזקו מאלה את ב״ה. מיכרו, מיוקעו. בדק, שנין שבר והריסה, נקע וחדין שבנין. והפעל ממנו לנדוק (ל״ה ג׳ ל״ך) (חויטבעסערן). י״מ כמו דנק השנים והריסות יחד. וי״מ חפוש ע״ד שמוסו בתלמוד נודק עד מקום שידו מגעת, כי הדולה לתקן דבר מקולקל, יחפש היטיב מקומות המקולקלים (מולר השרשים). ולכל הפנים מקורו מלמית הסורי (ירייטע סשרוכע), תלנוס עדות המרן נדקא דמרעא (דאו טוהההוסטע), ולזה לא תמלא המעל כ״א פעם אחת נספר ד״בי שהוא מן הספרים המחרונים. וענין הכתוב מנומר נד״בי כי הבית צריך חוזק מחדי שנתליהו המדשעת וצויה פלגו את בית מלכים, ולפיכך שם יומם על לבו לתקנו ע״י קנון קדשי ישראל המקדישים שקלים ערכות ונדבות. ומם תאמר כיון שנתנו השקלים לנדק הבית ממה כיו התמידים נמותה שהיו לוקחין מותן מכל

קריאת מפטיר לפרשת שקלים

נוסח שלפני ר"ח מדר מוליחין ג' ספרים, ורלחון קורין שנים נגדי נפ' של מותה השנה,
ונגני קודי' למפטיר נפ' כי תשא:
ומס חל ר"ח מדר נוסח מוליחין ג' ספרים, ורלחון קורין שנה נגדי נפ' של מותה השנה,
ונגני קודי' לנגיעי וניום הנוסח ונרלחני חדשיכם עך ונסכו, ונם' הנ' קודי' למפטיר
פרשה זו:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: כִּי תִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לַיהוָה בִּפְקֹד
אֹתָם וְלֹא־יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בִּפְקֹד אֹתָם: זֶה ו יִתְּנוּ כָּל־הָעֹבֵר עַל־
הַפְּקֻדִים מֶחֱצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל
מֶחֱצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַיהוָה: כֹּל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מִבֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת יְהוָה: הֶעָשִׁיר לֹא־יַרְבֶּה וְהַדַּל
לֹא יַמְעִיט מִמֶּחֱצִית הַשֶּׁקֶל לָתֵת אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְכַפֵּר עַל־
נַפְשֹׁתֵיכֶם: וְלָקַחְתָּ אֶת־כֶּסֶף הַכִּפֻּרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אֹתוֹ
עַל־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר
עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם:

תרגום אשכנזי

הפטרה לפרשת שקלים

(במלכים כ' ב' א' — י"ח):

(ו) זיעבען יאהר אלט וואר יהואש, אלס ער קאניג וואדד. (ז) אים זיעבענטצן יאהרע יהוא'ס וואדד יהואש קאניג, אונד פיערציג יאהדע דעזיעדטע ער צו ירושלעם, אונד דער נאכיע זיינער מוטטער, צביה אוים באר שבע, (ג) אונד יהואש טהאט, וואס רעכט וואר אין דען אויגען דעס עוויגען, זאָ לאנגע אידן דער פרי-

(ו) בֶּן־שֶׁבַע שָׁנִים יְהוֹאָשׁ בְּמָלְכוֹ: (ז) בִּשְׁנַת־
שֶׁבַע לְיוֹרָם מֶלֶךְ יְהוֹאָשׁ
וַאַרְבָּעִים שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם
וְשֵׁם אִמּוֹ צִבְיָה מִבְּאֵר שָׁבַע:
(ג) וַיַּעַשׂ יְהוֹאָשׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי
יהוה

ר"י"

(ג) כל ימיו חסר קומהו יהוידע. הגל תסית יהוידע הז נחו שרי יהודה להסתחוה למלך ועסחוהו
חלוה הוגדו לו הנעשה לבית קדשי הקדשים בעת חלת מסוכן וחתם נחפלת גו סס סנים
כדמי

באור

(ב) בשנת שבע, כי כשמלך יהוא כרגלות מחזיק. ועתליה לא קנלה המלוכה עד שנה
השניה ליהוא. והומתה בשנה השביעית, והיא התחלת כשניעית ליהוא.
ומז מלך יהואש: (ג) כל ימיו, לא כל ימיו, כי לאחרי מות יהוידע עשה הרע בעיני
ה' כמ"ש בד"ה (ב' כ"ד ז'), אלא פירוש כל הימים אשר הורהו יהוידע הכהן, כלומר
כל זמן שיהוידע היה חי, וכן כתיב בד"ה (שם), כל ימי יהוידע הכהן (ד'ק). וכן
מתורגם

אֶת־עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל כְּמִצְרַיִם׃ לְ
לֹא־בָחַרְתִּי בְּעִיר מִכֹּל שִׁבְטֵי
יִשְׂרָאֵל לִבְנוֹת בַּיִת לִהְיוֹת
שְׁמִי שָׁם וָאֶבְחַר בְּדָוִד לִהְיוֹת
עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל׃ (יח) וַיְהִי עִם־
לְבָבְךָ דָּוִד אָבִי לִבְנוֹת בַּיִת לְשֵׁם
יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ (יט) וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־דָּוִד אָבִי יַעַן אֲשֶׁר
הָיָה עִם־לְבָבְךָ לִבְנוֹת בַּיִת
לִשְׁמִי הֱטִיבֹתָ כִּי הָיָה עִם־
לְבָבֶךָ׃ (כ) רַק אַתָּה לֹא תִבְנֶה
הַבַּיִת כִּי אִם־בִּנְךָ הַיֹּצֵא
מֵחֲלָצֶיךָ הוּא־יִבְנֶה הַבַּיִת
לִשְׁמִי׃ (כא) וַיָּקֶם יְהוָה אֶת־
דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֵּר וָאָקוּם תַּחַת
דָּוִד אָבִי וְאֵשֵׁב ׀ עַל־כִּסֵּא
יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
וְאֶבְנֶה הַבַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל׃ (כב) וָאָשִׂם שָׁם מָקוֹם
לָאָרוֹן אֲשֶׁר־שָׁם בְּרִית יְהוָה
אֲשֶׁר כָּרַת עִם־אֲבֹתֵינוּ
בְּהוֹצִיאוֹ אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

דעם טאנע דא איך מיין פֿאָלק ישראל אויס מצרים אויספֿיהרטע, עדוועהלטע איך קיינע שטאדט אויס אללען שטעממען ישראל׳ס, אום איין הויז צו בויען, דאם מיין נאמע דאועלבסט ווערע — אונד איך עדוועהלעטע דוד, דאס ער איבער מיין פֿאָלק זיין זאָלל. (יח) עם וואר מיינעם פֿאטער דוד אים זיננע, איין הויז דעם נאמען דעם עוויגען, דעם גאַטטע ישראל׳ס צו בויען. (יט) אבער דער עוויגע שפּראך צו מיינעם פֿאטער דוד: דאס דיר אים זיננע איזט, איין הויז מיינעם נאמען צו בויען, האסט דוא וואָהל געטהאן, (יא וואָהל), דאס עם דיר אים זיננע איזט; (כ) אבער דוא זאָללסט דאז הויז ניכט בויען, זאָנדערן דיין זאָהן דער אויס דיינען לענדען קאָממען ווירד, דערזעלבע זאָל דאז הויז מיינעם נאמען בויען. (כא) אונד דער עוויגע האט זיין וואָרט ערפֿיללט, דאז ער גערעדעט, אונד איך בין אנגעשטעללט אן מיינעם פֿאטערס דוד שטעללע; זיטצע נון אויף דעם טהראָנע ישראל׳ס, וויא דער עוויגע עם פֿערהייסען, אונד איך בויעטע דאז הויז דעם נאהמען דעם עוויגען דעם גאָטטעם ישראל׳ס. (כב) אונר האבע דאועלבסט אייגען אָרט אייגעריימט פֿיר דיא לאדע וואָרינגען דער בונד דעם עוויגען, דען ער שלאָם מיט אונזערן פֿעטערן, אלס ער זיא אויספֿיהרטע אוים דעם לאנדע מצרים.

באור

מלת פירושו כי לא הודעתי בירושלים עד שבחרתי בדוד להיות על עמי ישראל והלאתי לו המקום הנבחר בירושלים כשבחרתי לו בגבע מלוכה נחש תן השמים (דה״ק). ובאמת מקרא קצר הוא ובשלם (עד״כי ג׳ כ׳ ו׳). ולא בחרתי בחיי להיות נגיד על עמי ישראל ומבחר בירושלים להיות שמי שם וגו׳ ולזה נעשו פה בתרגומי סיגן סתימת הכוונה לחד מלות (דאועלבסט ווערע) להורות על החסרון הזה: (יט) הטיבות כי וכו׳, טוב עשית בזה ולזכות תחשב, כי מחשבתך עולה לך למעשה, לחד שעי״ז נחה הבנין לנוח עליה ולהכין הכל, וכפל לשון כי היה עם לבבך מדרכי לשון עברי לחזק העניין אשר גו ידמוז לעקר כוונתו. ולכן הכפלתיו גם אני בתרגומי בחלות (יא וואָהל): (כ) היוצא, כוונתו בך אשר יולך ולא אשר כבר כולך לך, ורמז לו על שלמה אשר כולך לו לחל הבנינים המלה: (כב) ואשם שם, בחנית הזה. אשר שם, בזה המקום. ברית ה׳, לוחות הברית. אשר כרת, בחרב עם ישראל בעת שהתם:

קריאה

תרגום אשכנזי

וועלכען דער עוויגע שלאָס מיט דען קינדערן ישראל׳ס, נאכדעם זיא אויסגעצאָגען אויס דעם לאנדע מיצרים. (יח) אינד עס געשאה אלס דיא פריסטער אויס דעם הייליגטהומע הערויסגינגען, ערפֿילעטט איין זעוואָלק דאז הויז דעם עוויגען. (יט) אונד דיא פריסטער קאָנגטען ניכט שטעהען אים דיהנסט פֿאָר דעם זעוואָלק, ווייל דיא הערדליכקייט דעם עוויגען דאז הויז דעם עוויגען ערפֿילעט. (כ) דא שפראך שלמה: דער עוויגע פֿערשפראך׳ס, אים דונקעלן זעוואָלק צו ווָאהנען. (כא) איך האבע איין הויז געבויעט דיר צור ווָאהנונג, אייניג דעוידענין צו דיינעם זיטין אין עוויגקייט! (כב) אונד דער קאָניג ווענדטע זיין אנגעזיבט, אונד זענטע דיא גאנצע פֿערזאמילונג ישראל׳ס, אונד דיא גאנצע פֿערזאמילונג ישראל׳ס שטאנד דא. (כג) אונד ער שפראך: געלאָבט זייא דער עוויגע, דער גאָטט ישראל׳ס, ווועלכער מיט זיינעם מונדע געדעדעט צו מיינעם פֿאטער דוד, אוני מיט זיינער האנד עס ערפֿילעטע, דאָ עֶר שפראך: (כד) זייט

הפטרת פקודי

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: (יח) וַיְהִי בְּצֵאת הַכֹּהֲנִים מִן־הַקֹּדֶשׁ וְהֶעָנָן מָלֵא אֶת־בֵּית יְהוָה: (יט) וְלֹא־יָכְלוּ הַכֹּהֲנִים לַעֲמֹד לְשָׁרֵת מִפְּנֵי הֶעָנָן כִּי־מָלֵא כְּבוֹד־יְהוָה אֶת־בֵּית יְהוָה: (כ) אָז אָמַר שְׁלֹמֹה יְהוָה אָמַר לִשְׁכֹּן בָּעֲרָפֶל: (כא) בָּנֹה בָנִיתִי בֵּית זְבֻל לָךְ כְּכוֹן לְשִׁבְתְּךָ עוֹלָמִים: (כב) וַיַּסֵּב הַמֶּלֶךְ אֶת־פָּנָיו וַיְבָרֶךְ אֶת כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל וְכָל־קְהַל יִשְׂרָאֵל עֹמֵד: (כג) וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּפִיו אֶת דָּוִד אָבִי וּבְיָדוֹ מִלֵּא לֵאמֹר: (כד) מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶת

רש"י

בין סדי ולין (שיר ח' י"ג): (יא) נגלת הכהנים מן הקדש. הכהנים מנשאו החרון נזכיר כשילאו סרתם שכינה מהיכל: (יב) אז אחר שלמה. כשראה הענן אחר עתיד רוחה אני שהשכינה שורה בגוית שנגיתי שהרי כך הנטיח לנגח ולשכון בו מתוך ענן ועדפל והיכן אחר כי נענן אחרתי על הכפורת (ויקרא ט"ז ב') כך שנויה בספרי: (יד) לשנתן עולמים. שתשנשארה לה היותרו הנשות ולא שרתה שכינה בתקום אחר: (טז) אחר דבר בפיו. שיתן לו בן שיבנה בית: ובידו מלא. קיים את ונגו בידו הטובה: (יז) מן היום ונו'. את זה הדבר אל דרך אחי:

(נ)

באור

שורה בגוית שבניתי שהרי כך הנטיח לנוח ולשכון בו מתוך ענן ועדפל והיכן אחר כי בענן אראה על הכפורת (ויקרא ט"ז ב') כך שנויה בספרי (דס"י) ובם נאחד אל העדפל אשר שם אלהים (שמות כ' י"ח) והעדפל הוא עב הענן שאחר לו הנה אנכי בא אליך בעב הענן כפירוש דס"י שם. ונקשה הגי"ת מו בשנור הפסק, מו בשנור הידיעה, שבגר נאחר זה מקודם. והנה שלמה אחר זה לכהנים לשוב לשנש על מדאה ל', ואיך כן הסב פניו אל אלהים: (טו) ויסב ונו', אל תול העם. ויברך, לא נכתבה הברכה פה רק אחר התפלה, ואחר שברכם נתן הודאה לאל. (רד"ק). עמד, כי אין ישיבה בעזרה: (טז) ובידו מלא, כמו לאל יתברך ר"ל בכחו וביכלתו שהשלים כל הנויס עמו וגם עמו ולנו וכן ת"י. ונדעותיהם קייס. לאמר, מוסב על דבר פיו, (רד"ק): (יז) ואבחר בדוד, למה שהקדים לא נחרתי בשיר, היה לו לומר ואבחר בירושלים,

אלא

מֵרֹב: (ז) וַיָּבִאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־ אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֶל־מְקוֹמוֹ אֶל־דְּבִיר הַבַּיִת אֶל־קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים אֶל־תַּחַת כַּנְפֵי הַכְּרוּבִים: (ח) כִּי הַכְּרוּבִים פֹּרְשִׂים כְּנָפַיִם אֶל־מְקוֹם הָאָרוֹן וַיָּסֹכּוּ הַכְּרֻבִים עַל־ הָאָרוֹן וְעַל־בַּדָּיו מִלְמָעְלָה: (ט) וַיַּאֲרִיכוּ הַבַּדִּים וַיֵּרָאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים מִן־הַקֹּדֶשׁ עַל־ פְּנֵי הַדְּבִיר וְלֹא יֵרָאוּ הַחוּצָה וַיִּהְיוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה: (י) אֵין בָּאָרוֹן רַק שְׁנֵי לֻחוֹת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר הִנִּיחַ שָׁם מֹשֶׁה בְּחֹרֵב אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִם־ בני

מיענע. (ז) אלזא בראכטען דיא פריסטער דיא בונדעסלאדע דעם עווינען הינין אן איהר דען אָרט אין דען דביר דעם הויזעם, אין׳ס אללערהיליגסטע, אונטער דיא פליגעל דער כרובים. (ח) דען דיא כרובים בריטעטען דיא פליגעל אויס, איבער דען אָרט דער לאדע, אונד בערעקטען אלזא דיא לאדע אונד איהרע שטאנגען פאן אָבען. (ט) דיא שטאנגען וואירען זא לאנג, דאס דיא ענדען דערזעלבען געזעהען וואורדען אוים דעם היילי׳גען פאר דעם דביר, אבער פאן אויסען וואורדען זיא ניכט געזעהען, אונר וואירען דאזעלבסט ביז אויף דיזען טאג. (י) ניכטס וואר אין דער לאדע, אויסזער דען ביידען שטיינערנען טאפעלן, וועלכע משה הינין גאלעגט האט אויף חורב, (וואָרין דער בונד).

הָאֲבָנִים אֲשֶׁר הִנִּיחַ שָׁם מֹשֶׁה בְּחֹרֵב אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִם־ בני

ר״י

נתוספת דסוטה: תסר נחמן. תסר נטה דוד לאחרון: (ז) כנפי הכרובים. תיתן טעמא שלמה העומדים על הגליסס דקדקו וחין חלו כרובים על כסידת טעל החרון: (ח) חל תקיס החרון. מקיר חל קיר כתו שחוד לשעלה נמנין: (ט) ויהו ראשי הבדים. נמריכת טנגד הפתח נחתם תדקסין יכול יהיו מדקעין נס ויולחין ת״ל ולח יראו החוצה הח היו מדקדקין ונולעין כעין כני דדי חסם כעין בנחתר

ניז

באור

ועליו כמו חליו. לפני האדון, לנכח עיני לפני החדון ומעזינו תנין חסדונו: (ז) כנפי הכרובים. הס טיגזס שלמה ועיקרו נחדן וחין חלו כרובים על כפורת טעל החדון טעזה בגלגל. (מדש״י ורד״ק): (ט) ויאריכו הבדים. עומד כמשפט הפעל הזה נשחר מקומות חף נתפעיל, ועזינו סביו סרוכים כל כך עד שנדמו למסיכס לפני הדניל נחיותס דוחקין וגולטין נפרוכת סביו מול הפתח חנל לח היה נדחים החוצה לחיות מקדעין הפרוכת לנחת חוצה לו. ות״י ואַריכון נקל ומס היה דעתו לתרגם נהפעיל היה מתרגם

ואיריכונון סרוח מַפְעֵל יולח לפני. ומזה דחיה לדנרנו סרוח קל עומד וכן מתורגם מסכנזית. ויהיו שם, על הנדים-יומד סביו סס נחותס הנחס ומלח עד מחד כנמ נימי יחסיס: (י) אין בארון, זה דחיה כי לח היה נחרון לח שנדי לוחות ולח ספרי תורה ומרון שנו ס ת כתבו נחולד נית ה׳ (רד״ק), ובדלנ״ב כתב זה לח יחלול שלח היו סס הדנדים שזכרו נתירה שסס מונחים נו כמו מטה מהרן ונלנלת המן, חך שלל נזה שלח היה סס מחורה דק עבדת דנדים כי סס מקיפים נכח על התורה. כדת, כתרגומו די עלויהון כתיבין עבדת פתגמי קייסח דנזר עס בני ישראל, וכן תרגמתי, כי עבדת הדנדים הן סס הנדית מהר כרת ה׳. חו עשאו מהר כדת נעת שכחכס, ועוד יתכן לומר שחהר חלת נדית כלומר שהיה סס ניוס שכרת נדית עס בני ישראל (חולם דער עווינג מייכען בונד שלוֹם חו. ג. ו.): (יג) חז חמר, כשראה העגן חמר רואה חני שהכינה

סורה

תרגום אשכנזי

דעסלאלץ דעם עוויגען אוים דער שטאדט דוד׳ס, דאז איזט ציון, העדויפּצובּרינגען. (ג) אונד עס פּערזאמזעלטען זיך צום קאָניגע שלמה, אללע כיענגער פּאָן ישראל אים מצָנאטה אתנים אם פּעכט, דאז איזט אים זיבענטען מצָנאטה. (ד) עם קאמען אללע עלטעסטען ישראל׳ס, אונד דיא פריסטער היבען דיא לאדע אויף, (ה) אונד בראכטען דיא לאדע דעם עוויגען הינויף זאמזט דעם שטיפּטסצעלטע אונד אללען הייליגען גערעטהען אים צעלטע, דאז אללעם בראכטען הינויף דיא פריסטער אונד דיא לוים. (ו) דער קאָניג שלמה אונד דיא גאנצע געמיינדע ישראל׳ס, דיא זיך צו איהם פּערזאמזעלט, (גינגען) מיט איהם פּאָר דער לאדע העד, אונד אָפּפּערטען שאפּע אונד רינדער דיא ניכט צו צעהלען נאָך צו דעכטען ווארען פּאָר

הפטרת פקודי

בְּרִית־יְדוֹנָה מֵעִיר דָּוִד הִיא
ציון:

כאן מתחילין הפטרת יום שני של סוכות

(ג) וַיִּקָּהֲלוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה
כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּיֶרַח הָאֶתָנִים
בֶּחָג הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי:
(ד) וַיָּבֹאוּ כָּל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיִּשְׂאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־הָאָרֹן:
(ה) וַיַּעֲלוּ אֶת־אֲרוֹן יְהוָה וְאֶת־
אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־כָּל־כְּלֵי
הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר בָּאֹהֶל וַיַּעֲלוּ אֹתָם
הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם: (ו) וְהַמֶּלֶךְ
שְׁלֹמֹה וְכָל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל
הַנּוֹעָדִים עָלָיו אִתּוֹ לִפְנֵי
הָאָרוֹן כִּיזַבְּחִים צֹאן וּבָקָר אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפְרוּ וְלֹא יִמְנוּ
מרב

רש"י

פניהם סם דוך כזהניהו מניח עונד חזוס: (ג) נירח האתנים. ת"י נירחא דעתיקיא דקרן ליה ירחא קדמאה ונכון הוא ירחא סנועהיו: מצניהם תורה וכתוב בניכן סהוא רחש חדסים נקרא תשרי סניעי: (ה) ואת אהל מועד. סעשה מסם ונמן סלמה מסנמה בית לחסון כמו סמניהו בתוספתא

באור

סזכר ולתוספת נאור למר כן. אל המלך, נמ סם תחת הכנוי: (ג) האתנים, לפעת המפרשים נקרא החודש השביעי נשם זה לפי שהוא מוספים פרי המתן ומתגוללים לבית. כי אלה הם חיי המדם וחזקו, ומיתן לשון חוזק, ויהיה תרגומו (פרוש=איגוזטה), והחכם נעזניהם הניא הטעם שנקרא כן מענין נחל מיתן (קהלת כ"ח ד') נחלות מיתן (תהלים ע"ד ט"ו) ויכוכים כן הנהר שהולך בתמידות בלי הפסק (וויין וויאוועך פּוּר טיענדיגר בוך), והחדש השני כך שמו בדרך מליצי לפי שהוא החדש שהו נוזלים והולכים הנחלים ומין מעלות להם כמו בשאר חדשים, כי בקיץ חדשו לפעמים מפני החום ונחוקף נקפאים, אבל בחשרי הינו כן. (דער אויגוזטה דער פּוימסיגדען בעגין, דער זיבענטע מיט העברעוויטען יוהרע). ות"י נירחא דעתיקיא דקרן ליה ירחא קדמאה וכען הוא ירחא בניעאה מסכתיב תורה וכתיב בניסן שהוא לחש חדשים נקרא תשרי בניעי. ולפשט שנקרא ירח המיתנים על שם מרנעה יסודות (עלעמענטע) שנדמו בחדש תשרי לפעת המומר בחשרי נברא העולם כי הם המעמידים מוסדות תבל ומלוקי מרן, ועל פיהם קיום וחיזוק לכל נמלא בעבעי. בהג, נקהלו קודם חג הסכות לשון אחר כי בחג נקהלו לעשות שם חנוכת המקדש, והחג בעצת ימים קודם הג הסכות הוא שנקהלו בירושלים כמו שנפרש (רד"ק): (ה) ואת אוהל מועד, בנבעון היה ומשם העלוהו ונתנוהו בשלמות בית ד' בהעליות משל משה למיכל ולדניל. ויעלו אותם הכהנים והלוים, הכהנים העלו הארון והלוים את אוהל מועד וכלי הקדש משל בשהיל: (ו) הנועדים, עניין וועד ומסיפה ועליו

הפטרת ויקהל

וְהַמְזֻרָקוֹת וְהַכַּפּוֹת וְהַמַּחְתּוֹת
זָהָב סְגוֹר וְהַפֹּתוֹת לְדַלְתוֹת
הַבַּיִת הַפְּנִימִי לְקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים
לְדַלְתֵי הַבַּיִת לַהֵיכָל זָהָב׃

הפטרת פקודי

(כמנהג האשכנזים במלכים א׳ סימן ז׳):

(ו) וַתִּשְׁלַם כָּל־הַמְּלָאכָה
אֲשֶׁר עָשָׂה
הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה וַיָּבֵא
שְׁלֹמֹה אֶת־קָדְשֵׁי דָוִד אָבִיו
אֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב וְאֶת־
הַכֵּלִים נָתַן בְּאֹצְרוֹת בֵּית יְהוָה׃
(ז) אָז יַקְהֵל שְׁלֹמֹה אֶת־זִקְנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאֶת־כָּל־רָאשֵׁי
הַמַּטּוֹת נְשִׂיאֵי הָאָבוֹת לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה יְרוּשָׁלִַם לְהַעֲלוֹת אֶת־אֲרוֹן

תרגום אשכנזי לד

פּעל אונד קאָהלענפּאננען פּאָם געדיעגענען גאָלדע, אונד דיא אנגעלן צו דען פּליגעל־ טהירען דעם איננערן הויזעם, דעם אללער־ הייליגסטען, אונד צו דען פּליגעלטהירען לעם טעמפּעלם פּאָן גאָלד׃

הפטרת פקודי

(ו) אלזאָ וואָרד פּאָללענדעט אללעם
ווערק, וועלכעם דער קאָניג
שלמה מאכען ליעם פּיר דאז הויז דעם עווי־
גען; אונד שלמה בראכטע היניין אללעם
געהיליגטע, פּאָן זיינעם פּאטער דוד; דאז
זילבער, דאז גאָלד, אונד דיא נערעטהע לעג־
טע ער אין דען שאטץ דעם הויזעם דעם עווי־
גען. (ז) דאמאהלם פּערזאממעלטע שלמה
דיא עלטעסטען פּאָן ישראל אונד אללע היפּ־
טער דער שטעממע, דיא פּירסטען דער
שטאממפּעטער דער קינדער ישראל׳ס, צום
קאָניגע שלמה נאך ירושלים, אום דיא בונ־
דעס־

רש״י

מזמנת החיצון למזבח הפנימי להקטיר קטורת: והפתות. מפתחות שמיעתי שמסתיין בהם את המעול׳ לדלתות הבית. שהוא קדש קדשים: לדלתי הבית. שהוא להיכל כל פתחותיהן היו זהב:

(א) את קדשי דוד חניו. מה שנשתר מכסף וזהב שהקדיש חניו. ותדרש אגדה שלח רגם שלמה לאת תחותו הקדש לבנין הבית. ושמעתי מחכמי ישראל שהיו חומרים לפי שהיה יודע שעתיד ליחרב שלח יהו העכ״ום חומריס קשה ירחתם שלקחו נקיתם מן הבית שנגנס תן גזילות וחגלות שגזל מנשה לוד וי״ח חתר שלמה לעג היה ניתי חניו כ׳ שנים שנה אחר שנה והיו לו לגזוז הקדשות הללו להחיות בהן עניי ישראל: (ב) נשיאי המטות לכל שתי המטות של בני ישראל והם הם ראשי המטות

תרגום אשכנזי

הפטרת ויקהל

פּאָן פּאָלירטעם ערץ. (ז) אים ירדן׳ס קרייזע
לים זיא דער קאָניג גיסען, אין דיכטער ערדע,
צווישען סכות אונד צווישען צירתן. (ח) שלמה
לעגטע אללע דיזע גערעטהע (אין דען טעמ-
פעל), פּאָר דיזער זעהר גראָכען מענגע
וארד דאז געוויכט דעם ערצעס ניכט ער-
פּאָרשט. (ט) אויך מאכטע שלמה אללע
גערעטהע פּיר דאז הויז דעם עוויגען, דען
גאָלדענען אלטאר, אונד דען טיש וואָרויף
דיא שויבראָדע וואָרען, פּאָן גאָלד. (י) דיא
לייכטער, פּינף צור רעכטען אונד פּינף צור
לינקען, פּאָר דעם דביר (אללערהיליגסטען)
פּאָם געדיעגענען גאָלדע, אונד בלומען,
לאמפען אונד ליכטשניצען פּאָן גאָלד.
(יא) דיא בעקקען, מעכסער, שאלען, לאפּ-
פּ והגרת והמלקחים זהב: (יא) והספות והמזמרות
והמזרקות

רש"י

חדתה. נעוני נרגיסתא: (ח) וינח שלמה. מלסקול את מזקול הכלים החלה מכוך מחד וחזל
לספור משקלם: (י) חמש מימין וחמש משמאל. אי אפשר לומר חמש מימין הפתח וחמש משמאל
הפתח אם כן תניגו מנורים נלמון והתורה אמרה על ידך המשכן תימנם חלה של מטה נחתנע חמש
מימינם וחמש משמאלם: והפרח. של מנורה: והנרות. נזיכין שנותנין נהן השמן והפתילה: והמלקחים:
שמרימין נהן את הפתילה מתוך השמן: (יא) והספות. כלי של מיני זמר הוא וכן תזמרות:
והמזרקות. לקבל דם: והכפות. לנזיכי לבונה: והמחתות, לחהות נהן תרומת הדשן ובחלים להולין
תתנה

באור

(דק"ק) ות"י נחש נע: (ז) במעבה הארמה, חפר נעוני המלמה לורת הדפוסים להתיך
את כל הכלים המלה, כי לא היה נכון לנחלם לעשות להם דפוסים יותנו נהם זולת
זה הדרך (דלנ"ג). ות"י נרניסתא הוא העפר הטוב חשר ממנו יעשו הכוחים לנקת נהם
ונכנר הירדן היה שם מקום לנקת זו, ואחר יונתן פירש דני יונה שעשה הכיורים
מהמטונח שנהומר ומן העג שנו. ויתורגם (חומש תייטש דיקקען ערדע גוטע ער דיא
שעלנוֹפּען). אחנם לא יתכן פעל יצק על עפר כי אם נעל אין מתכת. ואחת נרניסתא
נתרנום כאחר על דנני עפר נכלל, נוס עפר (אינב ז') תרנומו נרניסתא ורנניס יצקו
(שם ל"ח) נרניסתא. (עדדטשוֹוע), וכן טעמו כאן: (ה) וינח, הניח מלסקלם והניחם
כמו שנעשו ולא כודע משקלם. ויונתן תרגם ואלנע כלומר הניחם נצית המקדש נמקומם
ומדוע הכלים לא נחקר משקלם. וכן מתורגם מסכנזית: (ט) זהב, מוסג על ושלמן,
והשלמן הנאמר פה שם כלל כמו ויהי לי זהב ואמור כי עשר שלחנות עשה שלמה כמו
שכתוב (נד"הי ג' ד') (מדל"ק): (י) והפרח, פרחי המנורה כמו שכתוב נמנורת משה
כפתור ופרח וכן הנדות שנעשה וכן המלקחים (מהכ"ל). והמלקחים, הלנתים העשוים
להטיב פתילי הנרות: (יא) והספות, הנפרך סף. והמזמרות, ת"י מְזַמְּרַיָא כלומ'
שמזמרים נהם (מוזיקחליטש חינסטרומענטע). אחנם מה לכלי זמר נין הכלים המלו
העשוים לתשמיש הנית? והנכון שהוא ענין אחוך והם סניפים כדמתורגם מסכנזית.
והפחות

(מלכים א' ז' מ' — נ"א):

(6) וַיַּעַשׂ חִירוֹם אֶת־ הַכִּירוֹת וְאֶת־ הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת וַיְכַל חִירוֹם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־ הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה: (7) עַמּוּדִים שְׁנַיִם וְגֻלֹּת הַכְּתָרֹת אֲשֶׁר־ עַל־רֹאשׁ הָעַמוּדִים שְׁתָּיִם וְהַשְּׂבָכוֹת שְׁתַּיִם לְכַסּוֹת אֶת־ שְׁתֵּי גֻלּוֹת הַכְּתָרֹת אֲשֶׁר עַל־ רֹאשׁ הָעַמוּדִים: (8) וְאֶת־ הָרִמֹּנִים אַרְבַּע מֵאוֹת לִשְׁתֵּי הַשְּׂבָכוֹת שְׁנֵי־טוּרִים רִמֹּנִים לַשְּׂבָכָה הָאֶחָת לְכַסּוֹת אֶת־ שְׁתֵּי גֻלֹּת הַכְּתָרֹת אֲשֶׁר עַל־ פְּנֵי הָעַמּוּדִים: (9) וְאֶת־ הַמְּכֹנוֹת עָשָׂר וְאֶת־הַכִּיֹּר עָשׂוּר עַל־הַמְּכֹנוֹת: (10) וְאֶת־ הַיָּם הָאֶחָד וְאֶת־הַבָּקָר שְׁנֵים־עָשָׂר תַּחַת הַיָּם: (11) וְאֶת־ הַסִּירוֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת וְאֵת כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עָשָׂה חִירָם לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה נְחֹשֶׁת

מצרט האלה קרי

תרגום אשכנזי לג

הפטרת ויקהל

(6) חירם מאכטע אויך טאָפּפּען; שוי־ פּען אונד שאלען, אונד אלזאָ פּאָללענדעטע חירם דאז גאנצע ווערק, דאס ער דעם קאניגע שלמה אים הויז דעם עווי־ גען צו מאכען האטטע. (3) צוויא זיילען אונד צוויא קוגעלן דער קנייפּע אויף דעם הויפטע דער זיילען, אונד דיא צוויא גע־ פּלעכטע, אום דיא צוויא קוגעלן דער קני־ פּע אויף דעם הויפטע דער זיילען צו בעדעק־ קען. (ג) פּיערהונדערט גראנאטעפּפּעל, צו דען ביידען געפּלעכטען, צוויא רייהען גראנאטעפּפּעל צו איינעם גיפּלעכטע, אום דיא צוויא קוגעלן דער קנייפּע אָבען אויף דען זיילען צו בעדעקקען. (ד) צעהן געשטעללע אונד צעהן בעקקען אויף דען ועשטעללען. (ה) דאז אייגע מעער (טויכבאר) אונד צוואָלף דינדער אונטער דעם מעערע. (ו) טאָפּפּע, שויפּעלן אונד שאלען, אונד אללע דיעזע געראטהע, וועלכע חירם דעם קאניגע שלמיה מאכטע, אים הויז דעם עוויגען, וואראן

(א) ויעש חירום וגו'. יש ספרים כתוב הכיורות חיתר חני הן הן כיורות כיום דתת חיתר נכיור חם נעליס (זכריס י"ג ו') וכן ויהם נכיור: הכיורות. טל נחושת לדמן חת התוצח: היעים. מגרפות טל נחושת סקורין ווידי"ל גלע"ז (ו) לנחות נהן דמן נתוך הסירות: (ג) שני טוריס רמונים. מחה רמונים נעוד חרוזים נשרשרות: (ז) יוקס. כתיכס וכליקס כתגניתס: נמענים

החדתה

Padell (en prevence) *paelle:* Pelle, (חייגע טויטש) (ו בלע"ז

באור

(א) הכיורות, הסירות כמו וכגה נכיור (ש"מ ג'). בית ה'. לנורך נית ה': (ב) וגלות, כן יקרא חלק התחתון מן הכתרת. ות"י מגני תחד לכלי עגול: (ו) ממרט, ענין המריקה והעגרת החלודה וכמן דומה לומר זך ונקי מכל חלודה וסיג

תרגום אשכנזי

קנעכט, אונד דאם איך נאך דיינעם וואָרטע דיזעם אללעם געטהאן! (לז) ערהאָרע מיך, עוויגער, ערהאָרע מיך! אויף דאס דיזעם פֿאָלק וויסען, דאס דוא עוויגער גאָטט ביזט, אונד דאס דוא איהר העריז צוריקגעוועגדעט, (ווידדום צום גוטען געלעגנקעט). (לח) דא פֿיעל איין פֿייער דעם עוויגען הראב, אונד פֿערצעהרטע דאז גאנצאָפֿפֿער, דאז האָלין, דיא שטיינע אונד דיא ערדע; אונד דאז וואססער אים גראבען לעקקעטע עם אויף. (לט) דא דאז פֿאָלק דאז זאהע, פֿיעלען זיא אויף איהר אנגעזיכט, אונד שפראכען: דער עוויגע איזט גאָטט! דער עוויגע איזט גאָטט!

הפטרת

הפטרה כי תשא

כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: (לג) עָנֵנִי יְהוָה עָנֵנִי וְיֵדְעוּ הָעָם הַזֶּה, כִּי־אַתָּה יְהוָה הָאֱלֹהִים וְאַתָּה הָסַבְתָּ אֶת־לִבָּם אָחֹרַנִּית: (לד) וַתִּפֹּל אֵשׁ־יְהוָה וַתֹּאכַל אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הָעֵצִים וְאֶת־הָאֲבָנִים וְאֶת־הֶעָפָר וְאֶת־הַמַּיִם אֲשֶׁר־בַּתְּעָלָה לִחֵכָה: (לט) וַיַּרְא כָּל־הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים:

הפטרת

רש"י

ענני. ענני נחת ענני נמטר כך ת"י. ורבותינו אמרו ענני נחת (ובמיס) ענני שלח ותאכל מעצה כשפיים הם: וידעו וגו' כי אתה ה'. ואני עגדך. וכשתלחני לנשרם לעתיד לבא יאמינו כי אם היום הענני: ואתה הסבות את לבם. נתת להם מקום לסור מאחריך ובידך היה להכין לבבם אליך. ומדרש אגדה אם לא תענני אף אני אחיה כופר ואומר אתה הסיבות את לבם וכן אמר משה (במדבר י"ד כ"ב) אם נמות כל האדם ימותון אלם אף אני כופר ואומר לא ה' שלחני לדבר את הדברים והמלות וכן אמר מיכיהו (מלכים ג' כ"ב) אם שוב תשוב בשלום לא דבר ה' בי: (לט) ה' הוא האלהים. ולא הבעל האלהים:

(א)

באור

הוא העלמת תמיד של בין הערבים בבית ה' בירושלים. ובדברך, בשליחותך ובמלותך (דלנ"ב): (לז) ענני ה' ענני, הכפל לחזק כמו שהוא בכ"מ שאין לו טעם אחר וכן אל אלהים ה' אל אלהים ה' וכן דרך כל מתפלל לשנות דבריו ולשלש כמו ה' שמעה ה' סלחה ה' הקשיבה והדומים (רד"ק). וי"ת קבל צלותי בחיבתא קבל צלותי ה' במיטרא ע"ך הדבש. וידעו העם הזה כי אתה וכו' הסבות וכו', הנכון בזה פירש"י, נתת להם מקום לסור מאחריך ובידם היה להכין לבבם אליך. כי שני הענינים האלה נכללים בתפלה זאת ועל שניהם כאן הבקיא, וכן הוא בתרגום מבכרי. ודעת הרמב"ם בספר המורה אחר מנעת מהם התשובה לרוב פשעם כדי שיקבלו עונשם וי"ל ויחזק ה' את לב פרעה. והרלב"ג פירש יכילו בזה כי אתה ה' הוא האלהים לבדו ומה שנתאה להם לפעמים שיבנס הנעל בגוף בקשתם, הנה זה לא היה מהנעל מבל מותן הפעולות בתו מאתך, ובאלו הסבות את לבם אחורנית, בהסבע מותן הפעולות מאתך ע"כ. ולדעת רס"ג בתובו ענד בתקוס עתיך לבם שהיתה אחורנית תסב אליך עם עתה תעבני ויתורבם (חונד דאם דוא איהר אבטרינינגעם הערן וידער לוריק פֿיהרען ועלסט). וחכמי עמים מעתיקים בלשון תפלה (חונד זענקע איהר הערן אוהן). וי"ת ומת בחמתך יתבון מסתאל להון בחימרך למתנותהון לאחלתך ומינון יהבון ית לבהון פלוג. ל"ל אתה בחסדך בעתרת להם להשיבם לעבודתך, אבל הם בתבו את לבם להיות בסוג אחור. (דוא ווארסט בינייגט זיא לו דיינען גאָטטעסדיהנסטע וידער חוימלוגעהאלטן; אבינר איהר הערן זיבט אבטרינינג), הוסיף מלות על העבדית בדבכו לרוב. והנה לפניך בל הפירושים בפסוק הזה הקשה לבאר, ואתה הטוב בעיניך תבחר:

(א)

זֶרַע סָבִיב לַמִּזְבֵּחַ׃ (לג) וַיַּעֲרֶךְ
אֶת־הָעֵצִים וַיְנַתַּח אֶת־הַפָּר
וַיָּשֶׂם עַל־הָעֵצִים׃ (לד) וַיֹּאמֶר
מַלְאוּ אַרְבָּעָה כַדִּים מַיִם
וְיִצְקוּ עַל־הָעֹלָה וְעַל־הָעֵצִים
וַיֹּאמֶר שְׁנוּ וַיִּשְׁנוּ וַיֹּאמֶר שַׁלֵּשׁוּ
וַיְשַׁלֵּשׁוּ׃ (לה) וַיֵּלְכוּ הַמַּיִם
סָבִיב לַמִּזְבֵּחַ וְגַם אֶת־הַתְּעָלָה
מִלְּאוּ־מָיִם׃ (לו) וַיְהִי ׀ בְּעֲלוֹת
הַמִּנְחָה וַיִּגַּשׁ אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא
וַיֹּאמַר יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם
יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל הַיּוֹם יִוָּדַע כִּי־
אַתָּה אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל וַאֲנִי
עַבְדֶּךָ וּבִדְבָרְךָ עָשִׂיתִי אֶת
כָּל־

יתיר יו"ד

מאסע זאאט, דינגס אום דען אלטאר.
(לג) אָרדנעטע דאז האָלץ דאצו, צער-
שטיקטע דען שטיער, אונד לעגטע איהן
אויף דאז האָלץ. (לד) אונד עד שפראך
פִּיללעט פִּיער קריענע מיט וואסער אונד
גיסעט עם אויס, אויף דאז גאנצאָפּפֶער אונד
אויף דאז האָלץ! אונד עד שפראך טהוט'ס
נאָך איינמאהל! אונד זיא טהאטען עם נאָך
איינמאהל, אונד עד שפראך טהוט'ס צום
דריטטען מאהל, אונד זיא טהאטען עם
צום דריטטען מאהל. (לה) אונד דאז וואס-
סער פֿלאָס רינגס אום דען אלטאר, אונד
אויך דען גראבען פֿיללעט מאן מיט וואס-
סער. (לו) אונד דא דיא צייט דא וואר דאז
שפייזאָפּפֶער דארצוברינגען, טראט דער
פראָפֶעט אליהו הערצו, אונד שפראך:
עוויגער, נאָטט אברהם'ס, יצהק'ס אונד
ישראל'ס! הייטע לאס קונד ווערדען, דאס
דוא גאָטט אין ישראל ביזט, אונד איך דיין

קנעכט

גלע"ז [1]) : כגית סחתיס. רחצו ניח סחתיס סחס (חתציס) על חתציס כחלר חתצכן: (לר) כדיס
תיס. להגדיל חת הנס: וילקו. חליטע על ידיו ונעצו חלנעותיו כתעיינות ונתמלחת התעלה הות
סנאתר סס חליטע דן טפט חסר יוק תיס על ידי חליטו ונעצה נס נתיס על ידיו רחוי היה סיעצה
הנס נתיס על ידיו: (לו) ובדברך עשיתי. שהקנתני נזתה נטעת חיסוד הנמות: (לו) ענני י"י

ענני

(1 בלע"ז *Fosse d'eau*, (מיין וואסערגראבען)

באור

וואסערלייטונג, גראבען). כבית וכו', מקום שזורעים בו סאתים ושיעורו חמשים על
חמשים אמה (רד"ק) ובדי שילכו בה המים ולהגדיל הנס כמ"ש בענין: (לר) כדים,
להגדיל הנס, ולוה לשון יו"ד כדים כטעם שניס עשר מגנים, ומיש שלוש לשון
כשלשה פעמים ולא נפעם אחת, היתה כוונתו ככנד הסנות. (מרד"ק). והמקרא הזה
מן מקראות קלות הוא ותשלומו כזה: וימלאו וילקו. וישמע כמו וכו'. ויצקו. לדעת
רבי יהודה הוא עתיק והיו"ד יו"ד הפית"ן ויו"ד הפרש מעמדת בנעיל ובכון ואין להפריד
עליו. ול' יוכה אחד שהוא לשון שלש והיו"ד יו"ד הפרש ופא מעמדת בנעיל כמו תשכו
וקחו לכם לאן (שמות י"ג כ"א) וגם זה נכון: (לה) מלא. לוה מליהו למלאות התעלה
מלגד הי"ג כדיס. (רד"ק). ואולי היתה התעלה רחוקה מן המזבח ולא נאו המים מן
הכדיס מליה, ולכן לוה למלאות גם אותה. וי"מ מָלֵא בענין הכנך כמו מָלֵא בנב"ק,
ר"ל התעלה היתה מלא מן המים שהלכו סביב המזבח, ות"י מָלֵי בויא בקל מסכים לזה
(דער גראבען וואר אויך פֹּאָל וואסערס): (לו) בעלות. בשעת מנחת הערב. (רד"ק).

הוא

תרגום אשכנזי

שניטטען זיך נאך איהרער ווייזע מיט מעם-
סערן אונד דאָלכען. ביז דאז בלוט זיך איבער
זיא ערגאָם. (כט) אלס אויך דער מיטטאג
פֿאראיבער ווער, ווייזאגטען זיא נאָך, (רע-
דעטען אונזין) ביז (צור צייט) דאם מאן דאז
שפייזאָפֿפֿער דארברינגט; אבער דא ווער
קיינע שטימזע, אונד ניכאנד דער דא אנט-
וואָרטעטע, אונד קיין אויפֿמערקזן. (ל) דא
שפראך אליהו צום נאכצען פֿאָלקע: טרע-
טעט צו מיר! אונד אללעם פֿאָלק טראט
צו איהם, אונד ער שטעללעטע דען אל-
טאר ווידער הער, דער צערשטאָרט ווער.
(לא) אונד אליהו נאהם צוואָלף שטיינע,
נאך אנצאהל דער צוואָלף שטעמזע יעקב'ס,
(צו ווועלכעם דאז ווארט דעם עוויגען קאם
ויא פֿאָלגט: ישראל זאָלל דיין נאהמע זיין).
(לב) אונד בויעטע פֿאָן דען שטיינען איינען
אלטאר, אים נאמזן דעם עוויגען, אונד
מאכטע איינען גראבען פֿאָם אומפֿאנג צווייער

מא-

הפטרת כי תשא

בְּקוֹל גָּדוֹל וַיִּתְגֹּדְדוּ כְּמִשְׁפָּטָם
בַּחֲרָבוֹת וּבְרָמְחִים עַד־שָׁפְכָם־
דָּם עֲלֵיהֶם: (כט) וַיְהִי כַּעֲבֹר
הַצָּהֳרַיִם וַיִּתְנַבְּאוּ עַד לַעֲלוֹת
הַמִּנְחָה וְאֵין־קוֹל וְאֵין־עֹנֶה
וְאֵין קָשֶׁב: (ל) וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ
לְכָל־הָעָם גְּשׁוּ אֵלַי וַיִּגְּשׁוּ כָּל־
הָעָם אֵלָיו וַיְרַפֵּא אֶת־מִזְבַּח
יְהוָה הֶהָרוּס: (לא) וַיִּקַּח אֵלִיָּהוּ
שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים כְּמִסְפַּר
שִׁבְטֵי בְּנֵי־יַעֲקֹב אֲשֶׁר הָיָה
דְבַר יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר יִשְׂרָאֵל
יִהְיֶה שְׁמֶךָ: (לב) וַיִּבֶן אֶת־
הָאֲבָנִים מִזְבֵּחַ בְּשֵׁם יְהוָה
וַיַּעַשׂ תְּעָלָה כְּבֵית סָאתַיִם

זרע

רש"י

וחיסתעיתו: (ל) וירפא את מזבח ה' החרוס. נגיס מזבח והזכיר ניסרחל להיות מזבח ה' עולם על נפש וסנור נפיסם סהיס הרוס ונפגד ונטל סתו והזכרתו תפי כל עצרת הסנעוים כך סמעתי פסוטו. ותדרשו סמעתי שחול נגיס מזבח נסר הכרמל וזהו שאתר (שמואל ח' ט"ז י"ח) נת שחול הכרמלה והגיס תגיד לו יד ולהלן (נרחסית ל"ב ה') הוא חומר ויגד סס מזבח ומלכי ישרחל הרסו כל המזבחות והנמות שנחרלס בעצם לפס שמיס ונגיס חליסו מזבח זה של שחול סהיס הרוס: (לא) חסר היס דנר ה' חליו לאמר ישרחל יהיה שמך. למס נאמר כאן לפי שניוס שנגלתה שכינה חל יעקב נצית חל וקרחו ישרחל נו ניוס חמר לו נוי וקהל גויס יהיו ממך עתידין ניוך להקהל כשאר עמיס ולגנות מזבח להקטיר עליו נשעת חיפור הנמות ואני מתרלס נדנר (נר"ר): (לב) תעלה. פוסחד"י

נלע"ז

באור

(יחזקאל ה' ו') (שעערשעמטער). ברמחים, כלי זין כמו שלח (דאָלך) וי"ת מדלע (פֿפֿרייע-
שען). עד שיכך דם, ת"י עד דאסתפיך דמא עליהון: (כט) ויתנבאו, כתרגומו ואסתטימו.
לשון שטות וסגעון, כמו לכל איש משוגע ומתנבא (ירמי' כ"ט כ"ו) ועיין בחורנו (ס"א
י"ט כ'). קשב, דבר מסר על ידו יתבאר שיש מקשיב לקולס, (מלבי"ם): (ל) וירפא,
דרך השאלה למר לשון רפואה לבנות הריסת הבנין, וכן כי עלתה מרוכה לחומות ירושלים,
(רל"ק). ההרוס, מזבח היה שס מקדש שנבנה לשם ה', והרסו אותו בניאי הבעל
כמו שאמר מליהו למטה את מזבחותיך הרסו, (מבכ"ל): (לא) כמספר, להלמותם
כי לשניס עשר שבטים אב אחד היה, ולכן יהיו מחוברים ודבקים לה' אחד, ולא כמו
שהם עושים עתה, (מבכ"ל). אשר היה וכו', הס"ת קרא ליעקב בשם ישראל להגדיל
שם זרעו, ועתה הס אסר עוד בשם ישראל יכונה עוזבים את ה' ועובדים לבעל ומגיים
את השם הזה נמעשיהם המתועבים: (לב) תעלה, חפירה סנו מים מכונסים (הארוך,

וחס-

הַבַּעַל בַּחֲרוּ לָכֶם הַפֶּר הָאֶחָד
וַעֲשׂוּ רִאשֹׁנָה כִּי אַתֶּם הָרַבִּים
וְקִרְאוּ בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם וְאֵשׁ
לֹא תָשִׂימוּ: (כו) וַיִּקְחוּ אֶת־
הַפָּר אֲשֶׁר־נִתַּן לָהֶם וַיַּעֲשׂוּ
וַיִּקְרְאוּ בְשֵׁם־הַבַּעַל מֵהַבֹּקֶר
וְעַד־הַצָּהֳרַיִם לֵאמֹר הַבַּעַל
עֲנֵנוּ וְאֵין קוֹל וְאֵין עֹנֶה וַיְפַסְּחוּ
עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר עָשֽׂוּ: (כז) וַיְהִי בַּצָּהֳרַיִם וַיְהַתֵּל בָּהֶם
אֵלִיָּהוּ וַיֹּאמֶר קִרְאוּ בְקוֹל־
גָּדוֹל כִּי־אֱלֹהִים הוּא כִּי־שִׂיחַ
וְכִי־שֵׂיג לוֹ וְכִי־דֶרֶךְ לוֹ אוּלַי
יָשֵׁן הוּא וְיִקָּץ: (כח) וַיִּקְרְאוּ
בקול

הקו"ף רפוית

חמאן איהגען געגעבען. אונד דיכטעטען איהן צו. אונד דיפֿען דען נאבען דעם בעל אן, פֿאָם מאָרגען ביז צום מיטטאג, אונד שפראכען: בעל ערהאָרע אונם! אבער דא וואר קיינע שטיממע, אונד נימאנד דער אנטוואָרטעט. אונד זיא היפֿטען (וויא הינקענדע) אום דען אלטאר הערום, דען מאן געמאכט. (כז) אלם עם מיטטאג וואָרד, שפֿאָטטעטע איהרער אליהו, אונד שפראך: רופֿעט מיט לויטער שטיממע, דען ער איזט יא נאָטט! ער האט אייגע אונטערדעדונג, אָדער איין געשעפֿט, ער האט אייגע דיזע פֿאָר, אָדער שלעפֿט ער, זאָ ווירד ער ערוואכען. (כח) אונד זיא ריפֿען מיט לויטער שטיממע, אונד

שניט.

רש"י

וחס הנעל. החלהים לכו חחריו: ולח ענו העס חותו דנר. טלח היו יודעין להנחין: (כו) חסר נתן לחס. טהיס נשמט לחס טלח יקרב לעכ"ום ונרח לו תחת כנפיו טל מליהו חחר לו לן נזניכס יתקדש החקום: ויפסחו על המזבח חקף עשס. תירגס יונתן וחסטתו היו מרקדין כחזפטן על מזבחותס: ויפסחו. כתו ויפסעו: (בז) כי חלהים הוח. הכי חתון החרין דחלח הוח: כי שיח וכי שיג לו. לנית הכפח: (בח) ויתנודדו. לשון שלועס נגלי וכן היס ניחוסוסן: (כט) ויתנבחו. וחיסתעייתו:

באור

ערבי להורמת חלק (טהיילען נעריהיילען). ולא ענו, לח דלו לומר לו לח הן ולח לחו, לפי שהיו מסופקים בדבר מגל כשחעט הנחיכה ענו ומחרו טוב הדבר (רד"ק): (כו) נתן, הנותן, מו שמחאב נעלמו נתן להס. ועל דנרי הדעת כתב הרד"ק שהס לחוקים מן השכל. ויפסחו, היו מרקדין סביב המזבח כפסחים. מו שנאמת היו דרך עבודתס נכך, כת"י ומחתעו עצו מעשי שטות, מו שכותב הספר תפס לשון זה על דרך נגלי ונזיון: (כז) כי אלהים הוא, כל דנרי מליהו דרך התול ולעג, ועל"ז מתורגס מסכנזית. ומחל הלח מלהיס הוח ויכול לעבות כשיחעב, מגל עדיין לח שמע. כי שיח, מדבר עס מי. וכי שיג לו, מעכין שגח, עסק (געטעפֿט) וידוע שהע"ו וגל"ח נרדפים בענין. וכי דרך לו, יש נרלונו ללכת למרחוק הלריך הכנות, והוח מוטרד, ומינו יכול להשגיח על דנריכס. ואולי ישן הוא, שגח חזקה עליו שנתו, ומקולכס יתעורר. ות"י שיח שועי מעכין דבור וספור, תרגס ויספר ומחתעי. שיג, מחדפח מחתדף, והוח נלשון סורי עסק ושותפת עיין מתורגמן, ועל תרגומו תמכתי יסודי להעתיקו נלשון מחכמי כדרכי במקום שיש דעות חולקות, כי כדמי יוכתן לסמוך עליו במקום שחין הכרע מן המקרח, כי הוח היה קרוב לזמן ולמקום שיד לשון עברית היתה מובלת בעת ההיח: (כח) ויתנודדו, ענין שריטה נגבר כמו לח תתגודדו (רד"ק). בחרבית, סכין כמו קח לך חרב חדה

(ימזקטל

הרגום אשכנזי

צווייא זייטען? (שוואנקעט איהר אין אייר
רעם גלויבען). וועז דער עוויגע גאָטט איזט,
זאָ וואנדעלט איהם נאך, אונד וועז בעל
(איזט'ס) זאָ וואנדעלט איהם נאך; אבער
דאז פֿאָלק אנטוואָרטעטע איהם ניכטס.
(כג) דא שפראך אליהו צום פֿאָלקע: איך
בין אלליין איבריג געבליבען אלס פראָפֿעט
דעם עוויגען, דער פראָפֿעטען בעל'ס זינד
פֿיערהונדערט אונד פֿינפֿציג מאן. (כג) מאן
נעֶבע אונס צווייא שטיערע, אונד זיא מאָ-
גען זיך איינען שטיער ערוועהלען אונד איהן
צערשטיקקען, אונד אויפֿ'ס האָלץ נעבען,
אבער קיין פֿייער דאראן לעגען; אונד איך
ווילל דען אנדערן שטיער צוריכטען, אונד
אויפֿ'ס האָלץ נעבען, אונד קיין פֿייער דא-
ראן לעגען. (כד) דאן רופֿעט איהר דען
נאמען אייערס גאָטטעס אן, אונד איך ווילל
דען נאמען דעס עוויגען אנרופֿען; אונד דער
נאָטט נון, דער מיט פֿייער אנטוואָרטעט,
דערזעלבע זאָלל גאָטט זיין. אונד דאז פֿאָלק
האָב אן אונד שפראך: דיא רעדע איזט גוט.
(כה) אליהו שפראך צו דען פראָפֿעטען דעס
בעל: ווהלעט אייך אייגען שטיער, אונד

ריכ-

הפטרה בי השא

מָתַי אַתֶּם פֹּסְחִים עַל־שְׁתֵּי
הַסְּעִפִּים אִם־יְהוָה הָאֱלֹהִים
לְכוּ אַחֲרָיו וְאִם־הַבַּעַל לְכוּ
אַחֲרָיו וְלֹא־עָנוּ הָעָם אֹתוֹ
דָּבָר: (כג) וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ אֶל־
הָעָם אֲנִי נוֹתַרְתִּי נָבִיא לַיהוָה
לְבַדִּי וּנְבִיאֵי הַבַּעַל אַרְבַּע־
מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים אִישׁ: (כד) וְיִתְּנוּ־
לָנוּ שְׁנַיִם פָּרִים וְיִבְחֲרוּ לָהֶם
הַפָּר הָאֶחָד וְיְנַתְּחֻהוּ וְיָשִׂימוּ
עַל־הָעֵצִים וְאֵשׁ לֹא יָשִׂימוּ
וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה אֶת־הַפָּר הָאֶחָד
וְנָתַתִּי עַל־הָעֵצִים וְאֵשׁ לֹא
אָשִׂים: (כד) וְקָרָאתֶם בְּשֵׁם
אֱלֹהֵיכֶם וַאֲנִי אֶקְרָא בְּשֵׁם־
יְהוָה וְהָיָה הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־
יַעֲנֶה בָאֵשׁ הוּא הָאֱלֹהִים וַיַּעַן
כָּל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ טוֹב הַדָּבָר:
(כה) וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ לִנְבִיאֵי

הפ' דנושה

הבעל

באור

וכתב הלנ"ג הנה הפסח יהה פעם על רגלו האחת ופעם על רגלו השנית, וכן ישראל נוטים על שתי המחשבות פעם יאמינו כי ה' הוא האלהים, ופעם יאמינו כי הבעל הוא האלהים. ות"י לפי הכוונה אתון פליגן לתרי פלגון. והחכם בעזעניום כתב שבלשון ערבי וסורי הוא הפעל פסח (היקעז) גם על הנטיה בחסרה, ונפרט הנטיה בחסרה ודת. ובתרגומי האשכנזית בחסרתי לחרי המעתיקים לפי פתרון המלות, כדרכנו תמיד שלא תוזחת כוונת והמשך הענין. ובפרטות פה שהלילה יפה הלקוחה מלשון החגר הפוסע פעם על רגל זה ופעם על רגל אחר מחסרון כחו לעמוד על רגלו על נכון, כן ישראל אשר אין לבם נכון נאמונה נוטים לשני לדדים. ויתכן שדמו אל מעשי נבילים שהם נגועים ופוגים אל שתי כתות אשר בישראל כפי שירחו שילמח להם דבר תועיל מכת האחת או מכת השנית. הסעיפים, עיקר הכחתו על ענף (צווייג) ועתו כל דבר המתחלק ומסתעף. וכן יקרא אנר המדש ע"ה סעיף שהוא החלק מן הכל, ופה הכוונה על רגל החגר ועל הלך שהם נוטים אליו. שהלך ב"כ חלק מן הגוף, ומשמל ב"כ על המחשבות המתחלקות ויולאת ומסתעפות משרש אחד כשנפים מגזע כמו שסעיפים הזיון לילה (איוב ד' י"ב) וכל זה נכלל פה בחלת הסעיפים לכוונת הדמיון והמתדמה אליו ולמושג המשל והמשל. והחכם בעזעניום מניח הפעל שעף שדמיון מלשון

עַבְדֵיהוּ לִקְרַאת אַחְאָב וַיַּגֶּד־
לוֹ וַיֵּלֶךְ אַחְאָב לִקְרַאת
אֵלִיָּהוּ: (יז) וַיְהִי כִּרְאוֹת אַחְאָב
אֶת־אֵלִיָּהוּ וַיַּאמֶר אַחְאָב אֵלָיו
הַאַתָּה זֶה עֹכֵר יִשְׂרָאֵל:
(יח) וַיֹּאמֶר לֹא עָכַרְתִּי אֶת־
יִשְׂרָאֵל כִּי אִם־אַתָּה וּבֵית
אָבִיךָ בַּעֲזֹבְכֶם אֶת־מִצְוֹת
יְהוָה וַתֵּלֶךְ אַחֲרֵי הַבְּעָלִים:
(יט) וְעַתָּה שְׁלַח קְבֹץ אֵלַי אֶת־
כָּל־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַר־הַכַּרְמֶל
וְאֶת־נְבִיאֵי הַבַּעַל אַרְבַּע־
מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים וּנְבִיאֵי
הָאֲשֵׁרָה אַרְבַּע מֵאוֹת אֹכְלֵי
שֻׁלְחַן אִיזֶבֶל:

בעריכטעט עס איהם, אונד אחאב נינג
דעם אליהו ענטנענען. (יז) אונד דא אחאב
אליהו זאהע, שפראך אחאב צו איהם:
ביזט דוא עס, דער ישראל בעאונרוהיגט?
(יח) יענער שפראך: איך בעאונרוהיגטע
ישראל ניכט, זאנדערן דוא אונד דאז הויז
דיינעם פאטערם, אינדעם איהר דיא גיבאָ-
טהע דעם עוויגען פערלאסטט, אונד דען
בעלם נאכוואנדעלט. (יט) אבער נון זענדע
הין, אונד פערזאממלע צו מיר גאנץ ישראל
צום בערגע כרמל, זאמימט דען פיערהונדערט
אונד פינפציג פראפעטען דעם בעל, אונד
דען פיערהונדערט פראפעטען דעם האינעם,
דיא פאם טישע איזבל'ס עססען. (כ) אלזאָ
זאנדטע אחאב הין אונטער אללע קינדער
ישראל'ס, אונד פערזאממעלטע דיא פרא-
פעטען צום בערגע כרמל. (כא) דא טראט
אליהו צום גאנצען פאלקע, אונד שפראך:
וויא לאנגע נאך הינקעט איהר אויף דיא

צווייא

כאן מתחילין הספרדים והאיטליאני

(כ) וַיִּשְׁלַח אַחְאָב בְּכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְבֹּץ אֶת־הַנְּבִיאִים
אֶל־הַר הַכַּרְמֶל: (כא) וַיִּגַּשׁ אֵלִיָּהוּ אֶל כָּל־הָעָם וַיֹּאמֶר עַד־

רש"י

העם יכול למנוח חותך: (כא) סתי הסעיפים. סתי המחשבות סחינכם מניעים להכריע מי החלטים:
וחם

באור

ממנו, כלומר שיתנועע לפנות מהנדו, ומינו דוקא מתנועע לנוכח פניו ולנד שכנגדו (געגען זיהן וויבער), כי אם מכל מקום סיפנות אתו (וויהנן זו בעגענגעו, זו טרעפען) ומלת (עטגעגענען) נל"ח ב"כ לענין זה. וכן המונן פה, שהלך לפנות מחמת נדנך שמלאהו. והעירותי ע"ז כאן לפי שהעיד עליו המנאל בהפטרות ונלחן להעתיק (וויפ-נוהנען), ואין לורך לזה כי אין מקום להעדתו שם לפי דנדנו בנאור מלת לקראת: (יז) עבר, עקד עניגו שנב קלקול לעד ויגיע (טריבט וואכיגן, בעטריבען). והושבל על ההשחתה והריסות הסדיר (וועכהויב וואכיגן, ביצוכהויגען, נעדריטטען), ונכל מקום יובן לפי ענינו. ונספר לילך הסדרים המתוקן ובוסף מילי יבום יותר מזה. וכוונת מחמג שהצות שלום יבדמל נמה שיצטע לעלות המעד: (יה) לא עברתי, כ"ל אין אני תחלת סנת הבצתת שלומו, כ"א אתה נמה שעוצת אות ה': (יט) ועתה, אין להתאחר לה תנקם על המעד שלח וקבון וכו' וזה יהיה סנה שיבוא המעד. אוכלי, על נגיעי הנעל ונגיעי המבדה אתר. או על נגיעי המבדה לנד והוא הנכון. ולפיכך לא הניחה מובל אותם להנחו עם מליהו, וזה הרחיק מה שאתר מליהו ונגיעי הנעל מרנע מאות וחמשים (נפסוק כ"נ) ולא זכר נגיעי המבדה לפי שהיה לא הלכו (דר"ק). שלחן, נעשו מלחם הבלחן, כי לא יתכן לומר שהכלו כלם מעל שלחנו: (כא) פוסחים. פעל מענין פְּסִיחַ.

וכתב

תרגום אשכנזי

דעטש ער דאז קאָניגרייך אונד דאז פֿאָלק דאס
מיאן דיך ניכט פֿינדען קאָננע. (יו) אונד נון
שפריכסט דוא: געהע הין, זאגע דיינעם
העררן: אליהו איזט היר! (יז) וען איך נון
געהע פֿאָן דיר, אונד איין ווינד דעם עוויגען
טרעגט דיך וואָהין איך ניכט וויים, אונד
קאָממע עם אחאב צו בעריכטען, אונד ער
פֿינדעט דיך ניכט; זאָ ברינגט ער מיך אום,
אונד דיין קנעכט פֿירכטעט דאָך דען עוויגען
פֿאָן יוגענד אן. (יח) איזט עם (וואהרשיינ-
ליך) מיינעם העררן קונד וואָרדען, וואס איך
געטהאן, אלס איזבל דיא פראָפֿעטען דעם
עוויגען אוסבראכטע; וויא איך דיא פראָ-
פֿעטען דעם עוויגען הונדערט מאן פֿערבארג,
יע פֿינפֿציג אונד פֿינפֿציג מאן אין איינע האָ-
לע, אונד פֿעריזאה זיא מיט ברוֹד אונד וואס-
סער, (שפייזע אונד טראנק). (יט) אונד
נון שפריכסט דוא: געהע הין, שפריך צו
דיינעם העררן: אליהו איזט היר, דאס ער
מיך אומברינגע? (טו) אונד אליהו שפראך:
זאָ וואר דער עוויגע צבאות לעבט, דעם
איך דיהנע, דאס איך הייטע נאָך, מיך
איהם (דעם אחאב) צייגען וועדע! (טז) דא
גינג עובדיהו דעם אחאב ענטגעגען, אונד

בעי

חפטרת כי תשא

לְבַקְּשֶׁךָ וְאָמְרוּ אֵין וְהִשְׁבִּיעַ
אֶת־הַמַּמְלָכָה וְאֶת־הַגּוֹי כִּי
לֹא יִכְזָבֶךָ: (יו) וְעַתָּה
אַתָּה אֹמֵר לֵךְ אֱמֹר לַאדֹנֶיךָ
הִנֵּה אֵלִיָּהוּ: (יז) וְהָיָה אָנִי
אֵלֵךְ מֵאִתָּךְ וְרוּחַ יְהוָה
יִשָּׂאֲךָ עַל־אֲשֶׁר לֹא־אֵדָע
וּבָאתִי לְהַגִּיד לְאַחְאָב וְלֹא
יִמְצָאֲךָ וַהֲרָגָנִי וְעַבְדְּךָ יָרֵא
אֶת־יְהוָה מִנְּעֻרָי: (יג) הֲלֹא־
הֻגַּד לַאדֹנִי אֵת אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי
בַּהֲרֹג אִיזֶבֶל אֵת נְבִיאֵי יְהוָה
וְאַחְבִּא מְנְבִיאֵי יְהוָה מֵאָה
אִישׁ חֲמִשִּׁים חֲמִשִּׁים אִישׁ
בַּמְּעָרָה וְאֲכַלְכְּלֵם לֶחֶם וָמָיִם:
(יל) וְעַתָּה אַתָּה אֹמֵר לֵךְ אֱמֹר
לַאדֹנֶיךָ הִנֵּה אֵלִיָּהוּ וַהֲרָגָנִי:
(טו) וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ חַי יְהוָה
צְבָאוֹת אֲשֶׁר עָמַדְתִּי לְפָנָיו
כִּי הַיּוֹם אֵרָאֶה אֵלָיו: (טז) וַיֵּלֶךְ

קמץ בז"ק עבדיהו

באור

הכווכה כאן על הסנועה מפני כ"מ על דברי קיוס והנטחה (יש לים עד זיח בעטיטי-
טיגען). ות"י ומימי (בעטוואהר). והנה מס מתרו מס יש גוי וכו' דרך גוזמא גס זאת
דרך גוזמא, ועל הגוזמא אין לחקור ולחפוט, כי דברי הגוזמא נלחי מסוערים ומפולפים
בתאזני הבחינה. והמנוס מומר מותס רק להעיד מוזן בנפלאות ולהגדיל הדבר יותר
ממה שהוא בחמת. ימצאכה, שאין הגוי יכול למלוא מותן, כ"י. ות"י תרי לא מַסְבַּח
לך לכווכה זאת, וכן הוא בתרגום תסכוזית פה: ותולי התלמיה תו בני עידה הסתילוהו
מפני שלומי תחתה: (יב) ורוח, היו חוסנים כשלח היו מולכים תותו, כי רוח ה' כשתו
על תחך הסדים, כתו שתתרו בני הנביאים לתליטע פן כשתו רוח ה' ויסליכהו בתחך
הסדים (רד"ק). ולשיטתו רוח ה' להגדיל כתו כתרגי תל. ות"י רוחא תן קדם ה',
ג כווכה על התויר. וחכתי העתים פרשוהו על הרוחני (דער גייטט דעם עוויגען).
על אשר, על תקום תשר לת תדע תכי הוא לנקטך שתה: (טז) לקראת, תו שהוא
תת"ה תו שהיה תקוד ע"ך לשון סודי. ותמיד עיניו פניהה, כשעה שרש קרת שכנזל

תמנו

לָהֶם וְמַיִם: (ה) וַיֹּאמֶר אַחְאָב
אֶל־עֹבַדְיָהוּ לֵךְ בָּאָרֶץ אֶל־
כָּל־מַעְיְנֵי הַמַּיִם וְאֶל כָּל־
הַנְּחָלִים אוּלַי נִמְצָא חָצִיר
וְנְחַיֶּה סוּס וָפֶרֶד וְלוֹא נַכְרִית
מִן־הַבְּהֵמָה: (ו) וַיְחַלְּקוּ לָהֶם
אֶת־הָאָרֶץ לַעֲבָר־בָּהּ אַחְאָב
הָלַךְ בְּדֶרֶךְ אֶחָד לְבַדּוֹ
וְעֹבַדְיָהוּ הָלַךְ בְּדֶרֶךְ־אֶחָד
לְבַדּוֹ: (ז) וַיְהִי עֹבַדְיָהוּ בַּדֶּרֶךְ
וְהִנֵּה אֵלִיָּהוּ לִקְרָאתוֹ וַיַּכִּרֵהוּ
וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו וַיֹּאמֶר הֲאַתָּה
זֶה אֲדֹנִי אֵלִיָּהוּ: (ח) וַיֹּאמֶר
לוֹ אֲנִי לֵךְ אֱמֹר לַאדֹנֶיךָ הִנֵּה
אֵלִיָּהוּ: (ט) וַיֹּאמֶר מֶה חָטָאתִי
כִּי־אַתָּה נֹתֵן אֶת־עַבְדְּךָ בְּיַד
אַחְאָב לַהֲמִיתֵנִי: (י) חַי ׀ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אִם־יֶשׁ־גּוֹי וּמַמְלָכָה
אֲשֶׁר לֹא־שָׁלַח אֲדֹנִי שָׁם ש
מהבהמה קדי לבקשך

וואכסער), (מיט שפייזע אונד טראנק).
(ה) אונד אחאב שפראך צו איהם: ציהע
דורך דאז לאנד אן אללע וואסערקוועללען
אונד אן אללע בעכע, אב ווירד פֿיללייכט
נראז פֿינדען, אונד דאם אונד מוילטהיר עו־
האלטען, דאס ווירד ניכטס אומקאמען לאס־
סען פֿאם פֿיה. (ו) זיא פֿערטהיילטען אונ־
טער זיך דאז לאנד, עם צו דורכציהען:
אהאב צאג אויף דעם איינען וועג אללין,
אונד עובדיהו צאג אויף דעם אנדערן וועג
אללין. (ז) אלס עובדיהו אויף דעם וועגע וואר.
אונד זיהע! דא קאם אליהו איהם ענטגע־
גען, ער ערקאננטע איהן אונד פֿיעל אויף
זיין אנגעזיכט אונד שפראך: ביזט דוא עס
מיין הערר, אליהו? (ח) יענער שפראך:
איך בין׳ם! געהע הין, שפריך צו דיינעם
הערן, אליהו איזט היר. (ט) ער (עובדיהו)
שפראך: וואס האבע איך נעזינדיגעט, דאס
דוא דיינען קנעכט אין דיא הענדע אחאב׳ס
גיבעסט ווילסט, דאס ער מיך טאדטע? (י) זאג
וואהר דער עוויגע, דיין גאטט לעבע! עס איזט
קיין פֿאלק נאך קאָנינרייך, וואהין ניכט מיין
הערר הינגעזענדעט דיך צו זוכען; אונד ווען
מען שפראך: ער איזט ניכט דא, זאג בעאיי־

דעטע

רש"י

וחמשים חיש זמערם חחרת: (ה) ולח נכרית הין נהמם. לח תכרת כל נהמתנו ממנו: (ט) להמיתני. כמו שמפורש וחומר ורוח ה' יסחך על חסר לח חדע: (י) כי לח ימלחכם. שחין

טעם

באור

מֵיכָלָךְ וּמִשְׁתֶּךָ: (ה) לך, הלווי מל עובדיכו לגדו ומת עלמו כלל עמו, שילך הוח ב'כ
גאדץ. כמו שנאמר למטה ויחלקו להם וכו'. ודיך המקרא לקלר כן נמקום שתעניכו
יוגן חסדונו. ותהיה משמעותו פה, כאלו אמר כלך ונסגה בארץ (ליהנן ווי חיין וחנדיג
הערונן). ולא נכרית וכו', הפסוק שלח תמות על ידי הגזמתנו נהחסיד ממנו מאכל,
נהמה מחת מהנהמות וכן מתורגם משכוזית. ויש לפרש שלח נכדית דבר מאכל מהנהמה
(דאם ווי עס דענן פֿיה חין ניכטס אומגיבלן וואסיגן) כי פעל כדת עניכו חסדון לפעמיים,
כמו לח יכרת לך איש מעל כסא ישראל (מ"א ג' ל'). ות"י לח כפסוק מנעילח מכוון
לזה, ואין דחוק לומר כי הכתיב מֵין בהניה נגל"י דמז לזה כלומר מזון, כמו מַן (שמייג,
קיומט): (י) אם יש וכו', לפי פשוטו הוח גוזמח והפלגה. ולגותינוז"ל דרשו מיה שדרשו.
יהשביע, מיגו דרך שדרה וילח' כי אם דרך מהנה ונקשה (מדר"ק), ויתכן לומר שאין

הכוונה

תרגום אשכנזי

איהן רייניגען אונד זיך איינוויהען. (יח) אונד האבען זיא דיוע טאגע פֿאַללענדעט, זאָ זאָל־לען דיא פריסטער. אם אכטען טאגע אונד פֿערנערהין איירע גאנצאָפּפֿער אונד איירע דאנקאָפּפֿער אויף דעם אלטאר צורעכט מאכען, אונד איך ווילל אייך וואָהלגעפֿעל־ליג אננעהמען, שפריכט דער הערר, דער עוויגע.

הפטרת כי תשא

(ו) אונד עס גשאה נאך לאנגער צייט, דא קאם דאו וואָרט רעם עוויגען צו אליהו, אים דריטטען יאהרע (דער הונגערסנאָטה) ווייא פֿאָלגט: גשהע הין צייגע דיך רעם אחאב, איך ווילל רעגען גשבען אויף דען ערדבאָדען. (ב) אליהו גינג הין, זיך אחאב צו צייגען, אונד דער הונגער ווער (נאָך) העפֿטיג אין שמרון (זאמאריין). (ג) אונד אחאב דיף עובדיהו, דער איבער דאז הויז ווער, (עובדיהו פֿירכטעטע דען עוויגען זשהר. (ד) אונד אלס איזבל דיא פראָפֿעטען רעם עוויגען אויסראָטטעטע, נאהם עובדיהו הונדערט פראָפֿעטען, אונד פֿערבארג זיא יע פֿינפֿציג מאן אין איינע האָ־לע, אונד פֿערזאָרגטע זיא מיט ברויד אונד וואס־

הפטרת התצוה

וְטִהֲרוּ אֹתָו וּמִלְאוּ יָדֹו: (יח) וַיְכַלּוּ אֶת־הַיָּמִים וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהָלְאָה יַעֲשׂוּ הַכֹּהֲנִים עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֶת־עוֹלֹתֵיכֶם וְאֶת־שַׁלְמֵיכֶם וְרָצֵאתִי אֶתְכֶם נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה:

הפטרת כי תשא

(כמנהג האשכנזי' במלכי' א' סימן יח):

(ו) וַיְהִי יָמִים רַבִּים וּדְבַר־יְהוָה הָיָה אֶל־אֵלִיָּהוּ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית לֵאמֹר לֵךְ הֵרָאֶה אֶל־אַחְאָב וְאֶתְּנָה מָטָר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה: (ג) וַיֵּלֶךְ אֵלִיָּהוּ לְהֵרָאוֹת אֶל־אַחְאָב וְהָרָעָב חָזָק בְּשֹׁמְרוֹן: (ג) וַיִּקְרָא אַחְאָב אֶל־עֹבַדְיָהוּ אֲשֶׁר עַל־הַבָּיִת וְעֹבַדְיָהוּ הָיָה יָרֵא אֶת־יְהוָה מְאֹד: (ד) וַיְהִי בְּהַכְרִית אִיזֶבֶל אֶת נְבִיאֵי יְהוָה וַיִּקַּח עֹבַדְיָהוּ מֵאָה נְבִיאִים וַיַּחְבִּיאֵם חֲמִשִּׁים אִישׁ בַּמְּעָרָה וְכִלְכְּלָם

יש קרי להם

רש"י

(ד) ויהי נהכלית איזבל. להניד נזה חוץ היס עובדיהו וכח חת ה': חמשים חיס זמערס. חחת. וחמשים

באור

(יח) ורצאתי, סרשו רלה וכחב נאל"ף ונקרח כנעלי הס"ת וכן נפאנו מת נגל (ירמי' כ"ח):

(א) השלישית, לעלירת הגשם ולימי הרעב (רד"ק). ואתנה גשטר, כי מפני הרעב סנו רגיס גחסונה וכטינו דגיסס (רד"ק). וי"מ לך הרחה חל מחאב לשנג הדגר סיחלה פניך נעגוך המטר, ואתן מותו על ידך, לפי שגשגע חליהו שלא יהיה המטר כ"א לפי דגרו לכן נוה לו נזמת: (ד) ויהי בהכרית וכו', עתה ממר חיך היה ירח מת ה' מאך. חמישים, ר"ל חמשים לגד וחמשים לגד. לחם ומיס, ממש, כי הלחם והמיס היו יקריס נשנת עלרת הגשמיס והרעב. ות"י לחמא ומיא, ומלאמו חת נחמך ומת מימיך (שמות כ"ג כ"ה) למאכל ומשתה נכלל כמו שתרגם מונקלס לשס

כיכלך

אַרְבַּע קַרְנוֹתָיו וְאֶל־אַרְבַּע
פִּנּוֹת הָעֲזָרָה וְאֶל־הַגָּבוֹל
סָבִיב וְחִטֵּאתָ אוֹתוֹ וְכִפַּרְתָּהוּ׃
(יג) וְלָקַחְתָּ אֶת הַפָּר הַחַטָּאת
וּשְׂרָפוֹ בְּמִפְקַד הַבַּיִת מִחוּץ
לַמִּקְדָּשׁ׃ (יג) וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי
תַּקְרִיב שְׂעִיר־עִזִּים תָּמִים
לְחַטָּאת וְחִטְאוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ
כְּאֲשֶׁר חִטְּאוּ בַּפָּר׃
(יד) בְּכַלּוֹתְךָ מְחַטֵּא תַּקְרִיב
פַּר בֶּן־בָּקָר תָּמִים וְאַיִל מִן־
הַצֹּאן תָּמִים׃ (טו) וְהִקְרַבְתָּם
לִפְנֵי יְהוָה וְהִשְׁלִיכוּ הַכֹּהֲנִים
עֲלֵיהֶם כֶּלַח וְהֶעֱלוּ אֹתָם
עֹלָה לַיהוָה׃ (טז) שִׁבְעַת יָמִים
תְּעַשֶּׂה שְׂעִיר־חַטָּאת לַיּוֹם
וּפַר בֶּן־בָּקָר וְאַיִל מִן־הַצֹּאן
תְּמִימִים יֵעָשׂוּ׃ (יז) שִׁבְעַת
יָמִים יְכַפְּרוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ
יכפרו קרי וטהרו

פּיער עקקען דעם אבזאטצעס אונד אן דען
דאנד רינגסאום גענבען, אונד זאָ איהן ענט-
זינדיגען אונד פּערזאָהנען. (יג) אונד דוא
זאָללסט דען שטיער דעם זינדאָפּפּערם נעה-
מען, אונד איהן פּיערברענגען אן דעם דאצו
אויסערזעהענען (אָרטע) דעם הויזעם אוי-
סערהאלב דעם הייליגטהומס. (יג) אונד
אם צווייטען טאגע זאָללסט דוא איינען צי-
גענבאָק, אָהנע פּעהל, צום זינדענאָפּפּער
דארברינגען, אונד מאן זאָלל דען אלטאר ענט-
זינדיגען, וויא מאן איהן דורך דען שטיער
ענטזינדיגעט האט. (יד) אונד וען דוא דאז
ענטזינדיגען פּאָללענדעט האסט, זאָ זאָללסט
דוא איינען יונגען שטיער, אָהנע פּעהל
אונד איינען ווידער פּאָן דען שאפּפען אָהנע
פּעהל ברינגען. (טו) אונד זאָללסט זיא דעם
עוויגען דארברינגען, אונד דיא פּריסטער זאָל-
לען זאלץ דאדויף שטרייען, אונד זיא דעם
עוויגען אלס גאנצאָפּפּער דאָרברינגען.
(טז) זיבען טאגע זאָללסט דוא טעגליך איי-
נען באָק צום זינדענאָפּפּער בעדייטען; איינען
יונגען שטיער, איינען ווידער פּאָן דען שא-
פּפען זאָללען זיא בעדייטען. (יז) זיבען טאגע
זאָללען זיא דען אלטאר פּערזאָהנען, אונד
איהן

רש"י

נקדאו על שמו: (יא) על חדש קרנותיו. של מזבח: סנות העזרה. נב המזבח: וכפרתם. תקנת חומו מדרך חול שנו להכניסו בקדושה לפיהו רחוי לכפר עליו היום ולהלן: (יב) למפקד הבית. ת"י נחתר דחזי לביתא כלו' למקום קדוש ול' למפקד הבית מקום שהבית כלה כמו (למדבר ל"ה) לא נפקד ממנו חיש ויהוא פר המלואים כדרך שעשו במשכן ונשרף חותו פר ולא נאכל וכן דרשו רבותינו נפקד ממנו חיש ויהוא פר המלואים הקריבו ביתי עזרה כדרך שהקריבו ביתי משה: (יג) תקריב שעיר עזים. זה לא היה במשכן ומליהים של לעתיד לבא כך פסק על פי הדיבור: (יד) מחטא. מלטאר: (טז) תמימים יעשו. (לעולם): (יח) ונלחתי. ל' רבים:

(ד)

באור

חול ולהכניסו בקדושה: (יב) ושרפו, בהפקד. במקום המנוי לזה ות"י בחתר דחזי לביתא. ומין דחוק לומר שהוא מענין ולא נפקד ממנו חיש (במדבר ל"ו) כלומר במקום שנמסר וכלה הקדושה ד"ל מחוץ למקדש והוא לתוספת גמור: (יג) תקריב, זו הכתוב אל העזרה (בריבוי): (טו) והקרבתם, זו הסמיכה והסקידה על המזבח (דארבריבוי, פּסיקתא): (יז) ומלאו ידיו, עיין תוך המזבח. ומבוכם לעבודת המזבח:

(ה)

תרגום אשכנזי

אינ׳ס געפֿיערטע , אן זיינען פֿיער זייטען, (מ) אונד דער (אָבערסטע) אבואטין האט פֿיערצעהן עללען , בייא פֿיערצעהן עללען בריייטע אן זיינע פֿיער זייטען, אונד דער ראנד רינגס אום דענזעלבען הערום , איינע האלבע עללע , אונד זיין גרונד (פֿום) וואר איינע עללע רינגסאום , אונד זיין שטופֿענאנג נעגען אָבטען נעריכטעט . (ט) אונד ער שפּראך צו מיר : מענשענזאָהן , זאָ שפּריכט דער הערר, דער עוויגע : דיזע זינד דיא נעזעטצע דעם אלטאָרס , צור צייט , ווען ער נעמאכט זיין ווירד, אום נאכצאָפֿער דארויף דארצוברינגען, אונד בלוט דארויף צו שפּרענגען . (י) דוא זאָללסט דען פּריסטערן , דען לעויטען , אוים דעם שטאמיע צדוק׳ס דיא זיך נייר נאהען, שפּריכט דער הערר , דער עוויגע, אום מיר צו דיהנען, איינען יונגען שטיער , צום אָפֿער נעבען . (יא) אונד דוא זאָללסט פֿאָן זיינעם בלוטע נעהמען , אונד עם אן זיינע פֿיער האָרנער (עקקען דעם אלטאָרס) , אונד דיא

פֿיער

הפטרת חצות

עֶשְׂרֵה רֹחַב רָבוּעַ אֶל־אַרְבַּעַת רְבָעָיו : (מ) וְהָעֲזָרָה אַרְבַּע עֶשְׂרֵה אַמָּה בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה רֹחַב אֶל אַרְבַּעַת רְבָעֶיהָ וְהַגָּכוֹל סָבִיב אוֹתָהּ חֲצִי הָאַמָּה וְהַחֵיק־לָהּ אַמָּה סָבִיב וּמַעֲלֹתֶיהָ פָּנוֹת קָדִים : (ט) וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה אֵלֶּה חֻקּוֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הֵעָשׂוֹתָם לְהַעֲלוֹת עָלָיו עוֹלָה וְלִזְרֹק עָלָיו דָּם : (י) וְנָתַתָּה אֶל־הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֲשֶׁר הֵם מִזֶּרַע צָדוֹק הַקְּרֵבִים אֵלַי נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה לְשָׁרְתֵנִי פַּר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת : (יא) וְלָקְחוּ מִדָּמוֹ וְנָתְנוּ עַל־

ארבע

רש"י

וכנס חמה זה הסובב נתון כ״ח על כ״ח מקום הקרנות חמה מזה וחמה מזה נתון כ״ו על כ״ו מקום הלוך רגלי הכהנים חמה מזה וחמה מזה נתון כ״ד על כ״ד מקום המערכה : (ח) והעזרה חרגע עשרה אורך. גב המזבח עם מקום הקרנות ועם מקום רגלי הכהנים כ״ח על כ״ח ויו״ד החמורים כתן מחלציתו ומיד כתו סמפורש על חדגעת רגעיה: והגבול כניד חוהס. י״ת ובדפסת ורבותינו פרשוהו על הקרנות : הלי החמה . להחלעיתו מודד נתון חמה על חמה : והחיק לה חמה . זו כניס׳ היסוד . ומעלותיהו פנות קדים. וכנס שעולים בו היה נדרוס כדי שיהא העולה בו פונ׳ למזרח שכל הפנות היה דרך ימין וכשחתה נותן הכנס נדרוס העול׳ בו ופונים דרך ימים פונה למזרח : (י) הכהנים הלוים. חסר תסנט לוי: מזרע צדוק. לפי שהיה כ״ב שבימ בהכון במקדש ניתי בלמס

נקרחו

באור

מלמליעותו לכל רוח והיה מ״כ כ״ך על כ״ך : (ח) והעזרה, הוא גב המזבח במקום המערכה. ארבע עשרה, עם מקום הלוך רגלי הכהנים עם מקים הקדנות היה י״ד על י״ד כן היה מלמליעותו של כל מרגעת נדדיה והיתה מ״כ כ״ח על כ״ח. והחיק לה וכו׳, (עיין מדות פ״ג מ׳ ג׳ ג׳). ומעלתהו, לא שהיה בו מעלות, כי התורה מתרה ולא תעלה במעלות על מזבחי (שמות כ׳) אלא מתר ומעלתהו לשון רבים כי שלשה היו כנס הגדול מחך, ומחך פנה ליסוד ומחך פנה למוסב כן מדו״ל (זבחים ס ג). פנות קדים, עיין שם בזבחים : (ט) אלה חקות המזבח, מספטי המזבח. ביום העשותו, ביום חנוכתו והשלמת עשייתו : (י) הלוים. הנאים מבני לוי. מזרע צדוק, (עיין להלן פרשה מ״ד) : (יא) וחטאת, בזה תגיבל את המזבח ותקנתו להעניל ממנו דרך

הול

רַמְוֵּבֵחַ: (ה) וּמְחִיק הָאָרֶץ
עַד־הֶעָזְרָה הַתַּחְתּוֹנָה שְׁתַּיִם
אַמּוֹת וְרֹחַב אַמָּה אֶחָת
וּמֵהֶעָזְרָה הַקְּטַנָּה עַד־הֶעָזְרָה
הַגְּדוֹלָה אַרְבַּע אַמּוֹת וְרֹחַב
הָאַמָּה: (ו) וְהָהָרְאֵל אַרְבַּע
אַמּוֹת וּמֵהָאֲרִיאֵל וּלְמַעְלָה
הַקַּרְנוֹת אַרְבַּע: (ז) וְהָאֲרִאֵל
שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֹרֶךְ בִּשְׁתַּיִם
עשרה

ומהאריאל ק' והאריאל ק'

בריט; אונד דאו איזט דער דיקקען דעם אל־
טארס. (ה) אונד פַּאם בָּאדען דער ערדע
ביז אויף דעם אונטערן אבזאטזן צווייא על־
לען (האָהע) אונד איינע עללע ברייטע,
אונד פַּאם קליינערן אבזאטצע ביז צום גרא־
סערן אבזאטצע פַּיער עללען (האָהע) אונד
איינע עללע ברייטע. (ו) אונד דער הראל
(בערג גאָטטעס, בעצייכנונג דעם אלטארס)
פַּיער עללען, אונד אם אריאל (דער לאָוע
גאָטטעס, בעצייכנונג דעם אלטארס), אָבער־
האלב דער פַּיער האָרנער (עקקען דעם אל־
טארס). (ז) אונד דער אריאל האט צוואלף
עללען לענגע ביא צוואָלף עללען ברייטע

אין׳ם

רש"י

המזבח חיק האדם נבוב' על חתם וחתם וחזר וכתב' כניסת הסוב' אמה ת' חגב עלייתו שמונה
על ה' וכנס אמה חזרו ונאמה ת' ה': (ה) ומחיק האדן. מן היסוד מקרקע האדן: עד העזרה
התחתונה. עד גג מלבן הראשון: שתים אמות. ולא היה כן בנית עולמים שכל שניהו מניח מלבן
על ג"ג על ג"ג וכולהו אמה וכאן בונהו ג': ורחב אמה אחת. כשמיה ומלבן השני עליו היה מלבן
השני ג' על ג' נמלא כניסה לו בניד שניד רחב אמה והוא היסוד הרי עלה ג' וכנס אמה והוא
היסוד. י"א עזרה מסתחל ג' מלבן שהיה נמלא את המלבן חליקי חבניס מזבח ויסיד וקוניח ומתחת
ובופך ומחליקי למעלה והרי הוא כאין מלבן: והעזרה הקטנה עד עזרה הגדולה חרבע אמות.
מגב ומלבן התחתון עד גב מלבן שעליו ד' אמות בגוה: ורחב אמה. היא כניסת הסובב עלה ד' וכנס
אמה והוא סובב והתחתון קרוב קטנה לפי פחין בונהו חלא שהיה ומעליון כיצאו חרבע: (ו) והאריאל.
יוא בונה גב המזבח מן הסובב ולמטה ובנית עולמי' לא היה אלא ג'. וי"ת חף הוא ומזבח חרבע
אמין: (ז) והאריאל שתים עשרה אורך. מקום המערב' היה כ"ד על כ"ו והוא י"ג נ"ב: אל
חרבעת רבעיו. שהאלכסונית הוא מודד י"ג לכל רוח הרי כ"ו על כ"ד כך מפורש בזבחים וכן חניגו
במסכת מדות המזבח היה ל"ב על ל"ב עלה אמה וכנס אמה זה היסוד נמלא ל' על ל' עלה אמה

וכנס

באור

וכן ותבני לך גב (לעיל ט"ז) זה ספר הוא גב המזבח שהוא מקום המערכה שהיה
גבוה על המזבח אמה על אמה ודרשו רז"ל (במכות דף ל"ז): (ה) ומחיק האדין.
מהתחלת היסוד שכלפי הקרקע. עד העזרה. עֲזָרָה היא מלה עורית ותרגם אלר המקדש
עזרה, ואל נספרים אחרונים ופה על דרך השאלה כאן לאותם מקומות במזבח שהיה
להעמיד באותם גבי המזבח הגולטים ומפסיקים. הושאל מן האגד שים לו כאין מדרגות
זו על גבי זו לאפסק ומנוחה (אבזעטצע, טערראסען), וכאין זה פירש"י גב מלבן אלוקי
מבנים. ות"י מַסְתְּתָא הוא מבן ליסודה ומנוחה ושמת דבל עליו (רוהעשטיין. לעגיי־
שטיין), עיין ערוך ערך מבן מסמא וערך מסמא והוא על בך המושאל פה להמבנים
המפסיקים במזבח: (ו) והאריאל. כאן למזבח לבושהו ות"י מדבחא, וכן מרושאל באן
למזבח־ולירושלים (יחעי' כ"ט ח') : ארבע אמות, עיין מה שדרשו רז"ל בזה בפרק מיזהו
מקומן: (ו) והאריאל. שהוא המזבח הוא מקום המערכה היה י"ב אמות על י"ב והוא
מחלעותיו

תרגום אשכנזי

פֿאַרמען אונד אלל זיינע געזעטצע, אונד דאַרנאך טהון (נ) דאז איזט דיא הויפּט־פֿאַרשהיפֿט דעס הויזעס: אויף דער שפיטצע דעס בערגעס זיינעם נאנצען אומפֿאנגע דינגסאום זאַלל דאז אללערהיליגסטע זיין. זיהע, דאז איזט דיא הויפּטפֿאַרשריפֿט דעס הויזעס: (ד) אונד דיזע זינד דיא מאכט דעס אלטאדם נאך עללען, דיא עללע איינע (גע־וואַהנליכע) עללע אונד איינע האנדבריים (לעננער), אונד זיין נרונד איינע (געוואַהנ־ליכע) עללע (האַנד), אונד איינע (געוואַהנ־ליכע) עללע בריים, (וואם איבער דיא בריימ דעס אלטאדס פֿאַרשפראנג), אונד זיין ראנד אן זיינעם זוימע דינגסאום איינע שפאננע בריים

רש"י

שלח לחטוף וילחו גרסות כורש ונגו לעלמן. וי"ח נגעל נכשלו נעכריות: (ד) וחלה מדות המזבח. סיפר' למטה י"ד חומן ני"ד כחב: נחתו' חתם חתה וטופח. נחתם נת ו' סהוח חתם וטופח נחתם נת ה': וחיק תחתם. חנל היסוד שלו נמדו נחתם טל הול סהיח נת ס'. חיק ל' חיקוי קניעות והוח היסוד החתם חתם חול ולח חתה וטופח שפי' חתה נת ו' וכן שניהו נתנחות שהיסוד והסובב והקרנות נתדדין נהתם נת ס'. וחיק תחתם זה היסוד. וחתם רוחב זה הסובב. וגבולה חל ספתם סביב זרת החחד חלו הקרנות זרת חחד תחחלעיחו מודדו זרת לכל רוח הכי חתם על חתם: וגבולה חל ספתם. הקרנות הין לרחבן הין לגובהן נחתם נת ס': חם נב המזבח. ונחתם זו היה נמדד נב מזבח הוסב חתם חרבו וחתם כחבו רבוע כך מסורס נעירובין ובמנחות תפורס יותר לפי

החשבון

באור

ולישראל ולנרים. וישמרו, ישמרו בלבם כל נודת הבית בכללו, וכל חקותיו וידעוש לעשות אותם, הם הן בניהם לחריהם: (ג) תורת הבית, המכרת למעלה בפרט ובפסוק זה בכלל, והעקר שהבנין על לשם הבל וכו' יהיה קודש קדשים. קדש קדשיה, על הר הבית יאמר כי כל מחיצת הכהנים והלויים יקרא קדש כמ"ש והיתה תרומת הקדש (להלן מ"ח) והר הבית יקרא לעולם קדש הקדשים כאשר יקרא הדביר ק"ק עול שאר בניני המקדש: (ד) המזבח, זו מזבח העולה שהלשכה לו. באמות, בלשות הידועות בינוחה, שכל אמה מהם אמה ושפח שהם שהה שפחים, כי אמה על חול היתה בת אמהה טפחים ושלש אמות בקדש היתה בת שהה טפחים (דד"ק). וחיק, זה היסוד כמו ואל חיק הדבב (מ"א כ"ג ל"ה) עיין הבאור שם, וכן אמרו במנחות (דף ל"ז) ות"י תַּסְוְיָתָא מלה סורית

ענינו יסוד ומלעי (בחדשי וחגער). האמה, הכוכה גובה עליות היסוד היתה בשוה האמה הפשוטה של חול שה' טפחים וג' הטפחים החקרים היו עודפים בשוה הסובב והבב, ועל שלש היו אמה לא חסבם: ואמה רוחב, וכן האמה מדתב בביאת הסובב היתה בשוה ה' טפחים והטפח החסר היה עודף בשוה דוחב הבב ולא דק. וגבולה, גבול אמת המזבח כלומר המסגרת שניב תהיה זרת וכן ת"י ובדנפא מקיף לה (דד"ק) והיו זרת אחד לכל רוח מארבע קרנות המזבח והיו ס"ב אמה על אמה וב"ב ה' טפחים והטפחים החקרים היו עודפים בשוה מקום המערכה ולא דק. גב המזבח, שטח הגובה

וכן

הפטרת תצוה

(ביחזקאל סימן מ"ג י'):

(ט) אַתָּה בֶן־אָדָם הַגֵּד אֶת־
בֵּית־יִשְׂרָאֵל אֶת־
הַבַּיִת וְיִכָּלְמוּ מֵעֲוֹנוֹתֵיהֶם
וּמָדְדוּ אֶת־תָּכְנִית: (י) וְאִם־
נִכְלְמוּ מִכֹּל אֲשֶׁר־עָשׂוּ צוּרַת
הַבַּיִת וְתָכְנִתּוֹ וּמוֹצָאָיו
וּמוֹבָאָיו וְכָל־צוּרֹתָו וְאֶת כָּל־
חֻקֹּתָיו וְכָל־צוּרֹתָו וְכָל־
תּוֹרֹתָו הוֹדַע אוֹתָם וְכִתְב

צורותיו ק' צורותיו ק' תורותיו ק'

הפטרת תצוה

(ט) דוא מענשענזאהן בעריכטע דעם הויז
ישראל'ס פאן דיזעם הויז, דא-
מיט זיא זיך שעמען איהרער מיסטעטהא-
טען, אונד זיא דען בויפלאן אויסמעסטען.
(י) אונד ווען זיא זיך שעמען אללעם דעם-
סען, וואם זיא געטהאן, זאָ מאבע איהנען
בעקאננט, דיא אבבילדונג דעס הויזעס,
זיינע אייגריכטונג, זיינע אויסגענגע אונד
זיינע אייגענגע, אונד זיינע גאנצע פאָרמען
אונד אלל זיינע געזעטצע אונד אלל זיינע
אבבילדונגען, אונר צייכנע עם פאָר איהרען
אויגען, דאמיט ויא בעהאלטען זיינע גאנצע
פאָרמ-

רש"י

למות קומתו. סל כל אחד ואחד הרי נותנין ט"ו אמות לנד עובי המקדש: ויחזו את הבית. היה
כיסוי הגג העליון והספון החמיד למעלה הוא תקרת העליון:

(א) **אתה** בן אדם הגד את בית ישראל את הבית ויכלמו מעונותיהם. בהכאותי להם חסדי שחיני
מוהם' בעונם. מלאתי: ומדדו את תכנית. ומדדו על ידיך שאתם מורים את תוכן
תבנין הבנין: (ב) ואם נכלמו. מיתגייסו ויבינו פניהם מכל אשר עשו אז הודע אותם את מה
שהני עתיד לעשות להם: צורת הבית. וגגול הבנין היאך הוא מלבניו ועד אחוריו סדורים לר' נוחות.
ותכונתו. חבנון אחיו ולשפותיו: וכל צורתיו. כיוצים ותמונים חילים וחילתי': מלאתי. וכל צורתיו
נתרח לה פורש: ויסתרו. ילמדו עניינו המדות מפיך שידעו לעשותם לעת קן: מלאתי: רחוים
היתה ניח' שנייה של עזרת כניח' רחצונה של יהוסע לנד נזרוע ונגם כדרסינן עד יעבר ובנין זה תחז
היה רחוי להם כשעלו מן הגולה ונחולת עולם חלה שנר' החטה שלה היתה תחזתם הוגנת ע"ת
שלה

באור

נוכה לומי, דע! עם היותו היפה והמפואר שנבנינים לא מצדה בו שכינתי, כ"א שהלך
נחוקותי וזה שעור הפסוק. ועם זה תבין תרגומי:

(א) את הבית, מן הבית כמו יצא את העיר (בראשית מ"ד) מן העיר. ויכלמו וכו'.
למען יהיה להם בושה על העונות שעשו כי בעת תספר להם בנין בית
העתיד יזכרו בבנין הראשון שהלך בעונם ויתביישו בזה, מן בעת ראותם שתחת העם
הרשוי לעשות להם בשעור חשאם, לבעול להם טובה יכלמו יותר כאשר נאמר למעלה
(ל"ט כ"ו). ומדדו את תכנית. ענין מלת תכנית מבואר לעיל (פרשה כ"ח י"ג) וטעמו
פה תבנית הבית ד"ל יחשבו בלבם מדידת הבנין המוכן והמתוקן ולמד כן על דרך המלינה
כאלו הם עומדים ומודדים תבנית הבית בקנה המדה לדעת הכל בלמוד ובשעור. ות"י
ית טקוסיה (בייבע תייכנישטונג), מכוון לזה: (ב) צורת הבית, זו הגורה בכלל באלו
תאמר שיהיה בה היכל ואולם ובית ק"ק ולשכות ולעות ותאים. ותכונתו,
תכון עמידת כל אחד ואחד, בית ק"ק במערבי ואחריו ההיכל וכו' ולשכות ולעות
מזה ומזה וכדומה. ומוצאיו ומובאיו, גם כן לשון המלות, ולשון מבואיו והם מדת
פתחים שיולאים ונאים דרך בהן, וכל צורותיו לורת כל חדר וחדר. ואת כל חקותיו,
איך ובמה רצוי להשתמש בחדרים ולשכות ובשלחנות. תורותיו, שלוק העזרות לכהנים

תרגום אשכנזי

הוז, אונד פֿאללעגדעטע עס, אונד וואלבטע
עס מיט בדעטטערן אונד מיט וואהלגע-
רָדנעטעם (טאפֿעלווערק) פֿאן צעדערן.
(יז) אונד בויעטע דיא נאללעריא אום דאז
נאגצע הויז, פֿינף עללען זיינע האהע, אונד
דעקטע דאז הויז מיט צעדערנהאלץ. (יח) אונד
עם וואר דאז וואדט דעם עוויגען אן שלמה
ויא פֿאלגט: (יט) דיזעם אלזאו דאז הויז,
ווען דוא (כויר) בויעסט! ווען דוא נון
אין מיינען נעזעטצען וואנדעלסט, מיינע
רעכטע טהועסט, אונד מיינע נעבאטהע
העלטסט, דאס דוא דאדנאך וואנדעלסט:
זאָ ווילל איך דיר מיינע פֿערהייסונג ערפֿילל
לען, ווען איך דיינעם פֿאטער דוד פֿער-
הייסען. (כ) אונד ווילל וואהנען אונטער
דען קינדערן ישראל׳ס, אונד ווילל ניכט
פֿערלאססען מיין פֿאלק ישראל.

הפטרת

הפטרת תרומה

הַבַּיִת וַיְכַלֵּהוּ וַיְסַךְ אֶת־
הַבַּיִת גֵּבִים וְשֹׂרֶת בְּאַרְזִים:
(יז) וַיִּבֶן אֶת־הַיָּצוּעַ עַל־כָּל־
הַבַּיִת חֲמֵשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ
וַיֶּאֱרֹז אֶת־הַבַּיִת בְּעֲצֵי אֲרָזִים:
(יח) וְהָיָה דְבַר־יְהוָה אֶל־שְׁלֹמֹה
לֵאמֹר: (יט) הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר־
אַתָּה בֹנֶה אִם־תֵּלֵךְ בְּחֻקֹּתַי
וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תַּעֲשֶׂה וְשָׁמַרְתָּ
אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי לָלֶכֶת בָּהֶם
וַהֲקִמֹתִי אֶת־דְּבָרִי אִתָּךְ אֲשֶׁר
דִּבַּרְתִּי אֶל־דָּוִד אָבִיךָ:
(כ) וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְלֹא אֶעֱזֹב אֶת־עַמִּי יִשְׂרָאֵל:

הפטרת

היציע ק׳

רש"י

תקרות תחת עמודים לנוי תלמטה ותחת של נוחי חרזים תלמעלה של גגים הוא התחתונה. ות"י
נגתוכין ולא ידעתי מה הן. ושמעתי תשמו של ר׳ מנחם ז"ל שהם נסרים חרוצים נחים כתין
גורם וקורין לו בלסוניגו לילו"ד בלע"ז (1 והוא לשון שתים שתי קורות. ואני חומר שהם לגגים
חלולים ושם כחלי קנה כגון שעושין לכסוי גגים: בגגים. לשון חדתי בינתה דקניח והם היו למעלה
והסדרות למטה: וסדרות. לוחי חרזים סדורים למעלה מן הגגים לדריסת הרגל כשעולין לגחות
בגדק הבית וכן ת"י וסדרות בחרזים ועילוי מנהון ר"ל מן הגגים סידרוז דריכפת ריסי שרית חרזוז
וריכפת לשון תכיסת וחגירו עני שהקים (שמואל ג׳ כ"ג) ת"י מריכפת עגנין קלילין: (יז) חמש
חמות

(1 בלע"ז *Cielo, ciele*: Ciel, היינו, דיח אבערע דעקקע חיונעם ניימרס

באור

פי׳ כפה שהיתה עשויה מותה תקרה כמין כפה וכן בדברי דז"ל גוגדין מת הקומה,
פירושו כמו כופפין (רד"ק) ות"י בהנתובין היא מלה סורית והורמתה דפין קורות (בריעט-
טער בולקען, שפּוּדרען). ודעת החכם בעהיגיום שהמלה גגים מלשון סורים גוגתא
(בריעט) וכל כי עקות שני הלא חכמים תלמתי גגים (בריעטטיגר). שדרות, כמו סדרות
בסמ"ך לוחי חרזים סדורים למעלה (רש"י). וכן ת"י ועילוי מנהון סדרי דריכפת ריסי
שרית חרזים ר"ל ולמעלה ממנה סדרי עוני קורות של חרזים ועד"ז מתורגם מסבבות.
(יז) היציע, הוא כיליע המזכר למעלה בפסוק ה׳ כחולמת ה׳ היציעה. ולפי שלא נאמר
שם מדת קומתו הולרך להכפיל פה ולומר שלשים חמש אמות. על כל הבית, כמו אל
כליתך בשמן אליו בכל שלש הדומות. וי"ת תיקוי ר"ל מפקה חוטיגע, בעווענדער, מייני-
פֿוטסונג חונן דחו דחך). ויאחזו ת"י וטליל וכן מתורגם וכן פירש"י, הוא כסוי העליון
והסיון הלמוד למעלה: (יט) הבית, הגית הזה ניפיו והדנו הוא הגית אשר אתה

בונה

שְׁמֵיָה מִסְּעַ נִבְנֶה וּמַקְבּוֹרֶת וְהַגַּרְזֶן כָּל־כְּלֵי בַרְזֶל לְא־ נִשְׁמַע בַּבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ: (טו) פֶּתַח הַצֶּלָע הַתִּיכֹנָה אֶל־ כֶּתֶף הַבַּיִת הַיְמָנִית וּבָלוּלִים יַעֲלוּ עַל־הַתִּיכֹנָה וּמִן־הַתִּיכֹנָה אֶל־הַשְּׁלִשִׁים: (טז) וַיִּבֶן אֶת־ הַבַּיִת דען דריטטען. (טז) אלוֹ בויעטע עד דאז

הויז

רש"י

המזבח כמו שהיה נתנים נחושת הנגין ולח מתחום נכלי ברזל. ומנגי בנית התחור למעלה מחלוקת היה נסוטם: (טו) פתח הנלע התיכונה חל כתף הבית הימנית. י"ת תיכונה זו כתו מחתונה ותיכונה בין עליונה לתחתונה שנחתך תחיס שנדרוס היה לה פתח חל החון נסורה התחתונה וזה התרנוס ונלולים יעלו חל התיכונה. תרגם יונתן מניאתך כי התחיס הללו לח היו פתוחים חל החון. ג' פתחים היו לכל חחד כך היה שניים זמס' תדות חחד לתח מן הימין וחחד לתח מן השמחל וחחד לתח שעל נגיו. ולומד כתן שחחד מן התחתונים שנכותל דרומי היה לו פתח חל החון ודרך חותו פתח נכנסים לבילס. ונלע התיכונה דקרח לח תיכונה בין עליונה לתחתונה חלח תיכונה שנחתך תחיס שנדרוס היה לה פתח חל החון נסורה (התחתונה) וזה התרנוס ונלולים יעלו מחנו חל התיכונה שלמעלה היתנים תשמע דנלע תיכונה למטה: נלולים. תירנם יונתן מסיקתך והוח סקורין ווי"ן נלע"ז (ו) והוח נגין עמוד חנגים עשוי מעלות ומהולך נגן דומה כמקוף סניגת עמוד ועולין בו כמה וכמה חתות נגוד דחין נריך לספע כחחד סולם כי הקיפו הוח שפועו: חל השלישים. כמו חל השלישיים: (טז) ויספון. לשון כפוי תקרה: גביס ושדרות שחרוים. שתי

(ו בלע"ז *Vis, vis*, Escalier a vis, (חייניג וועדעלטרעפפיג)

באור

מגל שהבניתו לגית לח היו פוסלים מכס. (רל"ק), וי"י הענין מסע נסיעה והעגלה (פֿוּרטפֿיהרען). וי"מ פסול וחלילה מן הכל כמו מסיע מגיס (קהלת י') והוח תחל לכל שפוסלין ממנו מגיס (שטייגבריך). ומף שזה נלחה לי יותר קרוב למשות המלה תרגמתי ע"פי דעת דוד מפרשים שמף הנגינה מסכמת עם פרושם. ות"י מַעֲקַס מלה

סורית שמקורה מלשון דומי והילחתו (גיאַרדינעט, גוגעריכטעט זיין), וכמו שמעתיק החכם לוטהינר (וואַרען דיא שטיינע גאַנץ גוגעריכטעט) וכמו שהיא נהעתקה היונית: (טו) בלולים. ת"י מסיקתא נגין עמוד מגנים עשוי מעלות, ומהולך נגן דומה כמקוף סניג ומין לריך לספע כשחר סולם, כי היקפו הוא שפועו. (רש"י). ופירוש מחר הגיא טדל"ק שהוא כמו מרובה, כמו נדנדי חז"ל לול הפתוח מגית לעליה ומזה השרש לולאות (שמות כ"ו) עכ"ל. וכן הגיא הדאג"ע שם לולאת כמו ונלולים יעלו הגי"ת משרש, ע"כ. וכלם לקחו ממחברת מנחם בן סרוק (משל אתי נגית נכתב יד) כי שם הגיא המחבר נלולי' יעלו, לולאות תחלת נמחלקה אחת לחוזות שהן ענין אחד כדרכו. והנדאה כמו שלולאות נאחזים נקרסים ע"י נתי אחיזה כן נלולים, שמעלות הנעשות נשפוע לריכים לחיות המגיס נאחזים ונקלעים זה בזה כתקרה. וכענין זה נאר החכם גענעניום (טטיזוווחרט לול: וואהרסיינליך ווינדען זיך סויגגינן, דאהער לולים אינדיאנישע). עכ"ד ועיין העתוך ערך לול: (טו) ויספון, לשון כפוי תקרה ות"י ושלל (דעקקינן). גביס,

תרגום אשכנזי

דען מויערן, דעם הויזעם דינגסאום דעם טעמפעלם אונד דעם דביר׳ס (דעם אללער־ הייליגסטען), אונד מאבטע זייטענגענג דינגסאום. (יג) דיא אונטערסטע גאללע־ ריע, וואר פֿינף עללען איהרע בריייטע, דיא מיטטלערע וואד זעכס עללען איהרע בריי־ טע, אונד דיא דריטטע וואר זיבען עללען איהרע בריייטע; דען ער מאכטע אבזעטצע אם חויז דינגסאום אויסערהאלב, זאָ דאס זיא ניכט אייערפֿפֿען אין דיא מויער דעס הויזעס. (יד) דאז הויז וואר פֿאָן נאנ־ צען

הפטרת תרומה

סָבִיב אֶת־קִירוֹת הַבַּיִת סָבִיב לַהֵיכָל וְלַדְּבִיר וַיַּעַשׂ צְלָעוֹת סָבִיב: (יג) הַיָּצוּעַ הַתַּחְתֹּנָה חֲמֵשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ וְהַתִּיכֹנָה שֵׁשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ וְהַשְּׁלִישִׁית שֶׁבַע בָּאַמָּה רָחְבָּהּ כִּי מִגְרָעוֹת נָתַן לַבַּיִת סָבִיב חוּצָה לְבִלְתִּי אָחֹז בְּקִירוֹת הַבָּיִת: (יד) וְהַבַּיִת בְּהִבָּנְתּוֹ אֶבֶן

היציע ק׳

שלמה

רש״י

כלומר כנגד ההיכל. ועית קדשי הקדשים הוה הדגיר עשה נלעות מבחון לרחוש ולחערב ולנעון. וסוף המקרח הוה פירוש נרחשו. ויבן על קיר הבית סחוך לקיר הבית יציע סניב כיצד עשה חת קירות הבית להיכל ולדביר עשה נלעות: ויעש. כחו עשה וכן ויהי לי ליהושע (שחות ט״ו ג׳) כחו היה לי ליהושע: (יג) היציע התחתונה. נכל נוח ונוח היו התחים שלשה זה על זה ומדת חרכו לח נחתרם כחן ונחסכת מדות סניני שלשים וחמש חמים והיו חמשה עשר טפחים על נבי חמשה ומחשה על נניהן וכן בחרום וחמש נחערב שלשה על נבי שלשה ושניהם על נניהם התחתונים חמש ושחינעות שם ושעליונית חנע לחם כי מנרעות נתן לבית סניב חוצה לחת ה׳ חמות ובשעלה כותל ההיכל ה׳ חמות נורע חת עוביו וכשם נו חתם לשניה ושניה על חותם כניהם רחבי קורות נב עליות שתי שניה קרקעית לחחלעית וכשעלה עשר כנם חמם להניח רחבי קורות עליות שחחלעית שהיה קרקע העליונים נמלחת חמלעית רחבים מן התחתונים חמש והעליונים רחבים מן התיכונים חמש: לבלתי אחז בקירות הבית. שלח לדבק רחבי הקורות דבך נקבים בקירות הבית שקלקול החומה הוה ואיט דבך גוי: (יד) בהבנותו אבן שלמה מסע. כמו שהסיעוה מן ההר ע״י

הזמיר

באור

הוגח על המלך שעושים סניב הבנין ולזה תרגמתי (גאזעריע) וי״מ (חוואנאנג) ות״י זיוֶא ופירש המתורגמן זויות. והעדוך פירש הן הקורות היולאין מן הכותל לחוץ (וויי־ חוים דער מויער העלפֿאַנדוועגדעם גענבעלק, חייגע וורט דאך, טיכוודוך). צלעות, ענין לך ועבד כמו לצלע המשכן (שמות כ״ו כ״ו) והוגח פה על המלכים הבנויים נגד ההיכל והדביר ות״י מחיליח (זייטענוועגדיג, גאזענדעד): (יג) מגרעות, כותלי הבית היו הולכים ופוחתים דהיינו נעוביס נמדת חמה, מבחון נגד שלש היציעות, נגד היציע התחתונה היה עובי כותל הבית נחמה יותר, מעוביה כנגד היציע התיכונה, וכן עובי הכותל נגד היציע התיכונה נחמה יותר, מעובי הכותל נגד היציע השלישית, והקורות שבל עליהן קרקע היציע, שוכבות על העובי הפושט לחוץ ולח היו לריכי׳ לתחו׳ מותן בכותל, לעשות חורים ונקבים בתוכם. ומדוע עשה כזאת? על זה הביא המקרא שלמחריו כי כלי ברזל לח נשמע בהבנתו, ואם תחנו הקורות בכותל היו לריכים לפסול על ידי כלי ברזל. ומגרעות ענין חסרון ופחיתה ות״י כפקתא (גענוחם, וויניגזום) ענך לניתא למכוי ליסי סריתא ניחין על זיזיא (דחואיט דיא שטיינען דעם גיבעלקם רוהען קענגען חוץ דעמ וואם הערפֿאָרוואגט), ולא יהוין סריתא מענען בכותלי ניתא (חונד ניכט דורך דיא מויערן דעם הויזעם דורכגעהענ ברוכען). ונמופן זה מתרגם החכם לוטהער (על מתבטע טרחוען ו. ז. ו.): (יד) נסע. כמו שהסיעוה מן ההר, ושם היו פוסלין אותן,

מגל

בְּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַיהוָה
שִׁשִּׁים־אַמָּה אָרְכּוֹ וְעֶשְׂרִים
רָחְבּוֹ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ׃
(י) וְהָאוּלָם עַל־פְּנֵי הֵיכַל
הַבַּיִת עֶשְׂרִים אַמָּה אָרְכּוֹ עַל־
פְּנֵי רֹחַב הַבַּיִת עֶשֶׂר בָּאַמָּה
רָחְבּוֹ עַל־פְּנֵי הַבָּיִת׃ (יא) וַיַּעַשׂ
לַבַּיִת חַלֹּנֵי שְׁקֻפִים אֲטֻמִים׃
(יב) וַיִּבֶן עַל־קִיר הַבַּיִת יָצוּעַ

בויעטע. וואר זעכציג עללען זיינע לענגע, צוואנציג זיינע בריטע אונד דרייסיג עללען זיינע האהע. (י) אונד דיא האללע פאר דעם טעמפעל, (דאז הייליגע, דער טהייל פאר דעם אללערהייליגסטען), דעם הויזעם צוואנציג עללען וואר איהרע לענגע, נאך דער בריטע דעם הויזעם, אונד צעהן איהרע בריטע פאַרן אם הויזע. (יא) אונד ער מאכטע דעם הויזע דורכזיכטיגע אונד געשלאָסענע פענסטער. (יב) אונד ער בויטע אן

קמין בו"ק יציע ק' סביב

רש"י

נחדש הסני נשנת תרנע לתלכותו: (ט) עמים חמש. היכל ודוגיר יחד: (י) והאולם על פני. נפני היכל נכניסתו: תרכו על פני רוחב הבית, תורך האולם לרחבו של היכל הין הלפון לדרום כל אחד היתר' קרוים תורך ורחבתם קרוים רוחב לפני הבית אחת הין המזרח למערב יהיה קרוים תורך ואולם שהוא הין הלפון לדרום יהיה גו קרוי' תורך הין הלפון לדרום ומן המזרח למערב קרוים גו רוחב: על פני הבית. לפני הבית לנד מזרח לנד חון: (יא) חלוני שקופים אטומים. רצותיו פירשו שקופים לשון רחיים ופתיחם מצחון ואטומים מבפנים קלריש מבפנים שלח כדרך שאר חלונות אחרות העשויות לאחור להרחות שאינו לריך לאורה: (יב) יציע (לעי"ז ג) ושלשה אחות יש לה יציע. תח. לגע. כך מפורש בגמרא בתרא: את קירות הבית סביב כלומר

(דהו סירמדאך הון חיינער אויער) *Apentis*: Apentis, (ז בלע"ז

באור

ויבן, החל לבנות (רש"י ורד"ק): (ט) והבית, כולל היכל עם קודש הקדשים (רלב"ג). ארכו, ממזרח למערב: (י) והאולם, נקרא בלשון המקרא אולם מה שנקרא בלשון התלמוד בית טער (פֿאָרהויז). ארכו, מדת המדובה בקרא אורך עם שהוא מלפון לדרום. על פני רוחב, אורך האולם הוא רוחב ההיכל עשרים הוא עשרים. על פני הבית, לפני הבית כמשך כלפי המזרח. ובד"י נזכר קומתו תלה ועשרים והיה האולם בפל גובה ההיכל וקודש הקדשים, והיה כעין מגדל גבוה: (יא) חלוני, בפלה הי"ס ונשמרה היו"ד בלי הסמיכות כמו חלונים וכן בטעי נעמים (ישעי' י"ז) כמו בטעים מבחר מחוקה (יחזקאל כ"ג) וזולתם רבים (רד"ק) ולריך שתדע כי זה ע"ד לשון מרמית, שגם הבפרך רבים ניו"ד כאחד הודעתי בספרי מצות לשון מרמית והלחנת הדבור בזה בהקדמה לספר לשון בשרים מאד יגע לאור בזמן קדוב. שקופים, עשין הבטה. אטומים, עשין סתימה ד"ל סתומים בתחילה בהילה בזכוכית בעין חלונות שלנו, כי בלי זכוכית היו יקרים מאד בעתים ההם והבבעניים (פֿענעטליער), לבדם היו יודעים לעשותו והמה הסתידו המלאכה הזאת מכל העמים בגודע מקודות העתים לאומות הקדמוניות בפי' הרב ר' הירץ ווייל ז"ל ויפה דבר. ועל פיהו מתורגם פה, ות"י פתיחן מלבו וסתימן מלבדא וחפן בלונסא וכו' פירושו שהיו מחופין בקורות מחון. ועד"ז העתיק החכם בעזניום (פֿענמטער פֿאַן בעטוֹמסיגען בעבעוֹק), וכן ת"י שקופים (פרשה ז' ד') בלנסא, פָּקַח (שם) וחפן בלנסא. ומדבר מזה להלן, ובתרגומי בכלל גם זה הפתרון וי"מ רחוב מבפנים ולר מבחון (חינוועדיג ווייט. ווימווינדיג ענג), עיין מבחות (דף פ"ט ע"מ). והבוחל יבחל: (יב) יציע הוא

תרגום אשכנזי

פֿערדיכטעטע. (ו) אונד דער קאָניג געבאָטה, דאס זיא נראָסע אונד שווערע שטיינע אויס־ברעכען, צום גרונד רעס הויזעס, אונד גע־הויענע שטיינע. (ז) דיא בויאלייטע שלמ׳ס, אונד דיא בויאלייטע הירום׳ס אונד דיא גבלי־טער בעהויעטען זיא, אונד בעריטעטען האָלץ אונד שטיינע צו, דאז הויז צו בויען. (ח) עס ואר אים פֿיער הונדערט אונד אכטציגסטען יאהרע, נאך דעם אויסצוג דער קינדער ישראל׳ס אוים דעם לאנדע מצרים, אים פֿיר־טען יאהרע דער רעגירונג שלמה׳ס איבער ישראל, אים מאָנאטה זיו, דאז איזט דער צוויטע מאָנאטה, דא בויעטע ער דעם עויגען דאז הויז. (ט) אונד דאז הויז, ווע׳לכעס דער קאָניג שלמה דעם עויגען בויע־

הפטרת תרומה

הָרְדִים בְּעֹם הָעֹשִׂים בַּמְּלָאכָה׃ (ו) וַיְצַו הַמֶּלֶךְ וַיַּסִּעוּ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת אֲבָנִים יְקָרוֹת לְיַסֵּד הַבַּיִת אַבְנֵי גָזִית׃ (ז) וַיְפַסְּלוּ בְּנֵי שְׁלֹמֹה וּבְנֵי חִירוֹם וְהַגְּבָלִים וַיָּכִינוּ הָעֵצִים וְהָאֲבָנִים לִבְנוֹת הַבָּיִת׃ (ח) וַיְהִי בִּשְׁמוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית בְּחֹדֶשׁ זִו הוּא הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לְמָלֹךְ שְׁלֹמֹה עַל־יִשְׂרָאֵל וַיִּבֶן הַבַּיִת לַיהוָה׃ (ט) וְהַבַּיִת אֲשֶׁר

קמין נטרחא בנה

רש"י

שהיו יורדין תחתים ומיסיס מהם לשלמן: הרודים בעם העושים במלאכה. הוגזים את העם עובי המלאכה: (ו) ויסיעו. מן הכר לשון עקידה: אבנים יקרות. כגדות: אבני גזית. מפולות ומסותתות. וחי׳ת והרי כבר נחתר ותקנות ואגדון לא נשמע בגית בתנועתו פירוש כל גדול לא נשמע בגית בתנועתו אלא שהיה מסתת תחתון ותכנים ואונס מבחוץ כך נדרש בסוטה: (ז) ויפסלו. בהרים: והגבלים. חומה שהיה בגל וקיחים לפתח חנויס ולבנות להם שתחר (ויחזקאל כ״ז ט׳) בעור זקני גבל וחכמיה היו בן מחזיקי בדקך: ויכינו. לשון הזמנה: (ח) בחדש זו. הוא חייר ואיה ניסן שיהו לחילני וכן תירגם יונתן זיו ניסניח: הוא החדש השני. למנין החדשים בתרי ניסן ד״ה לחדשים: למלך שלמה. תוסף על השנה הרביעית להלכות שלמה וכן הוא אומר (עזרא ה׳ ב׳ ג׳) ויחל לבנותו בחדש

באור

בדבדי הימים להעניק מת העם: (ו) ויסעו, כתרגומו ועקרו. אבנים יקרות, כגדות (רש״י) וכתב הרד״ק כמו שמתמצים בכעוך בעניין כגדות ובעניין כעוך כך מצתמצים בזיקל בשניהם כי עניינם אוה ע״כ. ותרגום כגד בכ״מ יקר. וכן כמן יקר לבונה זאת. אבני גזית, חכל וי״ו השמוש כמו שם ילח, ופירוש מבנים גדולות ליסד הבית ומבני בית לשחר הבנין מלמעלה, וכמו שנאמר בפרשה זו״ן, ומוכך מבנים גדולות ומלמעלה מבנים יקרות במדות בזית: (ז) והגבלים, עיר לחת במדינת נוך ושמה בגל, יושבת על הר סמוך ליס והיומים קורמים מותו בינלום ובערביים דשעגלע. ויוסבים היו בקיחים במלאכה זאת, וכן נאמר (ביחזקאל כ״ז ט׳) זקני בגל וחכמיה היו בך מחזיקי בדקך: (ח) זיו, הוא הדש מייר שהוא שני למרשים כי ניסן ראש למרשים ונקרא זיו כמו שפירשו רז״ל דמית בי זיוא למלכא, פירוש זהר הפרחים והולמים וכן ת״י זיו בנימא (הרד״ק) וייש מדבומו בל״מ (בויטהיין = אויכאטה) והנה המלה זיו בתקופה מדמית. ועקר עניינו זהר כמו וזיוה יתיר (דניאל ג׳) והושאל על הפנים כשמחיני׳ מחדות הלב והיופי בנין (שם ה׳ ו׳) ובלשון הסודיים זיוא (גוהאן) ובלשון ערבי (טאווק). לכילוך, מוסב על הסנה הרביעית למלכות שלמה וכן הוא אומר בתקוס מחר (ד״הי ב׳ ג׳ ג׳) (רש״י).

ויבן

לְבָנוֹנָה עֶשְׂרֶת אֲלָפִים בַּחֹדֶשׁ חֳלִיפוֹת חֹדֶשׁ יִהְיוּ בַלְּבָנוֹן שְׁנַיִם חֳדָשִׁים בְּבֵיתוֹ וַאֲדֹנִירָם עַל־הַמַּס: (ד) וַיְהִי לִשְׁלֹמֹה שִׁבְעִים אֶלֶף נֹשֵׂא סַבָּל וּשְׁמֹנִים אֶלֶף חֹצֵב בָּהָר: (ה) לְבַד מִשָּׂרֵי הַנִּצָּבִים לִשְׁלֹמֹה אֲשֶׁר עַל־הַמְּלָאכָה שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת הָרֹדִים

לבנון, צען טויזענד איינען מאָנאטה לאנג, וועכזעלווייז: איינען מאָנאטה לאנג וואָרען זיא אויף דעם לבנון, אונד צוויא מאָנאטהע צו הויזע, אונד אדונירם וואר איבער דיא פֿראָהן. (ד) אונד שלמה האטטע זיבענציג טויזענד לאסטטרעגער, אונד אכטציג טויזענד הויער, (אין האָלץ אונד שטיינען), אויף דעם געבירגע. (ה) אָהנע דיא אָבערסטען דער פֿאָרגעזעטצטען פֿאָן שלמה, דיא איבער דיא ארבייט (אויפֿזיכט האטטען), דרייא טויזענד אונד דרייא הונדערט, דיא דאו פֿאָלק אנטריבען, וועלכעס דיא ארבייט

פֿערי

רש"י

מתחלפים עשרת החלפים הזניים ויונתן ללבנון וחלו חוזרים לניתם ונכשלו יונתם עשרת חלפים הסליסים ויונתן ללבנון וחלו חוזרים לניתם ונעצר יונתן הרחסונים וחוזרים ללבנון וכן חוזרים חלולי נתנחו כל עשרת חלפים שהיה חדש בלבנון ושני חדשים בניתם: על המס. לבנות: (ד) שנעים חלף נושה סבל. להניח החבנים מן ההר לעיר ושתונים חלף החוצבים חותם ואחר הרי תתם וחמשים חלף וכולם גרים גרורים היו שנתגיירו אחרת גדולת שלמה וסולמנו וכן כתיב (ד"ה ג' ג' ט"ו) ויספר שלמה את כל הגרים ויתנתם תחת וחמשים חלף ויעש מהם שנעים חלף וגו': (ה) משרי הנצבים. נוגשים ונציבים על עוסי המלאכה: שלשת חלפים ושלש תחות. ונדברי הימים (כ"ב ב' י"ז) הוא חומר ושם תחות חומר חני שלשת חלפים ושלש תחות היו מתונים על מתם וחמשים חלף שכל אחד מתונים על חמשים ואותר וכב' מחות שנוספו נדברי הימים מתונים על כולם שכל אחד מתונים על חמש מחות ואותר ותדע שהרי יש עוד שני כתונים נדבר זה ומכאיזין זה חת זה שנאתר גו נספר זה ואלה שרי הנצבים אשר לשלמה חמש מחות וחמשים ונדברי הימים הוא חומר מחתים וחמשים הרי חרגע מקרחות מכאיזין זה חת זה חגל יש לגו לפרש שנמקרחות החחרונים מתונים על כולן. ולשלמה היו אלו הגדים להיות לנושה סבל ולחצב חנגים נהר וייהיו לו שאר עוסי המלאכה לערי המסכנות שהם חזרחיים שאלו הכתונים חמורים שם. ונספר מלכים מנה חת הנציגים הגדים שני תניינים שרי החרגעים וחמשה לנדס והשלש מחות החחרונים ליקח עם מחתים וחמשים שהיו מתונים על עוסי ערי המסכנות ומנה חמש מחות וחמשים שרים. ונדברי הימים מנה כל נציגי הגדים לעלמם הגדולים עם הקטנים שלשת חלפים ושם מחות וכולן גרים ונציגי ערי המסכנות שהיו

באור

מלך המזכר בפסוק הקודם. על המס, לגבות המס: (ד) סַבָּל, שם דבר ממשקל שַׁבָּת ועניגו משא וטעינה על הכתף (מלר"ק). חצב, כולל חציבה בחבן ועץ כמו על הֶחָצֵב (ישעי' י' ט"ו) ולהלן כתוב ויכינו העלים והאבנים (פסוק ל"ב): (ה) לבד, ת"י שר הרבני מסטדטיבים ממנן על עבידתא וכן מתורגם מסכנות. ושיעורו המספר הזה היה לגד משרים הממונים על המלאכה שהיו שלשת אלפים וכו', ונד"א נאמר שנושאי סבל החוצבים בהר גרים היו וגם נאמר שהיו שרי הנצבים ג' אלפים ושש מאות, ופן מנה רק ג' אלפים ושלש מאות, ואמר הרד"ק שהשלש מאות הנשארים היו מנלחים על המנלחים כמו שוערים ונוגשים וכמוהו פירש הרלנ"ב. הרודים, הנוגשים על המלאכה כמו שכתוב נדבי

תרגום אשכנזי

בינד איבער טאג אונד נאכט, דיא געזעטצע דעס הימעלס אונד דער ערדע, פֿעסטגע־ זעטצט האבע: (יז) זא ווילל איך אויך דיא נאכקאָמען יעקב'ס אונד דוד'ס, מיינעם קנעכטעם, פֿערווערפֿען, זאָ דאס איך ניכט מעהר אויס זיינען נאכקאָמען הערשער איבער דיא נאכקאָמען אברהם'ס, יצחק'ס אונד יעקב'ס וועהלע, וועלן איך איהרע

געפֿאנגענען צוריק פֿיהרע, אונד מיך איהר ערבארמע.

רער

הפטרת תרומה

(ו) דער עוויגע גאב שלמה ווייזהייט, זאָ וויא ער איהם פֿערהייסען. אונד עם וואר פֿרידע צווישען חירם אונד שלמה, אונד זיא שלאָסען אייניען בונד מיט אייגאנדער. (ב) אונד דער קאָניג האָב אויס גאנץ ישראל פֿראָהן אויס, דיזער פֿראָהן וואר, (בעשטאנד אין דער אויסהעבונג פֿאָן) דרייסיג טויזענד מאן. (ג) אונד ער זאנדטע זיא אויף דען לבנון

הפטרת משפטים

יוֹמָם וָלָיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא־שַׂמְתִּי: (יז) גַּם־זֶרַע יַעֲקוֹב וְדָוִד עַבְדִּי אֶמְאַס מִקַּחַת מִזַּרְעוֹ מֹשְׁלִים אֶל־זֶרַע אַבְרָהָם יִשְׂחָק וְיַעֲקֹב כִּי־ אָשִׁוב אֶת־שְׁבוּתָם וְרִחַמְתִּים:

הפטרת תרומה

(במלכים א' סימן ה':)

(ו) וַיהוָה נָתַן חָכְמָה לִשְׁלֹמֹה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לוֹ וַיְהִי שָׁלוֹם בֵּין חִירָם וּבֵין שְׁלֹמֹה וַיִּכְרְתוּ בְרִית שְׁנֵיהֶם: (ג) וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מַס מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הַמַּס שְׁלֹשִׁים אֶלֶף אִישׁ: (ג) וַיְשַׁלְּחֵם

מלא ו אשיב קרי לבנונה

רש"י

ולילה להיות נעתם ואי אפשר לחוקות שמים וארץ לעולם כאילו לא אמרתי גם זרע יעקב ובניתך. זרעותינו דרשוהו לענין גרות התורה ומילה נלמוד מכאן שבאילם נגרתו שמים וארץ אף הן המדרש מיושב על סדר המקראות:

(ב) ויהי תמם. עולם לשבר של שלשים חלף חיס: (ג) חליפות. כמו שתפיים ואומר חדש יהיו נלבנון כשהיו עשרת חלפים חיס נתשרי נלבנון והעשרים חלף חיס נניתו נתרחבון מתחלפים

באור

(יז) מזרעו, של דוד המשכר. ושעם של זרע, כמו על זרע. ישחק, זה שחק מלעגים כתובים שנכתב יצחק בסי"ן:

(א) וה' נתן חכמה וכו', מה שלריך לפלד בית ד' ולהכנת הכלים נמקדש, וי"מ החכמה המתוארת פה היא חכמת הנהגת המדינה (סטאטסקונסט), ולכן סמך לו ויהי שלום וכו': (ב) ויעל וכו', פעל העלה עם מ"ס הודיעתו שלוק והוא קל עומד. ופה עניינו גבית המס, וי"ת ומסקו מסין. והמס היה שנתנו מכסים לעשות רפסודות וללכת הלבנון לכרות עלים עם עבדי חירם וכן מתורגם משכחית. וגם זה דעת רד"ק ורלב"ג ורש"י שאחר שהיה מעלה שכר של שלשים אלף איש, ג"כ כוונתו לאותם שלקח לעבודת בריתת העלים וע"ז אחר אל נכון וישלחם לבנונה וכו' חדש יהיה בלבנון, וזה סדר תפיסת הרד"ק על רש"י: (ג) בחדש, כל חדש לא עבדו רק עשרת אלפים. חליפות, בחלוף מקום תחנותן כמו שמפרש הכתוב והולך. ומלת חליפות הוא תאר הפעל וישלחם, ות"י משתנן. בביתי, בחסד מלת איש ותרגום יוחנן בגד בניתה. וי"מ בניתו של מלך

הָעִבְרִים אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר לֹא־
הֵקִימוּ אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית
אֲשֶׁר כָּרְתוּ לְפָנַי הָעֵגֶל אֲשֶׁר
כָּרְתוּ לִשְׁנַיִם וַיַּעַבְרוּ בֵּין
בְּתָרָיו: (יט) שָׂרֵי יְהוּדָה וְשָׂרֵי
יְרוּשָׁלַיִם הַסָּרִיסִים וְהַכֹּהֲנִים
וְכֹל עַם הָאָרֶץ הָעֹבְרִים בֵּין
בִּתְרֵי הָעֵגֶל: (כ) וְנָתַתִּי אוֹתָם
בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי
נַפְשָׁם וְהָיְתָה נִבְלָתָם לְמַאֲכָל
לְעֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ:
(כא) וְאֶת־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה
וְאֶת־שָׂרָיו אֶתֵּן בְּיַד אֹיְבֵיהֶם
וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד חֵיל
מֶלֶךְ בָּבֶל הָעֹלִים מֵעֲלֵיכֶם:
(כב) הִנְנִי מְצַוֶּה נְאֻם־יְהוָה
וַהֲשִׁבֹתִים אֶל־הָעִיר הַזֹּאת
וְנִלְחֲמוּ עָלֶיהָ וְלָכְדוּהָ וְשָׂרְפֻהָ
בָאֵשׁ וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֶתֵּן
שְׁמָמָה מֵאֵין יוֹשֵׁב: (לה) כֹּה
אָמַר יְהוָה אִם־לֹא בְרִיתִי
יומם

טען, וועלכע ניכט דיא וואָדטע מיינעם בונ־
דעם ערפֿיללט, דען זיא געשלאָסטען פֿאָד
מיינעם אנגעזיכט, אינדעם זיא איין קאלב אין
צווייא שטיקקע צערשניטטען, אונד צווישען
זיינען שטיקקען הינדורך געגאנגען, (יט) דיא
פֿירשטען פֿאָן יהודה, דיא אָבערסטען פֿאָן
ירושלים, דיא האֶפֿלינגע, דיא פריכטער
אונד אללעם פֿאָלק דעם לאנדעם, וועלכעס
צווישען דען שטוקקען דעם קאלבעם הינ־
דורך געגאנגען, (כ) יא, איך וועט זיא
אין דיא האנד איהרער פֿיינדע אונד אין דיא
האנד דערער, דיא איהנען נאך דעם לעבען
טראכטען, אונד איהרע לייכנאמע זָאללען
צום פֿראס זיין דען פֿאָגעלן דעם היממעלס
אונד דען טהירען דעם פֿעלדעס. (כא) אויך
צדקיהו, דען קאניג פֿאָן יהודה, אונד זיינע
פֿירשטען ווילל איך אין דיא האנד איהרער
פֿיינדע געבען אונד אין דיא האנד דערער,
דיא איהנען נאך דעם לעבען טראכטען, אונד
אין דיא האנד דעם העערעם דעם קאָניגס
פֿאָן בבל, דאז יעטצט פֿאָן אייך אבגעצא־
גען. (כב) איך וועל גבעטהע, שפריכט דער
הערר, אונד ברינגע זיא ווידער צו דיזער
שטאדט, דאס זיא נעגען זיא שטרייטען,
זיא אייננעהמען, אונד זיא פֿערברענגען מיט
פֿיער, אונד דיא שטעדטע מאכע איך צור
אינאָדע, לעער פֿאָן בעוואָהנערן. (כג) זאָ
שפריכט דער הערר: וועז איך ניכט מיינען

בונד

רש"י

לגויים. כשחזרו ונשבו כרתו כולם ברית למכור נמקום וכרתו ענל לסטס ועגדו בין נתריו לתרוג גו והיו היתם נרית חזקה ונמוכה לחתך ככה יגתך ויחלק כעוגר עליס: (יד) העולים מעליכם. מפני חיל פרעה שילח מתנדיס כתו שמפורש נספר זה (ג"ז): (טו) הנני מצוה. וכן חיל פרעה נתרגו ומכסדיס יסובו עליכס: (טז) חם לא נריתי וגו'. לו תסנר שלח יתקייס נרית שכרתי ליוס

ולילה

באור

בריתת הנדיה, וכן נדיה מנהגס מצינו נין הנתרים (הג"ל): (יד) העולים מעליכם, מאד נסתלקו מעליכס נזמעס שנאו מלריס לעזוך לכס, כמ"ס וחיל פרעה ילא מתנדיס ויזמעו הכסדים ויעלו מעל ירושלים (למטה ל"ז): (טז) לא שמחתי, שב מל נדיתי ומל מקות, ר"ל כמו שמוק טעט הנדיתה לא יפסוק, כן לא ממאס נזרע יעקב ודוד עבדי:

(יז)

שפראך: (ז) איס זיבענטען יאהר זאללט
איהר איין יעדער זיינען ברודער, דען הע-
ברעער, ענטלאסבען, וועלכער זיך דיר פער-
קויפט האט: זעכס יאהרע זאלל ער דיר די-
נען, דאז זאללסט דוא איהן פרייא לאסען
פאן דיר, אבער אייער פעטער נעהאלטען
מיר ניכט, אונד נייגטען ניכט איהר אהר.
(ח) איהר אבער קעהרטעט יעטצט אום,
אונד טהאטעט וואס דעכט איזט אין מיינען
אויגען, דאס איין יעדער פיר זיינען נעבסטען
פרייהייט אויסריף, אונד איהר שלאסטעט
איינען בונד פאר מיר אים הויזע, דאז נאך
מיינעם נאמען גענאנגט ווירד; (ט) אבער
איהר האבט אייך ווידער אומגעוואנדט,
אונד מיינען נאמען ענטווייהט, האבט אין
יעדער זיינען קנעבט אונד אין יעדער זיינע
מאגד צוריקגענאממען, וועלכע איהר פרייא-
געלאסטען, נאך איהרער לוכט, אונד האבט
זיא גענוואונגען, איירע קנעבטע אונד מעגדע
צו זיין. (י) דארום שפריכט זאך ער הערד:
איהר האבט מיר ניכט געהארכט, פרייא-
הייט אויסצורופען אין יעדער פיר זיינען ברו-
דער אונד אין יעדער פיר זיינען נעבסטען:
זאך ווילל איך פרייאהייט אויסרופען פיר אייך,
שפריכט דער הערד, (אונד ענטלאסטע אייך)
פיר שווערד, פעסט אונד הונגער, אונד
מאכע אייך צום ענטזעצען אללען קאנינ-
רייכען דער ערדע. (יא) איך געבע דיא
נעננער, ווועלכע מיינען בונד איבערטרע-
טען

(ז) מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים תְּשַׁלְּחוּ
אִישׁ אֶת־אָחִיו הָעִבְרִי אֲשֶׁר
יִמָּכֵר לְךָ וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים
וְשִׁלַּחְתּוֹ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ וְלֹא־
שָׁמְעוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֵלַי וְלֹא
הִטּוּ אֶת־אָזְנָם: (ח) וַתָּשֻׁבוּ
אַתֶּם הַיּוֹם וַתַּעֲשׂוּ אֶת־הַיָּשָׁר
בְּעֵינַי לִקְרֹא דְרוֹר אִישׁ לְרֵעֵהוּ
וַתִּכְרְתוּ בְרִית לְפָנַי בַּבַּיִת
אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו:
(ט) וַתָּשֻׁבוּ וַתְּחַלְּלוּ אֶת־שְׁמִי
וַתָּשִׁבוּ אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ
אֶת־שִׁפְחָתוֹ אֲשֶׁר שִׁלַּחְתֶּם
חָפְשִׁים לְנַפְשָׁם וַתִּכְבְּשׁוּ אֹתָם
לְהִיוֹת לָכֶם לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת:
(י) לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אַתֶּם
לֹא־שְׁמַעְתֶּם אֵלַי לִקְרֹא דְרוֹר
אִישׁ לְאָחִיו וְאִישׁ לְרֵעֵהוּ הִנְנִי
קֹרֵא לָכֶם דְּרוֹר נְאֻם־יְהוָה
אֶל־הַחֶרֶב אֶל־הַדֶּבֶר וְאֶל־
הָרָעָב וְנָתַתִּי אֶתְכֶם לְזַעֲוָה
לְכָל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ:
(יא) וְנָתַתִּי אֶת־הָאֲנָשִׁים

באור

הפטרת משפטים

(בירמיה סימן ל"ד:)

(ו) הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־
יִרְמְיָהוּ מֵאֵת
יְהוָה אַחֲרֵי כָּרֹת הַמֶּלֶךְ
צִדְקִיָּהוּ בְּרִית אֶת־כָּל־הָעָם
אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם לִקְרֹא לָהֶם
דְּרוֹר: (ז) לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־
עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ
הָעִבְרִי וְהָעִבְרִיָּה חָפְשִׁים
לְבִלְתִּי עָבְדוּ־בָם בִּיהוּדִי
אָחִיהוּ אִישׁ: (ח) וַיִּשְׁמְעוּ כָל־
הַשָּׂרִים וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בָּאוּ
בַּבְּרִית לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת עַבְדּוֹ
וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ חָפְשִׁים
לְבִלְתִּי עָבְדוּ עוֹד וַיִּשְׁמְעוּ
וַיְשַׁלֵּחוּ: (ט) וַיָּשׁוּבוּ אַחֲרֵי־
כֵן וַיָּשִׁיבוּ אֶת־הָעֲבָדִים וְאֶת
הַשְּׁפָחוֹת אֲשֶׁר שִׁלְּחוּ חָפְשִׁים
וַיִּכְבְּשׁוּם לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת:
(י) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ
מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר: (יא) כֹּה־
אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָנֹכִי כָּרַתִּי בְרִית אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם
בְּיוֹם הוֹצִאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים לֵאמֹר:

ויכבשום קרי

רש"י

(א) **אחרי** כרות המלך. נסמה הסניעית למלכו כן מינו נסדר עולס ויהי נסנס סמניעית נהו
מנסיס מזקני יהודס לנרוס לת ס' מסרו ליחזקאל ענר כהן סתכרו רנו מהו סיחכל
נתרומס

באור

(א) לקרא להם, לעניים ולשפחות, כמו שאמר: לשלח איש את עבדו וגו'. ואת הכנוי
קודם ידיעה, כמו (שמות ג') ותראהו את הילד, והדומים לו (הכ"ל):
(ב) ביהודי, הפוך המקרא, לגלתי עבור איש ביהודי מחיהו: (ו) מבית עבדים, למשל:
כמו

תרגום אשכנזי

הפטרת משפטים

(ו) דאז ווארט, וועלכעם אן ירמיהו ער-
נינג פאן דעם הערן, נאך דעם
צדקיהו איינען בונד געשלאסטען מיט דעם
גאנצען פאלקע צו יערוזאלעם, פרייהייט
אויסצורופען. (ז) דאס יעדער זיינען קנעכט
אונד יעדער זיינע מאגד, העברעער אונד הע-
ברעערין פרייא ליסע, אונד נימאנד זיינען
יידישען ברודער צום דינסטע צוואנגע. (ח) עס
געהארכטען אללע אבערסטען אונד דאס
גאנצע פאלק, וועלכע אין דען בונד געטרע-
טען, דאס זיא יעדער זיינען קנעכט אונד
זיינע מאגד פרייא ליסטען אונד זיא ניכט מעהר
צום דינסטע צוואנגען; יא זיא געהארכטען
אונד ענטליסטען זיא, (ט) אבער זיא וואנד-
טען זיך אום הערנאך, אונד נאהמען דיא
קנעכטע אונד מעגדע צוריק, וועלכע זיא
פרייא געלאסטען, אונד נאטהיגטען זיא צום
דינסטע אלס קנעכטע אונד מעגדע. (י) דא
ערגינג דאז ווארט דעם הערן אן ירמיהו,
אונד שפראך: (יא) זאָ שפריכט דער הערר,
דער גאָטט איזראעלס: איך שלאָס איינען
בונד מיט איירען פעטערן, אלס איך זיא
הערויסגעפיהרט אויס דעם לאנדע עגיפטען,
אויס דעם הויז דער קנעכטשאפט, אונד

שפראך

מקץ

רש"י

(א) **אחרי** כרות המלך. נסמה הסניעית למלכו כן מינו נסדר עולס ויהי נסנס סמניעית נהו
מנסיס מזקני יהודס לנרוס לת ס' מסרו ליחזקאל ענר כהן סתכרו רנו מהו סיחכל
נתרומס

באור

(א) לקרא להם, לעניים ולשפחות, כמו שאמר: לשלח איש את עבדו וגו'. ואת הכנוי
קודם ידיעה, כמו (שמות ג') ותראהו את הילד, והדומים לו (הכ"ל):
(ב) ביהודי, הפוך המקרא, לגלתי עבור איש ביהודי מחיהו: (ו) מבית עבדים, למשל:
כמו

תרגום אשכנזי

אונם אֲפֿגענען, אונד צום קאָניג דארין זעטצען טבאלם זאָהן; (כ) דען איין קינד איזט אונם געבאָרען, איין זאָהן איזט אונם געגעבען; עס רוהט דיא הערשאַפֿט אויף זיינער שול־טער, אונד מאן נענגט זיינען נאמען וואונ־דער, ראטהגעבער דעם שטארקען גאָטטעס, עוויגער פֿאטער, פֿרידענספֿירשט: (כא) אויף דאם דיא הערשאַפֿט גראָס וועדען, אונד היל אָהנע ענדע קאָמען איבער דוד׳ס טהראָן אונד זיין קאָניגרייך, דאם ער עם בעפֿעסטיגע אונד שטיצצע דורך רעכט אונד גערעכטיג־קייט, פֿאָן נון אן ביז אין עוויגקייט. דער אייפֿער דעם העררן דער העערשארען טהוט זאָלכעם.

הפטרת

רש"י

וחלח: (כ) כי ילד יולד לנו. תע"פ שחוץ מנו המולך לו זה כחה שנים למיות גלד בחחיו למלך נדיק יהיה. ותהי מסרת הקנ"ה ועולו על שכמו שבשת עוסק בחורה ומומר מלות ויעה שכם בחחו של הקנ"ה ויקרח שמו הקנ"ה טהוח מפליח עלה וחל גבור וחני עד קרח שמו של חזקיהו שר שלום כי שלום ורחת יהיה ניחיו: (כא) למרבה המשרה. למי יקרח בשם הזה למלך המרבה במשרה של הקנ"ה על עלמו ניהח הכניו משרה ל' שרים חף יש לומר שחף שר שלום משמותיו של הקנ"ה וקריחת שם זה חינה לשם שמש בדולה ושרים כמו וקרח שם נפית לחם וכחו ועשיתי לך שם חף כחן ויקרח שמו ויתן לו שם ומשלה: ולשלום. הניתן לו חין קן שהיה לו שלום מכל עבריו וחין קן זה ל' הפסק עולמית חלח חין קן נסניגו: על כסא. מלכות דוד יהיה שלש זה נחשפט ונדקה בעשה יחזקיה. ולשלום וי"ו זה תיקון המלה הוח הדגש משרש על שכמו ושם נמול ושלש לו הגש לשלומו חין קן וחין קלגה: מעחה ועד עולם. עולמו של חזקיהו כל ימיו ובן חליגו שחמרה חנה על שמואל ויבא שם עד עולם: קנחת ה' לעשות. קנחה לניון על חשר יען עליה חרש ופקח: תעשה זחת. ולח חחז רחוי לכך וחף זכות חבות חמה. ומחרו בעותינו נקש הקנ"ה לעשות חזקיה חשיח ומנחריב נוג ומבוב חחרו מלחכי משרת לפני הקנ"ה חי שקען דלחות היכל ומיבדן למלך חשור ועשה משיח חיד פחחו הכחוב:

(א)

באור

למעה (כ"ט ג') והליקותי למדיאל, וזה ירושלים, וכן פי' נעל מולך הסדסים. ונבקיענה, נקיע חומותיה וככם נה, ותהיה נדשותנו (רד"ק). בן טבאל, הנכון קהיה מיש מנני מפדיס, סהיו חוסנים להמליכו נירושלים (הג"ל): (כ) כי ילד, זה חזקיהו (רש"י). כי הוח גולך לפני מלכות מניו תשע שנים, והיה נעת הגזולה הזחת דן מחך נשנים והוח יטה שכמו לסבול עול המשרה, לעשות משפט ונדקה נחרן. יועץ אל גבור, יועץ סמוך לחל גבור, כחלו נועץ עם מדון העולם. אבי עד שר שלום, תחליס לחזקיהו. והטעם שיהיה תמיד מג העם (בעטטענדיגער פֿאטער, d. h. וואהלטהעטער, פֿירי־זארגער): (כא) למרבה, כמו להדות המשרה, והטעם שהנן נתן לנו להדות ולהרחיב כחמשלה. תעשה זאת, זחת הגדולה שתהיה למלכות בית דוד, כי יקנח ה' למולו ויחמול על עמו:

(א)

הפטרת יתרו

וְנַקִּיצָנָּה וְנַבְקִיעֶנָּה אֵלֵינוּ וְנִמְלֹךְ מֶלֶךְ בְּתוֹכָהּ אֵת בֶּן־טְבְאֵל: (כ) כִּי־יֶלֶד יֻלַּד־לָנוּ בֵּן נִתַּן־לָנוּ וַתְּהִי הַמִּשְׂרָה עַל־שִׁכְמוֹ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פֶּלֶא יוֹעֵץ אֵל גִּבּוֹר אֲבִי־עַד שַׂר־שָׁלוֹם: (כא) לְמַרְבֵּה הַמִּשְׂרָה וְלְשָׁלוֹם אֵין־קֵץ עַל־כִּסֵּא דָוִד וְעַל־מַמְלַכְתּוֹ לְהָכִין אֹתָהּ וּלְסַעֲדָהּ בְּמִשְׁפָּט וּבִצְדָקָה מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם קִנְאַת יְהוָה צְבָאוֹת תַּעֲשֶׂה־זֹּאת:

מ' סתומה באמצע תיבה למרבה קרי

(יז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְשַׁעְיָהוּ צֵא־נָא לִקְרַאת אָחָז אַתָּה וּשְׁאָר יָשׁוּב בְּנֶךָ אֶל־קְצֵה תְּעָלַת הַבְּרֵכָה הָעֶלְיוֹנָה אֶל־מְסִלַּת שְׁדֵה כוֹבֵס: (יז) וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִשָּׁמֶר וְהַשְׁקֵט אַל־תִּירָא וּלְבָבְךָ אַל־יֵרַךְ מִשְּׁנֵי זַנְבוֹת הָאוּדִים הָעֲשֵׁנִים הָאֵלֶּה בְּחֳרִי־אַף רְצִין וַאֲרָם וּבֶן־רְמַלְיָהוּ: (יח) יַעַן כִּי־יָעַץ עָלֶיךָ אֲרָם רָעָה אֶפְרַיִם וּבֶן־רְמַלְיָהוּ לֵאמֹר: (יט) נַעֲלֶה בִיהוּדָה ונקיצנה

(טז) דא שפראך דער הערד צו ישעיהו: גיהע הינוים, אחז ענטגעגען, דוא אונד שאר ישוב דיין זָהן, אן ם ענדע דער וואס־ כערלייטונג דעס אָבערן טייכעם, אויף דער שטראסע צום וועשערפֶעלדע. (יז) אונד שפריך צו איהם: היטע דיך, אונד זייא רוהיג, פֶירכטע דיך ניכט, אונד דיין הערץ פֶערצאגע ניכט פָאר דיזען ביידען ענדען רוי־ כענדער פֶייערברענדער, בייא דעם ענטבראנ־ טען צאָרן רצין׳ס אונד זיריענם אונד דעם זָהנעם רמליהו׳ס! (יח) ווייל דיא זירער איינען באָזען אנשלאג ווידער דיך גיעפֶאסט, אפרים אונד רמליהו׳ס זָהן, אונד שפרע־ כען· (יט) לאסט אונם הינאנציהען ווידער יהודה, עם (יערוואלעם) בעדרענגען אונד

אונם

רש"י

גלחם נם כל חחד תיפם נפני עלמו ויכלו לו שנחתר ויתניהו ה' ניד תלך חרם וגו' (ד"ה נ' כ"ח) וחומר ויחרב פקח זן רמליהו ק"נ חלף חיים שניהם נד"ה (שם): כגוע עני יער. קול חילני סרק נשמע יותר מכל חילני פירי כדחיתח נג"ר: (טז) ושחר יסוד נגך. שחרית מעט שיסונו חלי על יגך וסס כגגיך: חל קלס תעלת. סס תחלחו: סדה כונס. סדה שכונסים טוטחים סס נגדיס לנגדם כן ת"י. ורבותינו דרסו נכנס חחז לפני יסעיהו וסס על רחצו חוכלח דקלקי כסה עליו כלי: תעלת. פוסי"ר נלע"ז (ג: הנרכה. כעין מקוה מיס שעושין לדגיס: העליונה. נחורד הסר ויש גריכה חחרת לחטה ניחכיס נחחחיתו: (יז) השמר. שב נחלוס כיון על שחריו: זנבות האודים העשנים, ויהו נעיניך כזנבות חודים שכבת' שלהבת. חודים טילו"ש בלע"ז (ב: (יט) ונקיצנה. נעורדם נמלחמה; ונקיעבה חלינו. כשם חותם עחנו בקעבה זו שיחו שוה וכן ת"י ונסוינון עחנה שיהיו שוין עם עשרת השבטיס נחלק אחד: חת בן טבאל. בן הטוב חלינו כן ת"י ויש לפרש טב שב חסר בה טוב בעיני המקום ובניתעריה של הוחיות חלנ"ס טבאל הוא רמלה ט"ר נ"ס ח"ל בן טבאל בן רמלה

(ג בלע"ז (דיא גרובע, דער גראבען) Fosse, fossé,
ב) Tsons, (פֶייערברענדע, וואברענדע)

באור

על עשרת השבטיס נתחלה מלפניס, תקרא המלכות בן (בן עזרא): (טז) תעלת, היא קמת המיס, המשכת מן הברכה: (יז) השמר, השמר מעשות מלחמה, והשקט לך אל תירא (רד"ק). זנבות האודים, האוך הוא עץ שמקדיס בו האש. ואינו עשוי להדליק, אלא שכשרף מאליו מעט מעט, כשמקדין בו האש תמיד, וכשכשרף עד שנעשה קטן, שאין צריך לאוחזו ביד, משליכין אותו לגך אחר והוא עצן. ויקרא זנב האוך, וכאן שאין בו כח להגעיל דבר, אלא שהוא עצן ומלער בני הבית מעט, בן אלה המלכיס באו נאחרון אחס, אבל אין כח בס לכלות ובמעט זמן יכלה עשנס ויסונו לגמרי (הר"ל): (יט) ונקיצנה, כמו הפוך ונְצַיְּקֶנָּה מבזרת נוק, ענין לחן ודומק, והכתוב מוסב על יהושלים, וכן למטה

יארין, זאָ ווירד ער עבענפֿאללס פֿערטילגט.
דאָך וויא דער טערעבינטהע אונד דער אייכע
ביים אבפֿאללען דער בלעטטער איין שטאם
צוריקבלייבט, זאָ בליבט איהם 1) אלס
שטאם איין הויליגעם געשלעכט. (יד) עס
געשאה אין דען טאגען אחז, דעם זאָהנעס
יותם'ס, דעם זאָהנעס עזיהו'ס, דעם קאָ-
נוג פֿאָן יהורה, דאס רצין, דער קאָניג פֿאָן
זיריען, אונד פקח, דער זאָהן רמליהו'ס, דער
קאָניג פֿאָן איזראעל, הערנאָגעצאָגען געגען
יערוזאלעם, צום שטרייטע ווידער דאזועלבע;
אבער ויא פֿערמאָכטען ניכט עם צו בע-
קריגען. (טו) אלס מאן דעם הויע דוד'ס
בעריכטעטע, אונד שפראך: דיא זירער שטע-
הען אין אפרים: דא בעבטע זיין הערץ אונד
דאו הערץ זיינעם פֿאָלקעם, וויא דיא ביימע
דעם וואלדעם פֿאָר דעם ווינד ערבעבען.
(טז)

1) דענן (אנדע.

הפטרת יתרו

וְהִיְתָה לְבִעֵר כְּאֵלָה וְכְאַלּוֹן
אֲשֶׁר בִּשַׁלֶּכֶת מַצֶּבֶת בָּם זֶרַע
קֹדֶשׁ מַצַּבְתָּהּ׃

כאן מסיימין הספרדים

(יד) וַיְהִי בִימֵי אָחָז בֶּן־יוֹתָם
בֶּן־עֻזִּיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עָלָה
רְצִין מֶלֶךְ־אֲרָם וּפֶקַח בֶּן־
רְמַלְיָהוּ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל יְרוּשָׁלַם
לְמִלְחָמָה עָלֶיהָ וְלֹא יָכֹל
לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ׃ (טו) וַיֻּגַּד לְבֵית
דָּוִד לֵאמֹר נָחָה אֲרָם עַל־
אֶפְרַיִם וַיָּנַע לְבָבוֹ וּלְבַב עַמּוֹ
כְּנוֹעַ עֲצֵי־יַעַר מִפְּנֵי רוּחַ׃
(טז)

חותם הסתרית חסיד יהי עליהם גליקוף החר נירוף והיתם לנער עד בלה יפחדו הלא נדיקים נמורים שבונו חני נכל לנם: כהלה וכחלין. חסר נעת זמן מלכת מלין מחליכין עלין מלהן ניתי הסתיו כיולך חחר סילוך עד כחין נוהד נה זולתי המנת חף הס זרע הקדש הנמנחין נה עומדין נקדושתו הס יהיו לה לחנת. ד"ח תנחתם נטיעתה לכך תיני מכלה חותם כחני נטעתים זרע קדש. ויש פותרים שער מלכת היתם בירושלם כתו כחמור נעזרה (ח' כ"ו) והיו נס חלה וחלין נטועים: (יך) ויהי בימי חחז. מם רוצה הכתוב לייחסו הלא תקני סמוכו על הכתוב לומר לא יכול להלחם עליה ולימרך מזכות חנות עמדה לו חתרו מלחכי הסרת לפני הקב"ה ועי (ס"ח) הוח זה מלך רשע זה חמר לנס נן יותם הוח נן עוזיהו הוח חנותיו היו נדיקים לפיכך לי חפני לפעוע ידי נו הרוח הוח ולח יכול להלחם עליה מפני זכות חנותיו נג"כ: (טו) ויגד לנית דוד. לפי שרשע היה לח הזכיר שמו: נתם חרס על חפרים. נתחנר מלך חרס על מלך ישרחל לנח עליך. נחם ל' נקנם על סם שהלכות נתם פוסו"ר נלע"ז (1 ל' ויגח נכל נגול מנרים (שמות ו'): ויגע לנגו. לפי שכנר

נלחם

1) Boser, (הוין עטוחם יוהען) (ז בלעז

באור

חל מן עסלם (הכשדי). לבער, ענין כליון, כמו ונערת הרע מקרנך. בשלכת, בעת החורף שהמילנות משליכים חת עליהם. ומלת נשלכת שם מקרה. ולד"מ נדף עם כפל נהפעיל, ר"ל כניתת הען, ויתורגם (בייט פֿעזען), ודומה לו: כי השליכו משכנותינו (ירמיה ט' י"ח), לשון הדיסס (וואוערפֿינן). מיצבתה, כמו הנקבה שב חל מרן נפסוק י"ג. וכן פירש נן מלך: (יד) להלחם עליה, לח מפני חוזק יהודה וירושלים, שהרי הס פחדו, חלח שלח רלה החל לתתה נידם (רד"ק): (טו) אפרים, נענזר היות המלך

על

וְאֹמַרְתָּ֣ לָעָ֔ם הַזֶּ֖ה שִׁמְעֽוּ־שָׁמ֑וֹעַ
וְאַל־תָּבִ֣ינוּ וּרְא֣וּ רָא֔וֹ וְאַל־תֵּדָֽעוּ׃
(י) הַשְׁמֵ֞ן לֵ֣ב־הָעָ֣ם הַזֶּ֗ה וְאָזְנָ֤יו
הַכְבֵּד֙ וְעֵינָ֣יו הָשַׁ֔ע פֶּן־יִרְאֶ֥ה
בְעֵינָ֖יו וּבְאָזְנָ֑יו יִשְׁמָ֣ע וּלְבָב֗וֹ
יָבִ֤ין וָשָׁב֙ וְרָפָ֣א לֽוֹ׃ (יא) וָאֹמַ֕ר
עַד־־מָתַ֖י אֲדֹנָ֑י וַיֹּ֣אמֶר עַד
אֲשֶׁ֤ר אִם־־שָׁא֙וּ עָרִ֣ים מֵאֵ֔ין
יוֹשֵׁ֖ב וּבָתִּ֣ים מֵאֵ֑ין אָדָ֖ם
וְהָאֲדָמָ֥ה תִּשָּׁאֵ֖ה שְׁמָמָֽה׃
(יב) וְרִחַ֤ק יְהוָה֙ אֶת־־הָאָדָ֔ם
וְרַבָּ֥ה הָעֲזוּבָ֖ה בְּקֶ֥רֶב הָאָֽרֶץ׃
(יג) וְע֥וֹד בָּהּ֙ עֲשִׂירִ֔ית וְשָׁ֖בָה
והיתה

קמין ברביע

שפראך ער: געה' אונד שפריך צו דיזעם
פֹּאָלקע: איהר האָרט וואָהל, אבער איהר
מערקט ניכט דאַרויף, איהר זעהט וואָהל,
אבער ערקענגט ניכט: (י) זאָ זייא דען פֹּער-
שטאָקט דאז הערץ דיזעם פֹּאָלקעם, זיינע
אָהרען זייען טויב, אונד זיינע אויגען פֹּער-
קלעבט, דאם ער׳ס ניכט זעהע מיט זיינען
אויגען, אונד מיט זיינען אָהרען ניכט האָרע,
אונד זיין הערץ ניכט פֹּיהלע, אונד עם זיך
ניכט בעקעהרע אונד געהיילט ווערדע.
(יא) דא שפראך איך: וויא לאנגע, הערר?
ער שפראך: זאָ לאנגע ביז דיא שטעדטע
וויסט זינד אונד אונבעוואָהנט, אונד דיא
הייזער נויגנשענלעער, אונד דאז לאנד פֹּער-
וויסטעט ׳איוט צור שטעפּע. (יב) אונד
דער הערר דיא מענשען וועגפֹּיהרט, אונד
דיא פֹּעראָדונג גראָס געוואָרדען אים לאנדע.
(יג) אונד בלייבט נאָך דער צעהנטע טהייל

דא-

רש"י

חומר לכם שמעו ואל תתנו לב להבין ורחו ניסים שעשיתי לכם ואינכם נותנין לב לדעת אותי: (י) השמן לב העם הזה. כתו והכבד את לבו (שמות ח') ל' הלוך פעול לשם הולך הלוך והשתן תגבריי"ש בלע"ז): ואזניו. הולכים הלוך והכבד תשמוע: ועיניו השע. טחים כענין שחת' (לקמן מ"ד) כי טח מראות עיניהם הטוח מתרגמינן דחיתש: פן יראה בעיניו. נמצי לשם שלח ישמעו דברי נביאי שהם יראים שמא ישובו בעיניהם דברים וינינו לשם וישובו אלי ואיה רפואתם: (יא) עד מתי. יכבידו את לבם ולא ישמעו: ויאמר. ידעתי כי לא ישובו עד תגא פורענות עליהם וילכו בגולה ואחו ערימם מאין יושב: שאו תשים. ל' נלחוד מאין יושב: (יב) ורחק העזובה. שהו תשים: (יג) ועוד בה עשירית. שם

חומה

(אן פֿעטע חוכד פֿעטט בעהאעדעט Engraissant, (ז בלע"ז

באור

דבור אחד דבור מתוכחתי, ולמיתם רבים אחר רבים ממעשי ונפלאותי, ובכל זאת לבבכם שמים לב עליו, הנני בוחר עליכם, שילך לב העם הזה הלוך והשמן, ואזניו הלוך והכבד, עד שיתמלא סאתו. ולפי פירוש אחר נספר מכלל יופי, גם שמעו שמוע הוא עניין גזרה, ותרגומו (האדעו אָבער ניכט פֿערשטיהען, זעהען, אבער ניכט ערקענען): (י) השע, טיח ושתימ, וכן נקל (למטה ל"ג) ולא תזעיקם עיני רואיס, ורפא, לפועל הנפש, והיא הסלימה, וכן כתוב (תהלים מ"ו) רפאה נפשי כי חטאתי לך (רל"ק): (יא) עד מתי, יהיו מקשים לשמע, ואיכם רוצים לשמוע תוכחות? (יב) ורחק, וירחקם ויוליכם אל ארץ אחרת, ומלת אדם נא על הכלל. העזובה, כלל אל הבתים והשדות והכרמים העזובים ורואים תמיד אדם. וי"מ שאוצ שם נשקל אלוכה, העזובה שתהיה האדץ נעזבת מהם ואם תהיה, ל"ל זמן רב (בן מלך): (יג) עשיריה,

מיר, איך בין פֿערלאָדען! דען איין מענש פֿאָן אונרייגען ליפּפען בין איך, אונד אונטער אייגעם פֿאָלקע פֿאָן אונרייגען ליפּפען וואָהנע איך, אונד מיינע אויגען האבען דען קאָניג, דען הערדן דער העערשארען, געזעהען. (ו) דא פֿלאָג אייגער דער שרפים צו מיר, אין זייגער האנד איינע גליהענדע קאָהלע, מיט אייגער צאנגע האטטע ער זיא פֿאָם אלטאר גענאָממען. (ז) ער בעריהרטע מיין מונד, אונד שפראך: זיהע, דיזעם בעריהרט דיין ליפּפען, אונד דיינע זינדע פֿערזאָהנט. (ח) איך האָרטע דיא שטיממע דעס העררן, דער שפראך: ווען זאָלל איך זענדען, אונד ווער ווירד אונזער באָטהע זיין? דא שפראך איך: היר בין איך, זענדע מיך! (ט) דא

שפראך

כִּי־נִדְמֵיתִי כִּי אִישׁ טְמֵא־ שְׂפָתַיִם אָנֹכִי וּבְתוֹךְ עַם־ טְמֵא שְׂפָתַיִם אָנֹכִי יֹשֵׁב כִּי אֶת־הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת רָאוּ עֵינָי: (ו) וַיָּעָף אֵלַי אֶחָד מִן־ הַשְּׂרָפִים וּבְיָדוֹ רִצָּפָה בְּמֶלְקָחַיִם לָקַח מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ: (ז) וַיַּגַּע עַל־פִּי וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָגַע זֶה עַל־שְׂפָתֶיךָ וְסָר עֲוֹנֶךָ וְחַטָּאתְךָ תְכֻפָּר: (ח) וָאֶשְׁמַע אֶת־קוֹל אֲדֹנָי אֹמֵר אֶת־מִי אֶשְׁלַח וּמִי יֵלֵךְ־לָנוּ וָאֹמַר הִנֵּנִי שְׁלָחֵנִי: (ט) וַיֹּאמֶר לֵךְ

ואמרת

רש"י

פני הסכינה וד׳גתו מניעו מגוף תות נתות כי חלהים רחינו (שופטים י״ג): נדמיתי. כמו כי נדמם כל עם כנען (נפני ה׳): טמא שפתים. דמבעל נחונין: (ו) רצפה. דחלת וכן עונת רלפיס (חלכים ח׳ י׳ט) כמו עונת רספים ונחתר ניסעיהו ונחליהו נלד״י רלפה מפני שחתרו דליטוריח על יסרחל זיז קרחס עס טמח שפתיס וזה עמד כי עזנו נריתך (שם) חתר הקד״ס לחלחן רלון סס שחתר דילטוריח על נני: נמלקחיס. נלנת: לקח מעל המזבח. שנעזרס: (ז) ויגע על פי ונרי וסר עונך. זה ליסרך לכפר עונך שחירפת חת יסרחל ונדול כיו שהלחך יוח לקחתה כי חס נמלקחיס ויגיע על שפת הגניח ולח הוזק נתנחומח וזהו שנחתר כי רע מחד מחניו (יוחל נ׳) חלו מלחכיס ועלומיס תסס עוסי דנרו (שם) הס הגניחיס. ויוענן היכנס וניהו רלפה ונפוחיס תחלו ולטון רלפה דוך הרלוף נפה ונלטון: מעל המזבח. קנל הדיגור מפי הקב״ה תכפחו נשמיס שהיה מכוון כנגד מעל המזבח שניהכל: (ח) את מי חשלח. להוכיח חת יסרחל שלחתי חת עמוס ויהי קודין חותו פסילום לפי שהיה כנד לטון והוח נתנגח שנתיס לפני הרעם ויהי יסרחל חומרי הניח הקב״ה חת העולם והשרה שכינתו על הדין קטיע ליטנח כו׳ כדחיתח נפסיקתח: (ט) שמעו שמוע. חני

חומר

באור

ט׳) נאמר: וילעזו הספים. הקורא, כמו שם קנון, תמורת הקולמים: (ה) נדמיתי, נכרתי כמו נדמו עמי מנלי דעת (הושע ד׳), נדמה מלך יסרחל (שם י״ח), וכן פירש״י. המילך, מכי טמא, כי כל נוף נשר טמא, ושפתי טמאים מלהזכיר נפי קדושת המל, כל שכן שמני שוכן נתוך עם טמא שפתים, כמו שנאמר עליהם (למטה ט׳) וכל פה דובר נבלה, ומין מכי למוי לכל זה הכנוד, לפיכך מני ירח שמות מהמרחה הזאת שרחיתי (רד״ק): (ו) רצפה. לדעת המפרשים נחלת נוערת, ולד״ח מנן, כי נחלנות הקדש יגלו נשר וימפו עוגות על המנים החמות, ומזה נ״כ עונת רלפים (מלכים ח׳ י״ט): (ח) ואשמע וכו׳, זה הפסוק ממרו, כי זה היה תחלת נבואתו (רד״ק). לנו, אומר לשרפים. על כן מלת לנו (בן עזרא). הנני שלחני, מחרי שטהרו שפתי מכי רחוי להיות שליח, ולח הייתי כן נימים הרחשונים (הל״ל): (ט) שמעו שמוע. מחרי שאתם שומעים

דבור

אֶת־יְהוָה יֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם
וְנִשָּׂא וְשׁוּלָיו מְלֵאִים אֶת־
הַהֵיכָל: (ב) שְׂרָפִים עֹמְדִים
מִמַּעַל לוֹ שֵׁשׁ כְּנָפִים שֵׁשׁ
כְּנָפַיִם לְאֶחָד בִּשְׁתַּיִם יְכַסֶּה
פָּנָיו וּבִשְׁתַּיִם יְכַסֶּה רַגְלָיו
וּבִשְׁתַּיִם יְעוֹפֵף: (ג) וְקָרָא זֶה
אֶל־זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ ׀ קָדוֹשׁ
קָדוֹשׁ יְהוָה צְבָאוֹת מְלֹא כָל־
הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: (ד) וַיָּנֻעוּ אַמּוֹת
הַסִּפִּים מִקּוֹל הַקּוֹרֵא וְהַבַּיִת
יִמָּלֵא עָשָׁן: (ה) וָאֹמַר אוֹי־לִי

כי

רש"י

כתר יהונה: (ב) שרפים עומדים מתעל. נסתים: לו. נסתכן ת"ו סתסין קדישין נגות' קדמויו; נסתים יכסה פניו. שלא יניח לנד הסכינה: ונסתים יכסה רגליו. לנמיעות שלא ירחה כל גופו לפני גורלו. ונתנוחת רחיתי כיסוי הרגלים לפי שהם כנגד ערוה שלא להזכיר לישראל עין הערוה: ונסתים יעופף. ונתרגם תסתם: (ג) וקרה זה אל זה. נוטלין רשות זה מזה שלא יקדים החד ויתחיל ויתחייב שרפים חלה ח"כ סתחו כולם כאחד ואין סיסר ניונר אור קדושה כולם כאחד עיניהם כו'. ומדרש אגדה מעשה מרכבה הוא וכן תירגם קה"ק ג"פ נתרגומו: (ד) ויגועו אמות הספים. חילות סיפי הם מזוזות הפתח שנמדדין נאמות לגבוה ולרוחב וכן מזוזות היכל: מקול הקורא. מקול המלאכים הקורחים והוא היה יום הדעת שנאמר בו ונסתם כאחר נפתם תפני הדעת ניתי עוזיה (זכריה י"ד) בו ביום עתה עוזיה להקטיר נהיכל דעבו סתים לבורפו לומר דינו נזדיפת לתו שנאמר ותחכל את החטאים ואתיים חיה (נמדבר ט"ו) וזהו שקראתם שרפים שנאו לבורפו דעשה האדם לבולעו כסנורים דינו לבלעו בקרח שערער כל הכהונה יצאת את קול ואחרים זכרון לבני ישראל ונומר (שם) ולא יהיה עוד חדש המעורר על הכהונה בקרח נבליע' וכעדתו נזדיפ' חלה כאחר דבר ה' ניד משה נסנים הנה נא יוך נזיקך (שמות ד') והוניאם מנורעת בשלג חף כאן נרעת סרעת נמלאו: ואביט ואין עזר. היה נמלא עזן: (ה) כי נדמיתי. הרגני את שלא הייתי כדי שאהרוג

סני

באור

ואראת, הכל הוא דמות נמראה הנבואה (רד"ק). ושוליו, הם שולי הכסא; כי מנהג המלכים להיות נגדים על כסאם (בן עזרא). ר"ל שמזיזים על הכסא ידיעה מדוקדקת, והיא מרובה ורחבה כל כך, עד שזולים תלויים מעל הכסא מלמה. מלאים, כמו ממלאים, וכן וכבוד ה' מלא את המשכן: (ב) שרפים, הם נמה מחת מנחות המלאכים. עומדים ממעל לו, כמו עומדים עליו מימינו ומשמאלו (תלכים ח' כ"ג), ונמרא תורה כלשון בני אדם, כן דרך המלכים הגדולים (הכ"ל): (ג) קדוש, שלש פעמים, לחוזק קדושה ולתעודות, כמו אבן אבן אבן (ירמיה כ"ג) ואדומים. ושתם שלחה לו שלח הנבואה, למען יתקדש מטומאת הגוים, כי הוא קדוש, וכן מצרתיו ושלוחיו: (ד) אמות הספים, סף הוא מפתן ומסקופת הפתח, ולמות הם המזוזות שכל על הספים. ונבואת (עמוס

(c) 2

ט')

איינעם האחען אונד עראהאבענען טהראנע, אונד זיינע שלעפפען פיללטען דען טעמפעל. (ג) שרפים שטאנדען אום איהן הער: יע זעכס פליגעל האטטע איין יעדער: מיט צווייען בעדעקטע ער זיין אנטליטץ, מיט צווייען בעדעקטע ער זיינע פיסע, אונד מיט צווייען פלאג ער. (ג) אונד איינער ריף דעם אנדערן צו, אונד שפראך: הייליג, הייליג, הייליג איוט דער הערר דער העערשארען; דיא גאנצע ערדע איזט פאלל זיינער הערר. ליכקייט. (ד) עס ערבעבטען דיא פפאסטען אן דען שוועללען פאר דער שטימנוע דער רופענדען, אונד דאז הויז ווארד פויט רויך נעפיללט. (ה) דא שפראך איך: וועהע

מיר

הרגום אשכנזי

דען האלט ערָאבערטער שׂאָנען.' (נג) אללע דיינע פַּיינדע הערר! כיסטען זָא צו גרונדע גיהען! דיא איהן אבער ליבען שטראה־ לען ווא דיא זָאגען האָך אם פַּירמא־ כיענט, אונד דאז לאנד האטטע רוהע פַּיעד־ צִיג יאהרע.

הפטרת בשלח

רְקֶמָה צִבְעַ רְקֻמָתַיִם לְצַוָּארֵי שָׁלָל: (נג) כֻּלֵּן יֹאבְדוּ כָּל־ אוֹיְבֶיךָ יְהוָה וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבֻרָתוֹ וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ אַרְבָּעִים שָׁנָה:

הפטרת יתרו *)

(בישעיה סימן ו' עד ז' פ' י' ואה"כ מסיימין בסי' ט' פ' ה' עד ח':)

(ו) אים טאָדעסיאהרע דעם מאָניגם עוזיהו, (ג) בִּשְׁנַת־מוֹת הַמֶּלֶךְ עֻזִּיָּהוּ וָאֶרְאֶה אֶת־

זאה איך דען העררן זיטצענד אויף

רש"י

יכלם נסים: (נב) כן יאמרו. דנורס חומרת תגיומין של הגל הן לה: כן יאמרו כל חויניך ה'. כלשון הגד הוח: וחוכניו כנחת הסוס נגבורתו. לעתיד לנח בנעתים כלוד בנעת הימים סהוח על חית סלע מחוח וחרנעים וסלע כמספד חרנעים והבע בנעיות: ומסקט החרן. חין זה מדנרי דנורס חלח מדנרי כותב הספר:

(א) בשנת מות. כבנלטרע: ובימיו. כמו סימי המעיל. (במות כ"ה) תחתיתו רחיקיו יובד על כסהו נבגדים ובנליו נהיכל הדוס מרנלותיו נבית המקדש נדון על עזיהו סבח ליטול כתר

באור

עזיהו דג הדקמה נבגדים, נכסף ובזבז ובכל דבר חסוב. לצוארי שלל, לבע הרקמתים מסר על לוחלי הסדות והבגדים היפות מסר שבו ויבזו:

(א) בשנת מות, יתבן לפיות כמשמעו, כי בשבח שהבבא את עזיהו, ומין שענה בימי עזיהו? מחל שהיה חקדים, ובמת היא תחלת בבומת יבעיהו (בן עזרא). ואראה

---

*) אָהבע אללע אינלייטונג ווירדע אויך דיזע **הפטרה** אונפַּערשטענדליך זיין, זיא בעשטעהט אוים כוערערען רעדען.

אין דער ערשטען העלפַּטע, קאפיטעל ו' ביז צו ענדע, ווירד דיא איינווייהונג דעם פראָפַּעטען (ישעיה) צום פאָלקספַּיהרער בעשריבען. דיא בעשרייבונג ענט־ שפריכט נאנין איהרער האָהען ווירדע. ווער זיך אין דען גייסט יענעם צייטאלטערם אונד דעם פראָפַּעטען היניין פַּערזעטצען קאן, ווירד דיא ערהאבענע אינפַּאלט דעם שטילס, דיא דונקעלהייט אין דעם אָראקעלשפרוך, אונד דיא פַּייערליכקייט דעם גאנ־ צען פַּאָן זעלבסטען בעסבער ענטפַּינדען, אלס עס אין וואָרטען אויסצודריקקען מאָג־ ליך איזט.

דער צווייטע טהייל דער **הפטרה** איזט היסטאָרישען אינהאלטס, דען דא וואָ דער פראָפַּעטישע טהייל אנפַּענגט, האט דער ערדנער דער **הפטרה** זיא אבצוברעכען פַּיר גוט בעפַּונדען, אום מיט צווייא פַּערזען אוים דעם נייגטען קאפיטעל צו שליכען, וועלכע מיט דעם פַּאָרהערנעהענדען וויא נאטירליך נור אין איינער זעהר ענטפַּערנטען פַּערבינדונג שטעהען קאננען. וואָרום דאז געשעהען, קאן איך ניכט איין־ זעהען אָדער עדקלעהרען. (דיא כפרדים) שליכען וויא בילליג מיט דער ערשטען רעדע.

רַגְלֶיהָ כְּרַע נָפָל בַּאֲשֶׁר כָּרַע
שָׁם נָפַל שָׁדוּד: (מע) בְּעַד
הַחַלּוֹן נִשְׁקְפָה וַתְּיַבֵּב אֵם
סִיסְרָא בְּעַד הָאֶשְׁנָב מַדּוּעַ
בּשֵׁשׁ רִכְבּוֹ לָבוֹא מַדּוּעַ אֶחֱרוּ
פַּעֲמֵי מַרְכְּבוֹתָיו: (ג) חַכְמוֹת
שָׂרוֹתֶיהָ תַּעֲנֶנָּה אַף־הִיא
תָּשִׁיב אֲמָרֶיהָ לָהּ: (נמ) הֲלוֹא
יִמְצְאוּ יְחַלְּקוּ שָׁלָל רַחַם
רַחֲמָתַיִם לְרֹאשׁ גֶּבֶר שָׁלָל
צְבָעִים לְסִיסְרָא שָׁלָל צְבָעִים
קמין בז"ק רקמה

פֿעללט — אונד קרימט נאָכמאהלם זיך — אונד שטירצט נון הין ענטזעלט. (מט) אם פֿענסטער שויעט דיא מוטטער סיסרא'ס, אונד יאממערט צום ניטטער הינוים: "ווא ווילעט זיין וואגען, קאָמט נאָך ניכט! וואס צוידערן דיא ראָללענדען רעדער?" (נ) ווי• זע קאממערפֿרויען טראָסטען; זיא זעלבסט בע• שטראפֿט דען אייטלען קוממער. (נא) "זא זאָל• לען זיא ניכט בייטע האָלען? בייטע טהיילען? יעדעם שנירייטער איין, צוויא מיידכען צום לאָהנע; ביסוס אינד פורפור דעם סיסרא, בונט געשטיקטעם צייג צור זיגסבייטע, קאָסטליכעם געוואנד, רייך געשמיקט, אוס דען

דש"י

מיקיי: ותחנם. לשון מתן: וחלסם. יולי תלד תחב: (מט) ותיגב. לשון דיגול כמו ניד שפתים. ורגותינו פירסיזו ל' נגוחת כתרועת דתתרגתינן ינגח. ותני תומב ל' רחיים כמו נגת עינו וכן חגדו מנחם: התגב. לשון: (נ) חכמות שרותיה תענגה. התכמות שנשרותיה לכך נקוד הי"ת פתח, חכמות שהוא שם דגר נקוד חטף קמץ כמו רחמות לזויל חכמות וזה נקוד חכמות וכן חכמות נשים נעתי ניתם (משלי י"ד) חכמות שנשים: תענגה. דגשות של נו"ן תשמש נמקום נו"ן שלישית ופתרונו תעגנם חותם דגשות הנו"ן תשמש במקום חותם כמו תרגמת תניחנה (ויקרא ו'): אף היא תשיב אמריה לה. תגחומין לעלמה תם אחי מתתחמת על עיכוב בני: (נא) הלא ימצאו יחלקו שלל. והוא מעכבן: רחמתים לרחם בגר. ומעניס נשים יפות שניטרפל בל אחד מהם יש לו בתוכו שתים ושלש

באור

אחר פעם ואחר ונפל, כדרך המומתים מחוללי חדג שיתגוללו אנה ואנה עד שנבדיעה האחרונה כאשר כרע שם נפל שדוד מיתתו: (נט) ותיבב. לשון יללה וגהוי. בעד החלון. כמו שנכה, ושניהם סוגרים החלון, ד"ל החלל הפתוח נכותל לחכנים החוץ בנית, אלא שים הפרש ביניהם, כי הסנב' סדיגים עשויס מכלונסי עץ או נדול מוכנים זה על זה שתי ועדב (בל"א ניטטער), כי האלה מענין על בל שדשיו יסנכו (איוב ח' י"ז) שהוא הסתנכות והתערבות זה בזה, אבל החלון עשוי מסב' דקים מדרנות מדרנות, כמו שהעתיקו בעלי המסעות, שעושים כן בחלונות המזרח ושם כעין אותם שהקדמים בחרלנו (שיחוריען): (נ) חכמות שרותיה, החכמות שבשרותי'. תענגה, דגות בסתרות, ודבשות נו"ן הבאים לחסרון ל"הפ. אף היא, בעלמה תשי' לה בחסד הסיבו חכמות שרותי', הלא בענוד זה אחרו פעמי מרכבותיו בו': (נא) רחם רחמתים, בערם או שתי בעדות (רד"ק). ואנכי בל חלק הזה מצדיר הם דברים אשר שמה דעתה בפי אם סיסרא והם אמרות אשת גאה, המיחלת לשמוע בקמת בנה בשובו אשר תקון בם גם היא ומתבוננת בפש בזאת להזכיר את שנותיה בעזיון, לבן בשכיר אם סיסרא את בעדות בני ישראל, קראה אותם דרך בגאי רחם. שלל בעים. בגדים היקרים, בעונים בשמי בעונים שבשלל, לסיסרא. רקמה, מעשה ממט בשבך בגורות מלבעים שונים. רקמתים,

בע, אים טראבע ראשער פּפערדע־בע־
צווינגער. — (מד) פּערפּלוכט מרוז, שפּריכט
דעם עוויגען באָטהע, פּערדאממענדער פּלוך
אויף זיינע בעוואָהנער! זיא קאמען ניכט צור
הילפּע, אונטער דיא העלדען. (מה) גע־
זענגעט יעל אונטער דען פּרויען! דעם קני־
שען הבר'ם עהענענאָם, אונטער היטטענ־
בעוואָהנערין גזוגענעט! (מו) ער היישט
וואסער, זיא דייכט מילך; בדינגט איהם
ראהם אין קאָסטליכער שאלע. (מז) ער־
גרייפּט מיט איהרער האנד דען נאגעל,
דעם האממערם לאפט מיט איהרער רעכטען;
שלעגט איהן דעם וויטהריך אין'ם הויפּט,
טרייבט הינין דורכבאָהרט זיינען שלאף,
(מח) הא! וויא קדיממט עד זיך צו איהרען
פּיסען, פּעללט, ליגט הינעשטרעקט צו
איהרען פּיסען — אונד קרימבט זיך — אונד
פּעללט

הדקדת הסוס (נחום ג'): (מד) חודו תדות. חתרי לה כוכבת הוס וחתרי לה נגדה מזרים הוס
ויהיו סמוך למקום התלחתם ולח נח: חתר מלחך ה'. חתר דרך נשליחותו של הקב"ה: ופרשים.
היוצאים נד' תמות שלו נד' מחות סופרים סתתים נרך למדבר: לעזרת ה'. כניכול סתי סהיה עוזר
חת ישראל כעזוד חת הסניים: (מה) מנשים נחהל. ברים שנחתר נם הנה נחהל. רבקה שנחתר נם
ויצחק נזקק להחלים. רחל ולחה שנחתר ניהן ויצח נחהל לחה ויצח נחהל רחל: מנשים נחהל הנזוף.
למה הן ילדו וניזלו וחס לח יעל הרי הרשע הזה נח ומחזרן כך היח נזרחנית רבים. ד"ח חף יעל
היתה יוצאת חוללים לפיכך הזכיר חותה נזרכת חוללים: (מו) חלב נחנה. לדעת חס לנו עליו
טיבין זון עשה מים לטעם חלב כן ת"י: נסכל חדורים. נסכל שבותין זו מים סמתים נקראו חדורים
שנח' נתים חדורים (שמות ט"ו): (מז) להלחות עתליס. סיבדח סהיה עתל ויבש: מחקה. לשון

באור

נכח הליכתו, וחצילו וסוס דובר (נחום ג' ג'). אבירין. הפרשים לובשי סוכים וכובעים
מותם ללכת אל מסך יחפולו, ולעמוד כנד חפלס ותמותם לרוץ: (מד) אחרו, הלווי
לרגים מנעלי הכפל. מדוז, סם העיר קדושה למלחמה ולח נחה. ארו מרוז, עכינו
לודו וממרו מרוז יושביה: (מו) בהפל מדילים, נסכל נדול שבותיו גדולים ומדילים
(רד"ק): (מז) תשלחנה, לדעת קלת כמו תשלח מות', והכיוני על היד, ונח הכוונ עם
הסס, כמסך יגוע הרגה נמקלח. ומחרים מומרים על יד ויתיר והשיעור: יד ויתיר
תשלחנה ליתך. להלמות עתליס, סם הכלי שמכין בו המנשים העתליס, נעלי מלאכה
(רד"ק): מחקה, לשון חקוי, כמו על כפים חקותיך. מחצה, לשון מחץ. וחלפה, יולח
מלך מחד (רש י): (מח) בין רגליה וכו', מתוך שמחת מפלתו תרגם לדבר נמיתתו מסך
הדמים נדעיונים כאלו הוח מת עתה לפניה, ומתרה שכמסך נח היתך נדקתו כדע,
כלומר התמתן לפתו' על נדכיו ונפל מחוד מתוך חולשו' וסכך מעט, וכדע עוד פעם

עִם חֶרֶף נַפְשׁוֹ לָמוּת וְנַפְתָּלִי
עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה: (מ) בָּאוּ
מְלָכִים נִלְחָמוּ אָז נִלְחֲמוּ מַלְכֵי
כְנַעַן בְּתַעְנַךְ עַ֫ל־מֵ֥י מְגִדּוֹ
בֶּצַע כֶּסֶף לֹא לָקָחוּ: (מא) מִן־
שָׁמַ֫יִם נִלְחֲמוּ הַכּוֹכָבִים
מִמְּסִלּוֹתָם נִלְחֲמוּ עִם סִיסְרָא:
(מב) נַחַל קִישׁוֹן גָּרָפָם נַחַל
קְדוּמִים נַחַל קִישׁוֹן תִּדְרְכִי
נַפְשִׁי עֹז: (מג) אָז הָלְמוּ עִקְבֵי־
סוס

תרגום אשכנזי כז

שטעלט דעם טאָדע זיך דאר אים האָהען שלאכטגעפֿילד. (מ) דאָרט קאָנטען דיא קאָניגע צום שטרייט; דער קאנאניטען הייפטער אין פֿעלד בייא תענך, אם שטראָמ ניגידו; — אבער זיא טרוגען ניכט זילבער צור בייטע דאפֿאן. (מא) פֿאָם הימל מעל הער וואָרד פֿיר אונם געשטרייטטען; פֿאָן איהרער לויפֿבאהן שטרייטטען דיא שטערנע מיט סיסרא (מב) דער שטראָם קישון שוועמטע זיא פֿאָרט; דער קישון, אורעלטער שטראָם! — טרייטט אונפֿרעלטזאם וועיטער, מיין נייבט! (מג) זאָ שלאגען דיא הופֿען דעם רָאָסעס אים טרא-

בע

רש"י

(לט) זבולן עם חרף וגו'. זהם נפשו והסקיר עלמו למות נמלחמה עם נרק וכן נפתלי על מרומי שדה על הר הגוב: (ב) נתענך על מי מגדו. ת"י נתענך הוו טרן ומטן על מי מגדו נחש המחנם נתענך ומגיע עד על מי מגדו: נלע כסף לח לקחו. חנם נחו לעזרת סיסרח לח נקנו ממנו שכר: (מא) מן שמים נלחמו. ולף הקנ"ה שלח נס נשח שחינם רולים שום שכר: ממסילותם. נחם הכוכב נשמים וכופי נחרן מכהן חתרו עוניו שלֵ נקיע כחויר שנין שמים לחרן שהכוכב תקוע נרקיע כעין ענר נדלת ונדת חרכו כעניו שלֵ נקיע ומן המקרח שמעיד המסילותם נלחמו חנו שומעין שעוניו שלֵ נקיע כנונה שמים על החרן: (מב) נרפם. טחטם מן העולם כמגרפה זו שמגרפת חת החפר מן הכירה: נחל קדומים. שנעשה ערב ניס על זה מימות המבול כדחי' נפסחים: תדרכי נפשי. נרגלים חת עוז נדורי כנען: (מג) הלמו עקבי סוס. נשחלפו טלפי סוסיהם שהיה חוס הכוכב מדהיה חת הטיט והלזורן נזחטת כתו שמולגין חת הרגלים נרותחין והטלפי' נשחטין ומתוך שנשחלפו נהלמו הרגלים: מדהרות דהרות הניהו. שהיו מרקידים חת כוסיהם נמלחמה ל' סוס דומה הוח לנזון הרקדת

באור

מגל זבולן וכן נפתלי עם הרף נפשו למות על מרומי שדה. הרף, הכחתו דלשונם נלוי, וממנו שם הדפק, שהוא הלחות והגלות תוס נמלם, וכן קין וחורף, ע"ש שנעת השיח נוסרים העלים מהעלים. וכשלד המלנת נחרפת ונגלה, תחת היותה נקין מכוסה נעליו, וכן כאן גלו ומסרו חת נפשם לקרחת סונח, מנלי כסות והסתר תחת מגן, מדוע חפלס למלחמה: (יט) באו מלכים, נדמה שהי' דנים המלכי כנען נקשר עם סיסרא, ולא נאו אלא לקחת נקמה מישרחל, לא על נלע כסף. בצע כסף, לדעת הרב המחרגם ז"ל המאמר הזה דרך התול הם התגברו בלנבם שינלחו ויקחו שלל רב, ולכן התלה נהם דבורה ומתר': מין שקר מנטחם, חף נלע כסף לא לקחו: (יב) גרפם, עטחם מן העולם כמגרפת זו שמגרפת חת הלפר מן הכירה (רש"י). נחל קדומים, שהי' שם מקדם כחלו נגדו שם מקדש להנקם נמויבי ה', ע"ד כל פעל ה' למענהו (רד"ק). תדרכי נפשי עוז, הוא זרוז והתעודדת חת עלמה, להוסיף דבר שיד, כי כהדיתה להזכי' נפלחות ה' כן תדב נפשה להתפעל, ונשפעת רבבי לבה תקלא. נפשי! תדדכי אל תעמדי בדרך רבבות לב, לבי הלוך ועוז! ותדמה במשל דריכת נפשה המזכר לדהדת הסוס כשהיה רבלו נעוז ויך נחומו עפר האדן: (יג) אז הלמו, הנה דריכת רוחי עתה הפועמת בקרבי, כהלמת עקבי סוס מז נשעת מלחמה ע"כ. מדהרות, דריכת הסוס

נכח

ברק׳ס פֿעסטע אונד שטיטצע וואריישכר.— וויא שטירצטען דיא פֿיסע אינ׳ס שלאכט־טהאל! טיפֿנריבעלנדע בעדענקליכקייט הילט ראובן אב, אונם בייאצושטעהען. (לג) וואם לויערכט דוא צווישען הירדען, האָרכענד אויף דער העערדע בלאָקקען? — צוידערנדע בעדענקליכקייט צאָג ראובן אב, אונם בייא־צושטעהען. (לה) גלעד ווילט אן דעם ירדן׳ם אופֿער: אונד דן וואם פֿליכטעט דער אויף שיפֿען? אשר זיטצט אן דעם מעערעם קיס־טע, וועניכט דער רוה אין זיכערן האפֿען־(לט) זבולן קיהנעם פֿאָלק זאָ וויא נפתלי, שטעללט

בֶּן בָּרָק בָּעֱמֶק שִׁלַּח בְּרַגְלָיו בִּפְלַגּוֹת רְאוּבֵן גְּדֹלִים חִקְקֵי־לֵב: (לג) לָמָּה יָשַׁבְתָּ בֵּין הַמִּשְׁפְּתַיִם לִשְׁמֹעַ שְׁרֵקוֹת עֲדָרִים לִפְלַגּוֹת רְאוּבֵן גְּדוֹלִים חִקְרֵי־לֵב: (לד) גִּלְעָד בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן שָׁכֵן וְדָן לָמָּה יָגוּר אֳנִיּוֹת אָשֵׁר יָשַׁב לְחוֹף יַמִּים וְעַל־מִפְרָצָיו יִשְׁכֹּן: (לט) זְבֻלוּן עם

רש״י

עם נרק לכל הדר יכוה: בעתק טולח נרגליו. שלחם נכל שליחותו לחסיף חת העם ולכל נרכי התלחמה: נפלגות ראובן. חבל ניולוקי לבו של ראובן רבו חקקי לב נכלי ניכח ערמומי' ומה היח ערמומיתו יש לו בין תזקתי התלחמה לשמוע מי נולח ויהיה עמו: (לג) שריקות עדרים. לשמוע קול עדרי התלחמה למי קיל עגות נבול' ולמי קול עגות חלושה: (לח) בעבר הירדן שכן. ולח בח חל התלחמה. וכן דן הכנים ממונו בספינות לעבור ולנדוה: ואל מפרציו. לשמור פרלות חרלו: (לט)

באור

וכיה תחלת נלחון יסדאל מחדי ילימת מלריס הי׳ בעמלק וכבר הפריז מזה ליחם חת כל הנלחון הזה ליהושע, סנח׳ ויחלוש יהושע חת עמלק. ודבורה הפריז עוד ליחם תפלרת הנלחון הזה לכל הסבט, וזה בעם שרשם, כלומר חות שתחלת תפלרת עוזמו הי׳ בעמלק. אחריך, הכנוי נוכח מפריס וכנוי בעמתיך נוכח בנימין, כן פי׳ הרד״ק וזה הנכון. עכימיך, סם עם בתסלומו ועניכו לחזק, כלומר עם כבד. כן ברק, מלשון הכיול וחת כנו כלומר סמיכת בדק ומשענתו, כן דעת הרב המתרגם ז״ל. בעמק שלח, כל כך גדלה תשוקת בדק ומפלו להלחם בסיסרא, עד שהלך חל כל חשר בשמו דוח תשוקתו ללכת, וכי׳ הזה בפעל, והתשוקה והחפץ פועלים בו, וזה בעם טולח. בפלגות דמובן, בעבור בימיו בפלגו המדן, (בראשית י׳ כ״ה) וזה שם הפועל. והכוונה מאד הסב פלגות דמובן, כלומר כי בפלג מאתנו ולח בח לעזרתינו וזה כי רבות מחשבות חקוקות בלבו, כת״י סבימין בכלי לבח, לח כי׳ מושבם בדעתו מם יבוח מס לח, מדמבה מולי יבלח המויב: (לז) למה ישבת בין המשפתים, היח מכילה סירית, תלייך חת הרועה יושב שקט ובוטח בין עדריו, ומתעבב בשריקתם, מבלי תשי׳ לב על כל הבעשה חולה לו. ואמרה זאת על דמובן, כי מקבה רב היה לו ויצב בביתו לרעות בחמו מבלי תשים על לב, כי מלחמה ליסדאל בחויניו. ומשפתים כתוי למערכות העדרים. עיין בבחור לפרשת (ויהי מ״ט י״ד). שריקות, קול הבמן בקרח שריקה, ובאדם הולאות קול בשבתיו פם לחסיפה כמו ושרק לו מקבה המדן (ישעיה ה׳ כ״ו) לו לתימה, כמו יהוה ויצרק (ירמי׳ י״ט ה׳). לפלגות, ככפל העבין בקבת שיבוי מלות בפלגות וחקקי ליופי המליבה: (לח) בלעד בעבר הירדן שכן, עמד בחרבו ולח בח חל המלחמה, וכן דן הכנים ממונו בספינות לעביר ולנדוה (רש״י). ולבון יבוד מעבין לבוד בחדן, וכן חשר יסד שוקט לחוף ימים, ולח חבב למלחמת יסדאל חף שהיה קרוב למערבה. מיפרציו, כפל עבין של חוף היס ובקרחים החופים כן בעבור שהם פרלות בחדן חשר על שפת היס וכחשר תבדל הפרבה כן תטיב לביות מסובבת למבוחת חביות. יובן מזה כוונת הרב המתרבם ז״ל: (לט) זבולן,

מבל

אָז יָרְדוּ לַשְּׁעָרִים עַם־יְהוָה׃
(לג) עוּרִי עוּרִי דְּבוֹרָה עוּרִי
עוּרִי דַּבְּרִי־שִׁיר קוּם בָּרָק
וְשָׁבָה שְׁבִיְךָ בֶּן־אֲבִינֹעַם׃
(לד) אָז יָרַד שָׂרִיד לְאַדִּירִים
עַם יְהוָה יָרַד־לִי בַּגִּבּוֹרִים׃
(לה) מִנִּי אֶפְרַיִם שָׁרְשָׁם
בַּעֲמָלֵק אַחֲרֶיךָ בִּנְיָמִין
בַּעֲמָמֶיךָ מִנִּי מָכִיר יָרְדוּ
מְחֹקְקִים וּמְזַבְּלִן מְשְׁכִים
בְּשֵׁבֶט סֹפֵר׃ (לו) וְשָׂרַי בְּיִשָּׂשכָר עִם־דְּבוֹרָה וְיִשָּׂשכָר

דיא טאָרע זיך וואגטע. (לג) וואָהל אויף! דבורה! וואָהל אויף! ערוועקקע דען גייסט ציס קריגסגעזאנג! צייך הין, פֿיהרע זיא פֿאָרט דיא ביישע דעם קריגס, זאָהן אבינועם׳ס! (לד) שוואכער דעסט צערטרימערט מעכ־ טיגעם פֿאָלק, איין הייפֿליין גאָטטגעוויה־ טער טריטט העלדען גיעדער. (לה) עמלק׳ס בעזיעגער קאם פֿאָן אפרים; דיר פֿאָלגטע בניימין אויף העערעסציגען; גזעטצערפֿאהרנע וויזען קאמען פֿאָן מכיר, אונד פֿאָן זבולן שרייבעקונסט פֿערשטענדיגע; (לו) אבער מיט דבורה, צאָגען פֿירשטען יששכר׳ס;

כן

רש׳י

ירחים שלח ירגישו נכס חויניכם תעכשיו חין לחוס על זאת ומצ״ח תלוה עליכם ליתן הודיה לשמו: מחנים. ל׳ חנוי חלוקי הנחל כמו ויגרס בחצן (חיכה ג׳): (לג) עורי עורי דבורה. לשון שנה כפשוטו התנגדי בשירתך. ורבותינו חתרו מצני שנתעלמה ואחרים עד שקמתי דבורה נסתלק היומם רוח הקודש: (לד) חז ירד שריך לאדיריס. ירד ירדה כמו נרד לפניו בויס שריהי ישראל כדו בחדיהי סוגחיהס: ה׳ ירד לי בגבוריס. ירדה לי חת בעלי החומות: (לה) מני חפריס. חן חפריס ונח חת סורס יהושע בן נון לרדות בעמלק ליחלס חותו לפי חרב ותחונר מקרח זה לעליון לפרס ה׳ ירד לי בגבורים חת יהושע הקים לרד בעמלק: תחריך. יקוס מצנט בניתן שחול בן קיס סיבמרנו ויעמס חותו כנחלים עוממות. ויש לפתור בעממיך בחיל של מחתיס חלף רבלי שנח שחול עליהס: מני מכיר ירדו מחוקקיס. שריס גדולים שכבשו חת החמורי חשר כבשו שבים עיר כל חבל חרבות שכבש יחיר: (לו) ושרי ביששכר. שריס שניששכר הס סנהדרחות עוסקין בתורה ויודעי בינה לעתיס הס תמיד עס־דבורה ללמד בישראל חק ומשפט: ושרי ביששכר. ר״ל זו טפילה היח ולמה מצחת כלו׳ ושרי היח כיו״ב בהמו׳ שרי. וקרא לו חלומי: וביששכר בן נרק. ושחר העס של יששכר בן גס הס

עס

באור

לירך מהבדיס והמלוחות מל השערים לשוב לשבת בשערים ולעבוד חת מלחתס, ולדעת המתרגם מז ירדו לשערים להלחס, כ״ם מז לחס בשערים: (לד) חז ירד, שרחו רבה בניהו פיעל, ובתשלומו יָרַדְתָּ, וכן ירד לי, עניהו השליט ה׳ שרידי ישראל בחדיהם עס ולמ״ל לחדיהם בחקום בי״ת, ולי כמו לחותי, ודעת המתרגם כדעת הר״י חבדבחל, שחלת עס בחשכת חל ה׳, ומז יהי׳ חלת לי לתפלרת: (לה) מני מפריס כו׳ מני מכיר, לדעת רד״ק ולבע״ב בחמר מכיר על חני מטה בחרן בלעד. ולח ידעתי מה הכריחו לזה? הלח בס רבי מטה בחרן כבשן בני מכיר הס, וכן בחמר לחני בני מכיר (יהושע י״ב ל״ח) וחני הבחי לקחו חלקים בעבר הירדן מבובה: (לו) ושרי, ביששכר, לדעת הרב המתרגם הוי״ו מבדלת, כלומר חבל שרי ביששכר עס דבורה, מכלל שהרחשונים לח היו עס דבורה. וזה דעת רש״י. ביני, היו״ך נוספה. שרשים, מבחי חיל המלחים בחלחמה שחס מפוחד, וכחשר יוספים הס לעשות חיל כן שחס מתבדל. והחלין חשר יבח מבלים ידחם שחס לחילן חשר מהבלחון הרחשון יבלח שבשיו, וכחשר ירבו לבלח יתבדל ויבח ענף ויתחדר,

והנה

תרגום אשכנזי

מאן זאה ניכט שילד ניכט לאנצע בייא פֿיער. ציג טויזענדען אין ישראל. (ל) אייך וואקקערע מענגער ישראל'ס, דיא קיחנער פֿרייַמוטח ווידער בעזעלט, אייך ווייהעט זיך מיין מוטטערהערין! לאָבפרייזעט דען העררן מיט מיר! (לא) דיא איהר אויף שיממערנדען עזעלינגען רייטעט, דיא איהר אויף ריכטער־ שטיהלען זיטצעט, אונד איהר וואנדערער אויף בעפֿרייעטען שטראכען, (לב) שטימ־ מעט איין צום זיענסגעזאנג! שטיממט איין צום פֿרייַדענגעזאנג דער חירטען, דיא צוי־ שען טרענקען זיכער דיא העערדען פֿערטהיילען, דאָרט פרייזען זיא דעם עוויגען וואָהל־ טהון, אין דען נעפֿילדען ישראל'ס, דא פֿאָן דען האָהען דעם עוויגען פֿאָלק הערַאב אן

דיא

הפטרת בשלח

אֶלֶף בְּיִשְׂרָאֵל: (ל) לִבְנֵי לְחוֹקְקֵי יִשְׂרָאֵל הַכְּתֻבִים בְּעַם בֵּרְכוּ יְהוָה: (לא) רֹכְבֵי אֲתֹנוֹת צְחֹרוֹת יֹשְׁבֵי עַל־מְדְיָן וְהֹלְכֵי עַל־דֶּרֶךְ שִׂיחוּ: (לב) מִקּוֹל מְחַצְּצִים בֵּין מַשְׁאֲבִים שָׁם יִתְּנוּ צִדְקוֹת יְהוָה צִדְקַת פְּרָזוֹנָו בְּיִשְׂרָאֵל

צום פֿרייַדענגעזאנג דער חירטען, דיא צוי־ שען טרענקען זיכער דיא העערדען פֿערטהיילען, דאָרט פרייזען זיא דעם עוויגען וואָהל־ טהון, אין דען נעפֿילדען ישראל'ס, דא פֿאָן דען האָהען דעם עוויגען פֿאָלק העראב אן

דיא

רש"י

שערים. כתו כי ימלח בקדרך בתחד שערין עירות: (ל) לבני. חני דבורה לחוקקי ישראל להתוב את חכמי ישראל שהתנדבו נפש להתור נרכו את ה' וכוצו חלין: (לא) רכבי אתונות לחורות. הסוחרים והעדים שירכבו מעתה על אתונות לבנות שחשובות מבני יהוח ודחבת חייב ואותן שיושבין על מדין ל' דינים שהי' יהוח לעשות משפט בפרהסיה וכן ת"י דהוו מתחברין למיתה על דינא ואותן שהולכין דבלו על דרך ביחו וספרו את התשובה הזאת חשר מקול שתחלנים מחכם חורנים לפטים ומוסרין היושבין בדודים בתערבות להוב בעברי המים שם יתנו עתה רוכבי האתונות והולכי על דרך את נדקות ה' ומה הן הנדקות נדקו' פרזונו בישראל שהסקיט את ישראל לחכון פרזון ולשת מפחרים ביחידי שלח בחסיפת עם חז ירדו לשערים חזרו לערי מושבותם שנרחו מהם ליחסף חל ערי המנדר: (לב) מחלנים. פתר מנחם עורכי המלחמה וסודרי קרב וחנרו חלך חין להדבה וילח חנן כולו ל' נדודים. ד"ח מקול מחלנים בין מחחנים כשהיתם הולכים בין מחנים לשחוב מים תיותם ירחים מקול מחנים חלוקי הנחל קו"לץ בלע"ז (ו שהעונד עליהם נשמע קולם והיותם ירחים

(ו בלע"ז *Caillos* : eaillou, (חיין קיזעלסטיין)

באור

(רד"ק): (ל) לחוקקי ישראל, נדולי ישראל ומניניו שהתנדבו לנפת למלחמה, לבני ולנוכי מליהם ונקראים מחוקקים על עסמים חוק ומשפט נהם. ברכו ה', שהכניע מויניכם לפניכם: (לא) צחורות, לבנות, כמו ולמד לחך (יחזקאל כ"ז י"ח) והכוונה מתם העדים חו המחיים הדוכנים על מתונות מלופים בזמכת כסף וכל דבר המנדיק, וכן העופעים והולכים על דרך, סיחו. מדין, כמו דין והמ"ס נוספה. ולדעת רד"ק ולנ"ג הוח שם מקום הנזכר בספר יהושע (ע"ו ס"ח) ובמסורה ב' נג' לבני, מדין וסנכה, להעות מדין דליה, בספר חד לשון קלתה, חד לשון מולחה, וחד לשון דין. לדעתם פי' הכתוב כאן היושבין על דרך מדין. שיחו, ספרו תהלות ה' וסיפו לו: (לב) מקול, מ"ם הסיבה כלומר מתם ההולכים עלי דרך, בשמעכם קול מחלנים מתני' לדקת ה' בקול תודה וקול זמרה ירוס לנבכם ותסירו גם מתם. מחצצים, מן מספר חדשיו חללו (חיוב כ"ח כ"ח) וחלה שני שרשים בענין חחד, וכן דעת דלנ"ג שם. והכוונה על הרועים המחלקים בעת את העדרים מחרי המספר להשקותם, תחת חשר לפניהם היו בפחד מפני חויב. שם יתנו ויבחרו לדקת ה' חשר עשה בישראל ובפרזיו שיכלו

לידך

אֶרֶץ רָעָשָׁה גַּם־שָׁמַיִם נָטָפוּ
גַּם־עָבִים נָטְפוּ מָיִם: (כו) הָרִים
נָזְלוּ מִפְּנֵי יְהוָה זֶה סִינַי מִפְּנֵי
יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: (כז) בִּימֵי
שַׁמְגַר בֶּן־עֲנָת בִּימֵי יָעֵל חָדְלוּ
אָרְחוֹת וְהֹלְכֵי נְתִיבוֹת יֵלְכוּ
אֲרָחוֹת עֲקַלְקַלּוֹת: (כח) חָדְלוּ
פְרָזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל חָדָלוּ עַד
שַׁקַּמְתִּי דְּבוֹרָה שַׁקַּמְתִּי אֵם
בְּיִשְׂרָאֵל: (כט) יִבְחַר אֱלֹהִים
חֲדָשִׁים אָז לָחֶם שְׁעָרִים מָגֵן אִם־יֵרָאֶה וָרֹמַח בְּאַרְבָּעִים
אֶלֶף
השי"ן בפתח

טריפֿטען, געוועפֿסער טריפֿטען דיא וואָלקען העראב. (כו) דיא בערגע פֿלאָכען פֿאָר דעם עוויגען דאהין, יענער כיני פֿאָר דעם עוויגען, דעם גאָטט ישראל'ס. (כז) אין שמגר'ס יאָהן דעם ענת טאגען, אין דען טרויערפֿאָל-לען טאגען יעל'ס, פֿערֶאָדעטען גאבאהנטע שטראסען, אונד וואנדערער זוכטען קרומע פֿאָדעג. (כח) פֿערֶאדעט לאנען ישראל'ס גענֿילדע, ביז איך דבורה אויפֿשטאנד, — איך אויפֿשטאנד, מוטטער אין ישראל. (כט) נייע נאָטטער האבען זיא געוועהלט, דא וואר אין דען טהאָרען קריגסוואוטה,

רש"י

יונתן: נכיסו. הזילו טל תחיים: (כו) הרים נזלו. כמים נוזלים נתונו: זה סיני. כמד מפורש תם נרחה גו עמן כולו וקול ולפידים וחם מפני ה' והרי זה מקרא קלר זה סיני תם חירע גו מפני חסר יהד עליו ה': (כז) בימי שמגר בן ענת בימי יעל. מגלמד שחף יעל שפטה חת ישרחל בימים: חדלו חרחות. היו ירחים ישרחל לנחת לדרכם מפני החויגים והיו הולכים דרך עקלתון בהחנח: (כח) חדלו פרזון. ערי הכרזי שחין להם חומה חדלו מהיות יושבים בהם מפני החויגים ונחסגר חל ערי המגלר: עד שקמתי. כמו שקמתי וכן שחתה תדבר עמי: (כט) יבחר אלהים חדשים. חז הוזקקו למלחמה בשערי רחו עתה בהתגבר עם הם ירחים ישרחל מגן ורומח שלריך להלחם בחרבעים חלף בהחי ניסות שהיתה הסונה עליהם וכולם המתם בהתקום במלחמת הכוכבים ונחל קישון גרפם:

שערים

באור

הטעם, כי היה התחלת הלומה ויתרומה על כל העמים: (כו) נזלו, כמובו כמים נוזלים (רש"י): (כז) בימי שמגר, לף שבם הוא הושיע חת ישרחל, לח היתה הושעתו שלימה. (עיין לעיל ד' ח') כי הוא הכה לך חת הפלשתים: ומפני מדין חדלו מדחות היו ירחים לעבור לורח. והולכי נתיבות, שהי' מוכרחים לנטות בדרך, בקשו מדחות עקלקלות בהחבח. ולף יעל שהיתה חשת חיל, לח התבדבה לעשות דבר לתשועת ישרחל עד שקמתי והעירותי רוח כולם: (כה) חדלו פרזון, הוא שם כלל לבקעות ושדות שחינן מוקפות בהרים, (גענֿילדע, עבענען) וכן ערי הפרזי (אָפֿֿענע וואנדטהעדטע), כ"ז לשון פרלה, שהוא מענין פתיחה, והפך המגלר. ושעם חדלו בדבים, על כל מיני פרזון שחדלו מהיות עוד ערים ושדות, לפי שיושביהם ועובדיהם עזבו וכסו להמערו' והמלדות ולדעת המפרשים פרזון על ערי הפרזי לבד: (כט) יבחר, הבוחר. אלהים חדשים, מחלהי חרן כבען, לכן היתה מלחמ' בשעריהם. לחם, לדעת ר"י הוא פעל עבר מהקל, ע"מ יָבֹשׁ חליו, חע"פי שהוא בסגול, פעמים יבוא סגול תחת ניהי ולדעת רד"ק הוא שם ע"מ הֶגְיוֹן. מגן, שם ילחה, לח הי' יכולים להדמות מגן ורומח להלחם בחויביהם, ומע"פי שהיו ישרחל רבים מהרבעים חלף והוא סך הכבון מעפ"כ היו בסים מפני חויביהם (רד"ק)

תרגום אשכנזי

האנד דער קינדער ישראל'ס וואלד איממער שוועכער ווידער יבין, דען קאניג פֿאַן כנען, ביז זיא יבין, דען קאניג פֿאַן כנען, אויסגע־ראָטטעט. (כג) דאמאהלס זאנג דבורה אונד ברק, דער זאָהן אבינעם'ס, וויא פֿאלגט: (כנ) צערריטטונג וואר אין ישראל; אונד קיהן ערהעבט זיך פֿרייאמוטה ווידער, זאָ דאנקט דעם העררן דאפֿיר! (כה) פֿערנעהמעט, קאניגע, פֿירשטען מיר קעט אויף! איך ווילל־עם עוויגען, איהם ווילל איך זינגען, דעם רעטטער ישראל'ס איין דאנקליעד זינגען. (כה) אלס דוא פֿאַן שעיר אויסגינגסט, הערר! איינהער צאָגסט פֿאַם געפֿילדע אדום'ם, ערבעבטע דיא ערדע, דיא היממעל

הפטרת בשלח

הָלוֹךְ וְקָשָׁה עַל יָבִין מֶלֶךְ־ כְּנַעַן עַד אֲשֶׁר הִכְרִיתוּ אֶת יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן׃

(כאן מתחילין הספרדים)

(כג) וַתָּשַׁר דְּבוֹרָה וּבָרָק בֶּן אֲבִינֹעַם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר׃ (כד) בִּפְרֹעַ פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל בְּהִתְנַדֵּב עָם בָּרְכוּ יְהוָה׃ (כה) שִׁמְעוּ מְלָכִים הַאֲזִינוּ רוֹזְנִים אָנֹכִי לַיהוָה אָנֹכִי אָשִׁירָה אֲזַמֵּר לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ (כו) יְהוָה בְּצֵאתְךָ מִשֵּׂעִיר בְּצַעְדְּךָ מִיְּשֵׂדֵה אֱדוֹם אָרֹץ

רש"י

נזיעתי וכו' טיפי"ם נלע"ז (ו ותחנם נרקתו ונחרון: (כג) נפרוע פרעות ניסראל נהתנדב עם. כשנח כרעות על ישראל שפרעו נהם חוניהם על עונם את ה' והתנדב העם לשוב נתשובה מעתה נרכו את ה' על התשועה שעשה: (כד) חנכי חנכי. כפיל. מאחרי מדם חנדם לא קפץ הקנ"ה שכר הטוב וכרוגל שנתן לתת עליהם את הסירים וחזרו נפשת הכעים אחר להם הקנ"ה סוף שחזי פורע לכם כפלים נאחר נסיני חנכי ה' חלפיך נתניר יאחר הנכי הנכי נאחר נסיני חנכי ה' חלפיך נכרגל יאחר כפול ה' הוא החלפים ה' הוא החלפים ניתי חליהו: (כה) ה' ננחתך מסעיר. זה מתן תורה כמה שנאחר וזרח משעיר למו ודגרסי נ"ג. ומה ענייה לכאן כך אחרי דגורי קנין היה התורה לפרוס מהם ועונה היה לידע נה שהרי ניתנה ולכן נמסרו ישראל ניד האויבים על פרישתם היתנים וכשהתנדו לעשוק נה מוטעו כל זה יש לגמוד מתרגימו של

יונתן

(1 בלע"ז. (תין דען שלאָך, מיטשלייענים Nella Tempia

באור

המלך. ונאוד פעל ותנוח עיין יהושע: (תרגום הסידה הזאת הוא מאת הרמב"ן זצ"ל): (כב) ותשר דבורה וברק, גמו ותרגל מדים ומלחן (נמדבר ל"ג ח'): (כג) בפרוע פרעות, הוא מיבין הסנתה וניטול, [מלשון כי פרוע הוא (שמות ל"ב כ"ה)] ומלשון זה כי עם היות ישראל מוסנתים ומנושלים מהגדרה, מלחן סיסרא ויניו, ויומשני זה נתכלית החולשה לכן דמוי לנדך הש"י כשהתנדבו עם ישראל למלחם, עם רמותם חולשתם וגבורת סיסרא וחילו, כי זה היה נפלא מאוד (רלב"ג). וג' נפרוע וכן נהתנדב נמקום נעבוד, ומעורו נעבוד הפרעות ניסראל, ונעבוד התנדבות העם נדכו ה', כי לולא נדא להם לב חדש, ורוח נכון חדש נקרבם לא התנדבו למלחם: (כד) אנכי, הכפל ליופי המליצה: (כה) בצאתך, משעיר, כן דרך רוב נביאים להתחיל סיפתם ממעמד הר סיני, משם אמר, ה' משיני נא וזרח משעיר למו, ודוד נתפילתו מלהים נצאתך עו', נלעדך ניסיעון מרן רעשה עו', וחנקוק, מלוה מתימן יבוא עו' וכן רבורה, ואתרו

העשר

כִּי צָמֵתִי וַתִּפְתַּח אָת־נָאד
הֶחָלָב וַתַּשְׁקֵהוּ וַתְּכַסֵּרֵהוּ :
(יג) וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עֲמֹד פֶּתַח
הָאֹהֶל וְהָיָה אִם־אִישׁ יָבֹא
וּשְׁאֵלֵךְ וְאָמַר הֲיֵשׁ־פֹּה אִישׁ
וְאָמַרְתְּ אָיִן : (יד) וַתִּקַּח יָעֵל
אֵשֶׁת־חֶבֶר אֶת־יְתַד הָאֹהֶל
וַתָּשֶׂם אֶת־הַמַּקֶּבֶת בְּיָדָהּ
וַתָּבוֹא אֵלָיו בַּלָּאט וַתִּתְקַע
אֶת־הַיָּתֵד בְּרַקָּתוֹ וַתִּצְנַח
בָּאָרֶץ וְהוּא־נִרְדָּם וַיָּעַף וַיָּמֹת :
(טו) וְהִנֵּה בָרָק רֹדֵף אֶת־
סִיסְרָא וַתֵּצֵא יָעֵל לִקְרָאתוֹ
וַתֹּאמֶר לוֹ לֵךְ וְאַרְאֶךָּ אֶת־
הָאִישׁ אֲשֶׁר־אַתָּה מְבַקֵּשׁ וַיָּבֹא
אֵלֶיהָ וְהִנֵּה סִיסְרָא נֹפֵל
מֵת וְהַיָּתֵד בְּרַקָּתוֹ : (טז) וַיַּכְנַע
אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יָבִין
מֶלֶךְ־כְּנַעַן לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל : (יז) וַתֵּלֶךְ יַד בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל

חסר א'

הלוך

רש"י

מחנג. שמחלג מכניע את הגוף לגיות גרדם: (יז) עמוד תתח החבל. זרזי עלמך נדנר. ויש פותרים עמוד כמו לעמוד: (יח) יתד החבל. קניליו"ח בלע"ז (1. שתוקעין בארן עם טיפולי החבל לפוסטו: במקנת. חרופתח תגרוי"ל בלע"ז (2. נלחט. נרז חדס: ותצנח בארץ. ונעלת בארעה: (יט) נרקתו. בנירעו'

1) *Cavel*: cheville, (חיין פּוֹק)
2) *Martel*: Martel, marteau, (חיין המאנער)

באור

יום לו יומיס תעמוד ותתחמן, תסבב כיין: (יז) עמוד, המקום במקום לנוי: (יח) והוא גרדם ויעף, שולם רדם יפרסו כל המפרשים סיבה חזקה, ושעור הכתוב כך, והוא נרדם ויעף, ותקח יעל כו' כלומר מחר שהבינתה כי יפלה עליו תרדמ' מסינת היותו עיף ויגע ממלחמה ונוסו נרגליו, לקחה את היתד ועשתה את מסר עשתה. ממנס לדעת הדב ל' הירן וויזל בל"ו ניעס והוא נרדם ויעף מחמת המכה, ויהיה תרגום הכתוב (עי וויזר בעטייבט, ערוחטטיעט חוגד שטארב). ותצנח בארץ, לפי הנראה כי הוא שוכב נאהל על המרן, והיא מקעה את היתד כ"כ נרקתו עד שיצאה ממנו וחדרה תוך המרן

טאג אן דעם דער עוויגע סיפרא אין דיינע
האנד גיבט! זיהע, דער עוויגע ציהט פֿאָר
דיר הער. ברק צאָג הראב פֿאָם בערגע
תבור, אונד צעהן טויזענד מאן איהם נאך.
(יג) דא פֿערווירטע דער עוויגע סיסרא
אונד אלל זיינע וואגען אונד זיין גאנצעם העער,
דורך דיא שארפֿע דעם שווערטעס פֿאָר ברק,
אונד סיסרא שפראנג פֿאָם וואגען, אונד
פֿלאָה צו פֿוסע. (יג) ברק יאגטע דעם
וואגען אונד דעם העערע נאך ביז חרשת
הגוים, אונד עס פֿיעל דאז גאנצע העער
סיסרא'ס דורך דיא שארפֿע דעם שווערטעס;
עס בליב ניכט איינער איבריג. (יד) סיסרא
אבער פֿלאָה צו פֿוסע אין דאז צעלט יעל'ס,
דעם ווייבעם חבר'ס, דעם קיניטערס; דען
עס ווער פֿרידע צווישען יבין, דעם קאניגע
פֿאָן חצור, אונד דעם הויז חבר'ס דעם קי-
ניטערס. (טו) יעל גינג העדוים דעם סיסרא
ענטגעגען, אונד שפראך צו איהם; קעהרע
אין בייא מיר, פֿירכטע דיך ניכט! אונד ער
קעהרטע איין בייא איהר אין דעם צעלטע,
אונד זיא דעקטע איהן מיט אייגער דעקקע
צו. (טז) אונד ער שפראך צו איהר, גיב מיר
דאָך איין וועניג וואסער צו טרינקען, דען

מיך

קוּם כִּי זֶה הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן
יְהוָה אֶת־סִיסְרָא בְּיָדֶךָ הֲלֹא
יְהוָה יָצָא לְפָנֶיךָ וַיֵּרֶד בָּרָק
מֵהַר תָּבוֹר וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים
אִישׁ אַחֲרָיו: (יג) וַיָּהָם יְהוָה
אֶת־סִיסְרָא וְאֶת־כָּל־הָרֶכֶב
וְאֶת־כָּל־הַמַּחֲנֶה לְפִי־חָרֶב
לִפְנֵי בָרָק וַיֵּרֶד סִיסְרָא מֵעַל
הַמֶּרְכָּבָה וַיָּנָס בְּרַגְלָיו:
(יג) וּבָרָק רָדַף אַחֲרֵי הָרֶכֶב
וְאַחֲרֵי הַמַּחֲנֶה עַד חֲרֹשֶׁת
הַגּוֹיִם וַיִּפֹּל כָּל־מַחֲנֵה סִיסְרָא
לְפִי־חָרֶב לֹא נִשְׁאַר עַד־אֶחָד:
(יד) וְסִיסְרָא נָס בְּרַגְלָיו אֶל־
אֹהֶל יָעֵל אֵשֶׁת חֶבֶר הַקֵּינִי כִּי
שָׁלוֹם בֵּין יָבִין מֶלֶךְ־חָצוֹר וּבֵין
בֵּית חֶבֶר הַקֵּינִי: (טו) וַתֵּצֵא
יָעֵל לִקְרַאת סִיסְרָא וַתֹּאמֶר
אֵלָיו סוּרָה אֲדֹנִי סוּרָה אֵלַי
אַל־תִּירָא וַיָּסַר אֵלֶיהָ הָאֹהֱלָה
וַתְּכַסֵּהוּ בַּשְּׂמִיכָה: (טז) וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי־נָא מְעַט־מַיִם

כי

סס: (טו) בשמיכה. ה"י בגוונת וסירס רב האי בגורקרין קוט"ת בלע"ז (ו: (טז) נחוש
סחלג

ו בלע"ז *Koute, Keute, coete*: (חייגע דעקקע, מחטרחנג)

להם המלחמה כי לא יוסף אחד מן סניס עסו מלחמה. (יב) וינס ברגליו, לא נס מלא
מקום שנס מחניהו כי הס נסו דרך מלטס, שהיא חדשת הגויס, וסיסרא ידע שלא יוכל
להמלט שס כי ידבקוהו נדק ועמו, ונס להמלט מל מהל יעל כי שלוס כו' (רד"ק):
(יד) אל אהל יעל, חסר להסתר שס עד יעבור זעס המלחמה: (טו) בשמיכה, פי'
הבד המי גלופקדא, וזכרו רז"ל בפ' במה נומכין נועל מת הסדינים ומניח מת הבלופקרין,
והוא בסות עבה של למד: (טז) נאוד ההלב, מקדו חכמי הנעע מלא גמלים. שס

וְנִתַּתִּידוּ בְיָדֶךָ׃ (ה) וַיֹּאמֶר
אֵלֶיהָ בָּרָק אִם־תֵּלְכִי עִמִּי
וְהָלָכְתִּי וְאִם־לֹא תֵלְכִי עִמִּי
לֹא אֵלֵךְ׃ (ו) וַתֹּאמֶר הָלֹךְ
אֵלֵךְ עִמָּךְ אֶפֶס כִּי לֹא תִהְיֶה
תִּפְאַרְתְּךָ עַל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־
אַתָּה הוֹלֵךְ כִּי בְּיַד אִשָּׁה
יִמְכֹּר יְהוָה אֶת־סִיסְרָא וַתָּקָם
דְּבוֹרָה וַתֵּלֶךְ עִם־בָּרָק
קֶדְשָׁה׃ (ז) וַיַּזְעֵק בָּרָק אֶת־
זְבוּלֻן וְאֶת־נַפְתָּלִי קֶדְשָׁה
וַיַּעַל בְּרַגְלָיו עֲשֶׂרֶת אֲלָפִי אִישׁ
וַתַּעַל עִמּוֹ דְּבוֹרָה׃ (ח) וְחֶבֶר
הַקֵּינִי נִפְרָד מִקַּיִן מִבְּנֵי חֹבָב
חֹתֵן מֹשֶׁה וַיֵּט אָהֳלוֹ עַד־
אֵלוֹן בְּצַעֲנַיִם אֲשֶׁר אֶת־קֶדֶשׁ׃
(ט) וַיַּגִּידוּ לְסִיסְרָא כִּי עָלָה
בָרָק בֶּן־אֲבִינֹעַם הַר־תָּבוֹר׃
(י) וַיַּזְעֵק סִיסְרָא אֶת־כָּל־
רִכְבּוֹ תְּשַׁע מֵאוֹת רֶכֶב בַּרְזֶל
וְאֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ
מֵחֲרֹשֶׁת הַגּוֹיִם אֶל־נַחַל קִישׁוֹן׃ (יא) וְחֶבֶר

הרי"ש בקמץ בצענים קרי

קום

רש"י

תחזיתם כך שנוי' נתכוונתי׃ (ז) ויעל ברגליו. עתו׃ (ח) חילון נלענגי'. מיסר חנגיח מקוס מיסוד סל נגעים מריס"ק נלע"ז ו) ויוח חנגיח נגיס כמין גומות שחתים נקנגיס שם חנגי דחרע' מקרון׃ (י) מחדושת הנויס חל נחל קישון. הזעיקס שילבו חל נחל קישון מחדושת הנויס שהוח יושב

ו) בלע"ז *Maresq*: marais, (דער זומפף)

באור

וכ"ת ויעתך האדם (להלן כ' ל"ז). ומשכתי אליך תרגומו ואתניך על ידך׃ (ז) ויעל ברגליו, כמו העם אשר ברגליך (שמות י"ח ח') שהוא מחזיק, וכן כאן העלה מחריו, ושעם עליהם נגד הר תבור׃ (ח) וחבר הקיני, מקדים להודיע זאת נענוד מעשה יעל שסיפל מח"כ, וכן דרך הכתוב׃ (יא) ותאמר דבורת, ביום אחד מן הימים אשר היה

לכם

תרגום אשכנזי

פֿערשטאָסע, אבער דיר מאכט איך ניכט דאז גאראוים; איך ציכטיגע דיך נאך בילליג־קייט, דאָך אונגעשטראָפֿט קאן איך דיך ניכט לאסען.

הפטרת בשלח

(ו) **דבורה**, אייגע פראָפֿעטין, דאז ווייב דעם לפּידות, ריכטעטע ישראל צור זעלבען צייט. (ג) זיא וואָהנטע אונטער דער פאלמע דבורה, צווישען רמה אונד בית אל, אויף דעם געביורגע אפֿרים, אונד עס גינגען דיא קינדער ישראל׳ס הינויף צו איהר צום גריכט. (ג) דא זאגטע זיא הין אונד זיף ברק, דען זאָהן אבינעם׳ס פֿאָן קדש נפתלי אונד שפראך צו איהם: זיהע, דער עוויגע, דער גאָטט ישראל׳ס געביעטהעט דיר: גיהע הין, אונד פֿערברייטע דיך אויף דעם בערגע תבור, אונד נים מיט דיר צעהן טויזענד מאן פֿאָן דען זאָהנען נפתלי׳ס אונד פֿאָן דען זאָהנען זבלון׳ס. (ד) אונד דאן ציהע איך צו דיר אן דען באך קישון סיסרא, דען אָבערסטען דעם העערעס יבין׳ס, זיינע וואגען אונד זיינע גראָסע מאכט, אונד געבע איהן אין דיינע

האנד

קישון אֶת־סִיסְרָא שַׂר־צְבָא יָבִין וְאֶת־רִכְבּוֹ וְאֶת־הֲמוֹנוֹ ונתתיהו

רש"י

(א) **אשת** לפידות. שהיתה עושה פתילות למקדש: (ב) תחת תומר. תמרים היו לה ביריחו. בין הרמה ובין בית אל גבי הר אפרים. לפי תכונתו של יונתן יש לנחוש שאין מקרא זה כמשמעו. ואין לנו סימני מקום ישיגתם חלח למדנו שחסה עשרים פיוס ומן המקומות האלו פיוס מרגלתם והיא יושבת בעירם עטרות שמה: תחת תימר. תמרים היו לה ביריחו וכרתים ברמה ואחים ניקעת בית חל סהוא מקום שמן ועכד חיור: בהר אפרים. נשוב מלכה חומר אחי שמוכרין אותם ליולדי חנם. ויש פותרין עפר חיור שדה זרע כאן שדה הלבן: (ב) הלא זה. ניד משם כי החרם

תחדיומס

באור

(א) לפידות, ע"ל הפסוק הזה שם נעלה. שפטה, בינוני מהקל: (ב) תחת תומר דבורה, כן נקרא בהיותר אצל שם ביתה, אשר בעשם חז"ל לפי שנקברה שם דבורה מינקת רבקה, הוא לפי שהיתה דבורה הנביאה יושבת תחתין: ומשכת, ת"י ותתגיך פי' שתפשט עם המחנה נהר, (איך ווערע אינאיינאנדער ליהען, צוזאמבריינגען).

ו"ת

מֵאַרְבָּה וְאֵין לָהֶם מִסְפָּר׃ (יג) הַבִּישָׁה בַת־מִצְרַיִם נִתְּנָה
בְּיַד עַם־צָפוֹן׃ (יג) אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי
פוֹקֵד אֶל אָמוֹן מִנֹּא וְעַל־־
פַּרְעֹה וְעַל־מִצְרַיִם וְעַל־אֱלֹהֶיהָ
וְעַל־מְלָכֶיהָ וְעַל־־פַּרְעֹה וְעַל
הַבֹּטְחִים בּוֹ׃ (יד) וְנָתַתִּים
בְּיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וּבְיַד
עֲבָדָיו וְאַחֲרֵי־כֵן תִּשְׁכֹּן כִּימֵי־
קֶדֶם נְאֻם־יְהוָה׃ (טו) וְאַתָּה אַל
אַל־־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב וְאַל־
תֵּחַת יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשִׁעֲךָ
מֵרָחוֹק וְאֶת־־זַרְעֲךָ מֵאֶרֶץ
שִׁבְיָם וְשָׁב יַעֲקֹב וְשָׁקַט וְשַׁאֲנַן
וְאֵין מַחֲרִיד׃ (טז) אַתָּה אַל־־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה
כִּי אִתְּךָ אֲנִי כִּי אֶעֱשֶׂה כָלָה
בְּכָל־־הַגּוֹיִם ׀ אֲשֶׁר הִדַּחְתִּיךָ

מלא

שפריכט דער הערר, אָבשאָן אונדורכדרינגליך;
מעהר זינד איהרער אלס הישרָעקקען, יא אונ־
צעהליג זינד זיא. (יג) צו שאנדען ווירד דיא
טאָכטער עגיפטענס, פרייז געגעבען דעם פֿאָל־
קע פֿאָן נאָרדען. (יג) עס שפריכט דער הערר
דער העערשארען, דער גאָטט איזראעלס:
איך שטראָפֿע אמון [1] פֿאָן נוא, פרעה,
עגיפטען אונד זיינע גאָטטער אונד זיינע קאָ־
ניגע, יא, פרעה אונד אללע, דיא זיך אויף
איהן פֿערלאסען. (יד) איך גיבע זיא אין
דיא האנד דערער, דיא איהנען נאך דעם
לעבען טראכטען, אין דיא האנד נבוכדנצר'ס,
דעם קאָניגס פֿאָן בבל, אונד אין דיא האנד
זיינער קנעכטע; אבער הערנאך זאָלל עגיפ־
טען בעוואָהנט זיין, ווי אין פֿאָריגען צייי־
טען. (טו) דוא אבער פֿירכטע דיך ניכט,
מיין קנעכט יעקב, אונר בעבע ניכט, איז־
ראעל! דען זיך בעפֿרייע דיך אוים דער
פֿערנע, אונד דיינע נאכקאָמזען אוים דעם
לאנדע איהרער געפֿאנגענשאפֿט! יעקב
קעהרט צוריק, איזט רוהיג אונד זיכער, אונד
נימאנד שרעקט איהן אויף. (טז) פֿירכטע
דיך ניכט, מיין קנעכט יעקב, שפריכט דער
הערר, דען איך בין מיט דיר; דאז גאראויס
מאכע איך אללען פֿאָלקערן, וואָהין איך דיך
פֿער־

מלא

---

1) דער פֿאָרליגוינג חין טהעבען פֿערעהרטע עגיפטישע גאָטט מאָחן.

רש"י

גוי גם יחקד. מספר לנחס: (יב) חל חמון. על מסך חמון יש שמוח ל' גדולה כמו התעני מנח חמון חלכסנדריח רבתח לחסיניורי"חס דחלי"סנדרח נלע"ז (ו La signoria d' Alessandria חיס. דיח חָבערהיגערן נו חלעקסחנדריח) חיס. נדיקים שנתון תנרים שנלו שם על כרחס: (טז) למספט. נדין חסון מעט מעט: ונקה. ל' טיחוט ומשמ וכן ת"י ל' כלויה:

(א)

באור

נגו מלרנה וכן מתורגם: (יג) אמון, הוא מליל מלרים הנקרא נלסונס (יופיטער חאמן), ונוא היא העיר הנקדמה (טהעבען), הסוכנת מלל נהר נילום, ונתוכה היה היכל המליל הזה, ומשמ: הנני פוקד על המליל הזה כמו שזכר ועל מלרים ועל מלכיה: (טו) ונקה, מנומר למעלה (ל' י"מ):

(א)

תרגום אשכנזי

וועדען, עם פֿערֿאַדעט, לעער פֿאָן בעווֿאָה־
נערן. (ח) איין שׂאָנעם קאלב איז ענים־
טען: אבער פֿאָם נאָרדען קאָמען פֿערדער־
בען [1]. (ט) זינד אויך זיינע זאלרנער אין
זיינער מיטטע וויא נעמיבטעטע קעלבער,
דאָך וועדען אויך זיא דען ריקקען, פֿליהען
אינסגעזאמט, האלטען ניכט שנאנד; דען
־ער טאג איהרעם אונפֿאללם קאָמען איבער
זיא, דער טאג איהרער שטראפֿע. (י) ענים־
טענס שטיממע צישט גלייך דער שלאנגע, וועו
זיא מיט נאכט הערען זיהען, אונד מיט עקם־
טען איבער דאזועלבע קאָמען גלייך האָלצ־
הויערן. (יא) זיא הויען זיינען וואלד אום,

שפריכט

הפטרת בא

יוֹשֵׁב: (ח) עֶגְלָה יְפֵה־פִיָּה
מִצְרַיִם קֶרֶץ מִצָּפוֹן בָּא בָּאוּ:
(ט) גַּם־שְׂכִירֶיהָ בְּקִרְבָּהּ כְּעֶגְלֵי
מַרְבֵּק כִּי־גַם־הֵמָּה הָפְנוּ נָסוּ
יַחְדָּיו לֹא עָמָדוּ כִּי יוֹם אֵידָם
בָּא עֲלֵיהֶם עֵת פְּקֻדָּתָם:
(י) קוֹלָהּ כַּנָּחָשׁ יֵלֵךְ כִּי־בְחַיִל
יֵלֵכוּ וּבַקַּרְדֻּמוֹת בָּאוּ לָהּ
כְּחֹטְבֵי עֵצִים: (יא) כָּרְתוּ יַעְרָהּ
נְאֻם־יְהוָה כִּי לֹא יֶחְקָר כִּי רַבּוּ

מארבה

---

1) חנד. דער טוענטער.

רש"י

חדס יונח נדרך תתקן לו התת ותקדיה טל חרס נשתות נה: ונלתה. ל' ניה: (ח) עגלה יפיפיה. מלכותה יחייה: קרן. עתמין קטוליס. קרן ל' חתון וכן תחותר קורנתי: מלפון. תנגל: (ט) שכיריה. טרים כתו נתער השכירים: מרנק. קופ"לח נלע"ז [1]): הפנו. פנו עורף לנקם לנום: (י) קולה כנחש ילך. הרי הנחש נח ללתד על תלריס ונתלח לתד למדנו תכתן שכשתת' הקד"ה לנחש על נחונך תלך קיטע חת כנליו והלך קולו נכוף העולם כך שנוייה נשלטים ושתים תדות דל' חלועזר נמו טל ר"י הנלילי: כי נחיל ילכו. חנים: (יא) כרתו יערה. כח יש נהן לכרו' כל ועריה:

כי

(ויש אוטערשלאזיטען בעדייטעט עם לוגלייך *Couple*, (1 בלע"ז
פֿערזאמלונג, חונד היר דען ווָרט, וואָדיח קעלבער לוזחאמען נעשעפטעט וועדען)

באור

(ה) יפה־פיה, מלה מחת, ונכפלה העי"ן והלמ"ך לדוג היופי. קרץ, שם מקדה לצון חתון וכדיתה, ד"ל כנרך. ולד"ת כמו קֵרֶץ, ד"ל מלריס שהיתה מלכות יפה כעגלה
היפה מאד, הנה מפתת לפון יצוא עליה נצוכדנלר המחתך וכולת מותה: (ט) גם שכיריה. גם חיל עמים מחריס, מאד שכרה מלריס לעזרה, ומאד היו כעגליס פטומים, מלוג טובה ודשנה, גם המה הפנו עתה עורף למויב. מרבק, הוא הרפת, מקום יפעמו שם העגליס מתוך מדנק (עמום ו'): (י) קולה, קול נעקת מלריס ילך למרחוק כקול נחש (הכ"ל). ובקדמות באו לה, לד"ק קדרך גבאי, ד"ל לא יצומו עליה נכלי זיין כדרך מנשי מלחמה, הלוהמים נגד נגודי עם, כי אם נקדמות לנד כחוטני עליס, כל כך נטוחים הם זיפלו תחת ידם: (יא) כרתו יערה, יש מחלוקת נקדימת המלה הזאת, יש סקודין מותה נקמ"ן חטף, ומומדיס שהוא לווי, כמו (ירמיה ג') חדנו מלך, כאלו מדנד כנגד החיל, ויש סקודין מותה נהעמדה, כמו (תהלים ל"ט) שמדו עדותיו וכן מלאכה נספרים מדויקים הכ"ף מעמדת נגעיה, ויהיה ענד נמקום עתיד. ד"ל יכרתו יעדה (נן מלך). והמאמר כי דנו מלרנה הוא חוזק לפי' הסני. יחקר, פירוש המפרשים שאין חקר למספר חיל נגל כי דנו מלרנה, ויותר נכון שהוא נמשך אל יערה, ד"ל אף כי טיערה גדול כל כך עד שלא יוכל לחקרו, נגל זאת הם יכרתו אותו, כי

דנו

הפטרת בא

אַבִּיכֶ֔ךְ לֹ֥א עָמַ֖ד כִּֽי־יְהוָ֑ה
הֲדָפֽוֹ׃ (ד) הִרְבָּ֤ה כּוֹשֵׁל֙ גַּם־
נָפַ֣ל אִ֔ישׁ אֶל־רֵעֵ֖הוּ וַיֹּאמְר֣וּ
קוּמָ֔ה וְנָשׁ֥וּבָה אֶל־עַמֵּ֖נוּ וְאֶל־
אֶ֣רֶץ מוֹלַדְתֵּ֑נוּ מִפְּנֵ֥י חֶרֶב
הַיּוֹנָֽה׃ (ה) קִרְאוּ֩ שָׁ֨ם פַּרְעֹ֜ה
מֶ֣לֶךְ־מִצְרַ֗יִם שָׁא֙וֹן הֶעֱבִ֣יר
הַמּוֹעֵ֔ד׃ (ו) חַי־אָ֥נִי נְאֻם־
הַמֶּ֖לֶךְ יְהוָ֣ה צְבָא֑וֹת שְׁמ֗וֹ כִּֽי
כְתָבֹ֤ר בֶּֽהָרִים֙ וּכְכַרְמֶ֣ל בַּיָּ֔ם
יָבֹֽוא׃ (ז) כְּלִ֣י גוֹלָ֔ה עֲשִׂ֥י לָ֖ךְ
יוֹשֶׁ֣בֶת בַּת־מִצְרָ֑יִם כִּֽי־נֹ֤ף
לְשַׁמָּה֙ תִּֽהְיֶ֔ה וְנִצָּ֖תָה מֵאֵ֥ין
יושב

תרגום אשכנזי

שטאנד; דען דער הערר שטאָסט ויא וועג.
(ד) ער הייפֿט דיא פֿאללענדען, איינער
שטירצט אויף דען אנדערן, אונד זיא שפּרע-
כען: אויף! לאכט אונם צוריקקעהרען צו
אונזרעם פֿאָלקע אונד אין אונזער געבורטס-
לאנד פֿאָר דעם גרואלטטהעטיגען שווער-
טע! (ה) זיא רופֿען דאזעלבסט; פּרעה,
עגיפּטענס לערמענדער [1]) קאָניג, לים דען
בעשטימטען צייטפונקט פֿערשטרייכען.
(ו) בייא מיינעם לעבען, שפּריכט דער קא-
ניג, דער הערר דער העערשאַרען איזט זיין
נאמען: זאָ וויא דער תבור אונטער דיא בערגע
געהאָרט, אונד זאָ וויא דער כרמל אם
מעערע ליגט, זאָ גרויס קאָמען וועט. (ז) מא-
כע דיר וואנדערגערעטהע, בעוואָהנערין,
טאָכטער עגיפּטענס! דען נוף ווירד צור וויסטע

[1]) ד.ה. דער גדוֹלע קריגס־יסטוגען גענאַנט.

רש"י

כלון וכן חגר הטר כוחף ודונם פתר מטר סוחף כמו מכעף סורם נתערנים:
(ד) הרבה כושל. הקב"ה מודעו והרבה לו תכבול: גם נפל. נתקללו חיש הל רעהו לחתר נקומה
ונשובה הל עמנו ממקום טילחנו מכם להלחם: חרב היונה. חרבה דסנים דהיה כחתר מדויח.
היונים לבון יון ל"ח ל' חונחה: וה"ו קרחו כם. נתלחמים הכריזו ומכל כל חרפם: פרעה הלך מלרים
סחון, סמים מנגיפים קול סחונו תזוחות להתהלל בחיילותיו: העניר המועד. סייעד יום מלחמה
קנוע לנחת ולהלחם ולח ינח ועבר יום זמן המועד: (ו) כי כתבור בהרים. כי כחבר דבר חמח
הוח בתבור קנוע בהרים וכר הכרמל על היס כן נחמת ינח הדבר הזה על מלרים: (ז) כלי גולה.

חדם

באור

כאלו סחפו מטר ולח יוכל לעמוד על רגליו, וטעם לח עמד, כל לחך ולחך מלדיך
(רד"ק). והתבונן כי ה' הדפו, ונעבור זה לח עמך: (ד) הרבה כושל, ה' גזכר
הרבה גסם כושלים (הכ"ל). ויאמרו, הכבדים הגלים לעזרת מלרים התחברו זה לזה
ולמדו. נקומה ונשובה הל עמנו, כן פירש"י. ולדעת רד"ק הכוונה על הגדים במלרים
מלדות מחרות, כי כשהיה רעב, גלו לגבול במלרים, כי גדול הרעב יש שבל במלרים
יותר מבאדלות מחרות, וכשבא חיל בבוכדנלל למרו חיש הל לחיו קומה ונשובה. היונה,
המוכסת, כי יש מי שיעמוד בנגדה. וכן והמכלתי לת מוכיך, מוכסיך, וכן לח יהיו
עוד בשימי לת עמי (הכ"ל): (ה) קראו שם, לדעת רש"י בתערכת בגד כשדים. ורד"ק
פי' שם במלרים, ר"ל בעודם היותם על מדמתו בבר התלו בו והדפוהו, כן ידך המלך
הזה מבדולתו. שאון, המיה פרעה מלך מלרים, שהוח מלך שמון, שעשה כל כך
שמון ורעש. המועד, שבתן למלך בבל, לגלת ולהלחם עמו, העניד לותו מפחד ומורך
לבב, ולח ינח (הכ"ל): (ו) כתבור בהרים, כמו שהוח לתת, שתבור הוח הל בהרים,
וכרמל עומד סמוך לים, כן לתת ובכון הוח, שיבוח בבוכדנלל על מלרים: (ז) כלי
גולה, דבך הולכי גולה לתקן לעלמם כלן לבתות בו, וכלי ללוש בו עיסה, וכדומה:

הרגום אשכנזי

גירליך, אונד הייכט: איך ווילל עס מעכ־
טיג וועדען לאכטען, אונד עם ערהאהען),
אונד דיר דען מונד אין איהרער מיטטע אופ־
טהון, (ד. ה. דיך דאז וואָרט פֿיהרען לאם־
סען), אונד זיא זאָללען ערקענענען, דאם איך
דער עוויגע בין.

הפטרת בא

(ו) דאז וואָרט, וועלכעם דער הערר צו
ירמיהו, דעם פּראָפֿעטען רע־
דעטע, דאם נבוכדנאצר, דער קאָניג פֿאָן בבל,
קאָממען זאָללטע, דאז לאנד עגיפטען צו
שלאגען. (ג) פֿערקינדעט עם אין עגיפטען,
דופֿט עם אויס צו מגדול, דופֿט עם אויס צו
נוף אונד תחפנחס! שפרעכט: שטעללע דיך,
אונד ריכטע דיך; דען עם פֿריסט דאז שווערט
דינגם אום דיך! (כ) וואדום וועדען דיינע
טאפֿערן פֿאָרטגעריסען? זיא האלטען ניכט
שטאנד

הפטרת וארא

אַצְמִיחַ קֶרֶן לְבֵית יִשְׂרָאֵל
וְלָךְ אֶתֵּן פִּתְחוֹן־פֶּה בְּתוֹכָם
וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃

הפטרת בא

(בירמיה כ"ו):

(ו) הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
אֶל־יִרְמְיָהוּ
הַנָּבִיא לְבוֹא נְבוּכַדְרֶאצַּר
מֶלֶךְ בָּבֶל לְהַכּוֹת אֶת־אֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ (ג) הַגִּידוּ בְמִצְרַיִם
וְהַשְׁמִיעוּ בְמִגְדּוֹל וְהַשְׁמִיעוּ
בְנֹף וּבְתַחְפַּנְחֵס אִמְרוּ
הָתְיַצֵּב וְהָכֵן לְךָ כִּי־אָכְלָה
חֶרֶב סְבִיבֶיךָ׃ (ג) מַדּוּעַ נִסְחַף
אבידיך

נלכלך. ומינו נדניהל שנותם שנים התחילו מלכי פרס להתחזק וגנדם מפלם על נבל שנתחדשה
חדה לנלכלך דניהל חלם חזה וגומר קדמיתה כתריים היה נבל וכתיב חזה הויתי עד דהיתכיו נפסה
וגומר וחרו חויה חומרי תניינה דמיה לדוב היה פרס וכתיב וכן התרין לם קומי תכולי בשר שניה
בלומר תפסי פלוכם ותלכות כרם היה למיתת קרן ליבדהל שנתחדשה בכירה היה ינגה עירי וגלותי
יכלה ומיין שתרנעים שנים של מגריס כלו שנותו הכרק מגריס נתנם ניד נבוכדנלר בכ"ז לנבוכדנלר
שנים שנתחדשה שניהם זו ליתקהל הוכף התרנעים שנים הרי שנים ושבע לה מפס תרנעים וחמש
לנבוכדנלר ועשרים ושלש לחויל מרודך כדהתיין נמסכת מגילה ושנם תחת מפס עלתה לזה ולזה
כדהתיין התם שנים מקוטעות היו: ולך תתן פתיון פה בתוכם. ולך יתזקהל יהא פתחון פה
כשירחו נבוחתך תתקיימת:

(א) לבוא נבוכדנלר. זו מכה שנייה שהחריב נבוכדנלר את מגריס בשנת עשרים ושבע למלכו
כמו שמניתי בסדר עולם: (ב) התיצב והכן לך. לנבד המלחמה. והכן ותתקין:
(ג) נסחף. נסטפו ותחליקו בעוריך כמו מעד סוחף שהוא בלשון משנה. ומנחם תברו ל'
כליון

באור

ועיין הפסוק הזה מוסב על מה שאמר למעלה מקץ ארבעים שנה וכו', ומאד ביום ההוא
מלמיח וכו' ובחשבון עיין בפירש"י כי נכון הוא, כי ע"י נלחון פרס על בבל יצאה הגזרה
לבית יבדהל ושבו חפצי מתחת יד בבל למדיים והגזרה על נלחון פרס (בדניאל ז')
היתה בעת השלמת הארבעים שנה כחשבון הזה:

(א) לבוא, שיבוא נבוכדנלר על ארץ מצרים, להכות אותם בהרגם: (ב) אמרו, אתם
המשמיעים קול אמרו למלך מצרים: הכן לך. לעדוך מלחמה נגד האויב,
כי חרבו אוכלת סביבותיך: (ג) נסחף, נטיפה ונדיפה כמו מעד סוחף (משלי כ"ח),
כמלו

הֶעֱבִיד אֶת־חֵילוֹ עֲבֹדָה גְּדֹלָה
אֶל־צֹר כָּל־רֹאשׁ מְקֹרָח וְכָל־
כָּתֵף מְרוּטָה וְשֹׂכר לֹא־הָיָה
לוֹ וּלְחֵילוֹ מִצֹּר עַל־הָעֲבֹדָה
אֲשֶׁר־עָבַד עָלֶיהָ: (כח) לָכֵן
כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּנִי נֹתֵן
לְנְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־
אֶרֶץ מִצְרַיִם וְנָשָׂא הֲמֹנָהּ
וְשָׁלַל שְׁלָלָהּ וּבָזַז בִּזָּהּ וְהָיְתָה
שָׂכָר לְחֵילוֹ: (כט) פְּעֻלָּתוֹ אֲשֶׁר־
עָבַד בָּהּ נָתַתִּי לוֹ אֶת־אֶרֶץ
מִצְרַיִם אֲשֶׁר עָשׂוּ לִי נְאֻם
אֲדֹנָי יְהוִה: (ל) בַּיּוֹם הַהוּא

קאָניג פֿאָן בבל, האט זיין העער אויגע גראָבע (מיהזאמע) ארבייט טהון לאסטען געגען צור (טירום), יעגליכעם הויפט איזט קאהל, אונד יעגליכע שולטער פלאטט, (ד. ה. דיא הויט פֿאָם פֿלייש איזט אבגעשונדען), אונד קיין לאָהן איזט אים אונד זיינעם העערע געוואָרדען, פֿיר דיא ארבייט דיא מאן דאבייא געליים טעט. (כח) דאָרום — זאָ שפריכט דער הערר, דער עוויגע, — איבערגעבע איך נבוכדנצר, דעם קאָניגע פֿאָן בבל, דאז לאנד מצרים, דאם ער דעסטען רייכטהום וועגטראָגען, וואם דארין איזט ערבייטע, אונד עם פלינדערע, אונד דיזעם דער לאָהן פֿיר זיין העער זייא. (כט) צו זיינער בעלאָהנונג פֿיל דאז וואם ער געליים טעט, געבע איך אים דאז לאנד מצרים, וויל (זיא אלזאָ) פֿיר מיך גטהאן, שפריכט דער הערר, דער עוויגע.

(כג) צו דערועלבען צייט וויל איך איין האָרן דעם הויז ישראל וואכסען לאסטען, (פֿי-

רש"י

מזהות עניים ואנשים ויהוה לכד את נבל בעזרים ושלח למלכותו כאו שמניו בסדר עולם. מוקדת קח"ו בלע"ז (1. מרוטה פלי"ח בלע"ז (2: וסכר לא היה לו. לאחר שסלקו אלף עלה היה ושטפו תיכף לפי שנמנד עליה ועל שלשה ליחנד ניס: (כב) פעולתו אשר עבד בה. שכר פעולה אשר עבד נמלותי נתון לו את ארץ מצרים: אשר עזו לי. תלדים רעים נתשעת' שסנטיחו את עתי בעזרתם הבל: (כג) ניום ההוא תלמיח קרן. לא שתעתי ולא תלחתי פירוש מקרא זה אם הוא נאת קדוש של ישראל נאפלת תלדים שהרי ישראל גלו שתים שניס לפני אפלת תלדים. ואחיר אחי ניום ההוא מוסב על פרשה של מעלה מקן אחזעיס שנה אקנן את מלדים ואותו אחזון כלה בשנת שלש עלשר

(גיגאנט, בעזונדען, האחרונה) 2) Pelée, (קאהל) Chauve, : וויט. Calvo (1 בלע"ז

באור

כדרך הגדים על עיר ימים כנידים, ועורחים ויגעים בעבודת המצח לסחת עניים ואנשים על לאזיהם וכתפיהם. מרוטה, עניני נפילת השער או עור הבשר או עקירתם (רד"ק בספר השרשים): (כא) המנה, עקר ענינו דנוי יהיה דנוי עם מורנוי נכסים ובהמה יורה כי הענין פה לנוי העוכר, וכמוהו מהמון לשעים רנים (תהלים ל"ג ט"ז) וכן מתורגם מזכמית: (כב) פעלתו, ענינו כמו לה תלין פעלת שכיר (ויקרא י"ט) וכן ת"י מגדיה. אשר עשו לי, לר"ק מוסב על כ"כ ומילו, ופירושו השכר הזה נשניל שעבדו העבודה הזאת לר ויתורגם (וויל זיא פֿיר איך גיעוירבייטעט), יהיה זה כפל ענין. ו"ת נענין שכב על המלדים דחנו קדמי למתפרע מניהון ומחליו נוטה הלר"ק נפירושו תחת הרע שעשו לי לניות מזעזע קנה ללון לבית ישראל ויהיה תרגומו (דורוך וויל דיא מלדים מיר בחינם גיטהון), וזה נראה לי עקר, ותרגומי סונל שניהם: (כג) אצמית קרן וכו', הגות נלשון לגדולה ועוז כידוע. פתחון פה, ענינו מנומל (לעיל פרשה ט"ז)

תרגום אשכנזי

דער עוויגע — " אם ענדע דער פֿיערציג יאה-
רע , ווילל איך דיא מצרים אויס דען נאציאָ-
נען , אונטער וועלכען זיא צערשטרייעט ווא-
רען, זאמטעלן. (טז) אונד איך פֿיהרע צוריק
דיא געפֿאנגענשאפֿט מצרים׳ס, אונד ברינגע
זיא וויעדער אין דאז לאנד פֿתרום , אין דאז
לאנד איהרעס הערקאָממענס , אונד דא-
זעלבסט זאָללען זיא איין געהרינגפֿיגינעס רייך
זיין. (יז) געגען אנדערע קאָניגרייכע זאָלל
עס זעהר גערינגפֿיגיג זיין אונד זיך ניממער-
מעהר איבער דיא פֿאָלקער ערהעבען, איך
ווילל זיא פֿערמינדערן, דאמיט זיא ניכט
איבער דיא פֿאָלקער הערשען. (יח) אונד
עס זאָלל ניכט מעהר פֿיר דאז הויז ישראל
זיין שוצוועהר זיין, דיא איהרע מיסטעטהא-
טען זיין עראינגערונג ברינגט, אינדעם זיא זיך
נאך איהנען הינוענדען, אונד זיא זאָללען
ערקענגען, דאס איך דער הערר, דער עוויגע
בין. (יט) אונד עס גישאה אים זיעבען אונד
צוואנציגסטען יאהרע אים ערשטען (מאָ-
נאטה) אם ערשטען דעס מאָנאטהס, דא
וארד מיר דאז וואָרט דעס עוויגען, וויא
פֿאָלגט: (כ) מענשענזאָהן ! נבוכדראצר, דער
קאָניג

הפטרת וארא

אָדֹנָי יְהוִה מִקֵּץ אַרְבָּעִים
שָׁנָה אֲקַבֵּץ אֶת־מִצְרַיִם מִן־
הָעַמִּים אֲשֶׁר־נָפֹצוּ שָׁמָּה׃
(טז) וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבוּת מִצְרַיִם
וְהֵשִׁבֹתִי אֹתָם אֶרֶץ פַּתְרוֹס
עַל־אֶרֶץ מְכוּרֹתָם וְהָיוּ שָׁם
מַמְלָכָה שְׁפָלָה׃ (יז) מִן־
הַמַּמְלָכוֹת תִּהְיֶה שְׁפָלָה וְלֹא־
תִתְנַשֵּׂא עוֹד עַל־הַגּוֹיִם
וְהִמְעַטְתִּים לִבְלְתִּי רְדוֹת
בַּגּוֹיִם׃ (יח) וְלֹא־יִהְיֶה־עוֹד
לְבֵית יִשְׂרָאֵל לְמִבְטָח מַזְכִּיר
עָוֹן בְּפְנוֹתָם אַחֲרֵיהֶם וְיָדְעוּ
כִּי אֲנִי אֲדֹנָי יְהוִה׃ (יט) וַיְהִי
בְּעֶשְׂרִים וְשֶׁבַע שָׁנָה בָּרִאשׁוֹן
בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוָה
אֵלַי לֵאמֹר׃ (כ) בֶּן־אָדָם
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל
העביד

רש"י

שנה . תשנ שר"ת חשינ"יאה נלע"ז (ו : (טז) מכורתם . מנורתם . ל"א כמו תולדותם וכן חנגו מנחם : (יז) נגלתי נדות נגויס . ל' מחזלה כמו וכלו נלנת היס : (יח) ולא יהיה . מגריס לניח ושרחל עוד למנוח המזכיר להס עון שחתר להס הקב"ה לא תוסיפו לרחותם עוד : (יט) ויהי נעשרים ושנע שנה . למלכות נבוכדנצר חותה שנה נתנה מגריס נידו כך שניתו נשדר עולס ויש נספר הזה הרנה נבואות כתובות תוקלס ותחומר : (כ) העניד את חילו . על לר עבודה נדולה : כל רחש . חנשי חיילותיו : מוקרח וכל כתף מלוטה . כדרך הלבוס על העור יתוס לניס וטוכחים ויביעים נשחת

משחות

(ווירד בעזעטצט , בעווהנט זיין) (ו כלע"ז *Sera assegiée* : Sera assise ,

באור

חלק מלריס נפלת הדרומי ממדינת מלריס , ויחזק כמרן נפני עלמה ולחס ודמס ממלכ' מלריס , וכן היס תכונ' מרן כוס ומלריס העליון נחתת (ויל = חָדער אָבערעגיפטען , דחג אוטטערוחנד פֿחן עגיפטען נעגאנגט , וועלכעם עטיאָציען חונד אָבערעגיפטען חויך וואָהל ירפערוך וימד) , מכורתם , ענינו מנומר למעלה (כ"ח ה') : (יח) בפנותם , נמס סרס נוטים מחריהס ומינס נוטחים נה' : (יט) בעשרים וכו' , למלכות נבוכדנחלר כך כתוב נס"ע . בראשון , נחדש הלחטון : (כ) עבדה גדלה , כי נל עליה יתיס לניס . כל ראש ,

כדרך

חֳרֵב וְהִבְרַתִּי מִמֵּךְ אָדָם
וּבְהֵמָה׃ (יח) וְהָיְתָה אֶרֶץ־
מִצְרַיִם לְשִׁמָּמָה וְחָרְבָה וְיָדְעוּ
כִּי־אָנִי יְהוָה יַעַן אָמַר יְאֹר לִי
וַאֲנִי עָשִׂיתִי׃ (יט) לָכֵן הִנְנִי
אֵלַיִךְ וְאֶל־יְאֹרֶיךְ וְנָתַתִּי אֶת־
אֶרֶץ מִצְרַיִם לְחָרְבוֹת חֹרֶב
שְׁמָמָה מִמִּגְדֹּל סְוֵנֵה וְעַד־
גְּבוּל כּוּשׁ׃ (כ) לֹא תַעֲבָר־
בָּהּ רֶגֶל אָדָם וְרֶגֶל בְּהֵמָה
לֹא תַעֲבָרֶנָּה וְלֹא תֵשֵׁב
אַרְבָּעִים שָׁנָה׃ (כא) וְנָתַתִּי
אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁמָמָה
בְּתוֹךְ ׀ אַרְצוֹת נְשַׁמּוֹת וְעָרֶיהָ
בְּתוֹךְ עָרִים מֻחֳרָבוֹת תִּהְיֶינָה
שְׁמָמָה אַרְבָּעִים שָׁנָה וְהֲפֵצֹתִי
אֶת־מִצְרַיִם בַּגּוֹיִם וְזֵרִיתִים
בָּאֲרָצוֹת׃ (כב) כִּי כֹה אָמַר
אדני

איבער דיך דאז שווערט, אונד רֵאטטע פַּאן
דיר מענשען אונד פֵּיה אויס. (יח) דאז
לאנד מצרים זָאלל צור אייִנאדע אונד וויסטע
ווערדען, דאס זיא ערקענגען, דאס איך דער
עווִיגע בין, וויל עד (פרעה) שפריכט: מיין
איזט דער שטראָם, אונד איך האב (איהן)
געמאכט." (יט) דאהער ווילל איך אן דיך,
אונד אן דיינען שטראָם, אונד דאז לאנד
מצרים ציר וויסטען וויסטענייא אונד אייני־
אֵדע מאכען; פַּאן מגדול סונה ביז צור גרענצע
כוש׳ם (עטיאָפיענם). (יג) ניכט זָאלל עם
דורכוואנדערן איין פֿום דעם מענשען. אונד
איין פֿום דעם פֵּיהעם זָאלל ניכט דורכגעהען
אונד עם זָאלל פֵּיערציג יאהרע ניכט בע־
וואָהנט ווערדען. (יד) איך מאכע דאז לאנד
מצרים צור אייִנאדע, אונטער (אנדערן) פֵּער־
אדעטען לעגדערן, אונד זיינע שטעדטע זָאל־
לען אונטער (אנדערן) פֵּערוויסטעטען שטער־
טען פֵּיערציג יאהרע ווִיסטע זיין, אונד דיא
(בעוואָהנער) פַּאם לאנדע מצרים ווילל איך
צערשטרייען אונטער דיא פַּאלקער, אונד
זיא אין דיא לענדער אונטער שליידערן.
(טו) יעדאָך — זָאָ שפריכט דער הערר,

דער

רש"י

חתם כתוב שחזירו נשען עליו והוא חגם ותומר לו התחזק על ומתניך כי לא תסתוך עוד עלי וכן תרגמו יונתן ולא תהא להון לגזית סיכוין. ויש מחליפין והעמדת להם לו המעדת והיגי רוחם חת דגריהם. ומנחם חגרו עם תעתד רגלים כתוגי: (יג) ולא תשב חרגעים שנה. חרגעים ושתים שני רעזין נגזרו נחלוס פרעה כנגד סלחם פעמיס בנכתב החלוס שנע פרות ושנע שנלים רעות רחם וכפרו ליוסף הרי שני פעמיס ויוסף ח"ל שנע הצרות הקות והרעות ושנע השנלים הרקות הרי חרגעים ושתים לרעב ולא היה להם חלח שתים שנאמר כי זה שנתים הרעב ותשורך יעקב לתלרים פסק הרעב שהרי נשנם השלישית זרעו שנאמר ותן זרע ונחיה ונומד והחרגעים נפרעו להם עכשיו תשב חרגעים

שנה

באור

שכנם והעמדת להם מתנים נמחלקה אחת עם לשון המידה ונראה לפעתו מסנים עם פירוש הרד"ק. ויתכן לומר שהוא מן המלות המתהפכות שענין נם שנין הפעיל. וכאשר הוכח פעל העמיד לקיום הנוף על דגלים נמלא היסר (חויפֿרעבט שטיוולען), נאמר ע"ד הכפוך על הסלת הקיום הגו וסנג לחיותו תוט ומועד רגלים וחענין אחד עם פירוש הליק"ס. ונאופן זה מתורגם מסכמית: (יב) נמגדול סונה, הוא התחלת בגול מלרים: (טו) בי, תשמש פה כמו אבל, אמנם, כאיזה פעמים נמקרא: (טז) ארץ פתרוס,

חלק

הרגום אשכנזי

דיינעם מיעדעם, אויף דיא פֿלעכע דעם פֿעל־
דעם, (אייגענטליך: טראָקקענען לאנדעם),
זאָללסט דוא ליעגען, ניכט אויפֿגענאָממען
נאָך געוואממעלט וועדען; דען טהיערען
דעם לאנדעם אונד דען פֿאָגעלן דעם הימ־
מעלם האבע איך דיך צום פֿראסע גענעבען,
(מ) דאם זיא ערקענען אללע בעוואָהנער
מצרים׳ס, דאם איך דער עוויגע בין: וויל
זיא איין רָאהרשטאב פֿיר דאז הויז ישראל׳ס
וואָרען, (ד. ה. איהם שוואכען ביישטאנד
לייסטעטען). (ט) וועז זיא דיך פֿאסטען
מיט דער האנד, זאָ צערשלאגסט דוא, אונד
ריסעסט איהנען דיא גאנצע שולטער אויף,
אונד וועז זיא זיך אויף דיך לעהנטען, זאָ
בראכסט דוא, אונד מאכטעסט איהנען דיא
לענדען וואנקען. (י) "דאדום — זאָ שפריכט
דער הערר, דער עוויגע — "איך בריננע

איבער

חפטרת וארא

וְאֵת כָּל־דֶּגֶת יְאֹרֶיךָ עַל־פַּנֵּי
הַשָּׂדֶה תִּפּוֹל לֹא תֵאָסֵף וְלֹא
תִקָּבֵץ לַחַיַּת הָאָרֶץ וְלָעוֹף
הַשָּׁמַיִם נָתַתִּיךָ לְאָכְלָה: (מ) וְיָדְעוּ כָּל־יֹשְׁבֵי מִצְרַיִם כִּי
אֲנִי יְהוָה יַעַן הֱיוֹתָם מִשְׁעֶנֶת
קָנֶה לְבֵית יִשְׂרָאֵל: (ט) בְּתָפְשָׂם
בְּךָ בַּכַּפֶּךָ תִּרוֹץ וּבָקַעְתָּ לָהֶם
כָּל־כָּתֵף וּבְהִשָּׁעֲנָם עָלֶיךָ
תִּשָּׁבֵר וְהַעֲמַדְתָּ לָהֶם כָּל־
מָתְנָיִם: (י) לָכֵן כֹּה אָמַר
אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי מֵבִיא עָלַיִךְ
חרב

בנף ק׳

רש"י

נלע"ז (ו זו היתה תונדו"ל של דגים כיון שנטשו על פני היבשה מתים: (ח) משענת קנה. כתה פעתים שמכו עליהם ניתי שנחדג ונימי נגוכדנצר ולח הועיל להם כקנה זה שהוח רך וחינו סומך הת הנשען עליו: (ט) נתפשם בך בכפך. נכף קרי כחדם המהלך ונשען על מקלו: תרוץ: ובקעת להם כל כתף. כתפיהם כחדם הנשמך על קנה ונשבר וסחדם נופל עליו והקרומיות נכנסות בו בתוכיו: והעמדת להם כל מתניהם. מחחר שתשבר ינטרכו לחזק חת מתניהם ולעמוד עליהם וחרי

חתה

(חוזד זיך ווערדע דיך חוימבריינגען) ו בלע"ז *E étendrai toi*: Et je t'étendrai,

באור

עזיבה ובנחה, ופה על הפלה שותם ליגשה, ות"י ומרטזינך ענין דחיפה (פֿערטרייבען), ונמשפן זה מתורגם משכנזית: על פני השדה, גם מרן לא זזועה תקרא שדה, וכן טעמו פה. יאסף, כמשמעו ענין מסיפה אחת לאחת וכמוהו דבי היס יסף להם (במדבר י"ח כ"ג): (ה) משענת קנה, שאינו חזק ואינה משענת אלא לפי שעה, כי קנוז הוא להשבר וכ"ש כשהוא לגון, וכן ת"י סמך קיים דעיעא (דר"ק) ונשפן זה מתורגם משכנזית, ואין לריך להשלמת התאר כי לפיכות מולשתו נכלל גשם קנה שהוא תאר למטה רך ורפויה: (ט) בכף, כן הקרי ועינינו נכפס, כאדם שתופס הקנה בידו לסמוך בו וכמתורגם משכנזית, והכתיב נכפך ל"ל נגזית קבול שלך שאוחזין בו ניך (אן דיינעם גריפֿפֿע). תרוץ, מבנין נפעל ענין שבירה ושברו רוץ, ומפשר שיהיה שברו לגון מן קנה לגון (דר"ק) וכן נכון. ובקעת, ענין סדיקה וכמוהו והדיותיו יבקעו (הושע ד'). והעמדת וכו', פי' הליק"ס ענין השמטה מן לא תמעד מזוריו על דרך הפשוט. ודר"ק פי' ענין קיום כי נהשען האדם הוא בפוף, ונהפסק המשענת יעמד מלהכף, וכן ת"י ולא תהי לגון לבית סומכון ע"כ ויתורגם (וואנד זאָ שרהעלטסט דוא זיא אויפֿרעכט שפּעהענד), והפילוס הזה רחוק מאוד. והכי נמחנרת מנחס בן סרוק אשר יש לי בניתי בכתב יד מלאתי,

שכנם

יְהוָה אֶל־לֵאמֹר׃ (ד) בֹּן־
אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ עַל־פַּרְעֹה
מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְהִנָּבֵא עָלָיו וְעַל־
מִצְרַיִם כֻּלָּהּ׃ (ה) דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ
כֹּה־אָמַר ׀ אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי
עָלֶיךָ פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם
הַתַּנִּים הַגָּדוֹל הָרֹבֵץ בְּתוֹךְ
יְאֹרָיו אֲשֶׁר אָמַר לִי יְאֹרִי וַאֲנִי
עָשִׂיתִנִי׃ (ו) וְנָתַתִּי חַחִיִם
בִּלְחָיֶיךָ וְהִדְבַּקְתִּי דְגַת־יְאֹרֶיךָ
בְּקַשְׂקְשֹׂתֶיךָ וְהַעֲלִיתִיךָ
מִתּוֹךְ יְאֹרֶיךָ וְאֵת כָּל־דְּגַת
יְאֹרֶיךָ בְּקַשְׂקְשֹׂתֶיךָ תִּדְבָּק׃
(ז) וְנָטַשְׁתִּיךָ הַמִּדְבָּרָה אוֹתְךָ

חחים ק׳ ואת

תרגום אשכנזי

פַּאלגט׃ (ד) מענשענזאהן, ריכטע דיין גע־
זיכט געגען פרעה, דען קאניג פאן מצרים,
אונד ווייזאגע וויידער איהן אונד ווידער גאנץ
מצרים. (ה) רעדע אונד שפריך: זא שפריכט
דער הערר, דער עוויגע: איך ווילל איבער
דיך קאממען פרעה קאניג פאן מצרים, דוא
גראסער קראקאדיל דער אין זיינען שטראמען
ליעגט, אונד שפריכט: מיין איזט דער שטראם
אונד איך האבע מיר איהן געמאכט׃ (ו) אונד
איך לעגע אייזען רינג אין דיינע קינבאקקען,
אונד העננע דיא פישע דיינעם שטראמעם
אן דיינע שופפען, אונד ציהע דיך העויף
אוים דיינעם שטראמע, אונד אללע פישע
דיינעם שטראמעם, דיא אן דיינען שופפען
האנגען. (ז) אונד איך איבערלאססע דיך
דער ווייסטע, (ד. ה. איך ווערדע דיך אין
דיא ווייסטע הינווערפען), אונד אללע פישע

דיינעם

רש"י

(ה) התנים הגדול. לפי שכל גדולתה של מצרים וכל סדצע שנה ע"י יאורי נילוס הוא לפיכך הנניח משל את מלכה לתנין ואת עמה לדגת יאור: לי יאורי. חיני נריך לעליונים כי יש לי יאור תפסיק כל לרכי: ואני עשיתני. נגנורתי ונחכמתי הגדלתי ומשלתי: (ו) חחים. בתין טנעות נרזל חוי"נס נלע"ז (1): דבת יאורין נקשקסיהין. חגטיסחי"קחרדיס נלע"ז (2). בלומר אתן נגג כל גבורין לגחת עמך למלחמה ויפלו בלס: (ז) ונטשתיך המדברה. חיחטיו"ורידי נלע"ז

---

1) Anneaux, (ריננע) בלע"ז

2) En tes ſshardes,
(אן דיינע סביטליגע סטחפעלן, כעמליך: דיא סביטליגען טופפען)

באור

השעירית, לגלות יהויכין ומלכות נדקיה. בעשירי, נחודש העזירי: (ד) כלה, לשון כלה נל"נ, כלומר על תדת מלרים (רד"ק) או על מדינת מלרים, וכן טעמו נכ"ת: (ה) התנים, סס נמ"ס מקום נו"ן, וכמוהו כתכס (ס"נ י"ט) וכתכן, והוא הדג הגדול מאד נים (רד"ק), וזכר תנים תאר למלכות מלרים, לפי שכל שנת מלרים היה המילוס העולה ומשקה כל ארן מלרים מאד לא עליה הנשם, ולכן המשיל מלכה לתנין הגדול הכמלא סס ניאור, ועמה לשאר דגים, וי"מ שהתנים הכמלא נמילוס היה מידאתם של מלרים. ואני עשיתני, פירוש עזיתי לי, רולה לומר שעשה ותקן לו היאור להזקות את מרלו או פירושו עשיתי ותקנתי לותי נחכמתי וניכתי עד שנעשיתי מלך נדול (רד"ק) (אין האבע מיר זעלבסט גינטוסגעבן), ותדנומי לפי פי' הרלמזון הנכון יותר לפי הימשך, ות"י לפי הכוכה דילי תלכותא מכא כגיסית (איין מיזט דאז דייך מיך האוב'ם ערזובערט): (ו) חחים, נקריאתו מנח"כע ויאמר מן חַח חַחִים כמו מן פַּח פַּחִים, והוא הכלי שתופסים נו הדג ונקובין נו לחייו ומעלים מותו (האמען) (רד"ק) ותדנומי לפי משמעותו נל"מ. דגת, סס מין לכלל דגים כמו והדגה (נמות ז'): (ז) ונטשתיך, עקר ענינו עזיבה

תרגום אשכנזי

ניכט פֿאָר שאם ערבלאסען, (לג) ווען ער זיינע קינדער, מיינער הענדע ווערק, [1] זיהט, וויא זיא אין זיינער מיטטע זיינען נאכזען חיי־ליגען; זיא הייליגען דען הייליגען יעקב, אונד דען נאָטט איזראעלם פֿירכטטען זיא.

הפטרת ואֵרא

(ו) זאָ שפריכט דער הערר, דער עוויגע: וואָן איך דאז חויז ישראל'ס זאממלע אויס דען פֿאָלקערן, אונטער וועלכען זיא צערשטרייעט זינד, אונד זאָ דורך זיא גע־הייליגט ווערדע פֿאָר דען אויגען אללער פֿאָל־קער, דא זיא אין דעם לאנדע וואָהנען ווער־דען, דאז איך מויינעם קנעכטע יעקב געגע־בען; (ג) זאָ זאָללען זיא זיכער דארין וואָה־נען, חייזער בויען, וויינבערגע פּפֿלאנצען, אונד זיכער וואָהנען; דא איך שטראָפֿע־ריכטע איבע אן אללען, דיא זיא פֿערהאָהנ־טען רינגס אום זיא הער, דאס זיא ערקענ־נען, דאס איך דער עוויגע איהר גאָטט בין. (ג) אים צעהנטען יאהרע אים צעהנטען מאָנאטה, אם צוואָלפֿטען דעם מאָנאטהם, ווארד מיר דאז וואָרט דעם עוויגען, וויא

פֿאָלגט

[1] וויכ. דיא פֿאָן מיר נייא גענוידעטען,

הפטרת שמות

פָּנָיו יְחֻורוּ׃ (לג) כִּי בְרָאוֹתוֹ יְלָדָיו מַעֲשֵׂה יָדַי בְּקִרְבּוֹ יַקְדִּישׁוּ שְׁמִי וְהִקְדִּישׁוּ אֶת־קְדוֹשׁ יַעֲקֹב וְאֶת־אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ׃

הפטרת ואֵרא

(ביחזקאל סי' כ"ח):

(ו) כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה בְּקַבְּצִי אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל מִן־הָעַמִּים אֲשֶׁר נָפֹצוּ בָם וְנִקְדַּשְׁתִּי בָם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם וְיָשְׁבוּ עַל־אַדְמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב׃ (ג) וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ לָבֶטַח וּבָנוּ בָתִּים וְנָטְעוּ כְרָמִים וְיָשְׁבוּ לָבֶטַח בַּעֲשׂוֹתִי שְׁפָטִים בְּכָל הַשָּׁאטִים אֹתָם מִסְּבִיבוֹתָם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם׃ (ג) בַּשָּׁנָה הָעֲשִׂירִת בָּעֲשִׂרִי בִּשְׁנֵים עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־ יהוה

רש"י

(לב) כי גרחותו ונדיו. חסר יהיו מעשה ידי כלו' נדיקים נקרנו כי גרחותי נקרנו חסר ונדיו מעשה ידי יקדישו סתי כגדן תנניס תישחל ועזריס לכך נח יחוורו פניו:

(א) לעבדי ניעקב. כמו סניתנס ניעקב נחלה נלח תנדיס ופרנת יתס וקדמס נפנים ונגנס ז ונגנס

באור

(לב) כי, מחובר עס נקרנו יקדישו. והטעס. מס ירחס עתה לת ילדיו, סהס מעשה ידי, המקדישים לת סמי נקרב נית יעקב, ר"ל נתרן נחלתו, מז לח יבוש. נועשה ידי, עתה חזרו להיות מעשה ידי, מחר נס מתפחר. והקדישו, הכפל לחמת. יעריצו, לשון פחד, כמו לח תירחו ולח תערינו (למעלה ח'):

(ב) וישבו עליה וגו', כלומר מז ישבו עליה לנטח וכו'. בעשותי וכו', נסנת עזותי שפטים וכו' כי יניח להס מויניהס מסניב, נהיות מקלתס נמנדיס מן העולס ולח יהיו להס, והכשלים יהיו לנפשס עונס גדול כאשר רחו עיניהס נסיון: (ג) בשנת

העשירית

צָרָה כְּהִתְכַּנֵּס׃ (כט) כִּי כֹה־אָמַר יְהוָה כִּי־כְהַר פְּרָצִים יָקוּם יְהוָה כְּעֵמֶק בְּגִבְעוֹן יִרְגָּז לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂהוּ זָר מַעֲשֵׂהוּ וְלַעֲבֹד עֲבֹדָתוֹ נָכְרִיָּה עֲבֹדָתוֹ׃ (ל) וְעַתָּה אַל־תִּתְלוֹצָצוּ פֶּן־יֶחֶזְקוּ מוֹסְרֵיכֶם כִּי־כָלָה וְנֶחֱרָצָה שָׁמַעְתִּי מֵאֵת אֲדֹנָי יְהוִה צְבָאוֹת עַל־כָּל־הָאָרֶץ׃ (עד כאן) (לא) הַאֲזִינוּ וְשִׁמְעוּ קוֹלִי הַקְשִׁיבוּ וְאִמְרָתִי׃ (לב) הֲכָל־הַיּוֹם יַחְרֹשׁ הֶחָרֵשׁ זַרְעוֹ כָּל־הַיּוֹם יְפַתַּח אֲדָמָתוֹ וְשִׂדְּדָה הֲלֹא אִם־שִׁוָּה פָנֶיהָ וְהָפִיץ קֶצֶח וּכְמֹן יִזְרֹעַ וְשָׂם חִטָּה שׂוֹרָה וּשְׂעֹרָה יִתְּמָר וְכֻסֶּמֶת גְּבוּלוֹ׃ (לג) וְיִסְּרָהוּ לַמִּשְׁפָּט אֱלֹהָיו יוֹרֶנּוּ׃ (לד) הַדַּיִשׁ לַחֲרוּצִים מוֹרָג עָגָלָה וְעַל־כַּמּוֹן לֹא־יָעִיב עָלֶיהָ כִּי יִוָּדַע לְהוֹשִׁיעַ׃ (לה) לֶחֶם יָדַק כִּי לֹא לָנֶצַח אָדוֹשׁ וְגַלַּת עֶגְלָתוֹ וּפָרָשָׁיו לֹא תָרוֹעַ׃ (לו) גַּם־זֹאת מֵעִם יְהוָה צְבָאוֹת יָצָא הִפְלִיא עֵצָה הִגְדִּיל תּוּשִׁיָּה׃

דעקקע צו ענגזיך דאריין צו הילעזן, (כט) דען וויא אויף דעם בערגע פרצים, מאכט זיך דער הערר אויף; וויא אים טהאלע בייא גבעון, צירנט ער, אום זיין ווערק אויסצופֿיהרען, איין בעפֿרעמדענד ווערק, זיין נעשעפֿט צו פֿאלל־ברינגען, איין אונערהאֶרט געשעפֿט. (ל) אונד נון, לאסט אב פֿאָם שפּאָטט, דאס ניכט פֿעסטער וועדען איידע באנדע! דען דיא בעשלאָסענע פֿערטילגונג האב איך פֿער־נאָממען פֿאָם העררן, דעם גאָטט העד העער־שארען, איבער דאז גאנצע לאנד. (לא) פֿיר־ווהר, זאָ שפריכט דער הערר פֿאָם הויז יעקב׳ס, ער, דער אברהם עדלאזט: נון ווירד זיך יעקב ניכט מעהר שעמען, נון זיין אנטליטץ ניכט

רש״י

קנר המלא מהמתרע. בי חניות עליכם סונח דומק חתכם חסר לח הפיאו לגספיק עצחו בשניע תנעו עליכם יקנר לו המתרע הסוכב עליו: מהמתרע. מהמטח להחריך חיבריו חיסטנדל״ויר בלע״ז (ז: והמסכה נרה. הנסוך סיחסול עליכם יהי׳ מקומכם דחוק לו בו בהתכנסו לתוכו. ורבותינו דרשום על ע״ז שהכני׳ מנסך לסיכל קנר המלא הזה מהמתרע עליו שני רעי׳. וחני פרשתיו כפי פשוטו ובדרך זה ת״י וחף מדרש רבותינו יש ליישבו על חופן הדבור כלות׳ לנוח חני תניח עליכם פורענות זו לפי שקנר המלא מהמתרע חני לנדי עליו שנחת׳ הגיע השתיס ושתי השתיס לח יכלכלוך וכל שכן שהכניסכ׳ מסכה עתי כשיכול לר לגו המקוס: (כב) כי כהר פרצים. ת״י חרי כתח דזעי טוריח כד חתגלי יקרח דיי׳ ציותי עוזים מלכם וכנישין דעבוד ליהושע נתיסר בגעון ונו׳ כן יתגלי לחיתנרעח מדעבדין: זר מעשהו. ידעה לכם לגד כי יניח עליכם פורענות קשה: ולעבוד עבודתו. לעשות מלחכתו כמו עבודת המדבר לגורי״ר בלע״ז (2: (ל) ועתה חל תתולצו. לחחוך כרתנו בדית חת מות: מוסריכם. יסורין: (לא) חזר פדה חת חברהם. מחור כזדים: לח עתה יגוס יעקב. מחניו: ולח עתה פניו יחורו מחני חניו שחין נמנח פסול נמטתו ומטתו שלימה: (לב)

1) Estendre: Etendre, (חויסדעהנען, חויסטערקקען) בלע״ז
2) Labourer, (בעחרבייטען, חיינען חקקער בעסטעללען)

באור

מחנה מסור יתפזט נמלגם, ולח נשחר להם מלח יהושלים, וכיון נרה וקלרה מהתכנם כלם נתוכה. (מדנרי רד״ק): כהתכנם, לשון מסיפה, ר״ל כשילגה להתכנם תחתיה, לח יוכל: (כט) כהר פרצים, שם הכה דוד מכה רבה נפלשתים (שמואל ב׳ ה׳ כ׳), וכעמק נבעון, מחר שם נתן ה׳ חת חויבי ישרחל בידם על ידי יהושע. זר מעשהו, שלח עשה עוד כזה מתמול שלשום. (הר״ל): (ל) כלה ונחרצה, כמו למעלה (י׳ כ״ג), ועיין שם בגמור: (לא) לא עתה, חלו היה יעקב חי וילחה חת בניו עתה, לח יבוש ממעשיהם, כחדם שהוח לריק, שילח בנו לתבוח דבה, שהוח בוש ונכלם ממעשיו. (רד״ק). יחורו, עניו לונן נלשון מרמי, והנוב פניו מלדיחים, ומחר כן יתלבנו:
(לב)

פֿערטויט דאדף ניכט אונגעדולדיג זיין.
(כה) איך מאכע דאז דעכט צור דיכטשנור,
אונד דיא גערעכטיגקייט צור וואגע. אבער
האגעל זאָלל דער ליגען צופֿלוכט וועגראפֿ-
פֿען, אונד פֿלוטהען זאָללען איהרען שירם
וועגשוועממען. (כו) עם וירד צערשטאָרט
אייער בונד מיט דעם טאָדע, אונד אייער
פֿערטראג מיט דער אונטערוועלט בעשטעהט
ניכט; דעם פֿערדערבענם גייכעל, וען זיא
דאהער שטראָמט, וירד אייך צו באָדען
טרעטען: (כז) זאָ אָפֿט זיא דאהער שטראָמט,
דאפֿפֿט זיא אייך פֿאָרט; דען יעדען מאָרגען
שטראָמט זיא הער, בייא טאג אונד בייא
נאכט; ענטזעטצען עררעגט שאָן דאז פֿער-
נאָממענע גערוכט. (כח) צו קורץ וירד דאז
בעטט זיין, זיך צו שטרעקקען, אונד דיא
דעקי

דַּהַמָּאַמִּין לֹא יֶחִישׁ׃
(כה) וְשַׂמְתִּי מִשְׁפָּט לְקָו וּצְדָקָה
לְמִשְׁקֶלֶת וְיָעָה בָּרָד מַחְסֵה
כָּזָב וְסֵתֶר מַיִם יִשְׁטְפוּ׃
(כו) וְכֻפַּר בְּרִיתְכֶם אֶת־מָוֶת
וְחָזוּתְכֶם אֶת־שְׁאוֹל לֹא תָקוּם
שׁוֹט שׁוֹטֵף כִּי יַעֲבֹר וְהֱיִיתֶם
לוֹ לְמִרְמָס׃ (כז) מִדֵּי עָבְרוֹ יִקַּח
אֶתְכֶם כִּי־בַבֹּקֶר בַּבֹּקֶר יַעֲבֹר
בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וְהָיָה רַק־זַוְעָה
הָבִין שְׁמוּעָה׃ (כח) כִּי־קָצַר
הַמַּצָּע מֵהִשְׁתָּרֵעַ וְהַמַּסֵּכָה
צרה

רש"י

ומהרנית לא יחתר חס חחת הוח ימהר לנח׃ (כה) ושמתי משפט לקו. ולפני זה חותו מלך חבוח פליכס גזרות לחתס הפוטעים בנכס ושמתי משכט יסורין להיות לקו כלות' חמיס קו מדת יסורין להניח עליכס וחת נדקם חזיס שתחת משקולת המיוסדת בנין הבונין בחותות כלות' שתחת נדקם מחלכת לפניהס ומיוסדת דרכיהס סיכלו הפוטעים ונותרו הלייקים: ויעה ברד תחס' כזב. חותו ביסוי שתתרתס כי תתנו כזב מחסנו חניח ברד ויטחטחו. ויעה ל' טיחיט כמו חת סיעיס שבורפין בהס חפר הבירות. וסתר שתתרתס עליו ונשקר נסתרנו המיס יסטפוהו כלות' חניח המין חומות סיעמדו תלבותיהס ופסיליהס. ולטון משפט החתוך כאן יוסטי"ן בלע"ז (ו: (בו) וכפר בריתכס את מות. ויתבטל הבריח חשר החרתס כרתנו ברית חת מות. כל כפרים ל' קנוח וסילוק דבר וכן תכפרם פניו: וחזותכס. חשר החרתס עס שחול עשינו חוזס: שוט שוטף. חשר החרתס לח יבוחנו ויהיתס לו למרמס: (כז) מדי עברו יקח. כלות' תדיר חניח עליכס בזרות: והיה רק זועה הבין שמועה. זועה לכל הסומעים שמועת פורענויות הקשות שחניח עליכס כל שומעים יזיעו: (כח) כי

קלר

(דוא שטראָפֿגעריכט, דיא בעשטראָפֿונג) Justice, (ו בלע"ז

באור

רומז בזה על מלוכת יחזקיהו, כי בימיו העם נקרטו פנות: (כה) למשקלת, הנדקה תהיה כמשקולת, לשקול בה מעשי האדם ופעולותיו, והטעם, משפט ונדקה תהיינה נאלן. ויעה, מגזדת יעיס, שהס המנקיות, שינקה בהס האדם את הבית. (רד"ק). ועניני פה הסדה. וסתר, הסתר, שתתרתס עליו, ונשקר נסתרנו, המיס ישטפוהו, (רש"י): (כו) וכופר, יתבטל ויוסר, ועיין בתש"י: (כז) מדי עברו, בכל פעם שיעבור השוט יקח אתכס. זועה, ענין תנועה ותנודה, כמו (קהלת י"ג) שיזועו שומרי הבית, וכאלו כתוב והיה זועה רק הבין שמועה: (כח) כי קצר, דבר משל, כאדם שהוכה על מלע, והוא קלר, ואינו יכול לפשוט ידיו ולהסתדע בו, וכן באדם שיתבסס, שבכנו נמבסה פניו בדם, ולא יוכל להתבנם ולהתאסף תחתיה: כן יהיה מחנה ישראל, כי

מחנה

בקצת ק"ק מוסיפין גם אלו פסוקים:

(כג) לָכֵן שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה
אַנְשֵׁי לָצוֹן מֹשְׁלֵי הָעָם הַזֶּה
אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלִָם: (כג) כִּי אֲמַרְתֶּם
כָּרַתְנוּ בְרִית אֶת־מָוֶת וְעִם־
שְׁאוֹל עָשִׂינוּ חֹזֶה שׁוֹט שׁוֹטֵף
כִּי־יַעֲבֹר לֹא יְבוֹאֵנוּ כִּי שַׂמְנוּ
כָזָב מַחְסֵנוּ וּבַשֶּׁקֶר נִסְתָּרְנוּ:
(כד) לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה
הִנְנִי יִסַּד בְּצִיּוֹן אֶבֶן אֶבֶן בֹּחַן
פִּנַּת יְקָרַת מוֹסַד מוּסָּד
המאמין

שוט קרי יעבור קרי, דגש אחר שורק

גענאנגען וועדען. (כג) דארום האָרט דעם
הערען וואָרט איהר שפּאָטטער, דיא איהר
דים פֿאָלק בעהערשט אין יערוזאלעם!
(כג) וויל איהר שפרעכט: "ווייר האבען אייי-
נען בונד מיט דעם טאָדע געשלאָסטען, אונד
מיט דער אונטערוועלט אייגען פֿערטראג
געמאכט; דעס פֿערדערבענס גייסעל, וועז
זיא דאהער שטראָמט, זאָלל אונס ניכט ער-
רייכען; דען ווייר מאכען דיא ליגע צו אונזערער
צופֿלוכט, אונד דורך טרוג זינד ווייר גענאָרגען:"
(כד) דארום שפריכט זאָ גאָטט דער הערר:
זיהע, איך לענע אויף ציון אייגען גרונדשטיין,
אייגען בעווערטטען, אייגען עקשטיין, קאָסט-
באר אונד פֿעסט גענרינדעט: ווער דארויף
פֿער-

רש"י

חומות המתעגדים גם על זו פקודה עגודה על עגודה קו סל סודעגות בנגד קו סל עגירות שגידס קו לקו תקוס חילוף תקוס יקוו לחור והגה חסך: זעיר סס זעיר סס. ליתיס תועטין תגח עליהס וסס ותמעטו סס בחכן חויניהס: (כב) תושלי העס הזה. החומדיס לגון גלגון מסל הגון: (כג) כרתנו ברית את מות, סלח יגח עלינו: עשינו חוזה. בגול סלח יעגרניהו וכן תחות חפלס וכן תחזה חל תחזה כולס לשון גגול הם וקילוגו של דגד חטות"יר גלע"ז (ו סוט טוטף. תבס המתהלכת בחרן: לח יגחגו. לח יגח עלינו: שמנו כזב. שמנו ע"ח: מחסנו, מחסה שלנו: ונסקר נסתרנו. גע"ח נטחנו להסתירנו: (כה) הנני יסד. לשון עגר הוח כמו יסד המלך וכן לריך לפותרו הנני הוח חסר יסד כבר נגזרה בסני ואעמדתי תלך מטית סיהח גלוין לחבן בוחן ל' מבלר וחוזק כמו עופל ובוחן (לקמן ל"ג) וכמו הקימו בחויו (לעיל כ"ב): מוסד מוסד. הרחבון פתח בפי סהוח דבוק מוסד של מובד מוסד בסו' מובד במור: המחמין לח יחיש, המחמין דבר זה לח יתברגס

(איגע חלטפֿרחבלחזישען: עבדיגען) *Asomer, asoumer*, (ו בלע"ז

באור

לח תבו שמוע, ודבר ה' היה להם לו לבו, וע"י זה ילכו וכשלו. וז"ל הרד"ק: והיה להם דבר ה', שלח רלו לשמעו משט מעט. היה להם למכשול עון מעט מעט, מדה בנגד מדה. ולפי פירש"י יתורבס (זיף וועדען חיהבען גחטטעם ווירט), מבל פירושו הוח קלת רחוק: (כב) משלי, שלטוני עמח הדין. (הכשדי). ומיבו נרחה לפרשו, המדברים בחשל ומליצה: (כג) חוזה, בחו חזות, והוח מעגין רחיה והתבוננות, ויורה על הסכמה וקיום, מבל יעשו שני נדדים יחד, בהסכמת דחית עין שכלס ובחינת תבונתס. שוט שוטף, כליון חרון, המשחית הכל, כזרם מים כבירים. כי שמנו, ידעתי להבל מכל פבע רע, ע"י תחבולות ותרמות: (כד) הנני יסד, הרחוי יִסַּד. אבן בוחן, מבן, שהוח בבחן וכחלח חזק. פנת יקרת, פניהס נסמבים חל מוסד מוסד (חיינען קאָסטבאַרען עקטטיין בעגרינדעטער גרינדונג ד. ה. חיינער וועהר פֿעסטען גרינדונג). ולבעת הרד"ק

תרגום אשכנזי

זינד ווייד פּאָן דער מילך ענטוואהנטע, פּאָן דער מוטטערברוסט ענטנאָממענע? (יח)רעז עם פּאָלגט געבאָטה אויף געבאָטה, געבאָטה אויף געבאָטה, פּאָרשריפּט אויף פּאָרשריפּט, פּאָרשריפּט אויף פּאָרשריפּט, באלד היער עטוואס, באלד דא עטוואס." (יט) יא, מיט שטאממעלנדער ליפּפע אונד אין פּרעמדער שפּראכע ווירד מאן צו דיזעם פּאָלקע רעדען. (כ) ער שפּראך צו איהנען: יהיר איזט רוהע, גאָנגט רוהע דעם ערמידעטען, היר איזט ערקווייקקונג; אבער זיא וואָללטען ניכט האָרען." (כא) דא ווער איהנען דעם העררן ווארט יגעבאָטה אויף געבאָטה, געבאָטה אויף געבאָטה, פּאָרשריפּט אויף פּאָרשריפּט, פּאָרשריפּט אויף פּאָרשריפּט, באלד היר עטוואס, באלד דא עטוואס," אויף דאס זיא הינגעהען אונד שטירצען ריקווערטס, אונד דיא גלידער ברעכען, אונד פּערשטריקט אונד גע-

רש"י

נדרן רעה: נמולי מחנך. נדולי מחנך: עתיקי מסדיס. ג' ויעתק מסס. ד"ח נמולי מן התורה שנקרחת חנך ועתיקי מסדיס מוסרים מלפני הלמידי חכמים: (יח) כי נו נגו נו לנו. נגיח מנוס נפס מחת הקנ"ה וחס יש לכס נו סל עונדי ע"ח כנגד נו זה וחוזר הנגיח ומוכיחס וחס המיד חומריס יש לנו נו לנו סלנו חציו משלך: קו לקו. יש להס קו מסקולת מספטי רסע כנגד קו סנדקו זעיר סס. הנגיח חומר להס עוד מעט הנח עליכס רעס וחס חומריס זעיר סס ימסר יחיס מעסיו ליתיס תועטין: (יט) נלעגי. כל לסון לענים ועלגיס שניהס לסון זנור הסוך שחינו מיוסר להשמע יודע חל העס הזה. כל המדבר עליהס דבר נגוחה ותוכחה דומה להס לסון נלעג שאין יכולין להבין בו: (ב) חסר חתר. הנגיח להס זחת המנוחה להיותכס נשלוה הניחו לעיף שלח תנזלוהו וזחת תהיה להס המרגעה: (בא) והיה להס דבר ה' ונו'. כתזתס ימזוד להס יגזור נזבר עליהס לו סל

חומית

באור

הסס. (בן עזרא): (יח) צו לצו, תשובת השכורים, מדמים דבריהס דרך לעג נדמיון לקדי הנגיח, ועס זה יורו הנדות המלות כאלה התדמות הנדות עלגי לסון השכורים, המגמגמים בלשונס. צו, הוא סס כמו מלוה, ולא נמלא עוד רק נמקוס אחד (הושע ה') הוחיל הלך אחרי לו. קו לקו, חוקים ומשפטים לרייסיר דרך המדס נקדמיס קו, דרך משל מקו הבנין העשוי לייסד טודי המבן. זעיר, מלת מרמית והודאתה מעט, קרובה למלת מלעד בלשון עבר: (יט) בלעגי, כמו ולשון עלגים (למטה ל"ג), בהפוך מותיות. ידבר, כנוי סתמי (אחן), ואמר להס, שעוד ישמעו לסון זר ובלתי מובן כזה מאדן נכריה, אשר יגלו אליה. ולד"ק יבבר מוסב על אלהיס ותרגומו (יא דורך — פּאוקער -- טטוואטענדער ליפּפע ווגד פּרעמדער סבראכע ווירד עד רעדען), ומלת אשר בפסוק אחריו מוסב על המדבר: (כ) אשר, מיגו כנוי המגדף, דק לאמת כמו אכן, וכן (שמואל ב' ט"ו) אשר שמעתי בקול ה'. אמור, הנגיח אמר להס, זאת המנוחה, אס תשמעו אל דברי ה' ותעשו מלוותיו, תהיה לכס מנוחה מאלוהס. (רד"ק). הגירגיעה, עניין מנוחה כמו (ירמיה י') ואלהו מרגוע: (בא) והיה, כאלו כתוב ויהי,

לא

אוֹתָהּ בְּעוֹדָהּ בְּבַפּוֹ יִבְלָעֻנָּה׃
(יג) בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְהוָה
צְבָאוֹת לַעֲטֶרֶת צְבִי וְלִצְפִירַת
תִּפְאֶרֶת לִשְׁאָר עַמּוֹ׃
(יד) וְלִרוּחַ מִשְׁפָּט לַיּוֹשֵׁב עַל־
הַמִּשְׁפָּט וְלִגְבוּרָה מְשִׁבֵי
מִלְחָמָה שָׁעָרָה׃ (טו) וְגַם־אֵלֶּה
בַּיַּיִן שָׁגוּ וּבַשֵּׁכָר תָּעוּ כֹּהֵן
וְנָבִיא שָׁגוּ בַשֵּׁכָר נִבְלָעוּ מִן־
הַיַּיִן תָּעוּ מִן־הַשֵּׁכָר שָׁגוּ
בָּרְאָה פָקוּ פְלִילִיָּה׃ (טז) כִּי
כָּל־שֻׁלְחָנוֹת מָלְאוּ קִיא צֹאָה
בְּלִי מָקוֹם׃ (יז) אֶת־מִי יוֹרֶה
דֵּעָה וְאֶת־מִי יָבִין שְׁמוּעָה
גְּמוּלֵי

הרגום אשכנזי ד

האנד, פֿערשלינגט ער זיא. (יג) אן יענעם טאג איז דער הערר דער העערשאפֿטן איינע הערליכע קראָנע אונד איין פֿרעכטיגעם דיאדעם פֿיר דען רעסט זיינעם פֿאָלקעס. (יד) איין גייכט דעם רעכטעם דעם, דער צו גערעכטע זיצט, אונד דער שטערקע דעגען, דיא דען קריג ביז אן דיא טהאָרע (דעם פֿיינדעם) צוריקטרייבען. (טו) דאָך אויך זיא פֿערגעסען זיך ביים וויינע, שוואנקען פֿאָם שטארקען געטרענק; פריסטער אונד פראָפֿעטען פֿערגעסען זיך ביים שטארקען געטרענק, זינד איבערמאנגט פֿאָם וויינע, טויגען פֿאָם שטארקען געטרענק, פֿערוועהלען זיך ביים וויזואגען, וואנקען ביים רעכטעשפרעכען; (טז) דען אללע טישע זינד פֿאָלל אונפֿלעטהיגען געשפייעם, קיין פלאטץ אויז נועהד. (יז) "ווען ווילל מאן וויזהייט לעהרען, ווען דיא לעהרע בעגרייפֿליך מאכען?

זיעד

רש"י

כן ויסוד על הרעם ויניחם עליו: (יג) ביום ההוא. כתוס הפושעים: ויהיה ה' נחות לנחלת לוי. לנדיקים הנשארים מהם: (יד) ולרוח משפט. יהיה הקב"ה להודות משפטו: ליושב על המשפט ולגבורה. יהיה לאותן שהם משיבי מלחמתם של תורה: (טו) וגם אלה. יושבי משפט ומשיבי מלחמת סנהדרין הזה כלומר טועים וחוטאים שאין שנו כי עתה אין טוב מהם: שנו נרוחים. הלעיגי נדגרי הנביאים. וי"ת מחכל מעדנים שרחיטו עיגן להם: פקו פלילה. הכשילו המשפט: פקו. לשון פיקח נרכים. פוקח: (טז) כי כל שלחנות. שלהם של זאתי מתיס הם שהם כקיא נואס: בלי מקום. אין הדעת סובלתן: (יז) את מי יורה דעה. שמא לתינוקות שאין יודעין להבין כי הגדולים פגו

לדרך

באור

שיגלעם האויב נמהרה. (הכ"ל): (יג) ולצפירת. עטרה ולפירה אחד. ולצי ותפארה אחד, ולפירה הוא ענין סגוד, ולפיכך נקראת העטרה או מגפת הראש לפירה, לפי שהיא סביב הראש. (הכ"ל). לשאר. הוא יהודה ובניימן, שנשארו על אדמתם מחדי גלות עשרת השבטים, ומלך עליהם חזקיהו. (הכ"ל): (יד) ולגבורה. כשנלחמו באויביהם, והשיבו מלחמה להם עד שערי עריהם הגלוות, שלא היה להם לגבורה, ובגבורתו נלחו באויביהם. (הכ"ל): (טו) נבלעו. נשחתו מדוע שתית היין, ותנו מן הדרך הנכונה מדוע שתית השכר. (הכ"ל). ולפי המלה תרגומו (ויש אומר לו בדומדע בערביסטען), והוא כמו הלומי יין, בפסוק ח'. דואה, שם, בפלס יודש ומלקוש. ופירושו, שגו בנבואה. (הכ"ל). פקו, כשלו, מן ופיק נרכיס. שפירושו מכשול. פליליה, ענין משפט, כמו (שמות כ"ג) ונתן בפלילים: (טז) קיא צואה, כן דרך השכורים, לדחות מותר מאכלם ומשתיה מגופם, ע"י הקיאה. בלי מקום, עד שאין מקום נקי במקום משתיהם. (הכ"ל) (יז) את מי. דגרי השכורים: את גמולי מחלב יודש נדגדים המלה, לא מותנו. עתי: מושרים, שהשיבו מותם מן השדים, כמו (בראשית י"ג) ויעתק משם, והמלה תורגמה

השם יר

נעם הערליכען שמוקקע, אויף דעם הויפטע
דעם פֿעטטען טהאלעס דער פֿאָם ווייגע
איבערוועלטיגטען. 1) (י) זיהע, איין שטאר-
קער, געוואלטיגער קאָמיגט פֿאָם העררן,
האגעלוועטטער, פֿערדערבליכער שטורם;
ויא איין וועטטער מיט גראָכען איבערשטראָ-
מענדען פֿלוטהען, ווירפֿט ער זיא צור ערדע
מיט מאכט. (יא) מיט פֿיסען ווירד זיא צער-
טרעטען, דיא שטאָלצע קראָנע דער טרונ-
קענען אין אפרים. (יג) עס געהט דער
וועלקען בלומע, זיינעם הערליכען שמוקקע
אויף דעם הויפטע דעם פֿעטטען טהאלעס,
ויא אייגער פֿריהפֿייגע, עהע דיא לעזע איזט,
דיא אייגער זיהט; האט ער זיא אין דער

האַנד

וְצִיץ נִבֶל צִבְיִ תִּפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר
עַל־רֹאשׁ גֵּיא־שְׁמָנִים הֲלוּמֵי
יָיִן: (י) הִנֵּה חָזָק וְאַמִּיץ לַאדֹנָי
כְּזֶרֶם בָּרָד שֵׂעַר מְקַטֵּב כְּזֶרֶם
מַיִם כַּבִּירִים שְׁטְפִים הִנִּיחַ
לָאָרֶץ בְּיָד: (יא) בְּרַגְלַיִם
תִּרָמַסְנָה עֲטֶרֶת גְּאוֹת שִׁכּוֹרֵי
אֶפְרָיִם: (יב) וְהָיְתָה צִיצַת
נֹבֶל צִבְיִ תִּפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל־
רֹאשׁ גֵּיא שְׁמָנִים כְּבִכּוּרָה
בְּטֶרֶם קַיִץ אֲשֶׁר יִרְאֶה הָרֹאֶה
אִתָּה

---

1) זייג. גיבערשטיגען, בעליבטוג דער סטאדט שאמאריען.

רש"י

כדאתר תיאת דלורמסקית, וחתרת דפרוביתת קסחו עטרת הסגטיס: ולין נוגל לגבי תפחרתו. מגב מטע תפחרתו יסי לין הפרח טל נוגל הס תחגיס המתקלקלות כמו סגגיגו נגרכות על הגוגלות ופיכסו רגוהיגו גיטלי כותרת ולין גן כדמתרגמיגן ויגן לין וחגין גן: חסר נטועים על רחס גיח שמגיס. היח כגרת ספירותיים מתוקי' וסס הס הולמיס־יילחס גיין: הלומי יין. כתיבי חמר. ויש עוד לפתור לגבי תפחרתו חסר על וגו' לגבי התפחרת טעל רחס עטרת הסגטיס המטוחין גגחות רחטי שמגיס כמו טגחמר רחטי שמגיס יתטחו. גיח ל' גחוים כמו מוחג גיח מחד. וחותו הלין הוח לפגי כגיגת גוגל תהיה גגכורה וגו'. הלומי יין כן קורחן טל סס טכרותן טגחיגר גסס הטותיס גמזרקי יין: (י) הגה. יש רוח חזק וחתן לה' טהות כזרס גדד וטער קטב מרירי: הגיח לחרן גיד. יגיחהו על חרלס גידו החזקה ויפיל הגוגלות מן ההחגיס: (יב) כגכורה טרס קין. כגיטולם טל תחגת לין גוגל: טרס קין. עת גיטול טחר ההחגיס חסר מתיך סהיח גכורה קופן עלי' וגולע טעודם גכפו

כך

באור

הוא היה לגבי תפארת של אפרים. גיא שמנים, גקעת ארץ שמנה, מגדלת פירות לגות וטובות. הלומי יין, מוכי יין, סביין מכה אותם למרן. (רד"ק): (י) חזק ואמיץ, הוא מלך אשור. לאדני, החזק והאמיץ יגוד מאת ה'. וכן (למעלה כ"ג ה') כי יום מהומה לה'. שער, כשער, לשון סערה. קטב, ענין כריתה, כמו (הושע י"ג) אהי קטבך שאול. הניח, ענינו פה השלכה (הינווארפֿען). כמו (עמוס ה' ז') ההופכים למשפט ולדקה לארץ הניחו. וכעגס, החזק והאמיץ ישליך את עגרת גאות לארץ, וגרגלים ירמסוה הדומסים. ואחרים פותרים, האל יגיח את הזרס לארץ, ויתורגם (דיא: עד גידערטירלען ועמט איט אחצט): (יב) ציצת נובל, נוגל הוא התומר וכשמך מליו לילת ע"ד נרכת טוב, אשת רע. ולדעת רד"ק לילת גנפרד, כמו פוגת והדומים; אגל לפי דגריו דאוי לילת נוגלת. כבכורה, כהאגס הגכורה שתגוא גתחלה גני אדם קופלין עליה לקחתה, והרואה אותה גתחלה, לוקח אותה. (רד"ק). בעודה בכפו. גזמן שתהיה גכפו, תכף יגלענה, מהר המדתו אותה. בן יהיה עושר אפרים ושובע

לֹא יָחֳנֵנוּ׃ (ז) וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא
יַחְבֹּט יְהוָה מִשִּׁבֹּלֶת הַנָּהָר
עַד־נָחַל מִצְרַיִם וְאַתֶּם תְּלֻקְּטוּ
לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
(ח) וְהָיָה ׀ בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע
בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וּבָאוּ הָאֹבְדִים
בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לַיהוָה בְּהַר
הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלָ‍ִם׃ (ט) רְוִי
עֹטֶרֶת גְּאוֹת שִׁכֹּרֵי אֶפְרַיִם
וְצִיץ

איהם ניכט גנעדיג. (ז) אבער עס נעשיהט
אן יענעם טאגע, דאס דער הערר ערנטע
העלט פֿאן דער ויסענדען שטראָמונג דעם
אייפֿראטס ביז אן דען באך ענידפטענם, אונד
איהר וועדעט איינצעלן אויפֿנעלעזען, זאָה־
נע איזראעלם. (ח) אן יענעם טאגע ווירד
אין דיא גראָבע פאָזוינע נעשטאָסען, אונד
עם קאָממען דיא חערומאירדענדען אים
לאנדע אשור אונד דיא פֿערשטאָסענען אים
לאנדע עגיפטען, אונד בעטהעלן דען העררן
אויף דעם הייליגען בערגע אין יערוואלעם.
(ט) וועהע דער שטאָלצען קראָנע דער טרונ־
קענען אין אפרים, דער וועלקען בלומע זיי־

נעם

רש"י

גינם קלירם תסנרנם: (ז) ויחנט ה'. תירגם יונתן יתרמון קטילין. ואני חומר ג' לסונות הלנו מיגוד ולקיטה נוסלין זה על זה כחונט זיתיו וחוזר ומלקטין וחחרי' מלקטין חותן תן החרן כן הקנ"ה יתחיל החסיפה כמו שנאמר יתקע בשופר גדול: תסנוג' הנהר. הס החונדים נחרן חשור: עד נחל מלרים, הס הנדחים נחרן מלרים: הנהר. פרת הס נמי חשוב היוסנים על פרת: עד נחל מלרים, הס יושני מלרים יחנט חותם כחונט זתים: ואתם תלוקטו. תן הבליות: לאחד אחד. המולח אחד מכם יניחהו חנחה: (ח) החונדים נחרן חשור. לפי שנפוצו מחרן דחוקה לפניט תן הנהר שמנטיון קרחס חונדים: (ט) שכורי אפרים. שהיו משתכרין יין טוב של מדינת פורניחח שנאמר

באור

לא עם בינות, ישראל עתה אינו עם בינות. (הנ"ל): (ז) יחבוט, על ידך משל כאלו הגוליס, משר מהרו לשוב לארלס המוניס המוניס, היו נאילנות ונשנלים, והאל מנט אותס, והס נפלו פתע פתאום לרוב כפידות וחניית הנאנטיס. משבולת, שבולת הוא חוזק מדולת הנהר, כמו (תהלים ס"ט) ושבולת שטפתני. חנהר, ניהל פרת. (הנשדי). והטעם על החונדים נארן חשור הנזכריס נתקנת שאחר זה, שהס יושנים על נהר פרת. נחל מצרים, הוא נילוס. ומוסב על הנדחים נארן מלריס. לאחד אחד, אחד לחניהו, אחד מזה ואחד מזה יתקבלו יחד. (הנ"ל): (ח) ביום ההוא וגו', הטעם, מז יבקשו כל בני אפריס הנדודים, לשוב אל ירושלים, כי דאו, כי מלכותס מנדה. (בן עזרא): (ט) הוי, שומרון הקדומה, הנקראת עתה שבאמריו, נכויה על דאש הר שנול, מסונג מנקעות וגבעות קטנות מלאות כל פרי, והמשילה הנביא אל עטרת נילים ופרחים. והנדולה הזאת תסוב על אפריס ויתר השבטים, עד פסוק י', ותייעך להס הפורענות ע"י שלמנאסר מלך אשור (דאה מלכים ב' י"ז ו'), ואחר כן הסיב הנביא דבריו אל מבני יהודה, שמלכותס עתידה עוד לאחר גלות ישראל, והיתה נהלחמה כל ימי מלוך עליהס חזקיהו הלדיק, לך מרדס ולדפס אחרי התענוגים העידו את רוח הנביא מהדש, להוכיח דשעתס על פניהס, ולאיים עליהס שייעודים דעיס, אחרי אשר ניד מושדס תחת ממשלת המלך הירא את ה', שמאחריס קלריס ודבי הענין. עטרת גאות, שומרון היא עטרת גאות של שכורי אפריס, כי עשיתי יין ושכר שאלות הקדס יאמרו עטרת נילים ופרחים שרואים, וכאת עשו ג"כ מבני יון והרומיים. צבי, מפן ומחמד ופאר, תפארתו, הלין הנוגל הוא שומרון, כי עת מבנית קדושה, והלין הנוגל הזה

הוא

תרגום אשכנזי

זינדע, דאם מאן דיא שטיינע דער אלטערע, וויא קאלקשטיינע, צערטרימערטע, אונד ניכט מעהר שטעהען דיא אסטארטען אונד זאָנענזיילען. (ה) דען דיא (איינסט) פֿעסטע שטאדט שטעהעט אֶדע, איינע וואָהנונג, וואָפֿאָן אללעס פֿעריאוט איזט, פֿערלאסען, וויא דיא וויכטע; דאזעלבסט ווירדען קעלבער, אונד לאגערזיך אונד פֿער־ צעהרען איהרע רייזער. (ו) ווען איהרע צוויגע טראָקקען זינד, ווערדען זיא אבגע־ براָכען; עס קאָממען ווייבער אונד צינדען זיא אן, דען קיין פֿערשטענדיגעם פֿאָלק ווער עס: דארום ערבארמטע זיך זיין שאָפֿפֿער זיינער ניכט, אונד דער עס בילדעטע ווער איהם.

הפטרת שמות

כָּל־פְּרִי הָעֵר חַטָּאתוֹ בְּשׁוֹמֵן׃ כָּל־אַבְנֵי מִזְבֵּחַ כְּאַבְנֵי־גִר מְנֻפָּצוֹת לֹא־יָקֻמוּ אֲשֵׁרִים וְחַמָּנִים׃ (ה) כִּי עִיר בְּצוּרָה בְּדָד נָוֶה מְשֻׁלָּח וְנֶעֱזָב כַּמִּדְבָּר שָׁם יִרְעֶה עֵגֶל וְשָׁם יִרְבָּץ וְכִלָּה סְעִפֶּיהָ׃ (ו) בִּיבֵשׁ קְצִירָהּ תִּשָּׁבַרְנָה נָשִׁים בָּאוֹת מְאִירוֹת אוֹתָהּ כִּי לֹא עַם־בִּינוֹת הוּא עַל־כֵּן לֹא־יְרַחֲמֶנּוּ עֹשֵׂהוּ וְיֹצְרוֹ לֹא

קמץ בטרחא

רש"י

גיר מנופלות מדוקדוק וכן וכפן את עילוין וכן ונפלתי חיש נחזיו. גיר חין לגע חוח: לח יקומו חזרים וחתניס. למען לח יקיימו להס ע"ח: (ה) כי עיר נגורת נדד. כי בעבותס נחת עיר נגורת שלח עזו תהיה נדד והגוים יהיה תחולת חיובניו ועזב כתוכך: סס ילעט ענל. חפרים יוכלו קרוי. ענל שנחמר כענל לח למד: וכלה סעיפי. ענפיה: (ו) ביבש קנירה. קנירי סרסים כמו תשלח קנירי, ועשה קניר. כלומר כשהפל' זכות תעט תעשו שכיבד חת חניו חז תבוחים סעיפיה: נשים נחות מחירות חותה. עס חלש כנשים ילניקים בן תירגס יונתן. מחירות כמו לח תחירו מזנחי חגס וכן פתר דונש מחחת שהעליס יהיו יבשים יהיו נוחים להוליך חגל מנחס פתר מלקטות כמו חריתי חורי, וחרוס כל עובדי דרך. הסיב לו דונש והלח כתיב ניבש קלירים ונעלפים יבשים חין מלקטין סרי וכן רגותינו שחסרו לקגל מהן נדקים מפני הטעם הזה שחמרו בגמרח פ"ק לוח לוח

גיבש

באור

פֿרופט דאפֿאָן), וכן (לעיל כ"ז ב') כל עוך נשמתי בי (זיין וואכעג גוד, חייבעגטליך גאנץ, זיין וואכעג חלום). וגס בגמרת ובתלמוד יסתמכו בו ע"ך תחל הפעל, כמו (בניחל ג' י"ג) כל קנל דנה (עבען דעסהאלב), כל כך (זיין זעהר), כל שכן (גענוייגע דען). הסר הטחתו, המזנחות והמסדים והחמנים מסל היו נקרנו, זמת היתה חטמתו, ועתה שכהסו ע"י המויב, הוסרה חטמתו. בשובו, המסים, ד"ל המויב מסל החריב חת עירו הגדולה, המזכרת בכתוב שלמחריו, הרס חת מזנחותיו, וזמת היתה לטובתו, כי הוח מעלמו לח היה מסיר הגמות והמסדים, ואס יסוב מהגלות חל ירושלים, חז יסתחוה לה' בהר הקדס, כחמור בפסוק י"ב. גיר, הוח סיד, ובגמרת (בניחל ה') על גירח די כתל היכלח: (ה) נוה משולח, בוה מסל בגדיו מתוכו כל יוסביו, ועל כן הוח בעזב כמדבר. וכן (למעלה ט"ז ג') קן משולח, העוף משולח מן הקן: (ו) קציריה, קליל הוח ענף העץ, כמו (לעיל כ"ט) וטלילין בקלידי, וקלילה הוח לבון יחיד דרך כלל, ולחר על הפרט דרך רבוי תבגרנה, ד"ל הסעיפים והפלרות. (מדברי רד"ק). נשים, כל לומה, חפילו יהיו חלבים כנשים, ידעו לה ויסחיתו לותה. (הכ"ל). כיאירות, מבעידות, בהפעיל מן חור, וכן (מלחכי ג') ולח תחירו מזבחי חנס. חבל חריתי מורי (שיר ה') הוח בקל מן חרה. והוח ענין לקישה. חותה, כנוי הנקבה על קבוצת העלים.

לא

הפטרת שמות

(הפטרת ואלה שניות כמנהג האשכנזים
בישעיה סי' כ"ז):

(ו) הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב
יָצִיץ וּפָרַח
יִשְׂרָאֵל וּמָלְאוּ פְנֵי־תֵבֵל תְּנוּבָה:
(ז) הַכְּמַכַּת מַכֵּהוּ הִכָּהוּ אִם־
כְּהֶרֶג הֲרֻגָיו הֹרָג: (ח) בְּסָאסְאָה
בְּשַׁלְחָהּ תְּרִיבֶנָּה הָגָה בְּרוּחוֹ
הַקָּשָׁה בְּיוֹם קָדִים: (ט) לָכֵן
בְּזֹאת יְכֻפַּר עֲוֹן־יַעֲקֹב וְזֶה
כל

תרגום אשכנזי ב

(ו) אין דער פאלגעצייט שלעגט יעקב
וואורצעל, שפראסט אונד בליהט
איזראעל, אינד פיללט מיט פריכטען דיא
וועלט (ז) שלוג ער וואהל איזראעל, וויא
ער דיא שלוג, דיא עם שלוגען? ווארד עם
ערווירגט, וויא ערווירגט וואורדען, דיא עם
ערווירגטען? (ח) מיט מאם, דורך פער-
טרייבונג שטראפטעסט דוא עס, פאָרטרי-
סענד מיט העפטיגעם שטידנעץ, אם טאגע
דעם אסטעגם. (ט) אבער דארורך איזט
פערזאהנט יעקב'ס שולד, אונד דאז איזט
גערעדט דיא פרוכט דער וועגעשאפטען
זינדע

רש"י

(א) **הבאים** יסרס יעקב. הלא ידעתם מה עשיתי נרחמונים הנחים לתלמים הזה הסדים יעקב
ועשו ופרחו סס עד מלחו פני תבל תנובה: (ב) הכמכת מכהו הכהו. הרחית'
נגנורתו כמכת המכה יעקב הכתיו הס טגיעוס זתיס וחלי טגעתיס נתים, יש תמיהו' סהס מתקייתו'
כגון זו וכגון הנגלה נגלתי חל נית חנין. הרוחס חתס מס היתס עושיס: חס כהרג. יסרחל סהיי
הרוגין של פרעה הורג פרעה ועמו: (ג) נסחסחס. נחותס תדס: נשלחס תרוגנס. כשולחס
תלויס חת יסרחל תרוגנס המתס נסחס שלס: הנס נרוחו הקשס, הנס דינך נדיגורו הקשס: ניוס
קדיס. ניוס ויולך ס' חת היס נרוח קדיס עזה: (ד) לכן. גס עתס נזחת היס מתכפר עון יעקב
לזכות להבחל כתחת: וזה כל פרי. הטוב לו להסיר חטחתו חס יהיס כל הלוי מהבחות נתותיו כלומי

גיל

באור

(א) הבאים, הימים הבאים, ויהי זמן היזועה (רל"ק). ולדעת הכסדי הבאים הם
בני יזרעאל, סיזועו מן הגלות, וינוחו למלכם: (ב) הכמכת, הלא הכה
המלך את יזרעאל, כאשר הכה את מכהו, פרעה וסנחריב וזולתם? הרגיו, הנהון הֲרֻגָיו
והטעם, הכי נהרג יזרעאל, כאשר נהרגו מויניו? הרג, ענד מנין פָּקַד, כמו (תהלים
מ"ד) כי עליך הורגנו כל היום: (ג) בסאסאה, דוני המפרזים ממנו, שהוא מנזלת
סלמת לה פודענתה, כמו ומדותי פעולתם למזונה על חיקם (למעה ס"ה). בשלחה,
ענין שילוח ובילוזין, והכתוי מוסב על כנסת יזרעאל. תריבנה, התי"ו היא לנוכח,
ומתר הנגיע על המלכיס: לתת ה' תיסר את יזרעאל ע"י שתגרש מותם תמלכם, והמזל
לקוח מן המיס מאר יהלח את מזתו. הגה, עניו הסדה, כמו (תהלי כ"ה) הגו סיניס
מכסף, הגו רצע לפני מלך (רל"ק). וכן תרגמתי. ברוחו, כנד מה שאמר ומלאו פני
תבל תנובה, אמר: בעת הכעס הסיל הפרי ברוחו הקשה, שמזיג בכס, ניוס שהוסנת
רוח קדיס עזה. (הכ"ל). וכן (מיוב כ"ז) יסאהו קדיס וילך ויסערהו ממקומו: (ד) לכן,
עניינו פה כמו אבל, אולס, אך (תביער דוך), וכן (למעלה י' כ"ך). והכתוב הזה כמאך
על הקודס, ואמר הלל: הן אמת שברזתיהו מארלו והחזקתי את עדיו, אבל בזאת
יכופר עוהו. כל פרי, הלת כל לא תורה פה על מספר כללי, להקיף כל חלקי הענף
(דיא גאנצע פרוכט), אך הולאתה כמו תאר הפעל (דאס חיזט גאנץ ווידער גיגראבען דיא

ברכות ההפטרה

קודם קריאת ההפטרה יאמר

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

ואחר קריאתה יאמר ברכות האלו:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל הָעוֹלָמִים צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה מְדַבֵּר וּמְקַיֵּם. כִּי כָל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק:

נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם. כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ. בִּמְהֵרָה יָבֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ. עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר. וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן דָּוִד:

לשבת

עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה. שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה לְכָבוֹד וְלִתִפְאֶרֶת: עַל הַכֹּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

סדר

ח פ ט ר ו ת

מספר שמות

וישבת ראש חדש. ומחר חדש. ופרשת שקלים. ופרשת
זכר. ופרשת פרה. ופרשת החדש. ומה שקורין
בתורה בפרשיות האלה:

ע ם

פירש"י, ובאור ותרגום אשכנזי

והעתקת

כלות בלע"ז הנמצאות בפיריש"י.

אלו שמות הטעמים אשר שכחנו במקום הזה קודם ההפטרות.
לדעת ולהבין הניגון השייך בקריאת הפרשיות והפטרות:

שמות הטעמים לפי סדר האשכנזים

זַרְקָא סֶגוֹל מְהַפַּךְ רְבִיעַ פָּזֵר תְּלִישָׁא גְּדוֹלָה תְּלִישָׁא
קְטַנָּה קַדְמָא וְאַזְלָא מֻנַּח פַּשְׁטָא זָקֵף קָטָן זָקֵף
גָּדוֹל דַּרְגָּא תְּבִיר מֵרְכָא טִפְחָא אֶתְנַחְתָּא אַזְלָא
גֵּרֵשׁ גְּרֵשַׁיִם יְתִיב פְּסִיק | שַׁלְשֶׁלֶת יְרַח בֶּן יוֹמוֹ קַרְנֵי
פָרָה מֵרְכָא כְּפוּלָה טִפְחָא מֻנַּח מַקַּף סוֹף פָּסוּק׃

שמות הטעמים לפי סדר הכפודים:

זַרְקָא מַקַּף־שׁוֹפָר הוֹלֵךְ סְגוֹלְתָּא פָּזֵר גָּדוֹל יְרַח
בֶּן יוֹמוֹ קַרְנֵי פָרָה גַּעְיָא תַּלְשָׁא אַזְלָא גֵּרֵשׁ פָּסֵק |
רְבִיעַ שׁוֹפָר מְהוּפָּךְ קַדְמָא תְּרֵי קַדְמִין זָקֵף קָטָן
זָקֵף גָּדוֹל שַׁלְשֶׁלֶת שְׁנֵי גְרִישִׁין תְּרֵי טַעֲמֵי דַּרְגָּא
תְּבִיר מַאֲרִיךְ טַרְחָא אַתְנָח רְבִיעַ דָּגֵשׁ יְתִיב תְּרֵצָא
שְׁבוֹלֶת שְׁבוֹלֶת מַפִּיק בְּהָא שָׁבָא גַּעְיָא גַּעְיָא שָׁבָא
סוֹף פָּסוּק׃

ואלה לפי כדר האיטאליאני:

זַרְקָא שְׁרֵי פָּזֵר גָּדוֹל קַרְנֵי פָרָה תַּלְשָׁא תַּרְסָא
לְגַרְמֵיהּ | רְבִיעַ פָּסִיק שַׁלְשֶׁלֶת קַדְמָא אַזְלָא זָקֵף
גָּדוֹל זָקֵף קָטָן שְׁנֵי גְרִישִׁין תְּרֵין חוּטְרִין דַּרְגָּא
תְּבִיר מַרְחָא מַאֲרִיךְ שׁוֹפָר עִלּוּי שׁוֹפָר הָפוּךְ שׁוֹפָר
יְתִיב שְׁנֵי פַּשְׁטִין סְמִיךְ־אַתְנָח יְרַח בֶּן יוֹמוֹ גֵּרֵשׁ
סוֹף פָּסוּק׃

אֱנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית
עֲבָדִים: לֹא־יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנָי: לֹא־
תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וַאֲשֶׁר
בָּאָרֶץ מִתָּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ: לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה
לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹּקֵד עֲוֹן ק
אָבֹת עַל־בָּנִים וְעַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים לְשֹׂנְאָי: וְעֹשֶׂה
חֶסֶד לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי: ס לֹא
תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְהוָה אֶת־
אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לַשָּׁוְא: פ
זָכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ: שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ
כָּל־מְלַאכְתֶּךָ: וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־
תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה אַתָּה ו וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ
וּבְהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ: כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה
יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־
בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן בֵּרַךְ יְהוָה אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת
וַיְקַדְּשֵׁהוּ: ס כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־
אִמֶּךָ לְמַעַן ו יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
נֹתֵן לָךְ: ס לֹא
תִרְצָח ס לֹא תִנְאָף ס לֹא
תִגְנֹב ס לְאֹ־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד
שָׁקֶר: ס לֹא תַחְמֹד בֵּית
רֵעֶךָ ס לֹא תַחְמֹד
אֵשֶׁת רֵעֶךָ וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ וְשׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ: פ

ע"כ אמרתי להציג כל חד וחד בטעמים מדויקים לקורת אחד לציבור
ואחד ליחיד:

לציבור

אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית
עֲבָדִים לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנָי לֹא תַעֲשֶׂה־לְךָ
פֶסֶל | וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם | מִמַּעַל וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ
מִתָּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם | מִתַּחַת לָאָרֶץ לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא
תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹּקֵד עֲוֹן אָבֹת עַל־
בָּנִים וְעַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים לְשֹׂנְאָי וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים
לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי: ס לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְהוָה אֵת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ
לַשָּׁוְא: ס

זָכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־
תְּמְלַאכְתֶּךָ וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת | לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה
תְּכָל־מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ־וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וּבְהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ
אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־
הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־
כֵּן בֵּרַךְ יְהוָה אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ: ס כַּבֵּד
אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ לְמַעַן יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: ס לֹא
תִרְצָח: ס לֹא תִנְאָף: ס לֹא
תִגְנֹב: ס לֹא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד
שָׁקֶר: ס לֹא תַחְמֹד בֵּית
רֵעֶךָ ס לֹא־תַחְמֹד
אֵשֶׁת רֵעֶךָ וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ וְשׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ: פ

קריאת **עשרת הדברות** בפ' יתרו ובפ' ואתחנן עדיין לא זכו רוב העולם לקרות הטעמים שתחתיהם כתיקונם ע"פ **אור תורה** ז"ל לחלק שני טעמים אלח בין יחיד לציבור ע"ש, ותראה כל דבריו נכונים ואין דבריו צריכין חיזוק

הבאים אחריהם בים לא נשאר בהם עד אחד ובני ישראל הלכו
ביבשה בתוך הים והמים להם חמה מימינם ומשמאלם ויושע
יהוה ביום ההוא את ישראל מיד מצרים וירא ישראל את מצרים
מת על שפת הים וירא ישראל את היד הגדלה אשר עשה יהוה
במצרים ויראו העם את יהוה ויאמינו ביהוה ובמשה עבדו

פתוחה סיטה שלימה

אז ישיר משה ובני ישראל את השירה—הזאת ליהוה ויאמרו
לאמר אשירה ליהוה כי גאה גאה סוס
ורכבו—דמה—בים עזי וזמרת יה ויהי לי
לישועה זה—אלי—ואנוהו אלהי
אבי—וארממנהו יהוה איש מלחמה יהוה
שמו מרכבת פרעה וחילו ירה בים ומבחר
שלשיו טבעו בים סוף תהמת יכסימו ירדו במצולת כמו
אבן ימינך יהוה נאדרי בכח ימינך
יהוה תרעץ—אויב וברב—גאונך—תהרס
קמיך תשלח חרנך יאכלמו כקש ברוח
אפיך נערמו מים נצבו—כמו—נד
נזלים קפאו תהמות בלב ים אמר
אויב אודף אשיג אחלק שלל תמלאמו
נפשי אריק חרבי תורישמו ידי נשפת
ברוחך—כסמו—ים צללו כעופרת במים
אדירים מי כמכה באלם יהוה מי
כמכה נאדר בקדש נורא תהלת עשה
פלא נטית ימינך תבלעמו ארץ נחית
בחסדך עם זו גאלת נהלת בעזך אל נוה
קדשך שמעו—עמים—ירגזון חיל
אחז ישבי—פלשת אז—נבהלו—אלופי
אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמגו
כל ישבי—כנען תפל—עליהם אימתה
ופחד בגדל זרועך ידמו כאבן עד
יעבר—עמך—יהוה עד—יעבר—עם—זו
קנית תבאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון
לשבתך פעלת יהוה מקדש—אדני—כוננו
ידיך יהוה ימלוך לעלם ועד כי
בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב יהוה עלהם את מי
הים ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים

פתוחה סיטה שלימה

ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התף בידה ותצאן כל הנשים
אחריה בתפים ובמחלת ותען להם מרים שירו ליהוה כי גאה גאה
סוס ורכבו רמה בים ס ויסע משה את ישראל מים סוף
ויצאו אל מדבר שור וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים
ויבאו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם על כן קרא

פקודי מ

בעתה יתן לומר שכאשר ראה הקב"ה את עמו שיקדישו את בתיהם בני נתנם ומדותם
ודעותם לשמו הגדול, ולתורו אז"ל אין לך דבר שאין בתשבחו מקודם לשמים,
כן רצה שירימו בני ישראל את בתיהם מחשבותיהם ועצותיהם וכל כשרון מעשיהם
בדברים הנוגעים לתקון המשכן והקדוש, ויקדישום לעבודתו, יעצו מהם דבר לעבודת
ה' במשכן וכליו ובגדי משרתיו, וע"י זה יהיו כל עניניהם מקודשים לשמים, כי יזכרו את
ה' בכל מעשיהם, ולא יתורו לנקר המותר ולילך אחרי הרגל, כי מלאכה שלא היתה
במשכן היתה חשובה מלאכה, ומי רמוי למדם שישראל עובד את ה' שיעשוק בה ויטריח
את מחשבתו בהגליה:

וזה שלא נא הצווי על זה מאחר ית' בפירוש להתיר המותר ולאסור האסור להם, הוא
לפי שרצה הקב"ה שלא יחשב הענין על שעור מסויים, ותדבר אחת מלומלמת, כי
אם יחתכו בשנות הזמנים, ויתחלף בחלוף הקורות, וכאשר יבאו אל הרגיל ואל הקבוע,
ויהיו מכל מוניהם מסניג, ותרגיה הלחתם ועשרם, כן ירצו להשתדל ולעסוק בחכמות
ומלאכות שונות, ולא ירחיקו את עצמם גם ממלאכות הקדש כפי הרצוי לעיניהם. הנך
רואה שעד ימי שלמה יצא מרון ה' בתוך הירושה, וכאשר היתה הממלכה נכונה ביד המלך
החכם הזה יהודה וישראל רבים כחול אשר על שפת הים לרוב, יושבי' לבטח איש תחת
גפנו ותחת תאנתו מדן ועד באר שבע, והכסף והזהב בירושלים כאבנים, והארזים כשקמים
אשר בשפלה לרוב אז נוכח הבית ב"ה שיבנו בית לשמו, וגם בנה המלך בית למלכותו, בניניו
מפוארים ומהודרים בכל מיני הוד והדר, ועשה לו מחתים לזה, ושלש מאות מגנים זהב,
וכסא שן גדול, וכלי משקה וכלי בית יער לבנון הכל זהב סגור, ויעש לו מניות להניח
תפוצות עלי שלמנים ומבן יקרה, ומבם עשה מסעד לבית ה' ולבית המלך וכנורות ונבלים
לשרים. הנך רואה עד היכן הגיעו הרגדים כבר נימים הבם, והלואי שלא היו יולמים
מן הבעור הזה, כי הי' אז מיוחס ונערך עם הלחת האומה ומשרה, אבל מאחר כך גדלם
מהבת התענוג והסלסול במלך ובעם, ופרצו אל המותר וקרבו להם מה שקרבו, כידוע
מספרי בניאינו. והכלל שהרגדים כאלו הרשויים להשתנות בפי הזמן והקורות, אין לנדוד
גדר מסויים ולהגביל את החדש לאמר עד פה תבא, כי מי יגביל הרבר המתמיד והמתונה?
ומי יתן קבוצה לרבר שאין לו קבוצה? ואולם הדרך היותר נכון להשמר מן המוקש הוא כמ"ש
חז"ל וכל מעשיך יהיו לשם שמים, כי ע"י זה יתן החדש אל לבו תמיד להבחין בין הטוב
ובין הרע, בין המועיל והמזיק, ולא יזוזה מחרי שרירות לבו הזונה למען ספות הרוה את
הצמאה, ולזה לא נדר להם הבית ב"ה נדר, ולא קבע להם גבול וקצבה, כי אם צוה שייחדו
את כל מעשיהם ומחשבות לבם לבבוה, ויקדישו את בתיהם לעבודתו. ב"ה ובבוך שמו
הגדול אשר הבדילנו מן העמים ובתן לבו תורת אמת וחקים טובים ומשפטים ישרים למען
תהי' מהבתו וירתו על פבינו כל הימים, ס"ס:

חזק

צורת

ואולם מחדי מסר הורשינו להתנונן בתכליות המעשים הנמדים הללו ולהוסיף עליהן כל מחד כפי כחו, לף אנו מחדי מסר כלינו לנמל הכתובים על פי פשוטם, נוסיף על דברי הגדולים הנזכרים בהיכה מחת בתכלית מעשה המשכן והמלאכות שנעשו בו, ומפשר שלא זכרונו מחד מהמחברים ההם לרוב פשוטה והיותה גלוי וידוע בשעת השתכלות. והיא, שכמשר בחר ה' בעם קדושו להיות לו סגולה מכל העמים, למתה החכמה העליונ' שניותם מקובלים על מדמתם בקנון מדיני, יבקשו חשבונות דעות ומומנות שונות בכל מלאכ' חרש וחושב, כידוע שבלעדם לא יתקיים הקנון הכללי ולא יתוקן עניני כראוי, לף אם אמת הדבר שבעודף בהם אך למחסור, כי אם תתבונן בכל מלאכת עבודה וחרש וחושב למיניהם, תמצא שיפרדו למינים הללו: (א) קצתן הכרחיות, מי מפשר שיהי' החדש לנפש חי' מאוסרת זולתן, כגון אותן שיש לנוכך המזון והכסות והמדור ודומיהן, ואלו נקראות מלאכו' הצורך: (ב) וקצתן מניחות עזר ותועלת, אם למדינה בכללה ותקון הקנון או לפרטיה, כגון תקון הדרכים והנתרים, מלאכת המתכות והכלים הנעשים מהם מלאכת הכתיבה וכיוצא בהן, ונקראו מלאכות התועלת: (ג) ויש מהן מניחות עונג ועדן לחיי החדש, אין בהן תועלת מחד, כגון מלאכת הציורה ומעשה הרוקם והחושב והצייר והמשתת ולפוי הזהב, ואם שימתם לבכם, ונקראו מלאכות החדר, פעמים שלא תהיינ' כי אם מלאכות משמשו', על ידיהן יתייפו הדברים הנלרכים והמועילים לצרכי החדש, כדי שיהיו עדינים ומקובלים ונעימים לנפש, ופעמים שתעשנה מלאכות לחשיות, ולא תשמשנה לשום צורך או תועלת, כי אם לתענוג ועדן לבד, כגון מלאכת כלי שיר והמחול והליוד והדומה: והנה בכל אלו המלאכות יש בהן חלק העיון וחלק המעשה. החלק העיון מהן נבנה על מוסדי חכמות עמוקות, כחכמת התולדות והמספר והמדה והמשקל, ויש בהן הקירות דעות ותחבולות נפלאות, המתבונן בהן יתפלא וישתומם על תבונת המחשבה הרהשון ורוח חכמתו. והחלק המעשי מהן פעמים שיושלם ע"י פעולות הנוף ומיגדיו לבד, ולא יעלה כי אם אל אומנות היד וכשרון המעשה, ומן מלאכות האומנות אל מלאכות העבודה, ועל הרוב אחדי אשר נתחדשו ונתפרסם ענינם נדעים הן מסורות להפחותי' מבני אדם, דק אם יהיו שלמים בחיבדים המלעדכים להן. ופעמים שילטרכו גם לפעולת הנפש אם רב ואם מעט, ונקראו מלאכת חרש וחושב, ונאלו גם קצת המעשי מסור לחכמי לב אשר לבם דוח חכמה, ויש מהן שתושלמנה בפועל הנפש ודקו' המחשב' לבד, מבלי צורך לתנועת מיבדי הגוף, כגון מלאכת הציורים וכשירים, הנהגת הספינה והאומה והבית, מלאכת החשבון והרפואה ודומיהן. ואולם האמת שאלו לא תקראנה עוד בל"ק בשם מלאכה, אחדי שאין בהן אומנות היד וכשרון תנועת הגוף. אלא תראה שמלאכה כזו לא נאשרה בשבת, לפי שבל"ק נקראת חכמה ולא מלאכה, מבלי האתיקים האחדונים הלכו בזה אחדי לשונות העמים, אשר בלל בשם משותף (אדס, קונסט) כל פעולות מסודות אשר על ידיהן יגיע הפועל אל תבלית נרצה, בין שתהי' עמהן תנועת הגוף, בין שלא תהי', וידיעת הפעולות המסודות הבן, ואופן קשורן. ומיך נגיע על ידיהן אל התבלית הנרצה, והוא חלק העיון מהן, הכניסו בשבר החכמה. ומיך אדרי לשונינו הקדוש' מכנימים עמהם: והנה כל המלאכות הללו מסוגלות ומועילות להצלחת האומה. כל עוד שלא תלא בהן מן גבול השווי והממוצע וחרדום אל המותרות. ומיך הגבול הישר שוה בכל אומה ולשון, בי אם יתחלף בפי הצלחת האומה. ודעות מבדיה, ושרשת האדם, ובפי היחס שביב' עם האומות הסובבות אותה בידוע. שתחלה'מוי לה שלא להדמות בי אם בשלאכו' הצורך, וכאשר תבדל ותצליח בשעשיה תעסוק בם בשלאכו' התועלת ותפנה בם אל שלאכו' החדר והתענוג בפי הענין. ובכל אלה התדמנות האותר מסוכן ומזיק, ואולם האותר והחריסה מן הבדר בשלאכות החדר והתענוג מחדשת ומחדשת תכרה את לוסר המדיני, ודבים חללים הפילה, בי הי' בורמת אהבת התענוגים, חולשת הגוף עם תוקף התשוקה לרכוש וחמדת ההון והבדבים המפוקפים והמשבבים, ותוליך קשת אים מדעתו, ופיזר הלבבות הקדושות, ותעורר מלחמה בין יושבי הארץ בשלמם, אלה ומדינה בין אים ובין שבנו הקדוש אליו, וע"י זה יתבלבל הסדר, ויסוד העם פרוע ומשחת, וכמעט שאין עוד מזור לחליו:

כועתה

תרגום אשכנזי

קע דעם עוויגן אויף דער וואָהנונג, אונד דעם נאכטס לייכטערטע איין פֿייער דארין: פֿאָר דען אויגען דעם גאנצען הויזעם ישראל'ס, אויף אללען איהרען ציגען:

פקודי מ

עַל־הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם וְאֵשׁ תִּהְיֶה־לַּיְלָה בּוֹ לְעֵינֵי כָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בְּכָל־מַסְעֵיהֶם:

חזק

רש"י

יחנו סס. מקום חנייתן לפי הוח קדוי מסע וכו וילך למסעיו וכן חלק מסעי לפי שמקום החנייה חזרו ונסעו לכך נקרחו כולן מסעות:

ועתה חסרס מעכס החפוד לפי שסיכרתי החפוד ומחכן פרקים פרקים על סדר המקרחות

תרגום אונקלוס

וְיִקְרָא דַיְיָ עַל מַשְׁכְּנָא בִימְמָא וְחֵיזוֹ אֶשְׁתָּא הֲוָה בְּלֵילְיָא בֵיה לְעֵינֵי כָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַטַּלָּנֵיהוֹן:

חזק

כנום פקוקי דספר ואלה שמות אלף ומאתים ותשעה. וסימנו **אר"ט**: וחציו אלהים לא תקלל; ופרשיותיו י"א. וסימנו **א'** זה בית אשר תבנו לי: והדריו כ"ט. וסימנו ולילה ללילה **יחוה** דעת: ופרקיו ארבעים. וסימנו תורת אלהיו **בלבו**: כנין הפתוחות תשט וששים: ומנין התומות חמש ותשעים: סך הכל מאה וששים וארבע פרשיות. וסימנו ישלח עזרך מקדש ומציון **יעדך**:

באור

ומסכימות נעמן. הנה רומיס נחום נפלאות הילדה שכמת תמים דעים תכלול כוונות ותכליות מין מספר נמעשה מחך, וכאשר יוסיף המדם להתנונן נמעשה ה', כן ירבה לו מספר הכוונות מאר עמד עליהם נדוש מניחתו. ומס נמעשי הילדה ותולדו' נרחשית כך, מדוע נדחיק הדנר נמעשה התורה והעגלה? הלח הכל מדועה מחך נתנו ומל מקום מחך הכל הולך:

ואולם

פקודי מ

יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַסְעֵיהֶם׃
(לז) וְאִם־לֹא יֵעָלֶה הֶעָנָן וְלֹא יִסְעוּ
עַד־יוֹם הֵעָלֹתוֹ׃ (לח) כִּי עֲנַן יְהוָה

הרנום אשכנז רנו

ווּאָלקע ערהאָב פֿאָן דער
ווּאָהנונג, בראכען דיא קינ-
דער ישראל אויף; אויף אל-
לען איהרען ציגען: (לז) זאָ
לאנגע אבער דיא ווּאָלקע זיך
ניכט ערהאָב, בראכען זיא
אויך ניכט אויף, ביז זיא זיך ווידער ערהאָב: (לח) דען דעם טאגם ווּאד איינע ווּאָל-

תרגום אונקלוס

מַשְׁכְּנָא בַּטְלִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַטְלָנֵיהוֹן׃
(לז) וְאִם לָא מִסְתַּלַק עֲנָנָא וְלָא בַּטְלִין
עַד יוֹמָא אִסְתַּלָקוּתֵיהּ׃ (לח) אֲרֵי עֲנַן

רש"י

כי סכן עליו ענן חמור מעתים כל זמן שהיו
עליו הענן לא היה יכול לנוע נסתלק הענן נכנס
ומדבר עמו: (לח) לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם.
בכל מסע מסעו נוסעי' היו הענן סובב נתקוף מזר

באור

נאמר ונענן מסך מל מהל מועד, שנא שם נלמ קדימה. (כ"ז מדנדי הרמב"ן ז"ל), ונספל ויקרא נקנר עוד מזה מי"ה: (לח) לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם, נכל מסע סהיו נוסעים הי' הענן סובן נתקוף מסך יהנו שם: מקוף חנייתן לף הוא קדוי מסע, וכן וילך למסעיו (נרמזי' י"ב ג'), וכן מלה מסעי (נמדנ' ל"ג מ'), לפי שמקוף החניי' חזרו ונסעו, לכך נקראו כולן מסעות (רש"י). ולכך מתורגם נל"א (ליגשן), הכולל גם החנייה:

והנה נשלם ספר נחולת מלדיס ומתן תורה ומעשה המשכן וכליו ונגדי הכהונה, וקדמונינו ז"ל העירו נמקומות מפוזדים מהתלמוד והמדרשים על תכלית המעשים והמלאכות הנעטוות נמשכן, מהו הנרלה והנדמז נהם, ומדוע היו הדנדים הנכנדים הללו על זה הסעור ועל זאת התמונה ולא על זולתה, כדאי' נילקוט פקודי (רמז תי"ט) הי' ר' נחמי' אומר מוהל מועד שעשה משה נמדנר כנגד מעשה נרא"שית, יריעות כנגד שמים וארץ, כיור וכנו כנגד שבת ימי נרא"שית, מזנח העולה כנגד כל הנהמות, מזנח הקטורת כנגד כל הנשמים, מנורה כנגד חמה ולנבה, שנעשו נדותיה כנגד ז' כוכבים המשמשים את העולם, ואלו הם שב"ס חנכ"ל ע"כ. ואמרו נגמ' תכלת דומה ליס וכו', ונדרך זה הלכו נדולי המחדושים ה"ה הרמב"ם נפרקי המלחה, והרמב"ע והרמב"ן והרד"ק והרי"ק והרלב"ג, כלם העמיקו סוד לדנר על כוונת הענין הזה ומעשיו, כל אחד לפי דרכו, ואנחנו שמרנו את הכלל המונח אלינו נתכלית כוונת החבור הזה, שלא לזוז מפשטות הכתובים, וכן עשה רש"י ז"ל נכל מלאכת המשכן וכליו, עזב את הדמיון והסודות הכלולים נהם, ולא נאר כי אם פשוטו של מקרא, כפי העולה מדנרי חז"ל ומהתנוחות והשתלשלות נקנרי ה', אלנך שהחקירה נעיונ' הזה מרוכה ודחנה עד מאד, ועלינו חונת הקנול ולמעט נדנרים כפי האפשר, שלא להטריד את נפש הקורא נתורה ולהלאותו נחקירות שאין צורך נהן להבנת הכתוב. ואם נפשך חזקה נעיונים אלה, תדרוש מעל ספרי נדולי המחנרי' שזכרנו, ותמלא מרנוע. ואם תרצה שאין דנריה' הולכים על דרך אחד, זה ילך נשבילי חקירת התולדות, וזה יעלה נמסלת החכמה הנעלמה, פעם יאמר הא' שהדנרים מדמזים על גלגלי השמים ותכונת הכוכבים, והשני יאמר שהם מודים על מיני המדה, והשלישי יבין מהם דנרים דומיים לשנים, אשר עין לא ראתה, אל יפלא נעיניך, ולא תרחיק דנרי אחד מהם נשביל החלוף הזה, ושמור ההנדל שבין חלוף ושתירה, אשר עליו העירונו נהקדמת החבור, ונראה פרש' משפטים, כי יתכן שילקוט כל הדנריהם יחדיו, אף אם הם שונים ומתחלפים, כל עוד שאין נהם שתירה נענין, כי הנה ידוע מדנרי החכמה העליונה ומדותיה לכוון נפעולה אחת אל תכליות רנות, שונות ומתחלפות נזהירה,

תרגום אשכנזי

האטטע: (לד) בעדעקטע
דיא ווָאלקע דאז שטיפֿטס-
צעלט: אונד דיא הערליכ-
קייט דעס עוויגען ערפֿיללטע
דיא ווָאהנונג: (לה) משה
קָאננטע ניכט הינין גיהען
אין דאז שטיפֿטכצעלט. דען
דיא ווָאלקע רוהטע דארויף:
אונד דיא הערליכקייט דעס
עוויגען ערפֿיללטע דיא ווָאה-
נונג: (לו) זָאבאלד זיך דיא
ווָאל-

פקודי מ

(לד) וַיְכַס הֶעָנָן אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד
וּכְבוֹד יְהוָה מָלֵא אֶת־הַמִּשְׁכָּן:
(לה) וְלֹא־יָכֹל מֹשֶׁה לָבוֹא אֶל־
אֹהֶל מוֹעֵד כִּי־שָׁכַן עָלָיו הֶעָנָן
וּכְבוֹד יְהוָה מָלֵא אֶת־הַמִּשְׁכָּן:
(לו) וּבְהֵעָלוֹת הֶעָנָן מֵעַל הַמִּשְׁכָּן

תולדות אהרן ולא יכל יומא ד', ג':

רש"י

כתו ונקרנס כזיקנו: (לה) ולא יכול משה
לבוא אל אהל מועד. וכתוב אחד אומר ובבוא משה
אל אהל מועד זה הכתוב השלישי והכניע ניניהם

תרגום אונקלוס

(לד) וַחֲפָא עֲנָנָא יַת מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיָקָרָא
דַיְיָ אַתְמְלִי יַת מַשְׁכְּנָא: (לה) וְלָא יָכִיל
מֹשֶׁה לְמֵיעַל לְמַשְׁכַּן זִמְנָא אֲרֵי שְׁרָא
עֲלוֹהִי עֲנָנָא וְיָקָרָא דַיְיָ אַתְמְלִי יַת מַשְׁכְּנָא: (לו) וּבְאִסְתַּלָּקוּת עֲנָנָא מֵעֲלַוֵי

באור

(לה) ולא יכל משה לבוא אל אהל מועד, נזעת הקמתו: כי שכן עליו הענן, מיד, לכלמות הנתו של הקב"ה על ישראל, מח"כ הי' מסתלק הענן מתוך האהל ושכן על האהרן, כדכתיב ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרבים (שם כ"ה כ"ב), ומז נא משה אל אהל מועד כדכתיב ונבא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול וגו' מבין שני הכרבים וידבר אליו (במדבר ז' פ"ט), וכן אתה מוצא בנית עולמים ולא יכלו הכהנים לעמוד לשרת מפני הענן כי מלא כבוד ה' את בית ה' (מלכים ח' י"א), נזעת השלמת הבית הי' הקב"ה מקדשו בענן, ומח"כ הי' מלמעלה שכינתו על האהרן בין הכרובים (דברי"ה), וכן מוצ"ל כל זמן שהי' עליו הענן לא הי' יכול לבא, כסתלק הענן, ככוכם ומבבר עמו. ואיכא לדעת דז"ל הי' ביום השמיני, כי אמרו שלא שרתה השכינה על המשכן לעיני כל ישראל, אלא ע"י מעשה אהרן, וכן משמע ממה שנאמר בפ' ויהי ביום השמיני זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה' (ויקרא ט' ו'), ונאמר מח"כ וירא כבוד ה' אל כל העם (שם כ"ג), כי משמעות זה שלא כשה הענן את אהל מועד ולא אלא כבוד ה' את המשכן עד היום הבוא, ויתכן לדעתם שכל הפרשיות שמתחלת ספר ויקרא עד ויהי ביום השמיני נאמרו למשה מן האהל בדאצון למלואים, ועדיין לא כשה הענן את האהל, וכן דרך הכתוב התחיל בפעולת השם למשה שהי' כלות הקמת המשכן נאחר לחדש הראשון ואמר כי משה עשה כן וכלה את כל המלאכה, ואז כשה הענן את האהל, וכן הי' תמיד, ומח"כ חזר אל תחלת הדבור אשר הי' למשה מן האהל ביום המלואים ואמר ויקרא אל משה וגו', וכלא זה בסדר נכון, כדרך הכתוב לנאות הענין שהתחיל בו, ולהזור לתחלתו. ואולם נתבדה חזית כאלא, ויהי ביום השמיני, זה הי' רצוי להיות תחלת הספר, ולמה נכתב כאן? אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה, ולפ"ז יהי' ויקרא אל משה, אחר וילא כבוד ה' אל כל העם, שלא הי' משה רשאי לבא בתוך הענן בלא רשות, אבל יקרא אותו ויבא בתוך הענן, כאשר עשה בשר סיני ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן, ואחר ויבא משה בתוך הענן, וכאשר בסתלק הענן מלבשות את כל האהל

אֶת־הַכִּיֹּר בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין
הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁמָּה מָיִם לְרָחְצָה:
(לא) וְרָחֲצוּ מִמֶּנּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם:
(לב) בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד
וּבְקָרְבָתָם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ יִרְחָצוּ
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה: ס (לג) וַיָּקֶם אֶת־הֶחָצֵר
סָבִיב לַמִּשְׁכָּן וְלַמִּזְבֵּחַ וְנָתַן אֶת־
מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר וַיְכַל מֹשֶׁה
אֶת־הַמְּלָאכָה: פ מפטיר

תולדות אהרן ורחצו זנחים י"ט, נ', וכ"ח נ': ובקרבתם זנחים כ"נ, ח':

תרגום אשכנזי רנה

וויא דער עוויגע דעם משה בעפֿאהלען: (לא) ער זעטצטע דאז בעקקען צווישען דאז שטיפֿטסצעלט אונד דען אלטאר, אינד טהאט וואסער דאריין צום וואשען: (לב) משה אהרן אונד זיינע זאהנע: וואושען איהרע העגדע אונד פֿיסע דאפֿאן: (לג) ווען זיא אין דאז שטיפֿטסצעלט גינגען אונד זיך דעם אלטער נאהטען, וואושען זיא זיך: זא וויא דער עוויגע דעם משה בעפֿאהלען: (לג) ער ריכטעטע דען פֿארהאף אויף, אום דיא וואהנונג אונד דען אלטאר, אונד טהאט דיא דעקקע פֿאר דאז טהאר דעם פֿארהאפֿס: אלס גאן משה דאז ווערק פֿאללענדעט האט·

תרגום אונקלוס

בֵּין מַשְׁכַּן זִמְנָא וּבֵין מַדְבְּחָא וְיָהַב תַּמָּן
מַיָּא לְקִדּוּשׁ: (לב) וּמְקַדְּשִׁין מִנֵּיהּ מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יָת יְדֵיהוֹן וְיָת רַגְלֵיהוֹן:
(לג) בְּמֵיעַלֵהוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וּבְמִקְרַבֵהוֹן
לְמַדְבְּחָא מְקַדְּשִׁין כְּמָא דְפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה: (לד) וְאָקִים יָת דַּרְתָא סְחוֹר מַשְׁכְּנָא
לְמַדְבְּחָא וְלַמַדְבְּחָא וְיָהַב יָת פְּרָסָא דְתָרַע דַּרְתָא וְשֵׁיצִי מֹשֶׁה יָת עֵיבִידְתָּא:

רש"י

תמיד כמו שנאמר ועשיתם שלח נגול נשמן וגו': (לא) ורחצו ממנו משם ורחצו ונניו. יום שמיני למלואים הוסיו כולם לכהונה ותרגומו ומקדשין מיניה יום נו ניוס קדס משה עמהס: (לב) ובקרבתם.

באור

י"ג וי"ג), מגל פסוק שלפניו ויעל עליו וגו' נראה לו יותר לפרשו על כל הימים שמיום הח' ומילך, שלח הקריב עוד משה בהם, ונראה כוונתו בעגו' שלח נאמר ויעלו עליו משה ואהרן וגניו, כמ"ש מגל ורחצו]: (לא) ורחצו מהגו משה ואהרן ובניו, יום שמיני למלואים הוסיו כלם לכהונה, ותרגומו ומקדשין מיניה, גו ניוס קדס משה עמהס (רש"י): (לב) [ובקרבתם, כמו ונקדש כשיקדשו (רש"י), כוונתו לגאר כי גם כאן הגם שהוא נקדש (והכ"מ תשתנה לתי"ו נכגויס) במקום המקור שהוא קדוש, ועם הכגוי הוא נקדש, ופירושו הוא כשיקדשו, כי דרך המקור לגת במקום כל הזמנים]:

את־משה: ס שביעי (כח) וישם
את־המסך הפרכת למשכן:
(כט) ואת מזבח העלה שם פתח
משכן אהל־מועד ויעל עליו
את־העלה ואת־המנחה כאשר
צוה יהוה את־משה: ס (ל) וישם

תרגום אשכנזי

דעם משה ביז־אהלען:
(כח) בראכטע דען פאר־
האנג דעם איינאנגם פאר
דיא וואהנונג: (כט) דען
אלטאר דעם גאנצען־אפפער
זעטצט ער פאר דען איינ־
גאנג דער וואהנונג דעם
שטיפטסצעלטס, דארויף
מאן גאנצע אפפער אונד
מעהלאפפער בראכטע, זא
וויא

רש"י

שחרית וערבית כמו שנתתי בפקודי נשיאים ח"ת הגדות וגו': (כט) ויעל עליו וגו'. חף ניום הקמתי למלואים שהוא יום הקמת המשכן מתם ומסם והקריב קרבנות בנוי חון מחותן שנלטוו בו ניום שנאמר קרב אל המזבח וגו': את העולה. עולת התמיד: ואת המנחה. מנחת נסכים של

תרגום אונקלוס

דְּפַקִּיד יְיָ יָת משֶׁה: (כח) וְשַׁוִּי יָת פָּרְסָא
דְּתַרְעָא לְמַשְׁכְּנָא: (כט) וְיָת מַדְבְּחָא
רַעֲלָתָא שַׁוִּי בְּהֵרַע מַשְׁכְּנָא מַשְׁכַּן זִמְנָא
וְאַסֵּיק עֲלוֹהִי יָת עֲלָתָא וְיָת מִנְחָתָא כְּמָא
דְּפַקִּיד יְיָ יָת משֶׁה: (ל) וְשַׁוִּי יָת כִּיוֹרָא

באור

פסוק ד') (מדנרי הרמב"ן): (כט) ויעל עליו וגו', עדין לא הקים החלל סביב למשכן, ואין מקריבין בלא קלעים, כי יהיו שחוטי חוץ, והכוונ' כמ"ש מדנרי הרמב"ן שעשה כן בזמנו אחר גמר ההקמה והמשיחה: ויעל, משה הוא המעלה. שכן נלטוה, וזה אחר תעשה (שם כ"ט ל"ח), שיתחיל הוא לעשו' כן בעבדו בימי המלואים, כי הלואות כלן שם על עבודת משה, ואחר אחרי כן עלת תמיד לדורותיכם (שם מ"ג), שיעשו כן הכהנים לדורות (הרמב"ן). והנה אף ניום השמיני למלואים, שהוא יום הקמת המשכן, שנו התחיל אהרן לשמש בכהנה גדולה, לא הקריב אהרן אלא הקרבנו' שנלטוו לנו ניום שנאמר קרב אל המזבח וגו' (ויקרא ט' ז'), אבל שמש גם משה עדיין והקריב קרבנות הנדוב: את העלה, עולת תמיד: ואת המנחה, מנחת נסכים של תמיד, שהיא נאלל עולת התמיד, כמו שנאמר את הכבש האחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים, ועשרון סלת נלול בשמן וגו' (לעיל כ"ט ל"ט ומ'), ומיום הוא והלאה עצוב' אהרן ובניו, ולא שמש משה כלל אף בקרבנו' לנדוב. והרשב"ם פי' ויעל עליו, אהרן ובניו את העלה ואת המנחה כל הימים, ולדעתו לא שמש משה כי אם בשעת ימי המלואים. [ולדעתי לא יחלוק הרשב"ם על זה שמשה שמש ניום השמיני והקריב קרבנות הנדוב, דאל"כ למה נוהו ה' לרחון ידיו ורגליו מן הכיור, כמ"ש להלן (פסוק ל"ח), ורחלו ממנו משה ואהרן ובניו את ידיהם ואת רגליהם? ובי היכן מלינו זה לוחן מן הכיור? אלא ודאי שהכתוב הוא נאמר על יום השמיני. שנו הוצרו משה ואהרן ובניו לעבודה, משה הקריב קרבנות הנדוב, ואהרן ובניו קרבנו' שנלטוו לנו ניום, וכמ"ש רש"י על הכתוב הזה, ואף שאהרן לנד הקריבם ולא בניו, כמ"ש בפ' שמיני, עכ"ז הם סייעו לו בעבודתו, כמ"ש ויקרבו בני אהרן את הדם אליו (ויקרא ט' ט'), וימלאו בני אהרן אליו את הדם (שם י"ג), ואת העלה המלימו אליו (שם י"ב), וימלאו בני אהרן את הדם אליו (שם י"ח), ויסימו את האלים על החזות (שם כ'), וידבר משה אל אהרן ואל אלעזר ואל איתמר בניו הנותרים קחו את המנחה הנותרת מאשי ה' ואכלוה מצות אצל המזבח כי קדש קדשים הוא, ואכלתם אותה במקום קדוש וגו' (שם י'

יְרֵךְ הַמִּשְׁכָּן צָפֹנָה מְחוּץ
לַפָּרֹכֶת: (כג) וַיַּעֲרֹךְ עָלָיו עֶרֶךְ
לֶחֶם לִפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס (כד) וַיָּשֶׂם
אֶת־הַמְּנֹרָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד נֹכַח
הַשֻּׁלְחָן עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן נֹגְבָּה:
(כה) וַיַּעַל הַנֵּרֹת לִפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס (כו) וַיָּשֶׂם
אֶת־מִזְבַּח הַזָּהָב בְּאֹהֶל מוֹעֵד
לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת: (כז) וַיַּקְטֵר עָלָיו
קְטֹרֶת סַמִּים כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה

צור נאָרליכען זייטע דער וואָהנונג: אויסערהאלב דעם פאָרהאנגס: (כנ) דען אויפֿזאטין פֿאָן ברויט דאָרויף צורעכטע צו לעגען, פֿאָר דעם עוויגען: זאָ וויא דער עוויגע דעם משה בעפֿאָהלען: (כד) דען לייכטער זעטצטע ער איקראז שטיפֿטם־ צעלט, דעם טישע נעגענ־ איבער: צור זירליכען זייטע דער וואָהנונג: (כה) דאָרויף מאן דיא ליכטער אנצינדע־ טע, פֿאָר דעם עוויגען: זאָ וויא דער עוויגע דעם משה בעפֿאָהלען: (כו) ער זעטצ־ טע דען גאָלדענען אלטאר אין דאז שטיפֿטפצעלט: פֿאָר דען פֿאָרהאנג: (כז) דאר־

אויף נזאן דייכערצייג פֿאָן עדלען שפּעצערייען דייכערטע: זאָ וויא דער עוויגע

דעם

תרגום אונקלוס

רש"י

בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא עַל צִיְדָא דְמַשְׁכְּנָא צִיפּוֹנָא
מִבָּרָא לְפָרוֹכְתָא: (כג) וְסַדַּר עָלוֹהִי סִדְרִין דִּלְחֶם קֳדָם יְיָ כְּמָא דְפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:
(כד) וְשַׁוִּי יָת מְנָרְתָא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא לְקֳבֵיל פְּתוֹרָא עַל שִׂיְדָא דַּרְומָא דְמַשְׁכְּנָא:
(כה) וְאַדְלֵק יָת בּוֹצִינַיָּא קֳדָם יְיָ כְּמָא דְפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה: (כו) וְשַׁוִּי יָת מַדְבְּחָא
דַּהֲבָא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא קֳדָם פָּרוֹכְתָא: (כז) וְאַקְטַר עֲלוֹהִי קְטוֹרֶת בּוּסְמִין כְּמָא

הזה סמוך נגדו על מדם: (כז) ויקטר עליו קטרת.

באור

ירך, כתרגומו גדם. כיוצא הזה שמוש נלנו על מדם (רש"י): (כג) ויערך עליו וגו', נזמנים מהרי המזיחים, וכן ויעל הנרת (לקמן כ"ג) והכי הס כתעס לעשו' כן, לערך עליו ערך לחס, להעלות הנרות (תדנרי הרמב"ן). וכן מתורגם נל מ: (כז) ויקטר עליו קטרת סמים, משה הקטיל עליו כל ז' ימי המלואים, ומף שלח ממר נלומה ותקטיל עליו קטרת סמים, הנין זה תשמיש העבודות כלן, שהרי לוה אותו לסדר הלחס ולהעלו' הנרות, כי הי' הוא הכהן המשמון, ולפיכך הקטיל גם הקטרת, ומולי נכלל ונתתה את מזבח הזהב לקטרת (לעיל נפסוק ה') שתקטילנו עליו מיד, ומה שממר נלומה ונתתה אתו לפני הפרכ' וגו', והקטיל עליו אהרן קטרת סמים (שם ל' ו' ז'), הוא להורות על עניני מיום זה ואילך, משת שיתחיל אהרן נכהנתו, שכך ממר ובהעלת אהרן את הנרת בין הערבים יקטירנה (שם ח'), ונכאן לוה למשה בפירוש והעלית את נרתיה (לעיל

פקודי מ

אֲדָנָיו וַיָּשֶׂם אֶת־קְרָשָׁיו וַיִּתֵּן
אֶת־בְּרִיחָיו וַיָּקֶם אֶת־עַמּוּדָיו:
(יט) וַיִּפְרֹשׂ אֶת־הָאֹהֶל עַל־
הַמִּשְׁכָּן וַיָּשֶׂם אֶת־מִכְסֵה הָאֹהֶל
עָלָיו מִלְמָעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה: ס (כ) וַיִּקַּח וַיִּתֵּן
אֶת־הָעֵדֻת אֶל־הָאָרֹן וַיָּשֶׂם
אֶת־הַבַּדִּים עַל־הָאָרֹן וַיִּתֵּן אֶת־
הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן מִלְמָעְלָה:
(כא) וַיָּבֵא אֶת־הָאָרֹן אֶל־הַמִּשְׁכָּן
וַיָּשֶׂם אֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ וַיָּסֶךְ
עַל אֲרוֹן הָעֵדֻת כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס (כב) וַיִּתֵּן
אֶת־הַשֻּׁלְחָן בְּאֹהֶל מוֹעֵד עַל

תולדות אהרן ויפרש סדת כ"ח, ג', ונ"ב ח'. סוכה כ"ח, ח'. נדרים כ"ח, ח'. נכורות מ"ד, ח':

תרגום אשכנזי

טע דיא וואָהנונג אויף, לעג-
טע דיא פּיסע אונטער,
טהאט דיא בּרעטטער הינ-
איין, בעפּעסטיגטע דיא רי-
געל: אונד דיכטעטע דיא
זיילען: (יט) בעריטעטע דאז
געצעלט איבער דיא וואָה-
נונג, לעגטע דיא דעקקע דעם
געצעלטס אָבען דארויף: זאָ
וויא דער עוויגע דעם משה
בעפּאָהלען: (כ) ער נאהם
דאז צייגנים, לעגטע עם אין
דיא לאדע, בראכטע דיא
שטאנגען אן דיא לאדע:
לעגטע דיא דעקקעל אָבענ-
דארויף: (כא) זעטצטע דיא
לאדע אין דיא-וואָהנונג,
טהאט דען אבשיידענדען
פּאָרהאנג דאפּאָר, אונד
כאכטע דאכיט אייגע שיידע-
וואנד פּאָר דער לאדע דעם
צייגנישעם: זאָ וויא דער
עוויגע דעם משה בעפּאָה-
לען: (כב) ער זעטצטע דען
טיש אין דאז שטיפּטאצעלט,

צור

רש"י

(יט) ויפרס את האהל. הן יריעות העזים: (כ) את העדות. הלוחות: (כב) על ירך המשכן לפנים. נחלי הלפומי של רוחב הבית: ירך. כתרגומו נדת כיון

תרגום אונקלוס

עַבְרוֹהִי וַאֲקֵים יַת עַמּוּדוֹהִי: (יט) וּפְרַס
יַת פְּרָסָא עַל מַשְׁכְּנָא וְשַׁוִּי יַת חוּפָאָה
דְּמַשְׁכְּנָא עֲלוֹהִי מִלְּעֵילָּא כְּמָא דְּפַקִּיד יְיָ
יַת מֹשֶׁה: (כ) וּנְסֵיב וְיָהַב יַת סַהֲדוּתָא בַּאֲרוֹנָא וְשַׁוִּי יַת אֲרִיחַיָּא עַל אֲרוֹנָא וְיָהַב יַת
כַּפּוֹרְתָּא עַל אֲרוֹנָא מִלְּעֵילָּא: (כא) וְאָעֵיל יַת אֲרוֹנָא לְמַשְׁכְּנָא וְשַׁוִּי יַת פָּרוֹכְתָּא
דְּפָרְסָא וְאַטְיֵל עַל אֲרוֹנָא דְּסַהֲדוּתָא כְּמָא דְּפַקִּיד יְיָ יַת מֹשֶׁה: (כב) וְיָהַב יַת פָּתוֹרָא

באור

(כ) ויקח ויתן וגו', לקח הלומות ממלון עץ שטים שם נתון מהל משה, והניח מותם על המשכן (הרמב"ן): (כב) על ירך המשכן צפנה, נחלי הלפומי של רוחב הבית:

(יג) וְהִקְרַבְתָּ אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־
בָּנָיו אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד
וְרָחַצְתָּ אֹתָם בַּמָּיִם: (יג) וְהִלְבַּשְׁתָּ
אֶת־אַהֲרֹן אֶת בִּגְדֵי
הַקֹּדֶשׁ וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ וְקִדַּשְׁתָּ
אֹתוֹ וְכִהֵן לִי: (יד) וְאֶת־בָּנָיו
תַּקְרִיב וְהִלְבַּשְׁתָּ אֹתָם כֻּתֳּנֹת:
(טו) וּמָשַׁחְתָּ אֹתָם כַּאֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ
אֶת־אֲבִיהֶם וְכִהֲנוּ לִי וְהָיְתָה
לְהִיוֹת לָהֶם מָשְׁחָתָם לְכְהֻנַּת
עוֹלָם לְדֹרֹתָם: (טז) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה
כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ כֵּן
עָשָׂה: ס ששי (יז) וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ
הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בְּאֶחָד
לַחֹדֶשׁ הוּקַם הַמִּשְׁכָּן: (יח) וַיָּקֶם
מֹשֶׁה אֶת־הַמִּשְׁכָּן וַיִּתֵּן אֶת־

תולדות אהרן ויהי וכו׳ סנת פ״ז, ג׳. כ״ה ג׳, נ׳.
תענית כ״ט, ח׳: ויקם מנחות נ״ט, ח׳:

תרגום אשכנזי רנג

(יג) אהרן אונד זיינע זֶאהנע לאסעסט דוא אלסדען פַּאר דען איינגאנג דעס שטיפֿטס־ צעלטס הינטרעטטען, אונד זיך אין וואסער באדען: (יג) בעקליידעסט היראויף אהרן מיט דען הייליגען קליידערן: זאלבסט איהן, הייליגסט איהן, אונד זאָ זאָללן ער מיר דיהנען: (יד) פֿערנער זאָללסט דוא זיינע זאָהנע הערקאָממען לאסטען: זיא מיט לייבראָקקען בעקליידטן: (טו) זיא זאלבטן, וויא דוא איהרען פֿאטער נעזאלבט האסט, אונד זאָ זאָללען זיא מיר פריסטערליך דיהנען: דיזעם זאָללּ געשעהען, דא־ מיט איהנען דיא זאלבונג צום עוויגען פריסטערטהום אויף אללע איהרע נאכקאָממען נעהרייכט: (טז) משה טהאט דיזעם: אין אללען שטיקקען מאכטע ער עס, וויא איהם דער עוויגע בעפֿאָהלען האט־ טע: (יז) אם ערשטען טא־ גע דעם ערשטען מאָנאטהס אים צווייטען יאהרע: ווארד דיא וואָהנונג אויפֿגעריכטעט: (יח) משה נעהמליך ריכטע־

תרגום אונקלוס

וַית בְּנוֹהִי לְתָרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְתַסְחֵי יַתְהוֹן בְּמַיָּא: (יג) וְתַלְבֵּישׁ יַת אַהֲרֹן
יַת לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא וּתְרַבֵּי יָתֵיהּ וְתַקְדֵּשׁ יָתֵיהּ וְישַׁמֵּשׁ קָדָמָי: (יד) וְיַת בְּנוֹהִי
תְּקָרֵיב וְתַלְבֵּשׁ יַתְהוֹן כְּתוֹנִין: (טו) וּתְרַבֵּי יַתְהוֹן כְּמָא דְרַבְיְתָא יַת אֲבוּהוֹן וְישַׁמְּשׁוּן
קָדָמָי וּתְהֵי לְמְהֵוֵי לְהוֹן רְבוּתְהוֹן לְכַהֲנוּת עָלַם לְדָרֵיהוֹן: (טז) וַעֲבַד מֹשֶׁה כְּכֹל
דְּפַקִּיד יְיָ יָתֵיהּ כֵּן עֲבַד: (יז) וַהֲוָה בְּיַרְחָא קַדְמָאָה בְּשַׁתָּא תִנְיָתָא בְּחַד לְיַרְחָא אְתְקַם
מַשְׁכְּנָא: (יח) וַאֲקֵים מֹשֶׁה יַת מַשְׁכְּנָא וְיָהַב יַת סָמְכוֹהִי וְשַׁוִּי יַת דַּפּוֹהִי וְיָהַב יַת

הָעֹלָה לִפְנֵי פֶּתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל־
מוֹעֵד: (ז) וְנָתַתָּ אֶת־הַכִּיֹּר בֵּין
אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ
שָׁם מָיִם: (ח) וְשַׂמְתָּ אֶת־הֶחָצֵר
סָבִיב וְנָתַתָּ אֶת־מָסַךְ שַׁעַר
הֶחָצֵר: (ט) וְלָקַחְתָּ אֶת־שֶׁמֶן
הַמִּשְׁחָה וּמָשַׁחְתָּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן
וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בּוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ
וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְהָיָה קֹדֶשׁ:
(י) וּמָשַׁחְתָּ אֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה
וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְקִדַּשְׁתָּ אֶת־
הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ
קָדָשִׁים: (יא) וּמָשַׁחְתָּ אֶת־הַכִּיֹּר
וְאֶת־כַּנּוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ:

תולדות אהרן העלה זנחים נ"ח, נ': ומשחת זנחים כ"ז, ח':

תרגום אשכנזי

זעטצעסט דוא פֿאָר דען אייננאנג דער וואָהנונג דעם שטיפֿטסצעלטס: (ז) דאז בעקקען צווישען דאז שטיפֿטסצעלט אונד דעם אלטאר, אונד טהוכט וואם- סער הינײן: (ח) שטעללסט הערנאך דען פֿאָרהאָף אומ- הער אויף, אונד טהוסט דיא דעקקע פֿאָר דאז טהאָר דעם פֿאָרהאָפֿס: (ט) ניממסט דאז זאלבאָהל, זאלבסט דיא וואָהנונג אונד אללעם וואם דארין איזט: הייליגסט זיא, אונד אללע איהדע גערעטהע, וואָדורך זיא איין הייליגטהום ווירד: (י) אויך זאלבסט דוא דען אלטאר צום גאנצען פֿפֿער, אונד אללע גערעטהע; הייליגסט דען אלטאר, וואָדורך ער איין הייליגטהום פֿאָם ערשטען דאנגע ווירד: (יא) דוא זאלבסט דאז בעקקען נעבסט דעם געשטעל- לע, אונד הייליגסט עם:

(יג)

תרגום אונקלוס

יַת מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא קֳקָדָם תְּרַע מַשְׁכְּנָא מַשְׁכַּן זִמְנָא: (ז) וְתִתֵּן יַת כִּיוֹרָא בֵּין
מַשְׁכַּן זִמְנָא וּבֵין מַדְבְּחָא וְתִתֵּן תַּמָּן מַיָּא: (ח) וּתְשַׁוֵּי יַת דַּרְתָּא סְחוֹר סָחוֹר
וְתִתֵּן יַת פָּרְסָא דִּדְרַע דָּרְתָּא: (ט) וְתִסַּב יַת מְשַׁחָא דְּרְבוּתָא וּתְרַכֵּי יַת מַשְׁכְּנָא
וְיַת כָּל דְּבֵיהּ וּתְקַדֵּשׁ יָתֵיהּ וְיַת כָּל מָנוֹהִי וִיהֵא קוּדְשָׁא: (י) וּתְרַכֵּי יַת
מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא וְיַת כָּל מָנוֹהִי וּתְקַדֵּשׁ יַת מַדְבְּחָא וִיהֵי מַדְבְּחָא קוּדַשׁ קוּדְשִׁין:
(יא) וּתְרַכֵּי יַת כִּיוֹרָא וְיַת בְּסִיסֵיהּ וּתְקַדֵּשׁ יָתֵיהּ: (יב) וּתְקָרֵיב יַת אַהֲרֹן

באור

מת לאהרן כמו שמפורש בפ' נו (ויקרא ח' ג'), וטרם שנמשחו לא נתקדשו לעבודה, כמו שנאמר ומשחת את המשכן ואת כל אשר בו וקדשת אתו ואת כל כליו (לקמן ט'), והכוונה שמה שנאמר ועכשו תעשה כן אחר המשיחה (מדברי הרמב"ן):

(כ)

הָעֵדוּת וְסַכֹּת עַל־הָאָרֹן
אֶת־הַפָּרֹכֶת: (ו) וְהֵבֵאתָ אֶת־
הַשֻּׁלְחָן וְעָרַכְתָּ אֶת־עֶרְכּוֹ
וְהֵבֵאתָ אֶת־הַמְּנֹרָה וְהַעֲלֵיתָ
אֶת־נֵרֹתֶיהָ: (ה) וְנָתַתָּה אֶת־
מִזְבַּח הַזָּהָב לִקְטֹרֶת לִפְנֵי אֲרֹן
הָעֵדֻת וְשַׂמְתָּ אֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח
לַמִּשְׁכָּן: (ו) וְנָתַתָּה אֶת מִזְבַּח

זעטצען; פַּאָר דער לאדע
איינע שיידעוואנד מיט דעם
פַּאָרהאנג מאכען: (ז) זאָדען
זאָללסט דוא דען טיש הינין
שטעללען, אונד דען אויפ־
זאטץ דארויף צורעכטע לע־
גען; דען לייכטער הינין ברינ־
גען, אונד דיא ליכטער אנ־
צינדען: (ה) דוא זעטצעסט
דען גאָלדענען אלטאר צום
רייכערן פַּאָר דיא לאדע דעם
צייגניסעס, אונד מאכסט דען
פַּאָרהאנג דעם איינגאנגם
פַּאָר־דיא וואָהנונג: (ו) דען
אלטאר צום גאנצען־פַּפער,
זעטצעסט

תולדות אהרן וסכת סוכה ז', ג'. סוטה ג"ז, ח'. מנחות ס"ג, ח', ו"ח ח': ונתתה וכו' זבחים נ"ח, ג':

תרגום אונקלוס

דְּסַהֲדוּתָא וְתַטֵּיל עַל אֲרוֹנָא יַת פָּרוֹכְתָא:
(ו) וְתָעֵיל יַת פָּתוֹרָא וְתְסַדַּר יַת סִדּוֹרֵהִי
וְתָעֵל יַת מְנָרְתָא וְתַדְלֵק יַת בּוּצִינָהָא: (ה) וְתִתֵּן יַת מַדְבְּחָא דְדַהֲבָא לְקַטּוֹרֶת
בּוּסְמַיָּא לֶקֳדָם אֲרוֹנָא דְסַהֲדוּתָא וּתְשַׁוֵּי יַת פָּרְסָא דְתַרְעָא לְמַשְׁכְּנָא: (ו) וְתִתֵּן

רש"י

הגוף סתרי תחילת ס': (ד) ועדכת חת ערכו. סתיס מערכות של לחס הפנים:

באור

סגל זה רגילות להודיע ענין הקמתו והסדר עכ"ד. והנה רס"י ז"ל פי' הכתובים כמן ונפ' לו ונפ' סמיכי ונפ' נסח מליגח דת"כ, וכתב הרמב"ן ז"ל [וכ"כ רס"י והרמב"ע נפ' נסח (במדבר ז' מ')] שיש כדמות דמי' לדבריהם ממה שכתוב ויהי ביום כלות משה להקים חת המשכן (שם), ומס לח יוריך חותו מה עשה ביום כלות, כי ביום מחל החל וכלה, והרמוי שימחד ביום הקים משה חת המשכן, ומנחנו נעיר על כל מ' מהכתובים המזכירים בנומנו לכס מי"ה, ונפרשם מליגח דתרי בסנות, ומולס דע שנספרי שנידינו (דפוס וויניצי' שנת רכ"ט) חין הגירסח כמו שבניח הרמ"ס, חגל כך היח הנוסחח שס, מי היו? נושחי מרוכו של יוסף היו דברי ר' ישמעחל, ר' עקיבח חומר מישחל ומלנפן היו שנטמלו לנדב ומביהוח, ר' יחק חומר חין לריך חס נושחי מרוכו של יוסף היו יכולים ליטהר, ומס מישחל ומלנפן היו יכולים ליטהר, למי היו? למת מלוה נטמלו, שנחמר ולח יכלו לעשות הפסח ביום ההוח, לח היו יכולים לעשות בו ביום חגל היו יכולים לעשות ביום שלחריו, נמלינו למדים שחל שניני שלהם להיות נערב פסח, וכן התוס' נפ' ג' דסוכה (דף כ"ה ע"ב) דחו חותה הגירסח דפסחים שזכרנו למעלה, וכתבו דגרסינן התם ר' יחק, והיח כנוסחת הספרי שנידינו, ולפ"ז חין הכרח שיחלוק ר' עקיבח חהח דת"כ, ומפשר שיודה ר' עקיבח שהיו יכולים ליטהר, כמ"ש רס"י נמס' ניטין (דף ס' ע"ח) מליגח דר' לוי, שהיו יכולים ליטהר ולח מזקקו לפסח שני חלח חם לח יטהרו: (ג) וסכת על הארן, לשון הגנה, שהרי מחילה הי', וכן מתורגם גל"ח: (ד) וערכתו את ערכו, מערכת של לחם הפנים (רס"י). והנה לח משה משה חת המשכן וכליו ומת מזבח ומת גניו עד שסיים כל הרקמה ונלטוה נדם פעם שנית קח

מת

תרגום אשכנזי

פַּאהלען, זאָ האטטען זיא
פַּערפַּערטיגט: דא זשגעטע
זיא כושה:
מ (ט) דער עוויגע שפראך
צו כושה, ווייא
פַּאלגט: (ב) אם ערשטען
טאגע דעם ערשטען מאָ-
נאטהס: זאָללסט דוא דיא
ווּאהנונג דעם שטיפַּטס-
צעלטס אויפַּריכטען: (נ) דיא
לאדע דעס צייגניסעם הינין
זעט-

פקודי נו

וַיְבָרֶךְ אֹתָם מֹשֶׁה: פ חמישי שביעי

מ (ט) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר: (ב) בְּיוֹם הַחֹדֶשׁ
הָרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תָּקִים
אֶת־מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד:
(ג) וְשַׂמְתָּ שָׁם אֶת אֲרוֹן

תולדות אהרן ושמת זנחיס קי"ט. ח':

רש"י

ה' חלהינו עלינו ונו' והוח ח' מחחד עסר מזמורים
מניתנה לנסים: מ (ג) וסכות על הארון. ג'

תרגום אונקלוס

עֵיבִידְתָא וְהָא עֲבַדוּ יָתָהּ כְּמָא דְפַקֵּיד יְיָ
כֵּן עֲבַדוּ וּבָרִיךְ יַתְהוֹן מֹשֶׁה:
מ (ח) וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר: (ב) בְּיוֹמָא דְיַרְחָא קַדְמָאָה בְּחַד
לְיַרְחָא תְּקִים יַת מַשְׁכְּנָא מַשְׁכַּן זִמְנָא: (נ) וְתָשַׁוֵּי תַּמָּן יַת אֲרוֹנָא

באור

כו (ב) ביום. על דעת רז"ל נת"כ הי' זה נשמיני למלואים, ומשלשה ועשרים יום לחדש
מדר התחילו ימי המלואים, והי' משה מקים מת המשכן נכל יום וסותנו להגיל
הלוי' נעבודתם, ונר"ח ניסן שנות השמיני למלואים לותו השם שיקימו ולא יולידנו עוד,
כי נכשוע המחנו' הלויס יולידו ויקימו מותו, וכתב הרמב"ע ותכה מלאתו נספרי כי
מישחל ומלנפן היו הטמאים לנפש מדם. ותכה יום שמיני למלואים הוא שמיני לחדש
עכ"ל, וכן הרמ"ס נפ' לו כתב ות"ל נספרי אמרו ויהי מכשים מאד היו טמאים לנפש מדם
(נמדנר ט' ו'), מי היו? נושאי ארונו של יוסף היו דנרי ר' ישמעאל, ור' עקיבא אומר
מישחל ומלנפן היו שכשאתו לכדב ומציהות, שנאמר ולא יכלו לעשות הפסח ניום ההוא
(שם), ניום ההוא לא היו יכולים לעשו' אבל יכולים היו ניום שלאחריו, ומניכו למדין
שהשניעי של נדב ואביהוא הי' נע"פ, ומ"כ יום מיתתן של נדב ואביהוא הי' נשמיני לניסן,
וכיון שיום מיתתן הי' נשמיני למלואים, דקרא דויהי ניום השמיני (ויקרא ט' א'),
שנו אתו נדב ואביהוא מלעיל מיני' קאי דכתיב ופתח אהל מועד תשנו יומם ולילה
שבעת ימים (שם ח' ל"ה), נמניכו למדין שהשמיני למלואים הי' נשמיני לניסן, ומ"כ
תחלת המלואים הי' נר"ח ניסן, ולכן עכ"ל דהאוח דת"כ פליגא אדר' עקיבא עכ"ל,
וכן נפסחים פרק האשה (דף ל' ע"ב) אית ספרי' דנרסי סנר לה כר' עקיבא דאמר מישחל
ומלנפן היו שחל שניעי שלהם להיות נערב פסח, ולפ"ז לשיטת ר' עקיבא ניום החדש
הראשון נאחד לחדש היתה תחלת הקמת המשכן ומשה ומיד לא סתרו עד שנשנו
התכנות, והרמב"ע הניא כדאות דאי' על זה, מדכתיב ופתח אהל מועד תשנו יומם
ולילה, ומכאן יהי' פתח אהל מועד אחד שיהי' נסתר, וכתב הרא"ם שלריך לפרש ופתח
אהל מועד ומקום אהל מועד, והוא דחוק, אבל הרמב"ן כתב שנכל שנעת ימי המלואים
הי' מקים אותו ונקר ונקר, ועומד כן כל היום וכל הלילה, וכעלות השחר הי' מוריד
אותו וחוזר ומקימו מיד וכו' ונויקרא דנר אי' (וכן הוא נתנחומא) הי' משה מפרקו
ומעמידו נכל יום שני פעמים, ר' חניא הגדול אומר שלש פעמים נכל יום וכו' ויתכן
שכל

פקודי לט

בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו אֶת־הַכִּיֹּר
וְאֶת־כַּנּוֹ: (מ) אֶת־קַלְעֵי הֶחָצֵר
אֶת־עַמֻּדֶיהָ וְאֶת־אַדְנֶיהָ וְאֶת־
הַמָּסָךְ לְשַׁעַר הֶחָצֵר אֶת־
מֵיתָרָיו וְיִתְדֹתֶיהָ וְאֵת כָּל־כְּלֵי
עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל מוֹעֵד:
(מא) אֶת־בִּגְדֵי הַשָּׂרָד לְשָׁרֵת
בַּקֹּדֶשׁ אֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן
הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן:
(מב) כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת
כָּל־הָעֲבֹדָה: (מג) וַיַּרְא מֹשֶׁה
אֶת־כָּל־הַמְּלָאכָה וְהִנֵּה עָשׂוּ
אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה כֵּן עָשׂוּ

תולדות אהרן. כגדי סס ע"ג, ח':

תרגום אונקלוס

דִּילֵהּ יַת אֲרִיחוֹהִי וְיַת כָּל מָנוֹהִי יַת
כִּיּוֹרָא וְיַת כְּסֵיסֵיהּ: (ת) יַת סְדֵרֵי דְּדַרְתָּא
יַת עַמּוֹרָהָא וְיַת סַמְכָהָא וְיַת פָּרְסָא
לְתָרַע דַּרְתָּא יַת אֲטוּנוֹהִי וְסִפְכָהָא וְיַת
כָּל מָנֵי פּוּלְחַן מַשְׁכְּנָא לְמַשְׁכַּן זִמְנָא:
(תא) יַת לְבוּשֵׁי שְׁמוּשָׁא לְשַׁמְשָׁא בְּקוּדְשָׁא
יַת לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא לְאַהֲרֹן כַּהֲנָא וְיַת לְבוּשֵׁי בָנוֹהִי לְשַׁמָּשָׁא: (תב) כְּכֹל דִּי
פַקֵּיד יְיָ יַת מֹשֶׁה כֵּן עֲבָדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יַת כָּל פּוּלְחָנָא: (תג) וַחֲזָא מֹשֶׁה יַת כָּל
עֲבִידְתָּא

תרגום אשכנזי רנא

טהע. דאז בעקקען אונד דאז
געשטעלל: (מ) דיא גע-
שטריקטע אומהענגע דעס
פאָרהאָפס. דיא זיילטן אונד
דיא פיסע. דיא עקקע פאָר
דעם טהאָרע דעס פאָר-
האָפס. שטריקקע אונד נע-
נעל דאצו: אללע צום
דיהנסט דער וואָהנונג דעס
שטיפטצעלטס געהאָריגען
נערעטהע: (מא) דיא גע-
ווענדער צום אינפאקקען צום
דיהנסט אים הייליגטהום:
דיא הייליגען נעווענדער פיר
אהרן דען פריסטער. אונד
דיא גענענדער זיינער קינדער
בייא איהרעם פריסטער-
דיהנסט: (מג) וויא דער עווי-
גע דעם מושה בעפאָהלען:
זאָ האטטען דיא קינדער
ישראל דיא נאנצע ארבייט
פערפערטיגט: (מג) משה
בעטראכטעטע דיא קונסט-
ארבייט. אונד זיהע וויא
האטטען זאָלכע פערפער-
טינט. וויא דער עווינע בע-
פאָהלען

רש"י

כח נחמס נזקפן ומסם העמידו תחר תמה נפני
הקנ"ה תיך תסמר הקתתר על ידי תדס ח"נ עסוק
תתם צידך נרתה כתקימו והוח נזקף וקס מחניו
ותהו סנחתר כוקס התכנן הוקס מחניו. מדדס
ר' תנחומח: (מג) ויצרך תותם מסם. תמר נהס
יהי רצון שתסרים שכינת נמעשה ידיכם ויהי נועם

פקודי לט

אֶת־הָאֹהֶל וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו קְרָסָיו
קְרָשָׁיו בְּרִיחֹו וְעַמֻּדָיו וַאֲדָנָיו׃
(לז) וְאֶת־מִכְסֵה עֹרֹת הָאֵילִם
הַמְאָדָּמִים וְאֶת־מִכְסֵה עֹרֹת
הַתְּחָשִׁים וְאֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ׃
(לח) אֶת־אֲרֹן הָעֵדֻת וְאֶת־בַּדָּיו
וְאֶת הַכַּפֹּרֶת׃ (לט) אֶת־הַשֻּׁלְחָן
אֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת לֶחֶם הַפָּנִים׃
(מ) אֶת־הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה אֶת־
נֵרֹתֶיהָ נֵרֹת הַמַּעֲרָכָה וְאֶת־
כָּל־כֵּלֶיהָ וְאֶת שֶׁמֶן הַמָּאֹור׃
(מא) וְאֶת מִזְבַּח הַזָּהָב וְאֶת שֶׁמֶן
הַמִּשְׁחָה וְאֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים
וְאֶת מָסַךְ פֶּתַח הָאֹהֶל׃
(מב) אֶת | מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת וְאֶת־
מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לֹו אֶת־

בריחיו קרי

תרגום אונקלוס

מֹשֶׁה יָת מַשְׁכְּנָא וְיָת כָּל מָנוֹהִי פּוֹרְפּוֹהִי
דַּפּוֹהִי עַבְרוֹהִי וְעַמּוּדוֹהִי וְסַמְכוֹהִי׃
(מד) וְיָת חוּפָאָה דְּמַשְׁכֵי דְּהִכְרֵי מְסַמְּקֵי
וְיָת חוּפָאָה דְּמַשְׁכֵי סַסְגּוֹנָא וְיָת פָּרוּכְתָּא דְּפָרְסָא׃ (מה) יָת אָרוֹנָא דְּסַהֲדוּתָא
וְיָת אֶרְיחוֹהִי וְיָת כַּפּוּרְתָּא׃ (מו) יָת פָּתוֹרָא יָת כָּל מָנוֹהִי וְיָת לְחֵם אַפַּיָּא׃
(מז) יָת מְנָרְתָּא דְּכִיתָּא יָת בּוֹצִינָהָא בּוֹצִינֵי סִדְרָא וְיָת כָּל מָנָהָא וְיָת מִשְׁחָא
דְּאַנְהָרוּתָא׃ (מח) וְיָת מַדְבְּחָא דְּדַהֲבָא וְיָת מִשְׁחָא דְּרָבוּתָא וְיָת קְטוֹרַת בּוּסְמַיָּא
וְיָת פָּרְסָא דְּתַרַע מַשְׁכְּנָא׃ (מט) יָת מַדְבְּחָא דִּנְחָשָׁא וְיָת סְרָדָא דִּנְחָשָׁא

רילה

תרגום אשכנזי

ראו צעלט אונד אללע זיינע
גערעטהע, שפאנגען, ברעט-
טער, ריגעל, זיילען אונד
פֿיסע׃ (לז) דיא דעקקע
פֿאָן דאָטהגעפֿערבטען ווידּ-
דערפֿעללען, דיא דעקקע
פֿאָן תחשים פֿעללען, דען
פֿאָרהאנג צור אבשיידונג
דעם אללערהיליגסטען׃
(לה) דיא לאדע דעם צייג-
ניכעס, נעבסט שטאנגען,
אונד דעקקעל׃ (לו) דען
טיש, אללע גערעטהע דא-
צו, אויך דאס שויאבראָט׃
(לז) דען לייכטער פֿאָן רייּ-
נעם גאָלדע, דיא דארויף
צוזעטצענדע לאמפען, אל-
לע גערעטהע דאצו, אונד
דאס אֹהל׃ (לח) דען גאָלדע-
נען אלטאר, דאס זאלבאָהל
אונד דאס רייכערצייג פֿאָן
עדלען שפעטצעריין, אונד
דיא דעקקע פֿאָר דעם אינ-
גאנג דעם צעלטס׃ (לט) דען
קופֿפֿערנען אלטאר, דאס
קופֿפֿערנע זיבווערק דאצו,
שטאנגען אונד אללע גערע-
טהע

רש"י

היו. יכולין להקימו ולפי שלח עשה משה סוס
מלאכת נמשכן הניח לו הקב"ה הקמתו שלח היה
יכול להקימו סוס אחד מחמת כובד הקרשים שאין

הוֹתָם קֹדֶשׁ לַיהוָה: (לא) וַיִּתֵּנוּ
עָלָיו פְּתִיל תְּכֵלֶת לָתֵת עַל־
חַפִּיגֶנֶפֶת מִלְמָעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס (לג) וַתְּכֻל
כָּל־עֲבֹדַת מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד
וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר כ
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן
עָשׂוּ: פ רביעי
(לד) וַיָּבִיאוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן אֶל־מֹשֶׁה

(לא) מאכטען דאראן איינע בלויע שנור, זיא אבען איבער דען בונד אנצוברינגען: זא וויא דער עוויגע דעם משה בעפאהלען: (לג) אלס נון דיא ארבייט אן דער וואה- נונג דעם שטיפטצעלטס פאללינג פערטיג וואר: אונד דיא קינדער ישראל'ס זאלכע פערפערטיגט האט- טען, נעהמליך אללעס פער- פערטיגט האבענען, וויא דער עוויגע דעם משה בע- פאהלען: (לג) בראכטען

דאז

תרגום אונקלוס

לַיְיָ: (לא) וְיָהֲבוּ עֲלוֹהִי חוּטָא דְתְכְלָא
לְמִתַּן עַל מְצְנַפְתָּא מִלְעֵילָא כְּמָא דִּי
פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה: (לב) וְשֵׁלִימַת כָּל
עִבִידַת מַשְׁכְּנָא מַשְׁכַּן זִמְנָא וַעֲבָדוּ בְנֵי
יִשְׂרָאֵל כְּכֹל דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה כֵּן
עֲבָדוּ: (לג) וְאַיְתָיאוּ יָת מַשְׁכְּנָא לְוָת

רש"י

(לא) נתת על המנפת מלמעלה. ועי"ו הפתילים היו מושיבו על המנפת כמין כתר וחי חבבר נותר הנין על המנפת סחרי נחיות קדסים סגיבו שערו הי' נרחה נין נין למנפת שש מניח תצילין והנין היס נתון על המנח הרי סמנפת למעלה והנין למטס ומיבו על המנפת מלמעלה. ועיד הקציתי בס כאן היא חומר ויתנו עליו פתיל תכלת ובענין הנוות' היא חומר ושמת חותו על פתיל תכל' וחומר חני פתיל תכלת זה חוטין הן לקשרו בהן בהנפת לפי סהנין היגו חלח מחוזן לאחון ונמס יקשרנו בחלחו ויהיו קציעין בו חוטי תכלת לבני כחבין ובחלטיתו בבהן קושרו ותולטו בהנפת' שהוח נרחטו ובני חוטין היו בכל קלס וקלס חחת מחיצל וחרת מתחת לנד חלחו וכן בחחלטו סכך הוח ניח לקשור ואין דרך קשירה בפחות משני חוטין לכך נאמר על פתיל תכלת ועליו פתיל תכלת וקושר בחביס הבניס כלן יחד מאחוריו לאחל ערפו ומושיבו על המנפת ואל תתמס שלח נאמר פתילי תכלת האחיל ואחרונין הן סחרי תגיבו בחבין ואפיד וירכסו את החבן וגו' ועל בהבן פחות משניס לא היו סחרי בחבי קלות החבן היו שתי טבעות החבן ובחבי כתפות האפוד היו שתי טבעות האפוד שבאמצע. ולכך דרך קשירה תרבעה חוטין היו ומ"מ פחות משניס ח"ה: (לב) ויעשו בני ישראל. את המלאכה. ככל אשר ציה ה' וגו'. (רש"י). כלומר שהפעול חסד והוא המלאכה: (לג) המשכן, יציעות שש משזר. כמו שאמר ואת המשכן תעשה עשר יריעת שש משזר (לעיל כ"ו א'). ואמר בהן ואחרת את היריעת וגו' והיה המשכן אחד (שם ו') (הרמב"ן): את האהל. כמו ואת האהל, והוא יריעות העזים שאמר בהן ועשית יריעת עזים לאהל על המשכן (שם ז'). ואחרת את האהל (שם י"א): כל כליו. כלל ואח"כ יפרט:

באור

הלאם: (לב) ותכל, כמו ותרב משלת בניתן (בראשית מ"ג ל"ד): ויעשו בני ישראל, את המלאכה, ככל אשר ציה ה' וגו'. (רש"י). כלומר שהפעול חסד והוא המלאכה: (לג) המשכן, יריעות שש משזר. כמו שאמר ואת המשכן תעשה עשר יריעת שש משזר (לעיל כ"ו א'). ואמר בהן ואחרת את היריעת וגו' והיה המשכן אחד (שם ו') (הרמב"ן): את האהל, כמו ואת האהל, והוא יריעות העזים שאמר בהן ועשית יריעת עזים לאהל על המשכן (שם ז'). ואחרת את האהל (שם י"א): כל כליו. כלל ואח"כ יפרט:

ביום

ריכטונג, זָא וויא דער עווי-
גע דעם משה בעפֿאהלען:
(כז) זיא מאכטען דיא לייב-
ראָקקע אוים ליינען, וויע-
בעראַרבייט: פֿיר אהרן אונד
זיינע זאָהנע: (כח) דען
בונד אוים ליינען, דיא פֿראַכט
דער האָהען מיטצען אוים
ליינען: אונד דיא ביינקליי-
דער אוים געצווירנטעם גארן:
(כט) אויך דיא גורטע אוים
געצווירנטעם גארן, בלויער,
פֿורפֿורראָטהער אונד האָכ-
ראָטהער וואָללע, נאך
שטיקקעראַרבייט: זָא וויא
דער עוויגע דעם משה בע-
פֿאהלען: (ל) זיא מאכ-
טען דאז שטירנבלעך, דיא
הייליגע קראָנע, פֿאָן רייי-
נעם גאָלדע: שדיבען דא-
רויף, אין דער שריפֿט דער נעשטאָכענען זיגעל, דעם עוויגען הייליג:
(לא)

אֶת־מֹשֶׁה: ס (כז) וַיַּעַשׂוּ אֶת־
הַכָּתֹנֶת שֵׁשׁ מַעֲשֵׂה אֹרֶג
לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו: (כח) וְאֵת
הַמִּצְנֶפֶת שֵׁשׁ וְאֶת־פַּאֲרֵי
הַמִּגְבָּעֹת שֵׁשׁ וְאֶת־מִכְנְסֵי הַבָּד
שֵׁשׁ מָשְׁזָר: (כט) וְאֶת־הָאַבְנֵט שֵׁשׁ
מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
שָׁנִי מַעֲשֵׂה רֹקֵם כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס (ל) וַיַּעַשׂוּ
אֶת־צִיץ נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ זָהָב טָהוֹר
וַיִּכְתְּבוּ עָלָיו מִכְתַּב פִּתּוּחֵי

תולדות אהרן הכהנת סס ג':

תרגום אונקלוס

(כו) עֲבַד יָת כְּתוֹנִין דְּבוּצָא עוֹבַד
מָחֵי לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי: (כח) וְיָת מִצְנַפְתָּא
דְּבוּצָא וְיָת שְׁבַח קוּבַּעְיָא דְּבוּצָא וְיָת מִכְנְסֵי בוּצָא דְּבוּץ שְׁזִיר: (כט) וְיָת חֶמְיְנָא
דְּבוּץ שְׁזִיר וְתִכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וְצָבַע זְהוֹרִי עוֹבַד צַיָּיר כְּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:
(ל) וַעֲבַדוּ יָת צִיצָא דְּלִילָא דְּקוֹרְשָׁא דִּדְהַב וְרִבִּי וְכָתְבוּ עֲלוֹהִי כְּתַב מְפַרַשׁ קוֹרְשָׁא

רש"י

(בח) ואת פתחי המנעות. תפתח המנעות.
המנעות המסיחות:

באור

המנעות המפוזרין (רש"י). והכוונה שפתחי הוא שם המקדה נסמיכו' הנזיס, ונא תחת שם התומר, ועניגו מנעות מפוזרין, כי כן דרך ל"הק להשתמש בשם המקדה בסמיכות תחת שם התומר, ועל הרוב יהי' השם הזה נסמך, כמו למנני חפן (ישעי' כ"ד י"ג), והוא מנניס נחפניס, ולים תנוות (משלי י"ח י"ג) עניגו מיס מנין, ופעמיס יהיה הסמוך, כמו מקלר דוח (לעיל ו' ט'), תפתרת עזמו (תהלים פ"ט י"ח), תכלי' שלמה (שם קל"ט כ"ג), כליל תכלת (לעיל פסוק כ"ג), וכן כמן, יתכן לומר תפתרת המנעות, ומנעות התפתרת, הלא סיס הגדל ניניכס, הלו אמר מנעות התפתרת, כי' נמשע סיס מנעות שחיגן של תפתרת, והגדיל הלו שהן תפתרת, לכך אמר תפתרת המנעות, הו פתחי המנעות, שכל המנעות הן פתוח לחדס, כשהן עולות על

הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפֹד כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ שלישי ששי
(כג) וַיַּעַשׂ אֶת־מְעִיל הָאֵפֹד מַעֲשֵׂה אֹרֶג כְּלִיל תְּכֵלֶת: (כד) וּפִי־
הַמְּעִיל בְּתוֹכוֹ כְּפִי תַחְרָא שָׂפָה לְפִיו סָבִיב לֹא יִקָּרֵעַ: (כה) וַיַּעֲשׂוּ
עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל רִמֹּנֵי תְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי מָשְׁזָר:
(כו) וַיַּעֲשׂוּ פַּעֲמֹנֵי זָהָב טָהוֹר וַיִּתְּנוּ אֶת־הַפַּעֲמֹנִים בְּרֶתֶוךְ
הָרִמֹּנִים עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב בְּתוֹךְ הָרִמֹּנִים: (כז) פַּעֲמֹן וְרִמֹּן
פַּעֲמֹן וְרִמֹּן עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב לְשָׁרֵת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה

תולדות אהרן ויעש זבחים פ"ח, ג': ויעשו יומא פ"ח, ח':

הרגום אשכנזי רמט

פַּאן דעם מאנטעל: זאָ
ויא דער עויבע דעם משה
בעפֿאָהלען: (כג) מאן
מאכטע דען אונטערזאָק
אונטער דעם מאנטעל פֿאָן
וועבעראַרבייט: גאנץ פֿאָן
בלויער וואָללע: (כג) אָבען
אם אונטערזאָק איינע אָפֿ-
נונג, ווי דיא אָפֿנונג אי-
נעם פאנצערהעמדעם: אן
דיזער אָפֿנונג איינע באָרטע
אומהער, דאמיט ער ניכט
צערדייבע: (כד) זיא מאכטען
אונטען אם זוימע דעם או-
טערזאָקם, גראנאטעפֿעל
פֿאָן בלויער, פורפורראָטהער
אונד האָכראָטהער וואָללע
נעצווירנט: (כה) מאכטען
שעללען פֿאָן רייגעם נאָלדע:
בעפֿעסטיגען דיא שעל-
לען צווישען דען גראנאט-
עפֿפֿעלן, דונד אומהער אן
דעם זוימע דעם אונטער-
זאָקם, צווישען דען גרא-
נאטעפֿפֿעלן: (כו) נעהמי-
ליך שעללע אונד גראנאט,
שעללע אונד גראנאט, אם זוימע דעם אונטערזאָקם אומהער: צור אמטם-
פֿאָר-
ריכטונג

תרגום אונקלוס

וְלָא יִתְפְּרַק חוּשְׁנָא מֵעִלְוֵי אֵיפּוֹדָא כְּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה: (כב) וְעָבַד יָת
מְעִילָא דְּאֵיפּוֹדָא עוֹבַד מָחֵי גְּמִיר תְּכְלָא: (כג) וּפוּמֵיהּ דִּמְעִילָא בְּפִיל לְגַוֵּיהּ כְּפוּם
שִׁרְיָן תָּרָא מַקַּף לְפוּמֵיהּ סְחוֹר סְחוֹר דְּלָא יִתְבְּזָע: (כד) וְעָבְדוּ עַל שְׁפוֹלֵי מְעִילָא
דְּמוֹנֵי תְּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וְצָבַע זְהוֹרִי שָׁזִיר: (כה) וְעָבְדוּ זַגִּין דְּדָהַב דְּכִי וְיָהֲבוּ יָת
זַגַּיָּא בְּגוֹ רְמוֹנַיָּא עַל שְׁפוֹלֵי מְעִילָא סְחוֹר סְחוֹר בֵּגוֹ רְמוֹנַיָּא: (כו) זַגָּא וְרְמוֹנָא
זַגָּא וְרְמוֹנָא עַל שְׁפוֹלֵי מְעִילָא סְחוֹר לְשַׁמָּשָׁא כְּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:

באור

(כב) בליל תכלת. כלו תכלת, והוא סמוך: (כג) פארי המגבעת. תפלת המנחות, המנחות

פקודי לט

הַזָּהָב עַל־שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת עַל־
קְצוֹת הַחֹשֶׁן: (יח) וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת
שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת נָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי
הַמִּשְׁבְּצֹת וַיִּתְּנֵם עַל־כִּתְפֹת
הָאֵפֹד אֶל־מוּל פָּנָיו: (יט) וַיַּעֲשׂוּ
שְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב וַיָּשִׂימוּ עַל־
שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן עַל־שְׂפָתוֹ
אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר הָאֵפֹד בָּיְתָה:
(כ) וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב וַיִּתְּנֵם
עַל־שְׁתֵּי כִתְפֹת הָאֵפֹד מִלְמַטָּה
מִמּוּל פָּנָיו לְעֻמַּת מַחְבַּרְתּוֹ
מִמַּעַל לְחֵשֶׁב הָאֵפֹד: (כא) וַיִּרְכְּסוּ
אֶת־הַחֹשֶׁן מִטַּבְּעֹתָ*ו אֶל־
טַבְּעֹת הָאֵפֹד בִּפְתִיל תְּכֵלֶת
לִהְיֹת עַל־חֵשֶׁב הָאֵפֹד וְלֹא־יִזַּח

מטבעתיו קדי

תרגום אונקלוס

דְּדַהַב עַל תַּרְתֵּין עִזְקָתָא עַל סְטָרֵי חוּשָׁנָא: (יח) וְיַת תַּרְתֵּין גְּדִילַן דְּעַל
תְּרֵין סְטָרוֹהִי יְהָבוּ עַל תַּרְתֵּין מָרְמְצוּתָא וְיְהָבִינוּן עַל כְּתֵפֵי אֵיפוֹדָא לֶקְבֵּיל אַפּוֹהִי:
(יט) וַעֲבָדוּ תַּרְתֵּין עִזְקָן דְּדַהַב וְשַׁוְיאוּ עַל תְּרֵין סְטָרֵי חוּשָׁנָא עַל סְפָתֵיהּ דִּי
לְעֵיבְרָא דְּאֵפוֹדָא לְגָיו: (כ) וַעֲבָדוּ תַּרְתֵּין עִזְקָן דְּדַהַב וְיָהְבִינוּן עַל תַּרְתֵּין כְּתֵפֵי
אֵיפוֹדָא מִלָּרַע מִלְקֳבֵיל אַפּוֹהִי לֶקְבֵּיל בֵּית לוּפֵי מֵעִילָּוֵי הֵמַן אֵיפוֹדָא: (כא) וְאָחַדוּ
יַת חוּשָׁנָא מֵעִזְקָתֵיהּ לַעִזְקָתָא דְּאֵיפוֹדָא בְּחוּטָא דְּתְכֶלָא לְמֶהֱוֵי עַל הֵמַן אֵיפוֹדָא
ולא

תרנום אשכנזי

ביידען רינגע: אין דען עק־
קען דעם שילדם: (יח) אונד
דיא ביירען ענדען דער ביידען
קעטטען בעפֿעסטיגטען זיא
אן דיא איינפֿאססונגען: דיזע
זעטצטען זיא אין דיא שול־
טערבלעטטער דעם מאנ־
טעלם אויף דיא פֿאָרדער־
זייטע: (יט) מאכטען נאָך
צווייא גאָלדענע רינגע, אונד
בעפֿעסטיגטען זיא אן דיא
איבריגען ביידען עקקען דעם
שילדם: נעהמליך אן דען
זוים, אן דיא איננערע זיי־
טע, נעגען דעם מאנטעל
צו: (כ) אונד אבערמאהלם
צווייא גאָלדענע רינגע, דיזע
זעטצטען זיא אן דיא ביידען
שול־טערבלעטטער דעם
מאנטעלם אונטערהאלב
דעם שילדם, אויף דיא פֿאָר־
דערזייטע, אין דיא נעגענד
וואָ דער מאנטעל בעפֿע־
סטיגט ווירד: איבער דעם
גירטעלבאנד דעם מאנטעלם:
(כא) זיא שנידטען דאז
ברוסטשילד אן, אוים זיינען
רינגען אין דיא רינגע דעם מאנטעלם, מיט אייגער שנור פֿאָן בלויער וואָללע, דאמיט
דער שילד פֿעסט בלייבע אן דען גירטעל דעם מאנטעלם, אונד דער שילד ניכט ווייכע
פֿאָן

פְּטֻדָה וּבָרֶקֶת הַשְּׁוֹר הָאֶחָד׃ (יח) וְהַשְּׁוֹר הַשֵּׁנִי נֹפֶךְ סַפִּיר
וְיַהֲלֹם׃ (יט) וְהַשְּׁוֹר הַשְּׁלִישִׁי לֶשֶׁם
שְׁבוֹ וְאַחְלָמָה׃ (כ) וְהַשְּׁוֹר הָרְבִיעִי
תַּרְשִׁישׁ שֹׁהַם וְיָשְׁפֵה מְוֻסַבֹּת
מִשְׁבְּצֹת זָהָב בְּמִלּוּאֹתָם׃
(כא) וְהָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל הֶנָּה שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עַל־
שְׁמֹתָם פִּתּוּחֵי חֹתָם אִישׁ עַל־
שְׁמוֹ לִשְׁנֵים עָשָׂר שָׁבֶט׃
(כב) וַיַּעֲשׂוּ עַל־הַחֹשֶׁן שַׁרְשֹׁרֹת
גַּבְלֹת מַעֲשֵׂה עֲבֹת זָהָב טָהוֹר׃
(כג) וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי מִשְׁבְּצוֹת זָהָב
וּשְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב וַיִּתְּנוּ אֶת־
שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת עַל־שְׁנֵי קְצוֹת
הַחֹשֶׁן׃ (כד) וַיִּתְּנוּ שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת

תרגום אשכנזי רמת

רייהע, אדם פטדה אונד
ברקת, דיועם איזט דיא
איינע רייהע: (יח) דיא
צווייטע נפך, כפיר אונד
יהלם: (יט) דיא דריטטע,
לשם, שבו אונד אחלמה:
(כ) אונד דיא פֿירטע,
תרשיש, שהם אונד ישפה:
פֿאן גאלדענען איינפֿאססונ-
גען אומגעבען, וואָ זיא
אײנגעזעצט וואורדען:
(כא) דיא שטיינע וואָרען נאך
אנצאהל דער נאמען דער
קינדער ישראל׳ס, צוועלף
נאך אנצאהל איהרער נא-
מען: וויא איין זיגעל גע-
שטאָכען ווירד, יעדען שטאם
נאך זיינעם נאמען, זאָ נאך
דען צוועלף שטעממען:
(כב) זיא מאכטען אן דען
שילד קייטען אן דען גע-
דען, פֿאָן גערפֿלאָכטענער אר-
בייט, פֿאָן רייגעם גאָלדע:
(כג) מאכטען צווייא איינ-
פֿאססונגען פֿאָן גאָלד, אונד
צווייא גאָלדענע רינגע: בע-
פֿעסטיגטען דיא ביידען רינ-
גע אן דיא ביידען עקקען

דעס שילדס: (כד) בראכטען דיא ביידען גערפֿלאָכטענען גאָלדענען קעטטען אין דיא

ביי־

תרגום אונקלוס

דְּאִבֶּן טָבָא סַרְדָא קַדְמָאָה סַמְקָן יַרְקָן וּבַרְקָן סַרְדָא חָד׃ (יח) וְסַרְדָא תִּנְיָנָא
אִזְמַרְגַּדִּין שַׁבְּוִיז וְסַבְּהַלּוֹם׃ (יט) סַרְדָא תְּלִיתָאָה קַנְכִּידֵי טַרְקָיָא וְעֵין עִיגְלָא׃
(כ) וְסַרְדָא רְבִיעָאָה כְּרוֹם יַמָּא וּבוּרְלָא וּפַנְתִּירֵי מְשַׁקְעָן מַרְמָצָן דְּדָהַב בְּאַשְׁלְמוּתְהוֹן׃
(כא) וְאַבְנַיָּא עַל שְׁמָהַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִינוּן תְּרֵתֵי עַסְרֵי עַל שְׁמָהַתְהוֹן כְּתַב מְפָרַשׁ
כְּגְלוּף דְּעִזְקָא גְּבַר עַל שְׁמֵיהּ לְתֵרֵי עֲסַר שִׁבְטַיָּא׃ (כב) וַעֲבַדוּ עַל חוּשְׁנָא תִּבְרִין
מְתַחֲמָן עוֹבַד גְּדִילוּ דְּהַב דַּכִּי׃ (כג) וַעֲבַדוּ תַּרְתֵּין מַרְמָצָן דְּדָהַב וְתַרְתֵּין עִזְקָן
דְּדָהַב וְיָהְבוּ יַת תַּרְתֵּין עִזְקָתָא עַל תְּרֵין סְטֵרֵי חוּשְׁנָא׃ (כד) וְיָהְבוּ תַּרְתֵּין גְּדִילַן

אֶת־מֹשֶׁה: ס (ז) וַיַּעֲשׂוּ אֶת־
אַבְנֵי הַשֹּׁהַם מְסֻבֹּת מִשְׁבְּצֹת
זָהָב מְפֻתָּחֹת פִּתּוּחֵי חוֹתָם
עַל־שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ח) וַיָּשֶׂם
אֹתָם עַל כִּתְפֹת הָאֵפֹד אַבְנֵי
זִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ

(ח) וַיַּעַשׂ אֶת־הַחֹשֶׁן מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב
כְּמַעֲשֵׂה אֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ
מָשְׁזָר: (ט) רָבוּעַ הָיָה כָּפוּל עָשׂוּ
אֶת־הַחֹשֶׁן זֶרֶת אָרְכּוֹ וְזֶרֶת
רָחְבּוֹ כָּפוּל: (י) וַיְמַלְאוּ־בוֹ
אַרְבָּעָה טוּרֵי אָבֶן טוּר אֹדֶם

תרגום אשכנזי

(ו) זיא מאכטען פּיערנער צווייא שהם שטיינע, אומ־ רינגט פּאָן גאָלדענען איינ־ פּאסונגען: (ז) אויסגעשטאָ־ כען, וויא איין זיגעל גע־ שטאָכען ווירד, נאך דען נאָהמען דער קינדער ישראל׳ם: (ז) דיוע זעטצ־ טע מאן אויף דיא שולטער־ בלעטטער דעם מאנטעלם, שטיינע דעם אנדענקענם פּיר דיא קינדער ישראל׳ם: זאָ וויא דער עוויגע דעם כישה בעפּאָהלען: (ח) מאן מאכ־ טע דאז שילד, קונסטווע־ בעראַרבייט, וויא דיא אר־ בייט דעם מאנטעלם: פּאָן גאָלד: בלויער, פורפורנ־ טהער, האָכראָטהער וואָל־ לע, אונד געצווירנטעם גארן: (ט) פּירעקקיג דאָפּפּעלט איבעראיינאנדער מאכטען זיא דאז שילד: דיא לענגע איינע שפאנגע, אונד דיא בריייטע אויך איינע שפאנגע, דאָפּפּעלט איבעראיינאנדער: (י) זיא זעטצטען היניין פּיער רייהען עדעלגעשטיינע: איינע

וכן עס כל תין ותין סכל המינין חוטין כפול ששה
וחזק חוט שניעי עס כל אחד ואחד:

מְפֻרָשׂ עַל שְׁמֹהַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ז) וְשָׂווּ
לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה: (ח) וְעָבַד יָת חוּשְׁנָא עוֹבַד אוּמָן כְּעוֹבַד
אֵיפּוֹדָא דַּהֲבָא תְּכֶלְתָּא וְאַרְגְּוָנָא וְצִבְעָא זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר: (ט) מְרַבַּע הֲוָה עֵיף עָבְדוּ
יָת חוּשְׁנָא זֶרְתָּא אוֹרְכֵיהּ וְזֶרְתָּא פוּתְיֵהּ עֵיף: (י) וְאַשְׁלִימוּ בֵיהּ אַרְבָּעָה סָדְרִין

תרגום אונקלוס

באור

ופסהים, כי לא נשמע עד היום ההוא לעשות כן: (ו) ויעשו את אבני השהם, כדרך
תקון, כמו ויימהל לעשו' מתו (נדרשית י"ח ז') הלשנ"ע:

וְקִצֵּין פְּתִילֹם לַעֲשׂוֹת בְּרָתוֹךְ
הַתְּכֵלֶת וּבְתוֹךְ הָאַרְגָּמָן וּבְתוֹךְ
תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבְרָתוֹךְ הַשֵּׁשׁ
מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב: (ד) כְּתֹפֶת עָשׂוּ־
לוֹ חֹבְרֹת עַל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו חָבֻר:
(ה) וְחֵשֶׁב אֲפָדָתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו
מִמֶּנּוּ הוּא כְּמַעֲשֵׂהוּ זָהָב שׁ
תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי
וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה

קצותיו קדי
תולדות אהרן וקצץ יומח ע"ג. ח': לעשות סס סס:

תרגום אשכנזי רמז

שניטטען פֿאדען דאדוים, אום זאָלכע צוויישען דער בלויען, פורפורדאָטהען, אונד האָכראָטהען וואָללע, וויא אויך דעם ליינענגארן צו פֿעראַרבייטען: נאך זיינרייכער קונסטאַרבייט: (ד) שולטערשטיקקע האָ־בען זיא דאראן געמאכט: דאדורך איזט ער אן ביידען עקקען בעפֿעסטיגט וואָר־דען: (ה) אונד דאס גיר־טעלבאנד דעם מאנטעלם, וועלכעם דאראן זאם, מיט איהם פֿאָן גלייכער ארבייט, אוים איינעם שטיקקע, פֿאָן גאָלד, בלויער, פור־פוראָטהער, האָכראָטהער וואָללע, אונד נעצווירנטעם גארן: זאָ וויא דער עוויגע דעם משה בעפֿאָהלען:

(ו)

תרגום אונקלוס

צְבַע זְהוֹרִי וְבָגוֹ בּוּצָא עוֹבַד אוּמָּן:
(ד) בַּתְפִּין עֲבָרוּ לֵיהּ מְלַפְּפִין עַל תְּרֵין
סְטָרוֹהִי מְלָפֵף: (ה) וְהַמְיַן תְּקוּבֵיהּ
דַּעֲלוֹהִי מְבֵיהּ הוּא כְּעוֹבְדֵיהּ דְּהֻבָּא תְּכֶלְתָּא
וְאַרְגְּוָנָא וְצָבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר כְּמָא דְּי

רש"י

טסין היו מדדין מן הזהב מטט"נדרח נלע"ז (ג טסין דקות. כתן הוא מלתך היתך היו טווין חת הזהב עם החוטין תרדין הטסין דקין וקוללין מהם פתילים למוך הטס לעשות מותן פתילין תערובת עם כל מין ומין נחתן ומפול, שנאמר נהם זהב, חוט אחד של זהב עם שש חוטין של תכלת, וכן עם כל מין ומין, שכל המינין חוטין כפול שש, והזהב חוט שניעי עם כל אחד מהן (רש"י). וכתב הרמב"ן לא הוסיף בכל מלאכת הקדש לפרש דרך המותנות אין נעשה זולת בכאן, והרמוי שימתר ויעשו את החפוד זהב תכל' וגו' מעשה חושב כתפו' עשו לו וגו', כי כן הדרך בכלם. ויתכן שספל בכאן המחשבה שחשבו החושבי הזהב, כי הי' תמה בעיניהם להיו' זהב טווי וחזור, כאשר יעשו בלתר

(ג) בלע"ז Estendre: Etendre, (חויסדעהנען)

הַמִּזְבֵּחַ: (נח) וְאֶת־אַדְנֵי הֶחָצֵר
סָבִיב וְאֶת־אַדְנֵי שַׁעַר הֶחָצֵר
וְאֶת כָּל־יִתְדֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־
כָּל־יִתְדֹת הֶחָצֵר סָבִיב:

לט (ט) וּמִן־הַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי עָשׂוּ
בִגְדֵי־שָׂרָד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ
וַיַּעֲשׂוּ אֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר
לְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה: פ שני חמישי

(ג) וַיַּעַשׂ אֶת־הָאֵפֹד זְהַב תְּכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ
מָשְׁזָר: (ד) וַיַּרְקִעוּ אֶת־פַּחֵי הַזָּהָב

תרגום אשכנזי

אלטארם: (נח) דיא פיסע דעם פאָרהאָפּס אומהער, אונד דיא פיסע צום אייני־גאנג דעם פאָרהאָפּס: אויך אללע נעגעל דער וואָהנונג, אונד אללע נעגעל דעם פאָרהאָפּס אומהער:

לט (ט) פאָן דער בלויען, פורפוראָטהען
אונד הָכראָטהען וואָללע, מאכטען זיא טיכער צום אייגפאקקען, צום דיהנסט דעס הייליגטהומס: אויך דיא הייליגען קליידער פיר אהרן, זאָ וויא דער עוויגע דעם משה בעפאָהלען: (ג) מאן מאכטע דען מאנטעל פאָן גאָלד, בלויער, פורפור־ראָטהער, הָכראָטהער וואָללע אונד געצווירנטעם נארן: (ד) זיא גלעטטעטען נעהמליך גאָלדבלעכע, אונד

רש"י

לט (א) ומן התכלת והארגמן וגו'. סם. נח נחמר כאן תכלת אחי אומר סחין נגדי פרך הללו נגדי כהונה שנגדי כהונה הי' סם. חלת הם נגדים שמבקין נהם כלי הקדש נשעת משנוך מסעות שלח היה נהם סם: (ג) וירקעו כמו (תהלים קל"ו) לרוקע הארץ. כתרגומו ורדידו

תרגום אונקלוס

(נח) וְיָת מַסְכְּיֵי דַרְתָּא סְחוֹר סְחוֹר וְיָת
מַסְכֵּי תְרַע דַּרְתָּא וְיָת כָּל סְכֵּי מַשְׁכְּנָא
וְיָת כָּל סְכֵּי דַרְתָּא סְחוֹר סְחוֹר:

לט (ח) וּמִן תְּכֶלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי
עֲבִדוּ לְבוּשֵׁי שְׁמוּשָׁא לְשַׁמָּשָׁא
בְּקוּדְשָׁא וַעֲבָדוּ יָת לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא דִּי לְאַהֲרֹן כְּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:
(ט) וַעֲבַד יָת אֵיפוֹדָא דַּהֲבָא תְּכֶלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר:
(י) וְרַדִּידוּ יָת טַסֵּי דַּדַהֲבָא וְקַצִּיצוּ חוּטִין לְמֶעֱבַד בְּגוֹ תְּכֶלָא וּבְגוֹ אַרְגְּוָנָא וּבְגוֹ

באור

מת כל כליו זהב, וקללו ממנו לעשות לפרוכת ולפי את הקרסים ודיחיה ועשו נזעות והקרסים של יריעות התחתונות ע"כ. והנה כל זה נכלל נמאמרו כל הזהב העשוי למלאכה נכל מלאכת הקדש (לעיל פסוק כ"ד):

לט (א) ויעשו את בגדי הקדש וגו', כלל ופרט וכלל יפרט מנחם: (ג) וירקעו, כמו לרוקע הארץ

חֲמֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים עָשָׂה
וָוִים לָעַמּוּדִים וְצִפָּה רָאשֵׁיהֶם
וְחִשַּׁק אֹתָם: (כט) וּנְחֹשֶׁת הַתְּנוּפָה
שִׁבְעִים כִּכָּר וְאַלְפַּיִם וְאַרְבַּע־
מֵאוֹת שָׁקֶל: (ל) וַיַּעַשׂ בָּהּ אֶת־
אַדְנֵי פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־
מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת וְאֶת־מִכְבַּר
הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ וְאֵת כָּל־כְּלֵי

זיבענציג שקל פֿערפֿערטיגטע
מאן דיא האקען צו דען ווי־
לען: בעלעגטע איהרע קנייפֿע
דאמיט, אונד מאכטע דיא
דייפֿען דאפֿאן: (כט) דאז
אויפֿגענאָממענע קופֿפֿער
זיבענציג ככר: צווייא טוי־
זענד פֿיער הונדעדט שקל:
(ל) דארוים פֿערפֿערטיגטע
מאן דיא פֿיסע צום איינגאנג
דעס שטיפֿטסצעלטם, דאז
קופֿפֿערנע אלטאר אונד דאז
קופֿפֿערנע זיבוועדק דאראן:
אויך אללע נערעטהע דעם
אלטאדם

תולדות אהרן ונחשת סס פס:

תרגום אונקלוס

וַחַמְשָׁא עֲבַד וָוִין לַעֲמוּדַיָּא וַחֲפֵי רֵישֵׁיהוֹן וְכַבֵּשׁ יַתְהוֹן: (כט) וּנְחַשׁ אֲדָמוּתָא
שַׁבְעִין כִּכְּרִין וְתֵרִין אַלְפִּין וְאַרְבַּע מְאָה סַלְעִין: (ל) וַעֲבַר בָּהּ יַת סַמְכֵי תְּרַע
מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיַת מַדְבְּחָא דְנְחָשָׁא וְיַת סְרָדָא דְנְחָשָׁא דְלֵיהּ וְיַת כָּל מָנֵי מַדְבְּחָא:

באור

למתכת: אדני הקדש ואת אדני הפרכת, יקדש הכתו' המזבח קדש, והנדיל הפרכת נעבור היותו מבדיל בין קדש הקדשים, כמלו ממר את מדני הקדש ואת מדני קדש הקדשים (הרמב"ן): (כח) וצפה ראשיהם, של עמודים מהם, שבולם כתוב ולפוי דמזיהם והסקיהם כסף (לעיל ישוק י"ט) (רש"י): (ל) ויעש בה וגו', לא הזכיר הכיור וכנו, כי לא נעשה נמשקל, אבל כל המלות שהניחו הנשים הלובמות שם נהם, ולא ידעה משה משקלו (הרמב"ן), וכבר כתבנו למעלה סוף פ' ויקהל (שם פסוק מ') שזהו טעם למדו מהלת הלבמת, ולא כמ"ש הרמב"ע שהוא כמו ממלת הלבמ', כי יש הבדל בין הולמת הבי"ת להולמת המ"ם, ע"ש. והנה בפסוק כ"ד כתב הרמב"ע, ממר הגמון למה הזכיר מה עשו בכסף ולא הזכיר מה עשו בזהב התנופה, והוא השיב הנה הזכיר כי המנופה היתה בכר זהב, בם בכה הכפור' וזהב המלון ומזבח הקטורת. ומין זה בכון, כי המנופה היתה כלה זהב, ולא כן המלון רק לפוי זהב הוא מביה ומחון, וכן מזבח הקטור' והשלחן והבדים והקרשים והבדיחים מלופים זהב הם כלם, והכפורת היתה זהב כלה, וכפי מה שבללו מנותיהם בכר מחד היתה כי מלבה דב ולחבה דב, ולפי דעתי שהזכיר מה יעשו בכסף שהוא בסף הכפורים והנה הזכיר כי על בסף החיוב הי' עומד המשכן שהוא הבולל לבל הבלים. וזה לזברון לבני ישראל, ומי יובל לשער במה זהב לפוי בל בלי המשבן עב"ל. וב"ב הרמב"ן ז"ל שלא ספר בפרשה מה בעשה הזהב. בי הזהב ממנו בים מיתמר לפוי הבדשים והבדיחי', וממנו בים מלעזר המהן והבפורת והמנורה והשלחן ומזבח הזהב, והנה בעבור שלא ידע לפוי בל בלי במה זהב יש בו לא ספר בתתו משה להם במנין ובמשבל עב"ל. ובילבוט (רמז תב"ד) בתבדבו זהב בבריים (ג"ל תשע ועשרים בבר) ושבע מאות ושלשים שבלים. ממנו עשו את המהן ואת הבפורת ואת הבדובים ואת המנורה וכל בליה, שלחן וביו, ולפוי את המזבח, ועשו

את

תרגום אשכנז

דער דורך דיא מוסטערונג
נינג פאָן צוואנציג יאהר
אונד דאריבער, אונד צוואר
פיר זעכסמאהל הונדערט
אונד דרייא טויזענד, פינף
הונדערט אונד פינפציג :
(כז) הונדערט ככר זילבער
וואורדען אנגעוויגעט, דיא
פיסע אין דעם הייליגטהום
אונד אם אינגערן פאָרהאנג
צו גיסען: הונדערט פיסע
אוים הונדערט ככר זילבער,
צו יעדעם פום איין ככר: (כח) פאָן דען איין טויזענד זיבען הונדערט פינף אונד

רש"י

חלף וטנע מחות וע"ח סקליס: (כז) לנקב. כתרגומו לחתכת: את חדני הקדש. של קדשי המשכן סיסס מ"ח קרסיס ולהן נ"ו חדנים וחדני הפרכת חרנעים הרי ק' וכל שהר החדנים נחשת כתיב נהס: (כח) ולפי רחשיהס. של עמודים ויהן שנצולן כתיב ולפוי רחשיהס ורחוקיהס כסף:

תולדות אהרן ויהי סס סס: האלף סס סס:

תרגום אונקלוס

וְהַלְתָא אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה וַחֲמִשִׁין:
(כז) וְהַוָאָה מְאָה כִכְרֵי כַסְפָּא לְאַתְכָּא
יַת סַמְכֵי קוּרְשָׁא וְיַת סַמְכֵי פָּרוּכְתָא מְאָה
סַמְכִין לִמְאַת כִכְרִין כִכְרָא לְסַמְכָא:
(כח) וְיַת אַלַף וּשְׁבַע מְאָה וְשַׁבְעִין

באור

ולשטת דני היתה העגודה נלוים מצעת מתן תורה ומילך, לפי שפסקה העגודה
נבכורות ביום ההוא והלאה לחדי שהקדימו נערי בני ישראל תחת הבד עולו'
וזבחים (והוא לשון רמזון של רש"י), לו שלא נשלחו נערי בני ישראל בם ביום ההוא
כי אם להניח הקרבנות ולעמוד עליהן, והמעלים היו בקר ומניהות (והוא לשון בני
של רש"י ודברי הרמ"ם שכתב בשם חז"ל שבערי בני ישראל היה בקר ומניהות תמוהים),
כי מסיני נשטו על הבהונה, ומ"כ בשר בעתר שבט לוי לעיו' לגיון של מלך, ושלא
לבא במספר העם, והלווי של אך את משה לוי לא תפקד בתר בלעוה בו במנין הרמזון,
שלא שמעני שלא נכתב המנין הרמזון בתורה בפירוש, לא היו' מקום שיכתב הלווי בהוא
עד המנין הבני:

נשתה מספר הבד מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים המנכרים פה במנין
הרמזון בם הוא חון משבט לוי, ובאו המשלימים את שבתם בתקו' המתים
משעם בן מנין למנין כמ"ש הרמב"ן ז"ל בתחלת פ' כי תשא, לו בתמר כמ"ש רש"י ז"ל,
וכפי מה שבאר הרמ"ם ז"ל את דבריו, שלשנות בני אדם מונין משבי, ודוקא לערכין
ויתר הדיני המנכרים הוא דהוי מעת לעת, אבל מנין שני בח ושנות הדורות משבי
מניהן, כמ"ש חז"ל בפ"ק דר"ה (דף י"ב ע"א), ובמדבר דבה אמרו בפירוש בני ויהיו כל
הפקדי' בד מאות אלף (במדבר א' מ"ו), שאין מונין לאם אלא משבי שהוא ל"ה לבדיאתו
של אדם הרמזון, ומ"כ לא היו' בם אדם שבא לכלל עשרים בין מנין למנין, ועל כרחינו
לומר שלא את מבני ישראל אף אחד בין מנין הרמזון לשני, ויהי' זה בם ופלא בדול,
אלא שכל עניני דור המדבר היו שלא כמנהג העולם, ואין להתפלא אם יהי' בם זה יוצא
חון מנגד התולדות: (כז) לצקת, מקור מבעלי היו"ד כמו לרדת, ועבינו כתרגומו
לאתכא

פקודי לח

מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
לְכָל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מִבֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה לְשֵׁשׁ־

תרגום אונקלוס

בְּסַלְעֵי קוּדְשָׁא לְכֹל דַּעֲבַר עַל מִנְיָנָיָא
מִבַּר עַסְרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא לְשִׁית מְאָה

תרגום אשכנזי רמה.

ליך איין בקע אויף יעדעם
קאָפּף געריכטעט, דיזעם
איזט איין האלבער שקל,
נאך דעם געוויכטע דעס
הייליגטהומס: פֿיר יעדען

דער

רש"י

שנאת חלפים שקלים. כיוצא בו את תחות חלף חנחין
תרי הן שש מחות חלף שלמים הרי מחת ככר
והשלשת חלפים וחמש מחות וחמשים חנחין עולים

באור

ישראל דנק על ויעלו עולות. משמע שכם העלום. אבל כשאתה קורא בפתנחתא עומדת
התיבה לנדה, ומיכה דנקה על ויעלו. ויש לומר שלא שלחו אלא להביא הקרבנות
ולעמוד עליהם, ויעלו עולות אותם שכשרו להעלותם, דהיינו נדב ואביהוא, שמשמו
לסיני הופרשו הכהנים כדיליף לקמן ע"ל. ומסיק תנאי היא דתני' וגם הכהנים הנגשים
אל ה' יתקדשו (שם י"ט כ"ג), ר' יהושע בן קרח' אומר זו פרישות נכונו' (הזהי' את
הנכונו' להפריש מן הכהל). רבי אומר זו פרישות נדב ואביהו (כלומר לא נקרבו הנכונות
הכהנים, אלא מי הם הכהנים הנגשים אל ה' שהוזהרו כאן לפרוש מן הכהל, זה נדב
ואביהוא שנעשו נסיכי כהנים, וגם הנגשים אל ה' להקריב קרבנות דס"י) ע"ל.
מעתה לדעת ר"י בן קרחה, דסתם מתני' כוותי' (שם דף קי"ב ע"ב) עד שלא הוקם
המשכן העבודה בנכורות, ומשהוק' המשכן העבודה בכהני', והי' מ"כ בנט לוי מכלל
הבותנים נקט לגלגלת לגורן תרות' המקנים, והנמנים ע"י חנאי הבקלים הכם, כי
עדיין לא נמחל ולא יצא מכלל הכם עד למח' הקמת המשכן. ומשנמחל הבנט הכוא
גם הלוי על המנין הבני, וכמה לו לך את מטה לוי לא תפקד כמו שאמרו"ל כדי הוא
לניון של מלך להיות כמנה לבדו, וגם המנין הבני הי' ע"י נקע לגלגלת, והיו שומרים
חנאי הבקלים הכם לקנות בכם קרבנות לצור, אם ינטרכו, והיתה הגבי' הכיא דומה
לתרומת חנאי שקלים של חובה שניהנו גם ישראל אחר שנאו למדן, ולכך קדמוה חז"ל
בבם תרום' חנאי שקלים של חובה, אף שאין הדמיון מכל וכל, לפי שבכל זמן שהיו ישראל
במדבר לא הקריבו עולה ושלמים [אם שלא הקריבו כלל, כמ"ש ר' אליעזר (חגיגה דף ו'
ע"ב) מקרא דהזנחי' ומנחה הגשתם לי במדבר (עמוס ה' כ"ה), או שלא הקריב אלא
שנטו של לוי שלא עבד ע"ז, כדנדי ר' עקיבא (שם)]. ולא היתה הגבי' הכיא מבני
שלש עשרה שנה ומעלה כחוצת מחצי' השקל של כל שנה ושנה, ולא משנט לוי כלל, כי
לא היתה שלא לנוכך המנין (כן העלה רמ"ם בתחלת פ' כי תשא). ולפי הדיוט הזאת
נדיכי' אנו לומר שנתרבה מספר בני ישראל בין מנין הראשון לשני כמספר הבנט שילא
מכללם, שלבך המתי' שמתו מהם ממחרת י"הכ עד פ' נחייר, וג"ל שנא להם הרצוי
הכוא ע"י המכתי' שהשלימו שנתם תוך כך ונתו לכלל עשרים, ולידע הדבר שהי' מספר
המשלימים הכם מצומצם עם מספר שנט לוי והמתים מהעם בשנעה חקשים, והי'
מספר חנאי הבקל בשני המניינים שוה. ואף שהכלל אתנו שלישית מלבי' מונין מניסן
ולשנות עולם מתשרי, ומ"כ למנין שנות עולם לא נתרבה מנין הבנים בין י"הכ של הבנה
הראשונה לחבש חייל של הבנה הבנית לילאת מלרים, וכל הנולדי' מתשרי ועד חייל לא
השלימו שנתם עד תשרי שנות החבש השניעי של הבנה הבנית לילאת מלרי', מ"מ יתכן
לומר כמ"ש הרמב"ן ז"ל בריש פ' כי תשא שמנין שנות בני חבש חיבו לא מניסן ולא מתשרי,
כי אם לכל אחד מיום הולדו, וכן בכל מניני התורה בשנות החבש בן הם נמנים מעת
לעת בערכין ובנתי ערי חומה ובשרה אחוזה וחז שבעבד עברי, כמ"ש חז"ל בשם'
ערכין (דף י"ח ע"ב). ומ"כ בנו המניעים לכלל עשרים בין מנין למנין. כל זה לבישת
ר"י בן קרחה:

ולשטת

תְּשַׁע וְעֶשְׂרִים כִּכָּר וּשְׁבַע
מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל
הַקֹּדֶשׁ: (כה) וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה
מְאַת כִּכַּר וְאֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת
וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל
הַקֹּדֶשׁ: (כו) בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת

תרגום אשכנזי

הונדערט אונד דרייסיג שקל, נאך דעם נעוויכטע דעם היי-
ליגטהומס: (כה) דאז זילבער פּאן דען מוסטערונגען דער
געמיינדע, הונדערט כפר: טויזענד, ויבען. הונדערט
פינף אונד זיבענציג שקל, נאך דעם נעוויכטע דעם
חייליגטהום'ס: (כו) נעהמ-

ליך

רש"י

בסקלוס מסחותין נתנו, מטבע'חלטים שהיו מניעין
לכבר: (כו) בקע. הוא שם משקל של מחצית
השקל: בשם מחות חלף וגו', כלומר היו יכולין וכך
גלה מניעם תחר סחוקם המשכן בספר וידבר וחף
עתים נמדות המשכן כך היו ומנין חלחי השקלים
של שם מחות חלף עולה מחת בכר כל אחד של

לין

תולדות אהרן וכסף נכורות כ', ח': בקע נכורות שם:

הרגום אונקלוס

עֶסְרִין וּתְשַׁע כִּכְרִין וּשְׁבַע מְאָה וּתְלָתִין
סַלְעִין בְּסֶלְעֵי קוּדְשָׁא: (כה) וּכְסַף מְנְיָנֵי
בְנֵי שְׁתָּא מְאָה כִכְרִין וְאֶלֶף וּשְׁבַע מְאָה
וְשַׁבְעִין וְחַמֵּשׁ סַלְעִין בְּסֶלְעֵי קוּדְשָׁא:
(כו) תִּקְלָא לְגוּלְגַּלְתָּא פַּלְגוּת סְלָעָא

באור

נלטרך עוד לדמוק דפרטי זוטי לא קחזיב, ככ"ל נכוונת רש"י ז"ל להסיר מעליו תמיהת
הרמ"ם ז"ל. והנה שם מאות אלף חמשים הרי הן ג' מאות אלף שקלים שלמים, הרי
מאת ככר, והשלשת אלפים וחמש מאות וחמשים חמשי עולים אלף ושבע מאות, ועי"ה
שקלים: (כו) בקע, הוא מחלית השקל, לפי שנמצא מהשקל: לשש מאות אלף וגו',
בך הי' מספר בני ישראל כפי מנין חמשי השקלים שנתנו לתרומת המדנים. והנה נמנין
הלמוד בתחלת חומש הפקודים (במדבר פ' א'), גם שם הין כמספר הזה, ומ"מ לומל
שהמנין הנוכר כאן הוא הלמוד בחומש הפקודים, שהרי נאמר בו בפ' לחדש השני
(שם פ' א'), והמשכן הוקם בחמד לחדש הראשון, שנאמר ביום החדש הראשון בחמד
לחדש תקים וגו' (לקמן מ' ב'). ומשקלי המנין המכר פה נעשו המדנים, הא למדת שתים
הין, מחת בתחל' נדבתן לחד מעשה העגל, חם הי' לחד י"הב נשנים למשונה. ולחת
בשנה שני' בחייר משוקם המשכן (רש"י פ' כי תשא לעיל ל' ט"ז). ודע שהמספר
הנאמר בחומש הפקודים הי' חון משנע לוי שלא נמנה עמהם, כדכתיב שם והלוי' לאבת
אנתם לא התפקדו בתוכם (במדבר פ' א' מ"ז). ופה בתלומת המדנים הדבר נספק אם
הי' מטה לוי חן הכותנים והנמנים, ולא נאמר חן את מטה לוי לא תפקד ואת רחמם לא
תשא בתוך בני ישראל (שם מ' ט) כי אם לאחר הקמת המשכן, או אם נאחר השנע. הרמ"ם
מקודם לכן, ונא הלוי' הרמ"ם גם נמנין הראשון, ותלוי בפלוגתא דתנאי (זבחים דף
קט"ו ע"ב), מתי פסקה העבוד' בכורות, וכך אי' שם: יתיב רב הונא בר רב קטינא
קמי' דרב מסרא, וקא קרי ויעלו את נערי בני ישראל וגו' (לעיל כ"ד ה') [ומפרש
דאלו הבכורות (כך הוסיף בו רש"י)], אמר לי' הכי אמר רב אסי ופסקו, פי' רש"י
מותו היום פסקה העבודה מן הבכורות שאסיני נעשו על הכהונה כדיליף לקמן, ושאר
כל ומניהו כל מותה שנה ראשונה עד שהוקם המשכן ומתו, ליתנא מחלוקת הכי אמר
רב אסי ופסקיה. צריך להפסיק כאן בגינת טעם המקרא בפתחתא, ולא יקרא בטעם
פשוט כמו שאנו קוראים אותו. דבשעת נקרא בטעם פשוט, משמע שקריאת נערי בני
ישראל

פקודי לח

כָּל־אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃
(כג) וְאִתּוֹ אָהֳלִיאָב בֶּן־אֲחִיסָמָךְ
לְמַטֵּה־דָן חָרָשׁ וְחֹשֵׁב וְרֹקֵם
בַּתְּכֵלֶת וּבָאַרְגָּמָן וּבְתוֹלַעַת
הַשָּׁנִי וּבַשֵּׁשׁ׃ ס (כד) כָּל־הַזָּהָב
הֶעָשׂוּי לַמְלָאכָה בְּכָל מְלֶאכֶת
הַקֹּדֶשׁ וַיְהִי | זְהַב הַתְּנוּפָה

תרגום אשכנזי למד

עוויגע דעם משה בעפֿאה־
לען: (כג) מיט איהם,
אהליאב זָהן אחיסמך אויס
דעם שטאמע דן, וועדק־
מייסטער, זינגרייכער קונסט־
לער; אויך קונסטשטיקקער
אין בלויער, פורפורנאָ־
טהער, האָכראָטהער וואָל־
לע, אונד ליינען גארן:
(כד) אללעם גאָלד וועל־

כעם צור אדבייט פֿערבויכט
וואָרדען אין דער ארבייט צום
הייליגטהום, אללעם אויפֿ־

נענאָממענע גאָלד נעהמליך וואר צוזאממען, נין אונד צוואנציג ככר, אונד זיבען הונ־

תרגום אונקלוס

לְשִׁבְטָא דִיהוּדָה עָבַד יָת כָּל דִּי פַקִּיד יְיָ
יָת מֹשֶׁה׃ (כג) וְעִמֵּיהּ אָהֳלִיאָב בַּר
אֲחִיסָמָךְ לְשִׁבְטָא דְּדָן נַגָּר וְאוּמָן וְצַיָּיר
בְּתִכְלָא וּבְאַרְגְּוָנָא וּבְצָבַע זְהוֹרִי וּבְבוּצָא׃
(כד) כָּל הַהֲבָא דְאִתְעֲבִיד לַעֲבִידָת קוּדְשָׁא וַהֲוָה דַהֲב אָרְמוּתָא

רש"י

המצען תחלם ואחר כן עשה כלים: (כה) נכר.
סגיס מנה ומנה של קדש כפול היה הרי הככר
ק"כ מנה והמנה כ"ה סלעים הרי ככר של קדש
שלשת אלפים שקלים לפיכך מנה נפרוטרוט כל

באור

יודע דעת עליון, ועשה כאשר ציוה ה' את משה: (כד) ככר, שניס מנה, ומנה של קודש כפול הי' (כן הוכיחן רז"ל בנכורות (דף ה' ע"א) מקדש דיחזקאל (מ"ה י"ג), שנאמר עשרים שקלים חמשה ועשרים שקלים עשרה וחמשה שקל המנה יהי' לכם. עשרים וחמשה ועשרים הרי מ"ה ועשר' וחמש' הרי שניס, ומנה של חול מאה דינרין שהם כ"ה סלעי', או שקלים החמורים בתורה, וחכמים הוסיפו עליו שתות מלבד, ונעשה שלשים שקלים, ואחרי שהכתוב אומר שמ' של קודש שניס שקלי' הרי הוא כפול). הרי הככר (של קודש) מאה ועשרי' מנה (של חול), והמנה (של חול) כ"ה סלעים, הרי ככר של קודש שלשת אלפי' שקלים, לפיכך מנה בפרוטרוט כל השקלי' שבחומין נמנינ' משלשת אלפים, שאין מניעין לככר עכ"ל רש"י ז"ל, וצ"ע על מה שאמר הכתוב וכסף פקודי העדה מאת ככר ואלף ושבע מאות וחמש' ושבעי' שקל ונחש' הוא אומר ונחשת התנופה שבעים ככר ואלפים ומרבע מאות שקל, שכל השקלים הפחותין נמנין משלשת אלפי' כמנין בפרוטרוט בפני עצמן ולא עלו בסכום ככרי הקודש, ואלו הי' ככר הקודש אלף וחמש מאות שקל כשל חול, הרי אלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שקל עולי' לככר ושני מאות וחמשה ושבעים שקל, וכן לאלפים ומרבע מאות שקל עולים לככר ושבע מאות שקל (ועי' שחז"ל (בנכורות שם) דחו הרמי' חזית וחמרו ודלמא כללי ופרטי דבבי דככרי קחשיב, פרטי זוטי דככרי לא קחשיב, כלומר שלא חשב ככרים אחרי', כי אם העולי' לעשרה, הנה לא היתה כוונת' אלא שתשם לנד מין רמי' מכונת שמנה של קודש כפול ואולם אחרי שהוכיחו שם מקרא דיחזקאל שהדבר כן הוא. מ"כ מין השקלים הפחותין נמנינס מב' אלפי' עולים לככר, ומעתה מין כפק שלנך מנאם הכתוב בפני עצמם ולא

נלטרך

ויקהל פקודי לח

(כ) וְכָל־הַיְתֵדֹת לַמִּשְׁכָּן וְלַחֲצַר סָבִיב נְחֹשֶׁת: ס (כא) אֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדֻת אֲשֶׁר פֻּקַּד עַל־פִּי מֹשֶׁה עֲבֹדַת הַלְוִיִּם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן: (כב) וּבְצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה עָשָׂה אֵת

תרגום אשבנזי

(כ) אונד אלליע נעגעל צור וואָהנונג אונד צום פאָרהאָף אומהער וואַרען קופּפֿערן: (כא) דיזעם זינד דיא בערעכנונגען פֿיר דיא וואָהנונג, נעהמליך דיא וואָהנונג דעם צייגניסעם, דיא אויף משה'ס בעפֿעהל בעי העכנעט וואָרדען, דאז גע שעפֿט דער לוים, דורך איתמר, דען זאָהן דעם פרי סטערס אהרן: (כב) בצלאל, זאָהן אורי, זאָהן חור, אויס דעם שטאמעם יהודה, פֿערפֿערטיגטע אללעם, וויא דער

רש"י

(כא) חלה פקודי. נפרשה זו נתנו כל משקלי נדבת המשכן לכסף ולזהב ולנחשת ונתנו כל כליו לכל עבודתו: המשכן משכן. ג' פעמים רמז למקדש שנתמשכן נשני חורבנין על עונותיהן של ישראל: משכן העדות. עדות לישראל שויתל להם הקב"ה עגל מעשה העגל שהיו הנרות שכיונתו ניויהם: עבודת הלוים. פקודי המשכן וכליו היו עבודת הלוים שהיו צמדר לשאת ולהוריד ולהקים חיש חיש למשאו המופקד עליו כתו שאתיר נפרשת נשא: ניד איתמר. הוא היה פקיד עליהם למסור לכל נית מה עבודה שעליו: (כב) ובצלאל בן אורי וגו' עשה את כל אשר צוה ה' את משה. אשר צוה אין כאן אלא כל אשר צוה ה' את משה אפילו דברים שלא אמרן עדיין לו' למשה בסיני' כי משה צוה לבצלאל לעשות תחל' כלים ואח"כ משכן אחד לו בצלאל מנהג העול' לעשות תחלה נית ואח"כ משים כלים ניהכן אח"ל כך שמעתי מפי הקב"ה אל משה בגל אל הייתי כי נוקאי כן צוה לי הקב"ה וכן עשה

ויקהל פקודי לח

תרגום אונקלוס

(כ) וְכָל סְבָיָא לְמַשְׁכְּנָא וּלְדָרְתָא סְחוֹר סְחוֹר: דִּנְחָשָׁא: (כא) אִלֵּין מְנְיָנֵי מַשְׁכְּנָא מַשְׁכְּנָא דְסַהֲדוּתָא דִּי אִתְמְנִיאוּ עַל מֵימְרָא דְמֹשֶׁה פּוּלְחַן לֵיוָאֵי בִּידָא דְאִיתָמָר בַּר אַהֲרֹן כָּהֲנָא: (כב) וּבְצַלְאֵל בַּר אוּרִי בַּר חוּר

באור

קלעי החצר: (כא) פקודי, חשבון הכסף והזהב והנחושת, כמו שאמרו רז"ל משנגמרת מלאכת המשכן אמר להם משה לישראל נומו ומעשה לפניכם חשבון: עבדת הלוים, פקודי המשכן וכליו היו עבודה המסורה ללוים צמדר לשאת ולהוריד ולהקים, איש איש למשאו המופקד עליו, כמו שאמור נפ' נשא (רש"י). ולכם מסר משה את המשכן וכליו נמספר ונמשקל: ביד איתמר, הוא ה' פקיד עליהם למסור לכל נית מה עבודה שעליו (רש"י), ויתכן שעל הפקודים ועשיית החשבון אמר שהי' עבודה מסורה ללוים על פי משה, ומעשה ע"י מיתמר, שהוא קטן הכל בחשבון ומכין ומשקל מיד הלומנים הלחשיים והם נלמול ומהליאב שיזכור, כי הם היו כותבי' נכל יום מה שהניאו העם עד לך הנדבה, ונתנו את החשבון הזה, וכן כתב הר"י, וכן מתורגם נל"מ: (כב) את כל אשר צוה ה' את משה, חשר צוה אותו משה אין כתיב כאן (כל"ל וכן הנוסחאות נכ"י שנידי, אלא חשר צוה ה', אפי' דברים שלא שמע מרבו הושבים דעתו כמה שנאמר למשה נסיני. ע"כ נוסח לשון רש"י נשני כ"י שנידי, והוא מירושלמי דפאה וגרסת שנדפוס כוסף עליו מימרא דר' יונתן נגרכות (דף כ"ה ע"ג), שלף שמקום שנתב משה ממה שנאמר לו, ה' נלמול

יודע

שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה: (לז) כָּל־
קַלְעֵי הֶחָצֵר סָבִיב שֵׁשׁ מָשְׁזָר:
(לח) וְהָאַדָנִים לָעַמֻּדִים נְחֹשֶׁת וָוֵי
הָעַמּוּדִים וַחֲשׁוּקֵיהֶם כֶּסֶף
וְצִפּוּי רָאשֵׁיהֶם כֶּסֶף וְהֵם
מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף כָּל עַמְּדֵי
הֶחָצֵר: (לט) וּמָסַךְ שַׁעַר
הֶחָצֵר מַעֲשֵׂה רֹקֵם תְּכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ
מָשְׁזָר וְעֶשְׂרִים אַמָּה אָרֶךְ:
וְקוֹמָה בְּרֹחַב חָמֵשׁ אַמּוֹת
לְעֻמַּת קַלְעֵי הֶחָצֵר:
(מ) וְעַמֻּדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְאַדְנֵיהֶם
אַרְבָּעָה נְחֹשֶׁת וָוֵיהֶם כֶּסֶף
וְצִפּוּי רָאשֵׁיהֶם וַחֲשֻׁקֵיהֶם כֶּסֶף:

ראצו דרייא זיילען נעבכט דדייא פיסען: (טז) אללע אומהענגע דעם פאָרהאָפּס אומהער וואַרען פאָן זעכס־פאך געצווירנטעם גארן: (יז) דיא פיסע צו דען זיילען וואַרען קופּפערן, דיא האָקען אן דען זיילען אונד איהרע רע רייפען וואַרען זילבערן, דיא בעלעגונג איהרער קניי־פע וואר פאָן זילבער: אללע זיילען דעם פאָרהאָפּס וואַרען מיט זילבערנען רייפען פערזעהען: (יח) פערפער־טיגטע ענדליך דיא דעקקע פאָר דעם איינגאנג דעס פאָרהאָפּס, שטיקקעראר־בייט, פאָן בלויער, פור־פוראָטהער האָכראָטהער וואָללע, אונד נעצווירנטעם גארן: דיא לענגע צוואַנציג עללען, דיא חאָהע, נעהמ־ליך אין דער בריייטע דער דעקקע, פינף עללען: זאָ האָך אלס דיא אומהענגע דעם פאָרהאָפּס: (יט) דא־צו פיער זיילען נעבסט פיער קופּפערנען פיסען: דיא האקען, אונד דיא בעלעגונג איהרער קנייפע אונד דיא שטאנגען וואַרען זילבערן:

(ב)

תרגום אונקלוס

רש"י

(לז) כָּל סָרְדֵי דַרְתָּא סְחוֹר סְחוֹר (יח) נעומת קלעי החצר. כמדת קלעי החצר:
דְּבוּץ שְׁזִיר: (לח) וְסַמְכַיָּא לַעַמּוּדַיָּא דִּנְחָשָׁא וְוֵי עַמּוּדַיָּא וְכִבּוּשֵׁיהוֹן כְּסָף,
וְחִפּוּי רֵישֵׁיהוֹן דִּכְסָף וְאִינּוּן מְכָסְיָן כְּסַף כָּל עַמּוּדֵי דָרְתָּא: (יט) וּפְרָסָא
דִּתְרַע דַּרְתָּא עוֹבַד צַיָּיר תְּכֶלְתָּא וְאַרְגְּוָנָא וְצִבְעָא זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר וְעֶסְרִין אַמִּין
אוֹרְכָא וְרוּמָא בְּפוּתְיָא חֲמֵשׁ אַמִּין לָקֳבֵל סָרְדֵי דָרְתָּא: (יט) וְעַמּוּדֵיהוֹן אַרְבָּעָא
וְסַמְכֵיהוֹן אַרְבָּעָא דִּנְחָשָׁא וָוֵיהוֹן כְּסַף וְחִפּוּי רֵישֵׁיהוֹן וְכִבּוּשֵׁיהוֹן כְּסָף:

באור

לענוד מת ה'; להתפלל סס ולשמוע דברי המלות: (יח) לעמת קלעי החצר, כמדת קלעי.

ואת בת שבע אשת אוריה: (ד) ותהר האשה וחגד לדוד ותאמר הרה אנכי: (ה) וישלח דוד אל יואב לאמר שלח אלי את אוריה החתי וישלח יואב את אוריה אל דוד: (ו) ויבא אוריה אליו וישאל דוד לשלום יואב ולשלום העם ולשלום המלחמה: (ז) ויאמר דוד לאוריה רד לביתך ורחץ רגליך ויצא אוריה מבית המלך ותצא אחריו משאת המלך: (ח) וישכב אוריה פתח בית המלך ואת כל עבדי אדניו ולא ירד אל ביתו: (ט) ויגידו לדוד לאמר לא ירד אוריה אל ביתו ויאמר דוד אל אוריה הלוא מדרך בא אתה למה לא ירדת אל ביתך: (י) ויאמר אוריה אל דוד הארון וישראל ויהודה ישבים בסכות ואדני יואב ועבדי אדני על פני השדה אני אבוא לביתי לאכל ולשתות ולשכב עם אשתי חיך ונפשך אם אעשה את הדבר הזה: (יא) ויאמר דוד לאוריה שב פה גם היום ומחר אשלחך ויישב אוריה בירושלם ביום ההוא ומחרת: (יב) ויקרא לו דוד ויאכל לפניו וישת ויסכרהו והוא יצא בערב לשכב במשכבו עם עבדי אדניו אל ביתו לא ירד: (יג) ויהי בבקר ויכתב דוד ספר אל יואב וישלח ביד אוריה: (יד) ויכתב בספר לאמר הבו את אוריה אל מול פני המלחמה החזקה ושבתם מאחריו ונכה וימת: (טו) ויהי בשמר יואב אל העיר ויתן את אוריה אל המקום אשר ידע כי אנשי חיל שם: (טז) ויצאו אנשי העיר וילחמו את יואב ויפל מן העם מעבדי דוד וימת גם אוריה החתי: (יז) וישלח יואב ויגד לדוד את כל דברי המלחמה: (יח) ויצו את המלאך לאמר כככלתך את כל דברי המלחמה לדבר אל המלך: (יט) והיה אם עלתה חמת המלך ואמר אליך מדוע נגשתם אל העיר להלחם הידעתם את אשר יירו מעל החומה: (כ) מי הכה את אבימלך בן ירבשת הלוא אשה השליכה עליו פלח רכב מעל החומה וימת בתבץ למה נגשתם אל החומה ואמרת גם עבדך אוריה החתי מת בחרבך: (כא) וילך המלאך ויבא ויגד לדוד את כל אשר שלחו יואב: (כב) ויאמר המלאך אל דוד כי גברו עלינו האנשים ויצאו אלינו השדה ונהי עליהם עד פתח השער: (כג) ויורו המורים אל עבדיך מעל החומה וימת מעבדי המלך וגם עבדך אוריה החתי מת גם: (כד) וישלח דוד אל המלאך לאמר כה תאמר אל יואב אל ירע בעיניך את הדבר הזה כי כזה וכזה תאכל החרב החזק במלחמתך את העיר והרסתה והחזקהו ואמץ לבו: (כה) ותשמע אשת אוריה כי מת אוריה אישה ותספד על בעלה: (כו) ועבר האבל ותשלח דוד ויאספה אל ביתו ותהי לו לאשה ותלד לו בן את הדבר אשר עשה דוד רע בעיני ה': (כז) וישלח ה' את נתן אל דוד ויבא אליו ויאמר לו שני אנשים היו בעיר אחד עשיר ואחד רש: (ב) לעשיר היה צאן ובקר הרבה מאד: (ג) ולרש אין כל כי אם כבשת אחת קטנה אשר קנה ויחיה ותגדל עמו ועם בניו יחד מפתו תאכל ומכוסו תשתה ובחיקו תשכב ותהי לו כבת: (ד) ויבא הלך לאיש העשיר ויחמל לקחת מצאנו ומבקרו לעשות לאורח הבא לו ויקח את כבשת האיש הרש ויעשה לאיש הבא אליו: (ה) ויחר אף דוד באיש מאד ויאמר אל נתן חי ה' כי בן מות האיש העשה את הדבר הזה: (ו) ואת הכבשה ישלם ארבעתים תחת אשר עשה את הדבר הזה ואת אשר לא חמל: (ז) ויאמר נתן אל דוד אתה האיש כה אמר ה' אלהי ישראל אנכי משחתיך למלך על ישראל ואנכי הצלתיך מיד שאול: (ח) ואתנה לך את בית אדניך ואת נשי אדניך בחיקך ואתנה לך את בית ישראל ויהודה ואם מעט מזה ואוספה לך כהנה וכהנה: (ט) מדוע בזית את דבר ה' לעשות הרע בעיניו את אוריה החתי בחרב לקחת את אשתו לך ואתו הרגת בחרב בני עמון: (י) ועתה לא תסור חרב מביתך עד עולם יען כי בזתני ותקח את אשת אוריה החתי להיות לך לאשה: (יא) כה אמר ה' הנני מקים עליך רעה מביתך ולקחתי את נשיך לעיניך ונתתי לרעיך ושכב עם נשיך לעיני השמש הזאת: (יב) כי אתה עשית בסתר ואני אעשה את הדבר הזה נגד כל ישראל ונגד השמש: (יג) ויאמר דוד אל נתן חטאתי לה' ויאמר נתן אל דוד גם ה' העביר חטאתך לא תמות: (יד) אך כי נאץ נאצת את אויבי ה' בדבר הזה גם הבן הילד לך מות יומת: (טו) וילך נתן אל ביתו ויגף ה' את הילד אשר ילדה אשת אוריה לדוד ויחלה: (טז) ויבקש דוד את האלהים בעד הילד ויצם דוד צום ויבא ויליו ויעש משכב ארצה: (יז) ויקומו זקני ביתו עליו להקים אתו מן הארץ ולא אבה ולא אכל אתם לחם: (יח) ויהי ביום השביעי וימת הילד ויראו עבדי דוד להגיד לו כי מת הילד כי אמרו הנה בהיות הילד חי דברנו אליו ולא שמע בקולנו ואיך נאמר אליו מת הילד ועשה רעה: (יט) וירא דוד כי עבדיו מתלחשים ויבן דוד כי מת הילד ויאמר דוד אל עבדיו המת הילד ויאמרו מת: (כ) ויקם דוד מן הארץ וירחץ וסך וישנא שמלתו ויבא בית ה' וישתחו ויבא אל ביתו ויבקש וישימו לחם לפניו ויאכל: (כא) ויאמרו אליו עבדיו מה הדבר הזה עשית בעבור הילד בחי צם ובכה ומת הילד קם ותאכל לחם: (כב) ויאמר בעוד הילד חי צמתי ואבכה כי אמרתי מי יודע יחנני ה' והחי הילד: (כג) ועתה מת למה זה אני צם המוכל להשיבו עוד אני הולכ אליו והוא לא ישוב אלי: (כד) ויבחם דוד את בת שבע אשתו ויבא אליה וישכב עמה ותלד בן ויקרא את שמו שלמה וה' אהבו: (כה) וישלח ביד נתן הנביא ויקרא את שמו ידידיה בעבור ה': (כו) וילחם יואב ברבת בני עמון וילכד את עיר המלוכה: (כז) וישלח יואב מלאכים אל דוד ויאמר נלחמתי ברבה גם לכדתי את עיר המים: (כח) ועתה אסף את יתר העם וחנה על העיר ולכדה ואנכי לכדתי העיר ולא יקרא שמה עלי: (כט) ויאסף דוד את כל העם וילך רבתה וילחם בה ויקח את עטרת מלכם מעל ראשו ומשקל כברה זהב ואבן יקרה היתה על ראש דוד ויוצא שלל העיר הרבה מאד: (ל) ואת העם אשר בה הוציא וישם במגרה ובמגרות הברזל ובמגזרות הברזל ובמלבן וכן עשה לכל ערי בני עמון וישב דוד וכל העם ירושלם: (לא) ויהי אחרי כן ויהי לו בן ושמו אבשלום ויהי לו בת ושמה תמר ויאהבה אמנון בן דוד: (ב) ויצר לאמנון עד חלה בעבור תמר אחתו כי בתולה היא ויפלא בעיני אמנון לעשות לה מאומה: (ג) ולאמנון רע ושמו יונדב בן שמעה אחי דוד ויונדב איש חכם מאד: (ד) ויאמר לו מדוע אתה כך בן מלך כי אתה רש מיום אל יום הלוא תגיד לי ויאמר אליו אמנון את תמר אחות אבשלום אחי אני אהב: (ה) ויאמר אליו יונדב שכב על משכבך והתחל והיה כי יבא אביך לראתך ואמרת אליו תבא נא תמר אחותי ותאכלני לחם ועשתה את האוכל לעיני ואראה ואכלתי מידה: (ו) וישכב אמנון ויתחל ויבא המלך לראתו ויאמר אמנון אל המלך תבא נא תמר אחותי ותלבב לעיני שתי לבבות ואכלתי מידה: (ז) וישלח דוד הביתה אל תמר לאמר לכי נא בית אמנון אחיך ועשי לו לבב: (ח) ותלך תמר בית אמנון אחיה והוא שכב ותקח הבצק ותלוש ותלבב לעיניו ותבשל את הלבבות: (ט) ותקח המחבת ותצק לפניו ויבא לאכל ויאמר אמנון הוציאו כל איש מעלי ויצאו כל איש מעליו: (י) ויאמר אמנון אל תמר הבי הלבב בחדר ואכלה מידך ותקח תמר את הלבבות אשר עשתה ותבא אל אמנון אחיה החדרה: (יא) ותגש אליו לאכיל ותחזק בו ותאמר לו בואה אחותי שכבי עמי: (יב) ותאמר לו אל אחי אל תענני כי לא יעשה כן בישראל אל תעשה את הנבלה הזאת: (יג) ואני אנה אוליך את חרפתי ואתה תהיה כאחד הנבלים בישראל ועתה דבר נא אל המלך כי לא ימנעני ממך: (יד) ולא אבה לשמע בקולה ויתחזק ממנה וישכבה: (טו) ויתעב אתה אמנון שנאה גדולה כי גדולה השנאה אשר שנאה מאהבה אשר אהבה ויאמר לה אמנון קומי לכי: (טז) ותאמר לו אל כי רעה הגדולה הזאת באחרונה מן האחרת אשר עשית עמדי לשלחני ולא אבה לשמע אליה: (יז) ויקרא את נערו המשרת אתו ויאמר שלחו נא את זאת מעלי החוצה ונעל הדלת אחריה: (יח) ועליה כתנת פסים כי כן תלבשן בנות המלך הבתולת מעיל ותשם כתנת הפסים ותקרע תמר את כתנת הפסים אשר עליה ותשם כפה על ראשה ותלך הלוך וזעק: (יט) ויאמר אליה אבשלום אחיה התמר אחותך הלזה אחי עתה החרש אחותך אל תשת לבך אל הדבר הזה וישב תמר ותשם בית אבשלום אחיה שממה: (כ) ויהי אחרי כן ויהי לאבשלום בן דוד אחות נאה ושמה תמר ויאהבה אמנון בן דוד: (כא) וישמע המלך דוד את כל הדברים האלה ויחר לו מאד: (כב) ולא דבר אבשלום אל אמנון טוב ועד רע כי שנא אבשלום את אמנון על אשר ענה את תמר אחותו: (כג) ויהי מקץ שנתים ימים והיו גזזים לאבשלום בבעל חצור אשר על אפרים ויקרא אבשלום לכל בני המלך: (כד) ויבא אבשלום אל המלך ויאמר הנה נא גזזים לעבדך ילך נא המלך ועבדיו עם עבדך: (כה) ויאמר המלך אל אבשלום לא בני נא נלך כלנו ולא נכבד עליך ויפצר בו וילך ולא אבה ויברכהו: (כו) ויאמר אבשלום ואם לא ילך נא אחי אמנון עמנו ויאמר לו המלך למה ילך עמך: (כז) ויפצר בו אבשלום וישלח את אמנון ואת כל בני המלך עמו: (כח) ויצו אבשלום את נעריו לאמר ראו נא כטוב לב אמנון ביין ואמרתי אליכם הכו את אמנון והמתם אתו אל תיראו הלוא אנכי צויתי אתכם חזקו והיו לבני חיל: (כט) ויעשו נערי אבשלום לאמנון כאשר צוה אבשלום ויקמו כל בני המלך וירכבו איש על פרדו ויברחו: (ל) והם בדרך ושמעה השמעה אל דוד לאמר הכה אבשלום את כל בני המלך ולא נותר מהם אחד: (לא) ויקם המלך ויקרע את בגדיו וישכב ארצה וכל עבדיו נצבים קרעי בגדים: (לב) ויען יונדב בן שמעה אחי דוד ויאמר אל יאמר אדני כי את כל הנערים בני המלך המתו כי אמנון לבדו מת כי על פי אבשלום שומה היתה מיום ענתו את תמר אחותו: (לג) ועתה אל ישת אדני המלך את הדבר על לב לאמר כל בני המלך מתו כי אמנון לבדו מת: (לד) ואבשלום ברח ויגבה הנער השמר את עיניו וירא והנה עם רב מדרך החרנית מצד ההר: (לה) ויאמר יונדב אל המלך הנה בני המלך באו כדבר עבדך כן היה: (לו) ויהי כאשר כלה לדבר והנה בני המלך באו וישאו קולם ויבכו וגם המלך ועבדיו בכו בכי גדול מאד: (לז) ואבשלום ברח וילך אל תלמי בן עמיהוד מלך גשור ויתאבל עליו דוד כל הימים: (לח) ואבשלום ברח וילך גשורה ויהי שם שלש שנים: (לט) ויכל המלך דוד לצאת אל אבשלום כי נחם על אמנון כי מת: (ב) וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה ויאמר אליה התאבלי נא ולבשי נא בגדי אבל ואל תסוכי שמן והיית כאשה ימים רבים מתאבלת על מת: (ג) ובאת אל המלך ודברת אליו כדבר הזה ושם יואב את הדברים בפיה: (ד) ותבא האשה התקועית אל המלך ותפל על אפיה ארצה ותשתחו ותאמר הושיעה המלך: (ה) ויאמר לה המלך מה לך ותאמר אני אשה אלמנה אנכי ויתו אישי מת: (ו) ולשפחתך שני בנים ויתגוששו שניהם בשדה ואין מציל ביניהם ויך האחד את השני וימיתהו: (ז) והנה קמה כל המשפחה על שפחתך ויאמרו תני את האיש המכה את אחיו והמתנהו בנפש אחיו אשר הרג ונשמידה גם את היורש ושמו את גחלתי אשר כבתה בלתי שים לאישי שם ושאר על פני האדמה: (ח) ותאמר האשה אל המלך את הטוב בעיניך עשי והמלך אמר אל האשה לכי לביתך ואני אצוה עליך: (ט) ותאמר האשה התקועית אל המלך עלי אדני המלך העון ועל בית אבי והמלך וכסאו נקי: (י) ויאמר המלך המדבר אליך הביאהו אלי ולא יוסף עוד לגעת בך: (יא) ותאמר יזכר נא המלך את ה' אלהיך מרבות גואל דם להשחית ולא ישמידו את בני ואם אמר חי ה' אם יפל משערת בנך ארצה: (יב) ותאמר האשה תדבר נא שפחתך אל אדני המלך דבר ותאמר דבר אלי ואל תשת לבך אל הדבר הזה כי כזה וכזה תאכל החרב החזק במלחמתך את העיר והרסתה והחזקהו ואמץ לבו: (יג) ותשמע אשת אוריה כי מת אוריה אישה ותספד על בעלה: (יד) ועבר האבל ותשלח דוד ויאספה אל ביתו ותהי לו לאשה ותלד לו בן את הדבר אשר עשה דוד רע בעיני ה': (טו) וישלח ה' את נתן אל דוד ויבא אליו ויאמר לו שני אנשים היו בעיר אחד עשיר ואחד רש: (טז) לעשיר היה צאן ובקר הרבה מאד: (יז) ולרש אין כל כי אם כבשת אחת קטנה אשר קנה ויחיה ותגדל עמו ועם בניו יחד מפתו תאכל ומכוסו תשתה ובחיקו תשכב ותהי לו כבת: (יח) ויבא הלך לאיש העשיר ויחמל לקחת מצאנו ומבקרו לעשות לאורח הבא לו ויקח את כבשת האיש הרש ויעשה לאיש הבא אליו: (יט) ויחר אף דוד באיש מאד ויאמר אל נתן חי ה' כי בן מות האיש העשה את הדבר הזה: (כ) ואת הכבשה ישלם ארבעתים תחת אשר עשה את הדבר הזה ואת אשר לא חמל: (כא) ויאמר נתן אל דוד אתה האיש כה אמר ה' אלהי ישראל אנכי משחתיך למלך על ישראל ואנכי הצלתיך מיד שאול: (כב) ואתנה לך את בית אדניך ואת נשי אדניך בחיקך ואתנה לך את בית ישראל ויהודה ואם מעט מזה ואוספה לך כהנה וכהנה: (כג) מדוע בזית את דבר ה' לעשות הרע בעיניו את אוריה החתי בחרב לקחת את אשתו לך ואתו הרגת בחרב בני עמון: (כד) ועתה לא תסור חרב מביתך עד עולם יען כי בזתני ותקח את אשת אוריה החתי להיות לך לאשה: (כה) כה אמר ה' הנני מקים עליך רעה מביתך ולקחתי את נשיך לעיניך ונתתי לרעיך ושכב עם נשיך לעיני השמש הזאת: (כו) כי אתה עשית בסתר ואני אעשה את הדבר הזה נגד כל ישראל ונגד השמש: (כז) ויאמר דוד אל נתן חטאתי לה' ויאמר נתן אל דוד גם ה' העביר חטאתך לא תמות: (כח) אך כי נאץ נאצת את אויבי ה' בדבר הזה גם הבן הילד לך מות יומת: (כט) וילך נתן אל ביתו ויגף ה' את הילד אשר ילדה אשת אוריה לדוד ויחלה: (ל) ויבקש דוד את האלהים בעד הילד ויצם דוד צום ויבא ויליו ויעש משכב ארצה: (לא) ויקומו זקני ביתו עליו להקים אתו מן הארץ ולא אבה ולא אכל אתם לחם: (לב) ויהי ביום השביעי וימת הילד ויראו עבדי דוד להגיד לו כי מת הילד כי אמרו הנה בהיות הילד חי דברנו אליו ולא שמע בקולנו ואיך נאמר אליו מת הילד ועשה רעה: (לג) וירא דוד כי עבדיו מתלחשים ויבן דוד כי מת הילד ויאמר דוד אל עבדיו המת הילד ויאמרו מת: (לד) ויקם דוד מן הארץ וירחץ וסך וישנא שמלתו ויבא בית ה' וישתחו ויבא אל ביתו ויבקש וישימו לחם לפניו ויאכל: (לה) ויאמרו אליו עבדיו מה הדבר הזה עשית בעבור הילד בחי צם ובכה ומת הילד קם ותאכל לחם: (לו) ויאמר בעוד הילד חי צמתי ואבכה כי אמרתי מי יודע יחנני ה' והחי הילד: (לז) ועתה מת למה זה אני צם המוכל להשיבו עוד אני הולכ אליו והוא לא ישוב אלי: (לח) ויבחם דוד את בת שבע אשתו ויבא אליה וישכב עמה ותלד בן ויקרא את שמו שלמה וה' אהבו: (לט) וישלח ביד נתן הנביא ויקרא את שמו ידידיה בעבור ה': (מ) וילחם יואב ברבת בני עמון וילכד את עיר המלוכה: (מא) וישלח יואב מלאכים אל דוד ויאמר נלחמתי ברבה גם לכדתי את עיר המים: (מב) ועתה אסף את יתר העם וחנה על העיר ולכדה ואנכי לכדתי העיר ולא יקרא שמה עלי: (מג) ויאסף דוד את כל העם וילך רבתה וילחם בה ויקח את עטרת מלכם מעל ראשו ומשקל כברה זהב ואבן יקרה היתה על ראש דוד ויוצא שלל העיר הרבה מאד: (מד) ואת העם אשר בה הוציא וישם במגרה ובמגרות הברזל ובמגזרות הברזל ובמלבן וכן עשה לכל ערי בני עמון וישב דוד וכל העם ירושלם: (מה) ויהי אחרי כן ויהי לו בן ושמו אבשלום ויהי לו בת ושמה תמר ויאהבה אמנון בן דוד: (מו) ויצר לאמנון עד חלה בעבור תמר אחתו כי בתולה היא ויפלא בעיני אמנון לעשות לה מאומה: (מז) ולאמנון רע ושמו יונדב בן שמעה אחי דוד ויונדב איש חכם מאד: (מח) ויאמר לו מדוע אתה כך בן מלך כי אתה רש מיום אל יום הלוא תגיד לי ויאמר אליו אמנון את תמר אחות אבשלום אחי אני אהב: (מט) ויאמר אליו יונדב שכב על משכבך והתחל והיה כי יבא אביך לראתך ואמרת אליו תבא נא תמר אחותי ותאכלני לחם ועשתה את האוכל לעיני ואראה ואכלתי מידה: (נ) וישכב אמנון ויתחל ויבא המלך לראתו ויאמר אמנון אל המלך תבא נא תמר אחותי ותלבב לעיני שתי לבבות ואכלתי מידה: (נא) וישלח דוד הביתה אל תמר לאמר לכי נא בית אמנון אחיך ועשי לו לבב: (נב) ותלך תמר בית אמנון אחיה והוא שכב ותקח הבצק ותלוש ותלבב לעיניו ותבשל את הלבבות: (נג) ותקח המחבת ותצק לפניו ויבא לאכל ויאמר אמנון הוציאו כל איש מעלי ויצאו כל איש מעליו: (נד) ויאמר אמנון אל תמר הבי הלבב בחדר ואכלה מידך ותקח תמר את הלבבות אשר עשתה ותבא אל אמנון אחיה החדרה: (נה) ותגש אליו לאכיל ותחזק בו ותאמר לו בואה אחותי שכבי עמי: (נו) ותאמר לו אל אחי אל תענני כי לא יעשה כן בישראל אל תעשה את הנבלה הזאת: (נז) ואני אנה אוליך את חרפתי ואתה תהיה כאחד הנבלים בישראל ועתה דבר נא אל המלך כי לא ימנעני ממך: (נח) ולא אבה לשמע בקולה ויתחזק ממנה וישכבה: (נט) ויתעב אתה אמנון שנאה גדולה כי גדולה השנאה אשר שנאה מאהבה אשר אהבה ויאמר לה אמנון קומי לכי: (ס) ותאמר לו אל כי רעה הגדולה הזאת באחרונה מן האחרת אשר עשית עמדי לשלחני ולא אבה לשמע אליה: (סא) ויקרא את נערו המשרת אתו ויאמר שלחו נא את זאת מעלי החוצה ונעל הדלת אחריה: (סב) ועליה כתנת פסים כי כן תלבשן בנות המלך הבתולת מעיל ותשם כתנת הפסים ותקרע תמר את כתנת הפסים אשר עליה ותשם כפה על ראשה ותלך הלוך וזעק: (סג) ויאמר אליה אבשלום אחיה התמר אחותך הלזה אחי עתה החרש אחותך אל תשת לבך אל הדבר הזה וישב תמר ותשם בית אבשלום אחיה שממה: (סד) ויהי אחרי כן ויהי לאבשלום בן דוד אחות נאה ושמה תמר ויאהבה אמנון בן דוד: (סה) וישמע המלך דוד את כל הדברים האלה ויחר לו מאד: (סו) ולא דבר אבשלום אל אמנון טוב ועד רע כי שנא אבשלום את אמנון על אשר ענה את תמר אחותו: (סז) ויהי מקץ שנתים ימים והיו גזזים לאבשלום בבעל חצור אשר על אפרים ויקרא אבשלום לכל בני המלך: (סח) ויבא אבשלום אל המלך ויאמר הנה נא גזזים לעבדך ילך נא המלך ועבדיו עם עבדך: (סט) ויאמר המלך אל אבשלום לא בני נא נלך כלנו ולא נכבד עליך ויפצר בו וילך ולא אבה ויברכהו: (ע) ויאמר אבשלום ואם לא ילך נא אחי אמנון עמנו ויאמר לו המלך למה ילך עמך: (עא) ויפצר בו אבשלום וישלח את אמנון ואת כל בני המלך עמו: (עב) ויצו אבשלום את נעריו לאמר ראו נא כטוב לב אמנון ביין ואמרתי אליכם הכו את אמנון והמתם אתו אל תיראו הלוא אנכי צויתי אתכם חזקו והיו לבני חיל: (עג) ויעשו נערי אבשלום לאמנון כאשר צוה אבשלום ויקמו כל בני המלך וירכבו איש על פרדו ויברחו: (עד) והם בדרך ושמעה השמעה אל דוד לאמר הכה אבשלום את כל בני המלך ולא נותר מהם אחד: (עה) ויקם המלך ויקרע את בגדיו וישכב ארצה וכל עבדיו נצבים קרעי בגדים: (עו) ויען יונדב בן שמעה אחי דוד ויאמר אל יאמר אדני כי את כל הנערים בני המלך המתו כי אמנון לבדו מת כי על פי אבשלום שומה היתה מיום ענתו את תמר אחותו: (עז) ועתה אל ישת אדני המלך את הדבר על לב לאמר כל בני המלך מתו כי אמנון לבדו מת: (עח) ואבשלום ברח ויגבה הנער השמר את עיניו וירא והנה עם רב מדרך החרנית מצד ההר: (עט) ויאמר יונדב אל המלך הנה בני המלך באו כדבר עבדך כן היה: (פ) ויהי כאשר כלה לדבר והנה בני המלך באו וישאו קולם ויבכו וגם המלך ועבדיו בכו בכי גדול מאד: (פא) ואבשלום ברח וילך אל תלמי בן עמיהוד מלך גשור ויתאבל עליו דוד כל הימים: (פב) ואבשלום ברח וילך גשורה ויהי שם שלש שנים: (פג) ויכל המלך דוד לצאת אל אבשלום כי נחם על אמנון כי מת: (פד) וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה ויאמר אליה התאבלי נא ולבשי נא בגדי אבל ואל תסוכי שמן והיית כאשה ימים רבים מתאבלת על מת: (פה) ובאת אל המלך ודברת אליו כדבר הזה ושם יואב את הדברים בפיה: (פו) ותבא האשה התקועית אל המלך ותפל על אפיה ארצה ותשתחו ותאמר הושיעה המלך: (פז) ויאמר לה המלך מה לך ותאמר אני אשה אלמנה אנכי ויתו אישי מת: (פח) ולשפחתך שני בנים ויתגוששו שניהם בשדה ואין מציל ביניהם ויך האחד את השני וימיתהו: (פט) והנה קמה כל המשפחה על שפחתך ויאמרו תני את האיש המכה את אחיו והמתנהו בנפש אחיו אשר הרג ונשמידה גם את היורש ושמו את גחלתי אשר כבתה בלתי שים לאישי שם ושאר על פני האדמה: (צ) ותאמר האשה אל המלך את הטוב בעיניך עשי והמלך אמר אל האשה לכי לביתך ואני אצוה עליך: (צא) ותאמר האשה התקועית אל המלך עלי אדני המלך העון ועל בית אבי והמלך וכסאו נקי: (צב) ויאמר המלך המדבר אליך הביאהו אלי ולא יוסף עוד לגעת בך: (צג) ותאמר יזכר נא המלך את ה' אלהיך מרבות גואל דם להשחית ולא ישמידו את בני ואם אמר חי ה' אם יפל משערת בנך ארצה: (צד) ותאמר האשה תדבר נא שפחתך אל אדני המלך דבר ותאמר דבר אלי ואל תשת לבך אל הדבר הזה כי כזה וכזה תאכל החרב החזק במלחמתך את העיר והרסתה והחזקהו ואמץ לבו: (צה) ותשמע אשת אוריה כי מת אוריה אישה ותספד על בעלה: (צו) ועבר האבל ותשלח דוד ויאספה אל ביתו ותהי לו לאשה ותלד לו בן את הדבר אשר עשה דוד רע בעיני ה': (צז) וישלח ה' את נתן אל דוד ויבא אליו ויאמר לו שני אנשים היו בעיר אחד עשיר ואחד רש: (צח) לעשיר היה צאן ובקר הרבה מאד: (צט) ולרש אין כל כי אם כבשת אחת קטנה אשר קנה ויחיה ותגדל עמו ועם בניו יחד מפתו תאכל ומכוסו תשתה ובחיקו תשכב ותהי לו כבת: (ק) ויבא הלך לאיש העשיר ויחמל לקחת מצאנו ומבקרו לעשות לאורח הבא לו ויקח את כבשת האיש הרש ויעשה לאיש הבא אליו: (קא) ויחר אף דוד באיש מאד ויאמר אל נתן חי ה' כי בן מות האיש העשה את הדבר הזה: (קב) ואת הכבשה ישלם ארבעתים תחת אשר עשה את הדבר הזה ואת אשר לא חמל: (קג) ויאמר נתן אל דוד אתה האיש כה אמר ה' אלהי ישראל אנכי משחתיך למלך על ישראל ואנכי הצלתיך מיד שאול: (קד) ואתנה לך את בית אדניך ואת נשי אדניך בחיקך ואתנה לך את בית ישראל ויהודה ואם מעט מזה ואוספה לך כהנה וכהנה: (קה) מדוע בזית את דבר ה' לעשות הרע בעיניו את אוריה החתי בחרב לקחת את אשתו לך ואתו הרגת בחרב בני עמון: (קו) ועתה לא תסור חרב מביתך עד עולם יען כי בזתני ותקח את אשת אוריה החתי להיות לך לאשה: (קז) כה אמר ה' הנני מקים עליך רעה מביתך ולקחתי את נשיך לעיניך ונתתי לרעיך ושכב עם נשיך לעיני השמש הזאת: (קח) כי אתה עשית בסתר ואני אעשה את הדבר הזה נגד כל ישראל ונגד השמש: (קט) ויאמר דוד אל נתן חטאתי לה' ויאמר נתן אל דוד גם ה' העביר חטאתך לא תמות: (קי) אך כי נאץ נאצת את אויבי ה' בדבר הזה גם הבן הילד לך מות יומת: (קיא) וילך נתן אל ביתו ויגף ה' את הילד אשר ילדה אשת אוריה לדוד ויחלה: (קיב) ויבקש דוד את האלהים בעד הילד ויצם דוד צום ויבא ויליו ויעש משכב ארצה: (קיג) ויקומו זקני ביתו עליו להקים אתו מן הארץ ולא אבה ולא אכל אתם לחם: (קיד) ויהי ביום השביעי וימת הילד ויראו עבדי דוד להגיד לו כי מת הילד כי אמרו הנה בהיות הילד חי דברנו אליו ולא שמע בקולנו ואיך נאמר אליו מת הילד ועשה רעה: (קטו) וירא דוד כי עבדיו מתלחשים ויבן דוד כי מת הילד ויאמר דוד אל עבדיו המת הילד ויאמרו מת: (קטז) ויקם דוד מן הארץ וירחץ וסך וישנא שמלתו ויבא בית ה' וישתחו ויבא אל ביתו ויבקש וישימו לחם לפניו ויאכל: (קיז) ויאמרו אליו עבדיו מה הדבר הזה עשית בעבור הילד בחי צם ובכה ומת הילד קם ותאכל לחם: (קיח) ויאמר בעוד הילד חי צמתי ואבכה כי אמרתי מי יודע יחנני ה' והחי הילד: (קיט) ועתה מת למה זה אני צם המוכל להשיבו עוד אני הולכ אליו והוא לא ישוב אלי: (קכ) ויבחם דוד את בת שבע אשתו ויבא אליה וישכב עמה ותלד בן ויקרא את שמו שלמה וה' אהבו: (קכא) וישלח ביד נתן הנביא ויקרא את שמו ידידיה בעבור ה': (קכב) וילחם יואב ברבת בני עמון וילכד את עיר המלוכה: (קכג) וישלח יואב מלאכים אל דוד ויאמר נלחמתי ברבה גם לכדתי את עיר המים: (קכד) ועתה אסף את יתר העם וחנה על העיר ולכדה ואנכי לכדתי העיר ולא יקרא שמה עלי: (קכה) ויאסף דוד את כל העם וילך רבתה וילחם בה ויקח את עטרת מלכם מעל ראשו ומשקל כברה זהב ואבן יקרה היתה על ראש דוד ויוצא שלל העיר הרבה מאד: (קכו) ואת העם אשר בה הוציא וישם במגרה ובמגרות הברזל ובמגזרות הברזל ובמלבן וכן עשה לכל ערי בני עמון וישב דוד וכל העם ירושלם: (קכז) ויהי אחרי כן ויהי לו בן ושמו אבשלום ויהי לו בת ושמה תמר ויאהבה אמנון בן דוד: (קכח) ויצר לאמנון עד חלה בעבור תמר אחתו כי בתולה היא ויפלא בעיני אמנון לעשות לה מאומה: (קכט) ולאמנון רע ושמו יונדב בן שמעה אחי דוד ויונדב איש חכם מאד: (קל) ויאמר לו מדוע אתה כך בן מלך כי אתה רש מיום אל יום הלוא תגיד לי ויאמר אליו אמנון את תמר אחות אבשלום אחי אני אהב: (קלא) ויאמר אליו יונדב שכב על משכבך והתחל והיה כי יבא אביך לראתך ואמרת אליו תבא נא תמר אחותי ותאכלני לחם ועשתה את האוכל לעיני ואראה ואכלתי מידה: (קלב) וישכב אמנון ויתחל ויבא המלך לראתו ויאמר אמנון אל המלך תבא נא תמר אחותי ותלבב לעיני שתי לבבות ואכלתי מידה: (קלג) וישלח דוד הביתה אל תמר לאמר לכי נא בית אמנון אחיך ועשי לו לבב: (קלד) ותלך תמר בית אמנון אחיה והוא שכב ותקח הבצק ותלוש ותלבב לעיניו ותבשל את הלבבות: (קלה) ותקח המחבת ותצק לפניו ויבא לאכל ויאמר אמנון הוציאו כל איש מעלי ויצאו כל איש מעליו: (קלו) ויאמר אמנון אל תמר הבי הלבב בחדר ואכלה מידך ותקח תמר את הלבבות אשר עשתה ותבא אל אמנון אחיה החדרה: (קלז) ותגש אליו לאכיל ותחזק בו ותאמר לו בואה אחותי שכבי עמי: (קלח) ותאמר לו אל אחי אל תענני כי לא יעשה כן בישראל אל תעשה את הנבלה הזאת: (קלט) ואני אנה אוליך את חרפתי ואתה תהיה כאחד הנבלים בישראל ועתה דבר נא אל המלך כי לא ימנעני ממך: (קמ) ולא אבה לשמע בקולה ויתחזק ממנה וישכבה: (קמא) ויתעב אתה אמנון שנאה גדולה כי גדולה השנאה אשר שנאה מאהבה אשר אהבה ויאמר לה אמנון קומי לכי: (קמב) ותאמר לו אל כי רעה הגדולה הזאת באחרונה מן האחרת אשר עשית עמדי לשלחני ולא אבה לשמע אליה: (קמג) ויקרא את נערו המשרת אתו ויאמר שלחו נא את זאת מעלי החוצה ונעל הדלת אחריה: (קמד) ועליה כתנת פסים כי כן תלבשן בנות המלך הבתולת מעיל ותשם כתנת הפסים ותקרע תמר את כתנת הפסים אשר עליה ותשם כפה על ראשה ותלך הלוך וזעק: (קמה) ויאמר אליה אבשלום אחיה התמר אחותך הלזה אחי עתה החרש אחותך אל תשת לבך אל הדבר הזה וישב תמר ותשם בית אבשלום אחיה שממה: (קמו) ויהי אחרי כן ויהי לאבשלום בן דוד אחות נאה ושמה תמר ויאהבה אמנון בן דוד: (קמז) וישמע המלך דוד את כל הדברים האלה ויחר לו מאד: (קמח) ולא דבר אבשלום אל אמנון טוב ועד רע כי שנא אבשלום את אמנון על אשר ענה את תמר אחותו: (קמט) ויהי מקץ שנתים ימים והיו גזזים לאבשלום בבעל חצור אשר על אפרים ויקרא אבשלום לכל בני המלך: (קנ) ויבא אבשלום אל המלך ויאמר הנה נא גזזים לעבדך ילך נא המלך ועבדיו עם עבדך: (קנא) ויאמר המלך אל אבשלום לא בני נא נלך כלנו ולא נכבד עליך ויפצר בו וילך ולא אבה ויברכהו: (קנב) ויאמר אבשלום ואם לא ילך נא אחי אמנון עמנו ויאמר לו המלך למה ילך עמך: (קנג) ויפצר בו אבשלום וישלח את אמנון ואת כל בני המלך עמו: (קנד) ויצו אבשלום את נעריו לאמר ראו נא כטוב לב אמנון ביין ואמרתי אליכם הכו את אמנון והמתם אתו אל תיראו הלוא אנכי צויתי אתכם חזקו והיו לבני חיל: (קנה) ויעשו נערי אבשלום לאמנון כאשר צוה אבשלום ויקמו כל בני המלך וירכבו איש על פרדו ויברחו: (קנו) והם בדרך ושמעה השמעה אל דוד לאמר הכה אבשלום את כל בני המלך ולא נותר מהם אחד: (קנז) ויקם המלך ויקרע את בגדיו וישכב ארצה וכל עבדיו נצבים קרעי בגדים: (קנח) ויען יונדב בן שמעה אחי דוד ויאמר אל יאמר אדני כי את כל הנערים בני המלך המתו כי אמנון לבדו מת כי על פי אבשלום שומה היתה מיום ענתו את תמר אחותו: (קנט) ועתה אל ישת אדני המלך את הדבר על לב לאמר כל בני המלך מתו כי אמנון לבדו מת: (קס) ואבשלום ברח ויגבה הנער השמר את עיניו וירא והנה עם רב מדרך החרנית מצד ההר: (קסא) ויאמר יונדב אל המלך הנה בני המלך באו כדבר עבדך כן היה: (קסב) ויהי כאשר כלה לדבר והנה בני המלך באו וישאו קולם ויבכו וגם המלך ועבדיו בכו בכי גדול מאד: (קסג) ואבשלום ברח וילך אל תלמי בן עמיהוד מלך גשור ויתאבל עליו דוד כל הימים: (קסד) ואבשלום ברח וילך גשורה ויהי שם שלש שנים: (קסה) ויכל המ

ויאמר משה אל העם אל תיראו התיצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוספו לראתם עוד עד עולם: ה' ילחם לכם ואתם תחרישון: ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו: ואתה הרם את מטך ונטה את ידך על הים ובקעהו ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה: ואני הנני מחזק את לב מצרים ויבאו אחריהם ואכבדה בפרעה ובכל חילו ברכבו ובפרשיו: וידעו מצרים כי אני ה' בהכבדי לי בפרעה ברכבו ובפרשיו: ויסע מלאך האלהים ההלך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמד מאחריהם: ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה ולא קרב זה אל זה כל הלילה: ויט משה את ידו על הים וישב ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה וישם את הים לחרבה ויבקעו המים: ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה והמים להם חומה מימינם ומשמאלם: ויחזקו המצרים וירדפו ויבאו אחריהם כל סוס פרעה רכבו ופרשיו אל תוך הים: ויהי באשמרת הבקר וישקף ה' אל מחנה מצרים במעמד אש וענן ויהם את מחנה מצרים: ויסר את אופן מרכבותיו ויהי מנהגו בכבדות ויאמר מצרים ינוסה מפני ישראל כי ה' נלחם להם במצרים: ויאמר ה' אל משה נטה את ידך על הים וישובו המים על מצרים על רכבו ועל פרשיו: ויט משה את ידו על הים וישב הים לפנות בקר לאיתנו והמצרים נסים לקראתו וינער ה' את מצרים בתוך הים: ויבאו המים וישבו ויכסו את הרכב ואת הפרשים לכל חיל פרעה הבאים אחריהם בים לא נשאר בהם עד אחד: ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים והמים להם חומה מימינם ומשמאלם: ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים: וירא ישראל את היד הגדלה אשר עשה ה' במצרים ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו: אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר אשירה לה' כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים: עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארממנהו: ה' איש מלחמה ה' שמו: מרכבת פרעה וחילו ירה בים ומבחר שלשיו טבעו בים סוף: תהמת יכסימו ירדו במצולת כמו אבן: ימינך ה' נאדרי בכח ימינך ה' תרעץ אויב: וברב גאונך תהרס קמיך תשלח חרנך יאכלמו כקש: וברוח אפיך נערמו מים נצבו כמו נד קפאו תהמת בלב ים: אמר אויב ארדף אשיג אחלק שלל תמלאמו נפשי אריק חרבי תורישמו ידי: נשפת ברוחך כסמו ים צללו כעופרת במים אדירים: מי כמכה באלם ה' מי כמכה נאדר בקדש נורא תהלת עשה פלא: נטית ימינך תבלעמו ארץ: נחית בחסדך עם זו גאלת נהלת בעזך אל נוה קדשך: שמעו עמים ירגזון חיל אחז יושבי פלשת: אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמגו כל יושבי כנען: תפל עליהם אימתה ופחד בגדל זרועך ידמו כאבן עד יעבר עמך ה' עד יעבר עם זו קנית: תבאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך פעלת ה' מקדש אדני כוננו ידיך: ה' ימלך לעלם ועד: כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים ויש ה' עליהם את מי הים ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים: ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התף בידה ותצאן כל הנשים אחריה בתפים ובמחלת: ותען להם מרים שירו לה' כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים: ויסע משה את ישראל מים סוף ויצאו אל מדבר שור וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים: ויבאו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם על כן קרא שמה מרה: ויליני העם על משה לאמר מה נשתה: ויצעק אל ה' ויורהו ה' עץ וישלך אל המים וימתקו המים שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו: ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רפאך: ויבאו אילמה ושם שתים עשרה עינות מים ושבעים תמרים ויחנו שם על המים: ויסעו מאילם ותבא כל עדת בני ישראל אל מדבר סין אשר בין אילם ובין סיני בחמשה עשר יום לחדש השני לצאתם מארץ מצרים: ויליני כל עדת בני ישראל על משה ועל אהרן במדבר: ויאמרו אליהם בני ישראל מי יתן מותנו ביד ה' בארץ מצרים בשבתנו על סיר הבשר באכלנו לחם לשבע כי הוצאתם אתנו אל המדבר הזה להמית את כל הקהל הזה ברעב: ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים וצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען אנסנו הילך בתורתי אם לא: והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו ויהי משנה על אשר ילקטו יום יום: ויאמר משה ואהרן אל כל בני ישראל ערב וידעתם כי ה' הוציא אתכם מארץ מצרים: ובקר וראיתם את כבוד ה' בשמעו את תלנתיכם על ה' ונחנו מה כי תלינו עלינו: ויאמר משה בתת ה' לכם בערב בשר לאכל ולחם בבקר לשבע בשמע ה' את תלנתיכם אשר אתם מלינם עליו ונחנו מה לא עלינו תלנתיכם כי על ה': ויאמר משה אל אהרן אמר אל כל עדת בני ישראל קרבו לפני ה' כי שמע את תלנתיכם: והיה כדבר אהרן אל כל עדת בני ישראל ויפנו אל המדבר והנה כבוד ה' נראה בענן: וידבר ה' אל משה לאמר: שמעתי את תלנות בני ישראל דבר אלהם לאמר בין הערבים תאכלו בשר ובבקר תשבעו לחם וידעתם כי אני ה' אלהיכם: ויהי בערב ותעל השלו ותכס את המחנה ובבקר היתה שכבת הטל סביב למחנה: ותעל שכבת הטל והנה על פני המדבר דק מחספס דק ככפר על הארץ: וירא בני ישראל ויאמרו איש אל אחיו מן הוא כי לא ידעו מה הוא ויאמר משה אלהם הוא הלחם אשר נתן ה' לכם לאכלה: זה הדבר אשר צוה ה' לקטו ממנו איש לפי אכלו עמר לגלגלת מספר נפשתיכם איש אשר באהלו תקחו: ויעשו כן בני ישראל ויקטו המרבה והממעיט: ויכל בעמר ולא העדיף המרבה והממעיט לא החסיר איש לפי אכלו לקטו: ויאמר משה אליהם איש אל יותר ממנו עד בקר: ולא שמעו אל משה ויותרו אנשים ממנו עד בקר וירם תולעים ויבאש ויקצף עליהם משה: ויקטו אתו בבקר בבקר איש כפי אכלו ויחם השמש ונמס: והיה ביום הששי לקטו לחם משנה שני העמר לאחד ויבאו כל נשיאי העדה ויגידו למשה: ויאמר אליהם הוא אשר דבר ה' שבתון שבת קדש לה' מחר את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו ואת כל העדף הניחו לכם למשמרת עד בקר: ויניחו אתו עד בקר כאשר צוה משה ולא הבאיש ורמה לא היתה בו: ויאמר משה אכלהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאהו בשדה: ששת ימים תלקטהו וביום השביעי שבת לא יהיה בו: ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקט ולא מצאו: ויאמר ה' אל משה עד אנה מאנתם לנצר מצותי ותורתי: ראו כי ה' נתן לכם השבת על כן הוא נתן לכם ביום הששי לחם יומים שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקמהו ביום השביעי: וישבתו העם ביום השביעי: ויקרא בית ישראל את שמו מן והוא כזרע גד לבן ושמו כצפיחית בדבש: ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' מלא העמר ממנו למשמרת לדרתיכם למען יראו את הלחם אשר האכלתי אתכם במדבר בהוציאי אתכם מארץ מצרים: ויאמר משה אל אהרן קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העמר מן ונח לפני ה' למשמרת לדרתיכם: כאשר צוה ה' את משה ויניחהו אהרן לפני העדות למשמרת: ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה עד באם אל ארץ נושבת את המן אכלו עד באתם אל קצה ארץ כנען: והעמר עשרית האיפה הוא: ויסעו כל עדת בני ישראל ממדבר סין למסעיהם על פי ה' ויחנו ברפידים ואין מים לשתות העם: ויריב העם עם משה ויאמרו תנו לנו מים ונשתה ויאמר להם משה מה תריבון עמדי מה תנסון את ה': ויצמא שם העם למים ויליני העם על משה ויאמר למה זה העלתנו ממצרים להמית אתי ואת בני ואת מקני בצמא: ויצעק משה אל ה' לאמר מה אעשה לעם הזה עוד מעט וסקלוני: ויאמר ה' אל משה עבר לפני העם וקח אתך מזקני ישראל ומטך אשר הכית בו את היאר קח בידך והלכת: הנני עמד לפניך שם על הצור בחרב והכית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם וישת משה לעיני זקני ישראל: ויקרא שם המקום מסה ומריבה על ריב בני ישראל ועל נסותם את ה' לאמר היש ה' בקרבנו אם אין: ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים: ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק מחר אנכי נצב על ראש הגבעה ומטה האלהים בידי: ויעש יהושע כאשר אמר לו משה להלחם בעמלק ומשה אהרן וחור עלו ראש הגבעה: והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק: וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה ואהרן וחור תמכו בידיו מזה אחד ומזה אחד ויהי ידיו אמונה עד בא השמש: ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב: ויאמר ה' אל משה כתב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע כי מחה אמחה את זכר עמלק מתחת השמים: ויבן משה מזבח ויקרא שמו ה' נסי: ויאמר כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק מדר דר: ויתרו חתן משה שמע את כל אשר עשה אלהים למשה ולישראל עמו כי הוציא ה' את ישראל ממצרים: ויקח יתרו חתן משה את צפורה אשת משה אחר שלוחיה: ואת שני בניה אשר שם האחד גרשם כי אמר גר הייתי בארץ נכריה: ושם האחד אליעזר כי ויאמר אלהי אבי בעזרי ויצלני מחרב פרעה: ויבא יתרו חתן משה ובניו ואשתו אל משה אל המדבר אשר הוא חנה שם הר האלהים: ויאמר אל משה אני חתנך יתרו בא אליך ואשתך ושני בניה עמה: ויצא משה לקראת חתנו וישתחו וישק לו וישאלו איש לרעהו לשלום ויבאו האהלה: ויספר משה לחתנו את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים על אודת ישראל את כל התלאה אשר מצאתם בדרך ויצלם ה': ויחד יתרו על כל הטובה אשר עשה ה' לישראל אשר הצילו מיד מצרים: ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה אשר הציל את העם מתחת יד מצרים: עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים כי בדבר אשר זדו עליהם: ויקח יתרו חתן משה עולה וזבחים לאלהים ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חתן משה לפני האלהים: ויהי ממחרת וישב משה לשפט את העם ויתיצב העם על משה מן הבקר עד הערב: וירא חתן משה את כל אשר הוא עשה לעם ויאמר מה הדבר הזה אשר אתה עשה לעם מדוע אתה יושב לבדך וכל העם נצב עליך מן בקר עד ערב: ויאמר משה לחתנו כי יבא אלי העם לדרש אלהים: כי יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו והודעתי את חקי האלהים ואת תורתיו: ויאמר חתן משה אליו לא טוב הדבר אשר אתה עשה: נבל תבל גם אתה גם העם הזה אשר עמך כי כבד ממך הדבר לא תוכל עשהו לבדך: עתה שמע בקולי איעצך ויהי אלהים עמך היה אתה לעם מול האלהים והבאת אתה את הדברים אל האלהים: והזהרתה אתהם את החקים ואת התורות והודעת להם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון: ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל יראי אלהים אנשי אמת שנאי בצע ושמת עליהם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות: ושפטו את העם בכל עת והיה כל הדבר הגדל יביאו אליך וכל הדבר הקטן ישפטו הם והקל מעליך ונשאו אתך: אם את הדבר הזה תעשה וצוך אלהים ויכלת עמד וגם כל העם הזה על מקומו יבא: וישמע משה לקול חתנו ויעש כל אשר אמר: ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל ויתן אתם ראשים על העם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות: וישפטו את העם בכל עת את הדבר הקשה יביאון אל משה וכל הדבר הקטן ישפטו הם: וישלח משה את חתנו וילך לו יתרו אל ארצו: בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני: ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני ויחנו במדבר ויחן שם ישראל נגד ההר: ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל: אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים ואבא אתכם אלי: ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגלה מכל העמים כי לי כל הארץ: ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל: ויבא משה ויקרא לזקני העם וישם לפניהם את כל הדברים האלה אשר צוהו ה': ויענו כל העם יחדו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה וישב משה את דברי העם אל ה': ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך ובך יאמינו לעולם ויגד משה את דברי העם אל ה': ויאמר ה' אל משה לך אל העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלתם: והיו נכנים ליום השלישי כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם על הר סיני: והגבלת את העם סביב לאמר השמרו לכם עלות בהר ונגע בקצהו כל הנגע בהר מות יומת: לא תגע בו יד כי סקול יסקל או ירה יורה אם בהמה אם איש לא יחיה במשך היובל המה יעלו בהר: ויד משה אל העם ויקדש העם ויכבסו שמלתם: ויאמר אל העם היו נכנים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה: ויהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קלת וברקים וענן כבד על ההר וקל שופר חזק מאד ויחרד כל העם אשר במחנה: ויוצא משה את העם לקראת האלהים מן המחנה ויתיצבו בתחתית ההר: והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו ה' באש ויעל עשנו כעשן הכבשן ויחרד כל ההר מאד: ויהי קול השופר הולך וחזק מאד משה ידבר והאלהים יעננו בקול: וירד ה' על הר סיני אל ראש ההר ויקרא ה' למשה אל ראש ההר ויעל משה: ויאמר ה' אל משה רד העד בעם פן יהרסו אל ה' לראות ונפל ממנו רב: וגם הכהנים הנגשים אל ה' יתקדשו פן יפרץ בהם ה': ויאמר משה אל ה' לא יוכל העם לעלות אל הר סיני כי אתה העדת בנו לאמר הגבל את ההר וקדשתו: ויאמר אליו ה' לך רד ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים והעם אל יהרסו לעלות אל ה' פן יפרץ בם: וירד משה אל העם ויאמר אליהם: ויאמר אלהים את כל הדברים האלה לאמר: אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים: לא יהיה לך אלהים אחרים על פני: לא תעשה לך פסל וכל תמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ: לא תשתחוה להם ולא תעבדם כי אנכי ה' אלהיך אל קנא פקד עון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים לשנאי: ועשה חסד לאלפים לאהבי ולשמרי מצותי: לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא: זכור את יום השבת לקדשו: ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך: ויום השביעי שבת לה' אלהיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך: כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם וינח ביום השביעי על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו: כבד את אביך ואת אמך למען יארכון ימיך על האדמה אשר ה' אלהיך נתן לך: לא תרצח: לא תנאף: לא תגנב: לא תענה ברעך עד שקר: לא תחמד בית רעך לא תחמד אשת רעך ועבדו ואמתו שורו וחמרו וכל אשר לרעך: וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים ואת קול השופר ואת ההר עשן וירא העם וינעו ויעמדו מרחק: ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלהים פן נמות: ויאמר משה אל העם אל תיראו כי לבעבור נסות אתכם בא האלהים ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו: ויעמד העם מרחק ומשה נגש אל הערפל אשר שם האלהים: ויאמר ה' אל משה כה תאמר אל בני ישראל אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם: לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם: מזבח אדמה תעשה לי וזבחת עליו את עלתיך ואת שלמיך את צאנך ואת בקרך בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך: ואם מזבח אבנים תעשה לי לא תבנה אתהן גזית כי חרבך הנפת עליה ותחללה: ולא תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו: ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם: כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד ובשביעית יצא לחפשי חנם: אם בגפו יבא בגפו יצא אם בעל אשתו הוא ויצאה אשתו עמו: אם אדניו יתן לו אשה וילדה לו בנים או בנות האשה וילדיה תהיה לאדניה והוא יצא בגפו: ואם אמר יאמר העבד אהבתי את אדני את אשתי ואת בני לא אצא חפשי: והגישו אדניו אל האלהים והגישו אל הדלת או אל המזוזה ורצע אדניו את אזנו במרצע ועבדו לעלם: ואל השפחה יעשה כמשפט האלה: כי ימכר איש את בתו לאמה לא תצא כצאת העבדים: אם רעה בעיני אדניה אשר לו יעדה ופדה לעם נכרי לא ימשל למכרה בבגדו בה: ואם לבנו יעדנה כמשפט הבנות יעשה לה: אם אחרת יקח לו שארה כסותה ועונתה לא יגרע: ואם שלש אלה לא יעשה לה ויצאה חנם אין כסף: מכה איש ומת מות יומת: ואשר לא צדה והאלהים אנה לידו ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה: וכי יזד איש על רעהו להרגו בערמה מעם מזבחי תקחנו למות: ומכה אביו ואמו מות יומת: וגנב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת: ומקלל אביו ואמו מות יומת: וכי יריבן אנשים ונגף איש את רעהו באבן או באגרף ולא ימות ונפל למשכב: אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו ונקה המכה רק שבתו יתן ורפא ירפא: והכה איש את עבדו או את אמתו בשבט ומת תחת ידו נקם ינקם: אך אם יום או יומים יעמד לא יקם כי כספו הוא: וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה והיו ילדיה ולא יהיה אסון ענוש יענש כאשר ישית עליו בעל האשה ונתן בפללים: ואם אסון יהיה ונתת נפש תחת נפש: עין תחת עין שן תחת שן יד תחת יד רגל תחת רגל: כויה תחת כויה פצע תחת פצע חבורה תחת חבורה: וכי יכה איש את עין עבדו או את עין אמתו ושחתה לחפשי ישלחנו תחת עינו: ואם שן עבדו או שן אמתו יפיל לחפשי ישלחנו תחת שנו: וכי יגח שור את איש או את אשה ומת סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו ובעל השור נקי: ואם שור נגח הוא מתמל שלשם והועד בבעליו ולא ישמרנו והמית איש או אשה השור יסקל וגם בעליו יומת: אם כפר יושת עליו ונתן פדון נפשו ככל אשר יושת עליו: או בן יגח או בת יגח כמשפט הזה יעשה לו: אם עבד יגח השור או אמה כסף שלשים שקלים יתן לאדניו והשור יסקל: וכי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור ולא יכסנו ונפל שמה שור או חמור: בעל הבור ישלם כסף ישיב לבעליהם והמת יהיה לו: וכי יגף שור איש את שור רעהו ומת ומכרו את השור החי וחצו את כספו וגם את המת יחצון: או נודע כי שור נגח הוא מתמל שלשם ולא ישמרנו בעליו שלם ישלם שור תחת השור והמת יהיה לו: כי יגנב איש שור או שה וטבחו או מכרו חמשה בקר ישלם תחת השור וארבע צאן תחת השה: אם במחתרת ימצא הגנב והוכה ומת אין לו דמים: אם זרחה השמש עליו דמים לו שלם ישלם אם אין לו ונמכר בגנבתו: אם המצא תמצא בידו הגנבה משור עד חמור עד שה חיים שנים ישלם: כי יבער איש שדה או כרם ושלח את בעירה ובער בשדה אחר מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם: כי תצא אש ומצאה קצים ונאכל גדיש או הקמה או השדה כי יבער המבעיר את הבערה ישלם: כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמר וגנב מבית האיש אם ימצא הגנב ישלם שנים: אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו במלאכת רעהו: על כל דבר פשע על שור על חמור על שה על שלמה על כל אבדה אשר יאמר כי הוא זה עד האלהים יבא דבר שניהם אשר ירשיעון אלהים יהיה לרעהו: כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה וכל בהמה לשמר ומת או נשבר או נשבה אין ראה: שבועת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ולקח בעליו ולא ישלם: ואם גנב יגנב מעמו ישלם לבעליו: אם טרף יטרף יביאהו עד הטרפה לא ישלם: וכי יגנה איש מעם רעהו ושברה או מת בעליו אין עמו שלם ישלם: אם בעליו עמו לא ישלם אם שכיר הוא בא בשכרו: וכי יפתה איש בתולה אשר לא ארשה ושכב עמה מהר ימהרנה לו לאשה: אם מאן ימאן אביה לתתה לו כסף ישקל כמהר הבתולות: מכשפה לא תחיה: כל שכב עם בהמה מות יומת: זבח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו: וגר לא תונה ולא תלחצנו כי גרים הייתם בארץ מצרים: כל אלמנה ויתום לא תענון: אם ענה תענה אתו כי אם צעק יצעק אלי שמע אשמע צעקתו: וחרה אפי והרגתי אתכם בחרב והיו נשיכם אלמנות ובניכם יתומים: אם כסף תלוה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנשה לא תשימון עליו נשך: אם חבל תחבל שלמת רעך עד בא השמש תשיבנו לו: כי היא כסתתו לבדה היא שמלתו לעורו במה ישכב והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני: אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאר: בכורי בניך תתן לי: כן תעשה לשורך לשה שבעת ימים יהיה עם אמו ביום השמיני תתנו לי: ואנשי קדש תהיון לי ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשלכון אתו: לא תשא שמע שוא אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס: לא תהיה אחרי רבים לרעת ולא תענה על רב לנטת אחרי רבים להטת: ודל לא תהדר בריבו: כי תפגע שור אויבך או חמרו תעה השב תשיב לו: כי תראה חמור שנאך רבץ תחת משאו וחדלת מעזב תעזב עמו עזב תעזב עמו: לא תטה משפט אביונך בריבו: מדבר שקר תרחק ונקי וצדיק אל תהרג כי לא אצדיק רשע: ושחד לא תקח כי השחד יעור פקחים ויסלף דברי צדיקים: וגר לא תלחץ ואתם ידעתם את נפש הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים: ושש שנים תזרע את ארצך ואספת את תבואתה: ושבעית תשמטנה ונטשתה ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חיתו השדה כן תעשה לכרמך לזיתך: ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבת למען ינוח שורך וחמרך ויפש בן אמתך והגר: ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ושם אלהים אחרים לא תזכירו לא יעלה על פיך: שלש רגלים תחג לי בשנה: את חג המצות תשמר שבעת ימים תאכל מצות כאשר צויתיך למועד חדש האביב כי בו יצאת ממצרים ולא יראו פני ריקם: וחג הקצר בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה וחג האסיף בצאת השנה באספך את מעשיך מן השדה: שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך אל פני האדון ה': לא תזבח על חמץ דם זבחי ולא ילין חלב חגי עד בקר: ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך לא תבשל גדי בחלב אמו: הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכנתי: השמר מפניו ושמע בקלו אל תמר בו כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרבו: כי אם שמוע תשמע בקלו ועשית כל אשר אדבר ואיבתי את איביך ואצרתי את צרריך: כי ילך מלאכי לפניך והביאך אל האמרי והחתי והפרזי והכנעני החוי והיבוסי והכחדתיו: לא תשתחוה לאלהיהם ולא תעבדם ולא תעשה כמעשיהם כי הרס תהרסם ושבר תשבר מצבותיהם: ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך ואת מימיך והסרתי מחלה מקרבך: לא תהיה משכלה ועקרה בארצך את מספר ימיך אמלא: את אימתי אשלח לפניך והמותי את כל העם אשר תבא בהם ונתתי את כל אויביך אליך עורף: ושלחתי את הצרעה לפניך וגרשה את החוי את הכנעני ואת החתי מלפניך: לא אגרשנו מפניך בשנה אחת פן תהיה הארץ שממה ורבה עליך חית השדה: מעט מעט אגרשנו מפניך עד אשר תפרה ונחלת את הארץ: ושתי את גבולך מים סוף ועד ים פלשתים וממדבר עד הנהר כי אתן בידכם את יושבי הארץ וגרשתמו מפניך: לא תכרת להם ולאלהיהם ברית: לא ישבו בארצך פן יחטיאו אתך לי כי תעבד את אלהיהם כי יהיה לך למוקש: ויאמר אל משה עלה אל ה' אתה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל והשתחויתם מרחק: ונגש משה לבדו אל ה' והם לא יגשו ועם לא יעלו איתו: ויבא משה ויספר לעם את כל דברי ה' ואת כל המשפטים ויען כל העם קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר דבר ה' נעשה: ויכתב משה את כל דברי ה' וישכם בבקר ויבן מזבח תחת ההר ושתים עשרה מצבה לשנים עשר שבטי ישראל: וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עלת ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים: ויקח משה חצי הדם וישם באגנת וחצי הדם זרק על המזבח: ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע: ויקח משה את הדם ויזרק על העם ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם על כל הדברים האלה: ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל: ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר: ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו: ויאמר ה' אל משה עלה אלי ההרה והיה שם ואתנה לך את לחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורתם: ויקם משה ויהושע משרתו ויעל משה אל הר האלהים: ואל הזקנים אמר שבו לנו בזאת עד אשר נשוב אליכם והנה אהרן וחור עמכם מי בעל דברים יגש אליהם: ויעל משה אל ההר ויכס הענן את ההר: וישכן כבוד ה' על הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן: ומראה כבוד ה' כאש אכלת בראש ההר לעיני בני ישראל: ויבא משה בתוך הענן ויעל אל ההר ויהי משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה: וידבר ה' אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי: וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת: ותכלת וארגמן ותולעת שני ושש ועזים: ועורת אילם מאדמים ועורת תחשים ועצי שטים: שמן למאור בשמים לשמן המשחה ולקטרת הסמים: אבני שהם ואבני מלואים לאפד ולחשן: ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם: ככל אשר אני מראה אתך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו: ועשו ארון עצי שטים אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו: וצפית אתו זהב טהור מבית ומחוץ תצפנו ועשית עליו זר זהב סביב: ויצקת לו ארבע טבעת זהב ושמת על ארבע פעמתיו ושתי טבעת על צלעו האחת ושתי טבעת על צלעו השנית: ועשית בדי עצי שטים וצפית אתם זהב: והבאת את הבדים בטבעת על צלעות הארון לשאת את הארון בהם: בטבעת הארון יהיו הבדים לא יסרו ממנו: ונתת אל הארון את העדות אשר אתן אליך: ועשית כפרת זהב טהור אמתים וחצי ארכה ואמה וחצי רחבה: ועשית שני כרבים זהב מקשה תעשה אתם משני קצות הכפרת: עשה כרוב אחד מקצה מזה ועשה כרוב אחד מקצה מזה מן הכפרת תעשו את הכרבים על שני קצותיו: והיו הכרבים פרשי כנפים למעלה סככים בכנפיהם על הכפרת ופניהם איש אל אחיו אל הכפרת יהיו פני הכרבים: ונתת את הכפרת על הארון ומן העדות אשר אתן אליך: ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרבים אשר על ארון העדות את כל אשר אצוה אתך אל בני ישראל: ועשית שלחן עצי שטים אמתים ארכו ואמה רחבו ואמה וחצי קומתו: וצפית אתו זהב טהור ועשית לו זר זהב סביב: ועשית לו מסגרת טפח סביב ועשית זר זהב למסגרתו סביב: ועשית לו ארבע טבעת זהב ונתת את הטבעת על ארבע הפאת אשר לארבע רגליו: לעמת המסגרת תהיינה הטבעת בתים לבדים לשאת את השלחן: ועשית את הבדים עצי שטים וצפית אתם זהב ונשא בהם את השלחן: ועשית את קערתיו ואת כפתיו ואת מנקיתיו ואת קשותיו אשר יסך בהן לנסך זהב טהור תעשה אתם: ושלחן לחם פנים לפני תמיד: ועשית מנרת זהב טהור מקשה תעשה המנרה ירכה וקנה גביעיה כפתריה ופרחיה ממנה יהיו: ושש קנים יצאים מצדיה שלשה קני מנרה מצדה האחד ושלשה קני מנרה מצדה השני: שלשה גביעים משקדים בקנה האחד כפתר ופרח ושלשה גביעים משקדים בקנה האחד כפתר ופרח כן לששת הקנים היוצאים מן המנרה: ובמנרה ארבעה גביעים משקדים כפתריה ופרחיה: וכפתר תחת שני הקנים ממנה וכפתר תחת שני הקנים ממנה וכפתר תחת שני הקנים ממנה לששת הקנים היוצאים מן המנרה: כפתריהם וקניהם ממנה יהיו כלה מקשה אחת זהב טהור: ועשית נרתיה שבעה והעלה את נרתיה והאיר על עבר פניה: ומלקחיה ומחתתיה זהב טהור: ככר כל הזהב אשר יעשה את המנרה ואת כל הכלים האלה: וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר: ואת המשכן תעשה עשר יריעת שש משזר ותכלת וארגמן ותולעת שני כרבי מעשה חשב תעשה אתם: ארך היריעה האחת שמנה ועשרים באמה ורחב היריעה האחת ארבע באמה מדה אחת ליריעות כלם: חמש יריעת תחברנה אשה אל אחתה וחמש יריעת תחברנה אשה אל אחתה: ועשית לולאת תכלת על שפת היריעה האחת מקצה בחברת וכן תעשה בשפת היריעה החיצנית במחברת השנית: חמשים לולאת תעשה ביריעה האחת וחמשים לולאת תעשה בקצה היריעה אשר במחברת השנית מקבלת הלולאת אחת אל אחת: וחמשים קרסי זהב וחברת את היריעת אשה אל אחתה בקרסים והיה המשכן אחד: ויריעת העזים העשרת לאהל על המשכן תעשינה אתם: אורך היריעה האחת שלשים באמה ורחב היריעה האחת ארבע באמה מדה אחת ליריעת העזים: וחברת את חמש היריעת לבד ואת שש היריעת לבד והכפלת את היריעה הששית אל מול פני האהל: ועשית חמשים לולאת על שפת היריעה הקצה החברת ושתים עשרה לולאת על שפת היריעה החברת השנית: ועשית חמשים קרסי נחשת והבאת את הקרסים בלולאת וחברת את האהל והיה אחד: והסרח העדף ביריעת האהל חצי היריעה העדפת תסרח על אחרי המשכן: ואמה מזה ואמה מזה בעדף באורך יריעת האהל יסרח על צדי המשכן מזה ומזה לכסתו: ועשית מכסה לאהל ערת אילם מאדמים ומכסה עורת תחשים מלמעלה: ועשית את הקרשים למשכן עצי שטים עמדים: עשר אמות ארך הקרש ואמה וחצי האמה רחב הקרש האחד: שתי ידת לקרש האחד משלבת אשה אל אחתה כן תעשה לכל קרשי המשכן: ועשית את הקרשים למשכן עשרים קרש לפאת נגבה תימנה: ומאת כסף תעשה ארבעים אדני תחת עשרים הקרש שני אדנים תחת הקרש האחד לשתי ידתיו ושני אדנים תחת הקרש האחד לשתי ידתיו: ולצלע השנית למשכן לפאת צפונה עשרים קרש: ואדניהם ארבעים כסף שני אדנים תחת הקרש האחד ושני אדנים תחת הקרש האחד: ולירכתי המשכן ימה תעשה ששה קרשים: ושני קרשים תעשה למקצעת המשכן בירכתים: והיו תאמם מלמטה ויחדו יהיו תמים על ראשו אל הטבעת האחת כן יהיה לשניהם למקצעתם יהיו: והיו שמנה קרשים ואדניהם כסף שש עשרה אדנים שנים אדנים תחת ה

ויקהל לח

כָּל־כֵּלָיו עָשָׂה נְחֹשֶׁת׃ (ה) וַיַּעַשׂ
לַמִּזְבֵּחַ מִכְבָּר מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת
נְחֹשֶׁת תַּחַת כַּרְכֻּבּוֹ מִלְּמַטָּה
עַד־חֶצְיוֹ׃ (ה) וַיִּצֹק אַרְבַּע טַבָּעֹת
בְּאַרְבַּע הַקְּצָוֹת לַמִּכְבָּר
הַנְּחֹשֶׁת בָּתִּים לַבַּדִּים׃ (ו) וַיַּעַשׂ
אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וַיְצַף
אֹתָם נְחֹשֶׁת׃ (ז) וַיָּבֵא אֶת־הַבַּדִּים
בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת הַמִּזְבֵּחַ
לָשֵׂאת אֹתוֹ בָּהֶם נְבוּב לֻחֹת
עָשָׂה אֹתוֹ׃ ס (ח) וַיַּעַשׂ אֶת
הַכִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְאֶת כַּנּוֹ נְחֹשֶׁת

תרגום אשכנזי

אוים קופפער: (ד) מאכטע
אויך אן דיזען אלטאר איין
זיבווערק, נעטצפֿערמיג פֿאַן
קופפֿער: אונטערהאלב דער
אויסלאדונג, ביז אין דיא
העלפֿטע: (ה) גאָם פֿיער
רינגע צו דען פֿיער עק-
קען, אן דעם קופפֿערנען זיב-
ווערק, דען שטאנגען צום
געהייזע: (ו) מאכטע אויך
שטאנגען פֿאַן שיטים-האָלץ,
בעלעגטע ויא מיט קופפֿער:
(ז) בראכטע דיא שטאנגען
אין דיא רינגע, אן דען זיי-
טען דעם אלטארהערדם,
איהן דאמיט צו טראגען:
האָהל, פֿאַן טאפֿעלן צוזאמ-
ניען גענעטצט ווארד דער אל-
טאר געמאכט: (ח) מאכ-
טע אויך איין קופפֿערנעם
בעקי

רש"י

לח. (ז). נחוש נחות. נגוע הוח הגוף וכן
(ירמי' ל"ג) ועציו חרפין חלמור'נגוע:
נגוע נוחת. הלוחות על עני שטיס נכל רוח
ויחלל נחתנע: (ח) נמרחות הלונחות. נגות
יסרתל היו נידק־מרחות־שרוחות נתן כסחן מתקשטות
וחף חותך לח: עכנו. תלבנית לנדנת המסכן וסיס
מוחס- תסס נתן מפני שעשויס ליופי הרע ח"ל
הקב"ה קנל כי חלו חניזין עלי תן הכל שעל ידיהן
ה'ניזו הנשים לנחות רגות נתנרים כסיו נעליהן
יפעיס נעגודת פרך היו סולכות ומוליכות לחס
מחבלי ותבתה ומחכילות חוהס. וניטלות המרחית
וכל חחת רוחה עלמה עם נעלי נחרהס ומסהולתו
נהנרים לומר חני נחס ממך ומתוך כך מציחו' לנעליהן לידי תחוס ומקקות לחס ותתעגבות

תרגום אונקלוס

עֲבַד נְחָשָׁא׃ (ד) וַעֲבַד לְמַדְבְּחָא סָרְדָא
עוֹבַד מְצַרְתָּא דְּנְחָשָׁא תְּחוֹת סוֹבְבֵיהּ
מִלְרַע עַד פַּלְגֵיהּ׃ (ה) וְאַתִּיךְ אַרְבַּע
עְזָקָתָא בְּאַרְבַּע זְוָיָתָא לְסַרְדָא דְּנְחָשָׁא
אַתָרָא לַאֲרִיחָיָא׃ (ו) וַעֲבַד יָת אֲרִיחָיָא
דְּאָעֵי שִׁטִּין וְחַפָּא יָתְהוֹן נְחָשָׁא׃ (ז) וְעָאֵיל
יָת אֲרִיחָיָא בְּעָזָקָתָא עַל סְטָרֵי מַדְבְּחָא
לְמֵיטַל יָתֵיהּ בְּהוֹן חָלִיל לוּחִין עֲבַד יְתֵיהּ׃
(ח) וַעֲבַד יָת כִּיּוֹרָא דְּנְחָשָׁא וְיָת

באור

לח (ח) במראת, נמות יסרתל היו ניקן מרחות מנחסת קלל ממודע שרוחות נהן כסחן
מתקשטות. וחף חותן לח עכנו תלבנית לנדנת המסכן, וכתב רס"י ותדע לך
כהן מרחות ממס, שהרי כתוב ונחשת התנופ' שנעשית ככך וגו' ויעש משה וגו' (לקמן
פכוק ל' ול"ח). וכיוד וכנו לח הוזכרו שם, למדת שלח היו' נחשת של כיור מנחשת
התנופ'

בָּהֶם: (כח) וַיַּעַשׂ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וַיְצַף אֹתָם זָהָב: (כט) וַיָּבֵא
אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה קֹדֶשׁ וְאֶת־
קְטֹרֶת הַסַּמִּים טָהוֹר מַעֲשֵׂה
רֹקֵחַ: ס שביעי רביעי

לח (א) וַיַּעַשׂ אֶת־מִזְבַּח
הָעֹלָה עֲצֵי שִׁטִּים
חָמֵשׁ אַמּוֹת אָרְכּוֹ וְחָמֵשׁ־
אַמּוֹת רָחְבּוֹ רָבוּעַ וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת
קֹמָתוֹ: (ב) וַיַּעַשׂ קַרְנֹתָיו עַל
אַרְבַּע פִּנֹּתָיו מִמֶּנּוּ הָיוּ קַרְנֹתָיו
וַיְצַף אֹתוֹ נְחֹשֶׁת: (ג) וַיַּעַשׂ אֶת־
כָּל־כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ אֶת־הַסִּירֹת
וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקֹת
אֶת־הַמִּזְלָגֹת וְאֶת־הַמַּחְתֹּת

תרנום אשכנזי רמא

מיט צו טראגען: (כח) פֿער־
פֿערטיגטע דיא שטאנגען
פֿאַן שיטים האָלץ: בע־
לעגטע זיא מיט גאָלד:
(כט) מאכטע פֿערנער דאז
אָהל צור הייליגען זאלבונג,
אונד דאז דייכערצייג פֿאַן
עדלען שפיצעריייען, נאָך
אפאָטהעקערקונסט:

לח (א) מאכטע אויך דען
אלטאַרהערד דעס גאנ־
צען אָפפֿערס, פֿאַן שיטים־
האָלץ: פֿינף עללען דיא
לענגע, פֿינף עללען דיא
בריייטע, פֿירעקקיג, אונד
דיא האָהע דרייא עללען:
(ג) מאכטע אן דען פֿיער
ווינקעלן פֿיער האָהלע עק־
קען, דיא עקקען וואַרען אוים
אייגעם שטיקקע מיט דעם
העדרע געמאכט: בעלעג־
טע איהן מיט קופֿפֿער:
(ג) פֿערפֿערטיגטע אללע
גערעטהע דעס אלטארס,
נעהמליך דיא טאָפֿפֿע, דיא
שויפֿעלן, דיא בעקקען, דיא
גאבעלן אונד דיא קאָהלפֿאננען: אללע גערעטהע דעסזעלבען מאכטע נמן
אוים

תרגום אונקלוס

זְוַיְתֵיהּ עַל תְּרֵין סְטָרוֹהִי לְאַתְרָא לַאֲרִיחָיָא לְמִיטַל יָתֵיהּ בְּהוֹן: (כח) וַעֲבַד יַת
אֲרִיחָיָא דְּעָאֵי שִׁטִּין וַחֲפָא יָתְהוֹן דַּהֲבָא: (כט) וְעֵבַר יַת מְשַׁחָא דְּרְבוּתָא קוּדְשָׁא
וְיַת קְטוֹרֶת בּוּסְמַיָּא דְּכִי עוֹבַד בּוּסְמָנוּ:

לח (א) וַעֲבַד יַת מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא דְּאָעֵי שִׁטִּין חֲמֵשׁ אַמִּין אוּרְבְּיהּ וְחֲמֵשׁ אַמִּין
פּוּתְיֵהּ מְרַבַּע וְתַלְתָּא אַמִּין רוּמְיהּ: (ב) וְעֵבַד קַרְנוֹהִי עַל אַרְבַּע זְוַיְתֵיהּ
מִנֵּיהּ הֲוָאָה קַרְנוֹהִי וַחֲפָא יָתֵיהּ נְחָשָׁא: (ג) וַעֲבַד יַת כָּל מָנֵי מַדְבְּחָא יַת
פְּסַכְתְּרַיָּתָא וְיַת מַגְרוֹפָיָתָא וְיַת מְזָרְקָא וְיַת צִינּוֹרְיָתָא וְיַת מַחְתְּיָתָא כָּל מָנוֹהִי
עבד

מִמֶּנָּה׃ (כג) כַּפְתֹּרֶיהָ וְקָנֶתָם
מִמֶּנָּה הָיוּ כֻלָּהּ מִקְשָׁה אַחַת
זָהָב טָהוֹר׃ (כד) וַיַּעַשׂ אֶת־נֵרֹתֶיהָ
שִׁבְעָה וּמַלְקָחֶיהָ וּמַחְתֹּתֶיהָ
זָהָב טָהוֹר׃ (כה) כִּכַּר זָהָב טָהוֹר
עָשָׂה אֹתָהּ וְאֶת כָּל־כֵּלֶיהָ׃ פ
(כו) וַיַּעַשׂ אֶת־מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת
עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּה אָרְכּוֹ וְאַמָּה
רָחְבּוֹ רָבוּעַ וְאַמָּתַיִם קֹמָתוֹ
מִמֶּנּוּ הָיוּ קַרְנֹתָיו׃ (כז) וַיְצַף אֹתוֹ
זָהָב טָהוֹר אֶת־גַּגּוֹ וְאֶת־קִירֹתָיו
סָבִיב וְאֶת־קַרְנֹתָיו וַיַּעַשׂ לוֹ
זֵר זָהָב סָבִיב׃ (כח) וּשְׁתֵּי טַבְּעֹת
זָהָב עָשָׂה־לוֹ מִתַּחַת לְזֵרוֹ עַל
שְׁתֵּי צַלְעֹתָיו עַל שְׁנֵי צִדָּיו
לְבָתִּים לְבַדִּים לָשֵׂאת אֹתוֹ

תרנום אשכנזי

אויסגעהן: (כג) קנאָפּפּע
אונד ארמע וואַרען אויס
איהם זעלבסט אויסגעאַרבייט
טעט: גאנץ אוים אייגעם
שטיק רייגען גאָלדעס געטרי-
בען: (כד) פֿערפֿערטיגטע
אוך דאצו זיבען לאמפען,
נעבסט צוועגלייך אונד אש-
גפֿעסליין, פֿאָן רייגעם גאָל-
דע: (כה) איין ככר רייגעם
גאָלד פֿעראַרבייטעטע מאן
דאצו; אונד צו אללען זייגען
געריטהען: (כו) מאכטע
אוך אייגען רייכעראלטאר
פֿאָן שיטים-האָלץ; דיא לע-
גע אייגע עללע, דיא בריייטע
אייגע עללע, פֿירעקקיג, אונד
דיא האָהע צוויייא עללען,
דיא עקקען וואַרען אוים
אייגעם שטיקקע מיט דעם
העדע געמאכט: (כו) בע-
לעגטע איהן מיט רייגעם
גאָלדע, זיין בלאטט, אונד
זייגע זייטען אומהער, אונד
זייגע עקקען; פֿיהרטע אָבען
אייגען גאָלדענען קראנץ
העדום: (כז) מאכטע אונ-
טער דעם קראנצע צוויייא גאָלדענע רינגע אן ביידען ווינקעלן, נעהמליך אן בייד-
דען זייטען. דיזעם רינגווערק דיהנטע דען שטאנגען צום נעהייזע, דען אלטאר דא-

מיט

תרגום אונקלוס

(כג) חֲזוֹרֵיהוֹן וְקָנֵיהוֹן מִנֵּהּ הֲוֹו כּוּלָּה נְגִידָא חָדָא דְּדַהֲב דָּכֵי׃ (כד) וַעֲבַד יַת
בּוּצִינָהָא שַׁבְעָא וְצָבְיָתָהָא וְמַחְתְּיָתָהָא דְּדַהֲב דָּכֵי׃ (כה) בְּכָרָא דְּדַהֲב דָּכֵי עֲבַד
יָתָהּ וְיַת כָּל מָנָהָא׃ (כו) וַעֲבַד יַת מַדְבְּחָא דְּקְטוֹרֶת בּוּסְמַיָּא דְּאָעֵי שִׁטִּין אַמְּהָא
אוֹרְכֵיהּ וְאַמְּתָא פוּתְיֵיהּ מְרַבַּע וְתַרְתֵּין אַמִּין רוּמֵיהּ מִנֵּיהּ הֲוָאָה קַרְנוֹהִי׃ (כז) וַחֲפָא
יָתֵיהּ דְּדַהֲב דָּכֵי יַת אִינְרֵיהּ וְיַת כּוֹתְלוֹהִי סְחוֹר סְחוֹר וְיַת קַרְנוֹהִי וַעֲבַד לֵיהּ דִּיר
דְּדַהֲב סְחוֹר סְחוֹר׃ (כח) וְתַרְתֵּין עִזְקָן דְּדַהֲב עֲבַד לֵיהּ מִלָּרַע לְדִירֵיהּ עַל תַּרְתֵּין

זויתיה

וְקָנָה גְּבִיעֶיהָ כַּפְתֹּרֶיהָ וּפִרְחֶיהָ מִמֶּנָּה הָיוּ׃ (יח) וְשִׁשָּׁה קָנִים יֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ שְׁלֹשָׁה | קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הַשֵּׁנִי׃ (יט) שְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפָרַח וּשְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים בְּקָנֶה אֶחָד כַּפְתֹּר וָפָרַח כֵּן לְשִׁשֶּׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה׃ (כ) וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפִרְחֶיהָ׃ (כא) וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת־שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה לְשִׁשֶּׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים

קנאָפּפֿע אונד בלומען, וואָרען אוים איהם דערוים נעאַרבייטעט: (יח) זעכס אַרמיגע גינגען אוים דען זייטען הערוים, נעהמליך: דרייא ארמע דעם לייכטערם אוים דער איינען זייטע; אונד דרייא ארמע דעם לייכטערם אוים דער אנדערן זייטע: (יט) דרייא מאנדעלפֿאָרמיגע קעלכע, אין דעם איינען ארמע, איין קנאָפּף אונד איינע בלומע, אונד דרייא מאנדעלפֿאָרמיגע קעלכע, אין דעם אנדערן ארמע, איין קנאָפּף אונד איינע בלומע: זָא אין אללען זעכס ארמען, דיא אוים דעם לייכטער היערויסגעהען: (כ) אין דעם לייכטער זעלבסט ווארען פֿיער קעלכע, ווי מאנדעלגעשטאלטעט, קנאָפּפֿע, אונד בלומען: (כא) פֿערנער איין קנאָפּף, אין וועלכעם איין פּאר ארמע זאם, נאָך איין קנאָפּף, אין וועלכעם דאז צוויטע פּאר ארמע, אונד נאָך איין קנאָפּף, אין וועלכעם דאז דריטטע פּאר ארמע זאם; זָא אין אללען זעכס ארמען דיא אוים דעם לייכטער הערויסגעהען.

תרגום אונקלוס

וּגְבִיעֵיהָ כַּלִּירָהָא חִיזוֹרָתָא וְשׁוֹשַׁבְּהָא מִנָּהּ הֲווֹ׃ (יח) וְשִׁתָּא קָנִין נַפְקִין מִסְּטָרָהָא תְּלַת קְנֵי מְנָרְתָא חַד וּתְלַת קְנֵי מְנָרְתָא מִסְּטָרָא תִּנְיָנָא׃ (יט) תְּלָתָא כַּלִּירִין מְצַיְּרִין בְּקַנְיָא חַר חַוּר וְשׁוֹשָׁן וּתְלָתָא כַּלִּירִין מְצַיְּרִין בְּקַנְיָא חַד חַוּר וְשׁוֹשָׁן כֵּן לְשִׁתָּא קָנִין דְּנַפְקִין מִן מְנָרְתָא׃ (כ) וּבְמְנָרְתָא אַרְבָּעָא כַּלִּירִין מְצַיְּרִין חַזּוֹרָתָא וְשׁוֹשַׁבְּהָא׃ (כא) וְחַוּר תְּחוֹת תְּרֵין קָנִין דִּמְּנָהּ וְחַוּר תְּחוֹת תְּרֵין קָנִין דִּמְּנָהּ לָשִׁתָּא קָנִין דְּנַפְקִין מִנָּהּ׃

סָבִיב׃ (יג) וַיַּעַשׂ לָו מִסְגֶּרֶת מִשְׁפַּת
סָבִיב וַיַּעַשׂ זֵר־זָהָב לְמִסְגַּרְתּוֹ
סָבִיב׃ (יג) וַיִּצֹק לוֹ אַרְבַּעטַבְּעֹת
זָהָב וַיִּתֵּן אֶת־הַטַּבָּעֹת עַל
אַרְבַּע דַּהַפֹּאת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע
רַגְלָיו׃ (יד) לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת הָיוּ
הַטַּבָּעֹת בָּתִּים לַבַּדִּים לָשֵׂאת
אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃ (טו) וַיַּעַשׂ אֶת־
הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וַיְצַף אֹתָם
זָהָב לָשֵׂאת אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃
(טז) וַיַּעַשׂ אֶת־הַכֵּלִים ׀ אֲשֶׁר
עַל־הַשֻּׁלְחָן אֶת־קְעָרֹתָיו
וְאֶת־כַּפֹּתָיו וְאֶת מְנַקִּיֹּתָיו
וְאֶת־הַקְּשׂוֹת אֲשֶׁר יֻסַּךְ בָּהֶן
זָהָב טָהוֹר׃ פ ששי שלישי
(יז) וַיַּעַשׂ אֶת־הַמְּנֹרָה זָהָב טָהוֹר
מִקְשָׁה עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה יְרֵכָהּ

(יג) נאכטע איינען ראנד
דאראן, איינע האנדבריים,
רינגאומיהער; אונד אן די־
זען ראנד פֿיהרטע ער דען
גאָלדענען קראנץ אומיהער:
(יג) גאָס ראצו פֿיער גאָלדנע
רינגע, אונד זעצטע דיא רינ־
גע אן דיא פֿיער עקקען זיינער
פֿיער פֿיסע: (יד) אונטער־
האלב דעם ראנדעס ווארען
דיא רינגע, אלס איין געהייזע
פֿיר דיא שטאנגען, (אין וועל־
כע נעהמליך דיא שטאנגען
געשטעקט ווערדען), דען
טיש צו טראגען: (טו) מאן
מאכטע דיא שטאנגען פֿאָן
שיטים־האָלץ, בעלעגטע זיא
מיט גאָלד, דען טיש צו
טראגען: (טז) פֿערנער דיא
גערעטהע אויף דען טיש,
נעהמליך שיסעלן, שאלען,
שטיצען אונד האלבראָהרע,
וואָמיט דאו בראָד בעדעקט
ווארד, פֿאָן רייגעם גאָלדע:
(יז) מאכטע אויך דען לייכ־
טער פֿאָן רייגעם גאָלדע;
פֿאָן גע̈טריבענער ארבייט,
פֿום, שאפֿט, קעלכע,
קנאָפּפֿע

תרגום אונקלוס

(יג) וַעֲבַד לֵיהּ גַּרְגְּפָא רוּמֵיהּ פּוּשְׁכָא סְחוֹר סְחוֹר וְעֲבַד דִּיר דְּדַהֲב לְגַרְגְּפֵיהּ
סְחוֹר סְחוֹר׃ (יד) וְאַתִּיךְ לֵיהּ אַרְבַּע עָזְקָן דְּדַהֲב וְיַהֲב יָת עָזְקָתָא עַל אַרְבַּע זְוָיָתָא
דִּי לְאַרְבַּע רַגְלוֹהִי׃ (טו) לָקֳבֵל גַּרְגְּפָא הֲווֹ עָזְקָתָא אַתָּרָא לְאֵרֵיחָיָא לְמֵיטַל יָת
פָּתוֹרָא׃ (טז) וַעֲבַד יָת אֲרֵיחָיָא דְּאָעֵי שִׁטִּין וְחַפָּא יָתְהוֹן דְּהָבָא לְמֵיטַל יָת פָּתוֹרָא׃
(יז) וַעֲבַד יָת מָנָיָא דְּעַל פָּתוֹרָא יָת מְגִסּוֹהִי וְיָת בָּזִיכוֹהִי וְיָת מְכִילָתֵיהּ וְיָת
קַשְׁוָתָא דְּמִתְנַסְכִין בְּהֵין דַּהֲב דְּכֵי׃ (יח) וַעֲבַד יָת מְנָרְתָּא דְּדָהָב דְּכֵי נְגִיד עֲבַד יָת

(ז) וַיַּעַשׂ שְׁנֵי כְרֻבִים זָהָב
מִקְשָׁה עָשָׂה אֹתָם מִשְׁנֵי
קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת: (ח) כְּרוּב אֶחָד
מִקָּצָה מִזֶּה וּכְרוּב־אֶחָד
מִקָּצָה מִזֶּה מִן־הַכַּפֹּרֶת עָשָׂה
אֶת־הַכְּרֻבִים מִשְּׁנֵי קְצוֹתָיו:
(ט) וַיִּהְיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם
לְמַעְלָה סֹכְכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל־
הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו
אֶל־הַכַּפֹּרֶת הָיוּ פְּנֵי
הַכְּרֻבִים: פ
(י) וַיַּעַשׂ אֶת־הַשֻּׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים
אַמָּתַיִם אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ
וְאַמָּה וְחֵצִי קֹמָתוֹ: (יא) וַיְצַף אֹתוֹ
זָהָב טָהוֹר וַיַּעַשׂ לוֹ זֵר זָהָב

קצותיו קרי

תרגום אשכנזי רלט

(ז) מאכטע פֿערנער צוויא
נאָלרענע כרובים: פֿאָן גע-
טריבענער ארבייט מאכטע
ער זיא, אוים דען ביידען
ענדען דעם דעקקעלס:
(ח) נעהמליך איינען כרוב
אוים דעם איינען ענדע, אונד
איינען כרוב אוים דעם אנ-
דערן ענדע; אוים דעם דעק-
קעל זעלבסט פֿערפֿערטיגטע
ער דיא כרובים, אן ביידען
ענדען: (ט) דיא כרובים
ווארען זא געמאכט, דאס זיא
איהרע פֿליגעל אין דיא האֿהע
אויסבריייטעטען, אינדעם זיא
דאמיט דען דעקקעל אויבער-
דעקטען, מיט דעם אנגע-
זיכט אייגער געגען דען אנ-
דערן גענדע; אוים דעם דעק-
קעל זעלבסט פֿערפֿערטיגטע
ער דיא כרובים, אן ביידען
ענדען: (י) פֿערפֿערטיגטע
אויך דען טיש פֿאָן שיטים-
האָלץ: צוויא עללען דיא
לענגע, אייגע עללע דיא
בריייטע אונד אנדערטהאלב
עללען דיא האֿהע: (יא) בע-

לעגטע איהן מיט רייגעם גאָלדע: מאכטע אייגען גאָלדענען קראנץ אומהער:

(יג)

תרגום אונקלוס

וּפַלְגָא פוּתְיָה: (ז) וַעֲבַד תְּרֵין כְּרוּבִין דְּרָהֲב נְגִיד עֲבַד יָתְהוֹן מְתֵרִין סְטָרֵי כַפּוֹרְתָא:
(ח) כְּרוּבָא חַד מִסְּטָרָא מָכָּא וְכְרוּבָא חַד מִסְּטָרָא מָכָּא מִן כַּפּוֹרְתָּא עֲבַד יָת
כְּרוּבַיָּא מְתֵרִין סְטָרוֹהִי: (ט) וַהֲווֹ כְרוּבַיָּא פָּרִיסִין גַּדְפֵיהוֹן לְעֵילָּא מַטְּלִין
בְּגַדְפֵיהוֹן עַל כַּפּוֹרְתָּא וַאֲפֵיהוֹן חַד לֶקְבֵיל חַד לֶקְבֵיל כַּפּוֹרְתָּא הֲווֹ אַפֵּי כְרוּבַיָּא:
(י) וַעֲבַד יָת פָּתוֹרָא דְּאָעֵי שִׁטִּין תַּרְתֵּין אַמִּין אוֹרְכֵיהּ וַאַמְּתָא פוּתְיֵהּ וַאַמְּתָא
וּפַלְגָא רוּמֵיהּ: (יא) וְחָפָא יָתֵיהּ דְּהַב דְּכִי וַעֲבַד לֵיהּ דִּיר דְּדַהֲב סְחוֹר סְחוֹר:

לז (ח) וַיַּעַשׂ בְּצַלְאֵל אֶת־הָאָרֹן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ: (ט) וַיְצַפֵּהוּ זָהָב טָהוֹר מִבַּיִת וּמִחוּץ וַיַּעַשׂ לוֹ זֵר זָהָב סָבִיב: (י) וַיִּצֹק לוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הָאֶחָת וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הַשֵּׁנִית: (יא) וַיַּעַשׂ בַּדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וַיְצַף אֹתָם זָהָב: (יב) וַיָּבֵא אֶת־הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת הָאָרֹן לָשֵׂאת אֶת־הָאָרֹן: (יג) וַיַּעַשׂ כַּפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכָּהּ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבָּהּ:

תרגום אשכנזי

לז (ח) בצלאל מאכטע דיא לאדע אויס שיטים־ האָלץ; דריטהאלב עללען דיא לענגע, אנדערטהאלב עללען דיא בריים אונד אנדערטהאלב עללען דיא האָהע: (ט) בעלעגטע דיא לאדע מיט דיינעם גאָלדע, אינווענדיג אונד אויסווענדיג; מאכטע דאצו איינען גאָלדענען קראנץ הערום: (י) גאָס דאצו פיר גאָלדנע רינגע, אן דען פיר עקקען; אלזאָ דאס אויף דער איינען זיים טוויא רינגע, אונד אויף דער אנדערן זיים צוויא רינגע, אונד אויף דער אנדערן זיים צוויא רינגע וואָרען: (יא) מאכטע שטאנגען פאָן שיטים־האָלץ, בעלעגטע זיא מיט גאָלד: (יב) בראכטע דיא שטאנגען אין דיא רינגען, אויף דען זיטען דער לאדע; דיא לאדע דאמיט צו טראגען: (יג) מאכטע אויך איינען דעקקעל פאָן רייניעם גאָלדע: דריטהאלב עללען דיא לענגע, אונד אנדערט האלב עללען דיא בריים:

רש"י

תרגום אונקלוס

לז (א) ויעש בצלאל. לפי שנתן נפשו על המלאכה יותל תשבח חכמים נקרות על שמו:

לז (ח) וַעֲבַד בְּצַלְאֵל יַת אֲרוֹנָא דְאָעֵי שִׁטִּין תַּרְתֵּין אַמִּין וּפַלְגָא אוֹרְכֵיהּ וַאֲמָתָא וּפַלְגָא פוּתְיֵהּ וַאֲמָתָא וּפַלְגָא רוּמֵיהּ: (ט) וְחַפְיֵהּ דְּהַב דְּבִי מְגוֹ וּמִבָּרָא וַעֲבַד לֵיהּ דִּיר דְּדַהַב סְחוֹר סְחוֹר: (י) וְאָתֵיךְ לֵיהּ אַרְבַּע עִזְקָן דְּדַהַב עַל אַרְבַּע זְוָיֵיהּ וְתַרְתֵּין עִזְקָן עַל סְטַר חַד וְתַרְתֵּי עִזְקָן עַל סְטַר תִּנְיָנָא: (יא) וַעֲבַד אָרְיְחֵי דְּאָעֵי שִׁטִּין וַחֲפָא יָתְהוֹן דַּהֲבָא: (יב) וְאָעֵיל יַת אֲרוֹנָא בְּעִזְקָתָא עַל סְטַר דְּאָרוֹנָא לְמֵישַׁל יַת אֲרוֹנָא: (יג) וַעֲבַד כַּפוּרְתָא דְּדַהֲב דְּבִי תַּרְתִּין אַמִּין וּפַלְגָא אוֹרְכָהּ וְאַמָּתָא

(לז) וְאֶת־הַקְּרָשִׁים צִפָּה זָהָב וְאֶת־
טַבְּעֹתָם עָשָׂה זָהָב בָּתִּים
לַבְּרִיחִם וַיְצַף אֶת־הַבְּרִיחִם
זָהָב: (לה) וַיַּעַשׂ אֶת־הַפָּרֹכֶת
תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי
וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב עָשָׂה
אֹתָהּ כְּרֻבִים: (לו) וַיַּעַשׂ לָהּ
אַרְבָּעָה עַמּוּדֵי שִׁטִּים וַיְצַף
זָהָב וְוֵיהֶם זָהָב וַיִּצֹק לָהֶם
אַרְבָּעָה אַדְנֵי־כָסֶף: (לו) וַיַּעַשׂ
מָסָךְ לְפֶתַח הָאֹהֶל תְּכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ
מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם: (לח) וְאֶת־
עַמּוּדָיו חֲמִשָּׁה וְאֶת־וָוֵיהֶם וְצִפָּה
רָאשֵׁיהֶם וַחֲשֻׁקֵיהֶם זָהָב
וְאַדְנֵיהֶם חֲמִשָּׁה נְחֹשֶׁת פ

תרגום אשכנזי רלת

צום אנדערן: (לז) דיא בריצטטער בעלעגטע מאן מיט גאָלד, דיא רינגען מאכטע מאן פּאָן גאָלד, דורך וועלכע דיא ריגעל געשטעקט וואורדען; אונד אויך דיא דיגעל וואורדען מיט גאָלד בעלעגט: (לה) מאן מאכטע אויך איינען פּאָרהאַנג, פּאָן בלויער פורפורראָטהער, האָכראָטהער וואָללע, אונד זעכספּאָך גארן; מיט פּיגורען פּאָן כרובים דורכווירקט, קונסטוועבער־ארבייט מאכטע מאן זיא: (לו) דאצו פּיר זיילען פּאָן שיטים־האָלץ, בעלעגטע זיא מיט גאָלד, איהרע האקען וואַרען גאָלד. מאן גאָס צו דען זיילען פּיר זילבערנע פּיכע: (לז) מאן מאכטע איינע דעקקע צום איינגאנג דעס צעלטס, פּאָן בלויער פורפורראָטהער, האָכראָטהער וואָללע, אונד זעכספּאָך גארן, שטיקערארבייט: (לח) דאצו פּינף זיילען נעבסט האקען, איהרע קנויפּע אונד איהרע רייפּען מיט גאָלד בעלעגט; דאצו אויך פּינף קופּפּערנע פּיכע:

לז (א)

תרגום אונקלוס

דַּפָּיָא מִן סְיָפֵי לִסְיָפֵי: (לו) וְיַת דַּפַּיָא חָפָא דַּהֲבָא וְיַת עִזְקָתְהוֹן דְּהַבָא אַתָּרָא
לְעַבְרַיָא וַחְפָא יַת עַבְרַיָא דַּהֲבָא: (לה) וַעֲבַד יַת פָּרוֹכְתָא דְּתִכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע
זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד אוּמָן עֲבַד יָתָהּ צוּרַת כְּרוּבִין: (לו) וַעֲבַד לָהּ אַרְבְּעָה עַמּוּדֵי
שִׁטִּין וַחְפִינוּן דַּהֲבָא וְוֵיהוֹן דַּהֲבָא וְאַתִּיךְ לָהוֹן אַרְבְּעָה סַמְכִין דִּכְסַף: (לו) וַעֲבַד
פָּרְכָא לְתָרַע מַשְׁכְּנָא תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד צִיּוּר: (לח) וְיַת
עַמּוּדוֹהִי חַמְשָׁא וְיַת וְוֵיהוֹן וְחֻפֵּי רֵישֵׁיהוֹן וַכְבוּשֵׁיהוֹן דַּהֲבָא וְסַמְכֵיהוֹן חַמְשָׁא דִּנְחָשָׁא:

לז (א)

קְדָשִׁים עָשָׂה לְמִקְצֹעֹת הַמִּשְׁכָּן
בַּיְרֵכָתָיִם: (כט) וְדַיְוֵי תְוֹאֲמִם
מִלְּמַטָּה וְיַחְדָּו יִהְיוּ תַמִּים אֶל־
רֹאשׁוֹ אֶל־הַטַּבַּעַת הָאֶחָת כֵּן
עָשָׂה לִשְׁנֵיהֶם לִשְׁנֵי הַמִּקְצֹעֹת:
(ל) וְהָיוּ שְׁמֹנָה קְרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם
כֶּסֶף שִׁשָּׁה עָשָׂר אַדָנִים שְׁנֵי
אַדָנִים שְׁנֵי אַדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ
הָאֶחָד: (לא) וַיַּעַשׂ בְּרִיחֵי עֲצֵי
שִׁטִּים חֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי צֶלַע־
הַמִּשְׁכָּן הָאֶחֶרֶת: (לב) וַחֲמִשָּׁה
בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן
הַשֵּׁנִית וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי
הַמִּשְׁכָּן לַיַּרְכָתַיִם יָמָּה: (לג) וַיַּעַשׂ
אֶת־הַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן לְבָרֵחַ בְּתוֹךְ
הַקְּרָשִׁים מִן־הַקָּצֶה אֶל־הַקָּצֶה:

תרגום אשכנזי

ווינקעלן דער וואהנונג, אן דער הינטערוואנד: (כט) זיא שלאָכסען אונטען צוואמען, אויך אָבען פֿאסטע מאן זיא צוואמען, אין איינעם שלוס־רינקען; זאָ מאכטע מאן עס אן ביידען, אין ביידען עקקען: (ל) עס ווארען צוואמען אכט ברעטטער, אונד דאצו זילבערנע פֿיסע זעכצעהן שטיק! איממער צוויא פֿיסע אונטער איינעם ברעטטע: (לא) מאן מאכטע דיגעל פֿאָן שיטים־האָלץ: פֿינף שטיק פֿיר דיא איינע זייטענוואנד דער וואָהנונג: (לב) אונד פֿינף שטיק דיגעל פֿיר דיא אנדערע זייטענוואנד דער וואָהנונג: אונד פֿינף שטיק דיגעל פֿיר דיא הינטערוואנד דער וואָהנונג, צור וועסט־ליכען זייטע: (לג) מאן מאכטע דען מיטטעלסטען דיגעל, דער דורך דיא ברעט־טער גינג, פֿאָן איינעם ענדע צום

תרגום אונקלוס

מַשְׁכְּנָא כְּסוּפֵיהוֹן: (כט) וַהֲווֹ מְכָוְנִין מִלַּרַע וְכַחֲדָא הֲווֹ מְכַוְנִין בְּרֵישֵׁיהוֹן בְּעִזְקְתָא חָדָא כֵּן עֲבַד לְתַרְוֵיהוֹן לְתַרְתֵּין זָוָיִן: (ל) וַהֲווֹ תְמַנְיָא דַּפִּין וְסַמְכֵיהוֹן דְּכַסַף שִׁתְּא עֲשַׂר סַמְכִין תְּרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חָד: (לא) וַעֲבַד עַבְדֵי דְאָעֵי שִׁטִּין חֲמִשָּׁא לְדַפֵּי סְטַר מַשְׁכְּנָא חָד: (לב) וְחֲמִשָּׁא עַבְדִין לְדַפֵּי סְטַר מַשְׁכְּנָא תִנְיָנָא וַחֲמִשָּׁא עַבְדִין לְדַפֵּי מַשְׁכְּנָא לְסוֹפְהוֹן מַעַרְבָּא: (לג) וַעֲבַד יַת עַבְדָא דְּצִיעָאָה לְאַעְבָּרָא בָּגוֹ

באור

(לג) לברח, מהקל והטעם כמו מגדים שהוא מהנזין הכנד, כמו ירח ויורה ודגים נכה. (הרמב"ן).

ויקהל לו

אַחַת אֶל־אַחַת כֵּן עָשָׂה לְכָל
קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן: (כג) וַיַּעַשׂ אֶת־
דַּקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֶשְׂרִים
קְרָשִׁים לִפְאַת נֶגֶב תֵּימָנָה:
(כד) וְאַרְבָּעִים אַדְנֵי־כֶסֶף עָשָׂה
תַּחַת עֶשְׂרִים הַקְּרָשִׁים שְׁנֵי
אַדְנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד
לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו וּשְׁנֵי אַדְנִים תַּחַת־
הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו:
(כה) וְלִצֶּלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית
לִפְאַת צָפוֹן עָשָׂה עֶשְׂרִים
קְרָשִׁים: (כו) וְאַרְבָּעִים אַדְנֵיהֶם
כֶּסֶף שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ
הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ
הָאֶחָד: (כז) וְלִירְכְתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה
עָשָׂה שִׁשָּׁה קְרָשִׁים: (כח) וּשְׁנֵי

תרגום אשכנזי רלז

ברעטט בעקעמנט צווייא צאפֿן איינגעפֿאסט (אין ריא פֿיסע נעהמליך) איינער וויא דער אנדערע; מאן מאכטע עס אלזאָ אן אללען ברעטטערן דער וואָהנונג: (כג) עם וואורדען אלזאָ ברעטטער צור וואָהנונג פֿער־פֿערטיגט; צוואנציג ברעט־טער צור זידליכען זייטע: (כד) פֿירציג זילבערנע פֿיסע קאמען אונטער דען צוואנ־ציג ברעטטערן, צוויי פֿיסע אונטער דיזעם ברעטטע, צו זיינען ביידען צאפֿן, אונד צוויי פֿיסע אונטער דיזעם ברעטטע, צו זיינען ביידען צאפֿן: (כה) צור אנדערן זייטענוואנד דער וואָהנונג, צור נאָרדליכען זייטע נעהמ־ליך, מאכטע מאן אויך צוואנ־ציג ברעטטער: (כו) אונד פֿירציג זילבערנע פֿיסע: צווייא פֿיסע אונטער דיזעם ברעטטע, אונד צוויי פֿיסע אונטער דיזעם ברעטטע: (כז) צור הינטערוואנד דער וואָהנונג, צור וועסטליכען זייטע, מאכטע מאן זעכס ברעטטער: (כח) אונד נאך צווייא ברעטטער, צו דען

תרגום אונקלוס

צִידִין לְדַפָּא חַד מְשַׁלְּבִין חַד לְקִבֵּיל חָר בֶּן עֶבֶר לְכָל דַּפֵּי מַשְׁכְּנָא: (כג) וַעֲבַד יַת
דַּפֵּי לְמַשְׁכְּנָא עַשְׂרִין דַּפִּין לְרוּחַ דְּרוֹמָא: (כד) וְאַרְבְּעִין סַמְכִין דְּכַסַף יַעֲבַד
תְּחוֹת עַסְרִין דַּפִּין תְּרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד לְתְרֵין צִידוֹהִי וּתְרֵין סַמְכִין תְּחוֹת
דַּפָּא חַד לְתְרֵין צִידוֹהִי. (כה) וְלִסְטַר מַשְׁכְּנָא תִּנְיָנָא לְרוּחַ צִיפוֹנָא עֲבַד עַסְרִין דַּפִּין:
(כו) וְאַרְבְּעִין סַמְכֵיהוֹן דְּכַסַף תְּרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד וּתְרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא
חָר: (כז) וְלִסְיָפֵי מַשְׁכְּנָא מַעְרְבָא עֲבַד שִׁתָּא דַּפִּין: (כח) וּתְרֵין דַּפִּין עֲבַד לְזָוְיַת
משכנא

יְרִיעֹת׃ (טז) וַיְחַבֵּר אֶת־חֲמֵשׁ
הַיְרִיעֹת לְבָד וְאֶת־שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת
לְבָד׃ (יז) וַיַּעַשׂ לֻלְאֹת חֲמִשִּׁים
עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצֹנָה
בַּמַּחְבָּרֶת וַחֲמִשִּׁים לֻלְאֹת
עָשָׂה עַל־שְׂפַת הַיְרִיעָה הַחֹבֶרֶת
הַשֵּׁנִית׃ (יח) וַיַּעַשׂ קַרְסֵי נְחֹשֶׁת
חֲמִשִּׁים לְחַבֵּר אֶת־הָאֹהֶל
לִהְיֹת אֶחָד׃ (יט) וַיַּעַשׂ מִכְסֵה
לָאֹהֶל עֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים
וּמִכְסֵה עֹרֹת תְּחָשִׁים
מִלְמָעְלָה׃ ס חמישי (כ) וַיַּעַשׂ
אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי
שִׁטִּים עֹמְדִים׃ (כא) עֶשֶׂר אַמּוֹת
אָרֶךְ הַקָּרֶשׁ וְאַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה
רֹחַב הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃ (כב) שְׁתֵּי
יָדוֹת לַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד מְשֻׁלָּבֹת

תרגום אשכנזי

איילף טעפיכע האטטען
איינערלייא מאס: (טז) מאן
העפטעטע דיא פינף טעפ-
פיכע בעזאָנדערס, אונד
דיא זעכס בעזאָנדערס:
(יז) מאכטע פינפציג שלייף
פען אן דען זוים דעם איינ-
סטען טעפפיכס אן דעם איי-
נען העפטע, אונד פינפציג
שלייפען אן דען זוים דעם
טעפפיכס אן דעם אנדערן
חעפטע: (יח) מאן מאכטע
אויך פינפציג קופפערנע
שפאנגען, דאז נעצעלט צו-
זאמען צו פיגען, דאמיט עם
איין גאנצעם זייא: (יט) מאן
מאכטע אויך אייגע דעקקע
איבער דאז נעצעלט, אוים
רָאטהגעפערבטען ווידער-
פעללען, אונד אייגע דעקקע
פָּאן תחשים-פעללען אָבען
דאראויף: (כ) מאן מאכטע
דיא ברעטטער צור וואָהנונג,
פָּאן שיטים-האָלץ אויפרעכט
שטעהענד: (כא) דיא לענ-
גע יעדעם ברעטטעס וואר
צעהן עללען, אונד דיא בריי-
טע יעדעם ברעטטעס אנ-
דערטהאלב עללען: (כב) איין

תרגום אונקלוס

לַחֲדָא עַסְרֵי יְרִיעָן: (טז) וְלָפַף יַת חֲמֵשׁ יְרִיעָן לְחוֹד וְיַת שֵׁית יְרִיעָן לְחוֹד: (יז) וַעֲבַד
עֲנוּבִין חַמְשִׁין עַל סְיָפְתָא דִירִיעְתָא בְּסִטְרָא בֵית לוּפֵי וַחַמְשִׁין עֲנוּבִין עֲבַד עַל
סְיָפְתָא דִירִיעְתָא דִּבֵית לוּפֵי תִּנְיָנָא: (יח) וַעֲבַד פוּרְפִין דִּנְחַשׁ חַמְשִׁין לְלַפָּפָא יַת
מַשְׁכְּנָא לְמֶהֱוֵי חָד: (יט) וַעֲבַד חוּפָאָה לְמַשְׁכְּנָא דְּמַשְׁבֵי דְּרְכֵי מַסַּכְיָא וְחוּפָאָה
דְּמַשְׁכֵי סַגְנוּנָא מִלְעֵילָא: (כ) וַעֲבַד יַת דַּפֵּי לְמַשְׁכְּנָא דְּאָעֵי שִׁטִּין קַיְמִין:
(כא) עֲסַר אַמִּין אוּרְכָא דְּדַפָּא וְאַמְתָא וּפַלְגוּת אַמְתָא פוּתְיָא דְּדַפָּא חָד: (כב) תְּרֵין

הָאַחַת מִקְצָה בַּמַּחְבֶּרֶת בֵּן
עָשָׂה בִּשְׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה
בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית: (יג) חֲמִשִּׁים
לֻלָאֹת עָשָׂה בַּיְרִיעָה הָאֶחָת
וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עָשָׂה בִּקְצֵה
הַיְרִיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבֶּרֶת
הַשֵּׁנִית מַקְבִּילֹת הַלֻּלָאֹת אַחַת
אֶל־אֲחֹתָהּ: (יד) וַיַּעַשׂ חֲמִשִּׁים
קַרְסֵי זָהָב וַיְחַבֵּר אֶת־הַיְרִיעֹת
אַחַת אֶל־אַחֹתָהּ בַּקְּרָסִים וַיְהִי
הַמִּשְׁכָּן אֶחָד: פ
(טו) וַיַּעַשׂ יְרִיעֹת עִזִּים לְאֹהֶל עַל־
הַמִּשְׁכָּן עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת
עָשָׂה אֹתָם: (טז) אֹרֶךְ הַיְרִיעָה
הָאַחַת שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה וְאַרְבַּע
אַמּוֹת רֹחַב הַיְרִיעָה הָאַחַת
מִדָּה אַחַת לְעַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה

דעם צוואמענגעהעפטע־
טען דער אייסערסטע; אונד
עבען זאָפֿיל מאכטע מאן אם
זוימע דעם טעפּיכם, וועל־
כער אן דעם אנדערן העפּ־
טע דער אייסערסטע איזט:
(יג) פֿינפֿציג שלייפֿען מאכ־
טע מאן אן דען אייגען טעפּ־
פּיך, אונד פֿינפֿציג שלייפֿען
אן דאז ענדע דעם טעפּיכם,
וועלכער אן דעם אנדערן
העפֿטע איזט; דיא שלייפֿען
וואהרן גיעראדע אייגע דער
אנדערן גענענאיבער זיצ־
צענד: (יג) מאן מאכטע
פֿינפֿציג גאָלדענע שפאנגען.
וועך כיאן נון, פֿערמיטטעלסט
דער האקען דיא טעפּיכע
אן אייגאנדער פֿיגטע: זאָ
וואהרד דיא וואָהנונג איין גאנ־
צעס. (יד) מאן מאכטע
אויך טעפּיכע פֿאָן ציגעג־
האר, צום געצעלטע איבער
דיא וואָהנונג; אייליף שטיק־
קע מאכטע מאן: (טו) דיא
לענגע יעדעם טעפּיכם
דרייסיג עללען: אונד דיא
בריייטע יעדעם טעפּיכם
וואר פֿיער עללען. דיא
אייליף

תרגום אונקלוס

אֲנוּבִין דְּהֻכְלָא עַל סְפָתָא דִּירִיעָתָא חָדָא מִכְּבָרָא בֵּית לוּפֵי בֵּן עֲבַד בְּסִיפְתָא דִּירִיעָתָא
בְּסִטְרָא בֵּית לוּפֵי תִּנְיָנָא: (יג) חַמְשִׁין עֲנוּבִין עֲבַד בִּירִיעָתָא חָדָא וַחֲמֵשִׁין עֲנוּבִין
עֲבַד בְּסִטְרָא דִּירִיעָתָא דְּבֵית לוּפֵי תִּנְיָנָא מְכַוְּנָן עֲנוּבַיָּא חֲדָא לֶקְבֵיל חָדָא: (יד) וַעֲבַד
חַמְשִׁין פּוּרְפִין דְּדָהָב וְלָפִיף יַת יְרִיעָתָא חֲדָא עִם חֲדָא בְּפוּרְפַיָּא וַהֲוָה מַשְׁכְּנָא חַד:
(טו) וַעֲבַד יְרִיעָן דְּמָעִזֵי לְפָרְסָא עַל מַשְׁכְּנָא חֲדָא עַסְרֵי יְרִיעָן עֲבַד יַתְהֵין: (טז) אוֹרְכָא
דִּירִיעָתָא חֲדָא תְּלָתִין אַמִּין וְאַרְבַּע אַמִּין פּוּתְיָא דִּירִיעָתָא חֲדָא מְשַׁחְתָּא חֲדָא
לחדא

תרגום אשכנזי

ויקהל לו

כִּכָּרִים מֵעֲשֶׂרֶת חֹשֶׁב עָשָׂרֶה
אִתָּם: (ט) אֹרֶךְ הַיְרִיעָה הָאַחַת
שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאַמָּה וְרֹחַב
אַרְבַּע בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת
מִדָּה אַחַת לְכָל־הַיְרִיעֹת:
(י) וַיְחַבֵּר אֶת־חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת
אַחַת אֶל־אַחַת וְחָמֵשׁ יְרִיעֹת
חִבַּר אַחַת אֶל־אַחַת: (יא) וַיַּעַשׂ
לְלָאֹת תְּכֵלֶת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה

קונסטרוועבעראבייט, וואורדען זיא געמאכט: (ט) דיא לענגע יעדעס טעפּיכס וואר אכט אונד צוואנציג עללין, אונד דיא בריייטע יעדעס טעפּיכס פיר עללין: (י) מען פֿוגטע פֿינף טעפּיכע אייניגע אן דען אנדערן, אונד פֿינף טעפּיכע אין איין שטיק אן דאס אנדערע: (יא) מאכטע אויך שלייפֿען פֿאָן בלויער וואָללע, אם זוימע דעם אייגען טעפּיכס, וועלכער אן דעם

תרגום אונקלוס

זְהוֹרִי צוֹרַת כְּרוּבִין עוֹבַד אוּמָן יְבַד יַתְהוֹן: (ט) אוֹרְכָא דְיִרְיְעָתָא חֲדָא עַסְרִין וְתַמְנְיָא אַמִּין וּפוּתְיָא אַרְבַּע אַמִּין דִּירִיעָתָא חֲדָא מְשַׁחְתָּא חֲדָא לְכָל יְרִיעָתָא:
(י) וְלָפֵיף יַת חֲמֵשׁ יְרִיעָן חֲדָא עִם חֲדָא וְחֲמֵשׁ יְרִיעָן לָפֵיף חֲדָא עִם חֲדָא: (יא) וַעֲבַד

באור

היא נודך, ולא מצאנו הפעיל תצדצה ביבי' עומד, ונמלאו לו ג' חברים ושניים יולמים, כי כה למד ה' מכול והותר (מלכי' ג' ד' נ'), מכול ושנוע והותר (ל"ה ג' ל"ו י'), ומס שב על המלאכה כי' ל"ל ונותר', ומולי יאמר בדמ"ע עשוה מקוד מנין הפעל, ובא החולם במקום השורק, כמ"ש נפידוסו הס' על מל תותר (נחמיה מ"ט ד'), והליני בא במקום הפתח בעצור הס"פ, כמ"ש על מלת ומכל (שם ג' י"ג), מכל הוא דחוק, גם לפ"ז לריכים להגיה בלשון הלמ"ע והותרה במקום והותירה, מכל לקעת דס"י שמלת והותר לדופק מל לעשות, היא חוזלת על עוזי המלאכה, ומ"כ היא יולאה, ונראה כי כ"ה דעת יב"ע שתרגם לעשות לותה והותר, ועבדו יתה ונדס שיירו, עשה משני המקודים פעלים עברים, לנאר הכווכה שחוזרים על העוזים]: (ט) שמנה, כתב הלמ"ע דע כי דקדוק מספר האחד (ס"א האחדים, ל"ל כל המספרים עד עשר) נחשבון משוכה מדרך לשון הקודש, גם כאן הוא בלשון כשדי' משוכה, גם בלשון ישמעאל, כי לעולם הס"א נסיף השמות סימן לנקבה, ולשון זכר בלא סימן, והנה בחשבון שלשה הס"א סימן הזכרים, וככה בחשבון מדעה גם שמונה גם עשרה, ומשם והלאה עד עשר והזכר (ל"ל ומשם והלאה עד עשרים הזכר) בלא ה"א לאחר עשר שים עשר תשיב עשר, והנקבה בה"א, דק בשנוי מלת עשרה (ל"ל שינת העי"ן בשבול הזי"ן בשבא והרי"ש בלירי, והעשרה הנאמר על זכר יצא גו העי"ן בח"ף, הזי"ן בקמץ וכן הרי"ש) שלא תתערב עם לשון זכר, לאמרו שתים עשרה, וככה כלם, והנה לשון נקבה שלש ואחת ועשר, ומס היתה מלת החשבון משוכה תמיד בתי"ו לזכרים ולנקבות, ושלשת האנשים האלה (יחזקאל י"ד י"ח), ושלשת בני נוח (בראשית ז' י"ג), (כי אז הוא שם המקרא, לא תיאור האשורה), יהיה שמוכה לזכרים (בקמץ הנו"ן) כמשפט, ושנוי לנקבה לומר שמונה (בשבול הנו"ן) כדרך עשתי עשרה עכ"ל:

ויקהל לו

וַיַּכְלֵא הָעָם מֵהָבִיא׃
(ז) וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה דַיָּם לְכָל־
הַמְּלָאכָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ
וְהוֹתֵר׃ ס רביעי (ח) וַיַּעֲשׂוּ כָל־
חַכַם־לֵב בְּעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה אֶת־
הַמִּשְׁכָּן עֶשֶׂר יְרִיעֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר
וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי

תולדות אהרן והמלאכה סדרת מ"ט. נ"ב. ונ"ו נ':

תרגום אשכנזי רלה

היליגען העבע; אונד דאז
פֿאלק האָרטע אויף צו
ברינגען: (ז) דער פֿאָר־
ראטה אן ארבייט, וואר
פֿיגרייכענד צור פֿערפֿערטי־
גונג דעם גאנצען ווערקס,
אונד עם בליב דאפֿאן נאָך
איבריג: (ח) דיא קונסט־
פֿערשטענדיגען אונטער דען
האנדווערקערן פֿערפֿערטיג־
טען צו ערשט דיא וואָהי־
נונג אויס צעהן טעפּיכען:
פֿאן זעכספֿאך גענועירנטעם
גארן, בלויער, פֿורפורנָ־
טהער, אונד האָכראָטהער וואָללע, מיט פֿיגורען פֿאן כרובים דורכווירקט נאך
קונסט־

תרגום אונקלוס

(ז) וְעִיבִידְתָּא הֲוַת מְסַת לְכָל עִיבִידְתָּא
לְמֶעְבַּד יָתָהּ וְיַתְרַת: (ח) וַעֲבַדוּ כָל חַכִימֵי
לִבָּא בְּעָבְדֵי עִיבִידְתָּא יַת מַשְׁכְּנָא עַסָר
יְרִיעָן דְּבוּץ שְׁזִיר וְתִכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וְצִבַע

רש"י

(ז) והמלאכה היתה דיס לכל המלאכה. ותלאכת
הסנאה היתה דיס של עושי המשכן לכל המלאכה
של משכן לעשות אותם ולהותר: והותר. כמו
(לעיל ס' י"ח) והכנך את לנו. (תלכים ב' ג')
והכות את מואב:

באור

למנעם, כי אין לו חפץ בכספם והנאם, כשאר המושלים בעמים, כענין שאמר לא חמור
אחד מהם נשאתי (במדבר ט"ז ט"ו) עכ"ל: ויכלא, לשון מניעה: (ז) והמלאכה, שהיתה
עשויה בניתם, או שהיתה מונחת: דים, מ"ם דיים שב של עושי המשכן, וכן השחיתו
דיס (ירמי' מ"ח ט'), תרגומו חבילו מיסתון, יבנו דיס (עובדי' א' ה'), בגדין מיסתיהון,
כן פי' רש"י והרמב"ע, והרשב"ם כתב שהמ"ם כמו מ"ם מן דיקס, ותהי הכנס (לעיל ח'
י"ב), וכן תרגם אונקלוס פה הות מיסת: לכל המלאכה, שהיו נדיכים לעשות: והותר,
מלשון רש"י משמע שהוא כמו ולהוקד, שהיתה די לעשות ולהותר, שכן כתב, מלאכת
השנאה היתה דיים של עושי המשכן לכל המלאכה של משכן לעשות אותם ולהותר. וכתב
עוד והותר כמו והכנך את לנו (לעיל ח' י"ח), והכות את מואב (מלכי' ב' ג' כ"ד), ופי'
הרמ"ם שגם שם הוא כמו ולהכנך ולהכות. ואולם המדקדק בתקומות הסס, ירמה
שאין מקום לפרשם שתוספת למ"ד, כי אם כמ"ש רש"י בעלמו והכנך את לנו, לשון פעול
הוא הלך הלוך (ירמי' מ"ו ו'), וכן והכות את מואב (מלכים ב' ג' כ"ד), ושאול לו במלחים
(שמואל א' כ"ג י"ג), הכה ופגוע (מלכים א' כ' ל"ז) עכ"ל, ואין כוונתו בזה דק להניח
ימי' שהוא מקור כמוהם. ויתכן לפרש כאן כמ"ש הרמב"ע פה והותר שם הפועל ושעם
והותר והותיל' עכ"ל, ויהי' מ"כ והותר שב על המלאכ', שהית' דיים והותיל', ויהי' והותר
מקור שמקום ענד לנסתרת, כי המקור ישמש בעבור כל הזמנים והגופים, והמלאכה היא
שם נקבה, וכן תרגם אונקלוס ויתרת, וכן תשמע מסדר הגחת הטעמים, שהיתה אתה
מועמדת בטעם אתנח, ואילו היית' תיבת והותר דקופה אל תיבת לעשות אין דרך להגדילה
בטעם לולי שרמה שאין דעת הרמב"ע נכונה בזה, לפי שאם שב והותר על המלאכה, מ"כ
הוא

ויקהל לו

(ה) וַיָּבִאוּ כָל־הַחֲכָמִים הָעֹשִׂים
אֵת כָּל־מְלֶאכֶת הַקֹּדֶשׁ אִישׁ־
אִישׁ מִמְּלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־הֵמָּה
עֹשִׂים: (ה) וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר מַרְבִּים הָעָם לְהָבִיא
מִדֵּי הָעֲבֹדָה לַמְּלָאכָה אֲשֶׁר־
צִוָּה יְהוָה לַעֲשֹׂת אֹתָהּ: (ו) וַיְצַו
מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בַּמַּחֲנֶה
לֵאמֹר אִישׁ וְאִשָּׁה אַל־יַעֲשׂוּ־
עוֹד מְלָאכָה לִתְרוּמַת הַקֹּדֶשׁ

תולדות אהרן איש סנת נ"ו, ג', סנהדרין כ"ט, ג':
ויצו סנת נס. ר"ה ל"ו, ח'. סוטה ג', ח':

תרגום אשכנזי

פֿוהרען פֿאָרט נאָך אללע
מאָרגען צו ברינגען: (ד) ענד-
ליך אבער קאמען דיא קינסט-
לער, וועלכע דיא קונסט-
ווערקע דעס הייליגטהומס
פֿערפֿערטיגען: יעדער פֿאָן
זיינעם קונסטווערק וועל-
כעם ער פֿערפֿערטיגטע:
(ה) שפראכען צו משה:
דיא לייטע ברינגען מועהר,
אלס הינרייכענד איזט צום
געברויך דעם ווערקס, דאס
דער עווינע צו פֿערפֿערטי-
גען בעפֿאָהלען האָט:
(ו) דא בעפֿאהל משה, דאס
מאן איס לאגער אויסרוף,
ווייא פֿאָלגט: מאן אָדער
פֿרויא זאָלל ניאמאנד עט-
וואס מועהר אנשאפֿפֿען, צור

רש"י

לו (ה) מדי העבודה. יותר מכדי הנרך העבודה:
(ו) ויכלא. לו תניעה:

תרגום אונקלוס

חַכִּימַיָּא דְּעָבְדִין יַת כָּל עִיבִידַת קוּדְשָׁא:
גְּבַר גְּבַר מֵעִיבִידְתֵּיהּ דִּי אִינּוּן עָבְדִין:
(ו) וַאֲמָרוּ לְמֹשֶׁה לְמֵימַר מַסְגַּן עַמָּא לְאַיְתָאָה מִיסַּת פּוּלְחָנָא לְעִיבִידְתָּא דִּי
פַקִּיד יְיָ לְמֶעְבַּד יָתָהּ: (ו) וּפַקִּיד מֹשֶׁה וְאַעְבָּרוּ בָרוֹז בְּמַשְׁרִיתָא לְמֵימָר גְּבַר
וְאִתְּתָא לָא יַעְבְּדוּן עוֹד עִיבִידְתָּא לְאַפְרָשׁוּת קוּדְשָׁא וּפְסַק עַמָּא מִלְאַיְתָאָה:

באור

(ה) מדי העבדה, יותר מכדי לורך העבודה (רש"י). ויכי' מ"כ מ"ס מדי להולמת היתרון (קיומברחטיך), וכ"כ הלמ"ע שמ"ס נותר כמ"ס מכל מלמדי השכלתי (תהלים קי"ט נ"ט), ול' שמ"ס להולמת היתרון, וכן פי' הלמ"ע בפי' בתהלים ע"ס. ומנקלוס תרגמו מיסת כלו המ"ס נוסף, כי כל לשון די בפתח ודי בגליל, תרגומו מיסת: (ו) ויצו משה ויעבירו, עניני וילו משה להעניד, ויעבידו, וכן דרך הלשון: ויעבירו קול, במו ויענך הדגה (מלכים מ' כ"ג ל"ו): מלאכה, שהיו שוויס בניתם בהכתיב ויבימו מטוה (לעיל ל"ה כ"ה) (הפמ"ס), ומין לורך בזה לדמי' מהכתוב, שמין ספק שכל הנדבי' המובאים לתרומת ה' היו נדיבים הכתה בגה בין המתנדבים, עדם יבואו אל החכמים העושים במלאכה והחכמה תהיה תקדם מעשה ומלאכה. ויתכן כמ"ש הרמב"ן שכל הממון והרכוש יקדם מלאכה, וכן אם לא שלח ידו במלאכת רעהו (שם כ"ב י'), לרגל המלאכה מסר לפני (בראשית ל"ג י"ל), וכל המלאכה במזה ובמם (שמואל ה' ט"ו ט'), וגם ההמה תקדם מעשה, ומיעד מהם את הכל, וכתב עוד הרמב"ן הזכיר הכתוב מרבים העם להביא, לשבח את העם המביאים בנדבתם ולפאר החכמים בשלמותם, וגם הגיד עליהם משובח בזה, שהעניד קול במהנה

למנוע

לו (ו) וְעָשָׂה בְצַלְאֵל וְאָהֳלִיאָב וְכֹל אִישׁ חֲכַם־לֵב אֲשֶׁר נָתַן
יְהוָה חָכְמָה וּתְבוּנָה בָּהֵמָּה
לָדַעַת לַעֲשֹׂת אֶת־כָּל־מְלֶאכֶת
עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ לְכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה
יְהוָה: (ג) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־בְּצַלְאֵל
וְאֶל־אָהֳלִיאָב וְאֶל כָּל־אִישׁ
חֲכַם־לֵב אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה חָכְמָה
בִּלְבּוֹ כֹּל אֲשֶׁר נְשָׂאוֹ לִבּוֹ
לְקָרְבָה אֶל־הַמְּלָאכָה לַעֲשֹׂת
אֹתָהּ: (ג) וַיִּקְחוּ מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה
אֵת כָּל־הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הֵבִיאוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִמְלֶאכֶת עֲבֹדַת
הַקֹּדֶשׁ לַעֲשֹׂת אֹתָהּ וְהֵם הֵבִיאוּ
אֵלָיו עוֹד נְדָבָה בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר:

תולדות אהרן וחם יותח סס:

תרגום אשכנזי רלד

לו (ו) נון מאכטען בצלאל
אונד אהליאב, אונד
יעדער קונסטפֿערשטענדיגע
מאן, דעם דער עוויגע ווייז-
הייט אונד פֿערנונפֿט אין דאז
הערץ גענעבען, אום צו
בעגרייפֿען, ווייא דיא גאנצע
קונסטארבייט צום דינסטע
דעם הייליגטהומס גמאכט
ווערדען מיכטע: אין אללען
שטיקקען, ווייא דער עוויגע
עם בעפֿאהלען: (ג) משה
ליים רופֿען דען בצלאל אונד
אהליאב, אונד יעדען קונסט-
פֿערשטענדיגען מאן, דעם
דער עוויגע וויזהייט אין דאז
הערץ גענעבען: ווען זיין
הערץ אנטריב, זיך אן דיא
ארבייט צו מאכען זיא צו
פֿערפֿערטיגען: (ג) זיא
נאהמען פֿאן משה אין עמ-
פֿאנג: דיא גאנצע הע-
בע, וועלכע דיא קינדער
ישראל'ס נעבראכט האט-
טען, דיא קונסטארבייט
דעם הייליגען דינסטעס צו
פֿערפֿערטיגען; זיא אבער
פֿוה-

תרגום אונקלוס

לו (ו) וַעֲבַד בְּצַלְאֵל וְאָהֳלִיאָב וְכָל גְּבַר חַכִּים לִבָּא דִּי יְהַב יְיָ חוּכְמָתָא
וְהוּכְלְתָנוּתָא בְּהוֹן לְמִידַע לְמֶעְבַּד יָת כָּל עִיבִידַת פּוּלְחָן קוּדְשָׁא לְכֹל דִּי
פַקֵּיד יְיָ: (ג) וּקְרָא מֹשֶׁה לְבָצַלְאֵל וּלְאָהֳלִיאָב וּלְכל גְּבַר חַכִּים לִבָּא דִּי יְהַב יְיָ
חוּכְמָתָא בְּלִבֵּיה כל דִּי יְחֶדֵּי לִבֵּיה לְמִקְרַב לְעִיבִידְתָּא לְמֶעְבַּד יָתָהּ: (ג) וּנְסִיבוּ
מִן קֳדָם מֹשֶׁה יָת כָּל אַפְרָשׁוּתָא דִּי אַיְתִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְעִיבִידַת פּוּלְחַן
קוּדְשָׁא לְמֶעְבַּד יָתָהּ וְאִינוּן מַיְתַן לֵיהּ עוֹד נְדָבָתָא בְּצַפְרָא. בְּצַפְרָא: (ד) וְאָתוֹ כָּל

באור

לו (ב) לקרבה, סה"מ נוסף כמו ולדקה נו (דניים י"ג כ"ג ול' ב' ויהושע כ"ב ה'):
(ח)

ויקהל לה

לַעֲשֹׂת בַּזָּהָב וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחֹשֶׁת׃
(לג) וּבַחֲרֶשֶׁת אֶבֶן לְמַלֹּאת
וּבַחֲרֶשֶׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל־
מְלֶאכֶת מַחֲשָׁבֶת׃ (לד) וּלְהוֹרֹת
נָתַן בִּלְבּוֹ הוּא וְאָהֳלִיאָב בֶּן־
אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן׃ (לה) מִלֵּא
אֹתָם חָכְמַת־לֵב לַעֲשׂוֹת כָּל־
מְלֶאכֶת חָרָשׁ ו וְחֹשֵׁב וְרֹקֵם
בַּתְּכֵלֶת וּבָאַרְגָּמָן בְּתוֹלַעַת
הַשָּׁנִי וּבַשֵּׁשׁ וְאֹרֵג עֹשֵׂי כָּל־
מְלָאכָה וְחֹשְׁבֵי מַחֲשָׁבֹת׃

תרגום אשכנזי

דאנקען אויכצודענקען: אין
נאָלד, זילבער אונד קופּפער
צו ארבייטען: (לג) אויך אין
שטיינארבייט, צו פּאסען,
אונד אין האָלצארבייט; אין
אללען זינרייכען קונסטען צו
ארבייטען: (לד) ער האט
איהם אויך דיא נאבע צו אונ-
טערריכטען אין דאז הערץ
געלעגט, איהם אונד אהליאב
זאָהן אחיסמך, אויס דעם
שטאמע דן: (לה) ער
האט זיא מיט ווייזער
קונסטגעשיקליכקייט פּער-
זעהען, צו פּערפּערטיגען
אללע ווערקע דעם מיי-
סטערס אונד זינרייכען
קונסטלערס, אויך דעם
קונסטשטיקערס, אין בלוי-
ער, פורפורראָטהער אונד האָכראָטהער וואָללע, אונד לייענען נארן, אונד דעם ווי-
בערם; אללער האנדווערקער, אונד זינרייכער קונסטלער:

לו (ו)

רש"י

(לד) לחניחן. משנה דן יתן היהודין שנשנטים
תנני הספחות והשוחו הקוס לנשלחן נתלחנת
המשכן והוח תנדולי השנטים לקיים תם שנחמר
(חיוב ל"ד) ולח נכר שוע לפני דל:

תרגום אונקלוס

בְּדַהֲבָא וּבְכַסְפָּא וּבְנְחָשָׁא: (לג) וּבְאוּמָנוּת
אֶבֶן טָבָא לְאַשְׁלָמָא וּבְנַגָּרוּת אָעָא
לְמֶעֱבַד בְּכָל עִבִידַת אוּמָנָן: (לד) וּלְאַלָּפָא
יְהַב בְּלִבֵּיהּ הוּא וְאָהֳלִיאָב בַּר אֲחִיסָמָךְ
לְשִׁבְטָא דָּן: (לה) אַשְׁלִים עַמְּהוֹן חָכְמְתָא לְמֶעֱבַד כָּל עִבִידַת נַגָּר וְאוּמָּן
וְצַיָּיר בִּתְכֶלְתָּא וּבְאַרְגְּוָנָא בְּצֶבַע זְהוֹרִי וּבְבוּצָא וּמַחֲי עֲבֵדֵי כָּל עִבִידָא וּמַלְּפֵי
אוּמָּנוּן:

באור

סדס קשים להולות מחלים (הלמ"ע): (לד) הוא, כן דרך הכתוב בנפילת הכנוי לשתמש
בשם היסד תחת השם המוטה וכמוהו ופגריכם תתם (במדבר י"ד ל"ג), ישמח לבי בם
מני (תהלי כ"ג ט"ו), וכבד העידונו על זה במקום אחר: (לה) וחשב ורוקם וגו' וארג,
תיבות ורקם ואורג וכן שאר כלן דבוקות הן מלאכת, הלאכת החרש, מלאכת החשב מלאכת
הרקם ומלאכת האורג, ומח"כ כלל מלאכת עשי כל מלאכה וחשבי מחשבת, ועל הטעמים
העתיק תיבת וחשב בטעם סגולתה, ולא ידעתי כוונתו. והרמב"ן כתב שעל בלאבל ואהליאב
מתר עשי כל מלאכה וחשבי מחשבת. ולא משמע כן מהמשך הלמתר:

לו (ב)

וּבְכָל לְהַחְשֹׁב מַחֲשָׁבֹת

סְעַנשאַפֿט אוּנד מיט אַללערליא קונסטגעשיקליכקייט ערפֿיללט: (לג) גע-

תרגום אשכנזי רלג

אונד דאז אֶהל, צום. צינ-
דען, צום זאלבאֶהל אינד
רייכערצייגע פֿאַן עדלען
שפּעצערייען: (כט) יעדער
מאן אונד פֿרויא, וואס
איהר הערץ פֿרייאווילליג
זיך ענטשלאָסען, צו דעם
גאנצען קונסטווערקע צו-
בריננען, וועלכעס דער עוי-
גע צו מאכען, דורך משה
בעפֿאַחלען האטטע; בראכ-
טען דיא קינדער ישראל'ס,
איינע פֿרייאווילליגע שטיי-
ער, דעם עוויגען צו עהרען:
(ל) משה שפּראך צו דען
קינדערן ישראל'ס: זעהט!
דער עוויגע האט נאהמענט-
ליך ערנענט בצלאל, זאָהן
אורי, זאָהן חור, אויס דעם
שטאמעם יהודה: (לא) ער
האט איהן מיט גאָטליכעם
גייסטע, מיט ווייזהייט,
מיט פֿערנונפֿט, מיט וויס-

דאנ-

רש"י

חלח כך אמרו בשיחו' יתנדבו לצורך מה שיתנדבו
ומה שיתפרנו אנו משלימין חוסרו כיון שהשלימו
לצורך כל המלאכ' והותרו הרבה ביתר אתרו
נשיאים את עלינו לעשות הגיחו את חלקי הסמים
ונו' לכך התנדבו בחנוכת המזבח תחל' ולקי שנתעללו
מתחלה נתפרסה חוה תמהם הנשחם כתיב: (ל) חור,
בנם של מרים היה:

תרגום אונקלוס

וְלִמְשְׁחָא דְרַבוּתָא וְלִקְטֹרֶת בּוּסְמַיָא:
(כט) כָּל גְּבַר וְאִתְּתָא דִּי אִתְרְעִי לִבְהוֹן
עְמָהוֹן לְאַיְתָאָה לְכָל עִיבִידְתָּא דִּי פַקִּיד יְיָ
לְמֶעְבַּד בִּידָא דְמֹשֶׁה אַיְתִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל
נְדְבְתָא קֳדָם יְיָ: (ל) וַאֲמַר מֹשֶׁה לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל חֲזוֹ דְרַבִּי יְיָ בְּשׁוּם בְצַלְאֵל בַר
אוּרִי בַר חוּר לְשִׁבְטָא דִיהוּדָה: (לא) וְאַשְׁלִים עִמֵּיהּ רוּחָא מִן קֳדָם יְיָ
בְּחָכְמְתָא בְסוּכְלְתָנוּ וּבְמַדָּע וּבְכָל עִיבִידָא: (לב) וּלְאַלָפָא אוּמָנִין לְמֶעְבַּד

באור

ממגדים, כ"כ הרמב"ע, והרשב"ם כתב והנשמם הביאו את מיני הסמים. שהיו שמות
שנשיאים כתובים עליהם: (לב) ולחשב, בלבו מחשבות שלא נראו כמותן, כי יש לומן
זהב ולא כסף וחלבי מבן ולא עץ וכלם הי' שלם, ועוד ולהורת, כי יש חכמים רבים

שהם

ויקהל לה

עֲצֵי שִׁטִּים לְכָל־מְלֶאכֶת
הָעֲבֹדָה הֵבִיאוּ: (כה) וְכָל־אִשָּׁה
חַכְמַת־לֵב בְּיָדֶיהָ טָווּ וַיָּבִיאוּ
מַטְוֶה אֶת־תְּכֵלֶת וְאֶת־
הָאַרְגָּמָן אֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־
הַשֵּׁשׁ: (כו) וְכָל־הַנָּשִׁים אֲשֶׁר נָשָׂא
לִבָּן אֹתָנָה בְּחָכְמָה טָווּ אֶת־
הָעִזִּים: (כז) וְהַנְּשִׂאִם הֵבִיאוּ אֵת
אַבְנֵי הַשֹּׁהַם וְאֵת אַבְנֵי
הַמִּלֻּאִים לָאֵפוֹד וְלַחֹשֶׁן: (כח) וְאֶת־

תולדות אהרן וכל אשה סנת ל"ט, ג'. יומח ס"ו, ג':
טוו סנת ע"ד, ג', ול"ט ח': והנשיאים יומח ע"ה, ח':

תרגום אשכנזי

פֵּערמָאָגעהאטטע, צור פֵּער־
פֵּערטיגונג דעם ווערקס, דיא
בראכטען עס: (כה) קונסט־
פֵּערשטענדיגע ווייבער,
שפָּאָנגען מיט איהרען הענ־
דען; אונד בראכטען דאז
געשפינסטע אין בלויער,
פורפורפָּאטהער אונד הָאכ־
פָּאטהער ווָאללע, אונד לייי־
נען־גארן: (כו) דיא יענינגען
ווייבער, דיא איהר הערץ
אונד קונסטגעשיקליכקייט
דאצו אנטריב, שפָּאָנגען דיא
ציגענהארע: (כז) דיא פֵּיר־
שטען בראכטען שהם־שטיי־
נע, אונד איינגעפֵּאסטע
טרעלשטיינע, צום אָבער־
מאנטעל, אונד ברוסטשיל־
דע: (כח) אויך דאז געווירץ,

רש"י

תתו. תכלת הוא חרגמן הוא תולעת שני הוא עורות
חיליס הוא תחשים כולם הניחו: (כו) טוו את
העזים. היו היתה חומנות יתירים שתעל נגי
העזים טווין חותם: (כז) והנשיחים הניחו. חמר
רבי נתן מה רחו נשיחים להתנדב בחנוכת המזבח
בתחילה ונתלחבת המשכן לח התנדבו בתחילה

בְּחוּכְמָא עַזְלָן יַת מַעֲזֵיָא: (כז) וְרַבְרְבַיָּא
אַיְתָלְמוּתָא לְשַׁקָּעָא בְּאֵיפוֹדָא וּבְחוּשְׁנָא: (כח) וְיַת בּוּסְמָא וְיַת מִשְׁחָא לַאֲנָהָרוּתָא

תרגום אונקלוס

אָעֵי שִׁטִּין לְכָל עִבִידַת פּוּלְחָנָא אַיְתִיאוּ:
(כה) וְכָל אִתְּתָא חַכִּימַת לִבָּא בִּידָהָא
מְעַזְלָא וּמַיְתָן כַּד עָזֵיל יַת תִּכְלָא וְיַת
אַרְגְּוָנָא יַת צִבַּע זְהוֹרִית וְיַת בּוּצָא:
(כו) וְכָל נְשַׁיָּא דִּי אִתְרַעִי לִבְהֶן עִסְקָן
אַיְתִיאוּ יַת אַעֵי בּוּרְלָא וְיַת אַבְנֵי
(כח) וְיַת בּוּסְמָא וְיַת מִשְׁחָא לַאֲנָהָרוּתָא

באור

סלמ הי' נמלמ נידס ממנו, מו שהי' חסוך מתך. כענין שנחמר כל נחשת מלכג טובה שניס
חמודות נזהב (עזרמ מ' כ"ז) עכ"ל: ומולס מחרי שמלחנו (ישעי' ס' י"ז) תחת הנחשת
מניח זהב ותחת הברזל מניח כסף ותחת העלים נחשת ותחת המנעים ברזל, משמע שיחס
מוחר להם, וכמו שהנחשת והברזל יקרים מעלים ומנעים. כן הזהב והכסף יקרי' מנחשת
וברזל: אשר נמלא אתו עצי שטים, מכחן מיכח שלמ היתה השטה מלוי' במקום ההוא,
כיון שפ' תרומה (לעיל כ"ה ה') ושלח הפעל בלשון יחיד על העלים דניס, כדרך הלשון,
כאשר יקדש הפעל לנושאו, כמו שזכרנו פעמים רבות: הבמות לב, משה חכמה, חבל
חכמת חטף קמן הוא שם דבר, כמו חכמת מלדים (מלכים מ' ה' י'), (הרשב"ם): בידיה
טוו, כל אחת ואחת טוו: (כז) והנשיאם, כי בלחתם ממלדים ובללוס, כל אים שמל כפי
מעלתו. והנה דבר גדול הי' שבמלמ שמן למחול ביד הנשיחים, אחר חקשים רבים שילמו

מתלדים

ויקהל לה

וְכוּמָז כָּל־כְּלִי זָהָב וְכָל־אִישׁ
אֲשֶׁר הֵנִיף תְּנוּפַת זָהָב לַיהוָה:
(כג) וְכָל־אִישׁ אֲשֶׁר־נִמְצָא אִתּוֹ
תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי
וְשֵׁשׁ וְעִזִּים וְעֹרֹת אֵילִם
מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים הֵבִיאוּ:
(כד) כָּל־מֵרִים תְּרוּמַת כֶּסֶף
וּנְחֹשֶׁת הֵבִיאוּ אֶת תְּרוּמַת
יְהוָה וְכֹל אֲשֶׁר נִמְצָא אִתּוֹ

תרגום אונקלוס

וְעִזְקָן וּמְחוֹךְ כֹּל מָן דְּרַהֲב וְכָל גְּבַר דִּי
אֲרִים אֲרִמוּת דַּהֲבָא קֳדָם יְיָ: (כג) וְכָל
גְּבַר דִּי אִשְׁתְּכַח עִמֵּיהּ תְּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא
וְצִבְעָא זְהוֹרִי וּבוּץ וְמִעְזֵי וּמַשְׁכֵי דְּכִרֵי מְסַמְּקֵי וּמַשְׁכֵי סַגְוֹנָא אַיְתִיאוּ: (כד) כָּל
דַּאֲרִים אֲרָמוּת כְּסַף וּנְחַשׁ אַיְתִיאוּ יַת אַפְרְשׁוּתָא קֳדָם יְיָ וְכָל דִּי אִשְׁתְּכַח עִמֵּיהּ

תרגום אשכנזי רלב

צו עהרען אייניגעם גאָלד נע־
ווירמעט האטטע: (כנ) פֿער־
נער יעדער מאן, דער אין זיי־
נעם פֿערניאָגען האטטע,
בלויע, פורפורראָטהע אונד
האָכראָטהע וואָללע, ליינע־
גארן אונד ציגענהאארע;
דאָטהגעפֿערבטע וירדער־
פֿעללע, פֿעללע פֿאָן תחשים,
דיא בראכטען עם: (כד) ווער
אייניג העבע פֿאָן זילבער
אָדער קופֿפֿער אויפֿגע־
בראכט האטטע, בראכטע
דיא העבע דעם עוויגען; אויך
ווער שיטים־האָלץ אין זיינעם
פֿער־

רש"י

והיה הנמיך: וכומז. כלי זכר הוא נתון כענד חותו מקום לנשים. וכנותינו סירטורס כומז כתן מקום זמה: (כב) וכל איש אשר נמנא

באור

(דנרים י"ד ד'), והוא הדין לפרה ולכשנה: החי, פירש"י הוא תכשיט של זכר עגול נתון על הזרוע והוא הלמיד, ולמנ"ע כתב שהוא תכשיט המוזן, וכן כתב הרד"ק נשרשים שרש מח, נשם ל' יונה, וכן תרגמם נל"מ, וכתב עוד ולפי דעתי שהוא החיל שהוא כמין מחט שנוקבין ומחנדין בו שתי שפתות החלוק תחת הנרון (האלזשבוגיג), וכן נקרא הכלי שתעלים בו הדבי', לפי שנוקב לחיי הדג וכו', אבל ויגאלו נחשים על מרן מגרים (יחזקאל י"ט ד'), הם מוסרות וכבלים, וכן אחר התרגום נשלשלן, וכן וילכדו את מנשה בחחים (ד"ה ב' ל"נ י"א), נכבלים, וכן אחרי זה ויאסרהו בנחשתי' (שם) עכ"ל, ולפ"ז יתכן שגם כאן פירושו תכשיט עשוי כעין שלשלת: ונזם, הוא תכשיט האף: וטבעת, נאלנע: וכומז פי' הרמנ"ע שהוא נזרוע, וכן מתרגמים בל"מ ונפ' מצות (נאדב' ל"א נ') פי' הוא נעלמו שתלעדה על הזרוע, ושם נזכרו שתיהן אלעדה וכומז, ורז"ל פי' שהוא דפוס של נית הרחם, וכ"כ הרד"ק נשרשים שרש כמז: (כנ) אשר נמצא אתו, כי לא נתלוו אלה דק למקנתם, לא כן כלי התכשיט שזכר נפסוק הקודם, שנתנו לכלם: הביאו, לשון רבים, כי תלת כל אים כוללת אישי' רבים, וכן דרך שם העלם הכולל, כמו עם וקהל ודומיהם, שיחזור אליו לפעמים הפעל נלשון רבים: (כד) תרומת כסף ונחשת, כתב הרמנ"ן לא היתה הדמת הזהב מרובה ככסף ונחשת, על כן תקרא זו תנופה וזו תרומה, כי המניף זהב ינוסף ידו לחבירות הרבה, או הלוקחים יניפו הזהב להודותו לנבח המניף על נדבתו. ונפ' אלה פהודי יקרא הזהב נם הנחשת תנופה, כי לא הזכיר שם תרומה כלל רק כסף פקודי העדה, ויתכן שיקרא נם הנחשת תנופה, שהי' חסוך להם יותר מן הכסף, מפני

ויקהל לה

בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה: שני
(כא) וַיָּבֹאוּ כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־נְשָׂאוֹ
לִבּוֹ וְכֹל אֲשֶׁר נְדָבָה רוּחוֹ אֹתָו
הֵבִיאוּ אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה
לִמְלֶאכֶת אֹהֶל מוֹעֵד וּלְכָל־
עֲבֹדָתוֹ וּלְבִגְדֵי הַקֹּדֶשׁ: (כב) וַיָּבֹאוּ
הָאֲנָשִׁים עַל־הַנָּשִׁים כֹּל נְדִיב
לֵב הֵבִיאוּ חָח וָנֶזֶם וְטַבַּעַת

תרגום אשכנזי

פָּאן משה וועג: (כא) זָאדאן
קאמען זיא, יעדער מאן, דען
זיין הערץ אנטריב, אונד דען
זיין נעמיטה בעוועגען, דיא
בראכטען דיא העבע דעם
עוויגען, צור פערפֿערטיגונג
דעם שטיפֿטסצעלטס, אונד
דען דאצו נעהאריגען ווערקען,
אויך צו דען הייליגען קליי-
דערן: (כב) עס קאמען כיע-
נער אונד וויבער, ווער מיל-
דעס הערצענס ווער, דיא
בראכטען אהדערינג, נא-
זעדינג, פינגערדינג אונד

רש"י

ויקהל משה ויעש: (כא) ואדאן
קאמען זיא, יעדער מאן, דען
זיין הערץ אנטריב, אונד דען
זיין נעמיטה בעוועגען, דיא
בראכטען דיא העבע דעם
עוויגען, צור פערפֿערטיגונג
דעם שטיפֿטסצעלטס, אונד
דען דאצו נעהאריגען ווערקען,
אויך צו דען הייליגען קליי-
דערן: (כב) עס קאמען כיע-
נער אונד וויבער, ווער מיל-
דעס הערצענס ווער, דיא
בראכטען אהדערינג, נא-
זעדינג, פינגערדינג אונד

ארמבענדער, אללערליא נאל־דענגעשמיידע, אונד יעדערמאן דער דעם שוינג

צו

תרגום אונקלוס

קֳדָם מֹשֶׁה: (כא) וַאֲתוֹ כָּל גְּבַר דְּאִתְרְעִי
לִבֵּיהּ וְכֹל דִּי אַשְׁלְמַת רוּחֵיהּ יְתֵיהּ
אַיְתִיאוּ יָת אֲפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ לַעֲבִידַת
מַשְׁכַּן זִמְנָא וּלְכָל פּוּלְחָנֵיהּ וְלִלְבוּשֵׁי
קוּדְשָׁא: (כב) וּמַיְתַן גַּבְרַיָּא עִם נָשַׁיָּא
כֹּל דְּאִתְרְעִי לִבֵּיהּ אַיְתִיאוּ שִׁירִין וְשִׁיבְכִין

רש"י

ויבואו האנשים על הנשים, מנקלוס תרגם ומיתן גברייא עם נשייא
כל דאתרעי לביה אייתיאו שירין ושיבכין

באור

בני ישראל נאו אל אהל מועד בת מחלבת: (כא) אשר נשאו לבו, הם חכמי לב העושים
במלאכה, כי בזה לבם נדבכי ה', לקדבה אל המלאכה ולעשותה, ולא כי' בהם מי שלמדה
ממלאך, או מי שיאמין בה ידיו, כי אם התעורר מאליו ומלא בלבו כל תחבולות העמוקות
וכשרון המעש' המצטרכות לכל מלאכת חרש וחושב (מדבדי הרמב"ן): וכל אשר נדבה רוחו
אתו, הם המתנדבים לתת תרומת ה'. ומנקלוס תרגם כל נבר דאתרעי לביה, וכל די
משלמת רוחיה יתיה, וכן תיב"ע, כאלו כתוב כל איש אשר נדבו לבו וכל אשר מלאו רוחו
אותו, ולא ידעתי כוונת': (כב) ויבאו האנשים על הנשים, מנקלוס תרגם ומיתן גברייא
על נשיא, הסב הכולמה מן הקל אל הכפעיל, כדי לנאר מלת על כמשמעו, והכוונ'
שהניאו האנשים התכשיטי' שעל הנשים, ויב"ע תרגם ואתו גוברים עם נשיא, על נמקו'
עם, כאו על לאם הנכרים תנופה (ויקרא כ"ג ב'), ורבים ככה, וכן פי' רש"י ורמב"ע.
והרמב"ן כתב טעם על הנשים שבן נאו נרמזונה ופרקו נזמיהן ותכשיטיהן, והאנשים
אשר נמלאו להם נטפלו להן, וכן נאה מרם על מפרים (ישעיה ז' ג'), כי המלחמה הוא
למפרים, ולא שתם על לאן לבן (בראשית ל' מ') ועליו מטה מנשה (במדבר ג' כ'), והדומי'
להם: כל נדיב לב, כתב הרמב"ן אאו נדיבת לב כדבך הספן סור שם כתנים עב"ל, הכוונ'
אחרי שהזכיר שנאו האנשים עם הנשים, הנה נכלל נדיבת לב, כי הנקבה נכלל זכר,
וכן כתב נב' תמיני (ויקרא י"א ה'), על מלת הספן, שהנקבה נכלל, וכן סור שם כתנים
(דגרים

ויקהל לה

וְאֵת קְטֹרֶת הַסַּמִּים וְאֶת־מָסַךְ
הַפֶּתַח לְפֶתַח הַמִּשְׁכָּן: (טז) אֵת |
מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־מִכְבַּר
הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ אֶת־בַּדָּיו
וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־
כַּנּוֹ: (יז) אֶת קַלְעֵי הֶחָצֵר אֶת־
עַמֻּדָיו וְאֶת־אַדְנֵיהֶם וְאֵת מָסַךְ
שַׁעַר הֶחָצֵר: (יח) אֶת־יִתְדֹת
הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־יִתְדֹת הֶחָצֵר
וְאֶת־מֵיתְרֵיהֶם: (יט) אֶת־בִּגְדֵי
הַשְּׂרָד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ אֶת־בִּגְדֵי
הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי
בָנָיו לְכַהֵן: (כ) וַיֵּצְאוּ כָּל־עֲדַת

תרגום אונקלוס

וְיַת קְטֹרַת בּוּסְמַיָּא וְיַת פְּרָסָא דְּתַרְעָא
לְתָרַע מַשְׁכְּנָא: (יז) יַת מַרְבְּדָא דַּעֲלָתָא
וְיַת סְרָדָא דִּנְחָשָׁא דִּי לֵיהּ יַת אֲרִיחוֹהִי
וְיַת כָּל מָנּוֹהִי יַת כִּיּוֹרָא וְיַת בְּסִיסֵיהּ:
(יח) יַת סְרָדֵי דְּרָתָא יַת עַמּוּדוֹהִי וְיַת
סַמְכָהָא וְיַת פְּרָסָא דִּתְרַע דְּרָתָא: (יט) יַת
סְכֵּי מַשְׁכְּנָא וְיַת סְכֵּי דְּדַרְתָּא וְיַת
אֲטוּנֵיהוֹן: (כ) יַת לְבוּשֵׁי שְׁמוּשָׁא לְשַׁמָּשָׁא בְּקוּדְשָׁא יַת לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא
לְאַהֲרֹן כַּהֲנָא וְיַת לְבוּשֵׁי בָנוֹהִי לְשַׁמָּשָׁא: (כא) וּנְפָקוּ כָּל בְּנֵישְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן

תרגום אשכנזי רלא

ליך פַּאר דעם איינגאנג דער
ווָאהנונג: (טז) דען אלטער
דעם גאנצען־אָפּפֶּערס, דאז
קופּפֶּערנע זיבוועדק דאצו,
דיא שטאנגען אונד אללע
דיא גערעטהע: דאז בעק־
קען אופּר זיין געשטעלל:
(יז) דיא געשטריקטען
אומהענגע דעם פַּאָרהאָפּ׳ס
דיא זיילען אונד דיא פּיסע;
אונד דיא דעקקע פַּאָר דעם
טהאָרע דעם פַּאָרהאָפּ׳ס:
(יח) דיא נעגעל דער וואָה־
נונג, דיא נעגעל דעם פַּאָר־
הָאָפּ׳ס אונד איהרע שטריק־
קע: (יט) דיא געווענדער צום
אייגפאקקען, צום דיהנסט
אים הייליגטהומע; דיא הייי־
ליגען געווענדער פּיר אהרן
דען פריסטער, אונד דיא גע־
ווענדער זיינער זאהנע, בייא
איהרעם פריסטערדיהנסטע:
(כ) הירוף גינגען דיא גע־
מיינדע דער קינדער ישראל׳ס
פּאָן

רש"י

ויעות: (יו) את עמודיו ואת חדניהם. הרי חצר קדוש כתן ל׳ זכר ול׳ נקבה וכן דגרים הרגים: ואת מסך שער החצר. וילון פרוס לגד המזרח עשרים אמה חתלעות של רוחב החצר שהיה חמשים רחב ושתותין היתנו לגד לפון חמשים עשר אמה וכן לדרום של׳ אמה עשרים אמה קלעים לכתף: (יח) יתדות. לתקוע ולקשור בהם סופי היריעות לחלן שלח יניעו גדוד. לכסות החלון חצלים לקשור: (יט) בגדי השרד. לכסות החלון

באור

ושוב כתית וזך (רש"י): (טז) את הכיר, הכה מין לכיור ולכנו נדיס, מולי על הענלות, היו נסומים (הרמב"ע): (יז) את עמדיו ואת אדניה, הרי חלל קדוי כמן לשון זכר ולשון נקבה, וכן דגדים הרגה (רש"י): (יח) בגדי השרד, לשון הכסיעה, לכסות החלון והשלחן והמנורה והמזבחות בשעת סלוק מסעות: (כ) ויצאו וגו', למדנו מזה שכל עדת

תרגום אשכנזי

דיא ריגעל, דיא זיילען אונד דיא פֿיסע דאצו: (יג) דיא לאדע, דיא שטאנגען אונד דען דעקקעל דארויף, אונד דען פֿאָרהאנג צור אבשיידונג דעם אללערהיליגסטען: (יג) דען טיש, דיא שטאנגען אונד אללע זיינע גערעטהע דאצו, אונד דאז שויאבראָד: (יד) דען לייכטער, זיינע נעטהע אונד לאמפען, אונד דאז אֹהל: (טו) דען דייכער אלטאר, דיינע שטאנגען, דאז זאלבאָהל אונד דאז דיי כערציג פֿאָן עדלען שפּעצעריין, אונד דיא דעקקע פֿאָר דעם אינגאנג, נעהמי

ויקהל לה

אֶת־קְרָסָיו וְאֶת־קַרְשָׁיו אֶת־
בְּרִיחָו אֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־אַדְנָיו:
(יג) אֶת־הָאָרֹן וְאֶת־בַּדָּיו אֶת־
הַכַּפֹּרֶת וְאֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ:
(יג) אֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־בַּדָּיו וְאֶת־
כָּל־כֵּלָיו וְאֶת לֶחֶם הַפָּנִים:
(יד) וְאֶת־מְנֹרַת הַמָּאוֹר וְאֶת־
כֵּלֶיהָ וְאֶת־נֵרֹתֶיהָ וְאֶת שֶׁמֶן
הַמָּאוֹר: (טו) וְאֶת־מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת
וְאֶת־בַּדָּיו וְאֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה

בריהיו קדי

תרגום אונקלוס

וַיַת חוֹפָאֵיהּ יַת פּוּרְפּוֹהִי וַיַת דַּפּוֹהִי יַת
עַבְרוֹהִי יַת עַמּוּדוֹהִי וַיַת סַמְכוֹהִי:
(יג) יַת אֲרוֹנָא וְיַת אֶדְיוֹתוֹהִי יַת כַּפֻּרְתָּא
וְיַת פָּרְכְתָּא דְּפָרְסָא: (יג) יַת פָּתוֹרָא
וְיַת אֶדְיוֹתוֹהִי וְיַת כָּל מָנוֹהִי וְיַת לַחְמָא
אַפָּיָא: (יד) וְיַת מְנָרְתָּא דַּאֲנָהוֹרִי וְיַת
מָנָדָהָא וְיַת בּוֹצִינָהָא וְיַת מִשְׁחָא
דַּאֲנָהְרוּתָא: (טו) וְיַת מַדְבְּחָא דְּקְטוֹרֶת
בּוּסְמַיָּא וְיַת אֶדְיוֹתוֹהִי וְיַת מִשְׁחָא דְּרְבוּתָא

יריעות עזים העשוי לגג: ואת מכסהו. מלבד עורות תחש ותחשים: (יב) ואת פרכת המסך. פרכת המחילה כל דבר המגין בין לנועלה בין תכשיט: קדוי מסך ומסך וכן (חיוב ח') סכת נעדו. (הושע ג') הגני סך את דרכך: (יג) לחם הפנים. כבר פירשתי על שם שהיו לו פנים לכאן ולכאן שהיו עשוי כמין תיבה פרוצה: (יד) ואת כליו. תלקיוס ותחתות: נרותיה. לועי"ם בלע"ז (כבר מפורש לעיל ג"ח) נזיכין שבשמן והפתילות נתונין בהן: ואת שמן המאור. אף הוא נריך חכמי לב, שהוא משוכ תחלב שמנים, כמו שמפורש בתורת כהנים גרסינן הזית וכתיתה וזך: (טו) מסך הפתח. ויליון. שלפני המזבח שלא היו שם קרנות ולא

(ו בלע"ז *Luces, luzernes,* (לוחטין)

באור

לחלל עדת לילים תלמדים ומכסה עדת תחשים תלמעלה (שם י"ל): (יב) פרכת המסך, פרכת המחילה, כל דבר המגין בין מלמעלה, בין מלמטה, קדוי מסך ומסך, וכן סכת נעדו (חיוב ח' י'), הנני סך את דרכך (הושע ג' ח') (רש"י): (יד) נרתיה, לועי"ם בלע"ז (לוחטין בל"ט), נזיכים שבשמן והפתילות נתונים בהם (רש"י): ואת שמן המאור, אף הוא צריך חכמי לב, שהוא משוכ תחלב שמנים, כמו שמפורש בתורת כהנים גרסינן הזית וכתיתה

יְהוָה זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת׃ (ו) וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי
וְשֵׁשׁ וְעִזִּים׃ (ז) וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וַעֲצֵי
שִׁטִּים׃ (ח) וְשֶׁמֶן לַמָּאוֹר וּבְשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת
הַסַּמִּים׃ (ט) וְאַבְנֵי־שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפוֹד וְלַחֹשֶׁן׃ (י) וְכָל־
חֲכַם־לֵב בָּכֶם יָבֹאוּ וְיַעֲשׂוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה׃ (יא) אֶת־
הַמִּשְׁכָּן אֶת־אָהֳלוֹ וְאֶת־מִכְסֵהוּ

תרגום אשכנזי רל

קופֿפֿער׃ (ו) אויך בלויע,
פורפורפֿאַטהע אונד האַכ-
רַאַטהע וואַללע, ליינען-
גארן אונד ציגענהאארע׃
(ז) רַאַטהגעפֿערבטע ווידּ-
דערפֿעללע, פֿעלליע פֿאַן
תחשים אונר שיטים-האַלין׃
(מ) אָהל צום לייכטען׃ גע-
ווירצע צום זאלבאָהל, אונד
צום רייכערוועדק׃ (ט) שהם
שטיינע, אונד איינגעפֿאסטע
ערעלשטיינע; צום אָבער-
מאנטעל אונד צום ברוכט-
שילד׃ (י) אונד יעדער
קונסטפֿערשטענדיגער אונ-
טער אייך, זאַללען קאָממען
אונד דאזיעניגע פֿערפֿערטי-
גען, וואס דער עווינע בע-
פֿאַהלען האט׃ (יא) דיא

וואַהנונג, דאס צעלט אונד דיא דעקקע דאצו; דיא שפאנגען דיא ברעטטער,

דיא

תרגום אונקלוס

לְבֵיהּ יָתֵי יָת אַפָּרְשׁוּתָא קָרֶם יְיָ דַּהֲבָא
וְכַסְפָּא וּנְחָשָׁא׃ (ו) וְתִכְלָא וְאַרְגְּוָנָא
וְצִבְעָ זְהוֹרִי וּבוּץ וְמַעֲזֵי׃ (ז) וּמַשְׁכֵי
דְּרְמְדֵי מְסַמְּקֵי וּמַשְׁכֵי דְּסַגְוָנָא וְאָעֵי
שִׁטִּין׃ (ח) וּמְשָׁחָא לַאֲנְהָרָתָא וּבוּסְמַיָּא לִמְשַׁח רְבוּתָא וְלִקְטֹרַת בּוּסְמַיָּא׃
(ט) וְאַבְנֵי בוּרְלָא וְאַבְנֵי אַשְׁלְמוּתָא לַשַּׁקְעָא בְּאֶפּוֹדָא וּבְחוּשְׁנָא׃ (י) וְכָל
חַכִּימֵי לִבָּא דִּבְכוֹן יֵיתוֹן וְיַעְבְּדוּן יָת כָּל דִּי פַקִּיד יְיָ׃ (יא) יָת מַשְׁכְּנָא יָת פְּרָסֵיהּ

רש"י

(ה) נדיב נמי. על שם שנתנו נדיבי קדוש נדיב נ
כגון סיכוכיו נדבת המשכן ותלאכתו נמקום
לווחתס׃ (יא) את המשכן. יריעות התחתונות
הנלחות נתוכו קרוי משכן׃ את אהלו. הוא אהל

באור

ומלאכתו ומלאכת כליו וגגדי הקודש למעלה נמקום לווחתס, כפ' תרומה ותלוה׃ (יא) את
המשכן וגו', ספר עתה אל כל העדה דרך כלל את המלאכה אשר לזה הדס, להודיע להס
כי המלאכה גדולה, ולדיכה נדבה רבה, ולכך נא נה"מ הידיעה, כאומר את המשכן ואת
הכלים אשר נניד לחכמי' העושים נפרטס ונשעודס (מדנרי הרמב"ן). והנה ידיעות
התחתונות הנלאות נתוכו עס החלל שתחתיהן נין הקרסים עד חמשת העמודים שעל
הפתח נקראו משכן, ומין הקרסים והעמודים ונכלל כמ"ש נפ' תרומה׃ ואת אהלו, הוא
אהל ידיעות עזים העשוי לגג, שהוא לנד נקרא אהל, כמ"ש ועשית ידיעת עזים לאהל
על המשכן (לעיל כ"ו ז'), ועורות האילים והתחשים נקראו מכסה, כדכתיב ועשית מכס'
לאהל

ויקהל לה

מְשֻׁבָּתִיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת׃ פ
(ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־עֲדַת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר
אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר׃ (ה) קְחוּ
מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה לַיהוָה כֹּל
נְדִיב לִבּוֹ יְבִיאָהּ אֶת תְּרוּמַת

תולדות אהרן כלוכו' חגיגה י', ח'. סנועות כ"ו, נ':

תרגום אשכנזי

וואָהנונגען, אס שבת קיין פֿייער אנצינדען: (ג) משה שפּראך פֿערנער צו דער גאנצען צען גענוייגדע דער קינדער ישראל'ס וויא פֿאלגט: דיזעם האט דער עוויגע בעפֿאהלען, אייך צו זאגען: (ה) נעהמט פֿאן דעם איריגען איינע האבע אויף, דעם עווינען צו עהרען, וואס יערער אוים דער מילדע זיינעם הערצענס בעווילליגט, זאָלל ער ברינגען, דיא האבע נעהמליך, דיא דעם עוויגען געוויהט ווידד: גאָלד, זילבער אונד קו-

רש"י

מושתיכם הנעשים בשחו ינחת ויו"ח נחלק ינחת: (ד) זה הדבר חסר וכ"ו. לו לחתר נכם:

תרגום אונקלוס

מוֹתָבָנִיכוֹן בְּיוֹמָא דְשַׁבַּתָא: (ד) וַאֲמַר משֶׁה לְכָל כְּנִישְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימָר דֵּין פְּתְגָמָא דִי פַקִּיד יְיָ לְמֵימָר: (ה) סַבוּ מִנֶּכוֹן אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ כֹּל דְיִתְרַעֵי

באור

מוצאותיכם ביום הסגת יומת, לאמר שילאה הנעשה להקל להיותה נלאולאוך, ויש מוציאים סילאה לחלק, שיחייב העובד על כל מלאכה ומלאכה בפני עלמה: (ד) ויאמר, עתה החל לפרש לכל העדה מה שלוחו הסס: זה הדבר אשר צוה ה', לו לאמר לכם (רש"י), וכן מתורגם בל"א, ויש מדוקדק מאד בלשון הכתוב, לפי שאי אפשר לפרש אשר לוה ה' לכם, ונאמר אלת לאמר כאשר תצוה"ל בכל מקום, כמו כדברים האלה (ויא פאלגט), שאני התם שהרי קאי מאתכם, ושם דברי משה אל הנוכחים, לא דבר הסס אל משה, כלומר אחרי אלת לאמר, שיסודרו הדברים כאות שאמרם המדבר אל הצומע, לכך הולרך רש"י ז"ל לכוסיף אלת לי אחרי הלווי, ולפרש לאמר לכם: (ה) קחו, הפך תנו, רק ג' פעמים אחרי נוזרת לקיחה, הכא היא כמו נתינה, קחו נא לי מעט מים (מלכים א' י"ז י'), פירוש בי הלקיחה לי בעבודי וככה קחו מאתכם תרומה לה'. (לשון הראב"ע), ומין הלשון הזה מדוקדק; ומכוונה שהלקיחה הפך הנתינה, כי הלקיחה תאמר על מה שאתנו, והנתינה על מה שאליו, לכן תבא על הדוב הלקיחה עם מ"ם והנתינים עם למ"ד, ומולם כאשר תבא נוזלת הלקיחה עם למ"ד: הכא היא מענין הנתינה, כמו קחה לי נגלה משלשת (נדאשית ע"ו ע'), קחי נא לי מעט מים, ופירושו הלקיחה תהי' לאת לי, וכן כאן קחו מאתכם תרומה לה': נדיב לבו, על שם שלבו נדבו קלוי נקיב לב (רש"י), והנה לפ"ז נקיב תואר למים, והי' רמוי להיות כל נקיב לב, והוא"ו נוסף, ולמנ"ע כתב אלת כל נקיב לבו זהב, כל אשר נדבו לבו, כמו בגדל זרועך (לעיל ט"ו ט"ז), בזרועך הגדול, זכר רב אונך (תהלים קמ"ה ז'), זכר טובך הרב עכ"ל, ומשמע מתוך דבריו שנקיב תואר ללב, ולא כן כתב בפ' ויחי (בראשי' מ"ט י"ג), ודעת המתרגם האשכנזי שנקיב תואר המים, ומעפ"כ אין הוא"ו נוסף, כי הכוונה כל נקיב לב מה שידבנו לבו: יביאה את תרומת ה', כמו יבי' אלת תרומת ה', אגל יכוה ואח"כ יפרש, וכן ותפתח ותלאנו אלת הילד (לעיל ב' ו'), והוא נוה לי אחי (שמואל א' כ' כ"ט). ונראים כמוהו והנה כבר בארנו נדבת המשכן ומלאכתו

ויקהל לה

הַמְלָאכָה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן
לַיהוָה כָּל־הָעֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה
יוּמָת: (ג) לֹא־תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכָל

תולדות אהרן שבחון סס כ"ד, ג' לא הבערו סס כ', ח', וע' ח' וג'. יומות ו', ג', וז' ח', סנהדרין נ"ס, ג':

תרגום אונקלוס

וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה יְהֵי לָכוֹן קוּדְשָׁא שַׁבָּא לויחס חת הסנת: (ג) לח תנעדו חס. יס תרגומינו
שַׁבָּתָא קֳדָם יְיָ כָּל דְּיַעֲבֵיד בֵּיהּ עֲבִידְתָּא יִתְקְטֵיל: (ג) לָא תְבַעֲרוּן אַיְשָׁתָא בְּכָל

תרגום אשכנזי רכט

ווערקאַרבייט געטאַכט
ווערדען, אם זיבענטען טא-
גע זאָלל אייך איין הייליג-
טהום זיין, איין פֿייערטאַג דער
ערשטען קלאַסע, דעם עוי-
גען צו עהרען: (ג) ווער אן דעמ-
זעלבען האַנדווערקאַרבייט
פֿערריכטעט, זאָלל געטאַד-
טעט ווערדען: (ג) איהר
זאָלט אין אללען אייערן
וואָהי

באור

קמ"ל, דהא מפי' נלמ"ד הקדים נמי מלינן למידק זה, מדסתם מזהרת שבת למלאכת המשכן, דכה"ג דרשו רז"ל נפ"ק דיבמות (דף ה' ע"ב), ומייתי לה רש"י בפרשת קדשים (ויקרא י"ט ג'), סמוך שמירת שבת למורא הא"ב לומר לע"פ שהזהרתיך על מורא האב, אם אמר לך חלל את השבת, אל תשמע לו, ואלו הי' הקודש הוא הדוחה, ה"ל למדרש מיפכא שאם אמר לך מניך חלל את השבת תשמע לו, ע"כ שהציב על השביתה, וחזר וכפל את הדבר בפרשת קדשים. ועל פי דרכנו מין דמיון בין שני אלו הדרשות כלל, ולא יפול שם ענין הקדימה, כמו שלא יפול כאן ענין הסמיכות, לפי שאם כלל שני הלוויים באחד מהך ונפסוק אחד וחברם עם ומ"ו הענף, לית אמו ואניו תילמו ואת שבתתי תשמרו, משה"כ כאן מחרי שהזהירם על השבת, התחיל בפסוק ד' באחד בפני עלמו, ויאמר משה ונו', ולווס על מלאכת המשכן, ומ"כ אין הסמיכות הללו דומות כלל, ואף שם לא מיבעין הסמיכות לגד דדים, כמ"ש הרמ"ס ז"ל, שאין בסמיכות לגד הכרע מי יקדם את מי, ואולם תסיפא דקרא הוא דמפיק לה, דקאמר אלי ה' כלכם חייבי' בכבודי, אתה ואניך ואמך, כמ"ש רש"י שם מגדייתא דיבמות, וכן כאן מענין הקדימה נדיקא לא ידענו שם הקודם דוחה את המאוחר, או המאוחר את הקודם, אבל מחרי שהקהילם על דבר מלאכת המשכן, לפרט להם המלאכות הללריכות לעבודתו, כמ"ש למעלה בפי' אלה הדברים אשר צוה ונו', והתחיל באזהרת השבת, שלא היתה כלל מענין הבנינה והתכלית, אשר בעבודה הקהילם, מין זה כי אם לומר שבת ימים תעשה מלאכת אלה הדברים בעבודת המשכן, שהם ל"ט המלאכות, ולא ניוס השביעי שהוא קודש לה'. וכ"כ הרמב"ן והרמב"ע ז"ל, הטעם שהשם צוני שתעשו מה שאומר לכם, והוא הזהיר אתכם, מע"פ שתעשה שתים אתם חייבים לעשות, השמרו לכם שלא תעשו מעשה בשבת, והעונר בפני עדים ימיתוהו בית דין, ובמקום אחר יפרש שהוא בסקילה: (ג) לא תבערו אש, בעבור שנאמ' בהם המלות לא תעשה מלאכה (דברים ט"ז ח'), ומין אוכל נפש בכללו, אמר עתה בשבת לא תבערו אש לאפות לחם ולבשל בשר, כי האש לורך כל מאכל, וז"ל אחרו במדרש למסור להם הלקת הגר, הטמנת החמין ולעשות מדורה בשבת, לפי שאמרי' והבשול בגר נאסר להם בשאר שאמר את אשר תאפו אפו ואת אשר הבשלו בשלו (לעיל ט"ז כ"ג). אבל המלאכות הללו הן הנאות לגוף והן מעונג השבת, ואי אפשר לעשותם מבעוד יום, ויעלה על הדעת שיהיו מותרות, לכך אמר לא תבערו אש, למסור את הכל. ולרבותינו עוד בו מדרש בתלמוד, מפני שלא אמר כל העושה בו כל מלאכה יומת, להביא אף לורך אוכל נפש או הנאת הגוף, לומר אל תאמר כל המבעיר אש בכל

מוצאותיכם

כי תשא ויקהל לד לה

פְּנֵי מֹשֶׁה כִּי קָרַן עוֹר פְּנֵי מֹשֶׁה
וְהֵשִׁיב מֹשֶׁה אֶת־הַמַּסְוֶה עַל־
פָּנָיו עַד־בֹּאוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ: ס

לה (א) וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה אֶת־כָּל־
עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
לַעֲשֹׂת אֹתָם: (ג) שֵׁשֶׁת יָמִים

תולדות אהרן ויקהל נצת ע', ז'. מנלה ג', ח': אלת נצת נ"ז, ג': ששה נצת ע', ח':

תרגום אשכנזי

עם שטראהלען וואנרף; הער־
נאך אבער טהאט משה ווי־
דער דיא בעדעקקונג פַּאר
דאז געזיכט, ביז ער ווידער
הינין גינג, מיט דעם עווי־
גען צו שפרעכען:

לה (א) משה ליס דיא גאנ־
צע געמיינדע דער קינ־
דער ישראל'ס פַּערזאמעלן,
שפראך צו איהנען: דיזעס
זינד דיא דינגע, וועלכע דער
עוויגע צו פַּערפַּערטיגען בע־
פַּאהלען האטטע: (ב) זעכס
טאגע אבער דארף נור האנד־
ווערקס־

רש"י

מסס והסיג את המסוה על פניו: (לה) והסיג
מסס את המסוה על פניו עד בואו לדבר אתו.
ונסנה לדבר אתו נוטלו מעל פניו:

לה (א) ויקהל משה. למחרת יום הכפורים
כשירד מן ההר והוא ג' הפעיל שהיו
חוסף חנשים נידים חלח הן נמספין על פי דנורו
ויתרנותו וחכניס: (ב) ששת ימים. הקדים להם
חזהרת שנת לנווי מלחכת המשכן לומר שהיו

תרגום אונקלוס

יִשְׂרָאֵל יַת אַפֵּי מֹשֶׁה אֲרֵי סַגִּי זִיו יְקָרָא
דְּאַפֵּי מֹשֶׁה וּמְהֵיב מֹשֶׁה יַת בֵּית אַפֵּי עַל
אַפּוֹהִי עַד דְּעָלֵיל לְמַלָּלָא עִמֵּיהּ:

לה (א) וְכָנַשׁ מֹשֶׁה יַת כָּל כְּנִישְׁתָּא
דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר לְהוֹן אִלֵּין
פִּתְגָמַיָּא דִּי פַקִּיד יְיָ לְמֶעְבַּד יַתְהוֹן:
(ג) שְׁתָּא יוֹמִין תִּתְעֲבִיד עֲבִידְתָּא

באור

וגו', נגלוי הפנים דנר מליהם מת דנר ה', ומלו קדמי המוך המזהירים נפניו: (לה) וראו
בני ישראל וגו', מחרי שדמו בני ישראל מת קדמי המוך נפניו נעורו מדנר עמהם, הסיג
מת המסוה על פניו. כשהוא מסתלק מהם, עד נחו לדנר מתו, וכשנס לדנר מתו, עם
הסניכה, נוטלו מעל פניו:

לה (א) ויקהל משה, למחרת י"הכ, כשירד מן ההר, וכ"כ הדמנ"ס סיתכן שהי' זה ניום
מחנת דנתו, מחרי שנתרנה להם הקנ"ה, ונתן לו הלחות הסניות, וכרת עמו
נרית חדשה סילך נקרנס, הנה חזרו לקדמותם ולמהנת כלולתם, ונידוע שתהי' סכינתו
ניניהם, כעניו שהוה תחלה, ועשו לי מקדש ושכנתי נתוכם (לעיל כ"ה ח'), לכן הקהילם
עתה לנותם על מלחכת המשכן: כל עדת, אף הנשים, כי כלם התנדבו נמלחכת המשכן:
אלה הדברים, המשכן וכל כליו וכל עבודתו, על כן חמר לעשות אתם, כמו שתרנם
המתרגמי (ויש גי הפערטיגען), וזהו שחמרו רז"ל נמכילתא דני חומר לכניהם שלשים ושבע
מלחכות שנחמרו למשה על פה, לפי שכל המלחכות האלה היו נמשכן, וכיון שפרט להם
את כלם נחמרו אלה הדנרים וגו'. והזהירם מ"כ שלא יעשום נשנת, הרי הזהירם על פה
על כל ל"ט מלחכות: (ב) ששת ימים, הקדים להם מזהרת שנת למלחכת המשכן, לומר
שאינו דוחה את השנת (רש"י). וכתב הרמ"ם י"מ שהקדים להו דוקא, שלא קושטא דמלתא

קחמר

כי תשא לד

דִּבֶּר יְהוָה אֶתְו בְּהַר סִינָי׃ מפטיר
(נג) וַיִּתֵּן אֶל־מֹשֶׁה כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ בְּהַר סִינָי שְׁנֵי לֻחֹת
הָעֵדֻת לֻחֹת אֶבֶן כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים׃ (א) וַיַּרְא הָעָם כִּי
בֹשֵׁשׁ מֹשֶׁה לָרֶדֶת מִן־הָהָר וַיִּקָּהֵל הָעָם עַל־אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ
אֵלָיו קוּם עֲשֵׂה־לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ כִּי־זֶה מֹשֶׁה
הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מֶה הָיָה לוֹ׃
(ב) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַהֲרֹן פָּרְקוּ נִזְמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי נְשֵׁיכֶם
בְּנֵיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם וְהָבִיאוּ אֵלָי׃ (ג) וַיִּתְפָּרְקוּ כָּל־הָעָם אֶת־נִזְמֵי
הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיָּבִיאוּ אֶל־אַהֲרֹן׃ (ד) וַיִּקַּח מִיָּדָם
וַיָּצַר אֹתוֹ בַּחֶרֶט וַיַּעֲשֵׂהוּ עֵגֶל מַסֵּכָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (ה) וַיַּרְא אַהֲרֹן וַיִּבֶן
מִזְבֵּחַ לְפָנָיו וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וַיֹּאמַר חַג לַיהוָה מָחָר׃ (ו) וַיַּשְׁכִּמוּ
מִמָּחֳרָת וַיַּעֲלוּ עֹלוֹת וַיַּגְּשׁוּ שְׁלָמִים וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכֹל וְשָׁתוֹ
וַיָּקוּמוּ לְצַחֵק׃ (ז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ רֵד כִּי שִׁחֵת עַמְּךָ
אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (ח) סָרוּ מַהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר
צִוִּיתִם עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ לוֹ וַיִּזְבְּחוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ
אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (ט) וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רָאִיתִי אֶת־הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא׃
(י) וְעַתָּה הַנִּיחָה לִי וְיִחַר־אַפִּי בָהֶם וַאֲכַלֵּם וְאֶעֱשֶׂה אֹתְךָ לְגוֹי
גָּדוֹל׃ (יא) וַיְחַל מֹשֶׁה אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהָיו וַיֹּאמֶר לָמָּה יְהוָה
יֶחֱרֶה אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכֹחַ גָּדוֹל
וּבְיָד חֲזָקָה׃ (יב) לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר בְּרָעָה הוֹצִיאָם
לַהֲרֹג אֹתָם בֶּהָרִים וּלְכַלֹּתָם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה שׁוּב מֵחֲרוֹן
אַפֶּךָ וְהִנָּחֵם עַל־הָרָעָה לְעַמֶּךָ׃ (יג) זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּךָ וַתְּדַבֵּר אֲלֵהֶם
אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲכֶם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר
אָמַרְתִּי אֶתֵּן לְזַרְעֲכֶם וְנָחֲלוּ לְעֹלָם׃ (יד) וַיִּנָּחֶם יְהוָה עַל־הָרָעָה
אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ׃ (טו) וַיִּפֶן וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר וּשְׁנֵי
לֻחֹת הָעֵדֻת בְּיָדוֹ לֻחֹת כְּתֻבִים מִשְּׁנֵיהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם כְּתֻבִים׃
(טז) וְהַל�ֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וְהַמִּכְתָּב מִכְתַּב אֱלֹהִים הוּא
חָרוּת עַל־הַלֻּחֹת׃ (יז) וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת־קוֹל הָעָם בְּרֵעֹה וַיֹּאמֶר
אֶל־מֹשֶׁה קוֹל מִלְחָמָה בַּמַּחֲנֶה׃ (יח) וַיֹּאמֶר אֵין קוֹל עֲנוֹת גְּבוּרָה
וְאֵין קוֹל עֲנוֹת חֲלוּשָׁה קוֹל עַנּוֹת אָנֹכִי שֹׁמֵעַ׃ (יט) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר
קָרַב אֶל־הַמַּחֲנֶה וַיַּרְא אֶת־הָעֵגֶל וּמְחֹלֹת וַיִּחַר־אַף מֹשֶׁה וַיַּשְׁלֵךְ
מִיָּדָיו אֶת־הַלֻּחֹת וַיְשַׁבֵּר אֹתָם תַּחַת הָהָר׃ (כ) וַיִּקַּח אֶת־הָעֵגֶל
אֲשֶׁר עָשׂוּ וַיִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ וַיִּטְחַן עַד אֲשֶׁר־דַּק וַיִּזֹּר עַל־פְּנֵי הַמַּיִם
וַיַּשְׁקְ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ (כא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן מָה עָשָׂה
לְךָ הָעָם הַזֶּה כִּי־הֵבֵאתָ עָלָיו חֲטָאָה גְדֹלָה׃ (כב) וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן
אַל־יִחַר אַף אֲדֹנִי אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־הָעָם כִּי בְרָע הוּא׃ (כג) וַיֹּאמְרוּ
לִי עֲשֵׂה־לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ כִּי־זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר
הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מֶה הָיָה לוֹ׃ (כד) וָאֹמַר לָהֶם
לְמִי זָהָב הִתְפָּרָקוּ וַיִּתְּנוּ לִי וָאַשְׁלִכֵהוּ בָּאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה׃
(כה) וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם כִּי פָרֻעַ הוּא כִּי־פֵרַע אַהֲרֹן לְשִׁמְצָה
בְּקָמֵיהֶם׃ (כו) וַיַּעֲמֹד מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמֶר מִי לַיהוָה אֵלָי
וַיֵּאָסְפוּ אֵלָיו כָּל־בְּנֵי לֵוִי׃ (כז) וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל שִׂימוּ אִישׁ חַרְבּוֹ עַל־יְרֵכוֹ עִבְרוּ וָשׁוּבוּ מִשַּׁעַר לְשַׁעַר
בַּמַּחֲנֶה וְהִרְגוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו וְאִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת־קָרֹבוֹ׃
(כח) וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־לֵוִי כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיִּפֹּל מִן־הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא כִּשְׁלֹשֶׁת
אֲלָפִים אִישׁ׃ (כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מַלְאוּ יֶדְכֶם הַיּוֹם לַיהוָה כִּי אִישׁ
בִּבְנוֹ וּבְאָחִיו וְלָתֵת עֲלֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה׃ (ל) וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַתֶּם חֲטָאתֶם חֲטָאָה גְדֹלָה וְעַתָּה אֶעֱלֶה אֶל־יְהוָה
אוּלַי אֲכַפְּרָה בְּעַד חַטַּאתְכֶם׃ (לא) וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר
אָנָּא חָטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְדֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב׃ (לב) וְעַתָּה
אִם־תִּשָּׂא חַטָּאתָם וְאִם־אַיִן מְחֵנִי נָא מִסִּפְרְךָ אֲשֶׁר כָּתָבְתָּ׃
(לג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מִי אֲשֶׁר חָטָא לִי אֶמְחֶנּוּ מִסִּפְרִי׃
(לד) וְעַתָּה לֵךְ נְחֵה אֶת־הָעָם אֶל־אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ הִנֵּה מַלְאָכִי
יֵלֵךְ לְפָנֶיךָ וּבְיוֹם פָּקְדִי וּפָקַדְתִּי עֲלֵהֶם חַטָּאתָם׃ (לה) וַיִּגֹּף יְהוָה
אֶת־הָעָם עַל אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשָׂה אַהֲרֹן׃

תרגום אשכנזי רכח

געדעדעט האטטע, אויף דעם בערגע סיני: (לג) אלס משה מיט איהנען אויסגעדעדעט האטטע, טהאט ער איינע בעדעקקונג פַּאָר זיין געזיכט: (לד) זאָ אָפּט אבער משה פַּאָר דען עוויגען קאם, מיט איהם צו רעדען, נאהם ער דיא בעדעקקונג אב, ביז ער ווידער הינויס גינג: אלס דען גינג ער הינויס, אונד רעדעטע מיט דען קינדערן ישראל'ס, וואס איהם גע- באָטהען וואָרדען: (לה) דא זאהען דיא קינדער ישראל'ס דאז אנגעזיכט משה'ס, דאס

עם

תרגום אונקלוס

כָּל זְמַן דְּהוּ מַלֵּיל יְיָ עִמֵּיהּ בְּטוּרָא דְסִינַי׃
(נג) וְשָׁוִי מֹשֶׁה מְלַלָּא עֲמְהוֹן וְיַהֲב עַל אַפּוֹהִי בֵּית אַפֵּי׃ (נד) וְכַד עָלֵיל מֹשֶׁה
לְקֳדָם יְיָ לְמַלָּלָא עִמֵּיהּ מַעְדֵּי יַת בֵּית אַפּוֹהִי עַד מִפְּקֵיהּ וְנָפִיק וּמַמְלֵיל עִם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל יַת דְּיִתְפַּקְּד׃ (נה) וַחֲזַן בְּנֵי

רש"י

ומלמד הפרשה חזר והלכה לוסרחל. ת"ר כילד סדר משנה תשא הי' לומד מפי הגבורה נכנס חברן סנה לו משה פרקו נסתלק חברן ויצד לו לסרחל משה נכנסו בניו סנה לפס משה פרקס נסתלקו סן ישב חלעגר ניתין משה וחיתתר לסרחל חברן נכנסו זקניס סנה לפס משה פרקס נסתלקו זקניס ישבו לגדדין נכנסו כל העס סנה לפס משה פרקס נסתלו ניד כל סעס חחד ניד כזקניס סניס ניד בני חברן

סלסה ניד חברן חרנעה וכו' כדתיתה בעירובין׃ (לג) ויתן על פניו מסוה. כתרגומו נית חפי לשון חרתי הוח נגזרת כוי לגח ועוד נכתובות הוה קחי תסוה לחסה לשון הגטה כיה מסתכל גם חף כאן מסוה נגד הניתן כנגד הפרלוף ונית העינים ולכנוד קרני הניוד שלח יזונו הכל מהס הי' נותן המסוה כנגדן ונוטלו בשעה שהי' מדבר עם ישרחל ובשעה שהתקוס מדבר עמו עד שיתו ובלחהו יצח בלח מסוה׃ (לד) ודבר חל בני ישרחל. ורחו קרני הוהד בפניו וכשהוח מסתלק

באור

עם הנשיאים, נגשו כלס: ויצום יגו' בהר סיני, והוח עשרת הדברות הכתובות שנתן לו, וכל תגמי הנדבת מתחלת שמר לך עד סוף הפרשה: (לג) ויכל וגו' ויתן, כאשר כלה לדבר אתס הענין הנזכר נתן וגו': מסוה, כתרגומו נית מפי, נגד הניתן כנגד הפרלוף ונית העינים (ורפ"ע נל"ח), ויב"ע וירושלמי תרגמו סודרא, וכ"פ הרשב"ם והרמב"ע, ואמרו כי כמוהו ובדס עכשיו סותה (נרמזית מ"ט י"ח), וכתב הרמב"ע כי הוי"ו פעמים נרמית ופעמים נסתרת, כמו עֲוָלָתָה (תהלים נ"ב י"ו), וְעוֹלָתָה (מיוב ה' י"ו), עול ימיס (ישעיה ס"ה כ'), גס עוולים (מיוב י"ט י"ח), מל תוך המחנה (נדבים כ"ג י"ח ויק"ג), גס ויצתר מותס בְּתוֹךְ (נרמזית ט"ו י'), ולדעת הרשב"ם והרל"ק הס שני מרשים. ולכנוד קרני הוהד, שלח יזונו הכל מהס, הי' נותן המסוה כנגדן, ונוטלו בשעה שהי' מדבר עם ישרחל, ובשעה שהתקוס מדבר עמו: (לד) ובבא משה, לשון הווה, כן הי' משפטו תמיד, וכן מתורגם נל"מ: לפני ה', מל מהל מועד: יסיר את המסוה, לדבר עם הרשם פנים מל פנים: עד צאתו, מן המהל, ונשמתו יצח שלח מסוה: ויצא ודבר

וגו'

כי תשא לד

בְּיַד־מֹשֶׁה בִּרְדָתוֹ מִן־הָהָר
וּמֹשֶׁה לֹא־יָדַע כִּי קָרַן עוֹר
פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אִתּוֹ: (ל) וַיַּרְא אַהֲרֹן
וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה וְהִנֵּה
קָרַן עוֹר פָּנָיו וַיִּירְאוּ מִגֶּשֶׁת
אֵלָיו: (לא) וַיִּקְרָא אֲלֵהֶם מֹשֶׁה
וַיָּשֻׁבוּ אֵלָיו אַהֲרֹן וְכָל־הַנְּשִׂאִים
בָּעֵדָה וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם:
(לב) וְאַחֲרֵי־כֵן נִגְּשׁוּ כָּל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיְצַוֵּם אֵת כָּל־אֲשֶׁר

הולדות אהרן ומשה סנת י', ג': ויידאן ברכות ז', ח':

תרנום אשכנזי

הערונטער גינג משה ואופטע
משה ניכט, דאס דוא הויט
זיינעם אנגעזיכטם שטראה-
לען וואדף, ווייל דער שויגע
מיט איהם געשפראכען
האטטע: (ל) אלם אהרן
אונד אללע קינדער ישראל'ם
משה אנזאהנען, אונד זיהע!
זיין אנגעזיכט וואדף ליכט-
שטראהלען פאר זיך; דא
פירכטעטען זיא זיך צו איהם
הינצוטרעטען: (לא) משה
אבער רופ איהנען צו, דא
קעהרטען זיא צו אימם צו-
ריק, אהרן אונד אללע פיר-
שטען אונטער דער געמיינ-
דע; דא רעדעטע משה מיט
איהנען: (לג) הערנאך אבער
טראטען אללע קינדער
ישראל'ם הינצו, אונד ער בעפאהל איהנען אללעם וואם דער עוויגע מיט איהם

רש"י

הדן. ל' קרניס סחור מניסיק ונולע כתין קדן
ומהיכן זכה משה לקרני הסוד. דעתיגו חומדן מן
המעדים שנתן הקב"ה ידו על פניו שנא' ושכותי
כפי: (ל) ויירחו מגשת חליו. ג' ורח' כתיב
נדול כוחם של עגיל' שעד שלח פשטו ידיהם' נעגילים
תהו חומר (שמות כ"ך) וינרחים כנוד ה' כתב
חוכלת נרחם סהר לעיני כני ישרחל ולא ירחים
ולא מזדעזעי' ומשעהו חת העגל חף מקרני הודו
של משה היו מדתיעים ומזדעזעים: (לא) הנשיחים
נשדים. כמו נשיחי העדה: וילכו משה אלהם.
שליחתו של מקום ולשון סווה הוא כל הענין הזה:
(לב) ואחרי כן עשו. אחר שלמד לנקניס חוזר

נעי

תרגום אונקלוס

דְּסַהֲרוּתָא בִּידָא דְמֹשֶׁה בְּמִיחֲתֵיהּ מִן
טוּרָא וּמֹשֶׁה לָא יְדַע אֲרֵי סַגִּי זִיו יְקָרָא
דְּאַפּוֹהִי בְּמַלָּלוּתֵיהּ עִמֵּיהּ: (ל) וַחֲזָא
אַהֲרֹן וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת מֹשֶׁה וְהָא
סְגִי זִיו יְקָרָא דְאַפּוֹהִי וְדָחִילוּ מִלְאִתְקָרָבָא
לְוָתֵיהּ: (לא) וּקְרָא לְהוֹן מֹשֶׁה וְתָבוּ
לְוָתֵיהּ אַהֲרֹן וְכָל רַבְרְבַיָּא בְּכְנִישְׁתָּא
וּמַלֵּיל מֹשֶׁה עִמְּהוֹן: (לג) וּבָתַר כֵּן
אִתְקָרִיבוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַפַּקְדִינוּן יָת

באור

לו, שהוא כפל לשון של ונגש כאור תחי' (הנקוד ב' ד'), שניו האור היולא מנוף המציל
נקרא קרן, על שם שהוא מנשיק ונולע כמין קרן, והכוונה שנזדמנו פניו כזהר הנקיע,
תהוך ה' אשר המגיל עליו נדנדו אתו, וכן תרגם אנקלוס מדי סגי זיו יקרא דאפוהי:
בדברו אתו, הטעם נדנר אתו כאש: (ד) וידא אהרן, שהוא הלאם: וכל בני ישראל,
שילאו לקראת משה נדדתו: (לא) ויקרא אליהם משה, שהיו שניס אחורנית מרוב הפחד,
וקרא להם שישובו אליו: הנשיאים בעדה, כמו נשיאי העדה: וידבר משה אלהם, נאלם
נאליהות עונש ונלוחות שהוליד: (לב) ואחרי כן, כשאל לאו כל בני ישראל כי הוא מדבר

כִּי תִשָּׂא לד

אֱלֹהֶיךָ לְאֹתְבַיֶּשְׁלְ גִּדְי בַּחֲלֵב
אִמּוֹ: פ שביעי
(כז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתָב־
לְךָ אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עַל־
פִּי | הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אִתְּךָ
בְּרִית וְאֶת־יִשְׂרָאֵל: (כח) וַיְהִי־
שָׁם עִם־יְהוָה אַרְבָּעִים יוֹם
וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַל
וּמַיִם לֹא שָׁתָה וַיִּכְתֹּב עַל־
הַלֻּחֹת אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית עֲשֶׂרֶת
הַדְּבָרִים: (כט) וַיְהִי בְּרִדְתְּ מֹשֶׁה
מֵהַר סִינַי וּשְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת

תרגום אשכנזי רכז

נער מוטטער: (כז) דער יוי־
גע שפראך צו משה: שרייב
בע דיר דיזע וואָרטע אויף:
דען אויף דען אינהאלט דיזער
וואָרטע מאכע איך מיט דיר
אונד ישראל איינען בונד:
(כח) משה בליב דאזעלבסט
בייא דעם עוויגען פֿיערציג
טאגע אונד פֿיערציג נעכטע,
אם קיינע שפייזע, אונד
טראנק קיינען טראנק; דער
עוויגע שריב אויף דיא טא־
פֿעלן, דיא וואָרטע דעם בונ־
דעם, נעהמליך דיא צעהן
געבאָטהע: (כט) אלס משה

תולדות אהרן בהגּ נדרים נ"ח, ח'. ניטין ס', נ'. תמורה י"ד, נ': כי על נדרים נ"נ, ח'. ניטין סס. תמורה סס: ויהי סוטה י"ב, נ':

תרגום אונקלוס

מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ אֱלָהָךְ לָא תֵיכְלוֹן בְּשַׂר
בַּחֲלָב: (כז) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּתַב לָךְ יָת
פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין אֲרֵי עַל מֵימַר פִּתְגָמַיָּא
הָאִלֵּין גְּזַרִית עִמָּךְ קְיָם וְעִם יִשְׂרָאֵל:
(כח) וַהֲוָה תַּמָּן קֳדָם יְיָ אַרְבְּעִין יְמָמִין
וְאַרְבְּעִין לֵילְוָן לַחְמָא לָא אֵכַל וּמַיָּא לָא אִישְׁתִּי וּכְתַב עַל לוּחַיָּא יָת פִּתְגָמֵי
קְיָמָא עֲשָׂרָא פִּתְגָמִין: (כט) וַהֲוָה בַּד נָחַת מֹשֶׁה מִטּוּרָא דְּסִינַי וְתַרְתֵּין לוּחֵי

רש"י

מתם שהולכן לפרס נכתם מקומות בדי עזים למדת סנדי סתם כל יוקנים נהזהיר: נחלג חמו. פרש לעוף סחין לו חלג שחין חוכחו תן התורם חלח מונדי סופרים: (כז) חת הדנרים סחלה. ולח חתם בכחי נכתיב תורה סנעל פה: (כח) ויהי נדרת משה. כשהניח לוחות חחרונות ני"הכ: כי

באור

וגו'. לזה סיכתוב נספר תנאי הנדית החדשה אשר נדת עתה עם ישראל, והם הדנרים המוזכרים נפרשה זו החני נרש מפניך וגו': כי על פי הדברים האלה, שלא תלכו אחרי אלהים אחרים ולא תכרתו נדית ליושב הארץ, ולא תתחתנו נם וגו': (כח) ויכתב על הלחת, אינו חוזר על משה, כי אם על השם, כי כן אמר, וכתבתי על הלחת (לעיל פסוק א'), וכן נמשנה תורה ואינל החדש ושני הלחת נידי, ויכתב על הלחת (דנרים י' ג' ול'): (כט) בדדת משה, כשהניח להות אחרונים ני"הכ: קרן, לשון קרנים, כמו קרנים מידו

לו

הרגום אשכנזי

וְהִרְחַבְתִּי אֶת־גְּבֻלֶךָ וְלֹא־יַחְמֹד
אִישׁ אֶת־אַרְצְךָ בַּעֲלֹתְךָ לֵרָאוֹת
אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁלֹשׁ
פְּעָמִים בַּשָּׁנָה: (כה) לֹא־תִשְׁחַט
עַל־חָמֵץ דַּם־זִבְחִי וְלֹא־יָלִין
לַבֹּקֶר זֶבַח חַג הַפָּסַח: (כו) רֵאשִׁית
בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה

תולדות אהרן יחמר פסחים ח', ג': לֹא תִשְׁחַט וכו' פ', ח': זבחי פסחים כ"ד, ח': ולא ילין שם כ"ט. ג', וע' ח':

אונד דיינע גרענצען ערווייטערן וועל איך דיר אויסטרייבן אונד דיין לאנד גרעניצען ערווייטערן, דעננאך זאָלל זיך קיינער מאנד דיין לאנד גליסטען לאססען, וואן דו הינוף גיהסט פאָר דעם עוויגען דיינעם גאָטטע צו ערשיינען, דרייאמאהל. איבּ יאהר: (כה) שלאכטע מיין אָפפער ניכט בייס געזייערטען בראָדע; אונד פאָן דעם אָפפער דעס איבערשרייטונגס־פעסטעס, זאָלל ניכטס דיא נאכט הינדורך ביז אם מאָרגען בליבען: (כו) דיא ערשטלינגע דיינער פריהעקטען לאנד־פרינטע זאָלסטו דוא אין

דאָ הויז דעם עוויגען דיינעם גאָטטעם ברינגען. קאָכע קיין יונגעם פיה אין דער מילך זיינער

רש"י

לִדחות לפני קמיך לכן הני קיצע לך בלשם הגליס הללו: (בה) לא תשחט וגו'. לא תזבח את הפסח ועדיין חמץ קיים חזהרם לבטיח אז לזורק אז לאחד מבני חבורה: ולא ילין. כתרגומו אין לשון תועלת. נרחם המזבח ואין לשון הלא נעמוד הפסוק: זבח חג הפסח. חמוכיו ומבחן אתה למד לכל הקטר חלבים ואברים: (בו) ראשית בכורי אדמתך. מצוות ביכורים בפני חתימת מסנעת המינין החמורים בפני אלו חלבים ושעורים ונפן וגו' ודבש הוא דבש תמרים: לא תבשל גדי. אזהרה לבשר בחלב ושלשה פעמים כתוב בתורה אחד לאכילה ואחד להנאה ואחד לאיסור גיסול: גדי. כל ולד רך במשמע ואף עגל וכבש

תרגום אונקלוס

נעיר

וְתָרִיךְ יָת תְּחוּמָךְ וְלָא יְחֲמוֹר אֱנָשׁ יָת אַרְעָךְ
בְּמִסְּקָךְ לְאִתְחַזָּאָה קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ תְּלָת
זִימְנִין בְּשַׁתָּא: (כה) לָא תְכוֹס עַל חֲמִיעַ
דַּם פִּסְחִי, וְלָא יְבִיתוּן לְצַפְרָא בַּר
מִמַּרְבְּחָא תַּרְבֵּי נַכְסַת חַגָּא דְּפִסְחָא:
(כו) רֵישׁ בִּכּוּרֵי אַרְעָךְ תַּיְתֵי לְבֵית

רש"י

ועדין חמן קיים חזהרם לבטיח אז לזורק אז לאחד מבני חבורה: [דם זבחי, לא תזבח הזבח ולא תזרוק דמו על חמץ, ומאי המקום דרך קלרה, וכן במקומות רבים]: ולא ילין וגו', כפי פסוקו יזהיר בכל החג שלא ילין עד הבקר מן הנשר, כי אנוסה ממנו עד בקר נמי יפרף, ומן החלב שלא יקריב אותו מלא עד הבקר, ומנקלוס תרגם על החלב העולה לגבוה (וכן פירש"י ז"ל על האמורין), כי הוא החב, כאשר אמר שם (כ"ד י"ח), ולא ילין החלב הני עד בקר, כי כל המלות המלו שנויות (בזמנין): (כו) ראשית וגו', כיוצאתי למעלה גבי מסכנים (שם י"ט): (כז) כתב לך וגו'

באור

ומיך מעזבם לעלות לירושלים, מעפ"כ מני מצויחך שלא יחמוד איש את ארצך: ולא יחמוד וגו', כלומר אפלו איש הכבוש; עד שלא יחמדו לקחת את הערים הנעזבים מיושביהם, כאשר יעלו כל הזכרים לירושלים. וכבר הודעתיך (לעיל כ' י"ז) ענין החמדה, ונמה יבדל מענין התאוה, שהתאוה נלב והחמדה מוקדמת עם המעשה, כי הנה מין ספק שיתאוו הבעות לירש את הארץ הטובה, ואולם בעבור האימה והפחד שהי' עליהם, יקשטו ולא יחמדו לקחתה במעשה: (כה) לא תשחט על חמץ וגו', לא תזבח את הפסח ועדיין חמץ קיים בבית אפלו אחד מבני החבורה: [דם זבחי, לא תזבח הזבח ולא תזרוק דמו על חמץ, ומאי המקום דרך קלרה, וכן במקומות רבים]: ולא ילין וגו', כפי פסוקו יזהיר בכל החג שלא ילין עד הבקר מן הנשר, כי אנוסה ממנו עד בקר נמי יפרף, ומן החלב שלא יקריב אותו אלא עד הבקר, ומנקלוס תרגם על החלב העולה לגבוה (וכן פירש"י ז"ל על האמורין), כי הוא החב, כאשר אמר שם (כ"ד י"ח), ולא ילין החלב הני עד בקר, כי כל המלות המלו שנויות (בזמנין): (כו) ראשית וגו', כיוצאתי למעלה גבי מסכנים (שם י"ט): (כז) כתב לך

וגו'

כי תשא לך

בְּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת׃ (כג) וְחַג
שָׁבֻעֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ בִּכּוּרֵי קְצִיר
חִטִּים וְחַג הָאָסִיף תְּקוּפַת
הַשָּׁנָה׃ (כד) שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה
יֵרָאֶה כָּל־זְכוּרְךָ אֶת־פְּנֵי
הָאָדֹן | יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃
(כה) כִּי־אוֹרִישׁ גּוֹיִם מִפָּנֶיךָ

תולדות אהרן בחרישׁ סנת ע׳, ח׳. ר״ה ט׳, ח׳. מ״ק ב׳, ג׳. מכית ח׳, ג׳. הוריות ד׳, ג׳: וחג תנחות פ״ד, ג׳: האסיף סנהדרין י״ב, ח׳ וג׳: יראה חגיגה ד׳, ג׳: זכורך קדושין ל״ד, ג׳: את פני חגיגה ד׳, ח׳:

תרגום אונקלוס

תְּנוּחַ בְּזַרְעָא וּבַחֲצָדָא תְּנוּחַ׃ (כג) וְחַגָּא
דְּשָׁבוּעַיָּא תַּעֲבֵיד לָךְ בְּכוּרֵי חֲצַד חִטִּין
וְחַגָּא דְּכְנִשְׁא בְּמִפְקָא דְּשַׁתָּא׃ (כד) תְּלַת
זִמְנִין בְּשַׁתָּא יִתְחֲזוֹן כָּל דְּכוּרָךְ קֳדָם
רִבּוֹן עָלְמָא יְיָ אֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל׃ (כה) אֲרֵי
אֲתָרִיךְ עַמְמִין מִן קֳדָמָךְ וַאֲפְתֵּי יָת

תרגום אשכנזי ויכו

אונד דער ערנדטע זאָללסט
דוא פֿייערן׃ (כג) דאז וואָ־
בענפֿענט זאָללסט דוא
האלטען, דאז פֿעסט דער
ערשטלינגע פֿאָן דער וואיט־
צענערנדטע; וויא אויך דאז
פֿעכט דעם פֿרובטאיינבריג־
נענס, ונען דאז יאהר זיינען
קרויזלוויפֿ בעשלימט׃
(כג) דריימאהל אים יאהר,
זאָללען אללע זיינע מאנס־
פערזאָנען ערשיינען פֿאָר דעם
העררן, דעם עוויגען, פֿאָר
דעם נאָטטע ישראל׳ס׃
(כד) דען איך ווערדע פֿאָל־
קער פֿאָר דיר אויסטרייבען,

אָונד

רש״י

קציר חטים. שתהא תניח נר שתי שלחם מן החטים; בכורי, שהיו מנחה רחשונה הנאה מן החדש טל חטים למקדש כי מנחת העומר הנאה נפסח מן השעוריס היו׃ וחג האסיף. בזמן שתחתך תוספתך מן השדה לצית חסיפה זו ג׳ הנאם לצית כמו ומספתו על תוך ניתך׃ תקופת השנה. שהוא נחזרת השנה בתחילת החגם הנאה׃ תקופת ג׳ תשיגים ותקפה׃ (כב) כל זכורך. כל הזכריס

סדר הרגל תנות צתורה נהמרו ונכפלו ויש מהם שלש פעמיס וחרבע לחייב ולענוש על תנין לחזין שנאם ועל תנין עשה שנאם׃ (כד) חוריש. כתרגומו אתרין וכן החל רס (דנריס ג׳) וכן ויורש אֶת החתורי (נמדבר כ״ח) ל׳ גרוסין׃ והרחבתי את גבולך. ואתה לחוק תניח הנחילה ולחזין יכול

באור

הוא מג הקציר שזכך למעלה (לעיל כ״ג ט״ז)׃ בכורי קציר חטים, מג שאתה מניח נו בכורי קציר חטים לשתי לחם, והיא המנחה הראשונה הנאה מן החדש חטים למקדש, כי מנחת העומר הנאה נפסח מן השעוריס היא׃ וחג האסיף, כשתאסוף תבואתך מן השדה; לצית, כמו ומספתו על תוך ניתך (דנריס כ״ג ג׳)׃ תקופת השנה, לשון מסיבה ותקפה, והכה רש״י ורמב״ן פירשו תקופת השנה תחלת השנה הנאה, ולמעלה הוא אומר נאת השנה (כ״ג ט״ז), והטעם אחד, כי תקופת השנה מתדנקת, וסוף השנה העגלה הוא תחלת השנה הנאה. ואונקלוס ויב״ע תרגמו נמפקי דשתא, לפי הכוונה, ויתכן לפרש תקופת השנה, כשתשלים השנה את הקפתה, וכן מתורגם נל״ח׃ (כב) את פני האדון ה׳ אלהי ישראל, הוסיף נפרשה הזאת אלהי ישראל, נעבור דנר העגל׃ (כד) כי אוריש, כתרגומו אתרין, וכן החל רס (דנריס ג׳ כ״ד ול״ח), וכן ויורש את האמרי (נמדבר כ״ח ל״ג), לשון גרוסין׃ והרחבתי את גבולך, ואתה תאחר עלי הגבול לחוקים האת מניח הנחילה, ואין

תרגום אשכנזי

שאפֿע: (כ) דאז ערשטלינג איינעם עזעלם זאָללסט דוא מיט איינעם שאפֿע לאָזקוי־פֿען, וועָדוא עם אבער ניכט לאָזקויפֿכט, זאָ מוסט דוא איהם דאז גענִיק צערברעכען; דיא ערשטגעבאָרנע דיינער זאֶהנע זאָללסט דוא לאָזקוי־פֿען, מאן זאָלל ניכט פֿאָר מיר ערשיינען, לעער, (אָהנע אָפֿפֿער): (כא) זעכס טאָג קאננסט דוא ארבייטען; אם זיבענטען טאָג אבער, זאָללסט דוא פֿייערן, זעלבסט צור צייט דעס פֿפֿלי־ענפֿ

אונד

רש"י

(ב) ופטר חמור. ולא שחר בהמה טמאה: תפדה בשה. נותן שה לכהן והוא חולין ביד כהן ופטר חמור מותר בעבודה לבעלים: וערפתו. עורפו בקופץ הוא הפסיד ממון כהן לפיכך יופסד ממונו, כל בכור בניך תפדה: חמשה סלעים פדיונו קנוד שנאמר ופדויו מבן חדש תפדה (במדבר י"ח י"ו): ולא יראו פני ריקם. בשתעלו לרגל לראות, לא יראו פני ריקם, כי הס תביאו עולה לראיית הפנים: (כא) ששת ימים תעבד. ככה כתוב בדאסורה (לעיל כ"ג י"ב), וסמך הכתב לחג המלות ולקדוש בכורות, שהם זכר ליציאת מצרים, וכן הכתב, כמו שנאמר בדברות האחרונות וזכרת כי עבד היית וגו' על כן צוך ה' אלהיך לעשות את יום השבת (דברים ה' ט"ו): בחריש ובקציר תשבת, ע"ד הפשט הזכיר חרים וקציר שהם עקר חיי האדם וכ"ש לשאר מלאכות: (כב) וחג שבעת,

הוא

תרגום אונקלוס

(כ) ובוכרא דחמרא תפרוק באימרא ואם לא הפרוק ותתנקפיה כל בוכרא דבנך תפרוק ולא יתחזון קדמי ריקנין: (כא) שתא יומין תפלח וביומא שביעאה תנוח ופדויו מנן הדם תפדה: ולא יחזו פני

ריקס. לפי פשוטו של מקרא דבר נפרד ענמו הוא ואינו מוסב על הנבו' שאין נמצ' בכור רואית פנים אלא חזהרם היא וכשתעלו לרגל לראות לא יראו פני ריקס תנוח עליכם להביא עולת ראיית פנים. ולפי מדרש נדויית' מקרא יתר הוא ומופנם לכ"ם לנתר על הענקתו של עבד ענדי שהוא חמשה סלעים מכל מין ומין כסדיון בכור נמאכת קדושין: (כא) בחריש ובקציר תשבות. למה נזכר חרים וקציר יש מרגותינו חומרים על חרים של ערב שביעית הנכנס לשביעית וקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית ללמדך שמוסיפין מחול על הקדש וכן תשמעו שבת יתים תעבד ושוס השביעי תשבות ועבודת שבת היתים שהתרתי לך יש שגם שהחרים וקציר אסור ואין נריך לומר חרים וקציר של שביעית שהרי כבר נאמר שדך לא תזרע וגו' וי"א שאינו מדבר אלא בשבת וחרים וקציר שהוזכר הו לומר לך מה חרים בשות אף קציר בשות יצא קציר העומר שהוא מצוה ודוחה את השבת: (כב) וחג שבעות,

באור

ויג"ע מלת תזכר לנוכח, דכתיב תקדיש: (כ) ופטר חמור, ולא שאר בהמה טמאה: תפדה בשה, נותן שה לכהן, והוא חולין ביד כהן, ופטר חמור מותר בעבודה לבעלים (רש"י): וערפתו, תרגמו בקופין ממול ענקו: כל בכור בניך תפדה, חמשה סלעים פדיונו קבוע, שנאמר ופדויו מבן חדש תפדה (במדבר י"ח י"ו): ולא יראו פני ריקם, כשתעלו לרגל לראות, לא יראו פני ריקם, כי אם תביאו עולה לראיית הפנים: (כא) ששת ימים תעבד. ככה כתוב בדאסורה (לעיל כ"ג י"ב), וסמך הכתוב לחג המצות ולקדוש בכורות, שהם זכר ליציאת מצרים, וכן הכתוב, כמו שנאמר בדברות האחרונות וזכרת כי עבד היית וגו' על כן צוך ה' אלהיך לעשות את יום השבת (דברים ה' ט"ו): בחריש ובקציר תשבת, ע"ד הפשט הזכיר חרים וקציר שהם עקר חיי האדם וכ"ש לשאר מלאכות: (כב) וחג שבעות,

הוא

כי תשא לד

תַּעֲשֶׂה לָּךְ: (יח) אֶת־חַג הַמַּצּוֹת
תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל
מַצּוֹת אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ
הָאָבִיב כִּי בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב יָצָאתָ
מִמִּצְרָיִם: (יט) כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לִי
וְכָל־מִקְנְךָ תִּזָּכָר פֶּטֶר שׁוֹר

תולדות אהרן את חג פסחים סה. מכות סה: וכל וכו'
נכורות ב', ח', ו' ח':

תרגום אשכנזי רכה

געגאסטן: (יח) בעאבאכטע דאז פֿעסט דעס אונגעזייערטען בראָדם, זיבען טאגע זאָללסט דוא אונגעזייערטעם בראָד עסטן, וויא איך דיר געבאָטהען האבע, צור בעשטימטען צייט אים אהרענמאָנאטה, דען אים אָהרענמאָנאטה ביזט דוא אוים מצרים געגאנגען: (יט) אללעם ערשטלינג דער געבערמוטטער גערארט מיר צו, אויך וואס דיין פֿיה אן בזענגליכען יונגען ווירפֿט, דאז ערשטלינג פֿאָן איינעם צָבסען אונד פֿאָן איינעם שאפֿע

תרגום אונקלוס

חָגָא דְּפַטִּירַיָּא תִּטַּר שַׁבְעָא יוֹמִין תִּיכוֹל
פַּטִּירָא כְּמָא דִּי פַקֵּידְתָּךְ לְזִמַּן יַרְחָא
דַּאֲבִיבָא אֲרֵי בְיַרְחָא דַּאֲבִיבָא נְפַקְתָּא
מִמְצְרָיִם: (יט) כָּל פָּתַח וָלָדָא דִּי לִי הוּא
וְכָל בְּעִירָךְ תְּקַדֵּישׁ דְּכָרִין בְּכוֹר וְאִימָּר:

רש"י

נגיסו': (יט) כל פטר רחם לי. נחדס: וכל מקנך תזכר וגו'. וכל מקנך תסר תזכר נפטר חמור וסה. תסר יפטיר זכר תת רחתם: פטר. ל' פתיח' וכן פוטר תיס רחמי מדון (תהלי' י"ז). תי"ו זל תזכר ל' נקנס היח מוסג על היולדות:

באור

נפרשה העליונה, והטעם ידוע כי נא מחל מזהרת ע"ז, כתזר נתלמו שם: [אשר צויתיך, תחסר הכ"ף כתזר נויתין, וכן ת"מ ויג"ע]: בחדש האביב, תקש הנבוב, שהתנומה מנכרת נגיזולה: (יט) כל פטר רחם לי, נתקש והכה זכר דנר הנכיזות, לפי שנם הם זכר לילית מנרים, כמו המועדים: וכל מקנך תזכר וגו', וכל פטר שור ושה תסר תזכר מקנך, תסר יפטיר זכר לת רחמה: פטר, לשון פתיחה, וכן פוטר תיס רחמי מדון (תהלי י"ז ז"ך). כן פירש"י וכן ת"מ ויג"ע, ומחרי הדקדוק נתקומות מחלים מהכתוב שנא שם הלשון הזה, וכן נמה שהרגילו חז"ל להשתמש נפטור הפך החיוב, ירמה שהודעתו הכוללת ענין שלוח הדנר המעובר, ופתיחת המסנר מסר עלרו, מו הסרת המונע מסר על ידו נתעבר לנלתי עשות מה שנטנעו לעשות, למד כי לא פטר יהוידע הכהן מת המחלקות (ד"ה נ' כ"ג ח). לא התירם ללכת מנל עכשם, פוטר תיס הוא ה...שלחם ומסיד העקולים המעלרים קותם לנל יהיו נגדיס כדרכם. יפטידו נשפה (תהלים כ"ג ח'). ישלחו נשפה כל מה שנלשם לדנר. ומחרי שהתחויב נדנר תין לו רשות לעשות הפך חוצו, הכי הוא כתו כלוח ועלוד ע"י החיוב הכוח, והפכו שלוח וחפצי תן החוב, והוא פטול. וכן יתפרש פטורים בי יומם ולילה עליהם נמלאכה (ד"ה ח' ט' ל"נ), פי' פטורים תסר מלאכות כי נמלאכת הזיל היו מתעסקים יומם ולילה, נל"ח (פֿרייח, וחָ: [חָ:נעלוחסטען), וכן פטל רחם, שלוח הרחם, כתזר נפתחה עלירתו תחלה: תזכר, בתין נפעל, ונא כתן תקבה, נלשון נקבה, כלומר תהי' מזכרת, שיהיו נפרטים ממנה הזכרים. ולדעת המתרנמים תקלוס

ויג"ע

כי תשא לד

כִּי יְהוָה קַנָּא שְׁמוֹ אֵל קַנָּא
הוּא: (טו) פֶּן־תִּכְרֹת בְּרִית לְיוֹשֵׁב
הָאָרֶץ וְזָנוּ | אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם
וְזָבְחוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְקָרָא לְךָ
וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחוֹ: (טז) וְלָקַחְתָּ
מִבְּנֹתָיו לְבָנֶיךָ וְזָנוּ בְנֹתָיו אַחֲרֵי
אֱלֹהֵיהֶן וְהִזְנוּ אֶת־בָּנֶיךָ אַחֲרֵי
אֱלֹהֵיהֶן: (יז) אֱלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא

תולדות אהרן וקרא ע"ז ח', ח': אלהי פסחים קי"ח, ח'. מכות כ"ג, ח':

הרגום אשכנזי

פֿערהרונג נידערפֿאללען, דען דער עוויגע פֿיהרט אויך דען נאמען אייפֿערער, ער איזט אין אייפֿערפֿאללער גאָטט, דער קיינען נעבען זיך ליידען קאן: (טו) ווען דוא נון איינען בונד מאכסט מיט דעם בעוואָהנער דעם לאנדעם, אונד זיא דען מיט איהרען גאָטטערן אונצוכט טרייבען, אונד איהרען גאָטטערן אָפּפֿער שלאכטען, זאָ מאנכער קאָננטע דיך איינלאדען, אונד דוא פֿאָן זיינעם אָפּפֿער עססען: (טז) דוא ווירדעסט אויך פֿאָן זיינען טאָכטערן פֿיר דיינע זאָהנע אויסזוכען; אונד ווען דען זיינע טאָכטער מיט איהרען גאָטטערן אונצוכט טרייבען, זאָ ווירדען זיא אויך דיינע זאָהנע צור אונצוכט מיט איהרען גאָטטערן פֿערפֿיהרען: (יז) מאכע דיר איבערהויפּט קיינע גאָטטער פֿאָן מעטאלל

רש"י

תותו: (יד) קנא שמו. מקנח ליפרע והינו תוותר וחכו כל ג' קנאה תותז נגלחונו ופורע מעתניו: (טו) וחכלת מזבחו. כסגור תהה שתין עונה בחכילתו וחני מעלה עליך כמודה בעבודתם שתתון כן תתה בא ולוקח מבנותיו לבניך: (יח) חדש האביב. חדש הניכור שהתבותם מנכו'

וְיִטְעֲיִן יַת בְּנָךְ בָּתַר טַעֲוָתְהוֹן: (יז) דְּחָלִין דְּמַתְכָא לָא תַעְבֵּיד לָךְ: (יח) יַת

תרגום אונקלוס

יְיָ קַנָּא שְׁמֵיהּ אֵל קַנָּא הוּא: (טו) דִּלְמָא
תִּגְזַר קְיָם לְיָתְיֵב אַרְעָא וְיִטְעוֹן בָּתַר
טַעֲוָתְהוֹן וְיִדְבְּחוּן לְטַעֲוָתְהוֹן וְיִקְרוֹן לָךְ
וְתֵיכוֹל מִדִּבְחֵיהוֹן: (טז) וְתִסַּב מִבְּנָתָהוֹן
לִבְנָךְ וְיִטְעַיְן בְּנָתְהוֹן בָּתַר טַעֲוָתְהוֹן
וְיַטְעוּן יָת בְּנָךְ בָּתַר טַעֲוָתְהוֹן: (יז) דְּחָלִין דְּמַתְכָא לָא תַעְבֵּיד לָךְ: (יח) יַת

באור

מזבחיכם מלבתיכם: אשריו, כל עץ שעובדים אותו או נוטעים אותו לבבוד מי שעובדים אותו נקרא עבודה]: (יד) קנא שכיו, מקנח ליפרע ומינו מוותר, וזהו כל לשון קנאה, אותז בגלחונו ופורע מעוזניו (רש"י), וכבר נאמרו במקום אחד (שם כ' ה') ענין הקנאה, שהוא הקלף על החולק בעוד ומכעיסה לבעלי רצוי, ומונע אותם מן הרצוי להם: (טו) פן תכרת, כמו לא תכרת להם ולאלהיהם ברית (שם כ"ג ל"ג), והוסיף לפרש פן תכרת ברית וגו' וזנו בבתיו: ואכלת מזבחו, כשגור אתה שתין עונש באכילתו, ואני מעלה עליך כאילו' שעבדת', שאתון כך אתה בא ולוקח מבנותיו לבניך (רש"י), ולדעת הרמב"ן זהו אזהרה לאוכל תקרובת ע"ז. וכן פירושו, פן תכרת ברית ליושב הארץ וזנו אחרי אלהיהם, כי יזנחו להם תמיד, וכן וקרא לך ואכלת מזבחו, ופן תקח מבנותיו לבניך, והנה כלן אזהרות נמשכות בעבור הרעתון שאחר פן תכרת ברית: (יז) אלהי מסכה, הוסיף פה זאת האזהרה, בעבור מעשה העגל, שלא יעשו אפי' בחשבת שהיה אותו תייר לפניהם: (יח) את חג המצות, הזכיר ענין שלש הרגלים, כמו שזכר

בפרשה

עֹשֶׂה עִמָּךְ׃ (יא) שְׁמָר־לְךָ אֵת
אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם הִנְנִי
גֹרֵשׁ מִפָּנֶיךָ אֶת־הָאֱמֹרִי
וְהַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי
וְהַיְבוּסִי׃ (יב) הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן
תִּכְרֹת בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ
אֲשֶׁר אַתָּה בָּא עָלֶיהָ פֶּן־יִהְיֶה
לְמוֹקֵשׁ בְּקִרְבֶּךָ׃ (יג) כִּי אֶת־
מִזְבְּחֹתָם תִּתֹּצוּן וְאֶת־מַצֵּבֹתָם
תְּשַׁבֵּרוּן וְאֶת־אֲשֵׁרָיו תְּכָרֹתוּן׃
(יד) כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר

רי"ש רבתי

תולדות אהרן כי לא ניטין נ"ז, ג'. סנהדרין ס"ג, ג'.
סוכות ל', ח'. חולין ס"ג, ג':

תרגום אונקלוס

עֲבִיד עִמָּךְ׃ (יא) טַר לָךְ יַת דַּאֲנָא
מְפַקֵּדָךְ יוֹמָא דֵּין הָא אֲנָא מְתָרֵךְ מִן
קֳדָמָךְ יַת אֱמוֹרָאֵי וּכְנַעֲנָאֵי וְחִיתָאֵי
וּפְרִזָיֵי וְחִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי׃ (יב) אִסְתַּמַר
אַתְּ עֲלֵיל עֲלָהּ דִּלְמָא יְהֵא לְתַקָּלָא בֵּינָךְ׃
קְמָתְהוֹן תְּתַבְּרוּן וְיָת אֲשֵׁירֵיהוֹן תְּקַצְצוּן׃

תרגום אשכנזי רכד

כע איך פֿיר דיך טהון וועריע דע׃ (יא) בעאַבאכטע צו דיינעם אייגענען בעסטען, וואז איך דיר הייטע גיבעטחע, איך טרייבע פֿאָר דיר אויס, דאז פֿאָלק אמרי, כנעני, חתי, פרזי, חוי אונד יבוסי׃ (יב) היטע דיך, דאס דוא קיינען בונד מאכסט, מיט דעם בעוואָהנער דעם לאנד דעם, וועלכעם דוא מיט קריג בעציהסט, ער מעכטע דיר אייגע שלינגע וועריען, (דאז הייסט, דיך אינם פֿערדערבען שטירצען)׃ (יג) איהר זאָללט פֿילמעהר איהרע אלטעריע נידערדריסען, איהרע בילדויילען צערברעכען, אונד איהרע האינע נידערהויען׃ (יד) דען דוא זאָללסט פֿאָר קיינעם אנדערן גאָטטליכען וועזען צוריע פֿער׃

רש"י

נשון ונפלינו שתהיו מונחים בזו מכל החומות ע"ח שלח תזרם שכינתי עליכם׃ (יא) חת החתוני ונו'. שם חומות יש כאן כי הגרגשי עמך ופנים חסרים׃ (יג) תאבדון. הוא חילן שעובדים

לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: ששי
(י) וַיֹּאמֶר הִנֵּה אָנֹכִי כֹּרֵת בְּרִית
נֶגֶד כָּל־עַמְּךָ אֶעֱשֶׂה נִפְלָאֹת
אֲשֶׁר לֹא־נִבְרְאוּ בְכָל־הָאָרֶץ
וּבְכָל־הַגּוֹיִם וְרָאָה כָל־הָעָם
אֲשֶׁר־אַתָּה בְקִרְבּוֹ אֶת־מַעֲשֵׂה
יְהוָה כִּי־נוֹרָא הוּא אֲשֶׁר אֲנִי

סעטהאטען אונד זינדען, אונד נים אונס צו דיינעם אייגענטהומע אן: (י) יע- נער שפראך: זיהע איך מא- כע איינען בונד, (דאז חיימט; גאבע דיר דיא פער- זיכרונג); פאר דען אויגען דיינעם גאנצען פאלקס ווילל איך וואונדער טהון, דער- גלייכען אויף דער גאנצען עדדע; אונד אונטער אל- לען נאציאנען ניכט גע- שען זינד; דאמיט דאז גאנ- צע פאלק, אונטער וועל- כעם דוא ביזט, ערקעננע; ווא ערשטוינליך דוא טהאטען דעם עוויגען זינד; וועל-

תולדות אהרן הנה כ"ה סס: וראה עקבֿ סער י"ג:

ע"א: (י) כורת ברית. על זאת: חיצה נפלאות. לְחוֹבָנָא וְלַחֲטָאנָא וְתַחְסָנָנָא: (י) וַאֲמַר
הא אֲנָא גָּזַר קְיָם קֳדָם כָּל עַמָּךְ אַעְבֵּיד פְּרִישָׁן דִּי לָא אִתְבְּרִיאוּ בְּכָל אַרְעָא וּבְכָל
עַמְמַיָּא וְיֶחֱזֵי כָּל עַמָּא דִּי אַתְּ בֵּינֵיהוֹן יָת עוֹבָדָא דַיְיָ אֲרֵי דְחִיל הוּא דִּי אֲנָא

באור

לעוננו ולחטאתינו; מלוג הענוה שהיתה נמשכה נפשו עם ישראל, ואמר לעוננו ולחטאתינו, ולא הזכיר פשעינו, נשגב גודל מעלתו שלא יתכן שיפשע (הרמב"ן): ונחלתנו; יב"ע תרגמו כמו ותנחילנו ותחסיננא ית מדעא דקיימית למתבתנא, [וכן פי' הרמב"ן נפסוק מצד ינחלו לכם (נמדבר ל"ד י"ז), על דעת המדקדקים], ורש"י ז"ל פי' ותתננו לך לנחלה מיוחדת, זו היא נקמת ונפלינו מכי ועמך, שכשי' מונדלים ממנה מכל המומות, שלא תסדיר שכינתך עליהן', [וכן פי' הרד"ק נשלשי' שרש נחל שכל שרשם מפעל ההל שם פעלים יולמים מל פעול מחד לנד והוא הנחלה וכו', ופירוש וסלחת לעוננו ולחטאתינו ונחלתנו, תנחל אותנו שכשי' נחלתך כמו שאמר כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו (דברי ל"ב ט'), וכם עמך ונחלתך (שם ט' כ"ט), וכו' והכונד יולא לשכים פעולים ע"ש, ול"ל נין מנין ניעל ונין מנין הפעיל, כפי הרחיות שכניהם שם], וכן

תתורגם גל"מ: (י) כרת ברית, כמו שיאמר נפרשה הנאה (פסוק כ"ז), כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית, והם התנאים הכתובים מתחלת שמר לך עד סוף הפרשה, ונעשוי זה מכתוב לך הלוחות השניים, ויהי' כשטר עדות, לשטחון על זאת שאלך עמכם, ואסלח לכם ואמחול אתכם לעשו נהלה, כאשר התפללת לפני, ושם את הדבר הזה שברית תעשה, נגד כל עמך תעשה לך הפלאה, שיתמהו עליו כל רואיך, וידעו כי נתתי מהודי עליך, שלא עשיתי כן מיום שנבראתי שמים וארץ, וזהו דבר קדושת הפנים, וכתוב נמותו לא כתתה עינו ולא נס לחו (דברים ל"ד ז'), הפך תולדת כל הזקנים, ועשה אשר לא נבראו בכל הארץ לא נשמע זה בגוים. ולא יתכן לפרש שיעשה לפשות עם ישראל עתה נפלאות אשר לא נבראו מקודם בכל הארץ ובכל הגוים, כי לא כעשו להם נפלאות גדולו' מחדי זה ית' תמה שנעשה עמהם מתחלה נמלרים ועל הים,

בָּנִים וְעַל־בְּנֵי בָנִים עַל־שִׁלְשִׁים
וְעַל־רִבֵּעִים: (ח) וַיְמַהֵר מֹשֶׁה
וַיִּקֹּד אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ: (ט) וַיֹּאמֶר
אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ
אֲדֹנָי יֵלֶךְ־נָא אֲדֹנָי בְּקִרְבֵּנוּ כִּי
עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא וְסָלַחְתָּ

אים דריטטען אונד פֿירטען
נעשלעכט: (ח) משה אייל-
טע, נייגטע זיך צור ערדע,
וואדף זיך הין צום אנבעטהען:
(ט) אונד שפראך, דא איך
גנאדע אין דען אויגען מיי-
נעם העררן נעפֿונדען, זאָ
מאג דאָך מיין הערר
זעלבסט מיט אונס גאהען:
עם איזט צוואר איין האלז-

תולדות אהרן וימהר סנהדרין קי"ח, ב':

תרגום אונקלוס

בְּנִי בְנִין מָרְדִין עַל דַּר תְּלִיתָאֵי וְעַל־דַּר
רְבִיעָאֵי: (ח) וְאוֹחִי מֹשֶׁה וּבְרַע עַל אַרְעָא
וְסָגִיד: (ט) וַאֲמַר אִם כְּעַן אַשְׁכַּחִית
רַחֲמִין קֳדָמָךְ יְיָ תְּהַךְ כְּעַן שְׁכִינְתָא בֵּינָנָא
בֵּינָא אֲרֵי עַם קְשִׁי קְדָל הוּא וְתִשְׁבּוֹק

רש"י

סורעגות זיהת על חטא מחות סנחדים טונם הוח
חומר גוכר חסד לאבות: (ח) ויחר משה.
כשהיה משה סביום עומדת ושמע קול הקריחה
מיד ויחתיו: (ט) יגן נח תהי נקבנו. כמו
סשנשחת מחחר מחתם נושח עון וחס עם קשה
עורף הוח ויחרו בך וחומרת על זחת פן תכלנו בדרך
חתם תשלח לעומינו וגו'. יש כי נתקוש חס:
ונחלתנו. ותחנו לך לנחלם תורשת זו ירח נקבת ונבליו חני ועתך שלח הברם שכינתך על החומות

באור

אף שאינו מוותר לו לגמרי, כי אם פוקד עוונו לפרע ממנו בנדק ובמשפט, אחת אחת,
על בנים ועל בני בנים וגו', והכוונה כשאומרים מעשה אבותיהם בידיהם, כמו שפירש
בתקלת אחר לבנאי, והכי אלו הם שלש העשרה המדות שזכרו חז"ל, כי ה' ה' הם
שתים, כי הרי הנכנך אף הוא ממספר המדות, ואלת אל שלישית, ורחום רביעית,
וחנון חמישית, ואחך אפים ששית, ורב חסד שביעית, ונוצר חסד לאלפים תשיעית, נשא עון עשירית, ופשע עשתי עשרה, ונקה חשתים עשרה, כי הנשיאות אינו שוה בעון ופשע וחטאה, אבל בכל אחד ענין מיוחד לו, לכן יקרא כל
אחד מהם בפני עצמה, ונקה שלש עשרה, וכל הנאמר אחר כך הוא פירוש לנשיאות העון,
כי על הדרך הזה הוא נושא, כי הוא פוקד עון אבות על בנים וגו': (ח) וימהר משה,
כשהיה שביבה עומדת ושמע המדות הנכנדות האלו מפי הגבורה, הרים כלפי מטה
והחתים אף על העושה נזרון ופושע בחלבו ומליו, הבין מזה שכבר ענדים שעת החרון,
ונתרלה הדבר ליהרחל בדלוי בחור, מיד נפל על פניו והשתחוה, בחודות והלל לה',
והתחנן לו כמו שיבא, וכ"ת הירושלמי ואקד על מרעך ואודי ושבח: ויקד, מפעלי הכפל
מצדת קדקד, שהיה קדקדו בארץ, על משקל ויתם הכסף (בראשית מ"ג ט"ו), ויקדו
כאן ויתאו (בנדבים ל"ך ח'): (ט) כי עם קשה ערף הוא, כפשוטו מלשון דחק,
התחלל לפניו שילך בקרבם, נשנו' שהם עם קשה ערף. כי אחר שנתרלה להם הקב"ה,
כי הוא טוב לקוחי ערפם יותר ממלאך, ומבקש להבדיל טובם יותר, כי הם עתו ונחלתו,
ובאשר בשעת הכעס כי' נוח להם שיהא לפניהם מלאך בשנו' שהם עם קשה ערף,
כמו שאמר פן אכלך בדרך (לעיל ל' ג' נ'). כן בעת הרצון טוב להם בשכינה, בשנו'
שהם עם קשה ערף, שאהל המצון והרחוס יחנן וירחם על עבדיו (הלמצ"ן): וסלחת

כי תשא לד

תרגום אשכנזי

וְאֶמֶת: (ז) נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים
נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה
לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד | עֲוֹן אָבוֹת עַל־

נו"ן רבתי

תולדות אהרן נשא יומח נ"ו, ג"ן ונקה וכו' סנועות נ"ט, ס'. יומח ע"ח, ג':

מיטהיג, פֿאַן אונענדליכער הולד אונד טרייע: (ז) דער זיינע הולד דעם טויזענדסטען געשלעכט נאָך אויפֿבעהעלט, דער מיסעטהאט, אבער פֿאלל אונד זינדע פֿערגיבט: דער־אבער ניכטס אָהנע אהנדונג הינגעהען לעסט, פֿילמעהר דיא מיסעטהאט דער עלטערן הימזוכט, אן קינדערן אונד קינדסקינדערן,

רש"י

זכיות כל כך: ואמת. נשלם שכר טוב לעושי רצונו: (ז) נוצר חסד. שמחזם עושה לפניו: לאלפים. לשני אלפים דורות: עיונית. אלו הזדונות: פשעים ואלו המרדים שמחזם עושה להכעיס: ונקה לא ינקה. לפי פשוטו משמע שאינו מוותר על העון לבעלי חלח נפרע ממנו מעט מעט. ורבותינו דרשו מנקה הוא לשנים ולא ינקה לשלשים שנים: פוקד עון אבות על בנים. כשמחזיק מעשה אבותיהם בידם ניתקרח אחר לאחריו: ועל רבעים. דור רביעי נאמר: מדה טובה מרובה על מדת

תרגום אונקלוס

טַבְרָן וּקְשׁוֹט: (ז) נָטַר טִיבוּ לְאַלְפֵי
דָּרִין שָׁבִיק לַעֲוָיִן וְלִמְרוֹד וּלְחוֹבִין
סַלַח לְרַתַּיְבִין לְאוֹרַיְתֵיהּ וְלִדְלָא תַיְבִין
לָא מְזַכֵּי מַסְעַר חוֹבֵי אֲבָהָן עַל בְּנִין וְעַל

באור

עלמותיות לו, וכן מתורגם בל"א: (ז) נוצר חסד, שומר וזוכר חסדו, כענין שנ' זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל (תהלים ק"ח ג'): לאלפים, מנגי הדור הסליחי יקראו שלשים, והדור הרביעי יקראו רבעים, ומנגי הדור המלך יקראו אלפים, כן פי' הרשב"ם בפ' יתרו (לעיל כ' ו'). ורש"י ז"ל פי' לאלפים, לשני אלפים דורות: עון, משרש עוה, מעשה מעוות יקרא עון בל"א (איבעלטהאט) ונושא הוא סובל העון הכוא, אם הוא החוטא או הגורם לחטוא, עליו לתקן המעוות, או לסבול עונו, כמו ומכליו עונו ישא (ויקרא י"ט ח') הענין יסבול עונו, ונשא את עונה (במדבר ל' י"ו). העונש יסוד מעליה ויהי' עליו, כי הוא הגורם לחטוא, ואם הנושא את העון הוא מי אשר חטאו לו, אין המעוות נדיך לתקון כלל, ומז הוא תענין הסליחה ומחילה: ונשיב, כמו שאמרז"ל פשעים אלו המדדים, וכן הוא אומר מלך מושב פשע בי (מלכים ג' ג' ז'), אז תפשע לנגד (שם ג' ח' כ"ג ול"ה ג' כ"ח י'). והיא הילי' נאמר מדות המושל נלק בל"א (אבשוה): חטאה, כולל תכל מחשבה וכל מעשה נשנגה כי הקולע ומינו כוון אל המעדה אשר הולג לו לירות אליו, הוא חוטא, כמו קלע נאמן אל ישעדה ולא יחטא (שופטים כ' י"ו), וכן העוז' מעשה או חושב מחשבה גלתי נכונה אל התכלית, שהוא אשדי המדה הנלחיים, הוא חוטא בל"א (שבהוט), והמעשה או המחשבה היא שם המקרה כמו חטאת, אף שהטי"ת דגושה, כמו וכעגות הענלה חטאה (ישעי' ה' י"ח), ומינה כמו שמלאכ' החטא (עמוס ט' ח'), שהיא שם תאר, ושאר שמות המקרה נשרש זה הנאים בה"א נסוף, החי"ת נהם שה"פ והטי"ת רפויה]: ונקה, על דרך הפשט ונקה הוא שם הפועל כמו אם ענה תענה (לעיל כ"ג כ"ג), והכוונה שאינו מוותר על העון לגמדי אלא נפרע ממנו מעט מעט, וכן מתורגם בל"א, כי פדעון העון בל"א (והגדוב) דק למדו חז"ל ממלות ונקה לא ינקה, מנקה הוא לשנים ואינו מנקה לשלשים שנים על כן הוסיף מלת ונקה ממספר המדות: פקד עון אבות, גם הוא מדת רחמים, שאינו נפרע מן החוטא בפעם אחת,

כי תשא לד

יְהוָה: (ה) וַיַּעֲבֹר יְהוָה | עַל־פָּנָיו
וַיִּקְרָא יְהוָה | יְהוָה אֵל רַחוּם
וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד

תולדות אהרן ה' ה' כ"ה י"ז, ג': אל סס סס: ארך עירובין כ"ג, ח'. נ"ק נ', ג'. סנהדרין קי"ח, ח': ורב כ"ה סס. סנהדרין סס:

תרגום אונקלוס

תַּמָּן וּקְרָא בִּשְׁמָא דַּיְיָ: (ו) וְאַעֲבַר יְיָ
שְׁכִינְתֵּיהּ עַל אַפּוֹהִי וּקְרָא יְיָ יְיָ אֱלָהָא
רַחֲמָנָא וְחַנָּנָא כְּרֵחֵק רְגַז וּמַסֵּגִי לְמֶעְבַּד

חנן חפיס. מחניך חסו וחינו ממסר ליפרע סמת יעסס תשובה: ורב חסד. לנוסיפי' חסד סחין לסס

תרגום אשכנזי רכב מיטהיג

איהם הין: אונד ריף אים נא-
כיען דעם עוויגען: (ו) נעהמ-
לין דיא ערשיינונג דעם עוו
גען צאג פֿאר משה פֿאר-
בייא, אונד ריף: דער עוויגע
איזט אונפֿערענדערליך דאז
עוויגע וועזען, איין אללמעכ-
טיגער גאָטט אללבארמהער-
ציג אונד אללגנעדיג, לאנג-

רש"י

ה'. תהרגמינן וקרא בשמא דה': (ו) וי ויי. מדת רחמים היא אחת קודם שיחטא ואחת לאחר שיחטא ויסוד: חנ. חף זו מדת רחמים וכן הוא אומר (תהלים כ"ג) חנני חנני כאיש עזבתני ואין לומר כאדם הדין כאיש עזבתני כך מלאתי בתכילתה:

באור

נסס נטעם מפסיק, ויהי' לדעתו כאלו כתוב ויקרא ה' נסס, ומולה מין כן דעת מונקלוס שתרגם וקרא בשמא דה', ורש"י ז"ל הסכים עמו: (ו) ויעבר ה' על פניו. לקייס מה שאמר לו אני מעביר כל טובי על פניך, ומונקלוס תרגם ומעבר ה' שכינתי על אפוהי: ויקרא, ת"י ואלי מסה ואמר, הי' רחוק נעיניו שיהי' הסס קורא הסס, וכבר נאמר למעלה וקראתי נסס ה' לפניך, והכתוב כפשוטו שסס הוא הקורא המודיע דרכיו ומדותיו למסה עבדו, ומלמדו היאך יקרא. והיה הקריאה הזאת היא המכרת בפסוק הקודם ויקרא נסס ה', והוא על דרך כלל ופרט, פעמים הוא מפרש, היאך היתה הקריאה הכי' ומה קרא: ה' ה', הסס הרחמן הוא נותן המתנה והשני הנותן, כאומר הסס הוא הסס, והטעם שתכלית כל מה שיפורש על הנותן הנכבד הזה, וכל מה שאפשר לנעלה נשפתים או לחשוב נמחשבה מעלמותיו, הוא השנות הנותן הוא נעלמו, הוא הוא, וכן אמר לכי' אשר אהי' אהי', אני אני הוא, והעיון הזה עמוק עד מאד, ולפי פשוטו כך עניינו, העלם היות והוה ויהי' הנמלא ליסראל נעת גרותם, הוא העלם ההוא גלי שבוי ותמורה ונמלא לקוראיו תמיד. אני אני הוא, אני הוא קודם שיחטא האדם, ואני הוא אחר שיחטא וישוב: אל, תקיף ויכול על כל: רחום, המרחם עליהן ועפשו הומי' נלרת זולתו יקרא מדחס, ואם יתעורר ע"י זה להושיע, גלי תקות נאול, כי אם להטיב לנושע, יקרא חונן, כי החניה היא התכונה בנפש להיטב לזולתו למענו, לא לטובת המטיב. והיה הסס לנדו הוא רחום וחנון, ולא יאמר על סוס נגדו שהוא רחום וחנון, כי אם מדחס וחונן, וכן יאמר עליו לנדו שהוא ארך אפים, אינו ממהר ליפרע תשובה הרע, אולי ישוב מליו וירחמהו. ורב החסד ואמת, ת"א ומסגי למעבד טבון וקשוט, כי מלת ורב תסרת בעבור אחרת, כאלו אמר ורב חסד, ורב אמת, והחסד הוא הטובה הנאה מבדול לקבין ממנו ולריך אליו וכל"א (בחדש או הזה), והאמת הוא האמונה כל א (טרייב) לקיים דבדו ולשלם שכר טוב לעושי רלונו, ויאמר עליו ית' שהוא רב חסד ואמת, שהוא מקור החסד והאמת, והמדות הללו גלי שעור ותכלית הם

עלמותיות

אֶל־הַר סִינַי וְנִצַּבְתָּ לִי שָׁם עַל־
רֹאשׁ הָהָר: (ג) וְאִישׁ לֹא־יַעֲלֶה
עִמָּךְ וְגַם־אִישׁ אַל־יֵרָא בְּכָל־
הָהָר גַּם־הַצֹּאן וְהַבָּקָר אַל־
יִרְעוּ אֶל־מוּל הָהָר הַהוּא:
(ד) וַיִּפְס�ֹל שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים
כָּרִאשֹׁנִים וַיַּשְׁכֵּם מֹשֶׁה בַּבֹּקֶר
וַיַּעַל אֶל־הַר סִינַי כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׁנֵי לֻחֹת
אֲבָנִים: (ה) וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן
וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְּשֵׁם

תולדות אהרן הצאן פינס ה', ג'. תענית כ"ח, ג':
וישכם סנה פ"ו, ח':

תרגום אשכנזי

העז, אונד דאָרט אויף דער
שפיטצע דעם בערגעס מיך
ערוואַרטען: (ג) ניאַמאַנד
זאָלל מיט דיר הינאויפֿגע־
העז, אויך זאָלל ניאַמאַנד נע־
זעהען ווערדען אויף דעם
גאַנצען בערגע; זאָגאר דאז
קלייגפֿיה אונד רינדפֿיה זאָל־
לען ניכט וויידען נעגען דען
בערג הין: (ד) משה הויע־
טע צווייא שטיינערנע טא־
פֿלען וויא דיא ערשטען וואַ־
רען, שטאַנד פֿריהמאָרגענס
אויף, שטיג אויף דען בערג
סיני, וויא איהם דער עוויגע
בעפֿאָהלען: איגר נאַהם דיא
ביידען שטיינערנען טאפֿלען
מיט: (ה) דער עוויגע ליים
זיך אין איינער וואָלקע הער־
אב, שטעללטע זיך בייא

איהם

רש"י

מזומן: (ג) וגזיס לא יעלה עמך. הרחבונות על
ידי סהיו נתבוחות וקולות וקהלות סלטיס נגן עין
רעה חין לך יפה מן הגניעות: (ה) ויקרא בשם

תרגום אונקלוס

וְתִסַּק בְּצַפְרָא לְטוּרָא דְסִינַי וְתִתְעַתַּד
קֳדָמַי תַּמָּן עַל רֵישׁ טוּרָא: (ג) וֶאֱנַשׁ
לָא יִסַּק עִמָּךְ וַאַף אֱנַשׁ לָא יִתְחֲזֵי בְּכָל
טוּרָא אַף עָנָא וְתוֹרֵי לָא יִרְעוּן לָקֳבֵיל
אַבְנַיָּא קַדְמָאֵי וְאַקְדֵּם מֹשֶׁה בְצַפְרָא וּסְלִיק לְטוּרָא דְסִינַי כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ
יָתֵיהּ וּנְסִיב בִּידֵיהּ תְּרֵין לוּחֵי אַבְנַיָּא: (ה) וַאֲתְגְּלִי יְיָ בַּעֲנָנָא וְאִתְעַתַּד עִמֵּיהּ

באור

סיכלה מלאכתו היום, ויהי' מזומן למחר: ונצבת לי, סיהי' נגד שם וימתין עד שיגלה
עליו ממ"ה הקד"ה: (ג) ואיש לא יעלה עמך, שלא יעלו עמו זקני ישראל, כמשך עשו
גלוחות הרשומים: בכל ההר, אף בתחתיתו מקום מעמד העם נרשמונים: אל מול
ההר ההוא, מנגד הרחק ממקום הכנוד, כי נרשמונים לא הוזהרו רק על הגניעה,
ובחמיד נמתן הלוחות היתה יות' ממעמד הרשמון, כי יהי' המעמד הזה למשה לבד
נזכותו ותפלתו. ונדול יהי' הכנוד הנגלה על סיני הסתרון יותר מן הרשמון: (ה) ויתיצב,
יש מפרשים העניין כתינג, כי הנס היי עונד, ומין נורך לזה, כי לחרי שאתר יורד,
יתכן לומר נתינג על הפסקת הירידה, כי גס עמד עד שענד מח"כ: עמו, עס עשה
שהי' נגד גס, כדכתיב ונגנת על הגור: ויקרא בשם ה', נעל הטעמים העמיק תיבת

כי תשא לג לד

אֶת־כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת־אֲחֹרָי וּפָנַי
לֹא יֵרָאוּ: פ הכישי

לד (ו) *וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
פְּסָל־לְךָ שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים
כָּרִאשֹׁנִים וְכָתַבְתִּי עַל־הַלֻּחֹת
אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־
הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ:
(ג) וֶהְיֵה נָכוֹן לַבֹּקֶר וְעָלִיתָ בַבֹּקֶר

קריאה ליום א' או ג' דח"המ דפסח.

תולדות אהרן פסל נדרים נ"ח, ח': שבת סנה פ"ו,
ח'. יומא פ"ג, ח'. ב"ב י"ד. ב':

תרגום אונקלוס

אֵת דְּבָרַת יָקָרִי וְתֶחֱזֵי אֵת דְּבָתָרַי וְרָקָדָמַי
לָא יְתָחֲזוֹן:

לד (ו) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה פְּסַל לָךְ תְּרֵין
לוּחֵי אַבְנַיָּא כְּקַדְמָאֵי וְאֶכְתּוֹב
עַל לוּחַיָּא יָת פִּתְגָמַיָּא דִּי הֲווֹ עַל לוּחַיָּא
קַדְמָאֵי דִּי תְבַרְתָּא: (ג) וֶהֱוֵי זַמִּין לְצַפְרָא

תרגום אשכנזי דכא

רע פֿרייהייט לאכסע), זאָ
ווירכט דוא מיינער ערשיינונג
פֿאָן הינטען נאכשויען, מיין
אנטליץ אבער קאן ניכט גע-
שויעט ווערדען:

לד (ו) דער עוויגע שפראך
צו משה, הויע דיר
צוויא שטיינערנע טאפֿעלן,
ווי דיא ערשטען ווארען:
זאָ ווילל איך אויף דיא טא-
פֿעלן דיא ווערטע שרייבען,
דיא אויף יענען טאפֿעלן ווא-
רען, וועלכע דוא צערברא-
כען האסט: (ג) זייא אויף
מאָרגען דאמיט פֿערטיג: דוא
זאָללסט נעהמליך מיאָרגען
דען בערג סיני. הינאויף גע-
הען

רש"י

פניך נוכח משה ולהלן: ורחית את אחורי.
הרחסו קשה של תפילין:

לד (א) פסל לך. הרחהו מחנך סנפירינון
מהיך חהלו וח"ל הפסולת יהיה שלך
ומשה נתעשר משה הרגיה: פסל לך. חתה שנרת
הרחשונות חתה פסל לך חחרות. משל למלך שלך
לחדיות היה והניח חרוסתו עם הספחות מתוך
קלקול הספחות ינח עליה שם רע עתיד שוטניה
זקרע כתונתה חתר חס יחתר המלך להורג' חומר לו עדיין חיה חשתך נדק המלך ומלח שלח היה
הקלקול חלח חן הספחות נתרנה לה ח"ל שוטניה כתוב לה כתונה חחרת שנקרעה הרחשונה ח"ל
המלך חתה קרעת חותה חתה קנה לה נייר חחר וחני חכתוב לה נכתב ידי כן המלך זה הקב"ה
הספחות חלו ערב רב ושוטניו זה משה חרוסתו של הקב"ה ישרחל לכך נחתר פסל לך: (ב) נכון.

באור

הנכנדת בשנת השם יתעלה וידיעת הדרכיו והמדות אשר בהם יכניע את הנבדלים,
ולמיית הפניט היא השנת השם וידיעת דרכיו מלך עלמותו, והיא נלתי מפשרית לכל
נברא, כי העלם יתעלם ע"י מושגיו ואין מושג מלך עלמותו כשנג ממשיגו, לכן לא
יוכל את עלם השם יתעלה מלך עלמותו, כי אם הוא בעלמו, וכשר לשרתו מזה למעלה
בפרשת שמות (ג' ט"ו):

לד (א) פסל לך, אתה שנרת הראשונים אתה פסל לך אחרים: כראשנים, כמדתם:
על הלחת, כפל השם במקום הכעוי, כי כן דרך לשות הלשון: (ב) נכון,
סיכלה

תרגום אשכנזי

יְדֹוָה הִנֵּה מָקוֹם אִתִּי וְנִצַּבְתָּ
עַל־הַצּוּר: (כג) וְהָיָה בַּעֲבֹר כְּבֹדִי
וְשַׂמְתִּיךָ בְּנִקְרַת הַצּוּר וְשַׂכֹּתִי
כַפִּי עָלֶיךָ עַד־עָבְרִי: (כג) וַהֲסִרֹתִי

תולדות אהרן והסרתי נרכות ז', ח'. מנחות נ"ם, נ':

פֿערנער, הער איזט איינע שטעללע בייא מיר: דא קאנסט דוא אויף דעם פֿעל. זען שטעהען: (כג) ווען נון מיינע הערדליכקייט פֿאָר. איבער ציהען ווירד, וועדע איך דיך אין דיא האהלע דעם פֿעלזענס טהון; אונד מיינע האנד איבער דיך דעקקען,

(דאז הייסט: דיך אין מיינען אללמעכטיגען שוטץ נעהמען, אונד פֿערהיטען דאם דוא ניכט דאז אנטלין שויעסט), ביז מיינע הערדליכקייט פֿאָראיבער זיין ווירד: (כג) ונען איך דען מיינע האנד פֿאָן דיר נעהמע, (דאז הייסט, דיינען בליקקען איה-

רש"י

תרגום אונקלוס

רע

נותן לך רשות לאחות את פניו: (כא) הנה מקום אתי. נראה אצל אני עומד. ונראה אצל אתי שכינה תהיה עם מקום ומצא תנוח ומצא תרוח מה שתרוח זהו פשוטו ומדרשו על מקום שהשכינה עם מדבר ואומר המקום אתי ואין אומר חומר אני נתקיים שהקב"ה מקומו של עולם ואין עולמו מקומו: (כב) בנעבור כבודי. כשאעבור לפניך: בנקרת הצור, כתרגומו, בפערת סלע, והוא מנוזת העיני המצים הרבה תנקב (במדבר ט"ז י"ד), יקרוש עדני נהל (משלי ל' י"ז). מני קדתי ושתיתי מים (מלכים ג' י"ט כ"ד וישעי' ל"ז כ"ה), כלם לשון בריי' הם: ושכתי כפי, מונקלוס תרגם ואגין בימרי עלך עד דאעבר, לפי שאין לדרך כבוד שלמעלה שמיגו לריך לשוכך עליו בכף ממש. כי אם בפחד פיו שהוא הלגון, והכה הכף בדמות סתר, כאדם המסתיר עלם הפחד בכפו שלא ירמגו, ויפזק מזהרו, כן מסתיר בעדך, שלא תהרוס להציץ בפי שלא הודעית: עד עברי, עד שתסתלק הכבוד כבודי מבעבך פניך ללכת משם ולהלן: (כג) והסרתי את כפי, מחרי תחר מעבור מבעבך פניך, שלא תוכל עוד לראות דמיית הפנים, אז מסיר את כפי מעליך כתרגומו ומעדי ית דבדת יקרי, שלא מסתירך עוד בסתר הכף למען תוכל להציץ את אחרי, כי פני לא ירמו. ועניין דמיית המחוייב, הוא הבנת דרכי הפשט מלך פעולותיו הבבדות. כי זה הוא תבלית מה שמפחד בבדמ להציב מעלם בבודו יתברך, והציב משה דביבו ע"ה ממנו יותר מכל הדם, לפניו לא קם ואחריו לא יהי' הדם שהגיע אל מעלתו

הבבדת

באור

הבדל יבדילני (ישעי' כ"ו ג'), ודומיהם]: (כא) הנה מקום אתי, נראה אצל אני עומד תמיד יש מקום מוכן לי לערוך, שתמיהך שם שלא תנוזק, ומצא תרוח מה שתרוח, זהו פשוטו, ומדרשו על מקום שהשכינה שם מדבר, ואומר המקום אתי, ואינו אומר אני במקום, שהקב"ה מקומו של עולם, ואין העולם מקומו (רש"י), שמקום יאמר על הענין אצל בו קיום הדבר והתמדת מציאותו, ושם משמש את כל בחינת זולתו בתאמר פיו שהוא הגלות הלזו וחפלו, לכן הוא מקומו של עולם: (כב) בעבר כבודי, כשאעביר כל טובי לפניך: בנקרת הצור, כתרגומו, בפערת סלע, והוא מנזרת העיני המצים הרבה תנקב (במדבר ט"ז י"ד), יקרוש עדני נהל (משלי ל' י"ז). מני קדתי ושתיתי מים (מלכים ג' י"ט כ"ד וישעי' ל"ז כ"ה), כלם לשון בריי' הם: ושכתי כפי, מונקלוס תרגם ואגין בימרי, כבוד הוא לדרך כבוד שלמעלה שמיגו לריך לשוכך עליו בכף ממש. כי אם בפחד פיו שהוא הלגון, והכה הכף כדמות סתר, כאדם המסתיר עלם הפחד בכפו שלא ירמגו, ויפזק מזהרו, כן מסתיר בעדך, שלא תהרוס להציץ בפי שלא הודעית: עד עברי, עד שתסתלק הכבוד כבודי מבעבך פניך ללכת משם ולהלן: (כג) והסרתי את כפי, מחרי תחר מעבור מבעבך פניך, שלא תוכל עוד לראות דמיית הפנים, אז מסיר את כפי מעליך כתרגומו ומעדי ית דבדת יקרי, שלא מסתירך עוד בסתר הכף למען תוכל להציץ את אחרי, כי פני לא ירמו. ועניין דמיית המחוייב, הוא הבנת דרכי הפשט מלך פעולותיו הבבדות. כי זה הוא תבלית מה שמפחד בבדמ להציב מעלם בבודו יתברך, והציב משה דביבו ע"ה ממנו יותר מכל הדם, לפניו לא קם ואחריו לא יהי' הדם שהגיע אל מעלתו

הבבדת

נָא אֶת־כְּבוֹדֶךָ׃ (יט) וַיֹּאמֶר אֲנִי
אַעֲבִיר כָּל־טוּבִי עַל־פָּנֶיךָ
וְקָרָאתִי בְשֵׁם יְהוָה לְפָנֶיךָ
וְחַנֹּתִי אֶת־אֲשֶׁר אָחֹן וְרִחַמְתִּי
אֶת־אֲשֶׁר אֲרַחֵם׃ (כ) וַיֹּאמֶר לֹא
תוּכַל לִרְאֹת אֶת־פָּנָי כִּי לֹא־
יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי׃ (כא) וַיֹּאמֶר

תולדות אהרן וחמתי נרכות סס׃ כי לא מנלה י״ט.
ג׳. יומות מ״ט, נ׳:

תרגום אונקלוס

יָת יְקָרָךְ׃ (יט) וַאֲמַר אֲנָא אַעֲבַר כָּל
טוּבִי עַל אַפָּךְ וְאֶקְרֵי בִשְׁמָא דַיְיָ קֳדָמָךְ
וְאִחוֹן לְמָאן דְּאֶחוֹן וְאֶרַחֵם עַל מָאן
דְּאֶרַחֵם׃ (כ) וַאֲמַר לָא תְכוֹל לְמֶחֱזֵי יָת
אַפַּי שְׁבִינְתִּי אֲרֵי לָא יֶחֱזֵינַנִי אֱנָשָׁא
וְיִתְקַיֵּם׃ (כא) וַאֲמַר יְיָ הָא אֲתַר קֳדָמָי

הרגום אשכנזי רכ

שויין! (יט) יענער שפראך,
איך ווילל אללע מיינע גיטע
פאר דיר פארויבערציהען
לאכטין, דען נאמען דעס
עוויגען פאר דיר אויסרופען:
וויא איך גענאדען בין, וועם
איך גענאדען בין, אונד מיך
ערבארמיע, דעסטען איך מיך
ערבארמע: (כ) דער עוויגע
פוהר פארט, דוא קאננסט
מיין אנטליין ניכט שויען:
דען קיין מענש שויעט מיך
אונד בלייבט אם לעבען:
(כא) דער עוויגע שפראך
פער,

רש״י

סהי׳ עת כנון ודנריו תקונים והוסיף לשחוג להרחותו תכלית כניהו: (יט) ויאמר אני
תעביר וגו׳. הניעה טעה שתרתה נכנודי מה שחרשה חותה לרחות לפי שהי רונה ונדיך לנתוך
כדר תפלה שכשנדרכת לנקש רחמים על ישרחל הזכרת לו זכות חנות כשנור אתה שהה תמה זכות
חנות חין עוד תקוה אני תעביר כל תדת טובי לפניך על הנור ואתה נתון נמערה: וקראתי בשם
ה׳ לפניך. לנתוך שדר נקשת רחמים אף אם תכלה זכות חנות וכשר׳ שאתה רואה אותי תעשף וקורא
י״ג תדות הוי תלתד אתה יכרתל לעשות כן ועל ידי שיזכירו לפני רחום וחנון יהיו נענין כי רחמי
לא כלים: וחנותי את אשר אחון. אותם פעמים שאדם נאון: ורחמתי. עת שאחפון לרחם עד
כאן לא הנטיתו אלא עתיד ואתיה לא תענה אבל נשעת תעשה ח״ל הנה אנכי כורת נרית
הנטיתו שאינן חוזרות ניקס: (כ) ויאמר לא תוכל וגו׳. אף כשאעניר כל טובי על פניך אינו

באור

ומכיר נקלסתר פניו את דרכיו ומדותיו, את הזעם ואת הרצון, את הדין ואת הרחמים,
כן נקש לדעת ע״י רמיית הכבוד נמרמה ממש, את דרכי השם ומדות הנהגתו עם
נריותיו, נכל שעה ושעה, והי׳ עקר נקשתו לפי עומק פשוטו של מקרא לטובת האומה
מאד הוא עוסק נהנהגתה, למען ידע לעת הצורך מה הוא שעת רצון לפניו, מה אין,
ומה לעורר רחמיו וחסדיו נרגע הלף וחלף הקלף כאשר יחשלו ניו לו: (יט) אני
אעביר כל טובי על פניך, שתזיניני ותתנוני נמדת טובי יותר מכל מדה, ועל זה נאמר
נכל ניתי נאמן הוא (נאמדנר י״ב ז׳), כי טוב המדה ניתו: וקראתי בשם ה׳ לפניך,
שאקרא לפניך נשם הנדול ואזכור את מדותי, וע״י הקדימה הניא וזכר המדות תדע
ותזיב דרכי החניכה והרחמים, איך יחונן נשמי מי שאינה לחון וירוחם נטובי הנדול
את שאחפון לרחם: (כ) ויאמר לא תוכל וגו׳, כי רמיית הפנים ששאלת נאאלה ממש
לא תוכל לראותם נעודך חי: [יראני. נא נפתח נדול תחת קמץ קטן (שהוא הלילי),
והדמוי יֶחֱזֵנִי, וכמוהו פן תדנקני הרעה (נראשית י״ט י״ט), יאהבני מיסי (שם כ״ט ל״ג).

הנדל

(טז) וּבַמֶּה | יִוָּדַע אֲפוֹא כִּי־
מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמֶּךָ
הֲלוֹא בְּלֶכְתְּךָ עִמָּנוּ וְנִפְלִינוּ
אֲנִי וְעַמְּךָ מִכֹּל־הָעָם אֲשֶׁר עַל־
פְּנֵי הָאֲדָמָה: פ רביעי

(יז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה גַּם
אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ
אֶעֱשֶׂה כִּי־מָצָאתָ חֵן בְּעֵינַי
וָאֵדָעֲךָ בְּשֵׁם: (יח) וַיֹּאמֶר הַרְאֵנִי

תולדות אהרן ובמה ג"ג ט"ו, מ': ונפלינו נרכות ז', מ', ג"ג ט"ו, נ', עקיים מ"ב, פ"כ:

תרגום אשכנזי

דיזעם ארטע וועגציהען: (טז) וואדורך זאללטע וואהל ערקאננט ווערדען קיענען, דאס איך אונד דיינע נאציאן וואהלגעוואגענהייט אין דיינען אויגען געפונדען? איזט עס ניכט, ווען דוא מיט אונס גאהעסט? דאדורך ווערדען ווייר אונס אוסטערשיידען, איך אונד דיינע נאציאן, פאן יעדער אנדערן נאציאן, וועלכע אויף דעם ערדבאדען איזט: (יז) דער עוויגע שפראך צו משה, אויך דיזעס, וואס דוא גענאגט האסט, ווייל איך טהון: דען דוא האסט גענאגענהייט אין מיינען אויגען גפונדען, אונד איך חאבע דיך נאמענטליך אויסערזעהען: (יח) משה שפראך הירויף: לאם מיך דיינע העדליכקייט

רש"י

ידי מלחך חל תעלנו מזה: (טז) ונמיס יודע חיפח. יודע תניחות החן הלח נלכתך עמנו. ועוד ד"ח חני סוחל מתך סלח תסרס סכינתך עוד על חוחות העולס עע"ח: ונפלינו חני ועתך. ונהיה מובדלים נדנר הזה תכל העס כמו ושפלת ס' נין תקנה מלריס וגו': (יז) גס חת הדנר הזה. סלח תסרס סכינתי עוד על עע"ח חעס' וחין דנריו סל נלעס על ידי סרויית חכינה חלח נופל ונלוי עיניס כנון (חיוב ד') וחלי דנר יבונב סותעין על ידי סליח: (יח) ויחמר הרחני נח חת כבודך. נחה תסס

תרגום אונקלוס

מִבָּא: (טז) וּבְמָה יִתְיַדַּע הָכָא אֲרֵי אַשְׁכַּחְתָּ רַחֲמִין קֳדָמָךְ אֲנָא וְעַמָּךְ הֲלָא בְּמֵימְרָךְ שְׁבִינְתָּךְ עִמָּנָא וְיִתְעַבְּדִין לָנָא פָּרִישָׁן לִי וּלְעַמָּךְ מֵשַׁנְיָן מִכֹּל עַמְמַיָּא דִּי עַל אַפֵּי אַרְעָא: (יז) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אַף יַת פִּתְגָמָא הָדֵין דִּי מַלֵּילְתָּא אַעְבִּיד אֲרֵי אַשְׁכַּחְתָּא רַחֲמִין קֳדָמַי וְרַבִּיתָךְ בְּשׁוּם: (יח) וַאֲמַר אַחֲזֵנִי בְּעַן

באור

וטוב לנו לסנת פה, עך טוב חמתך תמנו, מלעלות ע"י סליח: (טז) ובמה וגו', הנה כודע ונתפרסס חטח העס הזה ועמנו נפרסום נדול, עתה כאסד יסוב מפך וחמתך מעמך ותלנה קומס דאוי סיודע נס הלנון נפרסום וגלוי, ונמה יודע זה? כי אס כאסר תלך עמנו, על ידי סיתרון הזה לנד, יקעו כל הגוים כי הנלנו חן נעיניך, כי על ידי זה ניסי נפלחיס ומעולים ומובדלים מכל העס מאד על פני האדמה: (יז) גם את הדבר הזה וגו', סלח תעלו מזה, כי אס מחני סאתלנה לכס להסדות סכינתי נחוככס: (יח) הראני נא את כבודך, רמה מצינו שהי' עת הלון לפניו והוסיף לסמול, שילמה לו נהספקלרי' המאירה מת כנודו, ועל ידי זה ידע מת דרכיו, כאדם הלומה מת פני חנדו

ומכיר

בְּעֵינָי: (יג) וְעַתָּה אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הוֹדִיעֵנִי נָא אֶת־ דַּרְכֶּךָ וְאֵדָעֲךָ לְמַעַן אֶמְצָא־ חֵן בְּעֵינֶיךָ וּרְאֵה כִּי עַמְּךָ הַגּוֹי הַזֶּה: (יד) וַיֹּאמַר פָּנַי יֵלֵכוּ וַהֲנִחֹתִי לָךְ: (טו) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִם־אֵין פָּנֶיךָ הֹלְכִים אַל־תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה:

תולדות אהרן הודיעני נרכית ז', ח'. עקי"ם בער ע'. עקביס מ"ג, סכ"ג: פני נרכות סס: אם אין כנסדרין ל"ח, ג':

תרגום אונקלוס

קַדָמָי: (יג) וּכְעַן אִם בֵּן אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ הוֹדַעֲנִי כְּעַן יָת אוֹרַח טוֹבָךְ וְאֶרַע רַחֲמָךְ בְּדִיל דְּאַשְׁכַּח רַחֲמִין קֳדָמָךְ וּגְלִי קֳדָמָךְ אֲרֵי עַמָּךְ עַמָּא הָדֵין: (יד) וַאֲמַר שְׁכִינְתִי תְּהָךְ וְאָנִיחַ לָךְ: (טו) וַאֲמַר קֳדָמוֹהִי אִם לֵית שְׁכִינְתָךְ מְהַלְכָא בֵּינָנָא לָא תַסְקִינָנָא

תרגום אשכנזי ריט

דען: (יג) האבע איך נון ווָהל געווָאגעהייט בייא דיר געפֿונדען, זאָ כאבע מיר דיי- נע ווינג בעקאננט, דאמיט איך דיך ערקענע, דאמיט איך פֿערנער ווָהלגעווָאגע- הייט בייא דיר פֿינדע: ער- ווינג, דאם דיזעם פֿאָלק דיינע נאציאָן איזט: (יד) דער עוויגע שפּראך: מיין אונווילי- לען ווירד זיך לענגען, זאָ ווילל איך דיר ווילל־פֿאהרען: (טו) יענער שפּראך: זאָ לאנגע דיין אונווילליגן זיך ניכט לענגט, לאם אונם ניכט פֿאָן דיזעם

רש"י

נסס. הכתיב מסתר פני אחסר פסס אחינו? אמרו לפניו ל' ל, סתירת י"ט ו הנם אנכי את הלוך נעד הענן וגו' ונסס כך יאמינו לעולם: (יג) ועתה. אס אמנם נתלאתי חן נעיניך הודיעני נא את דרכיך וגם אסר אנכי נוהן למולאי הן נעיניך: וחשכן לאמן נוי אנכי הן נעיניך. וחדע נזו תודת הכיוונין גם היא מניחת הן נתלאתי נעיניך ופחדון נאמן אחנך הן לאמן אכיר כגם אסר מניחת הן: ונאם כי עמך הגוי הזה. סלח אחאר וחעשם אותך לגוי נדול ואת אגם אגד נאם כי עמך הם אקיד ואם נסס אחאם אינו סומך על היונאי אחגני סיקיימו ואת האגום האסר אלי נסס הזה הודיעני. ורציאני דרכיאי נאם' נ"ל אינו לייצג היקראות על אופניהם ועל סדום נאחו: (יד) ויאמר פני ילכו. כאהגואו לא אגלח עוד מלאך אלא אני ושניך הולכים ונקד: (טו) ויאמר אליו. זזו רני אמן כי על

באור

לי הנה אלי נא מלאך נשד הענן וגו' וגם כך יאמינו לעולם (שם י"ט ט') (רש"י):

(יג) ועתה, אם אמת שמלאתי חן בעיניך: הודעני נא את דרכך, דרכי עונך ורחמך, שאתה מתנהג עם עם נדיותיך, גמה נקדש פניך לדלותך נעת הזעם: ואדעך, ע"י ידיעת דרכיך ומדת הנהגתך: לכיון אמצא הן בעיניך, גאמת ונתמים, לעת הלוך לעורך הדלון נשעת הסתר פנים, וע"י זה הוכל לעלות נקדנו ולא תכלה מותנו נדרך כמו שאמרת, כי אם תלוך עמנו. נדע להשיב אמך: וראה וגו', זכור כי הגוי הזה, אשר אתה מתפלל נעדו, הוא עמך ונחלתך, אשר נחרת גם לחיות לך עם נחלה, ועתה אל תשליכם מלפניך ואל תעזבם כיך זולתך: (יד) ויאמר פני ילכו, פנים ואחל על הכעס, כמו ופניה לא היו לה עוד (שמואל א' א' י"ח). והכוונה כאי שאתנם יג"ע, אמתין עד שיעברו פנים של זעם, ואחר כך תניח לך, לעשות נקשתך, שלא אני נעלמי עמכם: (טו) אם אין פניך הלכים, כל עוד שלא יעברו פנים של קלף: אל תעלנו מזה,

לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל: פ שלישי

(יג) *וְיֹאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה רְאֵה אַתָּה אֹמֵר אֵלַי הַעַל אֶת־הָעָם הַזֶּה וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתַּנִי אֵת אֲשֶׁר־תִּשְׁלַח עִמִּי וְאַתָּה אָמַרְתָּ יְדַעְתִּיךָ בְשֵׁם וְגַם־מָצָאתָ חֵן

* קריאה לשבת ח"המ דסוכות ופסח

תרגום אשכנזי

לינג אויפֿוואַרטעטע, ענט־
פֿערנטע זיך ניא פֿאַן דעם
געצעלטע: (יג) משה
שפּראַך צום עוויגען, זיהע!
דוא שפּריכסט צו מיר, פֿיהרע
ריזעם פֿאָלק הינוף, דוא
האסט מיר אבער ניכט בע־
קאַנגט געמאכט, וואם פֿיר
אייגען געזאַנדטען דוא מיט
כיר שיקקען ווילסט: אונד
דאָך האסט דוא געשפּראָ־
כען, איך האבע דיך נאה־
נעמליך אויסערוועהלט, אונד דוא האסט אויך וואָהל געוואָגענהייט בייא מיר געפֿונ־

רש"י

וחנכי עמהתי נהר כימים הרחוקים וגו' מים הרחוקים נרמין חף הרחוקים נרמין חתור מעתה חמלעייס היו נבעס. נעשרס נתשרי נתרמה הקנ"ס ניסרחל נסמחס ונלנ סלס וח"ל למס סלחתי זימס לו לוחות חחרונות וירד ויתחיל לנוחו על מלחכת המכן ועבחוי עד חחד נניסן ומסוקס

ית נדנר עמו עוד חלק מחלל מועד: וסנ חל ימחנם. הדנוחו ותחיל למשריתה לפי סמיח ל' הוא מסס סיסיב חל המחנה ח"ל חני נבעס וחתס נכנס חס כן מי יקדנס: (יב) ואח חתס חומר חלי, ראס תן עיניך ולנך על דנריך חתס חומר חלי וגו' וחתס לח הודעתני וגו' וחנר חמרת לי (שמות כ"נ) הנס חנכי סולח מלחך חין זו הידעס סחין הני חסן נס: ואתה חמרת ידעתיך

תרגום אונקלוס

דען

עֲדֵי מִגּוֹ מַשְׁכְּנָא: (יג) וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ חֲזֵי דְאַתְּ אָמַר לִי אַסֵּיק יַת עַמָּא הָדֵין וְאַתְּ לָא הוֹדַעְתַּנִי יַת דִּי תְשַׁלַּח עִמִּי וְאַתְּ אֲמַרְתְּ דְּיָדַעְתָּךְ בְּשׁוּם וְאַף אַשְׁכַּחְתָּ רַחֲמִין

באור

בג מל המחנה ומלמד לזקניס מס שלמד: וכישרתו יהושע בן נון נער, הרמב"ע פירש ומשרתו שירות נער, כי יהושע כנר היו ומיך יקרמהו הכתוב נער. והרמב"ן כתב כין דרך ל"הק ויקרא כל משרת נער, כי נעל הסדרים ככנר הוא המים. והמשרת לו יקרא נער, וכן בחזי נערו (מלכים ג' ד' י"ג וכ"ה). יקומו נח הנעדים (שמואל ג' ג' י"ד), והנה לנדריו נער תומך כמו פעל נינוני, והטע' ומשרתו יהושע בן נון נער לו משרת תמיד שלא ימיש מתוך האהל, והוא דחוק, והנרמה שהוא כמו משרת משה מנעוריו, שהי' משרת מותו נעודו נער: בן נון, חירק תמורת סגול, וכן דנרי מניד בן יקח (השלי ל' ח') שכן לילה הי' וכן לילה מנד (יומא ד' י'). והנה כמסד התחיל הכתוב לספר ענין האהל שנטה לו משה כרחק מן המחנה, השלים לספר כל מה שהי' נעוד האהל שם, עד שהוקם המשכן, והתמיד זה עד אחר נניסן על דעת רז"ל. ומשהוקם לא נדנר עמו עוד מאהלו של משה, כי אם מאהל מועד מצין הכרובים, ועתה חנ הכתוב לספר מה שהי' ני"ט בתמוז, כאשר עלה משה אל ההר: (יב) ראה אתה אמר אלי, תן עינך ולנך על דנריך: את אשר השלח עמי, את מי אשר תשלח עמי, אם הוא המלאך הראשון, הכתוב נו כי שמי נקרנו (לעיל כ"נ כ"א) (הרמב"ע והרמב"ן): ואתה לא הודעתני וגו' ואתה אמרת, כפל הודעת הנופים כמעורר על הספק ודמות פתירה שנדנרים הללו: ידעתיך, הכרתיך משאר נני אדם נשם חשיבות, שהי אמרת

וְדִבֶּר עִם־מֹשֶׁה: (י) וְרָאָה כָל־
הָעָם אֶת־עַמּוּד הֶעָנָן עֹמֵד
פֶּתַח הָאֹהֶל וְקָם כָּל־הָעָם
וְהִשְׁתַּחֲוּוּ אִישׁ פֶּתַח אָהֳלוֹ:
(יא) וְדִבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פָּנִים
אֶל־פָּנִים כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ
אֶל־רֵעֵהוּ וְשָׁב אֶל־הַמַּחֲנֶה
וּמְשָׁרְתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן נַעַר

תולדות אהרן ודבר נדכות ס"ג, ג'. עקדים מ"ג. פט"ו: ושב נדכות סס: ומשרתו נדכות סס. פסחים קי"ט, ג'. מנחות נ"ט, ג'. תמורה ע"ז, ח':

תרגום אשכנזי ריח

רעדעטע זיך מיט משה:
(י) וועו נון דאז נאנצע פֹּאָלק
דיא וואָלקענזיילע אן דער
טהירע דעס געצעלטס שטע-
הען זאה; זָא מאכטען זיא
זיך אויף, אונד יעדער וואָרף
זיך פַּאָר דער טהירע זיינעם
געצעלטס צום אנבעטהען ני-
דער: (יא) דער עוהען אונ-
טערredעטע זיך מיט משה,
פַּאָן אנגעזיכט צו אנגעזיכט,
וויא איין מענש זיך מיט זיי-
נעם פַּרײנדע אונטערredעט:
אלסדען קעהרטע משה אין
דאז לאגער צוריק, זיין בע-
דיהנטער אבער, יהושע נון'ס
זָהן, דער איהם אלס יינג-

לינג

תרגום אונקלוס

בְּתָרַע מַשְׁכְּנָא וּמְמַלֵּיל עִם מֹשֶׁה:
(י) וַחֲזַן כָּל עַמָּא יָת עַמּוּדָא דַּעֲנָנָא
קָאֵים בְּתָרַע מַשְׁכְּנָא וְקַיְימִין כָּל עַמָּא
וְסָגְדִין גְּבַר בְּהָרַע מַשְׁכְּנֵיהּ: (יא) וּמַמְלֵיל
יְיָ עִם מֹשֶׁה מַמְלַל עִם מְמַלֵּל גְּבַר
מְמַלֵּיל גְּבַר עִם חַבְרֵיהּ וְתָאֵיב לְמַשְׁרְיָתָא
וּמְשׁוּמְשָׁנֵיהּ יְהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן עוּלֵימָא לָא

רש"י

וחינו קורא מְדַבֵּר חלין כשהוא קורא מְדַבֵּר פתרונו הקול מדבר זינו לנין עלמו ושהדיוט שומע מחלין וכשהוא קורא מְדַבֵּר משמ' שהמלך מדבר עם שהדיוט: (י) והשתחוו. לשכינה: (יא) ודבר ה' אל משה פנים אל פנים, ומתמלל עם משה: ושב אל המחנה. למחר שנדבר עמו היה משה מ"הב עד שהוקם המשכן ולה יותר שהיו נשנעים עשר נתמוז נשתנלו הלוחות וני"ח שרף את העגל וזן את השוטרים וני"ט עלה שניתן (שמות ל"ג) ויהי מתרת ויתר משה אל העם וגו' עשה שם חרנעים יום ושקד רחמים שניתן (דברים ט') ואתנפל לפני ה' וגו' ונרחם חדש אלול נתתי נו ועלית ונקר אל הר סיני לקבל לוחות האחרונות ועשה שם חרנעים יום שניתן נשם (דברים י')

באור

מְדַבֵּר, משמע שהמלך מדבר עם ההדיוט (רש"י), ועיין מה שנכתוב על זה בפ' כשא (במדבר סט): (י) והשתחוו: לשכינה: (יא) ודבר ה' אל משה, ומתמלל עם משה (רש"י), ונת"מ שלפניכו הנוסח ומלל ה' עם משה, ויב"ע תרגם ומתמליל: פנים אל פנים, מין זה סותר למה שהוא אומר להלן (בפסוק כ"ג) ופני לא ילאו, לפי שהכוונה פה שנא מליו הדבור בהקיץ ובתרלה נח, לא בחלום חזיון לילה, לא במשל ולא בחידות, כי אם בלר היטב כאשר ידבר איש אל רעהו, פנים אל פנים, פה אל פה, וכן הוא אומר במקום אחר אל כל יסתלל פנים בפנים דבר ה' עמכם (דברים ה' ד'), ונם שם מין הכוונה שלשו לשיית הפנים, כאמור: ושב אל המחנה, למחר שנדבר עמו היה משה

הַמַּחֲנֶה וְקָרָא לוֹ אֹהֶל מוֹעֵד
וְהָיָה כָּל־מְבַקֵּשׁ יְהוָה יֵצֵא אֶל־
אֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה: (ח) וְהָיָה כְּצֵאת מֹשֶׁה
אֶל־הָאֹהֶל יָקוּמוּ כָל־הָעָם
וְנִצְּבוּ אִישׁ פֶּתַח אָהֳלוֹ וְהִבִּיטוּ
אַחֲרֵי מֹשֶׁה עַד־בֹּאוֹ הָאֹהֱלָה:
(ט) וְהָיָה כְּבוֹא מֹשֶׁה הָאֹהֱלָה יֵרֵד
עַמּוּד הֶעָנָן וְעָמַד פֶּתַח הָאֹהֶל

שטיפטסצעלט; וועד אונ־
טערריכט פָּאם עוויגען פַּער־
לאנגטע, דער מיכטע הינ־
אוים געהען אין דאז
שטיפטכצעלט, וועלכעם
אויכערהאלב דעם לאגערם
וואר: (ח) וועז משה הינ־
אוים גינג אין דאז געצעלט,
שטאנד דאז גאנצע פָּאלק
אויף, יעדער מאן בליב אן
דער טהירע זיינעם צעלטעם
שטעהען: אונד זאָ זאהען זיא
דעם משה נאך, ביז ער אין
דאז געצעלט הינין געגאנגען
וואר: (ט) זאבאלד משה
אין דאז געצעלט הינין גע־
נאנגען, קאם דיא וואָלקענ־
זייל העראב, שטאנד אן דער טהירע דעם געצעלטם: אונד דיא ערשיינונג אונטער־

וְקָרֵי לֵיהּ מַשְׁכַּן בֵּית אוּלְפָנָא וַהֲוִי כָּל
דְּיָתֵב אוּלְפָן מִן קֳדָם יְיָ נָפֵק לְמַשְׁכַּן
בֵּית אוּלְפָנָא דִּי מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא:
(ח) וַהֲוָה כַּד נָפֵק מֹשֶׁה לְמַשְׁכְּנָא קָיְמִין
כָּל עַמָּא וּמִתְעַתְּרִין גְּבַר בְּתָרַע מַשְׁכְּנֵיהּ
וּמִסְתַּכְּלִין אָחוֹרֵי מֹשֶׁה עַד דְּעָלִיל
לְמַשְׁכְּנָא: (ט) וַהֲוָה כַּד עָלִיל מֹשֶׁה
לְמַשְׁכְּנָא נָחִית עַמּוּדָא דַּעֲנָנָא וְקָאִים

יקח הת האהל. כ' הוום הוח ליקח אהלי ונוטהו מחון למחנה אחר מגודל גרג מגודה לתלמיד: הרחק. חלפים חמה כענין שנאמר (יהושע נ') הך בחוק יהים ניניכם וניניו כחלפים אמה נאמה: וקרוז לו. והיה קורח לו אהל מועד הוח בית ועד למבקשי תורה: כל מבקש ה'. מכאן למבקש סני זקן כמקבל פני שכינה: יצא אל אהל מועד. כמו יונה. ד"א והיה כל מבקש ה' אפי' מלאכי השרת כשהיו שוחלים מקום שכינה חגידים אומרים להם הרי הוא נאהלו אל משה: (ח) והיה. כ' הוום: כנאת משה מן המחנה. ללכת אל האהל: יקומו כל העם. עומדים מפניו ואין יושבין עד שנאבדה ממנו: והביטו אחרי משה. לשבח אחרי יולד אשה שכך מונע' שהשכינה הכנם אחריו לפתח אהלו: (ט) ודבר עם משה. כמו ומדבר עם משה הרבותו ומתמלל עם משה שהוא כנוד שכינה כמו (במדבר ז') וישמע את הקול מדבר אליו

באור

השם נועד לו שם, עד שנעשה המשכן: (ח) כצאת משה, מן המחנה ללכת אל האהל: יקומו, כן עשו תמיד, או היו רגילים לעשות, כמו ככה יעשה (מיכה ז' כ'): (ט) ודבר עם משה. כמו ומדבר עם משה תרגומו ומתמלל עם משה שהוא כנוד שכינה, כמו וישמע את הקול מדבר אליו (במדבר ז' פ"ט): ומינו קולו מְדַבֵּר אליו, כשהוא קולו מְדַבֵּר. פתרונו הקול מדבר בינו לבין עצמו. ובהדיוט שומע מאליו, וכשהוא קולו

עֲדִיָּו עָלָיו: (ה) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
אַתֶּם עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף רֶגַע אֶחָד
אֶעֱלֶה בְקִרְבְּךָ וְכִלִּיתִיךָ וְעַתָּה
הוֹרֵד עֶדְיְךָ מֵעָלֶיךָ וְאֵדְעָה
מַה־אֶּעֱשֶׂה־לָּךְ: (ו) וַיִּתְנַצְּלוּ בְנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶת־עֶדְיָם מֵהַר חוֹרֵב:
(ז) וּמֹשֶׁה יִקַּח אֶת־הָאֹהֶל וְנָטָה
לוֹ | מִחוּץ לַמַּחֲנֶה הַרְחֵק מִן־

תולדות אהרן ויהנצלו מנח פ"ו, ח': מזהר מנח פ"ט, ח': ומשה נרכות ס"ג, ג', סנח פ"ט, ח'. סנהדרין ק"י, ח':

תרגום אונקלוס

זֵנֵיהּ עֲלוֹהִי: (ה) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֵימַר
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אַתּוּן עַם קְשֵׁי קָדָל שָׁעֵה
חָדָא אֶסַּלֵּק שְׁכִינָתִי מִבֵּינְךָ וְאֵישֵׁיצִנָּךְ
וּכְעַן אַעֲדִי תִּקּוּן זִיוָךְ מִנָּךְ וּגְלֵי קֳדָמַי
מָה אַעְבֵּיד לָךְ: (ו) וְאַעְדִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
יַת תִּקּוּן זִיוֵיהוֹן מִטּוּרָא דְחוֹרֵב:
(ז) וּמֹשֶׁה נְסֵיב יַת מַשְׁכְּנָא וּפָרֵסֵיהּ לֵיהּ
מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא אַרְחִיק מִן מַשְׁרִיתָא

רש"י

מאמד לעמט זיינען שמוק
אן: (ה) דער עוויגע האט-
טיג נעהנליך צו משה גע-
זאגט: זאגע דען קינדערן
ישראל'ס: איהר זייד איין
האלזשטארריגעם פאלק,
ווען איך נור איינען אויגען-
בליק בייא דיר בליבע: זאָ
ווירדע איך דיך אויפרייבען;
לעגע אלזאָ דיינען שמוק
אב, איבריגענס ווערדע איך
וואָהל ווייסען, וואס איך
דיר טהון ווערדע: (ו) אלייא
לעמטען דיא קינדער ישראל ס
איהרען שמוק אב, זייט דער
צייט זיא אם בערגע חורב
ווארען: (ז) משה אבער
נאהם דאז גיצעלט שלוג

עם אויף אויפערהאלב דעם לאגער ווע, ווייט דאָם לאגער ווע, אונד נאנמט עם
שטיפטס-

רש"י

סנתנו להס נהורן כס זהרו נעס'ונסתע: (ה) רנע
תחד תעלה נקנון וכליתין. חס חעלה נקרנן
וחתס מתרים נו נקניות ערפכס חזעיס עליכס
רנע תחד כהוח כעור זעתי סנחתר (ישעי' כ"ו)
חני כתעט רנע עד יעניר זעס וחכנ' חתכס לפיכך
טיג לכס סחסוח תליכן: ועתה. פורענוי זו תלקו
מיד סתירידו עדיכס תעליכס: וחדעה מה חעשה
לך. נפקודת חשר העון חני יודע מה סגלני לעשות
לך: (ו) חת עדיס מהר חורב חת העדי סהיס
ניכס מהר חורב: (ז) ומשה. מחותו עון ונלמד:

באור

תרגם תקון זיוי', ויב"ע מוסיף דמתיבד להון נסיבי דני' שמא דנמ וקדישת חקיק ומפרש עלוי, ושום מנרמזית דכס, והדמב"ע והדסנ"ס פי' נגדי תפלרת ותכשיטים, ונהגו מנהג מנלות על דנר העגל: ובליתיך, לכך טוב לכס שחלח מלמך לפניכס: ועתה הורד עדיך מיעליך, פורענות זו תלקו מיד סתורידו עדיכס מעליכס: ואדעה מה אעשה לך, נפקודת שאר העון חני יודע מה סגלני לעשות לך: (ו) את עדים מהר חורב, מה העדי שהיו ניכס מיום שעמדו נהר חורב: (ז) ומשה, מחותו עון ונלמד: יקח את האהל, לשון הווה הוא, לוקח אהלו ונוטהו מחוץ למחנה, אמר מנודה לכם מנודה לתלמיד, ויתכן שאם יהי' האהל נקרב המחנה לא יהי' לו קדוש מסס, כי לא נלה הסס להשרות שכינתו נתוכס: וקרא לו אהל מועד, קדם למהלו אהל מועד, כי

הסס

כי תשא לג

וְנֵרַשְׁתִּי אֶת־הַכְּנַעֲנִי הָאֱמֹרִי
וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי׃
(ג) אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ כִּי
לֹא אֶעֱלֶה בְקִרְבְּךָ כִּי עַם־קְשֵׁה
עֹרֶף אַתָּה פֶּן־אֲכַלְךָ בַּדָּרֶךְ׃
(ד) וַיִּשְׁמַע הָעָם אֶת־הַדָּבָר הָרָע
הַזֶּה וַיִּתְאַבָּלוּ וְלֹא־שָׁתוּ אִישׁ

תרגום אונקלוס

כְּנַעֲנָאֵי אֱמוֹרָאֵי וְחִתָּאֵי וּפְרִזָּאֵי חִוָּאֵי
וְיבוּסָאֵי׃ (ג) לְאַרְעָא עַבְדָא חָלָב וּדְבַשׁ
אֲרֵי לָא אֶסַלֵּיק שְׁכִינְתִּי מִבֵּינָךְ אֲרֵי עַם
קְשֵׁי קְדָל אַתְּ דִּילְמָא אֲשֵׁיצִינָךְ בְּאוֹרְחָא׃
(ד) וּשְׁמַע עַמָּא יַת פִּתְגָמָא בִּישָׁא
הָדֵין וְאִתְאֲבָלוּ וְלָא שַׁוִּיאוּ גְּבַר תִּקּוּן

רש"י

וכנעני עמד ופנה תפניים מחליו׃ (ג) חלב ודבש
זבת חלב ודבש. חני חזור לך להעלותם׃ כי לא
אעלה בקרבך. לכך חני הזהר לך ושלחתי לפניך
מלאך׃ כי עם קשה עורף אתה. וכשכיוצתי
בקרבכם ואתם ממרים בי מדבר חני עליכם זעם׃
אכלך. ל' כליון. (ד) הדבר הרע. שתין הסכינ'
פורס ותסגל' עתים׃ חיס עדיו. מסר חורב כתריס

תרגום אונקלוס

מאנד

באור

המגפה נתולה לכם תעט להזכיר זכות אבותם, והצוטה מסר נשבע להם׃ (ג) אל
ארץ זבת חלב ודבש, מוסב למעלה, לך עלה מזה אל הארץ אשר נשבעתי ונו', אל
תרץ זבת חלב ודבש׃ לא אעלה בקרבך, לא יעשה משכן, כי לא משכון בתוך בני ישראל,
לכך משלח מלאך לפניך, ומונקלוס תרגם מדי לא אסלק שכינתי מביניך, עשה ממנו
הנעשה עושה ליפרעה. [וכאן נראה שמפרש כי לא אעלה בקרבך כמו אקדך, כמו
וכותד בנשר ונלחם (ויקרא א' ל"ג), שפירושו מבשר ומלחם, בקדשים לא יאכל
(שם ב ג ד'), ר"ל תן הקדשים, והיה ביום השמיני ונלחם (יחזקאל מ"ג כ"ז), כלו'
ביום השמיני ונלחם, ועוד רבים שבניח הרד"ק במכלול (ד' קטן דף כ"ח ע"ח), אבל הוא
רחוק מאד, כי כל אותם שבניח הרד"ק יש לפרשם כמשמעם, כמ"ש שם הרד"ק בשוף
דבריו, משא"כ פה, אבל יג"ע תרגם מרוש לית אפשר דאיסלק שכינת יקרי מביניכון בדם
לא יהי יקרי שרי בהדוך משריתיכון, נראה מלשונו שסוף דבריו הוא תרגום הכתוב
בדם ונו', ולשית דבריו מרוש וכו' הוסיף לתוספת באור, ונראה כוונתו שמפרש ונלחתי
לפניך מלאך לא על מלאך טליח השם מחך מלחמ המרוש. רק על ידת הדין הרפה אשר
על ידם הנשבעת העול', עיין בפי' הרמב"ן על פסוק הנה אנכי שלח מלאך לפניך (לעיל
כ"ג כ')]: כי עם קשה ערף אתה, וכשאשכון בקרבכם ואתם ממרים בי, אראה אני
עליכם זעם: אכלך. לשון כליון. ובא פתח קטן (הוא הסגול) תחת פתח גדול ולא
בדגש הלמד, כי המשפט לשיותו כן, כמו מחוך שמע לי (מיוב ט"ו י"ז): (ד) הרע הזה,
שתין הסכינים פורס ומחלכת עתים (רש"י), והרמב"ן פירש שהוא הכתוב מחדיו וילמד
ה' אל משה ונו', וכשהוא וילמד ה' אל משה במדין (לעיל ד' י"ט): עדיו, מונקלוס
תרגם

עֲלֵהֶם חַטָּאתָם: (לה) וַיִּגֹּף יְהוָה
אֶת־הָעָם עַל אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־
הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשָׂה אַהֲרֹן: ס

לג (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ
עֲלֵה מִזֶּה אַתָּה וְהָעָם אֲשֶׁר
הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם
לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ
אֶתְּנֶנָּה: (ג) וְשָׁלַחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ

תרגום אונקלוס

חוֹבִיהוֹן: (לה) וּמְחָא יְיָ יָת עַמָּא עַל דִּי
אִשְׁתַּעְבָּדוּ לְעֵיגְלָא דִּי עֲבַד אַהֲרֹן:

לג (א) וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה אֵיזֵיל סַק מִכָּא
אַתְּ וְעַמָּא דִּי אַסֵּקְתָּא מֵאַרְעָא
דְּמִצְרַיִם לְאַרְעָא דִּי קַיֵּימִית לְאַבְרָהָם
לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְמֵימַר לִבְרָךְ אֶתְּנִינַהּ:
(ג) וְאֶשְׁלַח קֳדָמָךְ מַלְאָכָא וְאֶתְרֵיךְ יָת

תרגום אשכנזי רטז

כען: (לה) דער עוויגע ליס איין שטערבען אונטער דאז פֿאָלק קאָמזען, וויל זיא דאז קאלב געמאכט האבען, וועלכעס נעהמליך אהרן מא־

כען מוסטע:

לג (א) דער עוויגע שפּראך צו משה: ציהט פֿאָן היר וועג אונד הינויף, דוא אונד דאז פֿאָלק, וועלכעס דוא אוים מצרים הערויף געפֿיהרט, אין דאז לאנד, וועלכעס איך אברהם, יצחק אונד יעקב צוגעשיואָרען, אונד געשפּראָכען: דיינעם זאאמען ווילל איך עם אייגעבען: (ב) איך ווילל אייגען

רש"י

על ישראל מחין בה קלת תפרעון עין הענל:
(לה) ויגוף ה' את העם. מיתת נדבי ואביהוא נעדיס
נלח התרחה:

לג (א) לך עלה מזה. תרין ישראל בגוים תכל החיגות לכך נאתר עלה. ד"א כלפי שח"ל בשעת הכעס לך לך ח"ל בשעת רצון לך עלה: תחת והעם. כאן לא נאתר ועתה: (ב) ושלחתי את הכנעני ונו'. שסם חומות הם

תרגום אונקלוס

חוֹבִיהוֹן: (לה) וּמְחָא יְיָ יָת עַמָּא עַל דִּי
אִשְׁתַּעְבָּדוּ לְעֵיגְלָא דִּי עֲבַד אַהֲרֹן:

לג (א) וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה אֵיזֵיל סַק מִכָּא
אַתְּ וְעַמָּא דִּי אַסֵּקְתָּא מֵאַרְעָא
דְּמִצְרַיִם לְאַרְעָא דִּי קַיֵּימִית לְאַבְרָהָם
לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְמֵימַר לִבְרָךְ אֶתְּנִינָהּ:
(ב) וְאֶשְׁלַח קֳדָמָךְ מַלְאָכָא וְאֶתְרֵיךְ יָת

באור

(לה) ויגף ה' את העם, למות נלח עתם, כענין שכתוב מס ה' יגפנו לו יומו יבא (שמואל ח' כ"ו י'): על אשר עשו את העגל, מונקלוס תרגם על די מתעבדו לעגלא, יליף לומר כמ"ש הרמב"ן ז"ל כי הזונחים והמשתחוים לו נפלו בחרב בני לוי והתנפלי' והתנסקים וחפליס בו הס שתתו בתגפה, כענין שאמרו ז"ל בגמרא יומא (דף ס"ו ע"ב), מיתתר רב ולוי חד אמר זבח וקטר בסייף בנף ונסק בתיתה, שמא בלבנו בהדרוקן, וחד אמר עדיס והתרחה בסייף עדיס בלא התרחה בתיתה לא עדיס ולא התרחה בהדרוקן, ולפי מ"ש לעיל בשם הרמב"ן ז"ל בלא היה בכל זה כי אם הורגת שעה, יהי' שעור הכתוב על אשר עשו את העגל, שהיו מן הנקהלים על אהרן, והניחו לו את הזהב, וכליחוהו לעשות להם מסכה, ונוחן לנות ידע את העולה על רוחס, ונגף את אשר חטא לו נגחשבה כאו שאחר, מי אשר חטא לי אמחנו מספרי,

וכן מתורגם בל"א:

לג (א) וידבר ה' אל משה, דבור בלי אמירה. להניד שעדיין לא עברה שעת הזעם, והאי' על זה שאחר העם אשר העלית, ולא אמר ועמי, או בני ישראל: לך עלה מזה, כשולך לאדן ישראל בקרא יבולה: אל הארץ אשר נשבעתי וגו'. מחדי

המנפה

מִסִּפְרְךָ אֲשֶׁר כָּתָבְתָּ׃ (נג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מִי אֲשֶׁר חָטָא־ לִי אֶמְחֶנּוּ מִסִּפְרִי׃ (נד) וְעַתָּה לֵךְ | נְחֵה אֶת־הָעָם אֶל אֲשֶׁר־ דִּבַּרְתִּי לָךְ הִנֵּה מַלְאָכִי יֵלֵךְ לְפָנֶיךָ וּבְיוֹם פָּקְדִי וּפָקַדְתִּי

תולדות אהרן וביום סנהדרין ק"ג, מ' וג':

תרגום אשכנזי

ניכט: זאָ לאָשע מיך אויס דעם בוכע וועלכעם דוא גענריבען האסט, אויס: (נג) דער עוויגע שפראך צו משה: ווער מיר געזינדיגט האט, דען ווילל איך אויס מיינעם בוכע אויסלאָשען: (נד) אלזאָ, גאהע הין, פֿיהרע דאז פֿאָלק, וואָהין איך דיר גענאגט האבע; מיין ענגעל זאָלל פֿאָר דיר הערגעהען, צו דער צייט ווען איך הייסוכען וועדע, וועדע איך אויך דיזע זינדע הייסוכען

רש"י

התורה כולה שלח יתחדו עלי שלח הייתי כדאי לנקם עליהם נחמיס: (לד) חלך נחה דברתי לך. יש כאן לך חלך דגוד בתקוס הלין וכן (תלכים ה' ג') לגבר לו על חדוייהו: הנה תלאכי. ולא אחי: וביום פקדי וגו'. עתה שתעתי חלין מלכלותם יחד ותהיה כשתפקוד עליהם עוונותיהם ופקדתי עליהם תעט מן העון הזה גם שאר העונות ואין סוף לענישות נחת

כען

תרגום אונקלוס

וְאִם לָא מְחֵינִי כְּעַן מִסִּפְרָךְ דִּי כְתַבְתָּא׃ (נג) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה מָן דִּי חַב קֳדָמַי אֶמְחִינֵיהּ מִכְּתָבַי׃ (נד) וּכְעַן אֵיזֵיל דַּבַּר יָת עַמָּא לַאֲתַר דִּי מַלֵּילִית לָךְ הָא מַלְאָכִי יְהָךְ קֳדָמָךְ וּבְיוֹם אַסְעָרוּתִי וְאַסְעַר עֲלֵיהוֹן

באור

קלר וכן הדגה. כ"פ רש"י ז"ל, והנה חף הלועז המשכנזי יסתמ נלטון מס, נדלותו לומר מי יתן (זוען דאָך!), ולזה תרגמו המתרגם המשכנזי נאופן שלח נלטרן לומר שגוא מקלח קלר: מספרך. ספר החיים: אשר כתבת, כדכתיב כל הכתוב לחיים בירושלם (ישעי' ד' ג'), והטעם לפי פשוטו, מס מיכן נוסח חטאתם, טוב מותי ממיי: אמחנו מספרי, ולא מותך שלח חטאת לי: (לד) דברתי לך, יש כאן לך מלך דגול במקום מליך, וכן לגבר לו על מדייהו (מלכי' ג' י"ט). עכ"ל רש"י. וכפי מה שכתבנו למעל' נפ' חיי שרה (בראשית כ"ד ז') מין זה יולא מן הכלל בזכר רש"י שם, כי מל מקר דברתי לך, הוא כמו מל המקום מקר דברתי לך, כמו שת"מ ויב"ע לאתר די מלית לך, ויהי' המקום הפעל המדובר, ובמקר יחובר פעל הדגול עם הפעול המדובר עליו מן דרכו לגוף עם הכנוי לו ולהם, לא עם מלי ומליו, ומולם לגבר לו על מדייהו הוא וודאי יולא מן הכלל הזה, כי לא נזכר שם הפעול המדובר עליו כלל. והטעם כמו שכתב הרמב"ן ז"ל, מאר לו השם שכחתי מלכלותם, נחם אתה מל מקר דברתי לך, מל מקום הכנעני וגו', מגל לא ירלה להזכיר כן, שזה דרך כעס, שלומר הרי דברתי לעשה לכבודך, (ויתכן שרמז לזה נאלת לך, דהיינו למענך ולכבודך, ולכך לא אמר מליך), מגל לא מקר חטאתם לנאמרי: הנה נילאכי, ולא אני, שלא מקרה את שכינתי בתוכם, כי לא זכו עדיין על מלאכת המשכן, כמ"ש למעלה: וביום פקדי וגו', חתיך כשתפקוד עליהם עוונותיהם', ופקדתי עליהם מעט מן העון הזה עם שאר העונות, ומין פורענו' נאה על יחרמל, שמין נה קלת מפרעון עון העגל (רש"י):

(לה)

בְּרָכָה: (ג) וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַתֶּם חֲטָאתֶם
חֲטָאָה גְדֹלָה וְעַתָּה אֶעֱלֶה אֶל־
יְהוָה אוּלַי אֲכַפְּרָה בְּעַד
חַטַּאתְכֶם: (לא) וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל־
יְהוָה וַיֹּאמַר אָנָּא חָטָא הָעָם
הַזֶּה חֲטָאָה גְדֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם
אֱלֹהֵי זָהָב: (לב) וְעַתָּה אִם־תִּשָּׂא
חַטָּאתָם וְאִם־אַיִן מְחֵנִי נָא

תולדות אהרן אנא יומח ע"ז, ח'. ערכין ט"ו, ב':
ויעשו יומח פ"ו, ח': ואם אין נדכות נ"נ, ב'. כ"ה
ט"ז, ב'. סוטה י"ד, ה':

דאדורך בריננט איהר אויך
הייטע דען זענען אויף אייך:
(ג) דעם מארגענם דאדוך,
שפראך משה צום פאלקע:
איהר האבט אייער גראסע
זינדע בעגאנגען; איך ווילל
נון צו דעם עוויגען הינוף
נעהען, פאלליכט קאן איך
פאריעבונג ערהאלטען, פאר
אייערע זינדע: (לא) ער
קעהרטע צו דעם עוויגען צי-
ריק, אונד שפראך: אך! דאז
פאלק האט אייגע גראסע זינ-
דע בעגאנגען! זיא האבען זיך
גאטטער אוים גאלד גע-
מאכט: (לב) ווען דוא דאך
איהרע זינדע צו גיט האל-
טען וואללטעסט! ווא אבער

תרגום אונקלוס

בְּרָכָן: (ג) נַהֲוָה בְּיוֹמָא דְּבָתְרוֹהִי וַאֲמַר
מֹשֶׁה לְעַמָּא אַתּוּן חַבְתּוּן חוֹבָא רַבָּא
וּכְעַן אֶסַּק קֳדָם יְיָ מְאִים אְבַפֵּר עַל חוֹבֵיכוֹן:
(ד) וְתָב מֹשֶׁה לֶקֳדָם יְיָ וַאֲמַר בָּבָעוּ חַב
עַמָּא הָדֵין חוֹבָא רַבָּא וַעֲבָדוּ לְהוֹן דַּחֲלַן
דְּדָהָב: (ה) וּכְעַן אִם שָׁבַקְתְּ לְחוֹבֵיהוֹן

רש"י

לאיות כהני למקום: כי חיס. מכם ימלא ידו נגנו ונחחיו: (ל) אכפרה נעד חטחתכם. חניס כופר וקנוח וסחימה לנגד חטחתכם להגדיל ניניכ' ונין החעא: (לא) חנני זכנ. חתה הוח הגרוחת לכם שסנגחת לכם זכנ וכל חכנס תם יעבו שלח ויחטחו ומכ לחנך שהי' מחכיל ומסקים חת נגו ותקבטו ותולים לו כים נגוחרו ומעמידן נפתח נית זונות תה יעשה הכן חנח יהטח: ולב ועתה הם תסח

באור

הכיבה, ודגים ככה: מלאו ידכם. מתם הכורגים מותם, נדגד זה תתחנכו להיות
כהנים לה' קדוש: כי איש מכם ימלא ידו נגנו ונמחיו, והסכך הוא ציתן עליכם נדכה,
וזהו נעת הכוא הגדיל ה' את שגע הלוי וגו' (דגרים י' ח'). וכן מתורגם בל"א:
(ל) אכפרה בעד חטאתכם, מגיס כופר וקנוח וסתימה לנגד חטאתכם, להגדיל ניניכם
ונין החטא, זהו לשון רש"י. והכה נפ' ויגלח יעקב (בראשית ל"ג כ"ח), כתב שכל לשון
כפרה שמגל עון וחטא ומגל פניס כלס לשון קנוח והעגרה, וכאן הוסיף לשון סתימה,
כדי לפרש תלת נעך, שלפעתו כל נעך הוא לשון כיגוד, כמו שכתב נפ' נח (שם ז' י"ו).
ולדעת הרד"ק נשרשים שרש כפר כל כפרת העון הוא לשון הסרת העון, ועניו פולי
מכפרה נעך חטאתכם, הוא מגיל חטאתכם ניתפללי נעך חטאתכם, או מגיל כעס
המקו' שכעס עליכם נעך חטאתכם. וכגד נתגאל לשון כפר' נפ' ויגלח (שם ל"ג כ"א):
(לב) אם תשא חטאתם, הרי טוב, מיני מומר לך מחני, ומס מין מחני, וזה מקרא

כי תשא לב

אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שִׂימוּ
אִישׁ־חַרְבּוֹ עַל־יְרֵכוֹ עִבְרוּ וָשׁוּבוּ
מִשַּׁעַר לְשַׁעַר בַּמַּחֲנֶה וְהִרְגוּ
אִישׁ־אֶת־אָחִיו וְאִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ
וְאִישׁ אֶת־קְרֹבוֹ: (כח) וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־
לֵוִי כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיִּפֹּל מִן־הָעָם
בַּיּוֹם הַהוּא כִּשְׁלֹשֶׁת אַלְפֵי
אִישׁ: (כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מַלְאוּ
יֶדְכֶם הַיּוֹם לַיהוָה כִּי אִישׁ בִּבְנוֹ
וּבְאָחִיו וְלָתֵת עֲלֵיכֶם הַיּוֹם

תרגום אשכנזי

איהנען: זָא האט דער עווי־
גע, דער גאָטט ישראל ס גע־
שפראָכען: לעגע יעדער זיין
שווערט אן זיינע היפטע!
גאהט הין אונד הער, פּאָן
טהאָר צו טהאָר אים לא־
נער; ברינגט אום, מאנכער
זיינען ברודער, מאנכער זיי־
נען פּרײַנד, אונד מאנכער זיי־
נען פֿערוואנדטען: (כח) דיא
זאָהנע לוי׳ס טהאטען ווי א
משה גשפראָכען: דא פֿיל
פּאָם פּאָלק אן דעמזעלבען
טאגע, אונגעפֿעהר דרייא
טויזענד מאן: (כט) משה
האטטע נאהמליך גשפרא־
כען: הירמיט טרעטעט אייער
אמט צום דיהנסטע דעם
עוויגען אן, אינדעם מאנכער זאָגאר ווידער זיינען זאָהן אונד ווידער זיינען ברודער זיין כוס;

רש׳י

זמכילתא: חיזו. מחמו וכוח ישראל: (כט) מלאו
ידכם. חתם כהונתם תהיה נזבר זה תתחנכו

תרגום אונקלוס

דא־

שׂוּ גְּבַר חַרְבֵּיהּ עַל יַרְכֵּיהּ עִבִידוּ וְתוּבוּ
מִתְּרַע לְתָרַע בְּמַשְׁרִיתָא וְקִטוֹלוּ גְּבַר יָת
אָחוּהִי וּגְבַר יָת חַבְרֵיהּ וְאֶנָשׁ יָת קְרִיבֵיהּ: (כח) וַעֲבָדוּ בְּנֵי לֵוִי כְּפִתְגָמָא דְמֹשֶׁה,
וּנְפַל מִן עַמָא בְּיוֹמָא הַהוּא כְּתַלָתָא אַלְפִין גַּבְרָא: (כט) וַאֲמַר מֹשֶׁה קָרִיבוּ
קָרְבַּנְכוֹן יוֹמָא דֵין קֳדָם יְיָ אֲרֵי גְּבַר בִּבְרֵיהּ וּבַאֲחוּהִי וּלְאִיתָאָדָא עֲלֵיכוֹן יוֹמָא דֵין

באור

יחלס (לעיל כ"ג י"ט), כך שנוי זמכילתא, והדמג"ן כתב שלמ היו חייבין מיתה מן הדין, כי למ היתה בהם התלהבות וחולם היתה הורגת שעה, נלעוה בה משה לשעתו מפי הגבורה, ולמ כתבה, ובנה זאת המלוה כמלות כה אמר ה' מלמ העמד מתנו (שם ט"ז ל"ג), ובמלמו עוד מלות כן: שיכו איש חרבו על ידכו, היו עובדי העגל רבים, ולמ יכלו להניחם לג"ך, לכך לוה לכל בני לוי לחבו' מהבם, והיו בני לוי מכירים בחלו הגדולים שהם עובדי ע"ז (מהבדי הרמב"ן): איש את אחיו וגו', אם יכיר בו שהוא מעובדי ע"ז, אל יחמול ואל יכהם עליו, אף אם יהי' אחיו או רעהו או קרובו, על דרך האומר למניו ולאחו למ דאיתיו ואת אחיו למ הכיר ואת בניו למ ידע (דברים ל"ג ט'): (כט) נילאו ידכם, כמו כי מלאו אחרי ה' (במדבר ל"ב י"ב), לשעבד היום חיבתו (כן היא הנוסחת הנכונה בדשב"ם כ"י) כל יד ויד שלכם בקדבן לה', שהרי אין בבתו ובאחיו שלחתם ידיכם לשמים (בדשב"ם), וכן ת"א ויב"ע, ויהי' לפ"ז פי' ולתת עליכם היום ברכה, על ידי הקרבן אשר תביאו לכפרה על שפיכת דם הבנים והאחים, תבתן עליכם ברכה, כמו שתרבם יב"ע. ועל דעת רש"י ורמב"ע בלול ויאמר משה, וכב' אחר קודם

הַזֶּה: (כה) וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם כִּי פָרֻעַ הוּא כִּי־פְרָעֹה אַהֲרֹן לְשִׁמְצָה בְּקָמֵיהֶם: (כו) וַיַּעֲמֹד מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמֶר מִי לַיהוָה אֵלָי וַיֵּאָסְפוּ אֵלָיו כָּל־בְּנֵי לֵוִי: (כז) וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה

תולדות אהרן וירא חס סס: פרע סנת קי"ט, ג':
ויעמוד יומח ס"ו, ג':

תרגום אונקלוס

וְדַמְיָרִיָּה בְּנוּרָא וְנָפַק עֶגְלָא הָדֵין:
(כה) וַחֲזָא מֹשֶׁה יָת עַמָּא אֲרֵי בְטֵיל הוּא אֲרֵי בַטִּילִינוּן אַהֲרֹן לַאֲסָבוּתְהוֹן שׁוֹם
בִּישׁ בְּדָרֵיהוֹן: (כו) וְקָם מֹשֶׁה בְּתָרַע מַשְׁרִיתָא וַאֲמַר מָאן דַּחֲלַיָּא דַיְיָ יֵיתוֹן
לְוָתִי וְאִתְכְּנִישׁוּ לְוָתֵיהּ כָּל בְּנֵי לֵוִי: (כז) וַאֲמַר לְהוֹן כְּדֵין אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל

תרגום אשכנזי דיד

דייעם קאלב: (כה) משה זאה דאז פֿאלק דאם עם פֿער ווילדערט זייא: דאם אהרן זעלבסט עם פֿערווילדערט גענאכט, ציר שניאך, בייא איהרען ווידערזאכערן: (כו) דא שטעלטע ער זיך אים טהאָר דעם לאגערס, שפֿריאך: ווער דעם עויגען טרייא איזט, קאָמיט צו מיר! דא פֿערזאממעלטען זיך צי איהם אללע קינדער לוי'ס: (כז) ער שפראך צו

איהי

רש"י

חזה ויגח: (כה) כריע. מגולח נתגלה שמני וקלינו כאן (נמדבר ח') ופריע את ראש החטאת: לשמצה בקמיהם. להיות לפיהם הדבר הזה לגנות בפני כל הקמים עליהם: (כו) מי לה' אלי. מכאן שכל המגע כשר: (כז) כה אמר וגו'. והיכן אמר זאת להלכים ואחר כך שמו

באור

הוא, בדרך רע הם הולכים תמיד ובמסיונות לפני המקום (רש"י): (כד) ויצא העגל הזה, כלומר יגיח להם הענין הרע הזה מאליו דומה, ואני לא ידעתי את מחשבתם הרעה, כי מתחלה ממרו לעשות להם מורה דרך במקום אלהי, ועתה הסתחוו לו ויזבחו לו, וכאלו יגיח העגל הזה: (כה) פרוע הוא, כל לשון פרע הוא בגזל הסדר ומתירתו, כמו ופרע את ראש החטאת (במדב' ה' י"ח), יסתיר קליעת שערה, וכן במיץ חזון יפרע עם (תהלי כ"ב י"ח), יגזל הניחום ושחק המדיני, דמה שבל העם כמו ערת מורדים הפורעים מוסר ועלה, וכגר בזל מהם הניחום המדיני וסדר הכתוב, מיץ מהם שומע למי שגדול ממנו, ומיץ נושא פניו לזקן ולו לנכבד: כי פרעה אהרן, גלה להם מהרן בזול הסדר הזה על ידי שהי' נדמה גם הוא כמסופק מה יעוד מחיו מה לא, יעשה להם מורה מחר במקומו, ועל ידו נשחת ונתגלגל ענין העם, והם כאנשים הוללים ומשתגעים כאדם שהם עליה ומוסר: לשמצה בקמיהם, להיו' להם הדבר הזה לגנות בפני כל הקמים עליהם (רש"י), ומונקלוס תרגמו בדריהון, כמו בקמים תחתיהם, כדרך והנה קמתם תחת אבותיכם (במדבר ל"ב י"ד), ומעתה דמה שהיה שלף מה יהיה לדבר עליהם תוכחות, לא ישמעו לו ולא יהו חוזן לדבריו, כדרך קהלת מוהדים ופורעי מוסר, ואיך יגבר בקולו על קול העם הרעה, המלחקים ומחוללים בהמון רב כחסרי לב? אמר לא יוסדו אלה בדברים, עת לעשות בהם תוכחות ולקדש את השם הגדול בדבים: (כו) ויעמד בשה, ככה המנהג בכל מחנה אם יעמוד במקום אחד ויתעכב כמו שנה, לעשות סכות ולהיות שערים למחנה, ועמד משה בשער המחנה כיתקבלו המקבלים אליו: מי לה' אלי, יבא אלי: כל בני לוי, מכאן שכל השבט כשר: (כז) כה אמר ה' אלהי ישראל, בגד משמנות עובדי ענל והיכן אמר? ואת למלהים

יהרס

וַיַּשְׁקֵן אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ (כה) וַיַּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן מֶה־עָשָׂה לְךָ
הָעָם הַזֶּה כִּי־הֵבֵאתָ עָלָיו חֲטָאָה
גְדֹלָה׃ (כו) וַיַּאמֶר אַהֲרֹן אַל־יִחַר
אַף אֲדֹנִי אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־הָעָם
כִּי בְרָע הוּא׃ (כג) וַיֹּאמְרוּ לִי
עֲשֵׂה־לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ
לְפָנֵינוּ כִּי־זֶה | מֹשֶׁה הָאִישׁ
אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא
יָדַעְנוּ מֶה־הָיָה לוֹ׃ (כד) וָאֹמַר
לָהֶם לְמִי זָהָב הִתְפָּרָקוּ וַיִּתְּנוּ־
לִי וָאַשְׁלִכֵהוּ בָּאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֵגֶל
תא ויאמר מנלס כ"ה, נ': ואשלכהו סס סס: חענל סס סס:

תרגום אשכנזי

אונד לים דיא קינדער
ישראל׳ם דאפֿאן טרינקען:
(כמ) נשה שפראך צו אהרן:
וואם האט דיר דיזעם פֿאלק
געטהאן: דאם דוא איהם
דיזע גראָסע זינדע צוגעצאָ-
גען האסט? (כג) אהרן
שפראך: מיין הערר, צירנע
ניכט! דוא קעננסט דאז
פֿאלק דאם עם מיט באָזען
דינגען אומגעהט: (כג) זיא
שפראכען צו מיר: מאכע
אונם גאָטטער, וועלכע
אונם אנפֿיהרען זאָללען:
דען דיזער מאן משה, וועל-
כער אונם אויס דעם לאנדע
מצרים הערויף געפֿיהרט,
ווייסען ווייר ניכט, וואם איהם
צוגעקאָמזען: (כד) אלס
איך גון צו איהנען שפראך,
ווער האט גאָלד? דא רים-
כען זיא עם אוים איהרעם
שמוקע, אונד נאבען עם מיר; איך וואָרף עם אין׳ם פֿייער, אונד זאָ ענטשטאנד

רש"י

המים ונגו נטמיה׳: (בא) מה עשה לך העם הזה.
כמה יסורים סגלת סיסרוך עד שלח תניח עליהם
חטא זה! (כב) כי נכע הוא. נדרך רע הם
הולכין תמיד ונסיונות לפני המקום: (בר) ואומר
להם. זנב חמר למי זהב לנד והם מסרו ויתפרקו
ויתנו לי: ואשלכהו נחש. ולא ידעתי סיגח הענל

תרגום אונקלוס

יְשְׂרָאֵל׃ (כה) וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן מָה
עֲבַד לָךְ עַמָּא הָדֵין אֲרֵי אַיְתֵיתָא עֲלוֹהִי
חוֹבָא רַבָּא׃ (כג) וַאֲמַר אַהֲרֹן לָא יִתְקֵף
רוּגְזָא דְרִבּוֹנִי אַתְּ יָדַעְתְּ יַת עַמָּא אֲרֵי
בִּישׁ הוּא׃ (כג) וַאֲמָרוּ לִי עֲבִיד לָנָא
דַּחֲלָן דִּי יְהָכְנָן קֳדָמָנָא אֲרֵי דֵין מֹשֶׁה גַּבְרָא דִּי אַסְקָנָא מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם לָא
יְדַעְנָא מָה הֲוָה לֵיהּ׃ (כד) וַאֲמָרִית לְהוֹן לְמַאן דְּהָבָא פְּרִיקוּ וְיַהֲבוּ לִי

באור

ומלוהי׳ לכלס למלהיס מין דרך העס לעזוב מת מלהיו לסדפת מס: (כא) מה עשה לך
ונו׳, דמה סלא המתימו מסה על מטמתו מסר חטא הוא נעלמו למלהיו לעסות מלהי
מסכה. ולא הזכיר לו דק מכסול העס כי ידע מסה ולנו נעוה נלקת מחיו סלא היתה
כוונתו לרעה, אלא על מסמת העס הוכיחו, למר מה דעה עשה לך העס הזה, מה
כשעו ומה חטאו לך, כי הכסלת לותס והנמת עליהם חטאה גדולה: (כב) כי ברע
הוא

כי תשא לב

הַמַּחֲנֶה וַיַּרְא אֶת־הָעֵגֶל וּמְחֹלֹת
וַיִּחַר־אַף מֹשֶׁה וַיַּשְׁלֵךְ מִיָּדָו
אֶת־הַלֻּחֹת וַיְשַׁבֵּר אֹתָם תַּחַת
הָהָר: (כ) וַיִּקַּח אֶת־הָעֵגֶל אֲשֶׁר
עָשׂוּ וַיִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ וַיִּטְחַן עַד
אֲשֶׁר־דַּק וַיִּזֶּר עַל־פְּנֵי הַמַּיִם

מידיו קדי

תולדות אהרן ויור ע"ז מ"ד, ח':

תרגום אונקלוס

וַחֲזָא יָת עֶגְלָא וְחֵינְגִין וְתֵקֵיף רוּגְזָא
דְּמֹשֶׁה וּרְמָא מִידוֹהִי יָת לוּחַיָּא וְתָבַר
יַתְהוֹן בְּשְׁפּוֹלֵי טוּרָא: (כ) וְנָסֵיב יָת עֶגְלָא
דִּי עֲבָדוּ וְאוֹקִיד בְּנוּרָא וְשָׁף עַד דִּי הֲוָת
דָּקִיק וּזָרָא עַל אַפֵּי מַיָּא וַאַשְׁקִי יָת בְּנֵי

תרגום אשכנזי · ריג

נעהער צום לאגער קאם,
דאז קאלב אונד טענצע
זאהע: דא ווארד משה
צאָרניג, ווארף דיא טאפֿלען
אויס דער האנד, אונד צער-
בראך זיא אונטען אם בער-
גע: (כ) דאז קאלב ווּעלכעס
זיא געמאכט האטטען נאהם
ער, קאלצינירטע עם אין פֿיי-
ער, צערריב עם ביז עם גאנץ
פֿיין ווארד; שטרייעטע דען
שטויב אויף דאז ווּאסער,
אונד

רש"י

תורה כל זמן שכתב לא יחכו אלו התורה כלה כתן וכל ישראל מומרים ותתנים להם: תחת ההר. לרגלי ההר: (ב) ויזר. כ' נפון וכן (חיוב י"ח) יזרו על נוהו בצרית וכן (משלי ח') כי חנם מזרו הרשת עזרין בם דגן וקטני: ויסך את פני ישראל. נתכוון לנודקן כסוטות. שלש מיתות נזונו שם חס ים עדים והתרחה נפיים כתשפט חנסי עיר הנדחת שהן תרונין עדים בלח התרחה נתנסה שנאמר ויגוף ה' את העם לא עדים ולא התרחה בהדוקן שנדקו'

באור

[ומחלת, שרשו חלל, ולא כדגש בקבוץ, וכי' רמוי להיות מְחֻלוֹת, נדגש, מלא שמא נו
הנא תמורת הכפל, להגדיל ביגו ובין ובמחלות עפר (ישעיה ג' י"ט), ומפשר שיהי' זה
מנחי העי"ן, ויהי' מחול נפלם מקום שמחו קום, והרגוי מקומות, ויהיו שני שרשים
בענין זה, חלל, שממנו הכלי הנקרא חליל, וחול, שממנו מחול ומחולות]: וישלך מידו,
מרוב קנאתו שנר את העדות שהי' בידו, כאומר אין מלו רמוי לעדות, כמו שאמרו
חז"ל, ומה פסח שאוא לאחר מן המלות, אמרה תורה כל בן נכר לא יאכל בו וכו'
(לעיל י"ב מ"ג) (שבת דף פ"ז ע"א ויבמות דף ס"ג ע"א): תחת ההר, לרגלי ההר:
(כ) ויקח את העגל, י"א כי ויסרף כמו ויתך באש, ואין לורך כי יש דבר שיושם באש
עם הזהב, ומיך יסרף, ויהי' שחול ולעולם לא יאוב זהב, וזהו דבר מנוסה ואמת הוא
(הרמב"ן), וכן עמדו בעלי הכיא"ת הדוב המחלון על הנסיון הזה, ואמרו שנתערב
תלח טר"טרי עם נפרית, תוכל לפרר את הזהב באש עד שחשר דק כעפ', ואמרו שהנתך
(נאט"רוס מין מלח מלק"מלי מסוג הדומם, ונמלא נמלנות המזרח) גם הוא יהפוך
את הזהב למנק. ותקון המתכות באש ופרוד הדבקת חלקיהם, עד שיקבלו הטחינה
והפרוד, יקרא (קוֹנְסְטְרוּקְצְיוֹן), וכן מתורג' בל"א: ויזר, לשון נפון, וכן יזרה על נוהן
נפרית (איוב י"ח ט"ו), וכן כי חנם מזורה הרשת (משלי א' י"ז): וישק את בני ישראל,
חז"ל אמרו שתכוון לנדקם כסוטות ולשתה בטנם ונפלה ירכם, ואמר הרמב"ן שע"י זה
הכילו בני לוי את עובדי העגל, מי היו, וכבר אמרנו כי היו מעטים שהיתה מחשבתם
רעה, ומחשבת רובם נתחל לטובה היתה כפי סברתם, וגם זה דמי' לדב' שלא הסכימו
כלם לע"ז, כי כאשר בא אליהם ענך ה', הניחו לו לשרוף את העגל ולא מאנו כלל
ולו

תרגום אשכנזי

דיא טאָפֿעלן: (יז) יהושע האָרטע דיא שטיממע דעס פֿאָלקס אין זיינעם יויכצען: ער שפּראָך צו משה: עס איזט קריגסגעשרייא אים לאגער: (יח) משה שפּראָך: עס איזט קיין אויפֿרופֿונגסגעשרייא דעס זיגֿס, אויך ניכט דעס אונטערליגענס; דיא שטיממע אייגעס וועטטגעזאנגס האָרע איך: (יט) אלס ער נעהער

רש"י

סלוני נתלכת סלונית כך כל סעזועיו של הקב"ה נתורה: תרות. ג' תרות וחרת תחד הוה סניהם ג' חיקוק חגטלי"ד נלכ"ת (ו: יז) נרעה. נהריעו סהיו תרעים וסמחים ונוחקים: (יח) חין קול ענות נגורה. חין קול הזה נרח' קול ענייה נגורים הנועקים ננחון ולח קול חלגים הנועקים ווי חו ניסס: קול ענות. קול חרופין וגדופין המעניך

חת נפש טומעיהן כשנחתרין לו: (יט) ויהלך תיהו וגו'. חתר תת פסח סיהו חחד מן המלות חתרים

(טטעכען, גרחבען) חיט. Intagliare (ז בלע"ז *Entailler*

באור

הוח [ל"ל נחלוף לותיות דטלכ"ת], שניהם לטון חקוק מכט"לייך נלעז (רש"י), ונל"מ (חייכהויען, חייכטנייידען): (יז) ברעה, מגזרת תרועה, כמו חסח דעי (מיוב ל"ו נ'), שהוח מן ידע, ככה יחמר מן רעה ירע וכיוהו למה תרישי דע (מיכה ד' ט') (החזב"ע), [ול"ל שהוח מגזרת תרועה, מעניכו, ולף שהם ג' שרשים, כי תרועה שרשו רוע, ונרעה שרשו רוע. כמו כפשו ירעה לו (ישעי' ט"' ד') כמו שמפרש הרמב"ע שם שהוח מעכין לעקה ותרועה, והדיח לחי' מן ידע שנגז' ממכו שם דֵּעַ, ונרחה להגיה נלטון הרמב"ע ככה יחמר מן ירע דֵּעַ, חולם לדעת הדק"ק נשרשים שרם רוע, שרשו רוע, ותהי' היו"ד הנמשכת הלילי נמקום הוי"ו עי"ן הפעל, כמנהגו להתחלף זה נזה]. והטעם נהרמת קולו, שהיו מרעיש וסמחים ונועקים: (יח) אין קול ענות גבורה, מין הקול הזה נרחה קול ענייה נגורים הנועקים נלחון, ולח קול חלגים הנועקים ווי חו ניסס (רש"י): חלושה, שם כמו נגורה: קול ענות, כמו על מחלת לענות (תהלים פ"ח ח'), קול המשוררים והעוניס זה לעומת זה, ומנגיחים קילס: אנכי שמע, הכיר נגוני הקולות שקול ענות הוח הנשמע מליו, וכך למדו נהנדה למד לו משה, מי שעתיד לנהוג שרדה על ישרחל חיהו הנחין נין קול לקול. והנה משה נענותנותו הגדולה לח הניד העכין ליהושע, כי לח רלה לספ' נגנותן של ישרחל, חנל למד לו כי קול השחוק הוח שומע (מדנרי הרמב"ן): (יט) העגל, שזכר למעלה, ומחלת, שלח נזכרו: [ימחלת

תרגום אונקלוס

(יז) וּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ יַת קַל עַמָּא כַּד מְיַבְּבִין וַאֲמַר לְמֹשֶׁה קַל קְרָבָא בְּמַשְׁרִיתָא: (יח) וַאֲמַר לָא קַל גְּבִרִין דְּנַצְחִין בְּקְרָבָא וְאַף לָא קַל חֲלָשִׁין דְּמִתַּבְּרִין קַל דְּמְחַיְּבִין אֲנָא שָׁמַע: (יט) וַהֲוָה כַּד קָרִיב לְמַשְׁרִיתָא

ברעו קרי

תולדות אהרן ויהי תענית כ"ח, ג'. עקרים מ"ד, פט"ו:

(טו) וַיִּפֶן וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר וּשְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת בְּיָדוֹ לֻחֹת כְּתֻבִים מִשְׁנֵי עֵבְרֵיהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם כְּתֻבִים: (טז) וְהַלֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וְהַמִּכְתָּב מִכְתַּב אֱלֹהִים הוּא חָרוּת עַל הַלֻּחֹת:

תולדות אהרן מיה מגלה ט"ו, ח': והלחת חגות ס"ו, מ"ד: חרות עדוכין נ"ד, ח':

האטטע: (טו) משה אבער ווענדעטע זיך אונד נינגהינ־ אונטער פַּאָם בערגע, דיא ביידען צייגניסטאפעלן האט־ טע ער אין דער האנד; טא־ פעלן, דיא פַּאָן ביידען זייטען בעשריבען וואָרען; זיא וא־ רען אויף דיזער אונד אויף יענער זייטע בעשריבען: (טז) דיא טאפעלן וואָרען איין וועדק גאָטטעס, אונד דיא שריפט וואָר איינע שריפט גאָטטעס, איינגעגראבען אין

דיא

תרגום אונקלוס

(טו) וְאִתְפְּנִי וּנְחַת מֹשֶׁה מִן טוּרָא וְתַרְתֵּין לוּחֵי סַהֲדוּתָא בִּידֵיהּ לוּחִין כְּתִיבִין מִתַּרִין עִבְרֵיהוֹן מִכָּא וּמִכָּא אִינון כְּתִיבִין: (טז) וְלוּחַיָּא עוֹבָדָא דַיְיָ אִינון וּכְתָבָא כְּתָבָא דַיְיָ הוּא מְפָרַשׁ עַל לוּחַיָּא:

רש"י

עגוליס, היו החותיות נקראות ומעבר נסיס פי': (טז) מעשה אלהים המה, כתואמו הוא נכנודו עשון. ד"א כחדש החומר לחנדו כל עסקיו שנ

באור

יוכל לכתוב כמה תחנונים ונקשות אחר התפלל עליהם ארבעים יום]. ונאור מה שנזכר מן התפלה הזאת נמצא תורה תמנא סם מי"ה: (טו) לחת כתבים, נעגוד החותיות הנכתבות על כל הלוחות נקדמן הלוחות כתובים: מזה ומזה הם כתבים, ירושלמי דסקלים נהלקו דגותינו ז"ל, כילד היו הלחות כתובים. יש אומרו חמצה על לוח זה וחמצה על לוח זה, והנראה לדעתם זאת היו החותיות מפולגות מעבר אל עבר, וזהו כתבים מזני עבריהם, ויהו נקראות מלד אחד כסדרן, ומלד אחר למפרע, וע"כ אמר ד"א (בחצת דף ק"ך ע"א ובמגיל' דף ג' ע"ג) מ"ם וסמ"ך שבלוחות גבם היו עומדין, ואמר' (שם בחצת) כתב שבלוחות נקרא מנפיס ונקרא מנחון כגון בגוד בוגד להב בהל סדו ורם, ויש אומרו עשרה על לוח זה, וי' על לוח זה, ויתכן לפי הדעה הזאת שהיו חמצה מהן כתובים על העבר האחד וחמצה על העבר שבנגדו, וזהו כתבים מזני עבריהם וגו', ולדעת ר"ם בן יוחאי היו עשרים על כל לוח, ונכתבו כל עשרת הדברים על כל עבר ועבר, וזהו כתבים מזני עבריהם, והוסיף לאמר מזה ומזה הם כתבים, להגיד שכל אם שהי' כתוב בעבר הזה, היה כתוב גם בעבר שבנגדו. ועוד שם דעת ר' סימאי שהיו מרבעים על כל לוח, והשעור לדעת ר' סימאי שהיו עשרת הדברים כתובים פעם אחת מלמעלה למטה ופעם השנית מלמטה למעלה, וכן בעבר שבנגדו. נמצאו מרבעים על כל לוח, וזהו שבכל הכתוב כתבים מזני עבריהם, מזה ומזה הם כתבים. עין מזני עבריהם, על שני שטחי הלוחות, ומזה ומזה על ג' הקצות מעלה ומטה, ולפי משפט השכל נכפלו הדברים כל כך לדעת ר' סימאי, כדי שמבל יד שיחזו משה את הלוח בידו יוכל לקרות בהבטה לחסוכם כל עשרת הדברים. מבלי שילטרך להפכו מלמטה למעלה, או מעבר לפבר (מדברי בעל עין יעקב נמס' שקלים): (טז) מעשה אלהים המה, הוא נכתבו עשון. לא כלוחות השניות שפסלן משה. והזכיר פה מעלת הלוחות לומר שעם כל זה לא נמנע משה מלשברם, כי מזה לו: חרות, לשון חרת וחרט אחר

הוא

כי תשא לב

הרגום אשכנזי

האכט איהנען צוגעזאגט: איך ווילל איירן זאכטן זאָ פֿיל זיין לֹיאספען, אלם שטערנע אם היממעל; אונד דיזעם גאנצע לאנד, ויאָפֿאָן איך געשפּראָכען, ווילל איך איירן זאמען איינגעבען, אונד זיא זאללען עם עוויג אלם איהר ערבגוט בעזיטצען: (יד) דער עויגע עגרערטע זיינען ראטהשלום, ווענען דעם איבעלם, וועלכעם ער זיינעם פֿאָלקע נעדראָהט

רש"י

נשבעת להם בך. לח נשבעת להם בזכר שכוח כלם לח בחמים ולח בידן לח בחרים ולח בנבואת חלח בך שחתם קיים ובשועתך קיימת לישׂ׳ שנאמר (ירחמיה כ"ג) בי נשבעתי נחם ה׳ ולינחך נאמר (שם כ"ו) והקימותי חת השבועה חשר נשבעתי לחבריכם חנין ולישקב נאמר (שם ל"ה) חני חל שדי פרה ורבה גוי וקהל שׂדי: (טו) תשני

באור

מניך (שם כ"ו ב׳), ולישקב נאמר חני חל שדי פרה ורבה (שם ל"ה י"ח). כשבע לו בחל שדי (רמ"י מגמרת בנדכות דף ל"ב ע"ח): ותדבר אלהים ארבה וגו׳ אשר אמרתי, דבור בלח מחילה. ומחליו הלעת הבדרים כמות שהן, והרמוי לפי דרכי הלשון ותבבר מליהם למה מרבה וגו׳, מו ותבבר מליהם להרבות וגו׳ וכל הסרן הזאת משר למרת תתן לזרעם. וכשם שגדל זמן התפלה בזאת מתי היתה, מם קודם שירד משה מן ההר, מו מחרי עלותו שנית, מלמתי לרז"ל דעות שונות, שילמדנו פרשת סלח לך מיתת, מל תעלה חת מנדך בשעת כעסו, ממי חתה למד ממשה. בשעה שעשו ישׂרחל חת העגל, חמר לו הקב"ה לך רד, חמר משה שעת כעס הוח חיבי לרוך לבבר עכשיו, ירד מן ההר ובבקן ב׳ בדיקות כמפורש שם, חחר שהתיון כל כך שב להקב"ה וגלה לו ע"כ (הועתק מתוספ׳ רמ"י כ"י שבידי), ותבי׳ מ"כ התפלה הזאת היח בעלמה הזכרת במשכן תורה (בבבים ט׳ כ"ו), בשבוי לשון קלת, מולם הטעם בשם שוה, ושם מזכרים מחרי בבתו מן ההר, ובזה הדרך בחר הרמב"ע, כי לבעתו לח יתפלל משה בעד ישׂרחל כל זמן שהיתה עבודה זרה בינתים (וזהו מתק מלית חז"ל שקדמוהו שעת כעס), מלמ ירד וביער העבל, וחח"כ שב להתפלל בתבבעי׳ יום, ומין מוקדם ומחוחר בתורה. ומולם בומלה שהות רבה שבינו, חמר משה הם מניח מני מת ישׂרחל ומלך לי, מין לישׂרחל תקומה בעולם, מבל מיני זה מכמן עד שחבקש עליהם רחמים, מיך התחיל משה ללמד עליהם סניגוליה וכו׳, וזהו הדרך שבחר בו הרמב"ן ז"ל. ולדעתו היו שם שתי תפלות, הראת קודם בדתו מיך שבחמר הקב"ה הניחה לי ויחר מפי בבם, ומחם השם על הרעה חשר דבר לבלותם, מבל לח נתבבה להם עדיין, רק חמר נחמתי לח מעשה בבם בלה, וכיון שהי׳ לו פנמי יודע משה ושרף חת העבל והרג עובדיו, ומח"כ חמר לעשה מעלה מל ה׳ מולי מבפרה בעד הטחתבם שיחמול לבם לגמרי, וכן משמע מפשטות הבתובים [והתפלה המובבת שם גם הרמב"ן יודה שהיח התפלה המובבת כמן שהיח הרחשונה. בעבור הטעם והעיבן שהוח נשתיבן, חף כי יש בהן קלת שבוי בלשון, והתפלה השבית לח מבבה שם, בי מי

כי תשא לב

לֵאמֹר בְּרֹעָה הוֹצִיאָם לַהֲרֹג
אֹתָם בֶּהָרִים וּלְכַלֹּתָם מֵעַל
פְּנֵי הָאֲדָמָה שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ
וְהִנָּחֵם עַל־הָרָעָה לְעַמֶּךָ׃
(יג) זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ
לָהֶם בָּךְ וַתְּדַבֵּר אֲלֵהֶם אַרְבֶּה

תולדות אהרן זכד נרכות י', ג', ול"ג ח'. סנת ג', ח':

תרגום אשכנזי רי"א

פֿיהרט האסט? (יג) וואָרום זאָללען דיא מצרים שפּרעכען: צו איהרעם אונגליק האט ער זיא העראוים גענפֿיהרט, אום זיא אויף דען געביירגען אומצוברינגען, אונד פֿאָן דעם ערדבאָדען צו פֿער־טילגען? לאס פֿאָן דיינעם ענטברענטען צאָרן אב, אונד ענדערע דען ראטהשלום, וועגען דעס איבעלם, דאס דוא דיינעם פֿאָלקע דראָהעסט: (יג) געדענקע דיינען דיהנערן אברהם יצחק אונד יעקב, וואס דוא איהנען בייא דיר זעלבסט צוגעשוואָרען האסט; אונד האסט

תרגום אונקלוס

אַפֵּיקִינּוּן לְקַטָּלָא יַתְהוֹן בֵּינֵי טוּרַיָּא
וּלְשֵׁיצָיוּתְהוֹן מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא תּוּב מִתְקוֹף
רוּגְזָךְ וְאָתֵיב בְּן בְּשְׁתָּא דְּחַשֵּׁיבְתָּא
לְמֵעֲבַד לְעַמָּךְ׃ (יג) אְדְכַר לְאַבְרָהָם
לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עַבָּדָךְ דִּי קַיֵּימְתָּא לְהוֹן
בְּמֵימְרָךְ וּמַלֵּילְתָּא עִמְּהוֹן אַמְגֵי יַת בְּנֵיכוֹן

רש"י

על הרעה. חסר הכתב להם: (יג) זכור לאברהם. הם ענינו על עסק הדגלים ומנינם חניתם נהגתם בעסק נסיונית ועדיין לא קבל שכרו תניהו לו וילחו עסק בעסק: להגדיל לינחק וליסלחל. הם לשרפה הם זכור לאברהם שמסר עלמו ליפרף עלין נחור כשדים הם להרינה זכור ליצחק שפשט נוחרו לעקידה הם לנלות זכור ליעקב שנלה לחרן והם חיגו גלולין בזכותן מה חתה חומר לי ותעשה

חותך לגוי גדול הם כפה של שלש רגלי' חיגו עומד לפניך בשעת כעסך ק"ו לכפה של רגל אחד: חסר

באור

הדל"ק בשרשים שרש מחל בס מחלי מדני (מלכים ג' ה' נ'), מחלי יכנו דלכי (תהלים קי"ט ה') מזה השרש: יהרה אפך בעמך, לכלות מת כלס, לף מותם שרש עמך ולא עמי: אשר הוצאת, ולא מני, וזהו לשון רז"ל בפ"ל לא כך אמרת לי כי שחת עמך, ולא עמי, הם עמי חטאו לא עמך חטאו, הוי למה ה' יחרה אפך בעמך. ועוד ממדו שם מלילה מפורש, בשעה שעשו ישראל אותו מעשה עמך לו משה לפייס מת השם, אמר רבון העולם עשו לך סיוע ואתה כועס עליהם, העגל הזה שעשו יהי' מסייעך, אתה מזריח את החמה והוא הלבנה, אתה הכוכבים והוא המזלות, אתה מוריד הטל והוא מעיב הרוחות, אתה מוריד בגשמי' והוא מגדל למחיה, אמר לו הקב"ה ואף אתה טועה כמותם והלא אין בו ממש, אמר לו אם כן למה אתה כועס על בניך, הוי למה ה' יחרה אפך בעמך: מארין ניצרים, שהם כלם עובדי טלמים, ומהם למדו בניך (ב"ל): (יב) למה יאמרו, עשה למען שמך, שלא יתחלל: ברעה, בכוונה רעה: והנחם, התעשת מחשבה אחרת להטיב להם, וכן מתורגם בל"א: על הרעה. חסר חסנת להם: (יג) נשבעת להם בך, לא כשעת להם בדבר שהוא כלה, לא בשמים ולא בארץ, לא בהרים ולא בגבעות, אלא בך, שאתה קייס ושבועתך קיימת לעולם, שנאמר כי אשבעתי נאם ה' (בראשית כ"ב ט"ז), ולילחק נאמר והקמתי את השבועה אשר אשבעתי לאברהם

מניך

משֶׁה רָאִיתִי אֶת־הָעָם הַזֶּה
וְהִנֵּה עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא:
(י) וְעַתָּה הַנִּיחָה לִּי וְיֶחַר־אַפִּי
בָהֶם וַאֲכַלֵּם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי
גָּדוֹל: (יא) וַיְחַל משֶׁה אֶת־פְּנֵי
יְהוָה אֱלֹהָיו וַיֹּאמֶר לָמָּה יְהוָה
יֶחֱרֶה אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכֹחַ גָּדוֹל וּבְיָד
חֲזָקָה: (יב) לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם

תולדות אהרן ועתה נרכות ג', ח': ויחל נרכות ג', ח', ול"נ, ג':

תרגום אשכנזי

וואהרגענאָמען, עס איז איין האַרטנעקיגעס פֿאָלק, (ד. ה. ווידערשפּענסטיג, אונ' בענדיג): (י) לאָס אלזאָ אב, פֿערגעס פֿיר זיא צו ביטטען, דאס מיין צאָרן איבער זיא ענטברענגע, אונד איך זיא אויפֿרייבע: (יא) וויל איך דיך צו אייגער גראָסען נאציאָן מאכען: (יב) דא פֿלעהטע משה פֿאָר דעם עוויגען זיי־נעם גאָטטע, שפּראך: וואָ־רום, אָ עוויגער! זאָלל דיין צאָרן איבער דיין פֿאָלק ענט־ברענען, דאז דוא מיט גראָ־סער מאכט, אונד געוואל־טיגער האנד אויס מצרים גע־

פֿיהרט

רש"י

ומחנים לשמוע: (י) הניחה לי. עדיין לא שתענו שיתפלל משה עליהם והוא אומר הניחה לי חלה כאן פתח לו פתח והודיעו שהדבר תלוי בו שמא יתפלל עליהם לא יכלם: (יא) למה ה' יחרה חסך. כלום מתקנא הלה חכם ניחם בגבור בגבור: (יב) והנחם. התעסק מחזק אחרת להטיב להם:

מֵאָרְעָא דְמִצְרַיִם בְּחֵיל רַב וּבִידָא תַקִּיפָא: (יג)

תרגום אונקלוס

הָדֵין וְהָא עַם קְשֵׁי קָדָל הוּא: (י) וּכְעַן אַנַח בָּעוּרָךְ מִן קֳדָמַי וְיִתְקֵף רוּגְזִי בְּהוֹן וְאֵישֵׁיצִינוּן וְאַעֲבֵיד יָתָךְ לְעַם סַגִּי: (יא) וְצַלִּי מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ אֱלָהֵיהּ וַאֲמַר לְמָא יְיָ יִתְקֵף רוּגְזָךְ בְּעַמָּךְ דִּי אַפֵּיקְתָּא (יג) לְמָא יֵימְרוּן מְצָרָאֵי לְמֵימַר בְּבִישָׁא

באור

ערף, מחזירין קדי עורפם לנגד מוכיחם ומתאנים לשמוע. כאדם ההולך לדרכו, ולא יסיג עורף לקורא אליו, וזה המשל נאמר שהיו ישראל נאחזין מלריס עובדי ע"ז, והשם שלח להם נביאים לאמר מיס מקולי עיניו הסליכו וגלולי מלריס אל תטמאו, כי כן כתוב (ביחזקאל כ' ז'). ועתה שבו לגלוליכם ולעגליכם: (י) ועתה הניחה לי, עדיין לא שמעו שיתפלל משה עליהם, והוא אומר הניחה לי, אלא כאן פתח לו פתח, והודיעו שהדבר תלוי בו, שאם יתפלל עליהם, לא יכלם. וחז"ל משלו הדבר למלך שכעס על בנו וכי' מכהו מכה גדולה, וכי' מוכנו יושב לפניו ומתירא לומר לו דבר, אמר המלך אילמלא מוכני זה יושב לפני הרגתיך, אמר דבר זה תלוי בי, מיד עמד והלילו (נדרים דף ל"ב ע"א): ויהר אפי בהם ואכלם, אין טעם שיאמר הניחה לי ואכעס, כי אם לא אמר אלא עדיין, איך יחדל אפו אחרי שיניחנו משה, אבל דרך הפשט שיאמר הניחה לי ואכלם בחרון אפי כדרך הרף ממני ואשמידם (דברי' ט' י"ד) (הרמב"ן)]: ואכלם, יפול הקלף על כלם, כי כדבר כן אעלה, והשם יודע תעלומות לב, וגלוי וידוע לפניו שבחטו דבר נמחשבה רע, ולולי זה לא הי' הכעס נכלם לכלותם: (יא) ויחל, לשון תחנה ובקשה, ודרכו על הדוב לבא על פניס, כמו יחלו פני חיב (משלי י"ט ו'), לדעת

כי תשא לב

דַּד כִּי שִׁחֵת עַמְּךָ אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: (ח) סָרוּ מַהֵר
מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִם עָשׂוּ
לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ
וַיִּזְבְּחוּ־לוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם: (ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־

תרגום אשכנזי די

הע הינאונטער, דען ריין
פֿאָלק, וועלכעס רוא אויס
מצרים געפֿיהרט האט זיך
שוועך פֿערזינדיגט: (ח) זיא
זינד זעהר באלד פֿאָן דעם
וועגע, וועלכען איך איהנען
געבאָטהען, אבגעוויכען, זיא
האבען זיך איין געגאָסטע-
נעס קאלב געמאכט; האבען
עם אנגעבעטהעט; האבען
איהם אָפּפֿער געשלאכטעט,
אונד דאבייא געשפראָכען:
ישראל! דיזעס זינד דיינע
גאָטטער, וועלכע דיך אויס
מצרים הערויף געפֿיהרט

תרגום יונתן

הוֹת אֲרֵי חַבִּילוּ עַמָּךְ דִּי אַסֵּיקְתָּא מֵאַרְעָא
דְּמִצְרָיִם: (ח) סָטוּ בְּפִרְיַע מִן אוֹרְחָא דִּי
פַּקֵּידְתִּינוּן עֲבָדוּ לְהוֹן עֵיגֶל מַתְכָּא וּסְגִידוּ
לֵיהּ וְדַבְחוּ לֵיהּ וַאֲמָרוּ אִלֵּין דַּחֲלָתָךְ
יִשְׂרָאֵל דִּי אַסְקוּךְ מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם:
(ט) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה גְּלֵי קֳדָמַי יַת עַמָּא

תולדות אהרן

כי שחת עקדים ת"נ, פ"נ: צויתם סנהדרין נ"ו, ע"ג: וישתחו סנהדרין פ"נ, ח':

האבען: (ט) דער עוויגע שפראך ווייטער צו משה: איך האבע דיזעס פֿאָלק וואהר-

רש"י

הוא כמו (נחמיה ח') וידבר אתם קשות: לך רד. מגדולתך לא נתתי לך כדומה אלא בשביל חטא שעשה נתגנה משה מפי ה' של מעלה: שחת עמך. שחה הטו לא נאחר אלא עתה ערב רב שקבלת מעלתך וביופיהם ולא נתלכלו כי ואחר' טוב סודקו גדי' נזכיר', הם שחתו והשחיתו: (ט) קשה עורף. מחזרין קמי ערפם לנגד מוכיחיהם

תרגום אונקלוס

חוֹת אֲרֵי חַבִּילוּ עַמָּךְ דִּי אַסֵּיקְתָּא מֵאַרְעָא
דְּמִצְרָיִם: (ח) סָטוּ בְּפִרְיַע מִן אוֹרְחָא דִּי
פַּקֵּידְתִּינוּן עֲבָדוּ לְהוֹן עֵיגֶל מַתְכָּא וּסְגִידוּ
לֵיהּ וְדַבְחוּ לֵיהּ וַאֲמָרוּ אִלֵּין דַּחֲלָתָךְ
יִשְׂרָאֵל דִּי אַסְקוּךְ מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם:
(ט) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה גְּלֵי קֳדָמַי יַת עַמָּא

באור

כמו וידבר אתם קשות (נחמיה ז') (רש"י), נראה שהוכיח זה מדכתיב וידבר גלמ מלת לאמר, לף שהוא מדבר אל הנוכח, לך רד, ומליע הדברים כאות שינאו מפי מואדם, ואין זה מספט הלשון כמו שאמרתי לך פעמים רבות. וגם מזה לאי למה שפירשו, שלא היתה המחשבה הראשונה לחטוא נע"ז, כי לא אמר למשה לך רד כיום שעשו העגל, שגלי ספק הי' יודע מיד, אבל כשזעקו העם והשתחוו לו וקמו לשחק, אז אמר למשה לך רד כי שחת עמך: לך רד, מגדולתך, שלא נתתי לך גדולה אלא בשבילם. (רש"י). והוא מגמרא דנדרים (דף ל"ב ע"א), וברש"י שנדפוס הוסיף, שאותה שעה כתבה משה מפי ה' של מעלה, והוא מג"ר, והוא גם משל נכבד משליח המדינה שנשלח למלך בחטא שולחיו, לף על פי שהוא לא חטא אלומה. ובדש"י כ"י מינו, ויש במקומו תוספת בפסוק שלמעלה, וידבר, לשון קושי וכן וידבר אתם קשות, שאותה שעה נזעף משה על שבבר הקב"ה קשות נגדו ע"כ, והוא ממדרש תנחומא: כי שחת עמך, שחת העם לא נאמר, אלא שחת עמך. ערב רב שקבלת מעלתך וביולת אותם, ולא כשלכת בי, ואמרת עוב שידבקו גדי' נזכיר, הם שחתו והשחיתו (רש"י): [שחת עמך, פי' שחת דרכו ומעשיו]: (ח) סרו הדרך אשר צויתם, שלא לעשות להם תמונה ולא לעגול לזולתי לף בשתוף, כמעשה בחומות עע"ז כי לם ליחד כל העבודות והתפלות והכבוד לי לבדי: (ט) קשה

ערף

תרגום אשכנזי

(ה) אלם אהרן דיזעם זאהע, (דאם זיא נעהמליך דאז קאלב ניכט צום אנפֿיהרער, זאָנדערן פֿיר גאָטט אננעהמען) בויעטע ער איינעז אל־טאר פֿאָר איהם: אהרן ריף אויס: מאָרגען איזט איין פֿעסטטאג דעם עווינען צו עהרען: (ו) זיא שטאנדען דעם מאָרגענס פֿריה אויף, בראכטען גאנצע אָפּפֿער, פֿיהרטען אויך פֿרייד־ען־אָפּפֿער הינצו; דאז פֿאָלק זעטצטע זיך הין צום עסמען אונד טרינקען, אונד שטאנדען דאָפֿאָן אויף, מוטהווילליגן צו טרייבען: (ז) דער עווינע שפראך צו משה, גע־

ריש"י

וחט"כ הטעו את יסרחל תחריו: (ה) וירא אהרן. סמי' זו רוח חיים שנחתר בתגניח סיר חוכל עבד (תהלים ק"ו) ורוח סהגליח מעשה סטן ולח היה לו קיים לדחות' לנחרי: ויבן מזבח. לדחותם: ויחתר הג לה' תחר. ולח היום שחת יבח חבים קודם שיעבדוהו זהו פסוטו. ותדרשו נויקרח רבה דבים כנגד כחם חהרן רחם חור בן חחיתו סמי' מוכיחם וחרגוהו וזהו ויבן מזבח לפניו ויבן מזבות לפניו ועוד רחם וחתר מוטב סיהלו בי הסרהון ולח נחם ועוד רחם וחתר חם הם בינים חותו המזבח זה מניח לפיר וזה מניח חבן ונחנ' תלחכתן נעבית בבת חחת מתוך שחני בית' תהיה חלי תחענל בחלחכתו בין כך ובין כך מזבח בח: חג לה'. בלגו חי' לבמים בטוח היה סיבח חבם ויעבדו חת היקוס: (ו) ויבכימו. הפטן זהם כדי סיהטחו: לנחק. יש בחמע הזה בלוי עדיות כת"ם לנחק בי ופפיכו' דם כת"ם (סהולל ג' ג') יקומו כעברי' ויבחקו לפניהו חק כתן נהרג חוב: (ז) וידבר. ל' קוסי

תרגום אונקלוס

הע

דִּי אַסְקוּךְ מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם: (ה) וַחֲזָא אַהֲרֹן וּבְנָא מַדְבְּחָא קֳדָמוֹהִי וְקָרָא אַהֲרֹן וַאֲמַר חַגָּא קֳדָם יְיָ מְחָר: (ו) וְאַקְדִימוּ בְיוֹמָא דְבַתְרוֹהִי וְאַסִּיקוּ עֲלָוָן וְקָרִיבוּ נִכְסָן וְאַתְחַר עַמָּא לְמֵיכַל וּלְמִשְׁתֵי וְקָמוּ לְחַיָּבָא: (ז) וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה אֵיזֵיל

באור

כ' וכ"מ), שכחו דגדו מסר לוס: (ה) וירא אהרן. דלם שנח לו הפחד מסר פחד, וכגד נעתקו קלתם מן המחנה הרמטונ' מל עגולת המלילים, המחנם לגנות שם מזבח, להסיב מחנו' העם מן הנעגר הכוח מל הבם יתעלה, וזהו שחמר חג לה' מחר, סיהיו העגידו' ומזבחים לשם המיוחד, להפיק ממהו דלון מל נעל הלודה, שבהיותם עובדים שם לחל יערה עליו דוח ממלום, כחשר נחלל על משה, מגל לח תהי' כוונת' בזבחי' ועבודות בלתי לה' לבדו. וכן מהרו בויקלח רבה, מהר מהרן מתוך שהני בונה מותו, מהי בונה מותו לשהו של הקב"ה, שבחמר חג לה' מחר, חג לעגל מחר מין כתוב כאן, חלא חג לה'. ויתכן שחמר מחר להחריך לכם, מולי יבח משה ויעזבו חת העגל: (ו) ויעלו עלת וגו', לח מהר ויעלו לו עולות ויניחו לו שלמים. כי היו בהם מכוונים לשם הקב"ה כחשר מהר מהרן, ומהם משחיתים וזובחים לעגל, ועל מלה מהר משה למשה ויתחתו לו ויזבחו לו. כי הם החטחים: לאכל ושתו, יבבו כלם לחכול לבעבה ושתו לשכרה, כחשר יעשו בחגים ובמועדים, ומחרי כן קמו לנחק בעגבים', ומהרו ז"ל שים בתשתו' הלבון הזה ע"ז וגלוי עדיות וטפיכת דמים: (ז) וידבר. לשון קוסי הוח,

כמו

כי תשא לב

אֹתוֹ בַּחֶרֶט וַיַּעֲשֵׂהוּ עֵגֶל מַסֵּכָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

תולדות אהרן אלה ע"ז נ"ג, ג': אשר סנהדרין פ"ג, ח':

תרגום אונקלוס

עֲגַל מַתָּכָא וְאָמַרוּ אִלֵּין דַּחֲלָתָךְ יִשְׂרָאֵל

תרגום אשכנזי רט

איינער פֿאָרם, אונד פֿערפֿערטיגטע איין געגאָסענעם קאלב דאָרויס; דא שפּראכען זיא: ישראל! דיזעם זינד דיינע גאָטטער. וועלכע דיך אויס דעם לאנדע מיצרים העדויס געפֿיהרט האבין:

(ה)

רש"י

זכני פנים הלחד ויגר ג' קסירים נחרט לשון סירד כתן המעפחות והחריטים (ישעי' נ') ויגר כגרוס כסף זכני חריטים (תלכים ג' ה') וכן ג' נוכח. נחרט כלי חומנות הנוכפין מחורלין וחורתין נו נוכות נזכב כעט סופר החורת חותיות נליחות וסנקסין כתו וכתיב עליו נחרט חנוס (ישעי' ח') וזהו פתרנס חנקלוס ולך יתיה נזיפת ג' זיוף הוא כלי חומנות מחורלין נו נזכב חותיות וסקידים סקורין נלע"ז גיי"ל (ו ומזייפין ע"י חותמות: ענל מסכה. כיון סהטליכו לחור נכור נחו מכספי ערב נב טעלו עמהם תמנרים ועשוהו נכספי. וי"ח מיכה היה סם טילח מתוך דחוסי נגין סנתמך נו נמנרים ויהי נידו סם וטם טכתב נו מסח עלה סור להעלות חרונו טל יוסף מתוך נילוס והטליכו לתוך הכור וילח העגל: מתכת. ד"ח קכ"ה קנטרין זהב היו נו נניתנרית טל מסכה: חלה חלטין. לח נחמר חלה חלהיהו מכחן טערב רב טעלו ממנרים הם סנקבלו על חהרן והם טעשוהו

---

1) בלע"ז Cesello .חיט: Ciselet, (גרחבסטיגעל)

באור

דעפֿארשעד, גל"ח (עגטוחדען): (ד) ויצר, לשון צורה כמו וילך את שני העמודים (מלכים ז' ו' ט"ז): בחרט, כלי ומחנות הצורפים, שחולקין וחורתין בו צורות הזהב, כעט סופר החורת אותיו' גלומות ופנקסין, כמו וכתב עליו בחרט אנוש (ישעי' ח'), וזהו בתרגם יונתן ולך יתי' נזיפת, לשון זייף הוא כלי חומנות שחורלין בו נזהב אותיות וסקידים, סקורין בלע"ז גיי"ל [גילי"ע או גיס"על, אלה נוסכת בלשון צרפ', ועניב' גל"ח (קוייניר נאגעל), ויותר נרחב בל"ל ניז"על, והוא שם הכלי הכתוב, גל"ח (מייסיעל או גרחבסטיגעל)], ומזייפין (כלומר חורלין ונוסחין) על ידי חותמות (רש"י), והרמב"ן פי' בחרט כמו דמות, נדמות אנוש וכן כתב הרל"ק נשרשיו שרש חרט שיש משרש"ם בחרט נדפוס הכותב שעשו דפוס של חמר כדרך המתיכין, ועשו בו צורת העגל והטליכו הזהב בתוכו ונעשה העגל, וכן תרגם המתרגם המסכמי: אלה אלהיך ישראל וגו', אין טפח בעולם ניחסוך, כי הזהב הזה משל הי' בשמיים עד היום, והיום נעשה עגל מסכה, הוא משל הוליאם ממנרים, אבל אמרו כי כח הצורה הזאת, והרוח שיש בו העלום משם, ובאמת זה טעות כל העובדים עץ ואבן מעשה ידי אדם: אלהיך ישראל, ולא כאמר אלה אלהינו, מכאן שערב רב שעלו ממנרים הם שנקבלו על אהרן, והם שעשוהו ואח"כ הטעו את ישראל (רש"י), וכן משמעות הכתוב לפי פשוטו, שהתחיל המון העם להחלק למחלוקות ומדנים העלות והמחשבות, וקלתם בדו מן הכוונה הראשונה שהיתה להם, לעשות להם צורה הולכת לפניהם ושמוהו מקביל מוחז לכונן אליו כשיספרו נפלאות אלהיהם, כאשר עשו הפלשתים בארון שאמרו כי האלהים שם, וכן נעתקו מענין לענין, וממחשבה למחשבה, עד שהתחילו לכונן אליו העבודה והתפלה, ולהקריב לפניו, ככל עובדי ע"ז, והנה עבדו על לא יהי' לך אלהים אחרים על פני (לעיל כ' ג'), כמו שאמרנו שם, שנאסר ליזראל השתוף, והעבודה לזולת השם, וזהו שנאמר ויאמרו את כאלה אשר אלו את שני העגל, שכחו אל מושיעם וגו' (תהלים ק"ו

מִצְרַיִם לֵא יְדַעֲנוּ מֶהֱוֵיָה לוֹן׃
(ג) וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים אַהֲרֹן פְּרָקוּ
נִזְמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי נְשֵׁיכֶם
בְּנֵיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם וְהָבִיאוּ אֵלָי׃
(ג) וַיִּתְפָּרְקוּ כָּל־הָעָם אֶת־נִזְמֵי
הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיָּבִיאוּ
אֶל־אַהֲרֹן׃ (ד) וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיָּצַר

תרגום אשכנזי

פֿיהרט האט, וויכטען וויר ניכט, וואס איהם צוגעקאָמען מעג: (ג) אהרן שפּריאך צו איהנען, זאָ ניטניט דען הער־איים דיא גאָלדענע אָהרענרינג, וועלכע אין דען אָהרען וואָרען, אונד בראכטען זיא דעם אהרן: (ד) ער נאהם עם אוים איהרער האנד, בילדעטע עס אין

רש"י

תחזן מלריס. והיה תורה לנו דרך חסר נעלם גם עתה נכיכין תגולחניהו' תסר ילכו לפניו: (ב) נחזני נשיכם. תמר תהרן נלנו הנשים וילדיס תסיס ותכשיטיהן סתח יתעכב הדנר ונתוך כך יגח תסח והם לח התהינו ופרקו תעל עלתן: פרקו. לשון נווי תנזרת פרק ליחיד כתו נרכו תנזרת נרך: (ג) ויתפרקו. לשון פריקת תסח כשטלוס תחזיסס נתלח סס תפורקי' תנזיסס ויסקרי"ר נלע"ז (ו): חת נזמי. כתו תנזמי כתו (שמות ט') כלחתי חת העיר תן העיר: (ד) וילר חותו נחרט. יש לתרג'

תרגום אונקלוס

לָא יְדַעְנָא מָה הֲוָה לֵיהּ: (ג) וַאֲמַר לְהוֹן
אַהֲרֹן פְּרִיקוּ קְדָשֵׁי דַּהֲבָא דִּי בְּאוּדְנֵי
נְשֵׁיכוֹן בְּנֵיכוֹן וּבְנָתֵיכוֹן וְאֵיתוּ לִי:
(ג) וְאִתְפְּרִיקוּ כָל עַמָּא יַת קְדָשֵׁי דַּהֲבָא
דִּי בְאוּדְנֵיהוֹן וְאֵיתִיאוּ לְוָת אַהֲרֹן:
(ד) וּנְכֵיב מִידֵיהוֹן וְצַרְיֵתֵיהּ בְּזִיפָא וַעֲבָדֵיהּ

(א) *Descharger*: Décharger, (עכטלאדען, חבולחדען) בלע"ז

באור

ילך לפניהם. ממנו זה משה הלוים מסר הודיע לנו הדרך ממנדי' ועד הנה, שהיו כל המסעי' על פי ה' ניד משה, הנה מנך ממנו ולא יסוג מלינו עוד, עתה נעשה לנו תורה דרך מחר נמקומו. והיו נוחרי' נמעשה ידי מדע, כעין תרפים מסר עשו להם נימי' הרם להניך להם נרכיהם, כי בי' הדנר הזה מפורסם נימים הרם שיונק ענין מלכי נלוות התרפים הרם, ויונק ממם: לא ידענו מה היה לו, מה מקרה קרה למיס הזה שהלך ולא שב מלינו עד כה, מין זה כי מס מסון קדמו ומת, עתה נעשה לנו דנר קייס ונלתי עתיך להפסד ומות כמותו: (ב) פרקו, לשון לווי מנזרת פרק ליחוד, כמו נרכו מנזרת נרך: באזני נשיכם, מתך מהרן נלנו הנשים וילדי' חסים על תכשיטיהן שהיו יתעכב הדנר ונתוך כך יגיח משה, והם לא התעכבו ופרקו מעל עלמן (רש"י): ידע מהרן שמין כוונת' הרשעה לעגול' מלילים, לכן לא התמהן למחות נידם, ולתסול מת נפשו לקנאת ה' לנאות, כאשר הי' עושה נלי ספק אלו ידע שכוונת' לנאת מעגול' מלכי ישראל (וחס ושלום שאהרן קדוש ה' יעשה ע"ז, כאשר יחשבו קלת המפרשים). ואולם נעגול שהיו ישראל מעורנים נעבד רב, כאשר אמר לסוף, אמנם ידעת את העם כי נדע הוא (לקמן כ"נ), חשש שתגבר עליהם המחשבה הרעה ויטעו נע"ז, כאשר אירע נאמת, לכך נלה לאהות' ולעבד הדנר עד שיגיח אחיו: (ג) ויתפרקו, לשון פריקת משא, כשטלוס מאזניהם נמלאו הם מפורקים מזמיהם דיסקרייר לע"ז (רש"י), והוא

דעת מרשנר

לב (ו) וַיַּרְא הָעָם כִּי־בֹשֵׁשׁ
מֹשֶׁה לָרֶדֶת מִן־הָהָר
וַיִּקָּהֵל הָעָם עַל־אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ
אֵלָיו קוּם | עֲשֵׂה־לָנוּ אֱלֹהִים
אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ כִּי־זֶה | מֹשֶׁה
הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ

תולדות אהרן ויש סנת פ"ט, ח': כי זה סנת סס. מנחות כ"ג, ג':

תרגום אונקלוס

לב (ו) וַחֲזָא עַמָּא אֲרֵי אוֹחַר מֹשֶׁה
לְמֵיחַת מִן טוּרָא וְאִתְכַּנִּישׁ
עַמָּא עַל אַהֲרֹן וַאֲמָרוּ לֵיהּ קוּם עֲבִיד
לָנָא דַּחֲלִין דִּי יֵהֲכוֹן קֳדָמָנָא אֲרֵי דֵין
מֹשֶׁה גַּבְרָא דִּי אַסְקָנָא מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם

תרגום אשכנזי רח

לב (ו) ראו פאלק זאה, דאם משה לאנ־
גע זיימט, פאם בערגע הער־
אב צו קאמען, דא ליפען
דיא לייטע איבער אהרן צו־
זאמען, אינר שפראכען צו
איהם: אייף! פערפערטיגע
אונם נאטטליכע ווען, דיא
פאר אונם הער געהען, (דאז
איזט, אינם אנפיהרען זאל־
לען), דען דיזער מאן משה,

רי"י

לב (א) כי נסס מסס. כהכנותו ל' חיתור וכן (שופטים ה') נסס רכבו ויחילו עד נוס כי כשעלה משה להר לתת להם לסוף חרבעים יום וחי נתוך סס שעות כשנוכים הם שחותו יום שעלה מן המנין היה, והוח חשר להם שלשים חדשי' יום ולילו עמו ויום עלייתו חין לילו עמו ובשבע' בכיון עלה נחלה יום חרבעי' נשבעה עשר בתמוז נסנס עשר נח טבן ויערנד חת העול' וברחם דמית חבך וחבלם וערבוניתה לוחר ודחי חת משה לכך נח ערבוניתה לעילם חיבר להם חת משה שכב' נלו סם שעי' ולח נח כו' כרחי' נחס' שבת ודחי חשבר לוחר שלח טעו חלח ביום המעונן בין קידש חניית בחרי לחחר חניית בחרי לה ירד משה עד יום המחר' שנחמר ויסביחו מחחרת ויעלו עילות: חשר יבחו לבניהו. חליהית הרבים חיוו להם: כי זה משה חחיש. כחין דמות משה הרחים להם בטבן שניחחין חוחו נחויר בקיע הבחים: חשר העלנו

באור

לב (א) וירא וגו', ממר המנחר כל מי שחפרם נמעשה העגל הכל לקוח מדנדי החנך למלך הכוזר (ממחמר מ' סימן ל"ג עד סימן ל"ח) והרמב"ן והרמב"ע, נקלור ושנוי הלשון קלת על פי דרכי, ולח חזכור חת שמות הגדולים הללו נכל מקום ומקום, מחרי שהקדמתי לך נכלל כי לח מלחי יחלו הדברים. כי חם שחולים הם מתי: בשש, כתרגומו לשון מיחור, וכן נסס רבנו (שופטים ה' כ"ח), ויחילו עד נוס (שם נ' כ"ה) (רש"י), ויש הנדל דק בין מחר לנסס, כי המחריך וממתין יותר מן המועד המונבל מהר הרחוי יקרח מחחר, והמחחר כל כך עד סיגוח המקום עליו ויתיחם מתנו, יקרח נסס. והנה משה הלך מחתם ולח לקח לידם, גם רחו שהמן מינגו יורד על הר סיני, ולח נפקד משה חלח על מנת שיסוב ליומו, כי גם הוח לח ידע מתי יסוב, והשם חמר לו עלה חלי הרה וגד שם עד שחתן לך לוחות הנדית. והיו ממתינים למשה ומלפיס לרחתו חרבעי' יום, חז רחו כי הוח מחחר כל כך, עד שינוחו המקוים חליו מסנרם ותקותם, ויחיחשו ממנו, נחשנם שלח יסוב עוד. [ומלת נסס כעל ענר מן המרינע נשקל כוזן]: ויקהל, כל קהלה שחחריה על היח למדידה: עשה לנו חלהים וגו', רחה והתנונן שלח למדו עשה לנו חלהי' חשר יחיו וימיתו ויגשימו ויעשו לנו נסיס וגפלחות, כי לח היתה כוונת העם לנחת המנודת חלהי הטמים, כי חס נקשו משה מחר חשר

תרגום אשכנזי

(יח) וַיִּתֵּן אֶל־מֹשֶׁה כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר
אִתּוֹ בְּהַר סִינַי שְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת
לֻחֹת אֶבֶן כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע
אֱלֹהִים:

ערייכט: (יח) אלס ער
אויסגערעדעט האטטע מיט
משה אויף דעם בערגע סיני,
גאב ער איהם צווייא טא-
פֿעלן דעם צייגניסעם: שטיי-
נערנע טאפֿעלן מיט דעם
פֿינגער נאָטטעם בעשריבען:

לב (פ)

רש"י

להקנ"ם. וכן הוא בהדיא בזוהר ויקהל. תסר על כן בזווי הקנ"ה כתיב מחת כל חיס דהיינו נס ערב רב כמו שדרשו רבותינו ז"ל חיס חיס תלמד וכו'. ותסס בזווי חתר ליסרחל קחו מחתכם דייקח ולח ומערב רב לפי שהם גרמו בניזקים וק"ל): ככלתו. ככלתו כתיב חסר שנמסרה לו תורס נמתנה ככלה בחתן שלח היס יכול לגמוד כולה בזמן מועט כזה. דבר אחר מס כלה מתקשמת בכ"ד קבוטין הן החמוריס בספר יבעיס חף תלמיד חכם לרין להיות בקי בכ"ד ספריס: לדבר אתו. החקיס והמשפטיס שנומלה המשפטיס: לדבר אתו. תלמד שהיס מסס שומע מפי הגבורה וחוזרין ובוחין חת ההלכה שהיס יחד: לוחות. לחת כתיב שהיו שתיהן שוות:

תרגום אונקלוס

וְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה שַׁבַּת וְנַח: (יח) וְיַהֲב
לְמֹשֶׁה כַּד שֵׁיצִי לְמַלָּלָא עִמֵּיהּ בְּטוּרָא
דְּסִינַי תְּרֵין לוּחֵי סַהֲדוּתָא לוּחֵי אַבְנָא
כְּתִיבִין בְּאֶצְבְּעָא דֵיְיָ:

באור

וח"ל ממרו ויגח לעולמו ביום השביעי, עשוהו פעל יולח, המשיך המליחות כפי מה שהוח, ביום השביעי, והביח מנוחה לעולם. ועניו ויגפס שנשלם לגופו, מחרי חשר היו הדברים כחפלו, כי לשון נפש יחמר גם על הכווכה והלשון ונחדש יחמר לשון נופש על המנוע מטורח ועמל, כחשר תנוח הנפש מדגזה ועונש השתדלותה להשיג חת מחויה, ונשס יתעלה על הויח כל חפלו, כפי חשר גזר, וכן מצורפס בל"ח: (יה) ויתן חל משה, כמשך לפניו חל חלהיס המזכר בסוף הפסוק. וכתב רש"י ז"ל חין מוקדם ומחוחר בתורה, מעשה העגל קודם לגווי מלחכת המשכן ימיס רבים הי', שהרי בי"ז בתמוז נשתברו הלוחות, וביום הכפורים נתרלה הקב"ה לישרחל, ולמחרת התחילו בנדבת המשכן: לדבר חתו, החקיס והמשפטי' שנומלה המשפטיס, כי לח נוה עדיין על מלחכת המשכן: באצבע חלהיס, דבר הכתוב על מכהב המדס, כי כל חפן השס בדבר פיו יקוס, ופי' דבר פה גס הוח דרך משל. כמשפט מלכי המדמה, כי לח יגלד מחומה מחפלו ולשונו בלבד. והכווכה בחמרו בחלבע חלהיס, ליחס מכתב הלוחות חל השס יתעלה לבדו, שלח נעשה לח על ידי מלחכה. ולח על ידי פועל טבעי, כי חס בלשון השס וחפלו לבד, וכן חמרו החלמיס חלבע חלהיס הוח (לעיל ח' ט"ו), בלשונס בלומס שהמכה בהיח בחה לבס חחת השס בדידה בלי חמבעי כלל. וכן בקדמו השמיס מעשי חלבעות השס, לפי שלח נעשו לו ע"י מלחכה ולח ע"י פועל טבעי. כי חס בדבר ה' וחפלו, כמו שחמר בדבר ה' שמיס נעשו (תהלים ל"ג ו'), חף כחן כתוב' בחלבע חלהי', שהי' המכתב ההוח בלשון רחשון, ולח השתתף בו לח פעולת חדס ולח פעולת שום כס מהכחו' הנבראות. וכבר זכרו רבותינו ז"ל מכתב הלוחות בחספר הדברים שבחלו בס"ד בין השמשות:

לב (א)

בְּיוֹם הַשַּׁבָּת מוֹת יוּמָת׃
(טז) וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־
הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת־הַשַּׁבָּת
לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם׃ (יז) בֵּינִי
וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם
כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־
הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ׃ ס שני

תולדות אהרן ושמרו שבת פ"ט, ג'. יומא פ"ח, ג'.
עקדים מ"ג, פי"ח: ביני נוסח ט"ז, ח'. עקדים סער
פ"ט: שבת נוסח סס. תענית כ"ז, ג':

תרגום אונקלוס

עֲבִידְתָּא בְּיוֹמָא דְּשַׁבְּתָא אִתְקְטָלָא
יְתְקְטֵיל׃ (טז) וְיִטְּרוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יַת
שַׁבְּתָא לְמֶעְבַּד יַת שַׁבְּתָא לְדָרֵיהוֹן
קְיָם עָלַם׃ (יז) בֵּין מֵימְרִי וּבֵין בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אָת הִיא לְעָלַם אֲרֵי שִׁתָּא
יוֹמִין עֲבַד יְיָ יַת שְׁמַיָּא וְיַת אַרְעָא

תרגום אשכנזי רז

בייט פֿערריכטעט, זאָלל נע־
טאָדטעט ווערדען: (טז) ויא
קינדער ישראל׳ס זאָללען אל־
זָא דען שבת בעאָבאכטען:
דאם זיא נעהמליך דען שבת
בייא אללען איהרען נאכ־
קאָממען האלטען: אלם איי־
נען עווִיגען בונד: (יז) צווי־
שען מיר אונד דען קינדערן
ישראל׳ס זאָלל דער שבת אוין
צייכען זיין אויף עווִיג; דען
אין זעכס טאגען האט דער
עווִיגע דען היממעל אונד דיא
ערדע גענאכט, אם זיבעני־
טען טאג אבער, האט ער
וועַייערט, אונד זיין ציעל
ער־

רש"י

נפ'. סתירת קדושתם לשמי ומלותי: (יז) ויופח.
כתרגומו ונח וכל ג' נופח הוח ג' נפש סתציב נפשר
ונשמתו נהרגיעו תשורת המלאכים ומי מבתוב בו
(ישעיה נ"ו) לח ייעף ולח ייגע וכל פעלו נתאת'
הכתיב מנוחה לעלתו לשבר המזון מה שהי' יכולה
לשמוע: (יח) ויתן חל תשה ונו'. חין מוקדם
ומחוחר בתור' תעשה העגל קודם לנווי מלחבת
המשכן ימוש רגיש היה שהרי ני"ו נתתו נשתברו

רש"י

נפ'. סתירת קדושתם לשמי ומלותי: (יז) ויופח.
כתרגומו ונח וכל ג' נופח הוח ג' נפש סתציב נפשר
ונשמתו נהרגיעו תשורת המלאכים ומי מבתוב בו
(ישעיה נ"ו) לח ייעף ולח ייגע וכל פעלו נתאת'
הכתיב מנוחה לעלתו לשבר המזון מה שהי' יכולה
לשמוע: (יח) ויתן חל תשה ונו'. חין מוקדם
ומחוחר בתור' תעשה העגל קודם לנווי מלחבת
המשכן ימוש רגיש היה שהרי ני"ו נתתו נשתברו
טלחות ובי"ה נתרנם הקב"ה ליזרחל ולמחר התחילו נגדב המשכן וזיקס נתחד בניסן. (ג"ע
טוב דילמח הכל כסדר ונווי הקב"ה למשה היה נתרנשי' ויום הדחשוי' טרם עשותם העגל וקודם
נתנו מהסר עשו חת העגל. ומשה לח הגיד ליזרחל נווי המשכן עד למחרת י"כ שהיו יזרחל תרוצים

באור

ונמלותי: (טז) ושמרו, שיזמלו ימי השבוע, שלח יזבחו מי זה יום הוח שבת, ויתקן
נדכיו ודרכיו ביום השבי, להיות יום השביעי שמור מכל מלחכה: לעשות את השבת,
לעשות חותו יום שביעי, ויב"ע תרגם למעבד תפנוקי שבתח: [לדרתם, שח נסי' ונווי
הקבוע לנד, שלח כמנהג, וכפי המנהג רחוי לקיו' לדורותיהם]: (יז) כי ששת ימים
וגו', על כן יזרחל העושה מלחכה בשבת, כמכרים במעש' נרחשית: וינפש, כתרגומו
ונח. וכל לשון נופש הוח נפש, שמזיב נפשו ונשימתו בהרגישו מטורח המלחכה, ומי
שכתוב בו לח יעף ולח ייגע (ישעי' מ' כ ח), וכל פעלו נמחתר, הכתיב מנוחה לעלתו
לשבר המזון מה שהיה יכולה לשמוע (רש"י). וכשר הודעתיך בפ' נרחשית (ג' ג')
מה הוח ענין המנוחה נמעשה נרחשית, כי מעשי השם חינם נתנועה, כי חם נדבר חו
נרחון נרידת (כי ענין הדבור נלווי הוח הגלות הלין והודעתו לחון); וכמשר התחילו
הנרחי' להתנועע על פי החקים חשר קבע להם יוצרם, חז ימתר עליהם ב"ה שנוח נח.

כי תשא

לְדֹרֹתֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה
מְקַדִּשְׁכֶם: (יד) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־
הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִוא לָכֶם
מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת כִּי כָּל־
הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה
הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמֶּיהָ:
(טו) שֵׁשֶׁת יָמִים יֵעָשֶׂה מְלָאכָה
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן
קֹדֶשׁ לַיהוָה כָּל־הָעֹשֶׂה מְלָאכָה

קמין בז"ק

תולדות אהרן לדעת סנת ו', ג'. נילה ט"ז, ח':
ושמרתם חגיגה י"ח, ג': כי קדש יומא פ"ח, ג'.
כתובות ל', ח'. ג"ק ע"ז, ח'. חולין קי"ב, ח': **מחלליה**
סנת נ"ב, ח'. וע' ח'. וקל"ב ח'. יומות ז', ח'. ג"ז
קי"ט ח'. סנהדרין נ"ה, ג'. וע"ח ג': **כל** סנת ע', ח':

תרגום אשכנזי

אייך, דאמיט מאן וויסע, דאס איך דער עוויגע אייך היילינ): (יד) בעאבאכטעט אלזאָ דען שבת, דען דער שבת איזט איין הייליגטהום פַּאר אייך; דער דען שבת ענטווייהט, זאָלל געטאָד־טעט ווערדען, דען ווער אם שבת איינע האנדווערקס־ארבייט פַּערריכטעט, דעס־כען פערזאָן זאָלל פַּערטילגט ווערדען, אוים איהרער נא־ציאָן; (טו) זעכס טאגע זאָלל האנדווערקסארבייט פַּערריכטעט ווערדען קענען, אם זיבענטען טאג אבער, איזט איינע פַּייער דער רוהע, איין הייליגטהום דעם עוי־גען צו עהרען; ווער אם שבת איינע האנדווערקסאר־בייט

רש"י

סנחרתי נכס כהנחילו לכס חת יוס מנוחתי למנוחס לנעת. החומות נס כי חני ס' מקדשכס: (יד) מות יומת. חס יש עדיס והתרחס: ונכרתה. נלח כתרח': מחללים, הנוהג נו חול בקדושתה: (טו) שבת שבתון. מנוחת תרגוע ולח מנוחת ערחי: קדש

תרגום אונקלוס

לְדָרֵיכוֹן לְמִידַע אֲרֵי אֲנָא יְיָ מְקַדִּישְׁכוֹן:
(יד) וְתִטְּרוּן יָת שַׁבָּתָא אֲרֵי קוּדְשָׁא הִיא
לְכוֹן דְּיַחֲלִינָהּ אִיתָּקְטָלָא יִתְקְטֵיל אֲרֵי
כָּל דַּיַּעֲבֵד בָּהּ עֲבִידְתָּא וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא
הַהִיא מִגּוֹ עַמֵּיהּ: (טו) שְׁתָּא יוֹמִין
תִּתְעֲבִיד עֲבִידְתָּא וּבְיוֹמָא שָׁבִיעָאָה שַׁבַּת שָׁבְתָּא קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ כָּל דַּיַּעֲבִיד

באור

עמי, ואני מלהיכם מחוקקיכם, כתו סזמל וזכרת כי עבד הייתי בארץ מלרים ויוליחך ה' מלהיך משם וגו' על כן לוך ה' מלהיך לעזות חת יום השבת (דברים ה' י"ל), וזהו לדעת כי אני ה' מקדשכם, המבדיל אתכם מכל העמי' ואיתך אתכם לעם נחלה, נהנחילי לכם חת יום מנוחתי למנוחה: (יד) כי קדש הוא לכם, על ידה יוכל קדושתכם: מחללים, הנוהג בה חול בקדושתה: מות יומת, כולל מיתה בידי שמים ומיתה בידי אדם, כפי התנאים והדינים שנזכרו במקום אחר: (טו) יעשה מלאכה, בא יעשה בלשון זכר עם מלאכה שהיא ל"ב כתו שנכתבו פעמים רבות תשפט הפעל הקדם לנושאו: שבת שבתון, מנוחת תרגוע ולא מנוחת עראי: קדש לה', שמירת קדושתה לדמי ובמלותי.

בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן: (יח) וְאֶת שֶׁמֶן
הַמִּשְׁחָה וְאֶת־קְטֹרֶת הַסַּמִּים
לַקֹּדֶשׁ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוִּיתִךָ
יַעֲשׂוּ: פ

(יט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:
(יג) וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר אַךְ אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ
כִּי אוֹת הִוא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם

תולדות אהרן ואת שמן מנחות כ. ג: שבתותי
יומא פ"ה. ג:

תרגום אונקלוס

בְּנוֹהִי לְשַׁמָּשָׁא: (יח) וְיָת מִשְׁחָא דְּרְבוּתָא
וְיָת קְטוֹרֶת בּוּסְמַיָּא לְקוּדְשָׁא כְּכֹל דִּי
פְּקִידְתָּךְ יַעְבְּרוּן: (יג) וְאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
לְמֵימָר: (יג) וְאַתְּ מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְמֵימַר בְּרַם יָת יוֹמֵי שַׁבָּתָא דִּי לִי תִּטְּרוּן
אֲרֵי אָת הִיא בֵּין מֵימְרִי וּבֵינֵיכוֹן

תַּרגום אשכנזי רו

קינדער, בייא איתרעם פרי־
סטערדיהנסט: (יח) דאז
זאלבאָהל, אונד דאז רייכער־
צייג פַּאן עדלען שפעצע־
רייען צום הייליגטהום: זויא
איך דיד בעפַאהלען, זאָל־
לען זיא פַּערפַערטיגען:
(יג) דער עוויגע זאגטע צו
משה, (יג) שפריך דוא צו
דען קינדערן ישראל'ס, וויא
פַּאלגט, פַּאר אללען דינגען
זאָלסט אידר מיינע שבת־
טאגע בעאָבאכטען: דען
דיזעם איזט פַּיר אייערע נאכ־
קאָממען איין צייכען דער
פַּערבינדונג צווישען מיר אונד־

אייך

רש"י

ותרגום של מכסר סהיו תרוגים נתחש עשויים
כקנים נקנים בגי"ין בלע"ז (ו: (יא) ותת קטרת
הסמים לקדש. לגורך הקטרת סהיכל סהוח קדש:
(יג) ואתם דבר אל בני ישראל. ואתם חף על
פי שסשקדתיך לגוותם על מלאכת המשכן. אל יקל
בעיניך לדחות את השבת מפני אותם מלאכים: אך
את שבתותי תשמורו, אף על פי שתהיו נדופין
ונרגזין בזריזות המלאכה. שבת אל תדחה מפניה

כל אלין ודקין מעוטין למעט שבת מתלאכת המשכן: כי אות היא ביני וביניכם. אות גדולה היא ביניי

(נעטן, סלינגע, היר נעטלַאחרשיג) *Lacon*: Lacet, (ו בלע"ז

באור

ופי' שרך מלשון שריך נעשוי היותם מין אחד, כדגדי דמג"ע. והמתרגם המשכני תרגם
לפי הכווכה לדעת המפרשים המזכירים (גענוענדער צוים חייבאחקיין), לא כהורגו המלה
הנלתי נודעת לו, ואנקלו' ויג"ע תרגמו בגדי השרך לשוני שמושה מלשון עשודה ושירות,
ואין לו דמיון אמקרא. ומז"ל העלו כי בגדי שרך הם בגדי כהונה עלמם, ויהיה שעור
הכתוב כמו כלל ואחריו פרט, בגדי השרך שהם בגדי הקדש לאהרן הכהן ובגדי בניו
לכהן, [וכתב הרמב"ן ויהי' לפ"ז פי' בגדי השרך בגדי הימוד, כלומר בגדים שנתימך
בהניהם אחר העם הגדול מאחיו, אין ובשרידים אשר ה' קרא (יואל ג' ה'), והשרידים
שרדו מהם (יהושע י' כ'), אין פליט ושריד (ירמי' מ"ד י"ד ומיכה ג' כ"ג), ומה שאמר
לאחריו ואת בגדי הקדש לאהרן הכהן ונו' הוא אמור לבגדי השרך, והוא"ו יתירה, כאשר
מלאנו בניהם כן, ועיין בפי' הרמב"ן]: (יא) לקדש, לגורך הקדש הם: (יג) אך את
שבתתי, אפילו מלאכת המשכן לא תעשו בשבת, ואעפ שנתותי, בעבור כי שבתות
הבאים הניהם: אות הוא ביני וביניכם, שאתם יודעים ביום השביעי כמוני, לפי שאתם

כָּל־כְּלֵי הָאֹהֶל: (ח) וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן
וְאֶת־כֵּלָיו וְאֶת־הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה
וְאֶת־כָּל־כֵּלֶיהָ וְאֶת מִזְבַּח
הַקְּטֹרֶת: (ט) וְאֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה
וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־
כַּנּוֹ: (י) וְאֶת בִּגְדֵי הַשָּׂרָד וְאֶת־
בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־

תרגום אשכנזי

קעל דאצו: אונד אללעם
נערעטהע דעם נעצעלטם:
(ח) דען טיש אונד זיינע נע-
רעטהע, דען לייכטער פָּאָ
דיינעם גאָלדע, אונד אללע
זיינע נערעטהע: אונד דען
דייכעראלטאר: (ט) דען אל-
טאר דעם גאנצען אָפּפֿערם
אונד אלל זיינע נערעטהע:
דאז בעקקען אונד זיין גע-
שטעלל: (י) דיא געווענ-
דער צום אייגנאקקען:
אונד דיא הייליגען געווענדער פיר אהרן דען פריעסטער, אונד דיא גענוענדער זיינער

רש"י

(ח) הטהורה, על שם זהב טהור: (י) ואת בגדי
השרד, תורה הוי לפי כשורו של מקרא שו"מ
נותר שבגדי כהונה מיבר לפי שנאמר חגלם ואת
בגדי הקודש לאהרן הכהן ואת בגדי בניו לכהן חלה
חלו בגדי השרד שם בגדי שבלת וארגמן ותולעת שני
שני האמורין בפרש' תרומה (שמות כ"ה) ונתנו עליו
בגד תכלת ונתנו עליו בגד הארגמן ונתנו עליהם
בגד תולעת שני ובגדין דבגדי שנאמר (שמות ל"ט)
ומן התכלת והארגמן ותולעת שני עשו בגדי שרד
לשרת בקדש ולא הוזכר שם עתה ואם ובגדי כהונה
מדבר הוא מניין שאף מעם הארגמן הוי תולעת שני גלח שם: בגדי השרד. יש מפרשים ל' עגולים ובירות
כתרגומו בגודי שוסח וחין לו דמיון במקרא. ואני חומר שהוא ל' הדיוט כתרגום של קלעים

תרגום אונקלוס

קינ"

כַּפּוֹרְתָּא דִּי עֲלוֹהִי וְיָת כָּל מָנֵי מַשְׁכְּנָא:
(ח) וְיָת פָּתוֹרָא וְיָת מָנוֹהִי וְיָת מְנָרְתָּא
דְּכִיתָא וְיָת כָּל מָנָהָא וְיָת מַדְבְּחָא
דְּקְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא: (ט) וְיָת מַדְבְּחָא
דַּעֲלָתָא וְיָת כָּל מָנוֹהִי וְיָת כִּיּוֹרָא וְיָת
כְּסֵיסֵיהּ: (י) וְיָת לְבוּשֵׁי שְׁמוּשָׁא וְיָת
לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא לְאַהֲרֹן כַּהֲנָא וְיָת לְבוּשֵׁי

באור

(י) ואת בגדי השרד, לשון רש"י ז"ל, מומר מיני לפי פשוטו של מקרא, שמי מפסל לומר שבגדי כהונה מדבר לפי שנאמר חגלם, ואת בגדי הקדש לאהרן הכהן ואת בגדי בניו לכהן, חלה חלו בגדי השרד הם בגדי תכלת וארגמן ותולעת שני האמורין בפרשת תרומות ונתנו עליו בגד תכלת ונתנו עליו בגד ארגמן ונתנו עליהם בגד תולעת שני. ובגדין דבגדי שנא' (לקמן ל"ט ח'), ומן התכל' והארגמן ותולעת השני עשו בגדי שרד לשרת בקדש (לקמן ל"ט ח'), ולא הוזכר שם עתה, ואם בגדי כהונה מדבר, לא מניתו שאחד מהם ארגמן או תולעת שני הלא שם ע"כ, וכן פי' הרשב"ם והרא"ש, והוסיף הרמב"ן ז"ל, ולא נוכל לומר שבגדים החלה כאשר עשה בכל כלי המשכן ובגדי כהונה, כי אולי לא היתה שם קפידא ויעשו אותם כלאחים, והם עשו אותם מתכלת וארגמן ותולעת שני, ולא הלו בשם, כי אינו ככתב באותם, ואחרי שעשו כן, הלכה הפסיקו היו' התכלת למרון, והארגמן למזרח, והשני לשלחן, ולכן הספיק להם הנזכר בקרא לכלול אותם עם שאר המלאכה, כי לדעתם יעשו בגדי השרד. והנה מלת שרד לדעת רש"י והרשב"ם היא לשון קליעה, כתרגום של קלעים ושל מכנך שהיו אלונים במחט עבויים נקבי' נקבים לנידין בלע"ז גל"א (טליגענווירק). ולדעת הרמב"ן מינו הבגד שיעשו בגד המכסה נקבים נקבים,

ופי'

וּבַנְּחֹשֶׁת׃ (ה) וּבַחֲרֶשֶׁת אֶבֶן
לְמַלֹּאת וּבַחֲרֶשֶׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת
בְּכָל־מְלָאכָה׃ (ו) וַאֲנִי הִנֵּה
נָתַתִּי אִתּוֹ אֶת אָהֳלִיאָב בֶּן־
אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן וּבְלֵב כָּל־
חֲכַם־לֵב נָתַתִּי חָכְמָה וְעָשׂוּ
אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוִּיתֶךָ׃ (ז) אֶת
אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הָאָרֹן לָעֵדֻת
וְאֶת־הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עָלָיו וְאֵת

תולדות אהרן אהו ערכין ט"ו, ג': ובלב נדכות נ"ה, ח':

תרגום אונקלוס

בְּדַהֲבָא וּבְכַסְפָּא וּבְנְחָשָׁא׃ (ה) וּבְאוֹמָנוּת
אָבֶן טָבָא לְאַשְׁלָמָא וּבֵנַגָּרוּת אָעָא לְמֶעְבַּד
בְּכָל עִבְיָדָא׃ (ו) וַאֲנָא הָא יְהָבִית עִמֵּיהּ
יָת אָהֳלִיאָב בַּר אֲחִיסָמָךְ לְשִׁבְטָא דְּדָן
וּבְלֵב כָּל חַכִּימֵי לִבָּא יְהָבִית חָכְמְתָא
וְיַעְבְּדוּן יָת כָּל דִּי פַקֵּידְתָּךְ׃ (ז) יָת
מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיָת אֲרוֹנָא לְסַהֲדוּתָא וְיָת

תרגום אשכנזי רה

קען אויס צו דענקען: אין
גאָלד, זילבער, אונד קופּפֿער
צו ארבייטען: (ה) אויך אין
שטיינארבייט; צום פֿאס-
כען, אונד אין האָלצארבייט:
אללערליא ווערקע צו פֿער-
פֿערטיגען: (ו) איך האבע
איהם אבער אויך דען
אהליאב זאָהן אחיסמך אויס
דעם שטאמעם דן צוגעגעבען
אונד אנדערן ווייזען קינסט-
לערן דיא ווייזהייט אינס
הערץ געלעגט: דיזע ווער-
דען פֿערפֿערטיגען, ווי איך
דיר בעפֿאָהלען, (ז) דאז
שטיפֿטכצעלט, דיא לאדע
צום צייגנים, אונד דען דעק-
קעל

רש"י

מחשבת, לחריגת מעשה חשב: (ה) ובחרשת, לשון חומנות
חותנו' כתו חרש חכם וחנקלוס פירש וטעם נפירושין
שחומן חנניס קדוי חומן וחרש עץ קדוי נגר:
למלאת, להוסיפה במחשבת שלא במלותה לעשות
המשכן למדת מושב החבן ועציה: (ו) ובלב כל
חכם לב וגו'. ועוד שהר חכמתי לב יש נתם וכל
חשר נתתי בו חכמה ועשו את כל חשר לויתיך:
(ז) ואת החרון לעדות, לשורך לוחות העדות:

באור

מהו ענין המחשבה במלאכה. ורש"י פי' לחשב מחשבת, לדיעת מעשה חשב, הנראה לדעתו כי לא נזכר מעשה חשב, כי אם במדיגה: לעשות, תיקן הדבר והשלמת צורתו על המופן הראוי, יקרא עשיה, נל"ף (פֿערפֿערטיגען): (ה) ובחרשת, לשון חומנות כמו חרש חכם (ישעי' מ' כ'), ותונקלוס פירש וטעם נפירושין שחומן חנניס קדוי חומן וחרש עץ קדוי נגר: למלאת, להוסיפה במחשבת שלא במלותה, לעשות המשכן למדת מושב החבן ועציה (רש"י): לעשות בכל מלאכה, כלל שחתי הפרט: (ו) ואני הנה נתתי וגו', מחרי שחר נמד ענין הפלא שנעלחל והיותו נקי נכל החכמות המלחכות הוסיף לחמר ומחי הנה וגו' כלומר ומולם לח עליו לנדו כל המלחכה לגמור, כי מחי נתתי חתו וגו', וזהו ענין כפילת הכתוב ומחי נתתי, כמו שזכרנו פעמים רנות: ובלב כל חכם לב וגו', ועוד שחר חכמתי לב יש נכם וכל חשר נתתי בו חכמה, ועשו חת כל חשר לויתיך: (ז) ואת החרון לעדות, לשורך לוחות העדות: (ח) והטהרה, על שם זהב טהור:

תרגום אשכנזי

אורי, זאהן חור, אויס דעם
שטאמעמע יהודה: (ג) די-
זען האבע איך מיט גאטט-
ליכעם גייסטע ערפֿילט:
מיט וויזהייט, מיט פֿער-
נונפֿט, מיט וויסענשאפֿט,
אונד מיט אללערלייא קונסט-
געשיקליכקייט; (ד) גענא-

רש"י

נלחל: (ג) חכמה. מה בחדש סותע מחחריס
ולמד: תבונה. מבין דבר מלמד מחוך דברים
בלחד: דעת. רוח הקידש: (ד) להחוב

בְּחוּכְמָה וּבְסוּבְלָתָנוּ וּבְמַדָּע וּבְכָל

תרגום אונקלוס

בַּר אוּרִי בַּר חוּר לְשִׁבְטָא דִּיהוּדָה:
(ג) וְאַשְׁלֵמִית עִמֵּיהּ רוּחָא מִן קֳדָם יְיָ
עִבִידָא: (ד) לְאַלָּפָא אוּמָנִין לְמֶעְבַּד

באור

התקנתיו ע"כ, כי הוא ית' קורא הדורות מרחש, כדרך נעלם מלרך נאטן ידעתיך ונעלם
תלא מרחש הקדשתיך (ירמיה א' ה'): (ג) ואמלא אתו רוח אלהים, פעל ומלא נעל
פעולים שנים, כמו נשקה את מצינו יין (נראשית י"ט ל"ג), ורוח אלהים תרגם אונקלוס
רוח נבואה, ויב"ע תרגמו רוח קודשא, והכוון שיהי' בחכמה ובתבונה ובדעת וגו' נאול
לרוח אלהים, וכן כתוב ונחה עליו רוח ה' (ישעיה י"א ב'), ופירושו מה היא רוח
ה'? רוח חכמה וביבה וגו' (שם): בחכמה, ידיעת הדרכי' אשר בהם נשיג את המבוקש
ממנו, תקרא חכמה, הן שיהי' דבר עיוני או מעשיי, יפרדו לפ"ז החכמות עליונות
ולמעשיות, ואם יהי' המבוקש הוא דע בעלמו, יקרא החרש היודע להשיגו חכם
להרע כענין שנאמר חכמים הם להרע (ירמי' ד' כ"ב), אולם חכם סתם, הוא יודע
הדרכים אשר בהם ישיג את הטוב הנרלה בחמת, ורוח התכלית האמתי: ובתבונה,
להבין דבר מתוך דבר, ולהשיג מושכל בלתי נודע על ידי מושכל נודע, והמלה נבזרת
מן בין, כי היודע מה בין דבר לדבר, ובמה יבדל כל דבר מזולתו, ישיג המושכלות:
ובדעת, ההכנה לקבל הלורות כמות שהן, תקרא דעת, בין שתהיינה הלורות חושיות
או בשגבות מן החוש (עיין בפ' נראשית (ב' ח') בשאור מלת ידע): ובכל מלאכה,
כשרון המעשה להוליא הדבר הנרלה אל היש, בשופן שיסכים עם התכלית המכוון, יקרא
מלאכה (קונסט, קונסטגעשיקליכקייט), ואם היא מלאכה שלריכה למחשבה עמוקה בחשבון
ומדות ועדכים ומשקולת, או בידיעת הדבר והנעימות, תקרא מלאכת מחשבת. והנה
היודע סוף הדבר ותכליתו, ידע לתקנו כדמוי לתכלית הטוב, וזהו לחשב מחשבת,
שהוא החלק העיוני מהמלאכה, והחלק המעשי ממנו הוא החומרות והזדיזות והכשרון,
להוליא המחשבה הזאת אל היש ממש, וזהו לעשות. וכתב הרמב"ן ז"ל והנעשה כי היו
ישראל נמלרים פרוכים בעבודת חומר ולבנים, לא למדו מלאכת כסף וזהב וחרושת
אבנים, ולא דמו אותם כלל, והנה הוא פלא שיאמר בהם אחם נדול בחכם ובזהב
ובחרושת אבן ועץ, וחושב וחורש וחורג, כי אף בלומדים לפני חכמים לא נאמר בהם
בקי בכל המלאכות כלם. ויודעים ורגילים בהם, בגם ידיהם תמיד בעיט ורפה לא
יוכלו לעשות בהן חומרות דקה ויפה, ועוד שהוא חכם בדול להבין סוף המחבן וכל כליו
למה לזה ואל מה ידמזו וכו' וכן למדו יודע היה בשאול לערף חותיות שבדאו בהן שמים
וארץ, כי המחבן ידמוז בשלו והוא היודע ומבין סודו עכ"ל: (ד) לחשב מחשבת, יב"ע
תרגם למיחשב בעיוניהן היך למעבד בדהבא ובכספא ובנחשא, והוא הנאות לפסוקו
של מקרא, ואונקלוס תרגם לחשב מחשבת למלפא חומנין, ולא ידעתי טעמו. וכבר פירשתי

אוְעֵד לְךָ שָׁמָּה קָדֵשׁ קָדָשִׁים
תְּהֵיהלָכֶם: (לז) וְהַקְּטֹרֶת אֲשֶׁר
תַּעֲשֶׂה בְּמַתְכֻּנְתָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ
לָכֶם קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לְךָ לַיהוָה:
(לח) אִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כָּמוֹהָ
לְהָרִיחַ בָּהּ וְנִכְרַת מֵעַמָּיו: ס

לא (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר: (ב) רְאֵה קָרָאתִי בְשֵׁם
בְּצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חוּר לְמַטֵּה

תולדות אהרן והקטרת כריתות ס', ח', וו' נ': ראה נזכות נ"ה, ח': בצלאל סנהדרין ס"ט, נ':

תרגום אונקלוס

מֵימְרִי לָךְ תַּמָּן קוּדְשִׁין תְּהֵי לְכוֹן:
(ז) וּקְטוֹרַת בּוֹסְמִין דִּי תַעְבֵּיד בְּרַמּוּתָהּ
לָא תַעְבְּרוּן לְכוֹן קוּדְשָׁא תְּהֵי לָךְ קֳדָם
יְיָ: (ח) גְּבַר דִּי יַעְבֵּיד הִבְוָתָהּ לַאֲרָחָא
בָּהּ וְיִשְׁתֵּיצֵי מֵעַמֵּיהּ:

לא (ח) וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר: (ט) חֲזֵי דְּרָבִיתִי בְשׁוּם בְּצַלְאֵל

רש"י

מועד: חסר חושד לך סתם. כל תועדי דנור שחקנע לך מני קינעס לאותו מקום: (לז) נמתכנתה. נמנין סתמניה: קדש תהיה לך לה'. שלח תעשה חלח לשמי: (לח) להריח בה. חנל עושה חתה נמתכנתה מכלן כדי למוכרה לנעור:

לא (ב) קראתי בשם. לעשות מלאכתי חת בצלאל. כמו שיאמר הלועז (בעדושען מאשינטוך ערנעמכטן), ויבי' לפ"ז העבד במקום בינוני, כמו הנה מכני קודש בשם חת בצלאל. ויתכן שהוא עבד ממש, כמו שאמרו רז"ל בגמרא הרואה אותו ספרו של מרס הלשון, ואמר לו כל אחד התקנתיו אותה שעה, ואף בצלאל אותה שעה התקנתיו

תרגום אשכנזי רד

ליגטהום פאָם ערשטען דאג-
גע זאָלל עם אייך זיין: (לז) דאז
רייכערווערק, וועלכעס דוא
מאכען ווירסט, (אויף עבען
דיא ווייז, זאָללט איהר אייך
קיינעם נאכמאכען): זאָלל
דיר איין הייליגטהום זיין,
דעם עוויגען צו עהרען:
(לח) ווער איין זאָלכעם צו-
בעריטען ווירד, דאראן צו
ריכען, דער זאָל אוים זיי-
נער נאציאָן אויסגעראָטטעט
ווערדען:

לא (א) דער עווינע שפראך
צו משה, וויא
פאָלגט: (ב) זיהע, איך
האבע מיט נאמען ערנענגט
(בערופען): דען בצלאל זאָהן
אורי

רש"י

מועד: חסר חושד לך סתם. כל מועדי דנור שחקנע לך מני קונעס לאותו מקום (רש"י). וכן מתורגם בל"מ: (לז) אשר תעשה, למשה יהנד: במתכנתה, נמנין סמניה: לא תעשו לכם, לכל ישראל: קדש תהיה לך, לכהן מו לכל ישראל, כמו זכר יתות עולם הינו (דנריס ל"ג ז') (בראש"ע), ולקעת המתרגם האשכנזי שעור הכתוב כך הוא, והקטרת אשר תעשה (במתכנתה לא תעשו לכם) קדש תהי' לך לה', והמו' המוסגרות הן מזכרים לכל ישראל, יותר הכתוב לווי למשה, ועשם קדש תהי' לך שלא תעשנה אלא לשמי: (לח) להריח בה, חנל עושה אחת במתכנתה מכלן, כדי למוכרה לנעור:

לא (ב) ראה קראתי בשם, לעשות מלאכתי את בצלאל, כמו שיאמר הלועז (בעדושען מאשינטוך ערנעמכטן), ויהי' לפ"ז העבד במקום בינוני, כמו הנה מכני קודש בשם את בצלאל. ויתכן שהוא עבד ממש, כמו שאמרו רז"ל במדרש הרואה אותו ספרו של מרס הלשון, ואמר לו כל אחד התקנתיו אותה שעה, ואף בצלאל אותה שעה התקנתיו

זַכָּה בַּד בְּבַד יִהְיֶה: (לה) וְעָשִׂיתָ
אֹתָהּ קְטֹרֶת רֹקַח מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ
מְמֻלָּח טָהוֹר קֹדֶשׁ: (לו) וְשָׁחַקְתָּ
מִמֶּנָּה הָדֵק וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה
לִפְנֵי הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר

הולדות אהרן בד כריתות סס: ושחקת יומח ת״ם,
ת׳. כריתות סס:

תרגום אשכנזי

אונד גאלבאן, דיזע שפיצע־
דייען, אונד דיינען ווייה־
רויך: פַּאן יעדעם גלייכפֿיל:
(לה) מאכע דאפֿאן איין רײ־
בערווערק, איינע צובערײ־
טונג נאך אפּאטעקערקונסט:
וואהל פֿערמישט, רײן איין
הייליגטהום: (לו) צער־
שטאָסע דאפֿאן צו איינעם
פֿיינען פולפֿער, אונד לעגע
דאפֿאן, פֿאר דאו צייגנים,
איהם שטיפֿטסצעלט. אלוואָ איך כיך איינצופֿינדען נעשטיפֿטעט האבע: איין הײ־

רש״י

לינ׳

תרגום אונקלוס

יְהֵי: (לה) וַתַּעֲבֵד יָתָהּ קְטֹרֶת בּוּסְמִין
בּוֹסֶם עוֹבַד בּוּסְמָנוּ מְעָרַב דְּכִי לְקוּדְשָׁא:
(לו) וְתִשְׁחוֹק מִנָּהּ וְתַדֵּיק וְתִתֵּן מִנָּהּ
קֳדָם סַהֲדוּתָא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא דִּי אִיזְמִין

החלנים והלבונה מר וקציעה שנולת נרד וכרכם
הרי ח׳ סממנת ונרד אחד סהנרד דומם לשאר הקסם
והקלופה והקנמון הרי אחד עשר. נורי׳ כרסיים
חיגו נקטר חלת גו ספין חת הנפורן להלנים שתהח
נחה: נד נגד יהיה. חלו החרגע׳ הנזכרים כאן
יהיו שוין משקל כמשקלו של זה כך משקלו
של זה וכן שניהם הרי והנפורן החלנים והלבונה משקל שנעים מנה ול׳ נד נרחה נעיני שהוח
ל׳ יחיד אחד נאחד יהיו שם כאן שם: (לה) ממלח. כתרגומו מעורב סיערב שחיקתן יפה יפה זו עם
זה וחומר הני שדומה לו (יומא ח׳) וילחו המלחים (יחזקאל כ״ג) תלחיך וחוגליך על שם שמפכין את
המים נמשוטות כשמניפי׳ את הספינה כאדם המפיק נקף נגים שרופו׳ לערבן עם המים וכל
דבר המאדם נולה לערב יפה יפה מהפכו נאחנע הר נזנזן: מחלח טהור קדש. מחלח יהיה ויהיה
וקדש יהיה: (לו) ונתת ממנה וגו׳. היא קטרת שנעל יום ויום שעל מזנח הפנימי שהוא נאהל

באור

סמים וסמים מאחרון הם היו סמים לאזון שנפסו׳ וכן דרך המקלחות כולל ומפרש ואומר הרי לך כלל שאמרתי לך עכ״ל, וכן כת׳ הרמב״ע, אלה הסמים ולבנה זכה עמהם, ועל פיהם תרגם כן המתרגם האשכנזי, ונאמת לפ חז״ל נשאו ונתנו בזה (פ״ק דכריתות דף ו׳ ע״ב), אם ירדם המקרא דרך כלל ופרט וכלל, אבל כאלה מדבריהם שהלבונה בא היא מקרא אם, והכתוב הזכירה לאחרי אלת סמים לכוונה אחרת ע״ש: בד בבד יהי׳, אלו החרגעה הנזכרים כאן יהיו שוין משקל נמשקל, כמשקלו של זה כך משקלו של זה, וכן שניהם הרי והנפורן החלנים והלבונה משקל שנעים מנה, ולשון נד כאלה נעיני שהוא לשון יחיד, אחד נאחד יהיו, זה כמות זה (רש״י), וכן תרגמו אונקלוס ויב״ע, והרמב״ן פי׳ כל אחד לנדו ירוקח ואח״כ יעורב: (לה) קטרת, הטעון המתמד ועולה כמשקל יקרא קטרת (כריתות שם): מחלח, כתרגומו מעורב, שיערב שחיקתן יפה זה עם זה, ודומה לו וילחו המלחים (יונה א׳ ה׳), תלחיך וחגליך (וחזקאל כ״ג כ״ז), על שם שמערבין ומהפכין את מי הים כמשוטות כשמניפים את הספינות (רש״י והרשב״ם), ויתכן שהוליאו הכתוב לשון ממלח לרמוז בו על מלח סדומית שנתנו בה, כמו שאבר בגריתא דפטוס הקטורת (כריתות דף ו׳ ע״א): טהור קדש, ממלח יהי׳, טהור יהי׳ וקדש יהי׳ (רש״י), וכן מתורגם בל״א: (לו) הדק, דק ככל יכלתך [ושחזן דקק, ושוח מקום מנין הפעיל]: ונתת ממנה וגו׳, הוא קטרת שנעל יום ויום שעל מזנח הפנימי

כי תשא ל

אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ סַמִּים נָטָף וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה סַמִּים וּלְבֹנָה

תרגום אונקלוס

סַב לָךְ בּוֹסְמִין נָטוּפָא וְטוּפְרָא וְהֶלְבְּנָתָא בּוֹסְמִין וּלְבוֹנְתָא דַּכְיְתָא בַּמַּתְקָל בְּמַהְקַל

שפראך צו משה, לאם דיר אויך שפעצעריין ברינגען, נעהמליך באלזאם, זעענא, געל (אָדער אָנִיך = כושיעל) אונד

רש"י

סחינו נורן כיוצא ומלכות: (לד) נטף. הוא נרי ועל שמינו הלח שרף הנוטף מעלי הקטף קרוי נטף ובלע"ז (1 גום"מ ומלרי קורין טרי"חקה: ושחלת. שרף נשם חלק ומליהר כלפורן וכל' סמכנה קרוי לפירן ומרו סת"ח ושופרח: וחלבנה. נשם סריחו רע וקורין לו גלב"נם ומנחם הכהוג נין סמני הקטרת לנתדנו שלא יקל נעינינו לנרף עתנו נתנוד' תעניותינו ותפילתינו חת פוסעי ישרחל שיהיו נתנין עתנו: סמים. תחנים: ולבונה זכה. תכתן למדו רנותינו תחד עשר סמנין נתתרו לו למשה נסיני תעיט כמי' טנים נעף ושחלת וחלנגנ שלשה הרי חמשה סמי' לרנו' עוד כתו תלו הרי עשר ולבונה הרי תחד עשר ותלו הן הנרי והלפורן

---

1) בלע"ז Gommie, (דאס גומי, דאס בויהארץ)

2) *Triaca* אויט: Thériaque, (דער טהעריאק)

באור

(לד) בסמים, פירשו למעלה נפ' תרומה (כ"ה ו'): נטף, הוא הגלס"ם היקר והמשובח מאד, מילן היקרא על שמו (בולוניע = טטוידיג), גדול בנקעת ידיהן, ובערבי המשוסר, ונקרא לחז"ל קטף, על שם שקוטפין אותו בימות החמה לגוליו משם שרף משובח, והוא השרף הנוטף מעלי הקטף, ובזמן שלא יוליאו ממנו כי אם מעט הוא נמכר ביוקר מאד, עד שינתן משקלו זהב כמשקלו ויותר, והוא עד היום מסגולת הקיסר והכנסתו, ומולס גם הען והעלה ונדעין הזרע שלו ריחם נודף מאד, ומוליאים ממנו גלסם טוב, והוא הנמכר בחנויות הללו והוא הנקרא (גלסאם די מיקא) כי משם יניאו אותו מכאן הסוחרים. והנה חז"ל זכרו לרי במקום נטף הנזכר נכתוב, ואמר דשב"ב הלרי חינו מלא שרף הנוטף מעלי הקטף, ולדעת הרמב"ם ז"ל לא לקחו השרף כי אם עץ הגלסמ"ו לקטורת (עיין נכ"מ שם), ואולי גיגל שם השרף הנוטף ממנו יקרא גם הען נטף: ושחלת, הוא הנקרא נלטין מצנים לפורן, והרמב"ם נפ"נ מהלכות כלי המקדש (ה' ד') קראו נלטון ערבי מלפאד טיב, והרמב"ן נפי' על התורה זכר שהו' לפורן היולא מן היס, וגראה מדבריהם שהוא נדתק דמע היס הנקרא נל"מ (זיטטוגיגו או יוניך = אוטעו), והוא דומה לנפורן המדש. והנה רז"ל למדו (נכריתות פ"ק דף ו' ע"נ), שהו' נדולי קרקע, ותירן נעל שלטי הנבורים, שרמתם הזה נעבור שלא יתבועע ממקום למקום, כי אם יאחר מהודק לקרקעית המים, יחזק לנדולי קרקע: והלבנה, כמו דבר שחול וליהו קשה, והוא שרף מילכות נערי יון (הרמב"ם שם), ונקרא (נחלבנה): ולבונה זכה, היא מין מילן הגדל נארץ הערב, ושוטחין תחתין מחלמות של עלי תמרים, ומוליאין ממנו את השרף ע"י הקטיפות שעושין בו, וכמו נלטין דומי טו"ם או מליבאל"ום, נגזל מן לבונה, ונל"מ (וויהרויך). והשרף הנוטף ממנו נאמלע הקין בימי החום ילקט בשוף הקין, והיא הלבונה הזכה. והנה לא מזכר בכתוב כי אם מלבונה סמנין, וחז"ל קבלו הלכה למשה מסיני שיהיו תחד עשר, כי הוסיפו עליהם מר וקליעה שבלת נרד (הנרד דומה לשבולת ולכן יקרא שבלת נרד) וכרכם הקשט והקלופה וקינמון, ועל מנין הסמנין הזה דרשו תינת סמים ס.כפלה בכתוב, סמים נטף וגו' סמים ולבונה זכה עיין בכריתות פ"ק (דף ו' ע"נ). והרשב"ם ז"ל לפי הפשט בתחלה כלל קח לך סמים, ופירש מה הם סמים נטף ושחלת וחלבנה הרי אלו סמים שלויתי שתקח לך, ועוד קח לבונה זכה (כן הוא הנוסחא הנכונה ברשב"ם כ"י ונדפס בשנות), לפי הפשט לבונה זכה מינה

לְדֹרֹתֵיכֶם: (נג) עַל־בְּשַׂר אָדָם
לֹא יִסָּךְ וּבְמַתְכֻּנְתּוֹ לֹא תַעֲשׂוּ
כָּמֹהוּ קֹדֶשׁ הוּא קֹדֶשׁ יִהְיֶה
לָכֶם: (נד) אִישׁ אֲשֶׁר יִרְקַח כָּמֹהוּ
וַאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל־זָר וְנִכְרַת
מֵעַמָּיו: ס (נה) וַיֹּאמֶר יְהוָה

תולדות אהרן לדרתיכם סוכות י"ג, ח'. כריתות סס: על בשר כריתות ו', ג', ות"ח"ונ': ובמתכנתו כריתות ה', ח': קדש כריתות ז', ח': ואשר כריתות סס. תעילה י"ט, ח':

תרגום אשכנזי

(לג) אויף דאז פֿלייש איינעם געמיינען מענשען זאָלל עס ניכט פֿערבריכט ווערדען, אונד אויף עבען דיא ווייז, זאָללט איהר קיינעם נאכמאכען: עס איזט איין הייליגטהום, אונד זאָל אייך יעדערצייט איין הייליגטהום בלייבען: (לג) ווער אייניג זאָלבע מאכט, אָדער פֿאָן דיזער זאלבע אן אייגען געמיינען ברינגט: דער זאָל אוים זיין פֿאָלק נאציאָנאויסגעראָטטעט ווערדען: (לד) דער עוויגע

רש"י

(לב) על בשר אדם לא יסך. נזכרי יודי"ן ל' לא יפעל כחי למען ייעד לך: על בשר חדש לא יסך. מן הזמן הזה עמו: ובמתכנתו לא תעשו כמוהו. נכרים כתניו לא תעשו אחד כמוהו במשקל סתנין הללו לפי מדת הין שיהו הנל חמש פרטים הן רבים כמתנין לפי מדת הין סמן מותר ואף העשוי נמתכונתו של זה אין הסך ממנו חייב חלא הרוקחו: מתכנתו. ל' חשבון כתו מתכנת הלבנים וכן נמתכנתם של קטרת: (לג) והסר יהן ממנו. מחותו של חסס: על זר.

באור

(הודיות דף י"ח כ"ג וכדיתות דף ה' ע"ג): (לב) ייסך, נזכרי יודי"ן לשון לא יפעל, כמו למען ייעד לך (דברים כ"ג ז'), כ"כ רש"י. [ויש ייסך יולא וכא על המלכ, ושעורו לא ייסך הדולה לסוך, ושלשו יסך. ויש ג' משפים יסך וסוך מודים על ענין מ'], והרמב"ע כתב נשם רבי תנחום כי הוא כמו יוסך, וכמוהו וייסם נמדון (נחמדית כ' כ"ו), כמו ויוסם. [ויש שלשו סוך ככל מגדיו, ויש' מן הפעל, ע"מ ויוצ את משה (לעיל י' ח'), וכא על הזמן]. והטעם כי מנהג ישראל הי' לסוך זמן הזכרים נם הנקבות, כי כן כתוב ושמן לא תסוך (דברים כ"ה מ). ומשל הכתוב לסוך מזה הזמן עלמו, אף לכאן אמר למלך מחד מזיחתו, וגם לעשות כמוהו: ובניהבנתו לא תעשו כמהו, (נכריתות דף ה' ע"א) נסכום סמניו לא תעשו אחד כמוהו, נמשקל סמנים הללו, לפי מדת הין זמן, אחד מכל אחד מהם רבע פחות אמר רבי סמעון לפי מדת הין זמן מותר, ואף העשוי נמתכונת של זה, אין הסך ממנו, חייב, אלא הרוקחו: ובמתכנתו, לשון חשבון, כמו מתכנת הלבנים (לעיל ה' ח'). וכן נמתכנתם של קטורת (לקמן ל' ז') (רש"י): (לג) ואשר יתן כיוצא, אחותו של משה: על זר, שאינו לוקח כהנה ומלכות, כי הי' הזמן המשחה מיועד למשוח את המלכים והכהנים הגדולים, כי שניהם משיחי ה', ולכן אמר זמן המשחת קדש יהי' זה לי לדורותיכם, וכתיב מלאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו (תהלים פ"ט כ"א), בשמן שהוא משחת קדש לי, וכל שאינו דומה לשמן זה יקרא זר, כל מיהו לפי ענינו, בתרומה וקרבנות אי שאינו מזרע אהרן, בינתים יקרא איש זר כל שאינו ינשם, ונמשיחה כל שאינו דומה למשיחה, או נשנה שאין לובן כהנה ומלכות למשחו:

תרגום אונקלוס

(נג) עַל בְּסַר אֲנָשָׁא לָא יִתְסַךְ וּבְדִמּוּתֵיהּ לָא תַעְבְּדוּן כְּוָתֵיהּ קוּדְשָׁא הוּא קוּדְשָׁא יְהֵי לְכוֹן: (נד) גְּבַר דִּי יְבַסֵּם דְּכְוָתֵיהּ וְדִי יִתֵּן מִנֵּיהּ עַל חִילוֹנָי וְיִשְׁתֵּיצֵי מֵעַמֵּיהּ: (נה) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה

(כח) וְאֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־
כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ׃
(כט) וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם וְהָיוּ קֹדֶשׁ
קָדָשִׁים כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִקְדָּשׁ׃
(ל) וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תִּמְשַׁח
וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם לְכַהֵן לִי׃ (לא) וְאֶל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר שֶׁמֶן
מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה לִי׃

(כח) דען אלטער דעם גאנ־
צען אָפּפֿערם אונד אללע זיי־
נע גערעטהע: דאז וואש־
בעקקען, אונד זיין געשטעלל:
(כט) דוא זאָללסט זיא הי־
ליגען אונד זיא זאָללען איין
הייליגטהום פֿאָם ערשטען
דאנגע זיין: וואס זיא בע־
ריהרט, זאָלל הייליג געהאל־
טען וועדען: (ל) אהרן
אונד זיינע זאָהנע זאָללסט
דוא זאלבען: אונד דאדורך
הייליגען, מיר פריסטערליך
צו דיהנען: (לא) דען קינ־
דערן ישראל זאָללסט דוא
זאגען, וויא פֿאָלגט: דיזעם

תולדות אהרן הנוגע זמיס פ"ז. ח': **שמן** הוליות י"ח ב'. תנחות פ"ט. ח'. כיותות ס'. ב':

זאָלל מיר אין אֶהל צור הייליגען זאלבונג בלייבען, בייא אללען אייערן נאכקאָמלינען:
(לג)

תרגום אונקלוס

רש"י

(כח) וַיָת מַדְבְּחָא דַעֲלָתָא וְיָת כָּל מָנּוֹהִי
וְיָת כִּיּוֹרָא וְיָת בְּסִיסֵיהּ׃ (כט) וְתָקַדֵּשׁ
יָתְהוֹן וִיהוֹן קֻדְשָׁא קֻדְשַׁיָּא כָּל דְּיִקְרַב
בְּהוֹן יִתְקַדָּשׁ׃ (ל) וְיָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי
תְּרַבֵּי וּתְקַדַּשׁ יָתְהוֹן לְשַׁמָּשָׁא קָדָמָי׃
(לא) וְעִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּמַלֵּיל לְמֵימָר מְשַׁח
רְבוּת קוּדְשָׁא יְהֵי דֵּין קָדָמַי לְדָרֵיכוֹן׃

חון מסל מלכים שהן כאיז מר: (בט) וקדשת
חותם. תזיחם זו תקדשת' להיו' קדש קדשים ותת
הוא קדושתם כל הנוגע ובו' כל הרחוי לכלי שרת
תזנכנם לתוכו קדוש קדוש' הגוף ליפסל ציונה ולינים
ושנזל יום ולילה נפרים לנחת לחולין חנל דבר שהיו
רחוי להם חין מקדשין ושנויים היא תזנם שליתם
חנל תזנח מתוך שנאתר כל הנוגע בתזנח יקדש
שומע אני בין רחוי בין שהיו רחוי ת"ל בנפשים
ותם בנפשים רחוי' חף כל רחוי כל מזית' תזכן
וכיגיס ותלכים מתורגם ג' דבוי לפי שהין לורך תזיחתן חלח לגדולה כי כן יפד המלך שזם חכין
גדולתו ושאר תזיחו' כגון רקיקין תזוחין רחשית שתגיס יתשחו ג' חלמית בזן כל' עבדית:
(לא) לדרתיכם. מכאן למדו רבותינו לימר שכולו קיי' לעתיד לבח: זה. בניתטיות תכיפר לוגין הוו:

באור

וצל"מ (זאלבען). לפי שאין לורך מזיחתן אלא לגדול', ושאר המזיחות כגון רקיקין מזוחין, ולמטית שתגיס ימזאו (עתום ו' ו'), לשון אלמית בזן כלשון עבדית (רש"י). וצל"מ (בעסטרייפען, בעסאיערען): (כט) וקדשת אתם, נמזית' זו להיות קדש קדשים ומה היא קדושתן? כל הנוגע בהם יקדש, ולמדו רז"ל שכל הראוי לכלי שרת, מקבלם לתוכו קדוש קדושת הגוף, וכן משמעות הכתוב לפי פשוטו, ובדשנ"ס פי', יקדש, לשון הבא תחלה קודש שיגע בהם לאחר שנמזאו, והוא דחוק: (לא) יהיה זה. כל הנעשה נמתנונת זה למשוח זרע אהרן, כ"פ בלמנ"ע, ורז"ל למדו מכאן שכלו קיים לעתיד לבא:

(הוליות

הַקֹּדֶשׁ וְשֶׁמֶן זַיִת הָהִין: (כח) וְעָשִׂיתָ
אֹתָם שֶׁמֶן מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ רֹקַח
מִרְקַחַת מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ שֶׁמֶן
מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ יִהְיֶה: (כט) וּמָשַׁחְתָּ
בָּהֶם אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־אֲרֹן
הָעֵדֻת: (ל) וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־
כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַמְּנֹרָה וְאֶת־
כֵּלֶיהָ וְאֶת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת:

תולדות אהרן ושמן מחות פ"ט. ח':

תרגום אשכנזי

הין בוימאֶהל: (כח) מאכע
דארויס איין אֶהל צור היילי.
גען זאלבונג, איינע וואֶהל-
פֿערריבענע ציבעדייטונג נאך
אפאֶטהעקערקונכט: דיזעם
זאֶלל דאז אֶהל צור היליגען
זאלבונג זיין: (כט) דאמיט
זאֶללכט דוא זאלבען, דאז
שטיפֿטסצעלט; אונד דיא
לאדע דעס צייגניסעס:
(כז) דען טיש, אונד אללע
זיינע גערעטהע דען לייכטער
נעבסט זיינע גערעטהען;
אונד דען רייכעראלטאר:
(כח)

רש"י

הניף עליהם הסתן עד סקלט הריח וקפתו לסתן
מעל העקרין: (כה) רקח מרקחת. רקח סם דבר
חוח והטעם מוכיח סחוח למעלה והרי הוח כמו
רקח רגע וחינו כמו (ישעיה נ"ח) רוגע היס וכתו
(שם ת"נ) רוקע החרן שהטעם למטה וכל דבר
המעור' נחנינו עד שזה קופח מזה חו ריח חו
טעם קרוי מרקחת. רקח מרקחת. רקח העשוי
על ידי חומנו' ותערובו'. מיגסי רוקח. שם סחומן
נדבר: (בו) ומשחת בו. כל המשיחו' כתין כ"ו

תרגום אונקלוס

קוּדְשָׁא וּמְשַׁח זֵיתָא מְלָא הִינָא:
(כה) וְתַעְבֵּיד יָתֵיהּ מְשַׁח רְבוּת קוּדְשָׁא
בּוֹסֶם מְבַסֵּם עוֹבַד בּוּסְמָנוּ מְשַׁח רְבוּת
קוּדְשָׁא יְהֵא: (כו) וּתְמַשַּׁח בֵּיהּ יָת מַשְׁכַּן
זִימְנָא וְיָת אֲרוֹנָא דְּסַהֲדוּתָא: (כז) וְיָת
פָּתוֹרָא וְיָת כָּל מָנוֹהִי וְיָת מְנָרְתָּא וְיָת
מָנָהָא וְיָת מַדְבְּחָא דְּקְטוֹרֶת בּוּסְמַיָּא:

באור

ונהוליות דף י"ח ע"ג). והלוג שמה נילים: (כה) רקח מרקחת, רקח שם דבר הוח
והטעם מוכיח סחוח למעלה, והרי הוח כמו רקח רגע (נסנהל הרי"ם), ולינו כמו
דוגע היס (ישעי' נ"ח ט"ו) וכמו דוקע המלן (שם מ"נ ה'), שהטעם למטה (ורש פעליס
ניכוניס לו שמוש התומר לפועליס), וכל דבר המעורב נחנינו עד שזה קולט מזה לו ריח
לו טעם, יקרא מרקחת (רש"י): רקח מרקחת, רקח העשוי ע"י לומנות ותערובת:
מעשה רקח, שם המומן נדבר, ע"כ טעמו למטה. והנה נמופן עשיית המרקחת נהלקו
בו חכמי ישרחל (נהוליות שם ונכליתות שם ע"ח, והנוסח שלפנינו הוח ל' יהודה ול'
יוסי), לדעת ד' מחיר שלקו חת העיקרין נשמן, ולדעת ל' יהודה לין ספק נדין שמן
לשוך חת העיקרין, חלח שרשוש נמיס, שלח יגלעו חת השמן, ומח"כ הניף עליהם חת
השמן, עד שקלט הריח וקפחו לשמן מעל העיקרין כדרך שנפטמין עושין, ופי' בו הרמב"ן
ז"ל, שנתנו השמיס כתושים נכלי חלח מיס. והניפו עליה שמן זית היו, ומח"כ נתנו
הכלי על פי כלי מחר חלח מיס, ונתנו על חש נחה נחלים עוממות, ויגשלו עד יגשת
המיס, וקלטו השמן מעליו, כי כן מעשה הרקחים: (כו) ומשחת בו, כל המשיחות
כתין כ"י. [כ"י יונית, עיין פ"ק דכריתות דף ה' ע"ב ונהוליות דף י"ב ע"ח, ומה
שכתבנו מזה בפ' תלוה (לעיל כ"ט)]. חון חת שלחן מנורה, שכן כתין חר (נוסח לשון
רש"י נכ"י. ונדפס נשנוש). והנה כל משיחת משכן וכהנים ומלכים מתורג' לשון רבוי
וכל"ם

וְכִנְּהִכְּשָׁם חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם׃
(כד) וְקִדָּה חֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל

ציג, נעוירצאהר (אדער קא־
לאנזים) ציוויא הונדערט
אונד פֿינפֿציג; (כד) אונד
קאסיא פֿינף הונדערט שקלים, נאך דעם נעוויכטע דעם הייליגטהומים, אונד איין

היו

תרגום אונקלוס

בוסמא מַרְתַּקַל מְאָתִין וְחַמְשִׁין׃
(כד) וְקִצִיעָתָא מַרְתַּקַל חֲמֵשׁ מְאָה בְּסִילְעֵי

רש"י

ומחתיס. כן מסקל כולו: (כד) וקדה. סם בשם עשב גל' הכתוב קנימה: סין. י"ג לובין ומחלף' נו חכתי יכתוב ל' תחיל חומר נו סלקו תה העקרין ת"ל נ' יהודה והלא לסוך תת העקרין תיו סמך חלא סרתוס זמיס סלא יצלעו תת כסמן ותחר כך

באור

מחלית סך קנמן נשס יחי' מחזיס ומחתיס, והתמה על נעל הטעמיס שהעמיד תיבת מחליתו נטפחא, ותנרס עס קנמן נשס הקודס לה, והרמוי לדעת רז"ל להעמיד תיבת נשס נטעס זקף גדול, ולחנר תיבת מחליתו עס מחזיס ומחתיס שלאחריו: וקנה בשם קנס של נשס, לפי שיס קנס סחינה של נשס, הוצרך לומר נשס (רש"י). [והרל"ק נשרש קנס פי' שהוא קחילה נלע"ז, והרמב"ן פי' כי הוא קליפה שנסחתני הקטורת וכתב והוא דהחלינ"י נלטון ערני וכן נלטון הנחרא (נשנת דף ס"ה ע"ח), והוא קנס כדמות הקנים עכ"ל, ומלת דהחלינ"י היא מלת פרסית, ומשס הועתק אל הערני, ונאורס נלטון פרס עץ המוצא מחרן קינס (נחלוף לר"י נקו"ף, כמו ניסוד, קיסחר, חוליחנום, חוקיחנום) כי הס היו מסתחרי' נו ומניחי' אותו למלכסנדריאה של מלרים, והטוב שניתן הוא הוא הגדול נמדן זיחילא"ן, ונקרא נלטון חכמי הנזייתא דפטוס הקטרת קלופה, כי הוא קליפת עץ הקחילה, ויחי' לפ"ז אלו הנ' המזכרים נפסוק זה, מד דדוד, קנמן נשס, קנה נשס, לדעת הרמב"ן מתורנמים נל"א (אירין, קחאינולהייח, ניאטריוהר) וכן הסכים נעל שלטי הגבורים, וקדה שנפסוק שחמ"ז לדעת ת"א ויב"ע הוא קליעה, וכן נקרא נערני, וכ"כ הרמב"ן, ולדעת כל המפרשים הוא הנקרא קחסיא"ה נלטון יון ורומי, ויהיו מ"כ קדה וקנה־נשס, שניהם הקחסיא"ה, אך לפי שהס של ג' סינים, יחי' הא' של מין זה וכ' של מין אחר, אולם נעל שלטי הגבורים לא הסכים לזה, כאשר האריך נענין זה נספרו המובא (פרקפ"ג) נשעורת (ולדעתי אינן נשעורת, ויש לי להשיב עליהן ולנטלן, כאשר אגיד נקו"ף מי"ה), והעלה נסוף כי לדעתו הקליע' נלטון ה"ל וכן נאדמי וגס

כי תשא ל

(כג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃
(כג) וְאַתָּה קַח־לְךָ בְּשָׂמִים רֹאשׁ
מָר־דְּרוֹר חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְקִנְמָן־
בֶּשֶׂם מַחֲצִיתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם

תולדות אהרן קח מנלח י׳. ג׳: מר חולין קנ״ט. ג׳. כריתות ס׳, ח׳: וקנמן נדרים י׳, ג׳. כריתות ס׳, ח׳:

תרגום אונקלוס

(כג) וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃
(כג) וְאַתְּ כְּבֵל לָךְ בּוֹסְמִין רֵישָׂא מְרָא
דַּכְיָא מַהֲקַל חֲמֵשׁ מְאָה וְקִנְמָן בֵּשְׂמָא
פַּלְגוּתֵיהּ מַהֲקַל מְאָתָן וַחֲמָשִׁין וּקְנֵמָא

תרגום אשכנזי

זאמזען, בייא איהרען נאכ־
קאָמזען: (כג) דער עוויגע
שפּראָך צו משה, ווייא
פֿאָלגט: (כג) לאָס דיר פֿאָן
דען בעסטען געווירצארטען
ברינגען, פֿינף הונדערט
שקליס דער פֿיינסטען מירר,
צימטגעווירץ דיא העלפֿטע
צוויא הונדערט אונד פֿינף־

רש"י

שמעו חלח על הנכנס להיכל: (כג) בשמים ראש. חסונים: וקנמן נסס. לפי שהקנמון קלוף ען היח יש שהוח טוב ויש נו ריח טוב וטע' ויש שחינו חלח כען לכך הולרך לומר קנמן נסס מן הטוב: מחליתו חמני' ומחתי' מחני' הנחתו תרח חמשים ומחתים נתלח כלו חמש מחות כמו שעור מר דרור חס כן לחת נחתר נו חנחון נויר' הכתוב היח להניחו לחנחין להרנו' נו ג' הכרעו' שחין סוקלין עין נעין וכן שנויים נכריתו': וקנים נסס קנים של נסס לפי שיש קנים שחינן של נסס הולרך לומר נסס: חמשים

באור

מגל למדנו מן הכיור כי גליכה כלי (מדנרי הרמב"ן): (כג) בשמים ראש, חסונים, כדכתיב עם כל רמזי נשמים (ס"ה ל' י"ל), (רש"י ותשב"ם): מר. למדו נו המפרשים שהוח המו"ק, וכן תרגמו הגלון נתרגומו העדני, וכ"כ הרמב"ם ז"ל, והוח דס שלרך נשון חי' הדומה ללעי הידועה נמרן הודו, וזה ממכר נלכתה נין הסיחים נימי החוס הגדול, והרמב"ן העלה שהוח הנושם הנקרח נלשון דומי היל"ח, וכל הלשונו' עברית וחרמית וגם הערני' (וכן כל הידועות לנו) שוות נו, ותתקנין נו שמן זית, והוח שמן המור, שמעדן חת הנשר ומדכך חומו, והיו עשם וידי נעיפו חור (שם ה' ה') ושעודו נעיפו שמן חור, ויתכן כי יוליחו מן המור עלמו שמן, כאשר נעשה נמאסני"קי וזולתו, וכ"כ שלעי הגנודים שהוח המיל"ה, מין ליחה חו מין היונח מחילן הלומח נחרלות הערב דומה לקון המלי הנקרח נלשון יון מקמ"ט ונדומי ספיכ"ה מיניפני"קח. והמחרונים כתנו שמין המילן ההוח נלתי נודע לנו: דרור, מנקלוס תרנם דכיח, סיהי' נקי מכל זיוף, שהיו מזייפין חת המור נמין מחר נקרח קומוס (כמו שהניעו נספרח) הדומ' לו, ויע"ע תרגומו נחיר, וכ"פ הרשב"ם ונעל שלעי הגנודים נתג הכוונה שנקח המור כשהיח עומד נמקום דרור שהוח הפקר לכל ועומד שם נלי שמירה, וזהו לשון דרור כמו שמז"ל על וקרחתם דרור כמדייר בי דייד"ח וכו' כלומר שדר נכל מקום שהוח רולה, ומינו נרשו' מחריס: וקנמן בשם, לדעת רש"י הוח קליפת עץ, ונעגו' שיש ממנה סריחה טוב, ויש נה ריח וטעם, ויש סריחה מלח כעץ, לכך הולרך לומר קנמן נסס מן הטוב, וכן תרגם המשכמי (ניאטרחהר), ודק"ק נשרש קנס כתב שהוח ליכיח"ה מלו"ע, נל"ח (חלוועהחון), ולדעת הרמב"ן הוח מין תנן מנושם נקרח נלשון דומי יונק"וס הרמח"טיקוס, ונספרד כחי"ח דילה מיק"ח, תנן חו קס הנח מעיד מיק"ח, ונל"ח (קוועעלהייח) על סס מרעה לנמליה דמקומו, ומתרו נגרמנית דנה ומדרש חזית קנמון כי' נדל נחרץ ישרחל והיו עזים ונחשים מוכלים: נוחציתו וגו', למדו רז"ל (נכריתות דף ה' ע"ח) מחלית הנחתו תרח חמשים ומחתים, כמנח כלו חמש מחות כמו שעור מר דרור, מ"ל למה נחמר נו חלחין וכו', ולפי זה וי"ו דומחניתו מוסנ על קנמן נסס, לח על מר דרור המוכן למעלה, והטעם

מחלית

וּבָנָיו מִמֶּנּוּ אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־
רַגְלֵיהֶם: (כ) בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל
מוֹעֵד יִרְחֲצוּ־מַיִם וְלֹא יָמֻתוּ
אוֹ בְגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ
לְשָׁרֵת לְהַקְטִיר אִשֶּׁה לַיהוָה:
(כא) וְרָחֲצוּ יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם
וְלֹא יָמֻתוּ וְהָיְתָה לָהֶם חָק־
עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ לְדֹרֹתָם: פ

תולדות אהרן בבאם סנהדרין פ"ג, ג'. זנחים י"ט, ג':
או זנחים סס, וקי"ט ג': לשרת זנחים י"ט, ג':
להקטיר סס סס: והיתה סס סס:

תרגום אונקלוס

יְדֵיהוֹן וְיָת רַגְלֵיהוֹן: (כ) בְּמֵיעַלְהוֹן
לְמַשְׁכַּן זִמְנָא יִתְקַדְּשׁוּן מַיָּא וְלָא יְמוּתוּן
אוֹ בְמִקְרְבָהוֹן לְמַדְבְּחָא לְשַׁמָּשָׁא
לְאַסָּקָא קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ: (כא) וְיִתְקַדְּשׁוּן
יְדֵיהוֹן וְרִיגְלֵיהוֹן וְלָא יְמוּתוּן וּתְהֵי
לְהוֹן קְיָם עָלָם לֵיהּ וְלִבְנוֹהִי לְדָרֵיהוֹן:

תרגום אשכנזי ר

זיך אהרן אונד זיינע זֶאהנע
העגדע אונד פֿיסע וואשען:
(כ) וען זיא הינין גיהען אין
דאז שטיפֿטצעלט, זאָללען
זיא זיך וואשען, זאָ זאָללען
זיא ניכט, אומקאָמען;
אָדער וען זיא צום אָפּפֿער-
אלטאר הינטרעטען, איהר
אמט צו פֿערריכטען, דעם
עוויגען צו עהרען, איין
בראנדאָפּפֿער אין רויך אויפֿ-
גיהען צו לאסען: (כא) זאָ
זאָללען זיא זיך העגדע אונד
פֿיסע וואשען, אונד ניכט
אומקאָמען. דיזעם זאָללֶ
איהנען איין עוויגעם גע-
זעטץ זיין, איהם אונד זיינעם

נא.

רש"י

תסוך קיומא כלפי הדדוס כך סגוי' נזנחים:
(יט) את ידיהם ואת רגליהם. נצת לחת הי' מקדש ידיו ורגליו כמה שצינו
מקדש ידיו ורגליו וכך סגינו נזנחים כיוב קדוש
ידים ורגלים מגיד ידו הימני' ע"ב רגלו הימני'
וידו השמאלית ע"ב רגלו השמאלי' ומקדש: (ב) נזנחס
חל לחבל מועד. להקטיר שחרי' וצין הערבים קטרת
חו להזו' מדס פר כהן המשיח ושעירי ע"ח: ולא
ימותו. הח חס לא ירחצו ימותו שנתחם נחמרו
כלגו' ומכלל לחו לחים שומע הן: חל המזבח. החילון שהיו כהן ניחת לחבל מועד חלא נחנר:
(בא) ולא ימותו. לחייב מיתה על המשמש במזבח ולינו רוחן ידים ורגלים שמיתתם הרחשונה לא

באור

(רש"י): (יט) את ידיהם ואת רגליהם, נצת לחת הי' מקדש ידיו ורגליו כמה שצינו
נזנחים (דף י"ט ע"ב): (כ) בבאם אל אהל מועד, להקטיר שחרית וצין הערבים קטורת,
חו להזות מדם פר כהן המשיח ושעירי ע"ח (רש"י, והוא צת"כ פ' שמיני): ירחצו מים,
השעם רחילת מיס, כי הידים והרגלים הם הפעולים, וכמוהו רבים, כ"כ הרמב"ן, ויתכן
שיהי' הפעל יולא לשני פעולים כמו נשקה את מצינו יין (בראשי' י"ט ל"ג), למדתי מתכם
חקים (דברים ד' ה'), וכן ושמן לא תסוך (שם כ"ח מ): ולא ימותו, הא אם לא ירחצו
ימותו: אל המזבח, החילון, שהיו כהן ניחת לחבל מועד חלא נחנר: (כא) ולא ימותו,
לחייב מיתה על המשמש במזבח ולינו רחון ידים ורגלים, שמיתתם הרחשונה לא שמענו
חלא על הנכנס לאהל מועד, וכיצד הרחילה הזאת לקדושה, דרך כעוד שלמעלה, לכך תרגמו
המקלום ויב"ע לרחלה לקדוש, ועקר המלוה הרחילה, מפל הכיור לוה נו להזמנה, ומינו
מיצחו ולא מלוה, כי בי"ה כהן גדול מקדש ידיו ורגליו מן קיתון של זהב שהיו עושין לכבודו,

אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם: פ

(יז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: (יח) וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרָחְצָה וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁמָּה מָיִם: (יט) וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן

תולדות אהרן ועשית מנלה ג', ח', זבחים כ"ג, ח':
ורחצו זבחים כ"ט, ח':

תרגום אשכנזי

זאָלל דען קינדערן ישראל'ס צום דענקצייכען זיין, פַּאַר דעם עויגען, דאס אייערע פערזאָנען אויכגעלאָזט זינד: (יז) דער עוויגע שפראך צו משה וויא פֹּלגט: (יח) דוא זאָללסט אויך איין קופּפֿער־נעם בעקקען מאכען, אונד איין קופּפֿערנעם געשטעלל דאצו, צום וואשען; דיזעם זאָללסט דוא זעטצען צווישען דעם שטיפֿטסצעלטע אונד אָפּפֿעראלטאר, אונד זאָללסט וואסער הינין טהון: (יט) דאראוים זאָללען זיך

רש"י

מחות וחמשים שהרי נכסף פקודי העד' נחתר כן ונשומ הפקודי' חף נו נחתר כן (נחדב' ח') ויהיו כל הפקודי' שם מחות חלף ושלשת חלפי' וחמשי' והלח נשתי מחים היו וח"ח שלח היו נשע' מחין הרחשון שני י"ט שנה שלח נחנו ושנים נעשו שני עשרים. תשובה לדבר חלל שנות החנשים שנשם חחר נחנו חלל למחין יניח' חלפים היו שתי מחים לפי שלישיח חלפים תורין חמישן כחו שנחינו נחם' רחש השנים ונשנים החשבן נרחשון' והוקם נשניים שנתחדשם שנים נחחד נישן הלל שנות החנשים חנויין למחין שנות עולם החתילין מחשרי נחנחו שני החנויים נשנה חחר החשבן היה נחשרי לחחר י"הכ שנתלים התקום ליסרחל לסלוח להם ונלטוו כל החשבן והשני נחחד נחייר: על עבוד' חהל חועד. הן החדשים שנעשו נו. (יח) כיור, כחין דוד גדולה ולה דדים החריקים נפיהם חיס: וכנו, כתרגומו נסיסים, חוסב חתוקן לכיור: לרחצה, חוסב על הכיור: המזבח, חזבח העולה, שכתוב בו שחוח לפני אהל חועד, ושי' הכיור חשוך קחעה, ועומד כנגד החויר שבין החזבח והחשכן, ושיבו חפשיק כלל ביניחים, חשוב שנאמ' ואת חזבח העלה שם פתח חשכן אהל חועד (שם מ' כ"ט). כלומר חזבח לפני אהל חועד, הא בילך חשוב קחעה אל הדרום, כך שנוי' בזבחים (דש"י).

תרגום אונקלוס

פּוּלְחָן מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִהֵי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְדָכְרָנָא קֳדָם יְיָ לְכַפָּרָא עַל נַפְשָׁתֵיכוֹן: (יז) וּמַלֵּיל יְיָ עִם משֶׁה לְמֵימָר: (יח) וְתַעְבֵּד כְּיוֹרָא דְנָחָשָׁא וּכְסֵיסֵיהּ דְּנָחָשָׁא לְקִדּוּשׁ וְתִתֵּן יָתֵיהּ בֵּין מַשְׁכַּן זִמְנָא וּבֵין מַדְבְּחָא וְתִתֵּן תַּמָּן מַיָּא: (יט) וְיִקַּדְּשׁוּן אַהֲרֹן וּבָנוֹהִי מִנֵּיהּ יָת

באור

פקודי העדה תמת נכד (לקמן ל' ח כ"ה), ומהם נעשו המלנים, שנאמר ויהי מאת ככר הכסף לנקת וגו' (שם כ"ז) (מדנרי רש"י ז"ל), ורמז נזה נם למחלית השקל שיתנו לדוחת לקדנות: (יח) כיור, כמין דוד נדולה ולה דדים המריקים נפיהם מים: וכנו, כתרגומו נסיסים, חוסב מתוקן לכיור: לרחצה, חוסב על הכיור: המזבח, מזנח העולה, שכתוב בו שחוח לפני אהל מועד, ושי' הכיור מצוך קמעא, ועומד ככנך המויר שבין המזנח והמשכן, ומינו מפסיק כלל ביניהים, משום שנאמ' ואת מזנח העלה שם פתח משכן אהל מועד (שם מ' כ"ט). כלומר מזנח לפני אהל מועד, הא נילך מצוך קמעא אל הדרום, כך שנוי' בזבחים (רש"י).

כי תשא

הַשְּׁקֶל לָתֵת אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה
לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם: (טז) וְלָקַחְתָּ
אֶת־כֶּסֶף הַכִּפֻּרִים מֵאֵת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל־עֲבֹדַת

תולדות אהרן ולקחת נ"כ, ג':

תרגום אונקלוס

יַת אַפְרְשׁוּתָא דְקֻדְשָׁא יְיָ לְכַפָּרָא עַל
נַפְשָׁתֵיכוֹן: (טז) וְתִסַּב יַת כַּסְפָּא
דְכִפּוּרַיָא מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִתֵּן יָתֵיהּ עַל

תרגום אשכנזי קצט

צו לעזען, אלס דיא העלפטע
איינעם שקל'ם: (טז) דיזעם
געלד דער אויסלאזונגען
זאללט דוא נעהמען פאן
דען קינו ערן ישראל'ם, אונד
עם אנוועכדען צום געבדוך
דינם שטיפטצעלטם, דיזעם

זאלל

ריט"י

תרומת ה' ג' פעמים תחת תרומת חדנים שאינן כשהתיזו נגדנת העכן שנאנו כל אחד ואחד ממני השקל ועלה למחת ככר שנאמר (שמות ל"ח) וכסף פקודי העדה מאת ככר ואין נוענו החדנים שנאמר ויהי מאת ככר הכסף לנקת וגו' שם למד שהי' היו תחת נתאל נידנן אחד י"כב נכנים ח' וח' נכנים שניים נחייב תשלום השכן. ואם תאמר וכי תענר שנגנים' היו יכולל סויס כד מאות חלף ושלש' חלפים ואחת

באור

שלש תכופו ע"י מנין, ודז"ל למדו שכל תרומ' מחלית השקל של כל שנה ושנה נאמר, שהוא לקנות ממנה קרבנות לנור, ועליה אמר לכפר על נפשתיכם, שהקרבנות לכפרה הם נתיס. וכתב הרמב"ן ז"ל נוה הכתוב סיבתו למלאכת המשכן תרומת חלי השקל לכל העובר על הפקודים מבן כ' שנה ומעלה, ורמז העשיר לא ירבה וכדל לא ימעיט ממחלי' השקל לכפר על נפשתיכם. שכל הלריך כפרה שכיע לכלל חיוב מלוות (ר"ל לדורו' משכניח ג' שעדות), יניח מחלית השקל לקרבנו', מחך עני ומחך עשיר וכ"ל, וכתב עוד שכן נראה שתהי' מלוה לדורו', ממה שאמר הכתוב מדוע לא דרשת על הלויס להניח מיהודה ומירושלים מת משמת מזה ענד ה' והקהל ליסדאל לאהל העדות (ד"ה ג' כ"ד ו'), ילאה מזה כי משמת מזה מלוה לדורות להניחו לנדק הבית, אע"פ שלא יהנס, וכן בקרבנות כנדרי וכ"ל, וכן כתוב והעמדנו עליהן מלות לתת עליהן שליסית השהל בשנה לעבודת בית אלהיהן, ללחם המערכת ומנחת התמיד ולעולת התמיד השבתות ונו' לכפר על יסדאל וכל מלאכת בית אלהיהן (נחמי' י' ל"ג ול"ד), מכאן מפורש שהיו מניחים שקליס בכל שנה לקרבנות ולנדק הבית, ואמר שליסית השקל, כי בימי עזרא הוסיפו עליהם, והי' שליסית השקל עשר גרה ע"ל: (טז) כסף הכפרים, כסף כופר נפש: על עבדת אהל מועד, זהו תרומת המשכן, שנאמר כשהתחילו בנדבת המשכן, ונתנו כל מחך מחצי' השקל ועלה למחת הככר, שנאמר וכסף

הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל
מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַיהוָה:
(יד) כֹּל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מִבֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה יִתֵּן
תְּרוּמַת יְהוָה: (טו) הֶעָשִׁיר לֹא
יַרְבֶּה וְהַדַּל לֹא יַמְעִיט מִמַּחֲצִית

תולדות אהרן עשרים גכורות נ', ח':

תרגום אשכנזי

שקל געוויכטע דעם הייליגן טהומים: דער שקל מיאכט צוואנציג גרה, דיא העלפטע איינעם שקל'ס איזט דיא העבע, דעם עוויגען צו עהרען: (יד) יעדער דער דורך דיא צעהלונגען געהט, אונד צוואנציג יאהר אלט איזט, זאל דיא העבע, דעם עוויגען צו עהרען, ענטריכטען: (טו) דער וייכע זאל ניכט מעהר, אונד דער ארמע ניכט וועניגער געבען, צור העבע דעם עוויגען, אייערע פערזאנען צו

רש"י

מחוצה: עבדי' גרם השקל. ענציו פירם לך כמה יהיה: גרה. ל' מעט וכן ו גמחול ח' ג') יבמ לפסחוות לו לחנורת כסף ולכבד להם: עשרים גרה השקל. שהשקל הסלע ד' זוזי' והזוז מתחלתו חמש מעות נחלו ונחזר ויסיפו עליו שתות והעלוהו לשם מעה כסף ומחצית השקל הזה שחתרתי לך יתנו תרומה לה': (יד) מבן עשרים שנה ומעלה. למדך כאן פחות מבן עשרים יולא לנדה ונמנה בכלל מנשים: (טו) לתת וגו', תיבת לתת מוסבה על ידנה ועל ימעיט, ושעור הכתוב. העשיר לא ירבה לתת והדל לא ימעיט לתת ממחצית השקל נמו שתרגם המתרגם: לכפר על נפשתיכם.

תרגום אונקלוס

בְּסֵילְעֵי קוּדְשָׁא עַסְרִין גֵּעִין סְלָעָא פַּלְגוּת סְלָעָא אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ: (יד) כֹּל דַּעֲבַר עַל מְנָיָנָיָא מִבַּר עַסְרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא יִתֵּן אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ: (טו) דְּעַתִּיר לָא יַסְגֵּי וְדִמְסַכֵּן לָא יְזַעֵר מִפַּלְגוּת סְלָעָא לְמִתַּן

באור

הוא שקל, נעגור שכל המניע משקל שלש מין הן פחת ולא כסף סיגים, ונעגור משקלי הערכין ופדיון הנכור נמניע הזה, שהם קדש, וכן כל שקלי המזבן וכן כל כסף קלוג המוד נתורה, יקדם לו הכתוב שקל הקדש ע"כ, וכהג עוד כי מנקלוס תרגם סילעא, כי כן שם המניע נאדמית, ושעורו ידוע נתלמוד, כל סלע מדניה דינרין, ושקל המוזכר נדנדי רז"ל הוא ג' דינרין חלי הסלע, ונעם זה מפני שהעם קודין שקלים לחלי הסלעים שהיו שוקלין נכל שנה, ויתכן שעשו נזמן ניח שני מניע כסף של ג' דינרין, כדי שיהי' מלוי לתת לבזבד ההקדש, ולא ילטרכו לקלנון, והיו קודין לשקל של משה, שהוא שקל של תורה, סלע כתרגומו, וי"ח כי הטעם ממה שלמדנו מנה של קדש כפול הי', וכן כל המניעות ומינו נכון, כי שקלי עבד ומוכס ומפתה מינם של קדש (ע"כ מדברי הרמב"ן): גרה, תרגם מנקלוס מעין, כי הנרה מלנו שם למניע הנקרא נאדמית מעה, וכן תרגם יג ע למגילת כסף (שמול מ' ג' ל"ו), למעה דכסף, ומשקלו לדעת הרמב"ם ז"ל שם עשרה שעורות דינוניות, ויהי' מ"כ מחלית השקל ק"ס שעורות דינוניות: השקל, השקל השלם הוא ד' זוזים, והזוז מתחלתו חמש מעות (ויהי' מ"כ השקל עשרים מעות), מלא נמוכוסיפו עליו שתות והעלוהו לשם מעה כסף (ולכך נדנדי רז"ל שעור השלש שהוא שקל של משה כ"ד מעה), ומחלי' השקל הזה שאמרתי לך (שהיא עשר מעה), יתנו תרומה לה' (רש"י): (יד) מבן עשרים שנה ומעלה, למדך כאן פחות מבן עשרים יולא לנדה ונמנה בכלל מנשים (רש"י): (טו) לתת וגו', תיבת לתת מוסבה על ידנה ועל ימעיט, ושעור הכתוב, העשיר לא ירבה לתת והדל לא ימעיט לתת ממחלית השקל נמו שתרגם המתרגם המזבנזי: לכפר על נפשתיכם.

כי תשא

(יג) כִּי תִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתְנוּ אִישׁ
כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לַיהוָה בִּפְקֹד אֹתָם
וְלֹא יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בִּפְקֹד אֹתָם:
(יג) זֶה | יִתְּנוּ כָּל־הָעֹבֵר עַל־
הַפְּקֻדִים מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל

תולדות אהרן כי תשא נזכות ס"ג, ג'. מגלה כ"ט. ג', ול' ח'. ב"ג י', ג':

תרגום אונקלוס

משֶׁה לְמֵימָר: (יג) אֲרֵי תְּקַבֵּל יַת חוּשְׁבַּן
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִנְיֵנֵיהוֹן וְיִתְּנוּן גְּבַר פּוּרְקָן
נַפְשֵׁיהּ קֳדָם יְיָ כַּד תְּמָנֵי יַתְהוֹן וְלָא יְהֵי
בְּהוֹן מוּתָא כַּד תְּמָנֵי יַתְהוֹן: (יג) דֵּין
יִתְּנוּן כָּל דַּעֲבַר עַל מְנַיָנַיָא פַּלְגוּת סְלָעָא

תרגום אשכנזי קצח

עוויגע שפראך צו משה,
וויא פֹּאלגט: (יג) וועו דוא
דיא הויפטצאהל דער קינ-
דער ישראל'ס ווירסט אויפ-
נעהמען וואללען: זאָ זאָל-
לען זיא אין יעדער פֹּיר זיינע
פערזאָן איין לעזענעלד גע-
בען, דעם עוויגען צו עהרען,
אינדעם מאן זיא צעהלט:
דאמיט קיין שטערבען אונ-
טער איהנען ענטשטעהע,
אינדעם מאן זיא צעהלט:
(יג) דיזעם וואללען זיא נע-
בען, יעדער דער דורך דיא צעהלונגען נעהט: איינען האלבען שקל, נאך דעם
שקל

רש"י

נלנד ולח לעגודה אחרת: (יב) כי תשא. לשון קבלה כתרגומו כשתחפון לקבל מכוס מניכס נדעת כתה הס אל תמנס לגלגולת אלא יתנו כל אחד מחצית השקל ותמנס את השקלים ותדע מניכס: ולא יהיה בהס נגף. שהמנין סולט עו עין הרע והדבר בא עליהס כמו שמלינו בימי דוד: (יג) זה יתנו. הרמה לו כאן ומצא של אס ומשקלס מחצית השקל וא"ל כזה יתנו: העובר על הפקודים. דרך המונין מעבירין את הנמנין זה אחר זה וכן (ויקרא כ"ז) כל אשר יעבור תחת השבט וכן (ירמיה ל"ג) תעבורנה הלאן על ידי תונה: מחצית השקל בשקל הקדש. בשקל שקלתי לך לשקול עו שקלי הקדש כעון שקלים האמורין בפרשת ערכין ושנה

באור

חטאת הכפרים, הס פר ושעיר של יום הכפורים: קדש קדשים, המזבח מקודש לדבריס הללו נלבד, ולא לעבודה אחרת: (יב) כי תשא, לשון קבלה כתרגומו, כשתחפון לקבל סכום מניכס, לדעת כמה הס (רש"י), ואף הלועז יסתמ בלשון קבלה על הענין הזה (חוי'כיהאוון): ראש, סכום החשבון וכללו כאלו כלס לאס אחד, והרמב"ן כתב שהי' מנהג בעלי החשבון לכתוב כלל החשבון בראש המגלת: לפקדיהם, כפי אשר נפקדו ונמנו, והוא כמו כי תשא את ראש פקודי בני ישראל, וכ"ת המתרגם המזכנזי: ונתנו, וי"ו דוכתנו הוא וי"ו ההמשך לתשובת התנאי, כאשר תלוה לדעת מניכס, אז אל תמנם לגלגלת, אלא יתנו כל אחד מחצית השקל, ותמנה את השקלים: נפשו, כפר יאמר על דוח הנהמה ועל נשמת האדם בחטוף, ויאמר על נוף בעל נפש, ובל"א נוף בעל נשמה יקרא (פערי:תון): בפקד, הפוקד, והטעם כי אס לא יתנו כפרס בדבר הפקידה, אז יבא הנגף, שהמנין סולט בו עין הרע, כמו שמלינו בימי דוד: (יב) זה, השעור, כמו וזה אשר תעשה אתה (בראשית ט"ו), ויתכן שיהי' מוסב על הכסף הנזכר בפסוק הקודם: העבר על הפקדים, דרך המונין מעבירין את הנמנין זה אחר זה, וכן כל אשר יעבר תחת השבט (ויקרא כ"ז ל"ב), וכן תעבורנה הלאן על ידי תונה (ירמיה ל"ג י"ג): בשקל הקדש, בשקל שקל הקדש שקלתי לך, ולשון הרמב"ן, קבע לו משה בדינו מטבע כסף בישראל, כי מלך גדול הי', וקרא למטבע
המוא

תצוה ל

אַהֲרֹן אֶת־הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם
יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי
יְהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם: (ט) לֹא־תַעֲלוּ
עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה
וְנֶסֶךְ לֹא תְסִכּוּ עָלָיו: (י) וְכִפֶּר
אַהֲרֹן עַל־קַרְנֹתָיו אַחַת בַּשָּׁנָה
מִדַּם חַטַּאת הַכִּפֻּרִים אַחַת
בַּשָּׁנָה יְכַפֶּר עָלָיו לְדֹרֹתֵיכֶם
קֹדֶשׁ־קָדָשִׁים הוּא לַיהוָה: פ
(יא) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

תולדות אהרן לא תעלו תנחות ע"ח וג': וכפר יומח
כ"ח, ח'. סנועות מ'. ג'. וע"ח ג': מדם יומח ס"ח, ח':

תרגום אשכנזי

נענען אבענד דיא לאמפען
אנצינרעט, זאָלל ער עס
אבערמאהלס רייכערן; עס
זאָלל איין בעשטענדיגעס
רייכערן זיין פַּאָר דעם עוויגען
ביא אייערן נאכקאָמזען:
(ט) איהר זאָללט דארויף קיין
געמיינעס רייכערציג, אויך
קיין נאנצעס אָפפַּער אונד
קיין מעהלאָפפַּער ברינגען,
אונד קיין גיסאָפפַּער דארויף
גיסען: (י) איינמאהל אים
יאהרע זאָלל אהרן אויף דען
עקקען דעהועלבען פַּערזעה-
נען: פַּאָן דעם בלוטע דעס
זינדענאָפפַּערס אם פַּער-
זעהנונגסטאגע, זאָלל ער
איינמאהל אים יאהרע דא-
רויף פַּערזעהנען, ביא אייערן
שפעטעסטען נאכקאָמזען,
עס איזט אין הייליגטהום פַּאָם ערשטען ראנגע, דעם עוויגען צו עהרען: (יא) דער

רש"י

נכנ יום פרס מקטיר שחרית ומרס מקטיר בין
הערבים: (ט) לח תעלו עליו. על מזבח זה:
קטרת זרה. שום קטרת של נדבה כלן זרות לו
חון מזו: ועו' ומנחה. ולח עולה ומנחה עולה
של נחתם ועוף מנחת היח של לחם: (י) וכפר
חהרן. מתן דמים: חחת בשנה. ני"כ הוח שנחמר
בחחרי מות (ויקרח ט"ז) ויליח חל המזבח חשר
לפני ה' וכפר עליו: חטחת הכפורים. הם פר
ושעיר של י"כ המכפרים על טומחות מקוש
וקדשיו: קדש קדשים. המזבח מקודש לנדבים הללו

תרגום אונקלוס

עווי-

יָת בּוּצִינַיָּא בֵּין שְׁמָשַׁיָּא יַקְטְרִינַהּ קְטֹרֶת
בּוּסְמִין תְּדִירָא קֳדָם יְיָ לְדָרֵיכוֹן: (ט) לָא
תַסְקוּן עֲלוֹהִי קְטוֹרַת בּוּסְמִין נוּכְרָאִין
וַעֲלָתָא וּמְנָחְתָא וְנִסְכִּין לָא תְנַסְכוּן
עֲלוֹהִי: (י) וְיַכַּפַּר אַהֲרֹן עַל קַרְנָתֵיהּ
חָדָא בְשַׁתָּא מִדַּמָּא דְחַטָּאתָא דְכִפּוּרַיָּא
חָדָא בְשַׁתָּא יְכַפֵּר עֲלוֹהִי לְדָרֵיכוֹן קוֹדַשׁ
קוּדְשִׁין הוּא קֳדָם יְיָ: (יא) וּמַלֵּיל יְיָ עִם

באור

הכונה על הכלי לח על המוכ: (ח) יקטירנה, נכל יום, פרס מקטיל שחרית, ופלס נין
כערבים (רש"י): (ט) לא תעלו עליו, על מזנח זה: קטרת זרה, שום קטורת של נדנה,
כולן זרות לו חון מזו, כן פירש"י ז"ל, ואונקלוס תרגם קטורת נוסמין נוכרמין וכ"פ הרמנע,
קטרת זרה, שאינה כמתכונתה, ויג"ע תרגם קטורת נוסמין דעממין נוכרמין: ועלה ומנחה,
ולח עולה ולח מנחה: עולה, של נהמה ועוף, ומנחה של לחם: (י) וכפר אהרן, נמתן
דמים: אחת בשנה, ניום הכפורים, הוח שנאמר נאחרי מות וילח חל המזנח חשר לפני
ה' וכפר עליו (ויקרח ט"ז י"ח), מנל נכל השנה כולה לח היו עליו דמים אלא קטורת:

חטאת

בָּהֶמָּה: (ה) וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבָּדִים
עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב:
(ו) וְנָתַתָּה אֹתוֹ לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת
אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת לִפְנֵי
הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת אֲשֶׁר
אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה: (ז) וְהִקְטִיר עָלָיו
אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר
בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת־הַנֵּרֹת
יַקְטִירֶנָּה: מפטיר (ח) וּבְהַעֲלֹת

תולדות אהרן אויפ כדיתות ה', ג': בבקר פסחים נ"ט, ג'. יומח י"ד, ג', וי"ב, ח'. מנחות כ', ח': בהיטיבו יומח י"ב, ג': ובהעלות פסחים נ"ט, ח'. יומח ט"ו, ח'. זבחים י"ב, ח' ונ':

תרגום אונקלוס

לַאֲרִיחָיָא לְמִיטַל יָתֵיהּ בְּהוֹן: (ה) וְתַעְבִּיד
יַת אֲרִיחָיָא דַּאֲעֵי שִׁטִּין וְתַחֲפֵי יָתְהוֹן
דַּהֲבָא: (ו) וְתִתֵּן יָתֵיהּ לָקֳדָם פָּרְכְּתָא
דִּי עַל אֲרוֹנָא דְּסַהֲדוּתָא לָקֳדָם כַּפֻּרְתָּא
דִּי עַל סַהֲדוּתָא דִּי אִזְמִין מֵימְרִי לָךְ
תַּמָּן: (ז) וְיַקְטַר עֲלוֹהִי אַהֲרֹן קְטֹרַת
בּוּסְמִין בְּצַפְרָ בְּצַפְרָ בְּאַתְקָנוּתֵיהּ יַתְ
בּוֹצִינַיָּא יְקַטְּרִינַּהּ: (ה) וּבְאַדְלָקוּת אַהֲרֹן

תרגום אשכנזי קצו

טאר דאמיט צו: טראגען:
(ה) דיא שטאנגען מאכסט
דוא פּאן שיטים: האלץ:
בעלעגסט זיא מיט גאלד:
(ו) דען אלטאר זעטצעסט
דוא אויסערהאלב דעם פּאר-
האנגס, וועלכער פּאר דער
לאדע דעם צייגניסעס איזט,
נעהמליך נעדארע פּאר דען
דעקקעל: דער אויף דעם
צייגניסע ליגט, וואזעלבסט
איך מיך צור בעשטימטען
צייט איינפינדען ווערדע:
(ז) אויף דעמזעלבען זאלל
אהרן דייכערציינ פּאן שפע-
צערייען דייכערן: אללע מאר-
גען, ווען ער דיא לאמפען
רייניגט, זאלל ער עס רייי-
כערן: (ח) אונד ווען אהרן
נעגען.

רש"י

לפי שנח' על שני לדיו שתי זויותיו שנשוי לדיו:
ויהיו. מעשה הטענעת החלה: לשתים לנדיום.
נית תהיה הטענעת לנד: (ו) לפני הפרכת. שמח
תחתר מסוך מכנגד החדון לנפון חו לדרום ת"ל
לפני הכפרת מכוון כנגד החדון מנחון: (ז) בהטיבו.
ל' נקוי הנזיכין של המנורה מדשן הפתילות שנשרפו
בלילה והיה מטיבן נכל נקר ונקר: הגרות. לו"ש
בלע"ז (1 וכן כל נרות החמורות במנורה. תוך
תמקום שנותר שם העלחה שהוח ל' הלקה:
(ח) ובהעלות. כשידליקם להעלות להשתן: יקטירנה.

(1 בלע"ז *Luces, luzernes*, (לוחפען)

באור

מלעיל: (ו) לפני הפרכת, שמא תאמר מסוך מכנגד החדון (לנפון או לדרום), ת"ל לפני הכפרת מכוון (כאמצע לנפון והדרום) כנגד החדון מנחון (רש"י). ומזה המזנח רחוק מפתח האהל עשר אמות, כן משמע מגדיית דמים אמות ומגדיית דמ"ה, וכ' הרמב"ם ז"ל (פ"ג מה' בית הבחירה ה' י"ז), שהי' מונח מזלים ההיכל ולפנים: (ז) בהטיבו. לשון נקוי הנזיכין של המנורה מדשן הפתילות שנשרפו בלילה, והי' מטיבין נכל נקר ונקר: הגרת, לועי"ז בלע"ז [ובל"א (לוחפען)], וכן כל נרות החמורות במנורה, חון ממקום שנאמר שם העלאה שהוא לשון הדלקה (רש"י), ולדברי האומר שהנרות לא היו מחוברים והכתן מעלה אותם לראש המנורה, כמ"ש מזה בתחלת הפרשה (כ"ז כ'), גם נרות שאר העלאה

הנוגה

וַאֲמָתַיִם קָמָתוֹ מִמֶּנּוּ קַרְנֹתָיו׃
(ג) וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר אֶת־
גַּגּוֹ וְאֶת־קִירֹתָיו סָבִיב וְאֶת־
קַרְנֹתָיו וְעָשִׂיתָ לּוֹ זֵר זָהָב סָבִיב׃
(ד) וְשְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה־לּוֹ
מִתַּחַת לְזֵרוֹ עַל שְׁתֵּי צַלְעֹתָיו
תַּעֲשֶׂה עַל־שְׁנֵי צִדָּיו וְהָיָה
לְבָתִּים לְבַדִּים לָשֵׂאת אֹתוֹ

תרגום אשכנזי

פּירעקקיג זאָלל ער זיין, אונד
דיא האהע דעמזעלבען
צווייא עללען; דיא עקקען
וועדען אוים איינעם שטיק־
קע מיט דעמזעלבען גע־
מאכט; (נ) דוא בעלעגסט
איהן מיט רייגעם גאָלדע,
דאז בלאט, דיא זייטען אומ־
הער אונד דיא עקקען: דוא
פּיהרסט אָבען איינען גאָלדע־
נען קראנץ הערום: (ד) אונ־
טער דעם קראנצע מאכסט
דוא צווייא גאָלדענע רינגע
אן ביידען ווינקעלן, נעהמ־
ליך דוא מאכסט זיא אן בייי־
דען זייטען: דיזעם רינגוערק זאָלל דען שטאנגען צור אויפֿהעבונג דיהנען, דען אל־

רש"י

סמים: (ג) את גגו. זה סיס לו גג חגל
מזבח העול' לח סיס לו גג חלח מתלחי חלגו
חדמה נכל חנייתן: זר זהב. סיתן לכתר
כסוגם. (ד) נלעותיו. כתן סוח ל' זויות כתרגומו

תרגום אונקלוס

קַרְנוֹהִי: (נ) וְתַחְפֵּי יָתֵיהּ דְּהַב דְּכִי יַרְתָּ
אִיגְרֵיהּ וְיָת כְּתָלוֹהִי סְחוֹר סְחוֹר וְיַרְתָּ
קַרְנוֹהִי וְתַעְבֵּיד לֵיהּ דִּיר דְּדַהֲב סְחוֹר
סְחוֹר: (ד) וְתַרְתֵּין עִזְקָן דְּדַהֲב תַּעֲבֵיד
לֵיהּ מִלְרַע לְדִירֵיהּ עַל תְּרֵין סְטָרוֹהִי וְיהֵא לַאֲתָרָא

באור

טפחים כמו שלמדו רז"ל בעירובין (דף ל' ע"ב) ובמנחות (דף נ"ז ע"ב ועי"ש): (נ) את גגו, הקוס מערכת הקטורת, זה סיס לו גג, מגל מזבח העולה לח סי' לו גג, מגל מתלחים מת חללו מדמה נכל חנייתן: זר, כל סרוח (סוכה דף ה' ע"ב): (ד) צלעתיו, כמן כוח לשון זויח, כתרגומו (ולח לשון לד), לפי שנחמר על שני לדיו, שתי זויות שבשני לדיו (רש"י), ומלמ"ע כתב על שני לדיו תוספת לגאר והיה, מעשה הטבעות המלה (רש"י), [:דחה לי שכוונתו לפרש וכי' סרוח לשון יחיד הנחמר על הטבעות שהם לשון רבים, ולח שייך כאן לומר שלח הונדר המין, שעשוי שהטבעות מפורשות נכתוב לפני וכי', ועליהם שם וכי', וכשר הונדר המין לכן פי' שכב על מעשה המחסר נכתוב]: לבתים לבדים, שתי' הטבעת לנד (רש"י), כלומר שאין שמושי הלמ"ד לנתים לנדים שווים, שיהיו הטבעות לנתים ויהיו לנדים, כי אם הטבעות יהיו נתים לנוך הנדים. והנה נעל מעשה חוסב כתב שלח כי' נמזנח כי אם שתי טבעות בשתי זויות המקבילות זו לזו בחלכסון, וזהו דקדק לשון הכתוב לדעתו, ושתי טבעת זהב תעשה לו וגו' על שתי ללעתיו, ר"ל לזויותיו, וכדי שלח נחמר דחלו הזויות הם מותם שנרוח מחך, לכך הוסיף ופירש על שני לדיו, לומר שהיו על זויות החלכסון, וכתב שע"כ לריך לומר כן, לפי שחין ניתרחק חחסב טפחים די הלוך וגלי הנושח בין הנדים, מגל חלכסון חחסב על חחסב יעלה לבטעה ועוד, ובהני שני לחלם מחד ע"ס, וכדומה בחין הכלע לדבריו: בהניה, הס"ח המחדונה נוספת, כי המלם

לְכַהֵן לִי: (מה) וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים:
(מו) וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם
אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם לְשָׁכְנִי בְתוֹכָם אֲנִי
יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם: פ שביעי

ל (א) וְעָשִׂיתָ מִזְבֵּחַ מִקְטַר
קְטֹרֶת עֲצֵי שִׁטִּים
תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ: (ב) אַמָּה אָרְכּוֹ
וְאַמָּה רָחְבּוֹ רָבוּעַ יִהְיֶה

תולדות אהרן ועשית מנלה ג', ח':

תרגום אשכנזי קצו

היליגען, מיר אלם פריסטער
צו דינען: (מה) איך ווער-
דע אונטער דען קינדערן
ישראל'ס מיינע ועזידענץ
האלטען, אונד איהר נאָטט
זיין: (מו) זיא זאָללען נע-
ווהר ווערדען, דאם איך
דער עוויגע איהר נאָטט
זייא, דער איך זיא אוים דעם
לאנדע מצרים געפֿיהרט הא-
בע, דאמיט איך אונטער
איהנען רעזידענטין האלטע;
דיזעס מאכע איך איהנען בע-
קאננט, דער עוויגע איהר
נאָטט:

ל (א) דוא זאָללסט אויך
אייגען אלטאר מא-
כען, רייכערצייג דאדורף צו
דייכערן: פֿאָן שיטים - האָלץ

זאָללסט דוא איהן מאכען: (ב) דיא לענגע אייגע עללע, אונד דיא בריייטע אייגע עללע,

תרגום אונקלוס

וְיַרַת בְּנוֹהִי אֲקַדֵּישׁ לְשַׁמְשָׁא קָדָמַי:
(מה) וְאַשְׁרֵי שְׁכִינְתִּי בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאֶהֱוֵי לְהוֹן לֵאלָהָא: (מו) וְיֵדְעוּן אֲרֵי
אֲנָא יְיָ אֱלָהְהוֹן דִּי אַפֵּקִית יַתְהוֹן מֵאַרְעָא
דְמִצְרַיִם לְאַשְׁרָאָה שְׁכִינְתִּי בֵּינֵיהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהְהוֹן:

ל (א) וְתַעֲבִיד מַדְבְּחָא לַאֲקָטָרָא עֲלוֹהִי קְטוֹרַת בּוֹסְמִין דְּאָעֵי שִׁטִּין תַּעֲבִיד יָתֵיהּ:
(ב) אַמָּתָא אָרְכֵּיהּ וְאַמְּתָא פוּתְיֵהּ מְרַבַּע יְהֵי וְתַרְתֵּין אַמִּין רוּמֵיהּ מְגֵיהּ

רש"י

תסס (ויקרא י') הוא חסר דגר ה' נחמר נקדני
חקדש והיכן דגר ונקר' נכנודי: (מו) לשכני
בתוכם. על מנת לשכון חני בתוכם:

ל (א) מקטר קטרת. להעלות עליו קטור עשן

באור

(מו) לשכני בתוכם, על מנת לשכון שני בתוכם (רש"י), הכוונה שתיבת לשכני מקור מהקל והוא עומד, ומין הכבוי כמו חותי לשכון חותי, כי שם כמו לשכון שני, ולשון על מנת שישכיל הדג, הוא כמו כדי שו נעגור, כמו שכתב הרמב"ן שלכך הולחתי חותם מלרים, כדי שאשכון בתוכם. וזהו העגדון את המלגיים על הבל הזה (לעיל ב' י"ג), כן כ"ל כוונת רש"י ז"ל, ומין מקום לתפיסת הרמב"ן עליו:

ל (א) מקטר קטרת, מקטר שם המפעל כמו ומשלוח מנות (מסתר ט' י"ט וב"ג), ושלה הטי"ת נפתח מפני הסמיכות, והנפרך נקמן. ונקרא המזבח מקטר קטרת, לפי שהוא מיוחד להעלות עליו קטור עשן, ושלשה שמות יש לו למזבח הזה, מזבח הזהב מזבח הקטורת מזבח הפנימי (נדרים דמ"ה פי"ח): (ב) אמה ארכו, ממה זאת היתה את חמשה

הַבֹּקֶר וּבְנִסְכָּהּ תַּעֲשֶׂה־לָּהּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה׃ (מג) עֹלַת תָּמִיד לְדֹרֹתֵיכֶם פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם שָׁמָּה לְדַבֶּר אֵלֶיךָ שָׁם׃ (מד) וְנָעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בִּכְבֹדִי׃ (מה) וְקִדַּשְׁתִּי אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו אֲקַדֵּשׁ תולדות אהרן ונעודתי זבחים קט"ו, ג׳:

תרגום אונקלוס

צַפְרָא וּרְנִסְכָּה תַּעְבִּיד לָהּ לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳרָבָנָא קֳדָם יְיָ׃ (מג) עֲלָהָא תְּדִירָא לְדָרֵיכוֹן בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא קֳדָם יְיָ דִּי אֶזְמִין מֵימְרִי לְכוֹן תַּמָּן לְמַלָּלָא עִמָּךְ תַּמָּן׃ (מד) וְאֶזְמִין מֵימְרִי תַּמָּן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִתְקַדַּשׁ בִּיקָרִי׃ (מה) וְאֶקַדֵּשׁ יַת מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיָת מַדְבְּחָא וְיָת אַהֲרֹן

רש"י

נסכים כולם נגיל וסדר הקרב החיצונים נתחלה ואחר כך המיחם שנאמר עולה ומנחה: (מב) תמיד. מיום אל יום לא יפסוק יום נתיס: אשר אועד לכם. כשאקבע מועד לדבר אליך, שם אקבענו לבא: (מג) ונעדתי שמה, למועד עמם נדבור. כמלך הקובע מקום מועד לדבר עם עבדיו, וזהו הטעם שנקרא אהל מועד, שכוח המקום הקבוע והמזומן לכך, ומנקלוס תרגומו מסכן זמנא, ומזמין מימרי תמן, ובל"א לבון (טויפטין) נופל על הקביעות והזמון לדבר, לכן תרגם המתרגם המסכנו אהל מועד (טויפטונגמלעלט): ונקדש, המשכן נכבודי שהשכ' שכינתי בו. ומדרש אגדה אל תקרי נכבודי אלא נמכובדים שלי כתן כתז לו תית' בני אהרן ניום הקמתו וזהו שאמר

באור

ח'), שסם נאמר וכנסכו נומ"ו: (מב) תמיד, מיום אל יום, לא יפסוק יום נתיס: אשר אועד לכם, כשאקבע מועד לדבר אליך, שם אקבענו לבא: (מג) ונעדתי שמה, למועד עמם נדבור, כמלך הקובע מקום מועד לדבר עם עבדיו, וזהו הטעם שנקרא אהל מועד, שכוח המקום הקבוע והמזומן לכך, ומנקלוס תרגומו מסכן זמנא, ומזמין מימרי תמן, ובל"א לבון (טויפטין) נופל על הקביעות והזמון לדבר, לכן תרגם המתרגם המסכנו אהל מועד (טויפטונגמלעלט): ונקדש, המשכן נכבודי, שתשרה שכינתי בו;

תרגום אשכנזי

אונד גיכאָפּפֿער דעם מאָר־
גענם, זאָללסט דוא אויך צום
אבענדאָפּפֿער צורעכט מא־
כען, צום אנגענעהמען גע־
דיך איין בראנדאָפּפֿער, דעם
עוויגען צו עהרען: (מג) די־
זעם איזט דאז בעשטענדיגע
נאנצע אָפּפֿער, פֿיר אייערע
נאכקאָמען, אם איינגאנגע
דעם שטיפֿטצעלטס, פֿאָר
דעם עוויגען: אלוואָ איך צו
בעשטיממטען צייטען מיך
בייא אייך איינפֿינדען ווערדע,
אום מיט דיר צו רעדען:
(מג) דאזעלבסט תאבע איך
געשטיפֿטעט, מיך בייא דען
קינדערן ישראל׳ס איינצופֿינ־
דען; אונד דאז געצעלט זאָלל נעהיילינט ווערדען, דורך מיינע העדליכקייט; (מד) איך
ווערדע דאז שטיפֿטסגעצעלט הייליגען, אונד דען אלטאר: אויך אהרן אונד זיינע זאָהנע

בַּבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה
בֵּין הָעַרְבָּיִם: (מ) וְעִשָּׂרֹן סֹלֶת
בָּלוּל בְּשֶׁמֶן כָּתִית רְבִעַ הַהִין
וְנֵסֶךְ רְבִיעִת הַהִין יַיִן לַכֶּבֶשׂ
הָאֶחָד: (מא) וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי
תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבַּיִם כְּמִנְחַת

תולדות אהרן השני פסחים נ"ט, ח'. תמיד נ"ח, ג':
ועשרון מנחות ע"ו, ג':

תרגום אונקלוס

אִמְּרָא תִּנְיָנָא תַּעְבֵּיד בֵּין שְׁמַשְׁיָא:
(מ) וְעִסְרוֹנָא סוּלְתָא דְּפִילָא בְּמַשַּׁח
כְּתִישָׁא רְבִיעוּת הִינָא וְנִסְכָּא רְבִיעוּת
הִינָא חַמְרָא לְאִמְּרָא חָד: (מא) וְיָת
אִמְּרָא תִּנְיָנָא תַּעְבֵּיד בֵּין שְׁמַשְׁיָא כְּמִנְחַת

תרגום אשכנזי קצה

צווייטע שאף, מאכסט דוא צווישען דען ביידען אבענ־
דען: (מ) איין צעהנטהייל ווייצענמעהל, איינגעריהרט
מיט איינעם פֿיערטהייל הין גענטאָכענען בוימאהל,
אונד איין פֿיערטהייל הין ווין צום גיכאָפֿפֿער, בייא דעם
איינען שאפֿע. (מא) דאז צווייטע שאף מאכסט דוא
צווישען דען ביידען אבענ־דען, ווייא דאז מעהלאָפֿפֿער
אונד

רש"י

סגולתה לו כנר ונפסל ונשנה נעזרה כנין הלן והיולח
והטמא ושנטמט נתחסר חוץ לזמנו וחון לתקומו
וכיולח נהן: (מ) ועשרון סלת. עשירית התיפה
ת"כ נגיס וחומס נילה: נשמן כתית. לח לחונה
נלינה כתית חלה להכשיר לבי שנתחר כתית לתחוב
ומשמע לתחוב ולח לשנוע ושיכול נפסלו לשנוחת
ת"ל כחן כתית ולח נחמר כתית לתחוב חלה
לשעט מנחות שחין נריך כתית שחף הטיחון נריחים כשר נהן: רבע הין. שלשה לוגין: ונסך. לספלים
כמו שזכינו נשם שנה ספלים של נסף היו נרחב המזנח ומנוקבים כמין שני חוטמין דקים
ניתן היין לתוכו והוח מקלח ויולח דרך החוטם ונופל על נב המזנח ומשם יורד לשיתין שחזנו
נית עולמים ומזנח שחשת יורד מן המזנח לחרן: (מא) לריח ניחוח. על המנחה נחמר שחנחת

באור

גלמ ה"א. ועניין ה"א הכתוב המחך, לחך מהשניט המזכרים. כת"ש למעלה על הפר המחך,
וכך מיתח בספרי מת הכתוב המחך למה נאת'? לפי שהוח חומר ומחרת להם זה המשה
וגו' (במדבר כ"ח ג'), וזה מהר תעשה וגו' שומע מניקרין מרנעה ת"ל הכתוב המחך, שלח
להוסיף ולח לנרוע. הכווכה חלו חמר וזה מהר תעשה על המזנח כשים שני שנה שנים
ליום תמיד, כשב מחך תעשה וגו', וכשב שני וגו', וכן שפ' פינחס חלו ני' כתוב שם כשים
שני שנה תמימים שנים ליום עלה תמיד, כשב מחך וגו' וכשב שני וגו', הייתי חומר כשב
מחד ושני לנד מהשנים המזכרים ומן מרנעה, לכך חמר כחן הכתוב המחך והכתוב השני,
שה"מ הידיעה, לומר שהוח מוסב על השני שהזכיר בפסוק הקודם, ושפ' פינחס נחמר הכתוב
שה"מ לכווכה המזכרת, ומחך שלח ה"מ, ודרשו זו חז"ל (במנילה דף כ"ח ע"ח) מה נחמר
הכתוב למה נחמ' מחך? לומר לך לחך מיוחד שנעשרו: (כו) ועשרון סלת. עשירית המיפה,
מ"ג נילים וחומש נילה: בשמן כתית, לח לחונה נחמר, כי הס להכשיר בו שף הכתית,
ומולם שף הטחון נדיחים שהוח פסול למחוד, כשר למנחות, כך העלו רז"ל (במנחות
דף פ"ו ע"ח וע"ג): רבע ההין, שלשה לוגין: ונסך, לספלים, כמו שזכינו נמס' סוכה
(דף מ"ח ע"ח וע"ג) שני ספלים של כסף היו נרחב המזנח, ומנוקבים כמין שני חוטמין
דקין, נותן היין לתוכו, והוח מקלח ויולח דרך החוטם, ונופל על נב המזנח (רש"י):
(מא) וכנסכה, מה שכתב הרמב"ן שהוח שב מל הנקר, שייך לפ' פינחס (במדבר כ"ח
ח')

עָלָיו וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ לְקַדֵּשׁוֹ׃
(לז) שִׁבְעַת יָמִים תְּכַפֵּר עַל־
הַמִּזְבֵּחַ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְהָיָה
הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים כָּל־הַנֹּגֵעַ
בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ׃ ס ששי (לח) וְזֶה
אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל־הַמִּזְבֵּחַ כְּבָשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנַיִם לַיּוֹם תָּמִיד׃
(לט) אֶת־הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה

דוא צור פֿיַרזעהנונג דאַרויף
אָפּפֿערטט׃ דוא זאָללטט
איהן אויך זאלבען, אום איהן
צו הייליגען׃ (לז) זיבען טאַ־
גע זאָללטט דוא אויף דעם אל־
טאַר צור הַערזעהנונג
אָפּפֿערן אונד איהן הייליגען׃
דאַדורך זאָלל דער אלטאַר
איין הייליגטהום פֿאַן דעם
ערשטען ראַנגע ווערדען,
וואם דען אלטאַר בעריהרט,
זאָלל הייליג געהאלטען ווער־
דען׃ (לח) פֿאָלגענדעם
זאָללסט דוא אויף דעם אל־
טאַר צום אָפּפֿער מאכען׃
יעהריגע שאָפֿע, צווייא אויף
יעדען טאג, אונד דיזעם בע־
שטענדיג׃ (לט) דאז אייגע שאף נעהמליך, מיאכסט דוא דעם מאָרגענס; אונד דאז

תולדות אהרן כל סנהדרין נ"ד, ג'. זבחים פ"נ, ג', ום"ו ח': וזה מנחות כ"ט, ח': כבשים סנהדרין נ"ד, ג'. זבחים פ"ג, ג': שנים תמיד נ"ח, ג':

צוויי־

רש"י

תרגום אונקלוס

לַקַּדְּשׁוּתֵיהּ׃ (לז) שַׁבְעָא יוֹמִין תְּכַפֵּר עַל
מַדְבְּחָא וְתַקְּדֵישׁ יָתֵיהּ וְיֶהֱוֵא מַדְבְּחָא
קוּדַשׁ קוּדְשַׁיָּא כָּל דְּיִקְרַב בְּמַדְבְּחָא
יִתְקַדָּשׁ׃ (לח) וְדִין הִי הַעֲבִיד עַל מַדְבְּחָא
אִמְּרִין בְּנֵי שַׁתָּא תְּרִין לְיוֹמָא תְּדִירָא׃
(לט) יָת אִמְּרָא חַד תַּעֲבִיד בְּצַפְרָא וְיָת

המכון ומחזנת: וחטאת. ותדכי ג' מתנת דמים הניתנים נחנגע קרו חטוי: ומשחת חוהו. נזמן המשחם וכל המשיחות כמין כ"י: (לז) והיה המזבח קדש. ומה היה קדושתו כל הנוגע נמזבח יקדש תפילו קרנן פסול שעלה עליו לכשירו שלא ירד תתון שנאמר כל הנוגע נמזבח יקדש שומע אני נין רחיי נין שחינו ראוי כנון דנר שלא היו פסולו נקדש כנון הרובע והנרבע ותוקע' ונעגד והטריפה וכיוצא נהן ת"ל וזה חסר העשה המתון לחדיו מה עולה רחוי תף כל רחוי

באור

לכך הוצרכה כפרה (ת"כ פ' צו): ומשחת אותי, נזמן המשחה, וכל המשיחות כמין כ"ף (לשון רש"י, ול"ל כמין כ"י): (לז) תכפר על המזבח, מכל זרות ותעוב: והיה המזבח קדש קדשים, ומה היא קדושתו? כל הנוגע נמזבח יקדש, אפילו קרנן פסול שעלה עליו קדמי המזבח לכשירו שלא ירד, וכיוצא אם היו למזבח ונפסל אחר שהוצח לעזרה, כגון הלן והיולא והטמא, ושנשחט נמחשבת חוץ, וכיוצא בהן, כך דרשו חז"ל. (זבחים דף פ"ב ע"ב ופ"ד ע"א וע"ב), ודרשו"ס פי' כל הנוגע, וקרב אל המזבח יקדש ויהי עיכול תחלה נשרש יקרב אל המזבח, (כך היא הנוסחא בכ"י, ובזמנ קלת לשונו בדפוסים), וכן פירש הרמב"ן: יקדש, כתו יהי' קדוש, מהפעלים המקריים שאין בהולאתם לא פעולה ולא הפעלה: (לה) וזה, הטעם זה הקרבן, וכן זה יתנו (לקמן ל' י"ב), זה הצווי, והכוונה מצה יעשה ככה בשבעת ימי המלואים, ואחר כן תהרן ובניו: ליום, לכל יום: (לט) האחד, מה שכתב הרמב"ן כאן שייך לפ' פנחס (במדבר כ"ח ד'), כי שם נאמר אחד

וְשָׁרַפְתָּ אֶת־הַנּוֹתָר בָּאֵשׁ לֹא
יֵאָכֵל כִּי־קֹדֶשׁ הוּא: (לה) וְעָשִׂיתָ
לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו כָּכָה כְּכֹל אֲשֶׁר־
צִוִּיתִי אֹתָךְ שִׁבְעַת יָמִים
תְּמַלֵּא יָדָם: (לו) וּפַר חַטָּאת
תַּעֲשֶׂה לַיּוֹם עַל־הַכִּפֻּרִים
וְחִטֵּאתָ עַל־הַמִּזְבֵּחַ בְּכַפֶּרְךָ

תולדות אהרן ושרפת פסחים כ"ח, ח'. סוכה מ"ט, ח'. זבחים כ"ט, ג'. כריתות ה', ח'. מעילה י"ח, ג': לא יאכל פסחים ס"ד, ח'. תכות י"ח, ח'. תעילה י"ז, ג': ועשית יומח ה', ח':

תרגום אונקלוס

וְתוֹקֵיד יַת דְּאִשְׁתְּאַר בְּנוּרָא לָא יִתְאֲכֵיל
אֲרֵי קוּדְשָׁא הוּא: (לה) וְתַעֲבֵד לְאַהֲרֹן
וּלְבְנוֹהִי כְּדֵין כְּכֹל דִּי פַקֵּדִית יָתָךְ שַׁבְעָא
יוֹמִין תְּקָרֵב קוּרְבַּנְהוֹן: (לו) וְתוֹרָא דְחַטָּאתָא
תַּעֲבִיד לְיוֹמָא עַל כִּפּוּרַיָא וְתָדַכֵּי עַל
מַדְבְּחָא בְּכַפָּרוּתָךְ עֲלוֹהִי וְתָרַבֵּי יָתֵיהּ

תרגום אשכנזי קצד

זאָללסט דוא דאז איבריגע
אין פֿייער פֿערברענגען, עם
זאָלל ניכט געגעסען ווער-
דען, דען עם איזט הייליג:
(לה) דיזעס זאָללסט דוא מיט
אהרן אונד זיינען זאָהנען
פֿאָרנעחמען, אללעם וויא
איך דיר בעפֿאָהלען: זיבען
טאגע זאָללען דיא פֿייערליכ-
קייטען דער איינזעטצונג דוי-
ערן: (לו) טעגליך זאָללסט
דוא אויך איין רינד צום זיגדענ-
אָפּפֿער ברינגען, אויסער דען
פֿערזעהנונגסווידדערן, דא-
מיט זאָללסט דוא דען אל-
טאר ענטזינדיגען, אינדעם
דוא

רש"י

טעם נדנר מסוס דקדש הס: (לה) ועשית לאהרן ולבניו ככה. סנה הכתוב וכפל לעכב שאם חסר דבר אחד מכל האמור לעניו לא נתקלאו ידיהס להיות כהניס ועבודתס פסולה: תותכס. כמו תותך: שבעת ימיס תמלא ובו'. בענין הזה ובקרבנות הבאו בכל יום: (לו) על הכפורים, בשביל הכפורים לכפר על המזבח מכל זרות ותעוב ולפי שנאמר שבעת ימיס תמלא את ידס אין לי אלא דבר הבא בשבעה ימיס ומלחס תכל הבא בשביל המזבח כגון פר שהוא לאחוי המזבח לא שאינו ב

תצוה כט

לְשָׁרְתֹ בַּקֹּדֶשׁ: (לח) וְאֵת אֵיל
הַמִּלֻּאִים תִּקַּח וּבָשַׁלְתָּ אֶת־
בְּשָׂרוֹ בְּמָקוֹם קָדֹשׁ: (לג) וְאָכַל
אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־בְּשַׂר הָאַיִל וְאֶת־
הַלֶּחֶם אֲשֶׁר בַּסַּל פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד: (לד) וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר
כֻּפַּר בָּהֶם לְמַלֵּא אֶת־יָדָם
לְקַדֵּשׁ אֹתָם וְזָר לֹא־יֹאכַל כִּי־
קֹדֶשׁ הֵם: (לה) וְאִם־יוֹתֵר מִבְּשַׂר
הַמִּלֻּאִים וּמִן־הַלֶּחֶם עַד־הַבֹּקֶר

תולדות אהרן ואכלו פסחים כ"ט, ג'. יומא פ"ח, ג'. יבמות מ"ח, ח'. מכות י"ח, ג'. זבחים מ"ח, ח'. תמורת ע"ג, ח'. ערכין ב', ג': יותר פסחים סה:

תרגום אשכנזי

צו פֿערדיכטען: (לח) דען איינזעטצונגסווידער ניכטס דוא, אונד לאסטעט דאז פֿלייש אן הייליגעם אָרטע קאָכען: (לג) אהרן אונד זיינע נע זאָהנע זאָללען דאז פֿלייש דעם ווידערם אונד דאז באק־ ווערק, וועלכעס אים קאָרבע איזט, פֿערצעהרען, פֿאָר דעם אינגאנגע דעם שטיפֿטס צעלטס: (לג) דיזע דינגע זאָללען פֿאָן דעניענינגען פער־ זָאָנען פֿערצעהרט ווערדען, וועלכע דורך זיא פֿערזעהנונג עדהאלטען, דאס זיא אין איהר אכט אינגעזעטצט, אונד געהייליגט וואָרדען; קיין געמיינער זאָלל דאפֿאָן עסכען, דען זיא זינד הייליג: (לד) ווען פֿאָן דעם איינזעטצונגפֿלייש

רש"י

תחהיו תנינו. תכהן גחים כל ז' כהן פועל עובד תחת לפיכך ניגון תניד נתון לפניו: (לא) נתקוס קדוש וגו'. נחנך חהל תועד שהשלחים הללו קדשי קדשים היו: (לב) פתח חהל תועד. כל החלר קדוי כן: (לג) ואכלו חותם. חהדן וגניו לפי שהם נעליהם: חסר כופר בהם. גם כל זרות ותעוב: למלח חת ידם. נחיל ולחם הללו: לקדש חותם. שעל ידי המנוחים הללו ניתמלחו ידיהם ונתקדשו לכהונה: כי קדש הם. קדשי קדשים ותכהן למדנו חזהרם לגר החוכל קדש קדשים שגתן למקדח

תרגום אונקלוס

בְּקוּדְשָׁא: (לא) וְיַת דִּכַר קורְבָּנַיָּא תִּסַּב וְתִבַּשֵּׁל יַת בְּסָרֵיהּ בַּאֲתַר קַדִּישׁ: (לב) וְיֵיכוֹל אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יַת בָּסַר דִּכְרָא וְיַת לַחְמָא דִּי בְסַלָּא בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא: (לג) וְיֵיכְלוּן יַתְהוֹן דִּי אִתְכַּפַּר בְּהוֹן לְקָרְבָא יַת קוּרְבַּנֵיהוֹן לְקַדָּשָׁא יַתְהוֹן וְחִילוֹנַי לָא יֵיכוֹל אֲרֵי קוּדְשָׁא אִינוּן: (לד) וְאִם יִשְׁתְּאַר מִבְּסַר קוּרְבָּנַיָּא וּמִן לַחְמָא עַד צַפְרָא

באור

על מהל מועד וגו': (לא) ובשלת, לא ידענו מה הועלת בעה הי' שיהא נשר המלואים טעון כאן בשולו, מו יהי' ונשלת נלוי (הרמב"ן): במקום קדש, נחלר מהל מועד, שהשלמים הללו קדשי קדשים היו: (לב) פתח אהל מועד, כל החלר קדוי כן: (לג) ואכלו אתם וגו', שעור המשך הכתוב כך הוא, ומכלו מתם (מהרן ובניו, לפי שהם הנעליים) משר (להם) כפר (כל זרות ותעוב) בהם (בחיל ולחם הללו, כדי) למלח חת ידם (בהם, וכדי) לקדש מתם (לכהונה): וזר, שמינו מזהע מהרן: כי קדש הם, קדשי קדשים:

(לה)

תצוה כט

יָמִים יִלְבָּשָׁם הַכֹּהֵן תַּחְתָּיו מִבָּנָיו אֲשֶׁר יָבֹא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד

תרגום אשכנז קצג

טאגע זאָלן זיא דער פּריסטער פֿאָן זיינען זאהנען דער אויף אים דיהנסטע פֿאָלגט, אנצי־

הען: וועלכער נעהמליך אין דאז שטיפֿטסצעלט קאָממען ווירד, אים הייליגען זיין אמט

צו

תרגום אונקלוס

מִבָּנוֹהִי דִּי יֵיעוֹל לְמִשְׁכַּן זִמְנָא לְשַׁמָּשָׁא

רש"י

יצח חג חכל הוכד. תותו כהן המוכן ניכנס נמקי ולמניס צי"כל וזהו כ"ב סחין ענודת י"כל כנרס חלח נו: תחתיו תנניו. תלמד סחס יש לו לכ"ב נן מחלח חת תיקותי ימנוהו כ"ב תחהיו: הכהן

באור

יכים, דלופין, כי ז' ימי המלואים דלופי היו, כדכתיב ופתח מהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים (ויקרא ח' ל"ה): ילבשם, נקמן גדול תחת קטן, וכמיהו כי ממילם (תהלים ק"ח י' וי"ח וי"ג): הכהן תחתיו מבניו, מכאן למיד כל לסין כהן פיעל עובד ממס, לפיכך נגון תניד כמסך לפניו (רש"י נדפוס, ובשני כ"י שנידי מיני), והכוונה שמלת כהן פעל ניהוי, מורה על הפועל העובד ממס (חיין דיהנעבדער), לא שם לשעל המקרה הכי' (חיין דיהנער). [ובמור דבדי רש"י מלוכ"ה לעב"ך, כי בלי ספק מקלה מסידם הוא, ושעורו, ילבשם הכהן מבניו תחתיו, כי מיבב הכתוב לחבר הפעל עם השם, ולהעמיד מלת תחתיו למחרונה, כמו ויסבך בבך תחתיהם (בראשית ג' כ"א), ויבא דבש תחתיו (שמואל ב' י' י"ח), חנון בנו מחיבדים במרכת עפחא, ומלת וימלך היתה רמוי' ב"כ להתחבר עמהם, מלא שלא תבאהם ב' מלות מחוברות בטעם, לכן היא מופרדת קלת בתניד המפסיק פחות מן הטפחא. ורמי' על הסדוס שבפסוק שלפניו, כי בפסוק והכהן המשיח תחתיו מבניו (ויקרא ו' ט"ו), כתב רש"י בפירוש המשיח תחתיו מבניו, המשיח מבניו תחתיו עב"ל, ודלא בזה לחבר תחר המשיח אל השם מבניו, כדרך הלשון ובמ' לי כי סבת הסדוס הוא, שלא לפרש תחתיו על ילבשם, כמו בפסוק וימלך חנון בנו תחתיו שבב על וימלך, לכן הועמד בין הכהן ובין מבניו הסייבים לבדדי. ולפי שמלת הכהן יותר דבקה אל מבניו מאל תחתיו לכן מיבבה במרכא רק בתני' המפסיק פחות מן הטפחא. והבן ילבשם הכהן דבקים בטעמי דבבא תניד, כמובב הפעל עם השם או הבינוני, ומעתה תדע אם תבי' מלת הכהן בינוני בבינוות על בכון, ילבשם הכהן דבקים. והכהן בתניד לבורות על הסדוס הכהן מבניו תחתיו, ואז תבי' מלת הכהן בינוני במקום עתיד כדבבו, ועבינו מבד יכהן מבניו, אבל אם תבי' שם תאר, ע"כ בריכין לחוסיף פעל המקבר ב' הבחות, בלופן זה, הכהן (אבר יכהן או אבר יקום) מבניו, ואז ג"ל הכהן בעשה מפסיק יותר מן הטפחא שהוא הז"ק, וילבשם בפשטא פקידו (בראשית סיב ב' תבועות בלת הכהן לפני הבינים), ולבן יב"ע בעבוד סתבם הכהן, כהבא, ולא תרבם דיכהן, ועשאו שם, הולבך לחוסיף מלת דיקום, ומעתה תבין דברי רש"י על בכון, וכרא"ם בם' ס"ז ס"ה פ ג בשם קלת בבמורזה, אפס קלהו דאה וכלו לא דאה, ועל מרכבת המשבה בהשבותיו על הש' הב ל (שיח חללי בב"י), דלא לכפך כוונת רש"י, ומינו נדאה בן מלשונו]: אשר יבא וגו', זהו תוס' בשור על הכהן תחתיו מבניו, מותו הכהן המוכן לכהן לפני ולפנים בי"הכ, וזהו כה"ב, וכך הוא שעור הכתוב. שבעת ימים ילבש אותם הבן הגדול מבניו, אבל יעבוך תחתיו עבודת כהונה בדולה, ויבא

אל

וּמְאֻשָּׁר לְבָנָיו: (כח) וְהָיָה לְאַהֲרֹן
וּלְבָנָיו לְחָק־עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כִּי תְרוּמָה הִוא וּתְרוּמָה
יִהְיֶה מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי
שַׁלְמֵיהֶם תְּרוּמָתָם לַיהוָה:
(כט) וּבִגְדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן
יִהְיוּ לְבָנָיו אַחֲרָיו לְמָשְׁחָה בָּהֶם
וּלְמַלֹּא־בָם אֶת־יָדָם: (ל) שִׁבְעַת

תולדות אהרן להק זנחים י"ח, ח': ובגדי יומח ה', ח', וע"ג ג': שבעת יומח ע"ג, ח':

תרגום אשכנזי

אהרן אונד זיינען זאהנען גע-
האדט: (כה) דיע שטיק-
קע זאללען אהרן אינד זיינען
זאהנען יעדערצייט פאן דען
קינדערן ישראל׳ס אלס איין
רעכט צוקאמינען, דען עם
איזט איינע העבע, אונד אלס
איינע העבע פאן דען קינ-
דערן ישראל׳ס, נעהמליך
פאן איהרען פרידענס-
opferן, זאלל עם אנגעזע-
הען ווערדען, איהרע הינבע
דעם עווינגען צו עהרען:
(כט) דיא הייליגען קלייד׳ער,
ויעלכע אהרן גיהאבט,
זאללען נאך איהם אן זיינע
זאהנע קאמינען, דאס זיא
אין דעזועלבען זאלבע, אונד אין איהר אנזיט אינזעטצע: (ל) זיבען

רש"י

תודם, ל׳ העלה ומוכיח: (כח) לחק עולם מחת
וני יסדחל. סהסלמים לנעלים וחת החזה וחת
שוק יחנו לכהן: כי תרומה הוח. החזה ושוק
יחנה: (כט) לבניו חחריו. לחי שנח נגדולה חחריו:
למשחה. להתגדל בהם בים משיחים שהיח ל׳ שרים
כמו (בחדב׳ י״ח) לך נתתים למשחה (ד״ב ח׳ י״ו)
חל תגעו במשיחי: ולמלח בם חת ידם: על ידי
הבגדים הוח מתלבש בכהונה גדולה: (ל) שבעת
ימים, בלופין: ולבשם הכהן. חשר יקום מבניו
תחתיו לכהונה גדולה כשיתמנהו להיות כ״ג: חשר

תרגום אונקלוס

מִדִּי לְאַהֲרֹן וּמִדִּי לִבְנוֹהִי: (כח) וְיִהֵי
לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי לְקָם עָלַם מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אֲרֵי אַפְרְשׁוּתָא הִיא וְאַפְרְשׁוּתָא יְהֵי מִן
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִנְכְּסַת קוּדְשֵׁיהוֹן
אַפְרְשׁוּתְהוֹן קֳדָם יְיָ: (כט) וּלְבוּשֵׁי
קוּדְשָׁא דִּי לְאַהֲרֹן יְהוֹן לִבְנוֹהִי בַּתְרוֹהִי
לְדַכְּאָה בְהוֹן וְלָקְרָבָא בְהוֹן יַת קוּרְבָּנָהוֹן:
(ל) שִׁבְעַת יוֹמִין יְלָבְשִׁינוּן כַּהֲנָא תְּחוֹתוֹהִי

באור

נתכלין עכ"ל: (כח) לחק עולם מאת בני ישראל, סהסלמים לנעלים, והחזה והשוק יהיו
חק הכהנים: כי תרומה הוא, החזה והשוק הזה: (כט) לבניו אחריו, למי שיהיו כה"ג
ויצטרך נגדול׳ מחריו: למשחה, להתגדל בהם, שים משיחה שהיה לשון שררה, כמו לך נתתי׳
למשחה (שמואל ב׳ י״ח ח׳), אל תגעו במשיחי (תהלים ק״ה ט״ו וד״ה מ׳ י״ו וכ״ג), כ״כ רש״י
ורשב״ם, ומף עפ״כ היו זה מלשון משיחה ממש, כמ״ש הרמב״ן, כי נעשה שמירת יסרחל
למשוחים היה, למלך ולכהן גדול, יסחילו הלשון לכל שררה: ולמלא בם את ידם, על ידי
הבגדים הוח מתלבש בכהונה גדולה, ולפי זה דמוי שיתודבס למשחה בהם וגו׳ (יוכן דורך
זיך אין זיינער ווירדע חונד אין זיין חאט חייבגעזעטלט לו ווערדען), ואולם יתכן לפרש המקרח
כפשוטו שבגדים הללו חשר למהדן יהיו לבניו מחריו, ולח ילבשם כי אם הכהן הגדול משניו,
ומף הוח לח ילבשם כי אם בעת חנוכו לעבודה, שימשחו אותו כשהוח לבוש בהן וימלחו
את ידיו, וכן יעשה שבעת ימים, ומחרי כן ילבשם לבגוד הזקן, וכן מתורגם בל"ם: (ל) שבעת
ימים

תצוה כט

תרגום אשכנזי קצב

דַּמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ
לִפְנֵי יְהוָה אִשֶּׁה הִוא לַיהוָה׃
(כה) וְלָקַחְתָּ אֶת־הַחָזֶה מֵאֵיל
הַמִּלֻּאִים אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וְהֵנַפְתָּ
אֹתוֹ תְנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וְהָיָה
לְךָ לְמָנָה׃ (כו) וְקִדַּשְׁתָּ אֶת־חֲזֵה
הַתְּנוּפָה וְאֶת שׁוֹק הַתְּרוּמָה
אֲשֶׁר הונַף וַאֲשֶׁר הוּרַם מֵאֵיל
הַמִּלֻּאִים מֵאֲשֶׁר לְאַהֲרֹן׃

ניממסט דוא עם איהנען
אויס דען העגדען, לאסעמט
עם אויף דעם אלטאַרע,
נאך דעם גאנצען אָפּפֶער,
אין רויך אויפֿשטייגען, צום
ליבליכען גערוך פֿאָר דעם
עוויגען, עם איזט איין בראנד-
אָפּפֶער דעם עוויגען צו עה-
רען: (כו) זאָדאן ניממסט
דוא דאז ברוסטשטיק, פֿאָן
דעם איינזעטצונגם-ווידער,
ווועלכעם דעם אהרן גע-
האָרט, אונד ווענדעסט עס
פֿאָר דעם עוויגען, דיזעם
זאָלל דיר צום אנטהייל בליי-
בען. (כז) דוא זאָללסט דאז
געוויגדעטע ברוסטשטיק
אונד דאז אין דיא האָהע גע-

תולדות אהרן הונף סוכה נ"ח, ב'. מנחות ס"ח, ח':

תרגום אונקלוס

רש"י

מִדָּהוֹן וְתַסִּיק לְמַדְבְּחָא עַל עֲלָתָא
לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ קוּרְבָּנָא הוּא
קֳדָם יְיָ׃ (כו) וְתִסַּב יַת חֲדְיָא מִדְּכַר
קוּרְבָּנַיָּא דִּי לְאַהֲרֹן וְתֵרֵים יָתֵיהּ אֲרָמָא
קֳדָם יְיָ וִיהֵי לָךְ לְחוּלָק׃ (כז) וּתְקַדֵּשׁ
יַת חֲדְיָא דַאֲרָמוּתָא וְיַת שָׁקָא דַאֲתָרַם וְדִי אִתְפָּרַשׁ מִדְּכַר קוּרְבָּנַיָּא

לה'. לשמו של מקום: (כז) וקדשת את חזה התנופה ואת שוק התרומה וגו'. קדשם לגדולת להיות נוהגת תרומתם ומנפתם כחזה ושוק של שלמים, שלמים חגג את להקריבם חגך והיה לאהרן ולבניו לחלק: תנופה. ל' הולכה והנפה' ויטלי"ר בלע"ז (ו:

(טוויקען) ל"ג ווטילי"ר *Ventiller:* Vanner, (ו בלע"ז

באור

(רש"י): וקדשת את חזה התנופה, קדשם לגדולת, להיות נוהגת תרומת' ומנפתם כחזה ושוק של שלמים, מגלח ואי' למהרולנניו לאכול (רש"י): התנופה, לשון הולכה והנאה, ויטליל בלע"ז (רש"י), נרש"י כ"י ווטלי"ל, והוא ווענטעלע"ר, בל"א (טוויקען): הורם, לשון מעלה ומוריד (רש"י), והדמ"ס כתב (נדפס למעלה פסוק ו' בדבור המתחיל מזר הקדש, שלא במקומו, וסייך לכאן). הונף והורם שניהם לשון הפרשה, אפס החזה קורין תנופה, כי לנגד הונף ונאכל, מגל הזרוע של כהן נקטל, ושל גדולות שניהם

כאכלין

תצוה כט

וְאֵת | שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב
אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן וְאֶת שׁוֹק הַיָּמִין
כִּי אֵיל מִלֻּאִים הוּא: (כג) וְכִכַּר
לֶחֶם אַחַת וְחַלַּת לֶחֶם שֶׁמֶן
אַחַת וְרָקִיק אֶחָד מִסַּל הַמַּצּוֹת
אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה: (כד) וְשַׂמְתָּ הַכֹּל
עַל כַּפֵּי אַהֲרֹן וְעַל כַּפֵּי בָנָיו
וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה:
(כה) וְלָקַחְתָּ אֹתָם מִיָּדָם וְהִקְטַרְתָּ

תרגום אשכנזי

נעבסט דעם פֿעטטע, דאז
דארויף איזט, אונד דאז
רעכטע בוגשטיק, דען עם
איזט דער ווידדער צור אייני-
זעטצונג דער פריכטער:
(כג) אויך איין לאיב ברָאד
איינען אֶהל-קוכען, אונד
איינען פֿלאדען, אוים דעם
קאָרבע מיט איינגעזיערטעם
באקווערקע, דער פֿאָר דעם
שוויגען שטעהט: (כד) אל-
לעם דיזעם לענכט דוא אהרן
אונד זיינען זאֶהנען אויף דיא
העגדע אונד מאכסט מיט
איהנען איינע וועגדונג פֿאָר
דעם עוויגען: (כה) הערנאך

רש"י

שהוסלם נכל מניד הכתוב שהמלוחים שלמים
שתשיתים שלום למזבח ולעיכל העגודים ולנעלים
(עיין זמזרחי) לכך חני תגריכו המזבח להיות לו
לעובד העגודים למנם וזהו תשה שמשם נמלוחים
והשחר חענו חהרן ובניו שהם נעלי כתפורם
נענין: (בג) וככר לחם. מן החלות: וחלת לחם
שמן. מחין הרגוכה: ורקיק. מן הרקיקין חחד
מעשר שנכל מין ומין לח מניגו תרומת לחם הנח
עם זנח נקטרת חלח זו נלנד שתרומת לחמי תודה וחיל נזיד נתונה לכהגים עם חזה ושוק ומזה לח
היה למזבח למנם חלח חזה נלנד: (כד) על כפי חהרן והנפת. שניהם עסוקים נתנופה הנעלים
והכהן מח כינד כהן מניח ידו תחת יד הנעלים ומניף ונזה היו חהרן ובניו נעלים ומשה כהן:
תנופה. מוליך ומניף למי שחרנע רוחות העולם שלו ותנופה מעכנת ומנטלת פורענויות ורוחות
רעות מעלה ומוריד למי שהזתים והחרן שלו ומעכנת עלגים רעים. (כה) על העולה. על
החול הרחשון שהעלית עולה: לריח ניחוח. לנחת רוח למי שחמר ונעשם רלונו: חשה. לחם נתן:

תרגום אונקלוס

וַיַת שַׁקָּא דַיְמִינָא אֲרֵי דְּכַר קוּדְבָנַיָּא
הוּא: (כג) וּפִתָּא דְלַחֲם חֲדָא וּגְרִיצְתָּא
דְּלַחֲם מְשַׁח חֲדָא וְאַסְפּוֹג חַד מִסַּלָּא
דְּפַטִּירַיָּא דִּי קֳדָם יְיָ: (כד) וּתְשַׁוֵּי כוֹלָא
עַל יְדֵי דְּאַהֲרֹן וְעַל יְדֵי דְּבָנוֹהִי וּתְרִים
יַתְהוֹן אֲרִמָא קֳדָם יְיָ: (כה) וְתִסַּב יַתְהוֹן

באור

שלמים, והשנוי שנפלו נדיניו, הולאת שעה היו: (כג) וככר לחם, מן החלות, כ"כ
רש"י ז"ל, והוא מן החלות הגלולות נשמן. והרד"ק נשרשים שרש ככר פי' לחם גדול, כי
השאר היו חלות ורקיקים, ולפי דנריו קאי על הנשוכה הנקרא לחם מלות, וכ"כ הרמב"ן,
ואונקלוס תרגמו פתא דלחמא, ויב"ע תרגמו ועגול דלחים, ע"ש שהוא עגול: וחלת לחם
שמן, לדעת רש"י הוא ממין הנשוכה הנקרא לחם מלות, ולדעת הרמב"ן והרד"ק הוא
מן החלות הגלולות, כשאר שנאכלו למעלה (פסוק ג'): ורקיק אחד, מן הרקיקין, אחד
מעשר שנכל מין ומין, לא מלינו תרומת לחם הנאה עם זנח נקטרת חון מזו, שתרומת
לחמי תודה וחיל נזיד נתונה לכהני' עם חזה ושוק ומזה לא הי' למזבח למנה אלא המזה
נלנד (רש"י): (כד) על כפי אהרן והנפת, שניהם עסוקים נתנופה, הנעלים והכהן
הא כינד? כהן מניח ידו תחת יד נעלים ומניף, ונזה היו אהרן ובניו נעלים, ומשה כהן
(רש"י)

הַמִּזְבֵּחַ וּמִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְהִזֵּית כב
עַל־אַהֲרֹן וְעַל־בְּגָדָיו וְעַל־בָּנָיו
וְעַל־בִּגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ וְקָדַשׁ הוּא
וּבְגָדָיו וּבָנָיו וּבִגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ׃
(כג) וְלָקַחְתָּ מִן־הָאַיִל הַחֵלֶב א"ר
וְהָאַלְיָה וְאֶת־הַחֵלֶב | הַמְכַסֶּה
אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת יֹתֶרֶת הַכָּבֵד

דעם אלטאר איזט, אונד פֿאָן דעם זאלבאהל, שפרענגסט עם אויף אהרן אינד זיינע קלייִדער, וויא אויך אויף זיינע זאהנע מיט אים איהרע קלייִדער, ווערוך ער אונד זיינע קלייִדער, וויא אויך זיינע זאהנע אינד איהרע קלייִדער היילוג זיין זאללען׃ (כג) הער- אויף ניכמסט דוא פֿאָן דעם ווידער דאו פֿעטט, אונד דען שוואנץ, אונד דאו פֿעטט, וועלכעם דיא אינ- געוויידע בעדעקט, אויך דאו נעטין איבער דיא לעבער, אונד דיא ביידען נירען, נעבסט

תרגום אונקלוס

דְּמָא דְּעַל מַדְבְּחָא וּמִמְשַׁחָא דִּרְבוּתָא
וְתַזֵּי עַל אַהֲרֹן וְעַל לְבוּשׁוֹהִי וְעַל בְּנוֹהִי
וְעַל לְבוּשֵׁי בְנוֹהִי עִמֵּיהּ וְיִתְקַדַּשׁ הוּא
וּלְבוּשׁוֹהִי וּבְנוֹהִי וּלְבוּשֵׁי בְנוֹהִי עִמֵּיהּ׃
(כג) יְתַכַּב מִן הִכְרָא תַּרְבָּא וְאַלְיְתָא
וְיָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי יַת גֵּוָה וְיָת חַצַר כַּבְדָּא
וְיָת תַּרְתֵּין כוּלְיָן וְיָת תַּרְבָּא דַּעֲלֵיהֶן

רש"י

סתום מקורין ענגר"ם נלע"ז (ו: נהן יהס. הנוכ נפרק החתנעי: (כב) החנג. זה חנג הדקים חו סקינה: ומחנים. מן הכליות ונתנם כמו שתפירש נייקרח מג' (ויקרח נ') נעתיד הענה יסירנה מקום שהכליות יוענות ומחיוהי הפר לח נחמר חנוים סתן חנים קרוים חנח נכנס וכנזה ומיל חנג סוב ועז תין טעינים חנים: ותח סוך הימין. לח תניגו מקטרים נסוך הימין עם החמוריס חנח זו נלנ־: כי חיל תנוחים הוח. שלמים ל' שלמות

(ו בלע"ז) *Tenerume* .חיט : Tendron, (קנחרפינו)

באור

לדעת הרמב"ן החלב המכר פה סתם הוא החלב מחל על הקרב, ומח"כ הזכיר החלב המכסה מת הקרב, והוא הקרוש סגל הכרס, ורש"י ז"ל כתב החלב, זהו חלב הדקים חו הקיבה נפי מחלוקת רבי ישמעאל ור' עקיבא נת"כ בבי זבח שלמים: והאליה. מן הכליות ולמטה כמו שתפירש נויקרא שמח' לעתיד העתה יסירנה (ויקרא נ' ט'), מקום שהכליות יוענות (רש"י): ואת שוק הימין. לח תניגו הקטרת נשוק הימין עם החמורים, חלח זו בלבד, והולמת שעה היתה: איל מלאים היא, שפר החטמת ואיל העולה היתמו לבפרה, ואחיל הזה מיוחד למלחות בו ידי הכהני' (הרמב"ן), ורש"ל נת"כ מתרו חיל החלוחים שהוטלה על הכל. מלמד שהמלוחים שלמים לאהרן ולבניו. דהכי מלוחי' לשון השלמה שי' שלמת קדושתו של אהרן שעל ידו נחלה ונכשר לעבודה, ואית ספרים דנהסי שם שלמים לאהרן ולבניו ולמזבח ולחצר, ויש' מלשון שלים, שתתימין שלום למזבח ולעובד (שהוא מזבח) ולבעלים (אהרן ובניו), שהי' לכלם חלק בו, ורש"י ז"ל כהביא חת שניהם לשון השלמה ולשון שלום (עיין דף ה' ח) והיה חיל החלוחים זבח שלמים כי', כי הדמים חשב לאהרן בקרבנו' החלוחים תורת החטאת והעולה והשלמי', וכן ממד הכתוב ותדומה יש' חמת בני ישראל מזבחי שלמיהם (לעיל פסוק כ"ח), הרי שהשוה דין חיל החלוחים עם זבחי שלמים

ויאמר אליו מה הדבר אשר נס העם מן המלחמה וגם נפל רבים מן העם וגם מתו גם שאול ויהונתן בנו: (ה) ויאמר הנער אשר הגיד לו מקרה הגיעני בהר גלבוע והנה שאול נשען על חניתו והנה הרכבות והפרשים דבקו בו: (ו) ויפן אחרי ויראני ויקרא אלי ואמר הנני: (ז) ויאמר לי מי אתה ויאמר אליו עמלקי אנכי: (ח) ויאמר אלי עמד נא עלי והמתהו כי אחזני השבץ כי עדני כל נפשי: (ט) ואעמד עליו ואמתהו כי ידעתי כי לא יחיה אחרי נפלו ואקח הנזר אשר על ראשו והצמיד אשר על זרועו ואביאם הנה אל אדני: (י) ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם וגם כל האנשים אשר עמו: (יא) ויספדו ויבכו ויצומו עד הערב על שאול ועל יהונתן בנו ועל עם יהוה ועל בית ישראל כי נפלו בחרב: (יב) אל תגידו בגת אל תבשרו בחוצות אשקלון פן תשמחנה בנות פלשתים פן תעלזנה בנות הערלים: (יג) הרי בנות תענת ותרוצצנה בנות נוב ותהיין כי תבא רעה אל שאול ואל כל ביתו ויהי כמת אשר אין מקבר אותו: (יד) ויאמר דוד אל האיש המגיד לו הנער איכה ידעת כי מת שאול ויהונתן בנו: (טו) ויקרא דוד אל אחד מן הנערים ויאמר גשה פגע בו ויכהו ויאמת: (טז) ויאמר אליו דמך על ראשך כי פיך ענה בך לאמר אני המתי את משיח יהוה: (יז) ויקונן דוד את הקינה הזאת על שאול ועל יהונתן בנו: (יח) ויאמר להורות בני יהודה קשת הנה כתובה על ספר הישר: (יט) הצבי ישראל על במותיך חלל איך נפלו גבורים: (כ) אל תגידו בגת אל תבשרו בחוצות אשקלון פן תשמחנה בנות פלשתים פן תעלזנה בנות הערלים: (כא) הרי גלבוע אל טל ואל מטר עליכם ושדי תרומת אשר שם נגעל מגן שאול משיח בלי משחה מדם חללים מחלב גבורים קשת יהונתן לא תשוג אחור וחרב שאול לא תשוב ריקם: (כג) שאול ויהונתן הנאהבים והנעימם בחייהם ובמותם לא נפרדו מנשרים קלו מאריות עזו: (כד) בנות ישראל על שאול בכינה המלבישכם שני עם עדיכן המעלה עדי זהב על לבושכן: (כה) איך נפלו גבורים בתוך המלחמה יהונתן על במותיך חלל: (כו) צר לי עליך יהונתן אחי נעמת לי מאד נפלאתך לי אהבתך מאהבת נשים: (כז) איך נפלו גבורים ויאבדו כלי מלחמה: ב (א) ויהי אחרי כן וישאל דוד ביהוה לאמר האעלה אחד ליהודה ויאמר יהוה אליו עלה ויאמר דוד אנה אעלה ויאמר אל חברון: (ב) ויעל שמה דוד ושתי נשיו גם אחינעם היזרעאלית וגם אביגיל אשת נבל הכרמלי: (ג) ואת אנשיו אשר עמו העלה דוד איש וביתו וישבו בערי חברון: (ד) ויבאו אנשי יהודה וימשחו שם את דוד למלך על בית יהודה ויגידו לדוד לאמר אנשי יבש גלעד הם אשר קברו את שאול: (ה) וישלח דוד מלאכים אל אנשי יבש גלעד ויאמר אליהם ברוכים אתם ליהוה אשר עשיתם החסד הזה עם אדניכם עם שאול ותקברו אתו: (ו) ועתה יעש יהוה עמכם חסד ואמת ואף אני אעשה אתכם הטובה הזאת אשר עשיתם את הדבר הזה: (ז) ועתה תרפינה ידיכם ויהיו לבני חיל כי מת אדניכם שאול וגם אתי בית יהודה למלך עליהם: (ח) ואבנר בן נר שר צבא אשר לשאול לקח את איש בשת בן שאול ויעברהו מחנימה: (ט) וימליכהו על הגלעד ועל האשורי ועל יזרעאל ועל אפרים ועל בנימן ועל כל ישראל: (י) בן שנה איש בשת בן שאול במלכו על ישראל ושתי שנים מלך רק בית יהודה היו היתה עם דוד: (יא) ויהי המספר הימים אשר היה דוד מלך בחברון על בית יהודה שבע שנים וששה חדשים: (יב) ויצא אבנר בן נר ועבדי איש בשת בן שאול מחנימה גבעונה: (יג) ויוצא יואב בן צרויה ועבדי דוד ויפגשו יחדו על ברכת הבריכה ויעמדו אלה מזה על הבריכה ואלה מזה על הבריכה: (יד) ויאמר אבנר אל יואב יקומו נא הנערים ויצחקו לפנינו ויאמר יואב יקומו: (טו) ויקומו ויעברו במספר לשנים עשר מבנימן לאיש בשת בן שאול ושנים עשר מעבדי דוד: (טז) ויחזקו איש בראש רעהו והכו חרבותם בצד רעהו ויפלו יחדו ויקרא למקום ההוא חלקת הצרים אשר בגבעון: (יז) ותהי המלחמה קשה מאד ביום ההוא וינגף אבנר ואנשי ישראל לפני עבדי דוד: (יח) ושם שלשת בני צרויה יואב ואבישי ועשהאל ועשהאל קל ברגליו כאחד הצבאים אשר בשדה: (יט) וירדף עשהאל אחרי אבנר ולא סר בלכתו לא ימין ולא שמאל מאחרי אבנר: (כ) ויפן אבנר אחריו ויאמר האתה זה עשהאל ויען אני: (כא) ויאמר אליו אבנר נטה לך ימין או שמאל והחזק לך באחד הנערים וקח לך את חליצתו ולא אבה עשהאל לסור מאחריו: (כב) ויוסף עוד אבנר לאמר לעשהאל סור מאחרי למה אכה ארצה והיך אשא פני אל יואב אחיך: (כג) וימאן לסור ויכהו אבנר באחרית החנית אל החמש ותצא החנית מאחריו והכה שם וימת תחתיו ויהי כל הבא אל המקום אשר נפל שם עשהאל וימת עמד: (כד) ויואב ואבישי רדפו אחרי אבנר ושמש באה להם כבוא המערה ואחר גבעון על דרך מדבר גבעון: (כה) ויתקבצו בני בנימן אחרי אבנר ויהיו לאגדה אחת ויעמדו על ראש גבעה אחת: (כו) ויקרא אבנר אל יואב ויאמר היתאכל החרב נצח הלוא ידעת כי מר תהיה באחרית ועד מתי לא תאמר לעם לשוב מאחרי אחיהם: (כז) ויאמר יואב חי האלהים כי לולי דברת כי אז מן הבקר נעלה העם איש מאחרי אחיו: (כח) ויתקע יואב בשופר ויעמדו כל העם ולא רדפו עוד אחרי ישראל ולא יספו עוד להלחם: (כט) ואבנר והאנשים אתו הלכו בערבה ההוא וירדן ויעברו כל בתרון ויבאו מחנימה: (ל) ויואב שב מאחרי אבנר ויקבץ את כל העם ויפקד מעבדי דוד תשעה עשר איש ועשהאל: (לא) ועבדי דוד הכו מבנימן ובאנשי אבנר שלש מאות ששים איש מתו: (לב) וישאו את עשהאל ויקברו אתו בקבר אביו אשר בבית לחם וילכו יואב ואנשיו כל הלילה ויאר להם בחברון: ג (א) ויהי מלחמה ארכה בין בית שאול ובין בית דוד ודוד הלך הלוך ואמץ ובית שאול הלכים הלוך ודלה: (ב) ויולדו לדוד בנים בחברון ויהי בכורו אמנון לאחינעם היזרעאלית: (ג) ומשניו כלאב לאביגיל אשת נבל הכרמלי ושלשי לאבשלום בן מעכה בת תלמי מלך גשור: (ד) ורביעי לאדניה בן חגית וחמישי לשפטיה בן אבטל: (ה) וששי ליתרעם לעגלה אשת דוד אלה ילדו לדוד בחברון: (ו) ויהי בהיות המלחמה בין בית שאול ובין בית דוד ואבנר היה מחזק בבית שאול: (ז) ולשאול פילגש ושמה רצפה בת איה ויאמר איש בשת אל אבנר מדוע באת אל פילגש אבי: (ח) ויחר מאד לאבנר על דברי איש בשת ויאמר הראש כלב אנכי היום לבית שאול אביך לאחיו ולרעיו לא הגרתיך ביד דוד ותפקד עלי היום עון האשה: (ט) כה יעשה אלהים לאבנר וכה יוסיף לו כי כאשר נשבע יהוה לדוד כן אעשה לו: (י) להעביר הממלכה מבית שאול והקים את כסא דוד על ישראל ועל יהודה מדן ועד באר שבע: (יא) ולא יכל עוד להשיב את אבנר דבר יען אשר יראהו: (יב) וישלח אבנר מלאכים תחתיו אל דוד לאמר למי ארץ לאמר כרות בריתך אתי והנה ידי אתך להסב אליך את כל ישראל: (יג) ויאמר טוב אנכי אכרת אתך ברית אך דבר אחד אנכי שאל מאתך לאמר לא תראה פני כי אם לפני הביאך את מיכל בת שאול בבואך לראות פני: (יד) וישלח דוד מלאכים אל איש בשת בן שאול לאמר הבה את אשתי את מיכל אשר ארשתי לי במאה ערלות פלשתים: (טו) וישלח איש בשת ויקחה מעם פלטיאל בן לישׁ: (טז) והאיש הלך אתה וילך אחריה עד בחרים ויאמר אליו אבנר לך שוב וישב: (יז) ודבר אבנר היה אל זקני ישראל לאמר גם תמול גם שלשם אתם מבקשים את דוד להיות מלך עליכם: (יח) ועתה עשו כי יהוה אמר אל דוד לאמר ביד עבדי דוד את עמי ישראל ומיד כל אויביהם אושיע: (יט) וידבר גם אבנר באזני בנימן וילך גם אבנר לדבר באזני דוד בחברון את כל הטוב בעיני ישראל ובעיני כל בית בנימן: (כ) ויבא אבנר אל דוד חברונה ועשרים איש עמו ויעש דוד לאבנר ולאנשים אשר עמו משתה: (כא) ויאמר אבנר אל דוד אקומה ואלכה ואקבצה אל אדני את כל ישראל וכרתו אתך ברית ומלכת בכל אשר תאוה נפשך וישלח דוד את אבנר וילך בשלום: (כב) והנה עבדי דוד ויואב יבאו מגדוד עם שלל רב הרבה ואבנר אין עם דוד בחברון כי שלחו וילך בשלום: (כג) ויואב וכל הצבא אשר עמו באו ויגידו ליואב לאמר בא אבנר בן נר אל המלך וישלחהו וילך בשלום: (כד) ויבא יואב אל המלך ויאמר מה עשית הנה בא אבנר אליך למה זה שלחתו והלך הלוך ילך: (כה) הלא ידעת את אבנר בן נר כי לפתותך בא ולדעת את מוצאך ואת מבואך ולדעת את כל אשר אתה עשה: (כו) ויצא יואב מעם דוד וישלח מלאכים אחרי אבנר וישבו אותו מבור הסירה ודוד לא ידע: (כז) וישב אבנר חברונה ויטהו יואב בתוך השער לדבר אתו בלב ויכהו שם בחמש וימת בדם עשהאל אחיו: (כח) ואחרי כן שמע דוד ויאמר נקי אנכי וממלכתי עד עולם מדם אבנר בן נר: (כט) יחלו על ראש יואב ועל כל בית אביו ואל יכרת מבית יואב זב ומצרע ומחזיק בפלך ונפל בחרב ומחסר לחם: (ל) ויואב ואבישי אחיו הרגו את אבנר על אשר המית את עשהאל אחיהם בגבעון במלחמה: (לא) ויאמר דוד אל יואב ואל כל העם אשר אתו קרעו בגדיכם וחגרו שקים וספדו לפני אבנר והמלך דוד הולך אחרי המטה: (לב) ויקברו את אבנר בחברון ויבך המלך את קול אבנר בקבר ויבכו כל העם: (לג) ויקונן המלך את אבנר ויאמר הכמות נבל ימות אבנר: (לד) ידיך לא אסורות ורגליך לא לנחשתים הבאו כנפל לפני בני העולה נפלת ויבכו עליו עוד כל העם: (לה) ויבאו כל העם לנחם את דוד לחם בעוד היום וישבע דוד לאמר כה יעשה אלהים לי וכה יוסיף כי אם לפני בא השמש אטעם לחם או מכל מאומה: (לו) וכל העם הכירו ויטב בעיניהם ככל אשר עשה המלך בעיני כל העם: (לז) וידעו כל העם וכל ישראל ביום ההוא כי לא היה מהמלך להמית את אבנר בן נר: (לח) ויאמר המלך אל עבדיו הלא תדעו כי שר וגדול נפל היום הזה בישראל: (לט) ואני רך ומשוח מלך והאנשים האלה בני צרויה קשים ממני יגמל יהוה למעשהו את הרע: ד (א) וישמע בן שאול כי מת אבנר בחברון וירפו ידיו וכל ישראל נבהלו: (ב) ושני אנשים שרי גדודים היו לבן שאול שם האחד בענה ושם השני רכב בני רמון הבארתי מבני בנימן כי גם בארות תחשב לבנימן: (ג) ויברחו הבארתים גתימה ויהיו שם גרים עד היום הזה: (ד) ויהונתן בן שאול היה פסח על שתי רגליו בן שנים בבוא השמועה משאול ויהונתן מיזרעאל ותנקהו אמנתו ותברח ויהי בחפזה לברח ונפל ותפסח ושמו מפיבשת: (ה) ויהלכו בני רמון הבארתי רכב ובענה ויבאו כחום היום אל בית איש בשת והוא שכב את משכב הצהרים: (ו) ויבאו עד תוך הבית לקחת חטים ויכהו בחמש רכב ובענה אחיו ויפלטו: (ז) ובבואם הבית והוא שכב על מטתו בחדר משכבו ויכהו וימיתהו ויסירו את ראשו ויקחו את ראשו וילכו דרך הערבה כל הלילה: (ח) ויבאו את ראש איש בשת אל דוד חברונה ויאמרו אל המלך הנה ראש איש בשת בן שאול אויבך אשר בקש את נפשך ויתן יהוה לאדני המלך נקמות היום הזה משאול ומזרעו: (ט) ויען דוד את רכב ואת בענה אחיו בני רמון הבארתי ויאמר אלהם חי יהוה אשר פדה את נפשי מכל צר: (י) כי המגיד לי לאמר הנה מת שאול והוא כמבשר בעיניו ואחזהו ואהרגהו בציקלג אשר נתתי לו בשורתו: (יא) אף כי אנשים רשעים הרגו איש צדיק בביתו על משכבו ועתה הלא אבקש את דמו מידכם ובערתי אתכם מן הארץ: (יב) ויצו דוד את הנערים ויהרגום ויקצצו את ידיהם ואת רגליהם ויתלו על הברכה בחברון וראש איש בשת לקחו ויקברו בקבר אבנר בחברון: ה (א) ויבאו כל שבטי ישראל אל דוד חברונה ויאמרו לאמר הנה עצמך ובשרך אנחנו: (ב) גם תמול גם שלשם בהיות שאול מלך עלינו אתה היית מוביא ומביא את ישראל ויאמר יהוה לך אתה תרעה את עמי ישראל ואתה תהיה נגיד על ישראל: (ג) ויבאו כל זקני ישראל אל המלך חברונה ויכרת להם דוד ברית בחברון לפני יהוה וימשחו את דוד למלך על ישראל: (ד) בן שלשים שנה דוד במלכו ארבעים שנה מלך: (ה) בחברון מלך על יהודה שבע שנים וששה חדשים ובירושלם מלך שלשים ושלש שנה על כל ישראל ויהודה: (ו) וילך המלך וכל אנשיו ירושלם אל היבוסי יושב הארץ ויאמרו לדוד לאמר לא תבוא הנה כי אם הסירך העורים והפסחים לאמר לא יבוא דוד הנה: (ז) ויתפש דוד את מצדת ציון היא עיר דוד: (ח) ויאמר דוד ביום ההוא כל מכה יבוסי ויגע בצנור ואת הפסחים ואת העורים שנואי נפש דוד על כן יאמרו העורים והפסחים לא יבוא אל הבית: (ט) וישב דוד במצדה ויקרא לה עיר דוד ויבן דוד סביב מן המלוא ובית: (י) וילך דוד הלוך וגדול ויהוה אלהי צבאות עמו: (יא) וישלח חירם מלך צר מלאכים אל דוד וארזי לבנון וחרשי עץ וחרשי קיר ויבנו בית לדוד: (יב) וידע דוד כי הכינו יהוה למלך על ישראל וכי נשא מלכותו למען עמו ישראל: (יג) ויקח דוד עוד פלגשים ונשים מירושלם אחרי בואו מחברון ויולדו עוד לדוד בנים ובנות: (יד) ואלה שמות הילדים אשר ילדו לו בירושלם שמוע ושובב ונתן ושלמה: (טו) ויבחר וישפע ונפג: (טז) ויפיע ואלישמע ואלידע ואליפלט: (יז) וישמעו פלשתים כי משחו את דוד למלך על כל ישראל ויעלו כל פלשתים לבקש את דוד וישמע דוד וירד אל המצודה: (יח) ופלשתים באו ויפשטו בעמק רפאים: (יט) וישאל דוד ביהוה לאמר האעלה אל פלשתים הנתנם בידי ויאמר יהוה אל דוד עלה כי נתן אתן את פלשתים בידך: (כ) ויבא דוד בעלפרצים ויכם שם דוד ויאמר פרץ יהוה את אויבי לפני כפרץ מים על כן קרא שם המקום ההוא בעלפרצים: (כא) ויעזבו שם את עצביהם וישאם דוד ואנשיו: (כב) ויוספו עוד פלשתים ויפשטו בעמק רפאים: (כג) וישאל דוד ביהוה ויאמר לא תעלה נסב להם ובאת אליהם מול הבכאים: (כד) והיה כשמעך את קול צעדה בראשי הבכאים אז תתגבר כי אז יצא יהוה לפניך להכות במחנה פלשתים: (כה) ויעש דוד כאשר הורהו יהוה ויך את פלשתים מגבע עד בואך גזר: ו (א) ויאסף עוד דוד את כל בחור בישראל שלשים אלף איש: (ב) ויקם וילך דוד ואנשיו עמו מבעלה יהודה להעלות משם את ארון האלהים אשר נקרא שם שם יהוה צבאות יושב הכרובים עליו: (ג) וירכבו את ארון האלהים על עגלה חדשה וישאהו מבית אבינדב אשר בגבעה ועזא ואחיו בני אבינדב נהגים את העגלה חדשה: (ד) ואחיו הלך לפני הארון: (ה) ודוד וכל בית ישראל משחקים לפני יהוה בכל עצי ברושים ובכנרות ובנבלים ובתפים ובמנענעים ובצלתים: (ו) ויבאו עד גרן נכון וישלח עזא את ידו אל ארון האלהים ויאחז בו כי שמטו הבקר: (ז) ויחר אף יהוה בעזא ויכהו שם האלהים על השל ויכהו שם על שלו ויכהו שם האלהים על השל ויכהו שם על שלו ויכהו שם האלהים על השל ויכהו שם על שלו

סָבִיב: (יז) וְאֵת־הָאַיִל תְּנַתֵּחַ
לִנְתָחָיו וְרָחַצְתָּ קִרְבּוֹ וּכְרָעָיו
וְנָתַתָּ עַל־נְתָחָיו וְעַל־רֹאשׁוֹ:
(יח) וְהִקְטַרְתָּ אֶת־כָּל־הָאַיִל
הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה הוּא לַיהוָה רֵיחַ

תולדות אהרן עלה זבחים י"ג, ב':

תרגום אשכנזי קצ

העד: (יז) אלסדען זאללסט דוא דען ווידער אין זיינע שטיקקע צערגלידערן: זיינע אייניגעוויידע אונד קניא־שטיקקע אבוואשען, אונד זיא צו דען איבריגען שטיק־קען אונד צו דעם קאפף לע־גען: (יח) הירואיף זאללסט דוא, דען גאנצען ווידער אויף דעם אלטאר אין רויך

אויפגעהען לאכטען, דיזעם איזט אין גאנצעם אפפער, דעם עוויגען צו עהרען: אין ליבליכער גערוך (ווי אהלגעפעללי־יגעם אנדענקען, (איין בראנדאפפער,

דעם

תרגום אונקלוס

מַדְבְּחָא סְחוֹר סָחוֹר: (יז) וַיָת דְּכָרָא
תְּפַלֵּג לְאֵבְרוֹהִי וְתֶחֱלֵיל גַּוֵיהּ וּכְרָעוֹהִי
וְתִתֵּן עַל אֵבְרוֹהִי וְעַל רֵישֵׁיהּ:
(יח) וְתַסֵּיק יַת כָּל דְּכָרָא לְמַדְבְּחָא עֲלָתָא הוּא קֳדָם יְיָ לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא

רש"י

מתנס נתחית נבני נדי הקרן חילך וחילך נמנח הדס נתון נד' רוחות סניב לכך קדוי סניב: (יז) על נתיו. עס נתיו מוסף על שאר הנתחים: (יח) ניח ניחוח. נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה

באור

מוסב על הממוך למעלה: (יז) וחרקת, נכלי, עומד נמרן ושורק מת הדס נמזרק כנגד הקרן, כדי שירמה לכאן ולכאן: סביב, כך מפורש נסחיעת קדמיס (זבחים דף כ"ג ע"ב), שאין סניב פחות מד' מתנות שכן ד', המחת נקרן זוית זו, והמחת כנגדה נמלכסון, וכל מתנה נרחית נבני נדי הקרן חילך וחילך, נמלא הדס נתון נד' רוחות סניב, לכך קדוי סניב (רש"י): (יז) וכרעיו, דגלי הנהמה נקרחו כרעים לפי שהן כודעות נכרעה (דף ק"ק נסדרים שדם כרע), וכן תרגם ירושלמי ודיגלוי, וכן כתב המפרש נמס' תמיד (דף ל"ח ע"ח), ותי"ט (סס פ"ק מ"ג), כתב שהירכים עד מקום הכריעה נקרחו כרעים ולא יותר, וכן מוכח מלשון המשנה סס, ואולם מפשוטו של מקרא נראה שהכרעים סס כולל לרגלים סס הצלעים והירכים, והכלל כל מיגדי הפליכה הנכפים נבהמה נעת כריעתה, והרחי' על זה שלא הזכיר נכל מקום מן מנוף הנהמה. כי אם הראש והקרב והכרעים, משמע שמלת כרעים כוללת כל מיגדי הפליכה, וכן נפסח נמתר כי אם נלי אז דאמרו על כרעיו ועל קדרו (לעיל י"ג ע'), ואין ספק שגללו עם הרגלים, ואולם הירכים והצלעים לצד נשחתך מהם הידים והרגלים, גם הם נקראו כרעים, כמו שמוכח מלשון המשנה דתמיד: על נתחיו, עם נתחיו, מוסף על שאר הנתחים (רש"י): (יח) את כל האיל, על כן לא הזכיר המלי' והחלציים (הרמב"ן): לה', מנקלוס תרגמו קדם ה', ורש"י פי' לשמו של מקום, והמתרגם המשכחי תרגמו לכנוד ה': ריח ניחוח, מנקלוס ויב"ע תרגמו למתקבלא נרעוא, וכצד העירותי שחוט הריח נל"ק הוא כנגד הכח הזוכר ננפש, שענין הזכרון הוא השאר הדומם נגפש מחרי סור המוחש, וזהו סגולת הריח, לכן יכנה הכתוב הריח והקטרה נלשון זכרון, ימאל מזכיר לענה (ישעי' ס"ו ג'), נמקום מקטיר לגונה וכן יזכר כל מנחתיך (תהלים כ' ד'), כמו יריה, וחלק המוקטר נקרא מזכרה, ומזה הטעם זכרו כיין לענון (הושע י"ד ח'), ונעל הסיר ידמה שם שאדם שהוא זכרו, עם ריח השמן, שמן תורק שמך (ש"ה א' ג'), ולזה מאד ריח ניחוח הפעור זכרון נרצה ומקובל לפניו, נל"ח (לוט ווי־הולגעפעלליגען אנדענקען): לניחוח, שרשו נוח ויו"ד נמקום הוא"ו ע"פ, והלמ"ד נסולה. ומשקלו פעול,

וכן

תצוה כט

הֵיטֵבְתָּ עַל־הַכָּבֵד וְאֵת שְׁתֵּי
הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן
וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחָה: (יז) וְאֶת־
בְּשַׂר הַפָּר וְאֶת־עֹרֹו וְאֶת־פִּרְשׁוֹ
תִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
חַטָּאת הוּא: (יח) וְאֶת־הָאַיִל
הָאֶחָד תִּקָּח וְסָמְכוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו
אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאָיִל:
(יט) וְשָׁחַטְתָּ אֶת־הָאַיִל וְלָקַחְתָּ
אֶת־דָּמֹו וְזָרַקְתָּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ

תרגום אשכנזי

דיא איינגעווײדע בעדעקט, אויך דאז נעטץ איבער דיא לעבער, אונד דוא ביידען נירען, נעבסט דעם פעטטע דאז דארויף איזט; אונד אויף דען אלטאר אין דויך אויפגעהען לאססען: (יז) דאז פלייש דעם שטיהרס אבער אונד זיין פעלל, ווא אויך זיינען מיסט זאללסט דוא אין פייער פערברע־ נען, אויסערהאלב דעס לאגערס: דיזעם איזט איין זינדאפפער: (טו) דען אי־ נען ווידער זאללסט דוא נעהמען: אונד אהרן אונד זיינע זאהנע זאללען אידּ־ דע הענדע דעם ווידער אויף דען קאפף לענען; (טז) הערנאך שלאכטעסט דוא דען ווידער: ניממסט זיין בלוט, שפרענגסט עם אויף דען אלטאר רינגם אומ־

רש"י

הכתוב עומד עמה: (יד) תשרף באש. לא מצינו חטאת חלוצים נשרפת חלא זו: (טז) תזרק. כנגד חוזה נמצרק ותורק כנגד הקרן כדי שירחה לכאן ולכאן והיו קרנן טעון מתנה בחגגע חלא החטאת כנגד חבל שאר זבחים היו טעונין קרן ולא חגגע שחתן דמם מחלי שמצרף ולמטה והיו עולים בכבש חלא עומד בחרן ותורק: כליו. כך מפורש בשחיטת קדשים ושחין סניג חלא ג' מתנות שהן חרגע החחת בקרן זוית זו והחחת מכנגדה בחלכסון וכל

תרגום אונקלוס

הער

וְיַת תַּרְבָּא דְעַלֵּיהֶן וְתַכִּיךְ לְמַדְבְּחָא:
(יז) וְיַת בִּסְרָא תּוֹרָא וְיַת מַשְׁכֵּיהּ וְיַת
אוּכְלֵיהּ תּוֹקֵיד בְּנוּרָא. מְבָּרָא
לְמַשְׁרְיָתָא חַטָּאתָא הוּא: (יח) וְיַת
דְּכָרָא חַד תְּכַב וְיִסְמְכוּן אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יַת
יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ דְּכָרָא: (יט) וְתִכּוֹס
יַת דְּכָרָא וְתִסַּב יַת דְּמֵיהּ וְתִזְרוֹק עַל

באור

הכתוב, מגיד שחזר ואמר כל החלב האמור מת הקרב, ילמוד לשני חלבים שבו שם, לחלב הקרוב הזה ולחלב הגם שבו על הקרב: היתרת, נתפשט דכתיב שקורין טיגד"ש (רש"י), ובכ"י יתן מירו"ש, גל"מ (רחטהפלייט): על הכבד, ונמקום אחר הוא אומר היתרת מן הכבד (ויקרא ט' י'), אמרו רז"ל שיטול מעט מן הכבד עם היתרת, ונא על נמקום עם, ותרגום אונקלוס תרגם חלרא דעל כבדא. כפי פשוטו של מקרא: הכליות, יש מומרים שנקלמוכן, נשנור שיש להם כח נתאות המשגל, מענין כלתה נפשי (תהלים פ"ד ג'), ולא הזכיר האלי, כי אין לפר ולשעיר אלי' (הלמנ"ע): (יד) פרשו, הוא הנזכל בנכרם הנאמר: תשרף באש, הולאת שעה היתה, כי לא מצינו חטא' חילוצים נשרפת אלא זו, ועגל המטאת שעשה אהרן נשמיני למלואים: חטאת הוא, נקרא הקרבן החטאת, נשנור שהוא נא לכפר המטאה, וכן האשם: (טו) האיל האחד, אחד מהשנים הנזכרים כי זהו נכא ה"א הידיעה, שהוא

יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הַפָּר׃
(יי) וְשָׁחַטְתָּ אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה
פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ (יי) וְלָקַחְתָּ
מִדַּם הַפָּר וְנָתַתָּה עַל־קַרְנֹת
הַמִּזְבֵּחַ בְּאֶצְבָּעֶךָ וְאֶת־כָּל־הַדָּם
תִּשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ׃
(יג) וְלָקַחְתָּ אֶת־כָּל־הַחֵלֶב
הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת־

תולדות אהרן את כל חולין מ"ט, ח':

תרגום אונקלוס

וְיַסְמוֹךְ אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יַת יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ
תּוֹרָא׃ (יי) וְתִכּוֹס יַת תּוֹרָא לְקֳדָם יְיָ
בְּתָרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא׃ (יי) וְתִסַּב מִדְּמָא
דְתוֹרָא וְתִתֵּן עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא בְּאֶצְבְּעָךְ
וְיַת כָּל דְּמָא תֵּשׁוֹד לְיסוֹדָא דְמַדְבְּחָא׃
(יג) וְתִסַּב יַת כָּל תַּרְבָּא דְחָפֵי יַת גַּוָּא וְיַת
חַצְרָא דְעַל כִּבְדָּא וְיַת תַּרְתֵּין כְּלְיָן

תרגום אשכנזי קפט

הענדע דעם שטיהר אויף דען
קאָפּף לענגען׃ (יא) אַלְסדַנְן
זאָללסט דוא דען שטיהר
שלאכטען, פַּאָר דעם עוו־
גען׃ פַּאָר דעם איינגאנ־
גע דעם שטיפּטבעצעלטם׃
(יג) אוגד פַּאָן דעם בלוטע
דעם שטיהרם נעהמען, אונד
מיט דיינעם פינגער אין
דיא ווינקעל דעם אלטארס
שטרייכען׃ דאז איבריגע
בלוט אבער אללעם אן דען
גרונד דעם אלטארס גיסען׃
(יג) זאָדען זאָללסט דוא אל־
לעם פּעטט נעהמען, וועלכעם

דיא

רש"י

ידי הנגיס החלה׃ יד חסרן ויד נניו. נמולוי
ופקודת הכהנים׃ (יא) פתח אהל מועד. נחלר
המשכן שלפני הפתח׃ (יב) על קרנו׳. נמעלי מקרנו׳
הכהנים. (יא) פתח אהל מועד. נחלר המשכן
כתיב ונלויתת נית קנול עשוי לו סניב סניב נאחר
טעלם אחת מן האחרן׃ (יג) החלב המכסה את
הקנב. הוא הקרוש שעל הכרס שקורין טי"לא
נלע"ז (1׃ ואת היותרת. היא טרפ"ש דכנדא
שקורין טינר"ש נלע"ז (2׃ על הכבד. אף מן

(1 בלע"ז Toile, (געוועבע, נעטן; היר חלוקן דיא איט פעטט בעלעגעט נישטהויט,
וועלכע דיא נידערווע בינדעקט)
(2 טרפ"ש דכנדא הוא חלר הכבד, ונל"א (דיא לאבפען חדער פלויגעל דער לעבער)
(אויך כיאסדאנג: דיא לאבפען חדער פלויגעל דער לעבער), Lobes du foie,

באור

נהקרבתו על פתח אהל מועד שזכר למעלה, כדרך הכתוב׃ (יא) ושחטת, כל שבעת ימי
המלואים הי' משה משמש בכהונה גדולה לפי שהיה הקב"ה למשה לאחיו תשמשני עד שילמוד
לאהרן, הי' משה שוחט ושורק ומזה ומחשב יולק ומכפר, ולאהרן לומד לותו (ת"כ)׃ פתח
אהל מועד, נחלר המשכן שלפני הפתח, כי היתה השחיטה נלפונו של מזבח, כדי החטאת,
נגד פתח אהל מועד, אבל רחוק ממנו, כי הי' הכיור בין אהל מועד ובין המזבח׃ (יב) על
קרנת, למעלה בקרנות תמצ, לא תיעמוד למטה ויזלוק כנגד הקרן, כמו שעושה בקרנן
עולה ושאר כל הזבחים׃ ואת כל הדם, שיני הדם׃ יסוד המזבח, כמין גליסת בית קבול
עשוי לו סביב סביב, לאחר שעלה ממנו מן האדן (רש"י)׃ (יג) את כל חלב המכסה
את הקרב, הוא הקרום שעל הכרס שקורין טי"לא (רש"י), ל"ל מילא"ן, ובל"א (קדוש־
דחדין), ולדעת הרמב"ן כל מקום שנאמ' החלב המכסה את הקרב׃ הוא הקרום הזה שעל

הכדם

תצוה כט

הַמִּצְנָפֶת׃ (ז) וְלָקַחְתָּ אֶת־שֶׁמֶן
הַמִּשְׁחָה וְיָצַקְתָּ עַל־רֹאשׁוֹ
וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ׃ (ח) וְאֶת־בָּנָיו
תַּקְרִיב וְהִלְבַּשְׁתָּם כֻּתֳּנֹת׃
(ט) וְחָגַרְתָּ אֹתָם אַבְנֵט אַהֲרֹן
וּבָנָיו וְחָבַשְׁתָּ לָהֶם מִגְבָּעֹת
וְהָיְתָה לָהֶם כְּהֻנָּה לְחֻקַּת עוֹלָם
וּמִלֵּאתָ יַד־אַהֲרֹן וְיַד־בָּנָיו׃
(י) וְהִקְרַבְתָּ אֶת הַפָּר לִפְנֵי אֹהֶל
מוֹעֵד וְסָמַךְ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־

תולדות אהרן וחנוכת יומם ה׳. ג׳. סנהדרין פ״ב. ג׳. זבחים י״ז. ג׳.

תרגום אשכנזי

קוֹאָנע (נעהמליך ראז שטירנבלטך) איבער דען בונד: (ז) ענדליך נימסט דוא דאז זאלבאָהל, גיסעכט אויף זיין הויפט: אונד זאלבסט איהן: (ח) פֿערנער זאָללסט דוא זיינע זאָהנע הערקאָממען לאסכען: זיא מיט לייבערעקקען בעקלייִדען: (ט) איהנען גירטעל אומ־בינדען, אהרן זאָוואָהל אלס זיינען זאָהנען, אונד איהנען דיא האָהע מיטצען אויפֿזעט־צען, תירדורך זאָלל איהנען דאז פריכטערטהום צור עווי־גען פֿערפֿרדנונג זיין: אונד דאדורך האכט דוא אהרן אונד זיינען זאָהנען איהר אמט איבערגעבען: (י) דען שטיהר זאָללסט דוא אלסדען הינ־ברינגען לאסכען, פֿאָר דאז שטיפֿטסצעלט: אהרן אונד זיינע זאָהנע זאָללען איהרע הענ־

רש"י

פוח נותנו על המנופת כתין כונע: (ז) ומשחת חותו. חף משיחה זו כתין כ"י נותן שמן על ראשו ונין ריסי עיניו ומחגרן בחגורו: (ט) וחבשת להם. תלוי ידיס זה לכהונת עולם: ומלאת. על

תרגום אונקלוס

וְתִתֵּן יַת כְּלִילָא דְקוּדְשָׁא עַל מַצְנַפְתָּא:
(ז) וְתִסַּב יַת מַשְׁחָא דְרַבּוּתָא וּתְרִיק עַל
רֵישֵׁיהּ וּתְרַבֵּי יָתֵיהּ: (ח) וְיַת בְּנוֹהִי
תְּקָרֵיב וְתַלְבֻּשִׁינוּן כְּתוּנִין: (ט) וּתְזָרֵיז
יָתְהוֹן חֵמְיָנִין אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי וְתַתְקִין לְהוֹן כּוֹבָעִין וּתְהֵי לְהוֹן כְּהוּנְתָא לְקָיָם עָלָם
וּתְקָרֵב קוּרְבָּנָא דְאַהֲרֹן וְקוּרְבָּנָא דִבְנוֹהִי: (י) וּתְקָרֵיב יַת תּוֹרָא לְקֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא

באור

מפורש למעלה בענין מעשה הציץ: (ז) על ראשו, לדעת הרמב"ן כי' זה לפני שומו המנופת על ראשו, והרמב"ן כתב שהיתה הציצה סביב סביב, וממנע הרחב מגולה, ועליו ילק שמן, או היתה הציצה במקום הנחת תפילין שהי' מניח מגולה, ומשם ימשכנו כמין כ"י: ומשחת אתו, אף משיחה זו כמין כ"י, נותן שמן על ראשו תנין ריסי עיניו, ומחגרן בחגורו (רש"י): (ט) אתם אבנט, ימנו לאהרן ובניו האמורים מאליך בפיהם: וחבשת להם מגבעת, לדעת רש"י ז"ל גם המנופת קרוי' מגבעת. ולדעת הרמב"ן ז"ל מוסב על בני אהרן לבד, כי אהרן אין לו מגבעת: והיתה להם וגו', ע"י מלוי ידיים זה תהיה להם הכהונה לחקת עולם: ומלאת, ע"י הדברים הנאמרים למעלה בפרשת המלואים תמלא יד אהרן ויד בניו לפקודת הכהונה: (י) והקרבת את הפר, סג לפרש מה יעשה בפר. ומתחיל

בקונטרס

תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃ (ג) וְנָתַתָּ
אוֹתָם עַל־סֶל אֶחָד וְהִקְרַבְתָּ
אֹתָם בַּסֶּל וְאֶת־הַפָּר וְאֶת שְׁנֵי
הָאֵילִם׃ (ד) וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־
בָּנָיו תַּקְרִיב אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד וְרָחַצְתָּ אֹתָם בַּמָּיִם׃
(ה) וְלָקַחְתָּ אֶת־הַבְּגָדִים
וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת־אַהֲרֹן אֶת־
הַכֻּתֹּנֶת וְאֶת מְעִיל הָאֵפֹד
וְאֶת־הָאֵפֹד וְאֶת־הַחֹשֶׁן
וְאָפַדְתָּ לוֹ בְּחֵשֶׁב הָאֵפֹד׃
(ו) וְשַׂמְתָּ הַמִּצְנֶפֶת עַל־רֹאשׁוֹ
וְנָתַתָּ אֶת־נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ עַל־

תולדות אהרן ושמת זבחים י"ט, ג'. ערכין ב', ג':

תרגום אונקלוס

בְּמִשַּׁח סוּלָּת דְּחִטִּין תַּעְבִּיד יָתְהוֹן׃
(ג) וְתִתֵּן יָתְהוֹן עַל סַלָּא חַד וְתָקְרֵם
יָתְהוֹן בְּסַלָּא וְיָת תּוֹרָא וְיָת תְּרֵין דִּיכְרִין׃
(ד) וְיָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי תְּקָרֵיב לְתָרַע
מַשְׁכַּן זִמְנָא וְתַסְחֵי יָתְהוֹן בְּמַיָּא׃
(ה) וְתִסַּב יָת לְבוּשַׁיָּא וְתַלְבֵּישׁ יָת אַהֲרֹן יָת כְּתוֹנָא וְיָת מְעִיל דְּאֵיפּוֹדָא וְיָת
אֵיפּוֹדָא וְיָת חוּשְׁנָא וְתַתְקֵן לֵיהּ בְּהֵמְיַן אֵיפּוֹדָא׃ (ו) וְתָשַׁוֵּי מַצְנַפְתָּא עַל רֵישֵׁיהּ

תרגום אשכנזי קפח

ווייצענמעהל זאָללסט דוא
זיא מאכען׃ (ג) דיזע לעגסט
דוא אין איינען קאָרב, אונד
בריגסט זיא דאר אים קאָר־
בע׃ נעבסט דעם שטיהר,
אונד דען ביידען ווידערן׃
(ד) אהרן אבער אונד זיינע
זאָהנע זאָללסט דוא פאָר דען
אייננאנג דעם שטיפטס־
צעלטס הינטרעטען׃ אונד
זיך אין וואסער באדען
לאסטען׃ (ה) זאָדען זאָללסט
דוא דיא קליידער נעהמען,
דעם אהרן דען לייבראָק, דען
אונטערראָק דעם מאנטעלס,
דען מאנטעל, אונד דאז
ברוסטשילד אנלעגען׃ אונד
איהם דען מאנטעל אום־
בינדען, מיט דעם גירטעל־
באנד דעם מאנטעלס׃ (ו) זאָ־
דען זעטצט דוא איהם דען
בונד אויף דען קאָפף׃ אונד
בעפעסטיגבט דיא הייליגע
קראָנע

רש"י

עשוי כנון סלנו׃ (ג) והקרבת אותם. חל חגר התסכן ניוס הקמתו׃ (ד) ורחצת. זו טבילת כל הגוף׃ (ה) ואפדת. קשט ותקן החגורה והסיגר סביבותיו׃ (ו) נזר הקדש. זהו הלוז׃ על המצנפת. כתו ספרדתי לתעלה ע"י הפסוק התחתון ושני פתילין שנתחברו הקשורין שלשתן תחתוני העורף

באור

קס"י יוונית, כזה Ξ׃ על כל. כמו נסל׃ והקרבת אתם, מל חגר המסכן, כי על המזבח לא הקריב כי אם מחד מכל מין׃ (ד) ורחצת, זו טבילת כל הגוף (רש"י), [וכ"ת יג"ע ותבול יתכן בארבעין סאין דמיין חיין], ויולה על זה פתחות הבי"ת בימים, בימים הידועי׳ לשעורם, שכל הגוף עולה בהן, ובדחילת ידים ורגלים לא כתב שלא ירחצו מיס (רמ"ס)׃ (ה) ואפדת, קשט ותקן החגור׳ והסיגל סביבותיו׃ (ו) נזר הקדש, זהו הלוז׃ על המצנפת, מפורש

תרגום אשכנזי

קְאַתָּם לְכַהֵן לִי לְקַח פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר וְאֵילִם שְׁנָיִם תְּמִימִם:
(ג) וְלֶחֶם מַצּוֹת וְחַלֹּת מְצֻתֹת בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן סֹלֶת חִטִּים

מיט איהנען פַּארנעהמען, אוס זיא צו הייליגען, דאס זיא מיר פריסטערליך דיהנען: נים איינען שטיהר, נעהמליך איין יונגעם רינד, אונד צווייא ווידדער, אללע אָהנע געברעכען: (ג) אונד אונגעזויערטעם ברוֹד, אויך אונגעזויערטע קוכען מיט אָהל איינגעריהרט אונד אונגעזויערטע פַּלאדען מיט אָהל בעשטריכען: אוים פַּיינעם ווייצענ-

רש"י

(ב) ולחם מצות וחלות מצות ורקיקי מצות. הרי הלו ג' מינין דצוכה וחלות ורקיקין לאו מצות היו הקרוים למטה בעניו חלת לחם מהן על סם מצותן מהן דצוכה כנגד החלות והרקיקין וכל המינין נהיס עשר עשר חלות: בלולות בשמן. כשהן קמח יונק נהן שמן ובולגן: משוחים בשמן. אחר חפייתן מושחן בזין כ"י (כ"ף יונית) שהיו

תרגום אונקלוס

סַב תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי וְדִיכְרִין תַּרֵין שְׁלִמִין: (ג) וּלְחֵם פַּטִּיר וּגְרִיצַן פַּטִּירָן דְּפִילָן בְּמִשְׁח וַאֲסְפוּגִין פַּטִּירִין דְּמַשְׁיְחִין

באור

(מלכים ג' ד' מ"מ). וגם ילק גו מיס (ימזקאל כ"ד ג'): (ב) ולחם מצות, מפוי־נתנור קדוי לחס, וגס שמן הי' בו (כנ"ל ונדפס נשנוש), כי הוא לחס המתוק עס חלות ורקיקין נעשיית מלושים נפ' בו מת מיהן (הרשנ"ס), וגס כתוב חלת מלה מחת וחלת לחס שמן מחת ורקיק מחד (ויקרא ח' כ"ו), וכן למטה נעניו (להלן נפסוק כ"ג), היא הקדוי' חלת לחס שמן. ושלשה מיני לחס היו נצוכה וחלות ורקיקין, הנצוכה הי' המלה החלוטה נרותחין נעודה נלק, ומח"כ תופס מותס נתנור, ומחר מפייתה מטגנה נמחבת, שהוא כלי שהיה נתקדש למפות בו מנחת המחבת על האור נשמן, ולא הי' לו שפה סביב כמנהג הכליס, ולכן החלה הנאפית בו היתה עגה, שלא תשפך מהמחבת, וגס היתה קשה למחר המפוי', מתוך שמיגו יכול לתת בו שמן הרבה. כי היו שולי המחבת נפיס, והחלות והרקיקין הן הנאפות נתנור נלבד, שלא חליט' ושלא טגון, והשגל שניו חלות ורקיקין, שהחלו' נלולות נשמן נעודן סולת, והרקיקין משוחין נשמן מחר מפייתן, ומכל מין ומין הניא עשר חלות (מדברי רז"ל נמס' מנחות דף כ' ע"ג וס"ג ע"א ועי"ד ע"ג ועי"ו ע"א ועי"ח ע"א): בלולת בשמן, כשהן קמח יונק שמן ובולגן (רש"י מגמ' דמנחות דף ע"ה ע"א): מישחים בשניו, מחר מפייתן מושחן כמין כ"י, כ"ף יוונית שהיא עשוי' כמו"ן שלמו, כזה ב (לשון רש"י כפי נוסח ג' כ"י שנידי), ונגמ' דכריתות (דף ה' ע"ג), נעניו משיחת המלכים פי' כמין כ"י, מות יוני' עשויה כזה (ניירו שם המדפיסי נורה כזה Ω, והיא פ"י יוונית, מנל למ כ"י), דהניא שמן על רמשו, ומח"כ נין ריסי עיניו, ומלמדנו נשלשתן דרך הפלחת עכ"ל, משמע מסס שהי' כתמונת נו"ן שלמו, אלא שנגל יונאה ומשכת ללד ימין, ונרמנ"ס פ"ח מה' כלי המקדש ה' ט' ניירו המדפיסי' תמונת קוק"ס לרומיי', כזה X, ונאמת שכן נורת כ"י יוונית הרגילה מלינו, מנל מלופן המשיחה שזכרו רז"ל נגמרא (שם ונהוליות דף י' ג ע"מ) וכן מלשון הרמנ"ס ז"ל לא משמע שהיתה על התמונה הזאת, אולי נשתנה נורת האות מכמות שהיתה לפניס, ואס היתה המשיחה על נורת נו"ן שלמו, כמ"ש רש"י, וכמ"ש למעלה, שגגלה נמשכת גס ללד ימין, תהי' קרובה לתגנית

מִכְנְסֵי־בָד לְכַסּוֹת בְּשַׂר עֶרְוָה
מִמָּתְנַיִם וְעַד־יְרֵכַיִם יִהְיוּ׃
(מג) וְהָיוּ עַל־אַהֲרֹן וְעַל־בָּנָיו
בְּבֹאָם | אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד אוֹ
בְּגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת
בַּקֹּדֶשׁ וְלֹא־יִשְׂאוּ עָוֹן וָמֵתוּ
חֻקַּת עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ
אַחֲרָיו׃ ס רביעי

כט (א) וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר
תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ

תולדות אהרן וזה יומא ס', ג':

תרגום אונקלוס

לָהֵן מִכְנָסִין דִּבּוּץ לְכַסָּאָה בְּשַׂר עֶרְיָיָא
מֵחַרְצִין וְעַד יַרְכִּין יְהוֹן׃ (מג) וִיהוֹן עַל
אַהֲרֹן וְעַל בְּנוֹהִי בְּמֵיעַלְהוֹן לְמַשְׁכַּן
זִמְנָא אוֹ בְּמִקְרַבְרוֹן לְמַדְבְּחָא לְשַׁמָּשָׁא
בְּקוּדְשָׁא וְלָא יְקַבְּלוּן חוֹבָא וְלָא יְמוּתוּן
קְיָם עָלָם לֵיהּ וְלִבְנוֹהִי בַּתְרוֹהִי׃

כט (א) וְדֵין פִּתְגָמָא דִּי תַעְבֵּיד לַהֲוֹן
לְקַדּוּשָׁא יָתְהוֹן לְשַׁמָּשָׁא קֳדָמַי

תרגום אשכנזי קפ

ביינקליידער פַּאן ליינען דיא
שאהם צו בעדעקקען: זיא
זאללען פַּאן דען לענדען ביז
אן דיא שענקעל געהען:
(מג) דיוע זאללען אהרן אונד
זיינע זאהנע טראגען, וועז
זיא אין דאז שטיפטסגע-
צעלט קאמינען, אדער וועז
זיא זיך דעם אלטאד נאהען,
אין הייליגען דינגען איהר
אמט צו פַּערריכטען, דא-
מיט זיך קיינע פַּערשולדי-
גונג צו ציהען, אונד שטער-
בען: דיזעם איזט אייגע עווי-
גע פַּערָארדנונג פַּיר איהן,
אונד פַּיר זיינען זאמען נאך
איהם:

כט (א) פַּאלגענדעס
זאללסט דוא
מיט

רש"י

מכנסי בד. הרי שתונים נגדיים לכ"ג וחגרעם לכהן הדיוט: (מג) והיו על אהרן. כל הנגדים האלה על אהרן הראויין לו: ועל בניו. האמורין בהם: בבואם אל אהל מועד. להיכל וכן למזבח: ומתו. הא למדת שהמשתם מחוסר בגדים מיתה: חקת עולם לו. כ"מ מלאכת הקת עולם הוא בגדים לו ולזרעו אחריו מיד ולדורות לעכב זו:

כט (א) לקח. כמו קח ושתי גיזרות הן אחת של קידוש ואחת של נקיחה ולהן פתרון אחד: פר אחד. לכפר על מעשה העגל שהוא פר:

באור

להם, לאהרן ולבניו: ומכנסי בד וגו', ממתניים למעלה מן הטבור קודם מן הלב, עד סוף הירך שהוא המרכובה, והיו עשוי' כמין סינר, חללו תלוי למעה נדוחב. ולא הי' תיק בין הירכיים, שלא יתעטף המגד ולא יתחמם, ולמעלה יש להם שלים (והם קמטי, ובינתים חדיליס, כעין שעושין לכיס, ומכניסין בהם חוט או רצועה, וכשמותחין את הרצועה מהדקין את השלים כלי קשירה). ומין לא בית הנקב ולא בית העלוה: (נדה דף י"ב ע"ב): (מג) והיו וגו', כל הבגדים האלו, על אהרן הראויין לו, ועל בניו האמורין בהם: ומתו, שהמשתם מחוסר בגדים במיתה:

כט (א) להז, לאהרן ולבניו: לקח, מין הבדל בין קח, מולקח, כמו קח לעם ויאכלו (מלכים

תצוה כח

אַהֲרֹן תַּעֲשֶׂה כְּתֹנֶת וְעָשִׂיתָ
לָהֶם אַבְנֵטִים וּמִגְבָּעוֹת תַּעֲשֶׂה
לָהֶם לְכָבוֹד וְלִתְפְאָרֶת: (מא)
וְהִלְבַּשְׁתָּ אֹתָם אֶת־אַהֲרֹן
אָחִיךָ וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ וּמָשַׁחְתָּ
אֹתָם וּמִלֵּאתָ אֶת־יָדָם וְקִדַּשְׁתָּ
אֹתָם וְכִהֲנוּ לִי: (מב) וַעֲשֵׂה לָהֶם

תולדות אהרן ועשה זבחים פ"ח. ג'. ערכין ט"ז, ח'.
נדה י"ב, ג'. יומא ע"ח, ג':

תרגום אשכנזי

נע מאכסט דוא לייבראָקקע, דוא מאכסט איהנען אויך גורטע: אונד האָהע מיטצען, צום אנזעהען, אונד צוד פראכט: (מא) מיט דיזען בעקלייד‌עסט דוא דיינען בורועד אהרן אונד זיינע זאָהנע מיט איהם: דוא זאָללסט זיא זאלבען, איהנען דיא חענדע פיללען, (דאז הייסט, אייגעם יעדען זיין אמט איבערגעבען), אונד זיא הייליג ערקלעהרען, זאָללען זיא מיר דיהנען: (מב) מאכע איהנען אויך

רש"י

הלנו ולח יותר כתונת וחגור ומצנפות היו תלנפת ומכנסים כתונים למטה בפרסים: (מא) והלבשת חותם את חהרן. חותם החמורין בחסרן חסן וחפוד ומעיל וכתונת תסבן תלנפת וחגור ולין ומכנסים הכתונים למטה בגולם: ואת בניו אתו. חותם הכתונים בדם: ומשחת אותם. את חהרונות בניו בשמן המשח': ומלאת את ידם. כל מלוי ידים

ג' חנוך בשבוע נכנס לדבר להיות מוחזק בו תחותו יום ומלחם הוא ובנ' לע"ז בשתמנין חדש על פקידת דבר נותן השליט בידו בית יד של עור שקורין גוואנ"טי בלע"ז (1 וע"י הוא מחזיקו בדבר וקורין לאותו מסירם דווי"סטיר בלע"ז (2 והוא מלוי ידים: (מב) ועשה להם. לאהרן ולבניו:

---

1) בלע"ז *Guanti*: Gants, (האנדשוהע)
2) *Revestir*: Revêtir,
(יעמאנדען אין איינעם אמטע, אין איינער בעדינונג בעקליידען)

באור

מחלוקת, והלכה שהיה של כלאים: (מא) והלבשת אתם את אהרן, פעל יולא לשני פעולים, ודניס כאוהו, ומלת אתם מוסבה על הבגדים, הבגדים האמורים באהרן, והם, חשן, ואפוד, ומעיל, כתנת תשבץ, מצנפת, וחגורו, ולין, ומכנסים הכתובים למעלה בגולם, והם ח' בגדים הלבש את אהרן אחיך, ולרבעת הבגדים הכתובים בבני אהרן, והם כתנת וחגור ומגבעת ומכנסים תלבש את בניו: ומשחת אתם, את אהרן ואת בניו (לא את הבגדים), בשמן המשחה (רש"י), שבן כתוב בפרשה הבאה ולקחת את הבגדים והלבשת את אהרן וגו', ולקחת את שמן המשחה וגו' (לקמן כ"ט ז' ז') : ומלאת את ידם, כל מלוי ידים לשון חנוך, כשהוא נכנס לדבר להיות מוחזק בו תחותו יום והלאה הוא (בע"י שהוא תופס הדבר בידו וממלא בו את כל ידו, הכא הוא בחזקתו), ובלשון לעז כשמניח חדש על פקידת דבר נותן השליט בית יד של עור שקורין גאנט (ובל"א האנדטוה), ועל ידו הוא מחזיקו בדבר וקורין לאותו מסיר' דיויסט"יר [בדש"י כ"י עם דשב"ם נווים"טיר, והוא דיוויסטיר. ובל"א (בענקליידען)], והוא מלוי ידים (רש"י): (מב) ועשה

להם

תצוה כח

וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־עֲוֹן הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל־ מַתְּנֹת קָדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עַל־ מִצְחוֹ תָּמִיד לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי יְהוָה: (לט) וְשִׁבַּצְתָּ הַכְּתֹנֶת שֵׁשׁ וְעָשִׂיתָ מִצְנֶפֶת שֵׁשׁ וְאַבְנֵט תַּעֲשֵׂה מַעֲשֵׂה רֹקֵם: (מ) וְלִבְנֵי

תולדות אהרן ונשא פסחים ט"ז, ב'. יומא י', ח' וז'. שבועות ט', ב'. זבחים כ"ב, ח'. מנחות כ"ס, ח': והיה סנת י"ג, ח'. יומא ח', ח'. מנחות ל"ו, ב': תמיד יומא ז', ב'. יבמות ס', ב'. זבחים מ"ה, ב'. מנחות כ"ס, ח':

תרגום אונקלוס

יִשְׂרָאֵל לְכָל מַתְּנַת קוּדְשֵׁיהוֹן וִיהֵי עַל בֵּית עֵינוֹהִי תְּדִירָא לְרַעֲוָא לְהוֹן קֳדָם יְיָ: (לט) וּתְרַמֵּין כְּתוֹנָא דְבוּצָא וְתַעֲבֵד מַצְנַפְתָּא דְבוּצָא וְהֶמְיָן תַּעֲבִיד עוֹבַד צַיָּיר: (מ) וְלִבְנֵי אַהֲרֹן תַּעֲבִיד כְּתוֹנִין

תרגום אשכנזי קפו

דיא שולד אללער היילינ טהימער איבערנעהמען, וועלכע דיא קינדער ישראל'ס הייליגען וועדען, אונד צוואר אללער איתרע חיי ליגען נאבען: עס זאָלל בעשטענדיג אן זיינער שטירנ נע זיין, איהנען צור פערי זיכערונג דער גנעדיגען אנ נאהמע פאר דעס עוויגען: (לט) דען לייבראָק מאכסט דוא גענוירפעלט, אוים ליי נען, דען בונד אויך אוים ליינען: דען גרונד אבער מאכסט דוא שטיקקעראר בייט: (מ) פיר אהרן'ס זאָה

נע

רש"י

תסילק העון מן הקדשים: את עון הקדשים. לרצות על הדם ועל החלב שקרבו נטומאה כמו שסגינו אי זה עון הוא נושא את עון פיגול הרי כבר נאמר לא ירצה ואם עון נותר הרי נאמר לא יחשב ואין נומר שיכפר על עון הבאין בטהרה' שמחיס שהרי עון הקדשים נאמר ולא עון המקריבים הא חינו מרצה אלא להכשיר הקרבן: והיה על מצחו תמיד. א"א נומר שיהא על מצחו תמיד שהרי חינו עליו אלא בשעת העבודה אלא תמיד לרצות להם חפילו חינו על מצחו אלא היום כ"ג עובד ואחרים עמו ולפדרי החומר עודהו על מצחו מכפר ומרצה ואם לאו חינו מרצה נדרש על מצחו תמיד הלמד שמשמש בו בעודו על מצחו אלא יפית לעשו מחנו: (לט) ושבצת. עשה חותם משבצות משבלות וכולם של שש: (מ) ולבני אהרן תעשה כתנת. ד' בגדים הללו ולא יותר, כתנת ומצנפת ומכנסים כתונים למטה בפרשה, ומרבעתן של פשתן לבנים, בין של כה"ג בין של כהן הדיוט, חוץ מן המבנט, שהוי של כלאים, לקוס עם למר, דהייבו מבנטו של כ"ג בשאר ימות השנה, ומבנטו של כה"ג ני"הכ, דברי הכל של בוץ, ובמבנטו של כהן הדיוט,

באור

בעון נפרש נפ' כי תשא (לקמן ל"ד ז'), ולשון רש"י ז"ל כאן, הוא לשון סליחה, ומעפ"כ חיינו זז מתשמעו. אחרן נושא את המשא של עון, כאלו משולק העון מן הקדשים: עון הקדשים, לרצות על הדם ועל החלב שקרבו בטומאה, כמו שבאינו בפ' הקומן לנא (מכאו' דף כ"ה ע"מ): לכל מתנת קדשיהם, שמוש הלמ"ד עיין בהקדמה: והיה על מצחו תמיד, דרשו בו חז"ל, כי לא היו על מלחו, כי אם בשעת העבודה, ולפי פשוטו, כאשר יבואו המלבים על רחשו לעולם' יבואו עליה לין הקודש (הרמב"ן למעלה כ"ז כ'): (לט) ושבצת, עשה אותה בחרינתה משבלות משבלות, וכולה של שש: (מ) ולבני אהרן תעשה כתנת, ד' בגדים הללו ולא יותר, כתנת ומבנט ומבנעת ומכנסים כתונים למטה בפרשה, ומרבעתן של פשתן לבנים, בין של כה"ב בין של כהן הדיוט, חוץ מן המבנט, שהוי של כלאים, לקוס עם למר, דהייבו מבנטו של כ"ב בשאר ימות השנה, ומבנטו של כה"ב בי"הכ, דברי הכל של בוץ, ובמבנטו של כהן הדיוט,

תצוה כח

תרגום אשכנזי

אויף דער פאָרדערזייטע דעס בונדעס העכטען: (לח) אהרן זאָל עם אן זיינער שטירנע טראגען, הירמיט זאָל אהרן

דיא

רש"י

סני רוחב הרחם מלמעלה ומלמטה עשוי כמין כובע ועל פתיל התחתני הוא חותר והיה על המצנפת והפתיל התחתני מחזיקו שהינו ניפל והטס תלוי כנגד מצחו ומתקיימו כל המקרחות פתיל על הצין ועל הפתיל ופתיל על המצנפת מלמעלה:

(לח) ונשא והיה. לשון סליחה ואע"פ שהיו זר ממשמעו תהיה נושא את העון מלה

תצוה כח

תרגום אונקלוס

באור

במקום בפתיל. אף יהי' במקום על פתיל, ונתת אותו אל פתיל תכלת, ויתנו אליו פתיל תכלת. כי הפתיל יתן אל הציץ והציץ אל הפתיל. (כ"ז מדברי הרמב"ן ז"ל), והנה מהמשך הכתובים נראה ונמת אתו על פתיל תכל' והי' על המצנפ' אל מול פני המצנפ' יהי', והי' על מלה אהרן וגו' משמע שכל המאמר מוסב על הציץ, שישימנו על פתיל תכל', והציץ יהי' על המצנפ'. ויהי' אל מול פני המצנפ', ויהי' גם על מלה אהרן, ולשעת דש"י מאמר והי' על המצנפת מוסב על הפתיל, לא על הציץ, ומאמר אל מול פני מצנפת יהי' מוזר על הציץ, והוא דחוק בלשון, לכן תרגם המתרגם האשכנזי כשעת הרמב"ם והרמב"ן, וכ"כ הרא"ש, ויהי' שעור הכתוב והי' על המצנפת, שיהי' אותו בפתיל, נאותן שיהי' על המצנפת, ואח"כ מצאתי בדבריו, לא על המצנפת ממש, כי אם אל מול פני המצנפת, ואולם יקשרנו מאחריו על המצנפת המכסה את העורף, והוא יהי' על מלה אהרן, ולפע' רש"י לאוי שיתורגם כך: (און וויינע טעמר פֿיַן בלויער ווּוֹלע, וועלכע וויבער דען בונד וועגגיהט, דאז בלעך וובער זָאל זוין דער פֿיַרדערזייטע דעס בונדעס העכטען). ודע דתני' בזבחי דמסי' הגז (דף קל"ח ע"א) כיפה של זמר היתה מונח' בראש כה"ג ועליה ציץ נתון לקיים מה שנאמר ונתת אתו על פתיל תכל', ופי' רש"י כיפה כובע קטן פלטר"ו עכ"ל, יתכן שכוון למ"ש כאן שהיו הפתילים בחבורם כמין כובע, והדי"ק ז"ל בשבת שנת פרק במה אשה כתב כיפה של זמר חוטי דעמרא דגדילן ועגידן כי הולא (פירוש שבכא ובגד קנים), ודחב שתי אלגעו' שעור ציץ כדאמרינן כיפה של זמר היתה מונחת בראש כה"ג, וכ"כ הערוך בשעת בפי' הג', ולפ"ז הי' לאוי לתרגמו בל"א לפירש"י ז"ל (הויבע) ולפי' הרי"ף והערוך בפירושו הג' (שטירנבואגד), כי מלת פתיל פעמים תורה על חוט כפול וחזוק, כמו הכנף פתיל תכל' (במדבר ט"ו ל"ח), ומלת"ל שיהי' טווי וחזוק, או על הבלתי שזור, כמו פתיל הנער' (שופטים י"ו ט'), וקלן פתילים (להלן ל"ט ג'), שחוטי הזהב נקראים פתילים קודם שזורם עם התכלת והארגמן וגו' (בלא כמ"ש הרד"ק בשרשים שרש פתל), והוא בל"א (שנור) או (פֿאדען), וזהו כמו שתרגם אונקלוס כמין חוטא, וכן תרגמו המתרגם האשכנזי, ופעמים תורה על חתיכה קטנה מבגד עשוי לנוף או לכסות בה, כמו אחד מין למיד פתיל (במדבר י"ח ט"ו), וכן פירשו למעלה מלת ופתילך (בראשית ל"ח י"ח), וכן תרגם אונקלוס שם, ושוזיפך, שהוא המדלת, או הנוף שעל הראש, וזהו הכיפה של זמר שזכרו חז"ל, ולפי' רש"י היא כעין כובע קטן, בל"א (הויבע), ולפע' הרי"ף ז"ל והערוך לפי' הבבי הי' מזיחה רחבה ג' אלגעות, ומקפת את הראש, בל"א (שטירנבואגד), ועליה הי' הציץ נתון, ויתכן שהי' הכוללת למלת פתיל דבר דק וחלוק, הנקל לעקמו ולעוותו כפי הצורך, כי כן הוא שרש פתל על העוות והעקמומית: (לח) ונשא אהרן, לשון נסיאה נשון

תצוה כח

קֹ֖דֶשׁ לַיהוָֽה׃ (נז) וְשַׂמְתָּ֣ אֹת֔וֹ עַל־
פְּתִ֖יל תְּכֵ֑לֶת וְהָיָ֣ה עַל־

תולדות אהרן קדש סנת פ"נ, נ'. סוכה ה', ח': ושמת חולין קנ"ח, ח':

תרגום אונקלוס

מְפָרַשׁ קוּדָשׁ לַיָי׃ (נז) וְתָשַׁוֵי יָתֵיהּ
עַל חוּטָא דִתְכֶלְתָּא וִיהֵי עַל

תרגום אשכנזי קפה

הייליג׃ (נז) דיזעס
מאכסט דוא פֿעסט אן אייר
נער שנור פֿאָן בלויער וואָל־
לע, אויבער דען בונד׃
נעהמליך דאז בלעך זאָלל
אויף

רש"י

מחתן נחתן: (לז) על פתיל תכלת. ונמקום אחד הוא אומר ויתנו עליו פתיל תכלת ועוד כתיב כאן ושים על המנעל ולמטה הוא אומר והי' על מלח אהרן. ודחיטת קדמוס שניהם שערו היה נרחב זין לין למנעל שכם מניח הפילון למדנו שהמנעל למעלה נגודם הרחב וחיבם עמוקה ליכנס בם כל הרחב עד המנח והלין מלמטה ושפתילים היו נקבים ותלויין בו בשני רחבים ובחלטער שכם בני מקומות שלנו פתיל תלמעלה אחד מבחון ואחד מבפנים כנגדו וקושר רחבי הפתילים מאחורי העורף שלבתן ונמלאו בין אורך הטס ופתילי רחביו מקיפין את הקדקד ושפתיל החלטער שברחבו קבוד עם רחבי הבגים הולך על

באור

וכבה מלין מן המרבים (ס"ה ג' ט') (הרשב"ם והרמב"ע): פתיחי חתם, והלותית היו גולטות בפניו, כילך? חופר את הלותיו' מלחליו, והוא מודבק על הבשוב, עד שגולט, כ"כ הרמב"ם ז"ל (בפ"ט מה' כ"מ ה"ג), והרמב"ן כתב לליו חופר, אלא מבה בדפוס נורת הלותיות מלחליו, עד שהלותיות בולטות בפניו, ואולם לין לבון פתוחי חתם נופל על הבבלה בדפוס (כ"מ שם): קדש לה', בשני שטין, קדש בתחלת הבטה למטה, ולה' בסוף הבטה למעלה. (שבת דף ס"ג ע"ב, סוכה דף ה' ע"א ובתוספת שם, ובקלת ספרים הנוסחא קדש לת"ך למטה), ולבוונה זאת הקדיש המתלבש המצבעו שלבושו מלת השם למלת קדש: (לו) על פתיל תכלת. מעתיק לבון רש"י שבידי, לפי שים קלת שבוי הנוסח בסוף הדבור ו"ל ובמקום אחד הוא אומר ויתנו עליו פתיל תכלת (לקמן ל"ט ל"א) ועוד כתיב כאן והי' על המנעת, ולמטה הוא אומר והי' על מלח אהרן, ובשחיטת קדשים שניהם (זבחים דף י"ט ע"א וע"ב) שעדו הי' נרחב זין לין למנעת שכם מניח תפילין, למדנו שהמנעת בבובה הרחב למעלה, ואיבה עמוקה לבבם בם כל הרחב עד המנח, והלין מלמטה, והפתילים היו נוקבים ותלויין בו בשני רחבין ובחלטעיתו, שהם בשלש מקומות הללו פתיל מלמעלה מבחון ואחד מבפנים כנגדו, ובוסל רחבי הפתילים מאחורי העורף שלבתן, ובמלאו בין אורך הטס ופתילי רחביו מקיפין את הקדקד, והפתיל החלטעי בשרחבו קבוד עם רחבי הבגים הולך על פני רוחב הרחב מלמעלה, במלאו עבויין בתין כובע ועל הפתיל החלטעי הוא אומר והי' על המנעת והי' נותן את הלין על רחבו בתין כובע על המנעת והפתיל החלטעי מחזיקו שניהם בופל, והטס תלוי כנגד מלחו, ובתקיימו כל התקראות, פתיל על הלין ולין על הפתיל, ופתיל על המנעת מלמעלה, עכ"ל רש"י, וכ"כ הרמב"ן (בפ"ט מהל' כ"מ ה' ג') והרמב"ם ז"ל (שם) לא הזכיר כי אם פתיל אחד, וכתב שהי' הלין נקוב בשתי קלותיו, ופתיל תכלת למטה ממנו מבקב לבקב, כדי שיהי' בקשר בפתיל כבגד העורף, וכ"כ הרמב"ן ז"ל כי המנעת בסתם את גובה הרחב, עם כל העורף, ועליה בתן את הפתיל המקיף את הרחב מאחוליו בין שתי קלות הטס, והיו שאחד ובתת את בזר הקדש על מנעת (לקמן כ"ט ו'), כי עליה יקשרנו מאחוליו, וכן אמר ויתנו עליו פתיל תכלת לתת על המנעת מלמעלה, כי שם יבתן בקשר, וכן ויהיו על המנעת אל מול פניו את לין הזהב (ויקל' ח' ט'), שם בקשירתו על המנעת ואל מול פניו את הלין, והנה הבתובים בכל הכתובים על המנע', כי היא הקשירה, אבל מקום הלין במלח אל מול פני המנעת, ואין להקפיד בין ויתנו עליו פתיל תכלת ובין ושמת אותו בפתיל תכלת, כי על פתיל

במקום

(נד) פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמּוֹן פַּעֲמֹן זָהָב
וְרִמּוֹן עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב:
(נה) וְהָיָה עַל־אַהֲרֹן לְשָׁרֵת
וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ
לִפְנֵי יְהוָה וּבְצֵאתוֹ וְלֹא
יָמוּת: ס (נו) וְעָשִׂיתָ צִיץ זָהָב
טָהוֹר וּפִתַּחְתָּ עָלָיו פִּתּוּחֵי חֹתָם

תולדות אהרן פעמון סוטה ט', ב':

תרגום אונקלוס

(נד) פַּעֲמוֹן דַּהֲבָא וְרִמּוֹנָא פַּעֲמוֹן דַּהֲבָא
וְרִמּוֹנָא עַל שְׁפוֹלֵי מְעִילָא סְחוֹר סְחוֹר:
(נה) וִיהֵי עַל אַהֲרֹן לְשַׁמָּשָׁא וְיִשְׁתְּמַע
קָלֵיהּ בְּמֵעֲלֵיהּ לְקוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ
וּבְמִפְּקֵיהּ וְלָא יְמוּת: (נו) וְתַעֲבֵיד
אֲיָצָא דְּדָהַב דְּכִי וְתִגְלוֹף עֲלוֹהִי כְּתַב

תרגום יונתן בן עוזיאל

(נד) פַּעֲמוֹן דַּהֲבָא וְרִמּוֹנָא פַּעֲמוֹן דַּהֲבָא
וְרִמּוֹנָא עַל שְׁפוֹלֵי מְעִילָא סְחוֹר סְחוֹר:
(נה) וִיהֵי עַל אַהֲרֹן לְשַׁמָּשָׁא וְיִשְׁתְּמַע
קָלֵיהּ בְּמֵעֲלֵיהּ לְקוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ
וּבְמִפְּקֵיהּ וְלָא יְמוּת: (נו) וְתַעֲבֵיד
אֲיָצָא דְּדָהַב דְּכִי וְתִגְלוֹף עֲלוֹהִי כְּתַב

תרגום אשכנזי

(נד) נעהמליך איממער אייֿ
נע גאָלדענע שעללע אונד
איין גראנאטאפּפֿעל, אונד
זאָ רונד אומהער אן דעם
זוימע דעם אונטערקלייד עם:
(נה) דיועם אונטערקלייד
זאָלל, אהרן טראגען, בייא
זיינער אמטספֿערריכטונג:
דאמיט זיין לויט נעהאָרט
ווערדע, ווען ער אין דאז
הייליגע הינין נעהט פֿאָר
דען עוויגען, אונד ווען ער
ווידער הערויס קאָמט,
אונד ער ניכט שטערבע:
(נו) דוא זאָללסט פֿערנער איין שטירנבלעך פֿאָן רייניעם נאָלדע מאכען: אונד
דארין אייגשטעבען לאסען, ווא איין זינעל געשטאָכען ווירד: **דעם** עוויגען
היי.

רש"י

תרנגול: ופעמוני זהב. זנין. עם ענגלין סנתוב:
נתוב סניב. ניניהס סניב נין בני רמונים פעמון
אחד דנוק ותלוי בשולי המעיל: (לד) פעמון זהב
ורמון. פעמון זהב ורמון הנוי: (לה) ולא ימות.
מכלל נאו אתה שומע אן אם יהיו לו חלו לת
יתחייב מיתה אם אם וכנס מהוסר אחד מן הענדים
הלנו חייב מיתה בידי שמים: (לו) נזר. כמין
טס של זהב היה רוחב ג' אנבעות מקיף על המנח

באור

סנהס ע"ב ענגלין ותולם בו ל"ו מלך זה ול"ו מלך זה, ומדקאמר ותולה בו, משמע שהיו
הפעמוני' דנוקי' בשביל, וכן דקדק הרמ"ם [וכן דייק הכ"מ בה' כ"ה מ"ט ה"ד],
ובגמ' שלפנינו הנוסחא ותולה בהן, ומשמע כדעת הרמב"ן ז"ל, והמתוב' במסכתי הלך
בדומית דס"י והרמב"ם ז"ל: (לד) פעמן זהב ורמון, פעמן זהב ורמון מלמ, כן הוא
לפנת דס"י והרמב"ם, ולפנית הרמב"ן הכיומה פעמן זהב בתוך הרמון: (לה) ונשמע קולו
וגו', ויכנס לפני מדוניו כמלו בדמות, כי מין לבא אל היכל המלך פתאום (מדברי הרמב"ן),
גם יתכן לומר לפי שלוה הקב"ה וכל מדם לא יבוי בשהל מועד בשלו לכפר בקדש עד
שמתו (ויקרא ט"ז י"ז), לכן לוה שישמע קולו בשלו, ויתרחקו השומעים (הרשב"ם)
ומכאן נראה כי פשטו' הכתוב כדעת רס"י והרמב"ם ז"ל שזכרנו בפסוק הקודם, שאם
היו הפעמונים בתוך חלל הרמונים המקיפים אותם אינם לך כעין הרמונים שלא פתחו
פיהן, אין קולם נשמע כל כך, שגוף הרמונים רך, אלוג מחוטין שזורין, ומעכב את
הקול: ולא ימות, הוא בשוב למלות הפעמונים, כי מפני שאין בהם לורך בלבישה,
ואין דרך הבגדים לבשות להם בך, לכך אמר כי לוה בהן בעבור שישמע קולו, וינהל
על ידם ממיתה (מדברי הרמב"ן ז"ל): (לו) ציץ, כמין טס של זהב הי' רוחב ג' אלבעות,
מקיף על המלח מאוזן לאוזן (רס"י), ולפי שנותנו על המלח נקרא בין, דבר נראה.

כְּפִי תַחְרֵא יְהֵיהֲלוֹ לָא יִקְרֵעַ:
(נג) וְעָשִׂיתָ עַל־שׁוּלָיו רִמֹּנֵי תְכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי עַל־שׁוּלָיו
סָבִיב וּפַעֲמֹנֵי זָהָב בְּתוֹכָם סָבִיב:

תולדות אהרן לא יומא סט:

תרגום אשכנזי קפד

אן דער אֶפֹּנוג זאָלל דונד
אומהער איינע באָרטע זיין,
פֹּאָן וועבעראַרבייט, וויא אן
דער אֶפֹּנוג איינעם פאנ־
צערהעמדעס זאָלל דאראן זיין
דאמיט ער ניכט רייסע:
(נג) אונטען אם זוימע,
מאכסט דוא גראנאטעפֹּפֹּל
פֹּאָן בלויער, פורפוראָטהער אונד האָכראָטהער וואָלֹלע, אם זוימע דעם
אונטערראָקס אוניהער: אונד צווישען איהנען אויך גאָלדענע שעללען אוניהער:

(נד)

תרגום אונקלוס

מְחֵי בְּפוּם שִׁירַיִן יְהֵי לֵיהּ דְּלָא יְהָבֵעַ:
(נג) וְתַעֲבֵיד עַל שְׁפוֹלוֹהִי רְמוֹנֵי תְּכְלָא
וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי עַל שְׁפוֹלוֹהִי סְחוֹר
סְחוֹר וְזַגִּין דְּדַהֲב בֵּינֵיהוֹן סְחוֹר סְחוֹר:

רש"י

כפי תחרא. לשון סתומים שלהם פיהם כפול: לא יקרע. כדי שלא יקרע ויקילעו עובד כוכבים ומזיקין לא יזיק החסן וכן לא יסורו תמיד מראש החזה: (לג) רמוני. ענולים וחלולים היו כמין רמונים העשויי' כצורת

באור

הכפול לתוכו שפה סביב מעשה אורג, וכן משמע מלשון אונקלוס, שכתב פומי' כפיל לגויה תורא יהי' מקף לפומי' סחור סחור: כיעשה ארג, שלא יהי' השפה עשוי כתחט ותפילה: כפי תחרא, כשפת השריון, ורש"י ז"ל למד מזה ע"כ פירושו, השריוני' שלהם פיהם כפול. ולשעת המפרשים בתוכו בתחלתו, יהי' ענין כפי תחלת חיהי' כל הגדון מגור סביב, כעין שהוא מגור בפי השריון: לא יקרע, כדי שלא יקרע (לזה יהי' לו שפה לתוכ), והקורעו עובד כוכבים, שהוא ממיזין בלחוץ, וכן ולא יזח החסן (לעיל פסוק כ"ח), וכן לא יסדו תמיד (לעיל כ"ח ט"ו), כשהוא בגדי החשן (רש"י), כלומר אף שלפי משמעו' פשוטיהן אלו השלילו' הין מזהרו' כי אם כל ז' הוא בתית נעשה למחר הקודש, אף ע"פ כן כאן בכלל הלחוץ, והעובד עליהן לוקה, וחז"ל (יומא דף ע"ג ע"א) למדו זה מדלא כתיב שלא יקרע, שלא יזח, שלא יסדו. ול"ע שפשטו כתב לא יקרע לא יהי' לו בית לזוזל נפתח למרכו לפניו, אבל יהי' ענול, כי לשון יקרע יאמר על דבר פתוח למרכו כמו וקרע לו חלוני (ירמיה כ"ב י"ד): (לג) רמוני, ענולים וחלולים היו כמין רמונים העשויים כצורת תרנגולת (רש"י), ולשון הגמרא דוכחים (דף פ"ח ע"ב), עושה אותן כמין רמונים שלא פתחו פיהן (שרמונים דרכם להתפתח מחר גמר גיזולן, כמו שעושין קליפי האגוזים החילונות), וכמין קוממות של קלסו' שבראשי התינוקות (פי' בלשון יון חדודי הכובעי), ולא מצד שם שיהיו חלולים, ובם הרמב"ן ז"ל לא הזכירו, אף לא יקשה לשעת רש"י ז"ל למיזה לזרך היו חלולים, מחרי שלא נתנו בהם דבר: רמוני התכלת וגו', הם שלשה מינים, וכל מין חוטיו כפולים שמנה, לפי שנאמר בגולים מעזל (להלן ל"ט כ"ד), נמלא חוטי השולים מרובה ועשרים (יומא דף ע"ח ע"ב): ובענייני זהב, זגין עם ענגלין המקשקשין בתוכם (נמדבר שם): בתוכם, ביניהם סביב, בין שני רמונים פעמן אחד דגוק ותלוי בשולי המעיל, כ"כ רש"י והשב"ם וכן תרגם אונקלוס, וכן פסק הרמב"ם והסמ"ג, ודעת הרמב"ן ז"ל שהיו הפעמונים נתונים בחלל הרמונים, ומקשקשין בתוכן, וז"ל הרמב"ע קרמונינו ז"ל למדו כי הרמון סביב המעיל, ופעמן בין שני רמונים, כי אחרים למדו כי הפעמונים היכ נראים, רק הם בתוך הרמונים, ושם ישמיעו קול עב"ל, נראה שהכוונה דעת קרמונינו ז"ל מהא דאי' בגמ' (זבחים שם) ומצית ע"ג זגין

לְבַ֣ אַהֲרֹ֗ן בְּבֹאוֹ֙ לִפְנֵ֣י יְהוָ֔ה וְנָשָׂ֣א
אַהֲרֹ֗ן אֶת־מִשְׁפַּט֙ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל
עַל־לִבּ֖וֹ לִפְנֵ֣י יְהוָ֑ה
תָּמִֽיד׃ ס שלישי (לא) וְעָשִׂ֗יתָ
אֶת־מְעִ֙יל הָאֵפֹ֔ד כְּלִ֖יל תְּכֵלֶֽת׃
(לב) וְהָיָ֤ה פִֽי־רֹאשׁוֹ֙ בְּתוֹכ֔וֹ שָׂפָ֖ה
יִהְיֶ֣ה לְפִ֑יו סָבִ֤יב מַעֲשֵׂה֙ אֹרֵ֔ג

תולדות אהרן ועשית יומא ע"ח, ב': כליל תגהות מ"ג, ב': מעשה יומא ע"ג, ב'. זבחים פ"ח, ב':

תרגום אשכנזי

ליגען. ווען עד פֿאָר דען עוויגען קאָמזמט; אלזאָ זאָלל אהרן דען גאָטטליכען אויס- שפרוך אן דען קינדערן ישראל בשטענדיג אויף זיין נעם הערצען טראגען, פֿאָר דעם עוויגען: (לא) דען אונטערדאָק אונטער דעם מאנטעל מאכסט דוא נאנין פֿאָן בלויער וואָלל:
(לב) דיא אֶפֿנונג אָבען אם אונטערדאָק זאָלל אייני- ווערטס אומנעשלאגען זיין:

רש"י

משפט על שם סניחת המשפט: (לא) חת מעיל החפוד. שהחפוד ניתון עליו לחגורה: כליל תכלת. כולו תכלת שאין תין אחר מעורב נו: (לב) והיה פי ראשו. פי המעיל נגנזו הוא פתיח' נית הלואר: בתוכו. כתרגומו כפול לגויה כפול לתוכו להיות לו לשפה כפילתו והיה מעשה חורג ולא נתפר:

תרגום אונקלוס

קֳדָם יְיָ וְיִטּוֹל אַהֲרֹן יָת דִּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל לִבֵּיהּ קֳדָם יְיָ תְּדִירָא: (לא) וְתַעְבֵּד יָת מְעִילָא דְּאֵפוֹדָא גְּמִיר תְּכֻלָּא:
(לב) וְיֵהֵי פּוּם רֵישֵׁיהּ כְּפִיל לְגַוֵּיהּ תּוֹרָא יְהֵי מַקַּף לְפוּמֵיהּ סְחוֹר סְחוֹר עוֹבַד

באור

מזה שלא היו מעשה אומן חדש, ולא ה' לנעלי המלאכה נהם מעשה, ולא לקהל ישראל נהם נדנה כלל, מגל הם סוד מסוד מפי הגבול' למשה, והוא כתנו נקדושה, והם מעשה שמים, לכך יזכירם סתם ונה"מ הידיעה, כמו ויצון מקדש לנן ענן את הכרובים (נדמדנית ג' כ"ד), והנה נוה הנם את משה שיניח נין כפלי החשן את כתב האודים והתמים, ונקדא כך על שם שעל ידו הוא מחיל את דנריו ותתמם את דנריו, וכן נקדא משפט על שם אותו הכתב, שנאמר ושאל לו נמשפט האורים (נמדנר כ"ז כ"א), לפי שעל ידו הוא מנדר ומאמת את דנריו, כמ"ש למעל' נשם רש"י ז"ל (מדנרי הרמנ"ן ז"ל נגאול דנרי רש"י): את משפט בני ישראל, הם האודים והתמים, דנר שהם נשפטים ונוכחים על ידו, אם לעשות דנר אם לא (רש"י): (לא) כיעיל, מפודם למעלה (נפסוק ד'), ונקרא מעיל החפוד, לפי שהחפוד כתון עליו לחגורה: כליל תכלת, כלו תכלת, ואין אין מחד מעורב נו, וחוטי המעיל נפולין שניים עשר (יומא דף ע"ג ע"נ): (לב) פי ראשו, פי המעיל נגנזו, הוא פתיחת נית הלואר: בתוכו, כתרגומו כפיל לגויה, כפול לתוכו להיו' לו לשפה כפילתו, והי' מעשה חרג ולא נמחט, כ"כ רש"י ז"ל, והוא דחוק נלשון הכתוב, שאחר שפה יהי' לפיו סניב, ולפי' רש"י יהי' הדנר נהפך שהפה ע"י כפילתו יהי' לשפה, והנה יב"ע והירושלמי תרגמו ויהי' פום ריש' נמלעא, וכן פי' הרשנ"ם ז"ל נתוכו נמלעיתו למעלה, ומח"כ הוא אומר שיעשה לפה הזה שפה סניב, ויהי' הלואר כלו חגור נפי המעיל, כי מסוף הגדון עד למטה הוא נחלק לשתי נגפיס, כמ"ש למעל' (סה) דעת הרמנ"ן והרמנ"ן ז"ל, והמתרג' המשכחי פתר תלת נתוכו כדעת אונקלוס, ונאר מלות שפה יהי' לפיו כאלו הוא אומר אחר אחר, שיעשה לפה

הנפול

הָאֵפוֹד בִּפְתִיל תְּכֵלֶת לִהְיוֹת
עַל־חֹשֶׁב הָאֵפוֹד וְלֹא־יִזַּח הַחֹשֶׁן
מֵעַל הָאֵפוֹד: (כט) וְנָשָׂא אַהֲרֹן
אֶת־שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּחֹשֶׁן
הַמִּשְׁפָּט עַל־לִבּוֹ בְּבֹאוֹ אֶל־
הַקֹּדֶשׁ לְזִכָּרֹן לִפְנֵי־יְהוָה תָּמִיד:
(ל) וְנָתַתָּ אֶל־חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת־
הָאוּרִים וְאֶת־הַתֻּמִּים וְהָיוּ עַל־

תולדות אהרן ולא יזח יותח ע"ג, ח'. מכות כ"ג, ח'.
הוגין ז', ח': והיו ערכין י"ח, ח':

תרגום אשכנז קפג

מיט אייגער שנור פאָן בלוי-
ער וואָללע; דאמיט דער
שילד פעסט בלייבע אן דעם
גידטעל דעם מאנטעלס,
אונד זאָ קאן דער שילד
ניכט פאָן דעם מאנטעל
וויכען: (כט) אלזאָ זאָלל
אהרן דיא נאהמען דער קינ-
דער ישראל'ס, אין דעם
שילדע דעם אויסשפרוך ס,
אויף זיינעם הערצען טרא-
גען, וועז ער אין דאז הייי-
ליגטהום קאָמכיט, צום בע-
שטענדיגען אנדענקען פאָר
דעם עוויגען: (ל) אין דען
שילד דעם אויסשפרוכס
אויף דעם הערצען אהרן'ס
ליגען

תרגום אונקלוס

דְּאֵפוֹדָא בְּחוּטָא דִּתְכֵלְתָּא לְמֶהֱוֵי
עַל הֵימִין אֵפוֹדָא דְּלָא יִתְפְּרַק חוֹשְׁנָא
מֵעִלּוֹי אֵפוֹדָא: (כט) וְיִטּוֹל אַהֲרֹן יָת
שְׁמָהָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחוֹשֶׁן דִּינָא עַל לִבֵּיהּ
בְּמֵעֲלֵיהּ לְקוּדְשָׁא לְדָכְרָנָא קֳדָם יְיָ תְּדִירָא:
(ל) וְתִתֵּן בְּחוֹשֶׁן דִּינָא יָת אוּרַיָּא וְיָת
תּוּמָיָא וִיהוֹן עַל לִבָּא דְּאַהֲרֹן בְּמֵעֲלֵיהּ

רש"י

את החורים ואת התומים. הוא כתב סם המפורש
סהיה נותנו בתוך כפלי החשן שע"י הוא מחיר
דבריו ומתמם את דבריו. ונמקום שני היה החשן
שהי תפשר לכ"ג להיו' מחוסר בגדי' חגל חותו הסם
לא היה בתוכו ועל סם חותו הכתב הוא קרוי
משפט שנאמר (במדבר כ"ז) ושאל לו במשפט
החורים: את משפט בני ישראל. דבר סהם נשפטי'
ונוכחים ע"י הם לעשות דבר הו לא לעשות ולפי
מדרש חגדה שהחשן מכפר על מעוותי הדין נקרא

באור

כנוד יעקב (ישעיה י"ז ד'), ודגש הזי"ן לפסרון נו"ן נפעל], והמע"ן ז"ל פירשו כמו
ולא יסח, מן בית גחים יסח ה' (תהלי ט"ו כ"ה), ונוגדי' יסחו ממנה (שם ג' כ"ג),
ענין כתילה ונתוק בחלוף הסמ"ך והזי"ן [ולדעתו יהי' שרשו נזח (כמו יסח ויסחו
שרשם נסח נס לדעת הרד"ק), והוא עתיק נפתר מנחין הקל. והדגש לפסרון נו"ן
פ"פ, ועכ"ז פירושו כמו נפעל. כי הוא מהפעלים שאין להם פעולה ולא הפעלה, והוא
כדמות תאר, ושעורו ולא יהי' נזח, וכן המע"ן נסוף דבריו שרשו נזח], והענין
שמתוך שהחשן מחובר עם כתפות האפוד, למעל' ע"י השרשרו', ולמטה ע"י הפתיל'
שעל ידו הוא נלמד ומלוכס לימין ולשמאל, מי מפשר לחשן לנוד ולהנתק מעל האפוד:
(כט) ונשא אהרן וגו', חוזר וכולל מה שאמר למעל' שיהיו שמות בני ישראל על מעני
החשן, ולזה מתובב' בל"א (חוזין טרעגט) וכו': (ל) את האורים ואת התמים, לא
פירש לנו הכתוב מה הם, אף לא נוה על עשייתן, כאשר נוה בשאר כלים, כי הם
מזכירם עתה בפעם הראשונה בל"א בידיעה, את האורים ואת התמים, וכן במעשה
לא נזכר אומן כי הם משה לבדו שאמר ויתן אל החשן את האורים ואת התמי'. וילחם

תרגום אשכנזי

נאָך צוויא נאָלדענע רינגע, דיוע זעטצעכט דוא אין דיא ביידען שולטערבלעטטער דעם מאנטעלס, אונטער־האלב דעס שילדעס אן דיא אויסענזייטע. אין דיא ענ־דענד, וואָ דער מאנטעל אנשליסט, איבער דעם גירטעלבאנדע דעס מאנ־טעלס: (כח) מאן שניהרט אלסדאן דאז בוסטשילד אן, אוים זיינען רינגען אין דיא רינגע דעס מאנטעלס

מיט

תרגום אונקלוס

תַּרְתֵּין עִיזְקָן דִּדְהַב וְתִתֵּן יַתְהֹן עַל תְּרֵין כְּתָפֵי אֵפוֹדָא מִלָּקְבֵּיל אַפּוֹהִי לְקִבְלָ בֵּית לוּפֵי מֵעַלְוֵי לְהֵמְיַן אֵפוֹדָא: (כח) וְיַתְּרוּן יַת חוּשְׁנָא מֵעִזְקָתֵיהּ לְעִזְקָתָא

רש"י

חוכנין עליו: (כז) על סתי כתפות החפוד תלוטה. שהחגלות נתונות נרחבי כתפות החפוד העליונים הנחים על כתפיו כנגד נדונו ונקפלות ויורדות לפניו והטבעו' לוה ליתן נרחב הסני סיוח תחונד לחפוד וסוח שנחתר לעתת מחגרתו סמוך למקום חגורן בחפוד למעלה מן החגורה מעט שהמחגרת לעומת החגור' וחלו נתונים מעט בגובה זקופה הכתפות סוח שנחתר חמעל לחסד החפוד ומן כנגד סוף החסן ונוחן פתיל תכלת נחותן הטבעות ונטבעות החסן ורוכסן בחותו פתיל ליתין ולשחל שלח יהח תחתית החסן הולך לפני' ויחזר לחחו' ונוקס על כריסו ונחלח מיוסד על המעיל יפה: תחול פניו. נעגל החיזון: (כח) וירכסו. ל' חבור וכן (תהלים ל"ח) תרוכסני חיש חגורי חבלי דשעים וכן (ישעיה מ') והרכסי' לנקעה הריס הסחתיים זה לזה שח"ח לירך לניח שניהם חלח נקוסי גדול שתוך שמיכתן הניח זקופה ועתוקה יהי' לנקעה מיסוד ונוחה לילך: להיות על חסד החפוד. להיות החסן דבוק חל חסד החפוד: ולח יזח. ל' ניתוק ול' ערבי הוח כדבני דונס בן לבדט:

באור

שלחל ניתה: (כז) מלמטה, שהמבלות נתונות בכתפות החפוד, למעלה מן החסן, ולזו הטבעות קבע בכתפות החפוד למטה מן החסן, סמוך למקו' חגורן עם החפוד, והוח שלחל לעמת מחבלתו: בימעל לחשב האפוד, למעלה מן החגורה, שהמחבלת לעומת החגורה, והטבעו' נתונות מעט בגובה זקיפת הכתפו' כנגד סוף החסן: (כח) וירכסו, לשון חבור, וכן מרכסי חיש (תהלים ל"ח כ"ח), חגורי חבלי דשעים, וכן והרכסי' לנקעה (ישעי' מ' ד'), הרי' הסמוכים זה לזה, שח"ח לירך לניח שניהם, חלח בקוסי גדול, שמתוך שמיכתן הניח זקופה ועמוקה, ויהיו לנקעה מיסוד ונוחה לילך, כ"פ רש"י ז"ל, והרל"ק בשרשי' שרש רכס פתרו מענין גובה. כלומר יבניהו חת החסן לחברו עם החפוד שהוח למעלה ממנו, והוח דבר תימה, שהרי הפתיל מחבר החסן עם החפוד למטה. חולי כותבו על הטבעות, לפי שטבעות החסן כלפי פניס, וטבעות החפוד כלפי חוץ ולזה כשהוח מחבר חלו הטבעות ע"י הפתיל, כחלו הוח מביחם חת החסן לבל חוץ. והרחב"ע פתרו מענין עוות: יזח, לשון נתוק ולשון ערבי הוח, כדבני דונס בן לבדט (רש"י), והרל"ק בשרש זחח כתב שעניבו ולח יבבה, ודומה לו בלשון רז"ל זחומי הלב, פירוש בבוהי לב ובסי רוח, [ולדעתו יהי' יזח שרשו זחח, והוח עתיד בסתר מבבין בפעל לבזרת פָּעַל, כמו לח יָמַד (הושע ג' ג'), ולשונו תָּמַק (זבריס י"ל י"ג), יְהַל

קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת תִּתֵּן עַל־
שְׁתֵּי הַמִּשְׁבְּצוֹת וְנָתַתָּה עַל־
כִּתְפוֹת הָאֵפֹד אֶל־מוּל פָּנָיו׃
(כו) וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב
וְשַׂמְתָּ אֹתָם עַל־שְׁנֵי קְצוֹת
הַחֹשֶׁן עַל־שְׂפָתוֹ אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר
הָאֵפוֹד בָּיְתָה׃ (כז) וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי

תרגום אשכנזי קפב

דיא ביידען ענדע דער ביידען קעטטען, בעפֿעסטיגסט דוא אן דיא ביידען איינפֿאכסונגען, דיוֹ זעטצעסט דוא אין דיא שולטערבלעטטער דעם כיאנטעלס, אויף דיא אויסענוייטע: (כו) פֿערנער מאכסט דוא נאך צוויא גאלדענע רינגע, בעפֿעסטיגסט זיא אן דיא איברי־גען ביידען עקקען דעם שיל־דעס, נעהנליך אן דען זוים, געגען דען מאנטעל צו, אונד צוואר אן דיא איננערע זייטע׃ (כז) דוא מאכסט

תרגום אונקלוס

תַּרְתֵּין גְּדִילִין דְּעַל תַּרְעִין סִיְּרוֹהִי תִּתֵּן עַל תַּרְתֵּין מְרַמְּצָתָא וְתִתֵּן עַל כְּתְפֵי אֵפוֹדָא לְקֳבֵיל אַפּוֹהִי׃ (כו) וְתַעֲבֵיד תַּרְתֵּין עִיזְקִין דְּדָהָב וּתְשַׁוִּי יַתְהֶן עַל תְּרֵין סִיְּרֵי חוּשְׁנָא עַל סְפָתֵיהּ דִּי לְעֵבְרָא דְּאֵפוֹדָא לְגָיו׃ (כז) וְתַעֲבֵיד

רש"י נאך

(כה) ואת שתי קצות. על שתי עבותות ג' רחביס על כל אחת: תתן על שתי המשבצות. הן הן הכתובות נמעלה גין פרשת החשן ופרשת החפוד ולא פירש אות נרכן ואת מקומן עכשיו ופרש שיתקע בהן רחבי העבותות המחוברות בשבצות החשן לימין ולשמאל חלק הניחד שני רחבי פרשיות היתנית תקועות בשתי טבעות של ימין וכן בשל שתי רחבי פרשת השת אלי: ונתת. המשבצות על בתפות החפוד אחה בזו ואחת בזו נתנתו בתפות החפוד מחזיקין את החשן שלא יפול וכאן הוא אומר ועזיין שפת החשן התחתונה הולכות ונאחזות ונוקפות על כריסו ואינם דוקקים לו יפה לכך הוצרך עוד ג' טבעות להחתיתו כמו שפירש ואולך: אל מול פניו. של אפוד שלא יהא המשבצות בצד הכתפיות שבלפי המעיל אלא בצד העליון שבלפי החוץ והוא קרוי מול פניו של אפוד כי אותו הצד שאינו נראה אינו קרוי פנים: (כו) על שתי קצות החשן. הן שתי כתפותיו התחתונות לימין ולשמאל: על שפתו אשר. על שפתו הצד על צד החפוד ניתה. הרי לך ג' סימנין האחד שיהיו שתי קצות של תחתיתו סמוך כנגד החפוד העליונו אינו כנגד החפוד שהרי כאן לנואר הוא והחפוד נתון על מתניו ועוד נתן סימן שלא יקלאם בצד החושן שבלפי האין אלא בצד שבלפי פנים שנאמר ונתת את המשבצות על כתפות החפוד אלא שהעבות העליונה שבשתי קצות החשן מגיעה עד כנגד קצות החשן וקצותיו

באור

מחת: על שתי המשבצות, הן הן המזכרות למעלה (נפסוק י"נ), ולא פירש סס את מקומן ולמה, עכשיו הוא מפרש שיתקע בהן רחבי העבותות התחונות בצד לימין ולשמאל, שני רחבי הפרשת הימנית תוקע במשבצת של ימין, ושני רחבי הפרשת השמאלית בשל שמאל: ונתתה, את המשבצות: אל מול פניו, של אפוד, שלא יתן המשבצות בצד הכתפות שבלפי המעיל, אלא בצד העליון שבלפי חוץ, והוא קרוי מול פניו של אפוד, כי אותו צד שאינו נראה אינו קרוי פנים: (כו) על פאות התחתונות לימין ולשמאל: על שפתו אשר אל עבר האפוד ביתה, הרי לך שני סימנין, האחד שיהיו שתי קצות של תחתיתו, סמוך כנגד החפוד שעליונו אינו כנגד החפוד, שהרי החפוד על מתניו, ועוד נתן סימן שיהיו נראים בצד החשן שבלפי פנים

שַׁרְשֹׁת גַּבְלֶת מַעֲשֵׂה עֲבֹת זָהָב
טָהוֹר: (כג) וְעָשִׂיתָ עַל־הַחֹשֶׁן
שִׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְנָתַתָּ אֶת־
שְׁתֵּי הַטַּבָּעוֹת עַל־שְׁנֵי קְצוֹת
הַחֹשֶׁן: (כד) וְנָתַתָּה אֶת־שְׁתֵּי
עֲבֹתֹת הַזָּהָב עַל־שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת
אֶל־קְצוֹת הַחֹשֶׁן: (כה) וְאֵת שְׁתֵּי

תרגום אשכנזי

ברוסטשילד מאכסט דוא
איינהענגזעל מיט ענדקנאָ-
טען פֿאָן גועפֿלאָכטענער אר-
בייט; אוים רייגעם גאָלדע:
(כג) דוא מאכסט נעהמליך
אן דעם שילדע, צווייא גאָל-
דענע רינגע, אונד בעפֿע-
סטיגבט דיא ביידען רינגע,
אן דיא ביידען עקקען דעם
שילדעס: (כד) זאָדאן
בריגבט דוא דיא ביידען גע-
פֿלאָכטענען גאָלדענען קעט-
טען, אין דיא ביידען רינגע, דיא אין דען עקקען דעם שילדעס זינד: (כה) אונד

רש"י

וטן ג' סרסרות הלמודות למעל' נעגין מתנלו'
וחף סרסרות פתר מנהם בן סרוק ג' סרסים וחמד
סהרו"ם ותורם כתו מ"ם סנסנסם ות"ם סנדוקם
וחיני רוחם הת דנריו חלח סרסרת נ' עברית
כסלסלת נ' תנים: נגלות. הוח ונגלו' הלמוד
למעלם סתתקעם נטנעית סיהיו נגנול הלבן וכל
נגול ל' קלם חלמו"ל נלע"ז (1 :מעשם עבות. מעב'
קליעה: (כב) על החשן. לגירן סחשן כדי לקבע בו. ולח יהבן נומר חתחה תחלת עשייתן עליו
סחס כן תה הוח מחוזר ולומר ונתת חת שתי הטבעות ולח כבר נתונים בו ה"ל לכתוב נתחלת
המקרח ועשית על קלות החשן שתי טבעות זהב ולח בסרסרות לגיך חתה לפתוב כן: על שני קלות
החשן. לשתי פלות שבנגד הלומר ליתנית ולשת-לי' הבתים תול כתבית החבוד: (כב) ונתת חת
שתי עבותות הזהב. הן הן סרסרות בגלות שכתובות למעלם ולח פי' מקום קבועין בחשן עבשיו תסרס
לך שיהח תומב חותן בטבעות ותדע לך שהן הן הרחבינות שהרי בפרשת חלם פקודי לח הוכפלו:

(1 בלע"ז *Asomer* Terminer, (עבדיגען) Setna .וויט, (זוימן)

באור

המלחזין חת המילן לבלחז ולהתקע בחזן, ולף חלו יהיו מלחזין לחזן בפשט יהי' תלוי
בפלוד (רש"י), וכן מתורגם בל"מ, ולפ"ז תהי' חלת סרסרת בינלת ד' מותיות מסרס
סרסר, וסרסת מסרס לחד, ובהל"ע כתב חלת סרסרות כפול הע"ן, ולם לח יכפלוהו
הוח סרסות, ויהיו מ"כ סניסם ממנע סרט, ובהל"ק הני' בס סניסם בסרס סרסר, מעבין
סלסלת, וכתב בסרסרת הרי"ם חסר: ובלת, הוח מנגלת הלחיד למעלה, סתתקעם
בטבעו', סיהיו בנגול החזן, וכל גבול לשון קלם מצות"יל בלע"ז [והוא סְמַמְּ"לִיי,
ובל"מ (זוימן)], וכבר הזכרנו פי' הרשב"ם בזה (לעיל פסוק י"ד): (כג) על החשן,
לנוכח החזן, שהרי מ"כ הוא מפרש מקום קביעתן, ונתת חת שתי הטבעות וגו':
(כד) שתי עבתת הזהב, הן הן סרסרת הכתוב' למעלה. ולא פי' מקום קבוען בחזן,
עכשיו מפרש לך, שיהי' תוהב חותן בטבעו': ותדע לך שהן הן הרחבונות, שהרי בפ'
מלה פקודי לא הוכפלו (רש"י): (כה) שתי קצות, של שתי העבות', ג' רחזיהן של כל

הַשְּׁלִישִׁי לַשֵּׁשׁ שִׁבְּוֹ וְאַחְלָמָה׃
(כ) וְהַטּוּר הָרְבִיעִי תַּרְשִׁישׁ וְשֹׁהַם
וְיָשְׁפֵה מְשֻׁבָּצִים זָהָב יִהְיוּ
בְּמִלּוּאֹתָם׃ (כא) וְהָאֲבָנִים תִּהְיֶיןׂ
עַל־שְׁמֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּים
עֶשְׂרֵה עַל־שְׁמֹתָם פִּתּוּחֵי חוֹתָם
אִישׁ עַל־שְׁמוֹ תִּהְיֶיןׂ לִשְׁנֵי עָשָׂר
שָׁבֶט׃ (כב) וְעָשִׂיתָ עַל־הַחֹשֶׁן

תולדות אהרן הרשיש מגלה י"ג, ג': במלואתם סוטה מ"ח, ב':

תרגום אונקלוס

וְעֵין עֵיגְלָא׃ (כ) וְסַרְדָא רְבִיעָאָה כְּרוֹם
יַמָּא וּבוּרְלָא וּפַנְטִירֵי מַרְמָצָן בְּדָהַב יְהוֹן
בְּאַשְׁלְמוּתְהוֹן׃ (כא) וְאַבְנַיָּא יְהוֹן עַל
שְׁמָהָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּרֵתְעַשְׂרֵי עַל
שְׁמָהָתְהוֹן כְּתַב מְפָרַשׁ כְּגָלוּף דְּעִיזְקָא
גְּבַר עַל שְׁמֵיהּ יְהוֹן לְתְרֵי עְסַר שִׁבְטִין׃
(כב) וְתַעֲבִיד עַל חוּשְׁנָא תְּבִין מְתַחֲמָן

תרגום אשכנזי קפא

דריטטע רייהע: לשם, שבו, אינד אחלמה: (כ) אונד דיא ד֗יערטע רייהע, תרשיש, שהם, אונד ישפה; אין גאלד גע֗פאסט זאלען זיא זיין, וואָ זיא אינגעזעטצט ווערדען: (כא) דיא שטיינע זאלען נאך דען נאהמען דער קינדער ישראל זיין, צוויאלף, נאך אנצאהל איהר דער נאהמען וויא אין זיגיגל גע֗שטאכען ווירד; יעדען שטאם נאך זיינעס נאהמען, זאָ זאלען דיא שטיינע נאך דען צוואלף שטעממען זיין: (כב) אן דאז

ברוכט׃

רש"י

(כ) תרגומו זהב. יהיו העולים במלואתם מוקפים מסגרות זהב בעומק שיעור שיתמלא בעובי החתן שהן ג' מלואות כשיעור. תלוי עניין של מגנים שהיו עומק מסגרות של חצי טפח ולא יותר: (כא) חיק על שמו. כסדר תולדותם סדר החנוכים. חידש לרחובן. פעדה לשמעון וכן כלס: (כב) על החשן. כשגיל החשן לקבוע בטבעותיו כתו שמפורש למטה בענין: שרשת. לשון שרשי חילן שהן חלוקין ומחזיקים לחשן בשרשי חילן ומתקע בחוך הלוח ויהיה מחזיק לחשן בשרשי חילן שתפוד

באור

המגנים הללו כתב הרמב"ם ז"ל (עה' כ"ה פ"ט ה'ו'), שהיו מרובעות, ולא נודע מהיכן יגיע לו להרב ז"ל דבר זה: (כ) משבצים זהב, יהיו הטוריס: במילואתם, מוקפים זהב בעומק שעור שיתמלא בעובי המגן זהו לשון במילואתם, כשעו' מלוי עניין של מגנים יהי' עומק מסגרות, לא פחו' ולא יותר (רש"י), ומפ' שמזה יגיע לו להרמב"ם ז"ל שלא יהי' המגנים עגולות, שלא יסמכו הזויות שבין העגולים גלי מלוי מגן: (כא) איש על שנו, כסדר תולדותם סדר המגנים, מוקף לרחובן, פעדה לשמעון, וכן כלס (רש"י). וכ"כ הרמב"ם ז"ל (בפ"ט מהל כ"ה ה'ז), והכה בפי הסדר הזה יהי' שם בן כתוב על ספיר, שהוא החמישי להולדה, ושם' שופטי' (י"ח כ"ט) גבי ויקרבו שם העיר בן וגו' כתב רש"י ז"ל שהי' שם בן על נשם, שהיה המגן השביעית, והוא כסדר שנזכרו בתחלת ואלה שמות (עיין רמ"ם שנדחק לייסד דברי הרב ז"ל), ויב"ע ויהוסלמי סדרו השמו' הללו כל אחד מהם בסגנון אחר, ולדע' כלס הי' רחובן על החומס ועל היסוד בנימין, וכתב הרמב"ם (בה' כ"ה פ"ט ה'ז') שלמעלה מרחובן הי' כתוב מנחם יצחק יעקב, ולמטה מבנימין שבעי יה, כדי שיהיו כל החותיות מלויות שם: (כב) על החשן, בשביל החשן לקבוע בטבעותיו כמו שמפורש למטה בענין (רש"י): שרשת, לשון שרשי חילן

המלחזין

תצוה כה

בוֹ מִלֹּאַת אֶבֶן אַרְבָּעָה טוּרִים
אֶבֶן טוּר אֹדֶם פִּטְדָה וּבָרֶקֶת
הַטּוּר הָאֶחָד: (יח) וְהַטּוּר הַשֵּׁנִי
נֹפֶךְ סַפִּיר וְיַהֲלֹם: (יט) וְהַטּוּר

תרגום אונקלוס

דְּאִתְּבַן טָבָא סִדְרָא קַדְמָאָה סַמְקָן
יַרְקָן וּבָרְקָן סִדְרָא חָד: (יח) וְסִדְרָא
תִּנְיָנָא אִיזְמַרְגְּדִין שַׁבְזִיז וְסַבְהֲלוֹם: (יט) וְסִדְרָא תְּלִיתָאָה קַנְכִירִי סַרְקָא

תרגום אשכנזי

כיט עדעלגעשטיינען, פֿיער רייהען עדעלגעשטיינע: איינע רייהע אדם, פטדה, אונד ברקת, דיעזע איזט דיא אייגע רייהע: (יח) דיא צוויטע רייהע: נפך, כפיר, אונד יהלם: (יט) דיא

באור

על סם סהאני' מתלחת גומות המצנפות
המתוקנו' לכן קורא אותן גלגלי מלוחים:

מולי כוונת הדב ז'ל שידעו לפתח ע"י השמיל במצניס שלמות: [אמר שלמה, על דעתי אין נדבדי הרמב"ן ז"ל תפיסה על רש"י ז"ל, כי מדברי אונקלוס שתרגם מסקין מרמלן, אין הכרע, ומדרבה משמעות הלשון שהיו המצניס מסוקעות בגומות, לא גולטות ע"י מזלגות כמ"ש הרמב"ן, גם אין יפרש הדב לפי דרכו תלות תשבץ וכן ושבלת הלמודות נכתוב', וכתבת תשבץ (לעיל פסוק ד'), ושבלת הכתב' (לקמן פסוק ל"ט)? ונעיקר הדבר שדחה פי' של רש"י נאמרו כי לדעתו אין שרשרות, וגם המצלר כתב שלעת רש"י היו קנוצים בלופן שלא נזכר, נלפה לי בכוונת רש"י ז"ל שאין המצנפות הנלמדות בפסוק ועשית מצנפת זהב (לעיל פסוק י"ג), אותן מצנפות של ג' מצני הלפוד, כי הן היו סמוכות יותר אל הגומד (ואין לא נזכרו כלל בכתוב, כי די בזה שלמד מצנפים זהב יהיו בגלומתם (לקמן פסוק כ'), ור"ל כדרכן של אומני המצניס שעושים מצנפים, ואין צורך לפרש יותר, כי נודע הוא לאומנים, כאשר לא פירשה התורה לופן עשיית שאר המלבוש, אך הסתפקה בגלמר רקח מרקחת מעשה רקח (שם ל' כ"ה), ור"ל בלופן הנודע לרוקחי', כמ"ש שם גם הרמב"ן ז"ל), ואלו היו למטה מאן, בגקוס חגור בתפו' הלפוד עם החגן, והיו כאין ג' התיכות זהב ובתובן גומות, והפאר שהיו מפולמות מעבר לעבר, כעין שנעשו, אך הבגעות בעבור שבקיאין גדולו' ושבולות, היו השרשרו' יוצאות שם בדוחק, יולאו' וחוזרות הנה והנה, ובמצנפות היו בלחזות בדוחק ומחוברות יפה, דוגמת מה שפי' הרשב"ם, בגילו האמור בפסוק י"ד, והפאר שהרמב"ם קרא למצנפות הללו שבעות, כדרכו בספרו, להעתיק השמות אל לשון מובן לכל קורא, ולכן הוסיף שתי שבעות שלא נזכרו בכתוב]: טור אדם וגו', השולה מכל מה שכתבו המתרגמים והמפרשים לדעת מיני האבן ושמותן, הוא, שאי אפשר לנו לעמוד עליהן בבירור, ואין בידינו אלא הבדות דקות והלוטו' מהורמות השמות, המסכימו' לפעמים עם מקרה אבן אוב ידוע, ילמדו המבדקים כי היא זאת, והדבר ידוע שאין הלמות הללו מכריעו', כי לאבן אחת מקרים מתחלפים ולאבנים דבות מקרים מסתתפים, ומי יגיד לנו על איזה מקרה אן על מקרה איזה אבן הבא השם הזה? ולזה דמינו שכל א' מהמתרגמים בלשונות אחרים הלשונים ואחרונים בעבר האבנים הללו בפי סברתו ודעתו, וגם המתרגמים ללשון אדרמי שהם אונקלוס ויב"ע וירושלמי לא פתרו אותם על אופן אחד, וכן המפרשים אשר רצו לעמוד עליהן, כתו החזקוני והבחיי ועל שלטי גבורי' שבדבה בהם דבדים, אחרי אשר הודה בעלמו שהשתיקה בהם יותר טובה מהדבור הבטל, כלם יתנו עדיהם שביניהם בזה הענין ללא עזר ולא הועיל, על כן יפה עשה המתרגם האשכנזי, שלא פתרם כלל, חוץ מספיר ויהלם, שהן אבנים ידועות עד היום בשמות הללו, וחץ בספיר הדבר בספק [עין מ"ש למעלה (כ"ח י')]: והנה בתבנית

מתני' מי שהיה טמא מת ורוצה לעשות פסח וכו'

מי שהיה טמא מת ורוצה לעשות פסח וכו'. מי שהיה טמא מת בפסח ראשון ורוצה לעשות פסח שני, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בפסח שני ורוצה לעשות פסח בראשון, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ורוצה לעשות פסח בשלישי, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ובשלישי ורוצה לעשות פסח ברביעי, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ובשלישי וברביעי ורוצה לעשות פסח בחמישי, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ובשלישי וברביעי ובחמישי ורוצה לעשות פסח בשישי, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ובשלישי וברביעי ובחמישי ובשישי ורוצה לעשות פסח בשביעי, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ובשלישי וברביעי ובחמישי ובשישי ובשביעי ורוצה לעשות פסח בשמיני, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ובשלישי וברביעי ובחמישי ובשישי ובשביעי ובשמיני ורוצה לעשות פסח בתשיעי, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ובשלישי וברביעי ובחמישי ובשישי ובשביעי ובשמיני ובתשיעי ורוצה לעשות פסח בעשירי, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ובשלישי וברביעי ובחמישי ובשישי ובשביעי ובשמיני ובתשיעי ובעשירי ורוצה לעשות פסח באחד עשר, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ובשלישי וברביעי ובחמישי ובשישי ובשביעי ובשמיני ובתשיעי ובעשירי ובאחד עשר ורוצה לעשות פסח בשנים עשר, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ובשלישי וברביעי ובחמישי ובשישי ובשביעי ובשמיני ובתשיעי ובעשירי ובאחד עשר ובשנים עשר ורוצה לעשות פסח בשלשה עשר, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ובשלישי וברביעי ובחמישי ובשישי ובשביעי ובשמיני ובתשיעי ובעשירי ובאחד עשר ובשנים עשר ובשלשה עשר ורוצה לעשות פסח בארבעה עשר, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ובשלישי וברביעי ובחמישי ובשישי ובשביעי ובשמיני ובתשיעי ובעשירי ובאחד עשר ובשנים עשר ובשלשה עשר ובארבעה עשר ורוצה לעשות פסח בחמשה עשר, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ובשלישי וברביעי ובחמישי ובשישי ובשביעי ובשמיני ובתשיעי ובעשירי ובאחד עשר ובשנים עשר ובשלשה עשר ובארבעה עשר ובחמשה עשר ורוצה לעשות פסח בשבעה עשר, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ובשלישי וברביעי ובחמישי ובשישי ובשביעי ובשמיני ובתשיעי ובעשירי ובאחד עשר ובשנים עשר ובשלשה עשר ובארבעה עשר ובחמשה עשר ובשבעה עשר ורוצה לעשות פסח בשמונה עשר, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ובשלישי וברביעי ובחמישי ובשישי ובשביעי ובשמיני ובתשיעי ובעשירי ובאחד עשר ובשנים עשר ובשלשה עשר ובארבעה עשר ובחמשה עשר ובשבעה עשר ובשמונה עשר ורוצה לעשות פסח בתשעה עשר, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ובשלישי וברביעי ובחמישי ובשישי ובשביעי ובשמיני ובתשיעי ובעשירי ובאחד עשר ובשנים עשר ובשלשה עשר ובארבעה עשר ובחמשה עשר ובשבעה עשר ובשמונה עשר ובתשעה עשר ורוצה לעשות פסח בעשרים, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ובשלישי וברביעי ובחמישי ובשישי ובשביעי ובשמיני ובתשיעי ובעשירי ובאחד עשר ובשנים עשר ובשלשה עשר ובארבעה עשר ובחמשה עשר ובשבעה עשר ובשמונה עשר ובתשעה עשר ובעשרים ורוצה לעשות פסח באחד ועשרים, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ובשלישי וברביעי ובחמישי ובשישי ובשביעי ובשמיני ובתשיעי ובעשירי ובאחד עשר ובשנים עשר ובשלשה עשר ובארבעה עשר ובחמשה עשר ובשבעה עשר ובשמונה עשר ובתשעה עשר ובעשרים ובאחד ועשרים ורוצה לעשות פסח בשנים ועשרים, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ובשלישי וברביעי ובחמישי ובשישי ובשביעי ובשמיני ובתשיעי ובעשירי ובאחד עשר ובשנים עשר ובשלשה עשר ובארבעה עשר ובחמשה עשר ובשבעה עשר ובשמונה עשר ובתשעה עשר ובעשרים ובאחד ועשרים ובשנים ועשרים ורוצה לעשות פסח בשלשה ועשרים, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ובשלישי וברביעי ובחמישי ובשישי ובשביעי ובשמיני ובתשיעי ובעשירי ובאחד עשר ובשנים עשר ובשלשה עשר ובארבעה עשר ובחמשה עשר ובשבעה עשר ובשמונה עשר ובתשעה עשר ובעשרים ובאחד ועשרים ובשנים ועשרים ובשלשה ועשרים ורוצה לעשות פסח בארבעה ועשרים, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ובשלישי וברביעי ובחמישי ובשישי ובשביעי ובשמיני ובתשיעי ובעשירי ובאחד עשר ובשנים עשר ובשלשה עשר ובארבעה עשר ובחמשה עשר ובשבעה עשר ובשמונה עשר ובתשעה עשר ובעשרים ובאחד ועשרים ובשנים ועשרים ובשלשה ועשרים ובארבעה ועשרים ורוצה לעשות פסח בחמשה ועשרים, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ובשלישי וברביעי ובחמישי ובשישי ובשביעי ובשמיני ובתשיעי ובעשירי ובאחד עשר ובשנים עשר ובשלשה עשר ובארבעה עשר ובחמשה עשר ובשבעה עשר ובשמונה עשר ובתשעה עשר ובעשרים ובאחד ועשרים ובשנים ועשרים ובשלשה ועשרים ובארבעה ועשרים ובחמשה ועשרים ורוצה לעשות פסח בששה ועשרים, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ובשלישי וברביעי ובחמישי ובשישי ובשביעי ובשמיני ובתשיעי ובעשירי ובאחד עשר ובשנים עשר ובשלשה עשר ובארבעה עשר ובחמשה עשר ובשבעה עשר ובשמונה עשר ובתשעה עשר ובעשרים ובאחד ועשרים ובשנים ועשרים ובשלשה ועשרים ובארבעה ועשרים ובחמשה ועשרים ובששה ועשרים ורוצה לעשות פסח בשבעה ועשרים, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ובשלישי וברביעי ובחמישי ובשישי ובשביעי ובשמיני ובתשיעי ובעשירי ובאחד עשר ובשנים עשר ובשלשה עשר ובארבעה עשר ובחמשה עשר ובשבעה עשר ובשמונה עשר ובתשעה עשר ובעשרים ובאחד ועשרים ובשנים ועשרים ובשלשה ועשרים ובארבעה ועשרים ובחמשה ועשרים ובששה ועשרים ובשבעה ועשרים ורוצה לעשות פסח בשמונה ועשרים, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ובשלישי וברביעי ובחמישי ובשישי ובשביעי ובשמיני ובתשיעי ובעשירי ובאחד עשר ובשנים עשר ובשלשה עשר ובארבעה עשר ובחמשה עשר ובשבעה עשר ובשמונה עשר ובתשעה עשר ובעשרים ובאחד ועשרים ובשנים ועשרים ובשלשה ועשרים ובארבעה ועשרים ובחמשה ועשרים ובששה ועשרים ובשבעה ועשרים ובשמונה ועשרים ורוצה לעשות פסח בתשעה ועשרים, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ובשלישי וברביעי ובחמישי ובשישי ובשביעי ובשמיני ובתשיעי ובעשירי ובאחד עשר ובשנים עשר ובשלשה עשר ובארבעה עשר ובחמשה עשר ובשבעה עשר ובשמונה עשר ובתשעה עשר ובעשרים ובאחד ועשרים ובשנים ועשרים ובשלשה ועשרים ובארבעה ועשרים ובחמשה ועשרים ובששה ועשרים ובשבעה ועשרים ובשמונה ועשרים ובתשעה ועשרים ורוצה לעשות פסח בשלשים, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ובשלישי וברביעי ובחמישי ובשישי ובשביעי ובשמיני ובתשיעי ובעשירי ובאחד עשר ובשנים עשר ובשלשה עשר ובארבעה עשר ובחמשה עשר ובשבעה עשר ובשמונה עשר ובתשעה עשר ובעשרים ובאחד ועשרים ובשנים ועשרים ובשלשה ועשרים ובארבעה ועשרים ובחמשה ועשרים ובששה ועשרים ובשבעה ועשרים ובשמונה ועשרים ובתשעה ועשרים ובשלשים ורוצה לעשות פסח באחד ועשרים, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ובשלישי וברביעי ובחמישי ובשישי ובשביעי ובשמיני ובתשיעי ובעשירי ובאחד עשר ובשנים עשר ובשלשה עשר ובארבעה עשר ובחמשה עשר ובשבעה עשר ובשמונה עשר ובתשעה עשר ובעשרים ובאחד ועשרים ובשנים ועשרים ובשלשה ועשרים ובארבעה ועשרים ובחמשה ועשרים ובששה ועשרים ובשבעה ועשרים ובשמונה ועשרים ובתשעה ועשרים ובשלשים ובאחד ועשרים ורוצה לעשות פסח בשנים ועשרים, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ובשלישי וברביעי ובחמישי ובשישי ובשביעי ובשמיני ובתשיעי ובעשירי ובאחד עשר ובשנים עשר ובשלשה עשר ובארבעה עשר ובחמשה עשר ובשבעה עשר ובשמונה עשר ובתשעה עשר ובעשרים ובאחד ועשרים ובשנים ועשרים ובשלשה ועשרים ובארבעה ועשרים ובחמשה ועשרים ובששה ועשרים ובשבעה ועשרים ובשמונה ועשרים ובתשעה ועשרים ובשלשים ובאחד ועשרים ובשנים ועשרים ורוצה לעשות פסח בשלשה ועשרים, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ובשלישי וברביעי ובחמישי ובשישי ובשביעי ובשמיני ובתשיעי ובעשירי ובאחד עשר ובשנים עשר ובשלשה עשר ובארבעה עשר ובחמשה עשר ובשבעה עשר ובשמונה עשר ובתשעה עשר ובעשרים ובאחד ועשרים ובשנים ועשרים ובשלשה ועשרים ובארבעה ועשרים ובחמשה ועשרים ובששה ועשרים ובשבעה ועשרים ובשמונה ועשרים ובתשעה ועשרים ובשלשים ובאחד ועשרים ובשנים ועשרים ובשלשה ועשרים ורוצה לעשות פסח בארבעה ועשרים, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ובשלישי וברביעי ובחמישי ובשישי ובשביעי ובשמיני ובתשיעי ובעשירי ובאחד עשר ובשנים עשר ובשלשה עשר ובארבעה עשר ובחמשה עשר ובשבעה עשר ובשמונה עשר ובתשעה עשר ובעשרים ובאחד ועשרים ובשנים ועשרים ובשלשה ועשרים ובארבעה ועשרים ובחמשה ועשרים ובששה ועשרים ובשבעה ועשרים ובשמונה ועשרים ובתשעה ועשרים ובשלשים ובאחד ועשרים ובשנים ועשרים ובשלשה ועשרים ובארבעה ועשרים ורוצה לעשות פסח בחמשה ועשרים, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ובשלישי וברביעי ובחמישי ובשישי ובשביעי ובשמיני ובתשיעי ובעשירי ובאחד עשר ובשנים עשר ובשלשה עשר ובארבעה עשר ובחמשה עשר ובשבעה עשר ובשמונה עשר ובתשעה עשר ובעשרים ובאחד ועשרים ובשנים ועשרים ובשלשה ועשרים ובארבעה ועשרים ובחמשה ועשרים ובששה ועשרים ובשבעה ועשרים ובשמונה ועשרים ובתשעה ועשרים ובשלשים ובאחד ועשרים ובשנים ועשרים ובשלשה ועשרים ובארבעה ועשרים ובחמשה ועשרים ורוצה לעשות פסח בששה ועשרים, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ובשלישי וברביעי ובחמישי ובשישי ובשביעי ובשמיני ובתשיעי ובעשירי ובאחד עשר ובשנים עשר ובשלשה עשר ובארבעה עשר ובחמשה עשר ובשבעה עשר ובשמונה עשר ובתשעה עשר ובעשרים ובאחד ועשרים ובשנים ועשרים ובשלשה ועשרים ובארבעה ועשרים ובחמשה ועשרים ובששה ועשרים ובשבעה ועשרים ובשמונה ועשרים ובתשעה ועשרים ובשלשים ובאחד ועשרים ובשנים ועשרים ובשלשה ועשרים ובארבעה ועשרים ובחמשה ועשרים ובששה ועשרים ורוצה לעשות פסח בשבעה ועשרים, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ובשלישי וברביעי ובחמישי ובשישי ובשביעי ובשמיני ובתשיעי ובעשירי ובאחד עשר ובשנים עשר ובשלשה עשר ובארבעה עשר ובחמשה עשר ובשבעה עשר ובשמונה עשר ובתשעה עשר ובעשרים ובאחד ועשרים ובשנים ועשרים ובשלשה ועשרים ובארבעה ועשרים ובחמשה ועשרים ובששה ועשרים ובשבעה ועשרים ובשמונה ועשרים ובתשעה ועשרים ובשלשים ובאחד ועשרים ובשנים ועשרים ובשלשה ועשרים ובארבעה ועשרים ובחמשה ועשרים ובששה ועשרים ובשבעה ועשרים ורוצה לעשות פסח בשמונה ועשרים, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ובשלישי וברביעי ובחמישי ובשישי ובשביעי ובשמיני ובתשיעי ובעשירי ובאחד עשר ובשנים עשר ובשלשה עשר ובארבעה עשר ובחמשה עשר ובשבעה עשר ובשמונה עשר ובתשעה עשר ובעשרים ובאחד ועשרים ובשנים ועשרים ובשלשה ועשרים ובארבעה ועשרים ובחמשה ועשרים ובששה ועשרים ובשבעה ועשרים ובשמונה ועשרים ובתשעה ועשרים ובשלשים ובאחד ועשרים ובשנים ועשרים ובשלשה ועשרים ובארבעה ועשרים ובחמשה ועשרים ובששה ועשרים ובשבעה ועשרים ובשמונה ועשרים ורוצה לעשות פסח בתשעה ועשרים, הרי זה יעשה. ואפילו הוא טמא מת בראשון ובשני ובשלישי וברביעי ובחמישי ובשישי ובשביעי ובשמיני ובתשיעי ובעשירי ובאחד עשר ובשנים עשר ובשלשה עשר ובארבעה עשר ובחמשה עשר ובשבעה עשר ובשמונה עשר ובתשעה עשר ובעשרים ובאחד ועשרים ובשנים ועשרים ובשלשה ועשרים ובארבעה ועשרים ובחמשה ועשרים ובששה ועשרים ובשבעה ועשרים ובשמונה ועשרים ובתשעה ועשרים ובשלשים ורוצה לעשות פסח בשלשים, הרי זה יעשה.

משנה ב

שלשה מינין טמאי מת: (א) ישראל וכו'. שלשה מינין טמאי מת: (א) ישראל וכו', שנאמר איש איש כי יהיה טמא לנפש וגו' (במדבר ט, י). (ב) ואיש ואשה, שנאמר מאיש עד אשה תזרקו וגו' (במדבר ה, ג). (ג) וזכר ונקבה, שנאמר זכר עד נקבה תשלחו וגו' (במדבר שם). אין לי אלא ישראל, איש ואשה, זכר ונקבה, גר ועבד ושפחה מנין? תלמוד לומר לכל נפש (שמות יב, ד). הא כיצד? כל שהוא בכלל פסח ומילה, יצא זה שאינו בכלל פסח ומילה. ואי זהו זה? זה ערל ישראל. ואין לי אלא ערל ישראל, ערל גר ועבד ושפחה מנין? תלמוד לומר כל בן נכר לא יאכל בו (שמות יב, מג). הא כיצד? כל שהוא בכלל פסח ואינו בכלל מילה, יצא זה שהוא בכלל מילה ואינו בכלל פסח. ואי זהו זה? זה מהול גר ועבד ושפחה. ואין לי אלא מהול גר ועבד ושפחה, ערל ישראל מנין? תלמוד לומר כל עבד איש מקנת כספו (שם, מד). הא כיצד? כל שהוא בכלל מילה ופסח, יצא זה שאינו בכלל מילה ופסח

שַׁרְשֶׁרֶת הֶעֲבֹתֹת עַל־
הַמִּשְׁבְּצֹת: ס (טו) וְעָשִׂיתָ חֹשֶׁן
מִשְׁפָּט מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב כְּמַעֲשֵׂה
אֵפֹד תַּעֲשֶׂנּוּ זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר תַּעֲשֶׂה
אֹתוֹ: (טז) רָבוּעַ יִהְיֶה כָּפוֹל זֶרֶת

תרגום אשכנזי

פלאָכטענען קעטטען־אָללכט דוא אין דיא ביידען איינפאסונגען בעפעסטיגען: (טו) דוא זאָללכט דען שילד דעם אויכשפרוכס מאכען, קונסטוועבעראַרבייט, וויא דיא ארבייט דעם מאנטעלס, פערפערטיגסט דוא איהן: פאָן גאָלד, בלויער, פורפורפורואָטהער, האָכראָטהער וואָללע אונד גארן געדרעהט זאָללסט דוא איהן נואבען: (טז) ער זאָלל פירעקקיגט

רש"י

גדורות חלח כחותן סעטין לעדיסקחות סקורין המסוי"רים בלע"ז (י: ונתת חת סרסורת, של ענותות העטויות מעטה עגות על תכנות הלבו ולח זה הוח תקיס לוחת עטייתן של סרסורת ולח לוחת קניעת' והין תעטה החמור כחן ל' לוחי והין ונתת החמור כחן ל' לוחי חלח ל' עתיד כי נסרסת החטן חוזר ותלוי על עטייתן ועל קניעותן ולח נכתב כחן חלח להודיע תקלת טורן התכלות טלוי לעבית עם ה"שוד וכתב לך זאת לייחר לך התכלות הלזו יוזקקו לך לכשתעטה סרסורת מבלחת על החטן התנט על התכלית הלזו: (טו) חטן משפט. שחכף על קלקול הדין. ד"ח תכלת כמנדר דגריו והנטחתו המת הדים"נתט בלע"ז (2 בשמט תזמם ג' לשונות דגרי טענות הנעלי דוגים ונותר הדין ועינם הדין הם עונם ויתה חם עונם תכית חם עונם תמון וזה תזמם ל' ניחור דגריס סתפרם ותנדר דגריו: כתעטה חשוב ותחמת מינין: (טז) זרת הרכו חרת רחבו. כפול ומוטל לו לפניו כגנד לבו בנחתך ויהיו על לב חטרן תלוי

---

1) בלע"ז ע"ל חנגינויר"ס *Encenciers*: Encensoirs, (רויכפֿעסטער)

2) Deresnement, זוחרין אחן (דער אינדוּיצע פֿוּרטרחג פֿחר בעריכט, דחרין אחן דחו דעכט זיינער פחרטהיית דחרלוטהון זאלט) וכחה בספר חיוב ט' ל"ג.

באור

החנודות של מטי, כדי שתכנס במסגלות שכ"ל, ובנאוך תינת מגנלות נרחין דגריו, כי יותר דאוי שיהי' הכס התוחר מורה על תמונ' הדבר ואופן עטייתו, מאשר יודה על מקום קניעותו, ולכן מתורגם בל"מ כפי' הזה: (טו) חשן משפט, לפי שנותנים בהס את הלודים והתומים שמגידי' משפט ישראל ונרכיהס, כדכתיב ושאל לו במשפט האורים (במדבר כ"ז כ"א), לכן קדוי משפט, כ"כ הרשב"ס ז"ל, וקדוב לו פי' הראב"ע והרד"ק בשרשים שרש חשן, וכן פירש"י ז"ל להלן (פסוק ל'), שעל שם הכתב הנתון בתוכו קדוי משפט, ועניכו דבר שע"י כשפיים ונוכחים מס לעשות דבר מס לח, וכאן כתב חשן משפט, שמכפר על קלקול הדין, ד"מ משפט. במנדר דגריו והנטחתו מהת דיסקת"נט

בלע"ז בל"מ (גרינדוּיצע וווּרטערבוך, ערקלערונג), שהמשפט משמש ג' לשונות, דגרי טענות

כִּתְפֹּת הָאֵפֹד אַבְנֵי זִכָּרֹן לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־
שְׁמוֹתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל־שְׁתֵּי
כְתֵפָיו לְזִכָּרֹן: ס שני (יג) וְעָשִׂיתָ
מִשְׁבְּצֹת זָהָב: (יד) וּשְׁתֵּי שַׁרְשְׁרֹת
זָהָב טָהוֹר מִגְבָּלֹת תַּעֲשֶׂה
אֹתָם מַעֲשֵׂה עֲבֹת וְנָתַתָּה אֶת־

תילדות אהרן ועשית יומא ח', ג':

תרגום אונקלוס

דְּכִרְנָא לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִטּוֹל אַהֲרֹן יָת
שְׁמָהָתְהוֹן קֳדָם יְיָ עַל תְּרֵין כְּתָפוֹהִי
לְדִכְרָנָא: (יג) וְתַעֲבִיד מְרַמְּצָן דְּדָהָב:
(יד) וְתַרְתֵּין תִּכִּין דְּדָהָב דְּכִי מְתַחֲמָן
תַּעֲבִיד יָתְהֶן עוֹבַד גְּדִילוּ וְתִתֵּן יָת

תרגום אשכנזי קעט

טעלם, שטיינע דעם אנ־
דענקענס פֿיר דיא קינדער
ישראל. זאָ זאָלל אהרן איה־
רע נאהמען טראגען, פֿאָר
דעם עוויגען, אויף זיינען
ביידען אכסעלן צום אנדענ־
קען: (יג) דוא מאכסט
אלזאָ צווייא איינפֿאסונגען
פֿאָן גאָלד: (יד) אונד צווייא
קעטטען פֿאָן רייניעם גאָלדע.
מיט ענדקנאָטטען פֿערזע־
הען, פֿאָן געפֿלאָכטענער
ארבייט; דיא ביידען נע־
פֿלאָכ־

רש"י

לפניו וזכור לזכותם: (יג) ועשית משבצות. תיעוו משבצות סתים ולא סירס לך עתיד נפרקם זה חלת מקלת נרכן ונפרקת החזן נומר לך פירושן: (יד) שרשות זהב. שלשלאות: מגבלות. לסוף גדול החזן תעשה חותם: מעשה ענות. מעשה קליעת חוטין ולא מעשה נקבים וכפלים כאותן שעושין

באור

נזכרים לפניו יתעלה בכל עת, ובזכותם ירומתו בניהם: (יג) ועשית משבצת. מעוט משבצו' סתים, ולא פי' לך עתיד נפרקם זו חלת מקלת נרכן, ונפ' החזן גומר לך פירושן. כ"כ רש"י ז"ל, כי לדעתו השרשות המזכרות פה הן הן השרשות המפורשות בפ' החזן, וכבר הודעתיך שדע' הרמב"ם מינו כן: (יד) שרשרת, שלשלות: מגבלות, לסוף גדול החזן תעשה חותם: מעשה ענות, מעשה קליעת חוטין, ולא מעשה נקבים וכפלים (כנ"ל וכן הוא בכ"י), כאותן שעושין לצדדות, אלא כאותן שעושין לערדסקמות שקורין מכשי"רש עכ"ל רש"י ז"ל, וברש"י כ"י נכתב מגליב"ייל, וכן הוא ברש"י דנמ' מס' זילה (דף כ"ג ע"ג). והוא גל"מ (דויפֿיום). וכוונת רש"י שלא היו השרשות עשויו' חוליות חוליות של טבעו' תחובות זו בזו, כעין בכלי נחשל שעושין לצדדות, כי אם מעשה קליעה, כאותן שעושין לכלי המוגמר הנקראים לחז"ל ערדסקמות, ומעתיק לך לשון הרמב"ם ז"ל מכ"י, שבשם קלת לשונו בהדפסה: מעשה ענות, לפי שיש שלשלאות בעגין אחד תחבות זו בזו כעין לולאות, לכך נריך לפרש שהיו עשויות כעין חגליס, מעוגתין כאלך כעין חגליס שלנו עכ"ל: ונתת את שרשרת, של הענותות, העשויות מעשה ענות על מהשבלות הללו, והנה לפמת רש"י ז"ל, לא נוכה פה לא על עשיית השרשרות, ולא על קניעתן, כי אם בענו' שלוה לעשות מבלות עם האפוד, זכל בם מקלת נרכן, שבאחל תעשה שרשרות מגבלות על החזן, תתבם על המבלות הללו, ולפמת הרמב"ם ז"ל נוכה כאן לתת שתי שרשרות בענעות שבסוף כתפו' האפוד, ואין היורדות מבם עד הטבעות העליונות שבחזן: ולהרשב"ם ז"ל פי' אחר בזה, מעתיק לך לשונו מכ"י, כי נדפס בשגוש: מבלת זהב טהור, כעין עם של זהב שיש בומין בשלשלאותיו להכניס בו רשמי השרשרות לחתיכה אחת בשה, שדומה לבגול ולסוף בוט"ון בלע"ז בל"א (קינפֿן), שעושין ברשמי החבולות

הָאֵבֶן הַשֵּׁנִית כְּתוֹלְדֹתָם:
(יח) מַעֲשֵׂה חֹרֵשׁ אֶבֶן פִּתּוּחֵי חוֹתָם
תְּפַתַּח אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל־
שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְסֻבֹּת
מִשְׁבְּצוֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה אֹתָם:
(יט) וְשַׂמְתָּ אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל

תולדות אהרן כתולדתם סוטה מס: פתוחי חס מ"ח, ג':

(יז) דיוע ביידען שטיינע זעטצעכט דוא אויף דיא שולטערבלעטטער דעם מאנ-
טעלס

רש"י

וגניחין ונלח סכן הוח כתיב נתקו' הולדתו כ"ה חותיות נכל חחת וחחת: (יא) מעשה חרש חבן. מעשה חומן של חנגיס חרט זה דנוק לתיבה שלמחריו ולפיכך הוח נקוד פתח בסופו. וכן ומעשי ע"ז) חרט עגיל נעה קו חרט של עגיל. וכן (שם) חרט נרזל תענד על חלה דנוקים ופתיחים: פתוחי חותם. כתרגימו כתב תפרס כגלף דעיזקא הדולית תחותיות נתוכן כתו שתי טבעות שהיו חותמי טבעות שהיו לחתום מגדות. כתב נכד ומפורש: על שמות. כמו נשמות: מישבות משבצות מוקפות החנגיס נמשבצות זהב שעושה תוכ החבן נזהב כתין בומח למדת החבן ומקשיב נמשבצת נולחת המשבצת סובבת את החבן סביב ותחבר המשבצת נכתפת החפוד: (יב) לזכרון. שיהח רוחה הקב"ה הטבטיס כתובים

באור

שזכרו נתחלת וללה שמות. למובן שמעון לוי יהודה יששכר זבולן נלחת מהן, ושניה בני רחל מחד מכאן ומחד מכאן, ובני השפחות בהמלע, כזה, בניחין דן נפתלי בד מסר יוסף, כן פירש"י ז"ל שם בעלמו, ומ"כ דבריו כהן בחומש דלא כמאן. והרמב"ם ז"ל (בהל' כ"מ הל' ט') פסק כר' חניבא בן בבילאל ולא כמו שפירש"י ז"ל מת דבריו, כי אם לדעתו על הסדר הזה היו כתובים למובן לוי יששכר נפתלי בד יהוסף נלחת מהן, ושניה שמעון יהודה זבולן דן מסר בניחין (רשר יו"ד שניה) (עיין כ"מ והב"ח שם):
(יא) מעשה חרש אבן, מעשה מומן של חבנים, חרט זה דנוק לתיבה שלמחריו, לכך הי"ס בפתח, וכן חרט עלים (ישעיה מ"ד י"ב), חרט נזהל (שם י"ג), וכתב הרשב"ם שמשקל דבר הוא כמו בבא, לבן החי"ת קמולה, ולא חעופה עכ"ל, ז"ל שאלו הי' הנפרך ע"מ חבס, דבר, בשני קמלין, הי' רחוי לבות נסמיכות בח"פ החי"ת: פתוחי חתם, כתרגומו כתב מפ' כגלף דעיזקא, חרולות החותיות בתוכן, כמו שחולקין חותמי טבעות, שבם לחתום חגרות. כתב נכד ומפורש: על שמות, כמו בשמות: מישבת משבצות, מוקפות החבנים במשבצות זהב, שעושה מוכ החבן בזהב כתין בומח למדת החבן, ומשקיע במשבצת, כשלח המשבצת סובבת את החבן סביב, ומחבר את המשבצת בכתפי החפוד, ולהלן בפרוק י"ג בני' בעת רמב"ן ז"ל בזה: (יב) לזכרון, להורות שלקת השבטים
מובים

תרגום אשכנזי

איבריגען אין דען צווייטען שטיין נאך דער אָרדנונג איהרער געבורט: (יח) נאך דער קונסטארבייט איינעם שטיינשניידערס, ווי אין זיגעל געשטאָכען ווירד, זאָללסט דוא דיא ביידען שטיינע שטעכען לאסכען, נאך דען נאהמען דער קינ- דער ישראל: אומרינגט פַּאָן גאָלדענען איינפאסונגען, זאָללסט דוא זיא מאכען:
(יט) דיוע ביידען שטיינע זעטצעכט דוא אויף דיא שולטערבלעטטער דעם מאנ-

תרגום אונקלוס

תִּגְלוֹף עַל אַבְנָא תִּנְיָתָא כְּתוֹלַדָתְהוֹן:
(יח) עוֹבַד אוּמַן אֶבֶן טָבָא כְּהַב מְפָרַשׁ כְּגִלַּף דְּעִיזָקָא תִּגְלוֹף יָת תַּרְתֵּין אַבְנַיָּא עַל שְׁמָהָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְשַׁקְּעָן מְרַמְצָן דְּהַב תַּעֲבֵיד יָתְהֶן: (יט) וּתְשַׁוֵּי יָת תַּרְתֵּין אַבְנַיָּא עַל כְּתֻפֵּי אֵפוֹדָא אַבְנֵי

וְחִבֵּר׃ (ח) וְחֵשֶׁב אֲפֻדָּתוֹ אֲשֶׁר
עָלָיו כְּמַעֲשֵׂהוּ מִמֶּנּוּ יִהְיֶה זָהָב
תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי
וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר׃ (ט) וְלָקַחְתָּ אֶת־שְׁתֵּי
אַבְנֵי־שֹׁהַם וּפִתַּחְתָּ עֲלֵיהֶם
שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ (י) שִׁשָּׁה
מִשְּׁמֹתָם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת וְאֶת־
שְׁמוֹת הַשִּׁשָּׁה הַנּוֹתָרִים עַל־

תולדות אהרן ששה סוטם נ"ו, ח':

תרגום אשכנזי קעח

ביידען עקקען, וויאדורך ער בעפֿעסטיגט ווירד: (ח) אונד דאז גידטעלבאנד דעם מאנטעלס, וועלכעם דארען זיצט, זאלל פֿאן גלייכער ארבייט, אוים איינעם שטיקקע מיט איהם זיין: פֿאר גאלד, בלויער, פידפודרא טהער, האכראטהער וואלע, אינד גארן וועדרעהט: (ט) דוא זאלסט צוויא שהם - שטיינע נעהמען, אינד דארין איינשטעכען לאסבען דיא נאהמען דער קינדער ישראל'ס: (י) נעהמ-

ליך זעכס פֿאן איהרען נאהמען אין דען איינען שטיין: אינד דיא נאהמען דער זעכס

איב-

תרגום אונקלוס

(ח) וְהֵמְיַן תְּקוּבֵיהּ דִּי עֲלוֹהִי כְּעוֹבָדֵיהּ
מִנֵּיהּ יְהֵי דַּרְבָּא תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וְצִבְעָ
זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר׃ (ט) וְתִסַּב יָת תַּרְתֵּין
אַבְנִי בוּדְלָא וְתִגְלוֹף עֲלֵיהֶן שְׁמָהָת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ (י) שִׁתָּא מְשָׁמְהָתְהוֹן עַל
אַבְנָא חֲדָא וְיָת שְׁמָהָת שִׁתָּא דְּאִשְׁתְּאַרוּ

רש"י

ניזע חין חובלין נמקום זיעה לח למעלה מלילים ולח למטה מתניהם חלח כנגד חלילים: והנד המציד עם חיתן בתי כתבית המציד ינגר היה ניחט נמטה נחבש ולח יחרגם עתו חלח חובל נגד ומחר כך מחנרס: (ח) וחבד חס דהו. ורבים כנגל יהו היח מחנדו והיקנהו לכהן ומקטיו: הנר כנגו. למעלה נחבת הסינד היח החגירם: כמעשהו, כהדיבת הסינד יעשם מחבד יהודית ומיו כקרי נת

כחבד מעשה הבד ותחתב תיגן: תיגו יהיה. עתו יהיה תדוב ולח יחרגנו לנד ויחגרנו: (י) כתולדתם כסדר שנולדו רחובן שמעון לוי ויהודה דן וגפתלי על החח'. ועל הסניה גד וחסר יששכר וזבולן יוסף

באור

(יחזקאל מ"ד י"ח), מין חובלין נמקום זיעה, לח למעלה מלילים, ולח למטה מתניהם, חלח כנגד חלילים. (רש"י): וחבר, שילוב חת הכתפו' לנד, ויחגרם נמחט עם חבד המפוד: (ח) וחשב חפדתו, ת"ח והמיין תקוביה, חגוד שעל ידו הוח מחבדו ומתקניו לכהן ומקטיו: חשר עליו, למעלה נספת הסיגד: כמעשהו, מעשה חובד ותחמשת המינין: ממנו יהיה, עתו יהי' חדוב ולח תחובר ע"י מחט: (י) כתולדתם, כסדר שנולדו. רחובן שמעון לוי יהודה דן נפתלי על החמת, ועל הסניה גד חסר יששכר זבולן יוסף נבימין חלח, סכן הוח כתוב נמקום תולדתו [ומניו קרח לו נבימין (נרחשית ל"ה י"ח)], כ"ה חותיות נכל חחת עכ"ל רש"י ז"ל, ופלימה גדולה נעיני על הדב ז"ל שפי' הכתוב דלח כמלן, דנסיטה (דף ל"ו ע"ח) נחלקו חז"ל נדבר זה, לת"ק דבריהם הבנים כתולדתם ולח הרחובים כתולדתם, מפני שיהודה מוקדם והיו הבנות כתובים על הסדר הזה, יהודה רחובן שמעון לוי דן נפתלי, ולר' מניחם דן נמלימל חין כתולדתם חורה כלל על הסדר, כי חם על הבמות, שיהיו נקרבים כמו שקרח להם חניהם, ולח בשות שקרח להם חסה, רחובן ולח רחובני שמעון ולח שמעוני, והיו כתובים כסדר

שמהו

תרגום אשכנזי

מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב: (ז) שְׁתֵּי כְתֵפֹת
חֻבָּרֹת יִהְיֶה־לּוֹ אֶל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו

בעראבייט: (ז) עס זאל־
לען צוויא שולטערשטיקקע
דאראן נעהעפטעט זיין, אן
בייא

רש"י

מרדדין את הזהב כמין טסים דקין וקוללין פתילים
מהם וטווין חותו חוט של זהב עם שם חוטין של
תכלת וחוט של זהב עם שם חוטין של ארגמן וכן
שתולעת שני וכן שש שכל התינין חוטן כפול ששה וחוט זהב עם כל אחד ואחד ואח"כ סורך את כלם
כאחד נמלא חוטן כפול כ"ח וכן מפורש בתסכת יומא ולמד מן המקרא הזה וירקעו את פחי הזהב
וקלן פתילים לעשות את פתילי הזהב בתוך התכלת ובתוך הארגמן וכו'. למדנו חוט של זהב שזור
עם כל תין ותין: מעשה חושב. כגון פירשתי בחיל תרוגת שתין נירת שני עגרי דומה' זו
גזו: (ז) שתי כתפת וגו'. הסימן תלמוד וחשב החשוב היא התכורה ולתועלת לו תלתעלה דוגמת
סינר הנשי' ומגבו של כהן היו תחוגרו' בחשב שתי חתיכות כתין שתי רגיעות דחגות אחת כנגד כל
כתף וכתף וזוקפן על שתי כתפותיו עד שתקבלות לפניו כנגד החזה ועל ידי חגורן לטעלה יחסן
החזן תלפניו כנגד לבו שהן נוטלת כמו שמפורש בענין ויהיו זקיפות והולכות כנגד כתפיו ושתי
חגיו שהם קצוות הזן אחת בכל אחת: אל שני קציתיו. אל דחגו של חפוד שלא היה דחגו אלא
כנגד גבו של כהן ובגיהו עד כנגד החלילים שקורין קידי"ש בלע"ז (1 שמואל (יחזקאל מ"ד) לא יחגרו

תרגום אונקלוס

עוֹבַד אוּמָן: (ז) תַּרְתֵּין כַּתְפִין מְלַפְּפָן
יְהוֹן לֵיהּ עַל תְּרֵין סְטָרוֹהִי וְיִתְלַפֵּף:

(דיא עלבאגען, חיא פורחן) Coudes, (1 בלע"ז

משמע משם שלא היו נכתפות החפוד למעלה טבעות כלל, כי אם מחוברות לגד, ובאן
היו רחבי הכלכלות נתונים וקבועים בחופן שלא ינזק. ודעת הרשב"ם ז"ל כדעת רש"י
ז"ל בענין הטבעות', שלא היו אם כי אם חתים, ומולם בתמונת החפיק לו דרך אחר,
ולדעתו החפוד עשוי כמו חלי מלבוש מחתיו של מדם ולמעלה, ומכסהו בין מלפניו בין
מלאחריו, והכתפות מכסות את כל הגוף של מדם ואחריו מחתיו ולמעלה, ובתב שאם
לא היו חוברות הכתפו' יחד, שלא נאלו שתי רטועו' עולות על לוחלו, ומתחברות
לשדרות החזן מלפניו, ח"כ כשהבן עשוק בעבודה יכופף את לוחלו למטה יהו נופלות
הכתפות ומתפרדו', והחזן ניפל. (הש"ד, והח"כ מתחיל דבור אחר, אל שני קצותיו,
שמאחריו של כהן, קצות החפוד העליונות מעל חגב החפוד, כן הוא בדשב"ם כ"י,
ונדפס בטעות, כאלו הכל דבור אחד, ובעל קרן שמואל נלאה לפרשו) עכ"ל הרשב"ם ז"ל,
ומולם מלשון הכתוב שקדמם כתפו', ואחר שתיינה הכתפות אל שני קצות החפוד,
משמע שלא היו הכתפות מכסות את כל גבו של כהן, כי אם עולות כעין רטועות, כמ"ש
רש"י והרמב"ם ז"ל. ולא כי' רש"י ז"ל מתיישב שיפלו, כי אם נתח נחגירן לטבעות
החזן, וכתב שע"י כך הן נאחזו' מלפניו כנגד לבו, ואינן נופלות: זהב וגו', חמשת
מינים הללו שזורים בכל חוט וחוט, כיו מדדין את הזהב כמין טסי' דקים, וקוללין
פתילים, וטווין אותו חוט של זהב עם שם חוטי תכל', וחוט של זהב עם שם
חוטי ארגמן, וכן בתולע' שני וכן בשש, ואח"כ שוזר את כלם כאחד, כמלא חוטן
כפול כ"ח, וכן מפורש בתמ' יומא (דף ע"ב ע"א). ולמד מן המקרא הזה, וידקעו
את פחי הזהב וקלן פתילם לעשות (את פתילי הזהב) בתוך התכלת ובתוך
הארגמן וגו' (לקמן ל"ט ג'). למדנו שחוט של זהב שזור עם כל מין ומין (רש"י):
מעשה חשב, מפורש למעלה בפ' תרומה (כ"ו מ'): (ז) חברת, מחברות את החפוד
עם חזן: אל שני קצותיו, אל דחגו של חפוד, שלא היו דחגו אלא כנגד גבו של כהן,
וגבהו עד כנגד החלילים שקורין קוד"ים בלע"ז (שווענצוגען), שנאמר לא יחגרו בזוע
(יחזקאל

הגדה של פסח עם פירוש רש"י ופירוש מלבי"ם

הגדה של פסח

מגיד

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים. כל דכפין ייתי ויכול כל מאן דצריך ייתי ויפסח. השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל. השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין.

מתחילין בשבח ומסיימין בשבח. עד כאן לשון הגדה של רבינו יצחק הלוי ז"ל. ואמר רבי יצחק הלוי ז"ל, שהגדה של פסח נקראת כך על שם שנאמר והגדת לבנך (שמות יג, ח). ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא, מנין שאין דורשין בפרשת עריות בפני שלשה, שנאמר לא תקרבו לגלות ערוה (ויקרא יח, ו). ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא, מנין שאין דורשין במעשה בראשית בפני שנים, שנאמר מה אבד כי תשאל (דברים ד, לב). ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא, מנין שאין דורשין במרכבה ביחיד אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו, שנאמר כי יבין מדעת אלקיו (ישעיהו כח, כו). ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא, כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו יצרו, שנאמר ואת נפש אשר עשו בחרן (בראשית יב, ה). אל תקרי עשו אלא יצרו. ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא, כל המלמד את בן חבירו תורה זוכה ורואה בישיבתו של מעלה, שנאמר כי נתן לכם לקח טוב תורתי אל תעזובו (משלי ד, ב). ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא, כל המלמד את בן חבירו תורה מאריך ימים ושנים לו ומוסיף לו חיי העולם הבא, שנאמר כי אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך (שם ג, ב). ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא, כל המלמד את בן חבירו תורה מצילו מן הגיהנם ומזכהו לחלק טוב, שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו (שם ד, ב). ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא, כל המלמד את בן חבירו תורה מצילו מן הגיהנם ומזכהו לחלק טוב, שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו (שם ד, ב). ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא, כל המלמד את בן חבירו תורה מצילו מן הגיהנם ומזכהו לחלק טוב, שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו (שם ד, ב).

מה נשתנה

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות? שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה, הלילה הזה כולו מצה. שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות, הלילה הזה מרור. שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת, הלילה הזה שתי פעמים. שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין ובין מסובין, הלילה הזה כולנו מסובין. שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל, הלילה הזה כולו צלי. שבכל הלילות אנו אוכלין בשר בהמה חיה ועוף, הלילה הזה כולו מצה. שבכל הלילות אנו אוכלין בשר בהמה חיה ועוף, הלילה הזה כולו מרור. שבכל הלילות אנו אוכלין בשר בהמה חיה ועוף, הלילה הזה כולו מצה. שבכל הלילות אנו אוכלין בשר בהמה חיה ועוף, הלילה הזה כולו מרור. שבכל הלילות אנו אוכלין בשר בהמה חיה ועוף, הלילה הזה כולו מצה. שבכל הלילות אנו אוכלין בשר בהמה חיה ועוף, הלילה הזה כולו מרור.

עבדים היינו

עבדים היינו לפרעה במצרים, ויוציאנו ה' אלקינו משם ביד חזקה ובזרוע נטויה. ואלו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים. אפילו כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו זקנים כולנו יודעים את התורה, מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים. וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח. מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון שהיו מסובין בבני ברק והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה, עד שבאו תלמידיהם והודיעום שהגיע זמן קריאת שמע של שחרית. אמר רבי אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות, עד שדרשה בן זומא. שנאמר למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך. ימי חייך הימים, כל ימי חייך הלילות. וחכמים אומרים ימי חייך העולם הזה, כל ימי חייך להביא לימות המשיח.

ברוך המקום

ברוך המקום ברוך הוא. ברוך שנתן תורה לעמו ישראל ברוך הוא. כנגד ארבעה בנים דברה תורה. אחד חכם ואחד רשע ואחד תם ואחד שאינו יודע לשאול. חכם מה הוא אומר מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אלקינו אתכם. ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם. לכם ולא לו. ומאחר שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעיקר. ואף אתה הקהה את שיניו ואמור לו בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים. לי ולא לו. אלו היה שם לא היה נגאל. תם מה הוא אומר מה זאת ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים. ושאינו יודע לשאול את פתח לו שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים. לי ולא לו. אלו היה שם לא היה נגאל. תם מה הוא אומר מה זאת ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים. ושאינו יודע לשאול את פתח לו שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים. לי ולא לו. אלו היה שם לא היה נגאל.

מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו

מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו שנאמר ויאמר יהושע אל כל העם כה אמר ה' אלקי ישראל בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם תרח אבי אברהם ואבי נחור ויעבדו אלהים אחרים. ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר ואולך אותו בכל ארץ כנען וארבה את זרעו ואתן לו את יצחק. ואתן ליצחק את יעקב ואת עשו. ואתן לעשו את הר שעיר לרשת אותו ויעקב ובניו ירדו מצרימה. ואומר ואשלח את משה ואת אהרן ואגף את מצרים. ואומר ואשלח את משה ואת אהרן ואגף את מצרים. ואומר ואשלח את משה ואת אהרן ואגף את מצרים.

תרגום אשכנזי

וּלְבָנָיו לְכַהֲנוֹ־לִי׃ (ה) וְהֵם יִקְחוּ
אֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־
הָאַרְגָּמָן וְאֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי
וְאֶת־הַשֵּׁשׁ׃ פ
(ו) וְעָשׂוּ אֶת־הָאֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת

איינצווייהען׃ (ה) הירצו זאָללען זיא דאז נאָלד, דיא בלויע, פורפורראָטהע, האָכ־ראָטהע ווּאָללע אונד דאז נארן אין עמפּפֿאנג נעהמען׃ (ו) דען מאנטעל זאָללען זיא כיאכען׃ פּאָן נאָלד, בלויער, פורפורראָטהער, האָכראָ־טהער

רש"י

סמיי נמקום אחר קורח נהס מנגעות ומתרגמין כוגעין׃ וחגט. היח חגורה על הכתונת והאפוד חגור׳ על המעיל כמו שמלינו נסדר לניסתן ויתן עליו את הכתונת ויחגר אותו וחגט וילבש אותו את המעיל ויתן עליו את האפוד׃ נגדי קדם. תתרומת המקודש׳ נשמי יעשה אותם׃ (ה) והם

תרגום אונקלוס

אָחוֹךְ וְלִבְנוֹהִי לְשַׁמָּשָׁא קֳדָמָי׃ (ה) וְאִנּוּן
יְקַבְּלוּן יַת דַּהֲבָא וְיַת תְּכֶלְתָּא וְיַת
אַרְגְּוָנָא וְיַת צְבַע זְהוֹרִי וְיַת בּוּצָא׃
(ו) וְיַעְבְּדוּן יַת אֵפוֹדָא דַּהֲבָא תְּכֶלְתָּא

יקחו. אותם חכמי לב שיעשו הנגדים יקנלו מן המתנדים את הזהב ואת התכלת לעשות מהן את הנגדים׃ (ו) ועשו את האפוד. אם נאתי לפרש מעשה האפוד ואחזן על סדר המקראות הרי סיוסן פרקים ויסצא הקורא נלרופן לכך אני כותב מעשיהם כמות שהוא לאתן ירון קורא בי ואחר כך חפרש על סדר המקראו׳. האפוד עשוי כמין כיוך של נסים רוכנית סופי׳ והוגר אותו מאחוריו כנגד לבו לאחה מאליו ראשו כאדת רוחב בגדו של אדם ויותר ומגיע עד עקביו, ואחוב אחיבר נראשו על כני ראשו מעשה חורג ומחיך לכאן ולכאן כדי להקיף ולאחור בו והכאפות מחוברות מאחב אחד

באור

וכ"ה דעת הרמב"ם (בס הלכה ג' ו"ע), ולפע' הרמב"ן ז"ל (בס ה' ג') מלבפת מלוך הבגד וכוכך אותה כדיכות הבגד ככדיכות היסמעאלים. אבל מעשה המגבעות כעין כובעין שלנו חדין מלמעלה וכן קלרין, וכ"כ הרמב"ע: ואבנט, היא חגורה על הכתונת, והאפוד חגורה על המעיל, כמו שמלינו בסדר לביאתן, ויתן עליו את הכתנת ויחגר אתו באבנט וילבש אתו את המעיל ויתן עליו את האפד (ויקרא ח' ז'), (רש"י), והאבנט דאנו כמו שלש מלבעות ואלכו שבים ושלשים אמה, מקיפו ומחזילו כך על גבי כך. (הרמב"ם ה' כ"אא פ"ח הי"ע): (ה) והם יקחו, אותם אכמי לב שיעשו הבגדים יקבלו מן המתבדים את הזהב וגו' לעשות אתם הבגדים. (רש"י), הכוונה כמו שכתב הרמב"ן ז"ל שלא יקבל להם הבבדה ולא ימבה, כי בשומה הם עושים, ולאחר שבבו את הכל אנו הם ושקלו ואתרו למשה, כדכתיב ויהי זהב התנופה (לקמן ל"ח כ"ד): (ו) ועשו את האפד, בתחלה אבאר לך מעשה האפוד והאזן כמות שהוא, למען ילון הקורא בו, ואח"כ אפרש על סדר המקראות: האפוד עשוי כמין סיבר של בשים רוכבות שושים, והאנו כדומה בבו של אדם מכאן לכאן, ואורכו מבובך אצילי הידים מאחוריו עד הבגלים, ויש לו כמו שתי ידות כאדבות עתו, יולאות אתו לכאן ולכאן, לחבור אותו בהם, והם הבקלאים חזק האפוד, ותופר עליו שתי כתפות, כאין לבועות, עשויות אתין האפוד, אחת לימין ואחת לשמאל, ואין עולות מאחורי הכאן על שתי כתפיו, ובקפלות לפניו למטה מבתפיו אעט, וקושע בכל כאף ובאף אין שהם אדושע מושקע בבית של זהב האקיפו מלמעלה ואאזע דוחותיו, והבית האוא בקרא משבלת, והמשבלות בתונות בראשי הבתפות, לפניו של בהן: מעשה החשן אפורש בבתוב, ובותן על אזע זויותיו

תצוה כח

וְכֻתֹּנֶת תַּשְׁבֵּץ מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט וְעָשׂוּ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ

פֿיר דיינען ברודער, אהרן, אונד פֿיר זיינע זאהנע,

תרגום אונקלוס

וּמְעִילָא וְכִתוֹנָא מְרַמְצָא מִצְנַפְתָּא
וְהֶמְיָנִין וַיַעֲבְדוּן לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא לְאַהֲרֹן

תרגום אשכנזי קעו

איינען געווירפֿעלטען לייב-
ראָק, איינען בונד, אונד
איינען הוט. זיא זאָללען
הייליגע קלֵיידער מאכען,
איהן צו כייגענם דינסבאר
איינ.

רש"י

חנוך לנדה מסורי נחמד (ויקרא ז') ויהן עליו את
המסורד וחג"כ ויחגור חותו נחבש המסורד והרגם
תרגום נסתיין חסורה למדנו שהחבש הוא החגור
והמסורד הם תכסיט לבד וחג"ה לומר שעל פם שתי הכתפו' שהוא קרוי חבי- שהוי כתפית
המסורד למדנו שהמסורד פם לבד והכתפית פם לבד ולכך חני היתר שעל פם הסיגר אל
תטה קרוי חפוד ע"פ שהופדו ותקטרו בו כמו שנאתר (ויקרא פם) ויחפיד לו בו והחבש היא
חגור שנתעלם היתנו והכתפות קבועות בו. ועוד תומר לי לבני שים רחים שהיא מין לבוש שתרגם
יונתן ודוד חגור חפוד בד כרדוט דבן. ותרגם כתו כן מעילים כרדוטין נתעשה תמר תחות תחבושם
(שמואל ב' י"ג) כי כן הלבושם בנות המלך הבתולות מעילים: מעיל. הוא כתין חלוק ובן הכתונת תלה
שהכתוב סתוך לבשרו ומעיל קרוי חלוק העליון: תחבן. עשויין מחבות לבוי והמחבות הם כתין
נותות העשויות בתכשיטי זהב לתוכן קציעת חבנים טובית ומרגליו' כתו שנאתר בחבני שהם מיטבו'
מחבות ובלע"ז קורחין חותו קשטו"ם בלע"ז (1: מנפת. כתין כיפת כובע שקורין קופי"ה בלע"ז (2

(דער קאסטען; דאס האָלוץ בעהעלטעים פֿון אינהאַלט, (1 בלע"ז
מען וועלבעם חיין עדעלשטיין בעשטעטיגט וירד)

2) Coiffe, coëffe, (חייגע הויבע, איטלע)

באור

המפוד דחנו כדומה בגדו של מדם מכתף לכתף. ומרבו מכנגד מילי הידים מלחוריו עד
הבגלים: ומעיל, הוא כתין חלוק וכן הכתונת, אלא שהכתונת סמוך לבשרו, ומעיל
קרוי החלוק העליון, כ"פ רש"י ז"ל, ודעת הרמב"ם (שם ה' ב') והרמב"ן ז"ל שהמעיל
בסות מקיף את כל הגוף, ואין לו בית יד, אלא נחלק לשתי כנפי' מסוף הגרון עד
למטה, ואינו מחובר אלא בנגד כל הגרון לבד: וכתונת תשבץ, עשוין משבצות לבוי,
והמשבצות הן כמין בותות העשויות בתכשיטי זהב. למושב קציעות חבנים טובות ומרגליות
כמו שנאמר בחבני החפוד מסבת המשבצות זהב (לקמן י"ח), ובלע"ז קורין אותו קשטו"ם
[שמטא"ם, ובל"א (קאסטען אדר מייגפֿאסטונג)], (רש"י), ולשון הרמב"ם ז"ל משבצת
היתה, שהוא בתים בתים בחלוניתה, כתו בית הבושת, כדרך שעושין החורגים בבגדים
הקדים בל"א (טיובדין־וירבייט), והכתונת יש לה בית יד, והוא בשרב בפני עלמו,
ומחברין אותו עם גוף הכתונת בתפירה, אורך הכתונת עד למעלה מן העקב, ואורך
בית יד שלה עד פס ידו, ולחנו כדומה היד. (הרמב"ם ה' כלי המקדש פ"ח הלכה ט"ז וי"ז):
מצנפת, כמין כיפת כובע שקורין קיפ"ה [ובלשון כ"י קוייפי, והוא קאפ"פי, ובל"א
(הויבע)] שהרי נמקום אחר קורא לכהם מגבעות ומתרגמינן כובעין עכ"ל. רש"י ז"ל,
והרמב"ן ז"ל כתב שמלבף של כה"ג היה קדוש מבבע' בזום מקום, ולא בקראת מבבעת
אלא של כהן הדיוט, והמבבעת של כהן הדיוט תקרא בלשון חז"ל מלבפת, ולאחרו חז"ל
המלבפת מרכה שם עזרה לחה והרי היא כמין לבף שלוף בו את ראשו מבלבל ומחזיר
מבלבל ומחזיר סביב ראשו כפל על כפל, כמי שלופף על הסבר (כדמות (טירקישען בונד)
הנודע), ואף המבבעת מלבפ' הי', אלא שהכהן הדיוט קושר בה כל ראשו ומעלה
הבפלים עליו, כעין מבבעת שהוא כובע כדברי מונקלוס כי מבבעות כמו מקבעות.

וכ"ה

אָחִיךָ לְכָבוֹד וְלִתְפְאָרֶת׃ (ג) וְאַתָּה תְדַבֵּר אֶל־כָּל־חַכְמֵי
לֵב אֲשֶׁר מִלֵּאתִיו רוּחַ חָכְמָה וְעָשׂוּ אֶת־בִּגְדֵי אַהֲרֹן לְקַדְּשׁוֹ
לְכַהֲנוֹ־לִי׃ (ד) וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאֵפוֹד וּמְעִיל

תולדות אהרן לכביד מגלה י"ג, ח'ג

תרגום אישכנזי

ברורער אהרן, צום אנטפהען, אונד צור פראכט: (ג) רעדע דאהער מיט אללען ווייזען קינסטלערן, מיט יעדעם, דען איך מיט אייגעם ווייזען גייסטע ערפילט האבע, דאם זיא אהרן'ס קלייידער פערפערטיגען, איהן צו הייליגען, אונד צו מיינעם דיהנסט אינצוויהען. (ד) דיזעם זיינד דיא קליידונגהשטיקקע, וועלכע זיא נאכען זאללען, אייגען ברוכטשילד, אונד אייגען מאנטעל, איין אונטערקלייד,

רש"י

תלחכת המזכן: (ג) לקדשו לכהנו לי. לקדשו להכניסו בבגדים על ידי הבגדים תיסח כהן לי ולי כתוב טירות הוח בלע"ז סלטדי"חס (1: (ד) חשן. תכזיב כנגד הלב: חפוד. לח מעשי (חסוח לבוז) ולח תלחתי בגדייתח פי' הבניתו ולבי חומר לי חסוח חבור' לו מלחוריו כדחב בב חוס כמין סיגר סקורין פורני"ט בלע"ז (2 שחובדו' הסדות כסדוכבות על הסוסים כך מעבדו מלחטים בבחמ' (שמוחל ג' ו') וכוד הבור חסוד בד לחמבו שהסיד חבודה היח. וה"ח לויק חין בו חלח

(1 בלע"ז *Servanterie*: Service, (דיינסט) servente ווי: servant, (דינעגד)
(2 ל"ל סורסינ"ט *Surceint*, (איץ חוטפרומלוויטען מיין זעהר בריימער גורט)

באור

ולתפארת, יתרון המעל' והשלימות המיוחסת לעשם משכיל, אם בגדול או במעש', יקרא כבוד (יהדע, אנזעהען), ותמוכ' הדבר ולשון המודה על בשיבו' וחשיבות דב, תקרא פאר או הפארה (פראכט): ואתה כל מלה הבדבי' לבושי מלכות הם, ואם פאר וכבוד ללובשיהם, ומעודדים בלב רואם ליוד הגדולה והתדוממות: (ג) ואתה תדבר, הוא בעלמו, כי הוא יכיר את חכמתם, וידע המלאכה הראוי' להעשר לכל אחד מהם. (המצ"ן): מלאתיו, שב אל לב: ועשו, שיעשו: לקדשו וגו', לקדשו (דהיינו) להכניסו בבהונה ע"י הבגדים, שיהי' כהן לי, ולשון בהונה שירות הוא, שבטרימ"ה בלע"ז (רש"י). ובדש"י כ"י שילוב"ש והוא שערוועבט"רש, ובל"א (דיינסט) ויהי' לפי פירש"י ז"ל לכהנו פעל יולא, כי לכך בתב הבד ז"ל להכניסו בבהונה, ודעת הרמב"ע ז"ל שהוא עומד והוי"ו בו נוסף: (ד) חשן, תכזיב כנגד הלב, וכתב הרשב"ם כי לפי ענינו ופשוטו כמין בתים וכיס, שהי כפול הי': ואפוד, לשון מלבוש שהאדם מתקשט ומכוסה בו למעלה מבגדיו, כ"כ הרשב"ם, וכתב רש"י ז"ל, לח מלאתי בגדייתה פי' תבניתו, ולבי חומר לי שהוא חבור לו מאחוריו, דוחב כלחב בב סיב, כמין סיגר שקורין פורני"ט בל"א (סורן, בורטע) שחובדות הדות בשוכבות על הסוסים וכו', וב"כ הרמב"ם ז"ל (פ"ט מה' כ"המ ה"ט)

תצוה כח

עַל־הָעֵדֻת יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן וּבָנָיו מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ס

כח (ח) וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ אֶת־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֲנוֹ־לִי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן: (ג) וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן

תילדות אהרן מערב פסחים נ"ט, ח'. יומח ט"ו, ח':

דיא זאָהנע אהרן'ס: (ג) דוא זאָללכט הייליגע קלייִדער מאכען לאהרן, פֿיר דיינען

תרגום אונקלוס

עַל סַהֲדוּתָא יְסַדַּר יְתֵיהּ אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי מֵרַמְשָׁא עַד צַפְרָא קֳדָם יְיָ קְיָם עָלַם לְדָרֵיהוֹן מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כח (ח) וְאַתְּ קָרֵיב לְוָתָךְ יָת אַהֲרֹן אָחוּךְ וְיָת בְּנוֹהִי עִמֵּיהּ מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְשַׁמָּשָׁא קֳדָמַי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן: (ג) וְתַעְבֵּיד

תרגום אשכנזי קעה

דעם פֿאָרהאנגם, וועלכער פֿאָר דעם צייגנים איזט, זאָלל אהרן אינד זיינע זהנע דאָ ליבט צידעבט ווא- כען, דאם עם ברעננט פֿאָן אבענד ביז ניאָדיגען, פֿאָר דעם עוויגן: דיעם זאָלל לאיינע אימבערוועהרענדע פֿעראָרדנונג זיין, פֿיר איהרע נאכקאָמיגען, פֿאָן דען קינ- דערן ישראל'ס:

כח (ח) לאם דיינען ברו- דער אהרן אונד זיינע זאָהנע מיט איהם אוים דען קינדערן ישראל'ס צו דיר קאָמיגען, איהן צו מיי- נעם דיהנסט אייִנצוויהען, נעהמליך אהרן, נדב, אביהוא, אלעזר אונד איתמר

רש"י

גלוי טעת החרוכים וכן לכל הגילות וחס יותר חין נכך כלוס.

כח (א) ואתה הקרב חלין. לחחר שתגמר

באור

העדת, כמו לפני העדות: יערך, ת"מ יסדר, [ויתכן לפרש יערך כפי' יפת סהגיח הלמ"ע מלשון יעריכנו הכהן (ויקרח כ"ז ח). כדי שיהי' נופל עליו מערב עד נקר, והכוונ' שיעלוך שמן שיספיק להיות הנרות מחזיקים מערב עד נקר. מנל יסדר מין ענייני שייך מל שעור הזמן, וגולי נעשוך סמוך מן הקל דמה מונקלוס לתרנ' כן, כי כל הנחי' על ענין השעור נחים נהפעיל]: מערב עד בקר, יערך מתו נמופן שתהיינה הנרו' דולקית מערב עד נקר, והכוונ' שיתן נו כל כך זמן:

כח (א) ואתה הקרב וגו', מתה נעלמך תקרתם ותנדרם נמעלה הזאת (הלמ"ן). ולזה נתה מלת הכוכח לפני הלווי שהיכנו מלא לנוכח: נדב ואביהוא וגו', נעשה לזכר נני מהרן, שלא יחשוב כי נהמשח המנ לכהנו יהיו גם הנניס כהניס מחליהם, מנל יכהן מותם לנד, ולא כתכהנו כי מם מלה הל' ומולדתם מחר יולידו מחרי כן, יגא פנחס ושאר הנולדים קודם לכן (הלמ"ן): (ב) ועשית, נלווי למהניס העושים: לכבוד

תצוה כז

שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר
לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד: (כמ) בְּאֹהֶל
מוֹעֵד מִחוּץ לַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר

תולדות אהרן להעלות סנת כ"מ, ח': באהל מנחות
ג"ח, ג':

תרגום אונקלוס

לְאַנָּהָרָא לְאַדְלָקָא בּוֹצִינָיָא תְּדִירָא:
(כמ) בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא מִבָּרָא לְפָרוֹכְתָּא דִּי

תרגום אשכנזי

בעפֿעהלען, דאם זיא דיר דען רייגסטען אהל פֿאן גע־
שטאָסענען אָליפֿען ברינגען, צום לייכטען, אום בעשטע־
דיג ליכט ברענגען צו לאם־
סען: (כמ) אים שטיפֿטס־
נעצעלטע, אויסערהאלב

דעם

רש"י

סמדים כמו שסיינו נתנחו' מנרנדו נרחם בזית וכו': כתית. סזתים כותש נתכתש ואינו טוחנן נדחוים כדי שלא יהיו בו סמדים ואחר סחולים טפח רחסונים מכניסן לריחים וטוחנן. ושאין השני פסול למנוחה וכשר למנחות שנח' כתית למנחו': להעלות נר תמיד. מדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה. תמיד. כל לילה ולילה קדוי תמיד כמו שאתה אומר (נמדנ כ' ו) עולת תמיד וחיגה שלא מיום ליום. וכן נמנחת חנתין נאחר תמיד ואינה שלא מחליתה נצפר ומחליתה נערב. חגל תמיד החמור נלחם הפנים מצפון לנפת צוג: (נא) מערב עד נקר. תן לה מדתה שתהא דולקת מערב ועד נקר. ושיערו חכמים חני לוג

באור

ולפעת רמב"ע רמוי סיתורגם (פֿון רייגען, געשטאָסענען אָליפֿען), [וטעם הנגינה, תסכי' לפי' חז"ל, כי מלת זית הוא נטעם מפסיק (כי עיקר הטעם רמוי להיות קֶמֶץ זית זָך, ונשתנה הגדם למרכא נעבור שמין לתניר מצדת פה, אבל לענין נתוח המאמר הוא כמפסיק, כנודע למבינים נטיב פסקי הטעמי'), ואם כי' זך תאר לזית, רמוי להיות שמן נטעם מפסיק; [עיין נפי' רש"י על הכתוב נספר התורה הזה, (נדנרי כ"ט כ')], והיה רמוי להיות הנגינה נאופן זה, וַיַּקְחוּ אֵלֶיךָ | | שֶׁמֶן | זַיִת זָךְ]:

כתית, הזיתים כותש נמכתשת, ואינו טוחנן נדיחים. כדי שלא יהיו בו סמדים, ואחר שהוּצִי' הטפח הראשונה תכניסן לריחים וטוחנן. ושאין השני פסול למנוחה ונשר למנחות שנאמר כתית למאור ולא כתית למנחות (רש"י מנח' דמנחות (שם ע"מ). ואם דנרי ר' יהודה, ולדנקן אף הטחון כשר למאור, אם אין נו סמדים): להעלות, לפי מ"ש נפ' תרומה לדעת האומר שלא היו הנרות מחוברו' אל המנור', והכאן אי' מעלה ומניח אותם נראשי הקנים, יתכן שעל שם זה תקרא השלהבת נשם העלאה, ולכך נמנורת שלמה כתוב לשערם כמשפט (ד"ה ג' ד' כ'), ואולם אם היו הנרות מחוברות ל"ל כמו שפירש"י (והוא מת"כ), שלכך כתיב לשון העלאה, שידליק ויתתין נשלהבתו עד שתהא השלהבת עולה מאליה: תמיד, כל לילה ולילה קדוי תמיד, כמו שאתה אומר עלת תמיד (נמדנר כ"ח ו'), ואינה שלא מיום ליום (רש"י), ואף שאמרו חז"ל (נמס' תמיד פ"ו מ"ח) שהנר המערבי שהוא הנר שלפני ה' אי' דולק אף ניום, שאמנו אי' מדליק ונו אי' מסייע, ומ"כ היינו יכולים לפרש שלא תמיד על הנר המערבי, שהוא דולק תמיד, מ"מ הוכיח הרנ ז"ל מדכתיב יערך אתו מהרן מערב עד נקר לפני ה' תמיד (ויקרא כ"ד ג'), שאף על הנרות שלא דלקו שלא מערב עד נקר יתכן לומר תמיד, ועוד שאף הנר המערבי לא אי' דולק ניום שלא ע"פ הנס, ומזמת שמעון הצדיק נאה הוא כאנשיו, ומ"כ גם נפסוק שלפנינו אין לפרש שלא תמיד, כי אם כמו שפירש"י ז"ל (וכן מוכח מגמ' דחגיגה (דף כ"ו ע"ב) דקאמר מנורה לא כתב נה תמיד, עיין נתוספת שם): (נא) על

העדת

תרומה תצוה כז

וַאֲדָנֵיהֶם נְחֹשֶׁת: (יט) לְכָל־כְּלֵי
הַמִּשְׁכָּן בְּכָל עֲבֹדָתוֹ וְכָל־
יִתְדֹתָיו וְכָל־יִתְדֹת הֶחָצֵר
נְחֹשֶׁת: ס (כ) וְאַתָּה תְּצַוֶּה
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ

תולדות אהרן ואתה תצוה מנלה כ"ט. נ'. ול' ח'
ויקחו נרכות נ"ז, ח'. תנחות פ"ו, נ':

תרגום אונקלוס

אַמִּין דִּבּוּץ שְׁזִיר וְסַמְכֵיהוֹן דְּנָחָשָׁא:
(יט) לְכֹל מָאנֵי מַשְׁכְּנָא בְּכֹל פּוּלְחָנֵיהּ
וְכָל סְכוּהִי וְכָל סְכֵּי דָּרְתָּא דִּנְחָשָׁא:
(כ) וְאַתְּ תְּפַקֵּיד יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְיִסְבּוּן לָךְ מְשַׁח זֵיתָא דַּכְיָא כְּתִישָׁא

תרגום אשכנזי קעד

דיא האָהע דער אומהענגע,
פֿינף עללען, פֿאָן נעצווירנ־
טעם גארן: דאצו קופֿפֿערנע
פֿיכע: (יט) אללע איבירינען
נעדינטהע דער וואָהנונג,
צום דיהנסט דערזעלבען:
אללע איהרע נעגעל, אונד
אללע נעגעל דעם פֿאָר־
האָפֿ'ס זאָללען פֿאָן קופֿפֿער
זיין: (כ) דוא זאָללסט אבער
אויך דען קינדערן ישראל'ס

בע־

רש"י

וחמשים על חמשים חלר לפניו: וקומתה חמש חמות.
גובה מחיצות החלר והוא רוחב הקלעים: וחדיהם
נחשת. להניח חדני המסך שלח תחתיו לח נחתרו
חדני נחשת הלח לעמודי הקלעים חבל חדני המסך
של מין לחר כך נרחה בעיני שלכך חזר ונתנן:
(יט) לכל כלי המשכן. שהיו נריכין להקמתו
ולהורדתו כגון מקנות להקוע יתדותיו ועמודי:
יתדות. כמין נגרי נחשת עזויין לניעור' החבל ולקלעי החלר קטורים נתיהלים סניב סניב נסרוליהן
כדי שלח תהח הרוח מגניסתן וחוני יודע חס תחוזין נחרן חו קטורין ותלויין וכוונן תכניל
סטולי היניעות שלח ינוער נרוח וחומר לחי שטמן מוכיח עליהם שהם תקועין נחרן לכן נקרחו יתדות
ומקרח זה מסייענו (ישעיה ל"ג) החבל נל ינטן נל יסע יתדותיו לנלח: (ב) וחתם תניה זך. נקי

באור

ומה תלמוד לומר וקמה חמש חמות, מצפת המזבח ולמעלה: (יט) לכל כלי המשכן,
שהיו נריכין להקמתו ולהורדתו, כגון מקנות לתקוע היתדות והעמודים: יתדותיו,
כמין נגרי נחשת קטורים נקלעים ותוחבין אותן בקרקע, שלא ינועו הקלעים מלמטה
לכאן ולכאן בדוח, ויתכן שהיו היתדות הללו בנקודה המלעית שבין עמוד לעמוד,
שהם הקלעים קלים להתנועע: (כ) ואתה תצוה, מזכיר בתחלה טעם לדבק הפרשה
כי כאשר הצליח לספר כל כלי הקדש והפרכת והמזבח והאהל והמכסה ומזבח העולה
והכיור והמסך, היה לפרש דבר משכן המשכן ועבודתם, שיעבדו הם בעלמם אין זר
מתם, והתחיל שיעלו בדות בשמן זית לא בשמן זר, ואלה המשרתים ראוי להיות ניכרים
ובגדים שמשפחותם גם בגלוסיהם שהי' לכבוד, ולתפארת, ומ"כ הזכיר שיהיו חייבים
ללמד שבעת ימי המלואים, שילמדם משה וידבילם, ואחר כן ישרתו ויעלו עולות התמיד
על מזבח העולה, לא על מזבח הזהב, רק שיקטירו עליו ויכפרו על קדושתיו אחת בשנה
(הרמב"ן), ואלה תלת הנוכח לפני הנווי לכאן, ואתה תצוה, לפי שהי' זה ניוי
לדורות לתת שמן למאור לכל שנה ושנה, כמו שאמר חקת עולם לדורתם, וכל הנאמל
למעלה לא הי' אלא לבינה לנורך המשכן, ובמדבר לא הי' להם דרך לעשות את השמן,
רק הנשיאים הביאוהו מן השוק אתם: אליך, הטעם שילמה הוא בעלמו אם הוא זך
וכתית כראוי: זך, נקי בלי שמרים (מנחות דף פ"ו ע"ב) ויהי' לפ"ז זך תואר לשמן,
והרמב"ן כתב שיבחרו הנרגרים שמין שהם עפוש או שלא נאכלו קלתם, על כן הזכיר
הכתוב זך לפני כתית, ויהי' מ"כ זך תואר לזית, והמתרג' המשכנזי תרגם כדברי חז"ל,

ולדעת

תרגום אשכנזי

בלויער, פורפורצאטהער, חאָכראָטהער וואָללע, אונד געצווירנטעם גארן, שטיק־קעראַרבייט; דאצו פֿיער זיי־לען, נעבכט פֿיער פֿיסעז: (יז) אללע זיילען דעם פֿאָר־האָפֿ׳ס רונד אומהער, הא־בען זילבערנע רייפֿען, איה־ע האקען זינד זילבערן: אונד איהרע פֿיסע קופפֿערן: (יח) דיא לענגע דעס פֿאָר־האָפֿ׳ס הונדערט עללען, דיא בריייטע אויך פֿינפֿציג עללען, נעהמליך ביז פֿינפֿ־ציג עללען אין דער לענגע,

דיא

רש"י

לכתף פסנית וחצע עתנדיס לתסך. הרי עשרים עמודים לחזרה כנגד עשרים נמערב: (יז) כל עמודי החצר סביב וגו'. לפי שלא פי' ווין וחטוקים וחזני נחשת חלה לנסון ולדרוס חצל למזרח ומערב לא נאמר ווין וחטוקים וחזני נחשת לכך נא ולמד כאן: (יח) חרך החצר. הלסון והדרוס שבן המזרח למערב מאה באמה: ורחב חמשים בחמשים. חצר שבמזרח היתה מרובעת ק' על ק', שבמערב מרכז ל' ורחבו עשר, העמיד מזרח פתחו בשפת כ' החילונים של תוך החצר, נמלא כלו בחמשים הפנימיים, וכלה מדבו לסוף ל', נמלאו כ' אמה רוחב לאחוריו בין הקלעים לחלל המשכן, שהקלעים היו לפנים מן העמודים, ומסך על חלל המשכן כ' אמות (כי עובי הקרשים בכלל חצר, כ"כ רש"י בעירובין דף כ"ג ע"ב): ורחב המשכן עשר אמות בחלע רחב החצר, נמלאו לו כ' אמה רוחב לנפון ולדרום בין קלעי החצר עד חלל המשכן וכן למערב, וחמשים על חמשים חצר לפניו, ויהי' שעור הכתוב ורחב חמשים בחמשים, שעד חמשים אמה בתוך יהי' רחב החצר חמשים אמה: וקניה חמש אמות, גובה מחילות החצר, שהוא רחב הקלעים (רש"י), ודע שזהו לשעת ל' יהודה בש"ס (דזבחי' דף כ"ט ע"ב וס' ע"מ), אבל לר' יוסי היו רחב הקלעים ט"ו אמה, ושהו גובה החצר,

ואם

תרגום יונתן בן עוזיאל

תרומה כז

וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם עַמֻּדֵיהֶם אַרְבָּעִים וַאֲדָנֵיהֶם אַרְבָּעָה: מגפטיר (יז) כָּל־עַמּוּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף וָוֵיהֶם כֶּסֶף וַאֲדָנֵיהֶם נְחֹשֶׁת: (יח) אֹרֶךְ הֶחָצֵר מֵאָה בָּאַמָּה וְרֹחַב חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים וְקוֹמָה חָמֵשׁ אַמּוֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר

תולדות אהרן

ארך עזרתין ס', וכ"ג ג', ונ"ח ח'. זנחים נ"ט, ג':

תרגום אונקלוס

עוֹבַד צִיּוּר עַמּוּדֵיהוֹן אַרְבְּעָה וְסַמְּכֵיהוֹן אַרְבְּעָה: (יז) כָּל עַמּוּדֵי דָרְתָּא סְחוֹר סְחוֹר מְכֻבָּשִׁין בְּסַף וְוֵיהוֹן דִּכְסַף וְסַמְּכֵיהוֹן נְחָשָׁא: (יח) אוֹרְכָא דְּדָרְתָּא מְאָה בְּאַמִּין וּפוּתְיָא חַמְשִׁין בְּחַמְשִׁין וְרוּמָא חָמֵשׁ

באור

עגומים, ונכלם מין די לנאל הדגדים ככל הלורך, ולפי מ"ם והוכחנו משמעות לשון הנרייתא אין מקום לספקות הללו (עיין בס' מעשה חושב) (והניוד תזה תתלח בסוף הספר): (יח) ורחב חבישים בחמשים, חלר שבמזרח היתה מרובעת כ' על כ', שבמערב מרכז ל' ורחבו עשר, העמיד מזרח פתחו בשפת כ' החילונים של תוך החלר, נמלא כלו בחמשים הפנימיים, וכלה מדבו לסוף ל', נמלאו כ' אמה דוחב לאחוריו בין הקלעים לחלל המשכן, שהקלעים היו לפנים מן העמודים, ומסך על חלל המשכן כ' אמות (כי עובי הקרשים בכלל חלר, כ"כ רש"י בעירובין דף כ"ג ע"ב): ורחב המשכן עשר אמות בחלע רחב החלר, נמלאו לו כ' אמה רוחב לנפון ולדרום בין קלעי החלר עד חלל המשכן וכן למערב, וחמשים על חמשים חלר לפניו, ויהי' שעור הכתוב ורחב חמשים בחמשים, שעד חמשים אמה בתוך יהי' רחב החלר חמשים אמה: וקניה חמש אמות, גובה מחילות החלר, שהוא רחב הקלעים (רש"י), ודע שזהו לשעת ל' יהודה בש"ס (דזבחי' דף כ"ט ע"ב וס' ע"מ), אבל לר' יוסי היו רחב הקלעים ט"ו אמה, ושהו גובה החלר,

ואם

(יד) וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה קְלָעִים
לַכָּתֵף עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה
וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה: (טו) וְלַכָּתֵף
הַשֵּׁנִית חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה קְלָעִים
עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם
שְׁלֹשָׁה: (טז) וְלִשְׁעַר הֶחָצֵר מָסָךְ
עֶשְׂרִים אַמָּה תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן

תולדות אהרן וחמש עשרה ג'. ג':

תרגום אונקלוס

(יד) וַחֲמֵשׁ עַסְרֵי אַמִּין כְּרָדִין לְעִבְרָא
עַמּוּדֵיהוֹן תְּלָתָא וְסַמְכֵיהוֹן תְּלָתָא:
(טו) וּלְעִבְרָא תִּנְיָנָא חֲמֵשׁ עַסְרֵי כְּרָדִין
עַמּוּדֵיהוֹן תְּלָתָא וְסַמְכֵיהוֹן תְּלָתָא:
(טז) וְלִתְרַע דַּרְתָּא פְּרָסָא עֶסְרִין אַמִּין
תְּכֶלָּא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר

תרגום אשכנזי קעג

עללין: (יד) נעהמליך פֿינפֿצעהן
צעהן עללין אימהענגע צי
דער איינען זייטע נעבענדעם
איינגאנג: דאצו דרייא זייל-
לען, נעבענט דרייא פֿיסען:
(טו) אינד צו דער אנדערן
זייטע נעבען דעם איינגאנג,
אויך פֿינפֿצעהן עללען אומ-
הענגע; דאצו דרייא זיילען,
נעבענט דרייא פֿיסען:
(טז) צום איינגאנגע דעם
פֿאָרהאַנג אייגע דעקקע
פֿאָן צוואנציג עללען, פֿאָן
בלוי-

רש"י

קלעים נכיף הפתח וכן נכתף השני נסתר
ריחב חלל הפתח נעשים עשרים אמה חמש חמש שנתתר
ונשער החצר מסך עשרים אמה וילין למסך כנגד
הפתח עשרי' אמה חמש כריחב הפתח: (יד) עמודיהם
שלשה. חמש חמות נין עשיר לעמוד נין עשיר
שנראה הדרוס העומד נמקלוע דרומית מזרחית על
עמוד שהוא נין השלשה שנמזרח חמש אמות וממנו
לשני חמש אמות ומן השני למערבי חמש אמות וכן

באור

מזה ומזה, כמנומר נמטה השתלות. ולפי זה כך הי' סדר עמודי החלל סביב, לנד מזרח מדרום לנפון שתי אמות ומחלה קלעים, עמוד, חמש אמות קלעים, עמוד, חמש אמות קלעים, עמוד, שתי אמות ומחלה קלעים, ימין השער, שתי אמות ומחלה מסך, עמוד, חמש אמות מסך, עמוד, חמש אמות המסך, עמוד, חמש אמות המסך. עמוד, שתי אמות ומחלה מסך, שמאל השער, שתי אמות ומחלה קלעים, עמוד, חמש אמות קלעים, עמוד, חמש אמות קלעים. עמוד, שתי אמות ומחלה קלעים, וכנגדם עמוד מול עמוד מכוון, עשרה למערב, הלא שמין סם פתח. לדרום החלל שתי אמות ומחלה קלעים נמקלוע המערבי, וכן נמקלוע המזרחי, ונימים כ' עמודים עם י"ט מדחקים כל אחד מהם חמש אמות, הרי לך מאה אמות לורך, וכן לנפון. עמוד מול עמוד, על כרך נמה ומכוון, לכל עמוד מזה ומזה ג' אמות ומחלה קלע, ואין עמוד לעמוד חמש אמות, סים לנך על זה, ולא תלטרך לכל הלחן אחד נלחלו המפרשים נזה הענין. כי הנה הרמ"ם ז"ל שלא דמה נדייתא דמ"ה אחד שהיו שם עמודים נקדמי הזויות החם, ומזה נולדו לו ספקות רנות: האח' שהיו נריכים להעמיק נכל מקלוע שני עמודים תכופים זה נלד זה, נלי דווח נינהם הכלל, אחד לשורת האורך ואחד לשורת הרוחב, כדי למלאות מספר העמודים שזכר הכתוב לכל דוח. ואין הסד' הזה נמה לעין הדומה. והשני שעל הדרך הזה אין אין עמדים עמודי האורך כי אם י"ט מדחקים, ואין עמד עמודי הדוחב לא היו כי אם ט' מדחקי', ואם הי' אין עמוד לעמוד החם אמות כמ"ש רש"י ז"ל, אין החסרון מכוון עם מדת האורך והרוחב שזכר הכתוב. ונדי להתיר הספקות הללו הכניס הדב את עלמו נדוחקים עלומים

תרגום אשכנזי

(יג) דיא בריים דעם האָף׳ם צור וועבטליכען זיי־
טע, פֿינפֿציג עללען אימ־
העגגע, דאצו צעהן זיילען,
נעבבט צעהן פֿיכען: (יג) דיא
בריים דעם האָפֿ׳ם, צור
אָבטליכען זייטע, פֿינפֿציג
עלי־

רש"י

והסוקיבס. מוקפין היו העמודים נחושי כסף
כניב וחיני יודע הס כל כני כולן חס נרחסס הס
נחתנעס. הן יודע חני בחסוק ל׳ הנורס סכך תניגו
נפילנס נגנע׳ (שופטים י״ט) ועתו נתד חתורים
חניסים הרבותו חסיקים: (יג) נפתח קדמה
מזרחה. פני המזרח קדויס קדם ל׳ פניס לחוד
ל׳ לחורים לפיכך תזרח קדוי קדם סחוח כניס ומערב קדוי לחוד כד״ח היס לחחרון יתח מערבח:
חתנים חתם. חותן חתנים לחתם לח היו סחומים כלס נקלעים לפי סנס הפתח חלח המם עשרה חמס

תרגום אונקלוס

כֻּסָּף: (יג) וּפוּתְיָא דְּדַרְתָּא לְרוּחַ מַעַרְבָּא
סְדָרִין חַמְשִׁין אַמִּין עַמְּדֵיהוֹן עַסְרָא
וְסַנְיֵיהוֹן עַסְרָא: (יג) וּפוּתְיָא דְּדַרְתָּא
לְרוּחַ קִידוּמָא מַדִּינְחָא חַמְשִׁין אַמִּין:

באור

(נרחסית ל״ד ג׳), וכמו חסקה נפסו (שם ח׳), ויתכן ס׳׳כ לומד סניו הויס נדנקי׳
ונחסקי׳ נעמודים ע״י חגודות סל כסף המסנגות חת העמודים, וכ׳׳כ הרמנ״ע, והוח
מסכים עס מה שהיתי נדנפתי, סניו הויס כעין כותרת שנרחסי העמודים, ודנך
הכיתדות הים להיות נדנקים סניב העמוד ע״י חגודות, ונשיולי הניניס הקדמוניים
ימלח סניו עושין לכעמים חת הכותרות מלמן יקרה, חו ממיכות יקר, וכן החגודות
פעמים יסתתו חותם ממנני סים חו (גריוניט) וכדומה לנוי, ופעמים יעשו חותם ממיני
מתכות, וכן מדנקות חת הכותרת עם העמוד, ולחרי שהויס היו מטיענים נמטח
הקלעים הכנדים, והיו מתוחין מלמטה ע״י היתדות התחונין נמלן, היו נדיכים להדנק
היטב עם העמודים, כדי שלח ירוכפו, והיו מהדקין חותם ע״י חסיקי הכף: (יג) לפאת
קדמה מזרחה, פני המזרח, קדם לשון פניס, מחוד לשון מחורים, לפיכך מזרח קדוי
קדם, שהוח פניס, ומערב קדוי מחור, כד״ח היס המרגון (דנרים י״ח כ״ד), ימח
מערנח (רש״י): המשים אניה, חותן כ׳ חמה לח היו סחומים כלס נקלעים, לפי שהיה
הפתח, חלח ע״ו חמה קלעים לכתף הפתח מכחן, וכן לכתף השנית, נשחר דהנ חלל
הפתח ניתנים כ׳ חמה, וזהו שנחמד ונטע׳ החנר מסך כ׳ חמה, וילון למסך כנגד הפתח
כ׳ חמה חרך כרחב הפתח (רש״י). והנה נדי לעמיד על סדר העמודים והמדחקים
שניהם, ולהשוותם עם חדת חורך ורוחב החנר נכתיב, נסחכל נגדיתח דמ״ה
פ״ה שנחתי להעלה וז״ל, הקלע יולח מן העמוד שתי חמות ומחלה מנד זה, ופתי
למות ומחלה מנד זה, וכן לעמוד השני, הח למדת שנין עמוד לעמוד חמש חמות ע״כ.
ומשמע מזה שמספט לחד לכל העמודים, ולח לעמודי הזויות ולחותם העומדים על
הפתח מזה ומזה, דין לחד לכם שהכלס יולח הקלע שתי חמות ומחלה מזה ושתי חמות
ומחלה מזה. ומוכח מכחן שנקדני הזויות המש לח היו שם עמודים כלל, כי חס חשנו
עמודי מקלוע דרומית מזרחית כי׳ לחחד משוך חל הדרום שתי חמות ומחלה, והשני
משוך חל המזרח ג׳ חמות ומחלה, וכן לכל המקלועית ולח על שער החנר לח היו
העמודים נתונים על הקליות ימין ומשמל השער, כי חס משוכים חשם שתי חמות
ומחלה מזה ומזה. ולפלני כן לח יתכן לומר שיולח הקלע חין כל עמוד ועמוד ג׳׳מ ומחלה

תרומה כז

עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וְוֵי דְּעַמְּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כֶּסֶף: (יח) וְכֵן לְפֵאַת צָפוֹן בָּאֹרֶךְ קְלָעִים מֵאָה אֹרֶךְ: וְעַמֻּדָו עֶשְׂרִים וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וְוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם

ועמודיו קרי

הולדות אהרן .וו סנהדרין כ"ג, ח':

תרגום אונקלוס

הִנָּחָשָׁא וְוֵי עַמּוּדַיָא וְכִבּוּשֵׁיהוֹן כְּסָף: (יח) וְכֵן לְרוּחַ צִיפּוּנָא בְּאוֹרְכָא סְדָרִין מְאָה אוֹרְכָא וְעַמּוּדוֹהִי עַסְרִין וְסַמְכֵיהוֹן עַסְרִין נְחָשָׁא וְוֵי עַמּוּדַיָא וְכִבּוּשֵׁיהוֹן

רש"י

וחיוסס. כל העמודים נחצת. החמים יושנים על החלן והעמודים תקועי' לתוכן היה עושה כתין קיורסין סקודין פל"ס בלע"ז (1 תרכן שסה טפחים והחצן שלשה וטבעת נחצת קבועה בו בחמנעו וכירך שסת הקלע סביביו זמיהדים כנגד כל עמוד ועמוד ותולה הקונד' דרך טבעתו בחונקליו' שבעתו' העמוד כתין ו"ו רחבו זקוף למעלה ורחבו חלד תקוע בעמוד כתוכן שעושין להציב בלהות סקורין בונד"ס בלע"ז (2 והחד הקלע תלוי מלמטה, וחיו קומת מחילת החלר: וו העמדים. הם המונקליות:

---

1) Pals, (פפּעהלע) 2) Gonds, (טהירוכּעלן)

באור

(רש"י ע"פ גרייתא דמ"כ פרק כ'), והכוונה מחמלע העמוד התחד עד למעלה העמוד השני, כי הי' עובי העמודים למטה, כ"כ הרמ"ם ונעל חכמת התסכן ונעל מעשה חושב, כן משמע, אבל לתחותם אין הכרע, אם היו עגולים או בעלי זויות, ומסתמא היו כמו עמודי המשכן, בעלי זויות: ואדניהם, מושב על העמודים, התניס של העמודים נחצת, התניס יושנים על התרן, והעמודים תקועים לתוכן היה עושה כתין קונדסין סקורין פלמ"ס [ונרש"י כ"י פל"ס, פלמס, גל מ (בּיהוּלן)], למרכן שסה טפחים, ורחבן ג' ומעשה נחצת קבועה בו בחמנעו, וכורך שפת הקלע סביביו בחיהדים, כנגד כל עמוד ועמוד, ותולה הקונדס דרך טבעתו בחונקלי' שבעמוד העשוי כתין ו"ו, ורחבו זקוף למעלה. ורחבו מהד תקוע בעמוד, כחותן שעושין להציב בלהות סקורין גונ"דס (בחנד"ס, וגל"מ טירוכּעלן), ורהד הקלע תלוי מלמטה, וחי' קומת מחילת החלר (רש"י ע"פ גרייתא דמ"כ שם), ועוד שביו שם שחי' הקלע יולא מן העמוד שתי אמות ומחלה מלך זה, ושתי אמות ומחלה מלך זה, הכוונה מחמלע העמוד, שסם הי' הטבעת בתוכה על המונקלי, ומשם עד מקום הטבעת שבעמוד הסמוך חמש אמות, כמ"ש למעלה: וו העמדים, הם המונקליות, וכבר כתבתי שיתכן שהיו דמות ליול, כעין כותרת שעושין לראשי העמודים לנוי (תחלת דחותו בתוך הליולים הסר בשער הספר, בשביל ומוכח לרבני העמוד) ועליו היו מניחין את הקונדס בטבעתו: וחשקיהם, חשוק לשון חבורה, שכך תלינו בפילגש בגבעה ועמו למד חמודים חבושים (שופטים י"ט י'), תרגומו חשיקים, כך פירש"י ז"ל. ובת' שהיו העמודי' מוקפים נחושי כסף סביב, ואיני יודע אם על פני כלם אם בראשם אם בחחתיתם עכ"ל. והנה חלמו לשון חשק נופל על החבור והדבוק, ואף החשק שבנפש הוא מענין הזה, כי האוהב ידבק עם הנאהב, ונפשו קשורה בנפשו, וכן ותדבק נפשו (בראשית

אתם נחשת: (ז) והובא את־בדין
בסבעת והיו הבדים על־שתי
צלעות המזבח בשאת אתו:
(ח) נבוב לחת תעשה אתו כאשר
הראה אתך בהר כן
יעשו: ס שביעי (ט) ועשית את
חצר המשכן לפאת נגב־תימנה
קלעים לחצר שש משזר מאה
באמה ארך לפאה האחת:
(י) ועמדיו עשרים ואדניהם

תולדות אהרן והובא יומא ע"ג, ח' וג': נבוב נ"נ י"ג, ח':

זיא מיט קופפער: (ז) דיא
שטאנגן וועדען אין דיא
רינגע געשטעקט: זא דאס
דיא שטאנגען אן־ביידען
זייטען דעם אלטארהערדם
זיין, אינדעם מאן איהן
מרעגט: (ח) האהל, פאן
טאפעלן צואממענגע־
זעטצט, זאללסט דוא איהן
מאכען: וויא ער דיר אויף
דעם בערגע געצייגט וואר־
דען, זא זאללי מאן איהן
מאכען: (ט) דוא מאכסט
דען פארחאף צור וואהנונג;
צור זידליכען זייטע געשטירק־
טע אומהענגע צום פאר־
האף, פאן געצווירנטעם
גארן, הונדערט עללען לאנג,
פיר דיא אייגע זייטע:

(י) דאצו צוואנציג זיילען, נעבסט צוואנציג קופפערנען פיסען, דיא האקען אן דען זיילען

רש"י

וגרי' בכתבן שלש חמות קומתו נח הי' חורקמנס שח
י' חמות כך תנחתי במשנת תם' מדות וזה שהוא
קונדל הן המזבח מלא החוט כמס'זבחים למדנוהו
הן המקדח: (ז) בטבעת. נחרצע בצדעות שנעשו
למכנסי: (ח) נגוב לוחות. כתרגומו חלול לוחין
לוחות עני שטיס מכל לך וחלול נחתלע ולא יהא
כלו עץ לחך זיזי' עניו ה' חמות על ה' חמות כמין
סדן: (ט) קלעים. עמויין כתין קלעי סביבות
וקדי' נקנים מעשה קליעה ולא יעשה חידב ותרגום
סרדין כתרגומו של מכנסי המתורגם סרדן לפי שהן
מנוקבין ככברה: לפאה האח'. כל הרוח קדוי פאה:
(י) ועמודיו עשרים. חמש חמות בין עמוד לעמוד:

זיילען

תרגום אונקלוס

דאעי שיטין ורתחפי יתהון נחשא:
(ז) ויעל ית אריחוהי בעיזקתא וירתון
אריחיא על תרין סטרי מדבחא
במיסל יהיה: (ח) חליל לוחין תעביד
יהיה כמא די אחזי יתך בטורא כן
יעבדון: (ט) ותעביד ית דרת משכנא
לרוח עיבר דרומא סדרין לדרתא דבוץ
שויד מיאה באמין אורכא לרוחא חדא:
(י) ועמודוהי עסרין וסמכיהון עסרין

באור

דנדים נכתבן ב' חמות קומתו, לח הי' חודך הכתב, כי מס עשר חמות (כ"כ דס"י בזבח מס' מדות): (ז) בטבעת, נחרצע בצדעות שנעשו למכנסי: נבוב לוחות, כתרגומו חליל לוחין, לוחות עני שטיס מכל לך, וחלול נחתלע, ולא יהי' כלו עץ לחך זיזי' עניו ה' חמות על ה' חמות כמין סדן כי מס חלול, ונחקוס חנייתן היו ממלמין את חללו עפר עד מקוס המערכה: (ט) קלעיה, עמויס נקנים נקנים, מעשה קליעה, ולא מעשה חורג, וכן תתורגם גל"ח, ונגדייתא דמ"ה (פ"ה) שניו כמין קלע זה של ספינה: לפאה האחת, כל הרוח קדוי פאה: (י) ועמדיו עשרים, חמש חמות בין עמוד לעמוד

(רש"י

תרומה כז

הַמִּזְבֵּחַ מִלְמַטָּה וְהָיְתָה הָרֶשֶׁת
עַד חֲצִי הַמִּזְבֵּחַ: (ה) וְעָשִׂיתָ בַדִּים
לַמִּזְבֵּחַ בַּדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ

תולדות אחרן והיתה וזבחים ס"נ. ה'. ומ"ו נ':

תרגום אונקלוס

מְלָרַע וּתְהֵי מְצַרְתָּא עַד פַּלְגוּת מַדְבְּחָא:
(ו) וְתַעְבֵּיד אֶרְיָחַיָּא לְמַדְבְּחָא אֲרִיחֵי

רש"י

חמות של נחשו כתרכו התחת' נתנו שני טבעות כתרכו
מה תהי תקייס שלש חמות קומתו תשפת סינג
ולתעלה חצל סובב להלוך הכהנים נח הי' להמזבח
הנחשת חלח על רחבו לשנים תקרנותיו וכן שנינו בזבחים לו זהו כרכוב בין קרן לקרן ושים רוחב
חמה ולשנים מהן חמה של הלוך רגלי הכהנים שתי חמות הללו קרויים כרכב ודק"קנו שם והכתיב תחת
כרכוב המזבח תלמוד לומר שיכרכוב נדשנו הוח ולנוכח המכבר תחתיו. ותיכן התינוק תרי הוו חד
לגוי וחד לכהנים דלח יזתרנו זה שנדופן לגוי הי' ויתרתיו הלביסו המכבר והגיע ריחו עד חני המזבח
מלמה שהמכבר רחב חמה והוח הי' סימן לחני נחהו להגדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים
וכנגדו עשו למזבח בית עולמים דוגמת חוגו הסקרח נהמלעו וכנס שהיו עולין בו חע"ם שלח סירסו
בעיון זה כנר שמענו בגרש' (זמות כ') מזבח חדמה תעשה לי לח תעלה בחעלית לח תעשה לו מעלות
בכנס שלו תלח כנס חלק למדנו שהי' לו כנס כך שנינו בהכילתה. ומזבח חדמה הוח מזבח הנחשת
שהיו המלחין חללו חדמה בתקוס הגויתן והכבד הי' בדרום המזבח מובדל בין המזרח תלח חוט
המשרה וכללו מגיעין עד הוסף סמוך לקלעי החלר שנדרו'כדגלי התחת' עשר חמו' קומתו. ולדגלי התחת'

באור

לסוף שם חמות של נחשו, לקמן המומר נחשו פי שנים כחרכו (רש"י), והגה כתן כתב הרב ז"ל שהי' חדין, ונס"ם (בזבחים דף כ"ט ע"ב ום"ג ע"ח) הזכיר שהי' גליות, והרב בעל מעשה חושב הסוף ג' הלטונות. וכתב שהי' נחמת גליות. ומולם הגליות הזחת לח היתה חלקה כי חס חרולה. והגליות נקראת גל"ח (חוימלחדזנג, בובט). ושם הי' חדין לריך לתרגמו (והיהוע לייפטיג): עד חצי המזבח, שהוח סוף המלה החמשית, והוח חלי גובה המזבח עם הקרנות לקמן ר' יוסי, ועד שם הוח מקום קדמים הנתנין למטה. ויש שתרגומו הוסיף ומלר שהי' המכבר הזה לתועלת, שלח יפול עין_לו נחלת מעל המזבח יקללו המכבר, ולח יניע למרן, והכהנים לוקחים חותו מן המכבר, ומחזירין חותו על המזבח. משמע שהי' המכבר יולח קלת מדופן המזבח, לקבל דבר הנופל מעליו: (ודע שנמקלת הספרים שנדפוס נכתב נרש"י נפסיק ה' וז"ל. והגיע לחצו (של מכבר) עד חלי המזבח, נמלח שהמכבר רחב חמה, והוח הי' סימן וכו', ומולם נשני הכ"י שנידי, וכן נדפוס ווילנא ונשלר דפוסים ישנים תיבות הללו נמלא שהמעבר רחב אמה חינן, ונשלר חין לכס שחר, כי היכן נמלח שלח הי' רחבו כי לס חמה? חולי ל"ל נמלח שהכרכוב רחב חמה, שהוח הגיע מן קלה הרשת שהוח סוף החמה החמשית, עד סוף החמה הששית של נובה המזבח, נמלח שהי' רחבו חמה. חבל ממה שכתוב מח"כ נדגלי רש"י והוח הי' סימן וכו', משמע דקלי על המכבר. ויותר נרחה שטעות נפל נמקלת הספרים, והגה למעלה על המזבח לפנים מן הקרנות, שהיו חמה על חמה כנהכר, היה חמה חחת סביב לדריסת רגלי הכהנים, נשתייר חמה על חמה נחמלע, והוח הי' חקים המערכה. וכנס חלק ומשופע הי' לנדומו של מזבח, שנו היו עולין, והי' הכנס שהוח רחוק מן המזבח כמלח חוט השערה. ודגליו מגיעין עד חמה סמוך לקלעי החלר שנדרום, כנדגלי החומר עשר חמות קומתו ולדגלי יהודה החומר

דגלים

לְכָל־כֵּלָיו תַּעֲשֶׂה נְחֹשֶׁת׃
(ד) וְעָשִׂיתָ לּוֹ מִכְבָּר מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת וְעָשִׂיתָ עַל־הָרֶשֶׁת אַרְבַּע טַבְּעֹת נְחֹשֶׁת עַל אַרְבַּע קְצוֹתָיו׃
(ה) וְנָתַתָּ אֹתָהּ תַּחַת כַּרְכֹּב

אם תולדות אהרן ונתהה זנחיס כ"נ, ח':

תרגום אונקלוס

וּמַחְתָּיָתֵיהּ לְכָל מָנוֹהִי תַּעְבִּיד נְחָשָׁא׃
(ד) וְתַעְבִּיד לֵיהּ סְרָדָא עוֹבֵד מְצַרְתָּא דְּנְחָשָׁא וְתַעְבִּיד עַל מְצַרְתָּא אַרְבְּעָ֫ עִיזָקִן דִּנְחָשָׁא עַל אַרְבְּעָ֫ סְטָרוֹהִי׃
(ה) וְתִתֵּן יָתַהּ תְּחוֹת סוֹבְכָא דְּמַדְבְּחָא

רש"י

הסירו הנויה וכן (ישעיה ה') ויעזקהו ויסקלהו חף כתן לדשו לסיר דשנו ונלע"ז חדזנד"יד (1: ויעיו. כתרגומו תגדפות בנוטל נסס הדשן וכן כתיו כסוי הקדרים בל תהכת דק ונו נית יד ונלע"ז ווד"יל (2: ומזרקותיו. לקבל נסס דס הזבחים: ומזלגותיו. כתיו חיגקליות כפיפים ומכס נסס נבשר ונתבני בו ומתפככין בהן על בחלי המערכ' סיחח תמיד סדיפתן ונלע"ז קרוט"ס (3 ונל' חכמים לנודות: ומחתותיו. נית קבול יס לסס ליטול בהן בחלים מן התנור לסחתם על תנית הפנימי לקטרת ועל סס תיויתן קרויים מחתות כתו (ישעי' ו') לחתות חת מיקוד ל' סחיב' חת מתקוניס וכן (תהלי' ו') היחתם חיס חת נחיקו: לכל כליו. כמו כל כליו: (ד) מכבר. ל' כנדה סקורין קדי"נלס נלע"ז (4 כתיו לנוס עכוי לו למזנח עכוי חורין כתיו רסת ומקדח זה מכוסה וכה פתרונו ועכית לו מכנר נחסת מעכה רסת: (ה) כרכב המזבח. סוגב כל דבר המקיף סניב נעבול קרוי כרכב כמו שבועי נהבל סוחבין חלו מן בלתי כלי עץ כל שביוד לבוף ולכרכב והוח כמו בעובי' חרוזין ענולין בקרסי דבני התיבו' ופסלי העץ חף למזנח עשה חדין בניבו והיה דחבו חמה בדפנו לנוי והוה לסוף בלא (ס"ח סס)

---

1) בלע"ז *A décendrer*, (פֶּתֶן חסע נו דיסנדען)
2) *Padel, pael*, (badile איט.): Pelle, (טויפֶּעל)
3) *Crochets*: Crochets, (קרוואע החקען)
4) Crible, (חיין זיב)

באור

ומזרקתיו, לקבל דמי הקרבנות: ומזלגתיו, כמין מונקליות כפופים להפוך בהן מיני הקרבנות על גחלי המערכה, שיהא ממהר שריפתן, ונלע"ז קרומי"ט [ונס"ח מלחתי קרול"ד, והוא בל"מ (קרוואהחקען, גאבעלן)] ונלעין חכמים לנודות (רס"י): ומחתותיו, לחתות בהן הגחלים, כדכתיב לחתות חת מיקוד (פס ל' י"ד), היחתה חיס חת בחיקו (תהלי' ו' כ"ז). לכל כליו, כמו כל כליו (רס"י). וכנר הזכירו פעמים רבות משמוש הלמ"ד, לסודות על הכלל שאחרי הפרט: (ד) מכבר, לשון כנדה שקורין קדי"נלא נל"א (איב), כמין לבוש עשוי למזנח עשוי חורין חורין, כמין רשת, ומקדח זה מסורס, וכה פתרונו, ועשית לו מכנר נחשת, מעשה רשת (רס"י): (ה) כרכב, סובב, כל דבר המקיף סניב נעבול נקרא כרכב וכו' והוא כמו שעושים חרוזין ענולין בקרסי דפנות התיבות ופסלי העץ, לף למזנח עשה חדין סניבו, ויהי' רחבו אמה בדפני לנוי, והוא לסוף

יְהִיֶה הַמִּזְבֵּחַ וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ: (ג) וְעָשִׂיתָ קַרְנֹתָיו עַל אַרְבַּע פִּנֹּתָיו מִמֶּנּוּ תִּהְיֶינָה קַרְנֹתָיו וְצִפִּיתָ אֹתוֹ נְחֹשֶׁת: (ד) וְעָשִׂיתָ סִירֹתָיו לְדַשְּׁנוֹ וְיָעִים וּמִזְרְקֹתָיו וּמִזְלְגֹתָיו וּמַחְתֹּתָיו

תולדות אהרן ושלש זכיות סס:

תרגום אשכנזי קע

אונד דיא האהע דעמזעלבן דרייא עללען זיין: (ג) אן דען פֿיער ווינקעלן מאכסט דוא פֿיער האהלע עקקען, דיא עקקען ווערדען דען אוים אייגעם שטיק מיט דעם הערדע גאמאכט: דוא בעלעגסט איהן מיט קופֿפֿער: (ג) דוא מאכסט אוך טאָפֿפֿע, איהן פֿאָן אשע צו רייניגען, (אָדער אשען-טאָפֿפֿע), שויפֿעלן, בעקקען, גאבעלן, אונד קאָהלפֿאננען דאצו: אללע זיינע גערעטהע מאכסט דוא אוים

קו

תרגום אונקלוס

פּוּתָיָא מְרַבַּע יְהֵי מַדְבְּחָא וּתְלָת אַמִּין רוּמֵיהּ: (ג) וְתַעְבֵּיד קַרְנוֹהִי עַל אַרְבַּע זְוָיְתֵיהּ מִנֵּיהּ יְהוֹן קַרְנוֹהִי וְתַחֲפֵי יָתֵיהּ נְחָשָׁא: (ג) וְתַעְבֵּיד פַּסַכְתְּרוֹהֵיהּ לְמִסְפֵּי קְטָמֵיהּ וּמַגְרוֹפָיְתֵיהּ וּמִזְרְקֵהִי וְצִינּוֹרָיְתֵיהּ

רש"י

כ' וסי חומר נחמד כתן רגוע ונחתר בפניהן רגוע מה לתון בניהן סי סנים כתרכו חף כתן בניהן סי סנים כתרכו ותם תני תקייס שלש אמות קמתו מסמת סיגד ולמעלה: (ב) ממנו תהיין קרנותיו. שלא יעשם לנדס ויחגדם בו: ונפית אותו נחשת לכסר על עזות מלח שנא' (יסעי' ת"ח) ומנחך נחושה: (ג) סירותיו. כתין יורות: לדשנו. לסחי דשנו לתוכו וכוא שת"ח למספי קטמים לספות הדשן לתיכם כי יש מלות בלשון עבדית מלה אחת מתחלפת בפתרון לשתי בניין וסתירה, כמו ותשרש שרשיה (תהלים פ' י'), מויל משריש (מיוב ה' ג'), וחלופו ונכל תבואתי תשרש (שם ל"א י"ג), וכמוהו בשעיפי' (יסעי' י"ז ו'), וחלופו מסעף פארה (שם י' ל"ג), מפזח סעיפי' וכמוהו וזה המחרון עלמו שבר עלמיו וכמוהו (יהושע ז') ויסקלוהו בחגיים וחלופו סקלו מחגן

באור

(זבחים דף נ"ט ע"ב), שהשונג וכוא הכרכב המזכ לשלן, הגיע עד סוף המזבח השפית של בניהו, ומשם עד הספה העליונה שלש אמות, ומזבח אחת לגובה הקרנות, הרי עשר אמות, שהן פי שניים כאורכו, ובגמרא דמ"ה (פי"ח) מוכרח הפלוגתא בשם רבי מאיר ור' יוסי, והרמב"ם פסק כרבי יוסי, וכן בגמרא דמ"ה אחר שהזכירה המחלוקת, סתמה כרבי יוסי: (ב) ממנו תהיין קרנתיו, שלא יעשה לגבה ויחגבם בו, וי"ע תרגם מניה יהוין קרנוהי זקיפין לעיל, שהיו זקופין ועולין מן המזבח, והקרנות המלו סיו חלולות ומעוקבות, למעה על מעה גבוהה למעה: (ג) כידתיו, כתין יורות: לדשנו, להסיר דשנו לתוכו, והוא שת"ח למספי קטמים לספות הדשן לתיכם, כי יש מלות בלשון עבדית מלה אחת מתחלפת בפתרון לשתי בניין וסתירה, כמו ותשרש שרשיה (תהלים פ' י'), מוריל משריש (מיוב ה' ג'), וחלופו ונכל תבואתי תשרש (שם ל"א י"ג), וכמוהו בשעיפי' פריה (יסעי' י"ז ו'), וחלופו מסעף פארה (שם י' ל"ג), מפזח סעיפי' וכמוהו וזה המחרון עלמו (ירמי' נ' י"ז), שבר עלמיו, וכמוהו ויסקלהו בחגיים (מלכים א' כ"א י"ג), וחלופו סקלו מחגן (יסעי' ס"ג י'), הסירו מגניה, וכן ויעזקהו ויסקלהו (שם ה' ג'), אף כאן לדשנו להסיר דשנו, בלע"ז מדיסנד"ריל (רש"י), בל"א (לו עגטאזען, פֿיין חטען לו רייניגען): ויעיו, כתרגומו מנדפות שנוטל בהן הדשן, והן כמין כסוי הקדרה של תבשיל דק, ולו בית יד ובלע"ז ווידיל (רש"י), בל"א (וויין גיבֿעסע לוק וואבֿעריען).

ומזרקתיו

תרגום אשכנזי

צווירנטעם גארן; שטיקקער־
ארבייט: (לז) דוא מאכסט
צו דיזער דעקקע, פֿינף זיי־
לען פֿאָן שיטים־האָלץ,
בעלעגסט זיא מיט גאָלד,
איהרע האקען פֿאָן גאָלד,
אונד גיסעסט דאצו, פֿינף
קופֿפֿערנע פֿיסע:

כז (ח) דוא מאכסט דען
אלטאַרהערד פֿאָן
שיטעם־האָלץ: פֿינף עללען
דיא לענגע, אונד פֿינף על־
לען דיא בריייטע, דער אל־
טאַרהערד זאָלל פֿיערעקקיג,
אונר

רש"י

כתו'(חיוב ח') סכת נעדו ל' מנין־ מעשה רוקס. הגורות עזויות זו מעשה מחט כפרוף של ענר זה כך סרוף של ענר זה: רוקס, סס החותן ולח סס החותנית תרגומו עוגד נייר ולח עוגד ניור, מדת יתמסן כמדת הסרכת י' חמות על י' חמות:

כז (א) ועשית חת המזבח ונר ושלש חמות קומתו, דנרים כתתן דנרי ר' יהודה

תרומה כו. כז

שֵׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם:
(לז) וְעָשִׂיתָ לַמָּסָךְ חֲמִשָּׁה עַמּוּדֵי
שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וָוֵיהֶם
זָהָב וְיָצַקְתָּ לָהֶם חֲמִשָּׁה אַדְנֵי
נְחֹשֶׁת: ס ששי

כז (ח) וְעָשִׂיתָ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ
עֲצֵי שִׁטִּים חֲמֵשׁ אַמּוֹת
אֹרֶךְ וַחֲמֵשׁ אַמּוֹת רֹחַב רָבוּעַ

תולדות אהרן מעשה יומח ע"ג, ג': חמש זנחים כ"ט
ג', ופ' ח', ופ"ג ח': רבוע זנחים סס:

תרגום אונקלוס

עוֹבַד צַיָּיר: (לז) וְתַעֲבִיד לְפָרְסָא חַמְשָׁא
עַמּוּדֵי שִׁטִּין וְתַחֲפֵי יָתְהוֹן דַּהֲבָא וְוֵיהוֹן
דַּהֲבָא וְתַתֵּיךְ לְהוֹן חַמְשָׁא סַמְכִין
דִּנְחָשָׁא:

כז (ח) וְתַעֲבִיד יַת מַדְבְּחָא דַּעֲאִי שִׁטִּין
חֲמֵשׁ אַמִּין אוּרְכָּא וְחַמֵּשׁ אַמִּין

באור

מזה ומזה: (לז) חמשה עמודי שטים, כנר זכרתי למעלה (פסוק ל"ג) סנרמים מדנרי ר"ל סהיו נעלי זויות, ומדתם ממה על ממה, ולפ זהם לדיכין לנו לומר סהי' נוויהם רווח פנוי להכנים הסלחן והמזון עם נדיו ונינעותיו, ולח היו ח"כ המלחקים סנוויהם סוויס, ומולם למופן סדודם מין הכרע מדנרי קדמוניו ז"ל, ונעל מעשה חוסנ הכדיע מדעתו, וכתנ סהיו סנים מהם מכסים עוני הקרסים מזה ומזה, והשלשה הנשארים על מדחק סוה, לחוקים זה מזה וכן תשני לדי הפתח ממה ושלש רניעי', ומין דנריו נרמים כמ"ל, דמ"כ הי' לריך להקים העמודים מחר סהכנים המזון והשלחן:

כז (א) כמובח, מקום גבוה מיוחד לעבודת הקדנה והקשרה נקרח מזנח, ומין נל"ח מלה מצותפת לשתי המולמות המלו כי סס מלת (חלטיור) הלקוחה מלשון רומי, וסס שרשה נלשון גוים (מלטו"ס, היק) מענין זמה. והמזנח שדנר נו הכתוב הזה הוח הנקרח מזנח החילון, ונקרח ג"כ מזנח העולה וכן מזנח הנחשת, ולמעלה (כ' כ"ח) קרחו הכתוב מזנח חדמה: רבוע, כל גוף נעלת זויות שחרכה כרחבה נקרחת רנוע: ושלש חניות קנינתו, דנרים כתתן, דנרי ר' יהודה, ר' יוסי חומר נחמר כחן תיוע ונחמר נפקימי רנוע חה להלן גבהו פי שנים כחרכו חף כחן נבהו פי שנים כחרכו (והוח עשר חמות). ומה חני מקיים ושלש חמות קומתו, מספת כובד ולמעלה

(זבחים

קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים: (נד) וְנָתַתָּ אֶת־
הַכַּפֹּרֶת עַל אֲרֹן הָעֵדֻת בְּקֹדֶשׁ
הַקָּדָשִׁים: (נה) וְשַׂמְתָּ אֶת־הַשֻּׁלְחָן
מִחוּץ לַפָּרֹכֶת וְאֶת־הַמְּנֹרָה
נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן
תֵּימָנָה וְהַשֻּׁלְחָן תִּתֵּן עַל־יֶרֶךְ
צָפוֹן: (נו) וְעָשִׂיתָ מָסָךְ לְפֶתַח
הָאֹהֶל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת

הולדות אהרן ואת יומח ג"נ, ח'. חנינא ס"ח. ג'. ענחות ל"ח, ג': והשלחן מנחות סס:

תרגום אשכנזי קסט

שין דעם הייליגען, אונד דעם אללערהייליגסטען:
(נד) דוא לעגסט הערנאך דען דעקקעל אויף דיא לאדע דעם צייגניסעם; אין דעם אללערהייליגסטען:
(נה) דען טיש זעטצעסט דוא אויסערהאלב דעם פאר־האנגס; דען לייכטער, דעם טיש גענענאיבער, נעהמליך אן דער זייטענוואנד דער וואהנונג, אויף דער זידלי־כען זייטע: דען טיש אבער בדינגסט דוא אן דיא נארדליכע זייטענוואנד: (נו) דוא מאכסט איינע דעקקע, צום אייננאנגע דעם געצעלטס, פאן בלויער, פורפוראטהער, האכראטהער וואלליע, אונד זעכספאך נעצווירנ־

תרגום אונקלוס

לְכֹן בֵּין קוּדְשָׁא וּבֵין קוּדְשַׁיָּא:
(נד) וְתִתֵּן יָת כַּפּוּרְתָּא עַל אֲרוֹנָא
דְסַהֲדוּתָא בְּקוּדְשַׁיָּא: (נה) וְתַשַׁוִי
יָת פָּתוֹרָא מִבָּרָא לְפָרוֹכְתָּא וְיָת מְנָרְתָּא
לְקֳבֵיל פָּתוֹרָא עַל סְטַר דְּמַשְׁכְּנָא דְרוֹמָא
וּפָתוֹרָא תֵּתֵּן עַל סְטַר צִיפוֹנָא:
(נו) וְתַעֲבֵיד פָּרְסָא לְתֵרַע מַשְׁכְּנָא
תְּכֶלָא וְאַרְגְּוָנָא וְצָבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר

רש"י

כפתח סליסית של משכן והחוץ' תלוי לחחזירו לכסו' חת הקדשי': (לה) ושמת חת השלחן. שלחן נלסון מסוך מן הכותל הלפוני שתי חמות ומחלה. ומנורה נדרום תסוכה מן הכותל הדרומי שתי חמות ומחלה. ומזבח הזהב נתון כנגד פתח הקדש ומחלה. ומזבח הנחושת מסוך קמעה כלפי המזרח וכלפי נתונים מן חלי המשכן ולפנים. כיצד חלק המשכן מן הפתח לפרוכת עשרים חמה המזבח והשלחן ומנורה מסוכים מן הפתח לנד מערב עשר חמות: (לו) ועשית מסך. וילון הוח המסך כנגד הפתח

באור

(לה) ושמת את השלחן. שלחן נלפון, מסוך מן הכותל הלפוני שתי חמות ומחלה. ומנורה נדרום מסוכה מן הכותל הדרומי שתי חמות ומחלה ומזבח הזהב נתון כנגד פתח שבין השלחן למנורה, מסוך קמעה כלפי המזרח, וכולם נתונים מן חלי המשכן ולפנים כיצד? חלק המשכן מן הפתח לפרוכת כ' חמה, המזבח והשלחן והמנורה מסוכים מן הפתח לנד מערב עשר חמות, (רש"י): (לו) מסך, וילון, הוח מסך כנגד הפתח, כמו שכתוב נעלו (מיכה ג' י') כשון מגין (רש"י), והוח מן הכפולים נתוספת ה"ח, ומשפטו מְסָכְךָ נפלס מְכֻלָּל (רד"ק נשרשים שרש סכך): מעשה רוקם, הלבות עשויות נו מעשה מחט, כפלוף של עגל זה. כך פלוף של עגל זה: רקם, שם המומן ולח שם המומנות, תלמוד לומר עובד לייר ולח עובד ליור (וכן מתורגם בל"ח, ויב"ע שתרגם עובד ליור מחשב, תרגם כפי הכוונה), ומדת ההכך כתדת הפרוכת עשר על עשר חמות (רש"י), ולפי שלח כתב המשך כנגד עובי הקדשים

מְצֻפִּים זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב עַל־
אַרְבָּעָה אַדְנֵי־כָסֶף: (נג) וְנָתַתָּה
אֶת־הַפָּרֹכֶת תַּחַת הַקְּרָסִים
וְהֵבֵאתָ שָׁמָּה מִבֵּית לַפָּרֹכֶת
אֶת אֲרוֹן הָעֵדֻת וְהִבְדִּילָה
הַפָּרֹכֶת לָכֶם בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין

תולדות אהרן והבדילה יומא נ"ח. נ'. מנחות כ"ז, ב':

תרגום אונקלוס

דַּהֲבָא וְוֵיהוֹן דַּהֲבָא עַל אַרְבְּעָה סַמְכִין
דִּכְסַף: (נג) וְתִתֶּן יָת פָּרוּכְתָּא תְּחוֹת
פוּרְפַּיָא וְתָעֵיל תַּמָּן מִגּוֹ לְפָרוּכְתָּא
יָת אֲרוֹנָא דְסַהֲדוּתָא וְתַפְרֵישׁ פָּרוּכְתָּא

רש"י

ונחין עשרים חתם נמלת נית קדשי הקדשים עבר
על עבר מנחור וגלת חת פרכת תחת הקרסים
המחברי' חת סתי חוברות של יריעות המסכן רחב
פחוברות כ' חתם וכסרסה על נב המסכן מן הפתח
למערב כלתה נאמי שלשי המסכן והחוברת הנוית

באור

נגרייתא דמ"ה ולא נילקוט, ומולס חמשת העמודים שעל פתח האהל עומדין כעומדי הקרש שהוא ממה. כמו שכתב רש"י לעיל נשם נרייתא דמס' מדות ונילקוט פקודי מי' שהיו ממה על ממה, ומדקאמר ממה על ממה משמע שהיו נעלי זויות, לא עגולים ומולס מרנעת העמודים הללו, נרמה שהיו נעומי ממה ונדומה כחלי הקרש שהם ד' נפחים ומחלה, שכן מי' מדת מדני נסף מסר נהם היו תחונים. ונקלא מזכר המדחק שבין העמודים, ועל כרחינו לומר שלא מי' המדחק שביניהם שוה, ויתכן שהיו שנים מכאן ושני' מכאן, כדי שיסתר נמשנע רווח פנוי יותר משתי ממות ומחלה, דאל"כ היך היו יכולים להכניס את המדון לתוכו, שהי' ממתי' ואחי, חון מן הנדים והטבעות שעל נדיו? (דאלו לדחנו, אף שלא מי' כי אם ממה ואחי, וודאי מי מפסד, שהם הנדים יוסיפו מכאן ומכאן), ומלשון הכתוב משמע שהקימו את העמודים, ואחרי כן הניחו את המדון, ושמו את הפרכת. וכן כתב נעל חכמת המסכן (כמו שהניא נעל מעשה חושב נשמו), שלא מי' המדחק שבין העמודים שוה, אלא שהוא סדרם על מופן אחד: ויהיה, מונקליות עשויות כדמות זו, קנועות נדלתי העמודים, לאחד נהם את הפרוכת, ויתכן שהיו כעין הכותרות שנדלתי העמודים לנוי, ולדעת רש"י ז"ל מי' דאם הפרוכת כתוך נכלונם, והניחו את הכלונם על הוויס הסס, ומולס נדחיתא דמ"ה פ"ד מי' שעשו לרנעה תונדין נדלת הפרוכת, והיו תולין אותה ע"י התונדין ההם שמוקלאות על גבי העמודים, ופי' נעדות (ערך חנר נ') תונדין הס לולאות כגון שעושי' למכנסים, ואמר הנאון מנו קורין אותן תוכרות מלשון תפירה, וכן משמע, שאל"כ לא מי' שכת הפרוכת מגיעה לארץ. והפרוכת לרוח. סיוס הסתי, עשר אמות לרחנו של משכן, ודחנה סיוס הערב, עשר אמות כנגדן של קדשים: (לג) התחת הקרסים. כשליפו של המכן, למערב העמודים, כדי שיהי' הימנה ולפניס עשר אמות, והימנה ולחון עד העמודי' שעל הפתח עשרים אמה. נמלא נית קדש הקדשים עבר על עשר: והבאת שמה וגו', לא ילמו עתה שיעשה כסדר הזה, כי אין עתה הלוחה שהקימת המשכן, כי אם נעזייתו, אבל העתין הוא הודעת התכלית, שיהיה הפרוכת תחת הקרסים, כדי שיהי' הארון שמה מבית לפרוכת, ותבדיל בין קדש ובין קדש הקדשים, וכן ונתתה את הכפרת שעל ארון העדות בקדש הקדשים:

תרגום אשכנזי

לעגט זינד, איהרע האקען
אייך פאן נאלד: אויך פיער
זילבערנע פיסע: (לג) דוא
ווירסט דען פארהאנג נע-
ראדע אונטער דען שבאנענען
דער טעפיכע אנברינגען,
איננערהאלב דעם פארהאנגס
ברינגסט דוא דיא לאדע
דעם נעזעטצעס הינאין: זאל
זאלל דער פארהאנג אייך
איין צווישענשייד זיין, צווי-
שען

תרומה כו

הַבְּרִיחַ הַזָּהָב: (ג) וְהַקֵמֹתָ אֶת־
הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הָרְאֵיתָ
בָּהָר: ס חמישי (לג) וְעָשִׂיתָ
פָּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב
יַעֲשֶׂה אֹתָהּ כְּרֻבִים: (לד) וְנָתַתָּה
אֹתָהּ עַל־אַרְבָּעָה עַמּוּדֵי שִׁטִּים

הולדות אהרן והקמת מנחות כ"ט, ח'. עקדה בער ח':

תרגום אשכנזי קסח

מיט גאָלר. (ג) אלסדען
ריכטעסט דוא דיא וואָה-
נונג אויף, נאך דער וויזע
וועלכע דיר אויף דעם בער-
ג ווירד געצייגט וואָרדען
זיין: (לג) דוא זאָללסט אויך
איינען פַּארהאנג מאכען,
פַּאן בלויער, פירפורדאָטהער
אינד האָכראָטהער וואָללע,
אונד זשכספאך געצווירנטעם
גארן; מיט פיגורען פאָן
כרובים דורכווירקט, קונסט-
וועבעראַרבייט זאָלל מיאן
איהן מאכען: (לד) דיזען
פַּארהאנג לעגסט דוא אויף פיער זיילען פַּאן שטים-
האָלץ דיא מיט גאָלד בי-
לעגט

תרגום אונקלוס

עִבְרָיָא דַּהֲבָא: (ג) וּתְקֵים יָת מַשְׁכְּנָא
כְּהֵילְכָתֵיהּ דִּי אִתְחֲזֵיתָא בְּטוּרָא:
(לד) וְתַעֲבֵיד פָּרְכְתָא תְּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא
וְצָבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד אוּמָּן
יַעֲבֵיד יָתָהּ צוּרַת כְּרוּבִין: (לה) וְתִתֵּן
יָתָהּ עַל אַרְבְּעָה עַמּוּדֵי שִׁטִּין מְחַפָּן

רש"י

הקדש מן הענין לכתן ואתנה לכהן והנדיבה נתנם
לתוכו ומתנו לטענת ומן הענינו לפם הסני ניתנו
הנדיבים מנופי' זהב כשהן תחונין נקדשים והנדיבים
הנו מנחון היו נולטות הטענות והפיסות לא
היו נרחות נתיך המשכן חלח כל הכותל חלק ונפני':
(ל) והקמת חת המשכן. לאחר שיגמור הקימתו:
הראית בהר. קודם לכן אחני עתיד ללמדך ולהראותך
סדר הקמתו: (לא) פרכת. לי מחיצה הוח ונלטון
חכמים פרגיד דבר המבדיל בין הקדש ובין העס: תכלת וארגמן. כל מין ומין היה כפול נכל חוט
וחוט שהה חוטין: מעשה חשב. כשר פירשתי בזו היה חריגים של שתי קירות והליונין שחשני ענדי'
חינן דומין זה לזה: כרובים. ליונין של נדיות יעשה בה חדנעה עומדים זקועים זתוך חדנעה
חדנים והחונקליות קנוטין זהן עקיטים לאחלה לאוסיב בלוגם שהה הפרוכת כלון בה
והחונקליות הן הווין שהרי כתיב ועין הן עזו' והפרכת תהיה י' חמות לרחבו של תשכן ורחבה
י' חמות כנגהן של קרסים כדומה נהליטות של תשכן שיהה היותה ולפניה עשר חמות והיותה

באור

והנדיב התיכון מובלע זהן מן הקלה, ומובס רש"י ז"ל כי' שמה שהנדיבים
לא היו מלוסים זהב, כי אם כתוכים נשפודות של זהב עובדות מטבעת לטבעת, וכן מי'
בילקוט שם (רמז ת"כ): (ל) והקמת את המשכן, למה שיגמר הקימתו: הראית בהר,
קודם לכן, שאני עתיד ללמדך ולהראותך סדר הקמתו (רש"י). כוונת הדבר ל שבזמן מוכן
מעתיד ועבר, לפי שעתה עדיין לא הלמדו, אבל כשיגמר זמן הקמתו, שממנו הוא מדבר,
אז תהי' הפעולה עברה, כמו שתרגם המתרגם המסכנזי (ווירד גשלייגט ווארדען זיין), וכבר
למדנו בכמה מקומות שדרך הזמן המוכבב כזה לבוא בלה"ק על הדוב בלשון עבר: (לא) פרכת,
לשון מחילה והבדלה: תכלת וארגמן וגו', מכל מין ומין הי' בכל חוט שם חוטין, כמלא
החוט כפול כ"ך (יומא דף ע"ג ע"ב). ובילקוט מי' שבס שהה הי' בפרכת: (לב) ארבעה
עמודי שטים, מתחלת העמודים הללו ומלמן ולופן שהיה לא מזכר דבר לא בפקדת ולא

דַּמְּשִׁכָּן לַיְרִיעֹת עִזִּים יְמִדָה׃
(כח) וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן בְּתוֹךְ
הַקְּרָשִׁים מִבְּרֹחַ מִן־הַקָּצֶה אֶל־
הַקָּצֶה׃ (כט) וְאֶת־הַקְּרָשִׁים תְּצַפֶּה
זָהָב וְאֶת־טַבְּעֹתֵיהֶם תַּעֲשֶׂה
זָהָב בָּתִּים לַבְּרִיחִם וְצִפִּיתָ אֶת־
תולדות אהרן והבריח סס סס׃

תרגום אשכנזי

דער וואהנונג׃ (כח) דער
מיטטעלכטע ריגעל נעהט
דורך דיא בריטטער דורך׃
(כט) דיא בריטטער מיכט
דוא גיט גאלד בעלעגט,
דיא רינגע מאכסט דוא פאן
גאלד, דורך וועלכע דיא
ריגעל געשטעקט ווערדען׃
דיא ריגעל בעדעקסט דוא
מיט

רש"י

ולמעלה וחלק אחד מן התחתונים ולמטה וכל הנך
הוה נגיע לאורך הקרס ושני חלקים הן טפעת
לטפעת בדי שיהיו כל הטפעות מכוונין זו כנגד
זו הכל לגדיות התיכון חין טפעות חלה הקרסים
נקובין נעוגיין והוה נכנס בהם דרך הנקבים סס
מכוונין זה מול זה ושהו סנאתר בתוך הקרסים
הבריחי העליונים והתחתונים סגנסין ומגדרים אורך כל אחד אחד אמה והתיכון חוכו סלשים
אחה ושהו מן הקלע חל הקלע מן התזרה ועד המערב וחמשה בריחי סגמערב אחר העליונים
והתחתונים סס אמות והתיכון חוכו י"ב כנגד רחב שמנה קרסים כך היה מפורשת בהלאכת המשכן׃
(כט) בתים לבריחים. הטבעות שעשו בהן יהיו בתים ליכנס בהן הבריחים׃ וצפית את הבריחים
וגו׳. לה שהיה הזהב מדובק על הבריחים שאין עליהם סוס לפני חלה נקרם היה קיבע כאין ג׳
פיסיות של זהב כאין ג׳ סדקי קנה חלול וקיבעון חלל הטבעו׳ לבהן ולבאן הוכן ממלא את רחב

תרגום אונקלוס

מַשְׁכְּנָא לְכוֹפְהוֹן מַעַרְבָּא׃ (כח) וְעַבְדָא
מְצִיעָאָה בְּגוֹ דַפַּיָּא מִסְּעַבַּד מִן סָיְפֵי לְסָיְפֵי׃
(כט) וְיַת דַּפַּיָּא תַּחֲפֵי דַּהֲבָא וְיַת עִיזְקָתֵהוֹן
תַּעֲבֵיד דַּהֲבָא אַתָרָא לְעַבְדַיָּא וְתַחֲפֵי יַת

ולמעלה וחלק אחד מן התחתונים ולמטה וכל הנך הוה נגיע לאורך הקרס ושני חלקים הן טפעת לטפעת בדי שיהיו כל הטפעות מכוונין זו כנגד זו הכל לגדיות התיכון חין טפעות חלה הקרסים נקובין נעוגיין והוה נכנס בהם דרך הנקבים סס מכוונין זה מול זה ושהו סנאתר בתוך הקרסים הבריחי העליונים והתחתונים סגנסין ומגדרים אורך כל אחד אחד אמה והתיכון חוכו סלשים אחה ושהו מן הקלע חל הקלע מן התזרה ועד המערב וחמשה בריחי סגמערב אחר העליונים והתחתונים סס אמות והתיכון חוכו י"ב כנגד רחב שמנה קרסים כך היה מפורשת בהלאכת המשכן׃ (כט) בתים לבריחים. הטבעות שעשו בהן יהיו בתים ליכנס בהן הבריחים׃ וצפית את הבריחים וגו׳. לה שהיה הזהב מדובק על הבריחים שאין עליהם סוס לפני חלה נקרם היה קיבע כאין ג׳ פיסיות של זהב כאין ג׳ סדקי קנה חלול וקיבעון חלל הטבעו׳ לבהן ולבאן הוכן ממלא את רחב

באור

ברייתא דהלאכת המשכן, הלו החמשה שלשה הן, הלא שבריח העליון והתחתון עשוי משתי
מחיצות, זה מגדיח עד חלי הכותל, וזה מגדיח עד חלי הכותל, זה נכנס בטבעת שלזה,
וזה נכנס בטבעת שלך זה, עד שמגיעין זה לזה, שלא העליון והתחתון שהיו שוין מדעה,
והחמישי נקרא תיכון, בעבור שהוא מהלעי ביניהם, מהכו כנגד כל הכותל, נכנס בעוני
הקרסים דרך נקבים מכוונים זה מול זה, ומגדיח מקלה הכותל ועד קלהו: (כט) תצפה
זהב, בגרייתא דת"ה (פ"ח) שניו, והקרסים והבריחים והעמודים והאדנים מקום עציון
של קרסים מלופה זהב, שלאחר ואת הקרסים תלפה זהב בתים לבריחם, שאין ת"ל בתים
לבריחם, ואם ת"ל בתים לבריחם מקום שהבריח נכנס ע"ל והנה נראה מדברי חז"ל שאחר
בתים לבריחם מוסב על הקרסים, אף שבתוב לפניו משמע שהן הטבעות יהבר, ויהכן
שדקדקו זה מסר הכתב הטעמים, שאלולי היו אומרים בתים לבריחם מוסבות בם על הקרסי,
מיבאתי שיהא תלפה זהב בטעם זקף, ואחרי שבא בטעם רביע, משמע שאף הקרסים יצפה
זהב במקום שהם בתים לבריחם, דהייבו בעוביים שהוא מקום שהבריח התיכון נכנס. עוד
שם בגרייתא קוף פ"ח ויצף את הבריח זהב (לקמן ל"ו ל"ד), כיצד הי׳ עושה הי׳ מביא שתי
פיסיות של זהב מהכה של כל אחת ואחת אמה ומחצה, ונותנו בהללי של קרש, מקום שהותין
את הבריחים ע"כ, ומדאמ׳ בהללו של קרש, משמע שעל הבריח התיכון יהבר, וכן אי׳
להבי׳ בילקוט פקודי (רמז תכ"ב), וז"ל, הבריח התיכון המובלע בתוך חללו של קרשים
מובלע בתוך שפופרת של זהב שלהן כל אחת ואחת אמה ומחצה בתוך חללו של קרש

והבריח

תרומה כו

אַדְנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי
אַדְנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃
(כו) וְעָשִׂיתָ בְרִיחִם עֲצֵי שִׁטִּים
חֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן
הָאֶחָד׃ (כז) וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם
לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית
וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע

תרגום אשכנזי קכז

ציוויא פיסע אונטער איינעם
ברעטטע, אונד צווייא פיסע
אינטער איינעם ברעטטע:
(כו) דוא נאככט פערנער
ריגעל פאן שיטים־האלץ,
פינף שטיק פיר דיא איינע
זייטענוואנד דער וואהנונג:
(כז) אינד פינף ריגעל פיר
דיא אנדערע זייטענוואנד
דער ויאהנונג: אונד פינף
ריגעל פיר דיא הינטערוואנד
דער

תרגום אונקלוס

סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד וְתַרְעִין סַמְכִין
תְּחוֹת דַּפָּא חָד׃ (כו) וְתַעֲבִיד עַבְּרֵי
דְּאָעֵי שִׁטִּין חַמְשָׁא לְרַפֵּי סְטַר מַשְׁכְּנָא
חָד׃ (כז) וְחַמְשָׁא עַבְּרִין לְרַפֵּי סְטַר
מַשְׁכְּנָא תִּנְיָנָא וְחַמְשָׁא עַבְּרִין לְרַפֵּי סְטַר

רש"י

הזהן כאגיפ' הנכנסת צונה עשוי הסולם ושיח נ'
תיבונית עשויות כיון שניהם יתכנסין לתוך שני
הדפים שנאמר שני חדשים שני חדשים וחורן את
הקרש מלמעלה חוצה וחוצה מכאן ומכאן ונותן
לתוך טבעת תחת כל זהב כדי שלא יהיו נפרדין זה
מזה שנאמר ויהיו תיתים מלמטה וגו' כך היה
מתנה ומזי' שלש הלעתי למעלה נסדר המקלחות:

(כו) בדיחים. כתרגומו עברין וגלע"ז חסר"ים (1): חמשה לקרשי צלע המשכן. חלו חמשה שלשה הן
חלק שבדיוח העליון ותחתין עשוי תשעי תשעי תיכיות זה תוכיל עד הני הכותל וזה תבדיוח עד חני
הכותל זה נכנס בטבעת תנר זה וזה נכנס בטבעת תנר זה עד שתגיעין זה לזה ניתוך שעליון ותחתין
שניהם שהן חבוקין חגל הלמלעי הרבו כנגד כל הכותל ויבדיוח תקנים הכותל ועד קלהו כנגד' והבדיוח
התיכון וגו' תבדיוח תן הקנים אל הקנים שבעליונים ישתחיתים היו לתן טבעות נקרסים ליכנס בתיכון
שהי טבעות לכל קרש ומכולסים בתיך עשר חמו' של נחשת הקרש חלק אחד מן הטבע' העליונ

(ג בלע"ז) *Esparres* (sbarre): Barres, (ריגעל)

באור

מדוע הי' החזין עד מקום הבריח כמו שמזכר בבדיתם, ותבין ממהו הטבעת התחת, כי היתה
זאת הסובעה שלא יהי' שם שמקלוע כי אם טבעת אחת משפקת לשני הבדיחים, ולפ"ז
למוי שיתובנם כך (דיה ווינקעלבריעטטער ווילטן זיא דען תבטטיפטבעדען זייטען־בריעטטערן
חובטען לוואהנען טויפען, וואבד ווייך יובען לוואהנען זוייבפטטען וון זויבען ריגעל־יבקגען).
ומולם שמתבנם המסבמי תבנם כפי' רש"י ז': (בו) בריחם, כתרגומו עברין וגלע"ז חסר"ים
(רש"י), והוא עשתרך"ש ונל"מ (קווערריגעל) בדש"י כ"י על קלף מסבת דמ"ט מלאתי חספ"ם
בלע"ז, והוא עשפלם"ש, בל"מ (ווים דורך גשהט). הלמלון כפי הכווב. והבני כפי הודאת
המלה בי בדיחים בל"ק הוא שבדין בלטון הרמי, דבר הבודח מן העובד ממקום למקום:
חבושה וגו', דעת הרשב"ם ז"ל דבי' בכל קרש מבחון המסך טבעות, זה תחת זה, להכנים
בהן חמשה בדיחים, תלבד הבדיח התיכון הנקדח כן לפי שהוא עובד בעובי הקרשים מן
הקלה אל הקלה, שהיו כלם נקובים בעוביין, להכנים הבדיח התיכון בתוך חללם, ואולם
יקשה לפילושו זה למה והבדיח התיכון בתוך הקרשים מבדח מן הקלה אל הקלה, והלי
לף חמשת הבדיחים עוברים מן הקלה אל הקלה לדעתו, לכן הכהן בתו"ם ז"ל ע"פ

תרומה כו

תרגום אשכנזי

דַּהַשְׁבַּעַת דָּאָחֳרִת כֵּן יִהְיֶה
לִשְׁנֵיהֶם לִשְׁנֵי הַמִּקְצֹעֹת יִהְיוּ׃
(כה) וְהָיוּ שְׁמֹנָה קְרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם
כֶּסֶף שִׁשָּׁה עָשָׂר אַדָנִים שְׁנֵי

אן ביידען עקקען זיין, אונד זיא
זאללען אן ביידען עקקען
אנגעבראכט ווערדען׃
(כה) עס זינד אלזאו צוואנצי-
מען אכט ברעטטער, מיט
זילבערנען פיסען, נעהמליך
זעכצעהן זילבערנע פיסע׃

תרומה כו

רש"י

טנעת נעוני הקרש. (נדחה כי תנוח הדומי
והלפוני תלמוד קחי. ור"ל סהדומי ולכיני ורחם
קרש כו' נכנס לתוכו וא"ם היה טנעת נעוני קרש
כ"ל נעוני קרש המערבי ודו"ק). הדומי ולפוני
ורחם קרש המקצוע שנסדר מעבר נכנס לתוכו נמלאו שני הכתלים מחוברים׃ כן יהיה לשניהם.
לשני הקרשים שנמקצוע לקרש שנפוף לפון ולקרש המערבי וכן לשני המקצועות׃ (כה) והיו שמנה
קרשים. הן התחוחות למעלה תעשה שם קרשים ושני קרשים תעשה למקצעית נמלאו שמנה קרשים
שסדר מערבי כן שנויה בתורת כהנים מעשה סדר הקרשים׃ נמלכת התכלן היה עושה חת החדשים חלולים
וחזרן תת הקרש מלמטה רגיע אכלן ורגיע מכלן והחדין היה נתחב ועזה לו ב' יחות כחין ב'
חתוקין. ול"ל שהנרסה כחין ב' חווקין כחין ב' בלשות פולם המובדלי' זו מזו ותשופו' ליכנס נחלל

באור

של קרש: אל הטבעת האחת, כך פי' נגדיתה דמ"ש פ"ת, כי' חוזן לת הקרש מלמעלה
מלנע מכלן ומלנע מכלן ונותנו נתוך טבעות של זהב. כדי שלא יהיו כפרדיס זה מזה.
שנאמר ויהיו תואם מלמטה ויחדיו יהיו תמים וגו' שאין ת"ל אל הטבעת האחת, ומה ת"ל
הטבעת האחת מקום שנותנין את הבריח עכ"ל הגדיתה. ועל פיה פירש רש"י המקרא
שלפנינו ויהיו תואם וגו' דקאי על כל הקרשים. כל קרש וקרש כי' חדין מלמעלה נלחנו שני
חדילין נשני לדיו כדי עובי הטבעת ומכניסו בטבעת אחת, כמלא תואם לקרש אחת, וכתב
אגל אותן הטבעות לא ידעתי מה תועלתן הן אם תטולטלות, ונקרש המקלוע כי' טבעת
בעובי הקרש הדומי והלפוני. ולא קרש המקלוע שנסדר מעבר נכנס לתוכו, כמלאו שני
הכתלים מחוברים. כן יהי' לשניהם. לשני הקרשים שבמקלוע. לקרש שבסוף לפון ולקרש
המערבי. וכן לשני המקלועות עכ"ל. והרמב"ן ז"ל תמה למה לא פי' בהן הכתוב ויאמר
ועשית טבעות זהב תעשה ויזכיר החדין שיעשה בקרשים, ועוד היכן אמר אל הטבעת האחת
בידיעה, ופי' הוא ז"ל ע"פ הגדיתה המוכרת שאם שאמר אל הטבעת האחת קאי על טבעות
הבריחים שיזכור למעה, שיהיה החדין עד מקום הגריה כלשון הגדיתה, ולא הקפיד הכתוב
אמה יחבדם, אם בטבעות בסף או זהב, קבועות או מטולטלות, או נחשוקים, והגדיתה
ממרה שעשה משה לכם טבעות, ועל דרך הפשט הכתוב הזה בקדשי המקלועות לבדן ע"כ
דברי הרמב"ן ז"ל נשוי לשון קנת, ומ"ש שעל דרך הפשט לא ידבר הכתוב הזה כי אם בקדשי
המקלועות, הוא בעבור שנאמר בדבר המקרא שלפנינו ושלאחריו (פסוק כ"ג וכ"ה), ומיך
יפשיק בניהם בשאמר המוסב על כל הקדשים? ולפי דברו יתבן לפרש הכתוב שבא להודיע
שאם במקלוע לא היו שתי טבעות, אחת לבריח הלפוני ואחת לבריח המערבי, כי אם לא
היתה אם אלא טבעת אחת קבועה על קרן המקלוע, ואם נכנסים שני הבריחים הלפוני
והמערבי, ונפגשים זה בזה, והקרשים שבמקלוע היו תמים לקבל הטבעת האחת, שעשה
בהם חדין עד מקום הבריח, ותחב אם הבריח מצד אם יכנסו שני הבריחים, ובזה היו
כותלי המשכן מדוקים ומחוברים יפה. כי הטבעת היתה בעלמא היתה מחברת בשאם האחד
את קדשי המקלוע, כעין המערבי והלפוני, ובשאם השני את שני הבריחים, ותבין מזה

תרומה כו

הַקֹּדֶשׁ הָאֶחָד: (כג) וְלִירֵכְתֵי
הַמִּשְׁכָּן יְמָּה תַּעֲשֶׂה שִׁשָּׁה
קְרָשִׁים: (כג) וּשְׁנֵי קְרָשִׁים תַּעֲשֶׂה
לְמִקְצַעֹת הַמִּשְׁכָּן בַּיַּרְכָתָיִם:
(כד) וְיִהְיוּ תְאֹמִם מִלְמַטָּה וְיַחְדָּו
יִהְיוּ תַמִּים עַל־רֹאשׁוֹ אֶל־

תולדות אהרן ולירכתי סנת ל"ח, ח': ושני סס סס:
ויהיו סס סס:

תרגום אונקלוס

חַד וְתֵרִין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חָד:
(כג) וְלִסְיָפֵי מַשְׁכְּנָא מַעַרְבָּא תַּעֲבִיד
שִׁיתָּא דַּפִּין: (כד) וְתֵרִין דַּפִּין תַּעֲבִיד
לְזָוְיַת מַשְׁכְּנָא בְּסוֹפֵהוֹן: (כד) וְיהוֹן
מְכַוְּנִין מִלְּרַע וַכַּחֲדָא יְהוֹן מְכַוְּנִין עַל

תרגום אשכנזי קסו

אונטער איינעם ברעטטע:
(כג) צור הינטערוואנד דער
וואָהנונג, צור וועטליכען
זייטע, מאכסט דוא זעכס
ברעטטער: (כג) אונד
צווייא ברעטטער צו דען
ווינקעלן דער וואָהנונג, אן
דער הינטערוואנד: (כד) זיא
זאָללען אונטען צוזאמען
שליסען, מיסטען אויך צָבען
צוזאמען פאסטען אין איינען
שלוסרינגען. זָא זאָלל עס
אן

רש"י

פתח כתרגומו לרוח עינך דרומה: (כב) ולירכתי.
ג' סיף כזנוחו ולסייפי ולפי שהפתח נמזרח קרוי
מזרח פניס והמערב אחוריס וזהו סוף שפעיס
יוה תהלתס: תעשה ששה קרשים. הרי ט' אמות
רחב: (כג) ושני קרשים תעשה למקצעת. אחד
למקצוע לפונית מערבית ואחד למערבית דרומית:

חיון נחלל המשכן חלח חני חמה חזו ואני חמה חזו נראות נחלל לשלשים נחנו לעזר ואחתם תזה
ואחמה תזה נאות כנגד אמת עוני קרשי המשכן הלפון והדרום כדי שיהא המקלוע מנחין שוה:
(כד) ויהיו תאמים מלמטה. כל הקרשים תאמים זה לזה מלמטה שלא יפסיק עוני שפת שני האדנים
ניניהם להדחיקם זו אזו וזהו שפרשתי שיהיו לידי חיזות חדודי מלדיהן שיהא רחב הקרש נולע לגדיו
חון לידי הקרש לכסות את שפת האדן וכן הקרש שאלו ונתנאו תאומי' זה לזה וקרש המקלוע שנסדר
המערב אחרון לרחבו נעגיו כנגד חרין של שד קרש הלפוני והדרומי כדי שלא יפריזו האדנים ניניהם:
ויחדיו יהיו תמים. כאו תאומים: על ראשו. של קרש: אל הטבעת האחת. כל קרש וקרש היה
אחרון מלמעלה נראשו שני חרילין נשני צדיו כדי עוני טבעת ומכניסו בטבעת אחת נאלו מתאים
לקרש שאלו. אבל אותן טבעות לא ידעתי אם קבועות הן אם מטולטלות ובקרש שבמקלוע היה

באור

ניחס כל הרוח קדוי פזה, כתרגומו לרוח עינך דרומה: (כב) ולירכתי, לצון סוף כתרגומו
ולסייפי, ולפי שהפתח במזרח קדוי מזרח פניס, והמערב אחוריו, וזהו סוף, שהפנים הוא
מהרמב"ן (רש"י), תעשה ששה קרשים, הרי ט' אמות רחב: (כג) ושני קרשים תעשה
למקצעת, אחד למקלוע לפונית מערבית, ואחד למערבית דרומית, כל שאתה קדשים נסדל
אחד אם, אלא שאלו הבנים אינם נחלל המשכן אלא אני אמה אחד ואני אמה אחד נראות
נחלל, להשלים רחבו לעשר, ואמה אחד ואמה אחד נאות כנגד אמת עוני קרשי המשכן
הלפון והדרום כדי שיהיו המקלוע מנחין שוה (רש"י), וזהו למ"ד קרשים מלמעלה עוביין
אמה, ולמ"ד כלים והולכים עד כאגע, היו משפעין את קרשי המקלוע' עד כדי רוחב ב'
טפחים ואגע מלמעלה, ונזה הוי המקלוע מנחין שוה (שבת דף ל"ח ע"ב): (כד) ויהיו
האנום מלמטה, כל הקרשים תאומים זה לזה מלמטה שלא יפסיק עוני שפת שני האדנים
ניניהם להדחיקם זו אזו, כמפורש למעלה בפעמים הידות: תמים, כאו תאומים: על ראשו,

תרומה כו

תַּעֲשֶׂה לְכָל קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן׃
(יח) וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן
עֶשְׂרִים קֶרֶשׁ לִפְאַת נֶגְבָּה
תֵּימָנָה׃ (יט) וְאַרְבָּעִים אַדְנֵי־כֶסֶף
תַּעֲשֶׂה תַּחַת עֶשְׂרִים הַקֶּרֶשׁ
שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד
לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־
הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו׃
(כ) וְלִצֶלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית לִפְאַת
צָפוֹן עֶשְׂרִים קָרֶשׁ׃ (כא) וְאַרְבָּעִים
אַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת
הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת

תרגום אישכנזי

דער וואָהנונג: (יח) דוא
מאכסט אבער דיא ברעט-
טער צור וואָהנונג: צוואנ-
ציג ברעטטער צור זירליכען
זיטע: (יט) פֿירציג זילבער-
נע פֿיסע זאָללסט דוא מא-
כען אונטער דען צוואנציג
ברעטטערן: צווייא פֿיכע
אונטער אייניעם ברעטטע,
צו זיינען ביידען צאפּפֿען,
אונד צווייא פֿיסע אונטער
אייניעם ברעטטע צו זיינען
ביידען צאפּפֿען: (כ) צור
אנדערן זייטענוואנד דער
וואָהנונג, צור נאָרדליכען זיי-
טע נעהמלִיך, אויך צוואנ-
ציג ברעטטער: (כא) אונד
פֿירציג זילבערנע פֿיכע:
צווייא פֿיסע אונטער אייניעם
ברעטטע, אונד צווייא פֿיסע
אונ-

רש"י

המדן בשלימה הנכנסת נגהּ עמודי הסולם: תשים
תל תחותם. מכוונת זו כנגד זו שיהיו חריציהם
שוים זו כתל' זו כדי שלח יהיו שתי יתות זו תכוכה
לגד פניס וזו תכוכה לנד חוץ נעובי הקרש שהוא
חמה ותדנוס של יתות ניכין לפי שדומות לנירי
שלת הנכנסי' נחורי המשכן: (יח) לפאת נגבה
תימנה. חין פחה זו ל' מקנוע חלח כל הרוח קרוי

תרגום אונקלוס

כֵּן תַּעֲבֵיד לְכֹל דַּפֵּי מַשְׁכְּנָא: (יח) וְתַעְבֵּיד
יַת דַּפֵּיָא לְמַשְׁכְּנָא עַסְרִין דַּפִּין לְרוּחַ
עֵיבַר דָּרוֹמָא: (יט) וְאַרְבְּעִין סַמְכִין דְּכַסַף
תַּעֲבֵיד תְּחוֹת עַסְרִין דַּפִּין תְּרֵין סַמְכִין
תְּחוֹת דַּפָּא חָד לְתָרֵין צִידוֹהִי וּתְרֵין
סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חָד לְתָרֵין צִידוֹהִי:
(כ) וְלִסְטַר מַשְׁכְּנָא תִּנְיָנָא לְרוּחַ
צָפוֹנָא עַסְרִין דַּפִּין: (כא) וְאַרְבְּעִין סַמְכֵיהֶן דִּכְסַף תְּרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא

באור

והשוב שתהיין יתות כל קרש וקרש לדיו תימינו ומשמלו משלמת עם יתות הקרשים הסמוכים
מליו מזה ומזה, חשב חל מחתיה, ולהלן (ל"ו כ"ג) הוח חומד מחת חל מחת, הכווכה
כל מחת עם חבדתה הסמוכה לה, כמו שתלמס יח"ע תכווכין סטל חד נגו חד, ונפ' ויקהל
תלמס תכווכין סטל חד נגו סטל חד. ומכה ע"פ דרכנו זה לשוי שיתולמס בל"מ (דיא ביידען
רוכדזייטען מיימעם יעדען ברעטטעם וואורדען מיינגעפֿוגט, יעדע מין דיא חינטערשעדע רחכד-
זייטע), והוח הנמו' לשטות הכתוב: (יח) לפאת נגב תימנה, מין פחה זו לשון מקנוע,

מִשְׁלֶבֶת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ כֵּן

צאפֿען, דיוע וועדען אײנ־
געפֿאסט (אין דיא פֿיסע
נעהמליך) אײנער וויא דער אנדערע. זא מאכסט דוא עם אן אללען ברעטטערן

דער

תרגום אונקלוס

צִידִין לְדַפָּא חַד מִשְׁלְבִין חַד לְקָבֵיל חַד

רש"י

נסדוח נפרק סזורק סמחרין נחמלע כחב חלי חמה.
וסים חורן כניעית חמה מכל נד"ה וכל יו סים כחב
כניעית חמה. וכן כלי עבת חלן היה כחב כניעית חמה. ורו"ק סיעב. וחז סרים תלונת הרמב"ן
וחתיכתו מסולקת). וחותן הידות מכנים נחלנים שהיו הלולים והחלנים בצפן חמה ויוצנים ללופים
חרנעים זה חנל זה וידות הקרש הנכנסות נחלל החלנים חרולות תעלבת נדיהן רוחב החרין כעובי
עפת החלן סיכם' הקרש חת כל רוחב החלן וחל"ב נמלח ריוח בין קרש לקרש כעובי עפת שני החלנים
ס"צמיקו ניוסם וחבו שנחמב ויהיו תיחמי' תלמטם סיחרון חת לדי הידות כדי שיתחברו הקרשים זה
חנל זה: מבנות.. עשויות כמין שליבות כולם ומונדלות זו מזו ומצופין לחציהם ליכנס ביהן חנל

באור

להלן נגמור סוף המקדש, והנה רש"י ז"ל נפירושו על התורה שגיה קלת מלשון הגדיית"א, ורמב"ן והרמ"ם ונעל מעשה חושב נשמו ונתנו נחלוכה נגמור כוונת הגדיית"א ונדברי רש"י ז"ל. ולכי מפרש לך מעשה הידות כפי העולה מדברי רש"י ז"ל נגמ' דשבת (דף ל"ח ע"ב), כי ברחה שחל בו הדב ז"ל חמה שכתב כאן בפי' על התורה. הקרש הי' רחב חמה וחלי, כעובי חמה, הי' חורן בו מלמעה עד בוכה חמה מכל לד סניב, כדי לבניעת החמה, כשתייל בו רוחב חמה בעובי חלי חמה. הי' חורן בחלעו רוחב חלי חמה, כשתיירו שם כעין שתי יתדות, רחב כל חחת טפח ומחלה, ועוביה חלי החמה, וחן חלו בקדחות ידות הקרש. והנה בוכה כל חדן חמה, ורחבו ד' טפחים ומחלה כמדת חלי הקרש, ועוביו שלו חמה כעובי הקרש הי' נוקב בחלעו חלל כמדת היד, שהוא טפח ומחלה בדוחב החדן וב' טפחים בעוביו, ומשייל לו שפה טפח ומחלה לכל רוח. מכנים חת הידות בחלנים כחלת הקרש מכאן חת כל רחב החדן, והקדשים והחלנים תכופים ובחוברים בחופן שאין רווח ביניהם כלל, כמו שבחר ויהיו תמים מלמעה: משלבת אשה אל אחתה, כך הי' בבניית דמלאכת המשכן שבתחלתי בה למעלה הניפין (ס"ח סניפין וס"ח הסנין, וכן בדס הרמב"ן ז"ל) יולחים חן הקדשים שניש שיש לכל אחד ואחד שתקיע חת הזכר בתוך הנקבה שבאחר מבלעת אחה כל אחתים דבדי ר' נחמי' שר' נחמי' חומר חין ת"ל מבלעת חה ת"ל מבלעת מלמד שבעשה להם חולבים כסולם המלרי עכ"ל. והנה רש"י ז"ל לח הזכיר הבליעות הללו כלל, ומפרש מבלעת על ידות הקרש שתיין עשויות כמין שליבו' הסולם ומונדלות זו מזו ומצופין דמשיהן לבנים בתוך חלל החדן כשליבה הנכנסת בנקב עמודי הסולם, אשה אל אחתה, מכוונות זו כנגד זו, שיהיו הדיניהם שוי' זו כמדת זו, כדי שלא יהיו שתי ידות זו מזיקה לבך פנים וזו מזוקה לבך חוץ בעובי הקרש שהוא אמה עכ"ל. וכזה תרגם אונקלוס משלבין חד לקבל חד, וכן מתורגם בל"א, והוא דחוק עד מאד בלשון הכתוב. והרמב"ן ז"ל הניח דברי ר' נחמי' הל', ופי' סניו כעין שצוחין בחרבוין להדק ולחבר הדפין זה בזה כמין יתדו' של עץ. וכתב וכפי זה נראה שיאמר הכתוב שיעשה שליבה יולאה מן הקרש כעין הולין זכרים וכוברו בקרש שבלעו שליבה אחרת נקובה ומכנים הזכר לתוך הנקבה. וכן בקרש הלחר שתהא בכל קרש שתי שליבות ככנסו' זו בזו, משלבת אשה אל אחותה, שם לשליבות עלמן, והוא לשון נקבה בכלן, וכן הזכירו אותן חז"ל. ובשעיה שליבה מתחתיו (מכות דף ז' ע ב), בסולם שלך אחר שליבותיו (שבת דף ס' ע"ח). ולף ע"פ שאליבו בין השלבים (מלכים א' ז' כ"ח וכ"ט), הוא כמו נסים ופלנסים עכ"ל, והנה מה שכתב דמשלבת אשה אל אחתה קאי על השליבות שלא הוזכרו כלל בכתוב בס הוא קלת דחוק. ולולי דמסתפינא, הייתי אומר, כמוסיף על דברי הרב ז"ל שלא' נחמי' אין בחור ידות (שבפסוק זה) כמו שת"ח בירושלמי, כי אם כמו לך ימין ושמאל, ואמרו שתי ידות לקרש האחד, וכתובו בניס, ומשלבת מוסב על הידות, והשוב

תרומה כו

אֵילִם מְאָדָּמִים וּמִכְסֵה עֹרֹת תְּחָשִׁים מִלְמָעְלָה: פ רביעי
(טו) וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים: (טז) עֶשֶׂר
אַמּוֹת אָרֶךְ הַקָּרֶשׁ וְאַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה רֹחַב הַקָּרֶשׁ הָאֶחָד:
(יז) שְׁתֵּי יָדוֹת לַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד

הולדות אהרן ועשית יומח ע"ג, ח': **עצי** סוכה כ"ה, ג': עשר סוכה ה', ג'. נדרים ל"ח, ח'. נכורות ת"ד, ח':

תרגום אשכנזי

נעפֿערבטען ווידערפֿעללען, אונד אייגע דעקקע פֿאָן תחשים - פֿעללען אָבען דאר- אויף: (טו) דוא מאכסט דיא ברעטטער צור וואָה- נונג, פֿאָן שטים - האָלץ, אויפֿרעכט שטעהענד: (טז) דיא לענגע דעם ברעט- טעס זאָלל צעהן עללען זיין, אונד דיא בריימע אייגעס יעדען ברעטטעס אנדערט- האלב עללען: (יז) איין ברעטט בעקאָממט צוויי צא-

רש"י

ולמנרי דני יהודה מכסה אחד היה חניו של עורות הילוס מלמעלה וחניו של עורו' תחשי': (טו) ועשית את הקרשים. הל"ך ועשית קרשים כת"ש וכל דבר ודבר תיהו הקרשים מלמעלה ומיוחדין לכך. יעקב אבינו נביא חרזים ונתנים נוס לנניו להעלותם עתיד כשילהו מלרים ואתר לכם בעזיד הקב"ה לעשות משכן נמדב' מיני הטיס רלו היהיו מזומנים בידכם הוא סיסד הנגלי בפיוט של כים תטע הזידים קודית בתיבו חרזים. שנדרנו לחיות מוכנים בידם תקודם לכן: עני טעים עומדים. חיתט"נדיס נלע"ז (ו) סיסה חוכך הקרסים זקוף למעלה בקודית המשכן ולא תעשה הכתלים בקרסים מוכנים לחיו' רחב הקרסים לנוכח הכתלים קרס על קרס: (טז) עשר אמות חרך הקרש. למדנו בנחו של משכן עשר אמות: ואמה וחצי האמה רחב. למדנו מדכו של משכן לכ' קרסים שהיו נלפון ונדרום מן המזרח למערב ל' אמה: (יז) שתי ידות. מנקלוס תרנמו תרין לידין, כעין לידי הדלת הנכנסים בחורי המפתן, וכן שנינו בגמרא דמלאכת המשכן (פרק מ'). וכי' עושה את המדנים הלולים, וחוכן את הקרש מלמעה כדיע מכאן ודניע מכאן וחבק חלון באמלע. ועושה לו שתי ידות כתין שני חמוקין, והכניסן לתוך שני מדנים. שבאחד שני מדנים תחת הקרש האחד לשתי ידותיו. כניפין יולאים מן הקדשים וכו'. כמו שאתה לחלן

תרגום אונקלוס

וְדַמְשָׁבֵי דְרַכְדֵי מְסַמְּקֵי וְחוֹפָאָה וְדַמְשָׁבֵי סַמְגוֹנָא מִלְּעֵילָא: (טו) וְתַעְבֵּיד יַת דַּפְיָא לְמַשְׁכְּנָא דְאָעֵי שִׁטִּין קָיְמִין: (טז) עֲשַׂר אַמִּין אָרְכָּא דְדַפָּא וְאַמְתָּא וּפַלְגוּת אַמְתָּא פוּתְיָא דְדַפָּא חָד: (יז) תְּרֵין

(תיכף חולסדחנל. חויפֿרעכט שטעהענד) *ester*, (חויפֿרעכט שטעהענד) *Estans*, (ו בלע"ז

באור

(טו) עמדים, זקופים נוהנים לותס ולא סוכנים קרס על קרס, ונדס"י מיתסט:"נים נלע"ז, ל"ל מיסעגד"נוס, והוא עטמנדע"נו, ונל"ם (חויפֿרעכט שטעהענד): (טז) עשר וגו', למדנו נגדו של משכן עשר אמות: ואמה וחצי האמה רחב, למדנו מדכו של משכן לכ' קרסים שהיו נלפון ונדרום מן המזרח למערב ל' אמה: (יז) שתי ידות, מנקלוס תרנמו תרין לידין, כעין לידי הדלת הנכנסים בחורי המפתן, וכן שנינו בגמרא דמלאכת המשכן (פרק מ'). וכי' עושה את המדנים הלולים, וחוכן את הקרש מלמעה כדיע מכאן ודניע מכאן וחבק חלון באמלע. ועושה לו שתי ידות כתין שני חמוקין, והכניסן לתוך שני מדנים. שבאחד שני מדנים תחת הקרש האחד לשתי ידותיו. כניפין יולאים מן הקדשים וכו'. כמו שאתה

לחלן

הָעֹרֶךְ בִּירִיעֹת הָאֹהֶל חֲצִי
הַיְרִיעָה הָעֹדֶפֶת תִּסָּרַח עַל
אֲחֹרֵי הַמִּשְׁכָּן: (יג) וְהָאַמָּה מִזֶּה
וְהָאַמָּה מִזֶּה בָּעֹדֵף בְּאֹרֶךְ
יְרִיעֹת הָאֹהֶל יִהְיֶה סָרוּחַ עַל־
צִדֵּי הַמִּשְׁכָּן מִזֶּה וּמִזֶּה לְכַסֹּתוֹ:
(יד) וְעָשִׂיתָ מִכְסֶה לָאֹהֶל עֹרֹת

חולדות אהרן חצי סס סס: והאמה סס סס:

תרגום אונקלוס

פַּלְגוּת יְרִיעָתָא דְּיַתִּירָא תְּסָרַח עַל אֲחוֹרֵי
מַשְׁכְּנָא: (יג) וְאַמְּתָא מִכָּא וְאַמְּתָא מִכָּא
בְּדַיְתִיר בְּאוֹרְכָא יְרִיעָתָא דְּמַשְׁכְּנָא יְהֵי
סָרְיחַ עַל סִיטְרֵי מַשְׁכְּנָא מִכָּא וּמִכָּא
לְכַסְיוּתֵיהּ: (יד) וְתַעֲבֵיד חוֹפָאָה לְמַשְׁכְּנָא

תרגום אשכנזי קסד

פיכען דעם געצעלטס:
נעהמליך דאז האלבע טעפ-
פיכשטיק. דאז מצהר איזט,
זאלל העראב העננען, אויף
דער הינטערזייטע דער וואה-
נונג: (יג) דיא איינע עללע
אויף דיזער זייטע, זאל וויא
דיא איינע עללע אויף דער
אנדערן זייטע, אן איבער-
מאס, אין דער לענגע דער
טעפפיכע דעם געצעלטס,
זאלל אויף ביידען זייטען דער
וואהנונג העראב העננען,
אום זאלבע צו בעדעקקען:
(יד) דוא זאללבט אויך איינע דעקקע איבער דאז געצעלט מאכען, אוים ראטה-

נע-

רש"י

פתיחונית: תסרח על אחורי המשכן. נכסו' פתי
חתית סביו מנולו' נקדשים: אחורי המשכן. הוא
לד תערבי לפי שהפתח נתזרח סהן פניו ולפון והדרום
קרויין נדדין לימין ולשמאל: (יב) והאמה מזה
והאמה מזה. לצפון ולדרום: בעודף. נאורך יריעו'
האהל שהן עודפו' על אורך יריעות המשכן שתי
אמות: יהיה סרוח על גדי המשכן. לצפון ולדרום
כמו שפירשתי למעלה לתך תורה דרך ארץ שיהא הדס חם על היפה: (יד) מכסה לאהל. לאותו
גג של יריעות עזים עשה כיד מכסה אחד של עורות אילים תחדשים ועוד למעלה ממנו מכסה
עורות תחשים ואותן מכסאו' לא היו מכסין אלא את הגג אמרכן ל' ורחצן י' אלו דנדי רגי נחמיה

באור

כדאי' נסנת (דף ל"ח ע"נ): (יג) והאמה מזה והאמה מזה, לצפון ולדרום: בעודף באורך
יריעת האהל. שהן עודפות על אורך יריעות המשכן שתי אמות: על צדי המשכן, לצפון
ולדרום כמו שתי' למעלה, למדה תורה דרך ארץ שיהי' המדם חם על היפה עכ"ל רש"י
שנדפוס, וגכ"י עם רש"י שנידי מוסיף נו נז"ל: של שם לא היו מלוכות ורחנות כשל
עזים ע"כ: אחרי המשכן, הוא לך תערבי, לפי שהפתח נמזרח שהן פניו, ולפון ודרום
קרויי' לנדיס ליתין ולשמאל (רש"י): (יד) מכסה לאהל, לאותו גג של יריעות עזים עשה
עוד מכסה אחד של עורות אילים מאדמים, ועוד למעלה ממנו מכסה עורות תחשים,
ואותן מכסאות לא היו מכסין אלא את הגג, אמרכן ל' ורחצן י', אלו דנדי ד' נחמי', ולנדני
רגי יהודה מכסה אחד היו אילו של עורות אילים מאדמים ואלו של עורות תחשים (רש"י).
ונשנת (דף כ"ח ע"א) אי' להפך ר' יהודה אומר שני מכסאות היו ור' נחמי' אומר מכסה
אחד היו וכן שנינו נגדייתא דמ"ה פ"ב ונגדייתא דמדות, ומשמע שם לדני נחמי' שהי' עקר
המכסה מעורות אילים, והיו גו נקבים מלוכים כעין חלונות, ושם היו תופרין התיכות
מלוכות של תחשים, ואולם פשעות הכתוב כמ"ד שני מכסאות היו, דכתיב מכסה שני פעמים:

תרומה כו

הָאֹהֶל: (י) וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים לְלָאֹת
עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת
הַקִּיצֹנָה בַּחֹבָרֶת וַחֲמִשִּׁים
לְלָאֹת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה
הַחֹבֶרֶת הַשֵּׁנִית: (יא) וְעָשִׂיתָ
קַרְסֵי נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים וְהֵבֵאתָ
אֶת־הַקְּרָסִים בַּלְּאֹת וְחַבַּרְתָּ
אֶת־הָאֹהֶל וְהָיֶה אֶחָד: (יב) וְסָרַח

תרגום אשכנזי

נעצעלטם: (י) דוא מאכסט פֿינפֿציג שלייפֿען אם זוימע דעם איינען טעפּיכם, וועלכער אן דעם אייסערסטען העפֿטע איזט, אונד פֿינפֿציג שלייפֿען אם זוימע דעם טעפּיכם, וועלכער אן דעם אנדערן העפֿטע איזט: (יא) דוא זאללסט אויך פֿינפֿציג קופּפֿערנע שפאנגען מיאכען; ווען דוא דען דיא שפאנגען אין דיא שלייפֿען ברינגסט: זא פֿיגסט דוא דאז נעצעלט צוואממען, דאם עם איין אייניגעם גאנצע ווירד: (יב) דאז עגדע איבערמאס, אן דען טעפּיכען

רש"י

כנגד הסתם דומה לכאן נעשה התכוסה נגעיף על פניה. (יב) וסרח העודף יריעות האהל. על יריעות המשכן יריעות האהל הן העליונות של עזים שקדויים האהל כמו שהוא נראה על המשכן וכל האהל האמור בהן היו אלו ג' בב שתחיל' ומסכו' על התחתונות והן היו עודפו' על התחתונות אלו יריעה למערב שהלני של יריעה אחת עשרה היתירים היה נכפל אל מול פני האהל נשארו שתי אמות דוחה אלו

תרגום אונקלוס

(י) וְתַעֲבֵיד חַמְשִׁין עֻנְבִין עַל שִׁיפְתָּא דִּירִיעָתָא חָדָא בְּסִיטְרָא דְּבֵירְתָּא לְוָפֵי וְחַמְשִׁין עֻנְבִין עַל שִׁיפְתָּא דִּירִיעָתָא דִּבֵית לְוָפֵי תְּנִינָא: (יא) וְתַעֲבֵיד פּוּרְפִּין דִּנְחָשָׁא חַמְשִׁין וְתָעֵיל יָת פּוּרְפַּיָּא בַּעֻנוּבַיָּא וּתְלַפֵּיף יָת מַשְׁכְּנָא וִיהֵא חָד: (יב) וְסֵידָרָא דְּיַתִּיר בִּירִיעַת מַשְׁכְּנָא

באור

(י) ללאות, ממין הילעות היו עזויות, כן העלה נעל מעשה חושב: (יב) וסרח העודף בירעת האהל, על ילעות המשכן: ילעות האהל, הן העליונות של עזים הקדויות מהל, כמו שמוד נהן למהל על המשכן, וכל מהל האמור נה, היו אלו לשון גב, שמתילות ומסככות על התחתונות, והן היו עודפות על התחתונות אלו הילעה למערב, שהלני של הילעה האחת עשרה היתה נכפלת אל מול פני האהל, נשתיירו שתי אמות דוחה אלו' נעודף על דוחה התחתונה: תסרח על אחרי המשכן, לכסות אמה דאדנים המנולה לר' נחמי' ואמה אחת נגדרת על האדן, ולר' יהודה היו שתי אמות נגדרות על האדן, ואמרו חז"ל (נשבת דף ל"ח ע"נ), למה משכן דומה? למשה שמהלכת נשוק וניפולים מהלכין אחרי'. ורש"י ז"ל שכתב לכסו' נ' אמות המנולות הוא דלא כאדן, ואולי כתב כן נשעת הנזיית דמס' אדות שהיו לעיל, שלא נשתייר אחורי המשכן כי אם ח' אמות, וכנר דאס הרב ז"ל נעלמו את הנזיית הזאת מן הכתוב כאמ"ל, והרא"ם ז"ל שלא הי' נידו נזיית דמ"ה, כתב (נפסוק כ"ו) שרש"י ז"ל תפס הנזיית האחת לעקר אף נאקום שהכתוב עומד לנגדה ע"ש, נראה שהוא שהנזיית דאדות היא נעלמה נזיית דמ"ה, ואינו כן כאמ"ל, ואדרנ' נזיית דמ"ה אוכח שנשתיירו לר' יהודה עשר, ולר' נחמי' תשע אמות לאחורי המשכן,

כדאי'

תרומה כו

הַמִּשְׁכָּן אֶחָד: (ז) וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת
עִזִּים לְאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן עַשְׁתֵּי־
עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם:
(ח) אׇרֶךְ הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁלֹשִׁים
בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה
הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת
לְעַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת: (ט) וְחִבַּרְתָּ
אֶת־חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְאֶת־
שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְכָפַלְתָּ אֶת־
הַיְרִיעָה הַשִּׁשִּׁית אֶל־מוּל פְּנֵי

תולדות אהרן ועשית סס סס: עיתי סנהדרין כ"ט.
ח': ארך סנת נ"ח. ג': וכפלת סס סס:

תרגום אונקלוס

חֲדָא בְּסוּרְפַּיָא וְיֵרִיעָא מַשְׁכְּנָא חַד:
(ז) וְתַעֲבֵיד יְרִיעָן דְּמִּזְיָי לְפָרְסָא עַל
מַשְׁכְּנָא חָדָא עַשְׂרֵי יְרִיעָן תַּעֲבֵיד יַתְהִין:
(ח) אׇרְכָּא דִּירִיעְתָּא חֲדָא תְּלָתִין אַמִּין
וּפוּתְיָא אַרְבַּע אַמִּין דִּירִיעְתָּא חֲדָא
וְיַשְׁחָוָן חֲדָא לַחֲדָא עַבְדֵי יְרִיעָן:
(ט) וְתַלְפֵּיף יַת חֲמֵשׁ יְרִיעָן לְחוֹד וְיַת
שֵׁית יְרִיעָן לְחוֹד וְתַעֵיף יַת יְרִיעְתָא
שְׁתִיתָאָה לְקֳבֵיל אַפֵּי מַשְׁכְּנָא:

רש"י

ותחזרן זכן: (ז) ירישות עזים. מגילה סל עזים:
נחתל על המשכן. לפרוס חותן על הירישות
התחתונות: (ח) סלשי' נ"מ'. שכשותן תרכן
לרוחב המשכן כמו שנתן את התחתונות נמלאו
חנו עודפות חמש מכאן וחמש מכאן לכסו' חלת
מזבח חמו' שנשלמו ונעולות מן הקדשים וחמש
התחתונה סל קרש שלין הירישה מכסה חות' היא
חמש התחתונים ונקד החזן שהחזניהם גנזון חמש:
(ט) וכפלת את הירישה הששית. העודף' נחנו
העליונות יותר מן התחתונות: אל מול פני האהל.
חלי רחנה היה תלוי וכפול על המסך שנתונה

תרגום אשכנזי קסג

ציע: (ז) דוא מאכט אויך
טעפיכע פֿאָן ציגענהאאר,
צום גענצלטע איבער דיא
וואָהנונג; איילף שטיקקע
זאָללסט דוא מאכען:
(ח) דיא לענגע דעם איינען
טעפיכס זאָלל דרייציג על-
לען, אונד דיא בריימע דעם
איינען טעפיכס פֿיער עללען
זיין: אללע איילף טעפיכע
זאָללען איינערלייא מאס
האבען: (ט) דוא העפֿ-
טעסט דיא פֿינף טעפיכע
בעזאָנדערס, אונד דיא זעכס
טעפיכע אויך בעזאָנדערס;
שלעגבט אבער דען זעכ-
סטען טעפיך איבער, גע-
גען דיא פֿאָרדערזייטע דעם
גענצלטס

באור

ה' מן ד' העמודי' ולפנים, והמסך מן חמשת העמודים ולחוץ, ומין דנדיו נדמים: (ז) ירישת
עזים, תגולם של עזים: לאהל על המשכן, לפרוס מותן על הירישות התחתונות:
(ח) שלשים באניה, עודפות חמש מכאן וחמש מכאן על מורך ירישות המשכן, ומכסות
חמש דקרשים לר' נחמי', וחמש דמדנים לר' יהודה: (ט) וכפלת את הירישה הששית,
העודפות נחלן העליונות יותר מן התחתונות: אל מול פני האהל, חלי רחנה היי תלוי
וכפול על המסך שנמזרח נגד הפתח, דומה לכלה נאוה המכוסה נלעיף על פניה (רש"י),
ומשמע לדעת הרב ז"ל, שחי' חלי רוחב הירישה כפול בין קדשים לעמודים, ולא היתה
גם הירישה העליונה תכסה את חמשת העמודים, דהל"ב לא נשתייר חלא חמש כפול ותלוי:

תרומה כו

תרגום אשכנזי

זָהָב וְחִבַּרְתָּ אֶת־הַיְרִיעֹת אִשָּׁה
אֶל־אֲחֹתָהּ יִהְיֶה בַּקְּרָסִים וְהָיָה

נעז מיט דעם אנדערן פּער־
מיטטעלסט דער שׂפאנגען,
פּערבינדעסט, זאָ ווירד דיא
וואָהנונג איין אייניגעם גאַנ־

רש"י

זהב זו וחתן תחר נחושת זהב זו יִהְיֶה וְתָלַפְתָּ אֶת יְרִיעָתָא חָדָא עִם

תרגום אונקלוס

באור

שנחושת זו, ומחבן נכן. (דס"י). והנה הידיעות מלכן כ"ח ולחבן ל', ובשחבר חמש הידיעות יחד, כמלא לחבן כ', וכן החונדת השנית, והמשכן מלכו שלשים מן המזרח למערב, ולחבו מן הלפון לדרום עשר אמות, כשעור תרתי נמעשה הקרשים, נותן הידיעות מלכן לחבו של משכן עשר אמות אמלעיות לגב חלל רוחב המשכן, ואמה משכן ואמה משכן לעובי דאשי הקרשים שעוביין אמה, לפעת ל'כחמי' (נשנת דף ל"ח ע"ג), שכשם שאמה עוביין אמה כך אמלעלה עוביין אמה, נשתיירו י"ו אמה, ח' לפון וח' לדרום, משכות קומת הקרשים, שנהן עשר עם המדנים שתחתיהן כאמלו שתי אמות התחתונות שגולות אמה אחת של מדנים, ואחת של קרשים, ולל' יהודה אומר קרשים אמלעה עוביין אמה, ואמלעלה כלים והולכין עד כאחת, לא נשתייר שגולה כי אם אמה דמדנים (כן מי' שנת' שם), ונ"ל דעובי אחת שאמלעלה, וכן עובי אחת שבאמלע לא קחשיב, לפי שאינם עולים יחד כי אם לב' אחעות ועוד, לחבן של ידיעות ה' אמות שבשן החונדות שקרשים, עשרים אמה לכל חונדות, שלשים מהן לגב חלל המשכן לאחריו, ולל' אחרים אמה כנגד עובי הקרשים שבמערב, ובמזרח לא היו קרשים, כי אם עמודים, אין ידיעות משכות את העמודים, שנשתיירו שם תשע אמות והיו תלויות אחורי המשכן, משכות את הקרשים, ואמה של מדנים שגולה, ולל' יהודה נשתיירו עשר אמות, והיו גם המדנים משכות (כן מיתא שנת' פ' הזורק (שם), ושגרייתא דמלאכת המשכן פ"ג). ורש"י ז"ל הניח שושחא אחת שם שגרייתא דמסכת מדות (הוצאת פילקוט פ' פקודי. ואינה שגרייתא דמלאכת המשכן, עיין שם' מעשה חושן) שהידיעות היו משכות גם אמה של עובי העמודים. ולא נשתייר לאחורי המשכן כי אם ח' אמות, אבל הוא ז"ל דחה הגרייתא הזאת, מן הכתוב ונתת את הפרוכת תחת הקרסים לקמן (פסוק ל"ג). וכתב ואם בדברי הגרייתא הזאת, שלשת פרכת המסוכ מן הקרסים ולמערב אמה, ע"כ השושחא שלפנינו נדפוס, ונרש"י כ"י עם רשב"ם מוסיף נמור, וז"ל שם והכתוב מסייענו ונתת את הפרכת תחת הקרסים, כשעמודי המזרח הוים משכות אמה, שאמלע הפרוכת שמנדיל בין קדש הקדשים ובין ההיכל תחת הקרסים, שהקרסים תקועים בשלש הידיעות, אבל הם מלבעים אמה, וההיכל עשרים אמה, שאמלע ההיכל משכות עשרים, ואין הפרוכת תקוע תחת הקרסים, אלא תחת קדשי הקדשים עשרה, הרי כאן שלשים אמות, ואמה לכסות עובי קרש שבמערב ותשע אמות אחורי המשכן, הרי מ' אמות, ואם בדברי הגרייתא של שם' אמות שאמה משכה שיבי העמוד שבמזרח, נותן את הפרוכת מסוכ בין הקדשים ולמערב אמה, שאם אתה נותן הפרוכת תחת הקרסים, לא יהי' לנו מזרח עשרים אמה, לפי שאמה אחת לכסות עובי העמוד שבמזרח, שאין ההיכל מחזיק כי אם תשע עשרה אמה והרבו להחזיק עשרים, מ"כ אתה לריך להרחיק הפרוכת אמה כלפי מערב, ומחזיק ההיכל עשרים, ואין ק"ק עשרה, הרי ל"ח, ול' לכסות עובי הקרש שבמערב, ושמנה אחורי המשכן הרי מלבעים ע"כ הנוסחא שם, הכי נוסה שלפנינו שלמה ז"ל שאין ספק שאחת העמודים והחלל שביניהם לא היו נחשב לנגד פניהם, והדין נותן כן שמפני אחד נכסה עם עובי הקרסים, וכשם שעובי הקרסים נחשב לנגד הין ולא היו אמת ההיכל, כן עובי העמודים והמלחק שביניהם לחון יחשב, והי' מ"כ משך פתח המשכן היון לפניהם אחמשת עמודי אחורי, והן הפרוכת אתונים לפניהם שהעמודים שלפני קדש הקדשים, ונעל העשה חושב כאחד משנגד דנפני' שהפרוכת

בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית: (ה) הַמִּשִּׁים
לְלָאֹת תַּעֲשֶׂה בַיְרִיעָה הָאַחַת
וַחֲמִשִּׁים לְלָאֹת תַּעֲשֶׂה בִּקְצֵה
הַיְרִיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית
מַקְבִּילֹת הַלְלָאֹת אִשָּׁה אֶל־
אֲחֹתָהּ: (ו) וְעָשִׂית חֲמִשִּׁים קַרְסֵי

תרגום אונקלוס

דִּירְעָתָא בְּסִטְרָא דְּבֵית לוּפֵי תִּנְיָנָא:
(ה) חַמְשִׁין עֲנוּבִין תַּעֲבֵיד בִּירְעָתָא חֲדָא
וְחַמְשִׁין עֲנוּבִין תַּעֲבֵיד בְּסִטְרָא דִּירְעָתָא
דִּי בְּבִירְתָּא לוּפֵי תִּנְיָתָא מְכַוְּנָן עֲנוּבַיָּא
חֲדָא עִם חֲדָא: (ו) וְתַעֲבֵיד חַמְשִׁין פּוּרְפִּין

תרגום אשכנזי קסב

כער אן דעם אנדערן העפטע
דער אייסערסטע איזט;
(ה) פֿינפציג שלייפֿען
מאכסט דוא אן דען איינען
טעפּפּיך, אונד פֿינפֿציג
שלייפֿען מאכסט דוא אן דאז
ענדע דעם טעפּפּיכס, וועל-
כער אן דעם אנדערן העפ-
טע איזט. דיא שלייפֿען
מיסבען גערָאדע אייגער דער
אנדערן געגענאיבער זיטצען:

(ו) מאכע אויך פֿינפֿציג גאָלדענע שפאנגען: זוען דוא אלסדען דיא טעפּפּיכע אייי-

רש"י

נען

לסוף החוברת: (ה) מקבילות הלולאו' חסר הג
חזותם. שמור תעשם הלולאות נוגד אחת
מכוונות הנדלתן זו מזו וכמדתן ניריעם זו כן
יהא נחברתם כשתפרום חוברת תהא חוברת יהיו
הלולאות של יריעם זו מכוונת כנגד של זו וזהו ל'
מקבילות זו כנגד של זו תרגומו של נגד לקבל.
היריעות תרכן כ"ח ורחבן חרבע וכשחבר אחת
יריעית יחד נמלא רחבן כ' וכן החוברת השנית. והמשכן תרכו שלשים אמן המזרח לתערב שנאמר
עשרים קרשים לפאת נגב תימנה וכן לצפון וכל קרש אחת אמה וחצי אחמה הרי שלשים אמן המזרח למערב.
רוחב המשכן אמן הצפון לדרום עשר אחות שנאמר ולירכתי המשכן ימה וגו' ושני קרשים למקצעות הרי
עשר ונמקומם לפרשם למקבלות הללו נתן היריעות תרכן לרחבו של משכן עשר אחות המלעיות לנגב
חלל רוחב המשכן ואחה מכחן לעומי רחבי הקרשי שעיניין אחם נשחיירו ט"ז אחה
מחנה לצפון וחמנה לדרום מכסות קומת הקרשים שנאמר עשר נחלתו שתי אחות התחחונות מנוגו'.
רחבן של יריעות חרבעים אחה כשהן מחוברות עשרים אחה לחוברת שלשים אמן לנגב חלל המשכן
לחרכו ואחה כנגד עומי רחבי הקרשים שבמערב ואחה לכסות עומי העמודים שבמזרח שלא היו
קרשים במזרח אלא ד' (נרש"י מן אחסם) עמודים שאחסך פרוס ותלוי נווין שהיו כאן כמין וילון נשחיירו
ח' אחות המלויין על אחורי המשכן שבמערב ושתי אחות התחחונות מנוגות זו חלאתי בגדייתה דמס'
חדות. אצל נחש' שנת אין היריעות מכסות את עמודי המזרח וט' אחות חלויות אחורי המשכן
והכתו' נפרשם זו מסייענו ונתת את הפרוכת תחת הקרסים ואם כדברי הגדייתה הזאת נחלאת פרוכת
תשוכה מן הקרסים ולמערב אחה: (ו) קרסי זהב. פירמי"ל בלע"ז [1] ומכניסין רחבן אחד בלולאות

(1 בלע"ז Fermail, (חיינע טשחנגע) fermaux, (טשחנגען)

באור

קילוסה ל' קלה כלומד לסוף החוברת: (ח) מקבילות וגו', שמור שתעש' הלולאות שמדה
אחת מכוונו' הנדלתן זו מזו, וכמדתן ניריעם זו כן יהי' שחברתם, כשתפרוס חוברו' אצל
חוברות. תהיינה הלולאות של יריעה זו מכוונות כנגד של זו, וזה לשון מקבילות זו כנגד
של זו תרגומו של נגד לקבל (רש"י): (ו) קרסי זהב, פירמלי"ס בלע"ז בל"מ (העקוין, שפוב-
גינן), וכן מתורגם בל"מ, ומכניסין רחבן אחד בלולאות שבחוברת זו ורחבן אחד בלולאות
שבחוברות

תרומה כו

חֲמִשִּׁים יְרִיעֹת תַּעֲשֶׂה וְעֶשְׂרִים בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְכָל־הַיְרִיעֹת: (ג) חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת תְּהֵיִן חֹבֶרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ וְחָמֵשׁ יְרִיעֹת חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ: (ד) וְעָשִׂיתָ לֻלְאֹת תְּכֵלֶת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִקָּצָה בַּחֹבָרֶת וְכֵן תַּעֲשֶׂה בִּשְׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה

תרגום אשכנזי

אכט אונד צוואנציג עללען, אונד דיא בריייטע פֿיער עללען איינעם טעפּפיכם: (ב) עללע טעפּפיכע זאָללען איינערלייא מאס האבען: (ג) פֿינף טעפּפיכע זאָללען געהעפֿטעט ווערדען איין שטיק אן דאז אנדערע: (ד) דוא מאכסט אויך שליי־פֿען פֿאן בלויער ווּאללע אם זוימע דעס איינען טעפּפיכס, ווועלכער אן דעם העפֿטע דער איינערמטע איזט, אונד עבען זאָפֿיל מאכסט דוא אם זוימע דעס טעפּפיכס, ווועל־

רש"י

חמשים יריעות. מינין כסהן שזוכין יחד כ"ב כפלים לאוט: כרובים מעשה חשב. כרובים היו מצויירין בסם בחריבתן ולא בריקמה שהוא מעשה מחט חלוק בחיבור בשני כותלים פרגוד אחד מכאן ופרגוד אחד מכאן. הרי חלל זה ושבר חלל זה כמו שתורגמו חגורו של מסי שקורין בלע"ז סייש"ט (ג: (ג) תהיין חוברו'. תופרן מאחד זה בזה זה אחר זה אחת בחוט ואחת בנד: חבר אל אחותה. כך דרך האורג לדבר בדבר שהוא ל' נקבה ובדבר שהוא ל' זכר אומר היס אל אחיו כמו שנאמר בכרובים ופניהם איש אל אחיו: (ד) לולאות. בלו"ז בלע"ז (ג ובן ת"א עונדין ל' עניבה: מקצה בחברת. באות' יריעה שבסוף החבור קדו' חוברת: וכן תעשה בשפת היריעה הקיצונה בתחברת השנית. באותה יריעה שהיא קילונה ל' קצה בלועז

תרגום אונקלוס

עַשְׂרִין וְתַמְנֵי אַמִּין וּפוּתְיָא אַרְבַּע אַמִּין דִּירְיָעָא חֲדָא מְשַׁחְתָּא חֲדָא לְכָל יְרִיעָתָא: (ג) חֲמֵשׁ יְרִיעָן יְהוֹיָן מְלַפְּפָן חֲדָא עִם חֲדָא וְחָמֵשׁ יְרִיעָן מְלַפְּפָן חֲדָא עִם חֲדָא: (ד) וְתַעֲבִיד עֲנוּבִין דִּתְכֵלְתָּא עַל שְׂפָתָא דִּירְיָעָתָא חֲדָא מִסְיְטָרָא בֵּית לוּפֵי וְכֵן תַּעֲבִיד בְּשִׂפְתָא

(וואהרשיינליך דיא דאמאסטחרבייט. חיין דוראמסטוירקענד חדער בילד (ו בלע"ז
ווירקענד חיזט דעריענינג, וועלכער פֿיגורען מען דיא לייגע וועבט).
(סוינגען חדער סלייפֿען) ל"ל נוע"ז *Lacons*: Lacets, (ב

באור

כרובים, וכן משמע מלשון רש"י ז"ל נמעשה הפרוכת (לקמן פסוק ל"ח) שהם פי' כרובי' ליורין של נריות: (ג) חברת, נתפרות יחד נאחת: (ד) ללאת, לנוע"ז נלע"ז (טוייפֿען נל"ח), וכן ת"א עונדין ל' עניבה (רש"י): מקצה בחברת, נאותה היריעה שבסוף החבור, קנוית חמש' יריעות קרוי חוברת: וכן תעשה בשפת היריעה הקיצונה בחברת השנית, נאותה היריעה שהיא קילונה

תרומה כו

כו (ו) וְאֶת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה
עֶשֶׂר יְרִיעֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר
וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
שָׁנִי כְּרֻבִים מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב
תַּעֲשֶׂה אֹתָם: (ג) אֹרֶךְ |

תולדות אהרן ואת סנת נ"ח, נ': **מעשה** יומח ע"נ,
נ': ארך סס סס:

תרגום אונקלוס

כו (ו) וְיָת מַשְׁכְּנָא תַּעֲבֵיד עֲשַׂר יְרִיעָן
דְּבוּץ שְׁזִיר וְתָכְלָא וְאַרְגְּוָנָא
וְצִבְעָ זְהוֹרִי צוֹרַיָּת כְּרוּבִין עוֹבַד אוּמָּן
תַּעֲבֵיד יָתְהוֹן: (ג) אָרְכָּא דִירִיעָתָא חֲדָא

תרגום אשכנזי קבא

כו (ו) צור וואָהנונג מַשׁ־
פֿערטיגעסט דוא
צעהן טעפּיכע פֿאָן זעכס־
פֿאך געצוירנטעם נארן,
בלוֹיער, פֿורפֿוראָטהער,
אונד האָכראָטהער וואָללע,
מיט פֿיגורען פֿאָן כרובים
דורכווירקט; קונסטוועבער־
ארבייט זאָללסט דוא זיא
מאכען: (ג) דיא לענגע

רש"י

כו (א) ואת המשכן תעשה עשר יריעות. להיות
נו לנגי ולמחיצות יחין לקדשים שיהיית
תלויות מחזוריהן לכסותן: סס תשזר ותכלת וחרגמן
והולע' שני. הרי חוטע הימין נכל חוט וחוט מחד
של מסתן וכ' של צמר וכל חוט וחוט חוטו ככיל

באור

נדקדוק ונפרט שכפי הנדמה לא נעשה הענין הזה כי אם מחדי תות טיטום, ומפסד שלא
סס הכלים יגלמס נגד עיניו, כאשר סתת אותם, ולא דקדק לעשותם כדאוי, ואולם אמת
הדגר שאוליכו כלי בית אלהיכו לרותי, וגאוס סס בחולרותיהס כמו שזכרו חז"ל נמשילה
(דף י"ז ע"ג), וסס רמה ר' אליעזר נר' יוסי, שהי' כתה שנים אחד המהנן, את הלין ואת
הפדוכת (כדאי' נמגילה סס ושאת דף ס"ב ע"ג ושיומא דף כ"ז ע"א ושסוכה דף ה' ע"א).
ושאוף פרק אחרון דשאות דר' כתן חיתה מכתאת של בית מאטיכם ושלחן ומנורה ופדוכת
ולין עדיין מוכחים שדומי:

כו (א) ואת המשכן, הירישות התחתונות עם החלל שתחתיהן בין הקדשים עד חמשת
העמודים שעל הפתח קרוי משכן, כי שכן סס כשוד ה': כרובים מעשה חשב,
כרובים היו מלויירין נהס נאריכתן ולא נרקימה, שהוא מעשה מחט, אלא נאריגה שהי'
כותלים פרלוף אחד מכאן, ופרלוף אחד מכאן, אלו מלך זה ושער מלך זה, כמו שאולגין
חגורות של מטי, שקורין נלע"ז פוים"שה [פי"עסט, אלה נוסכת נלשון לרפת, ושל"א (חייט
נעווירקטע טעפּיכער)] (רש"י), וגיומא (דף ע"ג ע"ג) תנא השמי' דר' נחמי', לוקס
מעשה מחט, לפיכך פרלוף אחד, היינ מעשה אורג לפיכך שני פרלופות, ומפר' רש"י שהס
נמעשה לוקס יש שני לוחות לשתי קידות הירישה, אלא שכן דומות זו לזו, כלומר מכאן
כך לוחו מכאן, וכרמנ"ס ז"ל (פ"ח מה' כלי המקדש הל"ו) כתב מעשה לוקס הוא שתהיינה
הלוחות הנעשות נאריגה נדמות אלו אחד נפני האריגה ומעשה חושב הוא שתהי' הירישה
אחד מצד אחד ואחד מצד אחר. (ושאלתי שלהי שקלים מיתא נני יהודא ור' נחמיה אחד אמר מעשה לוקס
אחד מכאן, (ספרים אחדים ואחד מכאן), מעשה חושב אחד מכאן וחלק מכאן, ואומדנא
אחד מעשה לוקס אחד מכאן וחלק מכאן, מעשה חושב אחד מכאן ואחד מכאן ע"כ. כך
היא הנוסחא נספרי' שלפני, וכדומה שאיכא אתוקמא אדאוי, כי מעשה חושב לדעתי הכל
ג' פרלופין כאחד סס להדיא, ואין להאריך. ומשמע מכאן שכל חיות הכסא אף כל ליודי
הנדיות בקדושה כרובים כמ"ש הרמב"ן, ואף אס נאמר כמ"ש הרמ"ס דלא נקט אלא אחד ואחד אחד
לרוחבה, מ"מ תובן שיש סס שתי לוחות משני מיני נדיות, כגון אחד ואחד, ולשניהס קדשו
כרובים

תרגום אשכנזי

אינד דיא אשנעפעסליין זאלן לען רויגעס גאלד זיין: (לט) איין ככר רויגעס גאלד זאלל מאן דאצו פעראַרבייטען, צו אללען דיזען גערעטהען: (מ) בעצראכטט עם וואהל אונד פערפערטיגע עס נאך דעם מאדעלל, דאז דיר געצייגט ווירד אויף דעם בערגע:

תרומה כה

(לט) כִּכַּר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ אֶת כָּל־הַכ�ֵּלִים הָאֵלֶּה: (מ) וְרָאֵה וַעֲשֵׂה בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר־אַתָּה מָרְאֶה בָּהָר: ס שלישי

תולדות אהרן ככר תנחומא כ"א, ח', ופ"ח ג': וראה תנחומא כ"ט, ח':

רש"י

כמו (ישעיה ג') לחמה חם מיקוד: (לט) ככר זהב טהור. שלא יהיה משקל עם כל כליה שלא ככר לא פחות ולא יותר והככר על חול שהיה מנח ועל קדם היה כפול ק"כ מנה והמנה הוה ליטרה שהוקלין זה כנף למשקל קולונית והם ק' זהובים כ"ה סלעים והסלע ד' זהובים: (מ) וראה ועשה. רואה כאן נאמר תניית שלשי מרואה תוכן מגיד שנתקדש משה בראיית המנורה עד שהראה לו הקב"ה מנורה של אש: תשב תהיה מרואה. כתרגומו דאת מתחזי בטורא חלו היה נקוד מרואה בפת"ח היה פתרונו היה מרואה לאחרי עשיו שיקוד הטף קמץ, פתרונו שאחריה מראים לך (רש"י) שהפעיל משרש ראה יולא לשני פעולי, אל המקום הרואה ואל הקדר הנראה, כמו הראני נא את כבודך (שמות ל"ג י"ח), וילמוד את פרי העץ (בראשית י"ג כ"ו). ולזה יתכן לומר על המקום שאחריו מראין לו, שהוא משקל הפעולה, והוא מוֹרָאָה:

תרגום אונקלוס

(לט) כְּבַרָא דְּדַהַב דְּכֵי יַעֲבֵיד יָתַהּ יַת כָּל מְגַא הָאִלֵּין: (מ) וַחֲזֵי וְעָבֵיד בְּדְמוּתְהוֹן דְּאַתְּ מְתָחֲזֵי בְּטוּרָא:

באור

דנדיתא דמנחות (דף פ"ח ע"ב)]. ויתכן מ"כ לומר שהם כלים נפרדים מן המנורה, ולולם לדעת האומר שגם הם היו מקשה אחת ומחוברים בניף המנורה (שהי' הנדנית דמ"ה) לריך לפרש הכלי' הללו בענין אחר. עיין בפי' הרמב"ן ז"ל: (לט) ככר זהב טהור, שלא יהי' משקלה עם כל כליה (המחוברי' בגופה ובעבי' עמה מקשה אחת, כפי הדעות החלוקות הללזכות במנחות ובנדנידתא דמ"ה. ולדברי הכל גופה נראה מן הככר ומין דבר אחר לגופה גם מן הככר, עיין בפי' רמב"ן ורש"י) שלא ככר לא פחות ולא יותר, וככר על חול שהיה מנח, ועל קדם היה כפול, ק"כ מנה, והמנה הוא ליטרא שהוקלין בה כנף למשקל קולו"ני, והם ק' זהובים, כ"ה סלעים והסלע ד' זהובים (רש"י): (מ) וראה ועשה, שאר כאן נאמר תניית שלשי מראה אותן, מגיד שנתקדש משה במעשה המנורה, עד שהראה לו הקב"ה מנורה של אש (רש"י): מראה, כתרגומו דאת מתחזי, שלא היה נקוד מראה בפתח היה פתרונו אתה מראה לאחרי עשיו שיקוד הטף קמץ, פתרונו שאחריה מראים לך (רש"י) שהפעיל משרש ראה יולא לשני פעולי, אל המקום הרואה ואל הקדר הנראה, כמו הראני נא את כבודך (שמות ל"ג י"ח), וילמוד את פרי העץ (בראשית י"ג כ"ו). ולזה יתכן לומר על המקום שאחריו מראין לו, שהוא משקל הפעולה, והוא מוֹרָאָה:

ודע שעשיו רומי, שהוא החרבות שנשלמו מהשלמוני' והטלות שהיו שם בימי קדם נשלמו עד היום שיורים מבנין המוגמר של שיש שהקימו לכבוד טיטוס וועספיוסיאנוס, שקלמ מרק"מ ד"י טיט"ו גל"מ (טריוומפבוגן בעגין דעם טיטוס), וניכרים שם תמונות גולטות מכלי המקדש שעולין הלך עמו משבי יהודים, שהוו מלהחריב את בית מלהיהו, ושתוכן גודת המגורש ניכרת היטב עד היום הזה, ומולם כפי הנראה מתוך הספרים משל שם העתיקו את התמונות הלזן. אין לסמוך עליהן כלל. ויתכן שהשרש המשתת לא כוון לעשות דוגמתן

נדקדוק

תרומה כה

גְּרָתֶיהָ שִׁבְעָה וְהֶעֱלָה אֶת־
נֵרֹתֶיהָ וְהֵאִיר עַל־עֵבֶר פָּנֶיהָ:
(לח) וּמַלְקָחֶיהָ וּמַחְתֹּתֶיהָ זָהָב
תולדות אהרן ומלקחיה מנחות סס:

תרגום אונקלוס

בּוֹצִינָהָא שִׁבְעָא וְתַדְלִיק יַת בּוֹצִינָהָא
וִידוֹן מְנַהֲרִין לְקֳבֵיל אַפָּהָא:
(לח) וְצִבְתָהָא וּמַחְתִּיתָהָא דְּהַב דְּכִי:

תרגום אשכנזי קס

פֿערטיגע אויך דאצו זיבען
לאמפען; ווען מאן דיא
לאמפען אנצינדעט: זאָ
זאָלל עס לייכטען גענען
דער פֿאָרדערזייטע איבער:
(לח) איהרע צוועגלייַן,
אונד

רש"י

על ענר פניה. עשה פי שנת הנרות שנרחשי הקנים
היולחין מלדיה תסונין כלפי החמלעי כדי שיהיו
הנרות כשתדליקס מחירין חל ענר פניה מוסג
חורס חל לד פני הקנה החמלעי שהו' נוף המנור':
(לח) ומלקחיה. הס הלנתי העשויין ליקח נהס
השתיל' תחוך השמן ליטנן ולמוזכן נפי הנרו' ועל נס שלוקחים נהס קרויים מלקחיס ולנתיח שת"ח
ג' נזת טעלוי"ס נלע"ז (1: ומחתותי'. הס כמין נזיכין קטנים שחותה נהן חת החפר שנגר נזקר
נזקר כשהוח מעיג חת הגרות מחפר השתיל' שדלקו הנולה וכבו ול' מחתה פוייסדר"ח נלע"ז (2

---

1) בלע"ז Tenailles, (חיינע נאנגע; חינן פֿרחנלחויטען אייסטענס יוין פֿוערחן)

2) *Pucheoir* Puisoir, (חיינע סוחפֿקעללע, חיין סחֿפֿסחֿפֿעל)

באור

לפרש והעלה כתו שת"ח וחדליק, ע"ז שהלהב עולה נקרא' הדלקה העלאה: והאיר על
עבר פניה, לשון הרשב"ם ידליק הפתילות חל ענר תול המנורה. שזהו לנד השלחן שכנגדו,
כדכתיב חל תול פני המנור' יחירו שנעת הנרות, שכל שנעתן תחירין לנד השלחן שכנגדו
לפני ה' עכ"ל. וזהו לשטת החומר מזרח ומערב היו מונחים, ולת"ק לפון ודרום היו מונחים
הכוונ' לשעת הרשב"ם שיחירו על הפרוכת שהוח פני המנור'. ול' רש"י ז"ל, והחיר על ענר
פניה, עשה פי שנת הנרות שנרחשי הקנים היולחים מלדיה תסונים כלפי החמלעי כדי שיהיו
הנרות כשתדליקס מחירים חל ענר פניה. תוסג חורס חל נד פני הקנה החמלעי שהו' נוף
המנורה עכ"ל, ונדחקו קלת המפרשים לפרש דנרי רש"י כפי' הרשב"ם שזכרנו שיהיו
כל הנרות פונים כלפי תול החמלעי, לח כלפי החמלעי ממ"ש (עיין דח"ס), והולרכו לזה
הדוחק, לפי שלפי המונן מפשטות לשון הרב ז"ל לח החירו כי חס שנת הנרות חל תול
פני המנורה שהוח הקנה החמלעי, והכתוב חומר חל תול פני המנורה יחירו שנעת הנרות,
וחולס נש"ס (דמנחו' דף ל"ח ע"ב), ונספרי פ' נהעלתך, שמש לקח הרב ז"ל חת פירושו
מי מפנר לדחוק כן, וז"ל הספרי חל תול פני המנורה יחירו (נמדנר ח' ג'), שיהיו הנרות
מקנילים חת המנורה והמנור' חת הנרות, הח כיצד ג' כלפי מזרח וג' כלפי מערב וח' כמלע,
כמלעו כלס מקנילים חת החמלעי עכ"ל ומלשון הזה משמע שחף על החמלעי יתכן לומר
שהוח מחיל תול פני המנורה לפי שהוח דולק תול עלמו, ואינו פונה לשום לד (עיין דח"ס):
(לח) ומלקחיה, הס הלנתי' העשויי' ליקח נהן הפתילות מתוך השמן ליטנן ולמוזכן נפי
הנרות, ועל שס שלוקחים נהס קרויים מלקחיס, ולנתח שת"ח לשון לנת טעליי"ס נלע"ז
[והוא טענמליי"ס ונל"ח (נאנגען)] (רש"י): ומחתתיה, הס כמין נזיכין קטנים שחותה
נהן חת החפר שנגר נזקר נהטיגו חת הנרות מחפר הפתילות שדלקו נלילה וכבו,
ולשון מחתה פוייסדל"יח נלע"ז, [ונרש"י כ"י פוייסדירי"ח נלע"ז, והוא מלשון שחיפה,
כלי שמושין נו דנר כמו שפירש"י להלן (כ"ז ב') לחתות לשון שחיפת חש ממקומו, ונל"ח
(טיוסֿלעסֿעגען)]. כמו לחתות חש מיקול (ישעי' ל' י"ד) (רש"י), והכה פילושו זה הוא
לשטת החומרים שהין המלקחי' והמחתות נכלל מקנה חחת [שהס ל' יהודה ול' כחמיה

מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים
מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת־שְׁנֵי הַקָּנִים
מִמֶּנָּה לְשִׁשֶּׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים
מִן־הַמְּנֹרָה׃ (לו) כַּפְתֹרֵיהֶם
וְקָנֹתָם מִמֶּנָּה יִהְיוּ כֻלָּהּ מִקְשָׁה
אַחַת זָהָב טָהוֹר׃ (לז) וְעָשִׂיתָ אֶת־
תולדות אהרן ועשית מנחות פ"ח. נ':

תרגום אשכנז

קנאָפּף, אין וועלכעם איז פּאאר ארמע זיטצט, נאָך איין קנאָפּף, אָן וועלכעם דאס צוויטע פּאאר ארמע זיצט, אונד נאָך איין קנאָפּף, אן וועלכעם דאז דריטטע פּאאר ארמע זיטצט; זאָ אן אללען זעכס ארמזען דיא אוים דעם לייכטער הערוים גע־
העז: (לו) איהרע קנאָפּפּע אונד ארמע מיסטען אוים איהם זעלבסט הערוים גע־
ארבייטעט ווערדען; גאנץ אוים איינעם שטיקקע רייגעם גאָלדעם געטריבען: (לז) פּער־
פּער.

רש"י

וכני קניס יולחין מתנו ונתכני' ועולין כנגד נוכחם כל מנורה ושפחיים חלק נמתיכו סם ג' טפחים סנחם מלטם נגיעים וכפתור ופרח נתנחו נגיעים כ"ג י"ח נמסם קניס ג' לכל חחד וח' וחרנעה נגוע' כל מנור' הרי כ"ג וחחד עשר כפתורים סנם נמסת הקניס ומלטם נגיעה של מנורה שהקניס יולחין
מסם וכניס עוד נחתכו נמנורה שנחתר משוקדים כפתוריס ומיעוט כפתוריס שניס החחת למטס חנק הירך והחחת נג' טפחים העליוני' עס ג' הנגיעים ותשעה פרחים היו לה שנם למסת הקניס שנחתר נקנה החחד כפתור ופרח וג' למנורה שנחתר משוקדים כפתוריס ופרחים ומעיט פרחים שניס וחחד החמור נפרסת נמעלותך עד ירכ' עד פרח' וחס הדקדק נמצא זו הכתוב למעלה תמלחס כמניינס חיס חיס נמקומו: (לז) חת נרותי'. כמין נזיכין שנותנין נתוכן הסמן והפתילות: והחיר

באור

שלפנינו נגרימת המכנת כי' נין קנה לקנה שני טפחי' חלק, ולא כי' למעלה מן הקניס מקום חלק כלל נגופה של מנורה, כי לא כתיינו שם כי אם ג' טפחי' לג' נגעים. מעתה נמנורה עלמה מרגעה נגעים, ושני כפתוריס ושני פרחים, שנאמר ונמנרה מרגעה נגעים משקדים כפתריה ופרחיה, ועוד פרט שלישי סמוך לירכה של מנורה, שנאמר עד ירכה עד פרחה (נמדנר ח' ד'), ועוד שלשה כפתרים שהיס יולחים שמת הקניס, ונכל קנה וקנה שלשה נגעים וכפתר ופרח, הרי נין הכל כ"ג נגעים, ותשעה פרחים, וי"ח כפתרים: (לז) ועשית את נרתיה, כמין נזיכין שנותנין נתוכן הסמן והפתילות, והכא נחלקו רז"ל (נמנחות דף פ"ח ע"ב), אס היו הנרות מקשה ומחוברות נגוף המנורה, או היו עשויות נפני עלמן, ומונחות נרלס הקניס, ונשעת הטענה הי' מסלקן מסס ומניחן נמקלן, וכתב הרמנ"ן שכן נראה מפשוטו של מקרא, ונראה שכוונתו, לפי שאמר מקשה תיעשה המנורה ירכה וקנה נגיעיה כפתריה ופרחיה ממנה יהיו, ולא זכר סס הנרות כלל, וכן לסוף נאמר כפתריהס וקנתס ממנה יהיו כלה מקשה אחת זהב טהור, ואח"כ נוה על עשיית הנרות והמלקחי' והמחתות, שמע שהיו הכלי' הללו עשוי' לנדס, ולא מקשה אחת עס המנורה, כמו הקניס והנגעים והכפתרים והפרחים. ולשטה זו יתכן לפרש והעלה את נרתיה, כת"ס הרשנ"ס ז"ל שיעלה הכהן את הנרות על הקניס. ומולס אס היו מחוברות נמנורה, נדיך

לפרש

וּשְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפֶרַח כֵּן לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־הַמְנֹרָה׃ (נד) וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ׃ (נה) וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים

תולדות אהרן ארבעה יומח כ"ג, ג'. מנחות כ"ח, ג':

תרגום אשכנזי קנט

קנאָפּף אונד איינע בלומע, אונד דרייא מאנדעלפֿאָרמיג פֿערציהרטע קעלכע אן דעם איינען ארמע, איין קנאָפּף אונד איינע בלומע; זא אן אללען זעכס ארמען דיא אויס דעם לייכטער הערוים געהען: (לד) אן דעם לייכטער זעלבסט קאָממען פֿיער קעלכע; מאנדעלפֿאָרמיג פֿערציהרטע קנאָפּפֿע אינר בלומען: (לה) פֿערנער איין קנאָפּף

תרגום אונקלוס

חַד חַוור וְשׁוֹשַׁן בֵּן לְשִׁתָּא קְנִין דַּנְפָקִין מִן מְנָרְתָּא: (לד) וּבְמְנָרְתָּא אַרְבַּע כַּלִּידִין מְצַיְרִין חַוורָהָא וְשׁוֹשַׁנְהָא: (לה) וְחַוור תְּחוֹת תְּרִין קְנִין דְּמִנָּהּ וְחַוור תְּחוֹת

רש"י

קנים וקנים: (לד) וכתיב' בהדע' בניעי'. בניהם של מנורה היו חמשה בניעים חמד בולט בה למטה מן הקנים וכנ' למעל' מן יציאת הקנים העולמין מנדים: משקדים בכפתוריה ופרחיה. זה אחר מחתם' מקרחו' שאין להם הכרע אין ידוע אם בניעים משקדים הן או משוקדים בכפתורי' ופרחים:

(לה) וכפתור תחת שני הקנים. מתוך הכפתור הי' הקנים נמשכי' מבני גדים אחוך ואילך. כך שנינו בתמיד בנוסחם של מנורה י"ח טפחים הגבוי' ושפרח שלהם טפחים הוא הפרח האחרון שגילך בתחתר (בתמיד ח') עד ירכה עד סרחים וטפחיים חלק וטפח שנו בניע מהחרונה בניעים וכפתור ופרח משני כפתורים ושני פרחים החתונים שלהם בתחתר משוקדים כפתורים ופרחים למדנו שהיו קנים שני כפתורים ושני פרחים לנד מן הנ' כפתורים שבקנים נמשכין מתוכן של וכפתור תחת שני הקנים וגו' וטפחיים חלק וטפח כפתור וג' קנים יוצאין ממנו' חוץ ואילך נמשכי' ועולין כנגד נוכחם של מנורה. טפח חלק וטפח כפתור ושני קנים יוצאין ממנו וטפח חלק וטפח כפתור

באור

וכן נראה דעת הרמב"ם ז"ל (פם ה"ג), וכל משקדים כמו שקדים בעזייתן עכ"ל, וכן מתורגם בל"מ: שלשה גבעים, גולטין מכל קנה וקנה, כפתר ופרח כי' לכל קנה וקנה: (לד) ובמנרה ארבעה גבעים, בגופה של מנורה היו ד' בניעים, אחד בולט בה למטה מן הקנים, וכנ' למעלה מן יציאת הקנים העולמין מנדים: משקדים כפתוריה ופרחיה, ממרו חז"ל (בזומא דף כ"ב ע"א ועי"ש) שזהו א' מן ה' המקראות שאין להם הכרע, אין ידוע אם בניעי' משקדים הן או משוקדים כפתורי' ופרחים, והמתרג' האשכנזי תרגם כמו שהכריע בעל הטעמי', שבעמיד מלת בניעי' בזהבה: (לה) וכפתר וגו', מתוך הכפתור היו הקנים כמשכי' משני צדיו אחוך ואילך. [ותחסר מלת אחר, כדרכה לפעמים. ושעור הכתוב. וכפתר תחת שני הקנים אחר אחוך ל"ל העולמים ממנה, מגוף המנורה שהוא הקנה האמלעי]. וכן היתה תבנית המנורה כפי המימרא דשמואל משמי' דסבא (נחומת דף כ"ח ע"ב). וכמו שכתב הרמב"ם (פ"ג מה' בית הבחירה ה"י), בגוף המנורה היו י"ח בפחי', הגבעים והפרח ג' טפחים, ושני טפחי' חלק, וטפח שנו בניע כפתר ופרח, וטפחיים חלק, וטפח כפתר, ושני קנים יולאים ממנו, וטפח חלק, וטפח כפתור ושני קנים יולאים ממנו, וטפח חלק, וטפח כפתור ושני קנים יולאים ממנו, וטפחיים חלק, נמצאו שלשה טפחים שבהם שלשה בניעים כפתר ופרח, וכ"ה בגמרא דמ"ה כפי הגוס' שבעתיק דז"ל, אבל לפי הנוסח' שלפנינו

תרגום אשכנזי

דיא קעלכע, קנאָפּפֿע אונד בלומען זאָללען אויף איהם הערויס געארבייטעט ווערדען: (לג) זעכס ארמע זאָללען אויס זיינען זייטען הערויס געהען: נעהכילך דרייא ארמע דעם לייכטערם אויס דער איינען זייטע, אונד דרייא ארמע דעם לייכטערם אויס דער אנדערן זייטע: (לנ) דרייא מאנדעלפֿאָרמיג פֿערציר‌טע קעלכע אין דעם איינען ארמע, איין

קנאָפּף

רש"י

לכפתור: ופרחיה. ליולין עשויין גם כהין פרחין: מחנם יהיו. הכל מקרם יונח תחיל העשת ולא יעשם לגדם ויקחם: (לב) יוצאים מלידיה. לכאן ולכאן מחלכסין ויוצאין עד כנגד גופה של מנורה שהוא קנה האמלעי ויולאין תחילת קנה האמלעי מזה ומזה לפי שהיו גופה של קנה האמלעי הפנימי מחזיקן שהם לגופה של קנה האמלעי שממנו יולאין שפת הקנים: (לג) משקדים. כתרנומו מלוירים היו, כדרך שעושין לכלי כסף וזהב שקולין נייל"יר (רש"י), ונראה של ניזל"יר והוא (גל"מ איט דעם איינעז גאראבייטעט). והדמ"ם כתוב שהיו הלויות נכותלי הנגיעים כעין שקדים של גליטות, כעין שעושין כלי כסף מלוירי' בגליטו' כעין כפית חו כעין תפוחי' ממחדלי"ן בלע"ז, (בל"מ מאנדעלפֿאָרמיג פֿערליהרט), לגון שקדים

וכן

(זיט דעם גרחבאיסינג חוועדויזען ניולינ חויס, Cisler, נ"ל ניזל"י (ז בלע"ז
געגרובענע חרבייט אויפֿען; ניזעלילען)

באור

לכס פומי"ס [כן הוח נדפ"י כ"י, ונל"מ (אויפֿגעבויגען)], ומין פלכס כתוב נפרשה, כמה כפתודים זולטין ממנה, וכמה חלק נין כפתור לכפתור (רש"י), והרמב"ם ז"ל כתב (שם), שהכפתודים מלוכים מעט כגילה: ופרחיה, כמו פרחי העמודים, שהם כמין קעדה וספתם כפולה למון, והגדעי' והכפתודי' והפרחים, לא היו הלא לנוי: מהינה יהיו, היינו והקנים הן נוף המנורה, וממנה יהיו נגדעים הכפתודים והפרחים: (לב) יוצאים מיצדיה, לכאן ולכאן מחלכסון (נעל חכמת המשכן ונעל מעשה חושב כתבו נענגל, והדמי' לדנדיסם), כמשכין ועולין עד כנגד גופה של מנורה, שהוא הקנה האמלעי, ויולאין מתוך הקנה האמלעי, זה למעל' מזה, התחתון מדוך, ושל מעלה קלד היתה, לפי שהי' גופה דמשיכן הוא לגופה של הקנה האמלעי הדגיעי שממנו יולאין שפת הקנים (רש"י): (לג) משקדים, כתרגומו מלוירים היו, כדרך שעושין לכלי כסף וזהב שקולין נייל"יר (רש"י), ונראה של ל ניזל"יר והוא (גל"מ איט דעם איינעז גאראבייטעט), והרמב"ם כתוב שהיו הלויות נכותלי הנגיעים כעין שקדים של גליטות, כעין שעושין כלי כסף מלוירי' בגליטו' כעין כפית חו כעין תפוחי' ממחדלי"ן בלע"ז, (בל"מ מאנדעלפֿאָרמיג פֿערליהרט), לגון שקדים

וכן

עַל־הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד: פ

(לא) וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת זָהָב טָהוֹר מִקְשָׁה תֵּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה יְרֵכָהּ

תרגום אשכנזי קנח

לעגכט דוא פֿאָר מיר בעי שטענדיג שויאבדאָדע: (לא) פֿערפֿערטיגע אויך איינען לייכטער פֿאָן רויינעם גאָלדע; געטריבענע ארבייט זאָלל דער לייכטער געמאכט ווערדען, פֿוס, אונד שאפֿט,

תולדות אהרן לחם מנחות ע"ז, ג': **לפני** סדה ג"ח, ג'. תנלה כ"ת, ח' הנינה כ"ה, ג'. מנחות ג"ט, ג': **ועשית** סוכה כ', ח'. תנחות כ"ת, ג'. עקדה סער ח': **מקשה** תנחות פ"ח, ג':

תרגום אונקלוס

לֶחֶם אַפַּיָּא קֳדָמַי תְּדִירָא: (לא) וְתַעֲבֵיד מְנָרְתָּא דְּהַב דְּכִי נְגִיר תְּתְעֲבֵיד מְנָרְתָּא

רש"י

שיש לו פניס כמו שפרשתי ומכין הלחם וכוי מערכותיו תפורשים בחמור של כהנים: (לא) תקשה תיעשה המנורה. שלח יעשנה חוליות ולח יעשה קני' וגלותי' חיצוניס ופח"כ ידניק' כדרך הנורפין שולרי"ן בלע"ז (1, חלח כולה נחה מחתיכה חחת ומקיס נקורנס וחותך נכלי הזמנות ומפריד הקניס חילך וחילך: מקשה. תרנומו נגיד לשון החשכה שמחזיק חת החיצוניס מן העשת לכחן ניקשת הקורנס ול' מקש' מכת קורנס בעו"ן בלע"ז (2 כמו (דניחל ה') דח לדח נקשן: תיעשה המנורה. תחליה לפי שהיה חשה מתקשה בה. ח"ל הקב"ה השלך חת הככר לחור ויהי נעשית מחליה לכך לח נכתב תעשה: ירכה. הוח הרגל של מעה העשוי כחין תיבה וחלת' רגלי' וילחין היחנה ולמעה: וקנה. הקנה החמלעי שלה העולה מחמע היכך זקוף כלפי מעלה ועליו נר החמלעי עשוי כחין נזך לנוק הסחן לחוכו ולחת הפתיל' נגיעי'. הן כחין כוסו' סעושין חזכוכית חרוביס וקלריס וקורין להס מדרי"נס בלע"ז (3 וחלו עשויין של זהב ונולטין ויולחין חכל קנה וקנה כחין סניף נהס הכחוב ולח היו בה חלה לנוי: כפתוריה. כחין תפוחים היו עגולין סניב נולטין סניפות הקנה החמלעי כדרך סעושין למנורות שלפני הסדיס וקורין להס פומי"נס בלע"ז (4. ומין שלהס כחוב בפרשה כחה כפתוריס נולטין מחנה וכחה חלק בין כפתור

---

1) בלע"ז *Soulderiz*: Soudure, (דיא לחטהוגג)
2) *Battiz*: Battu, (געשלאגען, געהעממערט)
3) *Madarins*:
(מיט חלטפֿרמאָגע מייגע גאטטונג טרינקגעפֿעסע)ורחה נספר נרחטית מ"ד ג'.
4) *Pommels*: Pommettes, (חפֿפֿעלפֿחרמיגע ליערחטהען)

באור

נאמר חל הכהנים (ויקרח כ"ד): (לא) מקשה, נוטל עשת של זהב, ומכה נקולנס וחותך נכלי לומנות שמולין ממנו הקניס והנציעים: ירכה, הוח הרגל של מטה העשוי כמין תיבה, ושלשת רגליס יולחין היחנו ולמעה: וקנה, הוח הקנה החמלעי, שממנו מתפלגין שלשה קניס מכחן ושלשה קניס מכחן, ועליו הנר החמלעי: גביעיה, דומין לכוסות חלכסנדריחס (ר"ל שנעשו נחלכסנדריחס של חלגיס) שפיהן רחב ושוליהן קלר (ברחב"ס פ"ב חי' ג"ה ה"ט), ורש"י נמ' (דמכחות דף כ"ח ע"ב), ונחומס כתב כוסות חלוכיס וקלריס, וקורין להס מדירנ"ס, והיח המלה נעלמה שזכר הרב נפ' תקן (נדרחזית מ"ד ג'), וכנר כתנתי שם, שלח ידעתי לפרשה. והנלחה שמ"ש קלריס ענינו הכפך מן רחנים נל"ח (טוחן), לח הכפך מן חלוכיס, שזה לח יתכן, ומפשר שנ"ל נדיס: כפתוריה, כמין תפוחים היו עגולין סניב, נולטין סניפות הקנה החמלעי, כדרך שעושין למנורות שלפני הסדיס, וקורין להס

תרומה כה

תרגום אשכנזי

בעדעקט ווירד: פֿאַן רייגעם גאָלדע זאָללסט דוא זיא מיאכען: (ג) אויף דען טיש לעגסט

וּמְנַקִּיֹתָיו אֲשֶׁר יְסַךְ בָּהֵן זָהָב טָהוֹר תַּעֲשֶׂה אֹתָם: (ס) וְנָתַתָּ

תולדות אהרן ונתת מנחות סס:

רש"י

כיון חנחי קנים חלוליס הנכדקין נחכען דוגמתן עיסה כל זהב ותכד' ג' על רחב כל לחס טיסב לחס החחד על גבי חותן הקנים ותנדולין בין לחס לחס כדי שיכנס הרוח ביניהם ולא יתעפשו וגל' עדגי כל דבר חלול קרוי קלנח: ותנקיותיו. תרגומו ותכילתיס הן סניפין כמין יתדות זהב עומדין בחרן ונבוהים עד למעלה מן השלחן הרבה כנגד גובה תערכת הלחס ומפולגין בסה (הרח"ס נורם תחסה) פלולין זה למעל' מזה וראשי הקנים שבין לחס לחס סמוכין על חותן פלולין כדי שלא יכבד מסה הלחס העליונים על התחתונים וישברו וכ' מכילתי' סובלותיו כאו נלאיתי הכיל. חבל כ' מנקיות היגי יודע חיך נופל על סניפין. ויש מחכמי ישראל חומרי' קבותיו חלו סניפין שתקבי' חותו ותחזיקי' חותו שלא יכבד: ומנקיותיו. חלו הקנים שמנקין חותו שלא יתעפש חבל חנקלוס תרגם מכילתיה היה סוגה כדגלי לחומר מנקיות הן סניפין: השר יוסף בחן. חשר יכוסה בחן ועל קבותיו הוא חומר חשר יוסף שיהו עליו כתין סכך וכסוי וכן נתקוש חשל הוא חומר (נמדב' ל') ואת קבות הנכן וזה וזה יוסף והנסך ג' סכך וכסוי הס: (ל) לחם פנים.

תרגום אונקלוס

וְקַסָוָותֵיהּ וּמְכִילָתֵיהּ דִּי יְתַנַּסַּךְ בְּהֵן דַּהֲבָא דְּכִי תַּעְבִּיד יַתְהֵן: (ג) וְתִתֵּן עַל פָּתוֹרָא

באור

סניפין היו שם, עשויין כמין יתדות זהב, עומדי' בארן על שפת השלחן שיהיו מכוונים מכאן בתוך השלחן, והיו בגובה' עד למעלה מן השלחן הרבה כנגד גובה מערכת הלחם והיו מפולגים בחמשה מקומות מגבהם, וראשי הקנים שבין לחם ללחם סמוכים על חותן הפלולים, כדי שלא יכבד משא הלחם העליונים על התחתונים: אשר יסך בהן, לשון סכך וכסוי הוא, ועל הקנים הוא אומר כן, שהיו כמין סכך וכסוי על הלחם, וכמו דכתיב ואת קבות הנסך (במדבר ד' ז'), דמשמע שהקבות מסככות, פי' נתנם (שם דף ל"ו ע"ב), דהכי קאמר סניפין של קנים, המסככין את הלחם. ורש"י שלפנינו נחסר פי' ליפכח וקבותיו אלו הקנים, ומנקיותיו אלו הסניפין, ופי' אחר יסך בהן שהוא מוסב על הקבות, לא על המנקיות, ול"פ הרשב"ם והרמב"ע, וכתב רש"י שחלקו חכמי ישראל בדבר זה אם קבותיו אלו הקנים ומנקיותיו הן היתדות או להפך, ואולם כבר כתבו התוס' (שם) שלא מלינו מחלוק' זה בש"ס שלנו. והמתרג' המשכמי תרגם בהיפוך הש"ס שלפנינו, וכ"כ הרמב"ם ז"ל (בפל' ג' מה' בית הבחיר' הלכה י"ב ויל"ך): (ל) לחם הפנים, בתבנית הלחם בחלקו חכמי ישראל (שם דף ל"ך ע"ב). ר' חנינא אומר כמין תיבה פלולה, שבימל כסוי' ואתי דופנותיה זו בבבד זו, כך הלחם היו לו שתי דפנות ושולי' דחבים, והיו הדפנות מקופלות בלפי מעלה, ולדידי' נקרא לחם הפנים, שיש לו פנים, ושם כותל מלחם, דומים לבמן ולבמן לנדי הבית מזה ומזה, ונותן מרכו לרחבו של שלחן, וכותליו זקופי' כנגד שפת השלחן, ור' יוחנן אומר כמין ספינה רוקדת (ופי' רש"י בבת' קווי"ם בלע"ז הזאהל בל"מ), ומין לה גוליס, שלא מלמעלה רחבה, ומלמטה כלה והולכת עד כאבבע, ושני לאבעים חדין, והולכין ובבוהין למעלה, ומין נוגעים זמים, ולהכי קרי לה רוקדת שמרקדת והולכת מהל עכ"ל, ולדילי' מין כותלי הלחם זקופי' בבד לדי הבית, וע"כ טעם מחל יש בקריאתו לחם הפנים (מדבבי הרמב"ן), ודעת הרמב"ע שבקרא כן על שם לפני תמיד, והרשב"ם כתב לפי פשוטו לחם הרואי לפני שרים, להם בלה, כדכתיב ולקחת סלת ואפית אתה וגו' (ויקרא כ"ך ה'), וכתיב ושמ אחת אחת פניו אלכם (בראשית מ"ג ל"ך), וכתיב ולחבי יתן מבה אחת אפים (שמואל א' א' ה'), חלק יפה, מקערה של פני אלקים, החשובה שבותנים לפני בעל הבית, כי את מבה אבא (שם). לכך אפיס חשוב וכו' עכ"ל. ומין הלחם וסדר מערכותיו מפורשים בתחל

הַמְסֻגָּרֶת תְּהִיֶיןָ הַשְּׁבָעֹת
לְבָתִּים לְבַדִּים לָשֵׂאת אֶת־
הַשֻּׁלְחָן: (כח) וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבַּדִּים
עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב
וְנִשָּׂא בָּם אֶת־הַשֻּׁלְחָן: (כט) וְעָשִׂיתָ
קְעָרֹתָיו וְכַפֹּתָיו וְקִשֻּׂתָיו

תולדות אהרן קעדתיו מנחות נ"ז, ח':

טיערהאלב דעם ראנדעם זאללען דיא דינגע זיין; אלס איינע מיטטעד פֿיר דיא שטאנגען (אין וועלכע נעהמליך דיא שטאנגען געשטעקט ווערדען) דען טיש צו טראגען: (כח) דיא שטאנגען מאכסט דוא פֿאן שטים־הֹלצין, בעלעגסט זיא מיט גאלד: מיט דיזען ווירד דער טיש ווייטערזיין: (כט) דוא פֿיירסֿעדטיגסט אויך שיסל דאצו, אונד שאלען, שטיצען אונד רייניגונגסראהרען, וואמיט דאז בראד בע־

תרגום אונקלוס

לְאַתְרָא לַאֲרִיחָא לְמִיסַּל יַרְתָּ פָּתוֹרָא:
(כח) וְתַעֲבֵיד יָת אֲרִיחָיָא דְּאָעֵי שִׁטִּין
וְתַחְפֵּי יָתְהוֹן דַּהֲבָא וְיהוֹן נַטָּלִין בְּהוֹן יָת
פָּתוֹרָא: (כט) וְתַעֲבֵיד מְגִיסוֹהִי וּכְוִיכוֹהִי

רש"י

טיסגרת תהיין הטבעי'. זרגלי' סקושרת בנגד רחבי המסגרת: לבתים לבדים. חוזן טבעות ויהיו בתים לסבעים נהן הבדים: לבתים. לנרוך בתים: לבדים. כתרגומו מחזיק לאחריות. (כח) ונשא בם. בם. ל' נשלויהי' נשא בם את השלחן: (כט) ועשית קערתיו וכפותיו. קערתיו זה דפוס שהיה עשוי

כיפוס חלוש והלחם היה עשוי כמין תיבה פרוצה משני רוחותיה שולים לו נתנים וכיצד מכוין ומכוון בלחי מעלה כתין כותלים ונכך קרוי לחם הפנים שהיו לפניו תמיד ואותן הרבו לרחצו על השלחן וכוותליו זקיפים כנגד בזית השלחן והיה עשוי לו דפוס זהב דפוס זרגל. נשל זרגל היו נתנים ובשמיניהי הן התנור ניתני נשל זהב כי' לתחב בשבת בשסדרו על השלחן והוחו דבים קדוי קנדים: וכפיתיו. בזיכין שיהיו בהם לבונה שהיו לבני קיהתי לבזוך שנותנין על שתי המערכות בויקרא כ"ד) ונתת על המערכת לבנה זכה: וקשיתיו. הן

באור

כן פי' הרשב"ם, וכן מתורגם בל"מ: לבתים לבדים, חותן טבעות תהיינה בתים לסבעים בהן הבדים: לבתים, לנוקב בתים: לבדים, כתרגומו למחזיק לאריחיו: (כח) ונשא בם, לשון נפעל יהי' נשא בם את השלחן, כמו ונקב המכה (לעיל כ"א י"ט), כי הדגש לחסרון נו"ן השרש פ"פ ובא הנפעל עם חלת את, כמ"ש בנדחזית (מ' מ'): (כט) קערותיו, (במנחות דף נ"ז ע"א) אלו הדפוסי', והיו עשוי' כעין תיבה פרוצה בדמות השלחן, וכ' דפוסים היו שם, לחך לעשות בו השלחן בעודו נלק, ולחך שהי' נאפה בו, והוא של זרגל, והשלישי של זהב, בו היו נותן לחך המלי' עד למחר, כדי שלא יתקלקל, ולאותו הדפוס קדוי קערה: וכפתיו, אלו הבזיכין שהיו מונחין בהן שתי קומצי לבונה זכה על שתי המערכות: וקשותיו, בגידסא שלפניו בס"ם (שם) מי' וקסותיו אלו הסניפין, ומנקיתיו אלו הקנים, ונקראו מנקיות, שמנקין את השלחן מעפוש (רש"י בגמ' שם, וכן מתורגם בל"א), שעשו מזהב כעין חלתי קנים חלולי' הנסדקים למדכא, ומשדד שלשה מהם בין כל לחם ולחם, כדי שתכנס הרוח ביניהם' ולא יתעפשו, והלחם התחתון הי' נתון על טבלו של שלחן, ובין הלחם החמישי לששי לא היו כי אם שני קנים, לפי שאין על החמישי משאוי כל כך שיצטרך עליו, אלא שהיו שם י"ד קנים לכל מערכה, והם בין הכל כ"ח קנים. ומדבע'

קניניו

תרומה כה

(כג) וְעָשִׂיתָ שֻׁלְחַן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ: (כד) וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וְעָשִׂיתָ לוֹ זֵר זָהָב סָבִיב: (כה) וְעָשִׂיתָ לוֹ מִסְגֶּרֶת טֹפַח סָבִיב וְעָשִׂיתָ זֵר זָהָב לְמִסְגַּרְתּוֹ סָבִיב: (כו) וְעָשִׂיתָ לוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב וְנָתַתָּ אֶת הַטַּבָּעֹת עַל אַרְבַּע הַפֵּאֹת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע רַגְלָיו: (כז) לְעֻמַּת

תולדות אהרן ועשית מנחות ע"ז. ג':

הרגום אשכנזי

טראגען וועדע: (כג) פֿער־ פֿערטיגע אויך איינען טיש פֿאָן שטים־ האָלץ: צוויי־ א עללען דיא לענגע, איינע עללע דיא בריייטע, אנדערט־ האלב עללען דיא האהע: (כד) בעלעגע איהן מיט דיי־ נעם גאָלד: מאבע איינען גאָלדענען קראנץ אומהער: (כה) נעהמליך דוא מאכסט איינען ראנד דארין, איינע האנד בריים, רינגס אומהער; אונד אן דיזען ראנד פֿיהרסט דוא דען גאָלדענען קראנץ אומהער: (כו) דוא מאָכסט אויך פֿיער גאָלדענע רינגע דאצו: אונד זעטצעסט דיא רינגע אן דיא פֿיער עקקען זיינער פֿיער פֿיסע: (כז) אונ־

רש"י

היח: (כג) קומתו. גובה רגליו עם שני השלחן: (כד) זר זהב. סיפן נכתר מלכות שהשלחן שם עושר וגדול כתו שחותרי׳ שלחן תלכיס: (כה) מסגרת כיתרגומו בדנפח ונחלקו חכמי ישראל בדבר. י"א למעלה היתה סביב לשלחן כמו לנזנזין שבשפת שלחן השרים וי"א לתחת היתה תקועה מרגל לרגל בד׳ רוחות השלחן וכף השלחן סובב על חותם המסגרת: ועשית זר זהב למסגרתו. הוא זר החזור למעלה ופי׳ לך כאן שעל המסגרת היתה: (כז) לעמת

על אַרְבַּע זָוְיָתָא דִּי לְאַרְבַּע רַגְלוֹהִי: (כז) לֶקֳבֵיל גַּבַּנָּא תֶּהֱוֵין עִיזְקָתָא

תרגום אונקלוס

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (כג) וְתַעֲבֵיד פָּתוֹרָא דְּאָעֵי שִׁטִּין תְּרֵתִין אַמִּין אוֹרְכֵיהּ וְאַמְּתָא פּוּתְיֵיהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָא רוֹמֵיהּ: (כד) וְתַחֲפֵי יָתֵיהּ דַּהֲב דְּכִי וְתַעֲבֵיד לֵיהּ דִּיר דְּדַהֲב סָחוֹר סָחוֹר: (כה) וְתַעֲבֵיד לֵיהּ גַּדַּנְפָּא רוּמֵיהּ פּוּשְׁכָא סָחוֹר סָחוֹר וְתַעֲבֵיד דִּיר דְּדַהֲב לְגַדַּנְפֵּיהּ סָחוֹר סָחוֹר: (כו) וְתַעֲבֵיד לֵיהּ אַרְבַּע עִיזְקִין דְּדָהָב וְתִתֵּן יָת עִזְקָתָא עַל אַרְבַּע זָוְיָתָא דִּי לְאַרְבַּע רַגְלוֹהִי: (כז) לֶקֳבֵיל גַּדַּנְפָּא תֶּהֱוֵין עִיזְקָתָא

באור

ומלמד ואל המלן תתן את העדת הוא כמו מלמד מוסגר כמו שפירשתי: (כג) קומתו, גובה רגליו עם עובי השלחן (רש"י): (כד) זר, משמע (סוכה דף מ' ע"ח): (כה) מסגרת, נחלקו בו חכמי ישראל (במנחות דף ל"ו ע"ב וסוכה דף מ' ע"ח), י"א למעלה היתה סביב לשלחן, כמו לנזנזין שבשפת שלחן השרים, וכי' משופע ומוטה כלפי חוץ, ועליו כי' הזר, וע"פ הפשט הזה פי' הרשב"ם והרמב"ן, וכן מתורגם בל"א, וי"א למטה היתה תקועה מרגל לרגל בד' רוחות השלחן, וכף השלחן סובב על חותם המסגרת. וכן הלכה, ולפ"ז דלוי שיתורגם מסגרת בל"א (שומליימטע): ועשית זר זהב, הוא הזר הלמוד למעלה ופי' לך כאן שעל המסגרת כי' הזר היתה עולה על השלחן סביב כל סביבותיו: (כז) לעמת המסגרת, נשלחן למטה מן המסגרת תהיינה הטבעות קבועות, ולא במסגרת עלמה,

כן

תרומה כה

מִלְמְעָלָה וְאֶל־הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת־
הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ׃
(כב) וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי
אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי
הַכְּרֻבִים אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת
אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אֹתְךָ אֶל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ

תולדות אהרן ונועדתי כ"ם ל"ת, ח'. סנהדרין ו', ח'.
סוטה ו"ב, ח':

תרגום אונקלוס

אֶדְוָנָא מִלְּעֵילָא וּבַאֲרוֹנָא תִּתֵּן יָת
סַהֲדוּתָא דִּי אֶתֵּן לָךְ׃ (כב) וְאִיזַמֵּן מֵימְרִי
לָךְ תַּמָּן וַאֲמַלֵּיל עִמָּךְ מֵעִילַּוֵי בַּפּוּרְתָּא
מִבֵּין תְּרֵין כְּרוּבַיָּא דִּי עַל אֲרוֹנָא
דְּסַהֲדוּתָא יַת כָּל דִּי אֲפַקֵּיד יָתָךְ לְוָת

תרגום אשכנזי קנו

דעם דוא אין דיא לאדע דאו
צייגנים געטהאן האסט׃
וועלכעם איך דיר געבען
וועדע)׃ (כב) זאָ וועדע
איך דיר צו בעשטיגיטען
צייטען דאועלבסט ערשיינען,
אונד פּאָן דעם דעקקעל
הראב, צווישען דען ביידען
כרובים, דיא אויף דער צייג-
ניכלאדע זינד, אללעם מיט
דיר רעדען, וואם איך דיר אן
דיא קינדער ישראל׳ם אויפּ-

טראגען

רש"י

אל החרון וחת"כ ויסם את הכפרת על החרון
מלמעלה: (כב) ונועדתי. כשתקנע מועד לך
לדבר עמך תמיד תקיים תקנע למועד בחנת שם
לדבר אלין: ודברתי תתן מעל הכפרת. והמקום
החר הוא חומר (ויקרא ח') ויזבר ה' אליו מאהל
מועד לאחר זה המשכן תחין לפרכת נתנהו שני
כתונים תכחיזין זה את זה את הכתוב השליטי
וסכריע ניניהם (נמדבר ז') ונצח משה אל אהל מועד ויחמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת
ונו' משה׳ היה נכנס למשכן וכיון שנח נתוך הפתח קול יורד מן השמים לבין הכרובים ומשה יוצא
ונשמע למשה נאהל מועד: ואת כל אשר אנוה אותך אל בני ישראל. הרי ויי"ו זו יתיר׳ ועשית
וכתוב הרגש נמקדש וכה תפתר ואת אשר תדבר עמך שם את כל אשר אנוה אותך אל בני ישראל

באור

(כב) ונועדתי, הזמן המזומן ומיוחד לעשות בו דבר יקרא מועד (בעסטימטע צייט), וכן נקרא מקור הקנוץ לזמן ידוע מועד, שמנו נוהגין נקבע מועדיך (תהלים ע"ד ד'), ר"ל נקבע בית המקדש שהיו ישראל נועדים שם, וכן שרפו כל מועדי אל (שם ח'), וכן בית מועד לכל חי (איוב ל' כ"ג), ופי' הכתוב פה, המקום ההוא אקבע לך להיות לך ולדבר עמך לזמן ידוע, ולכן נקרא אוהל מועד, לפי שהיה נועד השם עם משה, וגם היו ישראל נועדים ונקבלים שם: את כל אשר אצוה וגו', כפי המוסכם שלפניו נדב"י ואמ"ע נדמה שהיו קורים ואת נוי"ו, ואת כל אשר אנוה אותך וגו', ונחקו לפרש המשך הכתוב, ונכל הספרים המדויקים כתוב את נלא וא"ו, והנה נדב"י כ"י עם דמ"ס שבידי כל הדבור אן ואת כל אשר אנוה עד סופו אינו, ואחרונה נכתב שם נלעון הזה, את כתב נלא וי"ו לומר ודברתי אתך מעל הכפרת, ומה, את כל אשר אנוה אותך אל בני ישראל עכ"ל, ואין ספק כי זאת היי' הנוסח' הנכונה והאמתית (עיין בת"ס). והנה המשך הכתובים, וכפילת הדברים ואל האדן תתן את העדת, אחר שכב' ואמר ואת אל האדן את העדת, נדמה שכך שעורו אחר שגמר מעשה הכרובי', גמר לאיזה צורך יעשה, ואמר כאשר תשים את הכפרת על האדן (אחר שתתן בתוכו את העדת), אז אועד לך שם לדבר אתך וגו', ויהי' וי"ו ונועדתי וי"ו הסמך לתשובת התנאי, כאשר גאמרו בכמה מקומו',

ומאמר

שׁ֖הַכַּפֹּֽרֶת׃ (יט) וַֽעֲשֵׂ֤ה כְּרוּב־אֶחָד֙ מִקְצָ֣ה מִזֶּ֔ה וּכְרוּב־אֶחָ֥ד מִקְצָ֖ה מִזֶּ֑ה מִן־הַכַּפֹּ֥רֶת תַּֽעֲשׂ֛וּ אֶת־הַכְּרֻבִ֖ים עַל־שְׁנֵ֥י קְצוֹתָֽיו׃ (כ) וְהָי֤וּ הַכְּרֻבִים֙ פֹּרְשֵׂ֣י כְנָפַ֔יִם לְמַעְלָ֕ה סֹכְכִ֥ים בְּכַנְפֵיהֶ֖ם עַל־הַכַּפֹּ֑רֶת וּפְנֵיהֶ֖ם אִ֣ישׁ אֶל־אָחִ֑יו אֶל־הַכַּפֹּ֥רֶת יִהְי֖וּ פְּנֵ֥י הַכְּרֻבִֽים׃ (כא) וְנָתַתָּ֣ אֶת־הַכַּפֹּ֔רֶת עַל־הָאָרֹ֖ן

תולדות אהרן ופניהם נ"ג כ"ט, ח': אל סוכה ס', ג'

תרגום אשכנזי

ענדען דעם דעקקעלם: (יט) נעהמליך איינען כרוב זאללסט דוא אוים דעם איי־ נען ענדע הראוים ארבי־ טען, אונד איינען כרוב אוים דעם אנדערן ענדע; אוים דעם דעקקעל זעלבסט זאללט איהר דיא כרובים פערפֿעי־ טיגען, אן ביידען ענדען: (כ) דיא כרובים זאללען איה־ רע פליגעל אבען אויסבדיי־ טען, מיט דען פליגעלן דען דעקקעל איבערדעקקען, אינד אייגער דעם אנדערן דאז אנגעזיכט צוואנדען: יעדאך זאל דאס דאז געזיכט דער כרובים געגען דען דעקקעל

ויך נייגע: (כא) וועז דוא נון דיזען דעקקעל אבען אויף דיא לאדע לעגסט: (נאכ־

רש"י

הכפורת: (יט) ועשה כרוב אחד מקצה. טלה תחתר טניס כרובי' לכל קלע וקלע לכך הולרך לפרל כרובאחד מקלע מזה: מן הכפרת. עלתה תעשה את הכרובי' זהו פירושו של מקלה תעשה אותה טלה תעשה נפני עלמס ותחנרס לכפרת: (כ) פורסי כנפים. טלה תעשה כנפיהס סוכניס לתעלה אבל רחטיהס סיהו ו' טפחיס נאבל טנין הכנפים לכפרת כדאיתא נסוכה: (כא) ואל הארון תתן את העדות. לא ידעתי למה נכפל טהרי כבר נאמר ונתת אל הארון את העדות ו"ל טנה ללמד טנעשו אהרן לנדו בלא כפרת יהן תהלם העדות לתוכו ואחר כך יתן הכפרת עליו וכן תלינו כשהקים את המשכן נאמר ויתן את העדות

תרגום אונקלוס

(יט) וַעֲבֵיד כְּרוּבָא חָד מִסְיְטָרָא מִכָּא וּכְרוּבָא חָד מִסְיְטָרָא מִכָּא מִן כַּפּוּרְתָּא תַּעֲבְדוּן יַת כְּרוּבַיָּא עַל תְּרֵין סִיטְרוֹהִי: (כ) וִיהוֹן כְּרוּבַיָּא פְּרִיסַן גַּדְפֵיהוֹן לְעֵילָּא מַטְלִין בְּגַדְפֵיהוֹן עַל בַּפּוּרְתָּא וְאַפֵּיהוֹן חַד לֶקְבֵיל חַד לֶקְבֵיל בַּפּוּרְתָּא יְהוֹן אַפֵּי כְּרוּבַיָּא: (כא) וְתִתֵּן יַת בַּפּוּרְתָּא עַל

באור

(יט) ועשה, הוי"ו לנאוד הקודם, כמו שמתרגם צל"ח. טלה תאמר שניס כרוביס לכל קלע וקלה לכך הולרך לפרש כרוב אחד וגו': מן הכפרת, זהו פירושו של מקלה תעשה אותם, טלה תעשה נפני עלמס, ותחנרס לכפרת: (כ) פרשי כנפיס, טלה תעשה כנפיהס סוכניס, כי אס פרוסיס ונטויס למעלה אבל רחטיהס, שיהי' עשרה טפחיס נאבל שנין הכנפיס לכפרת, כדאית' נסוכה (דף ה' ע"נ) (רש"י): ופניהם, הפוכיס איש אל אחיו, אל מוקף הכפרת: אל הכפרת וגו', טלא יהיו פני הכרוביס עומדיס על זויות גלגה, כי אס נוטיס מעט למטה אל הכפרת: (כא) ואל הארן וגו', שעודו אחר שתתן את העדת אל התלון, וכן מלפט הלשון נכמה מקומות, וכן מלינו כשהקיס את המשכן, נאמר ויתן את העדת אל המקן ואח"כ ויסך את הכפרת על המקן מלמעלה (לקמן מ' כ'); (כב)

תרומה כה

סָחוֹר אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכָּהּ
וְאַמָּה וְחֵצִי רָחְבָּהּ: (יז) וְעָשִׂיתָ
שְׁנַיִם כְּרֻבִים זָהָב מִקְשָׁה
תַּעֲשֶׂה אֹתָם מִשְׁנֵי קְצוֹת

תולדות אהרן כרובים הגינס י"ג, ג':

תרגום אונקלוס

כַּפּוֹרְתָא דְּדָהַב דְּכִי תַּרְתֵּין אַמִּין וּפַלְגָא
אוֹרְכָהּ וְאַמְּהָא וּפַלְגָא פּוּתְיָהּ:
(יז) וְתַעֲבֵד תְּרֵין כְּרוּבִין דְּדָהַב נְגִיד
תַּעֲבִיד יַתְהוֹן מִתְרֵין סִיטְרֵי כַּפּוֹרְתָא:

תרגום אשכנזי קנה

איינען ייקקיגל פֿאַ דיינעם
גאַלדע: דריטהאלב עללען
דיא לענגע, אונד אנדערט-
האלב עללען דיא בריימע:
(יז) מאכע צוויא גאַלדענע
כרובים; פֿאַן געטריבענער
ארבייט זאַללסט דוא זיא
מאכען, אויס דען בוידען
ענדען

ריש"י

(יז) כפרת. נהוי על החרן שהיו שתוח תלמעלה ותניחו עליו כתין דף: החתיס וחני חדכה. כחדכו של חרון ורחב' כרחבו של חרון ותונחת על עובי הכתלי' חדצעתם. ותע"פ שלח נתן שיעור לעובי תידשו רז"ל שהיו עוביה טפח: (יח) כרובים. דחית פרלוף חיוק להם: מקשה תעשה. שלח תעשה נפני עלמם, ותחנדם נרחבי הכפורת לחחר עשייתו, כמעשה נורפי' שקודין סולדי"ן [ונרש"י כ"י סולדיי"ן, ושם הכתוב בל"א (חאנגיואחטיט)], שלח השיל זהב הדבה נתחלת עשיית הכפורת, והכה נפטיש ונקודים נחמלע, ורחשין נולטין למעלה, ועייר הכרובים נצליות קלותיו: מקשה. נטדי"ן נלע"ז (2 כתי (דניחל ה') דח לדח נקטן: קלות הכפרת. רחבו

---

1) בלע"ז *Souldeia* (saldatura חיט.): Soudure, (דיא לוטהונג)
2) *Battiza* Battu, (געשלאגען)
di battu, (געשלאגענעם גאָלד, גאָלד חון פלחטטען)

באור

ליזהל, ולכך נקרחי' לוחות העדות: (יז) כפרת, כסוי על הארון. שכי' פחות מלמעלה, ומניחו עליו כתין דף, ודעת יפת כי כחובו לכפר עליו (ויקרא ט' ד'), לשון כסוי, כמו כסוי חטחה (תהלים ל"ב ח'), ועיין מ"ש מזה בפ' ויקהל (בחמשית ל"ג כ"ח): אמתים וחצי, כמדת חדכו ורחבו של חרון, ועובי הכפורת לח נזכר בכתוב, ורז"ל חמרו (בסוכה דף ה' ע"ב ודף ה' ע"ח) כפורת טפח: (יח) כרובים. הרחב"ע פי' כי כרוב בילל לנורת כל חי, כי חלו הכרובים בחורים פידהו בדמות חדם, ובחרחת יחזקחל נדחה שחתר גם על פני השור (בזכר בשי' ח' פסוק י') בחקום החד הני הכרוב (שם י' י"ד) ובחרונה קרח כל הד' כרובים, והודע כי כרובים המה (שם כ'). והז"ל (בסוכה דף ה' ע"ב ובחגיגה דף י"ג ע"ב) שחו הכ"ף כרובים כדמות כ"ף מבחית, ובחתרו כי פי' כרוב בדנית, כי כדמות פרלוף תינוק היו, ותירלו הכתובים שביחזקחל בחנין חחד (בעין רח"ם). ובחב חונקלוס ויב"ג לח תדגמו החלה הזחת, וכן עשה המתרגם האשכנזי. ובירושלמי דשקלים שחני' לקחן בחעשה החזל חחתא כחו שכתב הרחב"ע. וכן בחעשה הפרוכת (לקחן כ"ו ל"ח). כתב רש"י ז"ל כרובים, ליורן של בדיות: מקשה תעשה, שלח תעשה בחני עלמם, ותחנדם בדחבי הכפורת לחחר עשייתו, כחעשה בורפי' שקודין סולדי"ן [ובדש"י כ"י סולדיי"ן, ושם הכתוב בל"א (חאנגיואחטיט)]. חלח השיל זהב הדבה בתחלת עשיית הכפורת, והכה בפטיש ובקודים בחמלע, ורחשין בולטין למעלה, ועייר הכרובים בצליות קלותיו: מקשה, בעדי"ן בלע"ז בל"א (בעשלאגען, גיהשחאגרט). כמו דח לדח בקטן (דניחל ה' ו') (רש"י): קצית הכפרת, דהבי הכפרת לחדכו:

(יט)

תרומה כה

עַל־צַלְעוֹ הָאַחַת וְשִׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הַשֵּׁנִית: (יג) וְעָשִׂיתָ בַדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב: (יד) וְהֵבֵאתָ אֶת־הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת הָאָרֹן לָשֵׂאת אֶת־הָאָרֹן בָּהֵם: (טו) בְּטַבְּעֹת הָאָרֹן יִהְיוּ הַבַּדִּים לֹא יָסֻרוּ מִמֶּנּוּ: (טז) וְנָתַתָּ אֶל־הָאָרֹן אֶת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ: שני (יז) וְעָשִׂיתָ כַּפֹּרֶת זָהָב

תולדות אהרן בשכנות יומח סס: לא יומח סס:

תרגום אונקלוס

עִיזַקָן עַל סִיטְרֵיהּ חֲנִינָא: (יג) וְתַעְבֵּיד אִדְיְהִי דַּאֲעֵי שִׁטִּין וְתַחְפֵּי יָתְהוֹן דַּהֲבָא: (יד) וְתָעֵיל יָת אִדְיַחֲיָא בְּעִזְקָתָא עַל סִטְרֵי אֲרוֹנָא לְמֵיטַל יָת אֲרוֹנָא בָּהוֹן: (טו) בְּעִזְקָת אֲרוֹנָא יְהוֹן אִדְיַחֲיָא לָא יְעִידוּן מִנֵּיהּ: (טז) וְתִתֵּן בַּאֲרוֹנָא יָת סַהֲדוּתָא דִּי אֶתֵּן לָךְ: (יז) וְתַעְבֵּיד

רש"י

היכן היו והו"ו זי יתירה היא וס זרזיו נתו איתי טבעות ויש לך ניסנים כן ושתי מן הטבעות תהלו על גלעי היחת: נלעו. גדו: (יג) בדי. ווטות. (טו) לא יסירו ממנו. לעולם: (טז) ונתת אל הארן. כתו נחרון: העדות. הכתוב סהיה לעדות ניני וניוכס שלויהי תתכס תנות הכתונית זה: יעידון מניה: (טז) והתן בארונא ית סהדותא די אתן לך: (יז) ותעביד

תרגום אונקלוס

עִיזַקָן עַל סִיטְרֵיהּ חֲנִינָא: (יג) וְתַעְבֵּיד אִדְיְהִי דַּאֲעֵי שִׁטִּין וְתַחְפֵּי יָתְהוֹן דַּהֲבָא: (יד) וְתָעֵיל יָת אִדְיַחֲיָא בְּעִזְקָתָא עַל סִטְרֵי אֲרוֹנָא לְמֵיטַל יָת אֲרוֹנָא בָּהוֹן: (טו) בְּעִזְקָת אֲרוֹנָא יְהוֹן אִדְיַחֲיָא לָא יְעִידוּן מִנֵּיהּ: (טז) וְתִתֵּן בַּאֲרוֹנָא יָת סַהֲדוּתָא דִּי אֶתֵּן לָךְ: (יז) וְתַעְבֵּיד

באור

הארון, וסיפי כל מקום שם מקום מפסיק בין שני הטעמים כי הארון מקום למזרח, והטעמים שניהם נלמדים, מחד נדחק המזרחי ומחד מערבי ושניהם נדחקים, ופשטי הכתובים הולכין בין טעמי לטעמי, עכ"ל הרב ז"ל, ואנכי אומר שכתב שהיו הטעמים למטה ממש המוכיח למוסב הארון פליאה גדולה על הרב ז"ל, שהרי נאמר (דף ל"ג ע"ח) מיכה שהיו הטעמים קטועות נגני שליחי הנוסח, שהוא שסה טפחים ושני שליחי טפח מלמטה, ולמ' נמצא על כתפית הכתובים כי אם שלשה טפחי' ושליש, שהרי בין הכל עשרה טפחים, כנגד הארון והכפורת ע"ש, ולכן הנכון כמו שכתב רש"י ז"ל שלא היו לארון רגלים כלל, ולא היו זו כי אם מרגע טעמים, ואין היו קטועות סמוך לכפורת, דהיינו שני טפחים ושליש עכח מן הכפורת ולמטה, על גלעות הארון לרחבו, סמוך לזויות: (יג) בדי, מיטות: (טו) לא יסרו ממנו, לעולם, ובפי מה שפירש"י ניומח (דף ע' ע"ח), היו הבדים עניים מבני הכתפים, ודקים מהלנטם, ומכניסין לותם בטעמו' נדוחק, והם מתפרקים מהם ומהם, אבל אינם נשמטים לגמרי מהן, לפי שהם טעים בהכתפים: (טז) אל הארן, כמו בארון: את העדות, הלוחות שהן עדות הבנית שהיו הקב"ה ליעקב

תרומה כה

מַבֵּית וּמִחוּץ תְּצַפֶּנּוּ וְעָשִׂיתָ
עָלָיו זֵר זָהָב סָבִיב: (יג) וְיָצַקְתָּ
לוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב וְנָתַתָּה
עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת

תולדות אהרן זר יומח ע"ב, ג':

תרגום אונקלוס

מִגָּיו וּמִבָּרָא תַּחֲפִינֵיהּ וְתַעְבֵּיד עֲלוֹהִי דִּיר
דַּהֲבָא סְחוֹר סְחוֹר: (יג) וְתַתִּיךְ לֵיהּ
אַרְבַּע עִיזְקִן דְּדַהֲבָא וְתִתֵּן עַל אַרְבַּע זְוָיָתֵיהּ
וְהַרְתִּין עִיזְקִן עַל כְּתֵפְיָה חַד וְהַרְתִּין

תרגום אשכנזי קנד

נאָלדע בעלענען, אינווענ־
דיג אונד אויסווענדיג בעלע־
גען, אונד אָבען איינען גאָל־
דענען קראנץ הערום מאכען:
(יג) דאצו זאָללכט דוא
פֿיער גאָלדענע רינגע גיסען,
אונד אן דיא פֿיער עקקען אנ־
בריננען; אלזאָ דאם אויף
דער

רש"י

וכשתכפורת מיכף על עובי הכהלים עולה הזר נתענ' מכל עובי הכצורת כל סחוק והוק סימן לכתר תורה: (יב) ויצקת. ל' מתכת כתרגומו: פעמותיו. כהרגומו זוייתיה וגזוית העליונית סמוך לכפרת היו נותני' שתים מכאן ושתים מכאן לרחבו של חרון והבדים נתונים בהם והרכו של חרון מפסיק בין הבדים מתחיל וחלי בין הבדים חתחיל וחלי בין כך לבך שיהיו שני בני מבד הנושאים את החרון מהלכים ביניהם וכך מפורש בסגחות בפרק שתי הלחם: ושתי טבעות על צלעו האח'. הן הן ד' טבעות שבתחלת המקרא ופי' לך היכן היו, והוי"ו יתירה, ופתרונו כמו שתי הטבעות, ויש לך ליתנה בן, ושתי מן הטבעות הללו על צלעו האחת, כן פירש"י, וכן מתורגם בל"א, שתולות הוי"ו לשון הקודש, שלא יהיו הטבעות נזויות ממש, כי אם על הצלעות. והרמב"ן פי' שהיו שם שתים טבעו', ד' על מזרח פעמתיו, ופי' פעמתיו מלשון רגלים, ואמר שהיו למרון רגלים, כי דרך בזיון הוא שיהא החרון נמרן, ועשו לו למטה כמו רגלים מרבע טבעות ליופי ותפארת כמספר השרוניים, ועוד מרבע טבעות למעלה על הצלעות לשאת את החרון בהם וכן התור' בישמח (דף ע"ג ע"א) הזכירו שיהיו שם שתים טבעות ע"ש והרמב"ן ז"ל הביו מדברי הרמב"ע שהיו מרבע התחתונות לשאת את החרון בהם, והעליונות ליופי, והנוסחא שלפנינו להפך, וכתב הרמב"ן ז"ל ואין דבריו נכונים כלל, שכל שם שדברו שפעם מלשון רבוי יבוא הכתוב שיהיו הטבעות בזוית התחתונות שכל החרון יושב בהן, ויקרא הבדים התחתונים רגלים, כי ל"ה יתפוש כל הגדות לדמו' אחד, ואמר לכל דבר לעליונו דמה, ולבך התחתון רגל, וזה בחמת כך הוא שבזויות התחתונות היו הטבעות, כי דרך בגוך הוא שיהי' החרון בשא ובגבה למעלה על כתפות הכהנים, אבל לפי דעתי אין פעם רגל, אבל הוא שם הפסיעה, מה יפו פעמיך (שה"ש ז' ב'). פסיעותיך, כענין שנאמר בתלמוד כמה בחות פסיעותיה של דיבה זו, וכן אדום אחרי פעמי מרכבותיו (שופטים ה' כ"ח). ואמר הכתוב כאן פעמתיו דמז לפסיעות הכהנים הנושאים את החרון, דמז שני בבדים שיהיו הטבעות בזויות למטה ממש סמוכים למוצב החרון

וְכֵן תַּעֲשׂוּ׃ ס (י) וְעָשׂוּ אֲרוֹן
עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ
וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי
קֹמָתוֹ׃ (יא) וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר

תולדות אהרן ועשו יומא נ׳, נ׳, וע״ג נ׳. סנה ס׳. ח׳:
אמתים סנהדרין כ״ט, ח׳:

תרגום אשכנזי

זאָללט איהר פֿערפֿערטיגען:
(י) זיא זאָללען איינע לאדע
פֿאָן שטיס־האָלץ פֿערפֿער־
טיגען: דריטהאלב עללען
זאָלל דיא לענגע זיין, אנ־
דערטהאלב עללען דיא ברייּ־
טע, אונד אנדערטהאלב
עללען דיא האֹהע: (יא) דוא
זאָללסט זיא מיט דיינעם

רש״י

תועד וכליו: (י) ועשו ארון. כמין תרונות שעושין בלח כגלים עשוי׳ כעין הרגז שקורין חיסקלי״ן בלע״ז (ז ויהב על סולין: (יא) מבית ומחון תלפנו. שלש תרונות עשה בצלאל שיש של זהב ואחד של עץ הרגע בתלי׳ וסולים לכל אחד ופתוחים מלמעלה. נתן של עץ בתוך של זהב ושל זהב בתוך של עץ וחתם שפתו העליונים בזהב בתחלת מבית ומחון: זר זהב. כמין כתר מוקף לו סביב למעלה בשפתו שעשה לארון החילון בגוים תן הפנימי עד שעלה לתוך עובי הכפורת ולמעלה היתה מהו

תרגום אונקלוס

דְּמוּת כָּל מָנוֹהִי וְכֵן תַּעֲבְדוּן: (י) וַיַּעְבְּדוּן
אֲרוֹנָא דְאָעֵי שִׁטִּין תַּרְתֵּין אַמִּין וּפַלְגָא
אוֹרְכֵיהּ וְאַמְתָא וּפַלְגָא פוּתְיֵיהּ וְאַמְתָא
וּפַלְגָא רוּמֵיהּ: (יא) וְתַחֲפֵי יָתֵיהּ דְּהַב דַּכְיָא

(ו בלע״ז *Escrin:* Ecria, (זיין סאוקקעסטלען

באור

(י) ועשו ארון, התחיל בארון שהוא התכלית, שעק׳ החפץ נמשכן הוא מקום מנוחת השכינה שהוא הארון, כמו שאמר ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת (לקמן פסוק כ״ב), והוא מ״כ מוקדם במעלה, וסמך לארון השלחן והמנורה שהם כלים כמותו, ויורו על ענין המשכן שנעשנו נעשו, אבל משה הקדים בפ׳ ויקהל את המשכן את מהלו ונו׳ וכן עש׳ בצלאל לפי שהוא הלאוי לקדש במעשה (מדברי הרמב״ן): ארון, כמין תרונות שעושי׳ בלח בגלים, כמין תרגז שקורין חיסק״ין [תרשע קאלע, בל״א (פֿיערעקיגע וואדע)], יוהב על סולין (רש״י): אמתים, לדברי ר״מ (במסכת כלים פי״ז מ״י ובמנחות דף ל״ז ע״א וע״ב) שהלכה כמותו, כל האמות היו גבוניות (חוץ ממזבח הזהב והקרן והסובב והיסוד), בנות שתי טפחים, והטפח תרגע תלבעות גבול שבין שם מלבעות קטנות: (יא) וצפית וגו׳, במדרש שיר השירים דבה בפסוק תורי זהב (ש״ה א׳ י״א) תיבת מ״ד דתיבה אחת היתה תלופה מבית ומחון, אבל בגזירתה דמלאכת המשכן פ״ז שבינו, כילך עשה בצלאל את הארון, עשאן שלש תיבות, שתים של זהב ואחת של עץ, נתן של עץ בתוך של זהב ושל זהב בתוך של עץ, ותיבה שפתיו העליונות בזהב, שנאמר וצפית אותו זהב טהור מבית ומחון תלפנו ואת ת״ל תלפנו, מלמד שחפה שפתיו העליונות זהב עב״ל. והנה עובי כל דופן של הארון הפנימי הי׳ חלי טפח (ג״כ דף י״ד ע״ב), ועובי סוליו טפח (יומא דף ע״ב ע״ב, ובעובי סולי החילון נחלקו בו חז״ל (שם) אם הי׳ בם הוא טפח או היו חלם משהו, למ״ד עוביו משהו הי׳ גובה הארון החלעי של עץ תשעה טפחים עם הסוליס, פנימי של זהב שמנה טפחים, וחילון עשרה ומשהו, תשעה כנגד גובה החלעי, ומשהו עובי סולי הזהב של חילון, וטפח עשירי עולה למול עובי הכפרת שהוא טפח. ומכסה חצוי הכפרת והארון, ולמ״ד אף בעובי סולי של זהב טפח, הי׳ גובה החילון אחד עשר, ט׳ נגד גובה החלעי. ואחת עובי סוליו של זהב, ואחת מול עובי הכפרת (יומא דף ע״ב ע״ב), וכוגן דעלמא כמ״ד אין בעביו טפח, שהרי בזבת

(דף

וַאֲבָנֵי מִלֻּאִים לָאֵפֹד וְלַחֹשֶׁן׃
(ח) וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם׃ (ט) כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אֹתְךָ אֶת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן וְאֶת תַּבְנִית כָּל־כֵּלָיו

תולדות אהרן ועשו עדויות ג׳. ג׳. כתובות ס״ג. ג׳. סנועית ט״ז. ג׳: כבל סנהדרין ע״ז. ג׳. סנועית י״ז. וט״ז ג׳:

תרגום אונקלוס

בַּאֲפוֹדָא וּבְחוּשְׁנָא׃ (ח) וְיַעְבְּדוּן קֻדָּמַי מַקְדָּשׁ וְאַשְׁרֵי שְׁכִינְתִּי בֵּינֵיהוֹן׃ (ט) כְּכֹל דִּי אֲנָא מַחֲזֵי יָתָךְ יָת דְּמוּת מַשְׁכְּנָא וְיָת

תרגום אשכנזי קנג

דע עדעלשטיינע, צום אָבערמאנטעל, אונד צום ברוסטשילדע: (ח) ויא זאללען זיי אין הייליגטהום פֿערזַערטיגען: זָא ווילל איך אינטער איהנען ווָאהנען׃ (ט) פַֿאלליג זָא, וויא איך יר אים בילדע צייגע, דאס מָאדעלל דער ווָאהנונג, אונד דאס מָאדעלל אללער איהר רייר גערעטהע; עבען אלזָא זָאללט

רש״י

בָּאִיפּוֹדָא וּבְחוּשְׁנָא׃ (ח) וְיַעְבְּדוּן קֻדָּמַי מַקְדָּשׁ וְאַשְׁרֵי שְׁכִינְתִּי בֵּינֵיהוֹן׃ (ט) כְּכֹל דִּי אֲנָא מַחֲזֵי יָתָךְ יָת דְּמוּת מַשְׁכְּנָא וְיָת

נותנים תנים. תניחים. על סס שעטין לסס נזהב מוסב כיון נותח ונתנים התנן סס נתלחית הנותת קרוים חנני מלוחים ומקום התוסב קרוי תסנלה: נחזוד ולחזן. חנני הזכם להסוד וחנני התלחים לחזן וחזן וחפוד מפורסים נותתם תלוה ופס מיני תכשיט: (ח) ועשו לי מקדש. ועשו לכבודי בית קדושה: (ט) ככל אשר אני מראה אותך. בתן את תבנית התשכן והיקרים הזה תתונר לתקדת סלמעלה היתנו ועשו לי מקדש ככל אשר אני מראה אותך: וכן תעשו. לדורות אם יחסר אחד מן הכלים או בתעשו לי כלי בית עושים כגון סלהנות ומנורות וכיוצ׳ ותבונית שעשה סלישה בתבנית אנו תעשו והיה היה המקדת מחונר למקדת סלמעלה היתנו לא ס״ל לכתוב וכן תעשו אלא ועשו אלא לפי שהיה מדבר על עבודת הכל

בעאר

הנרשם הלופא הונא בשם רבינו נחמי ור׳ משה פדווינלאלי ז״ל וכמה מעתיקים, שהוא סתגן הטוב הנקדא (יוניק), והמחבר הנ״ל לא הסכים עמהם, ולקבתו הוא בסאחראגד, ואחרי שתין כתן הכרעה לא תדבתו המתרגם האשכנזי כלל: ובזה יתלבו שתי מבני שהם לנוכח האפוד כאשורם נותתה תלוה, והשלישית שהיתה קבועה בחושן הי׳ בכלל מבני התלוחי׳: מולאים, שהתגן מתלא עומק המשבלות, כענין מבני הטבעת, ובפ׳ ואלה תלים (לקמן כ״ח י״ז) מבואר דעת הרמב״ן בזה: לאפד ולהשן: שתי מבני שהם לאפוד, ומבני המלאים לחשן, וחשן ואפוד מפורשים נותתה תלוה, והם מיני תכשיט (רש״י). וי״ע בתב מדבליין דבולין היתון מדבליין דאשלמותא: (ח) ועשו לי מקדש, ועשו לשתי בית קדושה: ושכנתי בתוכם, הרי האקדא הזה מאתד מיסוד, כי הפסוק שלאחריו מחונר למקדא שלמעלה היתנו וכך שעורו, ועשו לי מקדש (ושכנתי בתיכם) בכל אשר אני מראה אותך וגו׳, לפיכך הועתק בשיטת ס״פ המפסיק יותר מן האתבח שנאתת מקדש, כדין האתבח המוסגר, והכוונה יעשו לי מקדש, אשר בו אשכון בתוכם: (ט) בראה אתך וגו׳, הראה ה׳ למשה תבנית הכלים והבניינים בדמי׳ אתם כאו שהיו בשמים הבית, וכן בדבור פי׳ לו בתה שכתוב, וכן תוכיח לפניהם בכל אשר אתם עושה בהר, אם בדבור לבך הי׳ אומר אשר אתה מראה, לאתה הוצרך לומר בהר (תפי׳ הרשב״ם): ובן תעשו, בא בכל הלשון ועשו וכן תעשו, לחזוק וזהוז, וכן ויעשו בני ישראל בכל אשר צוה ה׳ את משה כן עשו (לקמן ל״ט ל״ב ובהבדר מ׳ כ״ד). וכאותו דבי׳ (תבדרי הרמב״ן). ורש״י ז״ל כתב וכן תעשו, לדורות. לא יהבך אחד מן הכלים, או בשתעשו לי כלי בית עולמים, בבון שולחנות ומנורות וכיוצא בהם שעשה משה, בתבנית אלו תעשו אותם:

תרגום אשכנזי

החשים, אונד שטים-האלץ:
(ו) אהל צים לייכטזין: גע-
ווידצע צום זאלבאהל, אונד
צום רייכערווערק: (ז) שהם
שטיינע אונד אייצופאסעני-

דע

תרומה כה

תְּחָשִׁים וַעֲצֵי שִׁטִּים: (ו) שֶׁמֶן
לַמָּאוֹר בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה
וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים: (ז) אַבְנֵי־שֹׁהַם

הולדות אהרן החשים סנת כ"ח, ח':

רש"י

תי' ר' תנחומא יעקב חניגו לפה נרוח הקדש
טעיתיון יזדחל לנגית תבכן נמדבר והניח חרזים
למנרים ונטעם ונוים לנגיו ליטלם עמהם כשילאו
המנרים: (ו) שמן למאור. למן זית זך להעלות
נר תמיד: בשמים לשמן המשחה. שיעשה למשוח
כלי המשכן והמשכן לקדשו והוצרכו לו בשמים כמו
שמפורש בכי תשא: לקטרת הסמים. שהיו מקטירין בכל ערב ובקר כמו שיתבר' בויקרא הנוי ולמען
לקטרת העלאת קיטור ותמרת עשן: (ז) אבני שהם. פתים הוצרכו שם לעתיד להפיד החשן

באור

תרגום ל' סעדי' גמון, שתרגמו בלשונו (יחזקאל), והוא מין אילן סרק ויש בו קוצים,
ימלא בערב ובמדבר, ולמדו בעלי המסעות שמלאו ממנו על כל סיני ובמדבר הסמוך
לו, ועץ שלו קל, שתחלתו לבן, וכשיתיבש יהי' שחור כמו העץ הנקרא (עבעבהאזן),
וריחו נודף, והוא קשה ולינו ממהר להתעפש, ע"כ למדו עליו שעשפרחם"טוס ופליל"יוס
שהוא טוב לבנין, ונפרט לבנין הספינות, ויש ממינו שדרף שלו נודע מלליו, והוא הנקרא
(גואיא זורזאביקונן) מפל הז"ל למדו דילמדנו פ' ומדא מן שניא לית הנאה אלא מן קליפה,
ופי' בערוך ערך שט מ', מן עלי שטים אין לחדש הנאה ממנו, שאינו עושה פרי, אלא
אם יקלפנו ויעשה ממנו כלים או יסיקנו). ולפי זה אפשר שיהיה שטים משורש שנט הנזכר
בלשון הערב, כמו חטה מן חנט [והדגש לחסרון נו"ן ע"פ נזיהם, כמו נת, שהרמוי
נגת, ונחסרה הנו"ן ע"פ, ונשלמת נדגש התי"ו בהתחברה עם הכנויים, נתי, נתו],
ולא כמו שמדו המדקדקים שהוא משרש שוט או שטט, ומולם מהדי שמהר הנגי' מתן
בתרגום לזו שטה, משמע שעץ השטים אין מדרכו להיות גדל בתרגר, ואינו מ"כ המין
שזכרו בעלי המסעות שגדלו בתרגר הערב; וכן מלו היתה השטה תלוי' בתקומות הרבה,
איך ילמד הכתוב וכל אחד מלא אותו עלי שטים? (לקמן ל"ה כ"ד), ולכך למדו הז"ל
שהולימוס מתלמיס. ומה שהקשה הרמב"ע על דברי הז"ל, כגד תירן הרמ"ס בספרו ע"ש:
(ו) שמן למאור, שמן זית זך להעלות נר תמיד: לשמן המשחה, למשוח המשכן והכלים,
כמפורש בכי תשא: הסמים, למדו קלת המפרשים, שהסמים הם לתרופה, כגון הלבונה
והחלבנה, שהשמים למוכל, לתת בו ריח ערב, ומחדי שלמדיהם מין הסמים שכלל
הבשמים, הולרכו לפרש ולקטרת הסמים, כמו וסמים לקטרת (עיין בפי' הרמב"ע והרשב"ם);
וכן משמע דעת מניח הטעמים, שבטעי' מלת המשחה בזקף המפסיק יות' מטעם
בפזעא שמלת בשמים, ומלו היתה תיבת בשמים מופסד בם על הקטורת הי' לו להטמידו
בטעם מפסיק יות'. ודעת הרמב"ן ז"ל שהחזיקים בעלי הריח והבשם נקראים בשמים
סתם, ובניני המוכחדים וידועים, ושמות בם הסמים בכלל הבושם, וכן למד הכתוב
ואת הבשם ואת הבשן למאו' ולשמן המשחה ולקטרת הסמים (לקמן ל"ה כ"ח), ולא
הזכי' שהיו סמים, ולונקלוס ויב"ע תרגמו בשמים וסמים בלשון מחד בוסמיא, ולפ"ז
תיבת בשמים הכוללת מוסבה בם על קטרת הסמים, וכן תרגמו המתרגם האשכנזי.
ולשון קטרת העלאת קיטור ותמרות עשן: (ז) אבני שהם, מ ת מיני גולמא וכן נקרא
בלשון הערב, ובל"מ (בדולח), וב"ת יב"ע מרגליין דגולמא, ובספר שלטי הגבורים לר'

מנחם

תרומה כה

וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים׃
(ה) וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת

תרגום אונקלוס

זָהוֹרֵי וּפוּץ וּמְעַזֵּי׃ (ה) וּמַשְׁכֵי דְּרָכְדֵי

תרגום אשכנזי קנב

ראָטהע וואָללע, אונד ליי.
נען גארן, אונד ציגענהאא.
רע: (ה) ראָטהגעפֿערבטע
ווידערפֿעללע, פֿעללע פֿאָן
חחשים

רש"י

ועזי. נולה של עזים לבן ת"ח ומעזי דגר הגת
מן העזים ולא עזים עלמן שתרגום של עזים עזות:
(ה) מאדמים. צבועות היו חלוש לאחר עבודן: תחשים. מין חיה ולא היתה אלא לשעה ואהרנ
בוניה היו לה לבך מתרב' ססגונא ססס ותתפאר בגוונין שלו: ועני שטים. ותאין היו להם במדב'

באור

דס"י. ניסעי מ' י"ח). והוא כלשע בלעין הקיל"מיז (שאדלאך=בעער). ומזכר טבעו
ומהותו בספרי דיוסקולי"דס ופליניו"ס. ולבעו (שאדלאך) או בל מ (הַיַּחְמוּר). ויתכן
שהלשע היות מדוס תמנו יקלא שמי, על שם שהוא לבוע פעמי', וכן בלשון יון יקלא
דיב"מפמן. ר"ל לבוע פעמים: וששי. הוא הבר. מין תמיכי פסתים ימלא במלרים,
תרגומו בון (ניסו"ס). והוא לבן ומינו לבוע וגם הוא יקר ומשובח מאד לקדמונים,
וכל מקום שכא' בתורה שם או שם משזל, לריך שיהי' החוט כפול ששה, ובמקום שבאמר
שר גם חוט לחד כשר: ועזים, מטוה משער העזים, ויש בארלות מזרח עזים ששערותיהן
ארוכות ודקות וטובות תאד לעשות מהן מטוה יקר הערך, והמטוה הנמלא מהליהן
הנקלא (קיוואיוהחיוד) גם הוא משער העזים שבארלות המזרח: (ה) מאדמים, לבועות
היו מדוס לאחר עבודן: תחשים, לא הבריאו בה חז"ל אם היא חי' או חין בהמה,
ולא היתה אלא לשעה, והרבה בוניה היו לה. לכך מתורגם ססגונא, שטה ומתפאל
בגוונין שלו (שבת דף כ"ח ע"ב). ועשור הי', שלא הוכשר למלאכת שמים כי אם עור
בהמה טהורה, והתחש המוכר בימוקאל (י"ו י') ומנעלך תחש, מפשר שהוא טעא,
וכ"כ רש"י ז"ל שם, טייט"ון בלע"ז, והוא בל"א (דאלפס), שהוא חין חי' טמא. [ולי
נדמה שהפסוק ומנעלך תחש שביחזקאל לא נאמר על דרך הספור האמתי, רק על דרך
משל, כמנומר למעיין בכל הסי' הט"ז הזה, והכוונה שם היא שמפי' נתוכחתו ליסראל
חסדי השם שעשה עמהם, שהפיק למו כל נרכיהם נחנם, לחם לאכול ובגד ללבוש
על הלך היותר טוב, ועל דרך הפלגת המליצה אמר תחש, בעבור שהוא המובח' שבאילי
העורות, כמו שאמר שם ג"כ ואלנשך רקמה ובו' ומחנשך בשש ומכסך משי, שאין הדברים
מתמעם, שהכסוי הי' דוקא ממין המשי, והחנוש שהוא האבעבוע או לבוש אחר דוקא מן
שש, וכן פי' שם הרד"ק שהוא ע"ד הלחבת המליצה ע"ש, וכן דרך הנביא הזה להמשיל
משלים בהפלגה גדולה, כדרך הבשל הגדול הכנפים אשר האבר מלא בהולה (שם י"ז ג'),
לכן גם יב"ע הסולך בדרך המתרגמים הבאמינים לתרגם ע"פ הכוונה, שהיא הניקרית,
לא תרגם שם ססגונא, רק תרגם ויבנית מסן דיקר בלגליכון, תרגם לפי הענין,
ולכן נוכל לומר שכוון על התחש הטהור שבאמת לבשה למלאכת המשכן, ואף שלא באמת
עור אחי"כ, מ"מ הומיל וכוונתו שם היא על התחש שהי' לכם בעת היותם בעדבר,
תפש בלשונו תחש על דרך הפלב', בעבור שהי' נהוג אז, וכל יסראל דאו אותו, גם דאו
את מכסה התחש קרוב לחתם תמות שנה בא"י, כל ימי היות בית המלבים בשילה ובוב
ובנעון, עד שבנה בית עולמים, ואולי הי' באמת המכסה הזה גם בימי יחזקאל,
והראהו ליסראל בהוכיחו אותם, כאשר הראה להם ירמיה הנביא שהי' בימיו, את
בגנות המן]: שטים, ומזין היו להם בעבדבר. פירש רבי תנחומא יעקב מבינו לפה בדוה
הקודש שבתידין יסראל לבנות משכן בעבדבר, והביא מרזים למלבים ובטען ולוה לבניו
ליטלם עמהם בשילחו מאלרים (רש"י), ולפ"ז שטה מין חרז, ויהי' חרז שטה המזכר
בישעי' (מ"ח י"ט) דגוק בלומר מין חרז הנקרא שטה. ותולם מונקלוס ויב"ע תרגומו
שיון סתם, ובישעי' (בב) מתורג' חרזין שיון, משמע שהם שני מיני'. ולחיתי בשם

תרומה כה

תרגום אשכנזי

אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת־
תְּרוּמָתִי: (ג) וְזֹאת הַתְּרוּמָה
אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאִתָּם זָהָב וָכֶסֶף
וּנְחֹשֶׁת: (ד) וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן

נעהמען, פּאָן איינעם יעדען,
דעם עס זיין הערץ איינגיב-
בען ווירד, זאָללט איהר דיא
שטייער אויפנעהמען:
(ג) דיזעם איזט דיא שטיי-
ער, דיא איהר פּאָן איהנען
אננעהמען זאָללט: גאָלד,
זילבער אונד קופּפער: (ד) אויך היממעלבלויע, פורפורראָטהע אונד האָכ-

רש"י

תרגום אונקלוס

לְבֵיהּ תְּסָבוּן יַת אַפְרָשׁוּתִי: (ג) וְדָא
אַפְרָשׁוּתָא דִּי תְסָבוּן מִנְּהוֹן דַּהֲבָא וְכַסְפָּא
וּנְחָשָׁא: (ד) וְתִכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וְצִבַע

קרבנות נגור. וחת תרומת המשכן נדבת כל אחד
ואחד שיתנדבו. י"ג דברים החמורים בענין כולם
הוצרכו למלאכת המשכן חזר לנדבי כהונה כשתדקדק
בהם: (ג) זהב וכסף ונחשת וגו'. כלם נאמר בהם נדב-
יה לבו אם נדבו לבו חזר מן הכסף שנאמר בשוה
שקל לכל נפש וגו' ולא מלינו בכל מלאכת המשכן שהוצרך שם כסף יותר שנאמר (שמות ל"ח)
וכסף פקודי העדה וגו'. נקע לגלגלת וגו' ושאר הכסף הגאה שם נדבה עשאוהו לכלי שרת: (ד) והכלת.
איתר בגוע בדם חלזון ובגעו ירוק: תחשים. איתר בגוע ממין בגע שמו תחשים: ושם. הוא פשתן

באור

הטוב, מפלת היותו טוב, שלא על מנת לקבל פרס. תקרא נדבה: (ג) זהב וכסף
ונחשת וגו', כלם נאמר בהם נדבה. מיד מיד מה שנדבו לבו, חזר מן הכסף שנאמר בשוה,
שקל לכל נפש (כלומר שהכסף המזכר פה נאמר בהם נדבה, לגד מחצית השקל
שהוצא בשוה), ולא מלינו בכל מלאכת המשכן שהוצרך שם כסף יותר (מנקע לגלגלת
המזכר שם), שנאמר וכסף פקודי העדה וגו', נקע לגלגלת וגו' (לקמן ל"ח כ"ה וכ"ו),
ושאר הכסף הגאה בנדבה עשאוהו לכלי שרת (רש"י): (ד) ותכלת, הוא למד (יצמות
דף ד' ע"ב), לבוע בדם חלזון, והחלזון בריתו דומה לדג (מנחות דף מ"ד ע"א), ויש
לו נתק הגדל עמו (אוטען גל"א), והוא עולה אחת לשבעים שנה, לגידסת רש"י
(בסנהדרין דף ל"א ע"א), חלזון אחד עולה מן הים אל הסר, ושם הוא מתליע ומתרבה
ע"י בשמים, ולגידסת הערוך הוא עולה ע"י בשמים, ונדמו לובעין תכלת, והוא לבע
דומה לעלם הרקיע, ומ"ש רש"י ולבעו ירוק הכוונה ירוק כעלם השמים, כי ירוק גל"ה
משותף לירוק כרקיע (בוייז), ולירוק כשעוה (גרעלב), ולירוק ככדתי (גרין), ואם תערב
ירוק כרקיע עם ירוק כשעוה, יגא ירוק ככדתי, כידוע לבונעים: וארגמן, למד לבוע
מדום, כ"כ הרמב"ם (פ"ח מהלכות כלי המקדש הי"ב), וכ"כ הראב"ע שהוא מדום,
ורש"י (ג' ג'ו') נקרא מרגין, וכן נקרא בלשון מרמי ובלשון הערב, והראב"ד כתב ולי
נדמה למרגמן מלוג משני מינים, או משלשה לבעין, על כן נקרא מרגמן, וכן מית' בזוהר
בכמה מקומות שהמרגמן הוא כלול מכמה גוונין, ומזכר שם לפעמים שעקר גוון שלו ירוק,
ופעמים משתע שעיקרו מדום (עיין בס' מעשה חושב לר"ע חיריקי). והנה מה שכתב
המתרגם המשכזי שהוא לבע הפול"פוד מין כמן מחלוקת כלל. לפי שפול"פוד הוא כלול
מכמה גוונין ועקרו מדום וירוק כתכלת או כספיר, וכן הזכירו יוסיפון בקדמוניות שלו
והחכם פילון בספרו חיי משה, שהוא הפיל"פוד, וגם הוא בא מדם חומט הנקר' בשם
היוחך לו (פורפור־ווטען), היקר והמשובח ממנו הוא מלוך (טירוס), ורי' המרגמן
הלידי יקר הערך כל כך, עד שלא הדשו הרומים להתלבש בו, כי אם למלכי מדין ובני
המדינות והבדל יקר ומפורסם בכל ספרי הימים, ונזכירנו בלבד החומט הטוב:
וחולעת שני, שם הוא למד לבוע מדום ע"י נתעינין שיש תולעת בכל פחד מהן. (כ"כ

רש"י

משפטים תרומה כד כה

יְהוָה כְּאֵשׁ אֹכֶלֶת בְּרֹאשׁ הָהָר
לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (יח) וַיָּבֹא מֹשֶׁה
בְּתוֹךְ הֶעָנָן וַיַּעַל אֶל־הָהָר וַיְהִי
מֹשֶׁה בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם
וְאַרְבָּעִים לָיְלָה: פ

כה (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) דַּבֵּר
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ־לִי
תְּרוּמָה מֵאֵת כָּל־אִישׁ

תילדות אהרן ויבא יומא סט. תענית סט: דבר סנהדרין ל"ט, ח'. ע"ז ס"ג, ג':

תרגום אשכנזי קנא

דעם עוויגען וואר, וויא איין
ברענענדר פֿיער, אבען אויף
דעם בערגע, פֿאר דען אויגען
דער קינדער ישראל): (יח) משה גינג אלוא אין
דיא וואלקע הינין. שטיג
הינויף אויף דען בערג, אונד
זא בליב משה אויף דעם
בערגע פֿירציג טאגע אונד
פֿירציג נעכטע:

כה (א) דער עוויגע שפראך
צו משה, וויא
פֿאלגט: (ב) שפריך צו דען
קינדערן ישראל'ס, וויא זאל-
לען מיר איינע שטייער אויף-
נעה-

תרגום אונקלוס

בְּרִישׁ טוֹבָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:
(יח) וְעָאל מֹשֶׁה בְּגוֹ עֲנָנָא וְסָלִיק לְטוּרָא
וַהֲוָה מֹשֶׁה בְּטוּרָא אַרְבְּעִין יְמָמִין
וְאַרְבְּעִין לֵילְוָן:

כה (א) וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר.
(ב) מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִפְרְשׁוּן
קֻרְמֵי אַפְרָשׁוּתָא מִן כָּל גְּבַר דִּיתְרְעֵי

רש"י

חוץ מזמן הכתוב בניד נמצא. וי"ח ויכפרו הענן
נמצא שזה יושב לאחר עשרת הדברות ושם היו
בדעתם לעלות לאחר ארבעים יום אמנם מזה נקבל נוחות ולמדך
שכל הנכנס לתוכה מכינים טרון פרוש שזה יושב:
(יח) בתוך הענן. ענן זה כמין עמוד הוא ועשה
גו הקב"ה נמצא שניל בתוכו:

כה (ב) ויקחו לי תרומה. לי לשמי: תיומה.
הפרש יפריזו לי מתמונם נדבה: וידבנו
לבו. לי נדבה והוא לי רצון טוב פיוס"ט בלע"ז (1:
תקחו את תרומתי. תמרו נזוחינו שגם תדומת המזבח נקע בגבולת שבעבר
שם החדנים כתו מתזירם בזלה פקידי. ואת תדומת המזבח נקע בגבולת לקופות לקנות מהן

---

1) בלע"ז *Apaisement*, ל"ל חפייסמנ"ט
(חיבעטוך בעזעגטיגונג, הינ: זוהנסט, וועהלוועלט, אידר)

באור

קרא הכסף מתוך הענן, נא משה בתוך הענן, ויעל אל ההר, וכי' העלי' בגלגל שזכה למעלה דרך כלל. זהו לדעתי נאמר בכתובים לפי פשטות הענין, וכן מתורגם בל"מ:

כה (ב) ויקחו לי תרוכיה: יקחו מממונם הפרשה לשם לשמי ולעבודתי, וכאן קרוי לי בגלה תשלשת (נרמזית ט"ו ט'), קחינה לי מעט מיס (מלכים ח' י"ז י'): תרומה, לשון הפרשה: ידבנו לבו, לשון נדבה, והוא לשון רצון טוב פייס"ט בלע"ז [פלעזה"נט, ובל"מ (וואהלגעפֿוללין)] (רש"י), העלה והסכמת החפצית לנמילות החסד ועשות

תרגום אשכנזי

אונד דיא וואָלקע בעדעקטע דען בערג: (טז) דיא הער־ליכקייט דעס עוויגען רוהע־טע נעהמליך אויף דעם בערגע סיני, אונד דיא וואָלקע בעדעקטע דען בערג זעכס טאגע; אם זיבענטען טאגע ריף עם אויס דער וואָלקע צו משה: (יז) (דיא ערשיינונג דער הערליכקייט דעם

משפטים כד

וַיִּכַּס הֶעָנָן אֶת־הָהָר: מפטיר
(טז) וַיִּשְׁכֹּן כְּבוֹד־יְהוָה עַל־הַר
סִינַי וַיְכַסֵּהוּ הֶעָנָן שֵׁשֶׁת יָמִים
וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
מִתּוֹךְ הֶעָנָן: (יז) וּמַרְאֵה כְּבוֹד

תולדות אהרן וישכין יומא נ', ב', וד' ח' וב': ויקרא יומא ד', ב'. תענית פ"ח, ג':

רש"י

תי נעל דנדים. מי שים לו דין: (טז) ויכסהו הענן. דנותינו מולקין נדנר יש מהם מומרים הלו מסם יתים שתר"ח (עד ענרת יום מ"ת רש"י יטן): ויכסהו הענן. להר: ויקרא אל משה ניום השניעי. לומר עשרת הדנרות ומשה וכל ישרחל עומדים

תרגום אונקלוס

יַת טוּרָא: (טז) וּשְׁרָא יְקָרָא דַיְיָ עַל טוּרָא דְסִינַי וַחֲפָהִי עֲנָנָא שִׁתָּא יוֹמִין וּקְרָא לְמֹשֶׁה בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה מִגּוֹ עֲנָנָא: (יז) וְחֵיזוּ יְקָרָא דַיְיָ כְּחֵיזוּ אֵישָׁתָא אָכְלָא

באור

למקם: (טז) וישכן, וכנד שכן הכנוד, כי כן כתוב וירד ה' על הר סיני (לעיל י"ט כ'), ועוד ומשה נגש אל הערפל אשר שם האלהים (שם כ' י"ח): ויכסהו הענן. דנותינו (ניומא דף ע"ח וע"נ) חולקים נדנר, יש מהם חומרי' אלו שהה ימים שמ"ח עד יום מתן תורה, ויכסהו הענן, להר (שהרי משה לא עמד שם כל אותן ששת הימים, כי שם הי' עולה ויורד, כמצוות נפ' יתרו), ויקרא אל משה ניום השניעי לומר עשרת הדנרו' (והוא כמ"ד נז' נתנה תורה ליסרחל), ומשה וכל יסרחל עומדים, אלא שחלק הכתוב כנוד למשה. וי"א ויכסהו הענן למשה ששת ימים לאח' עשרת הדנרות, והם היו נתחלת מ' יום שעלה משה לקנל הלוחות, ולמדך שכל הנכנס למחנה שכינה טעון פרישה שלה ימים (רש"י), ונם הרמב"ן פי' כשטה המחלוקת שכשה הענן את משה ששת ימים, ולא רחטו אלא. והנה כתוב אחר כן ויקרא אל משה ניום השניעי מתוך הענן ונאמר ויצא משה נתוך הענן, ולפי השטה הזו כנד הי' משה מכוסה נענן ששת ימים, וצריך לפרש תוך הענן הוא רחט הכל, ששם השם הנכנד נלחה כאש אוכלת, ומשם קרא אל משה ניום השניעי, ויצא משה, שנכנס להלן ממקום אלנו נענן, אל תוך הענן, שהוא רחט הכל, אל הערפל אשר שם האלהים, וזהו שכפל לומר ויעל אל הכל, אחרי שכנד אמר (נפסוק ט"ו) ויעל משה אל הכל. והכוונ' פה (נפסוק י"ח) שעלה אל רחט הכל ששם הכנוד. וכן כתב הרמב"ן, אבל אין נכל זה די נאר המשך הכתובים וכפילת המאמרי' על מופנם. והוא אם נפרש הכתוב דרך כלל ואחריו פרט, כדרכו נספורים, כמו שכתבנו נהקדמ' הספר, ונכמה מקומות מהנאור, יצוטר לך המשך וסדר המאמרי' נלי לאן כלל זכר למעלה (נפסוק י"נ) שעלה משה אל הר האלהים, ומה שאמר אל הזקנים שרש עלותו (נפ' י"ד), ואח"כ נמר הספור שפתח נו, ואמר דרך כלל, שמשה עלה אל הכל, וענן כסה את הכל שוב פרט לך האיך הי' זה? ואמר שהי' כנוד ה' שוכן על הר סיני, והענן כסה את הכל ששת ימים, וניום השניעי קרא ה' למשה מתוך העמ, ואחרי שהזכיר כנוד ה', נאר (נפסוק י"ז) מראה הכנוד הזה, ונאיזו צופן הי' נראה לנני יסרחל [ויתי' הפסוק הי"ז כמו שאמר מוסנר. שאינו עיקרי פה. רק נא לנא נרחק. ולכן הסנידו המתרנם אונקלוס]. ואח"כ נמר ספורו ואמר שכאשר קרא

כְּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם: (יג) וַיָּקָם מֹשֶׁה
וִיהוֹשֻׁעַ מְשָׁרְתּוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־
הַר הָאֱלֹהִים: (יד) וְאֶל־הַזְּקֵנִים
אָמַר שְׁבוּ־לָנוּ בָּזֶה עַד אֲשֶׁר־
נָשׁוּב אֲלֵיכֶם וְהִנֵּה אַהֲרֹן וְחוּר
עִמָּכֶם מִי־בַעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ
אֲלֵהֶם: (טו) וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הָהָר

הולדות אהרן מי בעל ג"ק ת"ו. ג':

תרגום אונקלוס

כְּהָבִית לְאַלּוּפֵיהוֹן: (יג) וְקָם מֹשֶׁה
וִיהוֹשֻׁעַ מְשׁוּמְשָׁנֵיה וּסְלִיק מֹשֶׁה לְטוּרָא
דְּאִתְגְּלִי עֲלוֹהִי יְקָרָא דַיְיָ: (יד) וּלְסָבַיָּא
אֲמַר אוֹרִיבוּ לָנָא הָכָא עַד דִּי נְתוּב
לְוָתְכוֹן וְהָא אַהֲרֹן וְחוּר עִמְּכוֹן מַן
דְּאִית לֵיהּ דִּינָא יִתְקָרֵיב לְקָדָמֵיהוֹן:
(טו) וּסְלִיק מֹשֶׁה לְטוּרָא וַחֲפָא עֲנָנָא

תרגום אשכנזי קנ

זיא צו אונטערריכטען:
(יג) משה אונד זיין דיהנער
יהושע שטונד אויף; משה
שטיג הינויף אויף דען בערג
גאָטטעס: (יד) צו דען אל-
טעסטען אבער שפראך ער,
וואַרטעט היר אויף אונס,
ביז וויר צו אייך צוריקקאָמען
מעגן; אהרן אונד חור זינד
יא בייא אייך, ווער איינע
דעכטספראכע האט, נאַך צו
איהנען הינגעהען. (טו) משה
שטיג אלזאָ אויף דען בערג,
אונד

רש"י

ודבור מנות התלוים נו: (יג) ויקם משה ויהושע
משרתו. לא ידעתי מה ענינו של יהושע כאן,
ואומר אני שהיה התלמיד מלוה לרב עד מקום הנגלת תחומי
ההר, שמינו רשאי ליכנס מפני שנגעים הזקנים, כמ"ש להמצ"ן,
וכאשר פירש משה מהם ועלתה את דעתו עד הענן)
ומשה ויעל משה לגדו אל הר אלהים ויהושע נעשה
שם תחלה ונתעכב שם כל מ' יום שכן מלינו בסיני
משה ויסמע יהושע את קול העם נדעה למדנו שלא
הי יהושע עמהם: (יד) ואל הזקנים אמר.
נלאתו מן המתנים: שבו לנו בזה. ומתעכבו כאן
עם אחר העם שמחנה לישות נכונים למסוע לכל אחיו ריעו: וחור. זקן של מרים היה וחזיר כלב
בן יהודה שם (ד"ה ח' ג') ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור. אפרת זו מריס כדאיתא בסוטה:

באור

מלות התלויות בו, וכן מתורגם בל"מ: (יג) ויהושע משרתו, לשון רש"י ז"ל, לא ידעתי
מה ענינו של יהושע כאן? ואומר אני שהי' התלמיד מלוה לרב עד מקום הנגלת תחומי
ההר, שמינו רשאי ליכנס (ויתכן שהי' מכלל שנעשים הזקני', כמ"ש הרמב"ן,
וכאשר פירש משה מהם והלאה) ומשה ויעל משה לגדו על ההר
המלהים, ויהושע נעשה שם מהלו והתעכב שם כל מדנעים יום, שכן מלינו בסיני משה
ויסמע יהושע את קול העם נדעה (לקמן ל"ב י"ז), למדנו שלא הי' יהושע עמהם
עכ"ל: (יד) הזקנים, הילועים, הם שלמו בנוך הסס: שבו לנו בזה, שנו לשון המתנה
ועכוב, כמו קוס עלה נית מל וסב סס (נדמסי' ל"ה מ). וכן ת"מ מוריכו לנא הכא
(ערוואדט חונס היר), ומין הכוונה שיעמדו שם כל היום וכל הלילה עד שובה, כי ממל
והנה מהרן וחור עמכם, מי נעל דנרי' יבא מלהם, ונמחנה יהיו נעלי הדנרי' ושם מקום
המשפט, מנל הטעם שיעמדו ויבאו עד המקו' ההוא, ולא יהרסו לעלות מפילו למקו'
יהושע: חור, זנה של מריס הי', ומניו כלב בן יפנה, שנממל ויקח לו כלב את אפרת
ותלך לו את חור (ד"ה ח' ג' י"ט). אפרת, זו מריס, כדאי' בסוטה (דף י"א ע"ב)
(רש"י): מי בעל דברים, מי שיש לו דין: (טו) ויעל וגו' ויכם, וכבר כתב הענן נשבה
לחדש

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ
וַיֶּחֱזוּ אֶת־הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ
וַיִּשְׁתּוּ: ס (יג) וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי הָהָרָה
וְהֱיֵה־שָׁם וְאֶתְּנָה לְךָ אֶת־לֻחֹת
הָאֶבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר

תילדות אהרן ויחזו נרכות י"ז, ח': ואהנה נרכות ג', ח'. ות"ח ג':

תרגום אשכנזי

ישראל'ס לענטע ער זיינע האנד ניכט, (זיא נעהמליך צו בעשעדיגען); זיא שויעטען דיא ערשיינונג גאָטטעס, אסען אונד טראנקען: (יג) דער עווינע שפראך צו משה, קאָממע צו מיר אויף דען בערג העריף, אונד בלייבע היאזעלבכט; איך ווילל דיר דיא שטיינער-נע טאפֿעל מיט דער לעהרע אונד דעם נעבאָטה וועבען, דאז איך דארויף נעשריבען.

רש"י

הם נדב ואביהוא וזקנים: לח שלח ידו. מכלל ש"ז רחויים לסתלח נסם יד: ויחזו את האלהים. היו מסתכלין בו בלב נס מתוך חכילה ושתיה כך תירס תנחומא ואנקלוס לח תרגם כן. תלינו ל' גיונים כמו (ישעי' ח"ח) ומחנילים קדחתיך. ויחגל תן הרוח. (יחזקאל ח"ח) שם חמות חגילם: (יב) ויאמר ה' אל משה. לאחר מתן תורה: עלה אלי ההרה והיה שם. תרגעים יום: את לוחות האבן והתורה והמלוה אשר כתבתי להורותם. כל שם מאות ואלף עשרה אלות נכלל עשרה הדברות הן, ורבינו סעדיה פי' בחזהרות שיסד לכל דבור

תרגום אונקלוס

לָא הֲוָה נָזֵק וַחֲווֹ יַת יְקָרָא דַיְיָ וַהֲווֹ חָרָן בְּקוּרְבָּנֵיהוֹן דְּאִתְקַבָּלוּ בְּרַעֲוָא כְּאִילּוּ אָכְלִין וּשְׁתָן: (יג) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה סַק לְוָת קֳדָמַי לְטוּרָא וֶהֱוֵי תַּמָּן וְאֶתֵּן לָךְ יַת לוּחֵי אַבְנָא וְאוֹרָיְתָא וְפִקּוּדָתָא דִּי

באור

נדב ואביהוא וזקנים המנכדים, וקדמס כן כי כאלל עליכס דוה תמדוס, וכן נקדחים הגבולי' שנעס, ומחנילים קדחתיך (ישעי' ח"ח ט'). מחילים. שכאלל עליכס הוד מלכות: לא שלח ידו, נענו' שמחד והכהנים והעם מל יהרסו לעלת מל ה' כן יפרץ נס (לעיל י"ט כ"ד). הודיע נכאן שהזקנים הללו נזהרו נכך ולא הרסו לעלות, ולכך לא פרץ נהס ה', כי היו רחוי' למה שחזו (הרמב"ן): ויאכלו, השלמים שם לפני המזנח נתחתית ההר כדין השלמים שטעונין מחילה: וישתו, עשו שמחה ויו"ט, כי כן חוזה לשמוח נקנלת התורה, כמשר לוה נכתנם כל דנדי התורה על המנכים וזנחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' מלהיך (דנרי' כ"ז ז'), וכתיב נשלמי החכמה ושמדע נתון לך וגו' (ד"ה נ' ח' י"נ). מיד ויגמ יהושפס וגו' ויעש משתה לכל ענדיו (מלכים מ' נ' ט"ו). אחר ל' מלעזר מכאן שעושין משתה להגמרה של תורה, וכן נדוד נהתנדנס לנגין הנית כאחר ויזנחו לה' זנחי' ויעלו עולות וגו', ויאכלו וישתו לפני ה' ביום ההוא נשמחה נדולה (ד"ה א' כ"ט כ"ב וכ"נ), אף כאן ביום חתונת התורה כן עשו (הרמב"ן): (יב) עלה אלי ההרה, היה המלוה שאמ' לו מאחר עלה אל ה' וגו', וכאן משה לנדו (לעיל א' וג'), ועתה נשניעי נסיון הוסיף לו למ' ואי' שם ואתנה לך, כי יתעכב נהר עד כי יתן לו לחת אבן: וחתורה, תורה שנכתב: והמצוה, תורה שנעל פה, כי כל המלות ניתנו למשה נסיני, ניאי' שעאך נהר (הרמב"ן): אשר כתבתי, שב על הלחות. כי השם לא כתב רק עשרת הדנרים, והיא כאו אשר עליהם כתבתי, כי אין הלחו' הפעולים. ורש"י ז"ל כתב כל תרי"נ מלות נכלל עשרת הדנרות הן, ודבינו סעדי' פי' בחזהרות שיסד, לכל דבור ודבו'

מלות

וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל: (י) וַיִּרְאוּ
אֵת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו
כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר וּכְעֶצֶם
הַשָּׁמַיִם לָטֹהַר: (יא) וְאֶל־אֲצִילֵי

תולדות אהרן וירא מולין פ"ט, ח'. עקידה סעד נ"ח: ותח"פ פוסח י"ז, ח'. מנחות ת"ו, ג': **וכעצם** יומא ט"ו, ג', ונ"ע ח'. זבחים נ"ח, ב':

תרגום אונקלוס

נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִין מֵסָבֵי יִשְׂרָאֵל:
(י) וַחֲזוֹ יַת יְקָר אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל וְתְחוֹת
כּוּרְסְיֵי יְקָרֵיהּ כְּעוֹבַד אַבְנִין טָבָא וּכְמַחֲזֵי
שְׁמַיָּא לָבָרִירוּ: (יא) וְלַרַבְרְבֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל

רש"י

תדבקה לבפדה על עסק: (י) וירחו את חלהי ישראל. נסתכל ויבינו ונתיישבו מיתת חלה שלח בלא סקב"ה לעודב בתר' התורה ויתתין לגדד וחציהו עד יום הגבת התבנן ינוקנים עד ויהי העם כתתחוננים ותצער בם חס ס' ותחכל בקב"ה תחת בקניני' שמתחת: כתעשה לגבת הספיר. היה היה' לנגיו בבית הבעדיד לזכוך לרחן בל ישהו תשועדיה בתעב' לבנים: וכעצם השמים לטוהר. תזבחלו היה חוך וחדוה לבניו: וכעצם. כתרגומי ל' מדחק: לטוהר ל' בדוקולו: (יא) ואל חצילי

תרגום אשכנזי קמט

מיעבטען ישראל'ס, שטיגען הינוק: (י) זיא ערבליקטען דיא ערשיינונג דעם גאטטעס ישראל'ס: אונטער דערען פיסען ואר עם, וויא איין וועדק אוים גלענצענדעם ספיר אונד וויא דיא פארבע דעם היכמעלם וועז עם הייטער איזט: (יא) אן דיא עדלען יינגלינגע דער קינדער ישראל'ס

באור

בגדית בין הבתרי' (בראשית ט"ו י'): (י) וידאו את אלהי ישראל, בתרגום הנגוסם, בימו דמיתי לת מדבי בלב על המזבח (עמוס ט' א') ובזכרי' זה לומר שבשיגו הזקנים בתרגום הזמת יותר משאר העם שדמו על הלרן לת מבו הבדולה, כי כי' העם בתחילת ענן וערפל: לבנת הספיר, לבנת מבוהרת לבבה, כמו חסבת מים (תהלים י"ח י"ב), מבוהרת חזקה, וכאן לבנת הספיר כמו מבן ספיר שרשם יחזקאל בתרגום הבדולה שהוא דמות כסא (שמות כ"ד, ובן פי' רש"י מלשון לבבה, ובן תרגמו מבקלוס כעיבד מבן טבא, ויב"ע כעובד מבן ספידיון). ובשב"ם פי' לבבת לוהן, ובן תרבם הירושלמי, ובן פי' ר' יוחה, ובן כתב הבלהן דב סעדי' שבספיר הוא המבן שקורין בלע"ז קדיס"טל, והוא לבן, ובשרש השמע שהוא מבן הדיומת בט (עיין בשרשי' שרש ספר). ובם היא לבבה וזכה. ומולם הרמב"ע כתב שאין הכפי' לבן, כי אם לדום ושרשי' על זה כי מבהג הלשון לכפול הענין בשלות שונות, והבה כתוב זבו בזידי' משלב לחו מחלב (מיכה ד' ז'), הבה העשם בפול, לדמו עלה מפניהם ספי' בזדתם (בב), והבה ספי' כמו פניהם, ועוד אם לבבת הספי' הוא לוהן, אבה יעבה לומר כמעשה, היה דאוי לומר כשרשם עב"ל, והבה הספי' הבודע לבו בשם הזה מראיתו כשרשם השמים, אבל יש בו לדמיתות לא פתוך ומעורב עם שרשם הדקיע, והשתדבם המשבחי תרבם הלת לבבת מלשון לחות וזוהר, כי בם עליו יפול בל"ק שם לוהן: וכעצם, כתרבומו לשון שרשם: לטהר, לשון בדול וגלול, כשרשמים בדול בלא ענינים, והבה אם אבן הספי' היא הבודעת בשם הזה, שבם היא כשרשם השמים, הוסיף לומר וכעצם השמים לטהר, שהי' בדול וגלול, ושרש"ע בתב שתחת לבבת הספי' דמו כעצם השמים לטהר, והוא הדקיע שהוא כעין הקרח, שהוא נטוי על דמות החיות שרשם יחזקאל והבה כתוב וירחו את אלהי ישראל, ושם כתוב היא החי' אשר דאיתי מתרת אלהי ישראל (יחזקאל י' כ'), כי תפש דרך קלרה, כי היא תחת דקיע בם הוא תחת הבסא, והכל התת השם הנכבד עב"ל: (יא) ואל אצילי, שם

תרגום אשכנזי

בלוטם, טהאט עס אין בעקקען; דיא אנדערע העלפטע דעם בלוטם אבער, שפרענגטע עד אויף דען אלטאר: (ז) נאהם דאז בוך דעם בונדעס, אונד לאז עס פאלקע פאר; זיא שפראכען, אללעם וואס דער עוויגע גשפראכען, ווילען וויר טהון, אונד גהארכען: (ח) נשה נאהם דאז בלוט, בעשפרענגטע דאז פאלק דאמיט: אונד שפראך, דיזעם איזט בלוט דעם בונדעס, וועלכען דער עוויגע מיט אייך גמאכט, איבער אללע דיזע וואָרטע: (ט) משה, אהרן, נדב, אביהוא אונד זיבענציג פאן דען עלטעטען

משפטים כד

בְּאֻזְנֵ֣י הָעָ֑ם וַיֹּ֣אמְר֔וּ כֹּ֥ל אֲשֶׁר־דִּבֶּ֥ר יְהוָ֖ה נַעֲשֶׂ֥ה וְנִשְׁמָֽע׃ (ח) וַיִּקַּ֤ח מֹשֶׁה֙ אֶת־הַדָּ֔ם וַיִּזְרֹ֖ק עַל־הָעָ֑ם וַיֹּ֗אמֶר הִנֵּ֤ה דַם־הַבְּרִית֙ אֲשֶׁ֣ר כָּרַ֣ת יְהוָ֔ה עִמָּכֶ֖ם עַ֣ל כָּל־הַדְּבָרִ֥ים הָאֵֽלֶּה׃ (ט) וַיַּ֣עַל מֹשֶׁ֗ה וְאַהֲרֹן֙ נָדָ֣ב וַאֲבִיה֔וּא

תולדות אהרן נעשה סנה פ"ח, ח', ופ"ט ג'. גיטין י', ח'. עקדה סער מ"ז: ויקח יצחות מ"ו, ד': ויעל ר"ס ס"ס, ח':

רש"י

וחד לחני דם שלמים להזות חותם על העם. ומכאן למדו נזותינו שנכנסו חזותינו לגדית תולה ועגילים והזה דמים שחין הזאה גלוי עגילים: (ז) ספר הברית. מנדחציות ועד ת"ת ומנות שנלטוו נתרס: (ח) ויזרוק. ענין הזאה ותרגומו וזרק על

תרגום אונקלוס

דְּמָא וְשַׁוִּי בְּמִזְרַקָּיָא וּפַלְגוּת דְּמָא זָרַק עַל מַדְבְּחָא: (ז) וּנְסֵיב סִפְרָא דְקְיָמָא וּקְרָא קֳדָם עַמָּא וַאֲמָרוּ כֹל דִּי מַלֵּיל יְיָ נַעְבֵיד וְנֵקְבֵל: (ח) וּנְסֵיב מֹשֶׁה יָת דְּמָא וְזָרַק עַל מַדְבְּחָא לְכַפָּר עַל עַמָּא וַאֲמַר הָא דְמָא דְקְיָמָא דִּי גְזַר יְיָ עִמָּכוֹן עַל כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין: (ט) וּסְלֵיק מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן

באור

בפסוק הזה: (ו) חצי הדם, מהעולות והשלמים: באגנת, הם כלים עגולים כדמות כלי המזמח, נהם הם חצי הדם, להזקו על העם כמו שיזכור: והצי הדם, הנשאר זרק על המזבח, מן המזרקות שקבל מותו נהם, כדרך הקרבנות: (ז) ספר הברית, הכתוב למעלה (פסוק ד'), ויכתב משה וגו': נעשה ונשמע, על דרך הפשט, נעשה כל מה שנוה, ונשמע כל מה שילוה עוד להבא ונקייס (כן פי' הרשב"ם, וקדוב לזה פי' הרמב"ן), כי השמיעה גל"ה קל כולנת מף הקבלה והקיום, כמו שת"ח ויב"ע ונקבל: (ה) את הדם, מהר הם נמרנות: על העם, על הזקנים, כי הם כנגד כל ישראל, כמו שכתוב נפר העלם דבר של נבול, וסמכו זקני העדה מת ידיהם (ויקרא ד' ט"ו), שהם כנגד כל העדה (הרמב"ע), וזאת הזריקה עינן הזאה, ותרגומו וזרק על מזבחא לכפרא על עמא: דם הברית, כי זאת מות הנדית לנו שני הכותבים נחלקי' טויס, כמו שאמרנו

אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה׃ (ה) וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֵת כָּל־דִּבְרֵי
יְהוָה וַיַּשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ
תַּחַת הָהָר וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה
מַצֵּבָה לִשְׁנֵים עָשָׂר שִׁבְטֵי
יִשְׂרָאֵל׃ (ה) וַיִּשְׁלַח אֶת־נַעֲרֵי בְנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ
זְבָחִים שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים׃
(ו) וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם וַיָּשֶׂם

תולדות אהרן וישלח יומא נ"ג, ג'. מנחם ט', ח'. חגיגה ו', ג'. זבחים קט"ו, ג'. כריתות ט', ח': ויעלו חגיגה י', ח': ויזבחו חגיגה סס. זבחים קי"ו, ח': ויקח זבחים נ"ז, ג'. חגיגה ס"ג, ג'. כריתות ט', ח':

תרגום אונקלוס

וַאֲמָרוּ כָּל פִּתְגָמַיָּא דִּי מַלֵּיל יְיָ נַעֲבִיד׃
(ד) וּכְתַב מֹשֶׁה יָת כָּל פִּתְגָמֵי דַיְיָ וַאֲקֵים
בְּצַפְרָא וּבְנָא מַדְבְּחָא בְּשָׁפּוֹלֵי טוּרָא
וְתַרְתֵּי עַשְׂרֵי קָמִין לְתַרְעִין עֲשַׂר שִׁבְטַיָּא
דְיִשְׂרָאֵל׃ (ה) וּשְׁלַח יָת בּוּכְרֵי בְנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאַסִּיקוּ עֲלָוָן וְנָכְסוּ נָכְסַת קוּדְשִׁין קֳדָם יְיָ תּוֹרִין׃ (ו) וּנְסֵיב מֹשֶׁה פַּלְגוּת

רש"י

סגלטוו בני נח. וכנת וכנוד הנ וחס וספרס חדות' ודינין שנתנו להס בסרה: (ד) ויכתוב משה. מגדחסרי ועד ת"ת ובהנ תלות שנלטוו נסרה: וישכם בנקר. נחתכס נסיון: (ה) את נערי. הבכורות: (ו) ויקח משה חצי הדם. מי מ[illegible]קו מנחן נח וחלקו: נחגגות. שתי חגגות אחד לחצי דם עו[illegible]

תרגום אשכנזי קמה

דיא דער עוויגע געשפרא־כען האט, וואללען ווי־טהון: (ד) משה שריב אל־לע ווארטע דעם עוניגען נ־דער, שטונד דעם מאר־נענס פריה אויף, ערריכ־טעטע אונטען אם בערגע איינען אלטאר: אונד צוועלף ווילען, נאך דען צוועלף שטעממען ישראלס: (ה) ער זענדעטע דיא יינגלינגע אוים דען קינדערן ישראל'ס, (נעהמליך, דיא ערשטוג־בארנען). דיוע בראכטען נאנצע אפפער; אונד שלאכ־טעטען, דעם עויגען צו עהרען, שטיהרע צו פרי־דענסאפפערן: (ו) משה נאהם דיא העלפטע דעם בלוטם

באור

מ'): ויען כל העם, כאלו הוא חיב אחד: (ד) ויכתב משה, ביום ההוא, מאחי שקבל העם את דברי ה' בשמחה: את כל דברי ה', הוא ספר הברית: וישכם בבקר. ממחרת היום ההוא: ויבן מזבח תחת ההר, במקום מעמד העם בשעת מתן תורה, ומלת ויבן תזקת בעבור לאחרת, כאלו כתוב ושתים עשרה מצבה בנה (הרמב"ן), ולא ידעתי כוונת בעל הטעמים שהעמיד מלת ההר באמצע, ולפי הנראה הי' דאוי להיות באמצע מלת ה': לשנים עשר שבטי ישראל, להגיד שכלם נתרצו בקיום הברית: (ה) נערי בני ישראל, הם הבכורות, כמו שתרגם אונקלוס ויב"ע, כי הם המעלים עולות ושלמים, וקדמם הכתוב בעבור שהזכיר הזקנים, שהם מגילי בני ישראל, לכך קרא הבכורות נערים, כי הם נערי' בגבדם: ויעלו עלת; וזהו וזבחת עליו (שם כ' כ"ד), ובזבי' עם השלמים פרים, כי המוכלים רגיל היו: פרים, בפי פסיק הטעמים שלפנינו מוסב על השלמים לבד, לא על העולות, כמו שבארנו, שהרי בא המתנח בשלת עלת, ובגמרא (הגיגה דף ו' ע"ב) נשתפקו בזה עיין שי' רש"י שם, שהקדק היוצ בפסקי הטעמים

משפטים כד

וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃
וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם מֵרָחֹק׃ (ג) וְנִגַּשׁ
מֹשֶׁה לְבַדּוֹ אֶל־יְהוָה וְהֵם לֹא
יִגָּשׁוּ וְהָעָם לֹא יַעֲלוּ עִמּוֹ׃
(ג) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם אֵת
כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וְאֵת כָּל־
הַמִּשְׁפָּטִים וַיַּעַן כָּל־הָעָם קוֹל
אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל־הַדְּבָרִים

תרגום אשכנזי

דען עלטעסטען ישראל׳ס:
אונד וועדפט אייך אין דער
פֿערנע, צור אנבעטחונג
נידער: (ג) משה אליין
זאָל צו דער ערשיינונג דעס
עוויגען נעהער הין טרעטען,
יענע אבער זאָלען ניכט
נעהער טרעטען, אונד דאז
פֿאָלק זאָל ניכט מיט איהם
העריף קאָמען: (ג) משה
קאם העראונטער, אונד בע-
דיכטעטע דעם פֿאָלקע, אל-
לע וואָרטע דעם עוויגען,
אונד אללע רעכטע: דיא
געאנמטע נאציאָן אנטוואָרטעטע איינשטימיג, אונד שפראכען: אללע וואָרטע,

רש"י

(ב) ונגש משה. תל הערסל: (ג) ויבא
משה ויספר לעם. זו ניוס: חת כל דברי ה׳.
גזו׳ סריס׳ והנגלה: וחת כל המשפטים. ז׳ תנו׳

דיא

תרגום אונקלוס

יִשְׂרָאֵל וְתִסְגְּדוּן מֵרָחִיק׃ (ג) וְיִתְקְרֵב
מֹשֶׁה בִּלְחוֹדוֹהִי לְקֳדָם יְיָ וְאִינוּן לָא
יִקְרְבוּן וְעַמָּא לָא יְסַקוּן עִמֵּיהּ׃ (ג) וַאֲתָא
מֹשֶׁה וְאִשְׁתְּעִי לְעַמָּא יַת כָּל פִּתְגָמַיָּא דַיְיָ וְיַת כָּל דִּינַיָּיא וַאֲתִיבוּ כָל עַמָּא קָלָא חָד

באור

(לעיל כ׳ י״ט). להזהיר על ע״ז, ומ׳ לו המשפטים מסר יזים לפניהם, וכל המלות
הנאות מחרי כן עד כי יהי׳ לך למוקש והוא ספר הברית, ומ׳ לו הסם ענוד מחרי לותך
להם את החקים והמשפטים החלה תקלה חלי תתה ומחרן וגו׳, וכן כל הענין, כמו
שנאמר הפסוקים מחך מחך, נהגיענו מליהם, על פי הסעה הזו של ר׳ יוסי בר׳ יהודה,
שנה הלכו הלמ״ע והרמב״ן והרשב״ם, וכן נראה מתיב״ע שרשכים גם הוא עמהם:
אל ה׳, על דרך הפשט גם הסם נמקום הכתוב כדרך הלשון, והוא כמו עלה חלי:
(ב) ונגש משה, לדעת הרמ״ע גם זה סם נמקום כתוב, שהי׳ לו לומר ונגשת, חבל
דרך הלשון נכך, כמו שנאמרו פעמים רבות, והרמב״ן נתן טעם ברב׳, ומחר שכפי המשך
הענין רחוי שיגש פה הסם תמורת הכתוב, לפי שהי׳ הדבו׳ גם למחרן, שכם הוא שמע
מחם קול ה׳ מומ׳ למשה עלה חל ה׳ מתה וגו׳, ומשם כן הי׳ לריך להזכי׳ הנגש בשם,
ולומר ונגשו ונגשת מתה משה לבדך, להוליח גם מת מחרן, לכך חמר ונגש משה:
(ג) ויבא משה וגו׳, עד כה הי׳ משה נמקום חשר נגש בו חל הערפל, ועתה ירד נחלות
הסם מן ההר למחתיתו חל המקום חשר הי׳ שם העם בשעת מתן תורה, ויתכן שכחשר
כפרך משה ממחילתו והחל לגשת חל העם, קרבו חליו רחשי השבטים והזקנים חל מקום
מעמד הכהנים הנגשים חל ה׳, ומומר לו ועתה למה נמות כי תחכלנו חש הגדלה
הזחת, קרב חתה ושמע וגו׳ (דברים ה׳ כ״ג וכ״ד), כי היו קרובים בידע׳ להם הסם
הנכבד כל המלות, כחשר דבר להם בעשרת הדברים, ומשה נתן בעמם חל העם וספר
לכלם חת כל דברי ה׳ וגו׳. חת כל דברי ה׳, מחמ׳ כי תחמ׳ חל בני ישרחל וגו׳ (לעיל
כ׳ י״ט): המשפטים, כמו שלומו הסם, ואלה המשפטים חשר תשים לפניהם (שם כ״ח

משפטים כג כד

בְּאַרְצֶךָ פֶּן־יַחֲטִיאוּ אֹתְךָ לִי כִּי תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־יִהְיֶה לְךָ לְמוֹקֵשׁ: פ

כד (א) וְאֶל־מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֶל־יְהוָה אַתָּה וְאַהֲרֹן נָדָב

תולדות אהרן ואל משה סנהדרין נ"ח. נ'. עקיום מ"נ, פכ"ח:

תרגום אונקלוס

יְחַיְּבוּן יָתָךְ קֳדָמַיְיָ תְּיַפַּח יַת מַצְנַתְהוֹן אֲרֵי יְהוֹן לָךְ לְתַקָּלָא:

כד (ה) וּלְמֹשֶׁה אֲמַר סַק קֳדָם יְיָ אַתְּ וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּ וְשׁוּבְעִין מִסָּבֵי

תרגום אשכנזי קמץ

זינרען ווידער מיך פֿערפֿיר־
רען, דוא קאַננטעסט פֿער־
לייטעט ווערדען איהרען
גאָטטערן צו דיהנען, אונד
דיזעם ווירדע דיין פֿאלל־
שטריק זיין:

כד (ה) צו משה שפּראך
ער, שטייגע הינ־
אויף צו דער ערשיינונג דעם
עוויגען, דוא, אהרן, נדב,
אביהוא, אונד זיבענציג פֿאָן
דען

רש"י

סמכי תמתם. ונס מנינו בהרגם מקומות חס תמתם נל' תסר כתו (ויקר' ג') וחס תקרי' מנחת נכורי' סמוח חונם:

כד (א) וחל תמס חתר. פרסס זו נחתים קודס עמרת סדנרות נר' נסיון נחתר לו ענס:

באור

הנתון על דרך נני מדס הקשה להסמר ממנו, כן תושנת הע"ז המלויס תמיך לנגד עיניהו, תדיח כפס יקרס להטותס מחריס, והנליס יורדות חל חדרי מות, וכל הדנים עמס לח ינקס דע, ונח מ"כ המתנ' נזקומו סדמוי. והנה עך כס ספר הנדית:

כד (א) ואל נישה אמר וגו', כהלקו ה"ל (נמכילתח הניחס הרמנ"ן ז"ל) נחיוס יוס סי', יש שחמרו שסי' קודס מתן תורס נחמישי, ומחר להס הרי מתס קסורי' תפוסי' ועטונים מחר. נמו וקנלו עליכס חת כל המלות, וכן פירש"י ז"ל שסי' קודס מתן תורס, חלח שכתנ שסי' נך' נסיון, ומולך לזס, לפי שלפידוסו לוס על תלות פרישס נו ניוס, ומלות פרישס נך' נסיון היתס, מליצח דכ"ע, כדחי' נסנת (דף פ"ו ע"ח ופ"ז ע"ח), ויצח משס ויספר לנס, נו ניוס, חת כל דנרי ס', חלית פרישס, וחת כל המשפטים, ז' מלות שנלטוו נני נח, וסנת וכנוך חנ ומס ופרס חדומס ודינין שניתנו להס נמרס, ויכתנ משס, מנדחסית עך מתן תורס, ובתנ מלות שנלטוו נמרס, ויסנס משס, נחמשס נסיון, כרנין דחמרי נשנס נסיון נתנס תורס ליסרחל. וספר הנדית המל' נפסוק ז' הוח מנדחסית ועך מתן תורס עס הדינין שנלטוו נמרס, ומחמ' עלס חלי הנדס וכי' סס (נפסוק י"נ) לחח' מתן תורס כי', ולוס שיכי' סס מרנעים יוס, כן סעור הדנ' לעטות רש"י ז"ל. ומולס ר' יוסי נל' יהודס חומר (נמכילתח המזכרת) נו ניוס נעטו כל המעטים, כלומ' נו ניוס לחח' מתן תורס נעטו המעטים של ספור העס וכתינת ספר הנדית, וכריתתו עס ישרחל, וכתנ הרמנ"ן על זס, ולזס סומעין שחמרו כהלכס, שלפיעת רש"י ז"ל חין הפרשיות נחות כסדרן ולח כהמשכן כלל, ועוד שחמ' חת כל דנרי ס' ומת כל המשפטים, וכס המשפטים נחלס הכתוני' למעלס, שחמ' נהס ואלס המשפטים חשר תעטו לפניהס, כי חינו נכון שיהיו על המשפטים שנלטוו נ.י כח ושנחתדו להס נמרס, שכנ' שמעו וידעו חותס, ולח יחמר ויספר חלח נחדשות סיניך ולכך הסכיס הרנ ז"ל עס הרלנ"ע וכתנ שחטיב לרחות ופירס הענין כסדרו, ומחמ' כי מחל מתן תורס חיך נו ניוס למר הנס חל משס מחמר כי תחמ' חל נני ישרחל ונו'

(לעיל

סוף וְעַד־יָם פְּלִשְׁתִּים וּמִמִּדְבָּר
עַד־הַנָּהָר כִּי | אֶתֵּן בְּיֶדְכֶם
אֵת יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ וְגֵרַשְׁתָּמוֹ
מִפָּנֶיךָ: (לג) לֹא־תִכְרֹת לָהֶם
וְלֵאלֹהֵיהֶם בְּרִית: (לד) לֹא יֵשְׁבוּ

תולדות אהרן לא ישבו ניטין ת"ס. ח':

תרגום אונקלוס

יַמָּא דְּפִלְשָׁתָאֵי וּמִמַּדְבְּרָא עַד נַהֲרָא אֲרֵי
אֲמְסַר בִּידְכוֹן יַת יָתְבֵי אַרְעָא וְתֵתְרְכִינוּן
מִן קֳדָמָךְ: (לג) לָא תִגְזַר לְהוֹן וְלֶעָנָתְהוֹן קְיָם: (לד) לָא יִתְבוּן בְּאַרְעָךְ דִּילְמָא

רש"י

יעי הנהר. כ"ת: ונרשתמו. והנרשם: (לג) כי
חשבון וגו'. הרי הנה כי משמשין נוקוס תסב
וכן נכתם מקיימית ויהו ל' חי שנות ז' ת"ד לשנות

באור

(יחזקאל ט' י"ח): ומזמדבר, שהלכו גו בני ישראל, שנת נדלוס: עד הנהר, נהר פרת
נלטון מ"י, כן כתב הרשב"ם ז"ל, ומין דנריו מדוקדקים כפי המפות שבידינו, כי על
פיהם יש סוף, שהיא (היא ריוטהיט וויינר), ונקרא (דער וודיאביטש וויינרבוזען), כמשך
הינרב מרן ישראל לדרומה, ויש פלשתים, והוא (דאס מיטטעלענדישע וויינר), ועל חוף
ס' ובמדינות הסמוכות ונקרא מחרט סידיקום, (דאס טירישע וויינד) נמערב מ"י,
וכמשך חל הלפון. המדבר שהלכו גו בני ישראל הוא מערב דרום מ"י, והיה פרת כמשך
מלפון מרן ישראל דרך המזרח ושם ניפל חל היס הנקרא (דער פיריזישע וויינרבוזען),
ובאמת מין לורך שיהיו הגבולים מלומלמים עם ד' רוחות העולם: וגרשתמו, ותגרשם.
(לב) ולאלהיהם, להניח ע"ז שלהם, חלח ישרפם ויצבר מלבותיהם: (לג) כי תעבד וגו',
הרי חלו כי משמשין בלשון חבר, וכן נכתם מקומות, והיו לשון מי שהוח ת' חד' לשנות
שהכי משמע (דב"י). ושלמד"ן כתב על זה, ואינו כן, חבל שעור הכתוב לח יהנו
בחרבך כי יהי' לך למוקש, פן יחטיחו חתך לי כי תעבד חת חלהיהם, וכן הוח חומר
פן תכרת ברית ליושב הארץ וגו' פן יהי' למוקש בקרבך (לקמן ל ד י"ג). ושטעם כי
יהיהם בחרבך יהיה לך למוקש ולמכשול, פן יחטיחו חותך לי בדרכיהם הרעים,
ומעלילותיהם הנחחות, כי תעבד חת חלהיהם, כי יפתיך ויסיתך בכך ע"כ. והולם
מין סוד הברית הטעמים משכים עם הסדום הזה, שלפי פירושו שבשור הכתוב כך הוח,
לח יהנו בחרבך כי יהי' לך למוקש, פן יחטיחו חתך לי כי תעבד חת חלהיהם כי' דמוי
כיחזה לבח בחלת חלהיהם, לח בחלת לי, כידוע לבקי בטיב פסקי הטעמים. ויתכן
בב"ף לית שעם שלח יכהו בדית לב לכם ולח לחלהיהם, שהיא המזהרה הנזכרת
בשלים הקודם, ומחר לח יהנו בחרבך (שלח יכהו לכם בדית להחיותם בחרב), פן
יחטיחו חתך לי (בדרכיהם הנחחות, וגם לחלהיהם לח תכרת בדית להניחם), כי תעבד
חלהיהם, וכוסף לית מעם לבבך, חדוע שהשב"ף הסיח יותר בחויה חם יקיימו חת
הבלבים הרחים, חף חם ימנעו חת עובדיהם, וחפבר שיחשבו בלבבם שחין רע בקיום
הבשילים והמלבות חם לבוי הו לזבר לבד. ומחר כי יהי' לך למוקש, כלומר כמו המוקש
הנתון

לְפָנֶיךָ וְגֵרַשְׁתָּה אֶת־הַחִוִּי אֶת־
הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַחִתִּי מִלְּפָנֶיךָ:
(כח) לֹא אֲגָרְשֶׁנּוּ מִפָּנֶיךָ בְּשָׁנָה
אַחַת פֶּן־תִּהְיֶה הָאָרֶץ שְׁמָמָה
וְרַבָּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה:
(כט) מְעַט מְעַט אֲגָרְשֶׁנּוּ מִפָּנֶיךָ
עַד אֲשֶׁר תִּפְרֶה וְנָחַלְתָּ אֶת־
הָאָרֶץ: (ל) וְשַׁתִּי אֶת־גְּבֻלְךָ מִיַּם־

תרגום אשכנזי קמן

הערשיקקען: דיוע זאָלל־ען דען חוי, כנעני אונד חתי אויסטרייבען בעפֿאָר דוא הין קאָמסט: (כט) איך ווער־דע איהן אבער ניכט אין איינעם יאהרע פֿאָר דיר אויס־טרייבען: דאדורך מאָכטע דאז לאנד אייניג וויסטענייא ווערדען, אונד דיא טהירע דעס פֿעלדעס זיך צו דיינעם שאדען צו זעהר פֿערמעהרן: (ל) נאך אונד נאך, ווילל איך איהן פֿאָר דיר אויסטרייבען: אונטערדעם־סען ווירכט דוא דיך פֿערמעהרען, אונד דאז לאנד בעזעטצען קאָננען: (לא) איך ווערדע דיינע גרענצע זעטצען, פֿאָן דען שילפֿמעער (דעם רָאָטהען מעערע),

תרגום אונקלוס

יַת עָרְעִיתָא קָדָמָךְ וּתְתָרֵךְ יַת חִוָּאֵי יַת
כְּנַעֲנָאֵי וְיָת חִתָּאֵי מִן קָדָמָךְ: (כט) לָא
אֶתְרִיכִינוֹן מִן קָדָמָךְ בְּשַׁתָּא חֲדָא
דִּילְמָא תְּהֵא אַרְעָא צַדְיָא וְתִסְגֵּי עֲלָךְ
חֵיוַת בָּרָא: (ל) זְעֵיר זְעֵיר אֶתְרִיכִינוֹן
מִן קָדָמָךְ עַד דִּי תִסְגֵּי וְתַחְסֵן יַת אַרְעָא:
(לא) וַאֲשַׁוֵּי יַת תְּחוּמָךְ מִיַּמָּא דְסוּף וְעַד

רש"י

הירדן. והחתי והכנעני הס חלק סיחון ועוג לפיכך מכל ז' חומות לא תנה כאן אלא חלו. וחוי אע"פ שהוא מענר הירדן והלאה שנו רבותינו במס' סוט' על שפת הירדן עמוד'ורדק' נאם מרים: (כט) שמתי. ויקנית מצני חדש שאתם מעט ואין נאם כדי למלאו' חומה: ורבה עליך. יתרבה עליך: (ל) עד אשר תפרה. מרבה ל' פרי כמו פרו ורבו: (לא) ושתי. ל' הנחה ואתי"ו מוקדמת תפני שנאחה תחת שתים שאין שיתה אלא תי"ו והאחת לשמוש.

באור

והחתי והכנעני הס מלק סיחון ועוג, לפיכך מכל ז' חומות לא תנה אלא חלו. וחוי אע"פ שהוא מענר הירדן והלאה שנו רבותינו במסכת סוטה (דף ל"ו ע"ב) על שפת הירדן עמדה וזרקה נאם מרים עכ"ל, ולא ירדתי לסוף דעתו כי אם גבי' משמע שזרקה מרים נכל החומות שבעבר הש' של הירדן, ומכ"ש לר"פ שאמר שתי לרעות הומי וכו' דיהושע עבר, ומ"כ הזיקה את כולם, גם מצין לו שהחתי והכנעני הס מלק סיחון ועוג, ומדברי הספרי נאלא "בחלת פ' חיי שרה כי הי' לבני חת נחלת שדות במכפלה לפני ממרא, שהוא מענר לירדן משרבה, ולכן יותר נראה דעת הרמב"ע והרמב"ן ז"ל שקל' הכתוב ולא הזכיר רק ג', והכוונה נכל המוכרים למעלה, והכה תלת הכנעני לפעמים תכלול כלם, ולפעמים קלתם, ולפעמים הוא הס פרטי לא' מז' חומות, ועיין מ"ש נפ' ויחי (בראשית מ"ח כ"ב)]: (כט) שמטה, ויקנית מצני חדש, לפי שאתם מעט, ואין נכס כדי למלאות חומה נזאת קלה כזה: ורבה עליך. ותרבה עליך (רש"י), וכוונתו שאין רבה תומר, כי אם פעל: (ל) תפרה. תרבה, לשון פרי כמו פרו ורבו: ונחלת את הארץ. שתוכל לישבה כלה. ואתה יפרש מורך המלן ורחבה: (לא) מים סוף, הוא נתהלת מזרח מ"י: ועד ים פלשתים. שהוא נאשרג, כדכתיב ופלשתים מחוך (יחזקאל

תרגום אשכנזי

קען וועדע איך פַּאָר דיר הערציהען לאכסען, אונד יערעס פַּאָלק, צו וועלכעס דוא קאָממסט, דאדורך אין אונאָרדנונג ברינגען: אונד פַּעראורזאכען דאס אללע דיינע פַּיינדע דיר דען נאק־קען צוווענדען: (כמ) איך ווילל האָרניסע פַּאָר דיר

משפטים כג

אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהַמֹתִי
אֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר תָּבֹא בָהֶם
וְנָתַתִּי אֶת־כָּל־אֹיְבֶיךָ אֵלֶיךָ
עֹרֶף: (כמ) וְשִׁלַּחְתִּי אֶת־הַצִּרְעָה

תולדות אהרן אימתי סוטה נ"ו, ח': ושלחתי שם ס"ב:

רש"י

(חיוב כ') ענן עזב דליס. והמהרגם והמותי ואקטל טועם הוא. שאלו מגזרת תיתם היה חין ס"ח שלו נפתח ולח מ"ס שלו תודבסת ולח נקודס תלחסוס חלח והמתי כבון (נמדבר י"ד) והמתם חת העס הזה ותי"ו תודבסת לפי שחנח נחקוס ג' תוי"ן

תרגום אונקלוס

קָדָמָךְ וַאֲשַׁגֵּשׁ יַת כָּל עַמָא דִי אַתְּ אָתֵי לַאֲגָחָא קְרַב בְּהוֹן וְאֵימְסַר יַת כָּל בַּעֲלֵי דְּבָבָךְ קָדָמָךְ מְחַזְּרֵי קְדָל: (כח) וְאֶשְׁלַח

החח' נסרס' לפי שחין מיתה נלח תי"ו. והחרמתי משמעת כמו החרמתי חטחתי עשיתי. וכן ונתתי התי"ו תודבסת סהיח נחח נחקוס שתים לפי שהי' נריך ג' תוי"ן שתים ליסוד כמו (יהושע י') ניום תת (קהלת ג') מתת חלהים היח והשלישי לשמוש: ענוף. שינוסו מפניך ויהפכו לך עורף: (כח) והנדעה. מין סרן העוף ויית' מכה חות' נעיניהס ותטילס נהס וחס מתיס. והנדע' לח עמדה חת

באור

לדעת: [והנזתי, שדמו המס, ומנחין הקל, והמ"ס דגושה לחסרון מ"ס ע"פ, נפלס סנותי מן סנג, גלותי מן גלל, מיכנו משרש מות, ומנחין הפעיל, דמ"כ דלמי להיות וְהֻמַּתִּי המ"ס רפוי, והתי"ו דגושה לחסרון תי"ו ל"פ, כמו וְהֻמַּתָּה חת העס הזה (נמדבר י"ד ט"ו), וכ"כ רש"י והדמ"ס ז"ל, וכתב עוד רש"י שתרגומו ומסגב, ולח ומקטל, מגל לח נמלח כן נוסחחות חדשות, רק ומיתגר, חך הוח קרוב לעניינו, חולס נוסחחות ישנות נמלח ומסגב, וכן תרגם יב"ע]: ערף, שינוסו מפניך ויהפכו לך עורפס, והוח על דעתי תוחר הפעל (יחדווערביחונן), לכך נח נלח שמוש, כמו ריקס, קרי, קוממיות, וכנד זכרנו עניינו פעמיס לנות: (כח) חצרעה, הרמנ"ע מפרש חכה נגיף מנזרת נרעת שתחלס כח הגוף, ומין כן משמעות הכתוב, שחולי הנרעת לח יגרש חת יושבי הארץ, ודו"ל ממרו שהוח מין סרן העוף ויית' חכה חותס נעיניהס ומטיל' נהס רוס וחס מתיס, והמין ההוח יקוע שהוח דומה לדבורה, ומזכירין חותו חכמים תדיר דבר דבורים דבר נרעין, ונקרח בל"ח (ווינפיגן, היורניסע). (ותונקלוס תרגמו ערעיתח, חולי יחליף המרמי נד"י חל נרעה לעי"ן, כמו שיממר מרעיח מן חרן, ויהי' ערעיתח כמו נרעיתח), כי גם הס יפקו מעט דבר כמו שכת' חריס"ט נספרו מב"ח ספר תשיעי פרק ת"ב, מהמין הנקרח (ווספפען), ונספר החמישי פרק כ"ג מהמין הנקרח (היורניסע), נלשון רומי (קרחברוגיום), ויקוע ממין סרן העוף הזה שהוח מזיק לעיניס, וכן מזכר נספרי היוונים הקודמים, מעתה שעור הכתוב שלפני נוחס חל החרן יסלח המכה הזו נחרנות חויניהס לגרש חת הנסתרים נמערות ונקיקים והנחנים ומנלרים, והוח מה שחמר נמסכת תודה (דנריס ז' כ') וגם חת הנרעה יסלח ה' חלהיך גם עד חנך הנשחרים והנסתרים מפניך, וכתיב נספר יהושע (כ"ך י"ג) ומשלח לפניכם חת הנרעה וגו', ומחרי שלח הזכיל מז' החומות כי חס שלשה, החוי והכנעני והחתי, משמע שלח היתה המכה הזו כי חס נחלה הנזכרים, [ולכן כתב רש"י ז"ל והנרעה לח עברה חת הירדן,

והחתי

משפטים כג

כִּי הָרֵס תְּהָרְסֵם וְשַׁבֵּר תְּשַׁבֵּר מַצֵּבֹתֵיהֶם: (כה) וַעֲבַדְתֶּם אֵת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּבֵרַךְ אֶת־לַחְמְךָ וְאֶת־מֵימֶיךָ וַהֲסִרֹתִי מַחֲלָה מִקִּרְבֶּךָ: ס שביעי (כו) לֹא תִהְיֶה מְשַׁכֵּלָה וַעֲקָרָה בְּאַרְצֶךָ אֶת־מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא: (כז) אֶת־

תולדות אהרן ועבדתם ג"ק ג"ג, ג'. ג"מ ק"ז, ג': ובדך נרכות מ"ז, ג'. ערוגין ס"ה, ח'. ג"ק ג"ג. ג'. ג"מ ק"ז, ג'. עקדוש ו"ג. פכ"ו, ומ"ד פ"ג: מחלה ג"מ ק"ז, ג': מספר כ"ה ו"ח, ח'. יבמות מ"ט. ג'. סוטה י"ג, ב. קדושין נ"ת, ח':

תרגום אונקלוס

וְתַבְרָא תְּתַבַּר קְמַהֲוֹן: (כה) וְתִפְלְחוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהְכוֹן וִיבָרֵךְ יָת מֵיכְלָךְ וְיָת מֵשְׁתְיָךְ וְאַעְדֵי מַרְעִין בִּישִׁין מִבֵּינָךְ: (כו) לָא תְהֵי מַיְהָבְלָא וַעֲקָרָא בְּאַרְעָךְ יָת מְנָיַן יוֹמָךְ אַשְׁלִים: (כז) יָת אֵימְתִי אֲשַׁלַּח

תרגום אשכנזי קמה

אונד צערברעכע איהרע בילדזיילען: (כה) דעם עוויגען, אייערם גאָטטע זאָללט איהר דיהגען, זאָ ווירד ער אייערע שפייזע אונד אייערן טראנק זעגנען: אונד איך ווערדע קראנקהייט פֿאָן דיר פֿערן זיין לאסען: (כו) עם ווירד קיינע אונצייטיגע געבערדען, אויך קיינע אונפרוכטבארע אין דיינעם לאנדע זיין; איך ווערדע דיא אנצאהל דיינער טאגע פֿאָלל זיין לאסען, (יערער זאָלל דאז גענוגען, וואהנליכע לעבענסציל ערדייכען); (כז) נזיינען שרעק-

קען

רש"י

חנניס שאם תלינין להשתחוות להם: (בו) לא תהיה משכלת. אם תעשה כלום: תשכלת. תשלח נפלים ומחוסרי קוצר קודמת את בני קדושי' תשכלת: (כז) ואמותיו. כמו ואמתתי והרגתיו וחשבם. וכן כל תיבת שבועה שלה נכפל אות אחרונה כשתסוף לדבר גל פעל' יש תקימות בניטל אות הכפול' ומדגים את האות ונוקדו בחלופי' כגון ואמותיו מגזר' (ישעי' כ"ח) והמס נגבל עגלתו. ומגותי תגזרת (שמואל ח' ז') וסגד בית חל לגותי תגזרת (ישעי' י"ט) קלנו ומדנו (שם מ"ט) על כפוס חקותיך תגזרת (שופטים ה') חקקי לב (שמואל ח' י"ג) את מי לגותי מגזר'

באור

מנחים המונחות לכנודם, להשתחוות להם: (כה) ועבדתם וגו', כוונת הכתוב הזה, נעניד שדוב עובדי ע"ז יכידו וידעו כי השם הנכבד הוא מלבי המלכים ומלבי המלכים, ובין כוונתם נע"ז רק שיחשבו שבעבודות השם תהי' להם הצלחה במעשי ידיהם', נפרי בהמתם ותבואת אדמתם וכלל משלח ידם, כי לדעתם תבא להם תוספת טובה בעבודת מלאכים מזדמני עליון, ע"כ אמר הכתוב שבעבודת הקב"ה לבד תהי' להם הצלח', ועקידת ע"ז מאדמתם לא לבד שלא תזיק להם, אבל תוסיף להם טובה וברכה, כי הקב"ה יברך את לחמם, שהוא כולל לכל מאכל אשר יאכל, ואת מימיהם, שהוא אב לכל משקה אשר ישתה, ויסיר מהם כל מחלה, שיהיו המאכלים והמשקים עושים ובריאים לא יולידו מחלה אבל ירפאו ממכה (מדברי הרמב"ן): (כו) לא תהיה משכלה, אם תעשו רצוני (רש"י), והתנאי נזכר בפסוק הקודם, ועבדתם את ה' אלהיכם: משכלה, תפלת נפלים או קודרת את בניה קדוים משכלה, והזכיר הנקבות כי בהן ימצא השכול והעקור יותר מן הזכרים, והטעם אמרתי לכלול גם הבהמות: את מספר ימיך אמלא, שלא ימות אחד מלחמה או מגפה בשנוי החוי' רק בזקנה, שימלא ימיו כמספר אשר הם חיי האדם בדורותיו: (כז) את אימתי וגו', כמו שאעשה עמכם אות לעובדי, כן אעשה בשונאיכם

לעשה

תרגום אשכנזי

משפטים כג

תִּשְׁמַע בְּקֹלוֹ וְעָשִׂיתָ כָּל אֲשֶׁר
אֲדַבֵּר וְאָיַבְתִּי אֶת־אֹיְבֶיךָ
וְצַרְתִּי אֶת־צֹרְרֶיךָ: (כג) כִּי־יֵלֵךְ
מַלְאָכִי לְפָנֶיךָ וְהֵבִיאֲךָ אֶל־
הָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַכְּנַעֲנִי
הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי וְהִכְחַדְתִּיו: (כד) לֹא־
תִשְׁתַּחֲוֶה לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא
תָעָבְדֵם וְלֹא תַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיהֶם

דוא אלזאָ זיינער שטימע וגעהאָרכסט, אונד אללעס טהיסט, ויאס איך דוך איהן זאגען לאסכע: זאָ וועדע איך דיינער פַּיינדע פַּיינד, אונד דיינען ווידער־זאכערן צווידער זיין, (דיינע פַּיינדע אונד דיינע ווידערוא־כער אלס דיא מיניגען בע־טראכטען): (כג) מיין ענ־געל זאָלל פַּאָר דיר הער גאהען, אונד דיך צו דעם פַּאלקע אמרי, התי, פרזי, כנעני, חוי אונד יבוסי בריני־גען, דיזעם ווילל איך פַּערטילגען: (כד) ביקקע דיך ניכט פַּאר איהרען גאטטעדן דיהנע איהנען ניכט, אונד אהנע איהנען ניכט נאך: פַּילמעהר צערשטאָרע זיא,

רש"י

תרגום אונקלוס אונד

(כב) הרס תהרסם. למותם מלוהות: מגדיתיכם. אִם קָבָלָא תְּקַבֵּל בְּמֵימְרִיהּ וְתַעְבֵּד כֹּל דְּאֵימַלֵּיל וַאֲסָנֵי יָת סַנָּאָךְ וְאָעִיק לְדָמְעִיקִין לָךְ: (כג) אֲרֵי יְרַךְ מַלְאָכִי קֳדָמָךְ וְיָעֵלִינָךְ לֶאֱמוֹרָאֵי וְחִיתָאֵי וּפְרִזָאֵי וּכְנַעֲנָאֵי חִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי וְאֶשֵׁיצִינוּן: (כד) לָא תִסְגּוֹד לֶטַעֲוָתְהוֹן וְלָא תִפְלְחִינוּן וְלָא תַעֲבֵיד כְּעוֹבָדֵיהוֹן אֲרֵי פַּגָּרָא תְּפַגְּרִינוּן

באור

שמוע תשמע בקלו ועשית כל אשר אדבר (לקמן כ"ג), כי נשמי הוא מלוה: (כב) ואיבתי, וי"ו המשך לתשובת התנאי: וצרתי, כתרגומו ומעיק, מלשון צרה, ולא מלשון צלת הכסף (נדרים י"ד כ"ה), שתרגומו ותגור, מלשון נדוד: (כד) לא תשתחוה וגו', לשון הרמב"ן זהו שהזכרתי בתחלת ספר הגדית מתם רמיתם (לעיל כ' כ"ג), שהזהיר על ע"ז. וסוף הספר להזהר על ע"ז, שהוא הסוף, כי יבוי' לך למוקש (לקמן פסוק ל"ג), רק יש הפרש, שבתחלת הספר נזהר שלא יעשו עם השם מלבי כסף, ובסוף ספר הגדית נזהר להכרית ע"ז הנמלאה בארץ כנען, שעשוה יושביה, כי העובד ע"ז כאלו הוא עובד על כל מנות לא תעשה, ולא יועילוהו כל המנות עשה שבעולם הזה ושעולם הבא עכ"ל: ולא תעשה כמעשיהם, פי' הרמב"ן שהוא מזהיר מדרכי האמורי שהיו חכמים: כתו שהזהיר בתקוס מחל ובחקתיהם לא תלכו (ויקרא י"ח ג'), וכתב עוד והנראה יותר כי יזהיר על ע"ז שלא יעבוד אותה כדרכה, הפי' שעובדי אלילים דרך בעוד, כתו שאתרו רז"ל חף על גב דקא מכוין לשבוי' לפעור, ומע"ב דקא מכוון למירגמי' למרקוליס, ויהי' מ"כ לדעת הרב ז"ל כתו שעבדם אותם על אלהיהם וכתו מעשיהם אותם על המנות המזכרים בפסוק הקודם, ויתכן לפרש גם כתו מעשיהם על האלילים המזכרים, שבדבר ידוע ומפורסם מכל הספרים הקדמוני' שהיו עובדי האלילים מיחסים לעצמיהם תועבות גדולות ומעשים מכוערים, שלה וכחש לרוח' וגבבה ונאוף, ואם ילך העובד כדרכי ירמתו יעשה גם הוא כמעשיהם, כדי להתדמות להם, לכך אמר לא תשתחוה לאלהיהם, וע"י כך לא תעשה כמעשים המיוחסים להם: הרס תהרסם, למותן מלוהות: מצבותיהם,

מגדיס

משפטים כג

לִשְׁמָרְךָ בַּדֶּרֶךְ וְלַהֲבִיאֲךָ אֶל־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הֲכִנֹתִי: (כא) הִשָּׁמֶר
מִפָּנָיו וּשְׁמַע בְּקֹלוֹ אַל־תַּמֵּר
בּוֹ כִּי לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֲכֶם כִּי
שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ: (כב) כִּי אִם־שָׁמוֹעַ

הולדות אהרן אלתמר סנהדרין נ"ח. ג'. עקדת שער ת"ז:

תרגום אשכנזי קמד

דיך אויף דעם וועגע צו בעי-
וואהרען, אונד דיך אן דען
אָרט צו ברינגען, דען איך
בעשטימט האבע: (כא) נים
דיך פֿאָר איהם אין אכט,
אונד גהאָרכע זיינער שטימ-
מע, זייא ניכט ווירדשפענ-
סטיג גענגען איהן: דען ער
ווירד קיינע נאכזיכט האבען
פֿיר אייער פֿערברעכען, מיין
נאהמען איזט אויך אין איהם,
(ער טהוט אללעם אין מיינעם נאהמען, אונד אויף מיינען בעפֿעהל): (כב) ווען

דוא

תרגום אונקלוס

בְּאוּרְחָא וּלְאַעָלוּתָךְ לַאֲתְרָא דְאַתְקִינִית:
(כא) אִסְתַּמַּר מִן קֳדָמוֹהִי וְקַבֵּיל בְּמֵימְרֵיהּ
לָא תְסָרֵב לְקִבְלֵיהּ אֲרֵי לָא יְשְׁבוֹק
לְחוֹבֵיכוֹן אֲרֵי בְשׁוּמִי מֵימְרֵיהּ: (כב) אֲרֵי

רש"י

לחטוא וסכינה חומרת נסס כי לא תעלה זקיפן:
תסר הכינותי. תסר זמנתי לתת לכס זהו פסוטו,
ומדרסו תל המקוס תסר הכינותי כנר מקומי ניכר
כנגדו וכן ח' מן התקרתו' סחומרי' שנית המקדש
סל מעל' תכוון כנגד סל מטס: (בא) תל תמר
גו. ל' תמרת' (יהושע ח') תסר ימרס תת פיך:
כי לא ישא לפשעכם. חיגו תלומד נכך סחוא מן הכת סחין חוטחין ועוד סחוא סליח וחיגו עושה
תלת סליחותו: כי שמי בקרבו. מחובר לרחש המקר' הסמר מפניו כי שמי מסותף בו. ורבותינו
חמרו זה מטטרון שזמו כשם רבו מטטרון גני"שדי: (בב) ולרתי. כתרגומו ותעיק:

באור

שכן יהושע רואה לומה לומו, שנאמר ויהי בהיות יהושע בירימו וישא עיניו וירא והנה איש
עמד לנגדו וחרבו שלופה בידו וילך יהושע אליו ויאמר לו הלנו אתה אם לצרינו, ויאמר
לא כי אני שר צבא ה' עתה באתי (יהושע ה' י"ג י"ד), והכוונה שבא לגלות לפניהם,
ללחום מלחמותם, ולכך התראה לו בחרב שלופה. (מדברי הרמב"ן, וכן אית' בתכומת,
אני הוא שבאתי בימי משה רבך ודחה אותי ולא רצה שאלך עמו, ועתה באתי, והרי"א
בספרו עטרת זקנים האריך בטענות רבות בבר דברי רז"ל בענין שליחות המלאך הזה,
ובאר לו דרך אחר, ואולם אין טענותיו נולחות כפי דרכנו שלא באה ההודעה על מעשה
העגל בייחוד, כי אם דרך כללי, כאשר חטאו ישראל למלכים): הכנתי, אשר זמנתי
לתת לכם, כדרך שהנחיל עליון גוים ונו' ינצ בגבלת עמים למספר בני ישראל (דברים ל"ב ח'):
(כא) אל תמר בו, אונקלוס תרגם לא תסרב, וכן כתב רש"י שהוא לשון המלאה,
אשר ימלה את פיך (יהושע א' י"ח), והרשב"ם כתב שהוא מגזרת ואם המר ימירנו
(ויקרא כ"ז ל"ג), ואם הוא דבר, כי הוא וליחו לא כאר (ירמי' מ"ח י"א), כאו אל
תפלל בעד (אסתר ו' י'), מגזרת כפל, אבל אינו מגזרת סרבנות מן אשר מריתי (איכה א' כ'),
שא"כ היה לו לומר אל תמרה עב"ל, ויהי' א"כ לדעתו מחסרי פ"א הפעל, והקל גאר,
אלשון חלוף, והעניין אל תחליף דבר אבל אשר ילוך. והרד"ק בשרשים הניאו בשרש אור,
וכתב לפי שנקש' עם ני"ת הוא כענין תאיר. והנפעל וליחו לא כאר, כענין לא נתחלף.
ודעת הרמב"ן שהוא מפעלי הכפל, ואעפ"כ הטעם כאן וימרו, כי הם שני שרשים על
ענין אחד: כי שמי בקרבו, כתרגומו אלי בשני מימריה, והוא מחובר לרחש המקדש,
כמש נקלו. כי שמי נקדש, וקולו הוא קול עליון, כמש' יאמר בפסוק שלפנינו כי אם

תרגום אשכנזי

ערשטלינגע דיינער פֿריהע־
כטען לאנדפֿריכטע, זאָללסט
דוא אין דאז הויז דעם עוי־
גען דינעם גאָטטעם בדינ־
גען: קאָכע קיין יונגעם פֿיה
אין דער מילך זיינער מוט־
טער: (כ) איך זענדע אי־
נען ענגעל פֿאָר דיר הער;

משפטים כג

תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־
תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ: פ ששי
(כ) הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ

תולדות אהרן לא הכשל קדושין כ״ז, ע״ב. סנהדרין ל׳. נ׳. חולין קי״ג, ח׳. וקט״ו נ׳: בחלב סנהדרין ל׳, ח׳. חולין קי״ד, ח׳: הנה ב״ק נ״ב, ח׳. ונקריס ת״ד, פל״ז:

רש״י

נכורי חמתך. חף הסניעות חיונת נניכורים לכן נאתר חף כאן נכורי חמתך. כיוצ חוס נכנס לתוך סדהו רחה התנה סנכרה כורך עליה נתי לסיתן ומקדיש וחין נכורים חלח תנועת התינוק החתורין נתקל׳ (דנרי׳ח׳) חרן חטה ושעור ונר׳: לח תנשל גדי. חף ענל וכנס נכלל נדי חלח ל׳ ולד מיתם סחיה מיולו נכמ׳ תקוחות נתורת כהוגן נדי והולרך לפ׳ חחדיו עזים כגון (נרחנ׳ ל״ח) חנכי חסלח נדי עזי׳ חת נדי העזים (שם) שני נדיי עזים נלמדך סכ״מ שנח׳ נדי סתם חף ענל וכנס נמשמע ונשלסה תקומות נכתנ נתורה חחד לחיסור חכילה וחחד לחיסור הנחה וחחד לחיסור ניסול: (ב) הנה חנכי סולח מלחך. כחן נתנשרו שעתידין

תרגום אונקלוס

בְּכוּרֵי אַרְעָךְ תַּיְיתֵי בֵּית מַקְדְּשָׁא דַּיָי
אֱלָהָךְ לָא תֵיכְלוּן בְּשַׂר בַּחֲלָב: (כ) הָא
אֲנָא שָׁלַח מַלְאָכָא קֳדָמָךְ לְמִטְרָךְ

באור

בכורי אדמתך, משנעת המינים המתולים נפ׳ כי תנא, ולקחת מדמצית כל פרי המדמה (דנרים כ״ו ג): נדי, ה״ה לכל נשר נחלב, כמו שפי׳ דנותינו נשחיטת חולין, ונשלסה מקומות נכתנ נתורה, ודרשו נו רז״ל מ׳לחיסו׳ מכילה, ומ׳ לחיסור הנאה, ומחד למסו׳ נשול. והכי מין להתנונן מדוע מסר לנו הקנ״ה נשר נחלנ, כי מנות דנות נוה לנו כסם שלמ נלה מת טעמם, ומנו די לנו שנדע שכם מלווים מאתו יתנרך, ומחדי שקנלנו עליהו עול מלכותו, הדי מנו מחוייניס לעשות רלונו, והתועלת היח נעשייתם, לח נידיע׳ סנתם, ומני מומר זה, לח כמזלזל ח״ו נכנוד הגדולים מודי התורה, משר שדחו נכמו מלה העיונים וחתרו לדעת טעמי מנות שלמ נתנלו, כי ידענו שלמ היתה כוונתם כלמ לשם שמים, ומולם נדוד הדנר ולנול שנכל רוחנ מניותם לח העלו כי חם סנדות דקית מיוסדות על נלי מה, ונלתי מקונלות על הלנ, ומחדי כל דנריהם חפצ׳ לינד הדע לכדיב עליהן, ולחומות העולם להונות נהן חת ישרחל, כמו שחמדו חכמיהו ז״ל על המנות שלמ נתנלו טעמן, חלמ שלנו עדת המחמינים נה׳ ונתורתו יפה חמרו, ומחי תחמר מעשה תהו הן? ת״ל מני ה׳, מני חקקתיה, ומין לך דנות להדיל נהן: (כ) הנה אנכי שלח מלאך, כמן נתנדרו שעתידין לחטוח, ומכיהו מומרת להם כי לח חעלה נקרנך (לקמן ל״נ ג) (רש״י מוחלה סמות רנה), והכווהו לדעתי כל שנתנדרו כמן לח על מעשה העגל נידוד (כי כלל נדול נענין הידיעה והנחירה, שחף על פי שתפול הידיעה על הדנר הנמס׳ לנחירה, לח תנא נו הכודעה מאתו יתעלה), ומולם הודיעו הכם דרך כלל שכאשר יחטאו לח יעלה נקרנם, וישלח מלחך לפניהם, לכן התפלל משה עדיין על זה, כמ׳ התפלל מחרי שחטאו ונחרלה הנזירה מאתו יתעלה, כי חמר די׳ לנרה נשעתה, והנה נחמת לח נתקיימה הנזירה הה״ח כל ימי חיי משה, כמו שמפרש נפ׳ כי תשח, כי משה נקש עליה׳ רחמים, ואמר ונמה יודע שפוח כי מלחתי מן נעיניך חני ועמך הלוח נלכתך עמהו (שם ט״ז), והקנ״ה נתרלה לו ואמר לו גם חת הדנ׳ הזה חשר דנרת לעשות (שם י״ז), ומפורש ממהו ז״ל נטל שלמ ימים׳ להם של נגח כל ימי משה, כי כי׳ משה ממלח חקומו, חנל חשמת משה חזר חותו הטר למקומו,

בכן

הָאָסֵף בְּצֵאת הַשָּׁנָה בְּאָסְפְּךָ
אֶת־מַעֲשֶׂיךָ מִן־הַשָּׂדֶה: (יז) שָׁלֹשׁ
פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל־זְכוּרְךָ
אֶל־פְּנֵי הָאָדֹן | יְהוָה: (יח) לֹא־
תִזְבַּח עַל־חָמֵץ דַּם־זִבְחִי וְלֹא־
יָלִין חֵלֶב־חַגִּי עַד־בֹּקֶר:
(יט) רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ

תולדות אהרן האכיף חניכה סס. כ"ה י"ג, ח'. מנחות סס: יראה סנהדרין ד', ג': זכירך חניכה ג', ח': לא תזבח פסחים נ"ט, ג', וע"ח ה'. חניכה י', ג': ראשית נכוריס פ"ב, ג', ופ"ל ח'. פסחים ע"ח, ח'. ג"ג פ"ח, ה':

וואם דוא אויף דעם פֿעלדע אויסזעעסט; ענדליך דיא פֿייער ביים איינזאמיעלן דער פֿריכטע, אום דען אויסגאנג דעם יאהרעם, ווען דוא דיא פֿריכטע דיינער ארבייט פֿאָם פֿעלדע פֿאַלליג איינגעזאמעלט האסט: (יז) דרייא־מאהל אים יאהרע, זאָלל יעדע כיאנספערזאָן ערשיינען, פֿאָר דעם אנגעזיכטע דעם העררן, דעם עוויגען: (יח) דאו בלוט מיינעם אָפּפֿערם (נעהגיליך דעם פסח'ם) זאָללסט דוא ניכט בייַ געזייערטען בראָד אָפּפֿערן; אונד דאו פֿעטט מיינעם פֿעסטאָפּפֿערם זאָלל ניכט איבער נאכט בלייבען ביז אן דען ניאָרגען: (יט) דיא

ערסט

תרגום אונקלוס

דְּשַׁתָּא בְּמִכְנְשָׁךְ יַת עוּבָדָךְ מִן חַקְלָא:
(יז) תְּלַת זִמְנִין בְּשַׁתָּא יֶחֱזוֹן כָּל דְּכוּרָךְ
קֳדָם רְבוֹן עָלְמָא יְיָ: (יח) לָא תִכּוֹס עַל
חֲמִיעָא דַּם פִּסְחִי וְלָא יְבִיתוּן בַּר מִן מַרְבְּחָא
תַּרְבֵּי נִכְסַת חַגָּא עַד צַפְרָא: (יט) רֵישׁ

רש"י

חיספין תורם הלב הניתן תפני הנשמים: (יז) כלם פרשיות ונו'. לפי שסמכן תורה נזכיעית הוקך ל--- שלש פנות יסתרסו ב' רגלי ממקימן: כל זכורך. הזכרי שנן: (יח) לא תזבח על חמן ונו'. לא תשחט את הפסח ני"ד נניסן עד שתעבר החמן: ולא ילין חלב חגי ינו'. חמן למזבח: עד בקר. ויכול הף על המערכה וכסל נליות ת"ל (ויקרא ו') על מוקדם על המזבח כל הלילה ולא ילין חלב ניום חלא נעמוד הנשחר עמאר עד בקר הגל כל הלילה יכול לטעוחו מן הרגלים למזבח: (יט) ראשית

באור

שנות זמן הבאת הנכורים, שבתי הלחם הבאים בעצרת, הין מתירין החדש למנחות, ולשני נכודים למקדש, שנאמר וביום הבכורים וגו' (במדב' כ"ח כ"ו): והג האסף, הוא חג הסכות, בשיגת המסיק, לשר תלמו הבדנות בר ושיקבי' תירוש ויצהר, לוים הכתוב ליתב בסכות לזכרון, כי במדבר ישבו בתלים, ולא היה להם קרקע ולא זמן ותירוש ויצהר. הרי שלשה רגלים תלוי' כלם בפירות הארץ. תניא ושקיל ומסיק (ספרי"ם): בצאת השנה, מחרי שתלמ השנה ותתחיל השנה הבאה: (יז) זכורך, הזכרים שיך: האדן ה', שנות מדון המקום, וממנו נמשך מליך הבריות, על כן תבוא לפניו כעבד המתדמה על מדוניו למועדי ידועים, ומני' תלין דורון, למות על הכמיעה ובעבודת: (יח) לא תזבח על חמין וגו', לא תזבח את הפסח בי"ד בניסן, על החמץ, בימות לאחר מבני המקדש, הבאמין על הפסח, המץ בדשותו: דם זבחי, מין הדם נשחט, לכך למדו רז"ל שהוא לזורק את הדם על החמץ, כי כל עבירות שבתורה נקראת על שם הזביחה, וכן מתירנם בל"מ: ולא ילין חלב חגי וגי', אין למזבח, שעל המערכה מיי' בפסל בליות, שנאמר על מוקדה על המזבח כל הלילה (ויקרא ו' ב'): (יט) ראשית

משפטים כג

תָּחֹג לִי בַּשָּׁנָה׃ (טו) אֶת־חַג
הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים
תֹּאכַל מַצּוֹת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ
לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי־בוֹ
יָצָאתָ מִמִּצְרָיִם וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי
רֵיקָם׃ (טז) וְחַג הַקָּצִיר בִּכּוּרֵי
מַעֲשֶׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה וְחַג

תולדות אהרן חג סס י"ח, ח': יראו הגיגה ז', ח':
וחג מלה ע"ח, ג'. נכוריס פ"ג, ג'. הגיגה י"ח, ח'.
מנחות פ"ד, ג':

תרגום אשכנזי

מאהל, זאָללסט דוא מיר אים יאהרע פֿייערן: (טו) האלטע דיא פֿייער דער אונגעזויערטען קוכען: זיבען טאגע נעהמליך זאָללסט דוא אונגעזויערטע קוכען עסכען (וויא איך דיר געבאָטהען האבע), אום דיא בעשטימטע צייט דעס אָהרען־מאָנאטהס, דען אין דעמזעלבען ביזט דוא אויס מוצרים געגאנגען; מאן דארף אבער ניכט אָהנע גאבען פֿאָר מיינעם אנגעזיכט ערשיינען: (טז) פֿירנער דיא ערנדטעפֿייער בייא דען ערשטלינגען דיינער פֿעלדארבייט, נעהמליך פֿאָן דעם,

רש"י

פעמים וכן כי הביתני זה שלש רגלים: (טו) חדש האביב. שהתנוחי מתמלא בו גתגיים. חגיג ג' חג גכור ולחזון לנסל פירות: ולא יהיו פני ריקם. כשתנחו לרחות פני גרגלי תגיחו לי עולות: (טז) וחג הקציר הוא חג שבועות: גכורי מעשיך. שהוא זמן הנחת גכורים שבתי הלח' הגחין בעלל' היו מתירין החדש למחר ולשבי' גכורים להקדש שלאחר (במדג' כ"ח) וגיום הגכורים וגו': וחג האסיף. הוא חג הסוכות: בחסף את מעשיך. שכל ימות החת' התבוח' מתייגד בחדות ובחג

תרגום אונקלוס

וואס

(טו) יַת חַגָּא דְּפַטִּירַיָּא תִּטַּר שַׁבְעָא יוֹמִין תֵּיכוֹל פַּטִּירָא כְּמָא דִּי פַקֶּדְתָּךְ לְזִמַּן יַרְחָא דְאָבִיבָא אֲרֵי בֵּיהּ נְפַקְתָּא מִמִּצְרָיִם וְלָא יִתְחֲזוֹן קֳדָמַי רֵיקָנִין׃ (טז) וְחַגָּא דַחֲצָדָא בְּכוּרֵי עוֹבָדָךְ דִּי תִזְרַע בְּחַקְלָא וְחַגָּא דְכָנְשָׁא בְּמֵיפַקָּא

באור

מלא חגי (להלן פסוק י"ח), ובן מסלו חג (תהלים קי"ח כ"ז), ומלמו תחג כמו תעשה חג: לי, לשמי נדבי, כי יש ימים יקועים הולכים עובדי הפלילים להנליהם, על כן כתוב תחג לי לגדי (הלאנ"ע): (טו) את חג המצות, התחיל ממנו, כי הוא נרחזון לחדשי השנה: באשר צויתך, הוא כמו מאמר תוסנר, שבעת ימים תאכל מצות (כאשר צויתך) למועד חדש האניב, [ולכן מלת צויתך נדניע מפסיק יותר מן המזלא שבמלת מצות]: למועד, לזמן המונגל ומוקנע: חרש האביב, שהתבואה מתמלאת בו בחגיה, לשון חג, גכור ולחזון לנסל פירות (רש"י): ולא יראו פני ריקם, אין זה כמו ופני לא ידעו (לקמן ל"ג כ"ג), כי שם הפנים הם הנלחים, ופה הכווגה כמו שתלגם אונקלוס ולא יתחזון קדמי, כי הנחים אל בית השם הם הנלחים, והעך ונלחה את פני ה' (שמואל ח' ח' כ"ג), גם ילחה כל זכורך (לקמן פסוק י"ז ול"ד כ"ג) את פני השם, כמו לפני השם (מדגדי הלאנ"ע): ריקם, הוא תואר הפעל, והכוול' נלא קדגן: (טז) וחג הקציר, הוא חג שבועות, והוא מוסב על תשמר שבפסוק הקודם, והכווגה ותשמר גם את חג הקציר: בכורי מעשיך, בכורי קליר חטים, ובחג האלות בכורי השעורים והמלחק בין בכורי השעורים לבכורי החטים כמו שביאר שבועות (הלאנ"ע), ורש"י ז"ל כתב בכורי מעשיך,

שהוא

מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת
לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרֶךָ וְיִנָּפֵשׁ
בֶּן־אֲמָתְךָ וְהַגֵּר: (יג) וּבְכֹל אֲשֶׁר־
אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשָּׁמֵרוּ וְשֵׁם
אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ לֹא
יִשָּׁמַע עַל־פִּיךָ: (יד) שָׁלֹשׁ רְגָלִים

תולדות אהרן וינפש יצמות מ"ח, ג': וכבל כצת י"ח, ח': ושם סנהדרין ס"נ, ג', וק"ט ח': לא סנהדרין ס"נ, ג'. נכורות ג', ג': שלש חגיגה ג', ח':

תרגום אונקלוס

תַּעְבִּיד עוֹבָדָךְ וְבִיוֹמָא שְׁבִיעָאָה תָּנוּחַ
בְּדִיל דְּיֵנוּחַ תּוֹרָךְ וַחֲמָרָךְ וְיִשְׁקוֹט בַּר
אַמְתָךְ וְגִיּוֹרָא: (יג) וּבְכֹל דִּי אֶמְרִית
לְכוֹן תִּיסְתְּמְרוּן וְשׁוּם מֵעֲנַת עַמְמַיָּא
לָא תְדַכְּרוּן לָא יִשְׁתְּמַע עַל פּוּמָךְ:
(יד) תְּלַת זִמְנִין תֶּחֱגוֹן קֳדָמַי בְּשַׁתָּא:

תרגום אשכנזי קמב

געשעפטע פֿערריכטטון; אם זיבענטען טאג אבער מוסט דוא פֿייערן: דאמיט דיין אָכס אונד דיין עזעל אויך רוהע, אונד דער זאָהן דיינער שקלאפֿין, זאָ וויא דער פֿרעמדלינג, זיך erהאָהלע: (יג) זייד זאָרגפֿעלטיג אין אללעם, וואו איך אייך גע- זאגט האבע, לאכפעט דען נאהמען פֿרעמדער גאטטער ניכט ערוועהנען, ער זאָלל דורך דיינען מונד נאר ניכט גיהאָרט ווערדען: (יד) דרייא

מאהל

רש"י

סצת נחמי': למען ינוח שורך וחמורך. תן לו מנוח להתיר סיחת תולם וחוכל עצמים מן הקרקע חו תיגו חלת יחצצנו בתוך הבית חתרת חין זה מנוח חלת נער: בן חמתך. בעבד כנעני הכתוב מדבר: והגר. זה גר תושב: (יג) ובכל חשר חמרתי חליכם תשמרו. לעשות כל מנות עשה נחזרים שכל בחיבת שבתורה חזרים היה במקום לחו: לח תזכירו. שלח יחמר לו שמור לי בגד ע"ח פלוני' חו תעמוד עמי בדיוס ע"ח פלוניח. ד"ח ובכל חשר חמרתי חליכם תשמרו וזה חליהם חחרי' לח תזכירו בלחתך שקולה ע"ח כנגד כל המניה כולן והמזהר בה כחומר חת כולן: לח ישמע. מן הנכרי: על כן. שלח תעב' חותפו' עם נכרי וישבע לך בע"ח שלו שלח שחת' גור' שיכור על ידך: (יד) רגלים.

באור

בן אמתך, בעבד עבל הכתוב מדבר: והגר, גר תושב: (יג) ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו, על דרך הפשט הכתוב נקצר בסופו, וחוזר ומזהיר על ע"ז, ימחר מכל המזהרות הנאות, משר מחרתי מליכם מלהכי' מחריס תשמרו מחר, וחז"ל מחרו ובכל משר מחרתי מליכם תשמרו וגם מלהיס מחריס לח תזכירו, ללמדך שקולה ע"ח כנגד כל המלות כלן, ומזהיר בה כחומר חת כלן: לא תזכירו, לח תזכיר חותו לטובה, ולח תשביעו בחלוהי הנכר: לא ישמע על פיך, זכר שמו כלל, הוח שנחמר בספר יהושע (כ"ג ז'), וגם חלהיהם לח תזכירו ולח תשביעו ולח תעבדום, הוסיף גם לחזין, לבחר בי המזהיר שלח יזכיר ולח ישביע חוח חלח בשם ע"ז (מדברי הרמב"ן): (יד) רגלים, בחורת רגל, כמו פעמיס חין פעס, ושניהם לשון חחד, כמו הכיתני זה שלש רגלים (במדבר כ"ג כ"ח): תחג, נקרח בי"ט חג מצרס חגג, על שם התנועה לפי שמדקדין ומטפחין, בשמחת י"ט, מצלים וחתים וחגנים (שמואל ח' ל' ט"ז), כלומר מרקדין ומפזזין ומכחכחין בשמחה (דר"ק בשלשים שרש חגג, וכ"פ רב סחי גחון). [ולכן הוסח שם חג סתם על סוכות בחנדי רז"ל, כי בו היתה שמחה יתרה בשמחת בית השואבה, והיו מרקדין בו חסידים ואנשי מעשה], וכן בקרח הקהל חג, על שם שקבצ בחג,

יְדַעְתֶּם אֶת־נֶפֶשׁ הַגֵּר כִּי־גֵרִים
הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: (ט) וְשֵׁשׁ
שָׁנִים תִּזְרַע אֶת־אַרְצֶךָ וְאָסַפְתָּ
אֶת־תְּבוּאָתָהּ: (י) וְהַשְּׁבִיעִת
תִּשְׁמְטֶנָּה וְנָטַשְׁתָּהּ וְאָכְלוּ
אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ וְיִתְרָם תֹּאכַל חַיַּת
הַשָּׂדֶה כֵּן־תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ
לְזֵיתֶךָ: (יג) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה

ת"א והשביעת פוכס ת"ד, נ'. מ"ק נ'. ח'. ב"מ ל"ט. ח':

תרגום אשכנזי

ווייסט, וויא איינעם פֿרעמ־
דען צו מוטהע איזט: דען
איהר וואלד זעלבסט פֿרעמ־
דע אים לאנדע מצרים:
(י) זעכס יאהרע זאָללסט
דוא דיין פֿעלד בעזעען, אונד
דיא פֿריכטע דאַפֿאָן איינזאמ־
מעלן: (יא) דאז זיבענטע
יאהר אבער זאָללסט דוא
עס בראך ליגען לאסטען,
אונד וואם דארויף וועכסט
פֿאָללינ פֿערלאסטען, דאס
עם דיא דירפֿטיגען דיינער
נאציאָן פֿערצעהרען, אונד
דען איבערעסט דאַפֿאָן,
מאג דאז ווילד אויף דעם פֿעלדע פֿערצעהרען. זאָ זאָללסט דוא עס אויך מיט
דיינעם ווינבערגע אונד אָהלבערגע מאכען: (יג) זעכס טאגע קאננסט דוא דיינע

רש"י

חת נפש הגר. כתיב הכא כי־גרים חותו:
(י) ואספת את תבואתו. לבון הכנסה לבית כתו
ואספתו אל תוך ביתך: (יא) תשמטנו. תעזוב:
ונטשתו. תחכיל אחר זתן הבזעור. ד"א תשמטנו
תעזוב בתור כבון חריסת וזריעה: ונטשתם.
מלבול ומלקסקס: ויתרם תאכל חית השדה. להקיש
תאכל חביון לתאכל חיה ום חיה חוכלת בלח תעבר
אף חביונים חוכליס בלח תעבר תכתן אחרו אין
תעבר בבזעית: כן תעשה לכרמך. ותחלת התקר־
בדה הלבן כמו שאתר למעלה היתבו תזרע את חרלן: (יב) וביום השביעי תשבות. אף בזכם
השביעית לא תעקר שבת בראשית תתקומם שלא תאתר הוחיל וכל השבם קדושי שבת לא תהובג בם

גע־

תרגום אונקלוס

וְאַתּוּן יַדַּעְתּוּן יָת נַפְשָׁא דְּגִיּוֹרָא אֲרֵי
דַיָּרִין הֲוֵיתוּן בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם: (י) וְשֵׁית
שְׁנִין תִּזְרַע יָת אַרְעָךְ וְתִכְּנוֹשׁ יָת
עֲלַלְתָּהּ: (יא) וּשְׁבִיעָאָה תַּשְׁמְטִינָהּ
וְתַרְשְׁטִינָהּ וְיֵכְלוּן מִסְכֵּינֵי עַמָּךְ
וּשְׁאָרְהוֹן תֵּיבוּל חֵיוַת בָּרָא כֵּן תַּעֲבֵיד
לְכַרְמָךְ לְזֵיתָךְ: (יג) שִׁיתָּא יוֹמִין

רש"י

הפכו, שהוא העודון, על העדר השכלת הדגדים הגדולים וגלוי לעין, כמו העיני
המגזים הרבה תנקר (נתדבר ט"ז י"ד), והכוונה כי השוחד יעור את לב המדם מדבך
הצדק ויכסה מאור השכל עד שהמדם הפקח, שהוא הפך העור, לא ירגיש הדגדים
למתתם, ודברי הצדיקים בדין, שהם יצדים, יהיו בעיניו עקומים ומסולפים:
(י) ואספת את תבואתה, לשון הכנסה לבית, כמו ומספתו אל תוך ביתך (דברים כ"ג ג'):
(יא) תשמטנה, תוסג על תזרע את מרבך, תשמע את מרבך שלא תזרענה: ונטשתה,
את תבואתה, שתעזב אותה לאכול למביוני עמך (הרמב"ן והרשב"ם, וכ"ת יב"ע):
לכרמך לזיתך, כמו בן תבואת הדבן. דרך המקרא להזכיר דבן תירש ויצהר, והוא הדין
לכל אוכלים שהם גדולי קרקע: (יב) למען ינוח ובו', תוסג על שבת ימים תעשה מעשיך,
תעשה כל מלאכתך בבית ובשדה בשבת הימי', בשבוע שיהא שורך וחמרך ניוח השביעי:

משפטים כג

מִשְׁפַּט אֶבְיֹנְךָ בְּרִיבוֹ: (ז) מִדְּבַר־
שֶׁקֶר תִּרְחָק וְנָקִי וְצַדִּיק אַל־
תַּהֲרֹג כִּי לֹא־אַצְדִּיק רָשָׁע:
(ח) וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח כִּי הַשֹּׁחַד
יְעַוֵּר פִּקְחִים וְיסַלֵּף דִּבְרֵי
צַדִּיקִם: (ט) וְגֵר לֹא תִלְחָצוּן וְאַתֶּם

תולדות אהרן מדבד סנועות ג׳. ג׳. ול״ח ח׳: ונקי סנהדרין ל״ג. ג׳. ות״ב ח׳: ושחד פתח י״ח ג׳. כתובות ק״ס. ח׳: השחר כתובות ק״ס. ח׳: וגר ב״מ ג״ט. ב׳:

תרגום אשכנזי קמא

דאז רעכט דעס דירפֿטיגען ניכט בייגען, אין זיינער שטרייטזאכע: (ז) ענטפֿער- נע דיך פֿאָן אייגער ליגען- האפֿטען זאכע. ברינגע דען ניכט אום, דעד איינמאהל אלם אונשולדיג אונד גע- רעכט בעשטאנדען: דען איך וועדע שאָהן דען אונגע- רעכטען ניכט לאָזשפרעכען: (ח) בעשטעכונג זאָללסט דוא ניכט אנגעהמען: דען דיא בעשטעכונג מאכט דיא שארפֿזיכטיגען בליגד, אונד פֿעדדעהט דיא וואָרטע דער גערעכטען: (ט) דריקקע קיינען פֿרעמדען;

ויסט

תרגום אונקלוס

(ז) מִפִּתְגָמָא דְשִׁקְרָא רְחִיק וְדַיָּכָא
וְדִי נְפֵק זַכָּאֵי מִן דִּינָא לָא תִקְטוֹל אֲרֵי
לָא אֶזְכֵּי חַיָּיבָא: (ח) וְשׁוֹחֲדָא לָא תְקַבֵּל
אֲרֵי שׁוֹחֲדָא מְעַוֵּר עֵינֵי חַכִּימִין וּמְקַלְקֵל
פִּתְגָמִין תְּרִיצִין: (ט) וְגִיּוֹרָא לָא תָעִיקוּן

רש״י

תמנד: (ו) תניונך. ל׳ חונה סהוח תדולדל ותחג לכל טוב׳: (ז) ונקי ונדיק אל תהרג. תנין ניוב׳ מנ״ד חיו׳ ואחר לחדיום לו נלמד עליו זכות סאחזירין אותו ת״ל ונקי אל תהרג. ואף על פי סאיגו נדיק סלח נגדק נב״ד מ״ח נקי הוח תדין מיתה סהכי יש לך לזכותו: ומניין ליולח תנ״ד זכאי ואחר ח׳ יש לו נלמד עליו חובה סאין מאזירין אותו לנ״ד ת״ל ונדיק אל תהרג וזה נדיק הוח סנלטדק נב״ד: כי לא אצדיק רשע. אין עליך להאזירו כי אני לא אצדיקנו נדיני אם יולח מיהך זכאי יש לי סלוחים הרבה להמיתו נאותה סנתחייב נה: (ח) ושחד לא תקח. אפי׳ לשטוב אחת וכ״ש כדי להטות הדין סהרי להטות את הדין כבר נאמר לא תטה משפט: יעור פקחים. אפי׳ אכם נאורים ונוטל שוחד סוף שתטרו׳ דעתו עליו ויסאכח תלמודו ויכאה מאוכ עיניו: ויסלף. כתרגומו מקלקל: דברי לדיקים: דבריס המזודקים משפטי אמת וכן תרגומו פתגמין תריצין. יסדיס: (ט) וגר לא תלחץ. בהרבה מקומות הזהירה תורה על הגר מפני שסורו רע:

באור

המזכזי תרגם כפי׳ הרמב״ן שהוא הכאות לפשוטו של מקרא: (ו) לא תטה, עם הדיין יקבר: אביונך, לשון חונה, שהוא מדולדל ותאב לכל טובה: (ז) מדבר שקר תרחק, אם כראה בעיניך הדין מרומה, ועדיס רמאים, ואין אתה יכול להכחיש, התרחק מאותו הדין, ואל תדין בו כלל: ונקי וצדיק אל תהרג, כתרגומו ודיזכי ודינפק דכי מן דינא לא תקטול, אם בגמר הדין לזכותו אל תלמך עליו חובה להרבותו עוד: כי לא אצדיק רשע, ואם אתה הלדקתו, אני לא אלדיקנו, וימות בידי שמים, כדכתיב והאלהים אנה לידו (לעיל כ״א י״ג), יש לי סלוחים הרבה להמיתו בשתחייב בה. ור״ל אאדו ונקי הוא היולא מב״ד חייב ואח״כ בשלא עליו זכות, שהוא נקי אע״פ שלא בלטדק בב״ד, והלדיק הוא היולא מב״ד זכאי ובשלא עליו חוב, ויב״ע תרגם להפך, ותרגם כי לא אלדיק רשע אדום לא הויבא מזכי ליה מן הוא חייבא, לא הייתי אלדיק אותו אלו הי׳ חייב: (ח) יעור, כמו שהוזאלה הדאי׳ מן העין על הלב ומשפט השכל, כן הוזאל

הפכו

רַבִּים לְהַטֹּת: (ג) וְדָל לֹא תֶהְדַּר
בְּרִיבוֹ: ס (ד) כִּי תִפְגַּע שׁוֹר
אֹיִבְךָ אוֹ חֲמֹרוֹ תֹּעֶה הָשֵׁב
תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ: ס (ה) כִּי־תִרְאֶה
חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ רֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ
וְחָדַלְתָּ מֵעֲזֹב לוֹ עָזֹב תַּעֲזֹב
עִמּוֹ: ס חמישי (ו) לֹא תַטֶּה

תולדות אהרן ודל הולין קל"ד, ח': הפנע ב"מ ל"ג, ח': הראה פסחים קי"ב, ב'. ב"מ ל"ב, ח': רבץ ב"מ ל"ג, ח', וכ"ב ח': וחדלת ב"מ ל"ב, ב': עזב סס ל"ח, ח', וכ"ב ח': תטה כתובות ק"ז, ח'. סנהדרין ל"ו, ב':

תרגום אשכנזי

רעכט צו בייגען: (ג) זייא
אבער אויך דעם געמיינען
מאננע אין זיינער שטרייט-
זאכע ניכט צו גונסט:
(ד) טריפֿסט דוא דעם אָכסען
אָדער דען עזעל דיינעם
האסערם אירדענד אן; זאָ
פֿיהרע איהם זאָלכען ווידער
צו; (ה) זיהעסט דוא דען
עזעל דיינעס פֿיינדעס, ער-
ליגענד אונטער זיינער לאסט:
זאָ היטע דיך, איהם זאָלכען
אלליין צו איבערלאסען:
הילף איהם פֿילמעהר אבי-
פאקקען: (ו) דוא זאָללסט
דאז

רש"י

(ג) לא תהדר. לא תחלוק לו כבוד בזכותו בדין ולומר
לו הוא חזכנו וחכבדנו: (ד) כי תראה חמור שונאך
וגו'. הרי כי משמש ל' למה"ח מה"ת מד' לשונות
של משמי לי ובא פתרונו שמא תראה חמורו רובץ
תחת משאו: וחדלת מעזוב לו. נתמיה: עזב תעזב
עמו. עזינה זו ל' עזרה וכן (מלכים ח' י"ד)
עגור ועזוב וכן (נחמי' ב' ב') ויעזבו את ירושלי'
עד החומה תלחום עסר לעזוב ולסייע את חזק
החומה כיוצא בו (דברים ז') כי תחמר בלבבך רבים
הבוים החלה ממנו וגו' שמא תחמר בן בתתי' לא תירא ממם ומדרשו כך דרכו בעותינו כי תרחם
וחדלת פעמים שאתה חודל ופעמים שאתה עתיד הא כיוצ זקן וחינו לפי כבודו וחדלת חו
בזאת עכ"ם ומשה יסרחל וחדלת: עזוב תעזב עמו. לסרק המשא תלתסקל בים תליטול מזחו

תרגום אונקלוס

(ג) וְעַל מַסְכֵּינָא לָא תְרַחֵים בְּדִינֵיהּ:
(ד) אֲרֵי תְעָרַע תּוֹרָא דְּסַנְאָךְ אוֹ חֲמָרֵיהּ
דְּטָעֵי אֲתָבָא תְּהֵבִינֵיהּ לֵיהּ: (ה) אֲרֵי
תֶּחֱזֵי חֲמָרָא דְּסַנְאָךְ דְּבִיעַ תְּחוֹת טוֹעֲנֵיהּ
וְתִתְמְנַע מִלְּמִשְׁבַּק לֵיהּ מַשְׁבָּק תִּשְׁבּוֹק
מֵרֵי דְּבִלְבָּךְ עֲלוֹהִי וְתֶפְרֹק עִמֵּיהּ:
(ו) לָא תַצְלִי דִּין מִסְכֵּינָךְ בְּדִינֵיהּ:

באור

(ג) ודל לא תהדר בריבו, מונקלוס תרגם ועל מסכינא לא תרחים בדיניה, כדכתיב לא
תשא פני דל ולא תהדר פני גדול. מלא בלבך תשפט עמיתך (ויקרא י"ט ט"ו):
(ד) שור איבך, בחירק תחת היו"ד, והוא פועל בינוני (דייגים החסמנים), כי תלת
ומיבתי מהפעלי' היולמיס, והטעם לף על פי שהוא שנוי מינין, וכמה שנמך
(הרמב"ן): (ה) וחדלת, כמו חדל לך מעשות הדבר, וכן ושמרת, והטעם חדל שתעזב
הדבר לו לבדו, רק תתיר עמו הקשרים, ותעזוב המשא, ויפול מזה הלד ומזה הלד,
ויקו' החמור, כן פי' הרמב"ן. וכן למדו רז"ל בפרוקה הכתוב מדבר, ורש"י פי' מעזוב לו
לשון עזרה, וכן עלוב ועזוב (דברים כ"ג ל"ו), וכן ויעזבו את ירושלים (נחמי' ג' ח'),
ועזוב תעזב עמו פי' לפרק המשא, וכתב עוד מלתסקל לי' מלטול משאו מתמו עכ"ל,
משמע שהוא מני' לשון התרגום על מעזוב לו, ונוסחת שלפנינו תרגם מונקלוס מלמשבק
לי', ועזוב תעזב עמו תרגם משבוק תשבוק מה דבלבך עלוהי ותפרק עמיה. המתרגם
המשכנזי

(3) לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רַבִּים לְרָעֹת
וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־רִב לִנְטֹת אַחֲרֵי

תולדות אהרן לא תהיה סנהדרין י"ח. ג'. ונ"ו ח':
לנטות סס ב'. ג': אחרי ג"מ נ"ט. ג'. סנהדרין ג'.
ח'. ונ' ג':

תרגום אונקלוס

(ג) לָא תְהֵי בָּרַר סַגִּיאִי לְאַבָּאָשָׁא
וְלָא תִתְמְנַע מִלְאַלְפָּא מְרַ֫ דְּמִתְבָּעֵי
לָךְ עַל דִּינָא בָּתַר סַגִּיאֵי אַשְׁלֵים דִּינָא:

תרגום אשכנזי קמ

(3) פַּאלגיע דער מענגע ניכט
צום באזען: אין אייגער
שטרייטזאכע, וועז דוא דיי-
נע מיינונג זאגסט, הענגע
דער מענגע ניכט נאך, דאז
רעכט

רש"י

הנידו תניעת סקר שהנשיאהו להיות לו עד חמס.
(ב) לא תהיה אחרי רבים לרעות. יש נמקר' זה
מדרשי חכמי ישראל תגל חין נסון המקר' מיוסד
ניהן על תופניו מכחן דרשו שחין מטין לחוב' נהכרע'
דיין ה' וסיף המקר' דרשו אחרי רבי' להטות שחס יש
פני' נתחייבין יותר על המכין הטח הדין על פיה' לחוב' ונדיני נפשות הכתוב מדבר וחתנא המקר'
דרשו לח תענה על ריב על דב שחין חולקין על תוללח שנא"ד לפיכך תתחילין בד"ג מן הגד נקטנים
שנהן שוחלין תחילה שיחתרו חת דעתם. ולפי דנרי רבותי' כך פתרון המקר' לח תהי' אחרי רבים
לרעות לחייב תיתם נשגיל דיין אחד שיבנו מחייבין על המזכין ולח תענה על הרב לנטות מדנריו ולפי
סהוח חסר וי"ד דרשו נו כן: אחרי רבים להטות. יש רבים שאתם נוט' אחריהם' ואיתתי נזמן שהן
פני' המכריעין נמחייבין יותר מן המזכין ומשמע שנאמר לח תהיה אחרי רבים לרעות שומע אני
אפילו היה עמהם לטוב' תכאן אמרו ד"ג מטין על פי עד אחד לזכות ועל פי שנים לחוב' ואנקלוס
תרגם לח תתנע מלאלפא מם דעיקר על דינה ולשון העברי לפי התרגו' כך היה נדרש לח תענ'
על ריב לנטו' אם יסלק דבר למצפט לח תענ' לנטו' לנד אחד ולסלק עלמך מן הריב אלא היו דן
אותו לאחיתו ואני אומר ליצנו על אופניו כמשוטו כך פתרונו לח תהי' אחרי רבים לרעות אם ראית
רשעי' מטין משפט לח תאמר הואיל ורבים הם הנני נוטה אחריהם ולח תענה על ריב לנטות ונו'
ואם יבא לך הנדון על אותו המשפט אל תעננו על הריב דבר המוטה אחרי אותן רבים להטות את
המשפט מאחיתו אלא אמור את המשפט כאשר הוא וקולר והא אלוי נאומר הרבים:

באור

הדין על פיהם, כי אין מכחישם (רשב"ם): (ב) לא תהיה אחרי רבים לרעת, אם
רואים רשעים מטין משפט לא תאמר הואיל ורבים הם אני נוטה מחריהם: ולא תענה
וגו', כשיאמלך הנדון על אותו המשפט, אל תענהו על הדין דבר המוטה מחרי רבים,
להטות את המשפט מאמתתו, אלא אמור את המשפט כאשר הוא, וקולר יבא תלוי בצואר
הרבים, כן פירש"י ז"ל ליסד המקרא על אופניו כמשוטו, וקרוב לזה פי' הרשב"ם, והוא
מבוון על סדר הנחת הטעמים, כי תינה רבים מעומדת בעשם טפחא, ואלת רב בטעם
קניע המפסיק פחות ממנו, ויהי' מ"כ סדר הטעמים ומהלקותם כזה. ולא־תענה־על־רב
| | לנטת | מחרי־רבים | | | להטת, והוא מדוקדק עם פי' הרב ז"ל, ומין
בזוג אלת להטת כמו לנטת, כי לנטת הוא מהקל כמו להיות נוטים מחדי רבים, ולהטת
הוא מבנין הפעיל, כמו מלוך מטה משפט (דברים כ"ז י"ט), גם נמלא' בלא אלת משפט,
ומטי בר (מלאכי ב' ה'). ויהי' מ"כ להטת מוסב על רב, כאלו אמר לא תענה על
רב להטת (משפט) לנטת מחרי רבים, כן הוא לפי עומק פשוטו של מקרא, ואולם
מדסמך קרא מחרי רבים להטת, דדשו בו חז"ל, שהלכה כרבים, כאלו לזה הכתוב להיות
נוטה מחרי רבים אם הדבר נספק, וכן משמע בם מפשוטו של מקרא שאחרי לא תזהיר
אלהיות מחרי רבים, כי אם לרעת, וכן לא תזהיר מלנטות מחריהם, כי אם שלא
להטות משפט, ומכלל לאו אתה שומע הן, שאם הדבר נספק, יש לך לנטות מחרי הרוב:

משפטים כב כג

קֹדֶשׁ תִּהְיֻן לִי וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה
טְרֵפָה לֹא תֹאכְלוּ לַכֶּלֶב
תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ: ס

כג (ו) לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע
שָׁוְא אַל־תָּשֶׁת יָדְךָ
עִם־רָשָׁע לִהְיֹת עֵד חָמָס:

תולדות אהרן ובשר מכיה י"ח, ח'. זבחים ע"ג, ג'. מנחות ק"ח, ג'. חולין מ"ג. ח'. ופ"ח ח', וע"ב ג', וק"ג ג': לכלב פסחים כ"ג, ח',, וקי"ח ח'. קידושין כ"ח, ח'. מכות כ"ג, ח': חשא פסחים קי"ח. ח'. סנהדרין ז', ג'. מכות כ"ג. ח'. שבועות ל"ח. ח': אל יצמות כ"ם, ח'. ב"ק ע"ג, ג'. סנהדרין ט', ג', וכ"ה ח', וכ"ז ח': לא תהיה סנהדרין ס"ח. ג', ונ"ו. ח':

תרגום אשכנזי

זאָללט מיר הייליגע מענטער זיין: פֿלייש פֿאָן איינעם צעררישענעם פֿיה זאָלט איהר דעם פֿעלדע, זאָללט איהר ניכט עסטען, דעם הונדע זאָללט איהר עם פֿאָרווארפֿען:

כג (ו) נים קיינען פֿאלשען שטן בעריכט אן. האלטע עם ניכט מיט דעם באָזעווינכט, צור אונגערעכטיגקייט איין צייגע צו זיין:

(3)

רש"י

ונשר נשדה טרפה. אף נניח כן חלה שדנר הכתוב בהווה מקום שדרך בהמות ליטרף וכן (דנרים כ"נ) כי נשדה מלחם וכן (שם כ"ג) חשר לא יהיה טהור מקרי לילה ומ"ם למקרים יוס חלה שדנר הכתוב בהווה. ונשר דתלים מן חיות חייה נשר שמלט ע"י טריפת זאב או חרי מן חיה כשרה או נהמה כשרה בחייה: לכלב תשליכון אותו. אף שאר הנאות תותר. או חינו חלה כלב כמשמעו ת"ל דנהילם הו מכור לנכרי ק"ו לטריפה שאותרות נשל הנאות הם כן מה תלמוד לומר לכלב, למדך הכתו' תנו לו שאין הקנ"ם מקפיד שבר כל נרוה שנאסר (שמות י"ח) ונכל נני יטראל לא יחרן כלב לשונו אמר הקנ"ם תנו לו שכרו:

כג (א) לא תשא שמע שוא. כתרנומו לא תקניל שמע דשקר אהרים למקבל לשון הרע ולדיין שלה ישמע דנרי נעל דין עד שיגיח נעל דין חבירו: אל תשת ידך עם רשע. הטוען את

תרגום אונקלוס

תְּהוֹן קַדָּמַי וּבְשַׂר תְּלִישׁ מִן חֱיַת בָּרָא
לָא תֵיכְלוּן לְכַלְבָּא תִּרְמוּן יָתֵיהּ:

כג (ה) לָא תְקַבֵּל שְׁמַע דְּשִׁקְרָ לָא תְשַׁוֵּי
יָדָךְ עִם חַיָּבָא לְמֶהֱוֵי לֵיהּ סָהִיד שְׁקָר:

באור

המשפטים, ומזהיר מדנרים המכוערים, ועתה כשנא להתחיל נהסור המזכל, פתח ואמר ואנשי קדש תהיון לי, שלא יגעלו נפשותם נאכילת הדנרים המתועבים, המשקיעים את הנפש ומרחיקין אותה מן הקדושה, וכן הוא אומר נמקום אחר אל תשקצו את נפשותיכם וגו' והתקדשתם והייתם קדושים (ויקרא י"א מ"ג מ"ד): ובשר בשדה טרפה, אף נניח כן, אלא שדנר הכתוב נהווה, מקום שדרך נהמות ליטרף (מכילתא), ופירושו כמו את"ל נשר דתלים מן חיות חייתא, נשר שמלט ע"י טרפת זאב או אדי מן חיה כשרה או נהמה כשרה נחייה: (רש"י):

כג (א) לא תשא שמע שוא, כמו שהעד מוזהר לא תענה נרעך עד שקר (לעיל כ' ט"ז), כן הדיינים מוזהרין שלא לקנל עדות ולשמוע שקר אלא ודרשת וחקרת: אל תשת וגו', אפי' אם יש עדי שקר, אל תצטרף עמהם להעיד כמותם, ומצ"א שיוצמל הדין

משפטים כב

בְּכֹור בָּנֶיךָ תִּתֶּן־לִי: (כט) כֵּן תַּעֲשֶׂה לְשֹׁרְךָ לְצֹאנֶךָ שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם־אִמּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִּתְּנוֹ־לִי: (ל) וְאַנְשֵׁי־

תולדות אהרן בכור נכורות כ"ו, ג', ונ"ה ג': כן תולין פ"ח, ח'. נכורות כ"ו, ג'. ונ"ה ג': שבעת נדה ת'. ח': ואנשי ספחים כ"ד, ג'. קדושין כ"ז, ג'. חולין קט"ו, ג'. נכורות ג', ח':

תרגום אשכנזי קלט

טער, זאָללסט דוא ניכט איבער דיא צייט אנשטעהען לאכסיין, (נעהמליך ערשט- לינגע אונד אנדערע נאבען דאָפאָן צו ברינגען): דען ערשטגעבאָרענען דיינער זאָה- נע זאָללסט דוא מיר געבען: (כט) זאָ זאָללסט דוא עם מאכען, בייא דיינעם אָכסען, בייא דיינעם קלייענען פֵּיה: זיבען טאגע זאָלל עם בייא זיינער מוטטער בלייבען, אם אכטען טאגע אבער זאָללכט דוא עם מיר געבען: (ל) איהר יזאָללט

תרגום אונקלוס

רש"י

לָא תְאַחַר בּוּכְרָא דִבְרָךְ תַּפְרִישׁ קֳדָמָי: (כט) כֵּן תַּעֲבִיד לְתוֹרָךְ לְעָנָךְ שַׁבְעָא יוֹמִין יְהֵי עִם אִמֵּיהּ בְּיוֹמָא תְמִינָאָה תְּמִינְאֵיהִי קֳדָמָי: (ל) וֻאֲנָשִׁין קַדִּישִׁין

לקנות דיין: (בח) מלאתך. חובת התוכל' עליך כשתהכל' תנוחתך להתנדב והם נכורים: ודומה, התרומה וחיני יודע תיכו ל'דמע: לא תחכר. לא תעכב. תנינן סדר הפרשתן לחכר את המוקדש ולהקדים את המחוכר שלא יקדים תרומה לנכוריס ומעכב לתרומה: נכור נניך תתן לי. לפדותו נחתם סלעי' לכהן והלא כבר נזה עליו נתקוס חכר חלא כדי לסמוך לו כן תעשה לעורך תם נכור חדם לחכר סלעי' יום פודהו שנה' ופדויו מבן חדש תפדה חף נכור נבהמה זקה תטפל בו סלעים יום וחכ"ל נותנו לכהן: (בט) שבת ימים יהיה עם אמו. יו חזרה לכהן שהם נא למהר את קרבנו לא יחכר קודם שתנה לפי שהוא מחוסר זמן: ביום השמיני תתנו לי, יכול יהא חונה לבו ביום נאחר כהן שמיני ונאחד לחלן (ויקר' כ"נ) ויום השמיני והלאה יבוא מה שמיני החחור להלן להכשיר השמיני והלאן חף שמיני החחור כאן להכשיר השמיני ולהלן וכן משמעו וביום שמיני אתה רואני ליתנו לי: (ל) ואנשי קודש תהיון לי. הם אתם קדושים ופרושים מקולני נבלו' וטרפות הרי אתם סלי ואף לאו אינכס סלי:

באור

הסנהדרין (הרמב"ן): לא תאחר, כאשר יחייבו אותך נמשפטים, אלתקלם: (כח) מלאתך, אמרו חז"ל אלו הנכורים, שאדם חייב נהן כשהנואה מתמלאת, וכן ת"ח, וכפירש"י ז"ל, ודמעך פירש"י התרומ' (והוא מהמכילת'), ואיני יודע מהו לשון דמע עכ"ל, והרמב"ן והרשב"ם פי' לפי פשוטו של מקרא כי פרי השדה והכרם יקרא מלאה, כדכתיב פן תקדש המלאה הזרע (דברים כ"ב ט'), ויהי' מלאתך כולל כל מתנות התנואה, ודמעך דמז לתירוש ויצהר, מושאל מן דמעת העין, שהיין והשמן נדחתם טיפות ידמה אל הדמעה, וכ"כ הנאון רב סעדי', אלא שלדעתו מלאתך כוללת המלאה מן הזרע והמלאה מן היקב, ודמעך בנוי ליצהר לנך: לא תאחר, לא תאחר המתנות שאתה נותן מהם ניקב, והמעך בנוי ליצהר לנך: לא תאחר, לא תעמיד שמתנות נותן מהם (שם י"ח ד'), וחז"ל אמרו לא תאחר שלא ישנה סדר הפרשתן, לאחר את המוקדש ולהקדים את המאוחר: וי"ע תרגם נכורי פירך ונכורי חמר נעוון (הוא תרגומו של יקב, והשיקו היקנים (יואל ג' כ"ד) תרגומו ויעופון נעויה) לא תעכב על זמניהן מן למסקותהן למתר שכיחתי, תרגם הכל על הנכורים, שלא יאחר להעלותם לירושלים: בכור בניך וגו' כן תעשה לשורך וגו', כל אלו ענייני דאשית הס: (ל) ואנשי קדש תהיון לי, עד הנה הזכיר המשפטים

משפטים כב

עַד־בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ׃
(כו) כִּי הִוא כְסוּתָהּ לְבַדָּהּ הִוא
שִׂמְלָתָהּ לְעֹרוֹ בַּמֶּה יִשְׁכָּב וְהָיָה
כִּי־יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי־חַנּוּן
אָנִי׃ ס ובישעי (כז) אֱלֹהִים לֹא
תְקַלֵּל וְנָשִׂיא בְּעַמְּךָ לֹא תָאֹר׃
(כח) מְלֵאָתְךָ וְדִמְעֲךָ לֹא תְאַחֵר

כסותו קרי

תולדות אהרן עד בא ג"מ קי"ד, ג': **אלהים** סנהדרין כ"ו, ח', וס"ו ח': **ונשיא** יומא כ"ג, ג'. ב"ק נ"ד, ג'. ב"מ ת"ח, ג'. ב"ב ד', ח'. סנהדרין פ"ח, ח'. תכות ח', ג': **מלאתך** נכורות כ"ו, ג'. תמורה ד', ח':

תרגום אשכנזי

סעסט: זאָ נוסט דוא עם
איהם נויט זאָננען־אונטער־
גאנג ווידער נעבען: (כו) דען
עם קאן זיינע אייניגע דעק־
קע זיין, עם איזט פֿיללייכט
דאז לאקען פֿיר זיינען נאק־
טען לייב; ווָארונטער זאָלל
ער נון שלאפֿען? ווען ער
אלזאָ צו כויר שרייען ווירד,
זאָ ווערדע איך איהן ערהאָ־
רען, דען איך בין ערבאר־
מונגספֿאָלל: (כז) איין גנאָטט־
ליכעס ווועזען זאָללסט דוא
ניכט שעלטען; אונד דער
אָבריגקייט אין דיינעם פֿאָל־
קע ניכט פֿלוכען: (כח) דיי־
נע טענגע, אונד דיינע קעל־

רש"י

סוגע: (חגוג תחגוג, כפל לך בחגלה עד כמה
פעמים תמר הקנ"ם כמה תתה חוג' לי והרי נפסק
עולם חגני כל חתם וחתם וגותג' דין ותתחייב' לפני
וחני מחזירם לך חף חתה טוג והסיג): עד בח
הסתם תסיגנו לו. כל היום תסיגנו לו עד בת
הסתם ובנח הסתם תחזור ותטלנו עד סיגח בקר
של תחר ובכסות יום הכתוב תדבר שח"ל לה בלילה:
(בו) כי היח כסותו. זו טלית: שמלתו. זה
חלוק: במה ישכב. לרצות את המלע: (בז) אלהים לא תקלל. הלהים לח תקלל. הרי זו חזהר' בנרכת הבח וחזהרם

תרגום אונקלוס

בְּסוּתָא דְּחַבְרָךְ עַד מֵיעַל שְׁמְשָׁא תְּחֵיבִינֵיהּ
לֵיהּ׃ (כו) אֲרֵי הִיא בְּסוּתֵיהּ בִּלְחוֹדֵיהּ
הִיא תּוֹחְבֵיהּ לְמַשְׁכֵּיהּ בְּמָא יִשְׁכּוֹב וִיהֵי
אֲרֵי יְקַבֵּל קֳדָמַי וְאֶקְבֵּיל קְבִילְתֵּיהּ אֲרֵי
חַנָּנָא אֲנָא׃ (כז) דַּיָּנָא לָא תְקַלֵּל וְרַבָּא
בְּעַמָּךְ לָא תְלוֹט׃ (כח) דְּבוּרָךְ וְרִמְעָךְ

באור

עד כמו עדם, שיבנו לו הכסות עדם תבח הבתם, כמו שתתר במקום תחר הבת תשיב לו
את העבוט כבוא הבתם (דברים כ"ד י"ג), ועל פיו תקנם כן בם המתרגם התכמי כי
הוא הכתוב לפסוטו של מקרא: תשיבנו, מוסב על החבול שהוא לשון זכר: (כו) כי הוא,
השלמה מזכר, היא כסותו, היא שלמתו, במה ישכב, וכל זה לעובר החמלה, ומז"ל
למדו כסותה, זו טלית, שלמתו, זה חלוק, במה ישכב, לרצות את המלע: בזה ישכב
והיה כי יצעק, בזה יקדם תבר לפני, דבון העולמים חני חדם והוא חדם, הוא שוכב על
מעתו, ומני במה אשכב? ושמעתי מבמת נפשו, כי חדתי חבון: ד"ו במה ישכב, הרי
לנה נובעת בלילה, והי' כי יצעק (נוסח לשון רש"י בב"י שבידי, ונמלא בחדש תבחות):
כי חבון אני, שברחמים בראתי את עולמי (מכילתא), ולשוי לבריותי שיתנהגו בם בם
בחדת הרחמים, לפנים משורת הדין, כי במה זו בבדלו, ובמדה זו חני מודד להם:
(בז) אלהים לא תקלל, למדו מז"ל שהיא מזהרה לברכת השם מפי' בבנוי, ומזהרה
לקללת דיין, כי יבוא בכלל אלהים, השם הבכבד, והשופט אשר יבא מושב אלהים בבתן:
ונשיא בעמך, בל בשיא בעם, שהוא ראש השדרה על ישראל, בין שיהיה מלך או ראש
הסנהדרין

נְשֵׁיכֶם אַלְמָנוֹת וּבְנֵיכֶם
יְתֹמִים: פ
(כד) אִם־כָּסֶף | תַּלְוֶה אֶת־עַמִּי
אֶת־הֶעָנִי עִמָּךְ לֹא־תִהְיֶה לוֹ
כְּנֹשֶׁה לֹא־תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ:
(כה) אִם־חָבֹל תַּחְבֹּל שַׂלְמַת רֵעֶךָ

תולדות אהרן אם כסף ג"ת ע"ח, ח':
ג', וע"ס ג': תשימון כתובות מ"ו.
חבל ג"מ נ"ח, ג', וקי"ג ג':

תרגום אונקלוס

נְשֵׁיכוֹן אַרְמַלָּן וּבְנֵיכוֹן יַתָּמִין: (כד) אִם
כַּסְפָּא תּוֹזִיף כְּעַמִּי לְעַנְיָא דִּי עִמָּךְ לָא
תְּהֵי לֵיהּ כְּרַשָׁיָא לָא תְשַׁוּוֹן עֲלוֹהִי
חֻבּוּלְיָא: (כה) אִם מַיָּטָבוּתָא תֵּיתַב

תרגום אשכנזי קלח

סען: זאָ וועדען אייערע
וויבער ווי׳טווינען וועדען,
אונד אייערע קינדער וואיזען:
(כד) וען דוא איינעם פּאָן
מיינעם פּאָלקע נעלד ליי־
הענט, נעהמליך דעם אר־
מען נעבען דיר, זייא ניכט
נעגען אידן, וויא איין שולד־
אייגפּאָרדערער; איהר זאָללט
איהם קיין צינז אויפּלעגען:
(כה) וען דוא דיר דאז בעט־
טוך דיינעס נעכסטען צום
אונטערפּאנדע נעבען לע־
סעסט

רש"י

תהו חס נזנו: (כד) חס כסף תלוה חת עמי. כ׳
ישמיטנ חומר כל חס וחס שנתוכים כסות חון
תשלומי וחם חחד מהן. חת עמי. עמי ונכרי עמי
קודם עני ועשיר עני קודם עניי עירך ועניי עיר
חחר׳ עניי עירך קודמין וזה משמעו חס כסף תלוה
חת עמי תלוהו ולח לנכריס ולחיזה מעמי חת
העני ולחיזה עני לחותו שעמך. (ד"ח חת העני שלח תניהג בו מניהג נזיון נהלוחה שחמ עמי:
חת העני עמך. הוי מסתבל בשלהך כחילו חתה העני): לח תהיה לו כנשה. לח תתנשנו נחזקה
חס חתה יודע שהין לו חל תהי דוח׳ עליו כחילו הלויתו חלח כחילו לח הלויתו כלום לח תכלימהו:
כן. רבית שיוח כנשיכת נחש שנוסך חנודה קטנה נרגלו ואינו מרגיש ופתאום הוח מנעגע ונופח
עד קדקדו כך רבית חינו מרגיש ואינו ניכר עד שתרבי׳ עולם ומחסרו ממון הרבה: (כה) חס
חבל תחבל. כל ל׳ חבלה חינו משכון בשעת הלויה חלח שממשכנין חת הלוחה כשמניע הזמן ואינו

באור

תלוה, אם נתן לך השם כון שתוכל להלוות העני: עמי, קדם העניי׳ עמי, כי החסידים
לא יבקשו עושר בעולם הזה (תהל׳ ע"ג), ובמדרש תנחומא אמרו העניי׳ עמו של הקב"ה
שנאמר כי נחם ה׳ עמו ועניו ירחם (ישעי׳ נ"ד י"ג), עמך, שהוא במקום שאתה דל
הוא, וחז"ל אמרו הוי מתבל בעלמך כאלו אתה עני: לא תהיה לו כנשה, בתרגום
ירושלמי פתר לא תהוין לי׳ מרי חוב דחיק, אל תהי׳ עמו כדרך הנושים שידיהם קשה
על הלוה, לתגוע ממנו בחזקה, לשים עליו נשך, למען הרחיב את זמנו, לצד אל ניאו
ולמשכנו, ושלא להשיב לו העבוט עד שיפרע, כי אם התנהג עמו בחסד, אם אתה יודע
שאין לו, הי׳ עמו כאלו לא הלויתו כלום, ולא תכלימהו: נשך, רבית שהוא כנשיכת
נחש, שנוסך חנודה קטנה נרגלו, ואינו מרגיש, ופתאום הוא מנעגע ונופח עד קדקדו,
כך רבית אינו מרגיש ואינו ניכר, עד שתרבה עולה ומחסרו ממון הרבה (רש"י), ומשל
תשימון לשון רבים, כי המלוה והסופר והערב והעדים כלם עונשים: (כה) חבל תחבל,
כל לשון חבלה אינו משכון בשעת הלוחה, אלא שממשכנין את הלוה כשמניע הזמן ואינו
פורע: עד בא השמש, אמרו חז"ל בכתוב אחד, שהוא לוקח ממנו בלילה,
כדי שלא יתנהו למלוה אחר, ומחזיר לו ביום, ויכ"ע הרבה עד לא יטעון שמא, ויהי׳

משפטים כב

תִּלְחָצֻנּוּ כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ
מִצְרָיִם: (כא) כָּל־אַלְמָנָה וְיָתוֹם
לֹא תְעַנּוּן: (כב) אִם־עַנֵּה תְעַנֶּה
אֹתוֹ כִּי אִם־צָעֹק יִצְעַק אֵלַי
שָׁמֹעַ אֶשְׁמַע צַעֲקָתוֹ: (כג) וְחָרָה
אַפִּי וְהָרַגְתִּי אֶתְכֶם בַּחֶרֶב וְהָיוּ

הרגום אשכנזי

וואָרטען) קרענקען, אונד
ניכט אונטערדריקקען: דען
אייהר וואַרעט זעלבסט
פֿרעמדע, אים לאנדע מצרים:
(כא) אייהר זאָללט קיינע
ווידווע אונד קיינע וואיזע
בעדריקקען: (כג) וואָ דוא
איהן בעדריקסט! דען ווען
ער צו מיר שרייעט, זאָ
ווערדע איך זיין שרייען ער-
האָרען: (כג) מיין צאָרן

ווירד ענטברענען, איך ווערדע אייך דורך דאס שווערדט אומקאָממען לאס-
סען

רש'י

כי גרים הייתם. חס הוניהו חף הוח יכול להונותך ולומר לך חף חתם מגרים נחת. תוס בגן חל תחמר לחביריך. כל ל' גר חדס חלח גולד נחותם תדיעם חלח נח תתדיל' תחרת לגור שם: (כא) כל חלמנה ויתום לח תענון. ה"ה לכל חדס חלח סדגר הכתוב בהווה לפי שהם תשובי כח ודבר תלוי לענותם: (כב) חס ענה תענה חותו. הרי זה תקרח קלר נזס ולח פיל' עונשו. (וחח דכתיב והיו נשיכם ונו' זהו חס נשך ינשך חבל נחש לח נשך לח פי' וק"ל. כיון לכן כל הורג קין נזס ולח פי' עונשו חף כחן חס ענה תענ' הותו ל' נזוס כלומר סופך ליטול חת שלך נתת כי הס נשך ינשך חלי ונו': (כג) והיו נשיכם חלמנות. תמצחע שנחתך והרגתי חתכם חינו יודע שנשיכם חלמנות ובניכם יתומים חלח הרי זו קללה מחרת שיהיו הנשים נרושות כחלמנות חיות שלח יהיו עדיס למית' נשליהן ותהיינה חסורות להנש' ומבניס יהיו יתומים שלח יניחוס ג"ד לירד לנכסי חבים' לפי שחין יודעין חס

תרגום אונקלוס

תְּעִיקוּן לֵיהּ אֲרֵי דַיָּרִין הֲוֵיתוּן
בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם: (כא) כָּל אַרְמְלָא
וְיָתֵם לָא תְעַנּוּן: (כב) אִם עַנָּאָה תְעַנֵּה
יָתֵיהּ אֲרֵי אִם מְקַבֵּל יְקַבֵּל קֳדָמַי
קָבָלָא אֶקַבֵּל קְבִילְתֵּיהּ: (כג) וְיִתְקֵף
דוּגְזִי וְאֶקְטוֹל יַתְכוֹן בְּחַרְבָּא וְיֶהֱוֵין

באור

הגר כי גרים הייתם בארץ מלרים, ומי שבי' בלרה ומלוקה והשם הלילו, דלוי שידחס על כל הדא במלוקה היית, וכן הוא בתולדות נסס המדס שיכתבו דמיו בדמותו חת דעתו במכלוב שהרגים הוא בעלמו לשעבר: (כא) כל אלמנה, חפי' עשירה ובעלת נכסים, כי דמעתה מלוי' ונפשה שפלה: לא תענון, הוא הדין לכל מדס, מלא שבשל הכתוב בהווה, לפי שהם תשובי כח, ובשל מלוי לעבותס: (כב) אם ענה תענה אתו, הרי זה מקרא קלר, נזס ולא פיל' עבשו, כמו לבן כל הרג קין (בראשית ד' ט"ו). נזס ולא פיל' עבשו, אף כאן אם ענה תענה אתו, לשון נזוס, כלומר סופך לטול את שלך. למה? כי אם נשך ינשך וגו' (רש"י). והכוונה שים כאן תבחי אם ענה תענה, מבלי תשינת התבחי, כי וחרה אפי והרגתי, היא התשובה על אם נשך ינשך, לבך פיל' הרג שהוא כמו בזוס והתרחה, ובעודו כמו השמר לך מלעשותו! שמע אשמע צעקתו, כי קדוב אבי לבשבתי לב ודבחי דוא, וכן אמר ואל תדבא עבי בשער, כי ה' יריב ריבם (משלי כ"ג כ"ג כ"ב) ובשבי יתומים אל תבא, כי בחלם חזק הוא יריב את ריבם אתך (שם כ"ג י' י"א): (כג) והיו נשיכם וגו', מדה בבגד מדה: (כד) אם כסף

הלוה

משפטים כב

מוֹת יוּמָת: ס (יט) זֹבֵחַ
לָאֱלֹהִים יָחֳרָם בִּלְתִּי לַיהוָה
לְבַדּוֹ: (כ) וְגֵר לֹא־תוֹנֶה וְלָא

תולדות אהרן זבח ניטין כ"ח. ג'. סנהדרין ס'. ג':
בלתי סוכה ת"ה. ג'. סנהדרין ס"ב. ח': וגר ב"מ
כ"ח. ג'. וכ"ט ג':

תרגום אונקלוס

אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵיל: (יט) דְּדָבַח לְטַעֲוָת
עַמְמַיָּא יִתְקְטֵיל אֱלָהִין לְשָׁמָא דַיְיָ
בְּלָחוֹדוֹהִי: (כ) וְגִיּוֹרָא לָא תוֹנוּן וְלָא

תרגום אשכנזי קלז

זאָל געטאָדטעט ווערדען:
(יט) ווער איינעם אנדערן
גאָטטליכען וועזען אָפּפֿער
שלאכטעט. אויסער דעם
עוויגען אלליין, דער האט
דאז אַלעגען פֿערווירקט:
(כ) אייגען פֿרעמדען,
זאָלסטו דוא ניכט (מיט
וואָר-

רש"י

(יט) לאלהים. לע"ח אלו הים נקוד לאלהים (הלח"ד נלירו) כי' נרין לפרס ולכתו' אחרים עכשו שאתר לאלהים אין נרין לפרס אחרי' שכל לא"ר וצי"א המשמשת נרחם כתיב' הם נקודים נחטף כנון לאלך לתדנר לעיר נרין לפרס לאיזה אלך לאיזה תדנר לאיזה עיר וכן לאלכים ולנבלים נאורך נרין לפר' לאיזה ואם אינו מפר' כל אלכים נמשמע וכן לאלהים כל אלהים נמשמע אפילו קודם אנל כשהוא נקודם פת"ח כמו לאלך לתדנר לעיר (פת"ח וקת"ן ענין אחר נענין זה וגם י"ל נדרך אחר כת"ס נדקדוקי רס"י ועויין נו) נודע נאיזה אלך תדנר וכן לעיר נודע נאיזה עיר תדנר וכן לאלהים לאותן שאומרת' עליהם נאקוס אחר. כיולא נו (תהלים פ"ו) אין כאוך נאלהים לפי שלא פיר' כוולך ליאקד פתח: יחרם. יומת לאיזה יאחר יאחרם והלא כנר נאחרים נו אית' נאקוס אחר (נדנרי י"ז) והולאת את האיש ההוא או את האשה ההיא וגו' אלא לפי שלא פי' על איזו עבודה אינה אלא אחת נאיזה צד ופיר' לך כאן זובח לאלהים לומר לך אם זובח עבודה הנעשית נפני עצמ' אף אנו מרנים האקשיר ומנסך שאין עבודות נפנים וחייבים עליהם לכל ע"א אין סדרכם לעבדה נכך אין שאין דרכם לעבדם נכך אלא שאר עבודות כגון האכדה והשרפן והאנפף והאשק אינו נאיאים אלא נאחרים: (ב) וגר לא תונה. אונאת דנרים קונטריי"ר נלע"ז (ו. כמו (ישעי' מ"ט) והאכלתי את מגיך את נשרם: ולא תלחצנו. נגזלת ממון:

(ווידערשפרעכען, היר: מיט ווערטען בעווידיגען) Contrarier, (ו בלע"ז

באור

עמו, ולא נקוב השוב ולא נידא הדע מזולתו, ולא נשמע אל מעוננים וקוסמים ומכשפים, כי זהו נגד תמימות הלב עם ה' אלהיך, כמו שאמר נמשכן תודה לא ימלא כך וגו' קסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף וגו', תמים תהיה עם ה' אלהיך (דנדים י"ח י' י"נ): (יט) זבח לאלהים, נקמן תחת הה"א הידיעה, למותן שאמרתי לך אליכם לא יהי' לך אלהים אחרים (לעיל כ' נ'), וזה נדנרות הזהיר, וכאן נמשפטים לאוי להזהיר עונש העונד ומשפטו, ואלת אלהים כוללת אף אלהי מעלה: יחרם, יומת נד"ק, וכתנ הרמנ"ן ז"ל שאמר יחרם. כי מפני שהוא זנח לחרם, יהי' חייב שיחרם, כענין והיית חרם כמהו שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא (דנדים ז' ט"ו), ויתכן שיכלול הכתוב הזונח נפ הזנח שהכל יהיה לחרם, ללמד שהוא מסור נהשמה עכ"ל: בלתי לה' לבדו, שעור הכתוב זנח לאלהים נלתי לה' לנדו, יחרם, ונענוש שהוזהים לכחות השמים ואלהי אדום יחשנו שאין נזה אדי, לפי שהם אמנעיים להפיק רצון אמתו, וכאלו הזנחים לאל ולאשרתיו, על כן אמר נלתי לה' לנדו: (כ) לא תונה, אונאת דנרים קונטר"רייד נלע"ז נל"א (אויסהאהנען), כמו והאכלתי את אוניך את נשרם (ישעי' מ"ט כ"ו) (דס"י): ולא תלחצנו, נגזלת ממון: כי גרים הייתם, כמו שאמור לקמיהו ואתם ידעתם את נפש

הגר

משפטים כב

עִמָּהּ מָהֹר יְמַהֲרֶנָּה לּוֹ לְאִשָּׁה:
(טז) אִם־מָאֵן יְמָאֵן אָבִיהָ לְתִתָּהּ
לוֹ כֶּסֶף יִשְׁקֹל כְּמֹהַר
הַבְּתוּלֹת: ס (יז) מְכַשֵּׁפָה לֹא
תְחַיֶּה: (יח) כָּל־שֹׁכֵב עִם־בְּהֵמָה

תולדות אהרן מהר סס ת', ח'. קדושין מ"ז, ח': אם מאן כתונות נ"ט, ג', ות"ד ג'. קדושין מ"ו, ח': כסף כתונות י', ח', וכ"ט ג', ונ"ט ג': **מכשפה** נדכות כ"ח ג'. יבמות ד', ח'. סנהדרין ס', ח'. וס"ז ח': שוכב נדכות סס. יבמות ד', ח'. סנהדרין ט"ו, ח'. ונ"ד ג', וס' ח', וס"ז ג':

תרנום אשכנזי

אונד ליגט בייא איהר: זאָ זאָללַ ער זיא זיך צור פרויא ערקויפען: (טז) ווייגערט אבער דער פאטער זיך, זיא איהם צור פרויא צו גע- בען: זאָ זאָללַ ער זאָ פיל זילבער צו וויגען, אלם דאז עהעגעלד דער יונגפערן איזט: (יז) איינע צויבערין, זאָללסט דוא ניכט לעבען לאססען: (יח) ווער מיט איינעם פיהע שאנדע טרייבט, זאָללַ

רש"י

תרי יתדן. סדוג גג' חרתי כפתוי נג' ענדי: מהר יתהרנה. יפסוק לה מוהר כמשפט חיש לאחתו סכותג לה כתונ' ויסחנה: (טז) כמהר הבתולת. סהות קנוג חמסי' כסף חלג התופס חת הנתולה וסונ' עתה נחונם שנחתר (דנרים כ"נ) ונתן הרים הסוכג עמם לאחי הנערים חמסי' כסף: (יז) מכשפה לא תחיה. חלה תומת נפית דין וחחר זכוי' וחחד נקנות חלה סדנר הכתוג נהווה סהנסי' מלויות מכשפו': (יח) כל שוכב עם בהמה מות יומת. נסקילה רונע כורנעה סכתוג נהן דמיהס נס:

באור

נדנדי שקל: אשר לא ארשה, שמס מרשה חייב סקילה, כדכתיב נמסנה תורה (דנרים כ"נ כ"ד): מהר ימהרנה, יפסוק לה מוהר, כמשפט חיש לאחתו שכתוב לה כתובה וישאנה, כך פירש"י ז"ל, והוא כמ"ש כתובה דמוריתא, ועל דרך הפשט הכוונה על השלוחים והשדוכי' שהשדוך תשלח לאדוסתו לנדכי הנשואין, ושם הנקראי' נלשון חז"ל סנלונות, ונלשון מדרשי ועדא נקראים מוהרי, ושעור הכתוב שישלח לה נדכי החופה והנשואין להיות לו לאשה, ואחר הכתוב נלשון הזה, ולא אחר שיקחנ' לו, כי אין מנוה עליו שישאנה, רק אם רצה, ואם לא יחפון נה מתחלה יפרע (מדנדי הרמב"ן): (טז) אביה, שהוא זכאי נכסף קידושין נקטנה ונערה: כמהר הבתולת, כאחר אשר יתנו האנשים לנתולות הנשואות להם, והטעם כי פשלה נעיני הנחוריס וילעדך מניה להדנות לה אתן, ואם לא יתנו לה אחר, ולאוי הוא שיפרענו האפתה, ואמרו רז"ל כי ענין האחר הזה הוא נקנג נענין האונס, והוא אחשיס כסף (מדנדי הרמב"ן): (יז) מכשפה, האוסף הוא האומה דנר התולדות למדאה עין, ידאה הדומה שאדם תנועה נעולם אנלי תנועה שקדאה לה ואיוחסת אליה יאס הסנה אל האסונב, כי אס נדנול ונזיל' לנד, או ע"י אעשים זרים אין ענוך להם אל הפעולה ההיא, ואחר אכשפה, לפי שרוב הכשפים כאלו נאשים: לא תחיה, נכל חייני אית אות אחר אות יומת, והוא אלות עשה עליהן לנעל הרע אקדאנו, ופה אחר לא אחי', כי החחיל נה הכתוב להזהיל אותנו נלאו שלא נאי' אותה, והטעם אפני שהי' טומאת הפס רנת האהומה, והשוטי' נפתי' אחריה, וכן הדין נכל אדנ' התקלה (אדנדי הרמב"ן), לפי הפס שהי' תמיד עמו

וְנִשְׁבַּר אוֹ־מֵת בְּעָלָיו אֵין־עִמּוֹ
שָׁלֵם יְשַׁלֵּם: (יד) אִם־בְּעָלָיו עִמּוֹ
לֹא יְשַׁלֵּם אִם־שָׂכִיר הוּא בָּא
בִּשְׂכָרוֹ: ס (טו) וְכִי־יְפַתֶּה אִישׁ
בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־אֹרָשָׂה וְשָׁכַב

תולדות אהרן ונשבר נ"מ נ"ר, נ': בעליו נ"מ סס: בתולה כתובות כ"ט, נ': ארשה סס נ"ח, ח':

תרגום אשכנזי קלו

סטען (איין זאָלכעם לאסט־פֿיה), אונד עס ווירד בע־שעדיגט, אָדער שטידבט, ווען דער אייגענטהימער ניכט דאבייא איזט: זאָ מוס ער עס בעצאהלען: (יד) איזט אבער דער אייגענטהימער מיט דאבייא, ברויכט ער עס ניכט צו בעצאהלען; איזט עס געמיטהעט: זאָ געהט דער פֿערלוסט אין דאז מיטהגעלד מיט איין:

(טו) ווען יעמאנד איינע יונגפֿער, דיא ניכט פֿערלאָבט איזט, פֿערפֿיהרט, אונד

תרגום אונקלוס

חַבְרִיהּ וְיִתְבַּר אוֹ יְמוּת מָרֵיהּ לֵית
עִמֵּיהּ שְׁלָמָא יְשַׁלֵּם: (יד) אִם מָרֵיהּ
עִמֵּיהּ לָא יְשַׁלֵּם אִם אַגִּידָא הוּא עַל
בַּאֲגִרֵיהּ: (טו) וַאֲרֵי יְשַׁדֵּל גְּבַר בְּתוּלְתָּא
דְּלָא מְאָרְסָא וְיִשְׁכּוֹב עִמָּהּ קַיָּמָא

רש"י

שבר וגניבה שהיו יכול להגיע: (יג) וכי ישאל. בא ללמד על השואל שחייב בתשלומין: נשבר או מת בעליו. שהיו נתונין: אין עמו. שם בעליו של שור שהיו עם השואל בשעת מלאכתו: (יד) אם בעליו עמו. בין שהוא בתוך המלאכה בין שהוא בתוך המלאכה חזקת היה עמו בשעת שהלה מ"ל להיות עמו בשעת שבירה ומיתה: שם שכיר הוא. שם השור שהיו שהול שלה שכיר את בשכרו ולא בשעת שבירה ומיתה: (טו) וכי יפתה. מדבר על בתה עד שתגדל ולו ובן תרגומו

באור

תרגם יב"ע וכירושלמי, וכן מי' בשכילתא: (יג) וכי ישאל, בא ללמד על השואל שחייב בתשלומין: ישאל איש, בשאר לעשות בה מלאכתו: בעליו אין עמו, שם בעליו של שור שהיו עם השואל בשעת מלאכתו: (יד) בעליו עמו, בשעת מלאכתו, שכי' המשאיל בשעת מלאכת השואל בשעת השאלה, פטור השואל בתשלומין: אם שכיר הוא, שם השור שהיו שהיל שלא שכיר: בא בשכרו, ליד השוכר הזה, ולא בשאלה, שאין כל השאלה שלו, שבדי ע"י שכרו בשאר בו, ואין לו תשבץ השואל לשתחייב בתשלומין, ולא פי' שם דינו, שם כשיצד שכר כו, לפיכך נחלקו בו חכמי ישראל, שוכר כילד משלם, ד"ת מומר כשיצד שכר, ד"י מומר כש"ם עכ"ל רש"י ז"ל, ולפנדיו לא פי' הכתוב בשובר הטבייני התשלומין דבר, כי לשון בא בשכרו מוסב על גוף השור ליד השוכר, לתת טעם מדוע דין השוכר שהיו כדין השואל. ויב"ע תרגם בא בשכרו, עשל פסידים בשנדי', כשלו שמד שבמזק יבא בשעת השכר, וכן מתורגם בל"א: (טו) וכי יפתה, ענין הפתוי, הבנין הקל שמצו הוא עומד, והולשתו נטיית הלב לדברים או עניינים המקובלים לב החוש והשמיעה, ופעמים שיבדם השפע השכל, כמו פן יפתה לבבכם (דברים י"א ט"ז), שם נפתה לבי על אשה (מיוב ל"א ט'), ויפת יפתה לבני (בם כ"ז), ולכן המבשים שאין דעתם שלימה להשכיל, ויטעה לבם שכר לשמוע אל הדברים המקובלי' בתהלת עניניס, יקראו פתאים וכמו שאמר פתי יאמין לכל דבר (משלי י"ד ט"ו), והוא מלשון מבידות ופתאומית, כי עלת נפתלים נשברה, והבבך שמנו הוא יונח, שיסית את הבתולה, ויש את לבבה

משפטים כב

וּמֵת אוֹ־נִשְׁבַּר אוֹ־נִשְׁבֶּה אֵין
רֹאֶה: (י) שְׁבֻעַת יְהוָה תִּהְיֶה בֵּין
שְׁנֵיהֶם אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ
בְּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ וְלָקַח בְּעָלָיו
וְלֹא יְשַׁלֵּם: (יא) וְאִם־גָּנֹב יִגָּנֵב
מֵעִמּוֹ יְשַׁלֵּם לִבְעָלָיו: (יב) אִם־
טָרֹף יְטֹרַף יְבִאֵהוּ עֵד הַטְּרֵפָה
לֹא יְשַׁלֵּם: פ
(יג) וְכִי־יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ

תולדות אהרן ומח ז"ק נ"ה, ג': ראה ז"מ ע"ב, ח':
שבעת ז"מ סס. סנועות נ"ת, ג', ומ"ז ח'. תתורם
נ', ג': אם לא ז"מ מ"ב, ג', ומ"ד ח': ולקח ז"ק
ק"ו, ח'. סנועות מ"ה, ח': ואם ז"מ נ"ד, ע"ב:
טרף ז"ק י', ג': וכי סס ק"ז, ג'. ז"מ נ"ד, ג':

תרגום אונקלוס

אוֹ אִתְּבַר אוֹ אִשְׁתְּבִי לֵית דַּחֲזֵי:
(י) מוֹמָתָא דַיְיָ תְּהֵי בֵּין תַּרְוֵיהוֹן אִם
לָא אוֹשִׁיט יְדֵיהּ בְּמָא דְמָסַר לֵיהּ
חַבְרֵיהּ וְיִקַּבֵּל מָרֵיהּ מוֹמָתָא
וְלָא יְשַׁלֵּם: (יא) וְאִם אִתְּגְנְבָא יִתְגַּנֵּיב
מֵעִמֵּיהּ יְשַׁלֵּם לְמָרוֹהִי: (יב) אִם
אִתְבְּרָא יִתְבַּר לֵיהּ סָהֲדִין דְּיַתְּיר
לָא יְשַׁלֵּם: (יג) וַאֲרֵי יִשְׁאַל גְּבַר מִן

סטען

רש"י

הגל על החומס כמו את מעלמו הוא נסנר הוא נסנם:
נחזקה ע"י-נסטיס ואין רוחם סיעיד נדנר:
(י) סנועת ה' תהי'. יסנע סכן הוא כדנריו והוא
לא סלח נפ יד להסתמם נם נעלמו סהם סלח נפ
יד ותח"כ נהנם חייב נחונסי': ולקח נעליו.
הסנועה: ולא ישלם. לו הסומר כלום: (יב) חט
טרף יטרף. ע"י חיה רעה: יביאהו עד. יניחו עד.
עדיס סנטרפה נחונם ופטור: הטרפ' לא ישלם.
חינו חומר טרפה לא ישלם חלא הטרפה יש טרפה
סהוא משלם ויש טרפה סחינו משלם. טרפת חתול
וסועל ונמיה משלם טרפת זאב חרי ודוב ונחש
חינו משל' ומי לחשך לדון כן סהרי כתוב ומת הוא נסנר הוא נסנם מה מיתה סחין יכול להגיל חף

באור

(מלכי' ג' י"ג כ"ח) וכן תרגם יב"ע, הוא מיתניל מן חיוב: אין ראה, סיעיד נדנר: (י) ולקח בעליו, הסנועה: ולא ישלם, הסומר כלום, סהוא פטור נחונסין: (יא) ישלם לבעליו, על זה קנל סכרו לזמרו מן הגנבים: (יב) יביאהו עד, קנת מלינרי הנרפה לחיו' לו לעד, כדכתיב כאשר יגיל הרעה מפי הארי סתי כרעים לו נדל מזן (עמוס ג' י"ג), וכן

תרגם

משפטים כב

עַל־חֲמוֹר עַל־שֶׂה עַל־שַׂלְמָה
עַל־כָּל־אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־
הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר־
שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים
יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ: ס (ט) כִּי־
יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ־
שׁוֹר אוֹ־שֶׂה וְכָל־בְּהֵמָה לִשְׁמֹר

תולדות אהרן אבדה ג"ק סס, וק"ו ג'. ג"מ ס', ח': כי הוא זה ג"ק סס, וק"ז ג'. ג"מ ס', ח': עד ג"ק ק"ו, ג'. סנהדרין ב', ג': אשר ג"ק ס"ר, ג', וע"ה ח'. סנהדרין ב', ג', וד' ג': יתן נזיר ג"ה, ח'. סנושת מ"נ, ח':

תרגום אונקלוס

עַל אֵימַר עַל בְּסוּ עַל כָּל אֲבִידְתָּא דִּי
יֵימַר אֲרֵי הוּא דֵּין לְקֳדָם דַּיָּנַיָּא יֵיעוֹל
דִּין תַּרְוֵיהוֹן דִּי יְחַיְּבוּן דַּיָּנַיָּא יְשַׁלֵּם
עַל חַר תְּרֵין לְחַבְרֵיהּ: (ט) אֲרֵי
יִתֵּן גְּבַר לְחַבְרֵיהּ חֲמַר אוֹ רְתוֹר אוֹ
אֵימַר וְכָל בְּעִירָא לְמִטַּר וְיָמוּת

תרגום אשכנזי קלה

כע, עם בעטרעפּפּע איינען אַכטען, איינען עזעל, אַיין לאם, איין קלייד: בייא יע־דער פּערלאַהרנינן זאכע, וואָ מאן בעהויפּטעט, עם ווערע דיזעס, נזם דער שטרייט דער ביידען לייטע פּאָר דיא נאַטטליכען ריכ־טער קאָממען. ווען דיא נאַטטליכען ריכטער פּער־אורטהיילען, דער נזם זיי־נעם נעכסטען צווייאַפּאַך בעצאהלען: (ט) ווען יע־מאנד זיינעם נעכסטען אייִ־נען עזעל, איינעז אָכסען, איין לאם, אַדער זאָנסט איין פּיה צו היטען גיבט, אונד

עם

רש"י

סכך דכתב בגותיגו. ונקרב נעל הבית אל האלהי'. קריבת זר שנועת היא. תמה תומב לשנוע' תו חינו חלה נדין סכיון שנת נדין וכפר לומר נגנבת תיל יתחייב כפל אם נחו עדיס סהו' בידו. נתמר כאן שליחות יד ונתמר נתע' שליחות יד שנועת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו אם להלן שנועת הפ כאן שנוע': תשר יתמר כי הוא זה. לפי פשוטו תשר יתמר העד כי הוא זה שנשנעת עליו הבי הוא תלוי עד הדיינין יבא דבר שניהם ויתקרו את העדי' ואם כשרים הם ויבשיעוהו לשומר זה ישלם שנים ואם יבשיעו את העדים שנתלו זוממין ישלמו הם שנים לשומר. ור"ל דכתב כי הוא זה נלמד מחייבין תותו שנועה חלה אם כן הודה נמקלת לומר כן וכך חני חייב לן והנותר נגנב תחני: (ט) כי יתן איש אל רעהו חמור או שור. פרש' בשנועה נתחדה בשומר חנם לגיכן פטר נו את הנגנב כמ"ש ונוגב תגית החיים אם לא ימלא הגנב ונקרב נעל הבית לשנועה לתדת שפוטר עלמו בשבועה זו ופרש' זו תמור' בשומ' שכר לגיכן חיגו פטור אם נגנב כמ"ש אם נגוב יגנב מעמו ישלם

באור

שנשבע לשקר, והעדים מעידין שהפקדון בידו: אשר יאמר, המפקיד אל הבע: כי הוא זה, הממון שנגנב, אם ע"י גנב או ע"י שומר, ונשבע עליו לשקר: אשר ירשיעון אלהים, מי שגרם יחייבו אותו הדיינין, אם הגנב או השומר אל העדים שהלמו זוממין: ישלם שנים לרעהו, הגנב והשומר למפקיד, והעדים לשומר, כך שעור הכתוב לפי פשוטו. ורז"ל למדו מזה ענין השולחה שמקלת (עיין בפי' למצ"ן ולח"ס): (ט) כי יתן, בשומר שכר שנגנב, והוא חייב בגנבה ואבדה ופטור בשומרין. ובתרגם יב"ע כתוב בלח אבל בשיל, והוא שעות הלשון: נשבר, ע"י מיה, כמו לא אכל האדי' את הנחלה ולא שבר את החמור

תרגום אשכנזי

דער רעז בראנד אנגעצינדעט האט: (ו) ווען. יעמאנד זיינעם נעכסטען גאלד אָדער גערעטהע צו פֿערוואהרען גיבט, אונר עם ווירד אוים דעם כאנגעם הויז גע- שטאָהלען; ווירד דער דיב געפֿונדען: זאָ בעצאהלט ער צוויי־אפֿאך: (ז) ווירד אבער דער דיב ניכט געפֿונדען: זאָ טריטט דער הויזהערר פֿאָר דיא גאָטטליכען ריכ- טער (אוכ צו בעשוועה- רען), דאם ער זיך אן זיי- געם נעכסטען זאכע ניכט פֿערגריפֿען האט: (מ) בייא יעדער פֿעראונטרייטען זא-

משפטים כב

הַמַּבְעֵר אֶת־הַבְּעֵרָה: ס (ה) כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ־ כֵלִים לִשְׁמֹר וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ אִם־יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם: (ז) אִם־לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְנִקְרַב בַּעַל־הַבַּיִת אֶל־הָאֱלֹהִים אִם־ לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ: (מ) עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע עַל־שׁוֹר

תולדות אהרן כי יתן קדושין י"ח, ג'. ב"ק י"ב, ח', וק"ו ג'. ב"מ כ"ז, ג'. סנועות ל"ט, ג': וגנב ב"ק ע', ח', וע"ו ח'. נכורות י"ח, ח': ימצא ב"ק ס"ב, ג', וק"ו ג': ונקרב ב"ק ס"כ, ג', וק"ז ג'. ב"מ מ"ח, מ"ח, ג'. סנהדרין ג', ג', וכ"ו ע"ב: אם קדושין מ"ג, ג'. ב"ק ק"ז, ג': על כל קדושין מ"ג ז' ב'. ב"ק נ"ד, ג', ום"ב ב'. ב"מ מ"ד, ח', וע"ו ג'. סנועות מ"ב, ג': על שור ב"ק ס"ב, ג', ום"ב ח', ום"ד ח'. ב"מ נ"ז, ג':

רש"י

סתר חת נחלתו סלח הנח ותזיק: (ו) וגונב תניח החיים. לפי דנריו: חס ימלח הגנב ישלם. הגנב סניס לנעלי: (ז) חס לח ימלח הגנב: ונח הסומד הזה סהוח נעל הנית: ונקרב. חל הדיינין לדון עס זה וליסנע לו סלח סלח ידו נסלו: (ח) על כל דנר פסע. סימלח סקדן בסנועתו סיעיד עדי סהוח עלתו בגדו ויכסיעוהו חלהי על פי העדים: ישלם שניס לרעהו. לונדק הכתוב סהטוען בסקדון לומר בגנב היתה ונמלח סהוח עלתו בגדו תשלם תשלומי כפל וחיתתי בזיון כגסנע וחכ"ג בזו עדיס

תרגום אונקלוס

שַׁלָּמָא יְשַׁלֵּם דְּאַדְלִיק יַת דְּלֶקְתָּא: (ו) אֲרֵי יִתֵּן גְּבַר לְחַבְרֵיהּ כַּסַף אוֹ מָנִין לְמִיטַר וְיִתְגַּנְּבוּן מִבֵּית גַּבְרָא אִם יִשְׁתְּכַח גַּנָּבָא יְשַׁלֵּם עַל חָד תְּרֵין: (ז) אִם לָא יִשְׁתְּכַח גַּנָּבָא וְיִתְקָרֵב מָרֵיהּ דְּבֵיתָא לֳקָדָם דַּיָּנַיָּא אִם לָא אוֹשַׁט יְדֵיהּ בְּמָא דְמָסַר לֵיהּ חַבְרֵיהּ: (ח) עַל כָּל פִּתְגָם דְּחוֹב עַל תּוֹר עַל חֲמָר

באור

(ו) כי יתן איש וגו', פרשה זו נאמרה בשומר חנם, ולפיכך פטל בו את הגנבה, כפי קבלת רז"ל, ונזכר סתם בכתוב, מפני שדרך שומרי כסף לו כלים לשמרם בחנם, והפרשה השני' בשומר שכר, ולכן הזכירה חמור לו שור לו שה וכל בהמה, שדרכן להנתן ביד רועים לשמור, והם ידעו מותם בשכר (הרמב"ן): וגנב מבית האיש, לפי דבריו: ישלם, הגנב שניס לבעלים: (ז) בעל הבית, השומר: אל האלהים, אל הדיינין, לדון עם זה וליסבע לו שלח שלח ידו בשלו: אם לא, לשון שבועה, והטעם שלח שלח ידו, ועיין מ"ש בשלום זה בפ' וירא (בראשית כ"ו כ"ג), וכן למדו רז"ל בגזירה שוה שקיבלה זו היא לשבועה: (ח) על כל דבר פשע, שיסבע בפקדון ובגנב, פס ע"י פחד, או ע"י השומר עלתו,

אִישׁ שָׂדֶה אוֹ־כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת־
בְּעִירָה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר
מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמּוֹ
יְשַׁלֵּם: ס (ה) כִּי־תֵצֵא אֵשׁ
וּמָצְאָה קֹצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ
הַקָּמָה אוֹ הַשָּׂדֶה שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם

בעיו קרי

תולדות אהרן ושלח ג"ק י"ז, ח': ובער ניטין ת"ע. ח'. ג"ק ב', ה', וי"ד ח', וי"ח ג': מיטב ניטין ת"ה, ג'. ות"ט ח'. ג"ק ו', ג', וקף נ"ח, ג': ישלם ג"ק כ"ו, ח': תצא ג"ק כ"ב. ג', וס' ח': ומצאה סס ס', ח': שלם ג"ק כ"ג, ג', וכ"ה ג', וס' ג', וס"ח ג':

תרגום אונקלוס

וְיִשְׁלַח יַת בְּעִירֵיהּ וְיֵיכוֹל בְּחַקַל אָחֳרָן
שְׁפַר חַקְלֵיהּ וְשְׁפַר כַּרְמֵיהּ יְשַׁלֵּם:
(ה) אֲרֵי יִתְפַּק נוּר וְיַשְׁכַּח כּוֹבִין
וְיֵיתֵי אָכְלוּן גְּדִישִׁין אוֹ קַמְתָּא אוֹ חֲקַל

מאנד זין פֵּיה אין איין פֵּעלד אַדער אייגען וויינבערג פֵּיהרט, ער שיקט נעהמליך זין פֵּיה הין, אינד לעסט עם אין אייגעם אנדערן פֵּעלדע פֵּרעסטען: זָא מוס ער דען שאדען בעצאהלען מיט זיינעם בעסטען פֵּעלדע אדער וויינבערגע: (ה) וואן פֵּייער אויסקאממט, דאַרנעד ערגרייפֵּט. אונד עם וירד איין גאַרבענהויפֵּען פֵּער- ברענגט, אַדער שטעהענ- דעם געטרייד אַדער דאז פֵּעלר וירד פֵּערדערבט: זָא מוס דער דעריענינע בעצאהלען,

רש"י

ג' בהמה כמו מנחתו ונעילתו: כי ינער. יולין בהמותיו בשדה וכרם של חבירו ויזיק חותו נחתת משלי חלו חו בטלוח נשרים חו בגעור. וסירסו בהמותיו שלוח הוח נזקי ורוך כף רגל. ובער הוח נזקי הפן המוכלת ומגרת: בשדה אחר. סמוך. והכווכ בשדה של חיש מחר: מיטב שדהו וגו', י"מ שדהו של ניזק, כי שמח מכלו הבהמות מן המיטב (בן פי' הרשב"ם), והיח כדעת רב מידי דר'מנין בג"ק (דף ו' ע"ב), וי"מ של מזיק שמש צח לבלם לו קרקע, יתן לו שוה נזקו ממיטב שדותיו: (ה) כי תצא אש, שלח שמד בעל המש מת מטו יפה. והזיק ע"י רוח מלוי: קוצים. קדוש"ם בלע"ז (רש"י), ובל"מ (דיסטיגון): גדיש. שנקלר ונגדם: קמה, המחוברת לקרקע, ועומדת לקלר, ונקלמת התבואה קודם שנקלרה. קמה, לפי שהיח קמה כלה כאחת (רד"ק בשרשים שרש קום): השדה, שבולימה לחמה. ולח בתבשל עדיין:

(ו בלע"ז Chardons, (דימטעלן)

באיר

ובער. כלם לשון בהמה, כמו מנחתו ונעילתו (במדבר כ' ל'). יבער, יולין בהמותיו בשדה וכרם של חבירו: ושלח את בעירה, למדה רז"ל זהו נזקי מדרך כף רגל: ובער, הוח נזקי הפן המוכלת ומגרת: בשדה אחר, סמוך, והכווכ בשדה של חיש מחר: מיטב שדהו וגו', י"מ שדהו של ניזק, כי שמח מכלו הבהמות מן המיטב (בן פי' הרשב"ם), והיח כדעת רב מידי דר'מנין בג"ק (דף ו' ע"ב), וי"מ של מזיק שמש צח לבלם לו קרקע, יתן לו שוה נזקו ממיטב שדותיו: (ה) כי תצא אש, שלח שמד בעל המש מת מטו יפה, והזיק ע"י רוח מלוי: קוצים, קדוש"ם בלע"ז (רש"י), ובל"מ (דיסטיגון): גדיש, שנקלר ונגדם: קמה, המחוברת לקרקע, ועומדת לקלר, ונקלמת התבואה קודם שנקלרה, קמה, לפי שהיח קמה כלה כאחת (רד"ק בשרשים שרש קום): השדה, שבולימה לחמה. ולח בתבשל עדיין:

משפטים כב

לֹו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם אִם־אֵין לֹו וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתֹו: (ג) אִם הִמָּצֵא תִמָּצֵא בְיָדֹו הַגְּנֵבָה מִשֹּׁור עַד־חֲמֹור עַד־שֶׂה חַיִּים שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם: ס שלישי (ד) כִּי יַבְעֵר־

תרגום אשכנזי

אבער מום בעצאהלען. וועז ער ניכטס האט, ווירד ער פֿיר דעז דיבשטאהל צום קנעכט פֿערקויפֿט: (ג) פֿינדעט מאן דעז דיבשטאהל, אָכם, עזעל, אָדער לאם נאָך לעבענדיג אין זיינער נעוואלט; זאָ בעצאהלט ער צווייאפֿאך: (ד) וועז יע־

הולדות אהרן אם אין סוטה כ"נ. ג'. קדושין י"ח. ח'. מכות ג', ג': **המצא** ניטין ע"ז. ח'. ב"ק ס"ד. ח'. וע"ג ג'. וע"ח ח'. ב"ת י'. ג', ונ"ו ג': **שנים** ב"ק ס"ד, ח'. וס"ה ח':

רש"י

לחרת נותר סחס מלחומו עדיס קודס סנח נעל הנית וכשנח נעל הנית נגדו התרו נו סלח יהרגהו דמיס לו חייב עליו חס הרגו סהלחר סיס רוחיס לו חין הנגף הזה נח כל עסקי נפשו' ולח יהרוג חת נעל הממון: (ג) חס המלח תמלח. נרשותו סלח עמח ולח מכר: משור עד חמור. כל דבר נכלג תשלומי כפל נין סיס נו רוח חיים נין סחין נו רוח חיים סברי נחת' תקר' לחר על סס על סלמס על כל חנדס ישלם שני לרעהו: חיים שניס ישלם. ולח ישלם לו מתיס חלח חיים חו דמי חייס: (ד) כי יבער. חת הנעירה: ונער. כולם

באור

סאין הגנבה נעין, מעתה צעור הכתוב כך הוח, מס נמחתרת ימלח וכנ' מין לו דמיס, והגנב פטור מתשלומין כדין חייבי מיתו' סאין הב"ד תחייבין מותס בתשלומין. ומיכח למ"ד בגמרח (סנהדרין דף ע"ב ע"ח) סאף הכלים שגנב וילח, והס מלאו נעין, מינו נדין להשיב, כי קנה מותס נדמיו, חלח סאין השלכה כמותו, כל עוד שהס נעין, מגל מס הפסידס וודחי דפטור, ומס זרחה השמש עליו דמי' לו, מעתה הוח כשאר כל חדס, ומייב לשלס קרן וכפל וד' וה', ומס חין לו נתכ', [וכן תיב"ע חונת ספיכת חדס זכחי עלוי ומין מיסתזיב מן ידוי שלמח ישלס וכו', וסב לפי זה על הסמוך לו, ומין לורך לפרש שמוסב על הפסוק שלפני פניו, כדעת הרמב"ן והרשב"ן]: בגנבתו. נעצור בגנבתו: (ג) בידו, נרשותו, שלח תכרו: הוגבה, שם מחותף לפעולת הלקיחה שסתר בלי מחיר, ולדבר הגנוב, וכן מנדה, ורבי' כמוהס: חיים, מועמך נחתכ, והוח מ"כ מוסב למעלה, שתמלח בידו חיים, ולח טבחס, ומה שלמדו חז"ל מהכילתח חיים שניס ישלס, ולח ישלס לו מתיס, הוח דרך דרש, מדסמיך קרח חיים לשניס, שהי' יכול לומר מס המלח תמלח בידו הגנבה חיים משור עד חמור וגו', ומפשר שדקדקו מהלת חיים שיש בה זרות מעט במקום הזה, כי התיבה הזחת פעמי' שהיח שם המקרה, ובחה בלשון רבים ולח תתפרד. ופעמים שהיח תומר לרבים, והכח מתקלוס תרגם משור עד חמור עד מימר כך מינון היין, משמע לדעתו שחייב תומר לשור עד חמור עד שה, והוח נגד הנחת הטעם, ועוד שאין במאמר משור עד חמור עד שה קטן ועטוף, שיפול עליו תומר הרבים, לכך דרשו חז"ל מהכילתח דקאי על שניס ובמ' בפרק מרובה (ב"ק דף ס"ה ע"ח), משמע דקאי מדיוח דקרח כפי פשוטו (ודברי הרמ"ס בזה תמוהים), והכי על דרך הפשט יתכן לומר שהלת חיים היח כאן שם המקרה, שדרכו להיות תומר הפעל, כמו קדי, קוממיות ודומיהס (חדשערביזם), והוח מוסב על המלח תמלח האמר למעלה, והשעור שתמלח חיים בידו: שנים ישלם, ולח מהבעה וחמשה: (ד) כי יבער וגו' בשדה

ונבר

משפטים כב

כב (ח) אִם־בַּמַּחְתֶּרֶת יִמָּצֵא
הַגַּנָּב וְהֻכָּה וָמֵת
אֵין לוֹ דָּמִים: (ג) אִם־
זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דָּמִים

תולדות אהרן במחתרת יומא פ"ה. ג'. סנהדרין יג"ב.
ג': והכה סנהדרין פס: זרחה סנהדרין ע"ג, פ':

תרגום אונקלוס

כב (ח) אִם בְּמַחְתַּרְתָּא יִשְׁתְּכַח גַּנָּבָא
וְיִתְמְחֵי וְיָמוּת לֵית לֵיהּ דָּמָא:
(ג) אִם עֵינָא דְשַׁמְשָׁא נְפָלַת עֲלוֹהִי

תרגום אשכנזי קלג

כב (ח) ווען איין דיב איס
אײנברוך בעטראָפֿן
פֿען ווירד, אונד מאן שלענט
איהן: דאס ער שטירבט:
זאָ איזט זיינעטוועגען קיינע
בלוטשולד: (ג) האט אבער
דיא זאָנגע דארויף געשינען:
זאָ איזט אללערדינגס בלוט-
שולד זיינעטוועגען; ער

אבער

רש"י

כב (א) תס נמחתרת. כשהיס חותר חת הבית:
חין לו דמים. חין זו רציחס הרי הוח כמת
מעיקר'כאן למדתך תור'חס נח לחורגן הסמס לחורגו
וחס לחורגן נח בחרי יודע הוח שחין חדם מעמיד
עלמו ורוח' סנוטלין ממונו נפניו ושותק לפיכך על
תנת כן נח שחס ועתיד נעל התמון כנגדו יהרגנו: (ב) חס זרחה השמש עליו. חין זה חלח כמין משל
חס נדור לך הדבר כיום לו שלוס עתך ונתת הזה שהוח שלוס נעולם כך עשוה לך שחינו נח להרוב
חבי' ועתיד נעל התמון כיב"ו כגון חב החזיתר לנגוב ממון הבן בידוע שרחתי החב על הבן וחינו
בח על עסקי נפשות: דמים לו. כחי הוח חשוב ורציחס היח חס יהרגנו נעל הבית: שלם ישלם.
הנגב ממון שגנב וחינו חייב מיתס וחנקלוס שתרג' וחס פינת דסהדיח נפלת עלוהי לקח לו שעה

באור

כב (א) במחתרת, כשהי' חותר חת הבית (רש"י). וחז"ל למדו מחב הבח נמחתרת, מו בגב שמלמ בתוך בוב של חדם, חו בתוך חלילו, חו בתוך קלפיפו, בחקום שדרך בעל הבית להמלח, ולמה נחמר נמחתרת לפי שדרך הבחבי' לבח בחשכה: והכה, בין ע"י בעל הבית בין ע"י שחר החדם: אין לו דמים, חין זו רציחס, כלי הוח כמת חעקרו, כחן למדתך התורס חס בח להרוג הסבס להצלו, וזה להרוג בח, שהי יודע הוח שחין חדם מעמיד עלמו ורוחס שנוטלין ממונו ושותק לפיכך על חבת כן בח שחס יעמוד בעל התמון כנגדו יהרגנו (רש"י), ומטעם זה חף לחר שהרגהו פטור, חדין דוקף לחר שבידו להצלו: (ב) חס זרחה השמש עליו, כתב הרחב"ן ז"ל דרך הפשט ידוע, ילחר שחס חתר בחשך בתים ובחלו חס במחתרת בלילה יהרג (שודחי חו להרוג חו ליהרג בח), וחס זרחה השמש על הבחב, וחדם דומהו ומכירו, לח יהרג, חבל יחלוק מה שבחב והוליח משה ביום, ושעם השמש המור, לעיני הרואים, וכן לעיני השמש הזחת (שמואל ב' י"ג י"ח), בחלוי עב"ל, וכן פי' הרשב"ם והרחב"ע, וחז"ל הוליחו מזה, מה שמש שלוס בעולם, (ובעת שתזרח יש שלוס בין הבריות, ומין דרך הבחבים לגנוב על עסקי נפשות), חף זה חס ילוע (ובדור הדבר כשחס) שבשלוס עמו, (ולח בח להרוג, כבון השב הבח במחתרת על בבו, וכיולח בו, שחינו בח על עסקי נפשות, כי חס לגנוב), והרבו, כלי זה חייב, וכ"כ הרחב"ד ז"ל בפ"ט מה' בניבה שברחה לו שחע"פ שדרבו חז"ל חס זרחה השמש עליו דרך משל, חעפ"כ חינו יולח מידי פשוטו, ביום חינו רשחי להרבו וכו', והרחב"ס ז"ל כתב שרשחי להרבו בין ביום ובין בלילה, וכן חי' בחכילתח לכלי', שהיום והלילה שוים לענין זה. ומנקלוס הלך בדרך חחר: שלם ישלם, חין הלשון הזה נופל כי חס על הדבר שחינו בעין, כבון על הקרן חס בחבך חו בפסל הדבר, וכן על הבפל ותשלומי חרבעה וחמשה, ועל הקרן שהוח מחזיל בעין יחמר והשיב חת הבולה (ויקרח ה' כ"ב), וכן חלשון חס חין לו ובחכל בבבתו חשתע

שחין

משפטים כא

כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו שִׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ: ס (לז) כִּי יִגְנֹב־אִישׁ שׁוֹר אוֹ־שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע־צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה:

תולדות אהרן יגנב סס ס"ג. ג', ס"ז נ', ע"ז ג': וטבחו כתובות ל"ב, ג'. קדושין ת"ב, ח', וס"ח ח', וע"ב ח', וע"ח ג', וע' ח': חמשה ב"ק ס"ז, ג', וע"ח נ', וס"פ ח': ואדבע חולין קל"ז, ח': החת כתובות ל"ב, ג':

תרגום אונקלוס

אִתְיְדַע אֲרֵי תּוֹר נַגָּח הוּא מֵאֶתְמְלֵי וּמִדְּקַדְמוֹהִי וְלָא נַטְרִיהּ מָרֵיהּ שְׁלָמָא יְשַׁלֵּם תּוֹרָא חֲלַף תּוֹרָא וּמֵיתָא יְהֵא הֵילֵיהּ: (לז) אֲרֵי יִגְנוֹב גְּבַר תּוֹר אוֹ אֵימַר וְיִכְסִינֵיהּ אוֹ יְזַבְּנִינֵיהּ חַמְשָׁא תוֹרִין יְשַׁלֵּם חֲלַף תּוֹרָא וְאַרְבַּע עָנָא חֲלַף אִמְּרָא:

תרגום אשכנזי

איין שטאָסיגער אָכס זייא, אונד דער אייגענטהימער וואָללטע איהן דענגאָך ניכט אין אכט נעהמען: זאָ זאָלל ער אָכס פֿיר אָכס בעצאהלען, אונד דאז טאָדטע שטיק פֿיה אייזט זיין: (לז) ווען יעמאנד אייגען אָכסען אָדער איין לאם שטיהלט, אונד שלאכטעט עס אָדער פֿערקויפֿט עס: זאָ זאָלל ער פֿינף שטיק רינדפֿיה פֿיר דען אָכסען, אונד פֿיער שטיק קלייגעס פֿיה פֿיר דאז לאם בעצאהלען:

כב (א)

רש"י

נודע. חו נח היה תס חלח נודע כי שור נגח הוח חיוס ותתמול חלטוס הרי שלש נגיחות: שלם ישלם שור. נזק שלם: והמת יהי' לו. לנזק ועליו ישלם התזיק עד שיסתל' ניזק כל נזקו: (לז) חמשה בקר וגו'. חמר ר"י בן זכחי חם התקוס ינב כגודן של גניבת שור שהולך בגביו ולח נתפ' בו הגנב לגובחו על כתפו תשלם חמש' שה שגובחו על כתפו משל' חרבעה הוחיל ונתגזם בו. חכ"ת צח ורחם בחה בדולם כחה של תלחכה שור שנעלו ממלחכתו חמשה שה שלח נעלו ממלחכתו חרבעה: תחת השור תחת השה: שאין הכתוב לומר שחין תדע תשלומי חרבע' וחמש נוהגת חלח בשור ושה בלבד:

באור

שעדיין אין נועש למלת אם, שהרי דין המועד מתחלף מדין התם, שהתם משלם חלי נזק והמועד נזק שלם ע"ש, והגרלה נכונה דס"ל שים באין מלמד חלוק מתחלי מורגג ומתגופף מוכנת, התחלי מורכג מתם ומועד, כי יגף שור (פעם ראשונה או שנית, והוא הס, או כודע כי שור נגח הוא ע"י שלש נגיחות, והוא מועד) חיב את שור דעהו ואת, והתגופ' על התם נפסוק ל"ה ועל המועד נפסוק ל"ו. והכתוב השליג חלקי תגופה בין חלקי התחלי, ונזה אתי שפיר לשון אם יודע, שהוא חלק התחלי הנשאר, וכן משמע דעת הרמב"ן ז"ל שהאתי למעלה בפסוק אם בן יגח, ומפרשים אחרים כתבו שגם אם יודע שהוא מפקוח אס, וכן תרגם יב"ע וכ"כ רש"י נעלמו מפ' ויקרא (ד' כ"ג), אם יודע, כאו אס יודע הדבר, הדבה אם יש משמעין בלשון אס, ואס פתקוח אם, וכן אם יודע כי שור נגח הוא עכ"ל שם: שלם ישלם שור, נזק שלם: והמת יהיה לו, לניזק, דאלו למזיק, לכתוב שור תחת השור ולשתוק (ב"ק דף י' ע"ב). ומהילה ידענו, שביון שהוא משלם את השור שהגלה שלו, וגם אס פיחתה פיחתה לו, דאל"כ אינו משלם את השור כלו, אלא ווודאי לניזק, שיכיים זו לניזק בחשבון כמות שהיתה הגלה שוה בשעת הנזק, ואס פיחתה פיחתה לניזק שהיה לו למכרה מיד: (לז) חמשה בקר וגו', אמרו חז"ל שור שגילו ממלאכתו חמשה, שם שלח נעלו ממלאכתו ד':

כב (א)

יְהֻיָּה־לוֹ: ס (לה) וְכִי־יִגַּף שׁוֹר־
אִישׁ אֶת־שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ
אֶת־הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת־כַּסְפּוֹ
וְגַם אֶת־הַמֵּת יֶחֱצוּן: (לו) אוֹ נוֹדַע

נענטהינזער געלד נעבען;
אינד דאז טאָדטע שטיק
פֿיה איזט זיין: (לה) ווען
דער אָכס איינעם מאנגעס
דען אָכסען זיינעם נעכסטען
שטעסט, דאס ער שטירבט:
זאָ זאָללען זיא דען לעבעני-
דיגען אָכסען פֿערקויפֿען,
אונד דאז געלד דאפֿיר טהיי-
לען: דאז טאָדטע שטיק
זאָללען זיא זיך גלייכפֿאללס

תולדות אהרן יגוף סס ג', ג': את שור סס ו', ח', ונ"ז ג', ונ"ח ח': ומכרו סס נ"ב ח' ונ': וחצו סס כ"ו, ג': גם סס נ"ד, ח': יחצון סס כ"ו, ח':

טהיילען: (לו) איזט עס אבער אייניגע צייט פֿאָרהער בעקאננט ווָארדען, דאס עס

תרגום אונקלוס

לְמָרוֹהִי וּמַיְתָא יְהֵי דְיוֹלֵיהּ: (לה) וַאֲרֵי
יִגּוֹף תּוֹר דְּגֻבַר יַת תּוֹרָא דְחַבְרֵיהּ וְיָמוּת
וְיִזְבְּנוּן יַת תּוֹרָא חַיָּא וְיִפְלְגוּן יַת כַּסְפֵּיהּ
וְאַף יַת דְּמֵי מַיְתָא יְפַלְגוּן: (לו) אוֹ

רש"י

איין

תיבי תיטב הוא דהי לא תזדבן הכא תזדבן הכא):
והמת יהיה לו. לניזק ושתין חת הנזל ונוטל
נדמיס ומשלם לו התזיק עליה תשלומי נזקו:
(לה) וכי יגוף. ידחוף בין בקרניו בין בגופו בין
שנשכו נשניו כלן בכלל גניפה הם שהין גניפה חלח
ל' מכה: שור של חיש. שור של חיש: ומכרו חת השור
וגו'. בשוין הכתוב מדבר שור שוה מחתי' שהמי' שור שוה מחתי' בין שהנזל' שוה הרב' בין שהיה
שוה מעט כשנוטל זה חלי החי וחלי המת וזה חלי החי וחלי המת נמלח כל חחד מפסיד ח"כ
כשזיקק המיתה לתדע שהרי משלם חלי נזק שתן השוין חתם לתר לשחיטן שוין כי דין הוא לשלם
חלי נזק לא פחות ולא יותר חו יכול חף בשחיטן שוין בדמיהן כשהן חיים חמר הכתוב יחלו חת
שניהם חם חתרת בן פעמים שהזיק משתבר הרבה כשהנזלת חוה ליתכר לנכרים הרבה יותר מדמי שור
התזיק וחי חפשר שיחתר הכתוב שיהח התזיק נשבר חו פעמים שהזיק נוטל הרבה יותר מדמי נזק
שלם שחלי דמי שור התזי' שוין יותר מכל דמי שור הניזק וחם חתרת בן היו תם חמור מתועד על
כרחך לא דבר הכתו' חלא בשוין ולתדך שהרי משלם חלי נזק ומן השוין תלמד לשחיטן שוין
שהמשלם חלי נזק בתין לו חת הנזלה ומה שפירטו דמו בשביל המיתה נוטל חלי השחת והולך. ולמה
חמר הכתוב בלשון הזה ולא חמר ישלם חלי נזקו לומר שתין הרי משלם חלא מבוסו וחם נגח ומת ח"כ
חין ניזק נוטל חלא הנזלה וחם חינם מגעת לחלי נזקו יפסיד חו שור שוה מנה שנגח שור שוה חמש
מחות זוז חינו נוטל חלא חת השור שלא נתחייב הרי לשלם חת נעליו לשל' מן העליונים: (לו) חו

באור

ולא כתב כי אם פירושא דקרא דיהי' לו מכיזק קמי, דבזה אין ספק כלל, שהרי יכול לפרש
מפי' סופין, כמ"ש הרמב"ן בעלמו, ולא הי' לרבי להקשות כי אם על והמת יהי' לו דשור:
(לה) וכי יגוף, ידחוף בין בקרניו בין בגופו בין שנשכו בשניו, כלן בכלל נגיפה הם שאין
בגיפ' פחות מל' מכה (רש"י): שור איש וגו', שור של איש את שור של רעהו: ומכרו את השור
החי וגו', בשוין הכתוב מדבר, שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים, כמלא בשנוטל
כל אחד חלי החי וחלי המת, משלם לו חלי הנזק, ואין השוי' נלמוד לאחין שוין, שאינו
משלם אלא חלי נזק, כן פירשו רז"ל, וכן הדין נותן, דאלו לא בחין שוין יקח כל אחד
חלי החי וחלי המת, פעמים שיסתבר המזיק בנזקו: (לו) או נודע, או לא הי' תם אלא
נודע כי שור נגח הוא היום ומתמל שלשום הרי ג' נגיחות (רש"י), והקשה עליו הרמ"ם

שעדיין

משפטים כא

לַאדֹנָיו וְהַשְּׁטָר יִפָּקֵל: ס (לג) וְכִי־
יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי־יִכְרֶה
אִישׁ בֹּר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל־שָׁמָּה
שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר: (לד) בַּעַל הַבּוֹר
יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת

תולדות אהרן וכי ג"ק י"ט, ג', ומ"ט ג', ונ' ח': או ג"ק מ"ח, ח', ומ"ט ג': ולא ג"ק מ"ג, ח', ונ"ם ג'. זנחים ס"ו, ח': ונפל ג"ק כ"ו. ג', ונ' ג': בעל זנחים ס"ו. ח': בסף ג"ק ז', ח', ט' ח', י' ג', י"ח ח', י"ד ג', ונ"ך ח' וג': והמת סס ב', ח', וי' ג', ונ"ח ח', ונ"ג ג', ונ"ד ח':

רש"י

והשקל תשקלו ד' זהובים סתם חלי מונקיא למשקל היסר של קולונ"יות: (לג) וכי יפתח איש בור. בחצר חבירו: או כי יכרה. לשם בור: וגלהו: או כי יכרה. לשם בור: ולא יכסנו. לשם נפילה: חב בו כי יכרה. לשם נפילה: בעל הבור. שנפל לתוכו: ישלם כסף. לבעלים: והמת. של חמור. ר"ת לכל בהמה וחיה שנכ"מ שור' שור וחמור חנו למדין תחתו שור שור תשנת שנחת' למען ינוח שורך וחמורך מה להלן כל בהמה וחיה כשור שהרי נאמר נזקיהם תחר וכל בהמתך חק כאן כל בהמה וחיה כשור ולא נאמר שור וחמור חלח שור ולא חדש חמור ולא כלי: (לד) בעל הבור. שעל התקלה ע"פ שאין הבור שלו שעשאו בר"ה עשאו הכתוב בעליו להתחייב עליו בנזקיו: כסף יהיב לבעליו. יהיב לגבות מיהו כסף ואפי' כופין. (ומה דכתיב מיהו שדהו וכ' רש"י שבנזקין מן עידית תיקן בגמ' דס"ק דב"ק דג הוצח בדיס דרב יהושע דאמר חס בח לגבות קרקע הגל תשלומי כל

תרגום אשכנזי

אָכס זאָלל געשטייניגט וועד־
דען: (לב) וועז יעמאנד
איינע גרובע אויפֿדעקט,
אָדער וועז יעמאנד איינע
גרובע גרעבט, דעקט זיא
אביער ניכט צו; אינד עם
פֿעללט איין אָכס אָדער עזעל
הינאיין: (לד) זאָ זאָלל דער־
יעניגע, וועלכער שולד אן
דער גרובע איזט, דעם אייי־

תרגום אונקלוס

לְרִבּוֹנֵיהּ וְתוֹרָא יִתְרְגֵם: (לג) וַאֲרֵי יִפְתַּח
גֻּבָּר גּוּב אוֹ אֲרֵי יִכְרֵה גֻּבָּר גּוּב וְלָא
יְכַסִּינֵיהּ וְיִפֵּל תַּמָּן תּוֹרָא אוֹ חֲמָרָא:
(לד) מָרֵיהּ דְּגוּבָא יְשַׁלֵּם כַּסְפָּא יְהָיֵב

באור

ד' זהובים סתם חלי מונקי' למשקל היסר של קולוני"ות (רש"י): (לג) וכי יפתח איש בור, בחצות הדגים, שהי' מכוסה וגלוי: כי יכרה, ללמדך שאף הכורה די לו בכסוי, ולא חייבו הכתוב לסתמו ולמלאו עפר, (ב"ק דף כ' ע"ח), וכן מי' בתוספתא בפ' הכונס התורף מישטה בשמירת הבור, דכתיב ולא יכסנו, הא כיסהו פטור ולא בעי שד דשאיס ליה בשפלה: שור או חמור, הוא הדין לכל בהמה (שם דף כ"ד ע"ב): (לד) בעל הבור. הפותחו או הכורה מע"פ שהוא בר"ה, עשאו הכתוב, כאלו הוא בחצותו, וקראו בעל הבור. להתחייב בנזקיו: והמת יהיה לו, לניזק. שבשן דמי הבהמה: ומנכה לו מדמי נזקו (מכילתא, וכ"כ רש"י ז"ל), וכתב הרמב"ן ז"ל ולא נירד מת דינו, כי מין נוהג לומד בהמה הזאת שיעלים הניזק בחזקת התשלומין כשיגיע מותה לב"ד לשלם הנזק, שאפי' היו למזיק בהמות ועבדות מחדות בחיתו יפרענו בהם כפי דמיהם, שכבר מחנו יגיע לדמות שור כסף ואפי' כופין, מפני העין לומד כי הבהמה של ניזק היא וממונו תחזר, לפיכך אם פחתו דמים מחדי כן הו שבחבה מין על המזיק לשלם מלא דמי התיתה וכו', וזהו שקולין חכמים פחת בהמה, ומפורש הוא בגמרא עכ"ל, והוא תימה דבפ' הפרה (ב"ק דף כ"ג ע"ב), המקיזין דמהמת יהיה לו דבור לדרוש מחדיוא קמתי, למי שהמת שלו ילא שור פסולי המוקדשין, שאין המת שלו, ואולם פחת בהמה ילפינן מוהמת יהי לו דבור, וא"כ כאן בבור בהוגה לא נירד רש"י ז"ל מת דינו,

ולא

בְּעָלָיו יוּמָת: (ג) אִם־כֹּפֶר יוּשַׁת
עָלָיו וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל
אֲשֶׁר־יוּשַׁת עָלָיו: (ד) אוֹ־בֵן יִגָּח
אוֹ־בַת יִגָּח כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה
לוֹ: (ה) אִם־עֶבֶד יִגַּח הַשּׁוֹר אוֹ
אָמָה כֶּסֶף ו שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן

תולדות אהרן בפי כתונות ל"ז, ג', ומ"ג ג', ומ"ג ג'. סנהדרין ט"ו, ג'. ערכין ו', ג': ונתן ג"ק פ"ז, ח'. ומ"ח. מכות ג', ג': ככל ג"ק כ"ו, ח': או בן סס ת"ג, ג', ומ"ד ח': כמשפט סס ל"ג, ח', ומ"ג ח': יעשה סס ה', ח': עבד סס מ"ג, ג': ככף כתונות מ"ג, ג'. ג"ק סס:

תרגום אשכנזי קלא

נעגטהימער זאָללטע אום
דאז לעבען קאָממען:
(ג) ווירד איהם אבער איין
לאָזענגעלד אויפֿערלעגט:
זָא גיבט ער דיא לאָזקויפֿונג
זיינער פערזאָן, זָאָפֿיל אלס
איהם אויפֿגעלעגט ווָארדען:
(ד) ווען ער איינען זָהן
שטאָסט, אָדער איינע טאָכ-
טער שטאָסט: זָא זאָלל
איהם גלייכפֿאלס נאך די-
זעם רעכטע געשעהען:
(ה) שטעסט אבער דער
אָכס איינען לייבאייגענען אָדער
איינע לייבאייגענע: זָא זאָלל
דער אייגענטהימער דעם

אָכסן דעם השרן דעם לייבאייגענען דרייסיג שקלים אן געלד געבען, אונד דער

אָכס

תרגום אונקלוס

תּוֹרָא יִתְרְגֻם וְאַף מָרֵיהּ יִתְקְטֵל: (ג) אִם
כְּמָן יְשַׁוּוֹן עֲלוֹהִי וְיִתֵּן פּוּרְקַן נַפְשֵׁיהּ
כְּכֹל דִּי יְשַׁוּוֹן עֲלוֹהִי: (ד) אוֹ לְבַר יִשְׁרֵי
יִגַּח תּוֹרָא אוֹ לְבַת יִשְׂרָאֵל יִגַּח כְּרִינָא
הָדֵין יִתְעֲבִיד לֵיהּ: (ה) אִם לְעַבְדָּא יִגַּח
תּוֹרָא אוֹ אַמְתָא כַּסְפָּא תְּלָתִין סִילְעִין יִתֵּן

רש"י

שׁוֹר: (ל) אם כפר יושת עליו. אם זה חינו תלוי והרי הוא כמו אם כסף תלוה ל' חבר זה משפטו סיסיתו עליו ד"ר כופר: ונתן פדיון נפשו. ואפי' ניזק דגדי כ' יסמעאל כ"ע תומר דמי מזיק: (לא) או בן יגח. גן שור קטן: או בת. שהיה קטנה לפי שנאמר ואחרת תיש או אשה יכול חינו חייב אלא על הגדולים ת"ל או בן יגח לחייב על הקטנים כגדולים: (לב) שלשים. אם עבד או אמה כנעניים. שלשים שקלים יתן. נזירת הכתוב הוא בין שהיו שוה אלף זוז בין שחינו שוה אלא דינר

באור

(ל) אם כופר יושת עליו. אם זה חינו תלוי, והרי הוא כמו אם כסף תלוה (לקמן כ"ב כ"ד), לשון אחר, זהו משפטו סיסיתו עליו, ג"ד כופר (רש"י), ודעת הרמב"ן ז"ל שאחר אם, כעבור היות הכופר כפרה כעניין הקדמנות, ואם הוא חינו חבן גה, אין מכריחים אותו לגאל לג"ד לחייבו נכך, ואפי' אם חייבוהו אין ממשכנין אותו: כפר יושת עליו, אין זה הפך ולא תקחו כפר (במדבר ל"ה ל"ג), כי הכתוב אם הוא דולח נאול, וזה לא דלח, דק נעכס נעבור אלא אחר שהו להיותו קשור, או השור התיר את עלמו, אלא נקשר כרחוי או אלא אלא הפתח סגור וילא ויזיק (הלמב"ע): (לא) או בן יגח וגו', אחר או שהוא מוסיף, ושעורו והמית איש או אשה או בן יגח או בת יגח, משפט אחד לכלם, ויש אומרים בגא בחקוש אם, וכן או בהמת חי' טמאה (ויקרא ה' ג'), או עשיתי בהמתי שקר (שמואל ג' י"ח י"ג), או נודע כי שור נגח הוא (להלן ל"ו), וכן רבים לרעתם, וכלם עדי שקר תשכיל בהם בחקוש (הרמב"ן): אם עבד וגו', או אמה, כנעניים: שלשים שקלים יתן, נזירת הכתוב היא, בין שהיו שוה אלף זוז, בין שחינו שוה אלא דינר. והשקל משקלו

ל'

הַשּׁוֹר וְלֹא יֹאכֵל אֶת־בְּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי׃ (כט) וְאִם שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם־

תולדות אהרן יאכל פסחים כ"ג, ג', וכ"ד ג', קדושין כ"ו, ג'. ג"ק מ"ח, ח'. תמורה ג', ג': **ובעל** קדושין כ"ו, ג'. ג"ק מ"ח, ח', ומ"ב ח' וג': **והועד** ב"ק י"ב. ג', ומ"ד ג', וקי"ג ג'. ג"ב כ"ח, ג'. סנהדרין י"ט, ח': **והמית** קדושין ל"ד, ח'. ג"ק ט"ו, ח', ומ"ב ג', ומ"פ ג': **השור** ב"ק י"ב, ג', ומ"ב ג', ומ"ב ח', ומ"ד ג', ומ"ה ח': **וגם** ב"ק מ"ב, ג', ומ"ב ח', ומ"ד ג', ומ"פ ח'. סנהדרין ג', ח', ומ"ח ח':

תרגום אשכנזי

ניכט געגאָסטן וועדען: דער אייגענטהימער דעם אָכסען אבער איזט שולדיג לאָז: (כט) איזט עם אבער איין שטאָכיגער אָכס געווע־זען, פַּאָן נעסטערן אָדער פַּארגעסטערן, (דאז הייכט, אייניגע צייט פַּאָרהער), עם איזט אויך דעם איינע־טהימער צור וואַרנונג אנ־געצייגט וואָרדען; ער וואָלל־טע איהן אבער דעננאָך ניכט אין אכט נעהמען, אונד דער אָכס טאָדטעט איינען ניאן אָדער איינע פַּרויא: זאָ זאָלל דער אָכס געשטייניגט ווער־דען, אונד אויך דער אייי־

רש"י

השור נקי: (כט) מתחול שלשום. הרי שלש נגיחות: והועד בעליו. ג' התראה נעדים כתו (נדרים מ"ג) העד העיד בנו החיש: והמית חיש וגו', לפי שנאמר כי יגח חין לי אלא שמיתתו בנגיחה. המיתו בנסיכה, דחיפה. בעיטה מנין ת"ל והמית. וגם בעליו יומת, בידי שמים. יכול בידי אדם ה"ל (בתדבר ל"ה) מות יומת התכה כולל הוא על בליחתו אתה הורגו ואי אתה קורגו על בליחת

תרגום אונקלוס

יְתַרְגֵּם תּוֹרָא וְלָא יִתְאֲכִיל יַת בִּסְרֵיהּ וּבְרֵיהּ דְּתוֹרָא יְהֵי זַכָּאָה: (כט) וְאִם תּוֹר נַגַּח הוּא מֵאִתְמְלֵי וּמִדַּקַדְמוֹהִי וְאִיתְסְהַד בְּמָרֵיהּ וְלָא נַטְרֵיהּ וְיֶקְטוֹל גֻּבַר אוֹ אִתְּתָא

באור

(רמ"ס): ובעל השור נקי, מעונש, כל זמן שלא הועד בו· (כט) והועד, לשון התראה נעדים, כמו העד העד בנו החיש (נדרים מ"ג ג'): יומת, בידי שמים, יכול בידי אדם, ת"ל מות יומת התכה רלח הוא (בתדבר ל"ה כ"א), על בליחתו אתה הורגו, ואי אתה הורגו על בליחת שורו (רש"י מגמ' דסנהדרין דף ט"ו ע"ב), והרמב"ן כתב כי אין ספק כי אין כופד למותתי ג"ך, על כן אמרו מעתיקי הדת, כי וגם בעליו יומת מיתה בידי שמים. (ודבריו אלה לקוחים מהמכילתא, אלא דגפ"ק דסנהדרין (נה) דחו את הדמי' הזאת) הנה יהי' זה יומת לפי דעתי כמו עין תחת עין, שהוא רמוי שיומת, אם לא יתן כופד נפשו, וכל זה בעבור שהוא כתוב יומת ולא ימות עכ"ל, וכ"כ הרמב"ן ז"ל, שבכל חייבי מיתות ב"ד לא כתוב יומת בלבד, אבל מות יומת בתוב, ואין שענה מומכה אדם יומת (ויקרא כ"ד כ"א). ולא מצאת ובידי המסית, שבבר פירש בהם במקום אחר: והנה אונקלוס תרגם ואף מדיה יתקטיל, תרגם המלה כמשמעה, ותתפרש כמו שיתפרש הכתוב, אם בבדי הרמב"ן שהוא רמוי שיהרג אם לא ישלם כופר, או באחד הוסיף יב"ע ואף מדיה יתקטל בתיותא דמתלחא עלוי מן שמיא, כי גם המיתה בידי שמים נקראת בלשון הרמי קטלא בעניו שאמרו ולא יליף קטלא חייב (מכות פ"ו מי"ג), (כ"כ דמב"ן ורמ"ס):

אֶת־עֵין עַבְדּוֹ אוֹ־אֶת־עֵין אֲמָתוֹ
וְשִׁחֲתָהּ לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת
עֵינוֹ: (כז) וְאִם־שֵׁן עַבְדּוֹ אוֹ־שֵׁן
אֲמָתוֹ יַפִּיל לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ
תַּחַת שִׁנּוֹ: פ
(כח) וְכִי־יִגַּח שׁוֹר אֶת־אִישׁ אוֹ
אֶת־אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל יִסָּקֵל

זיינעם קנעכטס אָדער דאז
אויגע זיינער מאגד שלעגט,
אונר עם פֿערדערבט; מום
ער איהן צור פֿרייאהייט
אויסגעהען לאסבען פֿיר זיין
אויגע: (כז) שלעגט ער זיי־
נעם קנעכט אָדער זיינער
מאגד אייגען צאהן אוים;
מום ער איהן צור פֿרייאהייט
אויסגעהען לאסבען פֿיר זיי־
נען צאהן: (כח) וואן איין
אָכס איינען מאן אָדער איינע
פֿרוא שטאָסט, דאס ער
שטירבט: זאָ זאָלל דער אָכס
געשטייניגט, אונד זיין פֿלייש
ניכט

תולדות אהרן ושחתה קדושין כ"ד, ג'. ב"ק כ"ו, ג': תחת ב"ק ע"ו, ג': ואם שן קדושין ס"ד, ח': לחפשי קדושין כ"ד, ג': ינח נדכות נ"ו, ג'. ב"ק ג', ע"ב. ונ"ט ח', וע"ב ג': כקול קדושין כ"ו, ג'. ב"ק ת"ח, ח':

תרגום אונקלוס

עַיְנָא דְעַבְדֵּיהּ אוֹ יַת עַיְנָא דְאַמְתֵּיהּ
וִיחַבְּלִינַהּ לְבַר חוֹרִין יְשַׁלְּחִנֵּיהּ חֲלַף
עֵינֵיהּ: (כז) וְאִם שִׁנָּא דְעַבְדֵּיהּ אוֹ שִׁנָּא
דְאַמְתֵּיהּ יַפֵּיל לְבַר חוֹרִין יְשַׁלְּחִנֵּיהּ
חֲלַף שִׁנֵּיהּ: (כח) וְאֲרֵי יִגַּח תּוֹר יַת
גַּבְרָא אוֹ יַת אִתְּתָא וְיִמּוֹת אִתְרְגָמָא

רש"י

תחת עינו. וכן בכ"ד נחתי תחתי תנצעות הידיס והרגליס ושתי חזניס והחוטס ונחס הנויס שהות ניך החתים. ולתס נחתך טן ועין שחס נחתך עין ולח נחתך טן הייתי חומר תס עין שנגרח עתו חף כל שנגרח עתו והרי טן לח נגרח עתו. ונחס נחתך טן ולח נחתך עין הייתי חומר חפילו טן היוק טיס לס חליפין לכן נחתך עין: (כח) וכי יגח שור. תחד שור ונחד כל בהתס חיה ועוף חלח סדנר הכתוב נהוס: ולח יחכל חת נשרו. תתטח שנחתך סקול יסקל השור חינו יודע שהיה נגלח חסורים נתכילה חלח תס ת"ל ולח יחכל וחת נשרו שחפילו שחטו לנחך שנגתך דינו חסור נתכיל. נשחה מנין ת"ל ונעל השור נקי כחדס היזתר לנחנידו ולח פלוני נקי תנכסיו ונתן לו נתס הנחה סל כגוס זהו מדרשו. ופשוטו כתטעי לפי שנתתך נתועד ונס נעליו יוטת הוגרך לומר נתס ונעל

באור

נזן ועין, כמנומר למעלה: (כז) ואם שן. דבר הכתוב על ההוה בדוב כתבר הזכרנו, והוא הדין לשאר החיבדים, ומ"ל למדובכ"ד לשאר חיבדים העבד יולח לחירות: תחת שנו, לוה השם שילח העבד חפצי תחת עינו חו תחת פנו. שלח יהי' לקניו מכזרי, סיכנו מכה נמלה, כי חם יפחית עינו חו לפי' שנו, ילח מרשותו וילבד ממונו: (כח) שור, אחד נמלה, אחד כל נהמה וחי' ועוף, שלח שבבר הכתוב נהוס: אשה, מזכיר פה חת המבה שור, לפי שהוח נפילוש, וכן פרט חו בן יבח חו בת יבח, שהם קטנים, לומר לך שאין בעל השור יכול לערער, שלח היה לאבה לגחת חל מקוס השוורים, ומי' למצות לשמור חת ילדיהם שלח יזיקו (מדבר הרמב"ן). ולא יאכל את בשרו, כמו הנגלה שיאכלה בל שבר חו נכרי וקדמונינו ז"ל למדו שכל מקוס שבתוב בו לח יאכל (בגילי היו"ד), הוח מסור בהנאה (הרמב"ן, וכ"פ הרשב"ם). ומתה שהוליח הכתוב מסור ההנאה בלשון מכילה והוסיף לומר חת בשרו, למדו חז"ל שמשנמר דינו לסקילה. מע"פ שבחטו ועבדיה כעין בשר שחוטה.

(רמ"ס)

תרגום אשכנזי

פֿום: (כה) בראנדניאהל פֿיר בראנדניאהל, וואונד פֿיר וואונדע; ביילע פֿיר בילע. (דאהער נזום דער טהעטער גענלד דאפֿיר געבען): (כו) וועו יעמאנד דאז אויגע זיינעם

רש"י

נזוק וכן כלס ולח נטיל' חנר תחת כמו סדרסו רגותיו נפרק החונל: (כה) כויה תחת כויה. מכות חס ועד עכשיו דנר נחנלה היה נם פחת דמים ועכשיו כשהין נם פחת דמים חלה לער כנון כיחו נשפוך על נפדניו חומדים כיה חדם כיונה נזה רולה ליטול מלטער כך: פלע. היח מכה המוליכה דס טפלע מת נשרו נפר"דור נלע"ז (1 הכל לפי מה שזוח חס יש נם פחת דמים נותן נזק וחס נפל למשכב ניתן בשת ורפוי ונשת ונער ומקר' זה יתר הוח ונשחונל דשמוהו חז"ל לחיי על הנער חשילו נמקום נזק שהע"פ שניתן לו דמי יוו חין פוטרין חותו תן הנער לותר טוחיל וקנס יוו יש עליו לחשכב נכל תה שילה חלה חומריה יש לו לחותכה נפס שחינו מלטער כל כך וזה חתכה נשחל ונערו: הנוכה. היח מכה שהדס נלרך נה וחינו יולח חלה שמחדי' הנשר כנגדו ול' חנורה עק"ח נלע"ז (2 כיו (ירמיה י"ב) ונמר חנרנדותיו ותרנומו מסקיפי ל' חנטה נטדו"רח נלע"ז (3. וכן סדוסות קדיס סקיפן קדיס חנוטו' נדוד וכן על המסקיף ע"ס שהלת נוקד עליו: (כו) חת עין עבדו. כנעני חנוך נבן ועין כמו שחתרנו לו חלה כלחת העבדים:

1) בלע"ז *Nafre*, (חיינע וואונדע) *nafrer*, *navrer*, (פֿערוואונדען)
2) Tache, (חיין פֿלעק, חיין אחתה)
3) Battre, (שלאגען, דאס דרעשען) חיט. Battitura, (שלאגען. קלאפֿפֿען)

באור

מיכר, כנר לקחנו נקמתו ממנו, כי עשינו לו כמשר עשה נזוח עכ"ל. וכוונת הכתו' כמה שכתב הרמב"ע שמדין הגמול הוח חייב נכך, חס לח יתן כפדו, וכתוב חומר שלח נקח כופר לנפש רולח חשר הוח רשע למות, חנל נקח כופר נמי שזוח רשע לכלות לחך מחינדיו, לכן לח נכדתנו לעולם, חנל ישלם כפדו, וחס חין לו, יהי' עליו החוב עד שתשיג ידו, וכן מתורגם נל"ח. וכחה התחיל נחסרון חינדים, ונשר נזוח נעל הרוב, שכן דרך המכה חת חנירו לחזיקו נעין חו נזן חו ניד חו נרנל, ומכס תקים על יתר המינדים: (כה) כויה וגו', נכל מלו חין נדס חסרון חשר, ומשלס דמי לער ונוסף ורפוי: כויה, מכות חס: פצע, היח מכה המוליכה דס טפולע חת נשרו נפר"דור נלע"ז (נל"ח וָוּנֶדע וואונדע, עיין נפ' נדמשית ד' כ"נ), הכל לפי מה שזוח, חס יש נה פחת דמים נותן נזק, וחס נפל למשכב נותן שבת ורפוי ונשת ולער (רש"י): חבורה, היח מכה שהדס נלרך נה, ומינו יולח חלה שמחדיס הנשר כנגדו, ולשון חנורה עק"ח נלע"ז (ונדרש"י כ"י טיי"ח נלע"ז וזוח שמטע, ונל"ח פֿלעק, וואונד), כמו ונמר הנרנדותיו (ירמי' י"נ כ"נ), ותרנומו מסקופי לשון חנטה נט"דורח נלע"ז (ונל"ח שלאג), וכן שדפת קדים (נרמשית ת"ח כ"נ), סקיפן קדום, חנוטות נדוד, וכן על המזקוף (לעיל י"ג כ"נ), על שם שהלת נוקד עליו (רש"י). והרד"ק נשרשים כרש חחר כתב שהמכה שלרך נה הדס נקלחת חנורה, על שם הדס שנחנד שם, ומשם הושחל לכתמי הנמר הדומין לכתמי החנורה: (כו) עבדו. הכנעני, חנל עבדי חינו יולח

משפטים כא

(כה) כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה פֶּצַע תַּחַת פֶּצַע חַבּוּרָה תַּחַת חַבּוּרָה: ס (כו) וְכִי־יַכֶּה אִישׁ

תולדות אהרן פצע סס כ"ו, ג', ופ"ד ח', ופ"ס ח': חבורה ב"ק פ"ד, ג': וכי קדושין כ"ד, ג':

תרגום אונקלוס

יָדָא דְיִגְלָא חֲלַף דְיִגְלָא: (כה) כְּוָאָה, חֲלַף כְּוָאָה פִּירְעָא חֲלַף פִּירְעָא מַשְׁקוֹפֵי חֲלַף מַשְׁקוֹפֵי: (כו) וַאֲרֵי יְמָחֵי גְּבַר יַת

משפטים כא

בַּאֲשֶׁר יְשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בִּפְלִלִים: (כב) וְאִם־אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ: (כג) עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד רֶגֶל תַּחַת רָגֶל:

תולדות אהרן כאשר ג"ק מ"נ, ח'. ערכין ז', ח': ונתן מנלס ט"ו, ג'. סנהדרין קי"ח ג': **ואם** כתונות ל', ח', ונ"נ ח'. סנהדרין ע"ד, ח': **עין** ג"ק פ"ג, ג'. ופ"ד ח': **רגל** ג"ק ס"ד, ח':

תרגום אונקלוס

כְּמָא דִּי יְשַׁוֵּי עֲלוֹהִי בַּעֲלַת דְּאִתְּתָא וְיִתֵּן מִן מֵימַר דַּיָּנַיָּא: (כב) וְאִם מוֹתָא יְהֵא וְתִתֵּן נַפְשָׁא חֲלַף נַפְשָׁא: (כג) עֵינָא חֲלַף עֵינָא שִׁנָּא חֲלַף שִׁנָּא יְדָא חֲלַף

תרגום אשכנזי קכט

אָדער ער בעצאהלט נאך דעם אויפשפרוכע דער דיכטער: (כב) איזט אבער דער פֿרויא זעלבסט איין אונגליק עדפֿאָלגט: זאָ מוסט דוא פערזאָן פֿיר פערזאָן הינגעבען: (כד) (דעכטסווועגען זאָללטע) אויגע פֿיר אויגע (זיין), צאהן פֿיר צאהן; האנד פֿיר האנד, פֿום פֿיר פֿום

רש"י

וולדות נפעל שמין חותם כמו יהיה רחוי' ליתכר בזוק להעלו' בדמי' בשניל הריונה: ענוש ישנש. יגבו ממון מתנו כמו (דברים כ"ג) ועשו חותו תחם כסף. כאשר ישית עליו וגו', כשיתנענו הנעל בג"ד להשית עליו עונש על כך: ונתן. המכ' דמי וולדות: בפלילים. על פי הדיינים: (כב) ואם חסין יהיה. נאסף: ונתת נפש תחת נפש. ושותינו הולקים בדבר ו"ח נפש תחם וי"ח ממון תנל נח נפש תחם שהתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור ממות' ותשלם ליורשיו דתיו כמו שהיה גתכר בזוק: (כד) עין תחת עין. סימח עין תניהו נוהן לו דמי עינו כמה שפיחתו דמיו למכור

באור

והרמב"ן ז"ל פי' על פי דרכו שהקנס הזה יהי' כאשר ישית נעליהשם, שהוא חפץ בילדיו, ותוניס הם מנלו, ויתן זה בפלילים, שלא יתן עליו עונש יותר מכדי דמיהן. ויהי' לפי זה ונתן מוסב על הנעל, שהוא יתן עליו עונש כפי הרצוי, ולא ירצה עליו יותר מדאי: (כג) ואם אסון יהיה, נאסף: ונתתה נפש תחת נפש, דעותינו (בסנהדרין דף ע"ט ע"ב), חולקים בדבר, י"ח נפש תחת, וי"ח תתן לגל לח תיתה, שהתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה, ומשלם ליורשיו דמיו כמו שהי' נתכר בזוק (רש"י): (כד) עין תחת עין, הידוע בקבלת חז"ל (בב"ק דף פ"ג ע"ב) שהוא ממון, ויבא כלשון הזה בתלמוד, ומכה נפש בהמה ישלמנה נפש תחת נפש (ויקרא כ"ד י"ח), והנה למיות רבות יש לבהמיהם משקול הדעת, ומשפט השכל היפר, כמו שאמר הנאון בר סעדי' כי אם הכה אדם עין הניהו ושדה שליבית אור עיניו, איך יתכן שיוכה מכה זאת בלי תוספת ומגדעת, אולי יחשיך אור עיניו כלו, ויותר קשה הכויה והפלע והחבולה, כי אם היו בתקום מסוכן, אולי ימות, ואין הדעת סובלתו וכן הדי שהי' שותה וסימה קיטע וקיטע, מה נעשה לו? ואף שחז"ל דחו כל הדמיות הללו והדומות להן (בב"ק דף פ"ג ע"ב ופ"ד ע"ח), ואמרו שיש לחשיב עליהן, נראה שהן כוונתם אלא לומר שאינן מכריעות ונולחות לבמרי, זולת הקנלה, ושאפשר לחשיב על כל אחת מהן ע"פ דוחק, אבל האמת שהמשקיף בהשקפה אחת על כולן, אי אפשר שיתעקש עוד אלשמוע לקבלת חז"ל, והרמב"ן ז"ל הניח עוד רמי' לדבריהם ואמר שאמר למעל' דק שבתו יתן ורפא ירפא, ואם נעשה נאיב אשר יכה את רעהו כאשר עשה בו, מה ישלם אחרי כן, וגם הוא לריך ושבת ורפוי? ואין טענה מפני שהתרפא מהרה, (כן דחו רז"ל זאת הדמי' בב"ק שם). כי אין זה פשוטו של מקרא אבל הכתוב ידבר בכל אדם, וגם אם נתרפא

תרגום אשכנז

אונטער זיינער האנד: זאָ
ווירד ער געראָבען: (כא) יע־
דאָך ווען ער איינען טאג
אָדער צוויא נאָך לעבט,
זאָלל עס ניכט געראָבען
ווערדען, וויל עס זיין געלד
איזט: (כג) ווען זיך מעננער
האדערן, אונר פֿערלעטצען
איינע שוואנגערע פֿרויא,
זאָ ראָס איהר דיא קינדער
אבגעהען, עם איזט אבער
וויטער קיין אונגליק ער־
פֿאָלגט: זאָ זאָלל דער טהע־
טער מיט אייגער גילדבוכע
בעשטראָפֿט ווערדען, ווא איהם דער עהעמאן דער פֿרויא אויפֿלעגען ווירד,

רש"י

לחיות נדון נדין יוס חו יומים סלס לח מת תחת
ידו וסלס מעת לעת פטור: נסנט. כסיס נו כדי
להמית הכתיב מדבר חו חפילו חין נו כדי להמית
ה"ל ניסרחל וחס נחנן יד חסר ימות נם (חו
יכלי עץ יד גי' רח"ס) הכהו והלח דגריס ק"ו מה
ישראל חמור חין חייב עליו הח"כ הכהו נדנר
סיס נו כדי להמית ועל חנר שהוח כדי למות
נסקלים זו ענד הקל לח כ"ח: נקוס ינקס. מיתת סייף וכה"ח (ויקר' כ"ז) חרנ נוקמת נקס נרית:
(כא) הך חס יוס חו יומים יעמיד לח יוקס. חס עכ יוס חחד הוח פטיר עכ יומים לח כ"ס
חלח יוס שהוח כיומי' וחיזה זה מעת לעת: לח יוקס כי כספו הוח. הח חחר שהכהו חע"פ שמתם
מעת לעת קודם מתת חייב: (כב) וכי ינלו חנשים. זה עם זה ונתכוון להכות חת חניהו
והכה חת החסה: ונגפו. חין נגיפה חלח ל' דחים' והכח' כמו (תהלי' ל"ח) פן הגוף נחנן דנלך (ירמי'
י"נ) נטרם יתנגפו רגליכם (ישעי' ח') ונחנן נגף: ולח יהיה חסון. נחסה: ענוש יענש. לשלם דמי

תרגום אונקלוס

תְּחוֹת יֵדֵיהּ אִתְדָּנָא יִתְּדֵן: (כא) בְּרַם
אִם יוֹמָא אוֹ תְּרֵין יוֹמִין יְתַקַּיֶּם לָא
יִתְּדֵן אֲרֵי כַסְפֵיהּ הוּא: (כב) וַאֲרֵי יִנְצוֹן
גַּבְרִין וְיִמְחוֹן אִתְּתָא מְעַדְיָא וְיִפְקוֹן
וְלָדָהָא וְלָא יֶהֵא מוֹתָא אִתְּגַבָּאָה יִתְּגְּבֵי

באור

שחמר נלחכוכה כי כספו הוח. חנל עבד עברי סיכו כספו, חלח כסכיל כתוכג עמו ודיכו
כיסדחל לכל דבריו: בשבט, נה"מ הידיעה, כי דרך המושל להיות בידו שבט מוסר,
ומע"כ יזכר ולח יכנו בו מכה רבה: נקם ינקם, ממדו מז"ל שהוח מיתת סייף, וכן הוח
חומר חלד נקמת נקס נדית (ויקרח כ"ו כ"ה): כי כספו הוא, ודיכו להכותו דרך תוכחה:
(כב) וכי ינצו אנשים, זה עם זה, ונתכוון להכות חת חניהו, והכה חת החטה: ונגפו,
חין נגיפה חלח לשון דחיפה, כמו פן תגיף בחבן רגלך (תהלים ל"ח י"ג), ונגדם יתגפו
דגליכם (ירמי' י"נ י"ו), ולחבן נגף, (ישעי' ח' י"ד): ולא יהיה אסון, נחטה: ענוש יענש,
ישלם דמי ולדות לבעל, והוליחו הכתוב בלשון עונש שהוח כמו קנס, לפי שחין כחן ממון
תשלומין, כי מי יודע גולדות חס יגליחו (ברחב"ן): כאשר ישית וגו', דס"י ז"ל פירש
כשיתבענו הבעל בב"ד להטיל עליו עונש על כך, והכוונה שניד הבעל לתבעו ולח ניד
החטה כי חין לה חלק וזכות בחס: ונתן, המכה, ידמים: בפלילים, ע"פ שומת ב"ד.

והרמב"ן

משפטים כא

יָמוּת וְנָפֹל לְמִשְׁכָּב: (יט) אִם־
יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל־
מִשְׁעַנְתּוֹ וְנִקָּה הַמַּכֶּה רַק שִׁבְתּוֹ
יִתֵּן וְרַפֹּא יְרַפֵּא: ס שני (כ) וְכִי־
יַכֶּה אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־
אֲמָתוֹ בַּשֵּׁבֶט וּמֵת תַּחַת יָדוֹ

תולדות אהרן יקום כתובות נ"ג. נ'. סנהדרין ע"ה, ח': רק נ"ק פ"ח, ח': ורפא נדרים פ', ח'. נ"ק פ"ד, ח', ופ"ח נ':

תרגום אונקלוס

בְּבוּרְמִיָּא וְלָא יְמוּת וְיִפּוֹל לְבוּטְלָן:
(יט) אִם יְקוּם וְיֶהֱלֵךְ בְּבָרָא עַל בּוּרְיֵיהּ
וִיהֵי זַכָּאָה מַחֵיא לְחוֹר בּוּטְלָנֵיהּ יִתֵּן
וַאֲגַר אַסְיָא יְשַׁלֵּם: (כ) וַאֲרֵי יְמַחֵי גְּבַר
יַת עַבְדֵּיהּ אוֹ יַת אַמְהֵיהּ בְּשׁוּלְטַן וְיָמוּת

תרגום אשכנזי קכה

צוואר ניכט, ניט אבער צו
בעטטע ליגען: (יט) ווען
עד ווידער אויפשטעהט,
אונד אן איינער קריקקע אויף
דער שטראסע העדום גע-
הען קאן: זָאָ זאָלל דער
שלעגער פֿרייא זיין; ועדאָך
זאָלל ער איהם פֿערזיימונגס-
קאָסטען עדשטאטטען,
אונד איהן היילעי לאסטען:
(כ) ווען יעמאנד זיינען
קנעכט אָדער זיינע מאגד
מיט דעם צוכטשטאָק
שלעגט. אונד עד שטירבט

אונ־

רש"י

נפי סגהמר עין תחת עין נח למדנו חנח דמי
חיגריו חנג סנת ורפוי נח למדנו לכך נאמרה
פרסה זו: ונקל למסכנ. כהדניומו ויפול לנוטלן
לחולי סמנטלו ממלאכתו: (יט) עג מטעמו.
עג נוריו וכאו: ונקה המכה. וכי תעלה על דעתך
סיהרג זה שלח הדג הלח לתך כאן פחונסים חומו
עד שנראים חס יהרפא זה וכן מצאני בספס זה
והולך על מטעמו אז נקה המכ' חנג עד שלח יקום זה נח נק' המכ': רק שבתו. נטול מלאכתו תחת
החולי חס קטע ידו או רגלו רואין נטול מלאכתו תחת החולי כאלו סומר קבואין שהרי אף לאחר
החולי חיגו רואי למלאכת יד ורגל ואומ כגד נתן לו תחת נזקו דמי ידו ורגלו שנאמר יד תחת יד
רגל תחת רגל: ורפא ירפא. כתרגומו ישלם שכר הרופא: (ב) וכי יכה איש את עבדו או את
אמתו. בעבד כנעני הכתוב מדבר או היגו הלח בעברי ת"ל כי כספו הוא מה כספו קנוי לו
עולמית אף עבד הקנוי לו עולמית והרי הים בגלל מכה היה ואת אלח בת הכתוב ומוניאו מן הכלל

באור

את זה, למד כי נפ בדגג יומת, אם הכאו במקום שיש נוכדי להמית (מדנדי הרמב"ן):
ונפל למשכב, כתרגומו ויפול לבוטלן, להולי שמנטלו ממלאכתו: (יט) אם יקום וגו', לפי
פשוטו של מקרא דבר הכתוב בהווה, שאם יתחזק המוכה ויצוא כהו מליו, עד שיקוס
ממשכבו לגמרי, ולא יחזור חליו, כי אם יתהלך בחוץ בזיוקים ובחוצות, על משענת מטה
אחר בידו, כאשפט החולים שיתרפאו, והכלל שילמדוהו לחייב: ונקה המכה, למדך שחונשין
אותו, עד שנדאה אם יתרפא זה, ומי' ונקה שיולימוהו מניח הסגר: שבתו, מגזרת
שניח, על משקל שגרו, ופרשו שנת, כי התי"ו שרש, והוא שם ע"מ שגר קגר, או שסרשו
יגג, והוא מקור ע"מ רגת, והטעם זמן ישיגתו נגיע, שוגת ממלאכתו, הפך והתהלך
בחוץ: יתן, ישלם לו: ורפא ירפא, כתרגומו ישלם שכר הרופא, ושגי הכתוב למד רק
שגתו יתן ורפא ירפא, ולא למד רק שגתו ורפואתו יתן, להגיד שיתן השכר על הרופאי
וירפאו אותו, ולא יוכל לתגוע שיתן לו השכר והוא יעשה גו דגרים אחרים, רק ירפא גו
על כל פגים (הרמב"ן): (ב) את עבדו, נכגעני הכתוב מדבר, כמו שאמרו חז"ל, לפ

אִישׁ וּמְכָרוֹ וְנִמְצָא בְיָדוֹ מוֹת
יוּמָת: ס (יז) וּמְקַלֵּל אָבִיו
וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת: ס (יח) וְכִי־
יְרִיבֻן אֲנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־
רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אוֹ בְאֶגְרֹף וְלֹא

תולדות אהרן ומקלל קדושין נ', ג': והכה ב"ק נ', ג':

תרגום אשכנזי

איינען מענשען שטיהלט, אונד פֿערקויפֿט איהן, מאן האט איהן אבער פֿאָרהער אין זיינער גיוואלט געפֿונדען, זאָל געטאָדטעט ווערדען: (יז) ווער פֿאטער אָדער מוטטער פֿלוכט, זאָל געטאָדטעט ווערדען: (יח) ווען מענער אין צאנק גיראטהען, אונד איינער

שלעגט דען אנדערן מיט איינעם שטיין, אָדער מיט דער פֿויסט; ער שטירבט

רש"י

כי ימלח איש גונב נפש מתחיו אין לי הלח איש סנגד נפש אחם אך טומטום ואנדרוגינוס סנגדו מנין ת"ל וגונב איש ומכרו. ולפי סנאמר כאן וגונב איש אין לי הלח איש. גונב אחם מנין ת"ל (דנרים כ"ד) וגונב נפש לכך הולרכו סניסם מה סאסר זם נלה זם: ונמלח בידו. סראהו עדיים סנגנו ומכרו ונמלח כגר קודם מכירה: מות יומת. בחנק. כל מיתה האמורה בתורה סתם חנק היא. והסיק הענין וכתב עוד וגונב איש בין מכה חביו ואחו לתקנ חביו. ונראה לי היינו פלוגתא דתר סגר מקזינן הכאה לקללה ותר סגר לא מקזינן: (יז) ומקלל חביו ואחו. למה נאמר לפי שהוא חומר (ויקר' כ') איש איש אחר יקלל את חביו אין לי אלא איש שקלל את חביו אחם שקללם את חביהם מנין ת"ל ומקלל חביו ואחו סתם בין איש ובין אחם ח"כ למה נאמר איש אחר יקלל להוליא את הקטן: מות יומת. בסקילה וכל מקום שנאמר דמיו בו בסקילה ובין את לכלם (ויקר' כ') נאמר ירגמו אותם דמיהם בם ומקלל חביו ואחו נאמר דמיו בו: (יח) וכי ירבון אנשים. למה נאמר

תרגום אונקלוס

צוואר

וְיַזְבְּנִנֵּיהּ וְיִשְׁתַּכַּח בִּידֵיהּ אִתְקְטָלָא
יִתְקְטֵל: (יז) וּדְיָלוּט אָבוּהִי וְאִמֵּיהּ
אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל: (יח) וַאֲרֵי יִנְצוֹן גַּבְרִין
וְיִמְחֵי גְּבַר יָת חַבְרֵיהּ בְּאַבְנָא אוֹ

באור

בידו, קודם המכירה. שלמו עדיים שהכניסו מדות הגנב לרשותו, ומ"כ מכרו למחר, כמו שהגיעו הגונב נפש מיד"ל, מיעו חייב עד שיכניסנו לרשותו, ומדו מדרייתא גנבו ולא מכרו, מכרו ועדיין הוא ברשותו פטור. והכה אעור ונמלא בידו, אחר שנמלא בידו, ויתכן לומר שהוא מוסב על הלוקח, שנמלא בידו של לוקח, אפי' לא הכניסו הלוקח מדות הגנב לרשותו, מיו הגנב חייב מיתה, לפי שלא נגמר המכר ביניהם, מ"מ לפי' נגמר המכר, וקנה ע"י הגבהה או במשיכה נחלר של שניהם, יפטר, עד שילא מדות הגנב לרשות הלוקח. (שטת הרמב"ן ז"ל שפי' כן לשון הברייתא עדיין הוא ברשותו, (יז) ומקלל, מלאנו קללה בזכירת השם, כמו ויקללם בשם ה' (מלכים ג' ג' כ"ד), גם שלא בזכרון השם, וקדמונינו ז"ל העתיקו עד שיקלל בהזכרת השם: בזות יומת, בסקילה, וכל מקום שנאמר דמיו בו, בסקילה, ובמין אלו לכלם, באלו ירגמו אותם דמיהם בם (ויקרא כ' כ"ז), ומקלל אביו ואמו נאמר דמיו בו (שם ט'): (יח) באגרף, על לשון רז"ל לאגרוף הוא היד שיקבלו האבנים לתוך הכף להכות בה (פויסט בל"מ), והזכיר הכתוב שתי הכאות, אחת קשה, ואינו באלו, ואחת קלה, ואינו באגרוף, לומר כי בשתיהן לריך לומר, ומוצאין אותו, אם ימות מזה, בגון שהכהו על נפשו, דולא הוא מות יומת. ואם לא ימות יהלם שבת ורפוי: ויש מפרשים באגרף כמו דבר אפר (עדעטוויץ בל"מ), מלשון עפר, עשו פרדות תחת אגרפותיהם (יואל א' י"ז), והמל"ף נוסף כמל"ף מזרוע, והוא דעת אונקלוס שאמר בגורמיזא, והזכיר

וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ וְשַׂמְתִּי לְךָ
מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה: ס (יד) וְכִי־
יָזֵד אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ לְהָרְגוֹ
בְעָרְמָה מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ
לָמוּת: ס (טו) וּמַכֵּה אָבִיו
וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת: ס (טז) וְגֹנֵב

תולדות אהרן ושמתי מכות י"ג, ג'. זנחים קי"ז, ח': יזיד יומא פ"ה, ג'. סנהדרין מ"ח, ח', ופ"ט ח': מעם יומא ז', ח'. סנהדרין נ"ה, ג'. ול"ו ח': ומכה סנהדרין פ"ד, ג'. חולין י"ח, ג': וגנב סנהדרין פ"ה, ג':

תרגום אונקלוס

וּמִן קֳדָם יְיָ אִתְמְסַר לִידֵיהּ וְאֶשַׁוֵּי
לָךְ אַתְרָא דִּי יַעֲרוֹק לְתַמָּן: (יד) וַאֲרֵי
יְרַשַּׁע גְּבַר עַל חַבְרֵיהּ לְמִקְטְלֵיהּ
בְּעָכִילוּ מִן מַדְבְּחִי תְּדַבְּרִנֵּיהּ לְמִקְטָל:
(טו) וְדִיקְחֵי אֲבוּהִי וְאִמֵּיהּ אִתְקְטָלָא
יִתְקְטֵל: (טז) וְדִיגְנוֹב בַּפְּשָׁא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל

תרגום אשכנזי · קכז

געשטעללט, זאָנדערן גאָט האט עס איהם זאָ אין דיא האנד געגֵּבען; זאָ ווער־ דע איך דיר איינען אָרט בעשטיממען, ווּאהין עד פֵּליהען זאָלל: (יד) ווען אבער יעמאנד זיינען נעכּ־ סטען פַּאָרזעטצליך מיט הינ־ טערליסט אומברינגט, זאָ זאָללסט דוא איהן פַּאָן מיי־ נעם אלטאר הינוועגנעה־ מען, ווידער צו שטערבען: (טו) ווער פַּאטער אָדער מוטטער שלעגט, זאָלל נע־ טאָדטעט ווערדען: (טז) ווער

איינען

רש"י

שחמר דוד (שמואל ח' כ"ד) כאשר יחמר מצל הקדמוני מרשעים יפה נשע ומצל הקדמוני היה התורם שהיה מצל הקב"ה שהו' קדמוני של עולם ואיכן חמרים תורם מרשעים יפה נשע והחלהים חנם לידו נתם הכתוב מדבר בשני בני אדם אחד הרג שוגג ואחר הרג מזיד ולא היו עדים בדבר שיעידו זה לא נהרג וזה לא נלקח הקב"ה מזמין לשוגג אחד זה שהרג בחזיד יושב תחת הסולם וזה שהרג שוגג עולה בסולם ונופל על זה שהרג בחזיד והורגו ועדים מעידים עליו ותראיני' אותו לבעו' נתפס זה שהרג בשוגג גולה וזה שהרג בחזיד נהרג: ואתה לך תקוס. אף בחזיר שונים שתים ואיזה מקום קולטו זה תחנם לוים: (יד) וכי יזיד איש. לתם נאמר לפי שנאמר תכה חיס וגו' שומע אני אפילו עמד ורופף שהרג ונלוח ב"ד שהיתה בחלקית חרגעים ובאו התכה את נפו והרג הרודף את הלחיו ופשוטו ת"ל וכי יזיד ולא שוגג על דעתו ולא על עמד לחרגו נערמה ולא שלוח ב"ד והרופף והרודף נפו ותלמידו אף ע"פ שהם מזילין חין מערימין: מעם מזבחי, הכווכ שלא יהי' למזיד מנוס כלל, ולא יקלטנו שום מקום, ואם אל המזבח ינוס, כאשר עשה יואב, יהם מצם תקחנו למות, ומז"ל למרו אפי' כהן ולוה לעבוד עבודת מזבחי: (טו) ומכה, אף בבזה שלימים, ומז"ל פילגו בעובה חנול': אביו ואמו, אע פניו או אמו: מות יומת, בחנק, וכן כל מיתה שאמורה בתורה סתם: (טז) ונמצא

באור

ועלל לו זה בעבור עון אחר שעשה, והוא לא כוון לכך, וכן דרך התקלה ליחס כל דבר אל השם יתעלה, שהוא עלת הכל, חוץ מן המעשים הנמשכים אל הבחירה החפשית, שהם מעשה האדם: ושמתי לך מקום, כשיהיו עריס לבצת (בלשנ"ס), ולש"י פי' אף בחלך שיגוס שמה, ואי זה מקום קולטו? זה אתה לויס (והוא מהמכילתא): (יד) בערמה, להוליח שליח בית דין, והרופף והרודה בגו ותלמידו, שאף ע"פ שהם מזילין חין מערימין: מעם מזבחי, הכווכ שלא יהי' למזיד מנוס כלל, ולא יקלטנו שום מקום, ואם אל המזבח ינוס, כאשר עשה יואב, יהם מצם תקחנו למות, ומז"ל למרו אפי' כהן ולוה לעבוד עבודת מזבחי: (טו) ומכה, אף בבזה שלימים, ומז"ל פילגו בעובה חנול': אביו ואמו, אע פניו או אמו: מות יומת, בחנק, וכן כל מיתה שאמורה בתורה סתם: (טז) ונמצא

תרגום אשכנזי

איהר אבער דיזע דרייא שטיקקע ניכט, זאָ געהט זיא אונעגטגעלדליך פֿאָן איהם ווענ: (יג) ווער איי- נען מענשען שלעגט, דאם ער שטירבט, זאָלל געטאָדּ- טיגט ווערדען: (יג) האט ער איהם אבער ניכט נאך

רש"י

חדת מצלם הנה נא יעמד לה ותם כן כסלם ישיג' לי או נגנו הו יבריע מפדיונ' ותנץ וזה נא יעמד נא לו ולא נגנו וכיוצא בא סיום נידם לפדו' תת עלמה: ויוכח הנס. ניכר לכ יוליכם לגו יותר תמם סיומם לעבדים ומם היה היולים למען בחנת בסיומין ותבדם עמו עד בחזיק סיומין ומם הניעו סם בגים קידם סיומין כבר למדנו מחנת בנחמר בעבדי חן העבדים ועבדך סם בגים ומהו בחמור כהן ויוכ' הנס בהם קדמו סיומין לבם בגים הנא נמן. חו חינו חייב מחנה הלא נגנדו' ת"ל חין נסף לפנות יגיעי' נברו' יהם לא נחמדו בגיסם סייתי היתר ויוכח חנס זו נכרי' לכך נחמרו בגיסם שלא ליתן סהחין סם לפעל סדין לחליק: (יב) ומכה היש ומת. כתה כתובים נתמדו בפרש' בונחין ומת שנידו לפדם למה נחו כיולם יחברם: מכה היש ומת. לגיש נחמר לפני בנח' (ויקר' כ"ד) וחיש כי יתן כל גפש חדם מום יומת בומע הכי הכתם בלא מוהם ת"ל מכה היש ומת היני חייב הלא נהכתם על מיתם. וחם נחמר מכה חיש ולא נחמר וחיש כי יתן היש חיומר חינו חייב עד סיתן בן קיומת הדחוי לחיות חיש: (יב) וחשר לא צדה. לא הרג בו ולא ניכיון: נדה. ל' חרג ובן היא הומר ע' בתיהל ח' כ"ד) וחתם עודה חת נפשי לקחתם ולא ידבן ליומר נדה ל' הרג ניד בגידת חיות היו ניהל ה"ח בעובל בלה ובם דבר בא ניד וחם בם דבר בו לדויה ובעובל בלי בודה וזה פועל בלו בד. וחויחר חני פתרונו כתרגומו ודלא כמן ליה. ויגחם הכרו בחלק בי ניד וחין חני מודה בו וחם יה לחגדו בדה' בתחלוק' בל בד בחברגו בחלק (ישעיה ס"ו) עלי בד בגבדי ובתיהל ח' כ"ו בדה חורה (בתיהל ז') ויהיין לגד עילחה יהגל חף כהן חשר לא ניה לא בדד לחנות לו ביה בד היה' וחף זה יה לבדה' עליו ת"ח ל' חורב היח: ובחלחים הגה ליהו. זהן ליהו ל' לא בחוג' הלין רעה (בבלי י"נ) לא יהיה לבדיק כל חון (בלבי' ז' י') בחחבה היה לי. מדהן לבליד לי עילה: ובחלחים הגה ליהו. ולים בגה זחת מלבגיו. הוח

משפטים כא

לֹא יֵעָשֶׂה לָהּ יֵצֵאָה חִנָּם אֵין
כָּסֶף: ס (יג) מַכֵּה אִישׁ וָמֵת
מוֹת יוּמָת: (יג) וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה

תולדות אהרן ויצאה כתובות ג"ו, ב'. קדושין ג', ב'. וד' ה', וע"ז ג'. נבובות ג', ב': ואשר ב"ק כ"ו, ב'. ..... מכות ג', ב', ו' ב': .....

תרגום אונקלוס

מִתְלַת אִלֵּין לָא יַעֲבֵיד לָהּ וְתִפּוֹק מַגַּן בְּלָא כְּסַף: (יג) דְּיִמְחֵי אֱנָשׁ וְיִקְטְלִנֵּיהּ אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל: (יג) וְדְלָא כְּמִן לֵיהּ

ולא יוכל: חנם אין כסף, חז"ל דדבוכפל הלבון חך מנערה ומך מנוגרת (קדושין דף ד' ע"מ). ולפי הפשט נא הכפל לתוספת נאור, לפי שמלת חנם סובלת ג' פירושים, חנם גלא מהיר, כמו חנם נמכרתם (ישעי' כ"ג ג'), וחנם גלי הסנת התבלית, כמו ולא תגזלו מזנחי חנם (מלאכי ג' י'), כי חנם מזודה הרשת (משלי ו' י"ז), לכן יוסיף לפשעים התיבה הנדפת מין כסף, כמו כי מת מתה ולא תחי' (מלכים ג' כ' ל' ויחעי' ל ח ח'): (יב) מכה איש ומת, הכהו כל כך עד שמת הוא, וכן מתורגם בל"ח: איש, כולל זכר ונקבה: (יג) לא צדה, לא מרג לו, ולא נתכוון להרגו, כמו ואתה לודה את נפשי לקחתה (שמואל ב' כ"ד י"ג): אנה לידו, כמו מתאנה הוא לי (מלכים ג' ה' ז'), מנקש סנות ועלילות, וכן תאנת הוא מנקש (זופעים י"ד ד'), לא יאונה לנדיק כל חון (משלי י"ג כ"ח) ואשר נתן אלהים ביד, זהן ליהו ל' לא בחוג' הלין רעה (משלי י"נ) לא יהיה לנדיק כל חון (מלאכי ג' י') מתחנה היה לי. מזדהן לתניה לי עילה: ובחלחים הגה ליהו. ולים תגה זחת מלבגיו. הוח

ועלל

משפטים כא

(ט) וְאִם־לִבְנוֹ יְיַעֲדֶנָּה כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה־לָּהּ: (י) אִם־אַחֶרֶת יִקַּח־לוֹ שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעֹנָתָהּ לֹא יִגְרָע: (יא) וְאִם־שְׁלֹשׁ־אֵלֶּה

תולדות אהרן אם קדושין ט'. ג'. וט"ז ח': שארה כתובות מ"ז. ג'. ומ"ח ח': לא ינרע נדרים ע"ו. ג'. ניטין ע"ד. ג':

תרגום אונקלוס

לְזַבּוֹנָה בְּמִשְׁלְטֵית בָּהּ: (ט) וְאִם לְבְרֵיהּ יְקַיְּמִנָּהּ כְּהִילְבַת בְּנַת יִשְׂרָאֵל יַעֲבֵיד לָהּ: (י) אִם אָחֳרַנְתָּא יְסַב לֵיהּ זְוּנָהּ כְּסוּתָהּ וְעוֹנָתָהּ לָא יְמַנָּע: (יא) וְאִם

תרגום אשכנזי קכו

זיא נעווענזען: (ט) בא־ שטיממט ער זיא פֿיר זיינען זאָהן, זאָ מוס ער נאך דעם רעכטע דער טאָכטער איהר גישׁעהען לאכטען: (י) ווען ער איהם אויך איינע אנדע־ רע פֿרויא גיבט, זאָ מוס ער דאָך איהרע קאָסט, קליי־ דונג אונד וואָהנונג ניכט אב־ ברעכען: (יא) לייסטעט ער

רש"י

שני שניהו' המנה ותנת מחנך: לעם נכרי לא יתכון למכרם. שחינו נשחי נמוכר' לאחר לא תחדון ולא תחג: נענדו נם. חס נח לנגוד נם שלא קיו' נם תלית ייעוד וכן תניא מחחר שנגד נם ומכרה נזה: (ט) וחס לבנו ייעדנה. החדון תלמד שחף בנו קס תחתיו ליעדה חס ירנה חניו ואינו נריך נקדושין אחריה הלא אחר לה הרי את מיועד' לי נכסף שקיבל חניך נדמיך: כמשפט הבנות. שאר כסו' ועונה: (י) חס אחר' יקח לו. עליה: שארה כסותה ועונתה לא יגרע. מן החחם שייעד לו בנר: שארה. תזונו': כסותה. כמשמעו: ועונתה. תשמיש: (יא) וחס שלש אלה לא יעשה לה. חס

באור

בה. חס דולה לנגוד נם שלא לקייס נם מלות יעוד, וכן החג מאחר שנגד נם ומכרה לזה: (ט) ואם לבנו ייעדנה, החדון המוכר, וזה דמי' להמפרש' מזהרת לא ימכל למכרה על החדון: כמשפט הבנות, בנות ישראל הנתולות שלא נמכרו: יעשה לה, הבן, גם החג חס הוא יקחנה, לתת לה שארה כסותה ועונתה, כ"פ רש"י והראב"ע, והרמב"ן ז"ל כתב על דרך הפשט יתכן שיאמר חס ייעדנה הקונה לבנו, והוא הדחון שיזדכה לו, כי יעוד לשון זמון הוא, מן המועד אשר יעדו (שמואל ב' כ' ה'), כמשפט אשר יעשה החדש לבתו יעשה לה, שיתן לה תשלו כאשר הנתולות ולוה בזה כאשר לוה בהענקה, והכל חסר מלתו ויתעלה עכ"ל: (י) אם אחרת, בין שתהי' מבנות ישראל שנמכרה בין שלא נמכרה: יקח לו, עליה: שארה, לדברי החומר (בכתובות דף מ"ז ע"ב מזונות החשה דחורייתא, שארה (בתרגומו זייכע) הלו מזונות, וכן הוא חומר ואשר אכלו שאר עמי (מיכה ב' ג'), וכן ויחשר עליהם כעפר שאר (תהלים ע"ח כ"ז), דבר המעמיד ומשמיל חיי החדש, והוא המזון, ומזה הטעם נקראו קרובי החדש שאר בשרו, אז שאר בקמץ הא"ף, אז שארה, הטעם קיום ושארית, מה שנשאר מן החדש נמותו, וכן תקרא העיסה משארה, משארתם נדרת בשלתם (לעיל י"ב ל"ד), על שם המזון, כי הלחם הוא עיקר מזונותיו של החדש: כסותה, מלבושים: ועונתה, כנוי לתשמיש, דבר המעיה את החשה בהתעוממה, וכן הוא אומר אם תענה את בנותי (בראשית ל"א ב'), וי"מ עונתה מגזרת עת, כי הוא עת דודים, כי מלת עת בחסרון נו"ן, כמו אמת, על כן בקנס תי"ו עתך ועתו כמו אמתו. וי"מ ועונתה דיה, לשון תשוקה, כי ת"ס של תשוקה הוא, והמומר מזונות החשה תקנת חכמים, תחת משכה ידיה, יפרש הכתוב נשניה אחד (עיין נפי' הרמב"ן): לא יגרע, לא ימנע מזונות החשה שייעד לו בבר, ואל"ל אם לא יקח אחרת, כי הכתוב דבר בהווה: (יא) ואם שלש אלה, היעוד לו או לבנו או הפדיון: לא יעשה לה, הכוונה שלא יעשה לה אף אחת מאלה: ויצאה חנם, אל"ל פירשו שאלה בסימני נערות, אע"פ שלא הניע לא סד

ולא

משפטים כא

לֹא תְצַאכְּצֵאת הָעֲבָדִים׃(ח)אִם־ רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר־לֹא יְעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ לְעַם נָכְרִי לֹא־ יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ בְּבִגְדוֹ־בָהּ׃

לו קרי

תולדות אהרן לא הצא קדושין ט"ז, ח', וכ' ח': רעה קדושין י"ט, ג': והפדה קדושין י"ח, ג', י"ד ג', וט"ז ה', ו"ט ח': בבגדו קדושין י"ח, ח'. ועי"ג ג'. נכרות ל"ד, ח':

רש"י

חו העניים מקיש עניו לעניים מה העניים הינם יולח' נרחני חינרים הף חות חינו יולח נרחני חינרים: (ח) חם רעה נעיני חדוניו. שלח נשחה חן נעיניו לכוגסה: חשר לח יעדה. שהיה לו נ יעדה. שהיה לו ולהכניסה לו לחשה וכשה קנייתה הוח כשה וכלן רחו לך הכתוב שתלוה ניעוד ודחו לך שלינה נריכה קיושין חחרים: והפדה. יהן לה חקוה להפדו' ולנחת שחף הוח מסייע נפדיונה ושה הוח חקוה שנותן לה שחנדע חפדיונה נחסר הסנים שעשתה חנלו כחלו הוח שכורה חנלו. כיוד הרי שקנחה נחנה ועשתה חנלו ג' שנים חותרים לו יודע היית שעתידה לנח' לסוף סם נחנה שקני' עצודה כל שנה ושנה נשבי' החנה ועשתה חנלן שתי שנים הרי שלישי' החנה טול

באור

נשן ועין, והעבד העברי הוקש לשמה, ולפ הוא מינו יולא נשן ועין, כי ישראל הוא, וחייב המדון המזיקו לשלם לו חמשה דנרים: (ח) אם רעה בעיני אדניה, שלא נשחה מן נעיניו לכונסה: אשר לא יעדה, כתיב לא נמל"ף וקרי לו נוי"ו, והכוונה לפי הכתיב שלא ירלה ליעדה ולהכניסה לו לאשה, ולפי הקרי הטעם אם דעת נעיני אדניה אשר לא יעדה האב לכיות לו לאשה, כי הקונה את ישראל לאמה, לקחתה לו לאשה יקנה אותה, ויש מיועד' לו מן הסתם: יעדה, ענין זמון: והפדה, האב המכר אשתו לו להניחה עוד ביד המדון מעת שימאס לא חפלתי לקחתה, לעם נכרי, שאינו מישראל, לא ימשול האב למכור את נתו, כי לא יוכל ליטול אותה, ויבי' זה שנידה נשתו, כי לא ימכור האדם את נתו כי אם למי שיוכל לקחתה, או יבי' שעשה נשנדו בה, שכל מובד נתו נוגד בה, כל זה מדנרי הרמב"ן ז"ל שפי' כן על דרך הפשט והנה אף אנקלוס ויב"ע תרנמו והפדה על האב, ועל לעם נכרי לא ימשל למכרה אי' נמכילתא מזהרה לנ"ד שלא ימכרנה לנכרי. וכתב הרמב"ן שיראה מלשונם שאינה מזהר' שלא ימכרנה פעם אחרת לא לזה ולא לאחר, אבל היא מניעה לגמרי מן הנכרי שלא ימכור אדם נתו לנכרי, כי מפני שאמר נשנך עבדי ונמכר לגר תושב עמך או לעק' משפחת גר (ויקרא כ"ה מ"ז), הוצרך לומר שלא יעשה כן בשפחה. ודעת רש"י ז"ל שפעל והפדה מוסב אל האדון, שיתן לה מקום ויסייע בפדיונה, כמו שאמרו חז"ל שהגרע מן הכסף שיתן נעדה כמספר השנים שעשתה אצלו, ואפי' מספר השנים הנותרות אין יכי' פדיונה, וכ"כ הרמב"ע כי והפדה פעל יולא לשני פעולים, כמו המלאיה הליס חליל (תהלים קמ"ז ז'), וכ"כ הרשב"ם: לעם נכרי, כתרנומו לגבר אוחרן, לאיש אחר, וכמוהו הגוי גם אדיק תהלג (נראשית כ' ל'): לא ימשל למכורה, לא האדון ולא האב: בבגדו

תרגום אשכנזי

געהען, וויא דיא קנעכטע הינווענ געהען: (ח) איזט זיא אין דען אויגען איהרעם תעררן מיספעללינ, זאָ דאם ער זיא ניכט פיר זיך בע־ שטימט, זאָ מום ער איהר דאצו פערהעלפען, דאם זיא זיך לאָז קויפען; ער זאָל אבער דיא מאכט ניכט האבען, זיא אן אינעם פרעמ־ דען צו פערקויפען, נאבדעם ער זעלבסט ליבלאָז נעגען

רש"י

חו העניים מקיש עניו לעניים מה העניים הינם יולח' נרחני חינרים הף חות חינו יולח נרחני חינרים: (ח) חם רעה נעיני חדוניו. שלח נשחה חן נעיניו לכוגסה: חשר לח יעדה. שהיה לו נ יעדה. שהיה לו ולהכניסה לו לחשה וכשה קנייתה הוח כשה וכלן רחו לך הכתוב שתלוה ניעוד ודחו לך שלינה נריכה קיושין חחרים: והפדה. יהן לה חקוה להפדו' ולנחת שחף הוח מסייע נפדיונה ושה הוח חקוה שנותן לה שחנדע חפדיונה נחסר הסנים שעשתה חנלו כחלו הוח שכורה חנלו. כיוד הרי שקנחה נחנה ועשתה חנלן שתי שנים הרי שלישי' החנה ועשתה חנלו ג' שנים חותרים לו יודע היית שעתידה לנח' לסוף סם נחנה שקני' עצודה כל שנה ושנה נשבי' החנה ועשתה חנלן שתי שנים הרי שלישי' החנה טול

תרגום אונקלוס

לָא תִפּוֹק כְּמַפְקָנוּת עַבְדִין: (ח) אִם בִּישַׁת בְּעֵינֵי רְבוֹנָהּ דִּי יְקַיְּמַהּ לֵית לֵיהּ רְשׁוּ וְיַפְרְקִנַּהּ לְגַבַּר אוֹחְרָן לֵית לֵיהּ רְשׁוּ

באור

נשן ועין, והעבד העברי הוקש לשמה, ולפ הוא מינו יולא נשן ועין, כי ישראל הוא, וחייב המדון המזיקו לשלם לו חמשה דנרים: (ח) אם רעה בעיני אדניה, שלא נשחה מן נעיניו לכונסה: אשר לא יעדה, כתיב לא נמל"ף וקרי לו נוי"ו, והכוונה לפי הכתיב שלא ירלה ליעדה ולהכניסה לו לאשה, ולפי הקרי הטעם אם דעת נעיני אדניה אשר לא יעדה האב לכיות לו לאשה, כי הקונה את ישראל לאמה, לקחתה לו לאשה יקנה אותה, ויש מיועד' לו מן הסתם: יעדה, ענין זמון: והפדה, האב המכר אשתו לו להניחה עוד ביד המדון מעת שימאס לא חפלתי לקחתה, לעם נכרי, שאינו מישראל, לא ימשול האב למכור את נתו, כי לא יוכל ליטול אותה, ויבי' זה שנידה נשתו, כי לא ימכור האדם את נתו כי אם למי שיוכל לקחתה, או יבי' שעשה נשנדו בה, שכל מובד נתו נוגד בה, כל זה מדנרי הרמב"ן ז"ל שפי' כן על דרך הפשט והנה אף אנקלוס ויב"ע תרנמו והפדה על האב, ועל לעם נכרי לא ימשל למכרה אי' נמכילתא מזהרה לנ"ד שלא ימכרנה לנכרי. וכתב הרמב"ן שיראה מלשונם שאינה מזהר' שלא ימכרנה פעם אחרת לא לזה ולא לאחר, אבל היא מניעה לגמרי מן הנכרי שלא ימכור אדם נתו לנכרי, כי מפני שאמר נשנך עבדי ונמכר לגר תושב עמך או לעק' משפחת גר (ויקרא כ"ה מ"ז), הוצרך לומר שלא יעשה כן בשפחה. ודעת רש"י ז"ל שפעל והפדה מוסב אל האדון, שיתן לה מקום ויסייע בפדיונה, כמו שאמרו חז"ל שהגרע מן הכסף שיתן נעדה כמספר השנים שעשתה אצלו, ואפי' מספר השנים הנותרות אין יכי' פדיונה, וכ"כ הרמב"ע כי והפדה פעל יולא לשני פעולים, כמו המלאיה הליס חליל (תהלים קמ"ז ז'), וכ"כ הרשב"ם: לעם נכרי, כתרנומו לגבר אוחרן, לאיש אחר, וכמוהו הגוי גם אדיק תהלג (נראשית כ' ל'): לא ימשל למכורה, לא האדון ולא האב: בבגדו

משפטים כא

דַּ֚מְזוּזָה וְרָצַ֣ע אֲדֹנָ֔יו אֶת־אָזְנ֖וֹ
בַּמַּרְצֵ֑עַ וַעֲבָדוֹ֙ לְעֹלָ֔ם׃ ס (ז) וְכִי־
יִמְכֹּ֞ר אִ֣ישׁ אֶת־בִּתּ֗וֹ לְאָמָ֔ה

תולדות אהרן המיזוזה קדושין נה: ורצע קדושין י״ד, ד׳, וט״ז ג׳, וכ״ח ג׳, וכ״ג ג׳: אינו יגמות ק״ד ח׳ קדושין ט״ו, ח׳: במרצע קדושין כ״ח, ג׳: ועבדו נה ט״ו, ח׳, וכ״ח ג׳: וכי כתובות ס״ו, ג׳, קדושין ג׳, ד׳, וז׳ ח׳, וע״ב ג׳, נדרים כ׳, ג׳:

תרגום אונקלוס

לְוָת מְזוּזְתָּא וְיִרְצַע רִבּוֹנֵיהּ יַת אוּדְנֵיהּ
בְּמַרְצֵעָא וִיהֵי לֵיהּ עַבַד פַּלַח לְעָלַם׃
(ז) וַאֲרֵי יְזַבֵּן גְּבַר יַת בְּרַתֵּיהּ לְאַמְּתָא

תרגום אשכנז קכ״ה

דאזעלבכט דאז אָהר מיט
איינער פּפֿרומע דורך שטאָ-
כען, זאָ כיים איהם דיזער
אויך איבכיער דיהנען, (דאז
הייכט ביז צום אללגעמיינען
פּפֿייאהריבכיאהר): (ז) ווען
איין ניאן זיינע טאָכטער צור
לייבאיגענען פּעדקויפּט,
זאָלל זיא ניכט זאָ היגוועג

גען:

רש״י

ונגע תרגע. וחס מיכד עניתו הזן בסחשם על הר סיני כי לו נחי יסרחל עבדיס והלך וקנס חדין לעולם תרגע. כ״ס היה דוכס מקדח זס כמין חומר ע״ל קבר נדול מצוקס סיולין נלוהר (תכליט) מס נסתנו דלת ומזוזס וכל כלים בבנית חמר הקב״ה דלת ומזוזס סיו עדיס נתנויס כשנסחתי על סחסקוף ועל סחי המזוו׳ וחמרתי (ויקר׳ כ״ה) כי לי בני יסרחל עבדיס עבדי הס ולח עבדיס לעבדיס והלך זה וקנס חדון לעולם בפניהס: ועבדו לעולם. עד היובל חו חיכו חלח לעולם כמשמעו ת״ל (ויקר׳ כ״ה) וחיס הל משנחתי הסכו חגיד שחשנים בנס קדוים עילס ולח סיחס עובדין כל חתנים בנס חלח עובדו עד היובל בין סחוך בין מובלג: (ז) וכי ימכור חיש חת בתו לאמה. בקטנה הכתוב מדבר יכול חצילו הבוחה סיחנים חחרת ק״ו ומה מכורה קודם לכן יולחה בסיחנין כחו שבחיב ויולחה חנם חין כסף שחנו דורשים חותו לבחינו נערו׳ שחינה מכורה חינו דין שלח תחכר: לח תלח כלחת העבדים. כיניחת עבדים כנענים שיולחים בכן ועין חבל זו לח תנח בכן ובין חלח עובד׳ בס חו עד היובל חו עד סיניח סימנין וכל הקודם לחירות׳ וגוחן לס דמי עינים חו דמי שנים, חו חינו חלח לח תנח כלח׳ עבדים בבס וביובל ת״ל כי יחכר לך חחיך העברי חו העבדי חו העבדים מקים עבדים לעבדי לכל יניחוניו חס עבדי יולח בבס וביובל חף עבדים יולחים בבס וביובל ומחי לח תנח כלחת העבדים לח תלח נרחבי חינרים כעבדים כנענים יכול העבדי יולח נרחבי חינדים ת״ל העבדי

באור

סס הלת מחודת נמזוזס שלח תהי הדלת מונחת על הסתן, כי חס זקופס חצל המזוזס. והיס נתרגוס חנקלוס שלבניהו המוסחס לות דמס דלות מזוזת׳ ונתיב״ע לות דמס דלות מזוזתח, משמע שכוונתם להוציח תיבת חו ממשמעה, ומין לזה הכלע מדברי חז״ל, שבס לח ממדו חלח על הדלתיס שלהיכס להיות בדלת, והכתוב מדבר מן הבנסס, שיניחו חל מקוס הדלת חו חל מקוס המזוזס, ויס מן הספרי׳ שכתוב נת״ח חו לות מזוזתח, והי׳ לדעתי הנוסחח הנכונס, וכן מתורג׳ בל׳ח: ורצע, עבייגו יקוב: בסרצע, סס הכלי שנוקבין בו: לעלם, יודעני כי חלת עולס בל״ק הוח זמן, כמו כבד הי׳ לעולמים (קהלת ח׳ י׳), זמניס, ויבח בס עד עולס (שמואל ח׳ ח׳ כ״ב), עד זמן שיהיה בדול, וכן ועבדו לעלס, לזמן מוגבל יובל, שאין זמן מועדי יכרחל מרוך ממנו, ויגיחת חירות כחלו עולס מתחדס לו (הלחב״ע): (ז) בתו, הקטנה, שהיח נערות הח: לח תצח וגו׳, מין כפה שחף המה יולחה נבס, כדכתיב וכי ימכר לך חחיך העברי חו העבריה ועבדך בס שנים (דברי׳ ט״ו י״ב), וכן היח יולחה ביובל, והכוונה בחמרו לח תלח וגו׳, שלח תמתין עד כלות בבת השנים, כי חס קודס לכן נדיך המלון לעשות לה חחת משלש מלוה, והז״ל למדו בגחת העבדים כיניחת עבדים כנענים׳, הנקרחים עבדים סתם, ללמד שאין המה יולחת

בבן

(דברים, ט,ו ואילך). כדרך שכתוב בתורה, ושנו חכמים בברייתא דספרי: אין לי אלא בתורה, מנין לנביאים וכתובים? תלמוד לומר "ויאמר ה' אל משה כתוב לך את הדברים האלה" (שמות, לד,כז). ואף על פי

משפטים כא

וּבִשְׁבִעַת יֵצֵא לַחָפְשִׁי חִנָּם׃ (ג) אִם־בְּגַפּוֹ יָבֹא בְּגַפּוֹ יֵצֵא אִם־
בַּעַל אִשָּׁה הוּא וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ׃ (ד) אִם־אֲדֹנָיו יִתֶּן־לוֹ אִשָּׁה
וְיָלְדָה־לוֹ בָנִים אוֹ בָנוֹת הָאִשָּׁה

תולדות אהרן ובשבעת קדושין ס׳. ערכין ס״ס: בגפו קדושין כ׳. ח׳: אם בעל קדושין כ״ג. ח׳: אדוניו ס״ס ט״ו. ח׳: האשה ונתות כ״ג. ג׳. וע״ח ח׳. קדושין ס״ח. ג׳. וס״ע ח׳. תמורה כ״ס. ג׳:

טער: זאָ בלייבט דיא פֿרויא מיט איהרען

תרגום אונקלוס

חזרין מַנָּן: (ג) אִם בִּלְחוֹדוֹהִי יֵעוֹל בִּלְחוֹדוֹהִי יִפּוֹק אִם בְּעֵיל אִתְּתָא הוּא וְתִפּוֹק אִתֵּיהּ עִמֵּיהּ׃ (ד) אִם רִבּוֹנֵיהּ יִתֶּן לֵיהּ אִתְּתָא וְתֵלֵיד לֵיהּ בְּנִין אוֹ בְנָן

תרגום אשכנזי קכד

זאָלל עד אונענטגעלדלידְ צור פֿרייהייט אויסגעהען: (ג) איזט עד פֿיר זיינע פערזאָן אלליין צו זיינעם העררן געקאָמזען, זאָ גאהט עד אויך פֿיר זיינע פערזאָן אלליין וויבער הינוועג: וואר עד דער מאן אייגער פֿרויא, זאָ גאהט זיינע פֿרויא מיט איהם הינוים: (ד) גיבט איהם אבער זיין חערר איינע פֿרויא, אונד דיזע געבעהרט איהם זאָהנע אָדער טאָכטערן קינדערן איהרעם העררן, עד אבער גאהט פֿיר

רש״י

מיסרחג ונח נסס ת״נ (דברים ט״ו) כי ימכר לך אחיך העברי לא אחרתי חלח שחיך: כי תקנה. מיד ג״ר שמכרוהו בגנבתו כמו שנתחר ואם אין לו ונמכר בגנבתו אף אינו חלח שמוכר עלמו משני דוחקו אבל מכרוהו ב״ד לא יולח שנת כשאול אומר (ויקרח כ״ה) וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך הרי אוכר עלמו מפני דוחקו אמור ואם אלי תקניס כי תקנה בגאכר בב״ד: לחפשי. לחירות: (ג) אם בגפו בגפו יולח. אלא היה כאוי אדם בתרגומו אם בלחודוהי ולאון בגפו בגפו אלא בא אלא כאות שאות יחידי בתוך לגוזו בכף בגדו: בגפו יולח. מגיד. אחס לא היו נאוי מתאלא אין היו אוכר אלא אם כעל אדם הוא. יזרחלי: ויולח אשתו עמו. וכי מי שפחה בגעני להוליד ממנו עבדים: אם בעל אדם הוא. יזרחלי: ויולח אשתו עמו. וכי מי הכניסה שתלא אלא מגיד הכתוב שהקונה עבד עברי חייב במזונות אשתו ובניו: (ד) אם אדוניו

באור

אדוניו אל ניתו (דל״ק בשרשים שרש חפש): הנם, משרש חנן, והמ״ם נוסף והטעם הניחם-בלי מחיר כסף. והוא תאר הפעל (חדושיברבינו). שלרכו לבא בלא שמוש, כמו דיקס שלחתי (בראשית ל״א מ״ב), ואולך אתכם קוממיות (ויקרא כ״ו י״ב), ואם תלכו עמי קרי (שם כ״ו), חנם נמכרתם (ישעי׳ כ״ב ג׳), דבת לרעוני (תהלים קכ״ט ו׳), ודומיהם (עיין הקדמת הספר): (ג) בגפו, בלא בא אדם, כתרגומו בלחודוהי, ולשון בגפו בכנפו (בכנף בלשון הדמי בפין), בלא בא אלא כמות שהוא יחידי בתוך לגוזו, בכף בגדו (רש״י). וי״א שהוא כמו בגופו, ומלאנו גופת שאול (ד״ה ו׳ י׳), על משקל מחר [ובא כמן הדבים במקום הבה, כמו ופעודי לגיס (מלכים ו׳ ו׳ י״ח וכ״ט ול״ב ול״ה), וככתו כמן בלשון זכר], והטעם בלא בא עוד עמו: בגפו יצא, מאד הגמון הולך לומר אם בגפו יבא בגפו יצא, כאשר מאד יולח לחפשי, בעבור דבר האדם שהוא לריך לומר אם בעל אדם הוא (הלאנ״ע), וחז״ל דרשו מזה אפס בלא היו בעוי מתאלא ישראלית אין דבו מוסר לו שפחה בבעבית: בעל אשה, ישראלית: ויצאה אשתו עמו, וכי מי הכניסה שתבא? בלא מגיד הכתוב שהקונה עבד עברי חייב במזונות אשתו ובניו (רש״י), ומדרש חכמים הוא, והכניסו עמה הבני׳, מכתוב שאמר אח״כ ויולח מעמך הוא ובניו עמו (ויקרא כ״ה מ״א), (הלאנ״ן): (ד) אדניו, הלשון מכסי לשון הקדש יחלקו בבוך בתור׳ השמות, אבל לא בפעלים, אמנו

אדון

תרגום אשכנזי

דוא איהנען פֿאָרלעגען זאָללכט: (ג) ווען דוא איין נען עבֿרישען קנעכט קויפֿסט, זאָלל ער זעכס יאהרע דיהנען: אונד אם זיבעטען זאָלל

רש"י

סתסים סנהדרין חגל התקדם (ס"ח התזנח ופי' צעזדה): חסר תסים לפניהם. תמר נו הקב"ה נתסם לח תעלם על דעתך נותר חסנים נהם הפרק ויהלכ' ג' חו ב' פעמים עד שתהח סדורם נפניהם כמשנתם וחיני תטריח עלתי לחניהם טעתי הדנר ופירושו נכך נתמר חסר התים לפניהם כשלחן הערוך ומוכן לחכול לפני החדם: לפניהם. ולח לפני ע"ח וחפי' ידעת נדין חיך שהם דנין חותו כדיני ישרחל חל תניחהו נערכתו' של עכ"ום שהמניח דיני ישרחל לפני עכ"ום תחגל חת השם ותיקר שם החלילים להסניחם שנחתר (נדנרים ל"ג) כי לח כלורנו לירם וחוינינו פלילים כל־ויניני פלילים זהו עדות לעלוי יהחתם: (ב) כי תקנה עבד עברי. עבד שהוח עברי הו היינו חלח עבדו של עברי עבד כמעני שלקחתו מישרחל ועליו הוח חומר שם שנים יעבד ואם חני תקייס (ויקר' כ"ה) והתנחלת' חותם לבנים מן הנכרי חצל לבקות

תרגום אונקלוס

(ג) אִם תְּזַבֵּן עַבְדָּא בַּר יִשְׂרָאֵל שְׁתִּית שְׁנִין יִפְלַח וּבְשְׁבִיעָאָה יִפּוֹק לְבַר

תולדות אהרן כי עקדה סער כ"ו: שש קדושין ט"ו, ח', ויק ג'. ערכין י"ח. ב'. נדה מ"ח. ה':

באור

בהבדח, ולכן בכל מקום שהנחתם מצוויו של פרטות המקרא סותר לקבלת רז"ל בהלכות ודינין, חוצה על המנחר לעזוב דרך הפרט מכל וכל. ולילך בחורח הקבל' האמיתית, חו לעשות פרקה ביניהם, חס תלמח. ומכחנו חת הנדית הזה כדחנינן לבחורנו, ומותו נשמור כיך ה' הטוצה עלינו:

(א) ואלה, כל מקום שנחמר חלה פסל חת הרחשונים, ומלה מוסיף על הרחשוני' חת הרחשונים מסיני, חף חלו מסיני, (לשון רש"י, והוח מהמכילתח), והכוונ' קרובה למ"ש הרמב"ן ז"ל, שחחרי כלות עשרת הדנרים נוה השם למשה סידר חל העם, ויוציע' חת יתר המלות והמשפטי', וחמר כה תחמר חל בני ישרחל וגו' (לעיל כ' י"ט), והחל להזהי' על ע"ז, וחמר סיכרות נרית עמם נרדתו, שהשם לנדו יהי' להם לחלהי' מח"כ הודהו המשפטי' והדינין שנין חים לדעהו, כמ"ש רנותינו ז"ל נמדרש רנה, כל התורה כלה תלוי' נמשפט, לכך כתן הקב"ה דינין, מחר עשרת הדנרות, ולסוף חזר והזהיר על ע"ז, נפרשת הנה חנכי שלח מלחך וגו' (לקמן כ"ג כ'), שעקרה להכרית זכר החלילים והפסילים מחרץ כנען: חשר תשים לפניהם, מנקלוס תרגם די תסדר קדמיהון, וכן ממרו רז"ל סיבעם טעמי הדנרים ופירושיהם, ויסימם לפניהם כשלחן הערוך ומוכן לחכול לפני החדם, לכך נחמר לפניהם ולח נחמר להם, כמו שם שם לו חק ומשפט (לעיל ט"ו כ"ה), (ב) עבד עברי, עבדי תומר לעבד, לח נסמך חליו, והטעם עבד שהוח עבדי, כמה שהוח חומר במקום חחר כי יחכר לך חחיך העבדי (דברים ט"ו י"ב): כי תקנה, במכרוהו ב"ד בכתוב מדבר, כדכתיב שם חין לו ונמכר בגנבתו (לקמן כ"ב ב'), חבל מוכר עלמו בעניו, כתוב בפ' בהר סיני וכי ימוך חחיך עמך ונמכר לך וגו' (ויקרח כ"ה ל"ט), וכתוב שם עד שנת היובל יעבד עמך (שם מ'), וכאן הוח חומר שם שנים יעבד במכרוהו בית דין. יש מרנותינו שמצוה דיבס בגזילה טוב, ושם יובל קודם לבז שנים ילח ניובל, (ולבבלים שף המוכר חת עלמו חינו נמכר ליתר על בז): ויש שנותן חלוק ביניהם (הרשב"ם ז"ל): ובשבעת, שביעית למכירתו, חו חינו חלח שביעית לשני, ת"ל שם שנים יעבד: להפשי, רש"י ז"ל פי' לחירות, וכוונתו שחלת חפשי שם המקרח, כמו חופש, חירות, וכ"כ הרשב"ם, והוכיח שהוח כן, שחילו הי' לשון חדש שהוח חפשי (כדעת מנקלוס שתרגם יפוק לבר חורין, הי' לו ליקר נחניף לחפשי עכ"ל, וים מפרשים למקום שיהי' שם חפשי, כלומר שילח חצית

(כג) וְלֹא־תַעֲלֶה בְמַעֲלֹת עַל־
מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא־תִגָּלֶה עֶרְוָתְךָ
עָלָיו: פ

כא (א) וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר

תולדות אהרן ולא העלה נזיר מ"ח, ה'. סנהדרין י', נ':
ואלה עבודת כ"ד, ג'. ביצה ס"ה, ב': קדושין נ"ה, א'. ע"ק ס"ו, ח'. סנהדרין ז', נ':

תרגום אונקלוס

וְהַלְיָנָה: (כג) וְלָא תְיַסֵּק בְּדַרְגִין עַל
מַדְבְּחִי דְּלָא תְהֵגְלֵי עֲרָיְתָךְ עֲלֵיהִי:

כא (א) וְאִלֵּין דִּינַיָּא דִּי תְסַדַּר קֳדָמֵיהֹן:

תרגום אשכנזי קכג

(כג) דוא זאללסט אוך ניכט
אויף שטופֿען מיינען אלטאר
בעשטייגן: דאמיט דיינע
שאמגלידער ניכט עגטבלאסט ווערדען מיגען:

כא (א) דיזעם זינד אוך
דיא רעכטע, דיא

דוא

רש"י

שלח הפיתום בידעגו: (כג) ולא העלה נתעגו. כבדתים גוים כדם למזבח לא תעשו מעלות מקלוסי נלע"ז [קדא עסעלמ'נגס, ונל"מ (טטופֿען, סטופֿען)], מלא חלק יהי' ומשופע (רש"י): אשר לא תגלה ערוותך עליו. מע"י המעלות מתם נדיך לבדהיב הכסיעות, ומע"פ סליגו גלוי ערוה ממש סבלי כתוב ועשה להם מכנסי נד (לקמן כ"ח מ"נ). מ"מ הרהנת הפסיעות קדונם לגלוי ערוה, ומתם נוהג גו מנהג נזיון, ובלי הדגדים קל והומר, ומה מצגים הללו שמין נהן דעת להקפיד על נזיונן ממרם תורה הומיל ויש נהן לונך לא תנהג נהן מנהג נזיון, הגרך שהוא נדמות יונרך ומקפיד על נזיונו, על מחת כמה וכמה (לעון רש"י, והוא מהמכילתא):

כא (א) ואלה המשפטים. כל מקום שנאמר הנה כפלות ה־הבדוים ואלה הוספה על הדתחינים מה הרחבוים מהיו הף חלו מסיני. ולמה נסמכה פרשת דינין לפרשת המזבח לך

(1 בלע"ז Echelons, (טטופֿען, סטופֿען

באור

הפחיתה מיום עבודים (רדמב"ן): (כג) ולא תעלה במעלות. כשאתה זובח כבש למזבח לא תעשה מעלות מיצלות מקלוסי"ס בלע"ז [קדא עסעלמ'נגס, ונל"מ (טטופֿען, סטופֿען)], מלא חלק יהי' ומשופע (רש"י): אשר לא תגלה ערוותך עליו. מע"י המעלות מתם נדיך לבדהיב הכסיעות, ומע"פ סליגו גלוי ערוה ממש סבלי כתוב ועשה להם מכנסי נד (לקמן כ"ח מ"נ). מ"מ הרהנת הפסיעות קדונם לגלוי ערוה, ומתם נוהג גו מנהג נזיון, ובלי הדגדים קל והומר, ומה מצגים הללו שמין נהן דעת להקפיד על נזיונן ממרם תורה הומיל ויש נהן לונך לא תנהג נהן מנהג נזיון, הגרך שהוא נדמות יונרך ומקפיד על נזיונו, על מחת כמה וכמה (לעון רש"י, והוא מהמכילתא):

כא הרשב"ם ז"ל כתב נאורו על הפרשה הזאת העמוקה והרחבה עד מאד בהלכות ודינין, בלשון הזה: ידעו ויבינו יודעי שכל כילה נאתי לפרש הלכות, אע"פ שהם עיקר, כמו שפירשתי בבראשית, כי מיתור המקראות נמצעים ההבדות והלכות, ומקלתן ימלאו נפי' דניהו שלמה מבי אמי ז"ל, ומני לפרש פשוטן של מקראות נאתי, ומפרש הדינין והלכות על פי דרך מרן, ומע"כ ההלכות עיקר, כמו שאמרו רבותיהו ז"ל הלכה עוקרת משנה עכ"ל. והנה אף אנו נגלל כבוד הגדול הזה נחסה, ולא נזוז מפשוטי המקראות ימין ושמאל, אגל לא שכחנו את הכלל הגדול לנו בהקדמת הספ', על דבר ההבדל שיש בין הפותר והמתחלף, והוא שפשוטו של מקרא מפשר שיהיה מתחלף לקבלת רבותינו בעומק הבדול. אגל אי אפשר שיהי' פותר לכל ההלכות ודינין. כי הבבדים המתחלפי' אינו אין הבמנע שיהיו שניהם אמת. אגל הבבדים הפותרים, אם האחד אמת, השני שקר

בהכרח

נעז אלטאר פאן שטיינען מאכען ווירכט, זא ערבייע איהן ניכט פאן געהויענען שטיינען: דען זאבאלד דוא דיינען מייסעל דאראן ברינגסט, זא ענטהיליגסט דוא איהן:

לִי לְאֹ־תִבְנֶה אֶתְהֶן וָזִית כִּי חַרְבְּךָ הֵנַפְתָּ עָלֶיהָ וַתְּחַלְלֶהָ:

(כג)

רש"י

רבי יצחק אומר כל מקום שנזכרה עבודה לשון הסגלסה אף מזבח חנויס תעשה לי וכן אתה מוצא בשלמה (דברי ב' ד') חנויס נחושת הנויס כסף וכן (שמות כ"ז) אמות הנויס וכן (דברי ט"ו) העגל תעגיטנו ואף זה תשתה גל' כאשר וכן (ויקרא ג') אם תקריב מנח' מאפה זו מנחת העומר שהיה הונף ועל כרחך אין אתה מלוי תלוי ודאין וגל' כאשר אם משמע: גזית. ל' גזיזה סתיכלן ומתתן בגרזן: כי הרבך הנפת עליו. הרי כי זה תשתה גל' בקשתו דילמא קן הניף חרבך עליה: ותחללה. את למוד שאם הניפת עליו גרזן חגל' שהזמנת בגדת לתקריב ימיו של אדם וכגרזן בגדת בקצר ימיו של אדם הוי זה בדין שיהא התקצר על ידי התקרבך. ועוד שהזמנת מעיל שלוש בין יכתבל לויניהם שבחים לגיכך לה יצת עליו כורת ומחגל וכרי דברים קל וחומר ומה חגיים שהיו רוחו' ולא שומעו' ולא מדברו' על ידי שהעילות שלוש חמרים תורם לא תניף עליהם גרזל המעיל שלוש בין הים להשתו בין תשתה שמשתה בין אדם לחבירו על אחת כמה וכמה

תרגום אונקלוס

תְּבָנֵי יַתְהוֹן פְּסִילָן לָא הָרִים חַרְבָּךְ עֲלָהּ

באור

עניגו כאשר כציגיע הזמן לעשות לי מזבח מגיים (וכן תדגש המתכגי), ואומ בגגין גזית הגחילה, השמר שלא תבגה את המגיים גזית, ליפותן לכגוך ומעלת הבגין, וגזית כמועל גזרי לאבגי (בדהמית ל"ח י"ג), כי גז חיט (תהלים ל' י') עניגו הכדיתם ושסתות [ושדשו גזז, ורבוי לשיות גְּזִית, הגיא"ל פתוחה וחיי"ן דגיש לחסרון ע"פ, רק שגא

הגא שמקום הדגש, כ"כ הרד"ק בשרשיו שרש גזז, ואחכלול (ד' קטן דף רכ"ג ע"ג) בשקלי השמות משקל פְּעֻלָּת כתב, ואפשר שיהי' מזה המשקל גזית, והיה רבוי גְּזִית

כפ"א בקמץ חטף (ר"ל בתנועה קטנה, והשוה מיגו מלא לשי' שחיגגה ת"ג), וחזי"ן בדגש, מלא שהוקל והגא תמורת הדגש, ובתלומו גְּזִית, בשקל נְפִלִית עכ"ל]. ואתה מוסב

על המגיים שהן לשון נקבה, ואמר הרלב"ע שהוא כמו לא תבגה מהן בגין גזית, ועל דעתי גזית הוא תאר הפעל בלע"ז (אדווערביום), כמו ולא תלכו עמי קרי (ויקרא כ"ו כ"א), ומולך מתכם קוממיות (שם י"ג). וכבר זכרתי זה פעמים רבות: חרבך, שם חרב נופל על כל כלי שבעשה לחתוך בו, לולי שקראת בן הרבב, כי היא מחבבת: כי הרבך הבפת עליה, מיקלוס תרגמו דילמא תבים הרבך עלה, וכן פירש"י הבי כי זה משום שלשון פן שבו' דילמא, ובראיה שהם מפרשים הרבך הלשון חרב ממש, שהוא כלי זיין, לכך פתרו מלת כי שלפיו פן, שהיא יבבה להתן בזית, כן יגיף עליהן בשם את החרב ויחללן, ובפרש"י כ"י שבידי כל הרבות שהוא לימו, וכך כתוב שם, כי הרבך הבפת עליה, בזזת, והוא הבכון כמ"ש למעלה שמלתו שם הרב נופל על כל כלי שבזל, משל שהם כיות בורתות, כמו ומגדלתיך יתן בחבבותיו (יחזקאל כ"ו ט'), ולזה יתכן לפרשו כשמשו, שלשון חי, וכן תרגם יב"ע, דשיר חריפת, ושעורו שהם תגיף כלי שבזל על אחת משבי המזבח לשתתה, הרי חללת אותה לבגין מזבחי, והבעש כמו שאמרו חכמיגו ז"ל שהמזבח שבזה להאריך ימיו של הדם, והשבזל שבזה לקצר ימיו של הדם, אינו שבין שיגוף המקבל על המאריך (אכילתה), ומפני זה לא הי' בשבן שבזל כי כל יתבותיו היו לאבות וכן שבית עולמיים לא בעשה בו כלי שבזל מלשון חרב שהבינים, כי

יתרו כ

וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם׃
(כא) מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה־לִּי
וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת־עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־
שְׁלָמֶיךָ אֶת־צֹאנְךָ וְאֶת־בְּקָרֶךָ
בְּכָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת־
שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ׃
(כב) וְאִם־מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה־

תולדות אהרן מזבח הגיגה כ"ו, ח'. כתונות קי"ח, ח'.
זבחים כ"ח, ח': וזבחת זבחים נ"ח, ח', ונ"ט ח'.
חולין פ"ז, ח': בכל נדרים ו', ח'. סנה נ"ב, ח'.
סוטה נ"ח, ח'. חגיגה ח', ג':

תרגום אונקלוס

לָא תַעְבְּדוּן לָבוֹן׃ (כא) מַדְבַּח אַרְמְתָא
תַּעְבֵּיד קֳדָמַי וְתִדְבַּח עֲלוֹהִי יָת
עֲלָוָתָךְ וְיָת נִכְסַת קוּדְשָׁךְ יָת עָנָךְ וְיָת
תּוֹרָךְ בְּכָל אֲתַר דִּי אַשְׁרֵי שְׁכִינְתִּי
לְהַכָּן אֲשַׁלַּח בִּרְכָתִי לָךְ וַאֲבָרֵיכִנָּךְ׃
(כב) וְאִם מַדְבַּח אַבְנִין תַּעְבֵּיד קֳדָמַי לָא

תרגום אשכנזי קכב

זעטצען: זילבערנע אונד
נאָלדענע גאָטצען זאָללט
איהר אייך ניכט מאכען.
(כא) אייגען אלטאר פֿאָן
ערדע זאָללסט דוא מיר מי-
כען, דארויף זאָללסט דוא
שלאכטען, דיינע גאנצע
אָפּפֿער, אונד דיינע פֿער-
עהרונגסאָפּפֿער, דיין קליי-
נעס פֿיה, אונד דיין רינד-
פֿיה: אן אללען אָרטען,
וואָ איך מיינען נאהמען צו
נעננען פֿערָאָרדנען וויירדע,
ווילל איך צו דיר קאָמען,
אונד דיך זעגנען: (כב) ווען
דוא מיר מיט דער צייט איי-
נען

רש"י

סלח יוסיף על סניס סחס עשית חרגע הרי הן
לפני כאלהי זהב: לח תעשו לכם. לח תחתר
הרוני עושים כרובים זהבי כוספות ונזהי תדהות
כדרך סחני עושים נזית עילמים לכך נאתר לח
תעשו לכם: (כא) מזבח אדמה. תחובר נאדמה
סלח יבנגו על בני עמודים חו על בני בסים (י"ח
כפים): ד"ח סהי' מתלה חת חלג מזבח הנחסת
חדמה בשעת חניותן: תעשה לי. סתיה תחלת
עסייתו לשתי: וזבחת עליו. חלגו כמו (בתדבר ג') ועליו מטה מגשה חו חינו חלת עליו מתם ת"כ
הבזר והדם על מזבח ה' חלהיך וחין סחיט' בדתם המזבח: חת עולותיך וחת שלמיך. חשר מלחנך
ומבקרך: חת צחנך וחת בקרך. פי' לחת עולותיך וחת שלמיך: בכל המקום חשר חזכיר חת שמי.
חשר חתן לך רשות להזכיר שם המפורש שלי שם חנח חליך ובדכתיך חשרים שכינתי עליך מכחן חתה
למד שלח ניתן רשות להזכיר שם המפורש חלח בימקום שהזכינם נתה שם וזהו בית הבחירה שם
ניתן רשות לכהנים להזכיר שם המפורש בברכתות כהנים ולבדך חת העם: (כב) ואם מזבח חבנים.

באור

ומח"כ הזהיר מן העבודי' לבדה, כעבין ופסל ומבבה לח תקימו לכם (ויקרא כ"ו מ'):
(כא) מזבח אדמה תעשה לי, ולח תבערבו לעבות היכלות של כסף וזהב ולבבים יקרות,
כדי שתקרב מליכם, מבל יסניק מזבח מדמה (ר"ע ספורנו): וזבחת עליו, סמיך לו
ומבלו, כמו ועליו מטה מבשה (בתדבר ג' כ'), כי מין הסחיטה בולטת במזבח: את צאנך
ואת בקרך, פירוש למת עלתיך ומת שלמיך: בכל המקום אשר אזכיר וגו', בכל מקום
שבר מהיה זכר לשמי, שבבודי שוכן שם, כמו שילה וגוב שעתה שם המשון שם תבוח של
המקום ההוא לבקר מותי, גם שבי מבוח מליך ובבבתיך, ובעבר מבוח כדבך בבי מדש,
והכוהבים תמלאבי שם במקום שתזכיר את שמי והוח מקום הבבוד (הלאב"ע): (כב) ואם
בבינו

תְּהִיֶה יִרְאָתוֹ עַל־פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי
תֶּחֱטָאוּ: (יח) וַיַּעֲמֹד הָעָם מֵרָחֹק
וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל־הָעֲרָפֶל אֲשֶׁר־
שָׁם הָאֱלֹהִים: ס (יט) וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי
מִן־הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם:
(כ) לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף

תרגום אשכנזי

דאמיט אויף אייערעם אנגע-
זיכטע עהרפֿורכט פֿאר איהם
זייא, דאם איהר ניכט זינ-
דיגט: (יח) דאז פֿאלק בליב
אלוֹא פֿאן פֿערנע שטעהען:
משה אבער נעהערטע זיך
דער פֿינסטערן וועטטער-
וואלקע, וואו נאטט ערשין:
(יט) דער עוויגע שפּראך
צו משה, וא זאללסט דוא
צו דען קינדערן ישראל'ס
זאגען: איהר האבט נון גע-
זעהען, דאס איך פֿאם הימ-
מעל העראב מיט אייך גע-
רעדעט: (כ) איהר זאלט
ניכטס מאכען נעבען מיר צו

תולדות אהרן

בי מן עקריס מ"נ, פי"ח: לא תעשון
ר"ח כ"ו, ח' וכ'. סנהדרין ז', ג'. ע"ז מ"נ. נ':

רש"י

פ"י סרחיתם חוטו ירחוי ומחוויי תדעו כי חין
זולתו ותכלו תפניו: (יח) נגש אל הערפל. לפניס
תמלס מחילות חסך ענן וערפל כנח' והיה נוער
נחש עד לג הסתי' חסך ענן וערפל, ערפל הוח
עב הענן שחתר לו הנח חנכי נח חלין נעב הענן:
(יט) כה תחמר. נלטון זכה: תהס'דוחתס. יש
הפרס נין תס שחדס רוחס למס שחרים תטיחין
לו סתס שחרים תטיחין לו פעתים שלנו חלוק
תלטחתין: כי מן השמים דברתי. וכתוב אחר

תרגום אונקלוס

דַיָּיו וּבְרִיל דִּתְהֵי דַחֲלְתֵּיהּ עַל אַפֵּיכוֹן בְּדִיל
דְּלָא תְחוֹבוּן: (יח) וְקָם עַמָּא מֵרָחִיק
וּמֹשֶׁה קָרֵיב לְצֵירַת אֲמִיטָתָא דִּי תַמָּן
יְקָרָא דַיְיָ: (יט) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּדֵנַן
תֵּימַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אַתּוּן חֲזֵיתוּן אֲרֵי
מִן שְׁמַיָּא מַלֵּילִית עִמָּכוֹן: (כ) לָא
תַּעְבְּדוּן קֳדָמַי דַּחֲלַן דִּכְסַף וְדַחֲלַן דִּדְהַב

באור

היכס תוכני' חותו וחפלים נו ונמלותיו: (יח) ויעמד העם מרחק, הזכיר זה פעם
מחרת, כי משה הי' עושה הפך מעשיהם, שהם עמדו מרחוק ומשה נגש חל הערפל,
וכן תרגם המתרגמי: (יט) אתם ראיתם, יש הפרש בין מה שאדם דומה, למה שאחרים
משיחין לו, שמה שאחרים משיחין לו פעמים שלנו חלוק מלהאמין (מכילתא), וזהו ענין
הנעשון ושלילת הספק שזכרנו למעלה, (נפסוק ט"ו), שהודעת תיבת למה, ושעוד
הכתוב מאחי שראיתם בעיניכם כי מן השמים דברתי עמכם, ומי הוא האדון בשמים
ובארץ, אל תשתפו עמי אל אחר, כי אין לכם לזוך אתי: (כ) אתי, כמו על פני,
וכן תרגם אונקלוס קדמי, ותחלה הזהיר מן האמונה בהם, לא תעשו דבר לשתפו עמי,

יתרו כ

וְאֶת־הַלַּפִּידִם וְאֵת׀ קוֹל הַשֹּׁפָר
וְאֶת־הָהָר עָשֵׁן וַיַּרְא הָעָם וַיָּנֻעוּ
וַיַּעַמְדוּ מֵרָחֹק: (יט) וַיֹּאמְרוּ אֶל־
מֹשֶׁה דַּבֶּר־אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה
וְאַל־יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן
נָמוּת: (כ) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם
אַל־תִּירָאוּ כִּי לְבַעֲבוּר נַסּוֹת
אֶתְכֶם בָּא הָאֱלֹהִים וּבַעֲבוּר

תולדות אהרן לכעבור'שקריס ת"ד, פי"נ: ובעביד ינמות כ"ע, ה'. נדריס כ', ה':

תרגום אונקלוס

וְיָת כָּל שׁוּפְרָא וְיָת טוּדָא תָּנִין וַחֲזָא
עַמָּא וְזָעוּ וְקָמוּ מֵרָחִיק: (יט) וַאֲמָרוּ
לְמֹשֶׁה מַלֵּיל אַתְּ עִמָּנָא וְנֶקְבֵּיל וְלָא
יְמַלֵּיל עִמָּנָא מִן קֳדָם יְיָ דִּילְמָא נְמוּת:
(כ) וַאֲמַר מֹשֶׁה לְעַמָּא לָא תְּדַחֲלוּן אֲרֵי
בְּרִיל לְבַסָּאָה יַתְכוֹן אִתְגְּלִי לְכוֹן יְקָדָא

תרגום אשכנזי קכא

פֿלאמען, דען טראָמפּע־
טענשאַל, אונד דען רוי־
כענדען בערג; אלס עם דאז
פֿאָלק געוואהר וואַרד, ער־
בעבטען זיא, אינד שטיינען
פֿאַן פֿערנע: (כ) זיא
שפּראבען צו משה. רעדע
הוא מיט־אונס, זאָ וואַללען
וויר נעהרן האָרען: לאסּ נוד
גאָטט ניכט מיט אונס רע־
דען, ווייד ניאבטען דעם טיי־
דעם זיין: (כ) משה שפּראך
צום פֿאָלקע, פֿירכטעט איך
ניכט, דען גאָטט איזט נור
גינקאָמיען, אייך אויף דיא
פּראָבע צו שטעללען: אונד

דיא־

רש"י

נרחית במקים אחד: את הקולות. היינו מה שנאמר: ויענם קול מתוך. היו נראין לחוזיהם ממש, עד מיג כתיב ויראו העם. ומהדבר מפיך נשמעים נקפץ חמנה: (יז) לבעבור, למד הרמב"ע הלמ"ד נוסף, ועל דעתי שהוא להורות על הסבה התכליתית, וכמוהו למ"ד לבלתי עשיהו כמו כדי בלשון הז"ל. כי תלת בעבור לבדה תורה על הסבה הגודמת, כמו בשביל. [במ"ס בפ' וירא (בראשית י"ח י"ט), ואף שמשמ מחדיו ובעבור תשי' ירחתו וגו', בלא למ"ד לסבה תכליתית, הייגו לפי שהלמ"ד הא' תמצוך מחרת בכתב]. וכך הוא שעור הכתוב כדי לנסות אתכם בא האלהים וכדי שלא תחטאו, בשביל שתהי' ירחתו על פניכם, ע"י שתהי' ירחתו על פניכם לא תחטאו וזהו התכלית שאליו יכוון: נסות, כמו ולמען נסתך (דברים ח' ט"ז), הכוונה היא שהאלהים לנסותכם בכל מיני נסיון ובחינה התשמרו תלותיו, כי הוליח אלינם כל ספק ע"י המעמד הזה, ועתה ילמד

באור

מילתם נסיגו אחוד ממקום שהיו שם, בתנועה גלחי מבוונת אליה, כאדם נחלד מקול רעש ומקפץ למחוזיו, ועניין וירא ויגעו, כמו שתרגם המתרגם, כאשר התבוננו אז ויגעו בהשפע הוי"ס: (יט) ויאמרו אל משה, הכהנים ורחזי המטות הקדושים אליו שם דברו עמו אחד אחד בשלמו עשרת הדברים, כי פחדו שהשם ידבר אליהם עוד וישמיעם כל המליות אשר: ונשמעה, בתרגומו ונקבל. והשבחי תרגם (ושלחין בירן הורען), כלומר אין אנו מסרבים לשמוע הדברים. והדבר מפיך נשמעם נקפץ חפנה: (יז) לבעבור, למד הרמב"ע הלמ"ד נוסף, ועל דעתי שהוא להורות על הסבה התכליתית, וכמוהו למ"ד לבלתי עשיהו כמו כדי בלשון הז"ל. כי תלת בעבור לבדה תורה על הסבה הגודמת, כמו בשביל. [במ"ס בפ' וירא (בראשית י"ח י"ט), ואף שמשמ מחדיו ובעבור תשי' ירחתו וגו', בלא למ"ד לסבה תכליתית, הייגו לפי שהלמ"ד הא' תמצוך מחרת בכתב], וכך הוא שעור הכתוב כדי לנסות אתכם בא האלהים וכדי שלא תחטאו, בשביל שתהי' ירחתו על פניכם, ע"י שתהי' ירחתו על פניכם לא תחטאו וזהו התכלית שאליו יכוון: נסות, כמו ולמען נסתך (דברים ח' ט"ז), הכוונה היא שהאלהים לנסותכם בכל מיני נסיון ובחינה התשמרו תלותיו, כי הוליח אלינם כל ספק ע"י המעמד הזה, ועתה ילמד

תרגום אשכנזי:

וְשׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר
לְרֵעֶךָ: פ שביעי
(טו) וְכָל־הָעָם רֹאִים אֶת־הַקּוֹלֹת

עזל, אירער נאך אללעם
וואם דיין - נעכסטער - בע-
זיצט: (טו) דאז גאנצע
פאלק עמפאנד דיא דאנ-
נערשטימונגען, דיא פייער-
פלאמ-

תולדות אהרן וכל נזכות ו', ז':

רש"י

תניא יכול יהיה עליו מיתה ת"ל: (טו) וכל
העם רואים. מלמד שלא היה נסים אחד קומה
ואין שלא היה נסים חלם ת"ל ויענו כל העם
ואין שלא היה נסים חכם ת"ל ויעמדו: רואים את הקולות. רואין את הנשמע מה שלא

תרגום אונקלוס

וַאֲמַהֲיָה וְתוֹרֵיהּ וַחֲמָרֵיהּ וְכֹל דִּי לְחַבְרָךְ:
(טו) וְכָל עַמָּא חָזַן יַת קָלַיָּא וְיַת בְּעוַרְיָא

באור

מותס, ומי שלינו המדן ילמד מת הנדות ויכנדס ויסיל מלנו הדמנות והתונות והמנחות ויבטח נס' מלהיו סיכלכלנו ויסלין עליו יהנו, והנה דנוד מנכי ולא תחמך הס כמו מפתחות לכל שלד המלות, על כן הס דמס וסוף (מדנרי הרמב"ע והדמב"ן ז"ל). והנה לדנרי ר' מניכא נן במלילא יתכן שלכך היו הס שני לוחו' מנן, כי הי' המחך תיוהך למלות שנין מדס למקו' ודנרי למלות שנין מדס לחנידו כמשך ממדנו, ומולס לשעת מכמי' שממרו יו"ך על לוח זה ויו"ך על לוח זה יפלא מדוע מס כן הוכפלו הלוחות, ונדלה שכוונתס שהנדרות הדמנות היו כתונים על לוח מחך והמחדונות שנמצנה תורה על הלוח השני, לפי שנחו נהס חלופים ושנויים דנים נמתרים ונמלות, ושניהס מפי הגבורה נמרו, כמשך ממרו רז"ל זכו' ושמור נדנור מחך נמרו, מה שנין הפה יכול לדנר ומין האוזן יכולה לשמוע, כי כל השמות והמתמרי' הנרדפים יש להס ענין מסותף לשניהס וענין מייחד לכל מחך מהס, כמ' כתנהו פעמי' רבות, וכן הדנר עם החלופים ההס שנתו נעשרת הדנדים, עקר הטעם והכוונה נהס מחך, ומולס יש נהס חלוף מלך הכורלה המיוחדת לכל מחך מהס, ענין הזכירה והשמירה, סוד ועקר תחמך ותתלוה מחך הוא, מלא שמעפ"כ הס נדלים מלך מה, כמ' ממרו רז"ל זכור מלות עשה ושמור, לא תעשה, זכור נפה ושמור נלנ, וכן החמוד נמעשה והתלוה נלנ, והמלוה כוון לשניהס יחד והעיד ב"כ נלנ השומע שתי הכוונות ההן נדנור מחד, וזהו מה שנין הפה יכול לדנר ומין האוזן יכולה לשמוע. (ומלחנו נעורך על פרטי החלופי' בהס נפ' ומתחנן נהגיענו מי"ה לשס), לפיכך הוכפלו הלוחות כשני עפרים תלומי לפי' כתלומים הללו הדומי' זה לזה נקומתס ומזגס והכוונתס, ולף על פי כן הס נדלי' מלך, מן כשתי ידים שנחד' שיש להן תועל' ותשמיש מסותף לשתיהן, ותועלת מיוחדת לכל מחת מהן, וחז"ל דמו מותן עוד לשני סוהניהן, לחתן וכלה, ולשני עולמות, ודי הזה למשכיל, והנה הרמב"ע נזכרו פרטי החלופים שנין הדנרות הרחשונות והמחדונות שנג שנגה נדולה, כי זכר שנרורות הרחשונות כתוב ענדו ומתתו קודם סורו ומתרו, ושניות סורו ומתרו לפני ענדו ומתתו, ומין הדנר כן, כי נס שניות כתוב ועשו ומתתו סורו ומתרו, והיא פלימה נדולה מיך נפלה המשלה הזאת תחת יד הדב הסום החדך מחד על דנר ה': (טו) וכל העם ראים את הקולת, פעל דומים מוסב על הקולות הנשמעים, ועל הלפידים שהס נרחים, לפי שהרגשת העין נדולה וחזקה משאר ההרגשות להוליח הספק והפקפוק מן הלב, הושאלה הראיה על כל השגת חושית שיש עמה נשחון וסלילת הספק: וינעו, מין נוע אלא זיע וכן הוא אומר נוע תנוע ארץ כשכור (ישעי' כ"ד כ'), ומ"כ יאמר כי כשעשעו ומפחדם חזרו עוד לאחור ועמדו מרחוק, (כן כתב הרמב"ן), [ומ"כ הס ג' הודעות, וינעו, ויעמדו מרחוק, ונשלה טענת הרמב"ע], ועל דרך הפשט היא תנועה נלתי מכוונת מן המתנועע כמו וינעש כמדבר (במדבר ל"ג י"נ)

בֵּית רֵעֶךָ ס לֹא־תַחְמֹד
אֵשֶׁת רֵעֶךָ וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ

תרגום אשכנזי קכ

נירדע האבען, נאך דעם
הויז דיינעם נעכסטען: דוא
זאָללסט קיינע בעגירדע האָ-
בען, נאך דיינעם נעכסטען
וויב, נאך זיינעם שקלאפֿען, נאך זיינער שקלאפֿין, נאך זיינעם אָכסען נאך זיינעם
עזעל

תרגום אונקלוס

חַבְרָךְ לָא תַחֲמֵיר אִתַּת חַבְרָךְ וְעַבְדֵּיהּ

רש"י

נכונג נפסות הכתוב מדבר לח תניגנו נכונג ממון
חו חינו חלח זה נכונג ממון ולהלן נכונג נפסות
חתלת דבר למד מעניגנו מם לח הרלח לח תנחף תדבר נדבר שחייבין עליהם מיתת בית דין חף לח

באור

עפרים תחמי לגי (ז"ה ז' ד'), ואומר ידיו גלילי זהב ממלאי' תרשיש (שם ה' י"ד). והנה גם לדעת ר' חניגא בן גמליאל נחלקו הדבורים לגבי תאומים חמשה כנגד חמשה, כאשר זכרו שם בגכילתא מהיות שבין כל אחד מהחמשה הראשונים עם הבאמר אליו מן האחרונים, והנה עוד מפרשי התורה כי חמשה מהם לנגוד הנותר. כוללים כל המלות שבין אדם למקום, כי כבד את אביך גם הוא נוגע בנגוד האל, כאמ' אמרו ז"ל שוקד בתורה למקום והדבר' הא' כולל כל מלות הלב ולשון והמעשה, כי מי שאינו מאמין בלבו בא' מין עליו מלוה וחובת הלב כלל, וחייב האדם לזכירו בכל דבר לבבולו, כי כל מה שיעשה לא יעשה כי אם בעבו' כבודו, ולא יהיה עלתו מלות לא תעשה כי אם בעבור כבוד השם לבדו, כאדם הבותן לדקה לעני לא יתנה בעבור כבוד הבבאי, ולא בעבור ישבחוהו בני אדם, כי אז תהי' מעלת האדם אליו בבוזה בעיניו מעלת השם שבתן לו הון ועדף ממנו מה שיוכל לתת ולקבל שכר מהשם, וכאה העוב' עבידה בסתר בעבור שלא יודע למלך אלו לבני אדם ויקל בעיניהם, והחובב זה הוא מבונע כי בן כתו' אם יוכר עין הלא יביט (תהלים ל"ד ט'), והשם יודע בחשתדים מה שלא יוכלו בני אדם לדעות בגלוי כי השם יודע מחבבותיו וסודו, והוא יפתח מלך בבר ודם שלא יעבישהו ולא יפתח מלך החמת שבפהו בידו בע"ה והמאמין בה' ית' והיו מאמין בילמת מלדים לא יקבל עליו עול התורה והמלות המיוחדים לעם היולא ממלדים שהם עבדי ה' ועם סבולתו, לבך הוסיף לאמר מהר הולדתיך מאדן מלדים כלומר בשלמו, ובדבור השני הזהיר על השתוף כתו שבתבבו, ופבע מי שאינו מאמין בה' בדול מפבע המשתף עמו אל אחר, ובדבור השלישי פבע הבשבע לשקר פחות מעובד ע"ז, לא הוא בוזה השם בגלוי, מולי עבה זה בעבור כעס או לובך, ואפי' שבלבו יאמין בלביו ולא יבתף עמו זולתו, ובדבו' הרביעי קדושת השבת, לזכור על ידו מעשה בראשית, ובודה בכל עת שים לעולם בורא והוא לוה אותבו בלות הזה, כמו שאמר כי אות הוא ביבי וביניכם (לקמן ל"א י"ב), וזהו עקר בדול בלמונת יהראל, מה"כ בבבוד האב והאם המשתפי' עם השם בילדת האדם, ואם לא יבבדם כאלו אינו מבבד השם, והנה בבוד האב כמו מאולע בין מלות שבין אדם למקום למלות שבין אדם לחבירו, ומשם ואילך יתחילו החמשה דבורים האחרונים שהם בין אדם לחבירו, ולא מבד בשם השם בלל לפי שהשם מעבייני האדם לבד, והרחבון הוא הקשה שהוא לשפיל הבושה מעל הבוף ולשפיך דם האדם אשר בדא אלקי' בצלמו, ואחר זה הבלוף שהוא חמם בגיף והבבוד האבית, כי יבא ע"י זה לכפול בחית ולהודות בשקר, כי לא יבעו את אביהם ויתבו כבודם לאחר, כמעשה עובדי ע"ז האומרים לעץ אבי אתה ולא יבעו את אביה' שבראם מאין, ובדבור שאחריו חמס בלבוב האל', והשם בבובב בפשות יבבר הוא חמס בחפצית האדם שהוא מבן האל יקר מכל הון והבוב, ואחר בן הזהי' מעשות החמס בלשון ע"י עדות שקר, ובדבו' העשירי על החמדה, ומי שלא יחמוד דבר שאינו שלו לא יזיק לרעהו לעולם, כי בעבור החמדה יבא האדם לבחש ולשקר ולבבוב ולרלוח ולבלוף ולחלל שבת וכל המועדים ולקלות הוריו ויבא לשבח העדיות ולקבא

אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: ס (יג) לֹא
תִרְצָח: ס לֹא
תִנְאָף: ס לֹא
תִגְנֹב: ס לֹא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ
עֵד שָׁקֶר: ס (יד) לֹא תַחְמֹד

תרגום אשכנזי

גאָטט דיר אײַנגעבען ווירד:
(יג) דוא זאָללסט ניכט
נײַאָרדען: דוא זאָללסט ניכט
עהעברעכען: דוא זאָללסט
ניכט שטעהלען: דוא
זאָללסט ווידער דײַנען נעכ-
סטען ניכטס אויסזאגען,
אלס איין פֿאלשער צייגע:
(יד) דוא זאָללסט קיינע בי-

תולדות אהרן לא תרצח וכו' סנת ס"ט. ח'. בבועות מ"ז נ'. נדה ט'. ג'. סנהדרין ע"ו. ח':
לא תענה סנהדרין י'. ח'. מכות ג'. ג'. וד' ח'וג'. בבועות ל"ח. ח': לא תחמוד ב"מ ס'. נ':

רש"י

תור' נוטריקון הס נידמיס תכלל הן נחו ומכלל נחו
הן: (יג) לא תנוף. חין ניחוף חלא נחסת חיים
בעולם מות יומת הנוחף והנוחפת וחומר החיים
המנופת תחת חיים תקח חת זריס: לא תגנוב.

תרגום אונקלוס

יָהֵב לָךְ: (יג) לָא תִקְטוֹל נְפָשׁ: לָא
תְנוּף: לָא תְגָנוֹב: לָא תַסְהֵיד בְּחַבְרָךְ
סַהֲדוּתָא דְשִׁקְרָא: (יד) לָא תַחְמֵיד בֵּית

באור

כלן הוא מומר למען ימריכון ימיך וגו': (יג) לא תרצה, הריגה נלמ משפט תקדמ
דניחה, נל"מ (מיורד), כמו מות יומת הרוצח (נמדנר ל"ה ט"ז ויז"ז וי"ח), הרלחת וגם
ירמת (מלכים מ' כ"מ י"ט), לדק ילין נה ומתה מרלחים (ישעי' מ' כ"מ), מנל הריגה
ומיתה יש נלמ דין כמו ויהרגהו דקין (נרלחית ד' מ'), ויש נדין כמו והרנת לת המנם
(ויקרמ כ' ט"ז): לא תנאף, מין ניחוף חלא מנת מיש, שנאמר מות יומת הנוף והנואפת
(שם י') וכן הוא מומר המנם המנואפת תחת מיש תקח מת זריס (יחזקאל ט"ז ל"נ)
וכן תרגום המשכנזי: לא תגנב, הלוקח נפת' דנר מחנירו ודעתו סיהי' שלו, יקרמ בגנ,
ומתרו חז"ל בגונב נפשות מדנר שהוא חייב מיתה כמו הרוצח והנואף: לא תענה ברעך
עד שקר, הענין לא תענה בנד רעך דבר שעל ידו תהי' עד שקר, וכן תרגם המשכנזי:
(יד) לא התחמד, כתב הרמב"ן, מנשים רבים יתמהו על זאת המלוה, מיך יהי' מרם
שלא יחמוד דבר יפה בלבו כל מה שהוא נחמד למראה עיניו, ועתה מתן לך משל, דע כי
מים כפרי שים לו דעת נכונה, והוא רואה את מלך שהיא יפה לא יחמוד אותה בלבו
שיבא עמה כי ידע כי זה לא יתכן, ואל תחשב זה הכפרי שהוא כאחד מן המשוגעים
שיתאוה שיהיו לו כנפים לעוף השמים ולא יתכן להיות כאשר אין מרם מתאוה לשכב
עם אמו, אע"פ שהיא יפה כי הרגילוהו מנעוריו לדעת שהיא אסורה לו ככה כל משכיל
לדיך שידע כי אשה יפה או ממון לא ימלאם האדם בחכמתו ודעתו רק כאשר חלק לו
השם, ומאד קהלת לאשר יתננו חלקו ואמרו חכמים בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא
מילתא אלא במזלא ובענור זה המשכיל לא יתאוה ולא יחמוד, ואחר שידע שאשת רעהו
אסרה השם לו יותר משבעה היא בעיניו מנת אלף בלא הכפרי, על כן ישמח בחלקו
ולא יהיה אל לבו לחמוד ולהתאוות דבר שאינו שלו כי ידע שאשם לא רצה לתת לו
ולא יוכל לקחתו בכחו ובאחשבותיו ובתחבולותיו על כן יבטח בגורלו שיכלכלנו ויעשה
הטוב בעיניו עכ"ל:

ועל דבר סדר עשרת הדברים שבינו במכילתא נילך נתנו עשרת הדברות, ה' על לוח
זה וה' על לוח זה, כתוב מנכי ה' מלהיך וכנגדו לא תרצח וכו' דברי ר' חניא בן
גמליאל, וחכמים אומרים עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה שנאמר את הדברים
האלה דבר ה' וגו' ויכתבם על שני לחת האבנים (דברים ה' י'), ואומר שני שדיך כשני

עפרים

וּבְהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ׃ (יא) כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה יְהוָה
אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־
הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם וַיָּנַח
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן בֵּרַךְ
יְהוָה אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת
וַיְקַדְּשֵׁהוּ׃ ס (יב) כַּבֵּד אֶת־
אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ לְמַעַן יַאֲרִכֻן
יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה

תולדות אהרן כי ששת סם סם: כבר סנת ס"ט, ח':
כתובות ק"ג, ח'. קדושין ג', ו'. ונ"ח ח', ונ"ג ח'.
ר"ה נ"ג, ח':

תרגום אשכנזי

דיינען פֿרעמדען, דער זיך
אין דיינען טאָהרען אויפֿ-
האלט: (יא) רען אין זעכס
טאָגען האט דער עויגע
היממעל, ערדע, אימד מיער,
נעבסט אללעם, וואם דאדרין
איז פֿערפֿערטיגט. אונד
אם זיבענטען טאָג וועי-
העט: דאדורם האט דער
עויגע רינן טאָג דער רוהג
געזעגנעט, (עד האט איהם
ווידמיין פֿאָדצינג געיעבען)
אונד איהן הייליג עי-
קלעהרט: (יג) עהרע יי-
נען פֿאטער אונד דיינע מוט-
טער: דאמיט דוא לאנג
לעבעסט אויף דעם ערדרייך,
וועלכעם דער עויגע דיין

גאָטט

הרגום אינקלוס

וְנִיחַךְ דִּי בְקִרְוָךְ׃ (יא) אֲרֵי שִׁתָּא יוֹמִין
עֲבַד יְיָ יָת שְׁמַיָּא וְיָת צִרְעָא יָת יַמָּא
וְיָת כָּל דִּי בְהוֹן וְנַח בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה
עַל כֵּן בָּרִיךְ יְיָ יָת יוֹמָא דְשַׁבְּתָא
וְקַדִּשֵׁיהּ׃ (יב) יַקַר יָת אֲבוּךְ וְיָת אִמָּךְ
בְּדִיל דְּיוֹרְכוּן יוֹמָךְ עַל אַרְעָא דִּי יְיָ אֱלָהָךְ

מוסגרין הם חנח לח נח חנח להזהי' ניוגים על
סניית הקטנים והיו סמנינו קטן שנח לבני חין
סומעי' לו מצני סמניתיהו עליך: (יא) וינח ויום
השביעי. כגיכול הכתיב ויגעו ממוחם עליהיך היינו
ק"ו לחדם שילהכתו ניגעל וניגיעים שיהת נח בשנת:
ויקדשהו. נתנו נמן לכוללו בשבי לחם מ' ינם
וקדשו נמן בלח היה יודע בו: (יב) למען יחריכון
ימיך. חס תכנד יחרכון וחס לחו יקבורן שבני

באור

שקבל עליו שלח לעבוד ע"ז]. כן כתב הרמב"ן ז"ל. וכן תרגם התרגמי, ומשלם דז"ל
ממרו שנגד נדק מדבר, ויפה בן ממתך ובגד (לקמן כ"ג י"ג). לרבות גל תובב:
(יא) כי ששת ימים, ממרו המדקדקי' סמוך כמו שכתב וכן תרב' יג"ע מרוש בשיתת
יומין, ועל דרך המתת לף הזמן מכלל הבנדמי' ויתבן מ"כ לפרשו כמשמעו, (ויהי' מ"כ
ימים פעול העשוי' ומה שנאמר מהדין את השמים וגו', יהי' פירושו עם השמים ועם
הארץ, או תחם' ומ"ו העטף ואת השמים, כלומר הימים עשה וגם השמים וגו'): על
כן ברך ה' את יום השבת, נתן בו תוספת טובה, וגזה מותנו לנהג קדושתו ולהללו:
ויקדשהו, גזה מותנו שיהי' לנו יום קדוש לה', ולמ"ע כתב שזימן מותו לקבל בו הנפש
תוספת חכמה וקדושה יותר משאר הימים: (יב) למען יארכון וגו', הבטיחם שבשכר
שמרו ישראל זאת המצוה, לא יגלו מעל מדלה, וכן כתוב מג ומס הקלו בך (יחזקאל
כ"ג ז'), ומ"ל ממרו שבמצוה זאת ימלא הפס ימינו בעולם הזה, ויהיו עדוכים לעולם
הבא שכלו מדוך ותהי' יסיבתנו לעך על המדמ' הטוב' שיתן לנו, ול"ע שפודנו פי' שמתן
שכר הזה מוסב על כל המצות בגין מדם למקו' שהוזכרו בחמשה דברות הדבזרות, ועל

(ט) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ׃ (י) וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי
שַׁבָּת | לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־
תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה אַתָּה |
וּבִנְךָ־וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ

תולדות אהרן לא העשת סנת קי"ז, ג', וקכ"נ ג', וקנ"ל ג'. פסחים מ"ז, ג', ות"ח ח': עבדך נ"ק נ"ד, ג':

תרגום אשכנזי

דעם רוהעטאגס, אום איהן צו הייליגען: (ט) זעכס טאגע קאנסט דוא ארבייטען, אונד אלל דיין נעשעפט פֿער־ריכטען: (י) דער זיבענטע טאג אבער איזט איין רוהע־טאג, דעם עוויגען דיינעם גאָטטע צו עהרען. דוא זאָללסט קיין האנדוועדק פֿער־ריכטען וועדער דוא זעלבסט, נאָך דיין זאָהן, אָדער דיינע טאָכטער, דיין שקלאַפֿען, דיינע שקלאַפֿין, אויך ניכט דורך דיין פֿיה, אָדער דורך

רש"י

דיי"ם

תרגום אונקלוס

(ט) שִׁתָּא יוֹמִין תִּפְלַח וְתַעֲבֵיד כָּל
עֲבִידְתָּךְ׃ (י) וְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה שַׁבְּתָא
קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לָא תַעֲבֵיד כָּל עֲבִידְתָּא
אַתְּ וּבְרָךְ וּבְרָתָךְ עַבְדָּךְ וְאַמְתָּךְ וּבְעִירָךְ

לג לזכור תמיד את יום השבת כאשר נזדמן לך אפן יפה תהא מזומנו לשבת: (ט) ועשית כל מלאכתך. כשהגיע שבת יהא נראיך כאלו כל מלאכתך עשויים שלא תהרהר אחר מלאכה: (י) אתה ובנך ובתך. אלו הקטנים שמירתן עליך שלא יעשו מלאכה לדעתך ונדלונך, וכן עבדך ואמתך, שאם נשותיכם עליכם לשמרם ולמנעם מעשות כל מלאכה אף למחרים: ובהמתך, שלא יניחם לעשות מלאכה ביום השבת: וגרך אשר בשעריך, על דרך הפשט נגל תושב יכול שאוסר גר השער, והוא המקבל עליו לשתו' שבע מצות בני נח, ולא החזי' על השבת, אבל לנו יהוה שלא יעשה מלאכ' בו לערכינו, [ומיך לומר דמ"ב מאי מיירים גר תושב, אפילו עובד ע"ז אסור לנו להניחו לעשות מלאכה לערכינו, י"ל סדבר הכתוב בהוה, כי עע"ז לא היו מצוי באהלנו, כי לא היו מניחין אותו לשבת שם עד שיקבלו עליו ז' מצות בני נח, וכשקבלם עליו לא נשבך שיצא לתנו כאות נפשו, כי אם בא מצוה עלינו להחיותו ולעזרו בפרנסתו ושא' לרכיו, ולכן נאמר וגרך אשר בשעריך, ות"מ די בקלון, ול"ל שים לו דאות ליצא בשעריך הואיל שקבל

יתרו כ

תרגום אונקלוס

יַת דִּי יוֹמֵי בְּשַׁמֵּיָה לְשַׁיְקְרָא: (ח) הֱוֵי
דְכִיר יַת יוֹמָא דְשַׁבְּתָא לְקַדָּשׁוּתֵיהּ:

רש"י

חי זהו סניעת סיח נסנע לסנות חת היוע על
עסוד סל חנן סמוח סל זסב. סמני ל' ונגן כתרנומו
זס הנסנע לזגס ולסגל) על סל נן סמוח נן על
הנן סמוח חנן: (ח) זכור וסמו'. נדנוד חסד נתמרו וכן ונחלניס מות יומת וניוס סבנת סני
כנסיס וכן נח תלנס סעטת נדילי' העסס לך וכן עדות חסת חיוך יצחס יצח עליס הוח סגחמר
חסת נגר חלסיס סתיס זו סמענו. זכור ל' פעול הוח כמו חכול וסתס הלוך ונכס וכן בתרונו תנו

באור

ה' הנצנך והנודע שלח לתת כבודו לאחר כן רמוי לתת כבוד לשמו והנוסח מותו לשום
התלנו, כענין שנאמר ולא תשנעו בשמי לשקר וחללת את שם אלהיך (ויקרא י"ט י"ב),
ומולם הספיק לומר כי לא ינקה ולא אמר אל נקח, ופוקד עון, בשנו' שאינו אגל הנשנע
עבירה גמורה, ויחבוב שרמוי לתחול לו, לכך אמר כי לא ינקה למחול לו (מדנרי הרמב"ן),
ודנרי הרמב"ע נזה הכתוב על הדבילים להשבע לשוא אף אם אין עליהם שבועה כלל הם
יבדים למילתי דעת ורמוי לכל אים יבראל לשומם על לב. והנה לשון הכתוב הזה את
שם ה' אלהיך כאלו אמר אתה יבדך, וכן כל הבדות אחרי כן, וג' פסוקים הראשונים הם
יבדך אנכי אשר הוצאתיך על פני כי אנכי ה' אלהיך לאהבי ולשמרי מצותי, ומפני זה
אמרו ח"ל אנכי ולא יהי' לך אפי הגדולה שאמרנו שהם עקר הכל. ופי' הרמב"ן ז"ל את
כוב' בשותיו, נודאי שכל עבדת הבדות שאנו כל יבראל אפי אלהי' כפשוטו של כתוב
ויבדך אלהיך את כל הבדים ההלה ואפורש עוד אזה את הבדים ההלה דבד ה' אל כל
קהלכם (דבדים ה' י"ט), אבל בשני הבדות הראשונו' היו שוואין הבדוק ואביניש אותו
ממנו, כאשר יבין אותם אקשה, ועל כן יבדך עאהם כאשר יבדך האדון אל עבדו, ואכאן
ואילך בשאר הבדות יבאנו קול הבדוק ולא יבינו אותו ויצטרך אשה לתרגם להם כל
דבוק ודבוק עד שיבינו אותו אאשה, וכך הם אפרשים אשה יבדך והאלהים יענני בקול
(לעיל י"ט י"ט), ועל כן היו בהם דברי ה' אל אשה שיאאר להם כן, והכוכים היתה
זה כדי שיהיו כלם בניאים ובאאונ' ה' ובאסוך ע"ז לפי שהם העקר לכל האלות, כאו
שאאר הקהל לי את העם ואשאעם את דבדי אשר ילאדון לירא' אותי כל הימים (דבדים ד' י')
אבל בשאר הבדות יקבלו אפי אשה בשותם עם שאיעתם קול הבדים, ובשאר האלות
יאאינו בשאר בבל עב"ל: (ח) זכור, אקוב בחקום הלווי, והנה שרש זכר בבנין הקל
אאנו אודה על הפך השכחה, והוא השאר לודת הבבר ורשומו בנפש אחר סוב האוחב
אלפניו, ובבנין הפעיל אודה על ההגדה והספו' בפה, כי על ידי הספו' בפה יתחזקו
הדאי' בנפש ויזכרו הבדים הבשאים אף אם אינם בשלאים לחוש, כאו והזכרתי אל
פרעה (בראשית א' י"ד), הזכיר שאי (שואל ב' י"ח י"ח), ולהזכיר ולהודו' ולהלל
(ד"ה א' ט"ז ד'), וחז"ל אארו גם על הבנין הקל אאנו בעינו הזכירה בפה ואארו זכו'
בפה ושוב בלב ושעאם יבוא להלן בפ' ואתהבן (דבדים ה' י"ב), ואולם פשוט הכתוב

כאשר

יתרו כ

בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים
לְשֹׂנְאָי׃ (ו) וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים
לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי׃ ס (ז) לֹא
תִשָּׂא אֶת שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

תולדות אהרן לאלפים סוטה ל"ח, ח': לא תשא נדרים ל"ב, ב'. סנה מ"ט, ח', וק"כ ח'. יומח פ"ו, ח'. חגיגה י"ד, ח'. שבועות כ', ב'. וכ"ח ח', ונ"ט ח', וב':

רש"י

כהוחזין מעשה חבותיהם בידיהם: (ו) ועושה חסד. שחדש עושים לשלש שכר עד לאלפים דור נתלית מדה טובה ותילה על מדת פורענות תחת על חתם נתות שזו לחרבעה דורות וזו לאלפים: (ז) לשוא. (הרחבן ל' שקר כתרגומו כמו שמינו

תרגום אונקלוס

לְשַׂנְאַי כַּד מְשַׁלְמִין בְּנַיָּא לְמֶחֱיֵי בָּתַר אֲבָהָתְהוֹן: (ו) וְעָבִיד טִיבוּ לְאַלְפֵי דָרִין לְרַחֲמַי וּלְנָטְרֵי פִּיקוֹדָי: (ז) לָא רַיְמֵי בִּשְׁמָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ לְמַגְנָא אֲרֵי לָא יְזַכֵּי יְיָ

תרגום אשכנזי

קינדער, ענקעל אונד אור־ ענקעל, נעהמליך בייא דע־ נען דיא מיך האסטען: (ו) דער אבער בנאדע ער־ ציינט ביז אין דאז טויזענד־ כטע געשלעכט; דענען דיא מיך ליבען, אונד מיינע גע־ באָטהע האלטען: (ז) דוא זאָללסט דען נאהמען דעס עוויגען דיינעס נאָטטעס

באור

על אלפים שנות הדור הבליטי נעזן ופעמי' על הדור הרביעי כשלא ידעו עונש שלם עד הדור הבוא, כענין שאמר כי לא שלם עון אמרי עד הנה (בראשית ט"ו ט"ז). מגל נדול החמיתי לא ידעתי הבן נעזן האב. (מדבדי הרמב"ן): לשנאי, מונקלוס תרגם ועל דל דביעי לבנאי ומוסיף עוד כך משלמין בניא למחטי בתר אבהתהון, והוא לפרש מלת לבנאי שבוונה אם הבנים לבלאי, ואולם אם הוליך בן לדיק לא יסא נעזן האב, כמו שפי' יחזקאל (בפי' י"ח פסוק י"ז וכ'): (ו) לאלפים. לבני' אלפים. כמו שנות אומר אומל שלשי' רבעים בן יאמר אלפי' והם הדור האלף, כי כל בניס דור אחד, ובני בניס דור שני, והבנים של דור אחרון לאלף קדוים בניס אלפי' כנפי' הרשב"ם, וכן תרגמו המתבנמי: לאהבי, הם המוסדים בפסם עליו, הם האוהים בסם הבכבד ובאלהותו לבד, ויכפרו בכל אלהי בכל ולא יעבדו אותם עם שבבת בפסם: ולשומרי מצותי, הם שאר הבדיקים: (ז) לא תשא, מונקלוס תרגם לא תימי לבון שבוע', וכן אמרו ז"ל שבית מזהרה לשמע בסם הבבד לריק, והרמב"ן ז"ל בתב שעל דרך הפשט יאסור עוד שלא ישא על שפתיו בסם הבבד על הבה בלשון לא תשא שמע שוא, (לקמן כ"ב ח'), ועל משא אתו שאתם על שפתי (תהלים ט"ז ד'), כי הדבור יקרא בן בשבור שיש בו קול, וכן משא דבר ה' (זבדי' ט' א' ומ"ב א', ומלאבי א' א') וכן תרגמו המתבנמי: לשוא, לשון רש"י שלפנינו (הרחבן לשון שקר בתרגומו, בתא דתימר) מיזהו שבוע' שוא בשבע לשבית אם הידוע על עמוד של אבן שהו' של זהב (השבי לשון תבן בתרגומו זה השבע לאחס ולהבל) על בן בן על אבן אבן עכ"ל, ובמונקלוס שלפנינו הדבר בשפך כי תרגם הרחבן למבבא והשבי לשקרא, ובשבי כ"י שבילי מפירש"י בך היא הנוסחא, לשוא, אחס להבל, ומיזו היא שבועת שוא בשבע לשבות אם הידוע על עמוד של אבן שהו' של זהב ע"כ, [וכ"ה הגי' בפירש"י שבדפוסי' יבניס בתו שהו' בחו' עם פי' הרמב"ן ובמקרא בדול], וכלשון הזה הבילו בם הרמ"ם בספדו, ובתב שרש"י לא הזבי בי אם הבשבע לשבות אם הידוע, והוא הדין למקיים אם הידוע בבון על אבן אבן על בן בן, ולבן תרגם המתבנמי שניהם לשון אחס ולהבל (פערגעבליך): בי לא ינקה, בתו שהמיל בע"ז, ובתב בי הוא אל בנא ופוקד עון אבות על בניס בן בתב בשונם הזה בי לא ינקה, בי בתם' דתוי לילתה אם

וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם | מִמַּעַל וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתָּחַת וַאֲשֶׁר בַּמָּיִם | מִתַּחַת לָאָרֶץ: (ה) לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹּקֵד עֲוֹן אָבֹת עַל־

דעם וואס אָבען אים הימ־
מעל, אָדער אונטען אויף
דער ערדע, אָדער אים
וואסער אונטער דער ער־
דע איזט: (ה) דוא זאָללסט
דיך פַּאָר איהנען ניכט ביק־
קען, אוֹיך זיא ניכט גאָט־
טעסדיהנסטליך פַּערעהרען,
דען איך דער עוויגע דיין
קנאָטט בין איין אייפֿערפֿאָל־
לער גאָטט. (דער קיינען
אנדערן נעבען זיך כליידען
קאן). דער דאז פַּערבערעכען
דער פַּעטער אהנדעט, אן

קי"ג

תולדות אהרן

אשר ע"ז מ"ב, ג': ואשר עקרוס מ"ב פי"ח: לא וכו' סנהדרין ס"ח, ג': ולא וכו' סנהדרין סס ח'. ע"ז נ"ד, ח': פוקד נרכות ז', ח'. סנהדרין כ"ז, נ'. מכות כ"ד, ח'. עקרוס מ"ב. סכ"ו:

תרגום אונקלוס

בִּשְׁמַיָּא מִלְּעֵילָּא וְדִי בְּאַרְעָא מִלְּרַע וְדִי בְּמַיָּא מִלְּרַע לְאַרְעָא: (ה) לָא תִסְגּוֹד לְהוֹן וְלָא תִפְלְחִינוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ אֵל קַנָּא מַסְעַר חוֹבֵי אֲבָהָן עַל בְּנִין מְדָרִין עַל דַּר תָּלָתַי וְעַל דַּר רְבִיעַי

רש"י

נסתים: (ה) חל קנאה. תקנאה ליפרע וחינו עונר על מדתו למחול על ע"ח כל לשון קנאה חנפורע"מנט נלע"ז (ו. נותן לב ליפרע: לשונאי. כתרגומו

(ז בלע"ז Emportement, (דיא ערחייפֿערונג)

באור

בשמים ממעל, הכוונה תמונת כל דבר אשר נזכר ממעל, כי אין תמונה נזמים, והנה לדעת הרמב"ם ז"ל מזהיר זאת על העשיי' שלא יעשה לו אלהי מסכה לא לו ולא לאחרים, והרמב"ן ז"ל כתב שהכוונת לא תעשה לך פסל וכל תמונה להשתחוות להם ולעבדן נזכר עצמו נעול', ולכך אמר לא תשתחוה להם, כי הוא כשאר כל העשיי' שאנא אותם מהשתחוות להם, והנה כלם מזהרות מעצמו' ע"ז וכלם חייבי מיתו' ואין בכתוב הזה מזהיר לעושי שלא ענדם, אבל למטה יזהיר על זה אלהי מסכה לא תעשה לך (לקמן ל"ד י"ז). אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם (שם כ' כ"ג). לא תעשו לכם אלילם (ויקרא כ"ו ל'): (ה) קנא. חלוק' הכתוב והאמרה לצלתי דמוי להם ומיעתם מן הדמוי תעורר עלינו רוח הקנאה, ואמר לו התכוב ננפש להתפעל נדמותו זאת יקרא קנא. אם לכתוב עלמו כאו ועבד עליו רוח קנאה וקנא את אשתו (נאמבר ה' י"ד), או לכתוב אחרים כאו האקנא אתה לי (שם י"א כ"ט), והנה לא נאמר נהשם יתברך לשון קנאה אלא נעשודה זרה בלבד, וכך אמרו בתכילתא נקנאה אני נפרע מע"ז, אבל אני חנון ורחום נדברים אחרים, וכן לא תמצא שיזכיר קנאה אף בע"ז כי אם ביסראל לבד, כאשר זכרנו, כי הם לבדם כאשר יעבדו ע"ז, יאמינו הכתוב והעבודה מהרמוי להם לבדו ויעשוס לצלתי דמוי, ולשון רש"י אל קנא. תקנא ליפרע ואינו עונר על אדתו למחול על עבוד' אלילי', כל לשון קנאה אנפרי"מנט בלע"ז [ג"ל אנפרעם"מענט, ובל"א (חייצ'ער)], נותן לב ליפרע: פקד. כל לשון פקידה עם אלת על לא יבא כי אם לפרעון ועונש, והכוונה שבשם פיקד העון אשר עשה האב על בניו ומכריחם בעון אניהם, כעבין שנאמר הכיאו לבניו תשבח בעון אבותם (ישעי' י"ד כ"א), וכן יפקוד עותו לפעמי'

יְהִיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־
פָּנָי: (ד) לֹא־תַעֲשֶׂה־לְךָ פֶּסֶל

תולדות אהרן לא תעשה סנהדרין ס"ח, ח':

תרנום אשכנזי

מיינעם אנגעזיכט: (ד) דוא זאָללסט דיר קיין גאָטצענ־ בילד מאכען, אויך קיינע עהנליכע גשטאלט, פּאָן דעם

רש"י

עגדים לו חו חיגו חומר חנח תנית עגדים סהיו עגדים לעגדים ת"ל ויפקך תנית עגדים מיד פרעה מלך מלרים (דגרים ז' ח'). חמור מעתה עגדים למלך היו ולח עגדים לעגדים. (ג) לח יהי' לך. לוחס נחתר לפי שנחמ' לח תעשה לך חין לי חלח שלח יעשה העשוי כגר מנין שלח יקויס ת"ל לח יהיס לך. חלהיס חחרים. שחינן חלוהות חלח חחרי' עשחוס חלהיס עליהס ולח יתכן לפרש חלהיס חחרים זולתי שנחמ' כלפי תעלה לקדחותס חלוהות חלהו. ד"ח חלהיס חחרים שסס חחרים לעובדיהס לועקי' חליסס וחינן עוני' חותס ודומס כחלו הוח חחר שחינו מכירו מעולם: על פני. כל זמן שחני קייס שלח מחחר לח נגטוו על ע"ח חלח חותו הדור: (ד) פסל. על סס שנפסל: וכן תמונה. תמונ' כל דבר חשר

תרגום אונקלוס

(ד) לָא תַעֲבֵיד לָךְ צֵילָם וְכָל דְּמוּת דִּי

באור

מלכותו לנדו ולהרחקת הזולת, מכל הסולמה מצית עבדים מעבדו' לחירות היא הסבה הנכונה לזה, וכן הענין בשמירת שבת המלו' שבתורה כגון מלות הצדקה, אף שהוא מות לצדיקת העולם, כי בשת ימים עשה ה' וגו', מכל מקום לא נלטוו בצני נח לשנות בו מכל מלאכה, וזהו שנאמר בדברות שניות וזכרת כי עבד היית וגו' על כן צוך ה' אלהיך לעשות את יום השבת (דברים ה' ט"ו). כאשר נזכיר שם במקומו בעז"ה. כי לנו לבד נתן השם יתעלה תורה ומלות וחקים ומשפטים, כי הוא מלכנו מחוקקנו, ועלינו לשמור חקיו ועדותיו, שם כתיב שם כעבדי, וכן אמרו בשכילתא שבד הולמתיך וגו', כלומי היא הולמה שתהיו משועבדים לי: מבית עבדים, מצית פרעה שהיתם עבדים לו, או אינו אומר אלא מצית עבדים שהיו עבדים לעבדים ת"ל ויפדך מצית עבדים מיד פרעה מלך מלרים (דברים ז' ח'), אמור מעתה עבדים למלך היו ולא עבדים לעבדים. (לשון רש"י, והוא מהשכילתא): (ג) לא יהיה לך וגו'. מלשון והי' ה' לי למלהיס (זכריה י"ד ט"), להיות לכם למלהי' (ויקרא י"א מ"ה), יאמר שלא יהיה לנו צלתי השם מלהיס אחרים מכל מלאכי העלה ומכל צבא השמים הנקראים מלהיס, כענין שנאמר זבח למלהיס יחרם צלתי לה' לבדו (לשון כ"ב י"ט). והיא מניעה שלא יאמין באחד מהם ולא יקבלהו עליו למלוה ולא יאמר לו אלי אתה. וכן דעת אונקלוס שאמר אלהא אחרן בר מימי, כן כתב הרשב"ן ז"ל. והוסיף עוד וז"ל. ודע כי בכל מקום שאמר הכתוב אלהי' אחרים הכוונה גו אחרים זולתי השם הנכבד ויתפוס זה הלשון בקבלת אלוהות או בעבוד' לו, כי יאמר לא תקבלו עליכם אלוה צלתי ה' לבדו, אבל כשידבר בעבודה לא יאמר בבתוב אחרים אלילה, אבל יאמר ואלהי מסכה לא תעשו לכם (ויקרא י"ט ד'), אלהי מסכה לא תעשה לך (לשון ל"ד י"ז); ויקראם כן בעבו' שיעשם בבוכה להיות אלהיו, אבל בהם אמר הכתוב כי לא אלהי' המה כי אם מעשה ידי אדם עץ ואבן (ישעי' ל"ז י"ט) עכ"ל: על פני, כל זמן שאני קייס. שלא תאמר לא בלטוו על ע"ח אלא אותו הדור. (מכילתא), והרשב"ן ז"ל פי' על פני, כמו אם לא על פניך יבדכך (איוב א' י"א), ועל פניכם אם אבזב (שם ו' כ"ח). יזהיר לא תעשה לך אלהים אחרים כי על פני השם ואני מסתכל ומביט בכל עת ובכל מקום בעושי'. כי הדבר העשוי בפניו של אדם והוא עומד עליו יקרא על פניו, וכן ותעבר המנחה על פניו (בראשית ל"ג כ"ג), ויבאן אלעזר ואיתמר על פני אהרן אביהם (במדב' ג' ד'), שהי' אהרן אביהם רואה ועומד עכ"ל. ואונקלוס תרבמו בר מימי: (ד) פסל. על שם שנפסל: וכל תמונה. אף אלא בפסל, וז"ל המכילתא לא תעשה לך פסל, לא יעשה לך בלופה אבל יעשה לו אטומה, ת"ל וכל תמונה: אשר

בשמים

יתרו כ

מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: (ג) לֹא־

תולדות אהרן לא יהיה סנה פ"ח, ג'. סוטה מ"ז, ח'. ניטין נ"ז, ג'. עקדם סס. סנהדרין נ"ו, ג'. זב"ח ח'. ק"ז, ג'. מכות כ"ד, ח'. הוריות ח', ח':

תרגום אונקלוס

(ג) לָא יֶהֱוֵי לָךְ אֱלָהָא אוֹחֳרָן בַּר מִנָּי:

הלכין ניתן פתחון פה לאשה לומר סנגוריה נמעשה העגל ועם שחתר למה ה' יחרה אפך נעמך לא להם נזות לא יהיה לכם אלהים אחרים חלח לי לנדי: מנית עבדיה, מנית פרעה סהייתם

תרגום אשכנזי קטז

נעפֿיהרט האבע, אוים דעם הויזע דער שקלאפֿען:

(ג) דוא זאָללסט קיינע אנדערע גאָטטהעד האבען, פֿאָר

רש"י

קולות נחין תחלנע רוחות ומן הסחים ומן החין חלן תחמרו כסויות הכנים הן, ולמה חמר לי יחיה

באור

מחך עם מו מניכם מו מחוץ למחול דו ושכיכולת נידם לעבע מו להטיב כלנוסם. וכן חלו הנקדמים נתורה ונכתובים כלם מלהים מחרים, כמ"ש הרמב"ן ז"ל נפרשה זו. וכן יקראו מלחי העמי', כי המלאכים יקראו מלהים, וקלתם יענדו לכוכבי השמים מו לבני מדם יעשו להם תמונות ופסילים וישתחוו להם כילוע, והנה מין נמשפע השכל הכרעה למחול עבודה כזו לבן נח, מם לח תהי' דעתו להוליח חת עלמו מלחותו של מל עליון, כי נמה יתחייב לכונן כל העבודה והתפלה לה' לנדו? ומם יקום עוב ויילח דע מנמלח מחר זולתו, ויודה שגם הנמלח ההוח כפוף תחת יד מל עליון, מכל מקום לח יחיק השכל היותו מזנח ומקטר ומנסך ומתפלל מל הנמלח ההוח, יהי' מלחך מו סד מו בן מדם נבור חיל של ומושל. ומי יגיד לנו שכל מלה עבודות דמויות לה' לנדו, לולי הזהירנו הקב"ה על זה נתורתו, ונחמת ממרו רז"ל סלח הוזהרו בני נח על השתוף, מחין המעשים הללו נחשבים מלהי לחרי נעבוד המל [ומין הכוונה נשתוף שיחמר שהם ג' דמויות, דמ"כ הוח מסלק הכח המומלט מחל עליון ב"ה, רק שחינם מוזהרים על העבודה נשתוף, עם הכוונה שחלק להם חל עליון כעוד ומסר נידם קלת ממשלה. ולכן יחשבו שהעבודה להם היח דלון המל], מם לח תהי' כוונתם להוליח חת עלמם מרשותו של מלהי המלהים ואדוני האדונים: ואולם מנחנו עם קדוש מחרי מאד הוליחנו ממלרים מנית עבדי' ועשה לנו חת כל הנפלחו' החלה להיות לו לעם נחלה ונאולה מכל העמים והוח ימלוך עלינו נכבודו ונעלמו בלי חמלעות מלחך חו של חו כוכב, הנה מנחנו ענדיו מחויבים לקבל עלינו עול מלכותו וממשלתו, ולקיים נזלותיו, והוח נזל עלינו שלח נעבוד לזולתו כלל, ופרט לנו מיני העבודה הרחויים לו לנדו, לח לשום נמלח זולתו, ומין דמוי מ"כ שיוחף עמו של מחד נמחת מן העבודות הללו, וכן חמר הכתוב ופן חשח עינין השמימה וראית חת השמש ואת הירח ואת הכוכבים כל צבא השמים ונדחת והשתחוית להם ועבדתם משר חלק ה' מלהיך חתם לכל העמים תחת כל השמים, ואתכם לקח ה' ויולח חתכם מכור הנרזל ממלרים להיות לו לעם נחלה כיום הזה (דנרים ל' י"ט וכ'):

ביעתה שעור הכתוב שלפנינו כך הוח, חנכי (המדבר והמלווה) י"י (הי' הוה ויהי', מקור הוויות כלם, מבניח ונמלח לחיכני בעת נרתם) מלהיך (תקיף ונעל יכולת שממנו תיחל כל טובה ותילח כל רעה, ושליו רמוי לכונן התפלו' והעבודו' כלם) משר הולחתיך ממרן מלרים מבית עבדים (להיות לו לעם נחלה כמו שחמרנו, ורמוי לך שתתקן כל העבודו' כלם לשם המיוחד), ותבין מזה מדוע לח חמר חנכי ה' מלהיך משר נרחתי חת השמים ואת הארן ומשר נלחתיך, וזו היח השחלה ששחל הנר ל' יהודה הלוי מנוחתו כעוד חת הרחב"ע ומזכרת גם נספר הכוזר שלו, ותשובתו נלתי מספקת, משל חמונת הנזילה והחדוש בין בזמן בין שיהי' עלי' תופת חותך שכלי, כמשר יחשבו קלת החוקרים, בין שלח יכריע השכל ביניהם ובין החומרים בקדמות העולם, כדעת הרמב"ם נם' המורה, מכל מקום חינם מיוחד' לעם ה' סגולתו לנד, ומינם שנה לקנלת עול מלכותו

תרגום אשכנזי

יתרו כ

דיין גאָטט, דער, איך דיך
אויס דעם לאנדע מצרים

אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ

רש"י

כנגוד תלתים ונגלה כתן כזקן תלח רחמי' סגחתר
(זמות כ"ד) ותחת רגליו כתעשׂ' לבנת הספיר זו
סיתם לפניו בצע' הטעניד וכעגם הזחים תסגנלו הוחיל וחני תסתנם נתרחות חל תחתרו סתי רסויו'
הס חנכי חסר הולחתיך התנדים ועל היס. ד"ח לפי סהיו סזחעין קולות הרגים סגחתר חת הקולות

תרגום אונקלוס

אֲפֵיקֶתָךְ מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם מִבֵּית עַבָדוּתָא:

באור

הוא פועל לכל הנמלאים, ונעל ספר החנוך הוסיף עליו ושיתי' לעדי עד וכי הוא הוליאנו מלרים ונתן לנו את התורה, והוא מלטון הסמ"ג, ונעל סמ"ק והלמב"ן ז"ל הוסיפו עוד עקרים אחרים הנכללים לדעתם נפסוק הזה, ונעל הלכות גדולות לא מנה המונה נמלוות מלות עשה כלל, כי לדעתו תרי"ג מלות הן כלס גזילותיו של הקב"ה שגזד מליט לעשותם הו מנעגו שלא נעשה, מגל המונה נמליאותו יתעלה הוא העקר והסודם שממנו יולדו המלות אינו נכנס נחשבון הזה, וכן דעת הרב רי"א נפירושו על התורה, שדבור אנכי ה' אלהיך אינו מלוה לא ממנית ולא מעשית, מגל הקדמה למלות ולאזהרות שיאמר נשאר הדבורים, ועניגו להודיעם מי הוא המדבר אתם, ושאינו מלאך אלין מדבר אליהם נמלות הנורא יתי' כעגין נשאר הנגיאים כלם, מגל הוא הסבה הלאחרונה נלי אמלעי עכ"ל. והנה מפסעות הביאור דלא כדבריהם שלא דבר השם ד"ה אנכי ה' אלהיך אלא נענך המאמינים נמליאותו, ולא ידך הקב"ה על הר סיני ללמד לעתו היותו נמלא, מהיות המליאות, נלי בגול ותכלית, וכיולא אין המושכלות האמתיות וקיימות, כי הם פרי הנחינה והשתכלות נפעל ה' ונמעשה ידיו, את מאד יחון ה' להביל נדולת מעשיו נאתכות ונלמחי' ונחיות ונגוף האדם נעלמו, ולשאת אל השמים עיניו ולראות מי ברא אלה ומוני' נאספר לנאם, אותו יחון, ומי שלא הניע אל המעלה הזאת, נדיך שיקבל המושכלות השם מפי האדם מציג, נאמן להביל לו האמת כאשר עם לנבו, מגל לא יתאמתו המושכלות האלו ולא יקבעו נלב משכילם ונלמה להשינם לא ע"י דבור השם אנכי נתלא ולא ע"י קולות ודברים ואין כאן ואדקים ואין כאן וקול הסופר, ומין באל אלה עדות ודמי' על מושכלות העיוניות השם, כי אם למאמין נאמיאות השם, כי אף המקבלים ע"פ דבור ואמירת מגיד, לדיך שיאמין מקודם בהמגיד האות נאמן רוח ולא יפקר, ואם המגיד האות השם ד"ה נכבודו ובינלאו לדיך שיאמין האומע שהוא אלהים אמת. ויתכן שכן הי' הדבר נאמת, שישראל מאמינים בני מאמינים ידעו ואמינו נאמיאות השם ויחודו, קלתם ע"פ נחינת הלב וקלתם נקבלה אפי אבות נאמנים או אפי נדולי הדור וחכמיו, ולא בא המאמר הזה כי אם ליחדם לסגולה אכל העמים, שיהיו גוי קדוש לה' אכל עמי האדץ כאשר אנחר, והיא שאכל המושכלות העיוניות שזכרנו אין האדם ויתרון לבני ישראל אינר האומות, ואכל תודים נאלהותו ית', וגם העובדים לאלהים אחרים תודים שהאח הגדול והיכולת הגמורה לאל עליון, וכך אמרו רז"ל דקרו לי' אלה דאלהי', וכן אמר הכתוב כי אמזרח שמש עד אנואו גדול שמי בגויים ובכל אקום אקטר אגש לשמי ואנחה טהורה (אלאכי א' י"א), ויתכן שלזה כוון גם האומר בזאת יתהלל המתהלל השכיל וידוע אותי כי אני ה' (ירמיה ט' כ'), אין אמר ואין דברים בלי נשמע קולם (שם ד'). והכוונה שהעיון היוא יתפרשם בעולם בלי אמר ודבור, כי כל אמר ודבור, לא יוודע אלא למבין הלשון היוא, אבל ספורי השמים ומעשה ידי אל מובנים לכל בני עולם, ולא יהי' בשם אומר או דברים שלא ישמע ויובן לכל אדם כי בכל האדץ יצא קום ובקצה תבל אליהם (שם ה'). אה"כ זכר מעלת התורה שהיא מורשה קהלת יעקב מיוחדת לעם בגולה ובה יבדלו מיתר עמי האדץ להיות עליון על כל הגויים:

והנה אומות העולם אף שבן תודי' באלהות האל ויכלתו על הכל, עם כל זה הם עובדי' גם לאמלא זולתו. קלתם יעבדו את שרי מעלה, בחשבם שה' חלק לכל

אחר

לְעֻלֹת אֱלֹהִים כֵּן יִפְרִין בָּם׃
(כה) וַיֵּרֶד מֹשֶׁה אֶל הָעָם וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם׃ ס
כ (א) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵת
כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
לֵאמֹר׃ ס (ב) אָנֹכִי יְהוָה

תולדות אהרן וידבר מנינם נ׳, ג׳. עקרים ת״ח. סי״ח ופי״ו. ות״ג פי״ח: אנכי סנת ק״ה, ח׳. סנת פ״ח, ג׳. סוטה פ״ז, ח׳. גיטין כ״ז, ג׳. סנהדרין ל״ט, ח׳. וק״ז ג׳. מכות כ״ז, ח׳. הוריות ה׳, ח׳. עקדם שער ט״ז ג

תרגום אונקלוס

יְיָ הֵילְמָא יְקַטּוֹל בְּרֵהּ׃ (כה) וּנְחַת מֹשֶׁה
לְעַמָּא וַאֲמַר לְהוֹן׃

ב (א) וּמַלֵּיל יְיָ יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין
לְמֵימָר׃ (ב) אֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ דִּי

תרגום אשכנזי קטו

גען הינוף צו שטייגען, עד מאכטע זאנסט אייגע נידער־
לאגע אונטער איהנען מא־
כען: (כה) משה גינג הינ־
אב צו דעם פאלקע, אונד
זאגטע עם איהנען׃

כ (א) זאדאן רעדעטע דער
עוויגע אללע דיזע
וואדטע, ויא פאלגט׃
(ב) איך בין דער עוויגע
דיין

רש״י

תלח״פים כסהיח נחת נמקף מסתג׳ הנקוד לחטף קמן׃ (כה) ויחמר חלהים. התרחה זו׃

כ (א) וידבר חלהים. חין חלהים חלח דיין נפי שיש פרשיות נתורת שחס עשחן חדס תקנן סכד ומס נחן חיזו תקנן עליהס פורענות יכול חף עשרת הדברות כן ת״ל וידבר חלהים דיין ניפרע: חת כל הדברים החלה. תלמד שחתר הקנ״ה עשרת הדברות בדיבור ח׳ מס שחי חפסר נחדס נומר כן. ח״כ מה ת״ל עוד חנכי ולח יהיה לך שחזר ופי׳ על כל דבור ודבור נפני עלמו (קוסיית ח״כ כו׳ פי׳ נפי זה שמוכח מחת כל הדברים החל׳ שנס שער עשר דברות כולס חמר הקנ״ה בדבור חחד. ח״כ מה ת״ל חנכי וכו׳ ד״ל מה נח להודיענו נמה ספרט לשון ג׳ דברות חלו מהשחר מדהוליחה נל׳ זה שהשמעות דוקח חלו שניס נפרט תפי הנבורים יצחו והלח נפ״ו כולס כמוהס הקנ״ה בגבורו ונעלמו דיברס. ותיכן שחזר ופי׳ וכו׳ וד״ל נחותו החזקים לח החזיר נלמד על הכלל יצח חלח הפרט חלו ג׳ דברות ושחורות ניחיד ודו״ק׃ להתר. תלמד שהיו עומין על הן הן ועל נחו נחו׃ (ב) חשר הוצחתיך מחרן מלרים. כדחי היח שיוצחה שתהיו משועבדים לי. ד״ח נפי שנגלה ניס

באור

קמן (רש״י): (כה) ויאמר אלהם, התרחה זו. וכבר הודעתיך שלדעתי נצחור הכתובים על משה מיד מסר התרחה אל מהילתו לפניס מהגבול ומהרץ אל מחילתו, כאשר אמר השם, כי כחלקו נזה מפרשי התורה, וקלתם אחרו שלח עלה עם מהרן כי אם אחרי

כלות עשרת הדברים׃

כ (א) אנכי ה׳ אלהיך, עד ולשמרי מלותי, כלו פסוק אחד נשחינת השעם העליון, אף שיש בו שתי דברות ואתה ידעת שהשעם העליון הוא נשחינת הדברות והי׳ רצוי להיות ס״פ נאלת עצדים, אלא שחזרו שתי אלה הדברות יחד לעולם מעלתם, שהשם דבר עמם בלשון אחד נעדו. ואמרו ז״ל אנכי ולא יהי׳ לך אפי הגבורה שמעצום, והנה יש נגלל שתי הדברות הללו לדעת הרמב״ם ז״ל אלות עשה אחת וד׳ אלות ל״ת כי ימנה הדב ז״ל אחמר אנכי ה׳ אלהיך אלוה נפני עלמה. והיא להאמין שיש שם עלה וסנה

הוא

יוכל העם לעלת אל־הר סיני
כי־אתה העדתה בנו לאמר
הגבל את־ההר וקדשתו:
(כד) ויאמר אליו יהוה לך־רד
ועלית אתה ואהרן עמך
והכהנים והעם אל־יהרסו
תולדות אהרן לך סנת פ"ו, ח':

תרגום אשכנזי

עוויגען: דאז פֿאלק ווירד זאָ
וואהל ניכט קאָננען, אויף
דען בערג סיני שטייגען:
דען דוא האסט אונס שאָן
געוואַרנט, אונד געשפּרא־
כען: ציהע גרענצען אום
דען בערג, אונד זאָנדערע
איהן אלס הייליג אב:
(כד) דער עוויגע שפּראך
אבער צו אִיהם: גיהע גלייכ־
וואהל הינאב, קאָממע זאָ־
דען ווידער העראויף, דוא אונד

יתרו יט

דיין ברודער אהרן מיט דיר; דיא פריסטער אבער אונד דאז פֿאלק, זאָללען ניכט
פֿאָרדרינגען, (יעדער פֿאָן זיינעם שטאנדאָרט נשהמליך), צו דער ערשיינונג דעם עוויגען

רש"י

העם. חיני נדיך להעיד בהם שהרי מותרי ועומדין הם היום שלש' ימים ולח יוכלו לעלות שחין להם רשות: (בר) לן ד. והעד בהם שנית שתזרזין חת החדש קודם מעשה ותזרזין ותזרזין חותו שעת מעשה: ועלית חתה ואהרן עמך והכהנים. יכול חף הם עתך ת"ל ועלית חתה. חלמד מעשה חתה מחיל' לעלתך ואהרן תחילה לעלתו והם תחילה לעלתם משה נגש יותר מאהרן ואהרן יותר מן הכהנים והעם כל עיקר חל יהרסו חת מגדם לעלו' חל ה': פן יפרץ בם. חע"פ שהוח נקוד חטף קמן חינו זז מגזרתו כך דרך כל תיב' שנקודת'

תרגום אונקלוס

גען

קֳדָם יְיָ לָא יֵיכוֹל עַמָא לְמֵיסַק לְטוּרָא
דְסִינַי אֲרֵי אַתְּ אַסְהֵידְתָּ בָּנָא לְמֵימַר תְּחֵים
יָת טוּרָא וְקַדֵּישְׁתֵּיהּ: (כד) וַאֲמַר לֵיהּ יְיָ
אֵיזֵיל חוֹת וְתֵיסַק אַתְּ וְאַהֲרֹן עִמָּךְ
וְכָהֲנַיָא וְעַמָא לָא יַפְגְּרוּן לְמֵיסַק קֳדָם

באור

ע"ז שנדחקו עד תוך נפילום', והנה מה שכתב הרשב"ם על הפילום הנזכר שהוח טעות נשמט ממנו שנדני רש"י לקוחים מהמכילתח ע"ז, ואולם מחדי התנוגנות נהמשך תכתובים יתכן לנחרם נלי שום דוחק כלל, שכאשר חמר כחם חל משה דך העל נעם הדין משה נכוונת החם שלח ירחיק חת עלמו מתגב העם גם הוח, ויהי' עומד בין העם ובין הכהנים להעיד בהם תמיד נדלותם לבלום מגדם ולהתקדב חל הבר. מדוב חשקו ותחותו לעמוד נמקום הקדוש ההוח ושלח לזוז משם, מחדי מאד הודאה לעבוד הגדול ולהתקדב חל ה', נשלו לבו למחר, מיהני לדיך לעמוד עליהם ולהעיד בהם, כי מתם העדתה בהו למחר הגדל חת הבר וקדשתו, ומחחו הגדלותיו וקדשותיו, ומעת' חל יעוז מהוב לעבוד חת הגדול ההוח ולהתקדב חל הבר: (כד) ויאמר אליו ה' לך רד, לזהז מותם בשת מעשה, חבל מתה מיהב לדיך לעמוד עליהם כי חם ועלית מתה ומהרן עמך, שמיד מחדי ההתלחה תסוב ותעלה לפניס מהגדול, ולח תשחד בחלית העם כמו שחשבת, כן נרחה בנחוד הכתובים לפי עומק פשוטם: והכהנים וגו', הכוונה כמו שחמרו רז"ל בחכילתח, מתה מחילה לעלמך, ומהרן מחילה לעלמו והכהנים מחילה לעלמן, משה בגד יותר מאהרן ומהרן יותר מהכהנים והעם כל עקר חל יהרסו חת מגדם לעלות חל ה': פן יפרץ בם, חע"פ שהוח נקוד חטף קמן חינו זז מגזרתו, כך דרך כל תיבה שנקודתה מלחפוס (ר"ל חולם), כשהיח נחה בחקף משתנה הנקוד לחטף

קמן

אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה׃ (כג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רֶד
הָעֵד בָּעָם פֶּן־יֶהֶרְסוּ אֶל־יְהוָה לִרְאוֹת וְנָפַל מִמֶּנּוּ רָב׃ (כד) וְגַם
הַכֹּהֲנִים הַנִּגָּשִׁים אֶל־יְהוָה יִתְקַדָּשׁוּ פֶּן־יִפְרָץ בָּהֶם יְהוָה׃
(כה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֹא־

תולדות אהרן ונם זבחים קט"ו. ג':

הרגום אשכנזי קיר

אויף דען בערג העראויף, משה שטיג הינויף: (כג) דער עוויגע שפראך צו משה: נעהע הינאב, ווארנע דאז פאלק; זיא מאכטען פיל. לייכט הערפאדרינגען צו דער ערשיינונג דעם עוויגען, אום צו זעהען, זא קאננטען פילע פאן איהם אומקאמען: (כד) אויך דיא פריסטער דיא נעהער צו דער ערשיינונג דעם עוויגען צו טרעטען, זאללען זיך הייליגען האלטען: דער עוויגע מאכטע אייהנען נידערלאגע אונטער איהנען מאכטען: (כה) משה שפראך צו דעם עווי־

תרגום אונקלוס

לְרֵישׁ טוּדָא וּסְלֵיק מֹשֶׁה׃ (כד) וַאֲמַר יְיָ
לְמֹשֶׁה חוֹת אַסְהֵיד בְּעַמָּא דִילְמָא יְפַגְּרוּן
קֳדָם יְיָ לְמֶחֱזֵי וְיִפֵּל מִנָּהוֹן סַגִּי׃ (כה) וְאַף
כָּהֲנַיָּא דְּקָרִיבִין לְשַׁמְשָׁא קֳדָם יְיָ יִתְקַדְּשׁוּן
דִּילְמָא יְקָטוֹל בְּהוֹן יְיָ׃ (כה) וַאֲמַר מֹשֶׁה

רש"י

עמכם. תלמד סהרכין סתים העליונים והתחתונים יהניען על נבי הסר כתלע על המטה ויוד כמח סבנוד עליהם: (בא) העד בעם. סתר' נסס שלח נעלו' נסר: פן יהרסו וגו'. שלח יסרסו חת מנסס ע"י שתחות' חל ס' לרחו' ויקדנו לנד סהר: ונפל ממנו רב. כל תס סיפו' תסס וחפילו חות יחידי חסוד לפני נד: פן יהרסו. כל סרוס' תפרד' חסים' הנגין חף הנפרדין מתלע חנסים הורסי' חת המנע: (כב) וגם הכהנים. חף הנכורות שיעבוד' נסס: הנגשים: חל ס'. להקדיש קדנות חף הם חל יסמכו על חסינות' לעלות: יתקדשו. יהיו מזומנים להתינע על עמדן: פן יפרץ. ל' פרלס יהרב נסס ויעשה נסס פרלס: (כג) לח יוכל

באור

(מדנדי הרמב"ן): (כא) פן יהרסו וגו', שלח יהלסו חת מנגס מרוב תאותס לרחות הכבוד, וע"י כך יתקדנו לנך סהר: ונפל ממנו רב, מונקלוס תרגס, ויפל מניהן סגי, וכן תרגס הירושלמי ויפול מניהן מוכלוסין סגיין, ובתב הרמב"ע שמלת נעס מוסכת מחרת וכן הוח ונפל ממנו עס רב, וכן תרגס המסכתי, ויב"ע תרגס ויפול מניהן רב וניהן: (כב) הכהנים, הס הנכורות שיעבודים נסס: חנגשים חל ה', שגס עומדים בתחלת הגבול קרוב חל הכבוד, חו הכוונה שגס הקדינו עולות על המזבח שגגס מגס בחליפת עמלק, גס הס יקדינו במזבח הגדית שגגס תגס בתחתית הסר: יתקדשו, יהיו מזומנים להתילג על מעמדן, ואל יסמכו על מעלתס להדום ממגגס: (כג) ולא יוכל העם, רש"י פירש מינו לרך להעיד בהס, שברי מותרין ועומדין היום שלשה ימים, ולא יוכלו לעלות שמין לכס רשות, וימיר אליו ה' לך רד, ואעד גס שנית שמזהירין את הכהנים קודם מעשה ומזהרין אותו בשעת מעשה עכ"ל. והרשב"ם כתב שבמפרש כך טעות הוא בידו שברי הדבר ידוע שלריך לזרז שנית בשעת מעש' ולומ' עתה הגיע הזמן לעשות מה שאמרתי ועוד פסוק שני מה בא למקם, ופירש הוא הכתובים נענין אחד שלא ידע משה אם לריך להזהיל' גם על הראי' כי בגר הזהירם על בשנר' הגבול, וכן פי' הרלב ע"ס

יתרו יט

הַשֹּׁפֵר הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל: ששי
(כ) וַיֵּרֶד יְהוָה עַל־הַר סִינַי אֶל־ רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא יְהוָה לְמֹשֶׁה

תולדות אהרן נשה נרכות מ"ס, ח. סיעה נ"ג, ח'. ומ"צ ח'. ערכין י"ח, ח': וירד סוכה ס', ח': הר סנה פ"ט, ח':

תרגום אשכנזי

דיא אנרעדע, אונד גאָט אנטוואָרטעטע איהם מיט לויטער שטימע: (כ) אלס זיך נון דער עוויגע אויף דען בערג סיני, נעהמליך אויף דיא שפיטצע דעס בערגעס, העראב גאלאסבען, דיף דער עוויגע דען משה אויף

רש"י

לתקוע: משה ידבר. כשהי' משה מדבר ומשמיע הדברות לישראל שהי לו שמעו מפי הגבורה וזלת תוכי ולא יהי' לך והקב"ה מסייעו לתת בו כח להיות קולו מגביר ונשמע: יענגו בקול. יענגו על דבר הקול כתו (מלכים ח' י"ח) חסר יענים נחש על דבר החם להורידו. (כ) וירד ה' הלא ס' כיני. יכיל ירד עליו מתם ת"ל כי מן השמים דברתי

תרגום אונקלוס

וְתַקִּיף לַחְדָּא מֹשֶׁה מְמַלֵּיל וּמִן קֳדָם יְיָ מְהֵעֲנֵי לֵיהּ בְּקָל: (כ) וְאִתְגְּלִי יְיָ עַל טוּרָא דְסִינַי לְרֵישׁ טוּרָא וְקָרָא יְיָ לְמֹשֶׁה

באור

לתקוע הקול מתחזק והולך: נישמה ידבר, אל הקב"ה, ומין קולו נשמע לשום אדם אלמא להקב"ה, מגל הקב"ה יענה למשה בקול גדול, נשניל קול השופר שהולך וחזק מאוד ולגיך שיהי' קולו של הקב"ה נולח קול השופר להשמיע למשה (הלשב"ם): (כ) וירד ה', כתב הרמב"ן כלל נכנד כעין מה שזכרנו למעלה מהמכילתא, דע כי נשמת האדם עליונה ונכנדה, ומין מדבר בעולם השפל כי אם האדם, נם השומע הוא אדם, שהמדבר אליו הוא רוצה להניעו מה שיש בלבו, ולא יוכל המשניל לאדם לשון רק היפוע הנמלא, וכל הלשונות נמויות על מתכונת דמות אדם, שהוא מוכח מהשמה שאינה נוף ומנוף שהוא מוכח אד' שלשים, והנה כאשר יקבר האד' לאדם בלשון שהוא יודע, יבין דבריו ודמותם מתכונת, ואם רוצה לדבר על שפלים מבני אדם ילטרך להביאם מעלתם ולשומם כדמות בני אדם, כך שיבין השומע, על כן שמו דאם לאדון ודאם לעפרות תבל (משלי ח' כ"ו), ופה, ותפתח האדון את פיה (במדבר ט"ז ל"ב וכ"ו י'), נם יד, מיכאתי אדן (ירמי' ו' כ"נ), ואמר יד היהוה (במדבר י"נ כ"ג), נלב יש (לעיל ט"ו ח'), ודומים הכה, והנה הכל בדבר משל כי אין ליש לב, ועוד כי ישימו אדר מן הנוף כדמות כל הנוף ואמר מות ומיים ניד הלשון (משלי י"ח כ"א), ודומים הכה, וכאשר יבקש האדם לדבר על נכבדים ממנו, מוריך מעלתם עד שידמה לאדם כאלו הם בדמות אדם כדי שיבין השומע, אמר והאזין באזניאל (דניאל ט' כ"א), וזרעתיו ומדלתיו ונו' וקול דבריו כקול המון (שם י' ו'), והדבר הזאת תפשו בעליון העליונים, אמר וכונע ישועה בדמעו (ישעיה כ"ב י"נ), כי פי ה' דבר (שם מ' כ' ומ' ה' וכ"ח י"ד), עיני ה' אל נדיקים (תהלים ל"ד ט"נ), פני ה' בעושי רע (שם י"נ), ותחת רגליו (לקמן כ"ד י'), ועל זה הדרך וירד ה' ויעל אלהים, כי הכל אלא כבודו, ונפ' כי תבא אתן לך משל בעשים בילדים והעליו' עכ"ל, וכבר זכרנו ענין הילדים והעליו' והשאלתם בלשי מעלה בפ' נח (בראשית י"א ה') בשם הרמב"ן ז"ל, כי בבות מהשנו' המשכיל אל ענין פחות ממנו במדרינ' יאמר עליו שירד (היוט איך הערוב גיוואטען), ובהסתלקו ממנו יאמר עליו שעלה (היוט איך ערהויבען) ע"ש: ויקרא ה' אל משה וגו', כדי שיכירו ישראל גודל מעלת משה שקדאו השם לחזיתם אל דאש הכל אשר שם הכבוד הנבלה להם: ויעל משה, למעלה קדוב לראש ההר, שהם הכבוד מחילה לעלמו, כי לא נגש משה אל העדפל אשר שם האלהים עד לאחר מתן תורה ונשעת מתן תורה עמד בין ה' ובין ישראל להניד להם את דבר ה' כמ"ש אנכי עמד ובו' (דברים ה' ה')

(מדברי

מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו יְהוָה בָּאֵשׁ וַיַּעַל עֲשָׁנוֹ כְּעֶשֶׁן הַכִּבְשָׁן וַיֶּחֱרַד כָּל־הָהָר מְאֹד: (יט) וַיְהִי קוֹל

תולדות אהרן ויהי נרכות ו', ח':

איבעראלל, וויל זיך דער עוויגע אין פֿייער אויף איהן הערַאב לים, זיין רויך שטיג אין דיא האֶהע, וויא דער רויך אוים איינעם ברענ־ עֶפֶן אונד דער גאנצע בערג ווארד העפֿטיג ערשיט־

טערט: (יט) דער טוֹאמפּעטענשאלל ווארד אינמער שטערקער: משה טהאט

תרגום אונקלוס

וְדִי אִתְגְּלִי עֲלוֹהִי יְיָ בְּאֶשְׁתָּא וְסָלֵיק תְּנָנְיָה כְּתְנָנָא דַּאֲתוּנָא וְזַע כָּל טוּרָא לַחֲדָא: (יט) וַהֲוָה קַל שׁוֹפָרָא אָזֵיל

רש"י

נרגלי הסר. ומדרבו שנתלם הסר מתקומו ונכנם עליהס כגיגית: (יח) עשן כולו. חין עשן זה שס דגר אחרי נקוד הסי"ן פתח חלת ג' פעל כמו אחר ממר שמע לכך תרגומו תנן כולים ולח תדנס הגוח וכל עשן שנתקיח נקודים קתן תפני שהם שס דגר: הכגשן. של כיד יכול ככגשן זה ולח יותר ת"ל נוער נתס עד לג השמי'. ומה ת"ל כגשן לשנ' חת החזן מה שהי' יכולים לשמוע נותן לנדיות סיתן הגיכך להס, כיולח זו (הושע ח') כאריה ישאג וכי מי נתן כח נאחי חלת הוח והכתוב מושלו כאחי' חלת חגו מכגין ומדמין חותו לנדיותיו כדי לשנך חת החזן מה שיכולים לשמוע. כיולח זו (יחזקאל ח') וקולי כקול מים רגים וכי מי נתן קול למים חלת הוח ואתה מכגים חותו לדמותו לנדיותו כדי לשנך חת החזן. (יט) הולך וחזק מאד. ולמה כך מתחלים לשנך חזגיהס מה שיכולין

באור

לא מרו פי השם כי הגיה כתוב לך דד ועלית אתה ואהרן עמך (לקמן פסוק כ"ד), ואמר משה אנכי עמד בין ה' וביניכם (דברי' ה' ה'), עכ"ל: (יח) עשן כלו, חלין קמן וחלין פתח כי פעל ענר הוא, לכן תרגומו תנן (רויטש"א), ולא תרגם תנגא (רזיך), שהוא שם דבר: עשנו כעשן הכבשן, תרגם אנקלוס וסליק תנני' כתנגא דאתונא, שניהם כמו שם דבר והם שני משקלים שוים, כי עשנו על משקל שלנו זהבו, שהנפרד משם נשני קמלין, וכתב הרמב"ן כי משקלי השמות משתנים, אמר שגר מלפיך (דברים ז' י"ג וכ"ח ד' ויי"ח ו"כ), וכל פעל שגר נהמה (לעיל י"ב י"ג), ואמ' ואת הבשם ואת השמן (שם ל"ה כ"ח), וקנמון בשם (שם ל' כ"ג), ועוד אמר אריתי מורי עם בשמי (שיר ה' א'), ואלו הי' מגזרת בשם, הי' רחוי להיות נקמן חטף תחת הני"ת בשמי, כמו מן קדש קדשי, ואלו הי' מגזרת בשם, הי' רחוי להיות נפתח הני"ת, כמו מן שמן שמני, ושמניו קטרתי (יחזקאל ט"ז י"ח), או נחילק כמו מן נדק נדקי, והנה עם בשמי גלח תוספת יו"ד הוא בשם נשני קמלין, כמו שלל, זהב עכ"ל, ומדגדי הרשב"ם משמע שלדעתו כל עשן שהוא שם דבר כלו קמן, ואולם עשן הוא שם הפעל (ויש דוגי רויטען גל"ח) ועשן שהוא שם דבר גל"ח (רזיך), ע"כ שנוסחא מגוגת קלת: הכבשן, של סיד, יכול ככגשן זה ולא יותר, ת"ל נעד נתס עד לג השמים (דברים ד' י"ח), ומה ת"ל כגשן לשכך מת החזן, מה שהי' יכולה לשמוע נותן לנדיות סיתן הככך להס כיולא זו כאחי' יצחק (הושע י"א י'), וכי מי נתן כח נאחי חלא הוא, והכתוב מושלו כאחי', חלא חגו מכגין ומדמין חותו לנדיותיו כדי לשכך מת החזן, מה שיכולה לשמוע, כיולא זו וקולו כקול מים רגים (יחזקאל מ"ג ב'), וכי מי נתן קול למים חלא הוא, ואת מכגה חותו לדמותו לנדיותיו כדי לשכך מת החזן (מכילתא), ועיין מה שכתב להלן (נפסוק כ') נשם הרמב"ן: (יט) הולך וחזק, כל זמן שהוא מתריך

להקוע

יָמִים אַל־תִּגְּשׁוּ אֶל־אִשָּׁה׃ (טז) וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיֹת הַבֹּקֶר וַיְהִי קֹלֹת וּבְרָקִים וְעָנָן כָּבֵד עַל־הָהָר וְקֹל שֹׁפָר חָזָק מְאֹד וַיֶּחֱרַד כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה׃ (יז) וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם לִקְרַאת הָאֱלֹהִים מִן־הַמַּחֲנֶה וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחְתִּית הָהָר׃ (יח) וְהַר סִינַי עָשַׁן כֻּלּוֹ

קאָמפּט אונטערדעסטן צו קיינער פֿרויא: (טז) עס וואר אם דריטטען טאג, אלס דער מאָרגען אנבראך, דא וואר דאָננער אונד בליטן, אונד איינע דיכטע וואָלקע אויף דעם בערגע, אויך וואר איין זעהר שטארקער טראָמ־ פעטענשאלל צו האָרען: דאס פֿאָלק אים לאגער ציט־ טערטע פֿאָר שרעקען: (יז) משה פֿיהרטע דאס פֿאָלק אויס דעם לאגער הין פֿאָר גאָטט: זיא שטעללטען זיך אונטען אם בערגע: (יח) דער בערג סיני דויכטע

תולדות אהרן אל יומות פ"ג, ח': ויתיצבו שנת פ"ח ח', ע"ז ג', ג':

רש"י

מדעתו כדברי ר' יוסי והדבר החומר נשתם נחתם נתנו עשרת הדברות לח הוסיף תשע נלוס ולשלשת ימים כמו ליום השלישי: חל תגשו חל תחם. כל שלשת ימים האלו כדי שיהו הנשים טובלות ליום השלישי ותהיינה טהורות לקבל תורה שהם ימשכו תוך ג' ימים שמח תפלוט החתם שכבת זרע לאחר טבילתם ותחזר ותטמח חבל תשמשתם ג' ימים בגר הזרע מסרוח וחיזו נחוי להזריע וטהור תלטמח את הטובלת: (טז) ויהי הבקר · מלמד שהקדי' על ידם שהן מהין דבר נשר ודם לעשות כן שים' תרב תמיהין להלמיד. וכן תלינו ניחזקאל (פימן ב') קים נח חל הנקע' וחקוס וחנח חל הנקע' והנה שם כבוד ה' עומד: (יז). לקרח' האלהים. מגיד שהשכינה יולאה לקרחתם כחתן היולה לקרחת כלה וזה שהמר (דברים ל"ג) ה' מסיני בח ולח נחמר לסיני בח: בתחתי' ההר. לפי פשוטו

באור

הלנות (הוא ת"ק דרבי יוסי בשבת דף פ"ו ע"ב), לח הוסיף משה נלוס, ולשלשת ימים כמו ליום השלישי: (יז) ויוצא משה, הולימם מן המחנה לקראת האלהים, שיקבלו להיות הכל היורד על הר סיני להם למלהים: בתחתית ההר, בגבלי ההר, מחון לגבול שהגביל להם משה, וכתב הרמב"ן והנה היו במעמד הר סיני כדרך שהגיד משה בימים' בשנת ת' בכרתו ברית עמהם כי בתחלה היו הבכורים הנגשים אל ה', ואחריהם לאחי הכהנים הם הנשיאים, ואחרי' הזקנים ואחריהם השוטרי' ואחריהם כל איש ישראל, ואחריהם העם, ואחריהם הנשים, ואחרי' הגרים, ומשה ואהרן עמדו הגבול והיו נהר קדוש' אל הכהנים. מע"כ שלא דבר הכתוב זה מפורש כי הכתוב מחז דרך קלרה, כי ידענו כי הם

אִם־בְּהֵמָה אִם־אִישׁ לֹא יִחְיֶה
בְּמָשְׁךְ הַיֹּבֵל הֵמָּה יַעֲלוּ בָהָר׃
(יג) וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר אֶל־
הָעָם וַיְקַדֵּשׁ אֶת־הָעָם
וַיְכַבְּסוּ שִׂמְלֹתָם׃ (טו) וַיֹּאמֶר
אֶל־הָעָם הֱיוּ נְכֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת

תולדות אהרן אם ג"ק נ"ב. ג'. סנהדרין ט"ו. ג'. ומ' ח': במשוך נימס ה'. ה' וג'. תענית כ"ח. ג': **היו** סנת פ"ו. ח'. ופ"ז ח' וג':

(טו) **אל** שפראך צום פֹאלקע: האלטט אייך אויף דען דריטטען טאג: בעריים;

תרגום אשכנזי קיב

אדער מיט פֿיילען ערשאָסען ווערדען, עם זייא פֿיה אדש מענש, זאָ זאָלל עם ניכט לעבען בלייבען. זאָ- באלד דיא טראָמפעטע אין איינעם נאָגע פֿאָרט בלעזט, זאָללען דיזע, דען בערג בע שטייגען, (נעהמליך אהרן זיינע זאהנע אונד דיא זיבע- ציג עלטעסטען): (יד) משה גינג פֿאָם בערגע הינאב צום פֿאָלקע, ליס דאז פֿאָלק זיך היליג האלטטען, אונד זיא וואושען איהרע קלייד׳ר׃

קאָמנט

תרגום אונקלוס

יִשְׁתַּדֵּי אִם בְּעִירָא אִם אֵינְטָא לָא יִתְקַיֵּם
בְּמֵיגַד שׁוֹפָרָא אִינּוּן מְרַשַּׁן לְמֵיסַק
בְּטוּרָא׃ (יג) וּנְחַת מֹשֶׁה מִן טוּרָא לְוָת
עַמָּא וְזַמִּין יַת עַמָּא וְחַמְדוּ לְבוּשֵׁיהוֹן׃
(טו) וַאֲמַר לְעַמָּא הֱווֹ זְמִינִין לְתְלָתָא

רש"י

הסקיל׳ סהיה נניח ג׳ קיומות: יורס. ומשך נמטה נלחן כמו ירה ניס: נמשוך היובל. כשימשוך היובל קול חרוך הוא סיון סילוק שכינה והפסקת הקול וכיון שנסתלק הס רשעים נעלות: היובל. הוא סופר של חיל שבן נערניח קורין לדכרח יובלח ושופר של חילו של יונתן היה: (יד) מן הסד של העס מלמד שלח היה משה כונס לעסקיו חלח מן הסד של העס: (טו) היו נכונים לשלשת ימים. לסוף שלשת ימים הוא יום רניעי שהוסיף משה יום אחד

באור

מתחלפים, כמו שהזהתי קלת׳ נמלת וייחל, וכן דעתו נמלת וייחל, מולס נמו׳ד׳ק לא קנל דנריו נמלת וייחל לשנה שכתבתי שם, ממנס מינכס מספקת מלא לרחות דנריו נמלכ המכל׳, מנל פה יתכן להיות כן, כי יש כח נרי״ם להוריך הלנס, כמו שנך מת מנרשם (שם כ״ך מ׳), ומנרכה מנרכיך (שם י״ג ב׳), ולנעת כולס יצוא פה המקוד מנגין הקל עם הפעל מנגין מחר, ונמלזי׳ רני׳ כן]: במשך היובל, כשימשוך היובל מת קולו (מכילתא), יובל הוא שופר של מיל, שכן נערני׳ קורין לדכרא יובלא: המה יעלו בהר, כשימשיך היובל קול מרוך הוא סימן סילוק שכינה והפסקת הקול, וכיון שנסתלק הס רשעים לעלות, כן פירש״י, והכווכס שכל עוד שהשכינה על ההר יהי׳ קול השופר הולך וחזק, ופחשך ימשוך הקול נענין מחר יהי׳ סימן לסלוק שכינה, ומז הודשה ליזרחל לעלות מל ההר, ורלק״ע נתב נשם לא שמועל נן חפני, כי טעם התם מהרן ונניו ושנעים זקנים שכתוב עליהם ומל משה אמר עלה מל י״י אתה ואהרן נדב ואביהו ושבעים מזקני יזרחל (לקמן כ״ד א׳), ולשחר יזרחל לא נתן רשות לעלות מל הר סיני, על כן אמר התה ולא אחליס, וכן תרגם אונקלוס: (טז) לשלשת ימים, כמו ליום השלישי, וכן כתוב ויאסף אתם מל משמר שלשת ימים, ואח״כ ויאמר אלהם יוסף ניום השליש (נרחשית מ״ב י״ז וי״ח). וכתוב נעוד שלשת ימים יצא פרעה ושם כתוב ויהי ניום השליש יום הולדת (שם מ׳ י״ט וכ׳), ולא הוסיף משה מדעתו יום א׳, כ״כ הרלב״ע, וכ״כ רש״י ז״ל כי לדברי האומר בשבת נהדם נתנו עשרת

שְׁמַלְתֶּם׃ (יא) וְהָיוּ נְכֹנִים לַיּוֹם
הַשְּׁלִשִׁי כִּי | בַּיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי יֵרֵד
יְהוָה לְעֵינֵי כָל־הָעָם עַל־הַר
סִינָי׃ (יב) וְהִגְבַּלְתָּ אֶת־הָעָם
סָבִיב לֵאמֹר הִשָּׁמְרוּ לָכֶם עֲלוֹת
בָּהָר וּנְגֹעַ בְּקָצֵהוּ כָּל־הַנֹּגֵעַ
בָּהָר מוֹת יוּמָת׃ (יג) לֹא־תִגַּע בּוֹ
יָד כִּי־סָקוֹל יִסָּקֵל אוֹ־יָרֹה יִיָּרֶה

תולדות אהרן סקול סנהדרין ת"ס, ח':

תרגום אונקלוס

(יא) וִיהוֹן זַמְנִין לְיוֹמָא
תְּלִיתָאָה אֲרֵי בְיוֹמָא תְּלִיתָאָה, יְתֵגְלֵי
יְיָ לְעֵינֵי כָל עַמָּא עַל טוּרָא דְסִינַי׃
(יב) וְתַתְחֵם יָת עַמָּא סְחוֹר סְחוֹר
לְמֵימַר אִסְתַּמָּרוּ לְכוֹן מִלְּמֵיסַק בְּטוּרָא
וּמִלְּמִקְרַב בְּסוֹפֵיהּ כָּל דְּיִקְרַב בְּטוּרָא
אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵיל׃ (יג) לָא תְקָרֵב בֵּיהּ
יָדָא אֲרֵי אִיהֲרְגָמָא יִתְרְגֵם אוֹ אִשְׁתְּרָאָה

ריש"י

יא' והיו נכונים. מיבדלים מאשה׃ ליום השלישי
שמא שמא נאחז ובאחריתי נגיע מצא את המזבח
תחת ההר ושתים עשרה מצבה כל העיין האחור
בפרשת ואלה המשפטים ואין מוקדם ומאוחר בתור׃
לעיני כל העם. מלמד שלא היה בהם פוסח
שנתרפאו כולם׃ (יב) והגבלת. קבע להם תחומין
לסיני שלא יקרבו מן ההגבול ולהלאה׃ להאמר. הגבול
האמור להם הסמיכו מעלות תכלן ולהלאה ואתם
הזהירם על כך׃ ונגע בקצהו. תפי' בקלהו׃ (יג) ירה
יורה. אבן לנסקלין שהם נדחין למעה מניח

באור

(יב) והגבלת, קבע להם תחומין לסיני שלא יקרבו מן ההגבול ולהלאה׃ (יג) לא תגע בו, שר של הדם הנוגע בהר שכשלד ימיתוהו לא תגע בו יד, שלא יקרבו אל ההר להמיתו, כי אם יסקלוהו באבנים מרחוק, או יורו עליו חצים, ומלת יידה משונה מלעותיה כי משפט נעלי הי"ד (נחי פ"ה יו"ד) להתחלף וי"ו בעתיד הבנין נפעל, כמו ולא יודע הנגע (נרמזת מ"ח ל"ה), אולי נסתכל בדי שלא יתעכב עד בוקר למען תורה (תהלים ק"ל ל'), כי הפל"ה והפ"ה נחי' בסוף המלה אין הפרש ביניהם במבטא (הרמב"ע), [וכ"ה דעת הרד"ק במכלול (ד' קטן דף רי"ו ע"ח וע' ג ונשרשים שרש ירה, ויהי' לפ"ז על משקל וייחל (נרמזת ח' י"ב), על דעת האומרים שהוא מבנין נפעל, כמ"ש שם, אבל לדעת הר"י קמחי מבי הרד"ק יהי' יירה מבנין התפעל, ומשפטו יתירה, ודגש היו"ד למסדון תי"ו התפעל, והקמץ שבא להשלום הדגש הרמוי להיות נדי"ס לפי' הבנין, שאינה מקבלתו, ואין לתמוה למה לא נתחלף היו"ד בוי"ו, כדרכה בבנין זה מגזרת נפ"י, כי בן נמצאים הרבה בבנין התפעל שאינם

מתחלפים

דִּבְרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה׃ (ט) וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי בָּא
אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן בַּעֲבוּר יִשְׁמַע
הָעָם בְּדַבְּרִי עִמָּךְ וְגַם־בְּךָ
יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם וַיַּגֶּד מֹשֶׁה אֶת־
דִּבְרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה׃ (י) וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ אֶל־הָעָם
וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר וְכִבְּסוּ

תולדות אהרן הנה נ"ש ג' ח'. קדושין ג', ח'. עקיבס ת"ח. סי"ח. ומ"ג ס"ח ופי"ט: ויגר סנת ס"ז. ח': וקדשתם סנת סס. יבמות מ"ו, ג', ס"ב ח':

תרגום אשכנזי קיא

וואָרטע דער נאציאָן ווידער פַּאָר גאָטט צוריק: (ט) דער עוויגע שפּראך צו משה: איך ווערדע מיך אין אייבער דיקען וואָלקע דיר אַפֿענבארען; דאמיט דיא נאציאָן עם האָרע, וועז איך מיט דיר רעדע, זאָ ווערדען זיא אויך אן דיר איממער גלויבען. היר בעריכטעטע משה דיא וואָרטע דעס פַּאָלקס אן נאָטט: (י) דער עוויגע שפּראך צו משה: גיהע צו דעם פַּאָלקע הין, לאָם זיא זיך הייליג האלטען, הייטע אונד מאָרגען, אונד איהרע קליידער וואשען

רש"י

ויהוע למי שאלחני חיני צריך להשיב: (ט) בעב הענן. בתעצם הענן ותהי ערפל: ובם בך. גם בך נבניחים הנחים תחלה: ויגד משה את דברי וגו'. ניום התחלת סיהוי נביאי לחדש: את דברי העם וגו': תשובת על דבר זה שתעתי מיום שלינו לשוע ממך, היגר דומה השוטע מפי שליח לשוטע מפי המלך בלונגו נרחות מלכנו: (י) (ויאמר ס' חל מסה. ח"כ שמקיקין לדבר עמם לך חל העם): וקדשתם. לאמנתם שיבינו עלמם היום ומחר:

תרגום אונקלוס

וְאָתֵיב מֹשֶׁה יַת פִּתְגָמֵי עַמָּא קֳדָם יְיָ׃
(ט) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה הָא אֲנָא מְתְגְלֵי
לָךְ בַּעֲבָיְבָא דַעֲנָנָא בְּדִיל דְּיִשְׁמַע עַמָּא
בְּמַלָּלוּתִי עִמָּךְ וְאַף בָּךְ יְהֵימְנוּן לְעָלַם
וְחַוִּי מֹשֶׁה יַת פִּתְגָמֵי עַמָּא קֳדָם יְיָ׃
(י) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֵיזֵיל לְוָת עַמָּא
וְתְזַמְנִינוּן יוֹמָא דֵין וּמְחָר וְיַחֲוְרוּן

באור

ויהוע למי שאלחני חיני צריך להשיב: (ט) בעב הענן, סמוך, וענינו כמעצם הענן, בלותו החלק מתוכו שהוא עב, והוא הערפל אשר שם האלהים ושכל דומין ומכילין בו, כמו שאמר ומלאם בנוך ה' כתם מכלת בדתם הכר לעיני בני ישראל (לקמן כ"ד י"ז): בעבור ישמע העם בדברי עמך, ישמעו בחזיונם ממש, לא מפי הנדת מניך, ולא על ידי מלות ומופתים לבך, כי אם שמיעת אוזן מפי שאני שולח אליהם לשוב לפניהם את תורתי, ובזה וגם בך יאמינו לעולם, ואם יקום להם נביא או חולם חלום אף אם יתן אות או מופת לבטל אחת מדברי תורה לא ישמעו לו, ויכחישוהו מיד, מאחר שבבר התאמת להם שליחותך בדאי' שאין אחריה תשובה ופסק, והיא עדות החושים בפלסוס גדול: ויגד משה וגו'. עתה הגיד להשם את דברי העם כמה שאמר בפסוק הקודם, וכן תרגם המתרגמי: (י) וקדשתם. מרקלוס תרגם ותזמינון וכן פירש"י והרשב"ם, כמו התקדשו למחר והכלתם בגד (במדב' י"א י"ח), ויתכן שיהי' כמשמעו שיהיו קדושים מכל טומאה, כי הנשמר מן הטומאה יקרא מקודש, כמו שאמר נכהנים הנגשים לבקר לא יטמא (ויקרא כ"א ו'), קדשים יהיו לאלהיהם (שם ו'): וכבסו שמלתם, גם ירחצו מים, כי מין בגדים נמה שאין טעון טבילה (מכילתא):

לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ
אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: חמישי (ז) וַיָּבֹא מֹשֶׁה
וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי הָעָם וַיָּשֶׂם לִפְנֵיהֶם
אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר
צִוָּהוּ יְהוָה: (ח) וַיַּעֲנוּ כָל־הָעָם
יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר
יְהוָה נַעֲשֶׂה וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת־

תולדות אהרן נעשה עקדם סער מ"ז. וישב סנת ס"ז, מ':

תרגום אשכנזי

זאָללט מיר איין פריסטער־
ליכעם רייך זיין, אונד איין
הייליגעם פֹּאָלק; דיזעם זינד
דיא וואָרטע, וועלכע דוא
דען קינדערן ישׂראל'ס זאגען
זאָללסט: (ז) משה קאם,
ליס דען עלטעסטען דער נא־
ציאָן רופֿען, לענטע איהנען
אללע דיא וואָרטע פֿאָר,
דיא איהם דער עוויגע בע־
פֿאָהלען: (ח) דיא געזאמט־
טע נאציאָן אנטוואָרטעטע
איינמיטהיג, שפראכען: אל־
לעם וואס דער עוויגע גע־
שפראָכען, וואָללען וויר
טהון; משה בראכטע דיא
וואָר־

תרגום אונקלוס

רש"י

תהיו לי ממלכת כהנים. שרים כתו דומת תתר (שמות ג' ח') ובני דוד כהנים היו: תלמ הדברים. לא פחות ולא יותר. (ח) ויאמרו כל אשר דבר וגו'. ציוס התחלת שבוע שניני שהרי נתנתה עלה וכי נרוך היה מסה להזיז הלה את הכתוב לנתנן דרך חבן ממסה שלה אמר הוחיל

באור

ואתם כתו הכהנים המיוחדים לעבודת השם להבין ולהודות לכל המין האנושי לקדוש כלם בשם ה' ולעבדו שכם אחד כתו שיהי' ענין ישראל לעתיד לבא כאמרו ואת' כהני ה' תקראו (ישעי' ס"א ו') (רע"ס). ורש"י ורשב"ם פירשו כהני' שרים, כאת דומת אמר ובני דוד כהנים היו (שמואל ב' ח' י"ח): ואלה קדוש, נגדל ומופלא לדבוק באלהים: אלה הדברים, לא פחות ולא יותר: (ז) לזקני העם, שהם חכמיהם ושופטיהם, ולהם הנחילה והעלה, ונאמנה כל העד הגיד להם את דבר ה': וישם לפניהם, היתה שאל לכם נתתי לפניהם הדברים, בחרו לכם היום את תעבון בן, כיצד ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע (דברים ל' ט"ו): (ח) ויענו כל העם יחדו, לא המתינו לעלה ובחירה, כי את עניהו כלם למקטן ועד גדול ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה: וישב משה את דברי העם אל ה', למחרת, כתו שאמרם ויולך וימר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן וגו' ואז ויגד משה את דברי העם אל ה' וזהו וישב משה וגו' כולל ומח"כ תפרש כך אמר לו משה להקב"ה כבר תזדמנו קבלו עליכ' לעשות מה שתגזור אותם (הרשב"ם), כעין שזכרנו פעמי' רבות תדרך הכתוב לכלול בתחלה כל הענין בקצור ולפרש אח"כ פרטי הדברים איך היו, והנה הכל בלוי לפניו ית' ולא הי' צריך משה להגיד. ואמרו ז"ל למדך הכתוב דרך ארץ ממשה שלא אמר הואיל

לְמִצְרַיִם וְאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל־כַּנְפֵי
נְשָׁרִים וָאָבִא אֶתְכֶם אֵלָי׃
(ה) וְעַתָּה אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ
בְּקֹלִי וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־בְּרִיתִי
וְהְיִיתֶם לִי סְגֻלָּה מִכָּל־הָעַמִּים
כִּי־לִי כָּל־הָאָרֶץ׃ (ו) וְאַתֶּם תִּהְיוּ

תולדות אהרן והייתם עקדה שער ט״ו. עקדים מ״ב, פל״ז: ואתם שנת פ״ו. נ׳. ופ״ז
ח׳. זבחים י״ט, ח׳. עקדה בעד ט״ו, ושער ע׳:

תרגום אשכנזי . קי

האבע אייך אויף אדלערפלי׳
גאלן גיטראגען, איך האבע
אייך צו מיר גיבראכט:
(ה) וועדעט איהר אלזא
מיינער שטימעז גיהארכען,
אונד מיינען בונד האלטען,
זא זאלט איהר מיין בע־
זאנדערעם אייגענטהום אונ־
טער אללען נאציאנען זיין,
דען מיין איז דיא גאנצע
ערדע: (ו) איהר אבער
זאלט

תרגום אונקלוס

דִּי עְבַדְיֵת לְמִצְרָאֵי וַאֲטֶלִית יַתְבוֹן כְּדַעַל
גַּדְפֵּי נְשָׁרִין וְקָרִיבִית יַתְכוֹן לְפוּלְחָנִי׃
(ה) וּכְעַן אִם קַבָּלָא תְּקַבְּלוּן לְמֵימְרִי
וְתִטְּרוּן יָת קְיָמִי וּתְהוֹן קֳדָמַי חֲבִיבִין
מִכָּל עַמְמַיָּא אֲרֵי דִילִי כָּל אַרְעָא׃
(ו) וְאַתּוּן תְּהוֹן קֳדָמַי מַלְכִין כַּהֲנִין וְעַם

רש״י

חני תעיד עליכם חלח היתם לחיתם לחד עשיתי
לחנדיס על כיתס עכירות היו חייכין לי קודס
שנזדווגו לכס ולח נפרעתי מהס חלח על ידכס:
וחנת תהיכס. זס יום שנחן ישרחל לרעתכס שהיו
ישרחל מסוגרין נכל חרן נוסן ונטעס קלס כשנחו
ליסע ונוחת נקנטו כלס לרעתכס. ותנקלוס תרגס
וחנת כתו ותסיע תיכס ותטלית יתכון תיקן חת
הדנור דרך כנוד למעלה: על כנפי נסרים. כנזר
הנזסח נוזליו על כנפיו שכל מחר העיקות נותניס חת נויהס זין רגליהס למי שמהירחין תעוף חחר
פסורת על נויהס חבל כנזר הזס חיינו תהירת חלח זין החדס שמח יתרוק נו חן למי שחין עיף פורח
על נויו לכך נוהנו על כנפיו חחר תיעד יכנס חין ני ולח נזני. חף חני עשיתי כן ויסע תלחך החלהיס
ונו׳. ויבח זין מחנ׳ מנדיס ונו׳. והיו מנדיס זורקי׳ חניס וחזני נלטורחות והענן מקנל׳: וחניח חתנס
חני. כתרנומו: והיו ועתה. חס עתה תקנלו עליכס יעדנ לכס מכחן וחילך שכל התחלות קטות: ושמרתס
חת נדריי. שהבדו׳ עמכס על סיעית התורה: כנלה. חיזר חניך כמו וכנלת מלכים כלי יקר וחנניס
טובות שמלכיס ניתנס חותס כך חתס לי כנילס ומחד היחות ולח תלמדו חתס לנדכס שלי וחין לי
חחריס עמכס ותס יס לי עוד שתהח חנתכס נכד׳ כי לי כל החרן וחס נשיתי ולפני לכלוס. (ו) וחתס

באור

אתכם, מונקלוס תרנס ומחמ כמו ומסיע. ומטלית יתכון, תיקן חת הדנור דרך כנוך
למעלה, והמתרנס המשכזי לח זז מפשוטו של מקרח כדי לזמור המלינה, כמשל יחמ
הנשר חת נוזליו: על כנפי נשרים, כנשר הזה הנוזח חת נוזליו על כנפיו שלח יזוקו,
ועוזר עמהם דרך ימים, כן העבדתי מתכם חת היס, ולח נוקתם: ואבא אתכם אלי,
מונקלוס תרנס וקריבית יתכון לפולחני, ולפי פשטות והמשך הכתוב, ומנח מתכם אלי
להיות לי לעם סגולה, ומנכי מימ׳ לכם למלכים: (ח) ושמרתם את בריתי, שמכנות
עמכם על שמירת התורה: לי כגלה, תעניין וכגלת מלכים והמדינות (קהלת ב׳ ח׳),
כדרך המלכים המיחדים לעלמם ולנדכם חלק ממדינת׳ ומחננים אותו יותר משאר מרנ׳,
ויקרח כל דבר החניב על המדם סגלה, כן תהיו לי סגלה מכל העמים, כי נחמת לי
כל הארץ, וכל העמים שלי הם, וכל המין המכוכי יקר אללי מכל הימלאים הכפלים כי
הוח לנדו המכוון נכם כאמרם ז״ל חניב אדם שנברח נגלם וחסידי ח״ה יקרים אללו נלי
שפק (רע״ם), ואולם: (ו) ואתם תהיו לי ניכילכת כהנים, כל האומות הם כעם,
ואתם

בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינָי׃
(ג) וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִים וַיָּבֹאוּ מִדְבַּר
סִינַי וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר וַיִּחַן־שָׁם
יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר׃ (ג) וּמֹשֶׁה עָלָה
אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֵלָיו יְהוָה
מִן־הָהָר לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר
לְבֵית יַעֲקֹב וְתַגִּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃
(ד) אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי

תולדות אהרן ביום שנת פ"ו, ע"ג: מדבר שם פ"ט, ג':
ומשה פיבא פ', ח'. סנהדרין כ"ח, ג':

תרגום אשכנזי

אם עדשטען טאגע דעם ניא־
נאטהם, קאמען זיא אין דיא
ווּיסטע כיני: (ג) זיא בראַ־
כען נעהמליך פֿאָן רפידים
אויף, אונד קאמען אין דיא
ווּיסטע היני, לאגערטען זיך
אין דער ווּיסטע; ישראל
לאגערטע זיך דאזעלבסט
גינגען דעם בערגע איבער:
(ג) משה שטיג הינוף אויף
דען בערג פֿאָר נאטט, אונד
דינד עווּיגן רופֿ איהם צו
פֿאָן דעם בערגע, אונד
שפראך: זאָ זאָלסט דוא
דעם הייוע יעקב׳ם זאגען,
אונד דען קינדערן ישראל
קונד טאבען! (ד) איהר האבט גינזעהען, ווּאם איך דען מצרים נעטהאן, איך

הא־

ריט"י

דומי תורם תרפי' עליך כהנו היום נהנ': (ב) ויסעו
מרפידים. מה ת"ל נחזור ונפרש תסיען נסעו וכלח
חנה להקיש נסיעתן מרפידים לנוחתן למדבר סיני
מה נוחתן למדבר סיני בתשובה אף נסיעתן מרפידים
בתשובה: ויחן שם ישראל. כאיש אחד בלב אחד הנל
שהר כל החניות בתרעומת וביחזוק: נגד ההר.
לייחדו ובל תקום בהם מילת נכי פנים למחרת:
(ג) ומשה עלה. ניום הסני וכל עליותיו בשבת היו בניאמר (שמות ל"ד) ויכרם משה בקר: כה
תאמר. בלי הזה ובסיני הזה: לבית יעקב. הלי הנשים תחלה לפי שלבן הבית: ותגד לבני ישראל.
עונשין ודקדוקין קרם לזכרים הנרוש בקצי' כנייהן: (ד) אתם ראיתם. לח מסורת היח ניודכם לח נדברו

באור

הלין היום זה, כלשון ספרוי הכתוב: ויחנו במדבר, הוא מדבר סיני: נגד ההר, הוא
ההר המוכר למעלה תעבדון את האלהים על ההר הזה (לעיל ג' י"ב) (הרשב"ם),
ועשם ויחן שם ישראל אחד ושמו במדבר, כי רלזי המנות והזקנים חנו כנגד
ההר לבדוק, על כן הזכיר ויחן כי מעטים היו, כי כפי מעלתם עמדו ניוס מתן
תורה סביב להר סיני (הרמב"ן): (ג) ומשה עלה ונו', מיוס שובם אל הר סיני כשם
הענן את ההר, ושם כבוד ה', והוא שכתוב וישכן כבוד ה' על הר סיני ויכסהו הענן
ששת ימים (לקמן כ"ד ט"ז), קודם מתן תורה, ואמר שמשה עלה אל האלהים אל קלח
ההר, להזדמן לפניו, ולא בא אל העדפל אחר שם כבוד האלהים, ויקרא אליו משם
מראש ההר, ואמר כה תאמר לבית יעקב: (ד) אתם ראיתם. לא מסורת היא בידכם, לא נדברו
לא נדברים הני מזכר לכם, לא עדי' מני מעמיך אלא אתם רמיתם (מכילתא): ואשא

אתכם

בְּכָל־עֵת אֶת־הַדָּבָר הַקָּשֶׁה יְבִיאוּן אֶל־מֹשֶׁה וְכָל דַּבַּר הַקָּטֹן יִשְׁפְּטוּ הֵם: (כז) וַיְשַׁלַּח מֹשֶׁה אֶת־חֹתְנוֹ וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל־אַרְצוֹ: פ רביעי

קריאה ליום א' דשבועות

יט (א) בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם ד"א

תולדות אהרן בחדש ר"פ נ'. ח':

דעכט שפרעכטן : אייגע שווערע רעכטסאכע , מוכטען זיא פאר משה ברינגען, יעדע נעריגע רעכטסאכע אבער זעלבסט ענטשייִדען: (כז) משה לים חיראויף זיינען שוויגערפא־טער ווידער וועג רייזען: אונר דיזער גינג אין זיין לאנד צוריק:

יט (א) אים דריטטען מצ־נאנטה נאך דעם אויסצוגע דער קינדער ישראל אוים דעם לאנדע מצרים,

אם

תרגום אונקלוס

עִירַן יַת פְּתָגַם קָשֵׁי מַיְתִין לָוַת מֹשֶׁה וְכָל פְּתָגָם זְעֵיר דַּיְינִין אִינוּן: (כז) וְשַׁלַּח מֹשֶׁה יָתֵה חֲמוּהִי וַאֲזַל לֵיהּ לְאַרְעֵיהּ:

יט (א) בְּיַרְחָא תְּלִיתָאָה לְמֵיפַק בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם בְּיוֹמָא

רש"י

דיינין חינון. מקדחות העליונים היו ג' גווי לכך מתורגמין וידונון וייתון ידונון ומקדחות התחתונים ג' עשיים: (כז) וילך לו אל ארצו. לגייר בני מסחתו:

יט (א) ביום הזה. ביום שהתחיל החדש. וכן תרגם המתרגמי: (ב) ויסעו מרפידים. מתוך שהלכה דרך כלל שנאמר ביום הראשון לחדש אל מדבר סיני. ועתה פירש הטיך

באור

מכל מקום יקשה על יתרו עלמו, מיך נשמו לנו לשוב אל אדלנו, אחרי אשר ידע את ה' והכיר בפעלת עם סגולתו, ולא הלך עמם לאורך להיות עם בפעתך הנצחי. לכן דעת רש"י ז"ל שנאמת הלך עמם לארך סיני, ולאחרת דלת משה מן הארך יצא לשפוט את העם ונתן לו יתדו עלתו, ואחר זה הלך אחתו, ולא עוד אלין. וכן הוא דעת רז"ל בפכילתא, ועל דרך הפשט יתכן לפרש ויהי ממחרת לגיאת יתרו, והי' זה קודם מ"ת בשאר פיוטיו למעלה, והלך יתרו עמהם לאורך לקבל התורה, והספור ושלח משה את אחתו לא' בזכות הרשות' כי אם בזכות הבנייה בנפעם תאורך, ובעבור שזכר גיאת יתרו הזכיל גם הליכתו ושובו אל אדלו, כדי שלא להפסיק בינתיים, אף שלא היה זה כי אם בזכות הבנייה אחר מתן התורה, [ובזה גם רש"י ז"ל לא בתלט מזה, כי גם לדעתו לא הי' ספור כל ענין הפרשה בעת אחת, כי מתחלת הפ' עד ויהי ממחרת הי' קודם מתן תורה ומשם ואילך לאחר מ"ת. אשר בינינם יותר מאהבעה חדשים. ולאוי מ"כ לכתוב ספור מ"ת וענין עשיית העגל קודם פ' ויהי ממחרת. רק שדרך הכתוב לסיים ענין א' כולו ויתחיל הב'. אף שיקדים המאוחר לפעמים. וכן לדאבנו שיהי' פשוק ושלח משה וגו', לגד מאוחר, ועכ"ז נכתב פה כדי שלא להפסיק בספור ענין אחר]. ועיין עוד מזה בפ' בהעלתך, ומה שנכתוב שם בעז"ה:

יט (א) ביום הזה, ביום שהתחיל החדש. וכן תרגם המתרגמי: (ב) ויסעו מרפידים. מאד בתחלה דרך כלל שנאמר ביום הראשון לחדש אל מדבר סיני. ועתה פירש המיך

וְגַם כָּל־הָעָם הַזֶּה עַל־מְקֹמוֹ יָבֹא בְשָׁלוֹם: שלישי (כג) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חֹתְנוֹ וַיַּעַשׂ כָּל אֲשֶׁר אָמָר: (כד) וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אַנְשֵׁי־חַיִל מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֹתָם רָאשִׁים עַל־הָעָם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת: (כה) וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם

תולדות אהרן וגם סם ז', ח':

תרגום אשכנזי

קאָננען: אונד אויך דיא גאנצע נאציאָן ווירד מיט פֿרידען נאך הויזע קאהדען: (כד) משה געהאָרכטע דער שטיכיגע זיינעם שוויגער. פֿאטערס: אונר טהאט אל־לעס, וואם ער געזאגט האטטע: (כה) משה וועהל־טע נעהמיליך רעכטשאפֿענע מענער אוים ישראל, אונד מאכטע זיא צו אָבערהייפטערן איבער דאז פֿאָלק: פֿאָרשטעהער איבער טויזענדע, פֿאָרשטעהער אי־בער הונדערטע, פֿאָרשטע־הער איבער פֿינפֿציג, פֿאָר־שטעהער איבער צעהן: (כו) דיזע מוסטען דעם פֿאָלקע צו אללער צייט

רש"י

נעזות כן תוכל עמוד וגם יעבד על ידך נח תוכל לעמוד: וגם כל העם הזה. תהרן נדב ואביהו ושבעים זקנים הנלוים עיקם עתה: (כו) ישפטו. ודיינין ית עמח: יביאון. מייתין: ישפוטו הם. כימו ישפטו וכן לח תענודו כמו לח תענדי. ותרגומו

תרגום אונקלוס

עַמָּא הָדֵין עַל אַתְרֵיהּ יֵהָךְ בְּשָׁלָם: (כד) וְקַבֵּיל מֹשֶׁה לְמֵימַר חֲמוֹהִי וַעֲבַד כֹּל דִּי אֲמַר: (כה) וּבָחַר מֹשֶׁה גַּבָּרִין חֵיִלָא מִכֹּל יִשְׂרָאֵל וּמַנֵּי יַתְהוֹן רֵישִׁין עַל עַמָּא רַבָּנֵי אַלְפִין רַבָּנֵי מְאָוָתָא רַבָּנֵי חַמְשִׁין וְרַבָּנֵי עֲשַׂרְתָּא: (כו) וַדַיְינִין יָת עַמָּא בְּכָל

באור

מתוזת התנאי, כאלו אמר אם את הדבר הזה תעשה אז תוכל לעמוד בתלות ועזר האלהים שילויתך נעלתי: וגם כל העם הזה וגו', הכוונה כי נעלי הדיב הנלוים לפניך יש מהם שלא יוכל לדבר אליך לשפטים, וכיון נשונם למהלוים תתחזק המריבה ביניהם, רק עתה יבא כל אחד אל מקומו שהוא מהלו בשלום: (כו) ושפטו, ודיינין ית עמח: יביאון, מייתין: ישפוטו הם, כמו ישפטו, וכן לא תענודי (רות ג' ח'), כמו לא תענדי, ותרגומו דיינין מינון, מקרמות העליונים לשון נווי, לכך מתורגמין וידונון ייתון ידונון, ומקרמות הללו לשון עזייה (רש"י). וכן תרגם המסכנזי, למעלה פתר (ויח אחגען), לשון נווי, וכאן פתר (ויח אוסטען). כלומר זאת הי' תפקידם ומסמרתם, לשפוט ולדונם: וישלח משה וגו', דרך כבוד, כמו ומנדרם הלך עמם לשלחם (בראשית י"ח ט"ז), והכי לשעת האומר למחר מתן תורה בא יתרו, תהי' זאת ההליכה נעלמה היא הנזכרת בפ' בהעלתך בשעט הדגלים, שאז יתרו להלוך עם משה, וישלחהו וילך אל ארצו, ואולם לשעת האומר קודם מת תורה בא, כבר הודעתיך דעת הרמב"ן ז"ל, שבעבור הזאת הלך יתרו אל ארצו אם לבייר את בני משפחתו כמו שאמרו רז"ל בהכילתא, או לנורך אחר, ושב שנית אל משה בשנה השנייה ולא עזבו עוד, ורש"י ז"ל טען על הדבר הזאת, ממה שלא זכר הכתוב מזה דבר, ועוד שקשה לומר שלא עמדו בניו של משה בהתן תורה, ואם כפשך לומר שלא הלכו בני משה עם יתרו, כי אם בשאלו אחר אביהם,

שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי
עֲשָׂרֹת: (כג) וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם
בְּכָל־עֵת וְהָיָה כָּל־הַדָּבָר הַגָּדֹל
יָבִיאוּ אֵלֶיךָ וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטֹן
יִשְׁפְּטוּ־הֵם וְהָקֵל מֵעָלֶיךָ וְנָשְׂאוּ
אִתָּךְ: (כד) אִם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
תַּעֲשֶׂה וְצִוְּךָ אֱלֹהִים וְיָכָלְתָּ עָמֹד

תולדות אהרן · ושפטו חס ל"ד, ג': כל חס ט"ו, ח'. והקל חס י"ז, ח':

תרגום אונקלוס

רַבְּנֵי אַלְפִין רַבְּנֵי מְאָתָא רַבְּנֵי חַמְשִׁין
וְרַבְּנֵי עֲשִׂירְיָתָא: (כג) וְיִדְּינוּן יַת עַמָּא
בְּכָל עִדָּן וְיְהֵי כָּל פִּתְגָמָא רַב יַיְתוּן לְוָתָךְ
וְכָל פִּתְגָמָא זְעֵיר יְדִינוּן אִינּוּן וְיָקֳלוּן מִנָּךְ
וְיִסְבְּרוּן עִמָּךְ: (כד) אִם יַת פִּתְגָמָא הָדֵין
תַּעֲבֵיד וְיפַקְּדִנָּךְ יְיָ וְתֵיכוֹל לְמֵיקַם וְאַף כָּל

תרגום אשכנזי קח

פֿאָרשטעהער איבער טויזענד, פֿאָרשטעהער איבער הינדערטע, פֿאָרשטעהער איבער פֿינפֿציג, אונד פֿאָר שטעהער איבער צעהן: (כג) זיא כיאגען דעם פֿאָלקע רעכט שפֿרעכען צו אללער צייט. דאבייא אבער זאָללען זיא יעדע וויכטיגע רעכטס־זאכע דיר פֿאָרברינגען, אונד יעדע גערינגע רעכטסזאכע זעלבסט ענטשיידען: דאניט עם דיר לייכטער וועדע, אינדעם זיא דיר טואגען העלפֿען: (כד) ווירדט דוא נון דיעם טרון, זָ ווירדט דוא, ווען עם דיר ווילל נאָטטעם איזט, בעשטעהען קאָנ־

רש"י

וגם הנ"ל הלה ותהיה בידו עבודת ה' מתוקנת ויהיו
כך בהדרגה כיצד ולכי בימהי הדבר וסדר סבים
מנין הבדים מה יתעסק ובמה יתקיים בעניין ולפניהי
חתי בסיר ומסבך תיעשה החילת ותחי"ב בהירנס
בנבין והו"ק): (כב) ושפטו. וידונון ל' נויי:
וכל הקלין. דבר זה לסקל מעליך. והקל כמו והכבד את לבו
והבדיל את לבני ובמיה את הוסף ל' הוסיף: (כג) ונון
חלמי' ויכלת עמוד. המלך בנגורים חס תלוה חוחן

באור

גלי לנוך מפני מיס: שנאי בציע. תועלת עלמו (וויינגארטן) יקדם נלכ. כיוצין מה גליג
כי נסרג מת מהיגו (בראשית ל"ז כ"ו). היזה תיעלת יניב לני מיס. יאמר סבס סוכלי'
להוס על היעלת עלמס נדין ולא יסביהו לס יבא לכס הכסד מס יודו דין ממת, וכן
הוא בילמדנו סבמי נלע סטוכלי' ממון עלמס והל"ל ממון מחדים, יניו הומדים מפי'סודק
מת נדיסי, מפי' קולן כטיעותי כסובן מני דבו, וכן תרגס המסכנזי: (כב) ושפטו. וידונון
לסון לווי, וכן תרגס המסכנזי (וויבגן ריכטען): בכל עת, כי נהיות לכס סופטים
דנים ילך העסוק מל הסופט נכל עת סילה, וימלמנו מזומן, כי עליך לא יוכל להתקרב
נכל עת הלוך: והקל ביעדיך, דבר זה להקל מעליך, והקל כמו והכבד את לבו
(לעיל ח' י"א), והכות את הומג (מלכים ב' ג' כ"ד), לסון הווה. (רש"י): ונשאו אתך,
ע"י סיסאו אתך, יקל המסא מעליך: (כג) ויכלת עמיד, כתב הרמב"ן ויו"ו ויכלת כפ"ת
רפה נלסון יסמעמל אס תעסה את הדבר הזה ויתן לך הכס דכות לעסותו אז תוכל
לעמוד, והכה הה בזכר מסמוש הויו"ו, סהיא כפ"ת רפה נלסון יסתעמל, הוא כמו שזכרנו
לך פעמים רבות שיסמש לקסוד התנאי, אס תעסה אז תוכל לעמוד. והמים הזה כתב
ג"כ הרד"ק נמכלול (ד' קנין דף כ"ה ע"ב). ומולס מסדר הנחת הטעמים נרא' שאין
מאחר ולוך מלהים הלך התנאי, כמו שפי' הרב ז"ל ושה' המכלדים כלס, כי אס חלק

יתרו יח

הַדְּבָרִים אֶל־הָאֱלֹהִים׃
(כ) וְהִזְהַרְתָּה אֹתָם אֶת־הַחֻקִּים
וְאֶת־הַתּוֹרֹת וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם
אֶת־הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ וְאֶת־
הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן׃ (כא) וְאַתָּה
תֶחֱזֶה מִכָּל־הָעָם אַנְשֵׁי־חַיִל
יִרְאֵי אֱלֹהִים אַנְשֵׁי אֱמֶת שֹׂנְאֵי
בָצַע וְשַׂמְתָּ עֲלֵהֶם שָׂרֵי אֲלָפִים

הגהות וא"ו והידעת ת"ק ס' ת'. ד"מ ה' ג'. ג"ק נ"ע. ג'. ג"ת נ'. ג'. ושמת סנהדרין י"ח, ה':

תרגום אשכנזי

פאר נאטט ברינגט׃ (כ) איהנען אבער דיא גע־
זעטצע, אונד דיא לעהרען
איינשערפּט: אונד איהנען
בעקאנגט מאכט דען וועג,
ווילכען זיא גיהען זאללען,
אונד וואם זיא צו טהון הא־
בען: (כא) דוא אבער זוכע
אוים דעם פאלקע אוים,
דעכטשאפענע בידערמענ־
נער דיא נאטט פירכטען,
מענגער דיא דער וואהריט
ערנעבען זינד, דען אייגע־
נוטצן האכטען: דיזע זאללסט
דוא אבער זיא זעטצען,

פאר־

רש"י

(כא) וחזית מחזה. נרוח הקדש שענין: חנכי
חיל. עשירים שהיו נריכין להחניף ולהכיר פניהם:
חנשי חמת. חלו נעלי הנעוהה שהיה כדחי לכחוב
על הנרושים שע"י כן יהיו הנרושים נשמעין: סיגחי
נצע. שטוחין חת חתונם נדין כשהיה דחקדי כל
דיינין דוחקין חתונח חינו' נדינח לחו דיינח הוח, שרי
חלפים. שם היו שם מחות שרים לשם מחות חלף: שרי
מחות. שטת חלפים היו: שרי חמשים. ו"ג חלף:
ושרי עשרות. מאיים חלף. (מה שפירש"י כל כל השרי כחים היו והוח לכחורה לנח'נורן ושים חמת
תקן זוח ויהין קושיח נפשוק דקחניד חלחעלה למעה ר"ל המשנה תרוגם קודם מעשה המועע

תרגום אונקלוס

מַיְיחֵי אַתְּ חֲזֵי מִן כָּל עַמָּא חַיָּא לְקֳדָם יְיָ׃
(כא) וְתֶחֱזֵי מִן כָּל עַמָּא גְּבָרִין חַיָּלָא דַּחֲלֵי יְיָ גְּבָרִין
דִּקְשׁוֹט סָנְאֵי בֵּיעָא וְתָשִׂים עֲלֵיהוֹן

באור

מלכים ומנד' לחו כי מס הוח לנדו: (כ) והזהרתה. הרמב"ע כתב שהוח מן כי נזה'
(יחזקאל ב' כ"ח). ונטעמו נראה, וכן תרגם המסכמי, ויתכן שיהי' מלשון והמשכילים
יזהרו (דניחל י"ב ג'). שיגרל וילמן לחם חת החקים ואת התורות, גל"ח (ערלייטערן)
(ויתכן שכם כל מה שהוח מעניין הזהרה יהי' נ"כ תעניין זוה' ונדידות). הודה לו נזה גם
נמה שחמר והודעתי לת חקי החלהים ואת תורותיו: ילכו בה, כמו מסר ילכו בה ז
(כא) ואתה תחזה וגו', מנל תה שהמרת ושפטתי בין חיש ובין רעהו, שים לך סופעים
עמך: אנשי חיל, כל מוסף וקנולת כח לפעול פעולות רנות יקרא חיל, נמכחי מלחמה
חמר חיל נדול חמך (יחזקחל ל"ז י'). ונממון, כחי ועלם ידי עשה לי חת החיל הזה
(דנרים ח' י"ז). ונפידות תחכה ובין נתנו חילם (יואל ג' כ"ג). והמרם היודע והזריז
להניא חת המוסף הרוח יקרא חיש חיל, ויקרא כן הזריז נמעדכות נצח המלחמה, וכן
המניא חת העם נלדק ומשפט, ומף המרם הזריז ויודעת נהנהנת הנית תקרא חנת
חיל, והכוונה שיהיו לו חנשים זריזים היודעים להניא עם נדול, וכן תרגם המשכחי
(רעבטשאפענע בידערמענער): אנשי אמת, שכל מנמתם למהוג המת ולהודות עליו

גלי

הָאֱלֹהִים וְאֶת־תּוֹרֹתָיו׃ (יז) וַיֹּאמֶר
חֹתֵן מֹשֶׁה אֵלָיו לֹא־טוֹב הַדָּבָר
אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה׃ (יח) נָבֹל תִּבֹל
גַּם־אַתָּה גַּם־הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר
עִמָּךְ כִּי־כָבֵד מִמְּךָ הַדָּבָר לֹא־
תוּכַל עֲשֵׂהוּ לְבַדֶּךָ׃ (יט) עַתָּה
שְׁמַע בְּקֹלִי אִיעָצְךָ וְיִהְיֶ אֱלֹהִים
עִמָּךְ הֱיֵה אַתָּה לָעָם מ֫וּל
הָאֱלֹהִים וְהֵבֵאתָ אַתָּה אֶת־

איך איהנעז דיא נעזעצצע נאָטטעס אונד זיינע לעהרען בעקאננט: (יז) משה ס שוויגערפאטער שפראך צו איהם: עס איז ניכט גוט, וויא דוא עס מאכסט: (יח) דוא מוסט ערמידען, זאָוואָהל דוא, אלס דיזעס פֿאָלק, וועלכעס בייא דיר איזט: דען דאז נעשעפֿט איזט דיר צו שוועהר, דוא קאננסט עס ניכט אלליין אויסריכטען: (יט) נעהאָר־כע פֿילמעהר מיינער שטימע כיע, וויא איך דיר ראטהען ווילל, אונד נאָטט שטע־

הע דיר בייא: דיהנע דוא דעס פֿאָלקע בייא נאָטט, דאס דוא נעהמליך דיא זאכען

וּבֵין חַבְרֵיהּ וּמְהוֹדַעְנָא לְהוֹן יָת קְיְמַיָּא
דַּיָּי וְיָת אוֹרַיְתֵיהּ׃ (יז) וַאֲמַר חָמוּהִי
דְּמֹשֶׁה לֵיהּ לָא תַקִּין פִּתְגָמָא דְּי אַתְּ עָבִיד׃
(יח) מְיַלָּאָה תְּלָאֵי אַף אַתְּ אַף עַמָּא דֵּין
דְּי עִמָּךְ אֲרֵי יַקִּיר מִנָּךְ פִּתְגָמָא לָא תֵיכוֹל
לְמֶעְבְּדֵיהּ בִּלְחוֹדָךְ׃ (יט) כְּעַן קַבֵּיל מֵנִּי
אֵכְלְבִנָּךְ וְיֵהֵי מֵימְרָא דַּיָּי בְּסַעֲדָךְ הֱוֵי
אַתְּ לְעַמָּא תָּבַע אוּלְפַּן כִּן וְקָרֵם יְיָ וְרֵהֵי

דזכר נח. מי סיכוי לו דבר נח חלי: (יז) ויאמר חותן משה. דרך כבוד קורהו הכתוב חותנו של מלך: יח ונבול תבול. כתרגומו. ולשונו ל' כתיב פלייטער"ת (ו. כמו (ירמיה ח') והעלה נבל. כבוד עלה תבלין סיוח כמוס ע"י חמה ועל ידי קרח כוחו תש ונלחה: גם אתה. לבדך חלרן וחור וע' זקנים: כי כבד ממך. כובדו רב יותר מכחך. (יט) היענך ויהי אלהים עמך. נעלה ח"ל נח המלך בגבורה: היה אתה לעם מול האלהים. שליח ומלין בינותם לאלהים. לדברים שלריכין לדבוק את אלהים, הודה לו על הדבר הרהבון שאמר כי יבא אלי העם לדרש אלהים. כי מין בעס שואל את

ז) בלע"ז *Flastre:* Flétri, (פֿערוועלקט)

באור

והודעתי וגו', ועוד שליחית שאני מלמך אותם תורה: (יח) נבל תבל, לשון דס"י כתרגומו, ולשונו לשון כמיסה פלייסט"ח פלעט"דיר, נל"ח (פֿערוועלקינן), כמו והעלה נגל (ירמיה ח' י"ג), כגזל עלה מגפן (ישעי' ל"ד ד'), שהוא כמוס ע"י חמה וע"י קדח וכחו תש ונלחה עכ"ל, לכן תרגם אונקלוס מילחה תילחי לפי הכוונה, וכן תרגם המתרגמי: עשהו, מלה זרה נדקדוק ונאה על דרך לשמרהו כי לא מלאנו ה"א נלאית נגזרת עליה, והלאי עצותו: כי כבד ממך הדבר, כובדו רב יותר מכחך: (יט) איעצך. אתן לך עלה: ויהי אלהים עמך, כלומ' ויכלת עמוד: היה אתה לעם, נעזור העם: מול אלהים, שליח ומלין בינותם למהים, לדברים שלריכין לדבוק את אלהים, הודה לו על הדבר הרהבון שאמר כי יבא אלי העם לדרש אלהים. כי מין בעס שואל את

עֹשֶׂה לָעָם וַיֹּאמֶר מֶה־הַדָּבָר
הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה לָעָם
מַדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדֶּךָ וְכָל־
הָעָם נִצָּב עָלֶיךָ מִן־בֹּקֶר עַד־
עָרֶב: (טו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ
כִּי־יָבֹא אֵלַי הָעָם לִדְרֹשׁ
אֱלֹהִים: (טז) כִּי־יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר
בָּא אֵלַי וְשָׁפַטְתִּי בֵּין אִישׁ וּבֵין
רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת־חֻקֵּי

תרגום אשכנזי

איין געשעפט, וועלכעס דוא
פֿיר דאו פֿאָלק פֿערריכ־
טעכט? וואָרום זיטצעכט
דוא אללײן, אונד דאו נאנ־
צע פֿאָלק שטעהט אום דיך
הער, פֿאָן כאָרגען ביז
אבענד? (טו) משה שפּראך
צו זיינעם שווּיגערפֿאטער:
ווייל דאו פֿאָלק צו מיר
קאָמכט אין נאָטטליכען דינ־
גען אונטערריכט צו זוכען:
(טז) ווען זיא איינע רעכטס־
זאכע האבען, דיא פֿיר מיך
קאָמכט, זאָ ריכטע איך
צוויישען אייגעם מאן אונד
זיינעם נעכסטען: אויך מאכע

רש"י

כל היום ושחלו נעשה סותף לקנ"ה נמעשה נרחבי
מנחמד נו ויהי ערב ונו': (טו) כי יבא. כי יבח
ל' הוה: לדרוש אלהי': כתרגומו למיבע חולפן
נשחול תלמוד תפי הגבורה: (טז) כי יהיה להם

תרגום אונקלוס

מַדְּ, פְּתִגְמָא הָדֵין דְּאַתְּ עָבֵיד לְעַמָּא
מַהְדֵּין אַתְּ יָתִיב בְּלָהּדָךְ וְכָל עַמָּא קָיְמִין
עֲלָוָךְ מִן צַפְרָא עַד רַמְשָׁא: (יד) וַאֲמַר
מֹשֶׁה לְחָמוֹהִי אֲרֵי אָתָן לְוָתִי עַמָּא לְמֵיתֵב
אוּלְפָּן מִן קֳדָם יְיָ: (טז) כַּד הֲוֶה לְהוֹן דִּינָא כַּיְיתָן לְוָתִי וְדָאִין אֲנָא בֵּין גַּבְרָא

באור

לבדך, ולפיכך כל העם נצב עליך מן נקר עד ערב: (טו) כי יבא וגו', לדגלים רגיל הם נאים לפני, ולכך נדיכים לזמן גדול, כי יגלו אלי קלתם לדרוש את האלהים להתפלל על חוליהם ולהודיעם מה ידבר אליהם כענין שנאמר, לפנים בישראל כה אמר האיש נלכתו לדרוש אלהים לכו ונלכה עד הרואה (שמואל א' ט' ט'), וכן ודרשת את ה' מאותו למד האחיה מאלי זה (מלכים ג' ח' ח'), וכן ותלך לדרש את ה' (בראשית כ"ה כ"ב), כן פי' הרמב"ן, ואונקלוס תרגם למתגע אולפן מן קדם ה', וכן פירש"י לשאול תלמוד תפי הגבורה, וכן תרגם המסכתי (אין גיזטליכען דינגען אונטערריכטעט לו זיין), ואין זה חקי האלהים ותורתיו שזכך למשה כי אם הכווכה על החקים והתורות שהוא נותן לישראל, וכאן ידבר על דרכי ההנהגה ומדות השם עם נריותיו, שגם בזה יתגעו אולפן מן קדם ה', יתכן גם כן שיהי' כענין כלל ואחריו פרט, שאחאר כי יגא אלי העם לדרוש אלהים כולל שניהם הדינים שבין אדם לחבירו והודעת חקי האלהים ותורותיו, וזהו מה שפרט אח"כ בפסוק הבא: (טז) כי יהיה להם דבר בא אלי, לשון רש"י מי שהי' לו דבר בא אלי כנ"ל, כוונת הרב ז"ל לתרץ אדוע התחיל בלשון רבים להם וסיים בזיוך בא אלי, ואחר שהוא כאו כי יהי' להם דבר, מי שהוא לו הדבר בא עלי, ואולם מסדר הכתוב הענינים משמע שבא אלי שב על תיבת דבר, והוא חלק מן כתבאי, והענין כאם' יהי' להם דבר, לשל בא אלי, אז אמי שופט בין איש ובין רעהו, וכן תרגם המתכתי, והיא מדוקדק אלך בלשון הכתוב שאחר בא אלי, ולפי' רש"י הי' ראוי לומר יבא אלי:

והודעתי

אֶת־הָעָם וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל־מֹשֶׁה
מִן־הַבֹּקֶר עַד־הָעָרֶב: (יד) וַיַּרְא
חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת כָּל־אֲשֶׁר־הוּא

תולדות אהרן ויעתיר נרכיה י'. ג':

הערום, פֿאַן מאָרגען ביז אבענד: (יד) אלם משה'ס שוויגערפֿאטער זאהע, וואס ער אללעם פֿיר דאז פֿאלק צו טהון האטטע; שפּראך ער. וואס איזט דיזעס פֿיר

איין

תרגום אונקלוס

לְמֵידַן יַת עַמָּא וְקֵם עַמָּא עֲלוֹהִי דְמֹשֶׁה
מִן צַפְרָא עַד רַמְשָׁא: (יד) וַחֲזָא חֲמוֹהִי
דְמֹשֶׁה יַת כָּל דִּי הוּא עָבֵיד לְעַמָּא וַאֲמַר

רש"י

עד סנס סניים סדרי נחתר כהן ויסלח תסם חת חתנו ותניגו נתסע הדנגים סה"ל תסם (נתדבר י') נוסעים הגחנו חל התקוס וגו' חל נח תעזב התינו והם זר קודס ת"ס תסנלהו והלך היכן תניגו סחז', וח"ת סס לח נחתר יתרו חלח חינך ונני חל ידדי היה חוכך הוח יתרו סדרי כתוב (שופטי' ד') ותכני חובב חותן תסם: ויסב מסה ידי' ויעתיר העם. יוסב כיולך וכיון עומדי' והוקסם הדבר ליתרו סדי' מלמד שכשהן הל יסרחל והויציאו על כן סגהתר מידוע חיתם יוסב לנדך וכלם נגניס: מן הבקר עד הערב. תכתב נומר כן הלח בל דיין סדן דין חמת לחתיתו הפי' בעם חחת מעלם עליו הכתוב כאלו עוסק בתורם

באור

הדמב"ם, ובכ"י הסביה מזיה דמ"ט כך היא הנוסחא, ויהי ממחרת, מולמי י"סב סלח כאתר ויהי ממחרת עד סנה סניים אף לדעתי המומר יתרו קודם מתן תורה בא, שילוחו אל מרגו לא היי עד סנה סניים, סדרי כך סניגו בפסוקי ויהי ממחרת מולמי י"סב היי, ומהו ממחרת, למחרת דעתו מן הסד, ועל כרחך אי אפשר לומר אלא ממחרת יום הכפורים, סדרי קודם מתן תורה אי אפשר לומר ויודעתי את חקי האלהים ואת תורותיו, ומצותים תורה עד יום הכפורים, לא יכל משה לשנות את העם, סדרי נצטוה עשר נתמוז יהך ושנר הלוחות, ולמחרת עלה בששית ושנה שמיני יום ויהך בי"ב, ומין כרחך זו בתוב בשנר שלא נאמרה עד שנה שניה, סדרי נאמר כאן ויסלח משה את חטגו, ומליגו נמסע דנלים שאמר לו נסעים מקומו וגו' אל נא תעזב אתנו, ואת קודם מתן תורה מצטלחו וכלך היכן מניגו שחז', ומ"ת עם לא נאמר יתרו אלא חוכך הוא יתרו סדרי כתוב ומצני חנב מתן משה, קשה הנגר לומר שלא רצו נגיו של משה נמתן תורה ולא עמדו על הר סיני, ונתנחומא לג יודע מרת נפשו (לפיכך) ונשמחתו לא יתערב זר (משלי י"ד י'). אמר הקב"ה ישראל היו משועבדים נעיט ונלבנים ויתרו יושב בשקט ונעשה ונא לראות נשמחת תורה עם בניו ולפיכך ויסלח משה את חתנו, ומהר כך נהקם הפליטי כניורת וצנוי' ומשוחרת שלא יתרסו עד ג' חדשים עכ"ל נכ"י הסום, ונשוסחא זאת היא יות' מתוקנת ועל ידם יתורץ כל מה שהקשה הרמ"ם ז"ל, ועוד שנאו נם נדני מן שנשמעו נשוסח הדפוס, ולשנתם המלכתי לשעתיקם פה. ומיה לפי זה אף לשעת האומר שקודם מתן תורה נא יתרו, לדיכים אנו לומר שלא ידי' כל הספו' הזה נזמן אחד, כי אם אחרי שהתחיל הכתוב בדבר יתרו גמר את כל הספו' הזה, שלא להפסיק בתייס, וכן דרך הכתוב, ונאמת הלך יתרו עם ישראל מדפידים לסיני לקבל התורה, ולא שלחו משה כי אם בזמן הסנייה, כאמ' נסעו מחורב, ודעת הרמב"ם ז"ל שאף קודם מ"ת יתכן לומר את חקי האלהים ואת תורותיו כי דיני ממונות היו להם מעולם, אף כי אמרו רז"ל כי נאמרה נתנו להם דינים בפתים שם שם לו חק ומשפט (לעיל ט"ו כ"ה): מן הבקר עד הערב, לפי שהוא לבדו שופט את כל העם ואין לו מסייעים: (יד) את כל אשר הוא עשה לעם, כמו שתרגם יב"ע, את כל דהוא נדה ועניך לעמא, וכן תרגם המשכמי: מדוע אתה יושב

לבדך

יתרו יח

לֶאֱכָל־לֶחֶם עִם־חֹתֵן מֹשֶׁה
לִפְנֵי הָאֱלֹהִים: שני (יג) וַיְהִי
מִמָּחֳרָת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לִשְׁפֹּט

תולדות אהרן וישב שמות ל', ג':

תרגום אונקלוס

לְמֵיכַל עִם חֲמוֹהִי דְּמֹשֶׁה קֳדָם יְיָ:
(יג) וַהֲוָה מִיּוֹמָא דְּבָתְרוֹהִי וְיָתֵב מֹשֶׁה

תרגום אשכנזי

חין מאהלצייט צו האלטען,
כּוּט נשה'ס שווינערפֿאטער
פֿאר גאָטט: (יג) דעם מאָר-
גענס דאַרויף זאָב משה,
דאז פֿאָלק צו ריכטען: דאז
פֿאָלק שטאנד אוב משה
הער-

רש"י

בחיי כוסה בגול: והנחים. שלמים: ויגח יתרו
וגו'. ותמס היכן הלך ואלו הוא סיגח לקראתו
וגרס לו את כל הכבוד אלא שהי' עומד ומשמש
לחתניו: לפני האלהים. תבין שהושבו מסובין שתלמידי חכמי' מסובין גם כאלו נוכח הוא השכינה:
(יג) ויהי ממחרת. והלואי יום הכפורים הי' כך שניתן בספרי ואם ממחרת למחרת כדאתו מן הסר.
ואל כרחך אי אפשר לומר אלא ממחרת יום הכפורים שהרי קודם משן התורה אי אפשר לומר ואודיעתי
את חקי וגו'. ומשנתנו תורים עד שיבא משה לשפוט את העם שהרי בי"ז בתמוז ירד ושבר
את הלוחות ולישב עליו ושבתאי יהיה שמונים יום ויום בי"ב. והיו פרשה זו כתובים בסדר שלה
ליאור ויהי ממחרת עד שבא שניו אף לנדרי הציור יהיו קורם נ"ת שלהן הל חננו לה היה חלה

באור

המומנים הסיח נלנו עד שיהי' דאוי לומר עליו שהקדיש להשם הנכנד, והנה לדעת המומ'
שהי' זה קודם מתן תורה יתכן שהקדישו העולה והזנהים על המזבח שנכנה משה מחר
מלחמת עמלק הוי שנתו מזבח מחר, אף שלא נזכר נכתוב: לאבל להם, כל שעודם
קדוים לחם: עם התן משה, לכבוד יתרו נאו, ומשה לא הולך להזכיר, כי האבל
שלו הוא, ודז"ל מחדו נמכילתא שהי' עומד ומשמש עליהם, מהיכן למד, תלמדנו שניתו
מחדו הנדר הזה דרש ר' יצחק ומחר כשעשה ר' נמליאל שעודה לחכמים היו כל חכמי
ישראל מסובים אלאו עמך ר' נמליאל ושמעון. מחדו אין אתו כדין שישמעון, למד להן ר'
יהושע הניחו לו שישמע, שתניתו נדול מדעתנמליאל ומהנדנה שמשם את הנדולות, מחדו לי
זה, למד להן מנדנה שניתו נדול העולם שימש מלאכי השרת והי' שנול שהם נני אדם
עדניים עובדי ע"ז, דעך נמליאל שימש חכמים לומדי תורה העכ"ו, למד להן ר' יצחק
שניתו נדול מדעך נמליאל ומהנדנה שמשם את הנדולות, מחדו לו אי זה, למד להן
שכינה שנכל שעה מסתיק מזון לכל נאי עולם כדי ליהן, ומשניע לכל אי לעון, ולא לנני
אדם הכשרים והלדיקים נלנד, אלא אף הרשעים עובדי עובדה זרה, דעך נמליאל
עמכ"ו שישמע חכמים ונני תורה: (יג) ויהי כיהורת, לנילת יתרו, כן מהנע מפשוטו
של מקרא, וכן תרנם אונקלוס והמשכחי, ורש"י ז"ל כתב (נוסחא שלפנינו נדפוס היא
משובשת, עיין רמ"ש, ומעתיק לך הנירסא שנכ"י, והיא מתוקנת. ויש נם שניו מעט
מאותה נוסחא שהניא הרמ"ש ז"ל), ממחרת יום הכפורים היה, כך שניתו בספרי, ומהו
נמחרת. ממחרת דעתו מן הסר, ועל כרחך אי אפשר לומר אלא ממחרת יום הכפורים
שהרי קודם מתן תורה אי אפשר לומר והודעתי להם את חוקי האלהים ואת תורותיו, ומשנתנו
תורה עד שיבא משה לשפוט את העם, שהרי בי"ז בתמוז ירד ושבר את
הלוחות, ולמחרת עלה בשמונה בשמונים יום ויהי בי"ב. ומין פרשה זו כתובה
בסדר, שלא נאמרה עד שנה שניה, שהרי נאמר כאן ויעלו משה את אהרן, ושניתו
נמשע הנלנלים שאחר לו משה נוכעים בהיתו על המקום וגו' (נמדנר י' כ"ו). אל נא
העזב אתנו (שם ל"ה), ואם זו קודם מתן תורה, השתלחו והלך, היכן הניתו שחז',
ולא תלמד שם חונב נאמר ולא יהדו וגנו על יהדו הי', חונב הוא שהדו שהרי כתוב
בגני חנב חתן משה (שופטים ד' י"ז) ע"ל, כן היא הנוסחא נכ"י שנידי עם פי'
הרשנ"ם

יתרו יח

מִצְרַיִם וּמִיַּד פַּרְעֹה אֲשֶׁר הִצִּיל
אֶת־הָעָם מִתַּחַת יַד־מִצְרָיִם׃
(יא) עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל יְהוָה
מִכָּל־הָאֱלֹהִים כִּי בַדָּבָר אֲשֶׁר
זָדוּ עֲלֵיהֶם׃ (יב) וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן
מֹשֶׁה עֹלָה וּזְבָחִים לֵאלֹהִים
וַיָּבֹא אַהֲרֹן וְכָל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל

חולדות אהרן כי נדבר סוטה י"ח, ח': ויקח ע"ז ס"ד. ח'. זבחים קי"ו, ח': ויבא נדכות ס"ד, ח':

בראנדאָפּפער אונד שפייזאָפּפער׃ אהרן אונד אללע עלטעסטען ישראל׳ס קאמען הין

תרגום אשכנזי קח

עוויגע, דער אייך אוים דער געוואלט דער מצרים אונד פרעה׳ס ערדעטטעט האט, דער דאז פֿאָלק פֿאָן דער געוואלט דער מצרים ער־רעטטעט האט׃ (יא) איצט ערקענגע איך, דאס דער עוויגע גראָסער זייא אלם אללע גאָטטליכען וועזען׃ דען מיט דערזעלבען זאכע, וואורדען זיא געשטראָפֿט, מיט וועלכער זיא טיראנגייא אויסגעאיבט האבען׃ (יב) יתרו משה׳ס שווּיגער־פֿאטער, בראכטע גאָטט

תרגום אונקלוס

מִדָּא דְּמִצְרָאֵי וּמִדָּא דְּפַרְעֹה דִּי שֵׁיזֵיב
יָת עַמָּא מִתְּחוֹת מַרְוַת מִצְרָאֵי׃ (יא) כְּעַן
יְדַעְנָא אֲרֵי רַב יְיָ וְלֵית אֱלָהּ בַּר מִנֵּיהּ
אֲרֵי כְּפִתְגָמָא דִּי חֲשִׁיבוּ מִצְרָאֵי לְמֵידַן יָת
יִשְׂרָאֵל בֵּיהּ דָּנִינוּן׃ (יב) וְקָרֵיב יִתְרוֹ
חֲמוֹהִי דְּמֹשֶׁה עֲלָוָן וְנִכְסַת קוּדְשִׁין לֶקֳדָם
יְיָ וְאָתָא אַהֲרֹן וְכָל סָבֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵיכַל

רש"י

קסה: מיד סנעם. מנן קסם: מתחת יד מנדים, כתרגומו ל' בידוי ומרות היו שהיו מכנידים עליהם היה הענודה:(יא) עתה ידעתי. מכירו הייתי נשעב' ועכשיו ניותר: מכל האלהים. מלמד שהי' מכיר נכל ע"ז שבעולם שלח הניח ע"ז שלח עבדם: כי בדבר אשר זדו עליהם. כתרגומו נמים דהו לחבדם והם נחבדו בהי: אשר הדשיעו. ורבותינו דרשוהו ל' ויהד ויעקב נזיד (בראשית כ"ה) נקדרת אשר בשלו בה נתבשלו:(יב) עולה. כתשמעה

באור

מנדים: (יא) מכל האלהים. כי מין בהם כח לנקום נדת המלמינים בם, ומונקלוס תרגם מדי דג י"י ולית אלה בר מיניה, הוסיף נופך משלו: כי בדבר אשר זדו עליהם, על כל דבר אשר זדו מנדים על ישראל, עשה בהם שפטים, וכן ת"א והאסכנזי, וכן מי' נמכילתא: זדו, הדשיעו: (יב) עלה, כתשמעה שהיא כלה כליל: וזבחים, שלמים: לאלהים, נעבור שיתרו עדיין לא ידע את ה', כי משה אמר אשר עשה ה' לפרעה ולמנדים, וילמד ה', מכל יתרו הקדיב לאלהים, וככה לא ימלא בכל הקרבנות שבתורת כהנים, כאשר אפרש בעז"ה, וכן כי יצא אלי העם לדרש אלהים, והודעתי את חקי האלהים הם דברי משה לחמיו, ויתכן שאמר לו כן, בעבור כי המשפט לאלהים הוא (הרמב"ן ז"ל), והנה מין כוונת הדב ז"ל שיתרו לא ידע את השם לגמרי, שהרי כבר אמר עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים, ואין יקריב עתה עולה וזבחים לא לשם הכבוד אשר הבי' מעלתו, ועוד שבאו אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עמו לפני האלהים. ולא יתכן זה לולי הקדיב לאלהים אמת, אלא שכוון הדב ז"ל לומר שבתב בפ' ואלה בפסוק ושמי ה' לא נודעתי להם, שבם למנות הקדושים לא נודע מעלת השם הנכבד הזה, כאשר נתפרסמה ע"י משה עבד ה', ויתרו אף שהתחיל להכיר את ה', עדיין לא התחזקה

האמונה

יתרו יח

עָשָׂה יְהוָה לְפַרְעֹה וּלְמִצְרַיִם
עַל אוֹדֹת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־
הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מְצָאָתַם בַּדֶּרֶךְ
וַיַּצִּלֵם יְהוָה: (ט) וַיִּחַדְּ יִתְרוֹ עַל
כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה
לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִצִּילוֹ מִיַּד
מִצְרָיִם: (י) וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בָּרוּךְ
יְהוָה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד

תולדות אהרן ויחר סנהדרין נ"ד, ח': ויאמר נדרים נ"ד, ח'. סנהדרין פט:

תרגום אשכנזי

עוויגע אן פרעה אונד אן מצרים געטהאן, אום דער ישראל ווילען: אללע בעשוועהרליכקייטען דיא זיא אויף דעם ווענע געטראֶפֿען האבען, אונד ויא דער עוויגע זיא ערעטטעט האט: (ט) יתרו פֿרייעטע זיך, איבער אללעם גוטע, דאז גאָטט דעם פֿאָלקע ישראל ערצייגט: (פֿאָרנעהמליך אבער) דאס ער עם פֿאָן דער נעוואלט דער מצרים ערעטטעט האט: (י) יתרו שפראך: געלאָבט זייא דער

עווי־

רש"י

נתודע: את כל התלאה. שעל הים ושל עמלק: התלאה.. נת"ד חל"ף תן היסוד שב תיגע והיי"ו הוא תיקון ויסוד הנופל מתחו לפרקים וכן תרום' תנופ' תקית' תנוחה: (ט) ויחד יתרו. ויסמח יתרו זהו פשוטו. ומ"ח נעש' בשרו תידודין חידודין מגר על חנוך מלרים הייגו דאחדי חיכתי ניוכח עד עשרה דרי לא תגזי חרתחה נחליים: על כל הטובה. טובת הען והנחר והתורה. ועל כלן חסר הגילו תיד מלריס עד עכשיו לא הי' עוד יכול לנדות מלריס שיהיה החין מסוגרת וחלו יגאו שלים רבות: (י) חסר הגיל התכס תיד מלריס. חומס

באור

ויסוד הנופל ממנו לפרקים, וכן תרומה תנופה תקומה תנומה, כן כתב רש"י ז"ל, והוא נלעזת חכמי נרפת, והולס חכמי ספרד חולקים עליהם ומומרים סיסוד התיגה למ"ד מל"ף ה"א ומין לה ענין עס תנופה תקומה שהס מנחי עי"ן, והיא מנחי למ"ד ה"א, והעיקס מענין וגלמו מלריס (לעיל ז' י"ח), כלומ' נרה שילחה חדס לסנלה. כי סיפר לו דקיפת מלריס נים ובילת עמלק ודעת הקהל ולחמו ומכלס הגילס ה': (ט) ויחד, מלזרת חדוה, והי' דמוי לחיות על משקל ויפת נשתר לנו (לעיל ל"א כ"ז), ויש ממנו שני (במדבר כ"א ה'), דק בפתח החי"ת נעשוי שהוא מות הגרון, ונשאל הדל"ת דגוש כאשר היה, ולא לדעת שכל המקרא לות דגוש בשוף המלה דק שס הי' שב"ד כפ"ת שיתחברו שני שוחין שהס בשוף, כמו ויש ממנו שני (במדב' כ"ה ח'), ויש מן היין (נרחשית ט' כ"ח), דק עם מחך מהמלכים לא תלחנוהו דגוש דק בפתח, והס שניס ויחד יהדו, אל יחד ניהי שכה (לעיל ג' ו') (הרחב"ע): על כל הטובה, טובת הען והנחל והתורה. (כ"כ רש"י ז"ל, ומחז שזה שעת האומ' לאחר מתן תורה נא), ועל כלן חסר הגילו מיד מלריס, עד עתה לא הי' עוד יכול לנדות מהס, שהיתה הארץ מסוגרת, ועכשיו יגאו מהס שניס רבות, וכן תרגום יג"ע ודי שיזבינון, וכן תרגם האשכנזי: (י) אשר הציל אתכם, מהס ומהרן מיד מלריס ומיד פרעה, ומת העם הושיע משעבוד

מלריס

וְאֶשְׁתְּקֵ֖ד וּשְׁנֵ֣י בָנֶ֑יהָ אֲשֶׁ֨ר שֵׁם־הָאֶחָ֤ד גֵּרְשֹׁם֙ כִּ֣י אָמַ֔ר גֵּ֥ר הָיִ֖יתִי בְּאֶ֥רֶץ נׇכְרִיָּֽה׃ (ז) וַיֹּ֣אמֶר אֲנִ֣י חֹתְנְךָ֣ יִתְרֹ֔ו בָּ֖א אֵלֶ֑יךָ וְאִשְׁתְּךָ֥ וּשְׁנֵֽי־בָנֶ֖יהָ עִמָּֽהּ׃ (ח) וַיֵּצֵ֥א מֹשֶׁ֛ה לִקְרַ֥את חֹתְנֹ֖ו וַיִּשְׁתַּ֣חוּ֮ וַיִּשַּׁק־לֹ֣ו וַיִּשְׁאֲלוּ־אִ֣ישׁ לְרֵעֵ֔הוּ לְשָׁלֹ֑ום וַיָּבֹ֥אוּ הָאֹהֱלָֽה׃ (ט) וַיְסַפֵּ֣ר מֹשֶׁ֔ה לְחֹתְנֹ֖ו אֵ֣ת כָּל־אֲשֶׁ֣ר

תרגום אונקלוס

יִתְרוֹ אָתֵי לְוָתְךָ וְאִתְּתָךְ וּתְרֵין בְּנָהָא עִמַּהּ׃ (ז) וּנְפַק מֹשֶׁה לְקֳדָמוֹת חְמוּתֵהּ וּכְגִיד וְנָשֵׁיק לֵיהּ וּשְׁאִילוּ גְּבַר לְחַבְרֵיהּ לְשָׁלָם וְעָלוּ לְמַשְׁכְּנָא׃ (ח) וְאִשְׁתָּעִי מֹשֶׁה לְחְמוּתֵהּ יָת כָּל דִּי עֲבַד יְיָ לְפַרְעֹה

תרגום אשכנזי קד

מט צו דיר: (ז) וויא אויך דיינע פרויא, אונד איהרע צוויא זאהנע מיט איהר: (ז) משה גינג זיינעם שוויגערפאטער ענטגעגען, ביקטע זיך פאר איהם, קיבטע איהן, אונד זיא ערקונדיגטען זיך אייגער נאך דעם אנדערן וואהלזין: זאדען גינגען זיא הינין אין

דאו צעלט: (ט) דא ערצעהלטע משה זיינעם שוויגערפאטער אללעם, וואס דער

רש״י

(ז) וישתחו. כדרך נדול נתכוד לתדוימחוקה שעה כיון שיוצא מפיו יוצא הדרן נדו וחביבות ויש לו שלום בתוך ביתו ושלום לו ינוחין ולא ינוח: ויבאהו ויצק לו. חינו יודע מי הקדים לנשק בפיות חומר הוא נרשעו מי הקדים חוס: (ח) ויספר משה לחתנו. לתשבח חת נגו לקדוש

באור

נפ עד כד סיני הסמיך למדין שלח מל משה: (ז) [וישתחו, דקדוק כתיבה הזאת מנומד כיציא בתהנת פ׳ וילך (נדחסות י מ נ׳), וכפי שמלאנו נ׳ שרשים נענין זה שחה ושחח מסר יצאו פעלים משה (תלנך שרש שוח ב״כ מענין זה חך לה נמלא ממנו פעל קל כי שחה מל מות ניתם (מסני נ׳ י״ה), שהלוקים נו של״י קמחי ורני יונה, שבל״י קמחי חנרו ג״כ לשרש שחח, חף שנדלה נזה דעת רני יונה יותר נכונה, נענוד שוח מלעיל, כמנהג ג״ע לחסיך ע״פ, חולי כוונת הריק״ס לחנרו חל חניריו שלח לשוח הפעל הזה נודד משרש זה), ולמ רחיתי לחחד מן המקדקים הלחנונים נם המחלונים שיגדילו ניניהם נחיזה ענין פרטי, כדרך השרשים הנדפים, שחם שיהיו נעניני הכללי יונדלו נחיזה ענין פרטי. לכן לני חומד לי שיונדלו נחופן זה, כי עם שנניהם חוזים על ענין ההשפלה והכנעת לנ המשתחוה חל הנדול חמרו נמשלה, חו חל חשר ילעדך עליו, מ״מ שרש שחח וכל הפעלים מכל הלניניים הנחים ממנו, יורו על ההשפלת הנוף נפועל, חשר יורה נזה על הכנעת הלנ, לכן תמלח על הדוב לפניו חו למחדיו חלת חל נרידת חו עם הכנוי, כמו חלי חליו חליך, חו למ״ד השמושית תחונדת לל חשר חליו ההשתחויה, ולכן ימשך לפעמים נפירוש ויהתחו להלה חו חפיס חלהה, נם לח תמלח שיושחל השרש הזה חל הנפש לנד חו חל הדוממים שחינם נעלי תנועה, חו חל התכונות הנפשיות, כי חינו מורה רק על ההשפלת הנוף נעל נחידה, נפועל, להלחות הכנעת לנדו הנשתדת, חנל שרש שחה יחתר על הכנעת הלנ נרידה, ולכן לח יתחנר לעולם עם למ״ד שמושית חו עם תלת חל, ולכן נמלח על הכנעת הנפש לנד, חה תשתוחחי נפשי (תהלים מ״נ ו׳ ויי״נ ומ״נ ה׳), ותשוח עלי נפשי (חיכה נ׳ כ׳), ונמלח נם על נלתי נעלי נפש התנועה, ומנלר משנב ממתיך הנח (ישעיה כ״ה י״נ), שחו נעשות עולם (חנקוק נ׳ ו׳), ונמלח על התכונות הנפשיות, ושח רוש מנשים (ישעי׳ נ׳ י״ח), ושח נשחו׳ המרש (שם י״ז), והעפ׳ תשח ממתך (שם כ״ט ד׳), הנה זאת מקרתי׳ היטב, ונקו״מ מדנ׳ עוד מזה מי״ה], והנה לפי הסנדת כי היולח הוח המשתוק, וקדמו הכתוב רעהו, נעצו׳ נודל מעלתו נחכמה: ויבאו האהלה, היעוד שרוש מהל משה: (ח) התלאה לת״ד חל״ף תן היסוד של תיבה, והתי״ו הוח תקון

יתרו יח

(ה) וַיָּבֹא יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל־מֹשֶׁה אֶל־הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר־הוּא חֹנֶה שָׁם הַר הָאֱלֹהִים: (ו) וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה אֲנִי חֹתֵנְךָ יִתְרוֹ בָּא אֵלֶיךָ

תרגום אשכנז

(ה) אלאָ רייזט יתרו משה'ס שוויגערפֿאטער, אונד זיינע זאהנע, אונד זיינע פֿרויא, צו משה הין: צוד וויבטע, וואָ ער זיך לאגער האטטע, אם גאָטטליכען בערגע: (ו) ער לים דעם משה זאגען, איך, דיין שוויגערפֿאטער יתרו קאָמע

רש"י

כאנלו דתן ואבירם על דבר המלחי ונקט להרוג את משה נעשה נוחלו בעמוד של ענן: (ה) אל המדבר. אף הגו יודעים במדבר היו חלח בזכות של יתרו דבר הכתוב סהיה יושב בבנודו של עולם ולפרו לגו לנחת הל המדבר מקום תהו נשמוע דברי תורה: (ו) ויאמרו אל משה. ע"י שלוח: אני חותנך יתרו

תרגום אונקלוס

דְּפָרְעֹה: (ה) וְאָתָא יִתְרוֹ חֲמוּהִי דְמֹשֶׁה וּבְנוֹהִי וְאִתְּתֵיהּ לְוָת מֹשֶׁה לְמַדְבְּרָא דְהוּא שָׁרֵי תַּמָּן לְטוּרָא דְאֱלָהָּגְלֵי עֲלוֹהִי יְקָרָא דַיְיָ: (ו) וַאֲמַר לְמֹשֶׁה אֲנָא חֲמוּךְ

וגו'. הם חין חתם יולח נניהי לח נבין חסתן וחס חין חתם יולח נבין חסתן לח נבין סני נניה:

באור

משה וגו', כבר הודעתיך דעת הרמב"ן נפי' זה הפסוק, שכאשר נח יתרו אל משה לח' היו משה הנה עדיין נבר המלחים כי הם נרפידים, ומשה הוא חנה שם מוסב על המדבר, כי גם לפידים במדבר, ותינות הר המלחים מוסבות על וינח יתרו, כאלו אמר וינח יתרו חתן משה ובניו ואשתו אל משה אל המדבר אשר הוא חנה שם, וינח עד הר המלחי' (שהוא בין מדין ומקום חניית משה, ומשם) ויאמר אל משה אני חתנך וגו', שמשם שלח והודיע את גואו, וכן אונקלוס מסב חניית משה על המדבר לא על ההר, כי תרגם לות משה למדברא דהוא שרי תמן לטורא דאתגלי עלוהי יקרא די"י, ויע"ש מוסיף תיבת סמוך דהוא שרי תמן סמיך לטורא דאתגלי וכו', ומשמע מדבריו שאף הוא מסב חניית משה על המדבר, אלא שלדעתו נא יתרו אל משה ממש, אל המדבר אשר הוא הנה שם, והוא סמוך לכל המלחים, ואולם אין סדר הנחת הטעמים מסכים עם הגדולים הללו, כי תיבת המדבר הועמדת נטעם ז"ב, המפסיק יות' מן הטפחא שאחלת שם, ולדבריהם שאשר הוא חנה שם מוסב על המדבר דאוי שתנח הטעמים אחלת שם, ולריך לומר שדעת מניח הטעמים היא כדעת רבי אליעזר שזכרנו למעלה שיתרו בא לאחר מ"ת, כאשר חנו ישראל נגד ההר, ויהיו מ"כ נפסוק הזה שלשה הודעות, וכלן מוסבות על ניאת יתרו, אמר שנא יתרו אל משה, דהיינו אל המדבר דהיינו אל כל המלחים אשר הוא הנה שם, ולכך הניח הטעמי' כאשר הם לפנינו, ואולם אונקלוס ויע"ש הלכו נשטת ר' יהושע שכאשר בא יתרו אל משה לא הנה עדיין נבר סיני כי אם נאחד סין ולריכים מ"כ לשנו' סדר הנחת הטעמים ולאחר אל המדבר עם אשר הוא הנה שם, ולפריך מאם תינות כל המלחים, ואתרנם האשכזי אחז נשטת נעל הטעמים ותרגם ויבא אל משה שכלך לבא אללו, ושרש גואו שלח אליו והודיעו: (ו) ויאמר אל משה, ואחלקו בזה רז"ל אם אחרת כתב לו על דרך ויאמר אחיהם אלך לך נכתב וישלח אל שלמה (ד"ה ב' ג' י'), או שלח לו ע"י שליח, כי גם השליח יתכן שיאמר אני אתכך, אלאון גואו, והנה האומר בפסוק הקודם שבא אל משה ממש, לדיך לפרש ויאמר אל משה וכבר אמר עדם גואו, או תאמר שכאשר בא אל קלה האחיה שלח אל משה. שלא לבא אלין פתאום, הוא ילא לקראתו לכבדו, ולדעת הרמב"ן אין לורך לזה, כי כאשר

מִמִּצְרָיִם: (ג) וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן
מֹשֶׁה אֶת־צִפֹּרָה אֵשֶׁת מֹשֶׁה
אַחַר שִׁלּוּחֶיהָ: (ד) וְאֵת שְׁנֵי בָנֶיהָ
אֲשֶׁר שֵׁם הָאֶחָד גֵּרְשֹׁם כִּי אָמַר
גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה: (ה) וְשֵׁם
הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר כִּי־אֱלֹהֵי אָבִי
בְּעֶזְרִי וַיַּצִּלֵנִי מֵחֶרֶב פַּרְעֹה:

תרגום אונקלוס

מִמְצְרָיִם: (ג) וּרְבַר יִתְרוֹ חֲמוֹהִי דְמֹשֶׁה
יַת צִפּוֹרָה אִתַּת מֹשֶׁה בָּתַר דְּפַטָּרָהּ:
(ד) וְיַת תְּרֵין בְּנָהָא דְּשׁוּם חַד גֵּרְשֹׁם
אֲרֵי אָמַר דַּיָּר הֲוֵיתִי בְּאַרַע נוֹכְרָאָה:
(ה) וְשׁוּם חַד אֱלִיעֶזֶר אֲרֵי מֵימַר אֱלָהֲיָה
דְּאַבָּא הֲוָת בְּסַעֲדִי וְשֵׁיזְבַנִי מֵחַרְבָּא

רש"י

(ה)

המן ונגזר ונעתלק: נמסם ונישחט. שקול מסס כנגד כל ישראל: כי טובים ה' ונו'. זו גדולם על כולם: (ב) אחר שלוחיה. כשאמר לו הקב"ה נתדין לך שוב מלריתם ויקח עשה את אשתו ואת בניו ונו' וילמ מהרן לקראתו ויפגשהו בהר האלהים. מתד לו משה היכן היית כל הזמים הללו מתד לו נתדין. מ"ל תי בים טף וגשים מלו עתך. מתד לו כיון שמזתי שבשתי נתדין ומלו הם בני, מתד לו ויכין מתם תוליכן מתד לו למלדים מתד לו על הרתשונים תנו מלטערין ועכשיו נלטער בם בתלו, מתד לה לכי לבית תניך. נטלה שני בניה והלכה לה (מכילתא). תם הוא מתד שלוחים למתד שבתזירם ושלתם לבית תניה: (ג) אשר שם האתד גרשם. תף על פי שאין זה מקום תולדתם יפרש שם הבנים כי לא היו מקום להזכיר שם תליעזר בהולדו, וכאן דנה להזכיר היזק שעשה הקב"ה עם משה ותילתה שניתן לבם על זה: כי אמר. משה במכל בפסוק הקודם: גרשם, דע כי מנשי ל"ת סומדים הפרלים בתתוכתם בכל הבתים. ומיכ חוששים לשמוד שמות בני מדם, על כן מל תתמה שאמר גרשם בשעה שבר שם, כי הנה קין בשעה קבירתי, ומינו נכון בדקדוק [כי קין מנחי היי"ן, וקבירתי מנחי למ"ד ה"א]. וקשה מזה בת מבזרת יוחבדו. ופירש יפתו הדשם כמו חוזים, הוא שוחם ונקרא יעקן בשעה שילדתו אמו בשולש (ברחב"ע): (ד) כי אלהי אבי. במאמר שאמר בפסוק הקודם: (ה) ויבא יתרו חתן

תרגום אשכנזי קג

פיהרטע: (ג) דא נאהם יהדו משה'ס שווינערפאטער, דיא צפרה נשה'ס פרויא, נאכדעם ער זיא צוריק גשואנדט האטטע: (ג) ער נאהם אויך איהרע צוויא זאהנע: דאפאן איינער גרשם הים, דען ער שפראך, איך בין איין פרעמדלינג אין איינעם אונבעקאנטען לאנדע: (ד) אונד איינער הים אליעזר: דען ער שפראך, דער גאטט מיינעס פאטערס איזט מיינע הילפע גשושזען, אונד האטטע מיך פאה שוערטע פרעה'ס ערשטטזט:

יתרו יח

תרגום אשכנזי

אונד זיין פֿאלק, דיא ישראל, געטהאן. אלס דאר עוויגע נעהמליך ישראל אויס מצרים פֿידרי׳

תרגום אונקלוס

וּלְיִשְׂרָאֵל עַמֵּיהּ אֲרֵי אַפֵּיק יְיָ יָת יִשְׂרָאֵל

רש״י

לו חוה חחת על חמו, הוגד סחנד חת התור׳. והוגד הוח יתרו שנח׳ (שופטי׳ ד׳) תנני חוגד חופן יוסה. ויש רעוחל חניו של יתרו היה ותהו חומר (לעיל ג׳) ותצחנם חל רעוחל תניהן שהתיוקות קורין נחני חניהן חנית. נספרי: חותן משה. כאן היה יתרו מוצנד בתשה חני חותן המלך ולבעגר היה תשה תולה הגדולה בחתיו שנחמר (לעיל ג׳) ויגד חל יתר חותנו: חת כל חשר עשה. להם ניכידת

באור

שמס חנו שנה לחת, ועוד שלחך והודעתי חת חקי האלהי׳ ואת תורתיו (שם ט״ז), שכם הנתונים בגד סיני, ועוד כי למך כאן ויצלח משה את חתנו וילך לו אל ארצו (שם כ״ז), וזה כי׳ לשנה השנית שנעשה מכר סיני כמו שלמך בפ׳ בהעלתך ויאמר לחנך בן לעומל המדיני וגו׳ נסעי׳ מנחנו (במדבר י׳ כ״ט), ושם כתיב ויאמר אליו לא אלך כי אם אל ארצי ואל מולדתי אלך (שם ל׳), והיא ההליכה המוכדת פה, והניחו עוד דאי׳ ממה שלמך נמצנה תורה זו לכם שנת נכר הזה, פנו וסעו לכם וגו׳ (דברי׳ א׳ ו׳ ז׳), ושם נאמר ואתה אליכם נעת הבוא לאמר לא אוכל לבדי שאת אתכם וגו׳ (שם ט׳), ואקח את ראשי שבטיכם וגו׳ (שם י״ו), וזאת היתה עלת יתרו ממחרת בואו, ויאמר שם ונסע אחרן, (שם י״ד), וא״כ לא בא אלא בשנה השנית כאשר נכעו אחוד, וכי׳ דאוי להקדים פרשת דפידים ואניית הכר לפרשה הזאת, והקדימה הכתוב לכתבה כאן, אם כדברי רשב״ם ז״ל שלא להפסיק בין המלות, או כדברי הילמ״ע שי׳ זה בעצור דבר עמלק שהזכיר המלוה להכרית זרעו הזכיר בנגדו הטוב שעשה יתרו עם ישראל כדי שאם יבא מזרעו עם בני עמלק שיזכרו ישראל, אסך אניהם ולא יגעו בהם, ואם בא להכרית עמלק מזרעו עם בני קיני העומדים עמהם והוא דבר שאול שאמר להם כן, ואולם יקשה לדע׳ הזאת עד אמר שלא זכר הכתוב שמעא כי אם מעשה מלחים, ואמתן תורה לא זכר דבר, ובם משה לא ספר לו כלום ממתן תורה, ואיא הבדול׳ בנפלאות ובניונות שעשה הקב״ה עם ישראל, ואמנה יוודע כי ה׳ אלהיהם את ותורתו אמת מין עוד מלבדו, ומפני התימה הזה נאר הרמב״ן לתפוס כדר התיר׳ בפעת ר׳ יהושע, שבא קודם מתן תורה בהיותם בדפידים, והוא נסע ממקומו ובא אל הר סיני הקריב לו, שברי משה הלך לשם לדעות נאן מדין, ומשה אנה אל בם עם ישראל בדפידים שהוא קדוש להר סיני, וכוונת הכתוב ויצא יתרו וגו׳ אל המדבר אשר הוא אנה שם הר האלהי׳ בצא אל הר האלהים חודשה אל המדב׳ אשר בי׳ משה הוא שם, ויאי׳ כמו מקדא מסורש, עיין מה שכתוב מזה בפסוק הבוא, ולדעת הרמב״ן ז״ל גם דפידים במדבר סין, ומדבר סין מגיע עד הר סיני וכולל דפקה אלוש ודפידים, ומחורש שלח לדפידים לאמר למשה אני אתכם יתרו בא אליך (לקמן ו׳), ובא משה אליו והניאו לדפידים ואח״כ בנסעם אל הר סיני, הלך יתרו עמהם, ומה שאמר והודעתי את חקי האלהי׳ ואת תורתיו הם חק ומשפט ודיני שנלטוו במדה, או דיני ממונות שניו להם מעול׳ כמ״ש הרשב״ם, ומה שאמר בפ׳ בהעלתך אין דאי׳ מכרחת, כי יתכן שנפעם הזאת בא יתרו אל הרנו הקדוש למקום ההוא, ובשכה השנית בא שניה אל משה והוא עודנו בהר סיני, ואז בקש משה מאתו והתחנן לו שילך עמהם, כמ״ש שם אל בא תעזב אתנו ובו׳, (במדבר י׳ ל׳ם), ויתרו לא השיב אותו דבר, ובדאה שקבל דבריו ולא עזבו עוד (ויש עוד דרך אחר בהתרת הספק הזאת עיין מה שכתוב מזה בפ׳ בהעלתך, כי שם מקומו), ועל הענין הראשי שזכרנו ממה שאמר ואקח את דאשי שבטיכם וגו׳ לא השיבו המפרשים דבר, ואפשר שכוונת הכתוב בא אמרו בעת ההיא להורות שבבר היה זה קודם לבן בהיותם בדפידים,

עיין

יְהוָה וְנַסִּי: (טז) וַיֹּאמֶר כִּי־יָד עַל־
כֵּס יָהּ מִלְחָמָה לַיהוָה בַּעֲמָלֵק
מִדֹּר דֹּר: פ

יח (א) וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֹהֵן מִדְיָן
חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה

תזלדות אהרן כי יד נכנות נ"ח, ח'. סנהדרין כ', ג':
וישמע זנחים קט"ז, ח':

תרגום אונקלוס

עֲלוֹהִי קֳדָם יְיָ דַּעֲבַר לֵיהּ נְבִין: (טז) וַאֲמַר
בְּשֻׁבוּעָא אֲמִירָא דָּא מִן קֳדָם דְּחִילָא
דְּשִׁבִינְתֵּיהּ עַל כּוּרְסֵיהּ יְקָרָא דְּעִתִּיר
דְּיִתְגַּח קְרָבָא קֳדָם יְיָ בְּרַבְיוּת עֲמָלֵק
לְשֵׁצְיוּתְהוֹן מִדָּרֵי עָלְמָא:

יח (ח) וּשְׁמַע יִתְרוֹ דַּבָּא דְּמֵדְיָן חֲמוּהֵי
דְּמֹשֶׁה יַת כָּל דְּי עֲבַד יְיָ לְמֹשֶׁה

תרגום אשכנזי קב

מיין פאניר: (טז) אונד שפראך פֿערנער: דיא האנד ליגט אויף דעם טראָהנע דעס עוויגען, צום שוואור, דאס דער עוויגע פֿאָן גע-שלעכט צו גענשלעכט ווידער עמלק קריג פֿיהרען ווירד:

יח (א) יתרו פריכטער צו מדין, משה'ס שוויי-גערפֿאטער פֿערנאהם אל-לעם וואס גאָטט פֿיר משה

רש"י

זוכר חת הנס שעשה המקום, ס' הוא נם שלנו: (טז) ויאמר. תסה: כי יד על כס יה. ידו של הקב"ה הורמה ליטול נקמתו להיות לו מלחמה ודינה נעמלק עולמית ואף כם ולא נאמר כסא ואף הסם נתלן לאחיו נשבע הקב"ה שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שיתחה שמו של עמלק כלו וכשיתחה שמו יהיה הסם, שלם והכסא שלם שנאת' (תהלי' ט') יהוויב תמו חרבות לנצח ערי עמלק שכתוב בו (עמוס ח') ועצרתו שמרים נצח (תהלי' ט') ועדיים נתסת חצד זכרם המם תהו תומר תחרוב דס' לעולם יצב הרי הסם שלם. כונן למשפט כסאו הרי כסאו שלם:

יח (א) וישמע יתרו. מה שמועה שמע ובא קריעת ים סוף ומלחמת עמלק: יתרו. שנע שמות נקראו לו רעואל יתר יתרו חצר חצר קני פוטיאל. יתר על שם שיתר פרשה אחת בתורה ואתה תחזה. יתרו לכשנתגייר וקיים המלות הוסיפו

ביאור

על עניו לנך, שאינו תומר דנר הקרוי ולא תשיג ממציגיו, וכן ויקרא לו אל אלהי ישראל (נראשית ל"ג כ'), אל נית אל (שם ל"ה ז') כאשר כתבנו שם, ויקרא שם המקם נוני שרי, אליעזר, עמנואל, ושם המשיח י"י נרקנו, וכן כתב רש"י ז"ל, לא שהמזבח קרוי ה' אלא המזכיר שמו של המזבח זוכר את הנס שעשה הקב"ה: (טז) ויאמר, לכך אני קורא שם המזבח ה' נסי, שהרי הריס הקב"ה את ידו על כסאו ונשבע כי מלחמה לו נעמלק מדר דר, דוגמת כי אשא אל שמים ידי. (דברים ל"ב מ'):

יח (א) וישמע יתרו, משמעות המשך הכתוב כי הוליא ה' כמו כאשר הוליא ה', יאמר שמע יתרו את כל אשר עשה אלהים למשה וליסראל עמו כאשר הוליאם מארץ מלרים, והכוונה על המכות הגדולות והאותות והמופתים וכו', ולכן נשאו לנו ללכת נאלתו אל משה לראות נגדולתו ולדרוש את האלהים, ודנותינו ז"ל שאלו נאכילתא את שמועה שמע ונא, כלומר מאיזה שמועה נתעורר לנא, ואמרו מלחמת עמלק שמע שהיא כתובה נאלו דנרי דני יהושע דני אליעזר אומר מתן תורה שמע, וי"א קריעת יס סוף שמע, והנה לדעת האומר מתן תורה שמע לא נא יתרו אלא להאר מתן תורה, יש להניא ראיות הדנה לזה מן הכתוב שאמר ויבא יתרו חתן משה ונניו ואשתו אל המדנר אשר הוא חונה שם הר האלהים (לקמן י"ח), והרי זה ק"ל אחר הר סיני

שם

תרגום אשכנזי

וְאֶת־עַמּוֹ לִפְי־חָרֶב: פ מפטיר
(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר וְשִׂים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי־מָחֹה אֶמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם:
(טו) וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ

ת"א כהוב מגלה ז', ח', ז"ח ג': ויקרא עקביס מ"ג, פכ"ח:

שלת עמלק אונד זיין פֹּאלק מיט דער שערפֿע דעם שוערטם, (דאז הייסט, ער ערהיללט איינען פֹּאללקאמ־ מענען זיג איבער זיא): (יד) דער עוויגע שפראך צו משה: שרייבע דיזעם צום געדעכטנים אין דאו בוך, אונד טראגע עס אויך דעם יהושע אויף, דען איך ווילל דאז אנדענקען פֹּאן עמלק אונטער דעם היממעל פֹּער־ טילגען: (טו) משה בויעטע איינען אלטאר, אונר נענטע איהן: דער עוויגע איזט

רש"י

להם מסם חמם וערנב חת הסעו': (יב) ויחלום יהושע. תתך רחזי בעוריו ולח הסחיר חלח חלגו' סנהס ולח הרגס כלס תכחן חגו למדי' סעשו ע"ס הדגור סל סכינס: (יג) כתב זחת זכרון. סנח עמלק להזדוב ליסרחל קודס לכל החומות: ושים בחזני יהושע. המבגם חת יסרחל לחרן סיגוח חלת יסרחל בסלס בו חת גמולו כחן נרמז בו לתסם סיהושע מכגים חת יסרחל לחרן: כי מחה חמחה. לכן חני מזהירך כי חפן חני לתחותו: (טו) ויקרח סמו. סל מזבח: ה' נסי. הקב"ה עשה לגו כחן גם. לח סתמזבח קרוי ה' חלח המזכיר שמו סל מזבח

תרגום אונקלוס

מיין

יְהוֹשָׁעַ יַת עֲמָלֵק וְיַת עַמֵּיהּ לְפִתְגַם דְּחַרְבָּ: (יד) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּתַב דָּא דּוּכְרָנָא בְּסִפְרָא וְשַׁוִּי קֳדָם יְהוֹשָׁעַ אֲרֵי מְמַחָא אֶמְחֵי יַת דּוּכְרָנָא דַּעֲמָלֵק מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא: (טו) וּבְנָא מֹשֶׁה מַדְבְּחָא וּפָלַח

באור

ונכונה: (יג) ויחלש, נלחם, כדכתיב קול ענות חלוסה (לקמן ל"ב י"ח) [והוא פה פעל יולא, ונמלא גם פעל עומד, ובנד ימות ויחלש (מיוב י"ד י')]: (יד) בספר, בפתחות הבי"ת בספל הנודע והוא ספר התורה, וכן תרגם המסכתי, וזו היא המלוה הכתובה לנו בתזכה תורה זכור חת חשר עשה לך עמלק (דברים כ"ה י"ז): באזני יהושע, שהוא ימלוך עליהם וילוה חת בני ישראל לנלם לו חת גמולו: כי מחה אמחה, לכך חני מזהירך כן, כי חפן חני למחותו, בעבור שהכעיסו חת הנס, כי חלופי חלוס נבהלו מפחדו בעבור החותות שעשה במלרים ובים וככה תומג ופלשת, וזה עמלק שמע בגבורתיו ונפלחותיו בעבור ישראל והוא ממקום רחוק לבלחם עמהם ולח פחד מהנס, וכן כתוב ולח ירח חלהים (שם י"ח): (טו) שמו, של מזבח: ה' נסי, פירש"י הקב"ה עשו לנו כאן נס עכ"ל, והוא מדברי רז"ל בתכילתא ויהי' לפ"ז תיבת נס במקום הזה שם משותף לפלח או תופת, וחז"ל רגילים להשתמש בה על הענין הזה, וחולם בכל מקום שתמלא בתנ"ך לא תורה כי חם על עץ חרוך ודק ובלחשו וילון חו דבל שחרימין לחות בלבח המלחמה חו בחניות, ויתכן מ"כ לפרשו בם כאן מהענין הזה, ה' נסי, הקב"ה הי' לי לנס להתנוסס על חויבי ולהנקם ממנו כענין שנאמר נתת ליראיך נס להתנוסס (תהלים ס' ו'), וכן כתב הרל"ק בשרשים שרש נסס, וכן תרגם המסכתי, ואונקלוס בחרו מלשון פלח ותופת, ותרגם ופלח עלוהי קדם יי דעבד לי ניסין, ירחה שרלה להשמיל שלח תחשוב שהמזבח קרוי ה', והרחב"ע כתב שתינת מזבח מוסבת לחרת עמה וכן הוא מזבח ה' נסי, וחולם הלחנו שכן דרך קלילת הסס בל"הק, יורה לפעמים

על

בשלח יז

רֹאשׁ הַגִּבְעָה: (יא) וְהָיָה כַּאֲשֶׁר
יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגָבַר יִשְׂרָאֵל
וְכַאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ וְגָבַר עֲמָלֵק:
(יב) וְיְדֵי מֹשֶׁה כְּבֵדִים וַיִּקְחוּ־אֶבֶן
וַיָּשִׂימוּ תַּחְתָּיו וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ
וְאַהֲרֹן וְחוּר תָּמְכוּ בְיָדָיו מִזֶּה
אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד וַיְהִי יָדָיו
אֱמוּנָה עַד־בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ:
(יג) וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת־עֲמָלֵק

תולדות אהרן והיה כ"ם כ"ט, ג'. הענית י"ה, ג':
ויחלוש זכחים קט"ז, ח':

תרגום אונקלוס

לְרִישׁ רְמָתָא: (יא) וַהֲוָה כַּד מְרִים
מֹשֶׁה יְדוֹהִי וּמִתְגַּבְּרִין דְּבֵית יִשְׂרָאֵל
וְכַד מַנַּח יְדוֹהִי וּמִתְגַּבְּרִין דְּבֵית עֲמָלֵק:
(יב) וִידֵי מֹשֶׁה יְקִרָן וּסְיִבוּ אַבְנָא וְשַׁוִּיאוּ
תְּחוֹתוֹהִי וִיתֵב עֲלָהּ וַאֲהַרֹן וְחוּר סָעִידִין
בִּירוֹהִי מִכָּא חַד וּמִכָּא חַד וַהֲוָאָה יְדוֹהִי
פְּרִישָׁן בְּצָלּוּ עַד דְּעָאל שִׁמְשָׁא: (יג) וּתְבַר

תרגום אשכנזי קא

הוּר אבער שטיגען אויף דיא
שפיטצע דעם היגעלס:
(יא) וועז משה זיינע האנד
אין דער האָהע הילט, גיאד
ישראל נישכטיגער, אונד
וועז ער זיא זינקען ליס, וואר
עמלק נישכטיגער: (יג) אלס
משה דיא הענדע שוועהר
וואודען, נאהמען זיא איי־
נען שטיין, לעגטען זָאלכען
איהם אונטער, אונד ער זעצ־
טע זיך דאדויף, אהרן אונד
חור אבער אונטערשטיצ־
טען זיינע הענדע, פָּאן די־
זער זייטע אייניער, אונד פָּאן
דיזער זייטע אייניר, זָא הילי־
טען זיינע הענדע אויס ביז זָאנ־
נענאונטערגאנג: (יג) יהושע
שלוג

רש"י

שלדיטים שלסם לעגור לפני התיבה שנתענו' היו
שדוי': חור. בנם של מרים היה וכלב נעלם:
(יא) כאשר ירים משה ידו. וכי ידיו של משה גולחו'
התלחמ' וכו' כדאיתא בר"ה: (יב) וידי משה כבדים.
בגיגל שנתענל בתלו' ומנם תחר תחתיו נתייקרו ידיו:
ויקחו. אהרן וחור: חגן ויסיתו תחתיו. ולא יצא
לו עד כך וכסת תחר ישראל שרויין בצער חף חני
תהיה עתהם בצער: ויהי ידיו אמונה. ויהי משה
ידיו בתחונה פרושו' השמים בתפלה בתחנה ובכונה:

באור

אהרן וחור, בעצור לוקך לפרש תמהו בידיו: (יא) כאשר ירים משה ידו, וכי ידיו של משה גולחות היו המלחמ' וכו' כדאיתא בר"ה (דף כ"ט ע"א) (רש"י): וכאשר יניח ידו, דרך הפשט כאשר הניח ידו נאומם מפני כובד ידו נאה שבגד עמלק, ולזה לאהרן וחור שיתמכו בהם ולא ימיחם עוד: (יב) וידי משה כבדים, ידעתו שאין כח בחדם לפרוש ידיו יום שלם ואפי' שעות מועטו' אף כי עד בא השמש, והנה הזכיר וידי משה כבדים יותר מידי שאר הזקנים, על כן לא היו יכול להרימם תמיד, ולדעת המתרגם האשכנזי הכוונה, כאשר התחילו ידי משה להיות כבדים ואמר כבדים לשון זכר, כי יד זכר ונקבה, כמו והנה יד שלוחה אלי, והנה זו מגלת ספר (יחזקאל ב' ט'): וישב עליה, שלא היו יכול לעמוד ושבו מקומו באבן שאמו תחתיו: אבונה, לשר עומד וקייס והוא שם לשר, ועניני כמו נאמונה, והכוונה שהיו ידיו עומדות וקיימות בנומתן, וכן תרגם האשכנזי, ואונקלוס תרגם והואה ידוהי פריסן בצלו, וכן פירש"י ז"ל שהיו ידיו פרוסות השמים בתפלה בתחנה
ובכונה

בִּרְפִידִם: (ט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר־לָנוּ אֲנָשִׁים וְצֵא
הִלָּחֶם בַּעֲמָלֵק מָחָר אָנֹכִי נִצָּב
עַל־רֹאשׁ הַגִּבְעָה וּמַטֵּה
הָאֱלֹהִים בְּיָדִי: (י) וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ
כַּאֲשֶׁר אָמַר־לוֹ מֹשֶׁה לְהִלָּחֶם
בַּעֲמָלֵק וּמֹשֶׁה אַהֲרֹן וְחוּר עָלוּ

תולדות אהרן בעמלק יומח נ"ג, ג':

תרגום אשכנזי

אונד שטריטט מיט ישראל
צו רפידים: (ט) משה
שפראך צו יהושע: זוכע
אונם טאפֿערע מענער
אויס, אונד ציהע הין, שטרי־
טע מיט דעם עמלק; מאָר־
גען שטעהע איך אויף דער
שפיטצע דיזעם היגעלם, דען
גאָטטליכען שטאב אין מיי־
נער האנד: (י) יהושע
טהאט וויא איהם משה גע־
זאגט, מיט עמלק צו שטרי־
טען; משה, אהרן אונד
חור

רש"י

(ט) נחר לנו. לי ולך הטוהו לו מכחן חתרן יהי כנוד תלמידך חביב עליך כשלך וכנוד חניירך כחול' רנך מנין שנאמר (במדבר י"ג) ויחמר מהרן חג מסח בי חדוני והנח מהרן גדול מחחיו היה ועוס' חת חניירו כרגע, ומורח נכך כחורח שמים מניין שנאמר. (במדב' י"ח) חדני מסח כלחם כלס מן העולם חיינין הס כלייס הנורלי' נך כחלו מדרו נמקב"ס: ונח הלחם. לא מן הענן והלחם נו: מחר. נעת המלחמם חנכי נצב: נחר לנו חנשי'. נגוריס וירחי חנח שתהח זכותן מכייעתן. דנר מחר נהר

לנו חנשים שיורעין לנטל כספים לפי שהני עמלק מכשפין היו: (י) ומשה מהרן וחור. מכחן לתענית

תרגום אונקלוס

יִשְׂרָאֵל בִּרְפִידִים: (ט) וַאֲמַר מֹשֶׁה
לִיהוֹשֻׁעַ בְּחַר לָנָא גוּבְרִין וּפוֹק אֲגַח
קְרָבָא בַּעֲמָלֵק מָחָר אֲנָא קָאֵים עַל
רֵישׁ רָמְתָא וְחוּטָרָא דְּאֱלָהָא בִּידִי
נְסִין מִן קֳדָם יְיָ בִּידִי: (י) וַעֲבַד
יְהוֹשֻׁעַ כְּמָא דַאֲמַר לֵיהּ מֹשֶׁה לַאֲגָחָא
קְרָבָא בַּעֲמָלֵק וּמֹשֶׁה אַהֲרֹן וְחוּר סְלִיקוּ

באור

הוא היושב בתוך הענן: (ט) יהושע, הוא כין הנביא מלישמע בן נמיהוד שבי' נעל דגל מפרים וקרחו הכתוב כאן יהושע נשם שקרחו משה בדבר המרגלים (הדחב"ע), ויתכן שמשה קרא לו כן מיום היותו כאשר נפרש נעז"ה בפרשת שלח לך (במדבר י"ג ט"ז): בחר לנו, דרך הלשון לומר ככה נאמר לנו, שבו לנו נזה (ולקמן כ"ד י"ד) ואף הלועז כן דרכו לפעמים ועם תדקדק תמלא בו תמיד הורחת הלוחן והסועדים, כמ"ש נפסוק לך לך מאלצך (נרחשית י"ב א'): אנשים, ידועים נעלי נבורה מלחמה כמו כלס מכשים (נתקנד י"ב ג'), וחזקת והיית לאיש (מלכים א' ב' ג'): וצא הלחם, לא ממחכה יצרחל להלחם נעמלק: מחר, נעת המלחמה אני נלא: ומטה האלהים, כתרגומו חוטרא דאתעבידו בי' נסין מן קדם ה': בידי, שאניס בו ידי להתפלל, והכה עלה אל רחש הבנעה, כדי שירחה את ישרחל הנלחמים ויהיס עינו עליהס לטובה, וגם הס ירחו אותו נוסף כפיו ומתפלל ויבטחו בו ויוסיפו אומץ וגבורה למלחמה, והי' כל הענין הזה, מפני שבי' עמלק גוי איתן וחזק מאד וישרחל לא רחו מלחמה מעולם כאשר אמר אין יהחס העם נרחתם מלחמה (לעיל י"ג י"ז), והי' עיף ויגע בכתוב נאשכה תורה (דנרים כ"ה י"ח), על כן פחד מהם והופלך לכל התפלה והתחנה הזאת (מדנרי הרמב"ן): (י) ויעש, הזכיר

מהרן

בשלח יז

(ה) הִנְנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ שָׁם עַל־
הַצּוּר בְּחֹרֵב וְהִכִּיתָ בַצּוּר
וְיָצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם וְשָׁתָה הָעָם
וַיַּעַשׂ כֵּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי זִקְנֵי
יִשְׂרָאֵל: (ו) וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם
מַסָּה וּמְרִיבָה עַל־רִיב בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְעַל נַסֹּתָם אֶת־יְהוָה
לֵאמֹר הֲיֵשׁ יְהוָה בְּקִרְבֵּנוּ
אִם־אָיִן: פ
(ז) וַיָּבֹא עֲמָלֵק וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל

תולדות אהרן הנני ל"ת פ"ו, ג': והביה כס סס:
ויבא סנת קי"ח, ג'. מגלה ל"ג, ע"ח:

תרגום אונקלוס

סַב בִּידָךְ וְתֵיזִיל: (ו) הָא אֲנָא קָאֵים
קֳדָמָךְ תַּמָּן עַל טִינְרָא בְּחוֹרֵב וְתִמְחֵי
בְּטִינְרָא וְיִפְקוּן מְגִיהּ מַיָּא וְיִשְׁתֵּי עַמָּא
וְעַבַד כֵּן מֹשֶׁה לֶעֵינֵי סָבֵי יִשְׂרָאֵל:
(ז) וּקְרָא שְׁמָא דְאַתְרָא נַסִּיתָא וּמַצּוּתָא
עַל דִּנְצוֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל דְּנַסָּאוּ קֳדָם
יְיָ לְמֵימַר הֲאִית שְׁכִינְתָא דַּייָ בֵּינָנָא אִם
לָא: (ח) וַאֲתָא עֲמָלֵק וַאֲגַח קְרָבָא עִם

תרגום אשכנזי ק

געהע: (ו) איך ווערד
זעלבסט אויף דעם פֿעלזען צו
חרב פֿאָר דיר שטעהען, זאָ
זאָללסט דוא דען פֿעלזען
שלאגען, אלסדען ווירד
וואסער אוים איהם פֿלי-
סען, דאמיט דאז פֿאָלק
טרינקען קאָננע. דיזעם
טהאט משה פֿאָר דען אוי-
גען דער עלטעסטען אוים
ישראל: (ז) מאן נענטע
דען נאהמען דעם אָרטעם
מסה אונד מריבה; ווייל דיא
קינדער ישראל נעצאנקט
חאטטען, אונד ווייל זיא
דען עוויגען פֿערזוכט האט-
טען, שפראכען נעהמליך:
איזט אויך דער עוויגע אונ-
טער אונס, אָדער ניכט?
(ח) דאז פֿאָלק עמלק קאם,

אונד

רש"י

נו את היהור ואת תומריכ עליו שהוא לסורעגות
ירחו עתים שחף לטוג' יוחו תוכן: (ו) והכיגנור.
על הגור לא נאמר הלה גלוי תכאן שמטים הי'
על מין דגר חזק ושמו סגפירינון והגור יגקע מפניו:
(ח) ויבא עמלק וגו'. סתך פ' זו למקרא זה גומר
תמיד הני ניניכם ומזומן לכל נרכיכם ואתם תומרי'
היש ה' נקרבנו אם אין. חייכם שהכלג זה וגוסך
אתכם ואתם נועקים לו ותדעו היכן הגי. תסל
לאדם שהרכיב גנו יגל כתפו וילך לדרך היה אותו
הגן נוחם אפן ואומר אפא טוב אפן זה ותן לי
והוא נותן לו וכן שניים וכן שלישי שגעו נאדם

אחד א"ל אותו הגן נאית אית אגא א"ל אגיו אינך יודע היכן הגלוכו מעליו ונא הכלג ונסטו:

באור

ולהגיד להם כמנהג המחנות: (ו) הנני עמד וגו', הכוונה תלך עד שתגיה לותי עומד לפניך על הגור, וכתב הרמב"ן ז"ל נעגור כי הפלא גמים גמקום הזה עתה הי' קגוע שהי' הנאר עמהם כל ימי המלגר כדגרי רגותינו נעגור זה נגלה עליהם השכינה גמקום ההוא כמו שאמר גמן וגקר ולחיתם את כגור ה' (לעיל ט"ז ז'), נעגור היותו פלא קיים: (ז) ויקרא, משה לו הקורא: על ריב וגו', גמה דסייס פתח, וכמוהו ותתן לילהק את יעקב ואת עשו ואחר כך ותתן לעשו (יהושע כ"ד ד'): (ח) ויבא, גוי עמלק הוא

בשלח יז

וַיָּלֶן הָעָם עַל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר
לָמָּה זֶּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם
לְהָמִית אֹתִי וְאֶת־בָּנַי וְאֶת־
מִקְנָי בַּצָּמָא: (ד) וַיִּצְעַק מֹשֶׁה
אֶל־יְהוָה לֵאמֹר מָה אֶעֱשֶׂה
לָעָם הַזֶּה עוֹד מְעַט וְסָקְלֻנִי:
(ה) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲבֹר
לִפְנֵי הָעָם וְקַח אִתְּךָ מִזִּקְנֵי
יִשְׂרָאֵל וּמַטְּךָ אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ
אֶת־הַיְאֹר קַח בְּיָדְךָ וְהָלָכְתָּ:

תולדות אהרן ומטך פנסדרין נ"ט, ב':

תרגום אשכנזי

דאז פֿאָלק נאך וואסער דורשטעטע, פֿיהרטע עם אויפֿריהרישע קלאגען איבער משה, אונד שפּראך: ווארום האסט דוא אונס אוים מצרים העדויס געפֿיהרט, מיך אונד מיינע קינדער אונד מיין פֿיה פֿאָר דורשט אומקאָממען צו לאכטען? (ד) משה שריא צום עווי־גען, שפּראך: וואס זאָלל איך נון מיט דיזעם פֿאָלקע אנפֿאנגען? עס פֿעהלט נור וועניג, זאָ שטייניגען זיא מיך: (ה) דער עוויגע שפּראך צו משה: געה פֿאָר דעם פֿאָלקע הער, נים אייניגע פֿאָן דען עלטעסטען אויס ישראל מיט דיר, אונד דיי־נען שטאב, מיט וועלכען דוא דען פֿלום גשלאגען, נים אין דיינע האנד אונד גע־

רש"י

נים: (ד) עוד מעט. חס חתתין עוד מעט וסקלוני: (ה) עבור לפני העם. ורחם הס יסקנוך למה הוצאת נעז על נני: וקח אתך מזקני ישראל. לעדות שירחו שעל ידך המים ונחים תן הנור ולח יחמרו מעיגו' היו שם מימי קדם: ומטך אשר הכית בו את היאור. מה ת"ל אשר הכית בו את היאור אלא שהיו ישראל חומרים על המצה שחיגו מוכן אלא לפודעגות בו לקח פרעה ומגרים כתם מכות במגרים ועל הים לכך נאמר אשר הכית

תרגום אונקלוס

וְאִתְרַעַם עַמָּא עַל מֹשֶׁה וַאֲמַר לְמָא דְנַן
אַסֵּיקְתָּנָא מִמִּצְרַיִם לְקַטָּלָא יָתִי וְיָת בְּנַי
וְיָת בְּעִירֵי בְּצָחוֹתָא: (ד) וְצַלִּי מֹשֶׁה
קֳדָם יְיָ לְמֵימַר מָה אַעֲבִיד לְעַמָּא הָדֵין
עוֹד זְעֵיר פּוֹן וְיִרְגְּמִנְנִי: (ה) וַאֲמַר יְיָ
לְמֹשֶׁה עֲיֹבַר קֳדָם עַמָּא וּדְבַר עִמָּךְ מְכָבֵי
יִשְׂרָאֵל וְחוּטָרָךְ דִּי מְחֵיתָא בֵּיהּ יָת נַהֲרָא

באור

להוליכם ממקן מלריס: (ד) עוד מיעט, מס ממתין עוד מעט, כן פירש"י ז"ל [ולפיעתו תפי' הומ"ו של וסקלני מחגדת ניהם הסנה מס ימתין], והמתרגם המסכנוי תרגמו כאלו ממר לימו חסר כי מס מעט, כלומר עס מריגים עמי ומתלונני' עלי נחזק רב, ולא חסר להם כי מס ימיו סוקלין מותי, [ולפיעתו תפי' שמוש הומ"ו כשמוש הסי"ן עוד מעט ויסקלוני, וממלמו דגים כמוה]: (ה) עבר לפני העם, כי היו נרפידים, והגוד מסר ממנו ילמו המים היה נחוצ, והולרך מסה לעגוד לפני העם ולהוליכם מרפידים לחורב כמהלך פרסה הו פרסאות רחוק מן המחנה, ע"כ ממר לו הנס ימקדם לפני העם הוא וזקני ישרהל עמו, והנה לא הלכו מחריו כל העם הל חורב לפתות כי לא נהו לפני הר סיני עד למחרי כן נחדש הנליסי, לגל שלהו לסם נעריהם ונהמתם לשמוש מים

ולהנים

יז (ח) וַיִּסְעוּ כָל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר־סִין לְמַסְעֵיהֶם עַל־פִּי
יְהוָה וַיַּחֲנוּ בִּרְפִידִים וְאֵין מַיִם
לִשְׁתֹּת הָעָם: (ג) וַיָּרֶב הָעָם עִם־
מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ תְּנוּ־לָנוּ מַיִם
וְנִשְׁתֶּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה מַדּוּ
תְרִיבוּן עִמָּדִי מַדּוּ תְנַסּוּן אֶת־
יְהוָה: (ג) וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמָּיִם

תולדות אהרן בדפידים סנהדרין ק"ו, ח'. נכירות ה', ג'. עירכין ט"ו, ח': וירב סס סס:

תרגום אונקלוס

יז (ח) וּנְטָלוּ כָּל כְּנִישְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמַּדְבְּרָא דְסִין לְמַטְלָנֵיהוֹן עַל מֵימְרָא דְיָי וּשְׁרוֹ בְּרָפִידִים וְלֵית מַיָא
לְמִשְׁתֵי עַמָא: (ג) וּנְצוּ עַמָא עִם מֹשֶׁה וַאֲמָרוּ הָבוּ לָנָא מַיָא וְנִשְׁתֵי וַאֲמַר לְהוֹן
מֹשֶׁה מַה אַתּוּן נָצַן עִמִי מַה אַתּוּן מְנַסָן קֳדָם יְיָ: (ג) וּצְחִי תַמָן עַמָא לְמַיָא

תרגום אשכנזי צט

יז (ח) ריא נאנצע נעמיי-
דע דער קינדער
ישראל'ס בראך פֿאן דער
ווישטע סין אויף, אום איח-
רע ציגע נאך דעם בעפֿעהל
דעס עוויגען פֿאָרט צו זעט-
צען. זיא לאגערטען זיך צו
רפידים, דא האטטע דאז
פֿאלק קיין וואסער צו טרינ-
קען: (ג) דאז פֿאלק צאנק-
טע מיט משה, זיא שפּרא-
כען: שאפֿט אונס וואסער
דאם וויר טרינקען! נישה
שפּראך צו איהנען: וואם
צאנקט איהר מיט מיר?
וואם פֿערזוכט איהר דעז
עוויגען? (ג) אלם אבער

דאז

רש"י

יז (ב) תים תנסון. לומר היוכן לה׳ מיס נתון

מִמַּדְבְּרָא דְסִין לְמַטְלָנֵיהוֹן עַל מֵימְרָא דְיָי וּשְׁרוֹ בְּרָפִידִים וְלֵית מַיָא
לְמִשְׁתֵי עַמָא: (ג) וּנְצוּ עַמָא עִם מֹשֶׁה וַאֲמָרוּ הָבוּ לָנָא מַיָא וְנִשְׁתֵי וַאֲמַר לְהוֹן
מֹשֶׁה מַה אַתּוּן נָצַן עִמִי מַה אַתּוּן מְנַסָן קֳדָם יְיָ: (ג) וּצְחִי תַמָן עַמָא לְמַיָא

באור

לקוחות: צנצנת, נלוחית על חרס, ומין לו חנך נמקלח: לפני ה', לפני המלון:
(לה) ארץ נושבת, מלן סיחון ועוג, כי סס מכלו נס מלחס המלן: את המן אכלו
עד באם אל קצה ארץ כנען, ועס לחס המלן מכלו מת המן מחר נמס מל מלן סיחון
ועוג עד סענדו מת הירדן ונחו מל קלה מלן כנען, כדכתיב ניהושע (ה' י"ג) ויסנע
המן ממחלפ: (לו) עשירית האיפה, המיפה שלש סמין, והסמה ו' קנין, והקנה ו'
לוגין, והלוג ו' ניליס. כמלח עזידית המיפה מ"ג ניליס וחומש ניליה- והוא שעור
לחלה ולמנחות (רש"י):

יז (א) למסעיהם, שלח נחו נמסע הלמסון ממלנר סין לרפידים. כי לם מסס לרפקה
ומחרי כן למלוש ומחלוש לרפידים, וזהו למסייהס על פי ה', ולח נח הכתוב
לפרש מסעיהס כי לם תלונותיהס, שנתחלת נושס מל המלנר התלוננו על הלחס
ועתה הנו עגל המים: ואין מים לשתות העם. כשנמו לשס רחו שלין שס מעינות מיס
לשתות העס: [לשתית העם, לפי דקדוק הלשון רחוי לומל ולין מיס לעס לשתית,
וע"כ יפורש שנח פה התקוד נמקוס הסס, ושעורו ולין מיס לשתייח העס, וכמוהו
מקן עשר שנים לשנת מלרס (נרחשית ט"ו: נ'), פי' ליסיבת מלרס, כן פי' ר"ע ספורנו]:
(ב) וירב העם עם משה, מיך טרס נגד מליהס הלורך למיס עשו מריבה עס משה:
הנו לנו מיס, למשה ולאהרן היו מלבריס לף שלח הזכיר הכתוב כי לם משה, כי משה
לח דבר עס ישרחל רק ע"י לחרן: מה תריבון עמדי וגו', לחר להס לין הריב הזה כי
לם לנסות לת השס היוכל תת לכס מיס. ולס תחריבו ותתפללו חל השס, לולי יעשה
נחכם: (ג) ויצמא, בחשר התחזק עליהס הלמח, התלעמו על משה כי הרע להס
להוליחם

בשלח טז

אַהֲרֹן קַח צִנְצֶנֶת אַחַת וְתֶן־
שָׁמָּה מְלֹא־הָעֹמֶר מָן וְהַנַּח אֹתוֹ
לִפְנֵי יְהוָה לְמִשְׁמֶרֶת
לְדֹרֹתֵיכֶם: (לד) כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה וַיַּנִּיחֵהוּ אַהֲרֹן לִפְנֵי
הָעֵדֻת לְמִשְׁמָרֶת: (לה) וּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת־הַמָּן אַרְבָּעִים
שָׁנָה עַד־בֹּאָם אֶל־אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת
אֶת־הַמָּן אָכְלוּ עַד־בֹּאָם אֶל־
קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן: (לו) וְהָעֹמֶר
עֲשִׂרִית הָאֵיפָה הוּא: פ שביעי

תרגום אשכנזי

שפראך צו אהרן: נים איינע פלאשע, טוהע הינין איינען עמר פאָלל מן, אונד זעטצע עם פאָר דעם עוויגען הין, צור פערוואהרונג פיר אייערע נאכקאָמען: (לד) וויא דער עוויגע דעם משה גע־באָטהען. אהרן זעטצטע עס הין, פאָר דיא צייגניס־לאדע צור פערוואהרונג: (לה) דיא קינדער ישראל ס אסען דען מן פירציג יאהר, ביז זיא אין איין בעוואָהנטעס לאנד קאמען: דען מן אסען זיא, ביז זיא אין דיא אנ־פאנגסגרענצע דעס לאנדעס כנען קאמען: (לו) דער עמר איזט דער צעהנטע טהייל איינעס איפה:

בשלח טז

אַהֲרֹן קַח צִנְצֶנֶת אַחַת וְתֶן־
שָׁמָּה מְלֹא־הָעֹמֶר מָן וְהַנַּח אֹתוֹ
לִפְנֵי יְהוָה לְמִשְׁמֶרֶת
לְדֹרֹתֵיכֶם: (לד) כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה וַיַּנִּיחֵהוּ אַהֲרֹן לִפְנֵי
הָעֵדֻת לְמִשְׁמָרֶת: (לה) וּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת־הַמָּן אַרְבָּעִים
שָׁנָה עַד־בֹּאָם אֶל־אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת
אֶת־הַמָּן אָכְלוּ עַד־בֹּאָם אֶל־
קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן: (לו) וְהָעֹמֶר
עֲשִׂרִית הָאֵיפָה הוּא: פ שביעי

רש"י

תולדות אהרן. והן הוליות י"ג, ח'. כליתות ה', ח': לפני יהוה סס. בניתות סס: לדרתיכם סס סס: ובני קהת ל"ח, ח': והעבור ערוגין פ"ב, ג':

תרגום אונקלוס

וְהַב תַּכָּן מָלֵי עוֹמְרָא מָנָא וְאַצְנַע יְהֵיה
קֳדָם יְיָ לְמַטְרָא לְדָרֵיכוֹן: (לג) כְּמָא דִי־
פַקִּיד יְיָ לְמֹשֶׁה וְאַצְנְעֵיהּ אַהֲרֹן קָרָם
סַהֲדוּתָא לְמַטְרָא: (לה) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲכָלוּ
יַרְתָּ מָנָא אַרְבְּעִין שְׁנִין עַד דַּעֲלוּ לְאַרַע
יְתִיבְתָּא יַת מָנָא אֲכָלוּ עַד דַּאֲתוֹ לְסָיְפֵי
אַרְעָא דִכְנָעַן: (לו) וְעוּמְרָא חַד מִן עַסְרָא
בְּתַלַת סְאִין הוּא:

רש"י

נחמר מקרח זה עד שנגנז חסל מועד חלח שנכתב כאן נפרשת המן: (לה) חרנעים שנה. וחלח חסר ג' יום הס שהוי נט"ו בחיור ורך לחם המן תחלה ונט"ו נגיסן פסק שנחתר ויסגות המן מחחרת חלח מביח שסעונות שהוליחן ישרחל מחלרי' טעמו נהם טעם מן: חל חרץ נושבת. לחחר שעברו חת הירדן. (י"ח שעבד הירדן מיוסבת ושוגם שנחתר חעברם נח וחרחם חת קחרן הטוגם חסר בעבר הירדן ותרגום חל נושבת יתבתח כ"ל מיושב רש"י יען): חל קלה חרץ כנען. בתחלת הבגול קודם שעברו חת הירדן וכס ערבות מואב נתלהו מכחיסין זם חת זה חלח בערבות מואב כשחת משה בז' בחדר פסק המן מליהד ונסתפקו ממן שלקטו בו ביום עד שהקריבו העומר בט"ז בניסן שנאמר (יהושע ה') ויחכלו מעבור הארץ מחחרת הפסח: (לו) עשירית האיפה. החיפה שלש סחין וסאתה שסס קנין ומקב ד' לוגין והלוג שסס ביצים נתנך עשירית החיפה מ"ג ביצים וחומש ביצה והוח שיעור לחלה ולמנחות:

באור

(לג) ויאמר משה אל אהרן, לאחר שסוקס המשכן בזהב שנים שני' שס מדון העלות, ושם הימה הפרשה הזאת הרמויה להכתב, ונכתבה במקום הזה לספר הנם, שעתיד המן לבודות

מָן וְהוּא כְּזֶרַע גַּד לָבָן וְטַעְמוֹ
כְּצַפִּיחִת בִּדְבָשׁ: (לא) וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
מְלֵא הָעֹמֶר מִמֶּנּוּ לְמִשְׁמֶרֶת
לְדֹרֹתֵיכֶם לְמַעַן | יִרְאוּ אֶת־
הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הֶאֱכַלְתִּי אֶתְכֶם
בַּמִּדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם: (לג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־

שפייזע מן: דער מן וואר
וויא קאָריאנדער זאמען:
וויים, אונד זיין געשמאק
וואר, וויא קוכען מיט האָ־
ניג: (לא) משה שפראך:
דיזעם האט דער עוויגע גע־
באָטהען, איין עמר פּאָלל
דאַפּאָן זאָלל צור פּערוואהּ־
רונג פּיר אייערע נאכקאָמ־
מען זיין: דאמיט זיא דיא
שפייזע זעהען, דיא איך
אייך צו עסען גענעבען
אין דער ווימטע, אלם איך
אייך אוים דעם לאנדע מצרים
געפּיהרט: (לג) משה

שפראך

תולדות אהרן בדבש יומח ע"ח, ג':

תרגום אונקלוס

גִּידָא חִיוַר וְטַעֲמֵיהּ כְּאֶסְקְרִיטָוָן בִּדְבָשׁ:
(לג ו) וַאֲמַר מֹשֶׁה דֵּין פְּתֶגְמָא דְּפַקִּיד יְיָ
מְלֵי עוֹמְרָא מִנֵּיהּ לְמַטְרָא לְדָרֵיכוֹן בְּדִיל
דְּיֶחֱזוֹן יָת לַחְמָא דְּאוֹכֶלִית יַתְכוֹן בְּמַדְבְּרָא
בְּאַפְקוּרְתִי יַתְכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם:
(לג) וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן סַב צָלוּחִית חָדָא

רש"י

קול"ויאנדר וזרע סלו עגול ולבן וטעמו לבן ודמה היה לבן ולבן כמכל לזרע גד חלח לעניו העגול כזרע גד היה ודוח לבן: כלפיחת. בלק סמטבלין חותו בדבש וקורין לו חסקריטין בל' מסנה ודוח תלבוש סל חנקלוס: (לב) למשמרת. לגניזה: לדורותיכם. בימי ירמיהו כשהי' ירמיהו מוכיח' להם חין חתם עוסקי' בתורה והם חומרים בניח מלחכתנו ונעסוק בתורה מהיכן נתפרנם הוליח להם לגלות הזה לחר להם חתם רחו דבר ה' שמעו לח לחמר הלח רחו בזה נתפרנסו חבוחיכם הרבה סלוחין יש לו לתקוע להכין תזון ליכלו: (לג) נצנצת. נלוחית סל חרס כתרגומו: ושנח חותו לפני ה', לפני חהרון ולח

באור

עשב שמו (קאָריאנדער), וזרע שלו עגול ולבן, ודמה לו' לבן ולבן כמשל לזרע גד שלח לעניו העגול, כזרע גד לו', ודוח לבן, [ומלמנו בתקום לחר שלעניו הלבניות התחילו לדבר לחר, ועיקר כעין הבדלח (בתדבר י"ח ז')]: כצפיחת בדבש, בלק סמטבלין חותו בדבש, ולין לו חבר בתקלח, [ולשון הרמב"ם ושעמו כלפיחת בדבש, ולהלן הוח חומר ולי' טעמו כטעם לשד הבמן (שם ח')], פירשו בנותיו כדבש לתיקוחת שמן לזקנים, ולמי חומר לפי פשוטו כשחוכלין חותו כמות שהוח בלח טחינה הוח כלפיחת בדבש, כמו המגוזים קודם טחינה וכתיבה מתוקין הם, משל להלן כתוב ושמנו בדשיה חו דבו בשמנה (שם), לפיכך ולי' טעמו לשמנית כמו המגוזים שבעשים שמן לחר בתיבה וכן הזתים, לפיכך כתוב כאן וטעמו, ושם ולי' טעמו כטעם לשד הבמן, שמתחלף טעם המתיקות ונעשה טעם שמן עכ"ל, וכן כתב הרמב"ע כי כשחוכל כמשל יבד הוח בלפיחת בדבש וחם יבושל ולי' טעמו כלשד הבמן חלה הבניס מטעמים הרבה שלהו הכתוב עכ"ל]: (לב) למשמרת. לגניזה: האכלתי. מסב הבתוב כשהבד בשדו חל נוכחים, חף שלח קדמה תחילה. כי בחמר זה הבבר חשר לוה ה', ולח חמר לחמר. וחם פה שלח כשהיה הכלל שזכרנו פעמים רבות, וחמר הרמב"ע שהשה חמר כן ליטרחל חשר הוכלתי חתכם:

בשלח טז

מִן־הָעָם לִלְקֹט וְלֹא
מָצָאוּ: ס (כח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה עַד־אָנָה מֵאַנְתֶּם לִשְׁמֹר
מִצְוֹתַי וְתוֹרֹתָי: (כט) רְאוּ כִּי־
יְהוָה נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת עַל־כֵּן
הוּא נֹתֵן לָכֶם בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לֶחֶם
יוֹמַיִם שְׁבוּ ו אִישׁ תַּחְתָּיו אַל־
יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:
(ל) וַיִּשְׁבְּתוּ הָעָם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:
(לא) וַיִּקְרְאוּ בֵית־יִשְׂרָאֵל אֶת־שְׁמוֹ

תולדות אהרן עד אנה ב"ק נ"ג, ח'. סנהדרין י"ח, ח':
ראו עקיום מצ, סכ"ם: שבו ערובין מ"ח, ח', ונ"ח ח';
אל יצא ערובין י"ז, ג', נ"ח ח'. ערכין ט"ו, ג':

תרגום אשכנזי

טאגע, דא נינגען אייניגע
פּאָן דעם פּאָלקע אויס, אום
צו זאמזמעלן, זיא פּאגדען
אבער ניכטס: (כח) דער
עוויגע שפּראך צו משה:
ויא לאנגע ווייגערט איהר
אייך נאָך מיינע געבאָטע
אונד לעהרען צו האלטען?
(כט) זעהט, דאס אייך
דער עוויגע דען רוהעטאג
געגעבען; דארום גיבט ער
אייך אם זעכסטען טאגע,
שפייזע אויף צוויא טאגע.
יעדער בלייבע אין זיינער
שטעללע, ניאמאנד געהע
פּאָן זיינעם אָרטע, אם זיבע-
טען טאגע! (ל) דא רוהטע
דאז פּאָלק אם זיבענטען טא-
גע: (לא) דאז הויז ישראל
נעננטע דען נאהמען דער

רש"י

נו. ולח נח הכהוב חלח לרבות יום הכפורים ויומי
טוביס: (בח) עד חנס תחנתס. משל הדיוט הוח
נהדי הוח לקיח כרינח ע"י הרשעים תתנגין תכשרי:
(בט) ראו. נעיניכס כי ה' נחנדו מזהיר אתכס
על השבת לפיכך גם בעשה נתל ערב שבת לתת לכ
לחס יומיס: שבו איש תחתיו. משל אחד מהכו חכמיס
ד' אמות ליולח אין לתחום ג' לגופו וח' לפיטוט
ידיס ורגליו: אל יצח איש ממקומו. אלו אלפיס
אמה של תחום שבת ולח נתפורס שאין תחומין אלח
מדברי סופריס ועיקרו של מקרא על לוקטי המן
שאמר: (לא) והוא כזרע גד לבן. עשב שמו

תרגום אונקלוס

בָּפָקוּ מִן עַמָּא לְמִלְקָט וְלָא אַשְׁכָּחוּ:
(כח) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עַד אֵימָתַי אַתּוּן
מְסָרְבִין לְמִיטַר פִּקּוּדַי וְאוֹרָיָתָי: (כט) חֲזוֹ
אֲרֵי יְיָ יְהַב לְכוֹן שַׁבְּתָא עַל כֵּן הוּא יָהֵב
לְכוֹן בְּיוֹמָא שְׁתִיתָאָה לַחְמָא תְּרֵין יוֹמִין
תִּיבוּ אֱנָשׁ תְּחוֹתוֹהִי לָא יִפּוֹק אֱנָשׁ
מֵאֲתְרֵיהּ בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה: (ל) וְנָחוּ
עַמָּא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה: (לא) וּקְרוֹ בֵּית
יִשְׂרָאֵל יַת שְׁמֵיהּ מָנָא וְהוּא כְּבַר זַרְע

באור

(כז) וביום השביעי. לרבת המן: מן העם, ממחוסרי מזונה שנישראל: ללקט, לרחות
היעמדו דברי משה: (כח) ויאמר ה' אל משה, שימתר לישראל ככה: מצותי, על המנסיס
שלח שמעו והותירו עד הבקר: ותורתי, בקדושת יום השבת, שבשר הורה להם הענין
היום ונתן להם לחם משנה: (כט) ראו, בעיניכם כי ה' נתנדו מזהיר' מתכם על
קדושת היום הנכבד הזה, שהרי הוא נותן לכם בכל ערב שבת לחם יומיס: שבו איש
תחתיו. נאמרו: אל יצא איש מיניקנו. ללקוט המן כאשר עתו מנסיס שילמו ללקוט:
וישבתו וגו', לח יהח חדש ללקוט ביום השבת מיום ההוא והלחה: (לא) כזרע גד לבן,

הַנִּיחוּ לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד־ הַבֹּקֶר: (כד) וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ עַד־הַבֹּקֶר כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא הִבְאִישׁ וְרִמָּה לֹא־הָיְתָה בּוֹ: (כה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אִכְלֻהוּ הַיּוֹם כִּי־שַׁבָּת הַיּוֹם לַיהוָה הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֻהוּ בַּשָּׂדֶה: (כו) שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטֻהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לֹא יִהְיֶה־ בּוֹ: (כז) וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יָצְאוּ

תולדות אהרן אכלהו סנת קט"ז. נ'. קי"ח ח': ששת סנת פ"ז, נ': ויהי שם קי"ח. נ'. עירכין ט"ו. נ':

תרגום אונקלוס

וְיַת כָּל מָזְתָרָא אַצְנָעוּ לְכוֹן לְמַטְרָא עַד צַפְרָא: (כד) וְאַצְנָעוּ יָתֵיהּ עַד צַפְרָא כְּמָא דְּפַקִּיד מֹשֶׁה וְלָא סְרִי וְרִיחָא לָא הֲוָה בֵּיהּ: (כה) וַאֲמַר מֹשֶׁה אִכְלוּהִי יוֹמָא דֵּין אֲרֵי שַׁבְּתָא יוֹמָא דֵּין קֳדָם יְיָ יוֹמָא דֵּין לָא תַשְׁכְּחֻנֵּיהּ בְּחַקְלָא: (כו) שִׁתָּא יוֹמִין תְּלַקְּטֻנֵּיהּ וְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה שַׁבְּתָא לָא יְהֵא בֵּיהּ: (כז) וַהֲוָה בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה

תרגום אשכנזי צז

קאָבען וואָללט. קאָנט היי־ טע. אונד וואס איבריג איזט, לאָסט נור שטעהען צור פֿערוואהרונג, ביז דען קינפֿ־ טיגען מיאָרגען: (כד) זיא ליסען עס ביז דען קינפֿטיגען מאָרגען שטעהען, ווי׳א משה בעפֿאָהלען האטטע. אונד וואַרד ניכט שטינקענד, אונד קיין וואורם וואר דא־ רין: (כה) משה שפראך: פֿערצעהרט עם הייטע, דען הייטע איזט איין רוהעטאג, דעם עווינען צו עהרען; הייטע פֿינדעט איהר ניכטס אויף דעם פֿעלדע: (כו) זעכס טאגע זאָללט איהר עם זאמ־ מעלן, אונד אם זיבענטען איזט רוהעטאג, דא וואַרד עם ניכט צו פֿינדען זיין: (כז) עם וואר אם זיבענטען

טא.

רש"י

שאתם רואים לאחיות בתנור אפו היום הכל נאפי יומים ומה שאתם נוהגים לנאכל תתנו פעמים נאכלו היום. ל' חמשים נופל נלחם ול' ניסול בתפארת. לנניזה: (כה) ויאמר משה הכינוהו היום ונו'. שאחרית סניו רגילים לנאת ולנקוט נאד לנחול אם נמת אם נאו אחר להם את שנידכם תכינו לערב תנהו למניו ושאלוהו ואל נאת אחר להם שנת היו' נאת אלו שהיו עוד אחר להם היום לא תשאלוהו אם ה"ל היום. היום לא תמלאוהו אנל אחר תאנאיהו: (כו) וניום השניעי שנת. שנת־הוא אתן לא יהיה

באור

אפו היום לשני יומים, ומה שאתם רואים לנשל ממנו נמים, נשלו היום, לפון אפיה נופל נלחם ולפון נסול נתנשיל (רש"י): למשמרת, לנניזה: (כד) ולא הבאיש ורמה לא היתה בו, כדרך המתליע שתעלה נאשו וע"י זה ירוס תולעים, וזה לא הנמים, על כן לא היתה נו רמה: (כו) לא יהיה בו, אתן יודך, ובתב הרמנ"ע ואוסיף נו תוספת נאור, כאו ואתן הדעת טוב ודע לא תאכל ממנו (נראשית ג' י"ז) עכ"ל, והוא תמיה שלפי הנראה אין כאן תוספת נאור כלל, כי הס שני המאמרים נפרדים, וניום השניעי הוא שנת כלומר אף עניין ירידת המן ולקיטתו, יהי' שנת ניום השניעי, לכן לא יהי' נו המן, ותיבת שנת נסוף המאמר הראשון, ולא יונן המאמר השני כלל נלי מלת נו, וכן המתיק רש"י ז"ל נמתק לשונו ובתב וניום השניעי שנת, שנת־הוא אתן לא יהיה נו:

בשלח טז

וְנָמַס׃ (כג) וַיְהִי ׀ בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי
לָקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה שְׁנֵי הָעֹמֶר
לְאֶחָד וַיָּבֹאוּ כָּל־נְשִׂיאֵי הָעֵדָה
וַיַּגִּידוּ לְמֹשֶׁה׃ (כד) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה שַׁבָּתוֹן
שַׁבַּת־קֹדֶשׁ לַיהוָה מָחָר אֶת
אֲשֶׁר־תֹּאפּُו אֵפוּ וְאֶת אֲשֶׁר־
תְּבַשְּׁלוּ בַּשֵּׁלוּ וְאֵת כָּל־הָעֹדֵף

הילדות אהרן את ויגש ט"ו, ג':

הרנום אשכנזי

שניאלין עם: (כג) אם זעכסטען טאגע, האסטען זיא צווייאפאך שפייז גע־ זאמזעלט, פֿיר איינען קאָפף צווייא עמיר. אללע פֿירשטען דער נעמיינע קאמזען, אונד בעריכטעטען עם דעם משה: (כד) משה שפראך צו איזנען: דיזעם האט דער עווינע געשפראָכען: איין דוהעטאג איין הייליגער דוהעטאג איזט ניאָרגען, דעם עווינען צו עהרען. וואס איהר באקקען וואָללט, באקקט הייטע, וואס איהר

רש"י

ודינתו נכנהדין נכוף הרנע מיתות: (כב) לקטו לחם תשנה. כחמדו הת לקיטהן נחכניהם תנחו כלים שני העמר לאחד. ותדהם מנדים לחם משנה. הכונה חותו היום נכתנ לכנת נדיחו וטעמו. (לחם להניד שנים היו והלח כתיב שני העומר לאחד חלח משנה נטע' וריח): ויגידו למשה. כחלוהו מה היום מימי' ומכחן יש ללמד שעויין לח הניד להם משה כרשת שנת שנלטווים לומר להם וכי' ניוסיפשמי והכינו וגו' עד שכחלו חת זאת חמר להם הוח חסר דנר ה' שנלטוויתי לומר לכם ולכך ענשו הכהוג שחמר לו עד חנה מחנתם ולח הוליחו מן הכלנ: (כג) חת חשר תחפו חפו. מה

תרגום אונקלוס

הַקְלָא כַּד הֵם עֲלוֹהִי שְׁמִשָׁא פְּשִׁר׃
(כג) וַהֲוָה בְיוֹמָא שְׁתִיתָאָה לְקָטוּ לַחְמָא
עַל חַד תְּרֵין עוֹמְרִין לְחַד וַאֲתוּ כָל
רַבְרְבֵי כְנִישְׁתָּא וְחַוִיאוּ לְמֹשֶׁה׃ (כד) וַאֲמַר
לְהוֹן הוּא דְמַלֵּיל יְיָ שַׁבְּתָא שַׁבְּתָא קוּדְשָׁא
קֳדָם יְיָ מָחָר יַת דְּאַתּוּן עָתִידִין לְמֵיפֵא
אֲפוּ וְיַת דִּי אַתּוּן עָתִידִין לְבַשָּׁלָא בְּשַׁלוּ

באור

ונמס, כאשר יוחס השמש מז נמס: (כב) לקטו לחם משנה, כשמדדו את לקיטתם זאהליהם מנאו כפליס. שני העמר לאחד: ויגידו למשה, שמנאו מצוה, ושאלוהו מה יעשו נמותר, ומשה לא הניד להם עד שאמר לו הקב"ה ניום הששי והי' ניום השבי וגו', כי נהכוון שיהיו תמיים כשימנאו מצוה, כדי להודיע להם עתה כנודו על יום השבת: (כג) הוא אשר דבר ה', מיום הששון, ומני לא הנדתי לכם, כי מחל מתס חייניס לעשות נשנוד השס, ולא לעשות מלאכה מפילו לנורך מוכל נפש, ומלת שבת שקדם נדקדוק כי מיותר על מקל נענ, כי תי"ו שבת קיתן לשון נקבה, והעד שבת היא לה', ומלת שבת שכ דבר כמו פניהם, והי' דמוי להיות שבתת על משקל דלקת, וכאשל חסרו תי"ו המחת כהחו הני"ת להודות על לשון נקבה: שבת קדש, שבת של קודש: לה', לכנוד השם, נעשוד שבת מכל מלאכתו ניום השביעי, וככה נאמת השמיעם ובאתה המון שבת לה' (ויקרא כ"ה ג'): אפו, לשון. והי' דמוי להקל במניף פתח על משקל עשו, אלא שבשיל שמיהו החוסך למחריו מלה מהוגן נשעם דניע שהוא מהנהגי המלכים לכן נוקד בלירי (הרשב"ם). והנה אמר לכם משה, מה שאתם רוצים למפות שבהול

הכו

בשלח טז

(יט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִישׁ אַל־
יוֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר: (כ) וְלֹא־
שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה וַיּוֹתִרוּ אֲנָשִׁים
מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וַיָּרֻם תּוֹלָעִים
וַיִּבְאַשׁ וַיִּקְצֹף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה:
(כא) וַיִּלְקְטֻהוּ אֹתוֹ בַבֹּקֶר בַּבֹּקֶר
אִישׁ כְּפִי אָכְלוֹ וְחַם הַשֶּׁמֶשׁ

פתח באתנח

תולדות אהרן איש ערכין ט"ו, נ': ויותירו סס סס: בבקר נדבות כ"ז, ח': וחם סס סס:

תרגום אונקלוס

(יט) וַאֲמַר מֹשֶׁה לְהוֹן אֲנָשׁ לָא יַשְׁאַר
מִנֵּיהּ עַד צַפְרָא: (כ) וְלָא קַבִּילוּ מִן מֹשֶׁה
וְאַשְׁאָרוּ גוּבְרַיָּא מִנֵּיהּ עַד צַפְרָא וְרָחֵישׁ
רִיחָשָׁא וְתָרֵי וְרָגֵיז עֲלֵיהוֹן מֹשֶׁה:
(כא) וְלָקְטוּ יָתֵיהּ בְּצַפַּר בְּצַפַּר גְּבַר כְּפוּם
מֵיכְלֵיהּ וּמַה דְּמִשְׁתָּאַר מְנֵיהּ עַל אַפֵּי

תרגום אשכנזי צו

(יט) משה שפראך צו איה-
נען: ניאמאנד לאסט דאפֿאן
ביז מאָרגען איבריג! (כ) זיא
נעהאָרכטען אבער דעם
משה ניכט, זאָנדערן אייני-
גע ליסען דאפֿאן ביז אויף
דען פֿאָלגענדען מאָרגען
איבריג; אללין עם קראָכען
ווירמער הערוים, אונד עם
ווער שטינקענד, דא ווארד
משה צאָרניג איבער זיא:
(כא) זיא זאמזעלטען דא-
הער יעדען מאָרגען איין יע-
דער זאָ פֿיל ער צום עסען
ברויכטע, אונד זאָבאלד דיא
זאָנגע היים, שין, צער-
שמאָלין

רש"י

והתעיט לנקוט נח תלת חסר תעומר לגולגולת
וזה נס גדול שנעשה בו: (ב) ויותירו חכמים.
דתן ואבירם: וירם תולעים. לשון רמה: ויבאש.
ה"ז מקרח הפיך שנתחלף הנחים ולבסוף התליע
כענין שנאמ' ולא הבאים ורתם לא ריתם בו וכן
דרך כל המתליעים: (כא) וחם השמש יגיום. הגשתר
נזדים נעשה נחלי' ושותין תחנו חיילי' ונפחי' ותותות
תעול' לדין מהן ושועמים והם טעם מן ויודעים
מה שבתן של ישראל. פסח ג' פוסקין ע"י השמש מתחם ותפזיר: ונמס. דיסטו"פרייר בלע"ז (ז

(חויפֿטוואָרט, נערוויפֿטן) חית. *Distemperare, stemperare* (ו בלע"ז

באור

לגלגלת: (יט) אל יותר ממנו עד בקר, הכוונה שאם ישאר לו שלא יכול לאכלו יתליכנו
תחון לאכלו, ולא יתנדנו לאכלו מחר, רק יגעשו בם': (כ) ולא שמעו וגו', מלת מנשים
דנקט עם ולא שמעו [וכמוהו ויקרא אל משה וידבר ה' אליו (ויקרא ה' א')], כי
מנשים תעשיים היו שלא שמעו והותירו: וירם, לשון רמה [ושרשו רמם, ולא נמלא עוד
פעל ממנו. והוא מענין הקל, ולמוי להיות הרי"ם נחולם, כמו יסד יחב, ועם ומ"ו
הפוך שנעתקה הנקודה לפני', למוי להשתנו' לק"מ, ונשתנה לקנון להבדילו מן וַיָּקָם

כעין ה' (יחזקאל י' ד'), שהוא מענין הגבהה, ושרשו רום]: ויבאש, ה"ז מקרח הפוך,
שנתחלה הנחים ולסוף התליע, כענין שנאמר ולא הבאים ורתם לא ריתם בו (לקמן כ"ל),
וכן דרך כל המתליעים (לשון רש"י והוא מהמכילתא): (כא) וחם השמש, כתרגומו
כד חם עלוהי שמשא, כאשר הי' חום השמש חם עליו, כי השמש נעלמו לא יחם:
ונמס, מענין כפעל מפעלי הכפל, תרגומי פשר, וכתב רש"י לשון פוזרין ע"י השמש מתחמם
ומתפזר, ונמס ויסטו"פרייר בלע"ז (חויפֿטוואָרט וועדען, זיינע פֿיגורישונג פֿעדוהרען),
והוגמתו בסנהדרין סוף ד' מיתות עכ"ל ושם (דף ס"ז ע"ב) מי' פשר במלת שע"י הכשפי'
הם הנמל ומבד מזב' הטעני ע"ש וכך הוא שמוש הוי"ן למבד המתמר, וחם השמש

נָתַן יְהוָה לָכֶם לָאֳכְלָה: (יח) זֶה
הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לִקְטוּ
מִמֶּנּוּ אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ עֹמֶר
לַגֻּלְגֹּלֶת מִסְפַּר נַפְשֹׁתֵיכֶם אִישׁ
לַאֲשֶׁר בְּאָהֳלוֹ תִּקָּחוּ: (יט) וַיַּעֲשׂוּ
כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ הַמַּרְבֶּה
וְהַמַּמְעִיט: (כ) וַיָּמֹדוּ בָּעֹמֶר וְלֹא
הֶעְדִּיף הַמַּרְבֶּה וְהַמַּמְעִיט לֹא
הֶחְסִיר אִישׁ לְפִי־אָכְלוֹ לָקָטוּ:

תרגום אשכנזי

עסקען נעגעבען: (יח) דיי־
זעם האט אבער דער עוויגע
דאבייא בעפֿאָהלען: זאמ־
מעלט דאפֿאָן, יעדער נאכ־
דעם ער צום עסקען נאָטהיג
האט, איין עמר אויף יעדעם
הויפט, נאך דער אנצאהל
דער פערזאָנען, איין יעדער
נעהמע זאָ פֿיל ער לייטע
אין זיינעם צעלטע האט:
(יט) דיא קינדער ישראל
טהאטען אלזאָ; זיא זאמ־
מעלטען אייגער פֿיל, דער
אנדערע וועניג: (כ) זיא
מאאסען עם מיט דעם עמר;
דער פֿיל נעזאמזמעלט, האטטע ניכטס איבריג, אונד דער וועניג נעזאמזמעלט, ניכט
צו וועניג; יעדער האטטע זאָ פֿיל נעזאמזמעלט, אלם ער צום עסקען בדויכטע:

רש"י

תם הוא. סיקרחויהו נפשו: (יח) עמר. סס מדה:
מספר נפשותיכם. כפי מנין נפשות איש לאיש נאהלו
תקחו עומר לכל גולגולת: (יז) המרבה והממעיט.
יש שלקטו הרבה ויש שלקטו מעט וכשבאו לבית
מדדו בעומר איש איש מה שלקטו ומצאו שהמרבה
לא הקריב על עומר לגולגולת חסר מאהלו

(יט) ולא יותר בעומרא ולא אותיר דאסגי ודאזער לא חסר גבר לפום מיכליה לקטו:

תרגום אונקלוס

(יט)

דיהב יי לכון למיכל: (יח) דין פתגמא
די פקיד יי לקושו מניה גבר לפום מיכליה
עומרא לגולגלתא מנין נפשתיכון גבר
לדי במשכניה תסבון: (יז) ועבדו בן
בני ישראל ולקטו דאסגי ודאזער:

באור

גולגלת שמות נפה), וכן יגר שהדותא (בראשית ל"א מ"ז). וכמוהו הפיל פור הוא הגורל, (מסתר ג' ז'). לא הי' צריך לכתוב אלא הפיל הגורל, הוסיל ונלמוד הקדש נכתבה המגילה, אלא להודיענו על כן קרא לימים האלה פורים על שם הפור (שם ט' כ"ו), ואלו לא נכתב מתחלה נלמוד שהיו מומרים נאותה המלכות, לא היינו יודעים למה נקרא פורים (מדנרי הרשב"ם), ורש"י ולאב"ע פרשוהו מענין מזון, כמו ויתן להם המלך (דניאל א' ה'), משל מנה את מאכלכם (שם י'): (יח) לקטו ממנו איש לפי אכלו, אלא דנו ללקוט, כי ירד להם נקל נקל: עמר, שם מדה, וחז"ל אמרו שאדתו מ"ב ביצים, ואומם ביצה מתרנגולת תמולעת, והי' זה להם שעור ג' סעודות לאדם בינוני, ומה שיגדה האחד ימעיט השני: כיספר נפשותיכם, כפי מנין נפשות איש לכל א' תאהלו תקחו עומר לכל גולגלת: (יז) וילקטו, אלא מדה מלומלמת: הגירבה והממעיט, יש שלקטו הרבה ויש שלקטו מעט, כי לקטו באומר, ובעתם למוד באהלם ולעשות כאשר נוה משה, כי לא נוה להם ללקוט בשבת בשעור מלומלם, כי זהו דבר שאי אפשר, ונעשה להם נס, שכאשר באו לביתם: (יח) וימדו בעמר, איש איש מה שלקטו, אלא שהרבה ללקוט לא העדיף על עמר לגלגלת אשר באהלו, והממעיט ללקוט לא מצא חסר מעמר

לגלגלת

בשלח טז

הַמִּדְבָּר הַזֶּה מְחַסְּפָם הַזֶּה כַּכְּפֹר
עַל־הָאָרֶץ: (טו) וַיִּרְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו מָן הוּא
כִּי לֹא יָדְעוּ מַה־הוּא וַיֹּאמֶר
משֶׁה אֲלֵהֶם הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר

תולדות אהרן דק סס סס:

תרגום אשכנזי. יצה

אויף דער אָבערפלעכע דער
וויסטע, עטוואם פֿיינעם
געקאָרנטעם (אלם וויא רוג
דע קאָרנכען), פֿיין וויא דער
רייף אויף דער ערדע:
(טו) אלם עם דיא קינדער
ישראלס זאהען, שפּראך
איינער צום אנדערן: וואס
איזט דאז? דען זיא וואוס-
טען ניכט, וואס עס וואר,
משה שפּראך צו איהנען: דיזעם איזט דיא שפּייזע, דיא אייך דער עוויגע צו

עס׳

תרגום אונקלוס

בְּרְבְרָא דַּעֲדַק מְקַלַּף דְּגִיר כְּגֻלִּידָא
עַל אַרְעָא: (טו) וַחֲזוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמָרוּ
גְּבַר לַאֲחוֹהִי מָנָא הוּא אֲבָל לָא יְדָעִין
גַיה הוּא וַאֲמַר מֹשֶׁה לְהוֹן הָא לַחְמָא

רש״י

סכנו׳ הטל. ואונקלוס תרגם מקלף ל׳ מחסוף הלבן:
ככפור. כפור וילי״ז בלע״ז (1 דעדק כניר כחנני
ניר וחוח מין נמע סחור כדחמרי׳ נמי כסוי הדם
הניר ומזרעין. דעדק כניר כגליד׳ על חרעח דק
הי׳ כניר ומיכף מיגלד כקרח על החזן וכן פילושו
דק ככניר שטוח קלוש ומחוגר כגליד. דק טיג״ם
בלע״ז (2 שהיה מגליד גלד דק ולמעלה וכניר שתרגם אונקלוס הוספת הוח על ל׳ העגרי וחין
לו היגה נפסיק: (מו) מן הוח. הכנית מזון הוח כמו (דניחל ח׳) ויתן להם התלן: כי לח ידעו

(1 בלע״ז *Geléise*: Gelée, (דער גענפֿרערטע טהויח חדער ניבעגל, דער רייף)
וכן לועז מחלוס קת״ז ט״ר

(2 *Tenuis*: Ténu, (דין, נחרט, פֿיין)

באור

כי הם נעלומי הס״ח, כמו הגיגי (תהלים ה׳ ג׳), כי מחד שחסר הס״ח נדמה הגיע״ל
כלמ״ד הפעל על כן כפלוהו, דק נאותיות נדלות לא מלאנו הע״ן כפול, והוח פירשו
כמו ענול, וכן כתב הרד״ק נשרשים שרש חספס מנולגל ועגול, [ויהיה לדעתם
שרש בן מרגע מותיות] וכתב דגי׳ שונדי׳ ספרדנו דק מחספס, דגר שהגדיל שלו
היה דק כאחרו כזרע גר הוח, וכן תרגם המזרגזי (נעקחרינט): ככפור, (לשון רש״י)
כפור יוליד״ח נלע״ז [ג״ל טעל״ע וגל״ח (נעפֿרחרען, רייף)], דעדק כניר (הוח לשון
מונקלוס), כאגני גיר, והוח מין נמע שחור, כדאמרינן גגי כסוי הדם, הגיר והזרניך,
דעדק כניר כגליד״ח על חרעח, דק הי׳ כניר, ושוכב מוקלך כקדח על האדן, וכן
פירשו דק ככפר, שטוח קלוש ומחוגר כגליד, דק טיגנ״ם נלע״ז [ג״ל טעג״וועם, וגל״ח
(דינגע)], שהי׳ מגליד גלד דק ולמעלה, וכניר שתרגם מונקלוס תוספת הוח על לשון
העגרית ומין לו תיבה נפסוק עכ״ל. והרמב״ן ז״ל נאר אח דגרי מונקלוס המתרגם
נזופן אחד, ומין לאדיך, ול״ע ספרדנו כתב דק ככפר, גם נהנחתו הי׳ דק שלא הי׳
מונח נרגיד על גלגיד עכ״ל, והנה כפי הנראה מפשטות הכתוב דק מחספס מסכים עם
מה שאמר נמקום אחר (לקמן ל״ה) והוח כזרע גד, ודק ככפר עם לבן: (טו) מן הוא,
לפי שלא ידעו מה הוח, מן הוח תרגומו של מה הוח, ולפי שהוח לשון מגדי, ונאותו
לשון היו רגילין שהוח כמו מה, כתגו משה נאותו לשון שאתרו להודיענו שלפיכך קראו
בני ישראל את שמו מן יען שם שהיו תמהי׳ ואומרים מן הוח כמו מה (וכן פירשו חז״ל

כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: (יג) וַיְהִי בָּעֶרֶב וַתַּעַל הַשְּׂלָו וַתְּכַס אֶת־ הַמַּחֲנֶה וּבַבֹּקֶר הָיְתָה שִׁכְבַת דַּהַל סָבִיב לַמַּחֲנֶה: (יד) וַתַּעַל שִׁכְבַת דַּהַל וְהִנֵּה עַל־פְּנֵי

השליו קדי

אוף תולדות אהרן השליו יומח ע"ה. ג': שכבה סמס:

תרגום אשכנזי

פֿאהרען דאם איך דער עוו־ גע אייער גאָטט בין: (יג) אבענדס דאַרויף, קאם איינע מענגע וואכטעלן הער־ אויף, בעדעקטע דאז לא־ גער; אונד דעם מאָרגענס וואר אייגע לאגע פֿאָן טויא, רינגס אום דאז לאגער: (יד) אלס דיא לאגע טויא אויפֿגעשטיגען, דא וואר

רש"י

סמענן ירד: (יג) השליו. מין עוף ומתן תחד: היתה שכבת הטל. הטל סוכב על המן ומקוס מחר הוא חימר (נמדבר י"ח) ובדות הטל וגו', הטל יורד על המן ומתן יורד עליו וחוזר ויורד על עליו והרי הוא כתונת נקיפסח: (יד) ותעל שכבת הטל וגו'. כשהחמה זורחת עולה על נעל המן נקרחת מחתה כדרך טל עולה נקרחת מחת חף הס תחלה שפוערת על ניגס טל ומסתוס מת פיה ומניחה נחתה היה עולה מחליה נחויר (ור"ל שהטל עילה מן החלן נחויר וכעלית שכבת הטל נתגלו המן ורחו והגיה על פני המדבר וגו'): דק מדוסדס. מגולגל וחין דומה לו בחקל. ויש מחוספס ג' חפיסה ודולוסקמח בעלמון מצינו בשבתגלם משכבת הטל רחו שהיה לנו דק מחוספס בחוכו בין שתי

תרגום אונקלוס

אֲנָא יְיָ אֱלָהְכוֹן: (יג) וַהֲוָה בְּרַמְשָׁא וּסְלִיקַת סְלָיו וַחֲפַת יַת מַשְׁרִיתָא וּבְצַפְרָא הֲוַת נַחֲתַת טַלָּא סְחוֹר לְמַשְׁרִיתָא: (יד) וּסְלִיקַת נַחֲתַת טַלָּא וְהָא עַל אַפֵּי

באור

הכח נמקום הדגש, מש"כ נזה שנא נו הכח עם הדגש]: (יג) השלו, מין עוף (רש"י), ודגיל נפי המתרגמים לפתרו נל"מ (וואכטעלן), ועל דרך הפשט הי' מעשה השלו לעתיס, ומן שהי' חייתס הי' לכס תמיד, כי עקר תלונת' על כי הוצאתס מתנו אל המדבר הזה להמית את כל הקהל הזה נרעב, ואולס דעת רבותינו ז"ל שהי' השלו עמהס מן היום הראשון ולאחר כמו המן, וכן נראה, כי על הלחם ועל הבשר נתלוננו ובשניהם הניח להס את תאוותס כי מה יתן ומה יוסיף לכס בשר ליום אחד או ליומים, ושפרש' שתפרש ותאריך בענין המן כי כל מעשיו היו נפלאים ותקלר בענין השלו כי הוא נגוהג שבעולם ובענין השלו השני נקברות התאוה כי לא נתן להס ממנו בכל עת לשובע כאשר ירצה נכאן תמיד בשר לאכול ולחם לשובע ובאשר התאוו לו תמיד נתן להס ממנו בשפע דג כאשר אתה ממעיט אפילו עשרה חמרים (נמדבר י"א ל"ב). ואכלו חדש ימים בשפע היוה וזה לשונו הלאזון (מדברי הרמב"ן ז"ל): (יד) ותעל שכבת הטל, שהי' מלפני את המן ומכסהו, ודרך הטל לעלות: והנה, שניהו כאשר עלה שכבת הטל ראשו והיה על פני המד' וגו': מחופפם, אין לו חבר בתקרא, ואונקלוס תרגמו מקלף לשון מחוף הלבן (בראשית ל' ל"ז), [וא"כ שרשו חסף, וכפלה בו עי"ן הפעל, והשי"ן והסמ"ך מתחלפות, ולפ"ז יהי' פעול מבנין פֻּעַל, והאות היתירה תחת הדגש, על משקל מְכוּרְבָּל (ש"א ט' ו' כ"ז), ונוכל לבנות ממנו כל בנין פֻּעַל, חֻפַּפְתֶּם חֻפַּפְתָּ וכו'], מגל הראב"ע כתב שאינו נכון כי משפט הלשון שיכפלו הפ"ם והעי"ן כמו יפיפית (שה"ש ה' ב'), או העי"ן והלמ"ד כמו ידקדק (ויקרא י"ג ה'). או הלמ"ד לבד כמו סגליו (משלי כ"ז ט"ו), רק העי"ן לבד לא מצאנו

כי

יְהוָה: (ט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן
אֱמֹר אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
קִרְבוּ לִפְנֵי יְהוָה כִּי שָׁמַע אֶת
תְּלֻנֹּתֵיכֶם: (י) וַיְהִי כְּדַבֵּר אַהֲרֹן
אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיִּפְנוּ
אֶל־הַמִּדְבָּר וְהִנֵּה כְּבוֹד יְהוָה
נִרְאָה בֶּעָנָן: פ ששי
(יא) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר: (יב) שָׁמַעְתִּי אֶת־תְּלֻנֹּת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דַּבֵּר אֲלֵהֶם לֵאמֹר
בֵּין הָעַרְבַּיִם תֹּאכְלוּ בָשָׂר
וּבַבֹּקֶר תִּשְׂבְּעוּ־לָחֶם וִידַעְתֶּם

תרגום אשכנזי צד

דערן אויבער דען עוויגען:
(ט) משה שפראך צו אהרן:
שפריך צו דער גאנצען גע-
מיינדע דער קינדער ישראל ס
טרעטעט הער פאר דען
עוויגען, דען ער האט אי-
ער אויפריהרישע קלאגען
פערנאמען: (י) אינדעם
אהרן צוד גאנצען געמיינדע
דער קינדער ישראל'ס רעדע-
טע, וואנדטען זיא זיך גע-
גען דיא וויסטע, אונד דיא
הערליכקייט דעס עוויגען
ערשין אין אייגער וואלקע:
(יא) דער עוויגע שפראך צו
משה: (יב) איך האבע דיא
אויפריהרישע קלאגען דער
קינדער ישראל'ס פערנאמ-
מען, שפריך צו איהנען,
ויא פאלגט: גענען אבענד,
זאלט איהר פליש עסבען,
אונד מארגען פריה זאט איך אין אנדערער שפייזע זאטט עסבען; אונד זאלט ער-

אֱלָהֵן עַל מֵימְרָא דַיְיָ: (ט) וַאֲמַר מֹשֶׁה
לְאַהֲרֹן אֱמַר לְכָל כְּנִישְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
קְרִיבוּ קֳדָם יְיָ אֲרֵי שְׁמִיעַ קֳדָמוֹהִי יַת
תּוּרְעֲמַתְכוֹן: (י) וַהֲוָה כַּד מַלֵּיל אַהֲרֹן
עִם כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִתְפְּנִיאוּ
לְמַדְבְּרָא וְהָא יְקָרָא דַיְיָ אִתְגְּלִי בַּעֲנָנָא:
(יא) וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר: (יב) שְׁמִיעַ קֳדָמַי יַת תּוּרְעֲמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַלֵּיל
עִמְּהוֹן לְמֵימַד בֵּין שְׁמַשָּׁיָא תֵּיכְלוּן בִּיסָרָא וּבְצַפְרָא תִּשְׂבְּעוּן לַחְמָא וְתִדְּעוּן אֲרֵי

למדך תורים דרך חכן סחין חוכלין בשר לסוגע.
ומה כחם להורוד לחם בוקר ובשר בערב לפי סהלת'
סחלו כהונן סח"ת לו לחדש בלח לחם חצל בשר
סחלו סלח כהונן סהבדים בהמו' היו לחם ועוד סהי'
חסד' לחם בלח בשר לסיכך נתן לחם בשעת טורח
סלח כהונן: חסר חתם תלוגים עליו. חת החחרי'
הסומיגים חתכם מתלוגים: (ט) קדנו. למקום

באור

בנקר לשנוע תרמו חת כנוד ה': (ט) קרבו לפני ה', הסולך לפניהם בעמוד ענן (רש"י):
(י) ויפנו אל המדבר, כי דרך המדבר ה' הענן מהלך בנסעם (פס): (יב) [תלונת,
זהה דבשות הגו"ן (רלמב"ע). כי בהם המלה לון, ומף שגם הר"פ תלמיכם הקודמים בפרש'
הגו"ן בהם דגיסה, מ"מ מין בהם זרות, כי לפניו קנוץ במקום הסוק, ולכן יהי' בהם

הגח

וּרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד יְהוָה בְּשָׁמְעוֹ
אֶת־תְּלֻנֹּתֵיכֶם עַל־יְהוָה וְנַחְנוּ
מָה כִּי תַלִּינוּ עָלֵינוּ: (ז) וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה בְּתֵת יְהוָה לָכֶם בָּעֶרֶב
בָּשָׂר לֶאֱכֹל וְלֶחֶם בַּבֹּקֶר לִשְׂבְּעַ
בִּשְׁמֹעַ יְהוָה אֶת־תְּלֻנֹּתֵיכֶם
אֲשֶׁר־אַתֶּם מַלִּינִם עָלָיו וְנַחְנוּ
מָה לֹא־עָלֵינוּ תְלֻנֹּתֵיכֶם כִּי עַל־

תולדות אהרן בתת נרכות כ'. ג'. יומת ע"ס, ח':
ונתנו הולין ס"ט, ח': לא סנהדרין ק"י, ח':

עוויגען וואהנען, דא ער אייערע אויפֿריהרישע דעדען ווירער דען עוויגען פֿערנאמטען; דען וואס זיגד ווירֿ נעאכטעט, דאס איהר איבער אונס קלאגען פֿיהרט: (ז) משה שפראך פֿערנער: דיזעם ווירד נעשעהען, אינדעם אייך דער עוויגע דיזען אבענד ווירד פֿליש צו עסען, אונד אם מאָרגען אנדערע שפייזע צום זאטט ווערדען, דא דער עוויגע אייערע אויפֿריהרישע קלאגען פֿערנאָמטען, דיא איהר איבער איהן פֿיהרט:
דען וואס זינד וויר נעאכטעט? אייערע קלאגען נעהען ניכט איבער אונז זאָנדערן

ריש"י תרגום אונקלוס

כמו חסר כל ה': ונזנו מה. מה תלונתי תלונתיכם: כי תלינו. שתרעימו עליו את הכל את נוכחת ונסיכם ונזותיכם וערב דב. ועל כרחי אתי זקוק לשון תלינו נל' תפעילו תפעי דנזוהו וקריותו שתלנו היה דפס הייתי מפרשו נל' תפעלו כמו וילן העם על משה וה מה היה דנס ואין זו יו"ד ונקודת תלונו הייתי מפרשו ל' תתלוננו עכשיו הוא משתע תלינו את תחריס כמו נמרגלי' נמדב' י"ד) וילינו עליו את כל העד'. (ח) נשר לאכל. ולא נסונע.

יְקָרָא דַיְיָ בַּד שְׁמִיעַ קֳדָמוֹהִי יָת
תּוּרְעֲמַתְכוֹן עַל יְיָ וְנַחְנָא מָא, אֲרֵי
כְּיִתְרַעֲמִיתוּן עֲלָנָא: (ח) וַאֲמַר מֹשֶׁה,
בְּדִיתֵּן יְיָ לְכוֹן בְּרַמְשָׁא בִּיסְרָא לְמֵיכַל
וְלַחְמָא בְּצַפְרָא לְמִשְׂבַּע כַּד שְׁמִיעַ קֳדָם
יְיָ יָת תּוּרְעֲמַתְכוֹן דִּי אַתּוּן כְּיִתְרַעֲמִין
עֲלוֹהִי וְנַחְנָא מָה לָא עֲלָנָא תּוּרְעֲמַתְכוֹן

דערן

באור

נמקום הנח ובסיפה לזה כתב הרד"ק נסרסים שרש לון שהיו כדי להנדיל דין הענין הזה ונין ענין לוכה שנכלל ב"כ נסורש זה, ונאו ג"כ נהפעיל לפעמים, כמו ויָלִינו ויקומו (שם כ"ד כ"ד), ולא נמלא מענין תלוכה רק ד"פ כמספרו נהפעיל, וילן העם (לקמן י"ז ג'), הלינתם עלי (נמדנ' י"ד כ"ט), ממנם לדעתי מין זאת הסיפה לזה, כי המלות מן האותיות הסמוכיות המתלוות מליהם יבדילו ניניהם, כי מה שהוא מענין תלוכה לא יחוכד כ"ז עם תלת על, ומה שהוא מענין ליכה לא יחוכד לעולם עם על. כאשר נמלאו שרשים רנים סיורה כל אחד על עניניו סונים, ויובדלו על ידי המלות או אותיות הסמוכיות המתלוות מליהם, כאשר הזכרתי זה נשרש פקד נרים פ' נמדנ' ע"ש, ולדעתי יבוא הדנק תמורת הנח להורות על הפלגת הכולחה והזקה, כמו שיחזק ענין התלוכה מענין הליכה, ונא נ"פ עם הנח כמספר, כדי שנדע שרשו לון, ושלא נחסוך שרשו נלן והדנק לחסרון כנ"ז, הן סיורה נאלו הסנים על קלות התלוכה: (ח) בתת ה' לכם וגו', יפרש מהמרו תלחמו, כי נתת ה' לכם נערב נשר לאכול וידעתם כי ה' הוציא אתכם מארץ מצרים, ונתתו לכם לחם

אֲשֶׁר־יָבִיאוּ וְהָיָה מִשְׁנֶה עַל
אֲשֶׁר־יִלְקְטוּ יוֹם וְיוֹם: (ה) וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
עֶרֶב וִידַעְתֶּם כִּי יְהוָה הוֹצִיא
אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: (ו) וּבֹקֶר
הולדות אהרן ובקר סנת פ"ז. ג':

תרגום אונקלוס

דְּיַיתון ויהי עַל חַר תְּרִין עַל דְּיִלְקְטון יום
יום: (ו) וַאֲמַר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְכָל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל רַמְשָׁא וְתִדְּעון אֲרֵי יְיָ אַפֵּיק יַתְכון
מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם: (ז) וְצַפְרָא וְתֶחֱזון יַת

תרגום אשכנזי צג

דערן טאגען זאמזעלן וועלכער: (ה) דאָ שפראך משה
אונד אהרן צו דען קינדערן
ישראל'ס: דיזען אבענד,
זאָלט איהר ערפאהרען,
דאס דער עוויגע אייך אוים
דעם לאנדע מצרים געפֿיהרט:
(ז) אונד מאָרגען זאָלט
איהר דיא הערדליבקייט דעם
עוויגען

רש"י

לחם יומיס נותן לכם נרכה פוי"סון נלע"ז
(ו) נגיית למלחות העות' פעמי' נלחם יומיס:
(ן) עדב. כמו לערב: וידעתם כי ה' הוליח
חתכם מחרן מלריס. לפי שחמרתם לנו כי הוצחתם
חותנו תדעו כי לח חנחנו המיליחיס חלח ה'
הוליח חתכ' סיגית לכם חת הסליו: (ז) ונקר
ורחיתם. לח על הכניר שחתר ושנה כנוד ה' גרחה נענן נחמר חלח כך חתר להם ערב וידעתם
כי היכולת נידו ליתן תחותכם ונסר יתן חך לח נסניס מחיכות יתנגס לכם כי שלח כהונן שחלתם
חיתו ומכרס תלחס והלחס שחלתם לנוכך נירידתו לנקר תרחו חת כנוד לוכ פניו שיורידהו לכם דרך
חנס נזקר סיס סיגות להכינו ושל תלמעלה ושל תלמ' כמונח נקופסח: חת תלונותיכם על ה'.

(ג בלע"ז *Faison*: Foison, (פֵיבערפֿוּם)

באור

מכי מסר יציאו וכי' מזנה, לאחר שיצאו ימלאו מזנה נמדידה על מסר ילקטו ויאמרו יום יום
וזהו לקטו לחם מזנה נלקיטתו היה נאלא לחם מזנה, וזהו על כן הוא נתן לכם ביום
השבי לחם יומים (לקמן כ"ט) נותן לכם נרכה פוי"ן (נרמה שלי"ל פויסמע"נט והוא נל"א
(יעהר פֿייגן), ומשני כתיבות יך שבידי כל הדבור שבנוסח הדפוס מן מומר מכי עד סופו
מיכו) נגיית למלחות העמר פעמים ללחם יומים: (ו) ערב וידעתם כי ה' הוציא אתכם,
ולא מנחנו, כאשר ממרתם כי הולאתם מתנו: (ז) ובקר וראיתם את כבוד ה', לא נאמ'
זה על הכבוד הנרמה בענן כי ביום הזה כדבר מהרן אל העם נרמה להם, וכתב הרמב"ן
ז"ל, הנכון בעיני, כי כי' דבר המן פלא גדול מאד, כי השלו הביז לותו מן היס בדות
בסע מאתו כדרך העולם, אבל המן נולד להם ביריה חדשה כענין מעשה נרמאית, והוא
מה שאמרו בו בגרא בין השמשות (עיין מה שכתבנו בכוונת המאמר הזה בפ' בלאזית ג'
ג'), ולכך אמר באות אשר יעשה לכם היום בערב תדעו כי ה' הוליא אתכם מארץ מלריס כי
יערוך לכם שלחן במדב', אבל בפלא הגדול אשר יעשה לכם בנקר תראו את כבוד מלכותו,
אשר אי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיו וכגבורותיו, כי בגדולות ובפלאות שיעשה
השם ידאה את כבודו, כענין לקבץ את כל הגוים והלשונות ובאו וראו את כבודי (ישעי'
ס"ו י"ח), וכתיב והבידו את כבודי (שם י"ט), וכן רבים, וכן הוא דעת מנקלוס שאמר
ותחזון ית יקרא די"י ולא תדבק בו ותיתבלי עכ"ל: ונחבו, חסר אל"ף: מה, את מה נחבו
חבורין, כמו את מה אדם ותדעהו (תהלים קמ"ד ג'). במה נחשב הוא (ישעי' ל' כ"ג), אמרו
דרך ענוה, מי אנו שתלינו עלינו, לא עלינו תלונתיכם כי אם על ה': [תלינו, שרשו לון
והוא מענין הפעיל, והרמוי חליני, כמו תשנו בידכם (בראשית מ"ג י"ג) רק שנא הדגש
במקום

בשלח טז

הַזֶּה בַּדָּרָעָב: ס (ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם
לֶחֶם מִן־הַשָּׁמָיִם וְיָצָא הָעָם
וְלָקְטוּ דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן
אֲנַסֶּנּוּ הֲיֵלֵךְ בְּתוֹרָתִי אִם־לֹא:
(ה) וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ אֵת

תולדות אהרן הנני תענית ט'. ז'. ג"מ פ"ו, ג'' לחם יומת ע"ם, ח' וכ': ויצא סס סס: והיה סנת קי"ז ג'. פסחים מ"ז, ב'. נזיר ג', ג':

תרגום אשכנזי

אויס געפֿירט, אויב דאס נאנצע פֿערזאמלונג הויד דורך הונגער אומצובאדינגען: (ד) דער עוויגע שפּראך צו משה, איך ווילל אייך שפּייזע פֿאַם הימעל רעגנען לאסען; דאס פֿאָלק זאָלל הינאויס גיהען אונד זאמלען, יעדען טאג איהר טעגליכעס, דאמיט איך עס פרי פֿע; אָב עס מיינער לעהרע פֿאַלגען ווירד, אָדער ניכט? (ה) אם זעכסטען טאגע, ווען זיא צו רעכטע מאכען, וואס זיא איינברינגען ווערדען, ווירד עס צוויאמאהל זאָפֿיל זיין, אלס זיא אן אנ-

רש"י

נתות תנחנו. תרגומו לוי דמותנו. נו מתנו. הלוהי ויהיו מתים: (ד) דבר יום ביומו. לוכך תכילת יום ילקטו ביומו ולא ילקטו יום לנוכך מחר: למען אנסנו. אנסנו היא בתורתי אם ישמרו מצות התלויות בו אלא יהיו תמי' ולא ינהו נכנת הצנוע. תורה אני תצר יצוחו ואי' מצנם לאח' שיניחו מצנם נמדינה על אחר ילקטו וימדו יום יום ואיזו לקטו לאם מצנם נלקיטתו היה נתל' למה מצנם. ואיזו על כן הוא נותן לכם ביום הששי

באור

הלוהי והיינו מתים (רש"י): ביד ה', מיתת הנמים נכלא מלי קצר, ולא נדעב: על סיר התבשר, מנל סיר הנשר, כמו ועליו מעה מנשה (נמדנר ג' כ'): (ד) ממטיר, סירש נדמות מטר, ומנקלוס תרגם מחית, לפי הכווכה: לחם, יאמר ניחוך על הפת, ונכלל על כל דנר מאכל, יאלא נס על הנשר, כמו לחם מעה (ויקרא ג' י"א וט"ז ונמדנר כ"ח וכ"ד), נס על הפרי, כמו נשחיתה ענן נלחמו (ירמיה י"א י"ט), ויתכן מה כן מיכלול המן והשליו, כי יתן להם שאלתם שאלו לחם ונשר: דבר יום ביומו, לוכך מכילת יום ילקטו ניומו, ולף מה יתכוונו ללקוט הרנה לא יתלאו מלא דנר יום ניומו, כדכתיב וימדו נעמר וגו' מיש לפי מכלו לקטו (לקמן י"ח): לטען אנסנו, כנר הודעתיך ענין הנסיון הנאמר מנל השם ג"ה נפ' וילא נפסוק והאלהים נסה את אנרהם (נראשית כ"ב א'), והטע' מתוך שעיניה' תלויות מלי נכל יום ויום למזונותיה', מתוך כך יגסו וירגילו את עלמם לבטוח בו, ותשוב האמונה הזה' להיות' תכונה בנפש, כמו שמפורש בפ' עקב, ויענך וירעבך וגו' (דנרים ח' ג'), עד סוף הפרשה, וכן מפרש במכילתא: (ה) ביום הששי, לרבתו, כי התחיל המן לרדת ביום ו': והכינו וגו', והיה משנה, הולאת הווי"ן כמשפטם, כמשל יכינו ביום הששי את אשר יביאו, יאלא שלקטו כפליים ממדת כל יום ויום, כי בכל יום לא מלאו כי אם עמר לגלגלת, וביום הששי ימלאו שני העמר לאחד, ולשון רש"י מומ'

מכי

תרגום אונקלוס

דערן

הֲדֵין בְּבַתְנָא: (ד) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה הָא
אֲנָא מְחֵית לְכוֹן לַחְמָא מִן שְׁמַיָּא וְיִפְּקוּן
עַמָּא וְיִלְקְטוּן פְּתְגַם יוֹם בְּיוֹמֵיהּ בְּדִיל
דַּאֲנַסִינוּן הֲיָהְכוֹן בְּאוֹרַיְיתִי אִם לָא:
(ה) וְיְהִי בְּיוֹמָא שְׁתִיתָאָה וְיַהְקְנוּן יָת

בשלח פז

מִדְבַּר־סִין אֲשֶׁר בֵּין־אֵילִם וּבֵין
סִינָי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ
הַשֵּׁנִי לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃
(ג) וַיִּלֹּנוּ כָל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן בַּמִּדְבָּר׃
(ד) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי־
יִתֵּן מוּתֵנוּ בְיַד־יְהוָה בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם בְּשִׁבְתֵּנוּ עַל־סִיר הַבָּשָׂר
בְּאָכְלֵנוּ לֶחֶם לָשֹׂבַע כִּי־
הוֹצֵאתֶם אֹתָנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר
הַזֶּה לְהָמִית אֶת־כָּל־הַקָּהָל

וילונו קרי

תילדות אהרן בשבהנו ערכין ט"ו, ח':

תרגום אונקלוס

בֵּין אֵילִם וּבֵין סִינָי בְּחַמְשָׁא עַסְרָא יוֹמָא
לְיַרְחָא תִּנְיָנָא לְמִיפְקְהוֹן מֵאַרְעָא
דְּמִצְרָיִם׃ (ג) וְאִתְרַעֲמוּ כָל בְּנֵישְׁתָּא
דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן
בְּמַדְבְּרָא׃ (ד) וַאֲמָרוּ לְהוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

תרגום אשכנזי צב

דער ישראל'ס קאמפן אין
דיא ווּיסטע סין, דיא צווי־
שען אילם אונד סיני ליגט;
אם פֿינפֿצעהנטען טאג דעס
צווייטען מאָנאטהס נאך
איהרעם אויסצוג אוים דעם
לאנדע מצרים: (ג) דיא
גאנצע געמיינדע דער קינדער
ישראל'ס פֿיהרטען אויפֿ־
דיהרישע קלאגען איבער
משה אונד אהרן אין דער
ווּיסטע: (ג) דיא קינדער
ישראל שפראכען צו איהנען,
ווערען ווּיר דאָך ליבער נע־
שטאָרבען דורך דיא האנד
דעס עווינען אים לאנדע
מצרים, אלס ווּיר בייא דעם
פֿלייששטאָפֿפֿ זאסען, אלס
ווּיר אונס זאטט עסען
קאָנענטען, דען איהר האבט
אונס אין דיזע ווּיסטע הינ־

אויס

רש"י

סהוליהו ממלריס והולרכו לתן לנמרנו שחנו תסירי
הנלך (תסירי המנה) שני' וחמת עשרי' ויוד נהס
תן נט"ו נחייר ווים ח' נשנת היה כלחיתה נמסכת
שנת: (ב) וילונו. לשי שכנה הלחס: (ג) מי יהן
מותנו. שנמות וחינו שס זנר כמו מותנו חלח כמו
עשותנו חנותנו סונגו לעבות חנחנו לחנות חנחני

באור

על יס סוף נמדבר הזה, כי המדבר הגדול הזה מניע מאילם ועד סיני, ונסעו
מאפת היס וכנסו אל תוך המדבר הזה, ונסעו מסעות דפקה ואלוש, ויסעו מאלוש
ויבא הזה נמדבר סיני ויחנו נרפידים (הרמב"ן): בחמשה עשר יום לחדש השני, יתכן
בחז פסקו להס העונות שהוליאו מצרים כמו שאמרו ז"ל, מושכל הזה יום חנייתם למהר
שבבר כלה להס חדש ימים לגאת' מצרים ודאו שבכנסו נמדב' הגדול ועיד מוסב לא
הגאו מאדו כלנו מתים נמדב' הזה ולכך התרעמו. ולזה אמרו וילונו וגו' נמדבר, כיזה
הי' עקר תלונתם: (ג) מותנו, שנמות, ואינו שם דבר כמו מותנו, אלא כמו עשותנו
חנייתנו סוגנו לעבות אנחנו להנות אנחנו למות אנחנו. תרגומו לוי דמיתנא. לו מתנו,

הלוחי

תרגום אשכנזי

קראנקהייט, דיא איך אין מצרים האבע זיין לאסטען, דיר ניכט צו שיקהען, דען איך דער עוויגע ביז דיין ארצט: (כז) זיא קאביען נאך אילם, דאזעלבסט וואהרען ציועלף וואסער קוועללען, אונד זיבענציג פאלביען: דאָרט לאגערטען זיא זיך בייא דעם וואסער:

רש"י

הומתו כי חגי ה' רופאך זהו מ"ר. ולפי פשוטו כי חגי ה' רופאיך ותלמיד חיית ותנות ניתן תגלג מהם כדופק הזה החומר לחדש חלי תחלה דבר זה כן יפותח גידי חולה וזהו חתוך מנות וכן ס"ח (תהלי ג') בפחו' תהי לנחת: (כז) שתים עשרה עינות מים. כנגד י"ב שבטי ישרחל תתים תמרים. נתפרש הטעם לקמן:

טז (מ) פאן אילם בראכען זיא אויף, אינד דיא גאנצע גענוינדע דער קינד:

תולדות אהרן

רופאך כנהדרין ק"ח, ח': אילמה יחמות י"ג ח': ויסעו בחנת פ"ז, ג':

תרגום אונקלוס

לָא אֲשַׁוִּי עֲלָךְ אֲרֵי אֲנָא יְיָ אָסְיָךְ: (כז) וַאֲתוֹ לְאֵילִם וְתַמָּן תְּרֵתֵי עַסְרֵי מַבָּעִין דְּמַיִן וְשַׁבְעִין דִּיקְלִין וּשְׁרוֹ תַּמָּן עַל מַיָא:

טז (מ) וּנְטָלוּ מֵאֵילִם וַאֲתוֹ כָּל בְּנֵי כְנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַדְבְּרָא דְסִין דִּי

באור

ונמכלתם תמדו, וכיסל נעיניו תעשה זה משל ומתן, מלמד שכל המשל והנותן נאמנים ודוה הנדיות נוחם היטנו, מעלה עליו הכתוב כאלו קיים כל התורה כלה: והאזנת, תשה מזניך: לביצותיו, אלו מלות לא תעשה: ושמרת כל חקיו, תתן לב שלא לעבור עליהם: כל המחלה וגו', והנעשם יש לך לזכור כי נעיניך דמית המחלה והנגעים והמכות אשר שמתי נמצרים, נשנור שמרו בי, ואם מתה תשמור חקי תמלט ממם, ולא אשים לך כאשר עשיתי להם, ושוב כי אני ה' מניח דופאך מכל מחלה שגזרתי לביותיה על המדן אין לך צורך לרופא, כאשר רפאתי המים המרים, שאין יכולת נרופאים לרפאם, והיה דבר תרה הפך המכה הראשונה שנמצרים. כי מימי היאור מתוקים והשכם לשתות והנו כיו מרים ושנו מתוקים, והיה עשה דבר והשבו על כן יש לך לידע הטעמו שלא תתרנו ולאהוב אותו כי הוא ייטיב לך (ירמ"ע), וירשב"ם כתב, כי אני ה' רפאך, אשר רפאתי למים, כדכתיב לעון זה נמלינ"ב כשריפת המים, כל המחלה אמים אדבר כדכתיב ואדבר אתך ואת אימך ואסרתי המלה אקדנך (לקמן כ"נ כ"ה): (כז) שתים עשרה עינות מים וגו', אמרו ז"ל נמכילתא מיום שנרא הקב"ה את עולמו נרא שם שתים עשרה עינות מים כנגד י"ב שבטי ישראל ושבעים דקלים כנגד ע' זקנים, וספר הכתוב זה כי חנן עליו', כל שבע על מנועו והזקנים ישבו נגד הדקלים לשבח האל עליהם שכינ לכם כל נאמן ליה. (הרמב"ן):

טז (א) ויסעו מאילם וגו' אל מדבר סין, מאז הכתוב דרך קלרה. כי נסעו מאילם וחנו

על

שָׁם לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט וְשָׁם נִסָּהוּ׃
(כו) וַיֹּאמֶר אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע׃
לְקוֹל | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהַיָּשָׁר
בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהַאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו
וְשָׁמַרְתָּ כָּל־חֻקָּיו כָּל־הַמַּחֲלָה

תולדות אהרן ויאמר נזכות ס׳. ה׳. סנהדרין ק״ח, ח׳. הוריות ח׳, נ׳: **בל** סנהדרין נ׳. ח׳. עקדם שער ס״ח:

תרגום אשכנזי צא

ער אינם וואכסען, זאָ וואר־
דען דיא וואכסער זיכע: היר
גאב נאָטט דער נאציאָן גע־
זונטין אונד רעגעל, אונד היר
שטעללטע ער זיא אויף דיא
פראָבע: (כו) ער שפראך
נעהיליך, וועלכט דוא דער
שטיממע דעם עווינען דיי־
נעם גאָטטעם פאָלגען, אונד
טהון וואס אין זיינען אויגען
רעכט איזט, זיינען געבאָ־
טהען נעהאָר געבען. אונד אללע זיינע נעזעטצע היטטען: זאָ ווילל איך אללע דיא קראנקי

תרגום אונקלוס

רש״י

קַיָּם וְדִין וְהָכָן בַּמֶּה: (כו) וַאֲמַר אִם
קַבָּלָא תְּקַבֵּל בְּמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהָךְ וְדָכְשַׁר
בְּעֵינוֹהִי תַּעְבֵּיד וְתֶצֵית לְפִקּוּדוֹהִי וְתִטַּר
כָּל קְיָמוֹהִי כָּל מַרְעִין דְּשַׁוֵּיתִי בְּמִצְרַיִם

פרשיות של תורה שיתעסקו בהם: שנת ופרה תדומה
ודינין: ושם נסהו. לעם ורחם קבי ערפו שלח נתלכו
תמסה נ״ו יום נקב עלינו רחמים סיהי׳ לנו היום
לכתות חלח נתלוננו: (כו) הם שמוע תשמע.
זו קבלה שיקבלו עליהם: תעשה. היח עשיים:
והחזנת. תעם הזניס לדקדק בהם כל מקום. זנרי׳
סחיון חלח ניזרת הלך נלח סום טעם ויג״ר תקנוד עליהם הם חיסור נחלו לתם נתכרו כגון
לגיסת נלחים וחכילת חזיר ופרה חדומה וכיוצח בהם: לח חסיס עליך. וחם חסיס חבי כוח כלח

באור

חֵצֶר מִן מִים, שֶׁם לָהֶם נְמִיּוֹתָם וְנִרְכֵּיהֶם מִנְהָגִים חֵצֶר יִתְנַהֲגוּ בָּהֶם עַד נוֹחַ עַל חֵרֶן
נוֹצָנִת, כִּי הַמִּנְהָג יִקְרָח חֹק (נְדָחָה דִּהֵיינוּ כְּיִסּוּד הַמִּנְהָג לִהְיוֹת תָּהוּיג חוֹ רְחוֹי), כְּעִנְיַן
הַטְּרִיפָנִי לְחֶם חֻקִּי (שֶׁם ל׳ ח׳), חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָחֵרֶן (יִרְמִי׳ ל״ג כ״ה), וְיִקְרָח מִשְׁפָּט נְהִיוֹתוֹ
מְסוּעָר כְּחוֹנֵן, וְכֵן כֹּה עָשָׂה דָּוִד וְכֹה מִשְׁפָּטוֹ כָּל הַיָּמִים (שְׁמוּאֵל ח׳ כ״ג י״ח), כְּמִשְׁפָּט
הַרְאשׁוֹן חֵצֶר הָיָה מְסֻקָּרוֹ (נְדָחִים מ׳ י״ג), וּמְדֻמֶּה עַל מִשְׁפָּטוֹ יֵצֵא (יִרְמִי׳ ל׳ י״ח),
עַל מְדָתוֹ לוֹ שֵׁיְּסָרַם נְחָקִי הַמִּדָּר לְסַנּוֹל הַנִּינָג וְהַלְמַח לְקַדּוֹח נָהֶם חֵל ה׳ לַח דֶּרֶךְ תְּלוּנָה
וּמִשְׁפָּטִים שִׁימוּ נָהֶם, לְחַהוֹג חֵיךְ חֵת וְעִמּוֹ: וְלַחְנִיג נְעִנַּת הַזְּקֵנִים וְהַלְנִיג לָכֵת נְחֵלִיהֶם׳
נְעִנִּין הַנָּשִׁים וְהַיְלָדִים. וְסִינְהָגוּ חֵלּוּס עִם הַנָּחִים נְחִנָּה לְחָכוֹר לָהֶם דָּבָר, וְחוֹכְחוֹת
מוּסָר שֶׁלַּח יִהְיוּ כְּחִנּוֹת הַסּוֹלְלִים חֵצֶר יַעֲשׂוּ כָּל תּוֹעֵנָה וְלַח יִתְנוֹסְסוּ, וְכְעִנְיַן שֶׁלּוֹם נְחוֹלָה
כִּי תִלַּח חְחָנָה עַל מִינֵיךְ וְנִסְחֶרֶת מִכָּל דָּבָר רָע (דְּנָרִים כ״ג י׳), וְכֵן נִיהוֹשֻׁעַ נְחַד וַיִּכְרֹת
יְהוֹשֻׁעַ בְּרִית לָעָם בַּיּוֹם הַהוּא וַיָּשֶׂם לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט בְּשְׁכֶם (יְהוֹשֻׁעַ כ״ד כ״ה), מִינָם חֻקִּי
הַתּוֹרָה וְהַמִּשְׁפָּטִים, חֶלָּח הַנְּהָגוֹת וְיִסּוּד הַמְּדִינָה׳ כְּגוֹן חֶלְמִים שֶׁחֶתְנָה יְהוֹשֻׁעַ בְּזְכוּתוֹ חֲחָמִים,
וְכִיוֹצֵח בָּהֶם, וְחַחַר וְשָׁם נְסָחָם לְהוֹדִיעַ חֵצֶר הוֹלִיכָם בְּדֶרֶךְ הַזֶּה שֶׁחֵין שָׁם מַיִם, וְהַנִּיחָם
חֵל מְקוֹם הַמַּיִם הַחַרִּי לְנִסָּיוֹן, כְּמוֹ שֶׁחַחַר וַיַּעֲנֵךְ וַיַּרְעֵבֵךְ (דְּנָרִים ח׳ ג׳), וְלְחַחַר נִסְחַךְ
לְהַטִּיבֵךְ נְחַרִיתֵךְ (שֶׁם ט״ז), עכ״ל הַחְתּוּק: (כו) תִּשְׁמַע לְקוֹל, כָּל שְׁמִיעָה שֶׁחֲחָרֶיהָ
לַח״ד חוֹ נִי״ת, עֲנִינָהּ לַעֲשׂוֹת כְּפִי הַשְּׁמִיעָה (גְּעהוֹרְכְּסָן), וְחוֹלֶת לְיִרְמִי׳ שְׁמִיעַת הָקוֹל נְדִידָה
(הוֹרֶען), וְלִפְעָמִים הִצְנִיעַ הָעִנְיָן (בֵּיגְרִיפְּעָן, פֶּערְשְׁטֵעהָען), כְּמוֹ שְׁפִירוּשׁוֹ חֵצֶל תִּשְׁמַע
חְלוֹ לְפִי׳ חְחוֹ (נְרָחִי׳ מ״ח ט״ו), וְלֹח כְּרָחִי׳ שְׁפִי׳ כָּל שְׁמִיעָה שֶׁחֲחָרֶיהָ לַח״ד חוֹ נִיחַ
הַכְּוָנָה לְהָבִין טַעַם הַדָּבָר: וְהִישַׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה, חֵלּוּ מִלּוֹת עֲשֵׂה, הֵרֶךְ הַמֵּבִיחַ חֵל
הַנִּלְחָם הַחַחֲרִית נְלִי נִלְוֶה וְהִטִּי׳, הוּח הֵיסֵר, וְהִיסֵר נְעִינֵי הָחָדָם הוּח לְנְדוֹ הַחַחֲרִי,

תרגום אשכנזי

בשלח טו

וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתֹּת מַיִם מִמָּרָה כִּי מָרִים הֵם עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמָהּ מָרָה: (כד) וַיִּלֹּנוּ הָעָם עַל־מֹשֶׁה לֵאמֹר מַה־נִּשְׁתֶּה: (כה) וַיִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיּוֹרֵהוּ יְהוָה עֵץ וַיַּשְׁלֵךְ אֶל־הַמַּיִם וַיִּמְתְּקוּ הַמַּיִם שָׁם

קאָננטען אבער דיא וואסער צו מרה ניכט טרינקען, דען זיא זינד ביטטער: דאהער האט מאן אויך דען אָרט מרה גענענגט: (כד) דאז פֿאָלק מורדטע ווידער משה, אונד שפראכען: וואס זאָללען וויר טרינקען? (כה) משה. בעטהעטע צום עוויגען, דער עוויגע לעהרט איהן איין האָלץ קענגען, דיזעם וואַרף

תולדות אהרן וילנו סס: ויצעק עקיוס מ"ד. פכ"ג: שם סנהדרין פ"ז, ה"ז ג':

רש"י

תרגום אונקלוס

לְמָרָה וְלָא יָכִילוּ לְמִשְׁתֵי מַיָא מִכְדָה אֲרֵי מָרִירִין אִינון עַל כֵּן קְרָא שְׁמֵהּ מְרָה: (כד) וְאִתְרַעֲמוּ עַמָא עַל מֹשֶׁה לְמֵימַר מָה נִשְׁתֵי: (כה) וְצַלִי קֳדָם יְיָ וְאַלְפֵיהּ יְיָ אָעָא וְרָמָא לְמַיָא וּבְסִימוּ מַיָא תַּמָן גְּזַר לֵיהּ

זמקום ס"ח הנסרסת נתינת מדה ונסתיכתם כסהיח נדנקת לה"ח סהוח תומיף זמקום הלת"ד תסכך הה"ח סל סרס לתי"ו וכן כל ס"ח סהיח סרס נתינם תתסכך לתי"ו נסתיכתם כמו (ישעי' כ"ז) חיתם חין לי. (הסתר ח') והמתו נערה זו. הרי ס"ז סל סרס נהפכת לתי"ו תפני סנסוכה חל הוי"ו המוספת וכן עגד וחמם (נרחסית ל') הגם חמתי נלהם. לגפס היה. (חיוב ל"נ) וזהמתו חיתו לחם. בין הרמ'. ותכוונתו הרמת': (בר) וילנו. ל' נפעל הוח וכן התרגום ל' נפעל הוח ותרגעתו וכן דרך לשון תלונה להסב הדבור חל החרס מתלונן מתרועם ולח חמר לונן רוע וכן יחת' הלועז דקומפ"לשיי"טטע (ו: (כה) סס סס לו. זמרה נתן להס תקנת

(ו בלע"ז *Décomplaisant se*, Se déplaisant, (אומפֿערגניגט, מונלוסריידן זיך)

באור

והתי"ו זמקום הס"מ הנזרסת נתינת מדה [ר"ל סנעשי' כמו סרס נסס מדה, מנל מחמת מינה סרס כי הסס נגזר מן פעל מדר], ונסמיכתה כסהיח נדנקת לה"ח סהוח תומיף זמקום הלמ"ד תסכך לתי"ו: על כן קרא, הקולח, והוח הפעל הנקלח (וויאסערזוָנאלע), וכ"ת המתכגי (אחן כענדעט): (כד) וילנו, פירש"י לשון נפעל הוח, וכן התרגום לשון נפעל הוח וחתרעמו, וכן דרך לשון תלונה להסב הדבור חל החרס, מתלונן, מתרעס, ולח מחר לונן דועס, וכן יחמר הלועז דקומפלים"נט ס"י מסב הדבור חליו נחמרו ס"ע עכ"ל, כוונת רש"י שמין נענין התלונה פעולה יונחת כי חס פעולה עומדת מוסבה על הפועל בעלמו, לכן יבח בנין נפעל, ונחרתי בנין התפעל, וכן הלועז הנרפתי יסב הדבור חל הפועל ויסתם נפעל שקורין (רעליפרחקומן), דעקום"פלעשחנע ס"ע, נל"ח (יך חוגוויל• זיך בעלייגען), מסב הדבור חליו נחמרו ס"ע נל"ח (זיך): (כה) ויורהו ה' עץ, לשון הרמב"ן ז"ל, נעבור שלח מלחתי לשון מורה חלח בענין למוד וידוי ויחמר לי (משלי ד' ד'), למדני וכן כלס, כחה בדרך הפשט כי העץ ההוח יחתיק המים בעבע, והוח סגולה בו ולחר חותה למשה, ובנותינו חמרו שהי' עץ חר וכי' כם בתוך כם וכו' וחמרו וילחהו לח כחמר חלח ויורהו הורהו דרכו, כלומר שהורהו ולמדו דרכו של הקב"ה שהוח מתחיק המד בחר עכ"ל, לכן תרגם המתכגי (זעהרטע ווהן קיענגען): שם שם לו, הסס ליסרחל: חק ומשפט, לשון הרמב"ן ז"ל, על דרך הפשט, כחשר החלו לנח בחדר הגדול והגולח ולחתון

מסר

כָּל־הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתֻפִּים
וּבִמְחֹלֹת: (כא) וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם
שִׁירוּ לַיהוָה כִּי־גָאֹה גָּאָה סוּס
וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם: ס (כב) וַיַּסַּע
מֹשֶׁה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּם־סוּף
וַיֵּצְאוּ אֶל־מִדְבַּר־שׁוּר וַיֵּלְכוּ
שְׁלֹשֶׁת־יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא־
מָצְאוּ מָיִם: (כג) וַיָּבֹאוּ מָרָתָה,

תולדות אהרן וילכו ג"ק ס"ג. מ': ויבאו ערכין ט"ו. ח':

תרגום אונקלוס

וְנָפְקוּ כָּל נְשַׁיָּא בָּתְרָהָא בְּהוֹפִין וְכֹחִנְּנִין:
(כא) וּמְעַנְיָא לְהֶן מִרְיָם שַׁבְּחוּ וְאוֹדוּ קֳדָם
יְיָ אֲרֵי אִתְגְּאֵי עַל גֵּוָתָנָא וְגִיאוּתָא דְּיַלְיָתָ
הָיָא סוּסְיָא וְרַכָּבֵיהּ דְּמָא בְיַמָּא:
(כב) וַאֲסֵיק מֹשֶׁה יָת יִשְׂרָאֵל מִיַּמָּא דְסוּף
וּנְפָקוּ לְמַדְבְּרָא דְחַגְרָא וַאֲזָלוּ תְּלָתָא יוֹמִין
בְּמַדְבְּרָא וְלָא אַשְׁכָּחוּ מַיָּא: (כג) וַאֲתוֹ

תרגום אשכנזי צ

דיא פייזיג אין אירדע ראנד:
אונד אללע ווייבער גינגען
הינטער איהר הער, מיט
פויקען אונד טאנצן:
(כא) מרים זאנג יענען ענט-
גענגן: זינגט דעם עוויגען,
דער האָך ערהאבען איך
צייגט, רָאס אונד דייטשר
שיידצט ער אינם נועד:
(כב) משה לים דיא ישראל
פֿאן דער בינזעזעע אויפ-
בריעבען, אונד זיא צאָגען אין
דיא ייפֿטע שור: זיא גינגיג
דריא טאגע אין דער ווייסטע,
אינ- פֿאנדען קיין וואסער:
(כג) זיא קאמען נאך מרה,
קאָנג-

רש"י

מחולות: (כא) ותען להם מרים. תשיב לחם שירת שירה לאחריהם הוא אומר והם עונין אחריו ומריכ שירה בשירת נחשים: (כב) ויסע משה. הסיען נעלכ-חם כשעלו מצרים סרסיהם בתכשיטי זהב וכסף והיו טועות והיו יכולות לרוץ אותם ים ובולעם היה נזכר להם עם תגית תגרים שנא' (שיר ה') תורי זהב נעשה לך עם נקדות הכסף לפיכך הולך להסיען בעבי ענן: (כג) ויבאו מרתה. כיון שנאמר ה"א בסוף תיבת במקום שנ"ל בתחלת' והמי"ו היתה

תרגום אונקלוס

וְנָפְקוּ כָּל נְשַׁיָּא בָּתְרָהָא בְּהוֹפִין וְכֹחִנְּנִין:
(כא) וּמְעַנְיָא לְהֶן מִרְיָם שַׁבְּחוּ וְאוֹדוּ קֳדָם
יְיָ אֲרֵי אִתְגְּאֵי עַל גֵּוָתָנָא וְגִיאוּתָא דְּיַלְיָתָ
הָיָא סוּסְיָא וְרַכָּבֵיהּ דְּמָא בְיַמָּא:
(כב) וַאֲסֵיק מֹשֶׁה יָת יִשְׂרָאֵל מִיַּמָּא דְסוּף
וּנְפָקוּ לְמַדְבְּרָא דְחַגְרָא וַאֲזָלוּ תְּלָתָא יוֹמִין
בְּמַדְבְּרָא וְלָא אַשְׁכָּחוּ מַיָּא: (כג) וַאֲתוֹ

באור

כלי של מיני זמר: ובמחלת, תרגם מנקלוס ובחנגין, והוא תנועת המיגדים ע"פ מעדבת הנגון ולקולו, כל"ת (יוונית), ונקרא מחול על שם הכלי המחול שעליו היו מנגנין: (כא) ותען להם מרים וגו', מלו עניתה מדיס לנשים כן, כי' נדיך לומר ותען להן מרים שורכה לה' כי נאה גאה, לכן הגדלה שחוזר על תחה ונמי ישראל המשולדים, ולהם ענתה מדיס וכל הנשים מחדיה שידו לה' כי גאה גאה, כמו שזכרנו למעלה קדוב לזה בשם הרמב"ן. ולזה תרגם המתרגמי (יענינן עטוגינגען) הסג המלה על הנזכרים למעלה: (כב) ויסע, הפעיל, הסיעם מחה על פי השם, ופי' הרמב"ן שלח הלך לפניהם עמוד הענניומס ועמוד האש ומחה לילה כי אם עד עגרם את היס, ומחר שעגע פרעה ומילו לא נסעו עוד בלילה, ומחר שעתה נסעו על פי ה' ניך מסה: מדבר שור, ונתקיים מחר הוא קולא מותו מדבר מתס, וילכו דרך שלשת ימיס במדבר מתס ויחנו במרה (במדבר ל"ג ח'), אלא שזור הוא שם כולל לכל המדבר שבין מדן מלריס ופלשתיס וערב, ונקרא כן על שם העיר שהיה שור, וחלק ממנו מסר גו הלכו ישראל שלשת ימיס נקרא שם המיוחד לו מדבר מתס, ועל שמת וילכו שלשת ימיס במדבר הוא מדבר שור, שפתח הכתי, על המדבר הגדול הידוע, שהוא מדבר שור: (כג) מרתה, כמו למרה, ה"א שסוף התיבה במקום למ"ד שתחלתה, והתי"ו

בשלח פו

וְעַד׃ (יט) כִּי בָא סוּס פַּרְעֹה
בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו בַּיָּם וַיָּשֶׁב יְהוָה
עֲלֵהֶם אֶת־מֵי הַיָּם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם׃

פ (שורה שלימה)

(כ) וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת
אַהֲרֹן אֶת־הַתֹּף בְּיָדָהּ וַתֵּצֶאן

תולדות אהרן ותקח מנלס י"ר, ח. סוטה י"ג, ג׳:

תרגום אונקלוס

עַלְמַיָּא׃ (יט) אֲרֵי עַלּוּ סוּסָוָת פַּרְעֹה
בְּרַתְיכוֹהִי וּפָרָשׁוֹהִי בְּיַמָּא וְאָתֵיב יְיָ
עֲלֵיהֶן יַת מֵי יַמָּא וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַלִּיכוּ
בְּיַבֶּשְׁתָּא בְּגוֹ יַמָּא׃ (כ) וּנְסֵיבַת מִרְיָם
נְבִיאְתָא אֲחָתֵיהּ דְּאַהֲרֹן יַת תּוּפָא בִּידָהּ

תרגום אשכנזי

ניער אונד שויג רעזירען!
(יט) דיזעם נעשאה אלס
פרעה'ס פֿערדע מיט קריס-
נעשפאן אינד רייטערייא
אינם ניעער הינאיין נינגען,
דער עוויגע אבער דיא וואס-
סער דעם מעערס איבער יא
צוריק קאָמען ליס: אונד
דיא קינדער ישראל אים
מעערס אויף טראָקנען בא-
דען וינגען: (כ) צו גלייכער
צייט נאהם נירים דיא פֿראָ-
פֿעטין, אהרן'ס שוועסטער,

רש"י

סתוהם תנן (ירמי' כ"ט) הנכי מייע ועד חשוי"ו
גו סיום קוינים היח. (יט) כי בא הים פרעה.
כחיב בח: (כ) ותקח מרים הנביאה. היכן
נתנאה כזכיתם אחות אהרן קודם למנך תכם
חומרים עתידים אחי שתלך בן וכו' כ-אחי' נמיעה.
ד"א הדית אהרן לפי שתכר נפשו עליה כשנשרע'
לפיכך נקראת על שמו: את התף. כלי מיני

באור

שמו (ישעי' כ"ז ט"ז). (הרמב"ן). [ובדם המלה עך לון עוך, ונלי ומ"ו נאה לעולם
פתוחה גם נאתנח וס"פ, ובן עם הלמ"ד לעך נאה לעולם פתוחה גם נאס"פ, מגל עם
הוי"ו נרחם לא נמלאת כ"א ט"ו כעמיס, ג' מהם נאתנח וי"ג נס"פ, ובגולם נאה כעי"ן
נפתח קטן תחת פתח גדול, והוי"ו קמוצה נעמוד סהנגינה נאות שאחריה וגם אין עוד
וז"ו המשמשת אחריה כמו סוד וכסד ועז (ויקרא ז' כ"ג). ועיין נפי' הרמב"ן על תהלים
(ע' ו'), כי דנריו פה סתומים ולשון הרד"ק שם נתהלים מועטה, ונעל מכלל יופי הרנים
נעטות ושיהם לשומו קלת, ולא הועיל כי עכ"ז טעה ע"ש]: (יט) כי בא, לשון הרמב"ן
ז"ל, ממד ד"א שגם זה מן הסירה כי היו מסורדים ואומרים כי גא סוס פרעה נרכבו ופרשיו
ניס ויסב ה' עליהם את מי הים ונעוד בני ישראל הולכים ניבשה נתוך היס והוא גם נתוך גם,
ואינו כלשון הסירה והנשואות (לפי שהאחרים מרוכים כלשון ההגדה הפשוטית), מגל
פירושו אז יסיר משה כי גא סוס פרעה ניס ניום ההוא מיד לא ממהרת לא אחרי כן,
או נעתו אז יסיר כאשר גא סוס פרעה ונו' נעוד בני ישראל הולכים ניבשה נתוך היס להניל
כי נלבתם נתוכו ניבשה אחרו הסירה, ומשד עוד כי אז לקחה מרים הנביאה את התוף
נידה ונעתה לשם הפסוק הראשון על הסירה שתעניקה כן אהרי משה ויסראל עכ"ל, וכן
פירש"י והרשב"ם כי גא, כאשר גא, וכן תרגם המשכנזי: (כ) הנביאה, קורא נעל דנרי
שנא אז תוכחות בני מרס (הרשב"ם), [ולדעת אז"ל נסוטה (דף י"ג ע"ב), היתה נבואה
ממש, כי התנבאה על לידת משה טרם שנולד]: אחות אהרן, על שם הנכור קורא אחות
נמו אחות בניות (נראשית כ"ו ט'), ואחות לוטן (שם ל"ו כ"ב) (הרשב"ם): את התף,
כלי

עַד־יַעֲבֹר עַמְּךָ יְהוָה עַד־יַעֲבֹר
עַם־זוּ קָנִיתָ: (יז) תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ
בְּהַר נַחֲלָתְךָ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ
פָּעַלְתָּ יְהוָה מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ
יָדֶיךָ: (יח) יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם

תולדות אהרן עד נרכות ד׳, ח׳. כוסה נ״ו, ח׳. סנהדרין נ״ח, נ׳. תנות י״ב, ג׳: **עם** פסחים פ״ח, ב׳. תנחות נ״ג, ג׳: **רבאמו** כתובות ס״ג, ב׳. ב״ב קי״ט, ב׳. עקום טער ח׳: **פעלת** סנהדרין נ״ג, ח׳: **מקדש** נרכות נ״ד, ח׳. כתובות ס׳, ח׳. תנות טס: **ימלוך** עבודין נ״ה נ״ג, ג׳. תנות טס.

תרגום אשכנזי פב

כיעם נראָסע ערשטארדען זיא וויא שטיין: ביז דיין פֿאָלק הינדורך ציהט, עוי־ גער! ביז דיזעם פֿאָלק הינ־ דורך ציהט, דאז דוא עד־ וואַרבסט: (יז) דוא ברינגסט זיא הין, פּפֿלאַנצעסט זיא איין, אין דיין ערבגעבירגע, אן יענען זיטין, דען דוא צור וואָהנונג דיר, עוויגער! איינגעריכטעט: אין דאז הייליגטהום, אָ הערר! דאז דיינע הענדע בעריייטעט: (יח) דער עוויגע ווירד איבי־

מער

תרגום אונקלוס

יְיָ יַת אַרְנוֹנָא עַד דְּיַעְבַּר עַמָּא דֵנַן דִּי
פְּרַקְתָּא יַת יַרְדְּנָא: (יז) תַּעֲלִינוּן וְתַשְׁרִינוּן
בְּטוּרָא דְאַחֲסַנְתָּךְ אֲתַר לְבֵית שְׁכִינְתָּךְ
אַתְקִנְתָּא יְיָ מַקְדְּשָׁא יְיָ אַתְקַנֵּהִי יְדָךְ:
(יח) יְיָ מַלְכוּתֵיהּ קַיָּמָא לְעָלַם וּלְעָלְמֵי

רש״י

יעבר עד ועבר. כתרגומו: קנית. חנגת תסח׳ תומות כחכן הקנוי נדתיס יקריס סחניס על החדס: (יז) תבאמו, נתנגח ונסס טלח יכנס לחרן לכך לח נחמר תניחמו (נרחס טלח יכנסו לחרן וכו׳ והכי חיתח נהדית כרק יס נוחלין דף קי״ט ונתכילתח הנניס יכנסו ולח כנגות חף טלח נגזר נזרת תרגליס עדיין ת״מ ניחח ולח ידע מס ניחח תהרס״ל): מכון לשבתך. תקדס טל מטס מכוון כנגד כסח טל מעלה חשר פעלת: תקדס ה׳. סטנגס עליו זקף גדול להבדידו מתיגת הטס טלחריו המקדס חשר כוגד יריך ה׳ חניס בית התקדס שהעול׳ נגרח ניד חחת טנח׳ (ישעי׳ ח״ח) חף ידי יסדים חרן ומקדס נסתי ידיס וחיתתי יגנס נסתי ידיס נזתן סח׳ ימלוך נעולס ועד לעתיד לנח טכל התלוב׳ טלו: (יח) לעול׳ ועד. כ׳ עולמות הוח והוי״ו גו יסוד לפיכך היח

באור

והמתי לת כל העם מטר תגח נהם, וזהו טזכינו לימתה על הרחוקים, כלומר חף על כרחוקים, ופחד על הקרובים לנך: בגדל זרועך, כמו נזרוע נדלך, וכן קדש היכלך (תהלים ס״ג ה׳), כמו היכל קדשך, והטעם נזרועך הגדולה: עד יעבר עמך ה׳ עד יעבר, נפול מפני הקריאה הנאה נדלת הרחמנים, ומנקלוס תרגם עד דיעבר עמך ה׳ ית׳ מדנוח. עד דיעבר עמח דנן די פרקתח ית ירדנח, וטעם קנית, סהיו ענדים נתלריס, ותתה קנית מותם להיות לך לעבדי׳ כן פי׳ דמנ״ע, וכן תרגמו המסכנזי (ערווחרבען): (יז) תבאמו ותטעמו, תפלה טיעתדו טס ימיס הדנה ולח יגלו, ויתכן סתלת עד טנפסוק הקודס מוסכת מחרת עתה עד תנחמו ותטעמו, והכוונה טידמו כמנן עד טיגיחס ויטעס נהר נחלתו, וטס ימלוך עליהס לעולס ועד: מכון לשבתך, מקדס טל מטה מכוון כנגד כסח טלמעלה: מקדש, קו״ף טל מקדס דנוס לתפחרת, ונענוד סהי׳ נקוף טוע נע נרמה הדל״ת במשפט, ונח נזקף להפרידו מתיגת הטס טלמחריו סהיח קריאה לל הטס, מקדס חשר כוננו ידיך, ה׳!: כוננו, כמו פעלת, כי הטעם כפול: (יח) ה׳ ימלך, למחר טיתיסנו ישראל נחרן יוודע מלכותו טל הקנ״ה נכל המלכיות: לעלם ועד, על דרך קלדה, והטעם לעולס ועד עולס, ומל תתמה על מלת עד טזיהה סמוכה כי הנה כיהוד סוכן עד וקדוס

תרגום אשכנזי

בשלח טו

איינוואהנער פלשת׃
(טו) פלאָטצליך ערשרעקען דיא שטאמהעררן אדום׳ס, דיא פֿירשטען מואב׳ס, ציטטערן ערגרייפֿט זיא: עס צאָגען אללע בעוואהנער כנען׳ס: (עז) אנגבט אונד פֿורכט ווירד איבער זיא פֿאללען, דורך דיינעם אר־
מעם

חַיל אָחַז יֹשְׁבֵי פְלָשֶׁת׃ (טו) אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם אֵילֵי מוֹאָב יֹאחֲזֵמוֹ רָעַד נָמֹגוּ כֹּל יֹשְׁבֵי כְּנָעַן׃ (טז) תִּפֹל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ יִדְמוּ כָּאָבֶן

רש"י

מיתרגזין: ויחזי פלשת. פלגיים תכני סהדנו הת זני חפרים סתהרו חת הקן וינלו נחזקים כיפידם נדנרי היתים ויהרגום הנשי בת: (טו) חלופי חדום חילי מוחב. ורעדה נח היה להם לירח כלום סהרי לח עליהם היו הולכים חלח מפני חניני׳ סהיו תתחוננו ומלטערי׳ על כנודם סל ישרחל: נתוגו. ניחסו כמו נרגיזים תמונגנה. חתרו עליהו סס נחים לכלותינו ולירם חת חרלנו: (טז) הפול עליהם חימתם. על הרחוקים: ופחד. על הקרובים כענין שנחמר כי סמענו חת חסר הונים ונו׳: עד

תרגום אונקלוס

עַמְמַיָּא זְעוּ דַחֲלָא אֲחַדְתִינוּן לְרַהֲוֹ יְהֵבִין בְּפְלֶשֶׁת׃ (טו) בְּכֵן אִתְבְּהִילוּ רַבְרְבֵי אֱדוֹם תַּקִּיפֵי מוֹאָב אֲחַדִינוּן רְתִיתָא אִתְבְּרוּ כָּל דַּהֲוֹוּ יָתְבִין בִּכְנָעַן׃ (טז) תַּפֵּיל עֲלֵיהוֹן אֵימְתָא וְדַחֲלְתָא בְּסָגִי תּוּקְפָךְ יִשְׁתָּקוּן כְּאַבְנָא עַד דְּיַעֲבַר עַמָּךְ

באור

וכן יסני כנען: (טו) אילי, ניו"ך והוח הקנון מן חיל, כי הסדיס נערך חל העס, כמו החילים ההולכים נראשי העדר, והנה פלשתים חדום ומואב לח נלחמו עם ישרחל נמדנ׳: נמגו, נמסו כמו נרגיזים תמוגגנה (תהלים ס׳ה י״ח), ועל דרך ונשמע ויחס לנענו (יהושע ג׳ י״ח): (טז) תפל עליהם, לשון הרמב״ן ז״ל, התפלל שתפול עליהם חימתה ופחד ולח יעמו לקרחת ישרחל למלחמה, ור״ח חמר כי תפול עליהם שב חל פלשת חדום ומואב לח חל כנען, וזהו שחמר עד יעבר עמך ה׳, כי עליהם עברו עדם נוחם חל חרן כנען ולח נלחמו עמהם ומס יעמ חדום לקרחתם נעם כנך וניך חזקה לנל יעברו נחרנו, לח נלחם נהם, ולולח כי נפל עליהם חימתה ופחד הי׳ חפן להלחם נהם משנחתו חותם, ולח הזכיר עמון כי עמון ומואב כגוי חחד הם, ויתכן שגם על הכנעני נפל פחדם ולח נלחם נהם עד עברם, כי הכנעני מלך ערד יושב הנגב, חינהו כנעני ניהוסו כקעת דנותינו עכ״ל: אימתה, על הרחוקים ופחד על הקרובים, כענין שנחמר כי סמענו חת חסד הונים וגו׳ (שם י׳), לשון רש״י והוח מהמכילתח, והנה נספרי סוף פ׳ עקב שנינו פחדכם ומורחכם (דנרים י״ח כ״ה), הרי חס מפחידים הס, ירחים הס, חלח פחדכם על הקרובים ומורחכ׳ על הרחוקים וכן הוח חומר וכו׳, ונמכילתח פ׳ נח חי׳ פחדכם ומורחכם יתן ה׳ וגו׳ כחזר דנר לכם, ומיכן דנר? חת חימתי חשלח לפניך והמתי חת כל העם וגו׳ (לקמן כ״ג כ״ז), ושעור הדנרים כך הוח לדעתי. ליוד דנר שכחו נדול מכהנו. יוליך נרפשנו ענין הילחה, חס ירחת הכנוד והנדולה, כחשר כשער נרפשינו מעוט ערכנו חליו, חו ירחת המזק כשנעלה על לנבו היות עמו היכולת והדלון להרע לנו וחס יהי׳ היכולת והדלון ההוח נכח קדוב מזומן, יוליך הפחד, וזהו שחמינו פחד על הקרובים ומורח על הרחוקים, ופעמים שלגידל הילחה מניח נעלמנו, פובת הלב, סמוך השער ונטול התנועה ומפיסת הכוחות נמינרי׳ המתנועעים, וההרגש ההוח יקרח מיתה, וזהו על הדוב נקרוב ומזומן לנח, חלח שהשם הנעים שישלח מיתתו לפני ישרחל ויפול חף על הרחוקים, כדכתיב חת חימתי חשלח לפניך והמתי

בשלח טו

נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה
פֶלֶא: (יג) נָטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלָעֵמוֹ
אֶרֶץ: (יג) נָחִיתָ בְחַסְדְּךָ עַם־זוּ
גָּאָלְתָּ נֵהַלְתָּ בְעֻזְּךָ אֶל־נְוֵה
קָדְשֶׁךָ: (יד) שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן

תולדות אהרן נוה ג"ג ג"ח, ח':

תרגום אונקלוס

דְּחֵיל תּוּשְׁבָחָן עֲבִיד פְּרִישָׁן: (יג) אֲרֵימְתָּ
יְמִינָךְ בְּלָעֲתוּן אַרְעָא: (יד) דַּבַּרְתָּ
בְּטִבְוָתָךְ לְעַמָּא דְּנָן דְּפְרַקְתָּא דְּבַרְהִי
בְּתוּקְפָךְ לְדִירָא דְּקוּדְשָׁךְ: (יד) שְׁמִעוּ

תרגום אשכנזי פח

הייליגקייט, וויא דוא?
פֿורכטבאר איז לאבע,
וואנדערטהעטער! (יג) דוא
נייגטעסט דיינע רעכטע הין,
דיא ערדע פֿערשלאנג זיא:
(יג) נין פֿיהרסט דוא מיט
דיינער גנאדע, דיזעם פֿאלק,
דאז דוא בעפֿרייעט: דוא
לייטעסט עם מיט דיינער
מאכט. צו דיינער הייליגען
וואהנונג: (יד) פֿאלקער האבן עס, זיא בעבעז: אנגסטוואה עדגריפֿט דיא

רש"י

(תהלים כ"ג) חולייתי נעזרתי חוסה: נורא תהלות.
יהוי מלכניך תהלותיך פן ימעטו ע"כ (תהלים
ס"ג) לך דומי תהלה: (יב) נטית ימינך. כשקנ"ה
נוטה ידו הרשעים בלים ומכלים לפי שהכל נתן
בידו ומפלים נשמותם וכה"ח וה' ישם ידו וכל
ערב וגו'. תכל לכלו זכוכי' הנתונים בידי חדם
תיום ידו תעט ותן נופלין ותשתברין: תנחעמו תרן. תכהן סזכו לקבירה בשכר שחתרו ה' הנדיק:
(יג) נהלת. ל' מנהל ותרגומו תרנס לשון נושא וסובל ולא דקדק לפר' תחר ל' העברו: (יד) ירגזון.

באור

ז"ל, והרמב"ן והרמב"ט כתבו שמלאכי מעלה יקדשו מלים, והקב"ה יקדש על עליונו ועל
מלים, והתרגומי תרגמו (משבשו). הנאמר על הכחות הטמימות ועל רוחני מרקבשתוף:
נורא תהלת, ירוח מלהביך תהלותיו פן ימעטו, על כן לך דומיה תהלה [רש"י ורמב"ן].
והרמב"ן מפרש נעים נורא תהלת כי יעשה דברים נוראים מאד הוא מהולל בכם, שעשה
בקמות בעובדי רלונו והושיע את עבדיו, ועל ידם הוא נורא, לא כמלכי האדמה הנוראים
בעושק, והנה המשך הכתוב כאשר זכרנו בהקדמת הסידה. מי באלם באלך בקדש, לו
נורא תהלת, או עשה פלא, כאשר ה'! נותה לבתחיו ובכפל הדמיי להבפלה. בעבור כוך
הסידי, ולשורך נעימות הבעון: (יב) נטית ימינך, מיד הפלא הטבעית כי אתה בתועה
קלה כאלם הנוטה יד ימינו, בדמת להם שבלעם האדץ: (יג) נחית בחסדך, וביתין הרשי
בעלמו מאד בם נפרעת מן האויב, בם נחית בחסדך את העם אשר בזלת, בעתיד בין
לבחתם הדרך: נהלת, לשון מנהל ותרגום תרנס לשון נושא וסובל. ולא דקדק לברש
אחר לשון העברית. (רש"י): בעזך, בתוקף ותגבורת על כל הדברים המונעים: נוה קדשך,
כמו הבית הקדוש אשר לך, כדרך הלשון לשמש בשמיכות המיותר אל שם המקדש, תמורת
שם התואר, והוא הר סיני שהש שכן הכבוד, כן דעת הרמב"ע, והרמב"ן כתוב שהוא
המקדש, כאשר יאמר עוד מקדש אדני כוננו ידיך, וכן אמרו בהכילתא אין בוה אלא בית
המקדש, והמשך הכתוב כך הוא, אמר שהשם יתי בעזו את כל המונעים ויוליך את עמו
לנוהו, ובפסוקים הבאים יבא' מיך יהי' הנלחון והעזר הזה, אמר שהעמים אשר ישמעו
את שמע הפלא הגדול אשר עשה השם, תבא בהם ירא' ופחד, וע"י האימה והפחד ההוא
יהיו דומים כאבן ולא יקומו למלחמה, עד אשר יעבור עם ה' והוא יקימם ויושיבם בהר
נחלתו, וימלוך עליהם, ומז יוודע מלכותו לעולמי עד, כילו לבדו יאתה המלוכה והשלטון
ובא בהלת בלשון ענר תחת עתיד כמשפט הנבואות, כלומר שהבדר בכון ובדור כאלו כעשה
כבר: (יד) שמעו עמים, שהם סביבותיהם, בם יענדו עליהם: ישבי פלשת, מרן פלשת,

בשלח טו

תרגום אשכנזי

אָרִיק חַרְבִּי תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי׃
(י) נָשַׁפְתָּ בְרוּחֲךָ כִּסָּמוֹ יָם צָלְלוּ
כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם אַדִּירִים׃ (יא) מִי־
כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה מִי כָּמֹכָה

תולדות אהרן צללו מנחות נ"ב, ח': מי נ"ס נ"ח, ח'.
ניטין ל"ו, ב'. עקביס ח"נ, פכ"ב:

האנד פֿערטילגט זיא:
(י) דוא בליעזעסט מיט דיין נעם הויכע, דאז מיעער בעדעקטע זיא: זיא זאנקען וויא בלייא, אין שטראָמען דעם גוואלטיגען: (יא) ווער איזט אונטער דען מיכטיגען, א עווינער! וויא דוא, ווער איזט פֿערהערליכט מיט

רש"י

כסיס תמלחתו תחלה תכסה יס הגמא נל' הוא (ישעיה ח') כי חדן הנגד נתהגי כתו נתת לי. ורי יכלו דגרו לכלוס כיו דגר עמו. (תהלים ג' ע"ו) נגי ינחוני כתו ינחו תתני. (ירמי' י') תספר נעדי חגידנו כתו חגיד לו. תף כחן תמלחתו תחלה נפסי תכסה: חריק חרבי. תחלוף ועל סס תהוח מריק חת התער נשליפתו ונשחל ריק נופל גו ל' הרקה כמו מריקים שקיסם. (ירמי' ת"ח) ובליו יריקו. והל תחתר חין ל' ריקות נופל על היונ' חלח על התיק ועל הסק ועל הכלי סילח מחנם חגל לח על החרב ועל היין ולדחוק ולכרס חריק חרבי כל' (בראשית י"ד) וירק חת חניכיו חזדיין בחרבי תליגו הל' תופס חף על היונ' (ס"ח ח') שמן תורק (ירמי' ת"ח) לח הורק מכלי חל כלי. לח הורק הכלי חין כתיב כחן חלח לח הורק היין מכלי חל כלי. תליגו הל' תופס על היין. וכן (יחזקאל כ"ח) והריקו מרגוחסס על יופי חכמתך דחירס: תורישמו. ל' ריקות ודלות כמו מורים ומעשיר: (י) נשפת. ל' הפחה וכן (ישעיה מ') וגם נסף נסס: צללו. סקעו עמקו ל' הגולה: כעופרת. חגר פלו"ס בלע"ז (ו: (יא) בחלים. בחזקים כמו (יחזקאל י"ז) וחת חילי החרן לקח.

תרגום אונקלוס

תְּשֵׁיצִינוּן יָדִי: (י) אֲמַרְתְּ בְּמֵימְרָךְ חָפָא
עֲלֵיהוֹן יַמָּא אִשְׁתָּקָעוּ כְּאַבְרָא בְּמַיִן
תַּקִּיפִין: (יא) לֵיתַי בַּר מִנָּךְ אֱלָהָא יְיָ לֵית אֱלָא אַתְּ אַדִּיר בְּקוּדְשָׁא

(בלייא) *Plumi* Plomb, (ז בלע"ז

באור

תדיק מת התער נשליפתו ונשח' ריק, נופל גו לשון הרקה, כמו מדיקים שקיסם (נדמדית מ ג ל"ה), וכליו יריקו (ירמי' מ"ח י"ג), ומל הלמד לין לשון ריקות נופל על היונ' רגה על התיק ועל הסק ועל הכלי סימן המנו מגל לח על החרב ועל היין, ולדחוק ולפרס תדיק הדגי כלשון וירק מת חניכיו, להדיין נחדגי (חיך זויל אויך וואָגען מיט אייגען שווערטער), תגיגו הלשון מוכן לף על היונ', כמן תודק (ס"ה מ"נ), לח הורק מכלי הל כלי (ירמי' ת ח י"ג), לח הורק הכלי לח כתיב כאן, אלא לח הורק היין מכלי הל כלי, תליגו הלשון מוסן על היין, וכן והריקו חרגותם גל יפי חכמתך ו חידם (יחזקאל כ"ח ז') (לשון קס"י), ויפי נעגין כזה דיק כמו הלח סימך גס הוח על המלך ועל המתמלך ממנו, [וכמו שדם נער סימך על כחם הסוף ועל כעין כאשר]: תורישמו ידי, תשמידם וכן ומס לח חוריסו (נמדבר ל"ג נ"ה), וכן תרגם אונקלוס תסילינון ידי: (י) נשפת, לשון הפחה, וכן וגם נסף נסם (ישעי' מ' כ"ד), נל"מ (הויבען, בלאָזען), ואונקלוס תרגם כאשר נדומך, מחרת נמימרך, כדרכו: צללו, שקעו וירדו נעומק: כעופרת, נרמ"י מגד פלו"ם נלע"ז עב ל, והוא (בלייא), נל"מ, ונמים מדיניס דשקיעס נללו, שאקעו נמי הים, שהס מדיניס נכח מרולתס ומגדי גליסס, כאשר ישקע העופרת נמי מגוחות, ולכך תלת כעופרת מועמדת נעגס ז"ק: (יא) באלם, נאזקים, כמו ואת מילי האדן לקח (יחזקאל י"ז י"ג), כן פירש"י

מַיִם נִצְּבוּ כְמוֹ־נֵד נֹזְלִים
קָפְאוּ תְהֹמֹת בְּלֶב־יָם׃
(ט) אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג
אֲחַלֵּק שָׁלָל תִּמְלָאֵמוֹ נַפְשִׁי

תרגום אונקלוס

פּוּמָךְ חַכִּימָא מַיָּא קָמוּ כְּשׁוּר אַזְלָיָא
קָפְאוּ תְהוֹמֵי בְּלִבָּא דְיַמָּא׃ (ט) אֲמַר סַנְאָה אֶרְדּוֹף אַדְבִּיק אֲפַלֵּג בְּזָתָא
תִּשְׂבַּע מִנְּהוֹן נַפְשִׁי אֶשְׁלוֹף חַרְבִּי

תרגום אשכנזי פז

וואסער עמפאָר, פֿלִיסענדיג דעם שטונד אויפֿרעכט, ווי אַ דיא וואגד: דער אבגרונד וואדד פֿעכטע, מיטטען אים נייערע: (ט) דער פֿיינד שפּראַך: איך פֿירפֿאָלגע, האָלע איין, טהיילע בייטע

רש"י

החמים חומר נתקרש דעתו: נעדמו מים. תרגום תרגם ל' ערמימו' ול' נחות התקרש כתו (שיר ז') ערמת חטים וגלגר כתו גל יוכיח: נעדמו. תמוקל רוח סילת תחלק יבשו המים ושם נעשו כתין גלים וכרוי' של עדמה שכם גבוהים: כתרגומו כשור כחומה: נד. ל' נגוד וכנוס כתו (ישעי' י"ז) גל קניר ניוס נחלים כוגם כגר לח כתב כוגם בנחר חלח כגר וחלו היה כגר כתו כנחר וביגם ל' הכנסת ט"ל נכתת מכנים בנחר מי היס חלח ניגם ל' חוסף וגוגר הוח וכן (יהושע כ') קתו גד חחד ויעתדו גד ח' וחין לכון קיתם ועתידים בחזרת חלח דחומות וגוגרים ולח תגיגו גחר גקיד חלח בתלח"תוס כתו (תהלים ל"ו) בימים דתעתי בגחלך (שופטים ו') חת גחר הזלג: קפאו. כתו (חיוב ל' י') וכגביגים תקפיחגי שחוקאו וגעשו כחגיגים והיתים זורקים חת התגדיי' על חזגן בכח וגלחמי' עם בכל תיגי קיטי: בלב יס. בחיזק היס והרך התקרחות לגבר בן עד לב הטתים (תהלים ל' ט"ז) בלב הזלג. לשון עקרו והקצו של רגר: (ט) התר חויב. לעתו כשביתם בזרוע תרזוע ותגיגם ותחלק שללם עם שרי ועגדי: תתלחמו. יתמלח תהם: נפשי. לוחי ולגיגי וחל תתחם על תיגם התגדת

באור

תכיתו מיח, ותולם הגרמ' שזוח כתו עדמת חטים (ס"ה ז' ג'), וגלגו כתו כך יוכיח (וכן תרגם יג"ע מיתעגידו מיח עולתן עודתן ושגי הפילוסיים הם דעות רז"ל בתכילתח), [ועוד כ"ל כי תה שזוח תעגין עדמיות לח נתלח בכתוב כי חס תן הכפגיל], תתר שתמוקל רוח סילת תחלך יבשו המים ונעשו כתין גלים וכרוית של עדמת שכם גבוהים: כתרגומו כשור כחומה שהמים שדככם להיות גוללים ויורדים קתו גרוח לפיו כתו חומה: קפאו, כתו וכגביגים תקפיחגי (חיוב י' י'), תתר שתלוח לפיו הוקשו ונקשו תהומות שבתוך היס, והוח תחתר בעל שלש דלתות ותיבות ובדוח לתיך תוקפות ותוספות על שלשתן: (ט) אמר אויב, לעתו כחשר פיתס בזדוף ותשיבס ותחלק שלל עס שרי ועבדי: תמלאמו, תתמלח תכס: נפשי, לוחי ולגיגי (אין תורה), ותל תתתם על תיבס התבדת בשתים תמלחתו תמלח תכס, יש הדבס בלשון הזה, כי תין הכגב בתתכי (יהושע ט"ו י"ט, ושופטים א' ט"ו), כתו כתת לי, ולח יכלו דבדו לשלו' (בראשית ל"ז ד'), כתו דבר עתו, בבי יבחתי (ירתי' י' כ'), כתו יבחו ממכי, תספד בעדי תבידתו (תיוב ל"א ל"ז), כתו תביך לו, חף בחן תמלחתו תמלח בפשי תכס (רש"י). וכבד תודעתיך (לעיל ח' י"ז), שהפעל הקל תן תלח יבח לפעתים עס תלת חת, כתו ותלחו בתי תלרים חת העבד (שם), וכן שהפעל תתתו ותמלח החרן חת התים (תלכים ג' ב' כ'), ויתלח חת החכתים (שם א' ז' י"ד), ודומיהם, ויתכן לפי זה שיהי' תמלחתו כתו תודיעתו, תודיע לותם, כן תמלחתו תמלח לותם, כתשפטו, [ועל"ז פירושו תמלח תכס, כתו חת העבד פי' תן העבד, ותולי תהי' כן גם כוונת רש"י ז"ל]: אריק חרבי, תשלוף, ועל שם שזוח

צערשמעטטערט דען פֿיינד: (ז) דורך דייגע גראָסע מאיעסטעט, צערמאלמעסט דוא דיינע ווידערזאכער; דוא לאסעסט איהן אויס, דען ברענגענדען צאָרן, ער פֿער־

אויב: (ז) וברב גאונך תהרס
קמיך תשלח חרנך יאכלמו
כקש: (ח) וברוח אפיך נערמו

צעהרט זיא ,ווי שטאָפּפעלן: (ח) פּאָם חויך דייגער נאזע טירמטען זיך וואס־

ודומם לו ויבעלו וידוענו את יסרתן (בשופטים פימן י'). (דבר אחר ימינך הנאדרת בכח היה מסנר' ומלק' את אויב): (ז) (וברוב גאונך. את היל נלנד רועלת האויב כשהוה מרוסס ברוב נאונו את ויהם קמיו ואם רוב גאונו לנד אויבין נהרסי' ק"ו כשהלח נם אדון את יאכלמו): תהרוס. תמיד אתה הורם קמין הקמים ננדך ומי הם קמיס כנגדו אלו הקמים על ישראל וכן הוא אומר (תהלי' פ"ג) כי הנה אויבין ימיון ומס היה השמי' על עמך יערימו סיד וע"ז קורח אומס אויבין של מקום: (ח) וברוח אפין. היולח אמרי נאירים של אף דבר הכתוב כאילו נאכינס דוגמת מלך ב"ו כדי להשמיע אזן הנדיות כפי הכוח שיוכלו להבין דבר כאחד כועס יולח רוח מאחיריו וכן (תהלי' י"ח) עלה עשן באפי וכן (אויב ד') ומרוח אפו יכלו ונהר שחמר (ישעי' מ"ה) למען אשר אחריך אפי כאשרנו נחם נאיתהו הרוכה וכאשר' כועס נאיתו קללה, ותהלתי אחע' לך ולמען תהלתי אחים אתה לאפיים נאפי אתה יהרוס אלא לך נאמינך, אחעם כתו נאקם נאטם נאם' אבל אתה נראה נעיני. וכל אף וחרון שנאמרה הני אומר כן אדם אף כאי (אויב ג') ועליהו הרה הני אויב ג' פרפה ומוקד שאנאדים התחתיהם ואחריה נעת הקלף וחרון תגזרת חרה כאו לשון תגזרה הלה וכן אתה ג' אחיאו ע"ב הוא אומר (אסתר ח') נערה נו ונגוה

באור

כאו שאבל' האשכנזי (שיינהעדליכען), והוא מוסב על השם, כי ימין לשון נקבה, והשוב אתה ה' הנאדל נכח, ימינך רועלת ומשברת את האויב, וכן אי' נאכילתא נאדרי נכח נאה אתה ואדיר נכח: (ז) וברב נאונך, שהוא למעלה על כל נאיס, אתה הורס, משפיל ומכניע את הקאים נגדך, ומי הס הקאים כנגדו, אלו הקאים על ישראל, וכן הוא אומר כי הנה אויבין ימיון (שם פ"ג ג'), ואת אי' האאיס, על עמך יערימו סוד (שם ד'), ועל זה הוא קורא אותם אויבין של אקום (רש"י), וכן תרגם אונקלוס לפי הכוונה לדקאו על עמך. כל הרס לשון הסרת הדבר אאכונתו והשפלת קומתו, כאו והרסת את אזנח הנעל (שופטים ו' כ"ה), הן יהרוס ולא יבנה (אויב י"ב י"ד), ואאתו יאאר לא יהרסו לעלות אל ה' (לקאן י"ט כ"ד), כי היולא אן הסדר והאעדכה אשר הוגדל לו כהוים הנאין: יאבלאו, החרון שהוא חוס האף והקלף הדואה לאש יאכלס כאש' יאכל האש את הקש, וכל אף וחרון שנאקרא הוא אן הענין הזה, אלה אף כאו ועלתי אלה אני אדב (אויב ל' ל'), לשון שרפה ואוקד שבאחידים אתאאים ונאדים בעת הקלף, וחרון תגזרת אלה כאו לשון אן הלה, וכן חאה לשון האימות ע"כ הוא אומר נערה נו (אסתר ה' י"ג), וגאוה החאה אומר כאקדלה דעאו (רש"י): (ח) וברוח אפיך, היולא אשיי נאירים של אף, דבר הכאוב כאילו נשבינה דוגאת אלך ב"ו, כדי להשאיע אוזן הנדיות כפי הכוח שיוכלו להבין דבר, כשאדם כועס יולא רוח אאחיליו, וכן עלה עשן באפו (שאואל ב' כ"ב ט' ותהלים י"ח ט'), ואדוח אפו יכלו (אויב ד' ט'), ואתרגאים תרגם ונאימר פואך להדחיק ההגשאה כדלכאו: נערמו, אונקלוס תרגאו לשון עדאימות, שכיאו

בשלח טו

כְּמוֹ־אֵבֶן: (ו) יְמִינְךָ יְהוָה נֶאְדָּרִי בַכֹּחַ יְמִינְךָ יְהוָה תִּרְעַץ־

הולדות אהרן ימינך ע"ת ד'. ת':

תרגום אונקלוס

פָּאַבָּנָא: (ו) יְמִינָךְ יְיָ אַדִּירָא בְּחֵילָא יְמִינָךְ

תרגום אשכנזי פו

פֿען. וויא שטיין: (ו) דיינע רעכטע, אָ עוויגער! פֿער־הערליכט דורך מאכט: דיינע רעכטע, אָ עוויגער! אוים־

רש"י

כמו יכסוס והיו"ד החונ[ע]' יהיה נו ודק מקרח' נכך כמו (תהילים ל"ו) מחול ירנין. יהויון תרגם ניתין והיו"ד החול' שמשמעו ל' עתיד כך פרשיו טענו גיס סוף כדי שיחזרו המים ויכסו חותן. יכסיומו אין דומה לו אתקר' נקודתו יכסיומו תל"פוס ובס כתן מונח לשון חולם כת"ס) כמו חנן. ונתקוס אחר נלנו כעיפרת ונתקוס אחר יחכלמו כקב הרשעים כקב הולכים ומטרפין עולין ויורדין. ניגוניס כחנן. והכתיב כעופר' שניהו תיר: (ו) ימינך ימינך. שני פעמי' כשירחל עוסין את רצונו של מקוס השמחל נעשית ימין: ימינך נאדרי נכח. להגיל את ישרחל ויאמינך השנית תרגן חויב. ול"נ אותה ימין עלתה תרגן חויב מה שח"ת לאדם לעשות שתי מלחמות ניד אחת (ופשוטו של מקרא ימינך הנאדרת נכח מה מלחמתם ויאינך היא תרגן חויב וכאה מקרח' דומיתו (תהלים נ"נ) כי הנה חויניך ה' כי הנה חויניך יאבדו ודומיהם): נאדרי. היו"ד יתירה כמו (חיכה ח') רעתי עם שרתי נמדינות נעוניתי יוס: תרגן חויב. תמיד היה רועת ומצרת החויב

באור

היודים נלי שינור, אלא שתחתית היס יקרא תהום, ושעומק יקרא מצולה, אחר שתחתית היס כסה אותס, ע"ך מלינה כמו שאמר תנלעמו אַרְן, והס ירדו אל התחתית ההוא נמעמקי היס כמו האבן הכבד כאשר יוסלך אל המים: [יכסימו, שרשו כסה. והוא עתיך לנסתר מנזין פָּעַל עס כנוי נסתרים, ויש נמלה זאת מרנעה זרות: הא' שהסמ"ך רמוי' להדנש לסי' הנזין, כמו עמל שפתיו יְכַסֶּמּוּ (תהלים ק"מ י'), ונפל הדנש להקל, אחנס נמלו כזה רנים נאקום שעין הפעל נשוא, ויקנאו אתו (נראשית כ"ו י"ד), אתם מנקשים (לעיל י' י"א), ודומיהם: הנ' שנאה נה היו"ד מודנשת נמנעת, שלא כאינכ נאי למ"ד ה"א שדרכה להחסר נעתיד לנסתרים, כמו ויכסו את הרכב (שס י"ד כ"ח), והיא הסנה שזוקקה המלה תהדנש, נעצור כנדות היו"ד, וגס לזרות זה נמלו חנרים, ונאנך יתיין (דנרים ח' י"נ), ירוין מדנן ניתך (תהלים ל"ו ט'), ודומיהם: הנ' שנאה נה ות"ו נוספת, וגס זה מצוי לפעמים, ונפרט נמלילו' הצירים, כמו שנמלו רנים נזירה זאת, יאכלמו, תמלאמו, תוריאמו, כאמו, תנלעמו, תנאמו ותטענמו: הל' הוא השנוי הנדול מכולם. שנאה הא"ס נמלאפוס נאקום החולם, כמו שהוא נאנריו שזכרתי, והוא הקשה לרש"י ז"ל שכתב אין דומה לו נאקדח נקודתו ודרכו להיות נקודתו יכסימו מלאפוס עכ"ל. ור"ל נחולם. כי הראשונים קדמו לחולם מלאפוס, חולם כנד נמלאו נס לשנוי זה ריעים, יאפועו הס (לקמן י"ח כ"ו), לא תעשון אזה (דות ג' ח'), ומ"ש רש"י שאין לו דומה. היינו שאצל הא"ס לכנוי נסתרי' נמלאפוס, ולאחרו המדקדקים שזכותו נרמה לו, ד"ל נעצור היותו שכן לשורק הקודם לו (ולף שנקדה פה היו"ד נקנון, א"א הוא נאקום מלאפוס, רק שהוא"ו חסרה ע"פ המסורת), כדי לזווג הקריא', והוא דרך נאות נשנרי, כמו ומולאיו ומונאיו (יחזקאל מ"ג י"א), שהאחוי מנוליו, כי הוא מנאי העי"ן, ונא כן נעצור מולאיו שהוא מנאי פ"י, וכן הרו והגו (ישעי' נ"ט י"נ), שהאחוי והָגוּ, כי הא"א שרשית, ונא כן נשנו' הרו שהשו

ידה, והא"א מן הפעיל]: (ו) ימינך ה' וגו', כנד הודעתיך שדרך המקרא לכפול נכך, כאשר תנא הקריאה נאחת מדלתות הציר, כמו נשאו כיהות ה' נשאו כיהות קולס (שס ל"נ נ'), ודומיהם. ונאדרי נפעל והיו"ד נו נוסף. ושניהו החזקות והנדולה

כמו

מִלְחָמָה יְהוָה שְׁמוֹ׃ (ד) מַרְכְּבֹת
פַּרְעֹה וְחֵילוֹ יָרֶה בַיָּם וּמִבְחַר
שָׁלִשָׁיו טֻבְּעוּ בְיַם־סוּף׃
(ה) תְּהֹמֹת יְכַסְיֻמוּ יָרְדוּ בִמְצוֹלֹת

תרגום אשכנזי

עוויגעם וועזען זיין נאהמען:
(ד) קריגסגעשפאן פרעה'ס
אונד העערסמאכט שליי-
דערט ער אינם מעער; דער
אויסבונד זיינער קריגסאָבערן,
פֿערזונקען אין דער בינזע-
זעע: (ה) אבגרונד בעדעק-
טע זיא; זיא זאנקען אין טי-

רש"י

לנוס נחן. דנר תחר ותניהו ל' גוי תספר נויו וסנחו
לנחי עולם כנון תם דוכך תדוד דודי לח וחדוס וכל
העניו: חלחי חכי. חוח זה וחדוממנהו: חלחי חכי.
לח חני תחלת הקדוסה חלח מוחזק ועומדת לי
הקוס' וחלהותו עלי תיתי חנותי: (ג) ה' חיס תלחמה. נעל תלחמות כתו (רות ח') חיס נעתי
וכל חיס וחיסך מתורגמין נעל וכן (תלכי' ח' ג') וחזקת והייתי לחיס לנגוד: ה' סמו. תלחמותיו לח
נכלי זיין חלח נשמו הוח נלחם כת"ס (שמואל ח יו"ד) וחני נח חליך נסס ה' לנחות. ד"ח ה' סמו
חף נשעה סהות נלחם ונוקס מחויניו חוחז הוח נמדתו לרחס על נרוחיו ולזין חת כל נחי עולס
ולח כתדת תלכי חדמה כשהות עוסק נתלחמה פונה עלמו תכל עסקי' וחין זו כח לעשות זו וזו:
(ד) ידה נים. סדי ניתח סדי ל' יריות. וכן הוח חומר (שמות י"ט) חו ירה יורה הו תסתדחם
חיסתדי וסתי"ו תשתם נחלו נתקוס יתסעל: ומנחר. סס דנר כמו תרכב תחכב תקרח קדם: טבעו. חין
סניעה חלח נתקוס טיט כמו (תהלים ס"ט) טבעתי ניון תולם. (ירמיה ל"ח) ויטבע ירמיה
נטיט תלמד שנעשה היס טיט לנמול לסס כתדהס תטעדו חת ישרחל נחתר ונלנגים: (ה) וכסיומו.

תרגום אונקלוס

(ד) רְתִיבֵי פַּרְעֹה וּמַשְׁרְיָתֵיהּ שַׁדִּי בְיַמָּא
וּשְׁפַר גְּבָרוֹהִי אִתְבְּעוּ בְיַמָּא דְסוּף׃
(ה) תְּהוֹמַיָּא חֲפוּ עֲלֵיהוֹן נְחָתוּ לְעוּמְקָיָא

באור

ומלת ומדממנהו שהוח כפל לשון של ומנוהו תרגם מונקלוס על העמוד' נגית המקדם
ומפלח קדמוהי. ומולם לפי פשוטו נדמה שמניה' לשון שנח, ומנוהו לשון נוי, כמו הנוה
והתעונג (ירמי' ו' ג') מספר נויו ושנחו לנחי עולם. כנון מה דוכך מדוד וגו' דודי
לח ומלום (ס"ה ה' ט' י'), וכל הענין כמו שפירש"י ז"ל והוח מהמכילתח, כלנדי שמר
התנחי' שם, ושנח שהול מומד ומנוהו נדמה לו מה הוח רחום וחנון חף חתה רחום
וחנון, ופי' לשון ומנוהו חני והוח, מעשה עלמי כמוהו לילנק נדרכיו, וכן היו חומרים
לדעת ד' יהודה נגית המקדם נחג הסוכות נשעת הקפת המזנח חני והו הושיעה נח,
כלחי' נסוכה (לף מ"ה ע"ח), ותני' הכוונה זו נ"כ כדעת חנא שהול: אלהי אבי, זה
הוח מלהי חנותי, מוחזקת ועומדת לי הקדוס' ומלהותו עלי תיתי חנותי, ונתה לי
שחומה חותו נזיוי: (ג) איש מולחמה, מונקלוס תרגם חדי נלשן קדניח, וכן תרגם
המסכתי (הערד דעם קריגעם): ה' שמו, יודע ה' מספט עשה (תהלים ט' י"ז),
ונתפרסס שם הוי' נעול. ע"י שני' עתי נעת לרתי, ושדך מערכת הילוריס נעזרתי,
והוח לנדו עושה כנה, וכל זה מהולחת הסס הנכנד, כמו שזכרנו. ונדפ"י ד"ח ה' שמו
חף נשעה שהות נלחם ונוקס מחויניו חוחז הוח נמדתו לרחס על נדוחיו ולזון חת כל
נחי עולם, ולח כחדת תלכי החדמה, כשהות עוסק נתלחמה פונה עלמו תכל עסקיו
ומין זו כח לעשות זו וזו עכ"ל, והוח מהמכילתח, דרשה נעימה קרובה חל הפשט:
(ד) מרכבת פרעה, שהיו נכדות, ועמהס כל חילו, כחילו יחד חותם, כמו חן שהות
קל, וכן תרגם מונקלוס שדי נימח, לשון השלכת החן, ורבי' לי למתרגם המסכתי לתרגם
(שמח עך חיגם חינגרוי), חלח שלהמתיק המלילה נלשון מסכתי הסתמה נתינת (טויידעדטש),
והוח שהול מקליעת חנני הקלע: ומבחר, סס דנר כמו מרכב. משנה. תקלח קודם,
ומחרי שהות כולל חל כל השליטים הנכחדים. יתכן לומר נלשון דנים טבעו נים סוף:
(ה) תהמת, תחתית המים העמוקי' נלי חק ושעור קלוב, וכן מלול' הס עמקי המים
היודים

בשלח טו

לִי לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ: (ב) יְהוָה אִישׁ

תולדות אהרן זה שנת קנ"ב, ג'. סוכה ט"ז, ח'. סוטה י"ח, ג', וכ' ג'. ג"ב ט"ז, ג'. סנהדרין ת"ב, ח'. תמורה כ"ו, ח': **ואנוהו** שנת קנ"ב, ג'. תמורה נ"ב, ג': **ה'איש** סוטה מ"ב, ג', ומ"ח ח'. סנהדרין ל"ח, ח'. וכ"ב ג'. ע"ז ד', ח':

תרגום אונקלוס

וְתוּשְׁבַּחְתָּא דְּחַיְלָא יְיָ אֲמַר בְּמֵימְרֵיהּ וְהֲוָה לִי לְפֻרְקָן דֵּין אֱלָהִי וַאֲבָנֵי לֵיהּ מְקַדַּשׁ אֱלָהָא דַּאֲבָהָתִי וְאַפְלַח קֳדָמוֹהִי: (ג) יְיָ מָרֵי נְצָחָן קְרָבָא יְיָ שְׁמֵיהּ:

תרגום אשכנזי פה

שפיל איז יָהּ, ער וואר מיר ערדעטונג! דער איז מיין גאָטט! איהן ווילל איך דיהכיין, מיינעם בֵּאטעדם גאָטט, איהן ווילל איך ער־העבען: (ג) דער עווינג איז הערר דעם קריגם, עווי־

דש"י

(ויהי י"ו) ה' עזי ומעוזי (תהלים ק"ח) עזי הגין חסמידים. וכן כל תיבת זת שתי חוהיות הנקוד' מלח 'פוס כשיות מהרכת נחות סלישית ואין השנים נשנת נחטף הרחשונה נקודם נשו"ת לנון עז עזי כוך רוקי חק חקי עכ ענני יסוד עיגו כל כלו וסלישים על כלו ואלו ב' עזי וזמרת סל כאן וסל יסעיס וסל תהלי' נקודים נחטף קמן. ועוד אין נאחד משם כתוב וזמרתי חלח ותהת וכלם כאחר נשם ויהי לי לישוע' לכך אני אומר ליוסב ל' התקדח שאין עזי כאן ולח וזמרת כאן וזמרתי חלח עזי שם דבר הוא כאן (תהלי' קכ"ב) היושבי בשעי' (עובדיה א') סוכני בחנוי סלע (בראשית ל"ג) תיבני סנה. ואף השבת עזי ושר' יה הוא היה לי לישוע' ושאת בעוק הוא לישיבת השם כאן (סוטה ה') בעזרת השם ״ בעזרת ה' (קהלת ב') על דברת בני החדש. וכ' וזמרת ל' לא תזמור (ישעי' כ"ה) שאיר ערישים ל' כיסוח וכריתי' עזו ונקמתו של הלסינו היה לנו לישועה. ואל תתמה על ל' ויהי שלא נאמר היה שים לנו מקראות מדברים בל' זה וזה דוגמת' (מלכים ח' ו') אח קירוה הבית סגיד לשיבל ולדביר ויעש ללעות סגיד הל"ל עשה ללעות סגיד. וכן בדברי הימים (סיוון י') ובני ישראל היושבים בערי יהודה ויאמרו עליהם רחבעם ה"ל לומר מלך עליהם רחבע'. (בתרב' י"ד) מבלתי יכולת ה' ויסחטם ה"ל לומר סחטם והחגבים חסר שלח משם ויתתו מתו ה"ל לומר ואסר לא שם לבו אל דבר ה' ויעזב ה"ל לומר עזב: זה אלי. בכבודו ובגלוי עליהם' והיו מראין אותו בחגבע בחתם ספחה על היס מה שלח רחו בניחוט: ואנוהו. תרגום אונקלוס תרגם ל' נוה (ישעיה ל"ב) נוה שאנן. (שם ס"ה)

באור

שלח יאות לכל, ולח יצוד מפחי כל, גם צוד לח יצוד מלאכות כפי העולה על דעתו, וכן העזה פניה ותאמר לו (משלי ז' כ"ג), הכוונה בגלחון הכליות והצוחת הנטועה בלב האדם, וכן ודוד מכנה בכל עז (שמואל ב' ו' י"ד), שלח אחז למלאיניס כלל, ויאמר גם על דבר שאין בו רוח חיים, בדוח קדיס עזה (לעיל י"ד כ"א), כלות' הבוגדת על העומד לנגדה ומלחמתו, וכן בחיס עזיס (נחמי' ט' י"א), והשם עוז בשמות עם שכחוי יבא בקצון לו עז בקמץ חטוף ושין הבדל ביניהם, ויורה גם הוא על תוקף וגלחון המוחני', ומכללם האויב בל"א (ישעי), והיו"ד סימן המדבר: וזמרת, זמרה יורה על הבנון בכלי שיר כאשר יבוה לל השיל' בפה, והשבח והתהלה אשר יוצר יקרא גם הוא שירה לו זמרה, וזמרת אשר יו"ד הבכוי, כי תלת עזי מוצאת עלמה ואחל' עמה כאשפט לשון הקדש כאלו כתב עזי וזמרתי יה, והטע' הודי' לאל שלא בבחו בגד כי שם מאת השם העוז והגלחון, ואליו יאתה התהלה כי הוא הי' לו לישועה, ויתכן לומ' על דרך אלילת השיר שהשם הוא בלחון שלו והוא יהי' שירו וזמרתו, וכן הוא בתכילתא, אין עזי אלא תקפי, ועל וזמרת דרש עשאני לימרה, וכן תרגם אונקלוס תוקפי ותושבחתא, וכן תרגם האשכנזי: ואנוהו, אונקלוס תרגמו אלטון נוה, נוה שאנן (ישעי' ל"ג כ'), דין אלהי ואבני ליה מקדש, וכן פי' רשב"ם, והיא דעת ר' יוסי בן דורמסקית בתכילתא, ואלת

תרגום אשכנזי

לַיהוָה כִּי־גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ
דָּמָה בַיָּם: (3) עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־

האָך ערהאבען זיך צייגט,
רָאס אונד זיין רייטער
שטירצטע ער אינם כיעער:
(3) מיין זיג, מיין זאיטענ-

רש"י

על פי ה' יחנו (במדבר ט') ויש חסר יסכון הענן.
לפי סתן דגר הסוס תמיד ונופל נו נין ג' עתיד
נין ג' עגר חבל זה טלח היה חלח לטעם חינו יכול
ליסנו גל' הזה; כי גחה גחה. כתרגומו. (ד"ח נחה הכתב לומר שעשה דבר שח"ח לנ"ו לעשות
כשהוח לנחם נחגירו ותתנגר עליו מפילו מן הסוס וכאן רמה גיס וכל שהי חפצר לעשות
ע"י זולתו נופל נו לשון נחות כתו נחות עשה וכן כל פשיכה תחלח כפולה עזי וזמרת יה ויהי
לי לישועה ה' חיס מלחמה ה' שמו וכן כולם נרש"י יכן). ד"ח כי נחה נחה על כל פשיכות וכל מה
שחקלם נו עוד יש תוספות ולח נאמרת חלח נ"ו שתקלסין חותו ואין נו: סום ורוכבו. שניהם קשורי
זה נזה ושניהם מעלין חותן ויורדין לעומק ואינן נפרדין: רמה. כאבן וכן (לעיל ב') ורמו לנו
חתון נורח. ומדרש חגדה כתוב אחד אומר רמה וכתוב אחר אומר ירה חלמד שהיו עולין לרוס
ויורדין לתהום כתו (חיוב ל"ח) מי ירה חבן פנתה מלמעלה למטה: (ב) עזי וזמרת יה. תרגום
חרגם תוקפי ותושבחתי עזי כתו עזי דשורק וזמרת כתו וזמרתי. ואני תמה על ל' המקרח שאין לך
כתוב שנקודתו כמקרח חלח נב' מקומות שהוח סמוך להל וזמרת וכל שאר מקומות נקוד שורק

באור

פֵּיר לו זינגען). ובאנס הסיג הרב רמב"ן ז"ל על רש"י: לח', תרגום תרגם קדם י',
והמסכתי (דעתן עוזיגען לו עהרען), כי גס זה מדמוסי הלמ"ד על ל"ה: לאמר, חז"ל
דרשו על המלה הזאת, לפי שהיח מיותרת, מחרי שכתב נכתב ויאמרו, ולמדו מזה שהיו
כל ישראל עונין אחרי משה: כי גאה גאה, ענין גחה וגאון התרוממות וגדולה עם
הילוכה מן הגבול הרגיל, ומזה הענין ישית נגאון גליך (לעיל ל"ח י"ח), כי גאו המים
(יחזקאל מ"ז ה'), הטעם שכלם הרבוי והגדול עם העברת הגבול הרגיל, והמתגאה
מדומה שעלתה במעלה יתר מן הטעור והגבול הראוי, ולכך פירש"י כל שאי אפשי לעשות
ע"י זולתו כופל נו לשון גאות, כמו כי גאות עשה (ישעי' י"ג ה'), כלומ' רבדים העומדים
את שעור וגבול האפשי לזולתו, ומזה רבני אדם הלשון הזה יצא על הרוב לגאוי, והוא
תהלה ושבח להשם יתעלה המדומה בלאת על כל גבול ושעור לאין תכלית, ולכך אמר
אונקלוס בתרגומו וגיאותא דליה הוא, שלו לבדו ימות הגאון והגאוה, וכפל לשון גאה
גאה המקור עם הפעל העב' כדרכו לפעמים (בנוסח רש"י שלפנינו הגיאו מרש"י יש שכפילת
הלשון גאה גאה כדרך הפעלים כמו עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה, ה' אלהים תלחמה ה'
שמו, וכן כלם, והוא דבר תימה, כי הכפל הפעלי' לא יצא אלא בשתי דלתות לא בדלת
אחת, כאשר הזכרנו בהקדמת הפעלים, ובהדומה שפעל מועתק בא ליך המדפיסים, כי
בשני הכ"י שבידי לא מצאתי את הדב' הזה). ואונקלוס תרגם אתגאי על גיותניא וגיאותא
דליה הוא, כתגאה על הגאי' והגאוה שלו היא, כתגאה על הסוס המתגאה במלחמה
ועל הגבול הרוכב בו, כי את שניהם רמה בים, ורש"י פי' על כל הפעלים וכל מה
שאקלם בו עוד יש תוספת ולא כאשר אלך ג"ו שאקלסין אותו ואין בו ע"כ, והוא מעניין
הגאון שזכרנו, שהוממות המעלה שלו עובר הגבול והשעור שאפשי' לבני אדם לקלסו,
ולכן תרגם אונקלוס (היוט איך היזך עהאוביגן גיבייגט), כי רוממות המעל' עם הילוכה
מן הרגיל יקרא בל"ה (יבהאוביגהייט), ויאות לומ' שארש' את עלמו מדומם ונשא על
כל רוממות המעל': רניה, תרגום של השליך וכן רומי קצת (תהלים ע"ח ט'), השליכם
כמשליך חן: (ב) עזי, שורש עזז הוגה על הגבורה והאומץ על הפעלים המפחידים,
וללשון הפעלים הרוגעי' מלהגיע אל המבוקש, יאמר ועזיד יענה עזות (משלי י"ח כ"ג),

בשלח טו

טו (א) אָז יָשִׁיר־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת
לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אָשִׁירָה

אריח על גבי לבנה בל' שורות תמצא בסוף הספר

תולדות אהרן אז ישיר ר"ה ל"ח, ח'. סוטה כ"ז, ב'. סנהדרין ל"ח, ב'. ע"ז כ"ד, ב':
ויאמר סוטה ל', ב': אשירה הגיגה י"ב, ב'. סוטה כ"ז, ב'. ל' ב':

תרגום אשכנז פד

טו (א) דאמאהלם זאנג משה אונד דיא קינדער ישראל'ס, דיזען גע- זאנג, דעם עוויגען צו עה- רען, אינר שפראכען: איך זינגע דעם עוויגען, דער

תרגום אונקלוס

טו (א) בְּבֵן שַׁבַּח מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
יָת תּוּשְׁבַּחְתָּא הָדָא קֳדָם יְיָ
וַאֲמָרוּ לְמֵימָר נְשַׁבַּח וְנוֹדֵי קֳדָם יְיָ אֲרֵי

רש"י

טו (א) אז ישיר תמצא. וז כשרואים הגם עלים
גלגו סיסיר סיסרא. וכן (יהושע י"ו וז
ידגר יהושע. וכן (מלכים ח' ז') ונית יעשה לנת
פרעה הזב גלגו סיעשה לה. אף כאן ישיר אחר
לו לגו סיסיר וכן עשה ויאמרו לאחר לאחר אחזירם לה".

וכן ביהושע כשרואים הגם אחר לו לגו סידגר וכן עשה ויאחר לעיני ישראל. וכן סירת הנאר ספתח גם אז ישיר ישראל פירש אחריו עלי נאר ענו לה. אז יענה שלאחר נאחר (מלכים ח' י"ח) פירשו רז חכמי ישראל שנקט לגנו ולא גנה להודיעו ש"ד ע"ם התיחנים נאחר' זהו לישנא דסוטו, אבל מדרשו אחרו רז"ל מכאן רמז לתשובת התינוק ובן בגלן חון אבל שלאחר שפירשוהו נקט לגנו ולא גנה וחין לאחר ולישנא ל' הזה כשאחר דגדים הנכתבים בל' עתיד וכן מיד כגון ככה יעשה חיוב (סימן ח')

באור

טו (א) אז ישיר, ידענו ממצעט הלשון בזילים ובגזולות לזמן בעתיד בתקוס ענד, וזהו רגיל עד תמך, ולפי זה אם כי' אז ישיר התחלת הבזילה לא יקשה בעיניך היותו בזמן עתיד, כי כן דרך הלשון (וזהו דעת הרמב"ן והרמב"ע), ומולם לפי פשוטו הכתוב מלמד שעקר התחלת הבזילה היה מן מבזילים לה', ומין דרך התקדמ בגנדה פשוטית לחלוק מת הזמנים, לכן פירש"י אז כשלמה הגם עלה גלגו לומד בזילה, וכן אז יבגר יהושע (יהושע י' י"ג), וכן ונית יעשה לנת פרעה (מלכים א' ז' ח'), חשב גלגו שיעשה לה, אף כאן ישיר אחר לו לגו סיסיר, וכן עשה ויאחרו לאחר אחזירם לה', וכן ביהושע כשרואים הגם אחר לו לגו סידגר וכן עשה ויאחר לעיני ישראל, וכן סירת הנאר ספתח גם אז ישיר ישראל פירש אחריו עלי נאר ענו לה (נאבגר כ"א י"ז), אז יענה שלאחר נאחר (מלכים א' י"ח ז') פירשו גו חכמי ישראל שנקט לגנות ולא גנה, למדנו שהיו"ד על שם המחשבה נאחרה עכ"ל, והוסיף לפרש ומין לומר ולישנ לשון הזה כשאר דגדים הנכתבים בלשון עתיד וכן מיד (אף בשבועה פשוטית בלתי סירית ובלתי גגולות, ומין מקום להשבת הרמב"ן ז"ל על הדב), כגון ככה יעשה חיוב (חיוב א' ה'), על פי ה' יחנו (נאבגר ט' כ"ג), אשר יזכן העגן (שם י"ח), לפי שכן דגר הכתוב תמיד וגופל גו גין לשון עתיד גין לשון עגר, אבל זה שלא בי' אלא לשעה אי אפשר ליחגו בלשון הזה ע"כ לשונו, והנה גם דגרי הרמב"ן ז"ל גזה נכונים שאספר עגין יעתיד עלמו בזמן שיחפן וירמז למעשה, פעם יעתיד עלמו בזמן המעשה ויבגר גו בעגין הווה ועומך עליו בתחלתו ויאמר ישיר ישראל כאלו משוררים לפניו וכו', אלא שעדיין לא תיקן הדב ז"ל איך יאמר על המשוררים בהווה אז ישיר, וכן אלו דברי רש"י ז"ל בחמת שאלת אז העתיד המספ' את עלמו בזמן הקודם לשיר', דהיינו בזמן שראה משה הגם, ואז היתה הבילה עתידה, אבל לשון המשורר הי' בהווה שאי' בלגו לומ' שירה וכן עשה, והוא מדוקדק מאד, והנך רוא' שאמר שירה לה', על הלשון לשורר (איך וויל זינגען), וכן אז ישיר (ניהמן איך

(ב) 12

ב. מה הם שני הדברים שהיו לפני הנער?

ג. מה הם שני הדברים שהיו לפני הנערה?

ד. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

ה. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

ו. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

ז. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

ח. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

ט. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

י. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

יא. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

יב. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

יג. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

יד. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

טו. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

טז. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

יז. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

יח. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

יט. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

כ. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

כא. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

כב. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

כג. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

כד. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

כה. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

כו. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

כז. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

כח. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

כט. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

ל. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

לא. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

לב. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

לג. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

לד. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

לה. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

לו. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

לז. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

לח. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

לט. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

מ. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

מא. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

מב. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

מג. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

מד. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

מה. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

מו. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

מז. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

מח. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

מט. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

נ. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

נא. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

נב. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

נג. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

נד. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

נה. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

נו. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

נז. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

נח. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

נט. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

ס. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

סא. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

סב. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

סג. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

סד. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

סה. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

סו. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

סז. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

סח. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

סט. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

ע. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

עא. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

עב. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

עג. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

עד. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

עה. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

עו. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

עז. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

עח. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

עט. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

פ. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

פא. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

פב. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

פג. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

פד. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

פה. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

פו. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

פז. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

פח. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

פט. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

צ. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

צא. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

צב. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

צג. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

צד. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

צה. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

צו. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

צז. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

צח. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

צט. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

ק. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

קא. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

קב. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

קג. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

קד. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

קה. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

קו. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

קז. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

קח. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

קט. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

קי. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

קיא. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

קיב. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

קיג. מה היה הנער עושה אחרי שהיו לפניו הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה אחרי שהיו לפניה הדברים שהיו לפניה?

קיד. מה היה הנער עושה עם הדברים שהיו לפניו? ומה היתה הנערה עושה עם הדברים שהיו לפניה?

קטז

(וסס מ"ג) אשכיר חצי מדם
וחרבי תאכל בשר
מדם חלל ושביה
מראש פרעות אויב:

השלישית נאור לרשעים, שכדם יהי' מחלל ושביה, והרביעית לצדי', כי הנשר יהי' מלא פרעות אויב, וכן נתהלים (ל' י"ג).

הפכת מספדי
למחול לי
פתחת שקי
ותאזרני שמחה:

המספד ינמך עם השק, והמחול עם השמחה, וכן (שם קי"ח ח' וט').

טוב לחסות בה'
מבטח באדם
טוב לחסות בה'
מבטח בנדיבים:

* * *

ושה"ש (ה' י"ג וי"ד) צורו המר דודי לי,
בין שדי ילין:
אשכל הכפר דודי לי,
בכרמי עין גדי:

* * *

ונתהלים (קט"ו י"ז וי"ח), לא המתים יהללויה
ולא כל ירדי דומה
ואנחנו נברך יה
מעתה ועד עולם:

הלשונה מקבלת לשלישית, שהמתים לא יהללו יה, ואנחנו נברך יה, והשני' מקבלת לרביעית שהם ירדו דומה, ואנחנו לא נדום מעתה ועד עולם, כענין למען יזמרך כבוד ולא ידם ה' אלהי לעולם אודך (שם ל' י"ג):

וזהו אמר נפסוק מי כה' אלהינו המגביהי לשבת וגו' (שם קי"ג ה' וו'). יתכן שנחלק למלקותיו באופן זה

מי כה' אלהינו — — — — — —
המגביהי לשבת. המשפילי לראות
בשמים ובארץ:

להיינו

* * *

הוא הדין אמתלה:

הנה אמתלה לשון ראיה, כמו שפירש"י (ויקרא כ"ג ב"ה)
ומה ראיה, הרואה את פלוני לערוך, ואי אפשר שיערוך עד שיניח (ויקרא כ"ג ב"ה)'
ומה ראיה, הרואה את פלוני לערוך, ואי אפשר שיערוך עד שיניח
תפילין, לומר שאף הוא יניח תפילין: ואי אפשר שיניח תפילין
בלילה, שהרי אין מברכין עליהן, שהרי אינן נראות, שהלילה מסוה
עליהן: ואין לומר שיניח תפילין בלילה, ויישן בהן, שהרי אינו
יכול לישן בהן, שהרי מתוך שהן בראשו ובזרועו, הוא מתנמנם
ונופל מן המטה, ובא לידי קלות ראש: ואין לומר שיניח תפילין
בלילה, ויסירם בשעת השינה, שהרי אינו יכול להסירם, שהרי
כתוב בהן (שמות ט"ו ט"ז) 'והיו לאות על ידך ולזכרון בין עיניך'
(שמות י"ג ט"ז),
שיהו תמיד על גופו, ולא יהא היסח הדעת בהן:

* * *

ואם תאמר, הואיל ואין מניחין תפילין בלילה, מפני שאינן נראות,
ומפני שהלילה מסוה עליהן, ומפני שאינו יכול לישן בהן, מפני
שמתנמנם ונופל מן המטה, ובא לידי קלות ראש, ומפני שאינו יכול
להסירם, מפני שכתוב בהן 'והיו לאות על ידך ולזכרון בין עיניך',
שיהו תמיד על גופו, ולא יהא היסח הדעת בהן:

* * *

ואם תאמר, הואיל ואין מניחין תפילין בלילה, מפני שאינן נראות,
ומפני שהלילה מסוה עליהן, ומפני שאינו יכול לישן בהן, מפני
שמתנמנם ונופל מן המטה, ובא לידי קלות ראש, ומפני שאינו יכול
להסירם, מפני שכתוב בהן 'והיו לאות על ידך ולזכרון בין עיניך',
שיהו תמיד על גופו, ולא יהא היסח הדעת בהן:

* * *

ואם תאמר, הואיל ואין מניחין תפילין בלילה, מפני שאינן נראות,
ומפני שהלילה מסוה עליהן, ומפני שאינו יכול לישן בהן, מפני
שמתנמנם ונופל מן המטה, ובא לידי קלות ראש, ומפני שאינו יכול
להסירם, מפני שכתוב בהן 'והיו לאות על ידך ולזכרון בין עיניך',
שיהו תמיד על גופו, ולא יהא היסח הדעת בהן:

* * *

העין ויזכו עלילותיו מסר הדפס. ויזכו כפלאותיו מסר הדפס. לכך הועמדה תיבת עלילותיו בטעם מפסיק: ותבין מזה כוונת ודקדוק הכתובים בגן להגיד כי יסר ה' נורי ולא עולתה בו (תהלים ק"ג ט"ז). מערכת הכתוב כך היה כאלו אמר,

להגיד כי ישר ה',
ולא עולתה בו:
כי ישר צורי,
ולא עולתה בו:

ולזה הונח המתנח בתלת ה', והגדם רביע הפחות מן המתנח בתלת נורי, ובגדה פסועי' הי' נרוך לחנך ה' עם נורי בטעם, כיקוע:

ולפעמים כאשר תבא הקריאה בחת מן הדפתות, יוכפלו התבות בתחנרתה בלי כפילת העין, כגון עד מתי רשעים ה', עד מתי רשעים יעלזו (תה ל"ד ב'): העין מהה ה'! עד מתי יעלזו רשעים: וכן נשאו נהרות ה', נשאו נהרות קולם (תה ל"ג ג'): אל נקמות ה'. אל נקמות הופיע (תה ל"ד ח'): כי הנה אויביך ה', כי הנה אויביך יאבדו (תה ל"ב י'): אתי מלבנון כלה, אתי מלבנון תבואי (ש"ה ד' ח'): וכן בשירה שלפנינו, ימינך ה' נאדרי בכח, ימינך ה' תרעץ אויב: כוונת העין כמו שכתבו המפרשים, אתה ה' הנאדר בכח, ימינך תרעץ אויב: מי כמכה באלם ה'. מי כמכה נאדר בקדש, נורא תהלת, עשה פלא: העין אתה ה'! מי באלם כמכה נאדר בקדש נורא תהלת עשה פלא, וכדי לסדר אותו על סדר שירי, נתן אותו לנתחיו וכפל התיבות בתקוס הרווי והנחות לעודד הלב:

ודע שיש בהגאדת הדפתות ומחברתם תועלת גדולה לא בלבד בהבנת הורואתם, כי כפילת העין יעשים המוכן ויהפכנו על כל נדדיו, עד כי לא יפחד גו דבר סתום ומכוסה, ועי"ז תהי' הורואה נדורה וגלויה וזכה לשומע, כי אם תמצא גו גם תועלת רב לנורך נעימות הבנון, כי אם יוסר השיר בתקבלות יחלק למחלקותיו, ותדמה בנפשך שהבת המחת תשורר הדפת המחת, והשני' תשורר את מחברתה בבנון דומה או מקביל אליו בפי הגאות, יולך מזה בעימות רב ועדן לנפש. ועי"ז תתעורר רוח השומע לקבל בעייניים. ולהבניסם אל לבו שאה ינבדו בכח וימשלו בילדו וירדו בבהות ומדות בפשו להטותם לכל אשר יחפצו ולהפך תבונתי' ומזגיה מן הקלה אל הקלה, כמו שזכרנו:

וכבר זכרו חז"ל שבין החלק השיר למחלקותיו, בסוטה (דף כ"ז ע"ב) נחלקו חכמי ישראל בינך שרו על הים, יש אומר, משה אחר אחירה לה', וישראל אחרו אחירה לה', משה אחר בי בשה בשה, וישראל ענו אחירה לה'. וכן ענו על כל אחאד ואחאד, ויש אחר שענו ישראל אחרי משה כל אחד שאחד, בקשן התקדח את הכלל, משה אחר אחירה לה', וישראל אחרו אחירה לה', משה אחר בי בשה בשה, וכש אחרו בי בשה בשה, ול' נחמי' אומר בסופר הפורש על שמע בב"כ, משה אחר אז ישיר ישראל (בן הוא הנוספת בתוספתא שם משה אחר בנגד ישראל אז ישיר ישראל). וישראל אחרו אחירה לה', משה אחר עזי וזמרת, וישראל אחרו זה אלי ואנוהו, משה אחר ה' איש מלחאה, וישראל אחרו ה' שמו, ונאכילתא אחרו ר' אליעזר בן תדאי אומר משה הי' פותח בבבדיו תחלה, וישראל עונין אחריו וגומרין עמו, משה הי' פותח ואומר אחירה לה' בי בשה בשה. וישראל אומר סוס ורכבו דשה בים, משה אחר עזי וזמרת יה, וישראל עונין אחריו ויהי לי לישועה, משה הי' פותח ה' איש מלחאה, וישראל עונין אחריו וגומרין גמו ה' איש מלחאה ה' שמו. ויתבן מ"כ שגם הלויש התשוררים בנ"המק למחלקותם שרו על הדרך הזה, ובכל תקוס שיש בפילת עין בפסוק עשו כבבדי ר' נחמי' בסופר הפורש על שמע ושרו אלו בבד אלו את העין הרוח בשות בחבר זכרנו, ובמקוס שאין בפילת עין מפורש, בפלו כל פסוק ופסוק בקשן המקדח את הכלל, ובאחר אלו נוהגין בשזמור שיר ליום השבת לבפול את הפסוקים שאין בהם בפילת עין, והוא מפסוק כ"ח עד סוף השזמור. ואולי נקבע השיבב

וכהנה רבות על סדר הקליעה הזאת אך נדומה לה, אין צורך להאריך ביותר, כי די בזה למבין: והנה המאמרים הקצרים האלו הנקראים מדוייס אך דלתות יחודו יחד על הדוב שנים שנים, ויהי' הדגול נעל שתי דלתות בשתוף ענין, פעמים שיהי' ענין שניהם אחד בעניני וכפול בתלות שונות ומלילות מתחלפות, או שיהי' ענין האחד דומה או מקביל ומגיד לענין השני, ואז תהיינה התיבות מקבילות ומוכחות זאת מזה לעומת מחברתה, כאשר זכרנו מזה בפ' נרמזית (ד' כ"ג). וזה הלוי המאוד ורביל בשירי לשון הקדש, ופעמים שלא יתתפו כי עם בחלק מחלקי המאמר, כגון בנוסח או בנוסח או בתמה שיתחבר עמהם, ואם יהי' כן יש שיכפל החלק השוה המשותף בפיוט, כגון בתהלים (קי"ח ט"ז),

ימין ה' רוממה,
ימין ה' עשה חיל:

* * *

ובפ' נרמזית (מ"ט כ"ג), בן פרת יוסף,
בן פרת עלי עין:

* * *

ושירת הים, ה' איש מלחמה,
ה' שמו:

* * *

ובתהלים (קט"ו י"ד) יסף ה' עליכם,
עליכם ועל בניכם:

* * *

ויש שישמע הענין או החלק השוה המשותף מן הדלת האחת, ויסתר על מה שכתוב בחברתה, וילמדו המפרשים שהיתה הכתובה באחת מהן מוסבת עליהם ואחרת עמהם, כבר זכרנו משלי זה המין בנרמזית במקום המזכר, ושם תדאה שכל מזמור בעלת יפרחל מתלויים וגו' (תהלים קי"ד), הולך על הסדר הזה, שחלק מחלקי הגודה כשהיא באחת מן הדלתות פעם בהללוכה ופעם בשני', ויסתר על הכתוב בחברתה, שיסוף אחד עמו. ויש דמיון הזה גם בשירה שלפנינו, כגון זה אלי ואנוהו, אלהי אבי וארוממנהו, אלת זה מוסבת עליהם ואחרת עמהם, כי כוונת הענין זה אלי ואנוהו, זה אלהי אבי וארוממנהו, ולמען לא תאדך הדלת השני' בשהיה המלה המשותפת, וכן אדוד אפס כי יגז ועבדתם כי קשתה (נרמזית ת"ט ז'), הכוונה אדוד אפס כי עז, ואדוה עבדתם כי קשתה, והוקלה הדלת השני' בעבור היות תיבותיה אדוכות מתיבות הדלת הראשונה, ופעמים שישמע חלק אחד מחלקי המאמר בדלת הראשונה וחלק אחד בשני' ואז תהיינה הדלתות כמשולבות ממש אל אחותה כאן (שם ט'),

כרע רבץ כאריה — — —
— — — וכלביא מי יקימנו

כרע רבץ שנראשונה מושך עמו גם השני', ומי יקימנו שבשני' מושך עמו את הראשונה, ויהי' כאלו אחד כרע רבץ כאריה מי יקימנו, כרע רבץ כלביא מי יקימנו. (אולם לפי זה הי' ראוי להיות כאריה בז"ק שהוא מפסיק יותר מן הטפחא שבאלת וכלביא. כאן שבועתך אתנח באלת ה' שבפסוק להגיד כי יש ה', אשר מזכיר להלן, לכן לדעת גאל הטעמים יהי' פסוק זה אחרון קליעה אחרת אשר הזכיר עוד). וכן בתהלים (ע"ח י"ח),

וישכחו עלילותיו — — — —
— — — ונפלאותיו אשר הראם

וישכחו

תסודלת, ונה עלינות דנ וסנולה נפלאה לעורך פלנ, יש מהם נסדור נ' נ' נ' נ', דמיון זה לעורך המהנה, נשיר השירים (ח' ט' ו'):

לכתי ברכבי פרעה
דמיתיך רעיתי:
נאוו לחייך בתורים
צוארך בחרוזים

(ושם ה' י"ד) ידיו גלילי זהב
ממלאים בתרשיש
מעיו עשת שן
מעלפת ספירים;
(ושם ו' ח') אנה הלך דודך
היפה בנשים
אנה פנה דודך
ונבקשנו עמך:

וי לעורך המלה כמו בקינות ירמיהו, וכמעט כל קינת מני הנגד הולכת על כסדר הזה מנ' נ' ב' נ', כמו

אני הגבר ראה עני (מלת מני הושיבה מינגו מן המנין)
בשבט עברתו;
אותי נהג וילך
חשך ולא אור;

בלה בשרי ועורי
שבר עצמותי:
בנה עלי ויקף
ראש ותלאה:

וגן כל הקינה הזאת עד תומה, ושם יש נפיך חיך לטעות, תזכיל טע"י הסדר הערב פוה יבגסו הדגדים נגפם ויעורדו גו כחות החיונה והחמלה על המקום נשגרון דוח, מילל ונאנח, מילל נאדוכה ונאנח נקלגה: ומה מתוקה הקליעה הזאת מאדוכות וקלגות כאשר תנוח לפעמים נערגוג, יחשוב נה הקורא נמחשנה דאשונה שנאה גלי כוונה כי אם נמקרה, וגה כוונה עלומה ועדנה דנה מעורנת הלנ, כמו נמזמור ס"ח שזכרנו למעלה, וכן נשיר השירים (ה' ב'),

אני ישנה
ולבי ער
קול דודי דופק
פתחי־לי אחתי רעיתי
יונתי תמתי
שראשי נמלא־טל
קוצותי רסיסי לילה:

ונאנה

ובעיני לא יפלא כי ימלאו פסוקי' דנים מצד לא ידעתי להלוס אותם בדרכי' המכריס.
ואולי הפרוץ מדובס על העומד (במחילה מלת כנוך הדב, לבני לא כן יחשוב, ובלי ספק שהעומד מדובס ביתרון רב. ואולי לא רלה הדב למנות כ"א המלמדים שהם בעלי שלש מדות, כדי שיהיו בשבים המחוברי' יחד שב מדות, וכוון בזה להשוות שירי הקדם עט משקלי השירי' מצד בלשון יון ורומי, שהמדה לא ירבה משב מדות נקדמי' העקסממי"טרי, ומי הכלימו לזה, מחלי שלא הי' המנהג הזה כי אם מנהג הסכמי, כפי הנמות לטבע הלשון מצד השתמשו בה, ולבעלי השיר הקדוש דרך אחר, כאשר נזכיר להבא, וישתמשו לפעמים בשלמדי' בעלי מלבע מדות כפי הנמות אל הכוונה, ועוד מעט ואודיע לך את דעתי בזה), אבן עם סנגון בדבי אלה, המשכילים יזהירו ויוסיפו למלוא מה שלא דמיתי, הלא לכל הפני' ים לנו להאמין כי כל השירות הנמלאות בכתבי הקודש, שירת הים והבאר והמזמו (ובדבות יעקב ומשה ומשלי בלעם ועוד שירי' קבריס שבתורת משה) ושירת דבורה ותהלות דוד וספרי את"ת (ושיר השירי' וקינות ירמי'), כלם בלי ספק שומרי' סדר ועבך, זה בסנגון אחד וזה בזולתו, או האחד בעלמו בעל מדות שונות. ע"כ דבבי הבב ז"ל:

ודע כי מה שזכר שלפעמים שירה אחת בעלת מדות שונות גם זה לא נפל במקרה וכאשר הזמן, כי אם בכוונה מיוחדת, וכיון שכאשר יתבאר האחד ותתדמה המלילה כן יקלקו האחרי', למען לבות תקומות השפסקים ומנוחת הקול ותתעורר הכוונה בלב השומע, כאשר זכרנו, הנך דומה בתהלים י"ב, יתחיל המשורר באחרי' בעלי ד' מדות, הושיעה ה' כי־גמר חסיד, כי־פסו אמונים מבני אדם, וכן פסוק ג' ד' ה', ובפסוק ו' בבאימו את אחרות השם ב"ה, והוא מאחר רם ונשא ובבוה מלך, ישתמש באחרי' קלריס בעלי שתי מדות, אשר עניים, מאבקת מביונים, עתה אקום, (ישאר ה'), אחרית בישע, יפיח לו, אח"כ בפסוקים הבאים שב המשורר אל דרכו באחרים מדבי המדות, אחרות ה' אחרות עזורות, כסף לרוף בעליל לאדן, מזקק שבעתים, וגו' עד סוף המזמור, וכן במזמור ל"ה התחיל באחרים מדבי המדות עד פסוק י"ל והוא אחר השם ב"ה, כי בי חשק וגו', אז קלל האחרי' והדבה בשם המעמדות והשפסקות כמו שזכרנו, וכאשר מזמור ס"ח, רוב הפסוקי' אחובדים אחרים בעלי אדות דבות חוץ מפסוק ה' ו' שבשם השירה אשר ישורדו במקהלות לאבוך השם, והוא אחר בשבע עד אחר אחובד אחרים אשורים בשאר שבע אחרות

שירו לאלהים
זמרו שמו
סלו לרכב בערבות
ביה שמו
ועלזו לפניו

• • •

אבי יתומים
ודין אלמנות
אלהי' במעון קדשו;

אח"כ פסוק אחובד מבעלי שלש אדות, אלהים (הוא הקדוש, אחר לעלמו כאו שזכר הבב בעל אחרי בינה), אושיב יחידים ביתה, אוציא אסירים בכושרות, אך־סוררים שבנו להיות; ובפסוק י"ט בהתגלות המלילה היקרה ישובו האחרים הקלריס. עלית למרום, שבית שבי, וגו', ואף פי בשירת הים בל השירה כלה לבובל אעלתה ויקרה אחובדת באחרים קלריס רובם בעלי ג' ג', ואם יש בהם בעל שלש אחובד אליו בעל ג', בי בפי עלות המלילה ובומה, בן יקלרו האחרים, ה' איש אלחמה, ה' שמו: אחבבת פרעה וחילו, ירה בים; תהמת יבסיאו, ירדו בצלות, באו־אבן: אי־באבה באלם ה', אי באבה באדר בקדש, (בעלי ב' ג'), בורא תהלות, עשה פלא: (בעלי ג' ג'), לעומק האזן:

ויש שתבאנה האדות הקלות והבזובות לתפארת הוד המלילה, בחלוף נאה וקליעה מסודרת

והסדר הנכון תועלת הנגון, וכי' שם תשודד המאמר הלחון בקול ותלוים מליו הזמר' בכלי שיר תשחית הכוונה ולא תוכן לשומע כ"א בקושי גדול, מה שאין כן במאמר קלר, וכל מגמתם כי' לשמור הכוונה, ולעורר עליה, ועוד שכי' מדרכם לחלק את דברי השיר בין שתים ושלש כתות, כאשר נזכיר להבא. ולזה יאות שיחלק השיר לחלקי' קטני' פעם יבנו ויעמו בשם או בנוף אלו, ופעם ישודדו במקהלות ויעמו כלם כאחד בקולות מתחלפות וערכים שונים אלו יבניהו ויעלו ואלו ירדו בקול, אלו ישמחו ואלו יבעיתו, אלו ינלחו בעזו, ואלו ישתיקו בקול עדג וידוע שים בחילוף הקולות ומערכותיה' עוגב רב ועדן לנפש המניח אל התבלית הנרל' שזכרנו. והנך רואה בימינו אלו, אף כי מבדנו חכמת המוזיקא הקדומה, ולא נשאר לנו שריד מכל מלאכת הנגון, אשר השתמשו בה קדמונינו גם לא ידענו אופני המנינה והבדות התנועות על אמתתם, מכל מקום נשאר עדיונות רב בשירי הקדש, נרגש לכל קורא מבלי אף אם לא ידע סבתו, והעדיונות הזה אינו עדינת האזן בלבד, הדבק וגלמד בלשון אשר בו הוסד, כאשר זכרנו למעלה ממשקלי השירים, כי אם עדינת ענין, דבק במובן וכוונת המאמר לא בנעימת שפתים והבדת הקול, ולכך אם יועתקו שירי הקודש אל לשון אחר, אף אם יפה טעמם הרב וימר ריחם ע"י ההעתקה, מכל מקום יאבד להם העדיונות הענייני' שזכרנו, בשדוד הדבורי' והחלק המאמרי' למחלקותיהם על אופן נאה וערב לחיך, ומקובל על נפש השומע, ולא יבחל השוד השירי מכל וכל, כאו שהעתקת שירים זרים:

והנה ענין החלק הדבור השירי למאמרי' קלרים בבר זכרו הרב בעל מאור עיניים ז"ל בפל' ס' מספרו מאמרי בינה, אחרי אשר הניח דעות החכמים השונים על דבר המשקל השירי' בל"ה, מעתיק לך לשונו בקלות וחלוף קלת בפי דרכי, אמר: לבי אומר לי כי יש בלי ספק מדות וערכים לשירי הקדש שזכרנו, אך אינן נתלות במספר התנועות שלמות ובלתי שלמות בפי השירי' הנהוגים עתה בינותינו, שהם בדברי הבוזרי (קדוש לסוף מאמרו השני) הליכות שירי הערב שבתנ' בהם לשוננו, אשר בל ערביהם ומדותיהם הם במספר הענייניים וחלקיהם מנוסח ובזוח והמתחבר אליהם בבל אמירה ובזרה נכתבת, יש אשר יהי' המאמר בעל שתי מדו', ועם המאמר השני הדבק בו ובלתי אליו תשיבה אחרת, ויש שיהי' בעל שלש ועם השני הדבק בו שש מדות תמימות תשיבה. דמיון זה, ימינך ה', הוא מאמר אחד לעלמו בעל שני גבולים, או תאמר שתי מדות (כוון בזה אל המדות הנהונו' בין משוררי העמי' נקדמים מעט"מ בלשון רומי, והוא מדות, ובל"מ יקראו (פֵּיטי) (רבלים), כאשר בבר, הוא דומה הדבק בו, אשר יחדיו הם אחד, וכן ימינך ה' השני שתים אחרות, תרגין אויב עוד שתים שהן אחד יחד, ועל הדרך הזה אמר אויב, אדבק אשיג, אחלק שלל, תמלאמו נפשי, אריק חרבי, תורישמו ידי, בשפת בדוחך ובו' (וכמעט כל שירת הים בנוי' על הסדר הזה), אפס שירת המזינו היא של שלש שלש, שהן שם בחזיל הבלאמ', היינו המזינו השמים והארבה, ותשמע האזן אמרי"פי (תיבות המוקפות לאחת תחשבנה כאשר זכרנו): יערף בשטר לקחי, תזל בעל אמרתי ובו: ופעמים בפסוק אחד בל שהיה ש' יהיו שני מיני המדות הללו יחד, של ג' ג' ושל ב' ב', בפי נוח הדוח על המשורד והיות ההשתנות נאות לבוונה, דמיון זה, ונדוח אפיך, נערמו"מים, הם ג' ג' נלנו במו"ך נזלים, קפאו תהמת בלב"ים, הם ב' ב', וכן בשירת הבאר התחיל ב' ב' ואח"כ דבק ג' ג', ובמו בן בתפלת חנקוק שהיא על שגיונות בשניון לדוד, ונתן אותה אל המנצח על הנגינות הלמויו"לה באמרו למנצח בנגינותי, הולבת על דרך ב' ב', אלוה מתימן יבא, וקדוש מהר"פארן סלה, בסה שמים הודו, ותהלתו מלאה הארץ: ובאם בקלת הדבורי' יצטרך המשביל להזביר קלת אלות אשר לסדה מה אינן נבנסות במספר המדות הראשונות, במו בשירת המזינו ויאמר אסתירה פני מהם, מלת ויאמר היא דבור לעלמו, ובבן אסתירה פני מהם, הם ג' מדות, אחלה מה אחליתם, הם ג' אחדות ובו', וכן שני שמות הבוי' אשר בתפלת הנקוק פסוק ה' שמעתי שמעך ובו'; שהם לקל מה בל אחד הוא לעלמו, ובבן המדות אשר הם אלם הם ג' ב', בי אין עליך להבות לא התבועות ולא האלות בדקדוק בל"ה הענייני' והמחשבות המובנות, ולזה פעמים רבות אלה קשה בדאקה לאשר אלה ואינה אין האמין, וכן פסוקי תהלים שומרים הסדר שזכרנו, בם משלי שלמה, חבמות בחון תדבה, בדחבות תתן קולה ובו' (מ' ב'), (אף שלא ביון שלמה בשליו לתועלת הנגון שזכרנו, בי לא תקנס לשורר בהם, ת"ח יסדם על דרך שירי לפנות אחדות שזכרנו, למען תתעורר ותתחזק הבוונה בלב השומע להוסיף אומן הזבדון והזריזות):

אמר המפרש עוד מחל לנאל זיית היס מקדיס לך דנד מענין הסיל ומיכותו נספרי הקודס. כנד הודעתיך שמין שילי הנגומה ורוח הקודס שקוליס ונמניס על מספר מיוחד מתנועות וערך קלוג למדכס וקלורס כמעשה הסילי' מנר נלשון יון ורומי. אז על משקל יתדו' ותנועות עס התלמו' הכנדות נסופי החדושי' הניהונו' מנליהו היוס נל"ק, כי אין נכל זה יתרון ומעלה כי אס נעיתות הכנדה לשמע אוזן נלנד, ואף זה אינו כי אס נקריאה פשוטית, לא נגנון, ומדרנה החכס המנגן יתאס נדקדוק הטוב, ועל הדוב יצטרך להנליע אילו תנועה נגעיותם קולו או להאריך הקל ולקל האדון, לדי להדום את נגין התנועות ולנלנל הסדר המדוקדק יותר מדאי, כי אין חפץ למנגן נערך ויחס שווי המורגש נהנדת התיבות, כידוע לנקי נחכמה הוא. אלנד הלחן והדוחק שיוליך הדקדוק הטוב לנעל הסיל, וכדי לשמור את סדר הסיל אצל נאר נחר נו, יצטרך לפעמי' לחטוא נגד כוונת המאמר, לסדסו, להוסיף עליו ולגרוע ממנו או להחליף תיבה נתיבה נלתי נאותה כל כך לכוונתו כידוע, ואין יתלון ערוגת הקריאה שוה נטוב הכוונה והענין, שטוב תכלית הדנור, ואתה תראה שאס יועתק הסיל הנטוי על משקל אלטון אל לטון יהי' כאתן הטוב המורק מכלי אל כלי שריאו יכלה וימנר, כן תאנד הנעימה הזאת ולא יאבר ממנה מאומה, כי משקל התנועו' דנק נלטון ונלמד נו, ולא יעלה נדיך המעתיק כ"א הנדה פשוטית משוללת מכל ערך וסדר ומשקל קלוג, ומכל הדקדוק הטוב נערך התנועות מספרס ומשקלס הקלוג לא יודע נטעתק', כ"א מסדונו. והוא הרגס הלחן אשר לחן את נעל הסיל לקל נכוונתו כאשר זכרנו:

ויראה שלכל זה עזנו קדמונינו את המעלה הטיא החלוסה, ונאחרונה נמעלה יותר נכנדת, והיא סדר הענייני' והמאמרי' על מופן נאה ומכוון אל התכלית אשר ילנו נו, כדי שיכנסו הדנדי' לא נאוזן השומע לנד, כ"א נס נלנו, וישאלו חדותי' על לוחותיו. להוליך נו שמחה או עלנ, מוסך או נטחון, פחד או תקוה, אהנה או שנאה, כפי הנאות אל הכוונה, ולקנוע נתוכו התדות הנכנדות והתכונות המעולות כדרנונות ומסאדות נטועים יתך שלא תמוט. ואחרי שלנודך ולתכלית הזאת תועלת נדולה נטעימות הסיל והמנגן הערב כידוע לנעלי חכמת הנפש, נאתו לסדר את מלילותיהס הנכנדות על סדר נאה ומכוון אל מלאכת המניכה, וכפי התחלף מערכת המנגונים, ותנועות הכלים השונים, ומניו חוטיהס נימיהס ונקניהס כגוד וגבל, תוף וחליל, ומיהס ומלתיהס וגיהות ונתית ושמינית ועשור מילת השחר ומחול ועובג ודומיהס, כן יאתכו שמות הסילי' הלא כמו מנלח משכיל מזמור סיל מכתס ודומיהס, וכן יאתכ סדר הענייני' ונתוחס נפי הלחוי, והמנגונים נשכחו ממנו נאוזך הגלות, ומדוך העוני והשלטול מאדה ממנו כל החכמה הנפלאה הזאת, מלאכת הכלים ותנגיתס, מערכת הקולות ואופני המנגן ונעימות הזמרה אשר השתנחו נה גדולי עמנו, ולא נשאר לנו כ"א שמות הכלים והסילי' לנד, המזכירים עול הדוב נספר תהלות נעים זמירות ישראל, ואולס ידענו שהית' החכמ' הזאת מפורסמ' נאומה, וגדולי העס וחכמיו ונניאיו היו יודעי סיל מעיני נגן ונקיאי' מאוד נחכמה הזאת, ועל פיה סדרו דוד המשלים ויחידו' התוכחו' והנגומו' ותהלות ה' אשר רצונו להשמיע לעס ה' כפי אשר נלחה עליהס רוח אלהיס ממעל. ואל תדמה ננפשך מלאכת המוזיקא המנוי' נידינו היום אל החכמה המפורסמה אשר השתמשו נה הנלמיס הראס, כי הנלמה שאין דמיון ניניהס כלל, אצל קרה לחכמה הזאת כאשר קרה לחכמת הסילים, נעזנה מעלת הענייני' והמחשנות שנה תיקון הנפש השכלית, מפני מעלת השמע שאין נה אלא עונג החוש ועדינת האוזן, כידוע לנקיאים נמלאכה הזאת, שרוב עסקיה נעימת החוטי', תחת אשר נימי קדס הי' מלאכתה ותכליתה לרדות נכחות הנפש למשול נמדותי' ולהפך תכונותיה כרצונה:

וכדי לכוון נס את דנרי הסיל אל התכלית הזאת, נאחז את כל דנור ודנור לנאחיו וחלקוהו למאמרים קלריס, שויס כמעט נכמותס, עד שלא תמלא בהס נאמר אחד לא יותר מארנע תינות ולא פחות מנ' (אלה קוראה או המוקפת לאחרי' איה מן האוין), ורונס הס אל שלש שלש, ונהנדה פשוטית אין מספר קלוג לתינות האמר, ותמלא מאמר נעל עשרה תינות ויותר, ואחריו מאמר נעל שתי תינות נלי סדר כלל. ועשו זה לשתי סנות, האחת שניות המאמרי' קלריס יתרגו ההפסקו' ומקומות האנוח', ונדנוי המנוחו' יש תועל' רנ לעורך הכוונה ולחזקה נלנ, כאשר העירו ע"ז נעלי הלשון, וכן יועיל לזכרון כי האמר הקל אס יהי' נו ענין ומונן הנכנס נלנ קל לשמרו על פה ולהיות שנון ודניל נו כל הימיס,

והסנה

בְּתוֹךְ הַיָּם וְהַמַּיִם לָהֶם חֹמָה
מִימִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם: (כג) וַיִּוֹשַׁע
יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל
מִיַּד מִצְרָיִם וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־
מִצְרַיִם מֵת עַל־שְׂפַת הַיָּם:
(כד) וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיָּד הַגְּדֹלָה
אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בְּמִצְרַיִם
וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת־יְהוָה וַיַּאֲמִינוּ
בַּיהוָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ: פ

(שורה שלימה)

תולדות אהרן בהוך סנהדרין נ"ד, ב': והמים יומא ד', ב': וירא פסחים קי"ח, ב'. ערכין ט"ו, ח': ויאמינו עקבים מ"ח, פ"ח:

תרגום אשכנזי עט

ישראל'ס אבער גינגען מיט־
טען אים מעערע אויף טראָק־
נעם בּאָדען; אונד דאז וואס־
סער דיהנטע איהנען צור
מויער, צו איהרער רעכטע,
אונד צו איהרער לינקען:
(כג) אין דעמזעלבען טאגע
ערריעטטעטע דער עוויגע
דאז פֿאָלק ישראל פֿאָן דער
האנד דער מצרים: ישראל
זאהע מצרים אם אופֿער דעם
מעערעס: (כד) אלס נון
ישראל דיא גרעָסע מאכט
זאהען, וועלכע דער עוויגע
אן מצרים אויסגעאיבט, דא
פֿירכטעטע דאז פֿאָלק דען
עוויגען: גלויבטען אויך אן
דען עוויגען, אונד אן זיינען
דיהנער משה:

תרגום אונקלוס

בְּגוֹ יַמָּא וּמַיָּא לְהוֹן שׁוּרִין מִימִינֵהוֹן
וּמִשְּׂמָאלֵהוֹן: (כג) וּפְרַק יְיָ בְּיוֹמָא הַהוּא
יַת יִשְׂרָאֵל מִידָא דְּמִצְרָאֵי וַחֲזָא יִשְׂרָאֵל
יַת מִצְרָאֵי מַיְתִין עַל כֵּיף יַמָּא: (כד) וַחֲזָא
יִשְׂרָאֵל יַת גְּבוּרַת יְדָא רַבְּתָא דִּי עֲבַד יְיָ

רש"י

לסון: (ל) וירא ישראל את מצרים מת, שפלטן
הים על שפתו כדי שלא יחזרו ישראל כאשר שחון
עוליס תגד זס כן הס עולין תגד תחר רחוק ממנו
וירדפו תחריגו: (לא) את היד הגדולה. את
הגנורים הגדולה שעשתה ידו של הקב"ה. ויראה
לשונות נופלין על ג' יד וכולן לסון יד חוץ מן
ויתפרש יתקן הלסון תחר ענין הדגוד:

בְּמִצְרָאֵי וּדְחִילָא עַמָּא מִן קֳדָם יְיָ וְהֵמִינוּ בְּמֵימְרָא דַיְיָ וּבְנָבְיָאוּת מֹשֶׁה עַבְדֵיהּ:

באור

דמם ונשונה מלרימה (נחדב' י"ד ד'), לא היו רולים לשוב ולעבוד את היס, כי מי יתיס להס היס לחדבה. ומולס דלו ללכת דרך היבשה שזכרנו: (ל) וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים, הדב"ס והלחב"ע פירשו ישראל מחד על שפת היס דמו את מלרים מתים ושנושים ניס, ועס שפילוש הזה מקובל על הדעת הכה הנחת הטעמים תבחדנו, לפי שתיבת מלרים דז"ק המפסיק יותר מן הטפחא שבתיבת מת. ולפירושם היה לריך להעמיק במפסיק יותר תיבת מת המוסבת על מלרים, לכן לומדו דז"ל שפלטיון היס על שפתו כדי שלא יאמרו ישראל כאשר שחנו עוליס תגד זה כן הס עוליס תגד תחר: (לא) את היד הגדלה, את הגבורה הגדול' שעשתה ידו של הקב"ה והדבה לשונות נופלין על לסון יד וכולס לסון יד תמה כן, והמפרש יתקן הלסון תחר ענין הדגוד (רש"י), וכן תרגם מנקלוס ית גבורת ידא רבתא, וכן תרגם המסכמי, והלחב"ע פי' המכה הגדלה, כי לסון יד נופלת על הכח שביד שהיא הסבה, ועל המכה המסובבת מן הכח והגבורה שביד: ויאמינו בה' שהוא האמת, ובמשה לקיים דבריו: ובמשה עבדו, שהוא שלוחו ולא יעשה דק מה שילוהו האל:

תרגום אשכנזי

דער צוריק קאם, בעדעקטע עס דאז קריגסגעשבאן, אונד דיא רייטעריא אויס דעם גאנצען העערע פרעה'ס, דיא איהנען אין דאז מיטער נאכגעגאנגען זינד, ניכט איין נער פאן איהנען בליב איבריג: (כט) דיא קינדער

בשלח יד

אֶת־הָרֶכֶב וְאֶת־הַפָּרָשִׁים לְכֹל חֵיל פַּרְעֹה הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בַּיָּם לֹא־נִשְׁאַר בָּהֶם עַד־אֶחָד: (כט) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה

בראש עמוד, בי"ה שמ"ו סימן

רש"י

כן דרך המקרחות לכתוב לת"ד ותירס כמו לכל כליו תעשה נחשת. וכן לכל כלי המשכן לכל עבודתו ויתדותם ומיתריהם לכל כליהם ותינו חגם הקון

תרגום אונקלוס

וְרָתִיכַיָּא וַיָת פָּרָשַׁיָא לְכֹל מַשְׁרִיַת פַּרְעֹה דַּעֲלוּ בַתְרֵיהוֹן בְּיַמָּא לָא אִישְׁתְּאַר בְּהוֹן עַד חָד: (כט) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַלִיכוּ בְיַבֶּשְׁתָּא

באור

מדרי למשפחתם לנית מצתם (שם כ"ט), וכן למשפחתיהם ילמו מן התינח (נדמצית ח' י"ט), והנ מלכים עצומים, לסיחון מלך האמודי ולעוג מלך הבשן ולכל ממלכות כנען (תהלים קל"ה י"ח), ודומיהם, נכלם שמוש הלת"ך לחנך הפרט עם הכלל, ודעת הרמב"ן ז"ל שהלמ"ך נפסוק הזה נמקום מת, כמו כמים לים מכסים (ישעי' י"א ט'), ויהי' כמלו מתך ויכסו מת הרכב ומת הפרשים ומת כל חיל פרעה, כי החיל מיכה הרכב והפרשי', מנל הם עמו מצל לקח עמו כמו שמתך למעלה כל סוס רכב פרעה ופרשיו וחילו, ומולם הנדמה שחיל כולל כל מנשי הנשק רכב ופרשים ורגליים, והוא נמקום הזה כלל שמחני הפרט כמו שזכרנו: (כט) ובני ישראל, כנר הלכו ניבשה נתוך הים, כן פי' הרשב"ם, והרמב"ן כתב נענין מחל וז"ל טעם לחזיק זה, כי פרעה הי' טוען, ועוד נשמרו מנשים מישרמל נים עונדים וזה הי' פלא נתוך פלא כי נמקום שהי' ישרמל עונדים נים, הים שם רוח קדים מייבש ונמקום פרעה וחילו הני' הפך רוח מחרת לעמם המי' שנקרעו ונעשו חומות, וזהו שתי רוחות נים ושני המקומות קדונים, ועיד הנאמין על זה הפי', שכתוב נשירה ונרוח ספיך נערמו מים ומת הרוח היתה עם ישרמל וכתוב נספת נרוח כשמו ים וזו היא שטענה המלריים, על כן כתוב נסוף השירה ויפך ה' עליהם מת מי הים ונני ישרמל הלכו ניבשה נתוך הים, וכתב עוד מל תתמה מיך יכלו לעבור כל הלילה כי שם ממות מלף דנלי לא הי' כניעית המחנה, מולי על דרך מחד עברו או נקרע לי"ב קרעים כמשר מרז"ל, וישרמל לא עברו הים כנגד הרוחב דק נכנסו נאורך וילמו מל מדבר סור משר נכנסו משם כמשר מפרש עכ"ל, וכן כתבו התוס' נעירכין (דף ט"ו ע"ח) שישרמל הלכו נאורך הים כחלי נורן ענולה ולא עברוהו לרחבו ע"ש, ומולם כפי הנרמה לעין רשום נמפת המדינה מין נורך לזה, כי מלריים למעבר מ"י מצוך לנך דרום, וכניהם על שפת הים הנדול שהוא הים המלעי, ויש סוף (בנקרא דאז: דאסהיב מיעבר, או דער מרחביטע מיעערבווינן), למזרח מלריים מצוך מלפון העולם לדרומו מן המקום הנקרא (זוע"ם) עד הים שקורין (דאז מרחביטע מעער), ויש נין הים הנדול לים סוף מדחק מינשה כמו מהלך שלשה ימים, ושם היו יכולים ליכנס למ"י מלרי עבור מת הים, ועל פי השם שנו למחוליהם, וכמו על שפת מערבי של ים סוף, ועם שלא ידענו מיה פי החירת ומנדל הנרמה שלא הרחיקו ללכת כי אם חנו נתחלת הים סמוך למקום זוע"ם שזכרנו ושם מין הים רחב כל כך כי אם יד מצוכה מן הים נקרא (נמ"ר מלזו"עם), וכאשר ספרו עוברי המרן הרחב יש שם על שפת הים נחל הנקרא להם כחל (נע"דעמ), והוא נחל הפלא, לזכר הפלא שנעשה שם ליזרמל, ומינו רחוק מיהי' נחמת נמקום ההוא, ונעברם מת הים נאו מצפתו המערבי דרך רחבו, וילמו על שפתו המזרחי ונאו למדם, ומשם לסיני, וכאשר ממדו נתבר

בשלח יד

(כו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה
אֶת־יָדְךָ עַל־הַיָּם וְיָשֻׁבוּ הַמַּיִם
עַל־מִצְרַיִם עַל־רִכְבּוֹ וְעַל־
פָּרָשָׁיו: (כז) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ
עַל־הַיָּם וַיָּשָׁב הַיָּם לִפְנוֹת בֹּקֶר
לְאֵיתָנוֹ וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרָאתוֹ
וַיְנַעֵר יְהוָה אֶת־מִצְרַיִם בְּתוֹךְ
הַיָּם: (כח) וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם וַיְכַסּוּ

תולדות אהרן ומצרים פוטה י"ח. ח': וינער. סנהדר' ל"ד.ג':

תרגום אשכנזי עח

עוויגע שטרייטעט פֿיר זיא
מיט מצרים: (כו) דער עוויגע שפּראך צו משה: נייגע
דיינע האנד איבער דאז
מעער, זאָל זאָלל דאז וואסער צוריק קעהרען איבער
מצרים, איבער זיין קריגסגעשפּאן, אונד איבער זיינע
רייטערייא: (כז) משה נייגטע זיינע האנד איבער דאז
מעער, דא קאם דאז מעער
גענגען מאָרגען צוריק, צו זיינער פֿאָריגען געוואלט,
דיא מצרים אבער פֿלאָהען
איהם ענטגעגען; דער עוויגע שטירצטע זיא הין, מיטטען אים מעערע: (כח) אינדעם נון דאם וואסער וויעדער

תרגום אונקלוס

קָרְבִין בְּמִצְרָיִם: (כו) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה,
אֲרֵים יַת יְדָךְ עַל יַמָּא וְיָתוּבוּן מַיָּא עַל
מִצְרָאֵי עַל רְתִיבְהוֹן וְעַל פָּרָשֵׁיהוֹן:
(כז) וַאֲרֵים מֹשֶׁה יַת יְדֵהּ עַל יַמָּא וְתָב
יַמָּא לְעִידָן צַפְרָא לְתוֹקְפֵיהּ וּמִצְרָאֵי
עָרְקִין לֳקֳדָמוֹתֵיהּ וְשַׁנֵּיק יְיָ יַת מִצְרָאֵי
בְּגוֹ יַמָּא: (כח) וְתָבוּ מַיָּא וְחַפוּ יַת

רש"י

דער

נכנדות. נהנהנם סהיו כנדה וקשה להם נמדה
סמדה ויכנד לנד הוח ועכדיו חף כאן ויהנהנו
נכנדות: נלחם להם נתנים. נמלריים. ד"ח
נתנים נאהן תנרים שכשם שאלו לוקים על היס
כך לוקים אותם שנאחרו נתנים: (כו) ויסובו
המים. שזקופין ועומדים כשומה יסובו למקום
ויכסו על מנרים: (כז) לפנו בקר. לעת שהנקר
פיע נגה: לאיתנו. לחקפו שלחשון: נסי לקלחתו.
שהיו מהומתי' ומטורפים ורצין לקרחת המים: וינער
ה'. כאדם שמנער את הקדירה והופך העליון למט
והתחתון למעל' כך היו עולין ויורדין ומסתבכין בים. ומאן הקב"ה נהן חיות לקנל הייסורין, וינער
ושניק הוח ל' טרוף נל' חרחי והרגיש יס נמדבני חנדה: (כח) ויכסו את הרכב נכל חיל פרעה.

באור

להיות ויסל נפתח קטן תחת הסמ"ך: ויאמד מצרים, אים אל אחיו: נלחם להם, נשנועם:
במצרים, נאו מנסי מנרים: (כו) נטה את ידך, כשעברו ישראל על שפת הים מעבד לים:
וישובו המים, שזקופי' ועומדים כאומה יסובו למקומם ויכסו על מנרים: (כז) לפנות בקר,
לעת שהנקר פונה לנה: לאיתנו, לתקפו שלאמש: ומצרים נסים לקראתו, שפגעם הים
ונא לקלחת פניהם, כאשר דלו לנום ולעלות אל היבשה: וינער ה', כאדם המנער את
הקדירה והופך העליון למטה והתחתון למעלה: (כח) ויכסו את הרכב והפרשים לכל חיל
פרעה, בן דרך המקראות לכתוב למ"ד יתיר', כמו לכל כליו תעשה כחשת (לקמן כ"ז),
וכן לכל כלי המשכן (שם י"ט), לכל עבדתו (במדבר ג' כ"ו ויחזקאל מ"ד י"ד), ויתדת'
ומיתדיה לכל כליהם (במדבר ד' ל"ג), ואינה אלא תקון לשון עכ"ל רש"י, ונראה שמין
הלמ"ד יתידה לנמרי כי אם נאה לחבר הפרט עם הכלל, פעמים יקדם הכלל ויחבר עמו
הפרט כמו במלאכת המשכן, ופעמים שיקדם הפרט כמו כאן, וזהו תקון הלשון, וכן במ

מדרי

תרגום אשכנזי

כיעער הינין: (כד) עם וואר
אין דער מצרגענוואכע, אלס
דער עוויגע אויף דאז לאנגער
דער מצרים איינען בליק
וואנרף, דורך דיא פייער- אונד
וואלקענזייל, אונד דאזלא-
גער מצרים אין פערווירונג
בראכטע: (כה) ער ליס דיא
רערער זיך פאן דען וואגען
אבזאנדערן, אונד פירטע
זיא מיט בעשווערטעם
צוגע; דא זאגטע איין מצרי
צום אנדערן, איך ווילל פלי-
הען פאר ישראל, דען דער

ביטלח יד

חַיִּם: (כד) וַיְהִי בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר
וַיַּשְׁקֵף יְהוָה אֶל־מַחֲנֵה מִצְרַיִם
בְּעַמּוּד אֵשׁ וְעָנָן וַיָּהָם אֶת
מַחֲנֵה מִצְרָיִם: (כה) וַיָּסַר אֶת
אׇפַן מַרְכְּבֹתָיו וַיְנַהֲגֵהוּ בִכְבֵדֻת
וַיֹּאמֶר מִצְרַיִם אָנוּסָה מִפְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כִּי יְהוָה נִלְחָם לָהֶם
בְּמִצְרַיִם: פ רביעי

רש"י

חלח כסום ח': (כד) נאשמורת הנקר. שלשת
חלקי הלילה קרוין חשמורות וחותה שלפני הנקר
קורא חשמורת הנקר. וחומר חני לפי שהולך חלוק
לאשמורות סיר של חלחכי הסדרת כת אחר כת לג'
חלקיס לכך קרוי חשמורת וחכו שתרנ' חוקלוס
נתטל': וישקף. ויבט כלומר פנה הליהס להסחיתס.
ותרגומו ואסתכי חף הוא ל' הנטת כתו (נתדנ'
כ"נ) שדה נופיס חקל סכותח: נעמוד חש וענן.
עמוד ענן יורד ועוש' הותו כטיט ועמוד חש תרתיחו
ושלפי סוסיס' תשתטו': ויהם. לשון תהומה חשטורד"יטון בלע"ז (1). ערנגס ונטל סנגיות שלהס.
ושניהו נפרקי ר' חליעזר גהו של ר"י הגלילי כל מקום שנאתר בו מהומה הרעשת קול הוא וזה אז
לבלן (שמואל ה' ז') וירעם ה' בקול נדול על פלשתים ויהומס: (כה) ויסר את אופן מרכבותיו.
מכת בלח נהרפו הגלגלים והתכבות ננרות ויושבים בהס נעים ואינדיין מתפרקין: ויונהגהו

(1) בלע"ז *Estordison*: Etourdissement, (דיא בעטייבונג)

באור

נמסו והפסיקו ניניהס וצין היצחה: (כד) באשמורת הבקר, שלשת חלקי הלילה נקראין
משמורות ולותה שלפני הנקר קורא משמורת הנקר: וישקף ה', ויבט, כלומר פנה אליהס
להשחיתס: בעמוד אש וענן, נקולות של צדך ולא מתלקחת וענן, כדכתיב וירעם ה'
בקול נדול וגו' ויהמס (שמואל ח' ז' י') ויהם, לשון מהומה משטורדי"טון בלע"ז [ל"ל
עטורדי"סאנט בל"א (בעטייבעמד)], ערנגס ונטל סנגיות שלהס, ושניהו בפרקי ר"א בנו
של ר' יוסי הגלילי כל מקום שנאמר בו מהומה הרעשת קול הוא וזה אחד לכלן וירעם ה'
בקול נדול ניום ההוא על פלשתי' ויהמס עכ"ל רש"י, והנה על ידי הקולות והברקים והאש
באו לכני פרעה ופרשיו במהומה נדול' ועדנוג כדרך הסוסים להתבלבל מקול רעש ולהנת
הנדק, ונשתנרו מופני מרכבותיהס, וזהו: (כה) ויסר את אפן מרכבתיו, שנשתנרו
ונפלו והמרכבות נכנדות נכנדות וקושי נדול: ומלת ויסר מהנינן הכנד הנוסף והי' לו
להיות

וְלֹא־קָרַב זֶה אֶל־זֶה כָּל־הַלָּיְלָה׃ (כא) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם
וַיּוֹלֶךְ יְהוָה | אֶת־הַיָּם בְּרוּחַ
קָדִים עַזָּה כָּל־הַלַּיְלָה וַיָּשֶׂם
אֶת הַיָּם לֶחָרָבָה וַיִּבָּקְעוּ הַמָּיִם׃
(כב) וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם
בַּיַּבָּשָׁה וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה
מִימִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם׃ (כג) וַיִּרְדְּפוּ
מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם כָּל סוּס
פַּרְעֹה רִכְבּוֹ וּפָרָשָׁיו אֶל־תּוֹךְ

תולדות אהרן ולא קדב מגלה י', נ'. סנהדרין ל"ט. נ':

תרגום אונקלוס

דִּין לֵנַת דִּין כָּל לֵילְיָא׃ (כא) וַאֲדֵים מֹשֶׁה
יַת יְדֵיהּ עַל יַמָּא וּדְבַר יְיָ יַת יַמָּא בְּרוּחַ
קִידוּמָא תַּקִּיף כָּל לֵילְיָא וְשַׁוִּי יַת יַמָּא
לְיַבֶּשְׁתָּא וְאִתְבְּזָעוּ מַיָּא׃ (כב) וְעָאלוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּגוֹ יַמָּא בְּיַבֶּשְׁתָּא וּמַיָּא לְהוֹן
שׁוּרִין מִימִינְהוֹן וּמִשְּׂמָאלְהוֹן׃ (כג) וּרְדָפוּ
מִצְרָאֵי וְעָאלוּ בַּתְרֵיהוֹן כֹּל סוּסְוָת פַּרְעֹה

תרגום אשכנזי עז

לאגער ניכט צום אנדערן,
דיא גאנצע נאכט: (כא) משה
שטרעקטע זיינע האגד אוים
איבער דאז מעער, דער
עוויגע טריב דאז מעער צו-
ריק דורך איינען העפטיגען
אָסטווינד דיא גאנצע נאכט,
מאכטע אוים דעם מעערע
פֿעסטען באָדען: אונד דאז
וואסער וואורדע צער-
טהיילט: (כב) דיא קינדער
ישראל גינגען מיטטען אים
מעערע אויף טראָקענען באָ-
דען: אונד דאז וואסער
דיהנטע איהנען צור מויער,
צו איהרער רעכטען, אונד
צו איהרען לינקען: (כג) דיא
מצרים פֿערפֿאָלגטען זיא,
אונד קאמען איהנען נאך,
מיטטען אין דאז
מעער

רש"י

נוכח כל הלילה והחזק של ערפל נגד מזרח: ולא קרב זה אל זה. מחנה אל מחנה: (כא) ברוח קדים עזה. רוח קדים שהיה עתיד בעבודת כוכבים (הושע י"ג ט"ו) הפך הקב"ה נפרע בה מן הרשעים שנאחר (ירמיה י"ח) ברוח קדים אפיץ (הושע י"ג) ועוד קדים רוח ה' (ישעיה כ"ז) רוח קדים שנדף בעב יומם (ושעי' כ"ז) הבא בעבודה הקדם ביום קדים: ויבקעו המים. כל מים שבעולם. (כב) כל סוס פרעה. וכי כולם בחד היום מניד שחין בכולם הכתוב לפני המקום

באור

של ערפל נגד מזרים: ולא קדב זה אל זה, מחנה אל מחנה: (כא) ברוח קדים עזה, הי' הדלון לפניו ית' לנקוע היס בדוח קדים מיבשת שילחה כאלו הדוח היא המחדבת יס, כעניו שכתוב יבוא קדים רוח ה' וגו' ויבוש מקורו ויחדב מעיינו (הושע י"ג ט"ו), והשני' למזרים ויאבדו, כי בעבור זה חשבו אולי הדוח שם היס לחדבה ולא יד ה' עשתה זאת בעבור ישראל, אע"פ שאין הדוח נוקעת היס לבזרים לא שתו לבס לזאת ובאו אחריהס מדוב תאותס להדע להס (הרמב"ן): (כב) בתוך הים, במקום שהי' שס יס בתחלת הלילה: והמים להם חומה, שנקרשו המים, וכתוב בלשו כמו בך בזליס, ואחרי עבור ישראל בשסו המים, שהיו להס חומה, וזהו ויהיו המים על מצרים ועל הבדילו בין המצרים ובין היבשה, על כן כתוב ומצרים בסי' לקלאתו כי חשבו לעלות אל היבשה, וחומות המים

וּבְפַרְשָׁיו: (יח) וְיֵדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־
אֲנִי יְהוָה בְּהִכָּבְדִי בְּפַרְעֹה
בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו: (יט) וַיִּסַּע מַלְאַךְ
הָאֱלֹהִים הַהֹלֵךְ לִפְנֵי מַחֲנֵה
יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ מֵאֲחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע
עַמּוּד הֶעָנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֹד
מֵאֲחֲרֵיהֶם: (כ) וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֵה
מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי
הֶעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ וַיָּאֶר אֶת־הַלָּיְלָה

תולדות אהרן ויסע עקרים מ"ג, פכ"ט:

אונד אן זייגער רויטערייא:
(יח) דיא מצרים זאָללען
ערקענגען, דאס איך דער
עוויגע בין, דא איך עהרע
האבען וועדע אן פרעה אן
זיינען וואגען אונד אן זייגער
רייטערייא: (יט) דער ענגעל
גאָטטעס דער פאָר דעם
לאגער דער ישראל הערגע-
נאנגען, צאָג אב, אונד גינג
הינטער איהנען הער: דיא
וואָלקענזייל, דיא פאָר איהר
נען וואר, צאָג אב אונד
שטעללטע זיך הינטער איהר
נען: (כ) אונד קאם אלזאָ
צווישען דעם לאגער דער
מצרים, אונד דעם לאגער
דער ישראל, היר וואר וואָלק
קע אונד פינסטערנים אונד דא ערלייכטעטע עס דיא נאכט: עס קאם אבער איין

לאי-

רש"י

(יט) וילך מלאך'. להגדיל בין מחנה מצרים
ובין מחנ' ישראל ולקבל חנית וגליסטראות של
מצרים. בכל מקום הוא חומר מלאך ה' וכאן מלאך
האלהים אין אלהים בכ"מ אלא דיין מלמד שהיו
ישראל נתונין בדין בחות' שעה אם להגלג חס להחנד
עם מצרים: ויסע עמוד הענן. כאחריו' ויבא'
עמוד הענן את המחנה לעמוד החם לא נפתלק
הענן כמו שהיה רגיל להסתלק עדנית לנמרי אלא
נסע והלך גו מאחריהם להחזיק למצרי': (כ) ויבא
בין מחנה מצרים. תשל למלך בדרך וגם מהלך
לפניו. אלו לפעמים לצדותו נעלי מלפניו ומהגו
לאחריו אל זאת מאחריו נתנו לפניו. אלו לפעי'
לפניו והחניש מאחריו נתנו על זרועו וגלחם נהם. כך (ויסע י"ח) תנחי תרגלתי לאחריהם קחם על
זרועותיו: ויהי הענן והחשך. למצרים: ויאר. עמוד האש את הלילה ליפראל והולך לפניהם כדרכו

תרגום אונקלוס

בְּרַתֵּיכוֹהִי וּבְפָרָשׁוֹהִי: (יח) וְיֵדָעוּן מִצְרָאֵי
אֲרֵי אֲנָא יְיָ בְּאִתְיַקָּרוּתִי בְּפַרְעֹה
בְּרַתֵּיכוֹהִי וּבְפָרָשׁוֹהִי: (יט) וּנְטַל מַלְאָכָא
דַיְיָ דְּמַדְבַּר קֳדָם מַשְׁרִיתָא דְיִשְׂרָאֵל
וַאֲזַל מִבַּתְרֵיהוֹן וּנְטַל עַמּוּדָא דַעֲנָנָא מִן
קֳדָמֵיהוֹן וְשָׁרָא מִבַּתְרֵיהוֹן: (כ) וְעָאֵל
בֵּין מַשְׁרִיתָא דְמִצְרָאֵי וּבֵין מַשְׁרִיתָא
דְיִשְׂרָאֵל וַהֲוָה עֲנָנָא וְקֻבְלָא לְמִצְרָאֵי
וּלְיִשְׂרָאֵל בָּהַד כָּל לֵילְיָא וְלָא אִתְקְרִיבוּ

באור

לכם את הים: (יח) וידעו מצרים, הנסמרים: (יט) ויסע מלאך האלהים, המוליך את
עמוד הענן לפני מחנה ישראל, וילך המלמך מאחריהם, ומתוך כך ויסע עמוד הענן
מפניהם ויעמוד מאחריהם. כי המלאך הוליכו להפסיק בין מחנה מלדים ובין מחנה ישראל
ויהם מאפל גיהים שלא יוכלו לקרב זה אל זה כל הלילה: (כ) ויהי הענן והחשך, למלדים:
ויאר, עמוד האש את הלילה ליפראל, והולך לפניהם כדרכו לנהת כל הלילה. והחשך

לָכֶם וְאַתֶּם תַּחֲרִשׁוּן: פ שלישי
(טו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מַה־
תִּצְעַק אֵלָי דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ: (טז) וְאַתָּה הָרֵם
אֶת־מַטְּךָ וּנְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־
הַיָּם וּבְקָעֵהוּ וְיָבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה: (יז) וַאֲנִי
הִנְנִי מְחַזֵּק אֶת־לֵב מִצְרַיִם
וְיָבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם וְאִכָּבְדָה
בְּפַרְעֹה וּבְכָל־חֵילוֹ בְּרִכְבּוֹ

תולדות אהרן מה עקידה סער פ"ג: דבר סוטה ג"ז. ח':
ואתה סס סס: ויבאו נרכות ג"ד, ח'. ויתח ד', ג':

עהרע האבען אן פרעה, אונר אן זיינעם נאנצען העערע, אן זיינען וואגען,

תרגום אונקלוס

יְגִיחַ לְכוֹן קְרָב וְאַתּוּן תִּשְׁתְּקוּן: (טו) וַאֲמַר
יְיָ לְמֹשֶׁה מָא קָבֵלְתְּ צְלוֹתָךְ מַלֵּיל עִם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְיִטְּלוּן: (טז) וְאַתְּ טוֹל יַת חוּטְרָךְ
וְאָרֵים יַת יְדָךְ עַל יַמָּא וּבְזָעֵיהּ וְיֵעֲלוּן
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגוֹ יַמָּא בְּיַבֶּשְׁתָּא: (יז) וַאֲנָא
הָא אֲנָא מַתְקֵיף יַת לִבָּא דְּמִצְרָאֵי וְיֵעֲלוּן
בַּתְרֵיהוֹן וְאִתְיַקַּר בְּפַרְעֹה וּבְכָל מַשְׁרְיָתֵיהּ

רש"י

תרגום. וכן חסר דגר נו. וכן (סופטים ו') החתם תרגום לנעל: (טו) מה תצעק אלי: למדנו שהיו משה עומד ומתפלל. ח"ל הקב"ה לא עת עתה להאריך בתפלה ישראל נתונים בצרה. ד"א מה תצעק אלי על הדבר תלוי ולא עלין כמו שנאמר להלן (ישעי' מ"ה) על בני ועל פעל ידי תצוני: דבר אל בני ישראל ויסעו. אין להם אלא ליסע סחין היס עומד בפניהס' כדאי זכות אבותיהס' והס ואחמונה שהאמינו בי וילאו לקרוע להס היס:

באור

לנעל (סופטים ו' ל"א): ואתם תחרשון. הפך וילעקו בני ישראל: (טו) מה תצעק אלי, אמרו רז"ל מלמד שהי' משה עומד ומתפלל, כי לא ידע מה יעשה, שהשם אמר לו ומכוונה בפרעה, והוא לא הי' יודע איך יתנהג על שפת הים והשוכח דוקף ומשיב והי' מתפלל שיורנו ה' דרך ינחר, וזה טעם מה תצעק אלי (כאשר אמרו רז"ל לא עת עתה להאריך בתפלה וישראל נתונים בצרה). שהי' צריך לשאול מה תעשה ואין לך צורך לצעוק כי כבר הודעתיך שאכוונה בפרעה, ולא ספר הכתוב לעקת משה כי הוא בכלל ישראל (מדברי הרמב"ן). ותרגום אונקלוס תרגם ואמר י"י למשה קבלית צלותך, ונראה שלדעתו שעור הכתוב כמו. מה שאתה צועק אלי, והוא רחוק: דבר אל בני ישראל ויסעו, אין להם אלא ליסע סאין היס עומד בפניהם, כדאי זכות אבותיהם והאמונה שהאמינו בי וילאו. לקרוע להם

(יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַל־
תִּירָאוּ הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ אֶת־
יְשׁוּעַת יְהוָה אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לָכֶם
הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת־
מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תֹסִפוּ לִרְאֹתָם
עוֹד עַד־עוֹלָם: (יד) יְהוָה יִלָּחֶם

מען: (יג) משה שפראך צום פֹאלקע: פֿירכטעט אייך ניכט! שטעהט רוהיג, אונד זעהט דיא הילפֿע דעם עווי־גען, דיא עד אייך חייטע ערצייגען ווירד: דען וויא איהר דיא מצריים הייטע גע־זעהען, זאָ זאָללט איהר זיא גיאמאהלם ווידער זעהען: (יד) דער עוויגע ווירד פֿיר

רש"י

מי יתן מותי מחמלוס מחמות. כמו (נסמי נ') ליום קותי לעד עד יום סוני נמלוס מחקו' מחסוס: (יג) כי חסר רחיתם חת מלריס וגו'. חם מרחית' חות' חינו חלח היו'. היו' הוח מרחיתם חותם ולח תוסיפו עוד: (יד) ילחם לכם: נמנילכם. וכן כי ה' נלחם להם. וכן (חיוב י"ג) חם לחל

תרגום אונקלוס

מִדְּנָמוּת בְּמַדְבְּרָא: (יג) וַאֲמַר מֹשֶׁה
לְעַמָּא לָא תְדַחֲלוּן אִתְעַתָּרוּ וַחֲזוֹ יַת
פוּרְקָנָא דַיְיָ דִּי יַעֲבִיד לְכוֹן יוֹמָא דֵּין אֲדֵי
כְּמָא דִּי חֲזֵיתוּן יַת מִצְרָאֵי יוֹמָא דֵּין לָא
תוֹסְפוּן לְמֶחֱזֵיהוֹן עוֹד עַד עָלְמָא: (יד) יְיָ

באור

סוכי (ל"ה ג' י"ח כ"ו). פמקום, סמסוכ: (יג) התיצבו וראו את ישועת ה', כי מתס לח תעשו מלחמה דק תדמו מת ישועת ה' מחר יעשה לכם היום, ודמג"ע תמה מין יירח מחנה נדול כל כך מלות מלף חיש מהרוקפים מחריהם ולמה לח ילחמו על נפשם ועל נשיהם. ולמר התשובה כי המלריס היו מדומים ליסרחל וזה הדור שילח ממלריס למד מנגודיו לסנול עול מלריס ונפשו שפלה ולח יוכל להלחם עם מדוניו והיו יסרחל כדפים ומיכם מלומדי מלחמה וכו' ע"ש. והנה בלעדי זאת מף סהיו יסרחל מזוייני' מפסר שלח כי' להם רכב ופרשי' וכלי חרב מחר על ידם ינלח החלם מת הנגוד והמועט מת המרובה, ועוד שהי' מלריס ממלכה נדולה ונתוכה עם חזק ורב יותר מיסרחל תמוך מחוך, והדמי' שעמדו נפש נפשך ומדרו מת חייהם ולח קמו לנגדם ועתה כראותם חיל מלריס נוסע מחריהם ללחום עמהם, פחך העם שמף מם ינגדו נכחם על מלו יקומו עליהם כהנה וכהנה מיתר העם הנשמ' נערים ונחלדות עם רב וכעך מאד ולהם רכב ופרשים וכל כלי קרב וילטרכו למלחמות נדולות וכודחות וימותו נחסר כל נמקנך נדעב ונלמח מף מם ינגדו על מויניהם, ומפשר שלכך לח ממרו לקחתנו למות נמלחמה מו ממתנו נמלחת', כי לח היו יודחים כל כך מהמלחמה כחשר ילחו מהמדבר הנורח נחמת, כי חם ילטרכו ללחם עם מלריס לח ינימוס לנחת מן המדבר כי חשבו נם הם שחין לנחת מן המדבר הזה כי חם דרך מלריס, ומם ימחו נידם ולח יתנוס לענו' ישחרו כלומים וסנורים נמדב' נחין מזון ומחיה עד סימותו, וכי' די נזה להפחיד עם רב נבורי כח ומלומדי מלחמה ולהניח מורך נלבבם, ומשר להם משה שחל יפחדו ומל ידהו, כי לח נכחם ינלו וזדוע ידם לח יושיע להם, כי הם יעשה להם ישועה שלח ידחו עוד חת מלריס עד עולם, וכי' נכלל ההבטחה הזחת שלח ילטרכו לשוב נדרך מלריס כדי לנחת מן המדבר הזה כי הם יכין להם דרך לח ענר נם מים, ולח ידחו חת מלריס כי חם היום הזה: כי חשר ראיתם וגו', מה שרחיתם חת מלריס חנו חלח היום, היום הוח שרחיתם חותם ולח תוסיפו עוד, כן פירש"י, ויתכן שיחסר כף הדמיון כמו כחשר רחיתם, וכן תרגם המשכנזי: (יד) ילחם לכם, נשנילכם. וכן כי ה' נלחם להם (לקמן כ"ה), וכן חם לחל תדינון (חיוב י"ב מ'), המתם תרינון

בשלח יד

הַמִּבְלִי אֵין־קְבָרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתָּנוּ לָמוּת בַּמִּדְבָּר מַה־ זֹּאת עָשִׂיתָ לָּנוּ לְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרָיִם: (יג) הֲלֹא־זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְמִצְרַיִם לֵאמֹר חֲדַל מִמֶּנּוּ וְנַעַבְדָה אֶת־מִצְרַיִם כִּי טוֹב לָנוּ עָבְדֵ֫נוּ אֶת־מִצְרַיִם מִמֻּתֵנוּ בַּמִּדְבָּר:

תולדות אהרן המבלי ערכין ט"ו, ח':

תרגום אונקלוס

הֲמִבְּלִית קַבְרִין בְּמִצְרַיִם דְּבַרְתָּנָא לְמֵמַת בְּמַדְבְּרָא מַה דָּא עֲבַדְתָּא לָנָא לְאַפָּקוּתָנָא מִמִּצְרָיִם: (יג) הֲלָא דֵּין פִּתְגָמָא דְמַלֵּילְנָא עִמָּךְ בְּמִצְרַיִם לְמֵימָר שְׁבוֹק מִנָּנָא וְנִפְלַח יָת מִצְרָאֵי אֲרֵי טַב לָנָא דְנִפְלַח יָת מִצְרָאֵי מִדְּנָמוּת בְּמַדְבְּרָא: ממיתתנו. עכשיו שנקוד צמוך נצאר מחסר נמות. וכן מי יתן תותנו שנתות. וכן (תהלל ג' ו"ט)

תרגום אשכנזי עח

דאם עטווא קיינע אין מצריים זינד, דארום דוא אונם מיט־ גענאָממען אין דער וויכטע צו שטערבען? וואָרום האסט דוא אונם דאו געטהאן אונם אויס מצריים הערויס צו פֿיח־ רען? (יג) איזט עס ניכט עבען דיזעס דאז ווּיר דיר אין מצרים געזאגט האבען? נעהמליך, לאם פֿאָן אונם אב, ווּיר וואָללען דען מצרים דיהנען: דען עם איזט בעס־ כער פֿיר אונם, דען מצרים צו דיהנען, אלם דאם ווּיר אין דער וויכטע אומקאָמ־ מען

רש"י

אין קברים, וכי מחמת חסרון קברים מחזיקנים אתנו לקחתנו ממס סיפ"ור פלינ"סס דיונ"ן פוס"ים נלע"ז (ו): (יב) חסר דגרש חלין נתגרים. והיכן דגרו ירח ה' עליכ' ויספוט: ממותנו. מחסר נמות וחם יו' נקיד תלחפוס (כ"ל חולם כנוסע לנעלי דקדוק מקרהו חולם תלחפוס ועיין לקמן פרשת יתרו נרש"י פסוק סן יפדון) היה נראה ממיתתנו. עכשיו שנקוד צמוך נראה מחסר נמות. וכן מי יתן תותנו שנתות. וכן (תהלים ג' ו"ט)

ו בלע"ז *Si pour faillance de non fosses* (fossés)
(חיזט עם עטווא חוים וואנגיבן חן גרעבערן, חייג. דחם קיינע גרעבער זינד)

ביאור

ומתם תרגום דומו ותנו יקר וסגחוכנוך לה' מלהיכם, והוא נחוך נמס ומקובל על הדעת כפי המסך הכתובים, וכן מי' נמדנס: (יא) המבלי אין קברים, לסון רש"י וכי מחמת חסרון קברים, שאין קברים נמצרים לקבר שם לקחתנו ממס סי"פור כלי כסס די"נון פו"סים עכ"ל, ס"י פו"ר פמלי"מכסי ד"ע נא"ן פהם"עס והוא נל"מ (חיזט עם עטווא חוים וואנגיבן דחם קיי"נ גרינבער וכו'), דלה לגמר כפל הסלילה נל' טעמי' די לומר המנלי קברים מן המין קברים, ולמר שלף הלזנו ינפל הסלילה לפעמים, ונל"פק תלמנו הדק מך נמסה (נמדנר י"נ נ') דונמתו, והמתרגם המסכני פתר גם הוא מות כפל הסלילה נל"מ: להוציאנו, נא קמן גדול תחת קמן קטן (והוא הנידי), שרמוי לחיות נלידי, וכמוהו ממדת מיקרמי (ישעי' מ"ז י'): הלא זה הדבר, מינו מפורש, נכתוב, דק ידענו כי כן הי' כי מיד ימהרו לו נפניו דבר שלא הי', ודבר זה נכלל ולא שמעו אל משה (לעיל ו' ט'): מנותנו. ממסך נמות, ולפי הי' נקוד הלמפוס (והוא הנקרא לנו הולם) הי' נראה ממיתתנו עכשיו שנקוד נשורק נראה ממסך נמות, וכן מי יתן מותנו (לקמן ט"ז נ'), שנמות, וכן מי יתן תותי דמנשלוס (תהלים ג' י"ט מ'), שממות, והוא המקום עם כוויו כתו ליוס קומי (לפני' נ' ח'), נגד

סוני

אַחֲרֵיהֶם וַיַּשִּׂיגוּ אוֹתָם חֹנִים עַל־
דַּם כָּל־סוּס רֶכֶב פַּרְעֹה
וּפָרָשָׁיו וְחֵילוֹ עַל־פִּי הַחִירֹת
לִפְנֵי בַּעַל צְפֹן: (י) וּפַרְעֹה הִקְרִיב
וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֵינֵיהֶם
וְהִנֵּה מִצְרַיִם | נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם
וַיִּרְאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
אֶל־יְהוָה: (יא) וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה

תרגום אשכנזי

טען זיא נעלאגערט אם
מעערע, אללע פֿפֿערדע,
אללעם קריגסגעשפאן
פרעה'ס, זיינע רייטערייא,
אונד זיינע מאננשאפֿט צו
פֿוסע: בייא' פי החירת פֿאר
בעל צפון: (י) אלס פרעה
זיך נעהערטע: הובען דיא
קינדער ישראל'ס איהרע אוי-
גען אויף, דא ווער נאכן
מיצרים הינטער איהנען הער-
ציהענד, זיא פֿירכטעטען זיך
אונגעמיין. אונד דיא קינ-
דער ישראל'ס שריען צו דעם
עווינען: (יא) צו משה אבער שפראכען זיא, איזט עם אוים מאנגעל דער גרעבער,

רש"י

ויגיעו. נגזרים נגזרים ומפורסמים: (י) ופרעה הקריב. ס"ל נכתוב ופרעה קרב ותו הקריב הקריב מלמד וכתחתן נקרם לפניהם כתו שהתנה עמהם: ניסע אחריהם. נלך אחד כאוים אחד. ד"א והנה מנהיג נוסע אחריהם ואתה עד כל מלריס נוסע מן העמים לעמוד למלריס. תגחומת: ויצעקו. תפסו תועלות חנוחם. נאלריהם הוא אומר (נראשית י"ט) אל הוקום אשר עשיד שם. ניעקב (שם כ"ח) ויפגע נמקום: (יא) המבלי

תרגום אונקלוס

יַהֲדוֹן בַּתְרֵיהוֹן עַל יַמָּא כָּל סוּסְוָתָא וְרַתְיְכֵי
פַּרְעֹה וּפָרָשׁוֹהִי וּמַשְׁרְיָתֵיהּ עַל פּוּם חִירָתָא
דְּקֳדָם בְּעִיל צָפוֹן: (י) וּפַרְעֹה קְרֵיב
וְזָקְפוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל יָת עֵינֵיהוֹן וְהָא מִצְרָאֵי
בָּתְלִין בַּתְרֵיהוֹן וְדָחִילוּ לַחְדָא וְצָעֲקוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם יְיָ: (יא) וַאֲמָרוּ לְמֹשֶׁה

באור

סביו חונים על הים, וכן מצפן הלבון, ועל הים עניכו סמוך לים: ופרשיו, רוכבי הסוסים: וחילו, רגליים: (י) הקריב. מנקלוס תרגמו קריב, כמו קרב פעל עומד, וכן תרגמו המזכזי, ורמב"ע כתב כי הקריב נכל מקום פעל יוצא הוא, והכוונה שהקריב את מחנהו: ויצעקו, מנקלוס תרגם וצעקו, ולא תרגם ולו, עמהו מענין תרעומת, ולא מענין תפלה, כי מיכו נראה שבני מדם המתפללי' אל ה' להושיעם, יענעו ביסועתו מפי עשה להם ויאמרו כאשר אמרו נפסוקים הנאים אצוב להם שלא הגילם, לכך נאמרו שהתרעמו לפני ה' על שהוציאם ממצרים, כלשון ויתעקו אל פרעה לאמר למה תעשה כה לעבדיך (לעיל ה' ט"ו), ואולם יתכן כמו שכתב הרמב"ן ז"ל, שנחלק העם לכתות כתות והכתוב יספר מעשה כולם, אמר כי הכת האחת התפללה אל ה', והאחרת מכחשת בניהו ואינה בוטחת בישועה הנעשה להם, וע"ז כתוב ויאמרו על יס בים סוף, (תהלים ק"ו ז'), ולכך יחזיר הכתוב בני ישראל פעם אחרת ויתעקו בני ישראל אל ה', כי הטוענים בעם לעקו והתפללו אל ה', כי בני ישראל שם ליחידי' והעם שם להמון, וכ"כ יב"ע שנחלקו ישראל שם למדבר כתות, כת אחת אמרה נדד לתוך הים, השניה אמרה נשוב למלריס, השלישית אמרה נעדכם לעבדם מעבדת מלחמה, והרביעית אמרה נמה' לקדלתם בקול תרועת מלחמ' להמם ולבלבל אותם, ומשה השיב לכל בת ובת בפי דרכה, לרחשוכם אמר אל תיראו התיצבו וראו וגו', לשני אמר לא תשובון למלרי' כי אשר ראיתם את מלריס היום לא תוסיפו לראותם עוד כך עולם, לשלישית אמר ה' ילחם לכם, ולרביעית אמר

ואתם

(ב) ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שתי אותתי אלה בקרבו: (ג) ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותתי אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה': (ד) ויבא משה ואהרן אל פרעה ויאמרו אליו כה אמר ה' אלהי העברים עד מתי מאנת לענות מפני שלח את עמי ויעבדוני: (ה) כי אם מאן אתה לשלח את עמי הנני מביא מחר ארבה בגבולך: (ו) וכסה את עין הארץ ולא יוכל לראות את הארץ ואכל את יתר הפליטה הנשארת לכם מן הברד ואכל את כל העץ הצמח לכם מן השדה: (ז) ומלאו בתיך ובתי כל עבדיך ובתי כל מצרים אשר לא ראו אבתיך ואבות אבתיך מיום היותם על האדמה עד היום הזה ויפן ויצא מעם פרעה: (ח) ויאמרו עבדי פרעה אליו עד מתי יהיה זה לנו למוקש שלח את האנשים ויעבדו את ה' אלהיהם הטרם תדע כי אבדה מצרים: (ט) ויושב את משה ואת אהרן אל פרעה ויאמר אליהם לכו עבדו את ה' אלהיכם מי ומי הנלכים: (י) ויאמר אתם ילך נערינו וזקנינו נלך בבנינו ובבנותינו בצאננו ובבקרנו נלך כי חג ה' לנו: (יא) ויאמר אליהם לא כן לכו נא הגברים ועבדו את ה' כי אתה אתם מבקשים ויגרש את פני פרעה: (יב) ויאמר ה' אל משה נטה את ידך על ארץ מצרים בארבה ויעל על ארץ מצרים וכל עשב הארץ כל אשר הותיר הברד: (יג) ויט משה את מטהו על ארץ מצרים וה' נהג רוח קדים בארץ כל היום ההוא וכל הלילה הרוח היה נשא את הארבה: (יד) ויעל הארבה על כל ארץ מצרים וינח בכל גבול מצרים כבד מאד לפניו לא היה כן ארבה כמהו ואחריו לא יהיה כן: (טו) ויכס את עין כל הארץ ותחשך הארץ ויאכל את כל עשב הארץ ואת כל פרי העץ אשר הותיר הברד ולא נותר כל ירק בעץ ובעשב השדה בכל ארץ מצרים: (טז) ויחפז פרעה לקרא למשה ולאהרן ויאמר חטאתי לה' אלהיכם ולכם: (יז) ועתה שא נא חטאתי אך הפעם ועתירו אל ה' אלהיכם ויסר מעלי רק את המות הזה: (יח) ויצא מעם פרעה ויעתר אל ה': (יט) ויהפך ה' רוח ים חזקה מאד ויסע את הארבה ויתקע אתו ים סוף לא נשאר ארבה אחד בכל גבול מצרים: (כ) ויחזק ה' את לב פרעה ולא שלח את בני ישראל: (כא) ויאמר ה' אל משה נטה את ידך השמים ויהי חשך על ארץ מצרים וימש חשך: (כב) ויט משה את ידו על השמים ויהי ערפל אפלה בכל ארץ מצרים שלשת ימים: (כג) לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו שלשת ימים וכל בני ישראל היה אור במושבתם: (כד) ויקרא פרעה אל משה ויאמר לכו עבדו את ה' רק צאנכם ובקרכם יצג גם טפכם ילך עמכם: (כה) ויאמר משה גם אתה תתן בידנו זבחים ועלות ועשינו לה' אלהינו: (כו) וגם מקנינו ילך עמנו לא תשאר פרסה כי ממנו נקח לעבד את ה' אלהינו ואנחנו לא נדע מה נעבד את ה' עד בואנו שמה: (כז) ויחזק ה' את לב פרעה ולא אבה לשלחם: (כח) ויאמר לו פרעה לך מעלי השמר אל תוסף ראות פני כי ביום ראתך פני תמות: (כט) ויאמר משה כן דברת לא אוסף עוד ראות פניך:

פרשת בא

(ב) ובאתה אל המלך מצרים ואמרת אליו כה אמר ה' אלהי העברים שלח את עמי ויעבדני: (ג) כי אם מאן אתה לשלח את עמי הנני נגף את כל גבולך בצפרדעים: (ד) ושרץ היאר צפרדעים ועלו ובאו בביתך ובחדר משכבך ועל מטתך ובבית עבדיך ובעמך ובתנוריך ובמשארותיך: (ה) ואל עמך ואל כל עבדיך תעלה צפרדעים: (ו) ויאמר ה' אל משה אמר אל אהרן נטה את ידך בטהרך על הנהרות על היארים ועל הגאים והעל את הצפרדעים על ארץ מצרים: (ז) ויעש כן אהרן ויט ידו על מימי מצרים ותעל הצפרדע ותכס את ארץ מצרים: (ח) ויעשו כן החרטמים בלטיהם ויעלו את הצפרדעים על ארץ מצרים: (ט) ויקרא פרעה למשה ולאהרן ויאמר העתירו אל ה' ויסר הצפרדעים ממני ומעמי ואשלחה את העם ויזבחו לה': (י) ויאמר למחר ויאמר כדברך למען תדע כי אין כה' אלהינו: (יא) וסרו הצפרדעים ממך ומבתיך ומעבדיך ומעמך רק ביאר תשארנה: (יב) ויצא משה ואהרן מעם פרעה ויצעק משה אל ה' על דבר הצפרדעים אשר שם לפרעה: (יג) ויעש ה' כדבר משה וימתו הצפרדעים מן הבתים מן החצרות ומן השדות: (יד) ויצברם חמרם חמרם ותבאש הארץ: (טו) וירא פרעה כי היתה הרוחה והכבד את לבו ולא שמע אליהם כאשר דבר ה': (טז) ויאמר ה' אל משה אמר אל אהרן נטה את מטך והך את עפר הארץ והיה לכנם בכל ארץ מצרים: (יז) ויעשו כן ויט אהרן בידו את מטהו ויך את עפר הארץ ותהי הכנם באדם ובבהמה כל עפר הארץ היה כנם בכל ארץ מצרים: (יח) ויעשו החרטמים בלטיהם להוציא את הכנם ולא יכלו והכנם היתה באדם ובבהמה: (יט) ויאמרו החרטמים אל פרעה אצבע אלהים היא ויחזק לב פרעה ולא שמע אליהם כאשר דבר ה': (כ) ויאמר ה' אל משה השכם בבקר והתיצב לפני פרעה הנה יצא המימה ואמרת אליו כה אמר ה' שלח את עמי ויעבדני: (כא) כי אם איננו משלח את עמי הנני משלח בך ובעבדיך ובעמך ובבתיך את הערב ומלאו בתי מצרים את הערב וגם האדמה אשר הם עליה: (כב) והפליתי ביום ההוא את ארץ גשן אשר עמי עמד עליה לבלתי היות שם ערב למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ: (כג) ושמתי פדות בין עמי ובין עמך למחר יהיה האות הזה: (כד) ויעש ה' כן ויבא ערב כבד בית פרעה ובבתי עבדיו ובכל ארץ מצרים תשחת הארץ מפני הערב: (כה) ויקרא פרעה אל משה ואל אהרן ויאמר לכו זבחו לאלהיכם בארץ: (כו) ויאמר משה לא נכון לעשות כן כי תועבת מצרים נזבח לה' אלהינו הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלנו: (כז) דרך שלשת ימים נלך במדבר וזבחנו לה' אלהינו כאשר יאמר אלינו: (כח) ויאמר פרעה אנכי אשלח אתכם וזבחתם לה' אלהיכם במדבר רק הרחק לא תרחיקו ללכת התפללו בעדי: (כט) ויאמר משה הנה אנכי יוצא מעמך והעתרתי אל ה' והסיר הערב מפרעה מעבדיו ומעמו מחר רק אל יסף פרעה התל לבלתי שלח את העם לזבח לה':

פרשת בא

(א) ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שתי אותתי אלה בקרבו: (ב) ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותתי אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה': (ג) ויבא משה ואהרן אל פרעה ויאמרו אליו כה אמר ה' אלהי העברים עד מתי מאנת לענות מפני שלח את עמי ויעבדוני: (ד) כי אם מאן אתה לשלח את עמי הנני מביא מחר ארבה בגבולך: (ה) וכסה את עין הארץ ולא יוכל לראות את הארץ ואכל את יתר הפליטה הנשארת לכם מן הברד ואכל את כל העץ הצמח לכם מן השדה: (ו) ומלאו בתיך ובתי כל עבדיך ובתי כל מצרים אשר לא ראו אבתיך ואבות אבתיך מיום היותם על האדמה עד היום הזה ויפן ויצא מעם פרעה: (ז) ויאמרו עבדי פרעה אליו עד מתי יהיה זה לנו למוקש שלח את האנשים ויעבדו את ה' אלהיהם הטרם תדע כי אבדה מצרים: (ח) ויושב את משה ואת אהרן אל פרעה ויאמר אליהם לכו עבדו את ה' אלהיכם מי ומי הנלכים: (ט) ויאמר בנערינו ובזקנינו נלך בבנינו ובבנותינו בצאננו ובבקרנו נלך כי חג ה' לנו: (י) ויאמר אליהם לא כן לכו נא הגברים ועבדו את ה' כי אתה אתם מבקשים ויגרש את פני פרעה: (יא) ויאמר ה' אל משה נטה את ידך על ארץ מצרים בארבה ויעל על ארץ מצרים וכל עשב הארץ כל אשר הותיר הברד: (יב) ויט משה את מטהו על ארץ מצרים וה' נהג רוח קדים בארץ כל היום ההוא וכל הלילה הרוח היה נשא את הארבה: (יג) ויעל הארבה על כל ארץ מצרים וינח בכל גבול מצרים כבד מאד לפניו לא היה כן ארבה כמהו ואחריו לא יהיה כן: (יד) ויכס את עין כל הארץ ותחשך הארץ ויאכל את כל עשב הארץ ואת כל פרי העץ אשר הותיר הברד ולא נותר כל ירק בעץ ובעשב השדה בכל ארץ מצרים: (טו) ויחפז פרעה לקרא למשה ולאהרן ויאמר חטאתי לה' אלהיכם ולכם: (טז) ועתה שא נא חטאתי אך הפעם ועתירו אל ה' אלהיכם ויסר מעלי רק את המות הזה: (יז) ויצא מעם פרעה ויעתר אל ה': (יח) ויהפך ה' רוח ים חזקה מאד ויסע את הארבה ויתקע אתו ים סוף לא נשאר ארבה אחד בכל גבול מצרים: (יט) ויחזק ה' את לב פרעה ולא שלח את בני ישראל: (כ) ויאמר ה' אל משה נטה את ידך השמים ויהי חשך על ארץ מצרים וימש חשך: (כא) ויט משה את ידו על השמים ויהי ערפל אפלה בכל ארץ מצרים שלשת ימים: (כב) לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו שלשת ימים וכל בני ישראל היה אור במושבתם: (כג) ויקרא פרעה אל משה ויאמר לכו עבדו את ה' רק צאנכם ובקרכם יצג גם טפכם ילך עמכם: (כד) ויאמר משה גם אתה תתן בידנו זבחים ועלות ועשינו לה' אלהינו: (כה) וגם מקנינו ילך עמנו לא תשאר פרסה כי ממנו נקח לעבד את ה' אלהינו ואנחנו לא נדע מה נעבד את ה' עד בואנו שמה: (כו) ויחזק ה' את לב פרעה ולא אבה לשלחם: (כז) ויאמר לו פרעה לך מעלי השמר אל תוסף ראות פני כי ביום ראתך פני תמות: (כח) ויאמר משה כן דברת לא אוסף עוד ראות פניך:

פרשת בא

(ב) ובאתה אל המלך מצרים ואמרת אליו כה אמר ה' אלהי העברים שלח את עמי ויעבדני: (ג) כי אם מאן אתה לשלח את עמי הנני נגף את כל גבולך בצפרדעים: (ד) ושרץ היאר צפרדעים ועלו ובאו בביתך ובחדר משכבך ועל מטתך ובבית עבדיך ובעמך ובתנוריך ובמשארותיך: (ה) ואל עמך ואל כל עבדיך תעלה צפרדעים: (ו) ויאמר ה' אל משה אמר אל אהרן נטה את ידך בטהרך על הנהרות על היארים ועל הגאים והעל את הצפרדעים על ארץ מצרים: (ז) ויעש כן אהרן ויט ידו על מימי מצרים ותעל הצפרדע ותכס את ארץ מצרים: (ח) ויעשו כן החרטמים בלטיהם ויעלו את הצפרדעים על ארץ מצרים: (ט) ויקרא פרעה למשה ולאהרן ויאמר העתירו אל ה' ויסר הצפרדעים ממני ומעמי ואשלחה את העם ויזבחו לה': (י) ויאמר למחר ויאמר כדברך למען תדע כי אין כה' אלהינו: (יא) וסרו הצפרדעים ממך ומבתיך ומעבדיך ומעמך רק ביאר תשארנה: (יב) ויצא משה ואהרן מעם פרעה ויצעק משה אל ה' על דבר הצפרדעים אשר שם לפרעה: (יג) ויעש ה' כדבר משה וימתו הצפרדעים מן הבתים מן החצרות ומן השדות: (יד) ויצברם חמרם חמרם ותבאש הארץ: (טו) וירא פרעה כי היתה הרוחה והכבד את לבו ולא שמע אליהם כאשר דבר ה': (טז) ויאמר ה' אל משה אמר אל אהרן נטה את מטך והך את עפר הארץ והיה לכנם בכל ארץ מצרים: (יז) ויעשו כן ויט אהרן בידו את מטהו ויך את עפר הארץ ותהי הכנם באדם ובבהמה כל עפר הארץ היה כנם בכל ארץ מצרים: (יח) ויעשו החרטמים בלטיהם להוציא את הכנם ולא יכלו והכנם היתה באדם ובבהמה: (יט) ויאמרו החרטמים אל פרעה אצבע אלהים היא ויחזק לב פרעה ולא שמע אליהם כאשר דבר ה': (כ) ויאמר ה' אל משה השכם בבקר והתיצב לפני פרעה הנה יצא המימה ואמרת אליו כה אמר ה' שלח את עמי ויעבדני: (כא) כי אם איננו משלח את עמי הנני משלח בך ובעבדיך ובעמך ובבתיך את הערב ומלאו בתי מצרים את הערב וגם האדמה אשר הם עליה: (כב) והפליתי ביום ההוא את ארץ גשן אשר עמי עמד עליה לבלתי היות שם ערב למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ: (כג) ושמתי פדות בין עמי ובין עמך למחר יהיה האות הזה: (כד) ויעש ה' כן ויבא ערב כבד בית פרעה ובבתי עבדיו ובכל ארץ מצרים תשחת הארץ מפני הערב: (כה) ויקרא פרעה אל משה ואל אהרן ויאמר לכו זבחו לאלהיכם בארץ: (כו) ויאמר משה לא נכון לעשות כן כי תועבת מצרים נזבח לה' אלהינו הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלנו: (כז) דרך שלשת ימים נלך במדבר וזבחנו לה' אלהינו כאשר יאמר אלינו: (כח) ויאמר פרעה אנכי אשלח אתכם וזבחתם לה' אלהיכם במדבר רק הרחק לא תרחיקו ללכת התפללו בעדי: (כט) ויאמר משה הנה אנכי יוצא מעמך והעתרתי אל ה' והסיר הערב מפרעה מעבדיו ומעמו מחר רק אל יסף פרעה התל לבלתי שלח את העם לזבח לה':

פרשת בא

(א) ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שתי אותתי אלה בקרבו: (ב) ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותתי אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה': (ג) ויבא משה ואהרן אל פרעה ויאמרו אליו כה אמר ה' אלהי העברים עד מתי מאנת לענות מפני שלח את עמי ויעבדוני: (ד) כי אם מאן אתה לשלח את עמי הנני מביא מחר ארבה בגבולך: (ה) וכסה את עין הארץ ולא יוכל לראות את הארץ ואכל את יתר הפליטה הנשארת לכם מן הברד ואכל את כל העץ הצמח לכם מן השדה: (ו) ומלאו בתיך ובתי כל עבדיך ובתי כל מצרים אשר לא ראו אבתיך ואבות אבתיך מיום היותם על האדמה עד היום הזה ויפן ויצא מעם פרעה: (ז) ויאמרו עבדי פרעה אליו עד מתי יהיה זה לנו למוקש שלח את האנשים ויעבדו את ה' אלהיהם הטרם תדע כי אבדה מצרים: (ח) ויושב את משה ואת אהרן אל פרעה ויאמר אליהם לכו עבדו את ה' אלהיכם מי ומי הנלכים: (ט) ויאמר בנערינו ובזקנינו נלך בבנינו ובבנותינו בצאננו ובבקרנו נלך כי חג ה' לנו: (י) ויאמר אליהם לא כן לכו נא הגברים ועבדו את ה' כי אתה אתם מבקשים ויגרש את פני פרעה: (יא) ויאמר ה' אל משה נטה את ידך על ארץ מצרים בארבה ויעל על ארץ מצרים וכל עשב הארץ כל אשר הותיר הברד: (יב) ויט משה את מטהו על ארץ מצרים וה' נהג רוח קדים בארץ כל היום ההוא וכל הלילה הרוח היה נשא את הארבה: (יג) ויעל הארבה על כל ארץ מצרים וינח בכל גבול מצרים כבד מאד לפניו לא היה כן ארבה כמהו ואחריו לא יהיה כן: (יד) ויכס את עין כל הארץ ותחשך הארץ ויאכל את כל עשב הארץ ואת כל פרי העץ אשר הותיר הברד ולא נותר כל ירק בעץ ובעשב השדה בכל ארץ מצרים: (טו) ויחפז פרעה לקרא למשה ולאהרן ויאמר חטאתי לה' אלהיכם ולכם: (טז) ועתה שא נא חטאתי אך הפעם ועתירו אל ה' אלהיכם ויסר מעלי רק את המות הזה: (יז) ויצא מעם פרעה ויעתר אל ה': (יח) ויהפך ה' רוח ים חזקה מאד ויסע את הארבה ויתקע אתו ים סוף לא נשאר ארבה אחד בכל גבול מצרים: (יט) ויחזק ה' את לב פרעה ולא שלח את בני ישראל: (כ) ויאמר ה' אל משה נטה את ידך השמים ויהי חשך על ארץ מצרים וימש חשך: (כא) ויט משה את ידו על השמים ויהי ערפל אפלה בכל ארץ מצרים שלשת ימים: (כב) לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו שלשת ימים וכל בני ישראל היה אור במושבתם: (כג) ויקרא פרעה אל משה ויאמר לכו עבדו את ה' רק צאנכם ובקרכם יצג גם טפכם ילך עמכם: (כד) ויאמר משה גם אתה תתן בידנו זבחים ועלות ועשינו לה' אלהינו: (כה) וגם מקנינו ילך עמנו לא תשאר פרסה כי ממנו נקח לעבד את ה' אלהינו ואנחנו לא נדע מה נעבד את ה' עד בואנו שמה: (כו) ויחזק ה' את לב פרעה ולא אבה לשלחם: (כז) ויאמר לו פרעה לך מעלי השמר אל תוסף ראות פני כי ביום ראתך פני תמות: (כח) ויאמר משה כן דברת לא אוסף עוד ראות פניך:

אַחֲרֵיהֶם וְאֶכָּבְדָה בְּפַרְעֹה וּבְכָל־חֵילוֹ וְיֵדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־
אֲנִי יְהוָה וַיַּעֲשׂוּ־כֵן: (ה) וַיֻּגַּד
לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם
וַיֵּהָפֵךְ לְבַב פַּרְעֹה וַעֲבָדָיו אֶל־
הָעָם וַיֹּאמְרוּ מַה־זֹּאת עָשִׂינוּ
כִּי־שִׁלַּחְנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל

פרעה'ס שטארק מאכען, ראם עד זיא פֿערפֿאָלגע, וועלד נאָך עהרע האבען אן פרעה אונד אן זיינעם גאנצען העערע, אונד דיא מצרים זאָללען ערקענגען, דאם איך דער עוויגע בין: זיא טהאטען אלזאָ: (ה) אלס נון דעם קאניג פֿאָן מצרים בעריכטעט וואָרד, דאם דאס פֿאָלק דיא פֿלוכט גענומען: דא וואָרד דיא גמ' זיננונג פרעה'ס אונד זיינער בעריהנטען גענען דאס פֿאָלק פֿערענדערט אונד שפראכען, וואָרום האבען וויר דאס גטהאָן, דאם וויר דיא ישראל האבען ציהען לאכטען, אונם ניכט נעהד צו

רש"י

דיה-

נגזת מתנו ולהיכן יצאו: (ד) ואכבדה בפרעה. כשהקב"ה מחזק נשמעים סתו מתגדל ומתכבד. וכן הוא אומר ויחזקאל"ח ונשמעתי אתי ינ'ותה"כ ואתגדלתי והתקדשתי ונודעתי וגו' (יחזקאל ל"ח כ"ג) שמה שנר נשמי קשת ואחר כך נודע ניהודם אלהיס וחומר (שם ט') נודע ה' משפט עשה: נשמעה וכל חילו. חיל התחיל נעניר' וממנו התחיל הפורענות: ויעשו כן. להגיד שבחן שנשמעו לקול משה ולא חמדו

תרגום אונקלוס

דיה-

וְיָרְדוֹף בַּהֲרִיהוֹן וְאִתְיַקַּר בְּפַרְעֹה וּבְכָל מַשְׁרְיָתֵיהּ וְיֵדְעוּן מִצְרָאֵי אֲרֵי אֲנָא יְיָ וַעֲבָדוּ כֵּן: (ה) וְאִתְחֲוָה לְמַלְכָּא דְּמִצְרַיִם אֲרֵי אִזַל עַמָּא וְאִתְהֲפִיךְ לִבָּא דְפַרְעֹה וְעַבְדוֹהִי לְעַמָּא וַאֲמָרוּ מַה דָּא עֲבַדְנָא אֲרֵי שַׁלַּחְנָא יַת יִשְׂרָאֵל מִלְמִפְלְחָנָא:

היהך נתקרב חל רודפיהי חנו נדיכים נגדוח חלח חתרו חין לגו הלח דנרי גן עמרס: (ה) ויגד נמלך תנריס. חיקטורון שלח עמהס וכיון שהניעו לשלשת ימים שקנעו לילך ולשוב ורחו שחינן חוזרין למלריס נחו והניחו לנרע' ליום הרניעי. ונחתיסי ונשחי ידכו חחריהס. לול שניעי ירדו נים. נשחרית חתרו סירים ויהוח יום שניעי של פסח. לכן חנו קורין הסיר' ניום השניעי: ויהפך. נהפך ממה שהי' שהרי חתר להס קהו לילו מתוך עתי ונהפך לב עבדיו שהרי לשעבר היו חומרים לו עד שתי יהי' זה לנו למוקש ועכשיו נהפכו לרדוף חחריהס: מעבוד חותנו:

באור

עליהס נמדבר: (ד) וחזקתי וגו', נשעבור שפחך פרעה מהס נמכת בכורות לא היה נלנו לרדוף מחריהס אף מס יגרחו, ע"כ אמר סיחזק את לבו לרדוף מחריהס: ואכבדה, כשהקב"ה מתנקם בנשעים שמו מתגדל ומתכבד, וכן הוא אומר ונשפטתי אתו וגו' ואח"כ והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי וגו' (יחזקאל ל"ח כ"ג וכ"ג), ואומר שמה שבר נשפי קשת ואח"כ נודע ניהודם אלהיס (תהלים ע"ו ג' וד'), ואומר נודע ה' משפט עשה (שם ט' י"ז), (לשון רש"י), כי ענין הכבוד הוא פרסום המעלות והמדות הנכבדות אשר בנושא וע"י הנקמה נרשעי' תתפרסם בעולם מדת הצדק והמשפט: (ה) כי ברח העם, הוגד לו שמיני הולכים אל מקום מיוחד לזבוח לה' כאשר אמרו, כי אם תועים הנה ואמר הולכים ושבים ומבקשים דרך לבדוח: ויהפך, נהפך ממה שהי', שהרי אמר להם קומו צאו מתוך עמי, ונהפך לב עבדיו, שהרי לשעבר אמרו לו כך אתי יהי' זה לנו למוקש ועכשיו נהפכו לרדוף

מחריהס

בשלח יג

נִכְחוֹ תַּחֲנוּ עַל־הַיָּם׃ (ג) וְאָמַר
פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְבֻכִים הֵם
בָּאָרֶץ סָגַר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר׃
(ד) וְחִזַּקְתִּי אֶת־לֵב־פַּרְעֹה וְרָדַף

תרגום אונקלוס

עַל יַמָּא׃ (ג) וְיֵימַר פַּרְעֹה עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מְעַרְבְּלִין אִינּוּן בְּאַרְעָא אִתְחַד עֲלֵיהוֹן
מַדְבְּרָא׃ (ד) וַאֲתַקֵּיף יָת לִבָּא דְּפַרְעֹה

תרגום אשכנזי עג

איבער אם מעערע זאָללט
איהר אייך לאגערן׃ (ג) זאָ
ווירד פַּרעה פַּאָן דען קינדערן
ישראל׳ס דענ׳ען, זיא זייען
פֿעראיררט אים לאנדע׃ בעל
צפן האבע דיא וויכטע אום
זיא הער פֿערשפעררט׃
(ד) איך ווערדע דאז הערין
פרעה׳ס

רש"י

החירות. הוא פיתום ועכטיו נקרא פי החירות על שם שנעשה שם בני הורין ושם שני פלעים נזוהים זקופים וכניח שניהם קרוי פי הפלעים: לפני נעל נפין. הוא נשאר מכל חלקי מנרים כדי להטעותן שיאמרו קשה ירחת׳ ועליו פירש חיוב (חיוב י״ג) מצניח לנויס ויחנדס: (ג) ואמר פרע׳. כשיאמע שהס שניס לאחוריהס: לבני ישראל. על בני ישראל. וכן ה׳ ילחס לכס עליכס (נרחסית כ׳) אחרי לי אחי הוא אחרי עלי: נזוכים הס. כלואים ומסוקעים ונלעז סיר״ה (ו. כמו (חיוב ל״ח) נזכי יס (תהלים פ״ד) עמק הנכא (חיוב כ״ח) מנכי נהרות. נזוכי׳ הס כלואים הס ניודנר שאינן יודעים

(מיינצערען, מיינטויסען) Serrer, (ו בלע״ז

באור

נפנים: לפני בעל צפן, כדי להטעותן שיאמרו קשה ילאתן: נכהו, נאה זו המלה נחילק כמו אחרי נפלו (שמואל ב׳ א׳ י׳), ולנים ככה, ועניינו נגד ועומת: (ג) ואמר פרעה, כשיאמע שהם שניס לאחוריהם: לבני ישראל, על בני ישראל. וכן אחרי לי אחי הוא (נרחמי׳ כ׳ י״ג), אחרי עלי, וכן ת״א, ודיונתלמי תרגם על עסק עמא בני ישראל, וכן תרגם המתרגמן: נבכים, נשורק תחת החולם, כמו לא תעבודי מזה, כי הוא מנזרת נפעל (מסדר נזך), כמו נזויים, והנה נגבו (יואל א׳ י״ח), והעי׳ שושן נגוכה (מסתר ג׳ ט״ו), כמו והמלכה נכוכה (מלכים א׳ ג׳ מ״ו), והטעם כאדם שלא ימצא עצה ולא ידע מה יעשה, כ״כ הרמב״ע והרד״ק נשרשים שורש נוך, וכן תרגמו המתרגמים כלם, ורש״י ז״ל פירש נכוכים הם כלואים ומסוקעים, ונלעז סיר״ל [סעל״ע, נל״מ תין דיו עננינ גענדרישבען. פֿערשטערדט)], כמו נגבי ים (חיוב ל״מ ט״ז), נעמק הבכא (תהלים פ ד ז׳), מנכי נהרות (חיוב כ״ח י״ח), נזוכים הם, כלואים הם נמדבר שאינן יודעין לצאת ממצולותיהן ילכו, והרשב״ם ז״ל פירש נזכים הם, סגורים נזנבי ים שלפניהם, כדכתיב הצאת עד נזכיים, מנכי נהרות, אצל לקעת הרמב״ע נזכי מצרם מחר וכנו״ן שרש, והרד״ק הניאו נשרש נכה, וכן מנכי נהרות ופירשו מעיין דמע וכבי ע״ש: הנר עליהם המדבר, סנר פעל יולא כחביריו ומינו נודך, ופירושו כאלו התנ׳ סנר עליהם את דרכם שהוא נחש שרף ועקרב וחיות רעות ולוטבי׳ שם מאחריהם, ולפיכך שנו מתקום שהיו חונים נאחם נקלה המדבר כתועי׳ נמדבר ולא ידעו מה יעשה, ויע״ע תרגם ירד עליהון טעוות לפון נגדוי דמדבדא, הסב אלת סנר על נעל לפון המזכר למעלה, וכן פי׳ ר״ע ספורנו, וכן תרגם המזכנזי כי הוא מכוון מל המסך הכתוב שלפניו, לפי שים לדקדק שם כפל לשון ויחנו לפני פי החירת נכחו תחנו על הים, ועוד שהוא מתחיל נלשון נסת׳ ויסבו ויחנו כמשפט הלשון לאחרי דבור שלא לאחריה, ומסיים נלשון נוכח נכחו תחנו על הים, ונפסוק שלאחריו חוז׳ לדבר נלשון נסתר ואתר פרעה לבני ישראל, ואי׳ לו לומר לכם. לכן נראה שאין נכחו תחנו על הים מאמ׳ משה מל ישראל, כי אם מאמר השם מל משה, ושעור הכתוב כך הוא, דבר מל בני ישראל שיסובו ויחנו לפני פי החירת בין מגדל ובין הים. ומסיי׳ כוותן טעם לדבריו ואומר מל משה נכח נעל לפון תחנו על יס סוף כדי שיאמ׳ פרעה על ישראל שהם נבוכים בארץ ושטעותו סנר

עליהם

לָלֶכֶת יוֹמָם וָלָיְלָה: (כב) לֹא־יָמִישׁ
עַמּוּד הֶעָנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ
לָיְלָה לִפְנֵי הָעָם: פ

יד (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:
(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְיָשֻׁבוּ וְיַחֲנוּ לִפְנֵי פִּי הַחִירֹת בֵּין
מִגְדֹּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי בַּעַל צְפֹן

תולדות אהרן לא ימיש סנת כ"ג, ג': וישבו עקדה סער ל"ו:

תרגום אשכנזי

דאמיט זיא טאג אונד נאכט
פֿאָרטגעהען קאָננטען:
(כב) ער לים דעם טאגם דיא
וואָלקענוייל'ע, אונד דעם
נאכטם דיא פֿייערוייל'ע,
פֿאָר דעם פֿאָלקע, ניכט
ווייכען:
יד (א) דער עווינע שפּראָך
צו משה! וויא
פֿאָלגט: (ב) זאגע דען קינ-
קערן ישראל'ס, דאם זיא
אומקעהרען, אונד זיך פֿאָר
פּי החירת לאגערן, צווישען
מגדל אונד דעם מעערע:
פֿאָר בעל צפון, גענגען איהם

רש"י

עמוד הענן חיגו לאור' חלף להוסיף הדרך:
(כב) לא ימיש. סקנ"ה את עמוד הענן יומם
ועמוד האש לילה. מגיד שעמוד הענן משלים
לעמוד האש ועמוד האש משלי לעמוד הענן שעד
שלא יסקע זה עולה זה:
יד (ב) וישובו. לאחוריהם לנד מצרים היו
מקדמין כל יום השלישי כדי להטעות
את פרעה שיאמר תועים הם בדרך כמו שאמר
ואמר פרעה לבני ישראל וגו': ויחנו לפני פי

תרגום אונקלוס

בְּיָמָא וּבְלֵילְיָא: (כב) לָא עֲדַי עַמּוּדָא
דַּעֲנָנָא בְּיוֹמָא וְאַף לָא עַמּוּדָא דְּאֶשָׁתָא
בְּלֵילְיָא מִקָּדָם עַמָּא:
יד (א) וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:
(ב) מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִתּוּבוּ
וְיִשְׁרוֹן קֳדָם פּוּם חִירָתָא בֵּין מַגְדְּוֹל
וּבֵין יַמָּא קֳדָם בַּעֲיל צָפוֹן לְקִבְלֵיהּ תִּשְׁרוֹן

באור

פרעה יאמר נורחים הם וידוף מחריבם: (כב) לא ימיש. פעל יולא, ענין הסרה, כי
הסם המג' למעלה לא המיש העמודים לפני העם. וכן תרגם אנקלוס לא יעדי, לא
יסיר, וכן תרגם המסכנזי. ומולם מלאנו לא ימיש מתוך האהל (לקמן ל"ג י"א), והוא
פעל עומד, לכן תרגמו יב"ע לא עדי, והירושלמי תרגם לא הוה פסק, שעמוד הענן
לא סר מלפניהם:

יד (א) וידבר, מדרך המת אין דמוי למסכיל לחזור על מעשה הסם, למה עשה כן,
כי כל מעשיו נחכמה, וחכמת המלך בחין נגדו, והזכרתי זה נעגול שתמלא נזמת
הפלטה שלוה הסם שיסובו מחורנית דרך עדמה כדי שילא פרעה וירדוף מחריהם ויענש בים
ותחזנות הסם עמוקות (הרמב"ע): (ב) וישבו, למחוריהם, כי הסולך ממלריים להל
סיני מיגו לריך לעגו' מת יום סוף כי מס לילך לנפוגו של יום סוף ניגו ובין הים הגדול והי' יום
סוף לימינו והים הגדול לשמלו, והם סבו למחור, והי' זה כדי להטעות מת פרעה שיאמר
תועים הם בדרך, כמו שנאמר ואמר פרעה לבני ישראל וגו': לפני פי החירת, הוא פיתום,
ועכשיו נקרא פי החירות ע"ש שנעשו שם בני חורין, והם בני סלעים גבוהים זקופים
והגיא שביניהם קרוי פי הסלעי', בל"ס (דיא מיכדונג), ונקרא גם פני החירות בעגול שהפה
נפגים

אֹתָכֶם: (כ) וַיִּסְעוּ מִמִּכְמֹרֶת וַיַּחֲנוּ
בְּאֲחֹתָם בִּקְצֵה הַמִּדְבָּר:
(כא) וַיהוָה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם
בְּעַמּוּד עָנָן לַנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ
וְלַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם

תולדות אהרן וה' קדושין נ"ג. ת"ק נ"ג, נ"ג. ע"ז י"ח, ח'. עקיום מ"ג, כ"ח:

תרגום אונקלוס

וַתַסְקוּן יַת גַּרְמֵי מְבָא עֲמָכוֹן: (כ) וּנְטָלוּ
מְסָבוֹת וּשְׁרוֹ בְּאֶתֶם בְּסְטַר מַדְבְּרָא:
(כא) וְיָי מְדַבַּר קֳדָמֵיהוֹן בִּימָמָא בְּעַמּוּדָא
דַעֲנָנָא לְדַבָּרוּתְהוֹן בְּאוֹרְחָא וּבְלֵילְיָא
בְּעַמּוּדָא דְאֶשָׁתָא לַאֲנָדָרָא לְהוֹן לְמֵיזַל

תרגום אשכנזי עב

הינויף נעהמען: (כ) זיא
צאָגען אויס פֿאָן סבֿרת:
לאגערטען זיך צו אֶתָם, אם
אנפֿאנג דער ווייסטע:
(כא) דער עוויגע נעהענד
פֿאָר איהנען הער, דעם
טאגס אין איינער וואָלקענ-
זייל, זיא דען דעכטען וועג
צו פֿיהרען, נאכט דעם
נאכטס, אין איינער פֿייער-
זייל, איהנען צו לייכטען:

רש"י

מנרים נעבו' נכך הסניעם נכסיבולו וינלו מסם סיסחוסו: ויסעית'. חת עלמותי מזם חתכ'. נחתיו הסניע כן למדנו שחף עלמות כל הסנטיס הענן עתסס שנחתר חתכס: (ב) ויסעו מסכות. נייס הזני שהרי נרחנן נחו מרעתסס לסיכית: (בא) לנחותם הדרך. נקיד פתח סמוך כמו לסנחותכס (דנרים ח') לנחותכ' נדרך חשר הלכו נה סמוך כמו לסרחותכס. חף כחן להנחות ע"י סלים ומי הוח סמליח עמיד הענן ושקו"ה נכנודו מוליכו לפניהס. ומ"מ חת עמוד הענן חכין להנחותס על ידו שהרי ע"י עיקר הענן הס הילכי.

באור

(תהלים ל"ה ו'), ומין הכוונה שם על העלמות לנך, כי אם על כל המיבדי', וכן נל"מ (געבייע) כולל כל מיבדי גוף המדם: (כ) ויסעו מסכת ויחנו באתם, נגסעם מסבות החל עמיק הענן ללכת לפניהם, ולא הלך דרך מדן פלשתים, כי אם דרך מדב' מתס, ויסדמל הלכו מחדיו, ויסבון הענן נאתם ויחנו שם, ושוב נקלה במדבר: (בא) וה' הולך לפניהם, מ"ת מדבר קדמיהון, כמו מולין, נרמה שכוונתו לשרחיק מהנשמה ומ' שניה מולין נכחו לפניהם עמוד הענן ועמוד האש, ולדעת הרשב"ם היה ע"י מלאך המקדם נשם שולחו. ושולח מחרי שמלאתו נתקיים מחד מסר עין נשין נרמה מתה ה' ועננך עמד עליהם ונעמוד ענן מתה הלך לפניהם יומם ונעמוד מש לילה (נמדבר י"ד י"ד), מין לזוז מפלטות המקדם ולף שידעתו שהשם מלא כל המדן כבודו, דרך הכתוב ליחד לו המקום מסר שם ידמה ויתגלה יתין עזו וזדוע תפמרתו על דרך פלא, ויתכן מ"כ לומר נלי הנשמה כלל ח"ו, שהקנ"ה נגלה עליהם והלך לפניהם יומם לרחותם מת הדרך מסד ילכו נה, ונלילה הלך לפניהם נעמוד מש להמיר להם, ושעם נעמוד ענן, שלא היה נדמות ענים רק כדמות עמוד כטוי מן השמים על המדן, ונקדת העמוד כן ניצוב שמעזד הניה עליו: לנחתם, נקוד פתח שהוא כמו לשנחותם, וכן לרחתכם נדרך מסד תלכו נה (דנרים ג' ל"ג), שהוא כמו לשרחותכם, חף כאן לשנחות חותם ע"י שליח, ומי הוא השליח עמוד הענן, שהרי על ידו הם הולכים: ללכת יומם ולילה, פעם ביום ופעם נלילה כפי הלורך, ומלת יומם לא תמלא נכל המקדת רק על עת היות השמש על המדן, כי יום ימלא נתכ"ך והוא לילה, כי כתוב ביום הכתי כל נכור (נתדב' ח' י"ז), וזה הי' לילה, וכתוב היום הזה יום נשדה (מלכים נ' ז' ט'), והוא הי' לילה, כי שם כתוב ויהיבו עד תוך השקר, וכתיב יום לעקתי נלילה נגדך (תהלים פ"ח ג') (ערמב"ע). וערשב"ם כתב שהי' הולכים ביום ונלילה שכשיאיר

בשלח יג

אֶת־הָעָם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף
וַחֲמֻשִׁים עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: (יט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה
אֶת־עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הַשְׁבֵּעַ
הִשְׁבִּיעַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם
וְהַעֲלִיתֶם אֶת־עַצְמֹתַי מִזֶּה

תולדות אהרן ויקח פסחים ס"ז, ב'. גיר מ"ס, ח'. סוטה ט', ב'. י"ב וכ' ג':

תרגום אשכנזי

אלזָא דאז פַּאלק איינען
אומוועג מאכען, דען
וועג דורך דיא וויכטע צור
בינזענזעע: אונד דיא קינדער
ישראל'ס גינגען נעוואפֿנעט
אוים דעם לאנדע מצרים
הינוף: (יט) משה נאהם
אויך דיא געביינע יוסף'ס מיט
זיך: דען דיזער האטטע דיא
קינדער ישראל'ס בעשוואָהרען
רען, שפּראך נעהנליך:
גאָטט וירד אייך ווידער בע-
דענקען, זאָ זאָללט איהר
מיינע געביינע פֿאָן היר מיט

רש"י

וסוף הוא ג' חגם סגדליס גו קניס כמו ותסס
נסוף (ישעיה י"ט) קנה וסוף קתלו: וחמושים.
חין חמושים חלמ מזוייני (לפי סהסינתן נתדגר
גרס להם שעלו מחושים שחלו היה דרך ייסוג לא
היו מחושים להם כל מה שנדיכים חלמ כחד'
שעובר ממקום למקום ונדעתו לקנות שם מה
פילטרן חגל כשהוא סורס למדבר נדרך נזתן כל הנורך וכתוב זה לא נכתב כי הם לצבר רע הלוזן
שלא תתת' נתלחמת סיחון ועוג ומדין מהיכן היו להם כלי זיין שהכו תית' נחדב. נדס"י יסן ו וכן
הוא חומר (יהושע ח') ותת' תעבדו חמישים. וכן הדגמו חנקלוס מזדזין כמו (נ"חמיה י"ד) וידק
את חניכיו וזריז. דבר אחר חמושים תיזומדים אחד מחמש' יגיו וחרבעה חלקים תיו בשלש' יתי
חלה: (יט) השבע השביע. השביעם שיביעו לבניהם. ולמה לא השביע בניו שיטלוהו לארץ כנען
מיד כיון שהשביע יעקב אחד ויוסף חני שליט היותי במצרים והיה קשה בעיני לעשות חנק בני לה ויחוס

באור

ים סוף, מ"ת מורח מדבדא ליטא דסוף, וכן פירש"י, ולדעת הרמב"ע הוא כמו דרך המדב'
מדבר יס סוף, וסוף הוא לשון מגס סגדליס גו קניס (ביחזקאל ל"א), כמו ותסס בסוף
(לעיל ג' ג'), קנה וסוף קמלו (ישעי' י"ט ו'): וחמושים, מזויינים, וכן הוא חומר ומתס
תעבדו חמשים (יהושע מ' י"ד), ונמקום אחר קרמס הלוזים (במדבר ל"ב ל' ול' ג ודברים
ג' י"ח), וכן תרגמו לנקלוס מזדזין, כמו וידק את חניכיו (נרחמיה י"ד י"ד), וזריז,
ומתרו המפרשים שעניכו חגורי חומס נכלי זין, היא הגלע החמישית, וכן פירשו רז"ל על
החמש (שמואל ב' כ' י'), אמר ר' יוחנן נדופן חמישית מקום סמרה וכנד תלויין נו, והודיעך
הכתוב כי ניד רמה ינאו נכלי מלחמה ולא כמו שנדיט נורחים: (יט) ויקח משה וגו',
הזכיר למעלה עלו בני ישראל, החיים נדור הזה, גס העלו עמס הנכנד סתי' נהם,
שעל ידו ירדו מלדיתה, והוא השביעם לפני מותו, שיאמרו כן לבניהם, ובניהם לבני בניהם,
והזכי' עלמות, כי כל הנשר והעור ירוס תולעים וינאס ולא ישאר נשרים מועטות בי מס
העלמות, כן כתב הרלב"ע, ואולם הרמב"ן שעלמות בלשון רבים הוא כנוי לכל מיני הנוף,
על שם שהעלמות מעתידין את הגוף, וכן הוא אומר כל עלמותי תאמרנה ה' מי כמוך
(תהלים

פַּרְעֹה אֶת־הָעָם וְלֹא־נָחָם
אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי
קָרוֹב הוּא כִּי | אָמַר אֱלֹהִים
פֶּן־יִנָּחֵם הָעָם בִּרְאֹתָם מִלְחָמָה
וְשָׁבוּ מִצְרַיְמָה: (יח) וַיַּסֵּב אֱלֹהִים |

תרגום אונקלוס

אֲרֵי קְרִיבָא הוּא אֲדֵי אֲמַר יְיָ דִּילְמָא יְוֹעוּן
עַמָּא בְּמֵחֲזֵיהוֹן קְרָבָא וְיָהוּבוּן לְמִצְרָיִם:
(יח) וְאַסְחַר יְיָ יָת עַמָּא אוֹרַח מַדְבְּרָא

תרגום אשכנזי עא

נון פּרעה דאז פֿאָלק ציהען
ליס, פֿיהרטע זיא נאָטט
ניכט דען וועג דורך דאז
לאנד פלשתים, ווייל עס
זעהר נאהע איזט: דען נאָטט
זאגטע צום פֿאָראוים, דאז
פֿאָלק מאכטע זיך בעדענ-
קען, וועז זיא קריג פֿאָר זיך
זעהען אינד נאך מצרים צו-
דיק גיהען: (יח) נאָטט ליס
אלי

רש"י

פרעה. ולא נחם. לא נהפך כתו (לקמן ל"ג) לך נחם
הת העם. (תהלי ו') נתהלכך הנחם תיתך: כי קרוב
הוא. ונות לפיו נחיתו הדרך למצרים ותדבקי הנדים
ים סרפים: נרחות' מלחת'. כגון מלחמת (נמ-נ'י"ד)

וירד העתלקי והכנעני ונו'. חס הלכו דרך ים היו חוזרים והיה חס בדקיפס דרך תעוקס חמרו
נתנים רחב ונשופס מלריסס חס הוליכס נפשוטס על חחת כמה וכמה. (לפי סדר הכתוב נראס
כשיטו' תהופכיס ועיין נדר"ס ונב"ח ונת"י וישוב נכון ע"ז): פן ינחס. יחשבו מחשנס על סיגחו
ויהנו נו לשוב: (יח) ויסב. הפינס מן הדרך הפשוטס לדרך העקומים: ים סוף. כתו ליס סוף

באור

לפי שיש כאן שני מפתנים שונים פרעה שלח את העם, והשלישי לא נחם דרך מרן פלשתי',
ונימוס מפי' והמשך נערך מל הזמן, שכשהר היה זה מזכיר זה, גל"מ (חוס פרעה וכו'
דא וחלוטע). תורה הוי"ו על המשך הזה שאין שני המפתנים: נחם, נהפך, כמו לך
נחם את העם (לקמן ל"ג ל"ד), נתהלכך תנחם אתך (משלי ו' כ"ב): כי קרוב הוא,
קלת המפרשים יאמרו מע"פ שהוא קרוב, ולדעתס יש כי שאינו אף על פי, וכמוהו כי עם
קשה ערף הוא (לקמן ל"ד ט'), נפשי כי חטאתיך (תהלים מ"א ה'), כי רכב נרזל
לו (יהושע י"ז י"ח), כי המה הגל (תהלים ל"ד י"ח), ומולס אין נכל אלו הכתובים דמי'
נמולה שאין עליהם תשוב', ויתכן להכניסס כלס תחת נדר ד' לשונות של כי שזכרו חז"ל,
ולף כאן לפי משמעות פשוטת הכתוב כי קרוב הוא לשון דהמ, דרך הוא ליכנס מיד למרן כשאין
ולכשיגוא לעורף מלחמות עם הפלשתי' אשר לא יתנים לעשות דרך מרלס, יתכו רלס וישובו
מלריימה והדמנ"ן טעו על זה שהי' לו למשר כי משר מלריים כי קרוב הוא פן ינחס העם,
ומולס אף שהי המאמרי' כי קרוב הוא ופן ינחס העם הס נתינת טעם למאמר ולא נחס
שלהים, מכל מקום יש ניחוס הגדל נהודעה, כי היות דרך מרן פלשתים עד יושלים
שלתי רחוק הוא יהוש לעוברי דרך ומאן הו לזרך למאמר המלהים, כמו שילטרך לחשות פן
ינחס העם, לפיכך הגדילס הכתוב נלשון, והכה שלי"ת הונחס תלת (ויק"ו) להודעת הסגה
הלקוחה מדבר הנודע והמפורסם, ומלת (דען) להודעת הסגה הלקוחה מדבר הנלתי
נודע כל כך, ולזה כיון המתרגם החכמי שבותו חת לשונו (ויק"ו ים נוהש חיזט, דען
גחטט וכו'): פן ינחם העם, הסס יודע העתידות וידע שינחמו מס יוליכס דרך מרן פלשתים
ילחמ פן ינחס העם כלשון זני מלס: וישבו מצרימה, כי קרוב הדרך לשוב, מכל שדרך
המדבר לא ילמו מלחמ' עד היות' נמלכס נמרן סיחון ועוג מלכי האמרי, וגס רחוקים הס
ממלרים שעת היות, ומלחמת עמלק שרפידים לא היתה רמוי' לשוב שעשרים כי הס לא
יעשרו דרך מרגו, והוא גא ונלחס שכס לשאתו מותס, ומס ילגו לשוב מלרימה לא יועיל,
כי ילחס שכס שדרך, וגס רחוקים היו ממלריס שדרך העקוס אשר הלכו שם, ולא ידעו
דרך אחרת, (הרמב"ן): (יח) ויסב, הסיגס מן הדרך הפשוטה לדרך עקומה: המדבר

תרגום אשכנזי

בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם: ס * (יז) וַיְהִי בְּשַׁלַּח

נען אויגען דיהנען; דאס
אונס דער עוויגע מיט שטאר-
קער האנד אוים מצרים
גענפֿיהרט האט: (יז) אלס

* פרשת יום ז' דפסח

רש"י

חטף חג דכוס חג תטיסו ג' דנור כתו ונזכרון זין
עיניך התחול' נפרסה רחטוג' סהרוח' חותס קטורי'
זין העיני' יזכור הנם וידבר נו: (יז) ויהי בשלח

תרגום אונקלוס

מִמְצְרָיִם: (יז) וַהֲוָה כַּד שַׁלַּח פַּרְעֹה יָת
עַמָּא וְלָא דַבְרִינוּן יְיָ אוֹרַח אַרַע פְּלִשְׁתָּאֵי

באור

נגזר תחלה מפי הגבורה יתגדל ממנו עוד לחתת הנגואלה. כי ידבר אלהים את המדם ויגלה סודו אל עבדיו הנביאים, ותתקייים עם זה התורה כלה, ולכן יאמ' הכתוב נמופתים למען תדע כי אני ה' נקרב הארץ (לעיל ח' י"ח). להודות על הטבחה כי לא עזב אותה למקדים כדעתם, ואחר למען תדע כי לה' הארץ (שם ט' כ"ט), להודות על החדוש כי הם שלו שבחים תחין, ואחר נעבוך תדע כי אין כמני נכל הארץ (שם י"ד), להודות על היכולת שהוא שליט נכל אין מעכב נידו, כי נכל זה היו המלריים מכחישים ומסתפקים, מ"כ האותות והמופתים הגדולים עדיים נאמני' נחמונת הגולה ונתורה כלה, ונעבור כי הקנ"ה לא יעשה אות ומופת נכל דור לעיני כל רשע או כופר [ר"ל כי אין כל רשע כדאי ולאוי להראות לו מופת, ויש עוד טעם לזה כי שלימות המופת מישועו, שהוא ליגויו הוא שנה לחשוב נו שהוא טבע ולא מופת). יגוה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואות למשך דאו עיניכו ונעתיק הדנ' אל נגיכו ונגיכם לנגיכם ונגיכם לדור אחרון. ובחמיד תמך נענין הזה כמו שחייב כרת נאכילת חמץ ונעזיבת הפסח, ולהיך שנכתוב כל מה שנדמה אליכו נאמת ונאותות ונמופתים על ידיכו ועל בין עיניכו, ולכתוב אותו עוד על פתחי בתיכם נמזוזות, ובזכיר זה צפיכו נבק' ונעבד, כמו שאמרו (נדרכות דף כ"ח ע"א) אמת ויציב דאורייתא, ממה שכתוב למען תזכר את יום לאתך מארץ מצרים כל ימי חייך (דנדים ט"ז ג'), ונעבד שכה נכל שנה, וכן כל כיולא נהן אלות דנות זכר ליציאת מצרים, והכל להיות לנו נכל הדורות עדות נמופתים שלא ישתכחו ולא יהיה פתחון פה לכופ' להכחיש אמונת המלהים כי הקול' מזוזה נזוז אחר ונקבעה נפתחו ונתכוון נעגינ' כנד הודה נאחוז העול'ונידיעת הגולה והשנחתו וגם נגואלה והאמין נכל פנות התורה מלנד שהוא' שאסד הגולה גדול יותר מאד על עושי דצונו שהוליאנו מאותו עבדות לחירות וכבוד נדול לזכות אבותינו החפלים נילאת שמו ולפי' אמרו (נפ"ב דאנו' מ"א) הוי זהיר נמלוה קלה כנחמור' שכולן אמורות ואניות אחר שנכל שעה אדם מודה נהן לאלהיו וכונת כל המלות שנאמין נאלהינו ונודה אליו שהוא נראנו והיא כונת הילידה שאין לנו טעם אחר נילידה לאחזו', ואין לעליון נתאחזים אפן אלנד זה שידע האדם ויודה לאלהיו שנראנו. וכוונת לוחמות הקול נתפלו' וכוונת נתי כנסיות וזכות תפלת הדנים זהו שיהי' לנגי אדם אקוש יתקבצו ויודו לאל שנראם והאליל' ויפרסמו זה ויאמרו לפניו נדיותיך אלהינו וזו כוונתם נמה שאמרו ז"ל ויקראו אל אלהים נחזקה (יונה ג' ח'), מכאן אתה למד שתפלה לריכה קול, מן הנסיס הנדולים המפורסמים אדם מודה הנסיס הנסתרים שהם יסוד התור' כלה שאין לאדם חלק נתורת משה דניגו עד שיאמין נכל לבניגו ומקריגו שכלם נסיס אין נהם טבע ומנהגו של עולם אין הדנים אין ניחיך אלא אם יעשה האלות יעליהגו שכדו ואם יעבוד עליה' יכריתנו ענזו הכל נגזרת עליון כאח' הזכרתי כנד ויפרסמו הנסיס הנסתרים נענין הדנים כאחד יגא ניעודי התורה נענין הנדכות והקללות, כמו שאמר הכתוב ואמרו כל הגויס על מה עשה ה' ככה למרץ הזאת וגו', ואמרו על אשר עזבו את נרית ה' אלהי אבותם וגו' (דנדים כ"ט כ"נ וכ"ד), שיתפרסם הדנר לכל האומות שהוא תחת ה' נענשם, ואחר נקיום ורואו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך וילאו ממך (שם כ"ח י'), ועוד אפרש זה בע"ה, עכ"ל, ומה נעמו אמרותיו! המשכילים יבינום: (יז) ולא נתם, וי"ו החסר, כאשר זכרנו נכתב תקומו/

לפי

בא יג

אֶפְדֶּה: (טז) וְהָיָה לְאוֹת עַל־
יָדְךָ וּלְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי

תולדות אהרן ולטוטפות סנהדרין ד', ג'. זבחים ל"ז, ב':

תרגום אונקלוס

דִבְנֵי אֶפְרוֹק: (טז) וְיֵהֵי לְאָת עַל יָדָךְ
וְלִתְפִלִין בֵּין עֵינָךְ אֲרֵי בְתֻקֶף יַד אַפֵּקְנָא

באור

קנין: (טו) והיה לאות וגו', כל זה מתזונת המצות על שלשת הפנים: ולטטפת, מין למלה הזמת משפח' ידוע', מפל נעלי הלשון חסרו ליחס לותה מל לשון והנף מל דרוש (יחזקאל כ"מ ג'), ועליהו תנף מלתי (לעיל כ"ט כ"ג), ענין מושפל מן והטיפו הרעים עסים (עמוס ט' י"ג), לענין דבור. ותהי' הכוונה כמו ולזכרון בין עיניך כמורה בפרשה דלעוכה שבועה לותם קבועים בין העיניים יזכור הנס וידבר בו, ומולם דבותינו ז"ל יקראו טוטפת מין תכשיט המונח בראש, כמו שלמדו לה בטוטפת ולה בסנבוטין ולמד ל' מנהו לוזה טוטפת המקפת מלזן לחוזן, והם נעלי הלשון שהיו מקפדים בו ויודעים לותו ומהם רבוי לקבלו, ולהך שלמד למעלה ולזכרון בין עיניך יבלר פה בלמדו ולטוטפת שלין המלוה בין העיניים למטה מל' בנוגה הלמ"ד מוכחים שם כטוטפת. (מדבדי הלמב"ן ז"ל). והכה סדר הסוגי' בזבת (דף כ"ז ע"ב). כך הוא, מלי טוטפת וכו', הלה למר דב יהודה משמי' דלמיי מפוזייבו, ופירש"י פרובטי"ל של זהב (ענינו מין תכשיט). תני' כמי הכי יולאה לזה בסבכה המוהבת ובטוטפת ובמדבישין הקבועין בה, לזו טוטפת ולזו סדבישין מ"ד לבנו טוטפת המוקפת לה מלזן לחוזן סדבישין המביעין לה עד לחיי' למר דב הוא ענות עוזות לותן של מיני בבעוני' עבידות עוזות לותן של כסף ושל זהב, ובלמה מדבדי דב הוא שלף התכשיט ממיני בבעוני' המקיף מלזן לחוזן יקרא טוטפת, וכן פלרך חבוש עליך (יחזקאל כ"ד י"ז), תרבומו טוטפתך, ובעדוך ערך טפת כתב מפזייבי הוא טוטפת ולמלי קרו לה טוטפת שמונחת בלקום תפילין. ולפי זה לין לקום לטענת הרמב"ן, ויתכן ליחס תינת טפת של לשון דבור ולשם הוא על התפילין שבראש, ושמל של כל תכשיט המונח בלקום תפילין. ולמר עוד הרמב"ן ולמר טוטפת לשון בנים בעבול שהם בתים בנים כלשר קבלנו לורת' לן הלבות הקדושים שרלו הבניאים והקדמונים עוזים כן עד משה בבינו ע"ה. והכה שרש המלוה הזאת שבניח כתב ינילת מלרים על היל ועל הראש כנגד הלב והמוח שהם משכנות המחשבה. והכה בכתוב פרשת קדש ולהי' כי יבלך. בטוטפות מפני המלוה הזאת שבלטוינו שהם לעשות ינילת מלרים טוטפות בין עיניהו, ובפרש' שמע ולהי' לם שמוע שבלטוינו ג"כ על זה, דכתיב ולהיו הדברים האלה לשר לבכי מלוך היום על לבבך ולהיו לטוטפת בין עיניך, ולכך לבו כותבין גם הלו הפרשיות בטוטפות שהם מלות היחוד וזכרון כל המלות ועשין וזכרן וכל השרש שמונה עב"ך, ולמיתי עוד לרמב"ן שם דברים כוללים בשם המלוות, ולמיתי לשתיקש שם כי המה לחדי בועם ומתוקי' מדבש, וז"ל: ועתה לומר לך כלל בשם המלות, דע כי מעת היות עבודה זרה בעולם מימי אנוש החלו הדעות להשתבש שמונה, שהם כופרים בעיקר ואומרים כי העולם קדמון כשהו שם ולמרו לא הוא, ושהם מכחישים בידיעתו הפרטית לאמרו לישכה ידע לל ויש דעה בעליון, שהם סיודו בידיעה ומכחישים בהשגחה ויעשו לשם כדבי היש שלא יצויה השל בהם ולין עמהם עונש לו שכר ילמרו עוד ה' לת הלרץ, וכלשר ילבה מלהים בעדה לו בייחד ויעשה עמהם מופת בשבוי מנהגו של עולם ושבעו יתבדל לכל ביטול הדעות המלה כולם, כי המופת הבפלא מורה שיש לעולם שלוה מחדשו יודע ומשגיח ויכול וכשהר יהיה המופת הוא

נגזר

תרגום אשכנזי ע

געבאָרנע מיינער קינדער קוי-
פֿע איך לאָז: (טז) דיזעס
זאָלל דיר צום מערקצייכען
אויף דיינער האנד, אונד
צור שטירנבינדע צווישען דיי-
נען

רש"י

והסוהל דרך חכמה: (טז) ולטוטפו'. תפילין וכן
פס תרגע נהי' קדויין טטפת טט בכתבי סהי' פת
בתפריקי סהים. ומנחס תנבו עם (יחזקאל נ')

בא יג

תִּפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ וְכֹל בְּכוֹר אָדָם
בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה: מפטיר (יג) וְהָיָה
כִּי־יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר
מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק
יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם
מִבֵּית עֲבָדִים: (טו) וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה
פַּרְעֹה לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהֲרֹג יְהוָה
כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְכֹר
אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן
אֲנִי זֹבֵחַ לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם
הַזְּכָרִים וְכָל־בְּכוֹר בָּנַי

תולדות אהרן וערפתו סס י', ג':

תרגום אשכנזי

אללעם ערשטגעבאָרנע פּאָם מענשען אונטער דיינען קינדערן זאללסט דוא לאָזקויפֿען: (יל) וועז דיך נון אײנסט דיין זאָהן פֿראגען ווירד: וואס בעדייטעט דיזעס? זאָ שפּריך צו איהם: מיט שטארקער האנד האט אונס דער עווינע פֿאָן מצרים אויס דעם שקלאווענהויז הערויסגעפֿיהרט: (טו) דא פּרעה זיך זאָ זעהר ווידערזעטצטע אונס ציהען צו לאסטן: זאָ ערשלוג דער עווינע אללעם ערשטגעבאָרנע אים לאנדע מצרים. פֿאָם ערשטגעבאָרנען דעם מענשען, בײז אויף דאו ערשטגעבאָרנע דעם פֿיהעם; דארום שלאכטע איך, דעם עווינען צו עהרען, אללעם מעננליכע, דאז צוערשט אוים מוטטערלייבע נעקאָממען, אונד אללעם ערשטגעע-

רש"י

קנוג נמקום תחר: (יד) כי ישאלך נגך מחר. סמוך עכשיו ויש מחר סמוך לתחר זמן כגון זה וכגון (יהושע כ"ג) ונח יחמדו נניכם מחר לנגיעו דנני נך ודנני רחוקן: מה זאת. זה הנוק טפס שהיו יודע להעמיק שאלתו וסותם ושואל מה זאת ונמקום תחר הוא תומר מה העדות וסחקים והמשפטים ונו' הרי זאת שאלת נן חכם. דנרה תורה כנגד ד' נניס תם רשע ושהיו יודע לשאול

תרגום אונקלוס

בְּאַמְרָא וְאִם לָא תִּפְרוֹק וְהִיקְפֵיהּ וְכָל
בּוּכְרָא דְּאֶנָשָׁא בְּבָנָךְ תִּפְרוֹק: (יד) וְיהֵי
אֲרֵי יִשְׁאֲלִנָּךְ בְּרָךְ מָחָר לְמֵימַר מָה דָּא
וְתֵימַר לֵיהּ בְּרִתְקוֹף יְדָא אַפָּקָנָא יְיָ
מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדּוּתָא: (טו) וַהֲוָה כַּד
אַקְשֵׁי פַּרְעֹה לְשַׁלָּחוּתָנָא וְקַטַל יְיָ כָּל
בּוּכְרָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם מִבּוּכְרָא דְּאֶנָשָׁא
וְעַד בּוּכְרָא דִּבְעִירָא עַל כֵּן אֲנָא דָּבַח קֳדָם יְיָ כָּל פָּתַח וַלַד דְּכוּרְיָא וְכָל בּוּכְרָא

באור

למחר: (יד) כי ישאלך בנך מחר, יש מחר סמוך למחר זמן, כגון זה וכגון ולא יאמרו נניכם מחר לנגינו דנני בך ודני רמונן (יהושע כ"ג כ"ז), וכן מתורגם נל"מ: מה זאת, גם נלשון נקנה כמשפט הלשון נסמתר הגוף, נל"מ (דיונם): בחזק יד, נפסוק שלמחריו פירש מה היתה היד החזקה והיא מכת נכורים כי על ידה יצאו ממצרים: (טו) כל פטר רחם הזכרים, מהמין הלמוי.לזכר לה': לה', לכנוד הכס, וכן מתורגם נל"מ נכל מקום שנאמר לה' חלל

הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְלַאֲבֹתֶיךָ וְנָתַן לָךְ׃ (יג) וְהַעֲבַרְתָּ כָּל־פֶּטֶר־ רֶחֶם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר ׀ שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַיהוָה׃ (יג) וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא

תולדות אהרן והעברת זמחיס ט'. ח'. נכורות ד'. נ'. נדה מ"ח, ח', מנלה י"נ, ח': **הזכרים** נכורות ט'. ח'. י"ח, ח', מ"ח נ': **אשר** נכורות כ"ו. נ': **פטר** נכורות י"ז, נ': **תפדה** נכורות ד'. נ'. ט' ח', י"נ ח': **ואם לא** סס י"נ, ח':

הפארעלטערן צוגעשוואָהרען, אונד עס דיר איינגעבען ווירד: (יג) זאָ זאָללסט דוא אלע לעם. וואם צוערשט אויס מוטטערלייבע קאָממט, דעם עוויגען הינשטעללען; נעהמע ליך אללעם מענליכע, דאו פאָן דיינעם פיה צוערשט געוואָרפען וואָרדען, זאָלל דעם עוויגען געוויהעט זיין: (יג) אללעם ערשטגעבאָרנע פאָם עזעל, זאָללסט דוא מיט איינעם לאם לאָזקויפען, קויפסט דוא עם אבער ניכט לאָז, זאָ מוסט דוא איהם דעז נאקקען צערברעכען, אונד

אלע

תרגום אונקלוס

לָךְ וְלַאֲבָהָתָךְ וְיִתְּנִנַּהּ לָךְ׃ (יג) וְתַעֲבַר פָּל פֶּתַח וָלָדָא קֳדָם יְיָ וְכָל פִּתְחָ וְלַד בְּעִירָא דִּי יְהוֹן לָךְ דְּכִירִין תַּקְרֵישׁ קֳדָם יְיָ׃ (יג) וְכָל פִּתְחָ בּוּכְרָא דְחַמְרָא תִּפְרוֹק

רש"י

(יב) והעברת. לשון הפרשה, וכן הוא אומר והעברתם את נחלתו לבתו (במדבר כ"ז ח'), כלומר העבירו והסירו מיתר הבולדים להיות לה', וחזר ונתר דבר אחר פרט לזה תהיה ההעבר כל פטר רחם, שכל פטר שבר בהמה יהיו הזכרים לה', ופטר חמור יערף וכבר תדם יפדה, וכן מתורגם בל"א: שגר, לשון שלוח מן הענין (הרשב"ם). והוא על משקל מרן שלח יסתיה בסמיכות, רק נתלקו מלות זרות ומלה הס שבר מלפיך (דברים ז' י"ג וכ"ח ל' ו"ח וכ"מ), ובחדר משכנך (לעיל ז' כ"ח), הבל הבלים (קהלת א' ב' ו"ב ח'), מספח חמתך (חבקוק ב' ט"ו), וסבר דלתך (ישעי' כ"ו ו'), ולא תלחתי יותר (הושע"ב): (יג) פטר חמור, שהוא עתיד תפדה בשה, ומפבר שלא היו לישראל בהמות שתמות כי אם החמרים לבדם, על כן לא הזכיר אין אחר: וערפתו, תברות העורף, כמשר אתרו חז"ל עורפו בקופין מאחוריו: וכל בכור אדם בבניך תפדה, חמש סלעים פדיונו קלוב בתקום

באור

(יב) והעברת, לשון הפרשה, וכן הוא אומר והעברתם את נחלתו לבתו (במדבר כ"ז ח'), כלומר העבירו והסירו מיתר הבולדים להיות לה', וחזר ונתר דבר אחר פרט לזה תהיה ההעבר כל פטר רחם, שכל פטר שבר בהמה יהיו הזכרים לה', ופטר חמור יערף וכבר תדם יפדה, וכן מתורגם בל"א: שגר, לשון שלוח מן הענין (הרשב"ם). והוא על משקל מרן שלח יסתיה בסמיכות, רק נתלקו מלות זרות ומלה הס שבר מלפיך (דברים ז' י"ב וכ"ח ל' ו"ח וכ"מ), ובחדר משכנך (לעיל ז' כ"ח), הבל הבלים (קהלת א' ב' ו"ב ח'), מספח חמתך (חבקוק ב' ט"ו), וסבר דלתך (ישעי' כ"ו ו'), ולא תלחתי יותר (הושע"ב): (יג) פטר חמור, שהוא עתיד תפדה בשה, ומפבר שלא היו לישראל בהמות שתמות כי אם החמרים לבדם, על כן לא הזכיר אין אחר: וערפתו, תברות העורף, כמשר אתרו חז"ל עורפו בקופין מאחוריו: וכל בכור אדם בבניך תפדה, חמש סלעים פדיונו קלוב בתקום

מִמִּצְרָיִם: (ט) וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל־
יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן
תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ כִּי בְיָד
חֲזָקָה הוֹצִאֲךָ יְהוָה מִמִּצְרָיִם:
(י) וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת
לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים יָמִימָה: פ
(יא) וְהָיָה כִּי־יְבִאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ

תולדות אהרן לאות עדונין ל"ו, ח'. קדושין ל"ה, ח':
מנחות ל"ו, ג'. ול"ו ח' ונ': יד עדונין ל"ה. ג'.
מנחות ל"ו, ג': ולזכרון מנחות ל"ד, ג': למען סנה
ק"ח, ח'. קדושין ל"ה, ח' ונכות י"ח, ח': ושמרת
עדונין ל"ו, ח'. מנחות ל"ו, ג': מימים נזיר ה', ח':
והיה נכורות ל', ג', ה' ח':

תרגום אשכנזי

מצרים נינג: (ט) ריזעם
זאלל דיר צום מערקצייכען
אויף דיינער האנד דיהנען,
אונד צום דענקצעטטעל
צווישען דיינען אויגען; [דא-
מיט דיא לעהרע דעם עווי-
גען אין אייערם מונדע בליי-
בע, (ראו הייסט, זיך אימי-
מער פֿאָרטפֿלאנצע)]:
דאס דיך דער עוויגע מיט
שטארקער האנד אוים מצרים
געפֿיהרט: (י) בעאבאכטע
אלזאָ דיזע פֿעראָרדנונג צו
איהרער צייט, פֿאָן יאהר צו
יאהר: (יא) ווען דיך נון
דער עוויגע ברינגען ווירד
אין דאז לאנד כנעני, ווע-
נעס ער דיר אונד דיינען
פֿאָר-

רש"י

ה' לי ולח לך שחלו היית כדתי לינחל:
(ט) והיה לך לאות. יניחת מלרי תהי' לך לאות
על ידך ולזכרון בין עיניך ד"ל שתכתו' בפרשיו' הללו
ותקשרם בראש ובזרוע: על ידך. שתחלי' לפיכך
יודכ תלח בפרשה שניה לדרוש בה יד שהיה כתה:
(י) תיהי' ימימה. תמנה לשנה: (יא) (והיה כי
יביאך. יש תרגותינו שלמדו מכאן שלח קדשו בכורות
הגולדים בתדבר ושחותה שקדשו תפרט ביתה זו חס
תקייתוהי בתדבר הזכו ליכנס לארן ותקייתוהו שם): נשבע לך. ויתן נשבע לך ושתתי תתכם חל הארן
אשר נשתתי וגו': ונתנם לך. תתת בעיניך כאלו נתנה לך בו ביום וחל תהי בעיניך כירושת חנות:

תרגום אונקלוס

עַבַד יְיָ לִי בְּמִפְקִי מִמְצְרָיִם: (ט) וְיְהֵי
לָךְ לְאָת עַל יְדָךְ וּלְדָכְרָנָא בֵּין עֵינָךְ בְּדִיל
דִּתְהֵי אוֹרַיְתָא דַיְיָ בְּפוּמָךְ אֲרֵי בְּיַד
תַּקִיפָא אַפְּקָךְ יְיָ מִמְצְרָיִם: (י) וְתִטַר יָת
קְיָמָא הָדֵין בְּזִמְנֵיהּ מִיּוֹמִין לְיוֹמִין: (יא) וְיְהֵי
אֲרֵי יַעֲלִינָךְ יְיָ לְאַרַע כְּנַעֲנָאֵי כְּמָא דִי קַיֵּים

באור

ממלרים, וגם הלמנ"ס פירש כך והניח דמיה על חסרון תלת מהכתוב זה היום עשה ה' וגו' (תהלי' קי"ח כ"ד), שהטעם לפי דעתו זה היום מלד עשה ה' לי שהייתי לראש פנה גדולה ונשמחה בו. ומולם סדר הנחת הטעם מסכים יותר עם פירש"י והלמנ"ע: (ט) והיה לך וגו', שעורו והיה לך למות על ידך ולזכרון בין עיניך כי ביד חזקה הולילך ה' ממלרים לילה למען תהיה תורת ה' בפיך, ופי' שתכתוב על ידך ובין עיניך יהיות תלרי' וע"י זה תזכור אותה תמיד ותהי' תורת ה' בפיך לשמור תלותיו ותורותיו וכי הוא מלויך בפורך תניח ענדים: (י) את החקה, חקת הפסח: מימים ימימה, משנה לשנה כתו יתיס תהיה נחלתו (ויקרא כ"ה כ"ט). (יא) והיה כי יביאך וגו', עתה לוה כי כשר יבחו חל הארן תניח ממנו גולדים נחדש ונשתה ונפטר חתול, ולוה בפדיונם לדורות:

בא יג

אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ וְעָבַדְתָּ
אֶת־הָעֲבֹדָה הַזֹּאת בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה׃
(ה) שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצֹּת
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חַג לַיהוָה׃
(ז) מַצּוֹת יֵאָכֵל אֶת שִׁבְעַת הַיָּמִים
וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ וְלֹא־יֵרָאֶה
לְךָ שְׂאֹר בְּכָל־גְּבֻלֶךָ׃ (ח) וְהִגַּדְתָּ
לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר
זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי

תולדות אהרן ועבדת פסחים נ"ו, ח'. מנחות סס: ולא יראה פסחים ה', ג', י' ג', כ"ח ח', כ"ג ח', כ"ח ח', כ"ט ח', ל' ח'. נזיר ז', ג': והגדת פסחים קט"ז, ג':

תרגום אשכנזי סח

צו נעבען. איין לאנד ווָאָ מילך אונד האָניג פליסט: זָאָ זאָללסט דוא דיזען גאָט- טעסדיהנסט האלטען, אין דיזעם מאָנאטה: (ו) זיבען טאגע זאָללסט דיא אונגע- זויערטעס בראָד עסען, אונד אם זיבענטען טאגע זאָלל איין פעסט דעם עווי- גען צו עהרען זיין. (ז) אונגע- זויערטעס בראָד זאָלל גע- געסעסן ווערדען, דיא גאנ- צע זיבען טאגע, אונד קיין געזויערט בראָד געזעהען ווערדען; אויך קיין זויער- טייג געזעהען ווערדען אין אללען זיינען גרענצען: (ח) צו דיינעם זאָהנע זאָללסט דוא אלסדען זאגען: דיזעס נעשיהעט, ווענען דעסכען, וועלכעס דער עוויגע מיד נעטהאן, אלס איך אוים מצרים

תרגום אונקלוס

אֲרַע עַבְדָא חֲלָב וּדְבָשׁ וְתִפְלַח יָת
פּוּלְחָנָא הָדֵין בְּיַרְחָא הָדֵין׃ (ו) שַׁבְעָא
יוֹמִין תֵּיכוֹל פַּטִּירָא וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה
חַגָּא קֳדָם יְיָ׃ (ז) פַּטִּירָא יִתְאֲכֵיל יָת
שַׁבְעַת יוֹמִין וְלָא יִתְחֲזֵי לָךְ חָמִיעַ וְלָא
יִתְחֲזֵי לָךְ חֲמִיר בְּכָל תְּחוּמָךְ׃ (ח) וְתֵחַוֵּי
לִבְרָךְ בְּיוֹמָא הַהוּא לְמֵימָר בְּדִיל דָּא

רש"י

עליה וגו': זאת חלג ודגש. חלג זה מן העזים והדגש זה מן התמרי' ומן התאנים: את העבודה הזאת. של פסח והלח כנד נחמר להעלה והיה כי תבאו אל הארץ וגו'. ולמה חזר ושנאה בשביל דבר שנתחדש בה. בפרשה ראשונ' נאמר והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבוד' הזאת לכם בנן רשע הכתוב מדב' שהוציא עלמו מן הכלל. וכאן והגדת לבנך בנן שהינו יודע לשאול. והכתוב מלמדך שתפתח בו אתם בדברי הגדה המוסכין את הלב: (ח) בעבור זה. בעבור שאקיים מלותיו כגון פסח מלה ומרור הללו: עשה ה' לי. רמז תשוב' לבן רשע לומר עשה

באור

מן התמרים ומן התאנים: (ח) בעבור זה. בעבור שאקיים מלותיו כגון פסח מלה ומרור הללו עשה לנו הסס מופתים ונפלאים ממלריס, והטעם לא הוליאנו ממלריס רק כדי שנעבוד אותו, ככתוב בהוליאך את העם ממלריס תעבדון את האלהים על ההר הזה (לעיל ג' י"ב). וכתוב אשר הוליתי אתכם מארץ מלריס להיות לכם לאלהי' (במדב' ט"ו ת"ח), כן פירש"י ורמב"ן, וכן דרשו רז"ל שעל מלה ומרור המונחים לפניו ידעת שמדו בעבור זה, וכן מתורגם בל"א. והרמב"ן פירש בעבור זה שעשה ה' לי בלאתי ממלריס מגי עובד את העבוד' הזאת, וכן ויודעת להם את הדרך ילכו בה (לקמן י"ח כ'), עניני אשר ילכו בה, ואמר זה כלומר תגיד לו זה שאתה רואה בעיניך שעשה ה' לך בלאתך ממלריס

(ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם זָכוֹר
אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יְצָאתֶם
מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים כִּי בְּחֹזֶק
יָד הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה
וְלֹא יֵאָכֵל חָמֵץ: (ד) הַיּוֹם אַתֶּם
יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב: (ה) וְהָיָה
כִּי־יְבִיאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי
וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי
אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ

תולדות אהרן ויאמר סנת פ"ו, ג': ולא פסחיב כ"מ. ג', כ"ח ג', ל"ו ג': היום סס כ"מ, ג', ל"ו ג': והיה מנחות ל"ד, ג':

רש"י

מנרים: (ג) זכור את היום הזה. למד שמזכירין יציאת מנרים בכל יום: (ד) בחדש האביב. וכי לא היינו יודעין בחי' חודש ונאו חלא כך אמר לם' רמו חסד שנמלכ' שהוניח התכם בחדש שהוא כשר לגאת לא חתם ולא נגם ולא נשמים. וכן הוא אומ' (תהלים ס"ח) תוליח הסירים בכושרות חדש שהוא כשר לגאת: (ה) אל ארץ הכנעני וגו'. ואע"פ שלא מנא אלא חמשה עממין כל שנעשה חומות נמשמע שכולן בכלל כנעני הם ואחת ממשפחו' כנען היתה שלא נקרא לה שם אלא כנעני: נשבע לאבותיך. נאנרהם הוא אומר בויס ההוא כרת

תרגום אונקלוס

וּבְבָעִירָא הֵילֵי הוּא: (ג) וַאֲמַר מֹשֶׁה,
לְעַמָּא הֲוֹו דָכִירִין יַת יוֹמָא הָדֵין
דְּנַפְקְתּוּן מִמְצְרַיִם מִבֵּית עַבָדוּתָא אֲרֵי
בְּתֻקְפָּ יָד אַפִּיק יְיָ יַתְכוֹן מִכָּא וְלָא
יִתְאֲכֵל חָמִיעַ: (ד) יוֹמָא הָדֵין אַתּוּן
נַפְקִין בְּיַרְחָא דַאֲבִיבָא: (ה) וִיהֵי אֲרֵי
יְעַלִינָךְ יְיָ לְאַרַע כְּנַעֲנָאֵי וְחִתָּאֵי וֶאֱמוֹרָאֵי
וְחִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי דְּקַיֵים לַאֲבָהָתָךְ לְמִתַּן לָךְ

רש"י

ה' את הענין הזה בחורב, בזכות ונזול התנועה, כמו עדנו נאנו לא יקטף (מיוב מ' י"ג), ודכם הני"ת לחסרון הני"ת הלאוכה החסלה. והוא מנזרת אב שהוא כמו דאנון לאחר הוליך, ולף שאינו מזדוו כי אב שדוו אבה, וזה אנב, עניכם אחר: (ה) והיה כי יביאך וגו', שע"פ שלא מנא אלא ה' עממין כל שנעת הגוים שמשמע שכולן בכלל כנעני הם, ואחת ממשפחות כנען היתה שלא נקרא לה שם אלא כנעני, לשון רש"י, ולזה בכל מקום שאוכיר ארץ כנען בשתם יכלול את כלם, כי שם כנען נאמר בכלל ובייחוד, ועל דעת רש"י לא הזכיר אלא אחת העמים לפי שאללם זנת אלב ודבש, ולא היתה בן ארץ השנים הנשארים, ולכן יבאר אותם בארץ הזאת (עיין בפי' רמב"ן): זבת חלב ודבש, אלב זב מן העזים ודבש

מות הבכורות: (ד) האביב, בכור ובשול התבואה, כמו עדנו בחנו לא יקטף (מיוב מ' י"ג), ודכם הני"ת לחסרון הני"ת הלאוכה החסלה. והוא מבזרת אב שהוא כמו דאנון לאחר הוליך, ולף שאינו מזדוו כי אב שדוו אבה, וזה אנב, עניכם אחר: (ה) והיה כי יביאך וגו', שע"פ שלא מנא אלא ה' עממין כל שנעת הגוים שמשמע שכולן בכלל כנעני הם, ואחת ממשפחות כנען היתה שלא נקרא לה שם אלא כנעני, לשון רש"י, ולזה בכל מקום שאזכיר ארץ כנען בשתם יכלול את כלם, כי שם כנען נאמר בכלל ובייחוד, ועל דעת רש"י לא הזכיר אלא אחת העמים לפי שאללם זנת אלב ודבש, ולא היתה בן ארץ השנים הנשארים, ולכן יבאר אותם בארץ הזאת (עיין בפי' רמב"ן): זבת חלב ודבש, אלב זב מן העזים ודבש

תרגום אשכנזי

(ג) משה שפראך צו דעם פאָלקע: געדענקט דיזען טאג, דא איהר אויס מצרים געגאנגען, אויס דעם שקלאַווען הויז, דען מיט דער שטערקע דער האנד האט אייך דער עוויגע פאָן הער ווענגעפיהרט. עס זאָל אויך ניכט געזייערטעם געגעסען ווערדען: (ד) היינטע גאהט איהר הערוים, אים עחרשנמאָנאטה: (ה) ווען דיך נון דער עוויגע ברינגען ווירד אין דאז לאנד דעם פאָלקם כנענ'ם, חתי, אמרי, חוי אונד יבוסי, ווועלכעם ער דיינען פאָרעל- טערן צוגעשוואָהרען דיר איין

צו

יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן בֵּן עָשׂוּ: ס (נא) וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־ צִבְאֹתָם: פ שביעי

יג (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) קַדֶּשׁ־לִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא:

תולדות אהרן קדש מכתות ל"ד. ג'. נכורות ג'. ג'. ו"ט. ח': פטר נכורות מ"ו. ח'. ות"ז ח':

משה אונד אהרן בעפֶאחלען, טהאטען זיא: (נא) אן דעמזעלבען טאגע נאך, פֿיהרטע דער עוויגע דיא קינדער ישראל'ס אוים דעם לאנדע מצרים, אין גאנצען העערציגען:

יג (א) דער עוויגע שפראך צו משה, וויא פֿאלגט: (ב) הייליגע מיר אללעם ערשטגעבארנע, דיא אֶפֿנונג דעם מוטטערלייבעס, (דאז הייסט, וואס צו ערשט אוים מוטטערלייב קאָממט), בייא דען קינדערן ישראל'ס, זאָוואהל בייא מענשען אלס בייא פֿיה, עם איזט מיין:

(נ)

תרגום אונקלוס

יִשְׂרָאֵל כְּמָא דְפַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה וְיָת אַהֲרֹן כֵּן עֲבָדוּ: (נא) וַהֲוָה בְּכֶרֶן יוֹמָא הָדֵין אַפֵּיק יְיָ יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם עַל חֵילֵיהוֹן:

יג (א) וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ב) אַקְדֵּישׁ קֳדָמַי כָּל בּוּכְרָא פָּתַח כָּל וַלְדָא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאֲנָשָׁא

רש"י

להסוות נר לחזרת חף לפתח מנות בנתונים:

יג (ב) פטר כל רחם. שפתח את הרחם תחילה כמו (משלי י"ז) פוטר מים רחמית מדון. וכן (תהלים כ"ב) יפטירו בשפה יפתחו בפתים: לי הוא. לעלמו קניתים על ידי שהכיתי בכורי

באור

גר לדק. ולא גר שעד: (נא) ויהי בעצם היום הזה. לומר שלא שינתה הגאולה כלילה כאשר זכרנו שניתן לכם רשות ללאת, היינהו לא היתה כי אם בעצם היום. והרמב"ן והרשב"ם פירשו שזה הפסוק דבק עם שלחריו. שביום השוה שהוליא הקב"ה את ישראל ממצרים נו ציוה דבר אל משה ואמר קדש לי וגו' כי בחצי הלילה היתה מכת בכורים ונאמת ישראל מיד לזה הקב"ה לקדש את בכוריהם:

יג (ב) קדש לי כל בכור. כל הנולדים בישראל היום, כי בעגול שפלאם ממות בכורתו כל בכור בארץ מצרים, לזה להקדישם לעבוד את ה' לכל משרתיהם בהם. כי היתה העבודה מתחלה בבכורות, ולא לזה עדיין על הפדיון עד שהלויים נלוים ולזה לפדות העודפים, אבל הנולדים לא נהגה בתדבר (תדברי הרמב"ן): פטר כל רחם, שפתח את הרחם תחלה, כמו פוטר מים רשית מדון (משלי י"ז י"ד), וכן יפטירו בשפה (תהלים כ"ב ח'), יפתחו בפתים: לי הוא, קניתי אותם להיות לי, ע"י שהכיתי בכורי מצרים, ואותם החייתי, ומלת רחם זרה כי משפט לשון הקודש שיפתח האות שהוא לפני

לֹא־תוֹצִיא מִן־הַבַּיִת מִן־הַבָּשָׂר חוּצָה וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ־בוֹ:
(מז) כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ:
(מח) וְכִי־יָגוּר אִתְּךָ גֵּר וְעָשָׂה פֶּסַח לַיהוָה הִמּוֹל לוֹ כָּל־זְכוּר וְאָז יִקְרַב לַעֲשֹׂתוֹ וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ וְכָל־עָרֵל לֹא־יֹאכַל בּוֹ:
(מט) תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָאֶזְרָח וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם: (נ) וַיַּעֲשׂוּ כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה

תולדות אהרן לא וכו' פסחים פ"כ, ח', ס"ד ופ"ט ג'. סנועות נ', ג'. זבחים נ"ו, נ'. חולין י"ח, ח': המול ע"ז כ"ז, ח'. יבמות ע"ח, ח': ואז יבמות סט: ערל פסחים ג', ע"נ, וכ"ח נ'. יבמות ע"ח, ח': בו פסחים ע', ה':

בען הויז פֿערצעהרט וועי־ דען, דוא זאָללכט פֿאן רעם פֿלייש ניכטס אויס דעם הויז הינאוים טראגען; אויך קיינען קנאָכען דאראן צערברעכען: (מז) דיא גאנ־ צע געמיינדע ישראל'ס זאָל־ לען דאז פסח מאכען: (מח) ווען איין פֿרעמדער בייא דיר וואָהנט (דיינע רעליגיאָן אנגימכט), אונד ווילל דעם עוויגען דאז פסח פֿייערן, זאָ מיכסען אללע מאנסען אין זיינעם הויז בעשניטטען ווערדען, אלס־ דען מאג ער הינצוטרעטען, דאז פסח צו האלטען, אונד זאָ גוט זיין, אלס איין איינ־ געבאָרענער דעם לאנדעם; יעדער אונבעשניטטענע אבער זאָלל ניכט דאפֿאן עסטען: (מנ) עבען דיא־ זעלבע לעהרע זאָלל זיין פֿיר דען איינגעבאָרנען, אונד פֿיר דען פֿרעמדען דער אונ־ טער אייך וואָהנט: (נ) דיא קינדער ישראל'ס טהאטען; זאָ וויא דער עוויגע דעם

משה

רש"י

ממוס סגירת פלס חין עליו כזית נסר חו מוח חין בו ומוס סגירת עגם: (מז) כל עדת ישרחל יעשו חותו. למה נאמר לפי שסיח חומר בפסח מלריס סם לנית מנות שנחנו עליו להסכחות יכול חף פסח דורות כן ת"ל כל עדת ישרחל יעשו חותו: (מח) ועשה פסח. יכול כל המתגייר יעשה פסח מיד ת"ל ובקי' כחורח המרן מה חורח צי"ד חף גר צי"ד: וכל ערל לח יחכל בו. להניח חת שחתו חחיו מחמת מילה שחינו חותר לערלות וחינו נלחד חצן נכר לח יחכל בו: (מט) תורה חחת וגו'.

תרגום אונקלוס

מִן בֵּיתָא מִן בִּסְרָא לְבַרָא וְגַרְמָא לָא תְתְבְּרוּן בֵּיהּ: (מז) כָּל כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל יַעְבְּדוּן יָתֵיהּ: (מח) וַאֲרֵי יִתְגַּיַּר עִמָּכוֹן גִּיּוֹרָא וְיַעֲבֵד פִּסְחָא קֳדָם יְיָ יִתְגְּזַר לֵיהּ כָּל דְּכוֹרָא וּבְכֵן יִקְרַב לְמֶעְבְּדֵיהּ וְיֶהֱוֵי כְּיַצִּיבָא דְאַרְעָא וְכָל עָרְלָא לָא יֵיכוֹל בֵּיהּ: (מט) אוֹרַיְתָא חֲדָא תְּהֵי לְיַצִּיבָא וּלְגִיּוֹרָא דְּאִיתְגַּיַּר בֵּינֵיכוֹן: (נ) וַעֲבָדוּ כָּל בְּנֵי

באור

מחת: (מז) ועשה פסח, וכוח דולה לעשות הפסח, ימול ויחלה: וכל עדת, ישרחל נלוח נהול מכני שמתו לחיו מחמת המילה, חו חילודים נמדבר נדרך: (מט) ולגר, הוח

זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח כָּל־בֶּן־נֵכָר
לֹא־יֹאכַל בּוֹ: (מד) וְכָל־עֶבֶד אִישׁ
מִקְנַת־כֶּסֶף וּמַלְתָּה אֹתוֹ אָז
יֹאכַל בּוֹ: (מה) תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר לֹא־
יֹאכַל־בּוֹ: (מו) בְּבַיִת אֶחָד יֵאָכֵל

תולדות אהרן בן נכר סנת ס״ו, ח׳. נגרונין נ׳, ג׳. פסחים נ״ו, ח׳. יומות ס״ג, ח׳, וע׳ ג׳: **עבד** יומות ת״ח, ח׳. ניטין ל״ח, ח׳. קדושין ע״ג, ג׳: **ומלתה** פסחים פ״ט, ח׳. יומות ע״ג, ג׳: **הושב** פסחים נ״ו, ח׳. יבמות ע׳, ח׳ וג׳: **בבית** פסחים ע״ד, ג׳. נ״ו ח׳:

יעדער פֿרעמדער (דער ניכט פֿאַן דער נאציאָן איזט) זאָלל ניכט דאפֿאָן עסטען: (מד) אייגעס יעדען מאנגעס שקלאווען אבער, דען ער פֿיר געלד געקויפֿט, דען זאָלסטו דוא בעשניידען, אלסדען קאן ער דאפֿאָן עסטען: (מה) איין געדולדעטער פֿרעמדלינג (דער ניכט אללע געזעטצע אנגענאָמען) אונד איין טאגלעהנער, זאָלל ניכט דאפֿאָן עסטען: (מו) עס מום אין דעמזעלבען

תרגום אונקלוס

דָּא גְּזֵרַת פִּסְחָא כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל דְּאִסְתַּלַק
לָא יֵיכוֹל בֵּיהּ: (מד) וְכָל עַבַד גְּבַר זְבִינֵי
כַסְפָּא וְתָגְזַר יָתֵיהּ בֵּאדֵין יֵיכוֹל בֵּיהּ:
(מה) תּוֹתָבָא וַאֲגִירָא לָא יֵיכוֹל בֵּיהּ:
(מו) בַּחֲבוּרָא חָדָא יִתְאֲכֵל לָא תַפְקוּן

רש״י

גניסן נחמ׳ נסם פרסם זו: כל בן נכר. סנתנכרו מעשיו לאבין שבשמי׳. ואחד נכרי ואחד ישראל תומר בשמע: (מד) ומלתם אותו אז יאכל בו. מניד שמילת עבדיו מעכבתו מלאכול בפסח דברי יהושע. ר״ח אומר אין מילת עבדיו מעכבתו מלאכול בפסח. ח״כ מה ת״ל אז יאכל בו. הענד: (מה) תושב. זה גר תושב: ושכיר. זה הגוי, ולעולם חז״ל יפרסם הכתוב לאכול הפסח אם מלו ולא טבלו. ולפשוטו של הכתוב יתכן כאשר פי׳ הרמב״ן תושב מישראל אף שכיר לא יאכל בפסח אם לא יבוא על הדבה כאשפט כל העדה: (מו) בבית אחד יאכל, באחת

באור

ללמד שנאמרו הם ועבדיהם ומ״כ הי׳ נדין להקדימה קודם ויהי בחצי הלילה, אבל בשבו׳ שאמר שם ויקד העם ויסתחוו, שהאמינו בהבטחת הגאולה שמך הכתוב לזה פרשת ויהי בחצי הלילה לומר שקיים להם הבטחתו, וכשהגלים העניק חזר להגלים חקת הפסח ודיניו: בן נכר, שנתנכרו מעשיו לאבינו שבשמים, וא׳ גוי וא׳ ישראל תומר בשמע וכן ת״ח כל בר ישראל דלסתמך (כן הגיהו הרמב״ן ז״ל, וכ״ה הגום׳ היפנה בחום׳ שנדפס עם הרמב״ן ונמקדח גדול, והנוסחא המדוקה היא כל בר ישראל דלסתלק). שהתנכר לאחיו ולאבינו שבשמים במעשיו הרעים והוא תומך שזכירו חכמי׳ זכ״מ, ופילושו מנוכר ושונא מתומך אל׳ ומסתומך יוסף לאחיו ומינון לא מסתומכיני, ומסרו העי״ן כמו שהגליעוה נמלות דבות וממרו מדם במקום מדעם דור קטיע נקי נקיע (מדברי הרמב״ן ז״ל): (מד) ומלתה אותו. סיזוג לדת ישראל אם ילדה בכך: (מה) תושב, זה גר תושב: ושכיר, זה הגוי, ולעולם חז״ל יפרסם הכתוב לאכול הפסח אם מלו ולא טבלו. ולפשוטו הכתוב יתכן כאשר פי׳ הרמב״ן תושב מישראל אף שכיר לא יאכל בפסח אם לא יבוא על הדבה כאשפט כל העדה: (מו) בבית אחד יאכל, באחת

מחת

וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בְּעֶצֶם
הַיּוֹם הַזֶּה יָצְאוּ כָּל־צִבְאוֹת יְהוָה
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: (מב) לֵיל שִׁמֻּרִים
הוּא לַיהוָה לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם הוּא־הַלַּיְלָה הַזֶּה לַיהוָה
שִׁמֻּרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְדֹרֹתָם: פ
(מג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
תולדות אהרן ליל ר"ם י"ח, ג':

תרגום אשכנזי

פֿיר הונדערט אונד דרייסיג־
סטען יאהרם, אן עבען דיזעם
טאגע ווער עס, דא אללע
העערע דעם עוויגען אוים
דעם לאנדע מצרים גינגען:
(מב) דיזעם איזט איינע
נאכט, דיא דער עוויגע בע־
אָבאכטעט, זיא אוים דעם
לאנדע מצרים צו פֿיהרען;
דיזעם איזט דיא נאכט,
וועלכע דעם עוויגען נעווייהט
זיין זאָלל, איינע בעאָבאכ־
טונג פֿיר אללע קינדער
ישראל'ס, בייא איהרען נאכ־
קאָמטען: (מג) דער עוויגע
שפּראך צו משה אונד אהרן: דיזעם איזט דאז נעזעטצן דעם פֿערשאָהנונגסאָפּפֿערם: איין

רש"י

סלמי' סנס ונו' ויהי נענס היום הזה. מניד סכיון
כהגיע הקן לת עכבן הקב"ה כשדף עין בט"ו
בניסן נחר מליכי הסדת חגל חנרסס נעשרו בט"ו
בניסן נולד יצחק בט"ו בניסן נגזר בזרת בין
הבתרים: (מב) ליל שמורים. שהי' הקב"ה שומר
ומגפ' לו נקיי' הגע זיהו לגוליח' מחרן מנרים: היח
הגילה הזה לה'. הוח הליל' שחמר לחברהם בגיל'
הזה חגי נוחל חת בניך: שמורי' לכל בני ישרחל
לדרתם. תשוח' ובח מן המזיקין כענין שנחמר ולח יהן המשחית ונו': (מג) זחת חקת הפסח. בי"ד

תרגום אונקלוס

יע"

אַרְבַּע מְאָה, וַהֲלָהִין שְׁנִין וַהֲוָה בְּכַרְן
יוֹמָא הָדֵין נָפָקוּ כָל חֵילַיָּא דַיְיָ מֵאַרְעָא
דְמִצְרָיִם: (מג) לֵיל נָטִיר הוּא קֳדָם יְיָ
לְאַפָּקוּתְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם הוּא לֵילְיָא
הָדֵין קֳדָם יְיָ נָטִיר לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְדָרֵיהוֹן: (מד) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן

באור

וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול שיעמיד בדין את הגוי אם עשו כדמוי לישראל לפי מעשיהם ולפי הגזר עליהם ועוד שמין שום הנשמה שלא יגדוש החטא לגטלה אלא במקום שנושה, ומן הידוע שהיו ישראל במלרים דעים וחטאים אחד וגטלו גם המילה דכתיב ויאמרו אי ולא הגו לשמע אלי אים את שקולי עיניהם לא השליכו ואת גלולי מלדים לא עזבו ואמר לשפך חמתי עליהם בתוך ארץ מלרים (יחזקאל כ' ח'), ועל כן נתארך גלותם שלשים שנה, והי' דאוי שיתארך יותר אלא שלעקו והרבו בתפלה, וזה טעם ויאנחו בני ישראל מן העבדה ויזעקו ותעל שועתם וגו' ויאמר אלהים את נאקתם וגו' (לעיל ג' כ"ג וכ"ד), ועתה הנה לעקת בני ישראל באה אלי (שם ג' ט'), וכתיב וגלעק אל ה' אלהי אבותינו וגו' (דברים כ"ו ז'), כי לא היו ראויים להגאל מפני הקץ שנא אלא שקבל לעקתם עכ"ד: (מב) ליל שמירים, שהי' הקב"ה שומר ומגפה לו לקיים הבטחתו להוליאם מארץ מלרים: הוא הלילה הזה לה' וגו', שהי' שמור לשם ומקודש לשמו הלילה ההוא יהי' שמור לכל בני ישראל לדורותם ויעשו אותו לעבוד גו לפניו בהלכות הפסח והלכות הנסים ולתת הלל והודאה לשמו: (מג) זאת חקת הפסח, בי"ד בניסן נאמרה הפרשה הזאת שהרי כתוב בסופה ויעשו כל בני ישראל וגו'

ללמד

בא יב

אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים
שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה :
(מא) וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה

תרגום אונקלוס

יִשְׂרָאֵל דִּיתִיבוּ בְּמָצְרַיִם אַרְבַּע מְאָה
וּתְלָתִין שְׁנִין : (מא) וַהֲוָה מִסּוֹף

תרגום אשכנזי סה

דיא וואָהנונגסצייט דער קינ־
דער ישראל'ס, דיא זיא אין
מצרים געוואָהנט האבען:
פֿיר הונדערט אונד דרייסיג
יאהר : (מא) אם עגדע דעם

פֿיר

רש"י

סמדו קסת מן הנחים עס יעקב הי' נח וחמוש כל
סנותיו וכל סנות עתרס נגו וחמנים סל תסה נח
תתנחס כל בן ועל כרחך הרגס סגיס היו נקסת
עד שלח ירד למגרים והדגה תשנות עתרס נגלעים בשנות קסת והדגה תשתנים סל תסה נגלעים בשנות
עתרס הרי שלח תתנח הרגע מחות לגיה' תגרים וחוזקת לומר על כרחך שחף שחר היטיגות נקרת
גדות וחפילו בחגדון כעגין שנאמר חזר בר סס חגדים וילחק וחומר חגן תגוריסס חקר גדו גם
לפיכך חתה גריך לומר כי בר יהי' זרעך תשהי' לו זרע. וכשתגים ת' שגים תשעלד יגחק תתנח
מגיחתן למגרים עד יגיחתן כ"י וה חחד מן הדגדים שהגו לתלמו המלך: (מא) ויהי מקץ

באור

לח תתלסם כל כך, ועל כרחך הרע' שגים הי' לקסת עד שלח ירד למגרים, והדגה תשנות
עתרס נגלעים בשנות קסת והדע' תשתנים סל תסה נגלעים בשנות עתרס, הרי שלח
תתנח ד' מחות שגה לגיחת תגרים, וחוזקת לומר על כרחך שחף שחר היטיגות נקדמו
גדות, וחפילו בחגדון, בעגין שנאמר חזר בר סס חגדים וילחק (סס ל"ה כ"ז), וחות'
מת מרן תגדיסס חזר גדו גה (לעיל ו' ד'), לפיכך חתה גריך לומר כי בר יהי' זרעך,
תשהי' לו זרע, וכשתגה ת' שגה תשעלד יגחק תתנח מגיחתן למגרים עד יגיחתן מחתיס
ועשר שגים. וזה חחד מן הדגדים שהגו הזקגים לתלמי המלך (לשון רש"י), ועדיין אין
החשגון מדוקדק כל גרכו, שהרי כתוב ואגרס גן חמש שגים ושגעים שגה גלחתו מחרן
(גרחשית י"ב ד'), ומעתה גין הגתרים הי' מחר כך, וגן מחת שגה הי' גשעי' שגה
על הדוב, ונגטרך לתרן הענין כמו שהגו גסדר עולם מגרסס מגיגו הי' גן שגעי' שגה
גשעה שגדגר עמו גין הגתרים שגאמר וייהי מקץ שלשים שגה ומרגע מחות שגה וגו' יגחו
כל גגחות ה' וגו', חזר לחרן ועשה סס חמש שגים שגאמר ואגרס גן חמש שגים ושגעים
שגה גלחתו מחרן, וייהי' ענין הכתוב לומר כי גלחתו מחרן מולדתו שלש חזר ורחם
עוד גית מגיו הי' גן ע"ה שגים, ודעת הרמב"ע שחשגון ד' מחות שגה הוח מיום שגולד
יגחק ומלה השלשים שגה הגוספי' מספרס מיום שילת מגרסס מחרן מולדתו תמול
כשדים ועד עס מגיו חל חרן, כאחד כתוב ויצחו עד חרן וישגו סס (סס י"ח ל"ח),
ומגרסס יצד עס מגיו גחרן חמש שגים ועד חל חרן כגען, והוח גן ע"ה שגים ולח שב
חל חרן, והגה כאחד גולד יגחק תתו שלשים שגה שילת מגרסס מחרגו כי הוח העקר
כי לו גתגה חרן הכגעגי, והגה פי' ומוצג גגי ישרחל חזר ישגו גמלרים שהיו גדים סס
ומגותיהס [בכתוב כמעט ובדיס גה (תהלים ק"ה י"ג וק"ס ח' י"ו י"ט), ומגרסס אמר
גד ותוצג חגכי עמכס (גרחשית כ"ג ד')] שלשים שגה ומרגע מחות שגה מיום שילת
מגרסס מחרן מולדתו. והפירוש היותר מחוור מן הכל צעיגי הרמב"ן ז"ל הוח שגאמר
כי הגזרה היתה מרגע מחות שגה מן היום ההוח כאחד הזכרגו והשלשים שגה השלו הס
תוספת עליהס בעגור הדור ההוח, כי חס גגזר על המדס בחשחו גלות וענוי שגה חו
שגתי' והוח יוסיף פצע יוסיפו עליו גלות ויסורין שחין ענגו הרחשון הגשחה לו שלח יענס
עוד חס יוסיף סדס, והגה הי' על מגרסס מגיגו גזרה שיהי' זרעו גר גחרן לח להס ד'
מחות שגה ושלח ישובו הגה עד דור רגיעי כי לח שלס עון האמרי ולח היתה לו הגשחה
דק גאחרי כן יגלו גרכוש גדול, והוח מיך חו מופלג כאה, ונס הוח על תגחי כמו שאמר

וגס

סְכֻתָה כְּשֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הַגְּבָרִים לְבַד מִטָּף: (לח) וְגַם־ עֵרֶב רַב עָלָה אִתָּם וְצֹאן וּבָקָר מִקְנֶה כָּבֵד מְאֹד: (לט) וַיֹּאפוּ אֶת־ הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֻגֹת מַצּוֹת כִּי לֹא חָמֵץ כִּי־ גֹרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהִתְמַהְמֵהַ וְגַם־צֵדָה לֹא־עָשׂוּ לָהֶם: (מ) ומושב בני ישראל

תולדות אהרן ומושב מגלה ט', מ'. סנהדרין נ"ח, מ'.

תרגום אשכנזי

ישראל'ס ריזטען פֿאָן רעמסס נאך סכת, אונגפֿעהר זעכס־ מאהל הונדערט טויזענד מאן צו פֿום, אָהנע דיא קינדער: (לח) עס צאָג אויך איינע מענגע אללער־ לויא לייטען מיט איהנען הינויף; קליינעס אונד גרָס־ סעס פֿיה, איין שוועהרער צוג פֿאָן פֿיה: (לט) פֿאָן דעם טייגע, דען זיא אוים מצרים מיטגענָממען, בוק־ קען זיא אונגעזייערטע קו־ כען, דען ער וואר ניכט גע־ זייערט, דען זיא וואורדען אוים מצרים העראוים גע־ טריבען, אונד קאָננטען זיך ניכט אויפֿהאלטען, זָא דאם זיא זיך אויך קיינע צעהרונג צובעדייטעט: (מ) עם וואר

רש"י

מיל היו ונחו סם נפי שעה שנחתר וחזה חתכס על נפי נסרים: הנגדים. מגן ג' ומעלה: (לח) ערב רב. תערובות חומו' של ברים: (לט) עגות מצות. חררים של מלים בלא שלח החמין קדוי מלה: וגם צדה לא עשו להם. לדרך מביר שבחן של ישרחל שלח חתרו החיך עלח למדע' בלח גדה חלח החמינו והלכו הוח שחמרס בקבלה (ירמי' ב') זכרתי לך חסד נעוריך חהנת כלולותיך לכתך חחרי במדב' בחרן לח זרועים הים שכר תפול' חחריו קדם ישרחל נס' ובו': (מ) חשר ישבו בתגרים. מחר שחר היסיגו' סיסבו גרים בחרן לח נסס: שלשים שנה וחרבע מחות שנה. בין הכל משעלד יצחק עד עכשיו היו ת' שנה משים עו' שנה שהיו זרע בחבריהם נתקיים כי גר יהי' זרעך (בראשית ט"ו י"ג). ושלשים שנה היו משעברה גזירת בין הבתרים עד לידת יצחק. ומ"מ לומר בחרן מגרים לבדה שהרי קהת מן הבחים עם יעקב הי', לח וחשוב כל שנותיו וכל שנות עמרם בבו ושמנים של משה

לח

תרגום אונקלוס

כְּשֵׁירַת מְאָה אַלְפִין גַּבָּרָא דְּיָגְלָאָה בַּר מִטַּפְלָא: (נח) וְאַף גּוּבְרִין סַגִּיאִין סַלְקוּ עִמְּהוֹן וְעָנָא וְתוֹרֵי בְּעִירָא תַּקִּיף לַחֲדָא: (נט) וַאֲפוּ יַת לֵישָׁא דְּאַפִּיקוּ מִמִּצְרַיִם גְּרִיצִין פַּטִּירִין אֲרֵי לָא חָמָע אֲרֵי אִתְרַחֲקוּ מִמִּצְרַיִם וְלָא יְכִילוּ לְאִתְעַכָּבָא וְאַף זְוָדִין לָא עֲבָדוּ לְהוֹן: (ס) ומותב בְּנֵי

דיא

באור

נפתח תחת הרי"ם וסוף תחת העי"ן, והוא סם מחוז, וסם העיר לעמסס נפתח תחת העי"ן: (לח) ערב רב. תלכדי מלרים שהתערבו עמהם, והם המשפוף שנאספו עליהם: (לט) עגת מצות. חררות של מלות, בלא שלח החמין קדוי מלה: וגם צדה, לדרך לא הזמינו להם: (מ) אשר ישבו במצרים. מחר שמר היסיגות שיסבו גרים בחרן לח להם: שלשים שנה וארבע מאות שנה, בין הכל משעלד יצחק עד עכשיו היו ת' שנה, שמשני לו זרע למשרהם נתקיים גו כי גר יהי' זרעך (בראשית ט"ו י"ג), ושלשים שנה היו משעברה גזירת בין הבתרים עד לידת יצחק, ומ"מ לומר בחרן מלרים לבדה שהרי קהת מן הבאים עם יעקב הי', לא וחשוב כל שנותיו וכל שנות עמרם בבו ושמנים של משה

לא

(לג) וַתֶּחֱזַק מִצְרַיִם עַל־הָעָם
לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם מִן־הָאָרֶץ כִּי
אָמְרוּ כֻּלָּנוּ מֵתִים: (לד) וַיִּשָּׂא
הָעָם אֶת־בְּצֵקוֹ טֶרֶם יֶחְמָץ
מִשְׁאֲרֹתָם צְרֻרֹת בְּשִׂמְלֹתָם
עַל־שִׁכְמָם: (לה) וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל
עָשׂוּ כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיִּשְׁאֲלוּ
מִמִּצְרַיִם כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב
וּשְׂמָלֹת: (לו) וַיהוָה נָתַן אֶת־חֵן
הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיַּשְׁאִלוּם
וַיְנַצְּלוּ אֶת־מִצְרָיִם: פ
(לז) וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס

תולדות אהרן וה' וכו' סנהדרין נ"ג, ח': **וישאלום** נדרים ט', ג': **וינצלו** נדרים נה. פסחים קי"ט, ח':

תרגום אונקלוס

וְאִיזִילוּ וְצַלּוּ אַף עָלָי: (לנ) וּתְקִיפוּ
מִצְרָאֵי עַל עַמָּא לְאוּחָאָה לְשַׁלָּחוּתְהוֹן
מִן אַרְעָא אֲרֵי אָמְרוּ כּוּלָּנָא מַיְתִין:
(לא) וּנְטַל עַמָּא יָת לִישִׁיהוֹן עַד לָא חֲמָא
מוֹתַר אַצְוָתְהוֹן צְרִיר בְּלֵבְשִׁיהוֹן עַל
כְּתֵפֵיהוֹן: (לב) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדוּ
כְּפִתְגָמָא דְמֹשֶׁה וּשְׁאֵילוּ מִמִּצְרָאֵי מָנִין
דְּכַסְפָּא וּמָנִין דְּדָהֲבָא וּלְבוּשִׁין: (לג) וַיְיָ
יְהַב יָת עַמָּא לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי מִצְרָאֵי
וְאַשְׁאֵילוּנוּן וְרוֹקִינוּ יָת מִצְרָאֵי: (לד) וּנְטָלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס לְסָכּוֹת

תרגום אשכנזי : סד

(לג) דיא מצרים ברויכטען געוואלט געגען דאז פאָלק, זיא איילענדם אוים דעם לאנדע צו טרייבען: דען זיא זאגטען: וויר זינד אללע דעם טאָדעם: (לד) דאז פאָלק נאהם אלזאָ זיינען טייג, בעפאָר ער נאָך זויער גע־ווארדען; איהרע באקטראָג־גע, איינגעבונדען אין איהרען טיכערן, אויף איהרע שול־טער: (לה) דיא קינדער ישראל'ס אבער האבען אויך געטהאן, וויא משה גע־שפראָכען; זיא בארגטען פאָן דעם מצרים זילבער־ אונד גאָלדגעשירר, אונד קלייד׳ער: (לו) דער עוויגע גאב דעם פאָלקע גונסט אין דען אוי־גען דער מצרים, זאָ דאם זיא איהנען ליהען; אלזאָ לעערטען זיא נאָך ניצרים אוים: (לז) דיא קינדער ישראל'ס

רש"י

התפללו עלי שלח תחות שחני נכור: (לג) כלנו מתים. תחרו לח כגזר׳ ומת הוח שהרי חמר ומת כל נכו׳ וכחן חף הפסוטים מתים ס׳ חו י׳ נפית חחד: (לד) טרם יחתן. המנרים לח הניחום לטהות כדי חתון: משחרותם. שיהי מלח ומרו׳. על שכמם. חע״פ שנחמרו ברגם הינינו עמהם מחננים היו חת המנות: (לה) כדבר משה. שחמר להם נמנרי׳ ויטחנו חיש מחת דעתו: ושמלות. חף הן היו מטונות להם מן הכסף ומן הזהב והמחוכר נפסוק חטוג: (לו) וישחילום. חף מה שלח היו טוחלים מהם היו נותני׳ להם תתים חומר חחד טוב שני׳ ולך: וינצלו. וכוקינו: (לז) תרעמסס סכתה. ק״כ

באור

שיתפללו עליו ועל ממלכתו שלח יענש עוד בעבודם: (לג) ותחזק. לשון נקבה, כי מדינת מנרים כוללת הכל: (לד) משארתם. הוח הכלי שנותנים בו הבלק: (לז) מרעמסס,

וַתְּהִי צְעָקָה גְּדֹלָה בְּמִצְרַיִם כִּי־
אֵין בַּיִת אֲשֶׁר אֵין־שָׁם מֵת׃
(לא) וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לַיְלָה
וַיֹּאמֶר קוּמוּ צְאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי גַּם־
אַתֶּם גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְכוּ עִבְדוּ
אֶת־יְהוָה כְּדַבֶּרְכֶם׃ (לב) גַּם־
צֹאנְכֶם גַּם־בְּקַרְכֶם קְחוּ כַּאֲשֶׁר
דִּבַּרְתֶּם וָלֵכוּ וּבֵרַכְתֶּם גַּם־אֹתִי׃

צ׳ דגושה

תרגום אשכנזי

אללע זיינע בעדיהנטען אונד נאכן מצדים, עם וואר איין גרָאסעס געשרייא אין מצרים: דען עם וואר קיין הויז אין וועלכעם קיינע ליי. כע וואר: (לא) ער לים משה אונד אהרן דעם נאכטס דופען, שפרָאך: מאכט אייך אויף! געהט אוים מיינעם פַאלקע הערוים, זאָוואָהל איהר, אלס אויך דיא קינדער ישראל׳ס, אונד געהט, דיהנט דעם עוויגען וויא איהר געזאגט: (לב) אויך אייער קלייגעם אונד גרָאסעם פַיה נעהמט כיט, וויא איהר געזאגט, אונד דייזעט נור; געבט מיר אבער אויך דען זענען:

(לג)

תרגום אונקלוס

דַּבְתָא בְּמִצְרָיִם אֲרֵי לֵית בֵּיתָא דְּלָא תַמָּן מִיתָא: (לא) וְקָרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן בְּלֵילְיָא וַאֲמַר קוּמוּ פּוּקוּ מִגּוֹ עַמִּי אַף אַתּוּן אַף בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִיזִילוּ פָּלְחוּ קֳדָם יְיָ כְּמָא דְּהַוִיתוּן אָמְרִין: (לב) אַף עָנְבוֹן אַף תּוֹרֵיכוֹן דְּבַרוּ כְּמָא דְּמַלֵּילְתּוּן

רש"י

פרעה. תמעתו: לילה. ולא כדרך התנאים נשלם שעות ניום: הוא. התחלה וחבר כך ענדיו מלמד שהיה הוא מחזר על נתי ענדיו ומעמידן: כי אין בית חסר אין שם מת. יש שם נכור מת אין שם נכור נדול שענית קדוי נכיר שנא׳ (תהלים פ״ט) חף אני נכור אתנהו. דבר אחר מלריות מזנות תחת נעליהן וילדות מדווקים סנויים והיו להם נכורות הרבה פעמים הם חמשים לחשם אחת כל אחד נכור לאניו: (לא) ויקרא למשה ולאהרן לילה. מגיד שהיה מחזר על פתחי העיר לועק היכן משה ורוי היכן אהרן ורוי: נם אתם. הנגדיים: נם בני ישראל. הטף: ולכו עבדו כדבריכם. הכל כתו שאמרתם ולא כשאמרתי אני צאו לא אשלח צאו מי ומי ההולכים צאו נאנכם ובקרכם יצא נם אנכם נם נקרכם קחו. ותיו. כאשר דברתם נם אתם תתן בידינו זבחים ועולות: (לב) קחו כאשר דברתם וברכתם נם אותי.

באור

על כאן, הלאוי ועתיד ליבא על כאן אלו הי׳ אי. וכן מתורגם בל״א: (לא) ויקרא, מדרך הסנדה כי משה ואהרן לא היו בלילה ט״ו בארץ דעמסס עם ישראל דק בארבעה עשיתה מקום המלוכ׳ שהי׳ פרעה שם, ובבא פרעה אליהם שלחו מלאכיו אל מדן בצן אשר שם בני ישראל לתת להם רשות ללאת, ומשה ואהרן לא ילאו מפתח ביתם עד הבקר כמלות הזה, ולאחרת נאספו כלם בדעמסס, והי׳ יום גדול, ומשה נשען בידי למה, ומשה בדאשם כמו שנאמר ויסעו מרעמסס בחדש הראשון בחמשה עשר יום לחדש השני מאחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה לעיני כל מצרים (בתדבר ל״ג ג׳), והכתוב שאמר הוליכך ה׳ מלהיך מארים לילה, כי מעת בפטרם פרעה יקראו יולאי׳ כי היו מאז בני חורין ובדשותם ללאת בחפ׳ יצאו, ועל הדרך הזה היתה הבאולה בלילה והילא׳ ביום שלאחריו, כאשר אמרו חז״ל: (לב) וברכתם בם אתי, בם תברכו אותי, הטעם

שיתפללו

הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ: (כח) וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כֵּן
עָשׂוּ: ס ששי (כט) וַיְהִי בַּחֲצִי
הַלַּיְלָה וַיהוָה הִכָּה כָל־בְּכוֹר
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר פַּרְעֹה
הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשְּׁבִי
אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכָל בְּכוֹר
בְּהֵמָה: (ל) וַיָּקָם פַּרְעֹה לַיְלָה
הוּא וְכָל־עֲבָדָיו וְכָל־מִצְרַיִם

תולדות אהרן ויהי יצמות ע"ג, ח"נ

האם. דאו פֿאלק מאכטע
איינע טיפֿע פֿערבייגונג,
אונד ביקטע זיך: (כח) דיא
קינדער ישראל נינגען הין
אונד טהאטען, וויא דער
עווינג משה אונד אהרן
בעפֿאהלען. אלזאָ טהאטען
זיא: (כט) עם ווער מיט־
טערנאכט, אלס דער עוויג
גע שטערבען ליעם אללעז
ערשטגעבאָרנע אים לאנדע
מצרים, פֿאָן דעם ערשטגע־
באָרנען פֿרעה'ס, דער אויף
זיינעם טראָהנע זיטצען
זאָללטע, ביז אויף דען
ערשטגעבאָרנען דער נעפֿאנ־
גענשאפֿט, דער אין דער
גרובע אינגעשפֿערדט איזט;
זאָ וויא אללעם ערשטגע־
באָרנע דעם פֿיהעם: (ל) פרעה שטונד דעם נאכטם אויף, ער זעלבסט אונד
אל־

תרגום אונקלוס

יַת מִצְרָאֵי וְיַת בְּתִנָּא שֵׁיזִיב וּכְרַע עַמָּא
וּסְגִידוּ: (כח) וַאֲזָלוּ וַעֲבָדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כְּמָא דְפַקֵּיד יְיָ יַת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כֵּן עֲבָדוּ:
(כט) וַיְהִי בְּפַלְגוּת לֵילְיָא וַיְיָ קְטַל כָּל
בּוּכְרָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם מִבּוּכְרָא דְפַרְעֹה
דְיָתִיב לְמִיתַב עַל כּוּרְסֵי מַלְכוּתֵיהּ עַד
בּוּכְרָא דְשָׁבְיָא דְבֵית אֲסִירַי וְכָל בּוּכְרָא
דִבְעִירָא: (ל) וְקָם פַּרְעֹה בְּלֵילְיָא הוּא
וְכָל עַבְדּוֹהִי וְכָל מִצְרָאֵי וַהֲוָת צְיָחְתָּא

רש"י

ה׳זרן ונזול׳ הנגים שיהיו להס: (בח) וילכו
ויעזו כמו שנזחל. וכי כמה עזו ושלח מר״ח נחמד
להס חלח מכיון שקנגו עליהס מעלה עליהס כחלו
עזו: וילכו ויעזו. חף שהליכה מנה הכתו׳ ניתן
שכר להליכה ושכר לעזיזה: כאשר צוה ה׳ חת משה
ואהרן. להגיד שנחן לב ישראל שלח הפילו דבר
מכל מלות משה ואהרן ומה כן עשו חף משה ואהרן
כן עשו: (בט) וה׳. כל מקום שנאמר וה׳ הוא
ענית דינו שכינ״ו ל׳ תוספת הוא כמו פלוני ופלוני:
הכם כל נכור. חף של חומם אחרת והוא נמלריס ז
מנכור פרעה. חף פרעה נכור היה ונסתייר מן
הנזורו׳ ועליו הוא אומר נאנו׳ אחת מעמדיך ונו׳:
עד נכור השני: שהיו שתוין לחיוס של ישראל. ועוד שלח יאמרו יבאתינו הניא׳ השורענו׳. ונביר
משפח׳ נכלל היה שהרי אנס אין אחזוב שנכלן עד הזרות ונכור השפח׳ אחזב מנכור השני: (ל) ויקס

באור

ונזלת אמרן ונזול׳ הנגי׳ שיהיו להס: (כח) וילכו ויעשו בני ישראל, שילמו מלמני
משה וילכו אל הגלן ועזו את הפסח כמשמעו. וכפל הכתוב לומר כאשר צוה וגו׳ כן
עזו, לגמר שלח הפילו דבר מכל אשר צוה, וכן דרך הכתוב בכמה מקומות: (כט) וישב

לָבֹא אֶל־בָּתֵּיכֶם לִנְגֹף׃
(כד) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
לְחָק־לְךָ וּלְבָנֶיךָ עַד־עוֹלָם׃
(כה) וְהָיָה כִּי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר יִתֵּן יְהוָה לָכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הָעֲבֹדָה הַזֹּאת׃
(כו) וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם
מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם׃
(כז) וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח־פֶּסַח הוּא
לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח עַל־בָּתֵּי בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנָגְפּוֹ אֶת־
מִצְרַיִם וְאֶת־בָּתֵּינוּ הִצִּיל וַיִּקֹּד

תרגום אשכנזי

אין אייערע הייזער קאָממען צו שלאגען: (כד) בעאָבאכטעט דיזע זאכע, צום גע־
עטין פֿיר דיך אונד דיינע קינ־
דער אויף עוויג: (כה) ווען איהר נון אין דאז לאנד קאָממט, וועלכעם אייך דער עוויגע איינגעבען ווירד, וויא ער צוגעזאגט: זאָ מיסט איהר דיזען גאָטטעסדיהנסט בעאָבאכטען: (כו) ווען נון אייערע קינדער צו אייך זאגען: וואס בעדייטעט אייך דיזער גאָטטעסדיהנסט? (כז) זאָ שפרעכט: עס איזט איין איבערשרייטונגספֿער דעם עוויגען צו עהרען. וויל ער אין מצרים איבער דיא הייזער דער קינדער ישראל'ס הינווג געשריטטען, דא ער מצרים געשלאגען, אונד

תולדות אהרן

אונזערע הייזער ערהעטטעט האט ואמרתם פסחים כ"ד, ב'. זבחים ז', ב'. ויו"ד ב':

רש"י

נהדע עמדו: (כה) והיה כי תבואו. הלא הכתוב מדבר עוד בגיותיכם לארץ ולא כתחיינו בתוך ארבעים שנה שעתידין לבנות המקדש ולעלות כאחד מהם. ושמתי הדבר הזה ובזבחי הפסח אלו ההרגו וגו': (כז) ויקד העם. על פשוטה הכתוב ודיו'

תרגום אונקלוס

לְמֵיעַל לְבָתֵּיכוֹן לְמִימְחֵי: (כד) וְתִטְּרוּן יָת פִּתְגָמָא הָדֵין לְקַיָּמָא לָךְ וְלִבְנָךְ עַד עָלְמָא: (כה) וִיהֵא אֲרֵי תֵּיעֲלוּן לְאַרְעָא דְּיְהֵיב יְיָ לְכוֹן כְּמָא דְּמַלֵּיל וְתִטְּרוּן יָת סוּלְחָנָא הָדֵין: (כו) וִיהֵי אֲרֵי יֵימְרוּן לְכוֹן בְּנֵיכוֹן מָה׳ פּוּלְחָנָא הָדֵין לְכוֹן: (כז) וְתֵימְרוּן דִּבַח חַיָּיס הוּא קֳדָם יְיָ דְּחָס עַל בָּתֵּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם כַּד מְחָא

באור

(כד) ושמרתם את הדבר הזה, הוא דבר הפסח המוכר למעלה לא מתן הדמים, כי בפסח מלריס לבך גלטוו על זה כמו שאמר ועבד ה' וגו' ולמה את הדם וגו': (כה) והיה כי תבאו, עתה פירש כי שחיטת הפסח תלוים בארץ, ולא עזו כי אם פסח אחד בגלגל: העבדה הזאת, מוסב על דבר שחיטת הפסח, לא על מתן הדמי' הסמיך, כמוכר בפסוק הקודם: (כו) מה העבדה הזאת, המצוה משמר הימים הטובים בכמה דברים, ומלת הזאת מועמדת בשעם שפחא, ויהי' הענין מה לכם העבדה הזאת כמו שמתור' בל"א (וואס בעדייטעט אייך דיזער גאָטטעסדינסט): (כז) ויקד העם. על פשוטה הכתוב

ודימת

אֲגֻדַּת אֵזוֹב וּטְבַלְתֶּם בַּדָּם
אֲשֶׁר־בַּסַּף וְהִגַּעְתֶּם אֶל־
הַמַּשְׁקוֹף וְאֶל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת מִן־
הַדָּם אֲשֶׁר בַּסָּף וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ
אִישׁ מִפֶּתַח־בֵּיתוֹ עַד־בֹּקֶר׃
(כג) וְעָבַר יְהוָה לִנְגֹּף אֶת־מִצְרַיִם
וְרָאָה אֶת־הַדָּם עַל־הַמַּשְׁקוֹף
וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וּפָסַח יְהוָה
עַל־הַפֶּתַח וְלֹא יִתֵּן הַמַּשְׁחִית

תולדות אהרן המשקוף מנחות נ"ד. ח': ואתם נ"ק ס'. ח'. וע"נ נ':

תרגום אונקלוס

בְּדָמָא דִּי בָּמְנָא וַהֲדוֹן לְשַׁקְפָא וְלַתְרֵתֵין
סְפַיָּא מִן דְּמָא דִּבְמָנָא וְאַתּוּן לָא
תִּפְקוּן אֱנָשׁ מִתְּרַע בֵּיתֵיהּ עַד צַפְרָא׃
(כג) וְיִתְגְּלֵי יְיָ לְמִמְחֵי יָת מִצְרָאֵי וְיֶחֱזֵי
יָת דְּמָא עַל שַׁקְפָּא וְעַל תְּרֵין סְפַיָּא
וְיָחוּס יְיָ עַל תַּרְעָא וְלָא יְשַׁבּוֹק מְחַבָּלָא

תרגום אשכנזי סב

דען איין בינדעל איזאָפּ,
טונקט עס אין דאז בלוט
וועלכעם אים בעקקען איזט,
ברינגט אן דיא אָבערשוועל-
לע, אונד אן דיא ביידען
פּפֿאָסטען פּאָן דעם בלוטע,
דאז אים בעקקען איזט;
איהר אבער זאָללט ניא-
מאנד אויס דעם הויז גע-
הען ביז מאָרגען: (כג) דער
עוויגע ווירד אומהער פּאה-
רען מצרים צו שלאגען,
ווירד דאז בלוט מערקען אן
דער אָבערשוועלע אונד אן
דען ביידען פּפֿאָסטען, אונד
ווירד איבער דיא טהירע הינ-
ווענ שרייטען. אונד דען
פּערדערבערן ניכט לאסצען
אין

רש"י

נגעולין: חנוד' חנוך: כ' קלחין קנויין חנוך': חזר נסף. נכלי כמו (תלכים ג'י"ג) ספות כסף: מן הדס חזר נסף. למה חזר ושנאו שלח תחמר טעילם תחת לבלם התחנות לכן נחמר עוד חזר נסף ותחח כל נתינה ונתינה מן הדס חזר נסף על כל הנעם טעילה: ואתם לא תלחו וגו'. מניד שאחר סגיפה רצות למצרים לחבל חיגו מצחין בין נזיק לנשע ונילם רצות למחבלים הוח שאחר (תהלים ק"ד) גו תרמוס כל חיתו יער: (ב) ופסח. וחמל וי"ג ודלג: ולא יתן המשחי. ולא יתן לו יכולת לבח כמו (נרחבית ל"ח) לא נתנו חלהים

המדקדקים אם המל"ך נוסף ושוא מבנל' גדוד. או אם הוא שרש. כמו ושבד מפדתו (שמות כ"ח ח' ול"ט ה'): אזוב. מין ירק שים לו בגעולין, ונשאר לו הטם הזה גם בל"הע (חיזקוני). וכן מתורגם בל"א: בכף, נכלי, כמו ספות כסף (מלכי' ב' י"ג י"ד): ואתם לא תצאו וגו', כי סימני הדם מאר על המזוזות יבן עליכם, וכתב הרמב"ן ז"ל הטעם שהזיק הכתוב את ישראל במלרים שלא יצאו מפתח ביתם בלילה ההיא לפי שהקב"ה עובר במלרים כהלך שעובר ממקום למקום, וספקלטוריס לפניו שלא יפגע בו מרם ולא יסתכל בו, כעבין ובא ה' מלהי כל קדשים עמך: (זכריה י"ד ה'), וכן והיו' נעבד כנדי וזמתיך בנקרת הלור (לקמן ל"ג כ"ג), להבין עליו מזרפים ופמליח של מעלה עכ"ל: (כג) ולא יתן. לא יניח, כמו כי על כן לא נתתיך לנגע מליה (נרחבית ל"ח) לא נתנו חלהים

אֹכֶל מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ
הַהִוא מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל בַּגֵּר
וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ: (כ) כָּל־מַחְמֶצֶת
לֹא תֹאכֵלוּ בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם
תֹּאכְלוּ מַצּוֹת: פ חמישי

(כא) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל־זִקְנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מְשְׁכוּ
וּקְחוּ לָכֶם צֹאן לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם
וְשַׁחֲטוּ הַפָּסַח: (כב) וּלְקַחְתֶּם

תרגום אשכנזי

נעמיינדע ישראל'ס, זאָוואָחל
איין פֿרעמדער, אלס איין
איינגעבאָהרנער דעם לאנ-
דעם: (כ) ניכטס געזייער-
טעם זאָללט איהר עסטן,
אין אללען אייערן וואָהנונגען
זאָללט איהר אונגעזייערטעס
ברויד עסטן: (כא) משה
בעריף אלל'ע עלטעסטען
ישראל'ס שפּראך צו איהנ-
נען: האָלעט אָדער קויפֿט
אייך קליינעס פֿיה, פֿיר-
אייערע פֿאמיליען, אונד
שלאכטעט דאז איבערשרי-
טונגסאָפּפֿער: (כב) נעהמט
דען

תילדות אהרן כל פסחים סס סס: בכל פסחים ל"ו, ח' וב': ולקחתם סוכה י"ח, ב',
ו"ב ח'. חולין ס"ג, ב':

רש"י

תרגום אונקלוס

יִשְׁתְּבַח בָּבָתֵיכוֹן אֲרֵי כָל דַּייכוּל בַּיְחֲמָעָא
וְיִשְׁתֵּיצֵי אֱנָשָׁא הַהוּא מִכְּנִישְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל
בְּגִיּוֹרָיָא וּבְיַצִּיבְיָא דְאַרְעָא: (כ) כָּל
מַחְמְעָא לָא תֵיכְלוּן בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן
תֵּיכְלוּן פַּטִּירָא: (כא) וּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל
סָבֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר לְהוֹן נְגוּדוּ וְסָבוּ לְכוֹן
מִן בְּנֵי עָנָא לְזַרְעֵיתְכוֹן וְכוּסוּ פִּסְחָא:
(כב) וְתִיסָּבוּן אֵיסָרַת אֵיזוֹבָא וְתִטְבְּלוּן

נתיכס. מיין לנגולין ה"ל נכל נגולך. מס ה"ל נתיכ' מס ניתך נרשותך חף נגולך נרשותך ילח חתנו של נכרי שהוח חצל ישרחל ולח קינל עליו חחריו': כי כל חוכל מחמצת. לעגוס כרת על השחור ולח כבר עגס על החמן חלח שלח תחמר חמן שרחוי לחכילה עגס עליו שחור שחינו רחוי לחכיל' לח יעגס עליו. וחס עגס על השחור ולח עגס על החמן הייתי חומר שחור שהוח מחמן יחריס עגס עליו חמן שחינו מחמן יחריס לח יעגס עליו לכך נחתרו סניהס: גבר ונחזרח החרן. לפי שהגס נעשס ניסרחל הוצרך לרבו' חת הגרוס:

(ב) מחמצת לח תחכלו. חזהרה על חכיל' שחור: כל מחמ'. להניח חת תעריגתו: בכל מושבותיכס תחכלו מלות. יכ גח ללמד שתהח רחויה ליחכל: בכל מושבו'. פרט למעבד בני וחלו' הודס שהיגס רחויים ליחכל בכל מושבו' חלח בירושלים: (בא) משכו. מי טיס לו לחן יפשוך משלו: וקחו. מי שחין לו יקח מן השוק: למשפחותיכ'. שס לבית חבות: (בב) הזוב. מין ירק טיס לו

באור

(כ) בכל מושבתיכם, מפי' בגמרא שאין שם פסחי' נשחטים: (כא) לכל זקני ישראל, והם ימתינו לקחת: משכו, מי שיש לו לאן יקח משלו: וקחו, מי שאין לו יקח מן השוק, והוי"ו מחלקת כמו משכו או קחו, וכן מתורגם בל"א: למשפחתיכם, שם לבית אבות: ושחטו, לשון לווי משנאין הקל, והי' דמוי להיו' השי"ן נחיבק כמו משכו רק בשעה' אות הגרון שהוא מחליו נפתח השי"ן כמשפט אותיות הגרון כמו נחרו לכם (יהושע כ"ד ט"ו ומלכים י"ח כ"ה): (כב) אגדת, כמו חבורה, כמו ויהיו למגדים אחת (שמואל ב' ג' כ"ה), ונחלקו

המדקדקים

בא יב

אֶת־הַמַּצּוֹת כִּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה
הוֹצֵאתִי אֶת־צִבְאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם וְשָׁמַרְתֶּם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה
לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם׃
(יז) בָּרִאשֹׁן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם
לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת עַד
יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ
בָּעֶרֶב׃ (יח) שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר
לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם כִּי | כָּל־

הולדות אהרן בערב פסחים ה׳, כ״ח ק״כ. סוכה ס״ז, ח׳: עד ערכין י״ח, ב׳: שאר פסחים ו׳, ג׳, ה׳ ח׳ ט׳:

תרגום אשכנזי סא

דאז אינגעזייערטע ברָאד, דען אן עבען דיזעם טאגע האבע איך אייערע שאארען אויס דעם לאנדע מיצרים גענֵיהרט; דאהער זָאללט איהר דיזען טאג בעאָבאכטען, בייא אייערן נאכקָאמען, אלס אין עווִיגעס גע־זעטץ: (יח) אים ערשטען מיָאנאטה, אם פִּירצעהנטען טאג דעם מיָאנאטהס דעם אבענדס, זָאללט איהר אונגעזייערטעם ברָאד עסבען, ביז צום אין אונד צוואנציגסטען טאגע דעם אבענדס: (יט) זיבען טאגע זָאלל קיין זויערטייג אין אייערן הייזערן צו פִּינדען זיין; דען ווער גע־

תרגום אונקלוס

אֲרֵי בְּכַרְנָן יוֹמָא הָדֵין אַפֵּיקִית יָת חֵילֵיכוֹן
מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם וְתִטָּרוּן יָת יוֹמָא הָדֵין
לְדָרֵיכוֹן קְיָם עָלָם: (יח) בְּנִיסָן בְּאַרְבְּעָה
עָסְרָא יוֹמָא לְיַרְחָא בְּרַמְשָׁא תֵּיכְלוּן
פַּטִירָא עַד יוֹמָא חַד וְעַסְרִין לְיַרְחָא
בְּרַמְשָׁא: (יט) שָׁבְעָת יוֹמִין חֲמִירָא לָא

רש״י

(יז) ושמרתם את המצות. מלת יגיעה לידי התון מכתן תמרו תפח תנטוש נלונן. ר׳ יהושע חומר אל תהי קורא את המצות אלא את המצוה כדרך שאתה מוצאין את המצה כך הוא מתחלין את המצו׳ אלא הם נאמר לידך עשה אותם מיד: ושמרתם את היום הזה. ממלאכה: לדורותיכם חקת עול׳. למי שלא נאמר דורו וחקת עולם על המלאכי אלא על האכילה׳ לכך חזר ושנאו כאן שלא תאמר הזהיר כל מלאכה לא יעשה לא לדורו׳ נאמר אלא לאוכלה׳ לדורו׳. (יח) עד יום האחד ועשרי׳. למה נאמר׳ והלא כבר נאמר ז׳ ימים לבי מצות מנין ת״ל עד יום האחד וגו׳: (יט) לא ימצא

באור

והטור שלמן עדוך נהלכו׳ מצת ויום ניוצ]: (יז) ושמרתם את המצות. לפי פשוטו למכל׳ ניום הזה לזכרון. כי נגל׳ היום הזה הולאתי וגו׳, ולא הספי׳ נלקט להחמין, כקנתיב וילפו את הנלק למד הוליאו ממלרים עגת מלות כי לא חמץ וגו׳ (לקמן ל״ט). ומ׳ל דרשו ושמרתם את המלות שלדיכין זמור שלא יבאו לידי חמון: הוצאתי את צבאותיכם, הטעם שתשמרו כן לדורותיכם כי הגאולה הזאת היתה בתחלת החדש ועדיין לא יבאו, ויתכן שיהי׳ זמן מוכן כמהר זכרנו בבמה מקומות (חיך וועדע היבריים בע־פיהרט היובינן): ושמרתם את היום הזה, ממלאכה: לדרתיכם חקת עולם, לפי שלא נאמר דורות וחקת עולם על המלאכה אלא על החגיגה, לכך חזר ושנאו כאן למסור המלאכה לדורות: (יח) בראשון, הטעם בחדש הלאמון:

עַד־יוֹם הַשְּׁבִיעִי׃ (טז) וּבַיּוֹם
הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם
כָּל־מְלָאכָה לֹא־יֵעָשֶׂה בָהֶם
אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל־נֶפֶשׁ הִוא
לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם׃ (יז) וּשְׁמַרְתֶּם

תרגום אשכנזי

סען פּערזאָן זאָלל אויס
ישראל פֿערטילגט וועדען:
(טז) אם ערשטען טאגע
זאָלל דיא אויסרופֿונג דער
הייליגקייט געשעהען, אונד
אם זיבענטען־טאגע זאָלל
בייא אייך איינע אויסרופֿונג
דער הייליגקייט געשעהען;
קיינע קונסטארבייט זאָלל אן
דענזעלבען פֿערריכטעט
וועדען; יעדאָך, וואם אייג־
נער פערזאָן צור שפייוע
דיהנט דיזעם אלליין מאג פֿיר
אייך צובערייטעט וועדען:
(יז) בעאָבאכטעט וואָהל

רש"י

הולדות אהרן הוא לבדו שנת כ"ד, ג', קנ"ג ח'. פסחים מ"ז, ח'. ע"ב ג'. נזיר כ', ג', כ"ח ח', כ"ח ג'. חגיגה ו', ג': ושמרתם פסחים נ"ח, ג', מ' ח'. הגיגה י"ח, ג'. מנחות כ"ב, ח':

שמות רבותי: (טז) מקרא קדש. תקרא שם דבר קרא הותו קדש לתכילה וסתיים וכסות: לא יעשה בהם. חפי' ע"י אחרי': הוא נגדו. (יכול אף לעכ"ם ת"ל הוא נגדו ועד' נכם נכם ולא לעכ"ם) הוא ולא תכשיטיו אחפשר לעשותן מעי"ט: נכל נפש. תפילו לנשתי' יכול אף לעכ"ם ת"ל הן:

תרגום אונקלוס

שְׁבִיעָאָה: (טז) וּבְיוֹמָא קַדְמָאָה מְעָרַע
קַדִּישׁ וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ יֶהֱוֵי
לְכוֹן כָּל עֲבִידְתָא לָא יִתְעֲבִיד בְּהוֹן בְּרַם
מַה דְּמִתְאֲכַל לְכָל נַפְשׁ הוּא בִלְחוֹדוֹהִי
יִתְעֲבִיד לְכוֹן: (יז) וְתִטְּרוּן יָת פַּטִירָא

באור

הכי', וכן מתורגם נל"מ, ועד יום השביעי הוא כמו עד היום השביעי: (טז) מקרא קדש, תקרא שם דבר. קרא אותו קדש לתכילה וסתיים וכסות: אך אשר יאכל לכל נפש וגו'. ולכך כתיב בכל ימים טובים מלאכת עבוד' לא תעשו, למעוטי אוכל נפש, אבל בשבת ויום הכפורי' כתיב כל מלאכה (הרשב"ם), והיה כל פעולה הנפעלת בכח האדם ועתל לחברו עם כשרון המעש' כאש' יאות אל התכלית המכוון בפעולה ההיא תקרא מלאכה. והכשרון ההוא יוולד לו ע"י ידיעת התכלית הנרצה בפעשה ההוא עם ההרגל והלמוד בפרטי הפעולה המגיעים אל התכלית ההוא, וכל תכלית מלאכה הוא טוב ותועלת בני האדם אל שלימותם ותקון עניניהם, ואם אין בה עתל האדים כי אם הכשר המעשה הנרצה בחכמה ומחשבות הנפש המשכלת תקרא מלאכת שבת (פֿייגע קונסט), והבנה והכשרון אל הפעולות האלה התכליתיות אשר על ידם תעשה המלאכה תקרא שבל"ה חכמה, ושל"מ (קונסטגעטיקליפקייט), וכל פעולה פרטית מהם תקרא של"מ (קונסטוארבייט או קונסטפֿערדיגטונג), וכל פעולה הנעזית שלי כשרון המעשה הנזכר בי אם נעתל האדים לנך תקרא עבודה, של"מ (דינסט או ארבייט), וכל מלאכה שיש בה עתל האדים אל הליך הבוא, תקרא מלאכת עבודה, ולזה אין בכללה מלאכה שיש לנוך אוכל נפש תיך, ומוך הכללי' הללו, ותבין מכם כוונת המחבר האשכנזי בכל מקו' שנזכר שם עבודה או מלאכה או כל מלאכה או מלאכת עבודה, ותדע מדוע לא הכניסו חז"ל בנדר מלאכה הנאסרת בשבת ויו"ט כי אם מלאכה שיתה בתכן, ומתרה על הכולתה שיש מלאכה גדועה, ודומיהם: [ומגולגים בזה היעב בתכת שבת ובנתה מקומות בש"ס, והבילוש הרמב"ם

והטור

לָכֶם לְזִכָּרוֹן וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג
לַיהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם
תָּחָגֻּהוּ: (טו) שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת
תֹּאכֵלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן
תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם כִּי
כָּל־אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ
הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשֹׁן

תולדות אהרן שבעה פסחים ד', ג', ה', ח' ונ', ו' ה', ז' ג', ח' ח', י' ג', פ"ח ח', פ"ט ח': אך פסחים ד', ג', י' ג', כ"ו ג': כי וכו' פסחים ה', ח', כ"ח ג', מ"ג ח': כיום עירכין י"ח, ח':

תרגום אונקלוס

לְדוּכְרָנָא וּתְחַגון יָתֵיה חַגָּא קֳדָם יְיָ
לְדָרֵיכוֹן קְיָם עָלַם תְּחַגוּנֵיהּ: (טו) שְׁבְעַת
יוֹמִין פַּטִּירִין תֵּיכְלוּן בְּרַם בְּיוֹמָא קַדְמָאָה
תְּבַטְלוּן חֲמִירָא מִבָּתֵיכוֹן אֲרֵי כָּל
דְּיֵיכוֹל חְמִיעַ וְיִשְׁתֵּיצֵי אֱנָשָׁא הַהוּא
מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹמָא קַדְמָאָה עַד יוֹמָא

חקת עולם תחגוהו: (טו) שבעת ימים. סגיי"ת כל ימים (מסירת לעיל): ז' ימים תנו' תאכלו. ונתקוס החד הוא הומד שבת ימי' תאכל תנו' למד על סגיעי של פסח שאינו חודש לאכול מצה ובלבד שלא יאכל חמץ מנין לף שכם רבות ה"ל ז' ימים זו מדה בתורת דבר שהי' בכלל ויצא מן הכלל ללמד על הכלל כלו יצא אתה בגיעי דבר' אף שכי רבו' יכול אף לילה הראשון רבות ת"ל בעבד תאכלו מצות הכתוב קבעו חודש: אף ביום הראשון תשביתו שאור. מע"ט וקרוי ראשון שהוא לפני השבעה ומניו מוק' קרוי ראשון (חיוב ט"ו) הראשון ה"ס תולד הלפני אחד נולדת הו אינו אלא ראשון של ז' ת"ל לא תשחט על חמץ לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים: הנפש ההיא. כשאינו נטמא ובעתה כדי להנות מיטרחא בייתא הני הכרת היכרהא ותלן לה לעם האחר ת"ל נמקום אחר תלמוד נכל מקום

רש"י

כתותו ה"ל ולא יהי' בכם נגף: (יד) לזכרון. לדיות: וחגיתם אותו. יום טוב לך לזכרון אתה חוגגו ועדיין לא שמענו אי זהו יום הזכרון ת"ל זכור את היום הזה אשר יצאתם ממנו שיום היציאה היה יום של זכרון ואי זה יום יגאו ת"ל ממחרת הפסח יגאו הוי אומר יום ט"ו בניסן הוא של י"ט שהרי לגיל ט"ו אכלו את הפסח ולנקר יגאו: לדורותיכם. שיצא אני מעוט דורות שניים ת"ל

חקת עולם תחגוהו: (טו) שבעת ימים. סגיי"ת כל ימים (מסירת לעיל): ז' ימים תנו' תאכלו. ונתקוס החד הוא הומד שבת ימי' תאכל תנו' למד על סגיעי של פסח שאינו חודש לאכול מצה ובלבד שלא יאכל חמץ מנין לף שכם רבות ה"ל ז' ימים זו מדה בתורת דבר שהי' בכלל ויצא מן הכלל ללמד על הכלל כלו יצא אתה בגיעי דבר' אף שכי רבו' יכול אף לילה הראשון רבות ת"ל בעבד תאכלו מצות הכתוב קבעו חודש: אף ביום הראשון תשביתו שאור. מע"ט וקרוי ראשון שהוא לפני השבעה ומניו מוק' קרוי ראשון (חיוב ט"ו) הראשון ה"ס תולד הלפני אחד נולדת הו אינו אלא ראשון של ז' ת"ל לא תשחט על חמץ לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים: הנפש ההיא. כשאינו נטמא ובעתה כדי להנות מיטרחא בייתא הני הכרת היכרהא ותלן לה לעם האחר ת"ל נמקום אחר תלמוד נכל מקום

באור

ולא יהי' בכם נגף. כי זה הלשון יהי' למות על המשחית: (יד) לזכרון, לדורות: (טו) תשביתו, הענין שבאותו היום הראשון כבר יהי' השאור נמצא מהנתים, והוא זמן מורכב מעתיק ומיצר כמו שתורגם בל"מ (יחזקל חיהר וויסגיבריימט החבינן). ולא פירש הכתוב מתי יצביתו בעי"ט, ומז"ל דרשו מך חלק, וקבעו לו זמן בשעה השבי' בעי"ט: כי כל אכל וגו', הענין כי כל מוכל חמץ מיום הראשון עד יום השביעי ונכרתה הנפש ההיא

בא יב

מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִכֵּיתִי כָל־
בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם
וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי
מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי
יְהוָה: (יג) וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת
עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם
וְרָאִיתִי אֶת־הַדָּם וּפָסַחְתִּי
עֲלֵכֶם וְלֹא־יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף
לְמַשְׁחִית בְּהַכֹּתִי בְּאֶרֶץ
מִצְרָיִם: (יד) וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה

תרגום אונקלוס

בְּלֵילְיָא הָדֵין וְאֶקְטוֹל כָּל בּוּכְרָא בְּאַרְעָא
דְּמִצְרַיִם מֵאֱנָשָׁא וְעַד בְּעִירָא וּבְכָל טַעֲוַת
מִצְרָאֵי אֲעֲבִיד דִּינִין אֲנָא יְיָ: (יג) וְיְהֵי
דָמָא לְכוֹן לְאָת עַל בָּתַּיָא דְּאַתּוּן תַּמָּן
וַאֲחֱזֵי יַת דָּמָא וְאֶיחוּס עֲלֵיכוֹן וְלָא יְהֵא
בָּכוֹן מוֹתָא לְחַבָּלָא בְּמִקְטָלִי בְּאַרְעָא
דְּמִצְרָיִם: (יד) וְיְהֵי יוֹמָא הָדֵין לְכוֹן

רש"י

ונהענדס חת ונרנע חחד כיון לוקין: כל נכור
נחרן מנרים. חף נכורות לחריס והס נמנרים.
ומין חף נכורי מנדים שנחקומות לחריס ת"ל
(תהלים קל"ו) למכה מנרים נבכוריהם: מחדש
ועד נהמה. מי שהחיל נעניה מחלה ממנו
מחחלת הפירעונות: וכל חלהי מנדים. סל עץ
נרקנת וסל חתכת נמסת ונחכת לחרן: חעשה
שפטים חני ה'. חני נעלמי ולח ע"י סלוח: (יג) והיה
הדם לכם לחות. לכם להות ולח לחריס להות.
מכחן שלח נתנו הדם חלח חנפנים: ורחיתי חת
הדם. הכל גלוי לפניו חלח חתר הקב"ה נותן חני חת עיני לרחות שחתם עסוקים נמלותי ופוסח חני
עליכם: ופסחתי. וחחלתי ודומ' לו (ישעי' ל"ח) פסוח והמליט, וחני חומר כל פסיחה ל' דלוג
וקפיצה. ופסחתי מדלג היה מנהי ישרחל לפחי מנרים שהיו שרויס זה נחוך זה. וכן (מלכים
ח' י"ח) פיסחים על שני הסעיפים וכן כל הפסחי' הולכי' נקופלי'. וכן פסוח והמליט מדלגו ומחלטו
מפני הומחיי: ולח יהי' נכם נגף. לחבל הוסיף הוח נחלרי'. הרי שהי' מלרי נניחו של ישרחל וכול ומלט
ת"ל ולח יהיה נכם נגף לחבל הוסיף שנחיכם. הרי שהיה ישרחל נניחו של מלרי שומע חני ועקם

באור

שם חג הפסח) לשון פסיעה עכ"ל: (יב) ובכל אלהי מצרים וגו', לפי שהי' נושח נאלהי
מנדים ולמד מי ה': (יג) והיה הדם לכם לאת, סימן לנפשם ולח יהי נשמעכם נעקת
המנדיים נמות נכוריהם נעבו' המכחית, כי נעבו' הדם שלפי דומה מפסח עליכם
ולח

(י) וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר
וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ
תִּשְׂרְפוּ: (יא) וְכָכָה תְּאכְלוּ אֹתוֹ
מָתְנֵיכֶם חֲגֻרִים נַעֲלֵיכֶם
בְּרַגְלֵיכֶם וּמַקֵּלְכֶם בְּיֶדְכֶם
וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן פֶּסַח הוּא
לַיהוָה: (יב) וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ

תולדות אהרן הותירו פנח כ"ד, ג'. קנ"ג ח'. פסחים ס"ג, פ"ז, ק"כ ג'. יבמות ע"ז. כתובות ט"ז. סוטה ג'. זבחים נ"ו. חולין נ"ח. קי"ח. תמורה ד', ג': והנותר יבמות ע"ד, ח'. תמורה ז', ג': בקר נדרים ט', ח': בחפזון נדרים ט', ח'. פסחים נ"ז, ח'. ק"כ ג'. זבחים נ"ז, ג': פסח פסחים נ"ז, ח': ועברתי נדרים סה. פסחים ק"כ ג':

תרגום אונקלוס

וְעַל גַּוֵיהּ: (י) וְלָא תַשְׁאֲרוּן מִנֵּיהּ עַד
צַפְרָא וְדִישְׁתְּאַר מִנֵּיהּ עַד צַפְרָא בְּנוּרָא
תּוֹקְדוּן: (יא) וּכְדֵין תֵּיכְלוּנֵיהּ חַרְצֵיכוֹן
יְהוֹן אֲסִירִין כְּסֵיבוֹן בְּרַגְלֵיכוֹן וְחוּטְרֵכוֹן
בִּידְכוֹן וְתֵיכְלוּן יָתֵיהּ בְּבֶהָלוּ פִּסְחָא הוּא
קֳדָם יְיָ: (יב) וְאֶהְגְּלֵי בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם

חק זה כחות סהוח כל נסכו מכלס: (י) והניתר
מהנו עד נקר הם ת"ל עד נקר כעס שניים ניתן
נקר על נקר בהנקר הבעת הנן סהמ' ונח הכתו'
נהקדי' בחניר נחכילם מעלות הסבחר זהו נפי
הסתנו ועוד הינם חתר נהי סהינו נסרף בי"ט
הנח תנחרת וכן הירסנו והניתר מהני נקר רחמן
ע"י נקר בני העתיד ותסרפני: (יא) מתניכם
חגורים. מזומנים לדרך. נחפזון. נ'נהלה ומהירות
הוא (שמות ח' כ"נ ויהי יום נחה נלנת. (מלכים נ' ז') חסר הללויהו חיים נחחפזם: כפח הוח נה'.
הקנון הוח קרוי פסח על שם הדלוג ופסחיה סהקנ"ה מדלג ונתי ומרחם ונתן נתי מלריס וקופן
מהנרי למנרי ומרחם המלני נהלע יהסם עלי על עניהיהו נפם נהי' ד"ח דנך הלוג וקבילה זכר
לנהו שקרוי פסח וגם כסק"ח ל' פסיעה. (יב) ועברתי. כתנך העונר מהקים נהקום

באור

כל נשרו משלם: (יא) מתניכם חגרים. מזומנים לדרך: בחפזון. לשון נהלה ומהירות. כמו ויהי דוד נחפז ללכת (שמואל ח' כ"נ כ"ו). חסר הללויהו חרס נחחפזם (מלכים נ' ז' ט"ו) וכי' זה נפסח מלריס לנך. וכלל שכל מלוה שהיה נעוף הפסח כעין כותל וכנירת עלם וגלי ודומיהם, מלוה לדורות, חנל כל מלוה שהיה נאוכלין, כעין חבירת החנים ונהינת הדם על המזקוף ודומיהם, מינוי רק נפסח מלריס: פסח. לשון דלוג וקפילה ממקו' למקום נעזיבת המקום שניהם. נל"מ (חיבורשפרינגען מן וויבערשרייבען). כלומ' הקנון קרוי פסח על שם הדלוג. הקנ"ה מדלג ומניח חת נתי יחדחל לכנות הנכודים שנתי החלריס. ולשון רש"י דרך דלוג וקפילה זכר לשמו שקרוי פסח וגם פסק"ח (הוח

יֹאכְלוּ אֹתוֹ בְּהָחִם: (ח) וְאָכְלוּ אֶת־
הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי־אֵשׁ
וּמַצּוֹת עַל־מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ:
(ט) אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל
מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם כִּי אִם־צְלִי־אֵשׁ
רֹאשׁוֹ עַל־כְּרָעָיו וְעַל־קִרְבּוֹ:

תרגום אשכנזי

וועדען: (ח) דאז פלייש
זאללען זיא דיזע נאכט נאך
עססען; אם פייער געבראט-
טען, אונד אונגעזויערט
בראד דאצו, מיט ביטטערן
קרייטערן זאללען זיא עס
פערצעהרען: (ט) עסמעט
אבער ניכט דאפאן האלב-
גאר אדער אין וואסמער גע-
קאכט; זאנדערן אם פייער
געבראטען, מיט קאפף,
קניאשטיקקע אונד אינגע-
ווייד

רש"י

תתנן ובניות הנקר בתון דרון נתוכו: (ח) חת הנשר.
ולח בידים ועלמות: על מנות ותבורים. כל עבב מר
נקר תבור ולוס לתכול תר זכר לויתברו חת חייהם:
(ט) חל תחכלו ממנו נח. שחינו נלוי כל נדכו קודתו
נח נל ערבי: ובשל מבושל. כל זה נחזקת נח תחכלו:
נמים. מנין לשחר מבקין ת"ל ובשל מבושל מ"מ: כי חם
נלי חם. למעלה בזר עליו נמנו' עשה וכתן הוסיף עליו
לח תעשה הל תהכלו תימו כי חם נלי חם: כרעיו. לילבי כלו כחזר עם כחבו ועם כרעיו ועם
קרבו נני מעיו ניתן לתיכו לחר הדחתן. וכ' על כרעיו ועל קרבו כ' על נבחתם כמו נלנחתם כתות שכן

תולדות אהרן

ואבלו נדכות ט'. ח'. פסחים ת"ח, נ'. פ"ה ח, ל"ו ח', ק"נ נ'. תגלה כ"ח, ח': צלי פסחים ע"ח. ח', ע"ו ח'. נ"מ קט"ו, נ': אל פסחים פ"נ, מ"ח נ', ל"ם נ', ול"ו ח'. ינמו' ע"ר, ח'. נ"מ קט"ו, נ'. חולין קט"ו, ח': ובשל פסחים ת"ח, ח': צלי פסחים ע"ר. ח', וע"ח נ':

תרגום אונקלוס

עַל בָּתַּיָא דְּיֵיכְלוּנָהִי בְּהוֹן: (ח) וְיֵיכְלוּן
יַת בִּסְרָא בְּלֵילְיָא הָדֵין טָוֵי נוּר וּפַטִּיר
עַל מָרֹרִין יֵיכְלוּנֵיהּ: (ט) לָא תֵיכְלוּן
מִנֵּיהּ כַּד חַי וַאֲף לָא כַד מְבַשְּׁלָא מְבַשֵּׁל
בְּמַיָּא אֱלָהֵין טָוֵי נוּר דִּישֵׁיהּ עַל כָּרְעוֹהִי

באור

נקף (ויקרא כ"ו ל"ו), דשקף, חנורה (שמות כ"ח כ"ה), מזקופי עכ"ל: (ח) צלי אש
ומצות, מוטעם בזקף, שאין תיבת ומצות מחוברת עם על מרדים, כי אם לוה תחלה
שיאכל הפסח צלי ויאכל מצות עמו, וחזר וחזר על מרדים יאכלהו, מוסב על הבשר
הנזכר למעלה, לוה בחכילת המצות ולא לוה בחכילת המרורים רק למד שיאכלו את
הבשר עם מרורים, שאין במרורים מצוה, רק להאכלו הבשר עמהם, ואם אין בשר אין
מרורים, וגם אינם מעכבים הבשר, ואם אכל פסח ולא אכל מרורים ידי פסח יצא, כי
המצוה בפסח כמו המצוה בשלא כל אחת לוחה בפני עלמה, גם על המצות חזר ולוה
בערב תאכלו מצות (להלן בפסוק י"ח), מפי' בפני עלמן בדעת דבותינו ז"ל, אבל
במרורים לא בתבו לוני להאכלם בפ"ע (מדברי הרמב"ן), ועל כמו עם, וקבים כמוהו:
(ט) אל תאכלו מבושל בא, שאינו שלוי כל צרכו יקרא בא בלשון ערבי: ובשל, אם תתבל
ופילושו שהוא מבושל במים, כי גם שלי אם יקרא מבושל בלבתיב ובשלת ואכלת (דברים ט"ז ז'),
ויבשלו הפסח בתם כתשפט (ד"ה ג' ל"ה י"ג), כי ענין הבשול הוא שתקון לעודך האכילה,
בל"א (בתור ווערדען תו גוט וויבשען), בין שיהי' בתם או במים. והמבושל בתם יקרא שלי,
ולוה שלא יאכלו תותו לא בא ולא מבושל במים: ראשו על כרעיו, לולהו כלו כאחד עם
דאשו ועם כרעיו ועם קרבו, בני מעיו נותן לתוכו תחר הדחתו, ולשון על כרעיו ועל
קרבו כלשון על בחתם (לקמן ב"א). כמו בבחות' כמות שכן, אף כאן כמות שהוא,

כל

בא יב

אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה
וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל קְהַל עֲדַת־
יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבָּיִם: (ז) וְלָקְחוּ
מִן־הַדָּם וְנָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת
וְעַל־הַמַּשְׁקוֹף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר־

תילדות אהרן ושחטו פסזיס כ"ד, ח', ע"ח ג'. קדושין מ"ח, ג', ות"ג ח': הערבים פסחים נ"ט, ח'. וס"ח ח': הבתים פסחים ס"ו, ח':

תרגום אונקלוס

לְיַרְחָא דֵּרִין וְיֵכְסוּן יְתֵיהּ כָּל קְהָלָא
כְּנִישְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל בֵּין שְׁמָשָׁיָא: (ז) וְיִסְבּוּן
מִן דְּמָא וְיִתְּנוּן עַל תְּרֵין סַפָּיָא וְעַל שַׁקְפָּא

תרגום אשכנזי נח

וואחרונג האלטען, ביז אויף דען פֿירצעהנטען טאג דיזעם מאָנאטהם: אלכדען זאָלל דיא גאנצע פֿערזאמלונג דער געמיינדע ישראל'ס עס שלאכטען צווישען דען בייֿ־ דען אבענדען: (ז) פֿאָן דעם בלוטע זאָללען זיא נעהמען, אונד אויף דיא בייֿדען טהיר־ פֿפֿאָסטען טהון, אונד אויף דיא אָבערשוועללע; אן דען היוזערן, וואָרין זיא שפייזען וועד־

רש"י

מם שלש ניס כן נפסח דורות הי' כ' תתיח נן חרס חומד הרי הוח חומר (יחזקאל ט"ו) ואעגור עליך וחרחן וכתיב עתן עת דודים הגיעם שנשבעתי לחנרהם שתגאל חת נניו ולח חיו נידם מנות להתעסק נהם כדי שיגאלו שנאמ' (שם) ואח ערום וערים ונתן לגם שתי תנות דם פסח ודם תינם שתלו נחוצו הלי' שנ' (יחזקאל ט"ו) מתנוסס' נדתיך נשני דתי' וחות' (זכדי' ט') גם חת נדם נריתך שלחיו חסיכין תנוך חין תיש נו ושקיו שטופים נע"ח חשר לכם תשכו וקחו לכם משכו ידיכם תע"ח וקחו לכם נחן של תגיים: ושחטו חותו. וכי כגן שוחטין חלח משלוחו של חדם כחותו: קהל עדת ישראל. קהל ועדה וישראל. משלו חמרו פסחי לגוי נשחטין נב' כתות זח"ז נכנסה כת ראשי' נעלו ללחות העזרה וכו' כדאית' נפסחים: נין הערבים. משש שעות ולמעלה קדוי נין הערבים שמזרח נוטה לגית משוחק ל' ערוב. ול' נין הערבי' נרא' לעיני חותן שעות שנין עלית היום לעלית הלי' עלית היום נתחלת משע שעות חלי יגטו גללי ערב, ועלית הלילה נתחלת הלילה, ערב לשון נשף וחשך כמו ערנה כל שמחה (ישעי' כ"ב י"ג) עכ"ל: (ז) המזוזת. הם העמודים הזקופים מגדי הפתח, והמשקוף הוח מפתן העליון המלמה לעין כל נכניסת הנית, כמו ויזקף מגימלך (נרחשית כ"ו ח'), ולשון רש"י המשקוף, הוח העליון שנדלת סוקף עליו כשסונרין חותו ליגטי"ל נלע"ז לינט"ח ונל"ח (יבערשוועללע), ולשון שקיפה חנגיה, כמו קול עלה

נדף

(דיח חָבינרשוועלע Linteau, (ו בלע"ז

באור

למטרח ז'שמרנו כל מחד נניתו: בין הערבים, המשקל הזה נופל תמיד על מספר שני' כמו ידים רגלים מזנים ודומיהם, וכאן קנלת חז"ל שמשעה שנית ולמעל' עד תחלת שקיעת החמה הוח זמן שחיטת הפסח, ויהי' מ"כ מז נין הערנים, וכתב רש"י ז"ל שלשון נין הערנים מותן שעות שנין עלית היום לעלית הלילה, עלית היום נתחלת ז' שעות מכי יגיעו גללי ערב, ועלית הלילה נתחלת הלילה, ערב לשון נשף וחשך כמו ערנה כל שמחה (ישעי' כ"ב י"ג) עכ"ל: (ז) המזוזות, הם העמודים הזקופים מגדי הפתח, והמשקוף הוח מפתן העליון המלמה לעין כל נכניסת הנית, כמו ויזקף מגימלך (נרחשית כ"ו ח'), ולשון רש"י המשקוף, הוח העליון שנדלת סוקף עליו כשסונרין חותו ליגטי"ל נלע"ז לינט"ח ונל"ח (יבערשוועללע), ולשון שקיפה חנגיה, כמו קול עלה

נדף

בא יב

אִישׁ שֶׂה לְבֵית־אָבֹת שֶׂה לַבָּיִת׃
(ד) וְאִם־יִמְעַט הַבַּיִת מִהְיוֹת מִשֶּׂה
וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֹב אֶל־
בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נְפָשֹׁת אִישׁ לְפִי
אָכְלוֹ תָּכְסוּ עַל־הַשֶּׂה׃ (ה) שֶׂה
תָּמִים זָכָר בֶּן־שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם
מִן־הַכְּבָשִׂים וּמִן־הָעִזִּים תִּקָּחוּ׃
(ו) וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד

תולדות אהרן שה פסחים פ״ח, ח׳, וע״ח׳: יגיעט פסחים ס״ט, ח׳ וב׳, ע״ט ח׳. תמורה ל׳, ב׳: במככת פסחים ל״ח, ח׳ וב׳: תכסו פסחים ל״ח, ח׳. סוכה מ״ג, ב׳. קדושין מ״ג, ח׳. זבחים כ״ג, ח׳: למשמרת ר״ה ז׳, ח׳. מנחות מ״ט, ב׳. ערכין י״ג, ב׳:

תרגום אשכנזי

כיליע, איין לאם פֿיר יעדעם
הויז: (ד) איזט אבער דיא
הויזהאלטונג צו געריגג,
געסטע איינעם לאכיגעם צו
זיין: זאָ זאָלל ער אונר זיין
נעכסטער נאכבאר זיך אויס-
זוכען נאך אנצאהל דער
פערזאָנען; איינען יעדען נאך
פֿערהעלטנים זיינעס עסעגם
זאָללט איהר צום לאמזמיע
מיט צעהלען: (ה) איין
יעהריגעס לאם מעגליכען
געשלעכטעס, אָהגע לייִ-
בעספֿעהלער מיכט איהר
האבען; איהר קענגט עס
פֿאָן שאפֿען אָדער פֿאָן צי-
גענפֿיה נעהמען: (ו) די-
זעס זאָללט איהר אין פֿער-
וואהרונג

רש״י

למספר חזק הרי שניו מיושין יכול שה אחד לכלן
ת״ל שה לזיה: (ד) והם ימעט הבית מהיות
משה. והם יהיה מועטין מהיות משה ח׳ שחין
יכולין לאכלו וינח ליד מוסר ולקח הוא ושכנו וגו׳
זהו משתעו לפי פשיטו ועוד יש בו מדרש נלמד
משהר שניתנו עליו יכולין להשתעל ולמניך ידיהם
היטנו ולהמנות על שה אחד אף אם עלו לעשרים
ידיהם ולפתיכר מהיות משה ימעטו נעוד משה
קיי׳ נהיותו בחייס ולא משנחט: נמכסת. חשנון
וכן (ויקרא כ״ז) מכסת הערכך: לפי אכלו. הרחוי לאכילה פחות לאוכל וזקן שחינו יכול לאכול כזית:
תכסו. תתמנו: (ה) תמים. בלא מום: בן שנה. כל שניתו קדוי בן שנה כלומר שגילה שנה זו: מן
הכבשים ומן העזים. הוא חזה אחד שהם שניהם נקראים צאן: (ו) והיו לכם למשמרת.
זהו לי׳ נקוד שטעון נקוד מחוס ד׳ יחיס קודם שחיטה ומשני מה הקדיס לקיחתו לשחיטתו ד׳ יחיס

תרגום אונקלוס

אַבָּא אִימְרָא לְבֵיתָא: (ד) וְאִם יְזָעִיר
בֵּיתָא מִלְאִתְמַנָאָה עַל אִימְרָא וְיִסַב הוּא
וְשֵׁיבֵיהּ דְּקָרִיב לְבֵיתֵיהּ בְּמִנְיַן נַפְשָׁתָא
גְּבַר לְפוּם מֵיכְלֵיהּ תְּהַמְּנוּן עַל אִימְרָא:
(ה) אִימַר שְׁלִים דְּכַר בַּר שַׁתָּא יְהֵי לָכוֹן
מִן אִימְרַיָא וּמִן עִזַיָא תְּכְבּוּן: (ו) וְיֵהֵי
לָכוֹן לְמַטְרָא עַד אַרְבְּעַת עַסְרָא יוֹמָא

באור

ומס היו בני המספחה מדוקין, סה לבית: (ד) ואם ימועט הבית, ומס יהיו מכאי הבית
מועטין מהיות -מסה סלא יוכלו למכלו כלו: בניכבת, חשבון, וכן מכסת הערכך
(ויקרא כ״ז כ״נ), וכמוהו המכס לה׳ (במדבר ל״א ל״ז) גם תכסו כתרגומו תתמנו,
והוא מפעלי הכפל, והכפל חסר במלת נמכס׳ גם מן המכס: (ה) תמים, בלא מום:
בן שנה, כל שניתו קדוי בן שנה, כלומר שגולד בשנה זו: מן הכבשים ומן העזים, מזה
או מזה, אפילו עז קדוי סה, שנמשך וסה עזים (דברים י״ד ד׳): (ו) למשמרת, כתרגומו
למעלה

בא יב

לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה: (ג) דַּבְּרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בֶּעָשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְיִקְחוּ לָהֶם

תולדות אהרן ראשון כ"ה ח', ג', וט' נ': דברו פסחים נ"ו, ח': בעשר פסחים ו', ג', ונ"ו ת': ויקחו פסחים נ"ח, ג'. קדושין ת"נ, ח'. נכורות י"נ, ח':

תרגום אונקלוס

הָדֵין לְכוֹן רֵישׁ יַרְחַיָּא קַדְמָאֵי הוּא לְכוֹן לְיַרְחֵי שַׁתָּא: (ג) מַלִּילוּ עִם כָּל כְּנִישְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל לְמֵימַר בְּעַסָּרָא לְיַרְחָא הָדֵין וְיִסְבּוּן לְהוֹן גְּבַר אִמְּרָא לְבֵית

רש"י

זייא אייך דער אנפאנג דער מאנאטהע; ער זאָלל אייך דער ערשטע זיין, צו אללען מאָנאטען דעם יאהרעס: (ג) זאגט דער גאנצען גע- מיינדע ישראל: אם צעהנ- טען דיזעם מאָנאטהס, זאָל- לען זיא זיך אויסזוכען, יע- דער איין לאם פֿיר זיינע פֿא- כזילינ

לנגנם נחדושם וחתר לו כשהיתה מתחדש יהיה לך ר"ח. וחין מקרח יולח תידי פשוטו על חדש ניסן ת"ל זה יהיה רחש לסדר מנין החדשים שיהח חייב קדוי בני סיון שלישי: הזה. נתקשם משה על סולש הלנגנם נחיון סיעור הרחש ותהיה רחויים לקדש וחרחם לו נחלנע חת הלנגנם נדקיע ות"ל כזה רחה וקדש. וכיולד הדחהו והלח לח היה נדבר עתו חלח ניום שנחתר ויהי ניום דבר ה' ניום לוחו תן היום חשר לום ה' והלחם חלח סתום לשקיעת החת' נחתר לו פרשה זו וחרחהו עם חשכה: (ג) דברו חל כל עדת. וכי חיכן חדבר והלח כבר נחתר חתם תדבר חלח חולקין כבוד זה לזה וחומרים זה לזה לתדבי וחדבור יולח תבין בניהם כחלו סניהם תדבריה: דברו חל כל עדת ישרחל בעשור לחדש. דברו היום נר"ת שיקחוהו בעשור לחודש: הזה. פסח מלריס תקרו בעשור ולח פסח דורות: שה לבית חבות.

באור

י"ג שעות ותשל"ג חלקי שעה, יקרח חדש ימים לו חדש והיום הרחשון ממנו יקרח נחש חדש. לו חודש לבדו, ילמד חדש ושנת (ישעיה ס' י"ג), חדשיכם ומועדיכם (שם י"ד), והטעם יום חדוש לוד הלנה, וזמן תקופת השמש מנקודה לחת נגלגלו עד סובו שנית חל הנקודה היום, יקרח שנה, ושנה פעמים שנים עשר חדשי הלנה ופעמים שלשה עשר כיולע, כי שנת החמה שס"ה יום וקלוב מרביעית היום, והנה לחדי חדשים הם הימים הרחשונים של החדשים ולחם חדשים הוח החדש הרחשון מחדשי השנה: לכם ראש חדשים, שימנו לותו ישרחל חדש רחשון וממנו ימנו כל החדשים שני ושלישי עד תשלום השנה שנים עשר לו שלשה עשר חדשים, כדי שיהיו' שזה זכרון לנס הגדול של יליחת מלריס, כי שכל עת שמציל החדשים יהי' הנס נזכר, ועל כן חין לחדשים שם שתורה, כי חלה השמות ניסן חייר וזולתם שמות פרסיי' הם ולח ימלחו דק שספרי שניחי שבל ושמגילת חסתר, חבל שתורה יחמר שחדש השליסי (לקמן י"ט ח'), ויהי שנה השנית שחדש השני (שמדבר י' י"ח), ושחדש השניעי וגו' (שם כ"ט ח'), וכמו שתהי' הזכירה ניום השנת שמנותינו ממנו לחך שנשת שני שנשת כך הזכירה יליחת מלריס שמנותינו חדשי השנה לגמולה היות: ראשון הוא לכם, השעם שחינו הלחשון שנה, שחרי תחלת שנותינו מתשרי לכתיב ומב המסיף תקופת השנים (שמות ל"ד כ"ג), וכתיב שלחת השנה (שם כ"ג י"ו), חבל הוח לחשון לנו לשם שיקרח לו לזכר גחולתינו (מדברי הרחב"ן): (ג) בעשר לחדש הזה. דברו היום נר"ח שיקחו נעשר לחדש. והזה נקוד שחתיב חע"פ שהוח מוסב חל ויקחו לכם, לפי שהוח מוסב גם על הפסוקים הבחים עד יהי' לכם למשמרת וגו', וכך ענינו נעשר לחדש הזה יעשו כולם, יקחו לכם וגו': שה לבית חבת, למשפחה חחת,

ולם

בא יא יב

אֵלָיו: ם (ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה לֹא־יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פַּרְעֹה
לְמַעַן רְבוֹת מוֹפְתַי בְּאֶרֶץ
מִצְרָיִם: (י) ומֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ
אֶת־כָּל־הַמֹּפְתִים הָאֵלֶּה לִפְנֵי
פַּרְעֹה וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב
פַּרְעֹה וְלֹא־שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ ם

יב (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
וְאֶל־אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם לֵאמֹר: (ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה

תרגום אשכנזי

ענטבדאנגטעם צאָרן:
(ט) דער עוויגע האטטע
דיזעם דעם משה שאָן פֿאָר-
הער געזאגט: פרעה ווירד
אייך קיין געהאָר געבען:
דאמיט מיינע וואונדער אים
לאנדע מצרים דעסטאָ מעהר
ווערדען: (י) נון האטטען
משה אונד אהרן אללע דיזע
וואונדער פֿאָר פרעה גע-
טהאן: אללין דער עוויגע
לים דאז הערין דעם פרעה
הארט זיין, אונד ער וואָלל-
דע דיא קינדער ישראל ניכט
אויס זיינעם לאנדע לאסטען:
יב (א) דער עוויגע שפראך
צו משה אונד אהרן
אים לאנדע מצרים, ווי
פֿאָלגט: (ב) דיזער ניאָנאטה

תולדות אהרן ויאמר כ"ם כ"ג, מ'. מנחות כ"ט, ח': החדש נדכות י', ג'. מנת פ"ו, ג', וקת"ז, ג'. פסחים ו', ג'. כ"ם ו', ח', וכ' ח', וכ"ג ח'. וכ"ם ג'. מנלה כ"ט, ח', ול' ח'. כנהדרין י"ג, ג'. עקדים ת"ב, פט"ו:

רש"י

ונח מלפניו: נחרי חף. על שחתר לו חל תוסף רחות פני: (ט) לתען רבות מופתי. תכת נכורות וקריעת יס סוף ולנער חת תנרים: (י) ותשם ויחזק עשו וגי'. כשר כתב לנו זאת נכל התופתים ולח שנחי כחן חלח נשניל לפתכם לפרשם של חחריה:

יב (א) ויחמר ה' חל משה וחל חהרן. בשניל שחהרן עשה ושרח שמופתי' כיחש חלק לו כבוד זה שמנוים רחשונים שכללו עם משה שנחמר: שחרן תנרים. חין לכרך חו היגו חלח שחוך הכרך ת"ל כנחתי חת העיר וגו'. ומה תשלה קלה לח התפלל שחוך הכרך לפי שהיתה מלחת בילולים דבור חמור כזה לח כ"ם: (ב) החדש הזה. הרחהו

תרגום אונקלוס

פַּרְעֹה בְּתֻקְפָּא דְנָגָז: (ט) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
לָא יְקַבֵּיל מִנָּכוֹן פַּרְעֹה בְּדִיל לְאַסְגָּאָה
מוֹפְתַי בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם: (י) ומֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
עֲבָדוּ יָת כָּל מוֹפְתַיָּא הָאִלֵּין קֳדָם פַּרְעֹה
וְאַתְקֵיף יְיָ יָת לִבָּא דְפַרְעֹה וְלָא שַׁלַּח
יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעֵיהּ:

יב (א) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן בְּאַרְעָא
דְמִצְרַיִם לְמֵימָר: (ב) יַרְחָא

באור

(ט) ויאמר. וכגד מחר, כמשפט הלשון נכמה מקומות, וכן מתורגם נל"ם: לא ישמע אליכם פרעה. כלומר נכל מכה ומכה הי' חומר הקנ"ה למשה ולחהרן לח ישמע מליכם עד לנסוף: (י) ויחזק ה', נכל פעם ופעם:

יב (יא) ויאמר, הזכיר המלוה הרחשונה שלוה הקנ"ה חת ישרחל על ידי משה ואהרן, והיתה נחתן מלויס, כי שחר המלוות שנתורה יש מהן נהר סיני ויש מהן נחהל מועד ויש מהן נערנות מואב: (ב) החדש, זמן סנוד הלנגה מחדושה לחדושה כ"ט יום

וְכָמֹהוּ לֹא תִסָּף׃ (ז) וּלְכֹל | בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לֹא יֶחֱרַץ־כֶּלֶב לְשֹׁנוֹ
לְמֵאִישׁ וְעַד־בְּהֵמָה לְמַעַן
תֵּדְעוּן אֲשֶׁר יַפְלֶה יְהוָה בֵּין
מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל׃ (ח) וְיָרְדוּ
כָל־עֲבָדֶיךָ אֵלֶּה אֵלַי וְהִשְׁתַּחֲווּ־
לִי לֵאמֹר צֵא אַתָּה וְכָל־הָעָם
אֲשֶׁר־בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֵי־כֵן אֵצֵא
וַיֵּצֵא מֵעִם־פַּרְעֹה בְּחֳרִי־

תולדות אהרן ולכל נזכיה כ"ו, נ': וירדו זכיה ק"נ, ח'. מנחות כ"ח, ח': ויצא זכיה ק"נ, ח':

תרגום אונקלוס

דִּיכְוָתָהּ לָא חֲוַת וְדִיכְוָתָהּ לָא תּוֹסִיף׃
(ז) וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא יְנַוֵּיק כַּלְבָּא
בְּלִישָׁנֵיהּ לְמִגְבַּח לֶמְאָנְשָׁא וְעַד בְּעִירָא
בְּדִיל דִּי תִדְּעוּן דְּפַרֵישׁ יְיָ בֵּין מִצְרָאֵי
וּבֵין יִשְׂרָאֵל׃ (ח) וְיַחֲתוּן כָּל עַבְדָּךְ אִלֵּין
לְוָתִי וְיִבְּעוּן מֵנִּי לְמֵימַר פּוֹק אַתְּ וְכָל
עַמָּא דְּעָמָּךְ וּבָתַר כֵּן אֶפּוֹק וּנְפַק מִלְּוָת

רש"י

נבלה ולתת לקיצני הסנהדרין שתף הכתוב מתעניתם נהם ומתאוים נפשם: וכל נביר בהמה. לפי שהיו עובדין להם. כשהקב"ה נפרע מן האומות נפרע מתוכיהם: (ז) לא יחרץ כלב לשונו. תותר חגי סהות ל' שנן לא יסנן וכן (יהושע י') לא חרץ נפשי ישראל לחיים חת לשונו לא סנן. אז תחרץ תשתנן. (ישעיה מ"ח) למורג חרוץ שנים. (תהלי כ"ח) תחצנת חרון הדם תריק ושנון. (שם י') ויר חרוצים תעשיר חריפים סוחרים שניהם: חזר ופלה. יפלה: (ח) וירדו כל עבדיך. חלק כבוד למלכות שהרי נסוף ירד פרעה בעלמו חליו גדולה ותחר קומו נחו מתוך עמי ולא תחר לו משה מתחלה וירדת חלי והשתחוית לי: חזר ופלך. המלכים חזר עלתך והלוכך: ותחרי כן. חנה. עם כל העם מחלקן: ויצא פרעה. כשנחר נגדיו

באור

(ז) לא יחרין כלב לשנו. לשון רש"י תומר מצי שמוע לשון שנון, לא יסנן, וכן לא חרן לנגי ישראל למיס מת לשונו (יהושע י' כ"מ). לא שנן, אז תחרן (שמואל ג' ה' כ"ך). תשתנן, למודע חרון (ישעי' מ"מ ט"ו). שנון, מחשנות חרון (משלי כ"מ ה'), מרס חריף ושנון, ויך חרולי' תעשיל (שם י' ך), חריפי' סוחרים שנוני' עכ"ל, והכוונה שכולי ישראל מפילו קול נגוח של מזיקי המיות לא יזיק לותם: יפלה, יבדיל: (ח) וירדו כל עבדיך, חלק כבוד למלכות, שהרי נסוף ירד פרעה בעלמו חליו גדולה ותחר קומו נחו מתוך עמי, ולא תחר לו משה מתחלה וירדת חלי והשתחוית לי:

תרגום אשכנזי · נו

ווירד: (ז) אללען קינדערן ישראל'ס אבער זאָל קיין הונד דיא צונגע רעגען, וועדר געגען איינען מאן נאָך געגען פֿיה: דאמיט איהר ערקענגעט, דאם דער עווי־גע איינען אונטערשיד מאכט, צווישען מצרים אונד ישראל: (ח) זאָדען וועדען דיזע דיינע בעדיהנטען אללע צו מיר הראבקאָמען, זיך נעגען מיך ביקען, אונד שפרעכען: רייזע דוא, אונד דאז גאנצע פֿאָלק דאז דיר פֿאָלגט, הערנאך וועדע איך רייזען; היראויף גיני ער פֿאָן פּרעה הינוועג מיט

ענט־

כֹּה אָמַר יְהוָה כַּחֲצֹת הַלַּיְלָה
אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרָיִם: (ה) וּמֵת
כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר
פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד
בְּכוֹר הַשִּׁפְחָה אֲשֶׁר אַחַר
הָרֵחַיִם וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה:
(ו) וְהָיְתָה צְעָקָה גְּדֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם אֲשֶׁר כָּמֹהוּ לֹא נִהְיָתָה
תולדות אהרן כחצות נזכות ג', נ', ול' ח':

תרגום אשכנזי

עווינע געשפראכען: וועז עם מיטטערנאכט זיין ווירד, צייגע איך מיך דורך מצרים: (ה) זאָ זאָלל אללעם ערשט־געבאָרנע איכ לאנדע נמצרים שטערבען, פֿאָן דעם ערשט־געבאָרנען פרעה׳ם, דער אויף זיינעם טהראָנע זיטצען זאָללטע, ביז אויף דעם ערשטגעבאָרנען דער שקלא־ווין, דיא הינטער דער האנד־מיהלע זיטצט: זאָ וויא אל־לעם ערשטגעבאָרנע דעם פֿיהעם: (ו) עם ווירד אין העפֿטיגעם געשרייא זיין איכ נאנצען לאנדע מצרים. דערגלייכען ניא געוועזען, דערגלייכען אויך ניא ווידער זיין

ווירד

תרגום אונקלוס

וְיֵ בְּפַלְגוּת לֵילְיָא אֲנָא מְהַגְלֵי בְּגַו מִצְרָיִם:
(ה) וְיִמוּת כָּל בּוּכְרָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם
מִבּוּכְרָא דְפַרְעֹה דְיָתִיב לְמֵיתַב עַל כּוּרְסֵי
מַלְכוּתֵיהּ עַד בּוּכְרָא דְאַמְתָא דִי בְבֵית
דֵּיחַיָא וְכָל בּוּכְרָא דִבְעִירָא: (ו) וּתְהֵי
צְוָחְתָא רַבְתָא בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם

רש"י

זו סדרו מזונו תלפיו לד הוסיף נחות פניו: כחצות הלילה. כחלק הלילה נחצות כתו כעלות השחר (תהלי' קל"ד) נחצות חצם נמו זהו פשוטו ליסנו על חופניו שחין חצות שם דבר של חלי. ורבותינו דרשו כמו נחצות הלילה והתרו שחתר חצם כחצות דמשמע סמוך לו חו לפניו חו לחחריו ולח חתר נחצות ממש יטעו חלטנינהי פרעה ויחתרו חצם נדחי הוח חנל הקב"ה יודע עתיו ורגעיו חמר נחצות: (ה) עד בכור השבי. למה נקרו השבויים כדי שלח יחמרו ירחתם תבעה עלינו' ומניח פרעונות על חלדיס: מבכור פרעה עד בכור השפחה. כל הפחותי' מבכור פרעה וחבריס מבכור השפחה היו

באור

נכוחה שנדין נטלו מחלדיס מה שהשחילוס: (ד) כחצת הלילה. כחלק הלילה, ולין חצות שם דבר של חלי כי חם התקוד מן חלה כמו כעלות מן עלה. נחדות ספס (תהלים קכ"ד ג') מן חדה, כלות' כסיניע לותו הזמן שיחלה הלילה לחי יולח וגו', ונשעת מעשה נחשך הניע הזמן ההוח לחוי לומל ויהי נחלי הלילה נני"ת, זהו לפי פשוטו לדעת דס"י והדשב"ס ז"ל, ומסכיס למה שכתבנו למעלה נתיבת כשלחו. ומולם מלחמו המקיל עם הכ"ף גם על הענל, כמו ויהי כדמת חת המוס וגו' וכשמעו חת דנרי דנקה מחתו (נרחשית כ"ך ל'). כשמע עשו (שם כ"ז ל"ך): חני יוצא, הטעם על הנזרה היולחת מלפני השם: (ה) הישב על כסחו, הרלוי לשבת על כסחו מחליו, והזכיר הנכנך מכל מלריס שהוח נן המלך, והנגזה מהכל שהוח נכור השפחה: חשר חחר הרחים, ולחלן הוח חומר עך נכור השבי חשר נבית הבור (לקמן י"ג כ"ט), חלח שבני הפסוקים מחך הס, כי נכור השפחה כמו נכור השבי, כי השבוי' שפחים היו, והענך עוחן נבית המסורים, וגלילה שמים חותו נכור, כשבר הזכיר יוסף כי שמו חתי נכור (נרחשית מ' ט"ו): (ו) כניהו לא נחיתה, לשון זכר ולשון נקבה כחחד, כמו המחכה המחת והכשו (שם ל"ג ט'):

וְעַל־מִצְרַיִם אֲחַרְוֹ־כֵן
יְשַׁלַּח אֶתְכֶם מִזֶּה כְּשַׁלְּחוֹ
כָּלָה גָּרֵשׁ יְגָרֵשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה:
(ג) דַּבֶּר־נָא בְּאָזְנֵי הָעָם
וְיִשְׁאֲלוּ ׀ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ
וְאִשָּׁה מֵאֵת רְעוּתָהּ כְּלֵי־כֶסֶף
וּכְלֵי זָהָב: (ג) וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת־חֵן
הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם גַּם ׀ הָאִישׁ
מֹשֶׁה גָּדוֹל מְאֹד בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
בְּעֵינֵי עַבְדֵי־פַרְעֹה וּבְעֵינֵי
הָעָם: ס רביעי (ד) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה

תולדות אהרן דבר נכות ט'. ח':

תרגום אונקלוס

בְּתַר כֵּן יְשַׁלַּח יַתְכוֹן מִכָּא כְּשֵׁלְחוּתֵיהּ
גְּמִירָא תְּרָכָא יְתָרֵיהּ יְתַכּוֹן וְיִכָּא:
(ג) מַלֵּיל כְּעַן קֳדָם עַמָּא וְיִשְׁאֲלוּן גְּבַר
מִן חַבְרֵית וְאִתְּתָא מִן חֶבְרְתַּהּ מָנִין דְּכַסְפָּא
וּמָנִין דְּדָהָב: (ג) וְיַהַב יְיָ יַת עַמָּא לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי מִצְרָאֵי אַף גַּבְרָא מֹשֶׁה רַב לַחֲדָא
בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עַמָּא: (ד) וַאֲמַר מֹשֶׁה כְּדֵין אֲמַר

תרגום אשכנזי נה

אויף פרעה אונד מצרים ברינגען, זאָדען ווירד ער אייך ווּאָהל ציהען לאסען. דא ער ווירד ציהען לאסען, ווירד ער אייך זאָגאד פֿאַלּיג פֿאָן היר וועג טרייבען: (ג) זאגע אינצווישען דעם פֿאָלקע, דאם איין מאן פֿאָן זיינעם פֿרײַנדע, אונד איינע פֿרוי פֿאָן איהרער פֿרײַנדין, זילבערנעם־אונד גאָלדענעם געשירד פֿאָרדרע: (ג) דער עוויגע גאב אויך דעם פֿאָלקע גונסט אין דען אויגען דער מצרים; דער מאן משה זעלבסט וואר זעהר האָכגעאכטעט אים לאנדע מצרים, אין דען אויגען דער קנעכטע פרעה'ס אונד אין דען אויגען דעם פֿאָלקם: (ד) נון זעטצטע משה הינצו: זאָ האט דער עוי־

ריש"י

(ב) דבר נא. חין נא הלח לבין נקבה נוקבת תיין הזכרים על כן אלה יהיה תיתו נזיך תנדסם ועודים ועגי הימם קיים יהם ואחרי כן יצאי נכנית גיונלת קיים נהם: (ד) ויאמר משה כה אמר ה'. נעתיד לפני פרעה נאתרה לי נבואה

באור

וגו': כשלחו, לשון שלח, כשידבר על העתיד יאמר כשלח, וחולם על הסוס או העגל יאמר בשלח פרעה את העם (לקמן י"ג י"ז): כלה, הכל, כלכם ישלח, גבדים וגזים וטף ומקנה: (ב) וישאלו, (לשון הדפ"ס ז'ל) לשם מתנה גמורה כמו שאל ממני ואתנה גויים נחלתך (תהלים ב' ח') עכ"ל, וכ"כ לקמן (י"ב ל"ו) ויתן את חן העם, לתת להם נמתנה וכו', ויסלוס, מלרי ליפרמל, יפרמל היו הפולחים ומלרים היו המחזילים, הפלימו שאלתם ומתנ' היתה, מי שפולל את הבגד קרוי פולל, ומי שמוסר לו מה שפולל קרוי משאיל וכו', וינצלו את מלרים, עדיים הטוב מלפוזיטן שהלו ונתנו על בניהם ועל בנותיהם וכדכתיב ויתנצלו בני ישראל את עדיים מהר חורב (שם ל ג ו') עכ"ל. וכתי המת שלשון שאלה נופל גם על נקבת הדבר בלי חזרה וכן ממר נדעון משאלה מכם שאלה ותנו לי איש נזם שללו (שופטים ח' כ"ד), וכם כתבו לו ועשה אותו למפוד, וכי' פ"כ שאלה בלי חזרה, אלא שצין לוכך לחולית הכתוב ממשמעו, וכבר נתנו חז"ל תשובה

יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וַאֲנַחְנוּ לֹא־נֵדַע
מַה־נַּעֲבֹד אֶת־יְהוָה עַד־בֹּאֵנוּ
שָׁמָּה: (כז) וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב
פַּרְעֹה וְלֹא אָבָה לְשַׁלְּחָם:
(כח) וַיֹּאמֶר־לוֹ פַּרְעֹה לֵךְ מֵעָלָי
הִשָּׁמֶר לְךָ אַל תֹּסֶף רְאוֹת פָּנַי
כִּי בְיוֹם רְאֹתְךָ פָנַי תָּמוּת:
(כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֵּן דִּבַּרְתָּ לֹא־
אֹסֵף עוֹד רְאוֹת פָּנֶיךָ: פ

יא (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עוֹד
נֶגַע אֶחָד אָבִיא עַל־פַּרְעֹה

תרגום אשכנזי

מיכסען ווייר נעהמען, דעס עוויגען אונזערם גאָטטע צו דיהנען; ווייר וויכסען נאָך ניכט, ווען ווייר דעם עוויגען דיהנען וועדען, ביז ווייר דאהין קאָממען: (כז) דער עוויגע פֿערשטאָקטע דאס הערץ פרעה'ס, זאָ דאס ער זיא ניכט ווּאָללטע ציהען לאכסען: (כח) פרעה שפּראָך צו איהם: געהע הינוועג פֿאָן מיר, נים דיך אין אכט, דאס דוא מיין אנגעזיכט ניכט ווידער זיהסט! דען זאָבאלד דוא מיין אנגעזיכט ווידער זיהסט, זאָללסט דוא שטערבען: (כט) נשה שפּראָך: דוא האסט רעכט נערעדעט; איך ווערדע דיין אננעזיכט ניכט ווידער זעהען:

יא (א) היר שפּראָך דער עוויגע צו נשה: נאך איינע פלאגע ווילל איך

רש"י

דיהנו. (כט) כן דברת. יפה דברת ואזמנו דברת חמת סנה תוסיף עוד רחות פניך:

יא (א) כלה. נתירה כלה כליל כולכם יסלח:

תרגום אונקלוס

אויף

קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא וַאֲבַחְנָא לֵית אֲנַחְנָא יְדָעִין מַה נִפְלַח קֳדָם יְיָ עַד מֵיתָנָא לְתַמָּן: (כז) וְתַקֵּיף יְיָ יָת לִבָּא דְפַרְעֹה וְלָא אָבָה לְשַׁלָּחוּתְחוֹן: (כח) וַאֲמַר לֵיהּ פַּרְעֹה אִיזֵיל מֵעֲלָוֵי אִשְׁתַּמַּר לָךְ לָא תּוֹסֵיף לְמֶחֱזֵי אַפַּי אֲרֵי בְיוֹמָא דְתֵיחֱזֵי אַפַּי תְּמוּת: (כט) וַאֲמַר מֹשֶׁה יָאוּת מַלֵּילְתָּא לָא אוֹסִיף עוֹד לְמֶחֱזֵי אַפָּךְ:

יא (ה) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹד מַכְתַּשׁ חָד אֲיֵיתִי עַל פַּרְעֹה וְעַל מִצְרַיִם

באור

וכן בל"מ יאמר (קזויע) על כל החי: לא נדע מה נעבד, מיזה מין נבחר וכמה נקדיש ממנו: (כט) כן דברת, יפה דברת וזמנו דברת, שלא תוסיף עוד לבא לנגד פנינו, אלא לכי לאחיך ולאחי מאחך:

יא (א) ויאמר ה' אל משה, נראמדו לפני פרעה כאמר לו זה, שהרי תשובת מלפניו הוסיף רחות פניו, וקבל הכתוב בספורים, כי הפך אמר לו עוד נגע אחד והודיעו את הנגע היהו ואמר לו בחנות הלילה אני יולא בתוך מלריס וכל עבין הפרעה הטיח אבל לא הלה הכתוב להודיך באמילה שאמר הפך למשה, ואמר משה אחרי כן לפרעה כה אמר ה' וגו'

מִתַּחְתָּיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְלָכָל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אוֹר
בְּמוֹשְׁבֹתָם: שלישי (כג) וַיִּקְרָא
פַּרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לְכוּ
עִבְדוּ אֶת־יְהוָה רַק צֹאנְכֶם
וּבְקַרְכֶם יֻצָּג גַּם־טַפְּכֶם יֵלֵךְ
עִמָּכֶם: (כד) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַּם־
אַתָּה תִּתֵּן בְּיָדֵנוּ וְזִבְחִים וְעֹלֹת
וְעָשִׂינוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ: (כה) וְגַם־
מִקְנֵנוּ יֵלֵךְ עִמָּנוּ לֹא תִשָּׁאֵר
פַּרְסָה כִּי מִמֶּנּוּ נִקַּח לַעֲבֹד אֶת־

תולדות אהרן גם אתה הגינס י', נ'. ע"ז כ"ד, ח':

תרגום אונקלוס

ולְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֲוָה נְהוֹרָא בְּמוֹתְבָנֵיהוֹן:
(כג) וּקְרָא פַּרְעֹה לְמֹשֶׁה וַאֲמַר אִיזִילוּ
פָּלְחוּ קֳדָם יְיָ לְחוֹד עַנְבוֹן וְתוֹרֵיכוֹן שְׁבוֹקוּ
אַף טַפְלְכוֹן יֵיזֵיל עִמְּכוֹן: (כד) וַאֲמַר
מֹשֶׁה אַף אַתְּ תִּתֵּן בְּיָדָנָא נִכְסַת קוּדְשִׁין
וְעֹלָוָן וְנַעְבֵּיד קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא: (כה) וְאַף
בְּעִירָנָא יֵיזֵיל עִמָּנָא לָא נִשְׁאַר מְבֵיהּ מִדַּעַם אֲרֵי מִבֵּיהּ אֲנַחְנָא נָסְבִין לְמִפְלַח

תרגום אשכנזי נד

טע זיך ניאמאנד פֿאָן זיינער שטעללע, דרייא טאגע לאנג: אללען קינדערן ישראל'ס אבער שיען ליכט אין איהרע דען וואָהנונגען; (כד) פרעה ליס משה רופֿען, אונד שפראך: גיהעט הין, דיהנט דעם עוויגען, ניר אייער קליינעס אונד גראָסעס פֿיה בלייבע היר; אייערע קינדער אבער קאָננען מיטרייזען: (כה) משה: שפראך: דוא זעלבסט, מוסט אונס שלאכט אונד בראנדאָפֿפֿער מיט גע־בען, דאס וויר זיא דעם עוויגען אונזערם גאָטטע ברינגען: (כו) אונד אונזער אייגענעס פֿיה מוס אויך מיט גיהען, קיינע קלויע קאן צוריק בלייבען, דען דאפֿאָן מיס

רש"י

טיפסו יסרחל ורחו חת כליסס וכסילחו ויהי סוחלין מהן ויהי חומרי' חין נידיהו בלוס חומר לו חני רחיהיו בניהך ודמקו' פלוני הוח: (בד) יולב. יהח מולב דמקומו: (בה) גם חתה תתן. לח דיוך שתקנו ילך עמנו חלח תשלך תתן: (בו) פרסה. פרסת רגל פל"ט דלע"ז (ו: לח: נדע תה נעבוד. כתה תכנך העבודה שתח יסחל יותר ממה שיש

(ו בלע"ז Plaate, (דיח פֿוסוחהולע)

באור

גבולות, וזהו שאמר הכתוב שלח הזך וימשך (תהלים ק"ה כ"ח), כי הי' שלוח הזך לא חפיסת חור השמש גלגל. ויתכן שהי' חיך עד אחר מולגם שהי' גו ממש כדגדי דעותינו כאשר הוא גיס חוקיעוס נעדות ד"א עכ"ל, והוא הרמב"ע שכתב והנה גיס חוקיעוס יגא חזך עד שלא יוכל חדם להפריש גין יוס וגין לילה ויעמוד זה לפעמיס חמשה ימיס, ואחי הייתי שס פעמי' דעות עכ"ל: (כה) גם אתה, לא די שאקנו ילך עמנו אלא אשלך תתן: (כו) פרסה, פרסת רגל פלע"ט אלע"ז, גל"א (פֿוסוחהולע), והוא השעה התחתון מהרגל שהו עומד על הארץ, ונקרא כל החי על שס החלק ההוא, לפי שהוא מעמידו,

וכן

עַל־הַשָּׁמַיִם וְיִהְיֶה חֹשֶׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וְיָמֵשׁ חֹשֶׁךְ׃ (כב) וַיֵּט מֹשֶׁה
אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמָיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ־
אֹפֶל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
שְׁלֹשֶׁת יָמִים׃ (כג) לֹא־רָאוּ אִישׁ
אֶת־אָחִיו וְלֹא־קָמוּ אִישׁ

תרגום אשכנזי

פֿינסטערנים איבער דאז לאנד
מצרים וועדען, אונד דיא
פֿינסטערנים זאָלל אנהאלטן׃ (כב) משה נייגטע
זיינע האנד גען הימעל,
דא ווארד דיקקע פֿינסטער-
ניס אים גאנצען לאנדע
מצרים, דרייא טאגע׃
(כג) זיא זאהען אייגער דען
אנדערן ניכט, אונד עס רעג-

רש"י

על גו' ומשך על גולה יחזיק ויחזיק עוד׃ ויט.
כמו ויחט יש לגו תיבו' הרבה חסרות חל"ף לפי
שאין הנרת החל"ף נכרת כ"כ אין הכתיב מקפיד
על חסרו' כגון (ישעי' י"ב) נח יהל סס ערבי
כמו נח יחל נח יעט חלגו וכן (שמואל ג' כ"ג)
ותזרני חיל כמו ותחזקני. ותרגום תרגוס ל'
הפרים כמו נח יעוס נחר דיעדי קביל ניניח כתיניע
סמוך לחוך היוס. חבל אין הדבור מיוסב על הוי"ו
של ויעט לפי שהוא כתיב תחר ויהי חשך. ותדרש הגדה מותרו לשון מחסר נלהבים שהיה כפול ומכופל
ועד עד שהיה גו מחס׃ (כב) שלשת יחים. שלוש של יחים טדליי"נח נלע"ז (1. וכן שבעת יחים נבל
מקום שהיו"נח של יחים (2׃ ויהי חשך חפלה שלשת יחים. חשך של חושבל שלח רחו חיה את אחיו חותן
כ' יחים ועוד שלשת יחים לחריס חשך חוכפל על זה שלח קחו חיה מתחתיו. יושב אין יכול לעמוד
ועומד אין יכול ליושב. ולמה הניח עליהם חשך שיהו ניסרחל נאותו הדור רשעי שלח היו רואים
לנא' ואתו נשלשת ימי חפלה כדי שלח ירחו מלריס נמפלחם ויחחרו חף הם לוקיס כמוגו. ועוד

תרגום אונקלוס

עַל צֵית שְׁמַיָּא וִיהֵא חֲשׁוֹכָא עַל אַרְעָא
דְּמִצְרָיִם בָּהַד דְּיַעֲדֵי קֲבִיל לֵילְיָא׃
(כב) וְאָרִים מֹשֶׁה יָת יְדֵיהּ עַל צֵית שְׁמַיָּא
וַהֲוָה חֲשׁוֹךְ קְבִיל בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם
תְּלָתָא יוֹמִין׃ (כג) לָא חֲזוֹ גְּבַר יָת אֲחוֹהִי
וְלָא קָמוּ אֱנָשׁ מִתְּחוֹתוֹהִי תְּלָתָא יוֹמִין

---

1) בלע"ז *Troisaine*,
(היא דרייהייט, זיין געדריטטינט, ד. ה. חוים דרייוו חייגהייטען בעטטיהענדע)
2) *Septaine*, (חוים ניבען חייגהייטען בעטטעהענד, דיוו חונלחהל ניבען)

באור

כמו ויחט חנדים חנוסס (לקמן י"ד כ"ה)׃ (בג) שלשת יניים, שלוש של יחים
טדליי"נח נלע"ז, וכן שבעת יחים נכל חקום טויי"נח של יחים (רש"י), צריך להנקד
שְׁלָשֶׁת"כי שִׁבְעַת"כי, כחלו תחתר נל"ח (דרייהייט חו ניבענהייט) חן (דרייוו חו ניבען),
וכונת רש"י ז"ל להודיע שאיכו שם התואר (דרייוו חו ניבען), כי השם התואר לא יסתך
אל העלם אחד לו, ואי' צריך לומר שלשה יחים, שבעה יחים, לא שלשת יחים שבעת
יחים, ואולם הוא כשם התקדם למספר השלוש והשבעה: (בג) מתחתיו, מגיחו, לפי
פשוטו לא ידעו להיכן ילכו, ולשון הרמב"ן ז"ל כי לא אי' החשך הזה לפיסת אול השמש
שבא שמש ואי' כמו לילה, אבל אי' חשך אפלה, כלומ' איך עד אשר סירך מן השמי'
על כן אמר נטה את ידך על השמי' להוריך משם חשכה גדול' נופלת עליהם, והיתה
מכסה כל נר, כאשר בכל החפירות העמוקות ובכל מקומות החשך העלום לא יתקיים
הנר וכו', ועל כן לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו, ואלמלא כן היו משתמשין

מֵעָלַי רַק אֶת־הַמָּוֶת הַזֶּה: (יח) וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה וַיֶּעְתַּר אֶל־
יְהוָה: (יט) וַיַּעַשׂ יְהוָה כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיָּסַר הָעָרֹב מִפַּרְעֹה מֵעֲבָדָיו וּמֵעַמּוֹ
לֹא נִשְׁאַר אֶחָד: (כ) וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: (כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה יָדְךָ

מיר אבוועגדע: (יח) משה גינג פֿאָן פרעה הינוועג. אונד פֿלעהטע צום עוויגען: (יט) דער עוויגע ליס דען ווינד זיך וועגדען, אונד איינען זעהר העפֿטיגען וועכטע־ווינד וועהען, דער דיא הייא־שדעקקע אויפֿנאהם, אונד אין דיא בינזענזעע פֿערזענקטע; ניכט איינע איינצינע הייאשרעקקע בליב, אין דעם גאנצען בעצירקע פֿאָן מצרים: (כ) דער עוויגע פֿערשטאָקטע דאז הערץ פרעה׳ס: אונד ליס ניכט דיא קינדער ישראל׳ס ציהען:

(כא) דער עוויגע שפראך צו משה, נייגע דיינע האגד גען היממעל, זאָ זאָלל איינע פֿינ־

תרגום אונקלוס

(יח) וּנְפַק מִלְוָת פַּרְעֹה וְצַלִּי קֳדָם יְיָ: (יט) וְהַפֵּךְ יְיָ רוּחַ מַעֲרְבָא תַּקִּיף לַחֲדָא וּנְטַל יַת גּוֹבָא וּרְמָהִי לְיַמָּא דְסוּף לָא אִישְׁתְּאַר גוֹבָא חַד בְּכָל תְּחוּם מִצְרָיִם: (כ) וְתַקֵּיף יְיָ יַת לִבָּא דְפַרְעֹה וְלָא שַׁלַּח יַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (כא) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲרֵים יָדָךְ

רש׳י

(יט) רוח ים. רוח מערבי: ימה סוף. לומר לנו סוף היה תקלתו במערב כנגד כל רוח דרומית ונס במזרחה של חרן ישראל לעיכך רוח ים הקעו לחרבה ויהי סוף כנגדו. וכן תלינו לעיל תחומין סחוח פונה לנד תוכח שנ׳ מים סיף ועד ים פלשתים ומזרח למערב סוף פלשתים במערב היה שנאת בפלשתי (נפני ג׳) ושב חבל היה נוי כרתים: לא נשאר חרבה אחד. חף התלוחים שתלחו מהם: (כא) ויהי חשך. ויחשיך עליהם חשך יותר מחשכו

באור

בל״מ (גרינעם). וכוונת רש״י ז״ל להודיע שלא תפרש ירק בל״מ (קרויט), שאינו כופל על העץ, רק פירושו מלשון הידוקים שאין בעץ ובעשב הזכר: (יט) רוח ים, רוח מערבי, נהרא מערבא יש בלשון הקודש, בעבו׳ היס הגדול היולא מספרד ועוב׳ על חרן מלרים מל חרן ישראל ורוח לפאת מערב, ואינכו יס חוקינוס כי ישראל לא ידעו כל כך, ונקרא יס ספרד היס הגדול בעבו׳ שרחבו ג׳ מאות פרסאות וב״ח הימים שבחרן ישראל כיס סוף ויס כנדת ויס המלח אין בהם שיעי׳ רחב שלשים פרסה. (ברמב״ן): (כא) וימש חשך, כמו ולא יהל שם ערבי (ישעי׳ י״ב כ׳), כמו ולא יאהל, וכן כאן וימש כמו וימש כלות׳ החשך של לילה יאמר ויאפיל זמן מרובה שלא האירה הלילה עד שלשת ימים, וכן מתורגם בל״א, ומ״מ פותרו לשון ימוש שלהים שיעי׳ כפול ומכופל, עב עד שיעי׳ גו ממש [ולפ״ז שרשו מוש, ודא כמניב הפעיל מן הכפולים, כמו מן חלל, והוא יחל להושיע (שופטי׳ י״ג ה׳), וכן פי׳ הרמב״ע מנזרת ומוש, ולדעתו הוא מנחי העי״ן. ודא ויָמָשׁ במקום וימיש, כדרך הלילי והחילק להתחלף זה בזה, ועב״ז הוא מעניני, כמו ידיחם ולא ימיטון (תהלים קט״ו ז׳). ושב וימש על מלרים, כי ימלא בלשון יחיד,

כמו

נ גְּבֹל מִצְרַיִם כָּבֵד מְאֹד לְפָנָיו
לֹא־הָיָה כֵן אַרְבֶּה כָּמֹהוּ וְאַחֲרָיו
לֹא יִהְיֶה־כֵּן: (טו) וַיְכַס אֶת־עֵין
א כָּל־הָאָרֶץ וַתֶּחְשַׁךְ הָאָרֶץ
וַיֹּאכַל אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאֶת
כָּל־פְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר הוֹתִיר
הַבָּרָד וְלֹא־נוֹתַר כָּל־יֶרֶק בָּעֵץ
וּבְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּכָל־אֶרֶץ
מִצְרָיִם: (טז) וַיְמַהֵר פַּרְעֹה לִקְרֹא
לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר חָטָאתִי
לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם: (יז) וְעַתָּה
שָׂא נָא חַטָּאתִי אַךְ הַפַּעַם
וְהַעְתִּירוּ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְיָסֵר

מצרים נידער, אין נראָסער מענגע. פֿאָר דיזער צייט איז דערגלייכען הייאשרעק־קען ניכט געווען, אונד נאך דער צייט ווירד קיינע זאָלכע זיין: (טו) עס בעדעקטע דען שיין דער ערדע, זאָ דאס דיא ערדע פֿינסטער ווארד, פֿערצעהרטע אלעס גרוּעכס דער ערדע, אונד אללע פֿרוכט דעם בוימס, וואס דער האגעל צוריק גאלאסען; עס בליב ניכטס גרינעס, אן בוים אונד פֿעלדגעוועכס, אים גאנצען לאנד מצרים; (טז) פֿרעה אייליטע הירויף, משה אונד אהרן רופֿען צו לאסען, אונד שפראך: איך חאבע מיך אן דעם עוויגען, אייערם גאָטטע, אונד אן אייך פֿערגאנגען: (יז) פֿערצייהע דאָך מיין פֿערגעהען, גור דאָך דיזעס מאהל! פֿלעהט צום עוויגען אייערם גאָטטע, דאס ער נור דיזען טאָד פֿאָן

רש"י

מין וחד (ה"ג רח"ס ע"כ) וכתוכו נא היה ונח יהיה: (טו) כל ירק. עלה ירוק וירדו רח נלע"ז (ו: בלע"ז Verdure,

תרגום אונקלוס

מזיר

לַחֲדָא קֳדָמוֹהִי לָא הֲוָה כֵּן גוּבָא דְּבֻוָתֵיהּ וּבַתְרוֹהִי לָא יְהֵי כֵּן: (טו) וַחֲפָא יַת עֵין שְׁמְשָׁא דְּכָל אַרְעָא וְאֶתְחֲשׁוֹכַת אַרְעָא וַאֲכַל יַת כָּל עִסְבָּא דְּאַרְעָא וְיַת כָּל פֵּירֵי אִילָנָא דְּאַשְׁאַר בָּרָדָא וְלָא אִישְׁתְּאַר כָּל יָרוֹק בְּאִילָנָא וּבְעִיסְבָּא דְּחַקְלָא בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם: (טז) וְאוֹחִי פַרְעֹה לְמִיקְרֵי לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַאֲמַר חֲבִירִית קֳדָם יְיָ אֱלָהְכוֹן וּלְכוֹן: (יז) וּכְעַן שְׁבוֹק כְּעַן חוֹבִי בְּרַם זִמְנָא הָדָא וְצַלוּ קֳדָם יְיָ אֱלָהְכוֹן

באור

נא כמוהו, ונגדלו ידעו כי מכת המלהים היא שתין דגילות לנא כן נמחך הזמנים, ונס לותו המדנה שני' ניתי יומל מכה מאת המלהים היתה, לפיכך נאמר נס נס כמהו לא נהיה מן העולם (יומל ג' ג'): (טו) כל ירק, עלה ירוק וירקול"ת נלע"ז. רש"י, וכוח

פְּנֵי פַרְעֹה: ס (יג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה יָדְךָ עַל־
אֶרֶץ מִצְרַיִם בָּאַרְבֶּה וְיַעַל עַל־
אֶרֶץ מִצְרַיִם וְיֹאכַל אֶת־כָּל־
עֵשֶׂב הָאָרֶץ אֵת כָּל־אֲשֶׁר
הִשְׁאִיר הַבָּרָד: (יג) וַיֵּט מֹשֶׁה
אֶת־מַטֵּהוּ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם ס
וַיהוָה נִהַג רוּחַ־קָדִים בָּאָרֶץ
כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלָּיְלָה
הַבֹּקֶר הָיָה וְרוּחַ הַקָּדִים נָשָׂא
אֶת־הָאַרְבֶּה: (יד) וַיַּעַל הָאַרְבֶּה
עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיָּנַח בְּכָל

תרגום אונקלוס

פַּרְעֹה: (יג) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אָרֵים יָדָךְ
עַל אַרְעָא דְמִצְרַיִם וְייֵתֵי גוּבָא וְיִסַק עַל
אַרְעָא דְמִצְרַיִם וְייֵכוֹל יַת כָּל עִסְבָּא
דְאַרְעָא יַת כָּל דְאַשְׁאַר בַּרְדָּא: (יג) וְאָרֵים
מֹשֶׁה יַת חוּטְרֵיהּ עַל אַרְעָא דְמִצְרַיִם וַייָ
דַּבַּר רוּחַ קִידוּמָא בְּאַרְעָא כָּל יוֹמָא הַהוּא
וְכָל לֵילְיָא צַפְרָא הֲוָה וְרוּחַ קִידוּמָא נְטַל
יַת גוּבָא: (יד) וּסְלִיק גוּבָא עַל כָּל אַרְעָא
דְמִצְרַיִם וּשְׁרָא בְּכָל תְּחוּם מִצְרַיִם תַּקִּיף

תרגום אשכנזי נב

מאן יאגטע זיא הינאויף פַּאן
פרעה הינוועג: (יג) דער
עוויגע שפראך צו משה,
נייגע דיינע האנד איבער דאז
לאנד מצרים הין, אום דער
הייאשרעקקען ווילען, דא-
מיט זיא איבער דאז לאנד
מצרים קאָממען; זיא זאָללען
אללעם געווּעכס דער ערדע
פַּערצעהרען, וואס דער הא-
געל איבריג נעלאסטען האט;
(יג) משה נייגטע זיינען
שטאב איבער דאז לאנד
מצרים, דער עוויגע פַּיהרטע
אייגען אָסטווינד איבער דאז
לאנד דענזעלבען גאנצען
טאג אונד דיא גאנצע נאכט;
זאָ וויא דער מאָרגען וואַרד,
זאָ טרוג דער ווינד דיא
הייאשרעקקע הער: (יד) עס
קאם דיא הייאשרעקקע
איבער דאז גאנצע לאנד מצרים, אונד לים זיך אין דעם גאנצען בעצירקע פַּאן
מצרים

רש"י

הנגרים ועגדו חת ה': כי חותם חתם מנקטים. (חותם עגודה) נקטתם עד הנם נזנתם נהנהינו וחין דנך הטף לנזוח: ויובש חותם. הרי זה לשון קנר ולח פי' מי המנדש: (יב) נחרב. נסניל מכת החרנה: (יג) ורוח הקדים. רוח מזרחית: נשח חת החרנה. לפי סנח כשנדו סחלריס נדרומית מערנית היתה כחו שמסרם נמקום חחר: (יד) וחחריו לח יהיה כן. וחותו סהי' ניתו יותל סגחת (יהושל ג') כחושו לח נהיה חן העולם לחדשו סהיה כנד מסל מסה (כי סל יותל הי') ע"י מיוחן הרנה סהיו יחד חדש'ינק חסיל נזם חנל סל מסה

באיר

ויגרש, המגדש, נל"מ (ווען יאגטט): (יב) בארבה, נסניל מכת המלנה: ואחריו לא יהיה כן, נכתב על פי הנבואה, ודעת הרמב"ן נפסט הכתוב, כי נענן' שמכת המלנה נכילה לנא לפעמים נכל הדורות, ועוד שנמה זאת כדרך המקדים כי רוח הקדים נשמו, נעצוד זה ממד שהי' גדול ממך מכל מסד שהי' נמקרם העולם כי לפניו ומחריו מיכנו

וּבְבָקָרֵנוּ נֵלֵךְ כִּי חַג־יְהוָה לָנוּ׃
(י) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יְהִי כֵן יְהוָה
עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם
וְאֶת־טַפְּכֶם רְאוּ כִּי רָעָה נֶגֶד
פְּנֵיכֶם׃ (יא) לֹא־כֵן לְכוּ נָא הַגְּבָרִים
וְעִבְדוּ אֶת־יְהוָה כִּי אֹתָהּ אַתֶּם
מְבַקְשִׁים וַיְגָרֶשׁ אֹתָם מֵאֵת

תרגום אשכנזי

וויר רייזען, דען וויר האבען
איין פֿעסט דעם עוויגען:
(י) ער שפראך צו איהנען,
זאָ מאג דער עוויגע מיט
אייך זיין, וויא איך אייך אונד
אייערע קינדער. וועדט רי־
זען לאסטען: זעהט, איהר
האבט אייך באזעם פֿאָרגע־
נאָממען: (יא) ניכט דאָך!
איהר מאנסלייטע גיהט חין,
דיהנט דעם עוויגען, דען
דיזעם וואָללט איהר יא נור;

(י) (כאשר תשלח תתכם וגו'. לפי שהלך משלח גם
הנתן והנקד כאשר תחפוץ'): רחו כי רעה נגד
פניכם. כתרגומן. ומדרש חגדה שתעתי כוכב אחד
יש שמו רעה חמר להם פרעה רואה אני בהלטנינות
שלו חותו כוכב עולה בקריאתכם במזרח והוא פיזן
דם וחביות. וכשהטיו יתרחל בעגל ונקט הקב"ה
להרבות חמר תמיד בתפלתו למה יחמרו מצרים לחת'
נרעה הוליחם זו היא שחת' להם רחו כי רעה נגד
פניכם מיד ויגחם ה' על הרעה והבן חת הדבר
לדם מיכף שמל יהושע חות'. וזהו שנאת' (יהושע ה') היום גלותי חת חרפת מצרים מעליכם שהיו
חומרים לכם דם חנו רוחין עליכם במדב': (יא) לח כן. כאשר חמרתם להוליך הטף עמכם חלח לכו

וּבְתוֹרֵנָא נֵיזֵיל אֲרֵי חַגָּא קֳדָם יְיָ לָנָא׃
(י) וַאֲמַר לְהוֹן יְהֵי כֵּן מֵימְרָא דַיְיָ
בְּסַעֲדְכוֹן כַּד אֶשַׁלַּח יַתְכוֹן וְיָת טַפְלְכוֹן
חֲזוֹ אֲרֵי בִישָׁא דְּאַתּוֹן סָבְרִין לְמֶעְבַּד
לָקֳבֵיל אַפֵּיכוֹן מְסְתַּחֲרָא׃ (יא) לָא כֵּן
אֵיזִילוּ כְעַן גוּבְרַיָּא וּפָלְחוּ קֳדָם יְיָ אֲרֵי
יָתָהּ אַתּוּן בְּעָן וַהֲרִיךְ יַתְהוֹן מִלָּת אַפֵּי

לדם מיכף שמל יהושע חות'. וזהו שנאת' (יהושע ה') היום גלותי חת חרפת מצרים מעליכם שהיו
חומרים לכם דם חנו רוחין עליכם במדב': (יא) לח כן. כאשר חמרתם להוליך הטף עמכם חלח לכו

באור

לחוב: (י) כי רעה נגד פניכם, לחת חוסבים רעה בלבבכם כמו ונגד פניהם נבוניס
(ישעי' ה' כ"א). הטעם בלבבם ומחשבותיהם, ויתכן לפי הענין כי התכלית מסך מלין
יכוון המדם כאלו הוא נגד פניו, והוא מכוון חת דלכו מליו להזיגו, ויהי' כאלו חמר
לו שכוונתכם לרעה, וכן מתורג' בל"ח. והרמב"ן כתב ז"ל כי רעה וגו', כתרגומו זה
לשון רש"י, ומה טוב הי' שיפרשהו מליהו, והנוסחאות מן התרגום מתחלפות הן, יש
שכתוב בהן מלי ניסח דאתון סבירין למעבד לקבל מפיכון מסתחרת, ונראה לומר הנוסחא
שלפנינו לפרש הרעה שאתם חושבין לעשות שהוא לנגד פניכם להעיד בכם שאתם
רולים לנדוח, כלשון ויושיבו שנים מכשים בני בליעל נגדו ויעדהו לאמר (מלכים ה' כ"א י').
והוא כלשון ויצבו לנכל לחם (נרחמי' ל"ז כ"ה), ומסתחרו, קוס נח שהוא (שם כ"ז י"ט),
מסתחר, ויש נוסחאות כתוב בהן לקבל מפיכון למסתחרת, יאמר הנה הרעה הזאת
תזומנת לבוא לנגד פניכם כי עליכם תחזו', מלשון ולח תסב נחלה (במדב' ל"ו ז'), לח
תסתחר וכו', ועוד מלאתי בו נוסחא מחרת לית קבל מפיכון למסתחרת, יאמר מין
ההכרת פניכם להסב הרעה מחר בלבבכם, כי הכרת פניכם עמתה בכם עכ"ל: (יא) לא
כן, כאשר אמרתם להוליך הטף עמכם, אלא לכו הגברים: כי אתה, (דברים), כאשר
העירותיך בהקדמה מטעם הלשון בפעל' המין הנקבה בלשון העמים (נייטרום), לומר
בלשון נקבה: אתם מבקשים, בקשתם עד הנה לזבוח לה', ומין דבר הטף לזבוח:

הַעִבְרִי וַיִּפֶן וַיַּרְא מִצִּם פַּרְעֹה: (ז) וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי פַרְעֹה אֵלָיו עַד־
מָתַי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שַׁלַּח אֶת־הָאֲנָשִׁים וְיַעַבְדוּ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵיהֶם הֲטֶרֶם תֵּדַע כִּי אָבְדָה מִצְרָיִם: (ח) וַיּוּשַׁב אֶת־מֹשֶׁה
וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם מִי וָמִי הַהֹלְכִים: (ט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בִּנְעָרֵינוּ וּבִזְקֵנֵינוּ
נֵלֵךְ בְּבָנֵינוּ וּבְבֹנוֹתֵינוּ בְּצֹאנֵנוּ

נינג פֿאַן פרעה הינאויס: (ז) דא שפראכען דיא בע־
דיהנטען פרעה'ס צו איהם: וויא לאנגע זאָלל אונס דיזער
נאָך צום פֿערדערבען זיין? לאס דיא לייטע ציהען, דאס
זיא דעם עוויגען, איהדעם גאָטטע דיהנען! מערקסט
דוא דען נאָך ניכט דאס מצרים צו גרונדע גיהט? (ח) מאן בראכטע משה
אונד אהרן צורוק, אונד שפראך צו איהנען, גיהט
הין, דיהנט דעם עוויגען אייערם גאָטטע: ווער זינד
דען דיא דא ציהען זאָללען? (ט) משה שפראך, מיט
אונזערן יונגען אונד אלטען וואָללען וויר רייזען: מיט

אונזערן זאָהנען אונד טאָכטערן, מיט אונזערם קלייגען פֿיה אונד רינדפֿיה וואָללען

ווייר

תרגום אונקלוס

עַד יוֹמָא הָדֵין וְאִתְפְּנִי וּנְפַק מִלְוָת פַּרְעֹה:
(ז) וַאֲמָרוּ עַבְדֵי פַרְעֹה לֵיהּ עַד אֵמָתַי
יְהֵי דֵין לָנוּ לְתַקָלָא שַׁלַּח יָת גּוּבְרַיָּא
וְיִפְלְחוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהְהוֹן הַעַד כְּעַן לָא יְדַעְתְּ אֲרֵי אֲבַדַת מִצְרָיִם: (ח) וְאִתּוֹהֲבוּ
יָת מֹשֶׁה וְיָת אַהֲרֹן לְוָת פַּרְעֹה וַאֲמַר לְהוֹן אִיזִילוּ פְּלָחוּ קֳדָם יְיָ אֱלָהְכוֹן מָן וּמָן
אָזְלִין: (ט) וַאֲמַר מֹשֶׁה בְּעוֹלֵמָנָא וּבְסָבָנָא נֵיזֵיל בִּבְנָנָא וּבְבָנָתָנָא בְּעָנָנָא

רש"י

ויר

הזהן. את מדתה החזק: ולא יוכל ונו'. הדוחק
גרחות את החזק וג' קנים דגר: (ז) הטרם תדע.
העוד לא ידעת כי חגדה תגריס: (ח) ויושב.
הוסגוע"י סליח סשלחו מחריס' וכסיגו' חל פרע':

באור

עלה לעשות תשובה: (ז) יהיה זה, המתרגם המשכנזי נאלו (דיזער), כי כוונתו שהוא
מוסב על משה משר ילא מהם, ועליו למדו שהוא להם למוקש, ולמי לדעתו שהי' לו
לומר זאת כדין כל תוא' שלא כתיחד גו המתוא' כאשר זכרנו כמה פעמים: הטרם תדע,
וכי עדיין לא נתגדר לך ולזיך מדגים ונותן אל לב: (ח) ויושב את משה, כגד הודעתיך
כי את הוא סימן הפעול, נקרא (זוקוואטין): והנה נכל גניני התולדות הפעול נעלמו
הוא נושא המאמר לפיכך גא הנושא עם הלת לת, כמו יתן לת המין (נמדגר ל"ג ה').
יאכל לת גשרו (שמות כ"ג כ"ח), וכן כאן ויושב לת משה, וגא הפעל נלשון יחיד למשה
ולאהרן, ואם נעגו' היות משה הער', אז כדרך הלשון נהקדים הפעל אל הפועל שלא
לשמו' המין והמספ' כאשר העירותיך גכמה מקומות: מי ומי ההלכים, הלא פרעה שילכו
האנשים זקניהם וכוגדיהם מגשיב נקגו גשמות: (ט) כי חג ה' לנו, תלוי על כולנו

לחוג

(ה) וְכִסָּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְלֹא
יוּכַל לִרְאוֹת אֶת־הָאָרֶץ וְאָכַל ו
אֶת־יֶתֶר הַפְּלֵטָה הַנִּשְׁאֶרֶת
לָכֶם מִן־הַבָּרָד וְאָכַל אֶת־כָּל־
הָעֵץ הַצֹּמֵחַ לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה:
(ו) וּמָלְאוּ בָתֶּיךָ וּבָתֵּי כָל־עֲבָדֶיךָ
וּבָתֵּי כָל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־רָאוּ
אֲבֹתֶיךָ וַאֲבוֹת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם
הֱיוֹתָם עַל־הָאֲדָמָה עַד הַיּוֹם

הייאשרעקקען אין דיינען
גרענצען: (ה) עם זאָלל דען
שיין דער ערדע בעדעקקען,
זאָ דאם מאן דיא ערדע ניכט
זאָלל זעהען קענגען: עם
זאָלל אויך דען איבערדעסט
דעם גערעטטעטען פֿער-
צעהרען, דאם אייך פֿאָן
דעם האגעל נאָך איבריג גע-
בליבען איזט, אויך יעדען
בוים פֿערצעהרען, דער אייך
אויף דעם פֿעלדע וועכסט:
(ו) עם זאָללען אויך דאַפֿאָן
דיינע הייזער, דיא הייזער
דיינער קנעכטע, אונד דיא
חייזער פֿאָן גאנץ מצרים
פֿאָלל ווערדען, דערגלייכען דיינע פֿעטער אונד גראָסספֿעטער ניכט געזעהען, זיינ.
דעם זיא אויף ערדען געווען, ביז אויף דעם הייטיגען טאג. ער וואנדטע זיך אונ

גינג

ענוי מחנת להיות ענוי וספל תפני. (ה) חת עין גוֹבָא בְּתָחוֹמָךְ: (ה) וְיַחְפֵּי יַת עֵין שְׁמְשָׁא
דְּאַרְעָא וְלָא יְכוֹל לְמֶחֱזֵי יַת אַרְעָא וְיֵיכוֹל יַרְתָּ שְׁאָר שֵׁיזְבָתָא דְּאִשְׁתָּאֲרַת לְכוֹן מִן
בַּרְדָּא וְיֵיכוֹל יַת כָּל אִילָנָא דְּצָמַח לְכוֹן מִן חַקְלָא: (ו) וְיִתְמַלּוֹן בָּתָךְ וּבָתֵּי כָל
עַבְדָךְ וּבָתֵּי כָל מִצְרָאֵי דְּלָא חֲזוֹ אֲבָהָתָךְ וַאֲבָהַת אֲבָהָתָךְ מְיוֹם מֶהֱוֵיהוֹן עַל אַרְעָא

באור

הארץ, חת מדמה המרן: ולא יוכל וגו', הלומה לרמות, ולשון קנרה דנר, וכן דרך נעל
הלשון לפעמים להסתיר גוף הפועל, כמו נל"מ (ווערבונק מיאפערזאָנוֹלע, מיון זיהט):
העין הצמח, כי הנרך שנר חת כל עץ השדה, ומה שלמח מחר כך יאכל המרנה, וז"ל
מחרו המפרשים שהיו ימים רנים נין מכת הנרך למכת המרנה נענו' שכתוב הלמח לכם
מן השדה, ועל דעתי לח היו ימים רנים ניניהם רק מעט כי נידוע הוח שלח נמשך נין
המלריים יותר משנה, כי משנות משה רנינו יוודע זה, כמו שלמינו נמסכת עדיות (פ"ג מ"י)
משפט המלריים נמלרים שנים עשר חדש, וכן למד יתר הפלטה הנשארת לכם מן הנרך
וכתיב מחר השמי' הנרך, כי היתה השנה ההיח עלמה, חם כן הי' הנרך נחדש מדר
נשנה ההיח לח מקודם לכן, כי השעורה מניד והחטה מפילה ולח יזיק מליה חם יכה
הנרך מה שלמח ממכה כי תשוב ותלמח, ועדיין לח פרחה הנפן ולח הנלו החילנות,
ולכך למד הכתוב ומת כל עץ השדה שנר, כי שנר הענפי' והפלדות ומח"כ נחדש ימים
נניסן למחה החיה והכשמת והיח הפלטה הנשארת מן הנרך, והתחילו העלים להוליח
פרח והנלגי' נרמו, וזהו טעם הלומח כי נח המרנה ומכל פרחיהם והשחית הכל מחר
לח השמי' להם פרח מו לין ונחדש הזה נעלמו נגללו, והכתוב שלמד מת כל פרי העץ
על הכן שיעשה פרי למד כמו שלמד כל ירק נעץ עכ"ל: (ו) ויפן ויצא מעם פרעה,
נדנרי רנותינו ז"ל רמה מותם שפונים זה לזה ממהיים לדנריו ולח משם כדי שיעלו

עלה

אֹתֹתַי אֵלֶּה בְּקִרְבּוֹ׃ (ג) וּלְמַעַן
תְּסַפֵּר בְּאָזְנֵי בִנְךָ וּבֶן־בִּנְךָ אֵת
אֲשֶׁר הִתְעַלַּלְתִּי בְּמִצְרַיִם וְאֶת־
אֹתֹתַי אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בָם וְיִדַעְתֶּם
כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ (ד) וַיָּבֹא מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו
כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים
עַד־מָתַי מֵאַנְתָּ לֵעָנֹת מִפָּנָי
שַׁלַּח עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי׃ (ד) כִּי אִם־
מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ אֶת־עַמִּי הִנְנִי
מֵבִיא מָחָר אַרְבֶּה בִּגְבֻלֶךָ׃

תרגום אונקלוס

וְעַבָּדוֹהִי בְּדִיל לְשַׁוָּאָה אָתַי אִלֵּין בֵּינֵיהוֹן׃
(ג) וּבְדִיל דְּתִשְׁתָּעֵי קֳדָם בְּרָךְ וּבַר בְּרָךְ
יַת נְכִין דַּעֲבִדִית בְּמִצְרַיִם וְיָת אָתְוָתַי
דְּשַׁוִּיתִי בְהוֹן וְתִדְּעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ׃ (ג) וְעַל
מֹשֶׁה וַאֲהֲרֹן לְוָת פַּרְעֹה וְאֲמַרוּ לֵיהּ כְּדֵין
אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְיהוּדָאֵי עַד אֵימָתַי מְסָרֵב אַתְּ לְאִתְכַּנָּעָא מִן קֳדָמַי שַׁלַּח עַמִּי
וְיִפְלְחוּן קֳדָמָי׃ (ד) אֲרֵי אִם מְסָרֵב אַתְּ לְשַׁלָּחָא יָת עַמִּי הָא אֲנָא מַיְתֵי מְחַר

רש"י

תרגום אשכנזי נ

אונטער איהנען טהוט׃ (ג) אונד דאמיט דוא ער-
צעהלסט פַּאָר דען אָהרען דיינעם קינדעם אונד דיינעם
ענקעלס. וואס איך אין מצרים פַּערדיכטעט, אונד
מיינע וואודערצייכען דיא איך אן איהנען געטהאן האבע׃
אונר איהר דארוים ערקענעט,
דאז איך דאז עוויגע וועזען
זייא׃ (ג) משה אונד אהרן
קאמען פַּאָר פרעה אונד
שפראכען צו איהם, זאָ האט
דער עוויגע דער גאָטט דער
עבריים געשפראָכען, וויא
לאנג וויגערסט דוא דיך
נאָך פַּאָר מיר געדעמיטהי-
געט צו ווערדען? לאם מיין
פַּאָלק ציהען, דאם זיא מיר
דיהנען! (ד) דען וון דוא
מיין פַּאָלק ניכט ציהען לאסעסט׃ זאָ ברינגע איך מאָרגען דאז גשעלעכט דער

חייא׃

נו׃ שיתי. שימו שחזית חני׃ (ב) התעללתי.
שחקתי כמו (נחמדר כ"ג) כי התעללת בי (שמות
ח' ו') הלא כאחד התעוללנהם החמור נתנריס וחינו
ג' פועל ותעלנים שחס כן ה"ל לכתוב עולליתי כתו
(חיכה ח') ועולל נמו כאחד עוללת בי חסר עולל
ני׃ (ג) לענות. כתרגומו לאתכנעא וכיח תגזרת

הפעל, וי"ת שהיא מנהין הפעיל והלמוי הזיתי, ונחסרה ה"א הפעיל]׃ (ב) תספר,
אתה וכל ישראל׃ התעללתי, רש"י ורמב"ן פירשו לאחקתי, כמו כי התעללת בי (נחמדר
כ"ג כ"ט), כלומ' אשר אני מלאק בי, מכניל את לבו ועושה הנקמות בו בטעם יוסב
נשמי' יאחק ה' יעשה למו (תהלים ג' ד'), ורשב"ם פי' מלשון פעולה וכן ת"א ית
נסין דעבדית במצרים, וכן מתורגם בל"א׃ (ג) ויבא משה ואהרן, ידענו כי לא יבא
משה אל פרעה בלא אהרן כמו, כי הוא המלין, והזכיר עתה משה ואהרן, בשבור
שהושבו שניהם וגדלוס באחדוכה, שלא עשה כן בכל המכות׃ לענת, כתרגומו להתכנעא
והוא תגזרת ענוי, מאנת להיות עני ושפל מפני׃ (ד) ארבה, שם המין׃ (ה) את עין

תרגום אשכנזי

שטיקמען אינד דער האגעל
אויף, אונד קיין רעגען
שטירצטע מעהר אויף דיא
ערדע: (לר) אלס פרעה זאה,
דאם רעגען, האגעל אונד
דאָנערשטימען אויפֿגע-
האָרט: פֿוהר ער פֿאָרט צו
מנדיגען, ער אינד זיינע בע-
דיהנטען מאכטען זיין הערין
האָרט: (לה) פרעה'ס הערין
וואָרד שטארק, אונד עד לים
דיא קינדער ישראל'ס ניכט
ציהען: וויא דער עוויגעדוך
כשה געשפראָכען האט:
' (א) דער עוויגע שפראך
צו משה, גאהע צו
פרעה: דען איך האבע זיין
הערין פֿערשטאָקט גע-

ארא בא ט י

וַיַּחְדְּלוּ הַקְּלוֹת וְהַבָּרָד וּמָטָר
לֹא־נִתַּךְ אָרְצָה: (לר) וַיַּרְא
פַּרְעֹה כִּי־חָדַל הַמָּטָר וְהַבָּרָד
וְהַקֹּלֹת וַיֹּסֶף לַחֲטֹא וַיַּכְבֵּד לִבּוֹ
הוּא וְעַבָדָיו: (לה) וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה
וְלֹא שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: פ

(א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא
אֶל־פַּרְעֹה כִּי־אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת־
לִבּוֹ וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שִׁתִּי

רש"י

יניקת מתכת. ורוחה חגי חת דנריו כתרגומו וילק
ויתיין לנקיתח לח תכח חף זה לח נתן לח הונק לחרן:
' (א) ויחמר ה' חל משה נח חל פרעה. ומתרס

תרגום אונקלוס

דַּיהוָה נָחִית לָא מְטָא עַל אַרְעָא: (לד) וַחֲזָא
פַּרְעֹה אֲרֵי אִיתְמְנַע מְטָרָא וּבַרְדָּא
וְקָלַיָּא וַאוֹסִיף לְמֶחֱטֵי וַיַקֵּרִיה לִלְבֵּיהּ הוּא
וְעַבְדּוֹהִי: (לה) וְאִתַּקַּף לִבָּא דְפַרְעֹה וְלָא שַׁלַּח יַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא דְמַלֵּיל יְיָ בִּיַדָּא
דְמֹשֶׁה:
' (ח) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹל לְוַת פַּרְעֹה אֲרֵי אֲנָא יַקֵּרִית יַת לִבֵּיהּ וְיַת לִבָּא

באור

(לר) ויסף לחטא, נענו' שהודים על הנדך, ומתר ומני ועמי הרשעים לכן קורהו עכשיו מזיך: ויכבד לבו הוא עבדיו, התנדר מה שתתר מסה ומתם ועגדיך, וכנדתם מלשון הכתוב נס ענדיו הכנידו מת לנו, וכן מתודנס נל"ם: (לה) ויהוק, מתר שפהל מהמכם הזמת יות' מהרתסוגות:

' (א) בא אל פרעה. ותתרה גו: כי אני וגו', הטעם מל תשתומם נעגוד שתוק לגו עד עתה: שתי, שתית לני. (רש"י) [נתחלה מפרש ענין המלה שהיא מלשון שימה. ומח"ז מפרש שהף שהיא מקור, נמה נמקום העתיד, ולי נרחה שנמה כן כדי לכלול העבר והעתיד יחד, כי כבר שם מותות, ועתיד לשום, ומולי כוונת רש"י לפרשה על העתיד נענו' מלת למען המופלת יות' על העתיד, כמ"ש נפ' וירח (נרחשית י"ח י"ט) ונעלי הרקדוק מחולקים נזניהם, י"ח שהיא מנין הקל, והרחוי בותי, ונמה היו"ד הנמחנת מחיבת הפי"ן (ועש שחיננם הכתוב ע"פ המסורה) נמקו' כומ"ו עי"ן

הפעל

ואתחנן

אָבִיב וְהַפִּשְׁתָּה גִּבְעֹל׃ (לג) וְהַחִטָּה וְהַכֻּסֶּמֶת לֹא נֻכּוּ
כִּי אֲפִילֹת הֵנָּה׃ מפטיר (לג) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעִם פַּרְעֹה אֶת־
הָעִיר וַיִּפְרֹשׂ כַּפָּיו אֶל־יְהוָה׃

תרגום אונקלוס

גְּבַעוּלִין׃ (לג) וְחִטַּיָּא וְכוּסְּמָיָא לָא לָקָאוּ
אֲרֵי אַפְלָתָא אִינוּן׃ (לד) וּנְפַק מֹשֶׁה
מִלְוַת פַּרְעֹה יַת קָרְתָּא וּפָרַשׂ יְדוֹהִי בְּצָלּוֹ
קֳדָם יְיָ וְאִיתְמְנָעוּ קָלַיָּא וּבַרְדָּא וּמְטָרָא

תרגום אשכנזי מט

דער פלאכס קנאָטען אנגע-
זעטצט׃ (לג) ווייטצען אבער
אונד דינקעל זינד ניכט צער-
שלאגען וואָרדען׃ דען זיא זינד
שפעטרייפענד׃ (לד) משה
גינג פֿאָן פרעה וועג ציר
שטאדט הינאוים, הוב זיינע
הענדע צום עוויגען אויף;
דא האָרטען דיא דאָננער-
שטיכן׃

רש"י

ונשתנו ונפלו. וכן פסשת' גדלה כנר ויוקשם לעמו'
נבזעלי': הסעירה תניד. עמד' נהניים ג' נחני הגחל
(שיר ו'): (לב) כי חפולו' הנה. תחוחרו' ושדיין
היו רכות ויכולו' לעמוד נפני הקסה ואינ"פ שנחמר
חת כל עשב השדה הנה הנרד יש לפרש פסוטו של
מקרח נעשנים העומדים נקלחס הרחויים לנקות
נגרד. ומדרש ר' תנחומח יש מדרניתינו שנחלקו על זחת ודרשו כי חפילות פלחי פלחות נעשו לחס
שלח לקו: (לג) לח נתך. לח הניע וחף חותן שהיו נחויר לח הניעו לחרן ודומ' לו (דניחל ט') ותתך
עליו החלח ומשנועה דעזר' ותניע עליו ומנחס נן סרוק חנרו נחלק (יחזקחל כ"ג) כהתוך כסף ל'

באור

הדרש הזה נגנין המוכר, דק נהפעיל חו נהפעל, ולכן לח נמלח' לעולם הנו"ן כתוכה
נשרש זה, וגם זה דחוק להיות מן ההפעיל והנו"ן תהי' נמקום הס"מ, כי לח מלחנו
החלוף הזה נשום מקום ולכן נחר לומר שהוח מענין מחר, חנל יותר דחוק הוח לגזו'
פעל מהענין הנ' שלח נמלחו ממנו דק שמות, ולכן יותר נרחה כדעת הרמנ"ע, כי כנר
נמלחו שרשים הנחים תמיד נגנין מחר, חון מפעס חו פעמיים נמלחו נגנין מחר. כמו
שרש שחר שלח נמלח דק נפיעל ונהפעיל, ונמלח פעס מחר נקל, עוד שחר הקטן
(שמואל ח' ט"ז י"ח), וכן הסכיס הרד"ק נשרשים שרש נכה שהוח מגנין פָּעַל, והנה

נכתה שנח נלשון יחידי על שתים חטה ושערה, לפי שנה על כל מחת לנד, ונכו שנ
על החטה והכסמת ניחך]: כי השערה אביב, כנר נכרה ועומ' נקציה, ונשתנו
ונפלו, וכן הפשתה גדלה כנר והוקשה לעמוד נגבעוליה: אביב, עמדה נמניה לשון
נחני הגחל (ס"ה ו' י"ח). והוח לשון נכול [ומניה ילחה שהוח תחר מל השערה מחר
שנגמר נשלה: והפשתה גבעול, שהפשתה היתה נקנה שלה שנקרח נגבעל ולכן נכתה,
ותחס' בי"ת השמוש, כמו בית לחני' (נמדנ' ל'י"ז), שהוח כמו נגבית לחני']: (לב) והכסמת,
מיסכ"לט"ע נלע"ז. (הרד"ק נשרשים שרש כסס), וכן נקרח נל"ח (משעלט דינקעל):

אפילת הנה, מלחדות ועדיין היו רכות ויכולות לעמוד נפני הקשה, ולע"פ שנחמל
ומת כל עשב השדה הכה הנרד, יש לפרשו נעשנים העומדים לקלחס הרחויים לנקות
נגרד. (רש"י), ומפשר לפרש שהנרד הכה מת כל עשב השדה, מלח שהפילות לח
נתקלקלו לגמרי, וחזרו ונלחיחו, ולח כן החניב והגבעול, שהיס נתקלקלו ונשחתו
לגמרי, ולדעת הרמנ"ע מפילות מענין ומפל ולח נגה לו (עמוס ה' כ'), והטעם שהיו
עדיין תחת הארץ ולח נדמו, ומ"כ לח היו עדיין נכלל כל עשב השדה שהכה הנרד:
(לג) לא נתך, לשון יניקה, כמו כהתוך כסף נתוך כור כן תתכו נתוכה (יחזקחל כ"ג כ"ב),
ומשר לח הולך מדגה, והוח מגנין נפעל, כמו נגש חל הערפל (לקמן כ' כ"ח):

(לד)

כַּפַּי אֶל־יְהוָה הַקָּלוֹת יִתְהַלּוֹן׃
וְהַבָּרָד לֹא יִהְיֶה־עוֹד לְמַעַן
תֵּדַע כִּי לַיהוָה הָאָרֶץ׃ (ל) וְאַתָּה
וַעֲבָדֶיךָ יָדַעְתִּי כִּי טֶרֶם תִּירְאוּן
מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים׃ (לא) וְהַפִּשְׁתָּה
וְהַשְּׂעֹרָה נֻכָּתָה כִּי הַשִּׂעֹרָה

תולדות אהרן הקלות נרכות כ"ד, ג':

תרגום אשכנזי

וועדע איך מיינע העגדע צום עוויגען אויפֿהעבען: דיא דאָנגערשטיממען זאָלֿלען אויפֿהאָרען, אונד דער האָגעל ניכט מעהר זיין, דאמיט דוא ווייסעסט, דאס דיא ערדע דעם עוויגען זייא: (ל) דוא אבער אונד דיינע בעריהנטען: ווייס איך וואָהל, דאס איהר אייך פֿאָר דעם עוויגען גאָטט נאָך ניכט פֿירכטעט: (לא) פֿלאכס

אינד גערשטע וואד צערשלאגען: דען דיא גערשטע האטטע געשאָסט, אינד

דער

רש"י

חגל נתוך העיר לח התפלג נפי סהיתם מלחה גלולים: (ל) טרם תירחון. עדיין לח תורחון. וכן כל טרם שנוקדת עדיין לח הוח והיגו ל'קדם ו'נרחמי' י"ו)טרם יסכנו. עד לח סכינו טרם ילחת עד לח נמח חף זה כן הוח ידעתי כי עדיין חינכם יראים ומהחים הדוחם תעתדו נקלקולכם: (לא) והפשתה והסעור נכתם. נשנר', ל' פרעם נכה ונכחים. וכן לח נכו' ולח יהכן לפרש ל' הכחה שלין גו"ן נמקום ה"ח לפרש נוכחים כמו כותם הכו חלח הגו"ן סורם נתיג' והרי הוח מגזר' (חיוב ל') ושפו עלמותיו: כי הסעור' חגיב. כשר גיבר' ועומד' נקשי'

תרגום אונקלוס

יְדֵי בְצַלּוֹ קֳדָם יְיָ קָלַיָּא יִתְמַנְעוּן וּבַרְדָּא
לָא יְהֵי עוֹד בְּדִיל דְּתִידַע אֲרֵי דַיְיָ אַרְעָא:
(ל) וְאַתְּ וְעַבְדָךְ יְדַעְנָא אֲרֵי עַד כְּעַן לָא
אִתְכְּנַעְתּוּן מִן קֳדָם יְיָ אֱלֹהִים: (לא) וְכִיתָּנָא
וְסָעֲרֵי לָקוֹ אֲרֵי סַעֲרָיָא אָבִיבִין וְכִיתָּנָא

באור

מת העיר, וכן נאמר עוד וילח משה מעם פרעה את העי', ונדאמנים אמר הנה אנכי יולח מעמך (לעיל ח' כ"ה). ורז"ל אמרו שלח ה' מתפלל נתוך העי' לפי שהיא מלאה גלולי' וכל שכן שלח ה' השם כדבר עמו מלא חון לכרך אם כן נאמר כי נשנו' שהי' פרעה מבקש עתה שיסור הנרך מיד הולרך משה לפרש לו כי ינעיר לנאת את העי' ואח"כ יפרוש כפיו אל ה', והוא הנאת (הרמב"ן): את העיר, מן העיר: (ל) טרם תיראון, עדיין לא תירחון, וכן כל טרם שנאמרה עדיין לא הוא, ואינו לשון קודם, טרם ישכנו (נרחשית י"ט ד'), עד לא שכינו. טרם ינאח (שם ג' ה'), עד לא נאח, אף זה כן הוא ידעתי כי עדיין אינכם ירחים, ומשתהי' הדוחה תעמדו נקלקולכם. (רש"י), והרמב"ן פירש כי הכתוב יחס' אלה אחת טרם זה תירחון כלומר טרם שאפרוש כפי ויחדלו הקולות והנרך אתם ירחים את ה' כי נסול המכה תשובו ותמרו, והמתרגם המשכנזי נאר נפירש"י, ועיין מה שכתבתי נאלת טרם ונאורו לדעת רש"י והרמב"ן והנמשכים אחריהם, נפ' נרחשית (שם): (לא) והפשתה והשערה, ספר הכתוב מה שהיה, להודיע שאם שלח שנר הנרך מכל האדמה, הנרך שקלקל את הקשה והאדמה אוכל את הרך: (נכחה, רש"י כתב נשנדה, לשון פרעה נכה (מלכים נ' כ"נ כ"ט), נכאים (ישעי' ט"ז ז'), וכן לא נכו, ולא יתכן לפרשה לשון הכאה שאין גו"ן נמקום ה"א לפרש נכתה כמו הכתה נכו כמו הכו אלא הגו"ן סורס נתיבה והרי הוא מגזרת ונפו עלמותיו (חיוב ל"נ כ ח) שב"ל, הנה נראה מדעתו שלא ד"ל שהוא מנין פֻּעַל נשנוי שלא נאלא נכל המקרא הנרם

בְּאַרְצָן׃ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר־שָׁם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה בָּרָד׃ (כז) וַיִּשְׁלַח
פַּרְעֹה וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם חָטָאתִי הַפָּעַם
יְהוָה הַצַּדִּיק וַאֲנִי וְעַמִּי
הָרְשָׁעִים׃ (כח) הַעְתִּירוּ אֶל־יְהוָה
וְרַב מֵהְיֹת קֹלֹת אֱלֹהִים וּבָרָד
וַאֲשַׁלְּחָה אֶתְכֶם וְלֹא תֹסִפוּן
לַעֲמֹד׃ (כט) וַיֹּאמֶר אֵלָיו מֹשֶׁה
כְּצֵאתִי אֶת־הָעִיר אֶפְרֹשׂ אֶת־

תולדות אהרן הצדיק יסוד ע"ו, ג':

תרגום אונקלוס

דִּי תַּמָּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא הֲוָה בַּרְדָּא׃
(כז) וּשְׁלַח פַּרְעֹה וּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן
וַאֲמַר לְהוֹן חָבִית זִמְנָא הָדָא יְיָ זַכָּאָה וַאֲנָא וְעַמִּי חַיָּבִין׃ (כח) צַלּוּ קֳדָם יְיָ
וְסַגִּי קָדָמוֹהִי רָוַח הֲלָא יְהוֹן עֲלָנָא קָלִין דִּלְוָט בְּאִלֵּין מִן קָדָם יְיָ וּבַרְדָּא וַאֲשַׁלַּח
יָתְכוֹן וְלָא תּוֹסְפוּן לְאִתְעַכָּבָא׃ (כט) וַאֲמַר לֵיהּ מֹשֶׁה כְּמִפַּקִּי מִן קַרְתָּא אֶפְרוֹשׂ יָת

תרגום אשכנזי מח

וואהגטען: ואר קיין האגעל: (כז) פרעה שיקטע הין, ליס משה אונד אהרן ריפֿען אונד שפראך צו איהנען: דיזעם מאהל געשטיגען איך, איך האבע געזונדיגט: דער עיוועג איזט דער גערעכטע, איך אבער אונד מיין פֿאָלק זינד פֿרעפֿלעד: (כח) פֿלעהעט צום עוויגען, דאם עס גענוג דאָנגער גאָט טעם אונד האגעל געווועזען זייא: זאָ ווילל איך אייך צי־הען לאסען, אונד איהר זאָללט ניכט לענגער בליי־בען: (כט) משה שפראך צו איהם: זאָבאלד איך צור שטאדט הינאוים גיהע, ווער־

רש"י

גם בתוך גם החם והגרך תערגין והגרך מים הית ולעשות רצין קומס עמו סלום ניגיס': (כח) ורב, די גו גיתס בחורין כגד: וכשי כנתתי את העיר

באור

מרן גוזן, שמוי' שלה ושל מרן מגדים מחך הוא, לכן הזכיר הכתוב שגלל מויר של מרן גזן, נאמר שגני ישראל שם: (כז) החטאתי הפעם, עתה הפעם אני מודה שחטאתי, וכן מתורגם גל"מ [ויג"ע חגך הפעם למטה, הפעם ידעתי כי ה' הצדיק וגו', והוא כגך הגגינה]: (כח) העתידו אל ה', הזכיר השם הנכבד, ואמר קולת אלהים כי הוא מודה שים אלהי', ונאמר שלא אמר קולות ה' חגך משה שם העלם והתאר ואמר מפני ה' אלהי', והטעם כי השם הוא אלהי' לגדו, ולא תתלא ככה נדגדי משה גכל התורה, ומין נאגה ממלת ה' אלהי' אתה החלות (דגדים ג' כ"ד), כי גאל"ף דל"ת הוא כתוב. (הרמג"ע), ולפי פשוטו קולת אלהי' יורה על החוזק כענין כהדרי אל (תהלים ל"ו ז'), שלהבת יה (ש"ה ח' ו'), לחדדת אלהים (שמואל א' י"ד ט"ו): [ורב, ענינו די, ומינו יולא מלשון דגוי, שהכוונה שכבר לקינו הדגה עד שיש די, וכן ורב על הקולות והברד, ואונקלוס תסב כוונת המלה אל השם, שתרגם וסגי קדמוהי רוח דלא יהון עלגא קלין דלוט כאלין מן קדם ה': לעמוד, להתעגב, כמו שת"א ויג"ע]: (כט) כצאתי את העיר, על דרך הפשט יתכן לומר שרי' משה מתפלל בגיתו רק בפעם הזאת דאה להיות כפיו פרוסות השמיס ויחללו הקולות והברד מיד, ולא יתכן לעשות כן נעיר על כן אמר כלאתי

ט משה את־מטה ויהוה על־השמים
ויהוה נתן קלת וברד ותהלך־
אש ארצה וימטר יהוה ברד
על־ארץ מצרים: (כד) ויהי ברד
ואש מתלקחת בתוך הברד
כבד מאד אשר לא־היתה כמהו
בכל־ארץ מצרים מאז היתה
לגוי: (כה) ויך הברד בכל־ארץ
מצרים את כל־אשר בשדה
מאדם ועד־בהמה ואת כל־
עשב השדה הכה הברד ואת־
כל־עץ השדה שבר: (כו) רק

נייגטע זיינען שטאב גען
הימנועל, דער עוויגע לים
דאָננער אונד האגעל ווער־
דען, דער בליטץ פֿוהר צור
ערדע: אונד זאָ לים דער
עוויגע אים גאנצען לאנדע
מצרים האגעל דעגנען;
(כד) עם ווער האגעל,
אונד נייטטען אים האגעל
פֿלאממיענדער בליטץ: איין
זעהר שווערעם ווועטטער,
דעסגלייכען אים לאנדע
מצרים ניכט געווועזען, זייט
דעם עם צו אייגער נאציאָן
געווארדען: (כה) דער הא־
געל שלוג אים גאנצען לאנ־
דע מצרים אללעם וואם אויף
דעם פֿעלדע ווער, פֿאָן מענ־
שען ביז פֿיה: אללעם קרויט־
געווכס דעם פֿעלדעם צער־
שלוג דער האגעל, אונד
יעדען בוים צערבראָך ער: (כו) נור אים לאנדע גשן, אלוהָ דיא קינדער ישראל׳ם
ווֹאָהנ׳

נגד השמים ומדרש חגדה הניחו הקנ"ה נסים
למעלה מן השמים: (בד) מתלקחת בתוך הברד.

שְׁמַיָּא וְיְיָ יְהַב קָלִין וּבַרְדָּא וּמְהַלְּכָא
אֵישָׁתָא עַל אַרְעָא וַאֲמְטַר יְיָ בַּרְדָּא
עַל אַרְעָא דְמִצְרָיִם: (כד) וַהֲוָה בַרְדָּא וְאֵישָׁתָא מִשְׁתַּלְהֲבָא בְגוֹ בַרְדָּא תַּקִּיף
לַחֲדָא דְלָא הֲוָה דְכְוָתֵיהּ בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרַיִם מֵעִדַּן דַּהֲוַת לְעָם: (כה) וּמְחָא
בַּרְדָּא בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרַיִם יַת כָּל דִּי בְחַקְלָא מֵאֱנָשָׁא וְעַד בְּעִירָא וְיַת כָּל
עִשְׂבָא דְחַקְלָא מְחָא בַּרְדָּא וְיַת כָּל אִילָנֵי דְחַקְלָא תַּבַּר: (כו) לְחוֹר בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן

באור

בכל ארץ מצרים, כלל ומחדיו פרט, לפיכך מוטעם נמתנח: (כג) קלת, הוא הרעם: ותהלך, הנזין הקל, מלשון הליכה [ומ׳ רמוי להיות התי"ו נמ"פ כמנהג נמותיות הגדון, ימלכו ימים (יחזקאל י"ג כ"ג), יעמוד, יחמוד. וכן נמלא נשרש זה מדג׳ נמפעל יהלך (תהלים ל"ז ו׳), ונמ זה נחידק ע"ד שמר המותיות שלמ כמנהג, ונמ מתג תחת החידק לעשותו חידק גדול, כי מחדי חידק קטן לא יהי׳ מ׳פ]: ארצה, הפך תולדתה כי היא למעלה עולה: (כד) מתלקחת בתוך הברד, פלא נתוך פלא, המש והנחל מעורבין: (כו) רק בארץ גשן, נשנו׳ סנטה ידו על הסמים והוליך הנחל, מ׳ רמוי שיהל גם על

מרן

הַבַּיְתָה וַיֵּרֶד עֲלֵהֶם הַבָּרָד
וָמֵתוּ: (כ) הַיָּרֵא אֶת־דְּבַר יְהוָה
מֵעַבְדֵי פַרְעֹה הֵנִיס אֶת־עֲבָדָיו
וְאֶת־מִקְנֵהוּ אֶל־הַבָּתִּים:
(כא) וַאֲשֶׁר לֹא־שָׂם לִבּוֹ אֶל־דְּבַר
יְהוָה וַיַּעֲזֹב אֶת עֲבָדָיו וְאֶת־
מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה: פ
(כב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה
אֶת־יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם וְיִהְיֶה בָרָד
בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־הָאָדָם
וְעַל־הַבְּהֵמָה וְעַל כָּל־עֵשֶׂב
הַשָּׂדֶה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: (כג) וַיֵּט

תרגום אשכנזי מז

נעבראכט וועדען ווירד,
זאָ ווירד דער האגעל אויף
זיא פאללען אונד זיא ווער-
דען שטערבען: (כ) ווער
נון אונטער פרעה'ס בעריהנ-
טען דאז וואָרט דעס עוויגען
פירכטעטע: פליכטעטע זיי-
נע קנעכטע אונד זיין פיה
אין דיא הייזער: (כא) ווער
זיך אבער אן דעס עוויגען
וואָרט ניכט קעהרטע: דער
לים זיינע קנעכטע אונד זיין
פיה אויף דעם פעלדע:
(כב) דער עוויגע שפראך צו
משה: נייגע דיינע האנד
הין גען היממעל, זאָ זאָלל
האגעל ענטשטעהען,
איבער מענשען, איבער פיה,
אונד איבער אללעם קרויט-
געווענכס דעם פעלדעם אים
לאנדע מצרים: (כג) משה
נייג-

תרגום אונקלוס

לְבַיְתָא וְיֵחוֹת עֲלֵיהוֹן בַּרְדָּא וִימוּתוּן:
(כ) דְּדָחֵיל מִפִּתְגָמָא דַיְיָ מֵעַבְדֵי פַרְעֹה
כְּנַשׁ יַת עַבְדוֹהִי וְיַת בְּעִירֵיהּ לְבָתַיָּא: (כא) וּדְלָא שַׁוִי לִבֵּיהּ לְפִתְגָמָא דַיְיָ שְׁבַק
יַת עַבְדוֹהִי וְיַת בְּעִירֵיהּ בְּחַקְלָא: (כב) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אְרֵים יַת יְדָךְ עַל
צִית שְׁמַיָּא וְיֵהֵא בַרְדָּא בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרַיִם עַל אֱנָשָׁא וְעַל בְּעִירָא וְעַל כָּל
עִשְׂבָּא דְחַקְלָא בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם: (כג) וְאָרֵים מֹשֶׁה יַת חוּטְרֵיהּ עַל צִית

רש"י

העיזו בני בניתין: ולא יחסף הכיתם. ל' הכנס'
חוח: (כ) הגים. הבריח ל' ויגס: (כב) על הבתים.

באור

(ירמיה ו' ח'): ולא יאהף, לשון הכנסה. וירד, וי"ו ההמשך, כמוהו כמה פעמים:
(כ) הגים, הבריח, לשון ויגס: (כא) ויעזב, הרמב"ן נקט נראה לו"ו של ויעזוב,
והיא וי"ו ההמשך שזכרנו, לחב' שני משפטים שהאחד תולדת השני, ומין שמוסה זה גם
זה, מגלה זה מה זה, או מה יהי' זה יהי' זה, כאלו אמר מה היי' היה מאד לא שם לבו
אל דבר ה' הנה עזב וגו': (כב) על השמים, לגד השמים [והרמב"ן אמר על השמים,
הוא האויר וכמוהו על פני רקיע השמים (בראשית א' כ') ע"ל, ירמה שכוונתו לפרש
מלת על כפשוטה, מגל זה צורך כי כאלו רצים שיצוה על במקום אל כאן וילך אלקים
הרמתם על גיתו (שמואל א' ג' י"ח), ותתפלל על ה' (שם א' י'), כי תאמרו איש
על רעהו ואיש אל אחיו (ירמי' כ"ג ל"ה), ודומיהם. ויהי' זה מכללם שפירושו אל השמים.
ופי' נטה את ידך, במטך, כי כן כתוב אחריו ויט משה את מטהו, וכ"כ הרמב"ן]:

וארא ט

בְּעַמִּי לְבִלְתִּי שַׁלְּחָם: (יח) הִנְנִי
מַמְטִיר כָּעֵת מָחָר בָּרָד כָּבֵד
מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־הָיָה כָמֹהוּ
בְּמִצְרַיִם לְמִן־הַיּוֹם הִוָּסְדָה
וְעַד־עָתָּה: (יט) וְעַתָּה שְׁלַח הָעֵז
אֶת־מִקְנְךָ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לְךָ
בַּשָּׂדֶה כָּל־הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה
אֲשֶׁר־יִמָּצֵא בַשָּׂדֶה וְלֹא יֵאָסֵף

• חה"א רפה

תרגום אונקלוס

לְשַׁלָּחוּתְהוֹן: (יח) הָא אֲנָא מְחֵית בְּעִדָּנָא
הָדֵין מְחַר בַּרְדָּא תַּקִּיף לַחֲדָא דְּלָא הֲוָה
דְּכְוָתֵיהּ בְּמִצְרַיִם לְמִן יוֹמָא דְּאִשְׁתַּכְלַלַת
וְעַד כְּעַן: (יט) וּכְעַן שַׁלַּח כְּנוֹשׁ יָת
כְּעִירָךְ וְיָת כָּל דִּי לָךְ בְּחַקְלָא כָּל אֲנָשָׁא
וּבְעִירָא דְּיִשְׁתְּכַח בְּחַקְלָא וְלָא יִתְכְּנֵישׁ

הרגום אשכנזי

גיבט רייזן צו לאסען:
(יח) זאָ לאסע איך מזאָר-
גען אום דיזע צייט רעגענ
זעהר שווערען האגעל, דע-
גלייכען אין מצרים גיבט נע-
ווען, פאָן דעם טאגעדער
ענטשטעהונג אן ביז יעטצט:
(יט) שיקקע אלזאָ הין, לאם
דיין פיה צוואמזמען האלטן,
אונד וואם דוא זאָנסט אויף
דעם פעלדע האסט: אללע
מענשען אונד פיה, וועלכע
זיך אויף דעם פעלדע פינ-
דען, אונד גיבט אינס הויז

נעי

רש"י

מנזר'ס ר וגניד (דניחל ז') יסתכל סוית: (יח) כעת
מחר. כעת הזאת למחר סרט לו סריטה צכותל
מחר כמתניע מתם לכתן יוד הנרד: היסדה.
סנתיסדה וכל תימי סתחלת יסודם יו"ד כנון יסד
ילד ודע וסר כמהיה מתפעל' הנח היו"ו נמקום
היו"ד כמו הוסדים הולדה ויודע ויולד ליוסף ומשלי
כ"ט) נדנרים לא יוסר עבד: (יט) שלח העז.
כתרגומו שלח כנום וכן (ישעי' י') יוסדי הגניס

באור

וגו', וכן תרגם המתרגם המזכגזי]: (יח) הנני ממטיר כעת מחר וגו', ועתה שלח
העז וגו', כל מלים דנרי ה' מל מסה ונידוע שנא מסה ומחר מת כל דנרי ה' מסל
שלחו ולא הולרך להחריך רק מחר היום מת דנר ה' שרע' להם מסה כן, ויתיה העלם
הזאת נחמלת ה' כי מכת הנרך לא שלח רק להשחית יצול המרן ולא על המדם על כן
יורה חעתיס נדרך להנילם ממנו. (הרמב"ן), וכתב עוד נענו' שמחר הכתוב מסל לא
ה' כמהו נמלרים למן היום הוסדה ושנה ומחר עוד (לקמן פסוק כ"ד) כנד מחך מסל
לא ה' כמהו נכל מרן מלרים מחז היתה לגוי, ירמוז כי יש מקומות מחרים נעולם שילך
עליהם כן כענין וה' השליך עליהם מנגיס גדלות מן השמים (יהושע י' י"ח), או כענין
סדום נפלי' ומלח ומז מכל נמרן מלרים שמין הנשמים יורדים ולא הנרך ה' פלא נדול
הם וכו' (ונעגוד זה פחדו נדול כי לא ילך שם מלא כדמות שלו, (הרמב"ע), וטעם
למן היום הוסדה כלומר לא רמו הם כן מנותיכם ומנות מניתיכם מעולם, ולא יתכן
לומל שהי' כן עדם הוסד העיר או טדם היות המרן לגוי, ומולי נעגוד שהנרך הזה עגם
על חטא יוסניה, ומינגו נגוהג שנעולם יאמר כן שלא נא ככה נעונות מנותם כי עדם
היותם לגוי דנל נדול הוא שלא נא כן עכ"ל: הוסדה, סנתיסדה, וכל תימי סתחלת
יסודם יו"ד כשהי' מתפעלת תנא היו"ו נמקום היו"ד, כמו הולדה, ויודע, ויולד, לא
יוסר ענד (משלי כ"ט י"ט), וה"מ הכגוי רפה ויתיה דמויה לחיות נמפיק: (יט) שלח
העז, כתרגומו שלח כנום, וכן יסדי הנגי' העיזו (ישעי' י' ל"מ), העזו הני נגיתן
(ירמיה

ואתחנן ט

עַתָּה הֹשַׁלַּחְתִּי אֶת־יָדִי וָאַךְ אוֹתְךָ
וְאֶת־עַמְּךָ בַּדֶּבֶר וַתִּכָּחֵד מִן־
הָאָרֶץ: (טז) וְאוּלָם בַּעֲבוּר זֹאת
הָעֲמַדְתִּיךָ בַּעֲבוּר הַרְאֹתְךָ
אֶת־כֹּחִי וּלְמַעַן סַפֵּר שְׁמִי בְּכָל־
הָאָרֶץ: שביעי (יז) עוֹדְךָ מִסְתוֹלֵל

תרגום אשכנזי כו

אייסגעשטרעקט, אונד דיך נעבכט דיינען אונטערטהא־
נען מיט דער פעסט גע־
שלאגען, אונד זאָ וועראסט דוא פֿערטילגט פֿאָן דער ערדע: (טז) אללין איך האבע דיך דארום נאָך ער־
האלטען, אוב דיר מיינע מאכט צו צייגען, אונד דא־
מיט מאן מיינען נאהמען ערצעהלע אין דער גאנצען

וועלט: (יז) אונטערדיקסט דוא אבער נאָך פֿערנער מיינע אונטערטהאנען, זיא

ניכט

תרגום אונקלוס

קָרֵיב קָדָמַי דְּשָׁלָחִית פּוֹן יַת מָחַת גְּבוּרְתִּי
וּמָחִית יָתָךְ וְיַת עַמָּךְ בְּמוֹתָא וְאֶשְׁתֵּיצֵיתָא
מִן אַרְעָא: (טז) וּבְרַם בְּדִיל הָא קַיֵּימְתָּךְ
בְּדִיל לְאַחֲזָיוּתָךְ יַת חֵילִי וּבְדִיל דִּיהוֹן
מְשָׁתָּעַן גְּבוּרַת שְׁמִי בְּכָל אַרְעָא: (יז) עַד
כְּעַן אַתְּ כְּבִישַׁת לֵיהּ לְעַמִּי בְּדִיל דְּלָא

רש"י

עתה שלחתי את ידי ונו'. כי חלו רציתי כשהית' ידי נתקנן שכיותי' נוכ' שלחתי' והכיתי אותך ואת עתך עם הבהמות: ותכחד מן הארץ. אחגל נענו' את העמדתיך ונו': (יז) עודך מסתולל בעמי. כתרגומו כגיזת לי' לעמי והוא מגזר' משל' דמתרגמי' חורח כגיזת וגלע"ז קלקי"ר (1 וכגר פירשתי נהוף ויהי תקן כל תינה שתחלת יסודה תמ"ך והיה נחה לנדר גל' מתעגל ניתן התי"ו של שמוש נתחלע חותיו' של עיקר כגון זו וכגון ו קהל' י"ג) ויסתגל התנג מגזר' הגל (נתנ' ט"ז) כי תשתרר עליהו

(טרעטען, פֿיגירל. וועגטערדריקקען) חיט. *Calquer*: Calcare (1 בלע"ז

באור

כשהי' הדב' של נהמות היתה דעתי לשלוח יד כמו כן גך ונעתך להמית אתכם בדבר, והיית נכחד מן הארץ, אחל נענו' זאת העמדתיך ונו': ואך, שרשו נכה [ולשון להיות ומכה, ודגש הכ"ף לתשלום הנו"ן, אך לשבת וא"ו הפוך שנעתקה הנקודה לתעל', נחשבה הה"א, כי לא תבוא אחרי הת"ק שתין גה נקודה, ולכן נעל'נם דגש הכ"ף, כי לא יהי' לעולם דגש חזק נאות שוחית בסוף התיבה, וכמוהו ואט אליו אוכיל (הושע י"א ד')]: (יז) עודך מסתולל בעמי, כתרגומו כגיזת לי' לעמי, והוא מגזרת משלה דמתרגמינן חורח כגיזתא וגלע"ז קלקי"ר. (רש"י) והוא גל"א (טרעטינן) ומתולגם גל"א (וועגטערדריקקען), שהוא מעניני: [מסתולל, שרש שלל יפורש לעניינים רבים שוים זה מזה, כפי דעת רבי יונה (שנקרא רבי מרינוס בפי הרמב"ע), והרד"ק בשרשים שרש שלל אחד כלם תחת ענין אחד, והוא ענין הסרחה והבגהה, וע"ש שהפרש על דרך זה כל הפסוקים שיש שם השרש הזה, וכן הפרש עודך מסתולל בעמי, מתרומם ומתגאה בהם לגלתי שלחם, וכן פי' הרמב"ע משתגע, ודקדוק המלה שהוא מבנין התפעל העומד בנוף הפועל מסייע לפי' זה, כי לדעת אונקלוס ורש"י והרשב"ם הוא יוצא, ולא יתכן לגזור בבנין זה, וכן תרגם יב"ע עד כדון מנת מתרברב בעמי, ובכוונת הפסוק בכללו ידמה לי שרש על הפסוק שלחריו, והא' תנחי והב' נמשך ממנו, ועניינו מה עודך וגו', מז הבני מתעיל

וגו'

וארא ט

הָיָה הַשְּׁחִין בַּחַרְטֻמִּם וּבְכָל־
מִצְרָיִם: (יג) וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב
פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה: ס (יג) וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר
וְהִתְיַצֵּב לִפְנֵי פַרְעֹה וְאָמַרְתָּ
אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
הָעִבְרִים שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי:
(יד) כִּי | בַּפַּעַם הַזֹּאת אֲנִי שֹׁלֵחַ
אֶת־כָּל־מַגֵּפֹתַי אֶל־לִבְּךָ
וּבַעֲבָדֶיךָ וּבְעַמֶּךָ בַּעֲבוּר תֵּדַע
כִּי אֵין כָּמֹנִי בְּכָל־הָאָרֶץ: (טו) כִּי

תרגום אשכנזי

כושה, וועגען דער ענטצינ-
דונג, דען דיא ענטצינדונג
וואר אן דען בילדערשרי֫פֿט-
קונדיגען אונד אין נאנין
מצרים: (יג) דער עוויגע
שטערקטע דאז הערץ
פרעה׳ס, זָא דאם ער איהנען
קיין גענאד גאב, וויא דער
עוויגע צו כושה גענשראכען
האט: (יג) דער עוויגע
שפראך צו כושה: שטעהע
פֿריה אויף, שטעללע דיך
פֿאר פרעה, אונד זאגע
איהם: זָא חאט דער עוויגע
דער גאָטט דער עברים גע-
שפראכען: לאם מיין פֿאלק
ציהען אונד מיר דיהנען:
(יד) דען דיזעם מאהל שיק-
קע איך אללע מיינע פלאגען
איבער דיין הערץ, איבער
דיינע בעריהנטען אונד איבער

דיינע אונטערטהאנען, דאמיט דוא ערפֿאהרסט, דאם מיר ניכטס גלייך זייא, אויף
דער גאנצען ערדע: (טו) צוואר העטטע איך עבען יעטצט מיינע האנד

אוים.

רש"י

חנח על חותן סנסדות נלנד סנחת' נמקנן חסר
נזדה והיכה חת דנר ה' הנים חת מקנהו חל
הנתים וכן סנוייה נמכולתה חנל ויקח 33 מחות
רבב נהוד: (יד) חת כל מנסותי. להדנ מכחן
סיכת נכורות סקולה כנגד כב המכות: (טו) כי

תרגום אונקלוס

שְׁיְחָנָא אֲרֵי הֲוָה שְׁיְחָנָא בְּחַרְשַׁיָּא
וּבְכָל מִצְרָאֵי: (יג) וְאַתְקֵיף יְיָ יָת לִבָּא
דְּפַרְעֹה וְלָא קַבֵּיל מִנְּהוֹן כְּמָא דְּמַלֵּיל יְיָ
עִם מֹשֶׁה: (יג) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אַקְדֵּים
בְּצַפְרָא וְתִתְעַתַּר קֳדָם פַּרְעֹה וְהֵימַר לֵיהּ כְּרַנָּן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְיהוּדָאֵי שַׁלַּח יָת
עַמִּי וְיִפְלְחוּן קֳדָמַי: (יד) אֲרֵי בְזִמְנָא הָדָא אֲנָא שָׁלַח יָת כָּל מַחְתַּי בְּלִבָּךְ
וּבְעַבְדָּךְ וּבְעַמָּךְ בְּדִיל דְּתֵידַע אֲרֵי לֵית דְּכְוָתִי שַׁלִּיט בְּכָל אַרְעָא: (טו) אֲרֵי כְעַן

באור

היכל המלך: (יב) ויחזק ה' את לב פרעה, נמכו' המלסונות נפסעו וזדונו הי' הנגד, ועתה
סנה מתת ה' כמו שנתלכו למעלה (ז' נ') לדעת דז"ל, והוא הלמת: (יד) מגפתי,
נעגול הקולות והנגף והמגר והמס שהתחנגו ולא לתינו שפחד פלעה נכל המכות
העוברות כאזר פחד מזמת. ומתר ה' הנליק: כי אין כמוני בכל הארץ, שעתו כפי
מחזנת המלרים שמלהיהם יובלו להרע תו להיטיב, כ"כ הרמב"ע: (טו) כי עתה וגו',
כמו'

וארא ט

לְעֵינֵי פַּרְעֹה: (ט) וְהָיָה לְאָבָק עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וְהָיָה עַל־ הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה לִשְׁחִין פֹּרֵחַ אֲבַעְבֻּעֹת בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: (י) וַיִּקְחוּ אֶת־פִּיחַ הַכִּבְשָׁן וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיִּזְרֹק אֹתוֹ מֹשֶׁה הַשָּׁמָיְמָה וַיְהִי שְׁחִין אֲבַעְבֻּעֹת פֹּרֵחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה: (יא) וְלֹא־יָכְלוּ הַחַרְטֻמִּים לַעֲמֹד לִפְנֵי מֹשֶׁה מִפְּנֵי הַשְּׁחִין כִּי־

תולדות אהרן שחין ב"ק מ'. נ'. נכוכות ח'. ת':

תרגום אונקלוס

לְשִׁיחָנָא סָגֵי אֶבַעְבוּעַיִן בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם: (י) וְנָסִיבוּ יַת פִּיחַ דְּאַתּוּנָא וְקָמוּ קֳדָם פַּרְעֹה וְזָרַק יָתֵיהּ מֹשֶׁה לְצֵית שְׁמַיָּא וַהֲוָה שִׁיחָנָא אֶבַעְבוּעַיִן סָגֵי בֶּאֱנָשָׁא וּבְבְעִירָא: (יא) וְלָא יְכִילוּ חַרְטֻמַיָּא לְמֵיקַם קֳדָם מֹשֶׁה מִן קֳדָם

תרגום אשכנזי מה

אונד כישה וועדפע איהן נעז היכימעל פאר דעז אויגען פרעה'ם: (ט) זאָ זאָלל ער צום שטויבע וועדעז איבער דאז גאנצע לאנד מצרים, אונד אם מענשען, זאָ וויא אם פיה, צור ענטצינדונג, אויס וועלכער בלאזען הער- פאָר ברעכען, אים גאנצען לאנדע מצרים: (י) זיא נאהמען רוס פאָם אָפען, שטעללטען זיך פאָר פרעה, משה וואדף איהן גען הימ- מעל, דא וואדד ער צור בלאזענטצינדונג, הער- פאָרברעכענד אם מענשען אונד אם פיה: (יא) דיא בילדערשרייפטקונדיגען קאָנג- טען ניכט שטעהען פאָר משה

רש"י

הרגיש. אחד מהחזיק קומתו של משה חמשים אלו ושל אהרן ומ'מהלך אחריו על כל אחד מהן: (ט) לשחין פורח חבעבועות. כתרגומו לשחין סגי חבעבועין שעל ידו נותנין נועות. שחין ג חחיחות והרגיש בו בל' משנה סגים שחונים: (י) נאדם ובבהמה. ואם תאמר מהין היו לפס הבהמות והלא כבר נאמר ויאת כל מקנה מצרים מת וגמר' גזרה

באור

מהרן, (ונדפ"י כ"י שנידי מוסיף כלשון הזה, שמונה קומלים שחופן יד אחת מחזיק שני קמלי' הדי שמונה קמלים לשניהם ע"כ), ואחד שהלך האחד על כל ארץ מצרים: (ט) לשחין, לשון חמימות. וקרוב יש בלשון המשנה שנה שחונה, בל"מ (ענטצינדונג) גם הוא מלשון הזה: פרח אבעבעת, כתרגומו לשיחנא סגי מבעבועין שעל ידו נותנין נועות מלאות מורסא ולחלוח, והמל"ף נוסף כי המלה מגזרת מים תבעה אם (ישעי' ס"ד מ'), ז והוא מכחי למ"ד ה"א ונפלה הה"א, והפ"א והעי"ן כפולים כמו תסגסגי (שה י"ז י"ח), מן כאדז בלבנון יסגה (תהלים ל"ב י"ב), תזעזעו (ישעי' ס"ו י"ג)]: ועל דעת נעותינו ז"ל הי' מן הפיח ההוא אבק יורד על כל ארץ מצרים, והי' האבק הזה כשירד על האדם ועל הבהמה מעלה בהן שחין, כי הי' חם שורף, ואולי הי' הלוח מכניס האבק גם בגתים, ומין גילל ממנו, ונכון הוא, וכן הוא יורד פעמי' רבות בימי הבלורת בדמות אבק בעל הטל, וכתיב יתן ה' את מטר ארלך אבק ועפ' (דברים כ"ח כ"ד) (הרמב"ן): (יא) ולא יכלו וגו', בזה והכלמו לעמוד לפני משה בהיות' מלאי שחין ולא יכלו מלט בפשם, על כן לא נאמר אל

היכל

וארא ט

מִמִּחֳרָת וַיַּעַשׂ יְהוָה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וַיָּמָת כָּל־מִקְנֵה מִצְרַיִם וּמִמִּקְנֵה בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־מֵת אֶחָד: (ז) וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וְהִנֵּה לֹא־מֵת מִמִּקְנֵה יִשְׂרָאֵל עַד־אֶחָד וַיִּכְבַּד לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־הָעָם: פ

(ח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן קְחוּ לָכֶם מְלֹא חָפְנֵיכֶם פִּיחַ כִּבְשָׁן וְזָרְקוֹ מֹשֶׁה הַשָּׁמַיְמָה

תרגום אונקלוס

דְּמִצְרָאֵי וּמִבְּעִירָא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לָא מִית חַד: (ז) וּשְׁלַח פַּרְעֹה וְהָא לָא מִית מִבְּעִירָא דְּיִשְׂרָאֵל עַד חַד וְאִתְיַקַּר לִבָּא דְּפַרְעֹה וְלָא שַׁלַּח יַת עַמָּא: (ח) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן סָבוּ לְכוֹן מְלֵי חָפְנֵיכוֹן פִּיחַ דְּאַתּוּנָא וְיִזְרְקִנֵּיהּ מֹשֶׁה לֶעֱבֵית שְׁמַיָּא קֳדָם פַּרְעֹה: (ט) וְיֵהֵי לְאַבָּקָא עַל כָּל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם וְיֵהֵי עַל אֱנָשָׁא וְעַל בְּעִירָא

תרגום אונקלוס

עם שטארב נעהמליך אל־לעס פֿיה דער מצרים; פֿאָם פֿיה דער קינדער ישראל'ס אבער שטארב ניכט איינם: (ז) פרעה שיקטע צוואר הין, אונד ערפֿוהר דאס פֿאָן דעם פֿיה דער קינדער ישראל'ס ניכט איינם נעשטאָרבען ווער; אללין דאז העזין פרעה'ס ווער האַרט, זאָ דאס ער דאז פֿאָלק דענגנאָך ניכט ציהען לאסטען ווּאָללטע: (ח) דער עוויגע שפראך צו משה אונד אהרן: נעהמט אייערע ביידע העגדע פֿאָלל דום פֿאָן אָפֿען

רש"י

ולוויים נלע"ז (1 פיח כנסן. דנר הנפח מן הנחלי עמיתי הנזרפי נכנסן ונלע"ז חולי"נש (2 פיח ל' הפחים סהרות תפיחן ותפריחן: וזרקו משה. וכל דנר הנזרק נכח חינו נזרק חלח ניד ח' הרי נסיס

(חיינע דחפֿענטע העהולע הוזד פֿחוו; זיך פֿיל חום אחן חין דען Jointée, (נ בלע"ז ביידען לוחאחען נעהחולטענען העגדען פֿחפֿסען קיין)

(ב נ"ל סוגל"ה Souffle,

(דער הויך, דחז הויכען: היר דער לייכט ווענלובלחוענדע נעגענסטחנד, חטע' חֲדינר רום) הפעל סוגלי"ר יגוח נמקיחות חחרות נרס"י נ"כ נגי"ת ולח נפ"ח.

באור

שלח יחתו מכת מדינ' היח: (ו) ויחת כל מקנה מצרים. הענין דומה, כי הנה כתוב שלח העז חת מקנך (לקמן פסוק י"ט) וכאן תחלח נגרך ומת כל עשב הסדה (שם כ"ה). ואעך מכת הארנה ואכל חת יתר הפלטה (שם י' ה'): (ז) ער אחד, מפילו אחד. ופי' הכתוב שלח על פי שעלח ודאה הפלח הנדול שמתקנה ישראל לא מת תאומ', ומקנהו הנה השם, הכניך חת לנו כל כך שלח רלה לשלחם, וכן מתורנם נל"ח: (ה) מלא חפניכם, נרס"י ילוויכ"טש נלע"ז, (כמו וומ"ס יחיכ"טעם, נל"ח וויירע העגדע פֿחוו), כי לעז נרפת של חלח חפניס הוח (יחיכ"טע) ומלח (וומ"ס) הוח הכנוי שלכם: פיח. לפר דק שמתנפח נרוח מן הנחלים עמומי' הנזרפי' נכנסן, ולשון רס"י ונלע"ז חולנ"ם, ונראה שלריך להנקד כזה חוֹלֵנֶם נל"ח (נעבלוזען): וזרקו משה, לשון רס"י וכל דנר הנזרק נכח חינו נזרק חלח ניד" מחת הרי נסיס הרנה. מחך שהחזיק קומלו של משה מלח חפניס שלו ושל

מהרן

אֲשֶׁר בַּשְּׂדֶה בַּסּוּסִים בַּחֲמֹרִים
בַּגְּמַלִּים בַּבָּקָר וּבַצֹּאן דֶּבֶר כָּבֵד
מְאֹד: (ד) וְהִפְלָה יְהוָה בֵּין מִקְנֵה
יִשְׂרָאֵל וּבֵין מִקְנֵה מִצְרָיִם וְלֹא
יָמוּת מִכָּל־לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דָּבָר:
(ה) וַיָּשֶׂם יְהוָה מוֹעֵד לֵאמֹר מָחָר
יַעֲשֶׂה יְהוָה הַדָּבָר הַזֶּה בָּאָרֶץ:
(ו) וַיַּעַשׂ יְהוָה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה

תרגום אשכנזי מד

דיא האנד דעם עוויגען זיין, אן דיינעם פֿיה וועלכעם אויף דעם פֿעלדע איזט, אן פֿערדען, אן עזעלן, אן קאמעלען, אן דיא רינדפֿיה אונד אן קלייגען פֿיה, אייגע זעהר שוועהרע פעסט: (ד) דער עוויגע וועט אייגען אונטערשיד מאכען צווישען דעם פֿיה דער ישראל, אונד דעם פֿיה דער מצרים, זאָ דאס ניכטס וואס דען קינדערן ישראל'ס נעהאָרט, שטערבען זאָל: (ה) דער עוויגע זעטצטע אייגע צייט פֿעסט: מאָרגען וועט דער עוויגע דיזעם אים לאנדע טהון: (ו) דער עוויגע טהאט דיזעם אויך טאגס דאַרויף,

עם

תרגום אונקלוס

יְיָ הַוְיָא בְּעִידָּךְ דְּבַחֲקָלָא בְּסוּסְוָתָא
בַּחֲמָרֵי בִּגַמְלֵי בְּתוֹרֵי וּבְעָנָא מוֹתָא סַגִּי
לַחְדָּא: (ז) וַיַּפְרֵישׁ יְיָ בֵּין בְּעִירָא דְּיִשְׂרָאֵל וּבֵין בְּעִירָא דְּמִצְרָאֵי וְלָא יְמוּת
מִכּוֹלָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִדְּעֵם: (ח) וְשַׁוִּי יְיָ זִמְנָא לְמֵימַר מְחַר יַעֲבֵיד יְיָ כְּפִתְגָמָא
הָדֵין בְּאַרְעָא: (ט) וַעֲבַד יְיָ יָת פִּתְגָמָא הָדֵין בְּיוֹמָא דַּבָּתְרוֹהִי וּמִית כָּל בְּעִירָא

רש"י

סעזיד תהיה ועל העומד תויה כמו עושה רושם רועה: (ד) והפלה. והנדיל: (ח) מלח תפגיר.

באור

כן הולך לומר והפלה ה' בין מקנה מצרים ובין מקנה ישראל, מה נענו' שהרג' משנוי המויך לומו שיתפזט נכל הפלך רק שעשה הפס עמהם להפליח (הרמב"ן). ולדעתי היו ישראל רועי המקו' הסר למצרים, כמ"ש וימלדו מת חייהם נעבדה קשה וגו' ונכל עבדה עבדה, ונפרט כי עבודת מדע' הלאן שהיתה עבוד' גזוי' נעיניהם כמ"ש כי תועבת מצרי' כל רעה לאן (בראשית מ"ו ל"ד). גלי ספק מסדוה לעם הנבזה נעיניהם, ומחשוב עוד כי לא מתו רק המקו' הסר עבדה. כדי להרחות הפלא, שעם מקנה בני ישראל היו הרועים, עכ"ו לא מת ממקנה ישראל עד אחד, ויהי' פי' וימת כל מקנה מצרים כפשוטו כלא תמה, דהיינו הסר עבדה, כי אז על הפסוק הא', ועתה מה שכתוב שלח העז את מקנך, היינו אותם שהיו בעיר מכת הברד, ומחרי סוף המכה שלחוס אל העד' לרעות, וכן פי' רש"י לקמן (פסוק י'), וכן שנוי' נמכילתא אלא ויקח פרעה עבדים (פס י"ד ז') : דבר, ענינו מיתה: (ד) והפלה, והנדיל: [מכל לבני ישראל, חסר הסר, וכן ת"א מכולא דבני ישראל, הדל"ת נאדמי נמקום הזי"ן הכנזרת ממלת מסר נענדי: דבר, יאתר על ענין דנדיס מחונדיס כמו הדבר מסר דבר ה' (ירמי' מ"ו י"נ), נס יאתר על יס כמו זה. וכמוהו לא חסרת דבר (דנדיס ג' ז') (הרמב"ע). ומונקלוס ויב"ע מתרנמי' על הענין הא' פתנם לו פתגמא, ועל הענין הב' תרעם, ונס יורה לפעמיס על מלת ענין, והוא קרוב אל הב', כמו על דבר הלפרדעי' (לעיל ח' ח'), על דבר סרה (בראשית כ' י"ח), על דבר הכסף (פס מ"ג י"ח). ואלו יתורגמו נאדמי עיסק]: (ה) מויעד, פס קנע ומות לתחלת החות,

שלח

נִשְׁאַר אֶחָד׃ (כח) וַיַּכְבֵּד פַּרְעֹה
אֶת־לִבּוֹ גַּם בַּפַּעַם הַזֹּאת וְלֹא
שִׁלַּח אֶת־הָעָם׃ פ

ט (ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא
אֶל־פַּרְעֹה וְדִבַּרְתָּ אֵלָיו כֹּה־
אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שַׁלַּח
אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי׃ (ג) כִּי אִם־מָאֵן
אַתָּה לְשַׁלֵּחַ וְעוֹדְךָ מַחֲזִיק בָּם׃
(ג) הִנֵּה יַד־יְהוָה הוֹיָה בְּמִקְנְךָ

תרגום אשכנזי

בלייב ניכט איינם צוריק׃
(כח) אלליין פרעה מאכטע
אייך דיזעס מאהל זיין הערץ
הארט, אינד לים דאז פֿאלק
ניכט ציהען׃

ט (ט) דער עויגע שפראך
צו משה׃ גיהע צו
פרעה, שפריך צו איהם׃
זאָ האט דער עוויגע דער
גאָטט דער עבריים גישפראָ-
כען׃ לאס מיין פֿאלק ציהען
אונד מיר דיהנען׃ (ג) דען
ווען דוא זיא ניכט ציהען
לאססעסט, אונד העלטעסט
זיא נאָך צוריק׃ (ג) זאָ ווירד

רש"י

יהו' נאס הנח' נעוזות׃ (בח) (נס נפעם הזאת.
חע"פ סחת' תנכי תזלת תתכס לח קייס הנטחתו)׃
ט (ב) תחזיק נס. תוחז נס כתו (דנרים כ"ח)
והחזיקם נמצרים׃ הנס יד ס' הויס. ג'
הוס כי כן יחמר נל' נקנס על סצנר היתס ועל ט (ה) ואמר יי למשה עול ולות פרעה
ותמליל עמיה ברנן אמר יי אלהא דיהודאי שלח ית עמי ויפלחון קדמי׃
(ג) אדי אם מסרב אתּ לשלחאו ועד כען את מתקיף בהון׃ (ג) הא מחא מן קדם

תרגום אונקלוס

מֵעַבְדוּתִי וּמֵעַמִּיה לָא אִשְׁתְּאַר חָד׃
(כח) וְיַקֵּר פַּרְעֹה יַת לִבֵּיה אַף בְּזִמְנָא
הָדָא וְלָא שַׁלַּח יַת עַמָּא׃

באור

תנח המל"ף לסי' התפעיל נתקוים הס"ח, ומתרגם המזכמי תרגמו מן הקל]׃ (כח) גם
בפעם הזאת, מע"פ שמת מכי מזלח מתכס, לח קייס הנטחתו. ויתכן שכוונת גם היח
כמו שכתיב' נלפרדעים, כי לח נמלח עד הנה שנטיח לשלחס רק נלפרדעים ונערב,
ונשניים הנטיח לשלחס ולח קייס דנרו, ולכן נחמר נשניים ותכנד מת לנו, ויכנד פרעה
מת לנו, כלומר שהוח הכנידו נרנון, ולח ויחזק לנ פרעה חו ויכנד לנ פרעה, שהוח מעלמו,
כן פי' הרשנ"ס לעיל (ז' כ"ג)]׃

ט (ב) ועודך, ענין ההתמדה והזמן הבוח, ויתכן לפרשו כענין עדיין׃ מחזיק, מוחז,
כמו והחזיקם נמצריו (דנרים כ"ה י"ח) [ועכשיו לתקוף מותם נחזקה, וכ"ת מנקלוס
ויג"ע, מתקיף]׃ (ג) חויה, לשון הוה, כי כן יחמ' נלשון נקנה על הענר היתה, על
העתיך תהי', ועל העומך הויה כמו עושה דולה רועה, והנה מלחנו שנתחלפה היו"ד נוח"ו,
ותהי הוה לכם למלך (נחמי' ו' ו'), ונח פה על משפטו׃ [במקנך אשר בשדה, התרנ
מותם נהווה כי רוב המקנה נשדה, מנל היה הדנ' נס נמקנה מנר נניח כמו שיחמר
ויחת כל מקנה מלריס, ויתכן כי נענו' היות תועבה למלריס כל רועה לחן היו מפריזי'
מותם מן הערים זולתי נעת השתמש נסוסיס לרכוב ונחמורים למשח, והנה הי' המק'
דחוק ממלריס נשדה גדול גחן ויתערב נמקום המרעה מקנה מלריס ומק' ישרחל. ועל

כן

מִפַּרְעֹה מֵעֲבָדָיו וּמֵעַמּוֹ מָחָר
רַק אַל־יַסֵּף פַּרְעֹה הָתֵל לְבִלְתִּי
שַׁלַּח אֶת־הָעָם לִזְבֹּחַ לַיהוָה:
(כא) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעִם פַּרְעֹה
וַיֶּעְתַּר אֶל־יְהוָה: (כב) וַיַּעַשׂ יְהוָה
כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיָּסַר הֶעָרֹב
מִפַּרְעֹה מֵעֲבָדָיו וּמֵעַמּוֹ לֹא

תרגום אשכנזי כג

נען, אונד דאז נעווילד זאלל פרעה, זיינע בעדיהנטען אינד זיינע אונטערטהאנען מאָרגען פֿעדלאסען: נור הינטערגעהע פרעה ניכט לענגער, דאם ער הערנאך דאז פֿאָלק ניכט ציהען לאם- סע, דאם עווינען צו אָפּפֿערן: (כו) משה גינג פֿאָן פרעה הינוים, אונד פֿלעהטע צו דעם עווינען: (כז) דער עווינע טהאט נאך משה'ס וואָרטען, דאז נע-

ווילד ווידְ פֿאָן פרעה זיינען בעדיהנטען אונד פֿאָן זיינען אונטערטהאנען; עם

בליב

תרגום אונקלוס

וְאֶצְלֵי קֳדָם יְיָ וְיֶעְדֵי עֲרוֹבָא מִפַּרְעֹה
וּמֵעַבְדּוֹהִי וּמֵעַמֵּיהּ מְחָר לָחוֹר לָא יוֹסֵף
פַּרְעֹה לְשַׁקָּרָא בְּדִיל דְּלָא לְשַׁלָּחָא יַת
עַמָּא לְדַבָּחָא קֳדָם יְיָ: (כו) וּנְפַק מֹשֶׁה
מִלְוַת פַּרְעֹה וְצַלֵּי קֳדָם יְיָ: (כז) וַעֲבַד יְיָ כְּפִתְגָמָא דְּמֹשֶׁה וַאֲעֲדִי עֲרוֹבָא מִפַּרְעֹה

רש"י

חל ה'. נתתין נתפלת וכן חס צ' נות' ויעתיר היה יכיל נות' ומסתע וידעת נתפלה עכשיו כשהוח חות' נל' ויפעל מסיע וידעת להתפלל: (כז) ויסר הערוב. ולח מתו כמו שהתו הלפרדעי' שחס תתו

באור

לשלח את העם ולא שלח. ודקדוק המלה נאדתי נפ' וילא (נדמסית ל"א ז'). ע"ש]:
(כו) ויעתר. רש"י ז"ל רולה כאן להגדיל גין הקל מהרס זה שפידוטו וידעה נתפלה וגין ההפעיל שעגינו וידעה להתפלל, ולא ידעתי לסוף דעתו, והגדלה מן הכתוב שלגיהם כוונה אחת, כי משה אמר לפרעה והעתרתי בהפעיל, והכתוב יאמר עליו ויעתר נהל, וכ"כ הרא"ע יש מלות נלשון הקדש שהן שוות בעשה וין משני בניגים מהקל ומהכבד כאו ויעתר אל ה' והעתרתי אל ה', וכאשר אמר אנכי מודיע הנער הזה ידיע החני (שמואל א' כ' ל"ו), ומלה המלות שהן ככה מועטות הן במספר עכ"ל]: (כז) [ויסר, שהוא סוף מגחי העי"ן, ומספרו נעתיד מהקל יסוד, ועם ו"ו ההפוך יהגה השורק לק"ח כאו מן יקוס ויקס (ויהוא לסנת הבניגה שנעתקה מן פ"א הפעל אל יו"ד המית"ן, ולא יצא לעולם נא נדמה, אחרי ת"ג שהין זה בניגה), ובהפעיל מספרו יסיל, ועם ו"ו ההפוך יסתנה החירק לסגול כאו מן יקו' ויקס (לסנת הבזבת), רק אם הפ"פ חית"ה או עי"ן יסתנו הק"ח והסגול לפתח להרחיבם, גם אם ל"פ אחת מאותיות הכ"ל אוד"י"ם (שים לה ג"כ דין הרחבה לפעמים), יסתנו לפתח, כאו ותגח, וינע וילך, אז אין הבדל גין הקל וגין ההפעיל, רק כל אחד יובן מענינו, והבה מלת ויסר פה תובל להתפרש באחד השניים, ושניהם נכונים, אם מהקל, ואז אחזרת על הערב שאחרי' כאשר אמר למעלה ויסר הערב, או מההפעיל, ואז אחזרת על הדם שלפני', שהסיר הערב, והבה מנקלום ויב"ע הרגמום מן ההפעיל, כי על ויסר הערב תרגמו ויעדי, ומלת ויסר תרגמו ומעדי, כנודע שאחרי

תרגום אשכנזי

מצרים איין גרייעל זינד, מיסטען ווייר דעם עוויגען אונזערם גאָטטע שלאכטטען; וועלן וויר נון דען גרייעל דער מצרים פֿאָר איהדען אויגען אלם איין אָפּפֿער שלאכטטען, וועלדען זיא ניכט מיט שטיינען נאך אונס ווערפֿען? (כג) איינע דרייאטעגיגע רייזע וואָללען ווייר אין דער ווייסטע טהון, אונד דעם עוויגען אונזערם גאָטטע אָפּפֿערן, וויא ער אונס בעפֿעהלען ווירד: (כד) פרעה שפראך: זאָ ווילל איך דען אייך ציהען לאסטען, דאס איהר דעם עוויגען אייערם גאָטטע אין דער ווייסטע אָפּפֿערן מאָגעט, נור ענטפֿערנט אייך ניכט נאָך ווייטער; פֿלעהט פֿיר מיך: (כה) משה שפראך: זאָ וויא איך פֿאָן דיר ווענגעהע, זאָ פֿלעהע איך צו דעם עוויגען

ואר א ה

כֵּן כִּי תוֹעֲבַת מִצְרַיִם נִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ הֵן נִזְבַּח אֶת־תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם לְעֵינֵיהֶם וְלֹא יִסְקְלֻנוּ: (כג) דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים נֵלֵךְ בַּמִּדְבָּר וְזָבַחְנוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר יֹאמַר אֵלֵינוּ: (כד) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אָנֹכִי אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וּזְבַחְתֶּם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם בַּמִּדְבָּר רַק הַרְחֵק לֹא־תַרְחִיקוּ לָלֶכֶת הַעְתִּירוּ בַּעֲדִי: (כה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי יוֹצֵא מֵעִמָּךְ וְהַעְתַּרְתִּי אֶל־יְהוָה וְסָר הָעָרֹב

רש"י

סלנו זונחי' סהלי ורחיס חני זונחי': ולח יסקלונו. נחמים: (כה) התנ. כמו להתנ: (כו) ויעתר

תרגום אונקלוס

נעזן

אֲרֵי בָּעִירָא דְמִצְרָאֵי דַחֲלַיִן לֵיהּ הֵיךְ מְנִיָּה אֲנַחְנָא נַסְבִין לְדַבְחָא קֳדָם יְיָ אֱלָהֲנָא הָא נְרַבַּח יַת בְּעִירָא דְמִצְרָאֵי דַחֲלִין לֵיהּ וְאִינוּן יְהוֹן חָזַן הֲלָא יִיְמְרוּן לַמִּרְגְּמָנָא: (כנ) מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין נֵיזִיל בְּמַדְבְּרָא וְנִדַּבַּח קֳדָם יְיָ אֱלָהֲנָא כְּמָא דְיֵימַר לָנָא: (כד) וַאֲמַר פַּרְעֹה אֲנָא אֶשַׁלַּח יַתְכוֹן וְתִדַּבְּחוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן בְּמַדְבְּרָא לְחוֹד אַרְחָקָא לָא תְרַחְקִין לְמֵיזַל צַלּוֹ אַף עָלַי: (כה) וַאֲמַר מֹשֶׁה הָא אֲנָא נָפִיק מֵעִמָּךְ

באור

יסקלנו. מגל הרלב"ע ממר כי מלת הן מזנח כב"מ החמה וכאן היא כך המזנח מת תועבת מלרים לעיניהם ולא יסקלנו, וכמוהו הן היתה כזאת (ירמי' ג' י'), ר"ל הביתה כזאת, ממנם הרד"ק כתב בשרשים שרש הן שמף על פי שענין מלו הבנים לשאלה מלת הן היא כמשמעה כי יבא ענין השאלה בלא מס ובלא ה"א השאלה כמו מתה זה בני עמו (בראשית כ"ג כ"ד) והדומים לו עב"ד. ודנריו נכונים]: (כג) דרך שלשת ימים, לריכים אנו להתדמק מהמלריס: כאשר יאמר אלינו, ליזה מקום מזנח וכמה מזנח ממנו: (כד) בעדי. עלי: (כה) [והעתרתי. נמה הב"מ נפתח נעגור הענ"ן שהיא נח"פ. והוא להרחיב מות הגדון: ההל. להתל, והכוונה כמו שת"מ לשקרן. ומאר לו משה הן נעגור שלמה נמכת הלפרדעים

לשלח

יְדוֹנָ֔ה בְּקֶ֖רֶב הָאָֽרֶץ׃ ששי
(יט) וְשַׂמְתִּ֥י פְדֻ֖ת בֵּ֣ין עַמִּ֑י וּבֵ֣ין
עַמֶּ֔ךָ לְמָחָ֖ר יִהְיֶ֣ה הָאֹ֥ת הַזֶּֽה׃
(כ) וַיַּ֤עַשׂ יְהוָה֙ כֵּ֣ן וַיָּבֹ֣א עָרֹ֣ב כָּבֵ֗ד
בֵּיתָה֮ פַּרְעֹה֒ וּבֵ֣ית עֲבָדָ֔יו וּבְכָל
אֶ֥רֶץ מִצְרַ֖יִם תִּשָּׁחֵ֣ת הָאָ֑רֶץ
מִפְּנֵ֖י הֶעָרֹֽב׃ (כא) וַיִּקְרָ֥א פַרְעֹ֖ה
אֶל־מֹשֶׁ֣ה וְלְאַהֲרֹ֑ן וַיֹּ֣אמֶר לְכ֗וּ
זִבְח֥וּ לֵאלֹהֵיכֶ֖ם בָּאָֽרֶץ׃
(כב) וַיֹּ֣אמֶר מֹשֶׁ֔ה לֹ֥א נָכ֖וֹן לַֽעֲשׂ֑וֹת

תרגום אונקלוס

דְּתִידַע אֲרֵי אֲנָא יְיָ שַׁלִּיט בְּגוֹ אַרְעָא׃
(יט) וְאֶשַׁוֵּי פוּרְקָן לְעַמִּי וְעַל עַמָּךְ אַיְתֵי
מָחָא לְמֵחַר יְהֵי אָתָא דִּין׃ (כ) וַעֲבַד
יְיָ כֵּן וַאֲתָא עֲרוֹבָא תַּקִּיף לְבֵית פַּרְעֹה
וּלְבֵית עַבְדּוֹהִי וּבְכָל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם
אִיתְחַבְּלַת אַרְעָא מִן קֳדָם עֲרוֹבָא׃
(כא) וּקְרָא פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַאֲמַר
אִיזִילוּ דַּבְחוּ קֳדָם אֱלָהְכוֹן בְּאַרְעָא׃
(כב) וַאֲמַר מֹשֶׁה לָא תַקֵּין לְמֶעְבַּד כֵּן

תרגום אשכנזי מב

ניעגענווערטיג בין: (יט) איך
ווילל אלזאָ איינען אונטער-
שיד מאכען צוויששען מיינען
אונד דיינען אונטערטהא-
נען; מאָרגען זאָלל דיזעם
וואונדערצייכען געשעהען:
(כ) דער עוויגע טהאט אל-
זאָ, עס קאם מעכטיגעס
געווילד אין פרעה'ס הויז,
אונד אין דיא הייזער זיינער
בעדיהנטען אונד אים גאנ-
צען לאנדע מצרים ווארד
דראו לאנד פַּאָן דעם געווילדע
פַּערדאָרבען: (כא) פרעה
ליס משה אונד אהרן רופֿען,
אונד שפראָך: נעהט
אָפּפַּערט אייערם גאָטטעס
אים לאנדע: (כב) נושה

שפראך: עס איזט ניכט שיקליך דיזעס צו טהון, דען זאָלכע דינגע, דיא דעי
מצרים

רש"י

תדע כי אני ה' נקבע החרן. וא"ם שאביאתי ערוביס
גזרתי תתקיימת בתחתונים: (יט) ושמתי פדות,
סימנין בין עמי ובין עמך: (ב) תשחת החרן. נשחת'
החרן מתחלת חרעה: (כא) זבחו לאלהיכם בחרן.
בתקומכם ולא תלכו במדבר: (כב) תועבת מצרים,
יראת מלכים כמו ולמלכם תועבת בני עמון וחנג
יסרחל קורח חותם תועבת. ועוד יש לומר בלשון
אחר תועבת מלכים דבר שנחוי הוא למלכים זבחים

(כג) וַאֲמַר מֹשֶׁה לָא תַקֵּין לְמֶעְבַּד כֵּן

באור

כי הוא שליט ומצניח בקרב הארץ, לא כמו שיהיה עניים שתל לו ולא ילחם וחוב שמים
יתהלך עכ"ל: (יט) פדת, לשון הבדלה, וכל פדיון קרוב מזה הטעם. והכוונה שאפילו
בארץ מלכים אם ימלאו החיות מים ישראל לא יזיקוהו: למחר, שלא תאמר מקרה הוא:
(כ) ויעש, למחרתו כאשר דבר משה: [תשחת הארץ, נשחתת הארץ, מתחלת חרעה
(רש"י), ואל העתיד במקום הצווי, ודברים כתוכו]. (כא) זבחו לאלהיכם בארץ;
בתקומכם ולא תלכו במדבר (רש"י): (כב) תועבת מצרים, יראת מלכים כמו ולמלכם
תועבת בני עמון (מלכים ג' כ"ג י"ג), ומלך ישראל קורא לחותו תועבה, ועוד יש לומר
בלשון אחר תועבת מלכים דבר שנוח הוא למלכים זבחים שאנו זובחים שהרי ילחתם אנו
זובחים (רש"י): ולא יסקלנו, דרך שלא ותמיד. [וי"א כי תאסר ב"א בתמה והלא
יסקלנו

מַשְׁלִיחַ בְּךָ וּבַעֲבָדֶיךָ וּבְעַמְּךָ וּבְבָתֶּיךָ אֶת־הָעָרֹב וּמָלְאוּ בָתֵּי
מִצְרַיִם אֶת־הֶעָרֹב וְגַם הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר־הֵם עָלֶיהָ: (יח) וְהִפְלֵיתִי
בַיּוֹם הַהוּא אֶת־אֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר
עַמִּי עֹמֵד עָלֶיהָ לְבִלְתִּי הֱיוֹת־
שָׁם עָרֹב לְמַעַן תֵּדַע כִּי אֲנִי

תרגום אשכנזי

איך איבער דיך, דיינע בעי-
דיהנטען, דיינע אונטער-
טהאנען, אונד אין דיינע
הייזער אללערלייא געווילד
שיקקען, דיא הייזער דער
מצרים זאללען פֿאלל גע-
ווילד זיין, וויא אויך דאז
ערדרייך אויף וועלכעם זיא
וואהנען: (יח) איך ווערדע
אבער דאז לאנד גשן אלס-
דען דאדורך אונטערשיידען,
וואו מיין פֿאלק וואהנט,
דאס דאזעלבסט קיין געווילד
זיין זאלל; דאמיט דוא ערפֿאהרסט, דאס איך דער עווינע מיטטען אים לאנדע

רש"י

גו' כדחיתה נמדרש רבי תנחומה: (יח) והפליתי.
והפרשתי וכן והפלה ה' וכן (דברים ג') לא נפלאת
היא ממך לא מונדלה ומופרשת היא ממך: למען

תרגום אונקלוס

גע-

וּבְעַבְדָּךְ וּבְעַמָּךְ וּבְבָתָּךְ יֵרַת עֲרוֹבָא
וְיִתְמַלּוֹן בָּתֵּי מִצְרָאֵי יַרַת עֲרוֹבָא וְאַף
אַרְעָא דְּאִינּוּן עֲלָהּ: (יח) וְאַפְרֵישׁ בְּיוֹמָא
הַהוּא יַת אַרְעָא דְגֹשֶׁן דַּעֲמִּי שְׁרֵי עֲלָהּ בְּדִיל דְּלָא לְמֶהֱוֵי תַּמָּן עֲרוֹבָא בְּדִיל

באור

נלע"ז. ונראה סג"ל מינגיטיר נלע"ז ונל"מ (העטלען): הערב, לשון הרשב"ם מומר
מכי כי מיני זבובים הם שנקראים ערוב על שם שדרכם לטרוף בלילות כדכתיב זאב ערבות
יזאבם (ירמי' ה' ו'), זאבי ערב לא גרמו לנקר (לפניה ג' ג'), וכאשר יאמר מאודם (ר"ל
שהוא שם המקרה) לדום (ר"ל שם תאר), כן יאמר מעומק עמוק, מערב ערוב, כו"יטרי"נר
נלע"ז ונל"מ (וויפטטוייבער), שבזאב ערוב הוא שהוא טורף בשרב, עומק שם דבר הוא (ר"ל
שם המקרה לעמקות), והמעשה קרוי עמוק (ר"ל דבר שנעשה בו העומק כמו הקלקע מן
הגוב שהם העלם שחל עליהם מקרה העמוקות קרוי עמוק, שנעשה שם תאר להם, גוב
עמוק, מים עמוקים), לדום, שחור עכ"ל, אבל לדעת כל המפרשים הוא שם כולל לכל
מיני החיות מעורבות, וכן תיב"ע עירבוב חיות ורמ, וכן סופר נספר היתר שבאו שם כל
מיני חיות וכל שרץ הארץ ושרץ העוף ע"ש]: ומלאו, פעל מלא, וכן הנפעל ממנו שמושם
בזוה לשבר הממלא ולשבר המתמלא, כאמר ונתיב מלאים כל עוב (דברים ו' י"ח), הנה
הנתיב מתמלאים, ובמקום אחר, וכולו מלאים את ההיכל (ישעי' ו' ו'), הנה השולים
ממלאים, וכן בנפעל כתיב ותמלא הארץ את המים (מלכים ג' ג' כ'), הנה הארץ מתמלאה,
ובמקום אחר כאמר וימלא בעוב ה' את כל הארץ (בעבדר י"ד כ'), הרי הכעוב ממלא,
ובמקום הזה נתי מלדים הם המתמלאים, ואת הערב כמו מן הערב, וכמוהו וימלא את
החמה (מלכים א' ז' י"ד): וגם האדמה, מקום שאין נתים: (יח) והפליתי, טעמו
מפריש והוא בנעלי הס"א, והיה מכת הערוב היא מכה מסולמת, וכאשר יעלו החיות
ממעונותם קלים הם ללכת בכל הארץ, ולאוי הי' בטבעם שיבאו גם בארץ בשן אשר שם בני
ישראל, הולרך לומר והפליתי את ארץ בשן, שתבאל כלה בעבור שעמי עומד עליה, כי
רוצה, של ישראל היא, וכן בדבר של בהמות הזכיר ההבדלה וההפרשה: כי אני ה' בקרב
הארץ, לא' פ שבראתי בשמים, בזירתי מתקיימת בארץ, כן פי' רש"י, ולשון הרמב"ן לומר
מעונותם

וַיְחַזֵּק לֵב־פַּרְעֹה וְלֹא־
שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה: ס (יט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וְהִתְיַצֵּב
לִפְנֵי פַרְעֹה הִנֵּה יוֹצֵא הַמָּיְמָה
וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה
שַׁלַּח עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי: (יז) כִּי אִם־
אֵינְךָ מְשַׁלֵּחַ אֶת־עַמִּי הִנְנִי

תולדות אהרן הנה ת"ק י"ח. ח':

תרגום אונקלוס

וְאִתַּקַּף לִבָּא דְּפַרְעֹה וְלָא קַבֵּיל מִנְּהוֹן
כְּמָא דְּמַלֵּיל יְיָ: (טז) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
אַקְדֵּם בְּצַפְרָא וְאִתְעַתַּד קֳדָם פַּרְעֹה הָא
נָפֵיק לְמַיָּא וְתֵימַר לֵיהּ כְּדֵנָן אֲמַר יְיָ שַׁלַּח
עַמִּי וְיִפְלְחוּן קֳדָמַי: (יז) אֲרֵי אִם לָיְתָךְ
מְשַׁלַּח יָת עַמִּי הָא אֲנָא מַשְׁלַח בָּךְ

תרגום אשכנזי מא

מיטטעלבאר פֿאָן גאָטט קעממט): אללײַן פרעה'ס הערץ וואר שאָן פֿער־שטאָקט, אונד ער גאב איהנען דעגנאָך קײַן גיהאָר, ווײַא דער עוויגע געשפראָכען האט: (טז) דער עוויגע שפראך צו משה: שטעהע דעם מאָרגענס פֿריה אויף, אונד שטעלל'ע דיך פֿאָר פרעה, ער גיהעט הינוים אן דאז וואסבער; שפריך צו איהם: זאָ האט דער עוויגע געשפראָכען: לאָם מיין פֿאָלק ציהען אונד מיר

דיהנען: (יז) ווען דוא אבער מיינע אונטערטהאנען ניכט ציהען לאסס'עכט: זאָ ווילל

אין

רש"י

פרעה: (יז) משלוח בך. מכרים בך. וכן ושן נשמתו' משלח גס ג' ססוי מנטיי"ניר בלע"ז (ג: חת העדוב. כל תיני חיות רעות נחשים ועקרבים בערבוביה ויהיו מצויים בתם. ויש טעם נדגר נמגדים נכל מכה ומכה למען ולמת זו. בטכסיסי תלחמות תלכים בת עניים' כסדר תלכות כשנכה על עיר נתחלה מקלקל מעיינותיה ומחרכך תוקע עליהם ומניעין בזיפרות ליחם ולנחלם. וכן הלכדשים מקרקרים ויומים

(מנריינען, תויפֿהינטלאָן) *Enciter*: Inciter, ג"ג מנטיי"ר (ג בלע"ז

באור

על כן חזק לב פרעה, ודרמנ"ן טען עליו ומתר כי המקרה לא יקרא מלגע מלהים, דק המכה הגתה מתתו נעונה תקרא יד ה' ומלגע מלהים, כתשר נאתר נכתוב שהגיע לא ידו נגעה בנו, וכתיב וידע ישראל את היד הגדולה (לקמן י"ד ל"א), והיתה יד ה' נכם ובמצריכ' (שמואל א' י"ג ט"ו), כגדה מתך יד מלהים שם (שם ה' י"א) עכ"ד, ולדעתי כוונת הרמב"ן היא שהודו כי מכה היא מאת המלהים, אגל לא נעגוד ישראל לשלחם, דק לעונש עון מחר, וכוונתו גתה שאתר כפי מעדכת הכוכגים, כי המה המלגעיים לעשות גתרן כפי מה שגזרה חכמתו, אם לשגע ואם לחסך, ומלגע שרשו לגע והמל"ף נוספת, כי כן מלאנו גמשנה שעשו ממנו פעל והשתמשו ממנו גגין הפעל, ואם היו שניהם שוים המשנה לומר להם הלגיעו (יומא פ"ג מ"ח). ופירשו שם גגמרא (שם דף כ"ג ע"ג), תגא הוליאו מלגעותיכם למרן): כאשר דבר ה', ולא ישמע מלכם פרעה (לעיל ז' ד'): (טז) הגה יוצא המימה, גתרן מלריס מין גשם ואין מטל סוחף, ונכל יולם עולה ומשקה את כל השדות, כיקוע, וכאשר יגאו המים לעלות, כן תרגה הגרכה גשדות, והשגע גכל מרן מלריס, לכן דרך המלכים לגאת ולרחות עד מכה עלה הגהר: (יז) משליח, רש"י פי' מלשון שסוי מנטייליי"ל

בלע"ז

וּבַבְּהֵמָה כְּלִ־עֲפַר הָאָרֶץ הָיָה
כִנִּים בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:
(יד) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחַרְטֻמִּים
בְּלָטֵיהֶם לְהוֹצִיא אֶת־הַכִּנִּים
וְלֹא יָכָלוּ וַתְּהִי הַכִּנָּם בָּאָדָם
וּבַבְּהֵמָה: (טו) וַיֹּאמְרוּ הַחַרְטֻמִּם
אֶל־פַּרְעֹה אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִוא

תולדות אהרן ויאמרו סנהדרין סה, וזף נ"ה. ג:

תרגום אשכנזי

מיט־

מענשען אונד אן פֿיה: אל־
לער שטויב דער ערדע אים
גאנצען לאנדע מצרים ווארד
צו אונגעציפֿער: (יד) נון
טהאטען דיא בילדערשריפֿט־
קונדיגען עבען דאסזעלבע
דודך איהרע פֿערבאָרגגע
קינסטע, דאז אונגעציפֿער
הערפֿאָר צו ברינגען, אבער
זיא קאָננטען ניכט, אינ־
דעסטען וואר דאז אונגעצי־
פֿער אם מענשען אונד אם
פֿיה: (טו) דיא בילדער־
שריפֿטקונדיגען שפראכען צו

רש"י

הכנם. הרוחים פדול"ירח נלע"ז (י: ויד) להוליח
את הכנם. נדחות' (נ"ח ולהוליחם) תמקו' תחר:
ולח יוכלו. שחין הכל שולט על נדיים פרות' תכשוע':
(טו) חנגע חלהים היח. תכה זו חינם על ידו כשפי'
תחת התקוס היח: כחסר דנר ה'. ולח יסחע חליכם

תרגום אונקלוס

וַחֲוַת קַלְמָתָא בֶּאֱנָשָׁא וּבִבְעִירָא כָּל
עַפְרָא דְאַרְעָא הֲוָה קַלְמָתָא בְּכָל אַרְעָא
דְמִצְרָיִם: (יד) וְעָבְדוּ כֵן חָרְטֻמַיָּא בִּלְחֻשֵׁיהוֹן
לְאַפָּקָא יָת קַלְמָתָא וְלָא יְכִילוּ וַהֲוָת
קַלְמָתָא בֶּאֱנָשָׁא וּבִבְעִירָא: (טו) וַאֲמָרוּ חָרְטֻמַיָּא לְפַרְעֹה מְחָא מִן קֳדָם יְיָ הוּא

רחם סעתקתו למינלס פסוק ג' (ז בלע"ז

באור

כי כן הי' דנר המים ודנר הטחין, כי הטעם הוא כי לז תחל המכה: (יד) ויעשו כן, סהכו עפר הלרן לו תחנולה למרת: להוציא את הכנים, לנרמותם לו לכולימס ממקוס מחר: ולא יכלו, סנה מחת הדס היתה סלח הנליהו נמעשיהם פעם הזחת, וה' סכל עלתם כדנונו, סהכל שלו והכל נידו, והנרמה נעיני עוך, כי חכת הדס להפוך תולדת המים לדס, ומכת הלפרדעים להעלותם מן היאור, יכלו לעשות כן, כי לין נהם נרימה לו יגידה, כי לא למד הכתוב ויהיו הלפרדעי' דק ותעל הלפרדע שנאספו ועלו ממקומס, דק מכת הכנים היתה יגידה, ולין נשע הטפר להיות כנים, על כן למד והי' לכנים, ולמד להוליח חת הכנים, כשעין תולח הלרן נפש חיה וגו' ויהי כן (נרחשית ח' כ"ך) ולח יכול לעשות כמעשה הזה, זולתי היולד ית 'ולמד ויעשו כן ולח יכלו, כי הסניעו שדיהם לעשות מלמדם ולח הי' נהם כח (מדנרי הרמנ"ן): [והנה הכנם וגו' הזכיר עוד הפעם לומר כי היתה המכה חף נחרטמים, כ"כ הרמנ"ע, ולדרכנו יהי' זה כלל שלחר הפרט]: (טו) אצבע אלהים הוא, הודו נמעשה מהרן שהי' מחת המלהים ולח ע"י מעשה כשפים, ומולס פרעה לח טעה נס חל חרטומיו, ולח קדח להם מן הטת ההיח והלחה, כל כך החזיק חת לנו. [והנה הרמנ"ע פי' שחמרו לפרעה לח זחה זחת המכה נעצוך ישרחל לשלחס דק מכת חלהים היח כפי מערכת הכוכנים על חרץ מלרים, כי פרעה לח כחש הנולח דק הנס שהזכי' לו משה, וזה כדרך כי לח ידעו נגעה זנו מקרה הוח הי' לנו (שמואל ח' ו' ט'), מן השמי',

על

הַיְשָׁדֹת: (י) וַיִּצְבְּרוּ אֹתָם חֳמָרִם
חֳמָרִם וַתִּבְאַשׁ הָאָרֶץ: (יא) וַיַּרְא
פַּרְעֹה כִּי הָיְתָה הָרְוָחָה וְהַכְבֵּד
אֶת־לִבּוֹ וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: ס (יב) וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־
אַהֲרֹן נְטֵה אֶת־מַטְּךָ וְהַךְ אֶת־
עֲפַר הָאָרֶץ וְהָיָה לְכִנִּם בְּכָל־
אֶרֶץ מִצְרָיִם: (יג) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן וַיֵּט
אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ בְּמַטֵּהוּ וַיַּךְ אֶת־
עֲפַר הָאָרֶץ וַתְּהִי הַכִּנָּם בָּאָדָם

טען אונד אוים דען פֹּעל־
דערן: (י) זיא בראכטען
זיא אין הויפֿען צוזאמען.
אונד דאז לאנד ווארד שטיג
קענד: (יא) אלֹם פרעה
זאהע, דאס עם נאכגעלאס־
סען האט, מאכטע ער זיין
הערץ האדט, אונד וואלל־
טע איהנען ניכט געהאר גע־
בען, וויא דער עוויגע גע־
שפראכען: (יב) דער עווי־
גע שפראך צו משה: זאגע
צו אהרן: נייגע דיינען שטאב
הין, אונד שלאגע דען שטויב
דער ערדע, זאָ זאָלל ער אים
גאנצען לאנד מצרים צו אונ־
געציפֿער ווערדען: (יג) זיא
טהאטען אלזאָ, אהרן נייג
טע זיינע האנד מיט זיינעם
שטאבע הין, שלוג דען שטויב דער ערדע, דא ענטשטונד דאז אונגעציפֿער אן
מענש־

תרגום אונקלוס

(י) וּכְנָשׁוּ יַתְהוֹן דְּגוֹרִין דְּגוֹרִין וְסָרִיאוּ
עַל אַרְעָא: (יא) וַחֲזָא פַּרְעֹה אֲרֵי הֲוָת
דַוְחְתָא וְיַקַּר יַת לִבֵּיה וְלָא קַבֵּל מִנְּהוֹן
כְּמָא דְּמַלֵּיל יְיָ: (יב) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֵימַר
לְאַהֲרֹן אָרִים יַת חוּטָרָךְ וּמְחֵי יַת עַפְרָא
דְּאַרְעָא וְיֶהֵי לַקַּלְמָתָא בְּכָל אַרְעָא
דְּמִצְרָיִם: (יג) וְעָבְדוּ כֵּן וַאֲרִים אַהֲרֹן יַת יְדֵיהּ בְּחוּטְרֵיהּ וּמְחָא יַת עַפְרָא דְּאַרְעָא

רש"י

(י) חתרים חתרי'. גנודים גנודים כתרגומו דנודין גלין: (יא) והכבד את לבו. ל' פעול הוא כיו הלך ונסוע. וכן והכבות את תוחב ושחול לו גזלתי הכה וסנוע: כחב' דבר ה'. ויכין דבר ולח יסתע חליכה פרע': (יב) חמור חל חסרון. לח היה העפר כדחי לנקות על ידי תפה לפי סהיגן עליו כשהיג את המלרי ויטחנסו נחול ולקה על ידי חסרון: (יג) ותהי

באור

מן חלד: (י) חמרם המרם, גנודים גנודים, כתרגומו דנודין, גלין: (יא) הרוחה, כמו ורוח לשחול (שמואל ח' ט"ז כ"ג), והוא הפך הלוקה והגלה: והכבד, לפי שהיתה הזמת גדולה היתה לא כתחזק לבו מלין הוא הרשיע להכניד את לבו (הרשב"ם) והוא שם הפועל תחת פעל ענד: (יב) והיה לכנם, ל"ל שיתהפך העפר לכנים, כי כן הוא נמוך תלת וכי' הנא' עם לת"ך לאחרים, להורות על הפתנות הדבר תלוי בי' נענד, והתחדש בו ענין, פך זכיי' דבר אחר: לכנם, מיני כינים ופרעושין (הרשב"ם), גל"א (חונגעניפֿיגר): (יג) הכנם, שם המין ויתי"ם נוסף כמו דיקס חנס, ולא נמלא הנפרד ממנו נמקדם רק נדברי רז"ל בכח, ומאד כל עפר הארץ הי' כינים, אף שהיה נמקום אחר,

בַּיְאֹר תִּשְׁאַרְנָה: (ה) וַיֹּאמֶר לְמָחָר
וַיֹּאמֶר כִּדְבָרְךָ לְמַעַן תֵּדַע כִּי־
אֵין כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ: חמישי (ז) וְסָרוּ
הַצְפַרְדְּעִים מִמְּךָ וּמִבָּתֶּיךָ
וּמֵעֲבָדֶיךָ וּמֵעַמְּךָ רַק בַּיְאֹר
תִּשְׁאַרְנָה: (ח) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
מֵעִם פַּרְעֹה וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־
יְהוָה עַל־דְּבַר הַצְפַרְדְּעִים
אֲשֶׁר־שָׂם לְפַרְעֹה: (ט) וַיַּעַשׂ יְהוָה
כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיָּמֻתוּ הַצְפַרְדְּעִים
מִן הַבָּתִּים מִן־הַחֲצֵרֹת וּמִן־

תרגום אשכנזי

פלוכסע בלייבען: (ו) פרעה שפראך: אויף מארגען. יענער שפראך: נאך דיינעם וואָרטע, דאמיט דוא ערקענסט, דאס ניכטס מיט רעם עוויגען אונזערם גאָטט צו פערגלייכען: (ז) זאָ זאָללען דיא פראָשע פאָן דיר, פאָן דיינען הייזערן, פאָן דיינען בעדיהנטען, אונד פאָן דיינען אונטערטהאנען וועכען: דאס זיא נור אים פלוסקע בלייבען: (ח) משה אונד אהרן גינגען פאָן פרעה הינוועג, משה שריא צו רעם עוויגען, וועגען דער פראָשע, דיא ער דעם פרעה צוגעשיקט: (ט) דער עוויגע טהאט וויא משה גע־

רש"י

חעתיר. חעתיר דנרי'. וחנ נכנס העתרתם עלי דנריכם הנניתם: (ו) ויחמר למחר. התפלל היום סיכרתו למחר: (ח) וינח וינעק. מיד סיכרתו למחר:

שפראכען האט; דיא פראָשע שטארבען, אוים דען הייזערן, אוים דען וועהע־

טען

תרגום אונקלוס

יִשְׁתָּאֲרוּן: (ו) וַאֲמַר לְמָחַר וַאֲמַר כְּפִתְגָמָךְ דְּתִידַע אֲרֵי לֵית כְּוָתָךְ אֱלָהָנָא: (ז) וְיַעְדוּן עָרְדְּעָנַיָּא מִנָּךְ וּמִבָּתָּךְ וּמֵעַבְדָּךְ וּמֵעַמָּךְ לְחוֹד דִּבְנְהָרָא יִשְׁתָּאֲרוּן: (ח) וּנְפַק מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִלְוָת פַּרְעֹה וְצַלִּי מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ עַל עִיסַק עָרְדְּעַנַיָּא דִּי שַׁוִּי לְפַרְעֹה: (ט) וַעֲבַד יְיָ כְּפִתְגָמָא דְּמֹשֶׁה וּמִיתוּ עָרְדְּעַנַיָּא מִן בָּתַּיָּא מִן דָּרָתָא וּמִן חַקְלָהָא:

באור

על ענין ישראל נלנד (הרמב"ן): (ו) למחר, התפלל היום סיכרתו למחר, והנה מין מנהג המלך לנקש דק סיסוד המכה ממנו מיד, אך מולי מצג פרעה כי מערכת הטמים הניחה הלפרדעים על תלדים, ומזה ידע כי הניע עת סולס, ולכן אמר אליו התפלל עלי נחצנו שימחר לו להכריתם מהר, לכן המדיך לו עד למחר, למען נסותו: כדבריך, מעזה, אז כדנרך יהי': (ז) ביאר תשארנה, כי שם היו ערם עלותם, ואחר שהזכיל היאור אין לורך להזכיל הנהרות והתנמים: (ח) ויצא וגו' ויצעק, מיד סיכרתו למחר: ויצעק, טעם וילעק כי נעח נסס שלח יניישהו כי אמר אל פרעה מעלמו כדנרך יהי' נלח רשות הסס (רמב"ע): (ט) ויעש ה' כדבר משה, מעלמו: החצרות, הס הנתים נהנפלים עס יתר הנינים שסניגותיהם, נל"מ (נעהעפֿטע) פנגד מן (היוק), כמו חלרות

הַצְפַרְדְּעִים מִמֶּנִּי וּמֵעַמִּי וַאֲשַׁלְּחָה אֶת־הָעָם וְיִזְבְּחוּ
לַיהוָה: (ה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְפַרְעֹה הִתְפָּאֵר עָלַי לְמָתַי | אַעְתִּיר
לְךָ וְלַעֲבָדֶיךָ וּלְעַמְּךָ לְהַכְרִית הַצְפַרְדְּעִים מִמְּךָ וּמִבָּתֶּיךָ רַק

זאָ ווילל איך דאו פאָלק צי־
הען לאסבען, דאם זיא דעס
עוינגען אָבפּער שלאכטען:
(ה) משה שפראך צו
פרעה: שאפּע דיר איין
רוהם איבער מיך, אויף
ווען לכע צייט זאָלל איך פּיר
דיך אונד פּיר דיינע אונ־
טערטהאנען פּלעהען, דיא
פּראָשע פּאָן דיר אונד פּאָן דיינען הייזערן אויסצורָטטען, דאם זיא נור אים
פּלו־

תרגום אונקלוס

עָרְדְּעָנְיָא מִנִּי וּמֵעַמִּי וְאֶשַׁלַּח יַת עַמָּא
וְיִדְבְּחוּן קֻרְבָּן יְיָ: (ה) וַאֲמַר מֹשֶׁה לְפַרְעֹה
שְׁאַל לָךְ גְּבוּרָא וְהַב לִי זְמַן לְאֵימָתַי
אָצַלֵּי עֲלָךְ וְעַל עַבְדָּךְ וְעַל עַמָּךְ לְשֵׁיצָאָה
עָרְדְּעָנְיָא מִנָּךְ וּמִבָּתָּךְ לְחוֹר דְּבַנְהָרָא

רש"י

ותעל הצפרדע נרינול"ייר בלע"ז (ו: (ה) התפאר עלי. כמו שיתפאר הגבהן על החולה גו מתנה נותר לחני גדול ממך ויגע"יר בלע"ז (2: וכן התפאר עלי הרחבת לשתכם ונשחל דבר גדול ולימר בלשון חובל לעצותו: למתי אעתיר לך. מת מחר אעתיר לך היום על הכרתת הצפרדעים למתי תרלה סיכרתו ותרחם הם חסלים דברי למועד שתקנע לי חלו נאמר אתי אעתיר היה תזעם ומתי אתפלל. עכשיו שנאת' למתי תזעם חלי היו' אתפלל עליך סיכרתו הצפרדעי' לזמן שתקנע עלי החור לחיות יום תרלה סיכרתו: תעתיר. העתירו והעתרתי ולא נאתר אעת' עתרו ועתרתי ומשני שכל ל' עתר הרבות פלג הוא וכאן' יאת' הלנו חרגם והרגיתי ל' תגעיל כן יאת' העתירו

---

1) בלע"ז Grenouillère,
(קאָלעקטיו פּיר פּרעָשע, ווייב. חיין זומפּל, ווען זיך פּיעל פּרעשע חויפּהייטען)
2) *Vanter* Se vanter, (זיך רייהמען)

באור

כ"ה כ"ו), ולא חלק שם בין קל להפעיל רק לחמר שתוספת הזה הוא על רבוי דברים ע"ש]: ויבר, ענינו סיפר, וכן ויזבחו, ענינו שיזבחו: ואשלחה, וי"ו החסך, נל"מ (זין): (ה) התפאר עלי, כמו שיתפאר הבחין על החולה גו (ישעי' י' ט"ו), משתבח לומר אני גדול ממך, אף כאן התנשא עלי לבקש חפלה, ומעשה, בדש"י וונטי"ר בלע"ז ובוש (רייהמען) בל"מ: למתי אעתיר לך, מת מחר אעתיר לך היום על הכרתת הצפרדעים, למתי תרלה סיכרתו, ותרחה שם חסלים דברי למועד שתקנע לי, אלו נאמר מתי אעתיר, הי' משמע מתי אתפלל, עכשיו שנאחר למתי משמע אני אתפלל היום עליך סיכרתו הלפרדעי' לזמן שתקנע עלי, לשון לחיות יום תרלה סיכרתו, וכן מתורגם בל"מ: להכרית הצפרדעים, דמז למיתתם כלשון וכרתה הנפש ההוא (לעיל י"ז י"ד ועוד דגים), והכרתי למחנה (מלכים ח' כ"ח וב' ט' ח'), ולמד משה פעם אחת וסרו הלפרדעים, לומר כי מיד שיתפלל יסורו כולם שלא יפחד פרעה שימותו מלה ויעלו מחדים מן היאור רק תסיר המכה לגמרי ולא על פי שתשלים מכם ביאור, וכלה להודיעו כי המכה מחת האלהים

אֶת־יָדְךָ עַל מֵימֵי מִצְרַיִם עַל־הַנְּהָרֹת עַל־הַיְאֹרִים וְהַעֲלֵה אֶת־הַצְפַרְדְּעִים וְהַכֵּס אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם: (ג) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחַרְטֻמִּים בְּלָטֵיהֶם וַיַּעֲלוּ אֶת־הַצְפַרְדְּעִים עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: (ד) וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר הַעְתִּירוּ אֶל־יְהוָה וְיָסֵר

תולדות אהרן וחעל פנחדרין פ"ו, ג:

נייגטע דיא האנד, הין נע־
גען דיא געוועסענער פאָן
מצרים; דא קאם דער
פראָש העראויף אונד בע־
דעקטע דאס לאנד מצרים:
(ג) נון טהאטען דיא ביל־
דערשריפטקונדיגען עבען
דאמזעלבע, דורך איהרע
פערבאָרגענע קונסטע, אונד
בראכטען דיא פראָשע איבער
דאז לאנד מצרים העראויף:
(ד) פרעה ליס משה אונד
אהרן רופען אונד שפראך:
פלעהעט צו דעם עוויגען,

דאם ער דיא פראָשע פאָן מיר אונד פאָן מיינען אונטערטהאנען וועגנעהמע,

וכוותיה הכנס הרחיסם פרוט"ירח נלע"ז: (ג וחף דְּמִצְרָאֵי וְקָלִיקוֹ עוּרְדְּעָנָיָא וַחֲפוֹיַת אַרְעָא דְּמִצְרַיִם: (ג) וְעָבְרוּ בֶּן חָרְשַׁיָּא בְּלַחֲשֵׁיהֶן וְאַסְּקוּ יָת עַרְדְּעָנַיָּא עַל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם: (ד) וּקְרָא פַּרְעֹה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַאֲמַר צַלּוּ קֳדָם יְיָ וְיַעְדֵי

(ג בלע"ז *Pediculus* .וחט: Pou,
(חייע לויז, היר קוואלקטיק פֿיר לייוע, חָדער דאז קריכען דער לייוע)
Pédiculaire: Pediculatio .וחט
(דיח לויוע קרחנקהייט, לייוע: אלט, היר חוכפחספענד)

באור

ידו ולא הכה נילוס כאשר עשה בדלסונים רק רמז כי יכלו לעלות הלפרדעים בנעות ידו לבד, כ"כ הרמב"ע [ויתכן שהכה רק בקלי הכהונ]: הצפרדע, שם המין, נדס"י גריגולויד"מ נלע"ז, והוא שם למין הגריגולויד"מ, נל"מ (פֿרוש), ושם תגזור ממנו שם המין תלמד (געפֿרוש), כמו מן (ווילד, געווילד), מן (בערג, געבירגע). ודומיהם, וכן ותכי הכנס (לקמן פסוק י"ד), שם המין, נדס"י פדוליידי"מ נלע"ז, והוא שם המין נגזל מן פעדיקולוס נל"מ (וויז): (ג) ויעשו, דמים מועטים ע"כ רמז פרעה כי הכדם יש בין מעשה מהרן ובין מעשיהם ע"כ קדם למשה כי רמז שהחרטמים הוסיפו על המכה ולא יכלו לחסרה (הרמב"ע): (ד) ויקרא, מיד העתירו דרך מוסר לסוסים, וזאת המכה היתה קשה מהדלסונים כי כתוב ולפרדע ותסחיתם (תהלים ע"ח מ"ה) (הרמב"ע): [העתידו, מעתיד והעתרתי ולא נאמר עתרו מעתד ועתרתי (ר"ל מנוין הקל), מפני שכל לשון עתד הדגות פלל הוא וכאשר יאמר הדגו מדגה והרציתי לשון מפעיל כך יאמר העתיד מעתיר, מעתיר דגדים ואת לכולם והעתרתם עלי דגריכם (יחזקאל ל"ה י"ג). הדגיתם (רש"י), אצל נמלח גם נקל ונכפעל ויעתד יצחק וגו' ויעתד לו וגו', וגם הוא לשון דיגוי תפלה, כמ"ש הרד"ק בשרשים שרש עתר כי לא הוכח בשרש הזה רק על דגוי התפלה, כי על התפלה סתם בנר הוכח בשרש פלל, וממנו נגזר שם תפלה, וכ"כ רש"י ענינו נדים פ' תולדות (בראשית

וארא ז ח

בְּבֵיתְךָ וּבַחֲדַר מִשְׁכָּבֶךָ וְעַל־
מִטָּתֶךָ וּבְבֵית עֲבָדֶיךָ וּבְעַמֶּךָ
וּבְתַנּוּרֶיךָ וּבְמִשְׁאֲרֹתֶיךָ׃
(כט) וּבְךָ וּבְעַמְּךָ וּבְכָל־עֲבָדֶיךָ
יַעֲלוּ הַצְפַרְדְּעִים׃

ח (ו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
אֱמֹר אֶל־אַהֲרֹן נְטֵה
אֶת־יָדְךָ בְּמַטֶּךָ עַל־הַנְּהָרֹת
עַל־הַיְאֹרִים וְעַל־הָאֲגַמִּים
וְהַעַל אֶת־הַצְּפַרְדְּעִים עַל־
אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (ז) וַיֵּט אַהֲרֹן

תולדות אהרן ובנה סוטה י"ח, ח': והעל סס סס:

תרגום אונקלוס

וְיִסְקוּן וְיַעֲלוּן בְּבֵיתָךְ וּבְאִידְרוֹן בֵּית
מִשְׁכְּבָךְ וְעַל עַרְסָתָךְ וּבְבֵית עַבָּדָךְ וּבְעַמָּךְ
וּבְתַנּוּרָךְ וּבְאַצְוָתָךְ׃ (כט) וּבָךְ וּבְעַמָּךְ
וּבְכָל עַבָּדָךְ יִסְקוּן עוּרְדָּעַנָּיָא׃

ח (ה) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֵימַר לְאַהֲרֹן
אֲרֵים יַת יְדָךְ בְּחוּטָרָךְ עַל
יַת עוּרְדָּעַנָּיָא עַל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

תרגום אשכנזי לח

הען אונד אין דיין הויז קאָמ־
מען, אין דיין שלאָפצימ־
מער, אונד אויף דיין בעט־
טע; אין דאז הויז דיינער
בעדיהנטען אונטֶ אונטער־
טהאנען, אין דיינע באק־
אֶפֶן, אונד אין דיינע באק־
טראָגע: (כט) אָן דיר
זעלבסט, אן דיינע אונטער־
טהאנען, אונד אן אללע דיי־
נע בעדיהנטען: וועדען דיא
פְּרָאָשע העראָן קריכען׃

ח (ה) דער עוויגע שפראך
צו משה, זאגע צו
אהרן, נייגע דיינע האנד הין
מיט דיינעם שטאבע, גע־
גען דיא שטראָמע, גענען
דיא פְּליסע, אונד גענען
דיא זעען, אונד ברינגע דיא
פְּרָאָשע הערויף איבער דאז
לאנד מצרים: (ו) אהרן

נייג־

רש"י

נניתך. ואחר כך נגית עמדיך הוא התחיל נעלה
תחילה ויחתר תחת עמו וממנו התחיל הסורעגות:
(כט) ובכה ובעמך. בהון מעיהם נכנסין ומקרקרין:
ח (ב) ותעל הצפרדע. לפרדע אחת היתה' והיו
מכין אותה והיא מתזת נחילים נחילים' זהו
שדרשו. ופסוקו י"ל סדון הצפרדעי' קודם ל' יחידות

נַהֲרָיָא עַל אֲרִיתָיָא וְעַל אַגְמָיָא וְאַסֵּיק
(ו) וַאֲרִים אַהֲרֹן יַת יְדֵיהּ עַל מַיָּא

באור

ועלו, מן הימור כי הנהר לעולם שפל מן העיר: ובתנוריך, הוא שמופין בו מת הפת כהדבק לכתלי התנור, ולא כתנורים שלנו: ובמשארותיך, היא העדינה שלפין בה העיסה. (דק"ק נשרפים שרש שאר). וכן ת"א ויב"ע ומלותיך, ופי' מהר"ם די לומלנו נמערוך שלו שהוא העדינה, דלא כנעל הערוך שפי' תנור, וכן פי' מ' נימין מוספיס כהוספותיו על הערוך:

ח (א) נטה את ידך, על רוחות השמים: האגמים, הנפרד מֵהֶם, ונקטינו שא הדגש תמורת הגח ונסמיכות הרגיש ונכנוים נפל הדגש כמו ועל מגמיה (לעיל ז' י"ט). מגמי נפש (ישעי' י"ט י'). ומולי הרפוים הם ממשקל מחר נפרד: (ב) ויט, הנה נטה

לְשֹׁתֹת מִמֵּימֵי הַיְאֹר: (כה) וַיִּמָּלְאוּ
שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרֵי הַכּוֹת־יְהוָה
אֶת־הַיְאֹר: פ
(כו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא
אֶל־פַּרְע�ֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה
אָמַר יְהוָה שַׁלַּח אֶת־עַמִּי
וְיַעַבְדֻנִי: (כז) וְאִם־מָאֵן אַתָּה
לְשַׁלֵּחַ הִנֵּה אָנֹכִי נֹגֵף אֶת־כָּל־
גְּבוּלְךָ בַּצְפַרְדְּעִים: (כח) וְשָׁרַץ
הַיְאֹר צְפַרְדְּעִים וְעָלוּ וּבָאוּ

תולדות אהרן ושלו פסחים נ"ג, נ':

תרגום אשכנזי

טרינקען: (כה) זָאל פֿערגינ־
גען זיבען טאגע! נאכדעם
דער עוויגע דען פֿלום גע־
שלאגען האטטע: (כו) דער
עוויגע שפרעך צו משה,
גיהט צו פרעה, זאגע
איהם, זָאל האט דער עויגע
געשפראָכען, לאם מיין פֿאָלק
ציהען אונד מיר דיהנען:
(כז) ווייגערסט דוא דיך
אבער, זיא ציהען צו לאס־
סען, זָאל פֿלאגע איך אללע
דיינע גרענצען מיט פֿראָשען:
(כח) דער פֿלום זָאלל פֿרא־
שע אין גראָסער מענגע
העראָר ברינגען, זיא ווער־
דען אלסדען העראויף גע־

העז

רש"י

טל דם: (כה) וימלא. מנין שנעת ימים שלח
בין היאור לקדמותו שהיתה המכה מזמנת רגיע
חדש וג' חלקי' היה מעיד ומתרה ואח"כ: (כז) ואם
מאן אתה. ואם סרבן אתה. תחן כאן מתיחן תסדג
חלח כנוי החדש על שם שהפעל כאן שלי ואקע בד
ויגף: ונגף את כל גבולך. מכה וכן כל לשון מכפה
חינ' לשון מיתה חלח ג' הכה. וכן (שמות כ"ח)
ונגפו חכם הרה וחינו מית'. וכן (ירמי' י"ג) עיר
ויגפו רגליכ' (תהלים ל"ט) פן תגיף בחבן רגליך
(ישעיה ח') ולחבן נגף: (כח) ועלו. מן היאר.

באור

מס לא הוצרך המין, כאשר זכרנו בהקדמה: (כה) וימלא. הזכיר זמן המכה בענוש
שעמדה ימים רבים, ולא כן בזולר המכות: (כו) בא אל פרעה, סני פעמים כי' מצא
מתרה את פרעה בשני מכות ובשלישי לא התרה, וכן בכל סדר וסדר, בדם ובפרדע
התרה, ובכנים לא התרה, בערוב ודבר התרה, ובשחין לא התרה, בברד ובארבה התרה,
ובחשך לא התרה (ברחב"ם): (כז) כואן, מלת מאן תואר, כמו שלו שקט ושקף, כ"כ
רש"י, וכתב הרד"ק בשרשים שרש מאן שהוא בפלס ושנח מני את המתים (קהלת ד' ג'),
ול"ל שהי' רמוי לכיות המאן, משנה, כדרך הבינוני מבנין הכבד, וכ"כ הרמב"ע פי
שהוא תאר יולא: נגף, מכה שיש בה הכחה קרוחה בגיפה, וכן ונגפו מצב שרב
(שמות כ"א כ"ב), מינו מיתה חלא מכה שיש בה הכחה. והמפרשים נחלקו בענוש
מלת לפרדעים אם הוא הנקרא בל"א (קרחקחדין), ויש כחלא בבבל בחלדים וחוטף בני
אדם בילאו מן הבבל, או יש בארץ הבחלא בדומי הבבדות הנקרא (פרחס), ולזה הסכים
הרמב"ע, וכן מתורגם בל"א: (כח) ושרץ, פועל יולא כמו ישרלו המים (בראשית ז' כ'):

ועלו

מַתָּה וַיִּבְאַשׁ הַיְאֹר וְלֹא־יָכְלוּ
מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מַיִם מִן־הַיְאֹר
וַיְהִי הַדָּם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃
(כב) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם
בְּלָטֵיהֶם וַיֶּחֱזַק לֵב־פַּרְעֹה וְלֹא־
שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃
(כג) וַיִּפֶן פַּרְעֹה וַיָּבֹא אֶל־בֵּיתוֹ
וְלֹא־שָׁת לִבּוֹ גַּם־לָזֹאת׃
(כד) וַיַּחְפְּרוּ כָל־מִצְרַיִם סָבִיב
הַיְאֹר מַיִם לִשְׁתּוֹת כִּי לֹא יָכְלוּ

תילדות אהרן בלטיהם סנהדרין ס"ז, ג׳:

תרגום אשכנזי לז

שטארב דאפאן, דער פלום
וואלד שטינקענד, זאן דאס
דיא מצרים קיין וואסער
אוים דעם פלוסען טרינקען
קאנענטען: דאז בלוט וואר
אים גאנצען לאנדע מצרים׃
(כג) נין טהאטען דיא בילי־
דערשריפטקונדיגען, עבען
דאסזעלבע, דורך איהרע
פערבארגענע קינסטע, וואן־
דורך פרשה׳ם הערץ גע־
שטעדקט וואלד, זאן דאס
ער איהנען קיין געהאר גאב,
וויא דער עיוגע געשפראכען
האט׃ (כג) פרעה וואנדטע
זיך אום, גינג אין זיין הויז,
אונד קעהרטע זיך אויך היר־
אן ניכט׃ (כד) דיא מצרים
גרובען אום רען פלום הערום

נאך וואסער צום טרינקען, דען זיא קאנענטען ניכט פאן דעם וואסער דעם פלוסעם
טרינ־

תרגום אונקלוס

מֵיתוּ וְסָרֵי נַהֲרָא וְלָא יְכִילוּ מִצְרָאֵי
לְמִשְׁתֵּי מַיָּא מִן נַהֲרָא וַהֲוָה דָמָא בְּכָל
אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ (כג) וַעֲבָדוּ כֵן חַרְטֻמֵּי
מִצְרַיִם בְּלַחֲשֵׁיהֶן וְאִתַּקַּף לִבָּא דְפַרְעֹה
וְלָא קַבֵּיל מִנְּהוֹן כְּמָא דְּמַלֵּיל יְיָ׃
(כד) וְאִתְפְּנִי פַּרְעֹה וְעַל לְבֵיתֵיהּ וְלָא שַׁוִּי
לְבֵיהּ אַף לָדָא. (כה) וַחָפְרוּ כָל מִצְרָאֵי סְחָרְנֵי נַהֲרָא מַיָּא לְמִשְׁתֵּי אֲדֵי לָא יְכִילוּ

רש"י

עץ וכלי חנן׃ (כב) בלטיהם. לחש שחומרים
חותו בלט ובחשאי. ודניהינו חתרו בלטיהם מעשה
שדים בלהטיהן׳ מעשה כשפים׃ ויחזק לב פרעה.
נותר על ידי מכשפות חתם עושים כן. חתם
מכניסין בעפריים עיר שכולה חנן. חפ׳חתם מביחין
מכשפות לחנרים עיר שכולה כשפים׃ (כג) גם
לזאת. לפי שכבר חזק חת

(א בלע״ז) *Estanche*, Étang, (חיין טייך)

הכתוב ולח הזכיר נטיית ידו על מימי מלרים׃ (כב) בלטיהם, לחש שחומרין חותו בלט ובחשאי, נגזר תחלת לט כמו דגדו הל דוד בלט (שמואל ח׳ י״ח כ״ג). [ובכה לדעת הרמב״ע מין שדם בלהטיהם ובלטיהם מחד, כי הס״מ מיכנה מלותיות המשך בחמלא המלה, רק שבב׳ שרשו לוט, ושח׳ לכט. מגל לדעת הרד״ק בשרשים שדם לחש שרשם מחד, לחט, ושח׳ בחת הס״מ תמורת הח׳ בחלוף חותיות מכו״י., ובב׳ בחשבה מקחן פ״פ, ועיין שם בשרש הב״ל ובשרש לכט]׃ (כג) גם לזאת. לפי שכבר חזק חת לבו בחותם המטה שבידו על מימי מלרים, חחר בם לחמת, ומחר זאת בפי עבע הלשון בשתם.

תרגום אשכנזי

משה אמור אל־אהרן קח מטך ונטה־ידך על־מימי מצרים על־נהרתם | על־יאריהם ועל־אגמיהם ועל כל־מקוה מימיהם ויהיו־דם והיה דם בכל־ארץ מצרים ובעצים ובאבנים: (כ) ויעשו־כן משה ואהרן כאשר | צוה יהוה וירם במטה ויך את־המים אשר ביאר לעיני פרעה ולעיני עבדיו ויהפכו כל־המים אשר־ביאר לדם: (כא) והדגה אשר־ביאר

נים דיינען שטאב, אונד גייגע דיינע האנד הין, געגען אללע געוועסער דער מצרים, נעהמליך, געגען איהרע שטראמע, געגען איהרע פּליסע, געגען איהרע זעען, אונד געגען איהרע וואסער־ טייכע, זאָ זאללען זיא צו בלוט ווערדען; דאמיט זאָלל בלוט זיין אים גאנצען לאנדע מצרים, אויך אין חאָלצער־ נען אונד אין שטיינערנען וואסערגעפּעסען: (כ) משה אונד אהרן טהאטען אלזאָ, ווי א דער עוויגע בעפּאָהלען האטטע. אהרן נעהמליך הוב דיא האנד מיט דעם שטאבע אין דיא האָהע, אונד שלוג דאז וואסער, ווילכעם אין דעם פּלוסע ווער, פּאָר דען אויגען

פרעה'ס, אונד פּאָר דען אויגען זיינער בעדיהנטען; דא וואורדען אללע וואסער אין דעם פּלוסע אין בלוט פּעראָאנדעלט: (כא) דער פּיש אים פּלוסע

רש"י

נגריס תגריכות מעשיות נידי חדס ומסת הנהר נשדו'. ונילוס מימיו מתגדכים ועולה דרך סיחודי ומשקה השדות: חבמיה'. קנונת מיס שחינן נוצעין ואין מוסכין מלא עומדין במקום אחד וקורין לו מ"ש"עיק (ד"י) גל"מ (טייך): בבל ארץ נוצרים, לפ במדבלות ובמעטות שנתי': ובעצים ובאבנים, מי' שנכלי עץ ונכלי אבן: (כ) וירם במטה ויך וגו', קילר הכתוב

שטארב

תרגום אונקלוס

חוטָרָךְ וַאֲרֵים יָדָךְ עַל מַיָא דְמִצְרָאֵי עַל נַהֲרֵיהוֹן עַל אֲרִיתוֹתֵיהוֹן וְעַל אַגְמֵיהוֹן וְעַל כָּל בֵּית כְּנִישַׁת מֵימֵיהוֹן וְיהוֹן דָּמָא וִיהֵא דָמָא בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרַיִם וּבְמָנֵי אָעָא וּבְמָנֵי אַבָּנָא: (כ) וַעֲבָדוּ כֵּן בְּחוּטְרָא וּמְחָא יַת מַיָא דִבַנְהָרָא לְעֵינֵי דְבַנְהָרָא מַיָא דִבַנְהָרָא לְדָמָא: (כא) וְנוּנֵי דִבַנְהָרָא

מִשֶּׁה, וְאַהֲרֹן כְּמָא דְפַקִּיד יְיָ וְאָרִים בְּמַטְּרָא וּלְעֵינֵי עַבְדָּהוֹהִי וְאִיתְהַפִּיכוּ כָּל

באור

העטויות ע"י מקס מצנת הנילוס לשדות. ונילוס מימיו מתגדכים ועולה דרך הנדיכות ומשקה השדות: אגמיהם, קנונת מיס שחינן נוצעין ואין מוסכין מלא עומדין במקום אחד וקורין לו מ"ש"עיק (ד"י) גל"מ (טייך): בבל ארץ נוצרים, לפ במדבלות ובמעטות שנתי': ובעצים ובאבנים, מי' שנכלי עץ ונכלי אבן: (כ) וירם במטה ויך וגו', קילר הכתוב

לֵאמֹר שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי
בַּמִּדְבָּר וְהִנֵּה לֹא־שָׁמַעְתָּ עַד־
כֹּה: (יז) כֹּה אָמַר יְהוָה בְּזֹאת
תֵּדַע כִּי אֲנִי יְהוָה הִנֵּה אָנֹכִי
מַכֶּה | בַּמַּטֶּה אֲשֶׁר־בְּיָדִי עַל־
הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיְאֹר וְנֶהֶפְכוּ
לְדָם: (יח) וְהַדָּגָה אֲשֶׁר־בַּיְאֹר
תָּמוּת וּבָאַשׁ הַיְאֹר וְנָלְאוּ
מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מַיִם מִן־
הַיְאֹר: ס (יט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־

תולדות אהרן והדגה נדויס נ"ח, נ':

תרגום אונקלוס

עַמִּי וְיִפְלְחוּן קֳדָמַי בְּמַדְבְּרָא וְהָא לָא
קַבֵּילְתָּא עַד כְּעַן: (יז) כְּדְנָן אָמַר יְיָ בְּדָא
תִּידַע אֲרֵי אֲנָא יְיָ הָא אֲנָא מָחֵי בְּחוּטְרָא
דִּי בִידִי עַל מַיָּא דִּבְנַהֲרָא וְיִתְהַפְכוּ לְדָמָא:
(יח) וְנוּנֵי דִי בְנַהֲרָא יְמוּתוּן וְיֵכְדֵי נַהֲרָא
וְיִלְאוּן כְּצָרָאֵי לְמִשְׁתֵּי מַיָּא מִן נַהֲרָא:
(יט) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֵימַר לַאֲהֲרֹן סַב

תרגום אשכנזי לו

געזענדעט, אונד דיר זאגען לאסטען, לאם מיין פֿאָלק ציהען, דאנזיט זיא מיר דיהּ נען אין דער וויסטע; דוא האכט אבער ביזהער ניכט געהארכט וואָללען: (יז) זאָ האט דער עוויגע נעשפראָכען, הירדורך זאָללסט דוא ערקענען, דאז איך דער עוויגע בין: היר שלאגע איך מיט דיזעם שטאבע, דעו איך אין נזיינער האנד האבע, אויף דיא וואסָער אין דעם פֿלוססע, אונד זיא זאָללען אין בלוט פֿערוואנדעלט ווערדען. (יח) דער פֿיש אים פֿלוססע ווירד שטערבען, אונד דער פֿלוס עקעלן, וואסָער אוים דעם פֿלוססע צו טרינקען: (יט) דער עוויגע שפראך צו משה, שפריך צו אהרן,

רש"י

זה נתן אות ה' כחנות הלילה: (יז) ונהפכו לדם. לפי שהיו נשתיו יורדים נתנרים ונילוס עולה ומזק' את האדן ומנרי' עונדיס נגילוס לפיכך הלקה את יכתת' ואח' כך הלקה אותם: (יח) ונלאו מנדים. לנקם נפושה נמי היאור שיהיו רחוין לשתות; (יט) אמור אל אהרן. לפי שהגין היאור על משה כשנפלך לתיכו לפיכך לא לקה על ידו לא נדם ולא נצפרדעים ולקה על ידי אהרן: נהרותם. הם נהרות המוסכי' כעין נהרות שלנו. יאוריהם. הם נריכות נגדים

באור

מז יהפך למדם: (טז) עד כה, עד עתה: (יז) בזאת תדע כי אני ה', לעתת שאמרת לא ידעתי את ה' (לעיל ה' ג'): הנה אנכי מכה, דנרי הפלים: אשר בידי, אף על פי שאהרן הכה, הנה שניהם שוים ומזתתפי' נמות: (יח) והדגה, פס המין כולל לכל שוכן נמים: ונלאו, מנין נפעל, מנזרת למה, כטעם לא יכלו, ולשון הרבה"ם ונלאו, כנד פירשתיו נפרשת לוט (נראשית י"ט י"ח, ועיין מ"ש שם). שכל ונלאו כפל לשון של לא יוכלו מנו"י נלע"ז עכ"ל, ונל"ם (ערוכידשן): (יט) ויאמר וגו', מהרן יטה ניזו את המטה כנגד כל הנוחות להפוך את כל מימי מנרים לדם, ומלת מימי מנרים כלל, והפרט על נהרתם, והם נהרות המוסכין, כעין נהרות שלנו, ומינם היאור דק שיאור ונהרות להניס נהרן מנרים, כי הדם הי' נכל מקום: יאוריהם, הם נריכות נגדים

תרגום אשכנזי

מֹשֶׁה כָּבֵד לֶב פַּרְעֹה מֵאֵן לְשַׁלַּח הָעָם: (טו) לֵךְ אֶל פַּרְעֹה בַּבֹּקֶר הִנֵּה יֹצֵא הַמַּיְמָה וְנִצַּבְתָּ לִקְרָאתוֹ עַל שְׂפַת הַיְאֹר וְהַמַּטֶּה אֲשֶׁר נֶהְפַּךְ לְנָחָשׁ תִּקַּח בְּיָדֶךָ: (טז) וְאָמַרְתָּ אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שְׁלָחַנִי אֵלֶיךָ

ער ווייגערט זיך דאז פאלק צוהעלן צו לאסטן: (טו) גע־הע צו פרעה דעם מארגענם, זא עבען גועהט ער אוים אן דאם וואסער, שטעללע דיך אם אופער דעם פלוס סעם גענגען איהם, אונד נים דען שטאב אין דיינע האגד, דער אין איינע שלאנגע נע פעוואנדעלט ווארדען (טז) זאדען שפריך צו איהם, דער עוויגע, דער גאטט דער עברים האט מיך צו דיר

תולדות אהרן ונצבת זמחיס ק"ז, ח"ו

רש"י

תפני סחות סס דגר כתו (שמות י"ח) כי כגד מתן סדגר: (טו) הגס יוגח סחיתס. לגקניו שהיס עוסס ענתו חלוס וחיתר סחיגו גדיך לגקניו ותסכי' ויולח לגילוס ועוסס סס גדגיו (טז) עד כס. עד כגס ותדרסו עד שתסמע תתני תכת גכורות שחפתח

תרגום אונקלוס

אִתַּיְקִיר לְבָא דְפַרְעֹה סָרִיב לְשַׁלְחָא עַמָא: (טו) אֵיזֵיל לְוָת פַּרְעֹה בְּצַפְרָא הָא נָפֵיק לְמַיָא וְתִתְעַתַּד לֳקָדָמוֹהִי עַל כֵּיף נַהֲרָא וְחוּשְׁרָא דִי אִתְהָפִיךְ לְחִוְיָו תִּיסַּב בִּידָךְ: (טז) וְתֵימַר לֵיהּ יְיָ אֱלָהֵיהּ דִיהוּדָאֵי שְׁלָחַנִי לְוָתָךְ לְמֵימַר שַׁלַּח יָת

באור

המומרים שהוא ענד הוא מפעלים המקנלים הפעולה דנך מקדם ומיכם לא עומדים ולא יולמים, ומתם קדוגים לגפעל יותר מלקל. ולכן יתורגם הפעל מכם נמדמי נגגין המפעל כמו שיתורגם נגין נפעל נמדמי, ולא דמה רש"י לפרש שהוא ענד, כי יפול תחת הזמן, ויהי' משמעו שנעשה כגד מחד עשיית המופתי' לפניו. שהוא כגד המתת, כי הי' לגו כגד גם מתחלה נרם עשותם לפניו]. ולולם כפי מה שכתגתי נהקדמה יש גל"ת פעלים רגים שאינם מורים כלל על שגוי, לא על פעולה ולא על הפעלה. ומין נכחם כי אם הורמת המוא' ודגוקו עם נושא המתחר. כמו מה ענו מהלין (נמדג' כ"ד ה'). שעשו מה עושים המה, ה' מלכי גדלת תמך (תהלים ק"ד ח'). הוא כמו נדול אתה, וזכרנו שם שהוא מלחות לשון הקודש להשתתם נפעל ענד ממין הזה. נמקום שם התואר עם דגו' המלימות, לפ"ז יתכן שתהי' מלת כגד פעל ענד, ומעפ"כ לא תורה על השתנות הלג. כי אם על היותו כגד, והוא נמקום כגד הוא. [ועפ"ז לדקו יחדו דגרי רש"י והרד"ק שהוא תחר לפי כוונתו. ויחדיו יהיו תמיס עם הרמב"ע שהוא ענד לגזרת פָּעֵל לפי משקלו, וכדרכו לגזוא נשב' נמקום התחר, וכוונתו כמו תחר, ונטלה מחלוקת. עם שנרחה כי דגרי רש"י והרמב"ע סותרים זה את זה]: כיאן. המ"ס נקול לידי לפי שלא יהגס המל"ך הגא מחריו, כמו חדף נפשו (שופטים ט' י"ח): (טו) לך אל פרעה בבקר, מנהג מלך מלדים לגאת נתמוז ומג. כי אז יגדל היאו' (המשקה את כל מרן מלדים) הנקדח נילוס. והוא הולך המימה לרחות כמה מעלות עלה היאו', ונשאת המלך לסס יצאו מרגית העס מחריו. ונוה הסס שיעשה משה החות שהוא מכת היאול לעיני המלך ולעיני העס. אולי יגעקו מל מדומיהם לשוב מדרכו הרעה, ואם לא יעשו כן יהיו גם הם חייגין להעגש. ונוה לקחת המטה אשר נהפך לנחש ולתת אותו אל מרן לנטותו על מימי מלדים. שידאה פרסה נעיניו, כי מרגע שיכה מהרן נמטה על היאו'

וארא ז

וְלַמְכַשְּׁפִים וַיַּעֲשׂוּ גַּם־הֵם
חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם בְּלָהָטֵיהֶם כֵּן:
(יג) וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא
שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה: ס (יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־

תולדות אהרן בלהטיהם סנהדרין ס"ז, ג': ויבלע בנת נ"ז, ה':

תרגום אשכנזי לה

ליט אויך דיא ווייזן מענגער אונד דיא צויבערער דופֿען, (צויבערער זינד לייטע, דיא דורך פֿערבאָרגענע קינסטע דען שיין דער דינגע פֿערעני. דערן קאָנגען); דא טהאטען דיא בילדערשריפֿטקונדיגען דורך איהרע פֿערבאָרגענע קינסטע עבען דאסזעלבע, (בילדערשריפֿט, איזט איינע ארט פֿאָן שריפֿט, אין וועל. כער דיא פריסטער צו מצרים איהרע קינסטע אונד נעהיי. נזע לעהרען פֿאָרגעטראגען האבען, וועד דיזע פֿעד. שטאנד, וואר איין ווייזער אונטער איהנען, אונד וואוסטע פֿילע פֿערבאָרגענע קינסטע): (יג) זיא וואפֿען נעהנליך יערער זיינען שטאב הין, דא וואורדען זיא צו שלאנגען: אללין דער שטאב אהרן'ס פֿערשלאנג איהרע שטעבע: (יג) אינדעסען ווארד דאָך פרעה'ס הערין דאדורך שטארק, (דאז הייסט, שר בליב אויך זיינען זין), אונד גאב איהנען קיין גהאָר, זאָ וויא דער עווינע געשפרָאכען האט: (יד) דער עווינע שפראך צו משה, פרעה'ס הערין איזט פֿערשטאָקט,

ער

תרגום אונקלוס

פַּרְעֹה לְחַכִּימַיָּא וְלַחַרְטֻמַּיָּא וַעֲבָדוּ אַף
אִינוּן חַרְטֻמֵּי מִצְרַיְכֵם בְּלַחֲשֵׁיהוֹן כֵּן:
(יג) וּרְמוֹ גְּבַר חוּטְרֵיהּ וַהֲווֹ לְתַנִּינַיָּא
וּבְלַע חוּטְרָא דְּאַהֲרֹן יַת חוּטְרֵיהוֹן:
(יג) וְאִיתַּקַּף לִבָּא דְּפַרְעֹה וְלָא קַבֵּיל מִנְּהוֹן כְּמָא דְּמַלֵּיל יְיָ: (יד) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה,

רש"י

ומין לו דמיון נמקרח ויש לדמות לו (נרחזי ג') להט החרב פתהפכת דומה סהיח מהפכ' ע"י נחש: (יב) וינלע מטה אהרן. מחחר שחזר ונעשה מטה נלע חת כלן: (יד) כבד. תרגומו יקיר ולח חתיקר

באור

הכתוב בין מעשה מטה שהי' מתת שנהפך המטה לנחש, ובין מעשה החרטומים, על כן כתוב בלהטיהם, והמלה מגזרת לבט החרב (שם ג, כ"ד), ולהט מותם היוס הנת (תלמי ז' י"ט), שהוא כמו בריקות ומס עוברת, וזאת היא מחיזת עיניים, ומונקלוס תרגם בלחשיהון, ומין לו דמיון נמקרא, וכן מתורגם בל"א: (יג) ויחזק, מעלמו, בעבור שראה שעשו החרטמי' גם הם כמעשה אהרן, אף שבלע מטה אהרן את מטותם, שתחזק בנו לומר גם אהרן נכשפי' עשה: (יד) כבד, פועל ענד כמו כי זקן ילחק (נרחשית כ"ז ל'), לו חפץ ה' (שופטים י"ג כ"נ), כאשר אהב (נרחשית כ"ז ט'). [ושם"י ז"ל כתב כבד תרגומו יקיר ולא מתיקר (בנוסחאות ישנות של ת"א הוא יקיר, אבל בנוסי חדשות הוא מתיקר), מפני שהוא שם דבר כמו כי כבד ממך הדבר (לקמן י"ח י"ח) ע"כ, כוונתו שהוא שם תאר אל הלב כלומר לב פרעה הוא לב כבד, כמו שהש הוא תאר אל הדבר, דבר כבד הוא ממך, וכ"כ הרד"ק בשרשים שרש כבד שהוא תאר, ולדעת המומרים

(ח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־
אַהֲרֹן לֵאמֹר: (ט) כִּי יְדַבֵּר אֲלֵכֶם
פַּרְעֹה לֵאמֹר תְּנוּ לָכֶם מוֹפֵת
וְאָמַרְתָּ אֶל־אַהֲרֹן קַח אֶת־מַטְּךָ
וְהַשְׁלֵךְ לִפְנֵי־פַרְעֹה יְהִי לְתַנִּין:
(י) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה
וַיַּעֲשׂוּ כֵּן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
וַיַּשְׁלֵךְ אַהֲרֹן אֶת־מַטֵּהוּ לִפְנֵי
פַרְעֹה וְלִפְנֵי עֲבָדָיו וַיְהִי לְתַנִּין:
(יא) וַיִּקְרָא גַּם־פַּרְעֹה לַחֲכָמִים

תרגום אשכנזי

(ח) דער עוויגע שפראך צו משה אונד צו אהרן, ווי׳א פֿאלגט: (ט) ווען פרעה צו אייך זאגען ווירד, בריינגט איין וואונדער צום בעווייזן, זאָ שפריך צו אהרן, נים דיינען שטאב, אינד ווירף איהן פֿאָר פרעה הין, ער ווירד צור שלאנגע ווערדען: (י) משה קאם אלזאָ מיט אהרן פֿאָר פרעה, אינד טהאטען זאָ, ווי׳א דער עוויגע גע בעפֿאהלען, נעהמזליך אהרן ווארף זיינען שטאב הין פֿאָר פרעה אונד פֿאָר זיינען בעדיהנטען, דא ווארד ער צור שלאנגע: (יא) פרעה

רש"י

נלכחן לשון ע"ס): (ה) את ידי. יד תתא לגבית נהס: (ט) מופת. חות לכודיע שיש נורך נחי נשולת מתנס: (י) לתנין. נחש: (יא) נלהטיהס. נלחשיהון

פַּרְעֹה יְהִי לְתַנִּינָא: (י) וְעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
אַהֲרֹן יַת חוּטְרֵיהּ קֳדָם פַּרְעֹה וְקֳדָם

תרגום אונקלוס

ז ח וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לְמֵימַר: ט אֲרֵי
יְמַלִּיל עִמְּכוֹן פַּרְעֹה לְמֵימַר הָבוּ לְכוֹן אָתָא
וְתֵימַר לְאַהֲרֹן סַב יַת חוּטְרָךְ וּרְמִי קֳדָם
לְוַת פַּרְעֹה וַעֲבַדוּ כֵּן בְּמָא דְפַקִּיד יְיָ וּרְמָא
עֲבְהוֹהִי יַת חוּטְרֵיהּ לְהֲוָה לְתַנִּינָא: יא וְקָרָא אַף

באור

מהן גם על יד משה נעשו המותות, אחר כן יפרש כל מות ומות: (ט) לכם, למען
ילמדו דבריכם: מופת, מות ומופת משתתפים בזה מה שמונן, אלא שהולמת המות
יותר כוללת, שהרבה אחד על ידו יודע או יזכה עכין אולתו יקרא מות, שכן המחלות
הגדולים היו למותות הידועים, והקשת אחד נשכן מות הזכירה לזכור נדית עולם,
והרבה אחד על ידו ימהן ויתמית עכין אולתו יקרא מיכת, (ומשרד שהוא מעכין פתח
אף שאינו משרשו, כי על ידי המופת יתפתח הלב להאמין). והכה השרשים יותר כוללת
מן ההתחלתו' לכן כל מופת הות ולא כל מות מיפת, ותינת גם הוגח' על קודם אחוך
שהו מדיחין את הסוק' התלוי זו למות למצרי הנהר או לנשלי הספינה, והושלכ על
המות והמופת הנעשי' נפרסום למצרים דנים, ויהו לנס, ונלשון דו"ל תורה על הפלא
היולא מנדר התולדות וחקיהם, לשונת נני אדם נחילי יה: ואמרת, הוי"ו נזה מיכם
וי"ו התיספת, נל"ת (חוזר), כי לא יוסיף דבר על מה שקדם לומר זה גם זה, כי אם
וי"ו ההמשך, כשוכר נכללים, שהוסו לקשור הנמשך נקודם נהשפט התלוי, נל"ת (ויק):
משך, הוא מטה משה. שניתנו לו: (י) לתנין, לנחש: (יא) ולמכשפים, היודעים
לשנות ולהפוך התולדות למדמה עין, ע"י תחבולות נעלמות לחשים והשנעות השדים:
חרטמי, נחול המלה הזאת עיין כמ' מקץ (נראשית ג"ל מ').

הבתוב

מִוּפְתַי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: (ד) וְלֹא
יִשְׁמַע אֲלֵכֶם פַּרְעֹה וְנָתַתִּי אֶת־
יָדִי בְּמִצְרָיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־
צִבְאֹתַי אֶת־עַמִּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בִּשְׁפָטִים גְּדֹלִים:
(ה) וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה
בְּנָטֹתִי אֶת־יָדִי עַל־מִצְרַיִם
וְהוֹצֵאתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מִתּוֹכָם: (ו) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתָם כֵּן עָשׂוּ:
(ז) וּמֹשֶׁה בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה וְאַהֲרֹן
בֶּן־שָׁלֹשׁ וּשְׁמֹנִים שָׁנָה בְּדַבְּרָם
אֶל־פַּרְעֹה: פ

ובימי

תולדות אהרן והוצאתי סנהדרין ל"ח ב':

תרגום אשכנזי לד

שיהען לאסען: (ד) פרעה
וועד אייך נעהמליך קיין נע-
האָר נעבען, אלליין אויך
וועדע מיינע האנד אוּ
מצרים לעגען, (דאז הייסט.
מיינע מאכט ווידער זיא נע-
ברויכען): (ה) אונד מיינע
העערע, נעהמליך מיינע
אונטערטהאנען, דיא קינ-
דער ישראל'ס, אוים מצרים
פֿיהרען, דורך שווערע
שטראפֿגעריכטע: (ה) זאָ
זאללען דען דיא מצרים גע-
וואהר וועדען, דאס איך
דאז עוויגע ווען בין, ווען
איך מיינע האנד איבער
מצרים הינגייגען, אונד דיא
קינדער ישראל'ס אוים איה-
רער מיטטע העוים פֿיהרען
וועדע: (ו) נשה אונד
אהרן טהאטען עס, וויא
איהנען דער עוויגע בע-
פֿאָהלען האטטע, זאָ טהא-
טען זיא: (ז) משה ואהר

אכטציג יאהר אלט, אונד אהרן דרייא אומד אכטציג: דא זיא מיט פרעה רעדעטען:
(ח)

תרגום אונקלוס

דְּמִצְרָיִם: (ד) וְלָא יְקַבֵּל מִנְּכוֹן פַּרְעֹה וְאֶתֵּן יָת מָחַת גְּבוּרְתִּי בְּמִצְרַיִם וְאַפֵּיק
יָת חֵילִי יָת עַמִּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם בְּדִינִין רַבְּרְבִין: (ה) וְיִדְּעוּן
מִצְרָאֵי אֲרֵי אֲנָא יְיָ כַּד אֶרְים יָת מָחַת גְּבוּרְתִּי עַל מִצְרָיִם וְאַפֵּיק יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מִבֵּינֵיהוֹן: (ו) וַעֲבַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כְּמָא דְּפַקֵּד יְיָ יָתְהוֹן כֵּן עֲבָדוּ: (ז) וּמֹשֶׁה בַּר
תְּמָנִין שְׁנִין וְאַהֲרֹן בַּר תְּמָנִין וְהָלַת שְׁנִין כְּמַלָּלוּתְהוֹן עִם פַּרְעֹה:

באור

וידעו מלריים כי הוא ה': (ד) ונתתי את ידי, כתרגומו ואתן ית מחת גבורתי, והוא
כלשון בני מקם, בשעור שהכתה היא ע"י היד, ונעשה בשותי כמו שהמלאכים הם
בשות ה' בשמים כן הם ישראל בארץ: (ו) ייעש משה ואהרן, עתיד כלל כי על יד
אהרן

תרגום אשכנזי

וארא ז

לאנדע ציהען לאסטע:
(ג) אינדעסטען ווערדע איך
פרעה'ס הערץ אבהערטען:
אונד פיל צייכען אונד וואונ-
דערבעוויזע אין מצרים גע-

וְשִׁלַּח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ:
(ג) וַאֲנִי אַקְשֶׁה אֶת־לֵב פַּרְעֹה
וְהִרְבֵּיתִי אֶת אֹתֹתַי וְאֶת־

רש"י

כל שליחות ושליחות כפי שמעת תפי ותחזק היוק
יתלונו ויטעימנו נחזי פרעה: (ג) ואני אקשה.
מחכר שהרשיע ויתרים כנגדי ונלוי לפני שהין נחת
דוח נחומות ע"ח לאת לב שלש לשון טוב לי שיתקשה
לנו לתען הרנות נו אותותי ותכירו את נבורתי. וכן מדתו של הקב"ה מניח פרעה' על העכ"ו
כדי שיטעו ישראל וירהו שלחר (נחמיה ב') שכרתי נויס נשמו פניתם חשרתי חך תירחו אותי תקחו
מוסר וחף על פי כן נחתם שכות הרחשונות לח נחתר ויחזק ה' אח לב פרעה אלא ויחזק לב פרעה
(עיין נדח"ס שנורם כאן דנור המתחיל נלכתך לשוב עד כאן שאחי ניכן וכדלעיל פרשת שמות נפסיק

תרגום אונקלוס

פַּרְעֹה וְיִשַׁלַּח יַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעֵיהּ:
(ג) וַאֲנָא אַקְשֵׁי יַת לִבָּא דְּפַרְעֹה
וַאַסְגֵּי יַת אָתְוָתַי וְיַת מוֹפְתַי בְּאַרְעָא

באור

(מדנרי הרמב"ן): ואהרן אחיך ידבר אל פרעה. כלל פה כי נכל פעם שנא משה למני
פרעה נא גם אהרן עמו, ואף שלא נזכר נפרט נכל מקום, כי סתן הכתוב על כלל זה:
ושלח. ענינו שילוח, וכן אתרנם נג"מ: (ג) ואני אקשה, דניס שאלו נזה מה הטם
הקשה את לב פרעה, מה פשעו ומה חטאתו? ורז"ל נתנו על זה שני נעמים ושניהם
אמת, לאחר כי פרעה נדעתו אשר עשה לישראל רעות נדולות חנם על לא חמס נכפם,
נתחייב להנוע תמנו דרכי ההשובה כאמ' נאו נזה פסוקים רנים נתורה ונכתובים, ולפי
מעשיו הרשעים נדון, שהיעשם הבחי כי היו חלי הסכות עליו נפשעו, כי לא נאחר
ניתן רק ויחזק לב פרעה (לקמן פסוק י"ג וכ"ג וסי' ח' ט"ו), וינגד פרעה את לבו
(שם ח' כ"ח), הנה לא רצה לשלחם לכניך השם, אלא כאשר ננדו הסכות עליו ונלחם
לשנלם, כך לבו ומשם נקרנו, וכי' נאלך לשלחם מכוחך הסכות להיות לך מיכם, לא לעשות
רצון נורלו, ולא הקשה השם את רוחו ותתן את לבבו, להתן שכר שמו, כענין שכתוב
והתנדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני נויס רנים ונו' (יחזקאל ל"ח כ"נ), ואחר אחר
קודם הסכות ואחי אחזק את לבו ולא ישלח את העם (לעיל ד' כ"א), הודיע למשה את
העתיד להעשות נו נסכות המחרונות כעבין שאחר ואחי ידעתי כי לא יתן אתכם מלך
מצרים להלוך (שם נ' י"ט), וזהו טעם ואחי אקשה את לב פרעה והרניתי את אתותי,
כלומ' שאקשה לבו להתן רצות תופתי נארץ מצרים כי נחתם שכות האחרונות גם בעבינת
כיס נאחר ויחזק ה', כי לב מלך ביד ה' אל כל אשר יחפוץ יטנו (לשון הרמב"ן ז"ל).
והנה אוסיף לך נאו מעט, דע שכל המעשים ייוחסו אל השם ב"ה נלך אם, כי כלם
סובבים מתנו קלתם נאורה תוחלטת, וקלתם נתינת הרשות, כי יש תמורות נעולם
ותמורות נגשם, והנה אחיר התמורות נעולם ע"י התועה, והתועה מוכרחת נטיבה,
ואחיר התמורות נגשם ע"י התשוקה, והתשוקה חפשית, אין לונס ואין מכריח, כי
הסנה השלישית המעורדת אח התשוקה לא תפול נה הטיבה כי אם הרשון והשחנל
הגשם עם הניף תלמדנה התועה והתשוקה ושנו למחדים עד שתועה נניף תוליך
תשוקה נגשם ותשוק' נגשם תוליך תועי' נניף, והכ"ה הנותן רשות לתשוקה לחוליך
התמורות נגשם יסניח עליה לעשות נחטה נועם, אל השלית הניוב המכוון מאתו יח',
עד שגם הרע הנחירי הנולך מהתשוקה גם הוא יהי' סנה אל הטוב, אשר ידעה נו
הטוב והמטיב, ויתכן לומר נלך מה שהיא עשה את כל המעשים אשר יחתם נהן אל
השלית הניוב המכוון מאתו יתנהג הוא השם את לב פרעה למתן רצות מופתיו.

וידעו

ואר׳א ז

ז (ח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רְאֵה
נְתַתִּיךָ אֱלֹהִים לְפַרְעֹה וְאַהֲרֹן
אָחִיךָ יִהְיֶה נְבִיאֶךָ: (ט) אַתָּה
תְדַבֵּר אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּךָּ
וְאַהֲרֹן אָחִיךָ יְדַבֵּר אֶל־פַּרְעֹה

תרגום אשכנזי לג

ז (ח) דא שפראך דער עוי־
גע צו משה: זיהע!
איך האבע דיך דעם פרעה
צום גאָטט געזעטצט: אונד
דיין ברודער אהרן זאָלל דיין
פראָפעט זיין: (ט) דוא
זאָלסט איהם זאגען וואס
איך דיר אויפטראגען ווער־
דע: דיין ברודער אהרן

תרגום אונקלוס

ז (ח) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה חֲזִי דְמַנִּיתָךְ רַב
לְפַרְעֹה וְאַהֲרֹן אָחוּךְ יְהֵי
מְתוּרְגְּמָנָךְ: (ט) אַתְּ תְּמַלֵּיל יָת כָּל
דְּאֶפְקֵדִנָּךְ וְאַהֲרֹן אָחוּךְ יְמַלֵּיל עִם

אבער, זאָלל אן פרעה דען אנטראג טהון, דאס ער דיא קינדער ישראל׳ס אוים זיינעם לאנ־

רש״י

ז (א) נתתיך אלהים לפרעה. סופט ווערט נדוחו
נתכות ויסורין: זיהע נגיחך. כתרגומו
מתורגמנך וכן כל נ׳ נגיחה חדש התכרז ומשמיע
לעם דברי תוכחות והוא מגזרת ניב שפתים. יגוע
חכמה (משלי י׳ י״ח) ויכל מהתנות דשמואל (מ׳ י׳ י״ג). ונלע״ז קורין לו פרעדיקי׳ר (רש״י). וכן כל״מ קורין
לו (פריידיגער) מלשון דומי פרעדיקאל״י. והרמב״ע כתב שאין הדבר כן. כי שורש ניב
מהשגייס לפי דעת חכתי נרפת. ומעלומי העי״ן לפי דעת חכמי ספרד. ושרש נגיח שלש
אותיות והעד נגיחים. ויתנגחו. כי המל״ף שורש. ועוד כי ניב שפתי׳ כמו פרי. כי הוא
מגזרת תנובה. עוד יהונון נזיבה (תהלים ל״ג ט״ו). והעד הנאמן וניבו נגזה מכלו
(מלאכי מ׳ י״ג). ועוד מה נעשה הסר מזה המים כי נגיח הוא (נחמיה כ׳ ז׳). אם
פירושו דברי תוכחות והוא מגזרת ניב שפתים. יגוע חכמה (משלי ח׳ י׳) ויכל מהתנדית ונלע״ז קורין
לו פרידי״קיר (י׳: (ב) חתם תדגר. נפעם החת

(פרעדיגען) Predicare, חט. חיט. וחל: Prêcher, (ז בלע״ז
prédicateur, prêcheur, (תיין פרעדיגער)

באור

ז (א) ויאמר ה׳ אל משה וגו׳, תרגם אונקלוס חזי דמניתך דב לפרעה ואהרן אחוך
יהי מתורגמנך, ורש״י פי׳ נתתיך מלהים לפרעה. סופט ווערט לדבותו נתכות
ויסורים: יהיה נביאך, כתרגומו מתורגמנך, וכן כל לשון נגיחה מדש התכרז ומשמיע
לעם דברי תוכחות והוא מגזרת ניב שפתים (ישעי׳ נ״ז י״ט). יגוע חכמה (משלי י׳ ל״א),
ויכל מהתנות דשמואל (מ׳ י׳ י״ג), ונלע״ז קורין לו פרעדיקי׳ר (רש״י), וכן כל״מ קורין
לו (פריעדיגער) מלשון דומי פרעדיקאל״י, והרמב״ע כתב שאין הדבר כן, כי שורש ניב
מהשגייס לפי דעת חכתי נרפת, ומעלומי העי״ן לפי דעת חכמי ספרד, ושרש נגיח שלש
אותיות והעד נגיחים, ויתנגחו, כי המל״ף שורש, ועוד כי ניב שפתי׳ כמו פרי, כי הוא
מגזרת תנובה, עוד יהונון נזיבה (תהלים ל״ג ט״ו), והעד הנאמן וניבו נגזה מכלו
(מלאכי מ׳ י״ג), ועוד מה נעשה הסר מזה המים כי נגיח הוא (נחמיה כ׳ ז׳), אם
פירושו דברי תוכחות, דק פירושו הוא נגיח שמגלה לו סודי נדבך כי אם גלה סודו אל עבדיו
הנביאים והוא מתענג עלי ע״כ ויתפלל בעדך ויהיה עכ״ל. ויהי׳ מ״כ שרש נגח הנחתו
בעגם על הגח נסוך ה׳ ויודע את דרכיו על דרך פלא, ונל״ז (פרוֹפֵעט), לכן הלך
בזה המתרגם המשכנזי בעקבות הרמב״ן ז״ל, וכאשר נזדמנו למעלה בפ׳ שמות (ד׳ ט״ז),
הוא יהי׳ לך לפה, המוליך המשנות הלב אל פועל הנעוי והמבדה, ואתה תהי׳ לו
לאלהי׳, נותן הרעיון בלב אים, אף כאן פירושו אתה תהי׳ מלהים לפרעה וגו׳, כאו
שהמלהים מלוי לנבי אדם ומודיעם את נזירותיו ע״י נגיח שלוח מאתו מלהים להודיעם
מה יגזר המל, כן אתה תודיע לפרעה את נזירותי ע״י אהרן אחיך שהוא יהי׳ לך לפה:
(ב) אתה תדבר וגו׳, אתה תגיד לפני פרעה עם אהרן, ואם תלוה לאהרן ולא ישמע
פרעה את דבריך ואהרן בשליחותך ישמיעו את דבריך. כאשר המלהים מלוה לנביא
והנביא משמיע את דבריו ומוכיח בהם והנה זו מעלה גדולה למשה זכה הוא לגודל ענותו
שהי׳ הוא לבדו בשלות שפתיו, וכן אמר בהם משה גדול אלך נעיני עבדי פרעה
ונעיני העם (לקמן י״א ג׳). אדם כובד אדם שהוא שלוח אחרים נעשה בעיניהם
(אדוני

תרגום אשכנזי

זינד עס דיא אן פרעה קאָניג פֿאָן מצרים פֿאָרנעטראנגען, דאס זיא דיא קינדער ישראל׳ס אויס מצרים פֿיהרען וואָלל־טען: דיזעם איוט דאז הער־קאָממען משה אונד אהרן׳ס: (כח) דא נון דער עוויגע מיט משה אין דעם לאנדע מצרים רעדעטע: (כט) דא נעהנילִיך דער עוויגע צו משה געשפראָכען האטטע, איך בין דאז עוויגע וועזען ואגע דעם פרעה קאָניג פֿאָן מצרים, אללעם וואס איך צו דיר רעדען ווירדע: (ל) אונד משה פֿאָר דעם עוויגען געשפראָכען האט־טע: איך בין יא אונבעשניט־טענער ליפפען, ויא ווירד מיר דען פרעה גהאָר גאבען?

ז (ה)

ואדא ו

הַמְדַבְּרִים אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ־ מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: (כח) וַיְהִי בְּיוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: ס שלישי (כט) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר אֲנִי יְהוָה דַּבֵּר אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲנִי דֹבֵר אֵלֶיךָ: (ל) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה הֵן אֲנִי עֲרַל שְׂפָתַיִם וְאֵיךְ יִשְׁמַע אֵלַי פַּרְעֹה: פ

רש"י

וגו׳. הם שנלטוו הם שקיימו: הוא משה ואהרן. הם שנלחמתם ונלחקתם מתחיל׳ ועד סוף: (בח) ויהי ביום דבר וגו׳. מחונר למקרח שלחריו: (בט) וידבר ה׳. הוא הדבור עלתו האמור למעלה בח דבר אל פרעה מלך מצרים חלח מתוך שהפסיק הענין כדי ליתן חזר הענין עליו להתחיל בו: חני ה׳. כדחי חני לשלחך ולקיים דבדי שליחותי:

תרגום אונקלוס

דְּמְמַלְלִין עִם פַּרְעֹה מַלְכָּא דְמִצְרַיִם לְאַפָּקָא יַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמְצְרַיִם הוּא משֶׁה וְאַהֲרֹן: (כח) וַהֲוָה בְיוֹמָא דְמַלֵּיל יְיָ עִם משֶׁה בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם: (כט) ומַלֵּיל יְיָ עִם משֶׁה לְמֵימַר אֲנָא יְיָ מַלֵּיל עִם פַּרְעֹה מַלְכָּא דְמִצְרַיִם יַת כָּל דִּי אֲנָא מְמַלֵּיל עִמָּךְ: (ל) וַאֲמַר משֶׁה קֳדָם יְיָ הָא אֲנָא יַקִּיר מַמְלֵיל וְאֵיכְדֵין יְקַבֵּיל מִנִּי פַּרְעֹה:

באור

למשה, כי הוא גדול בנביים: (כז) הם וגו׳, עתה מעת שדברו אל פרעה הקדים משה לגודל מעלתו, שהשם דבר עמו פנים אל פנים, וגם אל העדפל אחד שם השם, ולא כן אהרן, והכתוב מעיד לא כן עבדי משה, ואהרן קרא אותו פעמים אחדי, על כן לא תמצא בכל המקרא מזה הכתוב ואילך שלא יקדים משה לאהרן, ואין טענה מכתוב ואלה תולדת אהרן ומשה (במדבר ג׳ א׳), גם ותלך לעמדם את אהרן ואת משה (שם כ״ו כ״ו), כי כאחד נולדו כן הזכירם: הוא משה ואהרן, עתה חתם ספור יחוסיהם, כאומר זה הי׳ סדר התיחס משה ואהרן: (כח) ויהי ביום דבר, הפסוק הזה דבוק למה שלאחריו, כי עתה חזר אל האמירה שהתחיל בה קודם ספור היחוס, ושם הפסיק להודיע מי הם משה ואהרן, ועתה חוזר ואל הראשונות ואומר ויהי ביום דבר וגו׳, ומה דבר? וידבר ה׳ אל משה לאמר אני ה׳ וגו׳, ומשה הניח הן אמי ערל שפתים כאמור למעלה, הניח לו השם ג״כ כאחד לפניו: ז (א)

עַמִּינָדָב אֲחוֹת נַחְשׁוֹן לוֹ לְאִשָּׁה
וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־נָדָב וְאֶת־אֲבִיהוּא
אֶת־אֶלְעָזָר וְאֶת־אִיתָמָר׃
(כד) וּבְנֵי קֹרַח אַסִּיר וְאֶלְקָנָה
וַאֲבִיאָסָף אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת
הַקָּרְחִי׃ (כה) וְאֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן
לָקַח־לוֹ מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל לוֹ
לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־פִּינְחָס
אֵלֶּה רָאשֵׁי אֲבוֹת הַלֵּוִיִּם
לְמִשְׁפְּחֹתָם׃ (כו) הוּא אַהֲרֹן
וּמֹשֶׁה אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם
הוֹצִיאוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם עַל־צִבְאֹתָם׃ (כז) הֵם

תולדות אהרן ואלעזר סוטה ז׳ג, ח׳. נ״נ ק״ט, נ״ב הוא תנלם י״ח, ח׳:

תרגום אונקלוס

דְּנַחְשׁוֹן לֵיהּ לְאִיתּוּ וְיָלֵידַת לֵיהּ יָת נָדָב
וְיָת אֲבִיהוּא יָת אֶלְעָזָר וְיָת אִיתָמָר׃
(כג) וּבְנֵי קָרַח אַסִּיר וְאֶלְקָנָה וַאֲבִיאָסָף
אִלֵּין זַרְעָתָא קָרַח׃ (כד) וְאֶלְעָזָר בַּר אַהֲרֹן
נְסִיב לֵיהּ מִבְּנָת פּוּטִיאֵל לֵיהּ לְאִיתּוּ
וְיָלֵידַת לֵיהּ יָת פִּנְחָס אִלֵּין רֵישֵׁי אֲבָהָת
לֵיוָאֵי לְזַרְעָתְהוֹן׃ (כה) הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה
דִּי אֲמַר יְיָ לְהוֹן אַפֵּיקוּ יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם עַל חֵילֵיהוֹן׃ (כו) אִינוּן

תרגום אשכנזי לב

אלישבע טאָכטער עמינדב׳ס,
דיא שוועסטער נחשון׳ם צור
פֿרויא: צייגטע נדב, אביהוא,
אלעזר׳ אונד אירמר׳:
(כד) דיא זאהנע קרח׳ס,
אסיר, אלקנה אונד אביאסף׃
דיזעם זינד דיא פֿאמיליען
דעם קרח׳שען שטאמעס׃
(כה) אלעזר אהרן׳ס זאָהן
נאהם זיך אייניע פֿאָן דען
טאָכטערן פוטיאל׳ס צור
פֿרויא, גיעבאהר דען פינחס׃
דיזעם זינד דיא הויפֿטער
דער שטעמעע דער לויט
נאך איהרען פֿאמיליען׃
(כו) דיזער אהרן אונד משה
איזט עם׃ צו וועלבען דער
עייניג גיזאנט האטטע,
פֿיהרט דיא קינדער ישראל׳ס
אוים דעם לאנדע מצרים
הערוים, מיט אללען איהרען
העערשאארען׃ (כז) זיא

רש״י

מכאן לתדו הנוז׳ תס׳ נדיך נגדוק נחמי׳:(כה)ואלעזר
פוטיאל. תזדע יתרו שמשם ענלים לע״ח. ויתזדע
יוסף שמשפט גילרן: (כו) הוא אהרן ומשה. אלו
שהוכרו למעלה שילדה ויוכדו לעתרם: היו אהרן
ומשה אשר אמר ה׳ הם הקריבים אהרן
לורר שמקולין אחד: על צבאותם, נלגדותם כל
אחת לשמותם. יש על שדינו הלה נתקיים חוץ
אחת. על חרגך תחיה כתו נחרגך (יחזקאל ל״ג ז
עמדתם על חרגכם כתו נחרגכם: (כז) הם התגלי

באור

(כה) מבנות פוטיאל, על דרך הפשט יתכן שהי׳ פיטיאל נכנד גדולו והזכילו הכתוב לשבח (לשון הרמב״ן), ומזר הכתוב תגנות פוטיאל ולא מתר את פוטיאל, כי היו לו עוות רעות, והוא אחד מהת מהן, או שלא היתה אתו אלא את אתו מיוחסת אלו למעלתו, ועל כן לא הזכיר שתה: (כו) הוא אהרן ומשה, אלא הלוים הקדים הכתוב

למשה

תרגום אשכנזי

דער קהת, עמרם, יצהר, חברון אונד עזיאל: דיא לעבעסיאהרע קהת וואַרען, הונדערט אונד דרייא אונד דרייסיג: יאהר: (יט) דיא קינדער מרריס, מחלי אונד גושי: דיזעס זינד דיא פאַ- מיליען דעס לוי'שען שטאַמ- עס נאַך איהרער געבורטס- פאַלגע: (כ) עמרם נאהם זיינע באַזע יוכבד צור פרויא, אונד צייגטע אהרן אונד משה: דיא לעבעסיאהרע עמרם'ס וואַרען, הונדערט אונד זיבען אונד דרייסיג יאהר: (כא) דיא זאַהנע יצהר: קרח, נפג אונד זכרי: (כב) דיא זאַהנע עזיאל, מישאל, אלצפן אונד סתרי. (כג) אהרן נאהם דיא אלישבע

ואר א ו

וְחֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל וּשְׁנֵי חַיֵּי קְהָת
שָׁלֹשׁ וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה׃
(יט) וּבְנֵי מְרָרִי מַחְלִי וּמוּשִׁי אֵלֶּה
מִשְׁפְּחֹת הַלֵּוִי לְתֹלְדֹתָם׃ (כ) וַיִּקַּח
עַמְרָם אֶת־יוֹכֶבֶד דֹּדָתוֹ לוֹ
לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־
מֹשֶׁה וּשְׁנֵי חַיֵּי עַמְרָם שֶׁבַע
וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה׃ (כא) וּבְנֵי
יִצְהָר קֹרַח וְנֶפֶג וְזִכְרִי׃ (כב) וּבְנֵי
עֻזִּיאֵל מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן וְסִתְרִי׃
(כג) וַיִּקַּח אַהֲרֹן אֶת־אֱלִישֶׁבַע בַּת־

תולדות אהרן ויקח סנהדרין נ"ח. נ': ושני מגלה י"ח, ח': ויקח אהרן נ"נ ק"י. ח':

רש"י

קסת ויורדי מנרי היס חסון כנ שנותיו ושנות עמרס נסתנים על מסה לא תתנחס חרנע מחות והרנה שני' פעמי' לנניס נשני המנות: (כ) יוכבד דודתו. מחות תנויהי את לוי מחות קסת: (כב) מחות נחסון.

תרגום אונקלוס

עַמְרָם וְיִצְהָר וְחֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל וּשְׁנֵי חַיֵּי
קְהָת מְאָה וּתְלָתִין וּתְלַת שְׁנִין: (יט) וּבְנֵי
מְרָרִי מַחְלִי וּמוּשִׁי אִלֵּין זַרְעַיָּת לֵוָאֵי
לְתוֹלְדָתְהוֹן: (כ) וּנְסִיב עַמְרָם יָת
יוֹכֶבֶד אֲחַת אֲבוּהִי לֵיהּ לְאִיתּוּ וְיָלִידַת לֵיהּ יָת אַהֲרֹן וְיָת מֹשֶׁה וּשְׁנֵי חַיֵּי עַמְרָם
מְאָה וּתְלָתִין וּשְׁבַע שְׁנִין: (כא) וּבְנֵי יִצְהָר קֹרַח וְנֶפֶג וְזִכְרִי: (כב) וּבְנֵי עֻזִּיאֵל
מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן וְסִתְרִי: (כג) וּנְסִיב אַהֲרֹן יָת אֱלִישֶׁבַע בַּת עַמִּינָדָב אֲחָתֵיהּ

באור

מהרן (ויקרא י"ד). ובני קרח מסיד ומלקנה וגו', לפי שכתוב לפניהן ובני קרח לא מתו (נמדב' כ"ו י"א). ובני מהרן ע"ש שכתוב ואל משה אמר אלה תולדות אהרן ומהרן נדב ואביהוא (לקמן כ"ד מ'). ומלעזר בן מהרן וגו', נעשה כנוד פינחס הזכיר משת מלעזר, אבל בני מיתתר לא פירש כאן, שהיו צריך להזכירם לפניהן בתורה: (ב) דדתו, אחות אמיהי, את לוי אחות קהת, שלי"ת (באזא): (כג) ויקח אהרן וגו', כאשר הזכיר שם הנשיאים לכבודו הזכיר שם הכהונה והזכיר גם אתו על פינחס כי לו נתנה הכהונה לנדית עולם, וכן דרך הכתוב להזכיר נתלכים שתות אמותם, ושם אתו מעכה את פיגלום (מלכים ס' ט"ו ב' ו'). ושם אתו עזובה את שלחי (שם כ"ב מ"ב ודה"ב ב' כ' ל"מ):

וארא ו

וְכַרְמִי אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת רְאוּבֵן׃ (טו) וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד
וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית
אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת שִׁמְעוֹן׃ (טז) וְאֵלֶּה
שְׁמוֹת בְּנֵי־לֵוִי לְתֹלְדֹתָם גֵּרְשׁוֹן
וְקְהָת וּמְרָרִי וּשְׁנֵי חַיֵּי לֵוִי שֶׁבַע
וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה׃ (יז) בְּנֵי
גֵרְשׁוֹן לִבְנִי וְשִׁמְעִי לְמִשְׁפְּחֹתָם׃
(יח) וּבְנֵי קְהָת עַמְרָם וְיִצְהָר

תרגום אונקלוס

וְכַרְמִי אִלֵּין זַרְעַיָּת רְאוּבֵן׃ (טו) וּבְנֵי
שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד וְיָכִין וְצִיחַר
וְשָׁאוּל בַּר כְּנַעֲנִיְתָא אִלֵּין זַרְעַיָּת שִׁמְעוֹן׃
(טז) וְאִלֵּין שְׁמָהַת בְּנֵי לֵוִי לְתוֹלְדָתְהוֹן
גֵּרְשׁוֹן וְקְהָת וּמְרָרִי וּשְׁנֵי חַיֵּי לֵוִי מְאָה
וּתְלָתִין וְשִׁבַע שְׁנִין׃ (יז) בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן
לְבָנִי וְשִׁמְעִי לְזַרְעַיָּתְהוֹן׃ (יח) וּבְנֵי קְהָת

תרגום אשכנזי לא

אונד כרמי׃ דיזעם זינד דיא
פַּאמיליען ראובן׃ (טו) דיא
זאהנע שמעון׃ ס, ימואל, ימין,
אהד, יכין, צהר אונד שאול
דער זאהן כנענית׃ דיזעם
זינד דיא פַּאמיליען שמעון׃
(טז) דיזעם זינד דיא נאהמען
דער קינדער לוי׃ ס, נאך
איהרער גענעראטיאָנפאלגע,
גרשון, קהת אונד מרדי׃
דיא לעבענסיאהרע לוי׃ ס
וואהרן הונדערט אונד זיבן
בעון אונד דרייסיג יאהר׃
(יז) דיא זאהנע גרשון, לבני
אונד שמעי, נאך איהרען
פַּאמיליען׃ (יח) דיא קינדער

רש"י

הגיעס לנ' סנטיס הלנו נסעת ויתו חזר הכתוב ויחסס כאן נמדס לומר סחסוני' הס׃ (טז) ושני חיי לוי וגו'. לאת ניתנו שנותיו של לוי לשודיעך כמה יתי הסעניד שכל זמן שחד מן הסנטו' קיים לא היה מעגוד שנאמר ויתת יוסף וכל אחיו ואחר כך ויקס מלך חדש ולוי החדיק ימים על כולם׃ (יח) ושני חיי קהת ושני היי עמרס. וגו'. מ׳ שנין זה חנו לומדי' על מוסג גני יסרחל'ד מאות שנה שחסרו הכתוב שלא נתיז מנרים לנדים היו חלח מיום שנולד יעקב. שהרי

באור

ומילך לכנוד מסה מכל הזכיר לחיו הגדולים ממנו וכי הוא נמנה שלישי׃ (טו) ובני, מספחת לחד נכרתה נמלרים חו נמקנר, כי לינכה נזכרת נפ׳ פינחס׃ וצהר, הוא זרח [כי ג׳ הנדסים הס קדושים נענין]׃ (טז) ושני חיי לוי, הזכיר שנות חיי לוי ולא הזכיר חיי הסנטים, נעגור כנוד מסה ולהרן, וכן הזכיר חיי קהת ולא חיי גרשון ומרדי, וכן חיי עמרס ולא חיי יגהל וחנדון ועזיאל נעגור כנוד שלוחי הנס. ודעת הרשב"ס שכל שנות הדורות הוא מונה נענין הזה, הזכיר שני חיי מגזיס מנח עד מנרים, ולחר מנרים שנות יגחק, ולחריו שנות יעקב, ולחריו שנות לוי נגו, ולחריו שנות קהת, ולחריו שנות עמרס ולחריו שנות מסה, ולחדיו יהושע ושופטים ומלכים וגלות נגל נגעים, וגם שנות נית שני נזימלך׃ (יח) ובני קהת וגו', על שלשה בני קהת, עמרס ויגהל ועזיאל מפרש בניהס, ועל חנדון לא פירש, ולא״ת לא היו לו בניס, והלא נחומס הפקודים כתיב ומשפחת החנדני (נמדנר ג׳ כ ז), ולמה לא פירש כאן בני חנדון? הלא לפי שאינו לריך להזכיר בתורה לפיגון לת שמותס, כאשר יזכיר בני הלשה, עמרס נשניל לחרן מסה ומריס, בני יגהר, נשניל קרח דכתיב ויקח קרח בן יגהר (שם ט״ז ל׳), בני עזיאל נשניל מישאל ואלילפן דכתיב ויקרא מסה אל מישאל ואל אלילפן בני עזיאל דד

תרגום אשכנזי

פַּרְעֹה וַאֲנִי עֲרַל שְׂפָתָיִם: פ
(יג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־
אַהֲרֹן וַיְצַוֵּם אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם
לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם: ס שני (יד) אֵלֶּה רָאשֵׁי
בֵּית־אֲבֹתָם בְּנֵי רְאוּבֵן בְּכֹר
יִשְׂרָאֵל חֲנוֹךְ וּפַלּוּא חֶצְרֹן

זיר פרעה דען געהאָר גע־
בען? איך האבע יא אונבע־
שניטטענע ליפּענען, (דאז
הייסט, קאן ניכט גוט שפרע־
כען): (יג) אלזאָ שפּראָך
דער עוויגע מיט משה אונד
אהרן, אונד גאב איהנען דען
בעפֿעהל אן דיא קינדער
יישראל'ס, אונד אן דען פרעה
קאָניג פֿאָן מצרים, אום דיא
קינדער ישראל'ס אויס דעם
לאנדע מצרים: צו פֿיהרען:
(יד) דיזעם זינד דיא הויפּ־
טיר איהרער שטעממע:
דיא זאָהנע ראובן'ס דעם ערשטגעבאָרנען ישראל'ס וואַרען, חנוך, פלוא, חצרון
אונד

רש"י

עמו לו תוטס וכיסוי חיסרו סיגדיל נפני חכילתו.
ג' סניס יהיה לכס עדנים חטוס ותכוסס ומונדל
ונלחכלו: וחין יסמעני פרעס. זס חחד מעשרס ק"ו
סנחונס. (יב) וידבר ה' חל משס וחל חהרן. לפי
שחמר משס חני ערל שפתי' וירף לו הקנ"ס חת חהרן
להיות לו לפס ולחלין: ויוסס חל בני ישרחל. נוסס
עליהס להנהיגס נעחת ולסנול חותס: וחל פרעס
חלך חלרי'. נוסס עליו לחלוק לו כנוד נדנריהס זס
גירסי. ופסוטו ניס על דנר ישרחל ועל סליחותו חל פרעס ודנר הלוזי חינו מפורש נפרשה סלייהס להחר
סיד היזס. חלח מתוך זהזכיר משס וחהרן הפסיק הענין נחלה רחשי נית חנותס ללמדנו היחך נולדו
משס וחהרן ונחי ניהסו: (יד) חלה רחשי נית חנותס. מתוך סהתקק ליחס סנטו סל לוי עד משס
וחהרן נסניל משס וחהרן סתחיל ליחסס דרך תולדות' מרחונן. (נפסיקת' נדול' רחיתי לפי שקנתדס יעקנ

תרגום אונקלוס

וְאָנָא יַקִּיר מַמְלָל: (יג) וּמַלֵּיל יְיָ עִם
מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן וּפַקִּידִנּוּן לְוָת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וּלְוָת פַּרְעֹה מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם
לְאַפָּקָא יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם:
(יד) אִלֵּין רָאשֵׁי בֵּית אֲבָהָתְהוֹן בְּנֵי דְּאוּבֵן
בּוּכְרָא דְּיִשְׂרָאֵל חֲנוֹךְ וּפַלּוּא חֶצְרוֹן

באור

לו נלע"ז מופ"ני, ע"ס שמפרש כל הפסוקים ע"פ דרכו, והמלה היא סמוכה, והנפרך
נדול, כמו מן זקן זקן ניתו (נרחשית כ"ך ג'): (יג) וידבר ה' אל משה ואל אהרן,
לפי שחמר משה חני ערל שפתים, ניקף לו הקנ"ה חת חהרן להיות לו לפה ולמלין:
ויצום אל בני ישראל, להודיעם חת כל חשר יגוש חל פרעה להוליחם מחרלו, וחל
פרעה שיולימם מחרלו, ושעור הכתוב וילוש לדנר חל וגו' חו ללכת חל נני ישרחל וגו',
ודנר הלווי חת הוח מפורש נפרשה שנייה לחחר סדר היחס, חלח מתוך שהזכיר משה
וחהרן הפסיק הענין נחלה לחשי נית חנותם, ללמדנו הלזיך נולדו משה וחהרן ונחי
ניהסו: (יד) חלה רחשי בית חבתם, מתוך שהחקק ליחס שנטו של לוי עד משה
וחהרן, נשניל משה וחהרן, התחיל ליחסס דרך תולדותם מרחונן, כ"כ דש"י, ודמצ"ן כתב שלח
לנה הכתוב להתחיל מלה שמות נני לוי לתלדתם שלח ילחה שיהי' לוי נכור היחס מכלן
ומילך

מִקֹּצֶר רוּחַ וּמֵעֲבֹדָה קָשָׁה: פ
(ט) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:
(י) בֹּא דַבֵּר אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ
מִצְרַיִם וְיַשַׁלַּח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאַרְצוֹ: (יא) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי
יְהוָה לֵאמֹר הֵן בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
לֹא־שָׁמְעוּ אֵלַי וְאֵיךְ יִשְׁמָעֵנִי

תרגום אונקלוס

מֵעֲיַק רוּחַ וּמִפּוּלְחָנָא דְּהֲוָה קַשְׁיָ עֲלֵיהוֹן:
(ט) וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר: (י) עוּל
מַלֵּיל עִם פַּרְעֹה מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם וְיִשַׁלַּח
יַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעֵיהּ: (יא) וּמַלֵּיל
מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ לְמֵימָר הָא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לָא קַבִּילוּ מִנִּי וְאֵיכְדִין יְקַבֵּל מִנִּי פַּרְעֹה

תרגום אשכנזי ל

האָר, וועגען קירצע דעם אָדעמס, אונד שוועדער אר־
בייט: (י) נון רעדעטע דער
עוויגע צו משה אונד
שפראך: (יא) געהע, זאגע
צו פרעה קאָניג פָּאן מצרים,
דאם ער דיא קינדער ישראל׳ס,
אויס זייגעם לאנדע ציהען
לאסען: (יג) דא שפראך
משה פָּאר דעם עווינגען,
דא דיא קינדער ישראל׳ס מיר
קיין נעהאָר גאבען, וויא ווירד

מיר

רש״י

ולח תזתכחין יס לי להתחונן על מיתת החנות הרב׳ פעמי׳ נגליות עליה׳: [ג] נחל סדי. ולח חתרו לי חס סתן וחתם חתרת חס סמו חס חומר עליהם: [ר] ינס הקימותי וגו׳. וכשנקט חנריהם לקנור חת סרים לח חלח קרקע עד סקנה נדתי׳ תרוניס. וכן יוחק ערערו עליו על הנחרות חשר חפר. וכן יעקב ויקן חת חלקת הסדה לנטו׳ חסלו ולח פרהרו חחר מדותי וחתם חתרת למס הרעותם וחין המדקם מתיחד חחר המקרח תפני כמס דנריס חחת שלח נחתר ושמי ה׳ לח שחלו לי וחס תחתר לח הודיעס שכן שמו הרי תחילה כשנלה לחנריהם נין הנתריס חתר חני ה׳ חשר הולחתיך תחור כשדיס. ועוד היחך הסתיכה נתשכת נדנריס שהוח סומך לכחן וגם חני שמעתי וגו׳. לכן חתור לבני ישרחל. לכך חני חות׳ יתייחד המקרח על פשוטו דבר דבר על תופניו והדרש תדרש שנחתר (ירמי׳ כ״ג) הלח כה דברי כחש ה׳ וכפטיש יפולן סלע מתחלק לכמה נלונות: (יב) ערל שפתים. חטוס שפתים. וכן כל לשון ערלה חני חות׳ שהוח חטוס (שם ו׳) ערלה חזקס חטוס תשמע (שם ט׳) ערלי לב חטומים מהבין. שתה בה חתם והערל (חנקוק ג׳) והחטס משברות כוס הקללה. ערלת נסר שהניד חטוס ומכוסה בה, וערלתם ערלתו. שתה בה חתם והערל (חנקוק ג׳) והחטס משברות כוס הקללה. ערלת נסר שהניד חטוס ומכוס׳ בה.

באור

לח הטו מוזן לדבריו, לח נעבוד שלח יחמינו בה׳ ובנזיחו, דק מקבל רוח, כחדס שתקבל נפשו בעתלו, ומעבדה הקשה, שהיו הנוגשים מליסבהם, ולח יתנוס לשמוע דבר ולחשוב בו: (יא) בא, חל תרחון המלך: (יב) ואני ערל שפתים. יתכן שחשב משה מולי כי מפחיתותו לח שמעו מליו, כי הוח ערל שפתים לח יבין לדבר על לבם דברים טובים דברים נחומים, חף כי יבבד לפרעה: ערל שפתים, חטום שפתים, וכן כל לשון ערלה מכי חומד שהוח חטום, ערלה חזקה (ירמי׳ ו׳ י׳). חטומי חשמוע, ערלי לב (שם ט׳ כ״ה ויחזקחל ת״ד ז׳). חטומים מהבין, שתה בה חתם והערל (חנקוק ג׳ ט״ז). והחטום משברות כוס הקללה, ערלת נסר, שהניד חטום ומכוסה בה, וערלתם ערלתו (ויקרח י״ט י״ג), עשו לו חטום וכסוי חיסור שיבדיל בפני חכילתו, שלה יהיה לכם ערליס (שם), חטום ומכוסה ומובדל מלחכלו (דב״י), והרד״ק בשרשים שרש ערל חפרש שכל דבר היחד והכבד שרחוי להסליכו להסירו יקרח ערלה וכן ערל שפתים, כי הטלב יכבדו עליו דבריו ויוליח בשפתיו דבריו יחלים עד שיגיע חל הדבור שרוצה לדבר והוח שקורין

לו

וארא ו

נְטוּיָה וּבִשְׁפָטִים גְּדֹלִים׃ (ז) וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהָיִיתִי
לָכֶם לֵאלֹהִים וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם
מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרָיִם׃
(ח) וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לָתֵת
אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב
וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה אֲנִי
יְהוָה׃ (ט) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה כֵּן אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה

תולדות אהרן ולקחתי סנהדרין קי"ח, ח': חמוציא נדכות ל"ח, ח': והבאתי סנהדרין קי"ח, ח': ונתתי ב"ב קי"ח, ב', וקי"ט ב':

תרגום אשכנזי

שטראפֿגעריכטען ערלאָזען: (ז) אייך מיר צום פֿאָלקע, (נעהמליך צו מיינען אונטערטהאנען) נעהמען, אונד אייער גאָטט זיין; איהר זאָלט עס ערפֿאהרען, דאס איך דאז אונענדליכע עוויגע וועזען אייער גאָטט זייא, דער אייך אונטער דען לאסטען דער מצרים הערפֿאָר־ציהט: (ח) איך ווילל אייך אין דאז לאנד ברינגען, דאס איך מיינע האנד צור פֿערזיכרונג אויפֿגעהאָבען, עס רעם אברהם, יצחק אונד יעקב אייניצוגיבען: דיזעס ווילל איך אייך אלס אייגען ערבטהייל גיבען; איך, דאז עוויגע וועזען: (ט) משה שפראך צוואר אללעם צו דען קינדערן ישראל'ס, זיא גאבען אידהם אבער קיין גע־

רש"י

טורח משה מנגיס: (ח) נשאתי את ידי, הריתותיה ניסנע נכסחי: (ט) ולא שמעו אל משה. לח קבלו תנחומין: מקוצר רוח. כל מי שמוח מגר רוח נשימתו קלר' וחינו יכול להחזיק בנשימתו. קדוש לשון זה שמעתי פרשם זו מרבי נרוך בדבי חניעזר ומניח לי רחים ממקרח זה (ירמיה ט"ז) נפעם הזאת חודיעם את ידיותי וגבורתי וידעו כי שמי ה' למדנו בספרי"ם מחתן את דבריו תפי' לסורענו' מודיע שמו ה' וכ"ם החתנים לעומים, ורבותינו דרשוהו לשון על מעלה שחתר משה למס טרעות ת"ל הקב"ה חגל על התנדין

תרגום אונקלוס

בְּרַדַע מְרַמַם וּבְרִינִין רַבְרְבִין: (ז) וְאִקְרֵב יָתְכוֹן קֳדָמַי לְעַמָּא וְאֶהֱוֵי לְכוֹן לֵאלָהָא וְתִדְּעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהְכוֹן דְּאַפֵּיק יָתְכוֹן מִגּוֹ דְּחוֹק פּוּלְחַן מִצְרָאֵי: (ח) וְאָעֵיל יָתְכוֹן לְאַרְעָא דְּקַיֵּימִית בְּמֵימְרִי לְמִיתַּן יָתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב וְאֶתֵּן יָתָהּ לְכוֹן יְרוּתָא אֲנָא יְיָ: (ט) וּמַלֵּיל מֹשֶׁה כֵּן עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלָא קַבִּילוּ מִן מֹשֶׁה

באור

לי סגלה (לקמן י"ט ה'): וידעתם כי אני ה', כאשר תגזל מתכם גזרות נטויה לעיני כל העמים, תדעו כי מני ה' העושה אותות ומופתים מחוקשים בעולם, ומני מלחיכם, זנעגורכם עשיתי את כל אלה: (ח) אשר נשאתי את ידי, לשון שבועה, כאדם האומר את יקו על השמים ונשבע, כמו כי ישא אל שמים ידי (דניאל י"ב ז'). וידם ימינו ושמאלו אל השמים (דניאל י"ב ז'): אני ה', נאמן לקיים הבטחתי: (ט) ולא שמעו אל משה,

אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן אֶת אֲרֶץ
מְגֻרֵיהֶם אֲשֶׁר־גָּרוּ בָהּ: (ה) וְגַם
אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת־נַאֲקַת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצְרַיִם מַעֲבִדִים
אֹתָם וָאֶזְכֹּר אֶת־בְּרִיתִי: (ו) לָכֵן
אֱמֹר לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה
וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת
מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם
מֵעֲבֹדָתָם וְגָאַלְתִּי אֶתְכֶם בִּזְרוֹעַ

באורקייט ערדעטטען, אייך מיט אויסגעשטרעקטעם

נעהמיליך דאז לאנד איהר
רעם אויפענטהאלטם, וואָ-
רין זיא אלם פרעמדע זיך
אויפגעהאלטען: (ה) נון
האבע איך אויך פערנאָמ-
מען דאז זייפצען דער קינ-
דער ישראל׳ס, וויא זיא דיא
מצרים צור ארבייט צווינגען:
דא דאכטע איך אן מיינען
בונד: (ו) אלזאָ זאגע צו
דען קינדערן ישראל׳ס איך
בין דאז אללגענוגענווערטיגע
עוויגע וועזען, איך ווילל
אייך העראָרציהען אוגטער
דען לאסטען דער מצרים,
אייך פאָן איהרער דיהנסט-
ארמע, אונד מיט גראָסען
שטראפּ.

תרגום אונקלוס

אַרַע תּוֹתָבוּתְהוֹן דְּאִתּוֹתָבוּ בָהּ: (ה) וַאֲף
קֳדָמַי שְׁמִיעַ יַת קְבִילַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
דְּמִצְרָאֵי מַפְלְחִין בְּהוֹן וּדְכִירְנָא יַת קְיָמִי:
(ו) בְּכֵן אֵימַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנָא יְיָ
וְאַפֵּיק יַתְכוֹן מִגּוֹ דְּחוֹק פּוּלְחַן מִצְרָאֵי
וְאֲשֵׁיזִיב יַתְכוֹן מִפּוּלְחַנְהוֹן וְאֶפְרוֹק יַתְכוֹן

רש"י

חזן כנען. לאחריהם נפר' מילה נאחר אני חל שדי
וגו' ונאתי לך ולזרעך אחריך את חזן מגוריך.
ליזהר כי לך ולזרעך אתן את כל האמורים החל
והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאחריה' ואותה
שבועה שנשבעתי לאחריהם נהל שדי אחרתי ליעקב
אני חל שדי פרט ורגם וגו' ואת הארץ אשר וגו' אני
שנדברתי להם ולא קיימתי: (ה) וגם אני. כאשר
שמענתי והעמדתי הבטחת יום עלי לקויס. לפיכך
אמרתי את נאקת בניישראל המוקיס: אשר מצרי' משעבדים אותם ומצוק. אותו הבטיח. כי בשבועת
בין הבתרים אמרתי לו וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי: (ו) לכן על פי אומרם השבועה: אמור לבני
ישראל אני ה'. הגאתי בשבועתי: והולאתי אתכם. כי כן הבטחתי ואחרי כן ינאו בהכוס גדול: סבלות

באור

שהבטחתי אל האבות, אך אלו הב' שבות לא הספיקו לגאלם עתה, כי לא הגיע עדיין הקץ,
כאמור חז"ל על פסוק אחרון מדלג על הדגיש (ש"ה ג' ה'). לכן אמר בפסוק שלאח"ז עוד
פעם ג' שמעתי את נאקת בני ישראל, בלופן שאחזור את' בענין שלאחר ילאק, כדי
לגאלם עתה, וזהו בוונת שתי האלות וגם שבפסוק זה ובפסוק שלאחר זה]: (ו) והוצאתי
וגו', שיבטיחם שיוליא אותם מתוך מצרים ולא יסבלו עוד כובד משאם: והצלתי אתכם
מעבודתם, שלא ישאלו בהם כלל להיות להם בלקומם למס עובד: וגאלתי אתכם וגו',
כי יעשה בהם שפטים גדולים עד שיאמרו המצריים הנה לך ישראל עמך בפדיון נפשנו,
כי טעם גאולה כענין מכר, וטעם בזרוע נטויה שתהיה ידו נטויה עליהם עד שיולימם:
(ז) ולקחתי אתכם לי לעם, בגואלכם אל הר סיני ותקבלו התורה. כי בם בלאר והייתם

לי

תרגום אשכנזי

וארא ו

וְאֵל־יַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדָּי וּשְׁמִי יְהוָה לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם: (ד) וְגַם הֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתָּם לָתֵת לָהֶם תולדות אהרן וגם סנהדרין נ', ב':

יעקב, אלס גאָטט דער אללמעכטיגסטע; אבער מיט מיינעם וועזען, וועלכעם אונענדליך אונד אללגענגע־ווערטיג הייסט, בין איך פאָן איהנען ניכט ערקאנגט וואָרדען: (ד) איך האבע אויך מיינען בונד כיט איהנען ערדיכטעט, איהנען דאז לאנד כנען איינצוגעבען;

נעהמ־

רש"י

הרגום אונקלוס

וְאֵל־יַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדָּי וּשְׁמִי יְיָ לָא אוֹדְעִית לְהוֹן: (ד) וְאַף אֲקִימִית יָת קְיָמִי עִמְּהוֹן לְמִיתַּן לְהוֹן יָת אַרְעָא דְּכְנָעַן יָת

חתרתי להם תני חל שדי: ושמי ה' לא נודעתי להם. לא הודעתי חין כתיב כאן חלח לא נודעתי לא נכרתי להם נתידת חתתות חלי שעליהם נקרח, שמי ה' נאמן לחתת דברי שהרי הנטחתי ולא קיימתי: (ד) ונם הקימותי חת בריתי ונו', ונם כשנחתי להם נחל שדי הלנתי והעמדתי ברית ביני וביניהם: לתת להם חת

באור

נאדם עוכס ושכר נאמת (ומפני זה תחליך התורה בייעודים שנע"ז ולא תנאל יעודי הנפש לעולם הנשמות, כי שכר המעשים שע"ז הם מופתים, אינם כמשכים ממערכת התולדות, אבל קיום הנפש לעולם הנשמות ודבקה באלהים הוא דבר רצוי ונמשך לתולדתם שהיא חלק אלוה ממעל, ותשוב אל האלהים אשר נתנה), וכבר הודעתיך בפ' שמות (ג' י"ד וט"ו) ענין השם הנכבד יו"ד ה"א, וקלת התולדות הרמות והנכבדות הנכללות בו, ומכללם שהשם ב"ה הוא מקור כל הטוב, ובגלוינו הפשוט יהי' ויקום כל הוה, והוא מצניח על כל נמלא בהשגחה תדירה, ונמלא תמיד לעושי רצונו לגדול להם חקשות בשורי התולדות והמערכת, כי הפועל בשבע לא יפעול כי אם מה שנכחו לעשות, לא כן הפועל בדעת גדיד, ונחפלו לבך כי לא יבלר ממנו לעשות כל אשר יחפון. והנה החנות לא הניעה מעלתם לדבקה בשם כאשר הבר ידעו השם פניש אל פניש, על כן הי' יכול אשר, לשנות תולדות הבדלים, ולחדש אותות ומופתים בדעת השם ית' שלא יכלו החנות לחדש, ומעתה בעוד הכתוב בן הוא, אשר אתר שני דברי, החבר למה זה שלחתני, והשני והגל לא הצלת את עמך, והשיב לו השם על החתון עתה תראה אשר אעשה לפרעה, ועל הראשון אמר לו אני ה', ואני נראיתי לאנות בבח ידי אשר אני אגלח בו מערכות הילודים ואכריחם לעזוב לנאיבי, אבל בשמי שלי"ו ה"א המורה על השבחים התדירה בלי הפסק כי הלוני אקור הויות כלם, ובי נאמי' כל הוה, ואני נאתן ונמלא תמיד לגדול חדשות בשורי התולדות לשלם שכר טוב למתהלכים לפני, בשם הנכבד הזה לא נודעתי להם כאשר נודעתי לך בפי' אל פניש, ובעבור זה שלחתיך למען יוצע על יבך השם הזה בעולם כאשר אתר לבן אתר לבני ישראל אני ה', המתרגם האשכנזי הוכרח לפתור השם הנכבד כפי העניין, כי אין בלשון אשכנז תיבה אחת כוללת כל התולדות הנכבדות כמו בל"ק, כאשר הודעתיך בפ' שמות. ולדקו בם דברי רז"ל על דרך דרש הקדוש לפרושו של מקרא שהיה דבר השם בזה בכוונה שנייה בם דבר משפט ותוכחה למשה אתר לו הנה החנות שלא הניעה מעלתם בבוא' עליך, ולא דאו בלבד בחל שדי, האמינו בי, בם הקמתי את בריתי אתם ושמעתי בלקת בניהם בעבודם, אף כי אתה שידעתני בשם הבדול והבטחתיך בו, שים לך לבטוח בדאתי, ולהבטיח את ישראל בשמי הזה שאעשה עמהם אותות ומופתים לטובה: (ד) ואם ובו', יזכיר לו שלש סבות על שלחו להוליאם עתה, בפסוק שלפני זה אתר בדי להודיע את שמי ויכלתי לבות התולדות אשר עדיין לא נודעתי בזה עד הבה, ובפסוק זה אתר סבה ב' לקיים הבטחתי

שבטחתי

יִשְׁלְחֵם וּבְיָד חֲזָקָה יְגָרְשֵׁם
מֵאַרְצוֹ: ס (ג) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים
אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה:
(ג) וְאֵרָא אֶל־אַבְרָהָם אֶל־יִצְחָק

תולדות אהרן וארא עקדה שער י"ח. עקידה ת"נ. פי"ט:

תרגום אונקלוס

תַּקִּיפָא יְשַׁלְּחִנּוּן וּבִידָא תַּקִּיפָא יְתַרְכִינוּן
מֵאַרְעֵיהּ: (ג) וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וַאֲמַר
לֵיהּ אֲנָא יְיָ: (ג) וְאִיתְגְּלֵיתִי לְאַבְרָהָם

רש"י

חזקה ישלחם. תקני ידי חזקה שתחזק על פרעה וישלח': ויד חזקה יגרשם מהרנו. על כרחם של ישראל יגרשם ולא יספיקו לעשות לחם עידה, וכן הוא חומר ותחזק מלריס על העם ונומר: (ב) וידבר אלהים אל משה. דבר אחו משפט על שקקשה לומר למה הרעותה לעם הזה: ויאמר אליו אני ה'. נאמן ליפרע מהן על שלא שכר לשלשה שכר למתהלכים לפני, ולא לאחס שלאתיך, כי אס לקייס דברי שדברתי לאבות הראשונים, ובלשון הזה מצינו שהוא נדרס נכתס מקומו' אני ה' נאמן ליפרע כשהוא אומר לאוב עוכס בגון ואללת אח עס אלהיך אני ה'. וכשהוא אומר אגל קיום מלות כגון ושמרתם מלותי ועשיתם אותם אני ה' נאמן ליתן שכר: (ג) וארא. אל האבות. אל תקרא. אל האבות: נאל שדי הבטחתיס הנטחות ונכנן

יעקב

תרגום אשכנזי כח

קער האנד פֿארטציהען לאס-
סען, יא מיט שטארקער
האנד אויס זיינעם לאנדע
טרייבען ווירד: (ג) גאָטט
רעדעטע פֿערנער מיט משה,
אונד שפּראך צו איהם: איך
דער עוויגע: (ג) איך ער-
שין דעם אברהם, יצחק אונד

באור

ו (ב) וידבר אלהים אל משה, (לשון רש"י) דבר אחו משפט על שקקשה לומר למה הרעותה לעם הזה, ויאמר אליו אני ה' נאמן לשלם שכר למתהלכים לפני, ולא לאחס שלאתיך, כי אס לקייס דברי שדברתי לאבות הראשונים, ובלשון הזה מצינו שהוא נדרס נכתס מקומות, אני ה' נאמן ליפרע, כשהוא אומר אגל עוכס בגון ואללת אח עס אלהיך אני ה' (ויקרא י"ט י"ב), וכשהוא אומר אגל קיום המלות, בגון ושמרתם מלותי ועשיתם אותם אני ה' (שם כ"ב ל"א). נאמן ליתן שכר: (ג) וארא וגו', אעתיק לך פה דוב דברי הרא"ש נתוספת נאור קלת לקוח מדברי הרמב"ן ז"ל שהסכים עמו בתקום הזה, וכתב עליו שלדקו כל דבריו בענין הזה, ואלא, בגולת המצות היתה בתלות הלילה, על כן אלת ואלא, ושמי ה' שעודו ובשמי ה', כי בי"ת בגל שדי מוסכת עלמה ואחדת עמה, וענינו שלא נודעתי להם כאשר נודעתי לך בשפקלריה התחילה, ידיעת פנים אל פנים, כי האבות ידעו י"י המיוחד, אגל לא נודע להם בגולה, ולכן כשדבר אתהם עס השם זכר השם המיוחד עס אל"ף דל"ת או אל"ף דל"ת לבדו, והנה הענין שהאבות היה גלוי השכינה להם והבטו' עמהם בתדת הדין הלפה, ובהב עמהם בה, ועס משה יתנהג ויודע בתדת הרחמים שהוא בשמו הגדול, ולכן לא יזכיר משה מעתה עס אל שדי, כי התורה בשמו הגדול נתנה, שבאמר אנכי ה' אלהיך (לקמן כ' ג' והבריס ה' ו'), וענין שדי הוא כמו אנלח ותקיף (ועיין ת"ס בפ' תקן (בראשית מ"ג י"ד) בענין השם הזה), וכוונת הכתוב שהוא נראה לאבות בשם הזה שהוא אנלח מעשכות התולדות ומבריחם לעשות בחילו, לעשות להם נסים גדולים לא בתבעל על ידם טובע העולם, כי אס הבדיח ושנה את חקי התולדות ומערכות הילודים לטובת השלמים הלם, בדעב פרה אותם מצות, ובמלחמה בידי חדב, ונתן להם עושר וכשוב וכל טוב, והם ככל היעודים שבתורה בברכות וקללות, כי לא תבא על אדם טובה בשכר מלוה או דעה בעובה עבירה רק בשעשה הבם, ואם יוכח האדם על טבינו או מעשכת התולדות לא תבא אליו הטובה או הרעה הבאה בעולם הזה תמיד בגלל מעשיו, אגל שכר כל התורה ועשה בעולם הזה הכל בסים והם בסתרים מעין הרואים, יחשבו בהם שהוא מנהגו של עולם, ואם

בחדש

שמות וארא ה ו

אֶל־פַּרְעֹה לְדַבֵּר בִּשְׁמִי הֶחָרֵע
לָעָם הַזֶּה וְהַצֵּל לֹא־הִצַּלְתָּ אֶת־
עַמֶּךָ׃

ו (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
עַתָּה תִּרְאֶה אֲשֶׁר
אֶעֱשֶׂה לְפַרְעֹה כִּי בְיָד חֲזָקָה

תרגום אשכנזי

איך צו פרעה געקאָמען בין, אין דיינען נאהמען צו דעדען, לעסט ער עם דען לייטען נאָך שלעכטער גע־הען: דוא אבער האכט דיין פּאָלק ניכט געדעטטעט:

ו (א) דער עוויגע שפראך צו משה: דוא ווירסט באלד זעהען, וואס איך דעם פרעה טהון ווערדע: דאז ער זיא מיט שטאר־ קער תולדות אהרן וחציל סנהדרין פס: ויאמר ה׳ סנהדרין פס. עקדה סער ת״ב:

רש"י

ו (א) עתה תראה וגו׳. הרשות על תרותי לא כהנדתם שחתרתי לו כי בזולתי יקרה לך זרע ותחר כך חתרתי לו שעלהו לעונ׳ ולא הרשה תחרי תדותי לטיבך עתה תראה. סימנוי לפרע׳ תרא׳ ולא העטוי לתלבי שנעשה חותו׳ כשחניתם לתרן: ניד

תרגום אונקלוס

לְוָת פַּרְעֹה לְמֵלְלָא בִּשְׁמָךְ אִיהֲבָאֵשׁ
לְעַמָּא הָדֵין וְשֵׁיזָבָא לָא שֵׁיזַבְתָּא יַת עַמָּךְ׃

ו (א) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּעַן תְּחֱזֵי
דְּאֶעֱבִיד לְפַרְעֹה אֲרֵי בִּידָא

באור

יגיעם עליו תכופות זו מחר זו צימים מעטים, וכשאמר לו ידעתי מת ה׳, לוה לעשות לפניו מיד חות התנין והוא לא ישמע ויכה לחותו גו ציום נדם ומח״כ נכל המכות, וכשלשם משה שעמדו ג׳ ימים, ופרעה ידיע להם נכל יום, וה׳ לא כתה גו ולא גלה למשה להודיעו מה יעשה, מז חזר משה כי מלובה היא, ויתכן שהיה גזה המעשה בספ׳ הכתוב ימים רבים כי כתב׳ הכו שוערי בני ישראל עמדו ימים עד שדברו עם פרעה עלמו ואמרו לו למה תעשה כה לעבדיך, כי אין נדשות כל אדם לבא בהיכל המלך פנימה, ולבבד אלו פנים בפנים. אף כי שוערי העם הנלחצים בעיניו, והנה סבלו עמלם ולחלם ימים, והיו באים עד לפני שער המלך, עד שבשמעה לעקתם לפני המלך ונוה שיבאו לפניו וידברו עמו, וכן אפשר שזה משה אל ה׳ ואמר למה הרעתה לחדי ימים מעת שפגעו בו השוטרים, ובאלה שמות רבה אמרו ואילו בבני העם ושעריו, כיון שבזל כן הלך משה למדין ועשה שם שבה חדשים ולחבן הי׳ יושב בחלרים, ואותה שעה החזיל משה את לבתו ואת בניו למדין, ועוד אמרו ויפגעו את משה ואת אהרן אחר שבה חדשים גגלה הקב״ה למשה בחורב, ואמר לו לך שוב מלרימה, בא משה ממדין ואהרן מחלרים ופגעו בהן שוטרי בני ישראל בסיני יולאים מלפני פרעה, וכן לאיתי עוד בחדש חזית דומה דודי לבבי, מה לבי זה בחה וחוז׳ ובחה כך בואל הרלחון בלחה להם וחזר ובכשה מהן וחזר ובלחה להן, וכמה בכשה מהם. ר׳ תנחומא אמר שלשה חדשים הם״ך ויפגעו את משה ואת אהרן, וה׳ יהודה בר״ אומר לקילין בלומר כי לשון פגיעה לפרקים היא, והנה היו ימים רבים מעת דבר לו השם ובואו אל פרעה, ולבן כשבא משה אל השם אמר למה הרעות׳ לעם הזה למאר לשלוח אותו קודם שהגיע הקן, כי לא הי׳ רלוי לשלוח לו עד שתלה להגילם, כי אתה הדעות להם ולא הגלת אותם, ואם בבה אתה בוטח להם יסופו בדעה אחר תמלאם, ולבן עבה אותו עתה בעת הזאת בקדוב תראה אחר מעשה לפרעה, כי לא אחריך לו בל בך כאשר אחבת וקדוב לבא עתו וימיו לא ימאבו עב״ל:

ו (ב)

נִצָּבִים לִקְרָאתָם בְּצֵאתָם מֵאֵת
פַּרְעֹה: (כא) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם יֵרֶא
יְהוָה עֲלֵיכֶם וְיִשְׁפֹּט אֲשֶׁר
הִבְאַשְׁתֶּם אֶת־רֵיחֵנוּ בְּעֵינֵי
פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו לָתֵת־חֶרֶב
בְּיָדָם לַהֲרָגֵנוּ: מפטיר (כב) וַיָּשָׁב
מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר אֲדֹנָי
לָמָּה הֲרֵעֹתָה לָעָם הַזֶּה לָמָּה
זֶּה שְׁלַחְתָּנִי: (כג) וּמֵאָז בָּאתִי

תולדות אהרן נצבים נדרים ס"ד, ג':
מ"ד, ח':

למה סנהדרין

תרגום אונקלוס

קַיְמִין לְקַדְמוּתְהוֹן בְּמִיפַּקְהוֹן מִלְוַת
פַּרְעֹה: (כא) וַאֲמַרוּ לְהוֹן יְתְגְּלִי יְיָ עֲלֵיכוֹן
וְיִתְפְּרַע דְּאַבָּאַשְׁתּוּן יָת דֵּיחֲנָא בְּעֵינֵי
פַּרְעֹה וּבְעֵינֵי עַבְדּוֹהִי לְמִיתַּן חַרְבָּא בִּידֵיהוֹן לְמִקְטָלְנָא: (כב) וְתָב מֹשֶׁה קֳדָם
יְיָ וַאֲמַר יְיָ לְמָא אַבְאֵשְׁתָּא לְעַמָּא הָדֵין וּלְמָא דְנַן שְׁלַחְתָּנִי: (כג) וּמֵעִדַּן דְּעָלִיה

באור

גל"מ: (כא) וירא ה', מת החמס העשוי לנו, והוא עליכם, שאתם נדמתם לותו, כי על ידכם אנו נמאסים ונגאלים בעיני פרעה כריח רע: אשר הבאשתם את ריחנו בעיני פרעה, נשנוד כי החמס ההנשות מתחנדות נמקום אחד למעל' מהמלח על כן אמרו הנגשה אחת תחת חנרתה, כמו ואתוק האור (קהלת י"א ז') (הרמב"ע), והרד"ק כתב נשרשים שרש נאת שאמר נעיני סמוך אל ריח ואף על פי שעל דרך המשל הי' אומר נאפי, שג אל הענין כלומר שלא ירצו לרחותנו ולהניח אליהו כמו שילחיק האדם הדנר הנגאל ולא ידנה לרחותו, וכן מתורגם גל"מ: (כב) וישב משה, אל המקום שהי' מדנר עמו שם: למה הרעתה לעם הזה, ואם אינן רחויין להגאל עוד, למה זה שלחתני: (כג) ומאז באתי, מהעת שנאתי: הרע, לשון הפעיל והוא פעל יולא, הרנה דעה עליהם, וכן מתורגם גל"מ. והנה דנר תימה הוא, אחרי שהודיע השם למשה פעמים שלא יתן אותם מלך מצרים להלוך עד שיעשה את כל המופתים אשר נתתי, אם כן למה יתרעם משה לומר למה זה שלחתני והגל לא הצלת, ואעתיק לך דנרי הרמב"ן שכל דנריו דנרי אן וכל טוב, וז"ל: לפי דעתי שחשב משה רנינו כי ימלך ה' שלא ישמע אליהם פרעה להוליאם מיד נמלותו, ולא נאות ומופת, עד שיעשה נו נפלאותיו הרנות, אנל חשב כי

יוליאם

פרעה העראויסקאמען:
(כא) אונד שפראכען צו
איהנען: דער עוויגע ווירד
איין איינזעהען האבען נעגען
אייך, אונד ווירד דיכטען:
דאס איהר אונזערן גערוך
צום עקעל גענאכט, אין
דען אויגען פרעה'ס, אונד
זיינער בעדיהנטען, איהנען
איין שווערט אין דיא האנד
נעגעבען, אונם אום צו ברינ-
גען: (כב) משה טראט
ווידער הין צו דעם עוויגען,
אונד שפראך: מיין נאָטט!
ווארום לאסט דוא עם דען
לייטען זאָ שלעכט געהען,
ווארצו האסט דוא מיך דען
נעזענדעט? (כג) זיט דעם

רש"י

והצירם היו סנחמר ניהם ינחו נלנים: (כב) למה הרעותה לעם הזה. וח"ת מה חכמת לך קונל חני על סנלחתני: (כג) הדנר. ל' הפעיל הוח הרנה רעה עליהם. ותרנמו הנחים:

וְחָטָאתֶּם עָמֶךָ׃ (יז) וַיֹּאמֶר נִרְפִּים
אַתֶּם נִרְפִּים עַל־כֵּן אַתֶּם
אֹמְרִים נֵלְכָה נִזְבְּחָה לַיהוָה׃
(יח) וְעַתָּה לְכוּ עִבְדוּ וְתֶבֶן לֹא־
יִנָּתֶן לָכֶם וְתֹכֶן לְבֵנִים תִּתֵּנוּ׃
(יט) וַיִּרְאוּ שֹׁטְרֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֹתָם
בְּרָע לֵאמֹר לֹא־תִגְרְעוּ
מִלִּבְנֵיכֶם דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ׃
(כ) וַיִּפְגְּעוּ אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן

תרגום אשכנזי

דיין פּאָלק וויא מיסעטהע־
טער בעהאנדעלט׃ (יז) ער
שפּראך׃ מיסיגע לייטע זייד
איהר, מיסיגע לייטע! דארום
זאגט איהר׃ וויר וואָללען
רייזען, דע⊐ עוויגען איין
אָפּפֿער צו שילאכטען!
(יח) אלזאָ, גיהעט הין,
ארבייטעט! שטראָה זאָלל
אייך ניכט גיגעבען ווערדען׃
דיא אנצאהל דער ציגעל
מיסט איהר דעננאָך ליפֿערן׃
(יט) דיא אויפֿזעהער דער
קינדער ישראל זאהען זיך אין
איינעם באָזען צושטאנדע,
דא זיא זאגען מוסטען׃
נעהמט ניכטס אב פֿאָן ציגעלשטיינען, דע⊐ טאגעווערקע יעדעס טאָגס׃
(כ) זיא טראפֿען משה אונד אהרן, דיא נעגענאיבער שטונדען׃ אלס זיא פֿאָן

רש"י

פייתי חומר סחוט דנוק ודנר זה חטחת עתן הוח
עכשיו סחוט נקוד קתן סס דנר הוח וכך פירושו
ודנר זה מניח חטח' על עתך כאלו כתוב חטחת
נעתן כתו (רות ח') כנחנה נית לחס סחוט כתו
נניח לחס וכן תרגם׃ (יח) ותכן נגנים. תשנון
הגגנים וכן וחלכים ג' י"ג) חת הכסף המתוכן
פתנו כמ"ס נענין (סס) וינורו ויתנו חת הכסף׃
(יט) אנחו שוטרי בני ישרחל. חת חגניסס הנדוים
על ידס׃ נדע. דאו חזתס נרעס ונרס המילחה
חותס נהכניסס העגודס עליהס לאחר כא תגרעו
וגו'׃ (כ) ויפגעו. חנסיס מישרחל חת משה ואת חהרן וגו'. ורבותינו דרשו כל נגיס ונגגיס זתן

תרגום אונקלוס

עֲיִבִירוּ וְהָא עַבָדָךְ לָקַן וַחֲטָן עֲלֵיהוֹן עַמָּךְ׃
(יז) וַאֲמַר בַּטָּלָנִין אַתּוּן בַּטָּלָנִין עַל כֵּן
אַתּוּן אָמְרִין נֵיזֵיל נְרַבַּח קֳדָם יְיָ׃
(יח) וּכְעַן אִיזִילוּ פָּלְחוּ וַתִּיבְנָא לָא
מְיִתְיְהִיב לְכוֹן וּסְכוּם לִבְנָיָא תְּתָנוּן׃
(יט) וַחֲזוֹ סַרְכֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל יַתְהוֹן בְּבִישׁ
לְמֵימַר לָא תְמַנְעוּן מִלִּבְנֵיכוֹן פְּתָגַם יוֹם
בְּיוֹמֵיהּ׃ (כ) וְעָרְעוּ יַת מֹשֶׁה וְיַת אַהֲרֹן

באור

המל"ך הנחה, ועוד כי מז תהיה נחפיק ותחלק עם ה"ח הנמה לכנוי לנסתרת, לכן
החליפם נחי"ו שנם היא לפעמים סי' לנקב', וכמוהו וקדמת מתכם (דנרים ל"ח כ"ט),
ושניהם ענדים, והוא"ו מהפכתם לעתיד]. ונח עם נלשון נקנה כמו מדוע שונדה העם
הזה (ירמיה ח' ה'). והענין לדעת המתרגם האשכנזי, שהם נוהגים נגו שמנחנו עמך
נמינב עם החועלים. להכות מותנו, ומנחנו נקייס׃ (יט) יראו, זה הפסוק דנק
נפסוקים הנאים מחדיו, דמו נפשם נגרה, כי חס לנס נקדנם על מחיהם עוסי המלאכה,
וענזרת המלך הוכרחו לדנות נם ולומד להם לא תגרעו מלנניכם דנר יום ניומו, וכאשר
פגעו משה ואהרן בהרעמו עליהם, ומלת מותם כמו עלמם (זיך זשלבער). וכן מתורגם

הַיּוֹם: (טו) וַיָּבֹאוּ שִׁטְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיִּצְעֲקוּ אֶל־פַּרְעֹה לֵאמֹר לָמָּה
תַעֲשֶׂה כֹה לַעֲבָדֶיךָ: (טז) תֵּבֶן
אֵין נִתָּן לַעֲבָדֶיךָ וּלְבֵנִים אֹמְרִים
לָנוּ עֲשׂוּ וְהִנֵּה עֲבָדֶיךָ מֻכִּים

פַּאָרגעטטערן געטהאן? (טו) דיא אויפֿזעהער דער קינדער ישׂראל'ס קאמען, אונד שריען צו פרעה: וואָרום פֿערפֿעהרסט דוא זאָ מיט דיינען קנעכטען? (טז) שטראָה ווירד דיינען קנעכטען ניכט גענעבען, אונד נלייכוואָהל זאגט מאן צו אונס: שאפֿט ציגעל! גון ווערדען דיינע קנעכטע נאָך דאצו געשלאגען, אונד

תרגום אונקלוס.

צַף יוֹמָא דֵין: (טו) וַאֲתוֹ סַרְכֵי בְנֵי
יִשְׂרָאֵל וְצָוְחוּ קֳדָם פַּרְעֹה לְמֵימַר לְמָא
מְתַעֲבֵיד כְּדֵין לְעַבְדָּךְ: (טז) תִּבְנָא לָא
מְתְיְהֵב לְעַבְדָּךְ וְלִבְנָיְא אָמְרִין לָנָא

רש"י

דיין

לו סנעים חיס מזקני ישׂרחל מחותן שיזעת הטונים שעזו נתנרו' כי הס זקני העם ושיטריו: ויכו עוטרי בני ישׂרחל חסר שמו נוגעי פרעה חוסס לעוטרים עליהס לחמר תדוע ונו'. לתה ויכו סהיו חומרים להס תדוע לה כליתס בס תמולבס היום חק הקציב עליכס לנגון כתמול השלישי שהוח יום שלשני חתמול

הוח היה ניסות התנן נתן להס: ויכו ג' ויקעלו חוכו תיד חחרים הנוגשים הכוס: (יח) ולנגים חומרים לנו עזו, הנוגשים חומרי' עזו לנו לנגים כיהין הרחסון: ותטחת עמך. חלו היה נקוד כתיו

באור

ניות התנן נתן להס, והנה החק ללגון הוח על העושים במלאכה לה על הטוטרים, מלה שהמעשה יחזג כעושה, ולזה אמרו הטוטרים ולנגיס אמרים לנו עזו, כלו הס העושים, וגל"ה מתורגם (שאפֿען). הונח על המעשה: [כחמל שלשים, תמול לנך יאמר על הדוג על היום הענר הקדוג ליום שעומך נו, ועל המעט נמלה גם על יום הרחוק, ועכ"ז הכווכה שהרחק מעט לה כניר (כאשר מלת מחר עיקרה היא על היום הבא הסמוך, ונמלה גם על מחר זמן), ואם תסמך מליו גם מלת שלשם תהי' כוונת שהיהן על היום הג' הענר, כי עקרו נקדת תמול, ושלשם תאר נוסף להודיע גאיזה תמול מדבר אם יום א' שלפני זה או יום ג' או תמול רחוק, ושלשום לנך לה נמלה, דק ג"פ נמלה בהפסק מלת גם ניגו ואין תמול (לעיל ד' י', ושמואל ג' ה' ג', ול"ה א' י"ח ג'), וגם הכווכה תמול על היום הא' הקדוג, ושלשום על יום שלפניו, כי מלת תמול מוסבת אחרת נכחה גם אל שלשום, ולכן פה תהי' כוונת כתמול שלשם שהיה על היום הג' הענר, ככל אחיליהם, וכוונת גם תמול על היום הג' שהוא יום אחד לפני זה שעומד גו, והכווכה גא"ם הרא"ע, כי ביום ג' שלפני זה השלימו סכום הלגנים, אך ביום הענר שהוא היום שעשה משה האותות לעיני העם ולא התעסקו נענותם לא השלימו, גם היום שנא משה ואהרן אל פרעה לא השלימו, וכן כתוג וילו פרעה ביום ההוא, ולכן אתה מתרגומו של אונקלוס שתרגם כתמול שלשם, כאיתמלי ומדקדמוהי, וחלקם לבתים, ומשמעותו שגם ביום שלפני זה השלימו, והכתוג אחרלא כליתם ונו' גם תמול גם היום, וכן אחא' גם על יג"ע שתרגם הי' כאיתמלי והי כמדקדמוי, ופירש כוונתו יותר אח"כ, אולם רש"י ז"ל פי' שתי המלות כתמול שלשם דק על יום הג']: (יז) ולבנים אמרים לנו עשו, הנוגשים אומרים עזו לגנים כתגן הרחסון: וחטאת עמך, כמו וחטאה בחלוף ה"א הנקבה בתי"ו והדגות החל"ף, [כי כאשר הלו לגניח החל"ף, כמו שתנוח בחלת חטא, לא תוכל שוב הה"א לנוח אחרי', כי לא יבואו ב' אותיות יו"ד רגופות אף בסוף התיבה, אם לא בשבא' חל"ף, גם קשה להגיעה אחר

הָעָם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לְקֹשֵׁשׁ
קַשׁ לַתֶּבֶן: (יג) וְהַנֹּגְשִׂים אָצִים
לֵאמֹר כַּלּוּ מַעֲשֵׂיכֶם דְּבַר־יוֹם
בְּיוֹמוֹ כַּאֲשֶׁר בִּהְיוֹת הַתֶּבֶן:
(יד) וַיֻּכּוּ שֹׁטְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־
שָׂמוּ עֲלֵהֶם נֹגְשֵׂי פַרְעֹה לֵאמֹר
מֻדּוּעַ לֹא כִלִּיתֶם חָקְכֶם לִלְבֵן
כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם גַּם־תְּמוֹל גַּם־

תרגום אשכנזי

פַּאלק צערשטרייטע זיך אין דעם גאנצען לאנד מצרים: שטאָפּלען אויפצוזוכען, שטאָפּל דעם שטראָהם: (יג) דיא אנטרייבער וואָלטן דרינגענד, אונד שפּרא־כען: מאכט אייערע ארבייט פֿערטיג, יעדען טאג זיין טאגעווערק, זאָ גוט, אלס דא דאז שטראָה פֿאָרהאנ־דען ווער: (יד) דיא אויפ־זעהער דער קינדער ישראל'ס, וועלכע דיא אנטרייבער פּרעה'ס איבער זיא גע־זעטצט האטטען, ווארדען נעשלאגען, מאן שפּראך: ווארום שאָפּט איהר, זאָ געסטערן אלס הייטע, אייער געזעטצטעם אן ציגעלארבייט ניכט פֿערטיג, זאָ ווייא איהר

רש"י

לנורן תבן הטיט: קש. ג' נקוט ע"ש סוג' המתפז' הוא ולריך לקוסמו קדוי קש בשאר תקומות: (יג) חנים. דוחקים: דבר יום ביומו. חסנון של יום ביומו. כשאר עשיתם בימות התבן תוכן: (יד) ויכו שוטרי בני ישראל. השוטרי' ישראל היו ותפי' על חבריהם מלחקס וכשהיו תקניתין הלבני' לנוגשים שהם תלריס והיה חסר מן הסכום היו תלקין חותם על שלח דחקו את עושי המלאכה. לפיכך זכו חותן שוטרים להיות סנהדרין ונתנל מן הרוח חסר על משה ויושע עליהם שנאמר הספם

תרגום אונקלוס

עַמָּא בְכָל אַרְעָא דְמִצְרַיִם לְגַבָּבָא גִּילֵי לְתִיבְנָא: (יג) וְשָׁלְטוֹנַיָּא דַחֲקִין לְמֵימַר אַשְׁלְמוּ עִבְדְתְּכוֹן פִּתְגַם יוֹם בְּיוֹמֵיהּ כְּמָא דַהֲוִיתוּן עַבְדִין כַּד מְתְיְהֵב לְכוֹן תִּיבְנָא: (יד) וּלְקוֹ סַרְבֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל דְּמַנְיָאוּ עֲלֵיהוֹן שָׁלְטוֹנֵי פַרְעֹה לְמֵימַר מָה דֵין לָא אַשְׁלֵמְתּוּן גְּזֵרַתְכוֹן לְמֵרְמֵי לִבְנִין כְּמֵאִתְמָלִי וּמְקַדָּמוֹהִי אַף תְּמָלֵי

פּאָר־

באור

לח: (יב) ויפין, פועל יולא ופועל פרעה שהלריכם לפון (הרא"ע), וכן כתב הרד"ק שהרשים שרש פון, וכתב עוד ומפ' שהוא פעל עומד וכן ויפן העם מעליו (שמואל א' י"ג ח'): לקשש קש לתבן, ללקוט קש להיות להם ממקום התבן. ולמ"ד לתבן משמעת ממקום תלת תחת תו תלת ממקום. כמו וכחמר היה להם לחמר (שמות י"ח ב'): (יג) אלים, דוחקים וממהרים, כמו וימינו המלאכים (שם י"ט ט"ו), והוא כמן פועל יולא שהוא מהקל, כי הוא מהפעלים שהם פעמים יולאים ופעמים עומדים, כמו שרש שוב ושרש מוש: לאמר, להם: דבר יום ביומו, חסנון של כל יום כלו ביומו, כאשר עשיתם בימות התבן מוכן ונתן לכם: (יד) ויכו, לשון ויופעלו, הוכו מיד מהרים, שהנוגשים הכוס, לפי שהשוערים ישראלים היו, והיו חסי' על חבריהם מלחקס, וכשהיו מוסרים את הלבנים ליד הנוגשים שהם מלריים, והי' חסר מן הסכום, היו מלקין אותן על שלא דחקו את עושי המלאכה: אשר שמו וגו', עניכו משר שמו נוגשי פרעה אותם לשוערים עליהם: לאמר, כלומר שבשביל זה הכו, שאמרו להם הנוגשים מדוע לא כליתם גם תמול גם היום החק והמנין הקנוב עליכם ללבון כתמול השלישי, שהוא יום שלפני אתמול, והוא הי'

בימות

שֶׁקֶר: (י) וַיֵּצְאוּ נֹגְשֵׂי הָעָם וְשֹׁטְרָיו
וַיֹּאמְרוּ אֶל־הָעָם לֵאמֹר כֹּה
אָמַר פַּרְעֹה אֵינֶנִּי נֹתֵן לָכֶם
תֶּבֶן: (יא) אַתֶּם לְכוּ קְחוּ לָכֶם
תֶּבֶן מֵאֲשֶׁר תִּמְצָאוּ כִּי אֵין
נִגְרָע מֵעֲבֹדַתְכֶם דָּבָר: (יב) וַיָּפֶץ

תרגום אונקלוס

בְּפִתְגָמִין בִּישִׁין: (י) וּנְפָקוּ שַׁלִּיטוֹנֵי
עַמָּא וְסַרְכוֹהִי וְאָמְרוּ לְעַמָּא לְמֵימָר
כְּדֵין אֲמַר פַּרְעֹה לֵית אֲנָא יָהֵיב לְכוֹן
תִּבְנָא: (יא) אַתּוּן אֵיזִילוּ סַבּוּ לְכוֹן
תִּבְנָא מֵאָתַר דְּתַשְׁכְּחוּן אֲרֵי לָא יִתְמְנַע
מִפּוּלְחַנְכוֹן מִדְּעַם: (יב) וְאִתְבַּדַּר

תרגום אשכנזי כה

מיט ליגענהאפטען וואָרטען
אונטערהאלטען: (י) דיא
אנטרייבער דעם פאָלקעם,
אונד זיינע אויפזוערהער גינגען
הינוים, אונד שפראכען צום
פאָלקע אלזאָ: זאָ האט
פרעה געזאגט: איך גיבע
אייך קיין שטראָה מעהר:
(יא) איהר זעלבסט גיהעט
הין נעהמט אייך שטראָה,
וואָ אידער וואס פינדעט:
דען פאָן אייערער ארבייט ווירד ניכט דאז מינדעסטע אבגענאָממען: (יב) דאז

פאָלק

רש"י

יצאו טסס כן ס"ג נכתוב וחל יצאו חל דברי סקר חו לדברי סקר כי כן נזרת כלס. (יחזיס י"ג) יסעס החדס על עוסקו. (סס ל"ח) לח סעס חל קדוס יסרחל. (סס י"ז) ולח יסעס חל המזבחות. ולח מלחתי סתוס של ני"ת סתוכס לחזריהס חנל חחר ל' דבור כתיעסק ליזר בדבר נופל ל' סתוס ני"ת כגון המדברי' בך. ותדבר מריס ותחרן בתסס. חתלחך הדובר בי. לדבר גס. מזבחס נעדותיך, חף כחן חל יצעו בדברי סקר חל יהיו נדברי' בדברי' סוס ובנחי: (יא) חיס לכו קחו לכס תבן. ונריכין חיס לילך בזריזות כי חין נגרע דבר מכל סכוס לבניס שהייתס עושים ליוס בהיות התבן נתן לכס מזומן מביח המלך: (יב) לקבס קס לתבן. לחסוף חפיסס לנקוט נקט

ביאור

בעבור דברי שקר שמבטיחים לותם משה ואהרן, ואולם גם בכל הלחיות שהביא מין הכתב הזה נופל כי חס על פנות המחבר' והכוונה, כמ"ש הרשב"ם, חלח שיורה על דבר והפכו, מדרך כל הפעלים המורים על תנועה, שיורו על התנוע' ממנו ועל התנועה אליו כפי המלות שיחוברו עמהן, כמו פעל נגש, וכן סור, וכן קדם, שיתכן שיבח עם אל ועם מן, אף כאן ויסע ה' אל פי' שפנה מחשבתו אל הדבר, והשע ממני מורה על הסתלקות המחבר' מן הדבר, מעתה אס ני"ת נדברי שקר היח ני"ת הסבה, כמ"ש הראב"ע, מין שכתב כלל לתיבת יסעו, אס הורחתה על פנות המחשבה אל מלאכתס, או על הסתלקה ממנה, והרד"ק נשרשים שרש שעה פירשו ענין נטחון, ומלח לו חברים ע"ס, וכן תיב"ע ולח יתרחקון על מילי שקרא, ואף הכורחה הזאת יש לכללה עם ענין פנות המחשבה והכוונה אל דבר, כמ"ש הרד"ק שם בעלמו: (י) ויצאו, מארמון המלך אל העם העובדים: (יא) [אתם לכו קחו לכם תבן, בחה אלת הנוכחים לפני הנוי לנוכחים, בעבור התנגדות הקולם, כי עד עתה נתנו לכם תבן, מש"כ עתה אתם תחזרו מחדיו ולא ינתן לכם מאחרים]: מאשר תמצאו, בקדוב או בלחוק: [כי אין נגרע וגו', ובריכים אתם לילך בזריזות כי אין נגרע דבר מכל סכוס לבניס שהייתס עושים ליוס בהיות התבן נתן לכס מזומן מביח המלך (רס"י), ויורה על זה אלת לכו המורה על הזריזות]. ולשון הרשב"ם קיצן נרוע, לשון פעול, ואלו היה פתח הי' לשעבד, וכן בשבע קמן, אבל בשבע פתח לשעבד, ואלו הי' לשעבד היה לו לכתוב כי לא נגרע עכ"ל, לפי שעל השלילה בהוה ימשל אין, ועל השלילה בעבר יאמ'

לא

אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים תָּמוּל שִׁלְשֹׁם
תָּשִׁימוּ עֲלֵיהֶם לְאִתְגָּרְעוּ מִמֶּנּוּ
כִּי־נִרְפִּים הֵם עַל־כֵּן הֵם צֹעֲקִים
לֵאמֹר נֵלְכָה נִזְבְּחָה לֵאלֹהֵינוּ:
(ט) תִּכְבַּד הָעֲבֹדָה עַל־הָאֲנָשִׁים
וְיַעֲשׂוּ־בָהּ וְאַל־יִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי־

תרגום אשכנזי

צאהל דער ציגעל, וועלכע
זיא ביזהער פערפערטיגט,
זאללט איהר איהנען דעננאך
אויפלעגען, איהר זאללט
ניכטס דאפאן אבנעהמען,
דען זיא זינד מיסיגע לייטע,
דארום שרייען זיא: וויר וואלן
לען הינגעהען, אונד אונזערם
גאטט איין אפפער שלאכ-
טען: (ט) דיא ארבייט מום
אלזאן דען לייטען שווערר
געמאבט וועדדגן, דאמיט זיא צו טהון האבען; זאן וועדדען זיא זיך ניכט כיהר

כיט

רש"י

מתכונת הלבנים. סכום חמנון הלבנים בימים כל
אחד עושה ליום כמתי' התבן נתן להם תחזו סכום
קומתו עליהם גם עתה לחתן תכנך העבודם עליהם:
כי נרפים. תן העבודם הם לכך לבם פנוי לחלם הנטלה
ונועקים נלחתר נלכה ונו': תתכונת. ותיכן לבנים.
(שמות ח' ג') ונו נתכנו עלינות. (תלכי ג' י"ג)
וחת הכסף התתוכן. כולם ג' חמנין הם: נרפים.
המלחכה רפויים בידם ועזוב' תהם והם נרפים
מתג' כמ"ש בלע"ז (ד: (ב) וחל ישעו בדברי שקר. וחל יהבו וידברו תמיד בדברי דוח לחתר נלכה
נזבחה. ודומה לו (תהלים קי"ט) וחטעם נחקיך תמיד. לחבל ולבטים מתרבמי' בעוון. ויספר
וחסתעי. וח"ח לומר ויסעי בדין ויסעו חל הבל וחל קין וחל מנחתו לח טעם ולפרש חל ישעו חל

תרגום אונקלוס

דִּי אִינּוּן עָבְדִין מֵאִיהֲמְלֵי וּמִן־קֳדָמוֹהִי
תְּמַנּוּן עֲלֵיהוֹן לָא תִמְנְעוּן מִנֵּיהּ אֲרֵי
בַטָּלָנִין אִינּוּן עַל כֵּן אִינּוּן מְצַוְּחִין
לְמֵימַר נֵזֵיל נְדַבַּח קֳדָם אֱלָהָנָא:
(ט) יִתְקַף פּוּלְחָנָא עַל גַּבְרַיָּא
וְיִתְעַסְקוּן בֵּיהּ וְלָא יִתְעַסְקוּן

(1 בלע"ז *Retrait*: Retiré, (נוריק גיבליבען) *retraire*: retirer, abandonner,
(נוריק ליהען, פערלויבטען, פחהרען ואטחינן)

באור

מ' ג' ג'), עניני שכל המעשים וכל התמונות שנעולם כנד נתכנו מגל הסס ג"ה (פאָרהער
בעסטיממט), מת הכסף המתוכן (מלכים ג' י"ג י"ג), עניני הנמנים, כלומר סכום חמנון
הלבנים שהיה כל מ' עומד ליום, כמתי' התבן נתן להם. חותו הסכום תזימו עליהם
גם עתה, למען תכנך העבודה עליהם: נרפים הם, המלאכה רפוי' בידם ועזובה מהם,
והם נרפים ממנה דטלי"ם בלע"ז (רש"י), והוא בל"א (חבנעזיכדערט, שוטשערנט):
(ט) ואל ישעו וגו', מנקלוס תרגם ולא יתעסקין בפתגמין בטילין, וכן פירש"י מל יהבו
וידברו תמיד בדברי דוח למר נלכה נזבחה, ודומה לו ומזעה בחקיך תמיד (תהלים קי"ט
קי"ז), וכן מתורגם בל"א, והרשב"ם כתב ישעו מינטרמל"ט בלע"ז ובל"א (וויפֿאערקזחן
זיין), כמו ויסע ה' מל הבל (בראשית ד' ד'). ולא ישעה מל המזנחות (ישעי' י"ז ח'),
עכ"ל. מבל רש"י הרחיק פי' זה בראתו כי על כוונת הפנוי' היה נדיך לקשרו עם מלת מל,
ככל הדתיות שבניה, מבל אם הוא לשון דבוק כופל עליו לשון שמוש בני"ת, כגון הנדבים
בך (יחזקאל ל"ג ל'), לבבר בם (דברים י"א י"ט), והרמב"ן פי' ישעו, כמו ירפו, כמשל
אתר כרפים אתם, וכתובו הבא אחרי (תהלים ל"ט י"ד), שעו ממני (ישעיה כ"ב ד'),
שפירושו הרפו ממני, ובי"ת בדברי שקר הוא בי"ת הסבה, והכוונה ואל ירפו ממלאכתם

נעזיל

וְהִשְׁבַּתֶּם אֹתָם מִסִּבְלֹתָם׃
(ו) וַיְצַו פַּרְעֹה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־
הַנֹּגְשִׂים בָּעָם וְאֶת־שֹׁטְרָיו
לֵאמֹר׃ (ז) לֹא תֹאסִפוּן לָתֵת תֶּבֶן
לָעָם לִלְבֹּן הַלְּבֵנִים כִּתְמוֹל
שִׁלְשֹׁם הֵם יֵלְכוּ וְקִשְּׁשׁוּ לָהֶם
תֶּבֶן׃ (ח) וְאֶת־מַתְכֹּנֶת הַלְּבֵנִים

תרגום אונקלוס

וְתִבְטְלוּן יַתְהוֹן מִפּוּלְחָנְהוֹן׃ (ו) וּפַקֵּיד
פַּרְעֹה בְּיוֹמָא הַהוּא יָת שַׁלְטוֹנֵי עַמָּא
וְיָת סַרְכוֹהִי לְמֵימָר׃ (ז) לָא תּוֹסְפוּן
לְמִיתַן תִּבְנָא לְעַמָּא לְמֵירְמֵי לְבְנִין
כְּמֵאִתְמָלִי וּמְקַדְמוֹתִי אִינוּן יְזִלוּן
וְיִגְבְּנוּן לְהוֹן תִּבְנָא׃ (ח) וְיָת סְכוּם לִבְנָיָא

תרגום אשכנזי כד

איהר וואָללט זיא שטאָרען
פּאָן איהרער ארבייט ?
(ו) פּרעה בעפֿאהל נאָך
דעמזעלבען טאג דען אנ-
טרייבערן דעם פֿאָלקעם אונד
דעסטען אויפֿזיהערן, פֿאָל
גענדעם׃ (ז) געבט דען
ליוטען קיין שטראָה מעהר
דיא ציגעל צו פֿערפֿערטיגען
ווי א געסטערן אונד פֿאָרגע-
סטערן, (דאז הייסט, ווי
ביזהער)׃ זיא מאָגען זעלבסט
גערהען אונד זיך שטראָה
אויפֿזוכען׃ (ח) דיא אנ-

צאחל

רש"י

עליהם ותחם מצניתי׳ חותם מסגלות׳ הפסד בדוג הוח זה׃ (ו) הנוגשים. מלריס היו ושוטרים היו ישרחל הנוגס מחוכה לרדו׳ בעוסי המלחכה׃ (ז) תבן. חסטונ"ח בלע"ז (1 היו בוחלין חותו עם הטיט׃ הלבני. טו"ילס בלע"ז (2 בעוסי מעיט ומיינסין חותן נחת׳ ויש שכורפין חותן בכבשן׃ כתמול שלשום. כתמ׳ הייתם עוסי׳ עד הנה׃ וקשו. ולקטו׃ (ח) ואת

באור

תמלאכה, שהטלה מניחה לידי שעמום׃ (ו) הנוגשים, מלריים היו, והשוטרים הם מישרחל, הנוגס ממונה על כמה שוטרים, והשוטר ממונה לרדות בעוסי המלאכה׃ (ז) [תאספון, שרשו יסף, ועל המנהג בהפעיל מנחי פ"י שתחלף היו"ד לוא"ו ונחה והיא נקודת החולם לאות הנוספת שלפניה, ונח פה מל"ף תחת היו"ד כי כל הך' אותיות שהו"י מחיות הנה]׃ תבן, רש"י פי משטונל"ח [והוא עטעוו"לעס ונל"ח (טטראָהלען)], הוא הנותר נשרה מאד הקלירה, והיו נוהגין אותו עם הטיט להעמידו ומלת קש (לקמן י"ב) פירש"י שהוא לשון לקוט (ווייט זאמע). ומנקלוס תרגם תבן תיבנא, וקש גילי, ומשתעות הענין כמו שתורגם נל"ח, שתבן הוא (שטרוה), וקש הוא התבן הדק והעלים הדקים הנלקטים נשרה מן הנשאר מאחרי הקלירה שנקרא נל"ח (שטאָפּפעלען)׃ ללבן, מגזרת לבנה, ונקרא הלבנים חזק מהמנים, כי בזמן העפר יזיקהו החים, ובזמן המהנים יזיקהו החם, וכן בתוג ותהי לכם הלבנה למבן, והחמר היה להם לחמר (בראשית י"א ג'), (הרמב"ן)׃ הלבנים, טויל"ס (ניגעלטטריטע) נל"ח], שעושין מטיט ומיינסין אותן בחמה, ויש שכורפין אותן בכבשן (רש"י)׃ כתמול שלשם, כאשר הייתם עושים עד הנה׃ תבן, יש שמות שלא יתנו ממעלתם בהתנה אם בסוף פסוק בנעלי קמץ קטן (שהוא הלירי), כמו ספר, ובנעלי פתח קטן (שהוא הסגול), כמו נדק, והנה כן תבן, ושעמם לא נודע רק בכה בהלאה (הרמב"ן). (ח) מתכנת ותבן, יאמר על קלג הדבר ושעורו במספר ומדה ומיס תבן במדה (מיוב כ"ח כ"ה), ושמיס בזרת תבן (ישעיה מ' י"ב), ולו כתבנו עללות (שהוא

תרגום אשכנזי

(ד) דער קאָניג פֿאָן מצרים שפּראַך צו איהנעז: משה אונד אהרן! וואַרום האַלט איהר דיא לייטע פֿאָן איהרער פֿערדיכטונג אב? גאַהט הין צו אייערן ארבייטען! (ה) פּרעה שפּראַך, דאז געמיינע פֿאָלק נימנזט יעטצט איבערהאנד: אונד

רש"י

נויסים נומר חלה שחלקו כבוד למלכות. פניעה זו ג' מקרים מות הוא: (ד) תפריעו את העם ממעשיו. תגזילו ותרחיקו אותם ממלאכתם שמועילין לכם ומונעים לנוח מן המלאכה. וכן פרעתו אל תענו בו לחקהו. וכן (תהלי ח' כ"ה) ותפרעהו כל עצתי. כי פרוע הוא נרחק ונתעב: לכו לסבלותיכם. לכו למלאכתיכם שים לכם לעשות בעתיכם. אבל מלאכת שעבוד מלרי"ם לא היתה על שבט לוי. ותדע לך שהרי משה ואהרן יולאים ובאים שלא בעזות: (ה) הן רבים עתה עם הארץ. שהעבו' מועלת

שמות ה

בְּחֹרֵב: (ד) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לָמָּה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן תַּפְרִיעוּ אֶת־הָעָם מִמַּעֲשָׂיו לְכוּ לִסְבֹלֹתֵיכֶם: (ה) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה הֵן־רַבִּים עַתָּה עַם הָאָרֶץ

תרגום אונקלוס

בְּקַטּוֹל: (ד) וַאֲמַר לְהוֹן מַלְכָּא דְמִצְרַיִם לְמָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן תְּבַטְּלוּן יַת עַמָּא מֵעִיבְדָתְהוֹן אִיזִילוּ לְפוּלְחָנְכוֹן: (ה) וַאֲמַר פַּרְעֹה הָא סַגִּיאִין כְּעַן עַמָּא דְאַרְעָא

באור

והחיוב על כולנו: [יפגענו, שרש פגע ימיר פעם על התפלה והתחנה, ופגעו לי בעפרון בן לחר (בראשית כ"ג ח'), ופעם על הפגישה, ויפגעו בו מלאכי אלהים (שם ל"ב ב'), ופעם על ההכאה להמית גם פגע בו ויכהו ויומת (שמואל ב' א' ט"ו), לפגע בכתפי ה' (שם מ' כ"ג י"ז), ועניינים קרובים הם, ורובם קשורים עם הני"ת. והמה פעלים יולאים, וכתב רש"י ז"ל כי פניע' זו לשון מקרה מות הוא. והנה מ"ת דילמא יערעינא. וב"ת יג"ע ימרע יתן, ומשמעות תרגומם שהוא עומד, ושב על הדבר והחרב, ולא יתיצב חבורו עם הני"ת, אבל הי' צריך לומר פן יפגענו דבר או חרב. לכן נראה שבא על השם שלפניו והוא יולא כחציריו, ור"ל פן יפגע השם אותנו (או בנו) להכותנו במכת דבר או חרב]: (ד) [תפריעו. כתרגומו תבטלון, וכל ענין פריע בעול הסדר והבנתת החוק הוא. וכן פורע מוסר (משלי ט"ו ל"ב), גדל פרע (במדבר ו' ה'), ופרע את דמם החשב (שם ה' י"ח), והזכירם בשם דרך כעוב: לכו לסבלותיכם, עלדרך הפשט עבודת המלך שהיו מכלל העם, כי בפעם הזאת בא לפניו עם כל העם ולא שמע אליהם, ועוד אותם שבו בלבם אל העבו' (ועל הדרך הזה מתורגם בל"ת), ובבו משה ואהרן לפניו, ואמר להם פרעה תנו לכם מועד ועבו כן, אז היו בעיניו מבטלים ומכשלים וחכמים, וכאב בהם בעוב, ומעת החלו המכות עליו נהג בהם מורא גדול, וכן נראה עוד שלא היו כל עם בני ישראל עובדים כל הימים לפרעה בחמד ובלבבים, כי היו מהלחים אבן מלרים עליהם, אבל בחם היו עוזים, רק כי הכביד עליהם עלו לקחת תבן לד, ורש"י פי' לסבלותיכם למלאכתם שים לכם לעשות בעתיכם אבל מלאכת שעבוד מלרים לא היתה' על שבט לוי, ותדע שהיו משה ואהרן יולאים ובאים, ובכן הוא כי כל עבודת הקדש בעית ובעזה יקרא כן, כמו לכל סבל בית יוסף (מלכים ב' י"ח כ"ח), ומתנגבל עם להיות להם חכמים מולי תורתם ולכן הניח להם פרעה שבט לוי שיהיו חכמיהם וזקניהם, וכל שבט מחת ה' (הרמב"ן), ולפי דעת רש"י אריך שיתורגם (בעהט הין זו וויערן פֿערדיכטונגען). (ה) רבים עתה עם הארץ, ואריך להכניע לבם בעבו' ובמלאכה למען לא ישא דבר כדבך עם בני הסובבי'

אֱמֹר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיָחֹגּוּ לִי
בַּמִּדְבָּר: (ג) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה מִי
יְהוָה אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ לְשַׁלַּח
אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַעְתִּי אֶת־יְהוָה
וְגַם אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלֵּחַ:
(ג) וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעִבְרִים נִקְרָא
עָלֵינוּ נֵלְכָה נָּא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת
יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבְּחָה לַיהוָה
אֱלֹהֵינוּ פֶּן־יִפְגָּעֵנוּ בַדֶּבֶר אוֹ

דער עוויגע דער גאָט
זשראל'ס געשפראָכען,
לאם מיין פֿאָלק ציהען:
דאם זיא מיר אין דער
ווּסטע איין פֿעסט פֿייערן:
(ג) פרעה שפראך: ווער
איזט דער עוויגע: דעסטען
שטיממע איך נעהאָר נעבען
זאָלל, דאז פֿאָלק ישראל
וועג צולאסטען: איך קענע
דען עוויגען ניכט, אונד
וועלדע דאז פֿאָלק ישראל
ניכט וועג לאסטען: (ג) זיא
שפראכען: דער גאָטט דער
עברים האט זיך אונס פֿער-
שפיהרען לאסטען: ווּיר
וואָללען נור איינע דרייא-
טעגיגע רייזע מאכען אין
דער ווּיסטע, אונד דעם
עוויגען אונזערם גאָטטע איין

תולדות אהרן ויחנו חניכה י' ע"ב, ג': מי"ה פנחסין
נ"ד, ג'. חולין פ"ט, ח'. יומא ע"ו, ג':

תרגום אנקלוס

רש"י

שַׁלַּח יַת עַמִּי וְיַחֲגוּן קֳדָמַי בְּמַדְבְּרָא:
(ג) וַאֲמַר פַּרְעֹה שְׁמָא דַיְיָ לָא אִיתְגְּלִי
לִי דִּי אֶקַבֵּיל לְמֵימְרֵיהּ לְשַׁלָּחָא יַת יִשְׂרָאֵל לָא אִיתְגְּלִי לִי שְׁמָא דַיְיָ וַאַף יַת
יִשְׂרָאֵל לָא אֲשַׁלַּח: (ג) וַאֲמָרוּ אֱלָהָא דְיהוּדָאֵי אִיתְגְּלִי עֲלָנָא נֵזִיל כְּעַן מַהֲלַךְ
תְּלָתָא יוֹמִין בְּמַדְבְּרָא וּנְדַבַּח קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא דִּילְמָא יְשַׁלֵּטִנָּא בְּמוּתָא אוֹ

ונסיתי נסרע להס ונעס מסס נגדו והס לא יבזו
סחזירס לחחוריהס: (ג) פן יכבענו. פן יפגענו היו

באור

(תהלים קי"ח כ"ז), חגיס יקפו (ישעי' כ"ט ז'): (ב) מי ה' אשר אשמע בקולו, ס"ה
פרעה חכס גדול הי' ויודע את המלכיס ומודה בו, כאשר אמר הוא אז מוריסו אל יוסף
אחרי הודיע אלהיס אותך (בראשית מ"ח ל"ט), אין אשר רוח אלהיס בו (שם ל"ה),
אבל לא הי' יודע את השם המיוחד שהזכיר משה ואהרן, ולכך אמר מי הוא השם הזה
אשר אשמע בקולו לשלח את ישראל שהם עבדי מלכי לעבדו, ומה אלק יש לו שעשה הזה
שיעבדוהו, לא ידעתי את השם הזה ולא אשלח את ישראל: (ג) ויאמרו אלהי העברים
ונו', כלומר עם ישראל מעבר הנהר נאו לגור הנה, וזהו אלהי עבי עבר הנהר והם עמו,
ולריכין לעבדו: נקרא עלינו, כמו נקלה נקריתי נהר הגלגע (שמואל ב' ט' ו'), והוא
כטעם פגיעה, והשרש הזה יצא על ענין זה לשני ענינים ומעוטו בחל"ף נסוף: פן יפגענו.
יתכן שיכללו גזה גם אותנו גם אתם פרעה עמנו וכל מלריס, שיכה אותנו בדבר או נאדע,

כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ וְאֵת
כָּל־הָאֹתֹת אֲשֶׁר צִוָּהוּ: (כח) וַיֵּלֶךְ
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיַּאַסְפוּ אֶת־כָּל־
זִקְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ט) וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן
אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאֹתֹת
לְעֵינֵי הָעָם: (ל) וַיַּאֲמֶן הָעָם
וַיִּשְׁמְעוּ כִּי־פָקַד יְהוָה אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת־עָנְיָם
וַיִּקְּדוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ: שביעי

ה (ה) וְאַחַר בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה כֹּה־

תולדות אהרן ויאמן סדת נ"ז, מ':

תרגום אשכנזי

דיא וואָדטע דעם עוויגען,
דיא עד איהן אויפצוריכטען
נעזענדעט האט, אונד אל-
לע דיא וואונדערצייכען, דיא
ער איהם אויפּ־געטראגען:
(כט) משה אונד אהרן גינ-
גען אונד פּערזאממעלטען
אללע דיא עלטעסטען דער
קינדער ישראל'ס: (ל) אהרן
טרוג פּאָר אללע וואָרטע
וועלכע דער עוויגע צו משה
נעשפּראָכען, טהאט אויך
דיא וואונדערצייכען פּאָר
דען אויגען דעם פּאָלקס:
(לא) דאז פּאָלק גלויבטע,
אונד פּערשטאנדען דאַרויס,
דאם דער עוויגע דיא קינ-
דער ישראל'ס בעדאכט,
אונד איהר עלענד אנגעזע-
הען האבע, (נעהמליך אום
איהנען צו העלפּען), זיא
נייגטען איהר הויפּט אונד
ביקטען זיך:

ה (ה) הערנאך קאמען משה אונד אהרן, אונד שפּראכען צו פּרעה: זאָ האט

רש"י

ה (א) ואחר באו משה ואהרן וגו'. חגל מזקנים
נכתבו ח' ח' מאחר משה ואהרן עד
שנאמרו כולם קודש שהניעו לפלטין לפי סירחון גלגל.

תרגום אונקלוס

דער

פְּתַגְמַיָּא דַיְיָ דְּשַׁלְּחֵיהּ וְיָת כָּל אָתַיָּא דִּי
פַקְּדֵיהּ: (כט) וַאֲזַל מֹשֶׁה וַאַהֲרֹן וְכַנְּשׁוּ
יַת כָּל סָבֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ל) וּמַלֵּיל אַהֲרֹן
יַת כָּל פִּתְגָמַיָּא דִּי מַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעָבַד אָתַיָּא לְעֵינֵי עַמָּא: (לא) וְהֵימִין
עַמָּא וּשְׁמָעוּ אֲרֵי דַכִּיר יְיָ יַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲרֵי גְלֵי קֳדָמוֹהִי יַת שִׁעְבּוּדְהוֹן וּבְדָעוּ וּסְגִידוּ:
ה (א) וּבָתַר כֵּן עָלוּ מֹשֶׁה וַאַהֲרֹן וְאָמְרוּ לְפַרְעֹה כְּדֵין אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל

באור

על כרחו נסתלח וזה טעם כל (הלמ"ן): (לא) וישמעו, הבינו כי הגיע הקץ המעול
למצרים: עניים, מגזרת עינוי: ויקדו, מבעלי הכפל, כמו קדקד, על מסקל ויתמו ימי
נכי מגל מסד (נדרים ל"ך ח'). ידמו כאבן (לקמן ט"ו ט"ז):
ה (א) ואחר באו משה ואהרן, אחר שעשה אהרן את האותות לעיני העם נאו משה
ואהרן אל פרעה ואמרו אליו: וידוע לי, לזעוק זעקים, כמו מסדו חג בעבותים
(תהלים

אַתָּה לִי: (כו) וַיֶּרֶף מִמֶּנּוּ אָז
אָמְרָה חֲתַן דָּמִים לַמּוּלֹת: פ
(כז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵךְ
לִקְרַאת מֹשֶׁה הַמִּדְבָּרָה וַיֵּלֶךְ
וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים וַיִּשַּׁק
לוֹ: (כח) וַיַּגֶּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֵת

תולדות אהרן וירף סס סס:

בלוטיגער אנפֿערואנדטער, (דאז הייסט, דער דאז לעבען קאָכטעט): (כו) דא ליס דיא גענֿאהר פֿאָן משה אב; דא זאגטע זיא: איין בלוטיגער פֿערואנדטער, אבער נור צו בעשניידונגען, (נעהמליך: עם האט ווייטער קיין בלוט גענאָסטעט, אלס דאז בלוט דער בעשניידונג): (כז) דער עוויגע שפראך צו אהרן: גענע משה שנטוגען, דער ווכטע צו; ער גינג, בענעגנעטע איהם, בייא דעם גאָטטליכען בערגע, אונד בעגריסטע איהן מיט אייגעם קום: (כח) משה בעריכטעטע דעם אהרן אללע

דיא

תרגום אונקלוס

לָנָא: (כו) וְנַח מִנֵּיהּ בְּכֵן אֲמַרַת אִילוּלֵי
דְּמָא דְּהוּלָתָא דֵּין אִיתְחַיֵּיב חַתְנָא
לְקְטוֹל: (כז) וַאֲמַר יְיָ לְאַהֲרֹן אִיזֵיל
לְקָדָמוּת מֹשֶׁה לְמַדְבְּרָא וַאֲזַל וַעֲרַעֵיהּ
בְּטוּרָא דְּאִתְגַּלִּי עֲלוֹהִי יְקָרָא דַּיְיָ וּנְשֵׁיק
לֵיהּ: (כח) וְחַוִּי מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן יַת כָּל

רש"י

חתם נו: (כו) וירף. המלאך ממנו: חז. הניחה שעל המילה זה לאורגו: חתני חתן דמים למולות: חתני היה נרגז על דבר המילה: (סיום רש"י נלמוד לעיל כתב חתם היית נורס. דקס' נרס"י מה זה חז חתני חתן דמים והלאה גם לעיל חתני חתן דמים. חלה מתחלה סנדרי דזה וזה גורס חטה המילה וחטה אחר חת"כ כשלחים וירף לנתרי חז הניחו דעל דבר המילה נגד נח. ובזה מתורץ ג"כ סימני לשון בתרגום

חונקלוס נחתן דמים וכו"ק. כנ"ל): למולות. על דבר המולו. שם דבר הוא והלמ"ד תוספת נלשון על כמו ואת פרעה לבני ישראל. וחונקלוס תרגם דמים על דם המילה:

באור

אלא שהוא מפרש שהמלאך בקש להרוג את התינוק, אבל מפשטות הכתוב אין נרא' כן שיהוא המיתו על התינוק אלא מזכר קודם זה, גם לדבריו מדוע לא מל אותו משה בעלמו, לכן הנכון כפי' רש"י והרשב"ם והרד"ק והרלב"ע, שהוא המיתו על משה, והיא דעת ריב"ק ורבי (לפי גרסת רש"י פה ר' יוסי), אך חתן דמים הוא על התינוק הנימול. והנה פי' הרלב"ע שהעתקתי הוא לשיטתו שהוא מליעזר ונולד מקדוש ולא נשלמו לו שנים עד שהולרך משה ללמת לדרך, אבל לדעת יב"ע ום' היש' שהוא גדשם בנו נכורו אלא אל אותו בשבר, י"ל אלא נעשם עד הנה כי הי' לנוס להיותו אבל יתרו חותנו אלא הניחו למולו, משא"כ עתה שנפרד ממנו, או שהשתן מקולב בשעת הסכנה]: (כו) וירף ממנו, ממשה שהל ממנו החולי והלעדה, אז נלחותה שהל החולי מנעלה, למלה: חתן דמים למולת, כמו שתורגם נל"ת. נחמת סופך דמיס אתה לי, אבל דם המילה לא דם נפשות, ומולות שם דבר, והנה על לשון רבי' נעגו' דמיס, והלמ"ד תשמש נלשון על, כמו ואמר פרעה לבני ישראל (לקמן י"ד ג'): (כז) הר אלהים, הוא חורב, כי ההר הזה הוא בין מדין ובין מלריס: וישק לו, מהרן נשק למשה כי משה הענו נהג כבוד באחיו הגדול, ולכן לא אמר וישקו אלא לאחיו (הרמב"ן): (כח) את כל דברי ה' אשר שלחו, שהגיד לו כל הדברים שהיו בינו ובין הקב"ה וכל אשר הי' משדר בשליחות וכי

על

וַתְּאָמֶן לְשַׁלְחֹו הִנֵּה אָנֹכִי הֹרֵג
אֶת־בְּנֶךָ בְּכֹרֶךָ׃ (כה) וַיְהִי בַּדֶּרֶךְ
בַּמָּלוֹן וַיִּפְגְּשֵׁהוּ יְהוָה וַיְבַקֵּשׁ
הֲמִיתֹו׃ (כו) וַתִּקַּח צִפֹּרָה צֹר
וַתִּכְרֹת אֶת־עָרְלַת בְּנָהּ וַתַּגַּע
לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חֲתַן־דָּמִים

תולדות אהרן הנה סנהדרין נה: ויהי נדרים נ"ג, ח': ויפגשהו נה נ"ח: והקח נה נ"ג, ח'. ע"ז כ"ה. ח': **כי חתן** נדרים נה:

תרגום אשכנזי

באהרגען זאהן אויבריגגען: (כד) עם וואר אויף דער רייזע, אין דער נאכטהער־ בערגע: דא קאם דער עווי־ גע צו אידם, אונד ווָאלטע איהן טאדטען, (דאז הייסט, דער עווינע לים משה פלאטצליך אין לעבענסגע־ פאהר קאממען): (כה) דא נאהם צפרה איינען שארפֶּען שטיין, שניטט איהרעם זאהי־ גע דיא פאָרהויט אב, לע־ טע זיא אידם צו פֶּיסען אונד שפראך: דוא ביזט מיר איין

רש"י

בנו ועל שנתרפא נענש מיד. תניא התר רבי יוסי חם ושלום לח נתרפא חלח חתר חתול וחלח לדרך סכנה לתינוק עד ג' ימים חתול וחסרם ימים הקנ"ה נוחו לך סוד תלדי' ותפני מה נענש תית' לפי שנתעס' בתלון תחיל'. בתסכת נדרים: ומי' התלחך נעשה כתין נחש ונולעו מרחשו ועד ירכיו וחוז' ונולעו מרגליו ועד חותו מקום הדינה לפורס שבשביל המילה הוח: (בה) ותגע לרגליו. הסליכתו לפני רגליו של משה: ותחמר. על נגיעה: כי חתן דמים חתה לי. חתה היית נודם להיות החתן שלי מלח עליך הודג חיסו

באור

קנלה ניכר שלח יומל הבן ביום השמיני מס הוח חולה חו הוח בדרך ולח יכולת בעוליכו להתהמה ובעבור כי משה לח יכול להתעכב בשליחות השם, רחה בעלתו שלח יומל הבעל כי יסתכן, מס יוליכו חותו בדרך. ובכח שלח השם מלחך להזכיר משה שיניח עלתו ויומל הבעל וילך לו לבדו והבעל יהי' עם חמו עד שיתרפא. ובעס ויפגשהו ה', שבא חולי על משה מהשם שלח עלה על לבו, ושהו ויבקש המיתו מס לח יומל בנו, ובעבור שחחזתו בעדה לח יוכל הוח למולו ומלה חותו לפורה כי הוח נלה לה זה הסוד: ומל תתמה בעבו' שהוח כתב ויפגשהו ה' כי מלחך ה' נקרח על שמו וכמוהו וה' הלך לפניהם יומם (שמות י"ג כ"ח), ושם כתוב ויסע מלחך המלהי' (שם י"ד י"ט) (הרמב"ע): (כה) צר, דבר חד, כתו חרבות נדיס (יהושע ה' ג') וכמוהו לוד חדבו (תהלים פ"ט מ"ד): ותגע לרגליו, הסליכתו לפני רגלי משה, והוח פעל יולח ומבנין הפעיל, כלומד מס מפני העונש הזה נחלית, הבא דם המילה: ותאמר. על בנה: התן דמים, לפי דרכי הלשון כלשה שהוח מוסב על הבן והבן נקרח חתן, כמו שמתורגם בל"א (מיין בלוטיגער חאַ־ זוחדטער), שופך דמים חתה לי, חתה היית בודם להיות בעלי בלח עליך, ומנהג הבעלי לקרח לבן כחתר יומל חתן, כמו שהיו קורין למלם ביום חופתו חתן, כי עקר מלת חתן הוח עמין התחדש בשמחה וכמו שתתחדש השמחה ביום החופה, כן תתחדש השמחה ביום המילה, וכן כתב הרמב"ע והרד"ק בשרשיהם שלש חתן: [והבא גם רשב"ג בנדרים (קף ל"ב ע"ח) חומר שחתן דמים הוא על הימוק, שלמד שם לח ולשה מי קרוי חתן הוי חומר זה הימוק,

מִצְרַיְמָה רְאֵה כָּל־הַמֹּפְתִים
אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְיָדֶךָ וְעָשִׂיתָם
לִפְנֵי פַרְעֹה וַאֲנִי אֲחַזֵּק אֶת־
לִבּוֹ וְלֹא יְשַׁלַּח אֶת־הָעָם׃
(כג) וְאָמַרְתָּ אֶל־פַּרְעֹה כֹּה אָמַר
יְהוָה בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל׃ (כד) וָאֹמַר
אֵלֶיךָ שַׁלַּח אֶת־בְּנִי וְיַעַבְדֵנִי

תולדות אהרן בני סדת נ"ח, ח'. סנהדרין ת"כ, ח'. ע"ז י"ג, ח':

תרגום אשכנזי כא

צוריק, בעטראכטע אללע דיא וואונדערצייכען דיא איך דיר אין דיא האנד נעבען וועדע, דאמיט דוא זיא פַּאָר פרעה טהועסט. אינ- דעמסען וועדע איך זיין הערין פַּערשטאָקט זיין לאס- סען, זאָ דאם ער דאז פַּאָלק ניכט וירד וועג לאסטען וואָללען: (כג) דוא זאָללסט אבער צו פרעה זאגען: זאָ האט דער עוויגע גישפראָ- כען: ישראל איזט מיר זאָ וועדטה אלם איין ערשטגע- באָהרנער זאָהן: (כג) נון האבע איך דיר גיזאגט: לאס מיינען זאָהן וועג, דאם ער מיר דיהנע, דוא ווי- נעדטעסט דיך אבער איהן וועג צו לאסטען, נון ווילל איך אויך דיינען ערשטגע-

באָרנען

תרגום אונקלוס

רש"י

בִּידָךְ וַתַּעֲבְדִינוּן יָקָרְכוֹם פַּרְעֹה וַאֲנָא
אַתְקֵיף יָת לִבֵּיהּ וְלָא יְשַׁלַּח יָת עַמָּא׃
(כג) וְתֵימַר לְפַרְעֹה כְּדֵנָן אֲמַר יְיָ בְּרִי
בּוּכְרִי יִשְׂרָאֵל׃ (כג) וַאֲמָרִית לָךְ שַׁלַּח
יָת בְּרִי וְיִפְלַח יָקָרְמַי וּמָסָרִיב אַתְּ

שתתי ניוך. לח על סנט חותות החתונות למעלס שהרי לח נפני פרעה נוס לעשות' חלח נפני יסרחל שיחמינו לו. ולח תניגו שעשחס לפניו חלח מופתי' שחני עתיד לעוס נידך נתנרים כמו כי ידנר חניכס פרעה וגו'. וחל תתמה על חסר כתנ חסר שתתי שכן ומשעו כשתדנר עמו כנר שתתים ניוך: (כב) וחמרת חל פרעה. כשתשמע שלגו חזק ויחזק נשלוח חתוך לו כן: נני נכורי. ל' נדולס כמו (תהלים פ"ט) חף חני נכור חהניהו זהו פסוקו. ותדרסו כהן חחס הקנ"ה על חכירת הנכורים שלקח יעקב מעשו: (כב) וחמר חלין, נשליחותו של חקו' שלח חת נני: הנה חנכי הורנ וגו'. היח מכה חחרונ'ונים התרהו תחלה מפני שהיח קשה. ומה הוח שחת' נחיוב (סיחן ל"ו) הן חל יסניב זכחו לפיכך מי כחוהו תורים. דבר ודם המבקש להקשם מחנירו מעלי' חת דנרון שלח יבקש הללה חנל הקנ"ה יסניב זכחו וחין יכולת לחמלט מידו כי חס נשונו חלין לפיכך הוח מורהו ומתרים בו בשוב: (כד) ויהי בדרך בתלון. מסה: ויבקש המיתו. למסה לפי שלח מל חת אליעזר

באור

עליו (איך וועלדע גיגטהאן האבען)]: ואני אחזק את לבו, שלא ישלח את העם ובכל המופתים האלה, ואתה תלין ביום ההוא בה אמר ה' וגו', ואז ישלחם, כי לא תליכו שהוציא משה למצרים את אשתו ובניהם רק בעת ההיא, ולא ידי מ"כ ואתה תליו לוזי שיאמר לו מיד, כי אם יקיעה שילווהו בסוף כל המכות לאמר לו כן: (כב) בני בכורי ישראל, זה הגוי שעבדוני מבותיו בתחלה, ואני אומר אותם כאשר ישלח את בני עבדוני, ואתה לוקחו לעבד עולם, על כן אני אהרג את בנך בכורך: (כג) ואמר אליך וגו', זה יאמר לו קודם המכה האחרונה, הנה אמרתי אליך פעם אחר פעם שלח את בני ואתה מאנת לשלחו, ולכן בפעם הזאת הנה אנכי הרג וגו': (כד) ויהי בדרך, היא' קנלה

אַרְצָה מִצְרַיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־
מַטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ: (כא) וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּלֶכְתְּךָ לָשׁוּב

תרגום אשכנזי

משה נאהם אייך דען גאטט־
ליכען שטאב אין זיינער
האנד: (כא) דער עוויגע
שפראך אבער צו משה: ווען
דוא הינציהעסט נאך מצרים

רש"י

תגרי' ויקח משה את מטה. חין מוקדש ומחותר
תדוקדקים זמקרח: (כא) זלכתך לשוב תגריתם
וגו'. זע טעל מנת כן תלך סתסח גדוד זסליחותי
לעשות כל מופתי לפני פרעה ולח תירח ממנו: חזר

תרגום אונקלוס

דְּאִיתְעֲבִידוּ בֵּיהּ נִיסִין מִן קֳדָם יְיָ
בְּיֵדֵיהּ: (כא) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה בְּמֵהָכָךְ
לְמֵתַב לְמִצְרַיִם חֲזִי כָּל מוֹפְתַיָּא דְּשַׁוֵּיתִי

באור

חותנו, ילדה ונעגור כי היה דגר המלך נחון לח מל מותו ולח קדח לו סס ונדרך כלשד
מלה מותו ממן לח קדמה לו סס כי משה רי' נפנס מן המלמך, ומחרי לכתו למלרים
ודמה שגלל מכל המבקשים מת נפשו מז קדח לו מליעזר כי חלהי מבי נעזרי וילילני
מחרב פרעה, וכך הזכירו דגיתינו בי הגמול הזה הוח מליעזר עכ"ד, והוח בסמות דגה
(פ"ה ס"ט). וכ"כ רש"י והרמב"ע שהוח מליעזר, ומין כן דעת יב"ע בתרגומו (להלן
בפסוק כ"ד). דק שהוח גרשם שלח מל מותו בגזירת יתרו חותנו שהתנה עמו שלח למול
בנו בכורו, וכן סופר בס' היסר, ובדמה מדברי הרמב"ן בי נלחן לפרש בן בעגור שלח
מכך למעלה (ג' כ"ג). דק לידת גרשם, מבל כבר כתבתי סס שלח הולרך לספר סס
לידת גרשם דק להיות הקדמה לספור זה של פניסת המלמך, ולפי שהבן הח' שהוח גרשם
הוח שלח נמול לבן לח הוזב' סס דק לידתו, ומ"ם שלח מל מותו ולח קדח לו סס, יבעיד
להבים דמי' שבן הי' דרבם לקרוח סס בעת המילה, בי בפי הדמה מהבתובים, היו
קורחים סס לילד מיד מחר הלידה על סס המקדה שקדה בעת שהוח ובדומם קדמה הח"ם
סס, ובמעוטם הח"ב, ולפעמים המילדת, בבדמה מפרן וזרח]: וישב ארצה בימרים.
לדעת הרמב"ן הוח לבדו שב בי בחזר פגם הסס לח משה נמול בנו ובהתרפאו שגם
לפורה עם בני' חל חביה, ובתב הרמב"ן שיתבן זה בי בעגור שבמול בנו לח הי' יבול
להבילו בדרך עד שיתרפח, ולח דלה לעבב שליחותו של הקב"ה, ולבן עזבם במלון וגם
חותה לבוא לבית חבי' חחר שיתרפח, בם חפבר שהלבו למלרים ובחזר בת־בבו סס
בבספה חל חבי' ושלחה עם הבנים: [ויקח משה את מטה האלהים. חין מוקדש
ומחותר מדוקדקים זמקרח (רש"י), ול"ל שלקח המטה קודם שבב, ומין נודך לזה לפי
דרבנו, בי הוח בלל ומח"ב פרט]: מטה האלהים. הוח מטה משה והוח מטה מבדן
בי נידו הי' בחזר עשה בו חת החותות, ונקרח מטה האלהים בעבור החות שבעשה בו,
בי"ב הרמב"ע: (בא) ויאמר יי אל משה בלבתך וגו', שב חתה לפרש בעבור שהזבירו
מטה האלהים מה שחמר הבם למשה בל המופתים שהוח עתיד לעשות בחלרים והזבירו
לו חות שילחו בעבורו מחלרים היח מבת בבורות, והבה ויהי בדרך בחלון הי' רחוי להיות
דבר עם ויקח משה חת חשתו ואת בניו, ורבים בזה בתורה במו שלם ישלם חם חין לו
(להלן בי"ב ג') בי הוח דבר עם חמשה בקל ישלם תחת השור (שם בי"ח ל"ז) (הרמב"ע):
בלבתך לשוב מצרימה, בשומו לדרך פעמיו הודיע הבם למשה דרך בלל חת בל חשר
ינוסו חל פרעה והזהירו וזרזו קודם מעשה, וילוה חותו בשעת מעשה בפדע בבל מופת
ומופת, חמר לו בלבתך בדרך שים לבך והתבונן לעשות לפני פרע' בל המופתים שחני
עתיד לשום בידך [ואל תתמה על חשר בתוב חשד שמתי, שבן משמעו בשתדבר עמו בבד
שמתים בידך (לשון רש"י). ובתב עוד בי על ג' החותות החמורות למעלה חי חפשר
לפרשו, שהרי לח לפני פרעה נזה לעשותם, חלח לפני ישרחל, שיחמינו לו, ולח חלינו
שעשם לפני פרעה, ולזה פרשו על העבר בעתיך, והוח הזמן המוכב חשר העירותיך

(יח) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב | אֶל־יֶתֶר חֹתְנוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ אֵלְכָה נָּא וְאָשׁוּבָה אֶל־אַחַי אֲשֶׁר־ בְּמִצְרַיִם וְאֶרְאֶה הַעוֹדָם חַיִּים וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה לֵךְ לְשָׁלוֹם: (יט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לֵךְ שֻׁב מִצְרָיִם כִּי־מֵתוּ כָּל־ הָאֲנָשִׁים הַמְבַקְשִׁים אֶת־נַפְשֶׁךָ: (כ) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־ בָּנָיו וַיַּרְכִּבֵם עַל־הַחֲמֹר וַיָּשָׁב

תולדות אהרן לך נדרים ס"ס, ח': כי מתו נדרים ו', ג', ס"ו ג', ג'. ע"ז ה', ח': ויקח פסחים ג', ח'. תנלה ט', ח':

תרגום אונקלוס

יַת אַתָּנָא: (יח) וַאֲזַל מֹשֶׁה וְתָב לְוָת יֶתֶר חֲמוֹהִי וַאֲמַר לֵיהּ אֵיזֵיל כְּעַן וְאֵיתוּב לְוָת אַחַי דִּבְמִצְרַיִם וְאֶחֱזֵי הַעַד כְּעַן אִינוּן קַיָּמִין וַאֲמַר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה אֵיזֵיל לְשָׁלָם: (יט) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה בְּמִדְיָן אֵיזֵיל תּוּב לְמִצְרַיִם אֲרֵי מֵיתוּ כָּל גַּבְרַיָּא דְּבָעוֹ לְמִקְטָלָךְ: (כ) וּדְבַר מֹשֶׁה יַת אִתְּתֵיהּ

הרנום אשכנזי כ

(יח) משה גנג, קעהרטע צו זיינעם שוויגערֿאטער צוריק, שפראך צו איהם: איך ווילל דאָך הינרייזען, אונד צו מיינען מיטברידערן דיא אין מצרים זינד, צוריק קעהרען, אונד זעהען, אָב זיא נאָך לעבען; ירהרו שפראך צו משה: רייזע מיט גליק: (יט) גון זאגטע אויך דער עוויגע אין מדין צו משה: רייזע נור נאך מצרים צוריק, דען אללע דיא לייטע זינד טאָד, דיא דיר נאך דעם לעבען גענראכטעט: (כ) משה נאהם אלזאָ זיינע פֿרויא אונד זיינע קינדער, לים זיא אויף איינען עזעל דייטען, אונד קעהרטע אין דאז לאנד מצרים צוריק.

משה

רש"י

פה: נחלטים. נרנ ונסר: (יח) ויבא חלויתר חתנו. לישוב דעות שהרי נשנע לו שלח יתת ממדין כי חס נרשותו וז' שנות היו לו בעוחל יתר יתרו קיני וכו': (יט) כי מתו כל האנשים. מי היס דתן ואבירם חייס היו חלח שיהדו מנכסיהס והעני חשוב כמת: (ב) על החמור. חמור המיוחד הוח לחמור שחנס חנשים לעקידת יצחק והוח שעתיד מלך המשיח להבלות עליו שנח' (זכריה ט') עני ורוכב על חמור: ויקח חלים

יקלר וזה טעם מסר מעשה צו מת המתת עכ"ל: (יח) [וישב. מן המדבר, כי סס דבר מליו מלהים]: יתר, הוח יתרו, כמו גשם הוח גשמו ושלמה הוח שלמון, והנה ממר לו שילך לרחות מחיו ולח גלה לו הסוד (הרמב"ע): (יט) במדין, מלבד הדבור הרחשון שהי' נסיני, לומר הקב"ה עתה במדין עוד הפעם שיסוד מלרימה: [כי מתו כל האנשים, לפי פשוטו מתו ממש, וכן פי' הרמב"ע והרשב"ם]: ואת בניו, הרמב"ן פי' כמו ובני כלוח מליהב (במדבר כ"ו ח'). כי לח הי' לו רק גרשם כמשל הזכיל הכתוב (לעיל ב' כ"ב), ומליעזל נתעברה ממנו נדדך מן במליס חס הלכה שם, ויתבן כי קודם הדבור הנדבר לו בבר המלהים לח נולד לו רק גרשם, מבל היתה נסורה הלה וכמשל שב מל יתר

חותנו

וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ: (טו) וְדִבַּרְתָּ
אֵלָיו וְשַׂמְתָּ אֶת־הַדְּבָרִים בְּפִיו
וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְעִם־פִּיהוּ
וְהוֹרֵיתִי אֶתְכֶם אֵת אֲשֶׁר
תַּעֲשׂוּן: (טז) וְדִבֶּר־הוּא לְךָ אֶל־
הָעָם וְהָיָה הוּא יִהְיֶה־לְּךָ לְפֶה
וְאַתָּה תִּהְיֶה־לּוֹ לֵאלֹהִים:
(יז) וְאֶת־הַמַּטֶּה הַזֶּה תִּקַּח
בְּיָדֶךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־בּוֹ אֶת־
הָאֹתֹת: פ ששי

תולדות אהרן וראן סנת קנ"ט. ח':

תרגום אשכנזי

העראליך פֿרייען: (טו) דוא
דאראפֿכט נור מיט אים
דערען, אונד אים דיא
וואָרטע אין דען מונד לע-
גען; איך ווילל שאָן מיט
דיינעם אונד זיינעם מונדע
זיין, אונד אייך לעהרען
וואס איהר טהון זאָללט:
(טז) ער זאָל דיינעטוועגען
מיט דעם פֿאָלקע רעדען;
זאָ, דאס ער דיר צו איינעם
כיונדע דיהנען, (דאז הייסט,
דיינע וואָרטע פֿאָרברינגען)
זאָל, אונד דוא זאָללסט
איהם וויא איין גאָטט זיין,
(דאז הייסט, געדאנקען
אייגעבען): (יז) דיזען
שטאב אבער, זאָללסט דוא
אין דער האנד נעהמען, מיט וועלכעם דוא דיא וואונדערצייכען טהון זאָללסט:

רש"י

(טו) ודבר הוא לך. נסנילך ודבר כל העם ואת יהיה
על כל לך ולי ולו ולכם ולהם הסתומים לדבור שכולם
נשוין עליהם. יהיה לך לפה. למלין לפי שאתם כנד

(יח)

לְקָדָמוֹהִי וְיֵחֵזְנָךְ וְיֵחֵדֵי בְּלִבֵּיהּ:
(טו) וּתְמַלֵּיל עִמֵּיהּ וְתָשֵׁוִי יָת פִּתְגָמַיָּא
בְּפוּמֵיהּ וּמֵימְרִי יְהֵי עִם פּוּמָךְ וְעִם פּוּמֵיהּ
וְאַלֵּיף יָתְכוֹן יָת דְּתַעְבְּדוּן: (טז) וְיִמַּלֵּיל הוּא לָךְ עִם עַמָּא וְיְהֵי הוּא יְהֵי לָךְ
לְמְתוּרְגְּמָן וְאַתְּ תְּהֵי לֵיהּ לְרַב: (יז) וְיָת חוּטְרָא הָדֵין תְּסַב בִּידָךְ דְּתַעְבֵּיד בֵּיהּ

באור

סם תמלמנו (הרמב"ן): כי דבר ידבר הוא. סהום מים דנרים היולע לדנר: (טו) עם פיך, להוותך מסד תדנר מל פרעה כי עתה לח ממד שידנר מהרן נשנולו רק מל העם כמו שנאמר ודנר הוח לך מל העם מנל לפרעה מסה ידנר, ויתכן שיהיה זה לכנוד המלכות ונסוף חזר מסה ואמר הן מני ערל שפתים ואיך ישמע מלי פרעה (לקמן ו' ל'), ונתן לו רשות שלח ידנר גם לפרעה והיא מעלה למסה ולכך ממד סם ראה נתתיך מלהים לפרעה ואהרן אחיך יהיה נביאך (סם ז' א') (הרמב"ן): ועם פיהו, להיות דנרי פיהו לשומעים הן: (טז) לך, נסנילך, וכל לך ולי ולו ולכם ולהם הסתומים מנל דנור כלם לשון על הם: יהיה לך לפה, המוליא מחשנות הלב אל פועל הנשוי והעשוי: לו לאלהים, נותן הרעיון נלב היה, כן אתה תודיע לאהרן את מחשנות לבך, והוא ידנר נשנורך: (יז) את האתת, לא נזכר עדיין נאשה רק אות אחת, שיהיה לנחש, ומולם הכוונה את האותות, אשר אומר אליך, ולשון הרמב"ן, וירמה נעיני כי כאשר אמר ה' למשה נכל נפלאתי אשר אעשה נקרבו (לעיל ג' כ'), הודיעו אותן נפרט, אבל הכתוב

יקלר

אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְהוֹרֵיתִיךָ אֲשֶׁר
תְּדַבֵּר: (טז) וְיֹאמֶר בְּעַיְנֶיךָ אֲדֹנָי שְׁלַח־
נָא בְּיַד־תִּשְׁלָח: (יז) וַיִּחַר־אַף
יְהוָה בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אַהֲרֹן
אָחִיךָ הַלֵּוִי יָדַעְתִּי כִּי־דַבֵּר יְדַבֵּר
הוּא וְגַם הִנֵּה־הוּא יֹצֵא לִקְרָאתֶךָ

תולדות אהרן ויחר אף זהיס ק"נ,ח': הלא סס סס:

געהיי נוד? איך ווילל מיט
דיינעם מונדע זיין אונד דיך
לעהרען, ואס דוא דעדען
זאללסט: (יג) ער שפראך:
אוי פערצייהונג, מיין
נאטט! זענדע דאך דורך
וועלכען דוא זאנסט זענדען
ווילסט: (יד) דער עווינע
ערצירנטע זיך אובער משה,
שפראך: איז ניכט אהרן
דיין ברודער, דער לוי? איך
ווייס דאס ער גוט דערעדן
וויר. עבען יעטצט רייזט ער דיר ענטגעגען, ווען ער דיך זעהען וירד, ויירד ער זיך
בהעריי

תרגום אונקלוס

יְהֵי עִם פּוּמָךְ וַאֲלַפְנָךְ דִּי תְמַלֵּיל:
(יג) וַאֲמַר בְּבָעוּיֵי שְׁלַח כְּעַן בְּיַד דְּתִשְׁלַח:
דַּתְשְׁלָח: (יד) וְתָקֵיף רוּגְזָא דַיְיָ בְּמֹשֶׁה
וַאֲמַר הֲלָא אַהֲרֹן אָחוּךְ לֵיוָאָה גְּלֵי קֳדָמַי
אֲרֵי מַלָּלָא יְמַלֵּיל הוּא וְאַף הָא הוּא נָפֵיק

רש"י

סס פס ונו'. מי נתתי לאדם כסהיי נדין לאני פרעה
על האלרי: חו מי יסוס חלס. מי עשה פרעה חלס
שלא נתתין נעגת הדינת' והה תסרתיו הכסיס
שלא סאעי נגויתו עליך ולחספקלטויס סחורניס
מי עשאס עוריס שלא רחו כשנרת' מן הנית' ונמלט'
הלא חנכי סמוי ס' עשיתי כל זאת: (יג) ביד תשלח.
ביד מי שאת' רגיל לשלוח וזהו אהרן. ו"א ביד אחר
שתרגם לשלוח שאין סיפי להכניסס לאדן ולהיות ניחלס לעתיד. יש לך בלוויס הרגיס: (יד) ויחר אף.
כ' יהושע בן קרחה חומר כל אדון אף בנתונים עושה רושם וזה לא נאמר בו רושם ולא תניגי שנא עונש
על ידי אחיו אהרן. ח"ל ר' יוסי אף בזו נאמר בו רושם. הלא אהרן אחיך הלוי. סניס עתיד להיות לוי ולא
כהן והכהונה היתי אומר לנאת אתך מעתה לא יהיה כן הלא הוא יהיה כהן ואתה הלוי שנאתר ומשה
איש האלהיס נאיו וקראו על שנט הלוי: הנה הוא יוצא לקראתך. כשהלך למנדיס: וראך ושמח בלבו.
לא כשאת' סנוי סיהיה מקניד עליך שאתה עולה לנדולה. ומשה זכה אהרן לעדי הסנן הגתון על הלב:

באור

בכן יפה. שאין שם מלותיות הכנדות על פיו, כן פי' הדמב"ן והרמב"ע: שלח נא ביד
תשלח, כיד מאד שתרצה לשלוח, או כיד כל מאד תשלח זולתי, כי אין מדם בעולם שלא
יהיה הגון יותר ממני לשליחות כזה, והסבה למשה מכל הסלבנות הזאת עצמו הגדולה
מכל המדם מאד על פני האדמה, שלא היה מולא את לבו להתנדל ולגדד אל מלך,
ושיתפאר לאמר ה' שלחני, ולא על ישראל לחוליאם ממצרים ולהיות עליהם מלך:
ביד תשלח, חסר מאד, וצעוקו כיד מאד תצלה, או שתשלח, כמו עם לבבם שלם
(ל"ה ג' ט"ז ט'): (יד) אהרן אחיך הלוי, שכן ה' נודע ביזרעאל הכניח הלוי כי היו
בהם אחרים שמהם כשמו (הרמב"ע): ידעתי כי דבר ידבר הוא, כלומר גלוי לפני
שיבנר בעצוכן נרלנו למהנתך ומפי' לא נויתיו, וגם הנה הוא משמחו יולא לקראתך
ורואך ושמח בלבו ולא יקנא בך למעלתך על השליחות הנכבדת הזאת, ומה שהולרך לומר
לו לך לקראת משה המדבר בעבור כי הודיעו הדרך אשר ילא בה, ויתכן שמעט מהרן
בלאת משה ממדין וילא משלמו לקראתו ואחר כך בדרך נאמר לו לך לקראתו המדברה כי

גַּם מֵאָז דַּבֶּרְךָ אֶל־עַבְדֶּךָ כִּי כְבַד־פֶּה וּכְבַד לָשׁוֹן אָנֹכִי׃ (יא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם אוֹ מִי־יָשׂוּם אִלֵּם אוֹ חֵרֵשׁ אוֹ פִקֵּחַ אוֹ עִוֵּר הֲלֹא אָנֹכִי יְהוָה׃ (יב) וְעַתָּה לֵךְ וְאָנֹכִי

תרגום אשכנזי

סטערן, אלס אויך זייט דעם דוא מיט דיינעם דיהנער צו שפרעכען אנגעפאנגען; דען איך בין איין מענש פאָן שוועדעם מונד, אונד שוע־דער צונגע, (דאז הייסט, דער מונד אונד צונגע ניכט ברויכען קאן, וויא ער ווילל): (יא) דער עוויגע שפראך צו איהם: ווער האט דעם מענשען דען אייגען מונד צום שפרעכען גענאכט, אָדער ווער מאכט איהן שטום, אָדער טויב, אָדער דאס עד גוט האָ־רען אונד זעהען קאן, אָדער בלינד זייא? בין איך עם ניכט, דער עוויגע? (יב) אלזאָ

רש"י

כשחתר לו זאת עוד טלח נח ניד תשלח עד סחרים זו זקנן עליו וכל זה טוח היה דוגם ליטול נחשת על חסרן חחיו סחים כדול הימנו ונניח היה סנחתר (טלח חסרן חחיו הגוי וכו' ועוד נחתר לעלי הכהן) (סחוחל ח' ג') הנגלה ננלתי לנית חנין נהיותם נחנדים הוח חסרן. וכן ניחזקאל י"ג) וחודע לכם נחרן מנרים וחותר לכם חים סקוני עיניו הסליכו וחותם נעוחה לחסרן נחתר': כנד פה. נכנידות חני מדד' נל' נע"ז נל"נו (ו: (יא) מי

(ג בלע"ז *Balbe*, balbo טיט: Balbutiant, (סטאָטטערנד, סטאַמעלנד)

באור

פי נלוותך מותי ללכת מל פרעה לדבר נשמך, ומ"כ מיך מלך לפמיו, והנה משה מרוב מפלו שלא ילך, לא התפלל לפני השם יתי להסיר ממנו כובד הפה, מגל טעון מחרי שלא הסירות כנדות פי מעת שדנרת לי ללכת, מל תלוני שאלך, כי לא יתכן למדון הכל לשלוח שליח ערל שפתיים למלך עמיס, ופי' מאז דנרך מעת דנרך כמו ומאז נאתי מל פרעה (לקמן ה' כ"נ): כבד פה, נכנידות מכי מדבר ונלשון לע"ז נלנ"ו (רש"י), נל"מ (סטאמלער): (יא) מי שם פה, דנור נעגור היותו נפה, וכן שפה אחת (נראשית י"א ו'): מי ישום אלם, יתכן לומר ישוס על האלמות אף על פי שאינו יש, כי אם העדר ומפיסת הדנור, כי תסיר הקנין והדנר היש יאמר נו שפעל המפיסה כמו שיאמר נאי שיכנה הנר שהניא החשך, והכוון שהוא נאשר אל אדם, או מי ישום אדם אלם או אדם חרש [כי כולם שמות תארים הם אלם חרש פקח עור, ולפי המנה' יגוע המתומר עם התאר, וכשנחסר, הוא נכוונו], וכן מתורגם נל"א: פקח, הפך החרש והעור, ככתוב פקוח מזניים (ישעי' מ"נ כ'), לפקח עיניים עורות (שם ז'): הלא אנכי ה', אם אתה אינך מיש דנרי' אל תחוש, הלא אני נראתי כל פיות שנעולם, ואני עזיתי אלם או שחפלתי וחרש ועור ופקח לראייה ופקח לשמיעה, ואם חפלתי שתהיה אתה דנריה היית, אלא לעשות כך אני חפץ, ועשה שתדנר יהיו דנריך נכוני' שאני אהיה עם פיך, הה"ד ועתה לך ואנכי אהיה עם פיך (שמות דנה), ולפי זה נראה נעיני שלא רלה השם נ"ה להסיר ממנו כובד הפה נעגור שהיה נו ממעשה הנס שספרו דעותינו שהילד לו עם פרעה (לשון הדמנ"ן): (יב) והוריתיך אשר תדבר, פירוש דנרי אשר אגיד לפיך נמלות נכונות שתוכל לנעת

תרגום אונקלוס

אַף מֵעִידַן דְּמַלֵּילְתָּא עִם עַבְדָּךְ אֲרֵי יַקִּיר מַמְלַל וְעָמִיק לִישָׁן אֱנָא׃ (יא) וַאֲמַר יְיָ לֵיהּ מַן שַׂוִּי פּוּמָּא לֶאֱנָשָׁא אוֹ מַן שַׂוִּי אִלֶּמָא אוֹ חַרְשָׁא אוֹ פָּתִיחָא אוֹ עִוְרָא הֲלָא אֲנָא יְיָ׃ (יב) וּכְעַן אֵיזֵיל וּמֵימְרֵי

וְהֶאֱמִינוּ לְקֹל הָאֹת הָאַחֲרֹן׃
(ט) וְהָיָה אִם־לֹא יַאֲמִינוּ גַּם לִשְׁנֵי
הָאֹתוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּן
לְקֹלֶךָ וְלָקַחְתָּ מִמֵּימֵי הַיְאֹר
וְשָׁפַכְתָּ הַיַּבָּשָׁה וְהָיוּ הַמַּיִם
אֲשֶׁר תִּקַּח מִן־הַיְאֹר וְהָיוּ לְדָם
בַּיַּבָּשֶׁת׃ (י) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
יְהוָה בִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים
אָנֹכִי גַּם מִתְּמוֹל גַּם מִשִּׁלְשֹׁם

לען: זאָ וועדען זיא דאָך
אויף דיא שטיממע דעם
לעצטען וואונדערצייכענס
גלויבען: (ט) וען זיא אבער
דיזען ביידען וואונדערצייכען
ניכט וועדען גלויבען, אונד
דיינער שטיממע קיין געהאָר
געבען וואָללען, זאָ נים פֿאָן
דעם וואסער דעם פֿלוסעס.
אונד גיסע עס אויף דאז
טראָקנע לאנד; אלסדען
ווירד דאז וואסער, וועל
כעם דוא אוים דעם פֿלוסע
נעהמען וועדסט, אויף דעם
טראָקנען לאנדע צו בלוט
וועדען: (י) משה שפּראך
ציהם עווינען: אוהם פֿערצייהונג, מיין גאָטט! איך בין קיין מאן פֿאָן וואָרטען,
(דאז הייסט קיין גוטער רעדנער); זאָוואָהל זייט גענטערן, אלס זייט פֿאָרגע-
סטערן

תרגום אונקלוס

רש"י

קָרְמָאָה וְיֵהֵימְנוּן לָקָל אָתָא בַּתְרָאָה׃
(ט) וְיֵהֵי אִם לָא יְהֵימְנוּן אַף לִתְרֵין אָתַיָא
הָאִלֵּין וְלָא יְקַבְּלוּן מִנָּךְ וְתֵיסַב מִמַּיָא
דִּבְנַהֲרָא וְתֵשׁוֹר לְיַבֶּשְׁתָּא וְיִהְוֹן מַיָא
דִּתְיסַב מִן נַהֲרָא וְיִהְוֹן לְדָמָא בְּיַבֶּשְׁתָּא׃
(י) וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ בְּבָעוּ יְיָ לָא גְבַר
מְלוּל אֲנָא אַף מֵאֶתְמָלֵי אַף מְדְּקָרְמוֹהִי

נזמיל שרים: (ט) (ולקחת ממימי היחור. רמז להם שנמכה הלמזונ' נפרע מחלהותם תחילה שהיו עובדים לנילוס המזיק חותם והפכם לדם. נרס"י ישן): והיו המים ונו', והיו והיו שני פעמי', נרמה נעיני חילו נחתר והיו המים חזר תקח מן היחור לדם ניזנת סומע חני שנידו הם נהפכי' לדם וחז כשידדו לחין יהיו נהוייתן חנל עבשיו מלמדני שלח יהיו דם עד שיהיו ניזנת (י) נס מתחול ונו'. למדנו שכל ז' יומים היה הקנ"ה מפתים חת משה נשנה לילך

נשליחותו מתחול שלשום מחז דנרך הרי ב' ושלשה נמין רנויין הם הרי ו' והוח היה עומד ניום הז'

באור

לעיני העם (להלן ל'), וזה המות השלישי שהוח והיו לדם ניזנת הוח חלק מהמכה הלמזונה נעזר המכות העתידות להיות (הלמנ"ע): (ט) והיו ונו', והיו שני פעמים דרך המקרח לכפול התינות נעצוד מילוע מלוך שניהם, וכמוהו והיה עלכך הזכר מבן עשרים שנה ועל בן שנים שנה והיה ערכך חמשים שקל כסף (ויקרח כ"ז ג'), וכן כי יגמ הלוי מחחך שעריך מכל ישלחל מזר הוח גר שם ובח בכל חות נפשו (לנרים י"ח ו'), החזיל ובח פעם שנית נעצוד שהלריך נחתים: (י) בי, לשון נקשה, כתרגומו בנעו: איש דברים, יודע לדבר בחתון הספה והלשון, שלח יגמגם ולח יכבדו על פיו הנדות יקועות: גם וגו' גם ונו', מנהג העגלים כמזר ילנו להשוות שני דברים. מו בלשה, יוסיפו מלת נס בתחל', וכן מזל בנו גס מתה גס בבן בן בבן (שופטי' ח' כ"ג) והטעם מנעורי הייתי בבד פה לף כי עתה כי מני זקן: בואז דברך אל עבדך, כי לח הסירות בבדות

תרגום אשכנזי

שפראך פֿערנער צו איהם: ברינגע איינמאהל דיינע האנד אין דיינען שאָס, ער בראכטע זיא אין זיינען שאָס, אונד אלס ער זיא ווידער הערוים צאָג, דא ווארׄ זיינע האנד אויסזעטציג, ווייס וויא שנעע: (ז) ער שפראך פֿערנער: טהוע דיינע האנד אבערמאהלס אין דיינען שאָס, ער טאהט זיא אבערמאהלס אין זיינען שאָס; אונד אלס ער זיא ווידער הערויס צאָג, דא ווארׄ זיא ווידער וויא זיין איבריגעם פֿלייש: (ח) ווען זיא דיר אלזאָ ניכט גלויבען, (פֿוהר דער עוויגע פֿאָרט), אונד דעם ערשטען ווארׄצייכען קיין גערׄאהר גיבען ווערׄ-

רש"י

יוח. חף נחות זה נתת שלשון הרע ספר נחומרו לח יחמינו לי לפיכך הלקהו נלרעת כתו חלקתם מדיס על ל"סר: (ז)מחיקו וסנס שדה כנשרו. מכחן סמדם טובה מחכרת לנח מחדת פורענות סחרי נרחשונים לח נחת' מחיקו: (ח) והחמינו לקול החות החחרון. משתחר להס נשניהכם לקיתי על ספרתי עליכס לשון הרע יחמינו לך שכנר נחדו נכך שחמזוונני להרע להס לוקיס נענעים כנון פרעה וחניחלך

תולדות אהרן ויוציאה סנת נ"ז, ח': מצרעת סנת סס:

רש"י

לעז

תרגום אונקלוס

לֵיהּ עוֹר אָעֵיל בְּעֵן יָדָךְ בְּעִיטָּפָךְ וְאָעֵיל יְדֵיהּ בְּעִיטְּפֵיהּ וְאַפְּקַהּ וְהָא יְדֵיהּ חַוְרָא כְּתַלְגָּא: (ז) וַאֲמַר אָתֵיב יָדָךְ בְּעִיטָּפָךְ וְאָתֵיב יְדֵיהּ לְעִיטְּפֵיהּ וְאַפְּקַהּ מֵעִיטְּפֵיהּ וְהָא תָּבַת הֲוַת כְּבִישְׂרֵיהּ: (ח) וְיְהֵי אִם לָא יְהֵימְנוּן לָךְ וְלָא יְקַבְּלוּן לְקַל אָתָא

באור

שעל מנת שיעשה כן לפניהס וימחינו גו ילחנו נפלחות, כ"כ הרמב"ן: (ו) [כמצרעת כשלג, דרך נרעת להיות לננה, ומס נהרת לנגה הוח (ויקרח י"ג ך'), ומקרח קרל הוח, ועניני נתשלומו מלרעת ולנגה כשלג, ונעגול שחין הרמיון נופל כ"מ על המרחה, לכן חונקלוס לח תרגס חלח מלרעת כדרכו תמיד נחלת סגירה, רק חורח כתלגח, וכן תרגס גס והנה חדיס מלרעת כשלג (נחדנר י"ג י'), והח חדיס חורח כתלגח, וסוף הפסוק והנה מלרעת, תרגס והח סגירה]: בחיקך, הנחון למר כי החיק הוח נית הזרוע וככה ונחיקו יסח (ישעי' ת' י"ח), שחיקו נחיקך (נחדנר י"ח י"ג), ומחריס ממרו כי הוח הנגד הסמוך לחזה (הרחנ"ע), ופירוש שחיקו נחיקך כי כן מנהג המומן לשחת ידיהן על חיקו וסומך חותו נזרועותיו, והמתרגס המשכנזי תרגמו כפי' הנ': (ח) אם לא יחמינו, ידענו כי הנס ידע שס יחמינו חו לח יחמינו רק הכתוב דנר כנגד משה שחס יהיו תקלת יזרחל שלח יחמינו לחות הרחשון יחמינו לחות החחרון, והכתוב למר לקול החות, ומין לו קול, רק דנרה תורה כלשון נני חדם, כמו מות ומייס ניד לשון (משלי י"ח כ"ח), ולמר הכתוב החות החחרון לף על פי שיש שס חות שלישי נעזרת שלח הרח' לו עתה רק חלה שני החותות כי השלישי עתיד לעשותו (הרחנ"ע): והיה וגו', שס יהיו עוד תקלת יזרחל שלח יחמינו נחות החחרון תעשה החות השלישי ויחמינו וכתיב ויעש החת

לעיני

בְּיָדֶךָ וַיֹּאמֶר מַטֶּה׃ (ג) וַיֹּאמֶר
הַשְׁלִיכֵהוּ אַרְצָה וַיַּשְׁלִכֵהוּ
אַרְצָה וַיְהִי לְנָחָשׁ וַיָּנָס מֹשֶׁה
מִפָּנָיו׃ (ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
שְׁלַח יָדְךָ וְאָחֹז בִּזְנָבוֹ וַיִּשְׁלַח
יָדוֹ וַיַּחֲזֶק בּוֹ וַיְהִי לְמַטֶּה בְּכַפּוֹ׃
(ה) לְמַעַן יַאֲמִינוּ כִּי־נִרְאָה אֵלֶיךָ
יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֱלֹהֵי
אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי
יַעֲקֹב׃ (ו) וַיֹּאמֶר יְהוָה לוֹ עוֹד

תולדות אהרן ויאמר ה׳ סנה ג׳ ז׳. ח׳. סנהדרין ק״י, ז׳:

תרגום אונקלוס

בִּידֵהּ וַאֲמַר חוּטָרָא׃ (ג) וַאֲמַר רְמִי
לְאַרְעָא וּרְמָהִי לְאַרְעָא וַהֲוָה לְחִוְיָא וַעֲרַק
מֹשֶׁה מִן קֳדָמוֹהִי׃ (ד) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
אוֹשֵׁיט יָדָךְ וַאֲחוֹז בְּרַנְבֵּיהּ וַאוֹשֵׁיט יְדֵיהּ
וְאַתְקֵיף בֵּיהּ וַהֲוָה לְחוּטָרָא בִּידֵיהּ׃
(ה) בְּדִיל דְּיְהֵימְנוּן אֲרֵי אִתְגְּלִי לָךְ יְיָ
דְּאַבְהָתְהוֹן אֱלָהֵיהּ דְּאַבְרָהָם אֱלָהֵיהּ דְּיִצְחָק וֵאלָהֵיהּ דְּיַעֲקֹב׃ (ו) וַאֲמַר יְיָ

תרגום אשכנזי יז

איהם: וואם האסט דוא דא
אין דיינער האנד? עֲר אנט-
ווָרטעטע: איינען שטאב:
(ג) עֲר שפּראך: ווירף איהן
צור עֲרדע! עֲר וואַרף איהן
צור ערדע, דא וואַרד איינע
שלאַנגע דאַרוים; משה
פֿלאָה פֿאָר איהר; (ד) דער
עוויגע שפּראך פֿערנער צו
משה: שטרעקקע דיינע
האנד אונד פֿאסטע אן איה-
רען שוואנץ; עֲר שטרעקטע
זיינע האנד, אונד ערגריף
איהן, דא וואַרד עם צום
שטאבע אין זיינער האנד;
(ה) דאמיט זיא גלויבען
מאָגען, (פֿוהר דער עוויגע
פֿאָרט), דאס דיר דער עוויג-
גע, דער גאָטט איהרער
עלטערן ערשינען, דער גאָטט אברהם׳ס, יצחק׳ס אונד יעקב׳ס: (ו) דער עוויגע

תרגום אונקלוס רש"י

בִּידֵהּ וַאֲמַר חוּטָרָא׃ (ג) וַאֲמַר רְמִי
לְאַרְעָא וּרְמָהִי לְאַרְעָא וַהֲוָה לְחִוְיָא וַעֲרַק
מֹשֶׁה מִן קֳדָמוֹהִי׃ (ד) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
אוֹשֵׁיט יָדָךְ וַאֲחוֹז בְּרַנְבֵּיהּ וַאוֹשֵׁיט יְדֵיהּ
וְאַתְקֵיף בֵּיהּ וַהֲוָה לְחוּטָרָא בִּידֵיהּ׃
(ה) בְּדִיל דְּיְהֵימְנוּן אֲרֵי אִתְגְּלִי לָךְ יְיָ
דְּאַבְהָתְהוֹן אֱלָהֵיהּ דְּאַבְרָהָם אֱלָהֵיהּ דְּיִצְחָק וֵאלָהֵיהּ דְּיַעֲקֹב׃ (ו) וַאֲמַר יְיָ

סרוסלסיון חנן הוא תומר לו הן ח"ל הדיוט עוס' חות"
ען: (ב) לנחש. דמז גו ספיסר לשון הרע על ישרחל
(נחומרן לח יחמינו לא) ותפס חומנותו של נחש:
(ד) ויחק בו. לשון תחיקה הוא והרבה יש בתקרת,
ויחזיקו החכמים בידו. ויחזיקם בתנחומו. ויחזקתי
בזקנו כל לי חזוק הדבוק לגי"ת לשון תחיזה הוא: (ו)
תלורעת כשלב. דרך נרעת לאוות לשנה חס בהדת לשנים

באור

לח בא חל פרעה, וכב' בידו ממש: (ג) וינס משה מפניו, כל אדם מתרחק מן המזיק לו, מע"פ בידע שלא יהיה כן בחפן הנס אין מניל מידו, והנה אף על פי שהודיעו הנס הגדול שבו בגרא העולם ובו כיה כל דבר, אלא להרחותו כי בו יעשה אותות ומופתים בשבוי התולדו' למען יתחזק העניין בלבו של משה וידע בחמת כי על ידו יעשו בעולם דברים מחודשי', ולי למשה בשני האותות ולא היו שם מיס, על כן נוהו לעשות האות הב' לעיני העם (מדברי הרמב"ן): (ד) ויחזק בו. לשון מחיזה הוא, והרבה יש בחקרא, ויחזיקו החכמים בידו (שם י"ט ט"ז), והחזיקה במנשיו (דברים כ"ה י"א), ויחזקתי בזקנו (שמואל ב' י"ג ל"ה), כל לשון חזוק הדבוק לגי"ת לשון מחיזה הוא (רש"י): (ה) למען יאמינו, הטעם שבעשותך כן לפניהם יחמינו, ויקבל הכתוב בזה, כי ידוע

שעל

שמות ג ד

זָבַת וּשְׁמֶלֶת וְשַׁמְתֶּם עַל־בְּנֵיכֶם וְעַל־בְּנֹתֵיכֶם וְנִצַּלְתֶּם אֶת־ מִצְרָיִם׃

ד (ו) וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמַר וְהֵן לֹא־יַאֲמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקֹלִי כִּי יֹאמְרוּ לֹא־נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה׃ (ג) וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה מַזֶּה

מה"ז קו'

תולדות אהרן והן סנה יע"ז, מ': פוה נ"נ ק"י, מ'

תרגום אשכנז'

הויזעם, זילבערגעשירר אונד גאָלדגעשירר, אונד קליידונגען; דיא וועדעט איהר אויף אייערע זאָהנע אונד טעכטער לעגען, אונד אלזאָ מצרים נאָך אויסרייסען:

ד (ו) משה אנטוואָרטעטע אונד שפראך: זיא וועדען מיר אבער גאָר ווים ניכט גלויבען, אויך מיינער שטימע ניכט גאָר האָר גאָבען, דען זיא וועדען שפראָכען: דער עוויגע איזט דיר ניכט ערשינען? (ג) דער עוויגע שפראך צו

רש"י

נכך תני תומר שזאת הנקודה נחולק מן היסוד היא ויסוד שם דבר נגזל והוא מן הלשונות הכבדים. כמו דבור כפיר לשון כבידה בלשון ופעלתם יקד נחירך. כאן ודברתם אל המלך. וכפרתם את הבית. ולמדתם אותם את בניכם:

ד (ב) מזה בידך. לכך נכתב תיבה אחת לגרוע מזה שבידך אתה חייב לנקות שחסרת בכתבים. ופשוטו כחדם שתומר להגידו תורה אתם

תרגום אונקלוס

בֵּיתָה מָנִין דִּכְסַף וּמָנִין דְּדַהֲב וּלְבוּשִׁין וְתִשְׁוֹון עַל בְּנֵיכוֹן וְעַל בְּנָתֵיכוֹן וּתְרוֹקְנוּן יַת מִצְרָיִם׃

ד (א) וַאֲתֵיב מֹשֶׁה וַאֲמַר וְהָא לָא יְהֵימְנוּן לִי וְלָא יְקַבְּלוּן מֵימְרִי אֲרֵי יֵימְרוּן לָא אִיתְגְּלִי לָךְ יְיָ׃ (ב) וַאֲמַר לֵיהּ יְיָ מַה דֵּין

באור

הנפעל והדגש לחסרון יו"ד פ"פ, כפך פוונת העניין, כי יזדמן היו המנגלים ולא המנגלים, מגל שם שדהו גגל תהיה הנו"ן הפ"פ הדגש לשי' נגין הכנך, נפלם ודברתם אל המלך (במדבר כ' ח'), וכפרתם את הבית (יחזקאל מ"ה כ'), ולמדתם אותם את בניכם (דברים י"א י"ט)]:

ד (א) והן לא יאמינו לי, יתכן שמה שאמר לו הקב"ה ושמעו לקולך, הכוונה לבא עמו אל המלך ולאמר לו אלהי העבריים נקרא עליהם כי מה יפסידו בזה, והנה הודיעו השם כי לא יתן אותם מלך מצרים להלוך, ולכן אמר משה והן לא יאמינו לי, אחרי לאותם שלא יתן אותם פרעה להלוך, ולא ישמעו עוד לקולי כלל, כי יאמרו לא נראה אליך ה', שאלו היית שליח השם לא ימרה פרעה את דברו, או שיאמרו לא נראה אליך השם הגדול שמדת רחמים לעשות לנו אותו' ומופתי' כאשר אמרת כי איך גדול מהאבות ולכן לא שמע פרעה (מדברי הרמב"ן): (ב) מזה בידך, אמר כן לפתיחת הדברים, כי יודע הי' מה שבידו, וכן מי הגל אחיך (בראשית ל' ט'). ורש"י כתב כי לפי פשוטו הוא כאדם המאמר למגידו מודה אתה שזו שלפניך אין הוא מאמר לו הן מאמר לו הגיני עושה אותה עין: מטה, שהוא נשה, ונקרא כן לפי שהאדם נשען עליו, וכתב הרמב"ן שנתן לו המופת הזה שעמו תמיד כי משבו משענתו כמנהג הזקן, כי בדרך דומה

אֶת־מִצְרַיִם בְּכֹל נִפְלְאֹתַי אֲשֶׁר
אֶעֱשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאַחֲרֵי־כֵן יְשַׁלַּח
אֶתְכֶם: (כא) וְנָתַתִּי אֶת־חֵן הָעָם־
הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרָיִם וְהָיָה כִּי
תֵלֵכוּן לֹא תֵלְכוּ רֵיקָם:
(כב) וְשָׁאֲלָה אִשָּׁה מִשְּׁכֶנְתָּהּ
וּמִגָּרַת בֵּיתָהּ כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי

תרגום אונקלוס

יַת מְצָרָאֵי בְּכֹל פְּרִשָׁוָתַי דִּי אַעְבֵּיד
בֵּינֵיהוֹן וּבָתַר כֵּן יְשַׁלַּח יַתְכוֹן: (כא) וְאֶתֵּן
יַת עַמָּא הָדֵין לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי מִצְרָאֵי
וִיהֵי אֲרֵי תֵהָכוֹן לָא תֵהָכוֹן רֵיקָנִין:
(כב) וְתִשְׁאַל אִתְּתָא מִשְׁכֵּנְתַּהּ וּמִקְרֵיבַת

תרגום אשכנזי טז

צייגען), אונד דאז לאגד מצרים פלאגען, דורך אללע מייגע וואונדער, וועלכע איך אין איהם טהון ווערדע; השי"ת ווירד פר אייך וואהל ווענציהען הייסען: (כא) איך ווערדע דיזעם פאלקע גונסט פערשאפפען אין דען אויגען דער מצרים, ווען איהר דען רייזען ווערדעט, זאללט איהר ניכט ריט לעערער האנד רייזען: (כב) זאגערן יעדע פרויא ווירד פאדערן, פאן איהרער נאכבארין, אונד פאן דער אייגוואהנערין איהרעם הויזעם

רש"י

וכלן לשון נתינה הם. וי"ת ולא ניד חזקים. ולא נשניל שיהו חזקים כי אלא אשלח את ידי והכיתי את מלכיהם וגו' ואתרגמינן הוריו ולא תן קדם דחילהם תקיף מסיהו של ר' יעקב נר' תנחס נאחר לי: (כב) ומגרת ביתה. מאותם שהיו בידם אתם צדית: ונצלתם. כתרגומו ותרוקינון. וכן ויצלו את מצרים ותרגומו ואשר יצלו את עדיהם שהרי נגל ולא יגל כלבי מנחם. שאם בקשו היה הגו"ן לפי הנפעל

באור

שאשלח ידי ואכל נפלאותי אשר אעשה בקרבו ניד חזק' ובזרוע נטוי' ובמורא גדול ובאותות ובמופתים, ואח"כ ישלח אתכם, כי כלם באו עליו עד שנתנו להם לילך עכ"ל, וכן מתורגם בל"א: (כא) דיקם, מ"ס ריקם נוסף, ובמוהו חנם, והוא תואר הפעל לא הפועל (אדווערביום), ע"כ נא בזוי לדעים וליחיך לזכל ולנקבה: (כב) ושאלה, מתנה במורה וחלוטה, שהרי הוא אומר ונתתי את חן העם, כמו שאל ממנו ונתנה גויס נחלתך (תהלים ב' ח'). זהו עיקר פשוטו ותזוכה למיניס (הרשב"ם), וכן מתורג' בל"א, ועיין מ"ש להלן נפ' נא על פסוק ויצלו מים מאת דעתו (י"ח ג'): משכנתה, מיהו נגזר מן שכנה, רק מן שכנת, ואף כי לא כמנח, כי הכ"א תסיף לתי"ו רפוי' נכויס לא לקנוסה: ומגרת ביתה, מאותם שהיו בידם אתם צדית [ושרשו גור, והוא תואר שמוך לנקבה נפלס זאת חלב, והנפדק בדם]: כלי כסף וכלי זהב, תכשיטין לכבוד החג שתחוגו במדבר: ושבותם, חסר מלת אותם: [ונצלתם, כתרגומו ותרוקינון, והוא ענין הסרה וסלילה, וכן ויצלו את מצרים (שם י"ב ל"ו), ויתנצלו בני ישראל את עדיים (שם ל"ג ו'), ושרשו נצל ולא יגל כלבי מנחם, שאם בקשו היה הגו"ן לפי

שמות ג

(יח) וְשָׁמְעוּ לְקֹלֶךָ וּבָאתָ אַתָּה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים נִקְרָה עָלֵינוּ וְעַתָּה נֵלְכָה־נָּא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבְּחָה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ (יט) וַאֲנִי יָדַעְתִּי כִּי לֹא־יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַהֲלֹךְ וְלֹא בְיָד חֲזָקָה׃ (כ) וְשָׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי וְהִכֵּיתִי

תרגום אשכנזי

(יח) זיא וועדען דיינעם פָּאָר־ טראגע געהאָר געבען; אלם־ דען זָאללסט דוא. אונד דיא עלטעסטען אוים ישראל צו דעם קאָניג פָּאָן מצרים גע־ הען, צו איהם שפרעכען: דער עוויגע, דער גאָטט דער עברים האט זיך אונם פָּער־ שפיהרען לאסטען, לאם אונם דאָך אייגע דרייאטע־ גיגע רייזע טהון, אין דער ווּיסטע, דאם ווּיר דעם עווי־ גען אונזערם גאָטטע אָפפָּערן: (יט) איך ווייס צום פָּאָראוים דאז דער קאָניג פָּאָן מצרים אייך ניכט ווירד וואָללען רייזען לאסטען: אוך ניכט מיט שטארקער האנד, (דאז איזט מיט געוואלט):

(כ) אללין איך ווערדע מיינע האנד אוים־שטרעקקען, (דאז הייסט, מיינע געוואלט

רש"י

סלסים דנוח: (יח) ובאתו לקולך. מחליפין מכיון שמחמר להם לפרון זה ישמעו לקולך בכבר סיפון זה מסור בידם מיעקב ומיוסף שנלפרון זה הם גבחלים. יעקב חמר להם וחלהים פקד יפקוד חתכם. יוסף חמר להם פקוד יפקוד חלהים חתכם: (חלהי העברים. יו"ד ומרים רמז לי' מכות. נרס"י ישן): נקרה עלינו. לשון מקרה וכן ויקר חלהים (בחדבר כ"ג) וחנכי חקדים כה (שם). חחח נקרה מחתו הלום: (יט) לח יתן חתכם חלך מלרים להלך. חס חין חני מרחם לו ידי החזקה כלומר כל עוד שחין חני מודיעו ידי החזקה לח יתן חתכם להלוך: לח יתן. לח ישנוק. כתו (בראשית כ') על כן לח נתתיך. (שם ל"ח) לח נתנו חלהים לרעע עמדי.

תרגום אונקלוס

(יח) וְיַקְבְּלוּן מֵנָּךְ וְתֵיתֵי אַתְּ וְסָבֵי יִשְׂרָאֵל לְוָת מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם וְתֵימְרוּן לֵיהּ יְיָ אֱלָהָא דְּיהוּדָאֵי אִתְגְּלִי עֲלָנָא וּכְעַן נֵיזֵיל כְּעַן מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין בְּמַדְבְּרָא וְנִדְבַּח קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא: (יט) וְקָדָמַי גְּלֵי אֱדֵי לָא יְשָׁבוֹק יַתְכוֹן מַלְכָּא דְּמִצְרָאֵי לְמֵיזַל אֶלָּא מִן קֳדָם דְּחֵילָא תַּקִּיף: (כ) וְאֶשְׁלַח יָת מְחַת גְּבוּרָתִי וְאֶמְחֵי

באור

ילחק ויעקב יסמע חל ויענס (הרמב"ן): (יח) העבריים, בג' יודי"ן מ' ליחס ומ' לסי' הרבים עם הס"ס, שלח כתיבג, כי המנהג לחסר יו"ד היחס בלשון רבים, בעבור פגיעת ג' יודי"ן: נקרה, לשון מקרה, כמו ויקר חלהים (בחדבר כ"ג ד'), ומנכי חקדים כה (שם ט"ו), ובח הבורח הזה פעמים בחל"ף בסוף ופעמים בה"א, והטעם אחד: (יט) לא יתן, יניח, כמו על כן לח נתתיך (בראשית כ' ו'), ולח כתנו חלהים להרע עמדי (שם ל"א ז'), וכלס לשון נתינה הס: ולא ביד חזקה, מ"ת ולח מן קדם דחיליה תקיף, הכוונה לח בשניל שידו חזקה, כי ממז מבלח חת ידי והכיתי וגו', ומולס לפי פשטות הכתוב נדמ' כפי' הרמב"ן וז"ל לח יתן חתכם להלך לח בדבור ולח ביד חזקה על שחבלח

אֲלֵיכֶם וֶהֱ־יָה־שְׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זִכְרִי
לְדֹר דֹּר: חמישי (טז) לֵךְ וְאָסַפְתָּ
אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם
יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נִרְאָה
אֵלַי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב
לֵאמֹר פָּקֹד פָּקַדְתִּי אֶתְכֶם וְאֶת־
הֶעָשׂוּי לָכֶם בְּמִצְרָיִם: (יז) וָאֹמַר
אַעֲלֶה אֶתְכֶם מֵעֳנִי מִצְרַיִם אֶל־
אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי
אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ:

זאָלל מיין דענקוואָרט זיין,
אין צוקינפֿטיגען צייטען:
(טז) גיהע הין, אונד פֿער-
זאמטלע דיא עלטעסטען
אויס ישראל, אונד זאגע
איהנען: דאז עוויגע וועזען,
דער גאָטט אייערער עלטערן,
איזט מיר ערשינען, דער
גאָטט אברהם׳ס, יצהק׳ס
אונד יעקב׳ס, אונד שפראך:
איך האבע איך בעזאכט,
אונד וואס אייך אין מצרים
געשיהט: (יז) דא האבע
איך בעשלאָסען, איך ווילל
אייך הינוף פֿיהרען אויס
דעם עלענדע צו מצרים, אין
דאז לאנד דעם פֿאָלקעס
כנעני, חתי, אמורי, פרזי.
חוי אונד יבוסי: אין איין
לאנד דאז מילך אונד האָניג
פֿליסען לעסט:

תולדות אהרן זה שמי פסחים נ׳, ח׳. קדושין ע״ח, ח׳: ואספת יומא כ״ח, ב׳: פקד כ״ח נ״נ, ב׳: זבת כתובות קי״נ, ח׳:

(יח)

תרגום אונקלוס

רש"י

שַׁלְחַנִי לְוָתְכוֹן דֵּין שְׁמִי לְעָלַם וְדֵין הוּכְרָנִי
לְכָל דָּר וְדָר: (טז) אִיזֵיל וְתֵיכְנוֹשׁ יַת סָבֵי

ודוד: (טז) את זקני ישראל. תיוחדוס ליסינס ואס
תאמר זקנים סתם היאך תפסר לו לאסוף זקנים

יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן יְיָ אֱלָהָא דַּאֲבָהָתְכוֹן אִתְגְּלִי לִי אֱלָהֵיהּ דְּאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב
לֵימָר מֵידְכַּר הֵכִירְנָא יַתְהוֹן וְיָת דְּאִיתְעֲבַד לְכוֹן בְּמִצְרָיִם: (יז) וַאֲמָרִית
אַסֵּיק יָתְכוֹן מִשְׁעֲבּוּד מִצְרָאֵי לְאַרַע כְּנַעֲנָאֵי וְחִיתָאֵי וֶאֱמוֹרָאֵי וּפְרִזָּאֵי וְחִוָּאֵי
וְיבוּסָאֵי לְאַרַע עַבְדָא חֲלַב וּדְבָשׁ:

באור

מכל מקבל זולתו, המזכירו בשם הוה, וע״כ דרשו חז״ל על מלת לעלם, לעלם כתיב חסר וי״ו לומר העלימוהו' לא כמו שאני נקרא מכי נכתב וכו', כי אין לפרש עלם השם ית' נמצא, ואין לו תפיסה כי אם בדקות המחשבה המעוטלה, ואולם שם מהיה יש לו נקוד הרמוי לו, והוא נקרא ככתבו, כי העלם הנשגב המדבר בלשון הזה מציג את עצמותו בפעלית שלימות הנשגב, לפי שהוא המדבר ואומר אהיה, והוא המוצג והמציג את עצמו, והתבונן בזה כי הוא הגדל נשגב בין השמות הקדושים הללו, ולא רמיתי לאחד מהמחברים שהעתיקו עליו: וזה זכרי לדר דר, יחזור אל אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב כי לא לעולם יזכה בריית מנות וכל הדורות כאחד יזכירו אלהי אברהם

שמות ג

וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם: (טו) וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלָחַנִי

תרגום אשכנזי

קינדערן ישראל׳ס שפרעכטן, דאז עוויגע וועזען, וועלכעס זיך נענטט, איך בין עוויג, האט מיך צו אייך געזענדעט: (טו) נאָטט שפראך פֿערנער צו משה: זאָזאללסט דוא צו דען קינדערן ישראל׳ס שפרעכטן: דאז עוויגע וועזען, דער נאָטט אייערער פֿאָרעלטערן, דער נאָטט אברהם׳ס, יצחק׳ס, אונד יעקב׳ס זענדעט מיך צו אייך. דיזעם איזט איממער מיין נאהמע, אונד דיזעם

זאָלל

רש״י

מחסנת הס״ית סתח כך היה׳ דעתו נתומרו יה׳ תחי׳ תסר חסי׳ נמסם נגדו הניד ונח סיניד נישרחל ותהו יפס לחרת סגם דעתי מתחלם כך היה׳ סלח תניד לבני ישרחל כדגריס החלם חלח כס תחמר לבני ישרחל חהיה פעם חחת וכן מסמע נרגות ודו״ק): (טו) זס שמי לעלם. חסר ו״ו נומר העליונו סלח יקרח ככתבו: וזס זכרי. למדו היחך נקרח וכן דוד חומר ה׳ שמך לעולם ס׳ זכרך לדור

תרגום אונקלוס

תֵּימַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שַׁלְחַנִי לְוָתְכוֹן: (טו) וַאֲמַר עוֹד יְיָ לְמֹשֶׁה כְּדֵנָן תֵּימַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלָהָא דַּאֲבָהָתְכוֹן אֱלָהֵיהּ דְּאַבְרָהָם אֱלָהֵיהּ דְּיִצְחָק וֵאלָהֵיהּ דְּיַעֲקֹב

באור

והעתיד כלו גדולה הוה, כי מין חליפות ונגמ עמו, ולמ עגדו מימיו כלום, לפיכך יקדמו גו כל הזמנים גסם מחך, הכולל היה הוה ויהיה, וע״י זה יודה על חיוב המלימות, ויורה ג״כ על ההבמחה התדירה גלי הפסק, כלומר גסם הזה מני עם גני מדם לחוגן ולרחם מת מסר מרחם. מעתה ממוך להם ליזדמל שמני היה הוה ויהיה מוסל ומסגיח על הכל, מני מני הוה, ומהיה עמהם גכל גרתם, מהיה עמהם גלה זו, ומהיה עמהם גכל קדמם מלי. והנה חיזק גל״מ מלה כוללת הודמ׳ כל הזמנים עם הודמת חיוב המלימות והודמת ההבמחה יחד כסם הקדוש הזה (דאז עוויגע, ניטהוזעדיגע, פֿאָרזעהענדע וויגזען), ותרגמו (דער עוויגע מו דאז עוויגע וועזען): [והנה אונקלוס תרגם מהיה מסר מהיה, מהמ עם מתן דמהמ (כפי הנוסח שבניתי הרמב״ן ז״ל), ע״ל וחנתי מת מסר מתן ורחמתי מת מסר מרחם (לקתן ל״ג י״ט). כוון לתרגמו על כוונת ההבמחה לגד, וכמדרש הנ׳, והגמון דג סעדיה כתג כי נתוהו מסר לה עגד ולה יעגול כי הוא דמסון והוא מחדון, וקדושים דגריו לקדגי המדרש הא׳ שיורה על הגלחיות, והרמב״ם גמורה הנגוכים גחדו הגמלה מסר הוא נמלה. כוון על הודמת חיוב המלימות, ונאמת יכלול כל הג׳ ההודמות, מך אונקלוס גחרמי, וכן דג סעדי׳ נערבי, וכן הרמב״ם נערבי (שחגר גם ספרו המורה), לה מלאו גלשונות ההן מלה כוללת כל ההודמות ההן כסם הקדוש הזה, לכן פתר כ״ת לפי דרכו גאחת מן ההודמות ההן, והמתרגם המסכמי רלה לפתרו גענין הגלחיות, כי ממנו יסתעפו ההודמות המחדות, וכן מלאתי ציב״ע שתרגמו על ההודמה הזאת, מנא הוא דהוינא ועתיד למהוי שדרני לוותכון]: (טו) ויאמר עוד, גם מחר, והוא מטעם הרמזון, דק המחך על לזון מדגר על עלמי, וזה לזון יחיד המדונד עליו, ומעפ״כ יש הגדל גדול ונכגד גיניה׳, שגסם הקדוש מין לו גקוד כלל, וינקד פעם גנקוד מדני ופעם גנקוד מלהים, וזה יודה על העלמו וסתרו

מכל

הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה: (יג) וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים הִנֵּה אָנֹכִי
בָּא אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי
לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלָחַנִי
אֲלֵיכֶם וְאָמְרוּ־לִי מַה־שְּׁמוֹ מָה
אֹמַר אֲלֵהֶם: (יד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
אֶל־מֹשֶׁה אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה

תולדות אהרן מה שמו סנהדרין קי"ח, ח'. עקדים ת"ג, פנ"ו: - אהיה נדכות ט', נ':

תרגום אונקלוס

עַמָּא מְמַצְרַיִם תְּפַלְּחוּן קֳדָם יְיָ עַל טוּרָא
הָדֵין: (יג) וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ הָא אֲנָא
אָתֵי לְוָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵימַר לְהוֹן אֱלָהָא
דַּאֲבָהָתְכוֹן שַׁלְחַנִי לְוָתְכוֹן וְיֵימְרוּן לִי מַן
שְׁמֵיהּ מָה־ אֵימַר לְהוֹן: (יד) וַאֲמַר יְיָ
לְמֹשֶׁה אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה וַאֲמַר כְּדֵנָן

באור

להיות עם סגולה לפס, והוא יהיה להם למלכים: בהיציאך, כפי הכלל המונח (לקמן י"ח י') יהיה שמוש הני"ת עם המקור להורות הזמן העב', ושמוש הכ"ף עם המקור להורות העתיד, והיה מ"כ רמוי שילמד כהוגיאך, אלא שהמדקדק בהורות הזמני' על מתחתם ידע שאין כאן זמן עתיד גדיקא כי אם זמן מורכב מעתיד ועבר, שהרי לא יעבדו את האלהים על הים אחרי לאתם, ואז יהיה זמן הילוכם בעבר. ובכון מ"כ לומר בהוליכך, ולזה מתורגם בל"א בזמן מורכב (ווען דוא ווירסט הערויסגעפֿיהרט האבען): (יג) ואמרו לי מה שמו, שם המיוחד המורה הודאה שלימה על המציאות ועל הנצחיות, כי נרגות ימי הגלות והשעבוד לישראל כמעט נשתכחו מהם השמות הקדושים הידועים מומה מימי האבות, והזו להיות כשאר העמים המחזיקים בעבודת הכוכבים וכפוליהם, מדעתם שאין אלוה זולתם, חוץ מעבד לוי שנשאר באמונתו, ולא עבד ע"ז מעולם ולפיכך זכה בכתר כהונה, עתה אמר משה הרי שאין הגדול בעולם ונשתר מכל הומה ולשון, וכלם עובדים זולתך, ואם יאמרו ישראל אלי מי שלחך, ואת שמו המורה על מהותו קדמותו ונציחותו ושהוא מושל ומשגיח על הכל, מה אומר אליהם (עיין בס' בית אלוה לרבינו יוסף ביקטיליא חלק ראשון שער הש'שהדין בזה. כדרכו לשנות ולשלש במאמרים, ואת שהקשה שם על הדב המורה על פירושו למלות תהיה אשר אהיה יתורן לך בפסוק ט"ו בשוב טעם): (יד) אהיה אשר אהיה, במדרש אמר לו הקנ"ה למשה אמור להם אני שהייתי ועכשיו הוא ואני הוא לעתיד לבא, [ועוד אמרו ז"ל תהיה עמהם בגלות זו אשר תהיה עמה' בשעבוד שאר מלכיות, הכתוב להם], כי בשעבוד שהעמים העבר והעתיד

תרגום אשכנזי

אויף דיזעם בערגע גאָטט דיהנען: (יג) משה שפראך צו גאָטט: ווען איך נון צו דען קינדערן ישראל'ס קאָמ־מע, אונד זאגע איהנען, דער גאָטט אייערער פֿעטער זענדעט מיך: אונד זיא שפרעכען, וויא איזט זיין נאהמע? וואס זאָל איך איהנען זאגען? (יד) גאָטט שפראך צו משה: איך בין דאז וועזען, וועלכעם עויג איזט: ער שפראך נעהמע ליך: זאָ זאָללסט דוא צו דען קינ־

רש"י

תלינו (ניסעיס סי' נ"ו) תם לך תחות תכול הסנה כסיח ונו' תקנת כנסת תהיה לך חות על הנעשה תחת סחרנכם תרוצה מצירות ואני חנרך הספיחי': (יד) תהיה חסר תהיה, תהי' עמם בגרם זאת תהיה עמם בשעבוד שאר מלכיות, תחר לפניו רבש"ע תם תני לזכיר להם גרה תחרת דיוס בגרם זו ח"ג יפה תמרת כה תזמר ונו'. ולא פסבול תלילה תשה ניות' תלת שלח הנין דנרי הבס ית' וכי לא תחבשתי

שמות ג

וְהוֹצִיא אֶת־עַמִּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם: (יא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
הָאֱלֹהִים מִי אָנֹכִי כִּי אֵלֵךְ אֶל־
פַּרְעֹה וְכִי אוֹצִיא אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם: (יב) וַיֹּאמֶר כִּי־
אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה־לְּךָ הָאוֹת כִּי
אָנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת־
הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעַבְדוּן אֶת־

תרגום אשכנזי

איך ווילל דיך צו פרעה שיקען: אונד דוא זאָללסט מיין פֿאָלק, דיא קינדער ישראל׳ס, אויס מצרים הערויסֿפֿיהרען: (יא) משה שפּראך צו נאָטט, ווער בין איך, דאס איך צו פרעה נעהען: אונד דיא קינדער ישראל אויס מצרים פֿיהרען זאָלל? (יב) נאָטט שפּראך, איך ווערדע מיט דיר זיין: אונד דיזעם היר דיהנע דיר צור פֿערזיכרונג, דאס איך דיך נעזענדעט הא-

בע: וועז דוא דאז פֿאָלק אויס מצרים נעפֿיהרט האבען ווירדסט, זאָללט איהר

אויף

רש"י

(יא) מי אנכי. מה אני חשוב לדבר עם המלכים: וכי אוציא את בני ישראל. ואף אם אשוב אני אליהם זכו ישראל שיעשה להם נס ואוציאם ממצרים: (יב) ויאמר כי אהיה עמך. השיבו על לשון רחבון ועל חברון חברון. שאמרת מי אנכי כי אזך אל פרעה לא שלך היא כי אם אשלי כי אהיה עמך וזה לך האות שאני שלחתיך כשתוציא את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה שמסרתי לך סימן שאני עמך ואם אמרו לי להגיד כשאר האות הסגים עושה שליחותי וחיינו תוכל כך תלך בשליחותי וחיין ניהק. ושאלת מה זכות יש לישראל שיהו מלאכים דבר גדול יש לי על הולכים זו שכרי עתידים לקבל הקבה על ההר הזה לסוף ג' חלקים שיהו מלאכים. ד"א כי אהיה עמך וזה שתצליח בשליחותיך לך האות על הנשה' אחרת שאני מבטיחך שכשם שוניח' מלאכים תעבדון אותי על ההר הזה שתקבלו תורה עליו והיא הזכות העומד לישראל. ודומה לשון זה

תרגום אונקלוס

לְוָת פַּרְעֹה וְאַפֵּיק יָת עַמִּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם: (יא) וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ מָאן אֲנָא אֲרֵי אֵיזִיל לְוָת פַּרְעֹה וַאֲרֵי אַפֵּיק יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם: (יב) וַאֲמַר אֲרֵי יְהֵי מֵימְרִי בְּסַעֲדָךְ וְדֵין לָךְ אָתָא אֲרֵי אֲנָא שְׁלַחְתָּךְ בְּאַפּוֹקָיָךְ יָת

באור

שמעתי, מלא שהכפל נמלת ועתה, ועתה הנה כו' ועתה לכה ואשלחך מליהם מודים על היות הכונה כאשר תרגמנו (וייל כון דאז גיעשרייית כו' אין גיהיגן דען חוזק וכו'): (יא) מי אנכי, מי מני חשוב לכנס נאצל המלך ולעמוד לפניו? וכי אוציא, אפי' רמוי מני לכנס אל פרעה, ולדבר עמו, וכי חיל מו כח יש לי להוליא עם רב מתחת יד מלך עז כמוהו? (יב) ויאמר כי אהיה עמך, כפי סדר הטעמים נפסוק הזה מין תאמר וזה לך האות מוסב על סוף הכתוב, כי אם על רמזיתו, ומין מ"כ העבודה על ההר אות על שליחות משה כאשר פירשו רוב המפרשים, כי אם שני הנשואות הנשוים לו הקב"ה, על ירחינו לעמוד נגד מלך רב אמר לו כי אהיה עמך, וזה המלאה אשר רמית נשנה לך האות כי אנכי שלחתיך ותצליח בשליחותי, וכדאי אני להצליח, כי כאשר רמית בסנה עושה שליחותי וחיינו אוכל, כך תלך בשליחותי ולא תזוק, והוסיף לו הנשואה אחרת, שעל ההר הזה, אשר עליו רואה את המלאה הגדול והנורא שם יעבדו את האלהים, שם ינצח משה עולה וזבחי, שם יקבלו ישראל את התורה, ושם יבנות משה בנית עמהם

להיות

וְרְחָבָה אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב
וּדְבָשׁ אֶל־מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי
וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי׃
(ט) וְעַתָּה הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בָּאָה אֵלָי וְגַם־רָאִיתִי אֶת־הַלַּחַץ
אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם׃
(י) וְעַתָּה לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל־פַּרְעֹה

תרגום אונקלוס

דַּהֲוָיָא לְאַרַע טָבָא וּפַתְיָא לְאַרַע עַבְדָּא
חֲלַב וּדְבָשׁ לַאֲתַר כְּנַעֲנָאֵי וְחִיתָּאֵי
וֶאֱמוֹרָאֵי וּפְרִזָּאֵי וְחִוָּאֵי וְיבוּסָאֵי׃ (ט) וּכְעַן הָא קֳבֵילַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲלַת
לְקָדָמַי וְאַף גְּלֵי קָדָמַי יָת דְּוָחֲקָא דְּמִצְרָאֵי דַּחֲקִין לְהוֹן׃ (י) וּכְעַן אֵיתָא וַאֲשַׁלְחִנָּךְ

תרגום אשכנזי יג

אונד עס אויס דיזעם לאנדע
הינויף צו פֿיהרען, אין איין
גוטעם אונד גערייכזיגעם
לאנד, דאז מילך אונד האָניג
פֿליסען לעפּט: אן דען אָרט
דעם פֿאָלקעס כנעני, חתי,
אמרי, פרזי, חיי אונד יבוסי׃
(ט) וויל נון דאז געשרייא
דער קינדער ישראל׳ס צו מיר
געקאָמען: אונד איך דיא
דראַנגזאל ערזעהען, וועלכע
דיא מצרים איהנען אנטהון׃
(י) זאָ גיהע דען אלזאָ,

רש׳י

(י) ועתה לכה ואשלחך אל פרעה. ואם תאמר מה תועיל ואוציא את עמי ועושלו דנדין ותוניחם תמם׃

באור

שנאמר אותם שהי׳ מהן מקנה שיש בה מרעה עוד ואמים יפי׳ וידעה לחלב בהמות, ובעבור שמרעה העוד ימלא גאחו ובמרוס הרים, ועל הרוב אין הכילות הגדלים שם שמנים ויפים תמך, אמר כי היא שמנה כל כך עד שתזוב כלה מדעת פילותיה, והיה שבח אותה על טוב ה׳ על דגן ועל תירוש ועל יצהר ועל בני נאן ובקר: [בית, שרצו זוב, ותרגם לנקבה זבה, ובשמיכות תשתנה הה״א לתי׳ ותקוה ז לפתח, בפלס קמץ רשך (הנדיס כ״נ כ״ו), מגל אין הסמיכות פה אותה על הקטן כדובה הגמלא, אשר תוזלם גמלת של, כמו קמת דשך, קמה של דשך, או אשר לדשך, מגל תהיה הגול׳ הג׳ תוספת גמול מל הא׳, שהיא זבה ומפרש מה היא זבה ואמר חלב ודבש, ומעטין הסמיכות הזה הוא יפת תאר ויפת מראה, יפה היא ונאה בתאר או במראה]: [אל מקום הכנעני וגו׳, יזכיר בנאן שבה עממים ויניח השביעי מולי לא היתה מרגו זבת חלב ודבש כילה, וכן בפסוק כי ילך מלאכי לפניך (לקמן כ״ג כ״ג), הזכיר מלה השבה ואולי היה דמז שאלו כשבו תחלה כי הם אשר נקבנו על יהושע ויתנם ה׳ בידו, ורבותינו אמרו הגרגשי פינה ולכן לא נזכר עם הנכדאים שנאמר בהם והכחדתיו, וכן בנאן ידמוז אל הגלחמים שבשבו (הרמב״ן). והרמב״ע כתב שלא הזכירו כי הוא קטן מן השבעה, והזכיר הכנעני אף שכולם בני כנען, לפי שכל הארץ נקראת אדן כנען בשם הכולל ע״ש מגיהם, והיה לו י״א בנים, והשבה אתם יש לנ״א מהם שם פרטי ע״ש מניו בן כנען לפי שגדלו והיו לעם רב, והחשבה המחדים שלא נתרבו יוכללו בשם מגיהם הלאמון כנען. וכתב עוד הרמב״ע שאפרזי הוא לידון, ולא ידעתי מניו לו זה, אולי הוא אחד מאחד בניו הה׳ שלא נזכרו פה, שהם עדקי סיני עדודי נמדי חמתי, ואפשר שלידון נעשוד בגלו, שבתוב משבחם אחוד בדוב סחרם, שחר לידון עבד יס מלאוך (ישעיה כ״ג ג׳), ועוד בשאר אקומות, הי׳ עול בחק הרמב״ע לכללו בשם כנעני, ונתן לו שם פרטי, ולעתי אין הפרזי לידון, כאשר אביל נקו״ם מי״ה): (ט) ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי, כבר אמר ואת לעקתם

שמעתי

פרק ב

ב א אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּשְׁכֹּךְ חֲמַת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ זָכַר אֶת־וַשְׁתִּי וְאֵת אֲשֶׁר עָשְׂתָה וְאֵת אֲשֶׁר נִגְזַר עָלֶיהָ׃ ב וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי הַמֶּלֶךְ מְשָׁרְתָיו יְבַקְשׁוּ לַמֶּלֶךְ נְעָרוֹת בְּתוּלוֹת טוֹבוֹת מַרְאֶה׃ ג וְיַפְקֵד הַמֶּלֶךְ פְּקִידִים בְּכָל־מְדִינוֹת מַמְלַכְתּוֹ וְיִקְבְּצוּ אֶת־כָּל־נַעֲרָה בְתוּלָה טוֹבַת מַרְאֶה אֶל־שׁוּשַׁן הַבִּירָה אֶל־בֵּית הַנָּשִׁים אֶל־יַד הֵגֶא סְרִיס הַמֶּלֶךְ שֹׁמֵר הַנָּשִׁים וְנָתוֹן תַּמְרוּקֵיהֶן׃ ד וְהַנַּעֲרָה אֲשֶׁר תִּיטַב בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ תִּמְלֹךְ תַּחַת וַשְׁתִּי וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וַיַּעַשׂ כֵּן׃ ה אִישׁ יְהוּדִי הָיָה בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה וּשְׁמוֹ מָרְדֳּכַי בֶּן־יָאִיר בֶּן־שִׁמְעִי בֶּן־קִישׁ אִישׁ יְמִינִי׃ ו אֲשֶׁר הָגְלָה מִירוּשָׁלַיִם עִם־הַגָּלוּת אֲשֶׁר הָגְלְתָה עִם־יְכָנְיָה מֶלֶךְ־יְהוּדָה אֲשֶׁר הָגְלָה נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל׃ ז וַיְהִי אֹמֵן אֶת־הֲדַסָּה הִיא אֶסְתֵּר בַּת־דֹּדוֹ כִּי אֵין לָהּ אָב וָאֵם וְהַנַּעֲרָה יְפַת־תֹּאַר וְטוֹבַת מַרְאֶה וּבְמוֹת אָבִיהָ וְאִמָּהּ לְקָחָהּ מָרְדֳּכַי לוֹ לְבַת׃ ח וַיְהִי בְּהִשָּׁמַע דְּבַר־הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ וּבְהִקָּבֵץ נְעָרוֹת רַבּוֹת אֶל־שׁוּשַׁן הַבִּירָה אֶל־יַד הֵגַי וַתֻּלַּקַּח אֶסְתֵּר אֶל־בֵּית הַמֶּלֶךְ אֶל־יַד הֵגֶא שֹׁמֵר הַנָּשִׁים׃ ט וַתִּיטַב הַנַּעֲרָה בְּעֵינָיו וַתִּשָּׂא חֶסֶד לְפָנָיו וַיְבַהֵל אֶת־תַּמְרוּקֶיהָ וְאֶת־מָנוֹתֶיהָ לָתֵת לָהּ וְאֶת־שֶׁבַע הַנְּעָרוֹת הָרְאֻיוֹת לָתֵת לָהּ מִבֵּית הַמֶּלֶךְ וַיְשַׁנֵּהוּ וְאֶת־נַעֲרוֹתֶיהָ לְטוֹב בֵּית הַנָּשִׁים׃ י לֹא־הִגִּידָה אֶסְתֵּר אֶת־עַמָּהּ וְאֶת־מֹלַדְתָּהּ כִּי מָרְדֳּכַי צִוָּה עָלֶיהָ אֲשֶׁר לֹא תַגִּיד׃ יא וְעַל כָּל־יוֹם וָיוֹם מָרְדֳּכַי מִתְהַלֵּךְ לִפְנֵי חֲצַר בֵּית הַנָּשִׁים לָדַעַת אֶת־שְׁלוֹם אֶסְתֵּר וְאֶת־הֲוָיָתָהּ׃ יב וּבְהַגִּיעַ תֹּר־וְתֹר נַעֲרָה וְנַעֲרָה לָבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ מִקְצֵה שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּהִוָּתָהּ כְּדָת לַנָּשִׁים כִּי כֵן יִמְלְאוּ יְמֵי מְרוּקֵיהֶן שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בְּשֶׁמֶן הַמֹּר וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בַּבְּשָׂמִים וּבְתַמְרוּקֵי הַנָּשִׁים׃ יג וּבְזֹאת הַנַּעֲרָה בָּאָה אֶל־הַמֶּלֶךְ כָּל־אֲשֶׁר תֹּאמַר יִנָּתֶן לָהּ לָבוֹא עִמָּהּ מִבֵּית הַנָּשִׁים עַד־בֵּית הַמֶּלֶךְ׃ יד בָּעֶרֶב הִיא בָאָה וּבַבֹּקֶר הִיא שָׁבָה אֶל־בֵּית הַנָּשִׁים שֵׁנִית אֶל־יַד שַׁעַשְׁגַּז סְרִיס הַמֶּלֶךְ שֹׁמֵר הַפִּילַגְשִׁים לֹא־תָבוֹא עוֹד אֶל־הַמֶּלֶךְ כִּי אִם־חָפַץ בָּהּ הַמֶּלֶךְ וְנִקְרְאָה בְשֵׁם׃ טו וּבְהַגִּיעַ תֹּר אֶסְתֵּר בַּת־אֲבִיחַיִל דֹּד מָרְדֳּכַי אֲשֶׁר לָקַח־לוֹ לְבַת לָבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ לֹא בִקְּשָׁה דָבָר כִּי אִם־אֶת־אֲשֶׁר יֹאמַר הֵגֶא סְרִיס הַמֶּלֶךְ שֹׁמֵר הַנָּשִׁים וַתְּהִי אֶסְתֵּר נֹשֵׂאת חֵן בְּעֵינֵי כָּל־רֹאֶיהָ׃ טז וַתִּלָּקַח אֶסְתֵּר אֶל־הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֶל־בֵּיתוֹ מַלְכוּתוֹ בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי הוּא־חֹדֶשׁ טֵבֵת בִּשְׁנַת שֶׁבַע לְמָלְכוֹ׃ יז וַיֶּאֱהַב הַמֶּלֶךְ אֶת־אֶסְתֵּר מִכָּל־הַנָּשִׁים וַתִּשָּׂא חֵן וָחֶסֶד לְפָנָיו מִכָּל־הַבְּתוּלוֹת וַיָּשֶׂם כֶּתֶר מַלְכוּת בְּרֹאשָׁהּ וַיַּמְלִיכֶהָ תַּחַת וַשְׁתִּי׃ יח וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ מִשְׁתֶּה גָּדוֹל לְכָל־שָׂרָיו וַעֲבָדָיו אֶת־מִשְׁתֵּה אֶסְתֵּר וְהַנַּחַת לַמְּדִינוֹת עָשָׂה וַיִּתֵּן מַשָּׂא כְּיַד הַמֶּלֶךְ׃ יט וּבְהִקָּבֵץ בְּתוּלָה שֵׁנִית וּמָרְדֳּכַי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ׃ כ אֵין אֶסְתֵּר מַגֶּדֶת מֹלַדְתָּהּ וְאֶת־עַמָּהּ כַּאֲשֶׁר מָרְדֳּכַי צִוָּה עָלֶיהָ וְאֶת־מֵאֲמַר מָרְדֳּכַי אֶסְתֵּר עֹשָׂה אֶת־אֲשֶׁר הָיְתָה בְאָמְנָה אִתּוֹ׃ כא בַּיָּמִים הָהֵם מָרְדֳּכַי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ קָצְפוּ בִגְתָן וָתֶרֶשׁ שְׁנֵי סָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשֹּׁמְרֵי הַסַּף וַיְבַקְשׁוּ לִשְׁלֹחַ יָד בַּמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ׃ כב וַיִּוָּדַע הַדָּבָר לְמָרְדֳּכַי וַיַּגֶּד לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לַמֶּלֶךְ בְּשֵׁם מָרְדֳּכָי׃ כג וַיְבֻקַּשׁ הַדָּבָר וַיִּמָּצֵא וַיִּתָּלוּ שְׁנֵיהֶם עַל־עֵץ וַיִּכָּתֵב בְּסֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃

פרק ג

ג א אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה גִּדַּל הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֶת־הָמָן בֶּן־הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי וַיְנַשְּׂאֵהוּ וַיָּשֶׂם אֶת־כִּסְאוֹ מֵעַל כָּל־הַשָּׂרִים אֲשֶׁר אִתּוֹ׃ ב וְכָל־עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ כֹּרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לְהָמָן כִּי־כֵן צִוָּה־לוֹ הַמֶּלֶךְ וּמָרְדֳּכַי לֹא יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתָּחֲוֶה׃ ג וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ אֶל־מָרְדֳּכָי מַדּוּעַ אַתָּה עוֹבֵר אֶת־מִצְוַת הַמֶּלֶךְ׃ ד וַיְהִי כְּאָמְרָם אֵלָיו יוֹם וָיוֹם וְלֹא שָׁמַע אֲלֵיהֶם וַיַּגִּידוּ לְהָמָן לִרְאוֹת הֲיַעַמְדוּ דִבְרֵי מָרְדֳּכַי כִּי הִגִּיד לָהֶם אֲשֶׁר־הוּא יְהוּדִי׃ ה וַיַּרְא הָמָן כִּי־אֵין מָרְדֳּכַי כֹּרֵעַ וּמִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ וַיִּמָּלֵא הָמָן חֵמָה׃ ו וַיָּבֶז בְּעֵינָיו לִשְׁלֹחַ יָד בְּמָרְדֳּכַי לְבַדּוֹ כִּי הִגִּידוּ לוֹ אֵת עַם מָרְדֳּכָי וַיְבַקֵּשׁ הָמָן לְהַשְׁמִיד אֶת־כָּל־הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל־מַלְכוּת אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ עַם מָרְדֳּכָי׃ ז בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא־חֹדֶשׁ נִיסָן בִּשְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הִפִּיל פּוּר הוּא הַגּוֹרָל לִפְנֵי הָמָן מִיּוֹם לְיוֹם וּמֵחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ שְׁנֵים עָשָׂר הוּא־חֹדֶשׁ אֲדָר׃ ח וַיֹּאמֶר הָמָן לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ יֶשְׁנוֹ עַם אֶחָד מְפֻזָּר וּמְפֹרָד בֵּין הָעַמִּים בְּכֹל מְדִינוֹת מַלְכוּתֶךָ וְדָתֵיהֶם שֹׁנוֹת מִכָּל־עָם וְאֶת־דָּתֵי הַמֶּלֶךְ אֵינָם עֹשִׂים וְלַמֶּלֶךְ אֵין הוֹגֶה לְהַנִּיחָם׃ ט אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב יִכָּתֵב לְאַבְּדָם וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים כִּכַּר־כֶּסֶף אֶשְׁקוֹל עַל־יְדֵי עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה לְהָבִיא אֶל־גִּנְזֵי הַמֶּלֶךְ׃ י וַיָּסַר הַמֶּלֶךְ אֶת־טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתְּנָהּ בְּיַד הָמָן בֶּן־הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי צֹרֵר הַיְּהוּדִים׃ יא וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהָמָן הַכֶּסֶף נָתוּן לָךְ וְהָעָם לַעֲשׂוֹת בּוֹ כַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ׃ יב וַיִּקָּרְאוּ סֹפְרֵי הַמֶּלֶךְ בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בִּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר יוֹם בּוֹ וַיִּכָּתֵב כְּכָל־אֲשֶׁר־צִוָּה הָמָן אֶל־אֲחַשְׁדַּרְפְּנֵי הַמֶּלֶךְ וְאֶל־הַפַּחוֹת אֲשֶׁר עַל־מְדִינָה וָמְדִינָה וְאֶל־שָׂרֵי עַם וָעָם מְדִינָה וּמְדִינָה כִּכְתָבָהּ וְעַם וָעָם כִּלְשֹׁנוֹ בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ נִכְתָּב וְנֶחְתַּם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ׃ יג וְנִשְׁלְחוּ סְפָרִים בְּיַד הָרָצִים אֶל־כָּל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ לְהַשְׁמִיד לַהֲרֹג וּלְאַבֵּד אֶת־כָּל־הַיְּהוּדִים מִנַּעַר וְעַד־זָקֵן טַף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד בִּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁנֵים עָשָׂר הוּא־חֹדֶשׁ אֲדָר וּשְׁלָלָם לָבוּז׃ יד פַּתְשֶׁגֶן הַכְּתָב לְהִנָּתֵן דָּת בְּכָל־מְדִינָה וּמְדִינָה גְּלוּיָה לְכָל־הָעַמִּים לִהְיוֹת עֲתִדִים לַיּוֹם הַזֶּה׃ טו הָרָצִים יָצְאוּ דְחוּפִים בִּדְבַר הַמֶּלֶךְ וְהַדָּת נִתְּנָה בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה וְהַמֶּלֶךְ וְהָמָן יָשְׁבוּ לִשְׁתּוֹת וְהָעִיר שׁוּשָׁן נְבוֹכָה׃

פרק ד

ד א וּמָרְדֳּכַי יָדַע אֶת־כָּל־אֲשֶׁר נַעֲשָׂה וַיְקָרַע מָרְדֳּכַי אֶת־בְּגָדָיו וַיִּלְבַּשׁ שַׂק וָאֵפֶר וַיֵּצֵא בְּתוֹךְ־הָעִיר וַיִּזְעַק זְעָקָה גְּדוֹלָה וּמָרָה׃ ב וַיָּבֹא עַד־לִפְנֵי שַׁעַר הַמֶּלֶךְ כִּי אֵין לָבוֹא אֶל־שַׁעַר הַמֶּלֶךְ בִּלְבוּשׁ שָׂק׃ ג וּבְכָל־מְדִינָה וּמְדִינָה מְקוֹם אֲשֶׁר דְּבַר־הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ מַגִּיעַ אֵבֶל גָּדוֹל לַיְּהוּדִים וְצוֹם וּבְכִי וּמִסְפֵּד שַׂק וָאֵפֶר יֻצַּע לָרַבִּים׃ ד וַתָּבֹאנָה נַעֲרוֹת אֶסְתֵּר וְסָרִיסֶיהָ וַיַּגִּדוּ לָהּ וַתִּתְחַלְחַל הַמַּלְכָּה מְאֹד וַתִּשְׁלַח בְּגָדִים לְהַלְבִּישׁ אֶת־מָרְדֳּכַי וְלָסִיר שַׂקּוֹ מֵעָלָיו וְלֹא קִבֵּל׃ ה וַתִּקְרָא אֶסְתֵּר לַהֲתָךְ מִסָּרִיסֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר הֶעֱמִיד לְפָנֶיהָ וַתְּצַוֵּהוּ עַל־מָרְדֳּכַי לָדַעַת מַה־זֶּה וְעַל־מַה־זֶּה׃ ו וַיֵּצֵא הֲתָךְ אֶל־מָרְדֳּכַי אֶל־רְחוֹב הָעִיר אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר הַמֶּלֶךְ׃ ז וַיַּגֶּד־לוֹ מָרְדֳּכַי אֵת כָּל־אֲשֶׁר קָרָהוּ וְאֵת פָּרָשַׁת הַכֶּסֶף אֲשֶׁר אָמַר הָמָן לִשְׁקֹל עַל־גִּנְזֵי הַמֶּלֶךְ בַּיְּהוּדִים לְאַבְּדָם׃ ח וְאֶת־פַּתְשֶׁגֶן כְּתַב־הַדָּת אֲשֶׁר נִתַּן בְּשׁוּשָׁן לְהַשְׁמִידָם נָתַן לוֹ לְהַרְאוֹת לְאֶסְתֵּר וּלְהַגִּיד לָהּ וּלְצַוּת עָלֶיהָ לָבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ לְהִתְחַנֵּן לוֹ וּלְבַקֵּשׁ לְפָנָיו בַּעֲבוּר עַמָּהּ׃ ט וַיָּבֹא הֲתָךְ וַיַּגֶּד לְאֶסְתֵּר אֵת דִּבְרֵי מָרְדֳּכָי׃ י וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לַהֲתָךְ וַתְּצַוֵּהוּ אֶל־מָרְדֳּכָי׃ יא כָּל־עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ וְעַם מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ יוֹדְעִים אֲשֶׁר כָּל־אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יָבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ אֶל־הֶחָצֵר הַפְּנִימִית אֲשֶׁר לֹא יִקָּרֵא אַחַת דָּתוֹ לְהָמִית לְבַד מֵאֲשֶׁר יוֹשִׁיט לוֹ הַמֶּלֶךְ אֶת־שַׁרְבִיט הַזָּהָב וְחָיָה וַאֲנִי לֹא נִקְרֵאתִי לָבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ זֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם׃ יב וַיַּגִּידוּ לְמָרְדֳּכָי אֵת דִּבְרֵי אֶסְתֵּר׃ יג וַיֹּאמֶר מָרְדֳּכַי לְהָשִׁיב אֶל־אֶסְתֵּר אַל־תְּדַמִּי בְנַפְשֵׁךְ לְהִמָּלֵט בֵּית־הַמֶּלֶךְ מִכָּל־הַיְּהוּדִים׃ יד כִּי אִם־הַחֲרֵשׁ תַּחֲרִישִׁי בָּעֵת הַזֹּאת רֶוַח וְהַצָּלָה יַעֲמוֹד לַיְּהוּדִים מִמָּקוֹם אַחֵר וְאַתְּ וּבֵית אָבִיךְ תֹּאבֵדוּ וּמִי יוֹדֵעַ אִם־לְעֵת כָּזֹאת הִגַּעְתְּ לַמַּלְכוּת׃ טו וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לְהָשִׁיב אֶל־מָרְדֳּכָי׃ טז לֵךְ כְּנוֹס אֶת־כָּל־הַיְּהוּדִים הַנִּמְצְאִים בְּשׁוּשָׁן וְצוּמוּ עָלַי וְאַל־תֹּאכְלוּ וְאַל־תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לַיְלָה וְיוֹם גַּם־אֲנִי וְנַעֲרוֹתַי אָצוּם כֵּן וּכְדָת אָבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא־כַדָּת וְכַאֲשֶׁר אָבַדְתִּי אָבָדְתִּי׃ יז וַיַּעֲבֹר מָרְדֳּכָי וַיַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוְּתָה עָלָיו אֶסְתֵּר׃

פרק ה

ה א וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי וַתִּלְבַּשׁ אֶסְתֵּר מַלְכוּת וַתַּעֲמֹד בַּחְצַר בֵּית־הַמֶּלֶךְ הַפְּנִימִית נֹכַח בֵּית הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ בְּבֵית הַמַּלְכוּת נֹכַח פֶּתַח הַבָּיִת׃ ב וַיְהִי כִּרְאוֹת הַמֶּלֶךְ אֶת־אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה עֹמֶדֶת בֶּחָצֵר נָשְׂאָה חֵן בְּעֵינָיו וַיּוֹשֶׁט הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר אֶת־שַׁרְבִיט הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּיָדוֹ וַתִּקְרַב אֶסְתֵּר וַתִּגַּע בְּרֹאשׁ הַשַּׁרְבִיט׃ ג וַיֹּאמֶר לָהּ הַמֶּלֶךְ מַה־לָּךְ אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וּמַה־בַּקָּשָׁתֵךְ עַד־חֲצִי הַמַּלְכוּת וְתִנָּתֶן לָךְ׃ ד וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב יָבוֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמָן הַיּוֹם אֶל־הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לוֹ׃ ה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מַהֲרוּ אֶת־הָמָן לַעֲשׂוֹת אֶת־דְּבַר אֶסְתֵּר וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמָן אֶל־הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר עָשְׂתָה אֶסְתֵּר׃ ו וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר בְּמִשְׁתֵּה הַיַּיִן מַה־שְּׁאֵלָתֵךְ וְתִנָּתֵן לָךְ וּמַה־בַּקָּשָׁתֵךְ עַד־חֲצִי הַמַּלְכוּת וְתֵעָשׂ׃ ז וַתַּעַן אֶסְתֵּר וַתֹּאמַר שְׁאֵלָתִי וּבַקָּשָׁתִי׃ ח אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וְאִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב לָתֵת אֶת־שְׁאֵלָתִי וְלַעֲשׂוֹת אֶת־בַּקָּשָׁתִי יָבוֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמָן אֶל־הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לָהֶם וּמָחָר אֶעֱשֶׂה כִּדְבַר הַמֶּלֶךְ׃ ט וַיֵּצֵא הָמָן בַּיּוֹם הַהוּא שָׂמֵחַ וְטוֹב לֵבָב וּכְרָאוֹת הָמָן אֶת־מָרְדֳּכַי בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ וְלֹא קָם וְלֹא זָע מִמֶּנּוּ וַיִּמָּלֵא הָמָן עַל־מָרְדֳּכַי חֵמָה׃ י וַיִּתְאַפַּק הָמָן וַיָּבֹא אֶל־בֵּיתוֹ וַיִּשְׁלַח וַיָּבֵא אֶת־אֹהֲבָיו וְאֶת־זֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ׃ יא וַיְסַפֵּר לָהֶם הָמָן אֶת־כְּבוֹד עָשְׁרוֹ וְרֹב בָּנָיו וְכָל־אֲשֶׁר גִּדְּלוֹ הַמֶּלֶךְ וַאֲשֶׁר נִשְּׂאוֹ עַל־הַשָּׂרִים וְעַבְדֵי הַמֶּלֶךְ׃ יב וַיֹּאמֶר הָמָן אַף לֹא־הֵבִיאָה אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה עִם־הַמֶּלֶךְ אֶל־הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר עָשְׂתָה כִּי אִם־אֹתִי וְגַם־לְמָחָר אֲנִי קָרוּא לָהּ עִם־הַמֶּלֶךְ׃ יג וְכָל־זֶה אֵינֶנּוּ שֹׁוֶה לִי בְּכָל־עֵת אֲשֶׁר אֲנִי רֹאֶה אֶת־מָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ׃ יד וַתֹּאמֶר לוֹ זֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ וְכָל־אֹהֲבָיו יַעֲשׂוּ עֵץ גָּבֹהַּ חֲמִשִּׁים אַמָּה וּבַבֹּקֶר אֱמֹר לַמֶּלֶךְ וְיִתְלוּ אֶת־מָרְדֳּכַי עָלָיו וּבֹא־אַתָּה עִם־הַמֶּלֶךְ אֶל־הַמִּשְׁתֶּה שָׂמֵחַ וַיִּיטַב הַדָּבָר לִפְנֵי הָמָן וַיַּעַשׂ הָעֵץ׃

פרק ו

ו א בַּלֵּיְלָה הַהוּא נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר לְהָבִיא אֶת־סֵפֶר הַזִּכְרֹנוֹת דִּבְרֵי הַיָּמִים וַיִּהְיוּ נִקְרָאִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃ ב וַיִּמָּצֵא כָּתוּב אֲשֶׁר הִגִּיד מָרְדֳּכַי עַל־בִּגְתָנָא וָתֶרֶשׁ שְׁנֵי סָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשֹּׁמְרֵי הַסַּף אֲשֶׁר בִּקְשׁוּ לִשְׁלֹחַ יָד בַּמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ׃ ג וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מָה־נַּעֲשָׂה יְקָר וּגְדֻלָּה לְמָרְדֳּכַי עַל־זֹאת וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי הַמֶּלֶךְ מְשָׁרְתָיו לֹא־נֵעָשָׂה עִמּוֹ דָּבָר׃ ד וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מִי בֶחָצֵר וְהָמָן בָּא לַחֲצַר בֵּית־הַמֶּלֶךְ הַחִיצוֹנָה לֵאמֹר לַמֶּלֶךְ לִתְלוֹת אֶת־מָרְדֳּכַי עַל־הָעֵץ אֲשֶׁר הֵכִין לוֹ׃ ה וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי הַמֶּלֶךְ אֵלָיו הִנֵּה הָמָן עֹמֵד בֶּחָצֵר וַיֹּאמֶר הָמָן יָבוֹא׃ ו וַיָּבֹא הָמָן וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ מַה־לַּעֲשׂוֹת בָּאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ וַיֹּאמֶר הָמָן בְּלִבּוֹ לְמִי יַחְפֹּץ הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת יְקָר יוֹתֵר מִמֶּנִּי׃ ז וַיֹּאמֶר הָמָן אֶל־הַמֶּלֶךְ אִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ׃ ח יָבִיאוּ לְבוּשׁ מַלְכוּת אֲשֶׁר לָבַשׁ־בּוֹ הַמֶּלֶךְ וְסוּס אֲשֶׁר רָכַב עָלָיו הַמֶּלֶךְ וַאֲשֶׁר נִתַּן כֶּתֶר מַלְכוּת עַל־רֹאשׁוֹ׃ ט וְנָתוֹן הַלְּבוּשׁ וְהַסּוּס עַל־יַד־אִישׁ מִשָּׂרֵי הַמֶּלֶךְ הַפַּרְתְּמִים וְהִלְבִּישׁוּ אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ וְהִרְכִּיבוּהוּ עַל־הַסּוּס בִּרְחוֹב הָעִיר וְקָרְאוּ לְפָנָיו כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ׃ י וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל־הָמָן מַהֵר קַח כַּדִּבַּרְתָּ אֶת־הַלְּבוּשׁ וְאֶת־הַסּוּס כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ וַעֲשֵׂה כֵן לְמָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי הַיּוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ אַל־תַּפֵּל דָּבָר מִכֹּל אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ׃ יא וַיִּקַּח הָמָן אֶת־הַלְּבוּשׁ וְאֶת־הַסּוּס וַיַּלְבֵּשׁ אֶת־מָרְדֳּכַי וַיַּרְכִּבֵהוּ בִּרְחוֹב הָעִיר וַיִּקְרָא לְפָנָיו כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ׃ יב וַיָּשָׁב מָרְדֳּכַי אֶל־שַׁעַר הַמֶּלֶךְ וְהָמָן נִדַּף אֶל־בֵּיתוֹ אָבֵל וַחֲפוּי רֹאשׁ׃ יג וַיְסַפֵּר הָמָן לְזֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ וּלְכָל־אֹהֲבָיו אֵת כָּל־אֲשֶׁר קָרָהוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ חֲכָמָיו וְזֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ אִם־מִזֶּרַע הַיְּהוּדִים מָרְדֳּכַי אֲשֶׁר הַחִלּוֹתָ לִנְפֹּל לְפָנָיו לֹא־תוּכַל לוֹ כִּי נָפוֹל תִּפּוֹל לְפָנָיו׃ יד עוֹדָם מְדַבְּרִים עִמּוֹ וְסָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ הִגִּיעוּ וַיַּבְהִלוּ לְהָבִיא אֶת־הָמָן אֶל־הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר עָשְׂתָה אֶסְתֵּר׃

פרק ז

ז א וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמָן לִשְׁתּוֹת עִם־אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה׃ ב וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר גַּם בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי בְּמִשְׁתֵּה הַיַּיִן מַה־שְּׁאֵלָתֵךְ אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וְתִנָּתֵן לָךְ וּמַה־בַּקָּשָׁתֵךְ עַד־חֲצִי הַמַּלְכוּת וְתֵעָשׂ׃ ג וַתַּעַן אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וַתֹּאמֶר אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הַמֶּלֶךְ וְאִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב תִּנָּתֶן־לִי נַפְשִׁי בִּשְׁאֵלָתִי וְעַמִּי בְּבַקָּשָׁתִי׃ ד כִּי נִמְכַּרְנוּ אֲנִי וְעַמִּי לְהַשְׁמִיד לַהֲרֹג וּלְאַבֵּד וְאִלּוּ לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת נִמְכַּרְנוּ הֶחֱרַשְׁתִּי כִּי אֵין הַצָּר שֹׁוֶה בְּנֵזֶק הַמֶּלֶךְ׃ ה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וַיֹּאמֶר לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה מִי הוּא זֶה וְאֵי־זֶה הוּא הַמָּלֵא לִבּוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן׃ ו וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר אִישׁ צַר וְאוֹיֵב הָמָן הָרָע הַזֶּה וְהָמָן נִבְעַת מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַמַּלְכָּה׃ ז וְהַמֶּלֶךְ בְּקוּמוֹ מֵחֲמַת מִשְׁתֵּה הַיַּיִן אֶל־גִּנַּת בִּירָנִית וְהָמָן עָמַד לְבַקֵּשׁ עַל־נַפְשׁוֹ מֵאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה כִּי רָאָה כִּי־כָלְתָה אֵלָיו הָרָעָה מֵעִם הַמֶּלֶךְ׃ ח וְהַמֶּלֶךְ שָׁב מִגִּנַּת בִּירָנִית אֶל־בֵּית מִשְׁתֵּה הַיַּיִן וְהָמָן נֹפֵל עַל־הַמִּטָּה אֲשֶׁר אֶסְתֵּר עָלֶיהָ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ הֲגַם לִכְבֹּשׁ אֶת־הַמַּלְכָּה עִמִּי בַּבָּיִת הַדָּבָר יָצָא מִפִּי הַמֶּלֶךְ וּפְנֵי הָמָן חָפוּ׃ ט וַיֹּאמֶר חַרְבוֹנָה אֶחָד מִן־הַסָּרִיסִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ גַּם הִנֵּה הָעֵץ אֲשֶׁר עָשָׂה הָמָן לְמָרְדֳּכַי אֲשֶׁר דִּבֶּר טוֹב עַל־הַמֶּלֶךְ עֹמֵד בְּבֵית הָמָן גָּבֹהַּ חֲמִשִּׁים אַמָּה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ תְּלוּהוּ עָלָיו׃ י וַיִּתְלוּ אֶת־הָמָן עַל־הָעֵץ אֲשֶׁר־הֵכִין לְמָרְדֳּכָי וַחֲמַת הַמֶּלֶךְ שָׁכָכָה׃

פרק ח

ח א בַּיּוֹם הַהוּא נָתַן הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה אֶת־בֵּית הָמָן צֹרֵר הַיְּהוּדִים וּמָרְדֳּכַי בָּא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי־הִגִּידָה אֶסְתֵּר מַה־הוּא לָהּ׃ ב וַיָּסַר הַמֶּלֶךְ אֶת־טַבַּעְתּוֹ אֲשֶׁר הֶעֱבִיר מֵהָמָן וַיִּתְּנָהּ לְמָרְדֳּכָי וַתָּשֶׂם אֶסְתֵּר אֶת־מָרְדֳּכַי עַל־בֵּית הָמָן׃ ג וַתּוֹסֶף אֶסְ

שמות ג

מֹשֶׁה אֶסְרְהּ־נָא וְאֶרְאֶה אֶת־ הַמַּרְאֶה הַגָּדֹל הַזֶּה מַדּוּעַ לֹא־ יִבְעַר הַסְּנֶה: (ד) וַיַּרְא יְהוָה כִּי סָר לִרְאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי: (ה) וַיֹּאמֶר אַל־ תִּקְרַב הֲלֹם שַׁל־נְעָלֶיךָ מֵעַל רַגְלֶיךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עוֹמֵד עָלָיו אַדְמַת־קֹדֶשׁ הוּא: (ו) וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹהֵי אָבִיךָ אֱלֹהֵי

תולדות אהרן וירא סנת סס: אל וכו' סנת סס. ג"נ ק"ו. ח"ו. זנחיס ק"נ. ח"ס של נרכות ס"נ, נ':

תרגום אשכנזי יב

דאכטע משה, איך מוס דאָך הינגעהען, אונד זעהען, דיא אויסעראָרדענטליכע ערשיינונג: וואָרום דער דאָרנבוש ! ניכט פֿערברענט ? (ד) אלס דער עוויגע זאהע, דאס ער הינטראט צו זעהען: דא ריף איהם גאָטט אויס דעם דאָרנבוש צו, אונד שפראך, משה, משה! ער שפראך, היר בין איך: (ה) ער שפראך, קאָממע ניכט נעהער היהער: ציהע דיינע שוהע פֿאָן דיינען פֿיסען, דען דיא שטעללע אויף וועלכער דוא שטעהעסט, איזט הייליגעס ערדרייך: (ו) אונד שפראך פֿערנער, איך בין דער גאָטט דיינער פֿעטער

תרגום אונקלוס

חַיְוָנָא רַבָּא הָדֵין מַה־ הֵין לָא מִתְּוַקַּד אַסְנָא: (ד) וְחָזָא יְיָ אֲרֵי אִיתְפְּנִי לְמֶחֱזֵי וְקָרָא לֵיהּ יְיָ מִגּוֹ אַסְנָא וַאֲמַר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַאֲמַר הָא אֲנָא: (ה) וַאֲמַר לָא תְקָרֵב הָלְאָ שְׁרִי סִינָךְ מֵעַל רִיגְלָךְ אֲרֵי אַתְרָא דְאַתְּ קָאֵים עֲלוֹהִי אַתַר קַדִּישׁ הוּא: (ו) וַאֲמַר אֲנָא אֱלָהָא דְאָבוּךְ אֱלָהָא דְאַבְרָהָם אֱלָהָא דְיִצְחָק וֵאלָהָא דְיַעֲקֹב

רש"י

נח. חסול' מכאן לחתקרב סס: (ה) סל. שלוף ויהולח כמו ונסל הנרגל כי ישל זיתך: חדמת קדם הוח,

באור

קמולה לסנת הס"פ, הנה תלת מינכו תורה שמינכו ענד, כי נעגדים ונעתידים לח יחתמ הכתוב רק נמלת לח]: (ג) אסרה נא, נזדת סר, מס נחה מחריה מ"ס היח למרחוק כמו סורו ממני (תהלי' ו' ט'), הטעם רחקו ממני, ומס מחרה חל נשלח נקודות תיפך הדגר, כמו סורה חלי (זופטים ד' י"ח), סור ממקומך ונח חלי, וכן כחן חסורה ממקומי חל מקוס הסנה, וכתב הרד"ק נשרשים שרש סור כי לכחורה נרחה כי חסרים נח הוח הפך ענינו חגל לרקו' הענין הוח הוח נעלמו כי המ"ס מספתר עמו ופי' חסל' נח ממקומי וכן כי סר לרחות סל ממקומו לרחות: (ד) וירא ה', המלחך נקרח על שם שולחו, כדרך כי שמי נקרחו, כן פי' הרמב"ן והרשב"ם, עוד כתב הרמב"ן ח"ו הטס נרחה כי סר לרחות ונוכ חת המלחך לקרחו חליו, ולכן כחתר נתחלה בשם המיוחד ומח"ז שם חלהיס שמינו שם העשס רק שם תחר והוח בולל כל קדוש שמינו גוף ולח כח נגוף; משה משה, כפל סקדימה לזרז חת הנקרח: (ה) הלם, כמו הנה: של, שרשו נשל, נפלס נע, ענייכו שלוף והולח: (ו) אלהי אביך וגו', על דרך הפשט כמו חלהי חבותיך חגל יזכיר יחיד נמקוס רנים חלהי כל חד מחבותיך כי כלס יקרחו לחיס חד, וכן חלהי דוד חניך (חלכים ב' כ' ויקרי ל"ח ה' וד"ה ב' כ"ח י'ב).

שמות ג

תרגום אשכנזי

וַיַּרְא וְהִנֵּה הַסְּנֶה בֹּעֵר בָּאֵשׁ וְהַסְּנֶה אֵינֶנּוּ אֻכָּל: (ג) וַיֹּאמֶר

פֿייערס, אויס דעם דאָרנבוש: נשה זאהע וויא דער דאָרנבוש ברעננטע, אין פֿאָללעם פֿייער, אונד דאָך וואָרד דער דאָרנבוש ניכט פֿעריצעהרט: (ג) דא גע-

רש"י

לנו כיולד בן (יחזקאל ט"ז) מה תחילה לניחך: תיקון פסנה. ונח חיון תחת מזרח עיני תנכי נהרה: חכל. נחבל כמו לח יעד נה. חסר נקח מנס: (ג) הסנה

תולדות אהרן ויאמר בנתי ס"ו, ח'. יונקדה שער מ"ו:

תרגום אונקלוס

בָּעִיר בְּאֶשְׁתָּא וְאָבְנָא לֵיתוֹהִי מִתְאָכְיל: (ג) וַאֲמַר מֹשֶׁה אֵיתְפְּנֵי בְעַן וְאֶחֱזֵי יַת

באור

והנפרד, לַבָּה, ודגש הנו"ת לחסרון הנית ע"פ, נפלס גַּבָּה, מן גבן, כמ"ש וּבְגַבָּה זרועיה תלמיח (ישעיה ס"ו י"ח), ומשקלו פַּלָּה, ויהי' זה מענין מה ממלה לְבָתֵּךְ (יחזקאל ט"ז ל'), כפי פי' הרמב"ע), ולפ שזה נפתח הפ"ח וזה נחירק, הנה כמוהו מל גִּבַּת חנוז (ש"ה ו' י"ח), ולפי שהלג מילוע גוף המדס ועלמו כלמד ג"כ למילוע כל גוף ועולם שלו, לג, נעד נמס עד לג השמים (דנדיס ד' י"ח), נלג המלה (שמולל ג' י"ח י"ד), ומל לג שקוליהס (יחזקאל י"ח כ"ח), קמחו תמית נלג יס (לקמן ט"ו ח'), ויס שפידהו נלגת מס כמו נלהבת מס, ושרשו לגה, ויהי' מן השרשים המתחלפים מותיותיהס, כמו שלמה שמלה, כשג כגש, ודומיהס, ושרש לגה עס שלח נמלח נכתוב, נמלח נדנרי המשנה, נח מחך ולגה המלגה חייב (ג"ק פ"ו מ"ד), ויהי' הנפרד לַבָּה ודגש העי"ן לכנדות השס ככל השמות הנתים ממשקל הכנד, נפלס אַוַּת נפשך (דנדיס י"ג כ'), שהנפרד אַוָּה, והס"מ לנקדה נדחיית השתנותה לתי"ו נסמיכות, וס"מ השרש נשמיה, כדרך שרשי נל"ה ומשקלו פַּלָּה, ומין הכרע נזה כי שני הדרכים נכונים]: הסנה, מין קוץ ינש, וככה הוא נלטון ישמעאל, ונקרח כך סיני על שמו, כשרחות למ"ך הפעל נמנעת. [כי המין הזה גדל שס, וספרו תרי המין כי המנים מזה שס נמלחים נהס קוים דקים מתפשטים ומתפלים כוורידים, נלוות הספה, ומס ישנרו המנים לכמה חלקים תמלח לוות הסנה נקוים שנכל מחך מהס]: בער באש, הטעם דולק ומדוע לח יגער הסנה לח יזדק ויאכל, וכן ת"ח הרחטון נעד והשני מיתאכיל, [ונגוסחת ת"ח שלפנינו השני מיתוקד, והיח היח], ונל"ח הרחטון (ברעננין), והשני (פֿעדברעננין) חו (פֿעדלעהרט ווערדען), [והנה לפעת הרמב"ע השרש הזה נס הקל ממנו הוח תמיך מהפעלים היולחים לשני, וכתב כי מס נועדה הוח כמו מס מוכלה, והעד נמס תגעד יעד (תהלים פ"ג ט"ו), ר"ל שכתוב הפעול מחריו והוח היעד), והנה המס שהיה נסנה נועד כל מסד שניניו כי זה כמו שלחו נמס מקדשך (שם ע"ד ז') עכ"ל, ול"ל כי הכוונה שס היח שלחו מס נמקדשך, וכן כאן שנה צי"ת השמוש על כל משך שניות הסנים הנחס' נכתוב, ושעודו והנה מס נועד ושורף שניות הסנה, לק הסנה לח נשרף ומין כן דעת הרד"ק נשרשים שרש נעד, לק שכולם שהס מהקל פעלים עומדים הס, ולחייתו מן הכתוב כפשתים משך נעדו נמס (שופטים ט"ו י"ד), שנג נעדו על הפעול והוח הפשתי' (גס יפי' לנגדו הכתוב והיה המסן לנעד' ופעלו לגילוז ונעדו שניהס יחדו ומין מכנה (ישעיה מ' ל"ח), שנג ונעדו על הגילוז השורף ועל הנעדת הנשרף), ופי' כמס תגעד יעד, תגעד ניעד, כמו שהלחנו נכמה מקומות חסרון ני"ת השמות, ודנדיו נגוניס, ועניז הנעוד יתיחס לל המס השורף וגס לל הדנר הנשרף, והוכל לומר המס נועד גס עז נועד, שניהס נגניז הקל, משמ"כ שורף שרף לח יחמר על המס כ"ח נקל, ועל העז דק נפעל]: [ואכל, נאכל, כמו לח עבד זה (דנדיס כ"ח נ'), חשר לקח משס (שרחשית ב' כ"נ) ורש"י). וכוונתו שהוח מניז פֹּעַל כמותס, חבל לח כחותח זמנס, כי המה עבדים שרחיית פתח העין שנהס, וזה הוח תחר ניחוני, ולכן העי"ן קמוצה, ומס נפשך לומר שהיח

קמוצה

שמות ב ג

וְאֶת־יַעֲקֹב: (כה) וַיַּרְא אֱלֹהִים
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע
אֱלֹהִים: ס רביעי

ג (א) וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֶה אֶת־
צֹאן יִתְרוֹ חֹתְנוֹ כֹּהֵן
מִדְיָן וַיְנַהַג אֶת־הַצֹּאן אַחַר
הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא אֶל־הַר הָאֱלֹהִים
חֹרֵבָה: (ב) וַיֵּרָא מַלְאַךְ יְהוָה
אֵלָיו בְּלַבַּת־אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסְּנֶה

תולדות אהרן ויר סנת ס"ו, ח': כלכת נ"ק ס', ח':

תרגום אונקלוס

אַבְרָהָם דְּעִם יִצְחָק וְדַעֲם יַעֲקֹב: (כה) וּגְלֵי
קֳדָם יְיָ שְׁעִבּוּדָא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר
בְּמֵימְרֵיהּ לְמִפְרַקְהוֹן יְיָ:
ג (א) וּמֹשֶׁה הֲוָה רָעֵי יַרְתָּ עָנָא דְיִתְרוֹ
חֲמוֹהִי רַבָּא דְמִדְיָן וְדַבַּר יַת עָנָא
לְאָתַר שָׁפַר רַעְיָא לְמַדְבְּרָא וְאֲתָא לְטוּרָא דְאִיתְגְּלֵי עֲלוֹהִי יְקָרָא דַייָ לְחוֹרֵב:
(ג) וְאִיתְגְּלֵי מַלְאָכָא דַייָ לֵיהּ בְּשַׁלְהוֹבִיתָ אֶשָׁתָא מִגּוֹ אַסְנָא וַחֲזָא וְהָא אַסְנָא

באור

(מיוד כ"ד י"ג): את אברהם, עס מִנדיסס: (כה) וירא אלהים את בני ישראל, מת
החמס העזוי לכס נמלים: וידע אלהים, סיגלה נדלונו הקדוש להסקיף עליכס נעין
המכדה והחמלה ולהדגיק הסבחתו נכס לנאלס. כטעס רק מתכס ידעתי (נעמוס ג' ג'),
ועיין לעיל (נראשית ל' כ"ה) מה סכתנו נמלת וידע מדס:
ג (א) [אחר המדבר, הרל"ק נזרכיס שרש דנר כמב כי מדנר הוא מקום שומס שמינו
נעגב ונושב. וכן מקום מרעה הנהמות יקרא מדנר לחוק מן העיר או סמוך לעיר,
כמו על פני דרך את המדנר (שמואל נ' ט"ו כ"נ), וכתב שהכוון כי מזה נקרא מדנר מקום
מרעה הנהמות לפי שהרועה נוהג שם הנהמות, ויכנ את הלשון מאת המדנר, כתרנומו
נתר ספר רעיא דמדנרא עכ"ל, ולדעתו אין מדנר כי אם מקום שמס, כאשר מעידים פסוקים
רנים, רק שנמלאים שם לפעמים מקומות שיש נהם מרעה לצאן, וכן תרנם יע"ג למתר
ספר רעיא דאחורי מדנרא]: הר האלהים, על שם העתיד: חרבה, הרל"ק חרב,
והי"ס נוספת נמקום לת"ך נתחלתה, ולכן המלה מלעיל: (ב) בלבת אש, שרשו לנב
והנפרך

שמות ב

(כג) וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי־ יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבֹדָה וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל־הָאֱלֹהִים מִן־ הָעֲבֹדָה: (כד) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־ נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־ בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק

תרגום אשכנזי

(כג) לאנגע ציים העדנאך - ווער עס, אלם דער קאניג פֿאן מצרים שטארב, דיא קינדער ישראל זיפֿצטען נאך איבמעד אוס טער דער ארבייט, זיא שרייען: אונד איהר וועהע־ קלאגען שטיג צו נאטט הינויף פֿאן דער ארבייט, (דאז הייסט, נאטט בע־ שלאם עם צו ענדערן):

(כד) גאטט ערהערטע איהר יאטמערן: געדאכטע אויך אן זיינען בונד מיט אברהם,

יצחק

רש"י

נשנע לו שלח יזוז ממדין כי חס נדשותו: (בג) (ויהי נימים הרבים ההם. שהיה משה בר נמדין ויתח מלך מלרים והולרכו ישרחל לחשועה ותיב הי' היעה ונו' ונחת תשוע' על ידו ולכך נסמכו הפרשיו' הללו. נדס"י יסן): ויתת מלך מלרים. נלטרע והיה שוחט תינוקו' ישרחל ורוחן נדחס: (כד) נחקתס. נעקתס, וכן (חיוב כ"ד) מעיד מתיס ינחקו: חת נריתו חת

תרגום אונקלוס

בוכְרָאָה: (כג) וַהֲוָה בְיוֹמַיָּא סַגִיאַיָּא הָאִינון ומִית מַלְכָּא דְמִצְרַיִם וְאִיתְנָחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן פּוּלְחָנָא דַהֲוָת קְשֵׁי עֲלֵיהוֹן וְזָעֲקוּ וּסְלֵיקַת קְבִילְתְּהוֹן לְקֳדָם יְיָ מִן פּוּלְחָנָא: (כד) וּשְׁמַיַּע קֳדָם יְיָ יָת קְבִילְתְּהוֹן וּדְכַר יְיָ יָת קְיָמֵיהּ דְּעִם

באור

להלן מקרה לו בדרך שפגעו ה' ויבקש המיתו, ונפרש הגילתו בהכריחה מת עדלת בנה, וכפי דעת תיב"ע הי' זה בדמים שלח מל מותו בגזרת מותנו שלח ימול מת בנו הרחשון, מבל מת מליעזר תל, וכן סופר בספר היסן]: (כג) הרבים ההם, למחר שהרג משה מת המלרי, ובקש פרעה מלך מלרים להרגו, ויברח מפניו עד שהי' עתה בן שמנים שנה כשהגיד הקב"ה עמו, ויתת עתה המלך שהי' מבקש להרגו, וישתעבד כאבותיו עד עתה בעמלם: [ויתת מלך מלרים, חז"ל למדו שנלטרע והי' שוחט ילדי בני ישרחל ורוחן בדמם, כי בן יעלוהו רופחיו, וכן תיב"ע, וכן פירש"י, ויתיחס לפי זה חבול ויתת ובו' ויבחו ובו', שהתחיל הש' סבות חל הב', כדרך הוי"ן התכופים, מבל מפרשי הפשט פי' מיתה ממש, וכן ת"י והמתרגם השכמי, ויתיחסו חבות המתחילים ע"ד פי' הרמב"ן ז"ל, וז"ל: ועל דרך הפשט מיהב כל הנעבדים למלך בליעל דשע סיסיו מלפים ומחכים ליום מותו וכחשר ידעו שמת המלך באמת מיד תמלוך מדס חבף מרשיע מן הרחשון כי למדו מנדס תקיפתו בגזרתו לנו ויבחדו מות ממיים וזה טעם בקתם כי נאקו בקשת הלל עכ"ל, וכן סופר בספר היסר וז"ל ויבחו בני ישרחל יום יום מן העבודה הקשה חשר עליהם כי למדו הנה בחות פרעה וקס בנו וכבל מעליהם העבודה אך הם מחזיקים עליהם חת העבודה המרגה מן הרחשונה עכ"ל: והרשב"ם פי' כי ויתת מלך מלרים ובו' הוח הקדמה למה שלמד הקב"ה למשה מח"ז כי מתו כל האנשים ובו' (לקמן ד' י"ט), ע"ד וחס הוח מבי כעין (נרחשית ט' י"ח)]: ותעל שועתם אל האלהים, שהיתה תפלתם רבוים ומקובלת לפניו וגזר לגחלם: (כד) נאקתם, לעקת נכח מחוזק הכאב, וכן מתים יבחקו

(חיוב

וַיַּשְׁקְ אֶת־הַצֹּאן׃ (כ) וַיֹּאמֶר אֶל־
בְּנֹתָיו וְאַיּוֹ לָמָּה זֶּה עֲזַבְתֶּן אֶת־
הָאִישׁ קִרְאֶן לוֹ וְיֹאכַל לָחֶם׃
(כא) וַיּוֹאֶל מֹשֶׁה לָשֶׁבֶת אֶת־הָאִישׁ
וַיִּתֶּן אֶת־צִפֹּרָה בִתּוֹ לְמֹשֶׁה׃
(כב) וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ
גֵּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ
נָכְרִיָּה׃ פ

תולודת אהרן קרין כנסדין ק״ק מ׳ג ס״ס, ה׳ג

ויואל נדויס

תרגום אונקלוס

וְדָלָא לָנָא וַאַשְׁקִי יָת עָנָא׃ (כ) וַאֲמַר
לִבְנָתֵיהּ וְאָן הוּא לְמָא דֵּין שְׁבַקְתִּין יָת
גַּבְרָא קְרַן לֵיהּ וְיֵכוֹל לַחְמָא׃ (כא) וּצְבִי
מֹשֶׁה לְמִתַּב עִם גַּבְרָא וְיָהַב יָת צִפּוֹרָה
בְּרָתֵיהּ לְמֹשֶׁה׃ (כב) וְיָלְדַת בַּר וּקְרָא יָת שְׁמֵיהּ גֵּרְשֹׁם אֲרֵי אֲמַר דַּיָּיר הֲוֵיתִי בְּאַרַע

באור

המים שנדחטים לכל הצאן׃ (כ) [קְרָאֶן, מלה זרה נמשקלה, ואין לה דיע, והלשון
קְרֶמָּה נכחות המל״ף ונו״ן ה״מ נסוף, והכי נרחית המל״ף והיא נסגול, ונלה הקו״ף
נחירק שהוא המעט שנתנועות נכתיבה ונמנעה, לפי שצה נמקום הסוף (שאינו תנועה)
שיונרך להשתנות לתנועה, שלא יתחנדו ג׳ סוגין נדלם המלה, כמו פְּקֻדֵי פְּקוּדוּ מן פָּקוֹד,
ונא נסי׳ אחר לנך לנקבה, ולא כשאר רושם לה״מ להיחס לף נמנעה (כמו נחלת קְרָמָן
לי מרא (רות מ׳ כ׳), שהשבת נמנעה אחר הקמץ, לף שאינה נכתבת) ונמלא כן נשלמים,
פְּמַעַן קולי (נרחנית ד׳ כ״נ)]: (כא) ויואל משה, עניין הרלון והסכמה לדנר] וקלר
הכתוב ולא הודיע שקרמו לו, כי מובן הוא, ודרך הכתוב לקלר נספורים, כמו וילמד
להניא ספר הזכרונות לפני המלך ויהיו נקרמים וגו׳ (מסתר׳ מ׳), עניינו ויניאו לו ויהיו
נקרמים וגו׳, ורניס כן]: לשבת את האיש. יתכן שהוא הנתן המזכ למעלה, והוא יתרו,
ומפזר שהוא דעומל מני יתרו, והכתן הי׳ טרוד נכיהונו נבית מלהיו, ולא הי׳ פנוי, על
כן לא הזכירו הכתוב: (כב) [גרשם, הנה קלר הכתוב ולא הזכיר לידת מליעזר שהול
ג׳כ עדם רדתו למצרים. כמ״ש להלן ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכבם וגו׳ (ד׳ כ׳),
וילמד לי שלא הולרך הכתוב להגיד דבר גם לידת גרשם רק להיות הקדמה לספור המזכ
להלן

תרגום אשכנזי

אויך האלף ער אונס וואסטער
שׂאָפֿטן, אונד טרענקטע
דאז קליינע פֿיה׃ (כ) יענער
שפראך צו זיינען ענקלינגען,
וואָ איזט ער דען? וואָרום
האבט איהר דען מאן פֿער-
לאסטן? רופֿט איהן, דאם
ער היה שפייזע׃ (כא) משה
ווילליגטע דאריין, בייא דעם
מאנגע צו בלייבען: דיזער
גאב זיינע טאָכטער צפורה
דעם משה צור פֿרויא׃
(כב) זיא געבאהר איינען
זאָהן, אונד ער נעננטע איהן
גרשם: דען ער שפראך,
איך בין איין פֿרעמדער אין
איינעם נזיר אונבעקאננטען
לאנדע׃

רש״י

ויבוי נו סיחות מזרעו של יעקב סתמו׳ עולי לקרחתו:
ויחכל לחם. שמח יסח מחת מכס. כל״ח כי חס
הלחם חשר סיח חוכל: (כא) ויואל. כתרגומו
(ס״ח כמשמעו) ודומה לו (שופטים י״ט) הואל
נח ולין. ולו הואלנו. הוחלתי לדנר. ומדרשו ל׳ חנה

תרגום אשכנזי

שמות ב

מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל־הַבְּאֵר: (טז) וְלְכֹהֵן
מִדְיָן שֶׁבַע בָּנוֹת וַתָּבֹאנָה
וַתְּדַלֶּינָה וַתְּמַלֶּאנָה אֶת
הָרְהָטִים לְהַשְׁקוֹת צֹאן אֲבִיהֶן:
(יז) וַיָּבֹאוּ הָרֹעִים וַיְגָרְשׁוּם וַיָּקָם
מֹשֶׁה וַיּוֹשִׁעָן וַיַּשְׁקְ אֶת־צֹאנָם:
(יח) וַתָּבֹאנָה אֶל־רְעוּאֵל אֲבִיהֶן
וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ מְהַרְתֶּן בֹּא הַיּוֹם:
(יט) וַתֹּאמַרְן אִישׁ מִצְרִי הִצִּילָנוּ
מִיַּד הָרֹעִים וְגַם־דָּלֹה דָלָה לָנוּ

אונד בעזעטצטע זיך אין דאז
לאנד מדין, עד זאס נעהמ־
ליך בייא אייגעם ברוננען:
(טז) דער פריסטער צו מדין
האטטע זיבען טאכטער:
דיזע קאמען, שאפֿטען
וואסער, אונד פֿילטען
דיא טראגע, איהרעם פֿא־
טערס קלייגעם פֿיה צו
טרענקען: (יז) דא קאמען
דיא הירטען אונד טריבען
זיא וועג: משה אבער מאכ־
טע זיך אויף, שטונד איהי־
נען בייא, אונד טרענקטע
איהר קלייגעם פֿיה:
(יח) אלס זיא צו איהרעם
גראָסֿפאטער רעואל קא־
מען: שפראך ער, ווארום קאמט איהר הייטע זאָ באלד צו הויז? (יט) זיא
שפראכען, אין מצרישער מאן האט אונס ווידער דיא הירטען בייאגעשטאנדען:

רש"י

מסרו נקוסטינר להרגו ולח שלטה בו החרב הוח
שחתר מסה ויגילני מחרב פרעה: (ויבא בחרן מדין,
נחעכב שם כחו ויבא יעקב): ויבא על הבחר. לחד
מיעקב שנזדווג לו זוגו חן הבחר: (טז) ולכהן מדין.
רב בחיו ופיתם לו חע"ה ונידוהי יחנוס: חת
הרהטי. חת נריכות מרובות המים העשויות בחבן:
(יז) וינרשום. מפני הנדוי: (כ) למה זה עזבתן.

תרגום אונקלוס

דְּמִדְיָן וִיהֵיב עַל בֵּירָא: (טז) וְלַרְבָּא
דְּמִדְיָן שְׁבַע בְּנָן וְאָתָאָה וּדְלָאָה וּמַלָּאָה
יָת דְּהַטָּיָא לְאַשְׁקָאָה עָנָא דַּאֲבוּהֶן:
(יז) וַאֲתוֹ רָעָיָא וּתָרְדוּנִין וְקָם מֹשֶׁה
וּפְרָקִינִין וְאַשְׁקִי יָת עָנֵהֶן: (יח) וַאֲתָאָה
לְוָת רְעוּאֵל אֲבוּהֶן וַאֲמַר מָה דֵּין אוֹחֵיתִין
לְמֵיהֵי יוֹמָא דֵּין: (יט) וְאָמְרָא גַּבְרָא מִצְרָאָה שֵׁיזְבָנָא מִיַּד דְּרָעָיָא וְאַף מִידְלָא

באור

מתורגם נל"ח: (טז) ולכהן, כל עוכך יקרח כהן ואפילו עובד ע"ז: (יז) [ויגרשום, נת
נמ"ס הכנוי תחת הנו"ן הדחוי' לנקבות, וסנת הדנר כתב הרמנ"ע שלח תתעבד המלה
עם הנו"ן מלותיות המנתי"ו הניספת לפעמים נעתיך, כמו כסי עמי תנרטון מנית תענניה
(מיכה ג' ט'), שהנו"ן מוספת, כי מין לוכך מל הכנוי נענו' שהמפוכם כסי עמי: (יח) רעואל,
מני מניהן היה, כי יתרו היה חיתנו, והוח חונב, וכתיב מנני חנב חתן משה (שיבטים
ד' י"ח), וכתוב לחנב נן רעוחל המדיני (נמדנר י' כ"ט), וכן דרך הלשון לקרח לחני
מניו מניו ולנן נכו נכו, כמו חלבי מני מנרים (נרחשית ל"ג י'), נכוכדנלר מנוכי (דניחל
ה' ג'), והוח היה מני חויל מרוכך שכי' מני נלשמלר, וכן נן הנן יקרח נן נמו הידעתם
חת לנן נן נחור (נרחשית כ"ט ה'), והוח כי' נן נתוחל נן נחור, וכן ומפנשת נן שחול
(שמוחל ג' י"ט כ"ה), שכי' נן יהונתן נן שחול, וכן הנכות נכתי והנכיס נני (נרחשית
ל"ו מ"ג): (יט) וגם דלה דלה לנו, גם זה נכלל ויסק למנס שנפסוק י"ז שלח הסניקו
המים

אֲנָשִׁים עִבְרִים נִצִּים וַיֹּאמֶר
לָרָשָׁע לָמָּה תַכֶּה רֵעֶךָ: (יג) וַיֹּאמֶר
מִי שָׂמְךָ לְאִישׁ שַׂר וְשֹׁפֵט עָלֵינוּ
הַלְהָרְגֵנִי אַתָּה אֹמֵר כַּאֲשֶׁר
הָרַגְתָּ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּירָא מֹשֶׁה
וַיֹּאמַר אָכֵן נוֹדַע הַדָּבָר:
(טו) וַיִּשְׁמַע פַּרְעֹה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
וַיְבַקֵּשׁ לַהֲרֹג אֶת־מֹשֶׁה וַיִּבְרַח
מֹשֶׁה מִפְּנֵי פַרְעֹה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ

תולדות אהרן נצים נדריס ס"ד, ג': ויאמר לרשע
סנהדרין סט: ויירא עקידה סנור נ"ג:

זיך צוויא עבריש מענער:
ער שפראך צו דעם אונגע-
רעכטען, וואס האסט דוא
דיגען נעככטען צי שלא-
גען? (יד) יענער שפראך,
וועי האט דיך צום אָבער-
הויפט אונד ריכטער איבער
אונס נעזעטצט? דענקסט
דוא מיך עטווא אוב צו
בריגען, וויא דוא דען מצרי
אומגעבראכט האסט: משה
פֵירכטעטע זיך, שפראך:
וואהרהאפטיג! דוא זאכע
איזט בעקאננט וואָרדען:
(טו) פרשה ערפוהר אויך
דיזע זאכע, אונד וואָללטע
משה אומברינגען לאסטען:
דא פַלָאה משה פָאָר פרעה,

אונד

תרגום אונקלוס

גַּבְרִין יְהוּדָאִין נָצָן וַאֲמַר לְחַיָּבָא לְמָא
אַתְּ מְחֵי לְחַבְרָךְ: (יד) וַאֲמַר מַן שַׂוְּיָךְ
לַגְבַר רַב וְדַיָּן עֲלָנָא הַלְמִקְטְלִי אַתְּ
אָמַר כְּמָא דְקַטֶּלְתָּא יָת מִצְרָאָה וּדְחֵיל
מֹשֶׁה וַאֲמַר בָּקוּשְׁטָא אִיתְיְדַע פִּתְגָמָא:
(טו) וּשְׁמַע פַּרְעֹה יָת פִּתְגָמָא הָדֵין
וּבְעָא לְמִקְטַל יָת מֹשֶׁה וַעֲרַק מֹשֶׁה
מִן קֳדָם פַּרְעֹה וְיָתִיב בַּאֲרָעָא

רש"י

נתים תכם. תע"ם שלח הכהו נקרוז דשע נהכתת
יד: רעך. רשע כמיתן: (יד) מי שמך לאיש. מכאן אתה למדיס
שתרגומס המפורס: ויירא משה. כפשוטו ומדרשו
דחק לו על שרחס ניסרחל נשעיס לטורין חת' מעתס
שתי חינס רחויין ליגחל: חכן נודע הדבר. כמשמעו
ומדרשו נודע לו הדבר שהיתי תתם עליו תם חטחו
ישרחל תכל שנעיס חומות להיות גדיס בעגודת פרך
חנל רוחס חני שתם רחויס לכך: (טו) וישמע
פרעה. תס הלשינו עליו: ויבקש להרוג חת משה,

באור

מוסב נלנך, ומלינו מתירס על מחשבת הלב, מאמרתי אכי נלבי, (קהלת ב' ט"ו), מאמרתי עוב
ממנו הנפל (שם ו' ג'): [אכן, כמו אם כן. (הרמב"ע), והרשב"ם מפרש לך כן, ומולי
יהי' לדעתו הכח נמקום הדגש, ורמוי' להיות המל"ף פתוחס והכ"ף דגושה, למשקון הכ"ף
הא', ונלטדף הדגש מל פתח הכ"ף ונעשה קמן, עם שמין נורך לזה נכ"ף המקבלת דגש, כמו
שמתרו המדקדקים נמלות אֶתֶל, תֶּתֶל, ומס מין כן דעתי, כמ"ש נפ'וינץ (נרמשית ל"מ ז'),

והרד"ק נשרשים שרש מכן כתב שענינו לחמת הדבר ולקיימו, ופירושו מסכים עס
תרגומו של מנקלוס ויב"ע שתרגומו נקושטא, וכן מתורגם נל"מ (ויחהרוץ)]: (טו) וישב,
בארץ מדין, כלל ומחד כך מפרש דרך פרט המיך כאי' הדבר שיהא נמדין תדין, ומחד
שנתחלה יהא על הנא' ושם מירע מה שמירע, וע"י זה נשא משה ונתיישב נמדין ההיא, וכן

מתורגם

שמות ב

מְשִׁיתָהוּ׃ שלישי (יא) וַיְהִי | בַּיָּמִים
הָהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל־אֶחָיו
וַיַּרְא בְּסִבְלֹתָם וַיַּרְא אִישׁ מִצְרִי
מַכֶּה אִישׁ־עִבְרִי מֵאֶחָיו׃ (יב) וַיִּפֶן
כֹּה וָכֹה וַיַּרְא כִּי אֵין אִישׁ וַיַּךְ
אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחוֹל׃
(יג) וַיֵּצֵא בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וְהִנֵּה שְׁנֵי־

תולדות אהרן ויפן סנהדרין ל"ח, ג':

תרגום אשכנזי

שפראך: וויל איך איהן אויס דעם וואסער הערויס נעצאָגען האבע: (יא) עס ווּאר צו דערזעלבען צייט, אלס משה גרָאָם געוואָרדען, גינג ער אויס צו זיינען מיט־ברידערן, אונד זאהע איה־רע הארטע ארבייט מיט אן: זאהע אויך אייגען מצרישען מאן, דער אויף אייגען עבֿרישען מאן צו־שלעגט, פֿאָן זיינען מיטבדי־דען: (יב) ער וועגדעטע זיך היר אונד דא אום, אלס ער נון זאהע דאם ניאמאנד צוגעגען ווּאר: ערשלוג ער דען מצרי, אונד פֿערגרוב איהן אין דען זאנד: (יג) דעם אנדערן טאגס גינג ער ווידער אוים, דא שטריטטען

רש"י

מן קס הקימותי ומן נב הסיגותי ומן נח הניחותי
חו מסיתיסו כמו (זכריה ג') ומסתי חת עין החרן.
חגג מסיתי חיגו חלח מנזר'תיגס ספעג שלה מיסוד
גס"ח נסוף התיגס. כגון מסס גגס עזה גוס פגס
כסיגוח לומר גהס פעלתי הגוח היו"ד גתקוס ס"ח
כתו עשיתי גגיתי פגיתי גויתי: (יא) ויגדל מסס.
ושלח כגר כתג ויגדל הילד. לומר לגי יהודה גר"ח
הרחמן לקומם ומשני לגדולה שמיגהו פרעה על
גיתו: וירא בסבלותם. גתן עיגיו ולבו לחיות תלר עליהם: איש מצרי. גוגס היה מתונה על סיטרי
ישרא ורוים מעמידם מקרות הגדר לתלחכתם: מכה איש עברי. תלקהו ורודהו ישעלה על שלומית גת
דגרי היה ונתן עיגיו גם ושלוה העתידו ושוגיהו תגיתו ושוח חזל ומגגם לגיית ושח על חשתו כשגיהם
שהוח נעלה ושלר החיים לגיתו והדגים גדגר ושורתם חותו תלרי שהרגים ג'גר היה תכהו ורודהו כל היום:
(יב) ויפן כה וכה. רחה תה עשה לו גגיית ותה עשה לו גשדה. ולפי פשוטו כתשמעו: וירא כי אין איש.
עתיד לגחת תתגו שיתגייר: (יג) שגי חגשים עברים. דתן ואגירם הם שפותידו מן המן: גגים. מריגים:

תרגום אונקלוס

(יא) וַהֲוָה בְּיוֹמַיָּא הָאִינוּן וּרְבָא מֹשֶׁה
וּנְפַק לְוָת אָחוֹהִי וַחֲזָא בְּפוּלְחָנֵיהוֹן וַחֲזָא
גְּבַר מִצְרָאָה מְחֵי לְגֻבַר יְהוּדָאָה מֵאָחוֹהִי:
(יב) וְאִיתְפְּנִי לְכָא וּלְכָא וַחֲזָא אֲרֵי לֵית
אֱנָשׁ וּמְחָא יָת מִצְרָאָה וְטַמְּרֵיהּ בְּחָלָא:
(יג) וּנְפַק בְּיוֹמָא תִּנְיָנָא וְהָא תָּרֵין

באור

שפלוך (לו פרעה'ס טאָכטער) ווייל דוא מיהן תוים דען ווּאסער הערויסגעלאָגען החמט, ומלת ותקלט חוזרת על ותבאהו, ומאמר ויהי לה לבן הוא במו מאמר מוסגר, ולבן הוא נאתנת המפסיק יותר מכל הטעמים שלפניו (ויש לי עוד לדבר בזה ולהוסיף על דברי מהר"י מברבנאל הנ"ג לכלל ההעתקה בענין שמות העלמיים הפרטיים, וכבר כתבתים בהקדמת החבור): (יא) ויגדל משה, שגדל והיה לאיש, כי מתחלה אמר ויגדל הילד, עד שלמד כי צריך לגמלה אותו, ומז הבילה אותו לבת פרעה, ויהי לה לבן, כי לפני מלכי' יתינק, אחר כן גדל והי' לאיש לעת (הרמב"ן): ויצא אל אחיו, כי הגידו לו את מולדתו, והי' חפץ לרחות את אחיו, והנה נסתכל בסבלותם ועמלם, ולא יכול לסבול, ולכן הרג את המצרי המכה את הנלחץ: (יג) נצים, שם התאר מצינו בפעל והשלם בנגיס כמו נדחים: (יד) אתה אומר,

שמות ב

פַּרְעֹה וַיְהִי־לָהּ לְבֵן וַתִּקְרָא
שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן־הַמַּיִם

תרגום אונקלוס

לְבַת פַּרְעֹה וַהֲוָה לַהּ לְבַר וּקְרַת שְׁמֵיהּ
מֹשֶׁה וַאֲמַרַת אֲרֵי מִן מַיָּא שְׁחַלְתֵּיהּ׃

תרגום אשכנזי ח

בראכטע זיא איהן דער
טאָכטער פרעה'ס, ער וואר
איהר וויא איין זאָהן: דיזע
נעננטע איהן משה, אונד
שפראך

רש"י

חלח מנזרת מסה ולשון הולחה הוח כמו (שמוחל ג'
כ"ג) ויחשני תמיס כנים. שחלו היה ממחזרת מם
לח יתכן לית' מסיתיהו חלח המיטותיהו כחסר יחת'

באור

וחמרת חלי ממיס שחלתיה, הנה לח תרגם שם משה, חלח תרגם חלת מציתהו, ולכן
לח נשח שום יחס בלשון חרמית ללשון משה עם לשון שחלתיה, כמו שהיה נשם היחס
וההדמות בלשון העברית, ומפני זה זכרה התורה שמות המלכים הפרטיים כפי מה שנקראו
בלשונותיהם בראשונה, לכן יתרו ודעואל בלק ובלעם סיחון ועוג פוטיפר משנת את
פוטיפרע, שרש שמות מלשונות העמים, ומין שפה שהיו נלשונותם משמות עניניה
שקרו מז, ומחר שהדבר כן, לית כאמר מהחו בשם מדברו משה שבעתיקה התורה שמו
המפורסם שנקרא בו תלידתו, משר לח כרת שם היה שמו חוניום כדברי רחב"ע, ע"ש
עוד שהאריך בדברי טעם כדרכו, ולכן מחר הוח שהטעות קרה לרחב"ע ושחר מפרשים
בענור שהשבו כי ותקרח שמו משה שב על בת פרעה, ותלת מציתהו היח למדברת בשרה,
כמו מציתי מותו, ומינכו כן כי כל התוי"ן שבפסוקים הקודמים ובפסוק זה חוזרות על
שם משה, ותקח המשה חת תילד ותניקהו, ותבחהו וגו', ועליה כאמר ב"כ ותקרח שמו
משה, ותאמר לבת פרעה סבת הדבר שקרחתהו כן על שם המעורע שהיה לך עמו כי
מן המים מציתי מותו, ובלשונו הזה יורה על הסולחה והמשכה מן המים, וחזק פירושו
גם מדקדוק המלה, כי הענר למ"ג הוח פקדתי, ועם כמו הנסתר הוח פָּקַדְתִּיהוּ, ולנוכחת
הוח פָּקַדְתָּ, ועם כמו הנסתר יסתיים הוח התי"ו לחיזק המעט שבתנועות, ויאמר ב"כ
פָּקְדָתִיהוּ, מגל יש הפרש ניניהם, כי לת"ג לח תחסר היו"ד לעולם [ספריז על תמה,
כי נמלחו מיזה מהם גלי יו"ד לסי' הת"ג, כמו משר נויתך (לקמן ל"ח י"ח ול"ך י"ח),
משר נויתם (שם ל"ג ח')], כי ה"ח עיקר הסי' לת"ג כמו מם חנכי ילדתיהו (נמדבר
י"ח י"ג), כי מלסתיהו (שמוחל ח' ט"ז ז'), וכן לנקבה מדברת נעדה, נקסתיהו ולח
מלחתיהו (ש"ה ה' ו'), וגם חנכי הבחלתיהו (שמוחל ח' ח' כ"ח), כולם נספרים מדויקים
עם יו"ד לחר התי"ו, מגל לנוכח' יבוח תמיד בלח יו"ד לחריה, כמו מוי לי לחמי כי יָלַדְתָּנִי,
(ירמיה ט"ו י'), שפירושו יָלַדְתָּ חותי לַבֶּחְתָּנִי לחתי כלה (ש"ה ד'), ויהיה גם זה כחותם
מָשָׁיתִי חותו, על משקל הה זאת עָשִׂיתָ (נרחשית נ' י"ג), וכתב עוד שעדות הרח"ע
שלמה נספרי הלחנים שקורין למשה מויזם מיזו סותר זה, ובוח על נ' פני', ח' כי מויזם
הוח עלמו משה, כי הוח קרוב נמנעח לשם משה, מגל לפי שדברי המנעח יסתרו נכל
לשון, הלח תרמה, כי נלשון רומי יקרח מויזם ובלשון ישמעחל מוסח נסמ"ך מו נסי"ן
סמלית תחת הסי"ן ימנית, וכל נוגע משם משה שמקורו מלשון העברי, הלח שיסתכ
קלת נכל לשון לפי טבע המבטח של כלשון ההוח. ומוכן הנ'פני' מויזם נל' מלרים הקדומים,
מפליח, ונקרח כן מלשם נעבור הנפלחות הנדולות שעשה. ויהי' השם הזה תחר לו נוסף על
שמו העלמי משה, שעטרה לו למו, והשם מויזם הוח מסר הונח מהמלרים שקרחוהו
כן מחר היותו בן פ' שנים בשמדו לפני פרעה. והתפרסם מעשיו וחכמותיו הנפלחים, ומולי
יובן מן מויזם, שפירושו בלשון יון נדול, כשר ישמרהו מנהגו לקרחו, מחוקק, מים
המלחים, עבד ה', כ"ז הוח דרך מרה"י מנדבמל, נפסוק זה, ויהי' תרגומו בל"ח נחופן זה
[(העד חיהר ויהו חיין זיהן זוהר), זיח (ניהאולך דיח חוטטינר) בענגטע חיהן משה, חונד
שפראך

שמות ב

וְהֵינַקְתּוֹ לִי וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת־שְׂכָרֵךְ
וַתִּקַּח הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד וַתְּנִיקֵהוּ׃
(י) וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַתְּבִאֵהוּ לְבַת־

תרגום אשכנזי

נים דיזעם קינד הין, אונד
זייגע עם מיר, איך ווילל
דיר לָאהן דאפיר געבען;
דיא פרויא נאהם דאז קינד,
אונד זייגטע עם: (י) אלם
דער יינגלינג העראן וואוכס,

רש"י

הי סניכי: (י) תמיתהו. סחלתי הוא לשון הוצחם
נלשון חרמי כמסחל ניניתא מחלנתא. ובלשון ענרי
מציתיהו לשון הסירותיו כתו לא ימות לא תסיר ק
תנדון מנחם. ואני חושב שלישו ממהנרת מם ויסם
כמו ומסתי מת עון הפרן הסיח (זכריה ג' י') כמו מן סוך סנתי, ומן סוס שמתי, מנל
הוא מנזרת נחי ל"ה, ושרשו משה, וכמו שנאמר מן לחם דמיתי, ומן קנה קניתי לים
לת ה' (נרחשית ל' ח'). נחלוף ה"א ל"פ ניו"ד. ונהפעיל נאמר ימשני ממים רנים (שמואל
ג' כ"ג י"ז ותהלים י"ח י"ז). כמו מן דאהובדל מה ירחני (נמדנר כ"ג ג'). נחסרן ה"א
ל"פ, והוא לשון הוצאה, ולא נמלא נמקרא רק מלוי הנ' פעמים (רק שזה הוא מן הקל,
והנ' המחרים מן ההפעיל), וכולם נאמרים על המשיכה והוצאה מן המים, וכ"ה דעת
הרד"ק (נשרשים שרש משה) והשרנ"ם. והנה לדעת כל המפרשים יהיה משיתיהו למ"נ
עם כנוי הנסת', והכוונה משיתי לותו, ואחר ותקרא שמו משה כך על נת פרעה
שהיא הרחיקו כן כי אמרה כי מן המים משיתיהו, ולפי שהוקשה להרמנ"ע מה לה לנת
פרעה ללשון ערני והיא מלרית, לכן אמר שרש משה מתורנם מלשון מלרים ללשון הקודש,
ושמו נלשון מלרים היה תוניום. והעיד שכן כתוב נספר עזרה הראשה הנעתק מלשון
מלרים ללשון קדרים. וכן נקרא נם נספרי הכתי יון. ואחר"י מנרשנאל טען עליו, ואמר
כי דבר זה א"א לנייחו נשום לשון, ד"ל שיעתקו ויתורנמו שמות הענם הפרטיים,
הנאדים מהענינים, מלשון ללשון. עם היות שיעתקו הענינים משר משם יוצדו, הלא
תראה שמי שיקרא ד"ת שמעון נלשון ערני, נגז' מלשון שמיעה, יקרא שמעון נ"כ נכל
לשון מהלשונות, מפל הענין שממנו נגז' שם שמעון שהיא תלת שמיעה תתחלף מפל כל
אחד מבעלי חלה הלשונות וזה הענין פשוט ומוסרם נכל הלשונות ולכן כל מעתיק ספר
ומתרנם אותו יעתיק כל חלה ואלה מהענינים והספורים והשמות הכוללים, זולתי שמות
נמי מדם הפרטיים שלא יתרנמו נשום נד, מפל יזכיר אותם נשמות שהונחו להם נדאשונה,
וכן עשה אנקלו' ושאר המתרנמים, ולכן תרנם ותקרא שמו משה וגו' וקדית שמי' משה
ואמרת

תרגום אונקלוס

דַּבְיָא הָדֵין וְאוֹנְקִיהִי לִי וַאֲנָא אֶתֵּן יַת
אַגְרָךְ וְנָסֵיבַת אִיתְתָא יַת דַּבְיָא
וְאוֹנְקֵתֵיהּ׃ (י) וּרְבָא דַּבְיָא וְאֵיתֵיהִי

באור

תניחהו, תקימהו, ויהיה נפסוק אחד שני שרשים מענין אחד. וכ"ה לדעתו ויזד יעקב
מזיד (נרחשית כ"ה כ"ט), ויזד שלשו זוד. וכתב שכן מלאתו בטיעו כל אשר דנרו (דנרים
ה' כ"ה), הוא ענר לנסתרים מן ההפעיל, שרשו עוד, נשקל והם הניחו מליו (שמות
ל"ו נ'), השיבי נפן (ישעיה כ"נ ט"ז), הוא לווי מכרם יניב, כמו הליכי, מנל דעת
הרד"ם היא כי ותניקהו שרשו נ"כ ינק ולא נא כן רק לקנל לת התינה, ותניקהו
נמקום ותיניקהו, וכן נלמה דעת הרד"ק שלא הניא נשרשים שרש נוק, מנל יותר נלמה
דעת הרמנ"ע]: (י) [לבן, כמו חמשת נני מיכל (שמואל נ' כ"א ח'), שלא היו נניס
רק נני מרב לחותה, רק שהיא נדלה מותם ונחשנו נניס, וכן זרובנל בן שלתיאל
(עזרא נ' ח'), ולא היה נהו רק בן בדיה לחיו, כמו שכתוב נד"ה (מ' נ' י"ז ויו"ח ויו"ט),
ויע"ש תרגם ויהי לה לבן, והוה לה תניב הי כניר: משה, לפי דקדוק הלשון היה
ראוי להקדים משוי, כי הוא הפעול, מנל מין השמות שומדים לת מתכונתם כמו הפעלים.
משיהדו, מנחם מנדו ללשון לא ימוש (יהושע מ' ח' ויסעיה נ"ך י'), והוא מנזרת נחי
הע"ן, ופי' מלשון הסרה, ויפה דקדק נו דס"י ומאד שמח היה כן היה ראוי לומר מַשְׁתִּיהוּ
כמו ומשתי לת עון הפרן היא (זכריה נ' י') כמו מן סוך שנתי, ומן סוס שמתי, מנל
הוא מנזרת נחי ל"ה, ושרשו משה, וכמו שנאמר מן לחם דמיתי, ומן קנה קניתי לים
לת ה' (נרחשית ל' ח'), נחלוף ה"א ל"פ ניו"ד. ונהפעיל נאמר ימשני ממים רנים (שמואל
ג' כ"ג י"ז ותהלים י"ח י"ז). כמו מן דאהובדל מה ירחני (נמדנר כ"ג ג'), נחסרן ה"א
ל"פ, והוא לשון הוצאה, ולא נמלא נמקרא רק מלוי הנ' פעמים (רק שזה הוא מן הקל,
והנ' המחרים מן ההפעיל), וכולם נאמרים על המשיכה והוצאה מן המים, וכ"ה דעת
הרד"ק (נשרשים שרש משה) והשרנ"ם. והנה לדעת כל המפרשים יהיה משיתיהו למ"נ
עם כנוי הנסת', והכוונה משיתי לותו, ואחר ותקרא שמו משה וגו' על נת פרעה
שהיא הרחיקו כן כי אמרה כי מן המים משיתיהו, ולפי שהוקשה להרמנ"ע מה לה לנת
פרעה ללשון ערני והיא מלרית, לכן אמר שרש משה מתורנם מלשון מלרים ללשון הקודש,
ושמו נלשון מלרים היה תוניום. והעיד שכן כתוב נספר עזרה הראשה הנעתק מלשון
מלרים ללשון קדרים. וכן נקרא נם נספרי הכתי יון. ואחר"י מנרשנאל טען עליו, ואמר
כי דבר זה א"א לנייחו נשום לשון, ד"ל שיעתקו ויתורנמו שמות הענם הפרטיים,
הנאדים מהענינים, מלשון ללשון. עם היות שיעתקו הענינים משר משם יוצדו, הלא
תראה שמי שיקרא ד"ת שמעון נלשון ערני, נגז' מלשון שמיעה, יקרא שמעון נ"כ נכל
לשון מהלשונות, מפל הענין שממנו נגז' שם שמעון שהיא תלת שמיעה תתחלף מפל כל
אחד מבעלי חלה הלשונות וזה הענין פשוט ומוסרם נכל הלשונות ולכן כל מעתיק ספר
ומתרנם אותו יעתיק כל חלה ואלה מהענינים והספורים והשמות הכוללים, זולתי שמות
נמי מדם הפרטיים שלא יתרנמו נשום נד, מפל יזכיר אותם נשמות שהונחו להם נדאשונה,
וכן עשה אנקלו' ושאר המתרנמים, ולכן תרנם ותקרא שמו משה וגו' וקדית שמי' משה
ואמרת

הַאֵילֵךְ וְקָרָאתִי לָךְ אִשָּׁה מֵינֶקֶת
מִן הָעִבְרִית וְתֵינֵק לָךְ אֶת־
הַיָּלֶד: (ח) וַתֹּאמֶר־לָהּ בַּת־פַּרְעֹה
לְכִי וַתֵּלֶךְ הָעַלְמָה וַתִּקְרָא אֶת־
אֵם הַיָּלֶד: (ט) וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת־
פַּרְעֹה הֵילִיכִי אֶת־הַיֶּלֶד הַזֶּה
תולדות אהרן ותאמר לה סס סס:

תרגום אונקלוס

הַאֵיזִיל וְאֵיקְרֵי לִיךְ אִיתְּתָא מֵנִיקְתָּא
מִן יְהוּדָיְתָא וְתוֹנִיק לִיךְ יָת יַנְקָא:
(ח) וַאֲמַרַת לָהּ בַּת פַּרְעֹה אִיזִילִי וַאֲזָלַת
עוּלֵימְתָּא וּקְרַת יָת אִמֵּיהּ דְּיַנְקָא: (ט) וַאֲמַרַת לָהּ בַּת פַּרְעֹה אוֹבִילִי יָת

תרגום אשכנזי

פרעה׳ס, זאָלל איך הינגע-
הען, אונד דיר פָּאן דען
עבריישען ווייבערן איינע אמ-
מע רופֿען? דאס זיא דיר
דאז קינד זייגע: (ח) דיא
טאָכטער פרעה׳ס שפּראך
צו איהר: גיהע הין! דאז
פֿרויענצימער גינג, אונד
ריף דיא מוטטער דעס קי-
נדעס: (ט) דיא טאָכטער
פרעה׳ס שפּראך צו איהר:

נים

ריש"י

תגריו' הרבה ליתן ולא יתן לפי שהיה עתיד לדבר
עם הבכיו': (ח) ותלך העלמ', הלכה בזריזו' ועלתו'
כעלם: (ט) הליכי. נתנבא'ו'ח יודע הוא נתנבא

באור

הפעיל, ועל המנהג נכתי פ"מ יו"ך תשתנה לומ"ו, כמו תוריד, תוליע, דק שנהם חות המית"ן נקל גלידי, תדך, תדע, משמ"כ נשרש זה היה נחיך מוסך יו"ך, כמו כי שפע ימיס ייכקו (דכרים ל"ג י"ט), למען תיכקו ושנעתם (ישעיה ס"ו י"מ), לכן נחה נהפעיל גלידי מוסך יו"ך, כמ"ש נחלת וייטב (לעיל מ' כ')]: [הליכי, מנקלוס תרגם הא ליכי כמו ג' מלות, וכן תרגם דב סעדיה גאון נתרגומו הערבי, ויהיה לפ"ז הא כמו הא לכם זרע (נרחשית מ"ז כ"ד), לשון הכה וליכי מלת הנוכח לנקבה, וכרמב"ע יתכן לקבל פי' זה, נשנוי שלא נמלא נכל המקרא לנקבה ליכי רק לך נקמן כלמ"ד וכב"ף נשוא, ולזכר לחפך, ופי' הוא שהיא מלה מחת ושרשה ילך, (כי יש ללשון הליכה ג' שרשים נל"ה, הלך וילך), ותהיה מן הפעיל נפלס היניקי, ושניהם הוליכי, ונראה לי כי אף שהעתיק משרש זה לא נמלא נהפעיל רק נחולם חות המית"ן, מוליך יוליך, ולא גלידי, הנה היה זה להנדילו מן הקל מלך, ילך, כי יו"ך הפעיל לא תספיק להנדילם נשנוי שתפול נשוא העתיך עם וי"ו המהפכתו לשנר, והלמ"ד נסנול נקל ונהפעיל, כמו וילך מנרש (שם י"ג ד') מן הקל ויולך ה' אתי היס (שמות י"ך כ"א), מן הפעיל, משמ"כ נלוזי תספיק הה"מ שנרשם הפעיל להנדיל מן הקל, ועכ"ז נשנוי שנא שלא כמנהגו, כי כמלא הלוזי ממנו נהפעיל נחולם, כמו והלך תהרה (נמדנר י"ז י"א), הליכו שמה (מלכים נ' י"ז כ"ז), סמכו חז"ל לדוסס על זה ומתרו (נסוטה דף י"ג ע"ב ונשמות רנה פרשה ח' סימן כ"ט) שמדקה נשוא נפיה ומתרה הילכי הא שליכי, אנל לפי פשוטו כ"ל שנא' כן לזווגה של מלת ויינקהו הנא מהניה שמפטה כן נשנוי שנעתיך חות המית"ן נה נחירק (כמ"ש לעיל נמלת ותינק), וכמ"ש המדקדקים נמלת הרו והגו (ישעיה כ"ט י"ב), שמלת הרו מפטה כן שרשה ירה, משמ"כ הנה שרשה הנה מפטה הָנוּ, ונמה כן לזווג המלות, וכן מתרו נמלות את מולתך ואת מונתך (שמואל נ' ג' כ"ה), שרתוי' להיות מנוחך, כי היא מנחי העי"ן, ונמה כן לזווגה עם מולתך שמפטה כן לפי שהיא מנחי פ"א יו"ך, ויהיה לפ"ז פי' הילכי, הוליכי, וכן תיב"ע מוניקי, וכן מתורנם נל"א]: [ותניקהו, הרתוי ותיניקהו, ולכן מתר הרמב"ע שרשו נוק, וכתו שנתתר מן שב, נא, קס, נהפעיל תשיבהו,

תרגום אשכנזי

ראָהריכט, דא שיקטע זיא
איהרע שקלאווין, אונד לים
עם האָלען: (ו) זיא אָפֿנע־
טע עס, בעזאהע דאז קינד,
אונד עס וואר איין וויינע־
דער קנאבע; דא ערבארם־
טע זיא זיך איבער איהן, אונר
שפראך: עס איזט איינער
פֿאָן דען זאָהנען דער
עבריים: (ז) דא שפראך זיי־
נע שוועסטער צור טאָכטער

רש"י

ויהס דרשו חת חתתם חת ידים ונסתרגג' חתתם חתו'
הרגם: (ו) ותפתח ותרחהו. חת מי רחתם הילד
זהו פסוקו, ומדרשו סרחת' עמו סכינים: והנה נער
נוכה. קולו נגער: (ז) תן העגרות. סהחזירתו על

תרגום אונקלוס

כְּיף נַהֲרָא וַחֲזַת יַת תֵּיבוּתָא בְּגוֹ יַעֲרָא
וְאוֹשִׁיטַת יַת אַמְתָהּ וְנָסִיבַתָּהּ:
(ו) וּפָתְחַת וַחֲזַת יַת רַבְיָא וְהָא עוּלֵימָא
בָּכֵי וַחֲסַת עֲלוֹהִי וַאֲמַרַת מִבְּנֵי יְהוּדָאֵי הוּא דֵין: (ז) וַאֲמַרַת אְחָתֵיהּ לְבַת פַּרְעֹה

באור

וילך מלקנה הזמתם על ניתו (שמואל ח' ג' י"ח), כה תאמרו חיש על דעהו ואיש מל מחיו (ירמיה כ"ג ל"ה), חו הוח כמו לרחון ניחול, וכן ונתת חותס על סל מחך (שמות כ"ט ב'): על יד היאור, מגל היחול, כמו רחו חלקת יומב מל יקי (שמואל ב' י"ד ל'), והוח לשון יד ממש סיך המדס סמוכה לו: את אמותה, חת ספתתה: (ו) ותפתח ותראהו את הילד, לדעת הרשב"ס חין פי' ותרחהו רחיס פסוטה, לומר שכשפתחה חת התיבה רחתה זה הילד שנחוכה, כי היח הודעה שלח לנוכך, כי תי לח ידע שכשפתחה רחתה זה הילד, מגל הוח מפרש לשון הנטה לרחות חס הוח זכר חו נקבה, והוח מחובד למחליו, ושעורו, כשפתחה והניטה נו היטב רחתה כי נער הוח, כלומר זכר, והוח נכה, ויהיה לדעתו שם ילך לפעמיס כולל זכר ונקבה, והיינו נערס נודע עדיין מה הוח, חו כשמין כוונת המדבר להבדיל ניניהס, דק יבבר חן לחלחי המיס חו המשה יהיו זכריס חו נקבות, ולפעמיס הוח שם פרטי לזכר, ולנקבה ילדה, משח"כ שם נער חינו כי חס שם פרטי לזכריס, ולנקבה נערה, ולכן נחמר חס חדניו יתן לו חשה וילדה לו בניס חו בנות השה וילדיה תהיה לחדניה (לקמן כ"ח ל'), כלל לחלת ילדיה הבניס והבנות, מגל נעדיה לח יכללס, כי הכוונה נו דווקח על הזכריס, ולנקבות נחמר כעדותיה, וזהו ההבדל נכוונה בין שם נער לשם ילד, מגל גס נער נחמר על הילד מעת הוולדו, כחו מה בעשה לנער היולד (סופטיס י"ג ח'), וכן ויבקש דוד חת המלהיס בעד הנער (שמואל ב' י"ב ט"ז), ולכן כחשר פתחה חת התיבה ולח נודע לה עדיין חס זכר חו נקבה היח חמר הילד, וכשרחתה שהוח זכר חמר והנ' נער בכה, ושם ילך על הודחתו הכללית יתורגס בל"ח (דחז קימד), ועל הולחתו הפרטית (דער ייבגלינג, דער קנאבע): [והרמב"ן חמר שחין לורך לזה, להכילו בעבור שהוח מהול, דק שבתה מל לבה המעשה כחשר היה כי חמרה לבעבור הניל חותו חו שלח ירחו בחות הילד שהוחו שם, ומיס חלרי למה יעשה כן, מגל לדעת חז"ל שבס על עמו בזר ע"פ מלטבניהו שחמרו שלח ידעו חס יהיה מוציחן עברי חו חלרי, בעלה בעבת הרמב"ן]: ותראהו את הילד, לחר שחמר ותרחהו הוסיף לבחר חת הילד: והנה נער בכה ותחמל עליו, לפי שהי' בכה, לכך ותחמל עליו, הוי"ן מחבדות המחמר הח' שהוח הסבה חל הב' שהוח המסובב, כבהוג בחקלח: (ז) [ותיניק, שרשו ינק, והוח מבנין הפעיל

וּבַזְּפֶת וַתָּשֶׂם בָּהּ אֶת־הַיֶּלֶד
וַתָּשֶׂם בַּסּוּף עַל־שְׂפַת הַיְאֹר׃
(ד) וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק לְדֵעָה
מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ׃ (ה) וַתֵּרֶד בַּת־
פַּרְעֹה לִרְחֹץ עַל־הַיְאֹר
וְנַעֲרֹתֶיהָ הֹלְכֹת עַל־יַד הַיְאֹר

תולדות אהרן והחצב מגלה י"ג, ח'. סוטה י"ג, ג':
ותרד מגלה י"ב, ח'. סוטה ל"ח:

תרגום אונקלוס

וּבְזִפְתָא וְשַׁוְיָאַת בָּהּ יַת יַבְיָא וְשַׁוְיָהּ
בְּיַעְרָא עַל בֵּיף נַהֲרָא׃ (ד) וְאִיתְעַתַּדַת
אֲחָתֵיהּ מֵרָחִיק לְמִדַּע מַה יִתְעֲבִיד
לֵיהּ׃ (ה) וּנְחָתַת בַּת פַּרְעֹה לְמִסְחֵי
עַל נַהֲרָא וְעוּלֵימָתָהָא מְהַלְכָן עַל

תרגום אשכנזי ו

בינזן, בעקלעבטע עם נויט
ליים אונד פּיעך; לעגטע דאו
קינד הינאיין, אונד זעטצטע
עם אין דאו דאָהריכט, אם
אופּער דעם פּלוסעם: (ד) זיי-
נע שוועסטער שטעללטע
זיך פּאָן פּערנע: אום צו
וויסטען, וואס איהם ווידער-
פּאהרען ווירד: (ה) דא
גינג דיא טאָכטער פּרעה'ס
הינאב אין דען פּלום, זיך
צו באדען, אונד איהרע
קאממער • נועגדע, גינגען
פרינצעסין ערבליקטע דאו קעסטכען אים

רש"י

ודומם לו קנה וסוף קימלו: (ה) לרחון על היחור.
סרס המקרח ופרסהו ותרד את פרשם על היחור
לרחון לו: על יד היחר. חגל היחור כתו (שמות
ג' י"ד) רחו חלקת יוהב עלי יחי ויהוח לסון יד ממס
סיד החדס סמוכם לו. ורבותינו תמרו הולכת לסון
מיח' הולכ' לחות לפי שחיחו נס. והכתוב מסייען
כי לתה לגן לכתיב ונערותיה הולכות: חת חתתה.
חת ספחתה. ורבותינו ורסו לסון יד. חגל לפי דקדוק לסון יקרם היה לו לינקד חתתה ת"ס דגוש

באור

לא היה יולים ממנו כי יחזנוהו כלחך מכס: ותשם בסוף. הוא לסון מגס לוסי"ל ובל"א (ירוחד, שילו), ודומה לו קנה וסוף קמלו (ישעי' י"ט ו') (רש"י): (ד) [ותתצב, המלה הזאת זרה בדקדוק, ומספטה ותתילב, כי פרשה ילב מנחי פ"א יו"ד, ואין מנהג בזדת נחי הפ"א לנוח בניינים דגושי, העי"ן, כי נדיך לנקד ת"ב לפני העי"ן להמשיך חות נחה בתקוס פ"פ, ולא יתכן לנוח דגש לחריה ת"ב (בלי בניינים תחתים), וכשלשה בעל הלשון להקל פה ולהניח היו"ד החליף מקומה, ושמה לפני תי"ו ההתפעל (כלשד הוא המנהג בפ"א פעל היא לחת מלחתיות זסז"ל, כמו יסתמ', מסתולל, בלעזק), ונקד תי"ו התי"ן בגידי להמשיכה, ותי"ו ההתפעל נפתח להדגיש העי"ן לפי' הבנין ולפי שהמנהג בדוב הפרשים בעלי היו"ד בלחשובה שעיניה"פ בל"י, להבליע היו"ד בדגש כמו הציב, הצבת בל בבולות מרן (תהלים ע"ד י"ז), הנה פה לא היה דגש בל"י מורה על היו"ד, כי הוא להולמת סי' הבנין לבן הניחה בלופן זה]: [לרעה, לשד הרמב"ן כי הב"א היא בתקוס התי"ו הבאה בסוף המקוס מנחי פ"א יו"ד תחת היו"ד פ"פ ההפעל, כמו לדעת, וכמו לשד תבה הוא (שם ח' ב'), אל תירא מרעה תלדיתה (בראשית מ"ו ב'), ובסתבה פתח ל"פ לקמן להמשיך הב"א ולידי הבל"ת יהיה להרחבת העי"ן, ולדעתי יתכן ב"כ לומר שרב"א בוספת בשד מלאתו בס בשינוי התקוס בשלשת, כמו למשבה את ה' וגו' ולדבקה בו (דברים י"א כ"ב), לילשה את ה' (שם י' י"ב)]: (ה) לרחץ על היאר, סדם התקדם ופרשהו, ותרד בת פרעה על היחר לרחון בו, ויהיה על היחר כמו אל היחר, וכן

וילך

אֶת־בַּת־לֵוִי׃ (ב) וַתַּהַר הָאִשָּׁה
וַתֵּלֶד בֵּן וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי־טֹוב
הוּא וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יְרָחִים׃
(ג) וְלֹא־יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ וַתִּקַּח־
לוֹ תֵּבַת גֹּמֶא וַתַּחְמְרָה בַחֵמָר

תולדות אהרן וחהר פוטח סס׳ ותרא סיטח סס. מנחות כ״ב, ג׳: גלא פוטח סס׃

טאָכטער לוי׳ס׃ (ג) דיא פֿרויא וואלד יעטצט שוואנגער, געבאהר אייגען זאָהן. אלס זיא איהן זאהע, דאס ער ויאָהלגעבילרעט וואר, פֿערבארג זיא איהן דרייא מאָנאטהע׃ (ג) לענגער אבער קאָנגטע זיא איהן ניכט פֿערבערגען, דא נאהם זיא פֿיר איהן איין קשטבען אויס בינ־

רש״י

תמנו חיתם את ק״ל וקומח חותם את נוי׃ (ב) כי טוב הוא. כשגולד נתתלח הגית כלו חורה׃ (ג) ולא יכלה עוד הצפינו. שתגו לה התגריים מיו׳ שחזיר, והיח ילדתו לשמח חדשי׳ ויוס אחד שהיולדת ג׳ יולדת למקוטעין והם נדקו אחריה לסוף ט׳׃ גמח. בתי גלגון משנה ונלע״ז (1 יונ״קו בן הוח ועומד נפני בך ונפניקסם׃ גתמר ונזפת. זפת תנחון ועיט תנפניס כדי שלח יריח חותו לדיק ריח רע שלא יזפת׃ ותחם בסוף. חוח לשון חגם וום״ויל בלע״ז (2

תרגום אונקלוס

בְּרַתָּא דְּלֵוִי׃ (ב) וְעִדְּיַאַת אִתְּתָא
וְיָלְדַת בַּר וַחֲזַת יְתֵיהּ אֲרֵי טָב הוּא
וְאַטְמַרְתֵּיהּ תְּלָתָא יַרְחִין׃ (ג) וְלָא
יְכִילַת עוֹד לְאַטְמָרוּתֵיהּ וּנְסֵיבַת לֵיהּ
תֵּבוּתָא דְּגוֹמָא וְחַפְּתַהּ בְּחֵמְרָא

---

1) Jonc, (דיח ביגוע) 2) *Rosel, rosiel:* Roseau, (שילפוחהר)

באור

משה (לקמן ו׳ כ׳), ולא הזכיר הכתוב לא שם המיח, ולא שם מצחו, כי דלה לקנד על לדת המוציע, מחר כן יזכיר גם יחום ג׳ הצנעים רמוזן ומפורש בענודו (לקמן סי׳ ו׳), ועל דרך הפשט מין מוקדם ומאוחר בפרשה, כי היה זה קודם גזרת פרעה, וילדה מריס ומרין, ומחר כן גזר פרעה למחר כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו, ותלך הבן הטוב הזה, וכן מתורגם בל״מ׃ (ב) כי טוב הוא, תלת טוב כמשל תמלא נחיים מלא דעת יתכן היותו נשמה, כמו וטוב גם עם ה׳ ובם עם מגשים (שמואל ב׳ ג׳ כ״ו), או טוב עין הוא נתוך הוא גלוחה טוב תואל או מרחה, ובענור שמלאהו גילך כי טוב הוא מין לפרסו כי אם גלוחתו טוב מכל הילודים. (הרמב״ע), וכן מתורגם בל״מ׃ (ג) הצפינו, דגם הלוי לתפלת כדגם מקדש ה׳ (שמות ט״ו י״ז), ובענור היות הלו״י בסוף נע נרפא הפ״מ שנים רמוי להדגם, והוא שם הפועל מגזין הכפל הנוסף, כ״כ הרמב״ע, ול״ל שנוא מקוד, ועיין בת״ס׃ גמא, הוא עץ קל עך תלוך על פני המים, ולשון רש״י נמח, במי גלגון משנה ונלע״ז יונק״ו עכ״ל, ונל״מ (ביגוע)׃ ותהגירח, ה״מ הכנוי נחה, והרמוי נמפיק׃ בחמר, הוא טיט חלוש מדבק יחלח נחרן ישרחל, וכמהו נחרת נחרת חמר (נרחמיח י״ד י׳), וטחה נחמר תנפניס ונזפת תנחון שלא יכנסו בה המים, ויובנך עשתה כן, כי חשנה תולי ילדע בו כם ויכלל, ותחשנות השם עתקו, ומי יוכל לעמוד נסודו, ולא לנדו נתכנו עלילות, תולי שנג השם זה שיגדל משה בנית המלכות, לחיות נפשו על תדרגה עליונה נדרך הלמוד והרגילות, ולא תהיה שפלה ורגילה בנית ענדים, הלא תדאה שרנ את התלדי בעבור שעשה חמס, ויוציע בנות מדין תרועים בעבור שהיה עושים חמס להשקות לחנם מן המים שלהו, ועוד דבר לחר, כי אלו היה גדל בין אחיו ויכירוהו מעשיהו,

לָהֶם בָּתִּים: (כג) וַיְצַו פַּרְעֹה לְכָל־
עַמּוֹ לֵאמֹר כָּל־הַבֵּן הַיִּלּוֹד
הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ וְכָל־הַבַּת
תְּחַיּוּן: פ

ב (א) וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי וַיִּקַּח

תולדות אהרן כל הבן סוטה י"ג, ח' ג'. סנהדרין ק"ח. ג': וילך סוטה י"ג, ח'. ג' קי"ט. ג':

תרגום אונקלוס

וְעָבַד לְהֶן בָּתִּין: (כג) וּפַקִּיד פַּרְעֹה לְכָל
עַמֵּיהּ לְמֵימַר כָּל בְּרָא דְּיִתְיְלִיד לְיְהוּדָאֵי
בְּנַהֲרָא תְּרְמוּגֵיהּ וְכָל בְּרַתָּא תְּקַיְּמוּן:
ב (א) וַאֲזַל גַּבְרָא מִבֵּית לֵוִי וּנְסִיב יַת

תרגום אשכנזי ה

זער אין דער נאציאָן ענט־
שטעהען לים: (כג) דא
נעבאָט פרעה זיינעם גאנצען
פֹּאָלקע: יעדען נייאנעבאָר־
נען זאָהן, זאָללט איהר אין
דען פֹלום ווערפֶען, יעדע טאָכ־
טער אבער לעבען לאסטען:
ב (א) פֹאָר אייניגער צייט
גינג איין מאן אוים דעם
הויז לוי, אונד נאהם אייני
טאָכ־

רש"י

ולויים ותלכות סקורין בתים. ויכן חת בית ה' ואת בית המלך. כהונה ולויה מיוכנד. ותלכות מתרים כדחיתת במס' סוטה: (כב) לכל עמו. חף עליהם בזה יוס שנולד משה אמרו לו חרטומיו היום נולד המושיע ואין אנו יודעים אם מתנדים הם מישראל ורוחין אנו שסופו ללקות בתים, לפיכך בזה אותו היום חף על המנדים שאתה כל הבן הילוד ולא נאמר הילוד לענדים והם לא היו יודעים שסופו ללקות על מי מדיניה:

ב (א) ויקח את בת לוי. פרוש היה מהנה מפני בזרת פרעה (וחזר ולקחה ואמר וילך שהלך בעלת עליו שאתרים לו בזירתך קשה תחל פרעה שפרעה בזה על הזכרי' ואתה בס כן על הנקבות ברש"י יבן) והחזירים ועשה בה לקוחין שייסי. ואף היא נשבעת להיות נערה. ונת ק"ל שנה היתה שנולדה בנוחם למנדים בין החומו'. ואחתי' ועשר נשתיו שם וכשילאו היה משה בן שלוים שנה. אם כן כשנתענדה

באור

ואם יפרש שדרך עונש עשה להן זאת, הנה העיקר חסר מן הספר, ועוד שלפי משמעות הכתוב נראה שקיבל התגלותן ומדוע יענים לותן, גם מליל' הלשון ויעש להם צתי' לא תסגול פירושו, ורש"י והרמב"ן פירשו לשנא, שזכר הוא להן מאת המלכים חלף ירמתן לותו, וזה על וייטב מלכים למילדת, והטעם היא שהדגים מהן משפחות היולדות מהן, כי מנאתו המליל' הזאת נאמרת על ההטעה היא כתו כי בית יעשה לך ה' (שמואל ב' ז' י"א), וכן פי' הרד"ק נשרשים שרש בית, וקנדיהם נכונים, רק שמין חיבור וקישור לפסוק זה עם מה שלפניו ושלאחריו. ומדוע לא נאמרה המאמר וירב העם ויעלמו מאד. גם לכל הפירושי' לא תתיישב מלת להם ורמוי לומר להן נכוני הנקבות, לולם לדעת המתרג' האשכנזי פסוק זה מחובר לפסוק שלאחריו, ושעורו, וירב העם ויעלמו מאד, ויהי כי ירחו המילד' את המלכי', ויעש (וכי עשה הטבי') להם (לעם הנזכר בפסוק הקוד') בתים (משפחות דבות, וכשרש' פרעה שלא נתקיים' עלתו, מז) וילו פרעה לכל עמו לאמר (תחבולה אחרת להמעיטה, ויית) כל הבן הילוד וגו', והוא"ו של וילו היא וא"ו ההמשך לתשובת התנאי, כמו שאמרנו פעמים רבות: (כב) הילוד, שם תאר לנולד כמו (בנוד שכול):

ב (א) וילך, על התעורך ותזמין עלתו לבדר יאמר הכתוב שהלך לעשותו, כמו וילך רחבן ויסבב את בלהה (בראשית ל"ה כ"ב), וילך משה וידבר (דברים ל"א א'), וילך ויקח את בתר בת בבלים (הושע א' ג'), לכו ונמכרנו לישמעאלים (בראשית ל"ז כ"ז), לכו ונהרגנו (שם ל"ז כ'), וכן זה, כ"כ הרמב"ן: איש מבית לוי, זה עמרם כמו שמפורש בפסוק שלאחריו, ויקח עמרם את יוכבד דודתו לו לאשה וחלך לו את אהרן ואת

כִּי־חָיוֹת הֵנָּה בְּטֶרֶם תָּבוֹא אֲלֵהֶן הַמְיַלֶּדֶת וְיָלָדוּ: (כ) וַיֵּיטֶב אֱלֹהִים לַמְיַלְּדֹת וַיִּרֶב הָעָם וַיַּעַצְמוּ מְאֹד: (כא) וַיְהִי כִּי־יָרְאוּ הַמְיַלְּדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ

טען, אונד גאָטט נייע היי• **הולדות אהרן** ויהי פס י"ג, ח':

תרגום אשכנזי

זינד לעבהאפֿט, בעפֿאָר נאָך דיא העבאממע צו איהנען קאָממט, האבען זיא שאָן געבאָהרען: (כ) וגאָטט לים עם דען העבאממען וואָהל געהען: דאו פֿאָלק פֿער• מעהרטע זיך, זיא וואורדען שטארק: (כא) אלס נון דיא העבאממען גאָטט פֿירכטע•

רש"י

זו הרי הכתוב כולל ויצרך חותם ועוד כתיב (יחזקאל י"ח) תם חתך לניחם: (ב) וייטב. הטיב להם. וזה חלוק נתינה סיעודים ג' חותיות ונתן לה ו"ו יו"ד נרחבה כשהיתה נתה לדבר גלגול ופעיל הוא נקוד היו"ד נגי"מ סהוא קתן קטן כגון וייטב אלהים למילדות וירב נגד יהודה (חיבת ג') הרבה תחנים וכן ויגל את השחרית דגעזר אדן הגלם את השחרית ויפן זגד חלב זגד (שופטי' ט"ו) הפנים הזגדות זו לזו. כל אלו לגון הפעיל את אחריו וכשהוא תדבר גלגול ופעיל הוא נקוד היו"ד נחירק כגון וייטב נעיניו לגון הוטב. וכן וירב העם נתרבה העם. ויגל יהודה הגלה יהודה. ויפן בם וכם הפנים לכאן ולכאן. ואל תשיבני וילך וישב וירד וילח לפי שאין תגזרתן של אלו שכני היו"ד יסוד נהן ירד ילח וישב ולך יו"ד אות שלישית הן: וייטב אלהים למילדות. מהו הטובה. (בא) ויעש להם נתים. נתי כהונה

רש"י

זו הרי הכתוב כולל ויצרך חותם ועוד כתיב (יחזקאל י"ח) תם חתך לניחם: (ב) וייטב. הטיב להם. וזה חלוק נתינה סיעודים ג' חותיות ונתן לה ו"ו יו"ד נרחבה כשהיתה נתה לדבר גלגול ופעיל הוא נקוד היו"ד נגי"מ סהוא קתן קטן כגון וייטב אלהים למילדות וירב נגד יהודה (חיבת ג') הרבה תחנים וכן ויגל את השחרית דגעזר אדן הגלם את השחרית ויפן זגד חלב זגד (שופטי' ט"ו) הפנים הזגדות זו לזו. כל אלו לגון הפעיל את אחריו וכשהוא תדבר גלגול ופעיל הוא נקוד היו"ד נחירק כגון וייטב נעיניו לגון הוטב. וכן וירב העם נתרבה העם. ויגל יהודה הגלה יהודה. ויפן בם וכם הפנים לכאן ולכאן. ואל תשיבני וילך וישב וירד וילח לפי שאין תגזרתן של אלו שכני היו"ד יסוד נהן ירד ילח וישב ולך יו"ד אות שלישית הן: וייטב אלהים למילדות. מהו הטובה. (בא) ויעש להם נתים. נתי כהונה

תרגום אונקלוס

יְהוֹדָיְתָא אֲרֵי חַכְיָמָן אִינוּן עַד לָא עָלַת לְוָתְהֶן חַיְיָתָא יְלָדָן: (כ) וְאוֹטֵיב יְיָ לְחַיְיָתָא וּסְגִי עַמָּא וּתְקִיפוּ לַחֲדָא: (כא) וַהֲוָה כַּד דְּחֵילָא חַיְיָתָא מִן קֳדָם יְיָ

באור

נקמן סנחי"ת כמו מלת וחיה, ולדע' רני יהוד' והלמ"ע נמ כמספטו מן חָיָה חָיוֹת כמו מן בָּלָה בָּלוֹת דָּוָה דָּוֹת, ופי' הרמב"ן כי כח חיוס יש להן: (כ) וייטב, סרשו יטב, והוא מנהן הפעיל, כי סרשי נחי פ"ל יו"ד יגואו על ג' דרכיס נגנין הקל והפעיל, נקלתס יגא המית"ן נקל נגילי להמשיך יו"ד הסרס כמו אֵרֵד אֵדַע, והפעיל נחול' מוסך וי"ו תמורת היו"ד להנדיל' מנהן הקל כמו אוֹרִיד אוֹדִיעַ. ונקלתס יגוא המית"ן נקל נחירק מוסך יו"ד כמו וַיִּיטַב לי נעגודך (נרמזית י"ג י"ג), ומז נהפעיל המית"ן נגילי מוסך יו"ד הסרס: וירב העם ויעצמו מאד, מלת עסלפעמי' לשון רניס, ולפעמים לשון יחיד, כמספט הסמות הכוללים, ונאו כמן סניהס וירב ויעלמו: (כא) יראו המילדת את האלהים, ז"ל המתרגם המסכמי, כל ירחה שמחדיו מפני, הוסיפה ירחת הנזק ונלעג סיגע לְיִרְאָה מלת הילוד, והיא מימת המלון על ענדו, והנגוד על החלם, נל"מ (פורפט), ומולם עס מלת מת הוגחתס על הדוג להורות ירחת המעלה והכגוד, כמו ירחת המג על נגו והדג על תלמידו, נל"מ (עהרפורפט). ומין לורך למה סכתג הרמב"ן נזה, כי ירחת המלכים היא ירחת הסתרוממות והנדולה, ותגא תמיך עס מלת מת, ומף שסירוש מינו מקנל הפעולה מן הירח, מין לחוש לזה לפי טנע הלשון, ומה יענה נמלת מהנה, הנאמרת על שם ג"ה. מף שנגמרג נס הוא מינו פעו' מן המוסג (והדג המחנר המכס נעל יין לגון המרין לנאר השנדל שנין הירחים מפני הדנר, וירחת הדנר, ע"ם) עכ"ל: ויעש להם בתים, הרשב"ם פי' שעשה למילדות נתים לשמרן פן ילכו לעגריות היולדות, ולא ידעתי למיזה לורך עשה זאת, מס נטלה עלתו נהיותן הולכות, עכ"ו נאמנתן מלכת,

ומס

שמות א

עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶן מֶלֶךְ
מִצְרַיִם וַתְּחַיֶּיןָ אֶת־הַיְלָדִים׃ שני
(יח) וַיִּקְרָא מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת
וַיֹּאמֶר לָהֶן מַדּוּעַ עֲשִׂיתֶן הַדָּבָר
הַזֶּה וַתְּחַיֶּיןָ אֶת־הַיְלָדִים׃
(יט) וַתֹּאמַרְן הַמְיַלְּדֹת אֶל־פַּרְעֹה
כִּי לֹא כַנָּשִׁים הַמִּצְרִיֹת הָעִבְרִיֹת

תולדות אהרן והאמרן סס סס׃

תרגום אונקלוס

מִן קֳדָם יְיָ וְלָא עֲבָדָא כְּמָא דְּמַלֵּיל עִמְּהֶן
מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם וְקַיְּמָא יָת בְּנַיָּא׃
(יח) וּקְרָא מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם לְחַיְּתָא
וַאֲמַר לְהֶן מַרַּע דֵּין עֲבַדְתִּין יָת פִּתְגָמָא
הָדֵין וְקַיְּמְתּוּן יָת בְּנַיָּא׃ (יט) וַאֲמָרָא
חַיְּתָא לְפַרְעֹה אֲרֵי לָא כְּנָשַׁיָּא מִצְרָיְתָא

תרגום אשכנזי ד

קאָניג פַּאָן מיצרים געזאגט
האטטע: זאָגדערן ערהיל-
טען דיא קינדער אם לעבען:
(יח) דער קאָניג פַּאָן מצרים
ליס דיא העבאממען רופען.
שפראך צו איהנען: ווארום
האבט איהר דיזעס געטהאן,
אונד האבט דיא קינדער
בייס לעבען ערהאלטען?
(יט) דיא העבאממען
שפראכען צו פרעה: וויל
דיא עברישען וויבער ניכט
ווי דיא מצרישען זינד; זיא

זינד

רש"י

להוליד מן המיצע לותם: ותיס. ותחיס: (יח) ותחיין חת הילדים. מסקנות לסס תיס ותמן תרגום להחכון וקיימת וקבני וקיימתון לפי שלמון עבר נמקנות רבות תיבה זו וכיולה גם תסמכת ל' פעלו ולמון סעלתי, כמון ותחתנים חיס תלדי ל' עבד כמו ויחמרו לזכריס. ותולדו' נסיבס לבון דורתס כמו ותולדו לזכריס. וכן ותחלנה חותי חל עתי לבון עבד. חלנתס כמו ותחלנו לזכריס: (יט) כי חיות סנס. נקיחות כתילדות. תרגום מילדות חייתא ורבותינו דרשו הרי הן תמולות לחיות הבהמה שחינן מציכות מילדות. והיכן תמולות לחיות. בוב חדיס. זהב ועדף. בכיר שורו. חילה שלוחה. ותי שלח נכתב

באור

מוסך יו"ד, מנל ותדאגו שרשו רמס וכתי"ו בחירק קטן: והחיין. הרחמן לנסתרות, והסמי לנמלמות. כי ג' הכנוליס שוויס בלשון ענרי: (יח) מדוע עשיתן הדבר הזה. הרמב"ע פי' כי מיכנו שחלס כי מין התנלות לעובד דבר המלך, רק הוח בוזרת מחמר לומד בני מות מתן בעבור שעשיתן הדבר הזה, ולכן בח הם לח רחו לתת סבה על עשותן זחת רק הסיבו לח עבדנו על מלותיך עכ"ד, חך חלת הדוע לח תסבול פילושו כי תוכיח על שחלת טעם וסבה, בח מתשובתן שהתחילו בחלת כי, חבל תוכיח על בתינת סבה על ענבן דבר המלך לח ברחס כן, לכן כ"ל לפי שלח היתה בזירה מוחלטת ומפורסמת מחת המלך להמית הילדים, רק בסתר לוחס כן לתילדות שתמיתום בעת בתתם מרחם חמותם, בחופן סבה חמותם לח יבליטו שהמיתום בית, חולם חס יסביחו על הילד, הלח הבי הבית, לח היה רבון המלך שימיתום לעיניהם, כי בוח לעשות חמס בזה בפרסום, כדברי הרמב"ן חבל חשתקתי למעלה, ולכן כחבל בודע למלך שלח הומתו הילדים, לח בחמל ויקבוף עליהן חלך חברים, כרחוי להיות בעבדן על דבדו, כלשון הרבינל בתקבל, כי חם קבל להן, וחבל חיבן הסבה, חדוע לח המיתו חת הילדים, חם הי'זה בעבור שהשביחו עליהן, וכשתחדו חיבן, ודלה בעמוד על הדב', חי בלה לבני ישרח' סוד המלך שתמרבסתר למילדו', והם בחכמה הטילו וחמדו כי בחמת לח בודע להם דבר המלך, ולח ידעו להשמר מזה, דק לפי שהיה בטבעם בדיחות, ובטרם בחו חליהם כבר ילדו, ובדמה לכל בהוח ילך חי, ולח בלילו עוד למיתו לעיני הכל, כי זהו בבד בלובך: (יט) היות, הם תחד מעבין חיים ודבם היו"ד בפל ובחל'

בקמץ

תרגום אשכנזי

העברית ורְאִיתֶן עַל־הָאבְנַיִם
אִם־בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ וְאִם־
בַּת הִוא וָחָיָה: (יז) וַתִּירֶאן
הַמְיַלְּדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא

תולדות אהרן אפ בן סס י"נ, מ': ותיראן סס י"ח, נ':

רש"י

כלי חומנות יוצר חרס: חס בן הוא וגו'. לח פיס
תקפיד חלח על הזכרים שלהן תינטגיניו שעתיד

תרגום אונקלוס

מַתְבְּרָא אִם בַּר הוּא תְּקַטְּלוּן יָתֵיהּ וְאִם
בְּרַתָּא הִיא תְּקַיְּמִינָהּ: (יז) וְדָחֲלָא חַיָּתָא

באור

והגליעוה נדגש שנשמ', ומ"ס דלמוי להיות נפתח ונמלא נחירק ע"מ מס מנכי יְלַדְתֶּיהָ (נמדבר י"ח י"נ). וְיִרַשְׁתֶּם מתם (דברים י"ח ל"מ). הלמוי יְלַדְתֶּיהָ וַיִּרַשְׁתֶּם. וחיה, ניעמו למעלה, כמו מן יסד יסדה, מן מרפכסך מי יומר לנקבה חיה, לגל ומלו חיה חלף שניס פעמים (קהלת ו' ו') טעמו למטה ולעון זכר מנורת עשה עליה רמה. (הרשב"ם). ול"ל סיס נעגין חייס שני שרשים, הח' חיי מהכפולים שהענד מהמו לזכר כמתר הַי נחסלון

עי"ן הפעל ע"מ תַּם כַּב שרשים תמס סנג, ולכסתדת חָיָה ולמוי להיות חָיָה ע"מ תַּמְתָּ חָיָה, וכתב הרד"ק נשרשים שניו"ד למוי להדגש, ולח כתב סנב על כפילת הדגש ממלה זאת, ונמכלול (דפוס קטן דף קס"ד ע"ח) כתב סנה לזה כי ז"ל סס ומלת וחיה נרפית שהיתה למוי להדגש, וכן כי חיות נדפה שלח להתענד עם חיות הפרה עכ"ל, מאנס לפי דנריו מדוע לח חפש נעל הלשון נמלת כעת חָיָה (נרחשית י"ח י'), שלח תתענד עם חית השדה, וג"ל לפי שמלאנו לף נאותיות המקנלות דגש שלפעמים יפול מהס הדגש ויושלס נקודת החות שלפניה כמו ומניכן החל נו (נרחשית ל"ח ז'), שנרשו התל, ומות ענד מנכין פָּעַל והלמוי הָתֵּל (לדעת המדקדקים, מאשם לח כן דעתי, כמ"ש נפ' ולח (שם) ע"ש). וכן מל יוסף פרשה הָתֵּל (שמות מ' נ"ה). הלמוי הַתֵּל, כן נמלת חיה נשלס הדגש שניו"ד נפתח החי"ת ונעשה קמן, ויש עוד שרש חיה מנחי למ"ך ה"ח שמיכו לנסתר חָיְתָה ולנסתרת חָיְתָה, ודעת הרשב"ם שמלת וְחָיְתָה שנכתן היח מהכפולים שהס היתה מנחי למ"ך ה"ח תניה פה זרות כפולה, המחת הסרון התי"ו המורה לנסתרת ולמוי להיות וחיתה, וכג' נגינת המלה שהיח מלעיל נענד כדינה נכפולים תַּמְתָּ כָּבְדָה (כי וחיה פה הוח ענד מלח שהיו"ו המולה מהפכתו לעתיד). ולח כן נמחי למ"ך ה"ח בָּנְתָה שהס תלרע מף נענד, וכ"ה דעת הרד"ק נשרשים שרש חי ונמכלול (דפוס קטן דף קס"ד ע"ח). שהיח מהכפולים (עיין נקונטרס עליה להדופה, כי הס הסרכתי נניענות נגד הרמב"ן ור"י חיוב, החולקים על זה ולדיך לכוסיף הס נדף ג' ע"ב שורה כ"ב מחר מלת שנת מלת נשלמים, ומס שורה כ"ז קודס מלת מתוס, ויהי' חָיָה על משקל אָמְנָה הָיְתָה: (יז) ותיראן. נשון הנקבה לנד והחל"ף נחה ונשרשו ירח. ולכן השי"ו נחירק

וּבִלְבֵנִים וּבְכָל־עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה
אֵת כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ
בָהֶם בְּפָרֶךְ: (טו) וַיֹּאמֶל מֶלֶךְ
מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת הָעִבְרִיֹּת אֲשֶׁל
שֵׁם הָאַחַת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית
פּוּעָה: (טז) וַיֹּאמֶר בְּיַלֶּדְכֶן אֶת־
תולדות אהרן ויאמר סס סס: בילדכן סס סס:

תרגום אונקלוס

וּבְכָל פּוּלְחָנָא בְּחַקְלָא יַת כָּל פּוּלְחָנֵהוֹן
דִּי אַפְלָחוּ בְהוֹן בְּקָשְׁיוּ: (טו) וַאֲמַר מַלְכָּא
דְּמִצְרָיִם לְחַיָּתָא יְהוֹדָיְתָא דְּשׁוּם חָדָא
שִׁפְרָה וְשׁוּם תִּנְיָתָא פּוּעָה: (טז) וַאֲמַר
כַּד תְּהֵוְיַן מוֹלְדָן יַת יְהוֹדָיְתָא וְתֶחְזַיַן עַל

תרגום אשכנזי ג

אויף דעם פֿעלדע, נעבעט אנדערן היזאדבייטען, וואָצו זיא דיאזעלבען אנגעטריבען: (טו) אויך זאגטע דער קאָניג פֿאָן מצרים צו דען עבריישען העבאממען, וואָפֿאָן דיא אייניע שפרה אונד דיא אנדערע פועה וגהיי־סען: (טז) ער שפראָך נעהמליך: וועז איהר דען עבריישען וויבערן אין דער געבורט

רש"י

את הנוף ומגדרתו: (טו) למילדות, הוא ל' מולידות, חלח סיס ל' קל ויס ל' כנד כמו שונר ומסנד דונר ומדנר, כך מוליד ומילד: (טז) בילדכן, כמו בהולידכן: ספרים, יוכנד על סס מסספרת את הולד: פועה מריס על סס מפועם ומדגדת והוג' לולד כדרך הנשים המפייסות תינוק הנוכה. פועה לשון נעקם כמו (ישעיה מ"ג) כיולדה תפעה: על האבנים, וכמוהו (ירמי' י"ח) עושה מלאכה על האבנים. מושב

באור

קשור עם ני"ת, בין מלעי"ת לפני השרש ענך כמו לעלם נחם תענדו (ויקרא כ"ה ת"ו), ובין למחריו כמו לא תענך בו (שם ל"ט), ובעונך קשור עם מלת את בין לפניו כמו אותו תענך (דברים י' כ'), ואת אחיך תענך (נחמיה כ"ז מ'), ובין למחריו כמו ענדו את כרלעמר (שם י"ד ד'), מ"כ תאמר על הענך עונך אותו ותאמר על האדון עונך בו, ולפי שמלת את תחסר לפעמים, לכן בא בשרש ענך לף אם תחסר מלת את יורה על העונך רק שלא יהא קשור עם ני"ת כאן ועגדתם אלהים אחרים (דברים י"א ט"ז), ולפעמים תשמש בי"ת שאחריו במקום בעבור ומן יורה השרש הזה על העונך כאן ויעבוד ישראל בעבור (הושע י"ב י"ג), פי' בעבור האבד: (טו) העבריות, בני ישראל נקראו עברים לפי שרוב יחוסם ואומנתם שהיו אברים, היה תענך הנכר כמ"ש בעבך הנכר יעבו אלוהיכם בעולם (יהושע כ"ד ג'): (טו) האבנים, מושב האבן היולדת, ונקרא נ"כ משבר, ולדעת הרמב"ע שרשו מבן, ולדעת רבי יהודה בן קריש שרשו בנה מבנית בנים והמל"ף נוסף כמו מי מפסים (יחזקאל מ"ז ב'), וכ"ה דעת הרד"ק בשרשים שרש מבן וז"ל ורחיתן על האבנים, מקום כפילת הולך מבטן אמו ויקרא משבר אבל המלה הזאת נבדלת מן בן ובנים והמל"ף נוספת, ולפי דעתי כי ורחיתן על האבנים הוא הרחם ונקרא אבנים על שם הבנים וכן נקרא משבר על שבר האבה היולדה וחבלים ונקרא אבנים בלשון בנים לעניין הלידה שהם נפתח הרחם שהם בנים כמו שבי לירי הללת עב"ל: והמתן אחו, בסתר שלא יודע הדבר כי חמס היה עושה. (הרמב"ע). וזהו מכוון לפי' הרמב"ן מהבאתי למעלה, ומלת והמתן שרשה מות מבחי העי"ן ורמוי להיות וְהַמַּתְתֶּן כמו הַשְּׁבֶתֶן או וַהֲמִיתוֹתֶן כמו הֲשִׁיבוֹתֶן כי שבי נופי המדבר נעדו ומבעבה נופי הנוכח יבואו בבנין הפעיל מבחי העי"ן על שבי המשקלים האלו. רק לקוטי פניות שתי תוי"ן חסרו האחת ובעליעות

שמות א

בְּסִבְלֹתָם וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת
לְפַרְעֹה אֶת־פִּתֹם וְאֶת־רַעַמְסֵס:
(יא) וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה
וְכֵן יִפְרֹץ וַיָּקֻצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
(יב) וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ: (יג) וַיְמָרְרוּ אֶת־
חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר

תולדות אהרן ויעבידו סס סס: וימררו סס ע"נ:

תרגום אשכנזי

דורך איהרע שוועהרע אר־
בייטען צו אונטערדריקקען;
עם מוסטע דעם פרעה פָּאר־
ראהטשיטעדטע בויען,
נעהמליך פירתם אונד
רעמסם: (יג) יע מעהר
זיא עם אבער אונטערדריק־
טען, דעסטאָ מעהר נאהם
עס זו, אונד דעסטאָ מעהר
בריייטעטע עם זיך אוים.
עס וואהרד איהנען אנגסט.
וועגען דער קינדער ישראל׳ם:
(יג) דאהרוף טריבען דיא
מצרים דיא קינדער ישראל׳ם
צור ארבייט אן, מיט שטרענגע: (יד) זיא מאכטען איהנען דאז לעבען ביט־
טער, דורך האהרטע ארבייט, אין ליימען, אין ציגעלן, אונד אין אללערלייא ארבייט

רש"י

מהם המס. ותהו המס סיגנו ערי מסכנות לפרעה:
לתען ענותו נסבלותם. סל תנדיס: ערי תסכנות.
כתרגומו. וכן (ישעיה כ"ג) לך צח חל, הסוכן הנן
נזנר המתונה על החולרות: חת פיתום וחת רעמסס,
שלח היו רחויות מתחילה לכך ועשתום חזקות
ונלורות לחולה: (יב) וכאשר יענו חותו, ככל
מה שהס נותנין לב לענות כן לב הקב"ה להרנות
ולהפרין: כן יבקע. כן הבה וכן פרץ ומדרשו רות
הקודם חומרת כן. חתם חומרים פן יבקע ואני חומר כן ירבה: ויקוצו. קלנו נחייהם. (ויש מפרשי
המלרי' נשיני עלמם וק"ל): ורבותינו דרשו כקולי' היו נשיניס': (יג) בפרך. בענודה קשה. המפרכת

באור

היתה לתם (לויקה ל' ל'), והוא על משקל פת, פשרשו פתת, והרגיש פתיס, כמו פתות
תתה פתיס (ויקרא ג' ו'), ועניינו שמיכה עליהם שרים מן המלריס לשעוך נהם עבודת
המס: בסבלותם, עניינו כונד המשא וטעינתו על הכתף: מסכנות, חולרות, כמו לך
נא חל הסכן הזה חל שכנא משר על הבית (ישעיה כ"ב ט"ו), נוזד המתונה על החולרות.
רעמסם, נפתח העי"ן שם עיר, ואינה חלן רעמסס שיצנו בה בני ישרחל שהוח שם מדינה,
והעי"ן נשוא: (יב) וכאשר יענו אתו כן ירבה וכן יפרץ, ככל מה שמדנים ומנדילים עליהם
העניו כן נדלה יותר ויותר הללחת רנויס, וילנה ויפרן משמשים נמקום בינוני, כי כן המשפט
בלשון הקודש לשתם בעתיד נמקום בינוני, ונפרט נמקום שכוון המשפר לספר על חיזה
מעשה שהתמיד זמן רב: ויקצו, קלו בחייהם כמו קלתי בחיי (בראשית כ"ז מ"ו): (יג) בפרך,
בקושי, והוא לשון שנרון, ושמשה תלמו מפרכין בהפוזיס, שתהח נפרכת בלפוזן, ול"ל
בעבודה המשנדת חת הגוף: (יד) ובכל עבדה בשדה, חריש וקליר: את כל עבודתם,
עם כל עבדתם: אשר עבדו בהם, בתוך העיר (הרשב"ם), וכן מתורגם בל"ח: עבדו,
הטרח שנך בגיעו הקל יותר על העובד ועל הנעבד, לק יש הבדל בגיעתם, כי הנעבד

קשה

שמות א

נְתְחַכְּמָה לֹו פֶּן־יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי־
תִקְרֶאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסַף גַּם־
הוּא עַל־שֹׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם־בָּנוּ
וְעָלָה מִן־הָאָרֶץ׃ (יא) וַיָּשִׂימוּ
עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עַנֹּתוֹ

תולדות אהרן ונלחם סס: ויָּשִׂימוּ סס סָס׃

תרגום אונקלוס

נִתְחַכֵּם לָהֹון דִּילְמָא יִסְגוּן וְיֵהֵי אֲרֵי
יִעְרְעִנָּא קְרָב וְיִתּוֹסְפוּן אַף אִינוּן עַל
סַנְאָנָא וְיִגִּיחוּן בָּנָא קְרַב וְיִסְקוּן מִן
אַרְעָא׃ (יא) וּמַנְיָאוּ עֲלֵיהוֹן שִׁלְטוֹנִין
מַבְאֲשִׁין בְּדִיל לְעַנּוֹאֵיהוֹן בְּסִבְלְחָנְתָן

והוי הוא כחנו פתנ ועשנו מן הזון והם יפסוה׃ (יא) עליו. על העם׃ מסים. לשון מס שרי שבונין

באור

מים ילך יהודי שליכאו לאוד ואם ילעק מני הילך של המלך או מל שר העיר יאמר זיניש
עדים ויעבו גו נקמה, וכאשר הותרה הלועת התלך היו המלדים (נשמתם ונקמתם
כיונע כל עם לקנת נעם מחר הנחים לגור בתרנם נרמותם כי יגליחו) תחפשים הנתים
ונכנסים שם נלילות ותינכדים ומולידים הילדים משם כי על כן נאמ' ולא יכלה עוד הלפיון
ונלמה שאמר זה ימים תעשים כי נלדת מהרן לא היתה הנזירה (ולכן לא הולכה למו
לנקם תחנולה לגילו). וכשולך משה (כ' שנים מחר לידת מהרן) נלחה שנתנלה, מולי
את פרעה נחמלה עליו לחרה למניה שלא יעשה כן, או כאשר נשמע כי מלת המלך היה
הדבר ניטל מותו, (למען לא יחשב לו לחרפה צין מלכי עמים לעשות חמם נזה חנם.
או מילחתו פן יעתדו ישראל להלחם עמו). או שהיה על פי המלטנגיים כלנלי דעותינו
ז"ל כי הכל התחכמות עליהם שלא יולע החמם, וזה טעם מאמר האומרים למשה רבינו
חשך הנאשתם את ריחינו לתת חרב ביהם כי עתה יוסיפו נשנאתם אותנו וילחמו טענה
כי מלחנו מולדים נמלכות ויהרנו אותנו נחרב לעיני הכל ולא ילטרכו עוד לעשות נמרמה
עכ"ל עם קלת תיפית נאור: ותקראנה, תחרענה ונא מלחמה שהוא ל' יחיד על תקרמנה
שהוא לשון רבים. כמו ידה ליתך תשלחנה (שופטים ה' כ"ו) כ"כ הרשב"ם, והלחמ"ע כתב
כי חסר כאן שם הפועל, ועניינו כי תקרמנה קולות מלחמה. כמו ונרך ולא מזינכה (נחרנל
כ"ג כ'), הרלוי ונדך נרכה, ונרב יועלים תקוס (משלי ט"ו כ"ג), הרלוי תקוס עלה,
ודומיהם, והרד"ק נחרשים שרש קרא כתב שר"ל מלחמה ומלחמה, ונחרש עוד כתב כי
תקרמנה הוא עתיד לנסתרת עם כנוי נסתרת והכוונה כי תקרא לה מלחמה פירוש
לעיר, ורלוי להיות דבר נרון כמשפטו נכנויים רק שהוקל: ונלחם בנו ועלה מן הארץ.
לשון אל מרן מנותיהם ולא טוב לכו למנד עמדינו. (הרשב"ם). וכן פי' הרמב"ן, ויתכן
לומר לפי משמעות העניין שהוי"ו של ועלה היא ו"ו המחלקת כמקום אז, כמו ומכה
מציו ומתו (שמות כ"א ט"ו), פי' או מתו, ועניינו כאן ונלחם בנו וינלחנו, או אם לא
ינלחנו. לפחות יהיה המוק רב לנו, כמה שיעלה מן הארץ הזאת אל ארץ מנותיו, ונחנד
ענדים רנים, וכן מתורגם נל"ע: (יא) כיסים, שרשו מסס, ושם ינפרד נזם, כמו

היתה

תרגום אשכנז ב

מעהרען, וועלדען קריג ווער-
דען זאללטע, זא קאמנטע
דיזעס פאלק צו אונזערן פיינ-
דען איבערגעהען, אונד מיט
אונס שטרייטען, אדער
אוים דעם לאנדע ציהען:
(יא) מאן זעטצטע איבער
דאזעלבע בעאמטען דער
פראהנדיהנסטע, אוים עם

דוך

רש"י

לשון הכנם והזמנה לדבר הוא בלועז הזמינו עלמכם
לכך: נתחכמה לו. בעם נתחכמה הם לעשות לו
ורבותינו דרשו נתחכם למושיעם של ישראל לרומם נתי'
שכבר נמצע שלח יניה. תנוך בעול' והם לח הנוו שעל
כל העולם חינו תניח חבל הוח תניח על חותה חחת
(בראשי' יבן): ועלה מן החרן. על כרחנו. ורבותינו
דרשו כחדם שמקבל עלמו ותולה קללתו בחחרים
עליו. על העם: מסים. לשון הם שרי שבונין

דוך

רש"י

לשון הכנם והזמנה לדבר הוא בלועז הזמינו עלמכם
לכך: נתחכמה לו. בעם נתחכמה הם לעשות לו
ורבותינו דרשו נתחכם למושיעם של ישראל לרומם נתי'
שכבר נמצע שלח יניה. תנוך בעול' והם לח הנוו שעל
כל העולם חינו תניח חבל הוח תניח על חותה חחת
(בראשי' יבן): ועלה מן החרן. על כרחנו. ורבותינו
דרשו כחדם שמקבל עלמו ותולה קללתו בחחרים
עליו. על העם: מסים. לשון הם שרי שבונין

היתה

שמות א

וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד מְאֹד וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אֹתָם: פ (ח) וַיָּקָם מֶלֶךְ־חָדָשׁ עַל־מִצְרָיִם אֲשֶׁר לֹא־יָדַע אֶת־יוֹסֵף: (ט) וַיֹּאמֶר אֶל־עַמּוֹ הִנֵּה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעָצוּם מִמֶּנּוּ: (י) הָבָה

תרגום אשכנזי

ישראל'ס וואַרען פֿרוכטבאַר, האַטטען פֿילע קינדער, פֿער־מעהרטען זיך אונד וואַודען שטאַרק אונגעמיין זעהר, זאָ דאַס דאַז לאַנד פֿאָן אִיהנען פֿאָלל וואַר? (ח) עס קאַם אַיין נייער קאָניג צור רעניר־דונג איבער מצרים, דער דען יוסף ניכט גע־קאַננט האַט, (ט) ער שפּראַך צו זיינעס פֿאָלקס: דאַז פֿאָלק דער קינדער ישראל'ס, ווירד אונס צו פֿיל אונד צו מעכטיג: (י) וואָהלאַן! ווִיר וואָללען אִיהם דורך ליסט בייאַקאָמען, עס מאָכטע זיך פֿער־

תולדות אהרן ויקס פרוסין כ"נ, ח'. פוטס י"ח, ח': אשד עירונין סס:. ויאמר פוטס כס: הבה סס סס:

רש"י

מיהו יולדות שפה נכרית חיה: (ח) ויקס מלך חדש. רב ושמואל חד אמר חדש ממש וחד אמר שנתחדשו גזירותיו: חסר לח יודע. עכיו עלמו כאלו לח יודע (כ"נ רח"ס): (י) הבה נתחכמה.

מעה־

תרגום אונקלוס

וְאִיתְיַלְּדוּ וְסַגִּיאוּ וְתַקִּיפוּ לַחֲדָא לַחֲדָא וְאִתְמַלְיַת אַרְעָא מִנְּהוֹן: (ח) וְקָם מַלְכָּא חַדְתָּא עַל מִצְרַיִם דְּלָא מְקַיֵּים גְּזֵרַת יוֹסֵף: (ט) וַאֲמַר לְעַמֵּיהּ הָא עַמָּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל סָגֵן וְתַקִּיפִין מִנָּא: (י) הָבוּ

באור

לנס לשנא עמו (תהלים ק"ה כ"ה), יולח, וכן שרש טרן, יפרנו המים (נדחזית מ' כ'), יולח, פרו ויזרנו, הוח עומד, ופי' פרו הוח הסולדה, כעין יתן פריו, ועניין הפרנה הוח דוב הסולדה, כמו הפרנים שכם לדוב: וירבו, כתב הרחנ"ע שלח היו מתים כדרך עם רב עכ"ל, ר"ל גם כי היו מתים מכם לח מתו רק מעט, ולח לערך ריבוים הגדול שנדרך זה כתבנו תחך: ויעצמו, פי' הרחנ"ע שנעשים גופם היו חזקים: בחיאד ניאר, הני"ת גופ כמו שנחמרים כי תלחמו שלח ני"ת דחשנה יסעו (נחדנ ג' ט'): ותמלא הארץ אתם, עניינו נתפלחה מהם: (ט) עם בני ישראל, הרחנ"ע כתב שחינו סמוך רק הוח לתוספת נחור עם שכם בני ישראל, וחכם עם שנחנח לדוב חלת עם שפתח חף שלח סמיכות, פה שלחה יותר לפרש שהוח סמוך, ויש לפרש בני ישראל על י"ג בני יעקב, ועניינו עם של י"ג בני ישראל שנולדו ונתרבו מהם ונעשה לעם, וכן מתורגם שלי"ת: (י) הבה. לשון קריחה וזרוז, עיין שנחורנו לפ' כח (נדחזית י"ח ב'), כי שם החרכנו שנחור התיבה הזחת. נתחכמה, נעקש דרך לעשות שלח ידעה: לו, שעיניו, כמו ממרי לי מחי הוח (נדחזית כ' י"ב). ועיין סהתחכמות הזה שנדחה כמו שכתב הרחנ"ן ז"ל שלח דחה פרעה וחכמי יועציו לחבותם שהרי תהיה שניהה גדולה לחבות חנס העם מעל פחו שלח ימלוך המלך הרחשון. וגם עם החרן לח יתנו רשות למלך לעשות חמס כזה כי עמהם הוח מתיעץ ולפ כי בני ישראל עם רב ועלום ויעשו עמהם מלחמה גדולה, חגל מחד שיעשו דרך חכמה שלח ירגישו ישראל כי שניהה יעשו שכם ולכך הטיל עליהם חת כי דרך הגרים שחרן להעלות חת למלך כחו שנח שבאים, ומחרי כן לוה שכתב למילדות לשרוג הזכרים על המניים ומצילו היולדות עלמן לח ידעו שכם ומחרי כן לוה לכל עמו כל הבן היולד היאורה תשליכהו חתם. והעניין שלח רלה לגלות לשרי הטניחים מעל פיו להרגם שחרי המלך חו שיצליחו שם חותם ליהוד חגל חחד לעם כחשר יחשוב כל

חים

שמות א

יניח ד' שיטין פנויות בלא כתב ויתחיל מתחלה

שיטה חמישית

(ה) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
הַבָּאִים מִצְרַיְמָה אֵת יַעֲקֹב
אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ: (ג) רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן
לֵוִי וִיהוּדָה: (ד) יִשָּׂשכָר זְבוּלֻן
וּבִנְיָמִן: (ה) דָּן וְנַפְתָּלִי גָּד וְאָשֵׁר:
(ה) וַיְהִי כָּל־נֶפֶשׁ יֹצְאֵי יֶרֶךְ־יַעֲקֹב
שִׁבְעִים נָפֶשׁ וְיוֹסֵף הָיָה בְמִצְרָיִם:
(ו) וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל־אֶחָיו וְכָל הַדּוֹר
הַהוּא: (ז) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ

תולדות אהרן ובני נכבות ז', ח'. חולין נ"ג, ח':

תרגום אונקלוס

א (ה) וְאִלֵּין שְׁמָהַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּעָלוּ
לְמִצְרַיִם עִם יַעֲקֹב גְּבַר וְאֵנָשׁ
בֵּיתֵיהּ עָלוּ: (ג) רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וִיהוּדָה:
(ג) יְשָׂשכָר זְבוּלֻן וּבִנְיָמִן: (ד) דָּן וְנַפְתָּלִי
גָּד וְאָשֵׁר: (ה) וַהֲוָה כָל נַפְשָׁתָא נַפְקֵי
יַרְכָּא דְיַעֲקֹב שַׁבְעִין נַפְשָׁן וְיוֹסֵף דְּהַוָה
בְּמִצְרַיִם: (ו) וּמִית יוֹסֵף וְכָל אֲחוֹהִי
וְכָל דָּרָא הַהוּא: (ז) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְפִישׁוּ

רש"י

א (א) ואלה שמות בני ישראל. חף על פי שמנחן בחייהן בשמותם חזר ומנחן במיתתן להודיע חיבתן שנמשלו לכוכבים שמוליחן ומכניסן בחספר ובשמותם שנחחר (ישעיה מ') המוליח בחספר נחחס לכלם בשם יקרח: (ה) ויוסף היה במצרים. והלח הוח ובניו היה בכלל שבעים ומה בח ללחדנו וכי לח היינו יודעין שהוח היה במצרים חלח להודיעך לדקתו של יוסף, הוח יוסף הרועה חת לחן חבין. הוח יוסף שהיה במצרים ונעשה מלך ועומד בנדקו: (ז) וישרצו.

תרגום אשכנזי א

א (ה) דיזעם זינד דיא נא־
מען דער קינדער ישראל'ס
דיא נאך מצרים קאמען,
מיט יעקב, יעדער מיט זיינען
הויזלייטען, זינד זיא געקאמ־
מען: (ג) ראובן, שמעון, לוי
אונד יהודה: (ג) יששכר,
זבולן אונד בנימן: (ד) דן,
נפתלי, גד אונד אשר:
(ה) אללע פערזאָנען, דיא
פּאָן יעקב אבשטאממען,
ווארען צוואממען זיבענציג
פערזאָנען; יוסף מיטגעראָכ־
נעט, דער אין מצרים ווער:
(ו) יוסף שטארב, אונד אל־
לע זיינע ברידער, אונד אללע
מענשען דעסזעלבען צייטאל־
טערס: (ז) דיא קינדער
ישראל'ס

באור

א (א) ואלה שמות, מפני שרוצה לפרש ובני ישראל פרו וישרצו וגו' הולרך לכפול ולומר בנותם למנרים לח היו חלח שבעים. ולחר מות דור ההוח פרו וישרצו. (הרשב"ם): את יעקב, עם יעקב, כמו כרת ה' חת חברם (בראשית ט"ו י"ח): וביתו, מכחי ביתו: (ב) ראובן, הזכיר תחלה בני הבנירות כסדר תולדותם ומח"כ בני השפחות כסדר תולדותם: (ה) ויוסף היה במצרים, מין נורך להודיע זחת פה כי כבר הוח נודע מפרשות הקודמות, רק בח להודיע שיוסף נחשב בכלל השבעים נפש, ושוב ועם יוסף מלר היה במנרים, וכן מתורגם בל"מ: (ז) וישרצו, יש שרשים שהם לפעמים עומדים ולפעמים יולחים, כמו שרץ שוב, ושב וקבלך (דברים ל' ג'), הוח עומד, ושב ה' חלהיך חת שבותך (שם), יונח, ומיד ישראל הפך (שופטים כ' מ"ח), עומד, הפך

ספר

נתיבות השלום

והוא חבור כולל

חמשת חומשי תורה

עם

תרגום אשכנזי ובאור

מאת

החכם המפורסם מוהר"ר משה בן־מנחם מדעסויא זצ"ל.

נדפס עתה בהגהה מדויקת מאד עם הקרי והכתיב וחכרות ויתרות.

ונוסף בו

תרגום אונקלוס ופירש"י

עם העתקת המלות הלועזות הנמצאות בו, ונלוה אליהם

ספר תולדות אהרן

אשר על ידו נודעו דרשות חז"ל על הפסוקים המצוינים.

ועם תוספת באור הנקרא בשם

הכורם

מאת החכם המפורסם מו"ה הערץ האָמבערג.

עוד תבוא בו עתה נוספה חדשה, תפלות ויוצרות לכל שבתות השנה.

ספר שמות

Netiboth Haschalom. Tom. II.

ווין,

געדרוקט בייא אנטאן עדלען פאן שמיד, ק' ק' פריפילעגירטען בוכדרוקער.

כתבי קודש

נדפסים מחדש

ומהודרים בתוספות רבות.

ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים. (שמות ג', ו')

WIEN, 1837.
Gedruckt bey ANTON Edlen v. SCHMID,
kaiserl. königl. privilegirten Buchdrucker und Buchhändler.

BSB Bayerische StaatsBibliothek
MDZ Münchener DigitalisierungsZentrum Digitale Bibliothek

Sefer Shemot

Wien 1837
Res/A.hebr. 115
urn:nbn:de:bvb:12-bsb11886979-4